CRAIOVA, TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALE RALIAN ȘI IGNAT SAMITCA

PREFAȚĂ

Acéstă carte este fructul uneĭ munciĭ îndelungate. Adunarea materialelor a reclamat o preocupațiune continuă de peste un deceniu. Autorul n'a cruțat nicĭ o ostenélă spre a înzestra școlele nóstre cu acest instrument indispensabil pentru rĕspândirea culturei elementare și pentru cunóscerea maĭ aprofundată a limbeĭ materne. El a căutat să puie la îndemâna tuturora un repertoriu de noțiunĭ generale privitóre la limba română, la biografia, geografia și istoria națională, materiĭ carĭ figurézĕ pentru întâia óră într'o carte de asemenea natură și carĭ în zadar s'ar căuta în marile enciclopedii străine. La acestea s'a adaos, în marginile impuse de volumul acesteĭ cărți, materialul analog relativ la cele-lalte popóre. Trăgênd folos din resultatele sciinței, dar evitând cu tot din adinsul orice aparențe de erudițiune, am căutat a da publicațiunii o formă populară, ca să pótă fi accesibilă și folositóre tuturora și în primul rînd școleĭ.

I

Opera presentă îmbrățișézĕ limba națională în tóte manifestațiunile vieții moderne: literatură, sciințe, arte, meseriĭ, industrie, comerț... Ea este destinată a fi înainte de tóte expresiunea usuluĭ contemporan, «primul și principalul obiect al unuĭ Dicționar».

Partea fundamentală a orĭ-cărui Dicționar național e tesaurul de vorbe populare, e suma elementelor neaoșe ale graiuluĭ. Dar alăturea de acest fond primordial, care constitue fisionomia specială a orĭ-căreĭ limbi, și alăturea de stratul cuvinteler istorice, care formézĕ caracteristica generală a epocelor trecute, există o întrégă idiomă suprapusă: terminologia literară, sciințifică, artistică, politică și technică.

E adevĕrat că la noĭ acest vocabular de elemente culturale există abia de câteva decenii, dar el a pĕtruns atât de adânc în viața și educațiunea nóstră, în cât numaĭ mulțumită acesteĭ suprapuneri, limba română a putut deveni un organ demn de civilisațiune. Numaĭ mulțumită acesteĭ înavuțiri, frasa românéscă s'a putut degaja de povara trecutului: liberă și expansivă, ea și-a luat avênt în regiunile cele maĭ înalte ale poesieĭ și ale cugetăriĭ. Frasa modernă cu mlădierea și mobilitatea eĭ infinită, com-

parată cu cea archaică, greóie și zăbavnică, ne dă oglinda cea mai fidelă a revoluțiunii nóstre sociale.

Acéstă repede asimilațiune probézĕ, că importul de terminĭ din sferele diverse ale cugetărĭi și activităței umane corespundea unor nevoĭ reale și permanente, că acel import era resultanta uneĭ transformărĭ radicale a societățĭi române sub raportul politic și intelectual.

Eliad a fóst primul introducĕtor al terminologieĭ literare și sciințifice în limba română și el a împlinit acéstă misiune (la începutul cariereĭ sale) cu priceperea și prudența necesare uneĭ fecunde inițiative.

De la 1860, când cu introducerea alfabetuluĭ latin, și mai ales de la 1865, când cu adoptarea Codiceluĭ Napoleon, cultura occidentală, în special cea francesă, începu să se reverse în curente din ce în ce mai largĭ și mai puternice.

Impetuositatea imprimată curentuluĭ de școla latinisatóre amenință un moment cu o adevĕrată inundațiune, dar procesul neologic 'și reluă repede cursul seŭ normal și fenomenul reintră în sfera necesităței.

Intr'adevĕr, acea importațiune de neologisme era în mare parte necesară și legitimă:

1. Ea era expresiunea uneĭ schimbărĭ profunde a stărĭ anterióre a lucrurilor, rĕsfrângêndu-se deopotrivă asupra administrațiunĭ și politicel, asupra justițieĭ și armateĭ, ca și asupra întregeĭ vieți sociale: maniere, port, instituțiunĭ, monete, mĕsurĭ și greutățĭ...

2. Ea procura nomenclatura indispensabilă spre a desemna obiecte și fapte noue, ideĭ și nuanțe de ideĭ, carĭ nu fuseserĕ încă representate în limba populară.

Odată cu acéstă importațiune, justificată de împrejurărĭ și de fapte, se ivi și tendența estetică de a se înlocui unele vorbe populare cu echivalente noue mai clare și mai expresive, o procedare urmată de ceĭ mai bunĭ din scriitorii nóstri.

Aceste diferite categorii de neologisme — sciințifice saŭ technice, literare saŭ estetice — aŭ fost admise în acest Dicționar, întru cât ele aŭ ajuns deja familiare în domeniul literaturel, sciințeĭ, artel și vieții practice.

Pe de altă parte, ruptura la noĭ între trecut și present s'a făcut într'un mod atât de brusc, achisițiunile culturel europene s'aŭ substituit atât de repede unor instituțiunĭ seculare, în cât presentul pentru alte popóre formézĕ pentru noĭ un trecut adesea îndepărtat sub raportul social, politic și linguistic. Ast-fél este, de exemplu, societatea română între 1840 și 1860.

Archaismele culturale — singurele carĭ ne interesézĕ — pot dar avea la noĭ o vechime de secole saŭ să dateze de mai de unĭ ḑi, din ajunul contactuluĭ nostru mai serios cu civilisațiunea din Occident.

De aci necesitatea conservațiunĭ unor asemenea archaisme, fără de carĭ prima paginĭ a Istorieĭ saŭ a Culturel naționale ar rĕmânea o enigmă pentru generațiunea actuală.

Orĭ de câte orĭ o vorbă din trecutul nostru denotă o demnitate, o funcțiune, un rang, o monetă, o mĕsură; saŭ că exprimă un fapt de ordine politică, juridică, militară etc., ea 'și află în acest Dicționar un locșor, uneorĭ chiar un loc de onóre, potrivit cu valórea și însemnătatea eĭ deodinióră.

Un cuvînt încă despre vorbele străine, adică cele de origine nelatină dar familiare poporului.

Anatema aruncată asupră-le de unĭi din cărturarĭi noștri a fost de scurtă duratĭ și bunul simț, de acord cu spiritul limbeĭ, a tranșat definitiv problema delicată a purismului. Nu mai póte fi dar vorbă despre alungarea acelor elemente străine, carĭ aŭ prins rădăcinĭ adânci în sufletul poporului. Ele numĕră o existență seculară și sunt în acest cas mărturiĭ prețióse, pagine istorice din viața națională a trecutului. Multe dintr'însele persistă ca o proprietate inalienabilă a spiritului popular, altele 'și modifică sfera noțiunii sub acțiunea nouelor ideĭ, precum iarăși altele aŭ fost înlocuite, de la regenerarea nóstră culturală, cu echivalente moderne de o circulațiune din ce în ce mai generală. Asemenea transformațiune continuă în domeniul limbeĭ e consequența inevitabilă a progresului, e procesul fatal al timpului, care — odată cu schimbarea condițiunilor sociale — imprimă și graiului stampila revoluțiunilor sale.

II

Cât privesce vocabularul propriu-ḑis al limbeĭ române, el a fost supus unui proces de elaborațiune de o îndoită natură: un proces de *eliminațiune* și altul de *augmentațiune*.

Dicționarele existente conțin pe fie-care paginĭ o sumă de vorbe cu totul eșite din us și pe carĭ lexicografiĭ și le-aŭ transmis unii altora fără să-și mai fi dat ostenéla de a le verifica. Cele mai multe dintr'însele n'aŭ fost nicĭ-odată întrebuințate în limba literară, rĕmânênd provincialisme isolate, iar altele nu fost înlocuite, în continua circulațiune a limbeĭ, cu terminĭ în genere cunoscuțĭ.

Am căutat a descărca pădurea vocabularuluĭ românesc de aceĭ arborĭ parasiți carĭ împiedecaŭ vederea-ĭ, de acel aglomerat de vorbe carĭ n'aŭ figurat niciodată într'un text scris și carĭ aŭ servit mai adesea a spori volumul dicționarelor succesive.

Provincialismele sunt representate în acéstă carte numaĭ întru cât ele aŭ pĕtruns în domeniul literaturel.

Cei doi maiestri ai limbei nóstre poetice, Alexandri și Eminescu, aparțin ambi Moldovei și poesiile lor sunt pline de forme și vorbe provinciale. Poesia, ca o mamă duiósă, primesce în sînul ei cu drag pe toți fii reslețiți ai némuluĭ și dăruiesce prin acésta adopțiune un titlu de nobleță unor termini, cari, fără o asemenea fericită împrejurare, ar rĕmânea uitați în sfera modestă a existenței lor.

Dintre prosatorii populari, Créngă e cel mai avut în provincialisme și el ne a servit de izvor pentru acésta parte a vocabularuluĭ național.

Trivialitățile și vorbele obscene aŭ fost intenționat omise, acest Dicționar adresându-se în primul rînd tineretuluĭ școlelor.

Sporirea materialuluĭ nostru lexical provine din utilisarea umătórelor elemente:

1. AUTORII, citiți în vederea specială a Dicționaruluĭ. Acești autorĭ sunt mai toți scriitorii noștri de frunte, dintre cari însă nu s'aŭ citat cu numele de cât cei încetați din viață, și adică:

Poeți: BOLINTINÉNU, ALEXANDRESCU, ALEXANDRI și EMINESCU.

Prosatorĭ: C. NEGRUZZI, BĂLCESCU și ODOBESCU.

Prosa populară: PANN, ISPIRESCU și CRÉNGĂ.

Poesia populară: colecțiunile Alexandri, Teodorescu și Jarnik, cel din urmă cu omiterea vorbelor pur locale.

Principiul în alegerea citațiunilor a fost preferarea celor cu coprinsul instructiv și atrăgĕtor. Poesia a procurat cel mai mare numĕr de asemenea exemple și elementuluĭ metaforic din domeniul poesieĭ nóstre i s'a dat o importanță excepțională.

2. FOLKLORUL romîn: datinĭ, credințe, eresurĭ, serbătorĭ bătrînești.

3. VIUL GRAIŬ, așa cum el sună în Muntenia și în special printre clasele culte din București.

4. NEOLOGISME, al căror caracter necesar a fost mai sus indicat și a căror respîndire e adesea sprijinită cu citațiunĭ din autorii menționați.

5. Literatura PERIODICĂ, utilisată cu anumite restricțiunĭ impuse de spiritul limbeĭ.

6. Nomenclatura TEOLOGICĂ, în special cea din sfera Bisericeĭ ortodoxe, în care parte m'am folosit de luminile colegului meŭ, preotul Ovidiu Musceléнu, iconom stavrofor și profesor de religiune la liceul St. Sava.

7. Terminologia JURIDICĂ, cu citațiunĭ extrase din Codicele Românieĭ, ed. Gheț (1892).

8. Nomenclatura MILITARĂ, pentru care s'a consultat scrierea specială a luĭ Bălcescu cu indicațiunile complementare apărute în Uricariul din 1892.

9. Terminologia AGRICOLĂ, cu utilisarea scrierilor de Ión Ionescu și Aurelian.

10. Terminologia COMERCIALĂ, cu utilisarea tarifelor generale ale Drepturilor de vamă din 1870, 1876, 1885 și 1891.

11. Nomenclatura SCIINȚIFICĂ și TECHNICĂ, întru cât a ajuns la o întrebuințare generală. Pentru acésta din urmă rubrică, am împrumutat cele mai multe definițiunĭ din Dicționarul luĭ Littré, fără însă a neglija consultarea literaturei indigene a materieĭ: Ornitologia părintelui Marian, Prodromul Florei române al rĕposatuluĭ Dr. Brândză etc.

Credem de prisos a mai releva importanța și legitimitatea acestor adaose. Cât privesce mai ales limba consacrată a Codicelui și nomenclatura Tarifelor vamale, ele nu puteaŭ lipsi dintr'un Vocabular național, care și-a propus a înregistra toți factorii sociali, literari, sciințifici și practici ai culturei nóstre actuale.

In primul rînd, și în special pentru litera A, sarcina mi-a fost mult înlesnită de publicațiunea monumentală a d-luĭ Hasdeŭ asupra limbeĭ istorice și poporane a Românilor.

Dicționarul rĕposaților Laurian și Maxim și cel de Costinescu aŭ oferit unele indicațiunĭ folositóre, precum și meritoria lucrare a d-luĭ Damé, vast repertoriu de citate și forme cari aŭ fost supuse în acésta carte unuĭ control riguros.

Definițiunea cuvintelor, simplă și clară, evită echivalentele tradiționale și perpetuele retrimiteri de la o vorbă la alta. Definițiunea se dă obicinuit sub vorba populară (cf. *ceas* și *oră*) cu excepțiunea casuluĭ când acésta din urmă este mai puțin comprehensivă (cf. *consiliu* și *sfat*).

Adaosul noțiunilor sinonime și antonime contribue la specificarea sensuluĭ, sinonimica resultînd în mare parte din însăși definițiunile date.

Cercetarea originiĭ cuvinteler a fost în principiu omisă, etimologia fiind reservată unuĭ *Supliment* special, în care fie-care vorbă va fi examinată sub întreitul aspect al sonuluĭ, al formeĭ și al sensuluĭ. Tot acolo se va fixa cu mai multă precisiune circulațiunea teritorială a cuvintelor indicată de o cam dată prin citațiunĭ corespundĕtóre. O scurtă istorie a vicisitudinilor limbeĭ române va precede acel Dicționar pur-etimologic, lucrat după o metodă riguros sciințifică.

III

Numele proprii de persóne și de locurĭ formézĕ un adaos important, care motivézĕ epitetul de *universal* dat Dicționaruluĭ nostru. ISTORIA, națională, GEOGRAFIA (antică și modernă) și BIOGRAFIA română sunt

relativ complete. Din acéstă din urmă persónele încă în viaţă sunt în principiu exchise.

Pentru istoria română, ne am servit de operele d-lor Hasdeŭ, Tocilescu şi Xenopol; pentru geografia patriei de Cantemir, Frunzescu şi de publicaţiunile Societăţii nóstre geografice; iar pentru biografia naţională, de cercetări personale.

In massa enormă de fapte relative la cele-lalte popóre, pentru cari neam folosit de izvórele cele mai recente, a trebuit să ne impunem óre-cari reserve şi a nu menţiona de cât ceea ce a ajuns la o întrebuinţare generală. Acésta ne a permis ca, în loc de o notiţă sécă, să proporţionâm explicaţiunea după importanţa evenimentelor, locurilor şi personagiilor celebre în tóte timpurile şi în tóte ţările.

Dispositiunea tipografică ’şi are însemnătatea ei într’un complex atât de variat. Diferite specii de caractere contribue a înlesni căutările şi a percurge repede un articol cât de lung. Accepţiunile cuvintelor se succed în ordinea numerică şi corespunqétóre pe cât a fost posibil evoluţiunii lor semantice.

Afară de Text, s’a întrebuinţat în acéstă carte:

cursive, pentru explicaţiuni şi citaţiuni;

MAJUSCULE, pentru nume proprii;

semi-compacte, pentru expresiuni idiomatice şi pentru nume de valóre secundară.

Aceste caractere aŭ fost anume comandate pentru Dicţionarul Universal. Execuţiunea materială, făcută cu cea mai mare îngrijire şi acurateţă, nu lasă nimic de dorit. Nu mă pot opri de a nu aduce mulţumirile mele Institutului de editură Ralian şi Ignat Samitca, care nu s’a dat înapoi dinaintea nici unui sacrificiu spre a face din acéstă carte o adevărată desfătare pentru ochi şi un model de corectitudine tipografică.

Ca prima lucrare în acéstă direcţiune, Dicţionarul conţine probabil lacune şi erori. Vom profita cu recunoscinţă de orî-ce îndreptare saŭ completare pentru o ediţiune ulterióră. Colaborarea tuturor acelora cari se vor folosi de acéstă carte va contribui a face dintr’însa o lucrare într’adevĕr clasică şi meritorie pentru o cunóscere mai aprofundată a limbei naţionale.

AUTORUL

București, 1 Maiŭ 1896.

SEMNE ŞI ABREVIAŢIUNI

a.	adjectiv	*Jur.*	jurisprudenţă
adv.	adverb	km.	kilometru
Al.	Alexandri	loc.	locuitor
Anat.	anatomie	m.	masculin (saŭ mort)
a. Cr.	înainte de Christ	*Mat.*	matematice
Archit.	architectură	*Med.*	medicină
Bălc.	Bălcescu	*Mit.*	mitologie
Bol.	Bolintinénu	*Mus.*	musică
Bot.	botanică	n.	neutru
c.	*circa*, cam	N.	Nord
cap.	capitală	N.-E.	Nord-Est
cf.	*confer*, compară	Negr.	Negruzzi
cit.	citesce	N.-V.	Nord-Vest
conj.	conjuncţiune	num.	numeral
Cn.	Créngă	Od.	Odobescu
Ctr.	contrar	od.	odinióră
d. Cr.	după Christ	pl.	plural
E.	Est	Poe.	poesie populară (saŭ basm)
Em.	Eminescu	*pop.*	popular
etc.	etcetera	pr.	pronume
ex.	exemplu	prep.	prepositiune
f.	feminin	S.	Sud
fam.	familiar	S.-E.	Sud-Est
fig.	figurat	S.-V.	Sud-Vest
Filos.	filosofie	St.	sfînt
Fiz.	fisică	Sin.	sinonimîn
Geom.	geometrie	*Teol.*	teologie
Gr. Al.	Gr. Alexandrescu	V.	Vest (saŭ vedĕ)
Gram.	gramatică	v.	verb
int.	interjecţiune	*Zool.*	zoologie
Isp.	Ispirescu		

1. 2. 3. 4. etc. indică seria accepţiunilor saŭ o succesiune cronologică.
|| separă părţi de cuvînt orî categorii de nume proprii.
exprimă intonaţiunea vocalei corespunqétóre.
( ) conţin rostirea numelor străine, explicaţiuni secundare, accentul.
; indică un exemplu saŭ o citaţiune.
; sfîrşitul unei accepţiuni date, nouă accepţiune.

A

A m. întâia literă a alfabetului; neintonat, se întunecă în **ă**: *bărbă, bărbat*; înaintea unei nasale, devine **â**: *Român, Român.*

a! interj. exprimă o surprindere sau uimire (mai adesea neplăcută): *a! ce om!* || prep. 1. arată o poziţiune exterioră: *a casă*; fig. *a minte*; 2. o presimţire: *mi-se a...* fig. *nu-i a bună*; 3. modul: *merge a lene*; 4. precede ori-ce infinitiv, distingându-l de forma-i nominală corespunzătóre: *a face* în raport cu *facere*. || particulă inseparabilă: 1. iniţială: *adîată*—diată, *alămâe*—lămâe, *alăută*—lăută; 2. finală demonstrativă după pronume: *aceia, acesta*; sau după adverbe: *acuma, atuncia*. || v. auxiliar pentru formarea trecutului: *a făcut*. || art. f. pus după sau înaintea vorbei: *cartea este a lui*.

Aachen n. V. Aix-la-Chapelle.

Aar m. riu în Elveţia, afluent al Rinului: 280 km.

abá f. 1. postav de lână grósă (obicinuit albă), din care se fac haine ţărăneşci; 2. haină din aba. Sin. **dimie, pănură.**

abac n. 1. tăbliţă de calcul la cei vechi; 2. *Arch.* partea superióră la capitelul unei colóne (în formă de tăbliţă).

abagerie f. prăvălie sau fabrică de aba: *Duca-Vodă slujise de copil la abagerie.*

abaglu m. cel ce face sau vinde aba.

abajur n. aparat sau reflector, care concentră şi coboră lumina unei lămpi.

abandon v. a părăsi (mai ales în sens juridic).

abanos m. 1. arbore din India, al cărui lemn e negru şi tare; 2. *fig.* fórte negru: *pĕr de abanos.* || adv. sdravĕn: *şede tot abanos, ţepĕu şi vîrtos* Pann.

Abasidi pl. dinastie de 37 califi (coboritori din Abas, unchiul lui Mahomed), care resturnă pe Omiadi şi domni la Bagdat de la 756—1258.

abat v. 1. a depărta, a înlătura: *abat un car din drum*; 2. a 'i veni cuiva pe neaşteptate (o dorinţă, un gând): *ce-i abătuse?* 3. a se depărta: *se abate din cale*; fig. *se abate din subiect*; 4. a se opri în trécăt: *se abătu la colibă*; 5. (galicism) a dobori, a precipita: *timpuri, ce abateţi tot pe pămînt* Bol.; *pe simţirea-mi dureróşă s'abate dorul greu* Al.

abate m. 1. mai marele unei comunităţi religióse de bărbaţi (în Biserica catolică); 2. ori-ce eclesiastic (în Franţa şi Italia). Sin. **egumen, stareţ.**

abătere f. 1. fapta de a (se) abate: depărtare (şi *fig.*), infracţiune, digresiune; 2. *Gram.* excepţiune.

abaţie f. 1. mănăstire de călugări sau de călugăriţe sub autoritatea unui abate; 2. zidirile mănăstirii: *abaţia de Westminster.*

abatoriu n. locul, unde se taie vitele. Sin. **zalhana.**

abătut a. (galicism) *fig.* slăbit, descurajat: *aşt-fel ţice Domnul trist şi abătut* Bol.

Abazzia f. localitate balneară în Istria, cu climă dulce şi positiune frumósă, într'un sin al Adriaticei.

abc m. 1. primele litere ale alfabetului; 2. *fig.* începutul unei arte sau sciinţe.

abces n. grămădire de puroiu într'o inflamaţiune.

Abd-el-Kader m. celebru emir arab, apără 15 ani Algeria în contra Francesilor (1807—1883).

Abdera f. vechiŭ oraș al Traciei pe marea Egee, patria filosofului Democrit. Locuitorii sĕi erau faimoși prin stupiditatea lor (**Abderitan**).

Abderaman m. 1. căpetenia Saracenilor din Spania, învins și ucis la Poitiers (732); 2. numele mai multor califi Omiadi din Spania (Cordova).

abdic v. 1. a se lepăda într'un mod solemn de puterea supremă (vorbind de un împĕrat, rege saŭ Domn).

abdicațiune f. fapta de a abdica; renunțare la tron. Cele mai cunoscute abdicațiuni aŭ fost: a lui Carol Quintŭ în 1556, a lui Napoleon I în 1814, a lui Cuzu în 1866 și a lui Milan, regele Serbiei, în 1889.

abdomen n. 1. partea de jos a pântecelui, care conține mațele; 2. partea posterioară a corpului la insecte.

abdominal a. privitor la abdomen: *mușchi abdominali.*

abductor a. se dice de mușchiĭ, carĭ îndepărtează un membru de la axa corpului. Cfr. **aductor.**

Abd-ul Aziz m. Sultan turc de la 1861—1876. Sub el s'aŭ făcut mai multe răscoale: a Muntenegrului în 1862, a Cretei în 1866, a Herzegovinei în 1875.

Abd-ul Hamid m. 1. Sultan turc, care pierdu Crimea, luată de Ruși (1727—1789); 2. Sultan actual, fiul lui Abd-ul Megid, născut în 1842, domnesce de la 1876.

Abd-ul Megid m. Sultan de la 1839—1861. Atacat de Rusia, fu apĕrat de Franța și Englitera în resboiul Crimeiĭ din 1854.

abecedar n. cărticică, ce coprinde alfabetul spre a învĕța pe copiĭ să citéscă.

Abel m. 1. al doilea fiŭ al lui Adam, ucis din invidie de frate-seŭ Cain; 2. (**Henrick**) ilustru matematic norvegian, trată despre funcțiunile eliptice (1802—1829).

Abélard m. călugăr, teolog și filosof francez, celebru prin pasiunea-i pentru Eloisa și prin rĕstriștile sale (1079—1142).

Abenceragĭ pl. puternic trib maur din regatul Granadei în sec. al XV-lea.

aberațiune f. 1. *Astr.* mișcarea aparentă a stelelor fixe; 2. *Fis.* împrăștierea radelor luminóse; 3. *fig.* rătăcire: *aberațiunea ideilor.*

abia adv. 1. anevoe, cu greŭ: *abia pot sta pe picióre;* 2. cum, pe dată ce: *abia s'a culcat și a adormit.*

abil a. dibaciŭ, îndemânatic.

abilitate f. calitatea omului abil: dibăcie, îndemânare.

abis n. adâncime fórte mare; fig. *umple de văpae cerescile abisuri* Ar. Sin. **genune, prăpastie.**

Abisinia f. țéră în Africa orientală, muntósă și roditóre, cu 4 mil. loc. sub protectoratul Italiei (**Abisinian**).

abitațiune f. locuință (în sens juridic): *drept de abitațiune.*

abitir adv. *pop.* mult (preces de un comparativ): *copilul plângea și mai abitir.* Sin. **dihaiŭ.**

abiturient m. cel ce a terminat cursurile liceale (în Germania). Sin. **bacalaureat.**

abject a. care merită dispreț, netrebnic, ticălos: *om abject, viță abject.*

abjecțiune f. calitatea celui abject: ticălóșie, stare vrednică de dispreț.

abjur v. 1. a se lepăda prin jurămînt de o religiune, de o doctrină; 2. *fig.* a renunța la o părere, a părăsi cu totul. Sin. **reneg.**

abjurațiune f. fapta de a abjura, renunțare solemnă la o eresie. Abjurațiunile cele mai celebre aŭ fost: a lui Enric IV în 1593 și a reginei Cristina de Suedia în 1665 (amîndoĭ făcându-se din protestanți catolici).

ablațiune f. *Med.* tăierea unei părți bolnave a corpului.

ablativ n. al șeselea caz în declinațiunea latină, care arată punctul de plecare saŭ instrumentul acțiunii; **ablativ absolut,** propozițiune formată dintr'un participiu saŭ adjectiv cu casul ablativ.

abluțiune f. spĕlare saŭ purificare religiósă la Orientalĭ (Mahomedanĭ, Evreĭ, Indienĭ).

abnegațiune f. lepădare de bună voe de la folóse materiale. Sin. **renunțare.**

Abo n. oraș și port în Finlanda: 23.000 loc.

a-bólă f. numele popular al epilepsiei. Sin. **a-nevoe, alte-ale.**

abolesc v. a. desființa pentru totdé-una legi, datini, instituțiuni. Sin. **abrog.**

aboliționist m. 1. partisan al desființării sclaviei (în Statele-Unite): Cfr. **sclavagist;** 2. adversar al tarifelor vamale: Cfr. **protecționist.**

abolițiune f. desființare totală, suprimare: *abolițiunea torturei, a sclaviei.*

Abomey n. oraș african în Guinea septentrională, capitala Dahomeyului: 50.000 loc.

abominabil a. 1. care insuflă grózĕ, dégust, *crimă abominabilă;* 2. fórte rĕŭ: *muzică abominabilă.* Sin. **detestabil, execrabil.**

abonament n. învoială de a réspunde dinainte prețul fixat pentru un timp hotărît: *abonament la un diar, la un teatru.*

abonat m. cel ce a luat un abonament. Sin. **prenumerant.**

abonez v. 1. a face un abonament; 2. a lua un abonament. Sin. **prenumĕr.**

abordabil a. *fig.* lesne de apropiat: *om abordabil.* Sin. **accesibil.**

abordez v. 1. a trage la țĕrm; 2. a se adresa la cineva; 3. *fig.* a trata un subiect, o materie óre-care.

aborigen a. originar din acea țĕră: *plantă aborigenă.* Sin. **băștinaș, neaos.** Cfr. **exotic.** || pl. populațiunea primitivă a unei țĕrĭ. Sin. **autochtonĭ, indigenĭ.** Cfr. **colonistĭ, veneticĭ.**

abort n. V. **avort.**

abracadabra n. cuvînt neînțeles, căruia cei vechĭ îĭ atribuiaŭ însușirea de a vindeca unele bóle.

abraș a. 1. cal cu o pată albă sub códă; 2. *fig.* de piază rea, nenorocos: *planurile cele mai bine întemeiate rĕmân ades abrașe* Ar.

abraziune f. *Med.* operațiune de a rade suprafața unor organe.

abreviațiune f. prescurtarea dicerilor la scris, scoțând unele litere.

abreviativ a. care indică o abreviațiune: *semn abreviativ.*

abreviator m. cel ce abrevíază opera altuia.

abreviatură f. semn de abreviare: *D., D-nă* pentru *Domn, Dómnă.*

abreviez v. a prescurta opere scrise.

abrog v. a scóte din us, a desființa o lege, un obiceiŭ. Sin. **abolesc, revoc.**

Abrud n. 1. ramură a munților Biharului, între Arieș și Ampoiŭ; 2. afluent d'a drépta Arieșului; 3. orășel în Transilvania, așezat între munți pe malul Arieșului, cu mine avute de aur și de argint. Jucă un rol în revoluțiunile din 1784 și 1848 (**Abrudén**).

abrupt a. întrerupt, inegal; *stil abrupt,* fără șir și fără grație; **ex abrupto,** pe neașteptate.

abrutisez v. a face brut, a tîmpi.

Abruzzi pl. regiune în Italia centrală, pe Adriatica, împărțită în trei provincii cu 1.387.000 loc.

Absalom m. fiul lui David, se revoltă în contra părintelui seŭ și fu învins. În fuga sa, pĕrul împletindu-i-se de ramurile unui arbore, fu ucis de Ioav (1030 a. Cr.).

absciș f. *Geom.* una din cele două coordinate, prin care se determină poziția unei curbe plane.

absent a. care lipsesce, care nu-i de față. Cfr. **present.**

absență f. lipsire, lipsă. Cfr. **prezență.**

absentez v. a lipsi, a face lipsiri.

absint n. 1. plantă aromatică fórte amară; 2. bĕutură din frunzele ei. Sin. **pelin.**

absolut a. 1. nemărginit, nesupus vre-unei condițiuni saŭ restricțiuni: *putere absolută;* 2. indispensabil: *majoritate absolută;* 3. de sine stătător: *adevĕr absolut;* 4. *Chim.* pur, neamestecat: *alcool absolut.* || n. *Filos.* ceea ce există în sine și prin sine. || adv. neapĕrat, fără dor și póte. Cfr. **relativ.**

absolutism n. sistemă de guvern cu putere absolută. Cfr. **constituționalism.**

absolutist m. partisan al absolutismului.

absolutiune f. 1. iertare de pedépsă; 2. deslegarea pĕcatelor (în Biserica catolică).

absolutoriu a. de absoluțiune: *formulă absolutorie.*

absolv v. 1. a scuti de pedépsă; 2. a ierta pĕcatele: *absolv un penitent;* 3. a termina studiile. Sin. **achit.** Cfr. **condamn.**

absolvent m. cel ce și-a terminat studiile.

absorb v. 1. a înghiți: *pământul absórbe apa ploilor*; 2. *fig.* a consuma cu totul: *procesul îți absorbi întrega avere*; 3. a ocupa cu totul pe cineva: *politica îl absórbe*.

absorbant n. *Med.* remediu, care absórbe: *magnesia e un absorbant*.

absorbit a. *fig.* adâncit cu mintea, cufundat în cugetări, tare preocupat.

absorbitor a. care absórbe (propriu și figurat).

absorpțiune f. 1. lucrarea de a absorbi și resultatul ei; 2. *Fisiol.* funcțiune a nutriției: trecerea alimentelor în sânge.

abstenționist m. alegător, care s'abține de'a lua parte la vot.

abstențiune f. abținere de la exercițiul unui drept, a unei funcțiuni.

abstergent n. *Med.* remediu de curățat rănile.

abstinent a. cumpătat la mâncare și băutură.

abstinență f. abținere de la vin, de la plăceri: înfrânare, cumpătare.

abstract a. 1. care exprimă calitatea în afară de subiect (o pură creațiune a spiritului): *negréța, bunătate*; **sciințe abstracte**, sciințe pure ca matematicele, în opozițiune cu cele **aplicate**; 2. *fig.* greu de pătruns: *e prea abstract*; 3. *Arithm.* care exprimă numĕrul fără alăturarea obiectului numĕrat: 1, 2, etc. Ctr. **concret**.

abstracțiune f. 1. fapta de a abstrage și resultatul ei: lucrul abstras, care n'are realitate de cât în spiritul nostru; **fac abstracțiune de**, nu țin sĕmă de....; 2. operațiunea spiritului, care separă ceea-ce este împreunat în realitate: a considera *culórea* unei flori în afară de *forma* sau de *mirosul* ei.

abstrag v. a isola prin cugetare o parte dintr'un tot, a considera numai unul din caracterele obiectului în afară de cele-lalte.

abstrus a. greu de priceput, anevoe de înțeles: *raționament abstrus, problemă abstrusă*.

absurd a. 1. nepotrivit, contrar minții sănătóse; 2. fără judecată, fără pricepere.

absurditate f. calitatea celui absurd și însuși lucrul absurd.

abțin v. 1. a se opri de la ceva, a se înfrina; 2. a nu lua parte la vot.

abubă f. bubă veninată (mai ales în gură).

Abu-bekr m. cel dintâiu Calif, socrul și urmașul lui Mahomed, adună foile împrăștiate ale Coranului într'o operă unică (573-634).

Abukir n. sat în Egiptul de jos, celebru prin nimicirea flotei francesc de Nelson (1798) și prin victoria lui Bonaparte asupra Turcilor (1789).

abund(ez) v. a fi, a avea sau a produce cu abundanță. Sin. **prisosesc**.

abundant a. care abundă. Sin. **îmbelșugat, îndestulat**.

abundanță f. mare cantitate. Sin. **prisos, belșug**.

abur m. 1. un fel de fum, ce ese prin căldură din corpurile umede: *aburi grośi*; **mașină de aburi**, mașină pusă în mișcare prin presiunea aburilor de apă; 2. *Med.* gazurile scóse prin evaporațiune: *bae de aburi*; 3. suflare: *caii scoțénd aburi lungi pe nare* Al.; 4. sufletul dobitócelor (numit și *blease*). Sin. **vapor**.

aburc v. a se urca opintindu-se: *începe a se aburca pe cireș în sus* Cr.

aburélă f. lucrarea de a aburi: 1. evaporațiune; 2. udiere.

aburesc v. 1. a expune la aburi: *bolnavul se aburésce*; 2. a scóte aburi: *rîurile aburesc*; 3. a sufla încetișor: *un vênt dulce aburésce*; 4. a se acoperi cu aburi: *geamurile se aburesc*.

aburez v. aburesc: *și căzduhul aburézã* Al.

aburit a. 1. încălzit sau muiat prin aburi: *friptură aburită*; 2. *fig.* însuflețit: *față aburită*.

aburos a. plin de aburi: *pe stâncă aburósă arde luna cea bălae* Bol.

abus n. 1. întrebuințare rea, excesivă sau nedréptă: *abus de putere*; 2. obiceiu rĕu: *a reforma abusurile*; 3. înșelăciune: *pedepsit pentru abusuri*.

abusez v. 1. a întrebuința, a se folosi rĕu de ceva; 2. a amăgi, a înșela.

abusiv a. prin abus, nedrept. || adv. fără cuvînt, fără cale. Sin. **excesiv**.

Abydos n. oraș în Asia Mică, pe Helespont.

ac n. 1. unéltă subțire de oțel ascuțit, cu care se cóse sau se împunge; 2. boldul albinelor; 3. ștină mobilă la un căpĕtâiu și subțiată la celă-lalt spre a face să trécă trenurile dintr'o cale într'alta.

acacia f. arbore cu ramuri spinóse și flori albe în ciorchine, cu lemn vîrtos și anevoe de lucrat, originar din America: un fel de salcâm.

acadea f. zahăr ars în formă de cilindru sau dreptunghiu.

academic a. 1. ce ține de academie; 2. *fig.* corect și elegant: *stil academic*.

academician m. membrul unei academii.

academie f. 1. școlă filosofică întemeiată de Platon la Atena în grădina lui Academ; 2. societate de învĕțați: *Academia română* înființată în 1867 și definitiv constituită în 1879, după modelul Academiei francese, se împarte în 3 secțiuni (literară, istorică și sciințifică) cu 40 membri ordinari și un numĕr óre-care de membri onorari și corespondenți; 3. școlă înaltă: *Academia Mihăilénă* a fost înființată la Iași în 1835; 4. divisiune universitară francesă: *în Franța sunt 16 academii*, administrate de câte un rector; 5. loc destinat exercițiilor corpului (călărie, dans, scrimă); 6. casă de jucat în cărți; 7. figură întrégă pictată și desenată după un model nud.

acaju n. arbore din America cu lemnul vîrtos și roșiatic, întrebuințat la facerea mobilelor. Sin. **mahon**.

acalefe pl. numele polipilor nestabili ca *urzica de mare* sau *meduza*.

acalmie f. termen de marină: calm momentan după o furtună (și *fig.*).

acant m. 1. plantă spinósă, numită obicinuit *palĕmidă* sau *brânca ursului*, însemnată prin frumusețea frunzelor sale; 2. *Arch.* podóbă, care imitézã frunzele acestei plante.

acantopterigieni pl. pești cu aripióre dorsale spinóse ca *șalăul, țiparul, lăcherda*.

acaparator m. cel ce acaparézã.

acaparez v. 1. a cumpĕra o cantitate mare de mărfuri spre a le vinde mai scump; 2. a lua totul pentru sine (în pagubă altora). Sin. **precupețesc**.

acar n. cutiuță de ace. || m. la drumul de fier, cel ce face să trécă un tren dintr'o cale într'alta.

acaret n. 1. construcțiune cu dependințele ei; 2. pl. averi nemișcătóre (moșii, case, etc.). Sin. **bina**.

Acarnania f. provincie a Greciei antice pe mureu Ionică, locuită de pirați barbari. Ași formézã cu Etolia o singură provincie cu cap. *Missolonghi*.

acat v. V. **agât**.

acațăr v. a se sui pe ceva agățându-se cu mâinile.

aciuțătóre f. pl. ordin de paseri, cari se acață pe arbori, ca *ghionóia, cucul*.

acatist n. 1. imn în onórea Sf. Fecióre, ce se cântă în picióre; 2. ceea ce se dă preotului, care face aceste rugăciuni: *am să dau acatiste pe la tóte bisericile*; 3. acatistier: *acatistul Bunei Vestiri*.

acatistier n. carte bisericéscă, ce conține asemenea imnuri.

acced(ez) v. a consimți: *acced la propunerea vóstră*.

accelerat a. grăbit, mai repede ca de obiceiu; **tren accelerat**, care merge cu mare iuțélă.

accelerațiune f. 1. mărirea iuțelei unui corp în mișcare, grăbire; 2. execuțiune grabnică.

accelerez v. a face mai iute.

accent n. 1. ridicarea sau coborîrea vocii pe silaba unei vorbe: *accent tonic*; 2. semnul, ce se pune pe o silabă: *accent ascuțit, grav, circumflex*; 3. intonațiune particulară: *accent moldovenesc*; 4. inflexiunea vocii spre a exprima un sentiment sufletesc: *accente duióse, dulcile accente ale melodiei*. Sin. **ton**.

accentuațiune f. lucrarea de a accentua Sin. **intonațiune**.

accentuez v. 1. a rosti cuvintele după regulele accentului tonic; 2. a pune accentele în scris; 3. *fig.* a face să reésă, a exprima cu energie și claritate. Sin. **intonez**.

accept n. poliță.

acceptabil a. ce se póte primi.

acceptant m. cel ce primesce o poliță.

acceptațiune f. 1. fapta de a accepta; 2. îndatorirea de a plăti o poliță la scadență.

accept(ez) v. 1. a primi (bucuros); 2. a achita o poliță. Sin. **admit**. Ctr. **refus**.

acceptiúne f. sensul în care se ia o vorbă: *accepțiune proprie și figurată.*

acces n. 1. apucare de bólă; 2. mișcare subită și trecătóre: *acces de mânie.* Sin. **atac, crisă.**

accesibil a. 1. de care se póte lesne apropia; 2. primitor de.

accesit n. recompensă acordată celui ce s'a apropiat mai mult de un premiu.

accesiúne f. *dreptul de accesiune*, dreptul ce are proprietarul asupra venitului proprietății sale.

accesoriu a. 1. care depinde de un lucru principal; 2. care se adnogă la cel principal: *clausă accesorie.* Ctr. **esențial.**

accident n. 1. întîmplare neprevĕdută (mai adesea nenorocită); 2. *Filos.* manifestare trecătóre a ființei (Sin. **fenomen**); 3. pl. dispositiune variată a terenului, a luminei.

accidental a. ce vine pe neașteptate. || adv. din întîmplare. Sin. **fortuit, întîmplător.**

accidentat a. 1. care presintă o dispositiune variată: *teren accidentat;* 2. *fig.* agitat: *viață accidentată*, cu întîmplări fericite și nefericite. Ctr. **uniform.**

accisă f. taxă asupra bĕuturilor și consumațiunilor.

accisar m. cel ce strînge accisele.

aceea pr. *de aceea*, din causa aceea; *după aceea*, în urmă; *într'aceea*, în timpul acela.

acefal a. fără cap: *monstru acefal.* || m. pl. **acefalĭ**, moluscĭ, carĭ n'aŭ de cât o gură, fără umflătura cefalică, ca *stridiile.*

acel pr. arată ceva depărtat, în opositiune cu **acest**: *acel om*; absolut: *acela.*

aceląși pr. care e tot una, care nu e altul: *aceląși om, este aceląși.*

aceră f. numele popular al aquileĭ.

acerb a. 1. înăsprit; 2. *fig.* întepător și ostil: *ton acerb.*

acest pr. arată ceva mai apropiat, în opositiune cu **acel**: *acest om*; absolut: *acesta.*

acetat n. sare formată prin combinarea acidului acetic cu o bază: *acetat de cupru.*

acetic a. se dice de acidul, care formézĕ basa oțetului.

acetos a. care are gustul oțetului.

Achaia f. provincie a Greciei la N. de Polopones, pe golful Corintului, adi cu cap. *Patras* (**Acheian**).

Acheieni pl. locuitorĭ din Achaia, formară Liga saŭ Confederațiunea acheiană în contra Macedoniei și care fu distrusă de consulul Mumiu (146 a. Cr.).

Achelou m. fluviu în Grecia antică, adi *Aspropotamo*, afluent al Mării Ionice.

Achemenidi pl. puternică dinastie persană, representată într'alții de Dariu și Ciru (560-330 a. Cr.).

Acheron n. fluviu al infernului (în mitologia grecă).

Achile m. fiul lui Peleŭ și al Tetidei, regele Mirmidonilor, cel mai vestit eroŭ grec, imortalisat de Omer în Iliada. El ucise pe Hector la împresurarea Troiei și fu ucis la rîndul seŭ de Paris, care îl rănì la călcâiŭ cu o săgétă mortală.

achilea f. plantă cu florĭ radiate, numită și *coada șoricelului.*

achisițiune f. 1. dobândire; 2. *fig.* lucru dobândit, cășt̆ig.

achisitor m. cel ce face aderenți la o societate, abonați la o publicațiune.

achit v. 1. a plăti, a răfui; 2. *fig.* a împlini o făgăduință saŭ o datorie; 3. a declara nevinovat. Sin. **absolv.**

achitare f. fapta de a achita: răfuire (de plată), scăpare (de la osândă).

achiu n. prima bilă, cu care se începe jocul de biliard.

aci adv. 1. în acest loc: *e aceuns aci;* **aci e aci**, aci e greutatea; 2. în acest timp: *d'aci înainte;* **aci aci**, când și când: *aci rîde, aci plînge;* **cât p'aci**, aprópe, mai mai. Ctr. **acolo.**

acid a. acru || n. substanță cu gust acrișor, care rosesce fața cea albastră a vegetalelor. Caracterul esențial al acidelor e a se uni cu un oxid spre a forma o sare. Cele mai întrebuințate sunt: acid sulfuric *(uleiŭ de vitriol)*, acid acetic *(oțet)*, acid nitric *(apă tare).*

Acidava f. ruine de cetate romană în fața Slatinei.

aciditate f. 1. calitatea acidului; 2. gust acru și înțepător.

acilea adv. în acelaș loc. Ctr. **acolea.**

aciŏe f. metal, din care se tornă clopote, amestecătură de aramă și de cositor (Sin. **bronz**): *învelitórea era de aciŏe și de plumb* Isp.

aciólă f. 1. șatră pentru vite; 2. *fig.* adăpost acoperit: *aciólă omenéscă.*

aciuez v. a se adăposti (termen ciobănesc): *păstorii se aciuézĕ cu a lor turme în munții învecinați* Negr.

aclam v. a primi cu strigăte de bucurie saŭ de aprobare.

aclamațiune f. 1. fapta de a aclama; 2. strigăt de entusiasm; **prin aclamațiune**, unanim și fără a vota.

aclimatațiune f. fapta de a (se) aclimata: *grădină de aclimatațiune.*

aclimatisez v. a (se) deprinde cu o nouă climă, vorbind de omeni, animale saŭ plante.

acoladă f. 1. ceremonie medievală la primirea unuĭ cavaler; 2. un fel de trăsură de unire, numită *are* ——.

acolea adv. arată o positiune mai aprópe de cât *acolo.* Ctr. **acilea.**

acolit m. 1. un fel de paraclisier (la Catolicĭ); 2. tovarăș (mai adesea în nume de rĕŭ), ajutor subaltern.

acolo adv. în acel loc. Ctr. **aci.**

acomodabil a. care se póte acomoda.

acomodațiune f. 1. potrivélă, învoire, împăcare; 2. *Fisiol.* facultatea, ce posedă ochiul de a percepe limpede obiectele situate la diferite distanțe; 3. *Gram.* potrivirea sunetelor: *tidvă—tilvă, umplu—împlu.*

acomodez v. 1. a aședa și potrivi; 2. a se împăca. Sin. **adaptez.**

acompaniament n. 1. lucrarea de a acompania; 2. *Mus.* însoțirea instrumentelor cu vocea saŭ împreunarea a două instrumente diferite.

acompaniator m. cel ce însoțesce pe altul cu un instrument saŭ cu vocea.

acompaniez v. 1. a însoți (din amicie saŭ politeță), a petrece pe cineva; 2. a însoți cu un instrument saŭ cu vocea partea principală a unei bucăți musicale.

aconit n. o plantă venitnósă numită și *omag.*

acont n. cea dintâiŭ plată parțială a unei datorii. Sin. **arvună.**

acopĕr v. 1. a pune saŭ a întinde un ce peste alt-ceva: *acopĕr o casă;* 2. a fi respândit peste ceva: *zăpada acopere pământul;* 3 *fig.* a ascunde (în sens bun saŭ rĕŭ): *acopĕr o greșală;* 4. a se îmbrăca, a-și pune pălăria în cap: *acoperiți-vĕ!* 5. a se întuneca: *cerul se acopere cu nori.* Sin. **învelesc.**

acoperemînt n. 1. ceea ce acopere saŭ învelesce; 2. adăpost: *sub acoperemîntul cerului.*

acoperiș n. învelitórea casei.

acoperitor m. cel ce acopere saŭ învelesce case.

acord n. 1. unirea inimilor, a sentimentelor; 2. învoială; **de acord** ne am înțeles; 3. *Gram.* relațiune între mai multe vorbe: *acordul articolului cu substantivul seŭ;* 4. *Mus.* împreunarea mai multor sunete audite deodată și formând armonie; 5. pl. sunete melodióse, versurĭ (mai cu sémă lirice). Ctr. **discordanță.**

acord(ez) v. 1. a pune instrumentele la același ton; 2. a recunósce: *acord că n'am dreptate;* 3. a da bucuros, a dărui: *acord o grație;* 4. a aședa vorbele unei propositiuni după regulele gramaticale.

acordabil a. ce se póte acorda: *termen acordabil, piano acordabil.*

acordătóre f. unélta saŭ cheia cu care se acordézĕ.

acordeon n. un fel de armonică, inventată la Viena de Damian în 1825.

acordor m. cel ce acordézĕ instrumente de musică.

acotiledon a. se dice de plante, ale căror semințe n'aŭ cotiledóne, ca *bureți, mușchi, ferige.* || f. pl. **acotiledóne**, una din cele trei marĭ clase ale regnului vegetal, numită și **criptogame.**

acov n. butoiŭ mare (de vin).

Acra (St. Ión d') f. vechea **Ptolemaida**, cetate în Siria cu 20,000 loc. cucerită de Cruciați în 1191, ea fu împresurată de Bonaparte în 1799.

acreditare f. fapta de a acredita; **scrisóre de acreditare**, prin care se anunță că aducĕtorul eĭ merită încrederea.

acreditez v. 1. a da credit; 2. a da scrisorĭ de acreditare, a face să fie recunoscut (un ambasador); 3. *fig.* a face să se crédă o scire.

acrélă f. starea lucrului acru.

acresc v. 1. a (se) face acru; 2. *fig.* a-l se uri cuiva: *mi s'a acrit cu viața asta.*

acrible f. exactitate scrupulósă.

acrime f. 1. gust acru; 2. *fig.* neplăcere, desgust. Cfr. **dulcéță.**

acriș m. 1. zer năcrit saŭ jintiță; 2. agriș și măcriș.

Acrisiu m. rege mitic din Argos, tatăl Danaeĭ, fu ucis de nepotul sĕu Perseŭ fără să-l cunóscă.

acritură f. 1. lucru acru; 2. pl. legume saŭ póme acre.

acrobat m. cel ce jócă pe funiĭ; 2. *fig.* cel ce caută a orbi saŭ înșela. Sin. **comediant, saltimbanc.**

acrobatic a. privitor la acrobați: *exerciții acrobatice.*

Acroceraunĭ (**Munții**) pl. lanț de munți în Grecia antică, adĭ *Munții Chimerei.*

acromatic a. care face să se vadă obiectele fără amestec de culorĭ străine: *lentile acromatice.*

acromatism n. însușirea lentilelor de a fi acromatice.

acropole f. cetățuia Atenei zidită pe o stâncă înaltă și al cărei virf era acoperit cu temple și statue.

acrostich n. poesie scurtă, în care versurile încep cu câte o literă, formând tóte un nume.

acroter n. *Arch.* piedestalul peste frontonul unuĭ edificiu și care sprijină statuĭ, trofee, vase.

acru a. 1. înțepătór la gust; 2. *fig.* desgustător: *'ți vine acru de el.* Cfr. **dulce.**

acrum n. un fel de bólă de copiĭ, care se întinde peste tot corpul.

acsiz n. accisă.

act n. 1. tot ce se face, fapt: *act de vitejie*; 2. divisiunea unei piese teatrale: *comedie în trei acte*; 3. pl. decisiunile autorității; 4. înscris constatând o învoială saŭ îndatorire; 5. atestat, certificat: *act de botez.*

Acteon m. vênător grec, pe care Diana îl schimbă într'un cerb și care fu apoĭ sfâșiat de propriĭ sĕĭ câinĭ.

actinot n. varietate de amfibol cu reflexe verdĭ.

acționar m. cel ce posedă una saŭ mai multe acțiunĭ (într'o întreprindere).

acționez v. a intenta o acțiune, a trage în judecată.

Acțiu n. promontoriu în Grecia veche, pe Adriatica, lângă care se făcu bătălia navală între Antoniu și Octaviu (31 a. Cr.)

acțiune f. 1. lucrare saŭ faptă: *acțiune bună*; 2. influența unuĭ agent (fisic, chimic, mecanic): *acțiunea sórelui*; 3. tragere în judecată: *acțiune criminală, acțiune pentru daune-interese*; 4. parte de beneficiu într'o societate comercială saŭ financiară: *trei acțiuni de drum de fier*; 5. mersul unei piese teatrale: *acțiune interesantă.*

activ a. 1. care lucrézĭ, sîrguitor, harnic: *om activ*; 2. care are efect: *remediu activ*; **serviciu activ,** poziția militarului sub drapel; 3. *Gram.* care exprimă o acțiune: *verb activ.* || n. averea unuĭ comerciant în opoziție cu **pasivul** sĕu.

activez v. a face mai activ, a grăbi o lucrare.

activitate f. 1. putere de a lucra: *activitatea foculuĭ*; 2. violențe saŭ promptitudine la lucru: *a desfășura o mare activitate*; 3. serviciu activ. Cfr. **repaus.**

actor m. 1. cel ce jócă un rol într'o piesă de teatru; 2. cel ce ia parte la un eveniment.

actual a. care există în momentul present, de acum: *timpul actual.* || adv. acuma, în timpul de față.

actualitate f. 1. starea lucrului actual; 2. întîmplare próspĕtă, lucru momentan: *jurnalismul trăiesce numaĭ din actualități.*

actuar m. funcționar însărcinat cu calculele (tarife, statistice) într'o administrațiune financiară.

acu adv. acum; **acu e acu,** acum e momentul decisiv: *acu 'ț acu, ca să-ți încerci norocul* Edm.

acufund v. afund, cufund: *o stea albastră cade și'n spațiu s'acufundă* Ac.

acuitate f. însușirea lucrului acut: *acuitatea durerii.*

acum adv. 1. în acest moment; 2. în timpul de față. Cfr. **atuncĭ.**

acumulator m. cel ce acumulézĭ. || n. *Fis.* pilă electrică menită a spori intensitatea curentului electric.

acumulez v. a pune unele peste altele covîrșind mĕsura. Sin. **grămădesc.**

acupunctură f. operațiune chirurgicală, prin care se înfige un ac metalic într'o parte bolnavă a corpului.

acurat a. exact, precis. || adv. întocmaĭ.

acurateță f. exactitate, precisiune, îngrijire minuțiósă.

acus v. 1. a declara culpabil, a învinovăți; 2. a părî, a trage în judecată. Sin. **inculp, incrimĭnez.** Cfr. **justific, disculp.**

acusabil a. care póte saŭ merită să fie acusat.

acusat m. cel părît. Sin. **inculpat, prevenit.**

acusațiune f. fapta de a acusa: învinovățire, părî.

acusativ n. al patrulea cas al declinațiunii, exprimând complementul direct.

acusator m. cel ce acusă saŭ părăsce pe cineva, părîș.

acușĭ adv. exprimă un viitor imediat: îndată, pe loc.

acustic a. 1. privitor la auz: 1. *nerv acustic*; 2. care servă a produce saŭ transmite sunetele: *tub acustic.*

acustică f. partea fisicei, care tratézĭ despre teoria sunetelor.

acut a. 1. ascuțit: *accent acut*; 2. violent: *durere acută*; **bólă acută,** bólă gravă cu mersul repede în opoziție cu bóla **cronică.**

adagio adv. *Mus.* încet. || n. arie încet esecutată.

adagiu n. dicĕtóre populară, maximă veche.

Ada-Kale f. insulă în fața comunei Vîrciorova din județul Mehedinți (aparține Ungariei), de mare importanță strategică.

adălmaș n. V. **aldămaș.**

Adam m. 1. numele celuĭ dintâiu om, părintele luĭ Abel, Caĭn și Set; 2. *fig.* vechime fórte mare: *de când cu mos Adam*; 3. **mărul luĭ Adam,** nodul gâtuluĭ. || sat în județul Tutova cu o mănăstire de maicĭ și un ospiciu de alienațĭ.

adamantin a. care are duritatea și lucirea diamantului: *aspect adamantin.*

adamască f. V. **damască.**

Adam-Klisi m. saŭ *Biserica luĭ Adam,* cătun în plasa Megidie din județul Constanța, renumit pentru anticitățile sale; **Turnul de la Adam-Klisi,** mare movilă (de peste 15 m. înălțime și 10 m. lățime), pe care se vĕd chipurĭ de legionarĭ romani luptându-se cu barbarĭĭ.

adânc a. 1. arată volumul unei deschidĕturĭ de sus până jos: *grópă adîncă*; fig. *adîncĭ bătrânețe*; 2. ce se plécă prea jos: *adîncă închinăciune*; 3. ce s'ascunde într'o înfundătură: *locaș adînc*; 4. anevoe de pătruns (propriŭ și figurat): *întunerec adînc, cugetare adîncă.* Sin. **afund, profund.** Cfr. **înalt.** || n. 1. fund, adîncime: *codrul 'și deschide a luĭ adînciurĭ* Em.; 2. fig. *adîncul sufletului.*

adâncat a. adâncit: *în pădurea adîncată* Gn. Ac.

adâncătură f. 1. vale între două dealurĭ; 2. cavitate, orbita ochiului.

adâncesc v. 1. a se afunda; 2. *fig.* a se absorbi.

adâncime f. 1. întinderea unuĭ lucru de la suprafață saŭ intrare până în fund; 2. calitatea lucrului adânc (propriŭ și figurat). Sin. **profunditate, sagacitate.**

adâncit a. 1. înfundat, fără fund: *pe ceĭ vale adâncită și cu florĭ acoperită* Al.; 2. *fig.* cufundat, absorbit: *în mare mâhnire părea adîncit* Gn. Ac.

adaog v. 1. a mai pune ceva lângă altele; 2. a mai da, a mai spune. Sin. **sporesc, măresc, înmulțesc.** Cfr. **scad.**

adaos n. 1. alăturarea unuĭ lucru maĭ mic de unul maĭ mare de aceeași natură: sporire; 2. lucrul adăogat: anex, apendice.

adăp v. 1. a duce la apă vitele; 2. a da să bea: *drumețul fugarul 'și adapă* Al. 3. (ironic) despre ființe: *cu cine îl adăp* Pann; fig. *lumea nemulțumit m'adapă cu fiere și venin* Negr. 4. a uda, a stropi: *cu sudorĭ adăp pământul, căștig hrana 'n durerĭ* Gn. Ac. 5. *fig.* a se pătrunde: *s'a adăpat cu principiĭ sănătóse.*

adăpătóre f. jgheab cu apă pentru vite.

adăpost n. 1. loc care apĕră de sóre, vênt, ploĭe; 2. *fig.* loc de sigu-

ranță, de scăpare. Sin. **asil, liman, refugiu.**

adăpostesc v. 1. a pune la adăpost, loc sigur; 2. aflu adăpost, scap. Sin. **aciuez.**

adăptațiune f. lucrarea de a adăpta și resultatul ei: potrivélă, brodire.

adăptez v. 1. a potrivi un lucru cu altul; 2. *fig.* a întrebuința potrivit cu destinațiunea sa.

adăst v. a aștepta cu nerăbdare.

adecă adv. 1. termen explicativ (va să dică): *mintea, adecă puterea de a cugeta;* 2. specificativ (și anume): *pome, adecă mere, pere, prune;* **la adecă,** la urma urmelor.

adecăte(lea) adv. *pop.* adecă.

ademenesc v. 1. a atrage: *averea ademenește pe om;* 2. a amăgi, a înșela: *puse să-l ademenească.*

ademenire f. fapta de a ademeni: 1. atragere (amăgitóre); 2. ilusiune.

ademenitor a. care ademenește: atrăgétor, amăgitor.

ademțiune f. revocarea juridică a unui legat sau a unei donațiuni.

Aden n. oraș și port în Arabia la intrarea Mării Roșii; aparține de la 1839 Englesilor; 30,000 loc.

adept m. cel inițiat în misterele unei secte, în secretele unei sciințe.

adequat a. *Filos.* de o întindere egală, echivalent obiectului: *idei adequate.*

aderent a. care aderézā. || m. cel ce ține de un partid sau de o sectă; partisan.

aderență f. starea celui ce aderă. Sin. **coerență.**

aderez v. *fig.* a se alipi pe deplin, a se uni cu părerea cuiva, a fi din același partid.

ades adv. adesea (poetic): *ades e rece pieptul și inima tot bate* Al.

adescu adv. de mai multe ori în scurt timp. Cm. **arare-ori.**

adesiune f. 1. unire, consimțire; 2. *Fiz.* atracțiune moleculară între corpurile în contact. Sin. **coesiune.**

adevĕr n. 1. caracterul lucrului adevĕrat; 2. însuși lucrul adevĕrat, principiu sigur; **într'adevĕr,** în realitate; 3. imitațiune exactă, expresiunea fidelă a naturei (într'un tablou). Sin. **veritate.** Cm. **minciună, eróre.**

adevĕrat a. conform adevĕrului: așa cum este și nu altminterea. Sin. **real, positiv, autentic.** Cm. **mincinos, falș.**

adeveresc v. 1. a afirma, a constata; 2. a confirma, a verifica. Sin. **asigur, întăresc.**

adeverință f. chitanță. Sin. **dovadă.**

adeveritor a. care adeverește.

Adherbal m. 1. general cartaginez, învinse pe Romani la Drepano (249 a. Cr.); 2. regele Numidiei, ucis de vĕrul sĕu Iugurta (112 a. Cr.).

ad hoc adv. într'adins, pentru un scop determinat; **Divanurile ad hoc,** conferențele deschise în 1857 la București și Iași cu scopul anumit de a arăta puterilor europene dorințele poporului român.

ad hominem adv. care se adresézā direct persónei, căreia se vorbesce: *argument ad hominem.*

adi adv. astădi.

adiacent a. alăturat; **unghiuri adiacente,** cari aŭ același vîrf și o latură comună.

adiafor a. (învechit) indiferent, nepĕsător: *se și fac adiafori de casa lor* Al.

adiată f. *pop.* V. **diată.**

adică adv. V. **adecă.**

adiere f. suflare lină, vîntișor: *nici o mișcare 'n frunze și nici o adiere* Al. Sin. **bóre, zefir.**

adie v. a sufla lin, a bate încetișor: *zefirii, ce adie cântări dulci ca un fior* Em.

Adige m. fluviu în Italia de N. se varsă în Adriatica: 410 km.

adimenesc v. V. **ademenesc.**

adinamie f. *Med.* lipsă totală de putere.

adinĕori adv. cu puțin înainte, nu de mult.

adins (în) adv. 1. cu intenție, cu precugetare; 2. cu scop, anume.

adio! int. formulă de politeță la despărțire: rĕmâi cu bine!

adițional a. de adăogat: *articol adițional.*

adiționez v. a aduna, a adăoga.

adițiune f. 1. adaos de lucruri asemenea; 2. *Arităm.* adunare.

adiutant m. ofițer sau sub-ofițer însărcinat să ajute pe un superior.

adjectiv n. vorbă adaosă la un substantiv spre a-l califica sau determina. Sin. **epitet.**

adjectival a. ce privesce adjectivul.

Adjud n. V. **Agiud.**

adjudic v. 1. a hotărî prin judecată că un lucru se cuvine cuiva după drept; 2. a da celui ce oferĕ mai mult; 3. *fig.* a da, a decerne o recompensă.

adjudicatar m. persóna, căreia s'a adjudicat.

adjudicațiune f. 1. lucrarea de a adjudica; 2. actul, prin care se adjudică.

adjudicator m. persóna, care adjudică.

adjunct a. adaos. || m. ajutor (într'o funcțiune): *director adjunct.*

adjur v. 1. a comanda în numele lui D-deŭ; 2. a ruga cu stăruință. Sin. **conjur.**

adjurațiune f. 1. formulă de exorcisare; 2. rugăciune stăruitóre.

ad libitum adv. după bunul plac, după voe.

Ad-Mediam f. cetate romană în Banat, aprópe de Mehadia.

Admet m. regele Tesaliei, unul dintre Argonauți, primi pe Apollon, gonit din cer, și-l puse să-i păzéscă turmele.

administrațiune f. 1. conducerea afacerilor publice sau particulare; 2. funcționarii însărcinați cu conducerea unui serviciu: *administrațiunea poștelor;* 3. totalitatea serviciilor publice menite a pune în execuțiune legile și actele guvernului.

administrativ a. ce ține de administrațiune.

administrator m. persónă, care administrézā averea sau afacerile cuiva.

administrez v. 1. a conduce afacerĭ publice sau particulare; 2. a da: *administrez un medicament.*

admir v. a privi cu o mirare amestecată cu plăcere (ceva frumos sau rar). Cm. **desprețuiesc.**

admirabil a. demn de admirațiune, minunat. || adv. de minune.

admirațiune f. 1. fapta de a admira, sentiment de plăcută mirare; 2. obiect de admirațiune.

admirativ a. care exprimă admirațiune: *gest admirativ.*

admirator m. cel ce admiră.

admis a. 1. primit într'o adunare; 2. adoptat de us.

admisibil a. care póte fi admis (de persóne sau lucruri).

admisibilitate f. calitatea de a fi admis, înlesnirea de a fi primit.

admisiune f. primire.

admit v. 1. a primi prin favóre; 2. a recunósce de adevĕrat. Sin. **accept.** Cm. **exclud.**

admonestare f. avertisment sever dat unui delinquent.

admonestez v. a mustra pe cineva.

admonițiune f. consiliu amical. Sin. **avertisment.**

adnotațiune f. V. **anotațiune.**

adolescent m. cel ce este în vîrsta adolescenței, flăcău.

adolescență f. vîrsta între copilărie și bărbăție (la bărbat 14—22 ani, la femee 11—19).

Adonaĭ m. (adică «Domn, stăpân») numele lui D-deŭ, la Evrei.

adonic a. vers latin compus dintr'un dactil și un spondeŭ: *el ar frânge în vers adonic limba lui ca și Horațiu* Em.

Adonis m. 1. june grec de o frumusețe rară, iubit de Venerea; ucis de un mistreț, deița îl prefăcu într'o flóre (*dedețel*); 2. *fig.* tînĕr frumos sau care caută a se arăta frumos.

adopt v. 1. a lua de suflet, a înfia; 2. a alege cu preferință pentru sine, a-și însuși: *adopt o părere.*

adopțiune f. 1. fapta de a adopta: luare de suflet; 2. preferință.

adoptiv a. 1. care a adoptat: *părinte adoptiv;* 2. care a fost adoptat: *fiŭ adoptiv.*

ador v. 1. a se închina la D-deŭ; 2. a avea un fel de cult pentru cineva, a iubi cu pasiune: *el își adoră copiii.*

adorabil a. demn de a fi adorat.

adorațiune f. 1. fapta de a adora; 2. iubire extremă; 3. manifestarea gingășiei și a respectului.

adorator m. cel ce adoră, ce iubesce cu pasiune.

adorm v. 1. a începe a dormi: *abia a adormit;* 2. a face să dórmă: *adorm copilul;* 3. *fig.* a liniști momentan: *ca să adórmă prepusurile*

Domnului Arr.; 4. a muri în pace: *a adormit întru Domnul.* Sin. **ațipesc, pirotesc, aromesc.** Crn. **deștept.**

adormire f. 1. fapta de a adormi; 2. **Adormirea Maicei Domnului,** mare sărbătóre la 15 August, numită și *Sântă Maria mare.*

adormit a. 1. trândav, netrebnic: *adormitule!* 2. *fig.* liniștit, mort: *oraș adormit.*

adormitor a. care adórme, care aduce somn: *cântec adormitor.*

adragantă f. un fel de gumă, întrebuințată a da tărie pastelor și pastilelor.

adresă f. 1. arătare de numele și locuința cuiva; 2. scrisóre oficială; 3. (galicism) dibácie fisică, finețe de spirit.

adresant m. cel ce adreséză scrisóren. Crn. **adresat.**

adresat m. cărula scrisórea a fost adresată.

adresez v. 1. a trimite direct: *adresez o scrisóre;* 2. a îndrepta vorba către cineva, a-i vórbi; 3. a recurge la, a se îndrepta către cineva.

Adria f. oraș în Italia (Veneția), a dat numele sĕu Mării Adriatice: 14.000 loc.

Adrian m. împĕrat roman, domni de la 117-138 d. Cr., urmând lui Traian, părintelui sĕu adoptiv.

Adrianopole f. (turc. **Edirne**) oraș în Turcia (Rumelia orientală), pe Maritza, cu 70,000 loc. Aci se încheiă în 1829 tractatul de pace între Turcia și Rusia, prin care Principatele căzeau sub dependența Rușilor.

Adriatica (Marea) f. golf mare al Mediteranei între Italia, Istria și Dalmația.

aduc v. 1. a duce la cineva: *sluga aduse o trăsură;* 2. a produce, a raporta (folos sau pagubă): *nu aduce anul, ce aduce ceasul;* 3. a pricinui: *aduc bucurie părinților;* **aduc vorba,** mĕ exprim; 4. a încovoia, a învirti (de sus în jos): *când aducea fata paloșul* Isv.; v. **a-și aduce cu cineva,** a se asemĕna între cătva: *acest copil 'și aduce cu tat' sĕu.*

aduc aminte v. 1. a pune în mintea cuiva, a aminti; 2. a-și pune iar în minte, a-i reveni în memorie.

aducere f. fapta de a aduce; *aducere la împlinire,* executare.

aducere aminte f. 1. impresiune, care rĕmâne în memorie: *timpuri de aducere aminte gloriósă* Bălc.; 2. amintire lămurită (despre ceva fórte prospĕt): *aducerile aminte pe suflet cad în picuri* Em.

aducĕtor a. și m. care aduce; **aducĕtor aminte,** care 'și pune iar în minte, comemorativ.

aductor a. mușchiŭ, care apropie un membru de axa corpului.

adulară f. varietate de ortoză, care servă ca pétră de podóbă și la fabricațiunea obiectelor de lux.

adulațiune f. lingușire servilă.

adulător m. lingușitor josnic.

adulmec v. 1. a mirosi urma vĕnătorului (de fére); 2. a cunósce vĕnătul după miros (de câinĭ): *copoiul adulmecă dira fĕrei prin pădure;* 3. *fig.* a presimți: *adulmecă ori ce mișcare a Domniei* Od.

adulmecător a. care adulmecă.

adult a. și m. crescut mare, care a ajuns în vîrstă adolescenței.

adulter a. care calcă credința conjugală. || n. violarea credinței conjug.

adulterin a. născut dintr'un adulter: *copil adulterin.*

adumbresc v. 1. a pune la umbră, a se odihni la umbră: *o erói, care în trecútul de mărire vĕ adumbrește* Em.; 2. a da umbre (în desen); 3. *fig.* a schița.

adumbrire f. 1. lucrarea de a adumbri; 2. *fig.* nuanță.

adun v. 1. a reduce o mulțime la unul; 2. a face adunarea. Sin. **culeg, string, împreun.** Crn. **risipesc, împrăștiŭ.**

adunare f. 1. reunire de persóne sau de lucrurĭ; 2. corp deliberant: **Obștéscă Adunare,** Parlamentul Țĕrĭi; *Adunarea deputaților,* Camera; *Adunările legiuitóre,* Camera și Senatul; **Adunarea constituantă,** care votă constituțiunea în 1866; 3. *Aritm.* operațiune servind a reuni două sau mai multe numere de același fel într'unul singur.

aduнător a. și m. care adună.

adunătură f. 1. adunare (de lucrurĭ); 2. întâlnire de óameni de rînd și fără țintă seriósă. Sin. **strînsură.**

adus a. 1. dus la; 2. fasonat: *marmură adusă așa, că închipuia fel de fel de flori* Isv.; 3. încovoiat: *talagan adus.*

adventiciŭ a. *Filos.* care vine din afară: *idei adventice.* Crn. **înnăscut.**

adventiv a. 1. *Jur.* dobândit pe altă cale și nu prin succesiune directă; 2. *Bot.* **rădăcini adventive,** carĭ rĕsar pe cótor, ca la *fragar* și *iederă.*

adverb n. vorbă invariabilă, care modifică însemnarea unuĭ verb sau a unuĭ adjectiv.

adverbial a. ce jócă rolul de adverb: **locuțiune adverbială,** reunirea mai multor vorbe echivalente cu un adverb: *tot de odată, în același timp.*

advers a. contrar, opus: *partea adversă a câștigat procesul.*

adversar m. cel ce se opune, care se luptă împotrivă. Sin. **antagonist.**

adversativ a. *Gram.* care arată opositiune: *dar, deși,* etc.

adversitate f. nenorocire, rĕstriște. Crn. **prosperitate.**

advocat m. cel ce pledéză dinaintea tribunalelor.

advocățime f. corpul advocaților.

advocatură f. profesiunea advocatului.

advon n. loc îngrădit dinaintea bisericeĭ (Sin. **nartecă**): *în advónele acestor două biserici* Od.

aed m. cântăreț străvechiŭ (la Greci): *Orfeŭ fu aed renumit.*

Aegos-Potamos m. («fluviul Capreĭ») pârĭu în Grecia veche, pe Hellespont, celebru prin victoria navală a lui Lisandru, regele Spartei, asupra Atenienilor (405 a. Cr.).

aer n. 1. fluid gazos și transparent, care formézĕ atmosfera: *să respir un aer mai liber, mai curat* Gr. Al.; 2. aerul feței, fisionomie, înfățișare: *smeritul cotoiŭ cu un aer de sfînt* Gr. Al.; 3. (galicism) arie, melodie: *ca robul ce cântă amar în robie un aer duios* Bol. Sin. **văzduh.**

aĕr n. vĕlul, cu care s'acopere sfintele daruri: *și aerul l'oiŭ pune pe al Stăpînei altar* Al.

aerian a. 1. de aer: *fluid aerian;* 2. care trăiesce, se petrece în aer; 3. *fig.* ușor ca aerul: *vĕd ființa-ĭ aeriană* Em.

aerifer a. care pórtă aer: *tub aerifer.*

aeriform a. care sémĕnă cu aerul: *fluid aeriform,* gaz.

aerisesc v. 1. a împrospĕta aerul: *aerisesc casa;* 2. a scóte la aer curat (haine, plante). Sin. **ventilez.**

aerografie f. descrierea aerului.

aerolit n. pétră căduță din cer. Nu se scie nimica sigur despre originea acestor masse pietróse, carĭ se rostogolesc prin regiunile atmosferice.

aerometru m. instrument de fisică spre a mĕsura densitatea aerului.

aeronaut m. cel ce se ridică în aer cu un balon.

aeros a. aerian: *este măudră și ușóră ca un fluture aeros* Bol.

aerostat n. aparat plin cu un gaz mai ușor decât aerul, care se înalță în atmosferă. Aerostatele fură inventate în 1782 de frații Montgolfier. Sin. **balon.**

aerostatică f. partea fisicei, care studiază legile de echilibru ale aerului.

aetită f. oxid de fier hidratat, numit și *pétra vulturului.*

Aetiu m. general roman, învinse pe Atila lângă Chalons (451), asasinat din invidie de Valentinian (454).

aeven adv. V. **aieven.**

afabil a. dulce vorbitor, care primesce și ascultă cu bună-voință.

afabilitate f. calitatea persónei afabile, blândețe, vorbire dulce (la primire). Crn. **aroganță.**

afacere f. 1. obiectul uneĭ ocupațiunĭ; trébă, pricină: *afacere importantă;* 2. pl. interese publice sau particulare, trebĭ: *cum merg afacerile?*

afară adv. ce nu s'află înlăuntru: **afară de,** fără; **pe din afară,** pe de rost; **afară din cale,** extraordinar, peste mĕsură, fără cuvînt. || int. afară! plécă!

afasie f. pierderea graiuluĭ din causa uneĭ lesiuni cerebrale.

afect n. mișcarea sufletului, care trece în pasiune, sentiment: *toți ómenĭ sunt supușĭ afectelor.*

afectare f. 1. fapta de a afecta; 2. destinațiune particulară: *afectarea uneĭ sume.*

afectat a. 1. pretențios, prefăcut; 2. mișcat, atins la inimă; 3. destinat pentru ceva.

afectațiune f. apucătură nefirésca, imitațiune exagerată, prefăcătorie. Crn. **simplitate, natural.**

afectez v. 1. a căuta cu predilecțiune: *el afectează vorbe rare*; 2. a arăta (cu o falș prefăcută): *afecta o mare umilință*; 3. a destina pentru un scop anumit: *pentru aceste lucrări se afectează sume însemnate*; 4. a lua cutare formă particulară: *cristalele afectează forme geometrice*; 5. a causa o impresiune penibilă: *un lucru de nimic îl afectează*.

afectionez v. a avea afecțiune, a iubi cu pasiune. Cron. **detest.**

afecțiune f. 1. starea sufletului mișcat de ceva: *afecțiune naturală*; 2. sentiment de amicie, de iubire; 3. *Med.* stare bolnăvicioșă, bólă: *afecțiune de piept*.

afectiv a. care exprimă un afect, care mișcă.

afectuos a. plin de afecțiune.

afeliu n. *Astr.* punctul orbitei unei planete, când se află la cea mai mare depărtare de sóre. Cron. **periheliu.**

afemeiat a. slab, moleșit.

aferent a. *Jur.* care revine cuiva, vorbind de o porțiune de moștenire: *partea aferentă*.

aferesă f. *Gram.* scótérea unei litere saŭ silabe la începutul vorbei: *Niță* în loc de *Ioniță*.

aferim! int. (ironic) bravo: *aferim, fétul meŭ!* Al.

afet n. suportul unui tun.

affettuoso adv. *Mus.* cu o expresiune gingașă.

Afgan a. din Afganistan.

Afganistan n. regat în Asia centrală, între Industan și Persia, țéră muntósă cu 4 mil. loc.

afierosesc v. a sfinți, a închina (un ce sacru saŭ profan).

afiliez v. a admite într'o societate saŭ corporațiune.

afin m. tufă, ale cărei brobóne, numite *afine*, sunt negre, acrișóre și fórte gustóse.

afin a. înrudit. || m. pl. cuscri.

afinat n. și adv. rar, rărit: *fulea umplută afinat cu tutun*.

afinez v. a rări, a face rar saŭ mai puțin compact. Cron. **îndes.**

Afiniș (Munții) m. o ramură a Biharului, care se prelungesce până la Cluș.

afinitate f. 1. rudenie prin alianță, înrudire; 2. asemênare fisică: *este afinitate între tigru și pisică*; 3. *fig.* asemênare morală; 4. *Chim.* tendința unor corpuri de a se împreuna: *oxigenul are afinitate pentru fier*.

afion n. suc de mac. Sin. **opiu.**

afirm v. 1. a asigura că un lucru este, a dice da; 2. a se arăta, că are cutare talent saŭ cutare caracter: *s'a afirmat ca poet*. Cron. **neg.**

afirmațiune f. fapta de a afirma: asigurare, întărire. Cron. **negațiune.**

afirmativ a. prin care se afirmă. || adv. în mod afirmativ. Cron. **negativ.**

afiș n. fóc, tipărită saŭ scrisă, ce se lipesce pe ziduri spre a da de scire publicului.

afișer m. 1. cel ce afișézá; 2. împărțitor de afișe.

afișez v. 1. a pune, a lipi un afiș; 2. *fig.* a face paradă de; 3. a se pune în evidență (în sens réŭ).

afix n. particulă pusă la începutul (*prefix*) saŭ la sfîrșitul (*sufix*) vorbelor, spre a le modifica sensul. Ex. *pre-fac, fruniz-is*.

aflător a. și m. 1. care află saŭ descopere: *aflătorul tipografiei* Negr.; 2. care s'află (undeva).

aflicțiune f. suferință morală, mare necaz.

aflictiv a. care lovesce direct într'o persónă: *pedépsă aflictivă*. In materie penală pedepsele sunt *aflictive* și *infamante*; cele dintâi sunt mórtea, munca silnică, detențiunea și reclusiunea; ele privézá pe condamnat de drepturile sale civile și politice.

aflu v. 1. a găsi: *să-l fi tot căutat, nu l'ar fi aflat* Pann; 2. a descoperi: *unchiul meŭ a aflat legătura nóstră* Negr. 3. a născoci: *ca ce mórte i-ar afla?* 4. a sci, a prinde veste: *ce ai aflat?* 5. a fi: *cum le afli?*

afluent m. curs de apă, care se varsă într'altul: *Dunărea are mai mulți afluenți*.

afluență f. 1. scurgere mare de apă saŭ de alt licid; 2. *fig.* mare abundanță (de lucruri), mare mulțime (de ómeni).

afluez v. 1. a curge spre: *sângele afluézá la cap*; 2. *fig.* a veni cu grămada.

aflux n. grămădirea sângeluĭ și a umorilor într'o parte a corpuluĭ.

afon a. care n'are voce.

afonie f. *Med.* pierderea vocii.

aforism n. sentență saŭ maximă scurtă. Sin. **apoftegmă.**

aforistic a. compus din aforisme.

a fortiori adv. cu mai mult drept cuvînt, cu atât mai mult.

Africa f. una din cele 5 părți ale lumii, de trei ori mai mare ca Europa, cu 206 mil. loc. (African).

Afrodita f. 1. numele grecesc al Venerii; 2. fig. femee fórte frumósă.

afront n. faptă saŭ vorbă de ocară (aruncată în față), insultă publică.

aftă f. bubulițe saŭ bășicuțe în gură și gâtlej.

aftos a. caracterisat prin prezența aftei: *febră aftósă*.

afum v. 1. a pune la fum; 2. a strica prin fum (bucatele); 3. a fumega: *soba afumă*; 4. a tămâia: *hârtie de afumat*.

afumat a. 1. pus saŭ ars la fum; 2. parfumat: *odae afumată cu smirnă*; 3. acoperit cu fum, îngălbenit prin vechime: *icóne afumate*; 4. *pop.* afumat (cu luléua), bét.

Afumați pl. numele unui sat în județul Ilfov. Aci se dete în 1530 o bătălie, în care Turcii fură bătuți de **Radu de la Afumați**, ginerele lui Négoe Basarab.

afumător m. cel ce afumă.

afumătóre f. 1. ori-ce vâscior cu substanțe mirositóre pentru afumat; 2. pl. chiar acele substanțe mirositóre.

afund v. 1. a împinge până la fund, a băga afund (Sin. **cufund**): *în prăpastie îl afundă*; 2. a intra afund saŭ a pătrunde: *s'afund' mereŭ în taina nopții* Al.; 3. *fig.* a peri din ochi, a dispare: *în văzduh s'aŭ afundat* Al. || n. adâncime: *în afundul pământului*; fig. *norul trece și dispare în afundul cerului* Al. || a. adânc (rar): *rîu afund, văi afunde*. || adv. 1. până la fund: *toți s'aŭ înecat, la afund s'aŭ dat*; 2. *fig.* adânc, deplin: *scie afund istoria*.

afundat a. adâncit: *pleópele sale afundate* Od.

afundător m. cel ce afundă.

afundiș n. loc fórte departat: *în afundișul codrilor*.

afurisanie f. pedépsă canonică. Sin. **anatemă, blestem, excomunicare.**

afurisesc v. a despărți de turma credincioșilor și a exclude pentru un timp de la biserică; 2. a blestema cu jurământ.

afurisit a. 1. blestemat; 2. *fig.* réŭ fórte, îndrăcit, fără omenie. Sin. **proclet.**

agă m. (pl. **agale**) ofițer saŭ comandant turc: *agaua ienicerilor*.

ăgă m. (pl. **agĭ**) 1. odinióră comandant: *agă de dorobanți*, general de pedestrime; 2. boierie pământénă introdusă de Turci și însărcinată cu priveghérea siguranței publice; 3. (în timpul din urmă) prefect de poliție.

agabaniu n. (învechit) stofă scumpă, din care Turcii își fac turbane: *așternut de agabaniŭ* Od.

agale adv. *pop.* încetișor, a lenese: *se 'ntorcea acasă agale agale* Isp.

agam a. se dice de plantele lipsite de staminĭ și de pistilĭ, ca *bureții*.

Agamemnon m. rege din Argos și Micene (1280 a. Cr.), căpetenia Grecilor în résboiul Troiei, jertfi pe fica sa Ifigenia și fu ucis la întórcere de către Egist, complicele soției sale Clitemnestra.

agamlu m. pasére de mărimea unei găinĭ; în Brasilia se domesticeșce cu și câinele.

agănăŭ n. un fel de horă țerănéscă. Sin. **bătuta.**

agaos m. plantă originară din America, asemenea aloei, cu frunze lungi și largi, din care se fac funiĭ.

agapă f. ospețul, ce primiĭ creștinĭ îl făceaŭ în comun.

Agapia f. 1. părĭŭ, afluent al Moldovei; 2. mănăstire de călugărițe în munții districtuluĭ Némțu, pe apa cu acelașĭ nume, întemeiată cam pe la 1570, cu posițiune frumóse.

Agar f. róba lui Avram și mama lui Ismail.

Agareni pl. nume biblic dat Mahomedanilor, carĭ s'ar trage de la Ismail.

agasant a. care agasézá.

agasez v. a irita ușor, a excita prin ușóre provocări.

agât v. 1. a prinde de un cuiŭ: *agât haina să se usuce*; 2. a se apuca de: *se agață de stâncĭ cu unghiile*;

3. *fig.* a se lega de cineva: *se agață de mine ca scaiul.* Sin. **anin, atîrn.**

agată f. pétră prețiósă, varietate de quart saŭ cristal de stâncă cu diferite culorĭ.

Agatanghel m. numele unuĭ fel de proroc popular, pretins călugăr grec, care ar fi trăit în sec. XIII.

Agatîrșĭ pl. vechiŭ popor de origine iranică, așezat în Transilvania (pe la 500 a. Cr.), contemporan cu Sciții. Ei se ocupaŭ cu crescerea vitelor și scoteaŭ aur din munții și rîurile Ardéluluĭ, din care fabricaŭ diferite scule și podóbe; dinșiĭ se tatuaŭ pe obraz și pe corp. Agatîrșiĭ fură supraputș de Daci.

Agaton n. mănăstire de călugărițe în județul Botoșanĭ.

ageamiŭ s. 1. începétor, novice, fără experiență; 2. nepriceput (mai ales la jocul cărților).

agent m. 1. principiu de acțiune, tot ce lucrézā saŭ operézā: *aburul e un agent puternic*; 2. însărcinat cu o funcțiune saŭ misiune publică orĭ particulară: *agent de poliție, agent de schimb, agent diplomatic.*

agenție f. 1. funcțiunea, biroul agentuluĭ; 2. administrațiunea condusă de unul saŭ maĭ mulțĭ agențĭ: *agenția Havas.*

agentură f. agenție: *agenturĭ și comisióne.*

ager a. 1. sprinten, iute la mișcare: *vultur ager, vênt ager*; 2. pătrundétor: *ochĭ agerĭ*; fig. *minte agerā.* || adv. cu agerime.

agerésc v. a face ager (și *fig.*).

agerime f. 1. calitatea lucruluĭ ager: *el se luptă cu agerime* Bol.; 2. *fig.* pătrundere, minte agerā. Sin. **sagacitate, perspicacitate.**

Agesilaŭ m. rege al Spartei, fu învins de Epaminonda la Mantinea (398-361 a. Cr.).

aghesmuiésc v. 1. a stropi cu aiasmă pentru a goni pe cel rĕŭ; 2. (ironic și fam.) a bate.

aghesmuit a. 1. stropit cu aiasmă; 2. (ironic) pe jumĕtate bĕt: *tămâiat și aghesmuit de dimineță* Cn.

aghiasmă f. 1. apă sfințită; 2. *fam.* rachiŭ: *se îmbrĕcase (lumea cu mine de atâta aghiasmă rusésca* Cn.

aghiasmatar n. 1. vasul, în care se păstrézā aiasmă; 2. adunarea de rugăciunĭ, carĭ însoțesc stropirea cu aiasmă.

aghios n. imn liturgic cu tripla invocațiune: sfînt! **i-a cântat popa aghiosul**, a murit, l'aŭ înmormîntat; **a trage aghióse**, a cânta monoton, a horcăi în somn.

aghiotant m. V. **adiutant.**

aghiuță m. *pop.* 1. nume comic dat diavolului: **l'a furat aghiuță**, el adormi greŭ; 2. *fig.* omul draculuĭ.

agie f. odiniórā: 1. rangul de agă; 2. prefectura poliției: *un zapciŭ al agiei* Negr.

agiesc a. ce ține de agă saŭ de agie: *ceaŭș agiesc, cazacĭ agieștĭ.*

agil a. care se mișcă ușor, sprinten.

agilitate f. mare ușurință de a se mișca, de a se mlădia.

agio n. 1. speculațiune asupra cursuluĭ efectelor publice cotate la Bursă; 2. beneficiu la schimbul argintuluĭ saŭ hârtiei pentru aur. Sin. **bas.**

agiotagiu n. trafic asupra ridicării saŭ căderii efectelor publice.

agit v. 1. a sgudui, a mișca în diferite direcțiunĭ: *vêntul agită frunzele*; 2. *fig.* a turbura, a excita; 3. a examina, a discuta: *agit o cestiune.*

agitat a. turburat, neliniștit.

agitațiune f. 1. mișcare neregulată și repetată; 2. mișcare tumultuósă, revoluțiune; 3. *fig.* turburarea sufletuluĭ, neliniște.

agitato adv. *Mus.* arată o execuțiune vie și o mișcare repede.

agitator m. cel ce caută a răscula poporul în contra legilor.

Aglud n. orășel în județul Putna pe Siret: 2500 loc. Stațiune de cale ferată și bălciŭ mare de Sf. Gheorghe.

aglicĕ f. plantă cu florĭ albe și cu miros plăcut.

aglicĭŭ m. plantă cu florĭ galbene, care ese întâiŭ primăvara, numită obicinuit **ciubotica cucului.**

aglomerare f. lucrarea de a aglomera: grămădire, îmbulzélă.

aglomerat n. massă de substanțe minerale împreunate cu un ciment natural. Sin. **agregat.**

aglomerez v. a strînge la un loc, a grămădi (de persóne saŭ lucrurĭ).

aglutinant a. *limbĭ aglutinante*, în carĭ flexiunile sunt înlocuite cu vorbe alipite. Ex. limbile turco-tatare.

agnat m. desemna odiniórā pe colateraliĭ saŭ rudele de alăturea, carĭ se trăgeaŭ din bărbat în bărbat într'aceeașĭ linie bărbătéscă. Cfr. **cognat.**

agneț m. bucată de pâine ce prea-otul taie și scóte din mijlocul altei pâinĭ maĭ marĭ numită **prescură.**

agonie f. luptă omuluĭ cu mórtea.

agonisélă f. câștig cu trudă, folos din muncă: *le da tótă agonisela.*

agonisesc v. a câștiga cu anevoe, a dobândi cu marĭ osteneli.

agonisită f. agonisélă.

agonistică f. partea gimnasticeĭ relativă la luptă.

agora f. piață publică la Grecii cei vechĭ, unde se țineaŭ întrunirile lor politice.

agrafă f. ac saŭ tórtă de încheiat. Sin. **copcă, cataramă.**

Agram n. saŭ **Zagreb**, oraș în Austro-Ungaria, capitala Croației: 28,000 loc. Universitate slavă.

agramat a. nesciutor de carte, ignorant.

agrar a. privitor la agru: **lege agrară**, care regula împărțéla pămînturilor cucerite între cetățenii romanĭ.

agravant a. care agravézā, care mărește culpabilitatea: *circumstanțe agravante.* Cfr. **atenuant.**

agravez v. a îngreuna maĭ tare, a face maĭ grav. Cfr. **ușurez.**

agreez v. a primi cu favóre.

agregat m. profesor, alăturat pe lângă un profesor definitiv fără însă a avea drepturile titularuluĭ. || n. V. **aglomerat.**

agregațiune f. 1. admiterea la titlul de agregat; 2. *Fiz.* împreunarea părților unuĭ tot.

agrement n. 1. calitatea lucruluĭ ce place, pricină de mulțumire: **arte de agrement**, carĭ se învață maĭ mult de plăcere decât pentru folos, ca danțul, scrima, călăria.

agresiune f. atac neprovocat.

agresiv a. care are caracterul unuĭ agresiuni: *vorbe agresive.*

agresor m. cel ce atacă maĭ întâiŭ.

agrest a. 1. câmpenesc: *sit agrest*; 2. grosolan, sălbatic: *fire agrestă.*

agricol a. 1. care se dedă agriculturei: *popor agricol*; 2. privitor la agricultură: *product agricol.*

Agricola m. general roman, socerul istoricului Tacit, termină cucerirea Britanieĭ Marĭ (37—93).

agricultor m. cel ce cultivă pământul. Sin. **plugar.**

agricultură f. arta de a lucra pământul.

Agrigent n. vechiŭ oraș în Sicilia, adĭ **Girgenti**: 20,000 loc. Patria filosofului Empedocle.

agrimensor m. mĕsurător de terenurĭ: inginer topograf.

agrimensură f. arta de a mĕsura suprafața terenurilor saŭ a moșiilor.

Agripa m. general roman, ginerele împĕratului August; el puse să zidéscă Panteonul din Roma (64—12 a. Cr.).

Agripina f. 1. fiica luĭ Agripa, luă de bărbat pe Germanicu, cu care avu pe Caligula și muri exilată (33 d. Cr.); 2. fiica celeĭ precedente, soția luĭ Claudiu și mama luĭ Nerone, care puse s'o omóre (59 d. Cr.).

Agriș m. afluent al Sameșuluĭ, curge paralel cu Almașul.

agriș m. tufă, care produce *agrișe*: **agriș roș**, dracilă.

agrișă f. un fel de cócăză cu gust dulce acrișor; **agrișă sĕlbatică**, burbónă.

agronom m. cel versat în agricultură.

agronomic a. privitor la agronomie: *științele agronomice.*

agronomie f. teoria agriculturei.

agru n. loc de arat. Sin. **ogor, țérină, holdă.**

agud m. V. **dud.**

Agura (Sfinta) f. numele popular al muntelui Athos: *la pusnicul Chiriac din Sf. Agura* Cn.

aguridă f. 1. strugure necopt saŭ acru; 2. zémă dintr'însul; 3. orĭ-ce pómă acră.

agurîdar m. copăcel aseménându-se cu vița de vie și rodind nisce strugurĭ sĕlbatiecĭ. Sin. **lăurușcă.**

agutiu m. un fel de iepure din America meridională.

ah! int. exprimă durere și suferință.

ahă! int. exprimă bucuria, nimerind mijlocul căutat.

Ahasver m. 1. regele Persiei numit de Greci **Assuerus**; 2. numele Jidovului rătăcitor, în legendele medievale.

Ahmet m. nume a trei sultani turci, dintre cari cel din urmă, Ahmet III (1703-1730), dete azil regelui Suediei Carol XII, după bătălia de la Pultava; bătu pe Petru cel Mare în 1711 și fu învins de principele Eugeniu în 1716; apoi, răsturnat de ieniceri, muri în închisóre la 1736.

ahio! int. strigătul plugarului când își îndémnă boii.

ahotnic a. înfocat: *vĕdĕnd'o așa de ahiotnică pentru mine* Cr.

Ahriman m. geniul rĕului la Persiĭ cei vechĭ, totdĕuna în luptă cu *Ormuzd*, personificarea binelui.

aht! n. gémĕt, dor înfocat și nesatisfăcut: *multe patimĭ și ahturĭ omenescĭ* Cr. Sin. **oftare, suspin.**

ahtlat a. lipsit de ceva ce doresce cu foc. || n. aht.

aĭ! int. 1. țipĕt de durere saŭ de spaimă; 2. aide: *aĭ încolo!* 3. particulă întrebătóre: *aĭ?* || m. mamifer din Brasilia, din ordinul nedințatelor, care se mișcă fórte încet, numit și **leneșul**, cu talia de pisică și chipul de maimuță.

aian m. dregĕtor turc, care administra o parte a unuĭ pașalîc.

aiasmă f. V. **aghiasmă**.

Aiax m. numele a doĭ eroĭ greci de la împresurarea Troiei: unul, fiul lui Oileŭ, faimos prin nelegiuirile sale; celă-lalt, fiul lui Telamon, se ucise într'un moment de nebunie.

aici adv. V. **aci**.

aida-de! int. de completă neîncredere: ia lasă-l!

alde! int. 1. să mergem! 2. fie!

aidoma adv. deplin asemenea, întocmaĭ așa: *aidoma la chip.* Sin. **leĭt.**

aieven adv. pe față, învederat, în realitate. Sin. **real.** Cr. **în vis.**

aĭor m. aĭŭ sĕlbatic.

aĭșor m. 1. plantă ce sémĕnă cu aĭul (Sin. **asfodel**); 2. aĭŭ de pădure saŭ crin; 3. usturoĭță saŭ frunza voinicului.

aĭt! int. de surprindere neplăcută: am pățit'o!

aĭŭ n. usturoĭŭ! **aĭŭ de pădure**, leurdă; **aĭul șérpelui**, pur.

Aiud n. numit unguresce **Enyed**, oraș în Transilvania, cu 6000 loc., a șĕdat pe malul drept al Mureșului maĭ sus de Alba-Iulia. Universitate calvină înființată de Bethlen Gabor.

aiurea adv. 1. în alt loc; *fig.* cu gândul **aiurea**, distras; 2. într'aiurea, fără șir, ca un nebun: **vorbesce în** într'aiurea, deliréză, buiguiesce. Cr. **nicăĭrea.**

aiurĕlă f. fapta de a aiurĭ: delir.

aiurez v. 1. a vorbi într'aiurea, a visa deștept (Sin. **buiguiesc**); 2. *fig.* a rătăci: *prin frunze aiurézĕ șoptirile a lene* Em.

aiurit n. aiurĕlă prelungită: *aiurit de jale* Em.

aiurîtor a. care aiurézĕ: *visurile să fi făcut din mine un om aiuritor?* Al.

Aix-la-Chapelle n. (cit. *Eslapel*) oraș în Prusia renană, numit de Germanĭ **Aachen**, cu 85,000 loc.; vechea reședință a lui Carol cel Mare ale cărui rĕmășițe se odihnesc în frumósa catedrală a orașului. Apă minerale. Celebru prin tractatele încheiate aci în 1608 și 1748.

Ajaccio n. capitala Corsicei, pe un golf al Mediteraneĭ, cu 18,000 loc. Patria lui Napoleon I.

ajumit n. joc copilăresc numit obicinuit **d'ascunsele**.

ajun n. 1. post (rar întrebuințat în acest sens); 2. ziua saŭ sĕra dinaintea unei sĕrbători marĭ (când se postesce): *ajunul Paștilor, ajunul Crăciunului*, personificat în **Moș Ajun**; 3. prĕziua unuĭ eveniment (fără no țiunea de sĕrbătóre): *în ajunul luptei*; fig. *din ajunul tinerețĭ până ce mergem în mormînt* Bor. || v. a nu mănca. Sin. **postesc.**

ajung v. 1. a se uni, a se împreuna: *rótele nu se ajung*; 2. *fig.* a se înțelege unuĭ cu alțiĭ, a se învoi: *nu ne am putut ajunge din preț*; 3. a atinge: *glontul l'a ajuns*; 4. a apuca, a nemeri: *rele timpurĭ am ajuns*; 5. a sosi, a veni: *am ajuns acasă*; 6. a deveni: *a ajuns împĕrat*; 7. a fi destul: *i-a fost de ajuns.*

ajuns a. 1. sosit; 2. atins; 3. (la minte) copt, matur; **de ajuns**, destul. 4. înstărit: *case de boierinaș ajuns* On. || n. sosit: *bun ajuns!*

ajur adv. străvĕdĕtor, cu micĭ găurele: *dantelușe lucrate ajur* Al.

ajustez v. a potrivi, a face ca un lucru să vie saŭ să șĕdă întocmaĭ.

ajut v. a ușura pe cineva în greu saŭ în nevoe. Sin. **sprijinesc.**

ajutător a. care ajută; **verb ajutător**, care ajută în conjugarea celorlalte: *a fi, a avea, a voĭ.* || m. ajutor.

ajutor n. 1. ușurare de sarcină: *chemă în ajutor pe Turcĭ*; 2. tovarăș de muncă: *ajutor de primar.* Sin. **sprijin.**

ajutorez v. a da ajutor, a veni într'ajutor.

ajutorință f. 1. ajutor: *însoțit de ajutorințe ungurescĭ* Od.; 2. numele unei dări suplimentare (în epoca fanariotă).

Akkerman n. numele turcesc al unuĭ oraș din Basarabia la gura Nistrului, numit de Românĭ **Cetatea-Albă**, de Romanĭ **Alba Julia**, de Greci **Monkastron**, de Slavĭ **Belgrad**, cu 34000 loc. Celebru în istoria Moldovei. Aci se încheiă la 1826 între Rusia și Turcia convențiunea, care asigură autonomia Principatelor.

al art. m. precede pronume, numerale și substantive: *al meŭ, al doilea, al școlarului.*

ăl art. cel: *degetul ăl mic.* || pr. acel: *să te ferésca ăl de sus*; **vorba ălui**, proverb.

ală f. 1. halaur mare; 2. vênt turbat, uragan. V. **hală**.

ala-bala n. *pop.* una alta, amestecătură: *ce mai ala-bala?* ce mai nouă?

alabastru n. 1. un fel de marmură fragedă și fórte albă; 2. *fig.* albĕță strălucitóre: *un sîn de alabastru.*

alac n. 1. un fel de grâu cu grăunțele maĭ mic și maĭ închis de cât cel obicinuit, secară albă; 2. un fel de orz de tómnă în treĭ muchiĭ. Sin. **căplăgie.**

alagea f. un fel de materie vărgată, țesută cu fire de in și de mătase: *rochie de alagea.* || *pop.* a **pățĭ alagéua**, a fi păcălit; a **căpăta alagéua**, a cădea în mare nevoe.

Alah m. 1. numele ce Arabiĭ daŭ lui D-dĕŭ: *Alah să te ție, dar ești un hain* Bor. 2. strigătul de rĕsboiŭ al Mahomedanilor: *Alah! răcnesc Tătarĭĭ căutând cu grózăvĭ în urmă* Al.

alalău n. 1. pompă, paradă: *il petrecu cu cinste și alaiŭ*; 2. (ironic) gălăgie țipete multe: *făcĕnd alaiŭ toți câiniĭ* Pann; 3. cortegiu: *alaiŭ domnesc*; 4. convoiŭ de înmormîntare: *un alaiŭ de jale.*

alalah! int. Alah: *alalah! cât tătărescĭ* Poe.

alalt pr celă-lalt. || adv. **alaltă-ierĭ**, cu o zi înainte de ierĭ.

alamă f. 1. amestec de aramă și de zinc de o culóre galbenă luciósă, din care se fac instrumente de flsică, diferite obiecte de artă și instrumente musicale; 2. pl. **alămurĭ**, vase saŭ unelte de alamă.

alămâe f. 1. V. **lămâe**; 2. numele unuĭ vechiŭ joc țărănesc în Moldova.

alămâiórĕ f. 1. gutue; 2. micĭ plantă cu miros plăcut, numită și **cimbrușor.**

alămar m. cel ce face alămurĭ.

alămărie f. fabrică saŭ prăvălie de alămurĭ.

alambic n. aparat pentru distilarea licidelor. El se compune din treĭ părțĭ: *cucurbită* saŭ *ólă*, *capitel* saŭ capac și *serpentin* saŭ tub în formă de spirală.

alămiŭ a. de culórea alamei, galben lucitor.

alandala adv. fără rost, amestecătură: *vorbesce alandala.*

Alande (Insule) f. pl. grup de vr'o 300 de insule rusescĭ la intrarea golfuluĭ Botnic, cu 25,000 loc.

Alanĭ pl. popor barbar, care pustiĭ Galia în sec. V, se contopi apoĭ cu Vandaliĭ și fu nimicit în Spania de Visigoțĭ.

alăptez v. a da să sugă lapte, a da țîță.

Alaric m. regele Visigoților, după ce pustiĭ Orientul, năvălĭ în Italia și dete jaf Romeĭ (342—412).

alarmă f. 1. strigăt saŭ semnal pentru a chema la arme: *și clopote de alarmă răsunau răpușit* Em.; 2. spaimă neașteptată.

alarmant a. care alarmézĕ: *scire alarmantă.*

alarmez v. a da alarma, a speria.

alătur v. 1. a pune alăturea, a anexa, a compara, a pune în paralel; 2. a se apropia: *nu poțĭ să te alăturĭ de el.*

alăturare f. fapta de a alătura; anex, comparațiune; **fără alăturare**, incomparabil.

alăturat n. adaos la alt ceva.

alăturea adv. 1. lângă; **pe alăturea**, prin prejur; 2. *fig.* afară din: *alături cu adevĕrul, alături cu dreptatea.*

alău n. plasă pătrată pentru pescuitul baboilor.

alaun n. sulfat de aluminĕ și de potasiu, numit popular **pétră acră**: sare albă, înțepătóre la gust, întrebuințată de boiangii pentru limpedirea apei și în medicină ca astringent.

alăută f. V. lăută.

alb a. 1. de culórea laptelui saŭ a zăpedii; 2. *fig.* senin, fericit: *n'am dĭ albă din pricina ei* Isp. || n. culóre albă; **albul ochiului**, albuș; **albul dilei**, aurora. || m. membru al partidului conservator. Crn. **negru.**

alba f. 1. (adică dĭ) zorĭ, revĕrsat: *a intrat alba în sat* Isp.; 2. (adică épă) mărțógă: **tot alba în doĭ banĭ**, a spune mereŭ acelașĭ lucru; **e mâncat ca alba de ham**, e prăpădit de nevoĭ; 3. (adică **secară**) făină: **a vedea alba în căpistere**, a căpĕta ceva de hrană; a se însura.

Alba (**Duce d'**) m. general spaniol sub Carol Quintu și Filip II, faimos prin cruzimile sale ca guvernator al Țĕrilor-de-Jos (1508-1582).

Alba (**Inferiórĕ**) f. numită de Ungurĭ *Alsó-Fehér*, comitat în Transilvania cu cap. *Aiud.* || (**Regală**) comitat și cetate în Ungaria, vechiŭ oraș industrial și comercial: 25000 loc.

Albă (**Marea**) f. vast golf al Oceanuluĭ Glacial arctic, pe cósta Rusieĭ europene.

Albac n. sat în Munțiĭ Apuseniĭ ai Transilvanieĭ, la obîrșia Arieșuluĭ, locul de nascere al luĭ Horia.

Alba-Iulia f. 1. numele vechiŭ roman al **Akkermanuluĭ**; 2. saŭ **Bĕlgrad**, numit de Ungurĭ **Gyula-Fehérvár** și de Germanĭ **Carlsburg**, oraș în Transilvania pe malul drept al Mureșuluĭ, într'o posițiune frumósă, la pólele Munților Apuseniĭ, fosta capitală a Ardélului. Aĭcĭ e o cetate întăritĕ. Reședința episcopuluĭ român, Observatoriu astronomic. Aci se află mormîntul luĭ Ion de Huniade.

Alba-Longa f. vechiŭ oraș în Latiu, rivala Romeĭ.

Albanu m. 1. cel maĭ înalt munte al Latiuluĭ; 2. locuitor din Alba-Longa saŭ din Alba-Iulia.

Albanes a. care e din Albania || m. 1. locuitor din Albania; 2. pl. **Albanesĭ**, popor de neam trac, numițĭ de eĭ înșiș **Skipetarĭ**, de Greci **Arvanițĭ** și de Turcĭ **Arnăuțĭ**, sunt în număr de aprópe 2 mil., împărțițĭ în două ramurĭ: Toscĭ în S. și Ghegĭ la N.

Albania f. vechiul **Epir**, aĭcĭ țĕră muntósă în Turcia, pe golful de Otranto: 1.900.000 loc.

albăstrĭță f. V. **corăbațica.**

albăstrélă f. 1. față albastră: *albăstrĕla întunecată a cerului* Od.; 2. văpséna cu care țĕrancele albăstresc țesăturile.

albăstresc v. a da o față albastră.

albăstrime f. 1. față albastră: *sub cer albastru a mărĭĭ albăstrime* Al.; 2. ciocoime, burgesĭ saŭ nobilĭ (îmbrăcațĭ în albastre) în opositiune cu țĕraniĭ.

albastru a. 1. de fața cerului senin; 2. *fig.* nenorocit, funest: **inimă albastră**, întristare, jale. || f. pl. **albastre**, haine de acéstă culóre, îmbrăcăminte burgesă saŭ nobilă. || n. 1. culórea albastră: *albastrul cerului, mărĭĭ*; 2. substanță ast-fel coloratĕ: *albastru de Prusia.* Sin. **vinĕt.**

albatroz m. mare pasĕre palmipedă din mările australe.

albélă f. dres saŭ suliman alb: *surda ostenescĭ tu babă cu ale tale albelĭ* Pann.

Albert (**cel Mare**) m. celebru filosof și teolog german, profesă la Paris și muri la Colonia (1193—1280) || (**Iún**) rege al Poloniei, fiul luĭ Casimir IV, domni 1492—1501, fu învins de Ștefan cel Mare la Codrul Cosminuluĭ (1497). || (**Prințul**) bărbatul reginei Victoria a Angliei (1819—1861).

albesc v. 1. a (se) face alb; 2. a nălbi; 3. a se ivi în depărtare: *prin umbră o cetate albește* Bol. *se vĕd turme albind pe cósta* Al.

Albești pl. sat în județul Muscel, unde se află o carieră de calcar numulitic, fórte bun pentru construcțiune.

albeț n. partea lemnuluĭ, care se află între scórță și inimă.

albéță f. 1. însușirea lucrurilor albe; 2. pată albă ca o perdea, care împiedică lumina ochiuluĭ (la om și la animale domestice).

albicios a. puțin alb, care bate în alb: *materie albicióasă.*

albie f. 1. trunchiŭ lunguieț și scobit înăuntru pentru păstrat, spălat, scăldat saŭ adăpat (Sin. **copae**, **covată**); 2. fundul uneĭ ape curgătóre (Sin. **matcă**); *rĭul eșĭ din albia sa*; 3. jégăn (la țĕranĭ): *puse copilul în albie.*

Albigensĭ pl. eretică din sudul Franței (sec. XI—XIII), o ramură a Bogomililor, precursorĭĭ protestanților, fură exterminați de Ludovic VIII (1208). Doctrina lor a fost conservată de Valdensĭ.

albime f. față albă: *nicĭ marmura cioplită albineа ta m'întrece* Al.

albină f. insectă care produce mière și cĕră.

albinar m. cel ce trăiesce din creșcerea albinelor.

albinărel m. prigóre.

albinărit n. 1. creșcerea albinelor; 2. odinióră dare pusă pe albine.

albineț a. albicios: *că-i la față albineț* Pop.

albinism n. caracterul fisic al unuĭ albino. Ceĭ afectați de albinism supórtă cu anevoe radele sórelui.

albino m. («alb») individ cu pĕrul aprópe alb și cu ochiĭ cenușiĭ.

Albion n. vechiul nume al Angliei.

albișóră f. pesce de riŭ de culóre albă-argintie.

albituri f. pl. rufe albe.

albiŭ a. albicios: *un rĭŭ albiŭ de stele* Al.

album n. 1. caiet, în care se înscriŭ versurĭ de la amicĭ saŭ ómenĭ distinșĭ; 2. colecțiune de portrete, desenurĭ, note, etc.

albumină f. substanță aflătóre în zerul sângelui, în albușul ouluĭ și care se închiagă la căldură. Ea servă pentru limpedirea vinurilor saŭ oțetuluĭ, apoĭ în fotografie și boiangerie.

albuminos a. care conține albuminĕ.

albuminurie f. bólă de rinichĭ, caracterisată prin presența în urină a uneĭ marĭ cantități de albuminĕ.

Albuquerque m. celebru navigator portughez, cuceritorul Indieĭ (1453—1515).

alburiŭ a. albicios: *pe bolta alburie o stea nu s'arată* Em.

albuș n. substanța albă a ouluĭ și a ochiuluĭ.

alcă f. 1. scóbă saŭ legătură de fier; 2. halca.

—alcad m. magistrat în Spania, analog judecătorului nostru de pace.

alcaic a. un fel de vers, inventat de poetul grec Alceeŭ.

Alcala (**de Henares**) f. oraș în Spania cu o universitate celebră: 9000 loc. Patria luĭ Cervantes.

alcalescent a. care devine alcalin.

alcalescență f. starea substanței alcalescente.

alcali n. nume dat unor oxide minerale (potasă, sodă, amoniac) și unor substanțe extrase din vegetale: **chinina** (extrasă din quinquina), **morfina** (extrasă din mac), **nicotina** (extrasă din tutun) etc. Maĭ tóte aceste substanțe sunt otrăvurĭ violente.

Alcalia f. numele unuĭ lac în Basarabia, pe lângă țĕrmurile Mărĭĭ-Negre.

alcalin a. care conține alcalĭ: *apă alcalină.*

alcaloid m. se dice de alcalĭ vegetale ca morfina, etc.

Alcantara f. oraș în Spania pe Tago cu 4500 loc. **Cavalerĭĭ de Alcantara**, ordin religios și militar spaniol (1170—1835).

alcarazas n. un fel de carafă de lut, fórte porósă, spre a răcori apa.

alcătuiesc v. a compune, a forma, a constitui.

alcătuire f. fapta de a alcătui și resultatul eĭ: compunere, formațiune.

alcătuitor a. care alcătuiesce, constitutiv.

—alcazar n. nume dat pălatelor construite de Mauri în Spania.

Alcesta f. soția luĭ Admet, regele Tesalieĭ, se jertfi pentru bărbatul eĭ și fu înviată de Hercule.

Alceŭ m. 1. poet liric grec, inventator al metrului saŭ versuluĭ alcaic (604 a. Cr.); 2. fiul luĭ Perseŭ și mosul luĭ Hercule.

alchimie f. sciință cultivată în

evul-mediu spre a afla *pétra filosofală* menită a preface metalele în aur, și *panaceul universal*, menit a da omului junie și nemurire. Alchimia a dat naștere chimiei moderne.

alchimist m. cel ce se ocupă cu alchimia. Cei mai vestiți alchimiști fură: Roger Bacon, Albert cel Mare, Paracelsu etc.

Alcibiade m. celebru general și bărbat politic atenian, nepotul lui Pericle; talentat, dar ambițios și depravat, muri în exil (450-404 a. Cr.).

Alcid m. supranumele lui Hercule ca strănepot al lui Alceu.

Alcinou m. regele Feacienilor, care primi pe Ulise în insula sa Córcira.

alcion m. pasăre de mare, asemenea rîndunicei: *o sprintenă corvetă, un repede alcion* Al.

Alcmena f. soția lui Amfitrion, regele Tirîntului, și mama lui Hercule.

alcool n. licid inflamabil conținut în vin (*spirt*) sau în alte substanțe fermentate și care se obține prin distilare. E întrebuințat în industrie și în medicină.

alcoolat n. licid obținut distilând alcoolul cu substanțe aromatice: *apa de Colonia e un alcoolat.*

alcoolic a. care conține mult alcool: *apă alcoolică.* || m. dedat băuturilor spirtóse, bețiv.

alcoolisez v. a amesteca alcool cu alt licid.

alcoolism n. bólă gravă produsă prin abusul băuturilor alcoolice.

alcoolometru m. instrument destinat a măsura cantitatea de alcool, ce conțin licherurile spirtóse.

alcoran n. V. **coran.**

alcov n. înfundătura camerei spre a pune patul. Sin. **intac.**

Alcuin m. filosof și teolog engles, însărcinat de Carol cel Mare a funda școle în imperiul său (725—804).

aldămaș n. băutura în urma unei tocmeli, la vînzări și cumpărări. Sin. **cinste.**

alde a. 1. unul dintr'ai noștri (când e vorba de rude sau de neamuri): *alde tata*; 2. cineva bine cunoscut: *alde baba Comana*; 3. asemenea: *alde astea.*

alderman m. consilier comunal în Anglia.

aldine f. pl. un fel de caractere tipografice, numite așa-fel după Aldu-Manuțiu.

Aldu-Manuțiu m. celebru tipograf venețian (1449—1515).

ale pr. art. f. pl. 1. cele: *tóte alea*, fel de fel de lucruri; 2. eufemistic: **alte alea**, paralisie; **ale frumóse**, lelele; 3. lucruri: *de ale gurei, de ale negoțului.* || n. (cit. *ell*) bere ușóră englezéscă.

alean n. 1. întristare: *să-i spuie aleanului sufletului* Al. 2. melancolie: *las aleanul să mĕ fure* Em.

aleatoriu a. supus șanselor nesigure: *contract aleatoriu.*

alebardă f. un fel de suliță, al cărei fier e încrucișat de altul în formă de semicerc.

alebardier m. soldat înarmat cu alebarda.

alee f. trecere îngustă, drum între două rînduri de arbori: *luna, scut de aur, strălucesce prin alee* Em.

aleg v. 1. a lua un lucru sau o persónă din mai multe, a prefera: *te las s'alegĭ*; 2. a numi la o demnitate sau funcțiune (prin alegere): *aleg un deputat*; 3. hotărésc: *urma alege*; 4. a deosebi: *nu s'alege cĕștigul din pagubă*; 5. a despărți (prin alegere): *din lapte s'alege smîntîna*; 6. a rămînea: *nu s'a ales cu nimic.*

Alegani pl. (sau **Apalași**) 1. lanț de munți în Statele-Unite, care se întinde de la S.-V. la N.-E. 2000 km. lungime; 2. oraș în Statele-Unite (America) cu 80.000 loc.

alegațiune f. 1. citarea unei autorități, a unui fapt; 2. spusa cuiva, aserțiune.

alegere f. fapta de a alege și resultatul ei: *alegere de senatori, deputați, consilieri.*

alegĕtor m. cel ce alege, care are dreptul de a alege. Alegĕtor e ori-ce cetățén de la vîrsta de 21 de ani împliniți.

alegoric a. ce ține de alegorie: *grai alegoric.*

alegorie f. metaforă continuă, ficțiune poetică, în care se personifică ființe morale sau abstracte: *Mitologia e un isvor de alegorii.*

alegreță f. bucurie vie și sgomotósă.

alegro adv. *Mus.* vioiu. || m. arie plină de vioiciune.

alegru a. vesel și sprinten: *era un om prea alegru și cântăreț minunat* Pann.

alelei! int. strigăt de chemare, de îmbărbătare sau de compătimire.

aleluia! int. V. **aliluia.**

alem n. stég mare turcesc cu o semilună în mijloc (unul din atributele Domniei): *și mie trimițîndu-mi o pală și un alem* Al.

Alemani pl. popóre germanice formând, în sec. XIII, o confederațiune pe ambele maluri ale Rinului.

Alembert (**D'**) m. filosof, geometru și literat francez, unul din principalii fundatori ai Enciclopediei din sec. XVIII (1717—1783).

Alep n. (turc. **Haleb**) cel mai însemnat oraș al Turciei asiatice (Siriei): 100.000 loc. Fabrici de stofe și de covóre prețióse.

alerg v. 1. a merge cu mare iuțélă; 2. *fig.* a recurge: *voiu alerga la tine în dureri și 'n necazuri* Gn. Al.; 3. a pune caii la întrecere: *să-și alerge calul cât o vrea* Pann.

alergaciŭ a. care alérgă || m. curier.

alergare f. 1. fapta de a alerga; 2. punere la întrecere a mai multor cai; 3. *fig.* ostenélă: *a dobândit postul fără alergare.*

alergător a. repede: *pas alergător.* || m. cel ce alérgă. || f. pl. **alergătórele**, ordin de paseri cu picióre lungi, cari fug iute pe pămînt, ca *struțul, casoarul.*

alergătóre f. 1. pétra de sus a morii (care se mișcă); 2. unéltă compusă din cinci bețe, spre a urzi scufurile de țesut.

alergătură f. umblare multă și repede: *alergătură de cal.*

ales a. 1. cineva sau ceva luat din mai mulți sau din mai multe; 2. *fig.* deosebit, distins; **ales pe sprînceană**, neobicinuit și fără pereche (în bine sau în rĕu); 3. împodobit cu figuri colorate (de țesături). || m. 1. ființă alésă, cea mai bună: *mulți chemați, puțini aleși*; 2. (la țĕră) fruntaș: *alesul satului*; 3. representantul națiunii numit de alegĕtori (pentru Camera de la 25 ani, pentru Senat de la 40). || adv. întocmai; **mai ales**, mai cu sémă.

alesătură f. 1. alegerea pĕrului în codițe; 2. flori sau podóbe (la țesături).

aleŭ! int. exprimă durere: *aleŭ! valeŭ!*

Alexandrescu (**Grigorie**) m. eminent poet român, născut la Tîrgoviște în 1812, discipolul lui Eliad. Unul dintre marii noștri lirici și fabulist de întâiul rang. Concepțiune puternică într'o formă adesea măreță. A scris poesii lirice, satirice și fabule (1812-1885).

Alexandri (**Vasile**) m. ilustru poet român, născut în Bacău la 1821. Primele sale poesii *(doinele)* sunt un resunet al cântecelor populare, adunate pentru întâia dată de dînsul (1852). *Pastelurile* (1867) sunt admirabile tablouri de pe natură, iar *Legendele* (1871) evocațiuni din timpurile eroice. A scris și numeróse piese teatrale, între cari *Despot-Vodă* e cea mai desăvîrșită. Poesia lui Alexandri e ușóră, grațiósă, senină și veselă, realisând adesea perfecțiunea sub raportul formei. El muri în 22 August 1890 la moșia sa Mircesci.

Alexandria f. istoria sau viața fabulósă a lui Alexandru cel Mare (după legendele culese de un Pseudo-Calistene pe la 200 d. Cr.). || 1. oraș și port al Egiptului pe Mediterana, cu 87.000 loc. Întemeiată de Alexandru cel mare la 322 a. Cr., ea fu celebră odinióră prin comerțul și școlele sale; 2. oraș în Piemont (fundat la 1168) cu 56.000 loc.; 3. oraș în județul Teleorman cu 14.000 loc. Tîrg însemnat (20 Maiŭ). Oraș modern fundat de Alex. Ghica la 1832.

alexandrin a. din școla de la Alexandria. || m. versul francez de 12 silabe (întrebuințat pentru prima óră într'o poemă epică despre Alexandru cel Mare).

Alexandru (**cel Mare** sau **Macedon**) m. regele Macedoniei, fiul lui Filip și al Olimpiadei, fu instruit de Aristotele. Cuceritorul Persiei și aprópe al întregei Asie, muri la Babilon în vîrstă de 33 ani (356-323). || (**Sever**)

împĕrat roman, just și virtuos, fu ucis de soldați din causa severității sale (235).

Alexandru m. numele mai multor Domni români: Alexandru Basarab, Domnul Munteniei (1320-1360), învinse pe regele ungur Carol Robert (1330) și alungă din țĕră pe țarul sĕrb Dușan (1355). || Alexandru I (**cel Bun**), Domnul Moldovei, fiul lui Roman Mușat, înzestră țĕra cu așezĕminte folositóre (mănăstiri, biserici, școle, târguri și orașe) și domni în pace (1401-1433). || Alexandru II. 1. Domnul Moldovei, fiul lui Ilie I (1448-49 și 1451-55); 2. Domnul Munteniei, fratele lui Petru Schiopul (1567-1577). || Alexandru III. 1. (**Cornea**), Domnul Moldovei, domni numai două luni și fu ucis de Petru Rareș (1540-1541); 2. (**Bogdan**), Domnul Munteniei (1592-1593). || Alexandru IV, V. **Lăpușnénu și Iliaș**. || Alexandru V, V. **Movilă și Coconul**. || Alexandru VI, V. **Iliaș**. || Alexandru Ión I, V. **Cuza**.

Alexandru m. numele a 8 papi, între cari Alexandru III, adversarul lui Frideric Barbarossa (1159-1181) și Alexandru VI (**Borgia**), ambițios și desfrînat, care muri otrăvit (1492-1503).

Alexandru m. numele mai multor împĕrați ai Rusiei: 1. Alexandru I (**Pavlovici**), învins de Napoleon I, invadă Franța în 1814 și 1815 cu coalisații (1801—1825); 2. Alexandru II (**Nicolaevici**) desființă sĕrbia în 1863 și fu asasinat de nihiliști în 1881, urmându-i pe tron fiul sĕu Alexandru III, născut în 1845. || Alexandru I, principe de **Battenberg**, ales Domn al Bulgariei în 1879, repurtă o victorie asupra Serbiei (1885) și fu silit să abdice în anul următór; el muri în 1894 ca conte de Hartenau. || Alexandru I, regele Serbiei, fiul lui Milan I și al Nataliei, născut în 1876 și proclamat rege în 1889, după abdicațiunea tatălui sĕu.

Alexe m. numele a 5 împĕrați din Constantinopole, aparținênd dinastiei Comnenilor, și dintre cari Alexe I (**Comnénul**) fu contemporan cu prima cruciată (1080—1118). || (**Mihailovici**), țarul Moscovei, tatăl lui Petru cel Mare (1645—1676).

Alexii pl. sĕrbătóre bătrînești la 17 Martie, diua cuviosului **Alexe**, omul lui D-dĕu.

Alexinatz n. oraș în Serbia, cap. județului cu același nume: 5000 loc.

alfa f. 1. întâia literă a alfabetului grec; 2. *fig.* întâiul, de căpetenie; **alfa și omega**, începutul și sfîrșitul (D-dĕu).

alfabet n. totalitatea literelor unei limbi. Se numĕră peste 400 de alfabete vechi și moderne, din care o bună parte derivă din alfabetul fenician și din ieroglifele egiptene.

alfabetic a. în ordinea alfabetului.

alfavita f. 1. alfabet; 2. abecedar.

alfenid n. numit și metal **Christofle**, aliagiu alb format din cupru, zinc, nikel și fier. Inventat de Halphen (1850), el servă la fabricarea tacâmurilor, argintăriilor etc.

Alfieri m. primul poet tragic al Italiei; luă de soție pe contesa de Albany, vĕduva ultimului dintre Stuarți (1749—1803).

Alfons m. nume purtat de mai mulți regi ai Spaniei și Portugaliei: 1. Alfons VI al Castiliei, sub a cărui domnie trăi Cidul (1065—1109); 2. Alfons X (**cel Înțelept**), deveni împĕratul Germaniei, celebru prin publicarea Tablelor astronomice, numite Alfonsine (1252) și a unui codice de legi (1252—1284); 3. Alfons XII, născut în 1886, proclamat rege sub regența mamei sale, Maria Cristina de Austria. || 1. Alfons I, întemeietorul regatului Portugaliei (1139-1185); 2. Alfons V, sub a cărui domnie Portugesii descoperiră Guinea (1438—1481).

Alfred (**cel Mare**) m. regele Anglo-Saxonilor, învingĕtorul Danesilor și autorul unui codice de legi. El fundă Universitatea din Oxford (871—901).

algă f. familie de plante, cari cresc în apele mai ales sărate, ocupă ultimul rang în regnul vegetal. Ele servesc la îngrășatul pămîntului și dintr'însele s'extrage sodă, potasă, iod.

Algarve f. pl. provincie portugesă, cap. *Faro*: 206.000 loc.

algebră f. 1. parte a matematicelor, în care se tratézā cestiunile (de aritmetică și de geometrie) într'un mod general, înlocuind cu litere cantitățile cunoscute și necunoscute. Primele urme de algebră s'află în scrierile lui Diofante din Alexandria (sec. IV) și ea fu introdusă în Europa de Arabi în sec. X; 2. tractat de algebră: *algebră de Euler*.

algebraic a. ce (ine de algebră: *calcul algebraic*.

Alger n. capitala Algeriei, port important pe Mediterana: 82000 loc. Universitate, Curte de apel.

Algeria f. colonie franceză la N. Africei, împărțită în trei departamente: 3.800,000 loc. Ea fu cucerită de Franța în 1830 (**Algerian**).

Algonkini pl. sau Indienii vênători, popor de la N. Americei.

alguazil m. agent polițienesc (în Spania).

Alhambra f. faimos palat al regilor Mauri (sec. XIII și XIV), la Granada, în Spania. Cel mai frumos monument al architecturei arabe în Europa.

Ali m. vĕrul și ginerele lui Mahomed, al patrulea Calif al Arabilor (655 — 661). || **Ali-Pașa** guvernator turc din Ianina, de la Tepe-Delen (Albania), faimos prin cruzimile sale; decapitat (1741—1822).

aliagiu n. 1. combinațiune de diferite metale; 2. *fig.* amestec necurat.

alianță f. 1. act de aliare; 2. unire prin căsătorie; 3. unire sau confederațiune între State: **Triplă alianță** unirea Angliei, Olandei și Suediei în contra lui Ludovic XIV (1668); astădi coalițiunea (după îndemnul lui Bismarck) între Germania, Austria și Italia (1872), garantându-se integritatea teritoriilor respective (1887); **Sfînta alianță**, ligă formată în 1815 de Rusia, Austria și Prusia spre a combate spiritul revoluționar în Europa.

allat a. 1. înrudit prin alianță; 2. unit, confederat; 3. pl. **Aliații**, Englesii, Rușii, Austriacii, Prusienii etc. cari invadară Franța în 1814 și 1815.

allbi n. *Jur.* presența unui acusat aiurea de cât unde s'a săvîrșit crima.

allc n. plumb mărunt pentru vênat: *alice mari, mici*.

Alicanta f. oraș în Spania și port pe Mediterana: 39.000 loc. Vinuri renumite.

alicesc v. a se zări abia: *mi se alicesc albind ceea* Isp.

alidadă f. *Geom.* riglă mobilă pentru măsurarea unghiurilor.

alienabil a. ce póte fi înstrăinat.

alienat a. 1. înstrăinat; 2. *fig.* eșit din minți.

alienațiune f. 1. înstrăinare; 2. turburarea minții.

alienez v. 1. a înstrăina, a vinde; 2. a turbura.

alienist m. medic de alienați.

aliez v. 1. amestec, combin: *aliez arama cu aur*; 2. *fig.* a uni, a împreuna.

alifie f. unsóre (mai ales cu léc).

alignesc v. a slăbi, a leșina: *de silnica suflare a furtunei s'aligniă* Negr.

alliia m. 1. vorba cu care încep unii psalmi sau cântece bisericesci de veselie: «lăudați pe Domnul»; 2. int. *pop.* s'a dus! s'a isprăvit: *frumusele, tinerețe, alliia!*

aliman n. mare nevoe (numai în expresiunea): *am ajuns la aliman!*

aliment n. 1. ori-ce substanță bună de hrană, nutriment; 2. *fig.* ceea-ce întreține sau face să subsiste: *lemnul este alimentul focului*.

alimentar a. ce póte servi de aliment: *regim alimentar*; **pensiune alimentară**, plătită anual în urma unei sentințe judecătorești.

alimentațiune f. 1. lucrarea de a (se) nutri; 2. împrospătarea continuă a provisiunilor (într'un oraș sau târg).

alimentez v. 1. a nutri, a da alimente; 2. *fig.* a întreține: *alimentez focul, ura*.

alimon m. plantă numită obicinuit lemnul-Domnului.

allmorl m. sĕrbătóre populară la începutul Rusaliilor (în Transilvania) numită și **róta de foc**.

alin v. a liniști, a potoli, a ușura (durerea). || adv. lin, încetișor: *alin s'oglindesce în sufletele lor* Al.

allnător a. care alină.

allneat n. 1. linie nouă, unde prima vorbă e puțin intrată; 2. pasagiu coprins între două alineate.

aliniere f. 1. fapta de-a alinia: punere în linie dréptă și efectul ei;

2. linie trasă spre a da direcțiunea unei strade, alee etc.

aliniez v. a aședa în linie dréptă, a pune la linie: *aliniez o casă, o stradă.*

alint v. a desmierda, a răsfăța: *mărirea te alintă ca pe un copil în fașe* Ar.

alintat a. răsgăiat, cocolit: *Cupidon mult o rĕu și alintat* Em.

alior m. plantă de culóre galbenă și cu suc otrăvicios, numită și **lapte-ocului.**

Aliotman n. dinastia lui Osman, națiunea turcéscă: *întreg Aliotmanul să se'mpiedice de un ciot?* Em.

alipesc v. 1. a lipi de; 2. a se lipi de (și *fig.*).

aliquot a. care se coprinde un număr exact de orĭ într'un tot: *două este o parte aliquotă din patru.*

alișveriș n. daravére, vînzare.

aliterațiune f. repetirea aceloraș litere saŭ aceloraș silabe. Ex. *prin vîrfurĭ vîntul viŭ viuă* (Coșbuc).

alivancă f. turtă saŭ plăcintă din făină cu lapte și brînză (în Moldova); *să m'aștepți cu alivenci* Ar.

alivanta adv. dare peste cap, tumbă: *câte o dată alivanta pe spinare* Ar.

alivenci f. pl. un fel de horă fórte respândită în Moldova.

alizarină f. materie colorantă extrasă din roibă.

alizeŭ n. se qice de vînturi, carĭ suflă regulat între cele două tropice, de la E. la V.

Allia f. riŭ aprópe de Roma, pe malurile căruia Romanii fură învinși de Galĭ (390 a. Cr.).

Alma f. riŭ în Crimea, afluent al Mărĭ-Negre, aprópe de Sevastopol. Victoria armatelor anglo-francese asupra Rușilor (20 Sept. 1854).

Almaden n. orășel spaniol cu mine celebre de mercur: 10.000 loc.

almanach n. calendar cu observațiunĭ astronomice, cu prognostice asupra timpuluĭ etc.

Almanzor m. 1. calif Abasid, fundatorul Bagdadului (762); 2. faimos general al Maurilor din Spania (mort 997).

Almaș n. 1. afluent al Bistriței în județul Nemț; 2. numele unuĭ schit de călugărițe pe pârîul cu același nume; 3. afluent al Sameșuluĭ; 4. regiune a Banatuluĭ învecinată cu Mehadia.

alminterea adv. 1. alt-fel; 2. de (unde) nu. Cfr. **așa, ast-fel.**

alocare f. acordarea unei sume pentru cheltuială saŭ gratificare.

alocat a. destinat pentru un serviciu óre-care.

alocurea adv. *pe alocurea*, pe unele locurĭ, ici și colea. Cfr. **pretutindenea.**

alocuțiune f. cuvîntare scurtă.

alodial a. ce ține de alodiŭ: *bunurĭ alodiale.*

alodiu n. bun creditar, moșie scutită (în vechiŭ drept feudal).

aloe f. plantă grasă, din care se scóte o rĕșină amară și purgativă, întrebuințată în medicină. Firele frunzelor ei, dese și cărnóse, servesc la facerea frînghiilor și păturelor. Sin. **odagaciŭ, sabor.**

aloetic a. care conține aloe: *pilule aloetice.*

alopat m. medic, care tratéză prin alopatie.

alopatie f. întrebuințare de medicamente cu efecte contrare bólei, medicină tradițională. Cfr. **omeopatie.**

alopecie f. *Med.* căderea pĕruluĭ saŭ a sprîncenelor.

alotriĭ n. pl. lucrurĭ secundare saŭ străine de subiectul tratat.

alpaga m. cadruped din America meridională cu perĭ lățoșĭ, fórte finĭ și fórte lungĭ, asemenea lameĭ. || f. 1. materie grósă de lînă din pĕrul acestuĭ animal; 2. un fel de alfenid.

alpestru a. din Alpĭ: *pășunĭ alpestre.*

Alpĭ pl. 1. munțĭ înalțĭ acoperițĭ cu zăpadă; 2. în special, mare lanț de munțĭ în Europa centrală, între Franța, Italia, Elveția, Germania și Austria. Cel maĭ înalt pisc e *Mont Blanc* cu 4810 m.

alpic a. alpin: *la peștera stâncelor alpice* Bot.

alpin a. care s'află pe Alpĭ saŭ pe munțĭ înalțĭ: *plante alpine.*

alpinist m. cel ce face excursiunĭ pe la munțĭ și se delectéză cu studiul lor.

Alsatia f. vechĭ province francesă, cedată Germaniei în 1871 (**Alsațian**).

Alsația-Lorena f. provincie a Imperiuluĭ german, împărțită în treĭ districte cu capitalele *Strasburg, Colmar* și *Metz*: 1.500.000 loc.

alt pr. ce nu e acelaș; **până una alta**, de o cam dată.

altă-ala f. monstru: *se minună ca de altă-aia* Isp. || pl. **alte-ale**, cu-femistic: 1. nebunie, tóne: *apucată ca de alte ale, o rupse la picior* Isp.; 2. paralisie, epilepsie: *îl bagă în alte ale.*

Altaĭ pl. mare lanț de munțĭ în Asia centrală, bogat în mine de aur și de argint.

altaic a. originar din munțiĭ Altaĭ: *rasă, limbă altaică* (Mongolĭ, Turcĭ, Finezĭ). Sin. **turanic.**

altar n. 1. masă pentru sacrificiĭ (la necreștinĭ); 2. sf. masa unde preotul săvîrșesce liturghia; 3. chiliuța din dosul iconostosuluĭ, în mijlocul căreia s'află sf. masă saŭ prestolul; 4. *fig.* cult, religiune.

alterabil a. care póte fi alterat.

alterat a. . schimbat, prefăcut; 2. stricat.

alterațiune f. 1. schimbare în starea unuĭ lucru; 2. prefacere din bine în rĕŭ, stricare.

altercațiune f. schimbare de vorbe: cĕrtă, dispută.

alter-ego m. un al doilea eŭ însumĭ.

alterez v. 1. a schimba starea unuĭ lucru; 2. a prefăce din bine în rĕŭ, a strica.

altern a. 1. *Geom.* de o parte și de alta: **unghiurĭ alterne**, formate de două drepte paralele cu laturile opuse în aceeași secantă; 2. *Bot.* frunze aședate unele peste altele de ambele laturĭ ale cotorului (ca la *mesteacăn*).

alternant a. care alternéză.

alternare f. 1. fapta de alterna; 2. lucrare alternativă.

alternativ a. care vine pe rînd, unul după altul.

alternativă f. 1. succesiune de lucrurĭ, carĭ revin pe rînd; 2. alegere de făcut între două lucrurĭ: *ce las alternativa.*

alternez v. a face unul după altul, a schimba pe rînd.

altețĭ f. titlu de onóre dat prinсipilor și principeselor.

alt-fel adv. alminterea, într'alt chip. Cfr. **ast-fel.**

altist m. cel-ce cântă alto.

altiță f. umĕrul unei ii cusut cu florĭ: *cămașă cu altiță.*

altitudine f. înălțimea unuĭ loc d'asupra nivelului mărĭ.

altmintrelea adv. V. **alminterea.**

alto n. *Mus.* 1. vocea cea maĭ gravă la femeĭ și la copiĭ; 2. un fel de vióră. Sin. **contralto.**

altoiesc v. 1. a sădi un altoiŭ; 2. a împărtăși prin artă o bólă molipsitóre. Sin. **inoculez, vaccinez.**

altoire f. 1. fapta de a altoi; 2. operațiune prin care se sădesce un altoiŭ. Sin. **inoculațiune.**

altoitor m. 1. cel-ce altoiesce; 2. vaccinator.

altoiŭ n. 1. mlădiță ce se înfige saŭ se prinde în ramura unuĭ alt arbore spre a-l perfecționa; 2. materia (puroiŭ din țîța vacceĭ) cu care se altoiesce de vĕrsat. Sin. **vaccin.**

Altona f. cel maĭ mare oraș al ducatuluĭ de Holstein, port pe Elba, în fața Hamburgului: 91.000 loc.

altruism n. dispositiune bine-voitóre pentru altiĭ (în filosofia positivistă). Cfr. **egoism.**

aluat n. 1. substanță care produce fermentațiune, făină cu apă și sare; 2. pl. orĭ-ce mâncare din făină.

aluciuațiune f. ilusiunea cuiva, care crede că vede saŭ aude lucrurĭ ce nu există.

aluciuez v. a rătăci cu mintea, a visa în stare de veghere.

aluminiă f. basă saŭ oxid de aluminiu, ce se găsesce în alaun și în argilă.

aluminiu n. metal alb, ușor, lucitor și nealterabil ca argintul, extras din aluminiă (pentru fabricarea de unelte, telescópe etc.); aliat cu aramă, formézĕ **bronzul de aluminiu**, de o frumósă culóre aurie, întrebuințat la facerea tacâmurilor și a ceasornicelor.

aluminos a. care conține alaun: *argila e un pământ aluminos.*

alun m. copăcel care face alune.

aluniă f. un fel de nucă mică, rodul alunului.

alunar m. 1. precupeț care vinde alune; 2. pasĕre numită **gaiță-de-munte**; 3. mic șórece de pădure de culóre roșiatică.

alunat a. holbat, sgâit: *cu ochiĭ alunaţi.*

alunea f. V. **alunele.**

alunec v. 1. a scăpa, a cădea pe un loc neted: *să alunec pe poleiul de pe ulițile ninse* Em.; 2. *fig.* a greși, a se abate de la datorie: *nu alunecase până atunci, era curat cum îl făcuse mă-sa* Isp.

alunecos a. loc pe care se alunecă lesne.

alunecuș n. 1. loc, gliață pe care s'alunecă; 2. poleiu.

alunel n. un fel de horă țerănéscă (în Oltenia).

alunele f. pl. mici semne pe corp și mai ales pe obraz; 2. plantă numită și **mândănac**, al cărei rod are un gust aprópe ca al castanei și din foile căreia se face salată.

alung v. a goni de tot, a fugări (Sin. **isgonesc**): *copilul alungă fluturele*; 2. a lua la gónă: *un lup, ce se alungă după prada-i spăimântată* Al.

alungare f. fapta de a alunga, depărtare de la sine, scótere din țeră.

alungător a. care alungă: *curcubeŭl alungător de nori* Al.

aluniș n. pădurice de aluni.

Aluniș n. o culme a Carpaților în județul Putna, desparte Milcovul de cei-lalți afluenți ai Putnei.

alunită f. alunea: *brațul se umflă sub dragi alunițĭ* Boc.

alură f. mod de a fi, apucătură: *alură de erudit.*

alusiune f. modul de a spune un lucru, care face a ne gândi la altul, atingere prin vorbe.

Aluta f. numele roman al Oltului.

aluvial a. produs prin aluviune: *teren aluvial.*

aluviune f. creșcerea terenului prin depositul lent și necontenit al apelor.

alveolă f. scobitura óselor de la fălci, în carĭ sunt încadrați dinții.

alveolar a. ce ține de alveole.

am v. auxiliar (înaintea unui participiŭ) pentru formarea trecutului: *am dis*; 2. (activ) a posedà: *am un cal*; 3. a simți: *ce aĭ? am poftă*; 4. a trebui (urmat de un infinitiv, conjunctiv saŭ supin): *am a scrie, am să scriŭ, am de scris*; 5. a costa: *cât are asta?* 6. a se avea bine cu cineva, a sta în legături de prietenie.

ama! int. exclamare de mirare cu îndoială: ce mai tréhă! așa!

amabil a. 1. demn de iubire; 2. prietenos: *e amabil cu toți.*

amabilitate f. însușirea persónei amabile.

amăgélă f. 1. amăgire trecătóre; 2. pl. nimicurĭ: *vremea trecea cu amăgele* Ga.

amăgesc v. a înșela cu dibăcie, cu măiestrie. Sin. **ademenesc, măgulesc.**

amăgire f. 1. înșelăciune, seducțiune; 2. ilusiune.

amăgit a. înșelat: *ești fórte amăgit.*

amăgitor a. care amăgesce: *visul cel amăgitor.* || m. cel ce amăgesce, înșelător dibaciŭ.

Amaleciți pl. popor din Arabia pietrósă (coborîtor din Amalek, nepotul lui Esaŭ), exterminat de David și Saul.

amalgam n. 1. aliagiul mercuriului cu alt metal; 2. *fig.* amestec bizar de persóne saŭ de lucrurĭ.

amalgamez v. a amesteca și împreuna lucrurĭ diferite.

Amălteia f. doica lui Joie, nimfă saŭ capră, după poeți.

Aman m. ministru al lui Ahasver (Assuerŭ), regele Perșilor, care căută să prăpădéscă pe Evreĭ, scăpați de regina Estera (510 a. Cr.). || **(Teodor)** pictor și aquarelist român (1828–1891).

aman! int. grație, iertare! (strigătul Mahomedanilor în luptă): *aman! eĭ cu toți răcnia* Pop.; 2. exclamațiune sentimentală în cântecele populare: *ah! aman, aman!*

amân v. a lăsa pentru altă dată, a întârdia, a prelungi (un termen). Ctn. **grăbesc.**

amânar n. V. **amnar.**

amânare f. fapta de a amâna și resultatul eĭ zăbavă, întârdiere. Ctn. **grabă.**

amânat adv. târdiŭ: *îl puneam masa cât de amânat* Pann.

amândea! int. năvală de odată! iute! (Sin. **busta**): *cum om zări Rusalîile, amândea pe ele!* Al.

amândoĭ num. și unul și altul. Sin. **ambĭ.**

amanet n. 1. obiect depus ca garanție (Sin. **zălog, ipotecă**): *și-a pus casa amanet*; 2. persónă lăsată drept garanție (Sin. **ostatic**): *și detera copiĭ amanet unuĭ altuia* Bălc.

amanetez v. 1. a pune amanet; 2. a da ostatic.

amant m. f. care iubesce cu pasiune. Sin. **amorez.**

amănunt n. parte mărunță. Sin. **detaliu.** V. **amărunt.**

amănunțime f. amănunt.

amar a. 1. aspru și neplăcut la gustare (Ctn. **dulce**); 2. *fig.* trist, rĕŭ; 3. amarnic: *e un ger amar, cumplit* Al. || n. durere, necaz, jale: *s'o apere în viață de a dîlelor amarurĭ* Al. || adv. rĕŭ, fórte: *plâng amar, amar oftez* Al. || int. vaĭ!: *cât de mult, amar de noĭ, ne lipsesc la amândoĭ!* Al.

amar n. mare număr, ceva fórte mult: *după atâta amar de trudă și primejdiĭ* Cn. *de mult amar de vreme după el sufletu-mi geme* Al.

Amara f. lac mineral în județul Rîmnicu-Sărat.

amară f. în marină: otgon de întețepenit corabia în loc.

amărăciune f. 1. gust amar; 2. *fig.* supĕrare, întristare: *în cupa desfătării amărăciunea nasce* Gn. Al.

Amăradia f. 1. afluent al Jiului, isvorește din munții Gorjului; 2. numele unei văĭ și unei plăși în județul Gorju.

amarant m. flóre tomnatică de un roșiu purpuriu și catifelat, numită și **merișor.**

amărésc v. 1. a face amar; 2. *fig.* a supĕra pe cineva, a-l întrista.

amarîlă f. plantă de podóbă din familia zambilelor, cu frumóse florĭ albe saŭ roșiĭ.

amărît a. 1. supĕrat la culme, întristat; 2. (în ocărĭ) mișel, nevoiaș: *amăritule!*

amarnic a. adv. 1. trist, strașnic: *ceasul amarnic al căinței* Od.; 2. grozav: *amarnic de sgârcit.*

amărunt adv. **cu amăruntul**, în părțĭ micĭ (Ctn. **cu toptanul**); 2. *fig.* în tóte particularitățile: *cu amăruntul tóte, cum s'aŭ întîmplat, îi le a spus* Pann.

amărunțesc v. 1. a fărâma pământul, ca semințele să încolțéscă mai repede; 2. *fig.* a desface în părțĭ mărunte, a analisa.

amărunțime f. amănunt.

amărunțit adv. cu amăruntul.

amat a. iubit: *al vieții amat vis* Gn. Al.

amator m. 1. cel ce are un gust pronunțat pentru ceva; 2. cel ce iubesce și cultivă artele frumóse fără a le practica.

amarosă f. *Med.* pierderea completă saŭ parțială a vederiĭ prin paralisia nervuluĭ optic.

Amazon (Fluviul) m. numit (în cursul seŭ superior) și **Marinion**, cel mai mare fluviu din lume, în America meridională, isvorăsce din Cordilierii Andilor și se varsă în Oceanul Atlantic; 6400 km.

amazonă f. 1. femee rĕsboinică; 2. haină lungă femeéscă de călărit; 3. persónă care o pórtă. || pl. **Amazone**, populațiune fabulósă de femeĭ rĕsboinice în vechime, care ar fi locuit în Asia-Mică.

ambac n. 1. tablă de calcul; 2. tabla înmulțirii (în formă pătrată).

ambalăgiu n. împachetare de mărfurĭ.

ambalez v. 1. a împacheta mărfurĭ; 2. *fig.* a se repedi cu pornire: *nu te ambala.*

ambar n. V. **hambar.**

ambasadă f. 1. funcțiunea ambasadorului; 2. deputațiune trimisă unuĭ principe; 3. palatul saŭ funcționariĭ unuĭ ambasador.

ambasador m. representantul unuĭ Stat pe lângă alt Stat.

ambĭ num. amândoĭ.

ambiant a. care înconjóră: *mediu ambiant.*

ambidextru a. care se póte servi deopotrivă de bine cu amândouĕ mâinile.

ambigultate f. defectul lucrului ambiguŭ.

ambiguŭ a. care are douĕ înțelesurĭ. Sin. **echivoc.** Ctn. **precis.**

ambiționez v. a dori saŭ a căuta cu ardóre, a umbla după, a solicita.

ambițios a. plin de ambițiune. Ctn. **modest.**

ambițiune f. dorință înfocată de onóre, de glorie, de bogăție.

ambră f. substanță rĕșinósă și

aromatică; în valea Buzĕului se găsesce ambră de culóre brună nuanțată (Sin. chihlibar); 2. *fig.* de culórea ambreĭ: *în cupe vin de ambră* Em.

ambrosie f. 1. mâncarea obicinuită a ḑeilor; 2. *fig.* mâncare rară și deliciósă.

Ambrosiu (Sf.) m. episcop din Milan, unul din Părinții Bisericeĭ, regulă cântarea bisericéscă (340—397).

ambulant a. care umblă din loc în loc. Cm. fix.

ambulanță f. spital militar, care urmézĕ armata în campanie.

amelioraţiune f. schimbare în bine; îmbunătățire, îndreptare.

ameliorez v. a face mai bun, a îmbunătăți, a îndrepta.

amenajament n. regularea tăieriĭ unei păduri.

amendă f. pedépsă în bani; a face **amendă onorabilă**, a cere scuse (în public).

amendabil a. care póte fi amendat saŭ îndreptat.

amendament n. 1. modificarea unuĭ proiect de lege; 2. tot ce fertilizézĕ un teren.

amendare f. 1. condamnarea la o amendă; 2. modificarea uneĭ legi.

amendez v. 1. a condamna la o amendă; 2. a modifica articolele uneĭ legi.

amenitate f. blândețe de caracter.

ameninţ v. 1. a înfricoșa cu o pedépsă; 2. a face semn de amenințare: *amenință asupra lor și se facură stane de pétră* Isp.; 3. (galicism) a fi de temut: *casa amenință să cadă*.

amenințare f. vorbă saŭ gest spre a îngrozi pe cineva.

amenințător a. care amenință.

ament n. *Bot.* inflorescență numită obicinuit *mățișor*.

amentacee n. pl. familie de plante lemnóse, ale căror florĭ sunt dispuse ca ale nucului.

America f. una din cele cinci părțiĭ ale lumiĭ, descoperită în 1492 de Cristof Columb. De patru orĭ cât Europa, ea se împarte în septentrională și meridională, unite prin istmul de Panama: 120.000.000 loc.

americă f. o pânză de bumbac próstă, neînălbită (adusă de la America, centru de mare industrie textilă aprópe de Lipsca).

americanist m. cel ce studiază istoria și graiurile Americeĭ.

american a. din America. || m. locuitor d'acolo: **el se face american**, se face că nu scie despre ce-i vorba.

Americo Vespuccio m. navigator florentin, după care se numi Lumea-Nouă, cea descoperită de Columb (1451—1512).

amerinţ v. amenință: *umbre fioróse, ce es din întunerec o crimă amerințând* Gn. An.

amestec v. 1. a pune la o laltă, a împreuna: *amestec vin cu apă*; 2. a pune în mișcare: *amestec cu lingura, cu degetul*; 3. a încurca: *le amestecă tóte*; 4. a lua parte la ceva: *nu mĕ bag, nu mĭ amestec*. || n. resultatul amestecării: 1. lucruri amestecate: *amestec de plăcere și amare suferinți* Al.; 2. ingerință, intervenire: *fără nici un amestec din parte-ĭ*.

amestecătură f. amestec (în rĕŭ saŭ cu dispreț).

amĕsurat adv. (germanism) după mĕsură, conform.

ameţéală f. 1. stare bolnăviciósă, când tóte par a se învirti în jurul nostru; 2. turburarea vederiĭ de o lumină prea vie saŭ de vr'o întîmplare; 3. leșin.

ameţesc v. 1. a se pierde cu firea; 2. a pricinui saŭ a avea ameţéală; 3. a îmbĕta.

ametist n. pétră scumpă de culóre viorie, căreia cel vechĭ îĭ atribuiaŭ însușirea de a împiedica bĕția.

ameţit a. 1. turburat; 2. leșinat; 3. bĕt.

ametitor a. care ameţesce.

amfibiu a. *Zool.* care trăiesce pe uscat și în apă. || m. 1. animal amfibiu; 2. pl. **amfibiĭ**, vertebrate cu sânge rece și pielea gólă, putênd trăi alternativ în apă și în aer, ca *brósca*; 3. *fig.* care exercită mai multe profesiuni, care 'și schimbă adesea părerea.

amfibol n. silicat de culorĭ diverse și de compozițiune variabilă.

amfibologie a. cu îndoit sens. Sin. echivoc, ambiguă.

amfibologie f. aședarea vorbelor uneĭ propozițiuni, din care resultă un sens îndoielnic. Sin. ambiguitate. Cm. claritate, precisiune.

amfibrach n. metru compus din o silabă lungă între douĕ scurte.

amfictioni m. pl. mare consiliu format din deputații cetăților grecescĭ, carĭ se întruniaŭ spre a discuta interesele generale ale patrieĭ.

amfictionic a. privitor la consiliul amfictionilor.

Amfion m. fiul luĭ Joie și al Antiopeĭ, ridică zidurile Tebeĭ cântând din liră și la sunetele-ĭ (ḑice-se) pietrele s'aședaŭ de la sine.

amfiox m. pesce-vierme.

amfiteatru n. 1. edificiu circular cu trepte, în mijlocul căruia se făceaŭ la cei vechĭ luptele gladiatorilor cu fĕrele sĕlbatice; 2. sală cu trepte, unde un profesor 'și ține cursul; 3. partea înălțată a unuĭ teatru în fața scenei; 4. teren saŭ sit, care se înalță treptat.

Amfitrion m. 1. regele Tebeĭ, bărbatul Alcmeneĭ; 2. *fig.* cel ce dă o masă. Sin. óspete, gazdă.

Amfitrite f. ḑeița mărĭi, soția luĭ Neptun.

amforă f. vas cu douĕ tórte saŭ mănere pentru vin, uleiŭ (la cei vechĭ).

amiadi adv. douĕ-spre-ḑece după mieḑul nópții. || f. 1. mijlocul ḑilei; 2. Sud.

Amian-Marcelin m. istoric latin din sec. IV d. Cr., tovarășul împĕratuluĭ Iulian în rĕsbóiele sale. *Istoriile* sale conțin faptele petrecute între anii 352—378 d. Cr.

amiant n. silicat dublu de calce și de magnesie, varietate de asbest filamentos și incombustibil. Cei vechĭ înfășuraŭ cadavrele, înainte de a le arde, într'un giulgiu de amiant, spre a le păstra cenușa.

amibă f. infusoriŭ de ape dulcĭ saŭ de mărĭ.

amic m. 1. persónă pe care o iubim și care ne iubesce; 2. aliat (când e vorba de State). Sin. prieten. Cm. inamic, dușman, vrăjmaș.

amical a. ce ține de amic, prietenesc, prietenos.

amiciţie f. sentiment care légă douĕ persóne. Sin. prietenie.

amidon n. 1. feculă extrasă din cereale (grâŭ, porumb, secară, cartofi); 2. pastă din acéstă feculă, din care se face scrobélă albă.

Amiens m. (cit. *Amien*) oraș în Franța cu 85,000 loc. Catedrală frumósă din sec. XIII. Curte de apel, episcopie, fabrică de bumbac. Patria luĭ Petru Eremitul și a luĭ Ducange. Aci se încheiă în 1802 pace între Anglia și Franța.

amigdale f. pl. cele douĕ glande (în formă de migdale) aședate la intrarea gâtlejuluĭ și numite popular *murele gâtuluĭ*.

amigdalită f. *Med.* inflamațiunea amigdalelor.

amigdaloid a. se ḑice de o rocă, ce conține sâmburi rotunjiți saŭ în formă de migdale.

amiḑesc v. 1. a începe a moțăi; 2. *fig.* a începe a se lumina de ḑi: *pe când se amiḑia de ḑină* Cn.

amil n. V. amidon.

amilaceŭ a. care sémĕnă amidonuluĭ.

Amilcar (Barca) m. general cartaginez, părintele luĭ Aníbal, cuceri Spania și întemeiă acolo Barcelona (mort 328 a. Cr.).

amin! int. așa să fie! *pop.* **cât a-minul**, nicĭ o dată!

Aminta m. numele mai multor regi ai Macedoniei (392—308 a. Cr.).

aminte adv. **iéŭ aminte**, observ, bag de sémă; **a fi cuiva aminte**, a purta grijă de ceva.

amintesc v. a-și aduce aminte într'un mod vag despre ceva de mult întîmplat.

amintire f. aducere aminte (nu destul de limpede).

amiral m. titlul graduluĭ celuĭ mai înalt în marina militară, comandantul uneĭ flote.

amiralitate f. administrațiunea superiórĭ a marineĭ.

amiros v. 1. adulmec; 2. miros: *văzduhul lin, récóre, a crin amirosia* Al.

Amlaș n. localitate în Ardél, odiniórĭ oraș, aḑi sat nu departe de Sibiĭ. Titulatura Domnilor Munteniei coprindea pe «duce al Amlașului și Făgărașuluĭ».

amnar n. oțel de scăpărat saŭ de ascuțit; **cât ai da în amnar**, într'o clipă; 2. partea rĕsboiuluĭ de țesut, cu care se întinde pânza; 3. cuiŭ la

fierul lat al plugului saŭ bĕțul ce susține capetele loitrelor; 4. lemn scurt cu care se prind grinzile unuĭ tavan.

amnesic f. *Méd.* pierderea totală saŭ parțială a memorieĭ.

amnistiat a. căruia s'a acordat amnistie.

amnistie f. iertare colectivă, acordată de un suveran (pentru crime politice).

amnistiez v. a acorda o amnistie.

Amon m. ₫eul sórelui la Fenicieni, adorat în Egipt ca o divinitate supremă.

amoniac a. se ₫ice de o sare, numită **clorhidrat de amoniac.** || n. gaz incolor (numit și **alcali volatil**) compus din azot și idrogen; disolvat, se întrebuințéză pentru a curăța argintăriĭ, grăsimea de pe stofe și pentru a cauterisa mușcătura insectelor saŭ a șerpilor.

amoniacal a. ce conține amoniac: *săpun amoniacal*; **sare amoniacală**, numită obicinuit **țiperig**.

amonite f. pl. un fel de scoicĭ fosile numite și **córnele luĭ Amon**.

Amoniți m. pl. popor în Palestina, la răsărit de Iordan, în resbóie continue cu Evreiĭ.

amor n. 1. sentiment de vie afecțiune; **amor propriŭ**, iubire exagerată de sine însuși. Sin. **iubire, dragoste, afecțiune.** Cnt. **ură**.

Amor m. ₫eul iubirii, fiul Veneriĭ. Sin. **Cupidon, Eros.**

amoraș m. 1. persónă iubită; 2. copil drăguț saŭ și statuetă representând pe Amor ca copil.

amorez m. amant. Sin. **drăguț.**

amorezat a. care iubește cu foc.

amorezez v. a prinde drăgoste, a îndrăgi pe cineva.

amorf a. *Chim.* fără formă fixă, necristalisat: *fosfor amorf.*

amoros a. plin de amor.

amoroso adv. *Mus.* cu o expresiune gingașă și grațiósă.

amorțéla f. starea celuĭ amorțit: înțepenire, oboséla.

amorțesc v. 1. a sta nemișcat, a nu mai simți (ca un mort); 2. a adormi de oboséla. Sin. **înțepenesc.**

amorțire f. 1. înțepenire; 2. *fig.* letargie.

amortisabil a. care póte fi amortisat: *rentă amortisabilă.*

amortisez v. a stinge o datorie prin rĕspunderea succesivă a părților ei.

amortisment n. fapta de a mijlocĭ treptat o datorie rambursând capitalul.

amovibil a. care póte fi strămutat: *funcționar amovibil.*

amovibilitate f. caracterul celuĭ amovibil.

Ampère m. învĕțat matematic și fisic francez, inventatorul electrodinamiceĭ și al telegrafieĭ electrice (1775—1836).

amplific v. a întinde, a desvolta un subiect.

amplificațiune f. desvoltarea unuĭ subiect literar.

amplificativ a. care amplifică.

amplitudine f. 1. întindere în lungime și în lărgime; 2. *Geom.* linie coprinsă între cele două extremități ale arcului uneĭ parabole.

amploiat m. impiegat, funcționar.

Ampoiŭ m. rĭŭ în Transilvania, se varsă lângă Alba-Iulia în Mureș.

amputațiune f. operațiune chirurgicală, prin care se taie din corp o porțiune saŭ totalitatea unuĭ organ.

amputez v. a face o amputațiune, a tăia un membru bolnav al corpuluĭ.

Amsterdam n. capitala Olandeĭ, oraș și port la gura rĭuluĭ Amstel, pe Marea Nordului: 399,000 loc. Comerț însemnat.

amu adv. V. **acum.**

amulet n. obiect purtat ca preservativ de bóle. Sin. **talisman.**

Amuliu m. rege din Alba, mosul luĭ Romul și Remul (sec. VIII a. Cr).

Amurat m. numele mai multor Sultani turcĭ: 1. Amurat I saŭ **Murat**, eroul de la Cossovo, unul dintre cei mai mari împĕrați otomani, căștigă 37 de bătălii, 'și mută capitala la Adrianopole (1365) și institui corpul ienicerilor (1360—1389); 2. Amurat II, învins de Ion Corvin de Huniade și de Skanderbeiŭ (1422—1451); 3. Amurat III, fiul luĭ Selim II, contemporan cu Mihaiŭ Vitézul (1574—1595).

amurg n. 1. vremea după apunerea sórelui, când se îngână ₫iua cu nóptea (Sin. **crepuscul**); 2. fig. *trist o deșertul ce se 'ntinde pe sub amurgul vieții* At.

amurgesc v. a înserа: *lumina amurgesce și plugarii se 'ntorc* At.

amuț v. a aținea (câinii). Sin. **asmut.**

amuțesc v. 1. a (se) face mut; 2. a remânea mut (de sfială saŭ sperietură); 3. fig. *în curând sabia în vale amuțesce* Em.

Amutria f. cetate romană în Oltenia, lângă rĭul Motru.

amuz v. 1. a petrece; 2. a face să petrécă.

amuzant a. care amuză.

amuzare f. petrecere plăcută, desfătare.

amvon n. 1. tribuna de pe care se predică saŭ se citesc Evangheliile în biserică; 2. predicațiune: *eloquința amvonului.* 3. *fig.* religiune.

amvonă f. amvon: *perĭod de a sale valuri amvona creștinéscă* At.

an m. 1. timpul cât pământul 'și face rotațiunea în jurul sórelui: număr de 365 ₫ile; **an școlar**, de la deschiderea până la închiderea cursurilor (1 Sept.—1 Iulie); 2. pl. vîrstă: *de câți anĭ ești?* **la anul**, peste un an, în anul viitor. || adv. acum un an, în anul trecut: *an érna bordeiŭl arăsei* At.

Ana f. 1. **(Sfînta)**, nevasta luĭ Ioachim, mama Prĕcuratei Fecióre (25 Iulie); 2. **(Stuart)**, regina Angliei, reuni Scoția cu Englitera (1664—1714). || m. preot ebreŭ din timpul luĭ Isus: *de la Ana la Caiafa*, de la unul la altul, trăgănând cu vorba.

anabaptiști pl. sectă protestantă în Germania, care boteza din noŭ pe cei adulți (1523).

anacard m. arbore din India cu un sîmbure bun de mâncat. Cu guma sa se lustruesc mobilele.

Anacharsis m. filósof scit care visită Grecia în timpul luĭ Solon (sec. VI a. Cr.).

anachoret m. 1. călugăr care viețuiesce în pustiŭ; 2. om care trăiesce retras. Sin. **pustnic.**

anacolut m. construcțiune eliptică a termenuluĭ corelativ, așa că diferitele părți ale frasei par a nu se mai lega între ele. Ex. *nu sciŭ cum intrarăi în casă, eram atât de amețit* (atât eram de amețit, în cât nu sciŭ. .).

Anacreon m. poet liric din Teos, în Ionia (sec. V a. Cr.). Poesiile sale, cari cântă plăcerea și vinul, se disting prin veselie, grație și delicatețe.

anacreontic a. scris în genul luĭ Anacreon: ușor, grațios, hachic.

anacronism n. 1. eróre de cronologie; 2. *fig.* faptă saŭ vorbă fără timp și fără loc.

anacronistic a. contrar usurilor și ideilor timpuluĭ.

Anadiomena f. («cea eșită din spuma mărĭi») supranumele Afroditeĭ saŭ al Veneriĭ.

Anadol n. Anatolia: *armăsar de la Anadol* Bălc.

Anadolchioi n. lac în județul Constanța.

anaforă f. odinióră raport către Domnul țĕriĭ.

anăfură f. pâine binecuvîntată, ce se împarte creștinilor după liturghie.

anaglifă f. sculptură în relief.

anagnost m. cititor la biserică.

anagogie f. interpretare mistică a Sf. Scripturi.

anagramă f. strămutarea literelor uneĭ vorbe, așa ca să ésă alta: *Roma, amor.*

anale f. pl. 1. povestirea întîmplărilor an cu an: *analele luĭ Tacit*; 2. titlul unor publicațiuni periodice anuale: *analele Academieĭ Române.* Sin. **cronică.**

analecte f. pl. culegere de bucăți alese (în prosă).

analeptic a. *Med.* care redă puterile: *alimente analeptice.*

analisă f. 1. descompunerea unuĭ tot în părțile sale, a unuĭ corp în elementele sale; **analisă cantitativă, calitativă**, după cum se constată numĕrul orĭ natura elementelor constitutive; **analisă gramaticală, logică**, descompunerea uneĭ propositiuni în părțile ei de cuvînt, a uneĭ frase în propositiunile sale și a uneĭ propositiuni în termenii seĭ; **analisă literară**, arătarea frumuseților uneĭ compositiuni; **analisă matematică**, expunere a proprietăților figurilor traduse în equațiuni algebrice; 2. extras saŭ resumat dintr'o carte, dintr'un discurs; 3. *Filos.* metóda prin care cineva se urcă de la compus la simplu, de la efecte la cause. Cnt. **sintesă.**

analisez v. a face analisa, a descompune un tot în părțile sale spre a-l studia.

analist m. 1. scriitor de anale; 2. cel versat în analisa matematică.

analitic a. care procede prin analisă: *tabla analitică a materiilor*; limbă analitică, care tinde a descompune cugetarea, exprimând ideile și relațiunile lor prin vorbe și particule isolate: *limba română e o limbă analitică, cea latină e una sintetică*; **geometrie analitică**, studiul geometriei cu ajutorul algebrei. Cfr. **sintetic**.

analog a. care are asemănare cu alt ceva. Sin. **asemenea**.

analoghiu n. scaunul saŭ jețul predicatorului (într'o biserică).

analogic a. conform analogiei.

analogie f. raport, asemănare între mai multe lucruri diferite. Cfr. **diferență**.

Anam n. imperiu în Asia orientală cuprinzând regatele Tonkin, Camboge, Cochinchina etc. cu o populațiune de 180 mil. loc. (**Anamit**).

ananas n. plantă și fruct din America meridională: *ananasuri prospete și conservate*.

ananghe f. mare nevoe.

anapest m. în prosodia grecă: picior compus din două silabe scurte și una lungă. Cfr. **dactil**.

anapoda adv. pe dos, d'andósele: *tóte lucrurile le face anapoda*. Al.

anarchie a. care ține de anarchie.

anarchie f. 1. lipsă de guvern; 2. *fig.* stare de desordine și de confusiune.

anarchist m. partisan al anarchiei.

anasarc n. *Med.* umflătura țesăturei celulare, produsă de hidropisie.

anason n. 1. plantă mirositóre; 2. rachiŭ din semința ei: *sticlă cu anason de Chio*.

anastasimatar n. carte ce conține rugăciunile privitóre la învierea Domnului.

Anastasiu m. numele a doi împărați de Orient și a patru papi.

anastomosă f. îmbucarea a două vine saŭ a două țesături nervóse.

anastrofă f. transpunerea vorbelor, inversiune.

anatemă f. 1. despărțirea și depărtarea pentru tot-d'a-una din cóta credincioșilor; 2. blestem saŭ jurământ: *să fii anatemă*, afurisit, blestemat! Sin. **afurisanie**.

anatematisez v. a da anatemei. Sin. **afurisesc**.

Anatolia f. provincie în Turcia asiatică, corespunzând cu vechea Asia Mică. Sin. **Levant**.

anatomic a. care ține de anatomie.

anatomie f. 1. arta de a diseca un corp animal saŭ vegetal; 2. *fig.* analisă subtilă, cercetare amăruntită: *o anatomie a pasiunilor inimei omenesci*.

anatomist m. cel versat în anatomie.

Anaxagora m. filosof grec din școla ionică, maestrul lui Pericle; acusat de impietate, muri în exil (428 a. Cr.).

Anaximandru m. matematic și filosof grec din școla ionică, inventă gnomonul și așeză un cadran solar la Sparta (610—547 a. Cr.).

Anaximene m. istoric și filosof grec, unul dintre maeștrii lui Alexandru cel Mare (365 a. Cr.).

ancătele (d') adv. fără astimpĕr saŭ din resputeri: *a umbla d'ancătele*.

anchetă f. 1. cercetare judecătorească; 2. cercetare anumită: *fie-care adunare legislativă are drept de anchetă*.

anchetez v. a face anchetă.

anchilosă f. *Méd.* slăbirea saŭ neputința de a mișca articulațiunile.

Anchise m. príncipe troian, tatăl lui Enea.

Ancira f. vechiul nume al orașului **Angora**.

ancoră f. 1. unéltă de fier cu doi dinți, care se lasă la fundul mării spre a înțepeni corabia; 2. *fig.* ultimul mijloc: *ancoră de scăpare*.

ancorez v. a arunca ancora.

Ancu Marțiu m. al patrulea rege al Romei (641—617 a. Cr.).

Andalusia f. provincie a Spaniei cu cap. *Sevila*: 3,300,000 loc.

andante adv. *Mus.* încet, moderat. || n. arie cântată astfel.

andantino adv. *Mus.* cu o mișcare ceva mai repede ca andante. || n. bucată de musică astfel cântată.

andaratele (d') adv. anapoda.

andarine pl. țăieței de mărimea unei mazăre.

Andersen (Cristian) m. celebru poet și romancier danes (1805—1875).

Anzi (Munții) pl. saŭ **Cordilierii Anzilor**, imens lanț de munți în America de S. d'alungul cóstei Oceanului Pacific, pe o lungime de 7,500 km.

Andora f. mică republică între Franța și Spania cu 18000 loc.

andosare f. semnătură în dosul unei polițe spre a transmite altuia proprietatea ei. Sin. **gir, ordin**.

andósele (d') adv. pe dos.

Andrassy (Contele) m. om de Stat ungar, se exilă după revoluțiunea de la 1849, reintră în țeră la 1857, fu deputat în Dietă și până la 1879 președintele ministerului ungurésc (1823—1890).

andrea f. 1. ac mare de cusut lucruri gróse; 2. talpa saŭ birna, care ține podul morii; 3. fierul lung, care prinde fierul lat de grindeiul plugului; 4. numele popular al claviculei; pl. vine hemoroidale.

Andrea m. 1. ziua st. Andreiŭ (30 Noembrie) când, după credințele poporului, morții es nópteа din mormínte; 2. numele popular al lunei Decembrie (care începe după ziua sfîntului): *Andrea cap de érnă*.

Andreiŭ (St.) m. apostol, fratele St. Petru. || numele a trei regi unguri: Andreiŭ I, sub care se creștinară Ungurii (1046—1058); Andreiŭ II, promulgă în 1222 Bula de aur, antica lege fundamentală a Ungariei (1205—1236); Andreiŭ III, ultimul dintre Arpadi (1290—1301).

Andreo (del Sarto) m. celebru pictor florentin, colorist impecabil; el póte fi comparat lui Rafael pentru puritatea conturelor și grația expresiunii (1488—1530).

Andro n. insulă în Grecia, cea mai fertilă dintre Ciclade: 23000 loc.

androc n. un fel de fustă (la țărance).

Androcle m. sclav roman, dat la circ în prada fĕrelor, fu cruțat de un leŭ, căruia îi scoase altă dată un spin.

androgin a. se dice de vegetale cu flori bărbătesci și femeesci: *nucul e androgin*. Sin. **hermafrodit**.

Andromacha f. vĕduva lui Hector și mama lui Astianax, captiva lui Piru, celebră prin amorul ei matern și conjugal.

Andromeda f. 1. *Mit.* tînără domniță, care, lăsată pradă unui balaur, fu scăpată de Perseŭ; 2. *Astr.* constelațiune aprópe de polul arctic.

Andronic m. numele a patru împărați ai Imperiului de résărit (sec. XII și XIV): Andronic I (**Comnenul**) fu detronat de Isac Anghel (1183—1185); Andronic II (**Paleologul**), sub care Turcii devastară imperiul (1282-1328); Andronic III (**cel Tînĕr**) se împotrivi Turcilor (1328—1341); Andronic IV (**Paleologul**) a fost resturnat de pe tron în anul 1377.

anecdotă f. 1. particularitate curiósă, istorióră puțin cunoscută; 2. (**populară**) povestire scurtă și spirituală a unor întîmplări mărunte. Sin. **snóvă, poroganie**.

anecdotic a. care conține anecdote: *biografie anecdotică*.

anelate f. pl. animale nevertebrate, cari par formate din inele încheiate unele peste altele: *insecte, anelide, crustacee*. Ele se mai numesc și **entomozoare**.

anelide f. pl. viermi cu sânge roș: *lipitorile sunt anelide*.

anemic a. atins de anemie.

anemie f. slăbirea corpului prin lipsă de sânge. Cfr. **pletoră**.

anemometru m. instrument pentru a mĕsura iuțéla vêntului.

anemonă f. plantă cu flori de culori variate. Sin. **dedețel**.

anerold a. se dice de un barometru fără mercur, adî fórte întrebuințat.

anestesic a. care provócă anestesie: *eterul e un anestesic*.

anestesie f. suprimarea momentană a sensibilității: *cloroformul produce anestesia*.

anevato adv. brodat în relief.

anevoe adv. greŭ: *lucrul bun anevoe se dobîndesce*. Cfr. **lesne, ușor**.

anevoință f. greutate.

anevoios a. greŭ de făcut.

anevrism n. 1. umflare prin dilatațiune a unei artere; 2. dilatarea bolnăvicióșă a inimei.

anex n. 1. ceea ce s'adaogă la un lucru principal; 2. lucru adăogat.

anexez v. a alătura la un ce principal.

anexionism n. tendența Statelor mari de a-și incorpora pe cele mici.

anexiune f. adăogare, împreunare.

angară f. 1. dare în bani sau în natură peste cele legiuite: *biruri și angarale*; 2. muncă fără plată sau transport în folosul Statului. Sin. **beilic, podvadă.**

angajament n. 1. fapta de a (se) angaja; 2. promisiune, prin care cineva se angajézā.

angajez v. 1. a tocmi: *angajez un profesor*; 2. a-și da cuvîntul, a făgădui; 3. a lua obligațiunea sau resoluțiunea: *s'a angajat să plece.*

angel m. înger (mai mult ironic cu termen desmierdător): *angelulmeŭ!*

angelic a. 1. îngeresc: *angelică madonă* Ar. 2. *fig.* perfect: *bunătate angelică.*

angelică f. buruiană sălbatică cu flóre albastră și frunze late. Sin. **bucimiș.**

Anghel m. nobilă familie bizantină, care deveni puternică după înrudirea ei cu Comnenii. Cel mai însemnat al ei representant fu Isac II, împĕratul Bizanțiului (1185), răsturnat de pe tron (1195), restabilit de Cruciați și asasinat în același an (1204).

anghilă f. pesce de riŭ cu carne excelentă. Sin. **fusar, țipar.**

anghină f. 1. pânză grósă de cânepă; 2. inflamațiunea gâtlejului.

anghinară f. plantă culinară.

Anglia f. parte sudică a Britaniei-Mari, despărțită de Scoția prin munții Cevioți, cu cap. *Londra* și cu o populațiune de 29 mil. loc. Anglia e prima putere maritimă din lume; ea ocupă de asemenea întâiul rang sub raportul comerțului și al industriei prin bogățiа soluluĭ sĕŭ în huilă și fier, și prin imensele ei colonii împrăștiate în tóte continentele. Sin. **Albion, Englitera.**

anglican a. 1. ce ține de anglicanism; 2. care profesézā acéstă religiune.

anglicanism n. religiunea protestantă a Angliei, coprinzênd 3 școle: metodistă, evangelistă și calvinistă. Ea conservă în mare parte dogmele calvinismuluĭ, dar susține încă instituțiunea divină a episcopilor și ierarchia sacerdoțiuluĭ, având în cap pe regele.

anglicism n. mod de a vorbi propriu Englesilor.

anglicĭu m. V. **agliciŭ.**

anglie f. bumbac englezesc: *ciorapi de anglie* Ca.

Anglii pl. popor germanic, care invadă Britania în sec. VI și-i dete numele sĕŭ: *țéra Anglilor* (Englitera).

anglofob a. care urăsce pe Englesi.

angloman m. admirator sau imitator exagerat al Englesilor.

Anglo-Saxoni pl. Saxoni și Angli, cari întemeiară în Britania-Mare cele șépte regate sau eptarchia (sec. V și VI).

Angora f. vechea **Ancira**, oraș în Turcia asiatică cu 70,000 loc., de unde provin pisicile și caprele cu pĕrul lung și mătăsos. Victoria lui Tamerlan asupra lui Baiazid (1402).

angrosist a. m. care vinde cu toptanul. Sin. **toptangiŭ.**

angular a. care are unul sau mai multe unghiurĭ; **pétră angulară**, cea pusă în colțul zidirĭĭ; *fig.* temelia unei clădirĭ sau fundamentul unei sciințe.

Anhalt n. ducat în Germania cu cap. *Dessau*: 230,000 loc.

anhidrid m. corp compus din oxigen și un metaloid.

anhidru a. *Chim.* care nu conține apă.

Anibal m. ilustru general cartaginez, trecu din Spania în Italia străbătênd Alpiĭ; învingĕtorul Romanilor mai ales la Cane (216), fu învins de Scipione Africanul (202). El se otrăvi, ca să scape de rĕsbunarea Romanilor (247—183 a. Cr.).

anihilez v. a nimici, a desființa.

anilină f. licid incolor, extras din indigo și din pĕcura de huilă, și ale cărui combinațiuni procură culorĭ variate, întrebuințate în industrie.

animal n. 1. ființă vie înzestrată cu simțire și mișcare; 2. *fig.* om brutal. Sin. **dobitoc.** || a. 1. care e propriu animalului: *viață animală*; **regnu animal**, totalitatea animalelor; 2. *fig.* sensual, material.

animalcul n. animal fórte mic, ce nu se póte vedea de cât cu ajutorul microscopuluĭ.

animalisez v. a preface hrana în substanță animală: *nutriținea animalisézā alimentele.*

animalitate f. natură animală.

animat a. 1. însuflețit; 2. *fig.* iritat.

animațiune f. 1. însuflețire; 2. *fig.* vioiciune, căldură a inimeĭ.

animez v. 1. a însuflețĭ, a da viață; 2. *fig.* a îmbărbăta: *speranța animă înc'odată tremêndul picior* Em. 3. a învia: *chiar țĕrna din mormînte s'animă și tresare* Ar.

animism n. 1. teorie filosofică, care identifică sufletul cu viața animală; 2. pornirea copiluluĭ și a omuluĭ primitiv de a da viață lucrurilor neînsuflețite și inerte.

animositate f. 1. ură înfocată; 2. violență în discuțiune.

anin m. arbore care crește prin locurĭ umede și e fórte des în pădurile și luncile nóstre.

anin v. 1. a afirma (cu ușurință): *anin flórĭ în casă*; 2. termen de vênătóre: a aduce la strîmtóre; 3. a se agăța, a se prinde de ceva: *cum s'anină despre ziorĭ roua limpede pe flórĭ* Ar. 4. *fig.* a se lega de: *te anină de proprietatea altuia* Al.

aninătóre f. în graiul vênătoresc: colțul unde copoiul închide capra négră.

Aninósa f. sohit de maicĭ în județul Muscel.

universar a. ce revine, ce se ține pe fie-care an la dile fixe: *serbare aniversară.*

aniversară f. di aniversară.

anocáto adv. *fam.* anapoda: *'mi fac casa anocato* Al.

anodin a. 1. care alină durerea: *remediu anodin*; 2. *fig.* inofensiv, neînsemnat: *satiră anodină.* Cra. **violent.**

anomal a. 1. neregulat: *verb anomal*; 2. care presintă neregularităță. Cra. **normal.**

anomalie f. starea lucruluĭ anomal, neregularitate, particularitate: *anomaliile graiuluĭ.*

anonim a. fără nume sau cu nume necunoscut: *pamflet anonim.* || n. anonimat: *păstrézā anonimul.*

anonimat n. calitatea anonimuluĭ.

anonimitate f. caracter anonim: *anonimitatea literaturei populare.*

anorganic a. lipsit de organe, fără viață, neînsuflețit.

anormal a. contrar regulelor: *fenomen anormal.* Sin. **neregulat.**

anost a. fără gust, nesărat, neplăcut. Cra. **nostim.**

anostélă f. urît, plictisélă.

anostesc v. a (se) plictisi.

anotațiune f. notă explicativă.

anotátor m. cel ce anotézā.

anotez v. a face note la un text.

anotimp n. unul din cele patru timpurĭ ale anuluĭ.

Anselm (St.) m. archiepiscop engles, teolog și filosof celebru, unul din primiĭ fundatorĭ ai scolasticeĭ (1033-1109).

antagonism n. 1. resistență între douĕ fórte contrare; 2. *fig.* opositiune de idei sau de sentimente.

antagonist m. cel ce se luptă în contra. Sin. **adversar.** Cra. **partisan.**

antal n. 1. măsură de capacitate (50 vedre); 2. butoiŭ pentru licide: *desfundă largi antale, bĕŭ lacom fără cirpe* Al.

Antanasii pl. în calendarul țĕranuluĭ: dile rele de bóle marĭ pe 17 și 18 Ianuarie (ziua cuvioșilor Antonie și Atanasie).

antarctic a. opus polului arctic, adică la Sud. Sin. **austral.** Cra. **boreal, arctic.**

antebraț n. partea brațuluĭ de la cot la pumn.

antecedent a. care precede (în ordinea timpuluĭ), care s'a petrecut înainte. Sin. **anterior.** Cra. **posterior.** || n. 1. fapt anterior altuia; 2. fapt trecut, pe care se sprijină un fapt actual; 3. *Gram.* vorba la care se rapórtă un pronume relativ; 4. *Aritm.* întâiul termen al unuĭ raport. Sin. **precedent.** Cra. **consequent.**

antecesor m. cel ce merge înainte. Sin. **predecesor.**

antediluvian a. 1. care a existat înaintea diluviuluĭ: *animal antediluvian*; 2. *fig.* fórte vechiŭ.

antemeridian a. ce este sau se face înainte de amiadĭ: *orele antemeridiane.* Cra. **postmeridian.**

antenă f. un fel de córne mobile pe capul insectelor; 2. prăjina catartuluĭ, care sprijină pânza triunghiulară

antep n. varietate de vișin, din al cărui lemn plăcut mirositor se făceaŭ ciubuce.

antepenultim a. înainte de penultimă; **antepenultima**, silaba care precede penultima unei vorbe.

anteră f. partea staminelui, care conține polenul florei.

anterior a. 1. ce s'află înainte (în spațiu): *membre anterióre*; 2. care precede în ordinea timpului: *eveniment anterior*. || adv. înainte. Cnn. **posterior**.

anterioritate f. prioritatea timpului. Cnn. **posterioritate**.

anteriŭ n. 1. haină lungă, ce se punea d'a dreptul peste cămașă (adĭ numaĭ la preoțĭ și lăutarĭ bătrânĭ); 2. haină țărănéscă cusută cu gaĭtan negru împrejur.

anțĕrț adv. acum doĭ anĭ.

Anteŭ m. gigant mitologic, fiul luĭ Neptun și al Terreĭ, care prindea la puterĭ atingênd pământul și pe care Hercule îl sugrumă, ridicându-l în brațele sale.

Anțĭ pl. vechiĭ trib al Slavilor, carĭ, împreună cu Venzĭĭ, ocupaŭ țările la N. de Carpațĭ până la Nistru.

antic a. 1. fórte vechiŭ: *Memfis colo în depărtare cu zidirile-i antice* Em.; 2. eșit din modă: *vestmînt antic*; 3. având caracterul producțiunilor anticităților: *operă de o simplitate antică*.

antică f. 1. rĕmășiță curiósă din anticitate (arme, medalĭ, statue, vase etc.); *Muzeŭ de antice*; 2. totalitatea operelor de artă din Grecia și Italia: *a desena după antică*.

anticameră f. odaia ce vine înaintea unei camere sau unuĭ apartament; *a face anticameră*, a aștepta.

anticar m. 1. care se ocupă cu studiul și maĭ ales cu exploatațiunea monumentelor antice (Sin. **archeolog**); 2. culegător sau negustor de antice; 3. vînzĕtor de cărțĭ vechĭ. Sin. **buchinist**.

anticholeric a. în potriva holerei, care previne sau combate holera.

anticipațiune f. 1. preîntîmpinare; 2. cunoscință anticipată.

anticipez v. 1. a preveni, a lua înainte, a preîntîmpina (ziua, plata); 2. a usurpa drepturile cuĭva.

anticitate f. 1. vechime fórte îndepărtată; 2. (colectiv) cei vechĭ; 3. pl. monumente sau opere de artă antice: *anticităților egiptene*.

anticlerical a. contrar ideilor și tendențelor cleruluĭ.

anticonstituțional a. contrar constituțiunii politice a unuĭ Stat: *lege anticonstituțională*.

anticreză f. contract, prin care un datornic lasă creditoruluĭ veniturile unuĭ imobil.

anticreștin a. contrar religiunii creștine.

Anticrist m. 1. dușman al luĭ Crist, demon a cărui venire, după Apocalips, va precede triumful definitiv al Evangheliei, în vremea d'apoĭ.

antidată f. dată falsă, anterióră celeĭ adevĕrate. Cnn. **postdată**.

antidatez v. a pune o dată falsă.

antidinastic a. m. adversar al dinastiilor în genere sau al unei anume dinastiĭ.

antidot n. 1. contra-venin; 2. *fig.* preservativ: *munca este un antidot al urîtului*.

antifebril a. care combate frigurile. Cnn. **febrifug**.

antifilosofic a. contrar principiilor filosofiei.

antiflogistic a. *Med.* propriu a combate inflamațiunile.

antifon n. cântec alternativ al psalmilor.

antifonar n. carte bisericéscă, în care antifónele sunt însemnate cu note.

antifrasă f. întrebuințare (prin eufemism sau ironic) a unei vorbe sau a unei propozițiunĭ într'un sens opus celuĭ adevĕrat: *Eumenide* adică *binevoitóre* ca nume al *Furiilor* sau al *deițelor răsbunătóre*; *Milostivele* adică *Ielele* sau *dînele rele* carĭ paralisézĕ.

Antigon m. 1. rege al Iudeilor, cel din urmă dintre Macabeĭ (mort 35 a. Cr.); 2. locțiitorul luĭ Alexandru cel Mare, învins și ucis la Ipsus, în Frigia (301 a. Cr.); 3. numele a doĭ regĭ macedonenĭ (sec. III. a. Cr.).

Antigona f. fiica luĭ Edip, celebră prin pietatea eĭ filială; ea servĭ de călăuză părintelui eĭ orb și proscris.

antiguvernamental a. contrar guvernului.

antihîrț m. *pop.* Anticrist: *se vede c'am ajuns în vremea luĭ antihîrț* Ar.

Anti-Liban m. lanțul de munțĭ paralel cu al Libanuluĭ.

Antile (Insule) f. pl. archipelag între America de N. și cea de S. în Oceanul Atlantic: 3 mil. loc.

antilogie f. contrazicere între ideile aceleiași cuvîntărĭ.

antilopă f. mamifer din familia rumegătorelor, fórte sprinten în alergat, cu córne subțirĭ și lungĭ în formă de liră.

Antim (Ivirénul) m. învĕțat mitropolit al Ungro-Vlahieĭ, originar din Ivir (Caucasia). Traducĕtor și tipăritor de cărțĭ religióse, poliglot și artist. *Predice* (1709—1716).

antimis n. bucată de pânză pătrată care se întinde pe altar sub potirĭ orĭ sfintele darurĭ.

antimonarchic a. opus guvernului monarchic.

antimonial a. ce conține antimoniu.

antimoniu n. metal alb lucitor, asemenea ĭrseniculuĭ, numit și sarea pisiceĭ; formézĕ, împreună cu plumbul, compoziținea literelor de tipar. Sin. **stibiu**.

Antina f. cetate veche, adĭ ruinată în jud. Romanați, unde s'află c. Recica.

antinațional a. contrar intereselor sau fireĭ unuĭ națiunĭ.

antinomie f. contrazicere între două legĭ sau două ideĭ.

Antinoŭ m. 1. favoritul împĕratuluĭ Adrian, care 'l puse după mórte în rîndul deilor; 2. *fig.* bărbat de o frumusețe rară.

Antioch m. nume a 13 regĭ aĭ Siriei, dintre carĭ cei maĭ cunoscuțĭ fură: Antiocu III (cel Mare), aliatul luĭ Aníbal (mort 186 a. Cr.); Antiocu IV (Epifane sau Ilustrul), care prigonisă pe Macabeĭ și muri în accese de frenezie (164 a. Cr.).

Antiochia f. vechea capitală a Siriei pe Oronte, adĭ Antakie, în Turcia asiatică: 22000 loc. Fˊtria St. Ión Gură-de-aur. Odinióră ședința splendidă a Seleucidilor și locul de adunare a zece conciliĭ.

antipapă m. usurpator al papalităților. Ultimul antipapă fu Amedeu de Savoia (Felix V) în 1439.

antiparlamentar a. contrar usurilor uneĭ adunărĭ deliberante.

antipatic a. contrar, opus celuĭ simpatic: *caracter antipatic*.

antipatie f. aversiune naturală. Cnn. **simpatie**.

antipirină f. praf alb, cam amar, care scade temperatura corpuluĭ și taie frigurile și nevralgia.

antipod m. 1. care locuiesc într'o parte a pămîntuluĭ diametral opusă cu a nóstră; 2. loc fórte depărtat; 3. *fig.* contrarul: *antipodul rațiunii*.

antiputrid a. care împiedică putrefacțiunea. Sin. **antiseptic**.

antiqua f. litere drepte în opositiune cu cele cursive (în tipografie).

antiquar m. V. **anticar**.

antirabic a. n. remediu în contra turbărĭĭ; **institut antirabic**, unde se vindecă turbarea după metóda luĭ Pasteur.

antireligios a. contrar religiunii.

antirepublican a. m. dușman al republicei.

antirevoluționar a. m. dușman al rĕscólelor.

antiscorbutic a. care servă a combate scorbutul: *sirop antiscorbutic*.

antisemit a. m. dușman al Evreilor.

antisemitism n. doctrina antisemiților.

antiseptic a. care împiedică putrefacțiunea sau cangrena: *acidul fenic e un puternic antiseptic*. Sin. **antiputrid**.

antisocial a. contrar ordinii sociale: *principiu antisocial*.

antispasmodic a. care combate spasmele, convulsiunile: *frunza și flórea de portocal sunt antispasmodice*.

Antistene m. filosof atenian, fundatorul școleĭ cinice (400 a. Cr.).

antistrofă f. a doua strofă a unuĭ cântec liric grec.

Anti-Taur m. lanț de munțĭ în Asia mică, între Taur și Caucas.

antitesă f. 1. opositiune de ideĭ sau de vorbe; 2. *fig.* opositiune între lucrurĭ sau persóne.

antitetic a. privitor la antiteză: *stil antitetic*.

antitrinitar a. care nu crede în sf. Treime, cum sunt Calviniĭ și Socinianiĭ din Transilvania. Sin. **unitar**.

antiunionist a. adversar al ideiĭ de unire între două țĕrĭ saŭ popóre. Sin. **separatist, secesionist.**

Antivari n. orășel în Muntenegru, la 30 km. de Scutarĭ; 2000 loc.

antologie f. culegere de poesiĭ.

antologhion n. carte ce conține slujba prăznicelor și a sfinților de peste an.

Antonești pl. sat în județul Teleorman, unde s'a dat o bătălie între Mihaiŭ Vitézul și Turcii (1595).

Antonie-Vodă (din Popești) m. Domnul Munteniei, fu răsturnat prin intrigile Grecilor (1669—1672).

antonim n. care are un sens contrar: *binele e antonimul rĕŭlui.* Cfr. **sinonim.**

Antonin (Piul) m. unul dintre cei maĭ buni împĕrațĭ romanĭ, domnì cu moderațiune și dreptate (138—161 d. Cr.).

Antoninĭ m. pl. nume dat la 7 împĕrațĭ romanĭ: Nerva, Traian, Adrian, Antonin, Marcu-Aureliu, Veru și Comod (96—192).

Antoniu (Marcu) m. locŭitorul și amicul luĭ Cesar, formă întâiŭl triumvirat cu Octaviu și Lepid, bătu pe Brut și pe Cassiu la Filipiĭ (42 a. Cr.); apoĭ învins de Octaviu la Acțiu, se sinucise (30 a. Cr.).

antonomasie f. figură de vorbe, care înlocuiesce un nume propriu cu altul comun: *regele-poet* pentru *David*; și invers, un *Neron* pentru un *tiran.*

antracit n. cărbune de pămînt, maĭ virtos ca huila și care arde fórte cu greŭ, dar dă o căldură mare fără flăcărĭ și fără fum.

antrax n. buboiŭ inflamat, care în urmă se cangrenéză. Sin. **cărbune.**

antrenare f. termen de sport: regimul și exercițiile, prin care se prepară un cal pentru curse: *spese de antrenare.*

antrenor m. cel ce prepară caĭ pentru curse: *antrenor public.*

antreprenor m. întreprinzĕtor.

antreprisă f. întreprindere.

antreșă f. sărĭtură la joc cu împletirea picĭóre: *nu poț face o singură antreșa* Negr.

antreŭ n. 1. intrare; 2. sală de intrare.

antropofag a. m. care se hrănesce cu carne de om.

antropofagie f. obiceiŭ, deprindere de a mâncа carne de om. Antropofagia, existentă în vechime la Sciĭ, odinióră la Caraibĭ și la Algonkinĭ în America, este aĭ încă destul de răspândită în Oceania.

antropoid a. 1. care sĕmĕnă omuluĭ; 2. f. pl. **antropoide**, specie superióră de maĭmuțe.

antropologic a. privitor la antropologie.

antropologie f. istoria naturală a omuluĭ.

antropologist m. cel ce se ocupă cu antropologia.

antropometrie a. privitor la antropometrie: *serviciu antropometric.*

antropometrie f. studiul proporțiunilor corpuluĭ omenesc și al părților sale (aplicat la criminalĭ).

antropomorf a. care are formă de om: *stâncă antropomorfă.*

antropomorfism n. doctrină care atribue luĭ D-deŭ figura, sentimentele și pasiunile omuluĭ.

anual a. 1. care ține un an; 2. care revine în totĭ anĭ. || adv. pe tot anul.

anuar n. operă care apare anual și conține informațiunĭ din acel an.

anuitate f. sumă vĕrsată în fiecare an, spre a stinge treptat o datorie.

anular a. care sĕmĕnă cu un inel; **eclipsă anulară**, când remâne din discul sórelui un inel luminos. || n. al patrulea ĭeget al mâinĭĭ.

anulativ a. care anulézĕ: *sentință anulativă.*

anulez v. a face nul, a desființa, a nimici.

anume adv. 1. pe nume, după nume; 2. adică; 3. dinadins: *anume pentru ea.*

anumit a. hotărît, precis.

anunțiu n. înștiințare prin care se face cunoscut ceva publicului: *foĭe de anunțurĭ.*

a ținut v. 1. a da de scire, a vesti: *celĕ dintâĭ florĭ, ce aminteă primăvara la trișteĭ călătorĭ* Bol.; 2. a spune numĕle unei persóne, care intră într'un alon; 3. a face cunoscut dinainte: *barometrul anunță vreme frumósă.*

anus m. orificiu la extremitatea luĭ rectum, pe unde es materiile fecale.

Anvers n. oraș în Belgia, port pe Escauta, industrie fórte activă: 270,000 loc. Patrie pictorilor Van Dyck, Rubens și Téniers.

anxietate f. neliniște fórte mare.

aoleo! int. strigăt de durere saŭ necaz (adesea ironic): *aoleo și vaĭ de mine!*

aolesc v. a se văĭta, a se bocĭ.

aorist n. timpul trecutuluĭ indefinit, în conjugarea grécă.

aortă f. arteră principală care distribue sângele roș în tóte părțile corpuluĭ.

apă f. 1. substanță lichidă, transparentă, fără gust și fără mirós (compusă din hidrogen și oxigen); **apă vie**, care redă morților viața (în poveștile populare); 2. pl. **ape minerale**, carĭ es din pământ, conținênd în dissoluțiune materiĭ minerale, carĭ le daŭ proprietățĭ speciale obicinuit curative; când es cu o temperatură ridicată, se numesc **ape termale**; 3. *ape*, aparență undulată (la stofe saŭ metale), lustrul pietrelor prețióse; 4. întindere de apă (fie rĭu, fluviu saŭ mare): *apa curge, pietrele rĕmân*; 5. lichĭde extrasă din diferite substanțe saŭ preparată cu diferite substanțe: *apă de Colonia, apă de trandafir.* V. **apă-tare.**

Apafi (Mihaiŭ) m. numele a doĭ Domnĭ aĭ Transilvanieĭ: Apafi I, ales cu ajutorul Turcilor (1632—1690); Apafi II, ales în 1661, abdică în 1697 și muri la Viena în 1713. Cu dînsul Șerban-Vodă încheiă un tractat de comerț și altul pentru pășunatul vitelor.

Apalași (Munții) pl. V. Alegani.

apalt n. luare în arendă: *apaltul cărților de joc* Ar.

apanagist m. cel ce posedă un apanagiu.

apanagiu n. 1. moșiĭ saŭ venitură date principilor pentru subsistență; 2. *fig.* ce-l propriu cuĭva: *ratînea e apanagiul omuluĭ.*

apar v. a se arĕta (pe neașteptate).

apăr v. V. **apăr.**

aparat n. 1. mașinĭ, instrumente dispuse pentru a face vr'o operațiune saŭ experiență; 2. totalitatea organelor, carĭ servesc la aceeași funcțiune: *aparatul digestiv*; 3. pompă, solemnitate.

aparent a. 1. ce apare, ce bate la ochĭ: visibil, evident; 2. care nu e real: *mișcarea aparentă a sórelui.*

aparență f. ceea ce-l aparent; *aparențele sunt înșelătóre*; **în aparență**, exterior. Cfr. **esență.**

apăraie f. apă multă vĕrsată pe jos: *face și o apăraie prin casă* Cr.

apariție f. 1. ivirea unuĭ fenomen: *apariția unei comete*; 2. eșire la lumină: *apariția unei cărțĭ*; 3. vedenie, spectru.

apartament n. 1. diviziunile principale ale unei case; 2. locuință compusă din maĭ multe încăperĭ.

aparte adv. la o parte. || n. 1. vorbă saŭ frasă rostită de un actor și pe care, chipurile, n'o aude întrevorbitorul; 2. mic grup separat, conversațiune particulară.

aparțin v. 1. a fi proprietatea cuĭva: *această casă mĭ aparține*; 2. a face parte din: *el aparține magistratureĭ.*

apă-tare f. saŭ **apă regală**, acid azotic hidratat, întrebuințat ca decolorant și oxidant.

apătez v. a se muia, a se potolĭ: *nerviĭ s'apătézĕ.*

apatic a. nesimțitor la tóte: *caracter apatic.*

apatie f. starea unuĭ suflet lipsit de energie, nesimțire. Sin. **insensibilitate.** Cfr. **vivacitate.**

apatită f. saŭ *fosfat de calciu*, mineral care se găsesce în micĭ cantități în cója pământuluĭ.

apătos a. plin de apă.

apeduct n. canal pentru conducerea apeĭ de la un loc la altul.

apel n. 1. strigarea numelui spre a constata presența: *apel nominal*; 2. recurgere la un judecător, la un tribunal superior: *a face apel*; *fig.* a invoca.

apelant m. cel ce face apel.

apelațiune f. 1. apel: *drept de apelațiune*; 2. nume dat unuĭ lucru, numire. Sin. **calificare.**

apelativ a. 1. *Gram.* care convine întregeĭ specii. Sin. **(nume) comun.** Cfr. **propriu**; 2. general: *Scit era un nume apelativ pentru tóte popórele nomade de la N. și E. Europeĭ.*

apelez v. 1. a recurge la un tribunal superior; 2. *fig.* a se referi la, a invoca mărturia cuiva.

Apelle m. celebru pictor grec, care trăi la curtea lui Alexandru cel Mare și apoi la Roma (330 a. Cr.).

apelpisit a. 1. (ironic) desperat; 2. *fig.* faimos, extraordinar: *costum apelpisit.*

apendice n. 1. partea dependentă de una principală; 2. supliment la sfîrșitul unei opere, adaos.

Apenini pl. mare lanț de munți, care străbat Italia în tôtă lungimea ei: 1300 km.

apepsie f. *Med.* digestiune anevoioasă.

apĕr v. 1. a păzi de un atac: *apĕr patria, cinstea*; 2. a scuti, a feri de: *apĕr de muște, de vînt*; 3. a pleda în favorul cuiva: *apĕr pe un acusat*; 4. a întîmpina, a înlătura: *mă apĕr de o lovitură, de o învinuire.* Sin. **ocrotesc, proteg.** Cpm. **atac.**

apĕrare f. fapta de a (se) apĕra și resultatul ei: *cuvînt de apărare*, pledoarie.

apĕrător m. și a. care apĕră.

apĕrătóre f. 1. orĭ-ce lucru cu care cineva își face vînt spre a se răcori. Sin. **evantaliu**; 2. unéltă din códă de cal de alungat muște.

apĕrătură f. 1. loc de apĕrare; 2. pădure tăiată unde nu umblă oamenĭ.

percepțiune f. percepțiune conștiință.

aperitiv n. 1. purgativ, care deschide căile sau porii; 2. ceea ce aduce poftă de mâncare: *un aperitiv.*

apĕs v. 1. a afirma greŭ asupra cuiva, a îngreuna; 2. *fig.* a asupri.

apĕsat a. 1. asuprit, îngreunat: *apĕsat de grĭji și de nevoĭ*; 2. *fig.* grav: *mers apĕsat, vorbă apĕsată.*

apĕsător a. și m. care apasă. Sin. **asupritor.**

apetal a. *Bot.* care n'are petale și corolă.

apetență f. dorință instinctivă.

apetisant a. care excită apetitul.

apetit n. poftă în genere și în special poftă de mâncare.

apicultor m. care crește albine.

apicultură f. arta de a crește albine.

Apis m. divinitate, pe care Egiptenĭĭ o adorau sub forma unuĭ bou.

aplă adv. 1. *pop.* simplu; 2. vulgar, în limba comună: *vorbesc aplă.*

aplanez v. 1. a face plan sau oblu, a netezi; 2. *fig.* a înlătura piedicele. Sin. **nivelez.**

aplaud v. 1. a bate din palme în semn de aprobare: *aplaud actorii*; 2. *fig.* a primi cu aplause, a aproba: *aplaud propunerea.*

aplaudator m. care aplaudă.

aplaus n. aprobare prin batere în palme.

aplec v. 1. a pleca un lucru spre ceva, a încovoĭa (cu mai puțină violență); 2. a alăpta (despre vite); 3. a avea aplecare.

aplecare f. 1. lucrarea de a apleca; 2. *fig.* pornire, tragere-de-inimă.

aplecate f. pl. indigestiune, grétă.

aplecătóre f. óie cu lapte fără mĭel.

aplic v. 1. a pune un lucru peste altul; 2. a pune în practică, a întrebuința: *aplic o lege*; 3. a pune o scințĭă în servicĭul altĕia: *aplic geografiĕĭ astronomia*; 4. a se deda: *se aplică medicinei.*

aplicabil a. care póte sau trebuĭe să fie aplicat.

aplicațiune f. 1. punerea în practică, întrebuințare; **școlă de aplicațiune**, alăturată pe lângă o școlă mai înaltă (*militară* sau *pedagogică*) și menită a completa o instrucțiune profesională; 2. atențiune continuă.

apocalips n. 1. carte simbolică și mistică a Noului Testament, care conține revelațiunile făcute sfîntului Ion Evanghelistul în insula Patmos; 2. orĭ-ce producțiune analogă (în genere apocrifă): *apocalipsul apostolului Pavel.*

apocaliptic a. care sémănă apocalipsuluĭ; **literatură apocaliptică**, complexul cărților ebraico-creștine, numite apocalipsurĭ și conținênd visiunĭ, simbóle și profețiĭ; 2. *fig.* obscur, misterios.

apocopă f. *Gram.* omiterea unĕĭ litere sau silabe la sfîrșitul unĕĭ vorbe: *dĭ, fă*—*dice, face.*

apocopat a. scurtat la sfîrșitul vorbelor: *infinitivele în românește sunt forme apocopate* (a face—facere).

apocrif a. nesigur; *scriere apocrifă*, al cărĕĭ autor e necunoscut. || n. carte necanonică, considerată de Biserică ca neinspirată, cum este apocriful despre copilăria lui Isus și Epistolia sau Visul Maicĕĭ Domnului.

apod a. *Zool.* fără de picióre. || n. pl. **apode**, nume dat unor pesci fără aripióre dorsale și unor animale inferióre fără labe.

apodictic a. necesar, care nu póte fi alt-fel: *ton apodictic.* Sin. **peremptoriu.**

apofiză f. *Anat.* partea résărită la un os.

apoftegmă f. sentență memorabilă a unuĭ bărbat ilustru: *apoftegmele celor șépte înțelepți ai Greciei.* Sin. **aforism.**

apogeŭ n. 1. *Astr.* punctul, în care sórele sau luna se află la cea mai mare depărtare de pământ; 2. *fig.* gradul cel mai înalt: *puterea sa ajunse la apogeŭ.* Cpm. **perigeŭ.**

apoĭ adv. 1. pe urmă, după aceea; **apoĭ de!** n'am ce face! fie cum o fi! **și apoĭ?** ce urmézĭ? *vremea de apoĭ*, sfîrșitul lumiĭ; 2. în urmă, îndărăt: *înapoĭ, dinapoĭ.*

Apollodor (din Damasc) m. celebru architect, care construĭ la Roma Forul lui Traian și podul de pétră peste Dunăre, între Cladova și Turnu-Severin (60—125).

Apollonia m. 1. **(din Rodos)**, poet grec, autorul *Argonauticelor* (276—186 a. Cr.); 2. **(din Tiana)**, filosof grec, a cărui viață e învĕluită cu fabule, considerat de contemporanĭĭ sĕĭ ca vrăjitor și profet (mort 100 d. Cr.).

Apollon m. fiul lui Joie și al Latonei, ḑeul sórelui, al frumóselor arte, al poeziĕĭ și al medicinei; **Apollon din Belvedere**, celebră statuă a ḑeului, descoperită în sec. XV și adĭ așezată în muzeul din Vatican. Sin. **Phœbus.**

apolog n. istorióră cu coprins moral și instructiv. Sin. **fabulă.**

apologetic a. care conține o apologie: *discurs apologetic.*

apologetică f. partea teologiĕĭ, care combate atacurile în contra religiunĭĭ creștine.

apologie f. discurs de apărare sau de justificare.

apologist m. 1. cel ce face o apologie; 2. autorul unĕĭ apologiĭ a religiunĭĭ.

aponevrosă f. membrană, care înfășură mușchiĭ și-i ține alipiți de óse.

aponevrotic a. ce ține de aponevrosă: *fibră aponevrotică.*

apoplectic a. 1. privitor la apoplexie: *simptome apoplectice*; 2. expus la apoplexie: *bĕtrân apoplectic.*

apoplexie f. bólă care aduce o pierdere neașteptată (în total sau în parte) a simțirilor și a mișcărĭĭ.

aporie f. strîmtóre, nevoe: *asta mĕ pune în aporie.*

aport! int. adu! (strigăt adresat câinelui la vênătóre). || n. partea pusă de un tovarăș la joc.

apos a. care conține multă apă.

apositiune f. *Gram.* alăturarea a două substantive, din care al doilea servă de epitet celui dintâiŭ: *orașul Roma; Attila, bicĭul lui D-ḑeu.*

apostasie f. 1. părăsire în public a religiunĭĭ; 2. părăsirea unĕĭ doctrine, a unor principiĭ.

apostat a. și m. 1. care s'a lepădat de religiune sau de un principiŭ (Sin. **renegat**); 2. fig. *poțĭ din noŭ sdrobi și frânge apostat' inima mea* Em.

a posteriori adv. din experiență, după consecințe. Cpm. **a priori.**

apostilă f. 1. adaos la marginea unĕĭ scrierĭ; 2. scurtă recomandațiune, adăogată la o petițiune, de o persónă influentă.

apostimă f. V. **abces.**

apostol m. 1. nume dat celor 12 ucenicĭ ai Mântuitoruluĭ; 2. întâiul predicator al creștinismuluĭ într'o țéră păgână; 3. *fig.* cel ce propagă o doctrină. || carte conținênd o parte din faptele apostolilor.

apostolat n. 1. menirea apostolilor; 2. *fig.* propagarea unĕĭ doctrine.

apostolesc a. de la apostoli, de felul apostolilor: *smerenie apostolească.*

apostolesce adv. așa cum făceaŭ apostolii: *a merge apostolesce*, a porni pe jos.

apostolic a. 1. care vine de la apostoli: *învățătură apostolică*; **simbolul apostolic**, actul de credință numit obicinuit *credul*; 2. care emană de la papă: *brevă apostolică*; **maiestate apostolică**, titlu dat de papa Casei de Austria.

apostolie f. apostolat.

apostrof n. semnul ortografic al unei vocale: *n'am* în loc de *nu am*.

apostrofă f. 1. figură de retorică prin care oratorul se adresează direct la persóne, la lucruri (personificate); 2. *fig.* interpelare vie, atac în trécăt.

apostrofez v. 1. a adresa vorba direct; 2. a adresa cuiva vorbe supărătóre, mustrătóre.

apotemă f. perpendiculara lăsată din centrul unei circumferenţe pe latúrea unui poligon regulat, înscris în acea circumferenţă.

apoteosă f. 1. punerea în rîndul ceilor: *apoteosa lui Hercule*; 2. *fig.* onóruri extraordinare acordate unui om în viaţă sau după mórte: *asistă chiar în viaţă la'a sale apoteose* Al.

aprehensiune f. 1. *Filos.* prima idee despre un lucru, luare în conştiinţă, fără judecată; 2. temere vagă.

apreţiabil a. care póte fi apreţiat.

apreţiare f. fapta de a apreţia: judecată, părere.

apreţiator m. cel ce apreţiéză.

apreţiez v. 1. a preţui; 2. *fig.* a judeca despre valórea unui lucru.

apreţuit a. care e apreţiat: *de lumea întrégă iubit, apreţuit* Al.

aprig a. iute, înfocat, străşnic: *ce vifor aprig după'o zi înecătóre!* Al.

Aprilie m. a patra lună a anului, numită de popor **Prier** şi **Florar**.

aprind v. 1. a da foc, a începe a arde; 2. a lua foc; 3. a se înflăcăra, a se înfierbînta.

aprindere f. 1. lucrarea de a aprinde; 2. *fig.* înfocare, înflăcărare.

aprinzător m. cel ce aprinde lămpile.

aprins a. 1. gata de a arde, începînd a arde: *cărbune aprins*; 2. *fig.* înfocat, înflăcărat: *inimă aprinsă spre lucruri vitejesci.* || n. 1. aprindere (materială): *pe la aprinsul luminărilor*; 2. aprinderea plămînilor (la vite).

a priori adv. înainte de orî ce experienţă, din pură raţiune: *judecată a priori.* Ctr. **a posteriori**.

aprob v. 1. a consimţi, a încuviinţa; 2. a judeca demn de laudă. Ctr. **critic**.

aprobaţiune f. 1. încuviinţare, consimţire; 2. judecată sau mărturie favorabilă dată meritelor cuiva.

aprobativ a. care exprimă aprobaţiunea.

aprobator m. cel ce aprobă.

aprod m. 1. odinióră curtén, care slujia la Divanul domnesc, ducea poruncile Domnului pe la boieri şi împlinia datoriile: *copii şi cu aprodii, ce pe Domnul ocolesc* Negr. 2. uşier, slugă pe lîngă o autoritate (minister, tribunal): *aprodii vameiei* Negr. **Aprodul Purice**, eroul unei poeme de Costache Negruzzi; din el s'ar trage, după tradiţiune, némul domnesc al Movilescilor.

aprofundez v. a studia serios, a cercetа a fund.

aprópe adv. 1. nu departe, lîngă; 2. mai mai; *aprópe gata*.

aprópele m. fie-care om (în raport cu cel-lalţi): *iubesce pe aprópele teu ca pe tine însuţi*.

apropiat a. ce nu e depărtat: *satul cel mai apropiat*.

apropiere f. 1. fapta de a fi aprópe: *a ta apropiere inimă-mi de-adânc o liniştesce* Em.; 2. starea lucrului apropiat: *venia din apropiere*. Sin. **vecinătate**. Ctr. **depărtare**.

apropietar m. *pop.* proprietar.

aproplu v. 1. a pune sau duce aprópe; 2. a veni aprópe. Ctr. **depărtez**.

apropo adv. (potrivit cu locul, cu vorba) cu acéstă ocasiune, în acéstă privinţă. || n. vorbă disă la timp: *apropourile lui cătră Moise*.

apropriez v. a-şi însuşi (mai ales pe nedrept): *'şi apropriază tóte faptele mari*.

aprovisionare f. stringere de provisiuni.

aprovisionez v. a îngriji cu provisiuni.

aproximaţiune f. preţuire aprópe exactă: *prin aproximaţiune*, prin o mare apropiere de exactitate.

aproximativ a. făcut cu aproximaţiune. || adv. într'un mod aproximativ.

apt a. 1. capabil, destoinic; 2. *Jur.* care s'află în condiţiunile cerute de lege: *apt a contracta*.

aptitudine f. dispoziţiune naturală. Sin. **capacitate**.

apuc v. 1. a pune sau a lua în mînă, a prinde: *cu toţii îl apucă şi la împĕratul îl duc* Isp. 2. a surprinde: *ne apucase nóptea*; 3. a avea un atac: *frigurile îl apucase*; fig. *când te apucă, mult te ţine?* 4. a ajunge (în timp): *câte omul apucă şi vede*; fig. *dor să nu ne mai apuce!* Al. 5. a începe, a căuta sau a găsi un mijloc de a face ceva: *n'apucă să facă dece paşi, apucă-te de trébă*; 6. a lua calea spre, a se îndruma: *nu scia încotro s'apuce*. Sin. **iéu, prind, capĕt**.

apucat a. 1. luat, surprins, prins: *apucat de hoţi, de friguri*; 2. iute, aprig: *ort-cât de apucat ar fi*; 3. récit la mijloc (de copii). || n. 1. în locuţiunea: *pe apucate*, în pripă; 2 *pop.* dureri convulsive la prunci (Sin. **încleştat**): *deseăntec de apucat*.

apucător a. 1. care apucă cu iuţélă sau lăcomie; 2. care impresionéză cu vioiciune: *privelişte apucătóre*.

apucătură f. 1. luare în mînă; 2. *fig.* purtare, chip de a fi: *apucături bune, rele*; 3. *pop.* cârcel, dureri spasmodice: *suferă de apucătură*.

Apuleiŭ m. scriitor latin, contemporan cu Marcu Aureliu (sec. II d. Cr.), autorul romanului hizar *Asinul de aur*, conţinênd faimosul episod „Amor şi Psyche".

Apulia f. provincie în Italia antică între Apenini şi Adriatica, la N.-E. de Neapole.

Apulum n. odinióră important municipiu roman, capitala Daciei centrale, reşedinţa legiunii XIII Gemina. Ast. **Alba Iulia** sau **Bĕlgrad**.

apun v. 1. a trece sub orizont (de sóre); 2. *fig.* a scădea, a dispare treptat: *ca un astru el apune* Em. *şi anii mei tineri apun în mormînt* Bol. Sin. **asfinţesc, scapĕt**. Ctr. **răsar**.

apunere f. 1. trecerea sub orizont (a stelelor); 2. *fig.* dispariţiune.

apuntamente n. pl. salariu anual de la o funcţiune. Sin. **emolumente**.

apus n. 1. apunere treptată a stelelor: *pe la apus de sóre*; 2. regiunea cerului unde apun stelele; 3. unul din cele patru puncte cardinale (Sin. **vest, occident**): *vênt de apus*; fig. *şi apusul 'şi împinse tóte nĕmurile încóce* Em. 4. *fig.* dispariţiune treptată: *la apusul vieţii*; scăpĕtare, decadenţă: *turnul, trist martor l'al nostru trist apus* Gn. Al. Sin. **asfinţit, sóre-apune, scapĕtat**. Ctr. **răsărit**.

apusén a. m. 1. care vine de la apus, locuitor d'acolo: *stilp al lumii apusane* Al. 2. catolic: *biserică apusană*. Ctr. **răsărítén**.

Apuseni (Munţii) pl. sau **Munţii Metaliciĕ**, şir de munţi ce se întinde între Mureş şi Arieş, coprinzênd 5 comitate ardelene.

Aquae f. pl. numele roman al Mehadiciĕ.

aqua-forte f. gravură pe aramă făcută cu apă tare.

aquafortist m. gravor de aqua forte.

aqua-marină f. pétră scumpă şi verde ca apa mării.

aquarelă f. desen cu culori muiate în apă (nu în uleiŭ).

aquarelist m. pictor de aquarele.

aquariu n. basin în care se întreţin plante saŭ animale aquatice.

aquatic a. care cresce saŭ viéţuesce în apă.

aqua-tinta f. gravură cu aqua-forte imitând aquarela.

aquilă f. 1. vultur mare, numit popular **pajură**: *aquila representă vechea marcă a Munteniei*; 2. stég legionar, stindard.

Aquileea f. vechiŭ oraş al Italiei (în timpul lui August avea 100,000 loc.), ruinat de Attila; adi port pe golful de Triest cu 2000 loc. Aci se ţinură două concilii (381 şi 553).

aquilin a. încovoiat ca ciocul aquileĭ: *nas aquilin*. Sin. **coroiat**. Ctr. **cârn**.

aquilon m. vêntul de la N. rece şi-năvalnic (Sin. **crivĕţ**): *din văi cu turbăcíune aquilonul se ridică* Negr.

Aquitaniu f. una din cele 4 divisiuni ale vechiĕ Galie (sub administraţiunea romană).

ar v. a lucra pămîntul, a-l brăzda cu plugul. || m. măsură agrară francesă, de 100 mp.

ara m. papagal mare cu códa lungă şi cu culori bogate.

ăra! int. strigat de necaz: *am păţit-o!*

Arab m. locuitor din Arabia. || a. privitor la Arabi: *limba arabă*; **cifre arabe**, cele 10 semne de numerațiune, cari sunt în realitate de origine indiană.

arabă f. V. haraba.

arababură f. 1. amestecătură, clae peste grămadă; 2. *fig.* încurcătură.

arabesc a. arab. || n. pl. **arabescuri**, împletitură capriţioasă de frunze, flori, animale (podobe obicinuite în architectura arabă): *chioşc cu stîlpi şi arabescuri de jur împodobit* Al.

arăbesce adv. 1. după obiceiul Arabilor; 2. în limba arabă: *a vorbi arăbesce*.

Arabia f. vastă peninsulă, în centru aprópe pustie, la S.-V. Asiei, între Marea Roşie, Oceanul Indian şi Golful Persic, cu cap. *Meka*: 12 mil. loc. Exportă cafea, lămâi, ceaiu şi cămile.

arabic a. din Arabia; **Golful Arabic**, Marea Roşie; **gumă arabică**, cleiu scurs din trunchiul unor specii de acacia şi care se întăreşte la aer, întrebuinţat în medicină şi în industrie.

arabil a. care se póte ara, bun de arat: *pămînt arabil*.

Arab-Tabia f. (*Fortăreţa Arabilor*), numele unui platou întărit cu redute spre S.-E. de Ostrov, în judeţul Constanţa, ocupat de oştirea română în 1878.

arac m. par subţire de sprijinit viţa de vie saŭ o ramură de arbore.

arăcesc v. a sprijini pe araci.

arachidă f. plantă (numită obicinuit fistic) din familia leguminóselor, cultivată la tropice pentru uleiul gras al fructului ei.

arachnide f. pl. clasă de animale articulate, din care face parte *păianjenul*.

arachnoidă f. *Anat.* una din membranele, cari înfăşură creerul.

arăcit n. lucrarea de a arăci: *arăcitul viei*.

Arad n. 1. oraş în Crişiana, lângă Mureş: 35,000 loc. Reşedinţa unui episcop român neunit; 2. o ramură a munţilor Biharului cu piscul *Vatra lui Arad*.

arag m. unéltă de tras rigle spre a scrie drept.

Aragǫ m. astronom şi matematic francez, făcu mai multe descoperiri relative la optică şi electro-magnetism (1786—1853).

Aragon n. provincie a Spaniei cu cap. *Saragossa*: 1 mil. loc. In evul mediu forma un regat independent (unit la 1516 cu Castilia).

arak n. licóre spirtóasă făcută în India din orez fiert saŭ din orz.

Aral (**Marea de**) lac mare în Asia apusénă (Turkestan rusesc), lung de 500 km.

Aram m. fiul lui Sem, părintele **Arameilor**, vechiŭ popor al Siriei şi Mesopotamiei.

aramă f. 1. metal roşiatic, din care se fac vase de bucătărie, căldări, sîrme de telegraf; 2. (poetic) ban de aramă: *anticarul culege vechea aramă, ce nu mai are curs* Gn. Ac. clopot: *răsunetul aramei sacre* Negr. tun: *şi cînd auziă glasul aramei tunătóre* Gn. Ac.; 3. *fig.* fire, caracter: *arama omului la beţie s'arată* Pann; 4. pl. **arămuri**, vase de aramă. Sin. **cupru**.

arămésă f. cană de aramă: *o arămésă de vin*.

aramină m. 1. tâlhar; 2. porecla ţiganului.

arămiŭ a. de colórea aramei. Sin. **bronzat**.

aranjament n. 1. aşedare în ordine; 2. măsuri luate pentru regularea unei afaceri; 3. împăcare.

aranjez v. 1. a pune în ordine, a regula; 2. a termina învoindu-se.

Aranjuez n. oraş în Spania pe Tagu cu 10,000 loc. Reşedinţă regală cu un castel frumos construit de Filip II.

Arap m. 1. Negru, Negriten: *se pomeni cu doi Arapi negri ca fundul ceaunului* Isp.; 2. *fig.* cine-va fórte negru la faţă, smeđ; 3. Arab.

arăpesc a. arab: *cal arăpesc*.

arăpilă m. om negru ca un Arap.

arăpime f. Arapii (colectiv): *face de se miră tóta arăpimea* Bol.

arapină f. poreclă dată ţiganceĭ.

arar n. ţol gros ţesut din păr de capră, din care se fac traiste pentru cai saŭ pentru acoperit cărutele.

Ararat m. munte în Armenia ruséscă, pe care se opri corabia lui Noe: 5160 m. înălţime.

arare-ori adv. rar. Crn. **adesea**.

arasna adv. la o parte.

arat a. brăzdat cu plugul. || n. lucrarea de a ara câmpul: *plugarul cu jărnicie s'apucase de arat* Negr.

arăt v. 1. a face să se vadă: *mi-a arătat casele*; 2. a se ivi, a apare: *ca să nu s'arate mai ţanţoşi* Pann; 3. a avea aerul saŭ înfăţişarea: *a arăta rău*. Sin. **vădesc**. Crn. **ascund**.

arătare f. 1. înfăţişare saŭ dare pe faţă; 2. vedenie, năluca: *ivindu-se pe munte o naltă arătare* Al.

arătător a. care arată: *degetul arătător*.

arăţel m. plantă numită şi *limba căiului*; 2. numele popular al *borancei*.

arător a. 1. care ară (viţă); 2. de arat (loc).

arătos a. chipeş, frumos, falnic, (ca exterior): *el era arătos nevoe mare* Isp.

arătură f. 1. pământ arat; 2. aratul câmpului.

Arbănaş m. numele archaic al Albanesilor saŭ Arnăuţilor.

Arbella f. oraş în Asiria, aprópe de Tigru, adî **Arbil**. Celebră prin victoria lui Alexandru-cel-Mare asupra lui Dariu (331 a. Cr.).

arbitrăţiu n. 1. judecata unuĭ diferend prin arbitri; 2. termen de Bursă: schimbarea valorilor în vederea speculeĭ.

arbitral a. rostit de arbitri: *sentinţă arbitrală*.

arbitrar a. care nu ascultă de nicĭ o lege: *putere arbitrară*. || n. putere despotică, act ilegal al guvernului. || adv. după bunul plac. Crn. **legal**.

arbitru m. 1. persónă aleasă spre a termina o neînţelegere; 2. stăpân absolut: *arbitrul sórtei nóstre*; **liber arbitru**, putinţa de a se hotărî fără altă causă de cât voinţa.

arbiu n. vârguţa cu care se încarcă un pistol saŭ o puscă.

arbore m. vegetal lemnos cu trunchiŭ şi ramuri; **arbore genealogic**, tabloul diferitelor ramificaţiuni ale unei familii; **arborele vieţiĭ**, ramificarea substanţeĭ medulare în lobiĭ cerebelului. Sin. **copac, pom**.

Arbore (**Hatmanul**) m. sfetnic de încredere al lui Ştefan cel Mare şi eroul legendar al poesieĭ nóstre istorice.

arborescent a. care séménă unui arbore: *plantă arborescentă*.

arborez v. a înălţa, a desfăşura (un stindard).

arboricultor m. cel ce caută a perfecţiona cultura arborilor.

arboricultură f. cult. arborilor.

arborisat a. se dice de un désen natural, care reprezentă arbori.

arbust m. arboraş mic, tufă.

Arc (**Jana d'**) f. V. Jana.

arc n. (pl. *arce* şi *arcuri*) 1. armă cu care în vechime s'arunca săgeţi: *ei scot din a lor arcuri un vifor de săgeţi* Al. 2. orî-ce formă încovoiată: *trăsură pe arcuri*; 3. *Arch.* întorsura unei bolţi: **arc de triumf**, monument în formă de pórtă boltită, împodobit cu basso-reliefuri şi inscripţiuni; 4. *Geom.* porţiunea unei circumferenţe; 5. în tipografie: acoladă.

arcă f. corabia lui Noe; **arca alianţeĭ**, ladă sumpă, aşedată în interiorul tabernacolului, în care se păstrau Tablele legiĭ. Sin. **chivot**.

arcadă f. 1. deschidere în formă de arc; 2. *Anat.* parte arcuită: *arcada sprîncenelor*.

Arcadia f. provincie a Greciei antice, în centrul Peloponesului, locuită de un popor de păstorî şi privită de poeţi ca locaşul nevinovăţieĭ şi al fericirii.

Arcadiu m. întâiul împĕrat din Orient, fiul lui Teodosiu cel Mare (395—408).

Arcan n. vîrf de munte din culmea Vulcanului, în judeţul Gorj.

arcan n. 1. odiniórâ un fel de armă de résboiŭ: *de Litfeni un buzdugan, de Unguri un arcan* Al. 2. adî funie lungă cu un ochiŭ de prins caiî: *cresce cai sălbatici şi-i prinde cu arcanul* Al. || 1. în alchimie: operaţiune misteriósă; 2. secret, mister.

arcană f. un fel de horă de bărbaţi, jucată de Ţuţuieni, mai ales de cei din Vrancea.

arcănesc v. a prinde cu arcanul: *svîrle laţul, de gât îl arcănesce* Al.

arcar m. fabricant de arce.

arcaş m. soldat înarmat cu arcul: *ei văd curgênd pe dêluri arcaşiĭ din Orheiŭ* Al.

arcat a. 1. în formă de arc boltit: *ferestre arcate*; 2. fig. *sprîncene arcate*.

arcatură f. *Arch.* șir de mici arcade reale saŭ închipuite.

arcer n. pétră de ascuțit brice.

arhaic a. învechit, neobicinuit: *stil arhaic*.

arhaism n. 1. mod învechit de a vorbi: *aŭ fápt* în loc de *aŭ fácut*; 2. vorbă eșită din us, ca *norod*, *voevod*, *letopiseț*. Cfr. **neologism**.

archebusă f. veche armă de foc anterióră muschetei și puștei: *pintre mii de săbii și mii de archebuse* Ar.

archebusier m. soldat înarmat cu archebusa: *căpitan de archebusieri călări* Bălc.

Archelaŭ m. rege al Macedoniei (429-405). || rege al Iudeii, răsturnat de August (a. Cr.).

archeografíe f. descrierea monumentelor vechi.

archeolog m. cel versat în archeologie.

archeologic a. privitor la archeologie.

archeologíe f. sciința anticității, a artelor și a monumentelor vechi.

archetip n. model, după care se face o lucrare. Sin. **model**, **original**.

archidiacon m. întâiul diacon pe lângă un episcop.

archiducat n. domeniul unuĭ archiduce.

archiduce m. titlul principilor imperiali (în casa de Austria și de Rusia).

archiepiscop m. mitropolit.

archiepiscopíe f. 1. diocesa unuĭ archiepiscop; 2. palatul saŭ rangul unuĭ archiepiscop: *archiepiscopia catolică din Bucuresci*.

archierésc a. episcopal: *strană archierească* Cn.

archiereŭ m. 1. episcop saŭ vlădică fără eparchie; 2. orĭ-ce cleric mai sus de archimandrit și până la patriarch.

Archiloch m. poet satiric, inventatorul versuluĭ iambic (sec. VII a. Cr.).

archimandrít m. egumen saŭ stareț (în mănăstirile mai însemnate): *lasă archimandritului tóta grĭja schitului* Em.

Archimede m. cel mai mare matematic și fisic din anticitate, originar din Siracusa. El apără trei anĭ cu invențiunile sale patria atacată de Romani și fu ucis de un soldat la coprinderea orașuluĭ (287—212 a. Cr.). **Principiul lui Archimede**: orĭ-ce corp, cufundat în apă, pierde o parte din greutatea sa egală cu a volumuluĭ de apă ce a mutat din loc.

archimilionar m. bogat de mai multe milióne.

archipástor m. sinonim cu episcop: *cârja archipăstorească* Negr.

archipelag n. 1. întindere de mare presărată cu insule; 2. grup de insule. || **Archipelag**, partea Mediteraneĭ coprinsă între Grecia, Turcia și Asia mică cu numeróse insule.

archit m. un fel de arbore numit încă *brădișor*, *ienupĕr* și *cetină*.

architect m. cel ce face planul unuĭ edificiu și dirigéză construcțiunea.

architectonic a. 1. ce ține de architectură; 2. fig. artistic: *sunt gândiri architectonici de o grozavă măreție* Em.

architectură f. 1. arta de a construi și împodobi edificiile; 2. dispositiunea saŭ caracterul distinctiv al uneĭ clădiri, care exprimă geniul artistic al diferitelor popóre: bolțile romane, cupola bizantină, arcul acut al stiluluĭ gotic.

architectural a. architectonic: *forme architecturale*.

architravă f. *Arch.* bîrna saŭ grinda, ce se pune d'asupra capitelului uneĭ colóne.

archivă f. 1. colecțiune de acte și documente, privitóre la istoria unuĭ popor, a unuĭ oraș, a unuĭ așezământ public saŭ particular; 2. locul unde se conservă: *archiva Statului*.

archivar m. 1. mai marele peste o archivă; 2. funcționar însărcinat cu păstrarea vechilor documente.

archivoltă f. *Arch.* rînd de ciubuce, ce decoréză bolta uneĭ arcade.

archontat n. demnitatea de archonte, durata eĭ.

archonte m. titlul celor dintâĭ magistrați în Atena (de la 1045—246 a. Cr.).

Arcole m. orășel venețian (Italia) aprópe de Adige. Victoria lui Bonaparte asupra Austriacilor (1796).

arctic a. situat la polul N. saŭ în vecinătatea sa. Sin. **boreal**, **septentrional**. Cfr. **antarctic**.

arcubalistă f. armă compusă dintr'un arc de oțel fixat pe un pat de lemn.

arcuit a. încovoiat în formă de arc.

arcuș n. vargă cu capete încovoiate, unite prin perĭ de cal, cu care se cântă pe vióră saŭ pe alt instrument cu córde.

ard v. 1. a lua foc: *lemnul arde*; 2. a mistui prin foc: *flacăra l'a ars*; 3. fig. a îndura (de o mare suferință fisică saŭ morală): *mult mi arde sufletul*; 4. a avea căldură: *bolnavul arde*; 5. *fam.* a lovi, a isbi: *îi arse o palmă*; 6. a avea trebuință grabnică, poftă infocată de: *îi ardea cu totul de altele de cât de alaiu* Em.

ardelat a. 1. dres cu ardeiŭ; 2. fig. care s'aprinde lesne.

ardeiŭ m. plantă, al cărei rod rașiŭ aprins și cu gust arzător se întrebuințéză în bucate și în lécurĭ. Sin. **pipăruș**, **paprică**.

Ardél n. numele popular al Transilvaniei (Ardelén).

ardelenesc a. ce vine saŭ ce ține de Ardél.

ardelenéscă f. un fel de horă țărănéscă saŭ ciobănéscă, plină de vioiciune (fórte răspânditĭ în Ardél).

Ardeni pl. pădure la N. de Champagne (între Franța și Belgia).

ardent a. înfocat, plin de ardóre: *spirit ardent*.

ardesie f. pétră negricióșă saŭ cenușie, ce se împarte în plăcĭ subțiri, servă la acoperișul caselor, la facerea meselor de biliard și a plăcilor de scris.

ardesieră f. carieră de ardesie.

arzător a. care arde.

ardic v. ridic: *din a valurilor sfadă prorocirĭ s'ardic* Em.

arzolŭ a. înfocat, aprins: *ochi arzoĭ și încruntați* Od.

ardóre f. înfocare, rîvnă.

ardos a. arzător, focos.

arzulŭ a. călduros: *focul înghiață lângă tine de arzulŭ ce eșĭ* Cn.

areal n. arie (în sens de suprafață).

arecluesc v. adjudic (eșit din us).

areclŭ n. 1. licitațiune, adjudicare; 2. adjudicat: *areclŭ odată!*

Areș n. plaiŭ al Carpaților și sat cu ruine vechĭ în județul Argeș.

arenă f. 1. partea nisipósă a unuĭ amfiteatru roman, unde se luptaŭ gladiatorĭi; 2. fig. carieră: *arena vieții*.

arendă f. 1. contract, prin care un proprietar închiriază un pământ, o moșie; 2. moșie arendată.

arendaș m. cel ce ia cu arendă.

arendășesc a. ce ține de arendaș: *brișcă arendășéscă* Od.

arendez v. a da în arendă.

areolă f. *Med.* mic cerc, care înconjóră o bubă saŭ o rană.

areometru n. instrument de fisică, cu care se măsóră densitatea corpurilor.

areopag n. 1. (în vechime) tribunal criminal în Atena; 2. fig. adunare de magistrați saŭ de învețați.

arcotectonică f. arta de a fortifica saŭ de a ataca locurile de răsboiŭ.

Arequipa f. oraș în Peru (America) aprópe de vulcanul (înalt 5600 m) cu același nume: 35,000 loc.

Ares m. numele grecesc al zeuluĭ Marte.

arest n. oprélă, închisóre (militară saŭ școlară).

arestant m. cel arestat.

arestare f. fapta de a aresta și starea persónei arestate.

arestez v. a pune la arest, a închide.

argăsărie f. locul unde se argăsesc pieĭ de capre. Sin. **tăbăcărie**.

argăsélă f. 1. fapta de a argăsi; 2. materia acră, în care se argăsesc pieile: *putină cu argăsélă*.

argăsesc v. a curăți părul de pe pieĭ. Sin. **dubesc**, **tăbăcesc**.

argăsitor m. cel ce argăsesce pieile. Sin. **tabac**, **tăbăcar**.

argat m. 1. om tocmit cu plată să ajute saŭ să muncéscă în folosul cuĭva; 2. rîndaș. Sin. **slugă**.

argătesc v. 1. a lucra în folosul cuĭva; 2. fig. a munci fără plată.

argăție f. starea argatuluĭ: *feții mei de argăție* Ar.

argățime f. mulțime de argați: *câmpul răsună de voiósa argățime* Ar.

argea f. 1. bordeiaș în pământ, unde țărancele țes vara: *nu te grăbi ca fata mare la argea* Pann; 2. partea răsboiuluĭ, care servă de scaun

țesătórelor; 3. bolta unuĭ beciŭ; 4. pl. grinzile, carĭ apĕră laturile pluteĭ.

argentifer a. care conține argint: *mină argentiferă.*

Argentína f. republică în America de S. cu cap. *Buenos-Ayres*: 3,800,000 loc.

Argeș m. 1. riŭ în Muntenia, care se varsă în Dunăre, după ce a percurs un drum de 290 km.; 2. județ așezat pe rîul cu acelaș nume, în parte muntósă, cu cap. *Pitești*: 190,000 loc. (Argeșén). || (**Curtea de**) comună urbană în județul Argeș: 4000 loc. Odinióră a doua capitală a Țĕrĭĭ după Cîmpu-Lung; adĭ scaunul episcopiei Argeșuluĭ. || (**Mănăstirea de**) frumos monument în stil bizantin, ceva maĭ spre N. de Curtea de Argeș, zidit de Négoe-Vodă în 1518 și restaurat în timpul din urmă.

Argeșel m. afluent d'a stînga Argeșuluĭ, udă partea de V. a județuluĭ Muscel și se varsă maĭ sus de Pitești.

Arghir m. eroul uneĭ poeme populare de Barac: *Arghir și Ilĕna.*

Arghita f. ramură a munților Transilvanieĭ paralelă cu Carpații despre Moldova.

argilă f. pămînt móle și gras, din care se fac óle. Sin. **humă.**

argilos a. de argilă: *pămînt argilos.*

argint n. 1. metal prețios de culóre albă; 2. monedă din acest metal: *a plăti în argint*; 3. *fig.* avuție: *iubitor de argint*; 4. pl. **arginturĭ**, lucrurĭ de argint; **argințĭ**, banĭ (învechit): *Iuda vîndu pe Isus pentru 30 de argințĭ.*

argintar m. meșterul, care face sau vinde lucrurĭ de argint.

argintărie f. vase sau lucrurĭ de argint.

argintat a. polcit cu argint: *frîe ținĭuite și argintate șele* Al.

argintiŭ a. lucitor și alb ca argintul: *luna argintie* Em.

argintos a. 1. asemenea argintuluĭ: *luna varsă rade dulcĭ și argintóse* Bor.; 2. fig. *atunci Memfis se 'nalță, argintos gînd al pustieĭ* Em.

argint(u)esc v. 1. a polei sau a fereca cu argint; 2. fig. *și acum luna argintesce tot Egipetul antic* Em.

argintuit a. 1. argintat; 2. fig. *luna argintuită* Gn. Az.

argint-viŭ n. 1. substanță metalică argintie și de o mare vioiciune în mișcare; 2. *fig.* sglobiŭ, prea vioiŭ. Sin. **mercuriu.**

Argo f. 1. numele corăbieĭ Argonauților; 2. numele uneĭ constelațiunĭ în emisfera australă.

Argolida f. provincie în Grecia antică la N. E. de Pelopones, cu cap. *Argos.*

argonauți m. pl. 1. eroĭ greci, carĭ porniră pe corabia Argo spre a răpi lîna de aur din Colchida; 2. *fig.* spirite novatóre, cutezătóre și aventuróse: *argonauții ai civilisațiunĭ*; 3. specie de moluscĭ.

Argos n. odinióră oraș însemnat și cap. Argolideĭ: adĭ cu 10,000 loc.

argos m. a. preot oprit de a oficia.

argosesc v. a opri de la serviciul bisericesc (ca pedépsă canonică).

Argovia f. unul din cele 22 cantóne ale Elveției, udat de Aar: 200,000 locuitorĭ.

argument n. 1. probă prin raționament; 2. sumar, resumat.

argumentațiune f. 1. fapta sau arta de a argumenta; 2. totalul argumentelor.

argumentator m. cel ce argumentézĕ.

argumentez v. 1. a dovedi logicesce; 2. a conclude.

Argus m. 1. *Mit.* principe grec cu o sută de ochĭ, pe care Junona îl însărcină să supraveghieze pe nimfa Io; 2. *fig.* păzitor ager, spion: *ochĭ de Argus*; 3. gen de paserĭ asemenea fasanilor; 4. specie de fluturĭ.

argușe f. 1. raționament subtil; 2. pl. deșarte subtilități.

Arhangel n. port militar și comercial (în Rusia) pe Marea Albă, aprópe de gura Dvineĭ: 20,000 loc. || (**Nou**) sau **Sitka**, cap. vechilor posesiunĭ rusescĭ în America, cedate Statelor-Unite.

arhanghel m. 1. cap peste îngerĭ; sunt doĭ arhanghelĭ, Mihail și Gavril, a căror ḑi cade la 8 Noembrie; 2. îngerul morții: *cu glasul și ochirea-ți de arhanghel* Al.

arhon m. în epoca fanariotă, titulatură nobilă pusă înaintea numelui boieriesc: *arhon șatrar*; vocativ: *arhonda!*

arhondar m. călugărul, care primesce pe ospeții într'o mănăstire.

arhondaric n. odae de primire pentru ospeții în mănăstirĭ.

arhontologie f. 1. nobleța ierarchică; 2. condica boierilor.

Ariadna f. V. **Ariana.**

Arian m. istoric grec din secolul II, care a scris expediționea luĭ Alexandru cel Mare. || sectatorul cresieĭ luĭ Arie. || pl. Arienĭ.

Ariana f. *Mit.* fiica luĭ Minos, regele Cretei, dete luĭ Tesĕu firul, cu care putu eși din Labirint, după ce învinse pe Minotaurul; **firul Arianeĭ**, *fig.* mijlocul, care ne călăuzesce prin greutățile uneĭ întreprinderĭ.

arianism n. cresin luĭ Arie și a sectatorilor seĭ. El fu profesat maĭ ales de popórele germanice creștinate (Vandalĭ, Visigoțĭ, Ostrogoțĭ).

aric a. privitor la Arĭĭ: **limbĭ aryce**, cele de origine indo-europénă, grăite în Persia și India.

aricĕlă f. o bólă de caĭ numită și *aricĭŭ.*

Aricescu (Const.) m. publicist român, a scris istoria revoluțiunĭĭ de la 1821 (1823—1886).

aricit a. 1. om bolnav de sgaibe; 2. cal bolnav la copită; 3. plantă atinsă de tăciune.

aricĭŭ m. 1. mic mamifer acoperit cu țepușe lungĭ și tarĭ; 2. joc copilăresc și horă țărănéscă (imitînd mișcările aricelui); 3. bólă de piele la om și bólă de picióre la caĭ și la vite; 4. o bólă de plante numită și tăciune.

arid a. 1. lipsit de umedélă, steril: *sol arid*; 2. *fig.* sec, greoĭŭ: *subiect arid.*

aridĭtate f. caracterul lucruluĭ arid.

Aric m. 1. faimos creslarch din Alexandria, care tăgăduia divinitatea luĭ Isus, fu condemnat în 325 de conciliul din Nicea (280—336); 2. *fig.* eretic: *Arie spurcată.*

arie f. 1. împrejmuire, unde se trecră grînele; 2. orĭ-ce suprafață netedă. Sin. **arman.** || *Mus.* șir de note, carĭ compun un cîntec.

arier-gardă f. partea armateĭ, care încheĭă marșul și numită în vechime *côda ostiĭ.* Crn. **avan-gardă.**

Arieș m. (*Aurar*) riŭ în Ardél, bogat în aur, ese din munțiĭ Biharuluĭ și se varsă în Mureș, maĭ jos de Turda.

arietă f. *Mus.* arie ușóră și scurtă.

Arĭĭ m. pl. popórele din familia indo-europénă, în special cele din ramura asiatică (Indienĭ și Persanĭ).

Arimatia f. vechiŭ oraș în Palestina, adĭ *Ramleh*, patria profetuluĭ Samuĭl.

arin m. anin: *un cărd pleșos de zimbrĭ în codrĭĭ de arinĭ* Al.

arinĭș n. nisipiș, prundiș: *în arinișurile Egiptului* Negr.

ariniște f. loc de aninĭ: *sara vine din arinișt, cu mirŏse o îmbată* Em.

Arion m. poet grec, despre care se povestesce că, amenințat cu mórtea de tovarășiĭ seĭ de drum, se aruncă în mare și fu scăpat de un delfin, pe care îl fermecase cu cîntecele sale (pe la 620 a. Cr.).

Ariost m. ilustru poet italian, autorul mareĭ poeme eroi-comice *Orlando furiosul* (1474—1533).

Ariovist m. căpetenia Suevilor, învins în Galia de Cesar (58 a. Cr.).

aripă f. 1. o parte a corpuluĭ menită pentru sbor (la paserĭ sau insecte); 2. (poetic) sbor: *timpul odihnesce bĕtrîna luĭ aripă* Al.; 3. *fig.* protecțiune: *pe aripile morții celeĭ mîntuitóre* Al.; 4. extremitatea unuĭ corp de armată; 5. tot ce sémănă uneĭ aripĭ: (la o biserică) strășina de la cel maĭ înalt turn; (la o móră) lopețile, carĭ fac să se învîrtéscă rotile; (la o trăsură) scăndura de d'asupra rótelor, care o apără de norolŏ.

aripat a. care are aripĭ.

aripez v. a-și lua sborul: *p'al lor car de rase s'aripézĕ fragedele zorĭ* Bor.

aripióră f. 1. aripă mică: *scuturînd din aripióre rațe dalbe de eter* Bor.; 2. pl. membranele de înotat la pescĭ.

Arișóia f. munte în județul Putna, vîrf al culmiĭ Vrancilor.

Aristarch m. 1. gramatic grec din Alexandria, faimos prin studiile sale critice asupra luĭ Omer și a poeților greci (c. 160 a. Cr.); 2. *fig.* critic luminat și sever. Crn. **Zoĭl.**

Aristia (Const.) m. profesor și

elenist, luă parte la zavera și la revoluțiunea de la 1848 (c. 1798—1880).

Aristide m. general atenian, supranumit **cel Drept**, celebru prin virtuțile sale civice. Rivalul lui Temistocle, se distinse în bătălia de la Maratone și muri la 469 a. Cr.

Aristip m. filosof grec din Cirena, care profesa doctrina voluptății dominată de înțelepciune și înnobilită de cultură (sec. V a. Cr.).

Aristobul m. numele a doi regi și a mai multor preoți mari din Iudea (sec. I a. Cr.).

aristocrat m. membru al aristocrației.

aristocratic a. ce ține de aristocrație.

aristocrație f. 1. formă de guvern, în care puterea e lăsată în mâna câtor-va privilegiați; 2. clasă nobilă. Cfr. **democrație**.

Aristodem m. rege al Misenieĭ, celebru prin lupta sa în contra Spartei, jertfi pe fie-sa spre a se supune oracolului și se sinucise pe mormîntul victimeĭ sale (731 a. Cr.).

Aristofane m. celebru poet comic grec. Comediile sale satirice, adesea obscene, conțin caricaturi admirabile ale celor mai însemnate personalități din timpul seŭ (455—387 a. Cr.).

aristofanesc a. care are caracterul comediilor lui Aristofane: satiric, mușcător.

aristolochie f. plantă cu flori mari, cresce pe lângă garduri, numită și **mĕrul lupului**.

arlston n. un fel de flașnetă portativă.

Aristotele m. cel mai mare filosof al Greciei, născut la Stagira în Macedonia, discipolul lui Platon, maestrul lui Alexandru cel Mare și fundatorul școlei peripatetice. El introduse realismul în filosofie, creă logica și poetica și fu părintele istoriei naturale și al metafisiceĭ. Operele sale, cari îmbrățișéză tótă știința grécă, fură în tot cursul evului-mediu oracolul filosofilor și al teologilor scolastici (384—322 a. Cr.).

aristotelic a. conform doctrineĭ lui Aristotele. || m. partisan al acesteĭ doctrine.

aristotelism n. doctrina saŭ filosofia lui Aristotele.

aritmetică f. 1. știința numerelor, arta de a calcula; 2. tractat de aritmetică.

aritmetician m. cel ce scie saŭ predă aritmetica.

Arlberg n. lanț al Alpilor străbătut de o cale ferată, cu un tunel de 10,270 m.

arlechin m. 1. personagiu comic (împrumutat din vechea comedie italiană), al cărui costum e făcut din petece de tóte culorile; 2. *fig.* om care își schimbă adesea părerile.

arlechinadă f. 1. farsă de arlechin; 2. *fig.* faptă ridiculă.

arlechinat a. *fig.* impestrițat: *stil arlechinat* Al.

arm n. 1. încheetura brațului și a umĕrului; 2. cópsă, șold (mai ales de miel).

armă f. 1. unéltă de lovit (la atac saŭ la apĕrare); 2. diferite trupe ale unei armate: *armă de geniŭ*; 3. pl. profesiune militară: *cariera armelor*; 4. semne eraldice, armării: *armele Franței*; 5. scrimă: *maestru de arme*.

armada f. flóta cea mare, supranumită *Invincibilă*, pe care Filip II, regele Spaniei, o echipă în contra Angliei și care fu nimicită de o furtună (1588).

armament n. 1. înarmare; 2. preparative de rĕsboiŭ; 3. echiparea unui vas.

arman n. 1. arie de treerat; 2. împrejmuire, ogradă; 3. o varietate a joculuĭ în arșiceĭ.

armangiŭ m. treerĕtor, îmblătitor.

Armâni pl. adică **Români**, numele național al Românilor din Macedonia, numiți și **Țințari**, iar de Greci **Cuțo-Vlahi**. In număr de peste un milion, Armânii sunt nomadi (păstori) și stabili (agricultori și negustori). Graiul lor e un dialect al limbeĭ române.

armării pl. arme, semne simbolice, cari disting o familie nobilă, o corporațiune, un oraș. Sin. **marcă, pajură, stemă**.

armaș m. 1. om de arme: *e și armaș de frunte* Al.; 2. (Marele) odinióră rang boieresc, comandantul ar-

tileriei și executorul sentințelor capitale: *le 'nalț spre rĕsplătire la rangul de vel-armaș* Negr.; 3. un fel de joc copilăresc; 4. varietate de vin, care îmbată lesne.

armăsar m. cal nejugănit, mai arătos la călărie și mai cu foc în luptă.

armășeĭ pl. odinióră cétă de sub porunca Marelui armaș, în sémn cărora era și artileria: *armășeiĭ cei sĕlbatici barbe stufóse avênd* Negr.

armășie f. 1. odinióră funcțiunea armașului: *buzduganul armășieĭ de argint și poleit* Negr.; 2. adĭ numele unei varietățĭ a joculuĭ în arșiceĭ.

armat a. înarmat: *și cu brațul teŭ armat pasul sórtei l'aĭ schimbat* Al.

armată f. 1. corp de trupe organisate pentru rĕsboiŭ; 2. forțele militare ale unuĭ Stat (compuse din infanterie, cavalerie și artilerie). Armata română în timp de pace se urcă la 116,000 ómeni cu 17,000 căĭ și 300 de tunurĭ. Sin. **óste, oștire**.

armatolĭ pl. saŭ **cleftĭ**, cete rĕsboinice și prădătóre la N. Greciei, cari jucară un rol însemnat în rĕsboiul pentru independența Greciei.

armator m. cel ce înarmézĕ saŭ echipézĕ o corabie pe cheltuiala sa.

armătură f. 1. totalul armelor unuĭ soldat; 2. placă metalică la un condensatoriu electric; 3. (rar) armării: *armăturele Basarabieĭ* Negr.

Armén m. locuitor din Armenia; pl. popor indo-europén, care profesézĕ catolicismul după un ritual propriu. Armenii sunt împrăștiați în orașele principale din Asia și Europa, iar la noi eĭ sunt rĕspândiți mai ales prin Moldova.

armenesc a. ce ține de Armén saŭ de Armenia: *țĕră armenéscă, obiceĭ armenesc*.

armenéscă f. un fel de danț, introdus de Armenĭ.

Armenia f. țĕră în Asia occidentală, între Marea Caspică și Marea Négră.

armez v. înamerez: *vĕ armați de luptă, timpul e propice* Bol.

Armida f. 1. eroina epopeiei Ierusalimul liberat de Tasso; 2. femeĭ care farmecă prin grațiile sale.

armic f. armată (rar întrebuințat): *armia maghiară țĕra a 'nvălit* Bol. *armiĭ grele de furnicĭ* Em.

armilar a. *sferă armilară*, compusă din cercurĭ concentrice, în mijlocul cărora e o ghiulea representând pământul (după ideea celor vechĭ).

arminden m. 1. numele ardelenesc al primeiĭ zile de Maiŭ; 2. arbore verde, ce se pune în acea zi pe dinaintea caselor.

Arminiu m. saŭ **Hermann**, căpetenie germană, care exterminâ legiunile lui Varru (9 d. Cr.).

armistițiu n. încetare de la arme (pe un timp anumit).

armonic a. 1. ce ține de armonie; 2. *fig.* unde tóte părțile concurâ la acelașĭ scop saŭ efect: *un tot armonic*.

armonică f. 1. instrument de muzică cu lame de sticlă, care e pus în vibrațiune printr'un ciocănel; 2. armonium.

armonie f. 1. șir de sunete plăcute; **armonie imitativă**, dispositiunea vorbelor spre a imita obiectele prin sunetele lor: ex. *vĭjĭind ca vijelia și ca plesnetul de plóe* Em. *un tropot de copite, potop rotopitor* Al.; 2. *Mus.* succesiune de acorduri; 3. știința de a le afla și combina; 4. *fig.* unire, bună-înțelegere: *trăiesc în armonie*.

armonios a. plin de armonie.

armonizez v. 1. a (se) pune în armonie; 2. a trăi în armonie.

armonist m. musicant, care cunósce legile armonieĭ.

armonium n. un fel de orgă portativă.

armorial n. colecțiune de armării ale nobleței unei națiuni.

Armorica f. vechiul nume al Bretanieĭ.

armorii pl. armării: *și armoriĭ cusute pe colțuri de hargele* Al.

armorist m. 1. cel ce face armării; 2. profesor de blason.

armură f. tóte armele unuĭ soldat: *este el cum 'l arată sabia lui și armura?* Gn. Al.

armurar m. 1. un fel de bólă de vite, putredirea armurilor; 2. buruiană de vindecat armurarul.

armurier m. fabricant saŭ negustor de arme.

Arnault (Antoniu) m. (cit. *Arnó*) teolog francez, unul din capii jansenismului (1612—1694).

Arnăut m. 1. Albanez: *Vasile Lupul era de nêm Arnăut*; 2. ostaș cu léfă: *în zadar umblau străjí de arnăuți și de seimeni* NEC.; 3. slugă boierească înarmată: *un arnăut îmbrăcat numai în fir*. || a. grâu arnăut, un fel de grâu de primă-vară, cu bobe mari și albe (din care se face obicinuit colivă).

arnăuțesc a. de Arnăuți: *cete arnăuțesci*.

arnăutéscă f. un fel de danț popular, introdus de Arnăuți.

arnăuțime f. 1. mulți Arnăuți; 2. corp de Arnăuți: *arnăuțimea curții domnesci*.

arnică f. un fel de plantă tonică și stimulantă, a cărei tinctură e bună pentru congestiuni, comoțiuni și contusiuni. SIN. podbeal.

arnicliŭ m. fire de bumbac colorate.

Arno m. fluviu al Toscaneĭ, udă Florența și Pisa și se varsă în Mediterana: 250 km.

Arnold (de Brescia) m. călugăr italian, novator politic și religios, ars la Roma ca eretic în 1155.

Arnota f. mănăstire mare în județul Vâlcea, aședată cam pe la mijlocul muntelui cu același nume, zidită de Mateiŭ-Basarab (1640), unde se află înmormîntat (1654).

arobă f. 1. măsură de greutate și de capacitate (în Spania și Portugalia).

arog v. a-și însuși fără cuvînt, a lua pe nedrept.

arogant a. care se crede mai presus de alții. SIN. insolent. || adv. obraznic.

aroganță f. trufie, obrăznicie. CTR. modestie.

arold m. erold: *(Byron) arold al desnădejdii, sĕlbatec călĕtor* GR. AL.

aromă f. principiul odorant al vegetalelor: *aroma vaniliei*. SIN. mirésmă, parfum.

aromat n. substanță vegetală cu miros plăcut și pĕtrunzĕtor (ca balsamul, tămâia, scorțișóra) întrebuințată ca parfum, medicament și condiment. SIN. mirodenie.

aromatic a. de felul aromatelor: *plantă, bĕutură aromatică*.

aromatisez v. a parfuma cu aromate.

aromélă f. starea celui ce aromesce.

aromesc v. a sta jumĕtate adormit, a începe a visa. SIN. adorm, ațipesc, mijesc, moțăiŭ.

aromitor a. care adórme visător.

Aron m. fratele mai mare al lui Moise, întâiul mare preot al Evreilor (sec. XV a. Cr.); barba lui Aron, arumă. || ARON-VODĂ, Domnul Moldovei, contemporanul și aliatul lui Mihaiŭ-Vitézul (1591—1595). El cumpĕră tronul cu un mil. de galbeni și chinuĭ pe locuitori cu dări grele și neauzite. Mazilit pentru cruzimile sale, fu reintegrat prin înrîurirea creditorilor sĕi. În 1595 fu scos din domnie de Sigismund Batori, Domnul Transilvaniei și aruncat în închisóre, unde muri în 1597. || (Vasile) cel dintâiŭ poet popular ardelén, autorul poemeĭ *Piram și Tisbe* și a dialoguluĭ comic *Leonat și Dorofata* (17. —1822).

arondisment n. circumscripțiune administrativă a departamentelor francese (de la 1800): *Franța are 362 de arondismente*.

arpă f. V. harpă.

arpăcaș n. orz curățit de pojghiță, care se pune în ciorbă.

Arpad m. căpetenia Ungurilor (m. 907), dete numele seŭ primeĭ dinastiĭ a regilor unguri, Arpadilor, cari domniră de la 997—1301.

arpagic n. cépă fórte mărunță: *arpagic și usturoiŭ pentru sluțat*.

arpantágiu n. agrimensură.

arpegiu n. *Mus.* acord, ale cărui sunete se succed repede.

Arpino n. oraș în Italia, la mijlocul drumului între Roma și Neapole: 12,000 loc. Patria lui Mariu și Cicerone.

arrowroot n. (cit. *arorut*) specie de făină fină și nutritivă, întrebuințată ca nutriment pentru copiĭ și bolnavi.

ars a. 1. trecut seŭ nimicit prin fóc: *casă arsă*; 2. prea încălțit, prea înegrit de căldură: *față arsă*; 3. *fig.* nenorocit, desolat: *inimă arsă*. SIN. fript, pârlit.

Arsacidi pl. puternică dinastie persană, inaugurată de *Arsace*, fundatorul imperiului Parților (255 a. Cr. — 226 d. Cr.).

arșa f. postav împodobit cu cusături, ce se pune pe șéua calului. SIN. cioltar.

arsătură f. lucrarea de a arde și resultatul eĭ: *arsătură de sóre*.

arșâŭ n. uneltă de grădinărie, cu care se sapă pământul. SIN. hirleț, tirnăcop.

arsenal n. locul unde se fabrică seŭ se conservă arme seŭ muniții: *arsenalul armatei*.

arseniat n. sare formată prin combinarea acidului arsenic cu o basă: *arseniat de plumb*.

arsenic n. 1. metaloid de un cenușiŭ lucitor, care respândesce la căldură un miros tare de usturoiŭ. Pulberea arseniculuĭ devine otrăvitóre și servă la facerea hârtieĭ, care omóră muște; 2. acid arsenic.

arsenică f. frumósă flóre roșie cultivată în grădini.

arsenical a. care conține arsenic: *preparațiune arsenicală*. || n. medicament cu arsenic.

arsenios a. se dice de acide formate din arsenic și oxigen: *otrava numită «gorlicioică» e un acid arsenios*.

arsenită f. sare formată prin acid arsenios combinat cu o basă.

arșic m. și n. (pl. *arșici* și *arșice*) 1. osul piciorului numit astragal; 2. oscior de la încheietura piciorului mieilor, din care copiĭ 'și fac un fel de joc.

arșicar m. celui ce place jocul arșicelor.

arșin m. 1. cotul rusesc (adĭ în Dobrogea 0,ᵐ68); 2. un număr órecare de jurubițe de tort.

arșiță f. 1. căldura ziilor de vară; 2. arderea sórelui; 3. cósta unuĭ deal expus sórelui. SIN. dogóre, zăduf.

arsură f. 1. arșiță; 2. miros de ceea ce a ars; 3. inflamațiune; 4. *fig.* fóc: *arsură la inimă*.

Arta f. numele unuĭ rîŭ și oraș în Grecia.

artă f. 1. mod de a face un lucru după óre-carĭ regule; 2. măestrie, dibăcie; 3. pl. frumósele arte, poesia, musica și artele desenului (pictura, sculptura, architectura); arte liberale, în cari domină inteligența: istorie, filosofie, drept, medicină etc. în opositiune cu artele mecanice.

arțag n. 1. aplecare la mânie și rĕutate; 2. tónă: *arțagul beției*. SIN. pirțag.

arțăgos a. pornit la mânie, cârcotaș, gâlcevitor.

arțar m. 1. arbore înrudit cu paltinul și întrebuințat în tîmplărie; 2. o parte din rĕsboiul de țesut, numită și jug (se face din lemnul arțarului).

Artaxerxe m. numele mai multor regi ai Persieĭ: ARTAXERXE I (Longoman), fu învins de Grecĭ și silit a primi în 449 pacea lui Cimon (472—425 a. Cr.); ARTAXERXE II (Mnemon) învinse pe rebelul seŭ frate Ciru cel Tînĕr și semnă în 387 tractatul favorabil al lui Antalcida (405-362 a. Cr.).

Artemisia f. 1. regină din Halicarnas, aliată cu Xerxe și învinsă cu dînsul la Salamina (480 a. Cr.); 2. regina Carieĭ, celebră prin durerea eĭ pentru mórtea bărbatului seŭ Mausol, căruia îi ridică monumentul numit *Mausoleŭ*, una din cele șépte minuni ale lumiĭ (sec. IV a. Cr.).

Artemisiu n. cap la N. insuleĭ Euba, unde flota lui Xerxe fu nimicită de Grecĭ (480 a. Cr.).

Arțer m. rîŭ în Bulgaria, un afluent al Dunării inferióre.

arteră f. 1. vas, care duce sângele de la inimă la plămâni și în cele-lalte părți ale corpuluĭ; 2. *fig.* cale mare de comunicațiune și de circulațiune.

arterial a. ce ține de arteră: **sânge arterial**, sânge roș (în opositiune cu cel vênos).

arteriotomie f. deschiderea uneĭ artere.

Arțer-Palanca f. orășel bulgăresc la gura rîuluĭ cu același nume. Odiniórĭ capitala uneĭ părți a Mesieĭ sub numele de Ratiaria.

arteslan a. *put artesian*, fântână îngustă din care țîșnesce apa. La noĭ se sapă puțurĭ artesiene în câmpia Bărăganului.

arți m. pl. șeptămâna, când e îngăduit a se mânca carne.

articol n. 1. sub-divisiune a uneĭ legĭ seŭ a unuĭ tractat; 2. parte din-

tr'un tot: *articol de ziar*; **articol de fond**, articolul principal al unui ziar politic; 3. obiect de comerț, marfă: *articole de lux, de modă*; 4. *Gram.* parte de cuvînt, care dă numelui un sens determinat.

articular a. privitor la articulațiuni: *reumatism articular*.

articulațiune f. 1. încheietura oaselor; 2. rostire deslușită; 3. enunțarea faptelor.

articulat a. 1. provĕdut cu articulațiuni; 2. nume cu articol. || 3. f. pl. **articulate**, una din marele divisiuni ale regnului animal. Sin. **artropode**.

articulez v. 1. a rosti lămurit: *articulez sunetele*; 2. *fig.* a afirma positiv: *articulez un fapt*; 3. a se uni prin articulațiuni.

artificial a. produs prin artă: *flori artificiale*. || adv. măestrit. Crn. **natural**.

artificialitate f. însușirea lucrului artificial.

artificier m. soldat de artilerie, însărcinat cu manipularea substanțelor explosive.

artificiu n. 1. violenie, înșelăciune: *artificiul argumentării*; 2. **foc de artificiu**, compozițiune de materii inflamabile, producĕnd flacări de diferite culori.

artileria f. 1. material de rĕsboiu (tunuri, ghiulele etc. cu proiectilele și accesorile lor); 2. trupe întrebuințate la acest serviciu. Artileria română se compune din 12 regimente, fie-care a 6 baterii.

artilerist m. soldat de artilerie. Sin. **tunar**.

artimon n. catartul dinapoi al corăbiei.

artisan m. cel ce practică o artă mecanică.

artist m. 1. cel ce lucrézà cu artă; 2. cel ce cultivă frumóscle arte.

artistic a. 1. privitor la arte; 2. făcut cu artă. || adv. într'un mod artistic.

artofor n. vas saŭ tablă, pe care stă artosul.

artos n. pâine binecuvîntată, cu care se împărtășesce. Sin. **anafură, litie**.

artrită f. *Med.* inflamarea articulațiunilor.

artropode n. pl. ramificațiune a regnului animal, coprinzĕnd insecte, miriapode, arachnide și crustacee.

Artur m. rege legendar al Bretanilor și croul tradițiunilor bretone, apĕrătorul celtismului în contra invasiunii anglo-saxone (sec. V). Aventurile sale și ale celor 12 cavaleri ai sĕi formézà ciclul despre *Masa rotundă*.

arturiesc v. (eșit din us) a ridica prețul la mezat, a da mai mult.

arumă f. plantă care cresce prin tufișuri, numită și **mărcuț**.

arunc v. 1. a asvîrli: *arunc pietre*; 2. a îndrepta privirile: *arunc ochiĭ*; 3. *fig.* a imputa: *arunc vina*; 4. a da năvală: *haĭ de pe culme pe ei să ne aruncăm* Al.; 5. a se repedi: *Oltul s'aruncă în Dunăre*.

aruncat n. 1. de aruncat, de lepădat; 2. aruncătură; **pe aruncate**, fără rînduială.

aruncător m. care (se) aruncă.

aruncătură f. 1. lucrarea de a arunca: *aruncătură de ochiŭ*; 2. *fig.* mustrare (rar); 3. literă scrisă d'asupra rîndului (în scrierea cu slove); 4. *pop.* melancolie, ipochondrie: *deacâtlea de aruncătură*.

Arundel (**Marmorele** lui) pl. table cronologice ale istoriei grecesci (1582—264 a. Cr.), găsite la 1627 în insula Paros de contele engles Arundel, care le dărui Universității din Oxford.

aruspice m. preot roman, care consulta măruntaiele victimelor spre a cunósce viitorul.

Arutela f. ruine de cetate romană la gura Lotrului.

arvă f. vie pe loc ses (în Prahova).

Arvali (**Frații**) pl. la Roma, colegiu de 12 preoți ai Cererei.

Arvat m. 1. vechiul nume românesc al Croaților; 2. pl. mercenari din timpul zaverei, vestiți prin jafurile lor.

Arvinte m. tip de om poznaș: *anteriul lui Arvinte*.

arvună f. 1. bani dați pentru garanția unui contract; 2. parte din prețul tocmelii dată înainte.

arvunez v. a da arvună.

arz(mahzar) n. odiniórà petițiune colectivă, jalbă la Pórtă.

as m. 1. veche monedă romană, cam de 5 centime; 2. carte de joc, zar cu un singur ochiŭ saŭ punct. Sin. **berlic**.

aș v. auxiliar, I persónà a optativului de la **am**: *aș face*. || int. exprimă îndoială saŭ neîncredere unită cu mirare: nu se póte, nu cred.

așa adv. 1. ast-fel: *cum ți-ĭ vei așterne, așa vei dormi*; 2. atât: *așa de frumos*; 3. simplă afirmațiune saŭ conclusiune: *așa ? așa ! așa dar*; **așa și așa**, și bine și rĕŭ, binișor (comic); 4. atât de mult: *și așa cântă de dulce*; **iac așa!** exprimă o întîmplare neprevĕdută și ciudată, dar fără mare importanță. || a. ast-fel de, asemenea: *la așa cap, așa chiulaf*.

Asache (**Gheorghe**) m. scriitor român, bărbat cu cunoscințe enciclopedice, a contribuit la lățirea instrucțiunii în Moldova. El a întemeiat acolo presa și teatrul. Poligraf mediocru (1788—1871).

asalt n. 1. atac cu putere (Sin. **iureș**); 2. exercițiŭ la floretă; 3. *fig.* solicitare grabnică.

asaltez v. a da asalt, a ataca.

Asan m. (**cel Mare**) primul împĕrat româno-bulgar (1186—1196). || (**Ion**) V. **Ioniță**. || Asan III, strănepotul celui precedent, abdică la 1280.

Asanizi m. pl. dinastie româno-bulgară, întemeiată de frații Petru și Asan, Români de neam, carî la 1158 se resculară asupra Bizantinilor, îi învinseră și formară împreună cu Bulgarii Imperiul româno-bulgar, care dură până la 1393.

Așanti m. pl. regat negritén în Guinea de N. cu cap. *Cumassi* (arsă în 1874 de Englesi): 3 mil. loc.

asasin a. și m. care omóră, ucigaș: *fier asasin*. || pl. **asasini**, secță musulmană din timpul cruciatelor, carî săvîrșiaŭ tot felul de crime, îmbĕtându-se cu bĕutura amețitóre **hașiș** (de unde și numele).

asasinat n. omor tâlhăresc.

asasinez v. 1. a ucide cu precugetare și prin surprindere (ca tâlharii); 2. *fig.* a importuna fórte.

Asâŭ m. afluent d'a stânga Trotușului.

asbest n. alt nume dat amiantului.

așcă f. tigne la armele de foc.

Ascalon n. vechiŭ oraș în Siria, port pe Mediterana. Centrul cultului Astartei. Victoria cruciaților (1099).

Ascaniu m. fiul lui Enea și al Creuseĭ, fundatorul Albeĭ (sec. XII a. Cr.).

ascaride n. pl. un fel de viermi intestinali.

ascendent a. care merge urcându-se: *mișcare ascendentă*. || n. *fig.* autoritate morală, influență. || m. pl. părinții, din carî ne tragem (tatà, moș). Crn. **descendenți**.

ascensional a. care tinde în sus: *forță ascensională*.

ascensiune f. 1. urcare saŭ suire (într'un balon); 2. (la Catolicĭ) sărbătórea Înălțarea Domnului.

ascensor n. aparat în loc de scară, pentru a se sui și cobor în etagiile de sus ale unei case saŭ ale unui hotel.

ascet m. care duce o viață plină de căință și de pietate.

ascetic a. privitor la viața penitentă și piósà.

ascetism n. 1. viață de ascet; 2. deprindere de a-și stăpâni orĭ-ce poftă a simțurilor.

ascher m. ostaș turc: *dece mii aschery la mórte* Bol.

așchie f. bucată luată în lungul lemnului saŭ dintr'un os: țandără, surcea.

așchiez v. a face așchiĭ: *bărdașul așchiază lemnul*.

ascită f. *Med.* hidropisia pântecelui.

asclepiadă f. plantă vivace din țările tropicale, numită și **hârniaiă**.

Asclepiade m. poet grec din sec. VII a. Cr., inventatorul versului, ce-i pórtă numele.

ascriŭ v. a atribui (rar).

ascult v. 1. a trage cu urechea: *ascultă la ușă*; 2. a lua aminte: *ascultă ce-ți spun*; 3. a se supune: *nu mĕ ascultă*. Sin. **aud**.

ascultare f. 1. fapta de a asculta și resultatul eĭ: luare aminte, supunere.

ascultător a. 1. cel ce ascultă; 2. supus, plecat.

ascund v. a face să nu se vadă saŭ să nu se audă ceva. Sin. **pitesc, tăinuesc**. Crn. **vĕdesc, arăt**.

ascunzătór a. și m. care ascunde, făcênd nevĕzût și neauzit.

ascunzătóre f. loc de ascuns, de pândă.

ascuns a. pitit, tainic. || n. starea lucrului ascuns: taină; **pe ascuns**, pe furiș. Cpn. **pe față**. || f. pl. **ascunsele (d'a)**, joc de copii, în care unul închide ochii până s'ascund cei-lalți și se duce apoi să-i caute.

ascuț v. 1. a face să taie sau să înțepe, a da la tocilă; 2. *fig.* a face să împungă, să pĕtrundă: *strigă și-și ascute glasul*.

ascuțiș n. vîrful armei, tăiș: *sub ascuțișul sabiei*.

ascuțit a. 1. tăios, înțepător: *limbă ascuțită*; 2. *fig.* pĕtrundĕtor, ager: *ascuțit la minte*. || n. ascuțiș: *cuțit cu două ascuțituri*.

ascuțitor m. cel ce ascute. Sin. tocilar.

ascuțitóre f. pétra de ascuțit. Sin. **cute, tocilă**.

Asdrubal m. numele a opt generali cartaginesi, într'alții al cumnatului și al fratelui lui Anibal (sec. III a. Cr.).

așéd v. 1. a face să ședă: *aședă copilul pe scaun*; 2. a pune într'un loc fix, a pune în rînduélă: *am aședat tóte lucrurile*; 3. a institui, a stabili: *aședă acolo un sat*; 4. a instala: *Domnul fu aședat în scaun*; 5. a se lăsa în jos: *bĕtrânul s'aședă într'un colț*; 6. a se limpedi (de vin); 7. a se potoli, a se astîmpĕra (și *fig.*).

așédare f. fapta de a (se) aședa și resultatul eĭ: 1. reședință, așezĕmînt; 2 *fig.* liniște.

aședământ n. 1. stabiliment, instituțiune; 2. dispozițiune, înțelegere, tocmélă; 3. (de nuntă) logodnă.

aședat a. 1. pus, rînduit; 2. *fig.* solid: *bunicul era aședat la minte lui* Cn.

aședătură f. loc aședat sau mai jos ca altul de prin prejur.

așediat a. cel împresurat.

așediator m. cel ce așediază: împresurător.

aședíere f. lucrarea de a aședia și resultatul eĭ: împresurare.

aședíez v. 1. a împresura, a face așediu; 2. a importuna cu cereri.

așédiu n. lucrările și operațiunile militare spre a ataca și coprinde un loc întărit; **stare de așediu**, starea unuĭ oraș sau a uneĭ provinciĭ, când, în anumite împrejurări grave, autoritatea superióră e lăsată căpeteniceĭ militare, ceea ce suspendă acțiunea legilor.

așemĕlnesc v. (învechit) a asemăna: *mă așemĕlnesc cu un steg* Al.

așémĕn v. 1. a face asemenea, a asimila; 2. a compara, a egala.

așemĕnare f. fapta de a asemăna și resultatul eĭ: similitudine, comparațiune.

asemenea a. 1. unul ca și altul, de o potrivă; 2. așt-fel de: *un asemenea împĕrat*. || adv. tot așa, de o potrivă.

asemuesc v. a asimila, a compara.

asentiment n. consimțire de bună-voe.

așĕră adv. ieri sĕra. Cpn. **de-sĕră**.

asertĭune f. afirmațiune positivă.

aservesc v. a face serv sau rob, a supune, a subjuga.

asesor m. magistrat alăturat pe lângă un judecător spre a-l ajuta și înlocui.

asfalt n. 1. un fel de smólă solidă, cu care se așternu străzile; 2. trotoar cu asfalt.

Asfaltit (Lacul) m. sau **Marea Mórtă**, lac în Palestina, în care se aruncă Iordanul (și de unde se scoate asfalt).

asfințésc v. a apune (de sóre, lună, stele).

asfințit n. 1. apus: *sórele acum cu mărire se pleca câtr'asfințit* Negr.; 2. fig. *privesce fără spaimă l'al vieții asfințit* Al.

asfixiant a. care asfixiază.

asfixiat a. lovit de asfixie.

asfixie f. suspendarea respirațiunii și starea de mórte aparentă (prin cufundare, strangulare).

asfixiez v. 1. a causa asfixia; 2. a se sinucide prin asfixie.

asfodel m. plantă din familia liliaceelor, numită și **aișor**, servă la facerea alcoolului.

Asia f. cea mai mare din cele cinci părți ale lumiĭ, cu o suprafață de cinci ori mai mare de cât a Europeĭ și cu 800 mil. loc. Ea e separată de Europa prin munții Uralĭ, de Africa prin istmul de Suez și de America prin strîmtórea de Bering (**Asiatic**). || **Asia Mică** f. mare regiune, formând o peninsulă la extremitatea occidentală a Asieĭ și dependentă de Turcia.

asiduitate f. calitatea omuluĭ asiduu: stăruință, sîrguință continuă, nepregetare.

asiduu a. stăruitor, exact. || adv. fără pregel.

asignat n. hârtie-monetă emisă în timpul Revoluțiunii francese (de la 1790—1796).

asignațiune f. 1. act de chemare înaintea judecății; 2. afectarea unuĭ fond la plata uneĭ datorii; 3. mandat pentru încasarea uneĭ sume.

asignez v. 1. a fixa, a determina: *asignez ziua*; 2. a chema în judecată; 3. a afecta fonduri la plată.

asigur v. 1. a încredința; 2. a face un contract cu o societate de asigurare; 3. a se convinge.

asigurare f. 1. încredințare; 2. promisiune formală; 3. act prin care o societate garantézĕ, în schimbul uneĭ sume convenite, în contra resultatelor unuĭ accident sau sinistru: *asigurare contra incendiului*; **asigurare pe viață**, plata uneĭ sume la moștenitorii asiguratului.

asigurat a. încredințat. || m. garantat printr'o asigurare.

asil n. 1. loc de scăpare și de siguranță; 2. *fig.* refugiu: *munții noștri au fost adesea scump asil de libertate* Gn. Al.; 3. aședământ de binefacere pentru adăpostirea bĕtrânilor nevoiași și pentru creșterea copiilor orfani: *Asilul Elena Dómna*.

asimilabil a. care póte a fi asimilat.

asimilațiune f. 1. fapta de a asimila; 2. *Gram.* reducere la sunete identice: *cărturar—cartular* (Cpn. **disimilațiune**); 3. actul fisiologic, prin care ființele organisate transformă alimentele în propria lor ființă.

asimilez v. 1. a face asemenea; 2. a transforma alimentele în propria substanță a ființeĭ; 3. *fig.* a se încorpora, a se identifica (despre elemente chimice diferite).

asimptotă f. *Geom.* linie dréptă, care s'apropie indefinit de o curbă, dar fără a o putea ajunge.

asiu m. dobitoc de genul caluluĭ cu urechi lungi, care la noi trăiesce mai mult printre oi purtând poverele după turme; la câmp póte înlocui boul și calul. Sin. **măgar**.

Asiria f. imperiu vechiu al Asieĭ cu cap. *Ninive*, apoi *Babilon*; corespunde actualului *Kurdistan* (**Asirian**).

asiriologie f. studiul scrierilĭ, limbeĭ, istorieĭ și anticităților Asirieĭ.

așișderea adv. de asemenea, tot așa. Cpn. **altmintrelea**.

asise f. pl. sesiunea uneĭ curțĭ criminale (în Franța).

asist v. 1. a fi de față; 2. a veni într'ajutor.

asistent a. care asistă. || m. 1. persónă de față; 2. ajutor de farmacist sau de medic.

asistență f. 1. reunire de persóne; 2. ajutor; **asistența publică**, totalul aședămintelor de bine-facere (spitale, ospiciurĭ, asiluri etc.).

asmațiu m. plantă de grădină întrebuințată ca dres în bucate.

Asmodeu m. nume dat în St. Scriptură Satanaeĭ, căpetenia demonilor.

Asmonei pl. numele familieĭ Macabeilor, originară din **Asmon**, oraș în Palestina.

asmut v. 1. a aținta câinĭ; 2. *fig.* a îndemna la vrajbă, a întărâta.

asociat m. cel ce face parte dintr'o asociațiune. Sin. **tovarăș**.

asociațiune f. 1. unirea mai multor persóne pentru un scop sau interes comun; 2. *fig.* unirea mai multor lucrurĭ: *asociațiunea ideilor*.

asociez v. 1. a lua sau a da de asociat; 2. *fig.* a împreuna; 3. a forma o asociațiune cu cineva.

asolement n. termen de agricultură: alternarea metodică a arăturilor spre a trage din sol cel mai mare folos posibil.

asomant a. care obosesce peste mĕsură.

asonant a. care produce asonanță.

asonanță f. asemănare incompletă a sunetelor în terminarea mai multor vorbe. Sin. **consonanță**. Cpn. **disonanță**.

asortez v. 1. a pune în olaltă persóne sau lucrurĭ, carĭ se potrivesc; 2. a aprovisiona cu mărfurĭ.

asortiment n. colecțiune de mărfuri de același fel: *asortiment de stofe, de mobile.*

Asparuc m. căpetenia Bulgarilor, sub care trecură Dunărea și ocupară partea orientală a Bulgariei de astădi (678).

Aspasia f. femee vestită în vechime prin frumusețea și spiritul ei, soția lui Pericle.

aspect n. 1. formă exterioră, înfățișare; 2. fețe diferite, sub cari se presintă un lucru, o afacere.

asperitate f. starea lucrului aspru.

aspic m. V. levănt. || n. rețituri din zămă de carne saŭ pesce.

aspidă f. 1. un fel de viperă; 2. *fig.* ființă veninosă, femee forte rea.

aspir v. 1. a trage aerul în plămâni; 2. *Gram.* a rosti din gâtlej (litera *h*); 3. *fig.* a dori forte. Sin. respir. Cnt. expir.

aspirant a. care aspiră: **pompă aspirantă**, în care apa se urcă în vid prin presiunea aerului. || m. cel ce aspiră la o funcțiune: candidat.

aspirat a. rostit cu o aspirațiune.

aspirațiune f. 1. lucrarea de a aspira; 2. mod de rostire a vocalelor aspirându-le; 3. *fig.* avîntul sufletului.

aspresc v. 1. a face aspru; 2. a fi aspru.

asprime f. 1. însușirea lucrurilor aspre (la pipăit saŭ la gust); 2. purtare aspră; 3. *fig.* strășnicie: *asprimea iernei.*

asprișóră f. un fel de roibă întrebuințată spre a parfuma rufele.

Asprokastron n. numele grecesc al orașului *Akkerman.*

Aspropotamo m. riŭ în Grecia de N., vechiul **Acheloŭ**: 185 km.

aspru a. 1. care nu este neted saŭ dulce; 2. strășnic, neîndurat (mai mult ca formă): *ger aspru.* || adv. cu asprime. || m. odiniórā mică monetă de argint: *Mircea Bătrânul plătia Turciei în 1383 un tribut de 3000 aspri.*

assa-fetida f. suc resinos și urît mirositor al unei plante indiene, din care se face un remediu calmant.

Assueru m. numit în Biblie Ahasveru, regele Persiei, care se căsători cu Estera (sec. VI a. Cr.).

Assur m. fiul lui Sem, fundă regatul Asiriei și zidi Ninive.

astădi adv. 1. ziua în care suntem (între ieri și mâine); 2. vremea în care trăim (între trecut și viitor).

astar n. căptușélă de pânză.

Astarte f. divinitate feniciană și siriană: zeița rĕsboiului și a morții.

astêmpĕr v. a potoli, a domoli. || n. odihnă, pace: *n'are astêmpĕr.* Cnt. turbur, întărât.

astêmpĕrat a. *fig.* liniștit, potolit.

aștept v. 1. a sta până vine cineva saŭ se întîmplă ceva: *s'aștептăm în pace al sórtei ajutor* Gn. Al.; 2. a avea răbdare, a îngădui; 3. a spera: *nu mĕ aștептam la una ca asta.* Sin. adăst.

aștéptă (St.) m. numaĭ în locuțiunea: **la St.-aștéptă**, la calendele grecești, nici odată.

aștептător a. care aștéptă.

aștер m. plantă cultivată ca podóbă în grădini: *ruja vinĕtă de tómna.*

asterie f. zoofit numit după forma sa și stea de mare.

asterisc n. semn în formă de stea, spre a indica locul într'un text.

asterism n. *Astr.* adunare de mai multe stele, constelațiune.

aștern v. 1. a întinde de-alungul, a desfășura: *aștern pe cineva la pământ;* 2. a pregăti patul, masa; 3. a acoperi: *cu fulgi prin negur câmpii aștérnea* Al.; **aștern cu pétră**, pardosesc; **aștern pe hârtie**, scriŭ; **aștern o plângere**, mĕ jeluiesc; 4. *fig.* a încondeĭa, a ponegri: *l'am aștérnut bine;* 5. a se întinde, a se lungi; **a se aștérne drumului**, a alerga în tótă fuga (calul): *fiĭ caĭ duși de spaimă și vĕntului s'aștérn* Em.

aștérnere f. lucrarea de a întinde, de a desfășura; **aștérnerea socotelilor**, bilanț.

aștérnut a. acoperit. || n. 1. tot ce se întinde la dormit, patul cu tot ce-l acopere; 2. un fel de țesătură țărănească pentru pat.

asteroid m. planetă mică.

ast-fel adv. în acest fel, așa. || a. asemenea: *ast-fel de lucru ne mai audit.*

Astiage m. cel din urmă rege al Mediloŭ, detronat de Ciru (549 a. Cr.).

Astianax m. fiul lui Hector și al Andromachei.

astm n. bóla organelor respirațiunii, mare greutate de a rĕsufla. Sin. năduf, stenos.

astmatic a. care are astm.

astragaliŭ n. unéltă de întors cisma pe față.

astragal n. 1. osul călcâiului, arșicul gleznei; 2. plantă numită obicinuit *unghia gâștii*; 3. *Arch.* brâul, care înconjóră căpĕtâiul de sus al unei colóne.

Astrahan n. oraș comercial în Rusia, capitala guberniei cu același nume, la gura Volgei: 70,000 loc.

astrahan n. blană de miel încrețită și fórte fină (importată din Astrahan). Sin. hârșie.

astral a. privitor la astre.

Astrea f. 1. zeița justiției; 2. polip din mările sudului.

astringent a. *Med.* remediu care strînge saŭ sgârcesce (eșăturile: *alaunul, sulfatul de zinc și boraxul sunt nisce astringente.* Cnt. laxativ.

astrolab n. instrument (odiniórā întrebuințat) pentru a mĕsura înălțimea astrelor d'asupra orizontului.

astrolog m. cel ce se ocupă cu astrologie, care predice viitorul după posițiunea astrelor: cititor de stele.

astrologie a. privitor la astrologie.

astrologie f. sciință falsă, care pretindea a cunósce viitorul după observarea stelelor. Acéstă superstițiune absurdă nu dispăru pe deplin de cât în sec. XVII.

astronom m. cel versat în astronomie.

astronomic a. privitor la astronomie.

astronomie f. sciința, care studiază corpurile cerești și legile mișcărilor lor.

astru n. 1. orĭ-ce corp ceresc; 2. *fig.* om ilustru.

astruc v. 1. a îngropa (rar întrebuințat); 2. a acoperi.

astup v. a închide o gaură, a acoperi o spărtură, a umplea o deschidĕtură: *'și astupă urechile, gura.* Cnt. destup, deschid.

astupător a. care astupă.

astupătóre f. 1. astupuș; 2. capac de sobă.

astupuș n. 1. dop de lemn; 2. mototol de cârpe, cocoloș de hârtie, cu care se astupă ceva.

asturcan a. din Asturia: *cal alb asturcan.*

Asturii f. pl. vechĕ provincie a Spaniei, adĭ *Oviedo:* 611,000 loc. Moștenitorul presumtiv al Spaniei pórtă titlul de *principele Asturiilor.*

astuție f. vicleniе cu scop rĕŭ. Sin. artificiu.

astuțios a. plin de astuție, șiret.

asud v. 1. a scóte prin porii piclii o umóre apósă; 2. a face să asude; 3. *fig.* a obosi, a se trudi. Sin. nădușesc, transpir. || n. sudóre: *asudul calului*, plantă numită și *dirmotin.*

asudat a. 1. plin de sudóre, nădușit; 2. *fig.* obosit, trudit. || n. resultatul asudării.

asudélă f. nădușéla dobitócelor (care se lipesce de lână saŭ de pĕr).

asum v. a lua asupră-și: *asum răspunderea faptului.*

asumpțiune f. adormirea Maicei Domnului (la Catolici).

Asumpțiune f. cap. republicei Paraguay, în centrul Americei meridionale: 24,000 loc.

asupra adv. sus. || prep. pe, peste; **pe d'asupra**, afară de acésta, peste cele-lalte; **mai cu asupra**, cu prisos.

asuprélă f. apĕsare, strîmbătate. Sin. nevoe, năpaste.

asuprese v. a face nedreptate, a nedreptăți. Sin. apĕs, năpăstuiesc.

asuprire f. fapta de a asupri și resultatul ei: vexațiune, tiranie.

asupritor m. cel ce asuprește. Sin. apĕsător, tiran.

asurdesc v. 1. a pierde auduł, a deveni surd; 2. a face surd: *m'a asurdesce cu vorbele lui.*

asvîrl v. a arunca cu multă repediciune și violență: *și valuri peste valuri s'asvîrl spumegătóre* Al.

asvîrlită f. depărtare cât póte ajunge o pétră asvîrlită, distanță mică.

asvîrlitură f. aruncătură violentă.

ață f. 1. fir de cusut; 2. orĭ-ce tort rĕsucit; 3. fire în carne, legume (Sin. fibră); 4. firul de oțel, ce se desface prin ascuțirea cuțitului; 5. *fig.* ursită: *du-te, dacă te trage ața la mórte* Isr. || adv. în linie dréptă: *merge ață într'acolo.*

atac n. 1. năvală (prin surprindere); 2. isbucnire neașteptată a unei bóle (Sin. acces): *atac de nervi*; 3. *pop.* oftică: *a murit de atac*; 4. *fam.* insultă, afront: *n'am vrut să-ți fac un atac.* || v. 1. a începe lupta; 2. a combate energic: *atac vițiul*; 3. a surprinde, a apuca (de obóală); 4. *pop.* a deveni ofticos: *s'a atacat*; 5. a vătăma: *acidele atacă metalele*; fig. *atac reputațiunea*; 6. a trage în judecată: *testamentul se póte ataca.* Sin. asalt.

atacabil a. care póte fi atacat.

atacat a. *pop.* ofticos, ftisic.

atăgâre v. agățare de sus în jos, spânzurare, lucru.

Atalanta f. domnită grecă vestită prin sprinteneala ei la alergat. Ea fu învinsă de Hipomene, care o păcăli aruncându-i în drum mere de aur.

Atalia f. regina din Iudea, soția lui Ioram, exterminâ întrega familie a lui David. Numai nepotul ei Ioas putu să scape și fu urcat pe tron de marele preot Ioiada, care puse poporul să ucigă pe Atalia (870 a. Cr.). || titlul unei tragedii de Racine (1691).

ataman m. hatman la Cazaci (Negr.)

Atanarie m. regele Visigoților sau Goților de apus, care se retrăsese cu poporul seŭ în munții Buzeului (367).

Atanasie m. unul din părinții Bisericei, combătu cu succes eresia lui Arie la conciliul de la Nicea, pentru care merită supranumele de părinte al ortodoxiei. El muri ca patriarch la Alexandria (298—373).

atârdisesc v. V. arturisesc.

atare pr. ast-fel de.

atârn v. V. atîrn.

atașament n. sentiment durabil de afecțiune.

atașat m. cel ce face parte dintr'o ambasadă.

atașez v. alipesc, alăturez.

atât adv. și n. 1. în cutare cantitate: *atâta bogăție*; 2. prea mult: *atâta rêŭ*; 3. prea puțin: *atâta pagubă!* || n. cătime hotărîtă: *toți vor pune câte atât.*

atâtu adv. 1. așa de mult, așa de mare: *atâta 'mi dăi?* 2. atâta timp: *atâta aĭ lipsit!*

atavism n. tendența ființelor de a reproduce, după mai multe generațiuni, în organismul lor unele caractere ale strămoșilor.

ateism n. părerea saŭ doctrina ateiștilor. Ctr. deism, teism.

ateist m. cel ce négă existența lui Dumnedeŭ.

atelagiu n. cai înhămați la o trăsură.

atelane f. pl. farse populare în vechiul teatru roman.

Atelcuzu n. țără de lângă Nistru, unde Ungurii steteră înainte de a-și aședa locuințele lângă Temeș și Dunăre.

atelier n. 1. locul, unde lucrézâ artiști saŭ lucrători; 2. lucrătorii unui atelier.

Atena f. odinióră celebra cap. a Atticei; azi cap. Greciei, port pe golful Eginei: 90,000 loc. (**Atenian**).

ateneŭ n. 1. locul, unde se țin conferințe saŭ prelegeri: *Ateneul Român*; 2. nume de foi periodice.

atent a. cu mintea aținută spre ceva. Ctr. distras.

atentat n. faptă criminală saŭ ilegală: fără de lege.

atentez v. a comite un atentat.

atențiune f. 1. încordarea spiritului; 2. pl. prevenințe, îngrijiri îndatoritóre. Sin. luare-aminte, băgare de-sémă.

atentiv a. și adv. cu atențiune.

atenuant a. care atenuéză: *circumstanțe atenuante*, carî micșorézâ gravitatea unei crime saŭ delict. Ctr. agravant.

atenuez v. a face mai puțin grav, a micșora puterile, a slăbi.

atest v. 1. a asigura, a încredința despre adevĕrul unui lucru; 2. a lua de martur. Sin. certific, confirm. Ctr. deneg.

atestat n. mărturie scrisă. Sin. certificat.

ateŭ m. ateist.

Athos m. celebru munte în Turcia (1935 m. înălțime), numit de Greci **Aghion-Oros** (*Sfîntul-Munte*) și de Ruși **Sfetagura** (*Sfînta Agura*), acoperit cu vr'o 20 mănăstiri de călugări greci (între carî și una românéscă) zidite pe promontorii ca nisce cetățĭ cu ziduri și turnuri, formând un fel de republică monachală.

atic a. privitor la vechiĭ Atenieni; **sare atică**, glumă delicată și fină. || n. *Arch.* etagiu mic spre a disimula un acoperiș.

Atica f. provincie a Greciei antice cu cap. *Atena*, adĭ cu 186,000 loc.

aticiu f. un fel de pânză subțire.

aticism n. delicatețea de stil și finețea de gust particulare Atenienilor, în anticitate: *aticismul limbei tale o să-l pună la cântar* Em.

Atila m. regele Hunilor, supranumit *biciul lui Dumnedeŭ*, pustiĭ imperiul de Orient, apoĭ Galia și Italia și muri pe neașteptate în Panonia (453). Sub numele de **Etzel**, Atila deveni unul dintre eroiĭ epopeiĭ germane medievale *Nibelungen*.

atîn v. 1. a păndi, a sta la pândă; *și te atîne la hotare* Az.; 2. a se ține de: *tu cu lumea ta de gânduri după ea (lună) să te ații* Em.

atîng v. 1. a pipăi, a se lovi încet de ceva saŭ de cineva: *atinse fierul*; 2. *fig.* a mișca puțin inima, a o îndupleca către milă; 3. *fig.* a înțepa prin vorbe: *îl atinge unde'l dóre*; 4. a atenta: *nimeni nu s'a putut atinge de împărăția mea* Isp.; 5. a avea ceva în vedere (drept scop saŭ obiect), a privi: *cât se atinge de asta.*

atîngere f. 1. lucrarea de a atinge și resultatul eĭ: 1. pipăire, lovire ușóră; 2. *fig.* înduioșare; 3. contact; 4. (galicism) lovitură morală, ofensă.

atîngător a. care atinge: 1. mișcător; 2. înțepător; 3. privitor la.

atîns a. *fig.* 1. înduioșat; 2. ofensat: *atîns de purtarea lui.*

ațintesc v. a ținti la: 1. a îndrepta vederea spre un punct: *ochiĭ lei în zare cu dor îl aîntesc* Az.; 2. a îndrepta arma la o țintă.

ațintit a. îndreptat spre o țintă: *cu capul aîntit la pază* On.

aținpélă f. înțepenire după moțăială și înainte de adormire.

aținpes v. a începe a adormi, remânênd în nemișcare: *aținpise nițel după masă.* Sin. moțăiesc.

atîrn v. 1. a agăța de sus în jos: *mĭ atîrnaĭ armele de o craĭă*; 2. *fig.* a depinde: *norocul, scriĭ, atîrnă de la un fir de ață* Az.; 3. *pop.* a șovăi. Sin. anin, spânzur.

atîrnare f. 1. agățare, aninare; 2. supunere, dependență.

atîț v. 1. a sufla în foc, ca să se aprindă mai tare; 2. *fig.* a aprinde, a deștepta (pasiunile); 3. a îndemna la ceva rĕŭ. Sin. a întărâta, a înteți.

atitudine f. 1. mod de a-și ține corpul; 2. *fig.* dispositiune către cineva: *atitudine ostilă.* Sin. postură.

atlantă f. *Arch.* figură omenéscă înlocuind o colónă saŭ un pilastru. V. cariatidă.

atlante m. atlas geografic.

Atlantic (**Oceanul**) m. imensă întindere de apă între Europa, Africa și America, străbătută de trei cablurĭ submarine, carĭ pun în comunicațiune Lumea Veche cu cea Nouă.

Atlantida f. insulă fabulósă care, după spusa celor vechĭ, ar fi fost situată la apus de strimtórea Gibraltar, în Oceanul Atlantic. || pl. fiicele lui Atlas.

Atlas m. 1. titan prefăcut în munte și osândit a sprijini cerul pe umerii seĭ; 2. lanț de munțĭ la N. Africeĭ; 3. întâia vertebră a gâtuluĭ, care pórtă direct capul.

atlas n. colecțiune de hârțĭ geografice, de planșe anatomice etc.

atlaz n. o stofă de mătase fină și lucie.

atlet m. 1. luptător în vechile jocurĭ și serbărĭ (în Grecia și Roma); 2. fig. *atlețĭ aĭ libertățiĭ*; 3. om robust și destoinic.

atletic a. privitor la atlet: *putere atletică.*

Atmeidan n. piața cailor, numele hipodromului din Constantinopole, unde fusese odinióră circul lui Septimiu Sever.

atmosferă f. 1. strat de aer, care înfășură globul pământesc; 2. aerul ce respirăm; 3. *fig.* mediu în care trăim: *atmosferă de intrigi.*

atmosferic a. privitor la atmosferă.

atom m. 1. corpuscul presupus indivisibil din causa extremeĭ sale micimĭ; 2. *fig.* lucru infinit de mic: *dărîntĭ nemărginite plantând într'un atom* Em.

atomic a. privitor la atomĭ; **teorie atomică**, fundată pe proprietățile atribuite atomilor și combinațiunilor lor chimice.

atomism n. 1. doctrină, care ex-

plică formațiunea universului prin combinarea fortuită a atomilor; 2. teoria atomică a chimiștilor.

atomístic a. privitor la atomi.

áton a. *Gram.* fără ton. Cfr. **întonat.**

atónic f. 1. slăbiciunea organelor; 2. *fig.* lipsă de energie.

átos a. móle ca ața.

atotputérnic a. care póte tot: *cel atot puternic ce apele închiagă* Al. Sin. **omnipotent.**

atotputérnicie f. putere nemărginită.

atotsciutor a. care scie tóte: *reversa dulci scăinței (lunii) a-tot-sciutórea* Em. Sin. **omniscient.**

atottlítor a. care stăpânesce tóte. || m. Dumnedeŭ.

atrabílar a. ipochondru, melancolic: *temperament atrabilar.*

atracțiúne f. 1. atragere; 2. putere atractivă; **atracțiune universală,** puterea corpurilor cerescĭ de a se atrage reciproc (lege descoperită de Newton). Cfr. **repulsiune.**

atractív a. care atrage: *putere atractivă.*

atrág v. 1. a trage la sine; 2. *fig.* a procura, a causa.

atrăgétor a. care atrage.

atrățél m. plantă numită și **limba câinelui.**

Átreŭ m. rege din Argos, care'și resbună împotriva fratelui seŭ Tieste dându-i să mănânce pe propriĭ seĭ copiĭ.

atribúiŭ v. 1. a da, a recunósce; 2. a imputa, a scrie.

atríbut n. 1. ceea ce-i propriu unei persóne saŭ unuĭ lucru: *sborul e atributul pasĕrilor;* 2. semn distinctiv, simbol: *atributele regalității;* 3. *Gram.* vorba, care determină saŭ califică subiectul.

atribuțiúne f. 1. fapta de a atribui; 2. dreptul de a examina, de a judeca: *adunarea 'și exercită atribuțiunile;* 3. întinderea unei puteri, competență.

atributív a. *Gram.* prin care se exprimă un atribut: *adjectiv atributiv.*

Atrídi m. pl. descendenții lui Átreŭ, mai aleș Agamemnon și fratele seŭ Menelaŭ; familie vinovată de crime oribile.

atrístez v. a întrista: *aceste zidurĭ triste, ce viața-mi atristéză* Bol.

atríu n. vestibul saŭ tindă, în vechile case romane.

atróce a. fórte crud, cumplit: *crimă atroce;* 2. *fig.* grozav: *durere atroce.*

atrocitáte f. grozăvie, faptă cumplită.

atrófie f. slăbirea saŭ lânceziréa unei părți a corpului.

atrofiez v. a slăbi, a scădea puterile.

atropínă f. substanță veninósă extrasă din mătrăgună și care dilatézĭ mult lumina ochiului.

atú n. culóre de cărți, ce taie și bate pe tóte cele-lalte. Sin. **coz, tronf.**

atunci adv. 1. în acel timp (în trecut saŭ în viitor); 2. în acel moment.

Atwood m. (cit. *Atud*), celebru fisic engles, inventatorul mașinei de mĕsurat iuțéla căderii corpurilor (1745—1807).

aŭ conj. 1. saŭ (rar întrebuințat); 2. óre? *aŭ nu scii?* || int. exprimă mirarea unită cu nepĕsare: *aŭ!*

aŭă f. varietate de strugure cu bóbe mărunte și desc.

Auber m. compositor francez, autorul operelor *Mula din Portici* și *Fra Diavolo* (1782—1871).

aucțiúne f. vindere prin mezat. Sin. **licitațiune.**

aúd v. 1. a simți sunetele, a primi intipărirĭ prin organul urechilor: *nu vede și n'aude;* 2. a afla: *mult trăiesci, multe aŭdi.* || n. 1. simțul, al căruĭ organ e urechea și resultatul saŭ efectul audirii: *dulce la aud, într'adĕvĕr tuturor.*

– audiență f. 1. primirea persónelor, carĭ aŭ să vorbéscă; 2. locul de audiență; 3. desbatere înaintea tribunalului.

– aúdit a. aflat prin simțul auduluĭ. || n. aud: *din auditе.*

– audițiúne f. 1. ascultarea martorilor; 2. audirea unei execuțiuni musicale.

auditív a. ce ține de aud: **nervul auditiv,** care transmite creerului sunetele.

auditór m. 1. cel ce ascultă o cuvîntare saŭ o prelegere; 2. titlul unei funcțiuni: *auditor la Consiliul de Stat.*

auditór m. cel ce aude.

auditóriu n. 1. loc de întrunire spre a asculta un discurs; 2. persónele carĭ ascultă.

Auerbach (Bérthold) m. romancier german, autorul faimóselor *Scene sătesci din Pădurea-Neagră* (1806-1876).

Augías m. *Mit.* rege al Elideĭ, unul dintre argonauți, căruia Hercule îi curățĭ grajdurile, cele cu 3000 de boĭ și necurățite de 30 de anĭ.

augment n. adăogarea unei vocale la începutul unuĭ verb grec (la unele timpurĭ).

augmentațiúne f. lucrarea de a augmenta; creștere, sporire.

augmentatív a. *Gram.* particulă saŭ sufix, care augmentézĭ sensul vorbeĭ, ex. *prea mare, pietroiŭ.* Cfr. **diminutiv.**

augmentéz v. a mări, a spori. Cfr. **diminuez.**

Augsburg n. oraș în Bavaria, cu vr'o 60,000 loc., faimos prin dieta ținută acolo în 1530, când luteranii presentară luĭ Carol Quintu profesiunea lor de credință *(Confesiunea din Augsburg);* și mai târdiŭ, în 1686, prin Liga din Augsburg, când mai tótă Europa se coalisă în contra luĭ Ludovic XIV.

augur m. 1. preot roman, care căuta să cunóscă viitorul după sborul și strigătul pasĕrilor; 2. prevestire, piază: *de bun augur.*

augurál a. privitor la auguri: *știință augurală.*

augurez v. a prevesti, a meni.

august a. venerabil, demn de respect, maiestos: *ai timpilor eroici imagine augustă* Al.

August m. numele primuluĭ împerat roman, titlu onorific dat de senatul luĭ Octaviu, nepotul luĭ Cesar (63 a. Cr.—143 d. Cr.), purtat apoĭ și de succesoriĭ seĭ. Domnia luĭ August fu ilustrată de cei mai mariĭ poețĭ aĭ timpuluĭ (Orațiu, Virgiliu, Ovidiu). || numele mai multor principĭ germanĭ: August II, electór de Saxonia, ales rege al Poloniei în 1697, învins și detronat de Carol XII (1670—1733); August III, fiul celui precedent, rege al Poloniei (1696—1763). || m. a opta lună a anului. Sin. **Gustav, Măsălar.**

Augustín (Sf.) m. cel mai vestit dintre Părinții Bisericeĭ, episcop la Hipona, în Africa, filosof și teolog, celebru prin scrierile sale: *Confesiuni, Cetatea lui Dumnedeŭ* (354—430).

augustín a. călugăr saŭ călugăriță, care urmézĭ după tagma Sf. Augustin.

auiálă f. vuet prelungit.

auiésc v. a resuna, a vui prelungit: *auia pădurea.*

aulă f. sală mare pentru solemnități: *aula Universității.*

aulíc a. **consilier aulic,** titlu onorific al înalților funcționarĭ și al profesorilor de Universitate (în Austria).

Aulída f. (ĕră micĭ în Grecia antică cu cap. *Aulis:* portul de unde flota grecă porni la Troia și unde Ifigenia fu sacrificată.

aur n. 1. metal prețios, galben lucitor și greŭ, din care se fac monede și scule; 2. tot ce lucesce ca aurul: *pĕr de aur;* 3. *fig.* splendid: *vĭitor de aur (ĕra nóstră are* Bol.: *dilele de aur a scriĭturilor române* Em.

aură f. (poetic) adiere, zefir: *cu dulci aure ce sbor* Bol.

aurár m. 1. cel ce fabrică saŭ vinde scule de aur și de argint (Sin. **argintar**); 2. cel ce scóte aur din mine (Sin. **băiaș**); 3. cel ce culegea aur din rîurĭ (Sin. **zlătar**): *țigan aurar.*

aurărie f. tot felul de scule de aur saŭ de argint.

aurel a. (poetic) de aur, auriŭ: *perișoru-i aurel* Al. || m. variotate de strugure albi-galbenĭ cu bóbe mărunțele.

Aurelían m. împĕrat roman, care porunci legiunilor să deserte Dacia și să se strămute în Mesia (270-75 d. Cr.).

– aureólă f. 1. cerc luminos, cu care pictorii înconjóră capul sfinților; 2. *fig.* strălucire: *aureolă de glorie.* Sin. **nimb.**

auresc v. 1. a polei saŭ sulfa cu aur; 2. a se dauri: *sub privirea-i s'auresce unda lină din Bosfor* Bol.

auriculă f. 1. pavilionul urechiĭ; 2. una din despărțiturile inimeĭ așezată spre cap. Cfr. **ventriculă.**

auricular a. privitor la urechi: *bólă auriculară;* **martur auricular,** care a auzit cele ce povestesce.

aurífer a. ce conține aur: *nisip aurifer.*

aurit a. 1. poleit, suflat cu aur: *tron aurit*; 2. auriu: *cu pĕr aurit*; 3. *fig.* dorit, ales: *atunci vĕ veţi întórce la vremile aurite* Em.

auriu a. care sĕmĕnă cu aurul, având culórea galbenă şi lucitóre a aurului: *cal auriu*.

aurorĕ f. 1. lumina slabă, ce precede rĕsăritul sórelui: *şi deodată aurora se ivesce radiósă* Al.; 2. *fig.* începutul: *aurora vieţii*; 3. **aurora boreală**, meteor luminos, mai ales la poli, şi care apare pe cer nóptea din spre N. Sin. **faptul dilei, zori.**

auros a. (poetic) de aur, luminos: *stelele voióse scutură 'n aer cómele auróse* Bol.

ascultaţiune f. ascultarea bătăilor pieptului, spre a recunósce starea plămânilor saŭ a inimei.

auşel m. cea mai mică şi mai frumuşică dintre tóte păsĕrelele Europei. Sin. **tartalac.**

Ausoniu f. numele Italiei la poeţii antici.

auspiciu n. 1. prevestire din sborul păsărilor (la Romani); 2. *fig.* împrejurări prevestind fericire saŭ nenorocire; 3. sprijin, protecţiune: *sub auspiciile cuiva*.

auster a. riguros, grav şi sever: *disciplină austerĕ*.

austeritate f. însuşirea lucrului auster; nepĕsare pentru tot ce place saŭ desfată.

Austerlitz n. oraş în Moravia (Austria). Victoria lui Napoleon asupra Austriacilor şi Rusilor în aşa numita bătălie a celor trei împĕraţi (1805).

austral a. care e la sud. Cfr. **boreal.**

Australia Lodinióră **Noua-Olanda**, cea mai mare din insulele Oceaniei, bogată în mine de aur. Colonie engleză de la 1814 cu 3 mil. loc. (Australian).

Austrasia f. partea orientală a vechiului imperiu franc (517—752), cu cap. *Metz*.

Austria f. partea monarchiei austro-ungare, coprinzĕnd ţĕrile representate în Parlamentul din Viena şi anume: Austria, Tirol, Stiria, Carintia, Carniolia, Istria, Dalmaţia, Boemia, Moravia, Silesia, Galiţia, Bucovina. Stat poliglot cu 24 mil. loc. (Germani, Slavi, Români şi Unguri). **Casa de Austria**, numele familiei de Habsburg, din care s'alegeau (de la 1438—1866) împĕraţii Germaniei (Austriaci).

Austro-Ungaria f. unul din marile State europene, compus din 2 ţĕri întrunite (de la 1867) şi despărţite prin riul Leitha, un afluent al Dunării: **Austria** cu cap. *Viena* şi **Ungaria** cu cap. *Buda-Pesta*, cu o populaţiune de 42 mil. loc.

austro-ungar a. supus imperiului Austro-Ungariei.

austru m. vêntul cald, ce bate de la S.: *austrul le suflă (raĕelor lunei) cómele pletóse* Bol. Cfr. **crivĕţ.**

autentic a. 1. sigur, a cărui autoritate nu póte fi contestată: *operă autentică*; 2. investit cu formele legale: *act autentic*. || adv. într'un mod autentic. Cfr. **apocrif.**

autenticitate f. însuşirea lucrului autentic.

autentifiĕ v. a investi un act cu formele legale. Sin. **legalisez.**

autobiografie f. biografia unei persóne scrisă de ea însăşi.

autocefal a. 1. care nu depinde de autoritatea patriarchului: *episcop autocefal*; 2. care nu e supus altei biserici: *Biserica română deveni autocefală în 1885*.

autocefalie f. stare independentă a Bisericei.

autochton a. şi m. se dice de cei dintâi locuitori ai unei ţĕri: *Traci fură autochtoni în peninsula balcanică*. Sin. **aborigen.**

autocrat m. suveran cu putere absolută: *autocratul tuturor Rusiilor*.

autocratic a. relativ la autocrat saŭ la autocraţie. || adv. într'un mod autocratic.

autocraţie f. guvern absolut.

autodafeŭ n. 1. execuţiunea unui eretic, osândit de Inquisiţiune a fi ars de viŭ; 2. *fig.* distrugere prin foc.

autodidact m. care a învĕţat singur.

autodidaxie f. învĕţătură fără profesor.

autograf a. şi n. 1. scris de mâna însăşi a autorului; 2. instrument care reproduce exact scrisórea cuiva.

autografie f. reproducere exactă a scrisorii, procedare spre a multiplica copiile unui text.

autografiez v. a reproduce un manuscris prin autografie.

automat n. 1. maşină cu resorturi imitând mişcările fiinţelor însufleţite; 2. *fig.* persónă fără iniţiativă.

automatic a. care se face de la sine, fără participarea voinţei: *digestiunea este automatică*. || adv. într'un mod automatic. Cfr. **voluntar.**

automatism n. caracter pur machinal al mişcărilor.

Automedon m. 1. conducĕtorul carului lui Achile; 2. *fig.* vizitiŭ îndemânatic.

autonom a. care se guvernă după propriile sale legi.

autonomie f. 1. dreptul de a se guverna după propriile sale legi; 2. independenţă completă.

autopsie f. 1. examinarea cadavrelor spre a cunósce causele morţii; 2. *fig.* cercetare amănunţită.

autoptic a. vĕdut cu ochiŭ propriŭ.

autor m. 1. causa primă a unui lucru: creator, inventator; 2. cel ce a făcut o carte: scriitor; 3. opera însăşi: *autorii cei vechi*.

autorisaţiune f. 1. permisiunea dată de o autoritate; 2. consimţimîntul dat cuiva.

autorisez v. a da dreptul saŭ voia de a face ceva. Cfr. **interdic.**

autoritar m. partisan al autorităţii excesive. || a. care are caracterul arbitrarului.

autoritate f. 1. puterea saŭ dreptul de a comanda: *autoritatea părinţilor*; 2. administraţiune publică, guvern: *representant al autorităţii*; **autorităţile civile şi militare**, magistraţii, funcţionarii învestiţi cu autoritatea; 3. *fig.* influenţă morală, consideraţiune: *el se bucură de o mare autoritate*; 4. autor cu greutate, persónă de încredere: *e o autoritate*; 5. sentimentul unui autor: *autoritatea lui Cicerone*.

autumnal a. de tómnă: *ftori autumnale*. Cfr. **hibernal.**

auxiliar a. care vine într'ajutor; **verb auxiliar**, verb ajutător.

avaiet n. dare saŭ dajdie (în sens mai restrins): taxă la o pădure, la un pod.

aval n. garanţie dată unui efect comercial. Sin. **gir.**

avalanşă f. grămadă de zăpadă întăritĕ, ce se rostogolesce din munte în vale: *formând o avalanşă de cataracte mŭi* Al.

avalma (d') adv. 1. în comun; 2. cu grămada: *bolovanii sub picióre-i dau de-a dura, dau de avalma* Al.

avan a. amarnic, strașnic: *aştept órdele avane* Al.

avan-gardă f. partea armatei, care merge înainte: strĕja dinainte, frunteа oştii. Cfr. **arier-gardă.**

avanie f. dajdie impusă, stórcere de bani (de la creştini): *tóte aceste avanii ale Turcilor sleiseră răbdarea poporului* Bălc.

avan-post n. staţiunea militară cea mai apropiată de duşman.

avans n. sumă plătită înainte de termen.

avansare f. 1. înaintare în grad; 2. anticiparea unei sume.

avansat a. 1. înaintat; 2. plătit înainte: *sumă avansată*.

avan-scenă f. partea teatrului între cortină şi orchestră.

avansez v. 1. a da un avans, a plăti prin anticipare; 2. a înainta, a obţine o avansare.

avantagios a. 1. folositor; 2. favorabil: *părere avantagióşă*.

avantagiu n. folos, profit.

avar m. şi a. 1. iubitor de bani; 2. care nu risipesce, econom: *avar de timp, de vorbe*; 3. fig. *o lampă 'ntinde limb'a-vară şi subţire* Em. Sin. **sgârcit, cumpĭt.**

Avari pl. 1. popor turco-tătar, care s'aşeză în Ungaria (567) şi de aci pustii Europa (în sec. VI) până fu nimicit de Carol Magnu (796); 2. un popor în Caucas din nĕmul Lesghilor.

avarie f. 1. pagubă suferită de o corabie saŭ de o marfă; 2. orĭ-ce pagubă saŭ stricăciune prin transport.

avaritie f. iubire excesivă de bani. Sin. **sgârcenie.** Cfr. **prodigalitate.**

avatar n. 1. incarnaţiune divină (în religiunea indiană); 2. *fig.* transformare.

Avel m. V. **Abel.**

ave-Maria f. (salutare, Mario!) rugăciune catolică către Sf. Fecióră, numită şi **salutare angelică** saŭ **bunavestire.**

avenire f. ajungere: *avenirea lui pe tron.*

avênt n. 1. mișcare spre a se repedi; 2. *fig.* mișcare pasionată: *avêntul de mari fapte, dorinți de nemurire* Al. || v. 1. a da vênt, a împinge cu putere: *se duce s'avênte armata cea cruiască* Al.; 2. a așvîrli iute și departe; 3. a-și lua sborul, a se repedi: *c'o mică cătă de voinici s'avêntă* Bol.

Aventin (Muntele) m. una din cele 7 coline ale Romei antice. Acolo se retraseră plebeii revoltați în contra patricienilor.

aventură f. întîmplare neprevĕdută și extraordinară.

aventurez v. a se expune primejdiei, a-și risca viața.

aventurier m. 1. cel ce caută aventuri: vêntură-țĕră; 2. cel ce trăiesce din intrigi, om fără căpĕtâiŭ. – **aventurină** f. pĕtră scumpă galben-închisă și presărată cu puncte strălucitóre.

aventuros a. care se aventuréză: *viață aventuróză.* Crn. **prudent.**

avere f. mult-puțin cât are cineva. Sin. **stare.**

Avern n. loc în Italia, aprópe de Neapole, considerat de cei vechi ca una din intrările infernului.

Averoe m. celebru medic și filosof arab, comentatorul lui Aristotele (1110—1198).

averoism n. doctrina filosofică a lui Averoe, care înclina către materialism și panteism.

aversiune f. antipatie profundă. Sin. **repugnanță.**

avertisez v. a înșciința, a preveni.

avertisment n. înșciințare, mustrare (mai ales oficială): *presa nu va fi pusă nici odată sub regimul avertismentelor.*

Avestița f. un fel de strigoe, care sugrumă pe prunci (numită și **Arîpa Satanei**).

Avicen m. celebru medic arab la curtea Persiei; a scris numeróse cărți despre medicină (980—1037).

avicultură f. creșcerea păsărilor.

avid a. 1. care dorește cu ardóre: *avid de glorie;* 2. lacom. Sin. **cupid.** Crn. **desinteresat.**

aviditate f. dorință arzĕtóre și necumpĕtată, lăcomie. Sin. **cupiditate.**

avidoma adv. aidoma: *parcă-i vĕd avidoma și acum* Al.

Avignon n. (cit. *Avinion*), oraș în Franța, pe Rhône, cu 43,000 loc. Palat frumos al papilor, cari residară în acest oraș de la 1309-1376.

avilit a. înjosit: *societate avilită* Ou.

avis n. înșciințare, informațiune.

avisez v. a da avis, a înșciința.

aviso n. corabie mică de rĕsboiŭ purtând ordine sau depeși.

avisor m. cel ce dă de scire.

Avlona f. oraș și port în Turcia (Ianina); 6000 loc.

avort n. lepădare de copil, stîrpitură.

avortez v. 1. a naște înainte de timp, a lepăda un copil; 2. *fig.* a nu reușì: *proiectul va avorta.*

Avram m. patriarch evreŭ, care veni din Chaldea în țéra Canaan; părintele Evreilor prin fiul seŭ Isac și al Arabilor prin fiul seŭ Ismail (2000 a. Cr.); **sînul lui Avram,** paradis; **a lua Avram sporul,** a prăpădi pe cineva. || V. **Ianeu.**

avrum m. soiŭ de prun, care face nisce prune mari și gustóse, numite *avrame.*

avrămeșă f. buruiană de lĕc, ce crește în livedi numită și **milostivă**; *avrămeșa se culege în Duminecea Rusaliilor.*

Avrig n. sat mare curat românesc, în ținutul Sibiiului, lângă Olt. Patria lui Gheorghe Lazăr.

avulsiune f. smulgere (în chirurgie). Sin. **extracțiune.**

avut a. care are mult. Sin. **bogat.** || n. avĕre: *ariuce pe a ta carte întregul meŭ avut* Al.

avuție f. avere multă, stare mare. Sin. **bogăție.**

axă f. linie dréptă, care trece prin centrul unuĭ corp. Sin. **osie.**

Axente (**Uricarul**) m. scriitor domnesc de hrisóve și autorul uneĭ Cronicĭ despre a doua venire a lui Nicolae Mavrocordat (1711—1716).

axiomă f. 1. adevĕr evident prin sine însu-și; 2. propoșițiune generală admisă și stabilită în sciință.

axion n. himn bisericesc, cântare de laudă.

az n. prima literă a alfabetului slav; **az buche,** alfabetul cirilic.

azalee f. plantă frumósă de grădină, cu felurite culorĭ dar fără miros.

azard n. V. **hazard.**

azimă f. 1. pâine nedospită, turtă cóptă în spuză; **serbătórea azimelor,** Paștile Evreilor; 2. varză neacrită.

azimut n. *Astr.* unghiul coprins într'un plan vertical, tras dintr'un punct al cerului și cercul meridian luat ca origine.

Azore (**Insule**) pl. grup de insule în Oceanul Atlantic, aparținênd Portugaliei: 260,000 loc. Produc vinurĭ, portocale și fructe delicióse.

azot n. corp simplu gazos, incolor și inodor; el formézĕ aprópe patru cincimi din aerul atmosferic și are numaĭ proprietăți negative: nu póte întreține nicĭ respirațiunea, nicĭ combustiunea.

azotat n. sare formată prin combinarea acidului azotic cu o basă. || a. care conține azot.

azotic a. *acid azotic,* numit și **acid nitric** saŭ **apă-tare,** conține maĭ mult oxigen de cât *acidul azotos* și servă a grava pe aramă, oțel și sticlă.

azotos a. acid format prin combinarea azotului cu oxigen.

azotură f. combinarea azotului cu alt corp simplu, afară de oxigen: *amoniacul e o azotură de hidrogen.*

Azov (**Marea de**) n. 1. golf la N. Mării Negre; 2. oraș rusesc în fundul acestuĭ golf: 17,000 loc.

Azteci pl. numele unuĭ popor fórte civilisat, care locuia în Mexic la sosirea lui Fernan Cortez.

Azuga f. munte și sat în județul Prahova, reședința comuneĭ Predeal din plaiul Pelesului. Aci se fac cașcavaluri bune. Fabrică de sticlărie.

azur n. albastru deschis: *cerul și cu marea unesc azurul lor* Bol.

azurat a. azuriŭ: *rade și umbre pe marea azurată se joc delicios* Bol.

azurlŭ a. de culórea cerului senin: *pe marea azurie.*

B

B m. a doua literă a alfabetului.

ba adv. 1. particulă negativă și contradictorie, nu (dar maĭ energic): *da ari ba?* **ba nu,** nicĭ de cum; **ba că chiar!** ce se potrivesce (ironic), d'apoĭ cum nu! **ba da, ba dĕŭ,** întrădevĕr; **ca maĭ ba,** nicĭ de cum; 2. dar, cu totul din potrivă (ca corectiv): *vecinul nu prea vede, ba e arĕ cum se cade;* 3. (opoșițiune) când... când: *ba la unul, ba la altul.*

Baal m. principala divinitate a Fenicienilor și a Cananeenilor.

babă f. 1. femee bĕtrână; **baba Clânța, baba Hircă,** nume tipice de vrăjitóre bĕtrâne; **baba-gaia,** joc copilăresc, în care o cloșcă își apĕră puiĭ în contra gâiĭ saŭ eretelui; **baba mija,** alt nume al jocului *d'a ascunsele;* **baba órba,** joc copilăresc, în care unul din jucătorĭ, legat la ochĭ, caută să prindă pe vr'unul din ceilalțĭ jucătorĭ; 2. sprijin de greutățĭ, grindă saŭ tălpóie de móră; 3. un fel de cozonac cu stafide (în Moldova).

babacă m. tată: *un pricten vechiŭ a babachiĭ tĕŭ* Al.

Babadag n. 1. orășel în Tulcea, într'o posițiune fórte plăcută, la pólele unor dĕlurĭ înalte, întemeiat de Baiazit I: 2,500 loc.; 2. numele unuĭ părĭŭ și al unuĭ lac spre N. E. de orășelul cu acelașĭ nume.

Baba-Dochia 1. ființă mitică, care ar fi fost pricina dilelor nestătornice și vijelióse de la începutul lui Martie: *Baba-Dochia este cap de primăvară;* 2. pĕtră înaltă înconjurată de maĭ multe pietróie pe muntele Ceahlăŭ (representațiune plastică a legendeĭ despre Baba-Dochia).

babalîc m. 1. bĕtrân nevoiaș (ironic); 2. ținĕr cu apucăturĭ de bĕtrân; 3. grindă pe care stă móra. Sin. **baccea, beslégă, ghiuj.**

Baba-Novac m. 1. haiduc cele-

brat în cântecele bătrânești; 2. faimos general al lui Mihaiu-Vitézul.

băbar m. om însurat (ironic): *te-ai scris în rîndul bábarilor* Pann.

băbărie f. credință babéscă. Sin. **eres, superstițiune.**

babuș m. ceea ce rămâne în făgur, după ce s'a scos din el cêra. Sin. **hoștină.**

Babel n. 1. turnul pe care l'durară urmașii lui Noe în șesul Senaarului spre a scăpa de un nou potop, când Dumneḍeu le amestecă limbile; 2. *fig.* adunare, unde toți vorbind odată nu se pot înțelege.

Babele f. pl. 1. sau **Dilele Babei** (**Dochia**), cele dintâi 9 ḍile din luna lui Martie: *s'au dus ḍilele Babei și nopțile veghierii* Al.; 2. figuri de pétră d'asupra movilelor sau gurganelor (în Rusia meridională).

babelic a. 1. din Babel; 2. *fig.* confus: *babelică mulțime* Al.

Bab-el-Mandeb n. («Pórta primejdiei») strimtóre care unesce Marea Roșie cu Oceanul Indian.

băbesc a. 1. ce vine de la babe: *léc băbesc*; 2. privitor la babe, superstițios: *credință băbéscă.*

Babilon n. 1. cap. Chaldeii pe Eufrate, întemeiată de Nimrod (2640 a. Cr.), împodobită de Semiramida și dêrâmată de Ciru în 538 a. Cr.; oraș celebru în anticitate pentru bogăția și luxul seu, ași cu totul în ruine, de unde săpăturile aŭ scos la lumină descoperiri prețióse; 2. *fig.* centru mare de corupțiune și crime: *Parisul e un Babilon modern.*

Babilónia f. veche țéră a Asiei, aḍi provincia **Irak-Arabi**, la N. V. Persiei (**babilonian**).

babilónie f. *fig.* mare confusiune.

babirusa m. cadruped din insulele Moluce, asemenea porculuĭ.

babiță f. 1. numele popular al pelicanuluĭ; 2. pl. bólă de copiĭ, când capétă dințĭ; 3. un fel de bureți, din cari se face éscă și fitiluri.

baboiŭ m. orĭ-ce pesce mic. Sin. **plevușcă, pietrosel, costrĕș.**

babord n. partea stângă a uneĭ corăbiĭ pornind de la pupă. Cfr. **tribord.**

baborniță f. (ironic) babă tare bătrână.

babuin m. un fel de maimuță grósă, cu botul prelungit. Sin. **pavian.**

băbușcă f. 1. babă mică; 2. pesce mărunt; 3. pasere înbătrânită care nu mai cântă.

bac n. în jocul maca: nimic.

bacă f. *Bot.* fruct cărnos și lipsit de sâmbure: *strugurele, agrișa.* Sin. **bob.**

băcăiŭ v. a bate pulsul, a palpita: *îi băcăie inima.* Sin. **tăcăiŭ.**

bacal m. băcan: *fecior de bacal* At.

baculaureat n. întâiul grad universitar după terminarea studiilor liceale. || m. cel ce a trecut examenul de bacalaureat.

băcălie f. băcănie: *marfă de băcălie* At.

Bacaloglu (**Emanoil**) m. matematic și fisic român (m. 1891).

băcan m. negustor care vinde cu mărunțișul articole de condiment și de hrană. || n. 1. arbore din Brasília, al cărui lemn dă o frumósă tinctură, cu care se roșesc ouĕle de Pasce; 2. roșiul cu care femeile 'și dreg fața.

bacanale pl. 1. serbătóre în onórea lui Bachus, ce se ținea nópteа cu desordini de tot felul; 2. danț sgomotos și destrăbălat.

băcănesc v. a se drege cu roșiŭ, a-și da cu roșiŭ pe față (de femei).

băcănie f. 1. arome sau condimente de bucate; 2. prăvălia unde ele se vind.

bacantă f. 1. preotésă a lui Bachus; 2. femeĭ destrăbălată: *bacantă între vestale* Ar.

bacará n. un fel de joc în cărți, în care 9 e cel mai înalt punct iar 10 (numit **bacara**) e echivalent cu zero.

Bacâŭ n. 1. județ muntos așeḍat pe ambele maluri ale Siretuluĭ: 150,000 loc.; 2. cap. județuluĭ cu acelaș nume, într'o posițiune frumósă și sănătósă, pe malul drept al Bistriței: 15,000 loc. Patria lui Alexandri; 3. odinióră loc de vamă pentru mărfuri: *a-și găsi Bacâul*, a o păți, a da peste omul care să-l învețe minte: *la Bacâu 'mi găsit Bacâul* Al. (**Bacaoan**).

baccea m. bătrân retrograḍ (mai ales în idei): *fie tênĕr saŭ baccea.* Sin. **tombaterĕ.**

baccelit n. ramolit.

Bach m. familie de celebri muscanți germani, începênḍ cu Ión Sebastian (1685—1750).

bachic a. privitor la Bachus saŭ la vin: *cântec bachic.*

Bachus m. 1. ḍeul vinuluĭ, fiul lui Joe și al Semeleĭ; 2. *fig.* vinul însuș: *discipolul lui Bachus.* Sin. **Dionysos.**

bacil m. organisme microscopice, de formă lunguĕță, cari par a fi causa mai multor bóle ca ftisia, febra tifoidă, turbarea. Sin. **bacterii, microbi.**

baciŭ m. 1. ciobanul însărcinat cu facerea brânzeĭ într'o stână; 2. cel ce dă întâiŭ la jocul în arșicĭ (Cfr. **codirlă**). Sin. **scutar.**

baclavă f. plăcintă cu miere saŭ zahár, cu nucĭ saŭ migdale.

Bacon m. (cit. *Bekn*) 1. (**Roger**), alchimist și filosof engles de o eruḍițiune universală, supranumit *Doctor admirabil* (1214-1294); 2. (**Francisc**), Lord de Verulam, filosof engles, cancelar al Angliei sub Iacob I, fundatorul metóḍei experimentale în studiul sciințelor (1560—1626).

băconiță f. tutun turcesc. Sin. **duhan.**

băcesesc v. 1. a îndesa; 2. a se lipi și intra unul într'altul: *îi se băcăse pĕrul.*

bacșiș n. dar la subalterni.

băcșit a. îndesat, întesat.

bacterii pl. V. **bacil.**

bacteriologie f. partea biologiei, ce are de obiect studiul organismelor infinit de micĭ: bacilĭ, bacteriĭ, microbi.

Bactriana f. veche și întinsă țéră în Asia, coprinsă astăḍi în Turkestan și Persia. Capitala ei *Bactria* e acum ocupată de satul *Balkh.*

Bacu n. oraș rusesc pe cósta apusénă a Mării Caspice: 100,000 loc.

Bâcu m. riŭ în Basarabia, afluent al Nistruluĭ, trece la S. de Chișinăŭ; **Cheile Bâculuĭ**, șir de bolovani uriași lângă rîul cu acelaș nume.

bădădăiesc v. bănănăiesc: *omul bădădăind ca un nebun* Cn.

badan n. cazan mare, în care se fórmă mustul.

badană f. bidinea: *cu nisce tirsóge de barbe cât badanalele de mari* Cn.

bădăran m. mojic prost, țéran necioplit și îngâmfat.

bădărănesc a. grosolan.

bădărănie f. faptă de bădăran, mojicie.

bade m. 1. titlu pe care, la țérani, un frate 'l dă fratelui mai mare (corespunḍênd în orașe lui **nene**); 2. nume dat orĭ-cărui om mai bătrân: *bade Ióne!* 3. termen cu care orășenii se adresézà la un țéran mai în vîrstă. V. **bădiță.**

Baden n. 1. (**Marele ducat de**) Stat al Imperiului german, pe malul drept al Rinului, cu cap. *Carlsruhe*: 1,600,000 loc.; 2. **Baden-Baden**, oraș în marele ducat, cu renumite ape minerale: 13,000 loc.

badian m. arbore mare de China și Japonia, al cărui rod e *anasonul stelat.*

bădiță m. nume, ce țéranca 'l dă iubitului ei. Cfr. **mândră.**

bac f. V. **baie.**

Baffin (**Marea de**) n. vast golf în America septentrională, descoperit în 1616 de navigatorul engles Baffin.

bag v. 1. a face să intre, a pune înăuntru: *îl bag în casă*; fig. *îl bag în sîrbă*; 2. a înfunda: *bag un cuĭu*; fig. *bag în datorii, într'o belea*; 3. a pricinui, a face: *bag frică (grózà)*; **bag (de) sémă**, a observa, a lua aminte, a vedea; **bag în sémă**, a stima, a considera; 4. a intra: *se bagă slugă*; 5. a se amesteca: *el se bagă în tóte.* Sin. **vîr.** Cfr. **scot.**

bagă f. materie făcută din unghiile și solzii bróscelor țestóse: dintr'însa se fabrică pieptenĭ, tabachere, nasturĭ etc.

bagăjiŭ n. scule înpachetate și lucruri diferite, ce se iaŭ în resboiŭ saŭ în călătorie. Sin. **calabalîc.**

băgare f. lucrarea de a băga; **băgare de sémă**, observațiune, atențiune; **băgare în sémă**, considerațiune.

bagatelă f. 1. lucru de puțină valóre; 2. pl. **bagateluri**, un fel de horbote saŭ dantele; *cĕrșaf cu bagateluri.* Sin. **chițibuș, fléc, moft.**

băgător a. care bagă; **băgător de sémă**, atent.

Bagdat n. oraș important în Turcia asiatică, pe Tigru, mare centru comercial: 100,000 loc. Sub Abasiḍi capitala Califatuluĭ din Orient (763—1258).

bagdadie f. tavan (în Moldova). Sin. **sofit.**

bageacă f. gura de jos a coșului, pe unde ese fumul.

baghetă f. 1. bețișor subțire și mlădios; 2. varga vrăjitorului.

Baglar n. cap între Mangalia și Constanța.

bagsémă adv. pare-mi-se, se vede: *bagsémă nu era a casă.*

Bahama f. saŭ **Insulele Lucaye,** arhipelag făcênd parte din Antile, aparține Englesilor de la 1783. Aci desbarcă mai întâiŭ Columb.

băhanie f. pocitură: *o băhanie de țigancă.* Sin. **iazmă.**

Bahia f. saŭ **San-Salvador,** oraș în Brasilia, port însemnat cu 150,000 loc. Fosta capitală a Brasilieĭ până în 1783.

băhlit a. stătut, împuțit: *apa era băhlită* Cr.

Bahluiŭ m. 1. afluent al Jijiei, trece prin Iași; 2. șir de dêluri cari se întind de la N. spre S.; 3. șes și plasă în județul Iași.

bahmet m. nume dat odinioră cailor mici, dar fórte iuți și tari, ai Tătarilor din Crimea și din Bugeac: *cinci-deci de bahmeți cu perii creți* Pov.

Bahna f. 1. afluent al Dunării, isvorește din județul Mehedinți, formând în parte hotarul țĕrii despre Banat; 2. sat în județul Mehedinți cu mine de cărbuni.

bahnă f. loc mlăștinos, pe care crește papură și stuf. Sin. **băltóacă, mocirlă, smîrc.**

bahnită f. 1. pocitură; 2. urâciune: *o bahniță de țigancă.*

băhtisesc v. a (se) plictisi.

Baia f. odinioră oraș, azĭ sat în jud. Sucéva cu 3000 loc. Victoria lui Ștefan cel Mare asupra Ungurilor (1467). || V. **Ofenbaia.**

Baia-de-aramă f. comună urbană în județul Mehedinți, plaiul Cloșani; 1,500 loc. Mine de aramă, redeschise în timpul din urmă.

Baia-de-Criș f. saŭ **Körösbánya,** orășel așezat pe Crișul-Alb, în comitatul Hunedóra, cu mine de aur și de argint.

baiaderă f. dănțuitóre indiană.

Baia-Mare f. oraș în Maramureș, numit de Unguri **Nagy-Bánya,** aprópe de granița Transilvaniei, cu mine de aur, argint și plumb.

băiaș m. 1. lucrător la o baie saŭ mină (Sin. **ciocănaș**); 2. slugă la o baie de scăldat.

băiat m. 1. copil de parte bărbătéscă; 2. om tînĕr (când vorbesce altul mai în vîrstă): *bun băiat;* 3. slugă de prăvălie, ucenic, argat. Cr. fată.

Baiazit m. numele mai multor Sultani turcĭ: 1. **Baiazit I,** supranumit «Fulgerul» (**Ilderim**), fiul lui Amurat I, stăpân peste mai tótă Asia-Mică și învingĕtorul creștinilor la Nicopole (1396), fu bătut în diferite rînduri de Mircea cel Bătrân, învins și luat prins de Tamerlan în bătălia de la Angora (1389—1402); 2. **Baiazit II,** victima unei răscóle a ienicerilor, fu otrăvit de fiul seŭ Selim (1481-1512).

baibarac n. un fel de haină scurtă țĕrănéscă, purtată de copiĭ și de femeĭ. Sin. **ilic, laibăr.**

balder n. un fel de șal saŭ basma din humbac orĭ lînă coloratĕ, cu care țĕranii își învelesc érna gâtul.

baie f. 1. cufundarea corpului în apă: *am făcut o baie;* 2. apa în care se scaldă: *baia e caldă;* 3. localul unde se află baia: *mĕ duc la baie;* 4. cada în care se face baia; 5. cameră tare încălzită, ca să facă s'asude: *aci e ca într'o baie;* 6. pl. în special de locurĭ cu isvóre de ape minerale, unde merge lumea vara spre a face băĭ pentru sănătate: *a plecat la băĭ;* 7. (învechit) locul de unde se scoteaŭ mineraiurĭ (aramă, fier) ca *Baia-de-aramă.*

baier n. 1. împletitură de lînă, de care se prinde saŭ se lĕgă ceva (Sin. **cheotóre**): *cămașa țĕrănéscă are la guler două baiere;* 2. legătură saŭ nod: *baierele pungiĭ;* fig. *baierele inimeĭ,* mărunțaie; 3. împletiturĭ descântate, ce se pun la grumazul copiilor bolnavĭ (Sin. **amulet**): *acest copil avea un baier atârnat de gât* Isr.

băietan m. băiat până la 20 de anĭ. Sin. **copilandru.**

bălețandru m. băietan.

băiguiesc v. V. **buiguiesc.**

bail m. odinioră titlul ambasadorului Veneției pe lângă Pórta.

Băilesci pl. sat în județul Dolj, între Craiova și Calafat, unde se dete o luptă însemnată între Ruși și Turcĭ (1828).

baionetă f. armă ascuțită mobilă, care se îmbucă la căpătâiul puștiĭ, înlocuită azĭ cu sabia-baionetă. Sin. **spangă.**

bairac n. stĕg mare (mai mult ironic): *și eŭ am purtat bairacul* Al.

Bairactar m. («purtător de stĕg»), supranumele marelui vizir Mustafa, pașă din Rusciuc, persecutorul ienicerilor (1775—1808).

bairam n. sărbătóre cu care Mahomedanii termină ramadanul saŭ postul lor. Cu acea ocasiune Domnii românĭ trimiteaŭ daruri Sultanului și altor Turcĭ cu vadă (așa numitul **bairamlic**): *e bairamul vesel, Stambul e în picióre* Al.

băiu int. băĭ nu vrĕu!

băjbăiu v. V. **bojbăiu.**

Bakcisarai n. («Palatul grădinilor») oraș în Crimea, fosta cap. a Hanilor: 11,000 loc.

bal n. reunire de persóne, cari petrec jucând.

bală f. 1. fĕră înfricoșătóre prin mărimea și sĕlbătĭcia eĭ: *bala spurcată de zmeŭ* Isr.; 2. femeĭ desfrînată și murdară.

Balaam m. profet mincinos care, trimis de regele Moabului spre a blestema pe Evreĭ, îi binecuvîntă, speriat de un înger și de cuvintele măgarului seŭ năsdrăvan (sec. XV a. Cr.).

Balaban n. numele unei insule în Dalomița și al unuĭ pisc în munții Buzĕului.

bălăbănesc 1. a hurduca: *briciarul îi bălăbănește prin tóte rătăcănile* Al.; 2. a se lupta cu ceva mare și greŭ, cu ceva mai presus de puterile sale: *câte-va zile se bălăbăni ca așa cu valurile apelor* Isr.

bălăbănos a. tare deschis: *ochi bălăbănoși.*

balabustă f. evreică măritată (ironic): *tăcelĭ, că dórme balabusta* Al.

bălăcesc v. a se tăvăli în noroiu, a umbla cu mâinile saŭ cu ciocul în apă murdară.

Bălăcescu (Costache) m. scriitor satiric român: *epigrame* și *fabule* (1800—1880).

baladă f. 1. povestire în versurĭ de natură mai mult legendară; 2. (populară) cântec bătrânesc, despre întîmplărĭ saŭ fapte însemnate din trecut (privitor la Domnĭ, boierĭ, vitejĭ și haiducĭ).

baladin m. comediant, farsor: *am adunat în juru-i poeți și baladini* Al.

bălaiŭ a. 1. cam bălan: *părul teŭ bălaiŭ și móle* Em.; 2. **bălaiu,** vacă aprópe albă: *a înțărcat bălaia,* nu mai e îndestulare. Sin. **blondin, plăviț.**

bălălăesc v. a mișca într'o parte și într'alta: *să bălălăească ca într'un ciuman* Al. Sin. **bănănăesc.**

bălălău a. m. zăpăcit: *cu capul bălălău într'o parte* Cr.

balamă f. 1. fierul (tuit în ușă saŭ oblóne, prin care ele se închid și se deschid; 2. pl. *fig.* încheieturile corpului, articulațiunile: *i-aŭ slăbit balamalele.*

balamiș-balmoș n. un fel de mămăligă ciobănéscă: *pe când te hrăniaĭ cu balamiș-balmoș de la cumĕtru* Al.

balamuc n. 1. numele ospiciului de lîngă Mărcuța; 2. casă de nebunĭ.

bălan a. de culóre între alb și galben saŭ auriŭ (se dice mai ales de față și de pĕr). || m. boŭ saŭ cal cu pĕrul aprópe alb: *hi! bălane.* Sin. **blond.**

balanga int. arată sunetul clopoțeilor. || f. 1. clopoțel la gâtul dobitócelor; 2. (**de a**) numele unuĭ joc copilăresc cu palma. Sin. **talancă, zurgalău.**

bălângănesc v. a trage clopotul.

balanță f. 1. unéltă de aflat greutatea corpurilor; 2. una din cele 12 constelațiunĭ zodiacale; 3. bilanț. Sin. **cântar, cumpănă, terezie.**

balanțez v. 1. a se mișca, plecându-se într'o parte și într'alta, a se legăna; 2. a echilibra; **balanțez conturile,** a face creditul egal cu debitul.

bălărie f. érbă crescută mare și des, buruienĭ netrebnice ce înnécă o câmpie: *alt miros dă flórea și alt miros dă bălăria* Pann.

balaș n. pétră scumpă, varietate de rubin de culóre roșie bătênd în vînĕt: *un inel cu balaș.*

balast n. 1. nisip saŭ pietriș risipit pe traversele căilor ferate; 2. greutate pusă pe fundul corăbiei, ca s'o ție în echilibru; 3. *fig.* povară. Sin. **sabură.**

Balaton n. cel mai mare lac în Ungaria.

balaur m. 1. șerpe năsdrăvan, de mărime uriașă și de culóre aurie, cu mai multe capete, cari îi cresc la loc, dacă-i-le taie dintr'o dată: *ca balauri încruntați cu o față în cerul sfînt și cu alta pe pămînt* Al.; 2. *fig.* om crud, care se hrănesce din sudórea altora; 3. *fam.* porecla țiganului: *lipsiți de aici, balaurilor* Al.; 4. *Zool.* dragon. Sin. **hidră.**

bălbăiesc v. 1. a vorbi îngăimat saŭ împedicat; 2. a rosti rĕŭ, repetând silabele. Sin. **gângăvesc.**

bălbăit a. și m. 1. care bălbăiesce: *bălbăiți cu gura strîmbă* Em.; 2. *fig.* gogoman.

balbaș n. un fel de bĕutură cu miere. Sin. **mied.**

Balboa m. navigator spaniol, care străbătu istmul de Panama și descoperi Oceanul Pacific (1475—1517).

Balcani pl. numit în anticitate **Hemu**, lanț de munți în Turcia, începe la E. de Sofia, desparte Bulgaria de Rumelia și sfîrșesce la capul Emineh, pe Marea-Négră (**balcanic**).

balcanică (Peninsula) f. coprinde România, Bulgaria, Rumelia, Serbia, Bosnia și Herzegovina, Muntenegru, Grecia și Turcia.

balcâz a. mare și gras (de ómeni): *o fată balcâză* Cn.

Bălcescu (Nicolae) m. eminent istoric român, născut în București la 1819, luă parte activă la revoluțiunea de la 1848 și scrise în exil opera sa capitală *(Istoria Românilor sub Mihaiu-Vodă Vitézul)*, ce n'avu parte a o duce la capĕt. El muri la Palermo în 1852.

Balcic n. oraș bulgar lîngă Varna, bogat în oĭ și capre producĕnd excelente gutui, cireși și mere.

bâlciŭ n. tîrg mare, ce se face la epoce fixe, mai ales pe la sĕrbători. Sin. **iarmaroc, sbor.**

balcon n. 1. pridvor neacoperit înconjurat cu parmaclîc, ce s'află în fațada casei; 2. galerie de fie-care parte la avan-scena unui teatru.

bâldăbîc! int. exprimă sgomotul surd, ce face un corp cădĕnd în apă: *și bâldăbîc dete în fîntînă* Isp. Sin. **hustiuluc.**

baldachin n. acoperemînt, pus ca podóbă, d'asupra unui altar, tron saŭ pat: *eși-va la plimbare purtată în baldachin?* Al. Sin. **uranisc.**

Baldovinescĭ pl. numele unuĭ sat și al unei mănăstiri în Teleorman.

Baldŭin m. 1. numele a 9 conți de Flandra, dintre cari cel din urmă deveni împĕrat al Constantinopolei în 1204; 2. numele a 5 regi ai Ierusalimului, cari se trăgeau din aceeași familie (1100—1185).

bâle f. pl. scuipatul ce de sine esc și curge din gură; 2. saliva spumósă a dobitócelor.

Baleare pl. insule în Mediterana, aparțin Spaniei de la 1375, cu cap. *Palma*: 300,000 loc.

balenă f. 1. mamifer marin din ordinul cetaceelor, cel mai mare dintre tóte animalele, trăiesce în Marea Nordului; 2. ósc de balenă întrebuințate în industrie: *balenă de corset.* Sin. **chit.**

balenar m. pescar de balene.

balenieră f. luntre ușóră, lungă și strîmtă, pentru pescuitul balenei.

balercă f. hutoiu până la 30 vedre: *balerce cu rachiŭ.*

balerină f. dănțuitóre la comedia italiană.

balet n. 1. joc teatral executat de mai multe persóne; 2. piesă de teatru cu jocuri și pantomime.

baletist m. cel ce face parte dintr'un balet.

baligă f. 1. excremente de vite, mai vîrtos de boŭ și de cal; 2. *fig.* om móle și lipsit de orĭ-ce energie.

băligar n. baligă multă, amestecată cu pae și frunze uscate, care, după ce putrezesce, se întrebuințéză la îngrășatul ogórelor saŭ la facerea foculuĭ sub numele de **tizic.** Sin. **gunoiŭ.**

balimez n. odiniór tun de cel mai mare calibru pentru spargerea zidurilor. Sin. **bombardă.**

balisă f. prăjină în vîrf cu un butoiu saŭ cu alt semn visibil, arătând navigatorilor locurile periculóse.

balistă f. mașină de rĕsboiu în formă de praștie, cu care cei vechĭ aruncaŭ bolovani și alte projectile grele.

balistică f. arta de a calcula aruncarea bombelor, a projectilelor.

balmoș n. 1. mâncare ciobănéscă din unt cu brânză și cu ouĕ saŭ din făină cu lapte și unt: *mĕ tem că din beltea s'or preface în balmoș* Al.; 2. *fig.* amestecătură de lucruri felurite și nepotrivite. V. **talmeș-balmeș.**

bălmujit a. amestecat, încurcat: *ceaslov și psaltire și acele bălmujite rĕŭ* Cn.

balnear a. privitor la bâi: *stațiune balneară.*

balon n. 1. bĕșică umplută cu aer saŭ alt gaz, cu care se jócă copiĭ ca și cu o mîncе, stăŭ ținĕnd'o de o ață și lăsând'o să plutéscă în aer; 2. bĕșică mare, umplută cu gaz mai ușor de cât aerul, cu care se ridică în atmosferă; 3. *Chim.* glob de sticlă cu gât. Sin. **aerostat.**

balonat a. umflat ca un balon.

bălos a. căruia curg balele.

balot m. pachet mic de mărfurĭ. Sin. **colet.**

balotăgiu n. al doilea vot care se face, când candidații n'aŭ avut la cel dintâiŭ numĕrul necesar de voturĭ: *balotagiul se face opt ĭile după prima votare.*

balotat a. *fig.* sguduit, sbuciumat: *în furtune și 'n intrigi balotați fără încetare* Gr. Al.

Balș n. sat frumos în județul Romanați, stațiune de cale ferată.

balsam n. 1. rĕșină mirositóre, ce curge din unele vegetale cu miros plăcut și cu putere vindecătóre; 2. *fig.* alinare, mângâiere: *balsamul durerilor.*

bălsămesc v. îmbălsămesc (poetic): *a sa dulce suflare ast aer bălsămesce* Gr. Al.

balsamic a. care are însușirea balsamului, care conține balsam: *pilule balsamice.*

balsamină f. plantă de tómnă, originară din India, cultivată în grădini pentru frumusețea florilor sale. Sin. **copăcel.**

bălsămit a. îmbălsămat: *mirosul bălsămit al pajiștei* Od.

balț n. 1. cerc de fier, cu care se lĕgă buțile rótelor; 2. laț, ochiŭ de legat saŭ încins; 3. vĕl de mirésă. (Sin. **hobot, zobon**).

baltă f. 1. massă de apă stătătóre (Sin. **lac**): *a rĕmânea baltă*, a sta locului, a stagna; 2. massă de apă formată de ploĭ. Sin. **mlaștină, mocirlă.**

Balta f. 1. V. **Cetatea-de-Baltă**; 2. insulă mare între Dunăre și brațul Borcea, străbătută de canaluri; 3. numele unei comune în Meledinți și al unei plase în Dolj, Romanați, Ialomița și Brăila.

Balta-Albă f. lac în județul Râmnicu-Sărat cu bâi de ape minerale (iód, puciósă), bune pentru rănĭ și scrofule.

băltac n. baltă mică.

băltâc! int. exprimă mersul greoiŭ prin bălțĭ și nóroĭe.

băltăcesc v. a merge saŭ sălta înnotând prin locurĭ băltóse.

baltag n. 1. armă în formă de topor cu două ascuțișurĭ; 2. lovitură cu baltagul.

Balta-Limanu n. cartier în Constantinopole, unde se încheiă între Rusia și Turcia Convențiunea de la 1849, care regulă dreptul lor de intervențiune în Principate.

băltăreț a. de baltă, de lângă baltă. || m. 1. locuitor de pe lângă bălțĭ; 2. vênt căldicel, ce bate despre bălțĭ și aduce ploĭ.

bălțat a. 1. cu pete albe saŭ închise de mare întindere în mijlocul corpului (de vite); 2. *fig.* amestecat, ibrid; *în lumea noastră bălțată* Em. Sin. **bréz, pestriț.**

Bălțătescĭ pl. localitate cu ape minerale (clor, sărurĭ purgative) în județul Némțu. Importantă stațiune balneară.

bălțătură f. 1. lucru bălțat: *bălțătura ceea de vacă*; 2. *fig.* amestecătură confusă (de culorĭ pe o materie).

băltâŭ n. baltă mare: *vĕdu un băltâŭ de sânge* Isp.

Baltazar m. 1. ultimul rege al Babilonieĭ. Împresurat de Ciru, făcu un ospĕț, la care profană vasele sfinte ale templuluĭ și vĕdu scris pe zid cuvintele: *mane, thekel, phares.* Profetul Daniil le tâlmăci vestindu-i ruina. În aceeași nópte Ciru pĕtrunse în oraș și Baltazar fu ucis (554—538

a. Cr.); 2. *fig.* ospĕțul lui Baltazar, masă copiósă, sgomotósă și prelungită.

Bălți pl. oraș în centrul Basarabiei cu 15,000 loc.

Baltica (Marea) f. vast golf al Europei între Suedia, Rusia, Germania și Danemarca.

bălțiș n. baltă mică formată de ploĭ: *bălțișurile Dunării.*

bălțit a. slab legat, slobod: *frâughie bălțită.*

bălțócă f. baltă mică și adîncă.

bălțos a. acoperit de bălți: *loc bălțos.*

balustradă f. șir de balustre împreunate cu o tăblițĕ. Sin. **parmaclîc.**

balustru n. stîlpuleț saŭ zăbrea împodobită.

Balzac (Honoré de) m. fecund romancier francez, autorul *Comediei umane* (1799—1850).

bambu m. 1. trestie uriașă (până peste 25 metri înălțime) din țările calde, întrebuințată ca lemn de construcțiune și la fabricarea bastónelor, mobilelor etc.; 2. baston de bambu.

bame f. pl. leguminósă, în forma unei tecĭ de ardeiŭ, plină de semințe.

ban! int. exprimă sunetul clopotuluĭ: *ban! ban!*

ban m. 1. odinióră numele guvernatoruluĭ Craiovei, locțiitorul Domnuluĭ în Oltenia și în urmă primul boĭer al Țĕrii-Românești; pe când în Moldova banul era un rang inferior, venind ierarhicesce după paharnic; 2. guvernatorul unuĭ ținut în Austro-Ungaria: *banul Croației, Slavoniei.* || 1. monetă în genere; 2. monetă mărunță de aramă, mai înainte $^1/_3$ dintr'o para, adĭ $^1/_{100}$ dintr'un leŭ (Sin. **centimă, gologan**); 3. pl. avere în bani, sturc (Sin. **parale**): *a făcut bani.* || n. chemare la serviciul militar (în Prusia): *landwerul de întâiul ban.*

banal a. care e pentru orĭ și cine. Sin. **comun, trivial.**

banalitate f. 1. lucru banal; 2. pl. ideĭ comune, vorbe de rînd.

banan m. arbore originar din India, ale cărui fructe înlocuiesc grâul în țările tropicale; din trunchiul seŭ se fac stofe și hârtie.

banană f. fructul bananuluĭ.

bănănăiesc v. 1. a se clătina saŭ legăna (vorbind de clopot și de corp); *capul bănănăia într'o parte și într'alta* Isp.; 2. a umbla șovăind.

bănărie f. odinióră identic cu monetărie Sin. **tarapana.**

bănărit n. bănet: *ian privesce bănărit.* Al.

banat n. 1. dregătoria de ban; 2. rangul de ban în ierarchia boierească; 3. țĕra saŭ ținutul guvernat de un ban. Sin. **bănie.**

Banat n. 1. **Banatul Severinului,** coprindea ținutul Mehadiei și Amlașul din Temișana, administrat până la 1600 de un ban; 2. **Banatul Craiovei,** partea Țĕrii-Românești de dincolo de Olt, guvernată mai înainte de un ban; 3. **Banatul Temișórei,** o provincie a Austro-Ungariei între Mureș și Tisa cu 1,300,000 loc.; 4. altă provincie a Austro-Ungariei coprinzând Croația și Sclavonia.

bănat n. necaz, supĕrare: *și de n'o fi cu bănat* Ez.

Bănățéan m. locuitor din Banatul Temișórei.

bancă f. 1. scaun lung, pe care pot sĕdea mai mulțĭ inși (Sin. **laviță**); 2. pl. bănci, stînci ascunse sub apă, grămădire de nisip orĭ pietriș în mare saŭ în riurĭ, periculósc pentru corăbiĭ (Sin. **prund**). || 1. un fel de comerț care consistă a împrumuta și a lua bani cu dobândă, a schimba efecte, a le sconta în folosul uneĭ prime; 2. aședĕmînt care face aceste diferite operațiunĭ: *Banca Națională,* cea mai mare instituțiune de credit a țĕrii, fundată în 1879, cu un capital de 12 mil., representat prin 24,000 acțiunĭ a 500 leĭ. || (în joc) suma dinaintea jucătoruluĭ, cu care plătesce celor ce câștigă.

buncher m. 1. cel ce are o casă de bancă; 2. cel ce jócă în contra tuturor. Sin. **zaraf.**

banchet n. ospĕț strălucit, masă mare. Sin. **ziafet.**

banchetă f. 1. bancă mică, fără spate și îmbrăcată (mai ales la teatru și în vagóne); 2. ridicătură de pământ la pólele și dindărătul unuĭ parapet, de pe care soldațiĭ bat cu pușca.

banchetez v. a da un banchet, a petrece în banchete. Sin. **benchetuiesc.**

bancnotă f. hârtie monetă, bilet de bancă.

banco n. 1. termen de Bursă: indică valorile în bancă, în opositiune cu cele curente; 2. termen de joc: **a face banco,** a juca singur în contra tuturor: *meseria stosului și a bancului* Al.

bancrut m. cel ce a făcut bancrută. Sin. **falit, mofluz.**

bancrută f. încetarea plăților și a daraverilor unuĭ comerciant din causă de insolvabilitate. Sin. **faliment.**

bancrutez v. a face bancrută, a da faliment.

băncuță f. 1. monetă mică de argint în valóre de 50 centime; 2. bancnotă de mică valóre.

bandă f. 1. (pl. *bande*) reunire de indivizĭ sub aceeașĭ căpetenie (Sin. **cétă**): *bandă de hoțĭ, bandă de lăutarĭ;* 2. (pl. *bendĭ*) legătură, fășie de hârtie saŭ de stofă lungă și îngustă: *trimit sub bandă o carte;* 3. margine la o țesătură (Sin. **bantă**).

bandagist m. cel ce face saŭ vinde bandage.

bandaglu n. legătură pe o rană saŭ frântură.

banderolă f. bandă mică: *hârtie satinată pentru banderole.*

bandieră f. 1. stég de trupe; **front de bandieră,** alinierea drapelelor și a stindardelor în fruntea uneĭ armate rînduite; 2. stégul uneĭ corporațiunĭ saŭ societățĭ.

bandit m. 1. făcĕtor de rele primejdiós; 2. *fig.* om fără căpĕtâiŭ. Sin. **tâlhar, haiduc.**

banditism n. 1. starea uneĭ țĕrĭ bântuite de banditĭ; 2. obiceiurile banditilor.

bandraburcă f. alt nume al cartofuluĭ.

bandulieră f. bandă de piele saŭ de stofă, care, trecând peste umĕr, ține arma în spinare.

Bănésa f. 1. soția Banuluĭ; 2. sat în județul Ilfov la N. de București, fosta proprietate a familieĭ Brâncovénu, cu un palat neisprăvit și o pădurice de preumblare.

bănesc a. 1. de ban: *o mulțime de panduri bănescĭ* Op.; 2. de bani (Sin. **pecuniar**).

bănet n. mare sumă de bani, avere mare. Sin. **bănărit.**

bănie f. demnitatea saŭ rangul de ban: *bănia județului Mehedinți, bănia Craiovei.* Sin. **banat.**

banieră f. bandieră.

bănișor m. 1. ban mărunt; 2. *fam.* bani: *are bănișorĭ.*

baniță f. măsură veche de capacitate pentru lucrurĭ uscate: făină, grâu, orz etc. (40 oca saŭ 67^1,93); **baniță mică,** mertic. Sin. **dimerlie, ferdelă, obroc.**

bănos a. 1. care are bani, avut: *om bănos;* 2. care aduce mulțĭ bani, productiv: *afacere bănósă.*

banovĕț m. 1. fiul banuluĭ Craiovei; 2. pl. némul Basarabéscilor: *să prevestésca pe banovenĭ* On.

bantă f. 1. (pl. *bențĭ*) marginea de sus la o cămașă saŭ rochie; 2. cércăn ce împresóră și mărginesce piepțiĭ saŭ mânecile uneĭ cămășĭ. V. **bente.**

bântuială f. starea celuĭ bântuit: stricăciune, pagubă mare.

bântuire f. fapta de a bântui: *am audit de bântuirile țĕrii* Negr.

bântuit a. 1. vătămat; 2. visitat: *bântuit de cinmă.*

bântuitor m. cel ce bântue saŭ vatămă moralicesce.

bântuiŭ v. 1. a face mare pagubă, a vătăma, a strica: *pétra a bântuit rĕŭ bucatele;* 2. a infesta: *Turcii bântuiră țĕra;* 3. a pustii: *ciuma bântuie orașul.*

bănuială f. 1. părere saŭ credință nefavorabilă însoțită de îndoială (Sin. **prepus**); 2. simplă părere (Sin. **presupunere**).

bănuicios a. aplecat a bănui, supus la bănuială.

bănuiesc v. 1. a avea saŭ a intra în bănuielĭ pe cine-va (Sin. **prepun**): *mĕ bănuiesc rĕŭ;* 2. a avea o părere nesigură, a-și da cu socotélă (Sin. **presupun**): *bănuiesc că nu va veni;* 3. a lua în nume de rĕŭ: *să nu bănuiescĭ.*

bănuitor a. și m. care intră lesne în bănuielĭ, neîncrĕdĕtor.

Bannl (Insula) m. V. **Gura-văiĭ.**

bănuț m. 1. ban mic; 2. germenul saŭ semința oului.

bănuțeĭ m. pl. 1. flóre de podóbă

cu frunze mici și rotunde, numită și **flóre trumósă**; 2. numele ardelén al *merișorului*, ale cărui frunde sunt mărunțele și rotunjióre.

baobab m. arbore din Africa, cel mai mare dintre vegetalele cunoscute, al cărui rod se numește **pâine de maimuță**.

baptister n. edificiu unde se făcea botezul: *maiestosul baptister al catedralei*.

Bar n. 1. numele turcesc al orașului **Antivari**; 2. oraș în Podolia cu 12,000 loc., unde nobilii polonî se confederară la 1768 contra influenței ruse în Polonia.

bară f. 1. bucată de lemn sau de metal, în genere lungueță și strîmtă: *o bară de fier*; 2. barieră mică ce desparte publicul de membrii unui tribunal: *a vent la bară*. SIN. **drug**.

barabană f. tobă pentru anunțarea licitațiunilor. SIN. **darabană**.

Barabas m. hoț osândit la mórte și liberat de Pilat după cererea poporului evreu, care 'l preferă lui Isus.

barabolă m. 1. plantă leguminósă numită și **bulbucață**; 2. un fel de horă țerănéscă.

barabulă f. alt nume al cartofului.

Barac (Iôn) m. poet popular român din Ardél. A scris în 1801 poema *Arghir și Elena* (1772—1848).

baracă f. 1. colibă de scânduri, ce-și fac soldații în drum; 2. prăvălióră de scânduri (SIN. **magherniță**); 3. *fam.* casă próstă saŭ rĕŭ zidită.

Bărăgan 1. câmpie întinsă în județul Ialomița, lungă de 3—4 poște, lipsită aprópe cu totul de apă și arbori, partea cea mai sterilă a Munteniei. Ádi transformată în suhaturi și locuri de arătură.

barágiu n. lucrare artificială spre a opri apa unui rîu.

baragladină m. porcelul țiganului saŭ a țigăncéi: *am închis baragladina* AL.

bărănesc v. a dori fórte, a rîvni: *póte că tie îți bărăni atunci să-mi iei sufletul din mine* CN.

Baraș (Iuliu) m. distins medic și naturalist, născut în Galiția la 1818, veni în România la 1849, unde profesă sciințele naturale și muri la Bucuresci în 1863; a scris: *Minunile Naturei*.

bărat m. preot catolic: *ascultă cântările latinesci ale bărátului* ON.

baraterie f. fraudă comisă de un căpitan saŭ de echipagiul unei corăbii.

bărăție f. numele bisericilor catolice din România.

barbă f. 1. pĕr ce crește pe bărbie și pe fălcî (la om): *a-și rade barba*; 2. pĕrul de sub falcă la unele animale; 3. bărbie, locul barbeî: *bibe pe barbă*; 4. nume popular de plante: **barba boierului**, un fel de cicóre numită și *chica voinicului*; **barba călugărului**, cucută; **barba capreî**, un fel de sălată de érnă; **barba împĕratului**, un fel de viorea cu trei culorî; **barba lui Aron**, arumă; **barba sasului, ursului**, plante criptogame ce crește în locuri umede; **barba unguruluĭ**, soiŭ de garófă pĕróșă.

barbacană f. deschidĕtură făcută în zid spre a trage asupra dușmanului.

barbă-cot m. un fel de pitic rĕutăcios cu statul de o palmă și barba de un cot. Călare pe un iepure șchiop, el cutreieră lumea sub-pămînténa în poveștile populare: *Statu-palmă-barbă-cot*.

barbar a. și m. 1. străin de cultură, necivilisat: *popor barbar*; 2. crud, neomenos: *inimă barbară*; 3. incult, necorect: *stil barbar*. SIN. **sĕlbatic**.

barbaresc a. care ține de popórele Barbariei: *flotă barbarescă*. SIN. **berber**.

Barbari pl. nume dat popórelor sĕlbatice, cari deteră năvală în Imperiul roman (secolul III—V d. Cr.). Principalele fură în Galia: Burgundî, Alanî, Francî și Alamanî; în Italia: Visigoțî și Ostrogoțî; în Spania și Africa: Vandalî; în țĕrile române: Goții (250—376), Gepidî (450), Hunî (374—453), Slavî (sec. V), Avarî (555), Bulgarî (660—679), Ungurî (830), Pecenegî (894-1122), Cumanî (1050-1241) și Mongolî (sec. XIII).

Barbăria f. saŭ **Statele Barbaresci**, regiune la N. Africeî, coprinzĕnd Marocul, Algeria, Tunisia și Tripolitana, locuită la început de Berberî.

barbarie f. 1. starea omuluĭ barbar; 2. cruzime, neomenie. CRN. **civilisațiune, cultură, umanitate**.

barbarism n. cuvînt străin și contrar geniuluĭ limbeĭ naționale, ex. *travaliu, sinceramínte*. Barbarismele române se deosibesc după originea lor în: grecisme *(pliroforisesc, simandicos)*, latinisme *(audace, placid)*, slavisme *(dele, otnoșenie)*, galicisme *(orgoliu, ravagiŭ)*, germanisme *(conducu, conturb)*.

Barbă-roșie m. numele a doĭ frațî, piraț, dintre cari cel dintâiu coprinse Algerul (1516) și celă-lalt, amiralul luĭ Soliman II, după ce pustiĭ côstele Mediteraneĭ, fu învins de Carol Quintul în 1535.

Barbarossa m. supranumele dat luĭ Frideric I, împĕratul Germanieĭ.

bărbat m. 1. persónă de sex masculin în opozițiune cu **femeĭe**; 2. bărbat unit cu o femeĭe prin căsătorie (SIN. **soț**). || a. 1. harnic, sîrguitor (CRN. **leneș**); 2. curagios, energic (SIN. **viril**).

bărbățel m. 1. (desmierdător și ironic) bărbat; 2. partea bărbătéscă a animalelor.

bărbătesc a. 1. de sexul bărbaților (SIN. **masculin**); 2. vitéz, voinic: *fă piept bărbătesc* AL.

bărbăție f. 1. vîrsta bărbatuluĭ (SIN. **virilitate**); 2. curagiu, vitejie.

barbet m. cîine alb cu pĕr mițos, blînd și inteligent. SIN. **pudel**.

barbete pl. stuf de barbă lăsată să crească pe obraz. SIN. **favorite**.

bărbie f. 1. partea obrazuluĭ de sub gură, ascuțită în vîrf; 2. tot ce semĕnă bărbieĭ: *bărbia urechiĭ*.

bărbier m. cel ce taie saŭ rade barba, cel ce tunde pĕrul; **bărbier-basa**, odiniórá întâiul bărbier al Domnului: *bărbier-basa rădea cu bricele cele de mărgĕu* AL.

bărbieresc v. a tunde saŭ rade pe cineva.

bărbierie f. 1. meseria bărbieruluĭ; 2. prăvălia sa.

barbișon n. stuf de barbă la bărbie.

bărbos a. 1. cu barbă mare și désă; 2. cuĭ crește tare barba.

Barboși pl. 1. târg și stațiune de drum de fier în județul Covurluĭ spre V. de Galați, locul natal al luĭ Cuza; 2. localitate în județul Fălciu.

barbun m. pesce de rîu, lat și de formă ovală: *marinată de barbuni*.

barbur m. un fel de broderie pe partea de sus a cămășilor țerănescĭ.

Barbura f. ziua sfintei **Varvara** (4 Dec.) și datinile poporuluĭ din aceea zi. SIN. **borbóse**.

bărbușóră f. plantă ce semĕnă cu iedera. SIN. **cruțățea**.

Barca m. puternică familie cartagineză, representată de Amilcar și de cei doĭ fiĭ aĭ seĭ, Aníbal și Asdrubal, și care sta în rivalitate cu familia **Hanon**.

barcă f. luntre mică.

barcagiŭ m. cel-ce mînă o barcă. SIN. **luntraș**.

barcarolă f. cântecul gondolieruluĭ venețian.

Barcelona f. oraș în Spania, cap. Cataloniei, port fórte comercial pe Mediterana: 270,000 loc.

bard m. 1. poet care cânta isprăvile eroilor la Celți și la Gali; 2. poet eroic și liric: *și noĭ avem în vécul nostru acel soiŭ cinstit de bárdi* EM.

bardă f. secure de dulgher cu tăiușul lat și códa scurtă.

bardacă f. cană mică, ulcea cu tórtă de bĕut apă. || soiŭ de prune cu gât.

bărdaș m. cel ce lucrézá cu barda: lemnar saŭ dulgher.

bărduĭesc v. a lucra cu barda, a ciopli și netedi un lemn.

barem conj. măcar, cel puțin.

baretă f. căciulă roșie de lînă saŭ de păslă (mai ales la cardinalĭ).

barhent n. materie de ață și de bumbac.

baricadă f. șanț de apĕrare și oprire, făcut din buțĭ, care, lemne și bolovanĭ.

baricadez v. 1. a ridica baricade, a închide saŭ opri comunicațiunea cu baricade; 2. a se întări cu baricade, a se adăposti îndĕrătul unei baricade; 3. *fig.* a se închide spre a nu vedea pe nimenĭ.

barieră f. 1. închiderea drumuluĭ cu bucățĭ de lemn; 2. pórta orașuluĭ ce se închide nóptea cu o barieră; 3. biuróŭ, aședat la marginea orașuluĭ, spre a percepe taxa intrărĭĭ; 4. *fig.* obstácol.

bariș n. 1. un fel de țesătură de lână fórte subțire; 2. broboadă dintr'însa.

Bariț (Gheorghe) m. publicist și istoric ardelén. Fundatorul presei române de peste Carpați (1812—1893).

baritá f. oxid de bariu.

barîton m. 1. voce intermediară între bas și tenor; 2. un fel de instrument de musică cu córde.

barîu n. metal alb ca argintul, așa de móle în cât se póte tăia cu cuțitul. Descoperit de chimistul englez Davy.

Barnovschi (Miron) m. Domnul Moldovei, din némul Movilescilor, impopulă satele cu colonii aduse din Polonia. Fu mazilit și decapitat de Turci (1626—1630).

Bărnuț (Simion) m. erudit jurisconsult român, profesă mai întâiu la liceul din Blaj, luă parte activă la mișcarea ardelénă de la 1848 și funcționă apoi până la mórte ca profesor la facultatea juridică din Iași. Al seu *Drept public al Românilor* ridică exclusivismul la rangul de dogmă juridică (1808—1864).

baroc a. 1. bizar și supĕrător: *idee barocă*; 2. capricios: *stil baroc*.

barometric a. care se face cu ajutorul barometrului: *servicîu barometric*.

barometru m. instrument de fisică spre a măsura, după înălțimea colónei de mercuriu, presiunea atmosferică și variațiunile ei; inventat de Torricelli (1643).

baron m. 1. odinióră în Franța titlul marilor seniorĭ: *regele și baronii set*; 2. adĭ titlu de nobleță între conte și cavaler; 3. *fig.* om ce face pe marele: *trăiesce ca un baron*.

baronet m. în Anglia titlu între baron și cavaler.

baronie f. 1. calitatea baronului; 2. moșie care dă proprietarului ei titlul de baron.

baros n. ciocan mare de ferar.

barosan a. *fam.* gros la pungă.

baroscop n. un fel de barometru, în care o mixtură (de camfor și silitră stropită cu rachiŭ) indică vreme senină saŭ turbure, după cum sedimentul e solid saŭ cu fulgĭ.

baroŭ n. 1. îngrădire reservată advocaților pentru a pleda; 2. ordinul advocaților.

Bârsa f. 1. (**Țéra**) ținut al Brașovului; 2. (**Munții**) porțiunea Carpaților spre apus de munții Buzĕului, între carĭ e așezat Brașovul; 3. (**Rîul**) afluent de a stânga Oltului.

bârsan a. de la Bârsa: *oală bârsană*; **lână bârsană**, lungă, désă, móle și créță.

Barthelemy (Saint) m. diua st. Bartolomeŭ (24 August, 1572), când se făcu oribilul măcel al protestanților francesi (vr'o 25,000) din ordinul lui Carol IX și al mamei sale Caterina de Medicis.

burză f. mare pasere călĕtóre din genul picioróngelor cu pene albe peste tot corpul, afară de aripi, carĭ sunt negre; petrece la noi în timpul verei și sboră către Africa cu începerea frigurilor. Sin. **cocostîrc**.

bas n. 1. partea unei bucățĭ musicale, în care nu s'aud de cât sunete grave; 2. persóna care cântă părțile de bas; 3. violoncel și artistul care cântă cu violoncelul. Cfr. **soprano**.

baș n. 1. de frunte, cel dintâiŭ (în bine saŭ în rĕŭ): *baș boier, baș bătaŭș*; 2. de prima calitate: *cu guler de baș fir*. || n. agio (învechit).

basă f. tot ce servă a susține saŭ sprijini; 2. *fig.* temeiŭ, principiu: *egalitatea tuturor înaintea legiĭ e basa societățiĭ moderne*; 3. *Geom.* partea unuĭ triunghiŭ opusă creștetului; 4. *Chim.* orĭ-ce materie care, combinată cu un acid, formézĕ o sare. Sin. **fundament, temelie**.

baș m. odinióră mai marele peste cei-lalțĭ: *bărbier-baș*. Sin. **șef**.

basalt n. stâncă vulcanică de un negru albăstruiŭ saŭ cenușiŭ.

basaltic a. format de basalt.

basamac n. amestecătură otrăvitóre de alcool și de apă. Sin. **horĭercă, tărĭș, pocîrlă**.

basaochiŭ a. nebunatec, strengar: *vine basaochiŭ ăsta de-mĭ tăvălĕsce pânza* Al. Sin. **deșănțat**.

Basarab m. nume purtat de mai mulțĭ Domnĭ aĭ Țĕrĭĭ românescĭ, de la **Basarab-Ban**, care în 1241 opri pe Mongolĭ de a pĕtrunde în Muntenia, până la Radu-Șerban Basarab: Trugomir, Alexandru, Vladislav, Radu, Dan, Mircea, Laiot, Négoe, Mateiŭ (V. aceste nume). || (**cel Tinĕr**), numit și **Țepeluș**, fiul lui Laiot Basarab, Domnul Munteniei (1478—1483).

Basarabescĭ pl. familie veche și ilustră, originară din Oltenia, a dat un șir de Domnĭ Munteniei. De la Mircea cel Mare și de la fratele seŭ Dan. Basarabescĭĭ se fracționézĕ în **Dănescĭ** și **Drăculescĭ**, trăind în continuă dușmănie până în sec. XVI.

Basarabia f. 1. înainte de jumătatea sec. XV, numele Țĕrĭĭ Românescĭ întregĭ; 2. înainte de 1812, partea sud-estică a Moldovei, numită și **Bugiac**; 3. astădĭ provincie ruséscă între Nistru și Prut, așezată în partea resăritĕnă a Moldovei, din care făcea odinióră parte până la 1812, când fu anexată Rusiei. Partea-i meridională, restituită României la 1856, fu reluată de Rusia în 1878. Adĭ se împarte în 10 districte cu o populațiune de peste 1 mil. loc., dintre carĭ mai mult de jumătate Românĭ. Cap. *Chișinău*.

Basaua f. afluent d'a drépta Prutului, udă județele Dorohoiŭ și Botoșanĭ.

bașcă f. odinióră bastion: *în nópte aceea soldații bășcĭ* Băln.; 2. boltă, cămară boltită: *intrară în bașca rotundă* Od.

başca adv. 1. afară de: *başca ce ți-am dat*; 2. deosebit: *una vorbim, başca ne înțelegem*.

Băsca f. afluent d'a stânga Buzĕului.

Basci pl. popor de rasa Iberilor în numĕr de o jum. mil., pe cele 2 cline ale Pirineilor, grăind o limbă cu totul particulară.

Basel n. V. Basilea.

basculă f. balanță de cântărit greutățĭ marĭ.

băseță f. faptă saŭ vorbă josnică, purtare nedemnă. Cfr. **nobleță**.

băsez v. a pune temeiŭ pe, a se întemeia, a se sprĭjini.

başibuzuc m. («cap sucit») 1. infanterist neregulat în armata turcéscă; 2. *fig.* turburător violént.

basic a. *Chim.* care are caracterul de basă saŭ conține un exces de basă.

basilar a. *Anat.* pe care stă o parte a corpuluĭ: *os basilar*.

Basilea f. numit de Germanĭ Basel și de Francesĭ Bâle, oraș în Elveția pe Rin: 70,000 loc. Conciliu celebru (1431). Universitate de la 1459. Patria matematicilor Bernouilli și Euler.

Basilic (Iacob) m. V. **Despot-Vodă**.

Basilicata f. provincie a vechiuluĭ regat de Neapole, la V. de golful de Tarent: 525,000 loc.

basilică f. 1. (la Românĭ) edificiu unde se făcea judecățĭ și unde negustătorĭĭ trataŭ despre afacerile lor; 2. adĭ biserică fórte mare (**Sin. catedrală**): *basilica Sf. Petru din Roma*.

Basilicale f. pl. compilațiune grécă a dreptuluĭ roman, începută de împĕratul Basiliu și terminată de Leon Filosofuĭ (870—893).

basilicon n. alifie pentru cócerea bubelor.

basilisc m. 1. șérpe fabulos, a cărui privire causa mórtea; 2. *fig.* ochĭ de **basilisc**, rĕutăcioșĭ și scânteetorĭ; 3. soiŭ de șopîrlă din America de S., timidă și inofensivă.

Basiliu m. 1. numele a doĭ împĕrațĭ din Orient (867—1025); 2. V. Vasile.

basin n. 1. reservoriu într'o grădină; 2. *Geogr.* spațiu de pământ, ses mare, înconjurat de munțĭ saŭ de dĕlurĭ, prin care curge un fluviŭ de la isvor până la gura sa: *basinul Oltului*; 3. *Anat.* brâul de óse, formând partea inferióră a trunchiuluĭ la om.

basist m. cel ce cântă cu basul saŭ cu violoncelul.

Başkirĭ pl. popor tătăresc în numĕr de 750,000, sub stăpânirea Rusiei: *Başkirĭ sălbatecĭ cu sulițĭ lungĭ, cu ochĭ de ciur* Al.

basm n. istorisirea unei întâmplărĭ închipuite cu începutul stereotip: *a fost odată....* și al cărei element principal e miraculosul (zmeĭ, balaurĭ, dine, feți-frumoșĭ): *lume ce gândea în basme și vorbea în poesiĭ* Em. Sin. **poveste**.

basmă f. bucată de pânză saŭ de mătase: 1. de șters nasul saŭ sudórea (Sin. **batistă**); 2. de înfășurat gâtul; 3. de purtat lucrurĭ mărunte. Sin. **testemel, tulpan**.

basmangiŭ m. fabricant saŭ negustor de basmale.

basn n. basm: *câte basne firoscoşii spuiea în vilég* Pann.

băsnaş m. cel ce spune basme la seĝătóri.

băsnesc v. a povesti basme, a spune poveşti: *după cum se şi băsnesce pentru un nerod de mult* Pann.

bason m. 1. instrument de vînt cu ţévă; 2. cel ce cântă cu basonul.

basset n. un fel de joc în cărţi, asemenea lănschenetului.

Bassora f. oraş în Turcia de Asia cu 10,000 loc., odinióră fórte comercial (în 1770 avea 150,000 loc.).

basso-relief n. sculptură în relief pe un fond neted.

basta înt. destul! ajunge! (la jocul cărţilor).

Basta (George) m. general austriac, albanes de origine, guvernatorul Transilvaniei, învinse pe Mihaiŭ la Mirislău (1600) şi după victoria de la Goroslău (1601) puse să omóre pe eroŭ prin trădare în câmpia Turdei (1550—1607).

bastard a. m. 1. născut din părinţi necăsătoriţi; 2. fecior de lele, copil din florí; 3. *fig.* care nu mai are calităţile speciei sale, degenerat saŭ alterat: *ném bastard*; 4. scrisóre între ronda şi englesa. Ctm. **legitim.**

Bastarni pl. popor puternic, originar din Germania, se aşeda mai întâiŭ pe malurile Nistruluĭ şi în munţii Carpaţi (**Alpii Bastarnicí**). Către finele sec. II-d. Cr., Bastarniĭ, alungaţi de Goţi, începură să infesteze Dacia.

Bastilia f. faimósă închisóre din Paris, în chip de cetăţue cu turnurí, ziditá în 1369 de Carol V, coprinsă de poporul francez şi dĕrâmată în 14 Iulie 1789.

bastiment n. vas de navigaţiune de orí-ce transport saŭ mărime. Sin. **corabie.**

baştină f. moşie părintéscă, locul născerĭ; **de baştină**, din acel loc, neaoş.

băstinaş a. şi m. care e de baştină. Sin. **aborigen, indigen.**

bastingă f. pânză umplută cu lână în chip de saltea şi întinsă pe puntea de sus a corăbiceĭ (într'o luptă navală).

bastingăgiu n. zid de lemn ce apĕră puntea uneĭ corăbiĭ în cas de atac.

bastion n. lucrare de fortificaţiune, constând dintr'un zid de pietre saŭ cărămidĭ, umplut cu pământ, care ese afară din linia saŭ locul întărit. Sin. **meterez.**

baston n. 1. bucată de lemn, lungă şi subţire, ce se póte ţinea în mână; 2. lovitură cu bastonul; 3. (**de a**) numele unuĭ joc de copiĭ.

bastonadă f. 1. lovituri cu bastonul; 2. pedépsă aplicată încă la unele popóre. Sin. **falangă.**

bat v. (**activ**) 1. a lovi de mai multe orí: *el bate pe toţi*; 2. a dă lovituri: *bate la uşă*; 3. a băga, a înţepeni lovind: *bat cuie, parí*; a **bate toba**, a da un semnal lovind toba; *fig.* a **bate şéua**, a ţinti cu vorba, a face alusiune; 4. a da un tipar saŭ formă (lovind cu ciocanul): *bat fierul, banĭ*; 5. a juca bătând cu piciórele: *bat hora, brâul*; 6. a bătători, a străbate: *am bătut tóte drumurile*; a **bate podurile**, a umbla fără căpĕtâiŭ; *fig.* a **bate câmpiĭ**, a aiurí; 7. a învinge pe duşmanĭ: *Mihaiŭ bătu pe Turcí*; 8. a ataca, a bombarda: *trei dile bătură cetatea* Băls.; 9. a agita: *mĕ bate cugetul (gândurile)*; a **bate capul cuiva**, a nu-l da pace, a-l supĕra cu cererĭ; 10. a incomoda (prin cădere continuă): *sórele ne bătea în faţă*; 11. a strica, a vătăma: *bruma a bĕtut réŭ viile*; 12. a pedepsí: *D-ĕeŭ bătu pe Egiptenĭ cu dece plăgĭ*; (în blesteme serióse saŭ glumeţe): *bată-l norocul! să-l bată Dumneĕeŭ!* || (**neutru**) 1. a se agita, a se mişca: a sufla *(vîntul)*, a palpita *(inima)*, a suna *(ceasornicul)*, a lătra la vînat *(câinĭ)*; a **bate la cap**, a ameţí, a se sui în cap (de bĕuturĭ saŭ de cărbunĭ); a **bate la ochĭ**, a face mare impresiune, a plăcea vederĭ; 2. a cădea cu sgomot: *bate ploia, pétra*; 3. a ajunge până la, a străbate: *cât bate puşca*; 4. a da în, a se apropia (de culorĭ): *bate în verde*; 5. *fig.* (**cu**) a avea înclinaţiune saŭ afecţiune: *Luĭa nu bate nicĭ de cum cu Gulia* Al. || (**reciproc**) 1. a se luptă: *s'a bătut voinicesce*; 2. a se agita: *lacul în tremur somnoros şi lin se bate* Em.; *fig.* a-şĭ **bate capul**, a se frămînta, a cugetá adânc; a-şĭ **bate joc**, a rîde de cineva, a face ceva réŭ şi prost.

bată f. 1. fâşie mărginaşă de pânză orí de postav; 2. pl. V. **bete.**

bătĭ f. bĕţ lung şi gros: 1. de mînat vitele; 2. ca armă la bătaie. Sin. **bâzdógă, măciucă.**

bătaie f. fapta de a bate şi resultatul eĭ: 1. lovituri: *a da cuiva bătaie, a mâncá bătaie*; 2. luptă, bătălie; 3. sgomot la vênătóre (Sin. **ciulă, huituială, urc**); 4. clătinare, zgîtare: *bătaia vêntului, inimeĭ, ochiuluĭ*; 5. frămîntare cu mînteu: *bătaie de cap*; **bătaie de joc**, luare în rîs, lucru réŭ făcut; 6. lucrarea şi timpul când pescile îşi dépune icrele: *bătaia peşcetuluĭ*; 7. depărtarea până unde póte ajunge glonţele: *bătaia tunuluĭ*; 8. locul unde bate saŭ lovesce tare ceva: *în bătaia sórelui, focului*; 9. *Mus.* mĕsură, tact.

bătăiaş m. gonaciŭ care străbate pădurea, făcênd sgomot spre a eşí vênatul la puşcaşĭ. Sin. **hăitaş.**

bătăios a. 1. cuĭ îĭ place a se bate saŭ a se certa; 2. *fig.* strașnic (în bine saŭ în réŭ): *vin bătăios*; **femee bătăióşă**, frumósă şi cu înfăţişare hărbătéscă.

bătălamă f. chitanţă, înscris de anulare: *n'aĭ bătălama la mână.*

bătălie f. 1. bătaie mare, rĕsboiŭ între douĕ oştirĭ duşmane: *bătălia de la Călugăreni*; 2. ordinea în care se luptă oştile; 3. expediţiune, stare de vrăjmăşie între douĕ popóre: *au pornit la bătălie.*

batalion n. 1. trupă de infanterie, compusă din mai multe companiĭ; **şcóla de batalion**, teoria diferitelor manevre, ce cată a scí să le execute un batalion; 2. *fig.* fórte mulţi: *batalióne a plebeĭ proletare* Em.

bătăr conj. cel puţin, măcar (provincialism ardelenesc).

bătătarniciă f. plantă ce servă de nutreţ paserilor. Sin. **cruciuliţă, spĕlăcióşă.**

bătătoresc v. 1. a călca pământul cu piciórele ca să se aşeze, a-l netezí bine; 2. a închide vitele în bătătură.

bătătură f. 1. curte ţĕrănéscă, în special partea bătătorită a curţiĭ dinaintea casei: *are vile în bătătură*; 2. prispă pe lângă o cârciumă, unde se jócă: *flăcăiĭ jócă în bătătură*; 3. firul saŭ tortul, care se petrece cu ajutorul suveicĭi prin rostul întins pe rĕsboiŭ: *bătătura e de bumbac şi urzéla de in*; 4. piele grósă saŭ carne întăritá, ce se face la mâinĭ orí la picióre (de mult umblat saŭ de mult lucru): *am bătăturĭ*; 5. crengĭ uscate, cădute din arborĭ: *o babă aduna bătăturĭ.*

bătăuş a. şi m. care sare lesne la bătaie, cuĭ place cérta şi bătaia. Sin. **arţăgos, gălcevitor.**

Bataviă (Republica) f. nume ce purta Olanda de la 1795—1806, după ce fu cucerită de armatele francese.

Bataviĭ pl. popor germanic aşedat odinióră pe lângă gurile Rinuluĭ.

Batavia f. cap. insuleĭ Iava (Oceania): 100,000 loc. Reşedinţa guvernului posesiunilor olandese în Indiile orientale.

batel n. un fel de luntre.

bătélă f. bătătura rĕsboiuluĭ de ţesut.

bătelişte f. 1. ocol saŭ ţarc de vite; 2. bătătura unde se jócă: *unde era bătelişteа flăcăilor şi a fetelor* Cn.

bate-poduri m. care nu se astîmpĕră de pe drumurĭ. Sin. **hoinar, pierde-vară.**

batere f. lucrarea de a bate (după diferitele însemnărĭ ale verbuluĭ).

baterie f. 1. total de 6 tunurĭ cu accesoriile lor sub comanda unuĭ căpitan; 2. locul unde sunt aşedate spre a fi slobodite de odată; 3. şir de tunurĭ de fie-care laturĕ a corăbiceĭ; 4. companie de artilerie şi materialul eĭ; 5. *Fiz.* (**electrică**) reunire de bateriĭ de Leyda producênd electricitate; 6. *fig.* mijlóce de acţiune: *a-şi pregăti bateriile.*

bătător a. care bate: **bătător la ochĭ**, care preă se vede, care face impresiune, place vederĭ.

Bathori m. familie domnéscă a Ardélului, care a dat mulţi principi Transilvaniei: 1. Ştefan, fu ales Domnul Transilvaniei în 1571 şi rege al Poloniei în 1576, după fuga lui Henric de Valois (1522—1586); 2. Sigismund, de la 1586 Domnul Transilvaniei, aliatul lui Mihaiŭ-Vitézul, cedă ţĕra-ĭ

împĕratului Rudolf (1598), lăsând domnia în mâinile vĕrului seŭ cardinalŭl Andreiŭ, învins de Mihaiŭ Vitézul și ucis în fugă (1599); Sigismund reluă domnia în acelaș an, dar trebui din noŭ s'abdice (1602) și muri la Praga în 1613; 3. Gabriel, fiŭl luĭ Ștefan, ultimul dintre Bathori, ales Domn al Transilvaniei la 1608, năvăli în Țĕra Românéscă, pustiind și prădând (1610), alungat din domnie și asasinat în acelaș an.

batistă f. 1. pânză de in fórte subțire și albă: *cearșaf de batistă*; 2. basma dintr'însa.

batjoc v. a rîde de cineva: *mĭ bat joc de el.*

batjocoresc v. a lua în rîs, a aduce cuiva batjocură.

batjocoritor a. și m. cel ce batjocorésce, care face și aduce batjocură.

batjocură f. 1. luare în rîs, bătaie de joc crudă și ofensătóre; 2. obiect de batjocură: *să mórĭ mai bine de cât să ajungĭ batjocura lumiĭ* Isr.; 3. vorbă seŭ faptă injurióșă și plină de dispreț; 4. lucru rĕŭ făcut.

bătlan m. pasere de baltă din ordinul piciorónglor, care se hrănésce cu pescĭ și insecte aquatice. Sin. **erodiu, stîrc.**

bătlănos a. asemenea bătlanuluĭ: **șoim bătlănos**, pasere de pradă din genul șoimilor.

batog m. soiŭ de pesce de mare, sărat și uscat la sóre seŭ afumat. Sin. **gabeliaŭ.**

batogit a. *fig.* uscat, fript: *eștĭ bĕtrân, ostenit, batogit* Al.

batoză f. mașină pentru a bate grâul, pentru a scutura bóbele de grâŭ de spicul lór (înlocuind treerătorii cu îmblăciĭ).

batracieni m. pl. amfibiĭ cu pielea gólă, cu corpul îndesat, lipsiți de códă și trecênd prin multe metamorfóse: *brâsca.*

Battenberg m. V. **Alexandru.**

bătut a. 1. lovit, agitat: *bătut de tóte vênturile*; fig. *bătut de gânduri*; 2. bătătorit, călcat și netedit: *drum bătut*; *lapte bătut*, cătit spre a scóte unt; 3. țesut des: *pânză bătută*; 4. împodobit: *bătut tot cu pietre scumpe* Cn.; 5. stricat, vătămat: *lucrĭ bătute de brumă, boĭ bătuțĭ de jug*; 6. *fig.* pedepsit, ticălos: *om bătut de Dumnedeŭ.* || m. (ădică **ban**) monedă: *n'aĭ bătuțĭ?* Al.

Batu-Chan m. nepotul luĭ Gengis-Chan, împĕrat al Mongolilor, întreprinse o mare expediție în Europa, invadând Rusia, pe care Mongolii o stăpânirĕ apoĭ timp de două secole (1241—1313).

Batum n. oraș și port pe Marea Négră, cedat Rușilor de Turcĭ în 1878; 21,000 loc.

bătuta f. un fel de horă țĕrănéscă cu mișcărĭ repedĭ și vióie.

baŭ! int. cu care se sperie copiiĭ.

Bavariu f. regat al Imperiuluĭ german cu cap. *Munich*: 5 mil. loc. (Bavares).

Bayard m. faimos eroŭ francez, supranumit *Cavalerul fără frică și fără pată* (1476—1524).

Bayle (Pierre) m. (cit. *Bel*) filosof sceptic francez, autorul unuĭ *Dicționar istoric și critic* (1647—1706).

Bayreuth n. oraș în Bavaria pe Mein: 24,000 loc. Teatru construit pentru operele luĭ Wagner.

bazaconie f. 1. nelegiuire: *bazaconiĭ, de carĭ iscodesce și vrăjesce dracuĭ* Cn.; 2. necuviință, vorbă seŭ faptă extravagantă: *cum potĭ să-ți închipuiești asemenea bazaconiĭ?* Al. Sin. **comedie, poznă, năsdrăvănie.**

Bazaine m. (cit. *Bazen*) ex-mareșal de Franța, condemnat la mórte și degradare pentru purtarea-i trădătóre de la Metz în 1870, el scăpă și muri la Madrid (1811—1888).

bazar n. 1. târg public în Orient; 2. loc acoperit unde se vînd tot felul de mărfurĭ.

Bazargik n. oraș în Bulgaria cu 9,500 loc. Târg însemnat în Iunie și Iulie. Prin împrejurimĭ isvóre termale.

băzdăganie f. ceva rar și afară din cale: *ce băzdăganie mai este și aia?* Isr. Sin. **pocitură.**

bâzdoc n. arțag: *din chiar semn îĭ sare bâzdocul.*

bâzdógă f. bĕț gros, bâtă.

bazea f. materie cu urzéla de ață și bătătura de bumbac.

Baziaș n. oraș în Banat la N.-E. de Temișóra, port pe Dunăre și stațiune de cale ferată.

bdelliu n. gumă-rĕșină cu gust amar și miros respingĕtor, analógă smirnei.

Beaconsfield (Conte de) m. (cit. *Bikonsfild*), V. **Disraeli.**

beatific v. a aședa între sfinți, a pune în numĕrul fericiților. Sin. **canonisez.**

beatitudine f. fericire perfectă, de care se bucură aleșiĭ în împĕrăția cerurilor.

Beatrice f. iubita luĭ Dante, imortalisată de dînsul în Divina Comedia (m. 1290).

Beaumarchais (**Caron de**) m. (cit. *Bomarșe*), scriitor francez, autorul *Bărbierului din Sevila* și al *Însurătórei luĭ Figaro* (1732—1799).

bec n. țéva unei lămpi cu gaz neriam: *candelabru cu șése becurĭ.*

becar n. *Mus.* semn pus înaintea unei note, ce fuse ridicată seŭ scăzută cu un semi-ton, spre a-ĭ reda tonul natural.

becață f. pasĕre călĕtóre din familia piciorónglor, cu ciocul lung și bună de mâncat. Sin. **sitar, fluerător, șnep.**

becațină f. pasere asemenea becațeĭ, dar maĭ mică. Sin. **berbecuț.**

Beccaria m. publicist și economist italian, autorul tractatuluĭ despre *Delicte și pedepse* (1738-1794).

becer m. odiniór cel ce purta grijă de beciul domnesc, bucătarul Curții.

becher a. și m. 1. neînsurat; 2. cal de poște spetit. Sin. **flăcău, burlac, holteiŭ.**

Bechet n. sat în județul Dolju și port pe Dunăre (înființat în 1873): 1000 loc. La 1828 se dete aci o bătălie între Rușĭ și Turcĭ.

bechiŭ adv. nimic: *nu scie bechiŭ.* Sin. **bóeă.**

becisnic a. care nu-ĭ bun de nimica: 1. nevoiaș, slăbănog; 2. pĕcătos, mișel. Sin. **imbecil.**

becisnicie f. starea celuĭ becisnic: imbecilitate.

Beciŭ n. numele popular al Vienei.

beciŭ n. pivnița boltită pentru ținut de ale mâncărĭ și băuturĭ.

Beda (**Venerabilul**) m. învĕțat teolog și istoric englez (673—735).

bedenițĕ f. un fel de obiect cusut cu fir și legat de vestmînt cu ciucurĭ peste genuchĭ (la preoțĭ).

bedreag n. scaun seŭ masă de cismar.

beduin a. și m. 1. arab care trăiesce în pustietate: *prin deșert străbat sălbatec marĭ familiĭ beduine* Ex.; 2. *fig.* om brutal.

bec! int. prin care se imitézĕ strigătul oilor.

Beethoven (**Ludvig** van) m. cel maĭ mare compositor din sec. XIX, discipol al luĭ Mozart și Haydn; născut la Bonn și mort la Viena, autorul unor admirabile *simfoniĭ* și *sonate* (1770—1827).

Bega f. 1. rîŭ în Banat, afluent d'a stânga Temeșului; 2. (**Canalul**) d'a lungul rîuluĭ: 30 km.

beglerbeiŭ m. guvernator general al unei marĭ provinciĭ turcescĭ (pașă cu 3 tuiurĭ): *beglerbeiul Rumeliei* Bărc.

behăiesc v. a striga ca oile.

behăit n. strigătul oilor.

behehe int. bee! *pentru behehe vor prăpădĭ și pe milohoĭ* Negr.

beilic n. 1. odinióră palatul înalților demnitarĭ aĭ Porții în Bucurescĭ (numit la Iași **Conac**); 2. clacă în folosul Domnuluĭ; 3. *fig.* lucru greŭ și fără folos: *a lucra de beilic.*

beiŭ m. 1. titlu dat de Turcĭ guvernatorului unei provinciĭ seŭ unuĭ oraș (maĭ mic de cât **pașă**); 2. în special, titlul Domnilor românĭ; 3. partea scobită a arșiculuĭ ridicat în sus (Cr. **siciŭ**): *jocul în beiŭ bun.*

Belus n. numit de Ungurĭ **Belényes**, orășel pe Crișul Negru în munțiĭ Biharuluĭ: 2600 loc. Mine de fier și de aramă.

beizadea m. fiŭ de Domn (ădĭ maĭ mult ironic) Sin. **prinț.**

bejenar m. fugar, emigrant: *un bejenar vrea să intre argat la mine* Al.

bejenăresc v. a lua fuga, a emigra: *aŭ bejenărit toțĭ Româniĭ de spaimă* Od.

bejenăvit n. emigrațiune: *care pôte fi pricina acelui bejenărit?* Negr.

bejenesc v. (învechit) a fugi dinaintea unei invasiuni vrăjmașe.

bejenie f. 1. fuga dinaintea dușmanuluĭ; 2. în special fuga popora-

lui la munți după învingerea eteriștilor de către Turci (1821): *din vremea bejeniei* Al.; 3. roirea albinelor din stup: *vedi bejenii de albine* Ear.

Belu m. nume purtat de 4 regi ai Ungariei, din nemul Arpadilor, de la 1061—1270.

belăcósă f. un fel de batistă sau țesătură din bumbac: *rochie de belăcósă roșie sau galbenă* On.

beladonă f. plantă veninósă din familia solaneelor, întrebuințată în medicină. Fructul ei sémănă cu o cireșă și sucul ei servă de suliman (de unde și numele de *cucónă frumóasă*). Sin. **mătrăgună**.

belalău a. care aduce nenorocire: *păserile sunt belalăe*.

belciug n. inel de fier sau de alt metal: *belciug de aur la ritul porcului*. Sin. **verigă**.

belciugat a. încovoiat, rotund: *córne belciugate*.

beldie f. prăjină lungă și dréptă: *ce scie boul de beldie*.

Beldiman (Alecu) m. scriitor român de la începutul acestui secol, a scris o cronică rimată despre nenorocirile Moldovei în timpul Zaverei: *Jalnica tragodie* (1750—1825).

belea f. 1. nenorocire, supărare, încurcătură neașteptată: *a da de belea, a-și găsi beléua*; 2. greutate anevoie de suferit: *nu pot scăpa de beléua asta de om*. Sin. **nevoie, năpaste**.

bele-arte f. pl. artele cari au de obiect exprimarea frumosului (pictura, sculptura, architectura): *Școlă de bele-arte*.

bele-litere f. pl. literatura ca mijloc de expresiune a frumosului: *poesia, eloquența*.

belemnită f. scoică fosilă în formă de săgétă sau de cilindru țuguiat, numită de popor *pétră de trăsnet*.

belesc v. 1. a lua pielea de pe o ființă vie (Sin. **jupoiu**): *belesc un boŭ*; 2. *fig.* a despuia, a stórce: *el ne bélesce și ne prădă* Negr.; 3. a lua scórța de pe plante; 4. a deschide ochii peste măsură (din mirare sau prostie).

bel-etagiu n. 1. primul etagiu al unei case; 2. lojele din scenă, într'un teatru.

beletrist m. versat în literatură, Sin. **literator**.

beletristică f. literatura în special romantică: poesie, narațiuni de călătorii, articole de critică literară și estetică.

belfer m. *fam.* pedagog ordinar, dăscălaș.

Belgia f. regat în centrul Europei, la N. Franței cu 6 mil. loc. cap. *Bruxela*. Agricultura, industria și comerțul Belgiei au ajuns la o mare desvoltare, mulțumită numeroaselor ei sedimente de huilă (**Belgian**).

Belgrad n. cap. Serbiei la confluența Savei cu Dunărea, numită de Romani **Singidunum**, cu o posițiune militară admirabilă: 38,000 loc. Academie. Victoria lui Huniade asupra lui Mahomed II (1456). Aci se încheiă în 1739 tractatul de pace între Austria și Turcia, prin care se înapoia Munteniei Banatul Craiovei.

Bĕlgrad n. 1. numele românesc al orașului *Alba-Iulia*; 2. numele slavon al *Akkermanului*.

belhiță f. mamifer carnivor din genul dihorului, a cărui blană e fórte întrebuințată. Sin. **jder, singép**.

belicos a. și m. cui îi place résboiul, curagios, résboinic: *vestit prin multe fapte belicóse* Bălc.

beligerant a. care s'află în résboiu: *părțile beligerante*. || m. pl. cei ce portă résboiu.

Beligrad n. numele popular al Belgradului sârbesc.

Belisar m. general al împăratului Justinian, bătu pe Vandali în Africa, pe Ostrogoți în Italia și muri disgrațiat. Tradițiunea, că ar fi ajuns orb și cerșetor, e falsă (505—565).

Bell (Andreiŭ) m. preot anglican din Scoția, fundatorul metódei învățământului mutual.

Bellerofon m. 1. eroŭ mitic, învingător al Chimerei și al Amazonelor: **scrisórea lui Bellerofon**, scrisóre perfidă și fatală pentru aducătorul ei; 2. numele corăbiei, care în 1815 duse pe Napoleon I la St. Elena.

Bellini m. ilustru compositor italian, autorul *Normei* și al *Somnambulei* (1802—1835).

Bellona f. deița résboiului, sora lui Marte.

belșiță f. 1. crin de baltă sau finul cămilei; 2. trestie de bambu.

belșug n. abundanță, îndestulare: *trăiesce în belșug*.

Belt (Marele și Micul) n. strîmtori în insulele danese, cari unesc Cattegatul cu marea Baltică.

beltea f. șerbet de dulcéță, must de póme: *beltea de gutui*.

Beluciștan n. țéră în Asia, între Persia și Industan, cu cap. *Kelat*: 2 mil. loc.

belvedere n. terasă, foișor în vîrful unei case sau pe un loc înalt, de unde vederea se întinde în depărtare.

Belzebut m. 1. («deul muscelor»), divinitate la Filisteni; 2. căpetenia demonilor în Evanghelie.

Bem (Iosif) m. general polonez în serviciul revoluțiunii maghiare de la 1848—1849, fugind în Turcia, se turci și muri la Alep (1795—1850).

bemol n. *Mus.* 1. semn ce scade nota cu un semi-ton; 2. nota cu acest semn.

Benares n. oraș în India engleză pe Gange: 200,000 loc. Metropola religiunii brahmanice.

benchet n. ospăț de petrecere cu băutură și joc: *la benchete bravii nu se mai adună* Bod. Sin. **banchet**.

benchetuiesc v. a petrece într'una cu mâncare, băutură și joc.

Bender n. numele turcesc al **Tighinei** în Basarabia, cetate tare pe Nistru: 24,000 loc. Celebră în istoria Moldovei. Reședință provisorie a lui Carol XII, regele Suediei, după pierderea bătăliei de la Pultava (1709).

Benedict m. 1. (St.) vestit călugăr italian, fundatorul ordinului benedictinilor de pe muntele Cassin (Italia), ordin care a numărat printre membrii săi o mulțime de eruditi laborioși și modești (480-543); 2. numele a 14 papi, dintre cari cel mai celebru fu Benedict XIV (1740-1758).

benedictin m. 1. călugăr din ordinul St. Benedict; 2. *fig.* om erudit, de o știință profundă și solidă: *e un adevărat benedictin*.

benedictină f. un fel de licher.

benedicțiune f. bine-cuvîntare solemnă: *benedicțiunea religiosă e obligatóre pentru căsătorie*. Ctn. **maledicțiune**.

beneficient m. persónă în beneficiul căreia se dă o representațiune teatrală.

beneficiez v. a trage folos. Sin. **profit**.

beneficiu n. 1. folos, câștig; 2. venitul de la o demnitate eclesiastică (în Biserica catolică); 3. *fig.* **sub beneficiu de inventar**, cu reserva de a verifica.

bene-merenti m. («celui ce a binemeritat») medalie sau decorațiune română, dată celor ce au adus servicii literelor, științelor și artelor.

benevol a. de bună voie: *contribuțiune benevolă*.

benga m. unul din numele necuratului: *Iua-te-ar benga!*

bengal a. din Bengal: **foc bengal**, un fel de artificiu, originar din India, luminos ca sórele.

Bengal n. 1. (**Președința**) vastă regiune a Indiei engleze cu cap. *Calcuta*: 43,000,000 loc.; 2. (**Golful**) partea Oceanului Indian între Industan și Indochina.

bengali m. soiu de vrabie din regiunile tropicale: *glasul ei mai dulce îi pare de cât a lui bengali* Negr.

bengalină f. stofă de mătase cu lână.

benghiă n. 1. bucățică de taftă négră, ce femeile își pun cu pucioŭ pe față ca s'arate mai albe; 2. fig. *glodu 'ți lipesce benghiuri pe nas* Al.; 3. semn preservativ, făcut la copii, din noroiu sau din seu luat de sub papuc. Sin. **mursă**.

Beniamin m. 1. al doi-spre-decelea și cel din urmă fiu al lui Iacov; 2. numele unui trib al lui Israel; 3. *fig.* copil preferat, obicinuit cel mai tinér. || (**de Tudela**) rabin călător, care a dat în itinerarul seu (1160—1173) prima scire despre Românii din Macedonia.

beniș n. odinióră manta lungă cam strînsă pe corp cu mâneci largi sau și fără mâneci (purtat în urmă de lăutari): *acum mi se mucedesce cobza sub beniș* Al.

benișel n. mântăluță: *benișel de felendreș albastru* Negr.

benoár n. lojele de jos într'un teatru.

bente pl. lanțuri, fĕre: *să-l puie*

în bente și să-l ducă la zapciu Pann. V. bantă.

Bentham (Ieremia) m. publicist englez, autorul mai multor scrieri de legislațiune și de morală, în care stabilește doctrina utilitarismului (1748—1832).

benzină f. ulei volatil, extras din gudronul de huilă, servă a scóte petele, curățindu-le de grăsime.

benzoe m. substanță aromatică, ce curge dintr'un arbore de India, întrebuințată în medicină și parfumerie.

benzoic a. acid extras din benzoe.

Beoția f. țeră în Grecia antică, la N. de Peloponez, cu cap. *Teba*.

Beoțian a. și m. 1. locuitor din Beoția; 2. *fig.* om stupid, grosolan.

Beranger m. cel mai popular dintre poeții lirici francesi, autorul faimóselor *Chansons* (1780—1857).

berar m. cel ce fabrică saŭ vinde bere.

berărie f. locul unde se fabrică saŭ se vinde bere.

Berat n. saŭ **Belgradul Albaniei**, cetate în Albania cu 10,000 loc.

berbant m. și a. om desfrînat, ușuratic: *toți cu inime ușóre, toți gagaonici și berbanți*; Em. Sin. **craidon**.

berbănție f. 1. purtarea berbantului, desfrînare; 2. faptă de berbant: *dar de berbănție* Al.

berbantlîc n. desfrînare: *te-i fi dus prin lume după berbantlîcuri* Cn.

berbece m. 1. partea bărbătéscă a oiĭ; 2. unéltă de bătut parĭ; 3. mașină de rĕsboiŭ, cu care cei vechĭ dĕrămaŭ zidurile unuĭ oraș; 4. unul din cele 12 semne ale zodiaculuĭ.

berbecel m. 1. berbece mic; 2. V. sfrancioc.

berbecuț m. 1. berbeče mic; 2. numele popular al becațineĭ, care nu cântă, ci sbĕră ca berbecele.

berbelĕca (d'a) adv. de a róta saŭ de a rostogoli (cum fac berbeciĭ, când se lovesc cu furie în capete): *mĕ dau d'a berbelĕca*.

berbelîc n. peșchir de bărbierit: *berbelîcuri pentru ras* Al.

Berberi pl. nume generic al popórelor primitive din Africa nordică și carĭ nu sunt de rasă arabă.

berberiță f. arbust spinos, din ale căruĭ fructe acre se face dulcéță, șerbet, etc.; lemnul seŭ dă o vopsea galbenă și scórța-ĭ se întrebuințéză în medicină ca astringent.

berbințĭ f. gălétă saŭ putinciŭ de frămîntat cașul: *când e brânză, nu-i berbințĭ*.

berbuncă f. horă jucată cu ocasiunea înrolărĭĭ recruților ardeleni.

berc a. cu códa scurtă saŭ fără códă (vorbind mai ales de paseri): *găină bercă*.

Berdicev n. oraș în Rusia, lângă Kiev; 57,800 loc.

bere f. 1. acțiunea de a bea; 2. bĕutură fiartă din apă, orz și hameiŭ.

berechet n. 1. belșug: *are bani berechet*; 2. *fig.* om, nu glumă: *sciŭ că eșci berechet bun* Cr. Sin. **pómă, sculă**.

beregată f. partea internă a gâtuluĭ, canalul de înghițire și de respirațiune. Sin. **gâtlej**.

Berenice f. principesă ebreă, fiica luĭ Agripa, rege din Iudea, pe care Titu o duse la Roma, dar n'o luă de soție, ca să nu irite pe Romani.

Beresina f. riŭ în Rusia, afluent al Niprului, celebru prin trecerea desastrósă a Francesilor la retragerea din Moscova (1812).

beretă f. șapcă studențéscă rotundă și lată.

bergamotă f. o varietate de pere.

Berheciŭ n. 1. afluent al Bârladului; 2. plasă în județul Tecuciĭ.

beril n. varietate de smarald, numit și **aqua-marină**.

Bering m. navigator danez în serviciul Rusiei, descoperi marea și strîmtórea, ce-ĭ pórtă numele (1725—1728). || 1. (**Strîmtórea** de) brat de mare între Asia și America de N.; 2. (**Marea** de) partea septentrională a Oceanuluĭ Pacific, între Asia și America.

berjeră f. fotoliu larg și adînc garnisit cu perne moĭ: *s'a trântit pe o berjeră*.

Bârlad n. 1. cel mai însemnat afluent d'a stînga Siretuluĭ, care udă orașul cu acelașĭ nume; 2. capitala județuluĭ Tutova, aședată pe apa Bârladuluĭ cu 25000 loc. (**Bârlădán**).

berlant n. numele popular al briliantuluĭ: *am pierdut un diamant mai frumos de cât berlant* Pann.

berlic n. 1. asul cărților de joc; 2. spetéză mijlocie la zmeul de hârtie.

Berlin n. cap. regatuluĭ Prusieĭ și a imperiuluĭ Germanieĭ, pe Sprea: 1,300,000. Aci semnară puterile europene în 1878 tractatul relativ la cestiunea Orientuluĭ, prin care se recunóște independența regatuluĭ Românieĭ cu sacrificiul Basarabieĭ meridionale (restituită Moldovei în 1856) și dându-i-se în schimb Dobrogea (Berlines).

berlină f. trăsură suspendată cu 4 róte și 2 fundurĭ.

Berlioz m. compositor francez, a scris *Damnarea lui Faust* și *Romeo și Julieta* (1803-1869).

bermă f. drum îngust pe marginea unuĭ canal de șanț.

Berna f. cap. Elveției pe Aar cu 45,000 loc. Patria luĭ Haller.

Bernadotte m. mareșal francez, adoptat în 1810 de Carol VIII, regele Suediei, căruia îĭ urmă pe tron în 1818, sub numele de Carol XIV (1764—1844).

Bernard (St.) m. 1. vestit călugăr francez, adversarul luĭ Abelard, fundă abația din Clairvaux și predică a II cruciată (1091—1153); 2. munte al Alpilor, între Elveția și Italia, cu un faimos ospiciu.

Bernard (Claude) m. ilustru învĕțat francez, creatorul fisiologieĭ experimentale (1813—1878).

Bernardin de St.-Pierre m. celebru scriitor francez, autorul romanuluĭ *Paul și Virginia* (1737—1814).

bernardin m. 1. călugăr din tagma St. Benedict, reformată de St. Bernard; 2. câine mare, cu pĕrul lung, dresat de călugării de la St. Bernard să umble în munți după călĕtorii rătăciți și să-ĭ aducă la ospiciul d'acolo.

berneveci pl. năzdrăvanĭ largĭ (țărănescĭ, un fel de iță).

Bernini m. architect, sculptor și pictor italian, supranumit *al doilea Michel-Angelo*, autorul colonadeĭ din piața St. Petru din Roma (1598—1680).

Bernoulli m. numele uneĭ familiĭ elveține de matematicĭ celebrĭ în sec. XVII și al XVIII (1654—1782).

Berosiu m. istoric chaldeu, a cărui istorie scrisă grecesce s'a pierdut (sec. III a. Cr.).

bersalier m. soldat pedestru din armata italiană.

Bert (Paul) m. fisiologist și politician francez, mort ca guvernator al Tonkinuluĭ (1833—1886).

Berta f. numele mai multor regine francese, între carĭ și *Berta cu piciorul mare*, mama luĭ Carol Magnu.

bĕrtă f. 1. gătélă de cap la fetele țărance, în formă de diademă; 2. la hainele femeescĭ, podóbă ce înconjură sînul.

Berzava f. 1. afluent d'a stînga Temeșuluĭ: 150 km.; 2. munte care se înalță între Temeș și Berzava.

Berzeliu m. ilustru medic și chimist sueded (1779—1848).

besaceŭa f. cutie saŭ lădiță frumos lucrată (pentru lucrurĭ de cusătură).

Besançon n. cetate în Franța cu 56,000 loc. Academie, Archiepiscopie, Curte de Apel. Patria luĭ Victor Hugo.

Bésarabia f. V. Basarabia.

Beșchereciŭ n. oraș comercial în Banat: 20,000 loc.

beschie f. ferestrăŭ mare.

beset n. doĭ așĭ, în jocul trictrac.

bĕșic v. 1. a face saŭ produce bĕșicĭ; 2. a se umfla: *pielea i se bĕșicĕ*.

bĕșică f. 1. receptacul membranos în corpul omuluĭ, conținând urina saŭ fierea; 2. ochiŭ de ferestră din piclea, ce înfășură mațele dobitócelor: *o bĕșică în loc de sticlă e întinsă în fereastra* Em.; 3. mică umflătură pe piclea omuluĭ, produsă prin arsurĭ saŭ alt ceva; 4. picătură mare: *ploĭe cu bĕșicĭ*; 5. glob de licid format prin aer: *bĕșică de săpun*.

bĕșicat a. umflat, rotund: *dungĭ bĕșicate*.

bĕșicată f. varietate de strugure cu bóbe albe rotunde și cu petița subțire.

bĕșicos a cu multe bĕșicĭ saŭ bubulițe.

bĕșicóșă f. un fel de garófă umflată și lipicióșă.

beșlégă m. 1. V. **beșli-aga**; 2. (ironic) babalîc.

beșli-aga m. odinióră căpitan de beșliĭ, câte-unul în fie-care județ, iar la București și în Iași câte un **baș-beșli-aga**.

beșlic n. veche monetă turcească în valóre de 5 lei sáu 5 parale.

beșlíi pl. 1. odiniórĭ corp de călăreți fruntași, compus din Turci sáu Tătarĭ; 2. garda călărécĭa a marelui Vizir.

Bessíi pl. antic popor tracic, aședat în munții Balcanĭ.

bestial a. cu aplecări de bestie, neomenos, dobitocesc. Sin. **brutal**.

bestialitate f. 1. faptă de bestie; 2. caracterul celui care se dedă instinctelor dobitocescĭ. Sin. **brutalitate**.

bestie f. 1. animal cu instincte sângeróse, féră; 2. *fig.* om fără îndurare, crud ca o féră sălbatică.

bét a. 1. care a băut prea mult; 2. *fig.* amețit, cu mintea orbită de pasĭúnĭ: *bét de biuarie, de glória*.

bĕț n. baston.

bețĭ f. un fel de joc în cărțĭ.

bete f. pl. 1. cingétóre mai ingustă de cât brîul sáu șerpariul: *a da pe bete afară*, a se scăpa de cine-va alungându-l; 2. brănișor împletit de țĕrance din lână coloratĭ cu ciucurĭ la capete. V. **bată**.

betég a. 1. vătămat în vr'o parte a corpului: schilod, olog, ciung; 2. nevoiaș, neputincios.

betegesc v. a se vătăma într'o parte a corpului.

betel n. plantă din India asemenea piperului și ale cărui frunze se mestecă.

betélă f. valul de fire (de aur sáu de argint), ce pórtă mirésele pe cap, în diua cununiei.

betelíe f. 1. fășie din partea de sus a nădragilor sáu mănecа cămășii (Sin. **chenar**); 2. cusătură circulară pe marginea unei (eseturĭ: rețec, tivitură latĭă.

betesúg n. bólă: *betesúg de tuse*.

Bethlen-Gábor m. Domnul Transilvaniei, ales în 1613 cu ajutorul Turcilor, proclamat rege al Ungariei în 1620, dar renunță după un an la acéstă corónă (1580—1629).

Betica f. vechiul nume al Andaluziei (Spania).

bețíe f. 1. starea omului bét; 2. petrecere cu bețíe, orgie: *o duce într'o bețíe*; 3. învĕțul sáu patima de a bea prea mult; 4. *fig.* transport, entusiasm: *bețía succesului*; 5. *fig.* exces: *bețíe de cuvinte*.

bețív a. și m. care bea peste măsură, care are patima sáu darul beției.

bețívan a. și m. bețív mare, bețív împĕrătesc.

Betleem n. sat în Palestina, unde se născură David și Isus, adĭ cu 3000 loc. Sin. **Vicleim**.

beton n. amestec de pietriș, var hidraulic și nisip pus în apă.

betonícă f. plantă din familia labiatelor, cunoscută prin proprietățile purgative ale rădăcinei sale și prin proprietățile sternutatorie ale frunzelor sale. Sin. **vindecea**.

bĕtos a. și adv. drept și țĕpĕn.

bĕtrân a. 1. care trăiesce de mult timp: *om bĕtrân*; 2. care a fost într'un trecut depărtat, forte vechiŭ (Sin. **antic**): *din vremile bĕtrâne, datine bĕtrâne*. || m. 1. om în ultima virstă a vieții: *un bĕtrân*; 2. pl. cei ce aŭ trăit odată, cei ce au fost în timpurĭ depărtate de noĭ: *cuvinte din bĕtrâni*. Crn. **tinĕr**.

bĕtrânatec a. 1. care pare mai bĕtrân; 2. cu apucăturĭ de bĕtrân: *jime bĕtrânatec*.

bĕtrânesc a. 1. ce ține de om bĕtrân: *apucăturĭ bĕtrânescĭ*; 2. care vine de la bĕtrânĭ (bunĭ, străbunĭ, etc.), din vechime: *cântec bĕtrânesc, vorbă bĕtrânéscă*.

bĕtrânețe pl. 1. ultima virstă a vieții, cam de la 60 anĭ; 2. oamenĭ bĕtrânĭ: *respectați bĕtrânețele*. Crn. **tinerețe**.

bĕŭ v. 1. a sorbi cu gura și a înghiți un licid; 2. a trage pe gât fumul, a fuma: *bĕŭ tutiun*; 3. a bea fără măsură, a avea darul beției: *cam bea*.

bĕut a. 1. care a băut: *nemâncat și nebĕut*; 2. care e bét: *e bĕut de dimineță*. || n. fapta de a bea: *bani de bĕut*.

bĕutor a. și m. care bea.

bĕutură f. 1. orĭ-ce licid care se bea: *apa e bĕutura cea mai sănătósă*; 2. în special bĕutură spirtósă (vin, rachiŭ, licher); 3. medicament care se bea: *bĕutură adormitóre*.

Beyrut n. oraș în Turcia asiatică (Siria), port comercial pe Mediterana: 85,000 loc.

bez adv. afară de (învechit): *bez comisionul d-tale* Al.

bezea f. 1. semn de sărutare cu vîrful degetelor (către o persónă depărtată): *ĭi face bezele, versurĭ ĭi cîtesce* Pann; 2. un fel de prăjitură cu ouĕ și zahăr.

bezeréi pl. încreițitură din corpul animalelor. Sin. **prapur**.

bezmăn n. 1. odiniór dare pentru locul cărciumelor; 2. arendă pe mai mulțĭ anĭ. Sin. **embatic**.

bezmetic a. nebun, zăpăcit: *albinele umblaŭ desmetice de colo până colo* Cn. Sin. **desmetic**.

bezmeticesc v. 1. a înebuni; 2. a rătăci ca un nebun: *albinele bezmeticesc fără matcă*. Sin. **năucesc**.

beznă f. întunecime adîncă: *întunerice beznă*.

bezoar n. un fel de pétră, ce se formézĕ în corpul unor animale și căreia Orientalii îĭ atribue virtuțile unuĭ remediŭ infalibil.

Bias m. filosof antic, unul din cei 7 înțelepțĭ aĭ Greciei (sec. VI a. Cr.).

biban m. pesce cenușiŭ-verdĭuĭ, trăiesce în ape dulcĭ și e lacom ca știuca. Sin. **costrĕș, rĕspĕr, șalău**.

bibasíe a. *Chim.* ce conține de două orĭ atâta basă cât sarea neutră.

bibeloŭ n. mic obiect de curiositate sáu de lux.

biber m. 1. castor, mai ales blana sa; 2. un fel de postav.

biberon n. vas mic cu un cioc sáu țĕvă spre a da de supt copiilor sáu bolnavilor.

Bibescu m. 1. (**George**) Domnul Munteniei, partisan declarat al Rușilor, sub care se făcu emanciparea țiganilor (1842—1848); 2. (**Barbu**) V. **Știrbeiŭ**.

bíbic m. ciovlică moțată: *iată-le 's bíbicĭ haziie* Al.

bibil n. 1. cusătură în formă de dințișorĭ pe marginea unuĭ guler sáu mâneci: *cămașă de borangic refecută cu bibilurĭ*.

bíbilică f. pasĕre ceva mai mare de cât găina, originară din Africa, pe cap cu un fel de coif de corn; penișul ei albastru-cenușiŭ e presărat cu pete albe. Sin. **cățâ**.

biblic a. 1. propriu bibliei: *stil biblic*; 2. relativ la biblic: *Societatea biblică*, înființată la Londra în 1804 pentru respândirea Sf. Scripturĭ printre popóre.

biblie f. 1. cărțile sfinte ale Evreilor și Creștinilor: *Sf. Scriptură* adică Vechiul și Noul Testament. Biblia coprinde cărțĭ juridico-istorice (pentateuch, judecătorĭ, regĭ, faptele apostolilor), etice sáu morale (psalmĭ, Iov și epistolele ap. Pavel) și profetice (Isaia, Ieremia, etc. apocalipsul). Cea mai veche traducere a Testamentuluĭ Vechiŭ e așa dîsa *Septuaginta* (făcută elinesce în Alexandria Egiptuluĭ de cei 70 de tâlmacĭ), din care derivă prima traducere latină, orientală, slavă și română (prima traducere completă fu Biblia lui Șerban-Vodă de la 1688); 2. *fig.* cartea cărților, cartea cea mai însemnată a unei literaturĭ.

bibliofil m. cel ce iubesce, caută cărțile rare și prețióse.

bibliograf m. 1. cel ce cunósce cărțile, edițiunile lor, prețul lor; 2. cel ce scrie asupra acestei materiĭ.

bibliográfic a. privitor la bibliografie.

bibliografíe f. 1. cunóscerea și descrierea cărților; 2. tractat ce conține aceste informațiunĭ: *bibliografíe română*; 3. însemnarea scrierilor relative la un subiect dat: *bibliografíe medicală*.

bibliomán m. cel ce iubesce cu pasiune cărțile frumóse sáu rare.

bibliomanie f. pasiunea cărților.

bibliotecă f. 1. colecțiune de cărțĭ și manuscripte aședate într'o ordine óre-care; 2. dulapul, camera sáu edificiul, unde sunt depuse cărțile. Cea mai celebră bibliotecă din anticitate fu cea din Alexandria Egiptuluĭ, coprinzînd până la 700,000 de volume. Cea mai mare din timpul nostru e Biblioteca națională din Paris, care conține 2 m l. volume și 150,000 manuscripte; după ea vine biblioteca Muzeuluĭ britanic cu 1,500,000 de volume.

bibliotecar m. 1. cel însărcinat cu administrarea și îngrijirea unei bibliotecĭ; 2. custode de bibliotecă, care dă cu împrumut cărțile ce conține.

bîca adv. (numaĭ în expresiunea) **a face bîca**, a cădea: *era să fac bîca* Ar.

biografic a. privitor la biografie.
biografie f. istoria vieții unuĭ om.
biologic a. privitor la biologie.
biologie f. știința care studiază principiul vieții, legile organisațiunii.
biologist m. cel ce se ocupă cu biologie.
bioxid n. oxid ce conține doĭ echivalenți de oxigen.
bipătrat a. care e la a patra putere: *equațiune bipătrată*, cu necunoscuta la puterea a patra.
biped a. și m. animal cu două picĭóre: *omul și paserile sunt bipede.*
bir n. 1. tributul ce țările române plătiaŭ odată Porții; 2. dare personală către Stat (plătită odinióră numaĭ de țărani): *sunt sătul de birurĭ grele* AL. SIN. **dajdie.**
bír! int. strigătul ciobanuluĭ, când chémă oile, ca să apuce pe un alt drum saŭ să fugă: *bír, oilă, bír!*
bírău m. primar saŭ judecător (în Ardél).
bîrdăhan n. V. **burduhan.**
bîrdăhănesc v. a sfâșia cu cruzime un animal, cum fac lupiĭ. SIN. **spîrcuiesc.**
biremă f. corabie cu două rînduri de lopețĭ de fie-care parte (la Romani).
bîrfélă f. vorbă de rĕŭ; vorbă de nimica.
bîrfesc v. 1. a vorbi de rĕŭ pe cine-va (SIN. **clevetesc**): *lasă-l să bîrfească*; 2. a vorbi nimicurĭ (SIN. **fleoncănesc**): *bîrfesce verdĭ și uscate.*
bîrfitor a. și m. care bîrfesce saŭ vorbesce de rĕŭ: *lumea rea și bîrfitóre*; 2. care spune flécurĭ, flecar.
bîrlbi n. joc de hazard, asemenea cu loto, constând din 64 de rotocóle numerotate.
bîrlă f. trăsură de piață. SIN. **droșcă.**
bîrlar m. cel ce are saŭ mînă o bîrjă.
bîrligat a. încovoiat: *códă bîrligată* CN.
bîrlog n. adăpostul férelor sĕlbatice (în special al ursuluĭ): *intră prin bîrlóge și prinde urșiĭ viĭ* AL. SIN. **vizuină.**
Birmania f. 1. imperiu asiatic la N. de Indo-China cu cap. *Mandalay*: 5 mil. loc.; 2. (englesă) provincie a Industanuluĭ pe cósta orientală a golfuluĭ Bengal, cu 4 mil. loc.
Birmingam n. oraș în Anglia: 400,000 loc. Industrie de fier și manufacturĭ.
bîrnă f. grindă mare de sprijinit temelia saŭ podul caseĭ.
birnic m. contribuabil (învechit).
bîrsă f. bucată de lemn saŭ de fier, ce légă plazul cu grindeiul plugului.
bîrt n. casă unde se mănîncă. SIN. **ospĕtărie, restaurant.**
birtaș m. cel ce ține un bîrt.
bîru-greŭ n. 1. un fel de joc copilăresc: 2. un fél de horă țerănéscă.
biruiesc v. 1. a învinge, a bate pe dușmanĭ; 2. a covîrși, a da de capĕtâiŭ: *e lucru prea mult și nu-l póte birui.*
biruință f. 1. fapta de a birui și resultatul eĭ. SIN. **învingere, victorie.**
birultor m. cel ce biruesce. SIN. **învingĕtor, victorios.**
bîrzăun m. 1. albină sĕlbatică; 2. gîndac ce sbîrnăe sburînd.
bis adv. a doua óră; *numĕrul 3 bis*, al doilea numĕr 3.
bisanual a. se dice de plante ce trăiesc doĭ anĭ și nu rodesc de cât în anul din urmă, ca *varza.*
Biscaya f. provincie bască în Spania la pólele Pirineilor, cap. *Bilbao*: 200,000 loc.
bișcot n. lucătică de aluat frămîntată cu ouĕ și zahăr și cóptă bine.
bisect a. care are o di maĭ mult de cât cĕilalțĭ anĭ: *an bisect.* Acésta se întîmplă odată în 4 anĭ, când Februarie are 29 de dile.
bisecțiune f. divisiunea uneĭ liniĭ saŭ a unuĭ unghiŭ în două părțĭ egale.
bisectrice f. (linia) care împarte în două părțĭ egale.
biserică f. 1. adunarea credincioșilor; 2. edificiu consacrat cultuluĭ religios; 3. creștinătatea întrégă saŭ o parte dintr'însa: *biserica apostolĕscă, biserica română*; 4. persónele bisericescĭ, clerul; 5. învățăturile bisericeĭ, cultul.
Biserica-Albă f. numită de Unguri **Fehértemplom**, oraș în Banat, cu vinurĭ renumite.
Bisericani pl. mănăstire în județul Némț, ceva maĭ sus de Bistrița, cu un penitenciar.
bisericaș m. om de biserică, popă.
bisericesc a. 1. ce ține de biserică: *vestimînt bisericesc*; 2. religios: *cântec bisericesc.* CTN. **lumesc.**
bisericos a. și m. 1. care merge des la biserică, om cu frica luĭ Dumnedeŭ; 2. evlavios: *cu ochiĭ bisericoșĭ* EM.
bisericuță f. biserică mică. SIN. **capelă.**
Bismark (Otto, principe de) m. celebru om de Stat și ministru prusian (1865), numit principe și cancelar al noului imperiu german (1871). Disgrațiat în 1890 de împĕratul Wilhelm II, principele Bismark trăiesce acum retras la reședința-i din Friedrichsruh.
bișoĭ n. vin cald amestecat cu zahăr și cu arome.
bison m. boŭ sĕlbatic din America, având o cocóșă pe spinare.
bismut n. metal alb cenușiŭ, se preface ușor în praf și servă la prepararea dresuluĭ saŭ sulimanuluĭ alb. Azotatul saŭ nitratul de bismut e un medicament astringent.
bissat a. 1. rechemat pe scenă: *actor bissat*; 2. repetat: *cântec bissat.*
Bistrița f. 1. vale și afluent cu un curs fórte repede de a drépta Siretuluĭ, ese din munțiĭ Transilvanieĭ, trece prin Bucovina și udă apoĭ județele Sucéva, Némț și Bacaŭ: 280 km; 2. cap. comitatuluĭ Bistrița-Năsăud, oraș în Transilvania, numit de Unguri **Beszterce**, pe rîul cu acelașĭ nume, locuit maĭ ales de Sași: 16,000 loc.; 3. mănăstire pe rîul Bistrița în județul Némț, lîngă Pétra, zidită la 1420 de Alexandru cel Bun, unde se și înmormîntă (1433). || 1. afluent pe drépta Jiuluĭ, udă județul Gorjiu; 2. mănăstire în județul Vîlcea, plasa Cozia, zidită într'o posițiune frumósă de Ștefan Surdul în 1601. Școlă de sub-ofițerĭ.
Bitinia f. veche țără în Asia-Mică.
Bitolia f. numită de Turcĭ **Monastir**, oraș în Macedonia cu 40,000 loc., în majoritate Romînĭ.

bitter n. licher amar și aperitiv, inventat în Olanda.
bitume m. materie minerală inflamabilă, lichidă și ócheșă saŭ solidă și négră: *cărbunele de pămînt e un bitume solid precum pécura e un bitume lichid.*
bituminos a. ce conține bitume: *chihlibarul e o substanță bituminósă.*
biroŭ n. 1. masă de scris; 2. localul unde lucréză maĭ mulțĭ funcționarĭ; 3. personalul unuĭ biroŭ; 4. al uneĭ adunărĭ, adică președintul, vicepreședintul și secretarĭ; 5. (la Cameră orĭ la Senat) comisiunile însărcinate cu examinarea unor cestiunĭ; 6. **biroŭ de plasare**, agențiĭ ce se ocupă cu plasare de amploiațĭ, servitorĭ, etc.
biurocrat m. funcționar în biurourile uneĭ administrațiunĭ.
biurocrație f. t. puterea, organisarea muncheĭ în biourĭ; 2. influența biourilor.
biv adv. se dicea odinióră de cel ce fusese într'o boierie: *biv vel logofĕt.*
bivalv a. care e format din două scoicĭ: *stridiile sunt bivalve.*
bivol m. 1. un fel de boŭ cu perul negru și códa golașă, care s'află maĭ mult prin județele de lîngă Dunăre; 2. *fig.* om greoŭ și grosolan.
bivolar m. păzitor de bivolĭ.
Bivolarĭ pl. sat în județul Iași: 1500 loc. Trecĕtóre în Basarabia.
bivolaș m. vițel de bivolință. SIN. **malac, turmac.**
bivoliță f. partea femeéscă a bivolului, dă un lapte maĭ gros de cât al vacheĭ.
bivuac n. 1. stațiune sub aerul liber a uneĭ armate în campanie; 2. locul unde tabĕră trupa.
bivuachez v. a staționa saŭ a poposi sub aerul liber.
bîz int. 1. exprimă strigătul surd al unor insecte (albine, muște, țînțarĭ, etc.); 2. o bătaie de joc la copiĭ: *băiatul le făcea cu bîz* ISP.
bîzăit n. lucrarea de a bîzăi și resultatul eĭ: *bîzăit ca de albine* EM.
bîzăitóre f. mic instrument, făcut dintr'o cójă de nucă, cu care copiiĭ de țărani sbîrnăe érna.
bîzăitură f. bîzăit prelungit: *iată că aude o bîzăitură înăbușită* CN.
bîzăĭu v. 1. a face bîz (SIN. **sbîr-**

năiŭ); 2. a mormăi: *Dumnicele bizăiam la stranĭ* Cn.; 3. a plânge încet (de copii); 4. a aţiţa focul (Sin. **sgândăresc**); 5. *fig.* a întărâta, a îmboldi.

bizantin a. 1. care este din Bizanţiu: **stil bizantin**, particular monumentelor medievale din Constantinopole şi caracterisat prin prezenţa cupolei: cel mai mare monument în acest stil e biserica St. Sofia şi, la noi, mănăstirea Curţii de Argeş; 2. privitor la acest oraş: **Imperiu bizantin**, nume dat Imperiului de Orient, de la Constantin până la luarea Constantinopolei de Turci (395—1453); 3. *fig.* subtil, zadarnic, oţios; *discuţiune bizantină*.

bizantinism n. caracter bizantin: subtilitate, duplicitate.

Bizanţiu n. oraş în vechea Tracia, pe Bosfor, adi Constantinopole.

bizar a. 1. ciudat şi neobicinuit; 2. fantastic şi capriţios. Sin. **baroc**.

bizarerie f. caracterul lucrului bizar.

bizeţ n. bucată de piele suprapusă la căpătâiul încălţămintelor: *ghete cu bizeţuri*.

bizoiŭ n. 1. sbirnăitură; 2. sunetul cobzei: *una în cârda subţire începu a cânta, altul bizoiul ţinea* Pann.

bizuiesc v. 1. a se încrede, a pune temeiŭ pe: *cum vĕd, te bizuiesc pe brate mulle* Cn.; 2. a avea curagiul saŭ priceperea: *numaĭ un pădurar se bizuieşce la trĕbă astă* Cn.

bizunic f. vizunic: *în pădure s'află o bizunic de urs* Cn.

blăcie f. V. **îmblăciŭ**.

blagomanie f. *pop.* 1. vorbire popeşcă îngăimată; 2. minciună, moft.

blagorodnic a. (în epoca Fanrioţilor) de bun neam, nobil din naşcere: *blagorodnice stăpâne!* Sin. **evghenicos**.

blagoslovenie f. (învechit) binecuvîntare.

blagoslovesc v. binecuvîntez.

blagovestenie f. buna-vestire.

Blahniţă f. 1. afluent d'a drépta Gilortuluĭ; 2. plasă în judeţul Mehedinţi.

blaivas n. 1. cerusă; 2. creion.

Blaj n. numit de Ungurĭ **Balazsfalva** şi de Nemţi **Blasendorf**, oraş în Transilvania la împreunarea amhelor Tirnave: 6000 loc. Reşedinţa episcopuluĭ român unit, Facultate teologică şi Şcolă pedagogică.

blajin a. blând şi binevoitor.

blam n. judecată nefavorabilă: *vot de blam*. Crn. **elogiu, aprobare**.

blamabil a. vrednic de blam.

blamanjele pl. un fel de cremă din lapte şi migdale: *din blamanjele nu mĕ slăbesc* Al.

blamez v. a socoti vrednic de blam. Sin. **defaim, critic, reprob.** Crn. **aprob, laud**.

blană f. 1. pielea cu pĕr a unor animale, cu care se garnisesc saŭ se împodobesc haine: *o blană scumpă*; 2. haină îmblănită; 3. scândură subţire, mai lungă de cât lată. || adv. întins: *zăcu blană nouĕ zile*.

blănar m. care scie să lucreze, care vinde blănurĭ.

blănărie f. 1. meseria blănaruluĭ; 2. localul unde se lucrézĕ şi se vînd blănurĭ.

blanc a. se dice de monetele de aur, ce cântăresc drept la cumpĕnă: *galbĕn cu blanc*.

Blanc m. 1. (Muntele) cel maĭ înalt pisc muntos al Europeĭ în Alpĭ: 4810 m.; 2. (Capul) în Africa, pe cósta occidentală a Saharelĭ.

blanchet n. 1. odinióră răvaş de drum; 2. orĭ-ce formular de completat cu mâna.

blând a. 1. mângâios, plăcut: *cu dulcĕ, cu blânde şópte* Al.; 2. care nu face rĕŭ (de animale): *pisica blândă sgârie rĕŭ*; 3. care nu-i aspru, plin de bunătate (despre om): *cuvinte blânde*.

blândă f. bubuliţe roşiĭ pe pielea omuluĭ carĭ produc mâncărime, dar dispar de la sine: *uitĕ ce blândă mi-a eşit pe trup* Cn.

blândeţe f. calitatea celuĭ blând.

blănesc v. 1. a căptuşi cu blană; 2. a pardosi cu scândurĭ; 3. *fam.* a bate.

Blaş n. V. **Blaj**.

blasat a. 1. la care simţul gustuluĭ s'a tocit saŭ alterat; 2. incapabil de sentiment.

blasfem n. 1. vorbă batjocoritóre pentru Dumnedeire saŭ religiune. Sin. **hulă**. || v. a rosti blasfemurĭ saŭ a-şi bate joc de cele sfinte. Sin. **defaim, hulesc**.

blasfemator a. ce conţine blasfemurĭ. || m. care blasfemă.

blason n. 1. devisele şi armele ce compun scutul uneĭ familiĭ nobile; 2. scinţa armăriilor.

blastăm v. V. **blestem**.

blastru n. medicament întins pe pânză ce s'aplică pe partea bolnavă. Sin. **cataplasmă**.

Blaţa f. oraşel în Macedonia în rînd cu Clisura: 14,000 loc. Brânzeturĭ.

bleg a. 1. cu urechile marĭ şi lăsate în jos; 2. *fig.* molatic, nătărău, prost. Sin. **bleot**.

blease n. sufletul dobitócelor. Sin. **abur**.

bleandă f. un fel de uliu saŭ gaie de nópte cu penele cenuşiĭ.

bleaŭ n. tăbliţă de fier, bătută pe osie, ca să nu se ródă. || adv. nimica: *nu dice bleaŭ*.

blehăiesc v. a lătra ca căţeiĭ saŭ a striga ca iepurĭi.

blehuiesc v. a acoperi osia cu bleaurĭ.

blejit a. lăsat în jos: *cu urechile blejite*. Crn. **ciulit**.

blendă f. zinc sulfuros.

blêndă f. 1. frecuş; 2. *fig.* mustrare: *mi dai blende nitam nisam* Al. Sin. **tiflă**.

blendisit a. respins: *fiind chiar blendisit* Al.

bleoĭdesc v. a deschide tare ochiĭ şi a se uita cu o mirare stupidă. Sin. **holbez, sgâiesc**.

bleoĭdit a. cu privirea pironită: *el rĕmăsese cu ochiĭ bleoĭdiţi* Isp.

bleot a. prost, tont, stângaciu. Sin. **bleg**.

blestem n. 1. chemarea urgieĭ divine pe capul cuiva şi vorba prin care se urézĕ rĕŭ şi nefericire; 2. sórtă rea de care nu se póte scăpa cineva: *e un blestem*; 3. vorbe prin carĭ cineva se scóte din turma credincioşilor: *carte de blestem*. Sin. **imprecaţiune, afurisenie**. Crn. **binecuvîntare**. || v. 1. a rosti vorbe rele şi injurióse în potriva cuiva; 2. a chema asupra cuiva urgia cerului: *blestemul părinţilor dĕrapănă casele fiilor*. Crn. **binecuvîntez**.

blestemat a. 1. ajuns de blestem: *viaţa 'mi este acum blestemată* Bol.; 2. criminal, scelerat: *fapte blestemate*; 3. defăimat, mişel, netrebnic; 4. fórte rĕŭ: *pirul e plantă blestemată*.

blestemătesc a. de om blestemat: *fapte blestemătesci*.

blestemăţie f. 1. faptă de om blestemat; 2. mişelie, pĕcătoşie.

bleştesc v. 1. a flecări; 2. a rosti îngăimat: *amin! bleştesc eu cu jumătate gură* Cn.

blid n. 1. strachină de pământ saŭ de lemn; 2. pl. tot felul de vase de pământ. Sin. **castron**.

blidar m. 1. cel ce face blide; 2. *fig.* lingău. || n. dulăpior de blide.

blinde pl. apĕrătóre dinaintea bombelor duşmanuluĭ făcută din făşine saŭ mănuchiĭ de nuiele puse între două şiruri de parĭ.

blindat a. provĕdut cu blinde: *corabie blindată*.

blinie f. un fel de jumărĭ.

bloc n. 1. bucată mare de fier saŭ de pĕtră; 2. fort mic de lemn; 3. împresurare din tóte părţile a uneĭ cetăţi saŭ a unuĭ port, ocuparea tuturor căilor de comunicaţiune, aşa în cât să nu pótă nicĭ eşi nicĭ intra; **blocul continental**, aplicat de Napoleon spre a ruina comerţul englez, închidêndu-i tóte porturile Europeĭ (1806). || 1. text de cartóne pentru desen: *blocurĭ şi caiele*; 2. cărticică pentru notiţe.

blocadă f. blocul uneĭ cetăţi.

blochez v. 1. a face blocul uneĭ cetăţi saŭ al unuĭ port, a împresura din tóte părţile; 2. a împinge o bilă în blusa biliardului.

blogodoresc v. a vorbi mult şi încurcat, a vorbi iute şi neînţeles: *ce tot blogodoreşci?* Sin. **bogonisesc**.

blond a. de o culóre mijlocie între roşu şi castaniu deschis: *Nilul mişcă valurĭ blonde pe câmpiĭ cuprinşi de Maur* Em. || om cu pĕrul blond şi cu ochiĭ albaştri. Sin. **bălan**.

blondă f. (pl. *blonduri*) dantelă saŭ horbotă de mătase.

blondin m. tînĕr cu pĕrul blond; **blondină**, bălăióră, fată cu pĕrul bălaiŭ.

bluetă f. comedie scurtă şi plină de spirit.

blusă f. 1. haină de lucru din pânză grósă; 2. haină de damă saŭ

de băieţel; 3. gaură în formă de buzunar pe laturile biliardului.

bòu m. 1. cel mai puternic şi mai mare dintre şerpi, care trăiesc în regiunile tropicale ale Americei; 2. legătură de gât, lungă şi rotundă, făcută din pielea cu părul ei, ce femeile pórtă în timp de érnă.

Boabdil m. ultimul rege maur din Grenada (1481—1492).

boaltă m. 1. stricat: *nisce boalte de boi*; 2. *fig.* pecătos, ticălos: *era să ne ologéscă boalta cea îndrăcită* Cn.

boar m. păzitor de boi. Sin. **văcar.**

Bob (Ión) m. episcop al Românilor uniţi din Transilvania. Autorul primului Dicţionar român poliglot (1739—1830). || **(Vasile Fabian)**, nepotul celui precedent, poet satiric ardelén (1795—1836).

bob n. şi m. 1. (pl. *bóbe*) globuţ mai mic de cât o bóbă: *bob de grâu, de mărgăritar*; 2. nume colectiv pentru tóte grăunţele: *orzul a legat bob mult*; 3. mazăre; 4. (pl. *bobi*), bóbe de porumb saŭ de fasole: *a da cu bobii*, a ghici prin posiţiunea şi combinarea unui anumit număr de bobi; *fig.* a nimeri; *bob numerat*, tocmaĭ pe tocmaĭ. || adv. nimic: *nu dice bob.*

bóbă f. 1. fruct rotund şi mic, numit de botanişti **bacă**: *bóbă de strugure*; 2. gaură de pus piciorul (în jocul cu mincea). V. **bob.**

bobărésă f. femee care dă cu bobii.

bobeşă f. partea superióră şi mobilă a sfeşnicului, în care se pune luminarea.

bobesc v. 1. a da cu bobii spre a ghici; 2. *fig.* a nemeri: *umblară să găsésoă móra şi o bobiră* Isp.

bobină f. mic cilindru de lemn pentru depănat: *hârtie velină în bobine.* Sin. **mosor.**

bobîrnac n. 1. lovitură cu degetul mijlociŭ, pus sub police, în cât scapă de sub dinsul cu violenţă; 2. *fam.* mustrare, imputare: *a căpătat câteva bobîrnace.* Sin. **sfîrlă.**

bobiţel m. arbust galben din clasa leguminóselor. Sin. **drob.**

bobiţez v. a curăţa de bobiţe (ciorchinâ strugurelui).

bobleţ m. şi n. lipsit de pricepere şi de judecată, prost.

boboc m. 1. potirul ce conţine flórea înainte de a se deschide şi a se desvólta pe deplin (Sin. **mugur**); 2. flóre nedesvoltată de trandafir; 3 *fig.* tinér şi frumos, în prima flóre a tinereţii: *un boboc de fată*; 4. puiŭ de gâscă saŭ de raţă. || adv. ca un boboc de flóre: *frumósă boboc.*

Bobocî pl. localitate în munţii Buzĕului cu o posiţiune fórte frumósă, între munţi. Ape minerale (pucióse, sărure).

bobornic m. *Bot.* rotunjiór.

boboroţesc v. a înfăşura cu ceva larg, a îmbrăca în mod ridicul.

bobośat a. 1. tare umflat saŭ bĕsicat; 2. scos tare afară din pleópe: *ochiĭ bobośaţi de broscă.* Sin. **bulbucat.**

bobote (în) adv. într'o dóră: *vorbesce în bobote pălimariul* Au. Sin. **dodîĭ.**

bobotac f. flacără mare, flăcărae.

bobotesc v. 1. a arde cu flacără: *s'aprinde şi bobotesce*; 2. a se umfla, a clocoti.

bobotéză f. 1. botezul Domnuluĭ; 2. diua când se serbéză (6 Ianuarie); 3. *fam.* borobóţă: *a păţit o bobotéză de-ĭ s'a dus numele.*

bobuşor m. plantă din familia leguminóselor, ale căreĭ bóbe servesc de nutreţ porumbeilor. Sin. **măzăriche.**

boc! int. exprimă sgomotul loviriĭ cu ciocanul.

bócă f. 1. căpĕţînă: *gros la bócă*; 2. nimic: *nu scie bócă.*

bocal n. sticlă cu gâtul scurt şi larg.

bócăn a. 1. ţĕpĕn: *acum ort-ca privesc o bócăn, trist, urît* Az.; 2. faptă prostéscă: *asta-ĭ prea bócănă.*

bocănesc v. 1. a bate cu ciocanul: *bocănésce în căldare*; 2. a lovi: *toţi bocănaŭ la uşă* Cn.

bocănit n. 1. lucrarea de a bocăni; 2. *fam.* trîntélă: *să mănânce bocănit.*

bocănitóre f. ciocănitóre pestriţă. Sin. **sfrancioc.**

Boccacio m. celebru scriitor italian, părintele proseĭ clasice prin al seŭ *Decamerone* (1313—1375).

boccea f. 1. sal ce pun femeile pe spate; 2. bucată de materie de înfăşurat marfa; 3. legătură de tutun (coprinzând mai multe păpuşi).

boccengiŭ m. 1. cel ce face saŭ vinde boccele; 2. cel ce-şĭ pórtă marfa într'o boccea. Sin. **mămular, tolbaş.**

boccealîc n. 1. învelitóre: *boccealîcurĭ de stofă* Od.; 2. dar în primenelĭ oferit într'o boccea mirelui din partea mireseĭ.

bocciŭ n. *fam.* grosolan, pocit, vorbind de ómenĭ saŭ de lucrurĭ.

bocesc v. a plânge cu jale, a se văieta.

bocet n. 1. cântec de jale, ce se rostesce la morţi; 2. plânset cu ţipete şi văiete.

bocire f. fapta de a (se) boci şi resultatul eĭ: gémĕt, plânset, vaiet.

bocit a. care a fost jelit: *mort bocit.* || n. bocire: *nu-ĭ vreme de bocit.*

bocitóre f. femee care plânge la un mort.

bocluc n. V. **buclue.**

bocnă adv. ţĕpĕn: *căpraru meŭ era bocnă* Az.

bocsănesc a. din Bocşan (sat în Bănat): *cu sarica bocsănéscă* Por.

Bocskaĭ (Ştefan) m. (cit. *Boócai*) Domnul Transilvanieĭ, capul revoluţiunĭ ungare din 1604, cu care Radu Şerban încheiă un tractat de alianţă (1556—1606).

bodaproste! int. 1. mulţumirea cerşetorilor, când sunt miluiţi: *Dumneqeŭ să vĕ ierte!* 2. (ironic) mulţumim Dv.: *el la tótă lovitura bodaproste le dicea* Pann. || m. cerşetor: *ghemuit ca un puiŭ de bodaproste* Cn.

bodîrlîŭ m. 1. soiŭ de raţă cu pene negre şi cioc ascuţit, ce mereŭ se afundă în apă (Sin. **lişiţă**); 2. *pop.* temniţă: *hoţiĭ merg la bodîrlîŭ.*

bodogănesc v. 1. a mormăi: *să bodogănescĭ di şi nópte poveştile franţuzilor* Negr.; 2. a cîcăli, a certa pentru lucrurĭ de nimica: *nu mai bodogăni, că pare-ĭ eştĭ o móră stricată* Az.

Bodrog n. rîŭ în Ungaria, afluent d'a stânga Temeşului.

boem m. 1. din Boemia (Sin. **ceh**); 2. *fig.* om cu viaţa neregulată, vorbind mai ales de artişti saŭ literaţi.

Boemia f. vechiŭ regat, făcênd astĕ parte din imperiul Austro-Ungariei, cu cap. *Praga*: 5 mil. loc.

boer m. V. **boier.**

Boerchiste m. V. **Burebista.**

Boerescu (Vasile) m. eminent jurisconsult român şi om de Stat (1830—1883).

Boerĭ pl. colonĭ olandesĭ din capul de Bună-Speranţă.

Boerhaave m. (cit. *Burhav*), celebru medic olandes şi profesor la Leyda, fundatorul învĕţămîntuluĭ clinic (1668—1738).

Boeţiu m. filosof şi om de Stat roman, favoritul luĭ Teodoric, regele Ostrogoţilor, fu acusat de trădare şi pers în torture. Scrise în închisórea-ĭ din Pavia cartea despre *Consolaţiunea filosofiei* (470—524).

bogaciŭ n. un fel de plăcintă înfoiată cu brânză.

bogasier m. cel ce vinde bogasiurĭ, marfă de manufactură.

bogasierie f. prăvălia bogasierului. Sin. **manufactură.**

bogasiŭ n. ţesătură colorată şi cu lustru: *salvarĭ de bogasiŭ.*

bogat a. şi m. 1. care are mult; 2. avut în producţiunĭ: *ţeră bogată*; 3. de mare preţ: *haine bogate.* Sin. **avut.** Cm. **sărac.**

bogătaş n. om fórte bogat.

bogăţie f. însuşirea celui bogat. Sin. **avuţie, stare.** Cm. **sărăcie.**

Bogaz n. strimtóre şi în special Bosforul: *întrece 'n fugă valul, când alérgă pe Bogaz* Bol.

Bogdan m. numele mai multor Domnĭ aĭ Moldoveĭ: 1. Bogdan I, urmaşul luĭ Dragoş-Vodă, originar din Maramureş, cel dintâiŭ Domn peste întrégu ţeră, întemeietorul principatuluĭ Moldoveĭ (1349—1359); 2. Bogdan II, fiul luĭ Alexandru-cel-Bun şi tatăl luĭ Ştefan-cel-Mare (1449—1451); 3. Bogdan III **(Chiorul)**, fiul luĭ Ştefan-cel-Mare, bătu pe Polonĭ şi încheiă la 1511 cu Selim I primul tractat de pace precum Mircea-Vodă în Muntenia (1504—1517); 4. Bogdan IV, fiul luĭ Lăpuşnénu, partisan şi amic al Polonilor, se ţinu numaĭ de glume şi petreceriĭ (1568—1572). || m. 1 numele turcesc al Moldoveĭ; **Bogdan-beĭ** Domnul Moldoveĭ; **Bogdan-saraĭ**, palatul representantuluĭ Moldoveĭ la Constantinopole; 2. Moldovén (de pe numele luĭ Bogdan III care a închinat ţĕra Turcilor): *unde-ĭ aprigul Bogdan?* Por.

bogdănesc a. moldovenesc: *Mu-*

rad Gazi e sprinten ca șoimul bogdănesc An.

bogdaproste! int. bodaproste: *să dici bogdaproste, că-ți dedei vestea* Pann. || m. (ironic) mulțumire: *baba și cucuveica-sa îl umplea de bogdaproste* Cn.

boger m. plantă din familia orchideelor cu rădăcini tuberculóse.

boghet a. gros, gras de paseri: *puice nădolence și boghete* Cn.

Bogomili pl. sectă eretică din Bulgaria, întemeiată de popa Bogomil în sec. X și respândită către sfîrșitul evului mediu în Romînia și în Franța meridională *(Albigenși)*. Doctrina bogomilică, identică cu a Manicheilor și a Paulicianilor, are în vedere antagonismul între principiul binelui și al rĕului, între Dumnedĕu și Satana.

bogomilic a. privitor la Bogomili: *doctrina bogomilică*.

bogomilism n. eresia bogomilică.

bogonisesc v. a mormăi rugăciuni: *un biet călugăr bogonisia pe slovenește rugele agoniei* Od. Sin. blogodoresc.

Bogor m. întâiul rege creștin al Bulgarilor, botezat în 861 și mort la 896.

bohaciŭ n. bogăciŭ: *învirtite și bohaciŭ* An.

Boĭ pl. popor galic respândit în diferite țĕri (sec. VI a. Cr.).

boiă f. 1. vopsea de orĭ-ce culóre pentru lînă și postavurĭ; 2. ardeiŭ roșu pisat mărunt; 3. sos la bucate făcut cu oțet și legume.

boială f. lucrarea de a (se) boi.

Boian n. numele unuĭ lac spre apus de Cătărași.

Boiana f. rîŭ în Munte-Negru, ese din Alpi, formézĕ lacul Scutări și se varsă în Adria.

boiangerie f. meșteșugul saŭ prăvălia boiangiuluĭ.

boiangiŭ m. cel ce boiesce haine, pânzeturĭ, bumbac, lînă.

Boiardo m. poet italian, autorul marel poeme romantice *Orlando inamorato* (1434—1494).

boicot n. 1. punere la index a marilor proprietarĭ de către muncitorĭi irlandesĭ; 2. *fig.* excludere absolută.

boier m. 1. odiniórĭ nobil; 2. titlul marilor demnitarĭ aĭ Sfatului Domnesc, așa numiții **boierĭ de Sfat**, consilierii intimi aĭ Domnului, în număr de 7: Marele logofĕt, cel de vornicĭ, hatman, postelnic, spătar, paharnic; **boierĭi de divan**, asesorĭ domnescĭ, împărțiți în 3 clase, dintre carĭ se alegeaŭ **boierii marĭ** (Marele stolnic, comis, medelnicer, clucer, serdar, șulger, jignicer, pitar, șatrar, arbmaș, agă, cămăraș etc.) și **boierii mici** saŭ **boiernașĭ**; 3. odiniórĭ titlatură reverențióșă, adĭ ironică: *boierĭi Domniavóstră!* 4. nume ce țĕranii daŭ moșierului saŭ proprietarului din oraș.

boieresc a. ce ține de boier, nobil: *rang boieresc*. || n. îndatorirea țĕranului de a munci proprietarului 24 de ĭile pe an pentru dreptul de a trăi și a se hrăni pe moșia lui; boieriescul s'a definițat în 1864: *eu cu doina mĕ plătesc de bir și de boieresc* Negr. || v. 1. a face pe cineva boier (punêndu-l în slujbă); 2. a da cuĭva rangul de boier; 3. a se fudul, a se lenevi.

boierie f. 1. nobleță, titlul și demnitatea de boier; 2. slujbă la Curtea domnéscă.

boierime f. clasa boierilor, nobleța țĕrĭi.

boierism n. 1. clasă privilegiată; 2. apucăturĭ boieresci.

boierit a. 1. făcut boier; 2. de curînd intrat între boierĭ, parvenit.

boiernaș m. 1. boier de rangul cel mai de jos; boierinașiĭ serviau la Curte în dregătoriile inferióre de cămărașĭ, cuparĭ, ciohodarĭ, aprozi etc.; 2. boier de la țară.

boieros a. 1. care are gusturĭ de boier: delicat, greŭ de mulțumit.

boiesc v. 1. a vopsi saŭ a colora stofe, lînă, ață, etc.; 2. *pop.* a îmbăta: *bine l'am boit!* 3. a se droge la față.

Boileau m. (cit. *Buală*), celebru poet francez, autor de *Satire*, *Arta poetică* (1636—1711).

boiŭ n. statură, înfățișare: *boiul lui arată a fi ceva deosebit* Isp.

boĭbăiŭ v. 1. a face sgomot surd: *lumea boĭbăia împrejur*; 2. a cânta pe pipăite (prin întuneric): *boĭbăi și orbăcăi prin bunget* Isp. Sin. dibui.

boĭdeucă f. bordeiŭ, cocióbă: *în boĭdeuca unde locuiesc eĭ* Cn.

boĭogĭ m. pl. 1. plămănii dobitócelor; 2. mărunțae de vite gătite pentru masă.

boĭogar m. hoț prost saŭ nedibaciŭ. Sin. **potlogar**.

bok n. pahar mare de bere: *dă-mi un bok*. Sin. **șnit**.

bol n. 1. cĕșcă mare fără mâner; 2. conținutul eĭ: *un bol de lapte*; 3. un fel de hap gros; **bol alimentar**, massă rotunjită ce formézĕ pe limbă alimentele mestecate.

bólă f. 1. dĕrăpânarea sănătățiĭ; *bóla copiilor*, epilepsie; *bólă căinéscă*, umflarea pântecelui la copiĭ de ițĭ; *bólă uscată*, consumpțiune; 2. strichinele (la plante). || vită (în graiul țĕranesc): *hais bólă!*

Bolandiști pl. nume dat iesuiților belgienĭ, carĭ aŭ continuat Viețile sfinților, colecțiune începută în sec. XVII de Bollandus.

bolbóre f. vîrtej: *se închide lacul cu bolbóri* Bol.

bolborosesc v. 1. a vorbi cu limba împedicată; 2. a vorbi înte și încurcat: *începĭ a bolborosi turcesce, fără să scoĭ bechin măcar* Cn.; 3. a clocoti (de valurĭ); 4. a țîșni, a eși fierbênd și făcênd bĕșicĭ (de apă, de sînge). Sin. **gângăvesc**.

bold n. 1. (rar) vîrf, creștet; 2. fiară de împuns vitele (Sin. **străpungere**); 3. acul unor insecte; 4. ac cu gămălie; 5. *fig.* îndemn, stimulent: *sub boldul unuĭ dor* An.

boldeiŭ m. câine de vênat cu picióre scurte: *légă-ți boldeiŭ!* Isp. Sin. **cotei**.

boldese v. 1. a împunge cu boldul; 2. a împinge cu totul; 3. *fig.* a îndemna; 4. a aținti: *boldesce ochiĭ*.

boldiș adv. împungênd cu boldul.

bolcac a. bolnăvicios.

bolero n. danț național spaniol plin de violeiune, însoțit de cântec și geamparale.

bolesc v. a fi saŭ a zăcea bolnav: *copiĭ când bolesc de bóla căinéscă* Isp.

Boleslaŭ m. nume a 5 regĭ aĭ Poloniei, carĭ avură să lupte mai ales în contra Moscoviților (992—1279).

bolești f. bólă lipicióșă, epidemie puțin violentă.

boltă f. umflătură.

Bolgrad n. oraș în Basarabia la extremitatea nordică a lacului Ialpug: 10,000 loc. Stațiune de linie ferată.

Boliac (Cesar) m. poet, publicist și anticar român (1813—1880).

bolid n. mic corp ce rătăcesce în spațiu, se aprinde atingêndu-se de atmosfera nóstră și cade sub formă de aerolițĭ.

Bolintin (din Vale) n. sat în județul Ilfov, locul natal al lui Bolintinénu.

Bolintinénu (Dimitrie) m. eminent poet român, cultivă mai ales elegia și balada. El luă parte la mișcarea de la 1848, după care fu proscris și abia în 1857 putu reintra în țară. Ajuns popular și ministru sub Cuza Vodă, poetul suferi în urmă mizerie și muri într'un spital. Alĕ sale *Legende* respiră un patriotism entusiast și sincer, iar *Florile Bósforului*, scrise în exil, sunt compuneri suave și pline de farmec (1819—1873).

boliște f. bolești: *până s'o mai potoli boliștea* Cn.

Bolivar m. general american, liberă Venezuela și Noua-Grenada de sub dominațiunea spaniolă (1819), fundatorul republicei Columbiei și Boliviei (1783—1830).

Bolivia f. republică în America de S., constituită în 1825, cu cap. *Chuquisaca*: 2,600,000 loc. Mine de argint, guano.

bolnav a. care suferĕ de o bólă. Cth. **sănătos**.

bolnăvesc v. 1. a face bolnav; 2. a cădea la pat.

bolnăvicios a. cam bolnav, nesănătos.

bolniță f. casă de bolnavĭ, mai ales într'o mănăstire. Sin. **infirmerie**.

boloboc n. vas de vin saŭ de rachiŭ mai mic de cât butea și mai mare de cât butoiul (între 70—100 vedre).

bolocan a. și m. 1. gros și gras; 2. *fig.* prost, nerod.

bologénă f. cartof.

Bolonia f. oraș în Italia cu 104,000 loc. Universitate celebră (datând de

lu 1119); două turnuri aplecate. Patria lui Mezzofanti și Galvani (Bolones).

bolovică f. plantă cu frunzele în formă de seceră. Sin. **cositel**.

bolovan n. 1. pétră mare; 2. bucată mare de pétră saŭ de sare. Sin. **bloc, stană**.

bolovănesc v. 1. a deschide ochiĭ maĭ marĭ de cât cum sunt; 2. a se strînge în grămedĭ marĭ: *norĭĭ se bolovănesc și se sparg pe loc*.

boltă f. 1. zidărie în formă de arc; 2. tot ce are formă de boltă: *bolta cerului, boltă de viță*; 3. prăvălie boltită, magazin.

boltaș m. cel ce are o boltă de mărfurĭ. Sin. **lipscan**.

boltesc v. 1. a închĭeĭa o clădire în boltă; 2. a săpa în formă de boltă.

boltitură f. lucrare de a bolti și resultatul eĭ: zid în formă de arcadă saŭ de semi-cerc.

bombă f. 1. ghiulea mare, umplută cu praf de pușcă, care se descarcă la aprinderea fitiluluĭ; *ridĭnd de al bombei șuer* Al.; 2. *fig.* scire neașteptată care umple de spaimă: *mórtea tatălui sĕŭ fu o bombă pentru dînsul*.

bombănesc v. 1. a scóte un glas surd ca muscele saŭ albinele; 2. a mormăĭ: *tot bombănĭa din gură*. Sin. **dĭrdăĭesc**.

bombar m. bondar.

bombardă f. 1. mașină de rĕsboĭŭ, care servea odinióră a asvîrli bolovanĭ; 2. balimez: *tóte tunurile și bombardele* Bălc.

bombardez v. 1. a arunca bombe, a bate o cetate cu bombe; 2. *fig.* a ataca: *nu-mĭ bombarda modestĭa cu complimente* Al.

bombat a. scos saŭ ridicat, convex ca o bombă.

Bombay n. cetate în Indĭa englesă, primul oraș comercial din Industan: 700,000 loc.

bombez v. a umfla, a rotunji: *'și bombézĭ pieptul*.

bombóne f. pl. tot felul de zaharicale.

bomboniеră f. 1. cutie de bombóne; 2. *fam.* căsuță aranjată cu gust.

bon n. 1. autorisare de a plăti; 2. bilet care autorisézĭ a primi ceva; 3. pl. efecte publice.

Bona f. oraș și port în Algeria, vechea **Hipona**, aprópe de granița Tunisieĭ: 30,800 loc.

bonă f. 1. femee căreia se încredințézĭ creșterea unuĭ copil; 2. femee de servicĭu. Sin. **dădacă**.

Bonaparte m. familie corsicană devenită celebră prin Napoleon I.

bonapartist m. cel ce dorește întórcerea dinastieĭ Bonaparte pe tronul Franței.

Bonaventura (St.) m. celebru teolog italian, supranumit *Seraficul* (1221—1274).

boncăluiesc v. 1. a rage ca cerbiĭ: *cerbul venia boncăluind* Cn.; 2. a scânci (de copiĭ).

bondă f. V. **bundă**.

bondar m. viespe mare cu acul înțepător și veninos: *un bondar ronțĭnd în pănțec* Em.

bondoc a. și m. scurt și gros.

bonet n. 1. îmbrăcăminte de cap fără borduri, căciulă; 2. îmbrăcămintea capuluĭ la femeĭ și copiĭ: căițĭ, scufie.

bonetărie f. împletitură de bonete, de ciorapĭ, de tricouri, etc.

bongósă f. minciună gogonată: *pe la ce școlĭ a învĕțat de scie a spune atâtea bongóse?* Cn.

Bonifacio n. strîmtóre între Corsica și Sardinia.

Bonifaciu m. 1. (St.) apostolul Germanieĭ, fundă vestita abație de la Fulda; 2. numele a noué papi (418—1404).

bonific v. în materie financiară: a credita cheltuielile, a împlini lipsa.

bonificațiune f. 1. fapta de a bonifica și lucrul bonificat: despăgubire; 2. lucrarea de a face terenurile bălțóse bune pentru arat.

bonit m. pesce de mare, un fel de lacherdă.

bonjur n. 1. bună ziua (formulă de salutare): *și îndată vĭind, unul îl cinstesce cu bonjur* Pann; 2. bonjurist: *bonjurĭĭ cu lungĭ plețe* Al.; 3. haină croĭtă după ultima modă: *să pui un bonjur făcut după furnal* Negr.

bonjurist m. nume ce Moldovenĭĭ dădeaŭ în batjocură la 1848 tinerilor fiĭ de boieri, întorși din Occident cu ideĭ liberale și reformatóre.

Bonn n. oraș în Prusia renană, pe Rin, cu o Universitate celebră: 30,000 loc. Patria lui Beethoven.

bonomie f. caracterul omuluĭ simplu și neprefăcut.

bont a. ciuntit. || f. pl. **boante** mâinĭ ciuntite: *cu bóntele desfășă capitul* Isp.

bontănesc v. a bate, a lovi: *bontănind maĭ tare la ușă* Cn.

bon-ton n. caracter propriu vorbirĭĭ și manierelor lumiĭ distinse, elegante.

bonz m. preot chinez, japonez: *turnurĭ nalte și pagode unde cântă vechiul bonz* Al.

bookmaker m. cel ce dresézĭ listele prinsorilor la cursele de caĭ.

Bopp m. celebru linguist german, autorul primeĭ Gramatici comparative a limbilor indo-europene (1791—1867)

bor n. metaloid de un brun verdueĭŭ, care nu există în natură de cât în stare de acid boric și de borat.

boraginee f. pl. familie de plante dicotiledóne, al căror tip e *borangia*.

borangie n. 1. mătase tórsă de țĕrance din firele gogoșelor: *cămașă de borangie*; 2. plantă parasită, ce s'alipesce de cotorul luzerneĭ saŭ trifoiuluĭ. Sin. **cătină, intorțel, lipiciŭ**.

borangă f. plantă medicinală, întrebuințată ca pectoral și depurativ. Sin. **arătel**.

borat n. sare produsă prin combinarea acidului boric cu o basă.

borax n. borat de sodă întrebuințat pentru a înlesni fusiunea metalelor.

borborosesc v. 1. a bolborosi; 2. a striga ca curcanĭĭ.

borbóse f. pl. numele celor treĭ dile de sĕrbătóre (4—6 Dec.), hramul Sf. Varvara, Sf. Sava și Sf. Nicolae.

Borca f. sat în județul Sucéva cu isvóre minerale de fier și săruri purgative.

borcan n. vas de pământ saŭ de sticlă, ólă maĭ mare de pus și păstrat lucrurĭ licide: *borcan de dulceță, de murături*. Sin. **gavanos**.

borcănat a. încovoĭat: *nasurĭ lungĭ borcănate* Pann.

Borcea (Canalul) f. braț al Dunărĭĭ, curge prin Ialomița, paralel cu Dunărea.

bord n. 1. margineă unuĭ suprafețe; 2. laturea uneĭ corăbiĭ; 3. corabia însăș.

bordeĭ m. ființă închipuită cu care mamele sperĭă pe copiĭ, ca să tacă și să steă binișor.

Bordeaux n. 1. (cit. *Bordo*), oraș în Franța, frumos port pe Garona: 252,000 loc. Curte de apel, Archiepiscopie, Școlă de medicină. Vinurĭ și rachiurĭ renumite; 2. vin de Bordeaux.

bordeiŭ n. 1. locuință țĕrănéscă săpată în pământ și acoperită tot cu pământ saŭ cu stuf; 2. *fig.* orĭ-ce casă modestă: *s'am și eŭ un bordeiŭ*. Sin. **colibă**.

bordel n. casă de femeĭ desfrînate. Sin. **lupanar**.

borderoŭ n. notă explicativă și amărunțită, articol cu articol, a uneĭ socotelĭ.

bordo n. vin de Bordeaux.

bordură f. 1. bord saŭ margine garnisită; 2. cadrul unuĭ tablou. Sin. **chenar, pervaz, ramă**.

bóre f. 1. sufiare lină: *frémetul undeĭ când bórea o resfață* Bol.; 2. rĕcóre plăcută. Sin. **zefir**.

boreal a. care este la N., care vine din spre N. Cîn. **austral**.

borésă f. muiere saŭ nevastă (provincialism ardelenesc): *o boresă ce-l dĭce cărciumăresă* Pann.

boresc v. a da afară din stomach, a vĕrsa (din gură).

Boreŭ m. vêntul de la miadă-nópte. Cîn. **Austru**.

borfă f. straie învechite și rupte, sdrențe, cârpe, vechiturĭ: *'și culegea borfele de jos* Cn.

borlaș m. hoț ordinar, pungaș.

borfășie f. hoție, pungășie: *tovarășe, mĭ s'a urît cu borfășia* Isp.

Borgia f. 1. familie italiană, căreia aparțineaŭ papiĭ Calist III (1455—1458) și Alexandru VI (1492—1503); 2. (**Lucreția**), fiica lui Alexandru, faimósă prin spiritul și frumusețea sa; desordinile și crimele ce-i se atribuesc, aŭ fost contestate (1480—1519).

borhot n. ceea ce rĕmâne din fructe saŭ plante, după ce li se stórce sucul: *borhot de strugurĭ*.

borie n. se dice de un acid format din bor și oxigen.

borilă m. vêntul de miadă-nópte, după care vine ploĭe.

Boris Godunov m. țar al Rusiei, cu care Mihaiŭ-Vitézul căută să încheie o alianță în contra Poloniei (1552—1605).

Boristene m. numele antic al Niprului.

Borneo n. mare insulă în Malaesia (Oceania), cu cap. *Borneo*: 400,000 loc. Metale și pietre prețióse.

borobótă f. întîmplare rea saŭ faptă prostéscă ce face mare sgomot: *mi s'a întîmplat o borobótă.* Sin. **poznă.**

borónă f. grapă mai ales de mărăcini: *de-a curmezișul brazdei boróne le pornesc* Ar.

boronit n. grăpatul țărinei.

borș n. 1. apă acrită prin dospirea tărîțelor într'însa; 2. ciorbă făcută din borș; 3. *fig.* orî-ce lucru acru: *vin, borș curat.*

Borsek n. isvor renumit de borvis în comitatul Ciucului (Ardél), în drumul județului Némț.

borșesc v. 1. a se face acru ca borșul; 2. *fig.* a se iuți, a se aprinde.

bort n. burtă mare (din sarcină): *cu bortul la gură* Isp.

bortă f. 1. gaură: *borta cheii*; 2. gaură într'un trunchiŭ de arbore. Sin. **scorbură.**

bortelesc v. a face o bortă, a găuri, a sfredeli.

borțos a. 1. cu burta mare; 2. însărcinată (vorbind de femei).

borviz n. apă minerală feruginósă.

Borzești pl. sat în județul Bacaŭ, locul natal al lui Ștefan cel Mare (1436).

boș n. bîrnă piezișă sub zid: *zidul șade în boș.* Sin. **pes.**

boșar m. pepene verde de soiul cel mŭi mare și mai bun: *boșar de Brăila.*

boșcar m. scamator: *ném de ném meŭ n'o fost boșcar* Ar.

boșcărie f. scamatorie, după numele lui Bosco (faimos scamator italian, mort în 1863).

boschet n. pădurice, dumbravă, tufiș: *în umbra tăinuitului boschet* Em.

boscorodesc v. 1. a șopti, a mormăi: *boscorodind molitfa* Negr.; 2. a scotoci: *ce-mi boscorodești prin dulap?* Ar.

Bosfor n. strîmtóre mică: **Bosforul Tracic**, vechiul nume al canalului de Constantinopole; **Bosforul Cimerian**, vechiul nume al strîmtorii Ienikale.

Boșimani pl. («ómenii tufișurilor»), popor sălbatic din Africa meridională.

bosmă f. 1. festă, renghiŭ: *are să-i facă bosmaua* Isp.

Bosna-Seraĭ n. numit și **Serajevo**, oraș în Bosnia cu 70,000 loc.

Bosnia f. veche provincie a Turciei, spre apus de Serbia, cu cap. *Serajevo*: 1,350,000 loc. De la 1878 ocupată și administrată de Austria (**Bosniac**).

Bossuet m. episcop francez și profund scriitor, unul dintre cei mai eloquenți oratori ai amvonului: *Oratiunĭ funebre, Istorie universală* (1627—1704).

bostan m. 1. dovléc; 2. *fam.* cap.

bostană f. bostănărie: *bostană fără păudar.*

bostănărie f. grădină de pepeni; *frica păzesce bostănăria.*

bostangiŭ m. odinióră soldat din garda Sultanului.

boștină f. 1. miedul saŭ partea cărnósă a pómelor și legumelor; 2. strivitura bóbelor de strugurĭ, din care se face rachiul de tescovină; 3. ceea ce rămâne din faguri, după ce se alege mierea și céra.

boștinar m. cel ce adună saŭ stórce boștina.

Boston n. 1. un fel de joc în cărți cu 4 persóne și cu 52 de cărți; 2. un fel de danț.

bosumflat a. 1. mâniat; 2. *fig.* umflat peste mĕsură: *stil bosumflat.*

bosumflu v. a-și umfla buzele și a sufla tare de necaz, a se mânia (mai ales de copiĭ).

bot n. 1. partea capului la câine și la alte animale, cuprinzând gura și nasul; 2. *fam.* gură la om; 3. ceea ce sémănă unuĭ bot: *botul condeiului, botul cismei.*

boț n. 1. orî-ce massă rotundă: bulgăre de pământ, cocoloș de zăpadă, bulz de brânză; 2. orî-ce lucru turtit, ghem: *făcênd mămăliga boț.*

botă f. 1. vas de lemn înfundat, în care plugarii țin apă de bĕut pe câmp; 2. butoiaș: *două bote cu păstrăv.*

botanic a. privitor la botanică: *institutul botanic.*

botanică f. sciința cuprinzênd cunóscerea, descrierea și clasificațiunea vegetalelor.

botanist m. cel versat în botanică.

Bótari m. numele a doi frați greci, Costa și Marcu, eroi în resboiul pentru independența Greciei (morți 1823 și 1853).

botâĭ n. bâtă ciobănéscă: *cu botâiul la mână.*

botcă f. chilióre în carî se reproduc albinele. Sin. **fagure.**

botesc v. a strînge ca un ghem, a mototoli (mai ales de haine).

botez n. una din cele 7 taine ale Bisericei creștine, menită a șterge pĕcatul strămoșesc prin cufundare în apă sfințită. || v. 1. a săvîrși botezul, cufundând copilul în apă; 2. a se face creștin, botezându-se.

botezat a. și m. cel ce a primit botezul. Sin. **convertit.**

botezător a. care botéză: *Sf. Ion Botezătorul.*

botfori pl. un fel de cisme mari.

botgros m. pasere cu botul scurt și gros. Sin. **cireșar.**

botină f. încălțăminte scurtă și de piele fină: *botină de lac.* Sin. **ghétă.**

botit a. mototolit, ghemuit.

Botnia f. parte a Suediei și a Finlandeĭ, la N. de Marea Baltică; 2. golf al Balticeĭ, între Rusia și Suedia.

botuliță f. ochiŭ de funie, de curea saŭ fier, ce se pune în botul animalelor spre a le împedeca să muște saŭ să mănânce. Sin. **căpĕstru.**

boțorog n. borobóță: *îi făcu boțorogul.*

botos a. 1. cu botul gros; 2. *fam.* obraznic, nerușinat.

Botoșanĭ pl. 1. județ așezat la N. Iașilor, între Bucovina și Basarabia: 160,000 loc.; 2. cap. județului cu acelașĭ nume, oraș comercial: 40,000 loc. Locul natal al lui Eminescu (**Botoșănén**).

botros m. un fel de vrabie cântărĕță cu ciocul gros și scurt și cu penișul frumos.

botuș m. încălțăminte de copil, mai ales fără căpuțe: pantofiori.

boŭ m. 1. mamifer din ordinul rumegătórelor, mare de stat, cu forme robuste și córne solide, bun pentru transport și lucrul câmpului; 2. *fig.* gros de cap, om prost; 3. (d'a) joc de copiĭ, în care s'aruncă un bĕț (numit *boŭ*) de un numĕr óre-care de orî; 4. ce sémănă cu boul: **boŭ de nópte**, bufniță. || *boul lui D-deŭ*, 1. numele popular al coccinelei; 2. *fig.* prost, tont.

boulean (d'ăn) adv. a lene ca un boŭ: *merg tot d'an boulean.*

bour m. 1. ném de boŭ negru cu o vargă albă pe spinare; odinióră în pădurile din România, ași numaĭ în codrii din Lituania: *bourĭ 'nalțĭ cu stemе în frunte* Em.; 2. pușcrea Domnilor Moldovei (adică un cap de boŭ): *pe d'asupra-i stégul cu bour* Al. Sin. **zimbru.**

bourel m. 1. boŭ (ca restălmăcire): *12 bourĕĭ în côda codalbei* Por.; 2. unul din numele melculuĭ și sfredelușului.

bourén m. boŭ mare: *ha, ha, bourén! trage brazda pe tăpșan!* Por.

Bourgogne f. 1. (cit. *Burgónie*) vechie provincie francesă cu cap. *Dijon*; 2. vin de Bourgogne; 3. canal ce unesce basinul Senei cu al Ronului (început la 1775 și terminat la 1833).

bovin a. care e de familia boului: *rasă bovină.*

box n. instrument de luptat cu pumnii la Englesi.

boxor m. cel ce se bate cu pumnii.

boz m. un fel de soc mic cu cotorul herbaceŭ; floricelele-i albe se prefac în bobițe negre.

bozăiesc v. a mucegăi (de vin saŭ de here).

bozărie f. câmpie cu bozi.

bozățel m. plantă ce crește în locurĭ uscate și pietróse, întrebuințată ca purgativ. Cei vechi o credeaŭ bună de vindecat nebunia. Sin. **cutcurig.**

brăbănoc m. V. **brebenoc.**

Brabant m. vechiŭ ducat, din care o parte aparține ași Belgiei și alta Olandeĭ.

brabete n. vrăbiciŭ (în Oltenia).

brac n. 1. lepădătură: *pe când luna strălucesce peste a tomurilor bra-*

curĭ Ex.; 2. netrebnic, care nu mai folosesce: *cal de brac.* || m. un fel de prepelicar saŭ copoiŭ cu perul lins.

brachez v. a pune într'o direcțiune determinată: *brachez un aparat.*

brachial n. ce ține de braț: *nerv brachial.*

brachicefal a. al cărui craniu e relativ rotund. Cfr. **dolichocefal.**

brăcie f. cingétóre îngustă de lână înflorată cu mărgele și fluturi ce se pórtă obicinuit peste brâŭ.

brăcinar n. 1. curea de strins pantaloniĭ; 2. drug transversal ce légă cele douĕ brațe de la furca oiștii.

bractee f. *Bot.* frunzișóră ce înfășóră florile înainte de îmbobocire.

brăcuiesc v. 1. a lepăda ca netrebnic; 2. a tăia tot lemnul bun dintr'o pădure.

brăcuit a. netrebnic: *printre tomuriĭ brăcuite așezat și el un brac* Ex.

Brad n. orășel în comitatul Hunedora cu un gimnasiu românesc.

brad m. 1. arbore rĕșinos tot-d'a una verde, fórte întrebuințat în timplărie și dulgherie; dintr'însul se scot materiĭ rĕșinóse (cu terebentină, smóla etc.), iar mugurii sĕĭ se aplică în medicină ca antiscorbutic: **brad alb, silhă; brad roș, molift;** 2. lemnul bradului: *masă de brad;* 3. *fig.* țĕpĕn și urâtos: *un brad de flăcĕă;* 4. ramura de brad la mirese în ajunul cununiei și hora jucată cu acea ocasiune.

Brădet n. ape minerale în județul Argeș.

brădiș n. pădure de bradi.

brădișor m. 1. cetină; 2. plantă numită obicinuit **cornișor.**

brădișóră f. pasere sĕlbatică fórte asemenea potîrnichiĭ și având o carne delicată. Sin. **ierunc㠁.**

bragă f. bĕutură acrișóră făcută din făină de meiŭ.

bragagerie f. locul unde se vinde bragă.

bragagiŭ m. cel ce face saŭ vinde bragă.

Braganța f. oraș în Portugalia; 5000 loc. **Casa de Braganța,** numele casei domnitóre din Portugalia, ajunsă pe tron în 1640.

braghină f. varietate de strugure cu bóbe roșiĭ, rotunde și mărunte.

brâgle f. pl. vatale (la stative).

brahă f. 1. orz fiert și uscat, despuiat de mugurii și gata a fi întrebuințat pentru fabricarea berĭĭ; 2. drojdie rĕmasă în cazan de făcut rachiŭ.

Brahma m. ḑeŭ suprem, la Indienĭ.

brahman m. preot al lui Brahma.

brahmanic a. privitor la brahmanĭ: *credințe brahmanice.*

brahmanism n. religiune indiană, a cărei perfecționare e budismul (150 mil. sectatori). După acéstă doctrină religiósă, Brahma s'a încarnat succesiv în Brahma, Vișnu și Siva, constituind astfel o triplă încarnațiune saŭ trinitate (*trimurti*). Brahma, în prima-i încarnațiune, avu patru fiĭ, din carĭ se trag cele patru caste creditare ale Indieĭ, mai prejos de carĭ sunt *paria* saŭ necuratiĭ.

Brahmaputra m. mare fluviŭ al Indieĭ, ce se varsă în golful de Bengal, la gura Gangelui.

brahmin a. brahmanic: *de la India brahminĕ* Ar.

braică f. parte femeéscă a braculuĭ.

Brăila f. 1. județ așezat în partea orientală a Munteniei: 70,000 loc.; 2. cap. județului, lângă Dunăre, fosta cetate tare până la 1828, când îi se dĕrâmară zidurile: 40,000 loc. Al doilea port al României (**Brăilĕn**).

Bramante m. celebru architect italian, care începu construirea St. Pétru din Roma, continuat de Michel Angelo (1444—1514).

Brau m. 1. (**Pasul**) numit și **Pajerea** saŭ **Giuvala,** iar de Ungurĭ **Törczvár,** trecĕtóre în județul Muscel, deschisă de Dîmbovița, légă Brașovul cu Câmpu-Lung; 2. orășel în comitatul Făgărașului lângă pasul cu același nume, cu un castel frumos.

brâncă f. 1. labă și în special laba dinainte a dobitócelor, ghiară; **pe brânci,** pe mâinĭ și pe picióre (ca animalele); *în brânci,* în genuchĭ: *de o dată Stambulul cade în brânci* Ar.; 2. (ironic) mână la om; 3. brânciŭ; 4. plantă marină din care se scóte sodă; **brânca porcului,** buberiĕ; **brânca ursului,** briolă; **brâncuța voinicului,** bubolnic. || f. 1. inflamarea pielii cu durere și arsurĭ; 2. umflăturĭ la gât saŭ la cap (la caĭ și la porcĭ): *bivolii sunt apĕrați de brâncă.*

brâncesc v. a da brâncĭ cuiva, a-l împinge cu mâinile, ca să se dea în lăturĭ.

brâncĭș adv. pe brâncĭ: *afară brâncĭș Vă dat.*

brânciŭ m. 1. lovitură cu mâna, ca să se dépărteze saŭ să cadă: *mi-a dat un brânciŭ;* 2. *fig.* îndemn: *inima îĭ dete brâncĭ.*

branchiĭ pl. organele de respirațiune ale pescilor.

branciog n. șes pietros: *țĕranĭĭ sapă în branciogul sterp al dĕlurilor* Od.

Brâncovenĭ pl. sat și mănăstire în județul Romanațĭ, locul natal al lui Matheiŭ Basarab.

Brâncovénu (**Constantin**) m. Domnul Munteniei, alungă din țéră pe Austriacĭ. Mai târdiŭ încheiă un tractat de pace cu Petru cel Mare și fu măzilit pentru acéste înțelegerĭ cu Rușiĭ, aruncat în închisórea celor șépte turnurĭ, torturat să-și descopere averile (adunase vr'o 60 milióne de leĭ) și apoĭ fu tăiat de Turcĭ împreună cu patru fiĭ aĭ sĕĭ (1688—1714).

Brandeburg n. provincie a Prusieĭ cu cap. *Berlin*: 2,300,000 loc. Légănul dinastieĭ domnitóre a Germanieĭ.

brandeburg n. broderie saŭ galon la o haină.

brânduș㠁 f. 1. plantă ce apare în primele dile de tómnă saŭ de primăvară, numită încă **primĕvărue** și **ghiocel**; 2. pl. colacĭ în chip de om (în moșiĭ din Martie).

brănișor n. cingétóre îngustă: *cu brănișóre de betélă* Od.

branișt㠁 f. pădure oprită de a se tăia, pădure în genere: *branișt㠁 numaĭ de o tufă nu se face nici o dată* Pann.

branș㠁 f. 1. ramură, divisiune specială a uneĭ științe; 2. profesiune, specialitate.

brânză f. 1. lapte închegat ce se póte ușor fărîma cu mâna; 2. *fig.* procopsélă: *nu-i nici o brânză de el.* Sin. **caș.**

brânzar m. cel ce face saŭ vinde brânză.

brânzeturĭ pl. 1. diferite soiurĭ de brânză; 2. mâncărĭ cu brânză.

brânzóică f. plăcintă cu brânză.

Brasilia f. imensă republică în America de S. cu cap. *Rio-de-Janeiro*: 12 mil. loc. Mine de diamant și de aur. Vechĭ colonie portugesă, formă până la 1889 un împeriŭ guvernat de casa de Braganța, când o revoluțiune militară stabilì republica (**Brasilian**).

Brașov n. comitat și oraș ardelenesc mai jos de Olt, numit de Ungurĭ **Brassó** și de Nemțĭ **Kronstadt,** cu o posițiune admirabilă între munțĭ: 30,000 loc. Orașul cel mai industrial din Transilvania.

brașóve f. pl. palavre, minciunĭ, flécurĭ: *nu se trec brașóvele pe la noĭ* Al.

brașovéncă m. 1. locuitor din Brașov; 2. negustor de marfă din Brașov: *era brașovén și-mĭ spusese brașóve* Al.

brașovéncă f. căruță mare de Brașov pentru transportul mărfurilor din acest oraș.

brașovenésce adv. 1. ca la Brașov sau cu marfa d'acolo; 2. *fig.* mincinos: *prea frumos le spuĭ acestea, însă-cam brașovenésce* Negr.

brașovenie f. 1. articolele industrieĭ ardelenescĭ; 2. localul unde se vind.

brassieră f. 1. camisol mic de femee și de copil; 2. bretele de susținut ceva: *brassieră de dril saŭ olandă.*

Brateș n. lac în județul Covurluĭ, la răsărit de Galațĭ, fórte avut în pesce.

brat n. 1. membrul superior, care începe de la umĕr și se terminĕ la mână (la om și la vertebrate); 2. cât póte purta un braț saŭ amîndouĕ: *un brat de lemne;* 3. parte îngustă de mare; **Dunărea se desparte în trei brațe;** 4. *fig.* putere: *brațul lui D-deŭ.*

brățară f. 1. sculă în formă de inel ce pórtă femeile la braț; 2. *fig.* podóbă: *mesteșugul la om e brățară de aur* Pann; 3. vergéua ce unesce cósa cu cosia.

brățea f. brățară: *horbote, brațele* Al.

brățeletă f. brățară mică.

brățet adv. braț la braț.

Brătianu m. 1. (Ión) ilustru om de Stat român, luă parte la revoluțiunea de la 1848, instală pe principele

Carol în 1866, obținu recunóscerea independenței în 1878 și a regatului în 1881. Șeful partidului liberal (1821—1891); 2. (**Dumitru**) frate mai mare al celui precedent, om de Stat (1818—1892).

Bratocea f. loc de vamă în jud. Prahova, la poteca Predelușului.

brățiș adv. corp la corp: *se luptă brățiș cu ursul.*

brâu (pl. *brâne* și *brae*) n. 1. cingétóre mai lată de lână colorată; 2. mijlocul însuși: *cu barba până la brâu;* 3. coróna ce încinge peretii sau o colónă; 4. joc plin de vioiciune și însuflețire: *cântați brâul, lăutari!* 5. *fig.* dungă: *brâe de lumină.*

brav a. și m. vitéz: *bravi, teribili sub armele lor brave* Al. Sin. **voinic.**

bravez v. 1. a înfrunta primejdii cu nepăsare; 2. a provoca sau a desfide pe cineva.

bravo! int. vorbă întrebuințată spre a încuraja sau aplauda. || n. aplaus: *ei spun și altul brăvuri ia* Pann. || m. asasin tocmit.

bravură f. calitatea omului brav. Sin. **vitejie, voinicie.**

brazdă f. 1. fâșie de pământ răsturnată cu plugul: *a se da la brazdă,* a se deprinde, a se potoli; 2. canal ce se formézá prin ruperea și răsturnarea brazdei; 3. bucată de pământ plantată cu flori, legume, érbă; 4. érba verde cosită ce se dă vitelor; 5. *fig.* urme trecétóre ce lasă unele lucruri: *vaporul taie brazdă lungă pe al mării plaiu senin* Al.; *când în cercuri undioase, când în brazde de văpae* Em. Sin. **glie.**

brăzdar n. fierul cel lat al plugului, care taie brazda pe de desubt; brăzdarul e partea cea mai folositóre și mai neapărată a plugului.

brăzdat a. 1. săpat în brazdă: *drum brăzdat;* 2. încrețit, sbircit: *față brăzdată.*

brăzdez v. 1. a trage brazde cu plugul; 2. *fig.* a atinge: *aceste vorbe au brăzdat adânc inima norodului* Cr.; 3. a străbate în tóte direcțiunile, a despica: *fulgerele brăzdau cerul.*

bre! int. exprimând mirare, supĕrare sau familiaritate: *spune bre, omule! vino încoa, bre!*

breb m. *Zool.* biber.

brebenea f. plantă cu culori mândre și variate. Sin. **dedețel.**

brebenei pl. varietate de brebenea de culórea șofranului.

brĕbĕnoc m. plantă de pădure cu flori albe sau albastre. Sin. **saschiu.**

Brebu n. 1. sat și mănăstire în județul Prahova, mai sus de Câmpina; 2. numele unui munte în jud. Dâmbovița.

brec n. trăsură ușóră cu 4 róte, având un scaun pe dinainte, iar pe dinapoi două banchete așezate una în fața alteia.

Breda f. cetate tare în Olanda (Brabant), aprópe de frontiera belgiană: 20,000 loc. Tractat de pace între Olanda, Franța și Anglia (1667).

brehnace f. *Zool.* buhă cenușie.

breiŭ m. plantă întrebuințată în medicină ca purgativ. Sin. **trepădătóre.**

brelan n. 1. un fel de joc în cărți; 2. reunirea a trei cărți de aceeași valóre.

breloc n. scule de mică valóre, ce se légă de lanțul unui ceasornic.

Brema f. oraș liber, port pe Weser, cap. unei mici republice incorporate la 1870 Germaniei: 138,000 loc.

Brenu m. 1. căpetenie la Gali: *e fiŭ de Brenu puternic, de căpitan viteaz* Al.; 2. celebră căpetenie a Galilor, care năvăli în Italia, se făcu stăpân pe Roma și fu respins de Camil (390 a. Cr.).

breșă f. spărtură de tun în zid.

bréslă f. 1. asociațiune autorisată de ómeni de aceeași profesiune: *brésla blănarilor;* 2. meserie, profesiune: *nu și-a mai schimbat brésla.* Sin. **corporațiune, isnaf.**

breslaș m. cel ce face parte dintr'o bréslă, meseriaș.

Breslaŭ n. oraș în Prusia, cap. Silesiei, pe Oder: 273,000 loc. Universitate.

Brest n. portul militar cel mai considerabil al Franței: 75,000 loc. Școlă navală.

Bretania f. veche provincie franceză, adăogată coróneĭ în 1491.

bretele pl. curele sau benzi elastice, aduse pe după umeri, spre a ținea pantalonii. Sin. **patesci.**

breton a. și m. din Bretania. ||

n. forma pĕrului tăiat și așezat pe frunte.

brevă f. scrisóre papală mai puțin solemnă de cât bula.

brevet n. diplomă, certificat eliberat de Stat celor ce-i autorisézá a practica unele industrii sau profesiuni; **brevet de invenție,** dat inventatorului spre a-i autorisa proprietatea și exploatarea descoperirii sale.

brevetez v. a da un brevet.

breviar n. 1. carte ce conține rugăciunile de tóte dilele; 2. carte ce se citesce cu asiduitate. Sin. **ceaslov, molitfelnic.**

brĕz a. 1. cu pete, pestriț; *fóme brézá,* fórte mare; **ca la brézn,** un fel de horă țerănéscă; 2. *fig.* (ironic) rar în felul sĕu, distins: *nu ești mai brez de cât alții.* || cal cu pĕrul închis și cu o pată albă în frunte. Sin. **bălțat.**

Brézu f. 1. orășel în județul Buzĕu, înconjurat de vii și livedi: 2400 loc.; 2. isvor cu ape minerale în județul Prahova.

brezac f. 1. mască împestrițată de Crăciun: om învelit într'o zeghe și împodobit cu felurite basmale, panglici și flori, purtând un cap de animal cu bot (sau de pasere cu cioc), pe care 'l pune în mișcare cu o sfóră și 'l face să scóță diferite tonuri: *ómenii îl împodobiră cu flori ca pe o brezae* Isp.; 2. *fig.* femeĭ gătită cu prea multe dresuri și podóbe: *pare-că este o brezae.*

Brlareŭ m. *Mit.* uriaș cu 50 de capete și 100 de brațe, fiul Cerului și al Terreĭ.

bric n. bastiment cu două catarte.

bricég n. cuțitaș de tăiat creióne și penițe.

brichetă f. amnar.

briciŭ n. cuțit de ras barba.

bricol n. termen de biliard; săritura înapoi ce face bila, isbindu-se de mandanea.

bric f. plantă ale cărei frunze se string, când le atingem. Sin. **slăbănog.**

brigadă f. 1. corp de trupe, compus din două regimente și comandate de un general; 2. jandarmi reuniți sub ordinele unuĭ sub-ofițer.

brigadier m. 1. cel ce comandă o brigadă de jandarmi; 2. titlul soldatului de cavalerie, al cărui grad corespunde celui de caporal în infanterie.

brigand m. cel ce fură cu mâna înarmată. Sin. **tâlhar.**

brigandagiu n. 1. hoție sau furt cu mâna înarmată; 2. jaf, prădăciune revoltătóre.

briguntin n. corabie cu unul sau două catarte, dar cu un singur pod.

brigantină f. 1. mic bastiment întrebuințat pe Mediterană; 2. pânză pusă aprópe de catartul artimonului.

Brighton n. (cit. *Braitn*) oraș și port în Anglia: 113,000 loc. Băĭ de mare.

brîgle pl. V. **brâgle.**

briliant a. strălucitor. || n. diamant tăiat cu mai multe fețe.

briliantin a. ca briliantul: *pudră briliantină;* fig. *luce o rouă briliantină* Az.

briliantină f. 1. praf pentru curățitul metalelor și al sticlelor; 2. un fel de cosmetic compus din ulei de ricin, glicerină și spirt.

brilióncă f. *Bot.* numele popular al asclepiadeĭ.

Brindisi n. oraș în Italia, port pe Adriatica: 16,600 loc. Punctul de plecare al mai multor pachebóturi italiene.

brio m. *Mus.* 1. execuțiune vie; 2. vioiciune, foc.

brlólŭ f. *Bot.* numele popular al acantului fără spini.

brionie f. plantă cățărătóre pe lângă garduri, producênd o mică bóbă roșie, a cărei rădăcină e purgativă și chiar veninósă. Sin. **mutătóre.**

brișcă f. trăsură ușóră și descoperită. Sin. **cabrioletă.**

brișcar m. cel ce are o brișcă.

Bristol n. 1. oraș în Anglia, mare centru industrial, port comercial fórte important: 220,000 loc.; 2. (**Canalul**) vast golf la V. de Anglia.

bristol n. frumósă hârtie albă și fórte trainică.

Britania f. 1. (**Marea**) regat coprinzênd Anglia, țóra Galilor, Scoția și Irlanda, împărțită în 117 comitate cu cap. *Londra:* 38 mil. loc. Colonii cu 275 mil. loc.; 2. (**Noua**) numele posesiunilor englese în America de N. (**britanic**).

Britanicu m. fiul împĕratului Claudiu și al Mesalinei, fu otrăvit de Nerone în 56 d. Cr.

Britanice (Insule) pl. nume colectiv dat celor 3 regate (Anglia, Scoția și Irlanda) și insulelor înconjurătóre.

brobință f. plantă ce servesce la văpsit galben.

brobódă f. înveliș de cap. Sin. **maramă, ștergar.**

brobodelnic n. brobódă saŭ vĕl de mirésă.

brobodesc v. a pune brobódă, a-și înfășura capul cu o brobódă.

brobónă f. 1. bóbă mare; 2. picătură: *brobóne de sudóre;* 3. agrișă saŭ cóacăză roșie. V. **burbónă.**

brobonez v. a acoperi cu picături saŭ bășici, a bĕșica: *o sudóre rece îi broboné fruntea.*

brocat n. stofă de mătase țesută cu un amestec de diferite culori și cu aur saŭ argint, împodobită cu flori și figuri.

brocatel n. 1. stofă ce imităză brocatul, țesătură de mătase cu lână; 2. specie de marmură felurit colorată.

brociŭ n. 1. plantă numită obicinuit *roibă;* 2. cretă saŭ plumb roșu.

brodélă f. starea lucrului brodit: întîmplare, întîlnire neașteptată. Sin. **coincidență.**

broderie f. 1. lucrarea făcută brodând; 2. *fig.* ceea ce s'adaogă ca podóbă la o povestire saŭ la o bucată musicală.

brodese v. 1. a găsi pe cineva saŭ ceva din întîmplare: *am brodit'o acasă;* 2. a veni pe neașteptate și la moment oportun: *al brodit'o bine adĭ;* 3. a se întîmpla: *cum se brodi, ca locul să fie alăturĭ?* Sin. **nimeresc.**

brodez v. 1. a face pe o stofă desenuri în relief, a cóse cu flori la gherghef; 2. *fig.* a amplifica, a face desvoltări accesorii.

Brody n. oraș în Galiția orientală cu 20,000 loc.

broĭbă f. *Bot.* conopidă.

brom n. corp simplu licid, brun, veninos și de un miros neplăcut, descoperit în 1826 de Balard în apele mlaștinelor sărate.

bromură f. combinarea bromului cu un alt corp simplu: *bromura de potasiŭ* e întrebuințată în medicină ca un calmant al sistemului nervos.

bronchic a. ce ține de bronchiĭ: *nervi bronchicĭ.*

bronchie f. numele celor două conducte, prin carĭ aerul trece din trachea-arteră în plămîni.

bronchită f. inflamațiunea bronchiilor, caracterisată printr'o tusе mai mult saŭ mai puțin violentă și provenită din causa frigului și a umedelii.

bronchotomie f. operațiune chirurgicală, prin care se face o deschidere în canalul respirațiunii.

bronz n. 1. metal artificial, aliagiu de aramă, cositor și zinc; dintr'însul se fac monede, clopote, tunurĭ, instrumente musicale; 2. clopot de bronz; 3. *fig.* nesimțitor: *inimă de bronz.*

bronzărie f. lucrurĭ de bronz și prăvălia unde ele se vînd.

bronzat a. de culórea bronzului. || n. lucrare de a da culóre bronzului.

Broos n. V. **Seghișora.**

broșă f. sculă garnisită cu un ac lung; ac de piept.

broșat n. lucrarea de a broșa cărțile și resultatul ei.

broșcă f. 1. mic animal amfibiu din ordinul batracienilor cu pielea gólă, linsă și móle, cu pântecele galben pătat cu negru, cu gura largă și cu ochiĭ tare eșiți din cap; **broșcă țestósă,** soiu de broscă, al cărei corp e acoperit cu o țéstă de solzĭ; **broșcă râioasă,** broscă fără códă, greóie și uricióasă, trăiesce în locurĭ umede, unde se hrănesce cu omizĭ; 2. încuietóre la ușă compusă din clanță, zăvor și clice (Sin. **zar**); 3. bólă sub limba dobitócelor saŭ în stomachul omului (Sin. **limbariță**); 4. copil mic căruia gura îi tócă într'una. || adv. grămadă: *el cade înaintе-i, se face jos broșcă* Pann.

broscănesc a. din familia bróscelor: *nĕmul broscănesc.*

broscărie f. 1. baltă de brósce; 2. locul unde se vînd brósce de ușĭ.

broscăriță f. plantă de apă, numită și *notătóre.*

broscesc a. ca la broscă, în felul bróscelor: *ochĭ broscescĭ,* tare eșiți din cap; *înnĕcat broșcesc,* în sărituri; **lână broscéscă,** plantă aquatică din familia algelor, numită și *straiŭ de broscă.*

broscet n. 1. grămadă de brósce; 2. mulțime de copiĭ micĭ.

broscoiŭ m. 1. broscŭ răioșă; 2. (ironic) copil mic.

broșez v. a îndoi și cóse la un loc foile uneĭ cărțĭ.

broshită f. altiță.

broștĕiu m. arbore din familia mirtilor, ale cărui florĭ albe aŭ un miros pĕtrunzĕtor. Sin. **liliac.**

Broșteni pl. numele unuĭ sat în județele Mehedințĭ și Sucéva.

broșură f. carte broșată de mică întindere.

brotac m. broscă micĭ de culóre verde.

bru! int. exprimă intensitatea gerului: *bru! mi-e frig!* Ear.

brudnie a. sburdalnic, naiv: *ca o copilă brudnică* Negr.

brufuială f. 1. tencuială; 2. *fig.* răstire, bruscheță.

brufuiesc v. 1. a tencui; 2. *fig.* a se răsti, a brusca: *începu s'o gonéscă și s'o brufuiască.*

brulot n. bastiment plin cu materiĭ inflamabile și destinat a incendia vasele inimice.

brumă f. 1. rouă albă ce înghĕță peste nópte; 2. praf alb ușor și fin ce acopere unele fructe; 3. *fig.* fórte puțin, mai nimic: *o brumă de învĕțătură.*

brumar m. 1. numele popular al luneĭ Noemvrie; 2. numele secundeĭ luni în calendarul republican francés; 18 **brumar,** diua când Bonaparte răsturnă Directoratul și se proclamă întâiul consul (9 Noemvrie 1799).

brumărel m. brumarul mic, numele popular al luĭ Octomvrie.

brumăriŭ a. de fața brumeĭ, cenușiŭ: *căciulă brumărie.*

brumat a. 1. bătut de brumă: *prune brumate;* 2. *fig.* fără chef, indispus: *nu fiĭ așa de brumat.*

brumătec a. de tómnă: *vĕnt brumatec.*

brumĕză v. cade saŭ bate bruma.

brumos a. 1. cu brumă grósă, încărcat de brumă: *cer brumos;* 2. friguros: *timp brumos.*

brun a. 1. de culóre galbenă închisă bătênd în negru; 2. cu pĕrul brun.

bruncuț m. *Bot.* bobolnic.

Brunchilda f. soția luĭ Sigebert regele Austrasieĭ, vestită prin lupta eĭ cu Fredegunda, fu predată luĭ Clotar II, care porunci s'o lege de códa unuĭ cal sĕlbatic (534—613).

brunel n. stofă de culóre închisă: *ghete de brunel.*

brunet a. și m. cam bun la față. Sin. **ócheș.**

Brünn n. oraș în Austria, cap. Moraviei: 82,000 loc.

Bruno m. 1. (St.) fondatorul ordinului Cartusianilor lângă Grenobla (1030—1101); 2. (**Giordano**) m. filosof italian, ars la Roma în 1600.

Brunswiek n. 1. cap. ducatului cu acelaș nume, ce face parte din imperiul Germaniei: 75,000 loc.; 2. (Nou) guvernămînt al Nouei Britanie în Canada pe golful St. Laurențiu cu cap. *Fredericktown:* 280,000 loc.

bruș m. bulgăre: *bruș de pămînt.* V. **boț.**

Brusa f. oraș turcesc în Asia-Mică cu 60,000 loc.

bruse a. 1. aspru și iute: *caracter bruse;* 2. repede și neașteptat: *plecare bruscă.* || adv. cu bruscheță.

bruscheță f. 1. firea celui brusc; 2. vorbă saŭ luptă bruscă.

bruschez v. 1. a trata într'un mod brusc; 2. a grăbi, a precipita.

brustan m. *Bot.* brusturul oiĭ.

brustur m. specie de plante cu frunze late, cu florĭ purpurii saŭ viorii, al căror potir se agață ușor de hainele ómenilor și de lâna oilor; e bună pentru rane și bube (Sin. **lipan**); **brustur dulce** plantă numită și *podbial* întrebuințată în medicină ca tisană saŭ sirop; **brusturul oiĭ,** un fel de lăptucă otrăvitóre, numită și *clocociov.*

brut a. 1. grosolan (în starea cum l'a produs natura): *om brut;* 2. care n'a fost rafinat: *zahăr brut, aur brut;* 3. lipsit de viață, inert: *corp brut,* pétră saŭ mineral; 4. în comerț, total fără scăderea cheltuielilor (Cra. net): *produs brut;* **greutate brută,** fără a ține în sémă daraua. || m. 1. animal fără rațiune; 2. *fig.* om stu-

pid și grosolan. || n. pâine négră, ordinară. Sin. pită.

brută f. ființă grosolană, om brut.

brutal a. 1. ce ține de animal: *poftă brutală*; 2. grosolan și violent. || adv. cu brutalitate.

brutalisez v. a trata grosolan. Sin. violentez.

brutalitate f. 1. firea omului brutal; 2. vorbă saŭ faptă brutală.

brutar m. cel ce face saŭ vinde pâine.

brutărie f. localul unde se face saŭ se vinde pâine.

Brutu m. numele a doi Romani celebri: unul alungă din Roma pe Tarquiniu Superbul și întemeiă republica (510 a. Cr.); celă-lalt, unul din uciga-șii lui Cesar, fu învins la Filipi și se sinucise (44 a. Cr.).

Bruxela f. cap. regatului Belgiei (de la 1831), oraș frumos cu 436,000 locuitori.

bubă f. 1. umflătură durerósă cu puroiŭ; **bubă négră**, abubă; **bubă roșie**, care pricinuiesce mâncărimi; **buba oĭĭ**, bólă lipicióșă a oilor numită și *dalac*; **buba mânzului**, bólă lipicióșă a caĭlor numită și *răpciugă*; **bubă spurcată**, bólă de piele pérósă ce produce coji; pl. **bube dulci**, se fac mai ales la copiĭ, pe cap și pe lângă buze; 2. asperitate asemenea bubelor (pe plante saŭ fructe); 3. *fig.* réŭ gravdurere sufletéscă: *astă-i buba*.

bubat a. 1. plin de bube; 2. ciupit de vérsat. || n. vérsat.

buberic m. buruiană de bubă rea.

buboiŭ n. bubă mare inflamatorie și durerósă.

bubolnic m. hrén saŭ cardama de isvóre.

bubos a. plin de bube saŭ bubóie.

bubuc v. 1. a da un sunet surd dar puternic, vorbind de sgomotul tunetului; 2. de orĭ-ce sgomot ce asurdésce: *tunuri sute bubuciaŭ, se clătina pământul* Ar.

bubuit n. sgomot mare (de tunet saŭ de tunuri).

bubultură f. bubuit prelungit.

bubulițe pl. bube mici de sudóre.

buburos a. plin de bube mici, vorbind de scórța saŭ de pielea plantelor și a fructelor.

buburuză f. 1. bubă de tot mică (Sin. sgrăbunță); 2. numele popular al coccinelei.

buc adv. numaĭ în locuțiunea: *într'un buc*, într'o clipă, numaĭ de cât.

bucă f. 1. una din cele două părțĭ în carĭ se împarte fața prin nas, de la gură până la tîmplă; 2. îmbucare: *negăsind ursul nimic de bucă* Pann. Sin. obraz.

bucal a. ce ține de gură: *orificiu bucal*.

bucălue a. 1. cu botul negru: *mioriță bucălae*; 2. bucălat: *o fetiță roșie și bucălae*.

bucălat a. cu bucile pline (de copiĭ), grăsuliŭ la față.

bucată f. (pl. *bucățĭ*) 1. o parte dintr'un tot: *bucată de zahăr*; 2. obiect complet: *bucată de pânză, de argintărie*; 3. *fig.* parte dintr'o operă literară: *bucățĭ alese din autorĭ*; 4. operă de artă, obiect de artă: *bucată de muzică, bucată de teatru*; 5. spațiu, interval: *după o bucată de vreme, merse o bucată de loc*. V. bucate.

bucătar m. cel ce scie să gătéscă bucate.

bucătărie f. partea casei unde se gătesc bucatele. Sin. cuine.

bucate pl. 1. mâncărĭ gătite pentru masă, fierte saŭ fripte: *bucate de dulce, de post*; 2. grâne (în special grâŭ, orz, secară și ovés): *câmpul cu bucatele*.

bucătesc v. a face bucățĭ.

bucătică f. bucată mică; *bucătica ruptă din*, leit, aidoma la chip.

bucătură f. câtă mâncare se póte lua în gură: *bucătură de pâine*.

buccin n. un fel de moluscĭ cu scoica învirtită în spirală.

buccinator m. mușchiŭl dintre fălcĭ, care servă la articularea unor sunete.

bucea f. 1. colac de fier dinăuntrul roții, care o apără a nu se róde de osie; 2. gaura sfeșniculuĭ în care se bagă luminarea.

Bucecea f. sat în județul Botoșanĭ, aprópe de Siret.

Bucefal m. 1. numele caluluĭ lui Alexandru cel Mare; 2. cal de paradă și de luptă. Sin. Ducipal.

Bucegĭ pl. masiv muntos între județele Dîmbovița și Prahova, cel maĭ însemnat pisc al Carpaților Munteneĭ.

Bucentaur m. numele corăbieĭ aurite, de pe care dogiĭ Veneției aruncaŭ, la încoronarea lor, un inel în valurĭ, drept semn de logodnă cu Adriatica: *pe vechiul Bucentaur prin Veneția purtat* Ar.

Bucharia f. țéră în Asia centrală cu cap. *Buchara*: 3 mil. loc. Independentă cu numele, dar în realitate vasala Rusieĭ.

buche f. a doua literă în alfabetul slav; 2. pl. alfabetul cirilic (Sin. **slove**): *nu scie buchile*.

bucher m. 1. cel ce învață buchile; 2. *fig.* începétor, care scie încă puțin.

bucheresce adv. 1. ca un începétor; 2. *fig.* după metóda veche, într'un mod machinal.

bucherle f. învețătură elementară și machinală.

buchet n. 1. mănunchiŭ de florĭ legate împreună; 2. fig. *buchet de copacĭ*.

buchetieră f. care vinde florĭ.

buchinesc v. a citi cărțĭ vechĭ.

buchinist m. cel ce vinde cărțĭ vechĭ. Sin. anticar.

buchisélă f. bătaie înfundată: *m'am săturat de buchisélă* Ar.

buchisesc v. a lovi cu pumnĭĭ, a bate îndesat; *începură a-l rěsuci și a-l buchisi înfundat* Isp.

bucĭ pl. 1. fulgĭ de lână, căltĭ saŭ pĕr de umplut ceva; 2. codină, furda; 3. învelișul grăuntelui în spic: *vêntură grâul de bucĭ*.

bucinĭș m. 1. angelică; 2. cucută.

bucluc n. odinióră; 1. stég cu jumĕtate tiŭ (însemnul ispravnicului din Focșanĭ); 2. (Tuinul) trupă de soldațĭ, rĕmășițĭ din marea căpitănie a Focșanilor. V. bunciuc.

buclum n. 1. fluer mare ciobănesc; 2. țévă de alamă încovoiată, cu care se sună la vênătóre și la milițiе (Sin. trâmbiță): *buciumul vuesce în munte, sună valea de cimpoiŭ* Ar. || v. 1. a suna din bucium; 2. *fig.* a vesti în gura mare, a spune la tótă lumea.

buclumaș m. cel ce cântă din bucium.

buciumătură f. sunet repețit al buciumuluĭ.

Buciumeni pl. 1. nume colectiv al maĭ multor sate românescĭ din apropierea Abrudului; 2. sat în Ilfov pe Colentina: 1200 loc.

bucla f. inel de pĕr fresat: *buclele-ĭ de aur cad pe albu-ĭ sîn* Bez. Sin. cârlionț, zuluf.

buclarisesc v. *fam.* a o sfecli, a o păți.

buclez v. a face bucle, a încreți pĕrul.

bucluc n. 1. încurcătură, nevoe: *se ține numaĭ de bucluculuĭ*; 2. bagaju luat în grabă: *cu tóte bucluculuĭ în spate*.

buclucaș a. care caută bucluc saŭ certă pentru lucru de nimica.

bucmea f. găitănaș ce se cóse ca chenar.

bucolic a. 1. privitor la viața păstorilor: *poemă bucolică*; 2. pl. poesiĭ pastorale: *Bucolicele lui Virgiliu*.

Bucov n. târgușor în județul Prahova, odinióră cap. fostului județ Secuienĭ: 1500 loc.

Bucovĕț n. mănăstire în județul Dolju, pe malul drept al Jiului, zidită în 1573 de clucerul Pîrvu. Penitenciar și fabrică de tăbăcărie.

Bucovina f. provincie a Austro-Ungarieĭ, pe ambele cline ale Carpaților la N.-V. Moldoveĭ, din care făcea parte integrantă până la 1777, când fu anexată Austrieĭ. Ași se împarte în 8 districte, cu cap. *Cernăuțĭ* și cu 600,000 loc., în majoritate Români (**Bucovinén**).

bucóvnă f. abecedar.

bucsáă n. specie de papură, numită și *spetéză*.

Bucur m. păstor legendar, cu care tradițiunea pune în legătură întemeierea Bucurescilor.

bucur v. 1. a simți o plăcere vie, a fi tare mulțumit: *mĕ bucur din tótă inima*; 2. a-și manifesta sentimentul de plăcere, a petrece: *să bem și să ne bucurăm*; 3. a se folosi, a avea: *el se bucură de o deplină sănătate*; 4. a face să simță plăcere, a mulțumi: *scirea nu ne bucură*. Sin. veselesc. Cnt. întristez.

Bucuresci pl. capitala județului Ilfov și a întregeĭ Românii (de la 1393), oraș aședat pe ambele malurĭ ale Dîmboviței și numit de aceea maĭ înainte **Cetatea Dîmboviței**: 200,000

loc. Universitate, Curte de Casaţie şi de Apel, Academie, Bibliotecă, Muzeŭ. Patria lui Bălcescu, Boliac, Filimon, Sihleánu. Aci se încheiă în 1812 tractatul de pace între Ruşi şi Turci, cari le cedară Basarabia; în 1886 pacea între Bulgari şi Sêrbi pentru delimitarea Rumeliei orientale (**Bucurescén**).

bucurie f. sentiment viŭ de mulţumire a sufletului, când posedă un bun real saŭ imaginar: *saltă de bucurie*. Sin. **veselie**. Cfr. **întristare**.

bucuros a. 1. voios, plin de bucurie; 2. care face ceva cu plăcere şi tragere de inimă. || adv. cu bucurie, cu plăcere. Sin. **vesel**.

Buda f. partea Buda-Pesteĭ pe drépta Dunării, numită de Germani **Ofen**.

Buda-Pesta f. cap. Ungariei, formată prin unirea oraşelor Buda şi Pesta (în 1873), împreunate printr'un pod de 600 m. pe Dunăre: 360,000 loc. Universitate.

budaşcă f. 1. putinciŭ scurt şi larg; 2. *fig.* şi *fam.* femee scurtă şi grasă.

Budeşci pl. sat în judeţul Ilfov, la confluenţa Dîmboviţei cu Argeşul: 2000 loc.

Budha m. príncipe indian (sec. VII a. Cr.), care se duse în pustietate spre a învĕţa înţelepciune, de unde supranumele de *Sakya-Muni* (Pustnicul) şi de *Budha* (Înţeleptul). El respândi apoĭ în India doctrina religióasă ce-i pórtă numele.

budhic a. privitor la budhism.

budhism n. religiunea lui Budha, fórte respândită în Asia, unde numĕră aprópe 400 mil. de sectatorĭ. Ea constă mai ales în credinţa, că omul expiază, într'un şir de existenţe indefinite, pĕcatele ce a făcut într'una precedentă, şi în năzuinţa de a merita repausul final saŭ nefiinţa *(nirvana)*, adică mântuirea sufletului, care încetézĕ de a renasce şi prin urmare de a expia.

budhist m. sectator al budhismului.

budihace f. *pop.* numele lupului: *budihaceà de la grópă* Cn.

budincă f. un fel de puding.

budoár n. micĕ încăpere, împodobită cu eleganţă pentru usul particular al dameloř.

budaiŭ n. gălĕtă: *iea făinà din budaiŭ* Pav.

budur n. 1. trunchiŭ de arbore găunos; 2. stânca pe care se ţine capra négră.

Buenos-Ayres n. («Bun-Aer») cap. republicei Argetina, pe cósta orientală a Americeĭ de S. Port la gura La Plateĭ: 472,000 loc.

buf! int. exprimă sgomotul unei căderi saŭ al unei explosiuni: *a dà buf de perete*. || a. bufon: *operà-bufà, buf de perete*.

bufant n. cătele umflate saŭ înfoiate la hainele femeeşci.

bufet n. 1. dulap de pus vase, argintărie, etc.; 2. (la baluri) masă cu mâncări, vinuri; 3. sală de mâncare (la gări).

Buffon m. ilustru naturalist şi scriitor francez (1707—1788).

buflea m. 1. boŭ gras, bivol; 2. *fig.* om fórte gros.

bufleterie f. partea echipamentului militar, în piele de bivol, pentru susţinerea armelor.

bufnă f. bufniţă: *bufnele posomorite ţipă cu glas amorţit* Ar.

bufnesc v. 1. a se bosumfla (mai expresiv); 2. a se umfla (de var, plăcintă); 3. a face sgomot (căzând saŭ rîdênd); 4. a lovi cu violenţă.

bufniţă f. 1. pasĕre de nópte singuratică; 2. *fig.* care trăieşte retras din lume. Sin. **boŭ de nópte, joimăriţă**.

bufon a. şi m. glumeţ, care ne face să rîdem. Sin. **caraghios, ghiduş, măscăriciŭ**.

bufoncrie f. lucru glumeţ.

Bufţea f. staţiune de cale ferată în jud. Ilfov pe ambele maluri ale Colentinei.

Bug n. riŭ în Podolia, afluent al Niprului: 773 km.

Bugeac n. partea meridională a Basarabieĭ, între Nistru şi Dunăre, locuită odinióră de Tătarii Nogaĭ din Crimeia.

buged a. 1. prea îmbelşugat; 2. gras (de carne): *la fălci umflat şi bugeà* Ex.

bugeniţă f. muşchiŭ de căprióră afumată: *bugenità de muşchi sevîrşitat* Ar.

buget n. starea anuală a cheltuelilor şi veniturilor unei ţĕrĭ saŭ unei administraţiuni. Bugetul României pe 1894—1895 fu de 205,170,275 leĭ.

bugetar a. privitor la buget.

Bughea f. sat în judeţul Muscel cu renumite ape minerale (puciósă, iód), aprópe de Câmpu-Lung.

bugla n. *Mus.* clarin cu clicĕ.

buh n. svon, renume: *mi se dusese buhul despre pozna ce făcusem* Cn.

buhă f. bufniţă cu capul stufos şi mare: *când buha se plânge prin liniştе suspine* Bol.; 2. *fig.* muiere ce umblă nepieptenată, cu pĕrul vîlvoiŭ.

buhăiesc v. a se face buhav, a se umila faţa (de somn saŭ de beţie).

buhăit a. buhav: *faţă buhăità*.

buhaiŭ m. 1. bivol; **buhaiŭ de baltă**, pasĕre de apă numită şi *bălan de stuh*; 2. putinică cu o córdă pe fund, ale cărei vibraţiuni imită mugetul boilor la arat: *cu buhàiul se colindă în sêra Sf. Vasile, urând plugusorul*; 3. om gros şi gras cu glas de bivol; 4. stupul ce nu roieşte.

buhav a. 1. galben şi umflat, vorbind mai ales de faţa unuĭ bolnav; 2. stricat de bĕuturĭ.

buhnă f. buhă: *'mi par că-s o rîmă, pe care buhna ţipă* Al.

buhnet n. 1. sgomot mare: *uşile se dèschid cu buhnet*; 2. ţipĕtul bufniţeĭ: *de buhnet ţipă cobele 'n codru* Al.

buhos a. buhav: *o pasere cărnă şi buhósă*.

buhur n. stofă de lînă subţire şi móle, albă saŭ galbenă: *fermenea de buhur ca paiul grâului*.

buhurdar n. vas pentru parfumuri (învechit): *buhurdaruri pline de scumpe mîresme* Od.

Buhuşi pl. tîrgşor în judeţul Némţ, aprópe de malul stîng al Bistriţeĭ. Bâlciu în fie-care Marţi.

buiac a. 1. (de plante) peste măsură fecund, prea îmbelşugat; 2. (de cal) sĕlbatic, neînvĕţat; 3. *fig.* (de ómenĭ) desfrînat, necumpĕtat.

buiestraş a. aprig, sîrep. || m. cal în buiestru.

buiestru m. mersul calului, când ridică de o dată cele două picióre dinainte, pas repede. Cfr. **trépĕd, sărit**.

buiguiesc v. a vorbi aiurea, a spune lucruri fără înţeles.

buimac a. cu mintea turbure, ameţit, zăpăcit, năuc: *era buimac de cap de atâta umblet* Cn.

buimăcélă f. starea celui buimac: *trezind'o din buimăcéla în care căduse* Isp.

buimăcesc v. a turbura: *portarul se buimăcise la cele ce vedea* Isp.

buimatec a. cam buimac: *urieşii staŭ buimateci* Ar.

buiurdisesc v. (eşit din us) a ordona, a dispune: *buiurdisesc pricina către starostii breslelor, ca s'o cerceteze* Negr.

buiurdisit a. întărit prin decret domnesc, oficial: *administraţia 'i un codru plin de holţ buiurdisiŭ* Ar.

buiurdiŭ n. odinióră ordinul unuĭ paşă saŭ vizir.

Bujor m. vestit haiduc de pe începutul secolului nostru şi numit astfel după culórea pĕrului seŭ.

bujor m. 1. plantă de grădină cu frumóse flori roşiĭ saŭ albe; 2. *fig.* frumos ca un bujor: *un bujor de fată*.

bujorat a. înroşit: *cu obrajii bujoraţi de palme*.

bulă f. 1. scrisórea papeĭ cu pecetea de aur saŭ de plumb: *bulă de excommunicare*; 2. bula de aur, diploma regelui ungur Andreiŭ II (1222), privitor la raporturile între rege şi Statele sale.

bulamac n. stîlp gros, proptea.

bulb m. 1. cépa plantei: *bulb de crin*; 2. parte umflată saŭ globósă: *bulb dentar*, germenele dinteluĭ.

bulbócă f. locul unuĭ riŭ, unde apa e adîncă: *cum adôrme rîul la bulbóce* Al. Sin. **vîrtej, volbură, vultóre**.

bulbos a. care are bulbi.

bulbuc n. 1. sgomotul ce face un licid curgênd dintr'o sticlă; 2. bĕşică de apă, val de licid: *ploaia cu bulbuci*. || m. plantă de apă numită şi *calcea calului*; **bulbuc de munte** saŭ **bulbuceĭ**, flóre de culóre galbenă şi cu miros tare pĕtrundĕlor.

bulbucat a. umflat, tare eşit din orbite: *'şi aruncă pocitura bulbucatii ochi de brósoă* Isp. || m. pl. plantă din familia umbeliferelor cu flori albe.

bulbucesc v. a scóte bĕşici, a clocoti (de valuri).

buldog m. rasă de câini bondoci cu fălcile eşite afară.

bulendră f. 1. straiu purtat și în parte rupt: *cară-ți bulendrele*; 2. petec de stofă, vechiu și murdar; 3. *fig.* lepădătură, muiere desmățată; 4. lucru fără valóre, om de nimic. Sin. **sdrență**.

bulércă f. *pop.* rachiu saŭ vin prost.

buletin n. 1. mică hârtie pătrată pe care se scrie numele candidatului în alegeri; 2. scurtă dare-de-sémă despre lucrurile ce interesézá publicul: *buletinul bursei*; **Buletinul legilor**, culegere oficială de legi, decrete și ordonanțe; 3. fițnică eliberată de unele administrațiuni: *buletin de bagaje*.

bulevard n. 1. întăritură umplută cu pământ: *porunci să ducă tâte turnurile pe bulevarduri* Bălc.; 2. *fig.* tot ce servă pentru apărare și protecțiune: *Carpații fură bulevardul naționalității române*; 3. stradă largă plantată de ambele laturi cu arbori: *bulevardul Carol*.

bulevardistă f. care umblă pe bulevard, femeie liberă.

bulfeiŭ n. umflat: *córnele la urechea stângă bulfeiŭ.* || n. pl. celc două lemne curmezișe și perpendiculare ale jugului.

Bulgar n. și m. din Bulgaria; pl. **Bulgări**, popor barbar, venit de pe țărmurile Volgei, se așeză către sec. VII în ținuturile coprinse între Nistru, Dunăre și Balcani, unde se contopi cu desăvîrșire în mijlocul populațiunilor slave, adoptându-le traiul, limba, religiunea și supraviețuindu-le singur numele. Ast-fel contopiți, ei fundară pe ambele maluri ale Dunării un regat puternic, care dură aprópe două secole (880—1018). Imperiul **româno-bulgar**, întemeiat de Asaniți, dură până la 1393, când Bulgaria căcu sub stăpânirea Turcilor și rămase ast-fel până la 1878. Astăzi, în număr de peste 4 mil. Bulgarii formézá o ramură a Slavilor meridionali în Peninsula balcanică.

bulgăre m. 1. bucată mai mult saŭ mai puțin rotundă (de pământ, zăpadă, sare, etc.); 2. fig. *bulgări de lumină* Em.

bulgăresc a. din Bulgaria.

Bulgăria f. principat sub suveranitatea Turciei, coprins între Dunăre, lanțul sudic al Balcanilor, Serbia și Marea Négră. Veche provincie a Turciei, Bulgaria s'a declarat autonomă în 1879, alegêndu-și principe pe Alexandru de Battenberg, apoi pe Ferdinand de Saxa-Coburg-Gota. Cap. *Sofia*: 3 mil. loc.

bulgărime f. toți Bulgarii: *tóta greco-bulgărimea e nepóta lui Traian* Em.

bulgăroiŭ m. (ironic) Bulgar: *bulgăroiŭ cu céfa grósă* Em.

bulgur n. grâu măcinat mare, din care se fac bucate cu unt saŭ carne. Sin. **crup**.

bulhac n. bâltóca: *până ce dă peste un bulhac* Cn.

bulicher n. cuțitaș ce se îndóie în plăsele: *scóte bulicherul din teacă* Cn.

Buliga f. loc de vamă în apropiere de Târgu-Jiu, comunică cu Transilvania.

bulimie f. *Med.* fóme nesățiósă.

bulin n. turtișóră rotundă de peceteluit scrisori.

bulion n. aliment gătit din apă fértă cu carne saŭ legume: *bulion de patlagele*.

Bull (John) m. («Ion Taurul»), porecla poporului engles.

bulubașă m. 1. odinióră căpitanul unuĭ regiment, colonel: **basbulubașă**, șeful gardeĭ domnesci; 2. vătaful uneĭ șetre de țigani.

buluc n. o parte din trupe, escadron la Turci: *agiĭ ienicerilor și ai bulucilor* Bălc. || adv. grămadă, unul peste altul: *intră buluc în ógradă* Cn.

bulughină f. 1. bulgăre de caș; 2. balmoș: *nisce bulughine cu mujdeiŭ și cu mămăligă* Cn.

bulz m. 1. cocoloș de mămăligă caldă înăuntrul cărcia se pune brânză sărată; 2. bot.

bum! int. exprimă sunetul tobei.

bumașcă f. odinióră hârtie-monetă în valórea uneĭ ruble.

bumb m. 1. nasture de metal, mai ales rotund; 2. mugure, vlăstar.

bumbac n. 1. plantă din țările calde și mai ales din Statele-Unite, care produce bumbacul; 2. fulgi lungi, mătăsoși și fórte subțiri cari înfășură grăunțele bumbacului; 3. pânză saŭ țesătură făcută din aceĭ fulgi: *ciorap de bumbac* 4. tort saŭ fir de bumbac: *urzitura pânzei de in, iar bătătura de bumbac*; 5. puful de pe unele fructe (cum ale gutuiului); 6. *fig.* ceva delicat și móle: *a fost crescut în bumbac*.

bumbăcar m. 1. lucrător de bumbac, care 'l scarmănă și 'l tórce; 2. negustor de bumbac și de bumbăcării.

bumbăcărie f. 1. măestria de a lucra bumbacul; 2. lucruri de bumbac, pânză, tort; 3. locul unde se lucrézá saŭ se vinde.

bumbăcel n. ață de bumbac pentru cusut saŭ împletit.

bumbăcos a. fulgos, móle ca bumbacul.

bumbură f. odinióră obuz pentru asvîrlitul bombelor: *cu tunuri și bumbarale* Por.

bumbașir m. odinióră agent polițienesc pentru împliniri de bani și execuțiuni.

bumbeu adv. țépĕn, ca un butuc: *dórme bumbeu*.

bun a. 1. care e așa cum cere natura sa: *om bun*; 2. care are calitățile dorite, potrivit: *bun de popă, bun de însurat*; 3. favorabil: *vreme bună*; 4. valabil: *bun pentru trei persóne*; 5. curat de origine, nefalșificat: *aur bun*; 6. adevĕrat (vorbind de legături de rudenie): *vér bun*; 7. mare: *un bun număr de cetățeni.* || m. tatăl tatălui, bunic, mos: *bunii auziseră de la strămoșii lor* Isp. || n. 1. ceea ce-i bun: *sănătatea e un bun neprețuit*; 2. ceea ce posedă cineva (în bani saŭ mosii): *bunuri mobile și imobile*; 3. precipitat de fiere la boŭ saŭ vacă (ce se crede bun pentru unele bóle). Crn. **rĕŭ**.

buna-cuviință f. ceea ce se cuvine, purtare bună în vorbire saŭ fapte.

bună-óră adv. de pildă.

bună-sémă (de) adv. cu siguranță.

Buna-Speranță (Capul de) f. cap la extremitatea meridională a Africeĭ, supranumit *Capul Furtunelor*, ocolit pentru întâia óră de către Vasco de Gama (1497).

bunătate f. 1. însușirea celui bun; 2. dispositiune morală de a face bine; 3. tot ce-i excelent: *o bunătate de om, o bunătate de vin*; 4. formulă de politeță: *bunătatea d-tale*; 5. pl. lucruri saŭ fapte bune: *tot felul de bunătăți.* Crn. **rĕutate**.

buna-vestire f. sĕrbătóre în amintirea sosirii îngerului Gavril, ca să vestéscă sfintei Fecióre nascerea Mântuitorului (25 Martie). Sin. **blagovestenie**.

buna-voință f. dispositiune favorabilă pentru cineva.

buciuc n. stég împodobit, turcesc saŭ tătăresc. V. **buciuc**.

bundă f. mare mantă țărănéscă, care înfășură tot corpul, din postav ordinar roșu. Sin. **ipângea**.

bunduță f. cojocel scurt; **bunduța vêntului**, plantă numită *solovîrfită*.

bunget n. 1. pădure bătrână și désă; 2. crîng des și întesat în mijlocul uneĭ păduri: *prin bungetul ăsta de pădure mergênd și pe dibuitele* Isp. Sin. **codru**.

bungenesc v. a lângedi.

bunică f. mama mamei saŭ a tatălui.

bunt n. rĕscólă, revoltă: *vai de mine! o fi iar or'ce bunt* Al.

buntaș m. rebel: *buntași carĭ aŭ de gând să dea foc târgului* Al.

bură f. 1. negură; 2. plóie mărunță și rece: *pulberea de diamante cade fină ca o burĕ* Em.

buracĕ f. 1. negură désă; 2. brumă grósă pe érbă și arbori. Sin. **chiciură, poleiŭ**.

buratec m. brotac: *ați eșit toți la lună ca buratecii* Al.

Burbon m. veche și ilustră familie regală francesă, o ramură a dinastiei Capetiene, care a dat Franței 7 regi, de la Henric IV până la Carol X. || (**Insula**) f. saŭ **Reuniunea**, în marea Indiilor, aparține Franței (de la 1652); 170,000 loc.

burbónă f. agrișă sălbatică, strugure roșu. Sin. **pomușóră**.

burcă f. pătură ordinară, sarică ciobănéscă: *într'o burcă învelit* Al.

Burdea f. numele unuĭ șes în județul Argeș.

burdios a. burlos: *nu era burdios ca alții* Isp.

burduf n. 1. pântece mare; 2. piele întrégă de capră, cusută în formă de sac, în care se pune unt-de-lemn, brânză, etc. (Sin. **uger**); 3. fóle de suflat; 4. pielea dinainte la o trăsură mare,

care în timp de ploĭ apĕră pe călĕtorul dinăuntru saŭ de pe capră; 5. partea principală a vioréĭ; 6. gaură mare făcută în ghiață. || adv. 1. umflat ca un burduf: *it făcu spinarea burduf de bătaie*; 2. *fig.* îndopat: *burduf de carte*; 3. (țépĕn): *l'an legat burduf*.

burduĭos a. umflat ca un burduf, pântecos: *teĭule, grosule și burduĭosule* Pann.

burdulhan n. pielea ce coprinde mațele (Sin. **peritoneŭ**); 2. lucruri făcute din acea pielе, ca ochiuri de feréstră la bordeiele țĕrănesci (Sin. **țiplă**); 3. burta dobitocelor; 4. (ironic) pântece mare și gros: *grozav burdihan și nesățios gâtlej* Cn.

Burdujeni pl. târg în județul Botoșani, în fața orașuluĭ Sucéva, la hotarul despre Bucovina: 2000 loc.

burdulea m. om cu burta mare.

burdușesc v. 1. a umfla pe cineva în bătaĭ: *mĕ cam burdușise în spate* Pann; 2. a se umfla și încovoia de uscăciune saŭ de umedélă (de scânduri); 3. a se muia fórte tare, a se face mălăĭeț (de póme); 4. a se face gămos (de arbori).

Burebista m. rege dac, contemporan cu Cesar. El uni sub stăpânirea sa pe Dacĭ și pe Geți și începu să atace pe Romani (mort 44 a. Cr.).

burete m. 1. substanța unuĭ zoofit marin, ușóră, elastică și porósă, care înghite licidele: *suge ca un burete*; 2. bucată de burete pentru șters saŭ spălat; 3. ciupercă: *burete domnesc, de câmp, de copaĭ*, varietățĭ de ciuperci comestibile; 4. mâncare făcută din bureți comestibilĭ. Sin. **spongie**.

burézĕ v. a cădea bură, a ploa mărunt.

Bürger m. poet popular german, autor de balade (1748—1794).

burges m. cel ce face parte din clasa mijlocie, în opoziție cu nobil saŭ militar. || a. privitor la burgesĭ: *clasa burgesă*. Sin. **tîrgovĕț**.

burgesíme f. clasa mijlocie, între nobleță și proletariat.

burghiŭ n. unéltă de găurit mai mică de cât sfredelul. Sin. **pretear, priboiŭ, spițelnic**.

burgmestru m. întâiul magistrat în orașele Belgieĭ, Olandeĭ, Elveției, etc.

burgrav m. vechiŭ titlu al guvernatorilor civilĭ și militarĭ în Germania.

Burgundĭ pl. popor germanic, așezat în Galia la începutul sec. V, unde fundă orașul *Bourgogne*.

burlas n. buriu mic (5—20 vedre).

burîc n. 1. partea de la mijlocul pântecelui, cicatrice rĕmasă după tăierea mațiluĭ, prin care fĕtul își trage nutrimentul înainte de a se nasce; 2. punct de mijloc: *buricul pământuluĭ*; 3. capĕt rotund: *buricul degetuluĭ*. || v. a se sui târîș-grăpiș pe o costă repede, a se cățăra pe un arbore. Sin. **gurguț**.

burlcat a. convex, bombat.

Burldava f. ruine de castre romane în fața Călimănescilor.

Burlĭ pl. trib Dac, care locuia în Oltenia și Banatul Temișórei.

burîŭ n. butoiaș de ținut rachiŭ saŭ oțet (20—40 vedre).

burlac m. flăcăŭ, neînsurat. Sin. **becher**.

burlăcie f. starea burlaculuĭ.

burlan n. țévă de scurs apă.

burlesc a. de un comic josnic și exagerat.

burlîne m. purcel înțărcat. Sin. **gligan, grăsun**.

burlușĭ n. țévă pentru dospirea vinuluĭ.

burnă f. V. **bură**.

Burnas n. câmpie întinsă în județul Teleorman, cu pășiuni numeróse, dar stérpă ca și Bărăganul.

burnițézĕ v. burézĕ.

burnuș n. manta mare de lână cu glugă (cum pórtă Arabiĭ).

bursă f. 1. pensiune plătită de Stat pentru întreținerea unuĭ elev într'un aședĕmînt de instrucțiune; 2. locul unde se adună banchierĭ, agenții de schimb etc. spre a vorbi de afaceri financiare: *palatul Bursei*.

bursier m. 1. elev care se bucură de o bursă într'un liceŭ saŭ altă școlă; 2. cel ce frequentézĕ bursa.

bursuc m. 1. mic animal carnivor, din al cărŭi pĕr se fac pensule și perĭ; 2. om bondoc, copil gros și mărunt. Sin. **viezure**. || v. a se umfla în pene, a se bosumfla.

bursuflat a. *fig.* bosumflat: *jargon bursuflat* Al.

burtă f. 1. partea de jos a pântecelui, în care s'află mațele; 2. partea umflată a unuĭ vas. Sin. **pântece, fólde**.

burtă-verde m. care mănâncă mult, care se îmbuibă și se îndópă afară din cale; 2. *fig.* om dat la întărâre și viață materială și decĭ incapabil de cugetărĭ mai înalte, de sentimente mai nobile: **Ianache burtă-verde**, porecla poporuluĭ român, ca *Jacques Bonhomme* în Franța saŭ ca *John Bull* în Anglia.

burtă-verdíme (ironic) f. burgesíme.

burtos a. cu burta mare.

buruiană f. 1. érbă în genere; 2. érbă rea (Sin. **bălărie**); 3. pl. erburĭ de leĭ, plante medicinale: **buruiană de frigurĭ**, laptele câinelui; **buruiană de lungóre**, leuștén; **buruiană pucióasă**, coriandru.

buruienită f. 1. buruiană mică; 2. flóre de ochĭ saŭ *oĭlet*.

buruienos a. plin de buruienĭ saŭ bălărĭ: *ară movilă buruienóse scoténd fumurĭ cenușĭĭ* Al.

burzuluiesc v. 1. a se revolta; 2. *fig.* a se înfuria, a se mânia.

buș m. pumn, numaĭ în locuțiunea: **a merge de-a bușile**, pe mâinĭ și pe picióre (cum umblă pruncĭĭ).

buș́lă f. lovitură cu pumnul.

buș́esc v. a îmbrâncĭ: *calul rĕŭ la buș́it* Al.

buș́itură f. lovitură cu pumnul: *câte buș́iturĭ am mâncat* Al.

buș́machĭ pl. pantofĭ femeescĭ: *buș́machĭ de iuft* Cn.

busolă f. 1. instrument de fisică, a cărĕĭ parte esențială e un ac magnetisat, care se învirtesce liber pe un cilindru, una din extremitățĭ fiind tot-d'auna îndreptată către N. Cu ajutorul eĭ navigatorĭĭ aŭ putut întreprinde călătorĭĭ lungĭ și a descoperĭ țĕrĭ necunoscute celor vechĭ; 2. *fig.* călăuză, conducĕtor.

bust n. 1. partea superióră a corpuluĭ omenesc; 2. operă de pictură saŭ de sculptură, care representă capul și pieptul uneĭ persóne.

busta adv. toțĭ de o dată năvălind: *daŭ busta în casă* Al.

buștén m. 1. trunchiŭ de lemn fără crăcĭ; 2. bucată de lemn gros; 3. *fig.* om lipsit de pricepere și de simțire: *ce staĭ ca un buștén?* || adv. ca un buștén de țépăn: *adormĭ buștén*. Sin. **butuc, buturugă**.

Buștenĭ pl. localitate în județul Prahova, cu o posițiune încântătóre între munțĭ Fabrica de hârtie.

bustihan m. buștén; *găsesc un bustihan putrĕgăios* Cn.

busuioc m. 1. plantă de grădină mirositóre (jócă un rol mare în credințele și eresurile poporuluĭ); **busuiocul cerbilor**, poleiŭ; 2. mănunchiŭ de busuioc, cu care botézĕ preoțiĭ. || a. cu miros de busuioc: **pómă busuiócă**, varietate de struguri frumos mirositorĭ.

but n. cópsă de berbece.

butaciŭ n. tocit (la vîrf), ciuntit: *córne butace*.

butărit n. odinióră impositpe vin. Sin. **vinăriciu**.

butaș m. ramură verde tăiată dintr'un copaciŭ și pusă în pământ, ca să prindă rădăcină.

butășesc v. 1. a înmulți plantele prin butașĭ; 2. a săpa în jurul unuĭ arbore.

butcă f. trăsură de lux cu 4 róte pe arcurĭ și acoperită: *trase butca dinaintea bordeiuluĭ* Al. Sin. **caléscă**.

butelie f. vas cu gâtul îngust pentru licide; **butelie de Leyda**, flacon în care se póte acumula și condensa electricitatea.

butie f. vas mare de lemn cu două fundurĭ și cu dóge legate cu cercurĭ de fier, de păstrat vin saŭ alte spirtóse (100—200 vedre). V. **bucea**.

butnar m. cel ce face saŭ vinde buțĭ. Sin. **dogar**.

butnărie f. meseria butnaruluĭ.

butoiŭ n. vas maĭ mic de cât butia, în special pentru rachiŭ (50—80 vedre): *vinul dintr'o butie se póte deșerta în maĭ multe butóie*.

buton n. nasture mic (de cămășĭ).

butonieră f. gaura hainei, unde se petrece butonul.

butuc m. 1. trunchiŭ de arbore tăiat; 2. trunchiŭ de arbore încă în pământ (Sin. **cep**): *butuc de viță*; 3. mijlocul roțiĭ, în care se îmbucă spițele și prin care trece osia; 4. pl. o-

diniórâ un fel de supliciu: bucăți grose de lemn, în cari se prindeaŭ picióre-le saŭ mâinile vinovatului; 5. *fig.* greoiŭ, tont.

butucĭt a. pus saŭ prins în butuci: *picióre-le mi se mai mișcară, par'că fi fost butucite* Isp.

butucos a. greŭ saŭ mare ca un butuc: *picior butucos.*

buture n. scorbură de arbore.

buturugă f. rădăcină de arbust ce se scóte din pământ pentru foc.

buză f. 1. parte exterióră și cărnósă, care mărginesce gura: *a rămânea cu buzele umflate*, a fi păcălit; 2. margine: *de a tunurilor buze* Al.

buzat a. cu buze mari și grose.

buzdugan n. 1. ghiógă de fier țintuită, mare și grea, odiniórâ atributul Marelui armaș (Sin. măcicucă): *Arbure Hatmanul ce 'n mână pórtă un gróznic buzdugan* Negr.; 2. (în basme) arma favorită a zmeilor și a feți-frumoșilor; 3. sceptru cu glob în vîrf (Sin. topuz); spada și buzduganul erau însemnele Domnilor românĭ: *mi-aĭ pus pe cap corôna și buzduganu 'n mână* Al.; 4. plantă numită și *capul ariciului.*

C

C m. 1. a trei literă a alfabetului; 2. cifră romană în valóre de 100.

ca conj. exprimă o comparațiune (Sin. precum): *alb ca zăpada*; 2. o aproximațiune (Sin. cam): *copil ca de patru anĭ*; 3. o relațiune de asemănare între două idei (Sin. de cât): *mai dulce ca mierea*; 4. cel mai înalt grad de intensitate (după un comparativ adverbial): *ca mai bine*, cât (se póte) mai bine: *ca mai ba*, nici de cum; 5. scopul saŭ finalitatea (înaintea unuĭ conjunctiv): *mâncăm ca să trăim.*

că conj. 1. servă a împreuna două propoșițiunĭ: *cred, că nu pot*; 2. exprimă causa. (Sin. căci): *'ți mulțumesc, că mult bine mĭ făcuși.*

Caaba f. faimos templu la Mecca în Arabia. Principalul sanctuar al Islamismului.

Buzescĭ (Fraților) pl. Radu, Preda și Stroe, tustrei faimoși generalĭ aĭ luĭ Mihaiŭ Vitézul.

Buzĕŭ n. 1. (Munții) o porțiune a Carpaților Munteniei, spre apus de munții Bârseĭ; 2. (Riul) cel mai în semnat afluent d'a drépta Siretuluĭ, isvorasce din Transilvania: 200 km.; 3. șes prin jud. Buzĕŭ; 4. (Pasul) deschis de riul Buzĕŭ, pune în legătură Buzĕul cu Brașovul; 5. județ așezat la résărit de Prahova și udat de riul cu acelașĭ nume: 190,000 loc.; 6. cap. județuluĭ Buzĕŭ: 12,000 loc. Scaun episcopal și bălciŭ însemnat la Drăgaica.

buzilă m. cel ce are buze late și grose.

buziș adv. înainte, în față: *cu patru caĭ buziș.*

buzunar n. săculeț cusut în haină, unde se pun banĭ saŭ alte lucrurĭ.

buzunărésc v. a fura din buzunar, fără a fi simțit.

Byron (Lord) m. (cit. *Bairn*) cel mai mare poet engles din timpul nostru, autorul *Cavalerului Harold* și al luĭ *Don Juan* (1788—1824).

cab n. un fel de cabrioletă englésă, la care vizitiul șéde pe dinapoĭ.

cabală f. 1. tradițiune ebraică despre interpretarea mistică și alegorică a Vechiuluĭ Testament; 2. pretinsă sciință de a comunica cu spiritele; 3. urzitură ascunsă de intrigĭ (Sin. complot); 4. cei ce complotéză.

cabalist m. cel versat în cabala judaică.

cabalistic a. 1. ce ține de cabală; 2. ce privesce pretinsa sciință de a comunica cu spiritele.

cabană f. haină de d'asupra a preoților (în locul giubeleĭ de odiniórâ). || (galicism) colibă.

cabanță f. odiniórâ mantie domnéscă cu cenprazurĭ de fir, blănită cu samur și împodobită cu copce în briliante: *peste dulama polonesă Lăpușnénu avea cabanță turcéscă* Negr.

cabaz m. scamator, caraghios: *ia să vedem ce-mĭ mai scrie cabazul cel de Tache* Al.

cabazlîe n. festă, glumă próstă: *nu-ĭ aci locul de spus cabazlicurĭ* Al. Sin. comédie, poznă.

cabeliaŭ m. batog próspĕt.

cabestan n. scripete vertical, format obicinuit dintr'un cilindru înfășurat cu un otgon, servind a trage greutățĭ marĭ: *tóte corăbile aŭ câte un cabestan.*

caĭînă f. 1. cămăruță pe bordul uneĭ corăbiĭ; 2. spațiu închis în o baie.

cabinet n. 1. mică încăpere pentru lucru, toaletă etc.; 2. consiliu de miniștrĭ, guvern: *cabinetul din Paris*; 3. locul unde se conservă colecțiunĭ de obiecte, instrumente: *cabinet de fisică, de chimie*; **cabinet de lectură**, locul unde se pot citi diare saŭ cărțĭ cu plată.

Cabirĭ pl. divinități misterióse adorate în Grecia, mai ales la Samotrace.

cablu n. funie grósă; **cablu telegrafic**, format din fire metalice și băgat în fundul apeĭ, spre a transmite depeșile între două țerĭ despărțite prin mare. Sin. **otgon, pălămar.**

Cabot (Ión și Sebastian) m. navigatorĭ venețienĭ din sec. XV și XVI, stabiliți la Bristol, descoperirĭ Țéra-Nouă, Labradorul și Canada.

cabotagiu n. 1. plutire de alungul cóstelor; 2. comerț făcut pe cóste de corăbiĭ micĭ.

cobotin m. 1. comediant ambulant; 2. actor fără talent.

Cabul n. oraș în Asia, cap. Afganistanuluĭ: 60,000 loc.

cabul n. în expresiunea **a face cabul**, a condescinde, a se înjosi: *se póte să faci cabul la așa ceva?*

cabulipsesc v. *pop.* a face cabul.

Cabrul m. navigator portuges, care descoperi Brasilia în 1500, mort la 1526.

cabrioletă f. trăsură ușóră pe două róte.

cacao n. bobul unuĭ arbore din America, din a cărui semință oleiósă se face ciocolata.

cacatoe m. pasere din Australia asemenea papagalului.

Cacavela (Ieremia) m. erudit grec, originar din Creta, ebraist, elenist și latinist. Profesor la școla domnéscă din Iași și maestrul luĭ Dimitrie Cantemir, Domnul Moldoveĭ. Figură ajunsă legendară (1670—1698).

cachectic a. atacat de cachexie: *copil cachectic.*

cachexie f. stare de slăbiciune generală.

căci conj. exprimă: 1. motivul uneĭ afirmațiunĭ; 2. o interogațiune (Sin. de ce?): *căci bătutul mi l'aĭ pedepsit?* Pann; 3. o întrebare unită cu o dorință: *căci nu-mĭ ajută D-deŭ?*

caclaimă f. termen de joc în cărțĭ: înșelăciune.

cacic m. numele vechilor căpetenĭi aĭ triburilor americane, mai ales în Mexic.

căciugă f. pesce numit obicinuit **cegă.**

căciulă f. 1. pălărie din blană de berbece (albă, cenușie saŭ négră): *altă căciulă*, alt-ceva! 2. ce are forma de căciulă: *căciula unei căpețâni de zahăr.*

căciular m. 1. care face saŭ vinde căciulĭ; 2. dorobanț cu căciulă înaltă.

Căciulata f. vestit isvor cu ape minerale în jud. Vâlcea.

căciulesc v. 1. a-și scóte căciula, a face plecăciunĭ; 2. *fig.* a se umilĭ (spre a obține ceva).

căciulie f. *Bot.* bulbul usturoiuluĭ compus din mai mulțĭ cățeĭ.

cacofonie f. amestec neplăcut de sunete saŭ de vorbe.

cacom m. 1. mic animal din N. Europeĭ și al Asieĭ, care sémănă dihoruluĭ, cu blană scumpă albă, iar vîrful códerĭ négră; 2. blană de cacom. Sin. **hermelin.**

cactacee f. pl. clasă de plante propriĭ Americeĭ tropicale.

cactus m. gen de plante grase și spinóse, fără frunze.

cad v. 1. a fi târît de sus în jos prin proprie greutate; *cad de pe acoperiș*; **a-ĭ cădea cu tronc**, a-ĭ plăcea cuiva dintr'o dată; 2. a fi tare derăpănat: *casa asta cade*; 3. *fig.* a nu reușĭ: *a căduta examen*; 4. a ajunge: *a căduta în mâinile dușmanuluĭ*; 5. a veni de odată: *cade o nópte întunecósă* Al.;

6. a se nimeri, a fi: *estimp Pascile cad în Martie*; 6. despre fenomenele atmosferice: *cade rouă, brumă, zăpadă*; 7. a se cuveni (sub raportul moral): *nu se cade, om prea cum se cade*. Sin. pic.

cadă f. vas mai mare de cât putina, în formă de con trunchiat, pentru struguri culeşi saŭ fagurĭ de miere. Sin. tocitóre.

cadastral a. privitor la cadastru: *registru cadastral*.

cadastru n. registru public conţinênd situaţiunea, întinderea şi valórea proprietăţilor din fie-care comună, spre a servi de basă la repartisarea impositului fonciar.

cadaveric a. privitor la cadavru: *autopsie cadaverică*.

cadavru n. corp mort saŭ mortăciune (vorbind de om). Sin. hoit, leş, stârv.

cădelniţă f. un fel de afumătóre atîrnată de lănţuşóre şi în care arde tămâe.

cădelniţez v. a tămâia cu cădelniţa.

cadenţă f. 1. întórcerea regulată a sunetelor, a mişcărilor: *zidul vechiŭ al mănăstirĭ în cadenţă 'l lubesc (valurile)* Gn. Ar.; 2. ritm în muzică saŭ poesie, produs prin o combinare fericită a vorbelor.

cadenţez v. 1. a face să mérgă în cadenţă; 2. a da cadenţă fraselor.

cădere f. 1. acţiune de a cădea şi resultatul eĭ: *căderea frunzelor*; 2. *fig.* résturnare: *căderea ministerului*; 3. ruină desăvîrşită: *căderea imperiului roman*; 4. nereuşita unei piese de teatru; 5. cascadă: *căderea Rinului*.

cadet m. june nobil care intra în armată cu simplu soldăt spre a învăţa meseria militară: *cadeţiĭ se numiau la noi înainte înkerĭ*.

căzător a. care cade.

căzătură f. 1. resultatul căderiĭ; 2. *fig.* ruină, casă veche, om bătrân; 3. vită slabă.

cadlascher m. judecător militar (la Turcĭ) Bălc.

cadînă f. femeie de harem, turcóică: *palidă cadînă cu lacrimĭ pe a el gene* Ar.

cadiŭ m. numele judecătorului la Turcĭ.

Cadix n. oraş în Andalusia şi principalul port al Spanieĭ pe Oceanul Atlantic: 72,000 loc.

cadmie f. oxid de zinc. Sin. **gealamină**.

cadmiu n. metal cu reflex albăstruiŭ, analog cositorului; se găseşte amestecat cu zincul.

Cadmu m. rege fenician, care ar fi zidit oraşul Teba în Beoţia (sec. XVI a. Cr.).

cadoŭ n. dar mic pentru a îndatora pe cine-va. Sin. **present**.

cadră f. 1. tablóŭ, mai ales de formă pătrată: *frumósă ca o cadră*; 2. una din cele patru culorĭ ale cărţilor de joc (Sin. **tobă**).

cadran n. figură circulară, al cărei rond e divisat în părţi egale: *cadran de pendulă, de busolă*; **cadran solar**, figură trasă mai adesea pe un zid şi care indică orele prin umbra proiectată de un condeiŭ de fier.

cadrat n. bucăţică de fontă întrebuinţată în tipografie spre a umplea golurile între literele unuĭ rînd.

cadratin n. cadrat mic.

cadratură f. 1. reducere geometrică a unei figurĭ curbilinie la un pătrat echivalent în suprafaţă: *cadratura cercului*, problemă insolubilă; 2. totalul bucăţilor carĭ pun în mişcare acele unuĭ ceasornic.

cadrez v. *fig.* a se potrivi, a armonisa: *faptele nu cadrézā cu spusele sale*.

cadril n. 1. grup de patru dănţuitorĭ şi de tot atâtea dănţuitóre, executând contradanţurĭ; 2. bucată de muzică corespundétóre cu figurile executate în contradanţurĭ.

cadrilat a. împărţit în micĭ pătrate colorate: *stofă cadrilată*. || n. stofă cadrilată: *perne de cadrilat*.

cadrilater n. figură geometrică cu patru laturĭ.

cadru n. 1. bordură de lemn saŭ de bronz, în care se pune un tablóŭ, o gravură etc.; 2. *fig.* planul unei opere; 3. totalul ofiţerilor şi sub-ofiţerilor unei companiĭ, unuĭ batalion. Sin. **cercevea, pervaz, ramă**.

cadrumân a. se dice de animalele carĭ aŭ patru mâinĭ, ca *maimuţa*. || f. pl. **cadrumane**, al doilea ordin de mamifere, coprinzênd maĭ ales maimuţele.

cadruped a. care are patru picióre. || f. pl. **cadrupede**, secţiune din clasa mamiferelor, cu patru picióre, carĭ nasc puĭ viĭ şi-ĭ hrănesc cu lapte.

cadruplu a. de patru orĭ atât de mare, împătrit: *12 e cadruplul lui 3*.

caduc a. 1. doborît de vîrstă: *bătrân caduc*; 2. *Jur.* legat saŭ donaţiune, care rămâne fără efect: *dacă în legatar móre înaintea testatorului, legatul devine caduc*; 3. *Bot.* care se desface de sine, care cade iute: *frunze caduce*.

caduceŭ n. 1. *Mit.* vargă încolăcită de doĭ şerpĭ, atributul ĝeuluĭ Mercuriu; 2. simbolul păceĭ, atributul comerţuluĭ.

caducitate f. starea celuĭ caduc; 2. bătrâneţe extremă (de la 70—80 anĭ).

cădut a. 1. surpat; 2. *fig.* cuvenit: *căduta rîndueală*.

Caen n. (cit. *Can*) oraş şi port în Franţa: 46,000 loc. Academie şi Curte de Apel. Patria luĭ Malherbe.

caer n. V. **caier**.

Cafarnaum n. 1. oraş în vechea Galileea, pe malul apusén al lacului Tiberiada; 2. *fig.* loc unde multe lucrurĭ staŭ claie pe grămadă.

cafas n. 1. jalusele saŭ persiane de lemn colorat şi transparent la ferestrele unuĭ harem: *chiar Sultanul ascultă prin cafas umbros* Bol.; 2. locul bisericeĭ unde cântă corul, numit în Muntenia **pod**.

cafeĭ f. 1. bobul cafeuluĭ; 2. băutură făcută din acest bob, uscat şi pulberisat: *bea treĭ cafele pe dĭ*; **surogat de cafea**, cicorie, curmale, smochine, jamaică etc.

cafegi-başa m. odiniórĭ boiernaş care aducea Domnuluĭ caféua: *bărbatu-meŭ care a fost cafegi-başa la Caragea* Ar.

cafegiŭ m. 1. cel ce face saŭ vinde cafea; 2. cel ce ţine o cafenea.

cafeină f. alcoloid extras din bóbele de cafea.

cafenea f. local public unde se bea cafea.

cafeniŭ a. de culórea cafeleĭ.

cafe-şantan n. cafenea cu spectacol de cântăreţe.

cafetieră f. ibric de cafea.

cafeŭ m. arboraş din familia rubiaceelor care produce caféua şi e cultivat în tóte coloniile europene din regiunile calde (ca Martinica); cel mai renumit e din Moca (Arabia).

Caferia f. fostă regiune în Africa meridională, numită şi *Ţéra Zuluşilor* (**Cafru**).

caftan n. 1. haină de onóre, lungă cu mâneci, dată de Sultan luĭ Vodă şi de acesta boierilor la intrare într'o funcţiune: *caftan alb cu guler de samur* On.; 2. *fig.* rang, boierie: *caftanele se dedeau pe bani în vremea lui Caragea*.

căftănesc v. a îmbrăca cu caftan, a da rang de boierie: *când se căftăniia vre-un boier* Ar.

caftanliu m. 1. cel în drept de a purta caftan; 2. *fig.* boier înfumurat şi pretenţios.

Cagliostro (**Conte** de) m. celebru aventuriere italian, medic şi alchimist, numit şi *Iosef Balsamo*, mort în închisóre la Roma (1743—1795).

cahlă f. 1. ţiglă, olan; 2. astupătóre la sobă.

Cahul n. 1. afluent de a stânga Dunărĭ, formând în partea sa inferióră un lac mare; 2. ţinut în Basarabia, (numit şi **Frumósa**), aşedat pe rîul cu acelaşĭ nume: 7000 loc.

caiă f. cuiul de potcóvă la cismă saŭ la piciorul calului.

Caiafa m. 1. mare preot evreŭ, unul dintre autorii morţiĭ luĭ Isus; 2. *fig.* fătarnic: *o Caiafă de călugăr*. V. Ana.

caic n. luntre uşóră turcéscă, tuguiată la ambele căpătâie: *dórme în legănarea lungelor caice* Ar.

caicciŭ m. conducĕtor de caice. Sin. luntraş.

caic f. *Zool.* V. **gaie**.

caier n. cânepă netórsă, câtă se pune odată în furcă: *când torsul s'aude l'al vrăjilor caier* Es. Sin. **fuior**.

căiesc v. 1. a plânge pe cine-va, a-ĭ părea rĕu de ceva; 2. a se întrista cugetând la o greşélă comisă, a simţi o sinceră părere de rĕŭ.

caiet n. făscióră de maĭ multe foĭ de hârtie; **caiet de sarcinĭ**, stu-

rea clauselor și a condițiunilor unei adjudicațiuni publice.

caifet n. înfățișare, aparență exterioră (mai mult ironic): *ce ce ne ținem caifetul?* Al.

caigiŭ m. cel ce taie tutun.

caimac n. 1. flórea laptelui, cójă grósă și unsurósă ce laptele prinde pe d'asupra, servind la facerea untului; 2. *fig.* ceea ce stă d'asupra și e mai bun în ceva: *cáfeua cu caimac, cafea cu caimac.* Sin. **smântână.**

caimacam m. 1. locțiitor de Domn, când tronul remâne vacant și care cârmuia țéra până la instalarea noului príncipe; 2. locțiitorul marelui Vizir la Turci.

căimăcămie f. 1. locotenență domnéscă și timpul cât dura; 2. formă de guvern provisoriu, instituită la retragerea Domnilor numiți pe 7 ani (1849—1856); 3. divisiunea unui vilaiet în Turcia.

caiman m. reptil din America, asemenea crocodilului. Sin. **aligator.**

Cain m. fiŭ mai mare al lui Adam, ucise din invidie pe fratele seŭ Abel și fu blestemat de D-deŭ pentru acéstă nelegiuire.

câine m. 1. animal domestic din familia carnivorelor digitigrade; 2. *fig.* termen de dispreț: om réŭ; 3. nume a două constelațiuni; 4. nume de animale: **câine tătăresc,** nagăț; **câinele babei,** cărcăiac; **câine de mare,** pesce cu pielea fórte tare.

Câinenĭ pl. cea mai frumósă și mai comodă trecétóre în Transilvania, pe la intrarea Oltului în țéră, importantă sub raportul istoric; ea pune în legătură Slatina și Rîmnicu-Vâlcei cu Sibiul. In vechime era întărită cu un turn de cărămidă, de unde și numele de **Turnu-Roșu.**

câinesc a. ce ține de câine: *lemn câinesc, bólă câinéscă.*

câinesce adv. ca un câine: 1. cu anevoe; 2. réŭ, fără milă.

câinez v. 1. a jeli pe cine-va: *cum câina poporul de dinșii calicĭ* Al.; 2. a se plânge, a se tângui de o pierdere suferită.

câinic n. sîrman, de plins: *călătorul ce duce la Moldova pe rătăcitul câinic* Al.

câinie f. neîndurare.

câinos a. réŭ la inimă, nemilostiv: *câinosul de tată.*

căintă f. 1. durere pentru săvârșirea unui păcat: *după căința pocăința;* 2. părere de réŭ de a fi făcut saŭ nu ceva.

căire f. 1. fapta de a se căi; 2. căință: *ades în cupa plină se ascunde o căire* Al.

Cairo n. cap. Egiptului pe Nil: 375,000 loc. Universitate mahomedană.

cais m. pom scurt din clasa rosaceelor, originar din Asia (Armenia); încolțesce în climele temperate. Fructele sale se numesc *caise.* Sin. **zarzăr.**

căiță f. 1. seufie de copil, legată pe sub bărbie; 2. moț la păsări. Sin. **ceapsă.**

Caiut m. 1. afluent al Trotușului; 2. târg și mănăstire în jud. Bacău: 2000 loc. Cărbuni de pământ.

cal m. 1. animal domestic din familia solipedelor, care servă la tras și la transport: *fig.* **cal de bătaie,** motiv aparent, pricină neîntemeiată; **cal verde,** născocire mincinósă; **cal de mare,** numele vulgar al *hipocampului;* **calu dracului,** numele popular al *libelulei;* *fig.* și *fam.* muiere réă; 2. unitate pentru evaluarea mășurei unei mașini de aburi: *mașină de dece cai;* 3. lucru ce sémănă calului: grătar, pirostrii.

cală f. fundul saŭ magazia unei corăbii.

calabalîc n. 1. bagaj; 2. glótă, lume multă; 3. tapaj: *bărbatul meŭ va face un calabalîc* Negr.

Calabria f. provincie a Italiei meridionale, aprópe de Sicilia: 1,200,000 loc. In 1783 un cutremur distruse aci 300 orașe și sate (**Calabres**).

Calafat n. comună urbană în județul Dolju, port pe Dunăre, de mare importanță strategică: 4000 loc. Oraș vechiŭ, întemeiat de Genovesi. Aci s'aŭ dat mai multe lupte între Ruși și Turci (1828 și 1853); în campania din 1877, Calafatul fu apărat de armata română în contra Turcilor. || (**Insula**) f. V. **Independența.**

călăfătuesc v. a astupa crépăturile unei corăbii cu călți și a le unge apoi cu păcură.

calaican n. sulfat de fier, vitriol verde.

călâie f. un fel de plăcintă umplută, ce se face la serbători mari.

Calais n. (cit. *Calé*) cetate tare în Franța și port de mare pe pasul cu același nume: 57,000 loc.

calamandros n. poznă: *cu smântânitul ólelor ce calamandróse făceam* Cr.

călămarĭ pl. V. **călimărĭ.**

calambur n. joc de cuvinte bazat pe asemănarea sunetelor, iar nu și a sensurilor: *când mi-ĭ sună în buzunare, pătinesc de gălbinare (galbeni n'are)* Pann.

calamină f. carbonat de zinc nativ, întrebuințat în medicină ca astringent sub numele de *cadmie fossilă.*

calamintă f. plantă din familia labiatelor, întrebuințată ca și ceaiul.

calamită f. un fel de gumă-rășină.

calamitate f. mare nenorocire publică. Sin. **catastrofă, desastru.**

calamitos a. fecund în calamități: *domnie calamitósă.*

calandru n. unéltă de satinat hârtia saŭ de lustruit stofe.

calangiŭ m. spoitor de vase.

calapanta adv. flecărind într'una: *gura îĭ mergea calapanta ca o móră.*

calapĕr m. *Bot.* V. **calonír.**

calapod n. 1. picior de lemn ce servă de tipar cismarului; 2. *fig.* formă, tipar. V. **calup.**

călarabă f. *Bot.* gulie.

călăraș m. 1. soldat de cavalerie: *cele patru regimente de călărași formézá aĭ cavaleria teritorială;* 2. pl. odinióră corp de călărețĭ sub comanda Marelui Spătar; 3. curier: *călărașĭ de Țarigrad.* Cr. **dorobanț.**

Călărași pl. cap. județului Ialomița: 5000 loc. Port de al treilea rang și bâlciŭ mare în Septembrie. Orașul pórtă și numele de **Știrbeiŭ;** 2. lac lângă Dunăre spre apus de județul cu același nume.

călare adv. pe cal.

călăresc v. a umbla călare.

călărеț m. 1. cel ce umblă călare; 2. soldat din cavalerie (Ctm. **pedestru**); 3. figură în jocul șahului (Ctm. **pion**); 4. cetățén roman aparținênd secundului din cele 3 ordine: senat, călărețĭ, plebeĭ.

călărie f. 1. arta de a umbla călare; 2. deprinderea calului la șea: *cal de călărie.* Sin. **echitațiune.**

călărime f. óste călărétă. Sin. **cavalerie.**

călărit n. arta de a călări: *cal de călărit, școlă de călărit.* V. **călărie.**

călător m. V. **călétor.**

calău m. 1. cel însărcinat cu execuțiunea osîndiților la mórte (funcțiune îndeplinită în România mai ales de Țigani); 2. *fig.* omul sângiurilor. Sin. **gâde, gealat.**

călăuz m. 1. cel ce conduce pe altul spre a-i arăta drumul: *riul cel de stele e călăuzul tainic* Al.; 2. *fig.* cel ce povățuesce pe altul în viață, în afaceri.

călăuzesc v. 1. a servi de călăuză; 2. *fig.* a conduce, a dirige.

călăuzit n. condus: *în văzduh călăuzite de un pilot, bătrân cocor* Al.

calc v. 1. a apăsa cu călcâiul: *calc strugurĭ;* 2. a strivi: *l'a călcat o trăsură;* 3. a păși, a umbla: *calc ușor;* 4. a surprinde, a ataca pe neașteptate: *l'aŭ călcat hoțiĭ;* 5. a năvăli și prăda: *ne calcă păgâniĭ și țéra 'i la peire* Al.; 6. a se întinde pe un loc străin, a-l ocupa pe nedrept: *mi călcă moșia;* 7. *fig.* a viola, a înfrânge: *calc o poruncă, o lége, un jurământ;* 8. a netedi ruf, stofe, apăsându-le cu un fier cald. || n. 1. desen reprodus cu ajutorul unei hârtiĭ transparente; 2. *fig.* reproducere prea exactă, copie servilă.

călcâiŭ n. 1. partea posterióră a piciorului pe care călcăm; 2. partea ciorapilor saŭ a încălțămintelor ce acopere călcâiul (Sin. **toc**); 3. lovitură cu călcâiul: *daŭ călcâie calului.*

calcan n. scut: *cioltar de fir și calcan de argint.* || m. pesce de mare cu corpul lat în formă de romb. || n. zid de strășină.

calcaneŭ n. osul călcâiului.

calcar n. stâncă compusă din carbonat de calce, numit obicinuit *pétră de var.*

călcare f. 1. lucrarea de a călca și resultatul ei (și *fig.*).

calcaros a. ce conține calcar: *pétră calcarósă.*

călcat n. călcare (în sens curat material): *călcatul strugurilor, fier de călcat.*

călcător a. și m. 1. care calcă; 2. pl. scăunașul războiului de țesut.

călcătóre f. 1. lin de călcat strugurĭ; 2. locul unde se calcă.

călcătură f. 1. urmă de picior, pas; 2. numele popular al epilepsiei.

calcavură f. 1. mașină mică de prins vênat; 2. *fam.* trântélă.

Calchas m. preot al lui Apollon, ghicitor faimos care însoțí pe Grecĭ la împresurarea Troiei. El ordonă sacrificiul Ifigeniei și fabricarea calului de lemn.

calchez v. 1. a face un calc; 2. *fig.* a reproduce saŭ a copia exact.

calcinațiune f. lucrare de a calcina și starea lucrului calcinat.

calcinez v. 1. a preface pétra în var nestins; 2. a usca la o căldură fórte ridicată.

calciu n. metal alb-gălbuiŭ ce se scóte din var (isolat de Davy în 1808).

calcul n. 1. operațiune spre a afla resultatul combinațiunii numerelor între ele; 2. *fig.* mijlóce combinate, măsurĭ luate spre a ajunge la un scop: *calculele ambițiunii*; 3. *Med.* pétra ce se formézĕ în organe (mai ales în bășica udului).

calculabil a. ce póte fi calculat.

calculator m. 1. cel ce se ocupă cu calcule; 2. abil a combina măsurile și proiectele sale.

calculez v. 1. a face calcul; 2. *fig.* a reflécta la consecințele unuĭ lucru. Sin. **socotesc**.

Calcuta f. cap. Indiei englese și a președinției de Bengal, mare port comercial pe unul din brațele Gangelui: 500,000 loc. Universitate, grădină botanică.

cald a. 1. care are, dă saŭ produce căldură: *focul e cald, apa caldă*; 2. care ține cald: *haină caldă*; 3. *fig.* înfocat, ardétor: *iubire caldă*; 4. prospĕt: *pâine caldă*; 5. *fig.* cu totul nou: *scire caldă*. || n. căldură: *aci 'l bâta cu cald, aci cu frig*. Cm. **rece**.

căldărar m. cel ce face saŭ vinde căldărĭ și alte vase de aramă.

căldare f. vas de aramă cu tórta în belciuge spre a fierbe saŭ încălzi ceva.

caldarîm n. loc saŭ drum pavat. Sin. **trotoar**.

caldarîmgiŭ m. cel ce face caldarîm: *astă nópte doĭ căldarîmgiĭ aŭ spart peretele casei*. Al.

căldărușă f. 1. căldare mică în care preoții pun aiasma și mătăuzul; 2. plantă din familia renunculaceelor, cultivată pentru frumósele-i florĭ albastre, roșiĭ saŭ violete.

Calderon (**de la Barca**) m. celebru poet spaniol, autor de peste patru sute comedii și drame (1600—1681).

căldicel a. puțin cald. Sin. **încropit**.

căldură f. 1. starea corpului cald și sensațiunea ce produce; 2. temperatura mai mult saŭ mai puțin ridicată a atmosferei; 3. *fig.* ardóre, zel mare: *vorbesce, se rógă cu multă căldură*. Cm. **frig**.

Căldurășani pl. lac și mănăstire în județul Ilfov.

călduros a. 1. care aduce, dă și ține multă căldură; 2. *fig.* plin de ardóre saŭ zel: *apĕrare căldurósă*.

cale f. f. 1. spațiu indepărtat de la un loc la altul (Sin. **drum**): *cale de comunicațiune*; **cale lactee**, numită și *calea lui Troian* saŭ *drumul robilor*, fășie luminósă lăsată pe cer de o imensă grămadă de stele, a căror depărtare le face invisibile ochiului liber; 2. spațiu reservat și lucrat cu artă afară din sate și orașe (Sin. **șosea**): *cale națională, județénă*; 3. stradă mare: *calea Victoriei*; 4. călătorie: *cale bună!* 5. drum de urmat, mijloc de transport: *pachetele se expédiază pe calea poștei*; 6. linie de raliurĭ la un drum de fier: *cale ferată*; 7. canal, conduct: *căile respiratorie*; 8. *fig.* direcțiune în purtare: *calea binelui*; 9. *fig.* dreptate, cuviință: *cu cale, fără cale*; **a găsi (afla) cu cale**, a judeca că e drept, a crede de cuviință; **a pune la cale**, a regula, a dispune; *fig.* a indemna, a sfătui; **a fi pe cale**, a avea de gând, a umbla să..... **din cale afară**, fórte, peste măsură.

calea-valea adv. binișor, suportabil: *până aci calea-valea*.

Caledonia f. nume cu care Romanii desemnaŭ Scoția (**Caledonian**). || (**Nouă**) f. 1. insulă în Oceania, aparține Franței de la 1853; cap. *Numea*. Loc de deportațiune pentru condemnații; 2. țéră în America de N. aparține Englesilor.

călĕfacțiune f. căldură produsă de foc.

caleidoscop n. tub conținênd două oglinzĭ plane și garnisit pe dinăuntru cu obiecte de diferite culorĭ și dimensiunĭ, ale căror combinațiunĭ, modificate de fie-care mișcare a aparatului, ofer o mare varietate.

călélă f. 1. starea oțelului călit; 2. *fam.* beție ușóră.

calem n. odiniórĭ administrațiune publică, cancelarie, biuróu: *calemul vinăriciului și al oierítului*.

calembec n. un fel de lemn negru din India, fórte mirositor: *mătănii din calembec*. Al.

calemcheriu n. un fel de postav: *anteriŭ de calemcheriu*.

calemgiŭ m. scriitor la calemul Divanului, copist.

calendar n. 1. carte saŭ tabloŭ conținênd ordinea și urmarea diilor de peste an; 2. *fig.* și *fam.* confusiune: *îi face capul calendar*. Calendarul întrebuințat la noĭ și în mai tot orientul Europeĭ (Ruși, Sĕrbĭ, Bulgarĭ și Grecĭ) e cel **Iulian**, stabilit de Iuliŭ Cesar; acesta, rĕmas indărăt cu 12 dile (așa numitul *stil vechiŭ*), fu îndreptat de calendarul **Gregorian**, stabilit de papa Grigorie XIII în 1582 și adoptat în mai tótă Europa.

calende f. pl. prima dĭ a lunei în calendarul roman; **la calendele grecești**, nicĭ-odată (Grecĭĭ nesocotind după calende).

calendroiŭ m. ștrengar, vagabond.

călép n. meliță de cânepă: *tortul depănat pe rĕschitor se preface în călép*.

călesc v. 1. a băga ficrul saŭ oțelul roșit în apă rece spre a-i da o nouă tărie; 2. *fam.* a se îmbăta.

caléscă f. trăsură de lux cu patru róte și pe arcurĭ, obicinuit descoperită. Sin. **butcă**.

călător m. și a. 1. care s'află în călătorie; 2. care face călătorĭ mari. Sin. **drumeț**.

călătorésc v. a face călătorie, a merge într'o țéră depărtată.

călătorie f. drum făcut spre a se transporta dintr'un loc într'altul depărtat.

călevrii pl. pantofĭ groșĭ țărănescĭ de pâslă: *'și lepădă călevriĭ* Isp.

călfă m. cel ce a învățat un meșteșug și începe a-l practica. Cm. **ucenic**.

călfie f. stare de călfă.

calibru n. 1. diametru interior al unuĭ cilindru, tub, proiectil, tun; 2. instrument ce determină calibrul; 3. *fig.* caracter, valóre relativă a unĕĭ persóne saŭ a unuĭ lucru: *spirite de acelașĭ calibru*.

calic a. și m. 1. sărac lipit, cerșetor (Sin. **milog**): *o să prefacă nemul în turmă de calicĭ* Al.; 2. schilod; 3. sgîrcit, cumpĭlit; 4. mișel, om de nimica.

calice m. înveliș exterior al florei. Sin. **potir**.

calicesc v. 1. a sărăci; 2. a cerșĭ; 3. a schilodi.

calicie f. 1. sărăcie: *al avut drept sceptru un bĕț de calicie* Al.; 2. sgîrcenie.

calicime f. totĭ calicĭĭ.

calicot n. pânză de bumbac mai puțin fină ca percalul (fabricată la Calicut).

Calicut n. oraș în India englesă pe cósta Malabarului: 57.000 loc.

califi m. titlul vechilor suverani arabĭ, succesorĭ aĭ lui Mahomet.

călîf n. toc de imamea: *i-am cusut un călif de ciubuc cu mărgele* Al.

călîmar m. soiŭ de rațe saŭ gâsce sĕlbatice, cu culorĭ fórte frumóse.

califat n. 1. demnitatea de calif; 2. durata domniei sale; **califatul din Orient**, mai întâĭ la Moca, transportat apoĭ la Bagdad de Abasizĭ, sub carĭ civilisațiunea musulmană ajunse la apogeul eĭ (632—1528); **califatul din Cordova**, fundat de Abderaman (756—1031) și **califatul din Egipt**, fundat de Fatimizĭ (909—1171).

califiez v. a arĕta calitatea unĕĭ persóne saŭ a unuĭ lucru.

calificat a. se dice, în procedură, de un furt săvîrșit în circumstanțe agravante. Cm. **simplu**.

calificațiune f. atribuirea unĕĭ calități saŭ a unuĭ titlu.

calificativ a. care exprimă o calitate: *adjectiv calificativ.*

California f. 1. (**Vechea**) vastă peninsulă în America de N., teritoriu al Mexicului cu cap. *La Paz*: 30,000 loc.; 2. (**Nouă**) unul din Statele-Unite ale Americei de N., pe litoralul Oceanului Pacific, cu mine bogate de aur și argint, cu cap. *Sacramiento*: 800,000 loc. (**Californian**).

caligă f. încălțămintea soldatului la Romani, asemenea opincilor țăranului nostru.

caligraf m. cel ce scrie frumos, cel ce predă caligrafia.

caligrafic a. ce ține de caligrafie.

caligrafie f. arta scrierii frumóse.

Caligula m. împărat roman, fiul lui Germanicu și al Agripinei, faimos pentru cruzimile și năsdrăvăniile sale (37—41).

Calimach (**Ión**) m. Domnul Moldovei (1758—1761). || (**Grigore**), fiul celui precedent (1761—1764). || (**Scarlat**), Domnul Moldovei, încuragiă școalele, agricultura și tipări un codice de legi (1812—1819).

călimări pl. vas mic (de sticlă, porțelan sau lemn) cu cernélă de scris.

Călimân n. munte la E., de Transilvania, între Dorna, Bistrița și Mureș.

Călimănești pl. sat în plasa Cozia din județul Vâlcea, stațiune balneară fórte căutată. Apele-i minerale, cu isvórele *Căciulata* și *Bivolări* pe malurile Oltului, conțin mai ales sulf.

călin m. un fel de arțar, arboraș de garduri cu flori albe și bóbe roșii, zemóse și acrișóre, numite *căline*.

călinică f. plantă din familia compuselor cu flori mari galbene și cu miros tare. Sin. **gălbinele.**

Calliope f. musa poesiei epice.

calîp n. V. **calup.**

Calipso f. nimfă care reținu în insula ei pe Ulise și în urmă pe Telemach.

Calistene m. filosof grec, care nu vru s'adóre pe Alexandru-cel-Mare și fu osîndit de acesta la mórte sub pretext de conspirațiune (328 a. Cr.). El scrise istoria isprăvilor eroului macedonén, care deveni isvorul principal al legendelor medievale despre Alexandru-cel-Mare, pe nedrept atribuite filosofului (*Pseudo-Calistene*).

călit a. 1. întărit prin călélă: *fier călit*; 2. *fam.* bét.

calitate f. 1. ceea ce face ca un lucru să fie așa sau altminterea, bun sau réu, mare sau mic; 2. dispoziția unea sufletului, a spiritului: *calități, bune, réle*; 3. nascere ilustră, nobleță: *persónă de calitate*; 4. titlu ce conferă un drept: *calitate de tutor*; **în calitate de,** cu titlul de, ca.

calitativ a. relativ la calitate: *analisă calitativă.* Crn. **cantitativ.**

Călive f. oraș în Macedonia cu 15,000 loc., în mare parte Români.

Calixt m. nume a 3 papi, dintre carî primul fu martirisat (218—222).

calm a. liniștit. Crn. **agitat.** || n. încetare totală a vîntului, liniște.

calmant a. care calmézâ. || n. medicament ce alină durerile.

calmar m. soiu de moluscî.

Calmar n. oraș și port în Suedia cu 10,000 loc., celebru prin tractatul de la 1397, care unia cele 3 regate (Suedia, Norvegia și Danemarca) în mâinile Margaretei de Waldemar.

Călmățuiu n. 1. riu în Moldova afluent al Prutului; 2. riu în Muntenia, curge prin județele Olt și Teleorman; 3. șes în județele Olt și Teleorman; 4. plasă în Teleorman și Buzău.

calmez v. a liniști. Crn. **agit.**

calmuc n. un fel de postav cu perî lungî.

calmucesc a. privitor la Calmucî: *hangér calmucesc* Negr.

Calmucî pl. popor de rasă mongolă, locuiesc în Altai, iar vr'o 100,000 dintr'înșiî trăiesc în Rusia, în stepa cea mare de lângă cursul inferior al Volgei.

Călnița f. 1. pârîu al Teleormanului; 2. plasă în jud. Vlașca.

caloian m. V. **scaloian.**

calomel n. protoclorură de mercuriu, întrebuințată în medicină ca purgativ și ca vermifug.

calomniator m. care calomniézâ.

calomnie f. acusare falsă ce atinge onórea cuiva.

calomniez v. a atinge onórea prin calomniî, a acusa pe nedrept.

calomnios a. ce conține calomniî: *vorbe calomnióse.*

calonfir m. numele popular al balsaminei.

calorie n. principiul căldurei.

calorie f. unitate de căldură, cantitate de căldură necesară spre a ridica cu un grad temperatura unui chilogram de apă.

calorifer a. care transmite căldura. || n. aparat de încălzit, care respândesce căldura în mai multe părți ale casei.

caloriific a. care produce căldură: *rade calorifice.*

calorimetru m. instrument de fisică spre a măsura căldura.

calos a. *corp calos*, fâșie de materie albă în emisferul cerebral.

calozitate f. întărirea și îngroșarea pielii.

calotă f. *Arch.* mică boltă sferică.

calp a. 1. fals (în special de monete); 2. *fig.* degenerat, netrebnic: *totu-i calp, totu-i strâmb.* Eu.

calpac n. odiniórâ căciulă cilindrică, înaltă și dréptă, purtată de nobilî: *calpac de hârșie fumurie* On.

calpacelu m. care face sau vinde calpace.

calpuzan m. 1. cel ce taie banî falșî; 2. *fig.* înșelător, nemernic.

călțavete f. pl. jaretiere.

călți pl. partea cea mai grósă a cânepei sau a inului dărăcit.

călțuiesc v. 1. a astupa cu călți; 2. a destrăma lâna sau stofa.

călțun m. 1. pantof prost (de piele, postav sau și de lemn), care acoperă numai talpa piciorului; 2. ciorap lung și larg (mai ales de lână); 3. **călțunu Dómnei,** plantă de grădină din familia renunculaceelor, cultivată pentru frumósele sale florî.

călțunar m. cel ce face sau vinde călțunî; f. pl. **călțunărese,** cocóne alese dintre rudele ginerelui, carî duc diferite dar̂uri miresei.

călțunaș m. 1. călțun mic de copil; 2. *Bot.* conduru-Dómnei; 3. plăcintă de carne tocată sau de brânză în formă de triunghiu.

călugăr m. om care s'a lepădat de ale lumii și duce o viață piósă într'o mănăstire. Sin. **monach.**

călugăraș m. 1. călugăr tînér; 2. luminărică de afumat.

Călugăreni pl. sat în jud. Vlașca, între București și Giurgiu, celebru prin biruința lui Mihaiu-Vitézul asupra Turcilor (1595).

călugăresc a. de călugăr. || v. a (se) face călugăr.

călugărie f. 1. starea sau viața călugărilor; 2. mănăstire: *trimise fata la călugărie.*

călugăriță f. 1. femee care îmbrățișézâ viața călugărésca (Sin. **maică**); 2. insectă ortopteră, care aduce întru câtva cu locustele.

calumnie f. V. **calomnie.**

calup n. 1. tipar de lemn pentru căciulî, pălării etc.; 2. tipar în genere, model; 3. bucată lungueță de săpun; 4. *fig.* înșelăciune: *a pune cuiva calupul, a mânca calupul.*

calupciu m. *fig.* înșelător.

căluș m. 1. cal mic; 2. partea frîului, ce se pune în gura calului; 3. bucățică de lemn sau de fier, ce se pune cu d'a sila în gura cuiva spre a-l opri să strige sau să muște (Sin. **protap**); 4. bucățică de lemn crépat la un căpătâiu de prins cămășile pe funiî; 5. scaun de viórâ.

călușarî m. pl. cétă de vr'o 12 flăcăi jucătorî, cu clopoțel la picióre, carî saltă chiuind în Dumineca Rusaliilor.

călușel m. mânz mic și tînér (Sin. **noaten**); pl. **călușeî,** jucărie de copiî, carî călăresc pe nisce călușî de lemn, învîrtindu-se în jurul unui cilindru.

căluț m. 1. cal mic; 2. soiu de locustă numită și *cosaș.*

Calvariu n. 1. numit și **Golgota,** munte aprópe de Ierusalim, pe vîrful căruia Isus fu răstignit; 2. ridicătură înfățișând Calvariul.

Calvin (**Ión**) m. fundatorul protestantismului în Franța și Elveția. La Geneva fu capul, trufaș și tiran, al unei adevărate teocrații (1509—1564).

calvinesc a. ce ține de calvinism: *catechism calvinesc.*

calvinism n. doctrina lui Calvin. El se deosibesce de cele-lalte doctrine protestante prin suprimarea completă

a ceremoniilor (cultul sfinților și móștelor, al icónelor și chiar al crucii considerate ca idolatrie), prin negațiunea absolută a tradițiunii, prin dogma predestinațiunii (nu e liber arbitru) și prin reducerea sfintelor taine la botez și cuminecătură. V. **protestantism.**

calvinist m. cel ce profesézá calvinismul.

cam adv. 1. exprimă o aproximațiune (Sin. **aprópe**): *cam pe sérá, cam așa;* 2. o restricțiune (Sin. **cátva**): *cam tiner, cam roșu.*

camár m. *Zool.* stacoj.

cămará f. 1. cameră: *în cámara ta să vin, să te privesc d'aprópe* Em.; 2. odiniórá vistierie domnéscă; 3. încăpere boltită, în care se păstrézá d'ale mâncării saŭ bĕuturei. Sin. **celar.**

camarad m. cel ce duce cu altul acelașĭ fel de viață: *camarad de școlă.*

camaraderie f. unire saŭ familiaritate între camarádi.

cămărás m. 1. slujitor al cămăreĭ: *odáile locuite de cămărași* Od.; 2. (Marele) odiniórá tesaurarul particular al Domnului saŭ șambelanul Curții; 3. mai marele peste ocne.

cămărășeĭ pl. slugile cămăreĭ domnești.

cămărășie f. rangul și biuroul cămărașului.

camarilă f. coterie influentă la Curtea unuĭ Domn, guvern ocult de favoriți.

cămașă f. 1. îmbrăcăminte de pânză saŭ de bumbac, ce se pórtă pe piele; 2. acoperemînt saŭ cóje la diferite licide (lapte, vin); 3. fóie de desubt a uneĭ cólĭ de hârtie.

cămășuță f. 1. cămașă scurtă; 2. haină fără mânece, ce se pórtă peste cămașă. Sin. **semiset.**

camătă f. dobândă mai presus de taxele legale. Sin. **uzură.**

cămătar m. cel ce dă bani cu camătă.

cambial a. relativ la cambie: *dreptul combial.*

cambie f. înscris dat de un bancher saŭ negutător și plătibil de altul. Sin. **bilet la ordin, poliță, trată.**

Cambise m. rege al Persieĭ, fiul și urmașul luĭ Ciru (530—522 a. Cr.).

cambiu n. sucul nutritiv al plantelor, ce s'allă între scórța și mâzga.

Camboge n. regat în Indo-China, pe fluviul Meicong, pus de la 1864 sub protectoratul Franței, cu 1 mil. locuitori.

Cambrai n. (cit. *Cambré*), oraș în Franța cu 24,000 loc. Pânzeturi și dantele. Arhiepiscopie ilustrată de Fénelon.

Cambridge n. oraș în Anglia cu o fămósă Universitate, datând de la 630: 35,000 loc.; 2. oraș în Statele-Unite *(Massachusetts)* cu o Universitate fundată la 1638 de Harvard: 53,000 loc.

cambusă f. locul pe corabie unde se împart echipagiuluĭ provisiunile.

camee f. pétră scumpă de diferite culori și sculptată în relief.

cameleon m. 1. soiŭ de șopirlă, a cărei piele fără solzĭ își póte schimba culórea, după cum e mai mult saŭ mai puțin umflată; 2. *fig.* om fără convingere, care 'și schimbă părerile după împrejurări.

cameleopard m. vechiul nume al girafeĭ.

camelie f. 1. arboraș de ornament cu florĭ frumóse fără miros, importat din Japonia în Europa de iesuitul Camelli; 2. flórea camelieĭ, asemenea roseĭ, care durézá însă mai mult fără a se vesteji.

camelină f. plantă din familia cruciferelor, ale cărei bóbe servă la facerea unuĭ uleiŭ comestibil.

camelot n. stofă grósă de lână saŭ de pĕr de capră.

Camenița f. oraș în Podolia *(Kamenet-Podolsky)* spre N. de Hotin, memorabil în istoria Moldovei pentru luptele numeróse date acolo: 36,000 locuitori.

cameră f. 1. încăpere într'o casă (Sin. **odaie**); 2. locul unde se țin unele adunări politice și inseĭ acele adunări: *Camera deputaților, Camera pairilor* (în Franța), *Camera lorzilor* și *a comunelor* (în Anglia); 3. divisiunea unor tribunale: *Camera de comerț;* **Camera de punere sub acusare,** alăturată pe lângă Curtea de Apel, care instruesce causele criminale.

camerier m. servitor pe lângă o autoritate (Sin. **odăiaș**); 2. ofițer papal.

camerístă f. 1. damă de onóre a unei principese; 2. fată în casă.

camfor n. substanță albă, volatilă și cu mirosul tare, scósă din camforar; se întrebuințézá în medicină în contra inflamațiunilor. El omórá saŭ alungă insectele vătămătóre.

camforar m. un fel de dafin din China și Japonia, din care se scóte camforul.

camforat a. ce conține camfor: *rachiŭ camforat.*

camgar n. un fel de postav englezesc.

Camil m. general roman, care alungă pe Galĭ din Italia (390 a. Cr.).

cămilă f. cadruped rumegător, originar din Asia centrală, care are două cocóșe pe spinare; animal întrebuințat la transport.

camilafecă f. materie de lână negră fórte fină ce călugăriĭ o pórtă peste culion, lăsând două căpĕtăie înapoĭ.

cămilar m. conducĕtor de cămile.

cămin n. 1. sobă, coș, vatră; 2. *fig.* casă, locuință: *căminul părintesc.*

căminŭ f. odiniórá dare anuală pe bĕuturi spirtóse.

căminar m. (Marele) boierul însărcinat cu strîngerea caminei.

camion n. car pentru transporturĭ grele.

camionágiu n. transportul cu camióne.

camisol n. haină femeiască scurtă și cu mâneci, ce se pórtă peste cămașă; **camisol de forță,** haină de pânză fórte trainică spre a împedeca pe nebunĭĭ furioși de a face rĕŭ.

Camoëns m. (cit. *Camuns*), celebru poet epic portuges, autorul epopeiĭ naționale *Lusiadele* (Lusitaniĭ sădică Portugesiĭ), în care cântă isprăvile maritime ale luĭ Vasco de Gama (1524—1579).

camohas n. damasc de mătase: *camohas de Veneția cu fir.*

camomilă f. plantă mirositóre, numită obicinuit *muștel* saŭ *romonită,* ale cărei florĭ sunt întrebuințate în medicină pentru proprietățile-ĭ tonice, stimulante și antispasmodice.

câmp n. și m. (pl. *câmpurĭ,* fig. *câmpĭ*) 1. întindere de pământ arabil; 2. loc șes afară din oraș saŭ sat pentru pășunat (Crn. **munte**); *a-și lua câmpii,* a fugi orbesc, a-și pierde mințile: *a bate câmpiĭ,* a rătăci; *fig.* a aiurĭ; 3. loc de luptă: *câmpul de bătaie;* **Câmpul luĭ Marte,** piață mare în Roma antică, unde se încurau carele, se făceaŭ jocurile equestre și exercițiile palestrei; **Câmpul libertățiĭ,** loc în Blaj, centru de întâlnire al Românilor din văĭ și din câmpiĭ în ajunul revoluțiunii din 15 Maiŭ 1848 și *Câmpul Filaretului* (în Bucuresci), unde fu aclamată Constituțiunea din 15 Iunie, 1848; 4. fondul unei stofe saŭ tablóŭ: *rochie cu câmp negru și cu florĭ de mătase;* 5. *fig.* sferă de lucrărĭ saŭ fapte: *vastul câmp al istoriei naționale.* V. **câmpie.**

campament n. teren ocupat de o armată pe un câmp.

Campanella m. călugăr dominican și filosof italian, combătu scolastica și stete 27 de anĭ în închisóre: *Cetatea Sóreluĭ* (1568—1639).

Campania f. vechĭ provincie la S. Italieĭ, pe marea Tireniană, cu cap. *Capua.*

campanie f. expediție militară și timpul cât durézá.

câmpén m. 1. locuitor de la câmp (Crn. **muntén**); 2. locuitor de la țéră (Crn. **orășén**).

câmpenesc a. ce ține de câmp.

Câmpeni pl. 1. locuitorĭ de pe câmpie; 2. orășel în Transilvania, pe malul Arieșuluĭ și în mijlocul Munților Apuseni, cap. Moților.

campezv. a instala un campament.

Câmpie f. regiune stĕrpă, ce se întinde cam în mijlocul Transilvanieĭ, între Mureș și Samoș.

câmpie f. câmp întins și șes: *partea cea mai mare a Munteniei e o imensă câmpie;* pl. **câmpiile Elisee,** locașul sufletelor fericite, după credința păgânilor.

Câmpina f. comună urbană în jud. Prahova, cu aer curat și posițiune frumósă: 4000 loc.

câmpiuă f. câmp saŭ șes de mică întindere între dealurĭ saŭ munțĭ.

Câmpinénu (Ión) m. eminent orator și patriot român, apĕrător entusiast al drepturilor țĕriĭ, s'a bucurat de o imensă popularitate (mort la 1863).

campion m. *fig.* luptător, apărător: *campionul libertății.*

Campo-Formio n. sat în Italia (Veneția), celebru pentru tractatul de pace încheiat între Franța și Austria (1797).

Câmpulung n. 1. oraș în Muntenia, așezat între munți, cap. jud. Muscel, cu o poziție încântătóre: 10,000 loc. Prima cap. a Țării Românesci (1215); 2. oraș în Bucovina, pe rîul Moldova: 6000 loc.; 3. oraș în Maramureș, pe malul stîng al Tisei: 5000 loc.

Câmpul-Mierlei n. V. **Cosovo.**

Cana f. sat în Galilea, unde Isus săvîrși întâia sa minune, schimbând la o nuntă apa în vin.

cană f. cep gros și găurit de bute. || f. substanță de cânit pĕrul, preparată din pétra iadului.

cană f. vas de tinichea saŭ de cositor, cu tórtă și larg la gurĕ. Sin. bărdacă, năstrapă.

Canaan m. fiul lui Cham, părintele Cananeenilor; Țéra lui Canaan, vechiul nume al Palestinei, mai ales al părții la rĕsărit de Iordan.

Canada f. 1. țéră întinsă în America de N. Veche colonie francesă (1534—1763); ea aparține acĭ Englesilor, cap. *Quebec*: 4 mil. loc. Păduri întinse, mine de aur, livedĭ mănóse; 2. (**Dominiunea**) confederațiunea colóniilor englese din America de N., fundată în 1867 cu cap. *Ottava*: 5 mil. loc. (**Canadian**).

canat n. ciucure: *fes cu canafuri.*

canal n. 1. conduct prin care se scurge apa; 2. conduct pentru trecerea licidelor și a gazelor din corpul omuluĭ: *canal respiratoriu*; 3. rîŭ artificial; 4. locul unde marea se îngustézĕ între două țĕrmurĭ opuse, în special brațul de mare între Franța și Anglia (**Canalul la Manche**) saŭ între Scoția și Irlanda (**Canalul de N.**); 5. *fig.* intermediar, mijlocire.

canalie f. 1. glótă: *în aplausele grele ale canaliei de ulĭță* Em.; 2. om de rînd, nemernic.

canalisare f. lucrarea de a canalisa: *canalisarea Dîmbovițeĭ.*

canalisez v. 1. a stăbili canale; 2. a face un rîŭ navigabil.

Cananeenĭ pl. triburĭ semitice, așezate mai întâiŭ pe golful Persic: unele fură agricole saŭ pastorale; altele, ca Fenicienii, se dedară comerțuluĭ și navigațiunii.

Cananit a. din Canaan: *Simon Cananitul.*

canapea f. scaun lung cu spate și îmbrăcat luxos.

canar m. pasere mică cu pene galbene, scatiŭ din insulele Canare.

canară f. stâncă mare (mai ales în Dobrogea).

Canare (**Insule**) pl. grup de insule în Oceanul Atlantic, pe cóstа V. a Africeĭ, la S. insulelor Madere, aparțin Spanieĭ, cu cap. *Santa-Cruz*: 300,000 loc.

Canaris (**Const.**) m. marinar întrepid și om de Stat grec, s'a ilustrat în rĕsboiul pentru independența patrieĭ sale (1790—1877).

canat n. oblon de ușă saŭ de feréstră, ce se deschide în două.

cănățe f. canĕ mică pentru licide.

canavă f. 1. pânză grósă și fórte deschisă, cu găurile pătrate, pentru tapițerie și broderie; 2. *fig.* planul saŭ schița unei opere.

canavĭț n. un fel de materie vărgată de lână: *un colan de canavăț roșiu.*

canavață f. canavăț: *antereŭ de canavață* Cn.

cancan n. contradanț francés cu figurĭ necuviincióse (la balurile publice): *am jucat și cancanul* Al.

cancelar m. 1. primul ministru (în Germania și Anglia); 2. secretar de consulat, al Senatuluĭ saŭ Camereĭ, al Universității etc.

cancelarie f. 1. funcțiunea cancelaruluĭ; 2. biuroul cancelaruluĭ și funcționariĭ seĭ; stĭl de cancelarie, arid și lipsit de eleganță.

cancelarist m. scriitor saŭ copist într'o cancelarie.

cancer n. 1. racul, una din cele 12 constelațiuni zodiacale; 2. umflătură vinĕtă în stomach saŭ ficat, care dóre cumplit și róde partea atinsă; 3. *fig.* rĕŭ mare, neajuns grav.

canceros a. de natura cancerului.

când adv. și conj. exprimă un moment de timp saŭ o relațiune temporală: *când te-aĭ întors?* **când și când**, din timp în timp, câte odată; **când de când**, maĭ maĭ: *când de când era să-l ajungă cu paloșul* Bălc.

candel n. zahăr cristalisat, bun pentru tuse.

candelă f. 1. vas de argint, cu bĕere de acelașĭ metal, în care se pune o lămpiță cu unt-de-lemn, spre a arde dinaintea icónelor saŭ pe mórminte; 2. fig. *stinge sfînta candelă a speranței* Em.

candelabru n. sfeșnic mare și elegant lucrat cu maĭ multe brațe. Sin. policandru.

Candia f. una din cele maĭ marĭ insule din Mediterana, vechea **Creta**, aparține Turcieĭ de la 1669 cu 200,000 loc. Cap. *Candia*: 20,000 loc.

candid a. curat la suflet.

candidat m. cel ce aspiră la o funcțiune, la o demnitate.

candidatură f. starea candidatuluĭ.

Candiot m. locuitor din Candia.

candit a. zaharisit: *fructe candite.*

candóre f. curățenie de inimă, nevinovăție sufletéscă.

candriŭ a. *fam.* bĕt.

Cane pl. vechiŭ oraș în Italia de S. (Apulia) nu departe de Adriatica. Celebră victorie a lui Anibal în contra armateĭ romane (216 a. Cr.).

câne m. V. **câine.**

canefóră f. 1. fecióră grécă, care purta pe cap coșulețe cu jertfe pentru sĕrbătorĭ: *vin mândre canefore* (Născ).

cănélă f. vopséla pĕruluĭ.

canelură f. numele micilor canale saŭ brazde pe o colină.

cânepă f. plantă din familia urticeelor, a cărei tulpină fibróșă servă la facerea pânzeturilor și a frânghiilor, semința eĭ dă un uleiŭ maĭ puțin căutat ca cel de in; **cânepa codrului**, cânepióră. || **cânepa dracului**, **cânepa dracului și am s'o iaŭ de cânepa dracului și am s'o învĕț eŭ** Cn.

cânepar m. păsĕrică cenușie cu cântecul fórte plăcut, căreia îĭ place mult semința de cânepă. Sin. pietroșel-cânepiŭ.

cânepióră f. plantă din familia rosaceelor, crește pe marginea drumurilor, cu florĭ galbene și frunze asemenea cu ale frăgarului. Sin. **dumbrăvnic.**

cânepiște f. câmpie semănată cu cânepă.

cânepiŭ a. 1. de culórea cânepeĭ, cenușiŭ: *o găină cânepie*; 2. *fam.* bĕt.

cânériu a. câinos: *afurisit să fie cânerĭul de vornic* Cn.

cânesc v. a înegri cu cană barba, pĕrul, sprincenele.

cange f. 1. prăjină lungă cu cârlig de fier, spre a apuca și prinde ceva de departe: *rĕsturnaĭ cu cangea și străpungeaŭ cu lancea* Al.; 2. cange de mânat o luntre; 3. pl. ghiarele-pasărilor răpitóre; 4. fig. *când să puie cangea pe hoțĭ* Al.

cângiuit a. provĕdut cu o cange: *cu lancea cângiuită în glótă pĕtrundeaŭ* Al.

cangrenă f. 1. nimicirea totală a vieții într'o parte a corpuluĭ: ea se întinde une-orĭ repede și de aceea se amputézĕ membrul cangrenat; 2. *fig.* corupțiune morală.

cangrenat a. atins de cangrenă.

cangrenez v. 1. a causa cangrenă; 2. *fig.* a corupe moralicesce.

cangrenos a. de natura cangreneĭ.

canguru m. cadruped rodĕtor originar din Noua-Olandă (Australia) și provĕdut cu un buzunar, în care 'și ascunde puiĭ; picióre le sale dinainte sunt maĭ micĭ ca cele dinapoĭ.

canibal m. cel ce se hrănesce cu carne de om; 2. *fig.* om sĕlbatic. Sin. antropofag.

canibalism n. antropofagie.

caniculă f. numĕ dat stelei Siriu din constelațiunea Câineluĭ; 2. epoca anuluĭ, când acéstă stea rĕsare și apune odată cu sórele; 3. timpul celor maĭ marĭ călduri.

canicular a. privitor la caniculă: *dile canicular.*

canin a. 1. ce ține de câine: *specie canină*; 2. cu la câine: *dinți caninĭ*, dinți ascuțiți între cei incisivi și molarĭ, câte doĭ de fie-care falcă.

caniotă f. coșuleț în care se pune câștigurile în reservă la joc: *sunt 100 de galbeni în caniotă* Al.

canon n. 1. decisiune a autori-

tăţii religióse: *canónele Bisericeĭ*; 2. catalogul cărţilor sacre, admise ca de origine divină: *canon biblic*; 3. pedépsă pentru ispăşirea păcatelor saŭ pentru călcarea datoriilor preoţeşci, penitenţă; 4. tropar dîlnic împărţit în stări saŭ pesne, întru lauda sfîntuluĭ: *canon de umilinţă*; 4. *fig.* grea suferinţă morală, tortură.

canonádă f. descărcare de maĭ multe tunurĭ de o dată saŭ unul după altul.

canonésc v. 1. a da un canon saŭ pedépsă bisericéscă; 2. *fig.* a se chinuĭ.

canónic a. potrivit cu canónele Bisericeĭ: *dreptul canonic*, jurisprudenţă eclesiastică; **cărţi canonice**, considerate de Biserică ca scrise sub inspiraţiune divină. Cîn. **apocrif.** || m. membrul unuĭ consiliu episcopal (în Biserica catolică).

canonicát n. demnitatea canonicului.

canonieră f. mic bastiment înarmat cu unul saŭ maĭ multe tunurĭ.

canonísesc v. a pune în rîndul sfinţilor (la Catolicĭ).

canonít a. turmentat, chinuit: *om canonit*.

Canova m. celebru sculptor italian (1757—1822).

cânt v. 1. a forma sunete plăcute, modulând vocea; 2. a executa un cîntec cu un instrument musical: *cânt din vióră*; 3. se dice de vocea unor paseri: *cocoşul cântă*; 4. a recita versurĭ; 5. *fig.* a celebra: *cânt isprăvile eroului*. || n. cîntec poetic: *un cânt frumos şi dulce adormitor sunând* En.

Canta (Spătarul Ión) m. cronicar român, care a lăsat o mică cronică despre evenimentele contemporane ale Moldoveĭ (1741—1769).

cántă f. ólă mare de metal spre a scóte vin din pivniţă.

cantabile n. bucată de musică, ce reclamă o interpretare largă şi expresivă.

Cantabriĭ pl. 1. **(Munţiĭ)** partea Pirineilor spanioliĭ, în Biscaya; 2. popor din vechea Spanie, carĭ locuiaŭ la S. golfuluĭ Gasconieĭ.

Cantacuzen m. celebră familie grécă, dede Constantinopoleĭ un împărat în persóna luĭ Ión Cantacuzen, care fu detronat de ginerele seŭ Ión Paleologul (1341—1354), se retrase apoĭ într'o mănăstire unde scrise istoria timpuluĭ seŭ (1320—1357).

Cantacuzinescĭ pl. ném grec, aşezat în Muntenia pe la 1633 cu Postelnicul Const. Cantacuzino, care se căsătorì cu fica luĭ Radu Şerban Basarab şi fu ucis nevinovat de Grigorie Ghica, după pâra boierului Lăurdénu (1663). Treĭ membriĭ aĭ acestuĭ ném ocupară tronul Ţărilor Române.

Cantacuzino m. **(Dumitraşcu)**, Domnul Moldoveĭ, nepot al Postelnicului Constantin, aduse Tătarĭ în ţéră, care săvîrşiră grozăvii, adăogându-se încă o fómete cumplită, de mâncă om pe om şi o ciumă, care micşoră populaţiunea cu o treĭme (1674—1676). || **(Şerban)**, Domnul Muntenieĭ, fiul Postelnicului Constantin, domnì în pace, introduse în ţéră porumbul şi o sistemă de mésurĭ (*stînjenul luĭ Şerban-Vodă*), puse să se traducă Biblia (1688) şi înfiinţă prima şcólă românéscă în Bucureşcĭ; el muriĭ fără veste, dice-se, otrăvit (1679—1688). || **(Ştefan)**, Domnul Muntenieĭ, urmaşul luĭ Brâncovénu, pe carele 'l părîse la Pórtă; el însuşì suferì aceeaşì mórte pentru intrigile sale în contra Turcieĭ (1714—1716).

cantalup m. soiŭ de pepene cu cóstele sbîrcite.

cântar n. 1. unéltă de cântărit cu un singur taler saŭ, în loc de taler, un cinghel; 2. greutate de 100 oca saŭ 50 chilograme. Sin. **majă**.

cantaragiŭ m. cel ce cântăreşce.

cântare f. 1. lucrare de a cânta (cu vocea saŭ cu instrumentul); 2. resultatul cântăriĭ, cîntec religios: **Cântarea cântărilor**, una din cărţile St. Scripturĭ, atribuită luĭ Solomon.

cântăréla f. starea lucrului cântărit.

cântăresc v. 1. a constata greutatea unuĭ lucru: *cântăresc carnea*; 2. a trage greŭ: *aurul cântăreşce maĭ mult de cât argintul*; 3. *fig.* a preţuì, a judeca valórea unéĭ persóne: *cum l'am cĕ̆dut, l'am şi cântărit*.

cântăreţ m. 1. cel ce scie a cânta; 2. om saŭ femeie care cântă de profesiune; 3. în special, cel ce cântă la biserică (Sin. **dascăl**); 4. *fig.* poet: *străvechiul cântăreţ (Omer)*.

cantaridă f. numită şi *gândac de iarbă*, insectă coleopteră verde-aurie, al căreĭ corp pulberisat servă în spiţerie la facerea vesicătorilor. Sin. **gândăceĭ**.

cântărit n. lucrare de a cântări şi resultatul eĭ: *cântăritul mărfurilor*.

cântat n. cântare, în special a cocoşuluĭ şi a insectelor.

cantată f. 1. micĭ poemă propriĭ a fi pusă în musică; 2. însăşì musica uneĭ cantate.

cântător 1. care cântă: *pasere cântătóre*; 2. cocoş: *despre ziorì la glas vĭĭ de cântători* Al.; 3. pl. timp despre ziuă, când cântă cocoşiĭ: *nóptea pe la cântători, când zorile 'ş albe* Al. || m. cel ce cântă pe scenă.

cântătrice f. cântăréţă de profesiune, care are talent şi cântă pe scenă.

cântec n. 1. şir de sunete plăcute, produse printr'un fel de modificare a vocĭĭ umane; **cântec popular**, transmis din generaţiune în generaţiune membrilor aceluiaşì popor fără se scì nicĭ când, nicĭ unde, nicĭ cine l'a produs: *cântecele nóstre populare sunt maĭ ales hore saŭ doine*; 2. ciripitul paserilor: *duiosul cântec al priveghetorĭĭ*; 3. compoziţiune în versurĭ, divisiunea uneĭ poeme: *epopeea în 10 cântece*; **cântec bătrânesc**, baladă populară; **cântec de dor**, doină; **cântec de lume**, poesie de dragoste; **cântec de stea**, psalm versificat saŭ cântec religios împrumutat din Evanghelie.

cântecel n. cântec scurt: *cântecel comic*. Sin. **cânţonetă**.

Cantemir m. **(Const.)**, Domnul Moldoveĭ, blând şi iubitor de dreptate, aşedă ţéra, uşurând'o de greutăţĭ (1685 — 1693). || **(Dimitrie)**, fiul maĭ micĭ al celuĭ precedent, încheiă după un an de domnie un tractat cu Petru cel Mare, prin care închina Rusiĭ Moldova (1711); dar învins la Stănilescĭ de Turcĭ, trecu cu familia sa în Rusia, unde rămase până la mórte (1673—1723). Cantemir a fost un bărbat fórte învăţat, poliglot, orientalist şi membru al Academieĭ din Berlin. El a scris românesce prima operă filosofică (*Divanul lumiĭ*) şi latinesce prima scriere etnografică a patrieĭ sale (*Descrierea Moldoveĭ*); apoĭ *Istoria împerăţiei otoman*, tradusă în multe limbĭ, şi maĭ ales: *Hronicul Moldo-Vlahilor* de la colonisarea Daciei până la fundarea Principatelor. || **(Antioh)** fiu maĭ mare al luĭ Constantin, Domnul Moldoveĭ, domnì în două rînduri (1696—1700) şi (1705—1707). || **(Antioh)**, fiul luĭ Dimitrie, poet şi diplomat rus (1709—1743): *Satire*.

Cantemiréscĭ pl. ném de origine tătăréscă din Crimeia, a dat 3 Domnĭ Moldoveĭ şi scriitorĭ frunţaşĭ Românieĭ şi Rusieĭ.

cantilenă f. un fel de romanţă cu melodie gravă şi sentimentală: *cantilenă tânguitóre*.

cantină f. locul unde se vinde de băut şi de mâncat soldaţilor, prisonierilor, lucrătorilor.

cantinier m. cel ce ţine o cantină.

cantitate f. 1. tot ce póte fi mésurat saŭ numĕrat, mărit saŭ micşorat; 2. mulţime, număr mare: *cantitate de persóne*; 3. *Mus.* şi *Gram.* durată relativă a notelor saŭ a silabelor acute şi grave, lungĭ şi scurte.

cantitativ a. relativ la cantitate. Cîn. **calitativ**.

canto n. 1. musică care se execută cu vocea; 2. partea melodică a musiceĭ. Cîn. **armonie**.

Canton n. oraş şi port în China: 1,500,000 loc.

canton n. 1. porţiune dintr'un teritoriu; 2. divisiune administrativă şi teritorială (în Franţa şi Elveţia); 3. locuinţa cantonieruluĭ şi distanţa pe cale ferată de la un canton la altul.

cantonadă f. colţul sceneĭ aprópe de culise într'un teatru: *a vorbì la cantonadă*, a se adresa uneĭ persóne, care nu s'află pe scenă.

cantonal a. ce ţine de un canton.

cânţonetă f. compoziţiune lirică cu strofe de versurĭ scurte: *cânţonete comice*.

cantonez v. 1. a distribuì trupe în maĭ multe sate; 2. *fig.* a separa

în poziţiuni isolate; 3. a se retrage într'un canton spre siguranţă, a se isola.

cantonier m. păzitor la o staţiune pentru întreţinerea căilor ferate; 2. paznic al moşiilor şi holdelor Statului.

cântor m. cel ce cântă în corurile bisericesci.

cantòr n. contoar.

Cantorbery n. oraş în Anglia, cap. comitatului Kent: 22,000 loc. Catedrală frumoasă şi reşedinţa arhiepiscopului primat al Bisericei anglicane.

Cantù (Cesare) m. celebru scriitor italian: *Istoria universală* (1807—1881).

canulă f. tevişoară de îmbucat la un cliştir.

Canut m. numele mai multor regi ai Danemarcei, dintre cari Canut cel Mare, regele Angliei şi Danemarcei, cuceri Norvegia (1014—1035).

canură f. tort de lână, de in saŭ de cânepă, pentru ţesut scórţe, saci.

canzone f. mică poemă italiană împărţită în stanţe.

caolin n. argilă din care se face porţelan.

caos n. V. **chaos**.

cap n. (pl. *capete*) 1. partea corpuluĭ la om saŭ la animale, care conţine creerul şi organele simţurilor, afară de pipăitul; 2. *fig.* minte, inteligenţă, raţiune: *om cu cap*; **a tăia capul pe cine-va**, a se pricepe; 3. parten principală, cea mai de margine saŭ cea mai de frunte, început saŭ sfîrşit (Ctr. **códă**): *stând în capul mesei printre căpitani* Bol.; 4. om saŭ animal, bărbat saŭ femee, indivíd: *dare pe cap, aŭ murit şése capete de vite*; **a-i fi de cap**, a nu avea parte; **a-şi face de cap**, a-şi atrage nenorociri; **a-şi pune capul**, a garanta cu persóna sa; **o dată cu capul** *(în ruptul capului)*, nici mort, cu nici un preţ; **în cap**, până la unul tocmaĭ (Sin. **în pĕr**); 5. capitol: *cap. II*; 6. pl. capital: *dobânda cu capetele*; 7. nume de plante: **capul ariciului**, buzdugan; **capul cocoşului**, sparcetă. || n. (pl. *capurĭ*), bucată saŭ limbă de pământ, care pĕtrunde în mare. Sin. **promontoriu**. || m. (pl. *capĭ*) 1. cel ce este în cap saŭ în frunte, maĭ mare peste alţiĭ: *Regele e capul puterĭ armate*; 2. începĕtor, pricinuitor: *capiĭ rĕscóleĭ*. Sin. **căpetenie**.

Cap n. colonie engleză la S. Africeĭ, cu bogate mine de diamante şi de aur: 1,300,000 loc. cap. *Cape-Town* (cu 40,000 loc.), întemeiată de Olandesi (1652), aparţine Angliei de la 1815.

capabil a. 1. care are dispoziţiuni: *capabil de a reuşi*; 2. vrednic, inteligent: *om capabil*; 3. *Jur.* care posedă capacitatea: *capabil de a testa*.

capac n. ceea ce servă a acoperi, astupa saŭ închide (o ladă, ólă, sobă).

capacitate f. 1. conţinutul unuĭ lucru: *mĕsură de capacitate*, care servă a mĕsura licide şi grâne; 2. aptitudine legală: *capacitate de a testa*; 3. *fig.* calitatea unuĭ spirit capabil.

Capadocia f. vechie provincie a Asiei-Micĭ, despărţită de Armenia prin Eufrate.

capamá f. carne de miel saŭ de puiŭ, gătită cu stafide.

capan n. odinióră magazie de aprovisionare: *marele capan al Ţarigradului*.

capangă f. 1. căpcană; 2. ghiară; 3. fig. *a pune în capange*.

capanlîŭ m. 1. odinióră negustător de grâne, furnisor al armateĭ otomane; 2. *fig.* boier retrograd, care ţine de vechile apucăturĭ.

capcân m. barbar: *o mână de capcâni să se atingă de al lumilor stăpân* Al. *căpcânĭ şi alte litfe spurcate* Cn. V. **căpcăun**.

căpcană f. cursă: *în arta de căpcane eştĭ meşter cu ispită* Al.

căpcăun m. 1. monstru fabulos cu cap de câine; 2. sĕlbatic: *fugi, căpcăunule, că mi-aĭ omorît odorul* Al.; 3. antropofag: *căpcăun cu două gurĭ*; 4. *fam.* mâncău nesăţios.

căpchiez v. a căpia: *baba a căpchiet* Al.

cap-d'operă f. operă perfectă.

capelă f. 1. biserică mică la Catolicĭ: *din paraclis făcuĭ-a capelă luterană* Al.; 2. locul unde se slujesce leturghia în biserică. Sin. **paraclis**.

capelan m. preot care oficiază într'o capelă. Sin. **paraclisier**.

capel-maistru m. cel ce dirigézĭ cântarea într'o biserică, într'o orchestră de musică (la un teatru, la un bal).

caper m. arboraş din ţările calde ale cărui mugurĭ înfloriţĭ, numiţĭ *capere*, servesc (sărate saŭ murate) de sos la bucate.

Capernaum n. V. **Cafarnaum**.

căpĕstru n. ochiŭ de funie saŭ curea ce se pune în capul saŭ în botul vitelor, spre a le lega la iesle orĭ a le duce undeva.

capĕt n. 1. margine, sfîrşit: *un capĕt poeslel şi pustiului să pun* Em.; 2. *fig.* resultat, scop: *a scóte la capĕt*, a-şi ajunge ţinta, a reuşi; *a pune capĕt*, a sfîrşi. V. **căpătâiŭ**. || v. a dobândi, a primi din întîmplare.

căpĕtâiŭ n. 1. partea patuluĭ unde se pune capul; 2. pernă de sub cap; 3. lemn scurt şi gros, ce se pune sub o bute, ladă etc.; 4. bucată mică tăiată saŭ ruptă: *căpĕtâiŭ de lemn, de funie*; 5. *fig.* început, sfîrşit: *a da de căpĕtâiŭ*, a afla, a descurca; *a eşi la căpĕtâiŭ*, a sfîrşi bine, a isbuti: *om fără căpĕtâiŭ*, vagabond.

căpĕţână f. 1. cap mare de animal despărţit de corp; 2. cap de om mort despuiat de piele şi pĕr; 3. *fam.* cap mare şi sec; 4. *fig.* ce sémănă unei căpĕţânĭ: bulb (de cépă, usturoiŭ saŭ vardă), con (de zahăr), butuc (de rótă). Sin. **craniu**.

căpĕţânos a. 1. cu capul mare; 2. *fig.* gros de cap, prost.

căpeţel n. căpĕtâiŭ, bucată mică: *în clondir se stinge căpeţelul de lumină* Em. || pl. partea frîuluĭ saŭ căpĕstrului, ce se pune în cap. Sin. **hăţurĭ, dirlóge**.

căpetenie f. cap, comandant: *căpetenie de ostaşĭ*; **de căpetenie**, principal: *lucru de căpetenie*.

Capetingĭ pl. a treia rasă de regi aĭ Franţeĭ (987—1328), coprinzând încă ramurile Valois (1328—1589) şi Bourbon (1589—1848).

căpětuială f. 1. fapta de a (se) căpĕtui; 2. procopsélă.

căpĕtuiesc v. 1. a pune în funcţiune, a da mijlóce de traiŭ; 2. a da la casa sa, a căsători: *a căpĕtuit doĭ feciorĭ şi două fete*; 3. a îngriji cu cele trebuincióse; 4. a face stare, a se înavuţi: *s'a căpĕtuit*.

căple f. 1. hólă de oĭ, care le face să se învîrtéscă cu mişcărĭ convulsive până ameţesc; 2. *fig.* mânie nebună, turbare de necaz. Sin. **rĕsfug**.

căpiez v. a avea ameţélă, a înebuni.

capigi-başa m. odinióră capul portarilor Saraiului, marele şambelan al Porţiĭ, care se trimitea cu Ermân să taie capul Domnilor căduţĭ în disgraţie.

capilar a. 1. ce are fineţa pĕruluĭ: *tub capilar*; **vase capilare**, ultimele ramificaţiunĭ ale vinelor; 2. privitor la pĕr.

capilaritate f. 1. starea lucruluĭ capilar; 2. fenomene fisice ce se produc, când tuburile capilare sunt puse în contact cu licidele: *uleiul se urcă în lămpi prin capilaritate*.

capîntorturâ f. pasere care învîrtesce mereŭ capul. Sin. **sucitóre**.

capişte f. 1. loc de idolĭ, templu păgânesc: *în aste zidurĭ de capişte strămbă* Al.; 2. fig. *casa lui era capiştea desfătărilor* Nĕgr.

căpistere f. albie în care se cérne făina şi se frămîntă pâinea. Sin. **copae**.

căpiţă f. grămadă mică de fin, de formă conică: *brazdele răstórna în căpiţĭ, altĭĭ le adună* Al.

capital a. 1. principal, esenţial: *punct capital al unei afaceri*; **literă capitală**, majusculă; 2. de mórte, mortal: *pedépsă capitală, păcat capital*. Ctr. **accesoriu, secundar**. || n. 1. sumă de bani destinată a produce dobânzĭ; 2. fond comercial saŭ industrial, sumă băgată într'o întreprindere; 3. pl. sume în circulaţiune, cantităţĭ considerabile de bani: *capiturile sunt rare*; 4. *fig.* avut intelectual: *capital de cunoscinţe, de idéĭ*.

capitală f. oraş principal, reşedinţa guvernului unei ţĕrĭ.

capitalisez v. 1. a adăoga veniturile la capital; 2. a acumula spre a forma un capital.

capitalist m. cel ce posedă capitalurĭ şi le pune în circulaţiune.

căpitan m. 1. cel ce comandă o companie într'un regiment; 2. ofiţer de marină, care comandă un bastiment de rĕsboiŭ saŭ de comerţ, un port; 3. căpetenie militară: *Aníbal fiu un mare căpitan*.

turmă cu carabanele în sus. Sin. **gaibarac.**

cărăbăncĭă f. fapta de a (se) cărăbăni.

cărăbănesc v. 1. a apuca cu lăcomie, a căra iute: *începu a cărăbăni la cireșe în sîn* Cr.; 2. a da lovituri dese: *ce l'a apucat de cărăbănesce cu pumnii în omeni?* Al.; 3. *fam.* a-și lua tóte și a pleca: *începeți a vĕ cărăbăni de la casa mea* Cr.

carabină f. pușcă scurtă și ușóră de cavalerie.

carabinier m. soldat înarmat cu carabină.

Cara-Bogdan m. V. **Bogdan.**

cărăbuș m. 1. gândac frumos verde lucitor, mâncăcios, se hrănesce cu omidă, scoici, melcĭ; 2. *fig.* copil nebunatic.

carácal m. soiŭ de pisică sĕlbatică din genul linxuluĭ: *blană de caracal.*

Caracál n. oraș în Muntenia, cap. jud. Romanațĭ: 9000 loc. Victoria luĭ Mihaiŭ-Vitézul în contra Turcilor (1597).

Caracalla m. împĕrat roman, ódios prin crudimile sale, muri asasinat (211—217).

Caracas n. oraș în America de S., cap. Venezuelei, fundată de Spaniolĭ (1567): 75,000 loc.

Caracaș m. (**Dumitru**) medic primar al Bucurescilor, autorul unor poeme medicale, scrise în vechiŭ dialect grecesc (1730-1804). || (**Const.**) fiul celuĭ precedent, naturalist și medic, autorul uneĭ Topografiĭ a Valachieĭ (1775—1828).

caracatiță f. animal marin din clasa moluscelor, cu cracĭ mulțĭ și lungĭ. Sin. **polip.**

caracter n. 1. semn de convențiune: *caracter alfabetic;* 2. literă de tipar; 3. calitate distinctivă: *perfecțiunea e caracterul divinității;* 4. trăsurĭ esențiale la un animal saŭ plantă; 5. facultățĭ morale, tărie sufletéscă: *om cu caracter.*

caracterisez v. a marca caracterul uneĭ persóne saŭ al unuĭ lucru, a determina cu mare precisiune.

caracteristic a. ce caracterisézĕ: *literă caracteristică.*

caracteristică f. semn distinctiv: *prepoziționea a e românesce caracteristica infinitivului.*

caracudă f. un fel de pesce mărunt. Sin. **caras.**

cărăesc v. 1. a face cărĭ, se dice de găinĭ când umblă să ouĕ: *cloșca cărăiesce:* 2. a cânta ca cióra; 3. a vorbi (în graiul hoților); 4. (ironic despre om) a vorbi; 5. *fig.* a ciocăli, a cărti necontenit.

caralĭ f. 1. sticlă de cristal cu pântecele larg și gâtul strîmt; 2. conținutul eĭ.

caragață f. coțofană.

Caragea (*ón*) m. Domnul Munteniei, fost dragoman al Porții, jefui țéra în tot chipul și strînse în 6 anĭ o avere de 93 mil. Publică grecesce un codice de legĭ *(Condica luĭ Caragea)* și fugi în Austria cu tóte comorile sale (1812—1818).

caraghios a. și m. bufon, arlechin.

caraghioslîc n. glumă grosolană și josnică. Sin. **bufonerie.**

Caraibĭ m. pl. numele vechilor populațiuni antropofage din Antile.

Cara-Iflac m. nume dat de Turcĭ Țĕrii Românescĭ și locuitorilor eĭ.

Caraiman n. unul dintre piscurile Bucegilor, între județele Prahova și Dimbovița: 2495 m.

caraĭt m. Evreŭ care urmézĕ după litera Scripturei și admite doctrina tradițională. Cr. **talmudist.**

cărăit n. strigătul găinilor și al corbilor.

cărăitor m. hoț: *limba cărăitorilor.* Ex. *sticlete* (dorobanț), *cornea* (necuratul), *pintenog* (oliter), *țap* (preot) etc.

cărăitóre f. 1. ciór㠒 2. *fam.* țigancă.

caralamb㠒 f. gulie.

carâmb m. 1. recipient de pompă; 2. partea cismeĭ ce înfășóră gamba (Sin. **turiétcă**); 3. drugul de jos la loitra carului.

carambol n. atingere pe rînd a două bile dintr'o lovitură (în jocul de biliard).

caramel n. bombóne micĭ din zahăr topit și ușor calcinat.

caranfilă f. carafă micĭ: *puțin apă în caranfile.*

cărămidă f. 1. pétră artificială făcută din lută arsă saŭ uscată la sóre; 2. colectiv, cantitate de cărămidĭ: *cumpĕr cărămidă.*

cărămidar m. cel ce fabrică saŭ vinde cărămidĭ.

cărămidărie f. locul unde se ard cărămidile în cuptóre.

cărămidĭóră f. 1. cărămidă micĭ 2. (de-a) un fel de joc cu mingea.

cărămidiŭ a. roș ca cărămida: *barba cărămidie.* || n. boia roșie: *își boia barba cu cărămidiŭ.*

Caranscheș n. oraș în Banat, locuit mai mult de Românĭ.

carantină f. 1. ședere obligatorie într'un lazaret a persónelor și oprirea provisorie a mărfurilor, ce vin dintr'o țéră bântuită de contagiune; 2. *fig.* excluziune temporară.

carapace m. țéstă osóșă ce acoperă corpul bróscelor țestóse.

Carara f. orășel în Italia (Toscana), celebru prin marmura sa albă: 12,000 loc.

cărare f. 1. drum micĭ și fórte îngust (Sin. **potecă**); 2. dungă saŭ despărțirea pĕrului în creștetul capului; 3. *fig.* cale: *ceasornicul urmézĕ lunga timpului cărare* Em.

caras m. caracudă.

Caraș m. rîŭ în Banat, afluent al Dunării: 100 km.

Caraș-Severin n. comitat al Transilvanieĭ cu cap. *Lugoș.*

carat n. 1. partea aurului pur cântărind a 24 parte din greutatea totală: *aur cu 20 carate;* 2. unitate de greutate pentru pietre scumpe, egală cu 21 centigrame: *acest diamant cântărește 5 carate.*

cărat n. transport: *căratul fînului.*

cărător m. cărăuș.

cărătură f. lucru cărat, transport.

cărăuĭ a. pe jumĕtate bĕt: *cărăuĭ pe drum când vine* Pann.

carauĭă f. santinelă, strójă saŭ corp de gardă.

cărăuș m. cel ce cară.

cărăușie f. 1. meseria cărăușuluĭ; 2. transport: *cărăușia e scumpă* Al.

caravanĭă f. cétă de călĕtorĭ asociațĭ pentru siguranță comună (mai ales în Orient).

caravanĭ pl. un fel de nădragĭ ce pórtă muncitoriĭ, largĭ sus și strînșĭ jos, cu nasturĭ de gaĭtan saŭ copcĭ de sîrmă.

caravanseraĭ n. han mare pentru caravane.

caravelă f. 1. corabie mare turcéscă de rĕsboiŭ; 2. bastiment micportuges (în evul mediŭ): *expediționea luĭ Columb se compunea din 3 caravele.*

carbou n. corp simplu solid, cărbune în stare pură.

carbonarism n. principiile, asociațiunea carbonarilor.

carbonaro m. revoluționar italian, membrul uneĭ societățĭ secrete.

carbonat a. ce conține carbon: *gazul de iluminat e idrogen carbonat.* || n. sare combinată din acid carbonic cu o basă.

carbonic a. se dice de un acid gazos format dintr'o parte carbon și două oxigen, produs în combustiune saŭ respirațiune și impropriu vieții.

carbonifer a. ce conține straturĭ de cărbunĭ: *teren carbonifer, basin carbonifer.*

carbonisez v. a preface în cărbune.

carbónță f. carbóvă: *e jumĕtate de carbónță* Al.

carbóvă f. rublă: *dându-ĭ și două carbóne de cheltuială* Cr.

cărbunar m. cel ce vinde cărbunĭ.

cărbunărie f. 1. locul unde se fac cărbunĭ; 2. deposit saŭ magazie de cărbunĭ.

cărbune m. 1. lemn ars și stins înainte de completa sa combustiune; **cărbune de pămînt (de pétră)**, un fel de fosil vîrtos și fărîmicios numit *huilă;* 2. *fig.* bólă: bubă negricósă la om și arsură la plante, care le înegresce grăunțele.

Cărbunescĭ pl. sat la S.-E. de Tirgu-Jiŭ: 1300 loc. Tirg însemnat.

carbură f. combinarea carbonuluĭ cu un corp simplu: *carbură de fier.*

cârc n. sunet slab, vorbă nedeslușită: *nu dise nici cârc.* Sin. **pis.**

cârcă f. 1. spate de dus sarcinĭ: *l'luă în cârcă;* 2. sarcină: *o cârcă de struguri.*

cărcăiac m. insectă miriapodă care trăiesc în locuri umede și întunecóse.

cărceiŭ n. 1. ramuri cu frunze, cari servă de agățat plantele; 2. pl. mișcare convulsivă care face a se contracta membrele.

cărcel n. 1. cerc de fier cu care se prinde oișteа de car; 2. ciorchină fără bóbe.

carcere f. arest.

carchin n. bubă la om și la plante.

cărcioc n. pl. șiretlicuri judecătorești: *meșter de cărcioacuri*.

cărciocar m. cel ce caută subtilități advocățești: *e cărciocar de frunte* Al.

cărciocărésc a. de cărciocar: *om deprins să întórcă șuruburi cărciocărești* Al.

cârciumă f. prăvălie unde se vinde vin și rachiŭ cu mărunțișul.

cârciumar m. cel ce ține o cârciumă.

cârciumărit n. odinióră dare pe cârciumi.

cârcotă f. cértă, gâlcévă pentru nimicuri.

cârcotaș m. cel ce caută cértă cu luminarea.

cârd n. 1. ceată, mulțime de ființe de aceeași specie: *cârd de fete și neveste de la sat aduc merinde* Al. *un cârd de vulturi, de corbi*; 2. grămadă: *cu cârdul*; 3. fig. *de un cârd de vreme*.

cardamă f. plantă din familia cruciferelor, care crésce pe lângă isvóre și se mănâncă ca salată. Sin. hreniță.

cardamomă f. plantă cu semințe, originară din Asia. Stimulent energic.

cărdășie f. tovărășie (ironic). Sin. gașcă.

cardiac a. privitor la inimă: *medicament cardiac*.

cardialgie f. durere de stomach sau de inimă.

cardie f. orificiu superior al stomachului, învecinat cu inima.

cardinal m. 1. fie-care din cei 70 prelați, cari compun colegiul sacru sau consiliul pontifical și cari votézā alegerea papilor; 2. pasere din America de N. cu frumóse pene roșii. || n. eșarpă de culóre négră (la judecători): *manta cu cardinal pe umérul stâng*. || a. principal; **virtuți cardinale**: justiția, prudența, temperanța și forța; **punete cardinale**: N. S. E. și V.; **numere cardinale**, cele obicinuite (Cfr. ordinal) 1, 2, 3 etc.

cardinalat n. demnitatea de cardinal.

care pr. 1. interogativ: *care frate?* 2. relativ: *omul care vorbesce*; 3. fie-care: *care cum venea, tot întreba*; **care de care**, cine mai întâiŭ (pe întrecute).

carenă f. partea corăbiei ce stă cufundată în apă, când e încărcată.

căresc v. a róde, vorbind de cari. (și *fig.*): *ce vierme îĭ căresce mădulele osului?*

caret m. un fel de broscă testósă marină, a cărei scoică se lucrézā.

caretă f. trăsură elegantă și închisă, cupeŭ.

caretaș m. cel ce face saŭ vinde carete.

careŭ n. 1. batalion saŭ trupă de infanterie aședată pe patru fronturi spre a se împotrivi atacurilor dușmanului; 2. tot ce are forma unui pătrat: *careŭ de daŭ*.

carfiță f. ac cu gămălie împodobit cu pietre scumpe. Sin. spilcă.

Carin f. veche țără în Asia-Mică cu orașele Milet, Halicarnas etc.

cariatidă f. figură de om, care sprijină o cornișă: *cariatide frânte și târșele colóne* (Naum).

caricatură f. 1. representare grotescă a unei persóne saŭ a unui lucru; 2. imitațiune derisorie, exagerare; 3. persónă ridiculă.

caricaturist m. pictor de caricaturi.

carie f. 1. bólă care putrédesce ósele și dinții; 2. bólă de grâne.

carieră f. 1. loc închis pentru alergări de cai saŭ de care; 2. *fig.* câmpul în care se desfășură viața, cursul vieții; 3. profesiune: *le a deschide o carieră* Em. || locul de unde se scóte pétră, marmoră.

carîk n. manta de vizitiu cu mai multe gulere saŭ cu un guler fórte lung.

Cărindar m. numele popular al lunei Ianuarie. Sin. Gerar.

Carintin l. provincie la S.-V. de Austro-Ungaria cu cap. *Klagenfurth*: 350,000 loc.

cariofilee f. pl. familie de plante, al căror tip e garófa.

carîolă f. cărucior deschis cu două róte. Sin. cotiugă.

carîtabil a. care are caritate pentru aprópele sĕŭ, milostiv.

caritate f. 1. iubirea lui D-dĕŭ și a aprópelui: *credința, speranța și caritatea sunt cele trei virtuți teologale*; **damă de caritate**, care adună și împarte milostenii; **soră de caritate**, călugăriță dintr'o congregațiune, înființată la Paris în 1633, spre a îngriji de cei sirmani și a instrui pe copiii săraci.

carîu m. vierme care róde lemnul, pielea, stofa.

cârjă f. 1. toiag încovoiat în partea de sus, pe care se sprijină nevoiașii când umblă; 2. toiagul pastoral al episcopilor (Sin. **pateriță**).

Cârjalîŭ m. 1. tâlhar: *de mĕ găsea, mĕ hăcuia Cârjalîul* Al.; 2. pl. cete de tâlhari turci, disciplinate militărésce de Pasvantoglu, cari năvăliră în a doua jumătate a secolului trecut în țările învecinate (Serbia, Bulgaria și Oltenia), prădând și tiranisând pe locuitori; ei aŭ dispărut abiă la începutul secolului nostru. Sin. **Pasvantlîi**.

cârjaliesc a. de cârjaliŭ: *baltage cârjaliesci* Negr.

cârlaclŭ n. luntre cu vetrile (întrebuințată pe Dunăre).

cârlan m. 1. mânz de doi ani; 2. miel înțărcat; lână **cârlană**, scurtă și subțire la pĕr.

cârlig n. 1. fier saŭ lemn lunguiet, întors la un cap, de apucat saŭ de atîrnat ceva; 2. pl. undîță de prins pesce, compusă din multe cârlige legate cu sfóră; 3. butaș de viță de vie; 4. ac mare de împletit; 5. *fig.* cuvînt capțios, raționare sofistică (Sin. **clenciŭ**).

cârligat a. încovoiat: *nas cârligat*.

cârligată f. gen de plante herbacee, ale căror cotóre sunt pline de noduri.

Cârligătură f. odinióră ținut în Moldova, în care s'afla orășelul actual Tîrgu-Frumos.

cârlionț m. pĕr încrețit. Sin. **buclă**.

cârlionțez v. buclez.

Carliști pl. 1. partisani ai lui Carol X, regele Franței, după revoluțiunea de la 1830; 2. partisani ai lui Don Carlos în Spania (1873).

Carloman m. numele mai multor principi carlovingieni (755—885).

Carlos (Don) m. numele mai multor principi spanioli, dintre cari principalul, fiul lui Carol IV, se încercă să rĕstórne pe regina Isabela, nepóta sa. El muri în 1855. Fiul și nepotul seŭ se încercară de asemenea a relua tronul Spaniei.

Cârlova (Vasile) m. poet român mort în flórea virstei, autor de poesii melancolice (1809—1831).

Carlovingieni pl. a doua rasă regală, care a dat 12 regi Franței (752—987) și suverani Germaniei și Italiei. Carlovingienii urmară Merovingienilor și precedară pe Capetingi.

Carlowitz n. oraș în Austria, pe malul drept al Dunării: 5000 loc. Reședința patriarchului sîrbo-croat. Aci se încheiă în 1699 tractatul de pace între Turcia și Austria, care căpĕtă tótă Ungaria, Banatul și Transilvania.

Carlsbad n. oraș în Boemia cu renumite ape minerale: 11,000 loc.

Carlsburg n. numele german al Bĕlgradului ardelenesc.

Carlsruhe n. oraș în Germania cap. marelui ducat de Baden: 60,000 loc.

cârmă f. 1. bucată mișcătóre de lemn, ce s'află dindărătul unei luntre și servă a-i da direcțiunea cerută; 2. *fig.* conducere, direcțiune: *cârma Statului*.

cârmaciŭ m. 1. cel ce ține și scie a ținea cârma unei corăbii; 2. *fig.* conducĕtor.

carmajin m. lemn din care se fac mânere de bicie.

Carmaniola f. 1. oraș în Italia (Turin), ocupat de Francesi în 1792: 13,000 loc; 2. cântec revoluționar din acea epocă.

Carmel n. 1. munte în Palestina, o prelungire a Anti-Libanului, pe care s'află o mânăstire celebră; 2. ordin de cavalerie, instituit de Henric IV în 1608.

cîrmĕlă f. 1. fapta de a cîrmi; 2. *fig.* sovăire, pretext.

cîrmelit m. călugăr din ordinul Carmeluluĭ.

Carmen-Sylva f. pseudonimul literar al Elisabetei, regina Romînieĭ.

cîrmesc v. 1. a se abate din cale, a apuca alt drum; 2. *fig.* a ocoli, a şovăi, a-şi schimba gîndul; *ar fi vaĭ s'o cîrmească împĕratul* Isp.

carminativ a. *Med.* propriu a alunga gazele din aparatul digestiv: *remediu carminativ.*

carmin n. culóre roşie deschisă, ce se scóte din coşenilă saŭ cîrmiz.

cîrmĭz n. coşenilă şi semînţa din care se face o culóre roşie fórte vie.

cîrmĭzĭŭ a. de culórea cîrmizuluĭ, roşiŭ închis.

cîrmuesc v. 1. a ţinea cîrma; 2. *fig.* a conduce, a stăpîni (o ţără), a administra (un judeţ).

cîrmuire f. 1. conducere; 2. guvern, administraţiune; 3. odinióră prefectură de judeţ.

cîrmuitor m. 1. administrator; 2. prefect de judeţ. Sin. **ispravnic.**

cîrn a. cu nasul turtit saŭ încovoiat, prea scurt saŭ prea mic.

Carnac n. sat în Franţa, renumit pentru numerósele sale monumente druidice (megalitice).

cărnat m. maţ de porc saŭ de alt animal umplut cu carne crudă, tocată şi aromatisată.

cărnăţar m. cel ce face saŭ vinde cărnaţĭ.

cărnăţărie f. 1. birt unde se frig şi se mănîncă cărnaţĭ; 2. tóte cele trebuincióse pentru prepararea cărnaţilor.

carnaţiune f. 1. coloraţiunea saŭ aparenţa cărneĭ la om; 2. în pictură, numele părţilor corpuluĭ, carĭ apar nude şi fără draperie.

cărnăŭ a. cîrn, vorbind de o excelentă varietate de grăŭ turtit.

carnaval n. 1. dulcele crăciunuluĭ, timpul dinaintea postuluĭ mare; 2. serbările şi petrecerile din acel timp.

carnaxi! înt. exprimă o indignare, la naiba! plesni ar! *carnaxi! că era să mĕ chiorască* Al.

carne f. 1. substanţă móle şi sîngeróşă între pielea şi óse; 2. carnea vitelor şi a păsărilor: *cu carne de hrănim*; 3. pl. **cărnurĭ**, mîncări de carne.

cărnelégă f. cîşlegĭ, în special postul dinaintea Paştilor: *prin cîşlegile Crăciunuluĭ, aprópe de cărnelégă* Cn.

carneol n. cornalină.

cărnesc v. 1. a cîrmi: *cărnesce căruţa.* Cn.; 2. a strîmba din nas; 3. *fam.* a turti în bătaĭ.

carnet n. cărticică de buzunar pentru notiţe.

carnificaţiune f. *Med.* transformare în ţesătură muscularĭ: *carnificaţiunea plămînilor.*

Carniolia f. provincie în Austro-Ungaria cu cap. *Laybach*: 480,000 loc.

carnivor a. care se hrăneşte cu carne. || pl. **Carnivore**, clasă de animale, carĭ se hrănesc cu carne crudă, numite obicinuit **fére.**

cărnos a. 1. cu multă carne; 2. se dice usemĕnea de fructe şi de rădăcinĭ.

cărnosesc v. 1. a jupui de carne; 2. a se muia ca carnea.

Carnot (**Sadi**) m. inginer, deputat, ministru, fu ales Preşedinte al Republiceĭ francese în 1887, asasinat în 1894.

carò n. (pl. *carale*) una din cele patru culorĭ la cărţile de joc: *mi-a eşit dece ochĭ de caro* Al. Sin. **tobă.**

Carol I (**principe de Hohenzollern**) m. regele Romînieĭ, născut în 20 Aprilie 1839 la Sigmaringen, ca fiŭ al Principeluĭ Carol Anton de Hohenzollern (m. 1885) şi al Josefineĭ, principesă de Baden (m. 1854). Ales prin plebiscitul din 8 Aprilie 1866 ca Domn creditar al Principatelor române, principele Carol intră în Bucureşcĭ la 10 Maiŭ 1866, fu recunoscut de Puterĭ în 12 Octombrie 1866 şi proclamat Rege al Romînieĭ prin votul unanim al representanţilor naţiunĭĭ (14 Martie 1881). În primul an al domnieĭ sale se votă Constituţiunea (1 Iulie 1866) şi se începu (de la 1868) construirea unei întinse reţele de căĭ ferate. Sub el ţăra se declară independentă (10 Maiŭ 1877) şi fu înălţată la rangul de regat (10 Maiŭ 1881) în urma victoriilor strălucite repurtate sub înalta sa conducere de armatele române pe cîmpiile Bulgarieĭ (Griviţa, Rahova, Plevna, Smîrdan, Vidin). V. **Hohenzollern.** De la 15 Noembrie 1869 căsătorit cu principesa Elisabeta de Wied (ca poetă, cunoscută şi sub numele de Carmen Sylva), femeie superióră prin talente literare şi artistice. V. **Elisabeta.**

Carol m. numele maĭ multor principĭ, regĭ şi persóne celebre: I. *Regĭ aĭ Franţeĭ:* 1. Carol Martel, învingătorul emirului Abderaman (690—741); 2. Carol I saŭ Carol Magnu (**Charlemagne**), regele Franţeĭ şi împĕratul Occidentuluĭ, învinse pe Saxonĭ, se luptă cu Saracenĭ, fundă şcóle şi publică legĭ (743—814); 3. Carol II (**Pleşuvul**), regele Franţeĭ şi împĕratul Germanieĭ (840—877); 4. Carol cel Gros, fiul luĭ Ludovic Germanicul, reuni tótă monarchia luĭ Carol Magnu (884—887); 5. Carol III (**cel Simplu**), cedă Normandia şi muri în închisóre (893—929); 6. Carol IV (**cel Frumos**), ultimul rege din ramura Capetingilor (1322—1328); 7. Carol V (**cel Înţelept**), recuceri o parte a Franţeĭ de la Englesĭ (1364—1380); 8. Carol VI, fiul luĭ Carol V (1380—1425); 9. Carol VII, mîntuĭ Franţa cu ajutorul Janeĭ d'Arc (1422—1461); 10. Carol VIII, cuceri regatul Neapoleĭ (1483—1498); 11. Carol IX, care ordonă măcelul din nóptea St. Barthelemy (1560—1574); 12. Carol X, fratele luĭ Ludovic XVI, pierdu tronul (1824—1830). || II. *Împĕraţĭ aĭ Germanieĭ:* 1. Carol I saŭ Carol Magnu, Carol II Pleşuvul şi Carol III cel Gros; 2. Carol IV, autorul uneĭ Bule de aur, constituţiune care regulă alegerea împĕraţilor (1347—1378); 3. Carol V (**Carol-Quintul**), rivalul luĭ Francisc I, rege al Spanieĭ sub numele de Carol I (1516), împĕrat de la 1519—1555, cînd abdică şi muri în 1558; 4. Carol VI, împĕrat (1711—1740); 5. Carol VII saŭ **Carol Albert**, duce de Bavaria, apoĭ împĕrat (1742—1745). || III. *Regĭ aĭ Angliеĭ:* 1. Carol I Stuart, fiul luĭ Iacob I, detronat de revoluţiunea din 1648, decapitat în 1649; 2. Carol II, fiul luĭ Carol I (1660—1685). || IV. *Regĭ aĭ Suedieĭ:* 1. Primiĭ şése Carolĭ sunt puţin cunoscuţĭ; 2. Carol VII, luă cel dintăiŭ numele de rege al Suedilor (1162—1168); 3. Carol X saŭ **Carol Gustav,** urmaşul Cristineĭ pe tron (1654—1660); 4. Carol XII, cel maĭ ilustru dintre regiĭ Suedieĭ, faimos prin expediţiunile sale în Saxonia, Polonia şi Rusia (1697—1718); 5. Carol XIII (1809—1818), reuni Suedia cu Norvegia şi adoptă pe Bernadotte, care îĭ urmă, sub numele de Carol XIV (1818—1844). || V. *Regĭ aĭ Spanieĭ:* 1. Carol I saŭ Carol Quintul (1516—1555); 2. Carol II, numit cu moştenitor pe ducele Filip d'Anjou (1665—1700); 3. Carol III, autor de reforme folositóre (1759—1788); 4. Carol IV, se urcă pe tron în 1788 şi abdică la 1808. || VI. *Regĭ aĭ Neapoleĭ şi aĭ celor Două-Siciliĭ:* Şépte principĭ cu acest nume, dintre carĭ cel maĭ celebru fu Carol I, fratele Sfîntuluĭ Ludovic, regele celor Două Sicilii (1266), care pierdu o parte din cuceririle sale prin Vesperele Siciliene (1282). || VII. *Regĭ saŭ Duci de Savoia şi de Sardinia:* 1. Treĭ cu numele de Carol şi patru cu cel de Carol Emanuel (1580—1802); 2. Carol Felix, regele Sardinieĭ (1821—1831); 3. Carol Albert, regele Sardinieĭ, învins de Austriacĭ, abdică în favórea fiuluĭ seŭ Victor Emanuel II (1831—1849).

Carol-Robert m. rege al Ungarieĭ, învins şi alungat de Alexandru Basarab, Domnul Munteniеĭ (1307-1342).

Carol Temerarul m. Duce de Burgundia, adversarul luĭ Ludovic XI, ucis sub zidurile de la Nancy (1477).

Carolina f. 1. (**de Nord**), unul din Statele-Unite ale Americeĭ de Nord cu cap. *Raleigh*: 1,700,000 loc.; 2. (**de Sud**) unul din Statele-Unite americane cu cap. *Columbia*: 1 mil. loc.

Caroline (**Insule**) pl. archipelag în Oceanul Pacific, aparţine Spanieĭ: 25,000 loc.

Caron m. *Mit.* luntraşul infernuluĭ, care pentru un bănuţ trecea pe morţĭ de celă-lalt mal al Stixuluĭ.

caronfil m. garófă.

carotic a. privitor la somnul numit carus.

carotidă f. se dice despre cele două artere, carĭ duc sîngele de la inimă la creerĭ.

Carp (Const.) m. fabulist român (1838—1880).

carp m. mâna până la încheietură.

cârpă f. 1. bucată de stofă veche saŭ uzată; 2. bucată de pânză de șters mobile, vase; 3. ștergar, marămă.

cârpăcesc v. a. dregе haine saŭ încălțăminte vechi și uzate.

cârpaciŭ m. 1. cel ce dregе încălțăminte vechi; 2. *fig.* lucrător prost.

cârpănos a. sgârcit: *moș Vasile era un cârpănos* Cn.

cârpănoșie f. sgârcenie: *cu tôtă cârpănoșia lui* Cn.

Carpați pl. (numiți așt-fel după tribul dac al Carpilor), lanț de munți cari străbat Austro-Ungaria și Romînia. Ei încep la Portile-de-fier și se termină la muntele Pétra-roșie din județul Sucéva, pe o întindere de 700 km. Lungimea lor totală de la munții Sudeți până la Portile-de-fier este de 1450 km. Cel mai înalt pisc în Muntenia este Omul (2650 m), iar în Moldova Ceahlăul (1906 m).

carpatic a. din Carpați: *vulturii carpatici cu sborul îndrăsneț* Ar.

carpatin a. din Carpați.

cârpen m. arbore mare din pădurile nóstre, al cărui lemn e întrebuințat de rotari.

carpenă f. 1. rodul carpenului; 2. un fel de grâŭ negru, numit și *scrob*.

Cârpeniș n. sat între Câmpeni și Abrud. Patria lui Cloșca și Crișan, vestiți căpitani în Revoluțiunea lui Horia (1784).

cârpesc v. 1. a dregе ceva rupt; 2. a astupa crĕpăturile; 3. fig. *noi cârpim cerul cu stele* Em.; 4. a lucra saŭ a face rĕŭ; 5. *fam.* a născocì: *cârpesce la minciuni*; 6. a da lovituri cu palma; 7. *fam.* a se îmbĕta: *paremi-se că se cârpesce moșnéguI* Al.

cârpiniș n. pădure de carpeni mici și tineri.

cârpit a. 1. dres; 2. astupat; 3. fig. *cu ochii cârpiți somnoros* Pann; 4. *fam.* bĕt.

cârpitură f. lucrare de a cârpi și resultatul eĭ.

cârpocesc v. a cârpăci: *ascultând pe vechii dascăli, cârpocind haina vremii* Em.

cârsnic m. (în Ardél) țircovnic.

cart n. a patra parte dintr'un tot: *un cart de oră.* Sin. **sfert.**

cartă f. 1. mic carton pe care se scrie numele: *cartă de visită*; 2. hârtie ce face cunoscută calitatea unei persóne: *cartă de student*; 3. listă de bucate, între cari se póte alege: *cartă de restaurant*; 4. cartă emisă de administrațiunea poștelor: *cartă poștală.* V. **hartă.** || lege fundamentală, constituțiune: *Carta cea Mare de la 1215 deveni basa constituțională a Angliei.*

cartaboș m. cărnat umplut cu grăsime, tocătură, sânge de rîmător și arome. Sin. **dobă.**

Cartagena f. oraș în Spania, provincia Murciei; 80,000 loc. Port militar pe Mediterana.

Cartagine f. vechiŭ oraș în Africa, nu departe de Tunis, întemeiat de Didona (900 a. Cr.) și dărâmat de Romani (146 a. Cr.). Rezidit de Cesar, fu iarăși dărâmat de Arabi la 698 (Cartagines).

Cartal n. odinióră cetate tare în ținutul Ismailuluĭ pe Dunăre, în dreptul Isacceĭ.

carte f. 1. reunire de foĭ, tipărite saŭ scrise, cusute la olaltă și formând un volum; 2. divisiune mai mare de cât un capitol; 3. *fig.* știință de carte, învĕțătură: *scie carte*; 4. *pop.* scrisóre; 5. document saŭ înscris de la o autoritate: *ai carte, ai parte*; **carte de judecată,** sentință în scris; 6. mic carton de jucat, însemnat pe o parte cu o figură saŭ cu o colóre: *o pereche de cărți coprinde 52 de bucăți*; **a face cărțile,** a le amesteca; **a da cărțile,** a le împărți la jucători; **a da cu cărțile (în cărți),** a ghici, a spune norocul.

cartel n. 1. provocare în scris la duel; 2. convențiune pentru extrădarea mutuală a fugarilor politici; 3. acord, învoială.

cârtélă f. cârtire trecĕtóre.

cârtesc v. a-și arĕta nemulțumirea bombănind, a face vorbă pentru lucruri de nimica.

cartesian m. partisan al filosofieĭ lui Descartes.

cartesianism n. doctrina filosofică a lui Descartes. Punctul eĭ de plecare e *dubiul metodic*, care constă în a se îndoì provisoriŭ de tot spre a reconstrui apoĭ întregul edificiŭ pe base nouĕ și bizuindu-se numaĭ pe evidență.

cărticică f. 1. carte mică; 2. foițe de țigară reunite.

cartier n. 1. divisiune administrativă a unuĭ oraș; 2. locul ocupat de un corp de trupe: **cartier general,** locuința, biurourile, statul-major al unuĭ general; **cartier-maistru,** ofițer însărcinat cu aședarea și întreținerea unuĭ corp de trupe.

cartilaginos a. ce ține de cartilagiŭ, compus din cartilagiŭ.

cartilagiu n. țesĕtură solidă, elastică și flexibilă ce s'află mai ales în extremitatea oselor: *cartilagiul nasului.*

cârtiță f. mamifer insectivor, care trăiesce pe pământ, unde scobesce galerii, aruncând afară grămedi de pământ numite *mușuróie*; 2. *fig.* retrograd. Sin. **sobol.**

cârtitor a. și m. care cârtesce.

cartoĭ m. vegetal prețios adus din America de S. și al cărui tubercul se întrebuințéză ca aliment; din cartofi se scóte fecula și alcoolul. Cartofiĭ aŭ fost introduși la noĭ pe la începutul acestuĭ secol. Sin. **barabulă, bandraburcă, crumpenă, piciócă.**

cartofor m. jucător în cărți.

cartografie f. arta de a desena hărți geografice.

cartomanție f. pretinsă artă de a ghici viitorul prin datul cărților.

carton n. 1. cartă grósă și tare; 2. portofoliu mare saŭ cutie de carton pentru hârtii, cărți etc.; 3. desen ce face un pictor înainte de a începe un tablou; 4. foiță tipărită din nouĕ cu schimbări. Sin. **mucava.**

cartonăgiu n. legătură în carton.

cartonat a. îmbrăcat cu carton.

cartonez v. a lega în carton.

cartular n. colecțiune de titluri și documente relative la o biserică saŭ mănăstire catolică. Sin. **condică.**

cărturar m. 1. (la Ebreĭ) învĕțat care instruia legea și o tâlmăcia poporuluĭ: *cărturarii și fariseiĭ*; 2. învĕțat, erudit; 3. cel ce dă în cărți.

cărturăréșă f. femeie care ghicesce dând în cărți.

cărturăresc a. literar.

cărturărie f. învĕțătură, știință: *apucă-te de cărturărie* Cn.

cărtulie f. 1. răvaș de trecere liberă la vamă; 2. livret.

cartuș f. încărcătura unei arme de foc, închisă într'o tévă de carton saŭ de metal. Sin. **fișic.**

cartusian m. călugăr din tagma instituită de St. Bruno (1086), într'o mănăstire aprópe de Grenobla (Franța) și numită *la grande Chartreuse.*

cartușieră f. săculeț saŭ cutie de cartușe.

**căruciór㎠ f. căruță mică și ușóră (mai ales de poștă).

cărugea f. *Bot.* văzdógă.

cărunt a. 1. de culóre între alb și negru; 2. cu totul alb de bĕtrânețe: *cap cărunt*; 3. acoperit cu zăpadă: *visul apelor adânce și a stâncilor cărunte* Em.

cărunțélă f. fapta de a cărunți.

căruntesc v. a (se) face cărunt, a începe pĕrul s'albéscă.

cărunțețe f. începutul bĕtrânețelor, când pĕrii cărunțesc.

carus m. *Med.* aținire adâncă însoțită de o completă nesimțire, ultimul grad de comă.

carusel n. 1. un fel de joc de întrecere, în care călărеții execută exerciții de tot felul; 2. călușeĭ.

căruță f. 1. car mic cu boĭ; 2. conținutul unei căruțe: *o căruță de lemne*; 3. trăsură de poștă pentru transportul scrisorilor.

cărutărie f. meseria căruțașuluĭ.

cărutaș m. cel ce duce cu căruța.

carvasară f. odinióră încăperi de vamă, biurou vamal.

cas n. 1. ceea ce se întîmplă (în bine saŭ în rĕŭ): *cas neprevĕzut*; în **tot casul,** orĭ-ce ar fi; **fac cas de,** a avea o părere favorabilă, a ține sémă de; **cas de conscință,** cestiune despre ceea ce permite saŭ interdice Biserica în unele casuri; 2. desinențele vorbelor declinabile în limbile flexibile. Sin. **accident, eveniment.**

caș n. 1. brânză dulce nesecursă încă de zer (cum s'află în sedile); **caș-popeĭ,** un fel de nalbă; 2. (la gură), materie albiciósă ce nu păsĕrelele la colțurile gurei; 3. grămădire de salivă pe buze (mai ales la țigani).

casă f. 1. clădire servind de locuință omenilor: *o pereche de case cu mai multe încăperi*; 2. locuința însăși: *vino acasă*; 3. persónele câte trăiesc împreună în aceeași casă, formând o familie: *are o casă grea*; 4. familie domnitóre, dinastie: *casa de Habsburg*; 5. gospodărie: *ține bine casa*; 6. stabiliment: *casă de bancă, de comerț, de joc*; **casă de sănătate**, unde se tratéză bolnavii în pensiune; **casă de corecțiune**, închisóre; **casă militară**, trupele de gardă la un rege saŭ príncipe; **casă civilă**, persónele cari însoțesc pe un suveran.

cașă f. fiertură de grîș.

cașalot m. mamifer marin din ordinul cetáceelor, analog balenei.

casamată f. pământ ridicat sub fortificațiuni pentru așezarea tunurilor.

casâncă f. brobódă de lînă înflorată pe margini.

casap m. măcelar (în Moldova).

căsăpesc v. măcelăresc: *pe Tătari îi căsăpesce* Por.

căsăpie f. măcelărie: *o turmă de oi de căsăpie* Al.

căsărie f. locul într'o stână, unde se face caș.

căsaș a. cu casă: *om căsaș*.

casațiune f. decisiune ce casézâ saŭ anulézâ judecățile, procedurile: *recurs la Casațiune*; **Curte de Casațiune**, tribunal suprem, care póte anula (pentru viții de formă saŭ falșă aplicare a legilor) sentințele orî judecățile altor tribunale: *Curtea de Casațiune a fost înființată la București în 1861*. V. **Curte**.

căsătoresc v. 1. a uni pe un bărbat cu o femee prin căsătorie; 2. *fig.* a asocia, a uni; 3. a lua de bărbat, de soție. Sin. **mărit, însor.** Cfr. **divorțez.** || a. de căsătorie, conjugal: *se teme de vr'o pacoste căsătorească* Al.

căsătorie f. 1. unirea legitimă a unuĭ bărbat cu o femee; 2. taina bisericéscă care sfințesce acéstă unire; 3. celebrarea cununiei: *asist la o căsătorie*. Sin. **însurătóre, măritiș.**

căsătorit a. și m. care a contractat o căsătorie.

casc v. 1. a deschide tare gura (de oboséla saŭ de urît); 2. a deschide tare ochiĭ; 3. a întredeschide: *casc ușa*.

cascadă f. 1. cădere de apă, massă de apă ce cade din stâncă în stâncă; 2. *fig.* neregularitate, lipsă de șir.

cască-gură m. cel ce 'și pierde timpul privind la tot ce întâlnesce.

căscat a. 1. tare deschis: *gură căscată*; 2. întredeschis: *a lăsat ușa căscată*. || n. căscare.

căscăund m. cască-gură.

cașcaval n. 1. caș în formă de turtă, brânză pusă în tipare și tescuită: *cașcaval de Penteleu, de Azuga, de Șvițera*; 2. fig. *poftă de a gusta din cașcavalul bugetului* Al.

caschetă f. un fel de șapcă cu cozoroc.

cascină f. substanță ce s'află în lapte și formézâ basa brânzeĭ saŭ a cașuluĭ.

caset n. cartă de abonament: *case de băi, de restaurant, de lecțiuni*.

casez v. 1. a anula: *casez o judecată, un concurs*; 2. a privà de un grad, a destitui: *casez un ofițer*.

Casimir m. nume a 5 regi ai Poloniei, dintre cari Casimir III (**cel Mare**), rege de la 1333, fu ultimul dintre Piasti (1309—1370).

Cașin m. riŭ în Moldova, afluent al Trotușului.

casino n. loc de reunire, unde se póte citi, juca, danța.

câșlă(rie) f. arendă saŭ moșie mică.

câșlegĭ pl. dulcele Crăciunuluĭ, timpul de la nașcerea Mântuitorului până la începutul păresimilor, când se cade a mâncà carne: *fie post, fie câșlegĭ*. Sin. **carnaval.**

Cașmir n. regat al Asieĭ, în Himalaya, străbătut de Indu, cu cap. *Cașmir*: 1 ½ mil. loc. Aliat cu Englesĭ. Șaluri renumite.

cașmir n. 1. țesătură scumpă făcută din perul caprelor saŭ al oilor din Tibet; 2. șal de cașmir.

cașneŭ n. cravată grósă și largă, cu care se învelesce gâtul, gura și nasul.

casnic a. 1. de casă (Sin. **domestic**); 2. care ține o casă, gospodar: *femee casnică*. Sin. **econom.** || m. om de al casei.

căsnicie f. starea celuĭ casnic. Sin. **gospodărie.**

casoar m. pasere frumósă din ordinul picioróngelor, asemenea struțuluĭ, în Australia și Noua-Guineia.

casoletă f. vas în care s'ard parfumurĭ (Al.).

Caspică (Marea) f. lac imens situat între Europa și Asia. Pescărie abundantă.

cassă f. 1. ladă de fier unde se pun bani și fondurile depuse; 2. birouă unde se fac și se primesc plățile; 3. stabiliment fonciar saŭ administrativ, care primesce fonduri în depósit: **Cassa de depuneri și consemnațiuni**, care primesce, păstrézâ și înapoiază valorile, ce-i s'aŭ încredințat (cauțiuni, sume refusate de creditori, etc.); **Cassa de economie**, institut de utilitate publică, sub garanția guvernului saŭ a comunelor, pentru primirea și capitalisarea sumelor micĭ.

Cassandra f. *Mit.* fiica luĭ Priam, primise darul profețieĭ, dar nu era creduță de nimenĭ.

Cassandru m. unul din generalĭ luĭ Alexandru, rămas rege al Macedonieĭ după bătălia de la Ipsu (301 a. Cr.).

Cassel n. oraș în Prusia, cap. electoratuluĭ de Hessa, pe Fulda: 65,000 loc.

cassetă f. 1. cassă mică de bani saŭ de giuvaericale; 2. tesaurul particular al unuĭ suveran.

cassia f. plantă din familia leguminóselor, întrebuințată ca purgativ.

cassier m. cel ce ține cassa de bani.

cassierie f. 1. funcțiunea cassieruluĭ; 2. localul unde se ține cassa de bani.

Cassin m. munte în Italia la 80 km. de Neapole, cu o abație fundată de St. Benedict (529), metropola tuturor mănăstirilor din ordinul benedictinilor.

Cassini m. astronom italian, creatorul observatoriuluĭ din Paris (1625—1712).

Cassiodor m. istoric latin, ministrul luĭ Teodoric cel Mare, regele Goților (468—562).

Cassiopee f. 1. *Mit.* regina Etiopieĭ, mama Andromedeĭ, pe care Joie o puse după mórte în rîndul stelelor; 2. *Astr.* mare constelațiune aprópe de polul N.

Cassiu m. general roman, unul dintre ucigașiĭ luĭ Cesar, se sinucise la 42 a. Cr.

cast a. curat, reservat și modest.

castă f. 1. fie-care din clasele unuĭ popor (la Egipteni și în Indiа); 2. *fig.* clasă socială: *castă nobiliară*.

Castalia f. isvor la pólele Parnasuluĭ, consacrat Muselor.

castan m. arbore mare din clasa amentaceelor, al cărui lemn se întrebuințézâ în dulgherie și a cărui scórță servă tăbăcilor și boiangiilor.

castană f. rodul castanuluĭ.

castaniete pl. instrument compus din două bucățĭ de fildeș saŭ de cimșir, ce se lovesc una de alta, ținându-le între degetele mâiniĭ. Sin. **geamparale.**

castaniŭ a. de culórea negricióșă a castanuluĭ: *păr castaniŭ*.

caște f. cutie cu despărțituri, unde sunt așezate literele de tipar.

câșteiŭ m. sgârcit: *câșteiŭ de soiŭ* Pann.

castel n. 1. odinióră la seniorii medievalĭ, locuință fortificată, înconjurată cu ziduri gróse, cu turnurĭ și șanțurĭ, etc.: *stă castelul singuratic, oglindindu-se în lacurĭ* Em.; 2. locuința unuĭ rege saŭ príncipe; 3. casă mare și frumósă la țără: *castelul Pelișului*.

castelan m. 1. odinióră cel ce comanda într'un castel; 2. aĭ cel ce are un castel.

castelană f. bijuterie aninată de cingătóra unei dame.

câștig v. 1. a primi ca preț al muncel sale, al timpuluĭ sĕŭ: *aneveo se câștigă, lesne se cheltuesce*; 2. a obține ceea ce se doresce: *câștig un proces, o bătălie*; 3. *fig.* a trage în partea sa: *câștig iubire, prietinie*. || n. 1. bani câștigațĭ; 2. folos, profit.

câștigos a. ce aduce câștig, folositor. Sin. **profitabil.**

Castilia f. unul din vechile regate ale Spanieĭ, împărțit în Castilia Veche cu cap. *Burgos* și Castilia-Nouă cu cap. *Toledo* (**Castiliana**).

castină f. pétră calcară întrebu-

înțată spre a înlesni topirea unor minerăluri.

castitate f. virtutea persónelor caste.

câștiŭ n. termen de plată pentru o arendă. Sin. **rată**.

castor m. 1. mamifer din ordinul rodetórelor, fórte respândit în Siberia și Canada; locuesce în părți aquatice, unde petrec în familii și își clădesc bordeie, lucrând nópteа; pielea lor dă un puf întrebuințat pentru fabricarea pălăriilor de pâslă. Castorii, exterminați în mai tótă Europa, sunt încă destul de comuni în părțile bălțóse de pe lângă Dunăre; 2. pălărie din pér de castor; 3. un fel de piele de căprióră. Sin. **breb**.

Castor m. fiul lui Joie și al Ledei, frate gemen cu Pollux; acești doi frați, numiți și *Dioscurii*, formézā pe cer constelațiunea Gemenilor.

castoreŭ n. substanță secretată de castor și întrebuințată în medicină.

Castoria f. oraș în Macedonia, pe lacul cu același nume; 2000 loc.

castorină f. stofă din pér de castor amestecată cu lână.

castramentațiune f. arta de a stabili și fortifica lagăre.

castravete m. 1. plantă din familia curcubitaceelor, care produce fructe alimentare gróse; 2. rodul castraveteluĭ, din care se fac murături.

Castriota m. V. **Scanderbeŭ**.

castron n. vas mare și adânc, în care se aduce supa pe masă. Sin. **strachină**.

castru n. lagăr întărit la Romani.

casual a. 1. care atîrnă de împrejurări; 2. privitor la casurile flexiunii: *desinență casuală*. Sin. **accidental**.

casuist m. teolog care instruesce morala și resolvă casurile de conștiință.

casuistică f. partea teologiei morale, care tratézā despre casurĭ de conștiință.

câșunez v. 1. a causa, a ocasiona; 2. a veni pe neașteptate (o poftă, o durere, o mânie), a-i abate cuiva; 3. a căuta să facă rĕŭ: *câșunez pe cine-va*.

câșunătură f. 1. durere neașteptată; 2. *fig.* capriție.

casus-belli n. orĭ-ce motiv care pune un stat în necesitate de a recurge la arme.

cat n. 1. spațiu între două dușumele, la o clădire, rînd de case; 2. se dice de lucrurile aședate d'a rîndul unele peste altele. Sin. **etagiu**. || v. 1. a căuta; 2. a privi, a se uita: *cată la mine*; 3. (impers.) trebue: *cată să scii*.

cât a. și adv. 1. ce cantitate, ce număr (corelativ: **atât**): *câți oameni, câte dile?* **câte și mai câte**, tot felul de lucrurĭ; 2. ce preț: *cât costă?* 3. exprimă un grad de intensitate: *cât e de bun!* 4. durată cantitativă: *cât ești tinĕr;* **cât pe ce**, aprópe; **numaĭ de cât**, îndată; **nici cât**, de loc; 5. o gradațiune corelativă: *vino cât de des*. V. **câte, câteși, câtuși, câtva**. || n. *Mat.* resultatul unei împărțirĭ.

cață f. bâtă ciobănéscă.

câță f. 1. *Zool.* bibilică; 2. *fig.* gură rea.

cață-cĕrță m. gălcevitor, bucluceș.

câțăicse v. a striga mereŭ (ca coțofenele sau găinile).

cataclism n. 1. inundațiune generală, rĕsturnarea suprafeței globuluĭ; 2. mare revoluțiune.

catacombe f. pl. subterane (maĭ ales la Roma), unde popórele vechĭ 'și îngropaŭ morții și unde se întruniaŭ creștinii în epoca persecuțiunilor.

catacreză f. figură de retorică, aplicarea unei vorbe la alt obiect întru cât-va asemĕnător. *călare pe bĕț*.

catadicsesc v. a se înjosi (ironic): *cucóna nu se maĭ catadicsesce să caute de gospodărie* Al.

catafalc n. estradă cu decorațiune funebră (într'o biserică).

catagrafic f. 1. recensemînt; 2. inventar.

catahris n. abus (învechit): *încuviințézā tóte catahrisurile* Al.

cataif n. un fel de prăjitură turcéscă din teițĕ cu mierе și nucĭ sau migdale.

Catalan a. și m. care e din Catalonia.

Catalaunice (Câmpiile) pl. loc ses în Franța lângă Châlons-sur-Marne, celebru prin învingerea luĭ Attila de către Aețiu (451).

catalepsie f. suspensiune aparentă a vieții, caracterisată prin pierderea simțirĭ și a mișcărĭ și prin înțepenirea mușchilor.

cataleptic a. atins de catalepsie.

cătăligе f. pl. două crăcane sau cârligе, pe carĭ se urcă cineva și umblă cu ele spre a se arăta maĭ înalt: *cocoștirĕĭ cu lungile lor cătăligе* Al. Sin. **galenți, piciorónge**.

catalog n. enumerațiune într'o ordine determinată, listă de obiecte clasate.

catalogez v. a face un catalog, a înscrie după ordine cărți, obiecte de artă etc.

Catalonia f. veche provincie a Spaniei cu cap. *Barcelona*: 1,800,000 loc.

catalpa f. arbore frumos cu frunze albe și largi, originar din America de N. (Caroline).

Catalpug n. numele unuĭ riu și al unuĭ lac în Basarabia.

cătană m. 1. ostaș, în special soldat din armata austro-ungară; 2. pl. Cătane sau *slujitorĭ de scutelă*, formaŭ odinióră miliția țĕrĭĭ (în număr de 18,000) și erau scutiți de unele dărĭ.

cătănesc a. de cătană, soldătesc. || v. a înrola într'un regiment.

cătănie f. miliție, serviciu militar: *cănița de cătănie*.

cațaon m. 1. câne, canalie: *cațaonul de dascăl* Al.; 2. *fig.* porecla arendașilor greci.

catapetésmă f. 1. perdea de la altar; 2. *fig.* acoperemînt: *dar catapetésma lumiĭ în adânce'a înegrit* Es.

cataplasmă f. un fel de pastă móle, ce se aplică pe o parte bolnavă a corpuluĭ. Sin. **plastru, oblojélă**.

catapult n. vechĭ mașină de rĕsboiŭ spre a svîrli pietre sau săgeți.

catar n. 1. scurgerea licidului causat prin inflamarea unei membrane mucóse; 2. guturaiŭ mare, tróhnă.

cățăr v. 1. a se urca ncățându-se cu mâinile, a se sui grăpiș; 2. se dice de plante, carĭ se ridică ncățându-se și înfășurându-se pe plantele învecinate, ca *iedera*.

cataractă f. 1. în stilul biblic: porți sau jghiaburĭ, carĭ opriaŭ apele cerescĕ; 2. căderea apelor unuĭ fluviu dintr'un loc înalt: *cataractele Nilului*; 3. lipsă de transparență a cristalinului: albéță la ochĭ. Sin. **cascadă**.

cataral a. de natura cataruluĭ.

cataramă f. 1. încheietóre de metal; 2. cataramă cu curea de încins; 3. *fig.* la **cataramă**, intim. Sin. **copcă**.

cățărător a. care se cațără, vorbind de plante.

cățărătóre f. pasere ce se știe pe trunchiĭ și ramurile copacilor. Sin. **gheonóe**.

cătare f. 1. privire: *pléoă a sa cătare* Bol.; 2. (întă. luare la ochĭ: *puse săgéta și o luă la cătare* Isp.

catarg n. catart: *luntrea cu ale ei vintrele spânzurate de catarg* Em.

Catargiŭ m. (**Barbu**) orator și om de Stat român, președintele cabinetuluĭ conservator din 1862, asasinat în același an.

Catarĭ pl. nume dat maĭ multor secte eretice în evul-mediŭ, în special Albigensilor.

cataroiŭ n. 1. dambla; 2. gripă. Sin. **guturaiŭ, tróhnă**.

catart n. bucată lungă și verticală de lemn, care servă a sprijini pânzăria unei corăbiĭ sau luntre.

catastif n. registru de daraverĭ.

catastrofă f. 1. nenorocire mare, sfîrșit tragic; 2. desnodămîntul unei tragediĭ sau drame.

cătățîmc f. cantitate, mulțime.

catavasie f. cântare religióșă despre coborîrea luĭ Isus în iad, rostită după utrenie și înainte de a începe leturghia.

catavasier n. carte bisericéscă ce conține aceste cântărĭ.

cățaveică f. scurteică.

cățcăiesc v. se dice de strigătul găineĭ, când a clocit.

cățcăun m. căpcăun.

câte pr. indică o distribuțiune: *câte doĭ;* câte ceva, puțin lucru.

cățea f. 1. partea femeéscă a câineluĭ; 2. *fig.* rea: *pe așa cățea de vreme*; 3. *fam.* trântélă: *il dară cățéua*; 4. un fel de horă țerănéscă.

catechet m. cel ce învaţă pe copii catechismul.

catechetic a. privitor la preoţi: *şcoală catechetică.*

catechism n. 1. învăţătură cu întrebări şi răspunsuri despre religiunea creştină; 2. carte ce conţine această învăţătură; 3. expunere sumară a unei doctrine.

catechisesc v. a instrui elementele religiunei.

catechu n. sau *pământ japonez*, substanţă preparată din sucul unor plante din India orientală, întrebuinţată de tabacĭ, boiangiĭ şi în medicină.

catecumen m. cel ce se instruieşte spre a fi pregătit de botez.

catedră f. 1. scaun înălţat de unde se vorbeşte sau se instruieşte; 2. *fig.* ştiinţă profesată: *catedră de limbi moderne.*

catedrală f. biserică principală a unei diocese, aceea unde residă episcopul: *(Rinul) trecut'a prin oraşe cu mândre catedrale* Al.

categoric a. conform raţiunii, clar şi precis: *refus categoric;* **imperativ categoric**, în doctrina lui Kant, regulă de acţiune ce se impune voinţeĭ ca o comandă universală şi absolută.

categorie f. 1. clasă în care se aşeadă persóne sau obiecte de aceeaşi natură; 2. clasă de ideĭ sau de términi filosofici: *categoriile lui Aristotele* (substanţă, calitate, cantitate); 3. *fig.* caracter, natură: *ómeni de aceiaşi categorie.*

căţel m. 1. câine mic; *cu căţel şi cu purcel*, cu tot ce are; 2. **căţelu-pământuluĭ**, animal mĕrunt (maĭ mic de 25^{cm}.), violiu şi sprinten, din a cărui blană se fac căptuşeli (Sin. **şuiţ, ţinc u-pământuluĭ**): *în codrii adânci căţelu-pământuluĭ tot latră* Em.; 3. oul sau puiul de albină; 4. bulbĭ micĭ sau ĭre din rădăcina usturoiuluĭ; 5. *fig.* linguşitor josnic.

cateuă f. lanţ.

câte-odată adv. une-orĭ, din când în când.

cateretic a. *Med.* se dice de doftoriile caustice, ca *pétra iadului.*

Caterina f. (Sfinta) 1. fecioară şi martiră creştină din secolul IV, patróna copilelor (serb. 25 Nov.); 2. (**Ordinul St.**), ordin fundat în Rusiu de Petru I în 1714 şi destinat femeilor. || Catherina I, împĕrătésa Rusieĭ, simplă ţărancă, deveni soţia lui Petru cel Mare (1639—1727). || Catherina cea Mare, împĕrătésa Rusieĭ, femeie superióră prin administraţiunea eĭ, dar nevrednică prin despotismul şi depravaţiunea sa. Ea desmembră Polonia în treĭ rînduri, cumpĕră Crimeea, protejă literele şi ştiinţele (1729—1796). || Catherina de Aragon, fiica lui Ferdinand Catolicul şi al Isabelei, soţia lui Henric VIII, al cărei divorţ causă schisma Angliei (1483—1536). || Catherina de Medicis, regina Franţeĭ, mama lui Carol IX, consiliă măcelul sfîntului Barthelemy (1519—1589).

caterincă f. flaşnetă.

caterisesc v. a destitui, a depune (vorbind de preoţi).

caterisire f. eliminarea preotului sau a diaconului.

câteşi pr. câte: *câteşi patru surori.*

catetă f. basa unuĭ triunghiu rectangular.

catifea f. stofă de mătase sau de bumbac cu pĕrul scurt şi des.

catifelat a. asemenea catifeleĭ, neted şi móle.

catifeluţă f. 1. panglică de catifea; 2. fir de catifea cu care se cos florĭ (Sin. **jenilie**); 3. *Bot.* specie de viorea tricoloră, numită şi *panseá.*

catigorie f. calomnie (învechit): *audĭ d-la aşa batjocură, aşa caligorie!* Al.

catigorisesc v. a calomnia: *nimeni n'ar avea dreptate să mĕ catigoriséscă* Al.

Cătilina f. numele unuĭ dél în judeţul Iaşi.

Catilina m. senator roman, urzi în contra republicei o conspiraţiune zădărnicită de Cicerone (63 a. Cr.).

catilinară f. 1. titlul a patru discursuri celebre ale lui Cicerone în contra lui Catilina; 2. *fig.* apostrofă vehementă în contra cuiva.

cătime f. cantitate.

cătină f. 1. plantă numită şi cănepa dracului: *coşuri de cătină*; 2. mărăcine des şi ghimpos, ce face nisce bobiţe roşiĭ şi mĕrunte. Sin. **cornuţă, holeră, lipiciă.**

Catină (Ión) m. poet muntén, luă parte la revoluţiunea de la 1848, al cărei marş îl compuse (1828—1851).

cătinat a. spinos: *un brad verde cătinat* Pop.

cătinel adv. 1. încet, domol: *şoptea şi îmbla cătinel* Cn.; 2. puţin: *o cătinică vreme.*

catîr m. animal domestic născut dintr'o épă cu un asin sau dintr'o măgăriţă cu un armăsar (în Romînia se vede rar).

catolic a. ce ţine de religiunea catolică. || m. cel ce profesézĕ catolicismul. Catoliciĭ sunt în număr de vr'o 235 mil., dintre carĭ 156 în Europa. Sin. **papistaş.** Crn. **ortodox.**

catolicism n. 1. religiunea catolică; 2. de când cu schisma de la 1054: biserica *(romană)* apusénă în opoziţiune cu cea *(grécă)* resăriténă.

catolicitate f. totalitatea ţĕrilor catolice.

catolicon n. medicament (compoziţiune din revent şi siminichie), despre care se credea că póte vindeca tóte bólele.

Catone m. numele a doĭ Romani ilustri: 1. (**Bĕtrânul** sau **Censorul**), cunoscut prin austeritatea moravurilor sale, prin severitatea şi ura-i în contra Cartaginei (234—145 a. Cr.); 2. (**din Utica**), străneposul celui precedent, adversarul lui Cesar, se ucise la Utica în Africa, spre a nu-i datora viaţa (94—46 a. Cr.); 3. *fig.* om de o virtute rigidă (naturală sau afectată): *e un Catone.*

catoptrică f. partea fisicei care tratézĕ despre reflexiunea luminei.

catrafuse f. pl. *fam.* cele trebuincióse pentru îmbrăcăminte, mĕrunţişurĭ de ale caseĭ; *a-şĭ lua catrafusele*, a se cără. Sin. **bagagiu.**

catramină f. substanţă extrasă din catran, cu care se prepară hapurĭ pentru tuse.

catran n. păcură îngroşată şi négră, cu care se ung parĭi şi scândurile spre a le feri de putrigaiŭ.

cătrănesc v. 1. a unge cu catran: *trupu-l cătrăniá*; 2. *fig.* a se aprinde de mânie, a se înfuria: *să-şĭ ţie necazul, care 'l cătrăniá* Pann.

către prep. 1. în direcţiune: *către resărit*; 2. aproximaţiune temporală. (Sin. **spre, pe la**): *către sĕră*; 3. în privinţa: *milos către săraci.*

catrinţă f. sorţ larg de lână, ce pórtă ţărancele pe din apoĭ: *în ştergar şi în catrinţă merge o sprinţenă română* Al. Sin. **fotă, pestelcă, vĕlnic, zăvelcă.**

Cattegat n. strimtóre între Suedia şi Danemarca, unesce Marea Nordului cu Marea Baltică.

căţue f. afumătóre de tămâe.

Catul m. poet latin, amicul lui Cicerone şi al lui Cesar, a scris *elegiĭ* şi *epigrame* (87—40 a. Cr.).

cătun n. subdivisiunea unei comune, sat mic.

cătuşă f. 1. pisică; 2. bucată de lemn încovoiat, care servă a împreuna jugul cu carul; 3. pl. lanţurĭ de mâini, fiare: 4. *Bot.* plantă vivace din familia labiatelor cu mirosul tare, abundă în paraginĭ. Sin. **mită.**

cătuşi adv. ceva neînsemnat: *cătuşi de puţin*, fórte puţin, cât se póte de puţin.

cătuşnică f. érba miţeĭ sau érba flocósă; *cătuşnică sălbatecă*, veronic sau unguraş.

câtvu a. şi pr. puţin, nu mult: *câtva timp, câtva ómeni, câteva femeĭ.*

cauă f. sperietóre pentru copiĭ: *se vor teme de ţine ca copiĭ de cauă* Al. Sin. **gogoriţă.**

cauc n. 1. pălărie călugărésca rotundă cu partea de sus lată, asemenea comănacului; 2. căciulă de forma caucului, mai strîmtă la gură şi mai largă la fund: *un cauc albănesc de hirsiŏ négră.*

Caucas m. 1. lanţ de munţi între Marea Négră şi Marea Caspică, desparte Europa de Asia; 2. provinciĕ rusésca, aşedată pe cele doué cóste ale Caucasului: 7 mil. loc. (**Caucasian**).

caucciŭ m. cel ce face sau vinde cauce.

caucinc n. numit şi *gumilastic* (gumă-elastică), sucul închegat al unor vegetale din India, Guyana, Brasilia.

caudal a. ce ţine de códă: *aripiórĕ caudală.*

Caudine (Furcĭ) pl. strimtóre apróape de Caudia, la S.-E. de Ca-

pusă unde Romanii, învinși de Samniți, trecură sub jug; *fig.* a trece sub furcile caudine, a fi nevoit a face concesiuni umilitóre.

căuș n. 1. vas de scos saŭ de bĕut apă (Sin. năstrapă); 2. vas de lemn de pus lucruri uscate, mai virtos fĕină: *un căuș de fasole*; a ajunge drăguș la căuș, a încăpea pe mâinile cuiva. Sin. blid, strachină.

causă f. 1. ceea ce face că un lucru există; 3. motiv, rațiune de a fi: *fără nici o causă*; 3. partid, interes; *a face causă comună*; 4. proces. Sin. pricină. Cfr. efect, consecință.

causal a. ce ține de o causă.

causalitate f. legea în virtutea căreia o causă produce un efect.

causaș a. de același partid: *frate causaș.* || m. pricinaș.

causativ a. *Gram.* care enunță causa: *conjuncțiune causativă.*

causez v. a fi causa. Sin. pricinuiesc.

caustic a. 1. arzĕtor, corosiv: *pĕtra tadiului e un caustic*; 2. *fig.* satiric și mușcător.

causticitate f. 1. proprietatea substanțelor caustice; 2. *fig.* tendința de a spune saŭ de a scrie lucruri mușcătóre.

caut v. 1. a umbla, a-și da ostenélă să afle: *cine caută, găsesce*; 2. a se sili, a încerca: *hoții căutară să scape*; 3. a întórce ochii în tóte părțile spre a vedea, a privi: *caută cu milă la ea*; 4. a îngriji de: *caut un bolnav, caut de copii*; 5. a cerceta, a scotoci: *mĕ caută în tóte părțile*; 6. a se îngriji cu un doftor; 7. a se care: *marfa bună se caută.*

căutare f. 1. lucrare de a căuta; 2. trecere, vînzare: *marfă cu multă căutare*; 3. îngrijire; 4. revistă militară: *făcu căutarea armatei sale* Bălc.

căutătură f. resultatul căutării, privire: *arîncă o căutătură.*

cauterisare f. lucrare de a cauterisa și efectul unuĭ caustic.

cauterisez v. a aplica un cauteriu, a arde cu un fier rosit în foc.

cauteriu n. 1. medicament caustic (potasă caustică, chlorură de zinc), care arde pielea; 2. rană ce resultă din arsură.

cauțiune f. 1. cel ce rĕspunde pentru altul; 2. garanție dată pentru execuțiunea unuĭ angajament contractat de o altă persónă; 3. *fig.* asigurare, probă; **supus la cauțiune,** în care nu ne putem încrede. Sin. garant.

cauționament n. 1. contract prin care se angajézĕ cauțiunea; 2. sumă depusă ca garanție.

cauționez v. a se da cauțiune pentru cineva, a rĕspunde pentru dînsul.

cav a. gĕunos; **vine cave,** două vine gróse carĭ readuc sîngele la inimă.

cavaĭ m. cismar ordinar.

căvăfie f. 1. meseria cavafuluĭ; 2. prăvălia sa.

caval n. fluer mare ciobănesc cu cinci gĕurĭ.

cavală f. épă: *baba pe o cavală iute ca fulgerul trece înainte* Bot.

cavalcadă f. 1. cétă de călărețĭ; 2. mers pompos al călăreților.

cavaler m. 1. în evul-mediu, cel ce a fost admis într'un ordin militar saŭ religios: *s'a 'mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta* Em.; **cavaler rătăcitor,** care colindă lumea s'afle aventurĭ extraordinare spre a-și arĕta bărbăția; 2. titlu de nobleță mai jos de baron; 3. cel ce a obținut o decorațiune: *cavaler al Coróneĭ Românieĭ*; 4. bărbat în oposițiune cu damă saŭ domnișóră (la o preumblare orĭ petrecere); **cavaler de industrie,** șarlatan, pungaș.

cavaleresc a. ce ține de cavalerism, demn de un cavaler: nobil, delicat, curagios.

cavalerie f. trupă de soldațĭ călare: *cavaleria română* se compune din 16 regimente (4 de roșiorĭ și 12 de călărașĭ); *cavalerie ușóră,* pentru explorațiunĭ; *cavalerie grea,* saŭ *de rezervă,* pentru atac; *cavalerie de linie,* ține mijlocul într'aceste două.

cavalerie f. *pop.* decorațiune.

cavalerism n. instituțiune militară, de un caracter religios, propriă nobleței din evul-mediu. Titlul de cavaler se conferea cu óre-carĭ ceremonii religióse și militare: el impunea obligațiunea de a fi curagios și leal, a se arĕta pretutindenea curtenitor către femeĭ și a lua apĕrarea celor slabĭ.

cavalet n. suportul de lemn pe care pictorii 'și așédă tablourile.

cavalin a. de cal: *rasă cavalină.*

cavatină f. *Mus.* arie expresivă de operă, încredințată unuĭ singur interpret.

cavaz m. agent de poliție în Turcia: **cavaz-basa,** șeful cavazilor.

Cavendish m. celebru fisic și chimist englez, făcu cel dintâiŭ analisa apeĭ (1731—1810).

cavernă f. cavitate profundă în stâncĭ saŭ munțĭ. Sin. văgăună, pesteră.

cavernos a. 1. plin de caverne; 2. fig. *voce cavernoasă,* surdă și aspră.

cavior n. icre sărate mai cu sémă de morun.

cavitate f. partea gĕunósă într'un corp solid. Sin. gaură.

cavoŭ n. construcțiune subterană pentru înmormîntărĭ. Sin. groapță.

Cavur (Conte de) m. celebru om de Stat italian, principalul factor al unificărĭ Italieĭ (1810—1861).

Cazac m. 1. cel ce aparține poporuluĭ Cazacilor din Ucrania (Rusia); 2. *fig.* om aspru și cumplit. || pl. 1. popor rusificat de soldațĭ, așezat mai ales pe lîngă Don și odinióră în posesiunile turcescĭ de la Marea-Négră. Independenți până la Petru cel Mare, Cazacii s'aŭ rĕsboit în diferite rîndurĭ cu Leșiĭ, Tătarii, Moscoviții și Românii; une-orĭ, tocmiți de Leși și de Românĭ, Cazacii formaŭ cete de apĕrare a granițelor țĕriĭ; 2. corp de cavalerie ușóră în Rusia (odinióră și la noĭ).

cazacă f. un fel de dulamă de drum cu mânecile lungĭ.

căzăcesc a. ce ține de Cazacĭ.

căzăcéscă f. hora Cazacilor.

cazaclie f. căciulă de hîrșie nĕgră, cu fundul de postav alb, în formă de stup. Sin. gelepéscă.

cazacliŭ m. (odinióră) 1. nume dat negustorilor ruși, carĭ făceaŭ comerțul vinurilor între Moldova și Rusia: *cazacliĭ, negustorĭ de vĭĭ* Pop.; 2. numele negustorilor românĭ, carĭ aduceaŭ în țĕră și în Turcia blănurĭ scumpe din Rusia.

cazan m. căldare mare de fiert rufe, de distilat spirtóse, etc.

cazangiŭ n. 1. cel ce face cazane; 2. cel ce topesce carnea la zalhana.

cazanie f. 1. carte numită și Evanghelie învĕțătóre, coprinde fragmente din Noul-Testament, carĭ se citeso Dumineca și sĕrbătorile, însoțite de cuvîntărĭ explicative și moralisătóre; 2. predică, cuvîntare bisericéscă; 3. *fig.* povestire lungă și plictisitóre.

Cazarĭ pl. nĕm de Tătarĭ, carĭ fundară în evul-mediu, pe lîngă Marea Caspică, Marea Négră, Niprul și Volga de mijloc, un împeriu, care înflori mai ales în secolul IX și fu doborît de Moscoviți în secolul următor.

cazarmă f. 1. clădire pentru locuința trupelor; 2. soldații cățĭ locuesc într'o cazarmă.

căzlar m. eunuc; **cărzlar-aga,** mai marele peste eunucii Saraiuluĭ; ca rang, venia după vizir și muftiŭ.

cazmă f. unéltă de fier cu códa de lemn, cu care se sfarmă pietre, se sparg zidurĭ.

cazn㠁 f. 1. chinuirea vinovatuluĭ spre a mărturisi crima; 2. muncă, ostenélă mare. Sin. tortură.

căznesc v. a supune la caznă, a avea caznă. Sin. torturez, turmentez.

cazon n. în grăiul soldățesc, tot ce aparține cazarmeĭ saŭ Statuluĭ, în oposițiune cu *particular,* adică cu ceea ce soldatul 'și procură din propriile sale mijlóce.

ce pr. 1. indică ceva nehotărît: *un ce bun*; 2. o întrebare: *ce vreĭ? de ce? pentru ce?* 3. o relațiune (cf. **care**): *grădina ce înflorește*; 4. o exclamațiune de mirare: *ce om! ce vreme frumósă!*

ceă! int. semn boilor s'apuce la drépta. Cfr. hăis.

cébare f. plantă aromatică din familia herbaceelor, ce se întrebuințéză ca condiment.

ceacăr a. 1. cu privirea crucișă (se dice mai mult de caĭ): *cu ochiĭ ceacărĭ, gura lăbărțată* Pann; 2. se dice de o specie de grâŭ de tómnă.

ceacșiri pl. pantaloni largĭ de colore roșie, cum pórtă Turcii și cum purtaŭ odinióră boiериĭ.

Ciad n. lac mare în Africa în mijlocul Sudanului, cu mai multe insule locuite: 380 km. lungime.

ceadîriŭ a. verde bătînd în albastru: *poturi ceadîrii.*

ceafă f. partea posterioră a gâtului. Sin. **grumaz.**

ceagă f. postav lucrat de călugărițe.

Ceahlâu n. cel mai înalt munte din tôtă Moldova, piscul Carpaților în județul Némțu: 1906 m. Sin. **Pion.**

cealnărie f. locul unde se bea ceaiŭ.

cealnic n. vas în care se oprăsce ceaiul.

ceair n. livede împrejmuită unde pasc animalele domestice, câmp de pășunat *cai*: *caiĭ sburdă prin ceairuri* Al.

ceaiŭ n. 1. arbora; din China și Japonia, ale cărui frunze servă la prepararea unei bĕuturi calde; 2. frunzele ceaiului culese și uscate: *ceaiŭ mandarin*; 3. bĕutura făcută dintr'însele; 4. prânz saŭ serată la care se bea ceaiŭ.

ceala! int. cea.: *când noi voiam să facem haisa, ne sfătuiaĭ să luăm ceala* Al.

cealmă f. turban ordinar: *cadiul cealmaua pe ochi puiea* Pop.

ceaun n. luntre mare de brad saŭ de stejar pentru transportul mărfurilor pe rîurĭ și bălțĭ. Sin. **șlep.**

ceambur n. odinioră năvală neașteptată a Tătarilor în Moldova.

ceamur n. pământ cleios, frământat cu paie și uscat la sóre.

ceanac n. vas de lemn în care se pune de mâncare saŭ bĕutură: *un ceanac de lapte.* Sin. **blid.**

Ceangăĭ pl. nume ce se dă în Moldova Ungurilor saŭ Săcuilor așezațĭ din timpul lui Alexandru cel Bun (1401—1432) la granița în spre Ardél, pe lângă Trotuș, Siret și Prut. Ei formézăsate întregĭ mai cu sémă prin județul Bacăŭ.

ceapcă f. colf (Al.).

ceapcân a. și m. șiret rafinat: *un venetic și un ceapcân de popă* Ca.

ceapraz n. 1. ciucure de mătase bumbac saŭ lână, galon; 2. țesătură de care atîrnă fire saŭ ciucurĭ, întrebuințată ca podoabă la mobile, haine etc.

ceaprazar m. cel ce face saŭ vinde ceaprazurĭ.

ceaprazărie f. 1. meseria și comerțul ceaprazarului; 2. prăvălie de ceaprazurĭ.

ceapsă f. scufie de copiĭ, căiță.

ceardac n. 1. balcon; 2. pridvor la casele țărănești, unde se dórme vara; 3. post de observațiune, foișor saŭ pod de scânduri pe patru furcĭ înalte spre a vedea la mare depărtare.

ceardaș n. horă ungurească.

cearșaf n. pânză albă de așternut patul pentru culcare. Sin. **prostire.**

ceas n. 1. a 24 parte dintr'o zi: *ceasul se împarte în 60 de minute*; 2. diferite momente ale unei zile: *ceasul prânzului*; 3. liniile unuĭ cadran indicând orele; 4. ceasornic: *a stat ceasul*; 5. timp, moment: *a sunat ceasul de plecare*; 6. pl. **ceasurile**, părțĭ din ceaslov rostite la diferite ceasurĭ ale zilei; **ceas rĕŭ, ceas bun**, moment funest saŭ favorabil (după credința astrologică a poporului): *într'un ceas bun.* Sin. **oră.**

ceaslov n. carte de rugăciuni pentru diferite ceasurĭ de peste zi. Sin. **breviar.**

ceasornic n. 1. mașină care arată și bate une-orĭ ceasurile: *ceasornic de buzunar, de masă, de perete*; **ceasornic de casă**, sunet în perete unde staŭ icónele.

ceasornicar m. cel ce face saŭ vinde ceasornice.

ceasornicărie f. 1. meseria și marfa ceasornicaruluĭ; 2. fabrică saŭ prăvălie de ceasornice.

ceașcă f. negură grósă ce ese din ape saŭ din pământ umed (mai vîrtós diminéța). Sin. **pîclă.**

ceat-pat adv. bine-rĕŭ, printre picăturĭ: *cât sciam eŭ nițel ceat-pat* Pann.

ceaun n. cazan de tuciŭ, căldare de fiert.

ceaus m. 1. odinioră curier al vizirului și căpitan peste 500 de ómenĭ: **baș-ceaus**, sergent-major; 2. căprar de dorobanțĭ; 3. vătaful surugiilor; 4. adĭ aprod, ușier; **ceaus-baș**a, șeful ușierilor.

cec n. ordin dat unuĭ bancher de a plăti o sumă indicată.

Cecilia (St.) f. fecióră martiră din sec. III, presupusa inventatóre a orgăĭ, patróna musicanților (sĕrbătóre 22 Nov.).

cecíliz m. soiŭ de șérpe orb.

cecitate f. lipsă de vedere, starea celuĭ orb.

cecmegea f. lădiță saŭ cutie, în care s'aruncă banĭĭ vînzărilĭ dilnice într'o prăvălie.

Cecrope m. Egiptén considerat ca fundatorul Atenei (sec. XVII a. Cr.).

cecum n. prima parte a intestinului gros.

cedez v. 1. a lăsa de bună-voie: *cedez dreptul meŭ*; 2. a nu mai resista, a se supune; 3. a se încovoia sub o greutate.

cedilă f. V. **sedilă.**

Cedron m. torent în Palestina între muntele Măslinelor și délul Ierusalimului, se varsă în Marea Mórtă.

cedru m. arbore maiestos din clasa coniferelor, tot-d'a-una verde, crește în munții Libanului și Himalayeĭ: lemnu-i mirositor e fórte căutat de ebeniștĭ.

cĕfu f. V. **ceafă.**

cefalalgie f. *Med.* durere de cap.

cefalic a. ce ține de cap: *arteră cefalică.*

Cefalonia f. insulă grecéscă în Marea Ionică, în fața golfuluĭ Lepanto: 68,000 loc.

cefalopode n. pl. ordin de moluscĭ marinĭ ca *polipiĭ, nautiliĭ.*

cefalo-rachidian a. privitor la cap și la colóna vertebrală.

cegă f. soiŭ de pesce cu botul lung și ghimpos pe spinare: *cegă și păstrugă*, flécurĭ. Sin. **căciugă, ghimpră, nisetru.**

Cehan m. supranumele luĭ Mihaiŭ III Racoviță.

Cehĭ m. pl. Slaviĭ din Boemia, Moravia și dintr'o parte a Ungarieĭ: peste 7 mil. loc.

cĕfir f. V. **ceair.**

cel a. și pr. 1. acel (mai ales în poesie): *cele dĕluri 'nalte* Al.; 2. art. prepositiv mai ales la adjective luate ca substantive și la numerale: *cel înțelept=înțeleptul* (dar emfatic și: *omul cel înțelept*): *cei 5 luptătorĭ.*

Celadon m. 1. eroul unuĭ roman frances din secolul trecut; 2. *fig.* (ironic) amant sentimental.

celă-lalt pr. altul din doĭ.

celar n. încăpere în care se pun și se păstrézăde ale mâncărĭĭ. Sin. **cămară.**

Celebes n. insule în Oceania (Malaesia), aparțin Olandeĭ, cu cap. *Macassar*: 1 mil. loc.

celebiŭ a. 1. odinioră titlu de politeță, analog luĭ **chir**: *celebiŭ Dumitrache*; 2. distins, nobil: *celebiĭ de la Fanar* Al.

celebrațiune f. fapta de a celebra: *celebrațiunea cultului, a căsătoriei.*

celebrez v. 1. a lăuda cu entusiasm; 2. a sĕrbători cu solemnitate.

celebritate f. 1. reputațiune întinsă; 2. persónă celebră. Sin. **renume, faimă.**

celebru a. faimos, renumit, vestit. Sin. **ilustru.**

Celeiŭ n. sat în jud. Romanațĭ cu ruine vechĭ.

celenterate n. pl. animale nevertebrate și lipsite de un canal propriŭ al sistemuluĭ digestiv: *polipiĭ.*

celeritate f. mare repediciune, iuțélă în execuțiune. Sin. **promptitudine.**

Celestin m. 1. nume a cinci papĭ (422—1294); 2. călugăr din ordinul fundat de Celestin V (1294).

celibat n. starea celuĭ neînsurat: *celibatul preoților catolicĭ deveni obligatoriu de la 1074.*

celibatar m. cel ce nu se însóră nicĭ odată. Sin. **becher, holteiŭ.**

Cellini (Benvenuto) m. celebru sculptor și argintar Italian, născut la Florența, fu chemat în Franța de Francisc I (1200—1570).

célma f. V. **cealma.**

Celsiu m. celebru matematic și astronom suedes, introducĕtorul termometruluĭ centigrad (1701—1744).

Celsu m. medic roman din sec. I, autorul unei însemnate opere medicale.

celt n. daltă cu toc în care se îmbucă un mâner.

Celțĭ pl. nóm mare indo-europén, care în sec. III a. Cr. ocupa o mare parte a Europeĭ centrale. El cuprindea pe Galĭ, Britanĭ, Caledonĭ și Hi-

bernĭ. Adĭ numĕră 3 jum. mil., rĕspândiţĭ în Bretania, Scoţia şi Irlanda.

Celtiberĭ pl. vechiŭ popor din Spania de N., format dintr'un amestec de Celţĭ şi de Iberĭ.

celtic a. privitor la Celţĭ: *limbă celtică*.

celulă f. 1. cameră mică unde staŭ călugărĭ saŭ arestanţĭ; 2. cea maĭ elementară unitate anatomică şi fisiologică saŭ organismul fundamental al plantelor şi al animalelor; 3. chilióră în care albinele 'şĭ depun mierea. Sĭn. chilie.

celular a. cu celule; *tesĕtură celulară*, totalitatea învelişurilor orĭ a celulelor, ce coprinde măteria vie a animalelor saŭ a vegetalelor; **închisóre celulară**, în care arestanţiĭ sunt închişĭ în celule separate.

celulos a. *Anat.* şi *Bot.* împărţit în celule.

celulosă f. materie ce constitue substanţa solidă a vegetalelor, ca fĭbrele de cânepă etc.

cement n. praf spre a alege aurul din argint saŭ spre a spăla metale.

cenaclu n. 1. sala în care Isus ţinu cu apostoliĭ sĕĭ Cina cea de taină; 2. reuniune de literaţĭ saŭ de artişti.

cenătuesc v. V. cinătuesc.

cenghenea m. nume ironic dat ţiganuluĭ.

cenobit m. 1. călugăr care trăiesce în comunitate; 2. *fig.* cel ce duce o viaţă retrasă.

cenobiŭ n. loc unde călugăriĭ trăiesc în comun. Sĭn. mănăstire, schit.

cenotaf n. mormînt gol, monument ridicat în onórea unuĭ mort, al căruĭ corp nu s'a putut afla.

cens n. 1. odinióră la Romanĭ, numĕrarea cetăţenilor şi evaluarea averiĭ lor (adĭ **recensemînt**): *profesiunile liberale sunt scutite de cens*; 2. impozit saŭ prestaţiune anuală: *dispensă de cens*; **cens electoral**, quotitatea de imposite necesare spre a fi alegĕtor saŭ ales.

censor m. 1. magistrat însărcinat cu censul şi cu păzirea bunelor moraviurĭ, la vechiĭ Romanĭ; 2. cel ce critică purtarea altora saŭ judecă operele cuiva; 3. cel însărcinat de guvern cu examinarea ziarelor saŭ a cărţilor înaintea publicaţiuniĭ lor (ca în Rusia, Austria, odinióră şi la noĭ); 4. cel însărcinat a supraveghea buna ordine: *censor la Cameră, la Bancă*.

censorial a. relativ la censură: *tribunal censorial*.

censură f. 1. demnitatea şi funcţiunea de censor la Roma; 2. mustrare, imputare; 3. pedépsă disciplinară pentru deputaţi, advocaţi etc.; 4. cercetare oficială a cărţilor, ziarelor, pieselor teatrale înainte de publicarea saŭ representarea lor; 5. persónele însărcinate cu acéstă cercetare; 6. (la Catolicĭ) condemnarea unĕĭ cărţĭ eretice.

censurabil a. care póte fi censurat, care meritá censura.

censurez v. 1. a mustra, a critica; 2. a aplica censura.

centaur m. *Mit.* fiinţă fabulósă, jumĕtate om şi jumĕtate cal.

centaurea f. plantă din familia compuselor cu rădăcină amară, tonică şi febrifugă.

centenar n. serbarea unuĭ eveniment ce revine la fie-care 100 de anĭ.

centesimal a. care se compune din 100 părţĭ egale: *scară centesimală a termometrului*.

centiar m. a suta parte dintr'un ar, un metru pătrat.

centigrad n. împărţit în o sută de grade: *termometru centigrad*.

centigram n. a suta parte dintr'un gram.

centilitru m. a suta parte dintr'un litru.

centimă f. a suta parte dintr'un franc.

centimetru m. a suta parte dintr'un metru.

centon n. 1. versurĭ saŭ fragmente de versurĭ împrumutate de la diferiţĭ autorĭ; 2. operă făcută din bucăţĭ luate de la diferiţĭ autorĭ.

central a. 1. care s'află în centru; 2. *fig.* principal, care conduce tóte: *administraţiune centrală*. V. şcólă.

centralisaţiune f. 1. acţiune de a centralisa; 2. sistemă de a raporta la un guvern central tóte puterile Statuluĭ.

centralisez v. a reuni în acelaşĭ centru.

centrifugal a. *Fiz.* care tinde a se depărta de la centru: *putere centrifugală*. Cnr. centripetal.

centripetal a. *Fiz.* care tinde a se depărta de la centru: *putere centripetală*. Cnr. centrifugal.

centru n. 1. punct geometric situat la egală distanţă de tóte punctele unĕĭ circumferenţe; 2. mijlocul unuĭ spaţiu óre-care; 3. punctul unde maĭ multe lucrurĭ se întrunesc şi ating cea maĭ mare acţiune: *Roma era centrul artelor; omul se consideră ca centrul universului*; 4. în politică: partea unĕĭ adunărĭ legiuitóre situată între drépta şi stânga. Sĭn. mediu.

centumvir m. membrul unuĭ tribunal roman compus din o sută de judecători.

centumvirat n. demnitatea centumvirului.

centuplu a. însutit.

centurie f. 1. una din diviziunile politice ale poporuluĭ roman, coprinzênd o sută de cetăţenĭ; 2. corp de călăreţi.

centurion m. 1. căpetenie peste o sută de călăreţi la Romanĭ; 2. sutaş (Băl.).

centuron n. cingĕtóre de pielĕ, de care atîrnă sabia.

cenuşă f. 1. materie rĕmasă după arderea lemnuluĭ şi a altor corpurĭ; 2. *fig.* ţĕrîna morţilor, rĕmăşiţele unuĭ rĕposat.

cenuşar m. care adună cenuşă pentru fabricarea săpunuluĭ. || n. locul sub sobă unde cade cenuşa.

cenuşărésă f. 1. eroină din basme, care ascunde sub o înfăţişare respingĕtóre şi neródă cele maĭ înalte însuşirĭ ale inimeĭ şi ale minţiĭ; 2. *fig.* femeĭ murdară şi próstă.

cenuşer m. odinióră copist prost: *dă mainte la catastif, cenuşerule* Ar.

cenuşerniţă f. mic vas de cenuşă la călimărĭ.

cenuşiŭ a. de culórea cenuşeĭ.

cenuşos a. plin de cenuşă.

cenuşósă f. plantă din familia compuselor, cultivată pentru florile sale cenuşiĭ.

cenuşotcă m. cuĭ place să stea la foc saŭ în cenuşă: om murdar, leneş şi prost.

cep n. 1. bucată de lemn saŭ de metal, spre a astupa o bute găurită; 2. gaură în care se bagă cepul: *a da cep unei bute*; 3. partea din trunchiul unuĭ arbore tăiat (ex. de brad), ce remâne în pământ, maĭ ales cep de viţă. Sĭn. butuc.

cépă f. plantă cu rădăcina bulbósă, rotundă şi comestibilă; 2. *fig.* lucru de puţină valóre, bagatelă: *nu plătesce o cépă degerată*; 3. nume de plante, aĭ căror bulbĭ sémănă cu aĭ cepeĭ: **cépă blândă**, praz; **cépă ciorei**, flórea viorelei; **cépă cioréscă**, tătăişa.

cepărit n. odinióră dare pe cărciumĭ.

cepchen n. 1. odinióră manta scurtă asemenea dulameĭ: *îmbrăcat cu cepchen verde şi blănit tot cu samur* Negr.; 2. adĭ pieptar ţĕrănesc îmblănit: *cepchen alb cu gâitanurĭ albastre*.

cepelég a. care se împedică la vorbă. Sĭn. bâlbâit, peltic, gângav.

cepleşgea f. *Bot.* alac.

cepraz n. V. ceapraz.

cepşóră f. cépă mărúntă. Sĭs. paragic.

cer n. (pl. cerurĭ) 1. partea spaţiuluĭ care se întinde d'asupra capetelor nóstre; 2. după concepţiunea populară: bolta d'asupra pământuluĭ pe care parcă's înfipte stelele, sórele şi luna; 3. aer, atmosferă, climă: *cerul Italieĭ*; 4. *fig.* D-deŭ, Providenţă: *faţă Cerul!* 5. locaşul fericiţilor, paradis: *împărăţia cerurilor*; 6. partea unuĭ tablóŭ care representă cerul; 7. partea superióră dinăuntrul gurĭĭ. || m. (pl. cerĭ) soiŭ de stejar: *lemnele de cer sunt cele maĭ bune de ars*. || v. 1. a dori şi căuta să obţie (Sĭn. solicit): *cer un post, o favóre*; 2. a reclama, a pretinde: *bunăcuviinţa cere să nu te porţĭ aşa*; 3. a dori, a poftĭ: *ce-ţĭ cere inima?* 4. a cere de pomană (Sĭn. cerşesc): *calicul până nu cere, nu mănâncă cu plăcere*; 5. a cere în căsătorie (Sĭn. peţesc): *haĭ la maĭca de mĕ cere*; 6. a cere voie: *m'am cerut*; 7. se cere, trebue (moralicesce), se cuvine; se caută (ca trebuincios): *grânele aŭ început să se céră*.

cĕrĕ f. substanţă gălbue, móle şi

lesne topitóre, ce fac albinele; **céră roșie**, compoșițiune rășinósă de peciuliț scrisorĭ, pachete.

ceramică f. arta de a fabrica ôle, faianțe, porțelanuri, smalțuri.

cerast m. viperă egipténă, fórte veninósă.

cerat a. uns cu céră: *Romanii scriau pe table cerate.*

cerb m. cadruped rumegător, repede alergător, cu córne osóse ramificate, ce cad și se reînoesc pe tot anul.

Cerber m. 1. *Mit.* câine cu trei capete, care păzea intrarea infernului; 2. *fig.* portar brutal și grosolan, paznic neîmblânzit.

cerbice f. céfă; *cu cerbicea tare*, încăpățânat.

cerbicos a. cu cerbicea tare.

cerbuț m. 1. cerb mic; 2. V. **turca.**

cerc n. 1. *Geom.* suprafață plană mărginită de o circumferință; 2. cerc de lemn saŭ de fier, cu care se légă bútile; 3. *fig.* întindere, limită: *cercul cunoscințelor nóstre;* 4. asociațiune al cărei membri se reunesc spre a juca, conversa saŭ cĭti: *cerc militar;* 5. **cerc vițios**, raționament defectuos, în care se ia drept probă ceea ce trebue probat. Ex. opiul adórme, pentru că e într'însul o putere adormitóre. || v. 1. a căuta, a cercetà: *cercam un vad să es la luméa largă* Em.; 2. a iscodi: *trimise călări să cerce locurile;* 3. a încerca, a ispĭti, a pune la probă (materială saŭ morală): *cerc o armă, un prietin.*

cărcăn n. 1. cerc, mai ales cercul luminos în jurul sórelui saŭ al lunei; 2. cerc negricios în jurul ochilor; 3. instrument de făcut cercurĭ (Sin. **compas**).

cercare f. lucrare de a cerca și resultatul ei, probă: *vrăjmașa lui cercare zadarnică a rămas* Al.

cercător a. care cércă saŭ probézĭ.

cercel m. 1. cerc mic, inel; 2. pl. sculă în formă de inel, ce femeile pórtă în urechĭ. Sin. **tórtă, verigă.**

Cercel (**Petru**) m. Domnul Munteniei, fiul lui Pétrașcu cel Bun și frate cu Mihaiŭ Vitézul (1583—1585). Om învățat, vorbia 12 limbĭ; el fu mazilit în urma intrigilor și a banilor Dómnei Chiajna și muri înnecat din ordinul vizirului în 1590.

cercelar m. colportor de lucrurĭ mărunte pentru trebuința femeilor: cerceĭ, ace, mărgele. Sin. **boccegiŭ, coropcar, mămular, tolbaș.**

cercelat a. a încreți, buclat: *pĕr cercelat.*

cercelușĭ pl. *Bot.* mărgăritărele.

cercetare f. fapta de a cercetà: 1. examen, interogatoriŭ; 2. visită: *cercetările mai bune sunt cele mai rare* Pann.

cercetaș m. 1. care cercetézĭ (sub raportul material); 2. *pop.* ecleror.

cercetător m. 1. care cercetézĭ (sub raportul intelectual).

cercetez v. 1. a cerca de repețite orĭ, a observa cu luare aminte; 2. a întreba cu de amăruntul, a căutà în tóte părțile; 3. a inspectà, a visità.

cercevea f. ramă de tablóŭ; 2. încadrarea unei ferestre saŭ uși.

cerchez m. tunică scurtă de formă circasiană (Boer.). Sin. **cazacă.**

cercuiesc v. 1. a pune cercurĭ la o butie; 2. a légà cu cercurĭ: *cercuiesc víța;* 3. a încunjura, a cantona.

cercuit n. legarea cu cercurĭ a viței de vie.

cercuitor m. cel ce légă cu cercurĭ.

cercuriŭ a. în formă de cerc: *córne cercurii.*

cărdac n. V. **ceardac.**

cereale pl. plante cu grăunțe, ce servesc de hrană ómenilor și animalelor: grâŭ, orz, ovĕs, secară, orez, porumb și hrișcă.

cerebral a. ce ține de creerĭ: *arteră cerebrală.*

cerebro-spinal a. care îmbrățișézĭ creerii și mĕduva spinărĭi: *sistemul cerebro-spinal.*

Ceremiș pl. popor fines de lângă Volga, cam la 260,000 ómenĭ, se ocupă cu agricultura; 2. numele moldovenesc al Tătarilor litfenĭ de origine ceremisică: *zadarnic Ceremișii îndréptă gróse tunurĭ* Al. Sin. **Lipcan.**

ceremonial a. constătător din ceremonĭi: *legĭ ceremoniale.* || n. totalitatea regulelor pentru ceremonĭi religióse saŭ politice.

ceremonie f. 1. forma exterióră a cultuluĭ; 2. pompă, paradă; 3. regule de politeță; 4. jena ce resultă din observarea acestor regule: *a prânzi fără ceremonie.*

ceremonios a. care face prea multe ceremonĭi. Cra. **familiar.**

Ceremuș m. afluent al Prutuluĭ, cel mai repede riŭ al Bucovineĭ, care o desparte de Galița. El forma odinióră granița între Moldova și Polonia.

cerere f. fapta de a cere și resultatul ei: petițiune.

Ceres f. deița secerișurilor, fiica lui Saturn și a Cibeleĭ, învățà agricultura pe ómenĭ. Sin. **Demetra.**

ceresc a. 1. ce ține de cer: *bolta cerésca;* **Imperiu ceresc**, China; 2. care vine din cer, vrednic de locașul fericiților: *bunătate cerésca, vaec cerésc.* Cra. **pământesc.**

ceresină f. un fel de product ce sémănă cu céra albinelor și o póte înlocui la nevoie: *luminări de ceresină.*

cervlș n. grăsime de boŭ topită, ce se întrebuințézĭ la bucate.

cergă f. 1. velință țărănéscă de pat: *cât ți-e cerga, atât te întinde;* 2. pătură de cal.

Cerigo n. una din insulele Ionice la S. Greciei, vechea *Citera.*

cerință f. cerere neapĕrată. Sin. **exigență.**

cern v. 1. a trece făina prin sită saŭ ciur spre a alege tărițea; 2. *fig.* a cercetà cu de amăruntul; 3. a ploua mărunt (Sin. **burézĭ**): *nu ploaĭă, cerne.*

Cerna f. 1. riŭ în Banat, afluent al Dunărĭi: 100 km; 2. afluent d'a stânga Mureșuluĭ; 3. pârâŭ al Oltețuluĭ.

Cernăuți pl. cap. Bucovineĭ, oraș comercial așezat pe malul drept al Prutuluĭ: 54,000 loc. Reședința guvernatoruluĭ, Universitate germană (de la 1875).

Cernavoda f. 1. riŭ în Dobrogea, ese din lacul cu acelașĭ nume și se varsă în Dunăre lângă comuna Cernavoda; 2. orășel așezat pe Dunăre, în județul Constanța: 2000 loc. Stațiune vamală și de cale ferată.

cernĭclă f. licid servind la scris, tipar, desen. Sin. **negrélă.**

cernere f. lucrarea de a cerne (și *fig.*).

cernesc v. 1. a boĭ negru, a se înnegrĭ; 2. a îmbrăca în negru (ca semn de jale): *an cernit casa.*

Cerneți pl. 1. odinióră târg însemnat în județul Mehedinți, care era până la 1830 cap. județuluĭ; 2. așĭ sat cu totul decădut, ce ține de Severin.

cernit a. *fig.* întunecat: *inimă cernită.*

cernitor m. care cernesce.

cernușcă f. chimion negru. Sin. **negrușcă.**

cernut n. resultatul cernerĭi materiale: *cernutul grâneloru.*

cerșaĭ n. V. **cearșaf.**

cerșesc v. 1. a cére milă; 2. *fig.* a căutà să capeți prin mijlóce josnice: *cerșesce voturile alegătorilor.*

cerșetor a. și m. care cerșesce: *o simplă rugă de ploe cerșetóre* Al. Sin. **calic, milog.**

cerșetoresc a. de cerșetor. || v. a cerșì.

cerșetorie f. starea josnică a cerșetorilor.

cert a. și adv. sigur, neîndoios: *lucru cert.* || v. 1. a mustra violent, a înfruntà cu asprime: *l-a certă mereu pentru tóte nimicurile;* 2. (rar și învechit) a pedepsì: *ceĭ vreaŭ cu óste și rĕsbóie, ca să ne certĭ* Em.; 3. a-și vĕrsa supĕrarea prin vorbe saŭ fapte violente: *se certă și se împacă.*

ceartă f. discuțiune prea vie. Sin. **sfadă, gâlcévă, price.**

certător a. și m. care (se) cértă.

certie f. *Zool.* cățărătóre.

certific v. a garantà realitatea unuĭ lucru, a da mărturie că e adevĕrat. Sin. **atest.**

certificare f. asigurare în scris, declarațiune autentică.

certificat n. act prin care cineva dă mărturie despre un fapt sieșĭ cunoscut: *certificat de bună purtare, de studiĭ.*

certificător m. cel ce certifică o cauțiune, o polită, un bilet.

certitudine f. 1. siguranță deplină și întrégă: *certitudine matematică;* 2. caracterul lucruluĭ cert, stabil. Cra. **dubiu.**

cerulală f. lucrare de a da ceva cu céră.

cerulesc v. a unge saŭ lustrui cu cĕră.

cerult n. resultatul cerulelĕĭ: *cerulul scândurilor.*

cerumen n. materie galbenă și cleiósă, secretată în conductul extern al urechiĭ.

cerusă f. carbonat de plumb, substanță albă întrebuințată în pictură și pentru fabricarea unor verniurĭ; otravă violentă. Sin. **suliman, dres alb.**

cervană f. plantă din familia labiatelor, ale cărei frunze strînse între degete exală un miros tare; sucul și frunzele-ĭ sunt întrebuințate în medicină.

Cervantes m. celebru scriitor spaniol, autorul lui *Don Quijote de la Mancha* (1547—1616).

cervical a. ce ține de cĕfă: *arteră cervicală.*

cés n. V. ceas.

cesală f. V. țesală.

Cesar m. 1. (**Iuliu**) ilustru Roman și unul din cei mai mari generalĭ ai anticităței. Stăpânul Romei după cucerirea Galieĭ, el susținu un resboiŭ îndelungat în contra lui Pompeiŭ și a republicanilor; învingĕtor, fu proclamat dictator, dar fu asasinat de Brutu și Cassiu în mijlocul senatuluĭ. Cesar fu și mare istoric, autorul unor *Comentarii despre resboiŭl Galic* (100—44 a. Cr.); 2. titlu dat împĕraților romani după August; 3. calificarea monarchilor, carĭ aŭ titlul de împĕrat (în special a lui Napoleon): *Cesarul trece palid în gândurĭ adâncĭ* Em.

Cesarea f. numele a două orașe vechĭ: 1. în Capadocia, patria Sf. Vasile; 2. în Palestina, reședința guvernatoruluĭ roman.

cesarian a. relativ la Cesar: **operațiune cesariană,** numele uneĭ operațiunĭ chirurgicale. || m. partisanul lui Cesar, în opositiune cu Pompeian.

cesarin a. imperial: *togă cesarină* Ar.

cesarism n. guvern despotic al unuĭ împĕrat, care se sprĭjină pe armată.

cesaro-crăiesc a. austro-ungar, austriac.

cĕșcă f. vas mic de porțelan pentru bĕut cafea, ceaiŭ.

cesionar m. cel ce acceptă o cesiune.

cesiune f. cedarea proprietățiĭ saŭ a drepturilor sale; **cesiunea bunurilor,** părăsirea din partea datorniculuĭ a bunurilor pe sĕma creditorilor.

cesmea f. V. cișmea.

cest n. mănușe de piele căptușită cu fier și cu care se servesc atleții.

cestionar n. serie de cestiuni.

cestionez v. a adresa saŭ a face cestiuni.

cestiune f. 1. întrebare făcută pentru o lămurire óre-care; 2. propunere de cercetat, subiect de controversă juridică; 3. materie politică, a cărei soluțiune și regulare ofer dificultățĭ: *cestiunea Orientuluĭ*; **cestiune ministerială,** propunere a cărei respingere trage căderea ministeruluĭ; 4. tortură aplicată criminalilor, ca să mărturiséscă crimele lor.

cestoide pl. viermĭ intestinalĭ lungiețĭ, fără gură și aparat digestiv: ex. *panglica.*

cestor m. 1. la Romanĭ, magistrat însărcinat cu administrațiunea finanțelor; 2. adĭ, în unele corpurĭ, membrĭ însărcinați a supraveghia întrebuințarea fondurilor: *Cestorul Camereĭ, Senatuluĭ.*

cestură f. 1. demnitatea saŭ funcțiunea cestoruluĭ: 2. biuroul cestorilor uneĭ adunărĭ.

cesură f. repausul ce desparte versul în două emistihe.

cesvîrtă f. 1. a patra parte dintr'o vită tăiată: *cesvîrtă de miel, de berbece;* 2. termin de hotărnicie (Sin. **ciric**).

cétă f. 1. adunare, mulțime de ómenĭ saŭ de animale; 2. fig. *cete de îngerĭ; ceta visurilor dalbe* Ar.; 3. odiniórā corp de 1000 de soldați (Sin. **trupă**); 4. suită: *sosi cu o cétă numeróasă.* Sin. **bandă.**

cetaceŭ n. se ține de mamiferele marine, carĭ sémănă chitului saŭ balenelĕĭ.

cetaș m. 1. cel ce face parte dintr'o cétă; 2. odiniórā căpitan de cétă: *cetaș mare de haiduchĭ.*

cetate f. 1. loc întărit, fortărĕță: *cetatea Némțuluĭ;* 2. oraș întărit cu ziduri, oraș în genere: **dreptul de cetate,** aptitudinea saŭ capacitatea de a se bucura de tóte drepturile unuĭ cetățén; 3. partea cea maĭ veche a orașuluĭ (la Paris, Londra); 4. numele apelativ al vechilor ruine (în Romanați, Dolju, etc.).

Cetate f. 1. loc și sat cu ruine vechĭ în județul Doljiu, important sub raportul strategic: aci se dete o bătălie la 1854 între Turcĭ și Rușĭ și ea jucă un rol în resboiul pentru independență (1877); 2. localitate la pólele Munților Apusenĭ, pe teritoriul comuneĭ ruinate.

Cetatea-Albă f. numele românesc al Akkermanuluĭ și al Visegradului. || **Cetatea de Baltă,** numită de Unguri *Kőkellővár,* și de Nemți *Kokelburg,* orășel în Transilvania pe malul stâng al Tîrnavei-micĭ, cu o cetate veche. || **Cetatea-de-Floci,** cetate veche, ale cărei ruinĭ se véd și astă-dĭ la gura Ialomițeĭ, la locul numit Piua-Petreĭ. || **Cetatea-de-pământ,** cetate ruinată în județul Tutova, din care n'a maĭ rĕmas de cât un zid de pământ.

cetățén m. 1. locuitorul uneĭ cetățĭ saŭ oraș; 2. cel ce se bucură de drepturile politice și civile.

cetățenesc a. de cetățén: *drepturĭ cetățenescĭ.* Sin. **civic.**

cetățenie f. calitatea, drepturile de cetățén. Sin. **indigenat, naturalisare.**

Cetățuia f. 1. mănăstire în Rîmnicu-Vălceĭ; 2. dél în jud. Iași cu o mănăstire fundată de Duca-Vodă la 1670.

cetățuie f. cetate mică, loc fortificat destinat a primi o garnizonă și a apĕra țéra.

ceteră f. instrument de musică cu córde, numit după localități: *diplă, lăută, viórā.*

ceterăș m. lăutar.

ceterez v. 1. a cânta din ceteră; 2. a asurdi, a ameți: *nu tot cetărați pe Mărĭa-sa, că om e dumnĕlui* Cn.

cetesc v. V. citesc.

cetină f. 1. ramură de brad cu frunze cu tot: *luceferiĭ ce tremurŭ așa reci prin negre cetinĭ* Em.; 2. varietate de brad. Sin. **archit, brădișor.**

cetinel adv. încet (poetic): *din carpata gĕnă se varsă cetinel* Bol.

Cetinie f. cap. Munte-negruluĭ, aședată între munțĭ la o înălțime de 1137 m. cu 2000 loc. Reședința principeluĭ, a mitropoluluĭ și a guvernuluĭ.

cétlău n. 1. căluș saŭ proțap; 2. vargă adăogată la o cărută spre a înhăma de dînsa un al treilea cal.

cetluiesc v. a lega țépĕn: *a încărcat carul și l'a cetluit bine* Cn.

cenică f. *Zool.* ciócă.

Ceuta f. oraș în Maroc (Africa) în fața Gibraltaruluĭ, aparține Spanieĭ: 10,000 loc.

ceva pr. un lucru óre-care: *să-ĭ spun ceva.* || adv. puțin: *ceva maĭ jos.*

cevașĭ(leu) pr. ceva: *dă-ne cevașĭ(lea).*

Cevenĭ (Munțiĭ) pl. lanț de munțĭ în centrul Franței.

Ceylan n. insulă în Asia, la S. de Industan, ocupată de Englesĭ la 1795, cu cap. *Columbia*: 2,800,000 loc. Centrul budhismuluĭ.

Chalcedonia f. oraș în Asia-Mică cu 15,000 loc., adĭ *Cadikioĭ.* Aci se ținu al patrulea conciliu ecumenic (451).

Chalcidica f. peninsulă în Macedonia, care se termină la un căpĕtăiŭ cu muntele Athos.

Chalcis n. veche capitală a insuleĭ Eubeia (Grecia), adĭ *Negroponte*: 6000 loc.

chalcograf m. gravor pe metale.

Chalcondila (Laonic) m. istoric bizantin, autorul uneĭ *Istoriĭ a Turcilor* (1299—1462).

chaldaic a. relativ la Chaldeeni.

Chaldéia f. veche țéră a Asieĭ, situată la confluența Tigruluĭ cu Eufratul, cu cap. *Babilon* (**Chaldeian**).

Chalons n. (cit. *Șalon*) numele a două orașe francese, cu câte 23,000 loc.

Cham m. al doilea fiŭ al lui Noe, al cărui urmași aŭ populat Africa (Chamiți).

Champagne f. (cit. *Șampanie*) veche provincie franceză, în alo cărei podgorii se recoltéză vinul spumos numit *șampanie.*

Champollion m. (cit. *Sampoliõn*) învĕţat francez, care isbuti cel dintâiŭ a descifra hieroglifele (1790—1832).

chamsiu n. vênt în Egipt, care bate timp de 50 de dile.

Chan m. V. Han.

chaos n. 1. confusiune generală a elementelor înaintea creaţiunii; 2. *fig.* confusiune, desordine.

chaotic a. confus: *idei chaotice.*

Charleroi n. (cit. *Şarlruá*) oraş în Belgia, centrul unuĭ mare basin huilier: 20,000 loc.

Charybde f. prăpastie în strimtórea Siciliei, în faţa stâncei Scylla, pe cósta Italiei: *a cădea din Scylla în Charybde*, a scăpa dintr'o primejdie spre a da de alta mai mare.

Chassepot n. (cit. *şaspo*) puşcă cu tir repede şi care bate departe (întrebuinţată în armata francesă de la 1865).

Chateaubriand m. (cit. *Şatobrián*) scriitor francez: *Geniul Creştinismului*, *Atala* (1768—1848).

Chatham n. (cit. *Ciatam*) oraş englez în comitatul Kent cu un frumos arsenal maritim: 47,000 loc. Al doilea port militar al Angliei. Fonderie de tunurĭ.

Chaucer m. (cit. *Ciosĕr*) părintele poesiei engleze (1328—1400).

chĕbap n. friptură de miel saŭ de căprióră.

chebe f. ghebe: *cu chebe roşiĭ pe spate* Pov.

chedică f. curea de oprit căruţa.

chedicuţă f. *Bot.* stirigóe.

chee f. 1. unéltă de fier spre a încuia saŭ descuia un lăcăt; 2. *fig.* punctul strategic cel mai însemnat de la graniţă: *Strasburgul era cheia Franţeĭ*; 3. lucru prin a cărui cunóscere se pot înţelege altele: *cheia ştiinţelor*; 4. ce servă a deschide, a monta şi demonta maşinile, instrumentele; 5. *Mus.* semn care determină numele şi gradul de înălţime al notelor pe o linie: *cheia de sol.* || pl. **Cheĭ**, 1. trecĕtóre strimtă, curmătură de munte; 2. pereţi de stâncĭ negri pe Bistriţa.

chef n. 1. dispoziţiune bună, veselie: *e fără chef*; 2. capriţiu, poftă: *am chef să te bat*; 3. petrecere, masă mare: *a face chef*; 4. beţie: *e cu chef.*

chefal m. un fel de pesce de mare asemĕnea păstrăvului: *iero de chefal.*

chefălúiesc v. a chefui: *boieriĭ s'aŭ cam chefălúit* Al.

chefliŭ a. 1. care e tot-d'a-una cu chef, vesel; 2. cuĭ place a face chef; 3. ameţit, bĕt.

chefuiesc v. a face chef, a petrece, a se îmbĕta.

cheglă f. popic de biliard.

chehaiá m. intendentul vizirului saŭ al Domnului; **chehaia-beiŭ**, al doilea comandant al ienicerilor.

cheiroptere n. pl. clase de mamifere cu mâinile în formă de aripă, ca *liliacul.*

cheiŭ n. V. cheŭ.

cheĭ m. pl. 1. piază (bună saŭ reă); 2. *fig.* dispoziţiune: *nu-l prea vedeaĭ în cheĭ bune* Cn.

chel a. şi m. care e fără pĕr pe tot capul saŭ numaĭ pe o parte. Sin. **pleşuv.**

chelălăiesc v. 1. a urla văietându-se (de câinĭ când îĭ bate cineva); 2. *fig.* a plânge neîncetat (de copiĭ).

chelar m. cel ce ţine cheile cămareĭ saŭ pivniţeĭ. Sin. **cămăraş, economu.**

chelbe f. bube dulcĭ, pricina căderiĭ pĕruluĭ, rĭe la cap.

chelbos a. plin de chelbe.

chelbosesc v. a căpĕta chelbe: *dór n'am chelboşit* Al.

cheleş a. şi m. cel ce are chelie.

chelie f. 1. starea celuĭ chel; 2. chelbe.

chelfănélă f. *fam.* trântélă, bătaie bună: *i-a tras o chelfănélă.*

chelfuiesc v. *fam.* a bate la piuă, a snopi în bătaĭ.

chelniţă f. coş de trăsură. Sin. **chichiţă.**

chelner m. slugă saŭ fecior la un hotel, restaurant.

cheltuialŭ f. 1. banĭ întrebuinţaţĭ: *cheltuieli zadarnice*; 2. *fig.* întrebuinţare: *cheltuială de timp, de puterĭ*; 3. *fam.* bătaie: *ţi-oiŭ da eu de cheltuială*; 4. pl. căptuşélă: *dulamă cu cheltuieli grele de mătase.*

cheltuiesc v. 1. a întrebuinţa banĭ la ceva; 2. *fig.* a risipi: *nu vĕ cheltuiţĭ puterile în zadar.*

cheltuitor a. şi m. care cheltuieşte mult, căruia îĭ place a cheltuĭ. Cr. **economu.**

chem v. 1. a face să vie cu ajutorul vocii saŭ prin alt semn: *chem într'ajutor*; 2. a striga pe nume; 3. a cita în justiţie: *a fost chemat ca martor*; 4. a invita: *m'a chemat acasă*; 5. a invoca, a evoca; 6. a avea numele de: *se chĕmă Ión.* Sin. **numesc, strig.**

chemare f. 1. lucrare de a chema şi resultatul eĭ (Sin. **strigăt**); 2. invitare; 3. *fig.* vocaţiune, misiune: *nalta chemare a acestuĭ popor.*

chemător a. şi m. care chĕmă saŭ invită: *glas de clopot chemător* Al.

chembrică f. pânză de bumbac lustruită pentru căptuşit.

chenar n. 1. marginea unei stofe saŭ monete; 2. broderie pe margine; 3. pl. ciubuce trase pe marginile uneĭ zidăriĭ.

Chénier (André) m. (cit. *Şenié*) ilustru poet francez, mort pe eşafod în timpul Terórei din Paris: *poeme, elegiĭ* (1762—1794).

chenzină f. léfă pe o jumĕtate lună.

Cheops m. rege egiptén, sub care se construi cea mai înaltă dintre piramide (sec. XII a. Cr.).

cheotóre f. 1. ceea ce servă la încheiat: şnur, găitan, şiret, copcă, nod, laţ; 2. pl. găurĭ de la baierele cămăşeĭ saŭ haineĭ; 3. pl. încheeturĭ în colţul casclor.

chepă f. pesce cu carne excelentă din genul scrumbieĭ.

chepeneag n. 1. odinióră haină de paradă strînsă pe trup: *chepeneag de catifea roşie cu ceaprazurĭ şi cu bumbĭ de aur* Od.; 2. manta de pânză grósă cu glugă, asemenea ghebeĭ: *după ploĭ chepeneag* Pann.

chepeng n. uşă de pivniţă aşedată orizontal la nivelul podeleĭ: *obloane ce se trăgeaŭ în chepeng* Od. Sin. **tarabă.**

Cherbourg n. (cit. *Şerbur*) prefectură maritimă în Franţa. Port militar şi cetate de primul rang: 38,000 loc.

chercăinesc v. a cărăi, vorbind de găinĭ ce vor să ouĕ.

cherchellt a. ameţit de vin.

chercură f. trifoiŭ de câmp.

cherem n. 1. favóre: *m'are la cheremu*; 2. capriciu: *de acum e la cheremul meŭ* Al.

cherestea f. 1. lemn de construcţiune; 2. podélă saŭ lemnăria uneĭ zidiriĭ; 3. *fig.* mecanismul interior: *cherestéua ceasorniculuĭ.*

cherestegie f. curte mare unde se ţine saŭ se vinde cherestea.

cherestegiŭ m. cel ce vinde cherestea.

Cheronea f. oraş în Beoţia, patria luĭ Plutarch. Victoria luĭ Filip asupra Grecilor (338 a. Cr.) şi a luĭ Sylla asupra luĭ Mitridate (86 a. Cr.).

cherpedinea f. clesce de scos pirónе.

chersîn n. albie, ligheanu: *un chersin de faguri.*

Chersones n. numele vechiŭ al unor peninsule: **Chersonesul Tauric**, adĭ *Crimeia*; **Chersonesul Cimbric**, adĭ Iutlanda.

chertíe n. răboj la ocne.

Cherubini m. celebru compositor italian, autor de opere, leturghiĭ şi bucăţi religióse (1760—1842).

Cherasci pl. popor în vechea Germaniă, între Weser şi Elba, a cărora cea mai celebră căpetenie fu Arminiu.

cheruvic n. cântare înainte de a eşi preotul cu darurile şi care începe cu vorbele «care pre cheruvimiĭ»: *cheruvic de Dumineca.*

cheruvim m. 1. îngerul care vine după arhanghelul în ierarchia cerésca: *cheruvimiĭ şi serafimiĭ*; 2. figurĭ simbolice de animale în templul din Ierusalim; 3. *fig.* copilaş fraged şi grăsuliŭ; 4. în pictură, cap de copil cu aripĭ.

chervan n. 1. caravană; 2. car mare de transport: *cu clopote la găturĭ ca la oriş şi ce chervan* Pann.

chervanglŭ m. cel ce duce cu chervanul. Sin. **chiovén.**

chesacă f. pesce mărunt.

Chesarie m. episcop de Rimnic, bărbat cult şi traducĕtor de cărţi religióse (1773—1780).

chesnt n. lipsă de vîndare, încetare de afaceri.

cheschet n. un fel de supă din

orz cu bulion: *să-mi facă la masă vr'un cheschet* Al.

chesea f. V. chisea.

cheson n. 1. căruță cu 4 róte pentru transportul merindelor și muniționilor armatei; 2. *Arch.* tavan decorat cu ciubuce.

chestiune f. V. cestiune.

chetă f. colectă.

cheĭ n. 1. ridicătură făcută d'alungul unuĭ riŭ spre a opri revérsarea apeĭ; 2. țîrmul unuĭ port, unde se încarcă și se descarcă mărfurĭ; 3. trotoar la gările drumuluĭ de fier.

Cheviot (Munțiĭ) pl. (cit. *Civiot*) lanț de munțĭ carĭ separă Anglia de Scoția. Berbecĭ fórte căutațĭ.

cheviot n. (cit. *șeviot*) stofă pĕrósă.

Chevreull m. (cit. *Șevrél*) celebru chimist francez (1786—1889).

chezap n. acid sulfuric, apă tare.

chezaș m. 1. garant; 2. pl. bîrne pe carĭ s'așéză buțile în pivniță (Sin. zasc); *buțile stau bine înțepenite pe chezașiĭ lor* Od.

chezășie f. cauțiune, garanție.

chezășuesc v. a garanta, a rĕspunde de.

chiabur n. și m. putred de bogat: *e chiabur, se scaldă în averile sale* Pann.

chiag n. 1. materie din sucul lapteluĭ unor plante și maĭ ales lapte prins, din care se face caș, brânză (Sin. maia); *chiag de miel*; 2. al patrulea stomach al rumegătórelor (Sin. coagulator); 3. *fig.* putere fisică: *chiagul nĕmuluĭ românesc*; 4. fond, capital.

Chiajna (Dómna) f. fiica luĭ Petru Rareș și soția luĭ Mircea Ciobanul, după a cărui mórte (1560) fu alungată peste Dunăre împreună cu fiul eĭ, Petru Șchiopul. Femee diplomată și istétă, amică cu Sultana, ea reușĭ cu bani a reda tronul fiilor seĭ: Petru și Alexandru.

chiar adv. 1. în persónă: *era chiar mă-sa*; 2. maĭ mult încă: *chiar atunci*; **din chiar senin**, pe neașteptate.

chibiteă f. trăsură ruséscă, ușóră și desvélită.

chibrit n. bețișor de lemn sau din cotorul cânepeĭ, uns cu puciósă pe o margine, care s'aprinde prin frecare.

chibritelniță f. cutióră de chibrituri.

chibz n. chibzuială momentană: *stă la chibzuri*.

chibzuială f. lucrarea de a chibzui: reflexiune, deliberare.

chibzuesc v. a reflecta, a delibera, a decide: *omul chibzuiește și Dumnedĕu hotărĕște*.

chibzuință f. chibzuială (maĭ statornică).

chică f. 1. pĕrul ce cade pe ceafă; 2. coditță făcută din acel pĕr: *'l luă de chică*; **chica-voinicului**, plantă numită obicinuit *barba-boierului*.

Chicago n. (cit. *Cicago*) oraș în Statele-Unite din America, pe lacul Michigam: 600,000 loc. Cărnurĭ sărate și afumate.

chichinéță f. *fam.* 1. despărțire pentru pasĕrĭ (Sin. cotenéță); 2. casă mică și întunecósă (Sin. bordeiŭ); 3. prăvălióră próstă (Sin. magherniță).

chichiou n. încurcătură, belea: *iată în ce chichiou am intrat* Cr.

chichirez n. farmec, grație: *fără chichirez*. Sin. șic.

chichirgiŭ m. odinióră cofetar turc; **chichirgi-bașa**, vătaful cofetarilor (Al.).

chichirnet n. flĕc: *audĭ? un chichirnaț acolo!* Al.

chichiță f. 1. încăpere mică înăuntrul unei cutiĭ saŭ lădĭ; 2. lădița de sub capra vizitiuluĭ; 3. *fig.* subterfugiu, pretext: *caută vr'o chichiță*; 4. pl. mijloc de amăgire: *umblă cu chichițe și momițe*.

chiclură f. pătură ușóră de ghiață, ce acoperă corpurile, când frigul cristalisézâ aburiĭ aerului. Sin. mâzărică.

chiclulesc v. a cerne făina.

chicot n. rîs batjocoritor. Sin. hohot.

chicotesc v. a rîde înfundat saŭ pe jumĕtate, din prostie saŭ din batjocură.

chicuiesc v. a apuca de chică.

chiem v. V. chem.

chiflă f. franzelă în formă de corn.

chiftea f. cocoloș de carne tocată.

chifterliță f. 1. insectă ce trăiesce pe sub pământ și face stricăciunĭ marĭ în grădinĭ; 2. fig. *până a nu mĕ nunșea chifterița ambiției* Al. Sin. coropișniță.

chihlibar n. ambră galbenă, întrebuințată la fabricarea sculelor: cercel, mărgele, țigarete, mătăniĭ.

chihlibariŭ a. de culórea chihlibaruluĭ: *vin chihlibariŭ*.

chil n. lichid ce s'află în intestinul subțire, de unde trece în sânge: el resultă din digestiunea alimentelor. || *pop.* chilo.

chilă f. veche măsură de capacitate pentru cereale (679,268 în Muntenia și 430[1] în Moldova).

chilaciŭ a. pornit la beție: *dascălul fiind cam chilaciŭ* Cr.

Childebert m. nume a 3 regĭ Merovingienĭ (511—711).

Childeric m. nume a 3 regĭ Merovingienĭ (458—752).

chilĕlă f. *fam.* băutură: *puțintică chilĕlă adus-ai?* Al.

chilesc v. 1. pilesc (și *fig.*): *cât 'mi bat eŭ capul să-l maĭ chilesc* Al.; 2. *fam.* a bea: *'ți chili vîrtos în sănătatea isprăvnicesei* Al.

Chili n. (cit. *Cili*) cea maĭ prosperă republică în America de S., pe Marele Ocean (Pacific), formând o fășie îngustă de pământ, cu o populațiune de 2 jum. mil. loc. cap. *Santiago*.

Chilia f. 1. braț al Dunăriĭ, servesce de hotar între Rusia și Romînia; 2. oraș în Basarabia cu 10,000 loc., așezat pe vîrful brațuluĭ cu acelașĭ nume. Cetate celebră în istoria Românilor.

chilie f. 1. odinióră încăpere lungă și îngustă cu o mică ferestruie în fund; 2. cămăruță maĭ ales într'o mănăstire saŭ închisóre. Sin. celulă.

chilifer a. care pórtă chilul: *vas chilifer*.

chilificațiune f. transformarea alimentelor în chil.

chilim n. covor țĕrănesc cu două fețe. Sin. scórță.

chilimbar n. chihlibar: *parfume de India în vas de chilimbar* Al.

chilióră f. 1. chilie mică; 2. gaură în fagurul de miere. Sin. alveolă.

chilipir n. 1. marfă de ocasiune cu preț de nimica; 2. folos neașteptat, câștig din întîmplare.

chilipirgiŭ m. cel ce caută chilipiruri.

chilnă f. V. chelnă.

chilogram n. greutate de o mie de grame.

chilolitru m. măsură de capacitate de o mie de litri.

chilom n. 1. ciocan gros, măciucă ferecată: *în mână cu un chilom* Pann; 2. *fam.* pumn, ghiont: *îi căra mereŭ la chilamĭ* Isv.

chilomau n. 1. *fam.* strigăt de durere: *auzind gălceva, țipete, chilomaie* Pann; 2. ólă de băut: *chilomaie de pelin*.

chilometric a. 1. de un chilometru; 2. *fig.* fórte lung: *discurs chilometric*.

chilometru m. măsură itinerară de o mie de metri.

chilos a. încăpĕțînat: *fiind maĭ chilos și maĭ tare de cap* Cr.

chilotă f. pat de puf, pilotă: *o fi avênd chilotă multă* Cr.

Chilperic m. nume a doĭ regĭ Merovingienĭ (561—720).

chilug n. pisălog. || adv. ca un chilug: *m'a tuns chilug* Al.

chim m. sucul formal în stomach din digestiunea alimentelor.

chimă f. 1. germen: *chima vĕțuluĭ pe malul pârîuluĭ* Cr.; 2. pisc, vîrf de munte.

Chimborazo m. (cit. *Cimboraso*) pisc al Anzilor în Equator, America de S. înalt de 6530 m.

chimen m. plantă din familia umbeliferelor cu bóbe aromatice: **chimen dulce**, anason; **chimen negru**, cernușcă. Sin. **secărea**.

chimer n. 1. arcuirea unuĭ bolțĭ; 2. arcul d'asupra ușilor și ferestrelor la unele zidirĭ.

chimeră f. 1. *Mit.* monstru fabulos cu cap de leŭ, trup de capră și côdă de șérpe, învins de Bellerofon; 2. *fig.* cugetare nerealisabilă, ilusiune.

chimeric a. plin de chimere: *idee, speranță chimerică*. Sin. **fantastic, imaginar, utopic**.

chimic a. ce ține de chimie.

chimie f. sciința care studiază compositiunea corpurilor, proprietățile și legile combinațiunilor lor. Ea datéză din secolul XVIII, când alchimia dispăru cu desăvîrșire.

chimist m. cel ce se ocupă cu chimia.

chimion n. chimen.

chimir n. 1. chingă lată și îndoită de încins: *chimir cu ațele*; 2. pungă de bani largă și lată, ce se pórtă la brîu. Sin. **șerpar**.

chimiță m. *pop.* prostuț, nebun.

chimval n. instrument de muzică compus din două discuri de aramă, ce se lovesc unul de altul.

chin n. suferință mare, tortură. Sin. **cazną**.

China f. imens imperiu în Asia, (cuprinzând încă Manciuria, Mongolia, Dzungaria, Tibet, Turkestan oriental) cu cap. *Pekin*: 380 mil. loc. Producțiuni: bambu, orez, ceaiu mătase și porțelan.

chină f. V. **chinină**.

chinchină f. soiu de arbore din America, a cărui scórță conține substanța numită *chinină*, bună în contra friguriloru.

chindie f. 1. timpul dilei între amiadi și apusul sóreluĭ; 2. sunetul clopotuluĭ pe la 4 ceasuri după amiadi (Sin. **tócă**): *pe la chindie*; 3. un fel de horă țerănéscă plină de vioiciune și cântecul după care se jócă. || numele unuĭ turn observator (nalt de 20 st.) în Tîrgoviște.

chindisesc v. a cóse flori pe o țesătură. Sin. **brodez**.

Chines a. care e din China: *limba chinesă*. || m. 1. locuitor d'acolo; 2. *pop.* a **se face chines**, a nu pricepe.

chinesesc a. din China; **umbre chinesesci**, spectacol care constă în a face să trécă înderătul unuĭ transparent figuri tăiate pe hîrtie; **zid chinesesc**, 1. șanț de pămînt acoperit cu ziduri de cărămidi, cu turnuri și porți, lung de 2400 km. și nalt de 16 m., construit în sec. III a. Cr., adi în ruine; 2. *fig.* despărțire rigurósă.

chinez m. odiniórĭ în Ardél, senior teritorial mai mic de cât voevodul, apoi judecător sătesc și la urmă mosnén saŭ rézeș.

chinezat n. teritorial unuĭ chinez: *în Oltenia erau în secolul XIII două chinezate române*. Sin. **domniat, voevodat**.

chingă f. 1. cingétore de piele; *a strînge în chingi*, a strîmtora cu întrebări; 2. curea cu care se strînge șéua saŭ hamurile pe cal; 3. bucată de lemnărie lipită d'a curmezișŭ; 4. moșie lungă și lată (termin de hotărnicie).

chinină f. substanță alcalină și amară, extrasă din chinchină; combinată cu acid sulfuric, sulfatul de chinină taie accesele de friguri intermitente.

chinoros n. funingine calcinată; un fel de praf negru fórte subțire, întrebuințat în industrie și în artă.

chinovar n. mineral roșiu fórte greoiu produs prin combinarea mercuriului cu sulf.

chinovie f. cenobiu.

chinuiesc v. 1. a face să sufere; 2. a necăji. Sin. **căznesc, schingiuiesc**.

chinuitor a. și m. care chinuiesce.

Chio f. insulă în Mediterană, pe cósta Asiei-Micĭ: 60,000 loc. A fost bîntuită în 1881 de un cutremur. Aparține Turciei.

chiomb a. scurt la vedere. Sin. **miop**.

chiondorîș adv. chiorîș: *se uita la dînsul tot chiondorîș* Isp.

chior a. 1. care n'are de cât un ochiŭ; 2. găurit (de monete): *n'am o para chioră*.

chiorăĭŭ v. se dice de sgomotul ce se produce în stomach saŭ în burtă: *îi chiorăe mațele de fóme*.

chioresc v. 1. a (se) face chior; 2. a ochi: *unde chioresce și unde lovesce* Pann.

chiorîș adv. 1. ca chiorii: *daŭ chiorîș unul peste altul*; 2. cu fie-care ochiŭ în altă direcțiune: *se uită chiorîș*. Sin. **cruciș, ponciș**.

chioșc n. pavilion în gust oriental, cu care se decorézā grădinile, parcurile.

chiostec n. 1. legătură de încins, brîu: *venghiercă cu chiostecuri*; 2. butucĭ la piciórele cailor spre a potoli saŭ domoli mersul lor: *cînd te uĭtĭ la el și trece, parcă este în chiostece* Pann.

chiot n. 1. strigăt tare (de bucurie saŭ de durere): *rĕsună codrul de 'mpușcări, de chiote voióse* Al.; 2. chiuitură.

chiotesc v. a da chiote de bucurie.

chiovĕn m. cărăuș de brașovéncă saŭ de chervan.

chip n. 1. imagine, figură: *un chip de marmură frumos* Em.; **chip cioplit**, statuă; 2. înfățișare, față: *frumósă la chip și la făptură*; 3. formă: *în chip de pasĕre*; 4. mod, mijloc: *în ce chip? nu e chip*. || adv. pro formă, adică (mai mult ironic): *a venit, chip, să-mĭ spuie*.

chiparos m. arbore din familia conifĕrelor, lemn vîrtos, roșiatic și mirositor; tot-d'a-una verde, el împodobesce cimitirele ca emblema mortĭi.

chipeș a. cu chip frumos: falnic, mîndru, împunător. Sin. **arătos**.

chipiŭ n. un fel de caschetă ușóră soldătéscă.

chipotă f. partea inferióră la piciorul cailor.

chipzuiesc v. V. **chibzuiesc**.

chir m. 1. odiniórĭ titlu reservat boierilor mari și mitropoliților; 2. adi nume ironic dat mai ales Grecilor: *chir cutare*; 3. în fabule: *chir Pisicovici* Gn. Al. || V. **pir**.

chiragră f. *Med.* gută care atacă mînile.

chirăiesc v. a cînta, vorbind de vrăbiĭ și de greerĭ.

chirăit n. cîntarea greerului. Sin. **țirăit**.

chiraleisa f. 1. Dómne-miluiesce, rugăciune scurtă de 3 orĭ repetată la leturghie: *la Bobotéză striga chiraleisa de clocotea satul* Cn.; 2. un fel de duh rĕŭ saŭ ființă fantastică (Al.).

chirandă f. femeiușcă: *de nu era o chirandă mai tînără* Cn.

chircit a. pipernicit (mai ales de plante). || m. bondoc și pocit.

chirfosală f. larmă: *se face chirfosală și un rĭu* Cn.

chirlacodromlon n. cazanie specială pentru Duminecĭ.

chirlarch m. capul Bisericĭ.

chirlarchie f. suveranitate ecclesiastică: *i-a luat chiriarchia puterea de predicator* Cn.

chirias m. cel ce ține o casă cu chirie. Sin. **locatar**.

chirie f. suma de bani, cu care cineva cedézā pentru un timp determinat proprietatea saŭ usul unuĭ lucru (moșie, casă, trăsură, etc.): *a da, a lua cu chirie*.

chirielă f. 1. litanie; 2. *fig.* înșirare lungă de lucrurĭ plictisóse saŭ supĕrătóre.

chiriglu m. 1. cel ce dă trăsurĭ cu chirie; 2. cărăuș.

chirograf m. care e creditor în virtutea unuĭ act cu semnătură privată (nu învestit cu formele legale). Cm. **ipotecar**.

chiromanție f. prelinsă artă de a ghici viitorul prin inspecțiunea mînilor.

chiroșcă f. piroșcă: *chiroșcă cu pasat*.

chirotesc v. pirotesc: *nu's babe să chirotéscă din picióre* Cn.

chirotonisesc v. V. **hirotonisesc**.

chirurg m. cel ce practică chirurgia.

chirurgical a. ce ține de chirurgie: *operațiune chirurgicală*.

chirurgie f. partea medicinei care constă într-a face diferite operațiuni asupra corpuluĭ omenesc, pentru vindecarea rănilor și a plăgilor.

chisăliță f. 1. zémă acrită cu prune necópte; 2. póme fierte și zaharisite (Sin. **compot**); 3. fig. *să mĕ facă chisăliță de bătaie* Al.

chișcă f. cartabos: *podul era plin de chișce* Cn.

chiscoiŭ n. mic canal la o móră, pe unde curge făina în covată.

chiscuiesc v. a striga, vorbind de puiĭ de paserĭ. Sin. **piuesc**.

chisea f. 1. vas de cristal pentru dulcețurĭ; 2. pungă de tutun: *chiselele aŭ fost înlocuite cu tabachere*.

chișleag n. lapte închegat (Cn.).

chișiță f. încheetura piciorului la cal între copită și chipotă.

Chișinĕŭ n. cap. Basarabiei cu 130,000 loc. Reședința guvernatorului și a unuĭ episcop.

chisnovat a. 1. acru; 2. *fig.* a-nost: *vorbe chisnovate* Negr.

chit m. numele popular al baleneĭ. || a. cvit.

chită f. mănunchiŭ de cănepă. || moment decisiv: *acum mi-e chila!*

chitaclă a. 1. care chitesce; 2. *fig.* ingenios.

chităiesc v. a striga cu glas ascuțit și pițigăiat (vorbind de șorecĭ).

chitaiĭ n. materie de bumbac pentru căptușélă.

chitanță f. inscris prin care se constată plata unei datorii.

chitară f. instrument de musică cu córde.

chitarist m. cel ce cântă din chitară.

chițcan m. șórece mare cu códă lungă. Sin. **guzgan, șobolan.**

chițélă f. 1. gătélă; 2. *fig.* socotință: *nu dăm greș cu chițélă* Az.

chitesc v. 1. a găti, a dichisi; 2. *fig.* a chibzui, a scotoci: *chiteam în mintea mea ceea próstă* Cn.; 3. a ochi, a trage la țintă: *și cum dice mi-l chitesce, drept în fruntea mi-l lovesce* Al.

chițibuș n. bagatelă, fléc.

chitic m. pesce mărunt: *a tăcea chitic.*

chitie f. scufle de copil de curând născut. V. **tichie.**

chitit a. 1. gătit; 2. *fig.* chibzuit: *chitit la cap.*

chitonag n. pastă saŭ dulcéță de gutuĭ. Sin. **beltea.**

chitonog a. scurt de códă.

chițoran m. chițcan.

chitră f. un fel de lămâie mare și mirositóre, cu cója grósă, din care se face dulcéță.

chitru m. pomul ce face chitre.

chiŭ n. strigăt pětrunzétor (Sin. **chiot**): *cu chiŭ cu vaĭ*, cu multă greutate.

chiub n. borcan: *dece chiubure tot cu galbenĭ* Pann.

chiuiesc v. a scóte strigăte (de bucurie saŭ de durere).

chiuit n. strigăt (de veselie): *cu tine m'oiu întrece din chiuit* Cn.

chiultură f. 1. chiuit; 2. versuri de joc (în Ardél), corespunzénd horeĭ nóstre. Sin. **strigătură.**

chiul n. numaĭ în locuțiunea: *i a tras un chiul*, l'a înșelat.

chiulaf n. căciulă turcéscă: *Sinan'și pierdu chiulafu-și foregéua* Bălc.

chiulhan n. petrecere cu beție, banchet: *cofetarul are să vie să se puie pe chiulhan* Isp.

chiurchiuluesc v. a se ameți de vin: *începuse a se chiurchiului.*

Chiustenge f. numele turcesc al județuluĭ Constanța.

chivĕră f. un fel de coif muscălesc: *chivĕre ţuguiete.*

chivernisĕlă f. 1. odinióră administrațiune; 2. îngrijire; 3. câștig, folos; 4. ocupațiune, funcțiune, maĭ ales sinecură.

chivernisesc v. 1. odinióră a administra, a conduce trebile țĕrieĭ; 2. a câștiga, a iconomisi, a procopsi; 3. a da o funcțiune, a pune în pâine; 4. a se întreține, a se hrăni, a se înavuți.

chivot n. 1. arca luĭ Noe; 2. ladă conținénd Tablele legeĭ la Ebreĭ; 3. cutie de argint aurit, în care se păstrézĕ sf. mir, móște saŭ alte lucrări sfințite.

chivuță f. femee care spoiesce cu dîua. Sin. **bidinărésă.**

chix n. scrintélă *(fig.)*: *fluerături și chixuri.*

chlamidă f. V. **hlamidă.**

chlor n. corp simplu, gazos, verdĕuiŭ și de un miros năbușitor; întrebuințat ca decolorant și desinfectant.

chlorat n. sare compusă din acidul chloric combinat cu o bază: *chlorat de potasă.*

chlorhidrat n. sare formată din acid chlorhidric combinat cu o bază.

clorhidric a. *acid chlorhidric*, combinarea hidrogenuluĭ cu chlorul întrebuințat în industrie ca un caustic. Sin. **muriatic.**

chloric a. *acid chloric*, combinarea chloruluĭ cu oxigenul.

chloroform n. substanță licidă, compusă din alcool și din chlorură de calce, care provóacă o completă nesimțire.

chloroformisez v. a adormi cu ajutorul chloroformuluĭ.

chloros a. se dice de un acid compus din chlor și oxigen.

chlorosă f. 1. *Med.* culóre palidă, bólă produsă prin alterarea sângeluĭ și particulară fetelor tinere; 2. *Bot.* ofilirea plantelor.

chlorotic a. atins de chlorosă.

chlorură f. combinarea chloruluĭ cu un metal: *chlorură de fier.*

Choiseul (Ducele de) m. (cit. *Șuazŏl*) om de Stat francez, ministrul luĭ Ludovic XV (1719—1785).

choledoc n. canal ce varsă fierea în duoden.

holeră f. bólă epidemică, caracterisată prin vĕrsături, fiorĭ și spasme durerose. Cholera mare a fost la noĭ în țĕră în 1830 — 1831, adusă pe atunci de armatele rusescĕ.

holeric a. 1. ce ține de holeră; 2. atins de holeră.

holerină f. formă ușóră a holereĭ.

Chopin m. (cit. *Șopen*) celebru pianist și compositor polonez, care a trăit în Franța (1810—1849).

chor n. V. **cor** și **hor.**

horă f. odinióră tinda palatuluĭ domnesc saŭ vestibulul uneĭ biserici bizantine.

horaic n. vers grec saŭ latin, format din choree.

choral n. V. **coral.**

choreŭ n. picior de vers grec saŭ latin, numit și *trocheu.*

chorist m. V. **corist.**

chorografie f. descrierea uneĭ țĕrĭ.

choroidee f. membrană ce acoperă fundul ochiuluĭ.

Chosroe m. numele a doĭ regĭ aĭ Persieĭ: Chosroe I (**cel Mare**), se luptă cu împărații de Orient Justinian și Tiberiu (531—579). || Chosroe II (590—628).

Chrisoverghi (Alex.) m. poet moldovén, autor de ode (1811—1837).

christofle m. metal numit obicinuit *alfenid.*

Chrisostom m. *(Gură de aur)* epitet dat maĭ multor oratorĭ sacri și în special sfîntuluĭ Ioan, ilustru părinte al Bisericeĭ, episcop din Constantinopole (347—407). Sin. **Zlatoust.**

Christ m. 1. unsul Domnuluĭ, (Sin. **Mesia**); 2. chipul luĭ Isus pus pe cruce: *un Christ de fildeș*; 3. ordin religios și militar fundat în 1317 de regele Portugaliei Dionisie I. V. **Hristos** și **Isus.**

chronic a. V. **cronic.**

Chuquisaca f. (cit. *Ciukisaca*) numită și *La Plata*, cap. Bolivieĭ, republică în America de S.: 25,000 loc.

ci conj. dar: *nu acum, ci altă dată.*

ciacâŭ n. chipiŭ de paradă (în armata austro-ungară).

ciacșiri pl. V. **ceacșirĭ.**

cianhidric a. *acid cianhidric*, licid incolor, având mirosul migdalelor amare; otravă violentă compusă din hidrogen și gazul cianogen.

cianogen n. gaz incolor compus din carbon și azot.

cianură f. combinarea cianogenuluĭ cu un metal: *cianură de potasiu.*

Ciaxare m. numele a doĭ regĭ aĭ Mediloр (sec. VII și VI a. Cr.).

Cibela f. deița pământuluĭ, fiica ceruluĭ, soția luĭ Saturn și mama luĭ Joie.

cibetă f. V. **zibetă.**

Cibin n. afluent d'a drépta Oltuluĭ.

Cic n. 1. V. **Ciuc**; 2. munte între Olt și granița resăriténă a Transilvanieĭ.

cică conj. cumcă, adică: *cică era odată.*

cicală m. cuĭ nu-ĭ maĭ tace gura, care supĕră mereu cu vorba.

cicălélă f. fapta de a cicăli.

cicălesc v. a certa neîncetat, a mustra într'una, a nu da pace.

cicălitor a. și m. care cicălesce.

cicatrice f. 1. semn lăsat de o rană după vindecare; 2. *fig.* amintirea uneĭ injurii, a unuĭ afront.

cicatrisez v. 1. a închide o rană; 2. *fig.* a alina: *timpul cicatrisézĕ necazurile.*

cicero n. nume dat unor caractere tipografice.

Cicerone (Marcu Tuliu) m. cel maĭ celebru dintre oratorĭ romanĭ; consul, mântuĭ patria de conjurațiunea luĭ Catilina (63 a. Cr.); fu sugrumat din ordinul triumviruluĭ Antoniu. Afară de discursuri, el a lăsat numerose opere filosofice, inspirate de doctrina luĭ Platon (106—43 a. Cr.).

cicerone m. cel ce arată străinilor curiositățile unuĭ oraș.

ciceronian a. 1. care imitézĕ stilul luĭ Cicerone; 2. *fig.* maiestos: *period ciceronian.*

Ciceŭ n. oraș în Ardél, stăpânit odinióră de Domniĭ Moldoveĭ.

Cichindeal m. fabulist român din Ardél, ale cărui învățături contribuirĕ la deșteptarea românismuluĭ transcarpatin (1775—1818).

Ciclade pl. grup de insule în archipelagul Greciei: Naxos, Paros, Delos.

ciclic a. care se rapórtă la un

ciclu; **poeți ciclici**, cei ce cântară isprăvile din timpurile eroice ale Greciei, săvîrșite înainte de împresurarea Troiei.

ciclóid n. *Geom.* linie curbă descrisă dintr'un punct al circumferenței unui cerc pe un plan orizontal.

ciclon n. uragan care pornesce în vîrtejuri repedi.

ciclop m. nume dat unor uriași monstruoși, făuri de aĭ lui Vulcan, cari n'aveaŭ de cât un ochiŭ în mijlocul frunții.

ciclopic a. 1. privitor la ciclopi; 2. *fig.* uriaș străvechiŭ: *zidiri ciclopice.*

ciclu n. 1. periodul unui număr ore-care de aní, la sfîrșitul căruia fenomenele astronomice se reproduc în aceeași ordine: **ciclu solar**, spațiu de 28 de aní; **ciclu lunar**, spațiu de 19 aní; 2. grup de poeme epice raportându-se la acelaș eveniment: *ciclu breton.*

cicmigea f. V. **cecmegea.**

cicnesc v. a crěpa, a muri (de dohitóce).

cicóre f. 1. plantă din familia compuselor, ale căreĭ frunze cresc se mănîncă ca salată; 2. rădăcina cicórei prăjită și pisată, ce se pune în cafea.

Cid (Rodrigo de Bivar) m. 1. eroŭ spaniol din sec. XI, supranumit *Cidul*, care se ilustră în luptele contra Maurilor; 2. numele uneĭ tragediĭ frumóse de Corneille (1636).

Cidnu m. părîŭ în Cilicia (Asia-Mică), în care era să móră Alexandru-cel-Mare și unde Frideric Barbarossa se înecă în 1190.

cidru n. bĕutură din mustul merelor tescuite.

cîlîc n. proprietate, moșie: *n'am cîlîcuri, nici saraiŭ* Bot.

cîfră f. 1. semn ce figurézĕ un număr: *cîfra 3;* 2. sumă totală: *cîfra bugetului;* 3. scrisóre secretă cu caractere convenite; 4. împletitura literelor inițiale: *pecete cu cîfra mea.*

cîfrat a. cu litere secrete: *scrisóre cîfrată.*

cîfrez v. 1. a calcula cu cifre; 2. a numerota: *cîfrez paginile;* 3. a evalua în cifre: *cîfrez produsul unei mosteniri;* 4. a scrie cu cifre secrete: *cîfrez o depeșă.*

cîgă f. jucărie de copiĭ, sfîrlézĕ, pîrpăriță; **cîgă-mîgă**, flécurĭ, secăturĭ.

Cîhac (Iacob) m. medic și naturalist român (mort 1888). || (Al.), lexicograf, autorul primuluĭ *Dicționar etimologic al limbeĭ române* (mort 1887).

cîhălesc v. a cicăli, a bate capul: *tot cîhăia mama pe tata* Cn.

cîlibiŭ a. V. **celebiŭ.**

cîlic n. 1. oțel; 2. pl. mărgele lucióse de oțel.

Cîlicia f. țără veche în Asia-Mică, în fața Ciprului, udată de Cidnu.

cîlihoiŭ m. numele vulturului bărbos. Sin. **sorliță, șușugae.**

cîlindric a. care are forma cilindrului.

cîlindru n. 1. corp ce are forma unuĭ sul; 2. figură geometrică cu acéstă formă; 3. partea uneĭ mașinĭ cu aburĭ în care se mișcă pistonul; 4. *fam.* pălărie înaltă bărbătéscă (Sin. **capelă, joben**).

Cîmabue m. architect și pictor italian din sec. XIII, unul dintre restauratorĭĭ pictureĭ medievale (1240—1310).

cîmbal n. V. **chîmval.**

cîmbir n. testemel saŭ tulpan.

cîmbistră f. clește de smuls perul saŭ de dres mustățile.

Cîmbri pl. popor germanic, care, împreună cu Teutonii, năvăli în Galia și în N. Italieĭ în sec. II a. Cr. Mariu îĭ extermină în 101 a. Cr.

cîmbric a. ce ține de Cîmbri; **Chersonesul cîmbric**, numele vechiŭ al Iutlandeĭ saŭ al peninsuleĭ Danemarceĭ.

cîmbru m. plantă mirositóre din familia labiatelor, întrebuințată ca condiment.

cîmbrușor m. cîmbru de cîmp. Sin. **sĕrpunel.**

cîmel-cîmel n. V. **cinel.**

cîment n. 1. amestecătură de cărămidă pisată cu var pentru tencuiala uneĭ zidirĭ; 2. *fig.* legătură trainică: *toleranța religiósă e cîmentul societăților.*

cîmentez v. 1. a da cu cîment; 2. *fig.* a uni trainic, a întări: *cîmentez amiciția.*

cîmerian a. privitor la Cimerieni; **Bosforul cîmerian**, nume dat în vechime strîmtórei dintre Marea-Négră și Marea de Azov, adĭ *Ionikale* saŭ *Kerci.*

Cîmerieni pl. popóre mitice, pe cari Omer le așédă la apus, nu departe de locașul morților.

cîmilitură f. ghicitóre, enigmă.

cîmitir n. loc îngrădit unde se îngróapă morții. Sin. **țintirim, pogradie.**

Cîmon m. general atenian, fiul luĭ Miltiade, faimos prin victoriile sale asupra Perșilor (mort 449 a. Cr.).

cîmotic f. 1. mlădiță, ramură; 2. *fig.* rudenie: *era o leoacă de cîmotie cu noi* Cn.

cîmpav a. cu picióre amorțite.

cîmpesc v. a se ghemui. Sin. **stîrcesc.**

cîmpoier m. cel ce cântă din cîmpoiŭ.

cîmpoiŭ n. instrument țĕrănesc de musică, compus din două țevi și un burduf de piele, pe care 'l umflă sufland în țéva de sus.

cînușir m. arbore tot-d'a-una verde, al cărui lemn gălbuiŭ și virtos se întrebuințézĕ mult de tîmplarĭ. Sin. **bănuței, merișor, puspan.**

cîn n. 1. rang: *nici lacom de avere, nici de cînuri* Cn.; 2. stare socială: *cîn boieresc, preoțesc;* 3. tagmă de călugărĭ.

cînă f. mâncare saŭ masă de sĕră; **cîna Domnuluĭ**, cina luĭ Hristos cu apostolii în ajunul restignirĭ; **cîna cea de taină**, sfînta împărtășire saŭ cuminecătură.

Cîna m. 1. Roman celebru de maĭ multe orĭ consul, partisan al luĭ Mariu, însăngeră Roma cu proscripțiunile sale și muri asasinat (84 a. Cr.); 2. descendent al luĭ Pompeiŭ, conspiră în contra luĭ August, care 'l iertă (subiectul uneĭ frumóse tragediĭ de Corneille).

cînabru n. sulfure de mercuriu, numele științific al chinovarului.

cînătuiesc v. 1. a găti pasĕrile curățindu-le de mărunțaie; 2. *fig.* a stîlci: *eŭ acum te cînătuiesc frumușel cu dichiciul* Cn.

cîncar a. și m. mânz de 5 aní.

cîncĭ num. 1. număr nepereche între 4 și 6; 2. *Bot.* **cîncĭ-códe**, căldărușă; **cîncĭ-foĭ**, scrîntitóre.

cîncilea, numeral ordinal de la cîncĭ.

cîncime f. un tot compus din cîncĭ.

Cîncinat m. celebru Roman care fu luat de la plug spre a combate pe Volscĭ (459 a. Cr.) și după victorie se întórse iarăș la cămp.

Cincinati n. oraș în Statele-Unite din America, pe Ohio: 375,000 loc. Centru industrial.

cîndécă f. 1. cîncĭ-decĭ (aní): *numĕră cîndéca;* 2. cîncĭ-decĭ dramurĭ: *o cîndécă de vin.*

cîndeci num. de cîncĭ orĭ dece.

cîndură conj. *pop.* fiind-că (Al.).

cine pr. 1. demonstrativ, cel ce: *cine alĕrgă, se poticnesce;* 2. interogativ: *cine e acolo?*

Cinea m. ministrul luĭ Pirru, regele Epiruluĭ, pe care 'l trimise la Roma spre a încheia pace (sec. III a. Cr.).

cinegetic a. privitor la vînat: *tractat cinegetic.*

cinel n. formulă inițială a cimiliturilor: *cinel? cinel?* ghicĭ, ghicitórea mea!

cinerar a. ce conține cenușa unuĭ corp ars după mórte: *urnă cinerară.*

cineva pr. unul dintre mulțĭ.

cinez v. a mânca sĕra.

cing v. a încinge (poetic): *cinge-ți cópsa, o țĕra mea* Bălc.

cingĕtóre f. 1. tot ce servă la încins mijlocul corpuluĭ: panglică, curea, bete; 2. mijlocul corpuluĭ: *pînă la cingĕtóre;* 3. *fig.* ceea ce înconjóră: *cingĕtóre de dĕlurĭ.* Sin. **brîŭ, chingă, șerpar.**

cînghel n. 1. cange; 2. cârlig la cântar.

cinic a. 1. privitor la acea sectă de filosofĭ grecĭ, cari înfruntaŭ bunacuviință; 2. *fig.* nerușinat, obscen: *apucăturĭ cinice.*

cinism n. 1. doctrina cinicilor; 2. *fig.* disprețul bunei-cuviințe, nerușinare.

cinocefal n. specie de maimuțe, ale căror fălcĭ sunt prelungite în formă de bot de cáine.

Cinocefale pl. dĕlurĭ în vechea Tesalia, aprópe de Farsal, unde consulul roman Flaminiu bătu pe Macedonenĭ (197 a. Cr.).

cinovnic m. inspector, funcționar subaltern (învechit).

cinste f. 1. onóre: *cu cinste veţi răspunde l'a patriei chemare* GR. AL.; 2. tratăţie onorifică, ospĕtare mai ales cu bĕutură: *să-ţi fac o cinste*; 3. pl. **cinstile**, daruri făcute mireseĭ de rude saŭ cunoscuţi.

cinstesc v. 1. a onora: *slava strămoşéscă pe strămoşi cinstesce* GR. AL.; 2. a trata, a ospĕta cu bĕutură: *scóte vin de ne cinsteşti, că's feciorii ostenit* AL.

cinstet m. *Bot.* jaleş de câmp.

cinstire f. 1. fapta de a cinsti, veneraţiune; *a patriei cinstire*; 2. ospĕtare onorifică: *aduceţi tĕsuri pline de vin pentru cinstire* AL.

cinstit a. 1. onest, onorabil, onorat: *mai marii oraşelor şi alte fete cinstite* CN.; 2. titlu dat preotuluĭ: *cinstite părinte*.

cintez m. păsĕrică cântătóre de o mare vioiciune. SIN. **piţigoiŭ**.

ciob n. 1. bucată spartă de sticlă, de ólă; 2. vas învechit şi stricat în parte: *ciob de lapte*. SIN. **hîrb**.

ciobacă f. luntre făcută dintr'o scorbură de copaciŭ.

ciobau m. păzitor de oĭ. SIN. **păstor, pĕcurar**.

ciobănesc a. de cioban: *cântec ciobănesc*.

ciobănie f. starea, traiul de cioban.

ciobotă f. cismă ţĕrănéscă: *ciobote de piele grósă*.

ciobotar m. cismar (în Moldova).

ciobotărie f. cismărie.

cioboţică f. ciobótă mică, botină; **cioboţica-cucului**, agliciŭ ale cărui florĭ sémănă cu laba cucului; **cioboţica-ursului**, urechiuşă.

cioc n. 1. partea resărită şi cărnósă ce servă de gură paserilor; **ciocul barzei**, **îndrugaim**; 2. cât se póte îmbuca cu ciocul: *un cioc de apă*; 3. pĕrul bărbieĭ lăsat neras: *barbă în cioc*; 4. partea dinainte a corăbieĭ (SIN. **pupă**). SIN. **clonţ, plisc**.

ciócă f. 1. cióră négră de clopotniţe; 2. unélta dogarului care, lovită cu ciocanul, împinge cercurile la locul lor. SIN. **stancă**.

ciocălău n. cocén de porumb.

cioc-boc int. care imită sgomotul ciocanuluĭ.

Ciocădia f. părĭu al Gilortuluĭ.

ciocan n. n. 1. unélta de fier cu códă de lemn pentru bătut fierul; 2. verigă saŭ oblon în mijlocul uneĭ porţi, care se lovesce spre a se deschide pórta; 3. *fam.* păhărel cilindric de rachiŭ (25 dramurĭ): *trag un ciocan de rachiŭ* PANN. SIN. **maiŭ**.

ciocănaş m. lucrător la ocnă, care taie sarea cu ciocanul şi o face drobĭ.

ciocănca f. *Zool.* alt nume dat becaţineĭ.

ciocănel n. 1. ciocan mic de bĕtut toba; 2. bucăţică mobilă de abanos orĭ de fildeş la un piano saŭ orgă. SIN. **clapă**.

ciocănélă f. lucrare de a lovi cu ciocanul.

ciocănesc v. 1. a lovi cu ciocanul saŭ cu ciocul; 2. *fig.* a supĕra cu întrebărĭ, a nu încetа cu cererĭ. SIN. **bocănesc**.

Ciocănescĭ pl. aşĭ plasă, odinióră orăşel în Ilfov.

ciocănitóre f. alt nume dat ghiconoĭeĭ, care bate cu ciocul în cója arborilor, spre a găsi viermĭ pentru hrană.

ciocănitură f. lovituri repetite de ciocan.

ciocărlan m. partea bărbătéscă a ciocărlieĭ.

ciocărleţ m. *Zool.* ciocănitóre.

ciocărlie f. pasere din ordinul vrăbiilor, fórte comună în tot continentul vechiŭ.

ciocărtesc v. ciopărtesc: *odóre ciocărtite sub mii de lovituri* AL.

ciochină f. 1. curelúşa dinapoia şeleĭ, de care drumeţul 'şĭ légă bagagiul: *a pune la ciochină*, a părăsi, a da uitărĭi; 2. cârlig ce ţĕranĭĭ de la munte pórtă la brîŭ; 3. osul rotund din amîndouĕ părţile la glesna picioruluĭ.

ciocĭ pl. ciorapĭ din postav alb de lână şi lungĭ până la genuchĭ, purtaţĭ în opincĭ de ardeléncе.

ciócлă f. 1. cârlig de înhăţat pe ceĭ morţi de ciumă; 2. ţĕran care vinde lemne cu căruţa.

ciocleţ n. ciocălău.

cioclejel m. *Zool.* sfredeluş.

ciocloviná m. ciocoiŭ ruginit (termin de dispreţ).

cioclu m. ceĭ ce sapă mortuluĭ grópa.

ciocmănesc v. 1. a certa, a bate capul; 2. a bate, a trânti; 3. *fam.* a discuta cu sgomot şi cu vorbe atingĕtóre.

ciocnesc v. 1. a bate saŭ lovi cu ciocul; 2. a isbi, a lovi în ceva: *la Paşte se ciocnesc ouĕ roşiĭ*; 3. a lovi paharul seŭ de al altuia, înclinând în sănătatea sa; *a se cam ciocni*, a se îmbĕta.

ciocnit a. 1. lovit cu sgomot; 2. crĕpat, plesnit; 3. fig. *e cam ciocnit*, îĭ lipsesce o dógă; 4. *fam.* ameţit de vin.

ciocoiaş m. slugă boiérescă.

ciocoiesc a. 1. de ciocoiŭ; 2. josnic, slugarnic. || v. a linguşi cu înjosire, a se pleca cu smerenie: *deprins a te ciocoi la toţi Domniĭ* NEGR.

ciocoime f. cĕta ciocoilor, toţĭ ciocoiĭ.

ciocoism n. apucăturĭ de ciocoiŭ, linguşire târâtóre, umilire servilă.

ciocoiŭ m. 1. odinióră slujitor însărcinat cu stringerea dărilor: *ciocoiŭ cu falca largă, cu cĕfa 'n veci plecată* AL.; 2. slugă boiérescă; 3. nume dat de ţĕranĭ arendaşilor de moşiĭ, funcţionarilor şi nobililor; 4. parvenit; 5. om servil, smerit cu ceĭ mariĭ şi trufaş cu ceĭ micĭ; 6. nume dat în batjocură membrilor partiduluĭ conservator (CRN. **colectivist**).

ciocoladă f. 1. pastă alimentară compusă din cacao şi zahăr; 2. bĕutură nutritivă făcută din acéstă pastă.

cióe f. acióe: *cióe şi aramă*.

ciof m. 1. bufniţă saŭ cucuvae de baltă; 2. fig. *mare ciof îĭ dascălu* AL.

ciofălesc v. a mânca făcênd sgomot.

cioflégă f. galion (de tipograf).

cioflengar m. 1. lucrător prost, cârpaciŭ; 2. *fig.* om netrebnic, vagabond.

ciohodar m. 1. odinióră mai marele peste încălţămintele Domnuluĭ; baş-ciohodar, întâiul camerier al palatuluĭ; 2. servitorĭ carĭ însoţeaŭ pe naltiĭ dregĕtorĭ, la Turcĭ; 3. slugă domnéscă, lăcheŭ.

ciolnac a. ciung, încordat (de vr'un membru al corpuluĭ).

ciolan n. 1. os cu măduvă, os mare şi viguros; 2. pl. obedile rótеĭ.

Ciolan n. mănăstire în judeţul Buzĕŭ, cu aer curat şi posiţiune frumósă.

cioltar n. pătură de cal cusută cu fire de aur. SIN. **arşa**.

ciomag n. 1. bĕţ lung şi gros; 2. lovitură cu ciomagul. SIN. **bâtă**.

ciomăgaş m. bătăuş.

ciomăgélă f. bătaie cu ciomagul.

ciomăgesc v. a bate cu ciomagul, a bate cumplit.

ciomofaiŭ n. ciumăfaie: *rachiŭ amestecat cu vitriol şi cu ciomofaiŭ* AL.

cióncă f. lulea scurtă: *şĭ aprinde cióncа* CN.

cióndă f. cértă.

ciondănesc v. a (se) certa pentru nimicurĭ: *ce tot mĕ ciondăneşce de geaba?* AL.

ciont n. tocit în vîrf saŭ pe de margini. V. ciunt.

ciopărţesc v. a tăia în bucăţĭ.

cioplesc v. 1. a tăia în lemn, a netedi cu rindéua; 2. a scobi figurĭ (grosolan); 3. *fig.* a subţia, a da cuĭva un lustru de omenie, a-l forma saŭ civilisa.

cioplit a. 1. dat la rindea, netedit: *lemn cioplit*; 2. sculptat: *chip cioplit*; 3. *fig.* cult: *om cioplit*.

cioplitor m. 1. ceĭ ce cioplesce lemnul saŭ pétra; 2. lucrător în ocne, care netedesce pereţiĭ de sare; 3. sculptor ordinar.

cioplitóre f. cuţit saŭ daltă de cioplit.

cioplitură f. resultatul cioplirii: 1. lucru cioplit; 2. surcele saŭ năschiĭ căduţe din cioplire.

cióră f. 1. pasere négră mai mică de cât corbul şi cu ciocul mai scurt; **cióră puciósă**, dumbrăvéncă; 2. *fam.* ţigan; 3. ca blestem: *fire-aĭ al ciórelor!*

ciorăiŭ v. a murmura (de ape): *rîurile ce ciordaŭ* EM.

ciorap m. încălţăminte de lână, bumbac saŭ mătase, ce acoperă piciorul şi gamba. SIN. **coltun**.

ciorbă f. 1. zémă gătită cu bucăţele de carne; 2. fig. *ciorbă lungă*, vorbire ce nu se mai sfîrşesce. SIN. **supă**.

ciorbagiŭ m. 1. odinióră comandantul unuĭ regiment de ieniceriĭ; 2. gospodar, om cu stare şi cu vadă.

ciorbalîc n. castron de ciorbă.

ciorchină f. mănunchiŭ de fructe

saŭ de florĭ purtate de acelaşĭ cotor: *ciorchină de strugurĭ.*

ciordesc v. a fura cu dibăcie fără a se simţi. Sin. **sterpelesc.**

cioreanr m. ţeran ce pórtă ciórecĭ.

ciórecĭ pl. năbrăgĭ ţerănescĭ fórte strîmţĭ din aba albă. Sin. **iţarĭ.**

cioresc a. ce ţine de cióră: *nĕmul cioresc.*

cioric n. şoric: *pielea prefăcĕndu-se în cioric ars* Cn.

ciormoiag n. *Bot.* grăul prepeliţeĭ.

ciornă f. ceea ce se scrie mai întâiŭ pe o hârtie spre a o copia apoĭ pe curat. Sin. **concept.**

ciorobară f. coţofană.

ciorobor n. larmă, gălcévă: *ciorobor pentru un topor.* Sin. **tura-vura.**

Cioroğârla f. 1. părĭŭ al Sabarulŭĭ; 2. mănăstire de maicĭ în jud. Ilfov.

ciorólcă f. cióră de pădure.

cioroiŭ m. 1. corb; 2. *fam.* ţigan.

cioropínă f. *fam.* porcla ţiganuluĭ.

ciorovălală f. cértă pe nimicurĭ.

ciorovăiesc v. a se certa, a face gălcévă pentru lucrurĭ de nimica.

ciorpac n. 1. plasă de pescuit; 2. strécurătóre de brânză.

ciórsă f. cuţit prost.

ciorsăiesc v. a tăia cu ferestrăul.

cioşmolesc v. a se sbate, a se svîrcoli: *ciosmolindu-se şi învîrtindu-se ca pe jăratec* Cn.

ciosvîrtă f. V. **cesvîrtă.**

ciot n. 1. trunchiŭ, buturugă: *lăsaţi-l'am în codru călare pe un ciot* An.; 2. nod de arbore.

ciotcă adv. grămadă: *albinele se adună ciotcă în pălărie* Cn.

cioturos a. noduros.

ciovică f. *Zool.* cucuvae.

ciovlică f. pasere din ordinul piciorónge1or, ce trăieşce pe margínile băltilor şi se hrăneşce cu insecte. Sin. **libuţ, nagât.**

cipaĭ pl. soldaţĭ indienĭ în serviciul Englesilor.

Ciparlu (**Timoteĭ**) m. canonic erudit şi filolog român, representantul şcóleĭ latiniste în Transilvania (1805—1887).

cipicĭ pl. cismuliţe saŭ botine.

Ciprlot m. locuitor din insula Cipru.

Cipru m. insulă în Mediterana, aprópe de Asia-Mică, cu cap. *Nicosia*; 230,000 loc. Cedată Angliei de Turcĭ la 1878. Vinurĭ renumite.

cipru m. chiparos (poetic): *cu ciprŭ verde-'ncinge antică fruntea ta* Es.

cir n. zémă de mămăligă. Sin. **terciŭ.**

cirac m. 1. om de casă, protegiatul cuĭva: *ciracii vornicului ajung boĭerĭ marĭ* An.; 2. ucenic.

circ n. 1. îngrădire unde se făceaŭ la cei vechĭ alergărĭ de caĭ, de care; 2. îngrădire circulară acoperită unde călăreţiĭ fac exerciţiile lor equestre.

circa adv. exprimă o aproximaţiune: cam, pe la.

Circasiu f. ţéră la N. de Caucas, aparţine Rusieĭ (**Circasian**).

Circe f. *Mit.* vrăjitóre vestită care prefăcu în purceĭ pe tovarăşiĭ lui Ulise.

Circovii-Marĭeĭ pl. douĕ sĕrbătorĭ băbescĭ: **Circovii de vară**, de la 17—20 Iulie; **Circovii de érnă**, de la 16—18 Ianuarie, dile rele de trăsnete şi vifore, numite şi *fulgerătórele.*

circul v. 1. a se mişca în cerc; 2. a se duce şi a veni: *sângele circulă*; 3. a nu sta locului: *circulaţi!* 4. a trece din mână în mână: *banii circulă*; 5. a se propaga, a se respândi: *a face să circule un manuscript.*

circular a. 1. care are forma unuĭ cerc; 2. care descrie un cerc: *mişcare circulară.*

circularĭ f. scrisóre adresată la diferite persóne pentru acelaşĭ scop.

circulaţiune f. 1. lucrarea de a circula, înlesnirea de a se duce şi a veni: *circulaţiunea trăsurilor*; 2. mişcarea sângeluĭ în drumu-ĭ prin corp; 3. mişcarea banilor saŭ a hârtiilor de comerţ: *bilet în circulaţiune.*

circulator a. privitor la circulaţiunea sângeluĭ: *aparat circulator.*

circumcid v. a opera circumcisiunea.

circumcis a tăiat împrejur.

circumcisiune f. ceremonie religiósă la Evreĭ şi Mahomedani: tăiere împrejur.

circumferenţă f. 1. *Geom.* linie curbă, ale cărei tóte punctele sunt

egal depărtate de un punct interior, numit centru; 2. îngrădire, ocolul unuĭ oraş; 3. suprafaţă exterióră a unuĭ corp în opositiune cu părţile centrale.

circumflex a. se dice de un accent, combinat din acut şi grav (^). În limba română circumflexul indică întunecarea luĭ *a* înaintea unĕĭ nasale saŭ licide: Român, pîrghie, stîlp.

circumlocuţiune f. ocol de vorbe: *autorul natureĭ* (adică D-dĕŭ). Sin. **perifrasă.**

circumnavigaţiune f. navigaţiune în jurul globuluĭ pământesc.

circumpolar a. care s'află împrejurul polilor: *mare circumpolară.*

circumscripţiune f. 1. lucrare de a circumscrie; 2. spaţiu circumscris, ceea ce limitézā întinderea corpurilor; 3. divisiune (administrativă, militară saŭ eclesiastică) a unuĭ teritoriu.

circumscris a. restrins, mărginit într'un mod precis.

circumscriŭ v. 1. a da limite; 2. *Geom.* a desena o figură în jurul alteia. Crn. **inscriŭ.**

circumspect a. care ia sémă la ce face. Sin. **discret, prudent.** Crn. **uşuratec, nesocotit.**

circumspecţiune f. calitatea persónei circumspecte. Sin. **prudenţă, reservă, discreţiune.**

circumstanţă f. 1. particularitate ce însoţesce un fapt, o scire: *circumstanţe atenuante, agravante*; 2. situaţiune actuală a lucrurilor: *trebuia luat mĕsurĭ după circumstanţe.* Sin. **împrejurare.**

circumstanţial a. care exprimă o circumstanţă saŭ indică o modificare: *complement circumstanţial.*

circumvalaţiune f. şanţ ce fac asediatorii în jurul tabereĭ, spre a opri comunicaţiunea cu exteriorul.

circumvecin a. situat prin apropiere, prin prejur: *sate circumvecine.*

circumvoluţiune f. rotire în jurul unuĭ centru comun.

circă f. turmă de vite marĭ.

circar m. vindĕtor de vite.

Circaica f. ţéră veche în Africa, între Egipt şi Numidia.

circeş m. 1. pom din fam. rosaceelor care face circeşe; 2. lemnul seŭ.

circéşă f. póma circeşuluĭ, a cărei carne e fórte zemósă; **circéşa lupuluĭ**, mătrăgună.

circeşar m. 1. luna în care se coc circeşele, Iunie; 2. alt nume dat bot-grosuluĭ.

circeşiŭ a. de colórea circeşelor.

ciric n. termen de hotărnicie: un sfert de stînjen. Sin. **cesvîrtă.**

Ciril şi **Metodiu** m. apostolĭ aĭ Slavilor (morţĭ la 869 şi 885), fraţĭ călugărĭ originarĭ din Salonic, traducătorĭĭ cărţilor liturgice în slavonesce.

cirilic a. privitor la apostolul Ciril; **alfabet cirilic**, literele slave inventate de Ciril în sec. IX. Aceste *buchĭ* saŭ *slove* aŭ fost întrebuinţate la noĭ până la 1860, când fură înlocuite cu alfabetul latin.

Cirimuş m. V. **Ceremuş.**

cirip! int. imită glasul puilor de păsărĭ.

ciripesc v. a cânta cu glas subţire şi puţin tare (ca puiĭ de păsărĭ).

ciripie f. sfórā roşie a dulgherilor; *ca pe ciripie*, în linie dréptă: *merse drept ca pe ciripie la stufăl cu florĭ* Isr.

ciripit n. lucrare de a ciripi.

ciripitor a. care ciripesce.

ciriş n. cocă de făină pentru lipit.

ciriteiŭ n. cer mic, tufă.

cirltiş n. pădure de cerĭ, tufărie.

cirviş n. V. **cereviş.**

cirtă f. 1. linie, trăsură de condeiŭ: *nici o cirtă*, nici o iotă; 2. clipă: *într'o cirtă de vreme* Isr.

Ciru m. regele Persieĭ, fiul luĭ Cambise, detronă pe moşu-seŭ Astiage, regele Medilor, fundă şi mări prin cuceririle sale imensul imperiu al Perşilor (620—529 a. Cr.).

cisalpin a. dincóce de Alpĭ (în raport cu Roma): *popóre cisalpine*; **Galia cisalpină**, nume dat de Romanĭ părţiĭ N. a Italieĭ (Piemontuluĭ şi Lombardieĭ); **Republica cisalpină**, organisată de Bonaparte în 1797 cu cap. Milano: deveni regatul Italieĭ (1805). Crn. **transalpin.**

ciselator m. lucrător saŭ artist care ciselézā.

ciselez v. 1. a lucra cu dalta, a scobi; 2. a săpa figurĭ în metale.

cişit n. 1. asortiment de mărfurĭ; 2. vîndare, desfacere.

cislă f. 1. repartisarea contribuțiunilor; 2. cotisațiune.

Cislău n. sat în Buzeŭ cu o mănăstire și cu ruine vechĭ.

Cisleitania f. care e dincóce de Leitha: nume sub care e desemnată Austria, în opositiune cu Ungaria, numită *Transleitania*. V. **Austria**.

cisluiesc v. 1. a taxa dările; 2. a se înscrie între contribuabilĭ; 3. a se cotisa.

cismă f. încălțăminte de piele ce acopere piciorul până la genuchĭ. Sin. **ciobotă**.

cismar m. 1. cel ce face cisme; 2. cel ce face orĭ-ce fel de încălțăminte. Sin. **ciobotar, pantofar**.

cismărie f. 1. meseria cismarulŭĭ; 2. prăvălia sa.

cișmea f. fântână făcută cu mâna omuluĭ. Sin. **șipot**.

Cișmegiŭ n. lac și grădină mare în București, înființate pe locul grădinilor unuĭ bogat fântânar.

cismuliță f. cismă femeiască, botină.

Cisnădia f. orășel ardelenesc, în comitatul Sibiuluĭ, cu o fabrică de postav.

cispadan a. dincóce de Padu (în raport cu Roma): *Galia cispadană*. Grm. **transpadan**.

cisrenan a. dincóce de Rin (în raport cu Franța).

cisternă f. reservoriu unde se strînge apa de ploĭ. Sin. **hazna**.

cistic a. *Med.* relativ la bĕșica udulŭĭ.

cistită f. inflamațiunea bĕșicĕĭ.

cistotom n. instrument de tăĭat bĕșica, când se face operațiunea pietreĭ.

cit n. o stambă: *macat de cit*.

citadelă f. fortărĕță ce apĕră un oraș. Sin. **cetățue**.

citanie f. 1. citire de rugăciunĭ; 2. *fig.* citire monotonă.

citareț f. un fel de alagea: *cu anteriŭ de citareț*. Ar.

citațiune f. 1. ordinul și actul, prin care se somézĕ de a compare înaintea tribunaluluĭ; 2. pasagiu luat dintr'un autor.

Citera f. azĭ *Cerigo*, insulă în Archipelag, la S. Greciеĭ, celebră în vechime prin cultul Venereĭ.

citerior a. care s'află dincóce, din spre partea nóstră.

Citeron n. munte în Atica și Beoția.

citesc v. 1. a cunósce literele alfabetuluĭ și a sci să le împreune în vorbe; 2. a percurge cu ochiĭ sau a rosti cu glas tare un text tipărit sau scris: *citesc ziare*; 3. *fig.* a pĕtrunde ceva întunecos sau ascuns: *privirea lui citește în sufletele omenești* Em.; 4. a ghici, a descoperi: *citesc în ochiĭ sei*.

citeț a. ce se póte lesne citi: *scrisóre citeță*. Sin. **lisibil**. || m. cititor în biserică. Sin. **anagnost**.

citez v. 1. a chemà să compară înaintea unuĭ tribunal; 2. a raporta un pasagiu dintr'un autor: *citez pe Virgiliu*; 3. a semnala, a desemna: *citez ca model*.

citire f. 1. lucrare de a citi și resultatul eĭ; 2. arta de a citi: *il învață citirea*. Sin. **lectură**.

citis m. arbust din clasa leguminóselor. Sin. **bobițel**.

citit a. *fig.* instruit: *om citit*. || n. citire: *cititul și scrisul*.

cititor m. cel ce citește: *cititor de stele*, astrolog. Sin. **lector**.

citrat n. sare formată prin combinarea aciduluĭ citric cu o basă.

citric a. **acid citric**, ce se extrage din zémul de lămâĭe.

citură f. V. **ciutură**.

ciubeică f. lulea próstă.

ciuběr n. vas cu douĕ tórte de cărat apă, de muls lapte sau de pus lături. Sin. **hârdău**.

Ciuběr-Vodă m. sau **Ciupor**, general ungur, fu Domnul Moldoveĭ numaĭ câte-va ḑile (1451). Despre el legenda spune că ar fi fost mâncat de guzganĭ.

ciubótă f. V. **ciobótă**.

ciubuc n. 1. lulea orientală cu țĕvă lungă și cu imamea de fildeș: *ciubuc de iasomie*; 2. dungă sau vargă ce zidarii trag pe pereții orĭ tavanurĭ.

ciubucărie f. ciubucele uneĭ case.

ciubucciŭ m. 1. odinióră slugă domnéscă, însărcinată a umplea și a aprinde ciubucul lui Vodă; 2. negustor de ciubuce.

Ciuc n. 1. comitat și oraș în Transilvania, aședate pe stânga Oltuluĭ; 2. Ciucul-Mare, oraș industrial în comitatul Tîrnaveĭ marĭ.

ciucă f. țintă (*fig.*): *țĕranul e o ciucă a bătăilor*.

ciuciulete m. 1. burete poros și comestibil, de formă conică; 2. un fel de prăjitură din făină. Sin. **sbîrciog**.

ciucure m. împletitură din mătase, lână sau bumbac, cu care se împodobesc marginile hainelor, mobilelor, draperiilor etc.

ciudă f. 1. mirare (învechit): *toți rămaseră încremeniți de ciudă* Ob.; 2. mâhnire amestecată cu mânie: *în ciuda lui*; 3. necaz: *mi-e ciudă, cum de vremea să mai trécă se 'ndură* Em.

ciudat a. de mirare, curios: *om ciudat, lucru ciudat*. Sin. **bizar, straniu**.

ciudățenie f. întîmplare, purtare ciudată. Sin. **capriciu**.

ciudesc v. 1. a se mira: *se ciudea de atâta întârziere* Isp.; 2. a se necăji: *mĕ ciudeam cum de nu vine căruța* Isr.

Ciudomir n. vîrf de munte în județul Bacăŭ, la hotarul către Ardél.

ciuf n. smoc de pĕr. || a. 1. cu pĕrul în sus, nepieptĕnat: *cu chica ciuf*; 2. sbîrlit: *o épă ciufă* Pann. V. **cioc**.

ciufulesc v. 1. a trage de pĕr; 2. a se lua de pĕr, a se încăĭera.

ciugulesc v. 1. a mânca ciupind cu ciocul (se ḑice de paseri); 2. a mânca fără poftă, luând bucățĭ fórte micĭ în gură; 3. *fig.* a se săruta (de tinerĭ îndrăgițĭ).

ciuhurez m. un fel de cioc sau cucuvaie, care vinézĕ nópteа.

ciul a. cu urechile ciuntite: *óie ciulă*. || n. jurubiță, scul.

ciulamă f. mâncare din făină fértă cu lapte și cu unt, la care se adaogă și bucățele de puiŭ de găină.

ciulea f. sucitură de foĭ de tutun.

ciulesc v. a ținea urechile drept în sus (vorbind de caĭ, de măgarĭ și de catîrĭ).

ciulin m. 1. arboraș spinos și cătărător; 2. pl. bucățele de aluat frămîntat cu ouĕ și prăjit în unt.

ciulină f. plantă spinósă din familia rosaceelor, obicinuit cătărătóre. Sin. **colțan**.

ciulit a. cu urechile ridicate (de caĭ). Grm. **blejit**.

ciumă f. 1. bólă contagiósă și epidemică, care face multe victime; 2. *fig.* fată sau femeie peste mĕsură de urîtă, ceva nesuferit sau urgisit.

ciumăfae (*ciuma fetei*) f. *Bot.* laur. V. **ciomofaiă**.

ciumare f. plantă leguminósă ce se lua ca diuretic și ca vermifug.

ciumat a. molipsit sau atacat de ciumă.

ciumlec n. un fel de ghiveciŭ pus într'o ólă și copt înădușit.

ciump n. trunchiul uneĭ ramurĭ de copac tăĭat.

ciumpav a. ciont (din ruptură sau tăĭetură): *códă ciumpavă, picióre ciumpave*.

ciumpăvesc v. 1. a scurta, a rupe ca să se scurteze; 2. a șchiopĕta, vorbind de caĭ.

ciumur n. tencuială.

ciumurluiesc v. 1. a tencuì; 2. *fig.* a obosì, a strădănuì.

ciung a. lipsit de o mână sau de un braț. Sin. **ciolac**.

ciunt a. scurtat (de urechĭ sau de códă). V. **ciont**.

ciuntesc v. 1. a trunchia un membru al corpuluĭ (códa caluluĭ, córnele vitelor, urechile câineluĭ); 2. a tăĭa vîrful, a scurta stricând. Sin. **știrbesc**.

ciuntit a. trunchiat, tăĭat, scurtat: *códă ciuntită*.

ciuntitură f. resultatul ciuntirĭĭ: lucru ciuntit, știrbitură.

ciupag n. cămășuță înfloratá a țĕrancelor.

ciupercă f. familie de plante criptogame carĭ cresc repede: unele dintr'însele sunt bune de mâncat, iar altele veninóse: *jaf (pagubă) în ciupercĭ*, atâta rĕŭ!

ciupesc v. 1. a strînge pielea între dégete; 2. a înțepa cu ciocul (vorbind de paseri); 3. a lua câte puțin din bucate; 4. a fura. Sin. **pișc**.

ciuplt a. cu bube de vĕrsat.

ciupltură f. 1. fapta ciupirĭĭ și efectul eĭ; 2. semn sau bubă de vĕrsat.

Ciupria f. oraș industrial în Serbia, lângă Morava.

ciur n. 1. unéltă de piele cu gă-

uri mai mari de cât la sita, spre a cerne grâu, orz: *trecut prin ciur și prin dârmon*; 2. un fel de gherghef: *cosea la ciur*; 3. un fel de colivie pentru pasări (de obiceiŭ pentru prepelițe).

ciurar m. cel ce face saŭ vinde ciururi.

ciurecar m. cel ce vinde ciurechiuri.

ciurechiŭ n. plăcintióră cu brânză.

ciurică f. sărbătóre bătrânéscă (15 Iulie). V. **circovii**.

ciuruc n. rămășiță de lepădat, drojdie (*fig.*): *ciurucuri de oștire* Isp.

ciurui v. 1. a cerne cu ciurul; 2. a curge ca dintr'un ciur: *apa ciuruia din țeve aurite* Isp.; 3. a face găuri mari (de haine).

ciuruit n. lucrare de a cerne cu ciurul: *ciuruitul grâunțelor*.

ciuruitor m. cel ce ciuruește grâne.

ciuș n. chiomb, șașiŭ: *o găinușe ciușă* Isp.

ciușcă f. lovitură cu palma.

ciușdesc v. 1. a se speria (de cai saŭ de asin); 2. a se pune jos, vorbind de asin.

ciut a. lipsit de córne.

ciută f. 1. parte femeéscă a cerbului; 2. féră mai mică de cât cerbul cu córne turtite și dințate: *ciute sprintene de munte* Em.

ciutac a. prost, nerod. || m. pl. **Ciutaci**, porecla Turcilor, mai ales a celor din Dobrogea: *tot felul de Ciutaci năpădesc satele* Isp.

ciutură f. gălétă de scos apă: *lumea e ca un puț cu două ciuturi* Al.

civic a. cetățenesc: *datorii, virtuți civice*; **coróně civică**, cunună de stejar dată, la Romani, celui ce scăpase viața unuĭ cetățén.

civil a. 1. privitor la cetățeni: *societate civilă*; **résboiŭ civil**, luptă fratricidă între cetățenii aceleiași țări; 2. în opozițiune cu militar și une-orí cu eclesiastic: *autorități civile*; 3. în opozițiune cu criminal: *codice civil*; **drepturi civile**, cari apără interesele individuale; **parte civilă**, care reclamă daune interese; **stare civilă**, faptul de a fi major saŭ minor, flăcău saŭ însurat; registrele stării civile coprind actele de nascere, de căsătorie și de mórte: *primarii sunt ofițerii stării civile*; **căsătorie civilă**, cea săvârșită de ofițerii stării civile; **înmormântare civilă**, fără vr'o ceremonie religióșă. || m. cel ce nu e nicĭ militar, nicĭ preot: *un civil*.

civilisațiune f. 1. starea omuluĭ civilisat: *binefacerile civilisațiunii*; 2. înaintarea omenirii: *progresele civilisațiunii*. Sin. **cultură**. Cnt. **barbarie**.

civilisator a. și m. care civilisézŭ.

civilisez v. a face sociabil, a îmblândi moravurile.

civism n. zelul unuĭ bun cetățén pentru interesele țérii sale.

civit a. și n. albastru închis. Sin. **indigo**.

Civitta-vechia f. oraș în Italia, port pe Mediterana: 15000 loc.

Cizic n. oraș celebru pe cósta sudică a Propontidei, în Asia-Mică.

clăbuc m. 1. bășică de apă saŭ de săpun: *se véd satele perdute sub clăbuci albiĭ de fum* Al.; 2. spumă: *făcênd clăbuci la gură*.

clăbucesc v. a face clăbuci: *clocotul lor aprig clăbucind, fierbênd în spume* Al.

Clăbucet n. culme a Carpaților prin județul Prahova, separă basinul Ialomițeĭ de al Siretuluĭ.

clac n. pălărie bărbătéscă ce se póte turti și purta sub braț.

clacă f. 1. odinióră dilele de muncă gratuită, ce șerbul și țăranul eraŭ datorĭ a face Domnuluĭ, boierilor saŭ călugărilor: ea purta în Moldova numele de *boierese* și în Ardél cel de *robotă*. Claca a fost desființată în 1864, odată cu improprietărirea țăranilor; 2. **lucru de clacă**, gratuit; *fig.* fără tragere de inimă, ordinar, prost; **vorbă de clacă**, vorbă deșértă, séacă; 3. muncă ce fac sătenii în sărbători micĭ ca o facere de bine; 4. ședétóre unde se lucrézŭ și se petrece în acelașĭ timp.

clăcaș m. țéran așezat pe o moșie domnéscă, boiéréscă saŭ mănăstiréscă. Clăcașiĭ plătiaŭ proprietaruluĭ în muncă chiria pământuluĭ, pe care locuiaŭ și din care se hrăniaŭ.

cladă f. grămadă: *de albe oseminte o cladă tristă, rece* Al.

clădărie f. 1. massă, grămadă: *clădărie de porumb*; 2. fig. *clădărie de bunătățĭ*.

clădesc v. 1. a construi adunând materiale; 2. *fig.* a dispune părțile: *clădesc o poemă, o teorie*; 3. a face claie de fin, orz, grâu: *clădesc finul în stoguri, grâul în snopi*; 4. *fig.* a grămădi: *clădind movilĭ de leșuri sub sdrăvĕnul topor* Al. Sin. **edific, zidesc**. Cnt. **dărâm, distrug**.

clădire f. 1. lucrare de a clădi și efectul eĭ: construcțiune, edificiu; 2. fig. *clădiri de visuri nalte* Al.

Cladova f. numită de Turcĭ **Feth-Islam**, oraș întărit și comercial în Sérbia, pe Dunăre, în fața Severinuluĭ, așezat într'o posițiune frumósă.

claie f. grămadă mare de fin saŭ de paie de formă conică: *din snopi se face claie*; **claie peste grămadă**, unul peste altul, arababurĭ. Sin. **stog, șiră**.

Clain m. V. **Klein**.

clampă f. clanță ușeĭ: *când aud ca sună clampa* Em.

clămpănesc v. 1. a clănțăni: *clămpănesc din dinți*; 2. a tremura puțin (de bătrânețe); 3. a dârdâi: *de geaba mai clămpăneam eŭ din gură* Cn.; 4. *fig.* a murmura: *când clămpăneam ceaslovul*.

clan n. trib format de un număr óre-care de familiĭ (în Scoția și în Irlanda).

clăncănesc v. 1. a clămpăni, a face sgomot cu clampa; 2. a face sgomot ciocnindu-se, vorbind de arme. Sin. **clănțănesc, zăngănesc**.

clăncănit n. sgomotul ce fac armele și unele corpurĭ sonore, ciocnindu-se.

clăncănitóre f. instrument din două óse saŭ din două bucățĭ de lemn, ce le facem să résune, ciocnindu-le între degete.

clandestin a. care se face pe ascuns, mai ales în contra legilor saŭ a moraleĭ. Cnt. **public**.

clăngăit n. clăncănit: *clăngăitul paloșelor* Bălc. Sin. **zăngănit**.

clanț n. *fam.* gură: *țineă clanț cu orĭ-ce advocat* Al.

clanță f. 1. fierul saŭ limba de fier de la broșca ușiĭ, care o ține închisă; 2. *fig.* flecar, guraliv: *ce clanță de femee*.

clănțănesc v. a lovi tare și des clanța ușiĭ: 1. a toca dinții în gură de frig; 2. *fig.* a flecări într'una; 3. a lătra cu cățeiĭ micĭ. Sin. **dârdâiŭ**.

clănțănit n. lucrare de a clănțăni și efectul eĭ.

clap! int. exprimă sgomotul unuĭ lucru ce plesnesce, al unuĭ corp ce cade.

clapă f. 1. ciocănel de piano saŭ de alt instrument musical; 2. capac mic care se ridică și se lasă cu ajutorul uneĭ córde, la flaute, tulumbe etc. Sin. **supapă**.

clăpăug a. plecat în jos: *avea nisce urechĭ clăpăuge* Cn.

clapcă f. cursă: *nu dete în clapcă* Isp. Sin. **clupsă**.

clapon m. cocoș îngrășat pentru bucătărie.

clar a. 1. luminos, strălucit: *ca marmura de clară* Em.; 2. ce s'aude bine: *sunet clar*; 3. ce se înțelege ușor: *vorbă clară*; 4. care pricepe bine: *spirit clar*. Cnt. **obscur, confus**.

clarific v. a limpedi. Cnt. **turbur**.

clarin n. un fel de trompetă militară cu sunetul clar și pătrundétor.

clarinetă f. instrument de muzică de lemn, cu țévă de înbucat.

claritate f. calitatea lucruluĭ clar saŭ limpede: *claritatea ideilor, a stilului*. Cnt. **obscuritate, confusiune**.

clar-obscur n. termin de pictură: mod de a se distribui lumina și umbra într'un tablóŭ.

clasă f. 1. ordine după care se rînduiesc, se distribue persónele saŭ lucrurile; 2. rang stabilit între ómeni prin neegalitatea condițiunilor: *clasele societății*; 3. rang atribuit după importanță, merit, confortabil: *secretar de clasa a doua, vagon de clasa a treia*; 4. în sciințele naturale: subdivisiunea uneĭ reuniri de ordine; 5. divisiuni între cari se repartisézŭ școlariĭ: *clasă de 30 de elevĭ*; 6. școlariĭ din aceeașĭ clasă și sala unde se adună.

clasare f. 1. lucrare de a clasa saŭ a aședa cu ordine; 2. starea lucruluĭ clasat.

clasez v. 1. a distribui în clase; 2. a pune într'o ordine óre-care; 3. a indica clasa căreia aparține un lucru.

clasic a. 1. destinat a fi citit în clase: *autorĭ clasicĭ, opere clasice*; 2. se dice despre scriitorii și scrierile ce se propun ca modele perfecte, ca au-

toritățĭ; 3. ce ține de anticitatea greco-romană și, în opoziție cu romantic, de scriitorii cari urmézĭ vechile regule de compoziție literară; 4. care excelézĭ, ce póte servi de model: *Anglia e țĕra clasică a libertățiĭ.*

clasicism n. sistemă de critică, care se basézĭ pe o admirațiune exclusivă a operelor clasice antice și a celor moderne scrise după normele lor. Ctr. **romantism.**

clasicitate f. operele autorilor clasicĭ, ideile și modul lor de expresiune.

clasific v. a face, a stabili clasificațiuni.

clasificațiune f. V. **clasare.**

clătăresc v. a clăti de repețite orĭ: *oŭă clătări plosca bine* Cn.

clătesc v. 1. a sguduĭ, a clătina: *a lumiĭ țemelie se mișcă, se clătesce* Gn. Az.; 2. a mișca din loc, a strămuta: *'și clătĭ tabĕra cu multă greutate* Bălc.; 3. (sens obicinuit astădĭ) a curățĭ spĕlând și frecând: *clătesc sticla, paharele, gura;* 4. a limpedĭ rufele în cea din urmă apă.

clatin v. 1. a mișca într'o parte și într'alta: *vêntul clatină frunzele;* 2. a da din cap; 3. a sta să cadă: *trestia se clatină.*

clătinătóre f. légăn de clătinat.

clătinătură f. mișcare șovăitóre.

clătit n. 1. lucrare de a clătĭ; 2. resultatul clătirĭĭ vaselor.

clătită f. plăcintióră subțire cu dulceță. Sin. **scovardă, uscățea.**

Claudiŭ m. 1. nume a doĭ împĕrațĭ romanĭ: Claudiŭ I (**Tiberiu**), bărbatul Mesalinei și al Agripinei, otrăvit de acésta din urmă (41—54). || Claudiŭ II, bun general, bătu pe Goțiĭ în Mesia (268—270); 2. (**Apiu**), censorul care construi calea Apiană (312 a. Cr.).

clausă f. dispoziție particulară a unuĭ act particular saŭ public.

claustral a. ce ține de un claustru: *existență claustrală.*

claustrațiune f. lucrare de a închide într'un loc strimt, a sequestra.

claustru n. mănăstire de maicĭ, maĭ ales la catolicĭ.

clavecin n. instrument de muzică cu córde de metal și claviatură, adĭ înlocuit cu piano.

claviatură f. șir de clape la un piano saŭ orgă.

claviculă f. fie-care din cele două ósse cari unesc partea superióră a umĕruluĭ cu pieptul, numită popular *lingura pieptului.*

clavir n. clavecin.

Cleant m. filosof stoic, discipolul lui Zenon (sec. III a Cr.).

clefăiesc v. 1. a lătra țipând (de cățel); 2. a mesteca încet (cum fac prunciĭ și moșnegiĭ fără dințĭ).

cleft m. 1. haĭduc, la Grecĭĭ moderni; 2. numele muntenilor liberĭ din Olimp saŭ din Pind, cari adesea călcaŭ prădând satele și orașele învecinate.

cleios a. lipicios ca cleiul.

cleiŭ n. 1. materie lipicióșă întrebuințată de tîmplarĭ pentru a împreuna scândurĭ saŭ de păsărarĭ pentru prinderea pasĕrilor; 2. grăsime din urechĭ.

clematită f. plantă cățărătóre din familia renunculaceelor, cresce cu prisosință pe lângă gardurĭ și prin pădurĭ. Vulgar se numesce *curpen-de-pădure* și *viță-albă.*

Clement m. 1. numele a 14 papĭ: Clement VII, excomunică pe Henric VIII din causa divorțuluĭ seŭ cu Caterina de Aragon (1523—1534). || Clement XIV, desființă în 1773 ordinul Iesuiților (1769—1774); 2. (**din Alexandria**), ilustru părinte al Bisericeĭ, fu maĭ întâiŭ filosof păgân (mort în 217).

clemență f. virtute ce consistă într'o iertă ofensele și a modera pedepsele. Ctr. **severitate.**

clĕn m. pescișor de rîurĭ.

cleșciŭ n. 1. cârlig, nod; 2. *fig.* șicană, subtilitate.

Cleobul m. unul din cei 7 înțelepțĭ aĭ Greciei (sec. VI a. Cr.).

Cleomene m. nume a 3 regĭ spartanĭ (519—223 a Cr.).

Cleon m. orator grec, capul democrațieĭ ateniene, învins și ucis la Amfipole (422 a. Cr.).

Cleopatra f. regina Egiptuluĭ, învinsă de Octaviu, se ucise înțepându-se cu o aspidă (67—30).

clepsidru n. orologiu de apă, cu care cei vechĭ mĕsuraŭ timpul.

cler n. corpul clericilor uneĭ biserici saŭ al uneĭ țĕrĭ.

clericŭ m. cel ce a îmbrățișat cariera eclesiastică: *încet, adâncŭ rĕsună cântările de clericĭ* Em.

clerical a. 1. ce ține de cler; 2. care este favorabil dominațiuniĭ clerului: *partidul clerical.*

clericalism n. partidul clerical, opiniunile clericale.

Clermont-Ferrand n. oraș în Franța cu 50.000 loc. Patria luĭ Pascal. Catedrală frumósă. Papa Urban II predică aci prima cruciată (1096).

cleron n. trîmbiță cu sunetul pătrunzĕtór: *se aud cleronurile vînătorilor* Al.

cleștar numele popular al cristalului artificial.

clește m. 1. unéltă de fier spre a ținea tare strîns saŭ pentru a smulge cuie, copcĭ, pĕr; 2. ghiarele racului.

cleștet n. încleștare (poetic): *se string, se prind cu ură în cleștet infernal* Al.

clevetă f. calomnie: *să se feréscă de bîrfelĭ și clevete* Isp.

clevetesc v. 1. a mesteca din gură, a mesteca încet (Sin. **clefăiesc**); 2. *fig.* a vorbi rĕŭ de cine-va. Sin. **defaim, ponegresc.**

clevetitor a. și m. care clevetesce.

clic n. rîs sgomotos. Sin. **hohot.**

clică f. societate de ómenĭ puțin onorabilĭ. Sin. **gașcă.**

client m. 1. pleheŭ pus sub patronagiul patricienilor, la Romanĭ; 2. cel ce încredințézĭ afacerile sale unuĭ advocat, cel ce se folosesce de îngrijirile unuĭ medic, cel ce cumpĕră într'o prăvălie.

clientelă f. 1. clienții unuĭ patron saŭ patrician la Romanĭ; 2. toțĭ clienții unuĭ advocat, medic, comerciant.

climă f. 1. stare atmosferică proprie uneĭ regiunĭ: *climă caldă, rece, uscată, umedă;* 2. țĕră, ținut sub raportul temperatureĭ: *a schimba clima.*

climaterlc a. 1. privitor la climă; 2. *Med.* se dice de unele epoce în viața omuluĭ, când supravin marĭ schimbărĭ în organism.

climatologic a. relativ la climatologie.

climatologie f. studiul diferitelor clime.

clin n. petec de pânză ce se pune la mâneca cămășeĭ: *nicĭ în cliu, nicĭ în mânecă;* 2. petec triunghiular la pólele rochiloř. Sin. **pavă.**

clină f. inclinațiune, poziție oblică.

clinchet n. sunet de clopote saŭ de arme: *în văzduh voios rĕsună clinchete de zurgălăĭ* Al.

clinciŭ n. V. **clenciŭ.**

clinică f. 1. învĕțămîntul medicinei lângă patul bolnavilor: *curs de clinică;* 2. edificiu unde se învață a cunósce și a îngriji pe bolnavĭ.

clintesc v. a mișca din loc, a face o mișcare: *tot turnul s'a clintit* Gn. Al.

Clio f. *Mit.* musa istoriei.

clipă f. 1. mișcare repede prin care s'apropie și se depărtézĭ pleopele; 2. fórte scurt interval: *într'o clipă;* fig. *lumea asta 'ntrĕgă e o clipă suspendată* Em. Sin. **moment.**

clipélă f. clipă trecătóre.

clipesc v. 1. a închide ochiĭ pe jumătate, a lăsa și ridica des pleopele: *ca un ochiŭ roș de bălaur ce adôrme și clipesce* Al.; 2. *fig.* a se mișca repede și involuntar: *ale rîurilor ape ce clipesc fugind în ropot* Em.

clipire f. clipită: *nălucă este omul și viața o clipire* Al.

clipiș adv. într'o clipă: *pe sub stea trece clipiș* Az.

clipită f. clipă de ochiŭ, moment.

clipocélă f. ațipire ușóră.

clipocesc v. a adormi pe jumătate: *clipocind mereŭ din gene* Cn.

clironom m. moștenitor.

clironomie f. moștenire.

clironomisesc v. a moșteni (învechit).

clros n. cler (formă arhaică).

clisă f. 1. un fel de pământ galben și lipicios; 2. noroiŭ, mocirlă. Sin. **argilă.**

clișăgiu n. reproducere în plăci metalice a caracterelor tipografice și a gravurelor în relief.

clișeŭ n. 1. planșă tipografică cu caractere imobile; 2. probă fotografică fixată pe o placă de sticlă; 3. *fig.* frasă de-a gata, ce se repetă. Sin. **stereotip.**

clișez v. a face un clișeŭ, turnând plumb și antimoniu într'o întipărire luată de pe o pagină com-

pusă în caractere mobile, ceea ce dă o planșă cu același relief cu însești literele. Sin. **stereotipez.**

clisos n. mocirlos: *pământ clisos.*

clistir n. 1. medicament licid de introdus în părțile interne ale corpului; 2. un fel de pilnie lungă de introdus clistire.

Clisura (Vlaho) f. orășel în Macedonia cu 8000 loc., în mare parte Români.

Clitemnestra f. *Mit.* soția lui Agamemnon, mama lui Oreste și a Ifigeniei. Ea își omorî bărbatul la întoarcerea sa din războiul Troiei și fu ucisă de fiu seu Oreste.

cliváglu n. 1. divisiune regulată a corpurilor cristalisate de alungul unor suprafețe; 2. despicarea unui diamant sau cristal după încheeturile sale naturale.

cloacă f. 1. canal sub pământ pentru scurgerea murdăriilor; 2. lac necurat și nesănătos.

clocesc v. 1. a sta pe ouă spre a le încălți și a scóte pui (vorbind de păsări); 2. *fig.* a sta locului a lene, a nu face nimic: *clocesc tótă diua lângă vatră*; 3. *fig.* a pândi, a fixa: *fără mă clocesc cu ochii roșĭ de foc* Al.; 4. *fig.* a pregăti în taină, a urzi ceva rĕŭ: *clocesc planuri rele*; 5. a putredi, vorbind de ape stătătóre.

clocociov m. *Bot.* brustan.

Clocociov n. mănăstire în jud. Oltu la S. de Slatina.

clocot n. bășicĭ de aburĭ ce crapă la suprafața unui licid în fierbere.

clocoțel m. curpen de pădure: *sub tufe de clocoțel.*

clocotesc a. 1. a fierbe în clocote; 2. *fig.* a resuna cu putere: *urlă dălul, clocotesc* Al.

clocotici pl. 1. *Bot.* sânger sau salbă-móle: *frunză verde clocotici*; 2. un fel de flanelă cu care țĕranii își înfășură picĭórele până la genuchĭ.

clocotitor a. ce clocotesce: *marea clocotitóre.*

Clodiu m. tribun al poporului, făcu să se exileze Cicerone și fu ucis de sclavii rivalului seŭ Milone (52 a. Cr.).

Clodomir m. cel mai mare dintre fiĭ lui Clovis, rege din Orleans (511—524).

cloanc! int. care imităză strigătul găinei, când va să clocéscă, saŭ cântecul lugubru al ciórelor.

cloncan m. puiŭ de corb, cioroiŭ.

cloncănesc v. 1. a cânta, vorbind de cloșcă; 2. *fam.* a cărăi, a flecări; 3. a croncăni.

clondir n. sticlă cu gâtul scurt și strimt.

cloț n. cioc, vorbind mai ales de al păsĕrilor răpitóre: *paserĭ cu cloțurĭ de fier.*

clónță f. babă fără dinți, vrăjitóre bĕtrână. Sin. **știrbă.**

cloțan n. stâncă ținguiată: *sare capra negră din cloțan în cloțan* Pann.

cloțar m. alt nume dat botgrosului, păsere cu cloțul mare.

clopot n. 1. instrument de metal, mai ales de bronz, de formă conică, înăuntrul căruia atîrnă o limbă de fier ce sună; 2. sunetul clopotului; 3. mașină în care cufundătorul póte sta și respira cât-va timp pe fundul mărĭi.

clopotar m. 1. turnător de clopote; 2. cel ce tócă și trage clopotele; 3. berbecele dinaintea turmei, cu clopotul de gât.

clopoțel m. 1. clopot mic; 2. pl. flóre mică în formă de clopoțel. Sin. **mărgăritărel.**

clopotniță f. turnul bisericeĭ unde sunt atîrnate clopotele.

clor n. V. **chlor.**

Cloșani pl. plaiŭ în jud. Mehedinți, punct de trecere peste munții în Transilvania. Aci fu vătaf de plaiŭ Tudor Vladimirescu.

Cloșca (Ión Órga) m. iobag din comuna Cărpeniș, al doilea cap al revoluțiunii române din Ardél, executat în 1785, la vîrsta de 37 de anĭ.

cloșcă f. 1. găină care clocesce saŭ are puĭ; 2. **cloșca cu puĭ,** numele popular al constelațiunii pleiadelor și al tesaurului de la Petrósa.

closet n. loc destinat trebuințelor naturale.

cloț n. drugulețcu ce légă oiștea de jugul căruluĭ.

Clotar m. nume a 4 regĭ aĭ Franței (511—719).

Clovis m. nume a 3 regĭ francĭ, dintre carĭ Clovis I (481—511) fu adevĕratul fundator al monarchieĭ francese.

clovoț m. pesce numit obicinuit chefal.

clown m. 1. personagiu grotesc, în farsa englesă; 2. caraghios care face scamatoriĭ și pozne în circurĭ.

club n. 1. reunire politică; 2. asociațiune de persóne, urmărind același scop: *jockey-club.*

clubist n. membrul unuĭ club.

clucer m. 1. odinióră Marele Clucer, care supraveghia cămările domnești și cumpĕra provisiunile trebuincióse armatei; **Clucer de arie,** mai marele peste magaziile de fin și orz; 2. rang de boierie.

clupsă f. cursă de șorecĭ.

Cluș n. numit de Ungurĭ Kolozsvár și de Nemțĭ Klausenburg, comitat și oraș însemnat în Transilvania pe Someșul mic: 30,000 loc. Mine de sare. Universitate (fundată în 1873), Museŭ, Observatoriu astronomic. Patria lui Mateiŭ Corvin.

cnéz m. principe rus. V. **chinez.**

Cnid n. vechiŭ oraș în Asia-Mică, unde se afla un templu faimos al Venerei.

cnut n. 1. curele ferecate cu plumb, cu care se bătĕnesce în Rusia; 2. bătaie cu cnutul.

conețiune f. constrîngere juridică. Sin. **coercițiune.**

concusat a. care e acusat de participare la un delict.

condjutor m. adjunctul unuĭ prelat (la Catolicĭ): *coadjutor de episcop.*

confor m. cel ce aședă pĕrul, care gătesce la cap. Sin. **friser.**

coafură f. 1. gătélă de cap; 2. gătélă la cap după obiceiul locului. Sin. **conciu, frisură.**

coagulațiune f. acțiune prin care se închiagă și starea lucrului închiegat: *coagulațiunea sângelui.*

coagulator n. V. **chiag.**

coalisat m. cel ce a făcut o coalițiune: *coalisații invadară Franța în 1814.*

coalisez v. a forma o coalițiune.

coalițiune f. 1. reunirea mai multor partide, alianța mai multor puterĭ; 2. înțelegere între mai multe persóne pentru un scop ilicit.

coasociat m. negușător asociat cu mai mulțĭ alțiĭ.

cobăi pl. paserĭ de curte. Sin. **óre.**

cobăit a. moleșit, trândav: *băiat cobăit și leneș* Cn.

cobaiŭ m. mamifer roditór, numit și *porc de India.*

Cobălcescu (Gr.) m. geolog român, profesor la Universitatea din Iași (mort 1892).

cobalt n. metal alb, vîrtos și fărămicios, servind a albăstri sticla.

cobe f. 1. pasere care menesce a rĕŭ: *ca cobea ce 'ngână un cânt de veselie* Es.; 2. bóla găinilor ce le acopere limba cu o pelită vîrtósă și din pricina căreia nu pot bea și cânta (Sin. **țîfnă**); 3. *fig.* pinză rea, om ursuz: *paserĭ cobe sbóră* Es.

cobesc v. a meni a rĕŭ, a prevesti o nenorocire.

cobĕț m. *Zool.* porumbar saŭ uliul găinilor.

Cobia f. 1. părĭu al Sabaruluĭ; 2. plasă în jud. Dîmbovița cu reședința în Găiești.

cobilă f. partea plugului pe care se rĕzémă grîndeiul.

cobiliță f. 1. lemn încovoiat de cărat apă cu doniță; 2. numele popular al libelulei. Sin. **coromîslă.**

cobîrnă f. bordeiŭ mic.

cobitor a. care menesce a rĕŭ, sinistru: *pe ramurĭ uscate cânta cucuvéua cu glas cobitor* Gn. Al.

Coblenz n. cetate în Prusia, la confluența Rinului și a Mosclei: 33000 loc.

coblizan m. măgădău: *bine 'ți șede, coșoroge coblizan* Cn.

cobor v. 1. a merge de sus în jos: *mĕ cobor de la munte*; 2. a da jos, a pune mai jos; 3. a lăsa jos tonul, a trece de la note acute la note grave: *de departe în văi cobără tânguiosul glas de clopot* Es.; 4. a-și trage originea: *Românii se cobóră de la Romani.* Sin. **pogor, descind.** Crn. **suiŭ, urc.**

coborîș n. drum pieziș, costă de coborît: *văi fără de coborîș.* Sin. **povirnișș.** Crn. **suiș, urcuș.**

coborîtor a. care se cobóră: *linie coborîtóre directă.* || m. care se trage de la, urmaș. Sin. **descendent**

cobur n. toc de pistóle ce se atîrnă de șea.

Coburg n. oraș în Turingia, cap. ducatului german Saxa-Coburg-Gotha: 16000 loc.

cobuz n. cobză: *glas de cobuz dulce la auș* Por.

cobză f. un fel de chitară scurtă în gât, cu o córdă, pe care lăutarii cântă basul: *în viorele răsună, iară cobza ține hangul* Em. || adv. țépĕn: *a lega cobză.*

cobzar m. lăutar care cântă din cobză.

coc v. 1. a găti la foc de ale mâncării saŭ altele: *coc pâine;* 2. a fierbe saŭ prăji: *coc un ou, un mĕr;* 3. a pîrgui: *sórele cóce porumbul;* 4. a face puroiŭ, a sparge, de o bubă: *a o cóce cuiva,* a-i plăti cu aceeași monetă. || n. săculeț de strins pĕrul.

coca f. arboraș din America de S., ale cărui frunze aŭ proprietăți narcotice.

cocă f. 1. făină gătită cu apă de lipit hârtia; 2. aluat de făină pentru facerea pâinii; 3. turtă.

cocaină f. alcoloid extras din nuca de coca, întrebuințat ca anestesic local în medicina oculară și dentară.

cocardă f. 1. semn purtat de militarĭ la chipiŭ și de diferite culorĭ pentru fie-care popor; 2. nod de panglică saŭ de stofă.

cocârlă f. 1. unéltă de îndoit cercurĭ; 2. *fig.* om uscat și înalt.

cocârjat a. recurbat: *nas cocârjat* Od.

cocârță f. jintiță.

cócăz m. pom mic ce face cócăze.

cócăză f. bobiță roșie și străvedie (Sin. **pomușóră**); *cócăză albă,* cócăză mai mare, albă, cu vine verdi. Sin. **agrișă.**

cocăzar m. 1. bujor; 2. măcieș.

coccinelă f. insectă mică, coleoptĕră cu elitre roșiĭ pătate cu negru, numită popular *boul lui D-deŭ, biburică, gărgăriță, mărioară.*

coccix n. oscior lipit de extremitatea inferióră a colónei vertebrale: *nóda șeĭuluĭ.*

cocĕn n. 1. tulpina porumbuluĭ; 2. mieĭul unor fructe saŭ legume: *cocĕn de vardă;* **cocĕn căpresc,** cinstet, Sin. **ciocălău, luĭĕr, strujan.**

cochet a. 1. care caută să placă, să arate frumos; 2. grațios, elegant.

cochetărie f. dorință de a plăcea.

cochetez v. a face pe cochetul.

Cochinchina f. partea Indo-Chineĭ, cucerită de Franța în 1858. Cea maĭ populată dintre coloniile franceze, după Tonkin și Algeria, cu cap. *Saigon:* 1,600,000 loc.

cochii-vechi pl. odinióră locul unde se făceaŭ mezaturile saŭ licitațiunile.

cocle f. trăsură mică și ușóră. Sin. **caretă, calèscă.**

cocină f. cotet, staul de porcĭ.

cocłóbă f. 1. casă próstă ce stă să cadă; 2. bordeiŭ prost.

cocłorbă f. prăjină cu cârlig la un cap pentru a strînge tăciunii și a rĕscoli jăratecul; 2. lopată de amestecat varul cu nisip; 3. *fam.* trântélă: *din vorbă în vorbă aŭ ajuns la cociarbă.* Sin. **vătraiŭ.**

Cocit m. *Mit.* unul din fluviile infernuluĭ.

coclaură f. loc înfundat, înfundătură: *nu vedeți în ce pĕcat de coclaură trăiți* Al.

coclélă f. rugină verde de aramă, acetat de cupru: *coclela e otravă violentă.*

Coclеs (Horațiu) m. eroŭ roman, apĕră singur podul de peste Tibru în contra armateĭ luĭ Porsena, care pornise asupra Romeĭ (507 a. Cr.).

coclesc v. 1. a se rugini, a se face verde (vorbind de bucatele în vase de aramă); 2. *fam.* a se îmbĕta.

cocleț n. inelul cel mic al țesătoruluĭ.

cocolesc v. a rĕsfăța, a rĕsgăia.

cocoloș n. ghem de cârpe, hârtie, pământ: *cocoloș de făină, de zăpadă.* Sin. **bot, bulz, mototol.**

cocolosesc v. 1. a face cocoloș: *cocolosesc hârtia;* 2. *fig.* a acoperi, a ascunde (o faptă rea). Sin. **mototolesc.**

cocon m. 1. odinióră fecior de Domn, copil nobil: *doĭ coconi tinerĭ ca de 14 și 15 anĭ* On.; 2. titlu dat nobililor; 3. adî termin de politeță în același înțeles cu vorba domn (dar adesea ironic); 4. gogoșă saŭ învelișul fabricat de viermele de mătase, care se închide acolo și de unde se trage mătasea depănând'o.

cocónă f. 1. odinióră fiică de Domn: *Dómna ceru doĭ junĭ din Fanar, pe carĭ să-i facă ginerĭ la două ale sale cocóne* On.; 2. adî titlu onorific dat femeilor, carĭ aparțin burgesimiĭ și nobleței. Sin. **dómnă.**

cocónă-chifteriță f. chifteriță: *nu cum-va l'o mușcat vr'o cocónă chifteriță* Al.

coconar m. un fel de pin.

coconară f. nuca coconaruluĭ, albă, având mărimea și forma simburelui de córne, fără cójă.

coconaș m. 1. fiŭ de boier; 2. titlu onorific dat junelui nobil; 3. june elegant. Sin. **domnișor.**

coconeĭ pl. *Bot.* ghiocelĭ.

coconesc v. a da titlu de cocon: *juĭ-l maĭ tot coconi* Al.

coconiță f. 1. cocónă tinĕră, titlu de onóre dat tinerelor fete de burgesĭ saŭ de nobilĭ; 2. *Zool.* sticlete. Sin. **domnișóră.**

Coconul (Alexandru) m. Domnul Munteniei, fiul luĭ Radu Mircea (1623—1627).

cocor m. pasĕre călétóre cu gâtul picioarónge, cu ciocul și gâtul fórte lungĭ. Sin. **gruiŭ.**

cocoradă f. plăcintă umplută cu carne, caș, póme.

cócos m. 1. parte bărbătéscă a găineĭ; 2. ciocănelul puscieĭ în care este înțepenită cremenea.

cocóșă f. 1. ridicătura în contra natureĭ pe spate saŭ pe piept; 2. umflătură naturală pe spinarea cămileĭ. Sin. **gheb.**

cocoșar m. pasere numită și sturzul mare.

cocoșat a. 1. care are o cocóșă; 2. încovoiat: *cocoșat de bĕtrânețe.* Sin. **ghebos.**

cocoșeĭ m. pl. 1. floricele; 2. *Bot.* dedițeĭ.

cocoșesc v. a. de cocoș. || v. a se umfla în pene, a se păuna.

cocoșez v. 1. a încovoia; 2. a snopi în bătaĭ; 3. a deveni cocoșat.

cocoșnúță f. *fam.* cocónă (ironic), maĭ alĕs de la țĕră.

cocoșóică f. *Bot.* barba luĭ Aron.

cocoștîrc m. 1. barză: *cocoștîrcul tainic în lume călĕtor* Al.; 2. bătlan. V. **stîrc.**

cocoțez v. 1. se dice despre pasĕrĭ, când s'așédă pe o ramură de copac; 2. *fig.* a se aședa pe ceva înalt saŭ în locul cel maĭ bun.

cocotier m. arbore mare și frumos din țĕrile calde, din familia palmierilor; nuca sa conține lapte, lemnul sĕu servă pentru facerea vaselor și cu frunzele-ĭ uscate s'acoper colibe, se fac panere, pălărĭĭ, funiĭ etc.; iar zéma sa dospită produce o bĕutură plăcută numită: *vin de palmier.*

coctiune f. *Méd.* digestiunea alimentelor în stomach.

cocuță f. 1. copil de fașe, prunc; 2. păpușă (ce înfățișéză un copil mic).

cod n. 1. codice; 2. *fig.* culegere de precepte; *codul bunelor maniere.*

codă f. reluare finală a uneĭ bucățĭ musicale.

códă f. 1. apendice ce termină pe din apoĭ corpul unuĭ mare numĕr de animale; 2. *Bot.* pedunculŭ; 3. prin analogie, tot ce are formă de códă: *stea cu códă;* 4. mâner, mânușă, tórtă; 5. partea pĕruluĭ înodată pe din apoĭ cu panglicĭ (Sin. **țop, cosiță**); odinióra și bărbațiĭ purtaŭ códă, de unde expresiunea: *de când cu Nemțiĭ cu códa;* 6. partea uneĭ haine saŭ rochiĭ ce se tirasce (Sin. **șlep**); 7. margine (Cfr. **cap, frunte**): *șeĭu la códa mesei;* 8. fig. *códa vecului,* ultimiĭ anĭ aĭ secolului; *códa ostiĭ,* ariergarda; 9. extremitatea și maĭ ales unghiul extern al ochiului: *ĭi face cu códa ochiului;* 10. *Bot.* nume de plante: **códa bouluĭ (vaceĭ),** cosor; **códa caluluĭ (mânzuluĭ),** barba ursuluĭ; **códa cocoșuluĭ,** plantă numită și *pecetea luĭ Solomon;* **códa lupuluĭ (mieluluĭ),** plantă cu frunze largĭ din familia compuselor, crește prin locurĭ necultivate; **códa raculuĭ,** scrintitóre; **códa șoriceluluĭ,** numele popular al achileeĭ; **códa vulpiĭ,** coadină; **códa zmeuluĭ (pricolicilor),** un fel de cactus cu frunze marĭ roșiĭ.

codaclĭu a. 1. cu códa lungă; 2. *fig.* fricos, leneș.

codalb a. 1. cu códa albă pe de margine, vorbind de vite; 2. cu códele saŭ pletele blonde, vorbind de fete.

codălbesc v. 1. a se face palid,

a o sfeclă: *așa-i c'am codâlghil'o* Ar.; 2. a căsca tare ochiĭ.

codan a. 1. la códă, cel din urmă; 2. cu códă: *vînatul cel domnesc la vulpile codane* Ar.

codană f. fată de curînd intrată în rîndul fetelor mari. Sin. **fetișcană**.

codâriște f. códa sau mânerul de bicĭu.

codaș a. cel din urmă. || m. țăran fără boĭ. Ctn. **fruntaș**.

codat a. 1. cu códă sau pedunculat; 2. cu códa ochiúlui mare.

codcodăcesc v. a striga, vorbind de găinĭ.

codea m. numele popular al necuratuluĭ: *nodea și codea*.

codebitor m. debitor împreună cu altul.

codeină f. product chimic extras din opiu și întrebuințat ca un calmant.

codélă f. ocol, șovăire.

codesc v. 1. a nu merge drept; 2. *fig.* a șovăĭ, a căuta pretexte.

codex m. 1. culegere de formule medicale; 2. *fig.* codice: *ți-ar fi dictat un codex de arta poeziei* Ar.

codice m. 1. corp de legĭ, presentând totalitatea uneĭ legislațiunĭ asupra cutăriĭ sau cutăriĭ materiĭ: **codice de comerț, de justiție militară**; **codice civil**, care regulézĭ raporturile omuluĭ cu concetățenii seĭ cu tatăl, fiŭ, frate, moștenitor, testator etc.; **codice de procedură civilă**, care determină competența tribunalelor și formele de urmat în procesele ordinare; **codice penal**, care tratézĭ despre delicte și crime și cum trebue să fie pedepsite; **codice de instrucțiune criminală**, care regulézĭ modul de a constatu și de a urmări crimele. *Codicele* Napoleon se introduse la noĭ în 1865 în locul fostelor *Condice* ale luĭ Caragea și Calimah (1817), precese la rîndul lor de *Pravilele* luĭ Mateiŭ-Basarab și Vasile Lupu (1652); 2. manuscript vechiŭ: *codicele Voronețian*, conținênd Faptele Apostolilor, monument literar din prima jumătate a sec. XVI. Sin. **pravilă, condică, cod, codex**.

codicil n. adaos sau schimbare făcută la un testament.

codicilar m. coprins într'un codicil.

codific v. 1. a reunì legile împrăștiate într'un cod; 2. *fig.* a coordona într'un tot.

codină f. 1. lînă tunsă de la códa, 2. ce cade de la vênturarea grăunțelor; 3. plantă din fam. gramineelor de aprópe înrudită cu porumbul.

colîrlă f. 1. códa caruluĭ, adaosul ce'l are carul pe dinapoĭ; 2. ce ce dă la urmă în jocul arșicelor (Ctn. **bacĭu**).

coditță f. 1. códă micĭ, împletită; 2. semn grafic subscris spre a indica modificarea consónelor: ș, d, ț (Sin. **sedilă**); 3. *fig.* cusur, defect.

codobatură f. pasere care dă într'una din códa. Sin. **bătătóre, prundar**.

codoșcă f. mijlocitóre neonestă: *îi spuiea codoșca câte și mai multe* Cn.

codrĕn a. de codru: *umbra dulce și codréna armonie* Ar. || m. 1. locuitor de codru; 2. pl. **Codrenii (Tigheciului)**, corp de 1200 călărețĭ moldoveni, carĭ locuiaŭ un codru dincolo de Prut, despre hotarul Tătarilor din Bugeac: vitejiĭ lor era proverbială: «cinci Codrenĭ bat pe dece Moldoveni»; 3. locuitorĭ din Codrul Banatuluĭ.

codresc a. de codru: *a ucis un cerb codresc și patru căprióre* Ar.

Codrescu (Teodor) m. publicist român, editorul colecțiunĭ documentale *Uricariu* (1826—1894).

codroĭŭ n. *Bot.* ciormoiag.

codru m. pădure muntósă, mare și désă: *hoț de codru*. Sin. **bunget**. || bucată mare și rotundă (mai ales de pâine): *flămândul codriĭ visează*.

Codru n. 1. plasă în jud. Iași; 2. o parte a Banatuluĭ. || m. ultimul rege al Atenei, se jertfi pentru mântuirea patrieĭ sale (sec. XII a. Cr.).

coeficient n. numĕrul care înmulțiplică cantitatea algebrică, înaintea căreia se pune.

coercibil a. *Fiz.* care póte fi strîns între pereți: *tóte gazele sunt coercibile*.

coercițiune f. dreptul de a constrînge pe cineva de a face ceea ce prescrie legea.

coercitiv a. *Jur.* care are drept de coercițiune.

coercede m. care moștenesce împreună cu altul.

coerent a. se dice de diferite părțĭ dintr'un tot, carĭ sunt legate între ele.

coerență f. legătura, unirea lucrurilor între ele.

coesiune f. 1. forță prin care moleculele unuĭ corp aderă unele de altele; 2. fig. *coesiunea imperiului*.

coetern a. care există din eternitate împreună cu altul: *Cuvîntul e coetern Tatălui*.

coexist v. a exista împreună.

coexistent a. care coexistă.

coexistență f. existență simultană.

cofă f. vas de lemn cercuit pentru cărat apă (Sin. **doniță**); 2. vas de pus apă sau vin (Sin. **vadră**).

cofeiŭ n. cofă micĭ și largă: *umplêndu-și cofeele* Em.

cofetar m. cel ce face sau vinde cofeturĭ.

cofetărie f. prăvălia cofetaruluĭ.

cofeturi pl. f. bonbóne, zahariсale.

cofterie f. od. stofă prețiósă din care se făceaŭ dulămile boieresc și cingătórile jupâneselor.

Cogâlnic m. rîŭ în Moldova, afluent al Prutuluĭ.

Cogălniceanu (Enache) m. cel din urmă cronicar al Moldoveĭ (1730—1795). || (Mihail), om de Stat și istoric român, editorul Letopisețelor Moldoveĭ (1817—1891).

cogeamite adv. ceva fórte mare (ironic): *cogeamite om*. Sin. **coșcogea**.

cognac n. V. **coniac**.

cognat m. *Jur.* unit prin legăturĭ de rudenie, mai ales din partea femeilor. Ctn. **agnat**.

cohală f. cupă emisferică fără picior: *cohale de cleștar* Od.

Cohalm n. oraș industrial în Tirnava-mare.

cohortă f. 1. corp de infanterie de 600 omenĭ; 2. pl. trupe: *cohortele lui Kiraly* Bălc.

coif n. armură soldătéscă de piele sau de metal pentru apĕrarea capuluĭ. Sin. **chiveră**.

Coimbra f. oraș în Portugalia cu 18,000 loc. Veche Universitate.

coinac n. 1. nóda șeĭuluĭ, osul glesneĭ; 2. bulgăre de cărămidă, de care se légă o sfóră de apucat un zmeŭ.

coincid v. 1. a veni în acelaș timp; 2. *Geom.* a se suprapune exact.

coincidență f. 1. starea a douĕ lucrurĭ carĭ coincid; 2. *fig.* brodire, simultaneitate.

cointeresat a. care are un interes comun cu altul într'o afacere.

Coire f. (cit. *Cuăr*) oraș în Elveția, cap. Grisonilor: 8000 loc.

cójă f. 1. învelĭș ce acopere trunchiul și ramurele unor plante; 2. peliță unor fructe micĭ (migdale, alune) sau legume (mazere, bob); 3. învelĭșul vîrtos al ouluĭ și al meleiuluĭ; 4. parte exterióră a pâinĭĭ întărită prin cócere; 5. fig. *cója pământului*, partea superficială a globuluĭ terestru; 6. pl. cojĭ, bube dulcĭ pe obraz la copiĭ. Sin. **piele, scórță**.

cojan m. în graiul muntenilor: locuitor de la câmp. Sin. **câmpén**. Ctn. **macan**.

cojesc v. a despoia de cójă. Sin. **jupoĭ**.

cojoc n. manta țărănéscă din piele de óie cu lâna-i cu tot: *am eĭ ac de cojocul teu*, mijloc de înfrînat.

cojocar m. meșter care face sau vinde cojóce.

cojocărie f. 1. meșteșugul de a pregăti pielile cu pĕrul lor spre a face blane din ele; 2. negoțul cu cojóce; 3. locul unde se fac și se vînd cojóce.

cojocel n. cojoc maĭ micĭ și maĭ elegant lucrat.

Cojocna f. comitat în Transilvania, cu cap. *Cluș*.

coks n. cărbune artificial provenind din distilațiunea huileĭ în cuptóre pentru fabricarea gazuluĭ de iluminat.

cólă f. fóie de hârtie pătrată.

colaborator m. cel ce colaborézĭ.

colaborez v. a lucra cu cine-va la o operă literară.

colac m. 1. ceva rotund, bantă în formă de cerc: *colac de sîrmă*; a se face colac, a se ghemuĭ de frig; 2. turtă împletită ca o códă: *colac de Crăciun*; **colac peste pupăză**, supĕrare sau pagubă însoțită de alta; 3. dar, plocon făcut de țăranĭ moșierului la dile marĭ; 4. ghizdurile unuĭ puț sau róta despărțitóre la o móră: *pe colacul fântânei erau două pahare de argint* Cn.

colăcar m. V. colăcer.

colăcărie f. cuvîntare ce se ține la nuntă. Sin. orație.

colăcărit n. chemare la nuntă. Sin. vornicit.

colăcer m. 1. flăcău de țeran care chémă la nuntă; 2. pl. înaintemergătorii mirelui, cari se duc de felicită pe mireasă: *colăcerii se mai numesc și soli.*

colăcesc v. 1. a îmbia: *curat ucigă-l-crucea l'a colăcit să vie* Cn.; 2. a se întortochia: *s'ați colăcit, ca tărătórele, la gólele lui* Od.

colachie f. *pop.* lingușire josnică.

Colacin n. numele unui rîu și al unui lac în Basarabia.

colan n. 1. cingătóre elegantă femeiască: *colan de canavéț*; 2. salbă: *colan de mărgăritari.*

colărez n. 1. mâncare din lapte și făină pentru copii mici; 2. *fig.* minte: *am nițel colărez în cap.* Sin. papă.

colastră f. cel dintâiu lapte al femeilor după facere.

colateral a. 1. rudă de alături, nu în linie dréptă (frați, unchi); 2. *fig.* care se atinge de alt lucru: *cestiune colaterală.*

Colatiu m. 1. (Muntele), una din cele 7 coline ale Romei antice; 2. (Tarquiniu), bărbatul Lucreției, primul consul roman odată cu Brutu (570 a. Cr.).

colaționez v. 1. a compara un text cu originalul; 2. a verifica, dacă nu lipsesc foĭ la o carte.

colațiune f. acțiune de a compara la olaltă două texte, cópia cu originalul.

colb n. praf, pulbere: *șterge colbul de pe cronice bătrâne* Em.

colbăiesc v. 1. a scutura de praf; 2. a face colb.

colbărie f. colb în massă: *aici glodul, colbăria* Al.

Colbert m. unul din cei mai mari ómeni de Stat ai Franței, ministrul lui Ludovic XIV. El reformă impositele, creă marina francesă, favorisă sciințele, literele, artele, comerțul, industria și agricultura (1619—1683).

colcălesc v. V. clocotesc.

colceag n. 1. manșon; 2. un fel de tuzlucĭ sau ciorapĭ, ce se încheie pe picior cu copcĭ.

Colchida f. veche țéră a Asiei pe cósta orientală a Mării-Negre. În spre acolo porniră Argonauții pentru a cuceri lâna de aur.

colcot n. clocot.

cold-cream n. (cit. *colcrem*) cosmetic pentru piele, făcut din céră albă, albuș de balenă și uleiu de migdale dulci.

colea adv. acolo (în apropiere).

colectă f. ceea ce se strînge pentru o faptă de bine-facere.

colectant m. cel ce face o colectă.

colecționar m. cel ce face colecțiuni.

colecționez v. a face colecțiuni.

colecțiune f. reunire de obiecte cari aŭ óre-care raport la olaltă: *colecțiune de cărți, tablouri.*

colectiv a. 1. ce coprinde mai multe persóne sau lucrurĭ: *bilanțul colectiv al mașinilor sale*; 2. făcut de mai multe persóne reunite: *lucrare colectivă*; 3. *Gram.* se dice despre numele care la singular exprimă o idee de plural, ca *mulțime, popor, stup, stol.*

colectivism n. teorie socială care consistă a remite Statului orĭ-ce proprietate particulară.

colectivist m. nume dat în batjocură membrilor partidului liberal în România. Sin. roșu. Ctn. ciocoiŭ, conservator.

colectivitate f. adunare de mai multe persóne sau lucrurĭ.

colector m. cel ce reunesce sau culege.

coleg m. cel ce face parte dintr'un corp, care exercită aceleași funcțiunĭ ca și alțiĭ.

colegatar m. *Jur.* legatar cu unul sau mai mulțĭ alțiĭ.

colegial a. ce ține de coleg: *relațiuni colegiale.*

colegian m. elev de colegiu sau de liceŭ.

colegiu n. 1. corp de persóne învestite cu aceeași demnitate: *colegiul pontificilor*; 2. (electoral) adunare de alegătorĭ convocați spre a alege un deputat, senator, consilier județén sau comunal: în fie-care județ sunt treĭ colegiĭ pentru deputați și două pentru Senat; 3. aședĕmînt public pentru învĕțămîntul secundar (gimnasiu, liceŭ).

Colentina f. 1. părîŭ al Dîmboviței, curge paralel cu acest rîu; 2. sat în jud. Ilfov cu un spital.

coleoptere f. pl. ordin de insecte cu 4 aripĭ, cele superióre vîrtóse înfășurînd pe cele inferióre: *gândac, cocoșelă, cantaridă.*

colțșŭ f. fierturĭ de griș sau de cartofĭ.

colet n. teanc de mărfurĭ expediate.

Coletti (Ión) m. om de Stat grec (1788—1847).

colindnic n. 1. predicere după cele întîmplate în ținutul de Crăciun; 2. carte ce conține asemenea prognostice.

colibă f. căsuță făcută din nuiele și învelite cu paie sau stuf. Sin. covergă, bordeiŭ.

colibaș m. cel ce locuiesce într'o colibă.

Colibași pl. sat lîngă Tîrgoviște cu puțurĭ de păcură.

colibrĭ m. păsĕrică din America, însemnată prin micimea (*passere-musca*) și prin strălucirea penelor sale, în cât pare împodobită cu feluriml de pietre scumpe.

colică f. durere de inimă produsă mai adesea prin bucate nemistuite, póme necópte și bĕuturĭ înghețate.

colier n. 1. podóbă de gât: *colier de diamante*; 2. lanț de aur ce-l port cavalerii unor ordine. Sin. colan, ghiordan.

Coligny m. amiral francez, căpetenia Huguenoților sau a partidului calvinist, asasinat la St.-Barthélemy (1517-1572).

colilie f. 1. flóre de câmp fórte subțire și cu fața galbenă fórte albă; 2. *fig.* fórte alb: *cu pĕrul colilie.*

colimvitră f. vasul în care se face botezul. Sin. cristelniță.

colină f. munte mic, muscel. Sin. colnic, dél, măgură, movilă.

colind v. 1. a merge din casă în casă, spre a cânta colinde; 2. a porni din loc în loc, a rătăci; 3. fig.: *în jur parcă 'mĭ colindă dulci și mândre primăveri* Em. || n. V. colindă.

colindă f. 1. cântec mai mult religios, întonat de cete de copiĭ carĭ umblă din casă în casă, în ajunul Crăciunului și în sĕra de St. Vasile; 2. colindare: *Dómna 'și urma ispititórea colindă peste Olt* Od.

colindat n. faptul colindărit în ajunul marilor serbătorĭ.

colindător m. cel ce colindă.

colindeț n. colăcel sau turtă, covrigĭ, nucĭ, póme, ce se dă colindătorilor: *Moș-Ajunul cu colindețele.*

colir n. *Med.* alifie pentru ochĭ și pleópe.

coliseŭ n. imens amfiteatru, zidit la Roma de împĕrații Vespasian și Titu. Ruinele sale sunt și astă-dĭ una din minunile Romei.

coliziune f. 1. ciocnire între două corpurĭ; 2. *fig.* întâlnire violentă a două trupe, a două partide.

colivă f. prăjiturĭ de grâu, nucĭ și zahăr, ce se împarte ca pomană la morțĭ.

colivar m. cel ce umblă pe la înmormîntărĭ.

colivie f. coteț portativ din nuiele sau de sîrmă, unde se închid păsările. Sin. cușcă.

colnic n. 1. înălțime de pămînt mai mică de cât muntele; 2. cărărue îngustă pe vîrful munților, potecuță într'o pădure. Sin. colină, dél.

colo adv. acolo (în depărtare); *de colo până colo*, din loc în loc, în lung și în larg; *când colo!* exprimă o surprindere neplăcută; *cât colo*, de departe.

Colocotroni (Teodor) m. unul dintre capiĭ rĕsboiului pentru independența Greciei (1770-1843).

colofoniu n. un fel de rĕșină cu care musicanții frecă córdele sau perii de la arcușul viorei. Sin. sacâz.

colocațiune f. *Jur.* clasarea creditorilor în ordinea după care trebue să fie plătiți.

colodion n. licid cleios obținut prin disolvarea fulmicotonului în eter, întrebuințat în medicină pentru ferirea plăgilor și arsurelor de acțiunea aerului, și în fotografie pentru fixarea imaginilor.

colombo n. plantă lemnósă din insula Ceylan, asemenea reventului, fórte mult întrebuințată în medicină.

Colomea f. comitat și oraș în Galiția (Austro-Ungaria) pe malul stîng al Prutului: 18000 loc. Mine de sare.

colon n. 1. cel ce cultivă pămîntul; 2. locuitor într'o colonie, al cărei sol îl exploatézã în opositiune cu cel ce trăiesc în metropolă. || *Anat.* porţiunea intestinului mare care vine după cecum.

colónă f. 1. stîlp cilindric menit a susţine părţile unei zidiri saŭ servind numaĭ ca ornament: *naltele colóne unuĭ templu maiestos* Al.; 2. *fig.* sprijin, rézăm: *colónele Statuluĭ*; 3. în tipografie, fie-care parte a uneĭ paginĭ separată printr'o trăsură verticală (Sin. spalt): *dicţionar cu 3 colóne*; 4. corp de trupe dispus astfel ca s'aibă puţin front şi multă lungime: *acum colóna s'a oprit sub arcurile de nópte* Al.; 5. *Fis.* fluid (aer, apă, mercuriu) conţinut într'un tub: *colónă de mercuriu*; 6. *Anat.* colónă vertebrală, saŭ şira spinărĭĭ, trunchiŭ osos d'alungul spinărĭĭ, compus la om din 24 de vertebre; 7. **colónele lui Hercule**, numele a doĭ munţĭ în strîmtórea de Gibraltar.

colonádă *f.* şir de colóne dispuse cu simetrie: *colonade în marmurĭ albe* Em.

colonat n. f. odiniórĭ taler saŭ piastru spaniol: *primesce 200 colonate* Bălc.

colonel m. ofiţer superior care comandă un regiment.

colonial a. 1. relativ la colonii: *Anglia e prima ţéră colonială*; 2. ce vine de acolo (ca lucrurĭ de mîncare saŭ merinde): *articole coloniale.*

colonie f. 1. reunire de ómenĭ carĭ părăsesc ţéra lor şi se duc de s'aşédă într'altă ţéră, unde cultivă pămîntul; fig. *coloniĭ de lumĭ pierdute* Em.; 2. ţéra locuită de o colonie; 3. toţĭ supuşiĭ străinĭ dintr'un oraş: *colonia francesă din Bucuresci*; 4. aşezămînt fundat de o naţiune într'o ţéră străină, maĭ ales într'o altă parte a lumiĭ. Cele 3 marĭ puterĭ coloniale sunt: Anglia, Franţa şi Olanda. Coloniile englese aŭ o populaţiune de 220 mil. loc. cu 20 mil. kmp. şi fac cu Anglia un comerţ de 4 ½ miliarde; coloniile francese se ridică la vr'o 30 mil. loc. pe o suprafaţă de 1800000 kmp. şi comerţul lor cu Franţa e d'apróape ½ miliard; coloniile olandese aŭ 28 mil. loc., 2 mil. kmp. şi fac cu Olanda un comerţ de 200 mil.

Colónia f. oraş numit de Germanĭ **Köln**, cap. Prusieĭ renane, cetate pe Rin: 150000 loc. Admirabilă catedrală gotică, începută în 1248 şi terminată în 1882. Fabricarea parfumuluĭ dis *odicolon* saŭ *apă de Colonia.*

colonisator m. cel ce colonisézã.

colonisez v. a aşeda o colonie într'o ţéră străină.

coloquiu n. convorbire.

Colorado (**Rio**) m. 1. *(Riul-Ros)* nume a 3 fluviĭ din America de S. (Texas, Mexic şi Rep. Argentina); 2. unul din Statele-Unite ale Americeĭ centrale: 195000 loc.

colorant a. care colorézã.

colorat a. 1. cu colorĭ viĭ; 2. strălucit: *stil colorat.*

coloraţiune f. acţiune de a colora şi starea lucrului colorat.

colóre f. 1. impresiune particulară produsă asupra ochiuluĭ prin reflexiunea radelor luminóse asupra corpurilor (Sin. faţă); 2. substanţă saŭ materie colorantă (Sin. **vopsea, boia**): *fabrică de colorĭ*; **colorĭ naţionale**, drapelul tricolor (albastru, galben şi roş); **colóre locală**, ceea ce redă bine obiceiurile uneĭ epoce saŭ ţéră; 3. divisiunea uneĭ comune urbane (Sin. **comisie, despărţire**): *Bucurescĭĭ se împart în 5 colorĭ*: roş, galben, albastru, verde şi negru; 4. unul din cele patru felurĭ la cărţile de joc (Sin. **maslă**); 5. *fig.* caracter particular de opiniune politică; *colórea diaruluĭ*; 6. lustrul stiluluĭ, tonul unuĭ tablou.

colorez v. 1. a da o colóre: *sórele colorézã fructele*; 2. a aplica colorĭ potrivite unuĭ desen; 3. *fig.* a da o formă frumósă lucrurilor rele.

colorist m. 1. pictor abil a întrebuinţa colorile; 2. cel ce colorézã stambe, hărţĭ etc.

colorit n. 1. resultatul amestecului şi al întrebuinţărĭĭ colorilor în tablouri; 2. coloraţiune naturală, lustrul colorilor; 3. *fig.* lustrul stiluluĭ, splendórea cugetărilor.

colos n. 1. statuă de o mărime extra-ordinară: *colóse deşirate cu forma ca o turlă* Bol.; **Colosul de la Rodos**, statua lui Apollon în bronz, înaltă de 30 m. şi ridicată (sec. III a. Cr.) la intrarea portuluĭ din Rodos;

2. *fig* om de o staturã fórte mare; *e un colos*; 3. *fig.* imperiŭ suveran fórte puternic: *colosul de la N.* (Rusia). Sin. **gigant, uriaş.** Ctr. **pigmeŭ.**

colosal a. 1. de o mărime extraordinară; 2. de o putere, de o întindere extra-ordinară: *succes colosal.* Sin. **gigantic.** Ctr. **microscopic.**

colportáglu n. 1. fapta de a colporta; 2. meseria colportorului.

colportez v. 1. a transporta în oraşe şi pe la ţéră mărfurĭ de vîndare; 2. *fig.* a respândi în tóte părţile: *colportez o scire.*

colportor m. negustor ambulant care şi duce marfa în spinare.

colţ n. (pl. *colţurĭ*), 1. unghiŭ formaţ prin întâlnirea a doŭă linĭĭ saŭ a doŭă suprafeţe: *colţul uneĭ case*; 2. parte proeminentă: *colţ de pâine*; 3. loc retras într'o casă: *stă în colţ.* || m. (pl. *colţi*), 1. dinte mare şi ascuţit (la câinĭ saŭ fére): *a-şĭ arăta colţiĭ*, a rânji saŭ a ameninţa; *a se lua în colţi*, a se încăerare; 2. pisc de munte, stâncă ascuţită: *în colţiĭ munţilor*; 3. *Bot.* germen, vlăstar; **colţul babeĭ**, plantă numită obicinuit *păduchernită.*

colţáu m. ciulină numită şi *castană de lac.*

colţár n. dulap aşezat într'un colţ. || m. 1. unéltă tipografică pe care compositorul aşédă literele spre a forma tot rînduri de o potrivă (Sin. **vingălac**); 2. pl. un fel de pantofĭ ferecaţĭ pentru suitul munţilor.

colţát a. 1. cu colţĭ marĭ eşiţĭ afară; 2. *fig.* puternic; 3. arţăgos, gălcevitor.

Colţea f. 1. odiniórĭ cel maĭ înalt monument al Bucurescilor, servind ca foişor de foc; zidit (dice-se) de ostaşiĭ lui Carol XII, regele Suedieĭ, surpat maĭ mult de jumătate prin marele cutremur din 1801 şi distrus cu desăvîrşire în timpul din urmă; 2. *fig.* enorm: *mîncĭună cât Colţea de mare* Pann; 3. spital şi biserică în Bucuresci, zidită de Mih. Cantacuzino.

Colţĭ pl. sat în judeţul Buzĕŭ, unde se exploatézã chihlibar.

colţişor m. colţ mic: 1. plantă numită şi *dinţure*; 2. pl. dantele.

colţorat a. cu multe colţurĭ: angular, dinţat.

colţoros a. plin de colţurĭ, gloduros, grunţuros.

colţos a. colţat.

coltuc n. 1. perniţă de cap; 2. cóje de la marginea pâinĭĭ; 3. gest de refus, lovind cotul cu mâna: *na coltuc!*

coltun m. V. **căltun.**

Columb (**Cristofor**) m. ilustru navigator genoves, descoperi Lumea-nouă saŭ America. După 4 călătorĭĭ succesive, întreprinse sub auspiciile suveranilor Spanieĭ, el fu calomniat la curtea luĭ Ferdinand şi a Isabeleĭ, carĭ îl părăsiră şi-l lăsară să móră în miserie (1436—1506).

columbă f. porumbiţă (poetic): *columbă sfâşiată de vultur fără milă.*

Columbia f. 1. ţéră întinsă în America meridională, republică fundată în 1811 de Bolivar şi împărţită la 1831 în 3 republice: *Statele-Unite ale Columbieĭ, Equatorul* şi *Venezuela*; 2. (**Statele-Unite ale Columbieĭ**), odiniórĭ **Noua-Grenada**, republică în America de S.; la S.-E. de marea Antilelor, coprinzând istmul de Panama, străbătută de lanţul Andilor, cu cap. *Santa-Fe-de-Bogota*: 3 mil. loc. || (**britanică**), 1. provincie în America de N., pe Oceanul Pacific, cap. *Victoria*: 50,000 loc; 2. (saŭ **Oregon**), fluviu în America de N., ese din Munţiĭ Stâncoşi, străbate Columbia britanică şi se varsă în oceanul Pacific: 1800 km; 3. district federal în Statele-Unite cu cap. *Washington.*

columnă f. colónă; **Columna lui Traian**, monument înălţat la Roma, (113 d. Cr.), în memoria victorieĭ luĭ Traian asupra Dacilor: înaltă ca de 30 m. şi compusă din 29 blocurĭ de marmoră, sculpturile eĭ (pe vr'o 124 de tablouri) representă în ordine cronologică scene din lupta Romanilor cu Daciĭ.

colun m. asin sălbatic.

colur n. *Astr.* nume dat la doŭe cercurĭ marĭ ale sfereĭ terestre, carĭ servă a indica solstiţiile şi equinocţiile.

colus n. grâu arnăut cu pana négră.

colusiune f. *Jur.* înţelegere secretă între doŭe persóne spre a înşela pe o a treia.

colusoriu a. care se face prin colusiune.

coma f. *Med.* somn letargic, amorțirea unor bolnavi. || 1. *Gram.* virgulă sau două puncte; 2. *Mus.* jumătate dintr'o quartă de ton.

cómă f. 1 tot părul de pe gâtul unui cal sau al unui leŭ; 2. tot părul la om; 3. fâșie luminósă a unei comete; 4. culme de munte, muche sau sprincénă de dél; 5. vîrful acoperișuluĭ, lemnăria căprioriloř.

Comana, f. mănăstire în jud. Vlașca.

comănac n. pălărie rotundă a călugărilor: *sub icóna afumată a unuĭ sfînt cu comănac* EM.; 2. pălăria ce pórtă maicele sub vél.

comand v. 1. a da un ordin; 2. a avea comanda, autoritatea: *comand o armată*; 3. a face o comandă: *comand un mobilier*. SIN. ordon, poruncesc.

comând n. ospéț mortuar, dat în casa réposatuluĭ celor ce aŭ asistat la înmormîntare: *la masa morțiĭ voĭ vĕ mâncați comândul* AL. SIN. pomană, praznic.

comandă f. 1. cerere adresată unuĭ fabricant, unuĭ negustător; 2. *fig.* prefăcut: *veselie de comandă*; 3. ordin: *în aer sbor neclintit, comăndă răsunătóre* AL.

comandament n. 1. lucrare de a comanda; 2. ordin scurt pentru executarea unor mișcări militare; 3. autoritatea, puterea celuĭ ce comandă; 4. corp de armată: *comandamentul artilerieĭ*. Sub raportul administrativ, armata nóstră e împărțită în patru corpurĭ sau comandamente cu reședința în Bucurescĭ, Craiova, Galați și Iași.

comandant m. 1. cel ce comandă; 2. șef de batalion sau de escadron; 3. orĭ ce ofițer însărcinat cu un comandament: *comandant de corp, de piață*.

comândare f. comând: *vrabia mălaiŭ visézĕ și calicul comândare*.

comanderie f. beneficiu ce ține de un ordin militar sau religios: *o comanderie de Malta*.

comandir m. comandant (învechit): *Tudor Vladimirescu fu comandir de pandurĭ*.

comanditā f. 1. societate compusă din asociați responsabilĭ și solidarĭ și dintr'alți asociați, simpli capitaliști carĭ nu sunt responsabilĭ de cât până la concurența sumeĭ vérsate saŭ promise; 2. fondurile depuse de un comanditar.

comanditar m. cel ce depune fonduri într'o societate în comanditā.

comanditez v. a procura fondurile necesare unei întreprinderĭ comerciale, fără a lua parte la gestiunea eĭ.

comandor m. 1. posesorul unei comanderiĭ; 2. grad onorific în unele ordine militare: *comandor al Coróneĭ României*.

comânduire f. comandament: *comânduirea pieței*.

Comănescĭ pl. sat pe drépta Trotoșuluĭ în jud. Bacaŭ. Puțurĭ de păcură.

Comarnic n. 1. (Muntele), ramură a Carpaților, în jud. Argeș, separă basinul Oltuluĭ de al Vedeĭ; 2. sat la N. de Ploiescĭ: brânzeturĭ și cariere de piatră.

comarnic n. locul îngust într'o stână, unde se mulg oile.

comaș n. 1. rest de stofă pentru o rochie; 2. *fig.* și *fam.* om de nimica.

comat a. 1. cu cómă; 2. una din cele două divisiunĭ ale Galieĭ antice: *al meŭ tată a fost un Bren puternic în Galia comată* AL.

combat v. 1. a se bate cu dușmanul, a se lupta; 2. *fig.* a se împotrivi, a stăpâni: *combat prejudicii*.

combatant m. 1. om înarmat pentru rĕsboiŭ; 2. care ia parte la luptă, luptător.

combin v. 1. a împreuna mai multe lucrurĭ într'o ordine óre-care; 2. a calcula, a prepara: *combin un atac*; 3. a se împreuna, vorbind de două saŭ mai multe corpurĭ chimice.

combinațiune f. împreunarea saŭ aședarea lucrurilor într'o ordine determinată: *combinațiune de colorĭ*; 2. *fig.* mĕsurĭ luate pentru a reușĭ; 3. *Chim.* unire intimă a două saŭ a mai multor corpurĭ spre a forma un corp nou: *apa resultă dintr'o combinațiune a idrogenuluĭ cu oxigenul*.

comburant a. *Chim.* se dice de un corp care, combinându-se cu altul, îl face să ardă.

combustibil a. care are proprietatea de a arde la foc. || n. orĭ-ce materie ce servă la facerea foculuĭ.

combustiune f. 1. acțiune de a arde cu totul; 2. incendiu; 3. *fig.* stare de efervescență, tumult excitat pe neașteptate.

comediant m. 1. cel ce jócă comedia ca profesiune; 2. jucăuș, scamator, pehlivan; 3. *fig.* ipocrit, șarlatan.

comedias a. caraghios.

comedie f. 1. piesă de teatru în care se înfățișézĕ într'un mod plăcut vițiile, obiceiurile și apucăturile ridicule ale societățiĭ (CRN. tragedie); *comedie de caracter, de intrigă, de moravurĭ*; 2. locul unde se jócă comedia: *petrece fórte bine la comedie*; 3. *pop.* istorie saŭ faptă curióasă și glumeță (SIN. bazaconie, poznă): *se ține numaĭ de comediĭ*.

comedios a. și adv. glumeț, poznaș: *comedios sfada iarsputndu-și* PANN.

comemorațiune f. ceremonie menită a aduce aminte un eveniment important.

comemorativ a. care aduce aminte: *serbare comemorativă*.

comemorez v. a aduce aminte de o întîmplare însemnată.

comendă f. beneficiu eclesiastic administrat provisoriu de un abate.

comensal m. cel ce mănâncă obicinuit la aceeași masă cu altul. SIN. comesén.

comensurabil a. *Mat.* se dice de două mărimĭ carĭ aŭ o mĕsură comună.

comensurabilitate f. raport între două mărimĭ comensurabile.

comentariu n. 1. note, explicațiunea uneĭ opere; 2. memoriĭ istorice: *Comentariile lui Cesar*; 3. *fig.* interpretare rĕutăcióasă dată cuvintelor saŭ faptelor cuĭva.

comentator m. cel ce comentézĕ o operă.

comentez v. 1. a explica cu ajutorul unor note amănunțite: *comentez Biblia*; 2. a interpréta rĕutăcios lucrurile.

comercial a. 1. privitor la comerț: *bogăție comercială*; **dreptul comercial**, totalitatea regulelor, legilor și usurilor relative la comerț; 2. unde se face mare comerț: *oraș comercial*.

comerciant m. cel ce face comerț, vinde saŭ cumpĕră mărfurĭ. SIN. negustător.

comerț n. 1. schimbul de mărfurĭ saŭ de producțiunĭ: *comerțul exterior coprinde exportațiunea și importațiunea*; 2. corpul comercianților, negustorime: *comerțul se plânge*; **codice de comerț**, care regulézĕ drepturile și obligațiunile comercianților, efectele actelor și contractelor comerciale; **Cameră de comerț**, corp de vechĭ negustorĭ carĭ informézĕ guvernul asupra cestiunilor relative la comerț și industrie. SIN. negoț.

comesén m. comensal, óspete.

comestibil a. ce se mănâncă. || n. tot ce servă la hrana omuluĭ.

cometă f. corp ceresc numit și *stea cu cădă*, pentru că simburele-ĭ luminos e maĭ adesea înconjurat de o cómă saŭ urmat de o cădă luminósă; cele numite *periodice* se învîrtesc în jurul sórelui ca și planetele. Maĭ înainte lumea credea, că cometele prevestiaŭ nenorocirĭ marĭ prin putința uneĭ ciocnirĭ cu pământul; dar sciința a dovedit deșertăciunea uneĭ asemenea părerĭ.

comic a. 1. ce ține de comedie: *piesă comică*; 2. ce face să rîdem (SIN. mucalit, poznaș): *aventură comică*. || m. genul comic și actorul care jócă comedie. CRN. tragic.

cóminā f. tescovină.

cominărit n. odinióră dare pe buțile de vin. SIN. vădrărit, vinăriciu.

cominatoriu a. *Jur.* ce conține o amenințare în cas de contravenție: *sentință cominatorie*.

comis m. 1. (Marele), boier însărcinat cu îngrijirea grajdurilor domnescĭ; 2. rang de boierie. || (călĕtor) saŭ *commis-voyageur*, amploiat care călătorește pentru afacerile uneĭ case comerciale.

comisar m. cel însărcinat cu o funcțiune temporară (SIN. mandatar): *comisarĭ guvernului*; **comisar de poliție**, funcționar de poliție (într'un oraș) însărcinat a supraveghea în colórea-ĭ sa execuțiunea reglementelor polițienescĭ: *comisar de vérde*.

comisariat n. 1. funcțiunea co-

misarului; 2. biroul saŭ localul comisarului de poliție. Sin. **comisie.**

comisie f. 1. *pop.* comisariat; 2. cartierul unde s'află o comisie. Sin. colóre.

comision n. comerț făcut pe sémna altuia și salariul comisionarului: *casă de comision.*

comisionar m. 1. cel ce face, cu un scădémînt, comerț pe sémna altuia; 2. om a cărui meserie e de a face comisiuni, mutări etc.

comisionez v. 1. a însărcina pe cineva de a lucra, dându-i o comisiune; 2. a-și procura prin un comisionar: *si-a comisionat cărți* Cn.

comisiune f. 1. însărcinare dată cuiva de a face ceva; 2. reunire de persóne însărcinate a face o lucrare: *comisiune de examen.*

comisoriu a. *Jur.* (pact) se dice de o convenție, în virtutea căreia creditorul devine proprietarul depositului amanetat, dacă debitorul nu-l plătesce la epocă fixă.

comisură f. *Anat.* punctul de unire a unor părți ale corpului: *comisura buzelor.*

comit v. a face, a făptui (mai ales ceva rêŭ): *comit o greșelă, o crimă.*

comitat n. divisiune administrativă în Anglia și în Austro-Ungaria.

cómite m. conte: *comiții Ardélului* Bălc.

comitent m. *Jur.* cel ce însărcinéză pe un altul a purta grijă de interesele sale.

comitet n. reunire de persóne însărcinate a discuta, a regula unele afaceri.

comiții n. pl. 1. odinióră adunarea poporului roman spre a-și alege magistrații; 2. adunarea poporului chemat a vota; **comiții agricole,** adunare liberă de agricultori și de proprietari spre a studia împreună cele mai bune procedări de cultură și de creșcerea vitelor.

Comnen m. ilustră familie care a dat șése împărați Constantinopolei, printre carî Alex. Comnenul, contimporan cu prima cruciată (1081—1118).

Como n. oraș în Italia, pe lacul cu acelaș nume, la N. de Milan: 25,000 loc.

cómără f. 1. grămadă de aur, de argint, de lucrurî prețióse; 2. locul unde s'află închisă comóra; 3. *fig.* se dice de tot ce se consideră ca prețios, ce póte fi folositor: *munca este o comóră; 4. fig.* mină abundantă: *inima-i e o comóră de bunătăți.*

Comod m. împărat roman, fiul lui Marcu Aureliu, tiran crud (161—192).

comod a. 1. care e de întrebuințare lesnicióșă și plăcută: *trăsură comodă;* 2. de un caracter ușor: *om comod;* 3. liber: *morală comodă.* Ctn. incomod.

comodă f. scrin cu multe sertare de strîns, rufe pânzeturî.

comodat n. *Jur.* împrumut gratuit cu condițiunea ca lucrul împrumutat să fie înapoiat la o epocă convenită.

comoditate f. 1. calitatea lucrului comod; 2. umblătóre.

comodor m. grad intermediar între căpitan de vas și contra-amiral, în marina englesă și a Statelor-Unite.

Comore (Insule) f. pl. archipelag situat în Oceanul Indian, între cósta orientală a Africei și Madagascar: aparțin Franței.

Comoriu (Capul) n. promontoriu la S. peninsulei indiene, aprópe de insula Ceylan.

comoțiune f. 1. sguduire violentă; 2. *fig.* agitațiune excitată în spirite.

compacitate f. *Fiz.* starea lucrului compact.

compact a. 1. des și strîns: *scrisóre compactă;* 2. *fig.* numeros: *mulțime compactă.*

companie f. 1. reunire de persóne: *companie numerósă;* 2. asociațiune de învețați, de industriași: *companie de căi ferate;* și **compania** *(et C-ie),* formulă înlocuind pe o firmă comercială numele asociaților, carî nu figuréză pe dînsa; 3. corp de trupe comandat de un căpitan; 4. odinióră asociațiune de negustorî.

companion m. asociat, tovarăș.

companist m. odinióră cel ce făcea parte dintr'o companie comercială.

compar v. a apare înaintea unui tribunal, a se presenta în justiție. || a stabili o paralelă între două persóne saŭ două lucrurî spre a examina diferențele și asemănările lor. Sin. alăturez, confrunt.

comparabil a. ce se póte compara.

comparațiune f. 1. acțiune de a compara; 2. *Gram.* **grade de comparațiune,** diferite însemnărî ale adjectivelor: positiv, comparativ și superlativ.

comparativ a. care stabilesce o comparațiune: *metódă, filologie comparativă;* 2. *Gram.* care servă a exprima o comparațiune: *el e mai înțelept de cât tine.* || adv. prin, în comparațiune cu.

comparent m. cel ce compare înaintea unui judecător. Ctn. contumace.

comparițiune f. acțiune de a compare în justiție: *mandat de comparițiune.*

compars m. 1. figurant de teatru, personagiu mut; 2. care implinesce numĕrul, care nu jócă nicî un rol: *comparsi politici.* Sin. statist.

compartiment n. 1. orî-ce încăpere îngrădită; 2. divisiunea unui vagon.

compas n. instrument compus din două brațe servind a descrie cercurî și a mĕsura lungimile. Sin. perghel.

compasat a. 1. care e prea simetric; 2. *fig.* țépĕn: *gesturi compasate.* Sin. afectat. Ctn. natural.

compasez v. 1. a mĕsura cu compasul; 2. a regula cu o simetrie excesivă: *compasez mersul, stilul.*

compasiune f. compătimire.

compatibil a. 1. care póte exista saŭ a se acorda cu altul; 2. care póte fi exercitat în acelaș timp cu alt ceva: *funcțiuni compatibile.*

compatibilitate f. caracterul celui compatibil.

compătimesc v. a fi atins de compătimire pentru nenorocirile altuia.

compătimire f. mișcare sufletéscă care ne face simțitorî la nenorocirea altuia. Sin. milă, îndurare.

compătimitor a. care compătimesce.

compatriot m. care e din acelaș patrie saŭ țéră cu altul.

compendiu n. prescurtare, operă prescurtată.

compensațiune f. fapta de a compensa și resultatul ei: despăgubire.

compensator a. care compensézĕ. || n. instrument de fisică destinat a rectifica variațiunile unor aparate.

compensez v. 1. a declara echivalentă valórea a două lucrurî; 2. a despăgubi: *compensez câștigul cu paguba.*

competent a. 1. care are dreptul de a judeca: *tribunal competent;* 2. *fig.* care e apt a face ceva, capabil a judeca despre un lucru.

competență f. 1. dreptul de a judeca: competența judecătorilor și a tribunalelor e regulată de lege: *crimele* se judecă de Curtea cu juraț, *delictele* de tribunalul corecțional, iar *contravențiunile* de judecătorî de pace; 2. *fig.* aptitudine de a decide.

competițiune f. rivalitate, pretențiune rivale.

competitor m. cel ce urmăresce saŭ aspiră la acelaș lucru cu altul. Sin. concurent, emul, rival.

compilațiune f. 1. lucrare de a compila; 2. operă compusă din părți împrumutate.

compilator m. cel ce compiléză.

compilez v. a face o carte cu fragmente luate de la diferiți autorî.

complac v. a face pe voe spre a plăcea cuiva.

complâng v. a plânge saŭ a jeli pe cineva (Bol.).

complement n. 1. ceea ce servă a completa; 2. *Gram.* vorbă dependentă de alta saŭ care servă a precisa: *complement direct.*

complementar a. care servă a completa.

complesant a. care are complesență pentru alțiĭ: politicos, îndatoritor.

complesență f. dispositiune de a face plăcere: *act de complesență.* Sin. condescendență.

complet a. 1. căruia nu-i lipsesce nimic: întreg, deplin; 2. plin, ne mai putênd încăpea: *omnibusul e complet.* || n. societate de dans.

completez v. a (se) face complet.

completiv a. care servă de complement: *propoziţiune completivă.*

complex a. ce conţine mai multe părţi, mai multe elemente (Ctn. **simplu**): *omul e o fiinţă complexă*; 2. *Gram.* subiect modificat de un termen adăogat; 3. *Aritm.* număr compus din unităţi de speciĭ diferite (Ctn. **decimal**): *3 stînjeni, 5 palme, 7 degete şi 9 linii.* || n. complexitate.

complexiune f. constituirea corpului: *complexiune delicată.* Sin. **temperament.**

complexitate f. caracterul lucrurilor complexe.

complic v. a îngreuia. Sin. **încurc.** Ctn. **simplific.**

complicat a. 1. compus dintr'un mare număr de părţi; 2. agravat prin complicaţiuni: *bólă complexă.*

complicaţiune f. 1. starea lucrului complicat; 2. circumstanţă ce complică: *complicaţiunea unei bóle.*

complice m. care ia parte la greşala, la crima altuia.

complicitate f. participare la crima altuia.

compliment n. cuvînt de felicitare, de amicie, de politeţă.

complimentator m. care face prea multe complimente.

complimentez v. a face un compliment.

complinesc v. a adăoga ce lipseşte. Sin. **completez.**

complinitor a. care complineşte.

complot n. înţelegere între mai mulţi inşi, carĭ urzesc într'ascuns o faptă culpabilă.

complotez v. a forma un complot. Sin. **conspir.**

complotist m. cel ce complotéză.

componcţiune f. vie părere de rĕŭ.

component a. n. care intră în compoziţiune. || n. 1. *Chim.* corp ce servă la compunerea altuia; 2. în mecanică, fie-care din forţele a căror totalitate póte fi înlocuită cu o forţă unică numită *resultanta.*

comport v. 1. a permite, a autorisa: *acest post compórtă mari cheltuieli*; 3. a se purta bine, rĕŭ.

composit a. şi n. unul din cele 5 ordine de architectură, compus din corintian şi ionic.

compoziţiune f. 1. lucrare de a compune şi lucrul compus; 2. aşedarea caracterelor tipografice (Sin. **zaţ**); 3. temă făcută de şcolar pentru un concurs; 4. compunerea unei opere literare.

compositor m. 1. cel ce compune în musică: *Mozart fu un admirabil compositor*; 2. lucrător de tipografie, care adună caracterele spre a forma vorbe (Sin. **zeţar**). || n. instrumentul tipografic numit şi *coltar* saŭ *vingălac.*

compot n. mâncare zaharisită făcută cu póme fierte: *compot de pere.*

compotieră f. farfurie de compoturi.

comprehensibil a. ce póte fi înţeles, inteligibil: *raţionament comprehensibil.*

comprehensiv a. care îmbrăţişéză, care coprinde multe: *spirit comprehensiv.*

comprehensiune f. 1. facultate de a înţelege; 2. vedere ce îmbrăţişéză tot; 3. *Filos.* totalitatea ideilor ce coprinde un nume generic.

compresă f. bucată îndoită de rufărie, ce se pune pe o rană saŭ pe o parte bolnavă.

compresibil a. ce póte fi comprimat: *gazele sunt fórte compresibile.*

compresibilitate f. *Fis.* proprietatea corpurilor de a-şi putea micşora volumul sub acţiunea presiunii. Ctn. **elasticitate.**

compresiune f. 1. lucrare de a comprima şi efectul eĭ; 2. *fig.* constrîngere morală. Ctn. **dilataţiune.**

compresiv a. ce servă a comprima: *bandagiu compresiv.*

compresor a. ce servă a comprima: *aparat compresor, un compresor de aer.*

comprim v. 1. a apĕsa cu putere spre a-şi micşora volumul; 2. a opri de a lucra, de a se manifesta: *comprim mînia, complotul.*

comprimabil a. ce póte fi comprimat.

comprimat a. turtit pe de lături.

compromis n. act prin care cineva 'şi supune causa la judecata unuĭ arbitru.

compromit v. 1. a pune în pericol: *compromit reputaţiunea*; 2. a expune la neplăceri, la încurcături: *l'a compromis*; 3. a-şi expune onórea, creditul.

compromiţĕtor a. ce compromite saŭ póte compromite: *vorbe compromiţĕtóre.*

compt n. V. **cont.**

Compte (August) m. matematic şi filosof francez, fundatorul filosofieĭ positive (1798—1857).

compulsez v. a examina cu îngrijire, a face cercetărĭ: *compulsez registrele.*

compun v. 1. a forma un tot din mai multe părţi; 2. în mecanică: a forma resultanta forţelor; 3. în tipografie: a aduna caracterele spre a forma vorbe (Sin. **zeţuiesc**); 4. a produce, a crea: *compun versuri, o arie de musică*; 5. a lucra la o operă literară.

compunere f. 1. lucrare de a compune; 2. compoziţiune; 3. compus.

compus n. un tot format de diferite părţi: 1. *Gram.* vorbă formată din mai multe altele; 2. *Chim.* corp format prin combinarea mai multor elemente. Ctn. **simplu** || **compuse**, f. pl. familie de plante, ale căror florĭ sunt reunite pe acelaşi cotor şi aŭ un calice comun, ex. *flórea-sórelui.*

computu n. calcularea timpului pentru regularea calendarului bisericesc.

comun a. 1. ce-i al tuturor: *aerul, sórele sunt comune*; 2. abundant: *argintul e mai comun de cât aurul*; 3. de puţină valóre, de rînd: *lucru, graŭ, obiceiŭ comun*; 4. *Gram.* nume care convine tuturor individilor din aceiaşi specie. Sin. **general, universal, ordinar, vulgar.** Ctn. **particular, rar, distins.**

comună f. 1. odinóră în apusul Europeĭ (Italia, Franţa): corpul burgesilor unuĭ oraş saŭ tîrg carĭ se guvernaŭ eĭ înşiş̧i: *emanciparea comunelor*; 2. divisiune teritorială administrată de un primar, asistat de un consiliu comunal: *mai multe comune formézĕ o plasă*; în România sunt 72 de comune *urbane* saŭ oraşe şi peste 3000 de comune *rurale* saŭ sate; 3. reunirea tuturor locuitorilor uneĭ comune; 4. **Camera comunelor**, unul din cele douĕ corpurĭ ale Parlamentului engles: *Camera comunelor şi Camera lorzilor*; 5. **Comuna**, putere revoluţionară instalată la Paris în 1792 şi în 1871.

comunal a. relativ la comună, ce ţine de comună: *şcóla comunală, consiliu comunal.*

comunic v. 1. a împărtăşi, a transmite: *sórele ne comunică căldură şi lumină*; 2. a face cunoscut: *comunic un secret*; 3. a fi în comunicaţiune: *comunic cu acusatul, acéstă pórtă comunică cu o sutĕrană.*

comunicabil a. 1. ce póte fi comunicat; 2. ce póte fi pus în comunicaţiune.

comunicant a. care comunică, care stabilesce o comunicaţiune.

comunicat n. informaţiune dată diarelor de o autoritate superióră.

comunicaţiune f. 1. lucrare de a comunica şi resultatul eĭ; 2. informaţiune, scire.

comunicativ a. 1. care se comunică lesne: *risul e comunicativ*; 2. care împărtăşesce bucuros simţirile, cugetările sale: *om comunicativ.*

comunist m. partisan al comunismului.

comunism n. doctrină socială care reclamă comunitatea bunurilor pentru fericirea omenirii. V. **socialism.**

comunitate f. 1. societate de mai multe persóne trăind împreună sub anumite regule: *comunitate religiósă*; 2. starea de ceea ce-i comun: *comunitate de interese, de idei*; 3. *Jur.* societate de bunurĭ între soţi.

comut v. a schimba micşorând, vorbind de pedepse.

comutabil a. ce póte fi schimbat: *pedépsă comutabilă.*

comutaţiune f. fapta de a schimba o pedépsă cu alta mai mică.

comutativ f. *Jur.* privitor la comutaţiune: *drept comutativ.*

comutator n. *Fis.* aparat destinat a schimba direcţiunea unuĭ curent electric.

con n. 1. *Geom.* corp solid cu basă circulară şi ţuguiat la capĕt; 2. un fel de scoică.

conabiŭ a. roş închis: *un binuş conabiŭ.* Sin. **vişiniŭ.** Ctn. **carmin.**

conac n. 1. loc de mas pentru

călĕtorĭ, staţiune de poştă, han, gazdă: *îndată se rîndueşte conacele*; 2. distanţă între două staţiuni, şi de drum (Sin. **poştă**): *cale de trei conace* Isp. 3. adĭ reşedinţa subprefecturei, od. reşedinţă provisorie: *conac vizirial*, cum era Beilicul din Iaşi. Sin. **popas**.

conăcar m. 1. odiniorĭ cel ce îngrĭjea de gazda Domnuluĭ saŭ a boierilor, apoĭ a Turcilor carĭ călătoreaŭ prin ţeră; 2. adĭ colăcer.

conăcesc v. a face conac, a poposĭ, a tăbărĭ peste nópte: *Turcii se conăcirà într'un sat* Bălc.

Conache (Costache) m. poet moldovén de la începutul secoluluĭ: *Alcătuirĭ şi tălmăcirĭ* (1777—1849).

concav a. al cărui mĭjloc e maĭ înfundat de cât marginile: *oglindă concavă*. Ctr. **convex**.

concavitate f. parte concavă saŭ găunósă a unuĭ corp.

conced v. 1. a acorda ca privilegiu: *conced unei companiĭ o linie ferată*; 2. a ceda (într'o discuţiune).

concediez v. a da drumul cuĭva, a-ĭ ordona să se retragă.

concediu n. 1. permisiune de a se retrage saŭ de a lipsi: *concediu de o lună*; 2. act prin care un chiriaş saŭ un proprietar declară încetarea şederiĭ într'o casă.

concenesc v. a nimici, a prăpădĭ: *vom conceni şi pe fraţiĭ tĕĭ* Isp. Sin. **extermin**.

concenie f. prăpădire, exterminare. Sin. **stîrpire**.

concentrat a. 1. alcool saŭ sirop căruia s'a micşorat volumul cu extragerea apeĭ conţinute; 2. *fig.* care nu se manifestă în afară: *furie concentrată*.

concentraţiune f. 1. lucrare de a concentra şi stărea lucruluĭ concentrat; 2. reunirea trupelor într'un punct determinat.

concentric a. se dice despre cercurile cu acelaşĭ centru. Ctr. **excentric**.

concentru v. 1. a reunĭ într'un centru: *lentilele de sticlă concentră razele solare*; 2. a lua unuĭ lichĭd o parte din apa ce conţine: *concentru siropurĭ*. Ctr. **împrăştiu**.

concep v. 1. a crea, a inventa, a imagina: *concep o idee, un plan*; 2. a rămânea grea.

concepist m. cel ce face lucrările în scris într'o cancelarie. Ctr. **copist**.

concept n. 1. termen filosofic: ideĭ concepută de spirit; 2. termen de cancelarie: prima redacţiune, în opoziţiune cu *copia*.

concepţiune f. 1. facultate de a înţelege lucrurile; 2. producţiune a spiritului: *concepţiune originală*.

conceptualism n. doctrina luĭ Abelard fundată pe concepte şi având de scop a concilia *realismul* cu *nominalismul*.

concert n. 1. armonia formată de maĭ multe voĭ saŭ de maĭ multe instrumente: *dau un concert*; 2. sunete, strigăte: *concert de aclamaţiunĭ*; 3. *fig.* acord, unire: *din al lumiĭ splendid concert de admirări* Al.

concertez v. 1. a se înţelege împreună spre a pregăti execuţiunea unuĭ plan; 2. a se învoi spre a forma saŭ executa un proiect: *aiĕ aŭ să se adune spre a ne concerta* Al.

concertist m. cel ce cântă într'un concert.

concerto n. *Mus.* simfonie făcută spre a fi executată de o întrégă orchestră şi în care un instrument cântă singur din timp în timp.

concesionar m. cel ce a obţinut o concesiune.

concesiune f. 1. acordarea unuĭ privilegiu: *concesiunea oceloră*; 2. cedarea dreptuluĭ sĕŭ, renunţarea la opiniunea sa (într'o contestaţiune saŭ discuţiune): *fă-mi acĕstă concesiune*; 3. cesiunea unuĭ teren într'un cimitir.

concetăţén m. cel ce este din acelaşĭ oraş saŭ din aceeaşĭ patrie cu altul.

concetti pl. cugetărĭ strălucite dar afectate.

conchă f. 1. mare scoică concavă; 2. *Anat.* cavitatea urechiĭ.

concherant a. şi m. cuceritor: *popóre concherante* Bălc.

conchid v. 1. a încheia definitiv, a termina (de o cuvîntare saŭ povestire); 2. a trage o consecuenţă; 3. a fi de părere, a se pronunţa pentru: *advocatul conchise pentru pedépsa cu mórte*. Sin. **indic, infer**.

conchilie f. scoică gólă.

conchiliologie f. partea geologiceĭ care se ocupă cu studiul scoicelor.

conchistă f. cucerire: *despotismul este sufletul conchistelĕ* Bălc.

conchiţă f. pétră ce sĕmĕnă uneĭ scoici.

conchoid a. 1. în forma scoiciĭ; 2. *Geom.* linie curbă de o specie particulară.

conciliabil a. care se póte concilia.

conciliabul n. întrunire secretă cu scop réŭ.

conciliant a. dispus, propriu a concilia spiritele.

conciliaţiune f. 1. acţiune de a concilia; 2. apropiere între persóne învrăjbite; 3. concordarea textelor; 4. comparĭţiunea înaintea unuĭ judecător de pace cu scopul de a evita un proces.

conciliator a. şi m. care caută a concilia. Sin. **împăciuitor**.

conciliatorĭu a. ce are de scop a concilia: *demers conciliatorĭu*.

conciliez v. 1. a pune de acord persóne de diferite opiniuni, interese saŭ clase; 2. a acorda lucrurĭ ce sunt saŭ par contrarie; 3. a câştiga, a atrage: *talentele sale îĭ conciliază facerea tuturor*; 4. a se învoi. Sin. **împac**.

concilĭu n. adunare de episcopĭ spre a decide asupra unor puncte de doctrină saŭ de disciplină eclesiastică; **concilĭu ecumenic**, la care luaŭ parte toţĭ episcopiĭ catolicĭ presidaţĭ de papa saŭ delegaţiĭ sĕĭ. De la primul din Nicea (325) până la ultimul din Roma (1870) aŭ fost 19 concilie. Sin. **sobor**.

concinŭ f. un fel de joc în cărţĭ fórte comun: *bată-l conciua!* Al.

Concini m. aventurier italian, favoritul Marieĭ de Medicis, asasinat în 1617.

concis a. care întrebuinţézĕ cât se póte maĭ puţine vorbe, scurt şi cuprinzĕtór: *stil concis*. Ctr. **difus, prolix**.

concisiune f. calitatea stiluluĭ concis. Ctr. **prolixitate**.

conclu n. 1. un fel de cunună pusă sub ştergar în creştetul capuluĭ: *conciu semĕnat cu diamanturĭ* Op.; 2. găteală de cap la ţĕrance în formă de colac. Sin. **bĕrtă**.

conclavŭ f. 1. adunare de cardinalĭ pentru alegerea unuĭ papa; 2. locul unde se ţine acea adunare.

conclavist m. preot în serviciul unuĭ cardinal cât ţine conclava.

conclud v. V. **conchid**.

concludent a. care probézĕ într'un mod evident.

concluziune f. 1. sfîrşitul uneĭ afacerĭ şi deliberărĭ; 2. resumatul final al unuĭ discurs saŭ al uneĭ naraţiunĭ; 3. consecuenţă. Sin. **încheiere** Ctr. **preliminare**.

concluziv a. care conţine o concluziune: *propoziţiune concluzivă*.

concomitant a. care se produce în acelaşĭ timp: *circumstanţe concomitante*.

concomitanţă f. coexistenţa simultanĕ a două saŭ a multor lucrurĭ.

concord v. a fi în acord, a se corespunde: *aceste mărturiĭ nu concórdă*.

concordant a. care concórdă. Ctr. **discordant**.

concordanţă f. 1. acord, conformitate: *acord de părerĭ*; 2. *Gram.* acordul vorbelor între dînsele; 3. index conţinênd tóte vorbele Bibliеĭ cu indicarea pasagiilor unde se află. Ctr. **discordanţă**.

concordat n. 1. tractat încheiat între papa şi un suveran privitor la afacerile religióse: *Concordatul de la 1801 se făcu între Bonaparte şi Pĭŭ IX*; 2. act de învoială între un comerciant falit şi creditorĭĭ sĕĭ.

concordatar a. se dice de un falit care a obţinut un concordat.

concordie f. 1. unirea spiritelor şi a inimilor; 2. bună înţelegere între persóne. Ctr. **discordie**.

concret a. 1. *Gram.* se dice de termenul ce desémnă o calitate unită cu obiectul eĭ (Ctr. **abstract**): *apă caldă* e un termen concret, *căldură* e un termen abstract; 2. *Aritm.* numĕr la care s'exprimă felul unităţilor: *20 de ómenĭ*; 3. solid, în opoziţiune cu lichĭd: *camforul e un uleĭŭ concret*.

concreţiune f. 1. solidificarea unuĭ lichĭd: *concreţiunea laptelui*; 2. reunirea maĭ multor substanţe într'un corp solid prin acţiunea timpuluĭ: *concreţiune calcară*.

concretisez v. a da un sens, un caracter concret.

concupiscență f. în teologie: aplecare la rău.

concur v. 1. a coopera, a tinde către acelaș scop; 2. a rivalisa spre a obține primul loc: *concur la un premiu*; 3. a face probele unuĭ concurs: *concur la o catedră*.

concurent m. cel ce urmăresce acelaș scop odată cu altul.

concurență f. 1. pretențiunea mai multor persóne pentru acelaș lucru; 2. rivalitate între negustorĭ saŭ fabricanțĭ cu privire la calitatea orĭ prețul mărfurilor; **până la concurență**, până la atingerea uneĭ sume óre-care.

concurs n. 1. acțiune de a coopera: *ofer concursul meŭ*; 2. lupta concurenților pentru un premiu, pentru un post; 3. *fig.* întâlnire: *concurs de împrejurări neprevĕdute*.

concusionar m. funcționar culpabil de concusiune.

concusiune f. risipă, abus în administrațiunea saŭ în maniarea banilor Statuluĭ.

condac n. cântare scurtă bisericéscă: *condacul umple sacul și troparul hambarul*.

condamn v. 1. a rosti o judecată în contra cuĭva: *condamn la doĭ anĭ de închisóre*; 2. a blama, a desaprobа: *condamn sentimentele sale*; 3. a reduce, a obliga: *mĕ condamnă la tăcere*; 4. *condamn pe un bolnav*, a declara bóla-ĭ mortală; 5. *condamn o ușă* a o închide pentru tot-d'a-una. Sin. **osândesc**. Cfr. **achit, justific**.

condamnabil a. care meritā a fi condamnat. Cfr. **laudabil, scusabil**.

condamnat a. și m. cel în contra căruia s'a rostit o condamnațiune.

condamnațiune f. 1. judecată rostită de judecător în contra unuĭ condamnat; 2. pedépsă impusă de un judecător. Sin. **osândă**.

Condé m. ramură colaterală a familieĭ Burbon (1487—1830), din care membrul cel mai ilustru fu Ludovic II de Burbon, supranumit *Marele Condé*, învingĕtorul Spaniolilor la Rocroy, Friburg, Lens și învins la rîndul seŭ de Turenne; Bossuet îĭ rosti oraționea funebră (1621—1686).

condeiŭ n. 1. pană de scris; 2. *fig.* scrisóre: *să-ți vĕd condeiul*; 3. pl. condeie, sume de banĭ trecute într'o socotélă saŭ condică cu scopul întrebuințărieĭ lor; **a trage cuiva condeie**, a-l înșela, a-ĭ spune minciunĭ.

condemn v. V. **condamn**.

condens v. 1. a reduce la un volum maĭ mic, a face maĭ puțin dens: *frigul condensă aerul*; 2. a exprima concis: *'mĭ condens cugetarea*. Cfr. **dilat**.

condensabil a. ce póte fi condensat.

condensațiune f. lucrare de a condensa și resultatul eĭ.

condensator m. *Fiz.* aparat servind a acumula și a condensa electricitatea.

condensor n. aparat ce servă a rĕci și a preface în apă aburul uneĭ mașinĭ, după ce a lucrat asupra pistonuluĭ.

condescendent a. care condescinde.

condescendență f. fapta prin care se acórdă ce s'ar putea refusa.

condescind v. a consimți, a face ceva spre a fi plăcut altuia.

condică f. 1. odinióră codice: *Condica lui Ipsilante*, un extract din Basilicale (1796), *Condica lui Caragea* în Muntenia (1817) și *Condica lui Calimah* în Moldova (1817); 2. colecțiune de acte privitóre la o mănăstire: *Condica Bistriței, Tismanei*; 3. adĭ registru comercial (Sin. **catastif**).

condicar m. 1. odinióră archivar: *condicar mănăstiresc*; 2. adĭ cel ce ține condicile. Sin. **logofĕt**.

condiciță f. cărticică de serviciu. Sin. **livret**.

condil n. *Anat.* eminență articulară a unuĭ os.

Condillac (Abatele) m. filosof francez, capul școleĭ sensualiste (1715—1780).

condiment n. substanță ce dă gust și deschide pofta de mâncare. Sin. **aromă**.

condiscipol m. camarad de studiĭ.

condițional a. 1. supus la anumite condițiunĭ (Cfr. **formal**): *clausă condițională*. || n. *Gram.* 1. mod servind a indica că ideia exprimată de verb e supusă uneĭ condițiunĭ (Sin. **optativ**); 2. particulă ce exprimă o condițiune: *dacă*. || adv. cu anumite condițiunĭ.

condiționat a. care s'află în anume condițiunĭ.

condițiune f. 1. clasă socială căreĭa aparține un individ: *inegalitatea condițiunilor nu împiedică egalitatea înaintea legiĭ*; 2. stare saŭ situațiune în care s'află cineva, mod de a fi (despre lucrurĭ); 3. calitate cerută: *condițiunĭ de moralitate*; 4. obligațiune pusă saŭ suferită: *'ți împrumut cartea cu condițiunea de a o căpĕta*; 5. lucru necesar: *respirarea este una din condițiunile vieții*.

condolență f. mărturie de simpatie către o persónă lovită de nenorocire. Cfr. **felicitare**.

Condorcet m. matematic și filosof francez (1743—1794).

condor m. pasere răpitóre din America meridională, cel mai mare vultur din lume.

condotier m. căpitan de mercenarĭ saŭ de aventurierĭ în Italia.

condrățeĭ m. pl. nume dat insectelor parasite (păduchĭ, purecĭ): *se găsesc condrățeĭ în capul lor* Isr.

conduc v. 1. a duce cu sine, a mina; 2. a însoți pe cineva din onóre saŭ siguranță; 3. *fig.* a dirija: *conduc o afacere*; 4. a comanda: *conduc un atac*; 5. a se purta.

Conduc n. numele unuĭ riŭ și al unuĭ lac în Basarabia.

conducere f. 1. fapta de a conduce; 2. *fig.* direcțiune; 3. conduct: *conducerea apeĭ, gazuluĭ*.

conducĕtor a. și m. care conduce.

conduct n. canal îngust, țĕvă pentru licide saŭ gaze: *conduct sufleran*.

conductibil a. care transmite bine căldura saŭ electricitatea.

conductibilitate f. *Fiz.* proprietatea unor corpurĭ de a transmite căldura saŭ electricitatea pe tótă întinderea lor.

conductor m. conducĕtor: *conductor de tren*. || n. *Fiz.* corp ce transmite ușor căldura saŭ electricitatea: *argintul e un bun conductor de căldură*.

conduită f. mod de a se conduce. Sin. **purtare**.

condur m. pantof strîns bine pe picior cu toc și turiac înalt: *într'un condur și într'un papuc* Pann; 2. **condurul-Domneĭ**, plantă de ornament cultivată pentru grăunțile-ĭ verdĭ, din care se gătesce un fel de condiment.

conceț n. sfîrșit (ironic): *na că-ĭ am făcut conețul* Cr.

conetabil m. sub vechiĭ regĭ aĭ Franței, primul ofițer militar al corónei, care avea comanda generală a oștirilor: *conetabilul de Burbon trădă Franța sub Francisc I*.

conex a. care are legături strînse cu alt ceva: *ideĭ conexe*.

conexitate f. raport între maĭ multe lucrurĭ.

conexiune f. legătură strînsă ce aŭ între ele unele lucrurĭ.

confecționator m. cel ce confecționéză, maĭ ales haine.

confecționez v. a face pe de a întregul: *confecționez o mașină, o stofă*.

confecțiune f. 1. lucrare de a executa ceva pe deplin: *confecționes o haină*; 2. fabricare pe o scară întinsă de obiecte ce n'aŭ fost comandate; 3. vestminte fabricate dinainte, în opositiune cu cele făcute după măsură.

confederat m. cel unit printr'o confederațiune.

confederațiune f. 1. alianță între state independente: *confederațiune elvetică*; 2. liga nemulțumiților într'un stat.

confederativ a. relativ la o confederațiune: *republică confederativă*.

confederez v. a (se) uni într'o confederațiune.

confer v. 1. a da, a acorda: *confer o demnitate, o decorațiune*; 2. a compara: *confer legile*; 3. a discuta de vr'o afacere saŭ de un punct de doctrină.

conferență f. 1. prelegere populară: *maeștriĭ de conferențe*; 2. întrevorbire despre o afacere; 3. reunire de diplomațĭ spre a discuta unele cestiunĭ: *conferența de la Berlin*. V. **Congres**.

conferențiar m. cel ce ține o

conferență despre vr'o materie literară saŭ științifică.

confervă f. gen de plante aquatice din familia algelor.

confesez v. a mărturisi, în special a-și mărturisi păcatele. Sin. **spovedesc.**

confesional a. privitor la confesiunea religiósă: *școlă confesională.* Sin. **congreganist.** || n. locul unde preotul ascultă confesiunea (la Catolici).

confesiune f. 1. mărturisire și în special mărturisirea păcatelor (Sin. **spovedanie**); 2. declarațiunea credinței profesate (Sin. **rit**): *confesiunea de la Augsburg*; 3. pl. titlul unor opere în cari autorii mărturisesc greșelile lor: *Confesiunile Sf. Augustin, Confesiunile lui Rousseau.*

confesor m. preot care confesézā. Sin. **duhovnic.**

confident m. 1. căruia se încredințézā cele mai ascunse gândiri; 2. personagiu de tragedie saŭ de comedie, căruia se face confidențele destinate spectatorilor.

confidență f. impărtășirea unuĭ secret: *în confidență*, în taină.

confidențial a. care se dice saŭ se face în confidență: *avis confidențial*; **scrisóre confidențială**, care nu trebue comunicată niměnuĭ. || adv. în confidență.

confidențiar m. cel ce a primit o valóre cu îndatorirea secretă de a o înapoia unei persóne anumite.

confient a. dispus la confiență, încrezětor.

confiență f. 1. dispositiune de a se încrede cuiva; 2. speranță fermă: *am confiență în ajutorul vostru.*

confiez v. 1. a remite fidelității, îngrijirilor, discrețiunii cuiva: *când a plecat ași Vodă, te-a confiat el mie* Al.; 2. a avea confiență, a face o confidență: *dorul și-l confie câmpului* Em.

configurațiune f. forma exteriórā a unuĭ corp. Sin. **conformațiune.**

configurez v. a da o formă.

confinii n. pl. extremitățile, limitele unei țări, ale unuĭ teritoriu. Sin. **granițe, hotare.**

confirm v. 1. a face mai ferm, mai statornic: *confirm o resoluțiune;* 2. a aduce probe mai puternice; 3. a aproba, a sancționa, a ratifica: *confirm o lege.*

confirmațiune f. 1. fapta de a confirma; 2. în retorică: partea discursului în care se aduc dovedi pentru cele susținute înainte; 3. una din cele șépte taine ale Bisericei catolice, menită a împărtăși credincioșilor harurile St. Spirit.

confirmativ a. care confirmă: *scrisóre confirmativă.*

confisc v. 1. a adjudica fiscului din causă de crimă saŭ de contravențiune; 2. a lua școlarului unuĭ lucru oprit.

confiscabil a. ce póte fi confiscat.

confiscațiune f. acțiune de a confisca în folosul fiscului.

confiserie f. cofetărie.

conflagrațiune f. 1. înflăcărare generală; 2. *fig.* mare revoluțiune.

conflict n. 1. ciocnire, luptă: *conflict între două oștiri*; 2. *fig.* disputarea unuĭ drept: *conflict de interese, de pasiuni*; 3. *Jur.* luptă de competență între două tribunale.

confluență f. locul unde se împreună două cursuri de apă.

conform a. 1. care are aceeași formă, care e asemenea; 2. care convine, care se acordă: *duce o viață conformă cu situațiunea sa.* || adv. întocmaĭ.

conformat a. care are o conformațiune óre-care: *bine, rĕŭ conformat.*

conformațiune f. dispositiunea diferitelor părți ale unuĭ corp organisat. Sin. **configurațiune.**

conformez v. 1. a face conform; 2. a se supune.

conformist m. nume dat în Anglia celui ce acceptă religiunea dominantă. Ctr. **neconformist.**

conformitate f. calitatea saŭ raportul lucrurilor conforme: *în conformitate cu*, conform. Sin. **anologie.**

confort n. ceea ce contribue la buna-stare materială, la înlesnirea vieții.

confortabil a. ce conține saŭ procură confort: *locuință confortabilă.*

confortant a. *Med.* ce fortifică. Ctr. **debilitant.**

confrate m. fie-care din membrii unei corporațiuni, unei societăți: *magistrații sunt colegi, medicii și diariștii confrați.*

confraternitate f. relațiuni amicale între colegii saŭ membrii aceluiași corp.

contrunt v. 1. a pune persóne față în față spre a compara spusele lor; 2. a compara în genere, de persóne saŭ lucruri.

Confuciu (Khun-Fu-Tse) m. ilustru filosof și moralist chinez (551—479 a. Cr.).

confund v. 1. a reuni de-a valma, a amesteca: *Vedea și Teleormanul confundă apele lor la Cervenĭ-de-sus*; 2. a lua o persónă saŭ un lucru pentru altul: *confund pe inocentul cu culpabilul*; 3. a pune în neputința de a răspunde: *confund pe calomniatorĭ*; 4. a causa o mare uimire: *acésta scire mĕ confundă*; 5. a causa un sentiment excesiv (se dice din politeță): *laudele vóstre mĕ confundă.* Sin. **amestec.** Ctr. **separ.**

confus a. 1. de-a valma, amestecat, nesigur: *sgomot confus*; 2. *fig.* încurcat, întunecat: *amintiri confuse.* || adv. uimit, rușinos: *a rĕmas confus.* Ctr. **clar, distinct.**

confusiune f. 1. fapta de a confunda un lucru cu altul și resultatul ei: *confusiunea numelor*; 2. starea lucrurilor confundate saŭ amestecate; 3. lipsă de ordine, de claritate; 4. turburare saŭ desordine politică; 5. umilire, nedumerire. Ctr. **claritate, precisiune, ordine.**

congedlu n. V. **concediu.**

congelațiune f. 1. trecerea unuĭ licĭd la starea solidă prin influența friguluĭ; 2. amorțirea părților vii prin efectul friguluĭ.

congelator n. *Fis.* aparat pentru a congela licidele.

congelez v. a face să trécă în stare de ghiață.

congener a. care este de aceeași specie: *animale congenere.*

congenital a. se dice de bólele de nascere.

congestionez v. 1. a causa o congestiune; 2. *Med.* a primi prin congestiune un aflux de sânge.

congestiune f. acumularea sângelui saŭ a umorilor într'un organ: *congestiune cerebrală.*

congiu n. măsură de capacitate la Romani, valorând ceva mai mult de 3 litri.

conglăsuiesc v. a fi de acord, a se rosti unanim.

conglomerat n. *Geol.* stâncă formată de fragmente reunite printr'un ciment.

conglomerațiune f. acțiune de a reuni substanțe diverse, persóne numeróse.

conglomerez v. *Fis.* a grămădi, a reuni într'o singură massă.

conglutinez v. 1. a face lipicios ca cleiul; 2. a lipi două corpuri cu o substanță cleióșā.

Congo n. 1. numele Guineei meridionale, pe cósta apusană a Africei; 2. (saŭ **Zairul**), fluviu mare al Africei occidentale, se varsă în Atlantic: 4000 km. Explorat de Livingstone și Stanley.

congratulațiune f. felicitare. Ctr. **condolență.**

congratulez v. a felicita pentru un eveniment fericit.

congreganist a. ce aparține unei congregațiuni religióse: *școle congreganiste.* Sin. **confesional.** Ctr. **laic.**

congregațiune f. 1. corp de mai multe persóne religióse saŭ laice trăind sub aceeași regulă; 2. asociațiune religióșā.

congres n. 1. reunire de învețați, archeologi, literați spre a-și comunica resultatul studiilor și ideilor lor; 2. adunare de diplomați pentru a concilia interesele guvernelor respective. Congrese aŭ fost la Viena (1815), Paris (1856), Berlin (1878); 3. ironic: *congres de rebedenii* Em.; 4. în America, adunare legislativă: *Congresul Statelor-Unite.*

Congrève m. ofițer de artilerie și inginer englez, inventatorul rachetelor cari îi pórtă numele (1772—1828).

congruent a. exact și potrivit: *termen congruent.* || adv. într'un mod convenabil.

congruitate f. convenință, proporționalitate.

coniac n. rachiŭ de la Cognac.

conic a. ce are forma conului.

conifer a. cu fructe în formă de con, ca *bradul.* || f. pl. **conifere**, fa-

milie de arbori, dintre cari unii ajung la cea mai mare înălțime, produc rășină și lemnul lor servă la construcțiuni: *brad, molift, pin.*

conirostru a. se dice de păsările cari aŭ ciocul conic: *cioră, vrabie.*

conivent a. *Bot.* cari tind a se apropia: *frunze conivente.*

conivență f. complicitate la o faptă rea, ce trebue saŭ se póte împiedica.

conjectură f. judecată probabilă, opiniune basată pe aparențe. Sin. **presupunere.**

conjectural a. care se întemeiază numaĭ pe conjecturi. Sin. **ipotetic.** Cnt. **positiv.**

conjecturez v. a judeca după probabilități.

conjug v. *Gram.* a aduna saŭ rosti în ordine gramaticală diferitele forme ale unuĭ verb.

conjugal a. privitor la căsătorie: *unire conjugală.*

conjugat a. 1. *Gram.* reunit; 2. *Bot.* (frunze), cu foliole aședate perechi perechi; 3. *Anat.* (nervi), cari concurà la aceeașĭ funcțiune.

conjugațiune f. *Gram.* totalitatea formelor verbale după voci, moduri, timpuri, numere și persóne.

conjuncțiune f. 1. *Gram.* vorbă invariabilă ce servă a uni două vorbe saŭ două propoșițiunĭ: ex. *și, nici, saŭ*; 2. *Astr.* întîlnire aparentă a două planete pe aceeașĭ linie dréptă.

conjunctiv a. *Gram.* 1. se dice de particule cari servă a uni o vorbă cu alta, un sens cu altul: ex. *și, nici*; **pronume conjunctiv,** care servă a lega o parte a frasei la un nume saŭ pronume precedent: *D-deŭ care este a tot puternic.* || n. 1. modul care exprimă o posibilitate și e redat prin conjuncțiunea *să.* Sin. **subjonctiv.**

conjunctivă f. *Anat.* membrană mucóză ce unesce globul ochiuluĭ cu pleópele.

conjunctivită f. *Med.* inflamațiunea conjunctivei: *conjunctivită granulóză.*

conjunctură f. ocasiune, întîlnire de împrejurări: *o conjunctură fatală.*

conjur v. 1. a complota împreună: *conjur pierderea unuĭ rival*; 2. *fig.* a abate o nenorocire, de care cineva e amenințat; 3. a abate prin mijlóce supranaturale, magice (Sin. **exorcisez**); 4. a ruga cu stăruință; 5. a se uni spre a conspira.

conjurat a. și m. care ia parte la o conjurațiune în contra Statuluĭ saŭ a capuluĭ sĕŭ.

conjurațiune f. 1. conspirațiune în contra Statuluĭ, complot în contra unuĭ príncipe; 2. exorcism.

conjurator m. 1. cel ce formézà saŭ conduce o conjurațiune; 2. pretins vrăjitor.

conlocuiesc v. a locui la un loc cu altul.

conlucrez v. a lucra împreună cu altul. Sin. **colaborez, cooperez.**

Conecticut n. 1. fluviu la N.-E. de Statele-Unite, se varsă în Oceanul Atlantic; 2. unul din Statele-Unite ale Americeĭ de N. cu 537,000 loc.

conocărie f. colăcărie: *conocărie pe la nunțĭ* Cn.

conochifteriță f. *Zool.* cocóna chifteriță. Sin. **coropișniță.**

conoid n. ce are forma conuluĭ. || n. *Geom.* solid format prin revoluțiunea unuĭ secțiunĭ conice.

conopidă f. soiŭ de varză cu bobițe mariĭ și cărnóse. Sin. **brójbă.**

Conrad m. numele maĭ multor príncipĭ și împerațĭ aĭ Germanieĭ: Conrad I, regele Germanieĭ (911—919); Conrad II (Salicul), împĕratul Germanieĭ (1024—1039); Conrad III, împĕratul Germanieĭ (1138—1152); Conrad IV, ultimul împĕrat aĭ dinastieĭ Hohenstaufen (1250—1254); Conrad V (Conradin), fiul celuĭ precedent, se încercà a recuceri Neapole, dar fu învins și muri pe eșafod (1268).

consacrat a. 1. închinat divinității: *loc consacrat*; 2. primit de us: *termen consacrat.*

consacrațiune f. 1. determinarea pentru un us religios; 2. *fig.* destinațiune.

consacru v. 1. a închina luĭ D-deŭ: *consacru o biserică*; 2. a destina, a devota: *'mĭ consacru viața studiuluĭ*; 3. a face sacru: *acest loc fu consacrat de sângele martirilor*; 4. a sancționa, a face durabil. Sin. **consfințesc.**

consângén a. și m. rudă din partea tatălui. Cnt. **uterin.**

consanguinitate f. rudenie numaĭ din partea tatălui.

consătén a. și m. care este din acelașĭ sat cu altul.

conscient a. *Filos.* care are cunoscință despre un fapt, despre un lucru.

conscințĭă f. 1. sentimentul interior prin care omul 'și dă sémà de binele saŭ de rĕul ce face; 2. îngrijire minuțióză: *lucrare făcută cu conscințĭă*; **libertate de conscințĭă,** drept absolut de a crede saŭ nu, de a profesa saŭ nu o religiune óre-care.

conscințĭos a. care are conscințĭă, care caută a face bine. Sin. **riguros.** || adv. într'un mod conscințĭos.

conscrut a. conscient.

conșcolar m. tovarăș de școlă.

conscripțiune f. înscrierea și strîngerea anuală a tinerilor, pe cari vîrsta îĭ chiamă la serviciul militar. Sin. **recrutare.**

conscris a. (părinte), senator în vechea Roma. || m. june soldat chemat la serviciul militar.

consecutiv a. care urmézà imediat în ordinea timpuluĭ: *serbări consecutive.* || adv. fără întrerupere: *lucrézà șése óre consecutiv.*

consecințĭă f. V. **consequență.**

consemn n. V. **consignu.**

consemnez v. V. **consignez.**

consens n. consimțire.

consequent a. care lucrézà saŭ raționézà cu șir. Cnt. **ilogic.** || n. 1. a doua propoșițiune a unuĭ raționament; 2. al doilea termen al unuĭ raport matematic. Cnt. **antecedent.**

consequență f. 1. ceea ce resultă, ceea ce se deduce dintr'un principiu, dintr'un fapt; 2. urmarea ce póte avea un lucru; 3. importanță: *lucru fără consequență.* Sin. **conclusiune, urmare.**

conserv v. 1. a menține în bună stare: *a-și conserva sĕnătatea*; 2. a ține în casă pe cineva saŭ ceva. Sin. **păstrez.** Cnt. **stric.**

conservă f. 1. substanță alimentară fértă și păstrată în cutiĭ ermetic închise: *conserve de carne*; 2. un fel de dulcéță uscată: *conserve de chitră*; 3. pl. un fel de lunete cari conservă vederea.

conservatism n. tendința politicianilor conservatorĭ.

conservațiune f. acțiune de a conserva și resultatul eĭ: *în perfectă stare de conservațiune.* Sin. **păstrare.**

conservator a. care conservă; **partid conservator,** care caută să mențiie în politică instituțiunile stabilite. || m. membru al partiduluĭ conservator Sin. **alb.** Cnt. **liberal.**

conservatoriu n. numele dat școleĭ de musică și declamațiune.

consfătuiesc v. a se sfătui împreună cu alțiĭ.

consfințesc v. a consacra.

consider v. 1. a privi cu luare aminte; 2. a ține sémà de: *consider serviciile aduse*; 3. a stima: *îl consider fórte mult*; 4. a privi ca, a ține saŭ a socoti de.

considerabil a. 1. însemnat prin număr, preț, putere: *sumă, mulțime, pierdere considerabilă*; 2. demn de considerațiune, puternic, eminent: *om considerabil.* Sin. **important.** Cnt. **mediocru.**

considerant n. motiv ce precede dispositivul unuĭ legĭ, unuĭ sentințe.

considerat a. care se bucură de stima publică. Cnt. **desprețuit.**

considerațiune f. fapta de a considera, cercetare atentivă: *a lua în considerațiune*; 2. rațiune, motiv: *am cedat acestor considerațiunĭ*; 3. stimă ce are lumea pentru cineva: *el merită considerațiunea tuturor*; 4. pl. reflexiunĭ, observațiunĭ.

consignațiune f. 1. depunerea unuĭ sume de bani într'un aședĕmînt public, cum e *Casa de depuneri și consignațiunĭ*, saŭ în mâinile unuĭ persóne designate pentru acest scop; 2. depunere de mărfurĭ într'o casă de comision spre a le vinde saŭ obține un avans asupra valoriĭ lor.

consignator m. cel ce a primit în deposit sume saŭ mărfurĭ.

consignez v. 1. a depune o sumă de bani saŭ de mărfurĭ în mâinile unuĭ consignator; 2. a anunța, a cita în scris; 3. a da ordine de a opri să ésă: *consignez trupele în cazarme.*

consignu n. 1. instrucțiune dată unuĭ șef de post, unuĭ sentinele și

ori-cui însărcinat a păzi intrarea unui loc public: *soldatul nu cunósce consignul*; 2. pedépsă militară: oprire de a eși din cazarmă; 3. locul gărei unde se dépun bagagiile nereclamate la sosire.

consiliér m. 1. cel ce consiliéză; 2. membrul unuĭ consiliu: *consilier la Curtea de Casațiune*. Sin. **sfetnic**.

consiliéz v. a da consiliu. Sin. **sfătuiesc**.

consiliu n. 1. însciințare dată cuiva spre a-l îndemna a face saŭ nu ceva; 2. adunare care trebue să delibereze asupra unor afaceri: *consiliu de miniștri*; **Consiliu de Stat**, care studiază proiectele de legi ce trebue să presinte guvernul și care judecă neînțelegerile între particulari și administrațiuncă; **Consiliu județén**, saŭ **comunal**, adunare compusă din 18 membri, care se ocupă cu interesele particulare ale județelor saŭ comunelor; **Consiliu permanent**, alăturat pe lângă Ministerul de instrucțiune publică; **Consiliu de résboiŭ**, tribunal militar însărcinat a judeca pe soldații cari comit delicte saŭ crime; **Consiliu judiciar**, persónă numită de un tribunal și fără consimțirea căreia un om declarat risipitor ori slab de minte nu póte dispune de averea sa; **Consiliu de familie**, adunarea rudelor, presidate de un judecător, spre a delibera în privința intereselor unuĭ minor; **Consiliu de Dece**, tribunal secret care guverna republica Veneției. Sin. **sfat**.

consimt v. 1. a avea aceĭași simțire saŭ voință cu altul: *cine tace, consimte*; 2. a aproba, a accepta: *consimt la o propunere* Crn. **refus**.

consimțimînt n. uniformitate de opiniune. Sin. **adesiune, asentiment**.

consist v. 1. a fi considerat în esența sa, în proprietățile sale: *libertatea consistă în a putea face bine, nu însă și rĕŭ*; 2. a se compune din. Sin. **constaŭ**.

consistent a. care are consistență: *opiniune consistentă*.

consistență f. 1. starea unuĭ licid ce capĕtă un grad óre-care de soliditate; 2. resistență ce ofere un corp: *cĕra are puțină consistență*; 3. *fig.* stabilitate, tărie de caracter: *e un om fără consistență*.

consistoriu n. 1. adunare de cardinalĭ convocați de papa în vederea unei afaceri importante; 2. adunare de preoți protestanți; 3. consiliu ce dirijéză afacerile religióse ale unei comunități israelite.

consistorial a. privitor la consistoriu.

consolă f. 1. mobilă de lux, un fel de mescióră pentru flori, vase etc.; 2. bucată de architectură ce sprijină un căprior, balcon, bust.

consolabil a. care póte fi consolat.

consolațiune f. 1. fapta de a consola; 2. persónа saŭ lucrul ce consolézā; 3. motiv de mulțumire și de bucurie. Sin. **mângăiere**. Ctn. **afliețiune, desolațiune**.

consolator a. și m. care consolézā.

consolez v. 1. a alina întristarea saŭ durerea cuiva; 2. a se consola ușor. Sin. **mângăiu**. Ctn. **desolez**.

consolidant a. în chirurgie: care tinde a consolida părțile unei plăgi saŭ fracturi.

consolidat a. făcut solid; *datorie saŭ rentă consolidată*, a cărei plată e asigurată printr'un fond de garanție.

consolidez v. 1. a face solid: *consolidez un edificiu*; 2. *fig.* a face durabil: *a consolida un guvern*; 3. a asigura un fond pentru plata unei datorii publice; *consolidez o rentă*, a o face perfectă din rambursabilă cum era.

consónă f. literă ce nu se póte rosti de cât alăturându-i-se o vocală.

consonant a. ce produce o consonanță: *acord consonant*. Ctn. **disonant**.

consonanță f. 1. acordul sunetelor musicale; 2. *Gram.* uniformitate de sunet în terminațiunea vorbelor. Ctn. **disonanță**.

consonantism n. totalitatea consónelor și regulele privitóre la schimbările lor fonetice.

consórtă f. soție.

consorte m. 1. soț; 2. pl. tovarășĭ cari aŭ un interes comun într'o afacere.

consorțiu n. societate, mai ales financiară.

consoț m. fie-care din cei doĭ soți.

conspect n. tablóŭ sinoptic ce se póte coprinde cu o aruncătură de ochiŭ.

conspir v. 1. a se uni pentru un scop, bun saŭ rĕŭ; 2. *fig.* a contribui la acelașĭ efect, a tinde la acelașĭ scop: *tatul conspiră la fericirea cóstră*; 3. a lua parte la un complot în contra Statuluĭ saŭ a persónelor publice; 4. a prepara în secret: *conspiră mórtea mamiculuĭ*.

conspirant a. în mecanică, care concură a produce acelașĭ efect: *forțe conspirante*.

conspirațiune f. 1. complot în contra Statuluĭ; 2. cabală particulară; 3. înțelegere, învoială secretă.

conspirator a. și m. care conspiră.

constablu m. polițaiŭ în Anglia.

Constant m. nume a doĭ împărați romani: Constant I, fiul lui Constantin cel Mare (337—350) și Constant II (641—648).

constant a. 1. care are constanță, stăruitor: *amic constant*; 2. *fig.* care nu se schimbă: *în lumea asta nimic nu-i constant*. Sin. **statornic**. Ctn. **variabil**.

Constanța f. 1. județ în Dobrogea, așezat între Dunăre și Marea-Négră; 75,000 loc.; 2. cap. jud. cu acelașĭ nume, situată pe un promontoriu eșit mult în mare: 7000 loc. Primul port de mare și unica stațiune balneară maritimă a țĕrei. || (**Lacul** de), numit de Germanĭ **Bodensee**, lac străbătut de Rin, lung de 65 km., între Elveția, Germania și Austria. || oraș în Germania, în marele ducat de Baden, pe lacul cu acelașĭ nume: 14,000 loc. Aci se făcu conciliul care condamnă pe Huss și puse capĕt marei schisme (1414).

constanță f. tărie sufletéscă, stăruință. Sin. **statornicie**.

Constantin m. nume a 13 împărați romani, între cari: Constantin cel Mare, strămută capitala imperiuluĭ la Bizanțiu, ce'l numi după dînsul *Constantinopole*, permise în 313 exercițiul public al cultuluĭ creștin și se creștină el însuși (306—337). || Constantin VII (**Porfirogenetul**), cunoscut mai mult ca scriitor de cât ca împĕrat (905—959). || Constantin XIII (**Paleologul**), perì la coprinderea Constantinopolei de către Turcĭ (1448—1453).

Constantina f. oraș în Algeria, vechea *Cirta*, cap. provinciei cu acelașĭ nume, ocupată de Francesĭ în 1837 după un asediu memorabil: 46,000 loc.

Constantinopole f. vechiul *Bizanțiu*, numit de Turcĭ **Stambul** și de Slavĭ **Țarigrad**, cap. imperiuluĭ otoman, pe Marea de Marmara, la intrarea în Bosfor: 873,000 loc. Întemeiată de Constantin pe la 330, ea fu ocupată de Turcĭ în 1453. || (**Strimtórea** de), numită în vechime *Bosfor*, canal de 30 km. care pune în comunicațiune Marea-Négră cu Marea de Marmara.

Constanțiu m. nume a 3 împărați romani, dintre cari Constanțiu I (**Chloru**), saŭ *Palidul* fu tatăl lui Constantin cel Mare (305—306).

constat v. 1. a stabili adevĕrul unuĭ fapt; 2. a consigna într'un act.

constatare f. fapta de a constata și lucrul constatat.

constătător a. care constă din: *mușie constătătóre din livedi, păduri*.

constaŭ v. 1. a consista; 2. a se compune din: *casa-i constă din cinci camĕre*.

constelat a. presărat cu stele: *aripi lungi și constelate* Em.

consternațiune f. descurajare unită cu uimire și causată de o mare nenorocire.

consternez v. a lovi cu uimire și descurajare.

constipațiune f. starea unei persóne care nu-și póte deșerta pântecele.

constipez v. a causa constipațiune.

constituant a. ce constitue, ce intră în compositiune: *părțile constituante ale unuĭ corp*; **Putere constituantă**, care singură are dreptul a stabili saŭ a schimba Constituțiunea țĕrii; **Adunare constituantă**, care are misiunea de a face o constituțiune politică: *Constituanta din 1866* votă Constituțiunea Principatelor-Unite, de.

venită în urmă legea fundamentală a regatului Românieĭ.

constitut a. 1. legal stabilit: *autoritate constituită*; 2. care are un corp bine saŭ rĕŭ format: *tinĕr bine constitut*.

constitui v. 1. a face un tot din diferite părțĭ: *sufletul și corpul constitue omul*; 2. a fi o parte esențială din: *bogăția nu constitue fericirea omului*; 3. a stabili, a organisa: *a constitui o societate*; 4. *a se constitui prisonier*, a se preda însuși justițieĭ. Sin. așed, întocmesc.

constituțional a. 1. conform constituțiunĭ: *lege constituțională*; 2. supus unеĭ constituțiunĭ: *monarchie constituțională*.

constituționalitate f. calitatea lucrului conform constituțiunĭ.

constituțiune f. 1. totalitatea elementelor esențiale, compositiunea lucrurilor: *constituțiunea corpurilor*; 2. temperamentul unеĭ persone: *constituțiune robustă*; 3. lege fundamentală a unеĭ țĕrĭ, care determină datoriile și drepturile cetățenilor și ale guvernului: *Constituțiunea română*, introdusă și întocmită după modelul celeĭ belgiene din 1866, fu modificată în anii 1879 și 1884. V. convențiune.

constitutiv a. ce servă de fundament, de basă esențială, unuĭ lucru.

constrictor n. *Anat.* se dice de mușchiĭ ce servă a sgârci organele. || m. specie de boa care 'și sugrumă prada.

constring v. 1. a sili pe cineva a face ceva; 2. a îndatora pe cale juridică.

constringent a. *Med.* ce strînge cu putere.

constrîngere f. fapta de a constrînge și starea persónеĭ constrînse.

construcțiune f. 1. edificiu construit; 2. dispositiunea diferitelor părțĭ ale unuĭ edificiu, ale unеĭ mașinĭ; 3. *Gram.* așezarea vorbelor și a propositiunilor după regulele limbeĭ. Sin. clădire, edificiu.

constructor m. cel ce construiesce, care cunósce arta de a construĭ.

construiesc v. 1. a forma un tot din diferite părțĭ: *construiesc o mașină*; 2. a dura o casă, a zidi; 3. a desena: *construiesc un poligon*; 4. *fig.* a dispune părțile: *construiesc o teorie*; 5. *Gram.* a aședa vorbele după regulele limbeĭ. Sin. clădesc, edific. Ctn. dărâm.

consubstanțial a. care e din una și aceeași substanță, vorbind de cele treĭ fețe ale sfintеĭ Treimĭ.

consubstanțialitate f. caracterul consubstanțial al persónelor Trinității: *Arienii negaŭ consubstanțialitatea Fiiuluĭ cu Tatăl*.

consubstanțiare f. modul cum luteranii înțeleg prezența reală a lui Isus în euharistie. Ctn. transubstanțiare.

consul m. 1. unul din cei doĭ magistrațĭ carĭ aveaŭ în timp de un an principala autoritate în republica romană; 2. se dice și de cei treĭ magistrațĭ carĭ guvernară republica francesă de la 1799—1804: *Bonaparte fu întâiul consul*; 3. agent însărcinat (mai ales în porturĭ) a representa interesele națiunilor într'o țără străină.

consular a. ce ține de consul: *demnitate consulară*. || m. cel ce fusese consul la Roma.

consulat n. 1. demnitate de consul; 2. funcțiune de consul într'o țără străină; 3. reședința unuĭ consul; 4. guvernul consular în Franța de la 1799 până la 1804.

consult v. 1. a lua consiliul cuiva: *consult un amic, un medic*; 2. a cerceta spre a afla ceva: *consult registrele*. || n. consultațiune medicală.

consultant a. care dă consiliĭ: *medic, advocat consultant*. || m. cel ce dă saŭ cere o consultațiune.

consultațiune f. 1. fapta de a consulta; 2. reunire de medicĭ carĭ deliberézĕ asupra unеĭ bóle; 3. părere scrisă și motivată, datŭ de un advocat într'o cestiune juridică.

consultativ a. instituit pentru a da părerĭ, consiliĭ: *comitet consultativ*; vot consultativ, dreptul de a-și spune părerea, nu însă și de a votа.

consum v. 1. a distruge cu totul, a nimici: *focul consumă lemnele*; 2. a distruge printr'o întrebuințare folositóre: *consum provisiunile*; 3. a risipi: *și-a consumat puterile*; 4. *fig.* a sfîrși pe deplin, a desăvîrși: *a consuma o operă, o crimă*; 5. a se slei din ce în ce maĭ mult, a se istovi: *s'a consumat de atâta muncă*. Sin. mistuiesc.

consumat a. 1. desăvîrșit: *abilitate consumată*; 2. fórte învĕțat, fórte experimentat: *om consumat în afacerĭ*.

consumațiune f. 1. lucrare de a consuma, desăvîrșire: *până la consumațiunea secolelor*; 2. usul ce se face cu obiectele: *producțiunea trebue să fie în raport cu consumațiunea*; 3. vînzare de mărfurĭ; 4. ceea ce s'a bĕut orĭ mâncat într'o cafenea, într'un restaurant.

consumator a. care consumă. || m. cel ce cumpĕră mărfurĭ pentru trebuințele sale, care cheltuiesce într'o cafenea saŭ restaurant.

consumpțiune f. *Med.* slăbire treptată causată de unele bóle cronice.

consumptiv a. *Med.* se dice de causticele proprii a consuma carnea omuluĭ.

cont n. 1. stare despre primirea și eșirea banilor (Sin. socotélă): *a face un cont*; **cont curent**, contabilitate între douĕ persóne, dintre carĭ una primesce și dă banĭ pentru cealaltă; **Curtea de conturĭ**, instituită pentru a verifica conturile administrațiunilor Statuluĭ; 2. *fig.* raport amănunțit (Sin. sémă): *a da cont de o misiune, a ține cont de purtarea sa*.

conț n. douĕ-deci coli de hârtie.

Conțu (Vasile) m. filosof român, a scris încercărĭ de Metafisică materialistă, teoria Undulațiunii universale și a Fatalismuluĭ (1840—1884).

contabil m. cel însărcinat a ține și a da conturile.

contabilitate f. 1. arta și modul de a ține conturile: *contabilitate comercială*; 2. totalitatea conturilor ținute: *contabilitate în regulă*; 3. partea unеĭ administrațiunĭ saŭ a unеĭ case de comerț special însărcinată cu ținerea conturilor.

contact n. 1. starea a douĕ corpurĭ ce se ating; 2. *fig.* legătură, frequentare: *contactul lumiĭ*.

contadin m. țĕran din Italia: *svirle vesel portocale în voiosul contadin* Ar.

contagios a. 1. care se ia și se transmite prin contagiune: *bólă contagióză*; 2. *fig.* se dice de un vițiu, de o eresie.

contagiune f. 1. comunicarea unеĭ bóle prin contact; 2. *fig.* se dice de tóte lucrurile rele, carĭ se comunică prin frequentare saŭ prin exemplu: *evitați contagiunea vițiuluĭ*.

contaminez v. a mânji, a pângări.

conte m. titlu de nobleță în occident, intermediar între baron și marchis.

contemplațiune f. meditațiune profundă.

contemplativ a. 1. căruia îĭ place contemplațiunea: *spirit contemplativ*; 2. petrecut în meditațiune: *viața contemplativă a călugărilor*.

contemplator a. și m. care contemplă.

contemplu v. a considera cu atențiune, a examina cu spiritul.

contemporan a. și m. 1. care e din acelașĭ timp; 2. din timpul actualuĭ: *literatura contemporană*.

contemporaneitate f. existență simultană.

contencios n. se dice în administrațiune de tot ce póte da materie la procés și de personalul ce se ocupă cu acésta: *serviciul contenciosului*.

contendent a. *Jur.* concurent: *părțile contendente*.

contenență f. cumpĕt, mĕsură.

contenesc v. a înceta, a face să înceteze: *mai stai, contenesce*.

contențios a. 1. supus discuțiunĭ: *afacere contențióză*; 2. căruia îĭ place a contesta. V. **contencios**.

contențiune f. 1. luptă, desbatere: *evitați contențiunile și disputele*; 2. mare încordare a spiritului.

contentiv a. în chirurgie, ce servă a menține: *bandagiu contentiv*.

conteș n. 1. odinióră manta lungă și îmblănită: *un conteș cu soboliĭ*; 2. aĭ haină țĕrănéscă lungă și largă, brodată și îmblănită cu pielĭ de vulpe, purtată la dile marĭ.

contesă f. soția contelui

Contești pl. 1. sat în jud. Teleorman cu ruine vechĭ; 2. orășel în jud. Dorohoiu lângă Prut, unde s'a găsit la 1812 un tesaur de obiecte antice

numit de archeologi *Mormîntul crăiesc*.

contest v. 1. a nu admite, a nu voi să recunóscă un drept; 2. a nega un fapt; 3. a fi în discuțiune.

contestabil a. ce se póte contesta. Ctr. sigur.

contestant m. cel ce contestă în justiție.

contestațiune f. 1. fapta de a contesta: *contestațiune judiciară*; 2. lucru contestat: dispută, desbatere.

contestator m. care contestă.

context n. 1. textul unui act, totalitatea clăuzelor sale; 2. textul considerat în raport cu legătura ideilor sale.

contexturĂ f. țesătura, înlănțuirea părților unui tot: *contexătura mușchilor*; 2. legătura părților unei opere literare.

contez v. 1. a socoti; 2. *fig.* a-și propune: *contez a veni mâine*; 3. a se încrede în cineva: *contez pe tine*.

Conti m. ramură mai tînără a familiei princiare Condé-Bourbon, din care unul, *François-Louis de Bourbon-Conti*, fu ales regele Poloniei în 1696.

contiguitate f. starea a două lucruri ce se ating.

contiguŬ a. alăturat. Ctr. separat.

conțin v. 1. a avea o capacitate, o întindere óre-care: *acéstă butie conține 200 litri*; 2. (galicism) a reține, a înfrina: *conțin glóta, furia*. Sin. coprind.

continent n. mare întinsă de pămînt; **Continentul Vechiŭ**, Europa, Asia și Africa; **Continentul Noŭ**, America.

continență f. castitate perfectă.

continental a. cu privire la continent: *blócul continental*.

conținĂtor a. și m. care conține: *conținătorul e mai mare de cât conținutul*.

contingent a. *Filos.* ce póte să fie saŭ să nu fie, în opositiune cu *necesar*. || n. 1. ceea ce se póte saŭ nu se póte întîmpla; 2. partea de muncă saŭ de bani ce fie-care trebue să dea; 3. numĕrul de soldați ce trebue să dea o localitate determinată.

contingență f. starea lucrului contingent.

continuare f. 1. fapta de a continua; 2. durată prelungită. Sin. urmare. Ctr. încetare.

continuator m. cel ce continuă o lucrare începută de altul.

continuitate f. 1. legătură neîntreruptă a părților unuĭ tot: *soluțiune de continuitate*, orĭ ce divisiune a părților mai înainte continue; 2. durată continuă. Ctr. discontinuitate.

conținut n. ceea ce-l coprinde în ceva. Ctr. conținător.

continuŬ a. 1. ce durézĂ fără întrerupere (Ctr. momentan); 2. ale căreĭ părți nu sunt separate: *linie continuă*; 3. a cărui durată nu e întreruptă (Ctr. intermitent): *frigurĭ continue*. || v. 1. a nu întrerupe un lucru început: *continuă citirea*; 2. a prelungi: *continuă un zid*; 3. a nu se opri, a nu înceta. Sin. urmez. Ctr. încetez.

contoar n. 1. biuroul unuĭ bancher; 2. numele unor institute de credit, un fel de bancă: *contoar de escont*; 3. biuroŭ general de comerț stabilit de o națiune într'o țéră străină.

contopesc v. 1. a topi la un loc cu alt ceva; 2. *fig.* a uni strîns.

contopire f. lucrare de a contopi (propriu și figurat). Sin. fusiune.

contorsiune f. 1. contracțiune violentă a mușchilor; 2. gest forțat, grimasă.

contra pr. 1. în direcțiune opusă, față în față: *în contra curentului*; fig. *în contra voinței*; 2. opositiune, mai ales ostilă: *contra inamicului*; fig. *a se lua în contra cu cineva*; 3. ceea ce-i opus: *pro și contra*; **din contra**, cu totul alt-fel.

contra-alee f. alee laterală și paralelă cu una principală.

contra-amiral m. ofițer superior în marina militară, mai prejos de vice-amiral.

contra-anchetă f. anchetă opusă celeĭ a părții adverse.

contra-apel n. al doilea apel spre a verifica, dacă apelul se făcuse regulat.

contra-atac n. lucrările îndreptate de asediați în contra lucrărilor de apropiere ale asediatorilor.

contrabalanțez v. 1. a face echilibru; 2. *fig.* a egala în putere, valóre, merit.

contrabandĂ f. fapta de a introduce pe furiș într'o țéră mărfurĭ oprite saŭ supuse vămeĭ.

contrabandist m. cel ce face contrabandă.

contrabas n. 1. tonul de sus în jos, la un nivel inferior; 2. cea mai mare dintre vióre cu trei córde.

contrabasist m. musicant care cântă din contrabas.

contrabaterie f. baterie de tunurĭ menite a distruge bateria dușmanuluĭ.

contrabombardare f. bombardare în sens contrar.

contracalchez v. a face contra-proba unuĭ calc.

contractiŭ m. cel ce face un contract.

contract n. 1. convențiune între două saŭ mai multe persóne; 2. actul scris ce constată acéstă convențiune: *contract de vîndare, de căsătorie*.

contractant a. care contractézĂ: *părțile contractante*.

contractez v. 1. a face un contract saŭ convențiune cu cineva: *contractez o alianță*; 2. a fi atins de o bólă, a-și insuși apucăturĭ (mai ales rele), a face datorĭ; 3. a strînge cu putére: *contractez mușchiĭ*; 4. a micșora volumul cu apropierea părților: *frigul contractézĂ, căldura dilată*; 5. a reuni două vocale saŭ două silabe spre a forma una singură: *nu ai* se contractă în *n'ai*.

contractil a. *Med.* susceptibil de contracțiune.

contractilitate f. proprietatea celor contractile.

contracțiune f. 1. strîngere tare și instantanee a mușchilor; 2. scăderea volumuluĭ unuĭ corp sub influența frigului; 3. reducere a două vocale saŭ silabe la una singură.

contractual a. stipulat prin contract.

contractură f. *Med.* bólă caracterisată prin întepenirea mușchilor.

contracurent n. curent interior în direcțiune opusă cu altul din afară.

contradanț n. 1. danț vioiŭ și ușor executat de 4 saŭ 8 persóne, puse unele în fața altora; 2. aria ce însoțesce contradanțul. Sin. cadril.

contradeclarațiune f. declarațiune contrară uneĭ declarațiunĭ precedente.

contradic v. 1. a dice contrarul; 2. a fi în contradicere cu sine însuși.

contradicere f. 1. contradicțiune; 2. răspuns juridic la declarațiunile părții adverse: *fără contradicere*, fără a se putea dice contra, sigur.

contradicĂtor a. căruia îĭ place a contradice.

contradicțiune f. 1. acțiune de a contradice; 2. opositiunea sentimentelor saŭ a discursurilor cuiva: *admit contradicțiunea*; 3. opositiune între două saŭ mai multe lucrurĭ: *contradicțiune între vorbe și fapte*.

contradictor m. cel ce contradice.

contradictoriu a. ce implică contradicțiune; *judecată contradictorie*, cea făcută în presența părților, în opositiune cu cea dată în lipsă.

contrafac v. 1. a reproduce prin imitațiune; 2. a strica cu tot dinadinsul: *contrafac semnătura*.

contrafacere f. 1. fapta de a contrafăce saŭ imita efecte publice, monete; 2. reproducere orĭ imitare frauduloasă a uneĭ producțiunĭ saŭ opere străine; 3. falsificarea uneĭ scrisorĭ, a uneĭ semnăturĭ.

contrafăcĂtor a. 1. cel ce se face vinovat de contrafacere; 2. cel ce imitézĂ vocea, gesturile altuia.

contrafugă f. *Mus.* fugă în sens contrar.

contragardă f. lucrare fortificată în jurul unuĭ bastion.

contragreutate f. 1. greutate ce servă a contrabalanța o forță opusă; 2. tot ce servă a contrabalanța ceva.

contralto m. cea mai gravă dintre vocile femeiesci.

contralovitură f. 1. repercutarea unuĭ corp asupra altuia; 2. *fig.* eveniment ce resultă indirect dintr'altul.

contramandez v. a revoca un ordin dat.

contramarcă f. 1. a doua marcă alăturată la un téncĕ de mărfurĭ saŭ la bucățĭ de aurărie; 2. bilet dat de

controlorii unuĭ teatru celor ce es cu intenţiunea de a reintra înainte de sfirşitul representaţiunii.

contramarce f. marce ce urmézĕ o direcţiune opusă celeĭ obicinuite.

contramurs n. marşul uneĭ armate opus celuĭa ce părea că voiesce a face.

contramină f. 1. lucrare subterană făcută spre a arunca în aer mina săpată de vrăjmaş; 2. *fig.* manoperă pentru a dejuca o întreprindere, o intrigă.

contramînez v. 1. a face o contramină; 2. a căuta să dejóce o intrigă.

contraminor m. cel ce lucrézĕ la o contramină.

contramur m. zid destinat a fortifica pe altul.

contra-ordin n. revocarea unuĭ ordin.

contrapartidă f. exemplarul dublu al unuĭ registru, ce servă de verificare; 2. proiect, sistemă contrară; 3. parte de musică opusă alteia.

contrapunct n. arta de a compune musica cu maĭ multe partide; 2. musică compusă.

contrapunctist m. compositor care cunósce regulele contrapunctuluĭ.

contraproiect n. proiect opus altuia.

contraprobă f. 1. probă ce se scóte pe o stampă próspĕt tipărită saŭ pe un desen cu creion; 2. părere asupra uneĭ propuneri contrare celeĭ dintâĭ.

contrapropunere f. propunere opusă alteia.

contrar a. 1. care e contra saŭ în opoziţiune cu altul: *ziua şi nópteа sunt contrare*; 2. nefavorabil: *climă contrară sănătăţiĭ*. Sin. **opus**. Ctr. **analog**.

contrarevoluţionar m. partisanul uneĭ contrarevoluţiunĭ.

contrarevoluţiune f. revoluţiune politică care tinde a distruge resultatele uneĭ revoluţiunĭ precedente.

contrariant a. 1. căruĭ îĭ place a contraria; 2. care e de natură a contraria.

contrarietate f. 1. opoziţiune între lucruri contrare: *contrarietatea gusturilor*; 2. ceea ce contrariază şi efectul sĕŭ: piedică, ciudă, necaz.

contrariez v. 1. a ḑice saŭ a face contrar altora; 2. a împiedica, a se opune: *contrariez un proiect*.

contraschimb n. a schimba reciproc.

contrasemnătură f. semnătura celuĭ ce contrasemnézĕ.

contrasemnez v. 1. a adăoga semnătura sa pe un act după cel ce l'a dresat; 2. a pune pe coperta uneĭ scrisorĭ numele expeditoruluĭ.

contrasens n. 1. sens contrar celuĭ natural; 2. sens diferit de cel adevĕrat al textuluĭ.

contrast n. 1. opoziţiune între două saŭ maĭ multe lucruri, dintre carĭ unul face să reésă pe cel-lalt: *contrastul caracterelor*; 2. efect produs de un artist saŭ scriitor prin mijlocul opoziţiunilor. Ctr. **analogie**.

contrastez v. 1. a fi în opoziţiune, a face contrast; 2. a produce contraste, în pictură.

contravalaţiune f. şanţ şi fortificare în jurul unuĭ loc asediat.

contravenin n. remediu destinat a combate efectul veninuluĭ. Sin. **antidot**.

contravenitor m. cel ce comite o contravenţiune.

contravenţiune f. călcarea uneĭ legĭ, ordonanţe, regulament.

contravin v. a lucra în contra legiĭ saŭ obligaţiuniĭ. Sin. **calc, infring, violez**. Ctr. **execut, observ**.

contravisită f. a doua visită făcută celor ce ne aŭ visitat înainte.

contribuabil m. supus la contribuţiune.

contribuĭ v. 1. a ajuta la execuţiunea unuĭ plan, la succesul uneĭ întreprinderĭ; 2. a plăti partea sa dintr'o cheltuială comună.

contribuţiune f. ceea ce fie-care dă din parte-ĭ la o cheltuială saŭ sarcină comună; **contribuţiunĭ directe**, carĭ lovesc direct persóna şi averea contribuabiluluĭ, ca foncierĭ, dare personală, şosele, patentă, licenţă de bĕuturĭ spirtóse; **contribuţiunĭ indirecte**, carĭ lovesc obiectele de consumaţiune, ca impósite pe bĕuturĭ, tutun, timbru, vamă. Sin. **dare, impósit**.

contributiv a. relativ la contribuţiunĭ.

contriţiune f. durere vie şi sinceră de a fi păcătuit în contra luĭ Dumnedeŭ.

control n. 1. registru ce servă a verifica un altul; 2. verificare: *drept de control*; 3. marcă tipărită pe obiectele de aurărie; 4. starea nominativă a persónelor carĭ aparţin unuĭ corp, uneĭ societăţĭ.

controlez v. 1. a verifica; 2. a pune controlul pe o bucată de aurărie; 3. *fig.* a critica.

controlor m. agent saŭ funcţionar însărcinat a exercita un control.

controversă f. desbatere asupra uneĭ cestiunĭ de filosofie saŭ de teologie.

controversez v. a discuta, a desbate.

controversist m. care tratézĕ despre materiĭ de controversă.

contumace n. refusul acusatuluĭ de a compare în justiţie pentru o afacere criminală. || m. cel ce se sustrage uneĭ judecăţĭ criminale.

contundent a. ce rănesce prin strivire, ce face contusiuni (ca un ciocan, baston).

contur n. 1. linie ce delimitézĕ un corp; 2. fig. *abia conture triste şi umbre aŭ rĕmas*. Es.

contusiune f. vătămare produsă de un corp contundent.

convalescent a. care se scólă dintr'o bólă.

convalescenţă f. starea uneĭ persóne care se întremézĕ.

convenabil a. ce se cuvine: *situaţiune convenabilă*.

convenienţă f. 1. raport, conformitate; 2. pl. buna-cuviinţă socială.

convenit a. de convenţiune. Ctr. **natural**.

conventicul n. mică adunare secretă. Sin. **conciliabul**.

convenţional a. ce resultă dintr'o convenţiune: *valóre convenţională*; de **convenţiune**, despre care s'a convenit dinainte: *semne de convenţiune*. || m. membrul Convenţiunĭ naţionale francese de la 1792.

convenţiune f. 1. învoială între două saŭ maĭ multe persóne; 2. pact între două State: *convenţiune de comerţ*; 3. clausele, condiţiunile unuĭ act; 4. **Convenţiunea naţională**, adunarea representativă a Revoluţiunĭ francese care condamnă pe Ludovic XVI, proclamă republica şi resistă victorios Europeĭ coalisate (1792—1795); **Convenţiunea de la Balta-Liman**, între Rusia şi Turcia, după care se numiră Domnĭ pe 7 anĭ (1849); **Convenţiunea de la Paris** (1858), între Turcia şi cele-lalte Puterĭ, prevĕdu unirea administrativă a Principatelor, completată de Statutul decretat în 1864 de Cuza. Convenţiunea de la Paris formă legea fundamentală a Ţĕrĭĭ până la promulgarea Constituţiunĭĭ în 1866.

converg v. 1. a tinde către acelaşĭ punct; 2. *fig.* a tinde către aceiaşĭ ţintă: *tóte opiniĭrile nóstre converg către acelaşĭ scop*. Ctr. **diverg**.

convergent a. care converge.

convergenţă f. *Geom.* dispoziţiunea liniilor îndreptate către un acelaşĭ punct.

conversaţiune f. 1. convorbire familiară; 2. artă saŭ mod de a conversa.

conversez v. 1. a sta de vorbă cu cineva; 2. a executa o conversiune militară.

conversiune f. 1. schimbare de formă; 2. schimbare de front a uneĭ trupe; 3. schimbare de credinţă religiósă: *conversiunea Evreilor*; 4. reducerea taxeĭ dobânḑilor la o datorie de Stat: *conversiune de 7 la 6*.

convertesc v. 1. a schimba un lucru într'altul, a transforma; 2. a schimba în banĭ: *convertesc titlurĭ în numerar*; 3. a face să-şĭ schimbe religiunea, opiniunea; 4. a schimba religiunea.

convertibil a. ce se póte converti în alt ceva: *bilet convertibil în argint*.

convertit a. şi m. cel ce a părăsit o religiune spre a îmbrăţişa alta.

convertitor m. cel ce caută a converti.

convex a. curbat în afară: *oglindă convexă*. Sin. **bombat**. Ctr. **concav**.

convexitate f. starea lucruluĭ convex.

convicţiune f. 1. credinţă sigură despre adevĕrul unuĭ fapt; 2. dovadă neîndoiósă despre un lucru.

convieţuiesc v. a trăi împreună.

convin v. 1. a consimţi, a mărturisi: *convin că e aşa*; 2. a face o învoială: *convin asupra preţului*; 3. a fi convenabil, a plăcea: *acéstă casă mi convine*; 4. a avea conformitate de gusturi, a-şi plăcea.

convinge v. 1. a sili prin raţionamente saŭ probe evidente a recunósce adevĕrul unuĭ fapt; 2. a se asigura de realitatea unuĭ lucru.

convingere f. 1. fapta de a convinge; 2. convicţiune.

convingĕtor a. propriu a convinge.

convins a. care crede în realitatea unuĭ lucru.

convoc v. a da de scire saŭ a ordona să se adune. Crn. **disolv.**

convoiŭ n. 1. reunire de care de transport saŭ de vite de samar: *convoiŭ de provisiuni*; 2. cantitate de muniţiuni ce se transpórtă într'o tabĕră saŭ într'un oraş împresurat; 3. şir de vagóne trase de aceeaşĭ locomotivă şi formând un tren; 4. cortegiu ce însoţesce pe un mort: *palid convoiŭ, pierdut, uitat, colónă funerară* Al.

convolvolacee n. pl. familie de plante dicotiledóne, al căror tip e *volbura*.

convorbesc v. a vorbi cu cineva, a se întreţine. Sin. **conversez.**

convulsionar a. care are convulsiuni.

convulsiune f. 1. contracţiune bruscă şi involuntară a muşchilor; 2. pl. *fig.* mişcări violente şi desordonate causate de pasiuni: *convulsiuni de desperare*; 3. turburări profunde ce agită Statele.

convulsiv a. 1. care e de natura convulsiunilor; 2. însoţit de convulsiuni: *tuse convulsivă*.

coobligat m. cel ce-ĭ obligat cu alţiĭ în virtutea unuĭ contract.

Cook m. (cit. *Cuk*), ilustru navigator engles, făcu de treĭ orĭ ocolul lumiĭ, descoperi Noua-Zelanda şi Noua-Caledonia şi fu asasinat de indigenĭ în insulele Sandwich (1728—1779). || n. 1. **(Archipelagul)**, insule engleze în Polinesia descoperite de Cook: 20,000 loc.; 2. **(Strimtórea)**, braţ de mare între cele douĕ insule principale din Noua-Zelanda.

Cooper (Fenimore) m. (cit. *Cupĕr*), celebru romanţier american, supranumit Walter Scott al Americeĭ, autorul *Ultimului dintre Mohicani* (1789—1851).

cooperativ a. care face că opintirile tuturor celor interesaţi să contribue la îmbunătăţirea fie-cărŭia: *societate cooperativă*.

cooperator m. cel ce cooperézĕ.

cooperez v. a lucra împreună cu unul saŭ mai mulţi alţiĭ.

cooptaţiune f. admitere extraordinară într'un corp cu scutirea unor formalităţi.

cooptez v. a admite prin cooptaţiune.

coordon v. a pune în ordine, a dispune după anumite raporturi.

coordonată f. 1. *Gram.* care corespunde una alteia: *propoziţiune coordonată*; 2. pl. *Geom.* distanţe carĭ determină posiţiunea unuĭ punct pe un plan, pe o suprafaţă saŭ în spaţiu.

copăcel m. 1. arboraş; 2. *fig.* prunc: *prea cuminte mare ca de copăcel.* Pann; 3. pl. **copăceĭ**, numele popular al balsaminei. || adv. drept în sus, vorbind de prunciĭ carĭ încep să umble: *când începusem a merge copăcel* Cn. Sin. **tufă.**

copăciŭ m. arbore. Sin. **pom.**

copaie f. albie mică în care se frămîntă pâinea. Sin. **covată, căpistere.**

copaĭŭ n. un fel de terebentină de la nisce arborĭ din Brasilia şi din Mexic.

copal n. rĕşina unor arborĭ din regiunile tropicale.

Copaniţa f. insulă la vĕrsarea Jiuluĭ în Dunăre.

copărtaş m. cel ce împartă cu alţiĭ.

copcă f. 1. cârlig de încheiat, cataramă; 2. desghin, săritură mică de cal: *scadróne se mişcă, saltă 'n copce* Al.; 3. spărtură în ghiaţă: *s'a dus pe copcă, fam.* s'a înecat, s'a prăpădit. Sin. **sponcă.**

copcică f. bănuţ rusesc în valóre de vr'o 4 centime.

Copenhaga f. cap. Danemarceĭ, în insula Seeland, port fortificat pe Sund: 287,000 loc.

copĕr v. (poetic) a acoperi: *vĕrsând văpaie lină ce lumea coperea* Al.

copermutant m. *Jur.* fie-care din cei ce permută împreună.

Copernic m. celebru astronom polonez, născut la Thorn (Prusia), autorul sistemuluĭ planetar, pe care l'aŭ adoptat toţi astronomiĭ moderni, că pământul şi planetele se învîrtesc în jurul soreluĭ (1473—1543).

copertă f. 1. plic de scrisóre; 2. învelitórea unei cărţi; 3. podul unei corăbiĭ.

copiar a. de copiat scrisorile comerciale: *registrul copiar e obligatoriu.*

copie f. 1. scrisóre făcută după alta; 2. reproducere exactă a unei opere de artă; **copie de pe natură**, descrierea unor tipurĭ cu tendenţă satirică; 3. text după care compun tipografiĭ. Crn. **original** || cuţit de tăiat sf. agneţ.

copiez v. 1. a scóte o copie; 2. *fig.* a imita gesturile şi faptele cuĭva.

copil m. 1. băiat saŭ fată (cu saŭ fără noţiunea de vîrstă): *copil din flori*, bastard; 2. copil până la 12 anĭ: *doĭ copiĭ*; 3. urmaş, moştenitor: *a murit fără copiĭ*; 4. (odinioră) **copiĭ de casă**, feciorĭ de boierĭ daţi la Curte pe lângă Domn şi carĭ formaŭ garda interióră a palatuluĭ (în număr de 500). || (còpil) 1. fierul de la uşă în care cade clanţa; 2. cârlige mari la porţi şi pe carĭ se învîrtesce pórta.

copilă f. 1. fiică; 2. fată tinĕră.

copilandru m. copil mare (până la 20 de anĭ). Sin. **flăcău, băietan.**

copilăresc a. de firea copiilor, ce ţine de copilărie: *joc copilăresc.* || v. a-şi petrece copilăria cu cineva.

copilărie f. 1. vîrsta omuluĭ de la nascere cam până la 12 anĭ; 2. *fig.* început: *copilăria artelor*; 3. pl. vorbe saŭ apucăturĭ de copiĭ.

copilăros a. copilăresc (cu o nuanţă peiorativă): *om copilăros.*

copileţ m. colţ de arbore, mlădiţă.

copios a. şi adv. prea îmbelşugat: *ospĕţ copios.*

copist m. cel ce copiézĕ.

copită f. unghia caluluĭ saŭ a măgaruluĭ.

copleşesc v. 1. a acoperi peste tot cu apă, a îneca; 2. a apĕsa tare în jos, a strivi sub greutate saŭ mulţime: *somnul l'a copleşit.*

copleşit a. 1. inundat; 2. gârbovit, încovoiat.

copoiŭ m. 1. câine mare de vînat care descoperă şi sgornesce fĕra; 2. *fig.* agent de poliţie fórte îndemânatec.

coporîie f. mâner de cósă: *şi coporîia rîde c'a scăpat de ger.*

Copoŭ n. 1. grădină frumósă la marginea Iaşilor; 2. plasă şi dél în jud. Iaşi.

coprină f. *Bot.* narcis: *rumenă ca coprina.*

coprind v. 1. a prinde cu ambele mâinĭ saŭ braţe, a apuca: *mórtea rece le a coprinde* Al.; 2. *fig.* a ocupa cu putere, a cotropi: *a coprins pământ şi mare*; 3. a avea în sine, a conţine: *clasa insectelor coprinde peste 200,000 de specii*; 4. a îmbrăţişa: *gânduri ce aŭ coprins tot universul* Em.

coprindere f. faptă de a coprinde şi efectul eĭ: 1. ocupaţiune militară: *coprinderea Rahovei*; 2. conţinut: *coprinderea scrisorii.*

coprindĕtor a. care coprinde saŭ conţine.

coprins a. 1. apucat: *coprins de spaimă*; 2. ocupat milităresce: *cetate anevoie de coprins*; 3. avut, cu dare de mână: *o fată de ţĕrani coprinsă.* || n. 1. întindere mare saŭ mică: casă, moşie, ţinut; 2. conţinut: *coprinsul sentinţeĭ.*

coproprietar m. cel ce posedă cu alţiĭ proprietatea unuĭ lucru.

coproprietate f. proprietate comună între mai multe persóne.

cópsă f. partea corpuluĭ de la şold până la nuca genunchiuluĭ.

copt a. 1. gătit la cuptor; 2. fiert, prăjit: *oŭ copt*; 3. se dice despre ródele pământuluĭ gata a fi culese saŭ mâncate: *póme cópte*; 4. gata de a sparge: *bubă cóptă*; 5. *fig.* ajuns la deplină desvoltare (fisică saŭ morală): *om copt*, de la 30—60 de anĭ; *minte cóptă*, judecată solidă. || n. cócere: *grâul începe a da în copt.*

Copți m. pl. numele creștinilor din Egipt.

coptorosit a. 1. găunos; 2. *fig.* ros: *coptorosit de vițiu.*

coptură f. resultatul cócerii: 1. lucru copt, prăjitură; 2. bubă cóptă, puroiu.

cópulă f. *Gram.* vorbă care légă subiectul unei propoziții cu predicatul ei.

copulativ a. care servă a lega: *propoziție copulativă.*

cor n. 1. reunire de persóne carĭ cântă împreună; 2. cântare executată de un cor (Cîn. **solo**); 3. poesie lirică în tragediile vechĭ și în unele tragedii moderne: *corurile din Atalia lui Racine*; 4. compoziție de musică constând din mai multe părți executate de mai multe voci pentru fie-care parte: *cor de Rossini*; 5. partea bisericei unde se cântă oficiul divin; *cele nouĕ coruri de îngerĭ*, cele nouĕ ordine ale ierarchiei cerescĭ.

corabatică f. 1. *Bot.* albăstrea; 2. *Zool.* dumbrăvéncă.

Corabia f. orășel în jud. Romanați: 1000 loc. Port pe Dunăre înființat în 1862.

corabiă f. prăjitură din făină, unt, ouĕ și zahăr: *douĕ oca de corăbiele* Al.

corabie f. vas de plutit cu catarte. Sin. **navă, bastiment.**

corăbier m. om întrebuințat la cărma corăbiei. Sin. **marinar, matelot, navigator.**

corăbiéscă f. 1. horă ce se joacă la Galați; 2. aria ce o însoțea: *începe a cânta din fluer o corăbiéscă* Cn.

corăbióră f. 1. corabie mică; 2 pl. zaharicale numite corabiele.

Coraișiții m. pl. trib arab de la Meca, căreia aparținea Mahomet, și care era însărcinat cu paza templului.

coral n. specie de arbust ca pétra de vîrtos, de obiceiŭ roșiŭ, produs în mare de o aglomerațiune de polipĭ; coralul se pescuĕsce pe cóstele Mediteraneĭ, se lucrézĕ și se poleiesce în formă de obiecte de ornament; 2. roșiŭ ca coralul: *pe a lui buze de coral* Em. Sin. **mărgĕn.** || a. care cântă coruri, care formézĕ un cor: *templu coral.* || n. cântec religios la Protestanți: *un coral de Luther.*

coralin a. roșiŭ ca coralul.

coralină f. materie colorantă roșie portocalie.

coran n. cartea sfîntă a Mușulmanilor, care conține legea lui Mahomet. Coranul e o colecțiune de dogme și de precepte, care formézĕ unicul izvor al dreptului, moraleĭ și administrațiunĭ musulmane.

Corasan n. provincie a Persieĭ cu cap. *Meșed*: 2 mil. loc. Iatagane. || a. din Corasan: *sabiĭ corasane* Al.

corasan n. ciment din cărămidă pisată cu var; **semință de corasan,** florile uscate ale pelinițeĭ, întrebuințate în farmacie.

corb m. pasere răpitóre din ordinul vrăbiilor cu penele negre, cuibézĕ în stânci și pe arborĭ înalțĭ; **corb albastru,** dumbrăvéncă.

Corbea m. nume de haiduc vestit.

corbiŭ a. negru ca corbul: *negru ca aripa corbie* Al.

Corbu (Insula) m. V. **Ostrov.**

corcesc v. 1. a împerechia animale de soiurĭ diferite, a amestecа rasele (ex. un câine cu un ogar, un prepelicar cu un copoiŭ); 2. *fig.* a degenera.

corchezesc v. a corci: *aŭ corchezit grâiul strămoșesc* Cn.

corcit a. amestecat, vorbind de speciĭ animale saŭ de rase umane. Sin. **ibrid.**

corcitură f. soiŭ corcit.

corciŭ a. și m. bastard: *fiĭ corcĭ și fără cuget* Neam. || n. tufă: *sub un corciŭ de rosmarin.*

corcótă f. buléndră: *cu corcóte și cu petece.*

corcodan m. 1. curcan; 2. plantă numită și *érbă de curcă.*

corcodel m. 1. corcoduș; 2. *pop.* unsóre de corcodel.

corcoduș m. soiŭ de prun care face *corcodușe*, nisce prunișóre de culóre galbenă saŭ roșie închisă.

córdă f. 1. *Anat.* nerv, vînă, tendon: *córdele vocale; mĕ dor a pieptului meŭ córde* Em. fig. *córdele puterii sale s'aŭ rupt* Od.; 2. virtoșie: *dulcețile nu aŭ córdă* Al.; (poetic) spate: *pre córda-i cea pletósă să desmierd murgul voinic* Al.; 3. *Mus.* fir de mață saŭ de metal întins pe unele instrumente (Sin. **strună**); fig. *ating córda simțitóre*; 4. *Geom.* linie dréptă ce unesce marginile unuĭ arc de cerc; 5. arc la broșca ușiĭ; 6. grindă curmezișă la o casă: *s'aud în pod corzile trosnind.*

corden f. 1. panglică; 2. tenie; 3. un fel de joc în cărți: *juca parola saŭ cordéua* Al.

cordelar m. panglicar.

cordelier m. călugăr din tagma St. Francisc, întemeiată pe la 1223.

Cordelieri (Munții) pl. V. **Andiĭ.**

cordial a. care vine din inimă: *primire cordială.*

cordialitate f. bună voință sinceră.

cordiform a. *Bot.* în formă de inimă.

Cordoba f. oraș în America (Confederațiunea Argentina), cap. provinciei cu acelaș nume: 500,000 loc.

cordon n. 1. panglică largă a unor ordine de cavalerie: *marele cordon al Coróneĭ Românieĭ*; 2. șir de posturĭ garnisite cu trupe; **cordon sanitar,** linie de trupe stabilită spre a opri comunicațiunea cu o țéră bântuită de o bólă epidemică.

cordonaș m. 1. soldat de cordon, grănicer; 2. pl. od. miliție întocmită la 1834 spre a strejui picheturile.

Cordova f. oraș în Spania (Andalusia) pe Guadalquivir, mult timp în stăpânirea Arabilor, carĭ aŭ lăsat acolo monumente frumóse: 50,000 loc. Patria lui Seneca și Lucan. Fosta capitală a Omiadilor (756—1031). Splendidă moschee prefăcută în catedrală.

cordovan n. marochin, saftian.

Corea f. vastă peninsulă pe cósta orientală a Asieĭ, regat tributar Chineĭ, cu cap. *Seul*: 16 mil. loc. || strîmtóre între Corea și Japonia.

corect a. 1. ce are o formă exactă, pură: *desen corect*; 2. conform regulelor, gustuluĭ: *locuțiune corectă*; 3. *fig.* scrupulos: *om corect.*

corectez v. a îndrepta, a corija.

corecțional a. care privesce simplele delicte: *pedépsă corecțională.* || n. tribunal corecțional care judecă delictele și crimele comise de copiĭ mai micĭ de 20 anĭ; s'află câte unul în mai tóte județele.

corectitudine f. corecțiune.

corecțiune f. 1. lucrare de a corecta saŭ corija; 2. calitatea lucrului corect; 3. pedépsă: *a da o corecțiune*; **casă de corecțiune,** unde se închid copiĭ desordonați din ordinul părinților saŭ în virtutea unei sentințe judecătorescĭ.

corectiv n. ceea ce corijézĕ.

corector m. 1. cel ce corijézĕ: 2. cel ce face corecturĭ.

corectură f. cólă de tipărit pe care se însemnézĕ îndreptările de făcut.

coregent m. regent în același timp cu altul.

coregență f. calitatea coregentuluĭ.

corelațiune f. relațiune reciprocă între douĕ lucrurĭ.

corelativ a. care arată o relațiune între douĕ lucrurĭ, așa că unul presupune necesar pe celă-lalt: *ideĭ corelative.*

coreligionar m. care profesézĕ aceiași religiune cu altiĭ.

coreografie f. artă de a nota pașiĭ și figurile danțuluĭ, de a compune balete.

Coresi (Diaconul) m. scriitor român din sec. XVI, traducĕtorul primeĭ Psaltire tipărite (1525—1600).

corespondent a. care e în corelațiune cu alte lucrurĭ. || m. 1. persónă cu care stăm în corespondență; *corespondentul unuĭ diar*; 2. persónă însărcinată a îngriji de trebuințele unuĭ tînĕr, depărtat de familia sa.

corespondență f. 1. schimb regulat de scrisorĭ și scrisorile înseș: *citesc corespondența sa*; 2. raport de afacerĭ comerciale; 3. conformitate de ideĭ, de sentimente.

corespondez v. 1. a fi în corespondență, a face schimb de scrisorĭ, a se afla în daraverĭ cu cine-va

corespund v. 1. a fi în conformitate de sentimente, de ideĭ; 2. a fi în comunicațiune: *acéstă cameră corespunde cu o galerie.*

corespundĕtor a. care corespunde, în raport saŭ în conformitate cu altul.

corfă f. coș, paner.

Corfu m. vechea *Corcira*, cea mai mare dintre insulele Ionice, la intra-

rea canalului de Otranto, cu cap. *Corfu*: 16,000 loc.

corhană f. prăpastie, dél ce domină o vale: *prin tóte corhanele* Cr.

cori m. pl. spuzélă de brobóne mărunte și roșii, însoțite de friguri la copii. Sin. **ileri**.

coriandru m. plantă din familia umbeliferelor, ale cărei semințe próspete miros a păduche de lemn, iar uscate devin aromatice și se fac dintr'însele și cofeturi; vulgar: *buruiana puciósei*.

coribant m. numele preoților deiței Cibela.

coridor n. galerie îngustă făcênd să comunice mai multe apartamente.

corifeŭ m. 1. cel ce conducea corurile în tragedia grecéscă: *destul, devenit tragici ca nisce corifei* An.; 2. *fig.* cel ce ocupă întâiul rang.

corig v. V. **corijez**.

corigent a. și m. școlar care trebue să dea un nou examen la unele materii. Cr. **repetent**.

corigență f. starea celui corigent.

corijez v. 1. a scóte greșelile; 2. a face mai bun, mai laborios, mai docil; 3. a însemna greșelile pe o corectură. Sin. **îndreptez**.

corimb m. *Bot.* modul cum sunt natural dispuse florile saŭ fructele la unele plante, de pildă florile ghiorghinului. Sin. **stehlă**.

Corina f. poetă gréco, supranumită *Muza lirică* (sec. V a. Cr.).

corindon n. pétră scumpă, cel mai dur dintre minerale, după diamantul.

Corint n. oraș și port în Grecia pe istmul cu același nume (între Morea și Grecia); odiniórā oraș bogat și vechiŭ în Grecia antică, aĭĭ cu 5000 loc.

corintian a. din Corint; **ordin corintian**, cel mai bogat dintre cele 5 ordine de architectură gréco, în care capitelul e ornat de două rînduri de frunze de acant.

Coriolan m. general roman care, exilat, trecu la Volsci și porni asupra patriei sale; dar înduplecat de lacrimile mamei sale Veturia, se înapoiă la Volsci, carī îl uciseră (448 a. Cr.).

corist m. cel ce cântă într'un cor.

coriza f. *Med.* inflamațiunea mucóseĭ nasale, numită popular *guturaiŭ* saŭ *trohnă*.

corlă f. pasere numită *cufundar*.

corlată f. 1. gard rar la vií saŭ livedī; 2. parmaclicul uneĭ scărī; 3. policiórā de la vatră, în casele țerănescī.

cormană f. partea sucită a plugului, care întórce, frânge și réstórnă brazdele.

cormoran m. pasere aquatică din ordinul palmipedelor, se hrănesce cu pescī, în China servă la pescuit.

corn n. (pl. **córne**), proeminență vîrtósă ce se formézā pe capul unor animale: *córnele boiuluĭ*; fig. *mîncianā cu córne*, exagerațiune ridiculă. || tot ce sémănă a corn: 1. (pl. mai ales **cornurī**), *cornul abundanței*, corn umplut cu felurite róde și florī, simbolul îmbelșugăriĭ; 2. trîmbiță militară cu sunet ascuțit și pétrunzétor: *Ștefan se întórce și din cornu-i sună* Bol.; 3. instrument de musică recurbat în spirală: *corn de vînătóre*; 4. fie-care din cele două mănere ale plugului saŭ fie-care dinte al uneĭ furcī; 5. *cornul lunei*, unul din cele două capete la luna nouă; 6. ploscă în care se pune praf de pușcă pentru vînat; 7. *pop.* filacteriĭ (Sin. **truntar**); 8. pălărișórā lungiață și recurbată (Sin. **chiflă**). || m. (pl. **cornī**), arbore din familia cornaceelor, al cărui lemn e fórte virtos.

córnă f. 1. fructul cornului, roșiŭ și acrișor; 2. varietate de strugurī cu brobóne lungurețe și tarī la cójă; 3. pl. *córne de mare*, roșcove.

cornac m. conducător de elefanți.

cornalină f. pétră scumpă de un roșiŭ închis și cam străvedie de natura quarțului.

cornărit n. od. dare pe vitele cornute.

Cornaro m. familie patriciană din Veneția, care a dat republicei patru dogi.

cornățel m. *Bot.* turițe.

Cornea (Al.) m. Domnul Moldovei, domni numaĭ 3 luni (1540—1541).

cornea f. membrană transparentă a ochiului, prin care pétrund radele luminóse. || m. numele popular al

necuratului, representat cu córne și cădă. Sin. **codea**.

cornecĭŭ n. corn pentru érbă de pușcă.

Corneille (Pierre) m. ilustru poet, creatorul tragediei francese, autorul lui *Cid*, *Horace*, *Cinna* etc. (1606—1684).

Cornelia f. fica lui Scipione Africanul și mama Grachilor (sec. II a. Cr.).

Corneliu-Nepos m. istoric roman, scrise Viețile generalilor ilustri (sec. I a. Cr.).

cornet n. 1. corn mic; **cornet acustic**, instrument de care se servă surdii spre a auzi mai lesne; **cornet cu piston**, instrument de musică de metal, la care notele se execută cu ajutorul pistónelor; 2. bucată de hârtie adusă în formă de pâlnie: *cornet de bombóne*. || m. ofițer de cavalerie: *nu-ĭ de geaba cornet la cavalerie* An.

cornișă f. ornament compus din ciubuce trase afară unele peste altele și care servă de coronament unuĭ zid, dulap, etc.

cornișor n. *Bot.* stirigóe.

cornist m. soldat care sună din corn. Sin. **trimbițaș**.

cornorat a. cu córne. || m. cornea: *meșter e cel cornorat* Al.

Cornul-de-aur n. numele portului din Constantinopole.

Cornul-Luncei m. trecătóre formată de rîul Moldova, pune în legătură Bucovina cu orașul Roman.

cornut a. cu córne: *vite cornute*, boĭ, vacī și capre, în opositiune cu oĭ și berbecī.

cornută f. *Chim.* aparat distilator cu țéva recurbată.

cornuți f. pl. soiŭ de scaiŭ ghimpos și mărunt, numit și *cătină*.

corobor v. 1. a face mai viguros, a fortifica organele; 2. *fig.* a sprijini, a confirma. Cr. **infirm, atenuez**.

coroborant a. 1. care fortifică: *remediu coroborant*; 2. care confirmă: *probă coroborantă*.

coroborativ a. care servă a corobora.

corod v. a róde treptat: *aceste acide corod metalele*.

corogesc v. a se plecа, a se încovoia (despre scânduri).

coroiat a. de coroiŭ: *nas coroiat*, recurbat ca ciocul coroiului. Sin. **aquilin**.

coroiŭ m. pasere de pradă din ordinul răpitórelor, care se învață de vînători a prinde prepelițe. Sin. **șoim, uliu**.

corolă f. *Bot.* partea flórei care înfășură staminele și pistilul.

corolar n. consequență, resultantă uneĭ propositiuni deja demonstrate.

Coromandel (Cósta) n. regiunea orientală a Industanului, unde s'află Pondișeri.

coromîslă f. cobiliță de cărat apă.

corónă f. 1. podóbă de cap, în formă circulară, făcută din florī saŭ frunze naturale; fig. *timpul i-a pus corónă de argint, țéra de aur* An.; 2. *fig.* premiu câștigat la un examen; 3. podóbă de cap, purtată de persóne suverane (ca semn al demnității lor): *corónă regală*; *tu portī sub corónă cununa cea de spinī* An.; 4. putere suverană: *a pierde corónа*; 5. numele uneĭ decorațiuni: *Corónа României, înființată în 1881, coprinde trei clase*; 6. monedă englesă valorând 5 fr. și 75 c. Sin. **cunună**.

coronal a. *Anat.* care formézā partea anteriórā a craniului saŭ a frunții: *os coronal*.

coronament n. ornament de architectură care termină un edificiu: *granit pentru coronament de cheiurī*.

coroniște f. *Bot.* brebenoc.

coropcar m. lipovén care umblă prin sate cu lada de mărfurī în spinare. Sin. **tolbaș, boccégiŭ**.

coropișniță f. greere mare și scărbos, trăiesce în pămînt prin grădinī; muscătura sa e fórte veninósă. Sin. (cóna) **chifteriță**.

corosiune f. lucrare de a coróde și efectul eĭ.

corosiv a. care coróde: *substanță corosivă*, *un corosiv*; **sublimat corosiv**, protochlorură de mercuriu. Sin. **calomel**.

corp n. 1. porțiune de materie formând un tot distinct: *tóte corpurile sunt solide, lichide saŭ gazóse*; 2. totalitatea organelor uneĭ ființe însuflețite: *corpul omuluĭ*; 3. cadavru;

4. parte principală a unuĭ obiect: *corp de pompă, corp de casă*; 5. grupare de trupe, porțiune de ostași: *șef de corp*; armata nóstră e împărțită în patru corpurĭ saŭ comandamente; fie-care corp coprinde douĕ divisiunĭ de infanterie, douĕ brigade de artilerie și douĕ de cavalerie; *corp de gardă*, post militar; 6. *corp ceresc*, astru; *corpul delictului*, ceea ce probézĕ existența unuĭ délict saŭ crime; 7. corporațiune: *corp de eruditĭ*; **corp diplomatic**, ambasadoriĭ saŭ miniștriĭ străinĭ carĭ residă pe lângă o Putere; **corpurĭ constituite**, diferite tribunale și administrațiunĭ într'un Stat; **corpurĭ legiuitóre**, Camera și Senatul. Sin. **trup**.

corporal a. 1. ce are un corp; 2. privitor la corp: *pedépsă corporală*. Sin. **trupesc**. Cfr. **spiritual**.

corporațiune f. 1. reunire de persóne constituind un corp; 2. asociațiune autorisată de ómenĭ supușĭ unor obligațiunĭ comune relative la profesiunea lor. Sin. **bréslă, isnaf**.

corpulent a. cu corpul mare și gras. Sin. **trupeș**.

corpulență f. mărimea și grosimea omuluĭ.

corpuscul n. *Fiz.* corp fórte mic. Sin. **atom**.

corpuscular a. relativ la corpuscule.

Correggio m. (dis **Allegri**), ilustru pictor italian, capul școleĭ lombarde (1494—1534).

corsúgiu n. talia uneĭ rochiĭ.

corsar m. 1. pirat; 2. vas înarmat de particularĭ dar cu autorisarea Statuluĭ spre a da gónă vaselor comerciale ale uneĭ națiunĭ dușmane.

corset n. vestmînt ce înfășură și strînge talia femeilor.

corsetier m. cel ce face saŭ vinde corsete.

Corsica f. mare insulă în Mediterana, cedată Franței de Genovesĭ în 1768, formézĕ adĭ un departament frances cu cap. *Ajaccio*: 288,000 loc. Mine de fier, argint, marmoră, granit; pescuit de lachardă și de coral pe cóste (**Corsican**).

cort n. 1. un fel de pavilion de pânză, de care se servă în rĕsboiŭ saŭ la țĕră pentru adăpostire; **cortul mărturieĭ**, sfînta sfîntelor în templul din Ierusalim; 2. locuința portativă a Țiganilor (Sin. **șatră**); *ca la ușa cortului*, ca Țiganiĭ; numele uneĭ hore ce se jócă la sunetul cobzeĭ, făcênd sărituri uniforme și neregulate.

cortegiu n. 1. șir de persóne carĭ însoțesc pe alta spre a-ĭ face onóre; 2. *fig.* însoțire: *bólele sunt cortegiul necumpĕtărilor*.

cortel n. umbrelă de plóe saŭ de sóre: *sub cortelu-i de atlaz* Al.

cortese f. pl. Adunarea deputaților în Spania și în Portugalia.

Cortez (Fernan) m. celebru căpitan spaniol, care în 1519 cuceri Mexico (1485—1547).

cortical a. *Bot.* ce ține de scórță.

cortină f. 1. stofă atîrnată spre a acoperi saŭ ascunde ceva; 2. pânză ce se lasă jos pe scena unuĭ teatru; 3. perdea la un pat.

cortorosesc v. a se scăpa de cineva saŭ de ceva: *se cortorosise de sărăcie* Isp.

corup v. 1. a strica, a altera: *acestu miasme corup aerul*; 2. *fig.* a deprava, a perverti: *corup datinile*; 3. a îndupleca pe cineva prin daruri să lucreze contra datorieĭ saŭ contra sciinței sale: *corup martoriĭ*.

corupt a. 1. stricat; 2. *fig.* depravat, pervers.

coruptibil a. care póte fi corupt.

coruptibilitate f. caracterul celuĭ coruptibil.

corupțiune f. 1. fapta și efectul coruperiĭ; 2. starea celuĭ corupt.

coruptor m. cel ce corupe spiritul, dătinile, limba, gustul.

corvadă f. muncă făcută pe rînd de soldații uneĭ companiĭ.

corvetă f. corabie de rĕsboiŭ maĭ mică de cât fregata și maĭ mare de cât bricul.

Corvin m. 1. (**Ión de Huniade**), mare general ungur, Român de origine, învinse într'un an de treĭ orĭ pe Turcĭ (1442) și fu bătut la Varna (1444). El muri la 1456; 2. (**Mateiaș**), fiul luĭ Ión Corvin, regele Ungarieĭ, aruncă în închisóre pe Țepeș, bătu pe Turcĭ și coprinse maĭ tóte statele austriace. Fu protectorul literelor și artelor, fundă o Universitate în Buda și adună o bibliotecă unică în timpul seŭ (1443—1490).

Corvinĭ m. pl. ilustră familie românéscă, originară din orașul ardelenesc Huniade, care a dat Ungarieĭ un general vitéz și un rege mare.

Cos n. una din insulele Sporadelor în Archipelag, aprópe de extremitatea S.-E. a Asieĭ-micĭ, adĭ *Stankiói*: 10,000 loc. Patria luĭ Hipocrate, Apelle și Polibiu.

cos v. a prinde saŭ a lega cu un fir petrecut printr'un ac: *cos la gherghef (cu flórĭ)*, a broda.

coș n. 1. unéltă portativă de răchită saŭ de papură, în care se pun póme, provisiunĭ, rufe: *coșul pieptului*, numele popular al toracelui; 2. conținutul unuĭ coș: *un coș de pere*; 3. acoperemîntul uneĭ trăsurĭ; 4. copaie pătrată, largă și îngustă, de turnat grăunțele carĭ cad apoĭ între pietrele morĭĭ; 5. partea uneĭ sobe care se prelungesce în odaie și porțiunea olanuluĭ ce se ridică de asupra acoperișuluĭ; 6. parte ce remâne dintr'o viță tăiată, căreia s'a luat ciosvîrtele.

cósă f. 1. unéltă de plugar de tăiat érba câmpuluĭ și grânele; 2. timpul cosetĭ și plata pentru cosit: *cósa finuluĭ*; 3. *Mil.* unul din atributele Timpuluĭ și al Morțiĭ: *Vremea ce rĕstórnă cu cósa-i nĕmilócată a faleĭ omenirĭĭ vechĭ marturĭ și mărețĭ* Al. *Mórtea 'și găsi cósa în acea di falală* Al.

cosac m. pesce alb și mărunt.

cosar m. cel ce curățĕ coșul uneĭ sobe. || n. 1. hambar pentru strînsul porumbuluĭ; 2. staul pentru animale domestice, adăpost de vite; 3. *fig.* casă próstă, fără ferestre, bordeiŭ.

coșarcă f. coș mare.

cosaș m. 1. cel ce cosesce fin, care lucrézĕ cu cósa; 2. *Zool.* un fel de locuste marĭ numite și *călugĭ*.

coșciug n. 1. ladă în genere: *coșciugu cu păpușĕ* Al.; 2. ladă în care se închide un cadavru. Sin. **sicriu, raclă, tron**.

coșcodau m. un fel de maimuță cu códă.

coșcogea adv. cogémite: *coșcogea omĭ! coșcogea urechĭ!* Isp.

coșcov a. găunos pe de desubt, umflat și încovoiat: *pe coșcovaĭ pereț* Em. || f. pl. **coșcove**, loc unde se strînge apa (termen de hotărnicie).

Coșcove f. pl. insulețe plutitóre, formate din stuf putrezit, în unele lacurĭ din jud. Constanța.

coșcovesc v. a se deslipi de vechime saŭ de uscăciune (ca varul de pe pereți, plăcile de nuc de pe mobile). Sin. **corogesc**.

cosecantă f. secanta complementuluĭ unuĭ unghiŭ.

coșenilă f. insectă din Mexic, care dă o prea frumósă tinctură stacojie, numită **cârmiz**.

cosesc v. 1. a tăia cu cósa: *grânele se cosesc către sfîrșitul luĭ Iulie*; 2. *fig.* a face să péră, a nimici: *cum vremea cu mórtea cosesce fără încetare* Gn. Al.

coșesc v. 1. a umfla: *pieptul luĭ se coșesce*; 2. a burdușĭ: *'ĭ vine să-ĭ coșescĭ în bătaie* Cn.; 3. a róde: *ne-aŭ coșit țințariĭ* Cn.

cosiță f. códă de lemn a cóseĭ.

cosiu n. sînul complementuluĭ unuĭ unghiŭ.

Cosînzéna f. 1. zînă-fecióră cu pĕrul de aur, mîndra soră a Sórelui (în credințele populare): *Ileana Cosînzéna în cosiță flórea-i cântă* Al.; 2. idealul frumuseții femeiescĭ: *întâlnesce 'n a sa cale o copilă cosînzénă* Al.

cosire f. locul pe unde s'a cosit.

cosit n. 1. lucrare de a cosi și efectul eĭ; 2. plata cositului.

cosiță f. 1. códă de pĕr întórsă în jurul capuluĭ, plétă lungă: *cu cosițe aurite și cu fețe înflorite* Al.; a împleti cosiță albă, a remânea fată mare.

cositeĭ m. *Bot.* bolonică.

cositor n. metal albicios, maĭ vîrtos și maĭ ușor ca plumbul, intră în compoziția bronzuluĭ. Sin. **staniu**.

cositorésc v. a acoperi cu un strat de cositor. Sin. **spoiesc**.

cositură f. locul saŭ câmpul cosit.

Cosma și Damian (Sfinții) pl. frați medicĭ, martirisați la Egea, în Cilicia (303). Ei deveniră patronii medicilor și aĭ chirurgilor.

cosmar n. 1. un fel de năbușire saŭ înecăciune în somn din causa îngreunărĭĭ stomachuluĭ (Sin. **năplăire**); 2. *fig.* visiune îngrozitóre, obsesiune.

cosmetic a. propriu a înfrumuseța pielea, a da lustru pĕrului. || n. *un cosmetic.*

cosmic a. relativ la univers: *fenomen cosmic.*

Cosmînul (Codru) m. odinióră sat lângă Cernăuți, numit obicinuit **Dumbrava-Rosie**, unde Ștefan-cel-Mare repurtă o victorie strălucită asupra Polonilor (1497).

cosmogonie f. teorie despre formarea lumii.

cosmografie f. descrierea lumii astronomice.

cosmologie f. sciința legilor generale cari guvernă lumea fisică.

cosmopolit m. 1. cel ce se consideră cetățénul universului; 2. cel ce trăiesce când într'o țéră și când într'alta.

cosmopolitism n. 1. participarea la bucuriile și durerile întregei omeniri; 2. lipsă de iubire de patrie.

cosmos n. 1. lume, natură: *studiul cosmosului*; 2. titlul unei opere de Humboldt.

coșniță f. 1. coș mic împletit din nuiele; 2. (de albine), stup mai mare ca uleiul.

coșolină f. fin cosit și prost: *svirle nisce coșolină în căruță* Cr.

cosondraci m. pl. bretele.

cosor n. 1. cuțit îndoit la vîrf, cu care vierul curăță butucii și taie strugurii; 2. *Bot.* plantă cu frunzele recurbate în formă de corn.

Cosovo n. sau **Cîmpul Mierlei**, în Serbia, unde o armată creștină de 200,000 ómeni (compusă din Sérbi, Bulgari, Albanesi și Români) fu sdrobită de Baiazit I (1389).

cost n. ceea ce costă un lucru: *costul drumului.* || v. 1. a fi dobândit pe un preț óre-care: *vinul costă scump*; 2. a pricinui cheltuieli, osteneli: *această lucrare m'a costat mult timp.*

coștă f. 1. os lat și încovoiat aședat pe părțile laterale ale pieptului: *calul cade pe coste*; 2. clina unui dél; 3. mal ce cade pieziș în mare; 4. laturea unei armate (Sin. **flanc**): *coprinsă-l óstea de peire și 'n față și 'n coste* Em.

Costa-de-Aur f. 1. șir de dealuri calcare în Franța, pe linia despărțitóre a apelor între Ocean și Mediterana, cu vinuri renumite și basinuri huiliere; 2. partea litoralului Guineii, între costa Ivoriului și costa Sclavilor, ocupată de Englesi: 651,000 loc.

Costache (Veniamin) m. Mitropolit al Moldovei, bărbat cult, contribui la înaintarea învățăturilor între Români (1768—1864).

costal a. *Anat.* ce ține de coste.

costandă f. veche monetă mărunță în valóre de 10 bani, pe care până adi copiii o pórtă la gât ca un amulet. Sin. **potronic.**

Costa-Rica f. mică republică în America centrală cu cap. *San-Jose*: 213,000 loc.

Costea-Vodă m. V. **Mușetescii.**

costeliv a. 1. căruia se véd cóstele de slăbiciune: *un bĕtrân mic și costeliv*; 2. *fig.* sec, nesărat. Sin. **jigărit.**

Costescî pl. podgorie cu vinuri renumite în jud. Tutova.

Costin m. 1. (**Miron**), bărbat cu cunoscințe întinse în istorie și literatură, ucis (deși nevinovat) din ordinul lui Cantemir-Vodă. Eminent cronicar al Moldovei, al cărui letopiseț merge de la 1594 până la 1661 (1630—1691); 2. (**Nicolaie**), fiul celui precedent, om de Stat, continuă cronica părintelui seŭ de la 1661 până la 1601 (1660—1712).

Costinescii pl. veche familie moldovenéscă, căreia aparțin cronicarii Miron și Nicolaie Costin.

coștrĕță f. 1. coteț de găini; 2. cocină de porci.

costiș a. și adv. pieziș, prăpăstios: *pe costișe maluri* Bot. || n. cóstă de dél: *pe drumul de costișe ce duce la Vaslui* Ar. Sin. **pripor.**

costisitor a. care costă mult.

costiță f. cóstă gătită de viței sau de berbece. Sin. **cotlet.**

costoróbă f. 1. cociobă; 2. grindă mică pentru învelișul casei.

costrelŭ m. 1. un fel de meiŭ pentru pasări, numit *bursóacă* și *mohor*; 2. un fel de ovĕs numit și *odos* sau *ovsigă.*

costrĕș m. pesce asemenea bibanului; costrĕș spinos, chepă.

costum n. 1. mod de a se îmbrăca; 2. îmbrăcăminte de uniformă, de ceremonie, de teatru.

costumar a. privitor la costume: *archeologie costumară.* || m. 1. cel ce vinde costume; 2. într'un teatru, cel ce are în păstrare costumele.

costumat a. se dice de un bal la care invitații sunt străvestiți.

costumez v. a îmbrăca cu un costum.

Cosula f. plasă și mânăstire în jud. Botoșani.

cot n. 1. (pl. **cóte**), parte exterióră a brațului, la locul unde se îndóie; *cot la cot*, țépĕn legat; *a-și da cóte*, a-și face semne de înțelegere; 2. partea mânecei ce acopere cotul: *haină rasă în cóte*; 3. (pl. **coți**), veche măsură de lungime, în Muntenia (0m,66) și în Moldova (0m,64); 4. (pl. **coturi**), măsură de capacitate a buților; 5. cotitură.

cotă f. 1. parte de imposit ce fiecare trebue să plătéscă: *cotă mobiliară*; 2. indicarea cursului efectelor publice: *cota Bursei*; 3. semn pentru a clasa piesele unui proces, ale unui inventar.

cotangentă f. tangenta complementului unui unghiŭ.

cotar m. 1. cel ce cotărește vasele, butóiele; 2. cel ce supraveghézĕ măsurătórea cu cotul.

cotărește v. a măsura cu cotul capacitatea unui butoiŭ.

cotărit n. 1. lucrarea sau meseria cotarului; 2. dare sau taxa cotărituluĭ.

cotarlă f. *fam.* câine prost. Sin. **potaie.**

coțcă f. 1. zar (de jucat); 2. poznă: *nu cumva vrea să ne jóce vr'o coțcă?* Al.

coțcar m. pungaș, escroc: *ha! coțcarule cu de aste 'mi umbli?* Al.

coțcărie f. înșelătorie, pungășie: *de t-aș prinde cu vr'o coțcărie* Al.

cotcodac! int. imită cântarea găinei, după ce a făcut oul.

cotcodăcesc v. a cânta, se dice de găina după ce a ouat. Sin. **cărăiŭ, chercănesc, cloncănesc.**

cóte-gŏle m. sărac care n'are nici haine pe dînsul.

cotelŭ m. câine de vînat cu picióre fórte scurte.

cotelesc v. a căuta cu de amăruntul: *mirosiră, cotelíră din taler în taleraș* Pann.

cotenéță f. bordeiŭ.

coterie f. reunire de persóne cari trăiesc în intimitate, saŭ cari urdesc cabale împreună.

cotese v. 1. a cârmi, a apuca într'o parte a drumuluĭ: *cotesc la drépta, la stânga*; 2. a măsura cu cotul un vas saŭ pânzeturĭ; 3. a face cotituri: *unde Oltul se cotesce*; 4. a-și da cóte: *se coteaŭ între eĭ.*

coteț n. 1. adăpost de găini și porumbeĭ; 2. cocină de porcĭ; 3. gard de papură saŭ trestie pentru a ține pescele închis într'un eleșteŭ.

cotez v. 1. a clasa cu ajutorul cotei, a numerota; 2. a indica valórea saŭ taxa, cursul efectelor publice.

cotidian a. dilnic: *diar cotidian.*

cotigesc v. a coti drumul, a ocoli: *n'are încotro cotigi* Negr.

cotil n. *Anat.* cavitatea unuĭ os, în care se îmbucă capĕtâiul altuĭ os.

cotiledon n. *Bot.* nume dat frunzișórelor saŭ celor două foițe cărnóse (în forma unuĭ rinichiŭ despicat) ale embrionuluĭ unei plante.

cotiledonat a. cu cotiledóne.

cotilion n. un fel de danț.

cotire f. 1. lucrare de a coti; 2. vîrtej (de riŭ): *apa curge și la cotiri se pierde* Al.

cotiș adv. ocolind, zigzag: *merge tot cotiș.* || n. drum cotit.

cotisațiune f. 1. fapta de a se cotisa; 2. partea fie-căruĭa dintre cei ce se cotiséză.

cotisez v. 1. a regula suma ce fie-care trebue să plătéscă; 2. a se reuni, a contribui la o cheltuială comună.

cotit a. 1. cu ocoluri, în zigzag: *drum cotit*; 2. măsurat cu cotul: *butoiŭ cotit.* || n. lucrare de a cotări și efectul eĭ: *cotitul vaselor.*

cotitură f. 1. întorsură, înconjur: *rătăcesce pe cărări cu cotituri* Em.; 2. îndoitură, încrețitură.

cotlugă f. 1. cărucior cu două róte; 2. avan-tren; 3. afet (de tun); 4. driculețul pe care s'așĕdă grindeiul plugului. Sin. **rotile.**

cotlet n. costiță.

cotlon n. 1. una din cele două firide de sub cuptorul caselor țĕrănesci: *în cotlon torcea motanul* Em.;

2. înfundătură făcută într'un zid de pus diferite lucruri.

Cotmĕna f. 1. afluent d'a stânga Vedei; 2. schit ce ține de mănăstirea Cozia, zidit de Mircea cel Bătrân.

Cotnar (Délul) n. 1. odinióră târg însemnat unde Despot-Vodă înființase o Academie; 2. ași sat în jud. Iași acoperit cu vii cari produc cele mai vestite vinuri din țeră; 3. vin de Cotnar: *să ciocnim la masă pahare de Cotnar* Al.

cotofănă f. pasere din genul vrăbiilor cu códa lungă, cu pene albe și negre; 2. *fig.* tócă-gura. Sin. **caragață, ciorobără, tarcă.**

cotoiŭ m. partea bărbătéscă a pisicei. Sin. **pisoiŭ, motan.**

cotonog a. 1. olog din cóte; 2. ciung de códă și de urechi: *câine cotonog.*

cotonógă f. aschie de lemn ce servă grădinarului de plantat.

cotonogesc v. a lovi tare peste brațe în cât să le vatème, a snopi în bătăi.

Cotopaxi n. teribil vulcan în America de S. (republica Equatorului), nalt de 5751 m.

cotor n. 1. partea planteĭ ce ese din pământ și scóte ramuri, frunde, florĭ și fructe; 2. mâner de cuțit mare, códă de topor. Sin. **cocén.**

cotorcesc v. a săpa la rădăcina uneĭ viță de vie, a o înălța legând'o pe araci.

cotoróge f. pl. *fam.* picióre: *mișcă mai repede din cotoróge.*

cotoróntă f. 1. pisică bătrână; 2. *fig.* babă urîtă și cicălitóre.

cotorosesc v. 1. a se scăpa de cineva: *am să mĕ cotorosesc de fată* Al.; 2. a pleca în grabă, fiind alungat.

cotoșman m. cotoiŭ mare: *pisoiul se făcu un cotoșman.*

cotro adv. *în cotro?* în ce parte? pe unde? *a nu avea în cotro,* a nu putea face altmintrea.

cotrobăiesc v. a scotoci: *încep a cotrobăi prin lădile mele* Al.

cotroc n. ndăpost: *pisicile 'și fac cotroc prin straturi.*

Cotroceni pl. mănăstire lângă București, zidită de Șerban Cantacuzin la 1680. Palat de vară al regelui. Grădină botanică și Asil de orfani.

cotrocesc v. 1. a scotoci; 2. a adăposti.

cotropesc v. 1. a coprinde, a acoperi peste tot: *năpîea a cotropit omenirea* Bălc.; 2. a năvăli cu armele, a călca o țeră; 3. a covirși cu putere, a prăpădi; 4. a călca drepturile cuiva, a lua cu de a sila.

cotropitor a. și m. care cotropesce, năvălitor.

cotruță f. 1. boltiță sub sobă, vatră mică pe lângă cuptorul cel mare: *scoteam mițele de prin cotruțe* Cr.; 2. *fig.* femee intrigantă.

coturn m. 1. încălțăminte cu toc înalt, ce purtaŭ actorii tragici în anticitate; 2. însuși genul tragic.

Coulomb m. fisic francez, inventatorul balanței de torsiune spre a măsura cele mai mici forțe de magnetism și de electricitate (1736—1806).

Cousin (Victor) m. filosof francez, capul școleĭ colectice (1793—1867).

covăcesc v. a făuri.

covaciŭ m. meșter de ferărie. Sin. **faur.**

covașă f. băutură acră din făină de meiŭ fermentată.

covășit a. îngroșat sau închegat: *lapte covășit,* iaurt.

Covasna f. localitate în Ardél cu ape minerale.

covată f. copae mare în care se spală sau se cóce.

covățea f. 1. blid; 2. pl. două castróne ce se îmbucă și în cari se pun d'ale mâncării pe drum.

covenant n. ligă în contra papismului formată de Scoțienii protestanți la 1588 pentru conservarea cultului lor (**covenantar**).

covergă f. colibă din frunțe cu nuiele.

covertă f. coperta corăbieĭ.

coviltir n. pătură de acoperit căruța.

covîrșesc v. 1. a întrece, a fi mai presus; 2. a trece mĕsura, a încărca.

covîrșitor a. și m. 1. care covîrșesce; 2. excelent, eminent.

covlț v. a strica, vorbind de porci Sin. **grohăiesc, guiț.**

covor n. 1. țesătură din lânurĭ cu bumbac sau mătase de acoperit: *covórele cele mai scumpe se aduc de la Smirna, din Persia;* 2. *fig.* ceea ce acopere pământul: *covor de verdéță, de zăpadă.* Sin. **tapet, velință, scórță.**

covoraș n. covor mic dinaintea unuĭ pat sau biuroŭ.

covrig m. cerculeț copt de făină: *a se face covrig,* a se ghemui (de frig).

covrigar m. cel ce face sau vinde covrigi. Sin. **simigiŭ.**

covrigat a. încovoiat, ghemuit.

covrigesc v. a se ghemui: *ne am covrigat împrejurul focului* Cr.

covru n. culcuș de fére, vizunie.

Covurluiŭ n. 1. pârîu al Prutului, care se varsă la V. laculuĭ cu acelaș nume; 2. județ în partea de S.-E. a Moldovei, între Dunăre, Siret și Prut, la N. de Brăila, cu cap. *Galați*: 140,000 loc.

coxal a. ce ține de cópsă.

coz n. 1. atŭ; 2. *fig.* ceva ales în felul seŭ: *o femee frumósă coz.*

Cozia f. 1. plaiŭ în jud. Vâlcea; 2. culme în jud. Argeș, separă Oltul de Topologul; 3. mănăstire pe malul Oltului, în plaiul cu acelaș nume, zidită în 1385 de Mircea-cel-Bătrân, unde se și înmormîntă (1418). Penitenciar transformat acum în sanatoriu pentru funcționariĭ Statului.

cozonac m. pâine frământată cu unt și ouĕ.

cozoroc n. 1. partea coifuluĭ care se ridica și se lăsa, pe unde se putea vedea și respira; 2. partea dinaintea chipiuluĭ ce acopere fruntea. Sin. **visieră.**

cra! int. imită strigătul corbuluĭ.

crab m. crustaceŭ de mare cu dece labe; mult specii comestibile.

crac! int. imită sunetul unuĭ lucru când crapă, plesnesce sau se ciocnesce cu altul. || m. 1. picior (mai ales de animal), în special partea corpuluĭ ce se întinde de la genunchĭ până la picior (Sin. **gambă**); 2. tot ce sémănă unuĭ crac: braț de rîu, braț de munte, picior de compas, protap de trăsură, colț de furculiță, corn de furcă.

cracă f. ramură grósă. Sin. **crengă.**

crăcană f. 1. prăjină cu doĭ cracĭ ca o furcă de fin; 2. unéltă de lemn cu două sau treĭ picióre de care se spânzură căldarea; 3. ac cu cracĭ.

crăcănat a. 1. cu cracĭ ca furca: *teiŭ-i înalt și crăcănat;* 2. cu picióre tare desfăcute.

crăcănez v. a desface și întinde picióre.

crăcesc v. a crăcăna: *se crăcesce cu un picior la răsărit* Cn.

crăciun m. serbătórea nașcerii Domnuluĭ (25 Dec.).

Crăciunn f. ruină de cetate fórte veche, la pólele munților Vrancea, în jud. Putna.

crăcnesc v. a nu dice nicĭ o vorbă.

Cracovia f. oraș în Polonia austriacă (Galiția), pe Vistula: 66,000 loc.

cracoviană f. dânț polonez, vioiŭ și ușor. Sin. **polcă.**

crăiasă f. reginâ (învechit): *s'ajungĭ mirésă, s'ajungĭ crăiasă* Al.

craidon m. craiŭ de tinér, ștrengar.

crăie f. regat (vorbă eșită din us): *vechea crăie a Daciei* Bălc.

crăiesc a. regesc: *frunțile crăiesci* Em. || v. a domni (învechit).

crailîc n. desfrînare.

crailiciŭ m. un fel de plante parasite cari cresc pe rădăcinile leguminóselor.

crainic m. strigător public: *trimiș în lume crainic* Em. Sin. **pristav.**

crainesc v. a face cunoscut: *călărașĭ din fugă prin sate crainesc* Al.

Craiova f. cap. jud. Doljiu, fostă reședință (până la 1828) a Banatuluĭ Olteniei. Curte de Apel. Patria Domnilor Bibescu și Știrbeiŭ și al istoriculuĭ Bălcescu: 40,000 loc.

crăișor m. 1. fecior de craiŭ; 2. *Zool.* un fel de păstrăv.

crăiță f. 1. damă la jocul concineĭ, cartea cu dece ochĭ de caro și cea cu doĭ ochĭ de treflă; 2. *Bot.* catifeluță.

craiŭ m. 1. rege (învechit): *veĭ treĭ craĭ de la răsărit;* **craiŭ nou,** lună nouă, când luna are formă de corn sau secere; 2. carte ce reprezentă un rege în fie-care colóre: *un craiŭ de pică;* 3. om desfrînat.

Craiva f. ruine în Munții Apu-

seni, nalte de 300 m, compuse din mai multe clădiri cu săpături în pereți.

cramă f. încăpere într'o vie unde se storc strugurii.

crampe f. pl. spasme, cârcei (mai ales la picióre).

crâmpeiŭ n. 1. bucată mai mult grósă de cât lată: *crâmpeiŭ de sfóră, de lemn*; 2. *fig.* fragment: *crâmpeie de gânduri*. SIN. **cârpătâiŭ**.

crâmpotésc v. a tăia în bucăți lungărețe, a sfâșia: *a uĭs eĭŭ și-i a crâmpotí* CN.

crâncen a. crud, grozav: *luptă crâncenă*. SIN. **cumplit, înverșunat**.

crâncenie f. faptă crâncenă.

crâng n. pădure isolată, tufiș des. SIN. **lésă, pădurice**.

craniologie f. V. **frenologie**.

cranioscopie f. pretinsă artă de a apreția, după cercetarea craniului, facultățile intelectuale și morale.

craniu n. cutie osósă ce conține creerii. SIN. **hîrcă, scăfîrlie**.

crap m. pesce frumos de ape dulci, faimos prin longevitatea sa.

crăp v. V. **crép**.

cras a. *fig.* grosolan, adânc: *ignoranță crasă*.

crasă f. *Gram.* contracțiune a două vocale saŭ a doĭ diftongi.

crășcĭ pl. *Bot.* pațachină.

crâșmă f. cârciumă (se aude în Moldova).

Crasna f. 1. părîŭ al Bârladului; 2. plasă în jud. Fălciŭ; 3. rîŭ în Transilvania, afluent al Sameșului.

crâșnesc v. scărșnesc: *geme, urlă și crâșnesce* AL.

crâsnic m. plasă cu care se prind pescișorĭ.

Crassu m. bărbat politic roman, triumvir cu Cesar și Pompeiŭ, ucis în résboiul în contra Parților (54 a. Cr.).

crater n. 1. vas mare cu două tórte, în care Romanii amestecaŭ apa cu vin; 2. deschidétură prin care un vulcan varsă lavă, fum, etc.

cratimă f. (în tipografie) pausă orĭ linie ce desparte silabele uneĭ vorbe.

cratiță f. tigaie adâncă.

cravașă f. biciușcă dintr'o singură bucată, de care se servă călărețiĭ.

cravată f. bucată de stofă ce se pune în jurul gâtuluĭ și se înnódă pe dinainte.

Creangă (Ión) m. excelent scriitor popular din Moldova, autorul *Poveștilor* și al *Amintirilor din copilărie* (1837—1889).

creanță f. dreptul de a cere plata uneĭ sume de baniĭ.

creațiune f. 1. acțiune de a crea; 2. totalitatea ființelor create, universul; 3. lucru creat: *creațiune folositóre*; 4. fundare: *creațiunea atâtor școle*.

creator a. și m. 1. care creează: *spirit creator, Creatorul*; 2. inventator. SIN. **ziditor**.

creatură f. 1. ființă creată; 2. omul, în opositiune cu D-deŭ; 3. *fig.* persónă care datorésce altcĭva positiunea saŭ averea eĭ. SIN. **făptură**.

cred v. 1. a fi convins că un lucru e adevĕrat: *sătulul nu crede celui flămînd*; 2. a avea încredere în cineva, a urma sfaturilor sale: *crede ce-ți spun*; 3. a socoti, a presupune: *cred că veĭ reușĭ*; 4. a avea credință: *cred în D-deŭ*; 5. a avea o părere (adesea exagerată) despre sine: *el se crede*. || n. 1. simbolul credinței, care începe cu vorba *cred*; 2. *fig.* ceea ce se ia drept regula opiniunilor sale: *credul politic*.

credare f. credință: *fugĭ de fapta bună, de cer și de credare* AL.

credĕmînt n. încredere: *mi-ĭ daŭ credĕmîntul*.

credenț n. mobilă pe care se pun lucrurĭ pentru serviciul mesei. SIN. **bufet**.

credĕtor a. care crede: *lesne credĕtor*.

credibil a. ce póte fi crezut.

credibilitate f. calitatea celuĭ credibil.

credincer m. om de încredere: *împĕratul se rătăci, rĕmînînd numaĭ cu credincerii seĭ* ISP.

credinclos a. și m. 1. care crede saŭ are credință; 2. care merită încredere; 3. care ține credința, care rĕmâne statornic. SIN. **fidel**.

credință f. fapta de a crede și efectul eĭ (sub raportul moral și religios): 1. convingere adâncă; 2. credință religiósă: *credința e întâĭa dintre cele treĭ virtuțĭ teologale*; 3. opiniune: *credință politică*; **profesiune de credință**, declarațiune publică a sentimentelor saŭ principiilor sale; 4. francheță în vorbe saŭ fapte: *e de bună, de rea credință*; 5. calitatea omuluĭ credincios: *mi-a păstrat credința*; 6. încredere: *demn de credință*. SIN. **fidelitate**. CTR. **necredință**.

credit n. 1. încredere de care se bucură cineva și pe temeiul căreia găsesce să împrumute saŭ să vîndă cu termen: *platnicii cei reĭ n'aŭ credit*; 2. amînare de plată acordată unuĭ debitor: *credit de treĭ luni*; **scrisóre de credit**, care permite purtătorului a lua baniĭ de la cei către carĭ e adresată; 3. autorisare de a lua dintr'o casă o sumă óre-care saŭ chiar toțĭ baniĭ: *a deschide un credit de dece miĭ leĭ*; **pe credit**, fără a plăti îndată; 4. sumă alocată în buget pentru un scop determinat: *credit suplimentar*; 5. *fig.* autoritate, considerațiune de care se bucură cineva: *are mare credit*; 6. **Credit fonciar (urban și rural)**, instituțiune care împrumută pe imobile baniĭ rambursabilĭ la termenĭ lungĭ, prin mijlocul anuităților calculate astfel, în cât la termenul fixat debitorul a achitat capitalul și dobânzile; **Credit mobiliar**, societate care împrumută pe depuneri de titluri, ca acțiunĭ, obligațiunĭ etc.

creditez v. a înscrie într'un registru ceea ce s'a primit de la cineva. CTR. **debitez**.

creditor m. cuĭ se datorésce o sumă de baniĭ. CTR. **debitor**.

credul a. care crede lesne tot ce-ĭ se spune. CTR. **incredul, sceptic**.

credulitate f. dispositiune de a crede prea ușor lucrurĭ lipsite de temeiu.

creerĭ m. pl. 1. substanță nervósă închisă în cavitatea craniuluĭ; 2. *fig.* spirit, inteligență: *creerĭi seĭ lucrézĕ*; 3. înfundătură adâncă a unuĭ munte: *în creerĭi Carpaților*.

creez v. 1. a da ființă; 2. a inventa, a organisa: *creez o școlă*; 3. a institui: *creez o catedră*.

creion n. bastonaș de cărbune mineral saŭ pastă uscată închisă într'un bețișor de lemn spre a scrie orĭ desena.

creionez v. 1. a desena cu creionul; 2. a schița.

creițar m. 1. monetă austriacă de argint saŭ de aramă; 2. gologan.

cremă f. 1. caĭmac: *cremă de Câmpu-lung*; 2. un felĭ de mâncare din lapte și ouĕ; 3. licher fin: *cremă de minte*; 4. *fig.* și *fam.* ceea ce'ĭ mai bun: *crema societății*.

cremațiune f. obiceiul de a arde pe cei morțĭ în loc de a-ĭ îngropa.

cremene m. 1. pétră vîrtósă care, lovită cu amnarul, dă scânteĭ; *cât aĭ da în cremene*, într'o clipă; 2. pétră ce se pune în cocoșul pușceĭ. SIN. **silex**.

Cremene m. personagiu fictiv: *satul (târgul) lui Cremene*, unde fiecare e stăpân: *iaŭ o țĕră de jac, satul lui Cremene, fără câinĭ și fără jitarĭ* AL. V. **Holbură**.

Cremona f. 1. oraș în Italia (Lombardia), pe Pad: 31,000 loc; 2. viórĭ de Cremona.

crĕngă f. cracă: *de asupră-mi teiul sfînt să-și scuture crĕnga* EM.

creol m. cel născut în colonii din părințĭ europenĭ.

creosot n. lichid cleios extras din catran și din fum, întrebuințat ca antiseptic.

crep n. 1. stofă de mătase saŭ de lână, ușóră și cam încrețită; 2. bucată de crep ce se pórtă în semn de doliu și care se pune obicinuit la pălărie. SIN. **zăbranic**.

crĕp v. 1. a tăia d'alungul (SIN. **despic**): *crĕp lemnul*; fig. *unde daĭ și unde crapă*; 2. a se sparge, rămânînd însă bucățile împreunate, se ḑice de vase (SIN. **plesnesc**): *crapă pietrele de frig*; 3. *fam.* a mânca fórte mult: *i-am dus să crape* PANN; 4. a muri, vorbind de animale; fig. *crapă de necaz*; 5. a întredeschide: *crĕp ușa*; 6. a se deschide (de o flóre); 7. a eși zorile, a se lumina de ḑiuă: *nu se crĕpase de ḑiuă*.

crĕpat a. despicat: *buze crĕpate*. || n. *crĕpatul ḑilei*, revĕrsatul zorilor.

crĕpătură f. resultatul crĕpăturiĭ, deschidétură lunguiață ce face un lucru când crapă: *crĕpătura oopaciului*.

crepitațiune f. pârâială, pocnet.

crepon n. crep des.

crepuscul n. lumina cea înainte de resărire sórele și după apunerea lui. Sin. amurg.

crepuscular a. ce ține de crepuscul: *lumină crepusculară.*

cresc v. 1. a se face mai mare, a se desvolta: *érba, copilul cresce repede*; 2. fig. *îi cresce inima de bucurie*; 3. a se adăoga: *unde's mulți, puterea cresce*; 4. a hrăni, a îngriji și a instrui (Sin. educ): *cresc un copil.*

crescendo n. *Mus.* crescere progresivă a sonurilor: *un admirabil crescendo.* || adv. crescênd, sporind: *a merge crescendo.*

crescere f. fapta de a cresce (sub raportul fisic și intelectual) și resultatul ei: 1. augmentare: *creșterea apelor*; 2. educațiune: *a da o bună creștere.*

crescător a. și m. care cresce sau dă crescere.

crescut a. 1. mărit, adăogat: *apă crescută*; 2. *fig.* instruit: *om bine crescut.* || n. crescere: *oprind érba din crescut.*

créstă f. 1. moțul sau corôna ce áu unele pasări pe cap; **cresta cocoșului**, numele popular al unei plante din familia amarantaceelor; 2. partea de sus a unui zid acoperit cu strășină; 3. *fig.* creștet: *crésta munților.*

crestat a. 1. cu créstă; 2. colțorat, dințat. || m. cocoș.

crestătură f. un fel de lăptucă.

crestătură f. efectul crestării: 1. tăietură lunguiață; 2. urma sau semnul crestat (Sin. răboj): *țăranii însemnă numerele cu crestături pe un lemn.*

creștet n. 1. partea cea mai d'asupra a capului: *din creștet până în tălpă*; 2. (poetic) cap, căpățâiu: *la creștet să mi-mi plângi* Em.; 3. vîrf, muche: *creștetul muntelui, arborelui*; 4. *fig.* culme: *ajunse la creștetul măririi.*

crestez v. a tăia în lungime făcênd colțuri sau muchi.

creștin a. și m. 1. care e botezat și profesézá religiunea creștină: *popórele creștine*; 2. ce ține de creștinism: *religiune creștină*; 3. *pop.* om în genere (ca ființă morală): *numa umbra spinului la ușa creștinului* Em.

creștinătate f. 1. tóte popórele creștine; 2. tóte țêrile unde domină religiunea creștină.

creștinesc a. 1. creștin: *legea creștinéscă*; 2. *fig.* bun, uman, drept; 3. înțeles de tótă lumea: *limbă creștinéscă.*

creștinesce adv. 1. ca un creștin; 2. limpede și înțeles: *vorbesce-mi creștinesce* Al.

creștinez v. a face creștin. Sin. botez.

creștinism n. religiune creștină. Născut în Iudeea, creștinismul fu propagat în Grecia și în Italia mai ales de apostolul Pavel; persecutat mai întâiu de împerații romani (de la Neron până la Dioclețian), el se desvoltă repede și deveni religiunea dominantă sub Constantin-cel-Mare (325). Schisma lui Fotiu (858) desbină creștinismul în Biserica apusană (catolică) și cea resăriténă (ortodoxă); în fine, în sec. XVI, Luther inaugură Reforma protestantă.

crestomație f. culegere de bucăți alese, în prosă mai cu sémă. Cfr. antologie.

crestos a. cu créstă mare: *crestósa ciocârlie* Negr.

Cresu m. 1. ultimul rege al Lidiei, faimos prin bogățiile sale, învins și rĕsturnat de Ciru (548 a. Cr.); 2. *fig.* om putred de bogat.

creț a. 1. cu pĕrul întortochiat sau înălțat; 2. buclat. || n. 1. îndoitură: *crețurile rochii*; 2. buclă: *pĕrul seu de aur în crețuri lungi se lasă* Al.

Creta f. vechiul nume al insulei Candia.

cretă f. pétră calcară albă ce chimiștii numesc *carbonat de calce.* Sin. tibișir.

cretaceŭ a. care e de natura cretei: *teren cretaceŭ.*

Cretan m. locuitor din Creta. Sin. Candiot.

cretesc a. cu crețuri: *mĕr cretesc.*

Crețianu (George) m. poet liric român (1829—1887).

cretin m. 1. cel afectat de cretinism; 2. *fig.* om stupid.

cretinism n. 1. bólă endemică, caracterisată prin micimea taliei, existența unei guși și slăbiciunea minții; 2. imbecilitate completă.

cretință f. catrință.

creților6re f. pl. plantă din familia rosaceelor, numită și *plașcă.*

crețitură f. creț de roche sau pe frunte. Sin. falt, sbîrcitură.

creton n. pânză fórte trainică, a cărei bătătură e de cânepă și urzéla de in.

Crețulescu (Const.) m. anatomist și om de Stat român (1809—1884).

creuset n. *Chim.* vas pentru topirea metalelor.

crevetă f. rac mic de mare.

crichin m. *Bot.* culducușă.

Cricov n. 1. afluent al Prahovei; 2. plasă în jud. Prahova.

cridă f. cretă: *podelele par văruite ca de cridă* Em.

crilă f. bătaie de vînătóre.

Crîm m. vechiul nume al Crimeei.

crimă f. călcare gravă a unei legi civile sau morale. Sin. fără-de-lege.

Crimea f. peninsulă ruséscă în Marea-Négră, fu ocupată în 1854 de Francesi și Englesi.

criminal a. 1. care a comis o crimă; 2. privitor la crime: *codice criminal*; 3. condamnabil, nepermis: *faptă criminală.* || m. cel ce a comis o crimă. Cfr. inocent. || n. tribunal criminal: *am să te duc în criminal* Al.

criminalist m. cel ce scrie asupra materiilor criminale sau care le cunósce bine.

criminalitate f. caracterul celui criminal.

crin m. 1. plantă bulbósă cu flori albe, tipul familiei liliaceelor; **crin de baltă**, belșită; 2. flórea crinului alb; 3. față de o albéță strălucitóre. Sin. aișor, fiere, lilie.

crinolină f. un fel de fustă fórte largă mult timp la modă. Sin. malacof.

crintă f. vas de lemn cu botul găurit de stors și récit cașul.

crioci m. pl. protapul caruiui.

criptă f. loc suteran unde se înmormîntézá morții: *de asupra criptei negre a sfîntului mormînt* Em.

criptogam a. se dice de plante cu florile puțin visibile sau ascunse, ca *bureții, mușchii.* Cfr. fanerogam.

criptografie f. scrisóre cifrată sau secretă.

Criș m. riu în Transilvania, afluent al Tiseĭ, format din 3 ramuri: Alb, Negru și Repede.

crisă f. 1. schimbarea stării într'o bólă: *crisă salutară, funestă*; 2. *fig.* momentul decisiv al unei afaceri; 3. turburare momentană: *crisă financiară.*

crisalidă f. omidă închisă în gogóșă de unde ese fluture.

crișan a. virtos, puternic.

Crișan (Gheorghe) m. originar din Cărpeniș, unul din capiĭ revoluțiunii ardélene din 1785, executat în vîrstă de 52 de ani.

crisantemă f. plantă din familia compuselor, cultivată în grădini pentru frumósele sale flori galbene, numită vulgar *ochiul boului.*

crișc v. a scrâșni: *crișcă din măsele.*

Crișiana f. țéră la apusul Transilvaniei, numită de popor Țéra Crișului, după riul ce o scaldă în tótă lungimea ei.

crispațiune f. contracțiunea nervilor sau a mușchilor.

Crist m. V. Christ.

cristal n. 1. substanță asemenea sticlei, dar mai vîrtósă și mai strălucitóre: *cristalul e un quarț necolorat*; 2. sticlă frumósă albă și limpede ca cristalul; 3. pl. forme simetrice ce iau unele corpuri, trecênd de la starea licidă sau gazósă la cea solidă.

cristalerie f. arta de a fabrica și locul unde se fabrică cristale.

cristalin a. străvĕdetor, limpede ca cristalul: *apă cristalină.* || n. partea lenticulară și transparentă a ochiului.

cristalisabil a. care se póte cristalisa.

cristalisațiune f. 1. acțiune de a se cristalisa; 2. grămadă de cristale.

cristalisez v. 1. a (se) solidifica în forma cristalului: *cristalisez zahărul*; 2. a trece la starea de cristal.

cristalografie f. sciință care descrie formele geometrice ale cristalelor și legile formațiunii lor.

cristaloid a. ce are înfățișare

de cristal: *pétră cristaloidă*.

cristelniță f. colimvitră.

Cristian m. numele a 9 regi ai Danemarcei: Cristian I, regele Danemarcei, Suediei și Norvegiei (1448—1489); Cristian II (**cel Crud**), muri prisonier (1513—1523); Cristian IV, care interveni în resboiul de 30 de ani (1588—1648) Cristian VII, sub care se introduse reforme folositóre (1766—1808); Cristian IX, regele actual, urcat pe tron în 1863.

Cristianiu f. cap. Norvegiei, pe Skager-Rack: 128,000 loc. Port important.

Cristianul (Muntele) m. ramură a munților Bucegi, care se prelungesce până aprópe de Brașov.

Cristina f. numele mai multor principese, dintre cari cea mai însemnată fu **Cristina de Suedia**, fiica lui Gustav Adolf, regina Suediei (1632—1654), abdică la vîrsta de 28 ani și muri la Roma în 1668.

Crișu m. 1. Cresu: *Crișu el!* Al.; 2. bogat ca Crișu.

crită f. otel: *aă inimă de crită* Al.

criteriu n. semn distinctiv care permite a cunósce adevĕrul.

critic a. 1. privitor la critică: *cercetare critică*; 2. pornit a censura: *spirit critic*; 3. *Med.* care anunță o crisă; 4. *fig.* care presintă pericole: *situațiune critică*. || m. 1. cel ce judecă operele altuia; 2. cel ce critică faptele altuia: *critic rĕŭ-voitor*. || v. 1. a judeca, a aprecia o operă; 2. a vorbi de rĕŭ, a defăima: *critică faptele altuia*. Ctn. **aprob.**

critică f. artă de a cercetă și judeca operele altuia (cărți, opere de artă etc.); 2. censură rĕutăciósă saŭ severă. Ctn. **apologie.**

criticabil a. ce merită a fi criticat. Ctn. **laudabil.**

criticism n. cercetare critică a facultăților intelectuale după sistema lui Kant.

Criton m. filosof atenian, școlarul și amicul lui Socrate.

crivac n. virtej de ridicat greutăți. Sin. **macara.**

crivat n. pat (mai ales ordinar): *e întinsă în crivat* Em.

crivĕț n. 1. vêntul rece ce bate mai ales érna de la N.-E. saŭ despre Rusia (Sin. **aquilon**): *lupii au crivĕțul ernii m'alungaŭ urlând* Al.; 2. miadă-nópte: *spre crivĕț vine tirgul Nĕmțului* Cn.

Crivina f. 1. plasă în jud. Prahova; 2. stațiune de cale ferată între București și Ploiești.

crivină f. desiș de mărăcini pe malurile riurilor, unde se adăpostesc epurii, potîrnichi.

cronzeă f. țesĕtură de mătase saŭ de bumbac.

croat a. și m. din Croația.

Croația f. provincie în Austria, la N.-E. de Marea Adriatică, cu cap. *Agram*: 2 mil. loc.

crochiŭ n. schiță în trécăt a unuĭ desen. Ctn. **epură.**

crocodil m. șopîrlă mare, amfibie (lungă de 7—8 m.) din țĕrile calde ale Africeĭ, fórte periculósă; *lacrimi de crocodil*, lacrimi ipocrite.

crohmală f. scrobĕlă. Sin. **amidon.**

crohmolesc v. scrobesc.

croială f. lucrare de a croi mai ales haine și efectul eĭ: *croială la modă*. Sin. **fason.**

croiesc v. 1. a tăia haine după mĕsură; 2. a fasona, a proiecta: *croiesc legi, planuri*; 3. *fam.* a născocì: *croiesc la minciună*; 4. *fam.* a bate: *începu a-l croì*; 5. *fam.* a fugi: *epurii o croiră la fugă* Isp.

croit a. 1. fasonat: *haină bine croită*; 2. fig. *limbă croită după firea poporului*.

croitor m. cel ce croiesce și cóse haine.

croitorie f. 1. meserie de croitor; 2. atelierul saŭ magazinul seŭ.

croitură f. haină saŭ materie croită.

croket n. un fel de joc cu mincea, fórte obicinuit în Anglia.

crom n. metal ale cărui combinațiuni frumos colorate sunt întrebuințate în vopsitorie.

cromat n. sare formată prin combinarea acidului cromic cu o basă.

cromatic a. 1. *Fiz.* cu privire la colorĭ și la nuanțele lor; 2. *Mus.* compus dintr'o serie de semi-tonurĭ: *gamă cromatică*.

cromic a. se dice de un acid compus din crom și oxigen.

cromlech n. monument celtic format dintr'un bolovan ocolit de pietre verticale.

cromolitografic f. tipar în colorĭ prin mijlocul litografieĭ.

Cromwell m. celebru dictator al Angliei, semnă sentința de mórte a regelui Carol I (1649) și guvernă țéra, sub titlul de *Protector*, până la mórtea sa (1599—1658). Fiul seŭ Richard îi urmă în domnie, dar abdică după dece luni (mort în 1712).

croncan m. corb mare.

croncănesc v. a striga, vorbind de corbi.

croncănit n. strigătul corbilor.

croncănitor a. care croncănesce: *corbi croncănitorĭ prin vĕzdihi croncănitorĭ* Al.

cronic a. se dice de bólele carĭ durézĕ mult timp. Ctn. **acut.**

cronică f. 1. istorie după ordinea timpului: *cronicele Moldovei se mai numesc și letopisețe*; 2. partea unuĭ diar în care se raportă principalele sciri politice și literare: *cronică politică, teatrală, musicală*; 3. *fig.* ceea ce se vorbesce (mai ales de rĕŭ), sgomotul ce circulă: *cronică scandaloasă*.

cronicar m. scriitor de-cronice: *de așa vremi se 'nvrednicirĕ cronicarii și rapsozii* Em.

cronograf n. cronică împodobită cu povești.

cronografie f. scriere de cronicĭ: *cronografia bizantină*.

cronogram n. inscripțiune în care literele (după numerațiunea română) formézĕ o dată istorică.

cronologic a. privitor la cronologie.

cronologie f. sciința datelor istorice, cunóscerea epocelor.

cronologist m. cel ce se ocupă cu cronologia.

cronometru n. instrument de precisiune pentru mĕsurarea timpului.

Cronstadt n. 1. oraș în Rusia la gura Nevei, port militar și cetate tare: 48,000 loc.; 2. numele german al Brașovului.

cronțănesc v. a róde, vorbind despre șorecĭ.

crosă f. notă de musică.

croșet n. cârlig cu vîrf, igliță.

crosnă f. 1. curea cu care se lĕgă de spinare o povară, cârligul hamalului; 2. sarcină de lemne: *se întórse cu o crosnă bună de lemne* Isp.; 3. pachet de lucrurĭ de ale caseĭ: *umblă cu crosna în spate din stăpân în stăpân* Cn.

crosnaș m. cel ce duce lucrurĭ grele în spinare. Sin. **hamal.**

crotul m. soiŭ de șerpĭ veninoșĭ a căror cóadă e înarmată de solzĭ, ce produc un sgomot de zurgălăĭ. El se mai numesce și *șerpele cu clopoțeĭ*.

croton m. plantă ale cărei bóbe servă la facerea unuĭ uleiŭ întrebuințat în medicină.

cruce f. 1. pedépsă greco-romană: un fel de spînzurătóre de care se legaŭ făcĕtoriĭ de rele; 2. lemnul pe care fu pironit Isus; 3. *fig.* religiunea creștină și simbolul eĭ exterior: *fă-ți cruce*; **cu crucea în sin**, ipocrit; **a pune cruce**, a scóte la vînzare și a lăsa uitării; **cruce de voinic**, bărbat integru (sub raportul fisic și moral); 4. nume a două sĕrbătorĭ: **Crucea mare**, Înălțarea Crucii (14 Sept.); **Crucea mică**, Tăierea capului St. Ion Botezătorul (29 Aug.); 5. **Crucea Roșie**, societate înființată prin convențiunea internațională stipulată la Geneva în 1864, spre a ușura relele inevitabile ale resboiului; membriĭ seĭ se consideră ca neutrĭ și pórtă ca semn o cruce roșie pe un fund alb; 6. medalie de vitejie în formă de cruce: *Crucea St. Ana, Crucea St. Andreiŭ*; **mare Cruce**, cel ce are gradul cel mai înalt în unele ordine de cavalerie; 7. dispositiune în forma crucii: ferele puse cruciș în lumina ferestrelor, lemnul pus cruciș pe oiștea căruței; 8. odinióră regiment: *tóte crucile de pedestrași* On.; 9. odinióră divisiunea unei companiĭ negustătorescĭ (Sin. **lade, modă**).

crucesc v. 1. a face semnul crucii; 2. a fi copleșit de adâncă mirare: *m'am crucit, când am auzit*.

cruciat m. cel ce luă parte la o cruciată.

cruciată f. 1. nume dat expedițiunilor întreprinse de creștinĭ în evul-mediu spre a relua Palestina de

Cucuzel m. faimos psalt al Bisericeĭ răsăritene: *am să es un al doilea Cucuzel, podóba creştinătăţiĭ* Cn.

Cucjdiu m. părîu al Bistriţeĭ, curge prin Pétra.

cufĕr n. ladă de pus diferite lucruri. Sin. lacră, sipet.

cufĕrar m. cel ce face cufere.

cufund v. 1. a băga afund în apă spre a scóte apoĭ; 2. a tărî la fund, a înghiţi: *apa cufundă munţiĭ*; 3. a se da la fund: *se cufundă în mare*; 4. *fig.* a peri, a dispare: *umbra în păduri se cufundă* Al.; 5. a se îneca: *corabia s'a cufundat*; 6. *fig.* a se adînci, a se absorbi; *iar te-aĭ cufundat în stele?* Em.

cufundar m. un fel de pasere aquatică care se dă mereu afund. Sin. corlă, pescărel.

cufundat a. 1. adîncit: *ochiĭ cufundaţiĭ în capu-i* Em.; 2. fig. *în liniştе adîncă şi 'n visuri cufundat* Al.; 3. înghiţit de valurĭ: *corabie cufundată*; fig. *sub nisipul din pustie cufundat e un popor* Em.

cufundător m. cel ce se cufundă în mare.

cufundătură f. pămînt cufundat.

cufur v. a urdina. Sin. trépĕd.

cuget v. 1. a forma în spirit ideĭ, imagini despre un lucru; 2. a chibzui, a-şi da séma: *cugetă bine*; 3. a avea o părere óre-care: *el cugetă ca şi mine*; 4. a avea o intenţiune, a-şi forma un plan: *cuget să plec.* Sin. gîndesc. || n. resultatul cugetării: 1. părere, plan, scop: *au un cuget viclĕn*; 2. minte, sprit: *citesc în cugetul tĕu*; 3. conscinţă: *mustrare de cuget.* Sin. gînd, idee, intenţiune.

cugetare f. 1. fapta saŭ facultatea de a cugeta: *cugetarea e privilegiul omului*; 2. ceea ce mintea a cugetat: *cugetare originală*; 3. maximă, sentenţă: *Cugetări de Carmen Sylva.* Sin. gîndire.

cugetător a şi m. cel ce cugetă, ale cărui cugetări sunt serióse, profunde; **liber-cugetător,** care nu recunósce nici o autoritate în materie de opiniuni religióse.

cugunar m. un fel de pisoiu sĕlbatic din America, al cărui corp ajunge pînă la un metru.

cuhnie f. cuine.

cuib n. 1. un fel de légăn ce-şi fac pasĕrile spre a-şi depune ouĕle şi a cresce puiĭ lor; 2. locuinţă obicinuită: *acolo 'i cuibul spaimei şi adăpostul urei* Al.

cuibar n. cuib de pasere plin cu ouĕ saŭ cu puiĭ.

cuibăresc v. 1. a-şi face cuibul; 2. a se pune pe cuibar (vorbind de pasĕrĭ); 3. *fig.* a se aşeda undeva; 4. a prăsi porumbul saŭ fasolea făcendu-i moşoroiu la rădăcină.

cuibez v. a aşeda cuibul.

cuier n. bucată de fier saŭ de lemn cu cuie, bătut de perete, pentru atîrnat haine.

cuine f. bucătărie.

cuirasă f. 1. armură menită a apĕra spatele şi pieptul; 2. căptuşéla de fier ce apĕră unele corăbiĭ de glónţe. Sin. platoşă.

cuirasat a. înarmat cu o cuirasă. || n. corabie căptuşită cu o cuirasă.

cuirasier m. călăreţ înarmat cu o cuirasă.

cuişóre f. pl. mugurii ceĭ înfloriţi aĭ rocoţelului, întrebuinţaţi ca aromă.

cuiŭ n. 1. căpĕtăiŭ de metal ce se bagă în lemn, în pereţi: 2. *fig.* necaz mare, suferinţă adîncă: *unchiaşul era cu cuiul la inimă* Isp. Sin. ţintă, piron.

Cujas m. celebru jurisconsult francez (1522-1590).

culbă f. 1. lemn sucit de atîrnat căldarea; 2. cârlig.

culă f. 1. boltă circulară, turn: *o ţineă închisă într'o culă* Isp.; 2. loc ascuns sub pămînt, gazdă de tâlharĭ (Sin. hrubă): *'şi aduna ceĭa într'o culă* Isp.

culachiŭ a. albastru închis.

culant a. curgĕtor.

culată f. partea de dinapoĭ a unuĭ tun, a unei puşcĭ.

culbec m. melc: *culbecĭi care fac cornie, purtându-şi casa în spinare* Al.

culbeccésă f. numele popular al *luĭernei*, ale cărei frunze sunt încolăcite ca scoica melcului saŭ a culbeculuĭ.

culc v. 1. a pune şi întinde ca să dórmă: *culc copiĭ*; 2. a da la pămînt, a doborî: *vêntul culcă grîul*; 3. a pleca la o parte: *culcă puţin hârtia*; 4. a se pune în pat saŭ în culcuş, a se odihni.

culcuş n. 1. adăpost, loc de odihnă: *tot drumeţul 'şi găseşte culcuşul şi ospĕţul* Al.; 2. aşternut de paie în grajd pentru vite; 3. coteţ saŭ cuib de pasĕrĭ, vizunie de fére.

culducuşă f. un fel de prună.

culeg v. 1. a strînge fructe, florĭ, legume; 2. a strînge bucatele câmpuluĭ; 3. a aduna, a strînge în gonere: *alege până culege.*

culegău n. colţarul tipografilor.

culegere f. 1. lucrare de a culege; 2. efectul eĭ: *culegerea pómelor, culegere de poesiĭ.* Sin. colecţiune.

culegĕtor m. 1. cel ce culege saŭ face o culegere: *culegĕtor de basme*; 2. lucrătorul-tipograf care adună şi aşedă caracterele. Sin. colector.

culeş n. culegerea pómelor, strîngerea strugurilor.

culeşer n. 1. făcăleţ de mestecat coléşa; 2. morişcă. Sin. melesteu.

culevrină f. tun lung şi subţire: *două tunurĭ marĭ, patru culevrine* Bălc.

culic n. stomach la vite, pântece de boŭ.

culiciŭ m. pasere aquatică din genul piciorongelor. Sin. fluerar, şnep.

culinar a. privitor la cuine saŭ bucătărie: *şi 'n probleme culinare te 'ncercĭ a fi isteţ* Em.

cullon n. potcap fără bordurĭ de natifea, negru la călugărĭ, roş la protopopĭ şi albastru la orî-ce preot.

culisă f. pervaz acoperit cu pânză zugrăvită şi mobilă, care formézĕ decoraţiunea unuĭ teatru, la stînga şi la drépta sceneĭ; 2. spaţiu coprins între culise.

culme f. 1. partea cea maĭ de sus: cóma caseĭ, pisc de dél etc.; 2. *fig.* gradul cel maĭ înalt: *culmea îndrăzneleĭ.*

culminant a. de la culme, cel maĭ înalt: *punct culminant.*

culminaţiune f. *Astr.* cea maĭ mare înălţime a unuĭ astru de asupra orizontuluĭ.

culminez v. a atinge punctul culminant, vorbind de un astru.

culmiş n. culme de dél saŭ de plaiŭ.

culoar n. gang îndărătul lojelor unuĭ teatru.

culoglu m. soldat de gardă (la Turcĭ): *o mie culogli drept garnisonă* Bălc.

culóre f. V. colóre.

culpă f. vină, greşală.

culpabil a. 1. care a făcut o vină, care a săvîrşit o crimă; 2. vrednic de pedépsă: *faptă culpabilă.* Sin. vinovat. Ctn. inocent.

culpabilitate f. starea celuĭ culpabil.

culpaş a. vinovat: *robul şi tiranul tot pe atât culpaşĭ* Bdc.

cult n. 1. onóre dată luĭ D-deŭ; 2. manifestările exterióre ale sentimentelor religióse: *cult public*; 3. *fig.* venerăţiune profundă: *multe popóre aŭ cultul morţilor.* || a. instruit: *om cult.* Ctn. incult.

cultiv v. 1. a lucra pămîntul spre a-l face mănos; 2. a îngriji maĭ mult de unele producţiunĭ ale solului: *cultiv florile*; 3. *fig.* a se ocupa sîrguitor: *cultiv artele*; 4. a întreţine: *cultiv prietenia sa.*

cultivabil a. ce póte fi cultivat. Ctn. steril.

cultivator m. cel ce cultivă pămîntul. Sin. agricultor. || n. maşină agricolă.

cultuc n. V. coltuc.

cultură f. 1. lucrare de a cultiva; 2. mod de a lucra pămîntul: *cultură mare, mică*; 3. *fig.* ocupaţiune sîrguitóre: *cultura ştiinţelor*; 4. instrucţiune: *om fără cultură*; 5. civilisaţiune.

cultural a. privitor la cultură: *ligă culturală.*

culuccĭu m. gardian, păzitor de nópte: *ulîţa este pustie, numaĭ un culuccĭu se zăreşte* Al.

cum adv. 1. exprimă modul, în ce chip; *cum s'aŭ petrecut lucrurile*; nicĭ de cum, de loc; 2. mirarea, cât de mult: *cum a îmbătrînit! cum de mi!* 3. momentul imediat, îndată ce: *cum l'a văzut*; 4. **cumva,** exprimă o bănuială, o negaţiune saŭ condiţiune îndoielnică: *nu cumva mergi acolo?*

Cumanĭ m. pl. popor deném turco-tatar, care veni asupra Pecenegilor, ocupă Muntenia şi Moldova în sec. XI—XIII, când fu alungat de Mongolĭ. Judeţele *Telcorman* şi *Iaşi* pórtă nume cumanice.

Cumanĭa f. numele Ţĕrîĭ Românescĭ la răsărit de Olt (în sec. XIII).

cumaş n. V. comaş.

Cume f. pl. veche colonie grécă fundată pe țĕrmul mării la E. de Neapole, aprópe de capul Misena; celebră prin sibila consultată de Enea înainte de a se cobori în infern.

cumĕtră f. 1. femee ce ține pe copil la botez; 2. *fig.* aplicat la animale (în fabule): *cumĕtră vulpe.*

cumetresc v. a se face cumetri.

cumetrie f. 1. calitatea cumătrului și raportul între cumetri; 2. un fel de încuscrire prin căsătorie între rudele bărbatului și ale femeii; 3. *fam.* masă făcută după ce nasul scaldă copilul de curînd botezat; 4. petrecere făcută împreună cu alții.

cumĕtru m. 1. cel ce s'a înrudit cu altul botezându-i copilul; 2. tovarăș (în bine sau rĕu); 3 *fig.* aplicat la animale (în fabule): *cumĕtru lup.*

cumiu n. *Bot.* V. chimion.

cumînec v. a da st. cumînecătură. Sin. împărtășesc, grijesc.

cumînecătură f. una din cele șépte taine ale Bisericei creștine, care conține corpul și sângele lui Isus, sub forma pâinii și a vinului. Sin. euharistie, grijanie.

cuminte a. înțelept, cu judecată, prevĕdĕtor.

cuminților v. a se înțelepți.

cumințire f. înțelepciune, prevedere.

cumnat m. bărbatul surorii.

cumnăție f. rudenie între cumnați.

cumpaniști m. pl. (odinióră) clasă de contribuabili.

cumpănă f. 1. balanță: *trage greu la cumpănă*; 2. pîrghie de ridicat greutăți: *cumpănă de fântână*; 3. *fig.* echilibru, nehotărîre: *stau în cumpănă*; 4. *fig.* moment decisiv, primejdie: *în vremi de grea cumpănă; chiar și din cumpăna morții sănătos îl ridica* Pann. Sin. cântar.

cumpănesc v. 1. a trage la cumpănă, a pune în echilibru; 2. *fig.* a compensa: *mult rĕu o faptă bună în ceruri cumpănește* Al.; 3. a chibzui: *cumpănește-ți bine cuvintele nebune* Al.; 4. *fig.* a cercetă cu de amărunțul: *te cumpănește din ochi*; 5. a sta în cumpănă. Sin. cântăresc.

cumpănit a. *fig.* potrivit, cumpĕtat: *vorbește drept și cumpănit.*

cumpĕr v. 1. a căpĕta cu bani: *cumpĕr o moșie*; 2. a câștiga în parte-i: *cumpĕr pe judecători.* Ctn. vind.

cumpĕrător m. cel ce cumpĕră. Ctn. vindĕtor.

cumpĕrătóre f. cumpĕrare și prețul cumpĕrării.

cumpĕrătură f. resultatul cumpĕrării: lucru cumpĕrat. Sin. tîrguială.

cumpĕt n. 1. equilibru: *își pierde cumpĕtul*; 2. măsură, moderațiune: *fără cumpĕt*; **pe sub cumpĕt**, în ascuns, pe furiș.

cumpĕtare f. 1. măsură, moderațiune; 2. abținere de la bĕuturi și mâncări multe.

cumpĕtat a. 1. potrivit, moderat; 2. înfrînat de plăceri. Sin. sobru, frugal.

cumplit a. desăvîrșit în rĕu: 1. crud, nemilos: *căci fĕrele 's cumplite dar omul e mai cumplit* Al.; 2. strașnic: *ger cumplit*; 3. fórte sgârcit: *mi-e dic că omul cumplit să se facă* Pann. || adv. 1. grozav: *dar cumplit mi-e témă de cumplita-ți mamă* Al.; 2. fórte: *s'a mirat cumplit* Cn.

cumplitate f. avariție extremă: *de cumplitate multă trăia singur singurel* Pann.

cumul n. fapta de a ocupa mai multe funcțiuni, de a lua mai multe lefuri: *legea cumulului.*

cumulard m. cel ce cumulézză.

cumulativ a. *Jur.* care se face prin acumulațiune: *drept cumulativ.*

cumulez v. a avea în același timp: *cumulez două funcțiuni.*

Cunaxa f. oraș în vechea Babilonia, aprópe de Eufrat, celebru prin învingerea lui Ciru cel Tînĕr de către frate-seu Artaxerxe (401 a. Cr.).

cuneiform a. 1. în formă de cuiu; 2. se dice de caracterele vechei sorisori a Asirienilor, Medilor și Perșilor.

cuniță f. 1. dare ce se lua de pe cai și alte vite, aduse de străini de peste hotare la ernatec în Moldova; 2. soiu de văcărit scornit de Gr. Ghica, Domnul Moldovei (1748).

cunosc v. 1. a sci ce este: *nu cunosc acest fapt*; 2. a avea relațiuni de societate sau daraveri cu cineva: *cunoscĭ pe acest Domn?* 3. a înțelege, a pricepe: *l'am cunoscut ce până este*; 4. a avea o cunoscință exactă despre sine: *cunósce-te pe tine însu-ți*; 5. a se vedea, a se observa: *se cunósce că nu scie nimic.*

cunoscĕtor a. și m. care cunósce, scie, se pricepe.

cunoscință f. 1. facultate de a cunósce, de a distinge; 2. idee, noțiune despre un lucru: *cunoscințele nóstre sunt mărginite*; 3. persónă cunoscută: *e o veche cunoscință*; 4. pl. sciință, învĕțătură: *are cunoscințe multe.*

cunoscut a. și m. persónă cu care stăm în relațiuni: *are mulți cunoscuți și amici.*

cunun v. a consacra căsătoria, punênd în timpul ceremoniei câte o cunună pe capul mirelui și al miresei.

cunună f. 1. corónă din flori artificiale: *gloria mărĕță i-a pus cununi de laur* Al.; 2. mai multe lucruri legate împreună: smoc, snop; 3. *fig.* lanț de munți, șirag de dinți.lor.

cununat a. unit prin cununie.

cununie f. 1. cunună nupțială: *cu cununie de flori pe frunte* Ou.; 2. căsătorie religiósă.

cununiță f. plantă din clasa leguminóselor, cultivată în grădini ca buruieni sau arbuști. Sin. ghizdeiu.

cupă f. 1. vas de bĕut: *fĕrbă vinu 'n cupe, spumege pocalul* Em.; 2. vas de muls: *ciobanii mulg oile în cupe și găleți*; 3. aripa unei mori de vênt; 4. figură roșie în jocul cărților (Sin. inimióră): *rigă de cupă*; 5. *Bot.* **cupa vacei**, un fel de volbură care cresce pe lîngă garduri.

cupar m. servitorul care dilnic turna de bĕut Domnitorului, când sta la masă. Sin. paharnic.

cupelă f. mic creuset făcut din óse calcinate servind la cupelatiune.

cupelațiune f. operațiune chimică care are de scop a separa prin acțiunea focului metalele prețióse de aliagiile lor.

cupeț m. *pop.* negustor.

cupeu n. 1. trăsură de lux cu două locuri; 2. compartiment de diligență sau vagon, în care nu-i visăviu.

cupid a. lacom.

cupiditate f. dorință necumpĕtată de câștig, de bogăție. Sin. lăcomie. Ctn. desinteresare.

Cupidon m. *Mit.* numele deului Amor. Sin. Eros.

cuplet n. stanță ce face parte dintr'un cântec.

cupolă f. turnul cu bolta unei biserici. Sin. turlă.

cupon n. 1. titlu de dobândă ce se taie dintr'o acțiune sau obligațiune spre a încasa rentele; 2. bilet ce dă drept la o loje de teatru.

cuprind v. V. coprind.

cupru n. numele sciințific al aramei.

cuptor n. 1. boltă rotundă în zidărie, unde se coce pâinea; 2. cuptor mare la o fabrică de topit sau de ars var, cărămidă, cărbuni; 3. sobă închisă de cuptor într'o casă țĕrănéscă, pe care se culcă érna; 4. cantitate de pâine ce conține un cuptor: *să mănânce două cuptóre de pâine* Isp.; 5. luna cea mai caldă a anului, Iulie: *în temeiul lui Cuptor.*

cură f. tratarea, căutarea unei bóle, mijloc de a vindeca: *cură de apă rece.* || v. 1. curge (poetic): *unde cură 'n póle un rîu mititel* Bol.; 2. fig. *așt-fel astă dată viața lor cură* Bol.

curabil a. ce póte fi vindecat.

Curaçao n. 1. una din insulele Antile, aprópe de Venezuela; 2. licher din cojî de portocală amară, din rachiu și zahăr.

curagios a. plin de curagiu.

curagiu n. 1. putere sufletéscă care ne face să înfruntăm pericolele și să îndurăm restriștele; 2. energie stăruitóre; 3. int. care exprimă un îndemn: *curagiu!* Sin. bărbăție, bravură, inimă, voinicie.

curamă f. 1. contribuțiune egală la plata unei consumațiuni; 2. colectă.

curar n. partea de dinapoi a lumurilor calului.

curare f. otravă violentă cu care sĕlbateciî din America de S. înveninaă săgețile lor.

curărisesc v. a căuta pe un bolnav spre a-l vindeca.

curat a. 1. în opositiune cu murdar: *apă curată*; 2. *fig.* nepătat: *cu*

cuget curat; 3. natural: *nu-i lucru curat*; 4. *fig.* onest: *sărac și curat.* || adv. adevĕrat, limpede: *i-am spus curat că nu primesc.* Sin. **pur.**

curăț v. 1. a face curat: *curăț casa, haine, mobile*; 2. a lua jos cŏja, frunzele, soldiĭ: *curăț cartofi, pesce*; 3. a se spĕla; 4. *fig.* a se scăpa de cineva, a-l prăpădi.

curățel n. destul de curat, frumușel: *băiat curățel.*

curățelŭ f. sarcina curatorului.

curățenie f. 1. calitatea lucrului curat; 2. *fig.* (la inimă) nevinovățiĕ; 3. doftorie de curățat stomachul (Sin. **purgativ**).

curățiĕ f. curățenie (sub raportul moral). Sin. **puritate.**

curățitor n. și m. care curăță, care scoate petele: *curățitor de haine.*

curativ n. ce privesce saŭ are de scop vindecarea bŏleĭ.

curator m. cel numit de justițiĕ a supraveghia interesele unuĭ minor emancipat, a administra averea unuĭ major declarat incapabil saŭ a purta grijă de o moștenire vacantă.

curătură f. 1. partea uneĭ pădurĭ cu copacii tăiați, care servă de pășune; 2. măcinătură: *găina curătură viŏză și vrabia meiŭ* Pann.

curb n. în formă de arc. Sin. **strîmb.** Cîn. **drept.**

curbă f. *Geom.* linie curbă.

curbat n. încovoiat, îndoit.

curbez v. a face curb, a îndoi, a încovoia.

curbiliniu n. compus din liniĭ curbe. Cîn. **rectiliniu.**

curbură f. starea liniilor curbe.

curcă f. partea femeiască a curcanuluĭ; fig. *curcă ploată*, descurajat.

curcan m. 1. pasere de curte din ordinul galinaceelor, adusă din America în Europa la 1518 de Iesuiți: *se umflă ca un curcan*; 2. nume dat după rĕsboiul de la 1877 dorobanților noștri, carĭ purtau la căciulă o pană de curcan.

Curcubeta f. pisc al munților Bihorului, nalt de 1843 m.

curcubetă f. V. cucurbetă.

curcubĕŭ n. 1 arc mare luminos ce s'arată pe cer, format din arcurĭ de diferite colorĭ, tot-d'a-una dispuse în aceeașĭ ordine. Curcubeul o produs prin resfrîngerea radelor sorelui în picăturile de apă ale norilor; 2. *Bot.* barba împĕratuluĭ.

curculez m. insectă coleopteră care rŏde grânele. Sin. **gârgăriță.**

curcumă f. plantă din regiunile tropicale ale Asieĭ și Oceanieĭ cu rădăcina galbenă, întrebuințată de boiangiĭ și cu mirosul de șofran.

curea f. 1. fâșie de pĭele lungă și îngustă; 2. teren lung și îngust (termen de hotărnicie); 3. măsură de lungime de 16 picĭóre.

curechiŭ m. (în Moldova) varză.

curelar m. cel ce face curele saŭ hamurĭ.

curelărie f. 1. meseria curelaruluĭ; 2. marfa sa.

cureluș̆ă f. 1. curea mică; 2. un fel de horă.

curent n. 1. mișcarea apeĭ într'o direcțiune óre-care: *curent marin*; 2. fluid în mișcare: *curent electric, magnetic*; **curent de aer,** vêntul ce suflă necontenit; 3. mers treptat, înaintuire, succesiune de fapte: *curent de ideĭ, de afacerĭ*; **a fi în curent**: 1. a fi bine informat, a cunósce o afacere; 2. a nu fi înapoĭ cu o lucrare, cu contabilitatea. || a. 1. care curge într'una: *apă curentă*; 2. present, actual: *lună curentă*; 3. care are curs legal: *monetă curentă*; **cont curent,** statul care indică exact pasivul și activul între un bancher și clientul seŭ; **mână curentă,** registru în care se înscriŭ imediat tŏte operațiunile comerciale; **preț curent,** curs general al mărfurilor la un moment dat.

curg v. 1. a se pune în mișcare de pe o clină saŭ povîrnș (vorbind de lichide): *rîul curge lin*; fig. *norocul îĭ curgea gârlă*; 2. a circula liber: *sângele curge în vine*; 3. a trece (vorbind de timp); 4. a veni grămadă din tŏte părțile: *curg muștĕriĭ*; 5. a pica, a picura din ochĭ.

curgan n. V. gorgan.

curgere f. 1. lucrare de a curge și efectul eĭ: *curgerea apelor*; 2. *fig.* curs: *curgerea prieteniei.*

curgĕtor a. 1. care curge: *apă curgĕtóre* în opositiune cu *apă stătătóre*; 2. *fig.* ușor și natural: *stil curgĕtor.*

curial a. privitor la curie: *adunare curială.*

Curiații m. pl. familie din Alba, ilustrată de 3 fiĭ, carĭ se luptară cu Horații.

curie f. 1. subdivisiunea tribuluĭ la Romanĭ; 2. locul unde senatul romăn 'și ținea ședințele; 3. totalul administrațiunilor carĭ constitue guvernul papal: *curia romană.*

curier m. 1. cel ce duce depeșile; 2. totalitatea scrisorilor trimise saŭ primite cu acelașĭ curier. Sin. **poștă, poștar, factor.**

curînd adv. iute, repede: *de curînd*, de puțin timp, nu de mult.

curion m. preot instituit de Romul spre a presida serbările din fiecare curie.

curios a. 1. doritor de a cunósce, de a vedea, de a scĭ; 2. rar, care excită curiositatea; 3. indiscret.

curiositate f. 1. dorință de a vedea, de a scĭ; 2. indiscrețiune; 3. lucru rar: *muzeŭ plin de curiosități.*

Curiu Dentat m. consul roman, învingĕtorul luĭ Piru și al Samniților, celebru pentru desinteresarea luĭ (sec. III a. Cr.).

Curlanda f. provincie ruséscă, pe Marea Baltică, cu cap. *Mittau*: 600,000 locuitorĭ.

curm v. 1. a rupe, a frînge: *fónea 'l curma la inimă*; 2. *fig.* a întrerupe, a tăia șirul: *îl curmă vorba*; 3. a înceta, a se stinge: *viața mi se curmă.*

curmal m. arbore din familia palmierilor, care cresce în regiunile calde (Africa), cu un lemn tare și întrebuințat.

curmală f. rodul curmalului, ceva mai gros de cât măslina. E un aliment nutritiv și sănătos, prețios pentru Africanii călĕtorĭ în pustiurĭ; din curmale se face și un fel de rachiŭ.

curmat a. frînt: *copilașul avea mânuțele curmate.*

curmătură f. 1. vale prăpăstiósă între doĭ munțĭ; 2. virtej de rîŭ.

curmelŭ n. 1. funie din scórța arborilor: *curmeiŭ de teiŭ*; 2. lemn scos pe tot anul de o viță de vie.

curmezĭș a. și adv. pezișĭ, care s'abate de la linia dréptă: *crucișĭ și curmezișĭ*, zigzag. || n. linie pezișă: *trecea curmezișul câmpiilor* Ar. Sin. **oblic.**

Curpen n. sat în jud. Gorjiu, însemnat pentru facerea pietrelor de móră.

curpen m. 1. curmeiŭ de viță sĕlbatecă; 2. *Bot.* viță albă.

curpenesc v. a se cățăra, vorbind de plante.

curs n. 1. mișcarea apeĭ curgĕtóre: *cursul unuĭ fluviŭ*; 2. întinderea ce străbate un fluviu, un rîŭ; 3. mișcare reală saŭ aparentă a astrelor; 4. mers: *cursul trebilor, în tot cursul lucrării*; 5. succesiunea timpuluĭ, înlănțuirea evenimentelor: *o trist al lumiĭ curs!* Ar. *cursul secolelor*; 6. circulațiune, credit: *monetele străine n'aŭ curs la noĭ*; 7. prețul valorilor, al mărfurilor: *cursul Burseĭ*; 8. șir de lecțiunĭ făcute de un profesor, tractat ce conține aceste lecțiunĭ: *curs de chimie, cursurile Facultățiĭ*; 9. indicarea orelor de plecare și de sosire: *cursul drumului de fier, cursul vapórelor.*

cursă f. 1. mașină de prins animale (în special șorecĭ); 2. *fig.* mijloc viclén de a face rĕŭ cuiva; *a întinde o cursă.* Sin. **capcană.** || 1. mers fórte repede; 2. dus și întors; 3. drum, distanță de la un loc la altul (în trăsură): *a face o cursă*: 4. pl. întrecere de iuțéla între caĭ: *am fost la curse.* || pastă aromatică: *vutcă de vanilie și de cursă.*

cursier m. (galicism) cal mare și frumos: *o surdă nechezare de ageri cursierĭ* Bol.

cursiv n. 1. scris repede: *scrisóre cursivă*; 2. pl. litere puțin aplecate. Cîn. **italice.**

cursóre f. curent.

Cursul-apeĭ m. rîŭ în jud. Rîmnicu-Sărat, lângă care se făcu lupta între Radu cel Frumos și Ștefan cel Mare (1471).

curtágiu n. 1. meseria curtieruluĭ; 2. primă plătită curtieruluĭ.

curte f. 1. loc descoperit și înconjurat cu gard saŭ cu zid, care împrejmuĭă o casă (Sin. **ogradă**); 2. palatul unuĭ Domn: *a fost primire la Curte*; 3. casă boerească la țĕră (în graiul sătĕnuluĭ); 4. Domnul, familia, ministriĭ, curtesaniĭ, guvernul:

Curtea Rusiei; 5. *fig.* atenţiune continuă (pentru a câştiga favórea cuiva): *îi face curte*; 6. numele unor tribunale superióre şi întinderea jurisdicţiunii lor: **Curtea de Apel**, judecă apelurile făcute în contra sentinţelor date la prima instanţă: sunt 4 Curţi de apel (Bucuresci, Iaşi, Craiova şi Galaţi); **Curtea de Casaţie**, cea mai înaltă instanţă judecătorésca în materie civilă şi criminală: ea residă în Bucuresci şi controléză cele-lalte tribunale în justa aplicaţiune a legii; **Curtea de juraţi**, judecă crimele, delictele politice şi de presă: în fie-care judeţ s'află câte una; **Curtea de Conturi**, care verifică socotelile Statului.

Curtea-de-Argeş f. V. **Argeş.**

curtén m. 1. om de Curte, curtesan; 2. pl. odinióră gardă călărétă a Curţii domnesci (numită în Muntenia **Roşii**): *aprozi, copiĭ de casă, curteni şi lefegii* Al.

curtenésc v. a curta pe cineva.

curtenie f. politeţă graţiósă, atenţiune delicată.

curteníor n. politicos în maniere şi în vorbă.

curtesan m. 1. care face parte din Curtea unuĭ Domn; 2. *fig.* linguşitor; 3. cel ce face curte unei dame.

curtesanŭ f. femee desfrinată: *cu zâmbiri de curtesană* Em.

curtez v. a face curte.

curtiér m. agent care mijlocesce vînzarea saŭ cumpĕrarea de mărfuri, plasarea de capitaluri, asigurări etc.

curtoasle f. curtenie.

curnĭŭ m. V. coroiŭ.

curŭl a. *scaun curul*, scaun de fildeş, pe care şedeaŭ consulii şi alţi magistraţi la Romani.

cusătorésă f. femee care are meseria de a cóse haine, rufe.

cusătorie f. 1. meşteşug de a cóse; 2. atelier unde se cóse.

cusătură f. efectul cóserii: lucru cusut.

cuşcă f. 1. cort: *serbătórea cuştelor*, ce ţin Evreiĭ; 2. colivie de paseri, coteţ de găini: *dacă aĭ intrat în cuşcă, trebue să oănţĭ cocoşesce* Pann; 3. *fam.* casă proastă: *să scap de cuşca asta în care mĕ usuc* Al.

cuscric f. rudenie între cuscri.

cuscrişor m. *Bot.* plăminare.

cuscru m. 1. socru în raport cu alt socru, rudă prin căsătoria fiuluĭ cu fica celuĭ-lalt; 2. rudă mai depărtată.

cuşcuş n. un fel de mâncare orientală făcută din griş saŭ mălaiŭ, cu grăsime de berbece şi cu sos de găină.

cuscută f. plantă parasită, numită popular *borangic*.

cuşĕr a. conform ritualuluĭ judaic, permis după legile religióse (la Evreĭ): *nu bĕu vin cuşĕr* Al. Crn. **treif.**

cuşmă f. căciulă de óie: *să-mĭ pun cuşma pe o ureche* Al.

cuşniţă f. locul unde se bate şi se arde fierul, fierărie: *să arză cuşniţa diua şi nóptea* Isp.

custode m. 1. întendent militar; 2. funcţionar subaltern căruia este încredinţată păstrarea uneĭ bibliotecĭ.

custură f. 1. cuţit prost cu tăişul tocit; 2. limba saŭ fierul unuĭ cuţit fără mâner: *custură de plug*, brăzdar; 3. unéltă cu care se retézĕ stupiĭ.

cusur n. 1. defect, lipsă: *nu-i om fără cusur* Pann; 2. rest de banĭ. Sin. **metéhnă.**

cusut n. lucrare de a cóse: *ată de cusut.*

cută f. 1. îndoitură la postavurĭ; 2. sbîrciturĕ; 3. fâşie: *ridiche în cute şi feliĭ.* Sin. **falt.**

cutanat a. ce ţine de piele: *bólă cutanată.*

cutare pr. şi m. o persónă órecare, cine-va saŭ ceva anumit: *cutare a venit.*

cute f. pétră de ascuţit. Sin. **gresie, tocilă.**

cutcz v. a avea curagiul. Sin. **îndrăznesc, încumet.**

cutezanţă f. îndrăznélă afară din cale, curagiu eroic.

cutezător a. care are cutezanţă.

cutie f. 1. lădiţă cu capac: *cutie de scrisori*, în care se aruncă scrisorile de expediat prin poştă; *scoa din cutie*, curat, elegant; *cutia milelor*, în care se string milosteniile pentru săracĭ; *cutie de prunci*, casă de copiĭ lepădaţĭ; 2. sertar de dulap, pat saŭ masă, care se trage afară cu un buton, inel saŭ chee.

cuţit n. 1. instrument de tăiat compus dintr'o lamă şi un mâner; 2. lovitură de cuţit: *a ajuns cuţitul la os*; 3. fierul cel lung al plugului, care taie drept în jos.

cuţitar m. cel ce face saŭ vinde cuţite, bricege, fórfecĭ.

cuţitărie f. 1. meseria şi prăvălia cuţitaruluĭ; 2. sculele făcute saŭ vîndute de dînsul.

cuţitaş n. cuţit mic. Sin. **bricég.**

cuţitóie f. cuţit cu două mânere, întrebuinţat de dogarĭ la cioplit şi de potcovarĭ spre a tăia copita caluluĭ.

cutnie f. materie de mătase ţesută cu bumbac: *un anteriŭ de cutnie.*

Cutovlahĭ m. pl. nume batjocoritor (»Românĭ şchiopĭ«), ce Greciĭ daŭ Românilor din Macedonia.

cutră f. femee bîrfitóre şi de nimica: *cum de să fie el ocărît de o cutră de muiere* Isp.

cutreier v. 1. a merge de la o margine la alta: *cutreieră tóta lumea*; 2. a alerga ici şi colea: *cutreieră grădina.* Sin. **străbat.** || n. lucrare de a cutreiera (poetic): *papura se mişcă 'n frémĕt de al undelor cutreier* Em.

cutremur v. a tremura din tóte puterile, a se înflora. || n. 1. fapta de a se cutremura; 2. mişcare violentă care sgudue pământul: *aprigul cutremur de munţi resturnători* Al.

cuţ! int. cu care se chiamă căţeiĭ.

cutter n. bastiment mic de résboiŭ cu un singur catart.

cuvert n. ceea ce se pune pe masă (lingură, furculiţă, etc.) înainte de a aduce bucatele. Sin. **tacâm.**

cuvetă f. vas mic la partea inferióră a tubuluĭ unuĭ barometru.

Cuvier m. ilustru naturalist francez, creatorul anatomieĭ comparative şi al paleontologieĭ (1769—1832).

cuvin v. 1. a fi dator: *mi se cuvine*; 2. a trebui (sub raportul social), a se cădea, a fi cu cale: *după cum se cuvine.*

cuvincios a. care se cuvine, cum se cuvine: convenabil, demn.

cuvînţă f. 1. ceea ce se cuvine a face: *purtare cuviincióşă*; 2. dreptate, echitate: *a găsit de cuviinţă.*

cuvînt n. 1. vorbă (rostită saŭ scrisă) în legătură cu altele: *nu ies din cuvîntul tuĭ*; 2. discurs: *cuvînt bisericesc*; 3. facultate de a vorbi propriă speciei umane; 4. raţiune: *cu cuvînt saŭ fără cuvînt*; 5. motiv: *n'aĭ cuvînt să te plîngĭ*; 6. dreptate, drept: *are cuvînt*; 7. promisiune verbală: *nu te ţiĭ de cuvînt*; 8. a doua persónă a St. Treimĭ: *Cuvîntul trup s'a făcut.*

cuvîntare f. 1. fapta de a cuvînta; 2. efectul cuvîntărĭĭ: discurs.

cuvîntez v. a vorbi în şir (cu o nuanţă de solemnitate): *se urcă pe tribună şi ast-fel cuvîntéză.* Sin. **grăiesc.**

cuvîntător a. 1. care vorbesce, care ţine un cuvînt; 2. înzestrat cu raţiune: *omul e cuvîntător, dar dobitócele sunt necuvîntătóre.*

cuvios a. 1. respectuos, omenos; 2. cu frica luĭ D-dĕu, evlavios, pios. Sin. **cucernic.**

cuviosie f. 1. respect, veneraţiune; 2. titlu dat călugărilor: *cuviosia ta.*

Cuza (**Alexandru Ión I**) m. născut la Galaţi în 1820, fost colonel, ales Domn al Principatelor-Unite în 1859, domni până la 1866. Sub dînsul se desfiinţă claca prin împroprietărirea ţĕranilor, înscrisă în Statutul din 1864, se introduse învĕţămîntul obligatoriu şi gratuit, se unificară legile prin promulgarea codiceluĭ Napoleon (1865), se desrobiră mănăstirile închinate şi se înfiinţară Universităţile din Bucuresci şi din Iaşi. Principele Cuza muri la Heidelberg în 1873.

cvartal n. cartier urban: *comisar de cvartal* Al.

cvartir n. cartier militar: *Némţul are ţară cvartir să vĕ cérĕ* Al.

cvas n. un fel de cidru rusesc.

cvit a. achitat: *când unul, când altul la cvit ese* Pann.

Cuzgan n. orăşel în jud. Constanţa spre V. de Adam-Klisi.

D

D m. a patra literă a alfabetului, trece în sibilantă mai ales înainte de *i*: ḑi, ḑic.

da adv. 1. de afirmaţiune (Cr. nu); 2. dar.

dăbălăzat a. ce atîrnă în jos: *buzăle groase şi dăbălăzate* Cn.

Dabija (Eustatie) m. boier moldovén, cumpĕră tronul cu 200,000 lei, luă parte la resboiul între Turci şi Austriaci; fu destituit (1661—1666).

dabilă f. 1. od. dare, imposit; 2. aşĕ mîrţoagă, rablă.

dăbilar m. stringĕtor de dări.

dacă conj. 1. exprimă o condiţiune: *dacă voiŭ putea*; 2. cînd: *dacă vĕdu împĕratul* Isp.

da capo adv. vorbă ce arată că bucata de musică trebue reluată de la început.

dac a. şi m. originar din Dacia.

Dacia f. ţĕra Dacilor, ce se întindea peste România, Banat, Transilvania şi Bucovina. Prefăcută în provincie romană (107—274), ea fu părăsită de legiunile romane după o stăpînire de 167 ani. Cutreierată şi bîntuită de popóre barbare în tot cursul evului-mediu, vechia Dacia vĕdu întemeiîndu-se către sfîrşitul sec. XIII principatul Munteniei (cu Oltenia), în sec. XIV principatul Moldovei (cu Basarabia), pe cînd Ungurii luaseră dinainte în stăpînire Transilvania şi Banatul.

dacian a. din Dacia: *templu de albă marmură a Junei dacĭane* Bol.

dacic a. 1. privitor la Daci: *resboiul dacic*; 2. supranumele lui Traian după învingerea Dacilor.

Daci m. pl. popor de origină tracă, aşezăt mai ales în Oltenia, Transilvania şi Banat. Dacii erau bărboşi şi necuraţi, dar viteji şi resboinici. După lupte înverşunate, ei adoptară limba şi cultura romană şi, astfel alcătuiţi, deteră nascere unui nĕm nou, poporului român.

daco-roman a. privitor la poporul format din cele două elemente etnice suprapuse, Dacĭ şi Romanĭ: *grăiul daco-roman*.

dactil n. picior de vers greco-latin, format dintr'o silabă lungă urmată de două scurte: *iambiĭ suitorĭ, trocheiĭ, săltăreţele dactile* Em.

dactilion n. instrument ce se pune pe clapele unuĭ piano spre a face dĕgetele mai mlădióse şi mai sprintene.

dadă f. 1. numire ce fata ţĕrancă dă surorii mai marĭ (Sim. ţaţă): *pune capul în pôla dădei* Isp.; 2. termen de respect dat femeilor mai bĕtrîne de către cele tinere (Sim. lele).

dădacă f. îngrijitóre de copiĭ. Sin. bonă.

dădăcesc v. a creşte un copil.

dafin m. 1. arbore tot-d'a-una verde, cu bobiţe negre şi amare; 2. *fig.* emblema gloriei şi a isbînzeĭ. Sin. laur.

dagherotip n. instrument întrebuinţat în dogherotipie.

dagherotipie f. procedeŭ inventat de Daguerre, spre a reproduce imăginea obiectelor pe o placă argintată.

dagherotipez v. a reproduce cu ajutorul dagherotipuluĭ.

Daghestan n. provincie în Rusia caucasiană, cu cap. *Derbent*: 500,000 loc.

Dagobert m. nume a treĭ regĭ francĕ (628—715).

Daguerre m. (cit. *Dagher*), pictor decorator francez, inventă diorama şi dagherotipia (1789—1851).

Dahomey n. regat în Guinea cu cap. *Abomey*: 180,000 loc.

dăhulez v. dăulez: *atâta sarcină îl dăhulase de tot* Isp.

daică f. dadă: *daică Mitrana*.

daĭereă f. tobă cu clopoţeĭ ce bat ţiganiĭ ursarĭ, cînd jócă ursul.

dăinez v. a mişca încóce şi încolo, a legăna.

dăinuiesc v. a dura, a subsista.

Dakota f. teritoriu în Statele Unite, cu mine de aur, argint şi cupru: 135,000 loc.

dajdie f. od. dare, contribuţiune: *dăjdiĭ multe puneă asupra ţĕriĭ* Qd.

dajnic a. contribuabil: *săteni dajnicĭ*.

dală f placă de pĕtră saŭ de marmură de pavat trotuare, biserică etc.: *dale de basalt*.

dalac n. 1. inflamaţiunea splinei, la cal; 2. bubă rea, numită şi cărbune; 3. plantă numită şi *póma-vulpiĭ*.

dalaĭ-lama m. căpetenia religiósă şi politică în Tibet.

dalanga! int. V. balanga.

dalb a. 1. (poetic) alb: *dalbă păsĕrică, dalbe florĭ* Al. *dalba-i mână* Bol.; 2. graţios, delicat, gingaş: *dalbe cuvinte* Al.

dalcaŭc m. parasit, lingaŭ (vorbă eşită din us).

dălcăuş m. cărmaciul dinapoĭ al pluteĭ.

dalgă f. tunică de mătase cu ciucurĭ: *cu dălgă de fir deschis* Bol.

dalie f. plantă de podóbă, importată din America la 1790 de botanistul suedez Dahl. Sin. gheorghină.

Dalila f. femee perfidă care trădă Filistenilor pe iubitul eĭ Samson.

Dalmaţia f. provincie Austro-Ungară, pe Marea Adriatică, cu cap. *Zara*: 500,000 loc.

dalmatică f. tunica preoţilor catolicĭ la leturghie.

daltă f. instrument de săpat în lemn saŭ în pĕtră. Sin. scóbă.

Dalton m. fisic şi chimist engles, inventatorul teorieĭ atomilor şi a echivalenţilor; el a studiat asupra luĭ însuşĭ incapacitatea de a distinge culorile numită *daltonism* (1766—1844).

dăltuiesc v. a scobi cu dalta.

damă f. 1. titlu ce se dă femeilor măritate (Sin. dómnă); 2. figură în jocul de cărţĭ; 3. pl. un fel de joc în sah.

damar n. un fel de lac pentru tablourile în uleiŭ.

Damasc n. oraş în Turcia asiatică (Siria): 160,000 loc. Veche reşedinţă a califilor Omiadĭ, celebră odinióră prin fabricarea săbiilor de oţel.

damască f. 1. un fel de mătase cu desenurĭ saŭ florĭ (adusă înainte de la Damasc); 2. stofă de lînă ornamentată.

Damaschin m. (St. Ión), părinte al Bisericeĭ ortodoxe, născut la Damasc, a scris opere teologice şi filosofice (676—760). || episcop de Buzĕŭ (1703) şi de Rîmnic (1710—1726), învĕţat elenist, a lucrat la traducerea şi tipărirea cărţilor bisericesc în limba română.

damaschinat a. fier saŭ oţel încrustat cu aur saŭ argint.

dambla f. apoplexie.

damblagiŭ a. şi m. apoplectic.

Damian (St.) m. V. Cosma.

damicelă f. (ironic) domnişóră, femee cu apucăturĭ uşuratice.

damier n. tăbliţă pătrată împărţită în 100 de caşte negre şi albe pentru jocul în dame.

Damietta f. oraş egiptén, pe Nil; 35,000 loc. Coprinsă de cruciaţi la 1218 şi la 1249.

daniţénă f. un fel de sticlă grósă.

damnat a. care sufere muncile eterne ale iadului: *suflet damnat*.

damnaţiune f. pedépsa damnaţilor. Cr. mântuire.

Damocle m. 1. Grec la Curtea luĭ Dionisie Tiranul, care, spre a-ĭ arăta deşertăciunea măririlor lumeşcĭ, puse la un ospĕţ să s'atirne d'asupra capului luĭ Damocle o sabie reţinută de un fir de pĕr; 2. *fig.* sabia luĭ Damocle, pericol iminent în mijlocul uneĭ prosperităţi aparente.

Damon m. filosof grec, celebru prin amiciţia şi devotamentul seŭ pentru Pythias. Condamnat la mórte de Dionisie Tiranul, el ceru un termen de treĭ dile şi lăsă chezaş pe Pythias, care jurui să móră în locu-ĭ, de nu se va întórce la timpul hotărît; Damon se întórse şi Tiranul, plin de admiraţiune, îĭ dărui viaţa.

Dan m. al cincilea fiŭ al luĭ Iacob.

Dan I Basarab m. fiul luĭ Radu Vodă şi fratele luĭ Mircea. El ocupă scaunul Munteniei cu ajutorul Turcilor şi domni numaĭ un an, ucis de Ţarul bulgăresc Şişman (1385—1386). || Dan II, fiul celuĭ precedent, Domnul Munteniei în două rînduri, peri ucis de Mircea cel Mare (1420—1425 şi 1427—1430). || Dan III, fiul luĭ Dan II, Domnul Munteniei în două rînduri (1439—1442 şi 1446—1452).

Danae f. *Mit.* mama luĭ Perseu.

Danaide f. pl. 1. cele 50 fete ale luĭ Danaus, carĭ, sugrumîndu-şĭ bărbaţiĭ în diua nunţiĭ, fură osîndite să umple în infern un butoiŭ fără

fund; 2. *fig.* butoiul Danaidelor, lucru nesfîrșit, întreprindere imposibilă.

Danaii m. pl. numele poetic al Grecilor antici.

dănănae f. minunăție, nebunie.

dănănăiesc v. a legăna, a oscila.

Danciu m. cumnatul lui Ión Corvin de Huniad, ocupă scurt timp tronul Munteniei, alungând și ucigând pe Vlad Dracul. El însuși peri ucis de Vlad Țepeș (1455).

danclă m. (ironic) copil mai mare de țigan.

dandană f. 1. sgomot mare, tumult: *se auția sunetul clopotului de dandana* Negr.; 2. belea, faptă rea ce face sgomot.

dăndănae f. dănănae: *când mai vede și astă dăndănae* Cn.

Dandolo m. ilustră familie venețiană care a dat 4 dogi republicei.

dandism n. apucături de dandy.

dandy m. elegant în îmbrăcăminte și în manierele sale, ținer la modă.

Danemarca f. regat la N. Europei, cu cap. *Copenhaga*: 2 mil. loc.

Dănescii m. pl. urmașii lui Dan Basarab, din carî se trase și Ión Corvin de Huniad. Ei avură lupte crâncene cu Drăculescii, cu fiii și nepoții lui Vlad Dracul.

Danez n. și m. din Danemarca.

dang! int. sgomotul plesnirii sau sunetul clopotului.

dangăt n. sunetul vibrător al clopotului.

danie f. donațiune pioșă, legat de bine-facere.

Daniel m. unul din cei patru mari profeți; captiv în Babilon, el tâlmăci visele lui Nabucodonosor și, la ospățul lui Baltazar, cele trei semne tainice; scăpat printr'o minune din groapa leilor, el obținu de la Ciru întoarcerea Ebreilor în Palestina și restabilirea templului (sec. VI a. Cr.).

dănos a. darnic: *și de mână mai dănos* Pop.

dans n. mișcare cadențată a corpului, cu pașii măsurați și obicinuit la sunetul muzicei. Sin. joc.

dansant a. destinat dansului: *seară dansantă*.

dansator m. cel ce dansézâ.

dansez v. a-și mișca corpul în cadență. Sin. joc.

danț n. V. dans.

Dante Allghiéri m. ilustru poet italian, născut la Florența, a scris poema epică *Divina Comedia* (1265—1321).

dantelă f. țesătură ușóră cu urzélă fórte fină: *dantelă de fir de mătase*.

dantelat a. cu dantelure: *agive dantelate* Al.

dantelură f. lucrare de sculptură în formă de dinți.

dănțuiesc v. a dansa.

dantesc a. care imitézâ energia sumbră și grandiósă a lui Dante.

Dantzig n. oraș în Prusia, port pe Vistula, comerț de grâne: 150,000 loc. Patria lui Schopenhauer.

danubian a. dunărén: *terasă danubiană*, fășie de pământuri bălțóse d'alungul țérmului stâng al Dunării.

Danubiu n. numele vechiŭ dacoroman al Dunării.

dapĕr v. a rupe, a smulge; *cu o mână le apĕră, cu alta le dapĕră*.

Daphne f. fecióră iubită de Apollon și prefăcută în dafin.

dar n. 1. ceea ce se dă: *cal de dar*; 2. dispoziție naturală, calitate superióră: *dar de la Dzeŭ*; 3. pornire rea, invĕț: *darul beției*; 4. dar divin, grație (Sin. **har**): *darul preoției*; 5. pl. prinóse, ofrande: *când preotul ese cu darurile*. Sin. cadoŭ, present. || adv. *in dar*, fără folos (Sin. zadarnic): *în dar se opunea*. || conj. 1. exprimă opoziție, restricțiune, excepțiune (Sin. însă): *aș vrea, dar nu pot*; 2. transițiune: *ziceam dar că...*; 3. da (în Moldova).

dară conj. V. dar.

dară f. greutatea unuĭ vas scăzută din marfa cântărită.

darab n. bucată mare: *un darab de pâine*.

darabană f. barabană: *bate darabana*.

darabanele m. cel ce bătea darabăna: *Gavril călărul precedat de un darabanele* Al.

Darabani pl. târg în jud. Dorohoiŭ cu 3000 loc.

darabani m. pl. od. pedestrimea moldovenéscă (corespunzând dorobanților muntenĭ): *darabanii cei cu plete lot sinețe lungi purtând* Negr.

darac n. pieptene de fier cu care se scarmănă lâna saŭ mătasea.

dărăcesc v. a curăța și a alege lâna.

daradalcă f. trăsură veche: *ce daradalcă hodorogită* Al.

dărâm v. 1. a da jos, a face să cadă bucată cu bucată: *a dărâma o casă*; 2. *fig.* a strica, a ruina: *a dărâmat pe mulți oameni*.

dărâmătură f. resultatul dărâmării, ruină.

daravere f. afacere, relațiune comercială: *au rudele daravere să n'ai* Pann.

dardă f. vargă cu vîrf de fier ce se aruncă cu mâna: *asvîrle darde asupra vrăjmașilor* On.

Dardanele f. pl. strîmtóre ce împreună Marea de Marmara cu Archipelagul.

dardĕr n. un fel de joc în cărți.

dare f. 1. acțiune de a da: *dare de bani*; cu dare de mână, înstărit, cu avere; 2. impozit, contribuțiune: *a pune dări multe*.

dare-de-sémă f. expunerea unuĭ fapt, analisa unei opere.

Darĭu m. nume a 3 regi aĭ Persiei: Dariu I, fiul lui Histaspe făcu la 513 o expediție în Sciția, trecând prin țările române (521—485 a. Cr.); Dariu III Codoman, învins de Alexandru cel Mare și asasinat de unul din generalii săi (336—330).

darm v. (poetic) a dărâma: *se darmă munții, cetatea se darmă* Al.

Darmstadt n. oraș în Germania, cap. marelui ducat Hessa-Darmstadt: 50,000 loc.

darnic a. care dă adesea. Sin. liberal, generos.

dărnicie f. calitatea omuluĭ darnic.

dăruială f. lucru dăruit: *asta mi-i dăruială, ci vine ca un psalon* Pann.

dăruiesc v. a da cuiva ceva în dar. Sin. donez.

Darwin m. naturalist englez contemporan (1809—1882).

darwinism n. doctrina lui Darwin, după carĕ animalele și vegetalele derivă unele din altele și se reduc tóte la o aceeași origine, prin selecțiune și transformări succesive.

darwinist m. partisan al doctrineĭ lui Darwin.

dascăl m. învățător, institutor, maestru; 2. pedant; 3. cântăreț la biserică.

dăscălesc v. 1. a instrui; 2. a dresa. || a. 1. ce ține de dascăl; 2. pedantesc: *apucături dăscălești*.

dăscălie f. învățătura și meseria de dascăl.

Dâsnățu m. 1. afluent al Dunării, udă puțin jud. Mehedinți, apoi trece în Doljiu; 2. șes în jud. Mehedinți.

dat n. 1. lucrare de a da și resultatul ei: *datul cărților*; 2. datină: *mi-i în datul nostru* Bol.; 3. *pop.* slăbiciune în tot corpul însoțită de tuse: *datul și faptul*.

dată f. 1. desémnă momentul timpului saŭ repetițiunea-i: *întâia dată, altă dată*; 2. *fig.* sórtă: *așa le-a fost data*; 3. pl. noțiuni ce servă de basă unuĭ raționament, unei cercetări: *datele fundamentale ale discuțiunii*. || timpul precis când s'a făcut saŭ e să se facă ceva. Câte-va date remarcabile în istoria universală: Puterea lui Pericle (445 a. Cr.), Mórtea lui Alexandru cel Mare (323 a. Cr.), Bătălia de la Acțiu (31 a. Cr.), Nascerea lui Crist (anul 14 din domnia lui August), Începutul evului-mediŭ (395), Carol Măgnu împărat al Occidentului (800), Cruciatele (1096—1291), Descoperirea tiparului (1436), Coprinderea Constantinopolei (1453), Descoperirea Americeĭ (1492), Reforma lui Luther (1517), Fanarioții (1716), Răpirea Bucovinei (1777), Zavera (1821), Unirea Principatelor (1859), Congresul din Berlin (1878), Proclamarea Regatului României (1881).

dătător a. și m. care dă: *dătător de viață*; *dătător de legi* Em.

dătătură f. 1. efectul acțiunii de a da: *dătătură în cărți*; 2. lovitură.

datez v. a pune data.

datină f. 1. obiceiŭ fixat: *datine strămoșe*; 2. apucăturĭ: *datine bune*.

dativ n. casul atribuțiunii, în limbile clasice.

dator a. și m. care are o datorie (materială saŭ morală).

datoresc v. a fi dator în bani: *nu-ți datoresc nimic.*

datorie f. 1. ceea ce datoresc (în bani): *ori-ce plată presupune o datorie*; 2. *fig.* ceea ce trebue să se facă: *datoriile celățénului.*

datorință f. datorie morală.

datornic m. cel ce datoresc. Sin. **debitor.** Ctr. **creditor.**

dau v. (**activ**) 1. a întinde cu mâna: *dați săracilor*; 2. a oferi (un preț): *cât dai?* 3. a face, a produce: *a da róde, mugurĭ*; 4. a preda: *l'a dat pe mâna poliției*; 5. a remite, a încredința; *i-a dat scrisórea în primire*; 6. a căuta, a încerca: *dă să vorbéscă și nu póte*; 7. ca perifrasă verbală: *dau ascultare=ascult, dau vină=învinuesc, dau năvală=năvălesc.* || (**neutru**) 1. a merge: *a da înainte, a da înapoĭ*; 2. a mișca: *a da din umerĭ, din cap, din picĭor*; 3. a lovi: *a da pe mórte, a da cu piciorul*; 4. a descărca: *a da cu pușca, a da din tunurĭ*; 5. a încolți de plante; 6. ca perifrasă verbală: *a da în genuchĭ=a îngenuchia, a da cu gândul=a gândi*; 7. însoțit de prepozițiuni: a **da în**, a cădea în ceva: *a da în căldură, în bólă, într'o grópă*; a corespunde: *odaia dă în grădină*; a lovi: *nu da în mine*; a **da de (peste)**, a afla, a găsi a nemeri ceva: *a dat de rĕŭ, a dat de el, a dat peste un bordeĭŭ*; a **da pe la**, a trece pe la cineva. || (**reciproc**) 1. a se lăsa în voia: *se dă somnului*; 2. a cedă: *nu te da!* 3. a se preda: *se dă învins*; 4. a se deda: *nu se dă la muncă*; 5. a năvăli: *pisica se dă la șoarecĭ.*

dăulat n. stors de puterĭ: *sufletu-mĭ dăulat și sdrobit de restriște* Op.

dăulez v. a slei de puterĭ.

daună f. 1. stricăciune, pagubă; 2. pl. **daune-interese**, despăgubire datorită pentru un neajuns. Sin. **detriment.**

daurit a. V. **aurit.**

davalma ad. avalma: *pământul era dăvalma pentru toțĭ* Bălc.

davalmaș m. coproprietar.

davalmășie f. moșie răzeșéscă stăpânită de mai mulțĭ împreună. Sin. **coproprietate, indivisiune.**

David m. rege ebreŭ, urmașul lui Saul, născut la Betlehem, autorul Psalmilor (sec. XI a. Cr.).

Davila (**Carol**) m. doctor în medicină, originar dintr'o familie franceză, veni în țără la 1853 unde creă Școla de medicină, de farmacie și cea veterinară (1857) și înființă Asilul Elena Dómnă (1820—1884).

Davis m. navigator englez, descoperi la 1585 strimtórea ce-i pórtă numele, la N.-E. Americeĭ septentrionale.

Davy m. chimist englez, inventă *lampa de siguranță* pentru mineri (1778—1829).

de prep. 1. despre: *vorbesce de mine*; 2. de către: *e lăudat de tótă lumea*; 3. din partea: *mĕ tem de ómenĭ rĕĭ*; 4. indică un raport de cauză: *sufere de frigurĭ, de aceea*; 5. de scop: *ne gătim de drum*; 6. de mod: *de abia, de grabă*; 7. exprimă materia sau specia: *sac de făină*, fig. *om de nimica*; 8. cantitatea numerică: *de treĭ anĭ, de patru orĭ*; 9. punctul în timp sau în spațiu: *de acum, de apoĭ, de aci, de unde*; 10. o destinațiune (mai ales înainte supinelor și adjectivelor): *ușor de făcut.* || conj. 1. dacă: *de vreĭ, de nu vreĭ*; 2. în cât: *plânge de ți se rupe inima.* || înt. n'am ce-ți face: *apoĭ de!*

de-a prep. exprimă 1. o mișcare vie și face parte din numirile jocurilor copilărescĭ: *de-a baba orba, de-a berbelécu*; 2. o mișcare prelungită într'o direcțiune óre-care: *de-a lungul, de-a rîndul*; 3. se pune înaintea infinitivului: *n'are de-a face.*

deal n. 1. loc înălțat mai mic de cât un munte (Sin. **colină, colnic, măgură**); 2. vie aședată pe un deal (Sin. **podgorie**): *Dealu-Mare, Dealu-Drăgășanilor.*

Dealu n. plasă și mănăstire în jud. Dîmbovița, zidită la 1504 de Radu cel Mare. Aci s'aŭ îngropat ctitorul eĭ (1508) și Mihaiŭ-Vitézul (1601).

Dealu-Mare n. podgorie în jud. Prahova, acoperită cu dealurĭ și viĭ.

debare v. V. **desbare.**

debarcader n. locul unde se desbarcă. Ctr. **îmbarcader.**

debil a. slab. Ctr. **robust, viguros.**

debilitant a. ce debilitézĕ: *remediŭ debilitant.* Ctr. **reconfortant.**

debilitate f. stare de mare slăbiciune. Ctr. **vigóre.**

debilitez v. a face slab, a slăbi.

debit n. 1. vîndare ușóră și continuă: *stofe de debit*; 2. prăvălie unde se vinde cu mărunțișul: *debit de spirtóse*; dreptul de a vinde unele mărfurĭ: *debit de tutun*; 4. partea contului cu sumele plătite și articolele predate (Ctr. **credit**); 5. *Jur.* sumă datorită: *a plătit debitul în totalitate.* || a. *Jur.* datorit: *daunele-interese ce sunt debite creditorului.*

debitant m. cel ce vinde cu mărunțișul.

debitez v. 1. a vinde cu mărunțișul; 2. a înscrie ca debitor; 3. *fig.* a recita, a declama: *a debita un rol*; 4. a spune, a povesti: *a debita scirĭ false.*

debitor m. datornic. Ctr. **creditor.**

debleŭ n. aplanarea unuĭ teren prin curățirea pământuluĭ ce-l acopere. Ctr. **rambleŭ.**

Debora f. profetă și judecătóre a lui Israel (sec. XIV a. Cr.).

debord v. 1. a trece peste marginile sale: *fluviul debordă*; 2. *fig.* a da năvală: *inima mea debordă* At.

Debrețin n. oraș în Ungaria, face mare comerț cu vite: 51,000 loc.

debușeŭ n. 1. capĕtul uneĭ văĭ; 2. mijloc de a vinde mărfurile; 3. locul de exportat aceste mărfurĭ.

debursez v. a avansa bani din pungă sau din caseta sa.

debut n. 1. începutul unuĭ lucru; 2. primiĭ pașĭ într'o carieră; 3. prima operă literară; 4. prima încercare a unuĭ actor pe teatru.

debutant m. cel ce debutézĕ mai ales pe scenă.

debutez v. a începe, a face începutul într'o profesiune sau carieră.

dec! înt. exprimă o surprindere, iac'așa, aĭ nemerit'o (ironic): *dec! nu cum-va aĭ poftĭ?* Cn.

decad v. a cădea mai jos, a merge spre cădere sau ruină.

decadă f. 1. partea unor opere împărțite în dece cărțĭ: *decadele lui Titu-Liviu*; 2. period de dece dile, înlocuind săptĕmâna, în calendarul republican francez.

decadent a. 1. ce ține de decadență; 2. *fig.* decăduț, gârbovit (cu stilul enigmatic): *poet decadent.*

decadență f. 1. decădere; 2. degradarea obiceiurilor, scăpătarea literatureĭ și a artelor; 3. ultimele secole ale Imperiuluĭ roman de Occident: *scriitorĭi decadenței.*

decădere f. starea celuĭ ce cade în ruină.

decagon n. figură cu dece unghiurĭ și dece laturĭ.

decagram n. greutate de dece grame.

decalc v. a scóte contra-proba unuĭ desen de pe un calc luat.

decalitru m. măsură de capacitate de dece litrĭ.

decalog n. cele dece porunci divine date lui Moisi pe muntele Sinaĭ.

decametru m. măsură de lungime de dece metrĭ.

decan m. 1. capul uneĭ facultățĭ; 2. cel mai bĕtrân într'un corp sau societate: *decanul baroului*; 3. titlul uneĭ demnităț eclesiastice, în biserica catolică.

decanat n. demnitatea decanuluĭ și durata eĭ.

decapitez v. a tăia capul.

decapode n. pl. ordin de crustacee cu cincĭ perechĭ de labe: *crabul, racul.*

decasilabic a. de dece silabe: *vers decasilabic.*

decaster n. măsură de solide egală cu dece sterĭ.

decatir n. lustrul dat unuĭ postav și scóterea luĭ: *a da la decatir.*

decavat a. ruinat (în joc).

Deccan n. platoŭ central în Industanul englez.

de ce conj. 1. din care pricină? *de ce n'aĭ venit?* 2. cu cât: *de ce s'apropia.*

dece num. nouĕ plus una.

Decebal m. cel mai mare rege dac, învinse pe Romanĭ sub Domițian (88 d. Cr.) și fu învins în douĕ rînduri de Traian (102 și 107).

decedat a. rĕposat. Sin. **defunct.**

Deceneŭ m. preot mare sau profet dac, contemporan cu Burebista, care moralisă poporul geto-dac (50 a. Cr.).

decembre m. a douĕ-spre-dece și ultima lună a anuluĭ.

decemvir m. 1. fie-care din cei dece magistrațĭ romanĭ, însărcinați

a redacta *legea celor două-spre-zece table*; 2. magistrat care administra justiția în absența pretorului.

decemviral a. ce ține de decemviri: *puteri decemvirale.*

decemvirat n. demnitatea decemvirului și durata autorității sale.

deceniu n. interval de zece ani.

decent a. conform decenței. Sin. **cuviincios.**

decență f. bună-cuviință.

decepțiune f. desamăgire.

decern v. 1. a acorda, a da: *a decerne un premiu*; 2. a pronunța judecătorește: *a decerne o pedâpsă.*

deces n. mórtea naturală a unei persóne.

deceu n. întrebare de natură mistică, în folklor.

dechemvrie m. forma arhaică și populară pentru luna lui decembre. Sin. **îndrea.**

deci conj. arată conclusiunea (mai virtos în stilul judecătoresc): așa dar, prin urmare. || n. partea unei sentințe conținând resoluțiunea juridică.

decid v. 1. a rosti o judecată definitivă asupra unui lucru îndoielnic sau contestat: *a decide o cestiune*; 2. a determina: *asta m'a decis a pleca*; 3. a lua o decisiune: *decide-te.* Sin. **hotărăsc.**

decigram n. o zecime dintr'un gram.

decilitru m. o zecime dintr'un litru.

decimal a. ce procede din zece în zece: *sistemă decimală.* || n. balanță decimală: *decimale de lemn.*

decime f. 1. o cantitate de zece; 2. a zecea parte: *zecimi județene.*

decimetru m. o zecime dintr'un metru.

decimez v. a prăpădi mulți: *ciuma decimézâ pe locuitori.*

decinden adv. de zece ori una: *trecuse tótă Dunărea decindea* Od.

decis a. hotărît, ferm: *caracter decis.*

declocălez v. a scóte róta: *decioclez căruța* Cn.

decisiune f. acțiune de a decide, hotărire luată.

decisiv a. 1. care decide, care pune capĕt: *bătălie decisivă*; 2. îndrăzneț: *spirit decisiv.*

decisorîu a. care termină o contestare: *jurămînt decisoriu.*

decîmală f. dare constând din a zecea parte a veniturilor. Sin. **dijmă.**

decîmesc v. a lua zeciuială.

declam v. 1. a recita cu glasul tare, cu tonurile și gesturile potrivite: *a declama versuri*; 2. a vorbi cu violență în contra cuiva.

declamațiune f. 1. arta de a declama: *clasă de declamațiune*; 2. întrebuințare de expresiuni emfatice: *evităĭ declamațiunea*; 3. discurs violent, injurios.

declamator m. 1. cel ce declamă în public; 2. orator, scriitor cu stilul afectat. || a. emfatic: *ton declamator.*

declar v. 1. a face cunoscut: *a declara intențiunile sale*; 2. a semnifica printr'un act public: *a declara rĕsboiŭ*; 3. a se manifesta: *frigurile s'aŭ declarat*; 4. a lua parte pentru sau contra cuiva: *mĕ declar pentru voĭ contra lor.* Sin. **anunț, manifestez.**

declarat a. mărturisit, public: *dușman declarat.*

declarațiune f. 1. acțiune de a declara: *declarațiune de rĕsboiŭ*; 2. discurs, act, scris prin care se declară: *declarațiunea drepturilor omuluĭ* (1789).

declarativ a. ce conține o declarațiune: *act declarativ.*

declaratoriu a. ce pórtă o declarațiune juridică: *act declaratoriu.*

declasant a. decădut din clasa lui sau din poziția-i socială.

declin n. starea unui lucru ce s'apropie de sfîrșit: *declinul vieții.* || v. 1. *Astr.* a se depărta de la equator; 2. a tinde către sfîrșitul sĕŭ: *în scurtele zăstimpurĭ când sórele declină* An.; 3. *fig.* a slăbi: *forțele sale declină*; 4. a nu recunósce, a refusa: *a declina competența unuĭ judecător, a declina onorurĭ*; 5. *Gram.* a enunța casurile unui nume; 6. a face cunoscut: *a-și declina nimele, calitățile.*

declinabil a. *Gram.* care se póte declina.

declinațiune f. 1. distanța unui astru la equatorul ceresc; 2. unghiŭ format de acul magnetat cu meridiana; 3. totalitatea desinențelor unei vorbe variabile.

declinatoriu n. act prin care apărătorul refusă a se înfățișa înaintea unei jurisdicțiuni, a cărei competență o contestă.

decoct n. substanță fértă într'un licid și întrebuințată ca medicament.

decolorant a. care produce decolorațiunea: *acidul sulfuros și chlorul sunt decolorante.*

decolorațiune f. 1. pierderea colórei naturale; 2. scóterea colórei de pe un corp.

decolorez v. a șterge sau a scóte colórea.

decoltat a. 1. descoperit la gât și la umere: 2. *fig.* deschis, liber în expresiuni.

deconcertez v. a face să-și pérdă cumpĕtul, a turbura.

decopiez v. a copia de pe ceva.

deconfiturâ f. *Jur.* starea de insolvabilitate a unuĭ necomerciant, după cum falimentul este aceea a unuĭ comerciant.

decor n. 1. ceea ce servă a decora; 2. picturele, obiectele ce decorézâ scena unuĭ teatru.

decorațiune f. 1. acțiune de a decora, de a orna; 2. ornament de pictură, de sculptură; 3. representarea locului unde se petrece o acțiune dramatică; 4. semn de distincțiune dat de un suveran: *Stéua Românieĭ.*

decoratîv a. ce servă a decora; arte decorative, pictura, sculptura, mobilatul, tapiseriile, ebenisteria de lux etc.

decorator m. cel ce face decoruri pentru apartamente, teatre, serbări.

decorez v. 1. a împodobi cu decoruri; 2. a da o decorațiune: *soldatul fu decorat.*

decrepitudine f. bătrânețe extremă. Sin. **caducitate.**

descrescendo n. scădere treptată a intensității sonurilor. Cm. **crescendo.**

decret n. 1. decisiune, ordin emanând de la vr'o autoritate; 2. voința divină: *decretele Providenței.*

decretez v. 1. a da un decret; 2. a ordona, a regula printr'un decret.

decurg v. *fig.* a resulta: *ce decurge de acolo?*

decurie f. trupă de zece soldați la Romani.

decurion m. căpetenia unei decurii.

decurs n. curs regulat: *în decursul vieții.*

Dedal m. *Mit.* architect grec care construi labirintul din Creta și din care putu să scape numai cu ajutorul unor aripi ce-și fabricase.

dedal n. 1. locul unde rătăcesc cineva; 2. *fig.* încurcătură din care cu greu se póte eși: *dedalul legilor.* Sin. **labirint.**

dedaŭ v. 1. a se da cu totul la ceva: *s'a dedat la studiĭ*; 2. a se deprinde: *s'a dedat cu rele.*

dedețel m. pl. *Bot.* numele vulgar al *anemonei.*

dedic v. 1. a consacra cultului divin; 2. *fig.* a adresa, a oferi cuiva o carte, o operă de artă. Sin. **închin.**

dedicațiune f. omagiu făcut de autor cu opera sa.

dedicatorîu a. ce conține o dedicațiune: *epistolă dedicatorie.*

dedublez v. a (se) împărți în două.

deduc v. 1. a scădea o sumă dintr'alta; 2. a trage o consecință dintr'un principiu. Sin. **infer, conchid.**

deducțiune f. 1. consecință dintr'un raționament; 2. operațiunea spiritului prin care se descinde de la veritățĭ generale la veritățĭ particulare. Cm. **inducțiune.**

deductîv a. care procede prin deducțiune. Cm. **inductiv.**

Dedu-Ivan m. tipul popular al imbecilității.

dĕdulcesc v. a prinde gust, a se deprinde cu ceva bun: *se dĕdulcise, vedĭ, la vorbă cu fata* Isr.

dee f. deiță (Al.).

defaim v. a vorbi de rĕŭ, a desaproba. Sin. **blamez.** Cm. **laud.**

defăimare f. acțiune de a defăima și resultatul eĭ.

defăimător a. și m. care defaimă.

defalcațiune f. acțiune de a defalca: scădere.

defalchez v. a scădea dintr'o sumă, dintr'o cantitate: *a defalca din averea datoriile.*

defavorabil a. care nu-i favorabil. Cfr. **avantagios.**

defavóre f. pierderea favorii. Sin. **discredit, disgrație.**

defecațiune f. *Med.* alungarea materiilor fecale.

defect n. 1. lipsă de ceva necesar; 2. imperfecțiune fisică saŭ morală. Sin. **cusur, metéhnă.**

defectiv a. *Gram.* verb căruia îi lipsesc unele timpuri, moduri, persóne.

defecțiune f. părăsirea unuĭ partid.

defectuos a. plin de defecte saŭ lipsuri. Cfr. **perfect.**

defectuositate f. stare defectuósă.

defendor m. persónă chemată a se apăra (în justiție). Sin. **pîrător.** Cfr. **jeluitor, pîriș.**

defenestrațiune f. (din Praga), act de violență, semnalul rĕsboiuluĭ de Trei-deci de anĭ: Protestanții aruncară prin ferestre, la 1618, pe guvernatorii impuși de împĕratul Germanieĭ.

defensiv a. făcut pentru apĕrare: *rĕsboiŭ defensiv.* Cfr. **ofensiv.**

defensivă f. disposițiune de a se apĕra: *a lua defensiva.* Cfr. **ofensivă.**

defensor m. apĕrător, maĭ ales eclesiastic.

defer v. 1. a da: *a deferi onorurĭ;* 2. a trage în judecată; 3. a condescinde din respect. Sin. **confer.**

deferență f. condescendență respectuósă. Sin. **considerațiune.**

deficit n. ceea ce lipsesce, excedent de cheltuielĭ.

defig v. a fixa, a stipula.

defileu n. 1. trecĕtóre îngustă între doĭ munțĭ: *defileul Virciorova;* 2. evoluțiune de trupe.

defilez v. a merge unuĭ după altuĭ, în șir, în linie.

definesc v. 1. a face cunoscut caracterul, calitățile uneĭ persóne saŭ natura, atributele unuĭ lucru; 2. a precisa sensul uneĭ vorbe.

definit a. 1. determinat, explicat; 2. *Gram.* articolul *l, le, a* și modurile personale. Cfr. **indefinit, vag.**

definițiune f. 1. explicarea sensuluĭ precis al uneĭ vorbe; 2. enunțarea calităților uneĭ persóne saŭ ale unuĭ lucru.

definitiv a. care terminĕ un lucru, o afacere: *rĕspuns definitiv;* în definitiv, după ultima decisiune, în cele din urmă. Cfr. **provisoriu.**

defipt a. fixat: *timpul defipt de lege.*

deflorez v. a luă unuĭ lucru frăgedimea, noutatea sa.

deformațiune f. alterarea formeĭ.

deformez v. a strica forma.

defraudez v. a luă prin fraudă.

defrișare f. desțelinire.

defterdar m. od. ministru de finanțe la Turcĭ: *pe cei patru defterdarĭ* Bălc.

defunct a. eșit din viață, rĕposat. Sin. **decedat.**

degajat a. liber: *aer degajat.* Cfr. **jenat.**

degajez v. 1. a produce o emanațiune: *plantele degajézĕ nóptea acid carbonic;* 2. a-și luă cuvîntul înapoĭ: *n'am degajat.*

degenerare f. acțiune de a degenera și starea celuĭ ce degenerézĕ.

degenerescență f. tendență de a degenera.

degenerez v. 1. a se depărta de la tipul primitiv; 2. a pierde din valórea, din forța, din calitățile sale: *măgarul a degenerat în climele nóstre;* 3. a se schimba din bine în rĕŭ, din rĕŭ în maĭ rĕŭ: *acest guturaiŭ degenerézĕ în catar.*

deger v. 1. a amorți de ger, a-l fi cuiva fórte frig: *'mi degerĕ picióre-le;* 2. a se strica de ger, a se înțărî (vorbind de plante): *aŭ degerat pómele.* Sin. **înghieț.**

deget n. 1. fie-care din părțile libere și mobile, care terminĕ mâna și piciorul, la om și la unele animale; 2. măsură de lungime, o decimă dintr'o palmă.

degetar n. 1. unéltă micĕ de metal, ce se pune în capĕtul degetuluĭ spre a împinge acul la cusut; 2. *Bot.* digitală. Sin. **năpîrstoc.**

degețel n. 1. deget micĕ; 2. micĕ plantă ce cresce pe munțĭ lângă zăpeziĭ.

deghisez v. 1. a străvesti o persónă; 2. a ascunde, a schimba: *a deghisa o clausă.*

deglutițiune f. *Med.* acțiune de a înghiți.

degrad v. 1. a destitui dintr'un grad, dintr'o demnitate; 2. *fig.* a înjosi: *vițiul degradă.*

degradare f. 1. destituire înfamantă: *degradare militară;* 2. slăbire treptată de luminĕ, de colorĭ; 3. *Jur.* stricare: *amelioraréa și degradarea unuĭ imobil;* 4. *fig.* înjosire.

degradator a. ce degradă. Sin. **înjositor.**

degust v. a gusta o bĕutură spre a-i cunósce calitatea.

degustator m. cel însărcinat a degustă.

deh! int. V. **dec!**

dehiscent a. *Bot.* care se deschide de la sine.

dehiscență f. mod de deschidere a anterelor și a pericarpuluĭ la unele plante.

dehocat a. stors de puterĭ: *trupul dehocat de muncă.* Sin. **dăulat.**

deicid m. ucigaș al luĭ Isus, fiul luĭ Dumnedeŭ.

deific v. 1. a pune în numĕrul deilor; 2. *fig.* a lăuda peste măsură.

deism n. sistema celor ce cred numaĭ în existența luĭ Dumnedeŭ fără a admite o religiune revelată. Sin. **teism.** Cfr. **ateism.**

deist m. partisan al deismuluĭ.

deiță f. 1. divinitate păgână de sex feminin; 2. femee fórte frumósă. Sin. **dină.**

deitate f. divinitate mitologică.

deja adv. 1. de pe acuma: *e deja sĕră;* 2. de înainte: *te cunósceam deja.* Cfr. **nu încă.**

Dejanira f. *Mit.* femeia luĭ Hercule, a căruĭ mórte o causă din gelosie, dându-i să îmbrace tunica înveninată a luĭ Nessus.

dejecțiune f. 1. *Med.* evacuarea excrementelor; 2. pl. materiĭ evacuate.

dejoc v. a zădărnici: *i-am dejucat proiectele.*

dejug v. 1. a scóte jugul; 2. *fig.* a se încuiba: *sărăcia a dejugat la cuibușul nostru* Isp.

dejun n. 1. gustare de diminĕță; 2. ceea ce se mănâncă la dejun.

dejurnă f. serviciu militar dilnic: *a fi dejurnă.*

dejunez v. a mânca dejun.

delă f. od. dosar.

dela prep. indică începutul saŭ punctul de plecare: *de la nascerea luĭ Crist, de la Bucurescĭ.*

delapidez v. 1. a cheltuĭ nebunesce; 2. a fura banĭ publicĭ.

dél n. V. **deal.**

delas v. a lăsa cu totul, a părăsi: *le delasă 'ncetinel* Isp.

delațiune f. denunțare din interes saŭ din rĕutate.

delator m. cel ce denunță: *un delator odios.* Sin. **denunțător.**

Delaware n. 1. fluviŭ în America de N.; 2. unul din Statele Uniuneĭ americane, cu cap. *Dover.*

delectabil a. care place mult. Sin. **desfătător.**

delectez v. 1. a causa o vie bucurie; 2. a simți o mare plăcere. Sin. **desfăt.**

deleg v. 1. a transmite altuia puterile saŭ drepturile sale; 2. a învesti cu o autoritate.

delegat m. cel însărcinat cu o misiune: *comunele aleg delegațĭ, orașele deputațĭ;* **delegat de mahala,** ales uneĭ suburbiĭ.

delegațiune f. 1. acțiune de a delega; 2. comisiunea, persónele delegate; 3. *Jur.* act prin care un datornic arată pe cel însărcinat cu plata datorieĭ.

Delénu (Budaĭ) m. poet ardelén, autorul uneĭ poeme eroi-comice în 12 cânturĭ *Țiganiada* (1770—1830).

deleter a. 1. care compromite sănătatea saŭ viața: *gaz deleter;* 2. *fig.* care póte corupe: *maxime deletere.* Cfr. **salubru, vital.**

Delfi pl. oraș în Grecia antică, celebru prin oracolul și templul luĭ Apollon (delfic).

delfin m. 1. od. fiul cel maĭ mare al regeluĭ saŭ principele moștenitor în Franța; 2. mamifer din familia cetaceelor: *marea Românieĭ coprinde și doĭ delfinĭ, simbolul provinciei maritime Dobrogea.*

deliberant a. care deliberézĕ: *Adunare deliberantă.*

deliberațiune f. 1. discuțiunea uneĭ afacerĭ între maĭ multe persóne; 2. cercetarea uneĭ cestiunĭ în sineșĭ; 3. resoluțiune.

deliberativ a. care se raportă

la o deliberaţiune; **vot deliberativ**, drept de vot într'o adunare (Crn. **consultativ**); **gen deliberativ**, în care oratorul 'şi propune a face să se adopte saŭ să se respingă o resoluţiune.

delicat a. 1. fraged şi slab: *sănătate delicată*; 2. plăcut la gust: *mâncare delicată*; 3. făcut cu îndemânare şi uşurinţă: *lucru delicat*; 4. greŭ, periculos: *operaţiune, situaţiune delicată*; 5. fórte scrupulos: *conştiinţă delicată*; 6. care judecă cu fineţă: *spirit delicat*.

delicatese f. pl. lucrurĭ delicate de mâncare.

delicateţă f. 1. caracterul celuĭ delicat: îngrijire, circumspecţiune, prudenţă; 2. aptitudine de a judeca fin: *delicateţă de gust*.

delicios a. plăcut în gradul cel maĭ înalt: *parfum delicios*.

deliciu n. plăcere extremă. Sin. **desfătare**.

delict n. 1. călcare de lege; **corpul delictuluĭ**, ceea ce servă materialicesce a-l dovedi; 2. faptă pedepsit de tribunalul corecţional; **flagrant delict**, constatat asupra faptuluĭ. Sin. **vină**.

delii m. pl. odinióră cétă de călăreţi viteji, înfiinţată de Mihaiŭ-Vitézul: *înainte delii!* Bon. V. **deliŭ**.

delimitez v. a fixa limitele.

delineare f. representarea unuĭ obiect prin trăsurĭ saŭ liniĭ.

delinquent m. cel ce a comis un delict.

Dell-Orman n. ţinut muntos şi păduros în Bulgaria despre Dobrogea.

deliquescenţă f. proprietatea unor corpurĭ solide de a-şĭ atrage umedéla şi a se disolva.

delir n. 1. mintea rătăcită de bólă; 2. *fig.* turburare sufletéscă violentă, entusiasm excesiv. Sin. **frenesie**.

delirant a. 1. care e în delir; 2. *fig.* extravagant, desordonat.

delirez v. a avea delir. Sin. **aiurez**.

deliŭ a. 1. voinic, vitéz: *taie cap de deliŭ* Por.; 2. svelt: *cu trupul deliŭ ca un brad*. V. **delii**.

delniţă f. 1. od. câmp arat; 2. măsură de suprafaţă de 45 stînjenĭ pătraţĭ.

delta f. 1. a patra literă a alfabetuluĭ grecesc, în formă de triunghiŭ; 2. spaţiu triunghiular coprins între braţele unuĭ fluviu, care se bifurcă la vérsarea-i în mare: *delta Nilului, Dunărĭi, Rinului*; 3. *fig.* fundament: *delta Bibliceloŕ sfinte, profeţiloŕ amare* Em.

delten f. un fel de aliŭe.

delung v. a se îndepărta: *viţa de la par nu se delungă*. || a. (poetic) îndelungat (Bol.).

demagog m. cel ce întăriă pasiunile populare, partisan al demagogieĭ.

demagogic a. relativ la demagogie saŭ la demagogĭ: *ideĭ demagogice*.

demagogie f. dominaţiune populară exagerată.

demarcaţiune f. separaţiune, distincţiune: *a stabili o strictă demarcaţiune*.

demasc v. 1. a scóte masca cuiva; 2. *fig.* a da pe faţă, a descoperi.

demenţă f. 1. smintélă; 2. purtare svăpăiată.

demerit n. pierderea merituluĭ, ceea ce atrage defaimă.

demers n. 1. *fig.* mod de a lucra; 2. pl. ceea ce se face pentru reuşita unuĭ lucru.

Demetriu m. (**Poliorcete**), unul din generaliĭ luĭ Alexandru cel Mare; rege al Macedonieĭ (295), fu detronat şi muri în închisóre (283). || (**Soter**), rege al Sirieĭ, purtă résboiŭ cu Macabeiĭ (162—150 a. Cr.). || (**din Falera**) orator grec, guvernă Atena timp de dece anĭ şi, alungat, muri în Egipt (283 a. Cr.). || (**Dimitri**) 1. numele a 5 suverani ruşi, dintre carĭ al patrulea (1363—1389) 'şi alese Moscova de capitală şi zidi Cremlinul; 2. numele a patru aventurierĭ (ceĭ **patru falşi Dimitriĭ**), carĭ căutaŭ să trécă drept Dimitrie V.

demisionar m. cel ce şi-a dat demisiunea.

demisionez v. a renunţa la o demnitate, a eşi din o funcţiune.

demisiune f. act prin care se demisionéză: *şi-a dat demisiunea*.

Demiurgos m. creatorul lumiĭ (în doctrina gnosticilor): *bătrânul Demiurgos se opinteşte 'n van* Em.

demn a. 1. care merită ceva: *demn de laudă*; 2. distins prin calităţile sale: *om demn*; 3. grav şi reservat: *aer demn*; 4. care e în conformitate cu: *fiŭ demn de tatăl seŭ*. Sin. **vrednic**.

demnitar m. persónă învestită cu o demnitate.

demnitate f. 1. mărime, nobleţă: *demnitate de caracter*; 2. funcţiune înaltă într'un Stat: *demnitate regală*.

democrat m. partisan al democraţieĭ. Crn. **aristocrat**.

democratic a. relativ la democraţie: *instituţiuni democratice*.

democraţie f. guvern în care poporul e suveran: *Franţa modernă e o democraţie*. Crn. **aristocraţie**.

democratisez v. a face democratic, popular: *a democratisa teatrul*.

Democrit m. filosof grec născut la Abdera, care rîdea necontenit de nebuniile omenescĭ (470—369 a. Cr.).

demodat a. eşit din modă.

demolitiune f. dărâmare. Crn. **construcţiune**.

demon m. 1. în politeismul antic, geniŭ bun saŭ rĕŭ: *demonul luĭ Socrate*; 2. în religiunea creştină, înger cădut, diavol: *muncit de al suferinţeĭ demon neînblânzit* Gn. Ar.; 3. *fig.* copil rĕŭ, fiinţă rea.

demonetisez v. 1. a luă moneteĭ valórea-i legală; 2. *fig.* a depreţia.

demonisez v. a personifica într'un demon: *poporul demonisézĕ febra*.

demoni(a)c a. posedat de demon.

demonstraţiune f. 1. raţionament ce probézĕ cu evidenţă; 2. mărturie exterióră: *demonstraţiune de amiciţie, de respect*; 3. lecţiune în care s'arată obiectele de carĭ se vorbesce: *demonstraţiune de anatomie*; 4. manevră militară spre a înşela pe inimic.

demonstrativ a. 1. ce servă a demonstra: *probă demonstrativă*; 2. care dă uşor să se înţelégă ce cugetă: *caracter demonstrativ*; 3. *Gram.* se dice de pronumele ce servă a indica cu precisiune: *acest, acel*; 4. **gen demonstrativ**, în retorică, care are de obiect elogiul saŭ blamul, expunerea unei tese morale saŭ filosofice (Crn. **deliberativ, judiciar**).

demonstrator m. cel ce face demonstraţiuni.

demostru v. a proba într'un mod evident; 2. a preda o lecţiune arătând lucrul de care se vorbesce.

demontez v. a desface bucăţile ce compun un mecanism: *a demonta o pendulă*.

demoralisaţiune f. acţiune de a demoralisa şi starea celuĭ demoralisat.

demoralisator a. şi m. care demoralisézĕ.

demoralisez v. a face imoral, a corupe; 2. a descuraja: *învingerile aŭ demoralisat oştirea*.

Demostene m. cel maĭ ilustru dintre oratoriĭ greci, apĕră independenţa patrieĭ sale în contra Macedonenilor şi se otrăvi spre a nu cădea în mâinile duşmanuluĭ: *Filipice, Olintiene, Discursul Corónei* (385—322 a. Cr.).

demotic a. se dice de scrisórea populară a vechilor Egipteni. Crn. **hieratic**.

denarlat n. *Jur.* provisiune de hrană: *la vînzări de denariate şi de lucrurĭ mobile*.

denaturat a. 1. căruĭ s'a schimbat natura; 2. lipsit de sentimentele naturale, de afecţiune saŭ de umanitate: *un fiŭ denaturat*.

denaturez v. 1. a schimba natura: *denaturaţi cugetarea mea*; 2. a lipsi de sentimentele naturale: *ambiţiunea denaturézĕ inima*.

dendritĕ f. pétră cu figurĭ de plante, arbore fosil.

deneg v. a nega cu totul, a refusa: *a denega dreptatea*.

denie f. serviciu divin făcut în timpul nopţiĭ (în săptămâna pascelor). Sin. **priveghiŭ**.

denigrez v. a înegri cuiva reputaţiunea.

denominativ a. ce servă a numi: *termin denominativ*.

dens a. ce conţine materie multă într'un volum mic. Sin. **des, compact**.

densimetru m. instrument de măsurat densitatea licidelor.

densitate f. 1. caracterul lucruluĭ dens; 2. *Fiz.* cantitate de materie ce conţine un corp sub unitate de volum (Sin. **greutate specifică**).

dental a. 1. ce ţine de dinţĭ: *nerv dental*; 2. consonante ce se rostesc atingênd dinţiĭ cu limba: *d şi t sunt litere dentale*.

dentar a. privitor la dinți: *bulb dentar.*

dentifrice f. praf de curățat dinții.

dentist m. chirurg care curăță, vindecă sau scóte dinți.

dentițiune f. formarea și eșirea naturală a dinților.

dentură f. șirul sau cununa dinților.

denumesc v. a desemna cu un nume.

denunț v. 1. a declara, a face cunoscut: *a denunța rĕsboiŭ*; a **denunța un tractat de comerț**, a declara că încetézĕ de a fi în vigóre; 2. a semnala autorităților justiției: *a denunța pe un criminal.* Sin. **pîresc.**

denunțător m. cel ce denunță.

deochiat a. 1. fermecat prin deochiŭ; 2. *fig.* frumos, nostim: *deochiatule!* 3. *pop.* ce bate la ochi: *deochiat prin exclusivismul seŭ.*

deochiŭ n. vrăjire cu ochiul (având de resultat o indispoziție cu durere de cap însoțită de căldură ușóră, amețélă și căscături): *să nu fie de deochiŭ!* || v. 1. a fermeca cu privirea: *să nu deochie copilașul* Cn.; 2. *fig.* a se face mai rĕŭ: *s'a deocheat vremea* Cn.

de-óre-ce conj. fiind-că (cu o nuanță emfatică).

deosebesc v. 1. a despărți cu simțurile, cu mintea: *a deosebi oile de capre*; fig. *a deosebi binele de rĕŭ*; 2. a face o deosebire; 3. a nu semăna: *frate de frate și se deosibesce*; 4. a se semnala. Sin. **disting.** Cfr. a-mastec.

deosebi adv. la o parte (rar întrebuințat): *în deosebi*, mai ales.

deosebire f. lucrare de a deosebi; diferență, distincțiune; **cu deosebire**, în special, mai ales.

deosebit a. 1. diferit; 2. rar și excelent. Sin. **distins.** || adv. deosebit de, afară de (Sin. **bașca**).

depăn v. 1. a înfășura firul pe ghem: *țĕranca depănă tortilŭ*; 2. *fig.* a descurca: *depănă firul povestei* Cn.

depănat n. 1. lucrare de a depăna și resultatul eĭ; 2. *fig. fam.* frecuș: *și-l iaŭ eŭ la depănat* Cn.

depănător m. cel ce depănă.

depănătóre f. unéltă de depănat. Sin. **vîrtelniță, sucală, rĕschitor.**

depănătură f. efect și resultat al depănării.

Deparațianu (Al.) m. poet român: *idile* (1835—1865).

departament n. 1. partea din administrațiunea unuĭ Stat atribuită unuĭ ministru: *departamentul justiției*; 2. divisiune administrativă: *Franța are 86 departamente, împărțite în arondismente și sub-împărțite în cantóne și în comune.*

depărtare f. 1. acțiune de a (se) depărta; 2. distanță, interval.

depărtat a. lung, prea lung: *cale depărtată* Isr.

departe adv. nu aprópe: *mai departe*, mai încolo.

depărtez v. a pune saŭ a duce departe: *depărtați pe copiĭ de la foc.* Cfr. **apropiŭ.**

dependent a. ce depinde.

dependență f. 1. stare de supunere; 2. accesoriul unuĭ lucru principal: *dependențele casei.*

depeșă f. comunicațiune adresată prin telegraf. Sin. **telegramă.**

depeșez v. a trimete o depeșă.

depind v. 1. a fi sub autoritatea cuĭva: *servitorul depinde de stăpân*; 2. a fi în puterea, la dispoziția cuĭva: *sórta mea depinde de voĭ*; 3. a face parte din: *acéstă pădure depinde de moșie*; 4. a fi consecința, a proveni: *efectul depinde de causa.* Sin. **atîrn, spînzur.**

deping v. a representa prin cuvinte: *a depinge cu colorĭ viĭ.*

deplâng v. a plânge tare pe cineva saŭ ceva. Sin. **deplor, jelesc.**

deplasat a. 1. care nu-i la locul sĕŭ; 2. *fig.* nepotrivit: *vorbă deplasată.*

deplin a. complet, întreg. || adv. cu totul, absolut: *pe deplin mulțumit.*

deplor v. a regreta mult. Sin. **deplâng.**

deplorabil a. de plâns.

deponent a. *Gram.* se dice de verbele latine carĭ aŭ forma activă și sensul pasiv. || m. depunĕtor.

deportat a. cel condamnat la deportațiune.

deportațiune f. pedépsă infamantă și perpetuă într'un loc determinat.

deportez v. a condamna la deportațiune.

deposedez v. a lua cuĭva posesiunea. Cfr. **reintegrez.**

depozit n. 1. obiect depus, încredințat cuĭva; 2. locul unde lucrurile sunt depuse; 3. depoŭ; 4. sediment lăsat de un licid.

depozitar m. căruia se încredințézĕ un depozit. Cfr. **depunĕtor.**

depozițiune f. 1. depunere; 2. mărturie în justiție.

depoŭ n. 1. locul unde se exersézĕ recruții unuĭ regiment; 2. ofițerii și soldații carĭ residă în acest loc.

depravat a. 1. schimbat în rĕŭ: *gust depravat*; 2. *fig.* stricat: *inimă depravată.* Sin. **corupt, pervers.**

depravațiune f. 1. alterațiune: *depravațiunea sângelui*; 2. *fig.* corupțiune: *depravațiunea secolului.*

depravator a. și m. care causézĕ depravațiunea.

depravez v. 1. a schimba în rĕŭ: *mâncările crude depravézĕ stomachul*; 2. a corupe: *a deprava tinerimea.* Sin. **pervertesc, stric.**

deprecațiune f. 1. rugăciune fórte umilită spre a căpĕta iertare; 2. figură de retorică, prin care se întrerupe discursul spre a adresa o rugăciune.

depredațiune f. 1. jaf cu stricăciune; 2. furt într'o administrațiune. Sin. **concusiune, malversațiune.**

depresiune f. 1. lăsare în jos, înfundare: *depresiune de teren*; 2. coborîrea mercuriuluĭ în tubul barometruluĭ. Cfr. **înălțare.**

depreciez v. a scădea prețul, valórea, meritul.

deprim v. 1. a produce o depresiune: *loviturile deprimă ósele craniuluĭ*; 2. a căuta să depreciéze, a înjosi: *a deprima virtutea.*

deprimare f. înfundare, apĕsare (și *fig.*): *o deprimare morală.*

deprind v. 1. a exersa, a învĕța în practică: *a deprinde copiiĭ cu armele*; 2. a se obicinui: *s'a deprins cu el.*

deprindere f. 1. dispoziție, ușurință dobândită prin repetirea acelorași acte: *deprinderea e o a doua natură*; 2. tendență de a face adesea aceleași lucrurĭ: *deprinderĭ bune, rele*; 3. exercițiu. Sin. **obiceiŭ.**

deprins a. 1. exersat; 2. obicinuit: *deprins cu lenea.*

depun v. 1. a pune jos un lucru; 2. a face un depozit: *a depune banĭ la un bancher*; 3. *fig.* a renunța, a părăsi: *a depune autoritatea*; 4. a scóte din funcțiune: *a depune un rege*; 5. a spune înaintea unuĭ tribunal ce se scie despre un fapt; 6. a întemnița: *criminalul a fost depus*; 7. a se scăpa: *a depune un examen.*

depunere f. 1. acțiune de a depune: *depunerea titlurilor*; 2. destituire; 3. ceea ce un martur depune înaintea justiției; 4. depozit: *Casa de depuneri și consemnațiuni.*

depunĕtor m. cel ce depune. Cfr. **depositar.**

depurativ a. și n. care purifică sângele.

deputat m. representant ales de popor și trimis în Adunarea legislativă. În România s'află 183 deputați, împărțiți în 3 colegiĭ, carĭ formézĕ *Camera deputaților.* Ei sunt aleși pe 4 anĭ.

deputăție f. funcțiunea de deputat.

deputațiune f. 1. trimitere de persóne însărcinate cu o misiune; 2. însuși acele persóne.

deputez v. a trimite o deputațiune.

derad v. a radia: *orĭ-ce fericire din ochiiĭ tĕi derădă* Al.

deraliez v. a eși din raliurĭ: *trenul a deraliat.*

dĕrâm v. V. **dărâm.**

deranj(ament) n. 1. mutare din loc; 2. *fig.* turburare, desordine.

deranjez v. 1. a muta din loc; 2. a turbura mersul, funcționarea unuĭ mașinĭ; 3. *fig.* a întrerupe pe cineva în ocupațiunile sale.

derapăn v. a sdrobi, a prăpădi: *alțiĭ să-ĭ derapene cu armele domnia* Od.

derăpănare f. ruină: *derăpănarea imperăliei*; fig. *derăpănarea sănătății.*

derbedeŭ m. vagabond.

Derby n. 1. comitat și oraș în Anglia; 2. marĭ curse anuale la Epsom (Anglia).

dereș a. cu perĭ albĭ, vinețĭ și roșiatici: *cal dereș.*

deretic v. a pune în ordine, a

aședa lucrurile la locul lor (mai ales în casă).

derisiune f. luare în ris, batjocură despreţuitóre. Sin. **ironie, persiflaj.**

derisoriu a. dis saŭ făcut în derisiune.

deriv v. 1. a-şi avea causa, a proveni: *din ambiţiune derivă multe rele*; 2. *Gram.* a-şi trage originea; 3. *Med.* a abate din cursul lor sângele, umorile organismului.

derivat a. care ’şi trage originea de la altul. || n. vorbă ce derivă dintr’alta. Cra. **primitiv.**

derivaţiune f. 1. acţiune de a deriva; 2. *Gram.* modul cum o vorbă derivă dintr’alta.

derivativ a. *Med.* care operă o derivaţiune: *vesicătările sunt derivative.* Sin. **revulsiv.**

dermă f. ţesetura ce constitue pielea.

derog v. 1. a modifica saŭ a înfrînge o lege, un us: *a deroga la un contract*; 2. a-şi pierde noblaţa, demnitatea, rangul; 3. a nu se conforma cu.

derogaţiune f. acţiune de a deroga la dispoziţiunile unei legi, la un us.

derogatoriu a. *Jur.* ce conţine o derogaţiune: *clausă derogatorie.*

derutez v. a face să pérdă urma, a turbura. Sin. **desorientez.**

derviş m. călugăr mahomedan.

des a. 1. compus din părţi tare apropiate unele de altele: *érbă désă, pomi deşi*; 2. numeros: *populaţiune désă.* Sin. **compact, dens.** Cra. **rar.** || adv. 1. la distanţe mici: *el scrie des*; 2. adesea: *vine des la noi*; 3. dis: *des de dimineaţă.*

Des n. oraş ardelén, numit în Ungurí **Dées**, aşedat la împreunarea Sameşelor: 10,000 loc. În apropiere s’află **Ocna Deşului**, cu mine avute de sare.

desabonez v. a face să înceteze abonamentul.

desabusez v. a desamăgi.

desacord n. lipsă de acord, neunire. || v. a strica armonia.

desacresc v. a înceta de a fi acru: *varza se desacreşte.*

desăgăriţă f. călugăriţă care cerşesce cu désagiĭ: *maica desăgăriţă din Văratec* Cn.

desagi f. pl. sac deschis la mijloc şi formând două buzunare.

desamăgesc v. a scóte din amăgire, a desilusiona.

desameţesc v. a (se) trezi din ameţélă.

deşăntat a. curios, straniu, nebun: *dar deşăntat mai eşti* Cn.

desaprob v. a nu aproba. Sin. **blamez, critic.**

desaprobator a. care desaprobă.

desarmare f. 1. acţiune de a desarma; 2. licenţiarea trupelor.

desarmez v. 1. a lua cuiva armele; 2. a îndupleca, a potoli pe cineva.

desarticulez v. 1. a face o amputare în articulaţiuni: *a desarticula un umér*; 2. *Anat.* a separa oasele unui schelet.

desastros a. care causézâ desastre. Sin. **funest.**

desastru n. mare nenorocire. Sin. **calamitate, catastrofă.**

desavantagios a. care causézâ saŭ póte causa desavantagiĭ.

desavantagiu n. causă de inferioritate, prejudiţiu.

desăvîrşesc v. a sfîrşi pe deplin, a perfecţiona.

desăvîrşire f. 1. lucrare de a desăvîrşi; 2. resultatul ei, perfecţiune: *ale trupului desăvîrşiri* Od.

desăvîrşit a. perfect. || adv. pe deplin.

desbaier v. a deslega baierele.

desbăr v. 1. a desface, a desvĕţa: *năravul anevoe ’l desbări* Pann; 2. a (se) scăpa de cineva saŭ de ceva: *să desbăr lumea de o jivină veninósă* Al.

desbare v. 1. a scóte din corabie; 2. a eşi din corabie, a se cobori pe uscat.

desbat v. a discuta împreună cu alţiĭ. || a se lepăda: *Braşovenii se învoiesc a se desbate de sub Mihaiŭ* Băc.

desbatere f. 1. discuţiune între mai multe persóne; 2. pl. partea instrucţiunii judiciare ce se face în public; 3 pl. discuţiunile într’o adunare deliberantă: *desbaterile Corpurilor legiuitóre.*

desbĕt v. a (se) trezi din beţie.

desbin v. a desuni, a învrăjbi. V. **desghin.**

desbinare f. acţiune de a desbina şi resultatul eĭ: neînţelegere, vrăjbă.

desbrac v. 1. a lepăda hainele; 2. *fig.* a despoia: *a se desbrăca de rusine.*

desbrobodesc v. a scóte broboda.

desbumb v. a descheia nasturiĭ.

deşcă m. soldat vechiŭ şi prost. Cra. **leat.**

descălcesc v. a descurca.

descalec v. 1. a se da jos de pe cal; 2. od. a colonisa o ţeră, a întemeia o provincie.

descălecare f. 1. acţiune de a descăleca; 2. descălecătóre.

descălecător m. *fig.* întemeietor: *descălecători de ţeră, dătători de legi şi datini* Em.

descălecătóre f. 1. locul unde se descăleca; 2. epoca colonisărĭi Principatelor: *de la descălecătóre.*

descalţ v. a scóte încăltămintele.

descânt v. 1. a rosti descântece saŭ vrăji (pentru vindecarea unor bóle); 2. *fig.* a căuta să convingă prin vorbe: *cât l’am descântat eŭ!*

descântătóre f. femee care scie să descânte.

descântec n. cântec de léc, formulă magică în contra duhurilor rele (carĭ ar fi pricina bólelor): *descântece de albéţă, de deochiŭ.*

descăpăţînez v. a decapita.

descarc v. 1. a lua cuiva sarcina; 2. a dispensa, a uşura: *a descărca de o obligaţiune*; 3. a slobodi o armă de foc; 4. a declara achitat saŭ liber de o datorie; 5. *fig.* a da liber curs: *a’şi descărca mânia asupra cuiva.*

Descartes (Cartesiŭ) m. ilustru matematic şi filosof francez, al cărui *Discurs asupra metódei* ruină scolastica şi puse basa psihologieĭ moderne (1596—1650). V. **cartesianism.**

descendent a. care descinde. || m. cel ce se trage din: *descendenţii Romanilor.* Cra. **ascendent.**

descendenţă f. descendenţii, posteritatea.

descentralisare f. sistemă de a lua puterii centrale administraţiunea afacerilor locale.

descernesc v. a se lepăda de cernire.

deschelŭ v. a deschide cu cheia, a desface o haină.

deschid v. 1. a face să nu maĭ fie închis: *a deschide fereástra*; 2. a începe: *şedinţa e deschisă*; 3. a se desnora, a se lumina (cerul, faţa).

deschidere f. 1. acţiune de a deschide; 2. începerea unei adunări.

deschis a. 1. neînchis: *uşă deschisă*; 2. larg: *câmp deschis*; 3. *fig.* sincer, franc: *om deschis*; 4. luminos (de faţă, de colóre): *galben deschis.* || adv. pe faţă: *vorbesce deschis.*

descifrez v. 1. a explica ceva scris cu cifre; 2. a citi ceva rĕŭ scris; 3. a citi curent musica; 4. *fig.* a descurca ceva obscur, complicat: *descifrând eternitatea din ruina unui an* Em.

descind v. a (se) cobori. Cra. **urc, suiŭ.**

descindere f. 1. acţiune de a descinde: coborire; 2. irupţiune, invasiune: *descinderea Normanzilor în Anglia*; 3. visitarea unui loc de către magistraţi spre a face perchisiţiunĭ: *descindere locală.*

descing v. a scóte cingĕtórea.

descleiesc v. a (se) desface ceva încleit, a (se) deslipi.

descleştez v. a desface ceva strîns: *a descleşta gura.*

descoşesc v. a jupui de cójă.

descolorat a. *fig.* sĕrbĕd: *descoloratul şi tristul traiŭ al pribegieĭ* Băc.

descompletez v. a face incomplet.

descompun v. 1. a separa elementele carĭ intră în compoziţiunea unuĭ corp: *descompun apa*; 2. a altera profund, a strica: *căldura descompune cărnurile.* Sin. **analisez.**

descompunere f. 1. acţiune de a descompune şi starea lucrului descompus; 2. *fig.* desorganisare completă. Sin. **analisă.**

desconsider v. 1. a face să pérdă consideraţiunea; 2. a-şi atrage disprețul.

desconsiderаţiune f. pierderea stimeĭ publice.

descoper v. 1. a lua acoperişul: *a descoperi o casă*; 2. *fig.* a afla ceea ce era ascuns saŭ necunoscut: *Columb a descoperit America în 1492*; 3. a da la lumină, a face cunoscut: *vremea descopere adevĕrul*; 4. a pĕ-

trunde: *am descoperit intrigele lor*; 5. a-şi scóte pălăria: *descoperiţi-vĕ!* Sin. aflu, inventez.

descoperire f. 1. acţiune de a descoperi ce era necunoscut saŭ ascuns: *descoperirea tiparului, descoperirea unuĭ complot*; 2. lucru descoperit saŭ aflat; 3. revelaţiune: *descoperirea sf. Liturghiĭ*. Sin. invenţiune.

descoperitor m. cel ce descopere. Sin. inventator.

descos v. 1. a desface cusătura; 2. *fig.* a cerceta cu de amăruntul (spre a afla un secret): *descóse-l bine*.

descotorosesc v. a se cortorosi de cineva: *nu se póte descotorosi de mine* Cn.

descovoiŭ v. a îndrepta ceva încovoiat.

descrcierat a. şi m. nebun.

descresc v. a scădea, a se împuţina.

descreţesc v. 1. a şterge creţurile saŭ sbârciturile; 2. *fig.* a îmbucura, a înveseli.

descriere f. 1. acţiune de a descrie; *descrierea unuĭ cerc*; 2. descripţiune.

descripţiune f. 1. operă saŭ cuvîntare prin care se descrie; 2. inventar amănunţit. Sin. tablóŭ.

descriptiv a. care are de obiect a descrie: *gen descriptiv*; **geometrie descriptivă**, care reprezentă întinderea prin mijlocul proiecţiunilor..

descriŭ v. 1. a depinge, a reprezenta prin cuvinte; 2. a da o idee generală despre ceva; 3. *Geom.* a trage linii.

descuietóre f. chee de lemn de descuiat.

descuiŭ v. a deschide cu cheia: *a descuia pórta*.

descuiţ a. cu piciórele góle.

descurajare f. pierderea curagiului.

descurajez v. 1. a lua curagiul; 2. a pierde curagiul.

descurc v. 1. a desface un lucru; 2. a lămuri: *descurcă-mi frasa asta*; 3. a eşi din încurcătură: *descurcă-te, cum veĭ putea*.

descusut a. 1. a căruĭ cusătură s'a desfăcut; 2. *fig.* fără şir: *stil descusut*.

desdăunare f. despăgubire.

desdic v. a se lepăda de cele dise, a-şi lua vorba înapoĭ: *ce un secol ne dice, ceĭ-lalţi o desdic* Em.

desdoiesc v. a desface un lucru îndoit: *a-şi desdoi mâna*.

deşel v. 1. a scóte şéua; 2. a frânge şélele, mijlocul: *l'a bătut de l'a deselat*.

deşelat a. 1. cu şélele frânte; 2. fără şea: *un băieţandru călare pe deşelate pe un căluşel* Isp.

desemnez v. 1. a indica cu un semn special; 2. a face cunoscut, a semnala: *a desemna ca succesor*.

desén n. 1. representarea unuĭ obiect cu creionul, cu condeiul saŭ penelul; 2. figurile de ornament ale unor ţesături, mobile; 3. arta de a desena; 4. planul unei construcţiuni.

desenator m. cel ce desenéză.

desenez v. 1. a representa cu ajutorul desenului: *desenez un cap*; 2. a face să reésă formele: *o haină ce desenéză bine talia*; 3. a sci desenul; 4. a apare desluşit: *din depărtare se desenéză munţiĭ*.

desert n. 1. ultimul rînd de bucate; 2. brânzeturi, fructe servite la desert.

deşert a. 1. gol, nelocuit; 2. *fig.* nefolositor, zadarnic: *vise deşerte*; 3. nestatornic, trecĕtor: *gloria e deşértă*; 4. fără temeiŭ: *credinţe deşerte*. Cpn. plin. || n. 1. loc, ţéră aridă şi fără locuitorĭ (Sin. pustiŭ): *dorinţele omenirii în lung deşert perdute* Al.; 2. pl. **deşerturile**, partea corpului de la marginea cóstelor până la şolduri. || adv. în deşert, în zadar, fără folos. || v. a face deşert, a goli.

deşertăciune f. 1. caracterul lucruluĭ deşert, fragilitate: *totul e deşertăciune*; 2. mândrie pentru cele deşerte.

desertare f. acţiune de a deserta: *desertare din armată*.

deşertare f. acţiune de a deşerta. Sin. golire, evacuare.

desertez v. 1. a părăsi un loc, un partid; 2. a părăsi serviciul militar fără permisiune; 3. a trece la duşman

desertor m. cel ce desertézĕ.

desetină f. od. ţeciuiala stupilor.

desfac v. 1. a strica ce a fost făcut, a deslega: *a desface nodul*; 2. a curăţa; *a desface porumbul, fasolea*;

3. a (se) întredeschide: *flórea se desface*; 4. a se scăpa prin vîndare: *marfa s'a desfăcut*; 5. a plăti: *a desface o datorie*; 6. a desfiinţa: *a desface o căsătorie, un contract*; 7. a sparge o vrajă; 8. a se desprinde: *luntrea se desface de la mal* Em.

desfacere f. 1. acţiune de a desface; 2. stricarea vrajeĭ; 3. vîndare: *desfacerea mărfurilor*; 4. desfiinţare: *desfacerea căsătorieĭ*.

desfăş v. a deslega copilului faşele. Cpn. înfăş.

desfăşur v. 1. a întinde ce era înfăşat; 2. *fig.* a face s'apară: *a desfăşura un mare zel*.

desfătare f. 1. acţiune de a desfăta; 2. plăcere mare, deliciu.

desfătător a. care desfată. Sin. delicios.

desfătez v. a causa mare bucurie, a simţi o mare plăcere, a se bucura mult. Sin. delectez.

desfătuiesc v. a sfătui să nu mai facă ceva.

desfid v. 1. a provoca la duel, la joc; 2. a nu se teme, a înfrunta: *a desfide mórtea*.

desfidere f. acţiune de a desfide: provocare.

desfigurez v. 1. a strica figura, forma; 2. *fig.* a altera: *a desfigura limba*; 3. a se face urît.

desfiinţare f. acţiune de a desfiinţa şi resultatul eĭ: suprimare, abrogaţiune.

desfiinţez v. a face să nu mai fiĭ, a suprima, a abroga, a anula: *a desfiinţa o lege*.

desfrânare f. desordine morală, exces. Sin. destrăbălare.

desfrânat a. 1. lipsit de frîu; 2. necumpătat în purtare, dat la plăceri. || m. om desfrânat.

desfrânez v. 1. a lua calului frîul; 2. *fig.* a da drumul: *fie-care simte, că mintea-i se desfrînă* Al.; 3. a (se) da desfrânărĭ.

desfrîu n. 1. lipsă de frîu; 2. *fig.* exces: *desfrîu de culorĭ*.

desfrunzesc v. a despoia de frunze: *caĭ desfrunzesc tufarĭĭ* Al.

desfund v. 1. a scóte fundul unuĭ vas: *a desfunda un butoĭ*; 2. a destupa: *mi se desfundă nasul*; 3. a deschide calea într'un loc încă neumblat: 4. a desghiţa: *ploile reĭ desfundă pământul* Od.

desgătesc v. a scóte gătelile.

desghieţ v. a înceta de a mai fi înghieţat. || n. topirea ghieţeĭ, a zăpedilor.

desghieţat a. *fig.* vioiŭ, ager, deştept: *un copilandru desghieţat şi sfătos* Isp. || adv. pe şleaŭ: *vorbesce desghieţat*.

desghin v. a se desface: *o oĭe se desghină din turmă*. || n. 1. săritura culuĭ cu câte-şi patru picióre: *în sprinţene desghinurĭ ĭşi saltă caĭĭ sprinţenĭ* Al.; 2. pinten: *treĭ desghinurĭ că mi-l da* Pop.

desghioc v. 1. a curăţa de ghiócă, a desface de cója verde: *claca de desghiocat păpuşoiĭ* Cn.; 2. *fig.* a seca de puterĭ.

desgolesc v. a lăsa gol, a descoperĭ.

desgovĕlă f. scóterea vĕluluĭ mireseĭ: *hora desgovelei*, jucată în timpul ceremonieĭ nupţiale.

desgrădesc v. a strica gardul.

desgrădinez v. a săpa la rădăcina unuĭ arbore, ca să-l pótă dobori maĭ lesne: *movila părea că vrea să se desgrădinéze din pământ* Isp.

desgrop v. 1. a scóte din pământ: *a desgropa o comóră*; 2. *fig.* a descoperĭ ce era ascuns. Sin. **desmormîntez**.

desgust n. 1. lipsă de gust; 2. aversiune, repugnanţă. || v. 1. a produce desgust, a însufla grétăţi; 2. a prinde, a simţi desgust.

desgustător a. 1. care inspiră desgust; 2. *fig.* care repugnéză.

desham v. a scóte caiĭ din hamurĭ.

deşi conj. cu tóte că, măcar că.

desiderat n. ceea ce rĕmâne de complétat saŭ de resolvat: *ori-ce ştiinţă are desideratele sale*.

desilusionez v. a face să înceteze ilusiunile.

desilusiune f. pierderea ilusiunilor. Sin. desamăgire.

desime f. 1. una din cele treĭ dimensiunĭ ale unuĭ corp, în opositiune cu lungimea şi lărgimea sa; 2. calitatea lucruluĭ des, resistent; 3. deşiş: *el pĕtrunde prin desime, trece iute prin zevóie* Al.

desinență f. terminațiunea vorbelor.

desinfectant n. propriu a desinfecta. || n. substanță ce desinfectézã, ex. *acidul fenic, chlorul.*

desinfectator n. ce servă a desinfecta.

desinfectez v. a distruge aerul rĕŭ, miasmele, germenii infecțioși.

desinteresare f. calitatea persónei desinteresate. Ctn. **cupiditate, calcul.**

desinteresat a. 1. care nu lucrézã din interes; 2. care nu-i dictat de interes: *acțiune desinteresată.* Ctn. **avid, egoist.**

desinteresez v. 1. a exclude de la interes prin îndemnisare: *a desinteresa pe un creditor*; 2. a se lepĕda de propriile sale interese.

desinvoltură f. turnură plină de grație.

deșir v. 1. a strica șirul, a desface, a descóse; 2. a se lungi: *se deșiră odată și se înalță până la lună* Cn.

deșirat a. 1. rupt: *hainele de pe dînsa erau sfîșiate și deșirate* Isr.; 2. *fig.* fórte lung: *om deșirat.* || adv. prelung: *de ce așa tare și deșirat ai oftat?* Pann.

deșiș n. desimea unei pădurĭ. Sin. **tufiș.**

deslist v. a renunța la ceva, a se lăsa de.

deslănțuiesc v. 1. a desface lanțul; 2. *fig.* a da curs liber: *a deslănțui patimele*; 3. a se repedi cu violență.

desleg v. 1. a desface ce era legat: *a deslega la ochi*; 2. *fig.* a face liber, a desface de o îndatorire, de un jurĕmînt: *a deslega de pĕcate*; 3. a resolva: *a deslega o ghicitóre.*

deslegătură f. desfacerea unei vrăji.

deslipesc v. 1. a desface ce era lipit; 2. *fig.* a îndepărta.

deslușesc v. a explica, a elucida.

deslușit a. și adv. limpede: *vorbesce deslușit.* Sin. **clar, explicit.**

desmădulat a. desmembrat (On.).

desmânicz v. a înceta de a fi mâniat.

desmățat a. 1. sdrențeros; 2. *fig.* destrăbălat, desfrînat.

desmembrare f. acțiune de a desmembra și resultatul eĭ: divisiune, separațiune.

desmembrez v. 1. a separa membrele corpului; 2. a separa părțile unuĭ tot: *a desmembra un Stat.*

desmeticesc v. a trezi din amețélă: *ca din vis se desmeți* Al.

desmetic a. zăpăcit, nebun.

desmeticesc v. a (se) trezi, a-și veni în fire.

desmierd v. 1. a mângâia cu vorbe de dragoste, a resfăța; 2. a mângâia în genere: *(sórele) strălucesce și desmiardă oceanul de nisóre* Al.; 3. a se da plăcerilor.

desmierdare f. 1. acțiune de a desmierda; 2. plăcere, voluptate; 3. desfrînare.

desmierdător a. care desmiardă: *muzică desmierdătóre.* Sin. **mângâios.**

desmint v. 1. a declara falș: *a desminți o scire*; 2. a nu fi conform, a contrădice: *experiența a desmințit prevederile mele.*

desmormîntez v. a scóte din mormînt. Sin. **desgrop, exhumez.**

desmorțesc v. a trezi din amorțélă.

desmoștenesc v. a lipsi pe cineva de o moștenire.

desnădejde f. pierderea orĭ-căreĭ nădejde. Sin. **desperare.**

desnădăjduiesc v. a pierde orĭce nădejde. Sin. **desper.**

desnaționalisez v. a face să dispără naționalitatea, caracterul saŭ spiritul național.

desnod v. 1. a desface nodul: *desnódă-ți punga, sgâraitule!* Al.; 2. *fig.* a descurca o intrigă, a termina o piesă de teatru.

desnodămînt n. mod de a desnoda, de a pune capĕt unei intrigi, unei acțiuni dramatice. Sin. **catastrofă.** Ctn. **expunere.**

desnorez v. a se risipi noriĭ, a se însenina: *cerul s'a desnorat.*

desobicinuiesc v. a desbăra de un obiceiŭ.

desolat a. 1. pustiit cu desăvîrșire; 2. *fig.* fórte trist.

desolațiune f. 1. devastare completă, ruină desăvîrșită; 2. *fig.* mâhnire mare, durere adîncă. Ctn. **consolațiune.**

desolator a. care desolézã.

desolez v. 1. a devasta cu totul; 2. *fig.* a causa o mare întristare; 3. a se mâhni adînc.

desonóre f. lipsă de onóre. Sin. **ocară, rușine.**

desonorez v. 1. a răpi onórea, considerațiunea; 2. a pierde onórea. Sin. **necinstesc.**

desordine f. 1. lipsă de ordine, confusiune; 2. jaf, stricăciune; 3. destrăbălare morală.

desordonat a. dat desordinii: *om desordonat.*

desorganisez v. 1. a distruge organismul; 2. *fig.* a turbura ordinea, a strica buna înțelegere.

desorientez v. 1. a face să pérdă orientarea, cunoscința, exactă a locurilor unde s'află; 2. a face să pérdă cumpĕtul, a încurca; 3. a-și pierde presența de spirit: *acésta cestiune l'a desorientat.*

desotrăvesc v. a nimici efectul otravei: *un balsam desotrăvind otrava* Al.

despachetez v. a desface pachetul.

despăduresc v. a curăța de arborĭ: *a despădura un teren.*

despăgubesc v. a întórce paguba. Sin. **desdăunez, îndemnisez.**

despăgubire f. 1. repararea unei pagube; 2. *fig.* compensare.

despart v. 1. a pune de o parte: *a alege și despărți grâne*; 2. a fi aședat între: *un gard desparte cele două moșii*; 3. a (se) depărta unul de altul: *s'au despărțit ca prietenĭ*; 4. a divorța. Sin. **separ.** Ctn. **unesc, împreun.**

despărțenie f. separațiune conjugală, desfacerea căsătoriei. Sin. **divort.**

despărțimînt n. 1. loc separat; 2. una din divisiunile regnului vegetal: *despărțimîntul fanerogamelor.*

despărțire f. 1. acțiune de a despărți; 2. starea celui despărțit; 3. colórea unei comune urbane. Sin. **separațiune.**

despărțitor a. care desparte.

despărțitură f. divisiune, clasă a parte.

despecetluiesc a. a rupe pecetea.

desper v. 1. a pierde tótă speranța: *a despera de succes*; 2. a aduce la desperare: *a despera pe amicii sei*; 3. a se lăsa în voia desperării.

desperare f. 1. pierderea speranței; 2. întristare violentă, descurajare; 3. ceea ce causézã desperarea. Sin. **desnădejde.**

desperat a. 1. care nu mai lasă speranță: *stare desperată*; 2. făcut de om desperat: *resoluțiune desperată*; 3. *fig.* adînc, mâhnit, contrariat.

desperator a. care aruncă în desperare.

despereehiat a. fără pereche saŭ șir: *strofe despereehiate* Al.

despereehiez v. a face să nu mai fie pereche, a desuni.

despic v. 1. a tăia, a despărți în lungime: *a despica un lemn*; 2. a separa părțile unuĭ corp, ale unei masse străbătênd d'a curmezișul; *pasérea despică aerul*; 3. *fig.* a deștepta o adîncă compătimire: *inima îi se despică de milă.*

despicătură f. bucată de lemn despicat. Sin. **țandără.**

despiedic v. a scóte piedica, a descurca calul, róta.

despletesc v. 1. a desface ce a fost împletit; 2. a desface pletele de pĕr.

despletit a. desfăcut: *cu pĕrul despletit.*

despoiŭ v. 1. a desbrăca până la piele, a prăda cu totul; 2. a cercetà într'un mod sumar: *a despoia scrutinul*; 3. a se lepĕdà: *munții de verdeață se despoiaŭ* Al.

despopesc v. a scóte din popie, a lua darul preoției: *Mihaiŭ puse pe mitropolit să despopi pe Stoica* Băl.

despopulez v. a lipsi de locuitorĭ, de animale, de vegetale; 2. a-și perde locuitorii.

desposed v. a deposeda: *n'aŭ putut desposeda un popor întreg* Băl.

despot m. 1. suveran care domnesce absolut și arbitrar; 2. persónă care impune voința-i într'un mod tiranic.

despotic a. arbitrar, tiranic.

despotism n. 1. guvernul arbitrar al unuĭ despot; 2. autoritate tiranică.

Despoto-Dag n. șir de munți în E. Rumeliei, în direcțiune oblică.

Despot-Vodă m. supranumele lui Iacob Basilic saŭ Eraclidul, Dom-

nul Moldoveĭ; venetic grec la Curtea lui Lăpușnénu, domni scurt timp în locu-i și fu ucis de Ștefan Tomșa (1561—1563).

despovărez v. a ridica povara, a ușura.

despovățuiesc v. a povățui în sens contrar.

despre prep. 1. (atingĕtor) de: *despre limba română*; 2. din partea: *despre răsărit*; 3. în privința: *cât despre mine*.

despreț n. 1. sentiment prin care se judecă o persónă saŭ un lucru ca nedemn de stimă, de atențiune; 2. fig. *desprețul mortii*.

disprețuiesc v. 1. a avea, a arăta despreț; 2. *fig.* a nu se teme de: *vitézul disprețuiesce mórtea*.

disprețuitor a. și m. care disprețuiesce.

desprimăverez v. *fig.* a înverdi: *s'a desprimăverat pădurea*. Em.

desprind v. a desface ce era prins saŭ legat: *pĕrul téu ți se desprinde* Em.

desproprietăresc v. a expropria.

despuiat a. 1. desbrăcat, în pielea gólă; 2. prădat cu totul.

despuiere f. 1. acțiune de a despoia; 2. pl. rĕmășițe: *muritórele despuieri ale domniței* Od.

desrădăcinez v. 1. a scóte din rădăcină, a scóte cu rădăcina cu tot: *a desrădăcina arbori*; 2. *fig.* a desființa: *a desrădăcina erori, vițiĭ*. Sin. stîrpesc.

desrobesc v. a scóte, a rĕscumpĕra din robie. Sin. emancipez.

Dessau n. oraș în Germania, cap. ducatului Anhalt: 35,000 loc. Patria filosofului Mendelsohn.

destălnuiesc v. a descoperi o taină. Sin. revelez, divulg.

destelinesc v. a smulge țelina saŭ bălăriile, a curăța un pământ spre a-l ara.

deștept a. și adv. 1. trezit din somn: *visézĕ deștept*; 2. *fig.* ager la minte, inteligent: *e prea deștept*. || v. 1. a scula din somn, a trezi; 2. a deschide mintea; 3. a face să nască.

deșteptăciune f. calitatea omului deștept: pricepere, inteligență.

deșteptător a. care deștéptă. || n. cósornic care deștéptă la timp.

deștĕrat a. și m. alungat din țĕră, exilat.

deștern v. a desfășura: *privelișțele ce 'n repedĕ șiruri se deștern* Em.

destin n. 1. înlănțuire necesară a lucrurilor omenescĭ; 2. *Mit.* divinitate órbă care regula sórta ómenilor; 3. sórta fie-căruia. Sin. menire, ursită. || v. a da o destinațiune, un scop: *il destină scriitór*; 2. a reserva: *îl destină un premiŭ*; 3. a se prepara la: *se destină învățămîntului*.

destinatar m. cui s'a adresat un obiect. Ctn. expeditor.

destinațiune f. 1. întrebuințare determinată: *fie-care din noĭ are o destinațiune particulară*; 2. locul unde se duce cine-va: *a ajunge la destinațiune*; 3. locul unde se trimete ceva.

destind v. 1. a întinde în larg: *Basta 'și destinse armia în rînduiala de bătaie* Bălc.; 2. a rĕsfira: *somnul 'și destinde aripa somnoróșă* Al.; 3. a slobozi ceva întins: *a destinde arcul*.

destituiŭ v. a scóte dintr'o funcțiune.

destoinic a. apt, capabil.

destoinicie f. aptitudine, capacitate.

destoiŭ v. a se descărca: *să-și destóie inima*.

destrăbălat a. lepădat de tóte regulele bunei cuviințe.

destram v. 1. a desface firele; 2. a desface în genere: *furtunelor da sborul pămîntul de-l destramă* Em.

destrămat a. 1. descusut; 2. slobod, ce atîrnă în jos: *cu buze largĭ destrămate* Pann; 3. *fig.* desfrînat.

destronez v. a da jos de pe tron, a rĕsturna din domnie.

destruu v. a descorda: *feciorul de împĕrat destruncă arcul* Od.

destul n. atât cât trebue. || adv. de ajuns: *am lucrat destul*. Ctn. prea puțin.

destup v. a lua astupătórea.

destupătóre f. unéltă de destupat.

deșuchiat a. într'o ureche, nebun: *eraŭ năzuroșĭ, tembelĭ, deșuchiațĭ* Isp.

desuetudine f. încetarea unui obiceiŭ saŭ unei legĭ, ce nu s'a mai aplicat de mult: *a ocădut în desuetudine*.

deșugubină f. în vechiul drept românesc: crimă saŭ pĕcat mortal (omor, tâlhărie, adulteriu) ce trăgea după sine pierderea sufletului. V. șugubină.

desumflu v. a înceta de a mai fi umflat.

desunesc v. 1. a despărți ce era unit; 2. *fig.* a învrăjbi.

desvelesc v. 1. a ridica învelișul; 2. a desfășura: *firul se desvelésce*; 3. *fig.* a scóte la ivélă: *n'a cutsese vreme a-și desveli urîtul sĕŭ caracter* Negr.; 4. a descoperi: *taina-ți să mĭ-o desvelescĭ* Pann.

desvĕț v. a face să uite cele învĕțate saŭ o deprindere. || n. ceea ce se desvață: *învĕțul are și desvĕțul*.

desvinovățesc v. a declara nevinovat, a justifica o persónă acusată. Sin. disculp.

desvinuiesc v. a desvinovăți.

desvolt v. 1. a face să créscă: *căldura desvoltă plantele*; 2. a spori treptat, a perfecționa: *a desvolta inteligența*; 3. a expune cu de amăruntul: *a desvolta o cugetare*.

desvoltare f. 1. acțiune de a desvolta; 2. crescere treptată; 3. expunere amănunțită.

detailez v. a înșira, a spune în detaliu.

detaillist m. cel ce vinde în detaliu. Ctn. angrosist.

detaliu n. 1. enumerațiune completă; în detaliu, cu de amăruntul; 2. vîndare în mică cantitate; 3. lucru de puțină importanță. Sin. amănunt.

detașament n. trupă de soldați separați din un corp principal pentru a împlini o misiune specială.

detașat a. fără legătură, despreochiat: *idei detașate*.

detașez v. a desface, a desprinde.

detectiv m. agent polițienesc care descopere pe făcătorii de rele.

detențiune f. întemnițare constituind o pedépsă aflictivă și infamantă.

detentor m. cel ce ține, cu saŭ fără drept, un lucru în posesiune.

deteriorez v. a aduce un lucru în stare rea, a strica.

determin v. 1. a indica într'un mod precis: *a determina o distanță*; 2. a causa, a produce: *căderea a determinat mórtea*; 3. a face să în o resoluțiune: *l'am determinat să plece*. Sin. hotăresc.

determinațiune f. 1. acțiune de a determina; 2. resoluțiune luată după reflexiune.

determinativ a. *Gram.* care precisézĕ însemnarea unei vorbe: *pronume determinative*.

determinism n. sistemă filosofică care atribue motivelor, și nu exclusiv voinței, actele voluntare.

detest v. a urî tare. Sin. execrez. Ctn. afecționez.

detestabil a. 1. ce trebue să fie detestat; 2. fórte rĕŭ: *timp detestabil*. Sin. abominabil, execrabil.

detin v. 1. a ținea cu nedrept ce nu-i al sĕŭ: *a deține averea altuia*; 2. a reține, a opri.

deținut a. și m. închis, prisonier.

detractez v. a vorbi rĕŭ de cine-va, a depreția meritul cuiva.

detractor m. cel cel dectractézĕ.

detriment n. pagubă: *e în detrimentul meŭ*. Sin. daună.

detronez v. V. destronez.

detun v. 1. a tuna tare, a rĕsuna cu sgomot: *tunurile crunte ca tunete detună* Al.; 2. a trăsni, a lovi cu fulgerul; 3. a face explosiune.

detunare f. sgomotul produs de o explosiune.

detunat a. trăsnit: *munte cu capul de pétră de furtune detunată* Em.

Detunata f. vestită stâncă de basalt aprópe de Abrud, ridicându-se la o înălțime prăpăstiósă.

detunător a. care detună: *glas detunător*.

detunătură f. detunare prelungită.

dĕŭ m. 1. divinitate păgână; 2. (rar) Dumnedĕŭ: *Christos, dĕul credințeĭ, eșit-a din mormînt* Al.; 3. *fig.* cel ce are o mare superioritate: *dĕul poesieĭ*.

dĕŭ! int spre a întări disa cuiva (în formule de jurământ): *dĕŭ, nu sunt vinovat!*

Deucalion m. rege al Tesaliei sub a cărui a domnie s'a întîmplat în Grecia diluviul, din care scăpă numaĭ el și soția sa Pyrrha; amîn-

doi reîmpopulară apoi lumea, aruncând înapoia lor pietre ce se făceau ființe omenești.

deus ex machina n. pretext sau mijloc evasiv, invocarea unei puteri supranaturale spre a ieși dintr'o încurcătură (după cum vechii poeți dramatici recurgeau la un deu eșind dintr'o mașină spre a produce desnodămîntul piesei).

Deuteronom n. a doua lege: numele cărții a V din Pentateuch.

Deva f. orășel ardelén în stânga Mureșului, cap. comitatului Hunedóra; 3000 loc.

devansez v. 1. a o lua înainte, a preceda; 2. a covîrși, a întrece.

devanțură f. fațada unei case, a unei prăvălii.

devastator a. și m. care devastézĕ.

devastez v. a face pustiu, a ruina cu desăvîrșire: *crăimașul a devastat țéra*. Sin. **pustiesc**.

devenă f. șansă nefavorabilă, nenoroc statornic (în joc).

dever n. vînzare (în comerț). Sin. **debit**.

deviațiune f. 1. acțiune de a devia: *deviațiunea luminei*; 2. schimbare în direcțiunea naturală: *deviațiunea coloanei vertebrale*; 3. *fig.* depărtare, abatere în purtare: *deviațiunea principiilor*.

deviez v. 1. a se abate din drum, de la direcțiunea primitivă; 2. *fig.* a se depărta din calea cea bună, de la bunele principii.

devin v. 1. a începe a fi, a se face: *a deveni ministru*; 2. a trece dintr'o stare într'alta: *copilul mic va deveni mare*; 3. a avea cutare sau cutare sórte, sfîrșit: *ce vom deveni?*

devinez v. a ghici, a predice.

devis n. expunere amăruntită a tuturor părților unei construcțiuni, cu prețurile lor.

devisă f. 1. sentență scurtă exprimând o cugetare, un sentiment: *România are ca devisă «Nimic fără Dumnedeŭ»*; 2. figură de blason cu vorbele cari o explică. Sin. **emblemă**.

devlă f. 1. cap mare de animal; 2. *fam.* căpățînă, bostan: *are cap, nu devlă*.

Devlet n. od. sublima Pórtă, imperiul turcesc: *înaltul Devlet*.

devoluțiune f. dreptul care, în unele țĕri, dă moștenirea mai cu preferință fiicelor din prima căsătorie de cât fiilor dintr'a doua: *resboiul de devoluțiune în contra Spaniei a fost întreprins de Ludovic XIV în 1667*.

Devon n. comitat în Anglia cu 600,000 loc.

devonian a. se dice de un teren geologic, compus din schisturi, gresie și calcar.

devor v. 1. a sfîșia cu dinții: *tigrul devoră prada sa*; 2. a mînca cu lăcomie: *a devora pâinea*; 3. *fig.* a consuma, a risipi: *focul a devorat casa*; 4. a citi cu nesaț: *a devora cărțile*; 5. a sorbi cu privirea: *o devoră cu ochii*.

devorant a. *fig.* 1. care consumă: *frigurĭ devorante*; 2 excesiv, violent: *căldură devorantă*.

devot a. care ține la ceremoniile religióse. Sin. **pios, evlavios**. Ctr. **ipocrit**.

devotament n. dispoziție de a se devota, de a se sacrifica pentru altul. Sin. **abnegațiune**.

devotat a. plin de devotament: *amic devotat*.

devotez v. a se consacra cu totul, a se sacrifica pentru altul.

devoțiune f. caracterul persónei devote. Sin. **pietate, evlavie**.

devreme adv. de timpuriŭ (séra sau dimineța); **devreme ce**, de óre ce.

dexteritate f. îndemînare. Sin. **abilitate**. Ctr. **stângăcie**.

dextrină f. materie gumósă extrasă din amidon.

dĭ f. 1. timp cât sórele e pe orizont: *dile lungĭ, scurte*; 2. spațiu de 24 ore: *anul se compune din 365 de dile*; 3. pl. viața: *el nu-și primejduiesce dilele* On. V. **diua**.

diabet n. bólă gravă caracterisată prin prezența zahărului în urină.

diabolic a. 1. ce vine de la diavol: *ispită diabolică*; 2. *fig.* fórte rĕŭ: *spirit diabolic*. Sin. **diavolesc, infernal**. Ctr. **angelic**.

diac m. 1. od. scriitor de cancelarie, logofĕt: *diecĭ de vistierie*; 2. adî cântăreț la biserică; 3. școlar, student (în Ardél).

diachilon n. blastru emolient, compus din sucul unor plante.

diacon m. întâiul grad de jos în sus în ierarchia bisericéscă: *diaconul e subordonat preotului*.

diaconar n. carte de mirónele ce se dic la leturghie.

diaconesc a. ce ține de diacon: *vestminte diaconești*.

diaconie n. locul în biserică unde se păstréză vestmintele diaconești.

diaconie f. funcțiunea diaconului.

diaconisă f. la protestanți, femeĭ care se consacră căutării bolnavilor sau instrucțiunii fetelor sîrmane.

diademă f. 1 un fel de legătură ce purtaŭ regiĭ pe cap; 2. *fig.* regalitate; 3. coróna în genere: *o diademă de stele* Em. *cât ea purta Olful diadema-i de munți* Gn. Az.; 4. gătélă de diamante pentru coafura damelor.

diafan a. prin care străbate lumina (ca cristalul, apa): *mătĭ diafane* Bol. *negură diafană* Em. Sin. **transparent**. Ctr. **opac**.

diafragmă f. 1. muschiŭ subțire și larg, ce separă pieptul de abdomen; 2. îngrădire cartilaginósă între nări.

diagnosă f. cunóscerea bólei.

diagnostic n. arta de a distinge bólele după simptomele lor.

diagonal a. care merge de la un unghiŭ la altul opus, într'o figură rectilinie.

diagonală f. linie diagonală: *a trage o diagonală*.

diagramă f. representarea unuĭ obiect printr'o figură de câteva linii.

dialect n. graiŭ particular unei țĕri și diferind mai mult sau mai puțin de limba literară: *dialect daco-român, macedo-român, istriano-român*. Sin. **idiomă**.

dialectal a. relativ la dialect: *forme dialectale*.

dialectică f. arta de a raționa cu metódă.

dialectician m. cel ce scie, ce raționézĕ după regulele dialecticeĭ.

dialectologie f. studiŭ sciințific al dialectelor.

dialog n. 1. convorbire între doŭĕ sau mai multe persóne; 2. operă literară în formă de convorbire: *dialogurile lui Platon*. Ctr. **monolog**.

diamant n. 1. cea mai prețuită și mai vîrtósă dintre pietrele scumpe: *diamantul e carbon pur cristalisat*; 2. *fig.* ceva neprețuit, nestemată; 3. bucată de diamant cu care se taie sticla.

diamantic a. strălucitor ca diamantul: *un pod de pânză diamantică* Em.

diamanticale f. pl. scule de diamant.

diametral a. ce ține de diametru: *plan diametral*. || adv. 1. de la un capĕt la cel-lalt al diametrului; 2. cu totul contrar, absolut: *aceste două lucruri sunt diametral opuse*.

diametru n. 1. linie dréptă ce merge de la un punct la altul al circumferenței, trecênd prin centru: *diametrul pământului e de 3000 de légue*; 2. dimensiune tranversală la obiecte rotunde, eliptice.

Diana f. sora lui Apollon, deița vînătóreĭ și a lunei.

diapason n. 1. întindere de sunete ce o voce sau un instrument póte străbate, de la cel mai grav până la cel mai acut; 2. mic instrument de oțel cu două brațe, care vibrând dă nota *la*; 3. *fig.* nivel, mod general de a fi: *a se pune la diapasonul cuiva*.

diar n. jurnal.

diaree f. scursórea pântecelui. Sin. **urdinare**. Ctr. **constipațiune**.

diarist m. jurnalist.

diastasă f. 1. *Anat.* depărtare a două ósce contigue; 2. *Chim.* ferment conținut în grăunțele cerealelor și care schimbă amidonul lor în zahăr sau glucosă.

diastimă f. interval: *atâta diastimă de vreme* Isv.

diastolă f. mișcare de dilatațiune a inimeĭ. Ctr. **sistolă**.

diată f. testament.

diatesă f. *Med.* dispoziție generală de a avea cutare sau cutare bólă.

diatonic a. *Mus.* care procede prin tonuri și semi-tonuri naturale: *gamă diatonică*.

diatribă f. critică violentă și rĕutăciósă.

diavol m. 1. înger decădut, spirit

rĕŭ; 2. *fig.* om rĕŭ, copil gălăgios. Sin. **demon, drac, satana, lucifer.**

diavolesc a. diabolic: *din îndemn diavolesc* Pann.

Diaz (Bartolomeŭ) m. navigator portughez, descoperi în 1486 Capul de Buna-Speranță.

dibăcie f. calitatea omuluĭ dibaciŭ. Sin. **abilitate, îndemânare.**

dibaciŭ a. 1. capabil, bine pricepŭt; 2. fin, șiret. Sin. **abil, îndemânatec, isusit.**

diblă f. vióră próstă. Sin. **lăută.**

dibuiesc v. a. pipăi prin întuneric, a căuta să afle pipăind: *ea mergea dibuind prin pădure* Isp.

dibuit a. *pe dibuite*, pipăind prin întuneric.

dibuitor a. care dibuiesce. Sin. **iscoditor.**

dic v. 1. a rosti prin vorbe: *di să vie*; 2. a cânta: *doine care dic de dor* Al. *ce cu fluerul ți dice* Em.; 3. a exprima prin scris: *ce dicem în scrisórea?* 4. a ordona, a consilia: *le am dis să plece*; 5. a crede, a socoti: *ce dici de purtarea lui?* Sin. **cuvintez, grăiesc, spun, vorbesc.**

dică f. moment decisiv: *să nu grecéscă tocmaĭ acum la dică* Cn.

dicală f. dicĕtóre.

dicanicesc a. judecătoresc: *slujbă dicanicéscă* Ar.

dicasterie f. tribunal bisericesc în materie de divorț.

dicere f. acțiune de a dice și resultatul eĭ: vorbă. Sin. **termin.**

dicĕtóre f. 1. sentență devenită proverb; 2. glumă picantă.

dicĕtură f. cântare din instrumente musicale.

dicher n. sfeșnic bisericesc cu două luminări.

dichiŭ n. uneltă de cismar: *dichiciul și alte custuri tăióse* Cn.

dichis n. 1. bună rînduială (Sin. rost): *dichisul caseĭ*; 2. pl. cele trebuincióse: *unelte și dichisuri pentru nuntă și pentru casă* Isp.; 3. pl. găteli femeescĕ; 4. dresurĭ, mirodeniĭ de bucate. Sin. **sculă.**

dichisesc v. 1. a îngriji cu cele trebuincióse; 2. a (se) găti cu îngrijire, a (se) îmbrăca frumos. Sin. **stolisesc.**

dichisit a. gătit frumos. Sin. **spilcuit.**

dichiŭ m. iconomul uneĭ mănăstirĭ: *pot s'ajung pichiŭ la cr'un mitoc* Cn.

dichotom a. 1. *Astr.* se dice de luna când i se vede numaĭ jumătatea; 2. *Bot.* despărțit în două, bifurcat.

dichotomie f. starea celuĭ dichotom.

Dickens m. celebru romancier englez: *David Copperfield* (1812—1870).

dicotiledon a. cu două cotiledóne || f. pl. **dicotiledóne**, una din marile divisiunĭ ale regnuluĭ vegetal. Crn. **monocotiledon.**

dictando adv. după dictare: *a scrie dictando.*

dictat n. acțiune de a dicta și resultatul eĭ.

dictator m. 1. magistrat roman învestit cu putere absolută pe șése luni, când republica era în pericol; 2. persónă învestită cu o autoritate suverană și absolută.

dictatorial a. privitor la dictator: *puterĭ dictatoriale.*

dictatură f. 1. demnitatea, autoritatea dictatoruluĭ; 2. *fig.* putere absolută.

dictez v. 1. a pronunța lare și încet vorbele ce altul le scrie; 2. *fig.* a sugera, a inspira: *fă ce-ți dictézā conșciința*; 3. a impune cu forță: *a dicta legĭ, ordine.*

dicționar n. culegere de vorbe dintr'o limbă, artă saŭ sciință, dispuse în ordine alfabetică și explicate în aceeași limbă saŭ traduse într'alta. Sin. **vocabular, glosar.**

dicțiune f. 1. mod de a dice, de a rosti: *dicțiune poetică, oratorică*; 2 elocuțiune. Sin. **stil.**

dicton n. dicĕtóre, vorbă picantă.

didactic a. 1. propriŭ învĕțămîntuluĭ: *carte didactică*; 2. menit a instrui ceva: *poemă didactică.*

didactică f. arta de a preda, de a instrui.

Diderot m. scriitor francez și inventatorul drameĭ burgeze, principalul redactor al *Enciclopediei* (1713—1784).

Didona f. regina Tiruluĭ, fundă Cartaginea cu o colonie de Fenicienĭ (800 a. Cr.)

diedru n. unghiu format prin întâlnirea a două planurĭ.

Diefenbach m. linguist și etnograf german (1806—1883).

dieresă f. divisiunea unuĭ diftong în două silabe. Crn. **sineresă.**

dietă f. 1. întrebuințare regulată de tot ce póte păstra sănătatea; 2. abținere de la hrană, în cas de bólă. || adunare în care se discută afacerile publice, în unele state: *dieta germanică, dieta Ungarieĭ.*

dietetic a. privitor la dietă.

dietetică f. arta de a-și conserva sănătatea.

Diez m. linguist german, fundatorul filologieĭ romanice (1794—1876).

diez n. semn musical ce ridică cu un semi-ton nota precedentă. Crn. **bemol.**

difamant a. defăimător.

difamațiune f. defăimare.

difer v. 1. a fi diferit: *câinele diferă puțin de lup*; 2. a fi de altă părere. Sin. **deosebesc.**

diferend n. contestare asupra unuĭ punct particular. Sin. **altercațiune.**

diferent a. diferit.

diferență f. 1. lipsă de asemănare; 2. *Mat.* covîrșire de mărime, de cantitate, de preț. Sin. **deosebire, diversitate** Crn. **analogie, egalitate.**

diferențial a. 1. care procede prin diferențe infinit de micĭ: *calcul diferențial*; 2. ce depinde de unele diferențe: *tarif diferențial.*

diferențiez v. a stabili o diferență între două obiecte, a distinge. Crn. **compar.**

diferit a. care difere, care nu-i același. Sin. **deosebit.** Crn. **analog, similar, conform, identic.**

dificil a. 1. greŭ (de făcut), anevoios; 2. *fig.* exigent, delicat: *caracter dificil.* Crn. **facil.**

dificultate f. 1. greutate, anevoință; 2. neînțelegere: *am dificultățĭ cu vecinul.* Crn. **facilitate.**

diform a. 1. cu forma neregulată: *față diformă*; 2. *fig.* odios, respingĕtor.

diformitate f. vițiu de conformațiune.

difterie f. bólă gravă caracterisată prin formarea de membrane false maĭ ales în gâtlej *(anghină diftérică)* și în larinx *(crup)*. Ea bântue în special pe copiĭ și e fórte contagiósă.

diftong m. reunire a două sonurĭ într'o singură silabă.

diftongare f. transformarea uneĭ vocale în diftong.

difus a. 1. respândit în tóte părțile: *lumină difusă*; 2. vorbareț: *scriitor difus.* Sin. **prolix.** Crn. **precis.**

difusiune f. 1. împrăștiere: *difusiunea luminei*; 2. prolixitate: *difusiunea stiluluĭ.*

diger v. 1. a mistui; 2. a pune în ordine, a studia afund: *a digera un proiect*; 3. a suferi cu răbdare: *a digera o insultă.*

digeste f. pl. colecțiune de decisiunĭ ale jurisconsulților romanĭ, făcută de Justinian.

digestiune f. 1. mistuire; 2. elaborarea alimentelor în stomach.

digestiv a. ce servă saŭ ajută la digestiune; **aparat digestiv**, totalitatea organelor carĭ concură la digestiune: gură, farinx, esofag, stomach, intestine.

digital a. relativ la degete: *mușchiĭ digitalĭ.*

digitală f. plantă veninósă (numită vulgar *degetar* și *țița-oiĭ*), ale căreĭ florĭ sémănă cu un deget de mănușă: e întrebuințată în medicină spre a zăbovi bătăile inimeĭ.

digitalină f. produs chimic extras din digitală.

digitat a. tăiat în formă de deget: *frunză digitată.*

digitigrade pl. n. familie de mamifere carĭ umblă pe vîrful degetelor: *câinele, pisica.*

digresiune f. abatere de la subiectul principal.

diha! strigătul cu care ursariĭ îndémnă pe urs să jóce: *diha, diha, măĭ Martine!*

dihaĭ a. maĭ mult, maĭ bine: *mĕ pricep la descântece maĭ dihaĭŭ de cât baba Clónța* Al. Sin. **abilir.**

dihanie f. 1. animal monstruos, fără sĕlbatică: *cu o limbă ca de dihanie turbată* Isp.; 2. porecla țiganuluĭ; 3. femeie saŭ fată fórte urîtă.

dihonie f. neînțelegere, vrajbă: *ca să se nădușe tótă dihonia* Cn.

dihoniță f. butoiaș de păcură a tîrnat de căruță.

dihor m. mamifer carnivor ce respândesce un miros urît; se vînéză

pentru blana sa, mai eftină de cât a jderului.

dijmă f. a zecea parte din venituri ca dare către stăpânire saŭ către biserică.

dijmărit n. perceperea dijmei.

dijmuesc v. a lua dijma.

Dijon n. oraș în Franța, patria lui Bossuet; Academie, Curte de apel: 66,000 loc.

dilat v. 1. a mări volumul: *căldura dilată corpurile*; 2. a lărgi o rană. Crn. **contract, comprim.**

dilatabil a. ce póte fi dilatat.

dilatabilitate f. *Fiz.* proprietatea corpurilor de a se dilata la căldură. Crn. **compresibilitate.**

dilatant n. care dilată: *forță dilatantă.*

dilatațiune f. creșterea volumului corpurilor. Crn. **contracțiune.**

dilatator m. 1. *Anat.* numele unor mușchi; 2. instrument de chirurgie pentru a dilata rănile.

dilatoriu a. *Jur.* care face să s'amîne: *mijloc dilatoriu.*

dilemă f. argument ce presintă două propoșițiuni contrare, a căror conclusiune o aceeași.

dilетant m. 1. amator pasionat de musică; 2. cunoscĕtor în literatură saŭ artă.

dilетantism n. gust fórte pronunțat pentru lucrurile de artă.

diligență f. 1. promptitudine: *diligența întru îndeplinirea unei obligațiuni*; 2. mare trăsură publică pentru călĕtori.

dîlmă f. ridicătură artificială, movilă ca semn de hotar.

diluez v. a face o soluțiune mai puțin concentrată adăogând apă.

diluvial a. privitor la diluviu: *terenuri diluviale.*

diluviu n. 1. potop; 2. teren format prin inundațiuni vechi; 3. *fig.* fórte mare cantitate.

dilnic a. ce se face în fie-care di. Sin. **cotidian.**

dîmb n. movilă pe loc șes (unde a fost pădure de stejari).

Dîmbovicióră f. 1. afluent d'a-stînga Dîmboviței; 2. peșteră cu stalactite în peretele Dîmbovicióreĭ.

Dîmbovița f. 1. afluent de-a stînga Argeșului, udă județele Muscel și Dîmbovița, trecênd prin București: 250 km.; 2. județ pe riul cu acelaș nume, așezat sub pólele munților, cam în mijlocul Munteniei: 179,000 loc. Cap. *Tîrgoviște.*

Dîmbu n. afluent al Teléjenului în jud. Prahova.

dimensiune f. întinderea unuĭ corp în tóte sensurile: lungime, lărgime, desime.

dimerlie f. haniță (în Moldova): *dimerlia scutura, harabalé încărca* Pop.

dimicaton n. pânză de humbac lustruită pentru căptușélă.

dimie f. 1. materie grósă de lână: *anteriŭ de dimie verde*; 2. pl. năd rag i țărănesci. Sin. **aba.**

diminéță f. timpul de când rĕsare sórele până la amiadi.

diminuez v. a micșora, a scădea. Crn. **augmentez.**

diminutiv a. și n. *Gram.* care micșorézĕ sensul vorbelor: *căsuță, fetiță.* Crn. **augmentativ.**

Dimitrie m. Dumitru: *marele mucenic Dimitrie, izvorîtorul de mir* Cn. V. **Demetriu.**

dimon m. 1. formă populară a vorbeĭ demon; 2. *fig.* copil rĕŭ: *dimone!*

din prep. exprimă punctul originar: 1. în spațiu: *din oraș, din afară*; 2. în timp: *dinainte, din copilărie.*

dînă f. fecióră divină pururea frumósă și tînără. Sin. **fee, măiástră.**

dinainte adv. 1. în față: *dinaintea casei mele*; înainte în timp: *mai dinainte*; 3. înainte în spațiu: *cel dinainte.*

dinamic a. 1. privitor la dinamica; 2. care lucrézĕ prin forță internă. Crn. **mecanic.**

dinamică f. partea mecaniceĭ care studiază mișcările în raport cu forțele lor.

dinamism n. sistemă ce atribue materieĭ forțe vii și active.

dinamită f. substanță explosibilă compusă din nitro-glicerină amestecată cu alte materiĭ, ca nisip subțire, cărămidă pisată. Ea fu descoperită de inginerul suedez Nobel (1887), care reușì a o face folositóre industrieĭ.

dinamitard n. cel ce întrebuințézĕ dinamita pentru distrugere nelegitimă.

dinamometru n. instrument de fisică ce servă a măsura forțele.

dinapoĭ adv. de înapoĭ, de îndĕrĕt: *picĭórele dinapoĭ.* Crn. **dinainte.**

dinar m. 1. veche monetă română în valóre de dece așĭ: *Ieus fu cîndut pentru 30 de dinarĭ*; 2. veche monetă în Moldova în valóre de un leŭ: *cu dinarĭ moldovenescĭ* Pop.; 3. ban în genere; *fecătorilĕ ce aruncă ultimu-i dinar*; **dinarul sfîntuluĭ Petru**, contribuțiuni voluntare spre a întîmpina trebuințele papeĭ.

dinastic a. privitor la o dinastie. || m. partisan al dinastieĭ domnitóre.

dinasticism n. sentimente dinastice.

dinastie f. 1. succesiune de suverani din aceeași familie; 2. familie domnitóre.

dinatec a. fără minte, nebun, smintit. Sin. **lunatec.**

dincóce adv. din partea asta. Crn. **dincolo.**

dincolo adv. din partea aceea. Crn. **dincóce.**

dineŭ n. 1. mâncare de la prânz saŭ între 5 și 7 ore séra; 2. ospĕț mare dat la acea oră.

dingo m. câine sĕlbatec din Noua-Olanda.

dinióră adv. odinióră: *de ce aĭ fugit dinióră?*

dîns adv. dis: *dîns-de-dimineță* Bălc.

dinoterĭu n. un fel de elefant fosil, descoperit în Europa centrală.

dînsele f. pl. alt nume dat Ielelor; de dînsele, reumatism.

dînsu pr. el (cu o nuanță emfatică).

dințărit n. tocitul dinților: *la urmă vĕ plătesce și dințăritul* Cn.

dințat a. 1. tăiat în formă de dinți; 2. provĕdut cu dinți.

dinte m. 1. fie-care din osciórele încadrate în falcă; 2. vîrf în formă de dinte: *dinții de pieptene, de ferestrău*; 3. nume de plante: *dințele-cânelui, dințele leului* etc.

dintre prep. din mijlocul: *cel mai bun dintre voĭ.*

dintru prep. de la: *dintru început.*

dințură f. *Bot.* numele vulgar al gențianeĭ.

Dinu m. prescurtare familiară din Constantin.

dioc n. 1. ghioc; 2. *Bot.* centaurea.

diocesă f. eparchie.

diocesan a. eparchial.

diochiŭ n. deochiŭ: *nostim eștĭ, nu fĭ de diochiŭ!* Al.

Dioclețian m. împĕrat roman, persecutor al creștinilor (284—305).

Diodor (din Sicilia) m. istoric grec din secolul luĭ August, autorul uneĭ istorii universale intitulată *Biblioteca istorică.*

Diogen m. 1. filosof grec din secta cinicilor (413—325 a. Cr.); 2. (**Laertiu**), istoric grec, scrise *Viețile și opiniunile celor mai ilustri filosofi* (sec. III d. Cr.).

dioic a. se dice de plantele ale căror flori bărbătesci sunt pe o tulpină, iar cele femeiesci pe alta: *ocnepa, salcia.*

Diomede m. *Mit.* 1. rege al Traciei, hrănea caiĭ seĭ cu carne omenéscă și apoĭ fu sfășiat de eĭ; 2. eroŭ grec, căpetenia Argienilor la împresurarea Troieĭ.

Dion m. 1. tiran al Siracuseĭ, detronă pe Dionisie cel Tînĕr (409—354 a. Cr.); 2. (**Cassiu**), istoric grec, autorul uneĭ *Istorii Romane* (155—240).

dionisiac a. privitor la Dionysos saŭ Bachus: *serbări dionisiace.*

Dionisie Eclesiarchul m. cronicar muntén, a cărei cronică îmbrățișézĕ anii 1764—1815.

Dionisiu m. numele a doĭ tirani ai Siracuseĭ: 1. Dionisie cel Bătrân, cunoscut pentru crudimile sale (405—368 a. Cr.); 2. Dionisie cel Tînĕr, fiul celuĭ precedent și succesorul seŭ, fu detronat și muri ca învĕțător de școlă la Corint (343 a. Cr.). || (**din Halicarnas**), istoric grec, autorul uneĭ opere intitulate *Anticităților romane* (70-7 a. Cr.). || (**Areopagitul**), episcop al Atenei, muri ca martir către 95, serbat la 3 Octomvrie.

Dionysos m. alt nume dat luĭ Bachus.

dioptrică f. partea fisiceĭ care tratézĕ despre refracțiunea luminei.

dioramă f tablou așĭ-fel așezat

în cât să producă efecte diferite după modul cum e iluminat.

diori pl. V. **zori**.

diorit n. stâncă compusă din feldspat și amfibol.

Dioscurii m. pl. *Mit.* nume dat celor doi frați gemeni, Castor și Pollux, fiii lui Jupiter.

diplomă f. 1. document vechiu stabilind un drept saŭ privilegiu: *diploma bĕrlădénă din anul 1134*; 2. act conferit de o Facultate și constatând capacitatea unei persone care și-a trecut examenele: *diplomă de bacalaureat, de licențiat, de doctor*.

diplomat a. și m. care a obținut o diplomă. || m. 1. persónă însărcinată a trata cu străinii afacerile guvernului seŭ; 2. om abil în afaceri: 3. *fig.* om fin, șiret.

diplomatic a. privitor la diplomație saŭ la diplomați; **corp diplomatic**, totalitatea ambasadorilor și a miniștrilor străini acreditați pe lângă un guvern.

diplomatică f. știința care are de obiect lectura și critica documentelor și a diplomelor vechi: ea fu întemeiată în 1681 de benedictinul Mabillon.

diplomație f. 1. știința raporturilor mutuale, a intereselor respective ale Statelor; 2. personalul agenților carî tratézĕ aceste interese: *diplomația europénă*; 3. *fig.* conduită prudentă și abilă.

diptam n. plantă pe care cei vechi o consideraŭ ca bună pentru rănî.

diptér m. insectă cu două aripi și șése picióre, ca *muscele, țînțarii*. || n. templu antic cu două șiruri de colóne.

diptice f. pl. registru format din tăblițe de lemn saŭ de fildeș, pe care se înscria numele consulilor, magistraților, cetitorilor de biserică, episcopilor etc.

dîră f. urmă visibilă: *dîră de sânge*.

dîrdâĭ v. 1. a vibra, a rĕsuna: *córdele viórei dîrdâiaŭ*; 2. a tremura de frig: *dinții îĭ dîrdâie în gură*; 3. a vorbi mult, a spune flécurî: *ce mai dîrdâiesce guleratul de ciocoiŭ?* Al.

dîrdală m. flécar, tócă-gura.

dîrdora f. ardóre, foc: *în dîrdora luptei, în dîrdora însuratului*. Sin. **pîrpăra**.

direclie f. veche monetă de argint, în valóre de 12 lei vechi, numită și *sgripsor*.

direct a. 1. drept, care nu face ocoluri: *cale directă*; 2. imediat, fără intermediar: *corespondență directă*; 3. *Gram.* care completézĕ de-a dreptul sensul unuĭ verb activ: *complement direct*: **construcțiune directă**, care așéză vorbele după ordinea logică: subiect, verb, complement. V. **contribuțiune**. || adv. în linie dréptă, fără intermediar.

direcțiune f. 1. acțiune de a dirige, administrațiune: *direcțiunea unei afaceri*; 2. divisiune administrativă încredințată unuĭ director: *direcțiunea generală a posteloră*; 3. biuroul și reședința unuĭ director; 4. sensul unei mișcări, al unei posițiunĭ: *direcțiunea ulițeĭ*.

director m. cel ce dirige o întreprindere, o administrațiune.

directorat n. funcțiunea de director și durata eĭ.

directoriu n. 1. consiliu însărcinat cu o direcțiune publică: *directoriul federal al Elveției*; 2. consiliu compus din 5 membri, care a guvernat Franța de la 1795 — 1799, când fu răsturnat de Bonaparte.

dirig v. 1. a da impulsiunea, a conduce: *a dirige studiile*; 2. a administra, a fi director: *a dirige o fabrică*; 3. a îndrepta: *a dirige pașiĭ, cugetările*.

dirigent a. care dirige, care are principala direcțiune: *clasele dirigente*. || m. cel ce conduce: *dirigentul oficiuluĭ poștal*.

dirijez v. a dirige.

dîrlógă f. curea de la frîu: *slugă ológă după dîrlógă* Pann.

dîrlogi pl. hățurile de la frîul caluluĭ: *să îĭ dîrlogiĭ cu dinții* Pop.

dîrmon n. sită mare pentru curățitul semințelor: *trecut prin ciur și prin dîrmon*.

dîrmoz m. arbust de garduri cu florĭ albe și bóbe roșiĭ.

dîrstă f. móră de călcat. Sin. **piuă**.

dîrvală f. 1. ceva de obosit: *cal de dîrvală*; 2. *fig.* lucru de nimic, netrébnic: *l-am făcut de dîrvală* Al.

dîrz a. tare semeț; *să apase pe dîrza lor cerbice* Al. Ctn. **umilit**.

dîrzic f. mare semeție.

dis adv. numaĭ în expresiunea *dis-de-dimineță*, fórte de vreme.

dis a. 1. rostit: *vorbe dise în vînt*; 2. supranumit: *Mircea cel Mare dis și cel Bĕtrân*.

dișă f. ceea-ce s'a dis: vorbă. Sin. **spusă**.

dișc n. 1. bucată de metal lată și rotundă, cu care atleții se exersaŭ asvîrlind'o; 2. suprafață rotundă și lată: *luna plină 'naltă dișcul eĭ pe munte* Bol.; 3. placă mobilă cu două fețe spre a arăta dacă calea ferată e liberă saŭ nu. || taler de aur saŭ de argint, pe care se pune sf. agneț și cu care umblă dascălii spre a primi ofrandele în banĭ.

discern v. 1. a vedea limpede, a distinge. Ctn. **confund**.

discernemînt n. facultatea de a judeca lucrurile.

disciplină f. 1. reglement menit a asigura buna ordine într'o adunare, într'un corp constituit: *disciplina militară trebue să fie fórte severă*; 2. direcțiune: *a fi sub disciplina unuĭ bun maestru*; 3. **consiliu de disciplină**, tribunal însărcinat cu menținerea ordinii: *ordinul advocaților are consiliul seŭ de disciplină*.

disciplinabil a. lesne de disciplinat. Sin. **docil**.

disciplinar a. privitor la disciplină: *pedépsă disciplinară*.

disciplinat a. supus disciplineĭ.

disciplinez v. a supune unei regule uniforme.

discipol m. cel ce a urmat învățătura, care adoptă doctrinele unuĭ maestru: *Platon fu discipolul lui Socrate*.

discobul m. atlet asvîrlitor de disc.

discontinuitate f. lipsă de continuitate.

discordant a. 1. lipsit de armonie: *voci discordante*; 2. *fig.* contrar, opus: *caractere discordante*. Ctn. **concordant**.

discordanță f. starea celuĭ discordant: *discordanța a două instrumente, a două caractere*. Ctn. **acord**.

discordez v. a fi discordant: *s'a discordat chitara* Al.

discordie f. 1. ceartă, neînțelegere între persóne; 2. *Mit.* zeiță rĕufăcătóre, aruncă la nunta lui Peleŭ mărul de aur, pe care Paris îl adjudecă Venereĭ, ceea ce irită grozav pe Junona; 3. *fig.* **mărul discordieĭ**, pricină de ceartă. Ctn. **concordie**.

discos n. discul milelor: *a lumbla cu discosul*.

discredit n. pierderea saŭ scăderea creditului. Sin. **defavóre**.

discreditez v. 1. a face să cadă în discredit; 2. a pierde creditul. Ctn. **acreditez**.

discret a. 1. reservat, reținut în cuvintele, în acțiunile sale; 2. care scie să păstreze un secret; 3. care denotă reservă: *purtare discretă*.

discreționar a. lăsat la discrețiunea cuiva: *putere discreționară*.

discrețione f. 1. caracterul persóneĭ discrete; 2. bunul plac, supunere necondițională: *a fi la discreționea cuiva*. Sin. **reservă**.

disculeț n. *Bot.* plantă numită și *albiță*.

disculp v. 1. a justifica pe un acusat; 2. a se justifica de o acusare. Ctn. **inculp**.

discurs n. compositiune oratorică ale cărei părți sunt dispuse cu metódă: *discurs de advocat*. Sin. **cuvînt**.

discursiv a. care trage prin raționament o propositiune dintr'alta.

discut v. a cerceta o desbatere, o cestiune, a considera pro și contra. Sin. **tratez**.

discutabil a. ce póte fi discutat.

discuțiune f. 1. acțiune de a discuta; 2. ceartă, contestațiune.

disec v. 1. a tăia un cadavru spre a-l studia organele; 2. *fig.* a cerceta cu luare-aminte: *a diseca o carte*.

disecțiune f. 1. acțiune de a diseca; 2. *fig.* cercetare minuțióșă.

disensiune f. neînțelegere causată prin diversitatea opiniunilor saŭ a intereselor.

disenterie f. scursóre cu dureri de intestine.

disentiment n. deosebire în mo-

dul de a vedea, de a judeca. Crn. a-sentiment.

disertaţiune f. discurs saŭ scriere metodică despre o cestiune óre-care.

disertez v. a face o disertaţiune.

disgraţiat a. 1. cădut în disgraţie; 2. diform: *disgraţiat de natură.*

disgraţie f. 1. pierderea bunelor graţii ale unui om puternic: *a cădea în disgraţie;* 2. lipsă de graţie în purtare, vorbire. Crn. **favóre.**

disgraţiez v. a înceta de a favorisa pe cineva.

disgraţios a. lipsit de graţie, care displăce: *aer disgraţios.*

disident a. care profesézĕ o doctrină saŭ o opiniune diferită de a majorităţii.

disidenţă f. diferenţă profundă de opiniuni saŭ de sentimente.

disimilaţiune f. *Gram.* fenomen contrar asimilaţiunii.

disimulaţiune f. acţiune de a disimula şi caracterului celui ce disimulézĕ.

disimulez v. 1. a ascunde sentimentele, proiectele sale: *a-şi disimula mânia;* 2. a părea că nu observă saŭ nu resimte: *a disimula o ofensă;* 3. a face mai puţin visibil: *acéstă haină disimulézĕ talia.*

disjunctiv a. care unesce vorbele şi separă ideile: *saŭ, nici* sunt particule disjunctive. Crn. **conjunctiv.**

dislochez v. 1. a scóte din loc: *a disloca un braţ, o maşină;* 2. a desorganisa: *a disloca o armată.*

disolubil a. 1. ce se póte disolva; 2. *Jur.* ce se póte rupe saŭ anula: *contract disolubil.*

disolut a. desfrînat.

disoluţiune f. V. disolvare.

disolv v. 1. a separa părţile unui corp, a-l descompune: *apa disolvă sarea;* 2. a face să înceteze de a exista prin risipirea părţilor: *a disolva o adunare;* 3. a desfiinţa: *a disolva o căsătorie.*

disolvant a. şi n. care are proprietatea de a disolva: *apa e un disolvant puternic.*

disolvare f. 1. separarea părţilor unui corp ce se descompune; 2. separarea persónelor ce formaŭ o societate, un corp politic.

disonant a. ce formézĕ disonanţă.

disonanţă f. 1. *Mus.* acord fals; 2. *Gram.* întâlnire neplăcută de vorbe, de sonuri; 3. lipsă de unitate în stil şi ideĭ. Crn. **consonanţă.**

dispar v. a peri din vedere, a se face nevĕdut: *apare şi dispare.*

disparat a. lipsit de conformitate, de armonie, neplăcut la vedere: *colori disparate.*

disparitate f. nepotrivire, deosebire între lucruri comparabile.

dispariţiune f. acţiune de a dispare. Crn. **apariţiune.**

dispensă f. scutire de la regula ordinară: *dispensă de la serviciul militar.*

dispensar n. aşedĕmînt de binefacere unde se daŭ gratuit consultaţiuni şi medicamente.

dispensator m. cel ce distribue.

dispensez v. 1. a distribui, a împărţi: *Providenţa dispensézĕ bunurile şi relele;* 2. a scuti de ceva: *te dispensez de a mai veni;* 3. a se abţine. Crn. **oblig.**

dispepsie f. *Med.* dificultate de a digera.

dispersiune f. împrăştiere, risipire: *dispersiunea radelor luminóse.*

displac v. a nu plăcea.

displăcere f. sentiment penibil, vie contrarietate.

disponibil a. 1. de care se póte dispune: *bani disponibili;* 2. care s'află în disponibilitate: *ofiţer disponibil.*

disponibilitate f. 1. starea celui disponibil; 2. situaţiunea funcţionarilor cari nu mai sunt în activitate de serviciu şi cari totuşi rĕmân la dispoziţiunea şefilor lor.

dispoziţiune f. 1. mod cum un lucru e dispus: *a schimba dispoziţiunea unei camere;* 2. starea sănătăţii: *bună, rea dispoziţiune;* 3. stare sufletéscă, înclinaţiune, aptitudine: *are dispoziţiuni pentru arte;* 4. *Jur.* punct regulat de o lege, ceea ce ordonă justiţia; 5. aşedarea părţilor unui discurs; 6. pl. pregătiri de drum: *la dispoziţiunea cuiva,* în serviciul, la ordinele sale.

dispositiv n. partea unei legi, sentinţe saŭ decret, ce conţine dispoziţiunile. Crn. **preambul.**

dispreţ n. V. despreţ.

disproporţionat a. lipsit de proporţiuni.

disproporţiune f. lipsă de proporţiune, nepotrivire.

dispun v. 1. a pune într'o ordine óre-care: *a dispune trupele;* 2. a prepara la saŭ pentru ceva: *a dispune o sală pentru bal;* 3. a face ce vrea, a întrebuinţa după plac: *a dispune de averea sa;* 4. a lua dispoziţiuni, a ordona: *legea dispune numaĭ pentru viitor.*

dispus a. 1. gata de a lucra; 2. sănătos: *nu-i bine dispus aĭi.*

dispută v. 1. a discuta cu vioiciune despre ceva: *a disputa despre gusturi, colori;* 2. a contesta, a lupta pentru obţinerea unui lucru: *a disputa un premiu.*

dispută f. 1. desbatere între persóne cari nu sunt de aceeaşi părere; 2. discuţiune prea vie, cĕrtă: *gustul dispută n'are.* Pann.

Disraeli (Lord Beaconsfield) m. scriitor şi bărbat de Stat englez (1805—1884).

distanţă f. 1. spaţiu saŭ interval ce separă obiecte, locuri, timpuri; 2. diferenţă între persóne saŭ lucruri: *distanţa între suveran şi supuşii săi.*

distanţez v. a lăsa la distanţă, a întrece.

distich n. reunire a două versuri (un examentru cu un pentametru), ce conţin un sens complet.

distilaţiune f. acţiune de a distila şi produsul distilării.

distilator m. cel ce distilézĕ, care fabrică licheruri.

distilerie f. locul unde se fac distilaţiunile.

distilez v. 1. a separa prin mijlocul căldurei părţile volatile ale unei substanţe; 2. *fig.* a respândi: *a distila otravă.*

distinct a. 1. deosebit, diferit; 2. *fig.* ce se vede, ce se aude lesne: *sunet distinct.* Crn. **confus, vag.**

distincţiune f. 1. acţiune de a distinge; 2. deosebire şi ceea ce stabilésce o deosebire între óment: *semn de distincţiune;* 3. folóse de nascere saŭ de merit: *persónă de distincţiune.*

distinctiv a. ce servă a distinge: *semn distinctiv.*

disting a. 1. a deosebi cu simţurile, cu mintea: *a distinge binele de réŭ;* 2. a stabili o diferenţă: *a distinge timpurile;* 3. a ridica mai presus de ceĭ-lalţi: *virtutea şi meritul disting pe ómeni;* 4. a se face cunoscut. Sin. **discern.** Crn. **confund.**

distins a. care are un caracter de superioritate, de distincţiune. Crn. **comun.**

distracţiune f. 1. lipsă trecétóre de atenţiune: *are distracţiuni;* 2. plăcere, petrecere de scurtă durată: *a-şi procura distracţiuni.*

distractiv a. propriu a distrage.

distrag v. 1. a abate de la cugetările, de la ocupaţiunile sale; 2. a-şi procura distracţiuni.

distras a. cu gândul aiurea. Crn. **atent.**

distribuitor m. cel ce distribue.

distribuţiă v. 1. a împărţi între mai multe persóne, a repartisa: *a distribui provisiuni;* 2. a divide după o ordine óre-care: *a distribui o casă.*

distribuţiune f. 1. împărţire, repartisare: *distribuţiune de daruri;* 2. serviciul postaşului care duce scrisorile la domiciliu.

distributiv a. 1. care distribue; 2. *Gram.* care separă şi individualisézĕ. Crn. **colectiv.**

distribuitor n. aparat menit a distribui regulat unele materii: *distribuitor de gaz.*

district n. subdivisiune teritorială (sub raportul judiciar saŭ administrativ): *Rómânia se împarte în 32 de districte.* Sin. **judeţ, ţinut.**

distrucţiune f. acţiune de a distruge şi resultatul acestei acţiuni. Sin. **dărâmare.**

distructiv a. ce causézĕ distrucţiunea.

distructor m. cel ce distruge.

distrug v. 1. a dărâma o clădire; 2. *fig.* a nimici, a face să dispară: *a distruge prejudiciile;* 3. a se nimici mutual.

disturb v. a turbura uşor.

ditiramb n. 1. poemă în onórea lui Bachus; 2. poesie lirică, plină de entusiasm, ce se distinge de odă prin strofele-i neregulate; 3. laude exagerate.

ditirambic a. 1. de natura ditirambului; 2. ce laudă peste măsură.

dito adv. în comerț, deja dis: *o duzină de cărți in-octavo, una dito in duo-decimo.* Sin. idem.

ditologie n. repetat, pleonastic: *deosebire ditologică.*

Diu n. vechiul nume românesc al Vidinului: *cetatea Diului.*

diuă f. 1. spațiu de timp între răsărirea și apunerea sórelui; 2. munca unui lucrător în timpul dilei și léfa-i corespundétóre; 3. di în care s'a petrecut un eveniment însemnat: *ziua baricadelor.* V. zi.

diuretic a. ce înlesnesce eșirea udului: *cafeua e diuretică.*

diurn a. 1. care se face într'o di: *mișcarea diurnă a pământului se face în 24 de ore;* 2. care résare în timpul dilei: *flori diurne.* Sin. dilnic.

diurnă f. onorar, îndemnisare pe di.

div n. divin: *divul Traian.*

divă f. cantatrice celebră.

divagațiune f. depărtare de la subiectul séu.

divaghez v. a vorbi în bobote, a aiuri.

divan n. 1. od. consiliu domnesc și sala unde se ținea (la Turcĭ și la Românĭ): *înaltul Divan;* 2. curte de justiție, tribunal suprem presidat de însuși Domnitorul; fig. *Divanul lumiĭ;* 3. adunare deliberantă: *Divanurile ad-hoc* (V. ad-hoc). || ca la divan, solemn: *când începe să cânte, tot satul îi stă divan* Pann. || canapea fără brațe și fără spate, pat așternut cu covóre. Sin. otomană. || culegere de poesiĭ orientale: *Divanul lui Hafiz.*

divanist a. de divan, care făcea parte din divanul domnesc: *boier divanist.* || m. sfetnic.

diverg v. 1. a se depărta de la olaltă, vorbind de liniĭ geometrice și de rațe optice; 2. *fig.* a fi opus, diferit. Ctn. converg.

divergent a. 1. care merge depărtându-se: *liniĭ, rațe divergente;* 2. *fig.* opus: *părerĭ divergente.* Ctn. convergent.

divergență f. 1. situațiune a două liniĭ divergente; 2. *fig.* opozițiune de sentimente saŭ de opiniunĭ. Ctn. convergență.

divers a. care presintă caractere diferite.

diversific v. a varia, a schimba în mai multe feluri: *a diversifica lucrările.*

diversitate f. starea lucrului divers. Sin. varietate. Ctn. uniformitate.

diversiune f. schimbare operată în cursul ideilor, în al sentimentelor.

divid v. 1. a separa în părțĭ: *a divide o moștenire;* 2. a face o divisiune: *a divide 6 cu 2.* Sin. împart.

dividend n. numĕrul de împărțit.

dividendă f. parte de beneficiu ce revine fie-cărui acționar într'o societate industrială, saŭ fie-cărui creditor în lichidarea unuĭ faliment.

divin a. 1. ce vine de la D-deŭ: *putere divină;* 2. relativ la D-deŭ: *serviciu divin;* 3. pus în rîndul deilor: *divinul August;* 4. *fig.* mai presus de natură, excelent, perfect în felul séu: *o carte divină.* Sin. dumnedeesc.

divinațiune f. 1. pretinsă artă de a ghici viitorul; 2. *fig.* mare pătrundere.

divinator a. care prevede, pătrundétór: *spirit divinator.*

divinatorĭu a. privitor la divinațiune.

divinisez v. 1. a pune în rîndul deilor: *Romaniĭ divinisau pe toțĭ împărațiĭ;* 2. *fig.* a exalta peste mĕsură.

divinitate f. 1. esență, natură divină; 2. D-deŭ însuși: *a adora divinitatea;* 3. deŭ păgân, deiță păgână. Sin. dumnedeire. Ctn. umanitate.

divisez v. V. divid.

divisibil a. ce póte fi divisat.

divisibilitate f. caracterul celuĭ divisibil.

divisionar a. privitor la o divisiune: *profesor divisionar.*

divisionară f. clasă pusă sub direcțiunea unuĭ profesor deosebit.

divisiune f. 1. acțiune de a divide; 2. lucru divisat, parte dintr'un tot; 3. corp de trupe cuprinzând două saŭ treĭ brigade, cu artilerie, cavalerie etc.: *general de divisiune;* 4. reunire de mai multe biurourĭ într'o administrațiune: *șef de divisiune;* 5. operațiune prin care se caută de câte orĭ o cantitate e cuprinsă într'alta. Sin. împărțire.

divisor m. cel ce divide. || n. numĕrul prin care se divide un altul, numit *dividend.*

divort n. 1. ruptură legală a căsătorieĭ; 2. *fig.* separațiune completă. Sin. despărțenie.

divorțez v. 1. a face divorț; 2. *fig.* a se pune în opozițiune cu: *a divorța cu bunul simț.*

divulg v. a da în vilég ceva ascuns. Sin. destăinuiesc.

Dlugosz m. archiepiscop din Lemberg, a scris *Istoria Poloniei* (1415—1480).

do n. *Mus.* prima notă a gamei.

dobă f. 1. tobă; 2. *fig.* îndopat: *dobă de carne* Cn.; 3. cartaboș.

dobândă f. 1. od. pradă, jaf: *cu tóte ostile și cu tótă dobânda* Bălc.; 2. folos tras din banĭ daț cu împrumut: *dobândă de 5 la 100.*

dobândesc v. 1. câștig; 2. a căpĕta, a obține.

dobânditor m. cel ce dobândesce.

dobitoc n. 1. animal, mai ales domestic; 2. *fig.* stupid, idiot. Sin. animal.

dobitocesc a. ce ține de dobitoc. || adv. ca un dobitoc. Sin. bestial. || v. a (se) face dobitoc, a (se) tîmpi. Sin. abrutisez.

dobitocie f. 1. viață animală; 2. *fig.* prostie, stupiditate.

Doboca f. comitat și orășel în Ardél, pe stânga Sameșuluĭ mic.

dobor v. a da jos, a rĕsturna, a dărâma: *a dobori copaci, case.*

Dobrogea f. mare șes băltos între Dunărea inferiór și Marea-Négră. Cunoscută în vechime sub numele de *Scitia mică*, ea fu astfel numită după voevodul sĕrb Dobrotiță (1357), după care fu coprinsă de Mircea Vodă la 1388. Cedată Românieĭ prin tractatul de la Berlin (1878), ea e adĭ împărțită în două districte cu o populațiune de 110,000 loc. (Dobrogén).

Dobrovĕț n. mănăstire în jud. Vasluĭ, întemeiată de Ștefan cel Mare. Penitenciar și atelier de lemnărie.

dobzălesc v. a bate toba, a bate înfundat: *îl voiŭ dobzăla eŭ* Cn.

docar n. un fel de cabrioletă englesă.

Dochia f. V. Baba și Evdochia.

docil a. ușor de condus: *copil, cal docil.* Ctn. rebel.

docilitate f. dispoziție naturală de a fi lesne condus: *docilitatea e prima condițiune a progresului.*

docimasie f. *Chim.* arta de a determina proporțiunea metalelor utilisabile conținute în mineraiurĭ saŭ în aliagiurĭ.

dock n. basin înconjurat de cheiurĭ pentru încărcarea și descărcarea corăbiilor, cu magaziile de reservă: *exploatarea docurilor din Brăila și Galați.*

Docolina f. 1. afluent al Bĕrladuluĭ, lângă care se făcu la 1577 bătălia între Petru și Ion Potcóvă; 2. târg în jud. Fălcea.

doct a. învĕțat. Sin. erudit, savant.

doctor m. 1. cel promovat la doctorat: *doctor în litere, științe, drept;* 2. medic; 3. părinte al Bisericeĭ catolice.

doctoral a. 1. relativ la un doctor; 2. *fig.* suficient, pedantesc: *ton doctoral.*

doctorand m. aspirant la examenul de doctorat.

doctorat n. 1. cel mai înalt grad ce confere o facultate; 2. examenul de trecut spre a se face doctor.

doctorie f. prescripțiunea doctorului. Sin. medicament.

doctrină f. 1. totalitatea dogmelor unei sisteme, unei religiunĭ: *doctrina creștină;* 2. teorie particulară asupra unuĭ punct de dogmă, asupra unei cestiunĭ. Sin. învățătură.

doctrinal a. ce se rapórtă la o doctrină: *decisiune doctrinală.*

doctrinar m. partisan care nu admite în politică nicĭ dreptul divin, nicĭ suveranitatea poporuluĭ, ci numaĭ principiile rațiunĭ.

document n. act vechiŭ, dovadă scrisă. Sin. hrisov, uric.

documental a. întărit cu documente: *studiu documental.*

dodecaedru n. solid, geometric cu 12 fețe.

dodecagon n. poligon cu 12 laturĭ.

dodecar m. monetă veche din timpul luĭ Caragea, valorând 12 leĭ vechĭ.

dodii (în) adv. în delir, aiurând: *vorbesc așa în dodii* Cn. Sin. bobot.

Dodona f. vechiŭ oraș în Grecia (Epir), celebru prin oracolul luĭ Jove.

dodoraș n. odoraș: *dodoraşul tatei* Al.

doftă f. *pop.* 1. doxă; 2. dispoziţiune: *astă-zi nu sunt bun de doftă* Isp.

Doftana f. afluent al riului Prahova, pe care s'află salinele de la Telega.

doftor m. numele popular al doctorului în medicină.

doftorie f. V. **doctorie**.

dógă f. 1. scândură încovoiată la butóie; 2. fig. *îi lipsesce o dógă*; 3. stare rea saŭ próstă: *în dóga mărţii, în dóga copilăriei*.

dogar m. cel ce face butóie.

dogărie f. meseria dogarului.

doge m. primul magistrat în vechile republice, la Veneţia şi Génua.

dogesc v. 1. a plesni în dógele; 2. a plesni în genere: *clopotele se dogiaŭ* Pop.; 3. *fig.* a răguşi, a slăbi: *glasul mi se dogise* Al.

dogmă f. punct de doctrină privit ca necontestabil, mai ales în religiune şi în filosofie.

dogmatic a. 1. relativ la dogme: *teologie dogmatică*; 2. *fig.* decisiv: *ton dogmatic*.

dogmatică f. totalitatea dogmelor unei religiuni.

dogmatisez v. 1. a instrui dogmele; 2. a exprima părerile sale într'un ton dogmatic.

dogmatism n. doctrină afirmativă. Ctr. **scepticism**.

dogor n. 1. arşiţă: *la dogorul focului*; 2. *fig.* foc: *dogorul dragostei*. || v. 1. a arde, a frige: *sórele dogoréa, la foc mĕ dogoresc*; 2. *fig.* a roşi: *i-am dogorit obrazul părintelui de ruşine* Cr. Sin. **pîrlesc**.

dogorĭlă f. căldură arzătóre.

dogorîtor a. care dogóre: *arşiţa ceă dogorîtóre a ţilei* Em.

dohot n. păcură grósă de uns căruţele: *un ulcior cu dohot de mestecăn* Cr.

doi num. numĕrul indoit al unităţii şi cifra ce-l representă.

doică f. femee care alăptézĕ un copil străin. Sin. **mancă**.

doicesc v. a alăpta: *ea l'a doicit*.

dóllea (al) num. care vine după cel dintâiŭ. Sin. **secund**.

doină f. cântec de iubire, de jale şi de dor; cuvintele-i pasionate se cântă pe melodii tânguióse, începând tot-d'a-una cu «frunză verde de..» planta având un raport simbolic cu starea sufletéscă a cântăreţului: *vĭsând cu doina tristă a voinicului de munte* Em.

doinaş a. care cântă doine: *ciobănaş din fluer doinaş* Al.

doinesc v. a cânta doine: *ce din frunze îţi doinesce* Em.

doi-spre-dece num. dece şi doué.

dojană f. mustrare aspră.

dojenesc v. a mustra pe cineva.

dojenitor a. şi n. care dojenesce.

dol n. *Jur.* înşelăciune. Sin. **fraudă**.

dólar m. monetă de argint în Statele-Unite, preţuind 5 fr.

dolcă f. parte femeiască a dulăului: *dolca, haita ceă bĕtrână* Al.

doldora adv. plin până în vîrf: *cu punga doldora de bani*.

dolcanţă f. plângere, suplică colectivă.

Dolhascu f. linie de cale ferată în jud. Sucéva.

dolichocefal a. cu craniul oval.

dólie f. colţul unde se întâlnesc grinzile acoperişului.

dóliu n. 1. mâhnire causată de o mórte, de o calamitate; 2. semne exterióre de dóliu şi timpul cât se pórtă. Sin. **jale**.

Dolţiu n. numit şi Jiul de jos, judeţ aşedat în partea de S.-V. a Olteniei, în basinul de jos al Jiului (de unde şi numele): 250,000 loc. cu capit. *Craiova*.

dolman n. 1. haină lungă turcéscă; 2. un fel de vestă, mai ales în cavaleria francesă.

dolmen n. monument celtic, pietroiŭ lat aşedat pe doué altele.

dolofan a. gros şi gras: *un dolofan de copil* Isp. Sin. **durduliŭ**.

dolomită f. varietate de carbonat de calce şi de magnesie, un fel de marmură ce devine fosforescentă prin frecare.

dolos a. *Jur.* înşelător, fraudulos.

dom n. 1. clădire boltită în formă de emisferă, d'asupra unor monumente; 2. catedrală: *domul din Milano, domul din Colonia*.

domă f. dom: *în doma întristată prin luminĭ îngălbenite* Em.

domenial a. ce ţine de domeniul Statului: *veniturĭ domeniale*.

domenic a. domnesc: *domenicul seŭ palat* Em.

domeniu n. 1. totalitatea moşiilor, viilor, pădurilor, clădirilor, carĭ compun proprietatea fonciară aparţinênd aceluiaşĭ proprietar; 2. tot ce îmbrăţişézĕ o artă, o sciinţă: *domeniul industrieĭ*; 3. bunurile Statului: *domenial Coróneĭ, ministrul domeniilor*.

domesnic a. domestic, blând: *aŭ venit sĕlbaticiĭ să împace domesnicii* Pann.

domesnicie f. stare domesnicită, blândeţe: *domesnicia acestei paseri* Băc.

domestic a. 1. privitor la casă, la familie: *viaţa domestică*; 2. imblânzit, care trăiesce pe lângă casele ómenilor: *animale domestice*.

domesticesc v. a face domestic, a imblânzi.

domesticitate f. starea animalelor domesticite.

domesticitor m. cel ce domesticesce fére: *domesticitor de leĭ*.

domiciliar a. privitor la domiciliu: *visită domiciliară*.

domiciliez v. a-şi stabili domiciliul.

domiciliu n. locul unde cineva residă de obiceiŭ: *domiciliul e inviolabil*.

domin v. 1. a stăpâni; 2. a fi cel mai forte, cel mai înalt: *aceea culme domină tótă împrejurimea*; 3. a ţinea sub stăpânirea sa.

dominant a. 1. care domină, care covîrşesce: *pasiune dominantă*; 2. ce aparţine Statului: *religiune dominantă*.

dominaţiune f. 1. autoritate suverană; 2. influenţă morală considerabilă. Sin. **stăpânire**.

dominator a. şi m. care domină.

Dominic (Sf.) m. fundatorul ordinului dominicanilor saŭ al fraţilor-predicatorĭ (†170—1221).

dominical a. 1. relativ la Domnul: *oraţiune dominicală*; 2. privitor la ziua duminecĭ: *predică dominicală*.

dominican m. călugăr din tagma St. Dominic: *Dominicanii saŭ Fraţiĭ-predicatorĭ aŭ fost instituiţi la Tulusa în 1215*.

Dominicană (Republica) f. V. **San-Domingo**.

Dominiunea f. V. **Canada**.

domino n. 1. costum de bal, compus dintr'o roche lungă şi un fel de glugă; 2. persónă îmbrăcată cu acest costum; 3. joc compus din 28 piese însemnate cu un numĕr óre-care de puncte; 4. fie-care dintr'aceste piese de joc.

domîresc v. 1. a face să înţeléagă: *domîresce-mĕ*; 2. a pricepe: *nu se puteă domîri* Isp.

Domiţian m. împĕrat roman, fiul lui Vespasian, faimos prin crudimile sale (51—96).

domn m. 1. stăpân: *al valurilor domn* Em.; 2. príncipe (Sin. **domnitor**): *Domnul Ţĕreĭ-Românesci*; 3. (absolut) Dumnedeŭ: *Dómne feresce!* 4. persónă de distincţiune: nobil, boier; 5. titlu de onóre ce se dă din politeţă bărbaţilor: *Domnule!* Sin. **chîr, cocon, jupân**.

dómnă f. 1. od. soţia Domnului: *ce faci tu, copilă? díse Dómna mare* Bol.; 2. stăpână: *(luna) dómna mărilor şi a nopţiĭ varsă linişte şi seninu* Em.; 3. titlu de onóre ce se dă damelor. Sin. **cocână**.

Dómne-ajută m. 1. strigăt de îmbărbătare; 2. (de) procopsit: *mai de Dómne-ajută*; 3. (ironic) trântélă: *să le pomenescĭ cu un Dómne-ajută pe spinare* Pann.

domnesc a. 1. privitor la domn, princiar: *case domnescĭ*; 2. de soiul cel mai bun: *mĕr domnesc*. || v. 1. a fi Domn, a guverna: *a domnit 10 aniĭ*; 2. a stăpâni, a domina: *palat ce domnesce pe Argeş* Bol. *să domnéscă lumĭ rebele* Em. Sin. **stăpânesc**.

domniat n. principat.

domnie f. 1. demnitate saŭ putere de Domn; 2. dominaţiune, stăpânire: *sub domnia luĭ*; 3. timpul cât domnesce: *domnia luĭ Ştefan fu lungă şi gloriósă*; 4. formulă de politeţă: *Domnia-sa, Domnia-luĭ, Domnia-voastră, Domnia-lor* prescurtate în *Dumneata, Dumnĕluĭ Dumnĕvóstră, Dumnĕlor*.

domnişor m. 1. titlu de onóre ce se dă unuĭ june nobil; 2. *Zool.* sticlete, gangur. Sin. **coconaş**.

domnişóră f. 1. fată nemăritată; 2. titlu de onóre dat fetelor nobile. Sin. **coconiţă, duducă**.

domniță f. od. fiica Domnitorului, principesă: *plânge și auspină ilnéra Domniță* Bor.

domnitor a. care domnesce: *familiile domnitóre.* || m. principe, suveranul țăreĭ. Sin. **Vodă.**

domol a. liniștit, blând. || adv. încet.

domolesc v. a face mai domol, a (se) liniști. Sin. **potolesc.**

Don n. 1. fluviu în Rusia, vechiul *Tanais*, se varsă în Marea de Azov: 2100 km; 2. teritoriul Cazacilor de la Don, provincie rusească cu 1,500,000 locuitori.

don m. titlu de onóre dat nobililor în Spania: *Don Juan, Don Quijote.*

donatar n. căruĭ s'a făcut o donațiune. Cfr. **donator.**

donațiune f. 1. dar făcut prin act public; 2. actul prin care se face donațiunea.

donator m. cel ce face o donațiune. Cfr. **donatar.**

dondănesc v. a mormăi: *tot așa dondăni el din gură* Cn.

donez v. a face o donațiune.

Donici (Al.) m. fabulist român, s'a născut și a trăit în Basarabia (1806—1866).

doniță f. 1. vas cercuit de cărat apă (Sin. **cofă**); 2. vas în care se mulg oile (Sin. **găletă**).

Donizetti m. compositor italian, autorul *Luciei de Lamermoor* (1797—1848).

donjon n. partea cea mai ridicată a unuĭ castel, obicinuit în formă de turn.

Don Juan m. 1. numele unuĭ personagiu principal, într'o comedie de Molière; 2. tipul desfrinatului, al seducătorului nelegiuit.

Don Quijote m. 1. cavalerul tristei figuri, eroul faimosului roman satiric de Cervantes, în care se ridiculisézĕ cavalerismul rătăcitor; 2. îndreptător de rele, apĕrător ridicul.

donquișotism n. manie de a căuta aventuri nebunesci.

dop n. bucată de lemn saŭ de metal cu care se astupă o gaură. || a. gras: *o găină dópă.*

dopros n. interogatoriu: *ian să-i fac dopros* Al.

dor n. dorință amestecată cu durere: *dor de țéră, de părinți.* || v. a simți durere (numaĭ impersonal): *mĭ dóre capul.*

dór adv. 1. óre: *dór va veni?* 2. póte că: *dór moș Ión;* **fără dór** și **póte**, absolut; 3. cel puțin: *casa dór e a lui.*

dóră adv. 1. dór; 2. într'o dóră, din întîmplare: *se hotărî să vie într'o dóră* Isp.

Dora d' Istria (Principesa Elena Ghica) f. fiica principeluĭ Mihaĭl Ghica, scriitóre de mare talent (1829—1888).

doresc v. a simți dor, a avea dorință. Sin. **poftesc.**

Doria m. celebră familie genovesă, din care se trage Andreiŭ Doria, vitéz amiral în serviciul luĭ Carol Quintu și al luĭ Francisc I (1468—1560)

doric a. 1. propriu Dorienilor: *dialectul dorĭc;* 2. unul din cele cinci ordine de architectură.

Dorida f. mică țéră în vechea Grecia, la S. de Tesalia.

Dorieni m. pl. unul din primele triburi elenice, așezat în Pelopones.

dorință f. aspirațiunea sufletuluĭ de a poseda un bine. Sin. **poftă.**

dorit a. plin de dor(ință): *băieți doriți de învețătură* Cn.

doritor a. care doresce.

dorm v. 1. a odihni coprins de somn; 2. fig. *aceea tainică simțire care dórme 'n a mea harfă* Em. Cfr. **veghiez.**

dormeză f. canapea de dormit.

dormitez v. 1. a dormi pe jumătate; 2. fig. a fi în nemișcare. Sin. **aromesc, aținesc, moțăiŭ, pirotesc.**

dormitiv a. ce provócă somnul.

dormitor n. sală de dormit.

Dorna f. 1. (**Munții**), porțiune a Carpaților Moldoveĭ în jud. Sucéva; 2. (**Pasul**), trecătóre deschisă de rîul Bistrița, pune în comunicațiune Iașiĭ cu orașul Bistrița din Ardél; 3. (**Vatra**) localitate în Bucovina cu ape feruginóse. V. **Șarul.**

dornic a. plin de dor. Sin. **duios.**

dorobanț m. 1. soldat din armata teritorială: *sunt 33 regimente de dorobanți* (Sin. **căciular, curean**); 2. soldat de poliție, jandarm; 3. pl. od. pedestrime grea a Munteniei.

dorobănțime f. céta dorobanților

Dorohoiŭ n. 1. județul cel mai septentrional din Moldova: 130,000 loc.; 2. cap. județuluĭ, pe Jijia: 10,000 loc.; 3. lac bogat în pești, lângă orașul cu acelașĭ nume.

Dorpat n. oraș în Livonia rusească. Observatoriu, Grădină botanică, Universitate: 30,000 loc.

dorsal n. ce ține de dos saŭ spate: *mușchi dorsali.*

Dortuun f. gârlă în jud. Tulcea, se varsă în Dunăre lângă Iglița.

dos n. 1. parte posterióră a corpuluĭ de la umere până la rărunchĭ; 2. parte posterióră a unor lucruri: *dosul unei cărți;* 3. parte opusă loculuĭ: *dosul unei stofe;* **pe dos, de-a'ndósele**, în partea opusă. Sin. **spinare, spate.** Cfr. **față.**

doză f. 1. cantitate determinată de medicamente de luat dintr'o dată: *o dóză de chinină;* 2. *fig.* cantitate óre-care: *o puternică dóză de mândrie.*

dozndă f. supĕrare mare, amărăciune nespusă.

dozădit a. mâhnit, amărît fórte: *eșiră la uscat, dozădiți de ei* Isp.

dosar n. totalul pieselor scrise relative la aceeașĭ afacere: *a pune la dósar.*

dosĕlnic n. dosnic; *fig.* perfid: *cu mijlóce dosélnice* Al.

dosesc v. 1. a da dosul, a fugi.

dosnic a. pe din dos, retras: *stradă dósnică.*

dosnică f. plantă cu florĭ dispuse în sens contrar.

Dosofteiŭ m. Mitropolit al Moldoveĭ în două rînduri, mort în Rusia (1630—1711). Erudit și activ, părintele poesieĭ nóstre bisericesci, Dosofteiŭ a tradus *Psaltirea în versurĭ* (1673) și *Viețile sfinților* (1683).

dospesc v. a se umfla prin cócere. Sin. **frămînt, fermentez.**

dotă f. termenul juridic pentru zestre.

dotal a. relativ la dotă: *venit dotal.*

dotațiune f. 1. acțiune de a dota o persónă saŭ un așezĕmînt; 2. venitul dat cu acest scop: *casă de dotațiune a óstei.*

dotez v. a înzestra.

două num. V. **doĭ.**

două-deci num. de două orĭ dece.

Douvres n. (cit. *Duv'r*), oraș engles pe pasul de Calais, portul Angliei cel mai apropiat de Franța: 28,000 locuitorĭ.

dovadă f. 1. ceea ce dovedesce; 2. semn sigur, mărturie: *dovedi de iubire.* Sin. **probă.**

dovedesc v. 1. a adeverĭ un lucru printr'un raționament saŭ o mărturie: *mĭ-a dovedit că mĕ înșelam;* 2. a arĕta, a pune în evidență: *asta dovedesce o fire energică;* 3. a scóte la capĕt: *nu póte dovedi atâta lucru;* 4. a învinge: *dói zmeĭ nu puteau să se dovedéscă.* Sin. **probez.**

dovedítor a. care dovedesce.

dovléc m. soiŭ de cucurbetă al cărei fruct se întrebuințézĕ ca aliment. Sin. **bostan.**

dovlecel m. dovléc mic de mărimea unuĭ castravete, servind la un fel de bucate.

doxă f. *fam.* minte, pricepere: *fără doxă la cap* Isp.

doxastar n. carte bisericéscă coprinzĕnd doxologiile cântate la serbătorĭ.

doxologie f. formulă de laudă în onórea sf. Treimĭ.

drac m. diavol: *al dracului*, om rĕŭ și viclén ca un demon; fig. *un frig al dracului; dracu gol (împelițat)*, diavolul în ființă, muiere fórte rea; *calu (sfredelu) dracului*, babă afurisită; *salba dracului*, fam. nepot; *a mânca la nunta (pomana) dracului*, a rĕmînea spân; *a-și sparge dracul opincile*, a se sfîrși cu rĕul, a isbuti; *a face pe dracu în patru*, a încerca imposibilul, a pune totul în mișcare. Sin. **aghiuță, cornoratul, naiba, necuratul, ucigă-l crucea.**

drăcărie f. drăcovenie: *câte drăcării le vine în cap* Cn.

drăcesc a. diabolic, demoniac.

drachmă f. 1. greutate grécă de vr'o 4 grame; 2. monetă grécă antică de vr'o 95 centime; 3. monetă grécă modernă în valóre de 1 franc.

drăcie f. 1. faptă drăcéscă; 2. cuget rĕŭ, unelțire ascunsă.

drăcilă f. plantă spinósă din care se fac gardurĭ.

drăcóică f. drac de femee, muiere rea.

Dracon m. legislator atenian, autor de legĭ severe (624 a. Cr.).

draconian a. de o severitate excesivă, ca legile lui Dracon.

drăcos a. 1. plin de dracĭ, îndrăcit; 2. *fig.* aţărisit: *meşteşug mai drăcos* Cn.

drăcovenie f. drăcie mare: *ce drăcovenie o mai fi şi asta!*

Dracula m. supranumele lui Vlad Dracul.

Drăculesci m. pl. V. Basarabescĭ şi Dănescĭ.

drăcuşor m. 1. drac mic; 2. *fam.* copil sglobiŭ.

drag a. prea iubit, scump: *dragii mei copiĭ*; **a-l fi drag**, a iubi mult pe cineva, a avea mare plăcere pentru ceva: *ţi-era drag să te uĭţi la el.* || n. iubire mare: *mor de dragul tĕu.*

dragă m. şi f. termen de gingăşie ce se dă indiferent bărbaţilor saŭ femeilor: *ascultă-mĕ, dragă.*

drăgaică f. 1. numele celei mai frumóse dintre fetele ţĕrance alésă la o sĕrbătóre câmpenéscă; 2. horă jucată de acele fete: *am juca drăgaica prin curte* Al.; 3. ziua nascerii St. Ioŭ Botezătorul, numită şi *Sânziana* (24 Iunie): *la Drăgaica se ţin bilciurile din Buzĕŭ şi Mizil*; 4. *Bot.* sânziene.

drăgălaş a. care e drag, care place mult: frumuşel, gentil.

drăgănele f. pl. farmec: *la graiŭ cu drăgănele* Pop.

Drăgăşanĭ pl. 1. orăşel cu 4000 loc. în jud. Vâlcea, aşedat la pólele unor délurĭ acoperite cu viĭ, carĭ produc vinurĭ bune şi renumite; jucă un rol în Revoluţiunea de la 1821; 2. vin de Drăgăşanĭ: *eu bĕŭ Drăgăşanĭ.*

drăgăstos a. plin de dragoste: *privire drăgăstósă.*

dragavelŭ m. *Bot.* stevie.

draghină f. spetéza caruluĭ.

dragobete m. numele dilei de 1 Martie când se face apa de dragoste: *Dragobete, cap de vară.* Crn. Andreiŭ.

dragoman m. tălmaciŭ oficial.

dragon m. 1. animal fabulos cu ghiare de leŭ, aripĭ de vulpe şi códă de şérpe (Sin. **balaur**); 2. soldat de cavalerie putând lupta pe jos ca un pedestru; 3. *Zool.* mică şopîrlă inofensivă; 4. *fig.* muiere ţépĕnă.

dragonă f. galon ce împodobesce mânerul unei săbiĭ.

dragonadă f. persecuţiune odiósă în contra protestanţilor, sub Ludovic XIV, cu ajutorul dragonilor.

Dragoş m. voevod legendar al Maramureşului, se strămută la 1342 în câmpiile Moldovei, unde întemeiă în partea de sus a ţĕriĭ un mic principat sub dependenţa Ungariei; ei muriĭ după o domnie de doĭ anĭ, lăsând tronul fiuluĭ seŭ Sas. V. Bogdan.

dragoste f. iubire mare. Sin. amor.

drăgostesc v. a mângâia cu drag: *suspinând o drăgostesce* Ean.

drăguş adv. numaĭ în locuţiunea **drăguş la căuş**, la momentul oportun: *aice-i trĕba pe drăguş la căuş* Al.

drăguţ a. drăgălaş. || m. 1. copil iubit: *drăguţul mamei*; 2. amorez: *drăguţul eĭ.*

drăguţă f. 1. dragă; 2. iubită, amantă.

Drake m. (cit. *Dreik*), amiral englez, făcu a doua călătorie în jurul lumiĭ şi se distinse în rĕsboiele cu Spanioliĭ (1540—1596).

dram n. 1. măsură de capacitate, a patra suta parte dintr'o oca (= 0l,0038); 2. măsură de greutate (= 3gr,38); 3. fig. *un dram de noroc* Gn. Az.

Drama f. orăşel în Macedonia cu fabrică de bumbac şi de tutun.

dramă f. 1. picsă de teatru, tragică saŭ comică; 2. gen mixt între tragedie şi comedie: *dramă burgesă*; 3. *fig.* şir de întîmplărĭ grozave terminate cu o catastrofă.

dramatic a. 1. ce ţine de teatru: *artist dramatic*; 2. *fig.* ce mişcă, ce interesézĕ: *situaţiune dramatică.*

dramatisez v. a da forma, interesul dramei.

dramaturg m. autor de opere dramatice.

dramaturgie f. arta compoziţiunii piesĕlor de teatru.

drâmbă f. od. cétă: *o drâmbă de Tătarĭ.* || V. drâng.

drâmboiesc v. *fig.* a şovăi: *se codesce şi se drâmboiesce* Cn.

drâng n. 1. mic instrument de fier ce se ţine între dinţi şi se pune în vibraţiune cu degetul; 2. arc de şea; 3. vergea vibrătóre saŭ córdă.

drângănesc v. 1. a cânta cu drângul; 2. a cânta prost dintr'un instrument, din piano etc.

drăniţă f. şindrilă: *care cu drăniţă* Cn.

Dranov n. ostrov şi lac în jud. Tulcea.

drapel n. stég: *a fi sub drapel*, a servi în armată. Sin. banieră, stindard.

draperie f. 1. stofă dispusă cu artă, în cute marĭ; 2. representare de vestminte largĭ, de ornamente de tapiserie (pictură şi sculptură).

drapez v. 1. a garnisi cu draperiĭ: *a drapa o ferĕstră*; 2. a dispune în formă de draperie: *a drapa o stofă*; 3. *fig.* a acoperi: *cu voĭ drapându-şi nuda* Ean.

drastic a. *Med.* se dice de purgativele energice.

Drava f. riŭ în Austro-Ungaria, ese din Tirol şi se varsă în Dunăre.

dreg v. 1. a îndrepta, a repara: *a drege un lucru stricat*; 2. *fig.* a întări: *cântă-ţi cântecul, să-mĭ mai dregă sufletul* Al.; 3. a-şi întări vocea tușind: *şi drese glasul şi spuse cu smerenie* Cn.; 4. a unelti: *ce face, ce drege*; 5. a pune arome în bucate: *a drege un sos cu lămâe*; 6. a da cu dresurĭ; 7. a turna vin: *dregea singur vin dulce în pahar* Al.; 8. a falsifica vinul; 9. a se îmbăta.

dregĕtor m. înalt funcţionar. Sin. magistrat.

dregĕtorie f. funcţiune înaltă.

drenă f. conduct subteran, ţĕvă pentru drenagiu.

drenăgiu n. operaţiune spre a însănătoşi terenurile umede, înlesnind scurgerea apelor cu ajutorul drenelor: *drenagiul aduce marĭ servicĭi agricultureĭ.*

drepneă f. rîndunică de apă.

drept a. 1. care merge fără a ocoli de la un punct la altul: *linie dréptă*; 2. opus la stâng: *braţ drept*; 3. *fig.* fără ocolirĭ, sincer: *om drept*; 4. just, echitabil: *judecător drept.* || adv. 1. în linie dréptă: *a merge drept înainte*; 2. în poziţiune verticală: *stă drept!* 3. *fig.* cum se cuvine: *drept vorbind, aceasta-i adevĕrul* Cn.; 4. pentru, în chip de: *drept plată*; **drept care**, pentru aceea. || n. 1. ceea ce-i conform cu raţiunea saŭ cu legea (Sin. **dreptate**): *aĭ drept, cu drept, fără drept*; 2. facultate naturală saŭ legală de a face saŭ de a nu face ceva: *orĭ-ce drept presupune neapĕrat o datorie*; 3. sciinţa legilor: *a studia dreptul*; 4. corp de legĭ: *dreptul roman*; **dreptul gînţilor**, totalitatea regulelor carĭ conduc raporturile între popóre, între guverne; **drepturile omuluĭ**, (egalitatea cetăţenilor, libertatea invidualĕ libertatea de conscinţă etc.), drepturile eterne şi inalienabile proclamate de Adunarea naţională francesă la 1789; **drepturĭ civile**, cele de carĭ se bucură cetăţeniĭ în raporturile lor reciproce, ca dreptul de proprietate, de a cumpĕra, de a vinde etc.; **drepturĭ politice**, folóse particularĕ cetăţénuluĭ român, ca dreptul de a fi alegĕtor şi ales (deputat, senator, membru în consiliul comunal), de a fi jurat şi de a putea ocupa funcţiunĭ publice, civile şi militare; 5. impositŭ, taxă: *drept de vamă.*

dréptă f. 1. mâna dréptă; 2. linie dréptă.

dreptaciŭ m. cel ce se servă cu mâna dréptă. Crn. stângaciŭ.

dreptar n. 1. sfóra dulgheruluĭ; 2. *fig.* normă.

dreptate f. 1. justiţie: *a împărţi dreptatea*; 2. cuvînt, temeiŭ: *aĭ dreptate.*

dres a. 1. reparat; 2. aromatisat: *bucate dresе*; 3. falsificat: *vin dres*; 4. fermecat: *calul e dres.* || n. 1. reparaţiune: *dresul e greŭ* Al.; 2. suliman: *dă cu dresurĭ*; 3. pl. drese, od. acte, documente.

Dresda f. oraş în Germania, cap. Saxoniei, pe Elba: 246,000 loc.

dresez v. a instrui, a forma pe un animal: *a dresa un câine, un cal.*

drîadă f. *Mit.* nimfă de păduri.

dric n. 1. lemn ce servă de suport unei căruţe, unui tun: *căruţă pe dricurĭ*; 2. car funebru; 3. *fig.* mijloc: *în dricul iarmarocului* Cn.

dricar m. proprietar de dricurĭ funebre.

drichea f. lemnişor tăiat pieziş la căpătâie şi cu care se jócă copiiĭ: *a bate bine drichea.*

drîl n. pânză neteţită şi des ţesută.

Drina f. riŭ în Serbia, se varsă în Dunăre şi o desparte de Bosnia.

Drincea f. afluent al Dunării, curge prin jud. Mehedinți, isvorînd din plaiul Cloșani.

drîșcă f. unéltă de zidar cu care netedesce zidul.

Drîstor n. numele vechiŭ românesc al Silistrei, aședat pe ruinele cetății romane **Durostorum**: *Mircea cel Mare purta și titlul de stăpân al orașului Drîstor*.

drît n. drept, privilegiu (vorbă eșită din us).

drob n. 1. bolovan de sare (12-20 oca); 2. mațe mai ales de miel; 3. *Bot.* bobițel.

drobință f. un fel de resedă ce dă o tinctură galbenă.

drog n. numele tuturor substanțelor întrebuințate de farmaciști, chimiști, botangii.

drógă f. căruță pentru transportul alimentelor, mai ales la soldați: *ne încărca în o drógă de a mănăstirii* Cn.

drogherie f. comerț și prăvălie de droguri.

droghist m. negustor de droguri.

dróie f. 1. cétă: *o dróie de copii*; 2. grămadă: *vérsând dróie de lacrămi*.

drojdie f. 1. rămășiță din fiertul vinului în buți: drojdia e întrebuințată de brutari la depositul pâinii și de rachieri la facerea rachiului de drojdie; 2. *fig.* lepădătură: *drojdia societății*.

dromader m. cămilă cu o singură cocóșă, renumită pentru repeziciunea ei, în Algeria și în Saharа.

Dromichete m. rege dac, care învinse pe Lisimach la 323 a. Cr.

dropiță f. numele vulgar al idropisiei.

droplе f. pasere de mărimea curcanului din ordinul picioróngelor.

droșcă f. trăsură de piață, mai ușóră de cât careta saŭ calésca.

droșcar m. birjar.

drot n. sîrmă grósă.

Drubeta f. numele antic al Turnu-Severinului.

drug n. 1. bucată lungă și îngustă de lemn saŭ de fier; 2. stinghie cu care s'apasă téscul; 3. drugă: *din drug îndrugând, din furcă lucrând* Poe. Sin. **bară**.

drugă f. fus mare: *baba bătrână nu se sperie de drugă grósă* Pann.

drugar m. lucrător care trage la téso și tipărésce foile.

drughinéță f. vargă: *o drughinéță grósă de stejar* Cn.

druid m. preot la vechiĭ Celți.

drum n. 1. depărtare de la un punct la altul; 2. călătorie: *drum bun!* 3. a da **drumul**, a lăsa să plece, a slobozi: *am dat drumul argatului, câinilor*. Sin. **cale**.

drumaș m. drumeț (Pann).

drumeț a. și m. care e pe drumuri, călător.

drupă f. *Bot.* fruct cărnos cu un singur sîmbure: *prună, piersică*.

druștă f. prietena mireseĭ, care o asistă la cununie: *după ei venia car mare cu druștele* Por.

Drusi m. pl. popor mahometan în Siria.

Drusu m. ilustră familie romană, dintre care Claudiu Nero, fratele împăratului Tiberiu, se distinse în Germania (38—9 a. Cr.) și Cesar, fiul lui Tiberiu, muri otrăvit de Sejan (23).

Dryden m. celebru poet englez (1631—1701).

dual n. *Gram.* număr ce desémnă două persóne saŭ două lucruri.

dualism n. sistemă religióasă după care lumea a fost formată și subsistă prin concursul a două principii opuse și coeterne, unul bun și celă-lalt réu. V. **bogomilism**.

dualist n. ce pórtă caracterul dualismului.

dubă f. 1. dubas; 2. închisóre: *a fost pus la dubă*

dubalău f. argăsélă: *la cada cu dubalău* Cn.

dubălar m. argăsitor, tabac.

dubas n. luntre mare și lată.

dubesc v. a tăbăci. Sin. **argăsesc**.

dubios a. îndoielnic, nesigur. Sin. **problematic**. Cnd. **positiv**.

dubitativ a. care exprimă dubiul. Cnd. **afirmativ**.

dubiu n. 1. îndoială, nesiguranță; 2. scepticism. Cnd. **certitudine**.

dublet n. se dice de vorbele de aceeași origine dar cu înțelesul diferit: *cumplit* și *complet*, *miez* și *mediu*.

dublez v. 1. a îndoi; 2. a înlocui pe actorul obicinuit: *a dubla un rol*.

Dublin n. oraș în Anglia, capit. Irlandei: 358,000 locuitori.

dublon m. monetă de aur spaniolă în valóre de 25 franci.

dublu a. 1. îndoit: *o dósă dublă*; 2. de calitate superióră: *bere dublă*.

Dubnița f. oraș în Macedonia cu mine de fier: 6000 loc.

duc v. 1. (de ființe) a conduce, a face să mérgă cu sine: *îl duse la scóală*; 2. (de lucruri) a cără, a transporta; 3. a petrece: *a duce o viață lină*; 4. a suporta, a suferi: *a duce lipsă, dorul*; 5. a merge, a pleca: *a se duce după apă*.

Duca m. familie bizantină care a dat 3 împărați Constantinopolei, de la 1059-1255. || 1. (Gheorghe), Domnul Moldovei, deném grec din Rumelia, fu mai întâiŭ slugă la un abagiŭ din Iași, apoi boierit de Vasile Lupu, deveni ginerele lui Dabija-Vodă, după a cărui mazilire urmă pe tronul Moldovei, domnind acolo în 3 rînduri (1666, 1669—1672, 1678—1684) și o dată în Muntenia (1674 — 1678); 2. (Constantin), fiul celui precedent și ginerele lui Brâncovénu, Domnul Moldovei în două rînduri (1693—1696 și 1700—1704).

ducă f. ducere, plecare: *mi-e gândul tot la ducă* Poe. || m. duce: *Sigmund Bathor a fost un mare ducă* Al.

ducal a. relativ la un duce: *coróană ducală*.

Ducange m. mare erudit francez, autorul unuĭ *Glosar al latinității medie* (1610—1680).

ducă-se-pe-pustii! int. exclamațiune preservativă în potriva necuratului. || m. 1. *fam.* dracu: *acolo séde ducă-se-pe-pustii*; 2. epilepsie: *îi apucă ducă-se-pe-pustii* Al.

ducat n. țéra unuĭ duce.

duce m. 1. comandant, voevod: *luând tóte măsurile ca un duce prevédetor* Bălc.; 2. cel mai înalt titlu de nobleță, după cel de principe; 3. suveranul unuĭ ducat.

ducesă f. 1. soția duceluĭ; 2. femee care posedă un ducat.

Ducipal m. formă populară din Bucefal: *crédênd că se găsesce pe Ducipal călare* Al.

ductil a. ce póte fi bătut cu ciocanul și lungit în fir fără se rupe: *aurul este cel mai ductil dintre metale*.

ductilitate f. proprietatea corpurilor ductile.

dud m. arbore cu ale căruĭ frunze se cresc gândacii de mătase. Sin. **agud**.

dudă f. rodul dudului, bun de mâncare.

dudău n. buruiană, bălărie: *prin dudae se înfundă* Por.

duducă f. domnișóră (în Moldova).

duduiu v. a résuna cu sgomot: *umbla de duduia casa*.

duel n. 1. luptă între doi ómeni înarmați și în presența marturilor; 2. luptă în genere.

duelgiŭ a. bonjurist.

duelist m. cel ce se bate saŭ caută să se bată în duel.

duet n. *Mus.* duo.

duetist n. cel ce cântă un duet.

dughiană f. prăvălie (în Moldova).

dugliș a. trândav, trântor: *scóală, duglișule, înainte de résăritul sórelui* Cn.

duh n. 1. spirit: *duh réŭ, sfîntul Duh*; 2. suflare de viață, suflet: *a-și da duhul*; 3. agerime de minte, isteime: *om cu duh*; 4. pornire sufletéscă, pasiune: *duhul blândeții*.

duhan n. tutun: *trage duhan cu pipa*.

duhóre f. miros urît: *un sânge mohorît și de rea duhóre* Isp.

duhovnic m. părinte sufletesc, preot căruia se mărturisesc păcatele. Sin. **confesor**.

duhovnicesc a. de duhovnic: *sfaturĭ duhovnicescĭ*.

duios a. 1. plin de dor, gingaș: *prin viers duios ei spune al séŭ dor* Al.; 2. blând, mângâios: *lumina duiósă a lunei*.

duioșie f. sentiment de gingașă iubire.

duium n. mulțime mare: *duiumul óștei* Negr.

dulamă f. 1. tunică lungă: *dulămi cu flori de aur la piept împodobite* Al.; 2. manta țărănéscă de postav.

dulap n. 1. (pl. **dulapĭ**), scândură lungă și lată; 2. (pl. **dulapurĭ**), mobilă de înciuat rufe, haine, vase; 3. légăn învîrtitor de Paște (Sin. **scrîn-**

ciob); 4. *fig.* înșelăciune: *i-a tras un dulap.*

dulău m. 1. câine mare ciobănesc: *dulăii de la stână* Al.; 2. *fig.* bădăran. Sin. zăvod.

dulcamară f. plantă cățărătóre din familia solaneelor, întrebuințată ca depurativ.

dulce a. 1. plăcut la gust: *laptele e dulce, dulce ca zahărul*; 2. care nu-i sărat: *apa dulce*; 3. *fig.* ușor și liniștit: *o viață dulce, aer dulce, somn dulce*; 4. ce place inimei, spiritului: *speranță dulce*; 5. bun și blând: *dulce păsărică*; 6. care nu face rău: *bube dulci.* Cr. amar, acru. || n. mâncare de carne și lăpturi: *dile de dulce*; 2. timpul în care se cade a mânca carne: *dulcele Crăciunului.*

dulcég n. 1. puțin dulce; 2. *fig.* sérbéd.

dulcéță f. 1. (pl. dulceți), însușirea lucrurilor dulci; 2. (pl. dulcețuri), fructe zaharisite: *dulceță de fragi.*

Dulcigno n. oraș în Albania, învecinat cu Muntenegru.

Dulcinea f. 1. dama ideală a lui Don Quijote; 2. eroina unui amor ridicul.

dulcișor m. *Bot.* cap-de-cocoș.

dulgher m. lucrător care așédă lemnăria unei zidiri. Sin. lemnar.

dulgherie f. meseria dulgherului.

dulță adv. ca un dulău, iute: *lupul lungi pasul lupesce și se duse dulță* Isp.

Dumas m. (cit. *Dúma*), chimist francez contemporan (1800—1884). || (Alexandru), romancier francez de o remarcabilă fecunditate: *Contele de Monte-Cristo* (1803—1870).

dumbravă f. 1. pădure, mai ales de stejari; 2. pădurice pe un loc drept.

Dumbrava-Roșie f. câmpie arată cu cei 10,000 de Poloni, prinși și înjugați la plug de Ștefan cel Mare după bătălia de la Codru-Cosminului (1492); acolo crescu apoi o pădure astfel numită în amintirea sângelui polon, cu care fusese stropită.

dumbrăvéncă f. cióră albastră: *din căpiță în căpiță dumbrăvénca saltă 'n sbor* Al. Sin. corabatică.

dumbravnic m. *Bot.* cânepa codrului.

dumerésc v. V. domiresc.

dumesnic a. domestic (Al.).

dumic v. a tăia pâine în bucățele și a o muia în apă fértă.

dumicat n. 1. îmbucătură; 2. bucate din bucățele de pâine muiate și amestecate cu caș.

Duminecă f. 1. prima zi a săptămânei; 2. (St.) zână binefăcătóre în basme, personificarea zilei corespunzătóre.

Dumitale pr. Domniei-tale: *mulțumim Dumitale.*

Dumitru (St.) 1. marele martir, al cărui hram cade pe 26 Octombre: *Sf. Dumitru e începerea ernei*; 2. începutul ernei, epoca mutatului. Sin. Sămedru.

Dumneaei, Dumnealor, Dumnealui, Dumneavóstră, Dumneata pr. formule de politeță în loc de *ea, ei, el, voi, tu.*

Dumnedee f. Maica Domnului: *a crea pe pânza gâlă pe Madona Dumnedee* Em.

dumnedeésc a. relativ la Dumnedeu. Sin. divin. || v. a pune în rîndul zeilor. Sin. deific, divinisez.

dumnedeire f. 1. deificare, divinisare; 2. divinitate.

Dumnedeu m. 1. ființă supremă, creatorul și conservatorul a tot ce există; 2. une-orî (mai ales la plural) cu sensul special al lui Deu; 3. *fig.* obiect de entusiasm, de veneratiune.

Dunăre f. numit de Greci **Ister** și de Romani **Danubius**, cel mai însemnat fluviu al Europei centrale, isvorasce din Munții Schwarzwald (Ducatul de Baden), trece prin Viena, Buda-Pesta și Belgrad; apoi străbătênd Porțile-de-fier, desparte Muntenia de Serbia și de Bulgaria, udă porturile Severin, Giurgiu, Brăila și Galați și se varsă în Marea-Négră prin trei guri, după ce a primit peste 120 riuri în cursu-i de 2860 km.; **a bate Dunărea**, a trece fluviul înnot: *cum se bate Dunărea*, numele unei hore țărănesci, când se lovesce pământul în cadență; *a se face Dunăre turbată*, a se înfuria peste măsură. || **Dunăre de-jos**, eparchie episcopală cu reședința în Galați și a cărei autoritate se întinde peste județele Covurlui, Brăila, Tulcea și Constanța.

dunărén a. 1. învecinat cu Dunărea: *Țările dunărene*, Muntenia, Bulgaria, Serbia; **Principatele dunărene**, numele Moldovei și Munteniei până la 1861; 2. relativ la cursul fluviului: **Comisiune dunăréna**, comisiune internațională instituită de puterile europene (Austro-Ungaria, Rusia, România) spre a regula cursul Dunării, în special de la Galați până la Sulina.

Dunavěț m gârlă și canal în jud. Tulcea, pune în comunicațiune lacul Ramzin cu brațul St. Gheorghe.

Duncan m. rege al Scoției, asasinat de Macbeth (1040).

dune f. pl. grămădire de nisip dealungul marginilor mării: *dunele Dunării.*

dunetă f. partea cea mai înaltă a podului unei corăbii, pe dinapoi.

dungă f. 1. linie pe piele, pe stofă, pe marmoră; 2. linie mărginașă, muche, latură: *dunga cuțitului, mesei, zidului.* Sin. vargă.

dungat a. cu dungi, vărgat.

Dunkerque n. oraș francez, port comercial pe Marea Nordului: 40,000 locuitori.

Duns Scot m. teolog și filosof medieval, unul din interpreții cei mai subtili ai filosofiei scolastice și reprezentantul realismului (1274—1308).

duo n. 1. bucată de muzică pentru două voci sau două instrumente; 2. *fig.* vorbe schimbate între două persone. Cr. solo.

duodecimal a. care se numără, care se divide prin 12: *sistemă duodecimală.*

duoden n. întâia porțiune a intestinului subțire, lungă de 12 degete și îndoită în formă de potcóvă, ce vine după stomach.

după prep. 1. exprimă o relațiune în timp sau în spațiu: *venit după mine*; 2. îndărăt: *se ascunde după casă*; 3. pentru: *mor după tine*; 4. în proporțiune, în raport cu: *după lucru și plată.*

dupăcesc v. a da pumni, a ghiontui: *cum l'aș dupăci!* Al.

duplic v. a îndoi o cantitate. Sin. dublez.

duplicat n. dublu exemplar al unui act, al unei chitanțe.

duplicitate f. 1. starea celui dublu și care ar trebui să fie simplu; 2. *fig.* rea credință. Cr. franchețe.

dupuros a. găunos: *cal dupuros și slab* Cr.

dur a. 1. greu de sgâriat: *diamantul e cel mai dur dintre tóte corpurile*; 2. *fig.* aspru, crud, neomenos. || int. exprimă sgomotul rostogolirii: *dur la deal, dur la vale* Cr.; **de-a dura**, rostogolindu-se: *capul de-a dura sărea* Por.

durabil a. care póte dura mult timp. Sin. trainic.

durabilitate f. calitatea lucrului durabil.

durătóre f. *fam.* scripcă prostă.

durăiu v. a trece făcênd sgomot: *trăsura durăia.*

durai-vurai int. încóce-încolo: *însfîrșit, durai-vurai, sara vine* Cr.

dura-mater f. membrană fibrósă ce înfășură creerul.

Durasu m. rege dac, predecesorul lui Decebal.

durăt n. larmă, gălăgie: *tocmai în durătul asta* Cr.

durată f. timpul cât durézā ceva.

Durazzo n. oraș în Albania, la S. de Scutari, port pe Adriatica: 4000 locuitori.

durbacă f. cadă de 40 vedre.

durd a. gros: *să umple ploșca a durdă cu vin.*

durdă f. pușcă largă și scurtă: *are durda ghintuită* Por. Sin. flintă.

durduiu v. durăiu: *durduind sosian călări* Em.

durduliu a. grăsuliu, scurt și gros. Sin. dolofan.

Dürer (Albert) m. celebru pictor și gravor german, născut la Nürenberg, excelent în portret, se desfată în subiecte teribile (1471—1528).

durere f. suferință fisică sau morală. Cr. plăcere.

dureros a. ce causézā durere.

durez v. 1. a strînge grămadă: *a dura gireci*; 2. a clădi, a construi: *aici să-mi duruți o mănăstire înaltă* Por.; 3. a fabrica: *să-mi durezi o cărja de alun* Al.; 4. a trage: *am durat un somn năstrușnic* Al.; 5. *fig.* a născoci: *ce minciună să-i durez?* Al. ||

n. 1. a continua a exista: *viața ceea mai lungă durează puțin*; 2. a zăbovi: *piesa durează cam mult.*

duritate f. 1. calitatea lucrului dur: *duritatea fierului*; 2. *fig.* asprime, nemilostivire.

Duro m. fluviu ce udă Spania, străbate Portugalia și se varsă în Oceanul Atlantic: 850 km.

durére f. reumatism: *érbă de durere.*

durulŭ v. V. durăiŭ.

dus a. 1. plecat: *dus de a casă*; 2. pornit, răpit: *dus pe gândiri.* || adv. adânc: *dórme dus.* || m. cel plecat, cel absent: *vorbesce dușilor de pe lume.* || n. plecare, transport: *dusul și întorsul.*

duș n. 1. țișnire de lichid sau de abur peste o parte a corpului; 2. *fig.* răspuns neașteptat sau pățitură neplăcută: *a căpăta un duș.*

Dușan (Ștefan) n. țar sârb, viteaz și legislator, încheiă pace încuscrindu-se la 1355 cu Alexandru Basarab, Domnul Munteniei (1336—1356).

dușcă f. înghițire, sorbitură: *trase câte o dușcă două de rachiŭ* Cn.

dușĭ m. pl. dispositiune: *a fi în dușĭ bunĭ.*

dușman a. și m. 1. care urăsce pe cineva; 2. cel cu care ne aflăm în războiŭ: *atacă pe dușman*; 3. care are ură pentru ceva: *dușmanul ninciuneĭ.* Sin. vrăjmas, inimic. Crn. amic, prietin.

dușmănesc a. ce vine de la un dușman: *gând dușmănesc.* Sin. ostil. || v. a fi dușman cuiva: *îl dușmănesce réŭ.*

dușmănie f. 1. dispositiune ostilă; 2. faptă de dușman.

dușmănos a. plin de dușmănie: *mutere dușmănoasă.*

Düsseldorf n. oraș în Prusia, pe Rin: 103,000 loc. Patria lui Heine.

dușumea f. totalitatea scândurilor așezate pe grinzi și acoperind solul unei camere. Sin. podélă, pardosélă.

duumvir m. magistrat roman care exercita funcțiunea împreună cu altul.

duumvirat n. demnitatea duumviruluĭ și durata eĭ.

duvalm m. argat însărcinat cu îngrijirea cailor.

duzină f. două-spre-dece obiecte de acelașĭ fel: *o duzină de ouă.*

dvéră f. cortină în biserică: *popa blagoslovi din mijlocul dveréĭ.*

Dvina f. fluviu în Rusia, se varsă în Marea-Albă.

dvorese v. a servi la Curte: *la spatele fie-cărui boĭer dvoria câte o slugă* Negn.

dvornic m. V. vornic.

Dzungaria f. țără în Asia centrală, la S. de Siberia, parte tributară Chinei și parte supusă Rusieĭ.

E

E m. a cincea literă a alfabetuluĭ; inițial, sună în vorbe românești ca *ie*: el, es, este; cu accentul acut, înlocuiește diftongul *ea* sau *ia*: épă, érbă, érnă. || n. abrevațiune pentru Est.

ea pr. feminin de a III persónă.

Eac m. *Mit.* judecător în infern împreună cu Minos și Radamant.

eacă adv. vedĭ (aci sau acolo): *eacă-mĕ!*

ean! int. de exortare: *ean ascultă!*

ear(ă) conj. arată o deosebire sau împotrivire: *eŭ plec, ear tu rămâĭ.* || adv. arată o repețire: *ear le întorcĭ.*

earăși adv. ear și ear.

ebdomadar a. săptĕmânal.

eben n. 1. *Bot.* abanos, arborele și lemnul sĕŭ; 2. de un negru frumos: *un pĕr bogat și negru de eben strălucitor* Bod.

ebenin a. negru ca ebenul: *fața 'și ascunde 'n pĕr ebenin* Em.

ebenist m. lucrător în abanos și în alte lemne, din carĭ se fac mobile.

ebenisterie f. arta, lucrul ebenistuluĭ.

ebraic a. privitor la Ebreĭ: *limba ebraică.*

ebraism n. mod de a vorbi propriu limbeĭ ebraice.

ebraist m. învĕțat în limba ebraică.

Ebreĭ m. pl. numele antic al poporuluĭ israelit. V. Evreĭ.

ebrietate f. beție ușóră.

Ebru m. fluviu în Spania, afluent al Mediteraneĭ: 800 km.

ebuliție f. fierberea licidelor.

eburneán a. de ivoriu: *albĕță eburneană.*

ecaret n. V. acaret.

ecarteŭ n. un joc cu 32 de cărțĭ.

ecatombă f. 1. în vechime, jertfă de 100 de vite; 2. *fig.* măcel, mare vĕrsare de sânge.

Ecbatana f. veche capitală a Mediei, ași *Hamadan.*

echer n. instrument de tras linii perpendiculare pe un plan sau teren.

echidnă f. mamifer din Noua-Olanda, al cărui corp e acoperit cu țepi ca la ariciŭ.

echilibru n. V. equilibru.

echimosă f. *Med.* învinețire produsă prin infiltrarea sângeluĭ sub piele.

echingiĭ m. pl. od. corp turcesc de elită: *vestita ceată a echingiilor* Băl.

echinoderme n. pl. clasă de zoofite sau animale radiate, acoperite cu o piele adesea spinósă: *asterii, urșinĭ.*

echipă f. șir de luntre legate unele de altele: *șef de echipă.*

echipăgiu n. 1. trăsură cu caĭ de lux; 2. toțĭ ómenii de serviciu într'o corabie.

echipament n. tot ce servă la înarmarea și îmbrăcămintea soldaților: *depósit de echipament.*

echipez v. a îngriji cu cele trebuincióse, a înarma militarĭ, o corabie.

echitabil a. conform echității.

echitate f. justiție naturală. Sin. dreptate. Crn. înțelepciune.

echitațiune f. V. equitațiune.

echivalent a. care este de acelașĭ valóre. || n. ceea ce echivalézĕ.

echivalență f. egalitate de valóre.

echivalez v. a fi de acelașĭ valóre.

echivoc a. care póte avea un îndoit înțeles: *réspuns echivoc.* Crn. categoric, precis.

echivocitate f. vorbă, frasă în doĭ perĭ.

Echo f. *Mit.* nimfă condamnată de Junona a repeta finalul vorbelor auditе: *în darn réssună vocea-mĭ de Echo repetită* Em. *Echo care trăiesce în loc nelocuit* Gn. Al.

eclatant a. strălucit, bătĕtor la ochĭ.

eclatez v. a se manifesta de o dată și într'un mod izbitor.

eclectic a. privitor la eclectism. || m. partisan al eclectismuluĭ.

eclectism n. sistemă filosofică care consistă în a combina ceea ce pare bun în diferitele doctrine.

eclerágiu n. luminatul cu gaz aerian

eclesiarch m. mal marele peste cântăreții sau paraclisieri. V. Dionisie.

Eclesiast n. carte a Vechiuluĭ Testament, atribuită luĭ Solomon.

eclesiastic a. privitor la biserică sau la cler: *adunare eclesiastică.* || m. membru al cleruluĭ, preot. Crn. laic. || n. cartea din Vechiul Testament, scrisă de Isus, fiul luĭ Sirach.

eclipsă f. 1. dispariție momentană a unuĭ astru ascuns de altul: *eclipsă de sóre, de lună*; 2. *fig.* întunecare morală sau intelectuală. Eclipsele speriaŭ odinióră pe popórele ignorante; astăzĭ ele se predic, ca nisce fenomene cu totul naturale, cu mulț de anĭ înainte. Sin. întunecime.

eclipsez v. 1. a întrerupe lumina unuĭ astru; 2. *fig.* a întuneca, a covârși: *a eclipsa pe rivalĭĭ sĕĭ*; 3. a dispare: *s'a eclipsat.*

ecliptică f. linie imaginară ce descrie pământul în rotațiunea-ĭ în jurul sórelui: *ecliptica e înclinată aprópe 23 grade pe equatorul solar.*

econom m. 1. cel însărcinat cu cheltuielile de casă, administrator sub raportul material: *econom de spital, de liceŭ*; 2. ingrijitorul veniturilor unei mănăstirĭ, episcopiĭ sau mitropolĭ: *economul chinovieĭ* Băl. || a. care nu face cheltuielĭ nefolositóre. Crn. risipitor.

economat n. însărcinarea economuluĭ, biroul sĕŭ.

economic a. 1. ce ține de economie; 2. ce micșorézĕ cheltuielile: *birt economic.* || adv. cu economie.

economie f. 1. ordine în conducerea unei case, în administrarea unei moșiĭ; 2. reservă în cheltuielĭ: 3. bani pușĭ de o parte: *a făcut e-*

canonică; 4. armonia diferitelor părți ale unuĭ tot: *economia corpuluĭ omenesc, economia unuĭ edificiu*; **economie politică**, sciință ce studiază producțiunea, repartisarea și consumarea bogățiilor unei țĕrĭ. Sin. **risipă, prodigalitate.** V. **cassă.**

economisesc v. 1. a face economiĭ, a pune banĭ de o parte; 2. *fig.* a administra: *numaĭ cardinalul póte economisi Transilvania* Bănc.

economist m. cel ce se ocupă cu economia politică.

ecosează f. un fĕl de contra-danț.

ecoŭ n. 1. repețirea distinctă a sunetuluĭ repercutat de un corp dur; 2. ceea ce produce acéstă repețire; 3. *fig.* cel ce repetă spusa altuia: *a se face ecoul calomniilor*; 4. sciri de ale ziilei, într'un ziar. Sin. **résunet.**

ecpaliă f. 1. od. suită domnéscă, casa civilă a Domnuluĭ; 2. clasă socială: *ecpaliaua privilegiată, ecpaliaua cărmuiriĭ* Al.

ecran n. mobilă saŭ evantaliu spre a apĕra de arșiță foculuĭ.

ecrin n. 1. lădiță de pus giuvaericale; 2. bijuteriile dintr'însa: *un ecrin bogat.* Sin. **besactea.**

ectar n. mĕsură agrară de o sută de are: e un pătrat de 100 metri.

ecteníe f. rugăciune ḑisă de diacon în mijlocul bisericeĭ: *ectenie de cumănd.* Sin. **litanie.**

ectogram n. greutate de 100 gr.

ectolitru m. mĕsură de capacitate conținênd 100 litri.

ectometru m. lungime de 100 metri.

ecua... V. **equa...**

ecumenic a. universal: *conciliu, patriarch ecumenic, biserica ecumenică a rĕsăritului.*

eczemă f. *Med.* spuzélă durerósă de bĕșicĭ pe unele părți ale corpuluĭ.

ed m. puiŭ de capră.

Edda f. numele a două colecțiunĭ de legende scandinave, cele maĭ vechĭ poeme mitice ale literatureĭ nordice.

edec n. 1. cal de paradă: *povolnicĭ, edecurĭ cu harșale* Od.; 2. remorcă: *un pescar trăgea la edec caĭcul* Od.

edecliŭ m. servitor al palatuluĭ domnesc: *slugĭ și edeclĭĭ* Bon.

edelweiss n. flóre cenușie cu maĭ multe foițe, numită de popor *flórea regineĭ* saŭ *steluță de munte.* La noĭ se găsesce numaĭ pe muntele Caraiman.

edemă f. *Med.* umflătură móle ce nu causézĕ nicĭ o durere.

eden n. 1. numele paradisuluĭ pămîntesc în St. Scriptură; 2. locaș încântător.

ederă f. plantă tot-d'a-una verde, cu frunze largĭ ce se cațără pe zidurĭ saŭ pe arborĭ.

ederncee n. pl. familie de plante avênd ca tip edera.

Edessa f. vechiŭ și bogat oraș în Mesopotamia de N., adĭ *Orfa.*

edict n. ordonanță saŭ lege promulgată de un suveran: **edictul din Nante**, publicat de Henric IV în 1598 (revocat de Ludovic XIV în 1685), acorda protestanților libertatea cultuluĭ și admiterea la funcțiunile publice.

Edicnleă f. («Cele șépte Turnurĭ») faimósă închisóre de Stat la Constantinopole, în care s'aruncaŭ od. ambasadoriĭ și Domniĭ creștinĭ.

edifice v. 1. a construi un edificiu; 2. a înălța sufletul, a însufla pietate prin exemple saŭ prin cuvinte; 3. a instrui, a informa: *sunt deplin edificat asupra-ĭ.*

edificator a. ce însufla virtute și pietate. || m. cel ce edifică.

edificiu n. 1. clădire mare (palat, templu etc.); 2. *fig.* lucrurĭ dispuse și combinate cu artă: *edificiu social*; 3. așeḑământ, instituțiune: *edificiu feudal.*

edil m. 1. magistrat roman însărcinat cu inspecțiunea edificiilor, cu direcțiunea jocurilor; 2. adĭ consilier municipal al unuĭ oraș.

edilitate f. 1. magistratura edililor; 2. consiliu municipal: *edilitatea bucurescănă.*

Edimburg n. cap. Scoției; Universitate celebră fundată în 1582. Patria luĭ Walter Scott și a luĭ Macauley: 265,000 loc.

Edip m. 1. *Mit.* fiul luĭ Laiu și al Iocastei: el ucise pe tată-seŭ fără să-l cunoscă și deveni, fără să scie, bărbatul propriei sale mame, după ce deslegă ghicitórea Sfinxuluĭ, aflând de nenorocirile și crimele sale, Edip 'și scóse ochiĭ și umblă rătăcind din oraș în oraș călăuzit de ale sale două fiice, Antigona și Ismena; 2. *fig.* cel ce ghicesce ușor enigme.

Edirne f. numele turcesc al Adrianopolei.

Edison m. (cit. *Idis'n*), fisician american, celebru inventator al telefonuluĭ (n. 1847).

editez v. a publica o carte, gravurĭ, muzică etc.

ediție f. 1. tiparul și publicarea uneĭ opere; 2. totalitatea exemplarelor imprimate dintr'odată: *a patra ediție.*

editor m. cel ce editézĕ.

editură f. acțiunea și resultatul editărieĭ.

Edom m. supranumele luĭ Esaŭ, părintele Edomiților saŭ Idumeilor.

Eduard m. numele maĭ multor regĭ aĭ Angliei: Eduard I, care căută să întrunéscă diferitele regate ale Britaniei-Marĭ (1272—1309); Eduard II, fiul seŭ, depus și asasinat (1327); Eduard III, învingétor al Francesilor la Crécy și la Poitiers (1327—1377); Eduard IV, capul partideĭ *Roseĭ-albe* (1463—1483). || Eduard, principe al Galilor, supranumit **Principele Negru**, după culórea armăturеĭ sale, fiul luĭ Eduard III (1330—1376). || Carol-Eduard, Pretendentul, nepotul luĭ Iacob II, mort la 1788. || **(Insula Principelui)**, pe cósta orientală a Americeĭ de N., în golful St. Laurențiu.

educ v. a cresce copiiĭ, a le da educațiune.

educațiune f. 1. desvoltarea facultăților fisice, intelectuale și morale; 2. apucăturĭ din copilărie: *bună, rea educațiune*; 3. cunoscința și practica datinilor sociale: *om fără educațiune.* Sin. **crescere.**

educator a. privitor la educațiune. || m. cel ce dă educațiune.

efeb m. adolescent, flăcĕŭ (la Greci).

efect n. 1. ceea ce-l produs de o causă; 2. impresiune morală, sensațiune: *a produs efectul dorit*; 3. execuțiune, realisare: *lucrul a rĕmas fără efect*; 4. poliță, mandat; pl. rente de la Stat: *efecte publice*; 5. mobile, vestminte: *efecte militare.*

efectiv a. 1. care produce efect; 2. care există de fapt, positiv. || n. numĕrul real al soldaților uneĭ trupe: *efectivul armatei.*

efectuez v. a pune în execuțiune, a săvîrși: *a efectua un proiect.*

efeminat a. moleșit, slab: *rĕul uneĭ ginți efeminate* Em.

efemelez v. a moleși, a face slab ca o femee.

efemer a. 1. care trăiesce numaĭ o ḑi; 2. *fig.* de scurtă durată: *glorie efemeră.* Cra. **durabil.** || f. pl. micĭ insecte carĭ trăiesc numaĭ o ḑi saŭ două.

efemeride f. pl. 1. table astronomice indicând posițiunea planetelor pentru tóte ḑilele anuluĭ; 2. cărțĭ indicând evenimente întîmplate în aceeași ḑi la diferite epoce.

efendi m. în Turcia, titlu dat funcționarilor civilĭ și învățaților, în opositiune cu *agá*, dat exclusiv militarilor.

efervescență f. 1. fierbere produsă într'un licid prin degajarea unuĭ gaz; 2. emoțiune vie și trecĕtóre: *efervescența glótelor.*

Efes n. oraș în Asia-Micĭ, pe Marea Egee, celebru prin templul Dianeĭ, ars de Eratostrat (efesian).

eficace a. care produce efectul seŭ: *remediu eficace.*

eficacitate f. forța uneĭ causе spre a produce efectul sĕŭ. Cra. **inanitate.**

eficient a. care produce un efect sigur: *causă eficientă.*

efigie f. representarea uneĭ persóne în pictură saŭ în relief: *monetă cu efigia suveranuluĭ.*

eflorescent a. 1. pe cale de înflorire; 2. ce cade în eflorescență.

eflorescență f. 1. *Bot.* început de înflorire; 2. schimbarea uneĭ substanțe minerale care, expusă la aer, s'acopere cu o materie pulverulentă; 3. pătură salină ce se produce pe pereții salpetrați.

eflorez v. *fig.* a atinge pe d'asupra saŭ în trécut.

efluviu n. 1. fluid invisibil ce se degajézĕ din corpurĭ: *efluvĭĭ de gaz*; 2. exalațiunĭ nesănătóse din bălțĭ; **efluvĭĭ magnetice**, pretinse emanațiunĭ ale fluiduluĭ magnetic.

efod n. tunica preoților ebreĭ, maĭ

ales cea bogat împodobită a mareluĭ preot.

efor m. numele celor 5 magistraţi spartani, însărcinaţi a supraveghia execuţiunea legilor; 2. inspector, membrul uneĭ eforiĭ.

eforie f. 1. consiliu de administraţiune: *eforia spitalelor, şcólelor*; 2. locul unde s'adună eforiĭ: *palatul eforiei*; 3. funcţiunea de efor.

efracţiune f. spargere făcută cu gândul de a fura.

Efraim m. al doilea fiŭ al luĭ Iosif şi părintele unuia dintre cele 12 triburĭ.

eftin a. şi adv. 1. cu un preţ mic: *a vinde, a cumpĕra eftin*; 2. *fig.* uşor: *a scăpa eftin*. Crn. **scump.**

eftinătate f. starea lucruluĭ eftin. Crn. **scumpete.**

eftinesc v. a (sc) face eftin.

efuziune f. *fig.* împărtăşirea sentimentelor: *efuziuni de amicilie.*

Egade f. pl. micĭ insule de la N.-V. Sicilieĭ, unde Romanii câştigară o mare bătălie navală în contra Cartaginesilor (242 a. Cr.).

egal a. 1. asemenea în cantitate, în valóre, în întindere: *greutăţi egale*; 2. care nu se schimbă: *pas egal*; 3. care se bucură de aceleaşĭ drepturĭ: *toţi sunt egalĭ înaintea legiĭ*; 4. indiferent: *totul îĭ este egal.* || m. cel egal cu altiĭ: *n'are egalul seŭ.* || adv. de o potrivă.

egalez v. 1. a face egal: *a egala părţile*; 2. a fi egal cu: *nimic nu egalează curagiul seŭ.*

egalitar a. partisan al egalităţiĭ între ómenĭ.

egalitate f. 1. raportul între două lucrurĭ egale; 2. lipsă de deosebire între ómenĭ.

Egeu f. marea numită adĭ *Arhipelag*, după numele regeluĭ atenian Egeŭ, care s'aruncă într'însa.

egemonie f. supremaţia unuĭ oraş saŭ a uneĭ ţĕrĭ, în Grecia antică.

Egeria f. 1. nimfă ce dă sfaturĭ luĭ Numa Pompiliu; 2. *fig.* femeie inspirătóre, maĭ ales în materie politică.

egidă f. 1. *Mit.* scutul Minerveĭ; 2. *fig.* protecţiune.

Egina f. insulă grécă, între Atica şi Pelopones.

Eginhard m. secretarul şi biograful luĭ Carol Magnu (770—840).

Egipet n. numele archaic şi poetic al Egiptuluĭ: *peste Nil cerul d'Egipet desfăcut în foc şi aur* Em.

Egipt n. ţĕră udată de Nil la N.-E. Africeĭ, cu cap. *Cairo*, formézĕ astădĭ un vice-regat creditar, vasal Turcieĭ, în realitate sub protectoratul engles: 7 mil. loc. (egiptén).

egiptolog m. cel ce se ocupă cu istoria şi anticităţile Egiptuluĭ.

egiptologie f. archeologie egipténa.

eglendisesc v. a se amusa (vorbă eşită din uz): *cum s'a eglendisit la bal* Negr.

eglogă f. un fel de poesie pastorală: *eglogele luĭ Virgiliu.* Sin. **idilă.**

Egmont (Conte d') m. nobil din Ţĕrile-de-Jos, generalul luĭ Filip II, luă parte la revolta patrieĭ sale în contra tiranieĭ spaniole şi fu decapitat în 1568.

egoism n. iubire exclusivă de sine-însuşĭ. Crn. **abnegaţiune, altruism, desinteresare.**

egoist m. cel ce nu se gândesce de cât la sine. Crn. **altruist, desinteresat.**

egretă f. 1. buchet de pene resfirate şi drepte ce servă de ornament; 2. penis militar: *egretele albicióse* Gn. Al.; 3. buchet de mărgăritare saŭ de diamante dispuse în formă de egretă.

Egri-Palanca f. oraşel în Macedonia, renumit pentru minele sale de fier.

egumen m. superiorul uneĭ mănăstirĭ de călugărĭ. Sin. **staret.**

egumenesc v. a se face egumen.

egumenie f. 1. mănăstire; 2. demnitate de egumen şi durata eĭ.

eĭ! int. exprimă surprinderea saŭ mirarea: *eĭ! cine a maĭ auzit?* eĭ bine! indică o afirmare saŭ întrebare; eĭ aşĭ! arată o deplină neîncredere (maĭ mult în glumă).

eĭlet n. divisiune administrativă în Turcia. Sin. **paşalîc.**

el pr. m. de a III persónă.

elaborez v. 1. a face să sufere o transformare: *stomachul elaborézĕ alimentele*; 2. *fig.* a prepara cu îngrijire: *a elabora un proiect de lege.*

elan n. avînt. || m. cerb mare din pădurile Nordului.

Elanul m. afluent al Prutuluĭ în jud. Tutova, curge între Bĕrlad şi Prut.

elastic a. 1. care posedă elasticitate; 2. *fig.* care se prestézĕ la diferite interpretărĭ.

elasticitate f. proprietatea unor corpurĭ de a-şĭ relua forma şi volumul, îndată ce încetézĕ causa care le a modificat.

Elba f. fluviu în Germania, udă Dresda, Hamburgul şi se varsă în Marea Nordului: 680 km. || insulă în Mediterana între Corsica şi Italia, unde fu exilat Napoleon I (1814).

Elbassan n. oraş în Turcia cu 12,000 loc.

Elburz n. piscul principal al masivului caucasian: 5660 m.

elciŭ m. od. trimisul uneĭ puterĭ străine, consul.

elcovan m. pasere de mare cu sborul iute: *maĭ repedĭ de cât elcovanĭ pe'ntinsa Marmara* Al.

eldorado n. 1. ţĕră imaginară în America de S., abundantă în aur şi bogăţiĭ; 2. *fig.* locaş desfătător.

Elea f. oraş în vechea Italia, celebru prin şcóla-ĭ filosofică, de natură panteistă, al căreĭ întemeietor fu Xenofane (sec. VI a. Cr.)

eleatic a. relativ la şcóla din Elea: *filosof eleatic.*

Eleazar m. mare preot al Ebreilor, urmaşul luĭ Aron.

elebor n. plantă vivace din fam. renunculaceelor, întrebuinţată ca purgativ. Sin. **bozăţel, cutcurig.**

electiv a. 1. numit de electorĭ: *rege electiv*; 2. dat prin alegĕtorĭ: *funcţiuni elective*; 3. compus din alegĕtorĭ: *adunare electivă.*

alegţiune f. alegere făcută prin votul alegĕtorilor.

elector m. 1. alegĕtor; 2. od. principe german care avea dreptul de a alege pe împĕratul Germanieĭ.

electoral a. relativ la alegerĭ: *colegiu, comitet electoral*; **cartă electorală**, proprie fie-căruĭ alegĕtor; **liste electorale**, coprinzînd pe toţĭ alegĕtorĭĭ comuneĭ, se alcătuiesc între 1—15 Ianuarie din fie-care an.

electorat n. 1. demnitate de elector al imperiuluĭ germanic; 2. întindere teritorială ce ţine de acest titlu: *electoratul de Hessa.*

Electra f. sora Ifigenieĭ şi a luĭ Oreste, scăpă pe fratele seŭ şi-l îndemnă să răsbune uciderea părinteluĭ lor Agamemnon.

electric a. relativ la electricitate: *curent electric, lumină electrică.*

electrician m. cel ce s'ocupă cu electricitatea.

electricitate f. stare particulară a unor corpurĭ carĭ, sub influenţa frecărĭĭ (a căldureĭ saŭ a reacţiunilor chimice), capĕtă proprietatea de a atrage unele corpurĭ uşóre, de a produce scânteĭ orĭ comoţiunĭ nervóse la fiinţele viĭ, de a descompune apa saŭ sărurile etc.: telegrafele, telefónele, lumina electrică şi galvanoplastia sunt principalele aplicaţiunĭ ale electricităţiĭ.

electrisez v. 1. a încărca cu electricitate, a da unuĭ corp proprietăţile electrice; 2. *fig.* a excita peste măsură, a face o impresiune vie şi profundă: *a electrisa o adunare.*

electro-chimic f. partea chimieĭ ce tratézĕ despre descompunerea corpurilor prin electricitate.

electro-dinamică f. partea fisiceĭ ce tratézĕ despre acţiunea reciprocă a curenţilor electricĭ şi acţiunea lor asupra magneţilor.

electrofor n. instrument de condensat electricitatea.

electro-magnet m. bară de fier móle magnetisată prin trecerea unuĭ curent electric.

electro-magnetism n. partea fisiceĭ ce tratézĕ despre raporturile între electricitatea şi magnetismul.

electro-metru m. instrument de măsurat intensitatea curenţilor electricĭ.

electromotor n. aparat propriu a desvolta electricitatea.

electroscop n. instrument servind a constata presenţa electricităţiĭ într'un corp.

electuar n. medicament puţin maĭ consistent de cât mierea.

elefant m. cel maĭ mare dintre animalele actuale, mamifer pachiderm cu nisce colţĭ marĭ (producêndu *fildeşul*) şi cu nasul prelungit în formă de

trompă mobilă. In India și în Africa tropicală, el servesce ca animal domestic.

elefantiasis f. un fel de lepră.

Elefantina f. insulă a Nilului, cu cariere de granit.

elegant a. care are eleganță. || m. persónă cu maniere și gâteli alese.

eleganță f. 1. caracterul celui grațios și distins tot-de-o-dată; 2. alegere de vorbe și de construcțiuni.

elegiac a. 1. privitor la elegie: *gen elegiac*; 2. *fig.* trist, melancolic.

elegie f. poesie cu coprinsul trist saŭ dulcios.

elei! int. 1. de mirare; 2. de chemare: *elei, soro! elei, frate!* Ar.

elemosină f. dare la săraci, milostenie.

elemosinar m. cel însărcinat cu distribuirea milosteniilor, la o Curte.

element n. 1. corp simplu saŭ substanță ce nu póte fi descompusă, ca aurul, argintul, oxigenul; 2. tot ce intră în compusițiunea altui lucru: *oxigenul și idrogenul sunt elementele apei*; 3. mediu unde trăiesce un animal: *elementul peșcelui e apa*; 4. *fig.* mediu favorit; 5. pl. principiile unei arte saŭ sciințe, noțiunile prime: *elemente de geografie*; 6. pl. diferite condițiuni de sol, de climă, de anotimp: *acest cuceritor fu învins de elementele.*

elementar a. 1. ce ține de un element: *corp elementar*; 2. privitor la noțiunile prime: *chimie elementară*; 3. fórte ușor, fórte simplu: *adevĕr elementar.*

Elena f. *Mit.* fiica lui Jupiter și soția lui Menelaŭ, cea mai frumósă femee din timpul seŭ; răpirea-i de Paris causă resboiul Troiei. || (Sfînta), mama lui Constantin cel Mare, contribui mult la respândirea creștinismului. || (Insula Sf.), în Oceanul Atlantic, celebră prin captivitatea lui Napoleon I, de la 1815 până la 1821.

Eleni m. pl. numele colectiv al Grecilor (elenic).

elenică f. limba elenă în opusițiune cu *aplă* saŭ idioma grécă modernă.

elenist m. cel ce scie bine limba grécă antică.

elenism n. 1. locuțiune proprie limbei grecescĭ; 2. totalitatea ideilor și a obiceiurilor poporului grec.

Eleusis f. oraș în Grecia antică, în fața Salaminei, unde s'află un templu al Demetrei, ale cărei mistere se numiaŭ *eleusine.*

elev m. școlar, discipol.

elevator a. *Anat.* care servă a ridica: *mușchi elevatori.*

eliac a. *Astr.* corespundĕtor sórelui: *resărire, apunere eliacă.*

Eliad Rădulescu (Ión) m. poet și prosator, principalul inițiator al culturei în Muntenia, unde fundă presa, teatrul; luă parte la revoluțiunea de la 1848 și suferi mai mulți ani exilul (1802—1872).

elianț m *Bot.* flórea-sórelui.

elice f. 1. linie curbă în formă de șurup; 2. *Anat.* partea externă a urechiĭ; 3. aparat pus îndărătul unui vapor spre a-l face să mérgă; 4. gen de scoicĭ în formă de spirală.

eliberez v. a rémite, a preda: *a elibera un certificat.*

Elida f. țéră în Grecia antică, la V. de Peloponés.

elidez v. a suprima o vocală finală, în vorbire saŭ în scris.

eligibil a. care întrunesce condițiunile necesare spre a fi ales.

eligibilitate f. starea persónei eligibile.

eliminez v. 1. a da afară, a depărta: *a elimina pe un solicitator*; 2. *fig.* a suprima: *a elimina un nume din listă.*

eliocentric a. se dice de posițiunea unei planete vĕdută din sóre.

eliografic a. relativ la eliografie: *gravură eliografică.*

eliografie f. reproducerea unui text saŭ desen cu ajutorul radelor solare.

eliogravură f. gravură făcută cu ajutorul fotografiei.

elioscop n. lunetă astronomică cu care se póte uita la sóre fără pericol pentru ochĭ.

eliostat n. aparat ce menține o fâșie de rade solare într'o direcțiune constantă.

eliotipie f. V. eliografie.

eliotrop m. plantă din fam. borragineelor cu florile albastru-vinete și cu mirosul plăcut (numită vulgar *flórea-sórelui*).

elipsă 1. *Gram.* suprimarea unei vorbe saŭ a mai multora dintr'o propusițiune spre a da stilului mai multă vioiciune, ex. *ce faci!—bine!* 2. *Geom.* curbă ce pare o circumferență prelungită într'un sens și îngustată într'altul.

elipsoid a. care are forma unei elipse. || n. suprafață născută din învirtirea unei semi-elipse în jurul axeĭ sale.

eliptic a. 1. ce conține o elipsă gramaticală; 2. ce ține de elipsa geometrică.

eliptícitate f. formă eliptică.

Elisabeta (Paulina Ottilia Luisa) f. regina României, născută ¹⁷/₂₉ Dec. 1843 ca fiica principelui Hermann de Wied, măritată la 1869 cu Domnul (apoi regele) Carol. Distinsă scriitóre și artistă, a publicat (sub pseudonimul de **Carmen Sylva**) o serie remarcabilă de poesii lirice (*Liniștea mea*), filosofice (*Ahasverus*), romane (*Astra*), drame (*Meșterul Manole*), apoi *Poveștile Peleșului* și *Cugetările unei regine*, acésta din urmă premiată de Academia francesă.

Elisabeta (Sfînta) f. 1. mama St. Ión Botezătorul; 2. (din Ungaria), fiica lui Andreiu II, muri la 1231 și fu canonisată pentru caritatea ei. || (din Anglia), fiica lui Henric VIII, restabili protestantismul și osândi la mórte pe Maria Stuart (1533—1603). || (Petrovna), fiica lui Petru cel Mare, împĕrătésa Rusiei (1741—1762).

Elisabetpol n. numit de Ungurĭ Erszébetváros, orășel armenesc pe malul drept al Tirnaveĭ-marĭ, spre resărit de Mediaș: 3000 loc.

Elisee (Câmpiile) f. pl. 1. *Mit.* locașul eroilor și al ómenilor virtuoși după mórtea lor; 2. *fig.* loc desfătător.

Eliseŭ m. profet ebreŭ, discipolul și urmașul lui Ilie. || n. 1. câmpiile elisee; 2. palat național la Paris, unde residă Președintele Republicei.

elisiune f. suprimarea unei vocale finale.

elită f. ceea ce-i mai bun de ales, mai distins.

elitru n. aripă exterióră a coleopterelor.

elixir n. 1. substanță óre-care dissolvată în alcool; 2. bĕutură mânuitóre, panaceŭ; 3. *fig.* ceea ce-i mai bun, mai prețios în ceva.

elmint m. vierme intestinal.

elocuțiune f. 1. mod de a se exprima: *elocuțiune ușóră*; 2. partea retoriceĭ ce tratézá despre alegerea și aședarea cuvintelor.

elogios a. plin de elogiĭ: *discurs elogios.*

elogiu n. 1. discurs în lauda cuiva; 2. laudă. Sin. panegiric. Crn. critică.

Eloisa f. V. **Abelard.**

Elöpatak n. sat cu 700 loc. în comitatul Treĭ-scaune, numit de Românĭ Vălcele, cu ape minerale fórte renumite.

eloquent a. 1. care vorbesce bine; 2. *fig.* convingĕtor: *cifrele sunt destul de eloquente.*

eloquență f. arta, talentul de a vorbi bine, de a convinge și înduioșa.

elucidez v. a face lucid saŭ deslușit: *a elucida o cestiune.*

elucubrațiune f. 1. operă compusă cu multă muncă; 2. lucrare îndelungată și stăruitóre.

elucubrez v. a compune cu multă muncă.

eludez v. a evita cu dibăcie: *a eluda un ordin.*

Elveția f. confederațiune de 22 cantóne în Europa centrală: 3 milióne loc. (Elvețian).

elvetic a. ce ține de Elveția: *Confederațiune elvetică.*

Elzevir m. familie celebră de tipografi olandesĭ din sec. XVI și XVII, ale căror edițiuni sunt cu drept admirate: format mic cu caractere frumóse și netede (elzevirian).

eman v. 1. a se scurge, a se exala din: *parfumul ce emană florile*; 2. a proveni, a-și trage originea: *ori-ce ființă emană de la Ființa supremă.* Sin. **decurg, deriv.**

emanațiune f. 1. acțiune de a emana; 2. ceea ce emană: *mirosurile sunt emanațiuni.*

emancipațiune f. 1. *Jur.* acțiune de a emancipa pe un minor; 2. starea minorului emancipat; 3. desrobire: *emancipațiunea țiganilor*; fig. *emancipațiunea spiritului național*;

4. acordarea drepturilor politice: *emancipațiunea Evreilor, emancipațiunea femeilor.*

emancipez v. 1. a pune pe un minor în afară de tutelă: *minorul se emancipează de drept prin căsătorie*; 2. a libera din robie; 3. a eși din marginile datoriei sau bunei-cuviințe.

emanet n. V. amanet.

ematită f. mineraiu de fer de o colóre roșie închisă, servind la lustruirea metalelor.

ematosă f. transformarea chilului în sânge și al sângelui vinos în arterial.

embatic n. arendare pe mulți ani. Sin. bezmen, emfiteosă.

emblemă f. figură simbolică: *cocoșul e emblema veghierii.* Sin. simbol.

emblematic a. ce ține de emblemă: *figuri emblematice.*

embriogenie f. formațiunea și desvoltarea embrionului.

embrion n. 1. prima stare a unor ființe vii, animal sau plantă; 2. *fig.* lucru abia în nascere. Sin. germen.

embrionar a. 1. relativ la embrion; 2. *fig.* care e în germen, în stare rudimentară.

embuscadă f. cursă întinsă inimicului spre a-l surprinde și ataca.

emeri n. pétră fórte tare care, prefăcută în praf, servă la curățirea metalelor, sticlei etc.

emerit a. profesor care s'a retras din funcțiune și continuă a se bucura de unele prerogative.

emersiune f. starea unui corp ce apare la suprafața licidului, în care a fost cufundat. Cfr. imersiune.

Emerson m. filosof și poet american, născut la Boston (1803—1882).

emetic n. vomitiv în care intră antimoniu.

emfasă f. 1. pompă afectată în vorbire; 2. *fig.* exagerațiune pretențiósă. Cfr. simplitate, natural.

emfatic a. cu emfasă: *ton emfatic.*

emfiteosă f. contract pe termen lung (chiar până la 99 de ani). Sin. embatic.

emicielu n. îngrădire în formă de semi-cerc.

emigrant m. cel ce emigrézâ.

emigrez v. 1. a-și părăsi țéra și a se aședa într'alta; 2. se dice de păsările carî schimbă clima: *rîndunelele emigrézâ în Septembre.* Cfr. imigrez.

Emilian m. împărat roman, învins de Valerian și ucis de soldați (206—254).

Emiliu (Paul) m. 1. consul roman ucis în bătălia de la Canne (216 a. Cr.); 2. fiul celui precedent, învinse pe Perseu la Pidna (168 a. Cr.).

eminent a. care dominâ, covîrșesce pe cei-lalți.

eminență f. 1. înălțime, înălțătură; 2. *fig.* înălțime morală, superioritate; 3. titlu dat cardinalilor.

Eminescu (Mihail) m. genial poet român, fiul căminarului George Eminovici, se născu în 15 Ian. 1860 în satul Ipătescî (Botoșani) și muri în Iunie 1889 într'un spital de alienați. Poesiile sale conțin o lume de simțiri și de idei îmbrăcate într'o formă plastică, frumósă și melodiósă. Admirator pasionat al poesiei populare și al naturei, Eminescu posedă o înțelegere profundă a artei antice și o mare varietate de forme poetice.

Emin-Pașa m. medic german (*Eduard Schnitzer*) în armata egipténă, deveni în 1878 guvernatorul Provinciilor Equatoriale și muri asasinat (1840—1892).

emiplexie f. *Med.* paralisia jumătății laterale a corpului.

emiptere n. pl. ordin de insecte cu gura în chip de sugătóre și cu aripile acoperite în parte cu elitre: *greerele, (inlarul, filoxera.*

emir m. 1. titlu dat descendenților lui Mahomed; 2. căpetenie arabă a unei provincii sau a unui trib mare.

emisar m. agent însărcinat cu o misiune secretă.

emisferă f. 1. jumătate dintr'o sferă; 2. jumătate din globul pământesc.

emisferic a. cu formă de emisferă.

emisiune f. 1. acțiune de a emite: *emisiune de sunete, de bilete de bancă*; 2. resultatul acesteĭ acțiuni.

emistich n. jumătatea unui vers.

emit v. 1. a pune în circulațiune: *a emite acțiuni pentru o întreprindere*; 2. a produce în afară, a manifesta: *a emite o opiniune.*

emolient a. care móie părțile inflamate: *cataplasm emolient.* Cfr. astringent.

emolumente n. pl. apuntamente. Sin. onorar, salariu.

emoptisie f. scuipare cu sânge.

emoragie f. scurgerea sângelui în afară de vasele ce-l conțin: *emoragie cerebrală, nasală.*

emoroidal a. privitor la emoroide.

emoroide f. pl. umflătura vinelor anusului, ce lasă să se scurgă sânge. Sin. trinji.

emostasă f. *Med.* încetarea circulațiunii sângelui.

emoționez v. a causa emoțiunĭ.

emoțiune f. mișcare sufletéscă ce agită, ce turbură.

Empedocle m. filosof grec din Agrigent, s'aruncă (dice-se) în craterul Etnei spre a-și ascunde mórtea și a trece drept deŭ (sec. V a. Cr.).

empireŭ n. 1. partea cea mai înaltă a cerului: 2. (poetic) cerul; 3. locașul fericiților.

empiric a. care se basézâ numaĭ pe experiență: *medicină empirică.* || m. 1. șarlatan care practică ilegal medicina; 2. filosof care rapórtă tóte la experiență.

empirie f. experiență.

empirism n. 1. medicină fundată numaĭ pe experiență; 2. șarlatanie medicală; 3. filosofie empirică care atribue numaĭ experienței originea cunoscințelor nóstre, în opositiune cu idealismul și raționalismul: *empirismul lui Locke.*

empirist m. partisan al empirismului.

Ems n. oraș în Germania, cu ape termale: 6500 loc.

emul m. concurent, rival.

emulațiune f. sentiment care îndémnă a egala sau a întrece pe cei ce fac bine.

emulgent a. *Anat.* se dice de arterele și de vinele rărunchilor.

emulsiune f. medicament preparat cu semințe oleióse.

Enache m. V. Ene: *Enache se pune pe gene* Cn.

ena mu che ena su, locuțiune neo-grécă populară spre a exprima o egalitate arogantă sau condescendentă între doué persóne de rang diferit.

encaustic n. 1. pictură cu céră topită; 2. materie făcută de céră și din esență de terebentină spre a cerui parchetele și mobilele.

encefal n. totalitatea organelor conținute în cavitatea craniului.

enchimosă f. *Med.* grămădirea sângelui în vasele cutanate, sub influența unei emoțiunĭ vîĭ.

enciclică f. scrisóre circulară a papeĭ de la Roma.

enciclopedic a. care îmbrățișézâ tóte științele: *cap enciclopedic.*

enciclopedie f. 1. totalitatea cunoscințelor omenescĭ întrunite în aceeași operă; 2. totalitatea unei singure științe: *enciclopedie medicală.*

enciclopedist m. autorul unei enciclopedii; s'aplică mai ales colaboratorilor mareĭ Enciclopedii franceze din sec. XVIII, al cărei autor principal a fost Diderot.

enclitic a. se dice de vorbele lipsite de ton și care se rézémă pe vorba următóre, ex. *védêndu-le, spune-i!* Cfr. proclitic.

endemic a. particular unei țérĭ: *bólă endemică.*

endemie f. bólă ce hântue obicinuit într'o țéră și e datorită unei cause locale, ca *gușa*, la locuitorii de la munte.

Endimion m. *Mit.* păstor iubit de Diana și condamnat de Joie la un somn perpetuŭ.

endivie f. o varietate de cicóre.

endocard n. *Anat.* membrană ce tapisézâ interiorul inimeĭ.

Endor n. oraș în Iudea, unde pitonisa prefise lui Saul învingerea și mórtea-i.

endosmosă f. curent ce se stabilesce din afară înăuntru între doué licide de natură diferită și separate printr'o membrană. Cfr. exosmosă.

Ene (Moș) m. un fel de Morfeŭ: *a venit Moș Ene pe la gene* Isv.

Enea m. *Mit.* principe troian, fiul Venereĭ și al lui Anchise, veni în Italia după ruina Troieĭ și fundă Alba-Longa.

Eneida f. poemă epică, în care Virgiliu povestesce aventurele lui Enea.

energic a. care are energie. Cfr. móle, slab.

energie f. 1. putere, vigóre fisică saŭ morală; 2. *fig.* forță, tărie sufletéscă.

energumen n. și m. 1. posedat de un demon; 2. fórte exaltat.

enervant a. propriu a enerva: *căldură enervantă.*

enervare f. 1. *Med.* mare slăbiciune; 2. starea celuĭ enervat.

enervez v. a slăbi energia fisică saŭ morală.

Engadin n. vale înaltă a Innuluĭ în Elveția: 10,000 loc.

Engel (Christian) m. învĕțat german, publică în 1804 o *Istorie a Valachieĭ*, bine documentată; muri la Viena (1770—1814).

englendisesc v. a eglendisi: *m'am englendisit de minune* Ar.

engles a. și m. din Anglia: *poporul engles, un Engles.*

Englitera f. V. Anglia.

engolpion n. iconiță de aur saŭ de smalț, pe care archiereiĭ o purtaŭ atîrnată la sîn. Sin. panaghion.

enibahar n. rodul plăcut mirositor al ienupĕrului.

enicer m. V. ienicer.

Enige n. oraș în Macedonia pe lacul cu acelașĭ nume, aprópe de antica Pela.

enigmă f. 1. expunerea unuĭ lucru în terminĭ obscurĭ, așa că trebue ghicit; 2. *fig.* lucru greŭ de înțeles: *enigma vieții* Ex. Sin. cimilitură, ghicitóre.

enigmatic a. 1. ce conține o enigmă; 2. al cărui sens nu e clar.

Enniu m. poet latin de la care aŭ rĕmas numaĭ fragmente (sec. II a. Cr.).

enorlas m. locuitorul uneĭ enoriĭ.

enorie f. 1. teritoriul în care un preot își exercită funcțiunile; 2. locuitoriĭ uneĭ enoriĭ. Sin. parochie.

enorm a. 1. mare peste mĕsură: *un câine enorm*; 2. *fig.* excesiv: *o prostie enormă.*

enormitate f. 1. mărime excesivă; 2. *fig.* vorbă extravagantă, greșală fórte gravă.

enterită f. *Med.* inflamațiunea membraneĭ mucóse a intestinelor.

entimemă f. silogism în care una din premise e subînțelésă. Ex. *cuget, deci exist* (sub-înțeles: *ceea ce cugetă, există*).

entitate f. termin de filosofie scolastică: ceea ce constitue ființa, natura chiar a unuĭ lucru, considerată ca distinctă și independentă de lucrul însuș.

entomologie f. parten zoologieĭ ce tratézĕ despre insecte.

entomologist m. cel ce se ocupă cu studiul insectelor.

entozoare n. pl. viermĭ intestinalĭ (ascaride, tenie, trichinĕ).

entusiasm n. 1. exaltare extraordinară a sufletuluĭ: *entusiasm religios*; 2. admirațiune exagerată: *elogiĭ dictate de entusiasm.* Cfr. indiferență.

entusiasmez v. a inspira entusiasm, a transporta de admirațiune.

entusiast a. plin de entusiasm: *aplause entusiaste.* || m. cel ce se entusiasmézĕ lesne.

enumer v. a numĕra unul câte unul.

enunț v. a exprima în terminĭ precisĭ.

enunțare f. 1. acțiune de a enunța; 2. terminiĭ carĭ servă a enunța.

Enyed n. numele unguresc al Aiudului ardelén.

eocen a. se dice despre stratul geologic cel maĭ vechiŭ printre terenurile terțiare.

Eol m. *Mit.* deul vînturilor.

eolian a. relativ la Eol: *harpă eoliană*, instrument de córde ce vîntul le face să vibrezе. || din Eolida: *dialect eolian.* || m. pl. Eolienĭ, unul din cele 4 triburĭ carĭ populară Grecia primitivă și carĭ emigrară apoĭ în Asia-Mică.

Eolida f. țéră în Asia-Mică, colonisată de Eolienĭ.

epă f. 1. partea femeiască a caluluĭ; 2 pl. pedalele rĕsboiuluĭ de țesut.

epactă f. numĕrul dilelor de adăogat anuluĭ lunar spre a-l face să concordе cu anul solar.

Epaminonda m. celebru general teban, învingĕtorul Lacedemonienilor la Leuctra și la Mantinea (411—363 a. Cr.).

eparchial a. ce ține de eparchie: *consistoriu eparchial.*

eparchie f. divisiune eclesiastică, întindere de țéră sub jurisdicțiunea unuĭ episcop: *în Romănia sunt 8 eparchiĭ.* Sin. diocesă.

eparchiot a. ce face parte dintr'o eparchie: *episcop eparchiot.*

epatic a. ce ține de ficat: *colicĭ epatice.*

epatită f. 1. *Med.* inflamațiunea ficatuluĭ; 2. un fel de pétră prețiósă.

epentesă f. inserțiunea uneĭ litere saŭ silabe în mijlocul uneĭ vorbe.

epentetic a. adăogat prin epentesă.

epic a. 1. care povestesce în versurĭ o acțiune eroică: *poesie epică*; 2. demn de epopee: *luptă epică.*

epicen a. *Gram.* se dice de numе carĭ nu aceleașĭ formă pentru masculin și feminin, ex. elefant.

epichirémă f. silogism în care premisele sunt însoțite de probe.

epicraniu n. totalitatea părților carĭ înfășură craniul.

Epictet m. filosof grec din secta stoicilor, trăi la Roma sub Marcu-Aureliu (I sec. d. Cr.).

Epicur m. filosof grec care punea fericirea în cumpĕtarea plăcerilor și în cultura spiritului: el dicea, că lumea e formată prin întâlnirea atomilor, carĭ aŭ existat în tot-d'auna; discipoliĭ seĭ însă aŭ denaturat doctrina-i și s'aŭ dedat plăcerilor materiale (337—270 a. Cr.).

epicurean a. și m. 1. sectator al luĭ Epicur; 2. voluptuos, sensual.

epicureism n. doctrina luĭ Epicur.

Epidaur n. oraș în Argolida, cu un faimos templu al luĭ Esculap.

epidemic a. ce ține de epidemie. Cfr. endemic, sporadic.

epidemie f. bólă ce atacă pe maĭ mulțĭ dintr'odată, ca cholera, ciuma, vĕrsatul, frigurile tifoide.

epidermă f. 1 membrană transparentă ce acopere pielea; 2. *fig.* păturĭ exteriórĕ, suprafață: *epiderma globuluĭ pămîntesc.*

epigastric a. ce ține de epigastru: *vine epigastrice.*

epigastru n. partea medie și superiórĕ a abdomenuluĭ.

epiglotă f. cartilagiu la partea superiórĕ a larinxuluĭ, ce-l închide spre a opri alimentele să nu intre în căile aerіene.

epigonĭ m. pl. *Mit.* numele eroilor carĭ făcură a doua expedițiune în contra Tebeĭ, fiiĭ celor șépte căpeteniĭ carĭ făcură pe cea dintâiu; 2. *fig.* urmașiĭ unor părințĭ ilustrĭ, posteritatea uneĭ epoce glorióse.

epigraf n. 1. inscripțiune pe un edificiu; 2. citațiune, sentență pusă în fruntea unuĭ capitol saŭ a uneĭ cărțĭ spre a-l indica obiectul, spiritul.

epigrafic a. relativ la epigrafie: *descoperirĭ epigrafice.*

epigrafie f. sciința inscripțiunilor.

epigrafist m. cel versat în epigrafie.

epigramă f. 1. mică bucată în versurĭ care se termină cu o trăsură picantă; 2. *fig.* batjocură fină și mușcătóre.

epigramatic a. ce ține de epigramă.

epigramatist m. autor de epigrame.

epilepsie f. bólă caracterisată prin convulsiunĭ periodice și prin o pierdere subită a cunoscinței și a sensibilității; poporul o numesce eufemistic *abólă, alte-ale* și *pedepsie.*

epileptic a. 1. de natura epilepsieĭ; 2. atacat de epilepsie.

epilog n. conclusiunea uneĭ poeme, a unuĭ discurs. Cfr. prolog.

Epimenide m. poet și filosof grec care, adormind într'o peșteră, se deșteptă (dice-se) peste 57 de anĭ.

Epir n. țéră muntósă și acoperită de pădurĭ la N.-V. Greciеĭ, cu orașele principale *Ianina, Monastir* (Epirot).

episcop m. prelat însărcinat cu conducerea uneĭ eparchiĭ. Sin. archiereŭ, vlădică.

episcopal a. ce aparține episcopuluĭ: *palat episcopal.*

episcopat n. 1. demnitate de episcop; 2. totalitatea episcopilor; 3. timpul cât un episcop și-a ocupat scaunul.

episcopie f. 1. biserică episcopală; 2. jurisdicțiune episcopală, diocesă: *episcopia de la Argeș.*

episod m. 1. acțiune incidentală legată de acțiunea principală, într'o poemă saŭ roman; 2. *fig.* incident ce se raportă la vr'un eveniment însemnat.

episodic a. ce nu e esențial acțiunĭ principale.

epistat m. 1. supraveghietor: *epis-*

lat de moșie; 2. sub-comisar de poliție: *epistat de mahala.*

epistolă f. 1. scrisóre, misivă: *epistolele St. Pavel;* 2. scrisóre în versuri: *epistolele lui Horațiu.*

epistolar a. privitor la arta de a scrie epistole: *stil epistolar.* || n. culegere de scrisori.

epistolie f. *pop.* epistolă: *epistolia Maicei Domnului.*

epitaf n. 1. inscripțiune pe un mormînt; 2. aer de stofă scumpă; 3. slujbă pentru înmormîntarea Domnului; 4. cartea ce o conține.

epitalam n. poemă de nuntă.

epitet n. vorbă ce servă a califica. Sin. **adjectiv.**

epitrahil n. vestmînt preoțesc atîrnat de grumaz. Sin. **patrafir.**

epitrop m. 1. tutor, curator; 2. îngrijitor de averea unei biserici.

epitropie f. 1. tutelă, curatelă; 2. administrațiunea averii unei biserici sau mănăstiri.

epizotie f. epidemie pe animale.

epocă f. punct determinat în istorie, moment cînd s'a produs un fapt remarcabil: *epoca slavismului* (1200—1633) *sau a grecismului* (1633—1821) *în istoria română.*

epodă f. a treia parte a unui cîntec grec, după strofa și antistrofa.

epoletă f. 1. fîșie de stofă garnisită cu ciucuri, ce militarii o pórtă pe umeri; 2. grad de ofițer: *a obținut epoleta.*

eponim a. acela dintre archonții greci cari dedea anului numele său.

epopee f. 1. poemă lungă despre un subiect eroic; 2. serie de acțiuni demne de epopee.

epruvetă f. vas de sticlă pentru unele experiențe de fisică sau de chimie.

eptagon n. poligon cu șépte unghiuri și șépte laturi.

eptarchie f. numele celor șépte regate fundate în Britania Mare de Anglo-Saxoni în sec. V și VI.

epură f. desen terminat, în opositiune cu *orochiu.*

epurar m. *Zool.* un fel de aquilă.

epuraș m. 1. epure de casă, animal ce se deosebesce de epurele ordinar prin urechi și picióre mai scurte; 2. epure mic. Sin. **șoldan, vătuiu.**

epure m. animal roțétor, cu urechile lungi, fórte fricos și repede alergător.

Epurénu (Manolache Costache) m. orator și om-de-Stat, amicul și consilierul lui Cuza-Vodă, Președintele Constituantei din 1866 (1824—1880).

epurește adv. ca epurele, în fuga mare.

equațiune f. egalitate algebrică, în care intră una sau mai multe cantități necunoscute: *equațiune de gradul al doilea.*

Equator (Republica) n. Stat al Americei de S. cu cap. *Quito:* 1,200,000 locuitori.

equator n. mare cerc imaginar care împarte pămîntul în două și ale cărui tóte punctele s'află la egală distanță de cei doi poli.

equatorial a. 1. ce ține de equator; *cerc equatorial;* 2. situat sub equator: *regiuni equatoriale.* Ctn. **polar.** || n. lunetă mobilă ce póte urmări mișcarea unui astru.

equestru a. călare: *statue equestră.* Ctn. **pedestru.**

equidistant a. la egală distanță.

equilater a. alt nume al quadratului.

equilateral a. ale cărui laturi sunt egale: *triunghiu equilateral.*

equilibrez v. a pune sau a ține în equilibru.

equilibrist m. artist gimnastic care scie a se menține în equilibru.

equilibru n. 1. starea unui corp supus unor forțe egale și contrare; 2. positiune verticală: *a pierde equilibrul;* 3. *fig.* proporțiune justă, stare de puteri cari se țin unele pe altele: *equilibru european.* Sin. **cumpănă.**

equinoxial a. ce ține de equinoxiu: *equatorul se mai numesce linie equinoxială.*

equinoxiu n. epoca anului când dilele sunt egale cu nopțile în tóte regiunile pămîntului: equinoxiul de primăvară cade în 21 Martie, cel de tómnă în 22 Septembre.

equitațiune f. arta de a călări: *școli de equitațiune.*

eră f. 1. epocă fixă de la care se începe a se socoti anii; 2. epocă remarcabilă: *eră de libertate.* În istoria

universală se disting următórele ere: *Era de la creațiunea lumii,* 4004 a. Cr. după catolici și 5508 a. Cr. după ortodocși; *Era Romei,* de la fundarea orașului, 753 a. Cr.; *Era creștină* sau *vulgară,* de la nascerea lui Crist; *Era mahometană* sau *Hegira,* de la fuga lui Mahomet, 622 d. Cr. Ca tóte popórele ortodoxe, Românii numerau până în secolul trecut după anii de la facerea lumii (1 Sept. 5508 a. Cr. — 1895 = 7403); ast-fel cronicarii raportă că Vasile Lupul domni 7142—7161, din cari scăzîndu-se anii posteriori erei creștine, obținem pe aceștia din urmă: 1634—1653.

Eraclidul m. supranumele lui Despot-Vodă.

eraldic a. relativ la blazon: *arta eraldică.*

Erasm m. celebru umanist născut la Roterdam și mort la Basilea: *Elogiul nebuniei* (1467—1537).

erată f. lista greșelilor de tipar cu arătarea îndreptărilor de făcut.

eratic a. 1. *Med.* neregulat: *frisuri eratice;* 2. *Geol.* transportat de niurea: *blocuri eratice.*

Erato f. *Mit.* musa poesiei lirice.

Eratostene m. matematic și astronom grec, bibliotecar din Alexandria (274—194 a. Cr.).

érbă f. 1. plantă cu cotorul obicinuit verde, móle și fraged: 2. (verde), pajiște; 3. praf de pușcă; 4. nume de plante medicinale: **érbă amară,** grenată; **érbă aspră,** (epoșică; **érba bălței,** pripirigută; **érba codrului,** mătrăgună; **érbă de curcă,** fumărică; **érbă englesésca,** odos; **érba férelor,** un fel de verbină ce poporul crede că póte descuia zăvórele; **érba găii,** amăruță; **érbă grasă,** porcină; **érbă mare,** oman; **érba nebunilor,** elebor; **érba ovĕsului,** ovsigă; **érba șérpelui,** un fel de aristolochie care, după credința poporului, póte învia morții vindecându-le rănile; **érba stupului,** mătăciune; **érba tăieturei,** betonică; **érba vêntului,** cătușnică. Sin. **buruiană.**

erbaceŭ a. se dice de plantele al căror cotor e fraged și piere pe fie-care an. Ctn. **lemnos.**

erbărie f. 1. provisiune de érbă de pușcă; 2. magazia unde se ține.

erbărit n. dare pentru pășunatul vitelor.

erbariu n. colecțiune de plante uscate și puse între frunze de hârtie.

erbivor a. care se nutresce cu erburi și cu substanțe vegetale: *calul este erbivor.*

erborisator m. cel ce erborisézā.

erborisez v. a merge la câmp și în păduri spre a culege plante.

erborist m. cel ce vinde plante medicinale.

erbos a. plin de érbă: *câmp erbos.*

Ereb m. 1. *Mit.* fiul Chaosului și al Nopții; 2. infernul păgânilor.

erecțiune f. ridicare.

erede m. terminul juridic pentru moștenitor. Sin. **clironom.**

ereditar a. 1. care se transmite prin moștenire: *bunuri ereditare;* 2. care trece de la părinți la copii: *fisia este ereditară.*

ereditate f. 1. dreptul de a lua o moștenire; 2. succesiune pe tron; 3. transmitere din tată în fiu a unor calități sau defecte.

eremit m. pustnic.

eremitagiu n. 1. locuința eremitului; 2. loc retras, casă la țeră; 3. numele unei galerii de tablouri, la Petersburg.

eres n. credință populară, superstițiune; *povești de doine, ghicitori, eresuri* Em.

eresiarch m. autorul unei eresii, capul unei secte eretice.

eresie f. 1. doctrină contrară Bisericei oficiale; 2. *fig.* idee sau opiniune contrară celor în genere admise.

erete m. V. **herete.**

eretic a. ce ține de eresie: *propositiune eretică.* || m. cel ce profesézā o eresie. Sin. **eterodox.** Ctn. **ortodox.**

eretism n. *Med.* stare de iritațiune violentă.

Erfurt n. oraș în Germania (Saxonia), între Gotha și Weimar: 60,000 locuitori.

ergotez v. (ironic) a argumenta într'una.

erig v. a-și atribui o autoritate pe nedrept: *a se erige în reformator.*

Erigen (Ión Scot) m. erudit călugăr irlandes şi filosof scolastic, mort la 886.

Erimant n. munte în Arcadia.

Erinii f. pl. *Mit.* numele grec al Furiilor. Sin. **Eumenide.**

erisipel n. *Med.* inflamaţiunea pielii cu dureri vii şi arzătóre.

Erivan n. oraş în Rusia asiatică, vechea cap. a Armeniei: 17,000 loc.

Erlangen n. oraş în Bavaria: 15,000 loc. Universitate.

ermafrodit a. care conţine organele ambelor sexe: *flori ermafrodite.*

ermelin n. cacom, mai ales blana animalului.

ermeneutică f. interpretarea cărţilor sfinte.

ermetic a. relativ la alchimie: *ştiinţă ermetică.* || adv. bine astupat să nu pótă pătrunde aerul: *vas ermetic închis.*

érnă f. anotimpul cel mai rece, care începe la 21 Dec. şi sfîrşesce la 21 Martie; fig. *érna vieţii,* bătrâneţe. Ctr. vară.

ernatec n. de érnă: *frig ernatec, corb ernatec* An. || n. 1. adăpostire în timpul erneĭ; 2. petrecere de érnă.

ernez v. a petrece érna: *trupele ernară în oraş.*

ernie f. umflătură formată prin eşirea unui maţ din abdomen: *ernie abdominală.*

erodiu m. *Zool.* bătlan.

eroic a. 1. ce ţine de eroŭ: *curagiu eroic;* **timpuri eroice,** în carĭ trăiaŭ vechiĭ eroĭ, a căror viaţă e amestecată cu fabule; 2. epic: *poesie eroică;* 3. *Med.* energic: *remediŭ eroic.* || adv. cu eroism.

eroi-comic a. jumătate eroic şi jumătate comic: *genul eroi-comic.*

eroidă f. epistolă în versurĭ sub numele vr'unui eroŭ antic: *Ovidiu a scris eroide.*

eroină f. 1. femee curagióşă, cu sentimente nobile şi înalte; 2. femee care jócă rolul principal într'o piesă de teatru saŭ într'un roman.

eroism n. caracter saŭ faptă de eroŭ.

erold m. ofiţer însărcinat odinióră cu misiunĭ solemne: a regula serbărĭ, turnirurĭ, a declara rĕsboiŭ. Sin. **crainic, pristav.**

eronat a. ce conţine erorĭ, greşit.

eróre f. 1. opiniune saŭ doctrină falsă; 2. greşală: *eróre de calcul.* Sin. **rătăcire.**

Eros m. numele grec al ḑeuluĭ Amor.

Erostrat m. nebun care, spre a deveni celebru, incendiă templul Dianeĭ din Efes (356 n. Cr.).

erotic a. privitor la amor: *cântec erotic.*

eroŭ m. 1. *Mit.* nume dat celor ce deveniseră nemuritorĭ, fie ca fiiŭ de ḑeŭ şi de muritóre (ca Hercule), fie din causa marilor lor isprăvĭ (ca Teseŭ); 2. *fig.* cel ce se distinge prin o vitejie extraordinară, prin înălţimea caracterului saŭ prin noblaţa-i sufletéscă: *pe eroiĭ urme eroiĭ străluces.* Bol.; 3. personagiu principal într'un roman saŭ într'o tragedie.

erpetologie f. partea istorieĭ naturale care tratéză despre reptile.

erudit a. care are multă erudiţiune. Sin. **doct, savant.**

erudiţiune f. cunoscinţa aprofundată a literatureĭ, a limbilor, a istorieĭ.

eruptiune f. 1. eşire bruscă şi violentă: *eruptiunea Vesuviului;* 2. *Med.* spuzélă de pete, bube etc. Sin. **isbucnire.**

eruptiv a. 1. privitor la eruptiunile vulcanice: *terenurĭ eruptive;* 2. *Med.* însoţit de eruptiune: *friguri eruptive.*

Erzerum n. oraş în Turcia, cap. Armenieĭ turcescĭ, aprope de Eufrat: 70,000 loc.

Erzgebirge n. pl. («Munţĭ metalicĭ»), lanţ de munţi, avut în mine de diferite metale, între Saxonia şi Boemia: 140 km.

es v. 1. a trece dinăuntru în afară: *es din casă;* 2. a înceta de a fi în serviciu: *a eşit de la stăpân;* 3. a se libera, a se scăpa: *a eşi dintr'o încurcătură;* 4. a dispare (de colorĭ): *haina a eşit la spălat;* 5. a resulta: *a eşit mulţi banĭ la vîndare;* 6. a se respândi: *i-a eşit nume rĕŭ;* 7. a rĕsări, a apare: *i-a eşit bube pe obraz.*

eşafod n. podélă ridicată pentru execuţiunea criminalilor.

eşafodăgiu n. 1. schele; 2. *fig.* fundament: *iatîns eşafodagiu de tiranĭ* Bălc.

eşantilion n. mostră de stofă.

eşarpă f. 1. fâşie largă de stofă: *eşarpă de primar;* 2. podóbă ce pórtă femeile; 3. fâşie petrecută după gât spre a sprijini un braţ bolnav.

Esaŭ m. fiul mai mare al lui Isac, fratele lui Iacob.

éscă f. burete preparat spre a se aprinde.

escadră f. număr de corăbiĭ sub aceeaşi căpetenie.

escadron n. subdivisiunea unuĭ regiment de cavalerie, corespundênd batalionului de infanterie.

escaladez v. 1. a ataca, a da asalt cu ajutorul scărilor; 2. a se introduce undeva trecênd peste un zid saŭ gard.

escapadă f. abatere, lipsire spre a petrece.

Escauta f. fluviu ce isvorasce din Franţa, străbate Belgia şi se varsă în Marea Nordului, în Olanda: 430 km.

Eschil m. ilustru poet, creatorul tragedieĭ greceşcĭ (525—456 a. Cr.).

Eschimoşi m. pl. nume generic al popórelor din America septentrională şi din N. E. Asieĭ.

Eschine m. celebru orator atenian, rivalul lui Demostene (389—314 a. Cr.).

escortă f. 1. trupă înarmată ce însoţesce spre a proteje; 2. vasele de rĕsboiŭ ce întovărăşesc bastimentele de transport.

escortez v. a însoţi spre a proteje saŭ a supraveghea.

escroc m. cel ce caută a fura, a înşela. Sin. **pungaş.**

escrocherle f. stórcere prin înşelăciune.

escrochez v. a stórce violenesce.

escuadă f. fracţiunea uneĭ companiĭ de soldaţĭ sub ordinele unuĭ caporal saŭ brigadier.

Esculap m. 1. *Mit.* fiul lui Apollon, ḑeul medicineĭ; 2. medic.

Escurial n. celebru palat şi mănăstire în Spania, la 50 km. de Madrid.

Esdra m. doctor ebreŭ care făcu prima redacţiune a St. Scripturĭ (sec. V. a. Cr.).

eşec n. pagubă mare, neisbândă.

esenţă f. 1. ceea ce este saŭ există: *D-ḑeŭ e prima esenţă;* 2. ceea ce constitue natura unuĭ lucru: *esenţa virtuţiĭ e lupta în contra rĕuluĭ;* 3. substanţă aromatică volatilă: *esenţă de trandafir.*

esenţial a. 1. ce ţine de esenţă; 2. indispensabil: *calitate esenţială.* || n. lucru principal: *nuanţă esenţialul.* Ctr. **accesoriu.** || adv. 1 prin esenţă; 2. neapĕrat; 3. într'un grad fórte înalt.

eşichier m. în Anglia, jurisdicţiune care regulézá tóte afacerile financiare: *cancelarul eşichierului.*

eşire f. 1. acţiune de a eşi; 2. exod.

esit v. a sta nedumerit, a nu scĭ ce să facă. Sin. **şovăiesc.**

esitaţiune f. nedumerire, şovăire. Ctr. **decisiune.**

Eski-Kilia f. orăşel în jud. Tulcea, schelă aşedată pe un dél lângă braţul Kilia: 1500 loc.

Eski-Stambul n. V. Preslav.

Eski-Zagara f. oraş în Rumelia orientală, la pólele munţilor: 20,000 loc. Ocupat de Ruşi în 1828 şi 1877. Staţiune balneară.

esofag n. canal ce conduce alimentele de la gură la stomach. Sin. **înghiţitóre.**

Esop m. celebru fabulist grec, născut în Frigia, şchiop şi diform (sec. VII a. Cr.).

esoteric a. se ḑice despre învăţătura secretă pe care filosofiĭ cei vechĭ o împărtăşiaŭ numaĭ adepţilor. Ctr. **exoteric.**

Essenieni m. pl. sectă judaică din primul secol a. Cr., faimósă prin mortificaţiunile şi abstinenţele sale.

Essex n. comitat în Anglia, unul din regatele vecheĭ Englitere, cu cap. *Chelmsford.* || **(Conte de),** favoritul reginei Elisabeta din Anglia, decapitat la 1601.

est n. punct cardinal care este la rĕsăritul sórelui. Sin. **orient, rĕsărit.**

Estera f. Ebreică, nepóta lui Mardocheŭ, se căsători cu regele persian Ahasveru şi scăpă poporul eĭ de intrigile lui Aman.

estetic a. relativ la sentimentul frumosului.

estetică f. sciinţă ce determină condiţiunile frumosului în natură saŭ în artă.

estetician m. cel versat în sciința frumosului.

estimp adv. anul acesta: *an n'am câștigat, estimp am păgubit, la anul trag nădejde* Pann.

estival a. ce nasce saŭ se produce în timpul verei: *insecte, flori estivale.* Crn. hibernal.

estompă f. 1. mic cilindru din hârtie saŭ din piele spre a întinde creionul ori pastelul pe un desen; 2. desen făcut cu estompa.

Estonia f. guvernămînt în Rusia apusénă, pe golful Finlandei: 380,000 loc. Cap. *Revel.*

estradă f. bancă ridicată pe care s'așédă fotolii, scaune.

Estramadura f. 1. provincie în Spania cu cap. *Badajoz:* 720,000 loc.; 2. provincie în Portugalia cu cap. *Lisabona:* 800,000 loc.

etaj n. cat.

etajeră f. mobilă garnisită cu tăbliță suprapuse.

etalagiu n. 1. expunere de mărfuri saŭ mărfurile înseși; 2. *fig.* paradă, ostentațiune vanitósă: *etalagiu de erudițiune.*

etalez v. 1. a expune mărfuri de vîndare; 2. *fig.* a arăta cu fală: *își etalézā sciința*; 3. a se pune în evidență cu ostentațiune: *s'etalézā în public.*

etalon n. model legal de greutăți, măsuri, monete.

etamină f. stofă subțire nevărgată.

etapă f. 1. locul unde trupele în mars s'opresc spre a rămânea peste nópte; 2. distanță între două etape. Sin. **conac, popas.**

etate f. vîrstă.

etcetera adv. (abreviat: *etc.*), și cele-lalte, și așa mai departe.

eter n. 1. la cei vechi, regiunea cea mai înaltă a aerului ce se bănuia plină de o substanță subtilă; 2. (poetic) cerul: *luce ca eterul dulce înstelat* Bol. *blânde șópte ce sbor latinic în eter* An.; 3. fluid ce fisicienii presupun că umple spațiul și causézā lumina, căldura, electricitatea; 4. lichior spirtos, fórte volatil și inflamabil, ce se obține tratând alcoolul cu acid sulfuric.

eterĕŭ a. 1. de natura eterului; subtil, volatil; 2. *fig.* se dice de sentimentele cele mai pure și mai înalte.

Eterie f. Societate secretă grécă care plănuise revoluțiunea de la 1821 spre a libera Grecia de sub jugul otoman. Sin. **Zavera.**

eterisez v. *Med.* a produce insensibilitate cu ajutorul eterului.

eterist m. membru saŭ partisan al eteriei. Sin. **zavergiŭ.**

etern a. vecinic.

eternisez v. 1. a face etern: *a-și eterniza numele*; 2. a face să dureze mult timp, a prelungi indefinit: *și cana eternizézā procesele.*

eternitate f. 1. durată fără început și fără sfîrșit; 2. viață viitóre; 3. *fig.* timp fórte lung.

eteroclit a. care se depărtézā de la regulele ordinare ale artei: *edificiu eteroclit.* Sin. **bizar, fantastic.**

eterodox a. contrar principiilor religiunii catolice. Sin. **eretic.** Crn. **ortodox.**

eterodoxie f. caracter opus sentimentelor ortodoxe.

eterogen a. 1. care e de natură diferită; 2. *Gram.* neutru. Crn. **omogen.**

eterogenĕitate f. caracterul lucrului eterogen.

etesiene n. pl. se dice de vînturile de la N. pe Mediterana, cari suflă anual către sfîrșitul lui Iulie.

etic a. privitor la etica, moral.

ētică f. sciința moralei.

etichetă f. 1. bilețel ce arată prețul, natura, proveniința unui obiect; 2. ceremonial usitat la Curte; 3. forme ceremonióse, usuri de politeță stabilite între particulari: *regule de etichetă.*

etimologie a. 1. relativ la etimologie; 2. care dă etimologia cuvintelor: *dicționar etimologic.*

etimologie f. 1. derivarea unei vorbe; 2. sciință ce studiază originea vorbelor; 3. partea gramaticei numită obicinuit *morfologie.*

etimologist m. cel ce se ocupă cu cercetarea etimologiilor.

etiologie f. partea medicinei care tratézā despre causele bólelor.

Etiopia f. vechiul nume al țerilor la S. de Egipt, adi Nubia, Abisinia, Kordofan (etiopian).

etmoid n. osul craniului în partea de sus ciuruit cu găurele și formând un perete al fosselor nasale.

Etna f. vulcan în Sicilia, înalt de 3316 m.

etnarch m. guvernatorul unei provincii, la Romani.

etnic a. care e particular unor popóre.

etnograf m. cel ce se ocupă cu etnografia.

etnografie a. relativ la etnografie.

etnografie f. studiul diferitelor popóre sub raportul caracterelor lor distinctive (limbi, literaturi, condițiuni politice și religióse).

etnologic a. relativ la etnologie.

etnologie f. sciința raselor umane din punctul de vedere biologic și social.

etnologist m. cel ce se ocupă cu etnologia.

etno-psichologie f. sciință care cercetézā credințele popórelor depuse mai ales în literatura populară. V. folklor.

Etolia f. provincie în vechea Grecia, la N. golfului de Corint (Etolian).

etologic a. relativ la obiceiuri: *probe etologice.*

etologie f. descrierea obiceiurilor unui popor.

etopee f. pictura moravurilor și a pasiunilor umane.

Etruria f. numele antic al Toscanei.

etrusc a. din Etruria: *limbă etruscă, vase etrusce.*

eŭ 1. pr. de întâia persónă. || n. *Filos.* individualitate care are consciință despre existența sa.

Euba f. mare insulă în Grecia antică, adi *Negroponte.*

eucalipt m. arbore gigantic, cresce în pădurile din Australia.

euharistie f. cuminecatură, la Catolici.

euchologiu n. carte de rugăciuni pentru dumineci și pentru sărbătorile principale de peste an. Sin. **ceaslov, molitfelnic.**

Euclid m. celebru geometru grec care trăia în Alexandria (sec. III a. Cr.).

cudiometru n. aparat în care se face analisa gazului cu ajutorul scânteii electrice.

Eudoxia f. 1. nume a două împărătese romane; 2. martiră prăznuită la 6 Septembre. V. **Evdochia.**

eufemism n. îndulcirea expresiunii pentru idei neplăcute, triste saŭ neoneste. Ex. *Frumósele* pentru *relele.*

eufemistic a. ce ține de eufemism: *necuratul are românesce nume eufemistice, ca aghiuța, naiba, ducă-se-pe-pustii, uci-gă-l-ercucea* etc.

eufonic a. care produce eufonie.

eufonie f. ceea ce face pronunțarea armonióșă. Crn. **cacofonie.**

euforb m. plantă cu sucul lăptos și înțepătóre la gust, numită vulgar *laptele câinelui.*

Eufrat m. fluviu în Turcia de Asia, isvorasce din munții Armeniei, străbate Mesopotamia și, împreunându-se cu Tigrul (spre a forma *Șat-el-Arab*), se varsă în golful Persic prin 5 guri: 2800 km.

Eufrosina f. *Mit.* una din cele trei Grații.

Eugeniu m. 1. numele a patru papi; 2. (**Principele**), unul din cei mai mari resboinici ai timpului seŭ, care nemulțumit de Ludovic XIV, oferi serviciile sale Austriei și se distinse în tóte luptele în contra Franței și Turciei (1663—1736).

Euler m. celebru matematic elvețian (1707—1783).

Eumene m. 1. locțiitorul lui Alexandru, omorît de Antigon (315 a. Cr.); 2. nume a trei regi din Pergam, în Asia (III și II sec. a Cr.).

Eumenide f. pl. («Binevoitórele») nume eufemistic dat Furiilor.

eunuc m. om însărcinat cu paza femeilor unui harem. Sin. **scopit, famen.**

eupatrid m. pl. numele nobililor la Atena.

Euridice f. *Mit.* soția lui Orfeŭ.

Euripide m. celebru poet tragic grec (480—406 a. Cr.).

Euristeŭ m. *Mit.* rege din Argos, impuse lui Hercule cele 12 munci.

euritmie f. 1. proporțiuni architectonice frumóse; 2. armonie muzicală.

Europa f. una din cele 5 părți ale lumii, cea mai mică ca întindere, dar cea mai civilisată și mai importantă în tóte privințele. Suprafața-i de 10 mil. kmp. e de 3 ori mai mică de cât a Africei, cu o populațiune de 350 mil. loc., o cincime din populațiunea întregei lumi (**Europén**).

Eurota m. pârîu în Grecia, care scaldă vechea Sparta.

Eusebiu m. episcop din Cesarea, în Palestina, părintele istoriei ecclesiastice (207—311).

Euterpe f. musa musicei și a poesiei lirice.

Eutropiu m. istoric latin, autorul unei istorii romane (sec. IV d. Cr.).

ev m. 1. secol: *de cinci-deci evi pe dinaintea s'a închis al lor mormînt* Bol.; 2. fie-care din cele trei mari divisiuni ale istoriei universale: *evul antic, evul-mediu, evul modern.*

Eva f. numele primei femei, sóta lui Adam, mama némului omenesc.

evacuațiune f. 1. acțiune de a evacua; 2. *Med.* eșire de materii conținute în corp.

evacuez v. 1. a înceta de a ocupa un loc, o țéră: *a evacua un teritoriu*; 2. *Med.* a face să ésă: *a evacua umori.*

evadez v. a scăpa pe furiș.

evaluez v. a prețui valórea, a fixa prețul.

evangeliar n. carte ce conține evangheliile.

evangelic a. 1. conform cu evangheliа: *morală evangelică*; 2. relativ la protestanți: *biserică evangelică.*

evangelist m. autorul uneia din cele 4 evanghelii: St. Mateiu, St. Marcu, St. Luca și St. Ion.

evanghelie f. 1. («bună-vestire») legea lui Crist, învățătura sa; 2. fie-care din cărțile ce conține viața și învățăturile Mântuitorului; 3. colecțiunea celor patru evanghelii formând Noul-Testament; 5. partea evangheliei ce se citesce sau se cântă la liturghie; 6. *fig.* anunțare solemnă: *evanghelia toleranței.* || *a-și pune capul sănătos sub evanghelie*, pop. a da de primejdie.

evantaliu n. apărătóre.

evaporațiune f. 1. prefacerea licidelor în vapori: *evaporațiunea apei produce nori*; 2. *fig.* minte ușuratecă.

evaporez v. 1. a transforma în aburi, în gaz; 2. a se împrăștia, a dispare.

evasiune f. scăpare pe furiș.

evasiv a. ce servă a eluda: *răspuns evasiv.* Cra. categoric.

Evdochia f. cuviósă martiră a căreĭ ḑi cade pe 1 Martie. V. Dochia.

eveniment n. 1. tot ce se întîmplă; 2. lucru neașteptat, întîmplare tragică. Sin. accident.

eventual a. subordonat unui eveniment nesigur.

eventualitate f. 1. caracterul lucrului eventual; 2. eveniment nesigur.

evghenicós a. de origine nobilă, de ném fanariot.

evghenie f. od. nobleță de nascere, vorbind mai ales de cea fanariotă: *evghenia nu plătesce nici un zlot în ochiĭ meĭ* Al.

evghenist m. nobil de nascere: *cât de evghenist a Vornicul* Al.

Evhemer m. filosof grec din sec. IV a. Cr., după care ḑeiĭ mitologieĭ ar fi ómeni divinisați.

evhemerism n. doctrina lui Evhemer.

evicțiune f. deposedare juridică.

evident a. ce apare deslușit, ce n'are nevoe de a fi dovedit. Sin. învederat.

evidență f. caracterul lucrului evident.

evinș v. 1. a deposeda juridicesce; 2. a exclude, a respinge.

evit v. 1. a se feri de ceva vătămător sau neplăcut; 2. a scăpa: *a evita un pericol*; 3. a se abține: *evitați rĕul.*

evitabil a. ce se póte evita.

evlavie f. frica lui D-ḑeu. Sin. pietate.

evlavios a. plin de evlavie. Sin. pios.

evoc v. 1. a chema cu fermece, a face s'apară: *vrăjitorii se fălĭau a evoca sufletele morților*; 2. *fig.* a aduce aminte: *a evoca trecutul*; 3. *Jur.* a retrage unuĭ tribunal judecata și a o atribui altuia.

evocator m. cel ce evocă.

evoluez v. a suferi un șir de transformări.

evoluțiune f. 1. transformare succesivă, desvoltarea societăților și a civilisațiuniĭ; 2. mișcare ce fac trupele sau bastimentele spre a lua o nouă dispositiune.

evolutiv a. supus evoluțiuniĭ.

Evreĭ m. pl. popor semitic originar din Asia, cunoscut și sub numele de Israeliți (**evreiesc**).

Evreŭ m. cel ce profesézĕ religiunea vechilor Israeliți. V. Jidov.

evrika! int. 1. («am aflat!»), strigătul lui Archimede la descoperirea legiĭ sale idrostatice; 2. *fig.* exclamațiune de bucurie la deslegarea unei probleme grele.

Evstratie (Logofĕtul) m. bărbat instruit și înalt demnitar sub Vasile Lupu, a compilat Pravila acestuĭ Domn și Letopisețul lui Urechia.

ex, particulă, arătând ceea ce a fost odată cineva: *ex-director.*

exact a. 1. conform cu realitatea: *spune-mi ora exactă*; 2. care se conformézĕ cu realitatea: *traducĕtor exact*; 3. care face lucrurile la timp, punctual; 4. *științele exacte*, matematicele.

exactitate f. 1. atențiune punctuală, îngrijire; 2. precisiune. Sin. punctualitate, regularitate.

exacțiune f. cerere abusivă.

exactor m. cel ce comite o exacțiune.

exaedru n. solid cu șése fețe: *cubul.*

exagerat a. care pórtă caracterul exagerațiuniĭ. Sin. excesiv.

exagerațiune f. acțiune de a exagera și resultatul eĭ. Sin. iperbolă. Cra. atenuare.

exagerez v. 1. a adăoga la realitatea lucrurilor; 2. a covirși măsura: *a exagera lucrul.*

exagon n. poligon de șése laturi.

exagonal a. ce ține de exagon.

exal v. 1. a scóte de la sine vapori, a degaja un miros: *florile exală un miros plăcut*; 2. *fig.* a manifesta în afară, a exprima cu vioiciune: *a-și exala plângerile.*

exalt v. 1. a ridica în slava cerului, a lăuda mult; 2. a entusiasma, a încălḑi peste măsură: *a exalta imaginațiunea.*

exaltat a. 1. entusiast; 2. apucat de delir: *imaginațiune exaltată.*

exaltațiune f. 1. acțiune de a exalta, glorificare; 2. entusiasm vehement; 3. *Med.* un fel de transport sau delir.

examen n. 1. cercetare; 2. probă de scințĕ a unuĭ candidat.

exametru m. vers greco-latin compus din 6 picióre sau mĕsurĭ.

examinator m. cel ce examinézĕ.

examinez v. 1. a observa cu luare aminte; 2. a face să trécă un examen: *a examina un candidat.*

examinie f. *pop.* semestru.

exarch m. 1. loctiitorul în Italia a împĕratului din Orient; 2. loctiitorul patriarchului din Constantinopole: *Exarchul plaiurilor*, titlul Mitropolitului nostru Primat.

exarchat n. 1. provincie guvernată de un exarch: *exarchatul din Ravena*; 2. demnitate de exarch.

exasper v. a irita peste măsură.

excavațiune f. 1. săpătură adâncă; 2. gaură în pământ sau în pétră.

exced v. a covirși, a trece peste: *aminarea nu póte excede terminul de o lună.*

excedent v. sumă ce excede, ce este în plus. Cra. deficit.

excelent a. 1. care excelézĕ; 2. fórte bun în felul seŭ: *vin excelent.*

excelență f. 1. grad înalt de perfecțiune; 2. titlu de onóre dat ambasadorilor; *prin excelență*, în gradul cel mai înalt.

excelez v. a fi superior în felul seŭ.

excentric a. 1. depărtat de centru: *cartier excentric*; 2. *fig.* cu totul neobicinuit, bizar: *om excentric.* Cra. concentric.

excentricitate f. 1. distanța uneĭ elipse de la centru la focarul seŭ; 2. depărtare de la centru: 3. *fig.* apucături bizare, caracter prea original.

exceptez v. a nu ține séma, a pune în afară de.

excepțional a. 1. relativ la o excepțiune: *clausă excepțională*; 2.

care face o excepțiune, extraordinar: *servicii excepționale.*

excepțiune f. ceea ce nu-i supus regulei. Sin. **abatere.**

exces n. 1. ceea ce covîrșește marginile, ceea ce trece peste măsură: *evitați tote excesele*; 2. desordine, violență.

excesiv a. care trece peste măsură: *puteri excesive.*

excit a. 1. a provoca, a face să nască: *a excita mila*; 2. a îmboldi, a încuraja: *a excita la munca*; 3. a face să lucreze mai vioiu: *cafeua excită sistemul nervos.* Sin. **atit, întărit.**

excitabil a. care póte fi excitat.

excitant a. și n. propriu a excita, a reînsufleți puterile: *cafeua e un excitant.*

excitator a. și m. care excită. || n. instrument de descărcat o baterie electrică.

exclam v. a scóte exclamațiuni.

exclamațiune f. strigăt de bucurie, de mirare, de surprindere: *punct de exclamațiune*, semnul acesta **!**

exclud v. 1. a da afară dintr'o societate; 2. a respinge, a nu admite; 3. a fi incompatibil cu.

exclus a. respins.

exclusiv a. 1. care exclude, care are puterea de a exclude; 2. care aparține propriu, fără împărtășire: *dreptul de vot e privilegiul exclusiv al cetățenilor*; 3. care nu admite ceea ce contrariază opiniunile, gustul: *nu fi exclusiv.* || adv. 1. numai și numai: *compus exclusiv din copii*; 2. necoprinzînd: *de la Maiu până la Octombre exclusiv.* Ctr. **inclusiv.**

exclusivism n. spirit exclusiv.

excomunic v. a afurisi.

excomunicațiune f. afurisanie.

excremente n. pl. tot ce ese din corp într'un mod natural.

excrescență f. 1. umflătură pe partea exterióră a corpului; 2. parte rěsăritě la plante.

excrețiune f. 1. scóterea din corp a unor materii; 2. materiile secretate.

excretoriu a. ce servă la excrețiuni: *organe excretorii.*

excursionist m. cel ce face excursiuni.

escursiune f. călětorie afară din oraș.

execrabil a. fórte rěu. Sin. **abominabil.**

execrațiune f. 1. sentiment de grózā, de scărbă extremă; 2. persónă saŭ lucru ce inspiră acest sentiment: *Neron fu execrațiunea némului omenesc.*

execru v. a avea grózā de cineva saŭ de ceva. Sin. **detest.**

execut v. 1. a pune în lucrare, a aduce la îndeplinire: *a executa o hotărîre*; 2. a cînta: *a executa o bucată de musică*; 3. a vinde judecătorește averea cuiva: *a executa un creditor*; 4. a face să pără: *a executa pe un condamnat.*

executabil a. ce póte fi executat.

executant m. musicant care jócă într'un concert.

execuțiune f. 1. acțiune, mod de a executa; 2. pierdărea unuĭ osândit.

executiv a. care face să se execute legile: *putere executivă.* Ctr. **legislativ.**

executor m. cel ce execută: *executor testamentar.*

executoriu a. 1. care trebue să fie pus la execuțiune: *sentință executorie*; 2. care dă puterea de a procede la o execuțiune judiciară: *act executoriu.* || n. sentință judecătorésca pentru plata chéltuielilor.

exegesă f. 1. interpretare gramaticală a textelor; 2. explicare etimologică și istorică a Bibliei.

exeget m. învěțat care se consacră interpretării cărților sfinte.

exegetic a. care explică saŭ interpretézā: *comentar exegetic.*

exemplar a. care póte servi de exemplu: *conduită exemplară.* || n. 1. model de urmat; 2. obiect reprodus după un tip comun: *carte trasă în 5000 de exemplare.*

exemplific v. a demonstra cu exemple.

exemplu n. 1. ceea ce póte servi de model, póte fi imitat: *exemplu bun, rěu*; 2. fapt ce póte da o idee despre ceva: *istoria conține exemple de tot ce se póte întîmpla*; 3. text citat spre a sprijini o regulă: *exemple de gramatică.* Sin. **pildă.**

exequatur n. 1. ordin saŭ permisiune de a executa; 2. autorisare acordată de un suveran unuĭ agent diplomatic străin spre a resida în țéra și a-și exercita funcțiunile.

exercit v. 1. a exersa; 2. a practica: *el exercită medicina*; 3. a împlini: *a exercita o funcțiune, o influență óre-care.* V. **exersez.**

exercițiu n. 1. acțiune de a exercita o artă, o carieră, o industrie: *exercițiul unei profesiuni*; 2. acțiune de a (se) exersa la mănuirea armelor și la evoluțiunile militare: *a face exerciții*; 3. mișcări destinate a da mlădiere corpului: *gimnastica e un excelent exercițiu*; 4. temă dată școlarilor spre a-i familiarisa cu unele materii: *exerciții de stil*; 5. percepérea veniturilor publice pe un an: *exercițiul anului viitor.* Sin. **deprindere.**

exergă f. mic spațiu în josul medaliei spre a pune o dată, o devisă.

exersez v. 1. a forma, a dresa prin exerciții: *a exersa pe soldați, pe elevi*; 2. a pune în mișcare, în activitate: *a-și exersa corpul, memoria.* V. **exercit.**

exhibez v. 1. a arăta la judecată; 2. a scóte în ivélă: *a-și exhiba pașaportul.*

exhibițiune f. arătare în public.

exig v. 1. a cere în virtutea unuĭ drept, a reclama cu forță: *legea exige ca copiii să mérgă la școlă*; 2. a impune, a obliga: *onórea exige.* Ctr. **dispensez.**

exigent a. care exige mult: *ești prea exigent.*

exigență f. 1. pretențiunea celuĭ exigent; 2. trebuință, nevoe: *exigențele timpului.*

exigibil a. care se póte exige: *impositul este exigibil pentru toți cetățenii.*

exiguitate f. micime neîndestulătóre.

exil n. 1. ședere forțată afară din patrie și starea persónei expulsate; 2. *fig.* orĭ-ce loc forțat și neplăcut. Sin. **expulsare.**

exilat m. cel ce trăiesce în exil.

exilez v. 1. a trimite în exil; 2. *fig.* a îndepărta, a respinge.

exist v. 1. a avea ființă, a trăi; 2. a s'afla, a fi acum.

existent a. care există: *legile existente.*

existență f. 1. starea celuĭ ce există; 2. viață: *tristă existență*; 3. posițiunea unuĭ om în societate: *are o existență sigură.*

exod n. 1. a doua carte a Pentateuchuluĭ în care se descrie eșirea Ebreilor din Egipt; 2. *fig.* mare emigrațiune.

exoflisesc v. *pop.* a răfui, a expedia.

exopică f. *Jur.* parafernă.

exorbitant a. peste măsură, afară din cale: *preț exorbitant.*

exorcisez v. a alunga dracii cu rugăciuni.

exorcism n. rugăciuni și ceremonii pentru gonirea dracilor.

exorcist m. cel ce exorcisézā.

exordiu n. 1. începutul unuĭ discurs; 2. *fig.* preliminare. Ctr. **perorațiune.**

exort v. a căuta să înduplece prin vorbe. Sin. **îndemn.**

exortațiune f. cuvînt de exortat.

exosmosă f. *Fiz.* curent contrar endosmoseĭ.

exoteric a. care se face în public. Ctr. **esoteric.**

exotic a. adus din țĕri străine: *plante exotice.* Ctr. **indigen.**

expansibil f. a. *Fiz.* capabil de a cresce în volum. Ctr. **compresibil.**

expansibilitate f. tendența unuĭ corp de a ocupa un loc mai mare.

expansiune f. 1. crescere în volum, dilatarea unuĭ corp; 2. *fig.* comunicarea cugetărilor și a sentimentelor sale.

expansiv a. 1. expansibil; 2. *fig.* comunicativ: *veselie expansivă.*

expatriez v. a obliga pe cineva de a-și părăsi patria.

expectativă f. așteptare întemeiată pe promisiuni saŭ probabilități: *a rěmânea în expectativă.*

expectorez v. *Med.* a scuipa.

expedient n. 1. mijloc d'a o scóte la căpětăiu: *fertil în expedients*; 2. resurse trecětóre: *a fi redus la expedients.*

expediez v. 1. a porni la un loc hotărît: *a expedia o ladă*; 2. a grăbi execuțiunea: *a expedia o a-*

facere; 3. a face o copie conformă: *a expedia un contract*.

expeditionar a. și m. care face o expediție.

expediție f. 1. acțiune de a expedia, trimitere de mărfuri; 2. întreprindere de resboiu, campanie: *expediția cea Egiptului*; 3. călătorie de descoperiri în vederea comerțului; 4. *Jur.* copie conformă cu originalul.

expeditiv a. care face trébа iute. Cfn. lent, zăbavnic.

expeditor m. cel ce expediază.

experiență f. 1. încercare spre a cunósce cum se petrece un lucru: *experiență de chimie*; 2. cunoscința lucrurilor câștigată prin observațiune și practică.

experiment n. experiență științifică.

experimental a. fundat pe experiență: *metodă experimentală*.

experimentat a. cu multă experiență. Cfn. novice.

experimentațiune f. metódă prin care se dobândesc cunosciințele positive.

experimentator m. cel ce face experiențe.

experimentez v. 1. a verifica prin experiențe; 2. a face experiențe.

expert a. versat în ceva. || m. persónă numită de tribunal saŭ aleasă de părțile interesate spre a prețui uncle lucrurĭ, carĭ reclamă cunosciințe speciale.

expertisă f. 1. visita și operațiunea expertului; 2. raportul expertilor.

expiator a. și m. care expiază.

expiez v. 1. a repara o crimă saŭ o greșală, suferind saŭ impunându-și singur pedépsa; 2. a fi pedepsit: *a expia o greșală*. Sin. **ispășesc**.

expir v. 1. a alunga din plămîni aerul aspirat; 2. a-și da ultima suflare; 3. *fig.* a peri, a descresce pe nesimțite; 4. a ajunge la termen: *contractul expiră mâine*.

expirant a. 1. care expiră; 2. care e pe sfîrșite.

expirare f. 1. scóterea aerului aspirat; 2. scadența unuĭ termen convenit: *expirarea contractului*; 3. sfîrșit: *expirarea anului*.

expirator a. se dice de mușchiĭ carĭ contribuesc la expirare.

expletiv a. se dice de vorbele întrebuințate fără a fi necesare sensului.

explic v. 1. a face să înțelégă cu ajutorul desvoltărilor: *a explica sensul unei vorbe*; 2. a face cunoscut motivul unuĭ lucru; 3. a traduce pe un autor cu glasul tare; 4. a se face înțeles, a avea o explicațiune.

explicabil a. ce se póte explica.

explicațiune f. 1. acțiune de a explica; 2. desvoltare destinată a face să înțelégă; 3. justificare: *sunt mulțumit cu aceste explicațiuni*; 4. traducere orală a unuĭ autor străin.

explicativ a. care servă a explica.

explicator m. cel ce explică.

explicit a. formal exprimat: *promisiune explicită*. || adv. în termini clarĭ. Cfn. implicit.

exploatațiune f. 1. acțiune de a exploata pămînturĭ, pădurĭ, mine; 2. lucrul ce se exploatézā și locul unde se exploatézā; 3. *fig.* fólos tras din munca altora.

exploatator m. cel ce trage folóse nepermise dintr'o posițiune órecare.

exploatez v. 1. a se fólosi, a trage fólos dintr'o proprietate; 2. *fig.* a sci să-și exploateze talentele; 3. a trage un venit ilegitim: *patronul nu trebue să exploateze pe lucrătorĭ*.

explodez v. a face explosiune.

explorator m. cel ce explorā, care face o călătorie de descoperire.

explorez v. 1. a visita, a străbate în tóte sensurile; 2. *fig.* a examina cu îngrijire.

explosibil a. care póte face explosiune.

explosiune f. 1. comoțiune violentă însoțită de sgomot și produsă fără veste prin desvoltarea unei forțe, prin expansiunea unuĭ gaz etc.; 2. *fig.* manifestare neașteptată și sgomotósă: *explosiune de mânie*.

explosiv a. *Gram.* se dice de consónele (*p b, d t*), la a căror rostire aerul ese din gura deschisă cu o mică explosiune.

exponent n. semn algebric pus d'asupra unei cantități spre a indica la ce putere e ridicată, ex. 4^3.

export v. a transporta afară din țără produsele solului saŭ ale industriei: *a exporta grâne*. || n. mărfurile exportate. Cfn. import.

exportator m. cel ce exportă mărfurĭ.

exposant m. cel ce trimite produsele sale la o expositiune publică.

expositiune f. 1. acțiune de a expune; 2. locul unde se expune; *expositiune universală*, în care figurézā produsele industrieĭ și ale artelor din tóte țările. V. **expunere**.

expres a. bine determinat, formal: *ordin expres*. || adv. într'adins. || m. mesager însărcinat cu o misiune specială. || n. tren de călătorĭ cu mare vitesă.

expresiune f. 1. acțiune de a exprima; 2. ceea ce exprimă sentimentul saŭ cugetarea: *expresiunea vocii*; 3. vorbă întrebuințată spre a le exprima: *expresiune proprie*; 4. mod de a fi, dispositiunea trăsurilor feței: *o expresiune plină de mândrie*; 5. formă sub care se presintă o valóre: *expresiune algebrică*; a reduce la cea mai simplă expresiune, a aduce o fracțiune saŭ equațiune la cel mai mic număr posibil.

expresiv a. 1. care exprimă bine ce vrea să spuie: *gesturĭ expresive*; 2. care depinge cu vioiciune o intențiune, un sentiment: *fisionomie expresivă*.

exprim v. 1. a reda cu vorba, prin cuvinte: *a-și exprima cugetarea*; 2. a manifesta prin acțiunĭ sentimentul saŭ pasiunile: *ochiĭ sei exprimau recunoscință*.

exprimabil a. ce se póte exprima.

ex-professo adv. ca unul ce cunósce bine materia.

expropriez v. a priva pe cineva de proprietatea sa cu indemnisare, mai ales pentru causă de utilitate publică.

expulsare f. acțiune de a expulsa: *lege de expulsare*.

expulsez v. 1. a alunga pe cineva dintr'un loc, dintr'o țără, unde era aședat; 2. a exclude dintr'un loc, dintr'o societate; 3. *Med.* a face să ésă umorile.

expun v. 1. a pune să se vadă: *a expune mărfurĭ*; 2. a aședa într'un loc de expositiune publică: *a expune tablouri*; 3. a lua parte la o expositiune; 4. a aședa, a întórce într'o parte óre-care: *a expune la sóre*; 5. a supune la acțiunea: *a expune la foc*; 6. a face cunoscut, a explica limpede: *a expune motivele unei cereri*; 7. a pune în pericol: *a-și expune viața*; 8. a lepăda în stradă: *a expune un copil*.

expunere f. 1. acțiune de a expune; 2. dare-de-sémă: *expunerea unei doctrine*; 3. povestire amărunțită: *expunerea unuĭ fapt*; 4. partea unei opere literare în care se face cunoscut personagiile și principalele circumstanțe de acțiune; 5. părăsirea unuĭ copil în public. V. **expositiune**.

extas n. 1. transportul spiritului absorbit în contemplarea unuĭ lucru extra-ordinar saŭ supranatural: *erau dulci acele ore de extas și de gândire* Gn. Az.; 2. *fig.* admirațiune fórte vie.

extasiez v. a fi răpit de admirațiune, a fi în extas.

extatic a. causat de extas: *transport extatic*.

extemporal n. temă improvisată dată școlarilor.

extensibil a. ce se póte întinde.

extensiune f. 1. acțiune de a se întinde: *extensiunea nervilor*; 2. întindere, dimensiune: *acest teren are multă extensiune*; 3. desvoltare, aplicațiune mai întinsă: *extensiunea unei legi, unei clause*; 4. lărgirea sensului unei vorbe.

extensiv a. care întinde: *fortă extensivă*.

extenuez v. a causa o mare slăbiciune.

exterior a. 1. care e în afară: *ornamentele exteriore ale palatului*; 2. relativ la țările străine: *comerț exterior*. || n. 1. ceea ce-i în afară: *exteriorul unuĭ oraș*; 2. țările străine: *relațiunile nóstre cu exteriorul*. || adv. în afară. Cfn. interior.

extermin a. a distruge complet, a prăpădi cu totul: *a extermina un popor*. Sin. **nimicesc**.

exterminator m. cel ce extermină.

extern a. care apare în afară, care vine din afară: *bólă externă*;

Ministru de externe, care reguléză raporturile României cu țările străine. || m. cel ce nu locuiesce în școla, în spitalul unde frequentézá cursurile. Ctn. intern.

externat n. 1. școlă care primesce numaĭ externĭ; 2. școlă secundară de fete. Ctn. internat.

extirpator n. uneltă agricolă ce taie rădăcinile buruienilor.

extra a. de calitate superióră: *vin extra.*

extract n. substanță trasă dintr'alta: *extract de roibă*; 2. ceea ce se scóte dintr'o carte, dintr'un registru: *extract de nascere*; 3. sumar, analisă.

extracțiune f. 1. acțiune de a extrage: *extracțiunea luĭeĭ*; 2. *fig.* origine: *de obscură extracțiune.*

extradare f. acțiune de a preda unuĭ guvern străin, care 'l reclamă, pe unul din naționaliĭ seĭ acusațĭ de o crimă: *extradarea refugiaților politicĭ.*

extradotul a. se dice de averea soției în afară de zestre. Sin. parafernal.

extrafin a. de o calitate cu totul superióră: *ciocolată extrafină.*

extrag v. 1. a trage din: *a extrage minerałurĭ din sol*; 2. a separa o substanță de alta printr'o operațiune chimică: *a extrage zahăr din sfeclă*; 3. a scóte dintr'o carte saŭ registru: *a extrage un pasagiu dintr'o operă*; 4. *Aritm.* a căuta rădăcina unuĭ număr: *a extrage rădăcina pătrată saŭ cubică.*

extralegal a. în afară de lege.

extralumesc a. în afară de lume.

extraordinar a. 1. ou totul neobicinuit: *conduită extraordinară*; 2. bizar, ciudat. || adv. afară din cale. Ctn. ordinar.

extravagant a. nebun peste măsură.

extravaganță f. faptă extravagantă, nebunie afară din cale.

extravasez v. a eși din vine, a se revérsa afară din canalele sale naturale: *sângele s'a extravasat.*

extrem a. 1. care e tocmaĭ la capĕt: *limită extremă*; 2. în gradul cel maĭ înalt: *căldură extremă*; 3. care merge prea departe, exagerat: *e extrem în tóte.* || n. 1. ceea ce-l extrem: *a trece de la un extrem la altul*; 2. ceea ce-ĭ opus: *extremele se ating.*

extremitate f. 1. parte extremă, margine: *extremitatea uliței*; 2. capĕt, căpĕtâiŭ: *extremitatea unuĭ fuĭu*; 3. starea unuĭ bolnav care e să móră: *e la extremitate*; 4. ultimă stare de nenorocire, de suferință; 5. pl. *Anat.* brațele și gambele.

extrinsec a. care vine din afară saŭ s'află în afară: *causă extrinsecă.* Ctn. intrinsec.

exuberant a. prea abundant.

exuberanță f. supraabundanță: *o exuberanță de forță.*

exult v. a tresări de bucurie.

ex-voto n. tablóŭ saŭ obiect aședat în biserică, în memoria unuĭ juruințe solemne.

Ezechia m. regele luĭ Iuda (773—694 a. Cr.).

Ezechiel m. unul din cei patru marĭ profețĭ ebreĭ (sec. VI a. Cr.).

F

F m. a șésea literă a alfabetuluĭ.

fa n. 1. *Mus.* a patra notă a gameĭ; 2. semnul ce o representă.

fă! int. strigătul când chemăm o femee saŭ o fată. Ctn. mă!

Fabiau (Vasile) m. V. Bob.

Fabius m. ilustră familie romană, din care se trag: Fabius Cunctator, dictatorul care mântuĭ Roma, zăbovind lupta cu Aníbal (217 a. Cr.); și Fabius Pictor, cel maĭ vechiŭ dintre istoriciĭ latinĭ (216 a. Cr.).

fabric v. 1. a face prin procedărĭ mecanice: *a fabrica postavurĭ, arme*; 2. a pune să se fabrice; 3. *fig.* a plăsmuĭ: *a fabrica o istorie.*

fabricĭ f. stabiliment unde se fabrică obiecte pentru comerț: *preț, marcă de fabrică.*

fabricant m. cel ce fabrică saŭ pune să se fabrice.

fabricațiune f. 1 acțiune, mod de a fabrica; 2. resultatul acesteĭ acțiuni.

fabricator m. fabricant mincinos, plăsmuitor: *fabricator de minciuni.*

Fabriciu m. consul roman, celebru prin lealitatea și desinteresarea luĭ (400 a. Cr.).

fabulă f. 1. povestire în care moralitatea e ascunsă sub vĕlul uneĭ ficțiuni: *fabulele luĭ Donicĭ*; 2. lucru plăsmuit: *e o fabulă*; 3. pricină de ris: *a ajuns fabula orașuluĭ*; 4. mitologie: *zeiĭ fabuleĭ.* Sin. poveste. Ctn. istorie.

fabulist m. autor de fabule.

fabulos a. 1. plăsmuit: *povestire fabuloasă*; 2. relativ la fabula: *timpurĭ fabuloase*; 3. de necrezut: *avere fabuloasă.* Sin. fals. Ctn. real.

fac v. (activ) 1. a crea: *Dumnedeŭ a făcut lumea*; 2. a produce: *vĭa face strugurĭ*; 3. a nasce: *a făcut un băiat*; 4. a fabrica: *fierarul face cuie*; 5. a construi: *a face o casă*; 6. a forma: *a face un unghiŭ*; 7. *fig.* a compune: *a face versurĭ*; 8. a institui: *a face spitale, școle*; 9. a alege: *l'a făcut Domn*; 10. *fig.* a numi, a porecli: *l'a făcut prost*; 11. a lucra, a executa: *a face bine, rĕŭ*; a o face cuĭva, a-și resbuna, a-l fermeca: *i-a făcut cu ulcica*; 12. a practica o carieră: *a face pe medicul*; 13. a juca un rol pretențios: *face pe marele*; 14. a aduna, a căștiga: *a făcut stare*; 15. a găti, a pregăti: *a face bucate, patul*; 16. a causa: *a face bucurie, rușine*; 17. a îndupleca: *l'am făcut să plece*; 18. a încheia: *a face pace.* || (neutru) 1. a trăi, a petrece: *ce maĭ faci?* 2. a prețui: *cât face?* 3. *fig.* a merita, a se cuveni: *nu face să.....* || (reciproc) 1. a deveni: *mi s'a făcut dușman*; 2. a căpĕta: *ĭ s'a făcut fóme, sete*; 3. a se prefăce: *se face că nu scie.*

făcălet m. bĕț saŭ lopățică de mestecat mămăliga. Sin. melesteŭ.

făcăluiesc v. 1. a mestecа cu făcălețul; 2. *fam.* a bate.

făcăŭ n. 1. fus saŭ aripă de móră; 2. morișcă de măcinat; 3. făcălet mare.

facere f. 1. acțiune de a face, de a crea, de a produce; 2. resultatul acesteĭ acțiuni, creațiune, execuțiune: *cartea Facerii*, Genesa; 3. nascere: *o facere grea.*

făcĕtor m. cel ce face: *făcĕtor de rele.*

făcĕtură f. fermecătorie.

fachin m. om de nimica, secătură.

fachiol n. vĕl: *frumosul eĭ fachiol cu bibiluri aurite* Bol.

facial a. ce ține de față: *nerv, mușchiŭ, unghiŭ facial.*

facil a. ușor, lesne. Ctn. difícil.

facilitate f. înlesnire, ușurință. Ctn. dificultate.

facilitez v. a înlesni, a ușura.

faclă f. lumînare grósă de rĕșină, de brad. Sin. torță.

făclie f. 1. lumînare lungă de ceră care se arde la biserică: *făclie de veghie pe unele morminte* Em.; 2. *fig.* lumină: *a vieții-mi tristă făclie* Gn. Al.; 3. ilustrațiune: *făclia științeĭ.*

făclier m. cel ce face și vinde făcliĭ.

fac-simile n. copie, reproducere exactă de pe un desen saŭ de pe o scrisóre.

factice a. 1. făcut saŭ imitat prin artă: *pétră factice*; 2. *fig.* ce nu-i natural: *durere factice.* Ctn. adevĕrat.

factionar m. soldat, sentinelă în facțiune.

factios a. turburător public. Sin. sedițios.

facțiune f. 1. pază făcută pe rînd de soldații unuĭ post; 2. partid ce caută a turbura Statul, a desorganisa societatea.

factor m. 1. curier de scrisorĭ și depeșĭ; 2. amploiat care duce obiectele transportate la destinațiunea lor: *factor la drumul de fier*; 3. *Aritm.* fiecare din cantitățile carĭ se multiplică între ele spre a forma un produs; 4. *fig.* fie-care din elementele carĭ concurĕ la un resultat.

factorie f. 1. biuroul agenților de comerț în țările străine; 2. stabiliment de casă comercială europénă în colonii.

factotum m. cel ce se ocupă de tóte într'o casă.

factură f. 1. notă detailată de mărfurile vîndute și de preturile lor; 2. modul cum se execută o operă de artă: *musică de o bună factură.*

facultate f. 1. mijlocul, puterea saŭ dreptul de a face ceva: *omul are facultatea de a-și exprima cugetările prin vorbe*; 2. aptitudine fisică saŭ morală, talent: *facultatea de a vorbi frumos*; 3. divisiunea unei universități și corpul profesorilor însărcinați cu învățămîntul superior, științific saŭ literar: *Facultatea de litere, științe, medicină, drept, teologie.*

facultativ a. care se póte face saŭ nu. Cfr. **obligatoriu.**

făcut n. resultatul facerii: 1. construcțiune, execuțiune: *făcutul caselor*; 2. fermec, vrajă: *parcă e un făcut.*

fad a. anost, sérbed. Sin. **insipid.**

Faeuza f. oraș în Italia, unde s'a inventat faiența: 36,000 loc.

Faeton m. *Mit.* fiul lui Apollon care, vrînd a mîna carul sórelui, nu fu în stare să înfrîne caii cei focoși și fu trăsnit de Joie, ca nu cumva să înflăcăreze pămîntul.

faeton n. trăsură înaltă și ușóră cu patru róte. Sin. **cupeŭ.**

fag m. arbore mare de pădure, al cărui rod se numesce ghindă și al cărui lemn se întrebuințéză în căruțărie și tîmplărie.

făgădar m. birtaș (în Ardeal): *măi cărșmar, măi făgădar!* Por.

făgădălă n. birt ordinar, ospătărie próstă: *la umbră, la făgădău* Por.

făgăduială f. promisiune (trecétore): *făgăduiala dată e datorie curată* Pann.

făgădulesc v. 1. a promite; 2. a jurui.

făgăduință f. 1. promisiune statornică; 2. juruință.

Făgăraș n. 1. (Munții), porțiunea Carpaților ardeleni ce se întinde până în Olt, cu piscul uriaș *Negoiul*; 2. (Șesul), cîmpie roditóre străbătută de Olt; 3. (Țéra Oltului), od. ducat român în sec. XIII, apoi comitat în Ardél; 90,000 loc.; 4. oraș în comitatul cu acelaș nume, așezat între Sibiiu și Brașov: 5000 loc. (Făgărășén).

făgaș n. 1. urmă adîncă ce lasă róta unei trăsuri; 2. *fig.* direcțiune saŭ cale de urmat; 3. deprinderi înrădăcinate, rutină.

Făget n. 1. pas și ramură a munteluĭ Godianu; 2. oraș în comitatul Caraș-Severin, numit de Ungurĭ Bükk.

fagot n. instrument de muzică de suflat, numit și *bason.*

fagotist m. cel ce cîntă din fagot.

fagur(e) m. chilióre în sése muchĭ, unde albinele 'și așédă mierea.

Fahrenheit m. fisician german, a inventat un aerometru ce-i pórtă numele și o gradațiune particulară pentru termometru.

faiență f. olărie lustruită saŭ smălțată, intermediară între olăria ordinară de pămînt și între porțelana.

faiențărie f. 1. fabrică de faiență; 2. arta de a o face.

faier n. mustrare aspră: *i-a dat un faier.* Sin. **frecuș.**

falibil a. care póte greși. Cfr. **infalibil.**

faimă f. veste, renume: *cu a gândirilor lui faimă* Em.

faimos a. de care s'a dus faima (în sens bun saŭ rĕŭ). Sin. **renumit.**

fain a. *fam.* 1. de cea mai bună calitate: *vin fain*; 2. frumos și bine făcut: *stofă fainâ.* Sin. **fin.**

făină f. grăŭ măcinat, redus în pulbere: *făină de secară, de orz, de porumb.*

făinar m. cel ce vinde făină.

făinărie f. fabrică saŭ deposit de făină.

făinos a. 1. de natura făineĭ; 2. acoperit cu făină.

faiŭ n. stofă de mătase négră cu bóbe mărĭ: *róchie de faiŭ.*

fakir m. un fel de pustnic penitent la Indienĭ.

fală f. resultatul fălirĭ (legitime saŭ exagerate): 1. mîndrie mare, glorie: *bărbații mari sunt fala națiunii*; 2. paradă, ostentațiune: *o face de fală.* Sin. **fudulie, trufie.**

falangă f. 1. corp de infanterie la cei vechĭ: *falangă macedoneană*; 2. orĭ-ce fel de trupe. || *Anat.* fie-care din ósele carĭ compun degetele. || od. 1. drug în care se prindeaŭ picioréle celuĭ ce aveă să primească falanga: *o falangă 'n drum scotea, pe drumeți pe toți bătea* Por.; 2. bătaie cu nuiele pe tălpi, obicinuită la noĭ în vremea Fanarioților.

falanster n. asociațiune de lucrătorĭ formînd o comună, în sistema lui Fourier.

falansterian m. partisan al doctrineĭ sociale a falansterelor.

Falașa m. numele Evreilor abisinienĭ de colóre negricióșă.

falbală f. fășie de stofă încrețită la pólele unei rochĭ saŭ perdele. Sin. **manget.**

falcă f. 1. osul gurei în care staŭ înfipți dinții și măselele; *a da fălci*, a mînca cu lăcomie; 2. partea feței de la tîmple și ochĭ până la bărbie; *cu o falcă în cer (și cu alta în pământ)*, cu o repediciune supra-omenéscă (așa cum umblă zmeiĭ în basme).

fălcăriță f. durere de fălcĭ.

falce f. măsură veche de suprafață de 2880 stj. p. Moldova (14,32 ^{mc}).

fălceă f. 1. falce mică; 2. talpă de rezemat: *fălceă de sanie.*

Fălciu n. 1. od. tîrg frumos lîngă Prut; 2. acĭ județ așezat d'alungul Prutuluĭ: 95,000 loc. Cap. *Huși.*

falcon m. numele științific al șoimuluĭ.

falconerie f. 1. arta de a dresa șoimiĭ pentru vînat; 2. vînătóre cu aceste păsărĭ.

falconet n. vechiŭ tun de fórte mic calibru (Băc.).

fald(ur) n. falt: *la pieptu-i manta négră 'n falduri și-o adună* Em.

falcnă f. un fel de fluture de nópte.

Falernu n. oraș în Italia, faimos în vechime pentru vinul sĕŭ cel alb.

falesă f. clină prăpăstiósă pe marginea mărĭi: *falesele Bretanieĭ.*

fălesc v. 1. (în sens bun), a se lăuda; 2. (în sens peiorativ), a face paradă cu. Sin. **fudulesc, mândresc.**

falet n. od. atelagiu saŭ caretă cu patru caĭ: *faleturi și livrele* Ar.

fâlfâiŭ v. 1. a sbura în voia vîntuluĭ: *ciocârlile fâlfâiau*; 2. a se mișca în undulațiunĭ: *stegurile fâlfâiau.* Sin. **flutur.**

Falieri (Marino) m. dogele Veneției, decapitat fiind-că voise să restórne aristocrația (1274—1355).

falimă f. fel, soiŭ: *ce falimă de óameni.*

faliment n. starea unuĭ comerciant care încetéză plățile.

falit m. cel ce a făcut faliment. Sin. **bancrot, mofluz.**

falnic a. care se fălesce (în sens bun): mîndru, impunĕtor.

fălos a. care se fălesce (în sens rĕŭ): lăudăros, fanfaron.

fals a. 1. contrar adevĕruluĭ: *scrie falsă*; 2. neîntemeiat: *judecată falsă*; 3. discordant: *notă falsă*; 4. mincinos: *martur fals*; 5. imitat: *diamant fals*; 6. prefăcut: *om fals.* || n. 1. ceea ce-i fals: *a discerne falsul de adevĕrul*; 2. imitarea unei semnăturĭ, alterarea unuĭ act: *a comite un fals.* || adv. în contra adevĕruluĭ: *a jura fals.*

falsar m. cel ce comite un fals.

falsific v. 1. a contraface saŭ imita ceva cu intențiune de a înșela: *a falsifica un contract*; 2. a altera prin amestecare: *a falsifica vinul.*

falsificațiune f. 1. acțiune de a falsifica; 2. lucru falsificat.

falsificator m. cel ce falsifică.

falsitate f. 1. caracterul lucruluĭ fals; 2. *fig.* prefacere fățarnică.

Fălticeni pl. oraș în Moldova, așezat între dealurĭ, cap. jud. Sucéva: 16,000 loc. Cel mai mare bălciŭ din tótă România, la 20 Iulie.

fâltuiesc v. a îndoi cólele tipărite spre a le broșa saŭ lega.

famelic a. flămînd.

famen m. eunuch, scopit: *nisce rel și nisce famen* Em.

familiar a. 1. fără ceremonii, ca în familie: *a fi familiar cu cineva*; 2. ce se scie din deprindere: *scrima îi este familiară*; 3. cu totul simplu: *stil familiar.*

familiarisez v. a. (se) face familiar, de aprópe cunoscut.

familiaritate f. 1. mare intimitate; 2. manieră liberă și familiară.

familie f. 1. tóte persónele de acelaș sînge, ca copiĭ, frațiĭ, nepoțiĭ; 2. părinți carĭ locuesc împreună; 3. grup de națiunĭ saŭ limbĭ de aceeași origine: *familia indo-europénă*; 4. *Gram.* vorbe derivate din același radical: *o familie de cuvinte*; 5. în isto-

ria naturală: reunire de genuri cari aŭ óre-cari caractere comune.

familist m. om cu familie.

fanal n. felinar mare: *ca fanal pietat de valuri pe a mărilor câmpie* Gn. Al.

fanar n. felinar: *fanarele de pe uliți* Al.

Fanar n. 1. cartier în Constantinopole, pe Cornul de aur, locuit de cei mai nobili și mai avuți Greci, dintre cari Turcii recrutaŭ în secolul trecut pe dragomanii și pe hospodarii Țărilor Române; 2. fanariotism.

fanaragiŭ m. 1. cel ce aprinde fanarele: *fanaragiŭ cari strigau regulat raita* Neam.; 2. fanariot (ironic): *pe când Domnii greci cei fanaragiŭ* Al.

fanariot m. 1. Grec nobil, originar din Fanar; 2. Domn grec (de la 1716—1821); 3. *fig.* ipocrit, viclén. || a. fanariotic.

fanariotic a. relativ la fanarioți.

fanariotism n. 1. sistema de stăpânire a Domnilor fanarioți: epoca fanariotă începe în Muntenia de la Nic. Mavrocordat (1716) și ține până la Al. Șuțu (1821), iar în Moldova cu Nic. Mavrocordat (1711) până la Ión Sturdza (1821); 2. caracterul fanariotului.

fanatic a. 1. care împinge la exces zelul religios; 2. *fig.* care se pasionézā fórte pentru un partid, pentru o părere etc.

fanatism n. 1. zel excesiv pentru ale religiunii; 2. aderare îndărătnică și violentă.

fandango m. 1. danț spaniol însoțit de castaniete; 2. arie după care se jócă.

fandasios a. *fam.* înfumurat.

fandosélă f. 1. înfumurare; 2. pl. nazuri, fasóne.

fandosesc v. a se fuduli: *de l nu vĕ mai fandosiți acum* Isp.

fanfară f. arie executată din trîmbițe și cornuri, musică militară: *în sunet de fanfare trece óstea lui întrégă* Em.; fig. *vesela fanfară ce bucuimă prin nouri frumósa primăvară* Al.

fanfaron a. lăudăros, palavragiŭ.

fanfaronadă f. palavre.

fanion n. steguleț servind la aliniere.

fanon n. lame cornate cari garnisesc falca cetaceelor: *fanóne de balenă.*

fântână f. 1. loc de unde țîșnesce și curge apă; 2. clădire pe un asemenea loc: *fântână monumentală*; 3. *fig.* documente, texte originale: *fântânele istoriei.* Sin. izvor, puț.

fântânar m. constructor de fântâne.

fântâneă f. fontanelă.

Fântâncle f. pl. munte acoperit cu păduri într'o posițiune romantică din Munții Apusenî, câmp de luptă între Românî și Ungurî la 1849.

fantasie f. 1. imaginațiune caprițiósă; 2. voință trecătóre; 3. lucru de podóbă: *articole de fantasie*; 4. *Mus.* variațiunî pe o temă împrumutată dintr'o operă: *fantasiĭ de Mozart.*

fantasist a. caprițios, bizar. || m. scriitor, pictor care urmézā mai mult după caprițiul seŭ de cât după regulele artei.

fantasmă f. fantomă: *fantasme usóre ici-colo trecĕnd* Bol. *fantasma morții sbórā pe-a mea închipuire* Al.

fantasmagorie n. ce ține de fantasmagorie.

fantasmagorie f. 1. spectacol ce consistă a face s'apară în întuneric figurî cari par că s'apropie saŭ se depărtézā; 2. *fig.* efect produs prin mijlóce amăgitóre.

fantast m. om cu fantasiĭ, bizar.

fantastic a. chimeric, imaginar: *vĕd trecĕnd în sbor fantastic a poveștilor minuni* Al. Crn. real.

fantaxesc v. *fam.* a-și face caprițiile, a se arăta cu fală: *am fantaxit cu tualetele la baluri* Al. *ian să mai fantaxesc și eŭ pin tîrg* Al.

fante m. 1. una din figurile în jocul cărților; 2. *fig.* tînĕr înfumurat: *fanți de provincie.*

fantomă f. 1. vedenie de nópte, stafie: *lumea nu mai crede în fantome*; 2. arătare desértă, aparență: *o fantomă încoronată* Gn. Al.; 3. chimeră ce se formézā în spirit. Sin. spectru.

fantoșe f. pl. păpușî cari jócă pe scenă.

fapt n. 1. lucru făcut, act: *așa-i faptul*; 2. întîmplare de povestit: *faptele sunt materialul istoriei*; **Faptele Apostolilor**, carte scrisă de st. Luca și coprinzĕnd istoria creștinismului de la Înălțarea (33) până la sosirea St. Pavel în Roma (63); 3. adevĕrat, real: *e fapt*; 4. facere, început: *faptul dĕlei se aprinde pe a dĕlurilor frunte* Al.; fig. *în faptul viŭ al vieței ne pare drumul lung* Al.; 5. vrajă, farmec: *descântec de fapt.*

faptă f. fapt determinat, acțiune: *nu vorbe, ci fapte.*

făptaș m. cel ce face saŭ execută ceva.

făptuesc v. a face (în sens rĕŭ): *făptuit-am multe rele* Al. Sin. comit, săvîrșesc.

făptuitor m. cel ce făptuesce.

făptură f. 1. resultatul facerii, ființă, creatură: *omul e făptura lui Dĕu*; 2. mod de a fi, formă: *frumos la chip și la făptură* Al.

far n. 1. turn luminător pe cósta mării; fig. *unde luna își aprinde farul tainic de lumină* Al.; 2. *fig.* căläuză. || **Farul din Messina**, strîmtóre între Italia și Sicilia.

fără prep. 1. indică o privațiune: *fără ajutor*; 2. o excepțiune: *fără numai.*

Faraday m. fisician și chimist englez (1791—1867).

fără-de-lege f. faptă nelegiuită, crimă. || a. criminal; *era om fără-de-lege* Cn.

farafastic n. 1. fléc; 2. pl. fasóne: *m'am sălturat de tóte farafasticurile d-tale* Al.; 3. pl. dichisurî femeiésci. Sin. zorzóne.

fărâm v. a face fărâme. Sin. sparg, sfarm, stric.

fărâmă f. 1. bucățică fórte mică: *fărâmă de pâine*; 2. părticele rĕmase din ceva spart: *fărâme de ólă*; 3. *fig.* parte fórte mică: *o fărâmă de speranță.*

fărâmătură f. resultatul fărâmării, bucată fărâmată, părticică rĕmasă: *fărâmăturile ospĕțului.*

fărâmicios a. ce se póte lesne fărâma. Sin. friabil.

fărâmițez v. a face mici fărâme.

farandólă f. horă provențală plină de vioiciune.

Faraon m. 1. numele vechilor regi egipteni; 2. porecla țiganului. || n. un fel de joc în cărți, asemenea bassetului: *și-a pierdut starea în cărți jucând faraonul* Al.

Faraoni pl. sat în ținutul Romanului, locuit od. de familiĭ în mare parte catolice.

fărăș n. lopățică de strîns gunoiŭ: *fărașe de tinichea.*

Farcaș (Popa Stoica) m. vestit general al lui Mihaiŭ-Vitézul, născut în satul Fărcaș din Romanați.

fard n. drés, suliman.

fardez v. a se sulemeni.

farfară m. flecar, tócă-gură.

farfasit a. farfara: *mangosiților și farfasiților* Cn.

farfurie f. vas de porțelan puțin adânc și lat. Sin. taler.

farfurigiŭ m. cel ce face saŭ vinde farfurii.

faringită f. inflamațiunea farinxului.

farinx n. partea superióră a esofagului. Sin. gâtlej.

fariseic a. după caracterul fariseilor.

fariseism n. 1. caracterul fariseilor; 2. *fig.* ipocrisie.

fariseŭ m. 1. membrul uneĭ secte judaice care făcea paradă de pietate exteriórā; 2. *fig.* ipocrit: *ca fariseul cel fălțarnic* Cn.

farm v. (poetic) a fărâma: *vêntul o crĕngă farmă* Em.

farmaceutic a. relativ la farmacie: *preparațiune farmaceutică.* || **farmaceutică** f. partea medicinei care tratézā despre medicamente.

farmacie f. 1. arta de a prepara și de a compune medicamentele; 2. locul unde ele se prepară, se conservă și se vind; 3. profesiune de farmacist; 4. colecțiune de medicamente. Sin. spițerie.

farmacist m. cel ce practică farmacia. Sin. spițer.

farmacopee f. tractat despre arta de a compune medicamentele.

farmazon a. 1. *pop.* francmason; 2. *fig.* scamator.

farmazónă f. vrăjitóre: *fala lui Ros-Împĕrat este o farmazónă cumplită* Cn.

farmazonie f. scamatorie.

farmec n. 1. formulă saŭ operațiune magică: *farmecele sunt lécuri*

băbescă; 2. *fig.* efectul magiei, atracțiune irezistibilă: *farmecul frumuseții*; 3. desfătare: *dulce farmec a vieței călătore* Ar. Sin. vrajă. || v. a lega prin fermece, a face de dragoste; 2. a încânta: *vederea ei l'a fermecat.* Sin. fascinez. V. fermec.

Farnese m. celebră familie princiară din Italia, care a dat pe papa Paul III și pe Alexandru Farnese, duce de Parma, care jucă un rol însemnat ca general în serviciul Spaniei (1546—1593).

farniente n. dulce neocupațiune.

farsă f. 1. piesă de teatru caraghiosă; 2. imitațiune ridiculă a unui lucru nobil; 3. faptă glumeță, festă. Sin. caraghioslîc, poznă.

Farsal n. vechiu oraș în Tesalia, victoria lui Cesar asupra lui Pompeiu (48 a. Cr).

Farsistan n. provincie persiană cu cap. *Șiraz*: 500,000 loc.

farsor m. 1. actor care jócă numai farse; 2. caraghios.

fărtat m. tovarăș intim, frate de cruce: *la lucru acum, fărtate* Al. Crn. surată.

fasă f. 1. fețe diferite ce presintă luna într'un period de 29 ½ dile; 2. *fig.* schimbare succesivă: *fasele bólei.*

fașă f. 1. legătură îngustă, mai ales fășiile de pânză în cari se înfășură un copil în légăn; 2. *fig.* prunc ie: *il cunosc încă din fașă.* Sin. scutec.

fășăĭ v. a face un sgomot confus, a șuera încet: *frunzele, mătasea fășăie.* Sin. fosnesc.

fasan m. pasăre din ordinul galinaceelor, cu penișul mândru și cu carnea fórte căutată.

fasanerie f. locul unde se cresc fasanii.

fasce n. pl. legătura de nuiele a liotorilor romani.

fasciculă f. parte desfăcută dintr'o operă publicată în fascióre.

fasclnez v. a fermeca.

fășcióră f. parte dintr'o carte ce se vinde separat.

fășie f. 1. legătură lungăréță: *o fășie de pânză*; fig. *o fășie de lumină, de imagini*; 2. petec de pământ: *cu o fășie tot n'avem moșie* Pann.

fașină f. mănunchiŭ de nuiele cu cari s'astupă șanțuri, se repară drumuri etc.: *cu scări și cu fașine* Al.

fașionabil a. conform manierelor lumii elegante, după modă. || m. june elegant.

fasole f. 1. plantă din familia leguminóselor; 2. téca saŭ păstaia ei din care se fac bucate. || pl. *fam.* fasóne, nazuri.

fasolesc v. a face nazuri: *și eŭ m'aș fasoli ca o madamă* Al.

fason n. 1. modul cum un lucru e făcut și forma ce-i se dă: *fason de haină*; 2. pl. maniere ceremonióse; 3. pl. *fam.* nazuri.

fasonez v. 1. a da un fason, o formă particulară; 2. *fig.* a forma spiritul.

fast n. lux măreț. || a. se dicea la Romani de dilele când se puteaŭ face actele publice saŭ particulare. Crn. nefast.

faste n. pl. 1. table cronologice, la Romani: *fasle consulare*; 2. *fig.* anale: *fastele monarchiei.*

fastidios a. plicticos. Crn. amusant.

fastuos a. care desfășură un lux excesiv.

fat v. 1. a nasce pui, vorbind de animale: *caprele aŭ fătat*; 2. *fig.* a produce: *a făta nisce stihuri schilăvóse* Negr.

fată f. 1. copilă; 2. femee nemăritată: *a rămas fată mare*; 3. servitóre: *fată în casă.* Sin. fiică. Crn. băiat.

față f. 1. parte anterióră a capului (Sin. obraz); 2. persónă: *fețe bisericesci* (preoți, diaconi, archierei); *în turnul mare unde zac fețe domnesci* Pop.; 3. presență: *în fața mea, la fața locului*; 4. latura anterióră: *fața casei*; 5. suprafață: *fața mării*; 6. parte exterióră a unui obiect: *fața de pernă, de masă*; **pe față**, deschis; 7. partea unei monete cu efigia: *dos ori față?* 8. colóre: *a schimba fețe fețe, a da o față*; 9. pagină: *a citi câteva fețe.* || adv. present: *faptele sunt față.*

fățăciune f. a doua arătură a țerinei spre a nu se înverțoșa pământul și a se acoperi cu bălării: *cu fățăciunea să plătésca stricăciunea* Pann.

față f. 1. partea dinainte a unei case; 2. partea unde este intrarea principală.

fatal a. 1. care trebue neapărat să se întimple, de care nu se póte scăpa: *termen fatal*; 2. *fig.* funest, desastros.

fătălău m. 1. fată mare și grădie; 2. băiat ce séměnă mai mult a fată.

fatalism n. doctrină care atribue destinului totul și négă liberul arbitru.

fatalist m. cel ce crede în fatalism.

fatalitate f. 1. destin inevitabil; 2. necesitate ce resultă din natura lucrurilor.

Fata Morgana f. fenomen de resfrângere a straturilor atmosferice, care face s'apară în aer imagini de colóne, coline și edificii.

fățar n. arie unde se bate grâul: *mână epele d'asupra fățarului* Pop.

fățărie f. ipocrisie: *sunt sătul de ală fățărie* Od.

fățarnic a. cu două fețe, ipocrit.

fățărnicesc v. a se preface: *se fățărnici ca cum n'ar sci nimic* Bălc.

fețetă f. față mică: *diamant cu fațete.*

fatidic a. care descopere voința destinului saŭ a fatalității.

Fatime f. fiica lui Mahomet și soția lui Ali. Dintr'insa se trage dinastia arabă a Fatimiților, cari stăpâniră în Egipt și în Siria între 909—1171.

fățiș adv. pe față. Crn. furiș.

fățuiesc v. 1. a neteți, a lustrui; 2. *fam.* a bate: *îl mai fățuiră, îl mai trudiră* Isc.

fatuitate f. vorbire și purtare insipidă.

fățuitóre f. unéltă de fățuit.

Faun m. *Mit.* deŭ câmpenesc la Romani.

faună f. 1. totalitatea animalelor unei țări; 2. operă ce conține descrierea lor.

faur m. 1. meșter fierar; 2. *fig.* plăsmuitor: *faur de cărticele* Al. Sin. covaciŭ. || *pop.* Februarie: *luna lui Faur.*

făurar m. faur.

făurărie f. făuriște.

Făurei pl. sat și stațiune de cale ferată în jud. Brăila.

făuresc v. 1. a bate fierul și alte métale spre a le da o formă: *făuresc lanțuri*; 2. *fig.* a plăsmui.

făuriște f. locul unde se topésce fierul: *deschise ușa făuriștii* Isc.

Faust m. personagiu legendar german care ar fi făcut un pact cu demonul, eroul unei drame de Göthe și al unei opere de Gounod.

favorabil a. avantagios: *ocasiune favorabilă.* Sin. propice.

favór f. 1. semn de bunăvoință, protecțiune specială: *a câștiga favórea unui príncipe*; 2. trecere, putere de care se bucură pe lângă cineva: *om în favóre.*

favorisez v. 1. a trata cu o bunăvoință particulară, a protege; 2. a secunda, a fi favorabil: *nóptea favorisă fuga.*

favorit a. care place mai mult: *autor favorit.* || m. cel ce se bucură de favórea cuiva: *favoritul regelui.*

favorite n. pl. stuf de barbă ce cresce pe fie-care parte a feței, de la ureche la bărbie.

favoritism n. influența saŭ puterea favoriților.

favoritor a. care favorisézā: *împrejurări favoritóre* Bălc.

Feacia f. alt nume al insulei Córcira (Feacian).

febră f. numele științific al frigurilor.

febrifug a. și n. care vindecă frigurile: *antipirina și chinina sunt febrifuge.*

febril a. 1. ce ține de friguri; 2. *fig.* excesiv, desordonat: *o ardóre febrilă.*

Februarie m. a doua lună a anului numită de popor *Făurar* saŭ *luna lui Faur.*

Febus m. 1. numele lui Apollon, deul luminei; 2. (poetic) sórele.

fecal a. ce provine din excrementele omului: *materie fecală.*

fecial m. preot roman care consacra prin anumite ceremonii declarațiunile de résboiŭ și tractatele de pace.

fecior m. 1. fiŭ: *Domna născu doi feciori*; 2. flăcău: *feciar de nem, fecior de bani-gata*; 3. slugă: *feciar în casă*; 4. soldat: *feciori de óste.* || a. fecióresc (poetic): *mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecióră* Em.

fecióră f. 1. fată cu totul nevinovată; *Sf. Fecióră*, Maica Domnului; 2. unul din cele 12 semne ale zodiacului SIN. vergură, virgină.

fecíoresc n. 1. de fecióră (SIN. virginal); *sín fecioresc*; 2. de fecior: *port fecioresc*.

fecíorie f. 1. stare de fecióră; 2. *fig.* curăţenie, nevinovăţie.

feculă f. praf alb ce se scóte din amidon şi din cartofi.

feculent a. ce conţine feculă.

fecund a. care produce mult: *sol fecund*; fig. *spirit fecund*. SIN. fertil. CTR. steril.

fecundez v. a face fecund, productiv.

fecunditate f. calitatea celor fecunde, aptitudine de a produce CTR. sterilitate.

fedeléş n. 1. butoiaş oval în care ţăranii pun apă: *cu fedeleş în spate* AL.; 2. un fel de horă ţărănéscă. || adv. (épén): *it legará fedeleş* ISP.

federal a. ce ţine de o confederaţiune: *consiliu federal*.

federalism n. sistemă federativă.

federalist m. partisan al federalismului.

federát a. şi m. care face parte dintr'o federaţiune.

federaţiune f. alianţă politică de State.

federativ a. constituit într'o federaţiune: *Elveţia şi Statele-Unite sunt republici federative*.

federweiss n. steatită întrebuinţată pentru prăfuirea pe dinăuntru a încălţămintelor şi a mănuşilor.

Fedon n. 1. filosof grec, amicul lui Socrate; 2. nume dat de Platon dialogului seu despre nemurirea sufletului.

Fedor m. nume a 3 Ţari ruşi, carí domnirá înainten lui Petru cel Mare.

Fedra f. *Mit.* soţia lui Teseu, causă printr'o falsă acusare mórtea cumnatului seu Hipolit şi se spânzură de desperare.

Fedru m. fabulist latin, sclav liberat de August.

fee f. femee cu puterí supranaturale. SIN. zână.

feerie n. 1. relativ la fee: *credinţa în sufletu-mi puse poveştile-i feeriei* EM.; 2. minunat, care pare săvîrşit de o fee.

feerie f. piesă de teatru în care apar vrăjitóre saŭ fee; fig. *peste a nopţii feerie se ridică mândra lună* EM.

Fehértemplom n. numele maghiar al oraşului *Biserica-Albă*.

Fehérvár n. numele maghiar al Belgradului ardelenesc.

fel n. 1. mod, chip: *ce fel?* de fel, nicí de cum; 2. specie, varietate: *fel de fel de óameni*; 3. origine: *de fel e din Ardel*.

felcer m. chirurg, mai ales militar.

Feldióră f. numită de Unguri Földvár şi de Germani Marienburg, cetate în ţéra Bîrseĭ cu 2000 loc. Aci se făcu o bătălie între regele ungur Ferdinand şi Petru Rareş (1529).

feldmareşal m. generalisim în armata: austro-ungară, germană şi engleză.

feldspat n. pétră dură compusă din aluminiŭ, siliciu şi potasă.

felegén n. céşcă mică fără tórtă: *felegene de smalţ cu zarfurí de sirmă* OD.

felendreş n. catifea orientală: *capóte de felendreş* OD.

feleştioc n. perie de păcură cu care se ung carele: *mutia feleştiocul în strachina cu dohot* CR.

felezéŭ n. măturá de curăţat grâul de plévă.

felibríi m. pl. nume ce şi-aŭ dat poeţii din noua scólă provenţală, fundată de Mistral.

felicít v. a complimenta pentru un eveniment fericit.

felie f. bucată tăiată cam subţire: *o felie de pâine*.

felin a. care aduce cu pisica. || n. pl. familie de carnivore având ca tip leul, tigrul, pisica.

felinar n. cutie de sticlă în care se pune o luminá la adăpostul véntului. SIN. lanternă.

feliuşag n. fel, fire: *a dormi cerbul cu ochiĭ deschişĭ, cum i-i feliuşagul* CR.

Felix m. numele mai multor papi.

fellah m. ţăran plugar, în Egipt şi în Arabia.

felon n. vestmînt bisericesc fără mâneci, ce preotul îmbracă la leturghie peste stihar. SIN. sfită.

felonie f. trădare, revolta vasalului în contra suzeranului seŭ.

Felsöbanya f. V. Baia-de-sus.

felucă f. corăbiór lungă şi îngustă, obicinuită pe Mediterana.

felurime f. tot felul. SIN. diversitate, varietate.

felurit a. de tot felul.

femee f. 1. soţa omului; 2. cea care e saŭ a fost măritată. SIN. muiere. CTR. fată.

femeiesc a. privitor la femee. SIN. feminin. CTR. bărbătesc.

femeiuşcă f. parte femeiască la animale. CTR. bărbăţel.

feminin a. 1. femeiesc; 2. *Gram.* de genul feminin. CTR. masculin.

femoral a. ce ţine de femur: *muşchi femorali*.

femur n. osul cópseĭ, fluerul piciorului.

Fénelon m. prelat frances, arhiepiscop de Cambrai, autorul lui *Telemac* (1651—1715).

fenianí m. pl. sectă politică, formată în 1861, cu scopul de a libera Irlanda de sub jugul Angliei.

fenic a. se dice de un acid obţinut prin distilarea gudronului de huilă şi întrebuinţat, în disoluţiune, ca desinfectant.

Fenicia f. vechie ţéră în Asia Mică, pe Mediterana, cu oraşele principale *Tirul*, *Sidonul*.

Fenicieni m. pl. popor semitic, înrudit cu Ebreiĭ, comercial şi industrial, fundă numeróse colonii în insulele de pe cóstele Mediteranei.

fenicopter m. numele ştiinţific al flamînguluĭ.

fenix m. 1. pasere fabulósă despre care se credea că renasce din cenuşa eĭ; 2. simbol al nemuririĭ; 3. *fig.* fiinţă superióră, unică în felul eĭ.

fenol n. alt nume dat acidului fenic.

fenomen n. 1. ceea ce apare în aer: *fenomene electrice*; 2. fapt sensibil: *fenomen acustic*; 3. *fig.* lucru ce surprinde prin noutatea saŭ rafinatea sa.

fenomenal a. 1. relativ la un fenomen; 2. *fig.* surprinzător, uimitor.

fenomenalism n. sistemă filosofică după care ideile nóstre coprind numaĭ aparenţele lucrurilor în sine, pe când lucrurile înseşi rămân necunoscute.

fenomenologie f. representarea diferitelor grade de desvoltare ale cunoscinţeĭ (în filosofia lui Hegel).

fer n. V fier.

féră f. 1. animal răpitor, animal sălbatic; 2. *fig.* om crunt; 3. *féră-verde*, geniu duşman omului: *féră-verde să-l gonéscă* AL. SIN. dihanie.

Ferara f. oraş în Italia, cap. provinciei cu acelaşi nume: 30,000 loc.

ferb v. V. fierb.

fercheş a. dichisit, scos din cutie.

ferchezuiesc v. a dichisi: *i-au ferchezuit frumos* CR.

ferdelă f. baniţă (în Ardél).

Ferdinand de Hohenzollern (Victor Albert) m. principe presumptiv al României, născut $^{12}/_{24}$ August 1865 la Sigmaringen, al doilea fiu al lui Leopold de Hohenzollern, fratele regelui Carol. Căsătorit în 1893 cu principesa Maria de Saxa-Coburg-Gotha, cu care avu pe micul principe Carol, născut în Castelul Pelişului în 15 Oct. 1893.

Ferdinand m numele mai multor regi şi împĕraţi. *Împĕraţi ai Germaniei*: FERDINAND I, succesorul lui Carol Quintu, în 1556; FERDINAND II, a cărui netoleranţă causă résboiul de 30 de ani (1619—1637). || *Regi ai Spaniei*: FERDINAND V CATOLICUL, rege de Aragon, bărbatul Isabeleĭ de Castilia, stabilí Inquisiţiunea, alungă pe Mauri, cuceri Grenada şi Navara, încuragiă pe Columb (1474—1516).

fére n. pl. lanţurí. SIN. cătuşe.

ferec v. 1. a garnisi cu fier, a strînge în cercurí de fier; 2. a îmbrăca cu fier saŭ cu alt metal: *icóna era ferecată cu argint*; 3. a înlănţui, a lega în genere: *căruţa era ferecată cu teie* CR.

ferecătură f. 1. garnitură de fier: *ferecătura Evangheliei*; 2. zimţiĭ monetelor.

ferece f. un fel de plante din familia compuselor, care exală un miros tare.

feredeŭ n. baie de scăldat: *asud parc'am intrat în feredeŭ* AL.

feredulesc v. a îmbăja: *porumcí s'o feredulească* ISP.

feregeă f. mantilă: *cu feregele și binișuri de buhur* On.

ferentar m. od. soldat din pedestrimea ușóră: *ferentarul ager și cu lungă chică* Bol.

feresc v. 1. a protege; *o feria de lovituri*; 2. a preserva: *ferească D-deŭ!* 3. a se da la o parte spre a evita o lovire: *ferește-te!* Sin. **păzesc.**

ferĕstră f. deschidĕtură în pereții caseĭ, prin care intră luminĕ și aer.

ferestrăŭ n. 1. unĕltă cu o lamă dințată de oțel spre a tăia și prepara lemne; 2. pl. usină pe marginea apelor la munte, unde ferestrae taie lemnele de brad ca buștenĭ. Sin. **jógăr.**

ferestruĕ f. ferĕstră mică, la o pivniță saŭ pe acoperișul caseĭ.

ferfĕn m. *Bot.* flórea-sórelui.

ferfeniță f. sdrénță.

ferfeniță n. sdrențeros: *cât era de ferfeniță* Cn.

ferice a. fericit (cu o nuanță solemnă saŭ ironică): *ferice de tine!* || f. noroc: *bată-le fericea!*

fericesc v. 1. a face fericit; 2. a se crede fericit.

fericire f. 1. stare de mulțumire deplină; 2. întîmplare fericită, șansă. Sin. **noroc.** Cnt. **nenorocire.**

fericit a. 1. care se bucură de fericire: *om fericit*; 2. care face plăcere, bucurie: *întîmplare fericită*; 3. cel ce se bucură de fericirea cerească: *fericiții întru amintire.* Sin. **norocos.**

ferigă f. gen de plante cu frunze mari, carĭ cresc în pădurĭ, în locurĭ sterpe saŭ nisipóse. Sin. **navalnic.**

ferii f. pl. vacanțe școlare.

ferit n. adăpostit, păzit.

ferm a. statornic, hotărît: *caracter ferm.* Sin. **solid, constant.**

fermă f. moșie luată în arendă cu clădirile trebuincióse pentru exploatarea eĭ; **fermă-model**, școlă agricolă în care se pune în practică noue-le invențiunĭ relative la agricultură.

fermec n. și v. V. **farmec.**

fermecat a. legat prin fermece. Sin. **vrăjit.**

fermecător a. care fermecă saŭ încântă: *frumusețe fermecătóre,* || m. cel ce face fermece. Sin. **vrăjitor.**

fermecătorie f. operațiunea fermecătorului. Sin. **magie.**

fermeneă f. scurteică cusută cu fir: *o fermenea de pambriă.*

ferment n. 1. substanță organică care, pusă în atingere cu alta, o descompune; 2. *fig.* ceea ce face să nască, ceea ce întreține pasiunile: *ferment de discordie.* Sin. **aluat.**

fermentațiune f. 1. descompunere operată sub influența unuĭ ferment; 2. *fig.* agitațiunea spiritelor.

fermentez v. a fi în fermentațiune (și *fig.*).

fermier m. cel ce ține saŭ exploatézĕ o fermă.

Ferney n. canton cu 1300 loc. aprópe de Geneva, unde se rĕtrase Voltaire în 1758 și trăi acolo 20 de anĭ.

feroce a. 1. sĕlbatec și crud: *tigrul e cel maĭ feroce dintre animale*; 2. *fig.* brutal, cumplit: *caracter feroce.*

ferocianură (de potasiu) f. compus chimic mult întrebuințat în arte.

ferocitate f. caracterul animaluluĭ saŭ al omuluĭ feroce.

feros a. privitor la fĕre, sĕlbatec.

ferșter m. gard forestier, îngrijitor de pădure.

fertil a. 1. care produce mult (vorbind de pământ); 2. *fig.* care posedă cu îmbelșugare: *fertil în expediente.* Sin. **fecund, roditor.** Cnt. **steril, sterp.**

fertilisez v. a face fertil.

fertilitate f. calitatea celuĭ fertil.

feruginos a. care conține fier: *apele feruginóse servă a combate anemia.*

fervent a. plin de fervóre: *zel fervent.*

fervóre f. mare pietate, devotiune ardentă. Sin. **rîvnă, zel.**

fes n. căciulă de lână roșie cu moț ce Turciĭ pórtă pe vîrful capului: *fesuri cu saŭ fără canafuri.*

fesfesele f. pl. farafasticurĭ: *o fetiță de la țéră n'are atâtea fesfesele* Negr.

festă f. faptă vicléană, șiretlic. Sin. **poznă, renghiŭ.**

feștanic f. V. **sfeștanie.**

feștelesc v. a murdări, a mânji.

feștilă f. muc de luminare.

feștiu n. ospĕț mare: *Ștefan trece 'n feștine viața pe pământ* Bol.

festiv a. de sĕrbătóre.

festival n. mare serbare musicală.

festivitate f. serbare solemnă.

feston n. ghirlandă de florĭ ca podóbă.

festonat a. împodobit cu festóne.

fĕt n. 1. copil, băiat: *feți și fete*; 2. fiŭ, fecior: *fĕtul meŭ! se închină cu smerenia unuĭ fĕt de Domn cuvios* On.; 3. copil în pântecele mameĭ. Sin. plod. || v. V. **fat.**

fețele (de-a) f. pl. un fel de joc de copiĭ.

fetesc a. de fată: *haine fetești.*

Fetești pl. stațiune de cale ferată pe brațul Borcea, în jud. Ialomița. De aci noul pod peste Dunăre merge până la Cernavodă.

fĕt-frumos m. eroul poveștilor populare, răpitorul de monștri și mântuitorul fetelor de împĕrat: *feți-frumoși cu pĕr de aur* Em.

fetică f. 1. fată mică; 2. *Bot.* specie de valeriană numită și *salata-mieluluĭ*: *vine cimbrul de la munte cu fetica de la vie* Al.

fetid a. cu miros neplăcut.

fetie f. stare de fată. Sin. **fecíorie.**

fetiș n. idol grosolan la Negriĭ africanĭ și la popórele sĕlbatice.

fetișcană f. codană.

fetișism n. 1. cultul fetișilor; 2. *fig.* veneratiune exagerată.

fĕt-logofĕt m. fĕt-frumos: *fĕt-logofĕte, cu nețede plete, cu pĕrul de aur* Al.

Fĕtu (Atanasie) m. medic și chimist român, mort în 1883.

fetus n. prima formațiune de animal (copil, puiŭ) în pântecele mameĭ. Sin. **embrion.**

fetvă f. sentință dată de muftiŭ în casurĭ dificile: *Hafiz Pașa dobândi de la muftiul o fetva* Bălc.

feud n. domeniu ce un vasal căpĕtă cu anumite îndatoririĭ de la suzeranul seŭ.

feudal a. relativ la feude saŭ la feudalitate: *drept, castel feudal.*

feudatar m. posesorul unuĭ feud. Sin. **vasal.** Cnt. **suzeran.**

feudalitate f. regim politic medieval în vigóre de la Carol Magnu până la Ludovic XI.

Fevruarie m. numele archaic și popular al lunei Februarie.

Fez n. oraș în Africa, cap. Marocului: 100,000 loc.

fhiŭ! int. exprimând sgomotul strănutării.

fi (a) v. 1. a avea ființă, a exista, a subsista; 2. a se afla. || int. exprimă desgust: *fi! nu-ți frumos!*

fiacru n. birjă, droșcă.

fiasco n. completă neisbândă: *a face fiasco.*

fiastru m. 1. fiŭ vitreg: *pĕră toți fiaștriĭ! óstea a strigat* Bol.; 2. fig. *nu-ți maĭ scurge ochiĭ tineri, dulciĭ cerului fiaștri* Em.

fibră f. 1. filamentele ce constituesc mușchiĭ și membranele ființelor însuflețite; 2. filamentele vegetalelor; 3. *fig.* causa sensațiunilor și a sentimentelor.

fibrină f. substanță organică ce s'află în sângele animalelor.

fibros a. compus din fibre: *țesătură fibrósă.*

fibulă f. copcă metalică.

ficat n. organ voluminos care secretézĕ fierea, de colóre roșiatică, în partea inferióră a pieptuluĭ.

ficțiune f. plăsmuire: *ficțiunile poesieĭ.* Cnt. **realitate.**

Fichte m. celebru filosof german, a cărui sistemă pórtă numele de idealism transcendental (1762—1814).

fictiv a. 1. închipuit saŭ plăsmuit; 2. convențional: *valóre fictivă.* Cnt. **real.**

ficus m. plantă exotică ce servă ca ornament.

fidanțat n. logodnic.

fidea f. un fel de cocă, în formă de firișóre lungĭ și subțirĭ, ce se pune în supă.

fideicomis n. dar saŭ legat făcut uneĭ persóne cu condițiunea de a-l transmite altuia.

fideicomisar m. cel însărcinat cu un fideicomis. Cnt. **fiduciar.**

fideĭusiune f. *Jur.* garanție, cauțiune.

fideĭusor m. cel ce dă cauțiune pentru altul.

fidel a. 1. care se ține de cuvînt, care stărue în afecțiunile saŭ opiniunile sale; 2. exact: *traducĕtor fidel*; 3. cu totul devotat: *amic fidel.* Sin. **credincios.**

fidelitate f. 1. calitatea celuĭ fidel;

2. exactitate scrupulósă. Sin. **credinţă**.

Fidias m. cel mai mare sculptor al anticităţii, născut în Atica, autorul lui Jupiter olimpianul şi al sculpturelor Partenonului (498—430 a. Cr.).

fiduciar m. *Jur.* cel însărcinat a transmite un fideicomis.

fie! int. exprimă o consimţire: primesc, mă învoiesc!

fie-care pr. ori-ce persónă.

Fielding m. celébru romancier englez, autorul lui *Tom Jones* (1707—1754).

fier n. 1. metal dur şi malcabil de un cenuşiu lucitor; 2. bucată lată de fier la plug; 3. maşină de călcat; 4. (poetic), sabie: *flórea ţérei nóstre sub fierul se dobóră* Bol. *mii de glasuri stinse de al tiraniei fier* Gn. Al.; 5. *fig.* tare, nemilostiv: *inimă de fier, brat de fier*; **epocă de fier**, cea mai barbară şi mai coruptă dintre virstele poetice ale omenirii; 6. pl. fiare, lanţuri.

fierar m. 1. cel ce lucrézá saŭ vinde fier; 2. cel ce potcovesce caĭi.

fierărie f. 1. făurărie; 2. pl. bucăţi vechi de fier.

fierb v. 1. a face bĕşicĕ sub acţiunea căldurei saŭ a fermentaţiunii: *apa fierbe la 100 de grade*; 2. a cóce într'un licid; 3. *fig.* a fi într'o agitaţiune violentă: *a fierbe de mânie*.

fierbere f. 1. acţiune de a fierbe; 2. *fig.* agitaţiune violentă: *oraşul e în fierbere*.

fierbinte a. 1. fórte cald; 2. *fig.* ardĕtor, fervent.

fierbinţéla f. starea celui fierbinte: 1. căldură ardĕtóre; 2. *fig.* vehemenţă.

Fierbinţi pl. sat în jud. Ilfov, reşedinţa plăşii Mostiştea: 1700 loc.

fiere f. 1. bilă la om şi la animale; 2. *fig.* amărăciune, necaz. Crn. **miere**. || *Bot.* crin: *fierea-pământului*, genţianá.

fierătură n. 1. resultatul fierberii saŭ cócerii; 2. supă fiartă fără carne.

fiesc a. de fiŭ: *iubire fiéscă*. Sin. **filial**.

Fieschi m. puternică familie genovesă, al cărei membru Ióan Ludovic conspiră în contra dogelui Andreiŭ Doria (1523—1547).

fiĭér m. fluer cu sunet ascuţit: *garda cu fiĭeri înainte*. Sin. **surlă**.

Figaro m. 1. personagiu într'o comedie a lui Beaumarchais; 2. tipul feciorului dibace, spiritual şi intrigant.

figaroŭ n. haină femeiască fără mâneci.

figură f. 1. formă exterióră a unuĭ corp, a uneĭ fiinţe: *figură rotundă*; 2. faţa omuluĭ: *figură frumósă*; 3. representare de obiecte: *figuri de plante*; 4. imagine simbolică; 5. spaţiu mărginit de una saŭ mai multe linii: *figură geometrică*; 6. linii descrise la dans; 7. accepţiune particulară dată vorbelor saŭ construcţiunilor gramaticale: *reticenţa e o figură de cugetare*.

figurant m. personagiu accesoriu saŭ mut, într'o piesă de teatru.

figurat a. 1. representat prin semne saŭ figuri: *scrierea e vorbirea figurată*; 2. representat alegoric: *justiţia e figurată ca o femee cu o cumpănă în mână*; 3. se dice de o vorbă luată într'un sens impropriu, de un stil în care s'află figuri de vorbe saŭ de cugetare.

figurativ a. care este figura saŭ simbolul unuĭ lucru.

figurez v. 1. a representa prin pictură saŭ sculptură: *a figura un templu*; 2. a representa alegoric: *mitologia figurézá Timpul ca un moşneg cu o cósă în mână*; 3. a fi de faţă: *a figura la o serbare*.

figurină f. mică statuetă: *figurine de teracotă*.

figurist m. cel ce tórnă figuri în ghips.

fiică f. copilă în raport cu părinţii. Sin. fată.

fiind-că conj. indică causa saŭ motivul.

fiinţă f. 1. ceea ce este, existenţă: *trepiat se pierde a némului fiinţă* Al.; 2. individ viŭ: *fiinţele omenesci*; **fiinţă supremă**, D-ḑeŭ; 3. *fig.* realitate: *n'are fiinţă pe lume* Cn.; 4. presenţă: *cercetarea se face în fiinţa procurorului*.

fiinţez v. a fi în fiinţă, a exista.

filă f. fóia uneĭ cărţi: *viitorul şi trecutul sunt a filei două feţe* Em.

filacterii n. pl. bucăţi de pergament cu versete din Biblia, ce Evreiĭ şi pun pe frunte şi pe braţul stâng în timpul rugăciunii. Sin. **frontar**.

filadă f. caiet (Negr.).

Filadelfia f. oraş în Statele-Unite, cel mai important după New-York: 860,000 loc. Mare port de comerţ pe Delaware.

Filadelfiul m. (‹iubitorul de fraţe›), supranumele ironic al lui Ptolomeu, asasinul fraţilor seĭ.

filalíu n. o ţesătură fórte fină: *servetele eraŭ de filaliu* Negr.

filament n. fir subţire şi lung: *filamentele unei plante*.

filamentos a. cu filamente numeróse.

filant a. care filézá: *stea filantă*.

filantrop m. cel ce caută a face bine semenilor seĭ. Crn. **misantrop**.

filantropic a. relativ la filantropic.

filantropie f. iubire de umanitate, binefacere, caritate.

Filaret m. învĕţat episcop al Rîmnicului (1780—1792) şi mitropolit al Ungro-Vlachiei (1792—1794); traducĕtor de cărţi religióse. || n. 1. V. **Câmp**; 2. dél în Bucuresci.

filatelie f. pasiune de a colecţiona mărci postale.

filatelist m. amator de mărci.

filatură f. torcătorie mare: *filatură mecanică*.

filarmonic a. care iubesce muzica: *societate filarmonică*.

fildeş m. 1. elefant: *fildeşi sĕlbateci* Por.; 2. dinte saŭ os de elefant, din care se lucrézá obiecte de lux. Sin. **ivoriu**.

fileri m. pl. pantofi ţĕrânesci.

filcă n. reţea pentru pĕr.

filez v. 1. a curge încet: *siropul filézá când îl turnăm*; 2. a lăsa să ésă un fum des: *lampa filézá*.

filhelen m. amic al Elenilor, al civilisaţiunii grecesci, al Grecilor moderni.

filial a. fiesc: *supunere filială*.

filială f. sucursală.

Filiaşi pl. comună rurală în jud. Doljiu, aprópe de Jiu, staţiune însemnată de cale ferată.

filiaţiune f. 1. descendenţă din tată în fiŭ; 2. *fig.* şir natural şi regulat: *filiaţiune de idei*.

filieră f. 1. străcurătóre; 2. *fig.* serie de formalităţi, de obstacole.

filigrană f. 1. argintărie lucrată cu găurele şi făcută din fire subţiri împletite: *un chiosc în filigrană de marmură aurie* Al.; 2. litere saŭ figuri de aramă a căror întipărire se imprimă în desimea hârtiei; 3. întipărirea însăşi: *filigrana bileteler de bancă*.

Filimon (Nicolae) n. scriitor român, autorul romanului cultural *Ciocoiĭ vechi* (1819—1865).

Filip m. nume a 5 regi ai Macedoniei, dintre cari Filip II, tatăl lui Alexandru Macedon (360—336 a. Cr.) şi Filip III, fratele şi succesorul lui Alexandru (220—178). || numele mai multor regi ai Franţei: Filip II (August), rivalul lui Ricard Inimă-de-Leŭ, cu care făcu a treia cruciată (1180—1223); Filip III (**cel Frumos**), desfiinţă ordinul Templierilor (1285—1314); Filip VI (**de Valois**), începu rĕsboiul de 100 de ani şi fu învins de Englesi la Crécy (1328—1350). || *Regi ai Spaniei*: Filip II, fiul lui Carol Quintu, rege al Spaniei şi al Ţĕrilor-de-Jos, fu adversar declarat al Reformei, cuceri Portugalia, echipă Armada în contra Englesilor şi zidi Escurialul (1556—1598); Filip V, nepotul lui Ludovic XIV, primul dintre Burboniĭ Spaniei (1700—1746).

Filipeşci pl. sat în jud. Prahova cu un târg săptĕmânal: 1500 loc.; *a umplea de Filipeşci*, a procopsi pe cineva (ironic).

filipică f. 1. discursurile rostite de Demostene în contra lui Filip din Macedonia; 2. discursurile scrise de Cicerone în contra lui Antoniu; 3. *fig.* pamflet violent şi satiric.

Filipii m. pl. oraş în Macedonia, faimos prin bătălia în care Brutu fu învins de Octaviu şi de Antoniu, la 42 a. Cr. || V. **Pilipii**.

Filipine f. pl. grup de insule spaniole în Oceania, cu cap. *Manila*: 6 mil. loc.

Filipopole f. oraş în Turcia, fundat de regele macedonén Filip II, pe Mariţa: 40,000 loc. Cel mai mare oraş din Rumelia orientală şi important centru comercial.

Filisteni m. pl. 1. popor al Pales-

tinei înainte de cucerirea ei de către Ebreĭ; 2. *fam.* nume dat de studenții germani tuturor nestudenților și în special negustorilor.

Filiș n. sat în jud. Brăila.

filolog m. cel ce s'ocupă cu filologia. Sin. linguist.

filologic a. relativ la filologie.

filologie f. 1. știința limbeĭ, literaturei și artei unuĭ popor cult; **filologie clasică**, studiul limbeĭ și literaturei Grecilor și Romanilor; **filologie comparativă**, studiul raporturilor între diferite limbi și dialecte. Sin. linguistică.

Filomelă f. *Mit.* fiica regelui Pandion, fu schimbată în priveghetóre.

filomelă f. (poetic) priveghetóre: *cerĭ dumbrăvi cu filomele* Em. .

filon n. șir neîntrerupt de mineraĭu metalic în interiorul pământuluĭ: *un filon de aramă.*

Filone (Iudeul) m. învățat din Alexandria, care căuta să combine iudaismul cu filosofia grécă (20—50 d. Cr.).

filonichie f. dispută: *gustul filonichie n'are.*

Filopomene m. general al ligeĭ achéene, supranumit *ultimul dintre Elenĭ* (253—183 a. Cr.).

filosof m. 1. cel ce cercetézĭ causele și principiile lucrurilor; 2. cel ce se consacră studiuluĭ înțelepciuniĭ; 3. om care trăiesce liniștit și retras; 4. învățat în genere; 5. incredul, sceptic. V. **firoscos.**

filosofală (pétră) f. 1. pétră care, după spusa alchimiștilor, trebuia să schimbe metalele în aur; 2. *fig.* lucru imposibil de aflat.

filosofemă f. resultat al cercetăriĭ filosofice.

filosofez v. 1. a trata despre materiĭ filosofice; 2. a raționa prea subtil, a disputa în vânt.

filosofic a. relativ la filosofie.

filosofie f. 1. în sens propriŭ, iubirea înțelepciuniĭ, căutarea adevĕruluĭ, a principiilor și a rațiuniĭ lucrurilor; 2. doctrină, sistemă particulară unuĭ filosof: *filosofia lui Epicur;* 3. studiul ideilor generale relativ la o știință sau artă: *filosofia istoriei;* 4. curs de filosofie; 5. *fig.* tărie sufletéscă, superioritate intelectuală.

filosofism n. abus de filosofie.

Filotea (Sfînta) f. martiră al cărei corp s'află la curtea de Argeș, serbată la 7 Decembre.

filotim a. ambițios: *era om filotim.*

filotimie f. *pop.* ambițiune, amor propriu.

filoxeră f. 1. soiŭ de insecte care atacă frunzele și rădăcina viței de vie; 2. bólă de viță causată de aceste insecte.

filtrant a. ce servă la filtrațiune.

filtrațiune f. trecerea unuĭ licid prin substanțe cari rețin materiile străine ce conține.

filtrez v. a limpedi prin un filtru.

filtru n. corp poros prin care se strécóră un licid spre a-l limpedi. || bĕutură magică de dragoste.

fin m. 1. cel botezat în raport cu nașiĭ sĕĭ; 2. cel cununat în raport cu nunii sĕĭ. || a. 1. subțire; *fir fin, talie fină;* 2. de formă delicată: *trăsurĭ fine;* 3. căutat pentru excelența-ĭ: *pétră fină, vin fin;* 4. fără aliagiŭ: *aur fin;* 5. subtil, ingenios: *un gând fin și obscur* Em.; 6. abil, șiret: *spirit fin.*

fin n. érbă tăiată și uscată servind de nutreț vitelor; *finul câmpiei,* belșiță.

final a. care e la fine, care termină: *frasă, silabă finală;* **causă finală**, scopul pentru care se presupune că a fost făcut fie-care lucru. || n. bucată de musică terminând o operă, un concert. Crn. **uvertură.**

finalitate f. totalitatea causelor finale.

financiar a. relativ la finance: *operațiune financiară.* || m. cel ce face operațiuni de bancă, de bursă.

finanțe f. pl. 1. starea averiĭ uneĭ persóne; 2. banii și veniturile Statuluĭ, cari provin din impósite: *Ministru de finanțe.*

finărie f. șură de fin.

finaț n. câmp de fin, livede pe o înălțime.

fine m. sfîrșit.

fincsc v. a sfîrși, a isprăvi. Sin. termin.

Fines a. din Finlanda: *limba finesă.* || m. locuitor din acea țéră.

finețĭ f. 1. caracterul celuĭ fin; 2. pĕtrundere, dibăcie.

Fingal m. eroŭ scoțian din sec. III, părintele luĭ Ossian; **grota luĭ Fingal**, peșteră formată din colóne basaltice în insula Staffa, una dintre Hebride.

finic m. *Bot.* curmal.

finie f. 1. calitate de fin; 2. rudenie.

Finister n. cap la N.-V. Spaniei, pe litoralul Atlanticuluĭ.

finit n. sfîrșit: *așteptând tristul luĭ finit* Bol.

Finlanda f. 1. golf pe cóstele Rusieĭ, format din Marea Baltică; 2. provincie a Rusieĭ la N. golfuluĭ cu acelaș nume: 2,400,000 loc. Cap. *Helsingfors.*

Finta f. localitate în jud. Dîmbovița, unde se dete ultima bătălie între Mateiŭ și Vasile Lupu (1653).

fiolă f. sticluță de medicamente.

fiong n. nod cu ciucurĭ: *cu fiong mare pe ureche* Al.

Fionia f. insulă danesă în Baltica: 190,000 loc.

fior m. 1. tremurătura causată de frig sau de frigurĭ; 2. fior causat de o emoțiune violentă. Sin. **grózĕ.**

fiorin m. monetă austriacă de aur în valóre de 2 leĭ noĭ.

fioritură f. ornamentarea unuĭ cântec.

fioros a. ce insuflă fiorĭ: *nópte fiorósă.* Sin. **îngrozitor.**

fir n. 1. suviță lungă și subțire ce se desface din in, cânepă; 2. firișóre sucite de cânepă: *fir de cusut;* 3. mic lăstar, cotor fórte subțire: *fir de érbă;* 4. tot ce e lung și subțire: *fir de pĕr;* **din fir până în ață**, de-a fir a pĕr, cu de-amăruntul, minuțios; 5. metal subțiat în formă de fir: *fir de aur, cusut cu fir;* 6. substanță lungă, flexibilă și fórte subțire, ce omiile și păianjenii scot din corpul lor; 7. *fig.* legătură, înlănțuire: *firul ideĭlor, firul vieței.*

Firdussi m. celebru poet persan, autorul epopeiĭ *Să Namé* saŭ *Cartea Regilor* (939—1020).

fire f. acțiune de a fi și resultatul eĭ: 1. natură, caracter, calitate: *om bun de fire;* 2. ființă: *a-și veni în fire;* 3. cumpĕt, minte: *a se pierde cu firea, a eși din fire.*

firesc a. natural. || firesce adv. negreșit, bine-înțeles.

firet n. broderie de aur, găitan de fir: *haine numaĭ în fireturĭ.*

firĕv a. slab și palid.

firfiric n. od. mică monetă de argint în valóre de 15 parale.

firidă f. 1. înfundătură într'un zid, spre a pune ceva; 2. în special înfundătură sub cuptórele țĕrănescĭ.

firmă f. 1. indicațiune pe zid la o prăvălie; 2. numele proprietarilor saŭ al asociaților uneĭ case comerciale.

firmament n. boltă ceréscă, pe care stelele par presărate.

firman n. ordin al Sultanuluĭ: *solii daŭ firmanul, Mircea 'l citesce* Bol.

firnâit m. cel ce fornăie: *dascălul Tordache, firnâitul de la strana mare* Cr.

firoscos a. 1. filosof, învățat: *câte basne firoscoșiĭ spunea în vilĕg* Pann; 2. mintos, priceput: *dumneata o să te găsești maĭ firoscos?* Isv.; 3. șiret: *vulpe firoscósă.*

firoscĭă f. *pop.* risipă nebunéscă.

firoscesc v. 1. a se prelinge, de vin; 2. a risipi averea.

firtă f. rĕzor saŭ pogon de vie: *să 'mpărțim pământul în firte și bucățĭ* Negr.

firțog a. neastîmpĕrat, sglobiŭ: *cu copila cea firțógă* Al.

fiș n. fițuică de scris.

fișă f. marcă de joc.

fisc n. 1. tesaurul Statuluĭ; 2. administrațiunea finanțelor publice.

fiscal a. relativ la fisc.

fiscalitate f. totalitatea legilor privitóre la fisc.

fiscetru m. cetaceŭ numit *cașalot.*

fisic a. 1. care se rapórtă la legile natureĭ: *științe fisice;* 2. care există materialicesce: *lume fisică;* 3. care se sprijină pe observațiunea simțurilor: *certitudine fisică.* Crn. **moral.** || n. fisionomie, temperament: *un fisic plăcut.*

fișic n. 1. cartușă: 2. rachetă; 3. sul de bani.

fisică f. 1. știința care studiază proprietățile corpurilor și fenomenele ce se produc într'însele, fără însă a modifica natura lor; 2. operă tratând despre acéstă știință.

fisician m. cel ce se ocupă cu fisica și cel versat în acéstă știință.

fisiocrat m. economist care con-

sideră solul ca unicul izvor al bogăţiilor naţionale.

fisiognomic a. relativ la fisiognomică.

fisiognomică f. artă de a cunósce caracterul omului după trăsurile feţei.

fisiografie f. istoria naturală care se ocupă numai cu descrierea obiectelor naturei.

fisiologic a. relativ la fisiologie.

fisiologie f. ştiinţa fenomenelor vieţei, a funcţiunilor organelor la om şi la vegetale.

fisiologist m. cel versat în fisiologie.

fisionomic f. 1. expresiune particulară a trăsurilor feţei: *fisionomie inteligentă;* 2. *fig.* caracter distinctiv: *fie-care popor are fisionomia sa.*

fisionomist m. cel ce se pricepe la fisionomii.

fişiú n. bucată triunghiulară de stofă, cu care femeile s'acoper pe gât şi pe umere.

fişpan m. prefect la Unguri.

fissipar a. care se reproduce prin scisiunea propriului seŭ corp.

fissiped a. cu picioárele împărţite în degete, ca la câine, boŭ. Crâm. *soliped.*

fistic m. nucuşóră lunguiaţă conţinênd un sîmbure verde plăcut la gust.

fistíc! int. ce imită sgomotul unui corp care se repede: *fistic în casă!*

fisticésc v. a-şi pierde cumpĕtul, a se turbura: *se ameţi şi se fisticí* Isp. Sin. *sfecleso, uluesc.*

fistichiŭ a. 1. de colórea fisticului, verde bătênd în galben; 2. *fig.* cîndat, baroc: *gust fistichiŭ.*

fístulă f. umflătură în formă de canal, îngustă la intrare şi mai largă în fund: *fistulă lacrimală.*

fístulos a. de natura fistulei.

fít a. achitat. || n. în locuţiunea şcolărésc: *a trage la fit,* a se absenta în-corpore, a lipsi o clasă întrégă de la cursul unui profesor.

fiţă f. 1. pesce mărunt: *să prinzi vr'o fiţă de pesce* Isp.; 2. faţă mică şi sglobie.

fâţâiŭ v. a se agita în mişcări vii şi repedi, vorbind de animale: *e-purele începu să se fâţâiască* Isp.

fítil n. 1. mănunchiŭ din fire de bumbac pus într'un licid inflamabil saŭ din care se fac luminări, acoperindu-l cu seŭ saŭ cu cêră; 2. funie de cânepi sulfurate spre a da foc minelor, tunurilor; 3. *fig.* pricină de cértă, aţîţare: *a da fitil cuiva.*

fiţuícă f. 1. ohitanţă; 2. foiţă de hârtie saŭ de carton pe care se iau note şi care se póte apoi clasa.

fituiésc v. 1. a achita: *m'am fituit cu el;* 2. a stórce prin amăgire; 3. a se sfîrşi cu totul: *bucatele se fituiră într'o clipă* Isp.

fiŭ m. 1. copil în raport cu părinţii; 2. băiat; 3. descendent din: *fiŭ de Domn.* Crâm. fiică.

Fiume n. oraş austriac în Croaţia, port pe Adriatica: 21,000 loc.

fix a. 1. care nu-şi schimbă locul: *punct fix, stele fixe;* 2. care nu variază: *preţ fix;* **idee fixă,** de care mintea e necontenit obsedată. Crâm. *mobil.*

fixez v. 1. a face fix, a înţepeni; 2. a privi fix, a aţinti; 3. a se aşeda statornic: *a-şi fixa domiciliul în Bucuresci;* 4. a determina, a evalua: *a fixa preţul.*

fixitate f. caracterul lucrului fix.

flăcăĭandru m. flăcău nu deplin adult.

flacăr v. a arunca flăcări, a arde tare.

flacără f. 1. gaz luminos şi uşor ce se degajézĕ din foc; 2. pl. incendiu, foc: *casa e în flăcări;* 3. *fig.* ardóre, pasiune: *flacăra geniului.* Sin. văpaie, pară.

flăcăraie f. 1. flacără mare; 2. pl. flăcări uşóre cari se degajézĕ nópteа din locurile mlăştinóse.

flăcău m. 1. june adult; 2. tînĕr neînsurat: *un flăcău tomnatec.*

flaciditate f. starea celui flasc.

flacon n. sticlă închisă cu dop.

flagel n. 1. mare calamitate: *ciuma e un flagel;* 2. *fig.* ce-i funest şi grózнic: *Atila, flagelul lui D-deŭ.*

Flagelanţi m. pl. sectă de penitenţi fanatici cari se flagelaŭ în public: ei fură condamnaţi în 1349 de papa Clement VI.

flagelez v. 1. a lovi cu biciul saŭ nuiaua; 2. *fig.* a mustra aspru.

flagrant a. comis în acea clipă: *flagrant delict,* prins asupra faptului.

Flaimuc m. 1. personagiu în comediile lui Alexandri; 2. *fig.* nătăfleţ: *mâncate-ar mălaiele, flaimuculeї* At.

flamă f. flacără.

flamand a. din Flandra: *dialectul flamand.* || m. locuitor de acolo.

flamin m. preot roman, instituit de Numa.

flămînd a. 1. care sufere de fóme; 2. *fig.* lacom.

flămînda f. schit în jud. Argeş.

flămîndesc v. a-i fi fóme.

flămînzilă m. mâncaŭ ce rămâne vecinic flămînd.

flamingo m. pasere călĕtóre din ordinul picioróngelor, de colórea focului: *nóptea flamingo cel roşu apa 'nceţ înceţ petrunde* Em.

Flaminiu m. consul roman învins de Anibal la Trasimena (217 a. Cr.).

flamură f. stég mai mic: *în zadar flamura verde o ridică 'n spre şese* Em.

flanc n. 1. cósta unei armate: *fără flancuri la zid* Bălc. || pânză de căptuşit cămăşi: *flanc de bumbac neîmălbit.*

flanchez v. 1. a apĕra o fortificaţiune saŭ un corp de trupe; 2. *fig.* a arunca brusc.

flancult a. apĕrat la cóste: *pedestrime flancultă de călărimea Ungariei* Bălc.

Flandra f. 1. **(occidentală),** provincie a Belgiei cu 660,000 loc. Cap. *Bruge;* 2. **(orientală),** provincie a Belgiei cu 900,000 loc. Cap. *Gand.*

flanelă f. 1. stofă uşóră de lână; 2. jiletcă de flanelă.

flasc a. 1. móle: *carne flască;* 2. *fig.* lipsit de vigóre: *stil flasc.*

flaşnetă f. orgă portativă cu arii variate: *flaşnete mici pentru copii, flaşnete pentru învĕţat păserї.*

flaşnetar m. cel ce cântă din flaşnetă.

flatez v. a linguşi, a măguli.

flaut m. instrument de vênt în formă de ţévă străbătută de găuri. Sin. *fluer.*

flautist m. cel ce cântă din flaut.

Flavii m. pl. se dice de împăratul Vespasian şi de cei doi fii ai sei, Titu şi Domiţian.

flebotomie f. arta de a lăsa sînge.

flĕc n. 1. lucru de nimic; 2. pl. prostii, neroduri. Sin. *secătură.*

flecar a. şi m. 1. care spune flécuri; 2. care vorbesce mult. Sin. *guraliv, limbut, vorbaret, palavragiŭ.*

flecărésc v. 1. a spune flécuri; 2. a vorbi mult şi de nimic.

Flechtenmacher m. 1. **(Christian)** jurisconsult, Sas de origine, aşedat la 1811 în Moldova, unde profesă dreptul la Academia Vasiliană şi colaboră la Condica lui Călimah (mort 1843); 2. **(Alexandru)** fiul celui precedent, artist şi autor dramatic român (1823—1884).

flecuiesc v. a se moleşi.

flecuştéţă f. mărunţiş: *nisce flecuştéţe (fire de mac) ca acestea* Cn.

flegmă f. 1. materie apósă ce s'află în sînge; 2. materie apósă ce se varsă scuipând; 3. *fig.* caracterul celui cu sînge rece.

flegmatic a. 1. *Med.* limfatic: *temperament flegmatic;* 2. *fig.* de un caracter nepăsător, rece: *persónă flegmatică.*

fleică f. felie de carne dintre cóste şi şold, gătită pe grătar.

fléncă f. V. *fleóncă.*

fléndură f. sdrénţă, buléndră.

fleóncă f. 1. bot; 2. *fam.* gură: *taci-ţi fleónca!*

fleoncănesc v. a flecări, a spune verdi şi uscate.

fleoş n. móle, veşted: *fleoş de betrân* Isp.

flése! int. exprimă sgomotul loviri cu biciul saŭ cu palma.

fléşcă f. lovitură dată cu palma.

fleşcăiesc v. 1. a se moleşi; 2. a se veşteji.

flexibil a. 1. care se póte lesne încovoia: *trestie flexibilă;* 2. care cedézĕ uşor: *caracter flexibil.* Sin. *mlădios.* Crâm. *rigid.*

flexibilitate f. calitatea celui flexibil.

flexionar a. care are flexiuni: *limbi flexionare sunt gréca şi latina.*

flexiune f. 1. încovoiere, mlădiere; 2. *Gram.* modificări produse în desinenţa vorbelor prin declinare şi conjugare.

flibustier m. 1. pirat din America de S. în sec. XVII; 2. tâlhar, hoţ.

flintă f. od. puşcă lungă haidu-

cească: *dați cu lăncile, dați cu fluturele* Pov.

flint-glass n. cristal fórte pur din care se fac instrumente de optică.

fliușcă f. măsură mică de rachiŭ.

floc m. pĕr subțire și scurt: *căciulă cu flóce albastre.*

flocăiesc v. a rupe pĕrul, a scărmăna: *flocăiesc cățul și-l jumulesc* Cn.

Floci (Cetatea de) pl. 1. V. **Cetate**; 2. od. căpitănie în jud. Ialomița.

flocos a. plin de pĕr, lânos: *oi, căciuli flocóse.* Sin. **mițos.**

flogistic a. fluid admis de chimiștĭ până la Lavoisier, spre a explica combustiunea.

Flora f. 1. *Mit.* deița florilor; 2. totalitatea florilor saŭ a plantelor ce cresc într'o țĕră, într'un ținut; 3. operă care enumeră aceste florĭ saŭ plante.

floral a. relativ la florĭ: *organe florale*; **jocurĭ florale,** concurs de poesie instituit la Tulusa (1490).

floranță f. taftă ușóră pentru căptușélă.

florar m. 1. cultivator saŭ vînzĕtór de florĭ; 2. numele popular al lunei Maiŭ.

florărie f seră saŭ prăvălie de florĭ.

flóre f. 1. totalitatea organelor ce servă la reproducerea grăunteluĭ; 2. plantă de ornament; 3. podóbe de stil: *florĭ de retoricĭ*; **flóre la ureche, bagatelă; de florile mĕruluĭ,** în zadăr, fără folos; 4. ce-i pe d'asupra: *flórea laptelui*; **flórea cheiĭ,** dinții cheiĭ ce intră în broscă; 5. ceea ce-i maĭ frumos, maĭ bun: *tótă flórea ceĭ veslită a întregului Apus* Em.; 6. *fig.* se dice de lucrurĭ carĭ sunt în tótă puterea, frumusețea, strălucirea lor; *flórea tinerețelor*; 7. mucedélă pe pâine, caș, vin; 8. nume de plante: **flórea călugărului,** văcărică; **flóre domnéscă,** garófă; **flóre trumósă,** bănuțeĭ; **flórea grâuluĭ,** albăstriță; **flórea regineĭ,** edelweiss; **flórea sórelui,** sora-sórelui; **flórea vêntuluĭ,** anemonă.

Florența f. oraș în Italia, pe Arno, vechiu cap. a Toscaneĭ: 170,000 loc. Patria luĭ Leone X, Dante, Michel-Angelo, Machiavel, Benvenuto Cellini (florentin).

Florești pl. sat și mănăstire în jud. Tutova, cu ape minerale.

Florescu (Em.) m. general, primul organisator al armateĭ române (1819—1893).

floretă f. sabie cu lamă pătrată și îngustă pentru exercițiĭ de scrimă.

Florian m. împĕrat roman ucis de ofițeriĭ seĭ (276). || fabulist francez (1755—1794). || **(Aron),** istoric român, ardelén de origine (1805—1887).

florícele f. pl. bóbe de porumb prăjite.

Florida f. unul din Statele-Unite ale Americeĭ de N.: 190,000 loc.

florĭ f. pl. Dumineca înainte de Paște, când se împart florĭ în bisérică.

Florina f. orășel în Macedonia cu 6000 loc., în majoritate Românĭ.

florínte m. 1. od. monetă de aur de valóre diferită: *vestmînt prețuit 15,000 florinți* Bălc.; 2. un fel de stigléte asemenea canaruluĭ.

florist m. 1. florar; 2. cel ce face florĭ artificiale.

flotă f. 1. reunire de corăbiĭ carĭ pornesc împreună: *flotă de résboiŭ*; 2. forța navală a uneĭ țĕrĭ: *flota engleză.*

flotabil a. pe care se póte umbla cu pluta: *riŭ flotabil.*

flotant a. 1. plutitor; 2. *fig.* sovăitor: *spirit flotant*; **datorie flotantă,** partea datorieĭ publice susceptibilă de dilnică augmentare saŭ diminuțiune.

flotilă f. flotă mică: *flotila română.*

fluctuant a. 1. care se balanțézā ca valurile; 2. *fig.* nehotărît: *voință fluctuantă.*

fluctuațiune f. 1. balanțarea unuĭ licid; 2. *fig.* variațiune: *fluctuațiunea ideilor.*

fludă f. stofă numită *tul.*

fluer n. 1. flaut ciobănesc; 2. *Anat.* tibia. || v. 1. sufla în fluer, a cânta din fluer; 2. a da un sunet subțire printre buze; 3. a desaproba șuerând: *l'aŭ fluerat.* Sin. **șuer.**

fluerar m. pasere de bălțĭ cu ciocul lung. Sin. **șnep.**

fluerŭ-vênt m. cel ce nu face nimic. Sin. **pierde-vară.**

fluerător m. 1. cel ce flueră; 2. *Zool.* fluerar.

fluid a. curgĕtór, ale cărui molecule aŭ puțină aderență între ele: *aerul și apa sunt corpurĭ fluide.* || n. nume generic al licidelor și al gazelor. Cnd. solid.

fluiditate f. starea celuĭ fluid.

fluor n. corp simplu chimic, isolat în 1886 în stare de gaz ușor colorat.

fluoridric a. se dice de acidul format din fluor și idrogen, întrebuințat spre a săpa pe sticlă.

flușturatec a. fluturatec.

fluturv. 1. a sbura încŏce și încolo; 2. a se mișca după vênt: *lasă vĕlul să fluture* Bot.

fluturător a. care fluturā: *pĕru-i lung și fluturător.*

fluture m. 1. insectă lepidopteră cu patru aripĭ acoperite cu solzĭ fiinĭ ca pulberea; 2. *fig.* tinĕr vioiŭ și frumușel; 3. floricică, rotocol de aur saŭ de argint: *ție cu fluturĭ.*

fluturos a. fluturatec: *vĕlu-i fluturos* Bot.

fluturatec a. 1. care flutură; 2. *fig.* ușuratec, nestatornic.

fluturaș m. *Zool.* fluerar.

fluvial a. ce ține de un fluviu.

fluviatil a. se dice de plante și de scoicĭ carĭ cresc în ape dulcĭ.

fluviu n. mare curs de apă, care se varsă în mare.

flux n. 1. mișcare regulată a mărĭĭ care înaintézā spre țĭrm; 2. *fig.* potop: *fluxu de vorbe*; 3. alternative: *fluxul și refluxul lucrurilor omenescĭ.*

fluxionar a. 1. supus fluxiunilor; 2. relativ la fluxiunĭ.

fluxiune f. 1. concentrarea licidelor într'o parte a corpuluĭ; 2. umflătura țesĕtureĭ celulare a feței: *fluxiune de piept*, pneumonie.

foburg n. suburbie.

foc n. 1. căldură luminósă, însoțită maĭ adesea de flacărĭ, care se desvoltă în combustiunea corpurilor; 2. materiĭ în combustiune: *foc din lemne, din cărbunĭ*; 3. incendiu: *focul ceĭ mare din Bucureștĭ*; 4. felinar aprins pe cósta mărĭĭ; 5. descărcătura uneĭ puștĭ: *a trăs două focurĭ*; **armă de foc,** pistol, pușcă, carabină; **foc de artificiĭ,** produs la serbărĭ publice, din preparațiunĭ speciale și presentând imagini de forme și de colorĭ variate; 6. lustru: *focul pietrelor prețióse*; 7. *fig.* ardóre, vioiciune: *în focul povestirii, în focul tinereții*; 8. mâhnire adâncă, necaz: *i-am spus tot focul.* || adv. fórte: *s'a supĕrat foc, urîtă foc*; **a se face foc,** a se aprinde de mânie.

Foca m. împĕrat roman din Orient, detronat și ucis de Heraclĭu (602—610). || (St.), serbătóre bătrânéscă ce cade în 22 Iulie, ziua martiruluĭ *Foca*, cel crĕu de foc, care trăsnesce saŭ arde pe cel ce lucrézā în ziua-ĭ consacrată.

focă f. animal amfibiŭ în mările Nordului, numit și *viță de mare.*

focar n. locul de concentrare a radelor: *focar de lentilă, de oglindă.*

Focea f. vechiŭ oraș în Asia-Mică, pe Marea Egee (Focean).

fochist m. cel ce încălțesce mașina locomotivei.

Focida m. țĕră în Grecia antică, pe cósta N. a golfuluĭ de Corint.

Foclon m. general și orator atenian, adversarul luĭ Demostene, fuse condamnat la mórte pentru coprinderea Pireuluĭ (402—317 a. Cr.).

focos a. 1. plin de foc: *ochĭ focoșĭ*; 2. *fig.* înfocat.

Focșani pl. oraș comercial și industrial, cap. jud. Putna; 20,000 loc. Până la 1859 Focșaniĭ formaŭ frontiera între cele două Principate. Congres între Turcĭ și Rușĭ (1773), Victoria Rușilor și Austriacilor asupra Turcilor (1789). (Focșănén).

focșănéncă f. horă țĕrănéscă obicinuită la Focșani.

Foe (Daniel de) m. romancier englez, autorul luĭ *Robinson Crusoe* (1663—1731).

foiéză f. aripă de la róta morĭĭ saŭ de la virtelniță. Sin. **spetéză.**

foflenchiŭ! int. exprimă sgomotul săririĭ: *foflenchiŭ! iar sare róta* Cn.

fofolog m. trântor: *tóte fofológele ți-și aștept norócele* Pann.

foĭ pl. fólele fierarului.

fóie f. 1. parte subțire și lată a plantei, obicinuit verde, care resare pe laturile cotorului saŭ ramurilor; 2. ornament care o imitézā: *fóie de acant*; 3. petală: *o fóie de trandafir*;

4. ceva lat și subțire ca o fóie: *fóie de hârtie, fóie de aur*; 5. publicațiune periodică: *fóie oficială*; **fóie de zestre**, act dotal; 6. pl. lărgimea stofei între cele două margini: *foile rochiei*. Sin. **frunză**.

foier n. sală într'un teatru unde se adună spectatorii sau actorii.

foiesc v. a furnica: *fete și flăcăi foiau prin sat* Cr. Sin. **mișuiu**.

folletez v. a răsfoi.

folleton n. articol de literatură, de critică sau de roman, inserat în josul unui jurnal.

folletonist m. scriitor de foiletóne.

folșor m. balcon; *foișor de foc*, observatoriu pentru incendii.

foltă f. 1. fóie mică și subțire: *foiță de țigară*; 2. foileton; 3. fóie de notat; 4. pl. suliman în foi: *foițe și rumenéle* Pasn; 5. pl. macat, scórțe cu flori în țesătură.

folgălesc v. a foi, a mișui: *pustietățî unde folgăiau balauri* Cr.

fol! int. exprimă sgomotul mestecării lacome.

fóle m. (pl. foi) 1. unéltă de suflat sau de făcut vênt: *umfla din fóle s'aprindă focul*; 2. uger: *vin nou în foi vechi*; 3. pântece mare, burtă grasă.

folîaceŭ a. 1. *Bot.* de natura unei foi; 2. *Zool.* în formă de fóie.

foliant n. volum in-folio.

Folianți m. pl. 1. călugări francesi din tagma St-lui Bernard; 2. membrii moderați ai clubului instalat în mănăstirea Folianților (1790—1792), în opoziție cu membrii din clubul Iacobinilor.

foliațiune f. 1. *Bot.* dispoziția foilor în jurul cotorului; 2. momentul când mugurii își deschid foile.

folicŭlă f. 1. *Bot.* învelișul ce conține bóbele plantelor; 2. *Anat.* glandă în formă de săculeț.

follo n. 1. fóie de carte sau registru, coprinzênd recto și verso; 2. cifră scrisă în susul fie-cărei foi. V. in-folio.

folîolă f. fie-care din foițele ce formézĕ o fóie compusă, ca la salcâm.

folklor n. 1. literatură populară, scrisă sau nescrisă; 2. arta de a culege și coordina tradițiunile populare.

folkloric a. relativ la folklor.

folklorist m. 1. cel versat în folklor; 2. culegĕtor de materiale folklorice.

folos n. 1. câștig; 2. avantagiu, utilitate. Sin. **profit**. Cr. **pagubă**.

folosesc v. 1. a trage un folos; 2. a fi folositor.

-folosință f. întrebuințarea și posesiunea unui lucrŭ: *dreptul de folosință asupra averii copiilor*.

folositor a. care folosesce la ceva. Sin. **util, avantagios**. Cr. **păgubitor**.

folostină f. fóie de varză.

foltĕ m. om cu fóle mari.

Foltești pl. orășel în jud. Covurluiŭ, cu 1500 loc.

fóme f. mare poftă de mâncare.

fomentațiune f. 1. *Med.* aplicare pe corp a unui medicament cald și licid; 2. *fig.* excitare: *fomentațiune de turburări*.

fomentez v. 1. a face fomentațiuni; 2. *fig.* a excita.

fómete f. lipsă totală de provisiuni, într'o țéră.

fometos a. fórte flămând.

fomi a. care vorbesce cu anevoie din causa lipsei de dinți: *fomfii și flecarii* Es.

fomĭăĭŭ v. a vorbi ca un fomi.

fonchiŭ m. *Bot.* brebenoc. Sin. **saschiŭ**.

fonciar a. 1. privitor la moșii: *proprietate fonciară*. Cr. **mobiliar**. || **fonciară** f. impozit fonciar. V. **credit**.

fond n. 1. teren considerat sub raportul calităților: *a clădi pe un fond de nisip*; 2. țesătura unei stofe sau pânze pe care se face un desen; 3. *fig.* esențialul unui lucru (Cr. **formă**); 4. pl. solul unei proprietăți: *fonduri rurale*; 5. pl. sumă de bani: *plasare de fonduri*; **fonduri publice**, rente de Stat.

fonderie f. 1. arta de a topi metale; 2. stabiliment unde se topesc metalele sau se tórnă caractere tipografice: *fonderie de tunuri, de litere*.

fonetic a. relativ la sonuri, la voce: *scriere fonetică*. || **fonetică** f. studiul științific al sonurilor limbei.

fonetism n. totalitatea sonurilor unei limbi.

fonic a. relativ la voce sau la rostire.

fonograf n. aparat care primesce sunetele și le reproduce cu exactitate; inventat în 1878 de Edison.

fonologie f. fonetică.

fontă f. fier combinat cu puțin carbon. Sin. **tuciŭ**.

fontanelă f. deschidĕtură artificială făcută pe corpul omului: *vezicătorile sunt fontanele*.

for n. 1. piață publică la Romani; 2. tribunal: *forul interior*, conștiința.

forălĭ v. a sfori: *calul începe a sări forălnd* Cr.

forceps n. instrument de chirurgie.

Forești pl. sat în jud. Sucéva cu depozite de cărbuni.

forestier a. 1. relativ la păduri: *administrațiune forestieră*; 2. care păzesce pădurile: *gardă forestier*.

fórfec v. 1. a tăia cu forfecele, a tăia în bucăți; 2. *fig.* a mustra, a bate.

forfecari pl. *Bot.* volbură.

fórfece pl. unéltă compusă din două limbi tăióse, împreunate cu un șurub sau cuiŭ.

forfota adv. alergând încóce și încolo.

forfotesc v. 1. a fierbe: *ceaunul forfotia pe pirostrii*; 2. a se grăbi.

formă f. 1. aparență exteriórĕ resultând din dispoziția părților: *formă de mobilă*; 2. constituirea unor lucruri: *formă de guvern*; 3. modul de a se conduce conform usurilor stabilite: *a păzi formele, viția de formă*; **pro-forma**, spre a se conforma cu obiceiul loculuĭ; 4. modul cum un lucru e pus în lucrare: *a ținea mai mult la formă de cât la fond*; 5. tipar ce dă o formă anumită: *forme de lemn pentru ghipsării*; 6. în tipografie, pervaz în care se string paginile zețuite.

formal a. 1. relativ la formă: *parte formală*; 2. în formă, precis: *refus formal*. Sin. **nominal**. Cr. **real**.

formalisez v. a se ofensa, a lua în nume de rĕŭ.

formalism n. 1. ținere excesivă la formalități; 2. gustul etichetei.

formalist m. cel ce ține prea mult la formalități, la etichetă.

formalitate f. 1. formulă stabilită, mod ordinar de a proceda; 2. regule de etichetă.

format n. mărimea unei cărți determinată de modul cum fóia de tipar e fălțuită.

formațiune f. acțiune de a (se) forma.

formez v. 1. a da ființă și formă; 2. a da o formă sau figură: *a forma litere, sunete*; 3. a institui, a stabili: *a forma o societate*; 4. a produce, a constitui: *plóia a format un torent*; 5. a concepe, a imagina: *a forma un proiect*; 6. a cultiva prin instrucțiune, prin educațiune: *a forma inima copiilor*; 7. a lua, a căpĕta o formă: *corpul seŭ se formézĕ*.

formic a. se dice de un acid extras din corpul furnicilor.

formidabil a. care e de temut sau care insuflă o frică mare. Sin. **redutabil**.

Formosa f. mare insulă chinesă cu 2,500,000 loc.

formulă f. 1. model după care se redactézĕ un act: *formulă de testament*; 2. mod obicinuit de a se exprima în relațiunile vieței; 3. expresiune algebrică enunțând pe scurt regula de urmat pentru soluțiunea cestiunilor de același specie; 4. expresiune chimică indicând elementele din cari e compusă o substanță; 5. ordonanță medicală.

formular n. 1. culegere de formule: *formular farmaceutic*; 2. model după care se dresézĕ un tablou, o situațiune financiară.

formulez v. 1. a redacta în forma obicinuită: *a formula o sentință*; 2. *fig.* a enunța cu precisiune: *a-și formula opiniunea*.

fornăĭŭ v. a vorbi pe nas.

fort n. lucrare de fortificațiune: *a construi un fort*.

forță f. 1. putere de acțiune: *forță fisică*; 2. energie morală: *forță de caracter*; 3. resurse militare sau navale ale unui popor: *forță armată*; 4. putere de a constrînge: *a ceda forței*; **forță majoră**, cărcia nu se póte resista, eveniment ce nu póte fi înlăturat și de care cine-va nu e răspundĕtor; 5. causă de mișcare: *forța apei*. Sin. **putere, silă**.

forțat a. 1. care nu se face de bună voie (Cr. **voluntar**); 2. care nu-i natural: *ris forțat*.

fortăreță f. loc fortificat, ocupat de o garnizonă, spre a apăra țéra.

forte a. 1. robust, puternic: *om forte*; 2. în stare de a resista atacurilor: *loc forte*; 3. abil, experimentat: *forte în matematice*. SIN. tare. || adv. *Mus.* cu putere; *a juca un pasagiu forte*. CTR. piano.

fórte adv. în gradul cel mai înalt: *fórte bun*.

forte-piano n. V. piano.

forțez v. 1. a sili, a constrînge; 2. a sparge cu violență: *a forța o casă de bani*; 3. *fig.* a lucra cu violență în contra: *nu forțați talentele*. SIN. siluiesc.

fortific v. 1. a face forte, a imputernici: *exercițiul fortifică mușchii*; 2. a înconjura cu fortificațiuni: *a fortifica un oraș*. SIN. întăresc.

fortificant n. remediu care sporesce puterile: *vinul e un fortificant*. SIN. analeptic. CTR. debilitant.

fortificațiune f. 1. acțiune de a fortifica un loc; 2. lucrare de apărare: *fortificațiunile în jurul Bucureștilor, cele între Focșani și Galați*.

fortissimo adv. *Mus.* forte în gradul cel mai înalt. || n. pasagiul ce trebue ast-fel cântat. CTR. pianissimo.

fortuit a. ce vine din întîmplare. SIN. accidental. CTR. fatal.

Fortuna f. *Mit.* deița norocelor, divinitate órbă care împarte după plac bunurile și relele.

Fortunate (Insule) f. pl. insule celebre în vechime și care se cred a fi Canariile.

fosfat n. sare formată prin combinarea acidului fosforic cu o basă.

fosfor n. corp simplu, solid, de un alb gălbuiu, ce se înflăcărézá fórte ușor prin frecare și scapără în întuneric; se trage din óse și servă pentru fabricarea chibriturilor. SIN. pucioásă.

fosforat a. ce conține fosfor.

fosforescent a. ce lucesce la întuneric: *licuricii sunt fosforescenți*.

fosforescență f. proprietatea unor corpuri de a scăpăra la întuneric.

fosforez v. a scăpăra la întuneric: *în unda luminósă ce nópțea fosforézá* AL.

fosforic a. ce ține de fosfor: *acid fosforic*, combinat din oxigen și din fosfor.

fosforos a. se dice de un acid format prin combustiunea lentă a fosforului.

fosil a. și n. 1. rămășițe de animale saŭ de plante aflate în stratele pămîntului și carî aparțin unor specii ce nu mai există astă-dî; 2. *fig.* ce a rămas înapoi, învechit: *literatură fosilă*.

fosnesc v. a fîșăi: *vêntu 'n trestii lin fosnéscă* EM.

fossă f. *Anat.* cavitate: *fosse nasale*.

fost a. ex: *un fost prefect*.

fotă f. șorțul dinainte al țăranelor în formă de pătrat lunguieț. SIN. pestelcă, zavelcă.

Fotiu m. patriarch din Constantinopole, autorul mareĭ schisme a Bisericeĭ (m. 891).

fotograf m. cel ce practică fotografia.

fotografic a. relativ la fotografie.

fotografie f. 1. arta de a fixa, cu ajutorul luminei, imaginea unuĭ obiect formată în fundul cameреĭ obscure pe o placă de argint, de hârtie saŭ de sticlă: *fotografia s'a nimĭt mult timp dagherotipia*; 2. imagine ast-fel reprodusă (SIN. posă): *o frumósă fotografie*.

fotografiez v. a reproduce prin fotografie.

fotolitografie f. V. eliografie.

fotoliu n. 1. scaun mare cu spate și brațe; 2. președinția uneĭ adunări: *a ocupa fotoliul*. SIN. jeț.

fotosferă f. atmosferă luminósă a sórelui.

fototipie f. procedeŭ tipografic derivând din fotografie.

Fourier m. economist francez, autorul uneĭ noue organisări sociale (fourierism) și pe care discipolii seĭ o numirá *Falanster* (1772—1837).

Fox (George) m. orator și om de Stat engles, fundatorul sectei Quakerilor și eloquent adversar al luĭ Pitt (1749—1806).

frac n. haină bărbătéscă de ceremonie, fără pulpane înainte.

fracționar n. care are forma de fracțiune: *număr fracționar*.

fracționez v. 1. a reduce în fracțiune; 2. a împuțină.

fracțiune f. 1. parte dintr'un tot: *o fracțiune din adunarea*; 2. număr exprimând una saŭ mai multe părți din unitatea împărțită în părți egale. CTR. unitate.

fractură f. sfărîmarea unuĭ os: *fractura brațului*.

fracturez v. a-și rupe un os din căderе saŭ lovire.

frag a. (poetic) fraged: *mé gândi la vîrsta-mi fragă* PANN.

fragă f. pómă roșie cu un gust fórte plăcut: *dulceță de fragi*.

frăgar m. plantă din fam. rosaceelor, ce se cultivă pentru fructele sale.

fraged a. 1. care nu-i tare: *carne fragedă*; 2. fin și delicat: *piele fragedă*; 3. *fig.* puțin înaintat în vîrstă.

frăgezime f. calitatea celor fragede.

fragil a. 1. ușor de spart: *sticla e fragilă*; 2. puțin solid: *frumusețe fragilă*; 3. *fig.* expus a greși: *natura umană e fragilă*.

fragilitate f. 1. caracterul celor fragile; 2. *fig.* nestatornicie: *fragilitatea lucrurilor omenescĭ*.

fragment n. 1. bucată din ceva sfărîmat; 2. parte dintr'un tot.

fragmentar a. în stare de fragmente.

fragmentez v. a reduce în fragmente.

frăgulță f. *Bot.* moscușor.

fraht n. buletin de transport.

frămînt v. 1. a amesteca făină cu apă și a face aluat: *a frămînta pâine*; 2. a călca cu piciórele: *caĭ 'n neastîmpĕr frămîntă 'n loc pămîntul* AL.; 3. a simți durere la inimă; 4. a agita: *viscolul frămîntă lumea* AL.; fig. *gândirea-mi fără preget în munceĭ am frămîntat* GR. AL.; **a se frămînta** cu firea, a chibzui în neliniște.

frămîntat a. *fig.* tare agitat: *frămîntat de dor*.

frămîntătură f. 1. ceea ce s'a frămîntat; 2. durere de inimă, colică.

franc a. și adv. deschis, sincer: *caracter franc, vorbesc franc*. || m. monetă de argint, unitatea sistemeĭ monetare. SIN. leŭ (nouŭ). || a. ce ține de națiunea Francilor: *monarchie francă*; limbă francă, jargon amestecat (din francesă, italiană, spaniolă și arabă), ce vorbesc pescariĭ din Mediterana.

Frânc m. 1. nume generic al Europenilor în Orient: *măcelarul Frâncilor Pov. de Frîncă e lăudată* BOL.; 2. pl. Francesi saŭ Italienĭ; *a rîsipit cu Cavalerĭ negri a Frâncilor armată* AL.; 3. în special numele Evreilor emigrați din Spania. V. Francĭ.

francat a. al cărui port s'a plătit dinainte: *pachet francat*.

frances a. și m. care e din Franța.

frâncesc a. relativ la Frâncĭ, occidental: *sînețe frâncescă*. OD.

Francfort n. numele a două orașe în Germania: 1. **Frankfort pe Mein**, vechiŭ oraș liber: 151,000 loc. Patria luĭ Goethe; 2. **Frankfort pe Oder**, oraș prusian cu 52,000 loc.

franchețță f. sinceritate, lealitate.

Francĭ m. pl. popor germanic care invadă Galia în sec. III și IV, s'aședă într'însa și dete numele seŭ Franței («Téra Francilor»).

Francisc (d'Asisa) m. fundatorul ordinului franciscanilor, canonisat (1182—1226). || numele mai multor suverani: *Regi ai Franței*. FRANCISC I, celebru prin luptele-i necurmate cu Carol Quintu, restauratorul literelor și artelor (1494—1547); FRANCISC II, soțul Mariei Stuart (1559—1560). || *Împărați ai Austriei*. FRANCISC I, bărbatul Mariei Teresia (1708—1765); FRANCISC II, învins în diferite rînduri de Napoleon, care se căsători cu fie-sa Maria Luisa (1768—1835); FRANCISC IOSEF I, împĕratul actual, născut la 1830, se urcă pe tron la 1848.

franciscan m. călugăr din tagma St. Francisc d'Asisa, fundat în Italia la 1208.

francisez v. 1. a da formă francesă uneĭ vorbe străine; 2. a deprinde cu apucăturile francese.

francmason m. cel inițiat în francmasonerie.

francmasonerie f. asociațiune filantropică, al căror membri se recunosc după anumite semne și carĭ promit a păzi inviolabil secretele ordinului.

franco a. 1. francat; 2. (în com-

poziţiune) frances: *resboiul franco-german.*

Franconia f. provincie germană la N. de Bavaria.

franc-tirór m. voluntar frances care, în timp de resboiŭ, face parte din corpul de trupe neregulate.

frâncușă f. varietate de struguri albi cu bobele mărunte.

frâng v. 1. a rupe ceva tépĕn; 2. a îndoi cu violenţă: *a-şi frânge mâinile*; 3. *fig.* a nimici, a sdrobi: *a frânge împotrivirile.* Sin. **fărâm, sparg.**

frângĕtóre f. unéltă de fărâmat cânepa.

frânghie f. funie de cânepă. Sin. **strénge.**

Frank (Iacob) m. născut în N. Moldovei, faimos şarlatan, capul secteĭ iudaice a antitalmudiştilor (1712—1791).

Franklin (Beniamin) m. născut la Boston, lucrător-tipograf, deveni învĕţat şi om politic, contribui a fonda independenţa Statelor-Unite şi inventă paratonerul (1706—1790).

frânt a. rupt: *os frânt.*

Franţa f. stat în Europa occidentală cu cap. *Paris* şi cu o populaţiune de 38 ½ mil. loc. Republică de la 1870, Franţa e împărţită în 86 departamente; ţĕră agricolă prin escelenţă, ca posedă ape minerale abundante, o industrie fórte desvoltată şi colonii numeróse în tóte continentele.

frântură f. resultatul frângerii: 1. bucată ruptă; 2. *frântură de limbă*, joc de cuvinte.

franţuz(esc) a. frances.

franţuzism n. galicism.

franţuzit a. francisat.

franzelă f. pâine de lux mai mică şi mai albă.

franzelar m. cel ce face franzele.

franzelărie f. locul unde se vînd franzele.

Franzensbad n. sat în Boemia cu renumite ape minerale: 25,000 loc.

frapant a. care face o vie impresiune. Sin. **izbitor.**

frapez v. a bate la ochĭ, a impresiona viŭ.

frasă f. 1. adunare de propoziţiuni saŭ de vorbe formând un sens complet; 2. mod pretenţios de a vorbi: *a face frase*; 3. *Mus.* şir de sunete formând un tot complet şi armonic.

fraseologie f. 1. construcţiune de frasă particulară unei limbĭ, unuĭ scriitor; 2. vorbe góle, cuvîntare deşértă.

frasez v. a marca bine frasele într'o bucată musicală.

frasin m. arbore de pădure, întrebuinţat în căruţărie.

frăsinel m. *Bot.* diptam: **franza frăsinelului**, de florile mĕruluĭ: *să îmblaţi numaĭ aşa franza frăsinelului* Cr.

frate m. 1. cel născut din acelaşĭ tată şi din aceeaşĭ mamă, saŭ de la unul dintr'înşiĭ; 2. cel unit cu altul prin legături de amicie, de interes: *toţi ómenii sunt fraţi*; **frate de cruce**, înfrăţit prin amestecul sângeluĭ: *cât trăiaŭ, fraţi de cruce se prindea* Pop.; 3. nume dat călugărilor carĭ nu sunt preoţi; 4. titlu adaos la numele unor ordine religióse: *fraţii predicatorĭ.*

fratern a. frăţesc.

fraternisez v. a se înfrăţi.

fraternitate f. 1. legătură frăţéscă; 2. unire, amicie fraternă; 3. iubire ce ar trebui să unéscă pe toţi membriĭ familieĭ umane.

frăţesc a. ca la fraţi: *iubire frăţéscă.*

Frătesci pl. staţiune de cale ferată în apropiere de Giurgiŭ.

frăţie f. fraternitate.

Frăţilă f. 1. afluent al Oltuluĭ, în jud. Doljiu; 2. numele unuĭ deĭ în jud. Romanaţi.

frăţior m. 1. frate mic; 2. un fel de plantă: *frăţiorĭ şi romaniţe* Az.

fratricid n. ucidere de frate saŭ de soră. || m. omorîtor de frate. || a. *resboiŭ fratricid.*

Frătuţi m. pl. numele Românilor din Banat.

frâŭ n. V. friŭ.

fraudă f. 1. faptă de rea credinţă; 2. sustragere de mărfurĭ saŭ de provisiuni de la taxele vamale. Sin. **înşelăciune, contrabandă.**

fraudulos a. cu fraudă: *faliment fraudulos*, când se sustrage creditoruluĭ întregul activ saŭ şi numaĭ o parte dintr'însul.

frec v. 1. a trece cu un lucru de maĭ multe orĭ peste altul apĕsând aspra-ĭ, spre a-l şterge saŭ curăţa: *a freca o masă cu o perie, a-şi freca ochiĭ*; 2. a unge cu cĕră şi a freca spre a-ĭ da lustru: *a freca scândurile*; 3. a fricţiona: *l'am frecat cu spirt*; 4. *fam.* a bate: *a freca rădichea cuiva*; 5. în limba şcolărésc, a fi riguros cu un elev: *m'a frecat la examen.*

frecăţeĭ pl. tăieţeĭ lungĭ.

frecătóre f. perie de frecat.

frecuş n. *fam.* 1. mustrare; 2. bătaie bună, trântélă.

Fredegunda f. reginăfrancă, soţia lui Chilperic I, celebră prin ambiţiunea şi rivalitatea eĭ cu Brunchilda (547—597).

fredonez v. a cânta între dinţi cu jumĕtate glas: *a fredona o arie.*

fregată f. 1. cel maĭ mare dintre bastimentele cu o singură baterie acoperită; 2. *Zool.* pasere de mare.

Freiberg n. oraş în Saxonia cu mine de argint şi plumb: 26,000 loc.

frem v. a scóte un frémĕt (poetic); *cântarea în cadenţă a frunzelor ce frem* Em.

frémĕt n. mişcare sgomotósă: *frémĕtul frunzelor*; fig. *frémĕt de suspine* Az.

frenesie f. un fel de nebunie furióşă. Sin. **delir.**

frenetic a. şi adv. apucat de frenesie, furios: *duios, frenetic, strângea pe al eĭ sîn copilul* Az.

frenghie f. brocat: *rochie de bălacósă cu gurile de frenghie* Od.

frenic a. *Anat.* relativ la diafragmă.

frenolog m. cel ce s'ocupă cu frenologia.

frenologie f. studiul craniuluĭ omenesc, a cărui conformaţiune ar indica facultăţile intelectuale ale unei persóne (după ipotesa luĭ Gall).

frequent a. des: *visite frequente.* Ctr. **rar.**

frequentativ a. *Gram.* care arată frequenţa saŭ repetiţiunea: *verb frequentativ.*

frequentez v. 1. a merge adesea într'un loc: *a frequenta şcóla*; 2. a avea relaţiuni frequente: *nu frequentaţi pe ceĭ reĭ.* Sin. **visitez.**

fresă f. frisură.

fresc n. 1. mod de a zugrăvi cu colorĭ muiate în apă pe un perete prospĕt spoit; 2. pictură astfel executată: *frumóse frescurĭ.*

friabil a. care lesne se póte face praf: *pétră friabilă.*

friabilitate f. calitatea lucruluĭ friabil.

Friburg n. 1. canton în Elveţia cu cap. *Friburg*: 12,000 loc.; 2. (în Brisgau), oraş german în marele ducat de Baden cu o Universitate catolică: 40,000 loc.

frică f. temere mare.

fricos a. 1. cuĭ e frică; 2. mişel.

fricţionez v. a face fricţiuni.

fricţiune f. frecare pe piele cu mâna, perie, flanela.

Frideric m. numele maĭ multor suverani. *Împĕraţi ai Germaniei*: Frideric I (Barbarossa), luptă contra papilor şi a Italieĭ, se înecă în Cilicia pe timpul celeĭ d'a treia cruciate (1152—1190); Frideric II, excomunicat de Gregorie IX (1194—1250). || *Regi ai Prusieĭ*: Frideric-Wilhelm, elector de Brandenburg, fondatorul puterii prusiene (1620—1688); fiul seŭ Frideric I primi titlul de rege în 1701 şi muri la 1713; Frideric-Wilhelm I, fiul celui precedent, cuceri Pomerania (1713—1740); Frideric II (cel Mare), cuceri Silesia şi luă o parte a Poloniei (1712—1786); Frideric-Wilhelm II, organisă coaliţiunea în contra Franţeĭ (1786—1797); Frideric-Wilhelm III, învins şi spoliat de Napoleon I (1797—1840); Frideric-Wilhelm IV, abdică în favórea fratelui seŭ Wilhelm I (1795—1861); Frideric III, fiul luĭ Wilhelm I, muri în 1888 după treĭ luni de domnie. || numele a 5 electorĭ de Saxonia. || numele a 7 regi aĭ Danemarcei şi a 2 regi aĭ Suediei.

frig n. 1. temperatură rece: *frigul e între rĕcóre şi ger*; 2. sensaţiunea-ĭ neplăcută: *mi-e frig.* Ctr. **căldură.** || v. 1. a cóce pe frigare saŭ în cuptor; 2. a se arde: *şi-a fript degetele*; 3. *fam.* a păcăli rĕŭ, a înşela rĕŭ: *m'a fript!* 4. *fig.* a cere cu urgenţă: *a frige pe cineva.*

frigare f. vergea de fier în care se frige carnea la foc.

frige-linte m. mare sgârcit.

Frigia f. veche ţĕră în Asia-Mică, căreia aparţinea şi Troia.

frigian a. din Frigia; **bonet frigian**, fes roș țuguiat, emblema Republicei franceze din 1793: *cu cușme frigiene și arme lucitóre* Em.

frigiditate f. 1. sensațiune de frig; 2. starea celui friguros.

frigor m. *Bot.* fierea-pământului.

friguri n. pl. 1. stare bolnăvicioșă caracterisată prin accelerarea pulsului și prin augmentarea căldurei corpului; **friguri galbene**, bólă infecțióșă din țările tropicale, caracterisată prin coloraținea galbenă a pielii; 2. *fig.* agitațiune fórte vie, pasiune desordonată.

friguros a. 1. când e fórte frig: *érnă friguróșă*; 2. prea simțitor la frig: *om friguros*.

frînar m. cel însărcinat cu manevrarea frînelor la trenurile căilor ferate.

fript a. 1. ars pe grătar: *carne friptă*; 2. *fig.* ars tare: *fript de sete*; 3. dureros: *ție fripte*. || adv. *a mânca fript pe cineva*, a-l nenoroci, a-l înșela rĕŭ.

friptură f. carne friptă.

Frisa f. provincie în Olanda cu cap. *Leuwarden*.

frisă f. partea intabulamentului între architravă și cornișă.

frișcă f. 1. smântână saŭ cremă; 2. bicinșcă de călăreț.

friser m. coafor.

frisez v. a bucla pĕrul.

Frisoni m. pl. locuitori din Frisa.

frîsură f. pĕr frisat.

frîŭ n. 1. curele ce se pun în capul calului împreună cu lanțul de fier în gură spre a-l mâna; 2. aparat spre a opri îndată mersul unei mașini, vagon, tramway; 3. *fig.* ceea ce oprește, ceea ce reține: *a pune un frîŭ pasiunilor*. Sin. **căpĕstru, dîrlog, hățurĭ**.

Friul n. țĕră la N.-E. Italiei, veche provincie a Veneției, divisată ață în două părți: una la V., a Italiei, cu cap. *Udine*; alta la E., a Austriei, cu cap. *Triest* (Friulan).

frivol a. care nu-i serios.

frivolitate f. 1. caracterul celui frivol; 2. lucru frivol, secătură.

Fröbel m. pedagog german, creatorul *grădinilor de copiĭ* numite școli frübeliane (1782—1852).

Fronda f. numele resboiului civil în timpul minorității lui Ludovic XIV (1648—1653) între Mazarin, nobleța și parlamentul.

front n. fața unei trupe în linie; *a ataca de front*.

frontal a. ce ține de frunte: *os frontal*.

frontavoiŭ m. soldat de front.

frontieră f. granița, hotar.

frontispiciu n. 1. fața principală a unui mare edificiu; 2. titlul unei cărți, pus la prima pagină și ornat cu figuri saŭ cu desenuri.

fronton n. ornament de architectură, obicinuit triunghiular, ce se pune d'asupra porților unei clădiri.

fruct n. 1. producțiunea vegetalelor; 2. pl. tot ce pământul produce pentru hrană; 3. *fig.* folos, resultat (bun saŭ rĕŭ): *fructele muncei sale*; 4. *Jur.* veniturile unei moșii saŭ i mobil. Sin. **rod**.

fructieră f. vas pentru fructe.

fructifer a. care pórtă fructe: *arbore fructifer*.

fructific v. 1. a face fructe; 2. a produce un resultat moralicesce avantagios: *bunele exemple fructifică*; 3. a produce beneficii materiale: *banii bine plasați fructifică*.

fructuos a. 1. care produce fructe; 2. *fig.* avantagios, lucrativ.

frugal a. care se mulțumesce cu o hrană simplă: *ospĕț frugal*. Crn. **lacom**.

frugalitate f. 1. calitatea celui frugal; 2. cumpĕtare, temperanță.

frugivor a. care se hrănesce cu fructe, cu vegetale: *animale frugivore*.

frumos a. 1. bine făcut, cu forme plăcute: *om frumos*; 2. care face să simțim o plăcere amestecată cu admirațiune: *un frumos spectacol*; 3. însemnat: *are o avere frumósă*. || n. ceea ce e frumos: *adevĕrul, frumosul, binele*. || adv. (une-orĭ) liniștit: *ședĭ frumos*.

Frumósa f. 1. numele românesc al cetății Cahul; 2. culme între jud. Gorjiu și Mehedinți, desparte basinul Motrului de al Jiului; 3. mânăstire în Iași fundată în 1658 de Gh. Ghica.

Frumóscle f. pl. nume eufemistic dat lelelor.

frumsețe f. (poetic) frumusețe: *fiu'l arĭĭ ochiĭ și frumsețea* Es.

frumușel a. frumos într'un grad mai mic: plăcut și drăgălaș. Sin. **nostim, gentil**.

frumusețe f. 1. calitatea celui frumos; 2. persónă fórte frumósă: *e o frumusețe*.

fruntar n. 1. filacteriul de pe frunte; 2. curéun de pe frantea calului.

fruntaș a. de frunte, principal. || m. 1. óm de frunte; 2. notabil. Crn. **codaș**.

frunte f. 1. partea feței la om între rădăcina pĕrului și ochiĭ; 2. partea dinainte a capului la animale; 3. fața ca expresiunea sentimentelor: *o frunte severă*; 4. parte anteriórĕ, întâiul rang: *e tot-d'a-una în frunte*; 5. *fig.* flóre, elită: *fruntea negustorimiĭ*; **de frunte**, cel dintâiŭ, însemnat în felul seŭ. Crn. **codă**.

frunză f. 1. fóie verde: *câtă frunză și ĭarbă*, enorm, nenumĕrat; **frunză verde**, începutul caracteristic al cântecelor populare, după care urmézĕ numele arboreluĭ saŭ al plantei corespundĕtóre subiectului; **cântare din frunză**, scóterea unor sunete acute ținênd o frunză între buze; 2. nume de plante: **frunză de bubă rea**, buleric; **frunza voiniculuĭ**, aiușor.

frunzar n. adăpost din frunze. Sin. **umbrar**.

frunzărese v. a rĕsfoi, a spicui.

Frunzescu (Dim.) m. geograf și statistician român, autorul unuĭ *Dicționar topografic al României* (1834—1885).

frunziș n. grămadă de frunze.

frunzos a. acoperit cu frunze: *copaciĭ frunzoș*.

frupt n. mâncare de dulce: *astă-ḑi e lăsatul fruptului*.

frust a. se ḑice de o monetă saŭ medalie cu suprafața ștersă.

frustratorlu a. *Jur.* făcut pentru a frustra, a eluda, a câștiga timp.

frustrez v. 1. a priva pe cineva de un ce datorit: *a frustra pe moștenitorĭ, pe creditorĭ*; 2. a înșela.

Ftiotida f. țĕră la S.-E. Tesaliei, od. locuită de Acheeni.

ftisic a. atins de ftisie.

ftisie f. bólă de piept. Sin. **atac, oftică**.

ftori adv. od. de rangul al doilea: *ftori-vistiernic*.

fuchsia f. plantă de ornament cu florile roșiĭ saŭ trandafirii atîrnând în formă de clopoțeĭ.

fuchsină f. frumósă colóre roșie extrasă din gudronul de huilă. Sin. **azaleină**.

fucus n. numele sciințific al varechiuluĭ.

fudul a. fórte mândru și desprețuitor de alțiĭ. Sin. **trufaș**.

fudulache m. *pop.* tînĕr înfumurat.

fudulesc v. a se făli, a face paradă cu ceva.

fudulie f. mândrie deșértă și bătătóre la ochi. Sin. **trufie**.

fug v. 1. a se depărta repede, maĭ ales de frică: *duș̦manul fuge*; 2. a trece iute: *timpul fuge*; 3. a se feri: *fugi de cei reĭ*; **fugi d'acolo!** exclamațiune ce exprimă o neîncredere ironică.

fuga f. bucată de musică ale cărei părți diferite se succed repetând același motiv, după regule stabilite.

fugă f. 1. lucrare de a fugi; 2. depărtare cât póte fugi: *o fugă de cal*. || adv. iute: *fuga afară!*

fugaciu a. care fuge iute: *cal fugaci*.

fugar m. 1. cel ce a fugit, maĭ ales din óste; 2. (poetic) cal: *fugarul alb de spume* Al.

fugărese v. a pune pe fugă.

fugător a. care fuge repede: *norocul fugător* Al. *viața fugătóre* Bon. Sin. **fugitiv**.

fugitiv a. 1. fugar; 2. *fig.* care trece iute, puțin durabil: *plăceriĭ fugitive*.

fugos a. fugar: *pe un cal fugos* Bon.

fuior n. 1. mănunchiŭ de cânepă saŭ de in; 2. tort cât încape pe fus.

fulant a. *pompă fulantă*, care ridică apa apĕsând'o.

fulard n. 1. un fel de mătase saŭ taftă; 2. basma dintr'însa.

fulău m. fanfaron.

fulg m. 1. pană de pasere cu fire subțiri și mătăsóse; 2. fir de lână saŭ de mătase; 3. prin analogie: *fulgi de zăpadă*. Sin. **puf**.

fulger n. 1. scânteie electrică ce țîșnesce din clocnirea a doĭ norĭ; fig. *fulgerĭ ce din ochiĭ seĭ* Al.; 2. detu-

nare violentă și produsă prin descărcarea unuĭ nor electric; 3. *fig.* eveniment desastros și neașteptat: *un fulger din chiar senin*; 4. urgie cerească: *fă-te fulger răzbitor* Az.; 5. excomunicațiune: *fulgerele papeĭ*; 6. mare cuceritor, supranumele lui Baiazid I: *adunat-au contra Fulgerului* Em.; 7. tren cu cea maĭ mare viteză: *a pornit cu Fulgerul.* || v. 1. a lumina cu fulgere; fig. *ochiĭ fulgeraŭ* Em.; 2. a lovi cu fulgerul, a trăsni; 3. a trece repede: *fulgeră săgéta în vênt* Az.; fig. *miĭ de ideĭ imĭ fulgeraŭ prin gând.*

fulgerător a. 1. care aruncă fulgere: *Jupiter fulgerătorul*; 2. încărcat de fulgere: *nu vedeți cumpliții norĭ cum soseaŭ fulgerători?* Az.; 3. *fig.* grozav, amenințător: *o privire fulgerătóre.*

fulgerătură f. 1. efectul fulgerăriĭ; 2. junghiŭ trecător: *când se uĭtă la om dihania, îl lovea fulgerătura* Isp.

fulgeros a. *fig.* 1. momentan: *trecerea-ĭ fulgerósă* Az.; 2. înfricoșat: *trageți ínă'odată spada fulgerósă* Bol.

fulguiesc v. a ninge rar.

fulguriță f. materie vitrificată aflată în nisip.

fulie f. florĭ împodite cu diamante saŭ briliante: *calpac ungurésc împodóbit cu o fulie négră de pene de cocor* Bălc.

fulmicoton n. bumbac devenit explosibil prin întingerea-l într'un amestec de acid sulfuric și acid azotic; se întrebuințézĭ pentru torpile, odată cu dinamita, și formézĭ basa colodiónuluĭ. Sin. **piroxit.**

fulminant a. care detună cu putere: *praf fulminant.*

fulminat n. sare produsă prin combinarea acidului fulminic cu o basă.

fulminic a. se ține de un acid compus din cianogen și oxigen.

fultială f. umplutură de puște: *tótă biblioteca a slujit de fultială ieniceriloř* Negr.

fum n. 1. abur ce se desvoltă din corpurile în combustiune: *nu e fum fără foc*; 2. *fig.* amăgire, deșertăciune: *gloria e fum*; 3. pl. aburĭ din vin ce se urcă în cap; 4. *fig.* pretențiuni amăgitóre: *fumurile deșerte ale lumiĭ* Az.

fumărăie f. fum mare: *fumărate de balegĭ* Cn.

fumăriță f. plantă cu gust amar, întrebuințată în farmacie. Sin. **saftérea.**

fumărit n. od. dare pe cămin ce plătiaŭ proprietariĭ de cărciume.

fumat n. acțiune de a fuma tutun: *fumatul nu-ĭ sănătos.*

fumător m. cel ce fumézĭ.

fumeg v. 1. a face fum: *soba fumegă*; 2. (poetic) a arde: *să fumege 'nainte-mĭ orașele 'n ruine* Em.

fumegos a. care fumegă: *pilaf alb și fumegos* Od.

fumerolă f. crăpătura unuĭ teren vulcanic prin care ese fum.

fumez v. a trage, a bea tutun.

fumigațiune f. 1. purificarea unuĭ loc împrăștiind diferite substanțe; 2. aplicarea unuĭ medicament sub formă de aburĭ.

fumivor a. care consumă fumul: *aparat fumivor.*

fumuriŭ n. 1. de colórea fumuluĭ: *căciulă fumurie*; 2. *fam.* bét.

fumuros a. plin de fumurĭ, închipuit, pretențios: *prejudițiĭ fumuróse și ridicule* Negr.

funambul m. jucător pe funie. Sin. **acrobat.**

funcțional a. relativ la funcțiunea organelor.

funcționar m. cel ce exercită o funcțiune publică. Sin. **amploiat, împiegat.**

funcționare f. acțiunea uneĭ mașinĭ în mișcare.

funcționarism n. 1. biurocrație; 2. vênătóre de funcțiunĭ.

funcționez v. a-și împlini funcțiunea.

funcțiune f. 1. întrebuințare naturală și regulată: *tóte organele nóstre aŭ funcțiunile lor*; 2. exercițiul unuĭ post, al uneĭ sarcinĭ publice.

fund n. 1. partea cea maĭ de jos: *fundul mărĭ*; fig. *fundul inimeĭ*; 2. partea cea maĭ depărtată: *fundul grădineĭ*; 3. partea opusă deschiderii saŭ intrăriĭ: *fundul unuĭ dulap*; 4. ceea ce rămâne la fund: *fundul paharuluĭ, fundul sacului.*

fundă f. nod de panglică. Sin. **rosétă.**

fundac n. șiră de fin.

fundament n. 1. zidărie ce formézĭ basa uneĭ clădirĭ; 2. ceea ce servă de basă: *fundamentul moraleĭ*; 3. *fig.* causă, motiv: *svon fără fundament.* Sin. **temeiŭ, temelie.**

fundamental a. 1. ce servă de fundament: *pétră fundamentală*; 2. *fig.* esențial, principal: *argument fundamental.*

fundat a. 1. întemeiat; 2. care are rațiunea de a fi: *reputațiune fundată.*

fundațiune f. 1. acțiune de a funda: *fundațiunea uneĭ școle, unuĭ aspiciŭ*; 2. așezământ, instituțiune: *fundațiunea Carol*; 3. săpătura în care se pune temelia uneĭ construcțiunĭ.

fundator m. cel ce fundézĭ. Sin. **întemeietor.**

fundătură f. stradelă înfundată.

fundez v. 1. a aședa fundamentele uneĭ contructiunĭ; 2. a stabili, a institui: *a funda un regat, o religiune*; 3. *fig.* a sprijini cu probe: *părerea méa e fundată pe fapte.* Sin. **întemeiez.** Ctn. **distrug.**

funduc m. galben turcesc care circulă înainte la noĭ.

funeă f. măsură agricolă făcută dintr'o funie.

funebru a. 1. ce ține de înmormântare: *ceremonie funebră, onorurĭ funebre*; 2. *fig.* care inspiră ideĭ triste: *cântec funebru.* Sin. **lugubru.** Ctn. **vesel.**

funeraliĭ n. pl. ceremoniĭ la înmormântarea uneĭ persóne înalte. Sin. **convoiŭ.**

funerar a. 1. privitor la înmormântare: *spese funerare*; 2. care aduce aminte de mórtea cuĭva: *pétră funerară.*

funest a. 1. care aduce nenorocirĭ: *mórte funestă*; 2. dureros, mâhnicios: *scire funestă.* Sin. **sinistru, fatal.**

fungibil a. *Jur.* în funcțiune: *lucrurĭ fungibile.*

fungus n. *Med.* excrescență móle și cărnósă pe o bubă saŭ rană.

funicular a. compus din funiĭ: *drum de fier funicular.*

funie f. 1. sucitură de maĭ multe fire de legat saŭ de atîrnat: *funie de téiĭ*; 2. măsură de lungime agricolă (10—20 stînjenĭ): *a trage cu funia.* Sin. **frînghie, ștreng.**

funier m. fabricant saŭ vînzător de funiĭ.

funingine f. negrélă ce fumul lasă în olanele coșurilor.

funt m. o jumătate kilo: *un funt de luminărĭ.* V. **sterling.**

fur m. hoț: *aĭ cel furĭ nu te-aĭ luptat?* Por. || v. 1. a lua pe ascuns lucrul altuia; 2. a-și însuși pe nedrept, a sustrage; 3. a răpi cu putere: *un zmeŭ a furat'o*; 4. *fig.* a răpi, a coprinde pe nesimțite: *l'a furat somnul.*

furagior m. cel ce pórtă grijă de furagiul uneĭ armate.

furăgiu n. paĭe saŭ fin pentru nutrețul cailor.

furat a. luat pe ascuns: *lucru furat.* || n. acțiune de a fura: *furatul vitelor.*

furcă f. 1. prăjină terminată în două-treĭ ramurĭ, córne saŭ dinți: *a ridica fînul cu furca*; **furca pieptuluĭ,** osul sternuluĭ unde se întâlnesc cóstele anterióre; 2. unéltă de tors; 3. *fig.* încurcătură: *a avea de furcă cu cineva*; 4. pl. spînzurătóre: *vrednic de furcĭ.* V. **caudine.**

furcărie f. șeștóre. Sin. **opaiț.**

furcoiŭ n. furcă cu córne de fier.

furculiță f. 1. unéltă de masă, în forma uneĭ furcĭ micĭ, de apucat bucățele de carne; 2. după analogie: *cu barba în furculiță.*

furdă f. ceea ce se lépădă: *furdale de plăcintă* Pann.

furgon n. căruță acoperită pentru transportul muniținnilor saŭ al bagagiilor militare.

furibund a. 1. apucat de furie; 2. care exprimă furie: *gesturĭ furibunde.*

furie f. 1. mânie fórte violentă; 2. ardóre extremă, impetuositate: *furia tinereților*; 3. *fig.* femee rea și mânósă.

furier m. sub-ofițer însărcinat cu contabilitatea și cu îngrijirea locuințelor și a provisiunilor pentru soldații din companiă sa.

Furiĭ f. pl. *Mit.* cele treĭ divinități infernale: Alecto, Megera și Tisifona.

furios a. 1. care e în prada furieĭ: *nebun furios*; 2. care exprimă

furie: *priviri furióse*; 3. fórte violent: *furtună furióză*.

furiș a. și adv. pe ascuns. Cfr. **fățiș**.

furișez v. a intra saŭ eși pe furiș, a se strecura pe nesimțite.

furlandisesc v. a se umfla în pene: *se furlandisia și se lăuda în tóte părțile* Isr.

furnal n. cuptor mare unde se topesce mineraiul de fier.

furnic v. 1. a se mișca în mare număr ca furnicile; 2. *fig.* a avea cu prisosință: *acéstă pagină furnică de erori*; 3. a simți furnicături. Sin. **foiesc, misuiŭ**.

furnică f. 1. micŭ insectă care trăiesce în societate sub pămînt, unde își strînge provisiunile; 2. pl. pișcături.

furnică-leŭ m. insectă a cărei larvă se hrănesce cu furnici.

furnicar m. soiŭ de urs roșcat care se hrănesce cu furnici. || n. 1. locuința furnicilor; 2. totalitatea furnicilor cari formézĕ aceeași societate; 3. *fig.* sumedenie de ómeni, dróie de animale cari se agită: *un furnicar de mórte ce aprins se 'nnecrește* Al. Sin. **muruitoiŭ**.

furnicătură f. mîncărime de furnici ce ar umbla pe piele.

furnisez v. 1. a aprovisiona: *a furnisa o casă cu pâine*; 2. a procura: *a furnisa cuiva bani*; 3. a purta grijă de: *a furnisa cheltuielile*.

furnisor m. 1. cel ce întreprinde de a aprovisiona o casă, o trupă; 2. cel ce furnisézĕ obicinuit mărfurile.

furnitură f. 1. aprovisionare: *furnitură de grâne, de cancelarie*; 2. ceea ce croitorii saŭ tapițerii furnisézĕ peste stofă.

furore f. 1. furie mare: *sbuciumat de al furorii spasm* Al.; 2. în expresiunea *a face furore*, a avea mare trecere, a ajunge la modă.

furt n. resultatul furărit și lucrul furat.

furtiv a. furiș.

furtișag n. furt însemnat.

furtună f. 1. agitațiune violentă a aerului, pe apă saŭ pe uscat; 2. *fig.* sbuciumare sufletéscă. Sin. **vijelie, viscol, uragan**.

furtunat a. (poetic) furtunatic: *în valurile mării furtunate și semețe* Al.

furtunatic a. ca o furtună, impetuos: *timerețele furtunatice*.

furtunez v. a împroșca cu furie: *artileria furtunând tótă linia dușmanului* Bălc.

furtunos a. 1. de furtună; 2. violent, vehement: *achiĭ lui ceĭ negri, furtunoșĭ* Em.

furuncul n. micŭ umflătură roșie pe piele, de formă conică.

fus n. 1. unéltă rotundă, la mijloc puțin umflată și subțiată la vîrf, care servă la tors; 3. prin analogie, osie, sul: *fus de móră, fus de rótă*.

fușalâŭ n. unéltă dințată de piept'nat lîna.

fusar m. 1. fabricant de fuse; 2. *Zool.* anghilă.

fusarolă f. ornament architectonic în formă de colan, cu bóbe lunguiețe, așezat sub ova capitelului.

fusibil a. ce póte fi topit: *plumbul e un metal fórte fusibil*.

fusibilitate f. disposițiune de a se topi: *fusibilitatea metalelor*.

fusiform a. *Bot.* în formă de fus.

fusionez v. 1. a amesteca laolaltă; 2. *fig.* a reuni partide, opiniuni.

fusionist m. partisan al fusiunii politice.

fusiune f. 1. trecerea unui corp solid la stare lichidă sub acțiunea căldurei; 2. *fig.* alianță, amestec: *fusiune de rase, de sisteme*. Sin. **contopire**.

Fust m. argintar din Maiența, participă cu Guttenberg și Schoeffer la invențiunea tiparului (m. 1446).

fust m. 1. măciucă; 2. od. suliță: *cu sabiĭ și cu fușt*.

fustă f. 1. haină inferióră femeiască în formă de con trunchiat; 2. (ironic) femeĭ: *protecție de fuste* Em.

fustanelă f. vestmînt de fustă largă și cu multe creț'uri, purtată mai ales de Arnăuți: *palicari purtând fustanelă fălfăindă* Od.

fustaș m. od. lăncier din garda domnéscă înarmat cu fușt: *de fuștaș cu flinte e sala înecată* Bol.

fustel m. 1. cotor de cépă; 2. spetézĕ de scară; 3. beț'șor de țesĕtor.

futeral n. cutie mai ales lungăréță de închis ceva. Sin. **toc**.

futur a. viitor. || n. *Gram.* viitorul.

G

G m. a șéptea literă a alfabetului.

gabară f. bastiment de transport.

gabelă f. impozit pe sare saŭ pe carne.

gabion n. coș mare umplut cu pămînt spre a protege pe soldații așediatorĭ.

gabionadă f. retranșament cu gabióne.

Gabrovĕn m. 1. locuitor din Gabrovo; 2. cel ce aduce marfă de acolo.

Gabrovo n. oraș comercial în Bulgaria, la o înălțime de 640 m., străbătut de Iantra; 8000 loc. Fabrice mari ales de cuțite.

găbuiesc v. a prinde, a pune mîna pe: *baba găbuiește găina și o apucă de códă* Cin.

găcesc v. V. ghicesc.

găde m. calău.

gădil v. 1. a produce, prin atingerĭ ușóre și repetate, o sensațiune particulară ce provócă risul; 2. a produce o sensațiune plăcută; 3. a linguși amorul propriu.

gădilător n. care gădilă.

gădilătură f. 1. acțiune de a gădila; 2. efectul gădilărĭi; 3. *fig.* impresiune plăcută.

gădilicios a. 1. care se gădilă ușor; 2. *fig.* simțitor.

gădiliciŭ n. mîncărime *(fig.)*: *Mos Rótă avea gădiliciŭ la limbă* Cr.

găinăz v. a avea găinare, a lîncezi: *mă-sa găinézĕ și se topesce de pe picióre* Isr.

găinușă f. 1. găină sălbatică (Sin. **brădișóră**); 2. pl. constelațiunea pleiadelor: *găinușa-i spre asfințit* Cr.; 3. un fel de gândac.

gaiță f. 1. pasere asemenea corbului, ce se deprinde a rosti vorbe: *gaița ce imitézĕ orĭ-ce sunete bizare* Al.; 2. *fig.* tócă-gură. Sin. **ghindar** || 1. lampă ordinară; 2. gaz de lampă.

găitan n. panglică împletită din fire de mătase, de argint saŭ de aur: *un mintén negru cu găitane de fir* Od. || adv. ca un găitan, drept înainte: *trebile împărăției mergeau găitan* Pop.

găitănar m. fabricant saŭ vîndĕtor de găitane. Sin. **céprazar**.

găitănesc v. 1. a împleti găitane; 2. *fig.* a se împleti în genere: *érba 'n vîrf se găitănesce* Pop.

gaiac n. arbore din America centrală, cu lemnul rĕșinos și fórte virtos.

gaibă f. sgaibă: *lemĭ căduți cu gaibele în sus* Isr.

gaibarac n. *fam.* gaibă mare: *dele iazma cu gaibaracele în sus* Isr.

gaie f. 1. cea mai micŭ dintre paserile de pradă din genul șoimilor: *lua-l'ar gaia!* 2. **de-a mama gaia**, un fel de joc de copiĭ. Sin. **vindereŭ**.

Găiescĭ pl. orășel în jud. Dîmbovița cu 2000 loc. Cap. județuluĭ până la 1832. Adĭ stațiune de cale ferată.

Găina f. pisc al Biharuluĭ înalt de 1774 m. La St. Petru bîlciu, numit fără cuvînt de străinĭ *Tirg-de-fete*.

găină f. parte femeéscă a cocoșuluĭ: *găina bună face până la 140 de ouĕ pe an*; fig. *găină ploată*, fără curagiu. V. **orb**.

găinar m. 1. prepucĕț de găinĭ; 2. șoim care se hrănesce cu porumbeĭ.

găinare f. bólă de găinĭ, lîncedélă.

găinărésă f. îngrijitóre și vîndĕtóre de găinĭ.

găinărie f. cotec de găinĭ.

găinat n. gunoiŭ de pasere.

găinață f. *Bot.* plisc-păsĕresc.

găinez v. a avea găinare, a lîncedi: *mă-sa găinézĕ și se topesce de pe picióre* Isr.

găinușă f. 1. găină sălbatică (Sin. **brădișóră**); 2. pl. constelațiunea pleiadelor: *găinușa-i spre asfințit* Cr.; 3. un fel de gândac.

gaiță f. 1. pasere asemenea corbului, ce se deprinde a rosti vorbe: *gaița ce imitézĕ orĭ-ce sunete bizare* Al.; 2. *fig.* tócă-gură. Sin. **ghindar** || 1. lampă ordinară; 2. gaz de lampă.

găitan n. panglică împletită din fire de mătase, de argint saŭ de aur: *un mintén negru cu găitane de fir* Od. || adv. ca un găitan, drept înainte: *trebile împărăției mergeau găitan* Pop.

găitănar m. fabricant saŭ vîndĕtor de găitane. Sin. **céprazar**.

găitănesc v. 1. a împleti găitane; 2. *fig.* a se împleti în genere: *érba 'n vîrf se găitănesce* Pop.

găiţişóră f. gaiţă albastră. Sin dumbrăvéncă.

galá f. 1. mare serbare la Curte: *haine de gală*; 2. masă mare.

galactometru n. instrument de apreţiat calitatea laptelui.

gălăgie f. mare sgomot, larmă confusă.

gălămoz n. arababura: *ce blestemăţie şi gălămoz era în casă* Cn.

galant a. 1. politicos şi graţios; 2. care caută să placă femeilor: *cu privirile-i galante* Em.; 3. luxos îmbrăcat, elegant. || m. persónă galantă.

galantar n. vitrina unei prăvălii.

galanterie f. 1. politeţă în maniere mai ales faţă cu damele; 2. daruri mici.

galantină f. carne rece preparată: *o galantină de curcan*.

galanton a. şi m. darnic: *nici prea econom nici prea galanton* Pann.

galantonie f. calitatea galantonului, dărnicie.

Gălăşesci pl. plasă în jud. Argeş.

Galata f. 1. dél şi sat în jud. Iaşi, cu o mănăstire fundată de Petru Şchiopu în 1584; 2. suburbie în Constantinopole, cartierul comercianţilor europeni.

Galateu f. nimfa mării, una dintre Nereide, urmărită de ciclopul Polifem.

Galaţi pl. oraş pe Dunăre, cap. jud. Covurluiu: 60,000 loc. Cel mai mare port al României cu 2000 vase pe an. Reşedinţa episcopală, Curte de Apel, Patria lui Cuza şi Negri (Gălăţén).

Galatia f. veche provincie a Asiei-Mici, trăgêndu-şi numele de la Galaţii saŭ Galii, care o invadară în sec. III a. Cr.

Galba m. împărat roman, succesorul lui Nerone, muri asasinat de pretorieni (68 d. Cr.).

galbanum n. un fel de gumă rĕşină.

gălbegíos a. fórte galben: *bóle gălbegióse* Bot.

gălbejít a. tare îngălbenit: *gălbejit de bólă*.

galben a. 1. de colórea aurului saŭ a lămâii: *galben ca fáclia de galbănă cĕră* An.; 2. galben la faţă. Sin. palid. || n. 1. colórea galbenă; 2. monetă de aur în valóre de 11 lei şi 75 bani: *galbenii împĕrăteşti*. || m. cal galben: *călare pe galbenul* Poe.

gălbenéală f. 1. colóre galbenă; 2. *fig.* palóre: *a morţii gălbenéla* Em.; 3. vopsea galbenă: *răchiţica de făcut gălbenéle* Cn.; 4. pl. *Bot.* călimică.

Galbeni pl. staţiune de cale ferată aprópe de Roman.

gălbézĕ f. 1. bólă de ficat la oi: *tótă turma zace de rea gălbézĕ* Gn. An.; 2. un fel de flóre galbenă.

gălbicios a. cam galben.

gălbinare f. 1. bólă ce dă pielii o colóre galbenă şi face să vedem lucrurile sub o aparenţă gălbicióşă; 2. *Bot.* pălămidă.

gălbinet n. sumă mare de galbeni: *să închidă gălbinetul în buriaşe* Poe.

gălbinus n. 1. globul galben din mijlocul oului; 2. *Bot.* lubiţă.

gălbuiu a. care bate în galben.

gâlcă f. 1. umflătură, mai ales la gât; 2. pl. amigdale.

gâlcévă f. ceartă sgomotósă. Sin. sfadă.

gâlcevesc v. a căuta gâlcévă, a se certa strigând tare.

gâlcevitor a. şi m. care caută gâlcévă.

galenă f. sulfură de plumb în stare nativă.

galenţi m. pl. pantofi de lemn.

galeopitec m. mamifer din Malaesia şi Filipine, asemenea liliacului.

galeră f. 1. corabie de rĕsboiu la cei vechi: *se armase dece galere* Bălc.; 2. pedépsa celor condamnaţi a visli pe galerele Statului (în Franţa).

galerian m. cel condamnat la galere. Sin. ocnaş.

galerie f. 1. loc acoperit într'un edificiu pentru preumblare; 2. coridor lung; 3. local reservat pentru o colecţiune de tablouri şi colecţiunea însăşi; 4. reunire de persóne cari privesc cum jócă cele-lalte; 5. balconul cel mai de sus într'un teatru şi cei ce'l frequentézĕ: *galeria aplaudă*; 6. drum orizontal în mine pentru descoperirea filónelor; 7. drug de care staŭ atîrnate perdelele: *galerie de bronz pentru ferestre*; 8. lavă dinaintea sobei: *galerii de alamă saŭ de fier*.

galeş a. 1. dulcios, languros: *privíri galeşe*; 2. sentimental, melancolic: *era tot cam galeş* Isp. Sin. lângéd, tânjitor.

Galeriu m. împărat roman, ginerele lui Diocleţian (306—311).

gălétă f. 1. vas de lemn saŭ de metal, de scos apă saŭ în care se mulg vacile; 2. ceea ce conţine o găletă; 3. măsură de grâne: *o găletă din Ardél are 256 litre*; 4. od, dare pe cereale, pusă întâiu óră de Mihnea Vodă la 1577. Sin. cintură.

gălgăiu v. 1. se dice de sgomotul licidelor turnate pe gât; 2. a curge dintr'odată şi mult, a ţîşni: *începu să gălgâie sângele dintr'însul* Isp.

gâl-gâl! int. arată sgomotul ce fac licidele curgênd din sticlă.

Gali m. pl. 1. locuitorii cei vechi din Galia, de rasă celtică; 2. locuitorii moderni din ţéra Wales: *principele Galilor*.

Galia f. numele antic al Franţei.

galic a. relativ la Galí. || a. se dice de un acid extras din gogoşi de ristic.

galican a. relativ la biserica franceză. || m. partisan al libertăţilor acestei biserici. Cfr. ultramontan.

galicanism n. principiile bisericei galicane, formulate în declaraţiunea clerului francez de la 1682.

Galicia f. provincie a Spaniei, pe golful Gasconiei.

galicism n. construcţiune saŭ vorbă particulară limbei francese: *poesiile lui Bolintinénu sunt plíne de galicisme*.

Galien m. celebru medic grec ale cărui scrieri aŭ făcut mult timp autoritate (131—200 d. Cr.). || împărat roman succesorul lui Valerian (260—268).

găligan m. 1. gligan; 2. *fig.* om mare şi gras.

Galilea f. parte septentrională a Palestinei (Galileán).

Galileŭ m. ilustru matematic, fisic şi astronom italian, se servi cel dintâiu cu telescopul şi susţinu (după Copernic) mişcarea pământului în jurul sórelui; persecutat de Inquisiţiune, fu silit să se retracteze (1564—1642).

galimatic f. vorbire încurcată, confusă şi sécă.

galinacee n. pl. ordin din clasa paserilor cari coprind găini, curcani, fasani, etc.

galion n. 1. mare corabie ce transporta în Spania bogatele producte din America; 2. scândură pe care zeţarul aşédă literele (Sin. şir).

gallotă f. mică corabie fórte uşóră.

Galipole f. oraş în Turcia pe Dardanele: 20,000 loc.

galipot n. rĕşină uscată cu care se ung corăbiile.

gallţe f. pl. paseri de curte: *cocoşul înconjurat de atât amar de gallţe* Cn. Sin. óre.

Galiţia f. provincie a Austriei învecinată cu Rusia, are 7 mil. loc. poloni şi ruteni. Cap. *Lemberg* (Galiţian).

Gall m. celebru medic german, inventatorul frenologiei (1758—1828).

galofob m. cel ce urăsce pe Francesi.

galoman m. admirator excesiv al Francesilor.

galon n. fâşie de panglică ce ofiţerii pórtă pe mâneca hainei spre a distinge gradele.

galonat a. împodobit cu galóne.

galop n. 1. mersul calului în sărituri mici şi regulate (Sin. tropot); 2. danţ modern cu mişcări vióie.

galopant a. care înaintézĕ fórte repede: *flisie galopantă*.

galopez v. a porni în galop.

galoş m. încălţăminte de cauciuc peste ghete.

găluşcă f. 1. cocoloş de făină saŭ de carne tocată; 2. *fig.* ceva neplăcut: *omul tăcu şi înghiţi găluşca* Isp.

Galvani m. medic şi fisic italian, descoperi *galvanismul* (1737—1798).

galvanic a. relativ la galvanism.

galvanisaţiune f. operaţiune electro-chimică ce consistă a acoperi fierul cu un strat de zinc.

galvanisez v. 1. a electrisa cu pila galvanică; 2. *fig.* a însufla un zel factice şi trecĕtor: *a galvanisa o societate mórtă*.

galvanism n. 1. fenomene electrice produse pe muşchi prin trecerea unui curent; 2. electricitate desvoltată prin acţiuni chimice.

galvanometru n. instrument fi-

sic de măsurat intensitatea efectelor galvanice.

galvanoplastie f. procedeŭ de acoperit un obiect cu un strat metalic prin mijlocul unuĭ curent electric.

Gama (Vasco de) m. celebru navigator portuges, ocoli cel dintâiŭ capul de Bună-Speranță (1498) și muri ca vice-rege al Indiilor (1525). El fu glorificat de Camoens și este eroul opereĭ *Africana* de Meyerbeer.

gamă f. 1. notele musicale așezate în ordinea lor naturală; 2. în pictură: succesiune de tonuri, de colori; 3. *fig.* ton în genere: *alte guri, aceeași gamă* Ex.

gămălie f. capătul mai gros al acului: *acele cu gămălie servă la prins și nu la cusut.*

gămănos a. mâncăcios, lacom.

gambă f. partea corpului ce se întinde de la genuche până la picior.

Gambetta (Leon) m. celebru orator și om politic francez (1838—1882).

gambiere f. pl. un fel de ghetre ce înfășură josul gambeĭ. Sin. **poturi.**

gamelă f. castron de tinichea la soldați.

gămză f. varietate de strugure.

Gand n. oraș comercial și manufacturier în Belgia, pe Escauta, cap. Flandrei orientale: 150,000 loc. Patria lui Carol Quintul.

gând n. 1. cuget, cugetare: *unde cu gândul nu gândești*; 2. reflexiune: *a sta pe gânduri*; 3. minte: *a-i trece prin gând*; 4. intențiune: *a avea de gând.*

gândac m. 1. insectă coleopteră forte vătămătóre agriculturei; 2. pl. larvele viermelui de mătase.

gândăcei m. pl. gândaci de turbat, cantaride.

gândesc v. 1. a cugetă: *gândesc la plecare*; 2. a reflectă: *gândește-te bine*; 3. a socoti, a crede: *ce gândești despre asta?* 4. a ave de gând.

gândire f. cugetare, Sin. **idee.**

gânditor a. care (se) gândește. || adv. pe gânduri: *a rămas gânditor.*

gang n. 1. coridor, galerie; 2. substanță străină ce acopere un mineraŭ metalic.

gângănie f. insectă mică.

gângav a. și m. care vorbește încurcat, mai ales pe nas: *preoții bătrâni ca drna cu gângavele glasuri* Ex. Sin. **peltic.**

gângăvesc v. a. vorbi ca gângavii. Sin. **bâlbâiesc.**

Gange m. fluviu (considerat ca sacru) în Industan, izvorăsce din Himalaya, udă Benares și Calcutta, și se varsă în golful Bengal după un percurs de 3100 km.

ganglion n. *Anat.* organ ce sémănă cu un nod saŭ ghiemușor.

ganglionar a. relativ la ganglióne.

gangrenă f. V. **cangrenă.**

gangur m. pasere galbenă și mare cât mierla: *gangurĭ de aur ce au cuiburĭ de mătase* Ar. Sin. **domnișor, pișcă-'n-flori.**

gângurese v. 1. a gângăvi, de copiiĭ ceĭ micĭ: *cartea unde odată am gângurit* Cn.; 2. a curge încet: *apa gângurește* V. **gungurese.**

Ganimed m. príncipe troian de mare frumusețe, răpit de vulturul lui Joie și așezat în Olimp spre a servi zeilor de paharnic.

gânj n. funie de teiŭ.

gânjetă n. códa caieraluĭ.

gânsac m. bărbățelul gâsceĭ. Sin. **gâscan.**

găâce f. ghiocă.

gaĭ int. exprimă strigătul ciórelor.

gară f. loc de sosire și de plecare pe căile ferate.

garafă f. carafă: *garafă pântecósă* Ex.

garăgiu n. adăpostire în gară a vagónelor: *drum de garagiu.*

gărăială f. sgomot confus: *o gărăială de graiurĭ omenești* Isp.

gărăiu v. V. **cărăiu.**

gâra-mâra f. cértă continuă: *tot d'a una gâra-mâra și traiu cu vătrăiu* Pann.

garant m. 1. cel ce răspunde de lapta sa saŭ de a altuia; 2. *Jur.* cel ce răspunde de datoria altuia. Sin. **chezaș.**

garanță f. *Bot.* roibă.

garantez v. 1. a se face garant, a da garanție: *a garanta o datorie*; 2. a asigura de calitatea unuĭ obiect: *a garanta un césornic*; 3. *fig.* a afirma, a certifica: *a garanta exactitatea unuĭ fapt.*

garanție f. 1. îndatorire de garant; 2. ceea ce garantézĕ: *ipotecele sunt garanțiile cele mai ordinare*; 3. ceea ce asigură: *a aferi tóte garanțiile.*

gărbaciŭ n. biciŭ gros și adesea plumbuit.

gărbiță f. grebenul caluluĭ.

gărbov a. cocoșat de bătrânețe.

gărbovire f. vîrstă înaintată. Sin. **decrepitudine.**

gărbovit a. cocoșat, mai ales de vîrstă.

gard n. 1. îngrădire din parĭ și din nuiele împletite saŭ și din spini tăiațĭ: *gard viŭ*, format din arbuștĭ în plină vegetațiune; 2. îngrădire în genere (de scânduri saŭ de zid); 3. fig. *pune-ți gard la gură* An. || m. guard.

Garda f. lac mare la N. Italieĭ aprópe de Tirol.

gardă f. 1. corp de trupe însărcinate a veghea siguranța publică: *garda pieței, gardă de onóre*; 2. soldați carĭ ocupă un post: *era de gardă*; 3. partea uneĭ săbiĭ ce s'apucă cu mâna.

gardenie f. arbust cu florĭ mirositóre.

garderobă f. 1. cameră saŭ mobilă unde se string haine; 2. tóte lucrurile de îmbrăcăminte: *a-și cinde garderoba.*

gardian m. păzitor de nópte.

gardină f. crestătură la capătul dógelor pentru înțepenirea fundurilor la butóie.

gardist m. agent polițienesc, sergent de oraș.

gârduș f. unéltă de prins pescĭ.

gargară f. medicament licid cu care se gargarisesce.

gărgăriță f. gărgăriță *(fig.)*: *de omida ungurească și de gărgăra săsească* Por.

gargarisesc v. a-și clăti gura saŭ gâtlejul cu un licid.

gărgăriță f. 1. vierme care róde grâul în hambare, numit și *boul lui D-deŭ*; 2. *fig.* element distrugător.

gărgăun m. 1. cea mai mare viespe din România, sbîrnâe tare când sboră (Sin. **bondar**); 2. *fig.* capriciu bizar, fantasie (Sin. **greeruș**): *ure gărgăunĭ în cap.*

Garibaldi m. celebru general și patriot italian, numit *Eroul celor două Lumi*, a contribuit mult prin energia și curagiul seŭ la unificarea Italieĭ (1807—1882).

gârlă f. mic curs de apă ce se varsă într'un riu. Sin. **părîu.** || adv. ca o gârlă: *belele curg gârlă* Cn.

gârlicĭu n. 1. drum îngust, mai ales la intrarea pivniței; 2. gaură la pétra mișcătóre a morii.

garmond n. specie de caractere tipografice între cicero și petit.

gârneț n. ramură de stejar: *începe a ciocârli un gârneț de stejar* Cn.

garnisesc v. 1. a îngriji cu lucrurile trebuincióse: *a garnisi o casă cu mobile*; 2. a înconjura cu podóbe: *a garnisi o pălărie cu panglicĭ*; 3. a ocupa spațiul: *soldații garnisiau ulițele.*

garnisit a. 1. provĕdut cu legume: *rasol garnisit*; 2. *fam.* bét.

garnisónă f. 1. trupe așezate într'o fortărĕță; 2. locul de ședere al acelor trupe.

gârnițĕ f. soiŭ de carpen.

garnitură f. 1. ceea ce servă a garnisi: *garnitură de bucătă*; 2. asortiment complet.

garófă f. gen de plante mirositóre coprinzând peste 150 de specii.

Garona f. fluviu în Franța, izvorăsce din Pirineĭ și se varsă în Oceanul Atlantic după un curs de 585 km.

gașcă f. adunătură, coterie: *s'a spart gașca.*

Gâsca (mare, mică) f. insule în dreptul jud. Ialomița.

gâscă f. 1. pasere de casă mai mare de cât rața și care se îngrașă forte mult; 2. *fig.* femeie prostănacă.

gâscan n. gânsac.

Gascon m. 1. locuitor din Gasconia; 2. *fig.* palavragiu.

gasconadă f. fanfaronadă.

Gasconia f. veche provincie franceză; golful de Gasconia, format de Oceanul Atlantic, între Franța și Spania (numit și golful de Biscaya).

găsesc v. 1. a da peste ceva, căutând saŭ din întîmplare: *a găsi o comóră*; 2. a descoperĭ: *a găsi un mijloc*; 3. a procura: *a găsi cuiva un post*; 4. a da peste cineva, a-l apucă: *nu scĭu ce l'a găsit*; 5. a trece prin

minte: *tocmaĭ acum ți-aĭ găsit să..*; 6. a crede: *a găsi cu cale*; 7. a fi unde-va: *el se găsea tocmaĭ pe acolo.* Sin. afla.

Gaspar m. V. Grațiani.

gașpĕr m. *pop.* lăutar țigan: *scărțăiturile a doĭ gașperi.*

gașperiță f. țigancă slută: *gașperița se duse îndată în bucătărie* Isp.

gasteropode n. pl. ordin de moluște cari se târăsc pe pântece, cu *melcii.*

gastralgie f. bólă de stomach.

gastric a. relativ la pântece: *sucu gastric.*

gastrită f. inflamațiunea mucoseĭ stomacale.

gastronom m. cel ce cunósce și ține la mâncări bune.

gastronomic a. relativ la gastronomie.

gastronomie f. arta de a mânca bine.

gât n. 1. partea corpuluĭ ce unesce capul cu umerĭi; 2. *fig.* prin analogie, parte lungă și strîmtă: *gât de sticlă, gât de vióră*; 3. cantitate de licid ce se póte înghiți dintr'odată: *dă babeĭ câte-va gâturi de rachiŭ* Cn.; 4. trecătóre îngustă între doĭ munțĭ: *gâturi ale munților Carpați* Od.

gata adv. în stare de a, dispus: *gata să ésă.*

gătej n. 1. nuia de alun; 2. pl. crengi uscate de aprins focul.

gătejel m. *Zool.* sfredeluș.

gătĕlă f. 1. acțiune de a se găti; 2. mijloc și mod de gătit, toaletă.

gătesc v. 1. a fi gata, a sfîrși: *încă nu m'a gătit de ascultare* Cn.; 2. a prepara: *să-l gătéscă de drum merinde* Isp.; 3. a prepara de mâncare, a face bucate: *nu scie să gătéscă*; 4. a îmbrăca frumos, a dichisi: *l'a gătit mândru.*

gătit a. 1. preparat; 2. împodobit; 3. copt, fiert (de bucate).

gătitură f. gâtlejul omuluĭ. Sin. beregată.

gâtlan n. gâtlejul férelor.

gâtlej n. 1. parte interióră a gâtuluĭ la om; 2. gura férelor.

gâtos a. cu gâtul lung: *lebĕda gâtósă* Gn. Ar.

gâtuĭ v. a strînge de gât. Sin. sugruma.

găunos a. 1. găurit pe dinăuntru; 2. lipsit de mieș: *arbore, mĕr găunos.*

gaură f. 1. deschidĕtură óre-care, crĕpătură; 2. gaură în pământ unde se adăpostesce un animal: *gaura de șérpe*; 3. bordeiŭ sărăcăcios.

găuresc v. a face o gaură.

gavan a. găunos. || n. 1. straclină mare: *pe tot anul și gavanul* Pann; 2. lingură mare de lemn. Sin. polonic.

Gavanele pl. mănăstire în jud. Buzĕŭ.

gavanos n. borcan.

gavial m. crocodil din India.

gavotă f. un fel de dans.

găvozdesc v. a se coco̦ța, a se pironi: *veverițele găvazdite una peste alta în scorburi de copac* Cn.

Gavril m. unul din cel doĭ arhanghelĭ.

Gavrilă m. numele popular al ursuluĭ. Sin. **Moș Martin.**

Gavrilaș m. fiul luĭ Simeon Movilă, Domnul Munteniei, mări birurile și fu mazilit peste doĭ anĭ de domnie (1618—1620).

Gay-Lussac m. fisic și chimist francez, inventatorul barometrului cu sifon (1778—1850).

gaz n. 1. orĭ-ce fluid aeriform: oxigen, idrogen, azot; 2. gaz idrogen carbonat, întrebuințat pentru luminat și încălțit: *gazul de luminat se obține prin distilarea huilei*; 3. petrol rafinat: *lampă cu gaz.* || stofă transparentă fórte ușóră (de bumbac saŭ de mătase): *gaz ușor sînu-i învelesce* Bot.

Gaza f. oraș în Siria, vechea cetate tare a Filistenilor.

găză f. insectă. Sin. gânganie.

găzar m. vinzĕtor de gaz rafinat.

găzdă f. 1. stăpâna casei în raport cu óspeții seĭ; 2. locuință provisorie: *a trage în gazdă la cineva*; 3. cuib: *gazdă de hoțĭ*; 4. *fig.* ființă: *biata copilă era gazdă bătăilor* Ar.

găzduesc v. a ospĕta străinĭ.

găzduitor a. și m. care găzduesce.

gazel n. specie de poesie arabă, de conținut mai ales erotic, constând din distihe în carĭ al doilea vers se termină tot-d'a-una cu aceeași rimă: *un gazel de Eminescu.*

gazelă f. gen de antilope fórte sprintene carĭ trăiesc în cele în N. Africeĭ și în S. Asieĭ: *o turmă de gazele pe a Nilului câmpie* Ar.

gazetă f. fóie periodică.

gazetar m. jurnalist.

gazier m. lucrător la gazul de luminat.

gaziu a. (la Turcĭ) victorios în resbóiele pentru religiune: *Osman Paș̦a gaziul.*

gazogen n. aparat de fabricat apă gazósă.

gazolină f. partea cea maĭ fluidă a petroluluĭ.

gazometru n. 1. instrument de măsurat cantitatea de gaz întrebuințată într'o operațiune chimică; 2. aparat ce indică cantitatea de gaz ars într'un local.

gazon n. érbă verde.

gazos a. de natura gazuluĭ; apă gazósă, obținută prin amestecarea bicarbonatuluĭ de sodă și a acidului tartric.

geaba adv. 1. fără folos, zadarnic: *geaba umblu să scap* Pann; 2. de geaba, fără bani, gratuit.

gealumină f. oxid de zinc. Sin. cadmie.

gealău n. un fel de rindea.

geam n. 1. bucată de sticlă la feréstră saŭ ușĭ; 2. cilindru de sticlă: *geamurĭ pentru ceasornice*; 3. pl. *fam.* binoclu: *cu geamurile în ochĭ.*

geamantan n. sac de piele în care se pun lucrurĭ de drum.

geambaș m. 1. samsar de caĭ; 2. *fig.* mijlocitor neonest.

geambașlîc n. 1. meseria geambașuluĭ; 2. plata sa.

geamgiŭ m. cel ce vinde saŭ pune geamurĭ.

geamie f. templu mahometan maĭ mare de cât moschea: *copiiĭ luĭ Mahomet în nallele geamiĭ* Ar.

geamlîc n. 1. geamurile uneĭ case; 2. galerie cu geamurĭ.

geamparale f. pl. 1. castaniete: *cine numĕră parale, el jócă cu geamparale* Pann.; 2. *fig.* viers: *privegheto-rile trăgeaŭ niște geamparale de-ți luaŭ auzul* Isp.

geanabet m. om rĕŭ, afurisit.

geanfez n. stofă de mătase scumpă: *cu șalvarĭ largĭ de geanfez* Bot.

geantă f. 1. geamantan mic pentru scrisorĭ; 2. cartușieră.

Gebelezis m. deul binelui, al luminei și al nemuririĭ (la Geți).

gebrea f. otrépă de șters: *cu gebreaua mi-l ștergea* Pop.

gecko m. șopîrlă din regiunile calde.

gelat m. 1. calaŭ: *doĭ gelațĭ veniaŭ curînd sabiile fluturând* Pop.; 2. soiŭ de vrabie care se hrănesce cu muște.

gelatină f. substanță extrasă din părțile cartilaginóse și din ósele animalelor: *gelatina servă a limpedi lichiorurile, a face cleiŭ* etc. Sin. piftie.

gelatinos a. ce conține saŭ sémănă gelatinei.

gelepéscă f. cazaclie.

gelepĭ m. pl. od. nume dat negustorilor străinĭ: *tarabele gelepilor turcĭ, armenĭ saŭ grecĭ, eraŭ închise în ziua aceea* Od.

Gelimer m. ultimul rege al Vandalilor, învins în Africa de Belisariu (534).

gelos a. 1. care are gelosie; 2. *fig.* care ține mult la ceva: *gelos de stima superiorilor seĭ.*

gelosie f. 1. ciudă saŭ necaz ce simte cineva la vederea fericiriĭ, a superiorităței altuia; 2. neliniște, bănuială despre fidelitatea cuiva. Sin. pizmă.

gem v. 1. a respira cu durere: *copilul gemea*; 2. a fi apĕsat, a suferi: *a geme în exil*; 3. *fig.* se dice despre arborĭ și apĕ: *Bosforul geme*; 4. a fi plin: *curtea gemea de lume.*

gemă f. orĭ-ce pétră scumpă. || a. **sare gemă**, extrasă din mine, în opositiune cu *sare marină.*

gémalĭ f. alt nume al brezaieĭ.

gemațiune f. *Bot.* desvoltarea mugurilor și epoca eĭ.

gemenĭ m. pl. 1. doĭ copiĭ născuțĭ de odată dintr'aceeași mamă; 2. **Gemenĭ**, constelațiune și unul din cele 12 semne ale zodiacului. || a. *doĭ spectrĭ gemenĭ născuțĭ de o vijelie* Ar.

geměnare f. lemn de îmbucat la partea posterióră a carului.

gémĕt n. 1. strigăt tânguios; 2. plângere în genere: *gemetele poporuluĭ*; 3. murmurul vêntului etc.

gemĕtor a. care geme.

geminat a. grupat sau dispus două câte două: *coloane, frunze geminate.*

gen n. 1. ceea ce coprinde mai multe specii: *omul e o specie a genului animal*; **genul uman**, întrega omenire; 2. fel, modă: *haină de un gen nou*; 3. stilul unui autor, modul unui artist: *gen simplu*; 4. în istorie naturală: grup de specii analoge; 5. *Gram.* proprietatea numelor de a exprima sexul (real sau fictiv): *genul masculin, feminin, neutru.*

génă f. 1. părul pleoapelor; *a da ochii în gene*, a adormi; 2. *fig.* zare: *géna dilei, pe géna câmpului alb* Al.

gendarm m. soldat din gendarmerie.

gendarmerie f. corp militar însărcinat cu paza liniștei și siguranței publice: *gendarmerie rurală.*

genealogic a. relativ la genealogie: *arbore genealogic.*

genealogie f. 1. șpița némului, șir de strămoși cari stabilesc o filiațiune; 2. arta de a cunósce originea și filiațiunea familiilor

genealogist m. cel ce face tablouri genealogice.

general a. 1. care e comun mai multor persóne sau lucruri; 2. de un sens indeterminat, vag: *într'un mod general*; 4. care are puteri sau funcțiuni de mare întindere: *controlor general.* || m. comandant de brigadă sau de divisiune. || n. ceea ce convine unei categorii întregi, unui tot: *a conchide de la general la particular.* Sin. **comun, universal.** Cnt. **particular, individual.**

generalat n. 1. gradul sau demnitatea de general; 2. timpul cât durézā.

generalisațiune f. acțiune și facultate de a generalisa.

generalisator a. care generalisézā.

generalisez v. 1. a face general, a da mai multă întindere; 2. a deveni comun la mulți. Cnt. **specialisez, individualisez.**

generalisim m. comandant general al unei armate întregi.

generalitate f. 1. cel mai mare număr; 2. caracterul celui general; 3. pl. lucruri vagi: *a spune generalități.* Cnt. **particularitate.**

generațiune f. 1. actul prin care o ființă produce alta asemenea ei; 2. posteritate, descendenții unei persóne; fig. *ale valurilor mândre generații spumegate* Gn. Ar.; 3. grad de filiațiune; 4. toți oamenii cari trăiesc în acelaș timp: *generațiunea de la 1848*; 5. *fig.* producțiune: *generațiunea ideilor.*

generator a. care generézā sau produce. || n. cazanul unei mașini de aburi.

genere (în) adv. într'un mod general.

generez v. a da nascere, a produce: *o idee generézā altele.*

generic a. ce ține de gen: *termin generic.* Cnt. **special.**

generos a. 1. care are sentimente nobile, înalte: *suflet generos*; 2. care dă bucuros, darnic; 3. plin de vigóre: *vin generos.* Sin. **nobil, liberal.** Cnt. **avar, egoist.**

generositate f. 1. noblețā și mărime sufletéscă; 2. dispoziție către bine-facere, dărnicie. Sin. **mărinimie, liberalitate.**

genesă f. 1. formațiune, producțiune; 2. numele primei cărți a Bibliei.

Genesaret n. lac în Palestina numit și *Marea Tiberiadei.*

genetic a. de nascere: *înrudire genetică.*

Geneva f. canton și oraș în Elveția, pe lacul cu același nume: 52,000 loc. Orologerie și bijuterie. Universitate fundată de Calvin. Patria lui J. J. Rousseau și a D-neĭ de Staël. || **(Lacul de)**, sau **Lacul Leman**, mare lac al Europei între Franța și Elveția, străbătut de Ronul.

Gengis Chan m. faimos cuceritor mongol, fundatorul unui vast imperiu asiatic, de la marea Caspică la marea Chinei (1155—1227).

genial a. care posedă geniu: *cap genial.*

genialitate f. caracter genial.

genital a. relativ la generațiune și la organele ei.

genitiv n. în limbile declinabile, casul ce indică originea, posesiunea și dependența.

genitori m. pl. părinții (sub raportul juridic).

geniu m. 1. *Mit.* spirit care presidă la nascerea fie-cărui om și priveghiază asupra-i în tot cursul vieței; 2. înger tutelar: *geniul României*; 3. *fig.* persónă care exercită asupra altora o influență bună sĕu rea; 4. gradul cel mai înalt al aptitudinilor umane, talent cu totul extraordinar: *geniul lui Eminescu*; 5. caracter propriu și distinctiv: *geniul unui popor, unei limbi*; 6. arta de a construi, de a ataca și de a apĕra cetățile țări; 7. corp de soldați însărcinați cu această: *geniul militar*, destinat a da armatei ingineri și lucrători pentru apĕrare și asediu, coprinde 2 regimente a câte 3 batalióne.

Genoveva f. fiica unui duce de Brabant, vestită prin restriștele-i nemeritate și a cărei nevinovățiă fu recunoscută în cele din urmă (sec. VIII).

Genseric m. rege al Vandalilor, fundă un imperiu în Africa (428), coprinse și devastă Roma (455).

gențiană f. gen de plante ce cresc pe munți și ale căror rădăcini amare se întrebuințézā în medicină; ea se numesce vulgar *fierea-pământului.*

gentil a. 1. delicat și plăcut; 2. frumușel, nostim: *ce petrecere gentilă!* Em.

gentileță f. 1. maniere gentile; 2. ținută grațiósă; 3. vorbă de spirit.

gentilom m. 1. om de familie nobilă, la Francesi; 2. om cum se cade.

gentleman m. gentilom, la Englesi.

Genua f. oraș în Italia și port pe Mediterana: 200.000 loc. Cetate tare, arsenal, Universitate, palate frumóse. || **(Golful de)**, format de Mediterana, între Franța și Italia (Genoves).

genuflexiune f. îngenunchiere pentru adorațiune sau umilire.

genuin a. pur de origină: *vorbe genuine.* Cnt. **spurios.**

genunchiat a. îngenunchiat (poetic): *genunchiată stă pe trepte o copilă* Em.

genunchiere n. pl. gambiere (Cn.)

genunchiŭ m. încheetura piciorului unde se unesce fluerul cu cópsa.

genune f. 1. apă fórte adâncă: *fu prăpastie, genune? fu noian întins de ape?* Em.; 2. abis, ocean: *până ce sórele s'o stingă în genunea cea adâncă* Em.

geocentric a. *Astr.* care are pământul drept centru.

geodesic a. relativ la geodesie.

geodesie f. sciința ce are de obiect a mĕsura suprafața globului.

geognosie f. sciința pământului din punctul de vedere al masselor sale minerale.

geograf m. cel ce scie sau predă geografia.

geografic a. relativ la geografie: *societate geografică.*

geografie f. 1. descrierea pământului și a părților sale; 2. operă ce tratézā despre acéstă sciință.

geolog m. cel ce s'ocupă cu geologia.

geologic a. relativ la geologie: *hartă geologică.*

geologie f. sciința formei pământului, a naturei și a constituirii materialelor sale.

geometric a. relativ la geometrie: *figuri geometrice.*

geometrie f. 1. sciință ce are de obiect mĕsurarea liniilor, suprafețelor și volumelor; 2. tractat de geometrie.

geometru m. cel versat în geometrie.

georamă f. glob gătuos a cărui suprafață interiórā ofere tabloul suprafeței pământului.

George m. nume a patru regi ai Angliei: George I, primul din dinastia de Hanovra (1717 — 1727); George II, fiul seu (1727—1760); George III, pierdu Statele-Unite și muri nebun (1760—1820); George IV, rege de la 1820 până la 1830. V. **Gheorghe.**

Georgia f. 1. provincie ruséscă la S. de Caucas cu cap. *Tiflis*; 2. unul din Statele-Unite din America (Georgian).

georgic a. relativ la agricultură. || f. pl. **Georgice**, poemă celebră de Virgiliu asupra economiei rurale.

Georgio (St.) n. 1. *(Sepsi-Szent-György)*, oraș lângă Olt, cap. comitatului ardelenesc Trei-Scaune; 2. *(György Sz. Miklos)*, oraș în comuna Bistrița-Năsăud, cu băi de ape minerale.

Gepidĭ m. pl. popor gotic venit de la gura Vistulei, așezat în regiunile Tisei, Mureșului și Crișului, unde stăpânirĭ până la 567, când fură exterminați de Lombarzĭ.

ger n. frig mare ce înghiață apa și degeră ómenĭ: *ger de crapă pietrele.*

Gerar m. numele popular al lunei Ianuarie.

geremeá f. 1. odiniórĭ amendă; 2. *pop.* lucru de clacă.

geret n. bĭĕț saŭ sulițĭ fără virf în jocul geridului: *gereturi pe carĭ le aruncaŭ cu mâna* Bălc.

gerez v. a administra în locul proprietarului saŭ al unei societățĭ.

gerg n. limbă convențională, jargon: *să ne spuiĭ în gergul provincial* Negr.

gerid n. 1. sulițĭ grósă cu care Turcii trag la țintă: *de halca se apropia și din fugă asvîrlea geridul seŭ chiar prin ea* Por.; 2. joc călare de-a sulițele, un fel de turnir oriental: *Turcii 'și arătaŭ măiestria lor în jocul geridului* Od. V. **halca.**

gerilă m. om care strigă într'una de ger.

Gerion m. monstru cu 3 capete, ucis de Hercule.

German a. relativ la Germanii moderni: *imperiul german.* || m. locuitor din Germania. Sin. Nemț.

Germanĭ m. pl. denumire generală a popórelor (vechĭ saŭ noue) originare din Germania: *Germanĭ occidentalĭ* (Alamanĭ, Francĭ, Marcomanĭ, Saxonĭ) și *Germanĭ orientalĭ* (Goțĭ, Burgundzĭ, Herulĭ, Longobardĭ, Vandalĭ).

Germania f. 1. (antică), întinsă țără a Europeĭ centrale între Baltica, Rin, Dunărea și Elba, coprinzând Germania modernă, Țările-de-jos și o parte a Austrieĭ; 2. (modernă), vast imperiu al Europeĭ centrale, coprinzând 29 de State (între carĭ Prusia, Bavaria, Saxonia, Baden, Alsația-Lorena), constituit în 1871, cu cap. *Berlin* și cu o populațiune de 50 mil. locuitorĭ.

germanic a. ce ține de Germania (antică saŭ modernă); **Confederațiune germanică**, uniune formată la 1715 între principiĭ suverani și orașele libere din Germania, distrusă prin stabilirea noului imperiu în 1871; limbĭ germanice, idiomele vorbite în Germania, Anglia, Scandinavia, Danemarca și Olanda.

Germanic m. fiul lui Drusu și nepotul lui Tiberiu, învinse pe Germanĭ și muri otrăvit la 19 d. Cr.

germanisez v. a face german.

germanism n. 1. mód de a vorbi propriu limbeĭ germane; 2. imitarea doctrinelor și a metódelor propriĭ Germanilor.

germanist m. specialist în limbile germanice.

germen m. 1. partea semințeĭ ce produce o plantă nouă; 2. se dice în genere de lucrurĭ rudimentare destinate a se desvolta; 3. *fig.* causă primă, principiu: *germenul reŭlui, vieței.* Sin. **mugur, colț.**

germinez v. a încolți, a da în mugurĭ.

germinațiune f. prima desvoltare a germenuluĭ la plante. Sin. **încoltire.**

germanofil m. amic al Germanilor.

geros a. fórte rece: *ernă gerósă*; fig. *rĕsuflul gerósei bĕtrânețĭ* Al.

geruială f. ger trecĕtor.

geruiesce v. (unipersonal), a da un ger.

Gerul m. afluent al Siretuluĭ, desparte Covurluiul de Tecucĭ.

gerundiu n. mod impersonal al verbelor.

gerundiv n. una din formele declinabile ale infinitivuluĭ latin.

Gessler m. guvernator austriac în Elveția, provocă prin tirania lui revolta ce întemeiă independența țĕrĭ (1307).

Gessner (Conrad) m. celebru naturalist, supranumit «Pliniu al Germanieĭ»: *Istoria animalelor* (1516—1565).

gest n. mișcarea brațuluĭ saŭ a mâinĭĭ spre a exprima sentimentele nóstre.

gestațiune f. sarcină la animale și timpul cât muma pórtă copilul în pântece.

gesticulator m. cel ce gesticulézĕ.

gesticulez v. a face prea multe gesturĭ.

gestiune f. acțiune și mod de a gerà: *gestiunea afacerilor.* Sin. **administrațiune, regie.**

Geta m. împĕrat roman, asasinat de fratele seŭ Caracalla (212).

get-beget adv. din moșĭ strămoșĭ: *boier moldovan get-beget, côda tăcĕĭ* Al. Sin. **neaoș.**

Geții m. pl. cel maĭ curagios dintre némurile trace, așezat în România, unde se contopi maĭ târdiŭ cu Daciĭ sub Decebal. Geții de lângă Marea-Négră eraŭ sĕlbatici și orudĭ, murdarĭ, pĕroșĭ și îmbrăcațĭ în pieĭ.

Getuli m. pl. popor barbar din partea Libieĭ, corespunzĕnd astăzĭ Marocului și N. Saharelĭ.

gevreá f. batistă de mătase brodată cu fir: *cu gevrele și cu brâuișóre de betelă* Od.

geyser m. fântână țișnitóre cu apă caldă: *geyserii din Islanda.*

gheb n. cocóșă.

ghebă f. manta țĕrănéscă de pâslă négră înfloratĕ cu găitane: *pandurĭ cu ghebe și cu poturĭ* Por. Sin. **zeghe, suman.**

ghebos a. cocoșat.

ghebreá f. otrépă: *ghebrele de pĕr.*

Ghebri m. pl. numiții și Parsĭ, sectatorĭ aĭ lui Zoroastru, adoratorĭ aĭ focului, respândițĭ în Persia.

gheenă f. iad, în St. Scripturĭ: *vaĭ, gheena s'a deschis!* Al.

Ghegĭ m. pl. una din divisiunile etnice ale poporuluĭ albanes. Cfr. **Toscĭ.**

Gheiza (Gaiza) m. nume a doĭ regĭ ungurĭ: Gheiza I (1074—1077) și Gheiza II (1141—1161).

Gheldra f. provincie olandesă cu cap. *Arnheim.*

Ghelfi m. pl. nume dat în evulmediu partisanilor dominațiunii temporale a papilor; ei eraŭ opușĭ Ghibelinilor, partisanĭĭ împĕratuluĭ Germanieĭ. Lupta acestor douĕ partide saŭ *cărța investiturelor* dură de la sec. XI până la al XV.

ghelir n. *pop.* venit neașteptat, câștig din întîmplare. Sin. **chilipir.**

ghem n. glob de ață saŭ de tort.

ghemiș m. pitic cât un ghem.

ghemotoc n. ghem mare.

ghemuiesc v. 1. a (se) face ghem: *sub cal se ghemuiesce* Al.; 2. a strînge tare mâinile, piciórele, capul, în cât să parĭ un ghem. Sin. **strîrcesc.**

Gheuadie (Gheorghe) m. patriarch din Constantinopole, a scris confesiunea ortodoxă (1453—1469).

Gheuar m. *pop.* Ianuarie.

gheonóic f. 1. pasere cățărătóre care ciocănesce în cója arborilor spre a prinde viermĭ: *mĕ ciocănesce ca gheonóia copaciul* Pann; 2. *fig.* muiere rea: *gheonóia de mumă-sa vitregă* Por.

Gheorghe (St.) m. 1. principe din Capadocia, martirisat sub Dioclețian și despre care legenda rapórtă că s'a luptat cu un balaur: serbătóre 23 Aprilie; 2. începutul verel, ca Ierment de mutare, în opositiune cu St. Dumitru; 3. ordin militar rus instituit de Caterina II în 1769: *crucea St.-luĭ Gheorghe.* || 1. numele uneĭ insule între Giurgiu și Rusciuc; 2. ostrov în jud. Tulcea; 3. brațul Dunărĭĭ, prin care acest fluviu se varsă în Marea-Négră.

gheorghin m. arbust spinos din fam. rosaceelor, cu florĭ albe frumos mirositóre și cu bóbe roșiĭ gustóse. Sin. **păducel.**

gheorghină f. *Bot.* dalie: *mănâncă gheorghinele și ingână măslinele* Pann.

Gheorghiță (Ștefan) m. logofĕtul lui Vasile Lupu, ocupă câtva timp tronul Munteniei și fu mazilit de Pórta (1655—1658).

gherdan n. ghiordan: *cu gherdan cu florĭ frumos* Por.

Gherdapurĭ n. pl. cataracte periculóse, numele turcesc al stâncelor poreclite *Porțile-de-fier.*

gheretă f. micĕ încăpere unde stă sentinela.

Ghergani pl. linie de cale ferată între Bucurescĭ-Pitescĭ.

gherghef n. unéltă de brodat.

Gherghina f. cetate veche ruinată, spre V. de Galați, aprópe de gura Siretuluĭ.

gherghir n. cămară boltită, beciŭ: *scóte dintr'un gherghir nisce straie fórte vechĭ* Cn.

gheridon n. mesciórĭ rotundă cu un singur picior.

Gherla f. numit de Ungurĭ Szamosujvár, oraș ardelenesc locuit maĭ

ales de Armeni; 5000 loc. Reședința unui episcop român, Seminar catolic.

gherlă f. *pop.* închisóre: *părălabul îl duse p'amîndoi la gherlă* Isp.

Ghermanul n. serbătóre bătéscă la 1 Maiŭ, cade tot d'a-una 5 dile înainte de Ispas.

ghermesut n. un fel de tibet: *capăte de ghermesut* On.

gheroc n. redingotă.

ghește n. afacere, mai ales necinstită.

gheșeftar m. moftangiŭ.

ghete f. pl. botine.

ghetre f. pl. încălțăminte de bumbac saŭ de lână, ce înfășură josul gambei și partea de d'asupra a pantofiului. Sin. poturi, tuzlaci.

ghetto n. cartier reservat Evreilor, mai ales în Italia și în Orient.

ghevent n. șurup.

ghiară f. 1. unghie cârligată a unor animale (leŭ, pisică) saŭ a paserilor răpitóre (corb, vulturŭ, uliŭ); 2. fig. *ghiarele mustrării* Al.; 3. putere despotică, dependință: *e în ghiarele lui.*

ghiață f. 1. apă solidificată de frig; 2. *fig.* nesimțire: *om de ghiață.*

ghiaur a. și m. 1. nume batjocoritor ce Turcii daŭ creștinilor: *să 'nfrunte 'n diuă ghiaurele oștiri* Bol. *ghiaur vechiŭ, ghiaur hain* Por.

ghiavol m. diavol: *ghiavolŭ ce sunteți* Ca.

ghibăcesc v. a fi ghibaciŭ: *altfel ți'aĭ cum să ghibăcești* Ca.

ghibaciŭ n. dibaciŭ.

ghibirdic a. și m. mititel sprinten: *eram un ghibirdic și jimătate* Ca. Sin. **prichindel.**

Ghica m. familie nobilă de origine albanesă, a dat șase Domni Țerilor române: 1. (**Gheorghe**), Domnul Moldovei; venit acolo ca negustor, fuse boierit de Vasile Lupu și ajuns pe tron în 1658, fu mutat după un an în Muntenia (1659—1660), strămutând capitala de la Tirgoviște la București; 2. (**Grigorie**), Domnul Munteniei (1660—1664), trădă pe Turci în bătălia de la Leva în contra Nemților (1664); fugi la Viena, de unde reveni pe tron (1664—1674); 3. (**Grigorie**), Domnul Moldovei (1775—1777), sub care Austria răpi Bucovina; Ghica protestând, fu decapitat (1777); 4. (**Grigorie**), Domnul Munteniei, sub care țéra intră pe calea progresului (1822—1828); 5. (**Alexandru**), Domnul Munteniei, fratele celuĭ precedent, om blând și patriot, dar lipsit de energie (1834—1842); 6. (**Grigorie**), Domnul Moldovei, sub care țéra fu turburată prin ocupațiuni străine (1848—1856). || (**Princesa Elena**), nepóta celuĭ precedent, eminentă publicistă, cunoscută sub numele de **Dora d'Istria**: scrieri literare, religióse, sociale, istorice și artistice; muri la Florența (1828—1888).

ghicesc v. 1 a prevĕdice ce are să se întîmple, a descoperi ceea ce-i ascuns; 2. a ajunge să cunóscă, să pĕtrundă cugetul cuĭva; 3. a găsi explicațiunea: *a ghici o șaradă.*

ghicitor m. cel ce pretinde a ghici.

ghicitóre f. enigmă: *ghici, ghicitórea mea.* Sin. **cimilitură.**

Ghiculeștĭ m. pl. familie domnitóre, dintre care șése membri au ocupat tronul României în epoca fanariotă și în a renașcerii.

ghid n. 1. călăuză; 2. titlul unor opere de informațiunĭ: *ghid de călătorie.*

ghidi! int. cu care s'amenință pe cineva (mai mult în glumă): *ghidi, ghidi! tălharule!* Isp.

Ghidigeni pl. stațiune de cale ferată lângă Tutova.

ghidon n. 1. steguleț de aliniere în manevrele de infanterie; 2. butonaș la capĕtul puștcĕi cu care se ochesce: *mîră și ghidon.*

ghiduș m. poznaș: *a! ghidi, ghidi! ghiduș ce eștĭ!* Ca.

ghidușie f. poznă: *iar o fi ghidușiĭ de ale lui* Al.

ghies n. imboldire: *a da ghies,* a impinge, a îmbia: *calul o îmbărbătă și-i dă ghies* Isp.

ghiețar n. massă mare de ghiață în văile munților.

ghiețărie f. 1. locul unde se păstrézĕ saŭ se vinde ghiață; 2. *fig.* odaie friguróșă.

ghițoiŭ n. 1. bucată de ghiață ce plutesce pe apă; 2. *fam.* persónă fórte rece.

ghițos a. plin de ghiață, înghețat: *pămînt ghițos.*

ghițus n. pătură subțire de ghiață produsă de plóie pe un pămînt ghițos.

ghiftuit a. îndopat; fig. *boierime ghiftuită de privilegiurĭ* Al.

ghigilie n. scufle de nópte: *așĕdă perĭna și-și pune un ghigilie* Al.

ghigorț m. *Zool.* cosac: *vĕdu în ciutură un ghigorț* Isp.

ghigosesc v. a bate înfundat: *trântesce baba la pămînt și o ghigosesce* Ca.

ghijógă f. tăun: *ghijógă urâcióșă ce eștĭ* Ca. Sin. **strechie.**

ghilă f. bilă (scândură): *ghile de lemn.*

ghilélă f. bilélă: *pune fața la ghilélă* Por.

ghilemele f. pl. semne de citațiune «.....».

ghilesc v. a bili: *fete ce ghilĭau pânza* Ca.

ghilitóre f. locul unde se nălbesce pânza.

ghilosesc v. a da cu ghilele saŭ dresuri: *cocóna se ghilosesce acum* Al.

ghilotină f. instrument pentru decapitare, compus dintr'un satir triunghiular de oțel, ce alunecă între două scobiturĭ.

ghilotinez v. a tăia capul cu ghilotina.

ghimber m. plantă originară din India, a cărei rădăcină are gustul piperului.

Ghimeș (Pasul) n. trecĕtóre în Ardél pe la intrarea Trotușului în țéră.

ghimie f. șalupă.

ghimirlie f. cociobă.

ghimpe m. 1. arbust cu ramurĭ înțepătóre; 2. înțepătórele unor plante: *tranda fărĭ cu ghimpĭ*; 3. tot ce înțépă: *ghimpiĭ ariciului*; 4. *fig.* anevóință, greutate. Sin. **spin.**

ghimpos a. plin de ghimpĭ.

ghimpră f. *Zool.* cegă.

ghin n. 1. crestătură în lemn; 2. unéltă de crestat dógele saŭ de spart ghiața.

ghinărar m. *pop.* general.

ghindă f. 1. rodul stejarului, servă la nutrețul porcilor; 2. una din cele patru colorĭ în cărțile de joc: *fecior de ghindă.*

ghindar m. 1. *Bot.* stejar; 2. *Zool.* gaiță.

ghindură f. glandă.

ghiniol m. paiață în jocul păpușilor.

ghinion n. șansă rea, nenoroc (mai ales la joc).

ghint n. scobitură înăuntrul uneĭ arme de foc.

ghintuit a. cu țéva scobită pe dinăuntru spre a bate departe: *durdă ghintuită* Por.

ghioc m. 1. *Bot.* albăstriță: *alb ca ghiocul*; 2. scoică cu care țigăncile pretind a ghici viitorul: *a da cu ghiocul, a căuta în ghioc.*

ghiocă f. cója ouĕlor, nucilor, ghindeĭ etc.

ghiocel m. pl. gen de plante carĭ înfloresc la sfîrșitul ernei saŭ la începutul primăverei. Sin. **clopoțel, primăvĕriță.**

ghiógă f. măciucă de fier cu ținte: *ghióga și săgĕta lui fac pustiul codrului* Al.

ghionghionele f. pl. podóbe afectate. Sin. **zorzóne.**

ghiol n. lăcărie: *mare ghiol de apă trebue să fie în mațele lui* Ca.

ghiont n. lovitură violentă cu pumnul, îmbrâncire.

ghiontuiesc v. a da ghionturĭ.

ghiorăiŭ v. V. **chiorăiŭ.**

ghiordan n. colan, salbă la gât.

ghiordie f. un fel de scurteică: *ghiordie de hatais verde* On.

ghiordum n. joc cu 24 de cărțĭ.

ghiorlau a. și m. 1. șorece mare; 2. *fig.* bădăran, mojic.

ghiort n. vênt din stomach, ce ese cu sgomot prin gură.

ghiorțăiŭ v. a face ghiorț. Sin. **răgăiŭ.**

ghioșghióre adv. cu ghiotura: *noĭ să ne lăsăm așa ghioșghióre să ne despóie?* Al.

ghiotură f. totalitate; *cu ghiotura,* în mare cantitate. Sin. **toptan.** Cra. **mărunțiș.**

ghiózĕ f. ceva mic și neînsemnat.

ghiozdan n. 1. portofoliu mare; 2. săculeț de pus cărțile pentru școlarĭ: *ghiozdane de piele.*

ghipcan m. cal de poștă: *D-deŭ să te fĕrescă de ghipcanĭ ce staŭ în loc!* Al.

ghips n. sulfat de calce naturală. Sin. **ipsos.**

ghircă f. grâu fără mustăți, se pôte semăna tomna ca și primăvara.

ghirlandă f. 1. flori saŭ frunze dispuse în chip de lanț; 2. fig. *ghirlandă de fecióre* Ar.

ghișet n. ferestruie într'un zid saŭ pórtă, prin care se pôte vorbi fără deschide ușa.

ghișman n. plăcintă numită și *ativenci*.

Ghiță m. formă desmierdătóre în loc de Gheorghe.

ghitară f. chitară.

ghition n. un fel de sacáz.

ghiuden n. cartaboș: *licuriul și ghiudenuri*.

ghiuj m. moș (ironic): *fugi la naiba, ghiuj bătrân!* Por.

ghiul n. ceva rotund: 1. ghem: *ghiuluri de bumbac* Por.; 2. inel cu cerc de diamante în jurul unei pietre.

Ghiula f. 1. oraș unguresc lângă Crișul alb; 2. V. Alba-Iulia.

ghiuleá f. glob de fier ce s'asvîrle cu tunul. Sin. **bombă**.

ghium n. ibric de încălzit.

ghiurghiuliŭ n. stacojiŭ: *rochie ghiurghiulie* Ar.

ghiveciŭ n. 1. ólă de pus flori; 2. bucate gătite cu carne și zarzavaturi cópte în tavă.

ghivizíŭ n. roș închis, purpuriŭ: *vin ghivizíŭ*.

ghizd n. 1. căptușélă de lemn pe dinăuntrul puțului; 2. colac de pétră la fântână.

ghizdelŭ n. luzernă cu flori galbene, ce servă de nutreț cailor. Sin. talpa-gâscei.

Ghigataĭ m. pl. numele Turco-Tătarilor.

ghinism n. religiune indiană, amestec de brahmanism și de budhism.

ghiar n. șal de India, cașemir: *ghiaruri ce ne vin din Ispahan* Bon.

Gibbon m. istoric engles, autorul *Istoriei scăpătării și căderii Imperiului Roman* (1737—1794).

Gibeliní m. pl. V. Ghelfi.

giberná f. cutie de piele pentru cartușe. Sin. **cartușieră, patrontaș**.

gibon m. cea mai pitică dintre maimuțele antropomorfe, trăiesce în insulele mlăștinóse din Sonda și Sumatra.

Gibraltar n. 1. strimtóre între Spania și Maroc, împreună Mediterana cu Oceanul Atlantic; 2. oraș în Spania, pe Mediterana, la intrarea strimtórii cu acelaș nume, aparține Englesilor de la 1704.

gibus n. pălărie mecanică.

gig n. bucată de postav: *se fac multe gigure de sumanĭ* Ca.

gigant m. 1. ființă de o mărime extraordinară: *Memfis, o cetate de giganți* Es.; 2. *fig.* geniu prodigios: *Napoleon fu un gigant al resboiului*; 3 pl. *Mit.* ființe uriașe, fiii Terei, trăsniță de Joiŭ, fiindcă vroiaŭ să ia cerul cu asalt. Sin. **titan, uriaș**. Ctn. **pigmeĭ, pitic**.

gigantic a. 1. ca de gigant: *munțĭ gigantice fantasme* Ar.; 2. *fig.* care covîrșesce cu mult mĕsura: *proiecte gigantice*. Sin. **colosal**. Ctn. **minim**.

gigantomachie f. *Mit.* lupta giganților cu deiĭ.

gigăt a. svelt: *gigăt la stat*.

Gige m. păstor lidian, celebru prin inelul seŭ ce-l făcea nevĕdût; personagiu fabulos.

gigea a. frumușel, în limba copiilor.

gigoŭ n. ciosvîrtă de berbece.

Gilort m. 1. afluent d'a stânga Jiuluĭ, străbate Gorjiul și se varsă în Jiu după un curs de 100 km.; 2. plasă și vale prin jud. Gorjiu.

gimnasial a. relativ la gimnasiu: *otase gimnasiale*.

gimnasiarch m. mai mare peste un gimnasiu antic.

gimnasiast m. școlar de gimnasiu.

gimnasiu n. 1. la Grecĭ, loc destinat exercițiilor corpului; 2. adĭ, școlă de învĕțămînt clasic și real.

gimnast m. cel ce presida exercițiile atletice, la Grecĭ: *gimnaștii și atleții cu brațele vînjóse* Naum.

gimnastic a. relativ la gimnastică.

gimnastică f. arta de a deprinde corpul spre a-l da tărie și mlădiere.

gimnic a. se dice de jocurile în carĭ atleții se luptaŭ gol.

gimnosofist m. nume dat filosofilor indienĭ, carĭ se dedaŭ cu totul la contemplațiunea naturei.

gimnot m. pesce din familia anghilelor cu proprietăți electrice.

gin m. geniu rĕŭ, la Mahometanĭ: *Bosforul desmierdat de a ginilor suflare* Ar. || n. rachiŭ din bóbe de ienupĕr, în Anglia și Olanda.

gineceŭ n. apartament reservat femeilor, la Grecii antici.

ginecologie f. istorie naturală a femeii.

ginecocrație f. Stat în care pot domni și femeile, ca în Anglia.

ginere m. bărbatul fiicei în raport cu părinții ei.

gineresc v. n. face ginere: *ar fi poftit să-l gineréscă* Isr.

ginerică m. nume desmierdător al mirelui.

gingaș a. 1. slab și delicat: *corp gingaș*; 2. simțitor, ușor de înduioșat.

gingășie f. 1. calitatea celui gingaș; 2. simțire gingașă; 3. dovadă de afecțiune.

gingie f. carne ce înconjură dinții la rădăcina lor.

gingivită f. inflamațiunea gingiilor.

ginistră f. *Bot.* drobiță.

gințe f. 1. familie etnică: *gințe latină*; 2. națiune: *dreptul ginților*. Sin. rasă.

Giógiŭ n. numit de Ungurĭ Algyógy, oraș în comitatul Hunedóra, spre N. de Mureș, cu băĭ renumite.

giol n. numĕrul arșicelor puse în joc; a da puiŭ de giol, a lua tóte arșicele, *fig.* a șterpeli, a fura.

giolar m. cel ce dă puiŭ de giol.

giolesc v. a da puiŭ de giol.

gionată f. gambă, picior.

giovno (a) adv. întocmaĭ ca ĭiua: *luminat a giorno*.

giorsăiesc v. a găti frumos, a împodobi, a dichisi.

Giotto m. celebru pictor italian din școla florentină (1276—1336).

giovine m. (ironic) tinĕr fercheș.

gipaet m. cea mai mare pasere răpitóre din continentul vechiŭ, numit și *vultur bărbos*. Sin. **sorliță**.

gir n. andosare. Sin. **ordin**.

girafă f. mamifer rumegător, însemnat prin lungimea gâtului seŭ.

girandolă f. 1. candelabru cu mai multe brațe; 2. cercel din diamante împreunate.

girant m. cel ce garantéză: *girant responsabil*.

girasol n. pétră scumpă ce aruncă sclipirĭ albăstrue și roșiatice.

giratoriu a. se dice de o mișcare de rotațiune.

girédă f. șiră din mai multe clăĭ: *vêntul fură o seănțea și 'n giredĭ el o aruncă* Ar.

girez v. a da un gir, a garanta pentru cineva.

giubea f. od. haină largă purtată d'asupra antereelului: *giubea de postav alb blănită cu rîs*.

giubeliŭ m. 1. boier cu giubea; 2. *fig.* retrograd.

giuben n *pop.* joben.

gingiulesc v. a rĕsfăța: *se gingiuliră ca nisce porumbeĭ* Isr.

giulgiu n. 1. pânză fină; 2. *fig.* vĕl: *fantasmă învelită c'un giulgiu de alba ceță* Ar.; 3. pânză de înfășurat corpul unuĭ mort.

giulgiuiesc v. 1. a acoperi cu un giulgiŭ; 2. fig. a învelĭ: *ce linia giulgiuiesce cu alba eĭ zăpadă* Ar.

giumbuș n. benchet, chiolhan.

giunghiŭ n. pumnal: *ca giunghiul cel de mórte în inima plăpândă* Ar.

Giurgea (Muntele) f. culme în jud. Putna, despărțind apa Rîmnicului de a Milcovului.

giurgină f. horă caraghiósă turcéscă: *să-l jóce giurgina* Isr.

Giurgiu n. oraș comercial și port pe Dunăre, cap. jud. Vlașca; 21,000 loc. Întemeiat de Genovesĭ în sec. XIV (sub numele de *San-Giorgio*), Giurgiul fu odinióră sub numele de **Rainua Giurginlui**, cĕtate tare cu zidurĭ puternice în stăpânirea Turcilor până la 1829 (**Giurgiuvén**).

giurgiuveá f. cercevea.

giuvaier n. 1. podóbă de pietre scumpe; 2. *fig.* comóră (și ironic): *un giuvaier de om*. Sin. **nestemată**.

giuvaiergiŭ m. cel ce fabrică saŭ vinde giuvaiere Sin. **bijutier**.

giuvaierică f. sculă de pietre scumpe (ca podóbă femeiască)

Giuvala (Pasul) f. V. Bran.

giuvelă f. giuvaier (Od.).

givonită f vifor mare cu plóie: *era o givonită cumplită* Ca.

glacial a. 1. de ghiață, fórte fri-

guros; 2. *fig.* rece și aspru: *primire glacială*.

gladiator m. sclav sau mercenar care, la Roma, se lupta în amfiteatru cu alți gladiatori sau cu fere sălbatice.

gladiciŭ m. specie de arțar. Sin. verigar.

Gladstone m. celebru om de Stat, orator și erudit englez, șeful liberalilor, născut la Liverpool în 1809.

glaf n. 1 frîdă arcuită; 2. scobitură lunguiață: *stîlpi scobiți cu glafuri și cu flori* Od.

glagole n. a treia literă a alfabetului cirilic.

glagolitic a. se dice de vechiul alfabet slav.

glagore f. pricepere, minte: *nu-i glagore în cap* Cn.

glajă f. sticlă (provincialism ardelenesc).

glandă f. 1. organ spongios destinat a secreta unele licide: *glande salivare, lacrimale*; 2. umflătură în vr'o parte a corpului.

glăndulă f. glandă mică.

glandular a. care are forma, care e de natura unei glande.

glanț n. lustru (de încălțăminte).

glas n. 1. voce, sunet; 2 vorbă, scire: *Mihaiŭ primi glas de la îndrăznețul Udrea* Bilc.; 3. ton, melodie: *glasul al optulea*; 4. pl. note de muzică orientală: *scia și el glasurile pe din afară de biserică* Cn.; 5. vot: *glasurile alegătorilor*.

glasé n. piele de ed sau de viței: *mănuși de glasé*.

Glasgow n. oraș comercial și port în Scoția: 674,000 loc. Universitate.

glastră f. ghiveciŭ de flori.

glăsuiesc v. 1. a da glas, a rosti: *cântăreții glăsuiră rugăciunea* Od.; 2. a suna: *așa glăsuiesc zapisul*.

glavă f. *fam.* cap gros, căpățînă.

Glavacioc m. 1. alluent d'a dreptu Argeșului; 2. sat și mănăstire în jud. Vlașca.

glebă f. bucată de pămînt cultivat: *servi legați de glebă*, lipiți pămîntului ce erau datori a ara.

glenă f. *Anat.* cavitatea unuĭ os în care s'îmbucă cu altul.

glesnă f. articulațiune proeminentă la partea de jos a piciorului, aprópe de talpă.

glicerină f. licid extras din grăsime, întrebuințat în medicină și în parfumerie.

glicină f. plantă cățărătóre din fam. leguminóselor cu florĭ albastre în ciorchine.

glicirizā f. plantă numită obicinuit *lemn-dulce*.

gliconic a. se dice de un vers greco-latin compus dintr'un spondeŭ și două dactile.

glie f. brazdă.

gligan m. 1. mascur, puiŭ de mistreț; 2. *fig.* gușgogea: *un gligan de om*.

gliptică f. arta de a grava pe pietre scumpe.

gliptotecă f. cabinet de pietre sculptate.

glob n. și m. 1. corp sferic: *glob de fier*; globul terestru, pămîntul; 2. învelis de sticlă sub care se pune o pendulă, un vas; 3. prin analogie: *globiĭ ochilor* Em.

glóbă f. 1. amendă; 2. cal prost, mîrțógă.

globit a. amendat: *eși de la judecată păgubaș și globit* Por.

globulă f. glob fórte mic: *globulele sîngelui*.

globular a. în formă de glob.

globulos a. în formă de globule, compus din globule.

glod n. 1. noroiŭ; 2. bulgăre de pămînt: *prin mărăcini, prin gloduri* Pann; 3. ciocălău de porumb fără bobe.

glodaș m. cel însărcinat la ocne cu punerea sării în căruțe.

Glodénu n. numele a două orășele (cu câte 2300 loc.) în jud. Buzĕŭ. Cereale.

glodos a. plin de glod.

gloduros a. 1. plin de bulgări, colțuros; 2. *fig.* grosolan: *cuvînt prea gloduros* Pann.

glonț n. 1. globuleț metalic de încărcat armele de foc; 2. pl. bucățele rotunde de zahăr văpsit cu cărmîz. || adv. repede ca glonțul: *se duse glonț într'acolo*.

gloric f. 1. onóre, renume pentru merite extraordinare; 2. grandóre, splendóre: *în culmea gloriei sale*; 3. onóruri date divinității: *gloria lui D-deŭ*. Sin. mărire, slavă.

glorific v. 1. a da onóre și glorie: *a glorifica pe D-deŭ*; 2. a se făli cu ceva. Sin. preamăresc, slăvesc.

gloriolă f. glorie deșértă.

glorios a. 1. care și-a cîștigat multă glorie; 2. plin de vanitate: *glorios de nașterea sa*.

glosă f. vorbă obscură sau rară: *glose slavo-române*. || un fel de poesie în care versul final al fie-căreĭ strofe formézĕ o strofă rimată ce conține tema și, cu atare, figurézĕ în fruntea poesieĭ: *glosă de Eminescu*.

glosar n. vocabular de vorbe vechi sau rare.

glosator m. autorul unuĭ glosar.

glosită f. *Med.* inflamațiunea limbeĭ.

glotă f. *Anat.* porțiunea larinxuluĭ ce servă la emiterea vocĭĭ.

glótă f. 1. mulțime, dróie: *o glótă de omeni, de copiĭ*; 2. massa poporuluĭ, plebe; 3. od. falangă militară; 4. pl. miliției.

glotaș m. muncitor silnic la ocnă.

glotologie f. alt nume dat filologieĭ comparative.

Glück m. celebru compositor german, reformatorul opereĭ și creatorul musicei dramatice: *Ifigenia, Alcesta, Orfeu* (1714—1787).

glucosă f. zahăr din struguri, din feculă.

glugă f. acoperemînt de cap pe timp de ploiĭ sau de ger.

glumă f. 1. vorbă sau faptă de ris; 2. lipsă de seriositate: *în glumă*.

glumeț a. și m. care face să rîdă.

glumesc v. 1. a spune glume; 2. a nu vorbi serios: *glumești?*

gluten n. materie gelatinósă ce lasă făina cerealelor desfăcută (prin spălare) de amidonul ce conține.

glutinos a. de natura glutenuluĭ.

gneiss n. rocă compusă din quarț, mică și feldspat.

gnom m. geniu păzitor de comorĭ îngropate în pămînt.

gnomic a. ce conține sentențe sau maxime: *poesie gnomică*.

gnomon n. instrument ce arată înălțimea sórelui și orele, prin direcțiunea umbreĭ unei bare fixe.

gnostici m. pl. eretici din primul secol, carĭ amestecau ideile orientale cu cele creștine.

gnosticism n. eresia gnosticilor.

Goa f. cap. posesiunilor portugese în India: 24,000 loc.

gobelin n. numele renumitelor covóre eșite din manufactura Gobelinilor, fundată în sec. XV la Paris de doĭ boiangiĭ cu numele de Gobelin.

Gobi n. imens deșert al Asieĭ centrale, lung de v'o 2400 km. și larg de aprópe 500 km.

godac m. 1. purcel de un an; 2. *fam.* prunc.

Godan m. munte între Dunăre și Mureș, cu piscul *Vîrful-pietreĭ* (2195 m).

godie f. numaĭ în terminul botanic *sînge de godie*, suc rĕșinos roșiatic extras din fructele unuĭ palmier, întrebuințat la fabricarea verniurilor.

goeland m. pasere palmipedă de mare.

goeletă f. corabie ușóră cu două catarte, purtînd de la 30—150 tone.

Goethe m. cel mai mare poet german, autorul lui *Faust*; spirit universal, deopotrivă de mare ca critic și ca naturalist; născut la Frankfort-pe-Mein în 1749 și mort la Weimar în 1832.

Goettingen n. oraș în Hanovra, cu o Universitate celebră: 22,000 loc.

gog a. gogoman: *alții ție că-s numaĭ un gog* Al.

goĭălț! int. exprimă sgomotul înghițirii lacome: *gogălț! îi mergeau sarmalele pe gît* Cn.

gogeamite adv. cogeamite.

gogléză f. minciună mare, secătură: *ea îi spuse alte goglèze* Isr.

gogleț a. gogoman, sec.

gogoman a. și m. mare prost. Sin. neghiob, tont.

gogomănie f. prostie mare.

gogon n. bob de diamant.

gogonat a. 1. umflat, rotunjit; 2. *fig.* exagerat: *o minciună gogonată*.

gogonet a. cam gogonat.

gogoriță f. sperietóre de copiĭ. Sin. cauă.

gogóșă f. 1. pieliță viermeluĭ de mătase: *gogóșă de borangic* (Sin. cocon); 2. bĕșica pescelui; 3. fruct rotund sau umflat: *gogóșă de rîstie* sau

gogoșă de tufă, excrescență pe stejar din care se face cernélă și se inegresc sprîncenele; 4. prăjitură rotundă și umflată din făină cu unt saŭ cu uleiŭ; 5. *fig.* minciună gogonată: *tot înșiră la gogoși* Pann.

gogoșar m. *fig.* cel ce spune la gogoși, șarlatan, mincinos: *eștĭ un gogoșar de frunte* Al.

golav m. arbore din tropice al cărui rod, un fel de pară, are un gust tămăios.

golgogeă adv. coșcogea.

gol a. neîmbrăcat (Sin. **deșpoiat**): *copil gol*; **a da de gol**, a descoperi; 2. descoperit: *cu capul gol*; 3. neîncălțat: *cu picĭorele gole*; 4. scos din teacă: *cu sabia golă*; 5. care nu conține nimic (Sin. **deșert**): *sticlă golă, cu mănușile goale*; fig. *vorbe goale*; 6. curat, neîmpodobit: *adevĕrul gol*; 7. aidoma: *e dracu gol*. || n. culme golă: *ca pe un gol de munte o stîncă solitară* Al.; 2. spațiu deșert: *a umplea un gol*.

golan a. cu totul gol. || m. sărac, cerșetor. Sin. **cóte-góle**.

golușă a. fără pene, fără cójă: *pasere golașă, orz golaș*.

Golconda f. oraș în Industan, nu departe de Haiderabad, pe lîngă care s'aflaŭ bogate mine de diamant.

goldană f. soiŭ de prune mari cu gât fórte căutate.

Goldoni m. fecund poet comic italian (1707—1793).

Goldsmith m. poet și romancier englez, autorul *Vicarului de Wakefield* (1728—1774).

golesc v. a face gol, a deșerta.

Golești pl. sat și stațiune de cale ferată în jud. Muscel.

Golescu m. familie nobilă română care a dat țĕrii mai mulți ómeni de Stat: 1. (**Vornicul Iordache**), bărbat erudit, autorul uneĭ Gramatici române și al uneĭ colecțiuni de proverbe (1768—1840); 2. (**Ștefan**), a luat parte la revoluțiunea de la 1848 (1809—1874); 3. (**Nicolae**), fratele celui precedent, membru în locotenența domnéscă din 1866 (1810—1878); 4. (**Alexandru**), vĕrul celui precedent, om de Stat (1819—1881).

golt n. partea mării ce înaintézĕ în uscat.

Golgota f. numele ebraic al Calvariului; fig. *învingĕtor pe Olimp, învins pe Golgota* Al. || mănăstire în jud. Dîmbovița.

Golia f. mănăstire în Iași, zidită la 1640 de Vasile Lupu. Spital de nebuni.

Goliat m. uriaș filistén ucis de David cu o praștie.

golticiune f. 1. starea celuĭ gol; 2. starea plantei desfrunzite, a caséi deșertate.

gologan m. ban mărunt.

gologănesc a. *fig.* a înșela luând gologani: *cum o să-mĭ gologonésca simpatriotiĭ* Al.

golomoț n. 1. arababură; 2. *Bot.* nodoróșă.

Golovița f. lac pe țĕrmul Mării-Negre, în Dobrogea.

Golu-Drincei n. dél și podgorie în jud. Mehedinți cu vinuri negre renumite.

Golul (**Insula**) n. V. **Gura-văii**.

Gomora f. oraș în Palestina, nimicit de foc în timpul luĭ Avram.

gónă f. 1. alungare grabnică: *în góna vînatuluĭ*; fig. *góna de Tătarĭ* Al.; 2. alergare repede: *într'o góna nebună*; 3. expulsare: *góna vagabonzilor*.

gonaciŭ m. 1. cel ce pune pe gónă: *aprodul gonaciŭ* Od.; 2. taur saŭ armăsar tînĕr; 4. soldat ce fugărește pe dezertorĭ.

góndolă f. luntre lungă și latĕ, întrebuințată în Veneția.

gondolier m. cel ce mănă o gondolă.

gonesc v. a pune pe gónă: 1. a alunga spre a prinde, a vîna: *a goni doĭ epurĭ*; 2. a alunga în genere; 3. a urmări, a fugări.

gonfaloner m. căpetenia vechilor republicĭ italiene.

góngă f. gânganie, gândac.

gongonesc v. 1. a gângăvi; 2. gungurésc.

goniometru n. instrument de măsurat unghiurile cristalelor.

gonitor m. 1. cel ce gonesce; 2. taur tînĕr: *atația gonitorĭ în ocol* Cn.

Gopeș n. orășel în Macedonia spre E. de Bitolia, populat de Români: 6000 loc.

Gorceacof (**Mihail**) m. celebru diplomat rus, cancelar al imperiuluĭ (1798—1883).

Gordian m. nume a 3 împĕrațĭ romani (238—244). || a. **nod gordian**, cel făcut de Gordiu și pe care Alexandru cel Mare 'l tăĭă dintr'odată cu sabia; *fig.* greutate neînvinsă.

górdină f. varietate de struguri albi și dulcĭ.

Gordiu m. plugar frigian care fu numit rege în patria sa; drept amintire, el consacră carul seŭ luĭ Joie și legă jugu-i de oiștea cu un nod inextricabil: *nodul gordian*. || n. vechĭ reședințĭ a regilor Frigieĭ, în Asia-Mică.

Gorgia m. retor și filosof grec (sec. V a. Cr.).

gorgan n. movilă mare de la 25—30 m., cele mai multe morminte străvechĭ: *Dacia e semănată în tótă întinderea eĭ de gorgane*. Sin. **tumulus**.

gorgon n. tril, în psaltichie.

Gorgone f. pl. numele celor 3 monștri cu chipul femeiesc (Medusa, Steno și Eurial), a căror privire împietrea.

gorĭl m. mare și puternică maimuță africană care sémĕnă mai mult cu omul.

Gorĭiu n. numit și **Jiul-de-sus**, județ așezat spre N.-E. de Mehedinți pe ambele malurĭ ale Jiuluĭ-de-sus (de unde și numele-i): 190,000 loc. Cap. *Tîrgu-Jiu* (**Gorjan**).

górnă f. trîmbiță militară.

gornist m. soldat care sună din górnă.

Goroslău n. sat în comitatul Alba-Iulia, celebru prin victoria luĭ Mihaiŭ-Vitézul asupra Ungurilor în 1601.

gorun m. stejar bătrân și gros. Sin. **șledun**.

gospod a. 1. (invariabil) ce ține de Domnitor, princiar: *carte, pecete gospod*; 2. oficial: *eacă dovedĭ gospod despre destoinicia mea* Al.

gospodar m. 1. od. Domnitor: *Domnul român purta și numele slavone de gospodar și voevod*; 2. stăpân de casă: *să cinstim în sănătatea gospodarilor noștrĭ* Cn.

gospodăresc v. a conduce o casă. || a. de gospodar: *cuvinte gospodărești* Cn.

gospodărie f. 1. administrațiune; 2. conducerea caseĭ, menaj: *țĭ s'a îngreuiat și gospodăria* Cn.

gospodină f. femee casnică: *ca o gospodină gătește mare masă* Al. Sin. **iconómă**, **mennjeră**.

goștină f. odinióră dare pe mascurĭ din partea negustorilor străinĭ, scósă pentru întâĭa óră de Mihnea Vodă (1577—1593).

goștinar m. cel ce stringea goștina.

gotcă f. rață roșie: *făcêndu-se roș ciun e gotca* Cn.

Gotha f. oraș în Germania cap. ducatuluĭ de Saxa-Coburg-Gotha: 29,000 loc. Institut geografic (*Almanach de Gotha*).

Gothard (**St.**) n. munte în Alpiĭ Elveției, înalt de 3000 m. și străbătut de o cale ferată subterană lungă de 14,900 m.

Gotheborg n. al doilea oraș al Suediei: 85,000 loc. Universitate liberă.

Goți m. pl. popor germanic, care (de la sec. V) se împărți în *Ostrogoți* saŭ Goți de Est, *Visigoți* saŭ Goți de Vest și *Gepizi*. Ei ocupară, între anii 250—376, Basarabia, Moldova și o parte a Munteniei.

gotic a. 1. ce vine de la Goți; **arhitectură gotică**, caracterisată mai ales prin forma ogivală a bolților (în sec. XII-XVI); 2. medieval: *scrisóre gotică*.

Gounod m. (cit. *Gunó*) compositor francez, autorul operei *Faust* (1818—1893).

Govora f. 1. afluent de a drépta Oltuluĭ; 2. plasă în jud. Vâlcea cu o mănăstire zidită de Mateiŭ Basarab, care pe la 1634 înființă acolo o tipografie; 3. stațiune balneară ale cărei ape conțin iod și brom.

goz n. ceea ce se vêntură din grâu și servă de nutreț găinilor.

Graal (St.) n. vas care, după tradițiunile medievale, conținea sângele luĭ Isus; el a devenit subiectul mai multor romane din ciclul Tablei rotunde.

grabă f. mare repediciune. Sin. **pripă**, **zor**. Cra. **zăbavă**. || adv. de, în grabă, iute, curînd.

grăbesc v. 1. a înți: *a grăbi pa-*

ști; 2. a zori; *l'am găbit să plece;* 3. a avea grabă, a porni iute: *cine se grăbește, curînd ostenește* Pann.

grăbit a. zorit.

grăbnic a. care se prea grăbește. Sin. **pripit.** || adv. fórte iute.

Grachii m. pl. nume a doi frați, tribuni romani celebri, fiii Corneliei; ei propuseră legile agrare și fură asasinați de patricieni: Tiberiu în 133 și Caiu în 121 a. Cr.

grad n. 1. fie care din diviziunile unui instrument gradat: *gradele barometrului;* 2. fie-care din cele 365 părți ale unei circumferențe: *unghiu de 45 grade;* 3. nume dat diferitelor sonuri ale gamei; 4. proximitate saŭ depărtare: *grad de rudenie;* fig. *înalt grad de inteligență;* 5. fie-care din treptele unei ierarchii: *gradele universitare sunt bacalaureatul, licența, doctoratul;* 6. *Gram.* grade de comparațiune, positivul, comparativul și superlativul.

gradat a. 1. care are diviziuni marcate: *instrument gradat;* 2. care merge treptat: *curs gradat;* 3. care a obținut un grad militar saŭ universitar.

gradațiune f. 1. crescere saŭ scădere treptată; 2. figură de retorică prin care se exprimă ideĭ de tărie crescêndă: *mergĭ, alergă, sboră!*

grădeá f. vergea de gard.

gradez v. 1. a împărți în grade: *a grada un barometru;* 2. a augmenta gradat: *a grada exercițiile;* 3. a conferi grade universitare.

grădină f. 1. îngrădire cu flori, fructe, legume; **grădină botanică,** unde s'aŭ adunat plante exotice și indigene pentru înlesnirea studiilor; **grădină de copiĭ,** școlă începétóre pentru desvoltarea naturală a copilașilor, deprinzêndu-i de timpuriŭ cu o activitate spontanee (întemeiată de Fröbel); 2. *fig.* se dice de cel ce posedă tóte calitățile: *o grădină de om.*

grădinar m. cel ce lucrézĭ în grădini.

grădinărie f. cultura grădinilor.

Grădiștea f. 1. numită de Ungurĭ Várhély, sat în valea Hațegului, pe ruinele Sarmisegetusei; 2. odiniorĭ capitănie și azĭ plasă în jud. Rîmnicu-Sărat; 3. loc și stațiune de cale ferată în jud. Vlașca; 4. cetate de pămînt.

Graetz m. eminent istoric german: *Istoria Evreilor* (1817—1891).

graĭ m. conte némț: *asta-i grafiul cel vestit* An.

grafic a. 1. relativ la scriere: *arte, caractere grafice;* 2. cu figurĭ: *desen grafic.*

grafie f. mod de scriere.

grafit n. mineraliŭ format din carbon pur, din care se fac creióne. Sin. **plumbaginĕ.**

grafometru n. instrument de măsurat unghiurile pe sol și de ridicat planuri.

grăiesc v. 1. a rosti: *ce vorbe grăiești?* 2. a vorbi (cu o nuanță de seriositate): *așa grăi bătrînul.* Sin. **cuvîntez.**

grăiŭ n. 1. vorbire, limbă: *grai plin de dulcĕță;* 2. rostire, glas: *din viiul graiŭ;* 3. vorbire locală: *graiul oltén, bănățén.*

grajd n. 1. loc pentru caĭ; 2. *fig.* locuință murdară.

gram n. unitate de greutate în sistema metrică.

grămadă f. 1. mulțime de lucruri puse unele peste altele: *o grămadă de cărți;* 2. *fig.* adunătură: *grămadă de ómeni.*

grămădesc v. a face grămadă, a strînge la un loc.

gramátic m. cel ce scie saŭ predă gramatica.

grămătic m. od. secretar. Sin. logofét.

gramatică f. 1. arta de a vorbi și de a scrie conform legilor limbeĭ; 2. carte coprinzêndu regulele limbeĭ.

gramatical a. conform gramaticeĭ.

grămăticie f. od. cabinetul secretarului domnesc.

graminee f. pl. familie de plante căreia aparțin grâul, orzul, ovĕsul.

Gramoșteni m. pl. numele pastorilor macedoneni, carĭ locuiesc pe munții cei înalți.

Gran m. 1. (**Riul**), afluent în Ungaria d'a stânga Dunărĭ: 260 km.; 2. (**Cetatea**), V. **Strigoniu.**

gran n. cea mai mică greutate farmaceutică: $^1/_{24}$ dintr'un dinar.

grânar m. vinzĕtor de grâne. ||

n. 1. magazie de grâne (Sin. **hambar**); 2. *fig.* țĕră mănósă din care se scot multe grâne: *Țĕra Românéscă a fost grânarul Țarigradului.*

granat m. *Bot.* 1. rodiu; 2. mătrice || n. 1. pétră scumpă de colóre roșie: *palat pardosit numaĭ cu granaturĭ* Păc.; 2. materie țesută din fir și din bumbac.

granată f. 1. *Bot.* rodiŭ; 2. glonț plin de praf ce s'asvîrle cu mâna în mijlocul dușmanuluĭ: *aruncând în creștinĭ granate și pietre* Băl.; 3. ornament militar.

grande m. înalt demnitar spaniol.

grandeță f. demnitatea unuĭ grande din Spania.

grandios a. impunĕtor prin mărimea saŭ prin maiestatea sa: *spectacol grandios.*

grandóre f. 1. înălțime morală, nobleță: *grandórea subiectuluĭ;* 2. putere, mărire.

grâne n. pl. cereale.

grangur m. gangur.

Granic m. riŭ în Asia-Mică, victoria lui Alexandru cel Mare asupra lui Dariu în 334 a. Cr.

grănicer m. soldat de la granițe.

granit n. 1. pétră fórte tare compusă din feldspat, quarț și mica; 2. *fig. desbrăcatĭ viața de haina-i de granit* Ean.

granță f. marginea unuĭ țĕrĭ. Sin. **frontieră, hotar.**

granțelă f. varietate de granit cenușiu cu grăunțe micĭ.

granitic a. 1. format din granit: *rocă granitică;* 2. *fig.* fórte tare.

granțuiesc v. a delimita: *a granțui o proprietate.*

granivor a. care se hrănesce cu grâne, ca păsĕrile.

granulă f. hap conținênd o substanță medicală.

granulat a. redus în grăunțe: *plumb granulat.*

granulațiune f. 1. operațiune prin care se reduce un metal în grăunțe mărunte; 2. *Med.* umflăturĭ rotunjite fórte micĭ: *granulațiuni în plămîni.*

granulos a. 1. compus din grăunțe micĭ; 2. *Med.* care presintă granulațiuni.

grap v. a mărunți pămîntul cu grapa.

grapă f. instrument agricol dințat ce servă a mărunți bulgării și a smulge rădăcinile. || adv. ca o grapă: *a se ținea grapă,* a nu slăbi pe cineva, a-l urmări necontenit.

grapă-perită f. *Bot.* grâul prepelițeĭ.

grăpiș adv. agățându-se ca o grapă. V. **târîș.**

gras a. care are multă grăsime. Ctr. **slab.**

grăscĕn a. grăsuliŭ.

grăsime f. 1. substanță unsurósă ce s'află în corpul omuluĭ și al animalelor; 2. îngroșarea trupuluĭ causată de grăsime.

grăsuliŭ a. cam gras. Sin. **durduliŭ.**

grăsun a. grăsuliŭ. || m. purcel gras. Sin. **burlinc.**

grătar n. 1. unéltă de fript carne saŭ pescĭ pe cărbunĭ aprinși; 2. unéltă analogă: *grătar de cauciuc pentru ștersul tălpilor.*

Grațian m. împĕrat roman, asasinat de usurpatorul Maximin (375—383).

Grațiani (**Gaspar**) m. Domnul Munteniei, Italian de origine, fost dragoman al Porții; trădă Turcia și vru să introducă catolicismul în țĕră (1618—1621).

gratie f. vergele de fier saŭ de lemn încrucișate servind de îngrădire; 2. targă saŭ alt lucru împletit.

grație f. 1. ceea ce place în persóne saŭ în lucruĭ; 2. favóre gratuită: *a acorda o grație;* 3. iertare de pedépsă; 4. în teologie: dar divin acordat omuluĭ spre a-i permite să facă binele și să evite rĕul (Sin. **har**).

grațiez v. a ierta pe un condamnat.

gratific v. a acorda un dar, o favóre.

gratificațiune f. sumă de bani acordată în afară de lóță, ca recompensă pentru o lucrare suplimentară saŭ pentru un serviciu adus.

Grații f. pl. *Mit.* cele 3 deițe, tovarășe ale Venereĭ: Aglae, Talia, Eufrosina.

grațios a. plin de grații.

grațiositate f. politeță afectuósă.

gratis adv. fără să coste ceva. Sin. degeaba.

gratitudine f. recunoscință pentru o binefacere primită.

gratuit a. 1. care se dă pentru nimic; 2. *fig.* fără motiv saŭ temeiŭ: *injurie, presupunere gratuită.*

gratuitate f. ceea ce-i gratuit: *gratuitatea învățământului.*

gratulațiune f. felicitare.

gratulez v. a felicita.

Gratz n. oraș în Austria, cap. Stiriei: 115,000 loc. Universitate.

grâŭ n. (pl. *grâne*), plantă din familia gramineelor, ale cărei grăunțe servă la facerea pâinii; grâul *potârnichii*, plantă ce crește pe lângă ziduri și în ruine, numită și *parecherniță*; grâul-prepeliței, specie de grâŭ negru numit și *ciormoiag*.

grăunte m. și n. 1. bob mic (de grâŭ orz, secară); 2. pl. (grăunți), grâŭ mărunt saŭ ovăs pentru nutrețul cailor; 3. pl. (grăunte), tot felul de bobe pentru nutrețul paserilor.

grăuntește v. a face grăunțe.

grăuntos a. plin de grăunți.

grauр m. pasere din ordinul vrăbiilor cu penele cenușii.

grâușor m. plantă ale cărei frunze se întrebuințéză ca salată. Sin. **untișor**.

grav a. 1. cu greutate, serios: *om grav*; 2. important: *afaceri grave*; 3. periculos: *bólă gravă*; 4. *Mus.* se dice de sunetele cari produc un mic număr de vibrațiuni într'o secundă, în opositiune cu acut: *ton grav, note grave*; **accent grav**, care merge de la stânga la drépta (`).

gravelă f. bólă causată prin prezența pietrei în căile urinare.

gravez v. 1. a săpa în metal orĭ lemn figurĭ saŭ litere de reprodus prin tipar; 2. *fig.* a întipări cu tărie: *a grava în memoria sa.*

gravitate f. 1. *Fis.* greutatea corpurilor; **centru de gravitate**, punct prin care trece resultanta tuturor acțiunilor greutății asupra unuĭ corp; 2. calitatea celuĭ grav: *gravitatea unui magistrat*; 3. importanță: *gravitatea unei afaceri*; 4. caracter periculos: *gravitatea unei bóle.*

gravitațiune f. *Fis.* forță în virtutea căreia tóte corpurile par a se atrage unele pe altele.

gravitez v. a tinde către un centru de gravitate.

gravor m. artist care gravéză.

gravură f. 1. arta gravorului; 2. lucru gravat, stampă.

grea a. însărcinată: *a rămas grea.*

grében n. lungimea gâtului la un cal. Sin. gârbiță.

grebenos a. cocoșat, vorbind de cai: *o răpciugă de cal grebénos* Cn.

greblă f. unéltă dințată de grădinărie.

glebleș a. încovoiat ca o greblă, vorbind de córnele boulŭi.

greblez v. a netedi cu greblă.

Grec a. 1. din Grecia; 2. ortodox: *Biserica grécă.* || m. locuitor din Grecia.

Gréca f. 1. lac în jud. Ilfov, comunică cu Dunărea prin două brațe; 2. sat în jud. Ilfov, cu comerț de pesce.

Grecénu (Radu) m. cronicar muntén din a doua jumătate a sec. XVII, continuă pe Căpitanul (1689—1709) și colaboră la traducerea Bibliei Șerban-Vodă din 1688.

grecesc a. relativ la Greci. || **grecésce** adv. ca Grecii: *a ședea grecésce*, a sta ca Orientalii pe vine saŭ pe genunchĭ; *a sta grecesce în inima cuĭva*, a-l canósce cugetele celе mai ascunse.

Grecia f. (**modernă**), mic regat în Europa la S. de Turcia, scăldat de Archipelagul, Mediterana și Marea Ionică. Grecia de adĭ coprinde peninsula Morea, Helada și Tesalia la N., golful Corint și insulele Ciclade la E., și insulele Ionice la V. Populațiunea-ĭ e de 2,200,000 loc. cu capit. *Atena*. Industria nulă, comerțul puțin activ, principala cultură a viței (struguri de Corint). || (**antică**), țéra celebră în vechime, coprindea 3 regiuni principale: la N. Epirul și Tesalin, în centru Helada saŭ Grecia propriu dișă și la S. Peloponesul. Cetățĭ importante: Sparta, Atena, Corint, Teba. Poețĭ, oratorĭ, filosofĭ, artiștĭ, generalĭ aŭ glorificat de-apururea acéstă țéră; dar continuele desbinărĭ politice i-aŭ adus ruina: ea fu pe rînd subjugată de Macedoneni (338 a. Cr.), de Romanĭ (146 a. Cr.) și de Turcĭ (1453). În 1821 Grecia se revoltă în contra Turcieĭ și isbuti a-și ajunge independența (tractatul de la Adrianopole din 1829).

Grecia-Mare f. nume dat în antichitate Italiei meridionale, colonisată de Greci.

Grecĭi m. pl. 1. Gréca; 2. podgorie în jud. Tutova cu vinurĭ bune.

grecisez v. 1. a da o fisionomie grécă unei vorbe românești; 2. a deprinde cu datinile grecești: *societatea română a fost cu totul grecisată în epoca fanariotă.*

grecism n. 1. vorbă saŭ construcțiune grécă introdusă în românește; 2. sistemă de a grecisa: *grecismul fanariotic*; 3. domnie saŭ influență grécă: *epoca grecismului se întinde de la Matei Basarab până la Eteria saŭ Zavera.*

grecit a. grecisat.

greco-roman a. relativ în același timp la Grecĭ și la Romanĭ.

grecoteiŭ m. grec (ironic): *grecoteiŭ cu nas subțire* Em.

Greenwich n. (cîl. *Grinicĭ*), oraș în Anglia, aprópe de Londra, pe Tamisa: 50,000 loc. Observatoriu.

greer m. micĭ insectă ce scóte un sunet ascuțit și pétrunzétor.

greerus m. 1. greer mic; 2. pl. *fig.* gărgăunĭ.

greț m. vechĭ măsură de lungime, $\frac{1}{10}$ dintr'un cot.

grefă f. locul într'un tribunal unde se conservă sentințele și diferite acte de procedură (ca anchete, raporturĭ de experțĭ etc.) și unde se fac anumite declarațiuni, depuse etc.

grefier m. funcționar care ține grefa, care scrie la audiență sentințele și asistă pe judecător în unele ocasiuni.

greghecĭu m. *Bot.* pliscu-cocórei.

gregorian a. 1. se dice de cântarea bisericéscă ordonată de papa Gregorie I și de calendarul reformat de Gregorie XIII; 2. **institut gregorian**, numele orfelinatului fundat la Iași de Gr. Ghica (1856).

Gregorie m. nume a 16 papĭ: Gregorie I (**cel Mare**), căruia se datorésce cântarea gregoriană (590—604); Gregorie VII (**Hildebrand**), celebru prin lupta sa contra împăratului german Henric IV în cérta învestiturelor (1073—1085); Gregorie XIII, reformă calendarul și substitui în 1582 calendarului *iulian* pe cel *gregorian* (1572—1585). V. **Grigorie**.

Grenada f. 1. oraș în Spania, vechea cap. a regatului maur (1235—1492) cu Universitate, Catedrală și palatul Alhambrei: 76,000 loc.; 2. (**Noua**), V. (**Columbia**).

grenadină f. stofă de mătase fórte subțire.

grenadir m. soldat din infanterie aparținênd unuĭ corp de elită.

grenată f. *Bot.* mătrice: *frunză verde de grenate* Por. V. **granată**.

Grenobla f. oraș în Franța cu 65,000 loc. Episcopie, Curte de Apel.

Grenție (Muntele) n. porțiune a Carpaților de la vama Bicazului până la Prisăcani.

greolă a. 1. fórte greŭ la corp saŭ la umblet: *om greoĭ*; 2. greŭ de mistuit: *bucate greóie*; 3. *fig.* lipsit de fineță, de grație, de inteligență: *cap greoĭ, stil greoĭu.*

greș n. 1. greșală: *întrebarea n'are greș* Cn.; 2. lipsă de la țintă: *unde ochiesce, greș nu face.*

greșală f. 1. faptă de a greși: *a face o greșală*; 2. abatere de la o regulă: *greșală de gramatică, greșală de calcul*, Sin. **eróre**.

greșelnic a. supus a greși. Sin. **falibil**.

greșesc v. 1. a face cum e rĕŭ; 2. a păcătui: *nu mai greși!*; 3. a se înșela (în vorbă saŭ în calcul).

gresie f. 1. pétră formată din grăunți de nisip; 2. un fel de argilă amestecată cu nisip fin; 3. varietate de gresie cu care se ascut cuțitele: *și-a găsit cósa gresia*; 4. lemn de pe osia carului.

greșit a. 1. eronat: *socotélă greșită*; 2. culpabil.

grétă f. 1. poftă de a vĕrsa: *îmi vine grétă*; 2. *fig.* mare desgust: *mi-o grétă de el.*

grețos a. 1. care aduce grétă; 2. *fig.* desgustător.

greŭ a. 1. anevoe de purtat saŭ de mișcat: *familie grea, sarcină grea*; 2. anevoe de făcut: *un drum greŭ*; 3. grav: *bólă, greșală grea.* V. **grea**. || n. 1. greutate: *lasă tot greul pe fata moșnegului* Cn.; 2. partea cea mai

însemnată: *greul armatei*; 3. *fig.* anevoință: *a dat de greu.* || adv. 1. cu greutate: *calcă greu*; 2. cu anevoe: *înțelege greu*; 3. adânc: *dormi greu adormisem* CR. SIN. anevoe, dificil. CRN. ușor, lesne.

greutate f. 1. calitatea de ceea ce-i greu: *greutatea apei*; 2. lucru greu, sarcină: *greutățile casei*; 3. anevoință: *am întîmpinat multe greutăți*; 4. *fig* importanță: *om cu greutate.*

grevă f. 1. țîrm acoperit cu nisip sau cu moloz; 2. coalițiune de lucrători cari se învoiesc a înceta cu lucrul.

grevez v. *Jur.* a încărca cu imposite sau cu ipotece.

greier m. greer: *grierul cîntă 'n mohor* AR.

grief n. 1. pagubă suferită; 2. motiv de plîngere.

grifă f. urma unei semnături: *iscălitură cu trei grife.* SIN. codiță.

grifon m. 1. un fel de vultur mare (SIN. sgripțor); 2. animal fabulos, jumătate vultur jumătate leu: *grifoni păzitori de aur.*

Grigorie m. numele mai multor sfinți părinți ai Bisericei ortodoxe: 1. GRIGORIE FĂCĂTORUL-DE-MINUNI (**Taumaturgul**), episcop din Neo-Cesarea, în Asia-Mică, mort la 270: serbătore 17 Nov.; 2. GRIGORIE CUVÎNTĂTORUL DE D-ZEU SAU TEOLOGUL (**Bogoslovul**), din Nazianz, în Capadocia, orator celebru, unul din părinții Bisericei ortodoxe (329—389): serbătore 25 Ianuarie; 3. GRIGORIE DECAPOLITUL, din Cesarea în Capadocia, fratele Sf. Vasile, ale cărui moște se păstrează în mănăstirea Bistrița din Vîlcea (332—400): serbătore 20 Nov. || GRIGORIE, popă din Măhaciu, a lăsat cîte-va traduceri religióse din slavonesce (sec. XVI). || numele mai multor mitropoliți ai Ungro-Vlachiei: GRIGORIE I, sub care se tipăriră diferite opere liturgice, între cari cele 12 volume de Minee (1760—1787); GRIGORIE II, publică asemenea scrieri și traduceri teologice (1823—1834). V. **Gregorie.**

grijă f. 1. pěs amestecat cu nelinișce: *trăiesce fără grijă*; 2. temă: *n'ai grijă*; 3. ocupațiune: *grijele casei*; 4. îngrijire: *îl pórtă de grijă*; 5. pl. pomelnice făcute mortuluĭ.

grijanie f. împărtășire religiósă.

grijesc v. 1. a (se) împărtăși cu sf. grijanie; 2. a dereteca prin casă; 3. a îngriji: *grijiți armele voștre* NEGR.

grijliv a. cu grijă, îngrijat.

grijit a. 1. gătit: *trei purcei grijiți gata* CR.; 2. împărtășit.

grilă f. gratie, zăbrea.

grilăgiu n. garnitură din fire de fier, ce se pune la ferestre sau la ușĭ cu sticlă.

Grillparzer m. poet dramatic și liric din Austria (1791—1872).

grimasă f. 1. strîmbătură din față; 2. prefăcătorie: *cu o ironiceă grimasă* EM.

Grimm m. 1. (Iacob), celebru linguist german, creatorul filologiei germanice (1785—1863); (Wilhelm), fratele și colaboratorul celuĭ precedent (1786—1859).

grindă f. lemn lung și gros ce servă la construcțiune.

grindelŭ n. 1. patul plugului și tunului; 2. osia unei róte de mórā.

grindină f. 1. apă înghețată ce cade din nori în chip de grăunțe; 2. *fig.* mare cantitate: *grindină de săgeți*; *bătrînul doborît sub grindina laudelor* NEGR. || 1. v. a bate pětra, a cădea grindina; 2. *fig.* a bombarda, *tunurile grindinaŭ din tóte părțile* BĂLC.

grindiș n. schele de grinzi.

gripă f. *Med.* un fel de catar pulmonar.

griș n. 1. orz gros măcinat; 2. supă făcută cu ast-fel de orz.

grișetă f. lucrătóre tînără, cochetă și ușuratică.

Grișoni m. pl. unul din cantónele Elveției cu cap. *Coire.*

griv a. vĕrgat la gât cu altă colóre: *cățea grivă.* SIN. gulerat.

grivă f. cățea, mai ales vĕrgată la gât: *departe ca griva de epure* PANN.

grivelŭ a. pestriț. || m. nume de cîine.

Griviță f. sat în Bulgaria mai jos de Plevna, celebru prin luptele între Români și Turcĭ din 1877.

grivnă f. veche monetă polonă saŭ rusésoă în valóre de 10 copeĭcĭ: *grivne muntenesci* POP.

grobian n. mojic: *un bunic așa de grobian* CR.

grodinap n. stofă de mătase fabricată mai întîĭ la Neapole (*gros de Naples*).

Groenlanda f. vastă regiune în America de N. aparține Danesilor: 10,000 loc. (Groenlandes).

grof m. conte ungur: *toți grofii și nemeșii din Sibiiŭ* OD.

grog n. băutură din apă caldă zaharisită, rachiŭ saŭ rom și lămâe.

grohăĭŭ v. a striga din gât ca porcul.

Grojdibov n. sat în jud. Romanați, unde s'aŭ descoperit în 1838 două table de bronz din epoca romană.

gromovnic n. 1. prevestirĭ după tunete și fulgere; 2. carte de asemenea prognostice rînduite după zodiile fie-cărei lunĭ.

groom m. (cit. *grum*), lacheŭ mic.

grop n. săculeț pecetluit cu bani spre a fi expediat.

grópă f. 1. săpătură făcută în pămînt de natură saŭ prin artă: *a da în gropĭ*, a fi prost cu desăvîrșire; 2. grópă de pus mortul. SIN. mormînt.

gropană f. grópă mare: *la gropana cu cinci ulmi* POP.

geopar m. cel ce sapă grópa. SIN. ciocliu.

gropiță f. 1. grópă mică; 2. *Anat.* mică cavitate: *gropița bărbiei.*

gropicer m. săpător de gropi.

gropiță f. cimitir într'o biserică.

gros a. 1. de volum mare: *céfă grosă*; 2. des: *fir gros*; 3. ordinar: *postav gros*; 4. *fig.* grosolan: *vorbe grose.* || n. 1. butuc; 2. închisóre: *bagă-l la gros*; 3. partea cea mai grósă: *grosul arborelui*; 4. partea cea mai însemnată: *grosul armatei.* || adv. mult: *a cheltui, a juca gros.* CRN. subțire.

groș n. veche monetă de argint: *cu groșe lipovenesci* POP.

grosime f. volumul celuĭ gros.

grosiță f. gologan austriac.

grosolan a. 1. gros (esut: *cojoc grosolan*; 2. *fig.* necioplit, nepoliticos: *om grosolan, cuvinte grosolane.*

grosolănie f. vorbă saŭ faptă grosolană.

grosoman a. și m. grosolan (NEGR.)

Grosswardeln n. numele săsesc al Oradiei-mari.

grotă f. cavitate naturală saŭ artificială într'un munte. SIN. cavernă, peșteră.

Grote (George) m. ilustru istoric englez: *Istoria Greciei* (1794—1871).

grotesc a. 1. care imitézā natura într'un mod bizar; 2. *fig.* ridicul, extravagant; *scenă grotescă.* || n. ceea ce-i grotesc, burlesc.

Grotiu (Hugo) m. erudit și om politic olandez, celebru mai ales prin opera-i *Dreptul ginților* (1583—1646).

grózā f. 1. spaimă mare: *grozile morții*; 2. mulțime fórte mare: *o grózā de oameni.* SIN. oróre, teróre.

grozamă f. gen de plante leguminóse folositóre agriculturei.

grozav a. 1. ce insuflă grózā; 2. (ironic) fulāŭ, palavragiŭ: *da grozav mai ești!* SIN. teribil. || adv. fórte: *grozav de urît.*

grozăvie f. 1. faptă grozavă; 2. pl. *fam.* palavre.

Grozea m. numele unuĭ haiduc vestit de la începutul secolului.

Grozești pl. sat în jud. Bācāŭ cu pămînt bogat în sare.

grózнic a. și adv. fórte grozav. SIN. oribil.

Gruia f. vamă în jud. Mehedinți și mic port pe Dunăre.

gruiŭ m. *Zool.* cocor. || n. dricul de care e prins protapul caruluĭ.

grumăjer n. armură de la gât: *grumăjer rotund de zale de fier* OD.

grumaz n. 1. gât; 2. céfă; 3. pisc de munte.

grumăzare f. bólă de grumaz la vite. SIN. brâncă.

grund n. colóre de fond: *grund pentru trăsurĭ.*

grunt m. bulgăre de sare.

grunțuros a. gloduros: *drumuri greŭ și grunțuros* POP.

grup n. 1. reunire de persóne: *grup de amicĭ, de alegětorĭ*; 2. număr de obiecte ce formézā un tot: *un grup de case.*

grupez v. a (se) reuni în grup: *a grupa persóne, fapte.*

Guadalquivir m. fluviu în Spania, udă Cordova și Sevila, se varsă în Ocean după un curs de 230 km.

Guadelupa f. una din micile Antile.

Guadiana f. fluviu în Spania,

străbate Portugalia și se varsă în Ocean: 640 km.

guano n. grămeḑĭ din gunoiul păsĕrilor de mare ce servă la ingrășatul pămîntuluĭ și se exportă din Peru.

guard m. soldat păzitor, agent supraveghietor: *guarḑi de artilerie, guarḑĭ forestierĭ.*

guaș n. 1. pictură cu colorĭ spĕlate în apă gumată; 2. tablou așt-fel pictat.

Guatemala f. una din republicele Americeĭ centrale cu 1 ½ mil. loc. Cap. *Guatemala:* 70,000 loc.

gubav a. slăbănog: *nisce babalicĭ gubavĭ și oftĭcoșĭ* Cr.

gubernie f. divisiune administrativă în Rusia.

gudron n. substanță negricĭoasă, semi-licidă, obținută prin distilarea lemnelor rășinóse *(gudron vegetal)* saŭ a huilei și altor minerale *(gudron minerat).* Cel dintăiŭ e întrebuințat în medicină (blastre, inhalațiunĭ, apă de gudron) și ambele servă a unge corăbiile, pănzele, funiile.

gudronez v. a unge cu gudron.

gudur v. 1. a da din cóḑă; 2. *fig.* a se tărî ca un căine cînd se gudură, a linguși josnic. Sin. fițăiĭ.

guerilă f. miliție spaniolă neregulată.

gugiuman n. od. căciulă de samur cu fundul roșu (pentru boiercĭ) și cu alb (pentru Vodă și beizadele).

gugulesc v. giugiulesc.

gugusciucă f. porumbel de pădure.

Guiana f. vastă regiune în America de S. pe cósta orientală, posedată în parte de Englesĭ, Olandesĭ și Francesĭ.

Guido Reni m. celebru pictor italian din școla bolonesă (1575—1642).

Guilom m. V. **Gulielm.**

Guineu f. 1. nume dat cóstei apusene a Africeĭ, între Senegal și Congo; 2. (**Golful**), partea Oceanuluĭ ce scaldă cóstele Guineeĭ; 3. (**Noua**), saŭ **Papuasia**, mare insulă în Oceania, aparținênd în parte Angliei.

guinee f. veche monetă de aur englesă, înlocuită cu *funt sterling.*

gui-negui adv. vrênd-nevrênd: *să se ducă gui-negui la muncă* Pop.

Guisa f. familie ducală francesă originară din Lorena, dintre care Henric de Lorena, duce de Guisa, unul dintre instigatoriĭ St.-luĭ Barthélemy, fu asasinat din ordinul luĭ Henric III în acelașĭ timp cu fratele seŭ Cardinalul (1588).

Guiscard (**Robert**) m. aventurier normand, fundă regatul Neapoleĭ și muri în Orient la 1085.

guit v. a striga ascuțit și subțire, vorbind de purcel. Sin. **covĭ.**

gul n. hamul dindărăt la cațir.

gulaș n. tocană unguréscă.

guleală n. petrecere, chef: *are de gând să facă un guleaĭă* Cr.

guler n. partea cămășeĭ saŭ a haineĭ ce înconjură gâtul.

gulerat a. 1. care pórtă un guler; 2. *fig.* obraznic: *ciocoiŭ gulerat*; 3. se ḑice de câiniĭ carĭ aŭ în jurul gâtuluĭ o vargă colorată. || m. *pop.* sergent de oraș, agent polițienesc.

gulf-stream n. (cit. *gölfstrim* «curentul golfuluĭ»), nume dat mareluĭ curent de apă caldă, ce vine din golful Mexic pe cóstele Europeĭ occidentale.

gulie f. plantă cu rădăcină bulbósă, bună de mâncat. Sin. **nap.**

Gulielm m. numele maĭ multor suverani aĭ Angliei, Prusieĭ și Olandeĭ. *Regĭ aĭ Angliei:* Gulielm I (**Cuceritorul**), fiul ducelui Robert de Normandia, uceri cu victoria de la Hastings (1066) Englitera, unde fundă dinastia anglo-normandă (1027—1087); Gulielm III, principe de Orange, maĭ întâiŭ stathuder saŭ guvernator al Olandeĭ, apoĭ chemat ca rege în Anglia (1689) după rĕsturnarea luĭ Iacob II, a cărui fiică o luase de soție (1650—1702); Gulielm IV, rege de la 1830—1837, înlocuit cu nepóta sa, regina Victoria. || *Împĕrațĭ aĭ Germanieĭ:* V. Wilhelm. || *Stathuderĭ aĭ Olandeĭ,* între carĭ Gulielm Tacitumul, principe de Orange și conte de Nassaŭ, creă independența Țĕrilor-de-jos (1533—1584).

gumă f. substanță cleióșă ce curge de pe unĭ arborĭ ca cireșul, prunul; **gumă adragant**, insolubilă în apă; **gumă arabică**, extrasă din acacia; **gumă elastică**, cauciuc; **gumă gută**, gumă rășinĭ galbenă, întrebuințată în medicină și în pictură; **gumă rășină**, substanță vegetală compusă din gumă și din rășină (ca tămâia).

gumos a. de natura gumeĭ, cleios.

gângur v. se ḑice de vocea pruncului când începe a îngâna vorbe, cum și de porumbeĭ.

gunoier m. cel ce strînge gunoiul din curțĭ saŭ din stradă.

gunoiesc v. 1. a face gunoiŭ; 2. a îngrășa cu gunoiŭ.

gunoios a. plin de gunoiŭ.

gunoiște f. grămadă de gunoiŭ de îngrășat ogóre.

gunoiŭ n. 1. murdărie; 2. fir de gunoiŭ (Sin. șterc): *gunoiul din ochiul altuia*; 3. excremente de animale carĭ, uscate, servă la îngrășatul pămîntuluĭ (Sin. bălegar); 4. *fig.* lepădătură: *gunoiul societățiĭ.*

gură f. 1. cavitatea feței pe unde ese vocea și pe unde se introduc alimentele; *a da gură (pe la cineva),* a-l insciința; *a face gură,* a striga; *a trage o gură cuiva,* a-l mustra; 2. vorbă, svon din auḑite: *bun de gură, gura lumiĭ, gura satuluĭ*; **gură de aur,** fórte eloquent, supranumele St. Ion; 3. persónă de hrănit: *vĕduvă cu cinci gurĭ*; 4. gura unor animale: *gura leuluĭ*; 5. *fig.* deschiḑĕtura unuĭ vulcan, unuĭ tun, uneĭ pivnițe, uneĭ rôchi; 6. margine, intrare: *pe o gură de rană* Pop.; 7. trecĕtóre îngustă: *gură de vĕĭ*; 8. parte tăiósă: *gura sâbieĭ, cuțitului*; 9. locul unde se varsă un fluviu saŭ un riŭ: *gurile Dunăriĭ, gura Ialomițeĭ.*

gură-cască m. cască-gură.

Gura-Ialomiței f. 1. gârlă și insulă în jud. Ialomița; 2. sat, vamă și schelă pe Dunăre la vĕrsarea Ialomițeĭ.

gura-leuluĭ f. plantă de ornament.

guraliv a. și m. bun de gură.

Gura-Motruluĭ f. sat în jud. Dolju cu ruine vechĭ.

Gura-Nițcovuluĭ f. sat în jud. Buzĕu, produce vin negru: 2200 loc.

gurar m. lucrător la intrarea ocneĭ.

Gura-Sărăței f. sat în jud. Buzĕu cu ape minerale și sare: 1300 loc. Vii bogate.

Gura-Văiĭ f. 1. numită și **Golul** saŭ **Insula Banuluĭ**, cea maĭ însemnată insulă a Dunăriĭ în jud. Mehedinți, importantă pentru apĕrarea defileuluĭ Vircĭorova; 2. afluent al Oltuluĭ.

Gurghiu n. 1. munte și riŭ în Ardél; 2. orășel ardelenesc spre S.-E. de Reghin.

gurguiat a. țuguiat: *măgură gurguiată* Pann.

Gurgulata f. culme în jud. Vâlcea, desparte basinul Oltețuluĭ de al Oltuluĭ.

gurgulĭu n. sfirc de țițĕ.

gurguț v. 1. a se cocoța; 2. *fig.* a se fuduli.

guriță f. 1. gură mică; 2. *fam.* sărutare.

gușă f. 1. umflătură móle ce se formézĕ pe dinainten gâtuluĭ, comună în părțile muntóse; 2. buzunarul de sub gât al paserilor și în care se grămădesc alimentele înainte de a ajunge în stomach; 3. îndoitura bărbieĭ (de grăsime); 4. *fam.* gât.

gușa-porumbuluĭ f. 1. *Bot.* năvalnic; 2. nuanță de colóre între roș și pătlăginiŭ.

gușat a. cu o gușă: *gușațiĭ de la Câmpu-Lung.*

guslă f. vióră cu o córdă.

guslăr m. lăutar sĕrb.

gust n. 1. simțul prin care se discern savorile; 2. savórea alimentelor; 3. facultate de a aprecia ceea ce-l frumos: *artist de gust*; 4. inclinațiune particulară: *gust pentru muzică*; 5. mod personal de a simți: *fie-care are gustul seŭ*; 6. caracter propriu unuĭ autor saŭ artist, uneĭ școle: *tablóŭ în gustul luĭ Rafael*; 7. grație, eleganță: *se îmbracă cu gust.* || v. 1. a discerne cu ajutorul gustuluĭ: *a gusta bucatele*; 2. *fig.* a simți: *a gusta plăcerea*; 3. a aproba: *a gusta un proiect*; 4. a mânca saŭ a bea în mică cantitate: *gustă, te rog.*

Gustar m. *pop.* luna luĭ August.

gustare f. 1. acțiune de a custa; 2. dejun.

gustăresc v. a gusta puțin câte puțin.

gustativ a. *Anat.* relativ la gust: *nerv gustativ.*

Gustav m. numele maĭ multor regĭ aĭ Suedieĭ: Gustav I (**Vasa**), scăpă Suedia de sub jugul Danesilor (1523

—1560). || Gustav II (Gustav Adolf), căpetenia protestantismului în Germania, bătu pe Tilly, avu să lupte cu Wallenstein și peri repurtând asupra Austriacilor victoria de la Lützen (1611—1632). || Gustav III, asasinat la Stokholm (1771—1792). || Gustav IV, abdică în urma unei conspirațiuni și muri în Elveția la 1837.

gușter m. 1. șopîrlă mare verde; 2. anghină, brâncă. Sin. **șopîrlaiță.**

gustos a. cu gust bun: *bucate gustóse.* Sin. **sucolent.**

gut m. porumbel care nu jócă.

gută f. *Med.* bólă de articulațiuni. V. **sciatică.**

Gutenberg (Ión) m. inventatorul tipografiei, născut la Maiența (1400—1468).

gutos a. care sufere de gută: *un bătrân gutos.*

gutta-percha f. substanță rășinósă analógă caucicului, extrasă din seva uscată a unui arbore din insulele Sonde; se întrebuințézā mai ales ca materie isolatóre a conductorilor electrici. V. **gumă.**

gutuie f. un fel de pară grósă cu miros pătrunzător, din care se fac compoturi și dulcețuri.

gutuiŭ m. pom din fam. rosaceelor ce face gutuie.

gutunar n. guturaiŭ: *m'a prins un gutunar de cele tătărești* Al.

guturaiŭ n. *Med.* numele vulgar al corizei.

gutural a. care se rostesce din gât: *sunet gutural.*

guvern n. 1. constituțiunea unui Stat: *guvern monarchic;* 2. cei ce guvernézā: *guvern liberal.*

guvernamental a. ce ține de guvern.

guvernant a. care guvernă. || m. pl. cei ce aŭ puterea în mână.

guvernantă f. femee însărcinată cu creșterea unui copil.

guvernator m. 1. cel ce guvernézā o provincie, cel ce comandă o cetate; 2. director financiar: *guvernatorul Băncei.*

guvernez v. a conduce cu autoritate, a dirige: *a guverna un Stat.*

guvernor m. cel ce dirijézā în familie educațiunea unui băiat.

guzgan m. șórece mare. Sin. **chițcan.**

Guzi m. pl. V. **Cumani.**

gvardie f. gardă (formă învechită): *gvardie domnéscă* Negr.

H

H m. a opta literă a alfabetului.

ha! int. arată o surprindere, mirare saŭ o întrebare: *dicĭ c'aĭ scăpat, ha?*

habaciŭ m. haină din aba: *aĭ vrĕ póte să umblu în habacii ca d-ta?* Negr.

habăr n. pĕs, grijă: *mor după tine și tu habar n'aĭ de mine* Pann.

hăbăuc a. timpit. || adv. **hăbăuca,** arasna: *în sĕrbătóri o luam hăbăuca prin cele sate* Cn.

habeas-corpus n. («s'aĭ corpul teŭ»), lege în Anglia care dă acusaților dreptul de a aștepta în libertate judecata lor, dând o cauțiune.

haber n. habar: *haber n'am.*

habotnic a. epitet aplicat Evreilor bigoți.

Habsburg n. casă princiară germană, se urcă în 1273 pe tronul imperiului; aĭ domnitóre în Austria.

hăbuc adv. în bucăți: *ciubotele vĕru-meŭ se rup hăbuc* Cn.

huc n. léfă; *a veni cuiva de hac,* a se răfui cu cineva, a o scóte la capĕt. || colț de potcóvă la cisme. || pl. smicele de aprins focul.

huchițe f. pl. poftă, capriții: *i-aŭ venit huchițele să plece.*

hăciŭ adv. V. **hiciŭ.**

hăcuiesc v. a tăia în bucăți, a tăia mărunt.

hăcuitor n. cuțit mare de hăcuit.

hădărag m. îmbláciŭ: *fagĭ subțirĭ de hădărag* Pop.

Hades n. numele grec al infernului.

hadîn m. eunuc: *întrebă favorita pe vechiul ei hadîn* Bol.

Haendel m. celebru compositor german, creă și conduse la perfecțiune oratoriul (1684—1759).

Hafiz m. celebru poet persan originar din Șiras: *Divan* (m. 1389).

haiți! int. exprimă sgomotul strănutării.

hagialîc n. călătorie la locurile sfinte.

hagimă f. *Bot.* arpagic.

hagiograf m. scriitor de cele sfinte.

hagiografie f. operă despre viața sfinților.

hagiŭ m. cel se s'a dus să se închine la locurile sfinte (Ierusalim, Sinai, Atos, Meca).

hahaha! int. exprimă sgomotul risului.

haham m. 1. rabin; 2. tăietor de vite, la Evreĭ.

hahambașa m. mare rabin.

haĭ! int. 1. de îmbărbătare: să mergem! 2. de întrebare: *haĭ, ce dicĭ?*

hăĭ! int. de strigare: *mânaț, măĭ, hăĭ, hăĭ!* Pop.

haidamac m. vagabond: *acolo umblă câtva timp ca un haidamac* Isp.

haidâŭ m. păzitor de cirezi: *s'a călugărit mai cu toțĭ haidăiĭ lui* Cn.

haide! int. V. **haĭ.**

Haiderabad n. oraș în India englesă, cap. regat. Nizan: 355,000 loc.

haiduc m. 1. od. dorobanț, mai ales ungur: *husarĭ, haiducĭ și cătane pe Românĭ aŭ năpădit* Negr.; 2. hoț de codru; 3. cel ce apuca calea codrului luptând (ca și *clefții* greci) în contra tiraniei fanariote: *Bujor, Corbea, Grozea, Jianu, Tunsu aŭ fost haiducĭ vestițĭ.*

haiducesc a. privitor la haiducĭ: *cântece haiducești.* || v. a duce viață de haiduc: *de câte să mĕ căcuiesc, mai bine să haiducesc* Pop.

haiducie f. 1. viață de haiduc: *s'aŭ lăsat de popie, de s'aŭ dat în haiducie* Pop.; 2. *fig.* banditism: *haiducie literară.*

haĭhuiŭ m. fluerăt-vênt. || n. destrăbălare: *într'un haĭhuiŭ o ducea* Isp.

haimană m. om fără căpĕtâiŭ. || adv. fără stăpân: *are să rĕmâie căruța asta de haimana* Cn. Sin. **vagabond.**

hain a. 1. rebel, trădător: *boier vechiŭ, ghiaur hain* Pop.; 2. perfid, rĕŭ la inimă: *sfîrșitul tiranului hain* Al.

hainŭ f. ceea ce servă a acoperi corpul; *fig. haina nopții* Em. Sin. **vestmînt.**

hainesc v. a se revolta în contra Porții (învechit).

hăis! int. de strigare la boĭ s'apuce la stânga. Cra. **cea!**

haĭt! exprimă o pornire saŭ dispariție: *haĭt! lipsescĭ dinaintea meă!* Cn.

haită f. 1. cétă de câinĭ de vînat; fig. *haĭtă de hoțĭ* Pann.; 2. cătea: *dolce, haĭta cea bătrână* Pop.; 3. femee necinstită. Sin. **cârd.**

hăitaș m. cel ce sgornesce fĕra: *hăitașiĭ mare foc aprind* Al. Sin. **bătăiaș.**

Haiti n. saŭ **San-Domingo,** una din marile Antile, la intrarea golfului Mexic, coprinde două State: **Republica Dominicană** cu cap. *San-Domingo:* 417,000 loc. și **Republica Haiti** cu cap. *Portoprincipe:* 96,000 loc. (Haitian).

haitic n. haită mică: *un haitic de șarle* Isp.

haitiș a. sucit: *picĭor haitiș.* || n. haită mare.

haitoș a. cochet, galant: *o femee haitoșă.*

hăituială f. gónă vînătorésсă.

hăituiesc v. 1. a scotoci o pădure spre a sgorni vînatul; 2. *fig.* a urmări cu înverșunare: *are de gând să hăituiască toțĭ munțiĭ* Al.

Hajdû n. 1. (cit. *Hoidu*), comitat ungurésc dincolo de Temeș cu cap. *Debrețin:* 185,000 loc.; 2. numele mai multor orașe în Ungaria.

hal n. stare, mai tot-d'a-una rea: *într'un hal fără de hal.*

hală f. piață, mai ales acoperită: *hală centrală.* || duh necurat. V. **ală.**

hălăciugă f. tufă, mai ales de mărăcini.

hălăduiesc v. 1. od. a scăpa de vr'o primejdie; 2. adĭ a petrece: *să póte hălăduĭ lumea în pace* Bălc. *unde corbiĭ locuiesc și bine hălăduiesc* Pop.

hălăgie f. gălăgie: *saturându-se de atâta hălăgie* Cn.

halaicŭ f. sclava unei hanîme: *l'ale halaicei cântece de dor* Bol.

halal a. binecuvîntat: *copilul nu-*

mai ce mănâncă e halal Pann. || n. spor, noroc (mai mult ironic): *o casă... halal să-i fie! halal de...!* ferice de...! Crn. haram.

hălălaie f. larmă mare: *începură a cârti și o hălălaie* Isp.

halastâncă f. stambă ordinară: *o rochie de halastâncă* Al.

halat n. haină de casă. || **halaturi**, n. pl. unelte, mai ales de plugărie.

Hălăuțești pl. stațiune de cale ferată în apropiere de Pașcani.

halbă f. o jumătate litru de bere.

halcă f. 1. scobă la zidul casei; 2. joc oriental care constă în aruncarea și petrecerea sulițeĭ printr'un cerc de fier (numit *halca*): *mâine ès Turcii la halca* Por. V. **gerid**.

halcă f. bucată de mămăligă, carne etc.

haldan n. cănepă de vară.

Haldeĭ a. și m. Chaldeian: *popiĭ de mir pe carĭ îĭ numiaŭ Haldeĭ* Cn.

haleă adv. od. se dicea de boierul în funcțiune, în opozițiune cu *paia* sau *mazil*, cel pus în disponibilitate.

halea-malea f. joc copilăresc cu mincea.

Halep n. numele turcesc al Alepului.

halep n. cot din Alep, întrebuințat în Moldova: 0 m,69.

hălesc v. 1. a arunca cu mincea; 2. a apuca repede: *o dată și hălesce mămăliga* Cn.

Halévy m. compositor francez, autorul mareĭ opere *Ebrea* (1799—1862).

Halleĭu n. 1. (*mic*), numele vechiŭ al Galațului; 2. numele polon al Galițieĭ; 3. orășel în Galiția cu 3460 loc.

Halicarnas n. vechiŭ oraș în Asia-Mică (Caria), adĭ *Budrun*, patria lui Herodot.

Halifax n. 1. oraș în Anglia, în comitatul York: 77,000 loc.; 2. oraș în America engleză, cap. Nouei-Scoții: 35,000 loc. Port mare pe Atlantic.

Halimă f. 1. numele colecțiuniĭ de povești arabe *O mie și una de nopți*, povestită de împărăteasa Halima: *mergе focu pe apă ca în vremea Halimeĭ* Al.; 2. *fig.* întîmplare minunată: *o halima întrégă și plină de minuni* Al.

Halle n. oraș german în Saxonia: 70,000 loc. Universitate celebră.

Halley m. astronom englez, care recunoscu mai întâĭ periodicitatea cometelor (1656—1742).

Hălmăgiŭ n. orășel ardelenesc în Munții Apuseni: 1200 loc. Reședința unuĭ protopop și bilciul St. Tăderului, numit *târg de sărutat*.

hâlpav a. și adv. lacom: *lupul începe a mânca hâlpav* Cn.

haltă f. 1. loc de oprire al soldaților în marș; 2. în special, loc de oprire între două gări. Sin. **popas**.

haluit a. luat de hale, paralisat.

halvă f. prăjitură din făină arsă și miere: *halva de Adrianopole*.

halvagiŭ m. cel ce face saŭ vinde halva.

halvită f. 1. amestec de nucĭ, scrobélă albă și zahăr; 2. joc copilăresc la lăsatul seculuĭ de brânză.

ham n. (mai ales la pl. **hamurĭ**), tóte curelele trebuincióse pentru înhămarea cailor, tacâm de cal; *cal de ham*, de trăsură, în opozițiune cu *cal de șea*, saŭ de călărie. || int. prin care se imită lătratul câinilor: *ham! ham!*

hăm! int. exprimă o îndoială saŭ neîncredere: *ce poftesc?.. hăm!* Al.

hamac n. pat format dintr'o bucată de pânză saŭ dintr'o rețea și suspendat de extremitățĭ, ca să se pótă balanța.

Hamadriadă f. *Mit.* nimfă de păduri care născeа și muria odată cu arborele eĭ.

hămăli v. a lătra: *când hămăia, nu-i auziaŭ glasul* Al.

hamal m. cel ce pórtă greutățĭ.

hamalîc n. meseria hamalului.

hambar n. grânar. Sin. **coșar**.

Hamburg n. oraș liber în Germania, port mare pe gura Elbeĭ: 324,000 loc. (**Hamburgian**).

hămeiŭ n. plantă cățărătóre a căreĭ flóre se întrebuințéză la fabricarea berii și la facerea uneĭ tisane amare, tonice și depurative.

hămesit a. leșinat de fóme: *hămesit de fóme de atâta îmblat* Cn.

Hamlet m. principe fabulos din Iutlanda, a cărui legendă a inspirat lui Shakespeare una din cele mai frumóse ale sale tragediĭ.

hamster m. *Zool.* numele sciințific al hârciogului.

hămurar m. cel ce face saŭ vinde hamurĭ. Sin. **curelar, saidacar**.

hamut n. hamurile saŭ jugul din jurul gâtuluĭ la caĭ.

hamză f. lăptocul morĭi.

Han m. Domnul Tătarilor: *te calcă Hanŭ tătărescĭ și urdiile turcescĭ* Por.

han n. ospătărie, birt ordinar.

Hâncu (Mihalcea) m. boier patriot, a cărui rescólă resturnă pe Duca Vodă (1671): *Vodă vrea și Hâncu ba!*

hănesc a. ce ține de Han: *satele hănescĭ* Balc.

hang n. ison: *iar cobza ține hangul* Est.

hangan a. de la Hangu. || m. pl. od. corp moldovenesc de pedestrime armat cu puscĭ și cu topóre.

hăngănesc a. se dice de un porumb mic la grăunte și cu șiruri dese pe stulete.

hanger n. pumnal încovoiat ce Turcii pórtă la briŭ: *cu hanger bogat la sîn* Por.

Hangerliŭ m. domn fanariot în Muntenia, strînse numaĭ cu văcăritul 5 milióne, dar plăti lăcomia-ĭ cu lațul de gât (1797—1799).

hangiŭ m. birtaș.

Hangu (Muntele) m. 1. masiv între Bistrița și Bicaz, având în centru Ceahlăul; 2. reședință de plasă în jud. Nemțu.

hanîmă f. damă nobilă turcă: *cântă din gură și din tambură ca o hanîmă de saraiŭ*.

Hanon m. celebră familie cartagineză, rivală cu familia Barca. Unul din membriĭ eĭ făcu pe mare ocolul Africeĭ.

Hanovra f. vechiŭ regat al Confederațiuniĭ germanice, anexat în 1866 Prusieĭ: 2,120,000 loc. Cap. *Hanovra*: 165,000 loc. (**Hanoveran**).

hansă f. confederațiunea maĭ multor orașe germane, carĭ aveaŭ aceleași interese comerciale.

hanseatic a. care făcea parte din hansa medievală; **Liga hanseatică**, confederațiunea orașelor Hamburg, Bema și Lubeck în sec. XV.

hanță f. sdrénță.

Han-Tătar m. 1. Hanul Tătarilor: *vin de cel din vremea lui Han-Tătar* Al.; 2. drac, naibă: *du-te la Han-Tătar!* V. **Tătar**.

hanțușcă f. șiretă: *o hanțușcă de fată* Negr. Sin. **șprințară**.

Hanu Conache n. stațiune de cale ferată în apropiere de Tecuci.

haos n. V. **chaos**.

hap n. 1. globuleț de substanțe farmaceutice destinate a fi înghițite; 2. *fig.* lucru fórte neplăcut: *a înghiți hapul*. Sin. **pilulă**. || int. exprimă repediciunea apucării și a înghițirii.

hăpăiu v. a prinde repede și a înghiți.

hapca f. apucare violentă, silnică: *ia apa și smicelele cu hapca* Cn.

haplea m. *pop.* nerod.

hapsîn a. 1. sgârcit: *moșnégul pofticios și hapsîn* Cn.; 2. cumplit, tiran: *măĭ, că hapsîn îĭ zătrarul* Al.

har n. 1. grație: *a frumusețiĭ harurĭ gôle* Em.; 2. grație divină, dar dumnedeiesc.

harabă f. car mare de transport cu laviță înăuntru: *harabale încărca* Por.

harabagie f. cărăușie: *harabagia e mai bună* Cn.

harabagiŭ m. cărăuș: *Moș Nichifor era harabagiŭ* Cn.

haraciŭ n. od. tribut plătit Porții de Țările Române. In Muntenia el data de la Mircea, care se învoise la 1413 a da Porții ca dar (*pesches*) o sumă de 3000 bani de aur, iar în Moldova, de la Bogdan Chiorul, care închină (țéra-ĭ luĭ Selim I în 1512, plătind Porții cu *pesches* 4000 galbeni și 20 soimi. Haraciul fu urcat de Petru Șchiopul, în ultima-ĭ domnie, la 100,000 galbeni și el merse sporind în epoca fanarioților.

hărăit a. crépat: *hărăită stă în cort rîșnița veche* Est.

hărălu v. a hurui.

haram a. blestemat, afurisit: *copilul ce îmbracă e haram* Pann. || m. 1. vită próstă și fără stăpân: *hăis, la, haram de plug!* Al. *haramu-ĭ cu năravu* Al.; 2. om de nimic: *haram de om*; 3. haramin. || n. blestem: *haram de capul vostru!* Cn. || adv. nemeritat: *după cum haram venirĭ, așt-fel și haram s'aŭ dus* Pann. Crn. **halal**.

harambașă m. căpitan de hoțĭ.

haramin m. hoț de codru, tâlhar: *voĭ, vițeilor, haraminilor!* Poe.

harap m. V. **arap**.

hara-para adv. harta-parta: *cu draciĭ ai făcut hara-para* Cn.

harapnic n. bici㊀ mare de vînător saŭ de surugiŭ: *îĭ mîna cu un harapnic ce 'n urma lor pocnesce* Al.

hărățesc v. 1. a se lua la hartă: *avem dor de hărățit* Pop.; 2. a se lupta: *un tînĕr se hărățesce pe un sirep armăsar sur* Negr.

hărdău m. *Zool.* herete.

hărăzesc v. a cresta pielea cu o lanțetă: *eŭ te-am hărăzit de spasmurĭ* Al.

hărăzesc v. 1. a dărui: *el vrea să te hărăzéscă cu un cal tînĕr* Pop.; 2. a consacra.

hărăzit a. 1. consacrat: *icónă hărăzită bisericeĭ* Negr.; 2. devotat.

harbuz m. pepene verde: *furînd nóptea harbuzĭ și zĕmoșĭ de prin harbuzérii* Al.

harbuzerie f. loc semănat cu harbuzi. Sin. bostană.

harchină f. felie de mămăligă: *dădu-ne și nouĕ cîte o harchină* Cn.

hardughie f. 1. coclóbă; 2. *fig.* ruină: *era bĕtrînă... cam hardughie* Al.

hardughit a. ruinat; fig. *cît sunt de bĕtrînă și de hardughită* Al.

hareciluesc v. a arecilui: *posturile se hareciluesc în piață* Al.

harem n. 1. apartament rezervat femeilor musulmane; 2. totalul femeilor unuĭ musulman: *haremul Sultanului*.

harfă f. harpă: *simțirĭ reci, harfe sdrobite* Em.

hargiŭ n. od. căpțușélă: *anteriŭ cu hargiurĭ de fir*.

haring m. scrumbie mare: *haringĭ afumațĭ*.

Hariri m. poet arab, originar din Bassora, autor de *Makame* (1054—1121).

harmalaie f. arăbușcă: *harmalaie de vorbe*.

harmasar m. armăsar: *o herghelie de harmasarĭ* Al.

hărnlaiu m. *Bot.* asclepiadă.

harnașament n. tot tacîmul unuĭ cal.

harnic a. activ. Sin. sîrguitor.

hărnicie f. calitatea celuĭ harnic.

Harold m. nume a doĭ regĭ anglo-saxonĭ, dintre carĭ cel din urmă perì în bătălia de la Hastings (1066).

Haromszék n. comitat ardelenesc cu cap. *Sepsi Szent Györgу*: 126,000 loc.

harpă f. instrument de muzică cu cŏrde, pus în vibrațiune cu degetele; fig. *harpele din stele* Al.

Harpagon m. 1. personagiu dintr'o comedie de Molière; 2. om fórte avar.

Harpie f. 1. *Mit.* monstru fabulos cu fața de femee și cu corpul de pasere răpitóre: *luat vîrtej în góna Harpiilor grozave* Al.; 2. muiere rea.

harpist m. cîntăreț din harpă.

harș! int. exprimă sgomotul loviriĭ: *harș! să-ĭ taĭ capul*.

harșă f. arșă: *caiĭ domnescĭ acoperiți cu grele harșale* Od.

hart! int. exprimă sgomotul tăieriĭ.

hartă f. fóie de hîrtie pe care se representă vr'o parte a pămîntuluĭ, constelațiunile cerului etc.: *hartă astronomică, geografică, geologică*.

hartă f. luptă voinicéscă, încăierare: *la hartă pornesce* Pop. || arță: *în săptămîna hărțeĭ sau cărnelégă* Cn.

hartag n. cértă cu bătaie: *se apucă de hartag*. V. **artag**.

hartăgos a. pornit la gălcévă: *la luptă hartăgoșĭ* Pop.

hartan n. bucată mare de carne, de haină ruptă etc.

hărtănesc v. a rupe în bucățĭ, a sfîșia: *hărtăni pieile de bivol* Isp. *hainele de pe dînsa se hărtăniseră* Isp. Sin. spîrcuiesc.

hărtăpălesc v. a hărtăni.

harta-parta adv. rupt în bucățĭ: *să mi-l facețĭ harta-parta* Isp.

hărțaș m. luptător: *pe cîmp se 'nșiră și grupe de hărțașĭ* Al.

hîrtie f. 1. fóie subțire fabricată din sdrențe saŭ din alte substanțe și servind la scris, tipar orĭ înfășurat; **hîrtie-monetă**, bilet emis de guvern și care ține loc de numerar; 2. pl. acte, documente, titlurĭ etc.; 3. od. chitanță de percepere unuĭ dărĭ: *hîrtiile și sfertuile nu mai aveaŭ sémă*.

hartofilax m. od. preot-archivar.

hîrțoge n. pl. hîrtiĭ scrise fără valóre: *am un téne de hîrțoge afumate* Al.

hartoiesc v. a cărmi, a da în lăturĭ: *cu mare greŭ hartoiesce carul într'o parte* Cn.

hîrțuiesc v. 1. a obosi cu atacurĭ repețite; 2. a se lua la hartă; 3. a necăjì într'una pentru bagatele.

Harun-al-Rașid m. celebru calif arab, protectorul științelor și poesieĭ, aliatul luĭ Carol Magnu (786—809).

harvă f. vie la șes.

Harvey m. celebru medic engles, descoperì circulațiunea sîngeluĭ (1578—1658).

Harz n. (cit. *Hart*), lanț de munțì în Germania, cu piscul culminant *Brocken* (1140m). Mine de cupru, plumb, fier și argint.

hâș! int. arătînd gestul și sgeratul, cu care se gonesc insectele și păsĕrile de curte.

hașa f. madipolon, percal.

hâșăiŭ v. a face hâș, a goni.

hașcă f. 1. scorbură de brad; 2. țigaie la pușcă.

Hasdeŭ m. familie română, originară din Basarabia, a dat un număr de scriitorĭ Polonieĭ, Rusieĭ și Românieĭ: 1. (Tadeŭ), scriitor polon: poesiĭ, romane, drame (1769—1835); 2. (Alexandru), fiul celuĭ precedent, jurisconsult și literat rus (1811—1870), părintele istoriculuĭ și linguistuluĭ nostru Bogdan Petriceicu Hasdeŭ (născut la Hotin în 1838) și străbunul domnișoreĭ Iulia Hasdeŭ, scriitóre talentată, mórtă în flórea vieței: poesiĭ, novele, romane, cugetărĭ (1869—1888).

hașiș n. băutură narcotică și îmbătătóre făcută din frunzele uneĭ specii de cînepă: Orientaliĭ sorb hașiș în loc de tutun.

Hastings n. oraș în Anglia, port pe Mănecă: 30,000 loc. Victoria luĭ Guilom Cuceritorul asupra luĭ Harold (1066).

hat m. cal mîndru: *se plimbă pe hat călare* Pop. || n. cărare între două moșiĭ: *Trăsnea dormea pe hat* Cn.

hăț! int. arată sgomotul apucăriĭ saŭ prinderiĭ brusce: *hăț! pe eĭ de gît* Cn.

hăt adv. fórte, tocmaĭ: *hăt departe, hăt tărdiŭ*.

hăț n. curéua lungă de la frîul calului. || int. exprimă o tragere în direcțiune opusă: *hăț în sus hăț în jos* Isp.

hatală f. stofă de mătase: *rochie de hatala* Od.

hătău v. a mișca într'o parte și într'alta, a legăna.

hățaș a. (cal) de ham. || n. hățiș: *hățașul căprióreloр* Cn.

Hațeg n. 1. (Muntele), porțiune a Carpaților cu piscul *Retezatul*; 2. (Valea), șes frumos spre N. de muntele cu acelașĭ nume, udat de rîul Streiu; 3. orășel ardelenesc pe Streiu: 2000 loc.

hatîr n. 1. favóre; 2. plăcere: *nu-mĭ strica hatîrul*.

hățiș n. tufiș de mărăcinĭ: *prin scorburĭ și prin hățișurĭ* Isp.

hatișerif n. ordin emanat de la însuși Sultanul: *Turciĭ deteră luĭ Ieremia hatișerif de domnie în Moldova* Balc.

hatman m. 1. căpitan de oștire la Cazacĭ și la Polonĭ; 2. od. comandantul general al cavalerieĭ moldovene: *Hatmanul corespundea marelui Spătar din Muntenia*; 3. în timpul din urmă: polițaiŭ.

hătmănesc a. ce ține de hatman: *semenit hătmănesc*.

hătmănie f. 1. demnitatea de hatman; 2. ministerul de rĕsboiŭ: *semeniĭ hătmănieĭ* Negr.; 3. poliție.

hățuiesc v. 1. a duce cu hățurile, a mîna: *am să iaŭ calul la hățuit* Al.; 2. *fig.* a conduce: *ce hățuiesc poporul* Al.

hăŭ n. 1. prăpastie: *ochiĭ eĭ unĭ hăŭ căscat* Em.; fig *tiranul să dispară în hăul nimicirĭ* Al.; 2. greutate, sarcină: *duce hăul caseĭ fără să cărtéscă* Isp.

hăugaș n. făgaș; *să urméscă țéra din hăugaș* Al.

haulesc v. a rĕsuna de urlete: *unde nînchezĭ odată de haŭ văzduhul* Isp.

hăulesc v. 1. a striga urlînd; 2. a chiuĭ: *trece hoțul haulind* Al.

havadiș n. noutate (ironic): *ce maĭ havadișurĭ?*

havaliŭ a. uzuriŭ.

havaleà f. corvadă: *bir nu aveț a da și havalele nu faceț* Cn. Sin. angara, podvódă.

havan n. mașină de tăiat tutun.

Havana f. cap. insuleĭ Cuba: 240,000 loc. Tutun, țigărĭ, cafea.

havană f. țigară de Havana.

havră f. (ironic) sinagogă: *parcă-ĭ haĭră evreiască* Pann.

havuz n. basin: *în havuzul de porfir* Bol.

Hawaĭ (Insulele) f. pl. archipelag în Oceania, numit și **Insulele Sandwich**, cap. *Honolulu*, aparțin Angliei: 90,000 loc.

Haydn m. ilustru compositor german: *simfonii, quartete* (1732—1809).

haz n. farmec, plăcere: *gâlcevă fără încăierare nici un haz nu are* Pann.

hazard n. 1. întîmplare neprevăzută: *un hazard fericit*; 2. pericol, risc: *hazardul războiului*.

hazardat a. puțin fundat, greŭ de justificat: *opinĭune hazardată*.

hazardez v. 1. a expune pericolului, a risca; 2. a-și ispiti norocul.

hazliŭ n. ce are haz.

hăznă f. 1. vistierie: *a furat și banii hăznalei* An.; 2. canal pentru murdării, cloacă.

haznatar m. vistiernic, la Turci.

hăzos a. plin de haz: *și alte iznóve hăzóse* Cn.

he! int. servă a chema saŭ a înșciința.

Hebe f. *Mit.* deița tinerețelor, turna nectar deilor.

Hebride (Insulele) f. pl. grup de insule la N. de Scoția: 115,000 loc.

Hebron n. orășel în Palestina, nu departe de Ierusalim.

Hebru m. fluviu în Tracia, adĭ *Marița*, se varsă în marea Egee.

Hecate f. Diana, considerată ca deița infernului.

Hecla f. vulcan la S. de Islanda, înalt de 1610 m.

hectic a. *Med.* se dice de o febră lentă și continuă.

Hector m. vitéz principe troian, fiul lui Priam și al Hecubei, bărbatul Andromachei, ucis de Achile.

Hecuba f. regina Troiei, soția lui Priam.

Hegel m. celebru filosof german, representantul uneĭ sisteme cu tendențe panteiste (1770—1831).

Hegias n. vastă regiune în Arabia occidentală, cu orașele principale Meca și Medina: *scumpe miresme din Hegias* On.

hegira f. era Mahometanilor ce începe cu fuga lui Mahomet din Meca, la 622 d. Cr.

heĭ! int. de chemare: *mînaț copiĭ, heĭ, heĭ!* Pop.

Heidelberg n. oraș german în marele ducat de Baden, pe Neckar: 30,000 loc. Universitate celebră fundată la 1386.

Heine (Henric) m. cel maĭ mare liric german după Goethe și prosator admirabil: *Cartea cântecelor, Reisebilder* (1799—1856).

heiuri n. pl. acareturi.

hel n. numele ardelenesc al țiparului.

Helada f. vechiul nume al Greciei.

helbet adv. las'pe mine: *despre traiŭ... helbet!* An.

Hele f. *Mit.* fiica unuĭ rege tebaN: persecutată de mama-i vitregă, ea fugi și se înecă în strimtórea ce-l pórtă numele *(Helespont)*.

Helen m. fiul lui Deucalion și al Pireĭ, părintele mitic al Elenilor saŭ Grecilor.

Helespont n. numele antic al Dardanelelor.

helești n. iaz de pesce. Sin. **pescuină**.

helgea f. 1. nevăstuică; 2. se dice de ceva fórte alb: *alb ca helgéua*.

Helgoland n. insulă în Marea Nordului, între gurile Elbeĭ și Weserului: 2000 loc.

Heliade m. V. Eliad.

Heliasti m. pl. membriĭ primului tribunal atenian după al Areopagului.

Helicon m. *Mit.* munte în Beoția, locuit de Apollon și de Muse.

Heliogabal m. împărat roman, faimos prin cruzimea sa; asasinat de soldați, fu aruncat în Tibru (217—222).

Helmholz m. celebru fisician și fisiolog german, inventatorul oftalmoscopului (1821—1894).

helio... V. elio...

Helios n. vechiŭ oraș în Laconia al cărui locuitori, robiți de Spartani, se numiră *Heloți* saŭ *Iloți*.

Helsingfors n. oraș și port în Rusia, cap. Finlandeĭ: 47,000 loc. Universitate.

Hemu m. anticul nume al munților Balcani.

Henriada f. poemă epică de Voltaire, al cărei eroŭ e Henric IV.

Henric m. numele mai multor suverani. *Împărați ai Germaniei*: Henric I (**Păsărarul**), duce de Saxonia (919—936); Henric IV, luptă în contra papeĭ Grigorie VII și-i se supune la Canossa (1056—1106); Henric VI (**cel Crud**), reținu prisonier pe Ricard Inimă-de-Leŭ (1190—1197). || *Regi ai Angliei*: Henric I (**Beauclerc**), fiul lui Guilom Cuceritorul (1100—1135); Henric II (**Plantagenet**), puse să se asasineze pe archiepiscopul Toma Becket (1154—1189); Henric IV (**de Lancaster**), deposedă pe vĕrul seŭ Ricard II (1399—1413); Henric VII (**Tudor**), puse capĕt résboiului celor Două Rose (1485—1509); Henric VIII, se luptă cu Francise I și consumă marea schismă a Angliei (1509—1547). || *Regi ai Franței*: Henric III, rege al Poloniei (1573) și al Franței (1574), alungat din Paris în 1588 și asasinat în 1589; Henric IV (**cel Mare**), unul din cei maĭ buni regi ai Franței, abjură protestantismul în 1593 și muri asasinat în 1610.

hep! int. 1. strigăt de gónă al vînătorilor; 2. strigăt de hățjocură alungând pe Evreĭ.

Heracle m. numele grec al lui Hercule.

Heraclea f. vechiŭ oraș în Bitinia.

Heraclizi m. pl. urmașii lui Hercule, strămĭnaĭ o parte a Greciei în sec. XIV—XII a. Cr.

Heraclit m. filosof grec, celebru prin firea-i melancolică (500 a. Cr.).

Heracliu m. numele a doĭ împărați din Orient, dintre carĭ cel d'al doilea domni numaĭ treĭ lunĭ (610).

herb n. od. armăriĭ, marcă: *herbul Moldovei*; fig. *lună, sóre și luceferi pórtă cădrul în a lui herb* Em.

Herculanum n. oraș în Italia la póla Vesuviului și aprópe de Pompeĭ, îngropat prin erupțiunea de la 79 d. Cr. Ruinele sale furĭ descoperite pe la 1709.

Hercule m 1. *Mit.* eroŭ, fiul lui Joie și al Alcmenei, faimos prin isprăvile sale, printre carĭ cele 12 întreprinderi eroice numite **muncile lui Hercule**: 1. răpunerea leului din Nemea; 2. omorîrea hidreĭ din Lerna; 3. prinderea mistrețului din Erimant; 4. góna paserilor din lacul Stimfal; 5. prinderea ciutei cu picĭórele de aramă; 6. învingerea Amazonelor; 7. curățirea staulelor lui Augias; 8. scăparea Cretanilor de Minotaur; 9. răpirea cailor lui Diomede; 10. mórtea lui Gerion; 11. răpirea merelor de aur din grădina Hesperidelor; 12. aducerea lui Teseŭ din infern. Eroul muri în durerĭ cumplite, causate de tunica înveninată a centaurului Nessus, ce-i trimisese soția sa Dejanira; 2. *fig.* om fórte robust.

herculean a. demn de Hercule: *putere herculeană*.

Herculesbad n. numele german al Mehadiei cu renumitele-i terme de puciósă și sare.

Herder m. scriitor german și filosof umanitar, unul din creatorii filosofiei istorice (1754—1803).

heresceă n. ferestrăŭ; fig. *parcă-i un heresceă* An.

herestrez v. a tăia cu ferestrăul: *herestrez stejarii căt pe rápi se înalin'* Bol.

herete m. un fel de șoim care se hrănesce cu porumbeĭ.

heretisesc v. a hiritisi: *să heretisească pe împĕrat pentru scăparea fiu-seŭ* Isp.

herghelie f. 1. turmă de caĭ; 2. locul unde s'ocupă cu prăsila și creșcerea caĭlor: *herghelia de la Nucet*.

hergheligiŭ m. păzitor de herghelie.

Hermandad (Santa) f. asociațiune de burgesĭ spaniolĭ în sec. XV spre a se apĕra de pretențiunile noblețeĭ, devenită în sec. XVI un fel de gendarmerie.

Hermann m. V. **Arminiu**.

Hermanstadt n. numele săsesc al Sibiiului.

Hermes m. 1. numele grec al lui Mercuriu; 2. (**Trismegist**), numele grec al deului egiptén Thor, autor de cărți misterióse.

hermetic a. 1. relativ la alchimie: *scĭință hermetică*; 2. desăvîrșit: *închidere hermetică*.

Hermiona f. *Mit.* fiica lui Menelaŭ și al Eleneĭ, puse pe Oreste să ucigă pe bărbatul eĭ Piru.

Hero f. *Mit.* preotésa Venerei, iubită de Leandru, se ucise aflând de mórtea iubitului ei.

Herode m. V. Irod.

Herodot m. celebru istoric grec, născut la Halicarnas, supranumit *Părintele istoriei* (484—406 a. Cr.).

Herschel m. celebru astronom german, descoperi planeta Uranus și construi cel dintâiŭ un mare telescop (1738—1822).

Herța f. 1. afluent d'a drépta Prutuluĭ, udă orășelul cu acelașĭ nume; 2. orășel în jud. Dorohoiu, aprópe de Prut; 4000 loc. Locul de nascere a luĭ Asachi. Pădurea-ĭ, numită Codrul Herței, era la începutul secoluluĭ vestit locaș de hoțĭ.

Herulĭ m. pl. popor germanic, al cărui rege Odoacru coprinse Roma la 476.

Herzegovina f. veche provincie a Turcieĭ, ocupată de la 1878 de Austria. Cap. *Mostar*: 200,000 loc.

heruvim m. V. cheruvim.

Hesiod m. celebru poet didactic grec dintr'o epocă îndepărtată: *Teogonia*, *Lucrările și Dilele*.

Hesiona f. *Mit.* fiica regeluĭ troian Laomedon, pe care Hercule o mântuĭ de un monstru marin.

Hesperia f. nume dat de ceĭ vechĭ țérilor Apusuluĭ, Italieĭ de Greci și Spanieĭ de Romani.

Hesperide f. pl. *Mit.* numele celor treĭ fiice ale luĭ Atlas, carĭ posedaŭ în Africa o grădină cu póme de aur păzită de un balaur, répus de Hercule.

Hessa f. numele a 3 State din vechea Confederațiune germanică și încorporate Prusieĭ la 1866: Hessa-Darmstadt, Hessa-Cassel și Hessa-Homburg, cele două din urmă întrunite sub numele de Hessa-Nassau.

Hestia f. numele grec al deiței Vesta.

Hetfalu n. numele maghiar al Săcelelor.

hi! int. cu care căruțașiĭ fac să mérgă caiĭ: *hi, calule, hi!*

hiacint m. 1. *Bot.* zambilă; 2. pétră scumpă galbenă bătând în roș.

Hiade f. pl. *Mit.* fiicele luĭ Atlas, schimbate într'o constelațiune.

hiat n. sunet neplăcut produs (în poesie) prin întâlnirea a două vocale.

hibernal a. care se face érna. Ctn. estival.

hibernant a. se dice de animalele carĭ rémân amorțite în timpul erneĭ, ca liliecĭĭ, aricĭĭ.

Hibernia f. numele roman al Irlandeĭ.

hiĭ adv. de loc: *aiĭ n'aĭ hiĭ dreptate*.

hid a. hidos.

hidalgo m. nobil spaniol.

hidenie f. uriciune scărbósă.

hidos a. de o uriciune respingétóre: *în crâng adese treceaŭ năluciĭ hidóse* Al.

Hidră f. 1. șérpe fabulos cu 7 capete carĭ, tăiate, cresceaŭ la loc; Hercule répuse dintr'o dată capetele monstruluĭ; 2. *Zool.* gen de polipĭ; 3. *fig.* réŭ grozav, flagel: *hidra anarchieĭ, hidra fanatismuluĭ*.

hidro... V. idro.

Hiempsal m. regele Numidieĭ, asasinat de Iugurta la 119 a. Cr.

hienă f. mamifer carnivor din Asia și Africa, pătrunde nóptea în cimitire și desgróapă morțiĭ.

hieratic a. privitor la cele sfinte; *scrisóre hieratică*, cea cunoscută numaĭ de preoțiĭ egiptenĭ.

hierofant m. preot care presida la ceremoniile religióse și instruia pe ceĭ inițiați.

hieroglifă f. 1. semne de scriere la vechiĭ Egiptenĭ; 2. *fig.* lucru neînțeles.

hieroglific a. 1. ce ține de hieroglife: *scrisóre hieroglifică*; 2. alegoric: *Istoria hieroglifică de Cantemir*.

Hieron m. nume a doĭ regĭ aĭ Siracuseĭ, amicĭ aĭ artelor.

Highlands m. pl. (cit. *Hailands*), partea muntósă Scoțieĭ (Highlander).

high-life n. (cit. *haĭ-laĭf*), lumea mare, societate aléșă.

Hiksos m. pl. păstorĭ arabĭ carĭ invadară Egiptul în sec. XVII a. Cr. Iosif fu ministrul unuia din regiĭ lor.

Hildebrand m. călugăr devenit papa sub numele de Grigorie VII.

hilimcă f. V. călinică.

Hillel m. celebru doctor ebreŭ născut la Babilon, ale cărui învățăminte le urmă Isus (75 a. Cr.—10 d. Cr.).

Himalaya f. lanț de munțiĭ în Asia centrală, între China și Industan, al căror punct culminant (Everest) e de 8840 m.

Hindustan n. V. Industan.

himen n. (poetic) căsătorie.

Himet m. munte în Africa, celebru pentru mierea și marmura sa.

Hind n. India: *sulițe de trestie din Hind* Od.

hingher m. omoritor de căinĭ.

hioid a. *Anat.* se dice de osul de la rădăcina limbeĭ.

hîlă f. mare adâncime.

Hiparch m. 1. fiul luĭ Pisistrat, domni cu fratele seŭ Hipias și peri asasinat la 514 a. Cr.; 2. cel mai mare astronom din anticitate (sec. II a. Cr.).

Hipatia f. femee celebră care profesa filosofia la Alexandria și fu omorîtă de creștiniĭ fanaticĭ (370—415).

Hiperion m. alt nume al luĭ Helios: *Hiperion ce din gemeni răsai c'o întreagă lume* Em.

Hipias m. fratele tiranuluĭ Hiparch, domni cu dinsul (528—514); alungat din Atena, trecu la Perșĭ și muri în rîndurile lor la Maraton (490).

hipic a. privitor la cal: *concurs hipic*.

hipocamp m. *Zool.* pescișor numit obicinuit *cal de mare*.

Hipocrate m. cel mai celebru medic al anticităței, născut în insula Cos (460—380 a. Cr.).

hipocratic a. relativ la Hipocrate saŭ la doctrina sa.

Hipocrenă f. *Mit.* fântână consacrată luĭ Apollon și Muselor.

hipodrom n. teren dispus pentru alergări de cal și de care: *hipodromul de la Bănesa*.

hipofag a. și m. care se hrănesce cu carne de cal.

hipogrif m. monstru fabulos, jumétate cal și jumétate sgripțor.

Hipolit m. *Mit.* fiul luĭ Teseŭ; acusat pe nedrept de mama-ĭ vitregă Fedra, fu blestemat de părintele seŭ și peri ucis de caiĭ seĭ.

Hipona f. vechiŭ oraș în Numidia, adĭ *Bona*, unde St. Augustin fu episcop.

hipopotam m. mare mamifer pachiderm și amfibiu, care trăiesce în fluviile Africeĭ.

Hiram m. 1. regele Tiruluĭ, aliatul luĭ David și Solomon; 2. arhitect tirian care dirijă lucrările templuluĭ din Ierusalim.

hîrb n. ciob mare.

hîrbar a. fórte lacom: *să umble prin sat hîrbar* Pann.

hîrbuesc v. a sfărâma: *carul meŭ l'aĭ hîrbuit* Cn.

hîrcă f. 1. craniu; 2. *fam.* băbornită; *hîrca de la bucătărie* Cn.

bîrcăiŭ v. V. horcăiŭ.

Hircan m. numele a doĭ marĭ preoțĭ și regĭ aĭ Ebreilor, cel dintâiŭ ucis în 30 a. Cr.

Hircania f. vastă regiune a Asieĭ antice, la S.-E. de Marea Caspică (Hircanian).

hîrciog m. un fel de șórece care trăiesce în letargie tótă érna.

hîrdău n. ciubăr, cadă.

hîrîbă f. ciupercă próstă. Syn. mănătarcă.

hîritisesc v. a felicita: *să-l hîritisim pentru fericirea luĭ* Al.

hîrjóniŭ f. 1. încăierare, cértă: *naĭ băieți ne luăm la hîrjóna* Cn.; 2. joc în glumă: *'mĭ vine s'apuc fetele la hîrjóna* Al.

hîrjonesc v. 1. a se hârțui; 2. a se sbegui: *Cupidon cu copiĭ se hîrjonesce* Em.; fig. *poțĭ în tótă liniștea să te hîrjonești cu Musele* Al.

Hîrlău n. 1. od. oraș în Moldova de sus, reședință domnéscă sub Radu Mihnea; 2. adĭ orășel în jud. Botoșani, pe drépta Bahluiuluĭ: 4000 loc. Pietre de móră.

hîrlet n. lopată de fier de săpat pământul.

hirotonie f. investire cu darul preoției, ce se face prin punerea mâinilor saŭ bine-cuvîntarea archiereuluĭ.

hirotonisesc v. 1 a da hirotonia; 2. (ironic) a sacra: *te aĭ hirotonisit om de Stat* Al.

hîrșăiŭ v. a tîrî încălțămintele.

hîrșcălt a. trunchiat: *hîrșcălt și ciuntit* Cn.

hîrșesc v. 1. a se opinti; 2. a se deprinde cu ceva penibil: *omul se hîrșesce cu necazurile* Pann.

hîrșie f. piele de miel argăsită

și din a cărei blană créță cojocarii fac căciuli. Sin. astrahan.

hîrșit a. 1. cumplit, sgârcit: *hîrșita de mătușă nu ne slăbea din fugă* Cr.; 2. deprins cu nevoile.

Hîrșova f. orășel și schelă pe Dunăre în jud. Constanța: 2000 loc. Comerț cu cereale.

hîrșt! int. hap: *hîrșt! câte un colac* Al.

hîrtop n. vale înconjurată de dâluri: *mergând într'un hîrtop la un plop* Pop.

hîrtópă f. 1. hîrtop; 2. *fig.* încurcătură: *să scap din vr'o hîrtópă* Pop.

hîrzob n. 1. coșniță din mestecăn: *câteva hîrzobe de păstrăv* Al.; *coborît cu hîrzobul din cer*, norocos; 3. un fel de grătar pe care ciobanii pun strecurătórea.

Hispania f. numele antic al Spaniei.

hîtru a. șiret: *un hîtru bun de glume* Al.

hlamidă f. 1. mantaua tinerilor Greci; 2. mantie regală: *întinde pe al tĕi umeri hlamida* Ar.; 3. fig. *gândăceii în hlamide smălțuite* Al.

hlĕb n. 1. căldătură de om: *soie și hlĕbul de baba mea* Cr.; 2. vechitură: *un hlĕb de pușcă*.

hlizá f. petec de pământ: *hlizá arendată*.

hlizese v. a chicoti: *Chiricâ se hlizia cu cei-lalți băieți* Cr.

hlóbă f. hulubă.

hluĵau m. cocón.

Hmielnițki (Bogdan) m. din Ucraina, capul răscóalei Cazacilor în contra Polonilor (1593—1657). Fiul său Timuș luă de soție pe fiica lui Vasile Lupu (1652).

ho! int. de chemare sau oprire: 1. destul! 2. de ocară; 3. plécă, fugi!

Hoang-Ho n. sau **Fluviul Galben**, mare fluviu în China, izvorăsce din Tibet și se varsă în golful Pecili.

Hobbes m. filosof englez, profesă egoismul și materialismul (1588—1679).

hoboe f. instrument musical de vânt.

hobot n. 1. văl: *vede baba învĕluită într'un hobot alb* Cr.; fig. *nóptea își întinde tristul seu hobot* Negr.; 2. văl de mirésă. Sin. zovon.

hodină f. *pop.* odihnă.

Hodmezö-Vásárhély n. oraș unguresc, aședat mai spre N.-E. de Seghedin: 56,000 loc.

hodorógă f. 1. lucru vechiu și stricat; 2. (ironic) căldătură.

hodorogesc v. 1. a face vuet ca de ceva stricat sau spart; 2. a cădea în ruine, a se deărăpăna; 3. *fig.* a spune vrute și nevrute: *când vorbesce, hodorogesce* Cr.

hodorogít a. 1. învechit și stricat; 2. deărăpănat (și *fig.*).

hodoronc! int. exprimă sunetul unui lucru ce cade cu vuet: *hodoronc tronc!* || n. flăcărire continuă: *într'un veciniu hodoronc* Al.

Hofer (Andreas) m. eroul național din Tirol, capul răscóleĭ trioliene din 1809, trădat și împușcat (1767—1810).

Hoffmann m. scriitor german, autor de *Povești fantastice* (1776—1822).

Hogarth m. celebru pictor și gravor englez, creatorul caricaturei morale (1697—1764).

hoge m. 1. preot turc; 2. învĕțat, dascăl. V. Nastratin.

Hohenstaufen m. ilustră familie din Suabia, care a dat șése împărați Germaniei (1138—1254).

Hohenzollern m. 1. vechiu principat al Germaniei, între Würtemberg și Baden, face adi parte din Prusia cu cap. *Sigmaringen*; 2. ilustră familie germană, din care se trag casele domnitóre din Prusia (Germania) și România. Strămbunul ei ar fi un conte Tassilon, mort pe la 800. În sec. XII familia se despărți în două spițe: *de Suabia* și *de Franconia*, cea dintâia trunchiul caseĭ regale a Prusiei. La 1576 spița suabă de Hohenzollern se împărți în două ramuri: **Hohenzollern-Hechingen** și **Hohenzollern-Sigmaringen**, cea dintâia stinsă în linie bărbătéscă de la 1869. Capul caseĭ de Sigmaringen, principele Carol Anton (n. 1885), avu doi fii: pe principele Leopold (născut 1835), a cărui candidatură la tronul Spaniei a provocat résboiul franco-german de la 1870 (căsătorit cu Dona Antonia, infanta Portugaliei, cu care avu pe principii Wilhelm, Carol și Ferdinand, cel din urmă moștenitor presumptiv al tronului României) și pe principele Carol, regele României, căsătorit cu Elisabeta, principesă de Wied. V. **Carol, Elisabeta, Ferdinand.**

hohot n. ris sgomotos.

hohotesc v. a ride (sau plânge) tare și prelung.

hoinĭ f. joc cu mincea între mai mulți băieți.

hoinar m. vagabond.

hoinărésc v. a bate podurile, a umbla fără căpătâiu.

hoisa! int. hăis; fig. *când vroiam să facem hoisa, ne sfătuiaĭ să luăm ceala* Al.

hoit n. mortăciune: *hoit să fie, de corbi nu-i lipsă* Al. Sin. stîrv.

hojma adv. mereu: *capu hojma mi ametesce* Negr.

hojmalâu a. țepĕn. || m. ghiorlan: *doi hojmalăi se și luase după mine* Cr.

holbat n. tare deschis: *cu ochiĭ holbați*.

Holbein m. mare pictor german, căruia s'atribue *Dansul macabru* (1498—1554).

holbez v. a căsca ochiĭ din mirare, frică sau prostie.

holbură f. V. volbură.

Holbură m. personagiu legendar: locațiunea moldovenéscă *Satul lui Holbură* corespunde celeĭ muntene *Târgul lui Cremene*, ambele desemnând un loc unde fie-care e stăpân și unde 'și póte face tóte mendrele.

holdă f. 1. câmp semănat; 2. pl. semănături. Sin. lan, țĕrină.

holeră f. 1. holeră; 2. *Bot.* cătină.

holercă f. rachiu (în Moldova).

Holofern m. general asirian, ucis de Iudita pe la 659 a. Cr.

Holstein n. vechiu ducat care, înainte de 1864, aparținea Danemarcei și care astădi face parte din provincia prusiană *Schleswig-Holstein*.

holteie f. stare de holteiu.

holteiu m. flăcău, becher.

Homer m. ilustru poet grec, autorul Iliadei și al Odiseei; șépte orașe 'și disputau onórea de a-i fi dat nascere.

Homeriđi m. pl. rapsozi greci carĭ imitau pe Homer.

homeric a. relativ la Homer: *poeme homerice*; **ris homeric**, sgomotos ca al eroilor lui Homer.

Homor n. afluent al Moldovei.

hondralâu m. strengar.

hondronesc v. a flecări: *il lăsă să hondronéscă* Isp.

Hondura f. 1. republică în America centrală cu cap. *Tegucigalpa*; 2. golf al mării Antilelor între Hondura și Guatemala; 3. posesiune englesă la N.-E. de Guatemala cu cap. *Belize*.

hónghină f. bășornită: *hónghina pune mâna și pe tablaua cea de aur* Cr.

Honoriu m. 1. împĕrat din Occident, fiul lui Teodosiu cel Mare (395—423); 2. nume a 4 papi (625—1287).

honvedĭ m. pl. miliție unguréscă.

hop int. exprimă sgomotul săriturĭ: *hop așa!* || n. 1. săritură peste o adâncime periculósă; 2. adâncime sau șanț greu de trecut: *înaălecați și luați sămă la hopuri* Negr.; 3. *fig.* greutate, piedică: *mai avem încă un hop* Isp.

hopa! int. hop: *a dis hopa și a sărit gröpa* Pasn.

hop-de-o-parte m. desmetic, nebun: *un soiu de hop-de-o-parte cu portul și cu gândul* Al.

hor n. (poetic) cor: *lăcașul cerescilor horuri* Bol. *al viselor lin hor* Bol.

horă f. 1. joc în care dănțuitorii se prind de mâini și formézá un cerc mare: *hora e jocul național al Românilor, adi mai ales la țĕră*; 2. arie sau melodie după care se jócă hora; 3. cântec de veselie și de joc (cu conținut satiric).

horălu v. a sforăi: *horăia sdravĕn* Cr.

Horasan n. Corasan: *iatagane de Horasan* Od.

Horațiĭ m. pl. 1. numele celor 3 frați résboinici pe carĭ Romanii îi opuseră Curiațiilor; 2. subiectul uneĭ tragediĭ de Corneille.

Horațiu m. celebru poet roman: *Ode, Satire, Epistole* și *Arta poetică* (65—8 a. Cr.).

horbote f. pl. dantele ordinare.

horcăit n. 1. acțiune de a horcăi; 2. sgomotul ce se se face horcăind.

horcălu v. 1. a răsufla greu și cu un sgomot particular, se dice mai ales de morți; 2. a sforăi tare.

hordă f. 1. glótă rătăcitóre: *horde barbare*; 2. cétă de ómeni nedisciplinați: *horda de țigani*.

Hore f. pl. *Mit.* divinităţi cari presidaŭ orelor ţilei saŭ anotimpurilor.

Horeb m. munte în Arabia la N.-V. de Sinaĭ, pe care Dumnedeŭ s'arătă lui Moise într'un tufiş arzător.

horesc v. a cântă hore: *pe drum horia şi doinia* Ear. || a strînge cu grebla: *finul se horeşte la clădit în stog.*

Horez n. sat în jud. Vîlcea cu o mănăstire zidită de Const. Brâncoveanu în 1695.

horhăiesc v. a orbăcăi, a rătăci: *tot horhăind el ună pe o cărare, ună pe un drum părăsit* Cr.

Horia (Ursu Nicolaie) m. născut la Albac din părinţi iobagi, capul revoluţiunii ardelene din 1784, prins de Unguri şi ucis în torture (1730—1785).

Horincea f. afluent al Prutului şi plasă în jud. Covurluiŭ.

Horn n. cap situat la extremitatea sudică a Americeĭ meridionale, în Ţéra de Foc.

horn n. coş de fum: *vîntul şuieră prin hornuri* Al. Sin. ogeac.

hornar m. coşar.

hornblendă f. amfibol negru.

Horodinca f. 1. numele unuĭ district (77,000 loc.) şi al unuĭ oraş (10,000 loc.) în Galiţia; 2. horă ce se joacă în Moldova pe la munţi.

horoiŭ m. *Zool.* gheonóie.

horopsesc v. V. oropsesc.

hortensie f. arbust originar din Japonia, cultivat pentru florile sale frumóse.

horţiş adv. pieziş: *se uităŭ horţiş la el.*

Horvat m. formă arhaică pentru Croat.

hóspă f. pieliţa pómelor şi a grânelor. Sin. pojghiţă.

hospodar m. titlu ce purtaŭ od. Domniĭ români supuşi Porţiĭ. V. gospodar.

Hosszumező n. numele maghiar al Câmpulunguluĭ maramureşén.

hoştină f. boştină: *prăjeaŭ nisce haştine cu seu* Cn.

hoţ m. cel ce fură: *hoţ de codru.* Sin. fur, lotru.

hotane f. pl. *pop.* picióre de animal: *cotoiul luă hotanele.*

hotar n. 1. semn servind a despărţi două ţérine; 2. limită (şi fig.): *mânia grădinarului trecu orî-ce hotar;* 3. marginile uneĭ ţérĭ: *hotarele Românieĭ.* Sin. frontieră, graniţă.

Hotărani pl. sat şi mănăstire în jud. Romanaţi.

hotărăsc v. a pune hotar: 1. a fixa, a precisa; 2. a decide; 3. a rosti sentinţa. Sin. determin.

hotărâre f. faptă de a hotărî: 1. decisiune, resoluţiune; 2. sentinţă.

hotărît a. 1. determinat; 2. decis, resolut.

hotărîtor a. care hotărăsce, decisiv: *moment hotărîtor.*

hotărnic a. care scie să ridice planuri de moşiĭ: *inginer hotărnic.*

hotărnicesc v. a delimita o moşie.

hotărnicie f. fixarea hotarelor uneĭ moşiĭ: *termin de hotărnicie.*

hotel n. loc unde trag călătorii.

hotelier m. cel ce ţine un hotel.

Hotentoţi m. pl. popor african.

Hotentoţia f. ţéră în Africa meridională, aprópe de colonia Capului.

hoţesc a. privitor la hoţi: *apucăturĭ hoţeşcĭ.* || v. a face hoţiĭ: *ei hoţesc împreună.*

hoţie f. 1. faptă de a fura: *legea pedepseşte hoţia*; 2. lucru furat: *vrea să-şi asăcunde hoţiile.* Sin. furt.

Hotin n. oraş întărit în Basarabia, lângă Nistru. Cetate celebră în istoria Moldoveĭ pentru numeróselе lupte cu Polonii şi cu Tătarii.

hoţiş adv. ca hoţiĭ: *suna hoţiş din frunza* Al.

hotnog m. od. sutaş: *hotnogĭ numiţi de Ştefan comandă călărasĭ* Ar.

hoţoman m. 1. hoţ mare (şi ironic); 2. *fig.* şiret, ceapcân.

Hovas m. popor din Madagascar.

hraconit n. 1. scuipat; 2. geniu duşman omuluĭ: *nóptea să-l muncească sânge roş şi hraconit* Ar.

hram n. 1. patronul uneĭ biserici; 2. ziua universară a patronuluĭ: *slujind un episcop de hramul bisericeĭ* Cn.

hramă f. o stofă de lână miţósă: *învelitórea de hramă a meseĭ* Od.

hrană f. ceea ce hrănesce. Sin. aliment, nutriment.

hrănesc v. 1. a întreţine viaţa prin mijlocul alimentelor: *pâinea hrăneşte pe om*; 2. *fig.* a întreţine, a face să dureze: *a hrăni ură, dorinţe.* Sin. nutresc.

hrănit a. 1. nutrit; 2. întreţinut, vechiŭ: *burţi pline cu vin de cel hrănit* Cn.

hrănitor a. şi m. care hrănesce.

hrăpesc v. a răpi: *văcurile al teŭ nume l'aŭ hrăpit* Gn. Al.

hrăpitor m. jăfuitor: *o lăsa în prada hrăpitorilor* Od.

hrăn n. ridiche de mare.

hreniţă f. cardama de izvóre. Sin. caprilemă.

hrentuiesc v. a strica, a deranjă: *legându-le frumuseţ să nu le hrentuiască* Cn.

hrépcă f. cósă cu un soiŭ de pieptene pentru grâne.

hrepcuiesc v. a cosi cu hrépca: *s'am şi eŭ ce hrepcui şi la ernă ce îmblăti* Pop.

hrést n. vrésc.

hrincă f. codru de mămăligă: *scóse o hrincă înghiţelată din dèsagĭ* Cn.

hrişcă f. saŭ grâŭ negru, plantă ale cărei fructe pot înlocui pe ale grâuluĭ.

hrismă f. ungere cu sf. mir la botez.

hrisov n. carte domnéscă cu peceţea de aur, document cu sigiliu princiar spre a hărăzi o moşie saŭ un grad de boierie. Sin. ispisoc, uric.

Hrisoverghi m. V. Chrisoverghi.

hristoitie f. moralitate: *un tînĕr cu stare şi cu hristoitie* Al.

Hristos m. supranumele lui Isus.

Hroiot m. vestit general al lui Mateiŭ Corvin, vrăjmaş neîmpăcat al Moldovenilor.

hronic n. cronică: *Hronicul Moldo-Vlachilor de Cantemir.*

hronograf n. cronică împodobită cu legende apocrife.

hropot n. horăit puternic.

hropotesc v. a horăi tare.

hrubă f. bordeiŭ, suterană.

Hubert (Sf.) m. episcop din Maestricht (sec. VIII), patronul vînătorilor.

huceag n. huciŭ mic, pădurice: *păsĕrile es din huceag de alunişŭ* Em.

huciŭ n. crâng odrăslit din rădăcinile rămase în pământ în urma tăierii uneĭ păduri.

hudiţă f. ulicióră: *până ce daŭ între hudiţi* Cn.

Hudson n. 1. mare formată de Atlantic în N. Americeĭ (numită astfel după navigatorul engles *Hudson* care o recunoscu în 1610); 2. fluviu în Statele-Unite, udă New-York; 500 km.

hudulet n. culeşer: *peste gălbenélă hudulet* Cr.

Huedin n. oraş ardelenesc în comuna Cojocna. Şcólă de sculptură de lemn.

Hughenot m. nume de dispreţ dat calviniştilor francesĭ în sec. XVII.

Hugo (Victor) m. ilustru poet, dramaturg şi romancier francez, capul şcóleĭ romantice: *Ode şi Balade, Legenda secolelor, Notre-Dame de Paris* (1802—1885).

huhurez m. *Zool.* ciuhurez.

huideo! int. strigăt de gónă şi de batjocură.

huiduiesc v. a da cu huideo.

huiesc v. a face huiet: *'mi huieşce necontenit în cap* Al.

huiet n. sgomot înfundat şi prelung; fig. *huietul ce năbuşesce oraşele* Isc.

huilă f. cărbune de pământ, de un negru lucios şi lesne arzător, care se găsesce în interiorul pământuluĭ; încăldită în aparate speciale, huila dă gazul de luminat, coksul şi gudronul, din care s'extrage acidul fenic, benzina şi colorile anilineĭ.

huilier n. ce conţine huilă: *Anglia e prima ţéră huilieră.*

huilieră f. mină de huilă.

huiţ v. a legăna.

hulă f. 1. blasfem; 2. bîrfélă, calomnie.

hulesc v. 1. a blesfema; 2. a ocări: *el laudă străinul şi nêmul seŭ hulesce* Al.

hulitor a. şi m. care hulesce.

hultónă f. 1. altoiŭ; 2. varietate de cireşe saŭ struguri.

hultuiesc v. a altoi.

hulub m. porumbel (pasere).

hulubă f. lemn la căruţă de care se înhamă calul.

hulubărie f. porumbar.

humă f. 1. argilă; 2. pământ galben de lipit bordeiele.

Humbert m. regele Italieĭ, fiul lui Victor Emanuel, născut în 1844 şi urcat pe tron în 1878.

Humboldt m. 1. (Alexandru de), cel mai mare naturalist al sec. XIX, autorul mareĭ opere *Cosmos*, care ex-

plică armonia universului fisic (1769—1859); 2. (Wilhelm de), linguist și om de Stat prusian (1767—1835).

Hume (David) m. filosof sceptic și istoric engles (1711—1776).

humerus n. *Anat.* osul brațului de la umĕr până la cot.

humor n. calitatea imaginațiunii care dă ideilor o turnură comică saŭ originală.

humos a. 1. de natura humeĭ; 2. care coprinde humă.

humuiesc v. a unge cu humă: *lipi cuptarul și-l humuĭ* Cn.

Humulescĭ pl. sat în jud. Németh, locul natal al lui Créngă.

Hunfalvy (Paul) m. etnograf și istoric ungur (1810—1891).

Hunĭ m. pl. popor barbar care năvăli din Asia în Europa pe la 300 d. Cr., ocupă regiunea între Tisa și Dunăre, unde întemeiă un regat puternic sub Atila, cu a căruĭa mórte (453) se nimici și puterea lor.

Huniade (Hunyady) n. 1. Huniedóra; 2. supranumele maghiar al ilustreĭ familiĭ a Corvinilor.

Huniedóra f. 1. comitat ardelenesc cu cap. *Deva*: 251,000 loc.; 2. oraș în valea romantică a Cérneĭ, patria Corvinilor.

hup! int. exprimă o săritură saŭ căderе.

hupăĭŭ v. a sări la joc.

hura! int. strigăt de bucurie.

hurduc v. a face sgomot, vorbind maĭ ales de căruțe: *așĭ-fel hurducă și glóba asta* Al. Sin. **sdruncin.**

hurduz-burduz adv. *pop.* cu nepusă masă, cu totul pe neașteptate: *și-l adă aĭcĭ hurduz-burduz* Al.

hurez m. *Zool.* huhurez; fig. *am ajuns a mĕ face hurez* Al.

hurie f. 1. soție ce Mahomet promite în paradis musulmanuluĭ fidel: *huriile din raĭŭ*; 2. *fig.* ființă răpitóre: *hurie eșită din ale mărĭ spume* Bol. *o hurie lucindă ca zăpada* Al.

hurmuz n. mărgăritar de sticlă.

Hurmuz m. afluent al Prutuluĭ, în jud. Covurluĭu.

Hurmuzache (Eudoxiu) m. patriot și erudit român din Bucovina, care începu importanta colecțiune documentală ce-i pórtă numele (1812—1874).

Huron n. mare lac în America de N., între Statele-Unite și Canada, pe ale căruĭ margini locuiesce poporul indigen al *Huronilor*.

hursuz a. V. **ursuz**.

hurta f. ghiotura: *ce mĭ-i cĕre așa cu hurta?* Cn.

hurultóre f. unéltă ce huruie și cu care își dau signale pazniciĭ de nópte.

huruĭŭ v. a scóte un sunet șuerător, a face sgomot din cădere saŭ sguduire.

husar m. călăreț ungur, corespundĕnd roșiorilor noștri.

husărésc a. de husar: *o cétă întrégă cu haĭna husărească* Al.

husărime f. céta husarilor: *năpădesce în husărime și începe a tăĭa* Necr.

husĕș m. numele maghiar al sfanțuluĭ: *cĕre câte treĭ husĕș pe lună* Cn.

Huși pl. oraș în Moldova, cap. orașuluĭ Fălciu: 15,000 loc. Scaun de episcopie (Husén).

Huss (Ióan) m. unul din precursoriĭ Reformeĭ, fu condamnat de Conciliul din Constanța și ars de viŭ (1373—1415).

Hussiți m. pl. partisaniĭ aĭ învețăturilor lui Huss carĭ, spre a resbuna mórtea-i, pustiiră Boemia sub conducerea lui Ziska (1415—1435).

Husta (Huszt) f. cetate în Maramureș; 6500 loc.

hușțiuluc! int. bildăbic: *dracul hușțiuluc în iaz!* Cn.

huța f. légăn: *tăta dându-ne huța* Cn.

huțăĭŭ v. a da huța, a legăna.

Huțéni (Huțuli) m. pl. numele Rutenilor munteni din Galiția orientală și din Bucovina, de origine română.

Huygheus m. celebru astronom și matematic olandes (1629—1695).

huzmet n. 1. funcțiune productivă: *huzmetul spălătoriĭ*; 2. ocupațiune.

huzur n. odihnă, viață comodă: *trăĭam greŭ dar în óre-care huzur* Al.

huzurese v. a trăi liniștit: *sĕra huzuria de bine* Cn.

I

I m. a noua literă a alfabetuluĭ. || conj. *pop.* și: *dovedi-i mărturiĭ* Al. || int. exprimând o mulțumire deplină: *ĭ! tare 'mĭ pare bine!*

ia! int. de îndemn: *ia audĭ!*

iabasă f. 1. cleștе de apucat nasul calului când se potcovesce; 2. *fig.* friŭ: *acum eștĭ cu iabașaua de nas* Isp.

iac m. *Zool.* soiŭ de bivol cu códa de cal, originar din China.

iacă f. guler de haină femeiască: *iacale de blană căpțușite.*

iacă f. bunică: *nu vreŭ s'ajung iacă de pe acu* Al. || int. V. **eacă**.

iacint m. V. **hiacint**.

Iacob m. patriarch ebreŭ, fiul lui Isac, părinte a 12 fiĭ carĭ deveniră cele 12 seminții ale lui Israel (2200 a. Cr.). || (St.), unul din cei 12 apostoli, martirisat (44). || numele a 9 regi ai Scoției, dintre carĭ al V-lea (1513—1542) fu tatăl Mariei Stuart, iar al VI-lea, fiul Mariei Stuart, deveni în acelaș timp regele Angliei și al Scoției sub numele de Iacob I (1603—1625); Iacob II, fiul lui Carol I, fu detronat de ginerele seŭ Guilom de Orange (1685—1688).

Iacobin m. 1. călugăr din ordinul St.-luĭ Dominic; 2. membrul unuĭ societățĭ politice care se stabilĭ la Paris în 1789 în vechea mănăstire a iacobinilor; 3. *fig.* demagog exaltat.

iacobinism n. sistema politică a iacobinilor.

Iacobiți m. pl. partisaniĭ aĭ lui Iacob Stuart și aĭ urmașilor seĭ.

iad n. 1. locașul unde cei pĕcătoși suferă pedépsa eternă (după concepțiunea iudaico-creștină); 2. *fig.* loc neplăcut, stare nesuferită. V. **pétră**. Sin. **gheenă, infern.** Cfr. **raiŭ, paradis.**

iades n. 1. os crăcănat la pieptul gâmilor; 2. un fel de prinsóre cu acest os între două persóne (aceea care ĭa *a* dice *iades* la primirea unuĭ obiect, pierde rĕmășagul): *am pus iades amîndoĭ* Al.

Iafa f. port al Sirieĭ, pe Mediterana, unit cu Ierusalimul printr'o cale ferată: 14,000 loc.

Iafet m. unul din cei 3 fiĭ aĭ lui Noe, aĭ căruĭ urmași populară Europa și Asia occidentală.

Iagelonĭ m. pl. familie lităană care ocupă tronul Poloniei de la 1386 până la 1572.

iagod m. *Bot.* numele bănățén al agudului.

Iagodina f. oraș în Sĕrbia lângă Morava. Aci se dete o bătălie între Turcĭ și Austriacĭ (1689).

iahnie f. mâncare din zarzavat cu bucățele de carne saŭ pesce.

iaht n. corabie mică, ușóră și elegantă, de preumblat pe mare.

Ialomița f. 1. riŭ în Muntenia, izvorăsce din culmea Bucegilor și se varsă în Dunăre după un curs de 330 km.; 2. ses numit obicinuit Bărăgan; 3. vale prin jud. Dîmbovița; 4. județ așezat în partea de S.-E. a Munteniei, la resărit de Ilfov: 100,000 loc. Cap. *Călărași* (**Ialomițén**).

ialoviță f. juncă: *li se aduse 12 ialovițe fripte* Cn.

Ialpug (**Ialpeŭ**) n. numele unuĭ riŭ și al unuĭ lac în Basarabia.

iamă f. jaf: *face iamă în ieconomiile vistieriei* Al.

iamac m. od. ajutor de logofĕt: *iamacii cei cu iglice în patru colțurĭ.*

iamb m. în poesia greco-latină, picior format dintr'o silabă scurtă și dintr'una lungă: *iambiĭ șuitorĭ* Em.

iambic a. compus din iambĭ.

Iamboli n. orășel în Rumelia orientală: 7000 loc.

ian! int. V. **eau!**

Ianache m. V. **Enache**.

Iancu m. 1. (Sasul), Domnul Moldovei, jăfuĭ țéra, scóse văcăritul și, mazilit, se retrase cu averĭ marĭ în Austria unde muri (1579—1582). || (Avram), eroul revoluțiunii române de la 1848, se puse în fruntea Moților revoltați (1824—1873).

ianicerĭ m. pl. numele vechiĭ pedestrimĭ turcescĭ, înființată de Sultanul Murat I la 1362 din tinerĭ creștinĭ turciți și suprimată la 1826. Cfr. **spahiĭ.**

ianicerime f. miliția ianicerilor.

Ianina f. oraș în Albania: 30,000 locuitorĭ.

ianod m. *Zool.* soiu de pisică a căreĭ piele servă la îmblănit.

Iantra f. riu în Bulgaria, afluent al Dunării în fața gureĭ rîulŭi Vedea.

Ianuarie f. întâĭa lună a anuluĭ.

Ianus m. vechiŭ rege divinisat al Latiuluĭ, representat cu două fețe, una întorsă către trecut și cea-laltă către viitor.

iapă f. V. épă.

Iapet m. *Mit.* fratele luĭ Saturn și părintele luĭ Prometeŭ.

iar conj. V. **ear**.

iarbă f. V. **érbă**.

Iarca (Demetru) m. meritos bibliograf român (1817—1887).

iarmaroc n. târg mare anual: *banĭ 's de spânzurat în iarmaroc* Al. Sin. **bîlciŭ**.

iarmurcă f. scufie purtată de Evreiĭ bigoțĭ: *fes mic asemenea iarmurcăĭ jidovești* Em.

iarnă f. V. **érnă**.

iasacciŭ m. soldat turc pentru siguranță, numit obicinuit *cavaz*.

iască f. V. **éscă**.

Iași pl. 1. județ așezat într'o posițiune frumósă la N. Moldoveĭ, pe malŭl drept al Prutuluĭ: 190,000 loc.; 2. cap. județuluĭ: 80,000 loc., fostă cap. a întregeĭ Moldove (1565—1862). Mitropolie, Curte de apel, Universitate, Muzeŭ, Bibliotecă. Aci se făcu la 1791 pace între Turcia și Rusia și tot aci isbucni la 1812 Eteria sub Ipsilante (**Iașén**).

iasîc n. un fel de joc oriental: *jucaŭ iasîc și tura*.

iașmac n. vălul femeilor orientale: *iașmac negru învelesce chipu-ĭ dulce și întristat* Bor.

iasomie f. 1. arbust cu florĭ frumos mirositóre: *ciubuc de iasomie*; 2. flórea însăși.

Iason m. 1. *Mit.* căpetenia expedițiuniĭ Argonauților pentru cucerirea Lânеĭ de aur, ce o răpi cu ajutorul vrăjitóreĭ Medea; 2. *fig.* aventurier îndrăzneț și norocos.

iasp(is) n. pétră virtósă și opacă, asemenea agatuluĭ. Sin. **matostat**.

iată prep. V. **incă**.

iatac n. cameră de culcare, alcov.

iatagan n. sabie încovoiată turcéscă cu două tăișurĭ: *iatagane de Horasan* Od.

iaŭ v. (activ) 1. a ridica cu mâna saŭ almintrelea: *a lua o carte*; 2. a ridica din loc (maĭ ales pe furiș): *a luat toțĭ baniĭ*; 3. a ridica cu forța: *l'a luat pe sus*; 4. a răpi: *a lua sufletul*; fig. *a lua ochiĭ, mințile*; 5. a prinde: *a lua foc*; fig. *a lua aminte, a lua sémă*; 6. a coprinde: *a lua o cetate*; 7. a percepe: *a lua vamă*; 8. a primi: *a lua lecțiuni*; 9. a trata pe cineva: *a lua cu bineleș*; fig. *a lua în rîs (peste picior)*. || (neutru) a se îndrepta, a merge încotrova: *a o lua la fugă, la picior*; fig. *a lua lumea în cap*. || (reciproc) 1. a merge după cineva: *se luă după mine*; 2. *fig.* a imita, a asculta: *nu te lua după vorbele sale*; 3. a se purta cu cine-va: *s'a luat cu rĕul pe lângă el*. Sin. **apuc, prind**.

iaurgiŭ m. vindĕtor de iaurt.

iaurt n. lapte gros și acru. Cîn. **smîntână**.

Iava f. mare insulă în Oceaniu cu cap. *Batavia*, aparține Olandeĭ: 23 mil. loc. (Iavanes).

iaz n. 1. canal de móră; 2. zăgaz.

iazer n. lac de munte, baltă cu pesce.

Iazigi m. pl. 1. vechiŭném sarmatic care cu un sec. a. Cr. s'așeză în șesul dintre Dunăre și Temeș; 2. locuitoriĭ maghiarisațĭ aĭ Iazigieĭ.

Iazigia f. numit de Ungurĭ Jász-Ság, numele unuĭ ținut în Ungaria, între Dunăre și Temeș.

iazmă f. 1 monstru: *iazma ce a născut pĕcatul* Al.; 2. nălucă, vedenie uriciósă: *a slăbit ca o iazmă*; fig. *iazma nĕîncrederiĭ o urmărea pretutindeni* Od.; 3. femeie fórte slabă, numaĭ óse și piele.

ibâncă f. straiŭ ce se pune sub șea.

iberi m. pl. locuitoriĭ primitivi aĭ Iberieĭ.

Iberia f. 1. vechiul nume al Spanieĭ; 2. veche provincie asiatică, la S. de Caucas, adĭ *Georgia*.

iberic a. ce ține de Iberia: *peninsulă iberică*.

ibidem adv. în acelaș loc, tot acolo.

ibis m. pasere cu picĭorónge, venerată de vechiĭ Egiptenĭ.

ibovnic m. drăguț, iubit: *ibovnicul nu țĭ-oiŭ spune* Al.

ibric n. vas de apă cu gâtul lung recurbat.

ibrid a. 1. născut din două specii diferite: *catîrul e un animal ibrid*; 2. *Gram.* vorbe formate din radicale a două limbĭ diferite, ex. *decigram*.

ibridism n. încrucișarea raselor și starea ființelor ibride.

ibrișim n. 1. mătase resucită; 2. *fig.* alusiune ușóră: *ne trage câte un ibrișim pe la nas despre fata popeĭ* Cn. || a. *fig.* șiret, șmecher. || adv. subțire ca un ibrișim: *cuțitul taie ibrișim*.

Ibsen (Henrik), poet liric și dramatic norvegian (n. 1828).

Ibycus m. poet liric grec din sec. VI a. Cr. Asasinat într'o pădure de niște hoțĭ, Ibycus ar fi invocat ca mărturĭ aĭ crimeĭ un stol de cocorĭ; scurt timp după aceea, unul dintre ucigași care asista la jocurile olimpice și văduse trecênd un stol de cocorĭ, strigă nechibzuit: iată răsbunătorii luĭ Ibycus! și astfel vinovații se deteră singurĭ de gol.

ic n. pană de despicat lemne.

Icar m. 1. *Mit.* fiul luĭ Dedal, scăpă cu tată-seŭ din labirint cu ajutorul unor aripĭ alipite cu ceră; dar aprópe de sóre, céra se topi și Icar peri în mare; 2. *fig.* victima unor proiecte prea ambițióse și cutezătóre.

ichiŭ n. arșic plumbuit de lovit în ceĭ-laltĭ.

ichneumon m. 1. cadruped răpitor de mărimea uneĭ pisicĭ, venerat de vechiĭ Egiptenĭ; 2. insectă imenoptéră ce-și depune ouele în corpul omizilor.

ichtiofag a. care se hrănesce cu pești: *popor ichtiofag*.

ichtiolit m. pesce fosil.

ichtiologie f. istorie naturală a pescilor.

ichtiosaur m. fosil antediluvian, jumătate pesce și jumătate crocodil.

ici adv. aicĭ: *ici și colea*.

icio(g)lan m. od. pagiu (la Sultaniĭ turcĭ și la Domniĭ românĭ): *iciogланiĭ cu agaua lor* Neg.

icnesc v. 1. a-ĭ veni să vomitezo; 2. a sugluțĭ: *acușĭ icnesce, acușĭ suspină* Cn.

icónă f. chip, maĭ ales de sfint. Sin. imagine.

iconar m. zugrav saŭ negustor de icóne.

iconoclast m. 1. spărgĕtor de icóne; 2. pl. eretici din sec. VIII, carĭ atacaŭ cultul imaginilor sacre.

iconografie f. 1. cunóscerea și descrierea tablourilor și statuelor antice; 2. colecțiune de portrete ale ómenilor celebri din anticitate.

iconolatru m. adorator de icóne.

iconom m. V. **econom**.

iconostas n. perete impodobit în biserică, pe care sunt zugrăvite icónele împĕrătescĭ. Sin. **tîmplă**.

icosaedru n. *Geom.* solid cu 20 de fețe.

icosar m. veche monetă turcéscă de argint în valóre de 20 leĭ vechĭ. Sin. **irmilic**.

icre f. pl. 1. ouișórele pescilor maĭ ales cele negre de morun: *icre de Taigan*; **icre verdĭ**, lucru imposibil: *a trimite după icre verdĭ*; 2. partea grasă a gambeĭ.

ictenie f. V. **ectenie**.

icter n. *Med.* gălbinare.

Ida f. nume vechiŭ a două lanțurĭ muntóse, unul în Creta și celălalt în Frigia.

ide n. pl. a 15 saŭ a 13 dĭ a lunеĭ, în calendarul roman.

ideal a. 1. care există numaĭ în imaginațiune: *dinele sunt ființe ideale*; 2. care întrunesce tóte perfecțiunile: *frumusețe ideală*. || n. tipul perfecțiuniĭ: *ideal pierdut în nópteaĭ uneĭ lumĭ ce nu maĭ este* Em. Cîn. **real**.

idealisez v. a da realității un caracter ideal.

idealism n. sistemă filosofică care négă existența lucrurilor exterióre, acordând'o exclusiv cugetărĭ. Cîn. **positivism, sensualism**.

idealist m. partisan al idealismuluĭ.

idealitate f. calitate saŭ stare de ideal. Cîn. **realitate**.

idee f. 1. representarea unuĭ lucru în spirit: *ideea adevĕruluĭ, a frumosuluĭ și a binеluĭ*; 2. cugetare, mod de a gândi: *fie-care om are ideile sale*; 3. amintire vagă: *amĭ óre-care idee*; 4. visiune chimerică, ilusiune: *a se nutrĭ cu ideĭ*; 5. schița uneĭ opere.

idem adv. acelaș (indică o repetire).

identic a. 1. absolut asemenea cu un altul; 2. coprins sub una și aceeași idee: *propuneri identice.*

identific v. 1. a coprinde două lucruri sub una și aceeași idee; 2. a face identic; 3. a deveni identic, a se pătrunde bine de sentimentele altuia: *actorul trebue să se identifice cu personagiul ce-l representă.*

identitate f. 1. ceea ce face că un lucru e același cu un altul; 2. *Filos.* starea unei substanțe ce rămâne tot-d'a-una aceeași; 3. *Jur.* recunóscerea unei persóne anumite: *certificat de identitate.*

ideografie a. care exprimă o idee: *scrisórea Chinesilor e ideografică.*

ideografie f. representare directă a ideilor prin semne grafice.

ideolog m. 1. cel ce reduce tótă filosofia la ideologie; 2. *fig.* utopist, în sciință saŭ în politică.

ideologie f. sciință despre originea și formarea ideilor.

idiclíŭ m. V. edecliŭ.

idilă f. mică poemă despre un subiect câmpenesc. Sin. **eglogă, pastorală.**

idilic a. ce are caracterul unei idile.

idiomă f. limbă proprie unei provincii saŭ unei națiuni. Sin. **dialect.**

idiomatic a. relativ la o idiomă: *expresiune idiomatică.*

idiopatie f. *Med.* bólă provenită de la sine și nu din alta.

idiosíncrasie f. temperament particular unuĭ individ.

idiot a. și m. lipsit de minte. Sin. **imbecil, stupid.**

idiotie f. stare de idiot, stupiditate.

idiotism n. construcțiune, locuțiune particulară unei limbi.

idol m. 1. figură saŭ statuă a unei false divinități; 2. *fig.* obiectul unei pasiuni extreme, al unuĭ cult excesiv: *banul e idolul avaruluĭ, el e idolul părinților sei.*

idolatrez v. 1. a se închina la idolĭ; 2. a iubi cu pasiune: *el 'și idolatrézĕ copiiĭ.*

idolatríe f. 1. adorare de idolĭ, cultul ídeilor falșĭ; 2. *fig.* iubire excesivă.

idolatru m. cel ce se închină la idolĭ.

idrat n. corp compus din apă și dintr'un acid metalic: *carul slins e un idrat de calce.*

idratat a. combinat cu apă.

idraulic a. privitor la mișcarea și ridicarea apelor: *mașină idraulică.*

idraulică f. sciință ce are de obiect conducerea apelor.

idrocefal n. idropisia capuluĭ.

idrofobie f. *Med.* 1. grózĕ de apă; 2. turbare.

idrodinamică f. sciința mișcăriĭ fluídelor și a legilor sale.

idrofug a. care preservă de umezélă: *mastic idrofug.*

idrogen n. corp simplu, gaz incolor care, combinat cu oxigenul, arde și formézĕ apa; cel mai ușor din tóte corpurile, oxigenul servă la umplutul balóneloră și, combinat cu carbonul, formézĕ *gazul de luminat.* Idrogenul a fost descoperit de Cavendish în 1781.

idrografie f. descrierea mărilor, cunóscerea apelor navigabile.

idrologie f. sciință ce tratézĕ despre ape, despre felurile și însușirile lor.

idromel n. bĕutură din apă și miere.

idrometru n. instrument de măsurat stratul de apă ploiósă căduț într'un loc dat; se díce mai des *pluviometru.*

idropic a. și m. bolnav de idropisie.

idropisie f. grămădire de apă într'o parte a corpuluĭ, mai ales în abdomen.

idrostat n. balanță idrostatică.

idrostatic a. relativ la idrostatică: *balanță idrostatică.*

idrostatică f. partea mecanicéĭ ce tratézĕ despre equilibrul licidelor și despre presiunile ce exercită asupra pereților unuĭ vas.

idroterapie f. tratamentul bólelor cu ajutorul apeĭ recĕ (băĭ, dușurĭ).

Idumea f. regiune sudică în vechea Palestina, locuită de Edomiți.

ie f. cămașă de țărancă, cusută cu florĭ de mătase și acoperită cu fluturași pe la umerĭ, piepți și spete.

Iebusiți m. pl. vechiŭ popor al Palestineĭ, supus de David.

Iecaterinoslav n. gubernie și oraș în Rusia: 47,000 loc.

Ied... V. ed...

Ieftа m. judecător în Israel, scăpă pe Ebreĭ de sub jugul Amoniților (sec. XIII a. Cr.). El juruíse a jertfi lui D-deŭ pe cine îl va întîmpina mai întîĭ la întórcere și propria sa fiică îi eșĭ înainte.

ieftin a. V. eftin.

Iehova m. («Cel ce există»), alt nume dat lui D-deŭ în Vechiul-Testament.

Ielele f. pl. dinele virtejuluĭ carĭ ar lovi cu paralisie saŭ reumatism: *atunci trecurá Ielele de mâini 'n horá prinse* Bon. *Ielele i-aŭ luat gura și piciórele* Cn.; **luat din Iele,** paralisat; *fig.* turbat. Sin. **Dinsele, Frumósele, Șoimanele, Vêntósele.**

Iemen n. vilaiet turcesc în Arabia: 750,000 loc.

Iena f. oraș în Germania: 9000 loc. Universitate fundată la 1558.

Ieniceri m. pl. ianicerĭ: *ienicerĭ, copiĭ de suflet aĭ lui Allah* Ex.

Ienikale n. strimtóre între Marea Négră și Marea de Azov. Sin. **Kerci.**

Ienipazar n. oraș în Bulgaria: 8000 loc.

Ienisei n. fluviu în Siberia, se varsă în Oceanul Inghiețat: 3000 km.

ienupĕr m. arbust tot-d'a-una verde din familia conifelorelor.

iepure m. V. **epure.**

ierarch m. cap bisericesc, arhiereŭ: **Sfinții Treĭ Ierarchi** (adică Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul-de-D-deŭ și Ión Gură-de aur), sĕrbătóre ținută la 30 Ianuarie.

Ierarchi (Sfinții Treĭ) m. pl. biserică frumósă în Iași, zidită de Vasile Lupu la 1640. Monument architectonic de prima ordine ca și Curtea-de-Argeș.

ierarchic a. ce ține de o ierarchie: *ordine ierarchică.*

ierarchie f. ordinea și subordinarea rangurilor, demnităților, gradelor.

Ieremia m. unul din cel patru marĭ profețĭ, autorul *Plângerilor* (sec. VII a. Cr.). || **(Vodă),** V. **Movilă.**

ieremiadă f. 1. lamentațiunea lui Ieremia: *cum curge profeția unei ieremiade* Ex.; 2. plângere repetită și importună.

ierĭ adv. diua ce precede imediat pe cea actuală.

Ierichon n. oraș în Palestina, coprins de Iosua.

iern... V. **ern...**

Ieroboam m. numele a 2 regĭ aĭ lui Israel (sec. X și VIII a. Cr.).

ieroglifă f. V. **hieroglifă.**

ieromonach m. preot-călugăr: *pomenesce pe monachiĭ și ieromonachiĭ* Cn.

Ieronim m. (St.), părinte al Bisericeĭ, traducĕtorul Bibliei în latinesce (346—420). || **(din Praga),** discipolul lui Isus, ars ca eretic în Constanța (1416).

iert v. 1. a da libertate, a grația (pe un condamnat); 2. a trece cu vederea (un pĕcat, o greșală): *Dumnedeŭ să-l ierte!* 3. a scusa: *mĕ iartă;* 4. a permite: *de m'a ierta vremea să pot veni* Cn.; 5. *fig.* a lăsa, a îngădui: *ar vrea să fugă, dar inima n'o iartă* Ar.

iertăciune f. resultatul iertăriĭ: 1. scusă; 2. permisiune.

iertare f. fapta de a ierta. || int. grație!

iertat a. 1. grațiat: *iertatul díce Dómne, îndurare!* Al.; 2. permis: *e lucru iertat.*

iertător a. și m. care iartă.

ieruncă f. pasere mai mare de cât sitarul, cu carne albă și gustósă.

Ierusalim n. vechea cap. a Palestineĭ, coprinsă și distrusă de Romanĭ la 70 d. Cr., aparține ast Turcieĭ: 45,000 loc.

ies v. V. **es.**

iesle f. pl. îngrădire pentru nutrețul vitelor.

iesm n. jad: *de colórea verde închisă a iesmului* On.

iesuit m. membru al Societății lui Isus, ordin religios fundat de St. Ignațiu de Loyola în 1534, distrus de Clement XIV în 1773 sub presiunea Curților europene și restabilit de Piu VII în 1814.

iesuitic a. 1. ce ține de iesuiți; 2. conform cu doctrina lor morală.

iesuitism n. 1. doctrina Iesuiților; 2. *fig.* lipsă de sinceritate.

iezătură f. efectul iezirii: zăgaz.

iezer n. V. iazer.

Iezer n. culme în jud. Muscel despărte între ei afluenții riului Dómnei.

iezește v. a ridica un zăgaz, a opri apa: *el iezește, bate, umflă rîurile turburate* AL.

Iiicrate m. celebru general atenian, învingătorul Spartanilor (413—533 a. Cr.).

iiiliu a. *pop.* sărăcuț: *e iiiliu, lefter de parale.*

Iligenia f. *Mit.* fiica lui Agamemnon; în momentul când părintele ei era s'o jertfească Dianei, deița o transportă în Taurida și o făcu preoteasă templului ei. Ea fu subiectul a două tragedii de Euripide, a unei tragedii de Racine, a unei tragedii de Goethe și a unei opere de Glück.

Ilak n. numele Turcesc al Valachiei sau Munteniei: *Iflak-beg.*

ilos n. aer pretențios.

ighemonicon n. demnitate (în port și atitudine), bon-ton: *ținerî cu ighemonicon* AL.

ighemonicos a. od. deném bun, nobil: *noi am fost mari și ighemonicoș* AL.

igienă f. partea medicinei ce tratează despre modul de a-și conserva sănătatea.

igienic a. relativ la igienă.

igienist m. medic versat în ale igienei.

Iglița f. sat în Tulcea, pe lângă care s'află ruinele vechiului *Troesmis.*

igliță f. ac de lucrat.

ignamă f. plantă cățărătóre, originară din China, a cărei rădăcină procură un aliment analog cartofului.

Ignat m. ḑiua St-lui Ignatie, sărbătóre ce cade pe 20 Dec.

Ignatie (St.) m. părinte al Bisericei, episcop din Antiochia, martirisat la Roma între 107 și 115.

Ignațiu (de **Loyola**) m. nobil spaniol, fundatorul ordinului iesuiților (1491—1556).

igneă a. 1. de natura focului: *meteor igneu*; 2. produs de foc: *teren de formațiune ignee.*

ignițiune f. starea corpurilor în combustiune.

ignobil a. fără nobleță sau distincțiune. SIN. abject, josnic.

ignorant a. și m. care nu scie nimic. SIN. nesciutor. CRN. învățat.

ignorință f. nescințiă.

ignorez v. a nu sci, a nu cunósce.

igrasie f. V. egrasie.

igrometru n. instrument de măsurat gradul de umedélă al aerului.

iguan m. soiu de șopîrlă mare din America.

igumen m. V. egumen.

iha! int. exprimă o eventuală satisfacțiune: *iha, Dómne!*

ihneă f. iahnie: *o ihnea cu ceapă* AL.

ii n. pl. părțile laterale și inferióre ale pântecelui; *osul, vina iilor.*

Iiarian (Papiu) m. istoric român a publicat un *Tesaur de documente* și biografia lui Șincaĭ (1828—1879).

Iiarion m. 1. (St.), introducătorul monachismului în Palestina și Siria (291—371); 2. episcop de Argeș (1820), consilierul intim al lui Tudor în mișcarea-i revoluționară (1777—1845).

iiaritate f. veselie neașteptată.

iiău n. nicovală: *ciocanul ce cade pe iiău* EM.

ilegal a. contrar legii: *faptă ilegală.*

ilegalitate f. caracterul celor contrare legii: *ilegalitatea unei sentințe.*

ilegitim a. 1. care n'are condițiunile cerute de lege: *copil ilegitim*; 2. *fig.* nedrept, fără cuvînt: *pretențiuni ilegitime.*

ilegitimitate f. caracterul celor ilegitime.

ileon n. porțiunea cea mai grósă și învirtită cu un ghem al intestinului subțire.

Ilena f. V. Cosinzéna.

ileri m. pl. vêrsat mărunt și roșiu (la copii).

Iliov n. 1. gârliță sau părîu al Dimboviței; 2. cel mai însemnat județ al României, aședat în centrul țerii: 350,000 loc. Cap. *Bucuresci.*

iliac a. privitor la ileon: *osul iliac.*

Iliada f. 1. poemă epică în 24 de cântece sau rapsodii, celebrând mânia lui Achile în contra lui Agamemnon la împresurarea Troiei sau Ilion; 2. *fig.* epopee: *creștina Iliadă pământu ar fi încântat* GA. AL.

Iliaș-Vodă m. (numit și Ilie II), Domnul Moldovei, fiul lui Petru Rareș, se turci la Constantinopole după o scurtă domnie (1546—1551). || (Alex.). Domnul Munteniei, cu totul grecisat, fu răsturnat de o conspirațiune (1616—1618); reveni pe tron și fu înlocuit cu Leon Tomșa (1627—1629). || IIIaș, fiul celui precedent, Domnul Munteniei sub care Tătarii cotropiră o parte a Basarabiei; fu mazilit de Pórtă (1667—1669).

Ilic n. pieptar țerănesc: *ilic de postav cusut cu gâitanuri* AL. SIN. mintén.

ilice m. soiu de cer tot-d'a-una verde, cu frunze lucitóre și ghimpóse.

ilichie f. *pop.* vîrstă: *am ajuns la ilichia bătrâneții.*

ilicit a. oprit de lege sau de morală: *fapte ilicite.* SIN. **nepermis.**

Ilie m. (St.), profet ebreu răpit la cer într'un car de foc (900 a. Cr.); serbat de țeranii noștri la 20 Iulie, ḑi de fulgere, trăsnete, vifore. || numele mai multor Domni români: ILIE I, fiul lui Alexandru cel Bun, Domnul Moldovei întâiu singur (1433), apoi împreună cu fratele său Ștefan II (1435—1444); ILIE II, V. **Iliaș-Vodă.** || **(Culmea St-lui)**, pisc de munte în jud. Prahova, desparte apa Doftanei de a Teleĭenului.

ilimitat a. nemărginit: *puteri ilimitate.*

Ilion n. vechiul nume al Troiei.

Ilirĭ m. pl. popor din familia tracică, ai cărui ultimi descendenți se consideră Albanesii.

Ilirla f. 1. numele vechiului litoral septentrional al Mării Adriatice; 2. provincie Austro-Ungară de-a lungul côstei orientale a Adriaticei, coprinḑând Carintia, Carniolia și Trieste (ilirian).

Iliș n. od. dare extraordinară.

Ilisibil a. ce nu se póte citi: *nume ilisibil.*

Ilissus m. părîu în Grecia, trece aprópe de Atena.

Ilogic a. contrar logicei.

Ilot m. 1. sclav la vechiĭ Spartani; 2. *fig.* om respins de toți, paria.

Ilotism n. 1. stare de ilot; 2. *fig.* stare de mare ticăloșie.

Iluminat m. 1. om ce se crede inspirat, visionar în ale religiunii; 2. pl. eretici din evul-mediu.

iluminațiune f. 1. aprindere de focuri în semn de veselie; 2. luminî dispuse cu simetrie la o serbare; 3. *fig.* lumină supranaturală, inspirațiune subită.

iluminator m. cel însărcinat cu facerea iluminațiunilor.

iluminez v. 1. a răspândi lumină peste ceva; 2. a face iluminațiuni; 3. *fig.* a lumina inteligența, spiritul.

iluminism n. opiniunile chimerice ale iluminaților.

ilusionez v. 1. a causa ilusiuni; 2. a-și face ilusiune.

ilusiune f. 1. aparență înșelătóre, erórea simțurilor sau a spiritului ce face să vadă lucrurile altmintrea de cum sunt; 2. *fig.* cugetări chimerice: *a se nutri cu ilusiuni.*

ilusoriu a. 1. ce tinde a înșela printr'o aparență falsă; 2. care nu se va realisa: *promisiune ilusorie.*

ilustrat a. 1. devenit ilustru; 2. ornat cu gravuri: *carte ilustrată.*

ilustrațiune f. 1. acțiune de a da glorie: *bărbații cei mari contribuiesc la ilustrațiunea patriei lor*; 2. glorie câștigată, celebritate; 3. personagiu ilustru; 4. gravuri intercalate într'o carte.

ilustrez v. 1. a face ilustru; 2. a orna un text cu gravuri.

ilustrișim a. prea ilustru, titlu onorific dat unor înalți demnitari.

ilustru a. care are o mare reputațiune. SIN. celebru, faimos.

imaculat a. fără pata păcatului originar: *imaculata Fecióră.*

imaginabil a. ce se póte imagina: *tóte relele imaginabile.*

imaginar a. care nu e de cât în imaginațiune: *bólă imaginară.* SIN. chimeric, fantastic.

imaginativ a. cu o vie imaginațiune.

imaginațiune f. 1. facultate de a crea prin cugetare; 2. părere neîntemeiată, idee chimerică: *e o pură imaginațiune.* SIN. fantasie.

imagine f. 1. representare prin pictură, sculptură etc.; 2. mică stampă înfățișând un subiect religios sau altul; 3. asemănare: *acest copil e imaginea tatălui seu*; 4. representarea

unuĭ obiect în oglindă, în apă; 5. representare în spirit, idee; 6. metaforă ce redă o idee cu mai multă vioiciune prin sensibilisarea eĭ: *dicțiune plină de imagini*. Sin. **chip, icónă.**

imaginez v. 1. a-și representa în spirit, a crea prin cugetare; 2. a crede fără cuvînt: *își imaginézā că e persecutat*. Sin. **închipuiesc.**

imală f. noroiŭ: *un cuptor de imală*.

imam m. preot mahometan: *imamul din minarea cântase* Al.

imaneĭ f. căpetâiul de chihlibar al ciubucului.

imanent a. *Filos.* care persistă, care lucrézā în ființe într'un mod constant. Ctn. **transitoriu.**

imanență f. starea celor imanente.

imas n. islaz: *mână boiĭ la izvóre să-ĭ pasce la imaș* Al.

imaterial a. care nu e unit cu materia: *D-deu e imaterial*.

materialisez v. a face ceva imaterial prin cugetare saŭ rațiunament.

imaterialitate f. caracterul și starea celuĭ imaterial: *imaterialitatea sufletului*.

imatriculez v. V. **înmatriculez.**

îmbăierat a. 1. legat cu baiere: *geanta îmbăierată de gâtu-i* Od.; 2. fig. *loază îmbăierată*.

îmbăiez v. a face o baie, a (se) scălda.

îmbălez v. 1. a umplea de bale (și *fig.*); 2. a mulia cu scuipat: *a îmbăla tortul* Cn.

îmbălorez v. a îmbăla: *'mĭ tot îmbălorez gura pe bărbat* Cn.

îmbălsămat a. 1. uns cu bălsam: *corp îmbălsamat*; 2. *fig.* frumos mirositor: *raiul cu grădini îmbălsămate* Em.

îmbălsămez v. 1. a unge un cadavru cu bălsam spre a-l conserva; 2. a răspândi un miros plăcut: *florile îmbălsămézā aerul*.

îmbărbătez v. a însufla bărbăție: *cu dulci cuvinte o îmbărbătézā* Bot. Sin. **încurajez.**

îmbărburez v. a unge la Sfînta Varvara pe copiĭ cu miere, ca să fie feriți de vărsat. V. **Barbura.**

îmbarc v. 1. a pune într'o barcă saŭ corabie; 2. a se urca în corabie spre a călători pe mare.

îmbarcader n. locul de îmbarcat saŭ de pornit la un drum de fier. Ctn. **debarcader.**

îmbăxlt a. îndesat: *pĕr îmbăcit, păslos și des* Isr.

îmbecil a. și m. 1. slab de minte; 2. care vorbesce saŭ lucrézā neghiobesce.

îmbecilitate f. slăbiciune de minte ce face incapabil de a raționa, de a înțelege.

îmbelșugare f. abundanță.

îmbelșugat a. abundant.

îmberb a. 1. care n'are încă barbă; 2. (ironic) prea tînĕr. Sin. **spân.**

îmberezat a. încărcat peste măsură: *caprele înterezate și îmberezate* Por.

îmbĕt v. 1. a face bĕt; 2. a ameți; 3. a încânta: *de line vise sufletul îmbată* Bot.

îmbĕtat a. *fig.* fermecat: *sufletu 'mbĕtat de rade și de eterne primăveri* Em.

îmbătător a. care îmbată.

îmbĕtrânesc v. a (se) face bĕtrân.

îmbibat a. *fig.* plin: *îmbibat de prejudiții*. Sin. **impregnat.**

îmbibez v. a (se) muia, a (se) pĕtrunde de un licid.

îmbiere f. invitațiune: *de îmbiere n'are nici habar* Pann.

îmbietor a. care îmbie.

îmbiu v. a invita: *zmeul o îmbia să nitróse florile* Isr.

îmbin v. a împreuna două lucrurĭ prin căpetâiele lor.

îmbinat a. legat împreună, unit la olaltă: *sprîncene îmbinate*.

îmbir n. *Bot.* ghimber.

îmblăciu n. unéltă de bătut grâul. Sin. **trior.**

îmblândesc v. a (se) face blând: 1. a domestici; 2. a astimpĕra, a îndulci: *îmblândindu-și glasul* Al.

îmblânditor a. care îmblândesce. || m. domesticitor: *îmblânditor de fĕre*.

îmblănesc v. a căptuși cu blană.

îmblătesc v. 1. a bate cu îmblăciul, a treera; 2. *fig.* a bate rĕŭ. Sin. **treer.**

îmblătitor m. treerător.

îmblu v. V. **umblu.**

îmbobocesc v. a da în bobocĭ, a începe a înflori.

îmbodolit a. înfășurat: *îmbodolit în surtuce* Negr.

îmbogățesc v. a (se) face bogat.

îmbolboțesc v. a înfășura peste tot: *cele sfinte îmbolbojite în mănunchi de busuioc*.

îmboldesc v. 1. a împinge vitele cu boldul; 2. *fig.* a îndemna, a excita.

îmboldire f. 1. acțiunea de a îmboldi; 2. *fig.* îndemn, impulsiune.

îmboldítor a. 1. care îmboldesce: *ziersul îmboldítor îi părea pe buză* Od.; 2. *fig.* înțepător: *vorbe îmboldítóre* Pann.

îmborțoșez v. *pop.* a însărcina o femeie.

îmbourez v. a înfiera cu bourul.

îmbrac v. 1. a (și) pune hainele; 2. a da haine: *a îmbrăca pe cel sărac*; 3. *fig.* a acoperi: *câmpia s'a îmbrăcat în verde*. Sin. **învestmîntez.**

îmbrăcăminte f. tot ceea ce servă a îmbrăca.

îmbrăncesc v. 1. a da brânci, a împinge afară; 2. *fig.* a excita: *provocând dorințe, dulce le îmbrăncesce* Bot.

îmbrânzit a. gătit cu brânză: *face mămăliga îmbrânzită* Cn.

îmbrățișez v. 1. a strînge în brațe; 2. *fig.* a coprinde cu mintea: *istoria îmbrățișézā tóte faptele*; 3. a lua asupră-și: *a îmbrățișat causa mea*; 4. a alege: *a îmbrățișa un partid*.

îmbrăzdez v. a trage brazde.

îmbrebenat a. împodobit ici și colea: *pânză îmbrebenată cu flori*.

îmbricat a. se dice de solzii carĭ s'acoper unii pe alții ca cărămidile unuĭ acoperiș.

îmbrobodesc v. 1. a acoperi capul cu o broboadă; 2. *fig.* a acoperi cu un vĕl: *lacrimile îmbrobodiră fulgerarea ochilor lui* Bălc.; 3. *fam.* a înșela cu tertipurĭ: *îl îmbrobodesci chiar ca p'o muiere* Pann.

îmbrobodit a. acoperit cu un vĕl: *o fĕră jalnică, pentru ce față (i-e îmbrobodită?* Bălc.

îmbroglio n. 1. încurcătură expresă; 2. intrigă complicată a uneĭ piese de teatru.

îmbrohor m. comis împĕrătesc: *Sultanul din foișor dete semn lui îmbrohor* Por.

îmbrumat a. acoperit cu brumă.

îmbuc v. 1. a pune ceva în gură; 2. a mânca puțin și repede; 3. a face să între un lucru într'altul, a prinde laolaltă; 4. *fam.* a se săruta.

îmbucă(tă)țesc v. a tăia, a rupe în bucăți.

îmbucătură f. 1. cât se póte lua dintr'odată în gură; 2. împreunarea a două lucrurĭ carĭ se îmbucă unul într'altul; 3. partea unuĭ instrument de musică ce se pune în gură.

îmbucăturesc v. a da micĭ bucățurĭ de mâncat (la paseri).

îmbucur v. a face bucurie. Sin. **înveselesc.**

îmbucurător a. care îmbucură.

îmbufnat a. bosumflat.

îmbufnez v. a face mutră, a se bosumfla.

îmbuib v. 1. a (se) îndopa; 2. *fig.* a se face arogant.

îmbuibat a. 1. îndopat cu mâncărĭ; 2. *fig.* plin: *îmbuibat de patimi*. || m. om sătul care are tóte cu belșug.

îmbujorat a. roș ca un bujor: *față îmbujorată*.

îmbulzéla f. înghesuială.

îmbulzesc v. 1. a strînge cu putere; 2. *fig.* a urmări d'aprópe: *me îmbulzesce cu cereri*; 3. a se înghesui.

îmbunare f. 1. acțiune de a îmbuna; 2. *fig.* lingușire josnică: *nu scie ce este îmbunarea și mișcinea* Negr.

îmbunătățesc v. a aduce într'o stare mai bună. Sin. **ameliorez, amendez.**

îmbunătățitor a. care îmbunătățesce.

îmbunez v. 1. a face mai bun: *rĕsboiul îĭ va mai îmbuna sórta* Bălc.; 2. a (se) potoli; 3. a linguși cu măgulelĭ.

îmbutuit a. prins în butucĭ: *picióre îmbutuite*.

imediat a. 1. care lucrézā, care se produce fără mijlocirea cuiva; 2. care urmézā saŭ precede nemijlocit; *succesor imediat*; 3. care se face numaĭ de cât: *plecare imediată*. || adv. pe dată, la moment.

imemorial a. așa de vechiŭ că s'a pierdut amintirea originiĭ: *timpurĭ imemoriale*.

imenoptere n. pl. ordin de insecte cu 4 aripi membranóse, golașe, cu nervure lunguiețe: *albina, furnica* etc.

imens a. 1. care e fără mesură, a cărui mărime e nemărginită: *universul e imens*; 2. fórte întins: *câmpii imense*; 3. *fig.* excesiv: *ambițiune imensă*.

imensitate f. 1. mărime fără de margini: *imensitatea naturei*; 2. prea mare întindere: *imensitatea mărilor*; fig. *imensitatea geniului*.

imersiune f. 1. cufundare într'un licid; 2. *Astr.* intrarea unui astru în umbra altuia, în momentul unei eclipse. Ctr. **emersiune**.

imigrant m. cel ce imigrézā.

imigrez v. a veni să s'așeḍe într'o țéră străină. Ctr. **emigrez**.

iminei m. pl. pantofi groși țerănești: *iminei de saftian*.

iminent a. 1. gata de a cádea peste: *ruină iminentă*; 2. *fig.* fórte amenințător și periculos: *résboiu iminent*.

iminență f. caracterul saŭ starea lucrurilor iminente: *iminența pericolului*.

imit v. 1. a face saŭ a căuta să facă întocmai ceea ce face altul; 2. a reproduce întocmai: *a imita o semnătură*; 3. a lua de model: *a imita pe cel bun*; 4. a adopta genul unui scriitor, modul unui artist.

imitabil a. ce se póte, ce trebue să fie imitat.

imitațiune f. 1. acțiune de a imita și resultatul acesteĭ acțiuni: *Imitațiunea lui Isus Hristos*, titlul unei cărți medievale plină de pietate; 2. genul unui scriitor saŭ artist imitat de altul; 3. contrafacere în comerț.

imitativ a. de natura imitațiunii: *armonie imitativă*.

imitator m. cel ce imită saŭ caută a imita.

imn n. 1. cântec în onórea divinității saŭ a eroilor; 2. cântec bisericesc: *imn de laudă*.

imnător n. resunător: *sgomot falnic, gigantic, imnător* Al.

imobil a. 1. nemișcat, nemișcător: *bunuri imobile*; 2. *fig.* neclintit. || n. pl. imobile, avere ce nu se póte transporta (ca moșiĭ, păduri, vii, case).

imobiliar a. privitor la imobile: *vînḍare imobiliară*.

imobilisez v. 1. a face imobil; 2. *Jur.* a da unuĭ efect mobiliar calitatea de imobil.

imobilitate f. starea persónei saŭ a lucrului ce nu se póte mișca.

moderațiune f. necumpătare.

modestie f. lipsă de modestie saŭ de bună-cuviință.

imolațiune f. înjunghierea unei victime.

imolez v. 1. a înjunghia pentru sacrificiu; 2. a măcelări; 3. *fig.* a (se) sacrifica.

imoral a. 1. lipsit de principiile morale: *om imoral*; 2. contrar moralei: *carte imorală*.

imoralitate f. caracterul celui imoral.

imortal a. nemuritor.

imortală f. plantă din fam. compuselor ale cărei flori durézā fórte mult timp; vulgar **siminoc**.

imortalisez v. a face nemuritor, a face să trăiască în amintirea ómenilor.

imortalitate f. nemurire.

imos a. plin de noroiŭ, murdar: *hainele de pe dînsul erau imóse* Isp.

împac v. 1. a face pace: *l-am împăcat*; 2. a mulțumi: *cum să împace atâta lume?* 3. a potoli: *copilul se puse pe un plâns de n'a putut să-l împace*. Sin. **conciliez**.

împăcăcios a. care se împacă lesne. Sin. **conciliant**.

împachetez v. a pune într'un pachet.

împacient a. nerăbdător.

împacientă f. nerăbdare.

împacientez v. a pierde răbdarea.

împăciuesc v. a restabili pacea (între doue persóne).

împăciuitor m. cel ce împăciuesce.

împâclit a. tare întunecat (Od.).

împăduresc v. a transforma în păduri pământuri, nisipuri.

împăiez v. a prepara animale mórte, așa ca să le dea aparența vieții.

împăînjenesc v. a se întuneca, a se acoperi cu o céță (vorbind de ochi).

împăînjenit a. înegurat: *cu ochiĭ împăînjeniți*.

împalpabil a. subțire de nu se póte pipăi.

împământenesc v. a face pământén. Sin. **naturalisez**.

împământenire f. indigenat, naturalisare: *împământenirea se dă de puterea legislativă*.

împământenit a. cel ce a căpętat împământenirea. Sin. **naturalisat**.

împânzesc v. 1. a pune în șiruri, a rîndui: *un rege ce 'mpânzesce glóbul în planuri pe un vèc* Em.; 2. a se respândi în tóte părțile: *se împânzi ponina despre...*

impar a. nepereche.

imparisilabic a. se dice de numele cari, în declinațiune, nu conservă acelașĭ număr de silabe: *vorbe imparisilabice*.

imparitate f. starea celui impar saŭ inegal.

împart v. a face părți: 1. *Aritm.* a divide; 2. a distribui: *a împărți premiĭ*; 3. a separa un ce comun: *ce avem de împărțit cu el?*

împărtășenie f. sfînta cuminecătură.

împărtășesc v. 1. a face parte cuiva: *nestematele odóre cu care 'l împărtășise sórta* Od.; 2. a comunica; 3. a lua parte, a participa; 4. a da, a lua sfînta grijanie.

împărtășire f. acțiune de a împărtăși: 1. comunicațiune; 2. participare; 3. luarea grijaniei.

împărțéla f. resultat al împărțirii și lucrul de împărțit.

împărțesc v. V. **împart**.

împărțial a. nepărtinitor: *istoricul cată să fie împărțial*.

împărțialitate f. nepărtinire.

împărțire f. 1. acțiune de a împărți; 2. *Aritm.* divisiune; 3. distribuțiune.

împărțitor a. care împarte. || m. cel ce distribue: *împărțitor de scrisori*.

impas n. 1. ulicióră fără eșire; 2. *fig.* situațiune din care nu se póte eși.

impasibil a. 1. nesimțitor la suferința, la durerea morală; 2. care nu se lasă a fi influențat, care nu se înduioșézā.

impasibilitate f. calitatea celui impasibil.

împâslesc v. a se îndesa vorbind de perul capului saŭ de mustăți.

împătimire f. pasiune ardentă: *sărut cu împătimire ai tei albi și neteḍi umerĭ* Em.

împătimit a. pasionat: *cântec împătimit*.

împătresc v. a (se) face de patru orĭ mai mare.

impatronisez v. a (se) introduce cu autoritate, a se așeḍa ca stăpân.

împătur v. a strînge în paturi (pânză, rufe).

împăvĕzat a. acoperit cu pavéză.

impecabil a. 1. incapabil de a greși; 2. *fig.* perfect: *lucrare impecabilă*. Sin. **infailibil**.

impecabilitate f. starea celui impecabil.

împelițat a. 1. încarnat; 2. îndrăcit: *împotriva împelițaților vrăjmași ai omeniriĭ* Isp. || m. necaratul în lînță.

împĕnat a. 1. provĕḍut cu pene: *vinat împĕnat* Od.; 2. garnisit cu slănină: *friptură împĕnată*; 3. plin în tot locul: *éra era împĕnată de Tătari*.

impenetrabil a. 1. care nu póte fi pĕtruns, prin care nu se póte trece; 2. ce nu se póte cunósce: *mister impenetrabil*; 3. care ascunde opiniunile saŭ sentimentele sale.

impenetrabilitate f. 1. starea celui impenetrabil; 2. *Fiz.* proprietate în virtutea căreia doue corpurĭ nu pot ocupa împreună acelașĭ spațiu.

împĕnez v. 1. a garnisi cu pene; 2. a străpunge carnea cu slănină; 3. *fig.* a străpunge: *să-l împĕneze cu o săgéță în piept* Al.; 4. a umplea din tóte părțile: *a împĕnat lumea cu soli*.

impenitent a. care nu se căiesce de pĕcatele sale.

impenitență f. starea celui întărît în pĕcate.

împĕrat m. 1. suveranul unui imperiu; 2. *pop.* rege: *un fecior de împĕrat, Solomon împĕrat*.

împĕrătel m. *Zool.* sfredelușă, considerat de popor ca *împĕratul pasĕrilor*.

împĕrătésă f. 1. soția împĕratului; 2. *pop.* regină; 3. principesă

împlinire f. acțiune de a împlini: 1. realisare; 2. execuțiune.

împlinitor m. cel ce împlinesce sau execută: *împlinitor de dări.*

implor v. a cere cu umilință și stăruitor, a se ruga cu lăcrimi: *a implora grația.*

împlu v. V. umplu.

împolitețâ f. 1. lipsă de politeță; 2. vorbă saŭ faptă nepolitícosă.

împolitic a. contrar politicei bune.

împodobesc v. a înfrumuseța cu podóbe, a găti frumos.

împoncișare f. opositiune: *împoncișare de idei* Cr.

împoncișez v. a întórce: *un turc împonciș sulița asupra lui* Băl.

imponderabil a. ce nu póte fi cântărit: *lumina și căldura sunt imponderabile.*

impopular a. ce nu place poporului.

impopularitate f. lipsă de popularitate.

împopoțonez v. a (se) găti cu afectațiune: *gătile, împopoțonate, îmbrăcate tot după modă* Al.

împopulez v. a (se) umplea cu locuitori.

import n. introducere în țéră a productelor străine. Ctr. **export.** || v. 1. a face import; 2. *fig.* a introduce un obiceiŭ străin; 3. a fi important: *cunóscerea legilor importă tuturor cetățenilor*; **ce ne importă?** ce ne pasă?

important a. 1. care e de un mare interes: *o afacere importantă*; 2. care se bucură de o mare influență: *om important.* Sin. **însemnat.**

importanță f. 1. interesul, valórea ce se dă unuĭ lucru: *afacere de mică importanță*; 2. autoritate, influență de avere saŭ de positiune: *locul seŭ îi dă multă importanță în lume.* Sin. **însemnătate.**

importațiune f. 1. acțiune de a importa; 2. lucru importat. Ctr. **exportațiune.**

importator m. cel ce face comerțul de import.

importun a. care obosesce prin stăruințele sale. Sin. **supĕrăcios.**

importunez v. a supĕra cu cereri nêîncetate.

importunitate f. cerere importună.

imposant a. impunĕtor.

împosesuiesc v. a pune în posesie, a arenda o moșie: *am împosesuit moșia boierului* Al.

imposibil a. care nu póte fi, ce nu se póte face. || n. lucru imposibil: *a încerca imposibilul.*

imposibilitate f. lipsa posibilității.

imposit n. 1. dare impusă pentru trebuințele Statului; 2. totalitatea dărilor așa-fel stabilite: *impositul e vătămător de Corpurile legiuitóre*; **impositul sângelui,** obligațiunea serviciului militar. Sin. **contribuțiune.**

impostor m. înșelător, propagator de doctrine false.

impostură f. înșelăciune, calomnie.

impotent a. nepuținclos.

impotență f. starea unei persóne impotente.

împotrivă prep. contra.

împotrivesc v. a se pune împotrivă. Sin. **opun, resist.**

împotrivire f. opositiune, resistență.

împovărez v. a încărca cu poveri, a copleși. Sin. **însărcinez.**

impracticabil a. 1. care nu se póte executa: *regulament impracticabil*; 2. pe unde nu se póte trece: *drum impracticabil.*

înprânzesc v. a ajunge la prânz: *eu mâncinna înprânzesci, dar nu poți să înșerezi.*

împrăștiat a. răspândit în tóte părțile.

împrăștiere f. acțiune de a (se) împrăștia. Sin. **dispersiune.**

împrăștiu v. 1. a arunca încóce și încolo: *vêntul a împrăștiat frunzele*; 2. a trimite saŭ duce în diferite locurĭ: *a împrăștia trupe*; fig. *a împrăștia o veste*; 3. a pune pe fugă în desordine: *i-a împrăștiat pe dușmani.* Sin. **risipesc.** Ctr. **string.**

imprecațiune f. 1. invocarea rĕsbunării divine în contra cuiva; 2. figură de retorică prin care se invocă nenorociri asupra cuiva. Sin. **maledicțiune.**

imprecatoriu a. ce are forma unei imprecațiuni: *formulă imprecatorie.*

impregnat a. îmbibat.

impregnez v. 1. a pĕtrunde un corp cu substanța altuia; 2. *fig.* a inocula în spirit.

împrejmuiesc v. a îngrădi.

împrejur prep. 1. ocolind: *a umbla împrejur*; 2. pe lângă: *împrejurul lui.*

împrejurare f. circumstanță: *împrejurările vieții.*

împrejurat a. înconjurat: *ochiĭ împrejurați de un cerc purpuriu* Negr.

împrejurez v. 1. a înconjura: *îl împrejurasĕră copiĭ* Negr.; **2.** a închide cu gard: *a împrejurat locul.*

împrejurime f. 1. locul de împrejur; 2. cel din jurul cuiva.

impresariu m. șeful unei întreprinderĭ teatrale.

imprescriptibil a. care nu póte fi contestat: *drepturi imprescriptibile.*

impresionabil a. ușor de impresionat.

impresionabilitate f. caracterul celuĭ impresionabil.

impresionez v. a causa impresiunĭ, a mișca pe cineva.

impresionist m. în pictura franceză contemporană: artistul ce caută a representa un aspect trecĕtor al naturei.

impresiune f. 1. urmă lăsată de un obiect ce a apĕsat asupra altuia; 2. tipar: *impresiunea unei cărți saŭ gravuri*; 3. *fig.* efect produs asupra mințiĭ saŭ asupra simțurilor: *impresiunile din copilărie sunt tenace.* Sin. **întipărire.**

impresor v. 1. a înconjura cu armată: *dușmanii împresurară cetatea*; 2. a înconjura în genere: *tot ce ne împresóră*; 3. a coprinde de o dată: *ce bólă te împresóră?* Por.; 4. a coprinde pe nedrept, a încălca în averea altuia.

împresurare f. acțiune de a împresura: 1. asediu; 2. încălcare: *vrei să-mĭ mănânci stânjeni cu împresurare?* Al.; 3. *fig.* strîmtorare.

împresurat a. și m. asediat.

împresurător m. asediator.

împreun v. a uni un lucru cu altul, a strînge la un loc. Sin. **unesc, întrunesc.**

împreună adv. în unire cu altul, în societate: *a merge, a lucra împreună.*

împreunare f. acțiune de a împreuna și efectul eĭ: 1. juncțiune, reunire; 2. căsătorie.

împricinat m. acusat, prevenit: *halal de bieții împricinați!* Al.

împrietenesc v. a (se) face prieten.

împrilostesc v. a fermeca pe cineva.

imprim v. 1. a lăsa o urmă, a întipări: *a imprima piciorul în nisip*, 2. a tipări; 3. a scóte din tipar; 4. a comunica, a transmite: *a imprima o mișcare unei mașinĭ.*

imprimat a. 1. întipărit; 2. tipărit. || n. broșură, fóie imprimată.

imprimăvĕrez v. a se face primăvară.

imprimerie f. 1. arta de a imprima cărțĭ: *imprimeria a fost inventată la 1436 de Gutenberg*; 2. unelte de imprimat; 3. locul unde se imprimă: *imprimeria Statului.* Sin. **tipar, tipografie.**

improb a. lipsit de probitate.

improbabil a. ce nu e probabil.

improbabilitate f. calitatea celuĭ improbabil.

improbitate f. neonestitate.

improductiv a. ce nu póte produce: *pământ, capital improductiv.*

improptu n. improvisare în versurĭ.

improprietăresc v. a face proprietar: *țĕranii aŭ fost improprietăriți prin legea din 1864.*

improprietărire f. acțiune de a improprietări: *improprietărirea însurățeilor.*

impropriu a. care nu se potrivesce, care nu redă exact cugetarea: *termin impropriu.*

împroșc v. 1. a da cu próșcă; 2. a asvîrli cu pietre, cu proiectile: *împroșca palatul cu două tunurĭ* Băl.; 3. a stropi cu apă saŭ noroiŭ; 4. *fig.* a ocărî.

împroșcătură f. resultatul împroșcării, canonadă: *împroșcăturile dușmanului.*

împrospĕtez v. 1. a face prospĕt, a reînoi; 2. *fig.* a aduce din nou aminte.

împrostit a. timpit: *cu fața împroștită.*

improvisațiune f. 1. acțiune

de a improvisa; 2. ceea ce se improvizează.

improvisator m. cel ce improvizează.

improvizez v. 1. a face pe dată și fără pregătire versuri, un discurs, muzică etc.; 2. *fig.* a face ceva pe dată și fără pregătire.

imprudent a. neprevăzător, necibzuit.

imprudență, f. 1 lipsă de prudență; 2. faptă imprudentă, nesocotință.

împrumut n. 1. faptă de a împrumuta; 2. lucru împrumutat. || v. 1. a da cu condițiunea de a înapoia: *a împrumuta bani*; 2. a cere cu împrumut; 3. a lua de la, a trage din: *florile împrumută sărelui colorile lor.*

împrumutător m. cel ce dă sau ia cu împrumut.

impudent a. nerușinat.

impudență f. nerușinare.

impudic a. ce ofensează castitatea: *gesturi impudice.*

împuțat a. plin de puf: *atmosferă împuțată.*

împuiez v. 1. a face puf; 2. a se înmulți; 3. a umplea, a ameți: *a împuia urechile, capul.*

impuls n. impulsiune.

impulsiune f. 1. mișcare comunicată unui corp de către altul; 2. *fig.* excitare, mobil. Sin. **îndemn.**

impulsiv a. ce dă impulsiune: *forța impulsivă a prafului de pușcă.*

impun v. 1. a pune pe: *a impune mâinile spre a binecuvânta*; 2. a obliga la: *a impune sarcini, dări*; 3. a insufla respect, a comanda: *a impune tăcere*; 4. a constrînge pe cineva de a fi primit: *scie să se impună.*

impunător a. 1. care impune, care inspiră respect; 2. care umple de admirațiune: *spectacol impunător*; 3. *fig.* considerabil: *forțe militare impunătóre.*

împung v. 1. a înțepa: *a o împunge de fugă*, a porni în fuga mare; 2. *fig.* a ofensa cu vorba.

impunitate f. scăpare de pedâpsă.

impunsătură f. 1. efectul împungerii; împodire; 2. *fig.* vorbă istețită plină de vioiciune.

impur a. 1. necurat; 2. mânjit prin amestec; 3. *fig.* vițios, corupt.

impuritate f. starea, defectul celui impur.

împușc v. 1. a trage cu pușca; 2. a se ucide cu o lovitură de pușcă.

împușcă'n-lună m. tînăr desmetic și fără experiență.

împușcătură f. lovitură de pușcă.

imput v. 1. a atribui cuiva o faptă blamabilă; 2. a-și face imputări; 3. *Jur.* a întrebuința o plată la o datorie. Sin. **reprosez.**

imputabil a. ce se póte imputa.

imputare f. ceea ce se dice cuiva spre a-i insufla părere-de-rău sau rușine.

imputațiune f. *Jur.* compensarea ori scăderea unei sume: *dacă datoriile sunt de egală natură, imputațiunea se face asupra celei mai vechi.*

împuternicesc v. 1. a prinde puteri, a întări; 2. a da puteri depline.

împuternicire f. acțiune de a împuternici; 1. restabilire; 2. plenipotență, mandat.

împuternicit m. plenipotențiar, mandatar.

împuțesc v. 1. a umplea cu putóre; 2. a se strica, a căpăta miros rău.

împuținez v. a (se) face mai puțin, a (se) micșora.

imunitate f. scutire de imposite, de sarcini sau de datorii.

imutabil a. care nu e supus schimbărilor. Sin. **nestrămutat.**

imutabilitate f. caracterul lucrului imutabil.

in m. 1. plantă textilă al cărei bob servă la facerea unui uleiu siccativ și din a cărei scórță se fabrică fire pentru pânzeturi și stofe; 2. pânză din in.

în *prep.* exprimă: 1. interiorul: *în cameră*; fig. *în minte*; 2. diverse raporturi locale sau temporale, ca pe: *stă în picióre*; peste: *în trei ,zile.* || **în cât** adv. 1. ce se atinge: *în cât despre el*; 2. până într'atâta (după o comparațiune).

inabil a. lipsit de abilitate, incapabil.

inabordabil a. 1. ce nu se póte aborda: *țărm inabordabil*; 2. *fig.* de fire supărăcioasă: *om inabordabil.* Cnt. **accesibil.**

înăbuș v. 1. a nu putea răsufla: *se înăbușă aci*; 2. V. **năbușesc.**

inacceptabil a. ce nu se póte, ce nu trebue să se accepte.

inaccesibil a. 1. a cărui apropiere e imposibilă sau anevoioasă; 2. *fig.* căruia cu anevoe se póte vorbi.

inaccíu a. încăpățânat.

incomodabil a. care nu se póte acomoda.

inacordabil a. ce nu se póte acorda.

înăcresc v. a acri; fig. *mi s'a înăcrit sufletul* Cn.

inactiune f. încetare momentană a ori-cărei acțiuni.

inactiv a. lipsit de activitate. Sin. **indolent, inert.**

inactivitate f. lipsă constantă de activitate.

înădesc v. 1. a cóse margine de margine, a înoda cele două căpătâie; fig. *povestea 'și înădi.* Pann; 2. a (se) împreuna; 3. a veni obicinuit: *nisce porci se înădiseră la păpușoiu* Cn.

inadins adv. cu un scop anume.

înăditură f. lucru adăogat. Sin. **anex.**

inadmisibil a. care nu póte fi admis.

inadmisibilitate f. starea celor inadmisibile.

înădușesc v. 1. a năduși; 2. a înăbuși: *îl înecea iute cu paie de-l înădușea* Cn.

înădușit a. năbușit: *sgomot lung înădușit* Ar.

inadvertență f. 1. lipsă de atențiune; 2. greșală din negligență.

inaintare f. acțiune de a înainta: 1. mers înainte; 2. promotiune; 3. progres: *pe calea înaintării* Ar.

înaintaș m. care merge înainte: *cal înaintaș.* || m. predecesor.

inaintat a. 1. avansat; 2. promovat.

înainte prep. arată prioritate de timp, de loc: *înainte cu două luni, a făcut doi pași înainte.* || adv. 1. în trecut: *mai înainte nu era așa*; 2. anterior: *cum s'a dis mai înainte.*

înainte-mergător m. 1. predecesor; 2. supra-numele Sf-lui Ión Botezătorul.

înaintez v. 1. a merge înainte; fig. *a înainta în vîrstă*; 2. a progresa: *a înainta în studiu*; 3. a avansa: *a înainta în magistratură*; 4. a presenta, a adresa: *a înainta o hârtie.*

înălbesc v. 1. a albi: *câte óse au înălbit!* Por.; 2. a se face alb: *se înălbi ca cêra.* V. **nălbesc.**

inalienabil a. care nu póte fi instrăinat, vîndut sau dat: *bunurile dotale, ale minorilor și interdișilor sunt inalienabile.*

înalt a. 1. ridicat: *munte înalt*; 2. *fig.* distins prin rang: *poziține înaltă*; 3. mare de talie: *tînăr înalt*; 4. superior, sublim: *gîndiri înalte.* || n. înălțime: *din înaltul cerului.*

înalț v. 1. a ridica în sus: *a înălța un zid, o statuă*; 2. a înainta; *a înălța la un rang*; 3. *fig.* a lăuda fórte: *prea îl înalță.* Sin. **ridic, urc.**

înălțare f. 1. acțiune de a înălța; 2. numele a două sărbători: *Înălțarea Crucii* (14 Sept.) și *Înălțarea Domnului* (6 Maiu).

înălțat a. od. titlul Domnitorului, corespundênd modernului Alteță: *prea înălțate Dómne!*

înălțător a. care înalță.

inalterabil a. care nu póte fi alterat: *aurul e inalterabil*; fig. *amicie inalterabilă.*

înălțime f. 1. dimensiunea unui corp de la basă până la vîrf: *înălțimea turnului*; 2. ridicătură d'asupra solului: *înălțimea norilor*; 3. parte înaltă, eminență: *dușmanul a ocupat înălțimile*; 4. *fig.* superioritate: *înălțimea geniului său*; **a fi la înălțimea cuiva**, în stare de a-l înțelege; 4. Alteță: *Înălțimea Voastră!*

inamorez v. a se amoreza.

inamovibil a. care nu póte fi destituit nici mutat într'un mod arbitrar: *judecător inamovibil.*

inamovibilitate f. caracterul celui inamovibil: *inamovibilitatea magistraturei.*

inanitate f. golul și deșertăciunea unui lucru.

inanițiune f. slăbiciune causată din lipsă de nutriment: *a muri de inanițiune.*

inaplicabil a. ce nu póte fi aplicat: *lege inaplicabilă.*

înapoi adv. indică: 1. o direcțiune retrogradă, la spate: *a privi înapoi*; 2. o mișcare de retragere: *s'a în-*

tors înapoĭ; 3. de întârdiere: *ceasornicul a rămas înapoĭ*; 4. de alungare: *înapoĭ, sceleratule!* Crn. **înainte.** Sin. **îndărăt.**

înapoiat a. 1. dat îndărăt, restituit: *bani înapoiaţĭ*; 2. rămas înapoĭ, retrograd: *popor înapoiat.* Crn. **înaintat.**

înapoiere f. acţiune de a (se) înapoia: 1. restituţiune; 2. întoarcere: *după înapoierea lui*; 3. *fig.* regres.

înapoiez v. 1. a da înapoĭ, a restitui; 2. a rămâneà înapoĭ, a întârdia; 3. a veni înapoĭ, a se întoarce.

înapreciabil a. 1. ce nu póte fi apreciat saŭ determinat: *diferenţă înapreciabilă*; 2. de o fórte înaltă valóre: *merit înapreciabil.*

înapt a. incapabil: *înapt la afaceri.*

înaptitudine f. lipsă de aptitudine.

înărăvesc v. a strica cu obiceiurĭ rele: *póte să înărăvéscă şi pe fata ei* Cn.

înaripat a. provĕdut cu aripĭ: *Amorul e dĕu înaripat* Ar.

înaripez v. a căpĕtà aripĭ: *calul se 'naripă* Bor.; 2. *fig.* a se avêntà: *atunci se 'naripézà neîmpăcatu-mi dor* Ar.

înăriţă f. 1. plantă ale cărei frunze sémănă cu ale inuluĭ; 2. *Zool.* (verde), scatiŭ.

înarmez v. 1. a îngriji cu arme; 2. a se pregăti de rĕsboiŭ; 3. a echipa o corabie; 4. a luà arme; 5. *fig.* a se întări, a se fortifica: *a se înarma cu răbdarea.*

înăscut a. adus odată cu nascerea: *ideĭ înăscute.* Crn. **adventiciu.**

înăspresc v. 1. a (se) face aspru; 2. a (se) irità: *se înăspri craiŭl* Pann.

înăsprime f. asprime: *îl goni afară cu înăsprime* Pann.

înăsprit a. irităt: *ură înăbuşită şi înăsprită de dece vécurĭ* Bălc.

înatacabil a. ce nu póte fi atacat: *titlu, drept înatacabil.*

înatent a. nebăgător de sémă.

înatenţiune f. lipsă de atenţiune.

inaugurál a. relativ la o inaugurăţiune: *discurs inaugural.*

inaugurăţiune f. acţiune de a inaugura şi ceremonia corespundĕtóre.

inaugurez v. 1. a deschidè, a începe solemn pentru întâia óră un edificiŭ, o statuă, un monument; 2. *fig.* a fi începutul unuĭ lucru.

înăuntru adv. 1. în interior; 2. (od. în Moldova) în centrul Europeĭ, mai ales în Austria: *a plecat înă-untru.*

înaurit a. daurit: *ca un mĕr înaurit* Pŏr.

înavuţesc v. a (se) face avut. Sin. **îmbogăţesc.**

înc n. capriţiu: *copilă plină de încurĭ* Cn.

încă adv. 1. până acum: *n'a venit încă*; 2. din noŭ: *a mai luà încă*; 3. de când: *încă de mic.*

încablură f. în marină: distanţă de 200 metri.

încadrez v. 1. a pune o cadră saŭ pervaz: *a încadra o pictură*; 2. *fig.* a înconjura; 3. a insera: *a încadra o anecdotă.*

încaĭ adv. cel puţin: *dă-mi încaĭ banii.* Sin. **măcar.**

încaĭbĕr v. 1. a apucà şi a strînge tare; 2. *fam.* a se luà la cértă; 3. a adúnà cu anevoe: *să-şi încaĭbere şi el un venit* Isp.

încaler v. (*a* pune caier în furcă) 1. a se luà la bătae, apucându-se de pĕr; 2. a începe lupta: *oştile se încălerară.*

încălerat n. acţiune de a se încălera: *până la împăratul rabdĭ încăleratul* Pann.

încâinez v. a se încăpĕţâna: *se încâinase şi nu vrea să déa înelul* Isp.

încălat a. umflat de gras: *are trup aşa încălat* Pŏr.

încalc v. 1. a călcà o ţĕră, o moşie; 2. *fig.* a luà pe nedrept, a se întinde pe pământul altuĭa.

încălcare f. 1. călcare saŭ năvălire; 2. *fig.* usurpare.

încălcesc v. a (se) încurca rĕŭ.

incalculabil a. ce nu póte fi calculat, fórte considerabil: *numĕrul stelelor e incalculabil.*

încăldesc v. 1. a (se) face cald; 2. *fig.* a (se) însufleţi, a (se) aprinde de mânie.

încalec v. 1. a se urcà pe cal; 2. *fig.* a domina: *dór va încăleca pe nevoia* Cn.

încălecat a. de-a încălecata, joc gimnastic de-a călărele.

încălifat a. cu calif: *ciubuc încălifat* Negr.

incalificabil a. ce nu póte fi calificat: *purtare incalificabilă.*

încalţ v. 1. a pune încălţăminte; 2. a pune ciolane la róte; 3. *fig.* a păcăli: *l'am încălţat.*

încălţăminte f. obiect de piele saŭ de postav ce servă a acoperì partea de jos a picioruluĭ.

încăltat a. 1. care şi a pus încălţăminte; 2. se dice de un cal cu pete albe pe picióre saŭ de o pasere cu picíorele împenate; 3. încărcat cu sumărul: *viţă încăltată*; *fig.* îmbecil.

încalte(a) adv. încaĭ: *încaltea când aĭ fi şi tu ceva* Cn.

incandescent a. 1. încălţit până să devie alb; 2. *fig.* plin de foc, de însufleţire.

incandescenţă f. 1. starea corpuluĭ incandescent; 2. *fig.* excitare violentă.

încânt v. 1. a captiva cu fermece; 2. a transporta de admiraţiune, de plăcere: *taina ce mĕ încântă* Ar. Sin. **farmec, fascinez.**

încântare f. 1. acţiune de a încântà; 2. lucru minunat şi surprinzĕtór; 3. bucurie fórte vie: *nopţĭ de încântare ca díle luminóse* Ar. Sin. **fascinaţiune.**

încântat a. 1. transportat de admiraţiune, de plăcere: *am rămas încântaţĭ*; 2. delicios: *loc încântat.*

încântător a. care încântă, care place mult.

încântec n. farmec: *încântec şi descântec pe lume s'aŭ lăsat.*

încap v. 1. a ţinea în sine, a cuprinde: *mult încape în butia asta*; 2. a fi loc de ajuns, a întra în ceva: *p'acolo nu încăpeau doĭ inşĭ*; fig. *nu încape îndoială, vorbă*; 3. a ajunge rĕŭ: *pe ce mânĭ a încăput!*

incapabil a. 1. care nu e capabil: *principe incapabil de a guverna*; 2. care n'are capacitatea legală; 3. în sens bun: *incapabil de lăsitate.*

incapacitate f. 1. lipsă de capacitate; 2. starea uneĭ persóne pe care legea o privéză de unele drepturĭ.

încăpere f. acţiune de a încăpea şi resultatul ei: 1. spaţiu, întindere: *în încăperea aceluiaşĭ sicriŭ* Em.; 2. cameră: *uşile deosebitelor încăperĭ* Od.

încăpeştrat a. cu căpeştru: *înşeuat şi încăpeştrat* Pŏr.

încăpĕţânare f. ţinere excesivă la ideile sale, la voinţa sa. Sin. **îndărătnicie.**

încăpĕţânat a. şi m. care ţine cu stărunţă la ceva.

încăpĕţânez v. a vrea cu încăpĕţânare.

încăptor a. în care încape mult, larg, spaţios.

încăpusat a. acoperit cu căpuşe, înmugurat: *luminările cu florĭ încăpuşate.*

încăputez v. 1. a pune căputa la cisme; 2. a drege ciorapĭ; 3. *fig.* a prepara în grabă: *lesne se încăputézĕ un calcuş.*

încarc v. 1. a pune o sarcină: *a încărca un cal*; 2. a exagera: *a încărca o socotélă*; 3. a cita cu profusiune: *a încărca o operă cu citate*; 4. a pune praf şi plumb într'o armă de foc: *a încărca o puşcă.* Sin. **însărcinez.**

încărcătură f. cât se încarcă.

încârceĭez v. a avea cârceiĭ: *mi se încârceĭa stomachul.*

încarcerez v. a pune în carcere. Sin. **întemniţez.**

încârdoşez v. a se împreuna: *se încârdoşézà cu vr'un amintit* Isv.

încârjoiez v. a se încovoia pe o cărjă: *şi încârjoiaŭ trupul.*

încârlig v. 1. a se suci; 2. *pop.* a se încăĭerà.

încârlionţez v. a încreţi pĕrul.

încarnat a. 1. întrupat; 2. de o colóre roşie ca a cărneĭ: *frumosul încarnat pe faţa ta cea albă* Bol.

încarnaţiune f. se dice în specĭal de misterul prin care cuvîntul lui D-dĕu s'a făcut corp. Sin. **întrupare.**

încarnez v. a (se) întrupa.

încărunţesc v. V. **cărunţesc.**

încassator m. cel ce încassézà.

încassez v. a pune în cassă, a primì banĭ.

încatenez v. a înlănţuì, a încătuşa.

încătuşez v. 1. a pune în cătuşe; 2. *fig.* a ţinea strîns. Sin. **înlănţuiesc.**

încazarmez v. a pune în cazarmă.

incendiar m. autor voluntar al unui incendiu. || a. 1. care póte causa un incendiu: *projectile incendiare*; 2. capabil de a turbura pacea publică: *scrieri incendiare*.

incendiez v. 1. a da foc unei clădiri, pădurĭ etc.; 2. *fig.* a excita la revoltă.

incendiu n. 1. foc mare; 2. turburărĭ revoluționare. Sin. **pirjol, pojar.**

încep v. 1. a face primul pas într'o lucrare: *a începe o clădire*; 2. a fi la început: *a-și începe ziua*; 3. a luă începutul: *ernа începe la 21 Decembre*. Ctn. **sfîrșesc.**

începător n. elementar. || m. cel ce s'află încă la primele elemente ale unei arte saŭ sciințe.

începătură f. început; *fig.* origine: *începătură și pricină a tuturor nenorocirilor* Bălc.

început n. 1. primul pas într'o lucrare, primul moment în existență; 2. *fig.* fundament: *sguduind ale lumii începuturĭ* Em. Sin. **origine.** Ctn. **sfîrșit.**

încerc v. 1. a face cercare saŭ prohă: *a încerca o haină*; 2. a supune la cercare, a face să sufere: *D-leŭ a vrut să-l încerce*; 3. a vedea dacă e capabil de ceva: *se încercă la scrimă*.

încercare f. 1. facerea unei probe: *încercarea unei mașinĭ*; 2. prima producțiune literară saŭ artistică; 3. titlul unor opere: *Încercare despre inteligența umană*; 4. *fig.* nenorocire ce reclamă statornicie: *e o încercare dumnedeéscă*.

încercat a. 1. experimentat: *oșteni încercați*; 2. întărit de suferințe: *viață încercată*.

incert a. nesigur.

incertitudine f. 1. lipsă de certitudine; 2. starea unei persóne nesigure.

incest n. unire criminală între consângenĭ.

incestuos a. culpabil de incest.

încet a. și adv. 1. domol: *cu glas blând, dulce, încet* Em.; 2. nu curînd: încet-încet, cu timpul; 3. binișor; *umblă încet.* || n. lipsă de repețiciune: *încetul cu încetul*.

încetare f. acțiune de a înceta și resultatul eĭ: întrerupere.

încetățenesc v. a da drepturile de cetățén. Sin. **naturalisez.**

încetez v. 1. a nu mai continua; 2. a se sfîrși: *a încetat din viață*.

încetinel adv. forte încet.

încheiat a. 1. începcat; 2. *fig.* implinit: *o săptămână încheiată*.

încheiere f. acțiune de a în chieia. Sin. **conclusiune,**

încheietură f. 1. resultatul încheierĭ; 2. loc de încheiat: *încheietura mânecei, încheieturile oselor*. Sin. articulațiune.

încheiu v. 1. a prinde cu copc a lega: *a încheia nasturĭ, cămaș* 2. a se articula: *unde se încheie brațul cu umerul*; 3. a termina: *sprâncenele arcate frunțea albă i-o încheie* Em.; 4. a face la sfîrșit: *a încheia pace, socoteli*.

închelbăr v. a încălbâra: *închelbără un rînd de haine* Isp.

închid v. 1. a coprinde într'un spațiu dat: *l'a închis într'o cetate*; a astupa ceea ce e deschis: *a închide ușa*; 3. a opri trecerea: *a închide drum*; 4. *fig.* a pune capĕt: *a închide o discuțiune*; 5. a se cicatrisa (de rană). Ctn. deschid.

închidĕtóre f. copcă de închis o carte.

închieg v. 1. a prinde chiag *laptele, sângele a închiegat*; 2. a co densa, a solidifica: *a la suflare a 'n rîurĭ o închiagă* Al.; fig. *sub fru te-i trecutul și viitorul se închiagă* E 3. a prinde bine, a lega strins: *a chiega o prietenie, a închiega ceva bun*

închiegare f. *fig.* formațiune co sistență, constituire: *(Memfis) înch giare măiestrită din suflarea vijeliei* P

închiegătóre f. 1. vas de închi gat: *nu-i venia casul la închiegătóre* Pop.; 2. plantă numită și *prăș căpreso.*

închin v. 1. a pleca în jos, a a cina: *oștirea a închinat stegul*; 2. hărăzi, a consacra: *a închinat t averea sa mănăstirii Nemțului* G 3. a dedica: *a închina cuiva o carte* 4. a bea în sănătatea cuiva: *pen Moldova paharul meŭ închin* Al.; a saluta cu plecăciune: *s'a închin până la pămînt*; 6. a adora, a prosterna: *Nilul alb cărui se închi un cumplit negru popor* Al.; fig. *'nchini la vorbe próste din timpi altă dată?* Al.; 7. a supune, a în

închinător: *cu temeiurĭ bune (ĕra să închinăm* Bol.

închinăciune f. 1. plecăciune din respect și iubire; 2. adorațiune.

închinare f. acțiune de a (se) închina: 1. consacrațiune, dedicațiune; 2. salutare respectuósă; 3. supunere: *închinarea țĕrii*.

închinat a. consacrat: *mănăstirile închinate*, cele puse sub protecțiunea lăcrelor din Orient.

închinător m. 1. cel ce se închină: *închinătorĭ de idolĭ*; 2. *fig.* admirator.

încing v. a încinge calul cu chinga.

închiorchioșat adv. chioriș: *ușile-se închiorchioșat* Cn.

închiorchioșez v. a se umfla ca un cocoș, a se fuduli: *mai bine m'aș închiorchiosa eŭ în București* Al.

închipuiesc v. 1. a face un chip, a representa: *pictorĭ închipuiesc ânemĭ*; 2. a-și pune în minte, a-și imagina: *închipuiește-ți*; 3. a-și procura: *tu ai boĭ, de ce mi-ĭ închipuiești și un car?* Cn.

închipuire f. 1. acțiune de a închipui și lucrul închipuit; 2. facultate de a închipui: imaginațiune.

închipuit a. *fig.* imaginar.

închircit a. 1 pipernicit: *sfrijit și închircit* Cn.; 2. strins și ghemuit: *cu casele închircite* Em.

închiriez v. a da saŭ a lua cu chirie o casă, o trăsură etc.

închis a. 1. coprins într'un loc anumit: *drum închis între dĕluri*; 2. întunecat: a stat *închis doi anĭ*; 3. întunecat (de față saŭ de colorĭ): *albastru închis*.

închisóre f. loc de închis pe cei vinovați. Sin. **gros, pușcărie, temniță.**

închoutiv a. se dice de verbele carĭ arată începutul unei acțiuni.

incident n. 1. întîmplare neașteptată în cursul unei întreprinderĭ; 2. acțiune secundară într'o dramă, într'un roman; 3. șicană ridicată în cursul unuĭ proces, la joc.

incidență f. 1. întâlnire a două linii saŭ suprafețe; 2. caracterul unei propositiunĭ incidente.

incidental a. 1. care se produce într'o afacere: *cerere incidentală*; 2. *Gram.* legat cu o propositiune principală: *propositiune incidentală*; 3. *Fiz.* ce cade pe o suprafață: *rază incidentală.* || adv. din întîmplare.

încifrez v. a încurca: *mai mult o încifrézĭ cel ce vrea a descifra* Em.

încincesc v. a (se) face de cinci orĭ mai mare.

încinchit a. și adv. ghemuit: *ședênd încinchit* Cn.

încinerațiune f. 1. acțiune de a incinera; 2. cremațiunea cadavrelor.

incinerez v. a preface în cenușă.

încing v. a înfășura mijlocul corpului, a coprinde împrejur: *încinge-ți-vĕ spada.* || 1. a se aprinde: *focul se încinse*; fig. *se încinse o convorbire, o luptă*; 2. a se încălzi și a se strica (de grâu, fin).

încins a. aprins: *încins de grija țĕrii* Od. Sin. **înfocat.** || n. încingere: *la încinsul brîuluĭ* Pop.

încintă f. spațiu îngrădit, sală: *încinta tribunalului, senatului*.

incisĭu f. propositiune cu sens complet ce figurézĭ în mijlocul unei alte propositiunĭ mai importante.

incisiune f. tăiere d'a lungul.

incisiv a. 1. care taie: *dinții incisivi*, ceĭ dinainte destinați a tăia alimentele; 2. *fig.* muscător, satiric: *stil incisiv*.

incit v. a împinge, a atița la.

incitant a. care incită. Sin. **stimulent.**

includez v. a se supĕra, a se necăji: *boierul încîndat* Cn.

inclavez v. a coprinde un lucru într'altul, vorbind mai ales de terenurĭ.

încleiesc v. a (se) lipi cu cleiŭ.

inclemență f. 1. lipsă de clemență; 2. *fig.* asprime: *inclemența vremiĭ*.

încleștat a. 1. întepenit: *glasul rĕmase încleștat* Od.; 2. *fig.* aprig: *toți la luptă 's încleștați* Al.

încleștez v. 1. a strînge cu putere, a întepeni: *a încleșta gura, dinții*; 2. *fig.* a se întărîta: *resboiul se încleștézĭ mai cu foc* Negr.

înclin v. 1. a pune pieziș, a îndrepta în jos: *a înclina capul*; 2. a fi aplecat: *acest plan înclină*; 3. a avea aplecarea saŭ dispositiunea: *a înclina la pace*; 4. a-și îndoi corpul,

a se prosterna: *se înclină înaintea lui D-deu.* Sim. plec.

înclinat a. într'o situațiune oblică în raport cu orizontul: *plan înclinat.*

înclinațiune f. 1. acțiune de a (se) înclina: *înclinațiunea capului;* 2. *fig.* tendență naturală, dispositiune: *are înclinațiune la pictură;* 3. iubire, simpatie: *căsătorie de înclinațiune;* 4. starea lucrului înclinat: *înclinațiunea acoperișului;* 5. *Geom.* relațiune de oblicitate; 6. *Fiz.* unghiŭ ce face acul busolei cu orizontul.

includ v. a conprinde, a însera.

inclus a. conținut, conprins în: *scrisórea e inclusă.*

inclusiv adv. conprins în cele precedente; *până la 3 Ianuarie inclusiv.* Cîrn. exclusiv.

incóce adv. 1. în acéstă direcțiune: *vino incóce;* **incóce și incolo,** în tóte părțile; 2. în spre acum: *de la o vreme incóce.* Cîrn. **incolo.**

încoclețesc v. a se încinge: *mi se încoaléți o luptă* Isp.

incoercibil a. *Fiz.* ce nu póte fi strîns saŭ conprimat.

incoerent a. 1. lipsit de coerență; 2. *fig.* lipsit de legătură saŭ șir: *idei incoerente.*

incoerență f. caracterul celor incoerente; fig. *incoerența ideilor.*

incognito adv. fără a fi, fără a voi să fie cunoscut: *a călători incognito.*

încoifat a. acoperit cu un coif.

încolăcese v. 1. a încovoia înfășurându-se: *șérpele se încolăcesce;* fig. *a încolăci brațele în jurul cuiva;* 2. a se înfășura, a se ghemui.

încolăcitură f. resultatul încolăcirii și lucrul încolăcit.

încolo adv. 1. în acea direcțiune: *mai încolo,* mai departe, mai târdiŭ; 2. almintrelea: *încolo, era om de casă* Isp. Cîrn. **incóce.**

incolor a. 1. care nu e colorat: *lichid incolor;* 2. *fig.* sérbed: *stil incolor.*

încolțesc v. 1. a scóte colți saŭ muguri, a resări: *érba încolțesce;* 2. *fig.* a începe să se nască (o idee, o simțire, un plan): *încolțea un dor mai adânc* Eм. || a pune în colț, a înfunda, a strîmtora: *l'a încolțit cu întrebări.* || a mușca cu colții: *șerpi ca l'an mușcat, lupi ca l'an încolțit* Pop.

încolțit a. *fig.* strîmtorat, neliniștit: *nu-i inima încolțită* Al.

încolțurat a. în colțuri, angular puțin încălcit: *barbă încolțurată iar nu rotundă* Bălc.

incombustibil a. care nu póte arde.

incomensurabil a. 1. ce nu se póte măsura, fórte mare: *spațiu incomensurabil;* 2. se dice în matematice de dóue cantități cari n'aŭ măsură comună: *circumferența cercului e incomensurabilă cu diametrul ei.*

incomod a. care nu e comod, care jenéză.

incomodez v. a causa jenă, a pricinui supărare.

incomoditate f. jenă produsă de un lucru incomod.

incomparabil a. care n'are semĕn, căruĭ nimic nu-i se póte compara.

incompatibil a. care nu e compatibil, care nu se póte împăca cu alt-ceva: *funcțiuni, caractere incompatibile.*

incompatibilitate f. caracterul celor incompatibile: *e incompatibilitate între funcțiunile de deputat și de prefect.*

incompetent a. 1. care nu e competent, care n'are dreptul de a judeca: *tribunal incompetent;* 2. care n'are cunoscințele necesare spre a face saŭ decide ceva: *critic incompetent.*

incompetență f. 1. lipsă de competență judiciară: *incompetența unui tribunal;* 2. lipsa cunoscințelor cerute spre a decide: *incompetența literară saŭ științifică.*

incomplet a. care nu e complet.

incomplex a. care nu e complex. Sin. simplu.

incomprehensibil a. 1. neînțeles: *mister incomprehensibil;* 2. greŭ de explicat: *text incomprehensibil.*

incompresibil a. *Fiz.* care nu póte fi conprimat: *apa e incompresibilă.*

incomutabil a. care nu póte fi deposedat într'un mod legitim: *proprietate incomutabilă.*

incomutabilitate f. *Jur.* starea celor incomutabile.

inconciliabil a. se dice de lucrurĭ carĭ se exclud reciproc: *binefacerea și egoismul sunt inconciliabile.*

incondeiat a. 1. desenat cu condeiul: *sprîncene incondeiate;* 2. *fig.* discreditat. || n. acțiune de a încondeia: *încondeiatul ouĕlor de Pasce.*

încondeiez v. 1. a desena cu condeiul, a vopsi cu negru (sprîncene, ouĕ); 2. *fig.* a înegri, a calomnia: *bine l'ar încondeiat.*

incongruent a. 1. disproporționat, nepotrivit: *termen incongruent;* 2. contrar bunei-cuviințe: *răspuns incongruent.*

incongruitate f. vorbă saŭ faptă contrară bunuluĭ simț, bunei-cuviințe.

înconjur n. ocol: *fără înconjur.* || v. 1. a pune împrejur: *a înconjura cetatea cu ziduri;* 2. a fi aședat împrejur: *lacurile carĭ înconjuraŭ satul;* 3. a aședia.

inconscient a. 1. ce se face fără a-și da sémă; 2. care n'are conștiință de sineși.

inconștiență f. lipsă de conștiință: turburare sufletéscă care împedecă a-și da sémă de faptele sale.

inconsequent a. 1. care nu e consequent cu sine însuși; 2. care vorbesce și lucrézĕ cu nesocotință.

inconsequență f. 1. lipsă de consequență; 2. vorbă saŭ faptă nesocotită.

inconsistent a. lipsit de consistență morală, de șir în ideile sale.

inconsistență f. lipsă de consistență, de șir: *inconsistența ideilor.*

inconsolabil a. nemângâiat.

inconstant a. nestatornic.

inconstanță f. nestatornicie.

inconstituțional a. care e contrar constituțiunii.

incontestabil a. ce nu póte fi contestat: *adevĕr incontestabil.* Sin. sigur, autentic.

încontrez v. a se pune contra, a se împotrivi.

inconvenient a. necuviincios. || n. neajuns. Cîrn. avantagiu.

inconvenință f. necuviință.

inconvertibil a. ce nu póte fi schimbat saŭ înlocuit.

încopc v. a încheia cu copeĭ.

încordare f. 1. acțiune de a încorda: *încordarea mușchilor;* 2. resultatul eĭ: tensiune; 3. *fig.* opintire intelectuală.

încordat a. 1. cu córdele întinse: *are încordat;* 2. cu nervii întepeniți: *om încordat;* 3. *fig.* fórte atent: *cu mintea încordată;* 4. amenințător, critic: *stare încordată.* || n. cercuitul viĕĭ.

încordătură f. contracțiune, spasm: *încordături dureróse* Od.

încordez v. 1. a întinde córdele la un instrument (arc, viórĕ); 2. a întinde fórte, a pune tótă tăria: *a-și încorda puterile;* fig. *a-și încorda mintea;* 3. a ținea strîns: *fugaru fățuia cóma 'și încorda* Al.; 4. a lega strîns: *a încorda via;* 5. a se întepeni: *se încordézĕ și apoĭ móre.*

incorect a. ce nu e corect.

incorecțiune f. greșală în contra regulelor artei: *incorecțiunea stilului.*

incorigibil a. ce nu póte corige: *copil incorigibil.*

încornorat a. 1. cu córne; 2. *fig.* fudul. || m. V. **cornorat.**

încoronare f. 1. acțiune de a încorona; 2. *fig.* încheiere, sfîrșit.

încoronat a. care pórtă o corónă: *cap încoronat.*

încoronez v. 1. a pune o corónă pe cap; 2. *fig.* a recompensa: *a încorona munca;* 3. a împodobi: *fórĭ încoronaŭ fruntea-ĭ;* 4. a termina: *sfîrșitul încoronézĕ lucrarea.* Sin. încununa.

incorporal a. 1. fără corp; 2. *Jur.* care n'are de cât o existență morală: *tóte drepturile sunt incorporale.*

in-corpore adv. cu toțiĭ la un loc.

incorporez v. 1. a uni într'un singur corp saŭ tot; 2. a face să intre într'un corp de trupe: *a incorpora recruții.*

incoruptibil a. care nu póte fi corupt: *judecător incoruptibil.* Sin. integru.

incoruptibilitate f. calitatea celuĭ incoruptibil: *incoruptibilitatea magistratului.*

încot n. holot: *nu mĕ pot odihni de încotele vóstre* Cn.

încotoșmânez v. a se îmbrăca într'un mod ridicul.

încotro adv. în ce direcțiune? în ce parte? *încotro te duci?* a nu avea **încotro,** a nu putea alminterea.

încovoiat a. arcat, curbat. Sin. strîmb.

încovoletură f. efectul încovoierii; îndoitură, curbatură.

încovoiŭ v. a (se) îndoi, a (se) pleca în jos; *își încovóie genuchiĭ.*

încovrig v. a se încolăci: *se încovrigă de copacŭ și se uscă* Isp.

încrâncinez v. a se încreți de grâză: *mi s'a încrâncinat carnea pe mine* Cn.

încred v. 1. a se lăsa în buna credință altuia, a-și pune credința în: *încrede-te în el.*

încredere f. 1. acțiune de a se încrede în cineva: *om de încredere*; 2. speranță fermă: *am încredere în ajutorul vostru*; 3. cutezare presumptiósă. Sin. confiență.

încredĕtor a. dispus a se încrede.

incredibil a. ce nu póte crede, de necrezut.

incredibilitate f. calitatea celor incredibile.

încredințare f. 1. siguranță: *a scí cu încredințare*; 2. proba unuĭ calcul: *să-mi facă încredințarea* Cn.

încredințez v. 1 a asigura: *te pot încredința că e adevĕrat*; 2. a lăsa în grija cuiva: *i-am încredințat tótă averea.*

incredul a. 1. care nu crede saŭ crede cu greŭ; 2. necredincios.

incredulitate f. 1. repugnanță de a crede; 2. lipsă de credință religiósă.

încremenesc v. 1. a împietri: *orĭ ce-i viŭ în lume, acum încremenesce* Exr.; 2. a rĕmânea loculuĭ din mirare saŭ spaimă; fig. *unde zidul într'un arc a 'ncremenit* Em. Sin. înlemnesc, înmărmuresc, înțelenesc.

încrestez v. a face semne, a scobi în lemn: *a încresta dilele de lucru.*

încrețesc v. 1. a face creț: *a încreți fruntea, pĕrul, rochia*; 2. a se sbârci: *se încrețea carnea pe trup.*

încrețit a. *fig.* îngrijurat: *frunte tristă și încrețită* Exr.

încrețitură f. lucru încrețit cută: *încrețiturile hainelor* Isp.

încriminez v. a acusa de o crimă.

încrop n. 1. apă căldicică; 2. V. uncrop.

încropesc v. 1. a face căldicel, a încălzi puțin; 2. *fig.* a face binc, rĕŭ: *traiul să mi-l încropesc.*

încropit a. 1. puțin încălzit: *apă încropită*; 2. căldicel: *adĕrĕ încropite*; 3. *fig.* potolit.

încrosnez v. a lua în spinare: *se încrosnézĕ cu cărnurile afumate* Isp.

încrucesc v. a-și face crucea de uimire: *se încrucea lumea de mirare* Cn.

încrucișat a. 1. dispus în formă de cruce; 2. chiorîș: *nora era ceva mai încrucișată* Cn.

încrucișetor n. corabie de rĕsboiŭ ce străbate ținuturile în tóte direcțiunile și într'un timp dat.

încrucișez v. 1. a pune cruciș: *a încrucișa brațele*; 2. a merge cruciș: *drumurile se încrucișaŭ.*

încrunt v. 1. a (se) însângera: *să se încrunte tótă apa cu sânge*; 2. a privi aspru, sĕlbatec: *a încrunta ochiĭ din sprâncene.*

încruntat a. 1. mânjit de sânge: *în sânge încruntați* Al.; 2. *fig.* întunecat, sĕlbatec: *cu ochiĭ încruntați.*

încrustațiune f. 1. acțiune de a încrusta; 2. lucrare încrustată; 3. strat pietros ce se formézĕ în jurul corpurilor, când rĕmân într'o apă încărcată cu sĕrurĭ calcare.

încrustez v. 1. a acoperi cu ornamente băgate în suprafață: *a încrusta o masă*; 2. a aplica o substanță peste alta, a o introduce ca ornament: *a încrusta aur în icoane*; 3. a se acoperi cu o pătură pietrósă: *cazanele se încrustézĕ de var.*

Încu (Muntele) m. piso al Carpaților, lângă apa Cirimușului.

încub m. un fel de demon rĕufăcĕtor.

încubațiune f. 1. clocirea ouĕlor: *încubațiune artificială*; 2. *Med.* timpul până se declară o bólă.

încuiare f. 1. acțiune de a (se) încuia; 2. *Med.* constipațiune.

încuib v. 1. a-și face cuibul; 2. *fig.* a se așĕda, a prinde rădăcină: *s'a încuibat rĕul printre ei.*

încuietóre f. unéltă de încuiat.

încuiŭ v. a (se) închide cu cheia.

încuĭbat a. 1. încovoiat: *încuĭbat sub sarcină*; 2. *fig.* aplecat: *flóre încuĭbată de a crivețului suflare* Negr.

înculc v. a grava în spirit, a băga în cap prin dese repețirĭ.

inculp v. a acusa pe cineva de o greșală, de un delict, de o crimă.

inculpat a. și m. acusat.

incult a. care nu e cultivat: *terĕn incult*; fig. *spirit incult.*

incultură f. starea celuĭ incult.

incumb v. a fi impus: *pârinților le incumbă datoria de a cresce pe copiiĭ lor.*

încumet v. a cuteza: *s'au încumes a face* Isp. Sin. îndrăznesc.

încumetresc v. a se face cumetri, a se înrudi.

incunabul a. se dice de cărțile publicate la începutul imprimeriei. || n. carte tipărită în sec. XV: *incunabulele sunt pasiunea bibliofililor.*

încunoscințez v. a aduce la cunoscință, a face cunoscut.

încunun v. 1. a (se) încorona: *încunună pe viteazu 'nvingĕtor* Al.; 2. *fig.* a încheia, a termina: *încunună viața-i cu o mórte de erou* Gn.

încurr v. 1. a pune s'alerge: *prinse a-și încurca caiiĭ*; 2. a alerga pe întrecute.

incurabil a. care nu póte fi vindecat: *bólă incurabilă*; fig. *vițiu incurabil.*

incurabilitate f. starea celuĭ incurabil.

încuraglez v. 1. a da curagiu; 2. *fig.* a favorisa, a protege: *a încuraja industria națională.* Sin. îmbărbătez.

încurc v. 1. a pune în desordine, a aduce confusiune: *a încurca o afacere*; 2. a amesteca la olaltă: *s'au încurcat ițele*; 3. *fig.* a-și pierde firul ideilor: *o încurcă rĕă*; 4. a se împiedeca în drum: *bolovanii de cari se încurca.*

încurcală f. încurcătură: *nicĭ grijă n'avea despre încurcala ce făcuse* Cn.

încurcă-lume m. cel ce încurcă lucrurile: *prinse a întrebă pe încurcă-lumea* Isp.

încurcătură f. resultatul încurcării: complicațiune, confusiune.

incurg v. a face o incursiune.

incursiune f. 1. năvălirea dușmanilor în țéra străină spre a o prăda; 2. *fig.* aplicarea spiritului la subiecte străine studiilor obicinuite. Sin. invasiune, irupțiune.

incuscresc v. a se face cuscri, a se înrudi. Sin. încumetresc.

încuviințez v. a aproba.

încvartirez v. a pune soldații în cvartiruri.

îndărăguez v. a abate de la o hotărire: *îndărăgna pe împĕratu* Pop.

îndărăt adv. înapoi.

îndărătnic a. 1. care dă îndărăt, încăpĕțânat; 2. *fig.* stăruitor, resistent: *muncă îndărătnică.*

îndărătnicesc v. a se împotrivi din încăpĕțânare.

îndărătnicie f. calitatea saŭ fapta îndărătniculuĭ.

îndată adv. numaĭ de cât, într'un moment.

îndatinez v. a se deprinde, a se obicinui.

îndatorez v. 1 a (se) lega prin constrângere, prin datorie: *cine te îndatorézĕ să primeștĭ?* 2. a face datorĭi, a se împrumuta: *m'am îndatorat până în gât*; 3. *fig.* a face servicĭi: *Va îndatorat mult.* Sin. oblig.

îndatorire f. 1. acțiune de a îndatora și resultatul eĭ; 2. *fig.* obligațiune.

îndatoritor a. 1. care caută a îndatora; 2. obligator.

înde prep. 1. exprimă un raport intern maĭ energic de cât în: *an început a vorbi ele înde ele* Cn.; 2. intră în compositiunea unor vorbe, ca: *îndemână, îndeplinesc, îndúplec* etc.

indecent a. necuviincios.

indecență f. necuviință.

indecis a. 1. nehotărît: *om indecis, cestiune indecisă*; 2. *fig* vag: *forme indecise.*

indecisiune f. caracterul celuĭ indecis.

indecit a. de dece orĭ maĭ mare.

indeclinabil a. care nu se póte declina.

indefectibil a. care nu póte lipsi saŭ înceta de a fi.

indefinit a. 1. fără limite determinabile saŭ cunoscute: *durată indefinită*; 2. *Gram.* care exprimă o idee generală, nedeterminată: *pronume indefinit.* || n. ceea ce e indefinit.

îndegetez v. a indica (provincialism ardelenesc).

indehiscent a. *Bot.* care nu se deschide, vorbind de grăunțe.

îndeĭt a. deificat: *ospe îndeĭt* Al. *cu fața îndeĭtă* Em.

indelebil a. neșters: *urme indelebile.*

indelete adv. cu timpul îndestul, fără grabă: *a lucra indelete.*

indeletnicesc v. a lucra indelete, a se ocupa (în trecăt) cu ceva.

indeletnicire f. ocupațiune.

indelicat a. *pop.* delicat.

indelicat a. fără delicateță.

indelicatețĂ f. 1. lipsă de delicateță; 2. purtare grosolană.

indelung a. și adv. ce durézā lung, mult timp: *indelung răbdător.* || v. a prelungi: *masa să nu se indelunge* PANN.

indelungat a. care durézā mult.

indemânĂ f. 1. în mână: *să-ți fie paloșul indemână* ISP.; 2. la dispoziție: *nu am cartea la indemână;* 3. comod: *vremea este indemână, prilejul favoritor* NEGR.

indemânare f. înlesnire de a se folosi de ceva. SIN. **abilitate.**

indemânatec a. 1. abil; 2. comod: *o căruță încăpătóre și indemânatecă* CR.; 3. *fig.* oportun: *vreme indemânatecă.*

îndemânez v. a găsi ocasiune: *ne se îndemânau a-l ista în ajutor* BĂLC.

îndemn v. 1. a împinge la, a excita; 2. *fig.* a sfătui. || n. impulsiune, instigațiune.

îndemnător a. și m. care îndémnă la ceva rĕū. SIN. **instigator.**

îndemnisez v. a despăgubi de o pierdere.

îndemnitar m. cel ce primesce o indemnitate.

îndemnitate f. sumă dată ca despăgubire.

indemonstrabil a. ce nu se póte demonstra.

îndeobște adv. în genere.

îndepărtez v. a depărta.

independent a. 1. care nu depinde de nimenĭ; 2. căruĭ place independența: *caracter independent;* 3. care n'are raport sau relațiune cu altceva: *acésta e independent de cestiune.*

independență f. starea unei persóne sau a unei națiuni independente. SIN. **neatîrnare.**

Independența f. insulă în dreptul orașului Galafat.

îndeplinesc v. V. **împlinesc.**

Îndernea f. Edirne: *cu fes de Îndernea* AL.

îndes v. 1. a pune des: *a îndesa grâu în saci;* 2. a umplea des: *a îndesa paharul;* 3. a se împinge unul într'altul, a se vîri: *îndesându-și căciula în cap;* 4. a se face des: *visitele se îndesiră* NEGR.

îndesat a. 1. fórte des: *în codrul îndesat;* 2. masiv, compact: *om îndesat;* 3. plin până în vîrf: *un sac îndesat.*

indescifrabil a. ce nu se póte ceti sau gîci.

indescriptibil a. ce nu póte fi descris: *fericire indescriptibilă.*

indestructibil a. ce nu póte fi distrus

îndestul adv. de ajuns: *nu este îndestul de chinuită?* BĂLC.

îndestulare f. cantitate suficientă, abundanță.

îndestulat a. care are de ajuns, care e cu îndestulare: *casa ne era îndestulată* CR.

îndestulător a. de ajuns. SIN. **suficient.**

îndestulez v. a da îndestul; 2. a fi îndestul; 3. a se sătura: *de o pradă așa bogată încă nu s'a îndestulat* GR. AL.

index n. 1. tablă de materiĭ a unei cărțĭ; 2. listă de cărțĭ a căror citire e interdisă de Biserica catolică ca contrară dogmelor: *a pune la index,* a interdice; 3. *Anat.* degetul arătător.

India f. 1. sau **Indiile orientale,** nume dat la două peninsule ale Asieĭ meridionale despărțite prin golful Bengal: *Indostan* și *Indo-China* (**Indian**); 2. **Indiile occidentale,** vechiul nume al Americeĭ; 3. **Indiile neerlandese,** posesiunile olandese în Oceania.

Indiana f. unul din Statele-Unite ale Americeĭ cu cap. *Indianopolis:* 2 mil. loc.

indianĂ f. stambă.

indianist m. cel versat în limbile Indieĭ, în special în sanscrita.

indic v. 1. a face cunoscut; 2. *fig.* a denota: *asta indică o mare rĕutate.* SIN. **arăt.**

indicațiune f. 1. acțiune de a indica; 2. informațiune, indiciu: *indicațiune falsă.*

indicativ a. care indică: *semn indicativ.* || n. mod verbal care exprimă într un chip positiv starea sau acțiunea.

indicator m. cel ce indică. || n. 1. cărticică de informațiuni: *indicatorul căilor ferate;* 2. aparat ce servă a indica munca efectuată sau starea de tensiune a aburilor.

indice n. 1. index; 2. indiciu.

indiciu n. semn aparent și probabil că ceva există: *indiciile unei crime.*

indiction n. perióadă de 15 anĭ.

indictiune f. convocarea unuĭ concilĭu la o zi fixă: *bulă de indictiune.*

indiferent a. 1. care nu presintă vr'o diferență, vr'o causă de preferență: *causă indiferentă,* 2. care e de puțină importanță sau interes: *lucrări indiferente;* 3. ce nimic nu atinge sau mișcă: *om indiferent.* SIN. **nepăsător.** || adv. 1. cu nepăsare, cu răcélă; 2. fără deosebire.

indiferență f. starea persónei indiferente. SIN. **nepăsare.**

indiferentism n. indiferență ridicată la rangul de sistemă.

indigen a. și m. originar din acea țéră: *plantă indigenă.* SIN. **băștinaș.** CTR. **străin, exotic.**

indigenat n. calitate de indigen. SIN. **împământenire.**

indigest a. 1. greŭ de mistuit; 2. încurcat, confus: *compilațiune indigestă.*

indigestiune f. 1. digestiune rea; 2. indispositiune prevenită din turburarea funcțiunilor digestive.

indignațiune f. sentiment de mânie și de dispreț la vederea unei fapte injuste sau nedemne.

indignez v. 1. a excita indignațiune: *purtarea-i m'a indignat;* 2. a simți indignațiune, a se mânia fórte.

indigo n. 1 materie colorantă ce dă un albastru frumos; 2. colóre asemenea acestei materiĭ.

indigoteriE f. usină unde se fabrică indigo.

indigotier m. arbust din fam. leguminóselor, originar din India, care dă indigo.

indigotină f. principiu chimic extras imediat din indigo.

îndilesc v. a dărui zile multe: *D-zĕŭ să te îndilească!* CR.

indirect a. 1. nu direct: *cale indirectă;* 2. *Gram.* **compliment indirect,** care e dependent de un verb; 3. **discurs indirect,** care raportă la a III persónă ceea ce cuiva. V. **contribuțiune.**

îndirjesc v. a (se) face dîrz: *în ce te bizui de te îndirjești așa?* CR.

indisciplină f. lipsă de disciplină.

indisciplinabil a. care nu póte fi disciplinat

indisciplinat a. care nu observă nicĭ o disciplină.

indiscret a. 1. lipsit de discreție: *priviri, vorbe indiscrete;* 2. care nu scie să ție un secret: *copil indiscret.* || m. cel ce n'are discrețiune.

indiscrețiune f. 1. lipsă de discrețiune; 2. faptă sau vorbă indiscretă.

indiscutabil a. ce nu se póte discuta. SIN. **evident.**

indisolubil a. 1. ce nu póte fi disolvat: *metalele sunt indisolubile în apă;* 2. *fig.* ce nu póte fi rupt: *căsătorie indisolubilă.*

indisolubilitate f. caracterul celor indisolubile.

indispensabil a. 1. de care nu se póte dispensa: *datorie indispensabilă;* 2. absolut necesar: *unealtă indispensabilă.*

indisponibil a. de care legea nu permite a dispune: *partiune indisponibilă*

indispositiune f. 1. bólă scurtă și fără gravitate; 2. *fig.* dispositiune nefavorabilă pentru cineva.

indispun v. 1. a se îmbolnăvi ușor; 2. *fig.* a preveni în contra cuiva.

indispus a. 1. ușor bolnav; 2. *fig.* prevenit, iritat în contra cuiva.

indistinct a. ce nu se distinge bine: *sunete indistincte.*

inditii n. pl. acoperemîntul trapezeĭ și a jertfelnicului.

individ n. 1. orĭ-ce ființă organisată (animal sau vegetal), considerată în raport cu specia eĭ; 2. bărbat sau femee, persónă luată în parte; 3. om necunoscut sau pe care nu vrem a-l cunósce: *ce vrea acest individ?*

individual a. 1. care e propriu

individului: *calitate individuală*; 2. care privesce o singură persónă: *reclamaţiune individuală*. Crn. colectiv.

individualisez v. a considera ceva individual, isolat. Crn. generalisez.

individualism n. sistemă de isolare în lucrări, care tinde a face să prevaleze drepturile individului asupra celor ale societăţii. Crn. asociaţiune.

individualitate f. ceea ce constitue şi distinge pe individ. Sin. personalitate.

indivis a. care nu se póte împărţi: *succesiune indivisă*.

indivisibil a. ce nu se póte divide: *atomii sunt indivisibili*.

indivisibilitate f. caracterul celui indivisibil.

indiviśiune f. starea lucrurilor indivise saŭ a persónelor cari posed ceva în comun.

îndobitocesc v. a abrutisa.

Indo-China f. peninsulă imensă la S.-E. Asiei, numĕrând peste 20 mil. loc., se divide în posesiuni engleze, în posesiuni francese (Cochinchina) şi în State independente (regatul Siam).

îndocil a. nesupus, neascultător.

îndocilitate f. lipsă de docilitate, nesupunere.

îndoctrinez v. 1. a instrui; 2. a da informaţiunile, indicaţiunile necesare.

indo-europén a. care aparţine Indiei şi Europei; se dice de grupul de limbi numite şi **arice**: sanscrita, zenda, gréca, latina, celtica, germana, slava.

îndoială f. 1. acţiune de a (se) îndoi; 2. *fig.* nesiguranţă saŭ ceea ce o causézĕ.

îndoielnic a. 1. supus îndoielii: *resultatul e îndoielnic*; 2. necîndestulător: *lumină îndoielnică*.

îndoiesc v. 1. a face de două ori mai mare: *a îndoi veniturile*; 2. a strînge înfăşurând: *a îndoi rufele*; 3. a pleca, a încovoia: *a îndoi o cracă*; 4. *fig.* a sta la îndoială, a nu fi sigur: *de ce te îndoieşti?*

îndoinţă f. stare îndoiósă.

îndoios a. îndoielnic.

îndoit a. 1. dublu; 2. strîns, încovoiat; 3. *fig.* îndoielnic: *acum îi e inima îndoită*.

îndoitură f. 1. efectul îndoirii materiale; 2. cută.

îndoldorez v. *pop.* a umplea pănă în vîrf, a îndopa.

îndolent a. lipsit de energie, nesimţitor.

îndolenţă f. nesimţire morală, trîndăvie intelectuală. Sin. apatie.

îndop v. 1. a astupa cu dop; 2. a umplea cu mîncare, a îmbuiba.

îndosare f. V. andosare.

îndosator m. cel ce îndoşézĕ.

îndosesc v. 1. a pune în spinare: *îndosise pieliţa ceea de urs* Cn.; 2. a se ascunde: *să mĕ scap, să mĕ îndosesc* Pop.

îndosez v. a scrie în dosul unei polite că suma coprinsă într'însa să se plătéscă altuia.

îndrăcesc v. 1. a se face drac, a fi al dracului; 2. *fig.* a se înfuria.

îndrăcit a. 1. apucat de necuratul; 2. *fig.* fórte réŭ, furios.

îndrăgesc v. a-i fi drag.

îndrăgitor m. cel ce îndrăgesce pe cine-va: *singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul* Esc.

îndrăgostesc v. a prinde drăgoste.

îndrăznéla f. 1. calitatea celui îndrăzneţ; întreprinditore, temeritate; 2. insolenţă, nerușinare; 3. *fig.* înălţimea stilului: *îndrăznéla cugetărilor*.

îndrăznesc v. 1. a întreprinde cu curagiu; 2. a avea curagiul. Sin. cutez, încumet.

îndrăzneţ a. 1. care întreprinde multe; 2. plin de curagiu, întreprid: *navigator îndrăzneţ*; 3. nerușinat: *ce ifos îndrăzneţ!* 4. *fig.* în afară de regulă comună: *expresiuni îndrăzneţe*.

îndrea f. V. andrea.

îndrept v. (activ) 1. a face drept: *a îndrepta copacii cei strîmbi*; 2. a drege, a repara: *îndréptă grădina* Isp.; 3. *fig.* a corige, a rectifica: *a îndrepta o greşélă*; 4. a dirige: *a îndrepta un tun*; 5. a arăta cuiva calea: *D-deŭ te a îndreptat la mine* Cn. || (reciproc) 1. a se face mai bine, a deveni mai bun: *vremea, bolnavul a început să se îndrepte*; 2. *fig.* a se corige, a se justifica; 3. a se ridica în picióre: *cînd cade omul anevoe se îndréptă* Pann;

4. a apuca încotrova: *se îndreptă spre casă*; 5. a se adresa către cineva: *s'a îndreptat spre noi*.

îndreptare f. acţiune de a îndrepta: reparare, rectificare.

îndreptătesc v. 1. a da dreptate, a justifica; 2. a da dreptul, a autorisa.

îndreptăţire f. autorisare, justificare.

îndreptător m. cel ce îndréptă: *îndreptătorul beţivilor*.

îndrituiesc v. a da dritul, a autorisa.

îndrug v. 1. a tórce cu druga; 2. a vorbi nimicuri, a spune flécurĭ: *a îndruga verdi şi uscate*.

îndrumez v. a arăta drumul, a pune pe cale. Sin. călăuzesc.

îndrușaim m. plantă frumos mirositóre, numită şi *sângele-voinicului*.

Indu m. saŭ **Sindu**, mare fluviu al Indiei, se varsă în Marea de Oman: 3000 km.

îndubitabil a. de care nu se póte îndoi: *succes îndubitabil*.

induc v. 1. a împinge, a conduce: *a induce în eróre*; 2. a face o inducţiune, a trage o consequenţă. Sin. conchid.

inducţiune f. 1. mod de a raţiona cînd cineva se ridică de la efecte la cause, de la particular la general; 2. consequenţă, conclusiune obţinută în acest mod: *superstiţiunile populare sunt resultatul inducţiunii*; 3. *Fiz.* acţiune particulară a curenţilor electrici. Crn. deducţiune.

inductiv a. care procede prin inducţiune: *metódă inductivă*.

înduioşez v. a atinge inima, a mişca de compătimire. Sin. emoţionez.

îndulcesc v. 1. a face dulce; 2. *fig.* a alina, a potoli.

îndulgent a. dispus a ierta. Sin. îngăduitor.

îndulgenţă f. uşurinţă de a scusa, de a ierta greşelĭ; 2. iertare pentru păcate de pedepse temporale ce acordă une-ori Biserica catolică.

îndumnedeiesc v. a deifica: *dile luminóse şi îndumnedeite* Al.

îndumnedeire f. divinisare: *pun pe fruite rade de îndumnedeire* Al.

înduplec v. 1. a face să consimţă, a decide pe cineva: *l'am înduplecat să plece*; 2. a convinge, a mişca cu vorba: *rugăciuni mi-l puturĭ îndupleca*; 3. a consimţi (fără voie): *se înduplecă să-l ia cu dînsul* Isp.

îndur v. 1. a avea milă: *D-deŭ să se îndure de noi*; 2. a suferi cu răbdare: *cîte nu îndură omul!*

îndurare f. 1. milă: *aibĭ îndurare*; 2. graţie.

înduraţiune f. *Med.* întărirea unei ţesĕturi: *înduraţiunea glandelor*.

îndurător a. care (se) îndură. Sin. milostiv.

îndurerat a. melancolic.

îndușmănesc v. a face duşman.

Industan n. vastă peninsulă a Asiei la S.-V. Chinei, de care o desparte Himalaia, cu orasele principale Bombay, Calcutta, Madras: 200 mil. loc. Supus Englesilor.

industrial a. 1. ce ţine de industrie: *arte industriale*; 2. produs de industrie: *bogăţii industriale ale unei ţĕri*. || m. cel ce se dedă industriei: *un industrial bogat*.

industrialism n. predominarea industriei, sistemă ce consideră industria ca scopul principal al omului în societate.

industrie f. 1. totalitatea operaţiunilor prin cari materiile prime sunt acomodate trebuinţelor vieţei: *industria coprinde obiectele de consumaţiune, vestminte, unelte, locuinţe*; 2. profesiune mecanică şi mercantilă, arte industriale: *industriile manufacturiere se divid în alimentare, textile şi mecanice*; 3. *fig.* practică de expediente blamabile: *cavaler de industrie*, care trăiesce mai adesea din escrocherii. Crn. agricultură.

industrios a. laborios, activ: *albinele sunt industrióse*.

înebunesc v. a (se) face nebun.

înec v. (activ) 1. a face să pĕră în apă saŭ în alt licid; 2. a inunda, a acoperi peste tot (vorbind de licide): *ploile aŭ înecat cîmpiile*; 3. a înăbuşi: *fumul mĕ înecă*; 4. *fig.* a alunga: *a-şi îneca amarul în vin*. || (reciproc) 1. a muri în apă (cu saŭ fără voe): *s'a înecat*; 2. a se opri trecerea pe gât: *s'a înecat*; 3. a fi podidit: *a se îneca în lacrimi*. || n. mare înecăciune.

înecăcios a. care înécă lesne, care înăbuşe.

înecăciune f. 1. acțiune de a (se) îneca; 2. inundațiune; 3. sufocare: *înecăciune în somn.*

inedit a. care încă n'a fost publicat; *opere inedite.*

inefabil a. ce nu se póte spune cu cuvinte. Sin. **inexprimabil.**

ineficace a. care nu produce efect: *remediu ineficace.*

ineficacitate f. lipsă de eficacitate.

inegal a. 1. care nu e egal (sub raportul dimensiunilor, duratei saŭ forței); 2. care nu e plan: *teren inegal*; 3. neregulat: *mersul inegal al pendulei*; 4. care nu e tot-d'auna același: *caracter inegal.* Sin. **nepotrivit.**

inegalitate f. lipsă de egalitate, de regularitate: *inegalitate de vîrstă, de teren, de caracter, de condițiuni sociale.*

înegresc v. 1. a (se) face negru; 2. a întuneca: *oști nenumărate câmpul înegresc* Bol.; 3. *fig.* a descrie în colori negre, a calomnia.

înegurez v. a acoperi cu negură.

inel n. 1. cerc de fier pentru legat: *inel de lanț*; 2. inel de metal ce se pórtă în deget; *tras printr'un inel*, fórte subțire de talie. Sin. **verigă, tórtă.**

ineleganță f. lipsă de eleganță.

inelegibil a. care nu are calitatea de a fi ales.

incluș-învîrtecuș n. joc de copii în care un inel trece (din mână în mână și trebue să-l afle unul din jucători.

inept a. lipsit de aptitudine, de bun simț. Sin. **stupid.**

ineptic f. 1. caracterul celui inept; 2. vorbă saŭ faptă absurdă.

inerent a. unit într'un mod inseparabil cu ceva: *grenatea e inerentă materiei*; fig. *erórea e inerentă spiritului uman.*

inerență f. starea celor inerente.

inert a. 1. fără activitate proprie: *massă inertă*; 2. *fig.* fără energie saŭ voință: *spirit inert.*

inerție f. 1. starea celui inert; 2. lipsă de activitate, de energie; 3. *Fiz.* proprietatea corpurilor de a nu se putea mișca prin ele însele, fără acțiunea unei cause exteriore.

inervațiune f. mod de activitate a sistemului nervos: *funcțiuni de inervațiune.*

inestimabil a. neprețuit: *tesaur inestimabil.*

inevitabil a. ce nu se póte evita: *mórtea este inevitabilă.*

inexact a. care nu e exact: *calcul inexact.*

inexactitate f. 1. lipsă de exactitate; 2. eróre comisă prin inexactitate.

inexcusabil a. ce nu póte fi scusat: *conduită inexcusabilă.*

inexecutabil a. ce nu póte fi executat: *plan inexecutabil.*

inexigibil a. ce nu póte fi cerut.

inexorabil a. 1. ce nu se póte îndupleca saŭ îmblânzi; 2. *fig.* prea sever: *legi inexorabile.* Sin. **inflexibil.**

inexperiență f. lipsă de experiență.

inexperimentat a. 1. care n'are experiență; 2. ce nu s'a probat încă.

inexpiabil a. ce nu s'ar putea expia: *crimă inexpiabilă.*

inexplicabil a. 1. ce nu se póte explica: *enigmă inexplicabilă*; 2. *fig.* neînțeles, bizar: *om inexplicabil.*

inexploatat a. ce n'a fost încă exploatat: *mină inexploatată.*

inexplorat a. ce n'a fost încă explorat: *țeră inexplorată.*

inexplosibil a. ce nu póte face explosiune: *mașină inexplosibilă.*

inexpresiv a. lipsit de expresiune: *fisionomie inexpresivă.*

inexprimabil a. ce nu se póte exprima saŭ reda prin cuvinte: *bucurie inexprimabilă.* Sin. **inefabil.**

inexpugnabil a. 1. ce nu se póte lua cu asalt: *cetate inexpugnabilă*; 2. *fig.* inatacabil: *virtute inexpugnabilă.*

inextensibil a. ce nu póte fi întins: *corp inextensibil.*

in-extenso adv. pe larg, în întregime: *Monitorul oficial reproduce in-extenso desbaterile Corpurilor legiuitóre.*

in-extremis adv. când omul trage să móră: *testament făcut in-extremis.*

inextricabil a. ce nu póte fi descurcat: *afacere inextricabilă.*

infailibil a. 1. care sigur se va întîmpla saŭ va produce efectul seŭ: *remediu, resultat infailibil*; 2. care nu (se) póte înșela: *Biserica catolică și Papa se consideră că infailibili.* || adv. sigur, fără putință de eróre.

infailibilitate f. 1. calitatea celui infailibil; 2. imposibilitate de a se înșela.

înfăinez v. a acoperi, a presăra cu făină.

infam a. 1. înfierat de legi saŭ de opiniunea publică; 2. care aduce rușine: *faptă infamă.* || m. persónă desonorată.

infamant a. care aduce infamie: *pedépsă infamantă.* V. **aflictiv.**

infamie f. 1. înfierare publică; 2. faptă nedemnă; 3. pl. vorbe injurióse: *a spune cuiva infamii.*

infante m. titlu dat copiilor la urmă născuți ai regilor Spaniei și Portugaliei.

infanterie f. corp de trupe care merge și se luptă pe jos: infanteria nóstră se compune din 33 regimente și din 4 batalióne de vînători. Sin. **pedestrime.**

infanterist m. soldat din infanrie. Sin. **pedestru.**

infanticid n. ucidere de copil, mai ales de curînd născut. || a. cel ce comite asemenea crimă. Sin. **pruncucidere.**

infantil a. de copil mic: *clinică infantilă.*

înfăș v. 1. a lega un prunc în fașe; 2. a înfășura.

înfășur v. a înveli bine.

înfăț v. a primeni fețele de perină.

infatigabil a. neobosit.

înfățișare f. 1. (re)presentațiune; 2. comparițiune; 3. aparență, aspect.

înfățișez v. 1. a pune în față, a presenta; 2. a pune la vedere, a representa; 3. a compare, a veni înaintea unui tribunal.

infect a. 1. care respândesce miros urît: *mlaștină infectă*; 2. *fig.* care inspiră desgust: *roman infect.*

infectant a. care infectézĕ.

infectez v. 1. a strica cu ceva contagios, veninos; 2. *fig.* a corupe moralicesce.

infecțiune f. 1. putóre mare; 2. alterațiune produsă în corpurĭ prin miasme deletere.

infecund a. lipsit de productivitate: *pământ infecund*; fig. *spirit infecund.* Sin. **steril, sterp.**

infecunditate f. sterilitate.

infer v. a trage o conclusiune dintr'un principiu, dintr'un fapt. Ctr. **conchid, induc.**

inferior a. 1. așezat sub, în jos de: *buză inferióră*; 2. se dice de partea unei țĕri, a unui fluviu mai aprópe de mare: *Dunărea inferióră*; 3. care e mai prejos de cât altul în calitate, în valóre, în rang. || m. cel ce este mai prejos de cât altul, subordonat. || adv. mai prejos. Ctr. **superior.**

inferioritate f. situațiune inferióră cu rang, putere, merit etc.

infern n. 1. *Mit.* locașul subpământén unde rémâneau de-a pururea sufletele morților; 2. *fig.* loc de supliciu. Sin. **tartar.** Ctr. **elisiu.**

infernal a. 1. ce ține de infern: *spirit infernal, nópte infernală*; 2. demn de infern, grăznic: *reutate infernală*; 3. *fig.* fórte mare: *sgomot infernal.*

infertil a. neroditor.

infertilitate f. sterilitate.

infestez v. 1. a bântui o țĕră cu incursiuni; 2. a pustii, vorbind de animale vătămătóre: *lăcustele infestézĕ câmpiile.*

infeudez v. 1. a da o moșie cu titlu de feud; 2. a adera la cineva, la un partid (precum vasalul se da suzeranului seŭ).

infidel a. 1. necredincios: *cassier infidel*; 2. puțin sigur: *memorie infidelă*; 3. lipsit de exactitate: *traducere infidelă.* || m. necreștin: *a converti pe infidelĭ.*

infidelitate f. 1. lipsă de fidelitate: *infidelitatea unui amic*; 2. faptă unei persóne infidele: *a comite infidelități.*

înfierbînt v. 1. a face fierbinte, a încălzi tare; 2. *fig.* a se mânia fórte.

înfierez v. 1. a însemna cu un fier ars: *a înfiera un cal*; 2. *fig.* a defăima, a desonora. Sin. **stigmatisez.**

înfietor a. adoptiv: *tată înfietor.*

înfiez v. a lua drept fiŭ. Sin. **adopt.**

înfig v. 1. a face să intre, să pé-

trundă; 2. a împlânta: *înfipse stégul biruinței*; 3. a fixa: *Mihaiu 'și înfipse tabăra în locul părăsit de dușman* Bălc.

înființare f. acțiune de a înființa; creațiune, fundațiune.

înființez v. a da ființă saŭ existență: a crea, a efectua.

înfiltrez v. 1. a pătrunde ca printr'un filtru: *apa se înfiltrează și în pielea ceă mai vîrtósă*; 2. *fig.* a pătrunde, a se insinua: *eróarea se înfiltră în spirite*.

înfim a. cel mai de jos, în gradul cel din urmă: *rangurile înfime ale societății*.

înfinit a. 1. care n'are sfîrșit saŭ margini: *D-deŭ e înfinit*; 2. ale cărui margini nu se cunosc: *spațiu înfinit*; 3. care e fórte mare: *bunătate înfinită*. || n. ceea ce e fără de margini: *admitem înfinitul fără a-l putea înțelege*. || adv. 1. fără limite și fără măsură; 2. extrem: *înfinit de mic*. Sin. **nemărginit, nesfîrșit**.

înfinitate f. 1. calitatea celui înfinit: *înfinitatea lui D-deŭ*; 2. fórte mare număr: *o înfinitate de lucruri*.

înfinitesimal a. privitor la cantitățile înfinit de mici: *calcul înfinitesimal*.

înfinitiv n. mod verbal ce exprimă starea saŭ acțiunea fără a determina numĕrul saŭ persóna.

înfior v. 1. a da fiori, a înfricoșa tare; 2. a simți fiori, a tremura de frică; 3. fig. *mintea mi se înfióră* Al.

înfiorare f. fior de spaimă, grózăvie: *poporul cu înfiorare la el se uita* Al.

înfiorător a. care înfióră.

înfipt a. 1. împlântat; 2. țépĕn, drept în sus; 3. *fig.* afectat: *femee înfiptă*.

înfir v. 1. a pune în fir: *a înfira mărgele*; 2. a cóse cu fir: *a înfira o cămașă*.

înfiripa v. 1. a drege: *a înfiripa un car*; 2. *fig.* a-și veni în fire, a se întrema; 3. a se realisa: *visul seŭ se înfiripează* Em.

înfirm a. de constituțiune slabă, atins de o bólă permanentă. || v. 1. a face mai slab, a lua tăria: *a înfirma o mărturie*; 2. *Jur.* a anula: *a înfirma o sentință*.

înfirmativ a. *Jur.* care înfirmă, anulézăă: *sentință înfirmativă*.

înfirmerie f. locul destinat celor bolnavi într'un colegiu, pensiun etc.

înfirmier m. cel ce îngrijesce pe bolnavi într'o înfirmerie saŭ spital.

înfirmitate f. 1. bólă obicinuită, vițiu de conformațiune: *surdenia este o înfirmitate*; 2. *fig.* slăbiciune, imperfecțiune: *înfirmitatea umană*.

înflăcăr v. 1. a face saŭ deă flăcără, a aprinde; 2. a face flacără, a se aprinde; 3. *fig.* a excita, a irita.

înflăcărat a. 1. care aprins; 2. *fig.* plin de foc: *cuvîntare înflăcărată*.

inflamabil a. care s'aprinde ușor.

inflamațiune f. 1. acțiune prin care o substanță în foc; 2. *Med.* iritațiune pe o parte a corpuluĭ cu căldură și umflături.

inflamatoriu a. care causézăă inflamațiune: *frigurĭ inflamatorii*.

inflexibil a. 1. care nu se póte îndoi saŭ încovoia: *bară de fier inflexibilă*; 2. *fig.* care nu se înduplecă, nu se póte înduioșa: *caracter inflexibil*. Sin. **inexorabil**.

inflexibilitate f. calitatea celuĭ inflexibil.

inflexiune f. 1. schimbarea tonuluĭ saŭ a accentuluĭ în voce; 2. *Gram.* modificări ce sufer vorbele când se declină și se conjugă; 2. *Fiz.* abatere: *inflexiunea razelor luminóse*.

infliz v. a impune o pedépsă.

înflorat a. 1. casut cu flori; 2. ornamentat: *înflorat cu mărgele*.

înflorește v. 1. a da saŭ a face flóre; 2. a prinde flóre, a mucedi (vinul, grâul); 3. a fi în flóre: *câmpul înflorește*; fig. *încrederea 'înflorește în inimile mari* Al.; 4. *fig.* a fi în stare bună, a prospera: *științele și artele înfloriră*; 5. a fi radios: *fața îi înflori* Pann.

înflorescență f. dispositiunea particulară a florilor în ciorchine, în spic etc.

înfloritor a. 1. care înflorește; 2. *fig.* prosper.

înflu v. V. umflu.

influent a. care are influență, credit: *persónă influentă*.

influență f. 1. acțiune ce o persónă saŭ un lucru exercită asupra altora: *influența climei asupra temperamentuluĭ*; 2. *fig.* autoritate, credit; *a aveă o mare influență*; 3. *Med.* gripă.

influențez v. a exercita o influență, a lucra asupra cuiva.

înfoc v. 1. a da foc, a înflăcăra; 2. *fig.* a entusiasma.

înfocare f. ardóre, vehemență.

înfocat a. 1. fierbinte: *de prin climele înfocate* Al.; 2. *fig.* ardent, pasionat: *o inimă înfocată*.

înfofolesc v. a (se) înfășura.

înfoiat a. cu foĭ multe: *plăcinte înfoiate*.

înfoiez v. 1. a (se) acoperi cu foĭ; 2. a cóse cu foĭ: *a înfoia rochea*; 3. a se umfla: *s'a înfoiat ca varza* Pann. Sin. **înfrunzesc**.

în-folio n. 1. formatul uneĭ cărți a cărei fóie de tipar e îndoită în două și face patru pagini; 2. carte cu acest format. Sin. **foliant**.

înfometez v. a face pe cineva să sufere fóme, a constrînge prin fóme.

înform a. 1. cu o formă grosolană saŭ imperfectă: *animal informe*; 2. *fig.* lipsit de precisiune: *operă informă*.

informațiune f. 1. act judiciar care conține dispositiunile martorilor, în materie criminală; 2. pl. cercetări spre a afla ceva.

informator m. cel ce dă saŭ culege informațiuni.

informez v. 1. a da informațiuni; 2. a instrui o causă criminală: *justiția informează*; 3. a căuta s'afle.

infracțiune f. înfrângerea uneĭ legi, uneĭ porunci etc.

înfrăgedesc v. a (se) face fraged.

înfrâng v. 1. a învinge cu totul: *Traian a înfrânt pe Dacĭ*; 2. *fig.* a călca o lege, un ordin. Sin. **sfărâm**.

înfrângere f. 1. pierderea uneĭ bătălii mari; 2. infracțiune.

înfrânt a. 1. învins cu desăvîrșire: *ostire înfrântă*; 2. călcat în picióre, violat: *legĭ înfrânte*; 3. *fig.* sfărâmat: *cu inima înfrântă*.

înfrățesc v. a (se) lega cu frați. Sin. **fraternisez**.

înfrățitor a. care înfrățesce: *lumea înfrățitóre a Milcovuluĭ* Od.

înfricoșare f. 1. frică mare, grózăă; 2. amenințare: *cu înfricoșărĭ cumplite*.

înfricoșat a. 1. care insuflă frică, spăimântător: *óste înfricoșată*; 2. *pop.* grozav, strașnic (în sens bun): *ea găti nișce bucate înfricoșate* Isp. *făcură o nuntă înfricoșată* Isp.

înfricoșez v. 1. a băga frică mare; 2. a intimida; 3. a se speria fórte. Sin. **îngrozesc, înspăimânt**.

înfrigurat a. 1. coprins de frigurĭ, delirant; 2. înghețat: *vreme înfrigurată*.

înfrînare f. acțiune de a (se) înfrîna; abstincență.

înfrînez v. 1. a pune frîul la cal saŭ la alt-ceva; 2. *fig.* a stăpâni, a domina: *a-și înfrîna poftele, gura*; 3. a se abține.

înfructuos a. nefolositor, zadarnic.

înfrumusețez v. a (se) face frumos. Sin. **împodobesc, ornez**.

înfrunt v. 1. a mustra cu asprime; 2. *fig.* a da piept cu: *a înfrunta mórtea*. Sin. **desfid**.

înfruntare f. 1. mustrare severă; 2. afront, insultă publică.

înfrunzesc v. a se acoperi cu frunze, a înverdi.

înfrupt v. 1. a mânca bucate de dulce în zile de post; 2. *fig.* a gusta ceva oprit.

înfulic v. a înghiți cu lăcomie: *repede mi ți le-a înfulicat* Cr.

înfumurare f. mândrie deșertă.

înfumurat a. care se crede prea mult, coprins de o mândrie nebunéscă.

înfumurez v. 1. a băga fumurĭ de mândrie în capul cuiva; 2. a se crede mai mult de ceea ce este.

înfund v. 1. a pune un fund (la buți); 2. a astupa, a închide: *a înfunda o ușă, un drum*; 3. a strîmtora: *a înfunda pe dușman într'o vale*; 4. *fig.* a pune în strîmtóre, a nu lăsa mijloc de scăpare: *l'am înfundat, acum îi s'a înfundat*; 5. a-și băga până-dânce: *'și înfundă gâtu în guler* Em.; 6. a se risipi, a căuta adăpost: *ómenii au înfundat pădurile*.

înfundat a. 1. astupat, închis: *stradă înfundată*; 2. înăbușit: *rîsete înfundate*. || adv. 1. în sine, pe tăcute: *a rîde, a plânge înfundat*; 2. pe îndesate: *începură a-l bucĭuși înfundat* Isp.; 3. *fig.* redus la extremitate, confundat: *se véd înfundat*.

înfundătură f. 1. stradă înfundată; 2. loc retras și ascuns.

înfuniez v. a pune unei corăbii funiile, odgonele.

înfurcesc v. a se bifurca: *îi se înfurcă calea.*

înfurcătură f. răscruce, răspântie.

înfuriat a. furibund. Sin. turbat.

înfuriez v. a (se) face furios.

înfurnic v. a se înfiora de frică: *îi se înfurnică pielea, când aud de ele* Pann.

înfus a. ce se posedă óre-cum din fire saŭ din născare: *scânteĭ înfusă.*

înfusez v. a turna: *a înfusa sânge în vinele cuĭva.*

înfusibil a. ce nu se póte topi: *metal înfusibil.*

înfusiune f. 1. vĕrsare de apă fierbinte pe un medicament, fără a le fierbe împreună; 2. lichid astfel obținut: *înfusiune de ceaiŭ.* Sin. decoct.

înfusorii n. pl. micĭ animale invisibile ochiuluĭ liber, carĭ se desvoltă în licide.

îngăduială f. îngăduință trecătóre: *îngăduială către semenĭ* Bălc.

îngăduință f. 1. indulgență; 2. permisiune: *cu îngăduința D-v.*

îngăduitor a. care îngăduie. Sin. indulgent.

îngăduiŭ v. 1. a avea răbdare, a pĕsuĭ: *îngăduie până mâine;* 2. a permite: *e îngăduit fie-căruia;* 3. a se învoi: *voinic tinĕr, cal bĕtrân greŭ se îngăduie la drum* Cn.

îngălm v. 1. a zăbovi: *Coslea muĭt nu se îngălma, el dădăĭ toțĭ chiema* Pop.; 2. a se încurca în vorbă.

îngălmat a. confus: *cuvinte îngălmate.* || adv. încurcat: *mașnegul dise îngălmat* Cn.

îngălmeală f. șovăire.

îngălut a. neîngrijit: *a sta așa îngălate la nuntă* Isp.

îngălbenesc v. a (se) face galben, a deveni palid.

îngân v. 1. a imita în batjocură vorba altuĭa; fig. *Sultanul se minuna și cu milă se îngâna* Pop.; 2. a gângăvi, a vorbi încurcat: *zmeul îngâna verdi și uscate* Isp.; 3. a încânta: *visurĭ ce îngână pe sirmanĭ muritorĭ* Al.; 4. a se confunda (de luminĭ, de colorĭ): *ziua se îngână cu nóptea;* fig. *rosele și criniĭ pe fața-i se îngân* Bol.; 5. a se desmierda: *mĕ îngân cu florile și privegheторile* Al.

îngânat a. confundare: *îngânatul luminei cu întunerecul.* || a. 1. confundat, îmbinat: *cântece de dor cu suspine triste îngânate ușor* Bol.; 2. *fig.* îndoielnic, șovăitor: *cu inima îngânată între dor și bucurie* Od.

îngândurat a. pe gânduri, distras.

îngânf v. a se umfla de mândrie, a se făli cu deșertăciunĭ.

îngânfare f. mândrie nebunéscă și excesivă.

îngânfat a. umflat de fumurĭ, de mândrie deșertă.

îngemĕnare f. îmbinare: *îngemĕnarea a două rațe de lumină.*

îngemĕnez v. a uni la olaltă într'un mod intim.

îngeniez v. a căuta în mintea-i un mĭjloc de a reușĭ.

îngenios a. plin de spirit, de invențiune saŭ dibăcie: *om îngenios, mașină îngenioasă.*

îngeniositate f. calitatea celuĭ îngenios.

îngenuchiez v. 1. a pune, a cădea în genuchĭ; 2. *fig.* a umilĭ, a supune.

îngenuitate f. caracterul personeĭ îngenuĭ. Sin. naivitate, simplitate.

îngenuŭ a. plin de francheță, de simplitate și mai ales de naivitate; îngenuă, rol de fată naivă (în teatru).

înger m. 1. spirit ceresc: *înger păzitor;* 2. ființă perfectă: *înger de bunătate;* tare de înger, resistent, curagios; slab de înger, care cedézĕ lesne, fricos.

îngeresc a. angelic: *chipu-i îngeresc.*

îngerință f. intervenire, amestec (mai ales la alegerĭ).

înghemuiesc v. a se ghemuĭ: *se înghemuiesc acolo cum póte* Cn.

înghesuială f. mare grămădire de omenĭ. Sin. afluență, îmbulzélă.

înghesuiesc v. 1. a îndesa, a împinge: *se înghesuiesc unĭ pe alțiĭ;* 2. a veni în număr mare saŭ des. Sin. îmbulzesc.

înghiĕț v. 1. a prinde ghiață; 2. a se face ghiață. || n. 1. frig mare ce face să înghețe apa: *a dat un înghiĕț;* 2. (poetic) ghiață: *faceĭ din pĕtră aur și din înghiĕț văpaie* Em.

înghiețat a. 1. coprins de ghiață; 2. glacial.

înghiețată f. licher, fructe înghețate se gustă vara spre răcorire.

înghimp v. 1. a înțepa: 2. *fig.* a îmboldi.

înghioldesc v. a ghiontuĭ: *lucepând a-l înghioldi* Isp.

înghiort v. a înghițĭ lacom: *să înghițĭțe pe neamestecate* Pop.

înghit v. 1. a introduce în stomach; 2. *fig.* a suporta o insultă (nepotând face alt-fel): *înghite noduri;* 3. a absorbi: *buretele înghite apă;* 4. a face să péră într'o prăpastie: *înghițĭ-l ar pământul!* 5. a risipĭ: *a înghițĭ tótă averea;* 6. a nimicĭ, a devora: *vrea să mĕ înghită, nu alt-ceva.*

înghite-agache! int. invitațiune comică de a bea: *înghite-agache cârlos!* Cn.

înghițitóre f. esofag.

înghițitură f. cât se înghite dintr'o dată.

inginer m. 1. cel ce inventézĕ mașinĭ, plănuiesce și dirige lucrărĭ de artă și de industrie (fortificațiunĭ, podurĭ, canale, căĭ etc.); 2. în special, cel ce a obținut o diplomă de la școla de podurĭ și șosele saŭ de la cea de mine; 3. *fam.* inginer de podurĭ, vagabond.

inginerie f. arta și profesiunea de inginer.

inglindisesc v. V. eglendisesc.

înglod v. 1. a intra în glod; 2. *fig.* a înfunda: *a se îngloda în datorĭ.*

înglotesc v. 1. a strînge glótele: *și îngloți oștile pe lângă mine* Bălc.; 2. a se strînge în număr mare.

îngrădesc v. 1. a înconjura cu gard: *a îngrădi casa;* 2. a se ocroti: *cel mart se îngrădĭră cu averea și mărirea în cercul lor de legĭ* Em.; 3. *fig.* a înfrîna: *îțĭ îngrădesc gura!* Al.

îngrădit a. 1. ocolit de un gard: *grădină îngrădită;* 2. *fig.* ocrotit: *îngrădițĭ de legĭ* Em.

îngrămădesc v. a (se) strînge grămadă.

îngraș v. 1. a (se) face gras; 2. a face mănos, a fertilisa: *gunoiul îngrașă pământul.*

îngrat a. 1. nerecunoscĕtor; 2. *fig.* care produce mai puțin de cât s'așteptă: *pământ îngrat;* fig. *subiect îngrat.*

îngratitudine f. nerecunoscință.

îngreț v. a îngreuna: *ea se simte îngrecată* Isp.

îngredient n. ceea ce intră în compositĭunea unuĭ medicament, unuĭ bĕuturĭ, mâncărĭ etc.

îngrețoșare f. *fig.* ocară: *cuvinte de îngrețoșare* Pann.

îngrețoșez v. a se face cuĭva grețĭ, a se desgusta.

îngreuez v. a îngreuna: *casa s'a maĭ îngreuiat cu un mânecău* Cn.

îngreunare f. încărcare grea; 2. sarcina femeiĭ.

îngreunez v. 1. a încărca cu greŭ: *îl îngreunézĕ cu lucru;* 2. *fig.* a face greoĭ: *a-și îngreuna stilul.*

îngrijare f. grijă mare, neliniște.

îngrijat a. neliniștit.

îngrijesc v. 1. a avea, a purta grijă: *a îngriji de copiĭ;* 2. a fi neliniștit, a se teme: *nu se îngrijesce de nimic.*

îngrijire f. 1. acțiune de a (se) îngriji; 2. precauțiune: *trebue luat lucrul cu îngrijire;* 3. solicitudine: *Dómna în prevedătórea-i îngrijire* Od.

îngrijitor a. care inspiră grijă: *sciri îngrijitóre.* || m. cel ce pórtă de grijă. Sin. intendent.

îngrijurat a. fórte îngrijat.

îngrop v. 1. a pune în pământ: *a îngropa o comóră, un trândafir;* 2. a pune în grópă: *a îngropa un mort;* 3. *fig.* a se confunda în ceva: *s'a îngropat între cărțĭ.* Sin. înmormîntez.

îngropăciune f. înmormîntare: *cântece de îngropăciune* Od.

îngros v. 1. a (se) face gros; 2. *fig.* a deveni serios: *s'a îngroșat glasul* Pann.

îngrozesc v. 1. a insufla grózĕ, a spăimânta; 2. a se speriă tare.

îngrozitor a. care îngrozesce.

îngurluiesc v. a se amorezа nebunesce: *v'ați îngurluit împreună?* Al.

îngust a. 1. care are (prea) puțină lărgime: *stofă îngustă;* 2. *fig.* care are puțină capacitate: *spirit îngust;* 3. puțin întins: *margini înguste.* Sin. strîns. Crn. lat.

îngustime f. 1. calitatea celor

înguste; 2. *fig.* lipsă de lărgime: *îngustime de minte.*

îngustez v. 1. a (se) face îngust; 2. *fig.* a micșora meritele: *nu îngustez nici defaim rolul Osmanilor* On.

înhaĭt v. a se asocia (în sens rĕŭ): *se înhaită cu toți nebunii.*

înhalațiune f. absorpțiune prin căile respiratorie.

înham v. a pune calul în hamuri.

înhat v. 1. a apuca repede și cu violență; 2. a se face cu surprindere: *lupte mărunte se înhațau între unii și alții* Bălc.

înhîrzobat a. băgat: *cu piciorele încălțate în opinci înhîrzobate* Por.

înhorbotat a. lucrat cu horbote: *sub bonetele înhorbotate* Negr.

înhumațiune f. depunerea unui cadavru în pămînt.

înhumez v. a îngropa cu ceremoniile obicinuite.

inic a. contrar echității: *sentință inică.* Crn. echitabil.

inichitate f. lucru inic, faptă nedreptă: *ce inichitate!*

înie f. ghiețoiu înotător pe apă.

inimă f. 1. organ principal al circulațiunii sîngelui; 2. *fig.* sediul pasiunilor, organul sensibilității morale: *mi se rupe inima, cînd te văd suferind;* inimă **albastră,** melancolie; 3. putere sufletească care face capabil de iubire, de curagiu: *om de inimă;* inimă **rea,** pornire de a face rĕŭ, *fig.* mîhnire adîncă; **tragere de inimă,** bună-voință; 4. curagiu: *a prinde inimă, a lucra cu inimă;* 5. cugetare intimă: *ția 'mi deschid inima;* 6. parte interioară sau centrală: *inima arboreluĭ;* **inima carului,** lemnele prin cari se țin rotele dinapoi cu cele dinainte; fig. *inima țărgului, inima pămîntului;* 7. cel mai mare grad de intensitate: *în inima ernei;* 8. pîntece, stomach: *a-l durea inima,* a avea tăieturi la stomach, *fig.* a-i părea fórte rĕŭ.

inimat a. animat: *inimați în potriva Turcilor* Bălc.

înimez v. a anima: *căutând a înima pe ai săi* Bălc.

înimic a. și m. dușman, vrăjmaș.

înimic(ĭ)ie f. dușmănie.

înimitabil a. ce nu póte fi imitat.

înimos a. plin de inimă, curagios.

înimoșie f. starea celuĭ înimos; curagiu, cutezare.

îniște f. cîmp de in: *undoiarea unei înișți* Em.

inițiul a. care începe: *literă inițială.*

inițială f. prima literă a unuĭ nume: *a semna cu inițialele.*

inițiare f. 1. acțiune de a iniția; 2. ceremonia prin care cineva era inițiat în misterele unuĭ cult, în secretele uneĭ asociațiuni.

inițiat a. și m. cel admis la unele mistere.

inițiativă f. acțiune de a face cel dîntîiŭ un lucru, a-l propune.

inițiator m. cel ce inițiază.

inițiez v. 1. a admite la cunoscința și la participarea misterelor uneĭ religiuni, secretelor uneĭ societăți; 2. a instrui, a pune în curent: *a iniția în istorie.*

injectat a. roșit prin afluența sîngelui: *ochi injectați.*

injectez v. a introduce un licid într'o cavitate a corpuluĭ, într'o rană.

injecțiune f. 1. acțiune de a injecta; 2. licidul injectat.

injector n. instrument de făcut injecțiuni.

înjghieb v. 1. a uni la olaltă, a împreuna; 2. a strînge cu încetul: *a înjghiebat un mic capital;* 3. a forma treptat, a construi: *și-a înjghiebat o căsuță* Cn.; 4. *fig.* a se organisa.

înjosesc v. 1. a lăsa jos; 2. *fig.* a (se) umili.

înjosire f. *fig.* umilință.

înjositor a. care înjosește.

înjosoresc v. a înjosi tare.

înjug v. a (se) pune la jug.

înjumĕtățesc v. a împărți în două jumĕtăți.

înjumĕtățire f. serbătóre ce cade pe diua de 26 Aprilie.

injunctiune f. ordin formal.

înjunghiŭ v. a tăia gîtul.

înjur v. 1. a ofensa cu vorba; 2. a spune înjurături, a blestema. Sin. insult, suduiesc.

înjurătură f. 1. injurie; 2. mod obicinuit de a injura. Sin. sudalmă.

injurie f. 1. vorbă ocărătóre; 2. *fig.* pagubă causată: *injuriile timpului.*

injurios a. care ofensézĕ: *vorbă injurioasă.*

injust a. nedrept: *om injust, sentință injustă.*

injustiție f. nedreptate.

înlănțuiesc v. 1. a lega cu un lanț; 2. (poetic) a cuprinde: *înlănțuindu-mi gîtul cu brațe de zăpadă* Em.; 3. a subjuga, a captiva: *a înlănțui inimile;* 4. *fig.* a împreuna logicesce, a coordina: *a-și înlănțui ideile.* Sin. încătușez.

înlănțuire f. 1. acțiune de a înlănțui; 2. *fig.* șir de lucruri având raporturi între ele.

înlătur v. 1. a pune de o parte; 2. a se da la o parte.

înlăuntru adv. înăuntru.

înlemnesc v. a se face lemn, a înțepeni de frică. Sin. înmărmuresc.

înlesnesc v. 1. a (se) face lesne; 2. a ușura bănesce: *adesea i-am înlesnit;* 3. a avea mijlócele: *nu mĕ înlesnesc acum.* Sin. facilitez.

înlesnire f. 1. acțiune de a (se) înlesni; 2. ușurință, mai ales de plată.

înlesnitor a. care înlesnesce.

înlocuiesc v. 1. a pune în loc: *a înlocui vinul cu berea;* 3. a ținea, a ocupa locul cuiva: *l'am înlocuit cât-va timp;* 3. a urma cuiva într'un post: *contabilul a fost înlocuit.* Sin. substituiŭ.

înlocuitor m. cel ce înlocuiesce pe cineva. Sin. substitut, supleant.

înmagazinez v. 1. a pune în magazie; 2. a acumula.

înmânez v. a da în mînă, a priva.

înmărmuresc v. a se face marmură, a împietri (de nimire sau de spaimă).

înmatriculez v. a înscrie, în ordine alfabetică sau numerică, într'o matriculă.

înmiit a. de o mie de ori mai mare.

înmlădiez v. a se mlădia: *fierul numai prin foc se înmlădie* Bălc.

înmoiŭ v. a muia: *înmuind sacurea în sînge* Bălc.

înmormîntare f. punerea cadavruluĭ în mormînt și ceremonia religiósă cu acea ocasiune. Sin. îngropăciune.

înmormîntez v. a pune în mormînt un cadavru uman. Sin. îngrop.

înmuguresc v. a da mugurĭ.

înmulțesc v. 1. a augmenta numĕrul, cantitatea; 2. *Aritm.* a face o înmulțire; 3. a spori prin nascere: *creșceți și vĕ înmulțiți.* Sin. multiplic.

înmulțire f. 1. acțiune de a (se) înmulți: *înmulțirea dărilor;* 2. operațiune aritmetică prin care se repetă un numĕr de atâtea orĭ câte unități s'află într'un al doilea. Sin. multiplicațiune.

înmulțitor m. 1. care înmulțesce; 2. *Aritm.* numĕrul prin care se înmulțesce un al doilea.

Inn n. riŭ care ese din Elveția, udă Insbruck, intră în Bavaria și se varsă în Dunăre: 525 km.

inn... V. în...

înobilesc v. a (se) face nobil, a da noblețĕ.

inocent a. nevinovat.

inocență f. nevinovăție.

Inocențiu m. nume a 13 papi, dintre cari cel mai principal fu Inocențiu III, care puse să se predice a patra cruciată și cruciata în contra Albigensilor (1198—1216).

in-octavo a. carte ale cărei colĭ sunt îndoite în 8 și formézĕ 16 pagini.

inoculațiune f. 1. comunicarea uneĭ bóle contagióse prin introducerea virusuluĭ în corp; 2. *fig.* transmitere, propagare: *inoculațiunea ideilor.* Sin. altoire, vaccinare.

inoculez v. 1. a transmite un virus prin inoculațiune; 2. *fig.* a introduce în spirit.

înod v. 1. a (se) face nod; 2. *fig.* a lega la olaltă: *nu pŏte înoda două idei.*

inodor a. fără miros.

inofensiv a. incapabil de a vătăma.

înoiesc v. 1. a face noŭ (înlocuind cele vechĭ), a restaura; 2. a cumpĕra din noŭ: *să ne cărpim, că nu putem să ne tot înoim* Pann.

înomolesc v. 1. a intra în nomol; 2. *fig.* a intra într'o afacere rea.

inoportun a. care nu e oportun.

inoportunitate f. calitatea celor inoportune.

înoptat a. *fig.* întunecat: *suflet înoptat și trist.* || adv. târdiŭ nóptea.

înoptez v. 1. a se face nópte: *abia înoptase*; 2. a rĕmânea peste nópte: *aŭ înoptat într'un sat*; 3. a apuca nóptea pe drum.

înorez v. 1. a se acoperi cu norĭ, a se întuneca: *cerul înorează*; 2. *fig.* a se întrista.

înorganic a. se dice de corpurile carĭ nu sunt organisate și decĭ nu trăiesc ca animalele și vegetalele.

înorog m. *Zool.* numele arcaic al unicornului.

înorolesc v. a se înomoli.

înospitalier a. 1. care nu dă ospitalitate: *popor înospitalier*; 2. unde străinii sunt rĕŭ primiță: *pământ înospitalier.*

înot v. 1. a se susține și a înainta pe suprafața apeĭ; 2. *fig.* a păși în mijlocul unei masse: *a înota în sânge*; 3. a pluti: *pe un cal să s'arunce și prin vĕzduh să 'nóte* Al. || adv. înotând: *trece înot dincolo.*

înotat n. acțiune de a înota: *școlă de înotat.*

înotător a. care scie să înóte. || **înotătórele** f. pl. clasă de păsărĭ ce înótă.

înovațiune f. 1. introducere de modificărĭ într'un lucru stabilit; 2. schimbare operată.

înovator m. cel ce inovézĕ.

înovez v. a introduce óre-carĭ schimbărĭ saŭ modificărĭ (într'un guvern, us saŭ lege).

înpetto adv. în sine, în taină.

în-quarto n. carte ale cărei colĭ sunt îndoite în 4 file și formézĕ 8 paginĭ.

înquisițiune f. 1. tribunal instituit în unele țĕrĭ apusene, mai ales în Spania, spre a căuta și urmări pe eretici; 2. *fig.* cercetare vexatorie.

înquisitor m. 1. membru al Înquisițiuniĭ; 2. *fig.* cel ce face anchete minuțióse.

înquisitorial a. ce are caracterul înquisițiuniĭ: *cercetare înquisitorială.*

înrădăcinez v. 1. a prinde rădăcină; 2. *fig.* a se implânta: *erorile se înrădăcinează ușor.*

înrăfturat a. acoperit cu rafturĭ: *cal înșelat și înrăfturat* Por.

înrămurez v. a se acoperi cu ramurĭ: *să se înrămureze pomul* Pann.

înregimentez v. 1. a face să intre într'un regiment; 2. *fig.* a băga într'un partid.

înregistrare f. 1. acțiune de a înregistra; 2. taxă de plătit pentru înregistrarea unuĭ act; 3. administrațiunea înregistrărilor.

înregistrator m. cel ce înregistrézĕ.

înregistrez v. 1. a înscrie pe un registru; 2. a lua notă; 3. a transcrie, a menționa un act în registrele publice.

înrĕiesc v. a se face mai rĕŭ: *drumul se înrĕiește* Por.

înrĕutățesc v. a se face rĕutăcios.

înrĕutățit a. malițios: *gluma înrĕutățită a stăpânului* Or.

înrîuresc v. a influența.

înrîurire f. influență.

înrodesc v. a face roditor: *sórele nĭlostiv înrodește brazda* Bălc. Sin. *fecundez.*

înrolez v. 1. a înscrie în rolurile armateĭ: *înrolarea se face prin tragere la sorți de la 21—20 de anĭ*; 2. a aflia la o societate, la un partid.

înroșesc v. a (se) face roșiu: *de a sângelui vĕrsare pământul se înroșia* Negr.

înrotat a. rotund: *cort înrotat* Por.

înrotez v. a se schimba în roată: *Domnul s'a înrotat* Bon.

înrubinez v. a înroși ca rubinul: *rațele înrubinase munții.*

înș pron. 1. servă a determina persóna adăogând o ideĭ de identitate: *eŭ însu-mi, tu însu-ți, el însu-și, noĭ înși-ne, voĭ înși-vĕ, eĭ înși-și*; 2. el (cu o nuanță emfatică): *tóte prin-tr'însul s'aŭ făcut.* || m. (obicinuit la plural), persónă, individ: *treĭ înși aŭ venit.*

însă conj. exprimă o opositiune mai energică de cât *dar* și se pune după-vorba inițială: *eŭ însă am venit.*

însălez v. 1. a cóse cu împunsături rare, a prinde cu ață pe unde are să se cóse la urmă: *a însăila rochia*; 2. a împreuna: *am însălat bucățelele* Isp.; 3. *fig.* a începe a face.

însalivațiune f. impregnarea alimentelor cu salivă.

însalubritate f. caracterul celor insalúbre.

însalubru a. nesănătos.

însămărat a. cu samarul în spinare: *cu catîrĭi însămărați* Por.

însănătoșesc v. a (se) face sănătos.

însângerez v. a stropi cu sânge.

însanitate f. 1. nebunie; 2. faptă saŭ vorbă de nebun.

însărcinare f. *fig.* misiune.

însărcinat a. 1. care a primit o sarcină; 2. în special de femeĭ: care a rĕmas grea.

însărcinez v. 1. a pune cuĭva sarcina; 2. a da ordine; 3. a lua asupră-și. Sin. *împovărez, îngreunez.*

însațiabil a. nesățios.

însațiabilitate f. 1. calitatea celui nesățios; 2. *fig.* lăcomie fără margini.

însăxănat a. încărcat cu o sarcină óre-care: *ómenĭ însăxănați cu bucățelele foișorului* Isp.

Însbruck n. oraș în Austria, cap. Tirolului, pe Inn: 20,000 loc.

înscăunez v. a întrona: *după ce se înscaună* Isp.

însceptrat a. ce ține sceptrul: *în mâna-ĭ însceptrată* Em.

înscințare f. acțiune de a înscința și resultatul eĭ: avis, notificare.

înscințez v. a face cunoscut, a anunța, a notifica.

înscripțiune f. 1. caractere scrise pe un monument, pe o monetă saŭ medalie; 2. înscrierea studenților în registrul unei Facultăți.

înscris a. scris în: *sfînta carte unde s'află înscrisă gloria Românieĭ* Bălc. || n. act scris, declarațiune.

înscriŭ v. 1. a scrie într'un registru, pe o listă; 2. a pune o inscripțiune; 3. *Geom.* a trage o figură în interiorul alteia.

înscrutabil a. ce nu póte fi scrutat. Sin. *insondabil.*

însdrăvenesc v. a se face sdrăvĕn.

însecabil a. ce nu póte fi tăiat.

însectă f. 1. mic animal fără óse, al cărui corp e împărțit în inele: *gândacul, fluturele, musca*; 2. *fig.* ființă nevoiașă și netrebnică.

însecticid a. care omóră insecte.

însectivor a. care se hrănesce mai ales cu insecte. || n. pl. insectivore, ordin de mamifere carĭ se nutresc cu insecte: *aricĭul, cârtița.*

înșel v. a pune șcâu: *fĕt-frumos înșelă și înfrînă calul* Isp. || 1. a induce în erórĕ (întrebuințând violența saŭ minciuna), a minți cu acest scop: *înșelă pe tóta lumea*; 2. a comite infidelități; 3. a cădea în erórĕ: *se înșelă ușor.*

înșelăciune f. 1. acțiune de a (se) înșela; 2. mijloc întrebuințat pentru a înșela. Sin. *fraudă, impostură.*

înșelător a. și m. care înșélă.

înșelătorie f. înșelăciune, mai ales la joc.

înșĕlbătăcit a. feroce: *chip înșelbătăcit* Pann.

însemn n. însigniu: *însemnele exteriore ale magistraților.* || v. V. însemnez.

însemnare f. 1. acțiune de a însemna; 2. resultatul eĭ: notă, observațiune, semnificațiune.

însemnat a. 1. notat; 2. ce are un semn saŭ defect (chior, șchiop, spân), privit de popor ca o piază rea: *să te ferească D-deŭ de omul însemnat!* 3. distins, important: *om însemnat, carte însemnată.*

însemnătate f. importanță.

însemnez v. 1. a face un semn: *pe omul rĕŭ îl însemnează D-deŭ* Pann; 2. a nota: *a însemna în catalog*; 3. a avea cutare înțeles: *vorba însemnează multe*; 4. a se distinge: *s'a însemnat prin fapte mărețe.*

însenînez v. a se face senin: *cerul se însenină*; fig. *fața-i se însenină.*

însensibil a. 1. nesimțitor; 2. imperceptibil: *mersul pământului e însensibil pentru noĭ.* || adv. pe nesimțite.

însensibilisator n. *Med.* ceea ce produce nesimțire: *chloroformul e un însensibilisator.*

însensibilitate f. nesimțire.

însceparabil a. nedespărțit.

înșer v. 1. a introduce: *a înșera o clauză*; 2. a publica într'un ziar.

înșerat n. timpul când înserézĕ. || adv. pe înserate.

înșerez v. a se face sĕră: *a înșerat și noĭ n'am ajuns încă în sat.*

înșerțiune f. 1. acțiune de a înșera; 2. ceea ce s'a înșerat; 3. *Anat.*

băgarea unuĭ membru, unuĭ muşchiŭ într'altul.

înecat a. 1. ars de sete: *flămînd şi înecat*; fig. *câmp înecat*; 2. setos.

înecez v. a suferi de sete.

înecoşez v. a înseta.

înşĕuez v. a pune şĕua: *un cal iute 'mĭ înşĕuaţĭ* Por.

înşiac v. a înhăţa: *înşfăcăm noĭ ce mai avem şi ne ducem* Cn.

însidios a. care caută să surprindă: *cestiune însidioasă*. Sin. **capţios**.

însigniu n. semn caracteristic al unei dignităţĭ: *însignile regalităţiĭ*.

însinuant a. care are darul de a se insinua.

însinuaţiune f. 1. acţiune de a (se) insinua; 2. mod de a face să se înţeleagă ceva fără a o enunţa în terminĭ formalĭ.

însinuez v. 1. a introduce pe nesimţite şi cu dibăcie; 2. a băga cu îndemânare în mintea cuĭva, a face să se înţeleagă pe de departe: *a însinua o doctrină, o părere*; 3. a se introduce treptat, a pătrunde cu încetul: *a se însinua în bunele sale graţiĭ*.

însipid a. 1. fără savóre, fără gust; 2. *fig.* fără atracţiune, fără spirit: *carte însipidă*. Sin. **sĕrbĕd**.

înşir v. 1. a (se) pune în şir, a alinia; 2. a înfira mărgele; 3. a înşira la mărgăritare, a spune la poveştĭ: *înşirând mărgăritare pe-a steleĭ blândă rază* Em.; 4. *fig.* a spune într'una: *a înşira la minciunĭ*.

înşir'-te-mărgărite f. 1. formulă pusă în basme în capul unei povestirĭ fără sfîrşit; 2. vorbire fără cap niĕ códă: *vorbesce neisprăvite la înşir'te mărgărite* Pann.

înşiruesc v. a înşira.

însist v. a stărui.

însistenţă f. stăruinţă.

însmălţez v. a smălţa (Negr.).

insociabil a. cu care nu se póte trăi.

insolaţiune f. 1. expunere la sóre; 2. bólă causată de un sóre prea arzătór.

insolent a. 1. prea îndrăzneţ, fără respect; 2. care se pune mai presus de ceĭ-lalţĭ şi caută să-ĭ umiléscă: *lux insolent*. Sin. **impertinent, arogant, obraznic**.

insolenţă f. 1. îndrăznélă nerespectuósă; 2. vorbă saŭ faptă insolentă.

insolit a. neobicinuit.

insolubil a. 1. ce nu se póte dissolva: *sare insolubilă*; 2. *fig.* ce nu se póte resolva: *problemă insolubilă*.

insolubilitate f. caracterul celor insolubile.

insolvabil a. care nu-şĭ plătesce datoriile: *datornic insolvabil*.

insolvabilitate f. starea celuĭ insolvabil, neputinţă de a plăti.

insomnie f. lipsă de somn.

înşomolţăcesc v. a înfăşura cu multe obiecte: *să înşomolţăcim motanuĭ cu nisce petece* Cn.

insondabil a. 1. ce nu póte fi sondat: *abis insondabil*; 2. *fig.* ce nu póte fi explicat: *mister insondabil*.

însor v. 1. a se căsători (vorbind de bărbaţĭ); 2. *fig.* a se împreuna: *gândul teŭ se 'nsóră cu a mea dorinţă* Ac. *ghirlanda ce se'nsóră cu silfele uşóre* Em. Crn. **mărit**. || a pune căpute, a pingeli încălţăminte.

însoţesc v. 1. a acompania: *l'am însoţit până acasă*; 2. a se asocia, a se aduna: *spune-mĭ cu cine te însoţescĭ*; 3. a lua de soţie: *se însoţi cu fata cea mică* Isp.

însoţire f. 1. acţiune de a (se) însoţi; 2. unire, căsătorie: *a fost o însoţire ce trăia în iubire* Pann; 3. fig. *însoţirea morţiĭ cu asprul ger* Ar.

însoţitor m. cel ce însoţesce.

înspăimînt v. 1. a băga spaimă; 2. a fi coprins de spaimă.

înspăimîntător a. care înspăimîntă.

inspectez v. a cerceta, a controla cu autoritate saŭ în virtutea unei misiunĭ.

inspecţiune f. 1. acţiune de a inspecta; 2. funcţiunea inspectoraluĭ.

inspector m. cel ce inspectézā şi face raporturĭ autorităţiĭ superióre.

inspectorat n. funcţiune de inspector.

înspiu v. a se înţepa cu spinĭ: *'şĭ înspină picióre*le.

inspir v. 1. a face să intre aerul în plămânĭ; 2. *fig.* a face să nască o cugetare, un sentiment: *inspiraţĭ copiilor iubirea muncel*; 3. a da entusiasm: *vederea oceanuluĭ mĕ inspiră*; 4. a primi inspiraţiunĭ. Sin. **insufla**. Ctn. **expir**.

inspirat a. care a primit inspiraţiune: *poet, profet inspirat*.

inspiraţiune f. 1. intrarea aerului în plămânĭ; 2. acţiune de a face să nască o cugetare; 3. sentiment, cugetare ce însufleţesce pe poet, pe artist; 4. starea sufletuluĭ inspirat de divinitate: *inspiraţiune profetică*. Ctn. **expiraţiune**.

inspirator a. şi m. 1. care inspiră; 2. care concură la inspiraţiune: *muşchĭ inspiratorĭ*.

înspulberat a. furtunos: *plecă acasă tute înspulberat ca un cĭnĭ* Pann.

înspumat a. 1. acoperit cu spumă: *cal înspumat*; 2. spumos: *vin înspumat*.

instabil a. fără stabilitate. Sin. **nestatornic**.

instabilitate f. lipsă de stabilitate: *instabilitatea lucrurilor umane*.

instalaţiune f. 1. acţiune de a (se) instala; 2. aranjament interior al unei case.

instalez v. 1. a pune în posesiunea unuĭ loc, a unei funcţiunĭ; 2. a stabili într'un loc: *a instala o pompă*.

instanţă f. procedură, urmărire înaintea justiţiei; *tribunal de prima instanţă*, care cunósce tóte afacerile civile ce sunt mai presus de competenţa judecătoruluĭ de pace.

instantaneitate f. caracterul celor instantanee.

instantaneŭ a. 1. care durézā un moment; 2. care se produce subit: *mórte instantanee*. || n. portret în contururĭ generale.

instăresc v. a căpĕta stare, a se înavuţi.

înstelat a. acoperit cu stele: *cer înstelat, nópte înstelată*.

instig v. a împinge la ceva rĕŭ.

instigaţiune f. acţiune vie şi stăruitóre. Sin. **îndemn, sugestiune**.

instigator m. cel ce împinge la ceva rĕŭ.

instinct n. 1. mişcare naturală care împinge a face ceva fără reflexiune: *numaĭ instinctul dirige animalele*; 2. *fig.* aptitudine naturală, porníre irezistibilă: *are instinctul muzicel*.

instinctiv a. ce nasce din instinct: *mişcare instinctivă*. || adv. prin instinct.

instituire f. acţiune de a instituĭ: *instituirea unei magistraturi*.

instituĭ v. 1. a face ceva nou, a stabilĭ: *a instituĭ o serbare*; 2. a stabilĭ în funcţiune; 3. a numi moştenitor prin testament.

institut n. 1. titlul unor societăţĭ învĕţate, mai ales **Institutul Franţeĭ**, saŭ reunirea celor cinci Academiĭ (Academia francesă, Academia de inscripţiunĭ, Academia de sciinţe, Academia de bele-arte, Academia de sciinţe morale şi politice): *membru al Institutuluĭ*; 2. şcólă: *institut de băeţĭ*; 3. pl. operă ce conţine principiile dreptuluĭ roman: *Institutele lui Justinian*.

instituţiune f. 1. instituire; 2. lucru instituit: *piósă instituţiune*; 3. casă de educaţiune: *instituţiune de surdo-muţĭ*. Sin. **aşedĕmînt, întocmire, stabiliment**.

institutor m. cel ce institue saŭ stabilesce; 2. cel ce predă instrucţiunea primară în scólele urbane. Sin. **învĕţător, profesor**.

înstrăinare f. *Jur.* transferarea unei proprietăţĭ: *înstrăinarea bunurilor Statuluĭ*.

înstrăinez v. 1. a face străin, a depărta de la sine: *a înstrăina o parte din avere*; 2. a se expatria. Sin. **alienez**.

instrucţiune f. 1. acţiune de a instruĭ: *instrucţiunea copiilor*; 2. cultura inteligenţeĭ: *instrucţiunea póte fi superióră* (universităţĭ), *secundară* (licee şi gimnasiĭ clasice saŭ reale, seminarie, şcolĭ technice şi profesionale) *şi primară*; 3. cunoscinţe dobândite: *are o instrucţiune solidă*; 4. lecţiunĭ saŭ poveţĭ instructive: *istoria e plină de instrucţiune*; 5. ordine precise, informaţiunĭ date: *urmaţĭ acestor instrucţiunĭ*; 6. acte şi formalităţĭ necesare spre a judeca o causă: *instrucţiunea unei afaceri criminale*. V. **judecător**. Sin. **învĕţătură**.

instructiv a. care instruesce: *lectură instructivă*.

instructor m. 1. cel ce instruesce; 2. cel ce exersézā pe tinerĭ soldaţĭ.

instrulesc v. 1. a da lecțiuni, a învăța pe altul: *instruiți tinerimea*; 2. a înștiința, a informa: *e instruit de ceea ce se petrece*; 3. *Jur.* a culege probe, a interoga pe cei prevenițĭ, a pune o causă în stare de a fi judecată; 4. a dobândi instrucțiune.

instruit a. care a studiat, care are instrucțiune. Ctr. **ignorant.**

instrument n. 1. mașină, aparat de executat o lucrare óre-care: *instrument agricol, instrument de chirurgie*; 2. instrument de muzică; 3. *fig.* persónă, lucru ce servă a obține un resultat: *am fost instrumentul voinței sale.* Sin. **unéltă.**

instrumental a. 1. care servă de instrument: *causă instrumentală*; 2. care s'execută cu instrumente: *muzică instrumentală.*

instrumentar n. *Jur.* se dice de un martur care asistă pe un funcționar public pentru validarea unuĭ act.

instrumentațiune f. modul cum e dispusă partea instrumentală a uneĭ piese musicale.

instrumentez v. a face contracte, procese-verbale și alte acte publice.

instrumentist m. cel ce cântă dintr'un instrument de musică.

instrun v. 1. a incorda; *a instruna arcul*; 2. a înfrâna: *latul ce-i va instruna pe lupi*; 3. fig. *instrunându-și mânia* On.

insubordonat a. și m. care are spiritul revoltel.

insubordonațiune f. nesupunere. Sin. **revoltă.**

insuficient a. neîndestulător. Ctr. **excesiv.**

insuficiență f. 1. caracterul celor insuficiente; 2. *fig.* incapacitate: *a recunóște insuficiența sa.*

insuflețesc v. 1. a da putere de viață; 2. a prinde putere; 3. a îmbărbăta. Sin. **animez.**

insuflețire f. 1. acțiune de a însufleți și resultatul el: viață; 2. *fig.* animațiune.

însuflețit a. 1. care are suflet sau viață: *ființe însuflețite*; 2. *fig.* îmbărbătat.

însuflețitor a. care însuflețesce.

insuflu v. a sufla în, a inspira.

insulă f. întindere de pământ înconjurat din tóte părțile cu apă; *fig. insule de codri, insule de nori* Al. Sin. **ostrov.**

insular a. și m. care locuiesce într'o insulă.

insult v. a ocări cu fapta sau cu vorba, a ofensa pe față.

insultă f. 1. ofensare cu vorbe sau fapte; 2. atac brusc. Sin. **injurie, injurătură.**

insultat a. și m. care a primit o insultă.

insultător a. care insultă: *vorbe insultătóre.* || m. cel ce insultă obicinuit.

însumez v. a face suma sau totalul. Sin. **adiționez, adun.**

insuportabil a. ce nu se póte suporta. Sin. **intolerabil, nesuferit.**

însurat a. căsătorit. || n. însurătore.

însurățel m. tînĕr însurat (mai ales la țĕrani).

însurătóre f. căsătorie (vorbind de un flăcău). Ctr. **măritiș.**

insurecțiune f. revoltă pe față în contra uneĭ puteri stabilite. Sin. **rĕscólă, rebeliune.**

insurgent m revoltat. Sin. **rebel.**

înșurupez v. a pune șurupul.

însușesc v. 1. a lua ceva pentru sine, a-și atribui sau arogă; 2. a-și apropria: *a-și însuși calitățile cerute.*

însușire f. acțiune de a-și însuși și resultatul el: atribut, calitate.

însușit a. 1. particular, propriu: *calități însușite naturei lui* Bălc.; 2. atribuit: *buzduganul însușit slujbei de Armaș mare* On.

însutesc v. a (se) face de o sută de orĭ mai mare.

întabulament n. partea edificiului peste care e așezat o colónă sau un pilastru: *statue așezate pe întabulamentele columnelor* On.

intact a. 1 neatins: *suma e încă intactă*; 2. *fig.* curat, nepătat: *reputațiune intactă.*

întâietate f. primul rang, supremație.

întâiu a. 1. care precede pe celelalți sub raportul timpului, locului, ordineĭ: *întâia zi a lunei*; 2. cel mai bun în felul seu: *Rafael e întâiul dintre pictori.* Ctr. **ultim.**

întalie f. pétră scumpă gravată în adâncime. Ctr. **camee.**

întâlnesc v. 1. a găsi în drum pe cineva sau ceva (fără a căuta): *l'am întâlnit ieri*; 2. a se ajunge în cale: *ne-am întâlnit*; 3. a se bate în duel: *s'au întâlnit pe teren.* Sin. **întimpin.**

întâlnire f. 1. împreunare a două persóne sau lucrurĭ carĭ merg în sens invers; 2. ciocnire a două corpurĭ înarmate; 3. întrevedere.

întâlnîș n. întâlnire: *bun întâlnișul, om bun!* Cr.

întâlnitură f. un fel de hólă bâbéscă: *de a vĕcĭ la mijloc, e apucat din întâlnitură.*

întangibil a. ce nu póte fi pipăit.

înțarc v. 1. a desvĕța de țîță: *a înțărca un miel, un copil*; 2. *fig.* a lipsi, a priva de ceva: *s'o mai înțarce ca petrecerile.*

întârcătóre f. țarc de vite: *de pe la întârcătóri am pierdut drumul* Cr.

întârdîere f. zăbavă.

întârdîez v. 1. a rĕmânea îndărăt: *ceasornicul întârdiază*; 2. a rĕmânea undeva prea târdiŭ: *am întârdiat la teatru.* Sin. **zăbovesc.**

întăresc v. 1. a (se) face tare; 2. a fortifica: *a întări o cetate*; 3. a confirma, a sancționa: *a întări o lege*; 4. *fig.* a consolida: *binecuvîntarea părinților întărește casele fiilor.*

întărire f. acțiune de a (se) întări și resultatul eĭ: 1. fortificațiune; 2. confirmațiune; 3. *fig.* edificare (sufletéscă).

întărît v. 1. a ațîța rĕŭ: *a întărîta poporul*; 2. a se mânia fórte.

întărîtor a. 1. care întărîtesce; 2. *fig.* care desfată sufletesce.

întărîtură f. lucru întărît, fortificațiune.

întart v. (poetic) a întărîta: *cu gând să ne 'ntarte* Al.

întreg a. 1. pe d'a întregul: *plată întregă*; 2. *calcul integral*, care se urcă de la mărimile infinit de micĭ la mărimile finite din carĭ derivă (Ctr. *diferențial*). || adv. în totalitate. Ctr. **parțial.**

integrală f. în matematice: sumă totală, mărime finită resultând din augmentărĭ succesive.

întregnt a. care contribue la integritatea unuĭ tot: *brațele sunt părți integrante ale corpului.*

integrațiune f. calcul spre a integra.

integrez v. în matematice: a găsi integrala uneĭ cantități diferențiale.

întregîtate f. 1. starea unuĭ lucru întreg și neatins: *integritatea teritoriului*; 2. *fig.* calitatea uneĭ persóne integre.

integru a. ce nu se lasă a fi corupt: *judecător integru.* Sin. **incoruptibil.**

intelect n. *Filos.* facultate de a cunósce și înțelege. Sin. **inteligență.**

intelectual a. 1. relativ le intelect: *adevĕr intelectual*; 2. spiritual, în opozițiune cu material: *sufletul e o substanță intelectuală.*

înțeleg v. 1. a coprinde cu mintea: *am înțeles*; 2. a se învoi la o-laltă: *s'au înțeles să ne înșele*; 3. a avea însemnarea: *ce se înțelege prin acest cuvînt?* Sin. **pricep.**

înțelegere f. 1. acțiune, putere și stare de a înțelege: *înțelegerea lucrurilor*; 2. *fig.* acord de sentimente, unire de vederĭ: *trăiesc în bună înțelegere*; 3. legăturĭ secrete: *a avea înțelegere cu conspiratorii.*

înțelegător a. care înțelege.

înțelenesc v. 1. a se face țelină: *pământul nelucrat înțelenesce*; 2. *fig.* a amorți: *înțelenirăm de frică*; 3. a se înrădăcina: *ura și dușmănia se înțelenesc* Negr.

înțelepciune f. 1. calitatea celuĭ înțelept; 2. moderațiune, reservă; 3. cunoscință justă, naturală sau dobândită, a lucrurilor. Sin. **prudență.** Ctr. **nebunie.**

înțelept a. 1. care vorbesce sau lucrézĕ cu minte; 2. reservat în purtare, în apucăturĭ; 3. inspirat de înțelepciune: *o reflexiune înțeleptă.* || m. cel ce e înțelept: *mórtea nu surprinde pe înțelept*; *cei șépte Înțelepți*, nume dat la 7 filosofĭ grecĭ din sec. VI a. Cr.: Tales din Milet, Solon, Bias etc. Ctr. **nebun.**

înțelepțesc v. a (se) face înțelept, cu minte. Sin. **cumințesc.**

înțeles n. noimă, sens: *cuvinte pline de înțeles* Ex.

inteligent a. 1. care înțelege iute și bine: *servitor inteligent*; 2. care denotă inteligență: *privire inteligentă*. Sin. **priceput.**

inteligență f. 1. facultate de a înțelege lucrurile; 2. înțelesnire, aptitudine de a înțelege: *s'a achitat cu inteligență*; 3. cunoscință aprofundată: *inteligența afacerilor*; 4. înțelegere. Sin. **pricepere.**

inteligibil a. ușor de înțeles.

întemeiere f. acțiune de a întemeia și resultatul el: *fundațiune.*

întemeietor m. cel ce întemeiază. Sin. **fundator.**

întemeiez v. 1. a pune temelia; 2. *fig.* a pune temeiu: *pe ce te întemeiezi?* Sin. **fundez, basez.**

întemnițez v. a arunca în temniță.

intemperanță f. necumpătare.

intemperie f. desordine în atmosferă, în temperatură.

intempestiv a. care nu se face la timp: *demers intempestiv.*

intendent m. însărcinat cu supravegherea generală a unei case mari, moșii, școle; **intendent militar,** ofițer în capul unei intendențe.

intendență f. direcțiunea, administrarea afacerilor; intendență militară, corp însărcinat a purta grijă de trebuințele unei armate (soldă, echipament, provisiuni, munițiuni).

intensitate f. grad de forță, de activitate: *intensitatea căldurei.*

intens(iv) a. fórte mare, fórte tare: *sgomot, frig intensiv.*

intentez v. a întreprinde, a face: *a intenta un proces.*

intențional a. făcut cu intențiune: *sens intențional*

intențiune f. 1. pornire sufletéscă către un scop, voință determinată: *intențiunea lui e că...*; 2. proiect, resoluțiune: *cunosc intențiunile vóstre.*

înțep v. 1. a împunge ușor; 2. a pune în țépă; 3. a pișca la gust; 4. *fig.* a atinge.

înțepat a. *fig.* țanțoș: *la vorbă înțepată* Pann.

înțepător a. care înțépă. Sin. **picant.**

înțepătură f. efectul înțepării (și *fig.*).

înțepenesc v. 1. a (se) face țépăn; 2. a înfige.

intercadență f. *Med.* turburare în pulsațiunile arteriale.

intercalar a. adăogat: *di intercalară*, cea adăosă lui Februarie în anii viseclí.

intercalez v. 1. a adăoga o di lui Februarie în tuspatru ani; 2. a pune printr'altele, a adăoga după aceea.

interced v. a interveni în favórea cuiva.

intercept v. 1. a lua prin surprindere: *a intercepta o scrisóre*; 2. a opri în trécut: *a intercepta lumina.*

intercesiune f. acțiune de a intercede.

intercesor m. cel ce intercede.

intercostal a. care s'află între cóste: *mușchi intercostali.*

intercurent a. *Med.* care supravine în cursul unei afecțiuni: *bóle intercurente.*

intercutanat a. care s'află între carnea și pielea.

interdic v. 1. a opri cu tot dinadinsul: *a interdice intrarea*; 2. a suspenda din funcțiune: *a interdice pe un preot*; 3. a lua cuiva administrarea averii sale: *a interdice pe un nebun*; 4. a turbura, a face să-și pérdă cumpétul: *răspunsul meu l'a interdis.* Ctr. **autorisez,**

interdicțiune f. 1. acțiune de a interdice: *interdicțiunea unui comerț*; 2. suspendarea funcțiunilor: *interdicțiunea unui notar*; 3. luarea cuiva libera dispositiune a averii sale: *cerere de interdicțiune*; 4. privațiune: *interdicțiunea drepturilor cetățenesci* (celui ce a fost condamnat la o pedépsă infamantă).

interdis a. 1. cu totul turburat; 2. cel lovit de interdicțiune: *interdisul e asimilat în tóte privințele minorului.*

interegnu n. interval de timp de la mórtea unui monarch până la întronarea altuia.

interes n. 1. ceea ce importă cuiva, ce-i procură un folos: *fie-care caută interesul seu*; 2. sentiment egoist, poftă de câștig: *e condus de interes*; 3. sentiment de simpatie: *copil demn de interes*; 4. atențiune inspirată de curiositate: *lectură plină de interes*; 5. dobândă bănéscă;

6. parte de beneficiu într'o operațiune comercială saŭ industrială.

interesant a. care interesézá: *carte interesantă.* Ctr. **plictisitor.**

interesat a. 1. care ține prea mult la folóse materiale; 2. care are interes: *interesat într'o afacere.*

interesez v. 1. a face să participe la beneficii: *a interesa pe cineva într'o întreprindere*; 2. a avea importanță: *acésta afacere vă interesézá*; 3. a fixa atențiunea, a captiva spiritul: *discursul interesă auditoriul*; 4. a inspira interes, bunăvoință: *acest orfan mă interesézá*; 5. a lua parte saŭ folos într'o afacere.

interezat a. împovărat. V. **imberezat.**

interferență f. *Fiz.* scăderea luminei prin încrucișarea radelor luminóse.

interfoliez v. a insera foi albe între foile tipărite ale unei cărți.

interim n. timpul cât titularul unei funcțiuni e înlocuit provisoriu cu un altul; **ad-interim,** provisoriu, până la întórcerea titularului saŭ până la numirea-i definitivă: *ministru ad-interim.*

interimar a. care funcționézá ad-interim.

interimat n. funcțiuni interimare.

interior a. 1. care e înăuntru: *curte interióră*; 2. *fig.* care e în suflet: *bucurie interióră.* || adv. pe dinăuntru. || n. partea dinăuntru: *interiorul unei biserici.* Ctr. **exterior.**

interjecțiune f. vorbă ce exprimă mișcări subite ale sufletului (bucurie, durere, frică): *ah! vai!*

Interlaken n. sat în Elveția pe Aar, în cantonul Berna: 3000 loc. Stațiune de vară.

interliniar a. scris între linii: *traducere interliniară.*

interlinie f. spațiu între două linii.

interliniez v. a scrie în interlinii.

interlocutor m. cel ce convorbesce cu un altul.

interlocutoriu n. judecată ce ordonă o instrucțiune prealabilă.

interlop n. corabie negustorésca ce face traficu în fraudă. || a. 1. fraudulos: *comerț interlop*; 2. *fig.* fórte suspect, de reputațiune rea: *casă, lume interlopă.*

intermediar a. 1. care s'află între două: *spațiu intermediar*; 2. care se interpune, mijlocitor: *persónă intermediară.*

intermediu n. petrecere (balet, cor etc.) între actele unei piese de teatru.

interminabil a. care nu se mai termină, de o durată excesivă.

intermisiune f. *Med.* interval ce separă două accese.

intermitent a. care încetézá și reîncepe la intervale: *friguri intermitente.*

intermitență f. caracterul frigurilor intermitente.

intermuscular a. *Anat.* pus între mușchi.

intern a. 1. care e interior: *lesiune internă*; 2. școlar care e cu locuința în școlă; 3. student în medicină care locuiesce în spital. || n. pl. afacerile interióre ale unei țéri: *Ministru de interne.* Ctr. **extern.**

internat n. 1. școlă ce primesce interni; 2. funcțiunile internilor în spitale. Ctr. **externat.**

internațional a. ce se face între națiuni: *drept internațional.* || **internațională** f. asociațiune socialistă revoluționară, fundată la Londra în 1881, cu tendențe anarchice.

internez v. a obliga să stea într'un loc anumit: *a interna pe prisonieri.*

internunciu m. nunciu ad-interim.

interoceanic a. care s'află între două oceane, care le împreună: *canal interoceanic.*

interog v. *Jur.* a adresa cuiva una saŭ mai multe întrebări. Sin. **întreb.**

interogațiune f. întrebare făcută.

interogativ a. ce arată o întrebare: *semn interogativ.*

interogatoriu n. 1. totalitatea cestiunilor judecătorului și a răspunsurilor acusatului; 2. proces-verbal ce le conține.

interpelațiune f. cereri de explicațiuni adresate în parlament unui ministru de un deputat saŭ senator.

interpelator m. cel ce interpelézĕ.

interpelez v. a soma de a rĕspunde, de a se explica asupra unuĭ fapt.

interpolațiune f. 1. acțiune de a interpola; 2. pasagiu interpolat: *interpolațiunile fură numerose înaintea descoperirii tiparului.*

interpolator m. cel ce interpolézĕ.

interpolez v. a insera vorbe saŭ frase într'un text.

interpret m. 1. cel ce traduce saŭ explică într'o limbă ce s'a spus într'alta: *nu se pot înțelege fără interpret*; 2. cel ce limpedesce sensul unuĭ text, al unei legĭ; 3. cel însărcinat a face cunoscut intențiunile altuia: *fi interpretul meŭ pe lângă...* Sin. **dragoman, tălmaciŭ.**

interpretariat n. serviciu de interpret, pe lângă ministerul de externe.

interpretațiune f. 1. acțiune de a interpreta; 2. explicațiune dată.

interpretativ a. care servă a explica: *declarațiune interpretativă.*

interpretez v. 1. a traduce dintr'o limbă într'alta (ca mijloc de înțelegere personală); 2. a limpedi un text óre-care; 3. *fig.* a da un sens adevĕrat saŭ fals: *interpretezĭ rĕŭ cuvintele mele.*

interpun v. 1. a (se) pune între; 2. *fig.* a face să intervie: *a interpune autoritatea sa*; 3. a interveni ca mijlocitor.

interpunețiune f. punerea semnelor de repaos între cuvinte saŭ propoșițiuni.

intersecțiune f. punctul unde liniile saŭ suprafețele se întretaie.

interstițiu n. mic interval de timp, mic spațiu gol.

intertropical a. situat între tropice: *curente intertropicale.*

interval n. 1. distanță de la un loc, de la un timp la altul; 2. *Mus.* distanță între două tonurĭ.

intervențiune f. acțiune de a interveni.

intervertesc v. a schimba, a resturna ordinea.

interview n. (cit. *intervíŭ*), întrevedere cu un ziarist.

interviewez v. a avea o întrevedere cu cineva spre a-i cere opiniunea.

intervin v. 1. a intra și lua parte la o afacere; 2. a lucra ca mijlocitor.

înțes v. a umplea până în vîrf.

înțesat a. plin, îndesat.

înțestat a. încăpĕțânat: *dacă ĭĭ vĕdură atât de înțestat* Isp.

înțestiu n. care e saŭ se petrece în interior: *lupte intestine.* || n. mai lung cam de 8 orĭ cât corpul și în care pĕtrund alimentele după eșirea lor din stomach: *intestinul subțire și gros.*

intestinal a. ce ține de intestine: *canal intestinal.*

înțepesc v. 1. a împunge, a da zor: *înțepându-l și încingându-l dorul de părinți* Isp.; 2. *fig.* a se întări: *propaganda se înțeaptă.*

intim a. 1. care e cel mai dinăuntru, cel mai esențial: *natura intimă a unuĭ lucru*; 2. care e în fundul sufletului: *convingere intimă*; 3. care se petrece în interiorul unei case, al unei familiĭ: *conversațiune intimă*; 4. pentru care avem o vie afecțiune: *amic intim.*

intimat a. *Jur.* chemat în judecată, înaintea unei Curțĭ de apel.

intimațiune f. notificare făcută cu autoritate.

intimez v. 1. a declara cu autoritate: *a intima un ordin*; 2. a cita înaintea unei Curțĭ de apel.

intimidez v. 1. a băga frică în cineva; 2. a se speria.

intimitate f. 1. caracterul celor intime; 2. relațiuni intime, amicie fórte vie.

întîmpin v. 1. a merge înaintea cuĭva: *eșĭ să-l întîmpine*; 2. a primi cu onorurĭ: *norodul îl întîmpină cu bucurie* Negr.; 3. a preveni: *aceĭ boieri aŭ întîmpinat rĕsbunarea sa* Or.; 4. *fig.* a face o obiecțiune: *la acestea el întîmpină următórele*; 5. a da peste: *a întîmpina piedicĭ, greutățĭ*; 6. a suporta: *a întîmpina cheltuelĭ.*

întîmpinare f. 1. acțiune de a întîmpina; 2. *fig.* obiecțiune; 3. **Întîmpinarea Domnului**, serbătóre ce cade pe diua de 2 Februarie.

întîmplare f. ceea ce se întîmplă (în bine saŭ în rĕŭ). Sin. **accident, cas, eveniment, hazard.**

întîmplător a. din întîmplare. Sin. **accidental, eventual.**

întîmplu v. a se petrece, a veni în cursul timpuluĭ: *s'a întîmplat o nenorocire.*

înțiuat a. puțin strins: *o lĕsă de nuele numaĭ înțiuată* Cn.

întind v. (activ) 1. a da mai multă suprafață saŭ volum; 2. a lungi: *a întinde mâna, brațul*; fig. *nu întinde vorba* Al.; 3. a incorda: *a întinde arcul*; 4. a pune de-a lungul saŭ de-a latul: *a întinde o masă, rufe*; 5. a mări, a spori: *Negru-Vodă ș'a întins stăpânirea peste Țĕra Românească* Bălc.; 6. a porni direct: *Sinan o întinse cu grabă spre Bucureștĭ* Bălc. || (reciproc) 1. a se culca de-a lungul: *cât (ĭ-e pătura, atât te întinde*; 2. *fig* a covîrși măsura, a-și lua prea multe libertățĭ: *se c'am întinde.*

întindere f. 1. proprietatea corpurilor de a ocupa o porțiune limitată în spațiu; 2. dimensiunea unuĭ lucru în lungime, lărgime și adâncime; 3. suprafață: *marĭ întinderĭ de pământ*; 4. durată: *întinderea vieții umane e scurtă*; 5. desvoltare: *discurs de o mare întindere*; 6. *fig.* importanță mare: *întinderea unuĭ dezastru*; 7. extensiune intelectuală: *spirit de o mare întindere.*

întineresc v. a (se) face tînĕr.

întinez v. 1. a umplea cu noroiŭ; 2. *fig.* a păngări: *fără-de-lege care nu întină sabia românească* Bălc.

întinș v. a băga, a muia într'un lichid (apă, vin, cernélă, sos).

întins a. care ocupă o mare întindere: *ges întins.* Sin. **vast.** || adv. 1. culcat de-a lungul: *îl lasă întins* Pann; 2. drept înainte: *o luă întins la Bucureștĭ.* || n. întindere: *s'a dus zăpada albă de pe întinsul țĕrii* Al.

întinsóre f. 1. dilatare nervósă a corpuluĭ: *leșin amestecat cu întinsorĭ* Cn.; 2. curea de întins: *ciobotarii cu întinsorile* Por.

întipăresc v. 1. a face cu tiparul o urmă pe ceva; 2. *fig.* a grăvа.

întipărire f. impresiune.

întiresc v. 1. a întări; 2. a depărta, a alunga: *să întiresc hoții* Negr.

întitulez v. a da un titlu.

întocmaĭ adv. tocmaĭ. Sin. **tamam.**

întocmesc v. a dispune, a organisa: *retragerea se întocmește în figura unuĭ colț* Bălc.

întocmire f. dispozițiune, instituțiune, organisațiune.

întolerabil a. ce nu se póte tolera. Sin. **insuportabil.**

întolerant a. care nu e tolerant.

întoleranță f. lipsă de toleranță.

întolesc v. a se îmbrăca: *să se mai întolească și eĭ* Isp.

întolit a. îmbrăcat: *om întolit și dichisit* Por.

întonațiune f. 1. mod de a intona; 2. tonul vocilĭ: *a varia întonațiunile vorbind.*

întonez v. 1. a pune tonul, a accentua; 2. a începe un cîntec.

întórc v. (activ) 1. a face unele mișcărĭ înapoĭ saŭ de o parte: *a întórce capul*; 2. a pune pe partea opusă, a schimba direcțiunea: *a întórce pagina*; 3. a îndrepta: *a întors arma asupra-ĭ*; 4. a înapoia, a restitui: *i-am întors banĭĭ*; 5. a aduce îndărăt, a face să revie: *de ce mĕ întorcĭ din cale?* 6. *fig.* a face să-și schimbe părerea: *nu l'a putut întórce din hotărîrea lui*; 7. a converti: *i-a întors la credință*; 8. (absolut) a schimba învoiala: *acum o întorcĭ...* || (reciproc) 1. a veni acasă: *s'a întors*; 2. a se adresa cu rugămintea: *se întórse către el*; 3. a recăștiga ce pierduse: *a-și întórce banĭĭ*; 4. a-și lua înapoĭ: *eĭ 'mĭ întorc vorba* Pann.

întórcere f. lucrare de a întórce și resultatul eĭ: revenire, restituire.

întorn v. a întórce din cale: *să mĕ întorn cu vara.*

întors a. 1. revenit; 2. *fig.* pervertit: *firea ceea întórsă* Em. || n. întórcere: *la întors acasă* Al.

întorsătură f. mod de a dispune vorbele saŭ cugetările. Sin. **turnură.**

întortel n. *Bot.* nume vulgar dat cusculeĭ. Sin. **borangic.**

întortochiez v. 1. a suci, a învirti; 2. *fig.* a exprima într'un mod obscur.

întotonat a. împodobit cu prea multe gătelĭ.

întovărăşesc v. 1. a însoţi; 2. a se asocia.

intoxicaţiune f. *Med.* introducerea unui toxic în organism. Sin. otrăvire.

întract n. interval între două acte la o piesă de teatru.

întraductibil a. ce nu se póte traduce.

întransigent a. şi m. care nu face nici o concesiune.

întransitiv a. *Gram.* se dice de verbele cari nu pot avea pasiv. Sin. neutru.

întrare f. 1. acţiune de a intra: *intrare în funcţiune*; 2. Intrarea în biserică (a Maicei Domnului), serbătóre ce cade la 21 Noembre; 3. locul pe unde se intră: *pórta intrării*; 4. dreptul de a intra undeva: *are intrare liberă la teatru*. Ctr. eşire.

întraripez v. a înaripa.

întrarmez v. a înarma.

între prep. 1. în mijlocul: *între noi*; 2. indică un interval ce separă: *între adi şi mâine, între Bucuresci şi Iaşi*; 3. în: *într'adins*.

întreb v. 1. a cere scire, a cerceta; 2. a pune întrebări. Sin. cestionez.

întrebare f. cestiune, interogaţiune.

întrebător a. interogativ.

întrebuinţare f. 1. us ce se face din ceva; 2. destinaţiunea unui lucru.

întrebuinţez v. 1. a face us, a se servi de; 2. a da de lucru: *fabrica întrebuinţéză mulţi ómeni*.

întrec v. 1. a trece înaintea altora, a-i învinge; 2. a rivalisa, a concura; 3. *fig.* a trece peste marginile permise, a deveni insolent: *te cam întreci*. Sin. covîrşesc.

întrecere f. *fig.* rivalitate: *a se luà la întrecere*.

întrecioenesc v. 1. a (se) ciocni unul de altul; 2. *fig.* a se contradice.

întrecrucişez v. a se încrucişa reciproc.

întrecut a. şi adv. mai mult de cât trebue: *lemne sunt de ajuns şi de întrecut în pădure* Cn.; pe întrecute, care pe care: *se luară la gónă pe întrecute*.

întredeschid v. a deschide pe jumétate: *a întredeschide uşa*.

întreg a. 1. căruĭ nimic nu-i lipsesce: *o di întrégă*; număr întreg, în opoziţiune cu *fracţiune*; 2. *fig.* sănătos (la cap saŭ la minte): *om întreg*. || n. totalitate.

întregesc v. a face întreg, a completa.

întregime f. stare întrégă.

întrelt a. de trĕi orĭ mai mare.

întremare f. însănătoşire, reconvalescenţă.

întremez v. 1. a recăpĕta: *bătrânul gura 'şi întremézä* Pann; 2. a restabili: *să-şi întremeze oştirea din spaimă* Bălc.; 3. a reveni la sănătate: *cu încetul se întrema*.

întrepid a. 1. care nu se teme de nimic; 2. care nu se dă înapoi înaintea greutăţilor.

întrepiditate f. calitatea celuĭ întrepid.

întreposit n. 1. locul unde se pun mărfuri în deposit; 2. prăvălie unde se vînd mărfuri (tutun, spirtóse) monopolisate de Stat.

întrepositar m. cel ce are saŭ depune mărfuri într'un întreposit.

întreprind v. 1. a lua hotărîrea de a face un lucru şi a începe să-l pue în lucrare: *a întreprinde o mare călătorie*; 2. a se însărcina de a face ceva cu anumite condiţiuni: *a întreprins furnitura provisiunilor*.

întreprindere f. 1. plan format ce se pune în execuţiune; 2. facerea unei lucrări, furnisare în anumite condiţiuni: *întreprinderea unei clădiri*.

întreprindĕtor a. care are curagiu de a întreprinde, de a face ceva. || m. cel ce întreprinde cu ghiotura anumite lucrări saŭ furnituri mari.

întrepun v. V. interpun.

întrerup v. 1. a rupe la mijloc; 2. a tăia vorba; 3. a se opri la mijloc.

întrerupere f. 1. acţiune de a întrerupe; 2. încetarea unei lucrări.

întrerupt a. 1. suspendat; 2. *fig.* fără şir saŭ continuitate.

întretaiŭ v. 1. a tăia în diferite locurĭ; 2. *fig.* a întrerupe adesea: *vorbele-i pe buze mor întretăiate* Bol.

întreţes v. a ţese prin alte lucruri.

întreţin v. 1. a ţinea în bună stare: *a întreţine o clădire*; 2. a păstra în aceeaşi stare, a face să dureze: *a întreţine pace*; 3. a da celе necesare pentru mâncare, îmbrăcăminte: *a întreţine o familie grea*; 4. a convorbi cu cineva: *l'am întreţinut despre afacerea*.

întreţinere f. 1. ceea ce e necesar pentru trebuinţele vieţiĭ; 2. grija de a ţinea în bună stare.

întrevĕd v. 1. a vedea imperfect saŭ în trécăt; 2. a prevedea confus; 3. a vedea un moment.

întrevedere f. întâlnire convenită între două saŭ mai multe persone.

întrevorbire f. convorbire.

intrigă f. 1. uneltiri ascunse pentru a face să reuşéscă saŭ să cadă o afacere; 2. incidente cari formézä nodul unei piese de teatru.

intrigant m. cel ce face intrigi.

intrigez v. 1. a face intrigi; 2. a încurca, a îngrija: *acéstă scrisóre mă intrigézä*.

intrinsec a. 1. care e interior, esenţial: *calităţi intrinsece*; 2. real: *valóre intrinsecă*. Ctr. extrinsec.

întristare f. suferinţă morală causată de ceva supĕrător. Sin. tristeţă.

întristător a. care întristézä.

întristez v. a (se) face trist, a causa supĕrare.

introduc v. 1. a băga undeva; 2. a stabili: *a introduce un obiceiŭ*; 3. a pătrunde, a se adópta.

introducţiune f. 1. acţiune de a introduce; 2. discurs preliminar în fruntea unei cărţi; 3. ceea ce servă de pregătire la o sciinţă, la un studiu: *geografia e o introducţiune a istoriei*.

introductiv a. care servă de introducţiune.

introductor m. cel ce introduce.

întrolenesc v. a acoperi cu trofene de zăpadă.

întroloc v. a se aduna într'un loc: *se întrolocară toţi cu totul* Isp.

întrolocare f. întrunire: *la întrolocările fărtaţilor şi suraţelor* Isp.

întronez v. 1. a pune pe tron; 2. a se urca pe tron.

întrotochiat a. 1. sucit; 2. *fig.* confus.

întru v. 1. a păşi din afară înăuntru: *a intra în casă*; 2. a fi admis: *a intra în Academie*; 3. a începe de a face ceva: *a intra în serviciu*; fig. *a intra în vorbă*; 4. a fi la început: *a intrat în trei-deci de anĭ*; 5. a pătrunde: *a intra în capŭ, în voia cuiva*; 6. a se îngusta: *stofa a intrat la spălat*. Ctr. es.

întru prep. în (cu o nuanţă emfatică): *întru lóte*.

întrunesc v. 1. a uni într'una; 2. a se strînge la un loc.

întrunire f. acţiune de a (se) întruni şi resultatul eĭ: adunare, reuniune.

întrupare f. 1. încorporaţiune; 2. *fig.* închipuire: *o dulce întrupare de omĕt* Em.; 3. în teologie: încarnaţiune.

întrupez v. 1. a forma un singur trup, a încorpora; 2. a lua corp; 3. se dice în special de Cuvîntul lui D-deŭ care s'a făcut om.

întrus a. şi m. care se introduce pe nedrept într'o funcţiune saŭ societate.

intuiţiune f. 1. *Filos.* cunóscere directă a adevĕrului fără intervenirea raţionamentului; 2. facultate de a înţelege iute, de a ghici.

intuitiv a. care se percepe imediat: *învĕţămînt intuitiv*.

întunec v. 1. a (se) face întunerec; 2. a se face sĕră, nópte; 3. *fig.* a se turbura: *s'a întunecat la faţă*. Ctr. luminez.

întunecat a. 1. acoperit cu întuneric; 2. *fig.* sumbru. || m. necuratul.

întunecime f. 1. întuneric adânc (Sin. obscuritate); 2. întunecarea sórelui saŭ a lunei (Sin. eclipsă); 3. *fig.* lipsă de civilisaţiune: *'ţi place peste ţĕră să 'ntindĭ întunecime* At.

întunecos a. plin de întuneric. Sin. obscur. Ctr. luminos.

întunerec n. lipsă de lumină; fig. *întunerecul barbariei*.

întunare f. 1. întórcere din cale; 2. *fig.* revenire: *întunarea primăverii* Negn.

întussusceptiune f. act fisio-

logie prin care materiile nutritive pătrund în interiorul corpurilor organisate. Cfr. **juxtapositiune**.

înuman a. fără umanitate: crud, nemilostiv.

înund v. 1. a acoperi cu apă: *rîul înundă livedile*; 2. *fig.* a muia mult: *lacrimile înundau fața-i*; 3. a inunda în massă: *popórele barbare înundară țările române în tot cursul evului-mediu*.

înundațiune f. 1. revărsarea apelor unuĭ fluviu, lac etc.; 2. *fig.* mare mulțime saŭ cantitate ce dă năvală.

înutil a. nefolositor.

înutilitate f. 1. caracterul celor inutile; 2. pl. lucruri, vorbe nefolositóre.

învadez v. 1. a ocupa cu forța: *a învada o țéră*; 2. a se respândi pe: *bălțile învadară câmpia*.

învălătucesc v. a rostogoli cu valătucul.

invalid m. 1. neputincios care nu mai póte munci; 2. *fig.* se dice de un act care nu e conform legii. || m. soldat care nu mai póte servi din causă infirmităților sale.

invalidez v. a declara nul: *a invalida o alegere, un contract saŭ testament*.

învălmășélă f. mare confusiune.

învălmășesc v. a se încurca réŭ: *toți se răstórnă și se învălmășesc* Bol.; fig. *se învălmășia în vorbă* Negr.

învălmășit a. fórte confus: *mintea mi arde învălmășită*.

învăluiesc v. 1. a înveli; 2. *fig.* a jigni, a face neajunsurĭ.

învăpăiat a. înflăcărat: *învăpăiați de aveste cuvinte* Bălc.

învăpăiere f. văpaie intensivă: *răspândind învăpăieri* Al.

invariabil a. ce nu se schimbă.

invariabilitate f. starea celuĭ invariabil.

invasiune f. 1. năvălire făcută cu scop de a prăda saŭ usurpa; 2. fig. *invasiunea unei bóle*. Sin. **irupțiune**.

învechiesc v. 1. a se face vechiŭ, a se usa; 2. a eși din us. Sin. **învetrânesc**.

învecinat a. vecin, din apropiere.

învecinez v. a fi vecin, a locui în vecinătate.

învecinicesc v. a eternisa: *blândețe învecinicită de penelul lui Rafael* Negr.

învectivă f. expresiune injurióșă.

învederat a. 1. ce se póte vedea cu ochiĭ; 2. ce se póte înțelege cu mintea. Sin. **visibil, evident**.

învederez v. a pune în vedere, a demonstra până la evidență.

învelesc v. 1. a pune saŭ întinde d'asupra și pe margini: *a înveli casa, patul, focul*; 2. a înfășura. Sin. **acopĕr**.

învelișu n. tot ce servă a înveli: *învelișul cărților*.

învelitóre f. 1. acoperișul casei; 2. velință, laicer, scórță; 3. capac: *nu-i venea urda la învelitóre* Pop.

învenínez v. 1. a da venin; 2. a lua venin.

inventar n. 1. descriere amănunțită a averiĭ saŭ a titlurilor unei persóne și în genere a tuturor obiectelor aflătóre într'o casă; 2. evaluare scrisă a mărfurilor și a valorilor unuĭ comerciant. V. **beneficiu**.

inventator m. cel ce inventéză.

inventez v. 1. a afla cel dintâiŭ: *a inventa o mașină*; 2. *fig.* a plăsmui: *a inventa calomnii*. Sin. **descopĕr**.

invenție f. 1. facultate de a inventa; 2. lucru inventat; 3. *fig.* plăsmuire; 4. partea retoriceĭ ce se ocupă cu cercetarea și alegerea probelor discursuluĭ.

inventiv a. 1. care are geniul invențiunilor; 2. abil a imagina: *spirit inventiv*.

inventoriez v. a face un inventar.

înverdesc v. a se face verde, a se îmbrăca în verde, a cresce érba.

învĕrez v. a se face vară.

înverig v. a lega în verige de fier: *a înveriga a róta*.

invers a. care e în sens opus altuĭa. || n. contrarul.

inversiune f. schimbarea ordineĭ naturale a cuvintelor.

înverșunare f. furie îndărătnică.

înverșunat a. coprins de furie, neîmpăcat: *dușman înverșunat*.

înverșunez v. a se înfuria tare.

învĕșcut a. 1. îmbrăcat: *un D-deŭ nou născut cu florĭ de crin învĕșcut* Por. *piciorul învĕșcut într'un calțun roșu* Od.; 2. *fig.* acoperit: *vréă să fii prin mine în rade învĕșcută* Al.

învesélesc v. a (se) face vesel. Sin. **îmbucur**.

inveselitor a. care înveselesce.

învestesc v. 1. a pune în posesiunea unuĭ titlu, a unei demnități; 2. a împresura din tóte părțile cu armata.

învestigațiune f. cercetare minuțióșă și stăruitóre.

învestigator a. și m. care face învestigațiuni, care scrutéză.

învestitură f. 1. act prin care se învestia pe cineva cu o demnitate ecclesiastică, cu un feud; **Cérta învestiturelor**, lupta între papi și între împărații germani pentru acordarea beneficiilor ecclesiastice (sec. XI); 2. punere în posesiune oficială a unei țări: *învestitura la Constantinopole a lui Cuza-Vodă* (1861), *a lui Carol* (1866).

învestmîntez v. a pune vestminte, a îmbrăca.

învĕț n. 1. învățătură: *să le fie de învĕț* Od.; 2. obiceiŭ, deprindere (mai ales réŭ): *învĕțul are și desvĕț*. || v. 1. a dobândi cunoscințe: *a învăța latinesce*; 2. a da învățătură, a instrui: *învață-l gramatica*; 3. a sfătui, a îndemna pe cineva; *réŭ ai fost învĕțat*; 4. a se deprinde (în genere cu ceva réŭ).

învĕțăcel m. 1. școlar; 3. ucenic.

învĕțământ n. 1. arta saŭ modul de a învăța: *învĕțământul póte fi literar, clasic, technic, scientific, agricol, militar și religios*; 2. lucru învățat, povață; 3. carieră de profesor: *a intra în învĕțământ*. Sin. **instrucțiune**. V. **școlă**.

învĕțat a. 1. instruit: *un copil învĕțat*; 2. erudit: *om învĕțat*; 3. deprins (mai ales réŭ). || m. om învățat. Sin. **savant**.

învĕțător m. 1. cel ce învață, maiestru; 2. în special, cel ce predă instrucțiunea primară în școlele rurale. Sin. **institutor, profesor**.

învĕțătură f. resultatul învățăriĭ: 1. instrucțiune: *a da copiiĭ la învĕțătură*; 2. sciință de carte, erudițiune; 3. doctrină, disciplină; 4. sfat, povață: *învĕțături părintesci*.

invidie f. necaz pentru norocul saŭ izbânda altora. Sin. **pizmă**.

invidiez v. 1. a vedea cu ciudă fericirea saŭ succesul altuĭa; 2. a pofti ceea ce posedă altul.

invidios a. plin de invidie.

înviere f. 1. acțiune de a învia și resultatul eĭ: *cântând un imn de înviere* Bălc.; 2. **Învierea Domnuluĭ**, serbătórea și sluiba făcută în nópteа Paștelor. Sin. **resurecțiune**.

învietor a. 1. care înviază: *apă învietóre*; 2. *fig.* care dă viață: *în aceă ciocnire învietóre* Od.

înviez v. 1. a da viață; 2. a se scula din morți: *Christos a înviat*.

înviforat a. furtunos: *ca un vânt înciforat într'un lan de grâu uscat* Por.; fig. *înfruntată rĕstriștea înviforată* Al.

învigorese v. a da vigóre, a prinde putére.

învincibil a. 1. neînvins; 2. *fig.* inatacabil: *argument învincibil*.

învinețesc v. a (se) face vinĕt.

înving v. a covîrși cu puterea (fisică saŭ morală): 1. a repurta o victorie: *a învinge pe dușman*; 2. a rĕmânea d'asupra, a întrece; 3. a domina: *a-și învinge mânia, pasiunile*. Sin. **biruiesc**.

învingere f. acțiune de a învinge și resultatul eĭ. Sin. **victorie**. Cfr. **înfrângere**.

învingĕtor a. și m. care învinge. Sin. **victorios**.

învinovățesc v. a (se) face vinovat. Sin. **acus**.

învinovățire f. acusațiune, inculpațiune.

învinuiesc v. a arunca vină asupra cuiva. Sin. **învinovățesc**.

inviolabil a. 1. ce nu trebue violat: *jurămînt inviolabil*; 2. care nu póte fi arestat nici dat în judecată: *ambasadorii sunt inviolabili*.

inviolabilitate f. caracterul celuĭ inviolabil.

învietor a. care redă viața. Sin. **învietor**.

învlorez v. a se însufleți, a căpĕta viață: *obrajiĭ i se înviorară*.

învloșez v. a da viață, a reînsufleți.

învîrtecuș n. ceea ce se învîrtește. V. **ineluș**.

învîrtejesc v. 1. a se mișca în vîrtej: *învîrtejindu-se la vale, zmeoica se lasă ca o furtună* Isp.; 2. a se întorce grăbnic: *Mihaiu numai de cât se învîrteji înădrăt cu tôte oștile* Bălc.

învîrtejire f. întorcere pripită: *mâine să faci poruncă de învîrtejire Negului* Od.

învîrtesc v. 1. a (se) întorce împrejur: *a învîrti un baston*; 2. *fig.* a mănui, a conduce: *a învîrti un capital*; 3. a se roti: *pămîntul se învîrtesce împrejurul sôrelui*; 4. a se ameți: *mi se învîrtesce capul*.

învîrtită f. plăcintă de aluat: *putințel bulgur cu învîrtită* Ar.

învîrtitor a. care (se) învîrtesce.

învîrtitóre f. manivelă de învîrtit.

învîrtitură f. 1. resultatul învîrtirii; 2. ocol.

învîrtoșez v. a (se) face vîrtos.

invisibil a. 1. ce scapă vederii prin micimea sau depărtarea sa; 2. *fig.* care nu s'arată: *s'a făcut invisibil*.

invisibilitate f. starea celui invisibil.

invit v. 1. a ruga să vie, să asiste la: *a învita la masă*; 2. a îndemna ușor la ceva: *vĕ invit a tăcea*. Sin. **poftesc**.

invitat m. care a primit o invitațiune.

invitațiune f. acțiune de a invita.

invoc v. 1. a chema în ajutor; 2. *fig.* a cita în favórea sa: *a invoca legea*.

invocațiune f. 1. acțiune de a invoca; 2. în poeți: rugăciune adresată Musei.

invoială f. 1. înțelegere prealabilă; 2. contract, convențiune: *invoieli agricole*. Sin. **pact**.

involesc v. 1. a conveni: *v'ați învoit*; 2. a consimți: *îți învoi cererea*; 3. a se împăca: *nu se prea învoiesc*.

invoiosez v. a deveni voios.

învolbur v. a se ridica în volbure.

învolt a. 1. des, stufos: *pĕr învolt, mustăți învólte*; 2. cu foile îndesate și mari: *flóre învóltă*. || v. 1. a-și deschide petalele: *primăvara se învóltă florile*; 2. a se întinde: *pĕrul îi se învolta în umeri*.

învoluceru n. *Bot.* reunirea bracteelor ce formézĕ învelișul florilor.

învoluntar a. fără consimțirea voinței. || adv. fără voe.

învrăjbesc v. 1. a sĕmăna vrajbă, a desuni; 2. a deveni vrăjmaș.

învrăjbitor a. și m. care învrăjbesce.

învrednicesc v. 1. a fi vrednic sau capabil: *Dómne, m'ai învrednicit a trăi* Ar.; 2. a condescinde: *nici nu m'a învrednicit să-mi răspundă*.

învulnerabil a. care nu póte fi rănit.

înzăbălez v. 1. a pune zăbală; 2. *fig.* a înfrina: *m'a înzăbălat mâncarea* Pann.

înzăpădez v. a se întroieni.

înzăvonesc v. a pune zăvonul, a călugări.

înzelat a. acoperit cu zéuă: *cal înșelat și înzelat numai cu fir* Por.

înzestrez v. 1. a da zestre; 2. *fig.* a gratifica, a împodobi cu daruri sufletesci: *natura l'a înzestrat cu tôte talentele*. Sin. **dotez**.

înzîmbit a. surîzător: *cu fețe înzîmbite unii la alții vorbind* Pann.

înzorzonez v. a găti cu multe panglici.

Io f. *Mit.* fiica lui Inachus, pe care Jupiter o schimbă în juncă. || m. V. **Ion**.

Ioab m. general sub David, se revoltă în contra lui Solomon care îl osândi la mórte.

Ioachim m. 1. rege din Iuda, căduț în mâinile lui Nabuchodonosor (sec. VIII a. Cr.); 2. (**Sf.**), părintele sfintei Fecióre. || numele vechiului taler german: *cheltuind mai mult de 70,000 ioachimi* Bălc.

iobăgie f. stare de șerbie a Românilor din Austro-Ungaria: *iobăgia a fost desființată la 1784 de împĕratul Iosif II*.

iobăgime f. toți iobagii Ardéluluĭ.

iobăgiu m. șerb în Ardél: *iobagiul și a lui lanțuri de aramă* Er.

Iocasta f. *Mit.* soția lui Laius, regele Tebei, și mama lui Edip cu care se mărită fără a-l cunósce.

iod n. corp simplu, de un cenușiu albăstruiŭ, răspândesce la căldură aburi violeți: *tinctură de iod*.

iodat a. ce conține iod.

iodic a. se dice de un acid format din iod și oxigen.

iodoform n. sau **iodură de potasă**, întrebuințată ca antiseptic și anestesic local.

iodură f. combinarea iodului cu un corp simplu: se întrebuințézĕ în medicină și în farmacie.

Ioil m. unul din micii profeți ebreĭ, contemporan cu Ieremia (sec. VII a. Cr.).

Ion m. od. formulă inițială a titulaturei Domnilor românĭ: *Ion Matteiŭ Voevod și Domn a tótă Țĕra Ungro-Vlachiei*.

Ión m. numele unuĭ mare număr de sfinți, papi, împărați și regi: Ión-Botezătorul (**St.**), vĕrul și înainte mergĕtorul lui Isus, decapitat din porunca lui Irod (32); prăznuit la 6 Ianuarie; Ión Evanghelistul (**St.**), unul din cei 12 apostoli, autorul uneĭ *Evanghelii* și al *Apocalipsului* (7—101): serbat 8 Maiŭ. || Ión (**St.**), V. **Chrisostom, Damaschin, Scărariu**. || nume a 23 papi (523—1415). || nume a 8 împărați din Orient: Zimisce, Comnen, Duca, Lascaris, Paleolog, Cantacuzen *(a se vedea aceste nume)*. || numele unuĭ rege francez Ión cel Bun (1350—1364) și al unuĭ rege englez Ión fără Pământ, fiul lui Henric II, care acordă supușilor seĭ revoltați *Charta cea mare* (1199—1216). || nume a 6 regi din Portugalia (1385—1826) și a 3 regi din Suedia (1216—1591). || Ión fără Frică, duce de Burgundia, asasinul ducelui de Orleans (1404—1419). || Ión din Leyda, capul anabaptiștilor, peri în suplicii (1535).

Ión m. numele mai multor Domnĭ românĭ: Ión Vodă cel Cumplit, Domnul Moldovei, Armén de origine, crud și răsbunător: ingropă de vii pe boieri, episcopi și călugări; mazilit de Turci, se răsculă asupră-le și-ĭ învinse în diferite rînduri, dar fu cumplit bătut la Cahul (1573); prins prin trădare, fu sfășiat de côdele a două cămile (1572—1574). || Ión Potcóvă, Domnul Moldovei, fratele celui precedent (1577). || Ión II (**Sasul**), V. **Iancu**.

Ionu m. unul din micii profeți ebreĭ: aruncat de corăbieri în mare, fu înghițit de un chit care, după treĭ dile, îl scuipă pe uscat viŭ și nevătămat (sec. IX a. Cr.).

Ióna f. 1. (**de Albret**), regina Navareĭ, mama lui Henric IV (1528—1572); 2. (**d'Arc**), V. **Jana**; 3. (**Nebuna**) regina Castilieĭ, mama lui Carol Quintu (m. 1555).

Ionatan m. 1. fiul lui Saul și amicul lui David, ucis în luptă cu Filistenii (sec. X a. Cr.); 2. cel mai tînĕr dintre Macabeĭ.

Ionescu (**Ión**) m. eminent agronom și ecomist român (m. 1891).

Ionia f. veche țără în Asia-Mică cu orașele Focea, Efes, Smirna.

Ionic a. ce ține de Ionia: *dialectul ionic*, unul din cele 4 dialecte grecescĕ; *ordinul ionic*, unul din cele 5 ordine de architectură grécă, caracterisat printr'un capitel ornat de două volute laterale; **Marea Ionică**, partea Mediteraneĭ între Italia de S. și Grecia; **Insulele Ionice**, grup de insule în Marea Ionică.

Ioniță m. cel mai ilustru dintre Asaniți, repurtă victorii numeróse asupra Bizantinilor și fu în 1204 încoronat de papa ca împĕrat al Bulgarilor și al Vlahilor (1197—1207).

Iordache (**Căpitan**) m. numit și Gheorghe Olimpianul, unul dintre capii Eteriei, viteaz și ardent patriot grec (c. 1770—1821).

Iordan m. fluviu în Palestina, se varsă în Marea Mórtă: 100 km. || n. aiasmă, sfeștanie: *în diua de St. Ión umblă mósele pe la nurorĭ cu iordanul*.

iordănesc v. 1. a se înfunda în apa Iordanuluĭ; 2. a face botez la St. Ión.

iorgan n. cearșaf.

iorgovan m. *Bot.* liliac.

Iorgovici (**Paul**) m. filolog ardelén (1764—1808).

Iorgu m. abreviațiune familiară pentru Gheorghe.

Iosafat m. faimósă vale între Ierusalim și muntele Măslinilor, prin care curge apa Cedronului; aci se vor aduna morții (după tradițiunea creștină) în diua judecății d'apoi. || rege din Iuda, învingĕtorul Amoniților și Moabiților (903—880 a. Cr.).

Iosephus (Flavius) m. istoric ebreŭ, mort la Roma, autorul *Antichităților iudaice* (37—95).

Iosif m. 1. patriarch ebreŭ, fiul lui Iacob și al Rachelei, ajunse ministrul lui Faraon, regele Egiptului și așeză pe frații sei în acéstă țéră (sec. XVII a. Cr.); 2. (**St.**), bărbatul Fecióreĭ Maria. || nume a doĭ împărați ai Germaniei: Iosif I, fiul și urmașul lui Leopold I, continuă résboiul pentru succesiunea Spaniei (1703—1711); Iosif II, fiul Mariei Teresia, representantul despotismului luminat, introduse reforme, promulgă în 1781 edictul de toleranță și desrobi pre iobagiĭ români din Ardél (1765—1790).

Iosua m. urmașul lui Moise, introduse pe Ebreĭ în țéra Canaanului (sec. XV a. Cr.).

iotă f. 1. numele grecesc al literei *i*; 2. *fig.* ceva fórte puțin: *nu pot să schimb nici o iotă din hotărîrea mea* Isp.

iotacism n. întrebuințare désă a sonului *i* într'o limbă.

Iov m. 1. personagiu biblic, faimos prin rĕstriștele și răbdarea sa, ajunsă proverbială; 2. poemă biblică în care se tratéză problema, de ce ómenii cinstiți sunt așa de crud încercați de sórtă. || *Bot.* m. specie de sălcie.

ipac adv. *pop.* dito, idem.

ipălugen f. manta mare din postav roșiu, împodobită une-orĭ cu ciucurĭ albe saŭ verdĭ, purtată de surugiĭ. Sin. **bundă**.

ipecacuană f. plantă din America de S. a cărei rădăcină e întrebuințată în medicină ca vomitiv.

iperbolă f. 1. figură de retorică ce consistă a mări saŭ micșora realitatea lucrurilor: *este adorabil*; 2. *Geom.* linie curbă așa că diferența distanțelor de la tóte punctele sale la două puncte fixe (numite *focare*) e tot-d'a-una aceeași.

iperbolic a. 1. care exagerézá mult; 2. *Geom.* care are forma iperbolei.

iperborean a. situat la extremul Nord.

ipercritică f. critică exagerată.

iperlatinism n. tendență de latinisare extremă a limbeĭ.

iperlatinist m. partisan al iperlatinismului.

ipertrofie f. desvoltare excesivă a unuĭ organ.

ipnotic a. ce provócă somn. Sin. narcotic.

ipnotism n. somn artificial provocat prin contemplarea prelungită a unuĭ obiect lucitor.

ipochimen m. (familiar și ironic) personagiu: *n'am întâlnit un ipochimen atât de nostim ca mata* An.

ipochlorat n. sare formată prin combinarea acidului ipochloros cu o basă: *ipochlorat de sodă*.

ipochloros a. se dice de un acid compus din chlor și oxigen.

ipochondriac a. atins de ipochondrie.

ipochondrie f. 1. bólă ce face pe cineva ciudat și posac; 2. melancolie, tristeță obicinuită. Sin. **spleen**.

ipochondru m. cel ce sufer de ipochondrie. || n. *Anat.* părțile laterale ale abdomenului sub epigastru.

ipocomisar m. sub-comisar.

ipocrisie f. afectarea unor aparențe de pietate, de virtute, de blândețe. Sin. **fățărnicie**. Cfr. **fanchetă**.

ipocrit a. și m. care afectéză sentimente ce nu le are.

ipodiacon m. sub-diacon.

ipodrom n. V. **hipodrom**.

ipogastru n. *Anat.* partea inferióră a pântecelui. Cfr. **epigastru**.

ipogeŭ n. clădire sub pământ unde cei vechĭ aședaŭ pe morții lor.

ipolips n. considerațiune, vadă: *ipolipsul lui de împărat mare nici îngădŭia* Pop.

ipopotam m. V. **hipopotam**.

ipostasă f. substanță, persónă: *D-deŭ are trei ipostase și o singură natură*. Sin. **față**.

iposulfat n. sare produsă prin combinarea acidului iposulfuros cu o basă.

iposulfuric a. se dice de un acid mai puțin oxigenat de cât acidul sulfuric și mai mult oxigenat de cât acidul sulfuros.

iposulfuros a. se dice de un acid mai puțin oxigenat de cât acidul sulfuros.

ipotecă f. drept dat creditorului pe un imobil al debitorului seŭ.

ipotecar a. care are, care dă drept de ipotecă.

ipotecez v. 1. a supune la ipotecă; 2. a da drept ipotecă.

ipotenusă f. *Geom.* latura opusă unghiului drept, într'un triunghiŭ rectangular.

ipotesă f. presupunere din care se trage o consequență.

ipotetic a. fundat pe o ipotesă: nesigur, îndoelnic.

iproci adv. (arhaic și popular) etc.: *iproci...iproci* An.

I. P. S. abreviațiune pentru *Înalt Prea Sfințit*, titlul Mitropolitului Primat.

Ipsilante m. numele mai multor Domnĭ fanarioți: 1. (**Alexandru**), Domnul Munteniei, sub care țéra căpétă întocmirĭ folositóre (școlĭ, spitale) și un codice ce-i pórtă numele (1774—1782); (**Const.**), fiul celui precedent Domnul Moldovei (1799—1801) și apoĭ al Munteniei (1802—1806). || (**Alex.**), general rus capul Eteriei, intră în Moldova la 1821 și, învins de Turcĭ la Drăgășani, fugi în Ardél unde muri în închisóre (1791—1828).

ipsos n. ghips ars: *statuele de ghips*.

Ipsus n. sat în Frigia, unde se dete bătălia decisivă pentru împărțéla imperiului lui Alexandru între generalĭ seĭ (301 a. Cr.).

ir n. alifie: *negustor de irurĭ* Cn.

ira! int. V. **ăra!**

iradeă f. ordin al Sultanului.

iradiațiune f. 1. emisiunea radiolor luminóse; 2. mișcare de la centru la circumferență, într'un corp organisat.

Iran n. numele național al Persiei.

iranic a. relativ la Iran: *idiome iranice*.

irascibil a. iute la mânie, care se înfurie ușor.

irascibilitate f. defectul celui irascibil.

irat n. venit din taxe: *iraturĭ ale stăpânirii*.

irațional a. 1. contrar rațiunii: *teorie irațională*; 2. *Geom.* care n'are rațiune de a fi: *vocală irațională*.

irealisabil a. ce nu póte fi realisat: *proiect irealisabil*.

irreconciliabil a. care nu se póte reconcilia.

irecusabil a. ce nu póte fi recusat: *mărturie irecusabilă*.

ireductibil a. 1. *Chim.* care nu póte fi descompus; 2. *Mat.* care nu póte fi redus la o formă mai simplă: *fracțiune ireductibilă*; 3. care nu póte fi pus la loc (în chirurgie): *fractură ireductibilă*.

ireductibilitate f. caracterul celor ireductibile.

irreflexiune f. lipsă de reflexiune, nechibzuință.

irefragabil a. ce nu se póte contradice: *mărturie irefragabilă*.

irefutabil a. ce nu se póte combate: *argument irefutabil*.

iregular a. neregulat: *în stărĭ iregulare* Isp.

ireligios a. 1. care n'are religiune: *om ireligios*; 2. contrar religiunii: *discurs ireligios*.

ireligiune f. lipsă de religiune.

iremediabil a. fără remediu.

iremisibil a. ce nu póte fi iertat: *crimă iremisibilă*.

ireparabil a. ce nu se póte repara: *pierdere ireparabilă*.

irepresibil a. ce nu póte fi reprimat: *forță irepresibilă*.

irepros̨abil a. ce nu merită nici un repros.

ires n. cres: *nu mai crede și tu în tóte iresurile* Isp.

irezistibil a. căruia nu se póte resista: *eloquență irezistibilă*.

irezolut a. care se hotărăsce cu greu, nedumerit.

irezoluțiune f. starea celui irezolut, nehotărîre.

irespirabil a. ce nu póte servi respirațiunii.

irresponsabil a. care nu e responsabil.

ireverență f. lipsă de respect.

irevocabil a. 1. care nu póte fi revocat: *donațiune irevocabilă*; 2. asupra căruia nu se póte reveni: *decisiune irevocabilă*.

iridee f. pl. familie de plante al căror tip e irisul.

iridență f. societate politică ce-și propune liberarea prin mijlóce revoluționare a țĕrilor române neîntrunite încă cu România.

iridentism n. aspiraţiunea iridenţiştilor.

iridentist m. partisan al iridenteĭ.

iridiu n. metal alb, descoperit în minerăturile de platină.

irigabil a. ce póte fi uşor irigat.

irigaţiune f. 1. stropirea câmpiilor cu canale cari aduc apă din riuri; 2. *Med.* stropirea unei părţi bolnave.

irigator m. 1. unélta de irigat; 2. *Med.* instrument de injecţiune.

Iris f. 1. *Mit.* mesagéra déilor, metamorfosată de Junona în curcubeŭ. || n. 1. perdea felurit coloratá ce înconjóră pupila ochiului; 2. gen de plante, numite vulgar *stînjinel*.

irisaţiune f. 1. proprietatea unor corpuri de a reflecta colorile curcubeŭlui; 2. colorile astfel produse.

irit v. 1. a (se) aprinde de mânie; 2. a întărita fórte: *a irita nervii*; 3. *Med.* a causa durere într'un organ.

iriţă f. grâŭ roş de vară.

iritabil a. care se irită lesne.

iritabilitate f. caracterul celui iritabil.

iritant a. care irită uşor. || n. substanţă care excită organele.

iritaţiune f. 1. acţiune de a irita; 2. starea persónei iritate; 3. starea unui organ prea excitat.

Irlanda f. 1. una din Insulele Britanice spre apus de Anglia, de care o separă Marea Irlandeĭ: 5 mil. loc. Cap. *Dublin*; 2. **(Marea)**, partea Oceanului Atlantic între Anglia, Irlanda şi Scoţia; 3. **(Nova)**, insulă în Melanesia (**Irlandes**).

irmilic m. veche monetă turcéscă echivalentă cu icosarul: *paftale mici tot de irmilici* Por.

irmizlŭ n. roşu închis: *vin irmizlŭ* Por. || n. piele irmizie: *cisme de irmizlŭ* Por.

Irmologhion n. carte coprinzătóre de irmosurĭ.

Irmos n. cântec bisericesc: *condacele, irmosele şi troparele sînt imnurile principale ale bisericeĭ*.

Irod m. numele mai multor principi şi regi aĭ Iudeeĭ: Irod cel Mare, contemporan cu Christ, ordonă măcelul pruncilor (40 a. Cr.—1 d. Cr.); Irod Antipa, fiul celui precedent, făcu să pără St. Ión Botezătorul după placul soţieĭ sale Irodiáda; Irod Agripa, regele Ebreilor, nepotul lui Irod cel Mare (37—44 a. Cr.). || 1. grup de mai mulţi flăcăi costumaţi, cari de la Crăciun până la lăsatu secului umblă cu irodu, adică daŭ representaţiuni în formă teatrală, având de subiect pe Irod şi pe Craiĭ de la Răsărit (Sin. **vicleim**): *ţi se părea (cocoşu) că-i un irod de cei frumoşi* Cr.; 2. *fig.* paiaţă: *vĕcul nostru nu-l umplură saltimbancii şi irodii* Em.

Irodiada f. nepóta lui Irod cel Mare şi soţia lui Irod Antipa.

ironic a. cu ironie: *ton ironic*.

ironie f. 1. batjocură fină; 2. figură de retorică prin care se dice contrariul de ceea ce vrea să dea a înţelege.

irosesc v. 1. a mistui: *vaca `mi irosia ogrinjii din căruţă* Cr.; 2. a risipi: *se va irosi tótă averea lui până la anul*.

irupţiune f. 1. năvală neaşteptată a duşmanului în ţeră; 2. intrare subită şi bruscă; 3. revĕrsarea apelor. Sin. **invasiune**.

Isabela (de Castilia) f. regina Spanieĭ, soţia lui Ferdinand Catolicul, alungă pe Mauri din Spania şi favorisă pe Columb (1451—1504).

Isac m. fiul lui Avram şi părintele lui Iacob. || nume a doi împăraţi din Orient: Isac I (**Comnenul**), abdică şi muri într'o mănăstire (1057—1059); Isac II, V. **Anghel**.

Isaccea f. oraşel în Tulcea, fosta cap. a Dobrogeĭ: 5000 loc.

Isachar m. unul din cei 12 fiiĭ aĭ lui Iacob, dete numele seŭ unuia din cele 12 triburĭ.

Isaiu m. primul dintre marii profeţi (700 a. Cr.).

Isaia-dănţuiesc n. 1. imn recitat la cunună: *popa îi şi cântă Isaia-dănţuiesc*; 2. hora nunţiĭ; 3. *fam.* căsătorie: *m'am jertfit pe altarul lui Isaia-dănţuiesc* Al.

işnlă! int. bun e D-deŭ! (exclamaţiunea Mahometanilor, vorbind despre cele viitóre): *işala! m'am făcut chiabur!* Al.

isc v. a proveni pe neaşteptate, a se manifesta dintr'o dată: *se iscă cĕrtă între eĭ*.

iscălesc v. a semna, a subscrie.

iscălitură f. semnătură.

Iscarlotéu a. supranumele lui Iuda, originar din satul Cariot.

Ischia f. insulă italiană în golful de Neapole, bântuită în 1883 de un cutremur: 25,000 loc.

ischias n. *Med.* durere de cópse.

ischion n. *Anat.* osul şoldului în care se îmbucă femurul.

Ischiudar n. numele turcesc al oraşului Scutari: *eu care dorm la Ischiudar* Al.

ischiuzar n. dibaciŭ, pişicher: *începe tu, că eşti mai ischiuzar* Al.

ischiuzarîte n. dibăcie, iscusinţă rafinată.

iscódă f. 1. cercetaş, emisar; 2. spion: *află de la iscódă*.

iscodélă f. invenţiune: *acu, altă iscodélă!* Al.

iscodesc v. 1. a născoci: *a iscodi dărĭ noue*; 2. a spiona: *a venit pentru a iscodi casele ómenilor* Cr.; 3. a se arăta pe undeva: *acolo se iscodise o scorpie* Isp.

iscodire f. 1. născocire, plăsmuire; 2. explorare, spionare.

iscoditor n. şi m. 1. care caută s'afle, născocitor; 2. *fig.* urzitor: *iscoditorĭ de desbinărĭ* Oo.

iscusinţă f. pricepere, ageréme de minte.

iscusit a. priceput, dibaciŭ.

isetru m. V. **nisetru**.

işchie f. linişte, odihnă: *stînd la sfat în işchie* Por.

Isis f. divinitate egipténă, sora şi soţia lui Osiris, adorată ca binefăcătórea Egiptului şi ca simbol al forţelor natureĭ.

Isker n. 1. riŭ în Bulgaria, cel mai însemnat dintre afluenţiĭ Dunării inferióre; 2. trecătóre în Balcanii occidentalĭ.

Islam n. religiunea lui Mahomet. Sin. **mahometanism**.

Islamism n. 1. islamul: *islamismul numĕră vr'o 218 milióne de sectatorĭ*; din Arabia el s'a respândit în Persia, India, Africa de N. şi Turcia; 2. totalitatea ţĕrilor musulmane.

Islanda f. mare insulă danesă în Oceanul Atlantic, între Europa şi America: 73,000 loc. (**Islandes**).

islaz n. loc de păşune al unei comune. Sin. **imaş**.

Islaz n. 1. insulă la gura Oltului; 2. sat mare în jud. Romanaţi, schele aprópe părăsită: 4000 loc., jucă un rol în revoluţiunea din 1848.

işlic n. od. căciulă boierésca, a cărei formă şi lungime variază după gradul nobleţeĭ.

işlicar m. 1. fabricant de işlice; 2. (ironic) boier retrograd.

Ismael m. fiul lui Avram şi al Agareĭ, părintele Arabilor (2280 a. Cr).

Ismaeliţi m. pl. coborîtorĭ din Ismael, Arabiĭ.

Ismail n. oraş în Basarabia şi port pe Dunăre; 20,000 loc. Cetate veche şi renumită în istoria Moldoveĭ.

Ismenu f. *Mit.* fiica lui Edip şi a Iocastei.

isnaf n. breslă.

Isocrate m. orator şi retor atenian (436—338 a. Cr.).

isocron a. care se face în timpuri egale: *oscilaţiunĭ isocrone*.

isocronism n. egalitate de durată a mişcărilor isocrone.

isolant a. care nu transmite electricitatea: *suport isolant*. Cm. **conductor**.

isolare f. 1. acţiune de a (se) isola; 2. starea persónei saŭ a lucrului isolat; 3. *Fiz.* isolarea corpurilor de electrisat.

isolat a. 1. separat; 2. care trăieşte în singurătate.

isolator n. *Fiz.* aparat de isolat corpurile ce vrem a încărca cu electricitate.

isolez v. 1. a separa cu totul un lucru de altul: *a isola o casă*; 2. a pune, a (se) ţinea afară din societate; 3. *Fiz.* a aşeda un corp aşa ca să fie separat de corpurile ce conduc electricitatea.

isomer a. se dice de două corpurĭ chimice de aceeaşi compoziţiune, dar cu proprietăţi diferite.

ison n. cântec unison ce acompaniază alt cântec: *multă vreme mi-aĭ ţinut isonul* Al.

isonar m. cântăreţ din cor cu alţi băieţi: *isonarĭ aĭ bisericeĭ* Cr.

isop m. plantă aromatică din fam. labiatelor.

isoscel a. se dice de un triunghiŭ care are două laturĭ egale.

Isoterm a. de aceeaşĭ temperatură medie.

Ispahan n. veche cap. a Persiei, la S. de Teheran: 60,000 loc.

Ispas n. serbătóre numită şi *Înălţarea Domnului* (6 Maiŭ): *Ispasul e ziua călugărilor.* || ispaşă: *judeca ispas făcênd* Pann.

ispaşă f. despăgubire: *fóie de ispaşă.*

ispăsesc v. a expia: *cu amarnice dureri am ispăşit păcatósa-mi rătăcire* On. || a prețui paguba făcută de vite într'o ţărină: *când s'a ispăşi cânepa* Cr.

ispăşire f. expiaţiune: *ceasul ispăşirii de veci* On.

Ispirescu (Petre) m. eminent prosator popular al Munteniei, scriitor de *Basme* (1830—1887).

ispisoc n. document: *să-ţi arăt ispisócele din pod* Al.

ispită f. 1. îndemn spre rĕŭ: *a cădea în ispită*; 2. ceea ce provócă ispita: *ispitele lumii sunt multe şi de tót felul* On.; 3 pl. suferinţe, nenorociri: *trecuse prin fel de fel de ispite şi necazuri*; 4. experienţă, tentativă.

ispitesc v. 1. a se încerca: *alte cete se ispitiau a trece prin alte vaduri* Bălc.; 2. a cerceta, a supune la cercare: *filosofii să vie să ispitéscă cu învĕţăturile lor pe fiul seŭ* Isp.; 3. a afla: *Radu ispitise mai de demult că...* On.

ispitit a. 1. încercat; 2. experimentat: *oştén vechiŭ şi ispitit* Negr.

ispititor a. şi m. care duce în ispită: *duh ispititor*; 2. cercetător: *işi urma ispitirea colindă peste Olt* On.

ispravă f. 1. resultat, mai ales favorabil: *mé tem să nu te întorci fără niĕi o ispravă* Isp.; 2. deplină execuţiune: *când te apuci la vre-o treabă, n'o lăsa fără ispravă* Pann; 3. faptă mai adesea strălucită: *multe şi mari isprăvi*; (ironic) *ce mai ispravă!* 4. *fig.* probitate: *om de ispravă.*

isprăvesc v. 1. a ajunge la un resultat, a reuşi: *nimica n'aŭ isprăvit*; 2. a executa: *câte le gândesce, rĕŭ le isprăvesce* Pann; 3. a termina definitiv: *isprăveşte odată!*

isprăvit n. sfîrşit: *isprăvitul meseĭ.*

ispravnic m. od. prefect Sin. cârmuitor.

isprăvnicel m. fecior boieresc.

isprăvnicesc v. a se face ispravnic: *în sfîrşit m'am isprăvnicit!* Al.

isprăvnicie f. funcţiunea şi localul ispravnicului: *ce pricină aĭ la isprăvnicie?* Al.

Israel m. 1. nume dat mai întâĭ lui Iacob, apoĭ întregului popor ebreŭ; 2. (**Regatul lui**), unul din cele două regate carĭ se formară în Palestina după mórtea lui Solomon, cu cap. *Samaria*; el coprindea 10 triburĭ şi dură 244 de anĭ.

Israelit n. şi m. care ţine de poporul lui Israel. Sin. **Ebreŭ, Evreŭ.**

Issus n. oraş în Cilicia, unde se făcu victoria lui Alexandru asupra lui Dariu (333 a. Cr.).

isteric a. atins de isterie.

isterle f. bólă nervósă.

istericale f. pl. acces de isterie, crisă de nervĭ: *aŭ apucat'o istericalele.*

isteţ a. 1. ingenios: *isteţ ca un proverb* Em.; 2. fin, şiret.

isteţime f. fineţă, ingeniositate.

Istib n. oraş în Macedonia cu fabricĭ de oţel şi fier: 8000 loc.

istm n. limbă de pământ între două golfurĭ: *istmul de Suez.*

Istmice (**jocurĭ**) n. pl. jocurĭ solemne carĭ se celebrau odată în cinci anĭ la istmul de Corint, în onórea lui Poseidon.

istologie f. partea anatomiei ce studiéză ţesăturile organice.

istoric a. ce ţine de istorie. || m. cel ce scrie istoria. || n. naraţiune amărunţită; *a face istoricul unei cestiuni.* Cr. fabulos.

istorie f. 1. naraţiunea faptelor şi a întîmplărilor demne de memorie: *istoria antică, medie* (395—1453), *modernă* (1453—1815) *şi contemporană*; 2. naraţiune în genere; 3. povestire mincinósă: *astea sunt istorii!* 4. descrierea lucrurilor naturĕĭ: *istoria naturală a plantelor*; 5. pl. *fam.* ceremonii superflue, dificultăţi: *face prea multe istorii.* Cr. **poveste.**

istoriograf m. cel însărcinat a scrie istoria timpului.

istoriografie f. urta de a scrie istoria: *istoriografia bizantină.*

istorióră f. istorie glumeţă, anecdotă amusantă.

istorisesc v. a povesti. Sin. **narez.**

istov (**de**) adv. cu totul: *să-l omóre de istov* Negr.

istovesc v. 1. a seca: *plânse până i se istovi lacrimile* Por.; 2. a seca de puterĭ; 3. a muri: *până ce se va istovi în închisóre* Isp.

istovit a. secat: *pe un istovit şi trist izvor* Em.

Istrate m. tipul popular al nerodului: *bună ziua, neá Istrate!*

Istrati (**Nicolaie**) m. scriitor mediocru, autorul unei *Vavilonii românesci* (1838—1862).

Istria f. peninsulă la N. Mărĭi Adriatice, la E. de Triest: 318,000 loc. (Istrian).

Istriano-Românĭ m. pl. numiţi şi **Rumerĭ**, fracţiune etnică de origine română pe litoralul Adriaticeĭ în Istria: vr'o 5000 loc. Graiul lor e caracterisat prin aşa-numitul rotacism.

Istriţa f. munte în jud. Buzĕŭ, la pólele căruia s'a descoperit *Tesaurul de la Petróşa.*

Istru m. numele geto-grec al Dunărĭi, în special cursul eĭ inferior.

istrion m. 1. actor la Romanĭ; 2. (ironic) comediant.

Isus m. («Mântuitorul»), numele divinului fundator al creştinismului, născut la Betlehem din Sfînta Fecióră, fu răstignit la vîrsta de 33 de anĭ din ordinul guvernatorului roman Ponţiu Pilat. Data naşterĭĭ sale indică începutul erei actuale şi divinitatea sa deveni dogma fundamentală a creştinismului.

iţă f. 1. fir de pânză: *în două iţe*; 2. prin analogie: *păianjinii ce-şi urzia iţele* On.; 3. *fig.* plan: *a încurca iţele cuiva*; 4. pl. partea resboiului prin care se trag firele de urzitură.

Itaca f. insulă pe cósta occidentală a Greciei, unde s'afla regatul lui Ulise.

Italia f. regat în Europa meridională, la S.-E. Franţeĭ, cu cap. *Roma* şi cu o populaţiune de 30 mil. loc.

italian a. ce ţine de Italia modernă. || m. locuitor d'acolo.

italic a. ce ţine de Italia antică: *popóre italice.* || **italice** f. pl. caractere tipografice aplecate spre drépta. Sin. **cursive.**

iţarĭ m. pl. nădragĭ largĭ ţărănescĭ.

Iţcani pl. 1. vamă în faţa Burdujenilor, punct de trecere în Bucovina; 2. staţiune finală a căiĭ ferate române.

iţesc v. a se arăta nedesluşit: *nu departe se iţia clopotniţa satului* Al.

itinerar n. cale de urmat spre a merge de la un loc la altul. || a. privitor la drumurĭ: *mésurĭ itinerare.*

iubesc v. 1. a avea inclinaţiune pentru cineva; 2. a simţi plăcere, a avea gust pentru ceva. Cr. **urĕsc.**

iubilar m. ce ţine de iubileŭ: *an iubilar.*

iubileŭ n. 1. serbătóre la Ebreĭ, odată la 50 de anĭ, când se iertaŭ datoriile şi se dă libertate sclavilor; 2. la Catolicĭ, al 25-lea an când Papa dă credincioşilor indulgenţă plenară; 3. festivitate cu ocasiunea împliniriĭ a 50 anĭ de căsătorie.

iubilez v. a arăta o mare bucurie.

iubire f. amor. Sin. **dragoste.**

iubit m. amant, drăguţ.

iubitor a. şi m. care iubesce.

Iuda m. 1. al patrulea fiŭ al lui Iacob, capul unuia din cele 12 triburĭ ale lui Israel; 2. (**Regatul lui**), unul din cele două State formate după mórtea lui Solomon prin schisma celor zece triburĭ: el coprindea triburile lui Iuda şi Beniamin, cu cap. *Ierusalim*, şi dură de la 962—587 a. Cr. || (**Iscarioténul**) 1 unul din cei 12 apostolĭ, trădă pe Isus şi se spînzură de desperare; 2. tipul trădătoruluĭ; 3. porecla ce ţeranul dă ovreiului de la ţără.

iudă f. 1. pl. ţinele virtejuluĭ, analóge lelelor; 2. serbătóre bătrânéscă pe 19 Iunie ce pórtă furtunele şi bate ţărinele cu pétră; 3. în graiul vînătoresc: grămadă de arborĭ răsturnaţĭ.

iudaic a. 1. privitor la Ebreĭ; 2. *fig.* prea literal: *interpretare iudaică.*

iudaiscz v. a converti la iudaism.

iudaism n. religiune iudaică.

Iudea f. 1. numele antic al întregeĭ Palestina; 2. partea S.-V. unde s'afla Ierusalimul.

Iuditu f. eroină ebree, scăpă patria ei Betulia, tăind capul lui Holofern care o înconjurase (sec. VI a. Cr.).

iuft n. piele rusăscă de viţel: *cinebote de iuft* Cn. || adv. lipsit, sărăcuţ: *rămâiem iuft de parale* Pann.

Iuga (Curiatovici) m. Domnul Moldovei, principe litfan din Podolia, întemeiă oraşe şi sate şi întinse ţéra Moldovei până la Marea Négră (1374—1375). || Iuga II, Domnul Moldovei, predecesorul şi fratele lui Alexandru cel Bun (1400—1401).

Iugurta m. rege al Numidiei, luptă în contra Romei şi fu învins de Mariu (106 a. Cr.).

Iulia f. 1. fiica lui Cesar şi soţia lui Pompeiu (m. 55 a. Cr.); 2. fiica lui August, se mărită succesiv după Marcel, Agripa şi Tiberiu (m. 14 a. Cr.).

Iulian (Apostatul) m. împĕrat roman, născut creştin, se făcu păgân şi persecută pe creştini (361—363). || (Ştefan), eminent actor comic român (m. 1892).

iulian a. relativ la Iuliu Cesar: *calendar iulian*.

Iulie m. a şéptea lună a anului. Sin. **Cuptor**.

Iuliu m. nume a 3 papi (337, 1503, 1550).

iuncăr m. cadet.

Iunie m. a şésea lună a anului. Sin. **Cireşar**.

iuruş n. asalt: *iuruşul cel dintâiu rare ori izbuteşce* Al.

iuruşesc v. a da asalt saŭ năvală: *Turcii în casă iuruşia* Por.

iute a. 1. care se mişcă repede: *mai iute de cât gândul*; 2. ce pişcă: *ardeiŭ iute*. || adv. cu repediciune. Ctn. **încet**.

iuţélă f. 1. mare repediciune; 2. *fig.* vehemenţă.

iuţesc v. 1. a da zor, a (se) grăbi; 2. *fig.* a se supĕra.

Iutlanda f. partea continentală a Danemarcei: 900,000 loc.

iuzbaşa m. od. sutaş.

iuzluc m. veche monetă turcéscă în valóre de 100 parale: *să-ţi dau iuzluc cât îi vrea* Por.

Ivan m. nume a 6 Domni şi ţari ai Rusiei: Ivan I, mare duce de Moscova (1328—1350); Ivan III (**cel Mare**), liberă Rusia de sub jugul Tătarilor (1462—1505); Ivan IV (**cel Gróznic**), luă cel d'întâiŭ numele de ţar (1533—1584); Ivan VI, asasinat în temniţa din ordinul Caterinei II (1740—1762).

ivăr n. bróscu uşei.

ivélă f. ivire trecĕtóre, apariţiune.

ivesc v. 1. a eşi la lumină, a apare; 2. a scóte la ivélă, a arĕta: *fetele tinere ivesc fetele rumene* Em.

Ivesci m. pl. târg în jud. Tecuci; 1500 loc. Staţiune de cale ferată.

ivire f. acţiune de a se ivi, apariţiune; *la a mea ivire poporul să m'aclame* Al.

ivoriu n. 1. fildeş; 2. *fig.* albéţa pielii.

ix n. 1. numele uneĭ litere; 2. *fig.* element necunoscut.

Ixion m. *Mit.* rege al Lapiţilor, fu condamnat pentru crimele sale să fie legat în infern de o rótă ce pururea se învirtea.

Iz n. gust particular.

izbândă f. 1. succes; 2. rĕsbunare.

izbândesc v. 1. a reuşi; 2. a-şi rĕsbuna pe deplin: *tinerul 'şi izbândise pentru înfruntările ce pătise* Isp.

izbândire f. rĕsbunare deplină: *va sosi ziua izbândirii* Bălc.

izbânditor a. şi m. care 'şi izbândesce, rĕsbunător; *Isabela întrase izbânditóre în Cluş* On.

izbăvesc v. 1. a scăpa sufletul; 2. a scăpa de o primejdie, de o bólă. Sin. **mântuiesc**.

izbăvitor a. şi m. mântuitor.

izbelişte (de) a. şi adv. 1. părăsit de toţi: *satul a rĕmas de izbelişte*; 2. fără căpĕtâiŭ: *om de izbelişte*.

izbesc v. 1. a (se) lovi tare; 2. *fig.* (galicism) a impresiona puternic: *privelişlea ne-a izbit fórte*.

izbitor a. 1. care izbesce; 2. *fig.* care produce o impresiune vie: *asemĕnare izbitóre*.

izbitură f. efectul izbirii: lovitură puternică.

izbucnesc v. 1. a eşi cu violenţă, a face explosiune; 2. a se manifesta într'un mod brusc.

izbutesc v. a avea un sfîrşit bun. Sin. **reuşesc**.

izgonesc v. a alunga dintr'un loc, dintr'o ţéră.

izmă f. plantă de ornament şi medicală, cu miros plăcut şi cu gust arĕtor. Sin. **mintă**.

izmene f. pl. pantaloni de pânză ce se pórtă de desubt.

izmenesc v. 1. a schimba în rĕu, a poci: *după ce o izmeniră astfel* Isp.; 2. a scóte, a eşi din minţi: *pe semne că s'a izmenit lumea* Isp.

iznóvă f. lucru nou şi neauzit, poznă: *ce-ţi bată capul cu asemenea iznóve?* de **iznóvă**, din nou. V. **snóvă**.

izvod n. 1. model de imitat, originál de copiat; 2. copie, scriere: *în izvódele bĕtrâne pe eroi mai pot să caut?* Em.; 3. catastif: *se cuvine să fiŭ trecut la izvodul pensiilor* Al.; 4. listă: *izvod de zestre*.

izvodesc v. 1. a născoci: *scriu dinainte ce aŭ de gând să izvodéscă puternicii pământului* Cn.; 2. a copia, a desena: *condeie care să póta izvodi aşa* Al.; 3. a proiecta, a plănui: *spune-se tatălui ceea ce izvodise el să facă* Isp.

izvoditor m. începĕtor, pricinuitor.

izvor n. 1. apă ce ese din pământ şi formézĕ un rîŭ; fig. *izvóre ale gândirii şi riuri de cântări* Em.; 2. *fig.* locul de origine, causă, principiu: *el este al omenirii izvor de mântuire* Em. (ironie) *izvor de sireticurĭ* Ea.; 3. **Izvorul tămăduirii**, serbătóre ce cade pe diua de 7 Aprilie; 4. pl. documente, texte originale: *a studia izvórele unei ştiinţe*.

Izvórele n. pl. afluent al Dunării în jud. Mehedinţi.

izvorĕsc v. 1. a-şi lua cursul: *Dunărea izvorĕsce din munţii Pădurea-Négră*; 2. *fig.* a lua nascere, a se trage: *în roiurĭ luminóse izvorînd din infinit* Em.

izvoritor a. şi m. din care izvorĕsce: *St. Dimitrie izvoritorul de mir*.

J

J m. a dĕcea literă a alfabetului.

jubă f. un fel de vĕrsat la căini în primul aŭ al virstei lor.

juc n. jaf: *(ţéra-i în juc!* Al.

jăcaş m. jăfuitor: *jăcaş fiind de mórte* Al.

jachetă f. un fel de haină scurtă.

jăcman n. jaf mare.

jăcmănesc v. a jăfui grozav: *pârjolind şi jăcmănind* Isp.

Jacquard m. celebru mecanic francez, inventatorul unui rĕsboiŭ de ţesut (1752—1834).

jăcuiesc v. a jăfui (Bălc.).

jad n. pétră scumpă fórte dură de colóre verdúie saŭ măslinie: *plin de monştri albi de fildeş şi de jaduri preţioase* Al.

jaf n. acţiune de a jăfui şi resultatul eĭ: pradă, plĕscă.

jăfuiesc v. 1. a pune mâna cu violenţă pe avutul unuĭ oraş, al uneĭ case; 2. a comite exacţiuni, sustragerĭ fraudulése; 3. a fura de la un autor ideile, frasele sale. Sin. **prad**.

jăfuitor m. cel ce jăfuiesce saŭ caută a jăfui.

jaguar m. un fel de panteră din America.

jalap m. plantă din America a cărei rădăcină e fórte purgativă; numită vulgar *noptiţă*.

jalbă f. plângere (mai ales scrisă). Sin. **suplică**.

jălbar m. cel ce scrie jalbe.

jale f. 1. întristare: *după bucurie şi jale*; 2. doliu: *un alaiŭ de jale*; de jale, de plâns.

jaleş m. plantă aromatică din familia labiatelor întrebuinţată în medicină.

jalnic a. fórte trist. Sin. **lugubru**.

jalon n. 1. prăjină înfiptă în pământ pentru aliniere; 2. *fig.* indicaţiuni preliminare.

jalonez v. a înfige jalóne din distanţă în distanţă.

jăluiesc v. V. jeluiesc.

jaluzea f. zăbrele ce se pun la ferestre.

Jamaica f. 1. una din Antilele engleze la S. de Cuba, cap. *Kingston*: 640,000 loc. Zahăr, cafea, lemn de băcan; 2. rom de Jamaica.

jambieră f. gambieră.

jambon n. şuncă: *jambon de Vestfalia.*

Jana d'Arc (Facióra din Orleans) f. eroină francesă, repurtă mai multe victorii asupra Englesilor, de cari fu apoi prinsă şi arsă de vie (1412—1431).

jandarm m. V. gendarm.

jansenism n. doctrina lui Jansenius asupra graţiei şi predestinaţiunii.

jansenist m. 1. partisan al jansenismului; 2. om de o morală austeră.

Jansenius m. episcop din Flandra, scrise o carte asupra graţiei şi predestinaţiunii, ce provocă certuri îndelungate (1585—1638).

jant n. unt din caş.

jap! int. exprimă sgomotul loviriĭ.

japcă f. violenţă: *a lua cu japca.*

japcân m. mare jăfuitor: *curăţa ţĕrîle de japcani şi de omeni reĭ* Isp.

japcânesc v. a lua cu japca.

japiţă f. resteiŭ de jug.

japones a. relativ la Japonia. || m. locuitor d'acolo.

Japonia f. imperiu în Asia orientală, compus dintr'un mare lanţ de insule, cu cap. *Tokio* şi cu o populaţiune de 40 mil. loc. Japonesiĭ aŭ progresat mult de cât-va timp, introducênd în ţĕra lor tóte descoperirile industrieĭ europene şi ale instrucţiunii, care e fórte înaintată la dînşiĭ.

jar n. 1. jăratec; 2. *fig.* foc: *m'ar-de un jar nestins.*

jăratec n. cărbuni aprinşi.

jardinieră f. mobilă de ornament în care se pun flori.

jaretieră f. 1. legătură de panglici saŭ de gumilastic cu care se prind ciorapiĭ sus pe picior; 2. ordin engles de cavalerie instituit de Eduard III în 1349.

jargon n. 1. limbă stricată; 2. limbă particulară ce adoptă unele clase de omeni.

jărişte f. ruine de casă arsă.

jărpan m. mirţógă: *pornit-aĭ jărpanilor?* Ar.

jart! int. jap!

jasp n. iaspis: *cupe marĭ de jasp* Al.

javelină f. suliţă lungă şi subţire ce s'aruncă cu mâna.

javră m. şi f. 1. câine ce latră mereŭ; 2. *fig.* om flecar, fiinţă tirităre.

jder m. 1. soiŭ de dihor cu blana fórte căutată; 2. blana jderului.

Jean-Paul (Friedrich Richter) m. scriitor umorist german (1763—1825).

jefuesc v. V. jăfuesc.

jeg n. murdărie pe piele, pe haine.

jegos a. plin de jeg: *sumane jegóse.*

jeĭunum n. *Anat.* al doilea intestin subţire.

jelanie f. jale mare: *o plângere şi o jelanie* Isp.

jele f. jale: *oraşul care ese din pustiile de jele* Em.

jelesc v. 1. a plânge pe un mort; 2. a se plânge cu gemete şi strigăte.

jelire f. plângere amară: *o jelire întristătóre* Ar.

jelitor a. 1. care (se) jelesc; 2. jalnic: *glas de clopot jelitor* Ar.

jeluiesc v. 1. a se plânge într'una; 2. a da jalbă, a recluma.

jeluitor m. suplicant: *dator e s'asculte pe orĭ-ce jeluitor* Ar.

jemlugă f. *Zool.* lostriţă.

jenă f. 1. constrîngere supărătóre, situaţiune penibilă: *a simţi o jenă în faţa cuiva;* 2. lipsă de bani.

jenant a. incomod.

jenat a. 1. care simte jenă; 2. lipsit de bani.

jenez v. 1. a (se) constrînge; 2. a strînge, vorbind de încălţăminte.

jenilie f. ţesetură de mătase catifelată pentru pasmanterie.

Jenner m. medic engles care în 1766 descoperi vaccinul (1749—1823).

jepi m. *Bot.* pin de munte. Sin. jnepĕn.

jerăgaiŭ n. jăratec.

jerbie f. snop de grâŭ.

jerpelit a. 1. slăbănog; 2. sdrenţeros: *rupte şi jerpelite.*

jertfă f. 1. ofrandă făcută divinităţiĭ cu óre-care ceremonii; 2. victimă oferită deilor celor falşi: *jertfe omenescĭ;* 3. renunţare la ceva însemnat, plăcut etc., privaţiune voluntară: *vĕ fac acéstă jertfă.* Sin. sacrificiu.

jertfelnic n. odiniór sfînta masă, altar.

jertfesc v. 1. a oferi o jertfă: *a jertfi o ôie;* 2. *fig.* a renunţa de bună voie la ceva; 3. a se devota cu totul: *trebue să ne jertfim pentru patrie.* Sin. sacrific.

jertfitor m. cel ce jertfesce.

jeţ n. fotoliu: *craiul rezemat în jeţ cu spată* Em.

jeton n. bucată de metal, fildeş, saŭ os, ce servă a marca şi a socoti la joc. V. prezenţă.

jeŭ n. stielă de coloare négră.

jghiab n. 1. pétră saŭ lemn săpat în care s'adapă vitele; 2. canal, conduct în special de scurs apa la móră saŭ plóia de pe case; 3. drum îngust între déluri.

Jianu m. faimos haiduc oltén sub Caragea-Vodă, trecu la urmă în tabĕra lui Tudor şi 'şi sfîrşi ziilele la Tîrgovişte iertat de stăpânire.

jicnită f. jignită: *jicniţa cu tóta zăherĕua* Od.

jidan m. alt nume dat Evreului.

jidov m. 1. jidan; **jidovul rătăcitor**, personagiu din legendele medievale, numit şi *Ahasverus*, condamnat a rătăci până la sfîrşitul lumiĭ, fiind-că insultase pe Isus purtându-şi crucea în spinare; 2. *pop.* uriaş: *de când cu jidovii saŭ cu Tătarii.*

Jidova f. ruine de castre romane lângă Câmpu-Lung.

jidovesc a. 1. judaic: *obiceiurĭ jidovescĭ;* 2. *pop.* uriaş: *muncă jidovéscă* Isp.

jidovime f. némul evreiesc.

jidovină f. drum găunos.

jigănie f. animal, mai ales monstruos: *jigănia de balaur.* Sin. dihanie.

jigărae f. brâncă (la căĭ).

jigărit a. prăpădit de slab.

jignesc v. 1. a strîmtora, a jena; 2. a causa pagubă; 3. *fig.* a ofensa.

jignicer m. 1. od. marele magaziner care stringea grâŭ pentru Curtea domnéscă; 2. rang de boierie.

jignit a. 1. strîmtorat; 2. *fig.* penibil impresionat: *ĭi era inima jignită* Cn.

jignită f. grânar domnesc.

jigodie f. 1. bólă de câini (un fel de vĕrsat); 2. *fig.* lichea.

Jiĭa f. 1. cel mai mare afluent al Prutului; 2. ses prin judeţele Dorohoiŭ, Botoşani, Iaşi şi Fălciŭ.

jilav a. 1. ud: *nisipul jilav şi móle*

al prundului Od.; 2. umed (vorbind mai ales de vreme).

jilăvesc v. 1. a uda rufele (înainte de a le călca); 2. a se face umed.

jileteă f. un fel de pieptar scurt şi fără mâneci. Sin. vestă.

jilip n. stăvilar de móră.

Jiliştе f. sat în jud. Rîmnicu-Sărat: victoria lui Ion cel Cumplit asupra lui Petru Şchiopul (1572).

jilţ n. jeţ: *o'aşedaţi pe jilţurĭ ca nĕştĕ înţelepţi* Ar.

jimblă f. pâine albă.

jimnişcă f. jimblă mică.

jind n. poftă, plăcere mare: *se uita cu jind la eĭ;* a-i duce **jindul**, a dori cu înfocare.

jinduesc v. 1. a-i duce jindul, a pofti la ceva; 2. a (se) lipsi de tóte.

jintiţă f. 1. urdă dulce amestecată cu zer; 2. hoştină.

jir n. rodul făgului ce servă de nutreţ porcilor.

jirc n. fără pĕr: *miel jirc.*

jirebie f. loc de arătură lung şi îngust. || jurubiţă: *jirebie de tort.*

jitar m. pândar: *rĕmân hoţiĭ fără jitar* Cn.

Jitianu m. mănăstire veche lângă Craiova.

jitie f. poveste: *v'am spus jitia tótă* Cn. Sin. şiretenie.

Jiu m. 1. afluent al Dunării, izvorăsce din munţiĭ Ardéluluĭ, trece pe lângă oraşele Tîrgu-Jiu şi Craiova; 220 km.; 2. ses şi vale în jud. Doljiu; 3. numele districtelor Gorjiu (**Jiul de sus**) şi Doljiu (**Jiul de jos**).

jivină f. animal, mai ales mărunt. Sin. insectă.

jivorniţă f. viscol mare.

jnăpăiŭ v. a lovi cu palma: *iar ne jnăpăia mama* Cn.

jnepĕn m. soiŭ de brad pitic ce s'află numaĭ pe vîrfuri munţilor.

joben n. pălărie bărbătéscă înaltă şi cilindrică (numită astfel după numele pălărierului bucurescén Jobin).

joc n. 1. petrecere, distracţiune: *jocurĭ copilăresc;* 2. exerciţiu de recreaţiune supus unor regule anumite: *jocurĭ de hazard;* 3. ceea ce servă la joc: *joc în cărţi, în şah;* 4. dant şi locul de danţat: *s'a dus la joc;* 5. *fig.*

a-şi bate joc, a lua în rîs; **joc de cuvinte**, alusiune glumeţă fundată pe asemănarea vorbelor; 6. mişcare uşóră şi regulată: *jocul unei maşini, jocul ochilor*; 7. pl. spectacol public la cei vechi: *jocuri istrice*. || v. 1. a petrece cu joc, a se recrea: *a juca şah*; 2. a dănţa; 3. a se pune în mişcare: *jócă apele, ochii*; 4. a da representaţiuni teatrale: *acest actor jócă bine*; 5. a lovi pămîntul cu picióre dinainte: *calul jócă*; 6. *fig.* a înşela pe cineva: *l'am jucat bine*; 7. a glumi: *te joci?*

jócă f. joc: *la trébă şi la jócă*.

jockey m. 1. fecior ce mănă o trăsură; 2. fecior care încalecă caii la curse; **jockey-club**, destinat a dirige diferitele societăţi de curse.

jógăr n. ferestrău mişcat de apa rîurilor unde se taie scînduri, blănĭ, şindrile.

jogărar m. lucrător la un jógăr.

Joi f. a patra di a săptămînei; *Joi-mari*, Joia ce vine înaintea Paştelor; *Joi după Paşte*, fig. şi fam. nici odată; *de Joi până mai apoi*, fórte scurt timp.

Joie m. *Mit.* Jupiter.

joimăriţă f. 1. iazmă ce poporul crede că umblă în ajunul diilor de Joi-mari; 2. *Zool.* bufniţă de nópte.

joimir m. 1. od. mercenar; 2. adĭ strengar: *să ţiu eu patru joimiri în casă!*

Joiţa f. culme în jud. Argeş, despărte apa Vălsanei de a Argeşului.

Joldea m. boier moldovén, domni numai 3 ţile, alungat fiind de Lăpuşnénu (1552).

Joldeşci pl. sat în jud. Botoşanĭ: victoria lui Ştefan cel Mare asupra lui Petru-Vodă (1457).

joncă f. corabie japonesă saŭ chinesă: *o joncă aurită pe albastrul apei line* Ar.

jonglerie f. 1. scamatorie; 2. *fig.* aparenţă falsă cu care cineva caută a impune.

jonglez v. 1. a face măiestrii de scamator; 2. *fig.* a se purta ca un jonglor.

jonglor m. 1. scamator, şarlatan; 2. *fig.* cel ce caută a impune cu aparenţe false.

jordie f. nuia: *acuşĭ vĕ ard câteva jordii* Cn.

jos a. puţin ridicat: *casă jósă*. || n. parte de jos: *în josul scărei*. || adv. în partea inferióră: *dă-te jos*; **pe jos**, umblând cu piciórele: *a plecat pe jos*. || int. strigăt de desaprobare, de ură: *jos tiranul!* Crn. sus.

josén a. locuitor din Ţéra de jos a Moldovei.

jovial a. fórte vesel.

jovialitate f. dispoziţiune jovială.

Juan de Austria (Don) m. fiul lui Carol Quintu, bătu în 1571 pe Turcĭ la Lepanto.

jucărie f. 1. glumă: *ce, asta e jucărie?* 2. obiect servind a face pe copiĭ să petrécă; 3. ceea ce e lăsat în voia impetuósă a elementelor: *a fi jucăria vînturilor, a valurilor*.

jucărier m. cel ce vinde jucăriĭ de copiĭ.

jucător m. cel ce jócă.

jucăuş m. 1. jucător; 2. *fig.* saltimbanc.

jude m. 1. judecător: *singurul seŭ jude e judele ceresc* Ar.; 2. judecător de sat; 3. inspector de ţigani.

judec v. 1. a decide în calitate de judecător: *a judéca o desbatere*; 2. a decide ca arbitru: *a judeca un diferend*; 3. a-şi da părerea despre ceva: *a judeca faptele cuiva*; 4. a avea o părere despre cova, a-şi închipui: *judecă şi tu*; 5. *fam.* a mustra aspru: *l'a cam judecat*; 6. a avea proces: *a se judeca cu cineva*.

judecată f. 1. decisiune, sentinţă rostită de un judecător; 2. justiţie, tribunal: *a trage în judecată*; 3. **judecata de apoĭ**, cea de la sfîrşitul lumiĭ cînd D-deŭ va judeca viiĭ şi morţiĭ; **judecată dumnedeéscă**, ordalie; 3. părere, opiniune: *după judecata tuturor*; 4. *Filos.* facultatea înţelegerĭ care compară şi judecă; 5. bunul simţ: *om cu judecată*.

judecător m. cel ce judecă, care are dreptul de a judeca; **judecător de pace (de ocol)**, magistrat însărcinat a judeca sumar diferendele de puţină importanţă şi a împăciui pe particularĭ; **judecător de instrucţiune**, magistrat însărcinat a cercetă crimele şi delictele, a culege probele

saŭ indiciile şi a face să se aresteze pe preveniţi. || pl. 1. nume dat la Ebreĭ căpeteniilor carĭ guvernară poporul de la Moise până la Samuel (1654—1080 a. Cr.); 2. carte din Vechiul-Testament ce conţine istoria Ebreilor sub judecători.

judecătoresc a. judiciar: *putere judecătorésca*.

judecătorie f. 1. jurisdicţiunea judecătoruluĭ: *în România sunt 111 judecătorii de pace saŭ de ocol*; 2. pretoriu.

judeţ n. 1. od. judecată: *Judeţul sufletului cu trupul e tîlul unei apere de Cantemir*; 2. district: *România are 32 de judeţe*, (numite obicinuit după numele rîuluĭ ce trece printr'însele), fie-care administrat de un prefect şi de un consiliu judeţén, compus din 24 membri. || m. judecător: *judeţiĭ şi juraţiĭ Sibiiuluĭ* Oo.

judeţén a. ce ţine de judeţ: *consiliŭ judeţén, căi judeţene*.

judiciar a. 1. relativ la justiţie: *autoritate judiciară*; 2. care se face prin autoritatea justiţieĭ: *vîndare judiciară*; 3. relativ la eloquenţa de barou: *genul judiciar*.

judicios a. 1. care judecă bine, care are multă judecată: *autor judicios*; 2. care e făcut cu bun simţ: *răspuns judicios*.

judiciu n. *Filos.* judecată, ca act al facultăţiĭ de a judeca.

jug n. 1. unéltă de lemn în care se prind viţele spre a trage; 2. *fig.* robie: *scuturară jugul păgânilor*.

jugărel n. gen de plante din fam. labiatelor.

jugărit n. taxă de jug pentru vite: *să string un ştiubeiŭ de galbenĭ de la jugărit* Cn.

jugastru m. un fel de arţar din care se fac jugurĭ.

juger n. 1. pogon la Romanĭ (cam cât póte ara o pereche de boĭ într'o di); 2. măsură de suprafaţă ce cuprinde vr'o patru are: *spaţiu de două jugere* Bălc.

jugla m. pădure acoperită cu trestiĭ de bambu: *şerpi giganticĭ staŭ în juglĭ lupiţaţi* Ar.

jugular a. ce ţine de gâtleĭ: *glandă, vină jugulară*.

juĭăŭ n. 1. bucată de lemn încovoiat ce se pune la gâtul câinilor saŭ porcilor spre a-i opri de a face stricăciuni; 2. în special, jugul la care se supun câiniĭ a doua di după lăsatul seculuĭ de Paşte.

jujub m. arbust spinos din ţările Sudului.

jujubă f. 1. fruct de jujub; 2. suc extras dintr'însul şi bun de tuse: *paste de jujubă*.

julesc v. a jupuĭ.

julfă f. făină din semînţă de cânepă: *turtă cu julfe* Cn.

Juna f. oraş în Macedonia cu mine de fier.

jumalţ n. smalţ: *jumaltul albastru al boltilor se despica* Em.

jumări f. pl. ouă bătute şi prăjite în unt.

jumătate f. una din părţile unuĭ tot împărţit în două părţi egale; *una şi jumătate*, fig. fórte şiret.

Jumătate-de-om m. monstru antropofag în basme.

jumulesc v. 1. a smulge penele unei păsĕri; 2. *fam.* a despoia.

june m. taur tînĕr.

juncă f. vacă tînără.

juncan m. boŭ de doĭ anĭ.

juncţiune f. 1. unire, împreunare: *juncţiune a două armate, a două căi ferate*; 2. local de împreunare: *punct de juncţiune*.

june a. şi m. tînĕr.

junéţe f. tinereţe.

junghier n. pumnal: *la brîu satir şi junghier* Oo.

junghietor m. cel ce înjunghie: *cruntul junghietor* Oo.

junghietură f. 1. încheietura gâtuluĭ cu trunchiul corpuluĭ: *a-şi frânge junghietura*; 2. durere împungătóre.

junghiŭ n. 1. junghier; 2. durere ascuţită ce simţim la cóste. || v. a înjunghia.

junice f. juncă.

junie f. juneţe: *a juniei dulce flóre* Ar.

juninme f. 1. tinerime; 2. numele unei societăţi literare, înfiinţată la Iaşi în 1867, transformată apoĭ în partidul politic junimist.

junimist m. june conservator, membru al partidului junimist.

Junona f. *Mit.* fica lui Saturn, sora şi soţia lui Jupiter, regina ţeilor.

junta f. nume dat adunărilor politice în Spania și Portugalia.

jupă f. partea îmbrăcămintei femeești de la brîu până la picióre.

jupân m. 1. od. titlu onorific al boierilor; 2. aĝĭ, la negustorĭ și meseriașĭ: patron; 3. ironic, vorbind de un ovreiŭ; 4. în domeniul fabulei: *jupân corb*.

jupânésă f. 1. soția boierului (Domna fiind od. titlul exclusiv al principesei domnitóre); *boierii și jupânesele lor* Băsc.; 2. aĝĭ titlu dat femeilor din popor (între boierime și țărănime); 3. îngrijitóre în casă; 4. (în poesia populară) femee în genere: *mormînturi de jupânese* Por.; 5. în domeniul fabulei: *jupânésa vulpe*.

jupaniță f. boierésă: *după cina boieri și jupanițe se prinseră în horă*. Ov.

Jupiter m. 1. părintele ceilor și al ómenilor, alungă din Olimp pe tatăl seŭ Saturn și împărți universul cu frații seĭ Neptun și Pluton; 2. cea mai strălucitóre dintre planetele după Venus.

jupuiesc v. 1. a lua pielea; 2. *fig.* a despoia. Sin. **belesc**.

jupuitor m. cel ce jupóie.

jur n. ocol: *în jurul seŭ*. || adv. în cerc: *de jur împrejur*. || v. 1. a afirma cu jurămînt, luînd de martur pe D-deŭ: *a jurat strîmb*; 2. a asigura, a încredința despre ceva: *ți-o jur*; 3. a se îndatora cu jurămînt, a promite serios: *a jura supunere*.

Jura m. 1. lanț de munți, lung de 750 km., între Franța și Elveția; 2. numele unuĭ departament francez.

jurămînt n. afirmațiune saŭ promisiune solemnă, luînd de martur pe D-deŭ, cele sfinte saŭ propriа-ĭ onóre: *a face, a depune jurămînt*.

jurandă f. corpul juraților comercianți numiți în Franța (înaintea Revoluțiunii) de către cei din brésla lor spre a veghea asupra intereselor corporațiunii.

jurasic a. se dice de un teren secundar a cărui compositiune geologică e analogă unelor părți ale munteluĭ Jura.

jurat a. 1. promis cu jurămînt: *credință jurată, amiciĭ juraț pe mórte* Al.; 2. neîmpăcat: *dușman jurat*; 3. *pop.* afurisit: *o jurată de nevastă*. || m. membrul unuĭ juriu.

jurător m. cel ce jură.

jurî m. pl. corpul juraților: *Curtea cu jurî*.

juridic a. ce este conform justiției: *sentință juridică*.

jurisconsult m. cel versat în cunoscința legilor și a dreptuluĭ. Sin. **jurist, legist**.

jurisdicțiune f. 1. puterea judecătoruluĭ; 2. resortul saŭ întinderea de loc în care judecătorul are puterea de a judeca.

jurisprudență f. 1. sciința dreptuluĭ și a legilor; 2. totalitatea principiilor de drept urmate într'o țeră saŭ asupra uneĭ materiĭ.

jurist m. cel ce scrie asupra materiilor de drept.

juriu n. 1. reunire de 12 cetățeni chemați în fie-care sesiune a constitui Curtea de juraț spre a se pronunța asupra culpabilității acusaților, după ascultarea interogatoriuluĭ și pledarea advocaților: *juriul este statornicit în tóte materiile criminale și pentru delictele politice și de presă*; 2. comisiune însărcinată cu un examen particular.

jurnal n. 1. publicațiune periodică ce dă scirĭ politice, literare, comerciale; 2. relațiune făcută di cu di: *jurnal de călătorie*; 3. registru în care comerciantul înscrie cumpărările, vîndările, intrările, plățile.

jurnalist m. cel ce redactézĭ un jurnal.

jurnalism n. 1. profesiune de jurnalist; 2. influența saŭ importanța jurnalelor; 3. totalitatea jurnalelor dintr'o țeră, dintr'un oraș.

jurubiță f. sul de fire résucite.

jurui v. 1. a promite solemn; 2. a se devota.

juruință f. promisiune solemnă.

Jussieu (Laurent de) m. celebru naturalist francez, inventă clasificațiunea naturală a plantelor (1748—1836).

just a. 1. conform justiției, dreptuluĭ: *sentință justă*; 2. care judecă saŭ lucrézĭ cu echitate: *om just*; 3. conform rațiunii saŭ bunuluĭ simț: *observațiune justă*. || m. cel ce practică virtutea. || n. ceea ce e just: *a discerne justul de injust*. Sin. **drept**.

justeță f. 1. calitatea celuĭ just, celuĭ convenabil; 2. exactitate, precisiune: *justeță de expresiune*.

justific v. 1. a arăta, a dovedi inocența cuiva: *a justifica pe un acusat*; 2. a legitima: *scopul nu justifică mĭjlócele*; 3. a arăta adevĕrul unuĭ fapt.

justificabil a. ce póte fi justificat: *purtarea lui nu e justificabilă*.

justificațiune f. 1. acțiune de a (se) justifica; 2. probe ce servesc a justifica pe cineva.

justificativ a. ce servă a justifica: *piese justificative*.

justițiabil a. supus uneĭ jurisdicțiuni.

justițiar m. cel ce are dreptul de justiție.

justiție f. 1. virtute morală care ne face să respectăm drepturile altuia; 2. bună dreptate: *a recunósce justiția uneĭ cause*; 3. putere de a resplăti saŭ pedepsi, de a face dreptate fie-căruia: *justiție umană*; 4. magistrații carĭ daŭ dreptate: *a se plînge justiției*; **Ministru de justiție**, de la care depind afacerile judiciare și care dirige curțile și tribunalele. Justiția se distinge în *civilă* și *criminală*: cea dintâiu, care regulézĭ diferendele între particulari, coprinde judecătoriile de pace și tribunalele de prima instanță; cea d'a doua judecă contravențiunile de resortul judecătoriilor de pace, delictele de resortul tribunalelor corecționale și crimele de resortul Curții de juraț; Curțile de apel revisuiesc apoĭ causele judecate de tribunalele corecționale, iar Curtea de casațiune póte casa hotărîrile tuturor tribunalelor și curților și a ordona o nouă judecare.

Justin m. istoric latin (sec. III d. Cr.). || **(Filosofu)**, autor de opere apologetice, martirisat sub Marcu-Aureliu (114—168): serbătóre la 1 Iunie. || numele a doĭ împărați din Orient (518—578).

Justinian m. împărat din Orient, publică Codicele de legĭ ce-ĭ pórtă numele; domnia sa fu ilustrată de izbîndile luĭ Belisariu (527—565).

jută f. plantă textilă din India, ce servă la țesețurĭ grosolane pentru împachetat, pentru sacĭ, saltele etc.

juvaier n. giuvaier.

juvăț n. sgardă.

Juvenal m. poet satiric roman (42—123).

juvenil a. ce ține de junețe: *ardóre juvenilă*. Ctr. **senil**.

juxtalinear a. mod de traducere vorbă cu vorbă și cu reproducerea textuluĭ.

juxtapun v. 1. a (se) pune una lîngă alta; 2. *fiz.* se dice de moleculele carĭ se alăturĭ succesiv de altele deja reunite într'o massă sensibilă.

juxtapus a. alăturat, pus unul lîngă altul: *nume juxtapuse* (ca fără-de-lege).

K

K m. a un-spre-decea literă a alfabetuluĭ: ea figurézĭ românesce numaĭ în vorbele străine și maĭ ales în numele proprii.

Kabili m. pl. popor de rasă berberă în Algeria.

Kalevala f. numele epopeiĭ naționale finese constând din vr'o 23,000 de versurĭ.

Kalidasa m. poet indian din sec. I a. Cr., autorul frumóseĭ drame *Sakuntala*.

Kalofer n. orășel în Rumelia orientală cu fabricĭ de găitane și stofe pentru mobile; 8000 loc.

Kama(deva) m. deul amoruluĭ, în mitologia indiană.

Kamceadali m. pl. numele indigenilor din Kamceatka.

Kamceatka f. vastă peninsulă rusésc㠠la extremitatea S.-E. a Asieĭ: 20,000 loc.

Kamcik m. riŭ în Bulgaria, se varsă în Marea-Négră ceva maĭ jos de Varna.

Kandili n. sat frumos la mijlocul Bosforuluĭ, pe țărmul Asieĭ.

Kant (Imanuel) m. filosof german născut la Königsberg, fundatorul criticismului filosofic prin operele sale: *Critica rațiunii pure*, *Critica rațiunii practice* și *Critica judecății* (1724—1804).

kantian m. partisan al filosofiei lui Kant.

kantism n. doctrina filosofică a lui Kant, constând în studiul atentiv al omului, în analisa facultăților spiritului și în critica severă a tuturor cunoscințelor umane.

Kara-Bogdan m. V. Cara...

Karagici (Vuk Stefanovici) m. redeșteptătorul naționalității și culegătorul literaturei populare în Serbia (1787—1864).

Kara-Mustafa m. mare vizir sub Mahomet IV (de la 1676), asediă Viena (1683) și, învins de Sobieski, muri strangulat.

Karamzin (Nicolaie) m. celebru istoric național rus (1765—1826).

Karansebeș n. V. Caransebeș.

Kara-Omer n. punct militar în Constanța, la hotarul despre Bulgaria.

Kara-Orman n. insulă în jud. Tulcea.

Kara Su m. numele turcesc al fluviului Mesta.

Karatova f. oraș în Macedonia spre N.-E. de Bitolia, cu mine de aramă și fabrici de căldări: 8000 loc.

Kara-Veria f. oraș în Macedonia cu fabrici de bumbac și boiangerii: 8000 loc.

Kărlova f. orășel în Rumelia orientală cu industrie de pasmanterie.

Karlsburg n. V. Carlsburg.

Karnabad n. orășel în Rumelia, înalt de 220 m, cu fabrici de postav.

Katlabug n. V. Catalpug.

Kaunitz (Principe de) m. celebru om de Stat austriac, prim-ministru aprópe 40 de ani (1711—1794).

Kavala f. golf și port întărit în Macedonia de jos: cultura tutunului.

Kazan n. 1. oraș în Rusia, cap. guberniei cu același nume: 139,000 loc. Universitate, Observatoriu; 2. oraș în Rumelia orientală pe clina sudică a Balcanilor, aședat într'un basin adânc al munților: 3000 loc.; 3. trecătóre în Balcanii orientali.

Kazanlik n. oraș în Rumelia orientală, învecinat cu Kalofer: 12,000 locuitori.

Kecikemet n. oraș în Ungaria centrală: 48,000 loc.

Kediv m. titlul vice-regelui din Egipt.

keepsake n. (cit. *kipsek*), album dăt ca suvenir.

Kefir-kumis n. lapte neacrit din Caucas, recomandat ca remediu pentru tisia pulmonară.

Kent n. comitat maritim la S.-E. Angliei, între Tamisa și Mânecă, cu orașele Cantorbery, Douvres.

Keppler m. celebru astronom german, născut în Würtemberg, unul dintre fundatorii astronomiei moderne (1571—1630).

Kerci n. 1. alt nume al strimtorii Ienikale; 2. cetate și port pe strimtórea cu același nume: 30,000 loc.

kermes n. 1. cărmiz; 2. preparațiune farmaceutică întrebuințată ca expectorant. || serbătóre patronală cu procesiuni, mascarade, danțuri (în Belgia și Olanda).

Kerson n. oraș în Rusia, port la gura Nipruluĭ, aprópe de Marea-Négră: 67,000 loc.

Kezdi-Vásárhély n. numele maghiar pentru Tirgu-Săcuilor.

Kiajna (Dómna) f. V. Chiajna.

Kiel n. oraș în Germania, port militar pe Baltica: 40,000 loc. Kiel fu luat de la Danesi în 1866.

Kiev n. oraș în Rusia pe Nipru: 166,000 loc. Cetate tare la N. de Odesa. Universitate. Mare hâleiŭ anual.

Kikinda f. oraș comercial la V. de Temișóra: 18,000 loc.

Kilia f. V. Chilia.

kilo... V. chilo.

Kirghizi m. pl. popor nomad de origine tătară, respândit în Turkestan și pe cele două maluri ale Uralului.

Kiș n. rachiŭ obținut prin distilarea sucului cireșelor pădurețe.

Kișdedov n. numele maghiar al asilurilor de copiĭ sau al școlelor froebeliene, instituite în Ardél cu scopul de a maghiarisa pe copiĭ de Români.

Kisfaludy (Carol) m. liric popular, novelist și creatorul drameĭ naționale ungare, în onórea căruia s'a

înființat la Pesta Societatea literară ce-i pórtă numele (1788—1830).

Kișineŭ n. V. Chișinău.

Kisselef (Contele Pavel de) m. general rus, guvernatorul provisoriu al Principatelor în timpul ocupațiunii ruse (1828—1834), sub care se alcătui Regulamentul organic și se inaugură o mai bună administrațiune (1788—1872).

Kitaia f. numele unui părîŭ și al unuĭ lac în Basarabia.

Kinciuk-Kainargi n. sat bulgăresc la S.-E. de Silistra, unde la 1774 se încheiă pace între Rusia și Turcia, cea din urmă obținênd libera navigațiune pe Marea-Négră.

Kiuprili m. numele mai multor mari viziri, începênd cu Mahomet Kiuprili, regent în timpul minorității lui Mahomet IV, guvernă imperiul de la 1655—1661.

Kiustendil n. oraș în Bulgaria: 9600 loc. Mine de aur și argint, băi termale.

Kiustenge n. V. Chiustenge.

Kiva f. oraș în Turkestan, sub protectoratul rusesc: 20,000 loc.

Klausenburg n. numele săsesc al Clușului.

Klein (Samuel) m. saŭ **Micul**, călugăr și profesor ardelén, autorul (1780) primelor *Elemente de gramatică românéscă* (1745—1806).

Klopstock m. poet german, autorul epopeiĭ religióse *Messiada* (1724—1803).

Kochanovski (Ian) m. poet religios polon, maiestrul Mitropolitului Dosofteiŭ (1532—1584).

Köln n. numele german al orașului Colonia.

Koloszvár n. numele maghiar al Clușului.

Königsberg n. cetate tare în Prusia: 160,000 loc. Universitate. Patria lui Kant.

Kopitar (Bartolomeŭ) m. eminent slavist și cunoscĕtor al limbeĭ române (1780—1844).

Körner m. poet german, supranumit *Tirteŭ al Germaniei*, ucis în luptă (1791—1813).

Körös m. numele maghiar al Crișului.

Kosciuszko (Tadeŭ) m. celebru general polon, dictator al Poloniei în 1794, apără eroic patria sa în contra Rușilor, Austriacilor și Prusienilor (1746—1817).

Kosovo n. vilaiet în Macedonia, ce coprinde tótă partea-i superióră.

Kossuth (Lajoș) m. patriot ungur, căpetenia revoluțiunii ungare din 1849, muri la Turin și inima sa fu transportată la Pesta (1802—1894).

Kotzebue m. autor dramatic german, muri asasinat (1761—1819).

Krach n. mare desastru financiar.

Kragujevat n. oraș în centrul Serbiei: 12,000 loc.

Kremlin n. numele palatului țarilor în Moscova.

Krilov (Ivan) m. fabulist rus, fórte popular în patria sa (1768—1844).

Kronstadt n. V. Cronstadt.

Krupp m. industrial german, inventator de tunuri enorme (1810-1887).

Kruševat n. oraș în Serbia: 7000 locuitori.

Küküllövár n. numele maghiar al Cetății de Balta.

Kultureggyelet n. societate ungară înființată în 1885 pentru respândirea culturei maghiare.

Kun (Cumania) n. nume a două orașe în Ungaria: 1. Szent-Márton: 11,000 loc.; 2. Szent-Miklos: 7500 loc.

Küprüll n. oraș în Macedonia pe stânga Vardarului: 7000 loc.

Kuzgun n. orășel în jud. Constanța: 7000 loc.

kyrie eleison! int. («Dómne miluiesce!»), rugăciune scurtă ce se cântă la începutul leturghiei: *kyrie eleison! c'am scăpat*. Az.

L

L m. 1. a 12 literă a alfabetului; 2. cifră romană în valóre de 50.

la prep. indică: 1. o stare aprópe de saŭ într'un loc nehotărît: *la mine*, *la școlă*, *la prânz*; 2. o direcțiune spre: *plec la Paris*; 3. momentul tim-

pului: *la cinci ore, la anul*; 4. casul dativ: *dați fîn la cai.* || m. *Mus.* a șasea notă a gamei și semnul ce o reprezintă.

labă f. 1. picior de animal; 2. *fam.* mînă: *dă-i laba încoace.* Sin. brînoă.

Laban m. tatăl Rebecei și socrul lui Iacob.

lăbărțat a. 1. molatic: *are gura lăbărțată* Pann; 2. destrămat.

labarum n. 1. stindard roman pe care Constantin puse să graveze semnul lui Christ; 2. fig. *labarum vechiu al luptei, simbol al biruinței* Gn. Ar.

labial a. 1. ce ține de buze: *artere labiale*; 2. *Gram.* care se rostesce mai ales cu buzele: b, p, f, v *sunt consone labiale.*

labiat a. se dice de florile ale căror petale sunt în formă de buze. || labiate f. pl. familie de plante monocotiledone.

labirint n. 1. *Mit.* edificiu construit în Creta de către Dedal și compus dintr'un număr mare de galerii, din care cu greu se putea eși; 2. drumuri întrecrucișate pe unde e anevoe de umblat; 3. fig. mare încurcătură, încîlcirea ițelor unei afaceri; 4. *Anat.* conduct interior al urechii.

laboratoriu n. local potrivit pentru lucrări practice de fisică, chimie, istorie naturală.

labóre f. muncă.

laborios a. 1. care lucrézà mult, cărui îi place a munci: *școlar laborios*; 2. care reclamă muncă mare, penibil: *întreprindere laborióșă.*

Labrador n. vastă peninsulă în America de N.: 42,000 loc. Posesiune englesă.

La Bruyère m. scriitor și moralist francez, autorul *Caracterelor* (1645—1696).

lac n. mare întindere de apă înconjurată de uscat. Sin. baltă. || 1. gumă-rășină de un roșu-gălbuiu ce picură din ramurile unor arbori asiatici; 2. lustru din China, negru sau roșu: *ghete de lac*; 3. mobilă îmbrăcată cu acest lac.

lăcărie f. lac mare.

lăcaș n. locuință (cu o nuanță de solemnitate): *lăcașuri sfinte.*

lacăt n. mică mașină mobilă de încuiat ușĭ, dulapuri etc.

lăcătuș m. meșter de lacăte.

lăcătușerie f. 1. meșteșugul lăcătușului; 2. unelte făurite de el.

Lacedemona f. alt nume dat Spartei (Lacedemonian).

lacherdă f. pesce gros de mare.

Lachesis f. *Mit.* una din cele 3 Parce, cea care învîrtea fusul.

lacheŭ m. servitor în livrea.

lacom a. 1. cuĭ plăce să mănînce mult; 2. *fig.* care dorește cu ardóre: *lacom de bani, de glorie.* Sin. nesățios.

lăcomesc v. 1. a fi lacom; 2. *fig.* a pofti: *strîmbătatea care lăcomesce la bunul altuia* Bălc.

lăcomie f. calitatea celui lacom. Sin. aviditate, cupiditate.

Laconia f. țără în Grecia antică cu cap. *Sparta* (Laconian).

laconic a. 1. ce ține de Laconia; 2. *fig.* scurt și coprinzător (după datina Laconienilor): *stil laconic.* || adv. în prea puține vorbe. Cra. *diffus, prolix.*

laconism n. mod de a vorbi concis și energic.

lăcoviște f. lac mic de apă: *dete prin smîrcuri și lăcovișli* Isp.

lacră f. 1. ladă; 2. raclă.

lacrimă f. picătură de licid sărat și limpede, ce ese din ochĭ după o impresiune vie fisică sau morală.

lacrima-Christi f. vin tămăios cules din viile de la pólele Vesuviului.

lăcrimez v. a vărsa lacrimĭ. Sin. plîng.

lăcrimióră f. plantă de primăvară din fam. liliaceelor, cu floricele albe frumos mirositóre. Sin. cercelus, clopoțel, mărgăritărel, sufletel.

lăcrimos a. jalnic: *privelișlea lăcrimóșă* Bălc.

Lactanțiu m. apologist creștin din sec. II.

lactat n. sare produsă prin combinarea acidului lactic cu o basă.

lactațiune f. alăptarea unuĭ copil și timpul cît durézà.

lacteŭ a. ce sémănă laptelui: *calea lactee se numesce popular drumul răților.*

lactic a. se dice de un acid produs prin descompunerea laptelui.

lactifer a. *Anat.* ce conține, ce produce lapte.

Lăculete m. localitate în jud. Dîmbovița cu o fabrică de praf de pușcă.

lacună f. 1. întrerupere în textul unei opere; 2. lipsă de șir.

Lacu-Sărat n. stațiune balneară lîngă Brăila, ale cărei ape conțin iod, puciósă și brom.

lăcustă f. insectă înaripată ce saltă cu cele două labe de dinapoi: *lăcustele sunt vătămătóre, căci devoră frunzele vegetalelor.*

Lăcustă (Ștefan) m. Domnul Moldovei, sub care veniră lăcustele în țără, asasinat de boierĭ pentru cruzimile sale (1538—1540).

lacustru a. care trăiesce sau cresce în apă: *plante lacustre*; *cetăți lacustre*, vechĭ orașe cufundate ale căror ruine se regăsesc pe fundul lacurilor.

ladă f. 1. mobilă de lemn în care se pun și se păstrézà haine, bani etc.; 2. conținutul ei: *o ladă de cărți.* Sin. lacră, tron.

ladin a. 1. se dice de idiomele reto-romane din Alpi; 2. despre grai Evreilor spanioli.

Ladislau m. nume a 4 regi ai Poloniei (1319—1648). || nume a 7 regi ai Ungariei: Ladislau I (**cel Sfînt**), cuceri Croația și Slavonia și impuse Cumanilor creștinismul (1041—1095); Ladislau IV (**Cumanul**), ucis de Tătari carĭ îl făcuseră captiv (1250—1290); Ladislau VI, atacat de Turcĭ, fu scăpat de Iancu Huniade (1439—1457); Ladislau VII (**Iagelon**), rege al Boemiei și al Ungariei (1490—1516).

Ladoga f. lac mare în Rusia: 200 km. de la N. la S.

Lado și Mano f. divinități nupțiale invocate de vechiĭ Slavi: *Lado, Lado, nu mai plînge!* Ar.

lăduncă f. 1. lădiță de cismar; 2. cartușieră.

lady f. (cit. *ledi*), titlu dat în Anglia damelor nobile. Cra. **lord.**

Laerte m. rege al Itacei, tatăl lui Ulisse.

lătălău v. a ședea întins cu ifos: *se lăfăie pe o canapea.*

Lafayette (Marchisul de) m. general și om politic francez, se luptă ca voluntar în resboiul pentru independența Statelor-Unite și fu comandant general al gardei naționale din Paris (1757—1834).

lafetă f. V. **afet.**

La Fontaine m. (cit. *Lafontèn*) cel mai ilustru dintre fabuliștiĭ francezi (1621—1695).

lagăr n. 1. teren ocupat de o armată; 2. *fig.* partid.

Lagidi m. pl. dinastie de regi greci carĭ guvernară Egiptul după mórtea lui Alexandru (300—30 a. Cr.).

lagum n. 1. mină; 2. fig. *cum Roma devenit'a lagum de putreziune* Ar.

lagună f. baltă de apă sărată pe marginea mării: *Veneția e zidită pe lagune.*

laibĕr n. pieptarul țăranilor tivit cu planglicĭ late.

laic a. 1. care nu aparține bisericeĭ; 2. propriu laicilor: *școală laică.* || m. care nu e preot nicĭ călugăr. Sin. mirén. Cra. **eclesiastic.**

lăicer n. covor țărănesc îngust și lung: *lăicerĭ pentru scórțe și lăicere* Cn.

laicisez v. a da un caracter laic uneĭ instituțiuni ce avea înainte o destinațiune religiósă.

laie f. 1. cétă, în special de țigani nomadi.

lăieș a. și m. țigan de laie sau nomad, în opositiune cu țigan de vatră sau stabil.

lăiet a. și m. lăieș.

laletă f. ladă mică și ușóră din lemn alb.

lainic a. rătăcitor: *pasere lainică.* || m. vagabond: *un lainic și un pierdavără* Cn.

lăinicesc v. a vagabonda: *nu place a lăinici pe ulițĭ* Negr.

Lainici pl. 1. pisc al Carpaților în jud. Gorjiu; 2. (sau **Vulcan**), trecătóre de importanță strategică, deschisă de Jiu, stabilesce comunicațiune între Olt și Transilvania; 3. mănăstire în trecătórea Lainici.

Lalot Basarab m. Domnul Munteniei, omorî pe Vlad Țepeș și după o domnie scurtă și turburată (1472—1476), fu ucis de Ștefan cel Mare.

Lais f. femee grécă din Corint, celebră prin frumuseţea şi spiritul ei (sec. IV a. Cr.).

laiţă f. bancă cu picioărele înfipte în pământ: *laiţe acoperite cu lăicere.*

laiu a. negru: *mioriţă laie, laie bucălaie* Por.; lână laie, de calitate proastă. Cîrn. bălaiu.

Laius m. *Mit.* rege al Tebei, fu ucis de fiu-seu Edip, fără să-l cunoască.

lălăiu v. 1. a cânta trilurĭ, a chiui: *auzindu-i lălăind aşa de cu chef* Cn

lalanghită f. plăcintă forte subţire Sin. clătită.

lălău n. tont: *o fată lălău* Cn. || m. măgădău.

laleá f. plantă de primăvară din fam. liliaceelor, cu cotorul înalt, ce pórtă o flóre frumósă numită asemenea *laleá.*

lama m. preot al lui Budha, în Tibet şi la Mongoli. V. dalai.

lamă f. cadruped rumegător din Peru, mai mică de cât cămila şi fără cocoşă. || 1. bucată de metal, lată şi subţire: *lamă de oţel;* 2. fierul unei arme sau al unui instrument tăios.

lămâie f. rodul lămâiului, oval, gălbuiŭ şi plin de zémă.

lămâier m. vindétor de lămâi.

lămâiţă f. plantă ce exală un miros de lămâie.

lămâiu m. arbust cultivat în ţările meridionale.

Lamarck m. celebru naturalist francez, precursor al lui Darwin (1744—1829).

Lamartine (Alfons de) m. unul din cei mai mari poeţi francesi, autorul *Meditaţiunilor poetice* şi al lui *Jocelyn* (1790—1869).

lambă f. funie de teiŭ cu care se légă osia dinainte.

Lambrior (Alexandru) m. eminent filolog român (1846—1883).

lambrisat a. căptuşit cu lambriurĭ.

lambrisă n. căptuşirea pereţilor unei camere cu marmură sau stuc.

lă-mĕ-mamă m. om copilăros: *dacă găseşte vr'un lă-mĕ-mamă* Pann.

lamentabil a. 1. demn de plâns: *sórtă lamentabilă;* 2. înduioşetor: *cu o voce lamentabilă.* Sin. deplorabil.

lamentaţiune f. plângere cu gemete şi strigăte.

lamentez v. a plânge gemênd.

Lamia f. oraş în Tesalia: 5500 locuitori.

Lamiac (rĕsboiul) n. rĕsboiu ce Atenienii declarară Lacedemonienilor după mórtea lui Alexandru şi care începu cu asediul Lamiei (323 a. Cr.).

lamie f. 1. *Mit.* monstru cu cap de femee şi códă de şérpe, despre care se credea că devorâ copiĭ; 2. *Zool.* specie de rechin.

laminez v. a reduce un metal în lame: *a lamina fier, aur.*

lampă f. aparat în care o festilă e băgată în uleiŭ sau în alt licid spre a face lumină.

lampadar n. un fel de candelabru pe care s'aşédă lămpi.

lampagiŭ m. lampist.

lampestră f. pesce lunguieţ de mare, asemenea ţiparului.

lampion n. lămpiţă pentru iluminaţiuni.

lampist m. cel ce face saŭ vinde lămpi.

Lampsac n. oraş în Asia-Mică, pe Helespont.

lămură f. 1. flórea făineĭ; 2. *fig.* ce e mai bun în ceva.

lămurese v. 1. a curăţa: *a lămuri aurul;* 2. a clarifica: *(luna) lumina-i dulce tot mai mult lămurește* Em.; 3. *fig.* a explica: *a lămuri ideĭ.*

lămurire f. explicaţiune.

lămurit a. clar. Sin. limpede.

lan n. câmp întins lucrat: *lanul lung şi verde cu grâul rĕsărit* Al. Sin. ogor.

lână f. 1. pĕr móle, des şi lung, ce creşte pe pielea oilor saŭ altor animale şi din care se face postav, flanelă, stofe: *lâna după calitate póte fi bărsană, codană, laie, slogoşă, ţigaie, ţurcană;* lână broscéscă, confervă; 2. pl. lânuri, ţesĕturĭ din lână.

lânar m. cel ce lucrézâ saŭ vinde lână.

lânărie f. 1. filaturĭ de lână; 2. mărfurĭ de lână şi prăvălia unde se vind.

lânăriţă f. plantă cu fire lungĭ ce cresce în locurĭ băltóse.

Lancaster m. institutor engles,

pusĕ în practică cu mare succes metóda *învĕţământului mutual* (1793), pe care Bell o adusese din India (1778—1838). || (Casa de), familie engleză, rivală celeĭ de York, căreia aparţineaŭ regiĭ Henric IV, V şi VI.

lance f. armă compusă dintr'un lemn lung în al cărui capĕt e înfipt un fier ascuţit: *lănci seănteie lungi în sóre* Em. Sin. suliţă.

lânced a. 1. slăbit (de suferinţă); 2. fără putere saŭ viciciune.

lâncedĕlă f. 1. starea uneĭ fiinţe slabe şi bolnave; 2. descurajare morală saŭ fisică; 3. *fig.* lipsă de interes, de activitate.

lâncedesc v. 1. a fi într'o stare de slăbiciune îndelungată; 2. a suferi de continuitatea unuĭ rĕŭ: *a lâncedi în miserie;* 3. a-şi consuma puterile: *acest arbore lâncedesce din lipsă de apă;* 4. *fig.* a fi lipsit de vigóre, de viciciune: *interesul lâncedesce în actul al treilea.*

lanceolat a. *Bot.* care are forma fierului de lance: *frunze lanceolate.*

lăncier m. soldat din cavalerie înarmat cu o lance.

landaŭ n. trăsură cu patru róte şi pe arcurĭ, a cărei parte de sus e formată din douĕ fóle ce se îndóie după plac.

landgrav m. titlul unor principĭ germanĭ: *landgravul de Hessa.*

landgraviat n. 1. demnitate de landgrav; 2. ţéra supusă unuĭ landgrav.

landsturm n. ridicare în massă a întregeĭ populaţiunĭ când patria e în pericol, în Germania şi Elveţia.

landwehr n. reserva armateĭ active, în Germania şi Elveţia.

lângă adv. aprópe: *vino lângă mine;* pe lângă, în comparaţiune, afară de.

langavie f. ornament de architectură din florĭ şi fructe.

lânged a. V. lânced.

Langhedoc n. 1. vechie provincie francesă cu cap. *Tuluza;* 2. canal ce reuneşce Atlanticul cu Mediterana (langhedocian).

lângóre f. numele popular al tifosuluĭ.

languros a. plin de lânceḑélă (reală saŭ afectată): *priviri languróse.*

langustă f. un fel de rac de mare, asemenea stacojiuluĭ.

lanifer a. 1. ce pórtă lână: *animale lanifere;* 2. ce produce o materie lânósă: *plante lanifere.*

lanolină f. substanţă grasă de lână spĕlată, protege în contra infecţiunilor cutanate.

lânos a. 1. care are multă lână: *oĭ lânóse;* 2. *Bot.* acoperit cu un puf asemenea lâneĭ.

lansez v. 1. a împinge înainte, a face cunoscut în lume: *a lansa pe un tînĕr;* 2. a emite, a expedia: *a lansa un decret;* 3. a trimite în diferite părţi: *a lansa invitaţiuni.*

lanskenet m. 1. nume dat înfanteriştilor germanĭ în sec. XV şi XVI; 2. joc în cărţi.

lanţ n. 1. legătură de metal compusă din verige înădite: *lanţ de ceasornic;* 2 măsură agricolă de déce stînjenĭ; 3. şir neîntrerupt de obiecte analoge: *lanţ de munţi;* 4. *fig.* robie: *scutură lanţul cu a lui voce ruginită* Em.; 5. succesiune neîntreruptă: *un lanţ de evenimente.* || adv. în şir: *asta ţine lanţ.*

lanternă f. felinar; lanternă magică, instrument de optică (inventat la 1645 de iesuitul Kircher), cu ajutorul căruia se înfăţişézâ în mare, pe un zid saŭ pe o pânză albă, imaginea figurilor depinse în mic pe o lamă de sticlă.

lanţetă f. instrument de chirurgie spre a deschide o rană, a tăia un absées etc.

lanţug n. lanţ mare: *pórta cu lanţugurĭ o lega* Por.

lănţuit a. 1. (poetic) înlănţuit: *în taberi lănţuite seim noi cum se pătrunde* Al.; 2. (galicism) repedit: *ca douĕ fulgere lănţuite de un nor* Em.

Laocoon m. 1. *Mit.* preot al lui Apollon, care, împreună cu ceĭ doĭ fiĭ aĭ seĭ, fu sugrumat de doĭ şerpi monstruoşi, când cu împresurarea Troieĭ; 2. celebru grup de marmură, aḑi în Vatican, descoperit în 1506 aprópe de Roma.

laolaltă adv. împreună.

Laomedon m. *Mit.* regele Troieĭ şi tatăl lui Priam.

lăpĕd v. V. lepĕd.

Lăpĕdatu (Alexandru) m. poet ardelén (1845—1878).

lapidar a. propriu inscripțiunilor săpate în pétră: *stil lapidar*, concis, ferm și maiestos.

lapidațiune f. omorîre cu pietre.

lapidez v. a ucide cu pietre.

lapis(-lazuli) n. pétră scumpă de un albastru opac.

Lapți m. pl. *Mit.* popor din Tesalia, care alungă din țéra lor pe Centauri.

Laplace m. (cit. *Laplas*), celebru matematic și astronom francez: *Mecanica cerească* (1749—1827).

Lapon m. locuitor din Laponia.

Laponia f. țéră la N. Norvegiei, Suediei și Rusiei: 30,000 loc.

lapovliță f. ploie multă amestecată cu grindină saŭ zăpadă.

lapsus n. scăpare din vedere: *lapsus linguae*, eróre în vorbire; *lapsus calami*, eróre la scris.

laptagiŭ m. cel ce vinde lapte.

lăptar m. laptagiŭ.

lăptărie f. 1. loc unde se ține laptele; 2. loc unde se vinde lapte, brânză, ouĕ.

lapte m. și n. 1. licóre albă și zaharisită ce secretézā țițele tuturor mamiferelor: *lapte dulce, acru, bătut, covăsit*; 2. nume de plante: laptele **câinelui** (**cucului**), euforb; **laptele stâncei**, saxifragă; 3. pl. **lapți**, substanță albă ce s'află în pescii bărbătești și glandulele de sub gâtul viteluluĭ (fiind o mâncare delicată); 4. pl. **lăpturi**, bucate făcute cu lapte: *în săptĕmâna albă se mănâncă numai lăpturi*.

lăptoc n. scocul saŭ jghiabul moriĭ: *lua móra de lăptoc și o da iar în vad la loc* Por.

lăptos a. 1. care dă lapte mult: *vacă lăptósă*; 2. de colórea laptelui.

lăptucă f. plantă de grădină cu sucul alb ca laptele ce se mănâncă mai ales ca salată.

Lăpuș m. afluent de-a drépta Samesului.

Lăpușnénu (Alex.) m. Domnul Moldovei (1552—1561); rĕsturnat de Despot-Vodă, veni a doua órā pe tron: cumplit și rĕsbunător, ucise la un ospĕț 47 de boieri; mută capitala țĕreĭ de la Sucévа la Iași (1565) și muri otrăvit de boierii înțeleși cu soția sa Ruxandra (1564—1568).

lar m. numele deuluĭ domestic la Romani; pl. **lari**, casa, locuința. Sin. **penați**.

larg a. 1. fórte întins în lărgime: *drum larg*; 2. *fig.* puțin scrupulos: *conștiință largă*; 3. generos: *mână largă*. || adv. (pe), cu de-amăruntul. || n. 1. lărgime: *are trei metri în larg*; 2. loc spațios: *în largul curții*; fig. *a se simți la largul seu*; 3. partea mării depărtată de țărm. Ctn **strîmt**.

lărgesc v. a face larg, a întinde.

larghetto adv. *Mus.* mișcare între adagio și largo.

lărgime f. una din cele trei dimensiuni în opositiune cu lungimea.

largo adv. *Mus.* fórte încet. || n. bucată astfel executată.

laringian a. ce ține de larinx.

laringită f. *Med.* inflamațiunea larinxului. V. **anghină**.

laringoscop n. instrument pentru cercetarea larinxului.

laringotomie f. incisiunea larinxului.

larinx n. organul vocii și al respirațiunii, constituit de partea superióră a tracheeĭ-artere. Sin. **gâtlej**.

larmă f. sgomot mare.

La Rochefoucauld (Duce de) m. (cit. *Roșfucó*), scriitor francez, autor de *Maxime* (1613—1680).

larvă f. prima stare sub care insectele es din ouĕ: *omida e larva fluturelui*. || strigoiŭ la vechiĭ Romani.

las a. fricos, mișel.

las v. (activ) 1. a părăsi, a se depărta de: *l'am lăsat a casă*; 2. a nu lua cu sine: *lăsați aci bagagiul*; 3. a nu ridica: *a lăsa banii pe masă*; 4. a trece cu vederea: *las'că*, nu numai; 5. a da printr'un legat: *a lăsat copiilor avere mare*; 6. a se încrede: *las pe mine*; 7. a îngădui, a aștepta: *lasă c'o veni vremea*; 8. a permite: *n'o lăsa inima să creadă*; 9. a nu opri: *lasă-l să intre*; 10. a scădea: *mai lasă din preț*; 11. a da pace: *lasă-mĕ să le las*. || (reciproc) 1. a se destinde, a se muia: *arcul trăsurei se lăsase*; 2. *fig.* a renunța: *s'a lăsat de beție*; 3. a decinde: *s'a lăsat binișor de pe scară*; 4. a cădea: *nóptea se lăsă frig*; 5. a se micșora, a se potoli: *gerul s'a mai lăsat*; 6. a se încrede: *se lasă pe mâna medicilor*; 7. a persista: *nu se lasă de joc*; 8. a ceda: *nu vĕ lăsați!* 9. a suferi: *se lasă să-l bată toți*.

lăsat a. 1. dat jos: *cu perdelele lăsate*; 2. părăsit: *femee lăsată*; 3. dispus: *așa e lăsat de D-deŭ*. || n. acțiune de a lăsa și resultatul eĭ: *lăsatul de carne, lăsatul de brânză, lăsatul de sec*.

Lascaris m. ilustră familie bizantină care a dat doĭ împĕrați (1221—1261) și un număr de eruditi, printre carĭ Ion Lascaris, propagatorul în Europa a studiilor grecești (m. 1535).

Las Casas m. episcop spaniol în Mexic, faimos pentru zelul cu care luă în apĕrare pe americanii indigeni în contra barbariei spaniole (1474—1566).

lasciv a. pornit la desfrînare.

lasciviate f. caracter lasciv.

lașitate f. 1. starea celui laș; 2. faptă josnică, nedemnă.

Laslâu m. V. Ladislau.

lăstar m. 1. ramură tinĕră; 2. *fig.* descendent.

lăstărese v. 1. a scóte lăstari; 2. *fig.* a se nasce.

lastic n. gumilastic: *mobile noue cu lastic* Al.

lastră f. țesetură din mătase: *dulamă de lastră verde* Od.

lăstun m. rîndunică albă pe pântece și cu aripi lungi.

lat a. 1. larg, în opositiune cu îngust și în corelațiune cu lung: *stofă lată*; 2. *fig.* mărețt, grandios (ironic): *vorbe late, e prea lată*. || adv. în lat: *a căduț lat*. || n. lățime: *latul palmei, în lung și în lat*.

lat n. 1. (pl. late), ochiŭ de funie saŭ de fier spre a prinde ceva: *a pune latul de gât*; 2. *fig.* cursă: *a cădea, a prinde în lat*. || m. (pl. **lați**) 1. bucată de lemn lungă și subțire; 2. pl. scânduri ce se pun pe căpriorii învelitorii.

lătâng a. puțin lat: *cale lungă și lătângă* Por.

lățăreț a. cam prea lat. || m. pesce care sémănă cu scrumbia.

Latcu-Vodă m. Domnul Moldovei, fiul lui Bogdan-Vodă, muri fără urmași (1365—1373).

latent a. care stă ascuns: *facultate latentă*; căldură latentă, care nu e sensibilă la termometru. Ctn. **aparent**.

lateral a. ce ține de o latură: *cale laterală*.

Lateran n. 1. una din cele cinci basilice patriarchale din Roma; 2. fost palat al papilor la Roma până la 1309.

latеș a. prea lat: *córne latеșe*.

lățesc v. 1. a (se) face lat; 2. *fig.* a se respândi: *se lăți faima*.

laticlavă f. tunică împrejmuită cu purpură ce purtaŭ senatorii și proconsulii, la Roma.

latifundiu n. vastă posesiune de terenurĭ.

lățime f. dimensiune identică cu lărgimea.

latin a. 1. care e din Latiu, ce privesce acéstă țéră: *limba latină*; 2. relativ la popórele romanice: *ginta latină*; 3. relativ la catolicism: *biserica latină*, în opositiune cu cea grécă. V. latin. || **latina** f. limba latină.

latinesc a. ce ține de latină: *vorbe latinești*. || latinesce adv. în limba latină.

lătinie f. limba latină (formă arcaică).

latinisator m. cel ce latinisézā.

latinisez v. a da formă latină vorbelor străine.

latinism n. construcțiune proprie limbeĭ latine.

latinist m. cel ce scie bine latinesce. || a. care tinde a latinisa: *curentul latinist în Transilvania*.

latinitate f. 1. mod de a vorbi și scrie latinesce: *latinitatea medievală*; 2. calitate și origină latină: *latinitatea limbeĭ române*.

latinoman a. și m. imitator exagerat al spiritului latin.

Latinus m. rege mitic din Latiu, primi pe Enea și-i dete de soție pe fie-sa Lavinia.

lățire f. acțiune de a lăți: 1. dilatare; 2. *fig.* expansiune, propagațiune.

latitudine f. 1. întindere, extensiune: *acest principiu póte avea o mare latitudine*; 2. libertate completă: *a avea tótă latitudinea*; 3. distanța unuĭ

loc la equator măsurată în grade pe meridian: *lungimea Românieĭ de la S. la N. e de 4° și 42′ latitudine boreală saŭ de 520 km.*; 4. climă considerată sub raportul temperaturei: *omul póte trăi sub tóte latitudinile.*

Latiu n. vechĭ ținut în Italia, la S. de Tibru.

Latona f. *Mit.* mama lui Apollon și a Dianeĭ.

lățos a. cu pĕr lung și creț: *câine lățos.*

latră'n-lună m. om de nimica.

lătrat n. strigătul câinelui.

lătrător a. care latră: *câine lătrător.* || m. câine: *lătrătorii din sat* Od.

lătrătură f. lătrat prelungit.

latrină f. privată.

latru v. 1. a striga, vorbind mai ales de câinĭ; 2. *fam.* a striga necontenit defăimând. Sin. hămăĭ.

lătulesc v. a pune laț.

lătunoiŭ n. 1. scândură laterală: *două lătunóie grose* Cr.; 2 partea țeseturei unde se înodă urzitura, după ce s'a rupt.

lăturalnic a. 1. ce vine de o parte, dosnic: *căĭ pustiĭ și lăturalnice* Od.; 2. *fig.* accesoriu.

lăturaș a. 1. alăturat: *cal lăturaș*; 2. învecinat.

lature f. 1. partea dréptă saŭ stângă a corpuluĭ: *se culcă pe laturea dréptă*; 2. parte laterală, margine: *ședea pe laturea carului*; 3. *Geom.* linie mărginașă: *triunghiul are treĭ laturĭ*; 4. parte de loc, direcțiune: *vêntul suflă din cele patru laturĭ ale lumiĭ*; 5. partea unuĭ lucru: *în două laturĭ templul deschise ale luĭ portale* Em. || adv. lăturĭ (în), la o parte, înapoĭ.

lăturĭ f. pl. apă în care s'aŭ spălat rufe și vase de bucătărie.

laŭ v. a spăla, mai ales la cap: *ia să-mĭ laĭ copilașiĭ* Cr.

laud v. 1. a releva meritul cuiva; 2. a glorifica: *lăudați pre Domnul*; 3. a se făli: *se laudă prea mult.*

laudă f. cuvinte prin carĭ se înalță meritul cuiva.

laudabil a. vrednic de laudă. Cr. blamabil.

laudanum n. preparațiune farmaceutică în care intră opium: *laudanum este o otravă violentă.*

lăudăros a. care se laudă întrunul.

lăudat a. renumit: *nume lăudat.*

laudativ a. menit a lăuda: *discurs laudativ.*

lăudător m. cel ce laudă.

lăuntric a. interior.

lăuntru (în) adv. înăuntru.

laur m. 1. numele științific al dafinuluĭ; 2. *fig.* pl. simbolul victorieĭ, glorie dobândită prin arme saŭ prin poesie: *lauriĭ voiaŭ să smulgă de pe fruntea lu de fier* Em.; 3. (porcesc), plantă ale cărei grăunțe mâncându-le omuĭ, începe să tremure și înebunesc: *ce, aĭ mâncat laur?* Sin. cinma feteĭ, turbare.

Laura f. femee celebră prin frumusețea eĭ, imortalisată de Petrarca, mórtă de ciumă în 1348.

laureat a. încoronat cu laurĭ: *poet laureat.* || m. cel ce a obținut un premiŭ academic.

Laurențiu (St.) m. numele unuĭ golf și al unuĭ mare fluviu în America de N.: 1100 km.

Laurian (Treboniu) m. erudit latinist și istoric român, originar din Ardél, representantul extrem al iperlatinismuluĭ și unul din autoriĭ proiectuluĭ de Dicționar academic (1810—1881).

lăurușcă f. viță sălbatică.

Lausanne f. (cit. *Losan*), oraș în Elveția: 32,000 loc. Universitate.

lăut a. spălat la cap: *copiiĭ lăuțĭ frumos* Cr. || n. spălare: *lăutul în ajunul luĭ Sân-Tóder.*

lăută f. vióra lăutaruluĭ.

lăutar m. musicant țigan.

lăutărese a. de lăutar: *dibile lăutărești* Od.

lăutóre f. apă fértă pentru spălarea capuluĭ: *pune de lăutóre și grijesce-l* Cr.

lăuză f. femee care stă în pat după ce a născut.

lăuzesc v. a fi lăuză.

lăuzie f. starea de lăuză și timpul cât rĕmâne în pat.

lavă f. materie topită și înflăcărată ce varsă vulcanii.

Lavater m. pastor protestant născut la Zurich, inventatorul *Fisiognmicei* (1741—1801).

lăvicer n. lăicer.

lavină f. avalanșă: *lavinele Alpilor.*

Lavinia f. *Mit.* fiica luĭ Latinus și soția luĭ Enea.

lavită f. laiță. Sin. **banchetă.**

lavoăr n. mobilă de toaletă.

Lavoisier m. (cit. *Lavoasié*), învățat francez, unul din fundatoriĭ chimieĭ moderne, ghilotinat în timpul Terorieĭ (1743—1794).

lavră f. mănăstire mare care aține numaĭ de la patriarchiile răsăritului (Atos, Ierusalim, Ițumelia, Sinaĭ).

lavrentină f. *Bot.* tămâiță.

Law m. faimos financiar scoțian, înființă la Paris în 1716 o *Bancă*, care după marĭ succese se sfîrși în 1720 cu o bancrută completă (1671—1729).

lawn-tennis n. (cit. *lautenis*), joc de societate sub aerul liber: aruncarea mingeĭ d'asupra uneĭ rețeleĭ întinsă vertical și jucătoriĭ sunt provĕduțĭ cu rachete.

laxativ a. care purgézĕ ușor. Cr. **astringent.**

Laybach n. oraș în Austro-Ungaria, cap. Carnioliei 30,000 loc.

laz n. câmp curățit de bălării.

Lazăr m. 1. fratele Marteĭ și Marieĭ, înviat de Isus; 2. numele leprosuluĭ într'o pildă evangelică. || (Gheorghe), născut în satul Avrig din Ardél, fundatorul școlelor naționale în Muntenia (1779—1832).

Lăzărel m. sĕrbătóre ce cade în Sâmbăta luĭ Lazăr (a noua di înainte Paștelor) și colinda copiilor din acea di.

lazaret n. loc isolat unde rĕmân în carantină oamenii și mărfurile suspecte de a introduce în țĕră o bólă contagióasă.

lazarone m. cerșetor neapolitan.

lăzuiesc v. a stîrpi bălăriile.

lazulită f. lapis-lazuli.

leader m. (cit. *lídĕr*), șeful și principalul orator al unuĭ partid politic în Anglia.

Leak m. (cit. *Lík*), diplomat și archeolog, studiă printre cei dintâĭ pe Românii din Macedonia (1777—1860).

leal a. onest și franc. Cr. **felon.**

lealitate f. calitatea omuluĭ leal.

leandru m. un fel de dafin.

lebădă f. 1. mare pasere aquatică cu penișul alb și cu gâtul lung; 2. *fig.* poet, orator, musicant, ale cărór opere aŭ o dulcĕță comparabilă cu pretinsul cântec melodios al lebedelor: *lebĕda din Mantua*, Virgiliu; *cântecul lebĕdeĭ*, ultima operă a unuĭ autor ilustru.

lĕc n. 1. ceea ce servă la vindecarea uneĭ bóle: *lécurĭ bâbescĭ*; 2. *fig.* ceea ce vindecă un rĕŭ moral: *când n'are cu ce săracul, răbdarea îĭ este lécul.* Sin. **medicament, remediu.**

lĕcă f. puțin de tot: *o léca de vin, aștéptă o léca.*

lecție f. 1. învățătură dată saŭ primită: *a da, a lua lecțiuni*; 2. ceea ce un școlar învață pe din afară: *a recita lecțiunea*; 3. *fig.* învățăminte, însciințări date: *lecțiunile experienței.*

lector m. 1. cititor; 2. profesor de limbĭ moderne la o Universitate germană.

lectură f. citire.

lecuiesc v. a vindeca.

Leda f. *Mit.* mama luĭ Castor și Pollux.

lĕfă f. 1. soldă: *oștent cu lĕfă*; 2. salariu: *îĭ merge lĕfa.* Sin. **plată, simbrie.**

lefegiŭ m. 1. od. soldat cu lĕfă, mercenar: *după dînșiĭ veniaŭ lefegiĭ cu haine galbene* Od.; 2. pl. cétă de pedestrime de 1000 de ómenĭ sub comanda căpitanuluĭ de lefegiĭ; 3. *fam.* cel ce trăiesce din budgetul Statuluĭ, funcționar.

left m. și n. 1. (pl. *lefțĭ*), monetă de aur saŭ de argint în valóre de 5 galbenĭ din care se fac salbe: *cu lefțĭ marĭ lucind în salbă* As.; 2. (pl. *lefturĭ*), medalion: *lefturĭ de smaragdurĭ* Od.

lefter a. 1. *fam.* liber; 2. lipsit de banĭ.

lefterese v. n se face lefter de parale.

lefterie f. (ironic) libertate: *și-a mâncat lefteria* Cr.

leg v. (activ) 1. a înoda, a strînge cu lanț saŭ funie: *a lega butuĭ, cobză, fedeleș*; 2. a împreuna saŭ prinde cu ceva: *a lega viĭa de araci, butile cu cerurĭ*; fig. *poteca lĕgă cărĭinna de*

primăria; 3. a cóse foile unei cărți și a-i pune o scórță; 4. a înfășura strîns: *a lega capul, a lega o rană*; 5. *fig.* a uni strîns: *a lega prietesug, dragoste*; 6. a da din flóre fruct: *grâul a început să lege*. || (**reciproc**) 1. a se prinde, a se închiega: *dulceța s'a legat bine*; 2. a se opri în loc: *îi se legă limba*; 3. *fig.* a se obliga: *a se lega prin jurământ*; 4. a nu da pace, a băga vină: *se légă mereu de mine*. || a lăsa moștenire: *nu ai fapte la urmași să legi?* Bor.

legal a. conform legii: *mijlóce legale*. Sin. legitim. Ctr. ilegal.

legalisare f. mărturie prin care un funcționar public certifică autenticitatea unei semnături.

legalisez v. a certifica autenticitatea unei semnături.

legalitate f. caracterul celor legale. Ctr. arbitrar.

legământ n. 1. ceea ce servă a lega; 2. *fig.* convenție, pact.

legăn v. 1. a mișca lěgănul ca s'adórmă pruncul; 2. a (se) mișca când într'o parte și când într'alta; 3. *fig.* a amăgi cu speranțe false sau depărtare. Sin. balanțez.

lěgăn n. 1. pat mic de legănat pruncul; 2 *fig.* primii ani ai vieței sau locul unde se petrece acea vîrstă: *lěgănul naționalității, lěgănul civilisațiunii*; 3. bucată de lemn sau scaun suspendat între două funii și pe care se légănă.

legănător a. care se légănă: *pas legănător* Al.

legare f. acțiune de a (se) lega.

legat a. înodat: *legat la ochi*. || n. 1. resultatul legării: *legatul vițel*; 2. *fig.* îndatorire: *ast-fel ne e legatul* Pann. || m. cardinal însărcinat de papa cu o misiune specială. || n. dar făcut prin testament.

legatar m. cui s'a lăsat un legat: *legatar universal*.

legațiune f. 1. personalul unei ambasade; 2. palatul unde residă.

legător m. cel ce légă cărți.

legătóre f. basma de legat capul.

legătorie f. atelierul legătorului.

legătură f. efectul legării: 1. ceea ce servă a lega: *legătură de gât*; 2. lucru legat, mănunchiu: *legătură de nuiele*; 3. sarcină cu care cineva plécă la drum; 4. *fig.* relațiune: *e în strînse legături cu el*; 5. obligațiune; *vědênd că bărbatul legătura și-ține* Pann.

lege f. 1. act al autorității supreme care regulézâ, permite sau interdice; 2. totalitatea legilor: *în numele legii*; 3. obligațiunile vieței civile: *legile societății*; 4. principii invariabile cari regulézâ ordinea lumii fisice: *legile naturei*; 5. regulă: *legile limbei*; **legea naturală**, îndatorirea de a nu face altuia ceea ce n'am vrea să ni se facă nouă; **legea divină**, precepte positive date prin revelațiune; **legea veche**, Vechiul-Testament; 6. *pop.* religiune, confesiune religiósă: *păgâne, rîdi de lége cu un rîs neomenos?* Al.; 7. credință: *pe legea mea!* 8. obiceiu, fel (vorbind de lucruri profane): *tăia cum scia el în legea lui să taie* Isp.

legendă f. 1. viețile sfinților de peste an; 2. povestire populară transmisă prin tradițiune; 3. poveste minunată și puțin credibilă: *Nilul misc'a lui legendă și oglinda-i galben clară* Em.; 4. explicațiune adaosă la un plan, la o cartă topografică; 5. inscripțiune pe o medalie.

legendar a. ce ține de legendă și are caracterul ei fantastic: *personagiu legendar*.

leghe f. veche măsură itinerară francesă în valóre de 4 chilometri.

legiferez v. a face legi.

legiónă f. (poetic) legiune: *șése legióne de diavoli blestemați* Bor. *legióne de tainice fantasme* Al.

legionar m. soldat dintr'o legiune.

legislațiune f. 1. dreptul de a face legi; 2. totalitatea legilor; 3. sciința legilor.

legislativ a. 1. care face legi: *corp legislativ*; 2. care e de natura legilor: *măsuri legislative*. Ctr. executiv.

legislator m. 1. cel ce face legi; 2. cel ce stabilesce principiile unei arte, ale unei sciințe: *legislatorul poesiei*.

legislatură f. 1. totalitatea puterilor constituite cari fac legile; 2. adunarea legislativă în funcțiune; 3. durata puterilor acestei adunări.

legist m. cel ce scie sau studiază în special legile. Sin. jurisconsult.

legitim a. 1. care e după lege: *putere legitimă*; **copil legitim**, născut în timpul căsătoriei; 2. conform justiției și rațiunii: *reclamațiune legitimă*. Sin. legal.

legitimațiune f. 1. recunóscere autentică a puterilor unui trimis, unui deputat; 2. legitimarea unui copil.

legitimez v. 1. a da unui copil natural drepturile copilului legitim, după prescripțiunile legii; 2. a face legitim, a verifica: *a legitima un pașaport*; 3. a justifica: *nimic nu póte legitima crima*.

legitimist m. partisan al regalității prin moștenire.

legitimitate f. 1. calitatea celor legitime; 2. starea copilului legitim; 3. moștenirea regalității prin dreptul de nascere (recunoscut în 1830 lui Carol X, regele Franței).

legiuiesc v. a legifera.

legiuire f. legislațiune.

legiuit a. legitim.

legiuitor a. legislativ. || m. legislator.

legiune f. 1. corp de soldați la Romani, care sub împărați era cam de 6600 deómeni: *legiunea XIII Gemina staționa în Dacia la Alba-Iulia*; 2. regiment de infanterie; 3. *fig* mulțime, cétă numerósă: *legiuni de demoni*; 4. **legiune de onóre**, decorațiune francesă înființată în 1802 de Bonaparte, spre a recompensa servii militare și civile; cavaler, ofițer, comandor, mare-ofițer și mare-cruce sunt gradele acestei decorațiuni.

legumă f. tot felul de erburi bune de mâncat. Sin. zarzavat.

legumesc v. 1. a mânca, a sorbi cu încetul; 2. *fig.* a desgusta.

leguminos a. care are drept fruct o téacă, ca *fasolea, mazerea*.

Lĕh a. și m. (pl. *Lĕși*), numele arhaic și popular al Polonului: *cu Lĕhul, cu Maghiarul, cu Turcul încruntat* Al.

lehăiesc v. a flecări: *nu mai lehăi, după cum ți-e obiceiu* Al.

lehamete adv. sătul până în gât: *mi-e lehamete de frăția nóstră* Ca.

lehămetesesc v. a se sătura cu totul, a se desgusta mult: *se lehămetisiseră cele două de gura cea rea a babei* Ca.

lehăŭ m. flecar: *taci-ți gura, lehăule!* Al.

Lehle f. Polonia: *a ta mândrie a lovit cu mórte splendida Lehie* Bol.

Lehime f. poporul Leșilor: *ura! strigă Lehimea întocmai ca un tunet* Al.

Leibnitz m. unul din cei mai mari învățați ai tuturor timpurilor, născut la Leipzig: filosof, matematic, jurisconsult, om de Stat și teolog. El descoperi odată cu Newton calculul diferențial, imaginâ sistema monadelor și deveni capul școlei optimiste (1646—1716).

Leicester n. oraș în Anglia cu manufacturi de lână și de bumbac: 122,000 loc.

Leipzig n. oraș în Germania (Saxonia) cu o Universitate celebră, cu un Conservatoriu și Museŭ etnografic; 150,000 loc. Mare bătălie între Francesi și Alianți în 1813.

leit a. 1. turnat: *cu pĕr aurit pe umĕri leit* Poe. *oștile leite în zale* Em.; 2. *fig.* aidoma: *e leit tată-seŭ*.

leiță f. monetă de ½ leŭ.

Leitha f. afluent d'a drépta Dunării, servă de hotar între Austria și Ungaria: 160 km.

lela adv. haimana: *a umbla lela*.

lele f. 1. titlu ce se dă la țĕră unei surori sau femei mai în vîrstă; 2. iubită: *fecior de lele*, bastard; **în doru lelii**, într'o dóră: *plecă și el cam în doru lelii* Isp.

lemă f. propositiune matematică mai puțin importantă de cât teorema.

Leman n. V. **Geneva (Lacul de)**.

Lemberg n. oraș în Austria, cap. Galiției: 110,000 loc. Universitate fundată în 1784.

lemn n. 1 substanță tare și compactă a arborilor: *lemn de brad*; 2. *fig.* nesimțitor ca un lemn: *ești un lemn*; 3. nume de plante și de arbuști: **lemnu câinelui** sau *mălin negru*, plantă ale cărei fructe fac pe copii să vomiteze; **lemn câinesc** sau *salbamóle*, dafin mic ce cresce prin păduri muntóse, cu bóbe roșii, acre și veninóse și din al cărui lemn se împletesc coșuri; **lemnu Domnului**, varietate de peliniță ce se crede bună în contra epilepsiei; **lemn dulce**, plantă din care se prepară un decoct, iar zahărul scos dintr'însa se numesce *glicirină*; **lemn**

galben, berberiță; lemn pipărat, arbust originar din America, a cărui rădăcină se întrebuințează în comerț și în farmacie; **lemn pucios**, numit și *scorus*, specie de sorb cu bobe roșii, din al cărui lemn se fac instrumente muzicale; **lemn sfînt**, lemn din sf. cruce; 4. arbore, oliv: *unt de lemn.* || adv. ca un lemn: *adormise lemn.*

lemnar m. 1. cel ce scie lucra din lemn; 2. vînzător sau tăietor de lemne (Sin. **dulgher**).

lemnărie f. 1. magazie cu lemne; 2. meșteșugul lemnarului.

lemnos a. de natura lemnului.

Lemnos n. insulă turcească în Arhipelag, aprope de intrarea Dardanelelor.

lemurieni m. pl. familie de mamifere cadrumane, avînd ca tip genul *maki.*

lene f. 1. dispozițiune obicinuită de a nu lucra; 2. iubire exagerată de odihnă, de neocupațiune. Sin. **trîndăvie.** Ctr. **sîrguință.**

leneș a. și m. 1. care urască, care evită munca: *școlar leneș;* 2. *fig.* fără vigore sau energie: *inteligență leneșă.* || m. *Zool.* cadruped din America, care se mișcă fôrte încet.

lenevesc v. a deveni leneș.

lenevie f. lene statornică: *'și petrece viața în lenevie.*

lenevos a. fôrte leneș.

lenitiv a. și n. *Med.* remediu care calmézĕ, care alină.

lenos a. lenevos.

lent a. încet.

lentă f. cordon lat cu decorațiuni purtat curmeziș peste umĕr (la solemnități).

lenticular a. care are forma unei lentile: *os lenticular.*

lentilă f. sticlă tăiată în formă de linte.

lentisc n. un fel de fistic din Levant ce dă rășina numită *mastic.*

Leon m. 1. nume a 13 papi, dintre cari Leon I (**cel Mare**) scăpă Roma de furia lui Atila (440—461); Leon III, unse pe Carol-Magnu ca împĕrat de Occident (795—816); Leon X, care condamnă pe Luther, fiul lui Laurențiu de Medicis, protector luminat al artelor și sciințelor, meritâ să dea numele-i secolului în care trăi (1513—1521); Leon XIII, succesorul lui Piu IX în 1878. || nume a 6 împĕrați de Orient: Leon I (**Tracul**) zelos pentru credința ortodoxă (457—474); Leon III (**Isaurianul**), atacă cel dintâiu cultul icónelor (718—741); Leon VI (**Filosoful**), termină colecțiunea Basilicalelor (886—911) || (**Radu**), Domnul Moldovei, fiul lui Leon Tomșa, jăfui cumplit țéra și fu mazilit de Pórtă (1664—1669). || (**Regatul**), vechiu regat al Spaniei, reunit cu Castilia în 1230. || n. oraș în Spania, cap. provinciei cu același nume: 12,000 loc.

Leonardo da Vinci m. rivalul lui Michel-Angelo și al lui Rafael, pictor, sculptor, architect și inginer florentin, chemat în Franța de Francisc I (1452—1519).

Leonida m. rege al Sparteĭ, muri eroic apĕrând cu 300 de Spartani în contra Perșilor trecerea Termopilelor (480 a. Cr.).

leopard m. panteră din India și Africa. Sin. **pardos.**

Leopardi m. erudit și poet italian, sceptic și pesimist (1798—1837).

Leopold m. nume a 2 împĕrați ai Germaniei: Leopold I, sub care Viena, asediată de Turci, fu scăpată de Sobieski (1640—1705); Leopold II, fratele reginei Marieĭ Antoaneta. (1747—1792). || Leopold I, regele Belgieĭ (1790—1865); Leopold II, fiul și succesorul celui precedent, născut în 1835.

leorbă f. *fam.* bot, gură: *tacă-ți leorba!* Cn.

leoreț f. 1. vin stors în urmă; 2. zémă rea. || adv. udat până la óse: *ud leoreț.*

leotă f. cétă numerósă: *cu leota de copii după dînșii* Isp.

Lepante n. golf la N. de Peloponés. Victoria navală a lui Don Juan de Austria asupra Turcilor (7 Octombrie 1571).

lepĕd v. 1. a arunca de la sine: *a lepĕda o haină;* 2. a expune, a avorta: *a lepădat doi băieți;* 3. *fig.* a părăsi, a abjura: *Petru se lepădă de Domnul Christos.*

lepĕdat a. și m. *fig.* apostat, renegat: *lepădatul Mihnea* Bălc.

lepĕdătóre f. *Bot.* cucurbețică.

lepĕdătură f. efectul lepĕdării: 1. avort; 2. ființă netrebnică.

Lepid m. triumvir roman cu Antoniu și Octaviu (m. 13 a. Cr.).

lepidoptere n. pl. ordin de insecte cu 4 aripi acoperite cu o pulbere solzósă, ca *fluturii.*

lepră f. 1. bólă grețósă ce acopere corpul de bube și solzi cari rod încet-încet pe pacient: *lepra, fôrte comună în evul-mediu, a dispărut aprópe cu desăvîrșire;* 2. *fig.* lucru hidos, respingĕtor: *lepra viținlui.* Sin. **rîie.**

lepros a. și m. cel atins de lepră.

lepsit a. lipsit de minte, nebun: *pare-i cam lepsit* Al.

Ler m. 1. personagiu legendar: *fecioru lui Ler Împĕrat;* 2. refren în cântecele populare: *Ler, Leruĭ Dómne!*

Lerna f. *Mit.* mlaștină în vechea Argolidă, pe unde se încuibase hidra ucisă de Hercule.

les a. întrebuințat numaĭ în locuțiunea: *crimă de lesă-maiestate,* care atentézĕ la maiestatea unui suveran.

les n. cadavru: *leșurile pluteso pe rîuri* Bălc.

lésă f. 1. împletitură din nuiele (pe care se usucă póme, pe care se bate porumb); 2. împletitură mare de prins pești; 3. desiș într'o pădure.

Lesage m. (cit. *Lesaj*), scriitor francez, autorul romanului *Gil-Blas* (1668—1747).

lesat a. 1. *Med.* vătămat: *organ lesat;* 2. *Jur.* păgubaș: *partea lesată.*

Lesbos n. insulă turcească în Marea Egee, adî *Mitilena.*

leșesc a. polon: *oștile leșești.*

leșie f. apă fierbinte cu cenușă și limpĕdită în care se spală rufe.

leșin n. stare în care cineva 'și pierde cunoscința: *i-a venit leșin.* || v. 1. a pierde cunoscința de sine din causa încetării subite a respirațiunii și a circulațiunii sângelui; 2. *fig.* a cădea în ultimul grad de slăbiciune: *a leșina de fóme, a leșina de rîs.*

leșinat a. 1. căduț în leșin; 2. *fig.* stors de puteri: *leșinat de fóme.*

leșinătură f. 1. ființă tot-d'a-una flămîndă; 2. *fig.* se dice de o ființă slabă și urîtă: *leșinătură de femee, leșinătură de cal.*

leșită f. V. **lișită.**

leșiune f. 1. *Med.* rană: *leșiune la inimă;* 2. *Jur.* daună suferită.

lesne adv. ușor: *îl vine lesne.*

lesnicios a. cam lesne.

lespede f. tablă de pétră: *lespezi pentru pavagiu.*

Lespezi pl. tîrg în jud. Sucéva pe rîpa stîngă a Siretului, renumit pentru pietrele-i de móră *(lespezile)*: 2500 loc.

Lesseps m. inginer francez căruia se datorește construirea canalului de Suez și de Panama (1805—1894).

Lessing m. celebru critic, fabulist și poet dramatic german (1729—1781).

lest n. 1. pietre și alte materii greóie cu cari se încarcă fundul unei corăbii spre a-i da stabilitate; 2. nisipul ce aeronauții pun în naceln unui balon și pe care apoi îl aruncă treptat la urcare.

Lestrigoni m. pl. *Mit.* vechi locuitori ai Sicilieĭ, cari mâncară pe tovarășii lui Ulisse.

leșuiese v. a-i veni cuiva slăbiciuni: *mĕ leșuie la stomach.*

lét n. 1. număr ce arată data anului: *aŭ cumpĕrat la lét 1812 o hîrtă de loc* Al.; 2. dată precisă: *câte degete am la mâni 's tot léturi de păgâni* Pop.; 3. în grăiul soldătesc: cel ce a intrat în armată odată cu altul, soldat din același an, în opositiune cu *deșcd.*

letargie a. 1. ce ține de letargie: *somn letargic;* 2. *fig.* indolent, amorțit.

letargie f. 1. somn adânc și morbos în cât usul simțurilor încetézĕ; 2. *fig.* amorțire, extremă nepăsare: *lumea se deșteptă din adânca-i letargie* Al.

letcă f. unéltă de depănat.

lețcac f. od. monetă cea mai mărunță în valóre de ½ para.

Letea f. 1. sat în fața orașului Bacău, pe Bistrița, cu o fabrică de hârtie; 2. insulă între brațul Sulina și Chilia.

Lethe n. *Mit.* fluviul infernului, ale cărui ape făceau să uite trecutul.

letin m. 1. catolic: *letin bogat și de lege lepĕdat* Pop.; 2. eretic: *pasămi-te tu eștĭ letin, de spurcă Vineria* Isp.

letinesc a. catolic: *obștea ascultă cântările letinești ale baratului* On.

letopiseț n. 1. od. cronică veche: *(erou) ați ajuns acum de modă, de vă scot din letopiseț* Em.; 2. *fam.* enumerațiune plictisitóre: *iar ai s'începi cu letopiseța?* Az.

leturghie f. 1. serviciu divin, săvîrșirea sf. taine (Duminecа și sărbătórile): *a merge la leturghie*; leturghie cu bragă, lucru prost făcut; 2. carte ce conține rînduiala serviciului divin: *leturghia Sf-lui Vasile cel Mare*; 3. bani dați preotului pentru săvîrșirea leturghiei.

leu m. 1. cel mai mare dintre cadrupedele carnivore, puternic și îndrăznet («regele animalelor»), locuiesc mai ales în Africa; 2. al cincilea semn al zodiacului; 3. *fig.* om fórte viteaz: *leul de la Călugăreni*, Mihaiu-Vitézul; 4. V. lion. || 1. (vechiu), monétă de argint în valóre de 40 parale; (nou), francul de astăzi.

leucă f. 1. lemn care cu capătul de jos intră în osie, iar cu cel de sus (care e încovoiat) susține peretele carului; 2. fig. *lovit (trăsnit) cu leuca*, om cu tóne, țicnit la cap.

Leucade f. pl. una din insulele Ionice: 23,000 loc.

Leucip m. filosof grec care imaginâ teoria atomilor (sec. V a. Cr.).

Leuctra f. oraș în Beoția, lângă care Epaminonda bătu pe Spartanî (371 a. Cr.).

leu-paraleu m. leu înfuriat: *împăratul vine ca un leu-paraleu* Cn.

leurdă f. aiu de pădure.

Leurdeni pl. numele unui sat în județul Ilfov.

leuștén m. plantă sélbatecă bună împotriva tusei la vite: din rădăcina-i se stórce un suc cu care se frécă cel bolnav de lângóre, iar din frunza de leuștén se face ceaiu de béut.

Leva (Lewenz) f. oraș în Ungaria cu 6000 loc. Victoria Austriacilor asupra Turcilor (1664).

levant n. plantă aromatică din fam. labiatelor cu flori albastre. Sin. aspic, spichinat.

Levant n. nume general al țărilor cari înconjóră basinul oriental al Mediteraneĭ: *Schelele Levantului*.

levantin a. și m. originar din Levant.

levantină f. stofă lucie de mătase.

levată f. totalitatea cărților căduțe și pe cari jucătorul are dreptul să le ridice.

levent a. voinic, sdravăn: *bărbat levent*. V. levint.

Levi m. al treilea fiu al lui Iacob și capul seminției lui Levi, din care eșiau preoții ebreĭ.

leviatan m. animal monstruos, menționat în cartea biblică Iov.

levint a. viteaz: *voinicel levinț cu armele 'n dinți* Por.

levit m. israelit din semința lui Levi, destinat la serviciul templului.

levitic a. relativ la leviți. || **Leviticul** n. a treia carte a Pentateuchului ce stabilesce ceremoniile cultului.

lexicograf m. autorul unui lexicon sau al unui dicționar.

lexicografie f. sciința lexicografului.

lexicologie f. studiul vorbelor limbeĭ sub raportul sensului, originii, sinonimieĭ etc.

lexicon n. dicționar prescurtat: *lexicon de conversațiune*, enciclopedie.

Leyda f. oraș în Olanda cu o Universitate celebră: 46,000 loc.

Lhomond m. gramatic francez, autorul mai multor cărți clasice (1727—1794).

Lia f. fiica lui Laban și soția lui Iacob.

liană f. plantă cățărătóre din pădurile Americeĭ: *dorn te a cuprins asemenea lianelor din apă* Em.

lias n. teren geologic, format din roce calcare, argilóse și quarțóse.

liasic a. format din lias: *teren liasic*.

libadeă f. îmbrăcăminte țărănéscă: *libadea de pichet alb*.

Liban m. lanț de munți în Siria, faimos prin pădurile sale de cedri.

libarcă f. insectă ortopteră, originară din America. Sin. șvab.

libațiune f. 1. vérsare de vin sau de alt licid în onórea unei divinități; 2. *fam.* sorbirea vinului: *a face libațiuni copióse*.

libel n. scriere injurióasă și defăimătóre. Sin. pamflet.

libelez v. a redacta sub o formă clară și concisă: *a libela o cerere*.

libelist m. autorul unui libel.

libelulă f. insectă numită vulgar *calu-dracului* sau *cobilită*.

liber a. 1. care póte dispune de persóna sa; 2. care are puterea de a face ce vrea: *omul e născut liber*; 3. care nu e captiv: *liber ca aerul*; 4. care se bucură de libertatea politică: *popor liber*; 5. care nu e oprit, împiedecat: *comerț liber, cameră liberă*; 6. care nu e ocupat: *loc liber*; 7. care nu se jenézâ, care vorbesce sau lucrézâ cu francheță; 8. prea familiar, puțin convenabil: *vorbe prea libere*; liberă cugetare, dreptul de a cugeta cu o independență absolută; traducere liberă, care nu e literală; versuri libere, de diferite mesuri. V. arbitru. Sin. slobod. || n. *Bot.* pielița între scórța și lemnul unor arborî.

liberal a. 1. care dă bucuros: *om liberal*; 2. demn de un om liber: *educațiune, carieră liberală*; arte liberale, cele privitóre la cultura spiritului (pictura, musica, sculptura), în opositiune cu *artele mecanice*; 3. favorabil libertății civile și politice: *idei liberale*. || m. cel ce profesézâ sau afectézâ idei liberale.

liberalism n. 1. opiniunile, principiile liberalilor; 2. *fig.* lărgime de sentimente, de idei.

liberalitate f. 1. dispositiune de a da; 2. darul însuși: *a face liberalități*.

liberare f. 1. congediare definitivă a unui soldat care și-a împlinit serviciul; 2. *Jur.* descărcare de o datorie, de o obligațiune; 3. punere în libertate a unui condamnat care și-a sfîrșit pedépsa.

liberator m. cel ce liberézâ.

liberez v. 1. a pune în libertate; 2. a emite: *a libera mandat de plată*.

Liberia f. republică negriténă în Africa occidentală, fundată la 1821 pe cósta golfului Guineeĭ: 770,000 loc. Cap. *Monrovia*.

liber-schimb m. libertate de comerț între două națiuni, așa că mărfurile lor intră și es liber sau cu o vamă mică. Ctn. protecționism.

liber-schimbist m. partisan al liberului-schimb. Ctn. protecționist.

libert m. sclav roman căruia s'a dat libertate.

libertate f. 1. starea unei persóne libere, care nu e în servitute: *libertatea e starea naturală a omului*; 2. condițiunea celui liber, în opositiune cu captivul: *a da libertate unui prisonier, unei păsări*; 3. putere de a face tot ce nu jignesce libertatea altora: *libertatea civilă*; 4. facultate de a-și exercita voința făcênd ceva sau nu: *libertatea face responsabilitatea*; 5. mod prea familiar de a se purta: *și ia prea multe libertăți*; 6. pl. privilegiĭ, imunități: *a acorda libertăți comunelor*; libertate de conștiință, dreptul de a profesa liber opiniunile sale religióse; libertatea presei, dreptul de a-și manifesta cugetarea pe calea diarelor, prin tipar: *Constituțiunea garantézâ libertatea conștiinței, a învățământului, a presei și a întrunirilor*.

liberticid a. care tinde a distruge libertatea.

libertin a. destrăbălat, destrămat.

libertinăgiu n. purtarea libertinului.

Libia f. nume roman al Africeĭ, în special al părții coprinse între Egipt și Oceanul Atlantic (**libic**).

libidinos a. fórte desfrînat.

librar m. cel ce vinde cărți.

librărie f. 1. profesiunea librarului și comerțul seu; 2. prăvălie de cărți.

librațiune f. 1. *Fiz.* balanțare regulată, ca la o pendulă; 2. *Astr.* balanțare aparentă a lunei.

libret n. cuvintele unei opere musicale.

libretist n. autorul unui libret.

Liburnia f. partea vechei Ilirie, de-alungul Adriaticeĭ.

libuț m. *Zool.* corb de mare. Sin. ciovlică.

licălu v. a linge într'una.

licantropie f. credință superstițiósă în vircolaci sau óameni-lupi.

Licaon m. *Mit.* rege din Arcadia, metamorfosat în lup de Jupiter.

licărésc v. 1. a luci; 2. a da puțină lumină.

licărire f. 1. lumină slabă; 2. *fig.* ușóră aparență: *o licărire de speranță*.

liceal a. relativ la un liceu.

licean m. elev de liceu.

licență f. 1 libertate de a face, dată prin permisiune; 2. permisiune

specială, acordată de guvern, spre a exporta saŭ vinde unele mărfuri: *licența băuturilor spirtóse, a tutunurilor*; 3. libertate excesivă: *libertatea nu trebue să degenereze în licență*; 4. grad universitar între bacalaureatul și doctoratul: *licența în litere, științe, drept, teologie*; 5. ușóră incorecțiune în poesie: *licență poetică*.

licențiat a. congediat: *trupe licențiate*. || m. cel ce a luat gradul de licență într'o Facultate: *licențiat în drept, litere, științe*.

licențiez v. a congedia, vorbind de trupe.

licentios a. prea liber.

liceŭ n. 1. la Grecii antici: loc de exercițiu situat afară din Atena și plantat cu arbori, unde Aristotele preda filosofia sa; 2. adĭ, școlă secundară sub direcțiunea Statuluĭ: *liceŭ clasic, real*.

lichea f. secătură: *lichéua de stăpân al moșiĕĭ* Isv.

lichen m. plantă ce cresce pe zidurĭ saŭ stâncĕ: *din lichenul de Islanda se face o tisană tonică*.

licher n. băutură obținută prin distilare și având de basă rachiul saŭ spirtul.

lichid a. și n. V. licid.

lichidambar n. gen de plante cultivate ca ornament.

lichidațiune f. 1. acțiune de a lichida; 2. regularea socotelilor uneĭ societățĭ și împărțéla între asociațĭ a activuluĭ rĕmas.

lichidator m. cel însărcinat a face o lichidațiune.

lichidez v. 1. a determina exact activul și pasivul: *a lichida o succesiune*; 2. a-și plăti datoriile; 3. se dice de un comerciant care caută a vinde tot ce are în prăvălie fără a mai cumpĕra alte mărfurĭ.

Lichtenstein n. mic principat suveran în Germania pe Rin: 9000 loc. cap. *Vaduz*.

Licia f. veche țĕră în Asia-Mică.

licid a. 1. care curge: *mercuriul e un metal licid*; 2. *Jur.* se dice de bunurĭ neîncărcate de datorĭ și de bani liberĭ: *sume licide*; 3. *Gram.* se aplică unor consóne (l, m, n, r) carĭ sunt curgĕtóre și se rostesc ușor. || n. substanță licidă: *licidele și gazele*.

Licinĭu m. împĕrat roman, cumnatul luĭ Constantin, care îl dĕte pierdĕrĭĭ în 324.

licit a. permis de lege: *fapt licit și voluntar*. Cpd. ilicit.

licitațiune f. vindare publică a unuĭ bun posedat în comun de maĭ multĭ.

licitez v. a vinde prin licitațiune.

Licofron m. poet grec, autorul uneĭ poeme obscure (sec. III a. Cr.).

licóre f. substanță licidă.

licțar n. magiun de prune (în Ardeal).

lictor m. ofițer care mergea înaintea primilor magistrațĭ din Roma, purtând o secure pusă într'un mănunchiŭ de vergi.

licur n. (poetic) licărire: *speranța e un licur ușor* Em.

licuresc v. a licări: *izvóre sdrumicate peste pietre licurind* Em.

Licurg m. rege al Spartеĭ, legislatorul patrieĭ sale (sec. IX a. Cr.).

licuriciŭ m. 1. evaporațiune foĭcósă prin locurile băltóse; 2. vierme lucitor la întuneric: *licuriciĭ se vĕd în nopțile de vară*.

-licurin m. sardea.

Lidia f. veche provincie pe cósta apusénă a Asieĭ-Micĭ (lidian).

Lido n. insulă alăturea cu Veneția, în fața palatuluĭ dogilor.

Liebig m. chimist german care a binemeritat în domeniul chimieĭ agrare și pentru studiul nutriținnuĭ (1803—1873).

Liège n. (cit. *Liej*), oraș în Belgia, pe Meusa; 140,000 loc. Fabricĭ de arme, Universitate.

liftă f. litfă: *Turcĭ liftă rea* Por.

ligă f. 1. alianță ofensivă saŭ defensivă între maĭ multe State; 2. *fig.* asociațiune între particularĭ cu scop politic saŭ cultural: *Liga pentru cultura poporului român* (Sfinta) Ligă, în contra protestanților, asociațiunea catolicilor francezĭ carĭ voiaŭ să detroneze pe Henric III, terminată prin abjurațiunea luĭ Henric IV în 1593.

ligament n. *Anat.* țesetură fibroasă ce unesce ósele între ele și reține în loc mațele.

ligamentos a. de natura ligamentelor.

ligatură f. 1. legătură cu care se stringe un vas sanguin spre a opri scurgerea sângeluĭ; 2. fășie de pânză întrebuințată la lăsarea de sânge; 3. litere îmbinate laolaltă.

lighian n. 1. basin; 2. vas de ras barba.

lighióie f. *pop.* lighióně.

lighióně f. 1. animal, maĭ ales necurat: *lighióne de pirecĭ*; fig. *lighióněle aste fălarnice ce se numesc ómeni* Al.; 2. calificativ dat popórelor straine și dușmane.

lignit n. cărbune fosil ce conservă încă urmele substanțelor vegetale; servă la încălțit locomotive saŭ locuințe și la îngrășatul pământuluĭ: *lignit s'află în Doljiu și în tóte județĕle de munte*.

Liguria f. veche țĕră la N.-V. Italieĭ, între Galia și Etruria.

lihnesc v. a leșina de slăbiciune saŭ de fóme.

lihnit a. leșinat de fóme.

lilă a. de colórea liliaculuĭ (violet amestecat cu roșu): *o rochie lila*. Sin. lulachiŭ.

liliac m. 1. mamifer nocturn asemenea unuĭ șórece, cu aripĭ lipsite de pene: *ca liliecĭ nopții ce fug de ziua mare* Al.; 2. arbust ce înfloresce printre cei dintâĭ primăvara și pórtă florĭcele albăstru-roșcate în buchete fórte mirositóre. Sin. iorgovan, mălin (roș), scrinte, scumpie.

liliacee f. pl. familie de plante având ca tip liliacul.

liliachiŭ a. lulachiŭ.

lilie f. *Bot.* crin: *când silfele vin jalnic prin lilii să se culce* Em.

lilită f. (poetic) flóre: *din sînu-i de lilită* Bol.

liliută f. flóre ce cresce pe lângă garduri. Sin. painjinel.

Lille n. (cit. *Lil*), oraș manufacturier în Franța, cetate tare: 200,000 loc. Academie.

Lilliput n. țĕră imaginară, descrisă de Swift în romanul seŭ *Gulliver*, al cărei locuitorĭ eraŭ înalțĭ de câte-va degete (lilliputan).

Lima f. cap. Perului, cetate tare: 122,000 loc.

limace m. mollusc tirător fără scoică, vătămător agriculturеĭ.

liman n. 1. port; 2. *fig.* refugiu: *liman de mântuire*.

limb n. *Bot.* partea plană a frunzeĭ. || locul unde (după teologia catolică) sufletele celor drepțĭ așteptaŭ venirea luĭ Christ și unde se duc sufletele copiilor morțĭ nebotezațĭ.

limbă f. 1. parte cărnósă și mobilă din gură la om și la un mare numĕr de animale, care e organul principal al gustuluĭ și al vorbirĭĭ; 2. graiŭ particular uneĭ națiunĭ: *limba română*; **limbă de mórte**, ultima voință; **limbă mórtă**, care nu se maĭ vorbesce în opozițiune cu *limbă vie*; **limbă maternă**, aceea a țĕrĭĭ unde ne am născut, în opozițiune cu *limbă străină*; 3. popor, națiune: *limbile dușmane carĭ viu din resărit* Al.; 4. (învechit) a **prinde** (dua) **limbă**, a afla prin spionĭ: *îl poruncĭ a lua limbă unde este Mihaiŭ* Bălc.; 5. tot ce sémănă cu o limbă: *limba brioĕgului, catarameĭ, clopotului, cumpenеĭ, lacătuluĭ*; **limbă de pământ**, mică peninsulă îngustă; 6. bucată îngustă de pământ: *un dĕl și o vale și o limbă de pădure*; 7. nume de plante: **limba bouluĭ**, orcanetă; **limba bróscеĭ**, plantă de apă; **limba câinelui**, arătĕl; **limba cerbului** (vacеĭ), navalnic; **limba mărĭĭ**, plantă antiscorbutică ce se póte mânca ca salată; **limba mielului**, plantă întrebuințată ca pectoral și depurativ; **limba oiĭ**, plantaginĕ; **limba pescelui**, plantă cu suc astringent; **limba vrabieĭ**, aster.

limbăgiu n. 1. întrebuințarea vorbirĭĭ saŭ a semnelor spre a exprima ideile; 2. tot ce exprimă o idee, ce face să nască sensațiunĭ: *limbagiul florilor*; 3. mod de a vorbi, de a se exprima: *limbagiu precis*. Sin. graiŭ.

limbariță f. 1. bĕșică sub limbă; 2. *Bot.* limba bróscеĭ.

limbist m. V. linguist.

limbric m. 1. vierme lunguiĕț în stomachul copiilor; 2. tenia.

limbricariță f. lĕc pentru limbricĭ și materia din care se prepară.

Limburg n. provincie a Țĕrilor de-Jos, separată în două de Meusa: cea de pe țirmul drept e a Olandeĭ cu cap. *Maestricht*, iar cea de pe țirmul stâng a Belgieĭ cu cap. *Hasselt*.

limbut a. care vorbesce mult.

limbuție f. calitatea limbutuluĭ.

limfă f. umóre apósă ce circulă în vase analoge vinelor.

limfatic a. 1. privitor la limfă: *vase limfatice*; 2. în care domină limfa: *temperament limfatic*.

limită f. 1. linie de separațiune: *limitele orașului*; 2. *fig.* margină: *libertatea are limitele ei*.

limitațiune f. acțiune de a limita: fixare, restricțiune.

limitativ a. care limitézā.

limitez v. a fixa, a stabili limitele.

limitrof a. care e pe limita saŭ pe granița: *țĕră limitrofă*.

limonadă f. bĕuturā din zémā de lămâie, apă și zahăr.

limonadier m. cel ce face și vinde limonadă și alte bĕuturi rĕcoritóre.

limonită f. oxid de fier idratat, întrebuințat pentru extragerea fierului.

limonīu a. de colórea gălbuie a lămâii: *ești limoniŭ la față* Al.

limpede a. și adv. 1. curat și străvĕdĕtor: *apă limpede*; 2. senin: *cer limpede*; 3. deschis, luminos: *cap limpede, idei limpedi*; 4. deslușit: *i-am spus limpede*. Sin. **clar.** Ctr. **turbure.**

limpedélă f. limpiditate.

limpedesc v. a (se) face limpede: 1. a curăța: *a limpedi paharele*; 2. a deșerta: *când se mai limpedia locul de dușmani* Bălc.; 3. a se înseninа: *cerul s'a limpedit*; 4. *fig.* a se desluși: *situațiunea-i nu s'a limpedit*.

limpedíme f. starea celor limpedi.

limpiditate f. limpedíme; fig. *limpiditatea stilului*.

Limusin n. veche provincie franceză cu cap. *Limoges*.

lin m. pesce de apă dulce din genul crapului. || n. téso de vie pentru storsul strugurilor. || a. și adv. 1. neturburat: *mare lină*; 2. încet și fără sgomot: *apa curge lin*.

linceŭ m. *Mit.* personagiu cu vederea ageră, putea să vadă cele ce se petrecea în cer și în infern.

închesc v. a linge ușor: *începeam a linchi de pe d'asupra ólelor* Cn.

lincsiuresc v. a linge des: *nu-ți mai lingiuri atâta în cele ape* Cn.

Lincoln (Abraham) m. președintele Statelor-Unite, susținu rĕsboiul pentru desființarea sclavagiuluĭ și muri asasinat (1809—1865).

lindină f. oŭ de păduche.

Linneŭ (Carol) m. ilustru naturalist suedes, dete cel dintâiŭ o bună clasificațiune a plantelor după o sistemă sexuală (1707—1778).

ling v. 1. a trece cu limba peste un obiect; 2. *fig.* a linguși: *linge unde a scuipat*.

lingâŭ m. parasit.

lingerie f. albiturĭ, rufe: *magazin de lingerie*.

linge-taler m. lingāŭ.

lingoŭ n. bucată de metal topit: *depósite de efecte și lingouri*.

lingual a. 1. ce ține de limbă: *mușchiŭ lingual*; 2. se dice de consónele l n r ce se pronunță prin diferitele mișcărĭ ale limbeĭ.

lingvíst m. cel ce se dă studiuluĭ limbilor. Sin. **filolog.**

lingvístică f. studiul principiilor și raporturilor diferitelor limbĭ (mai ales inculte). Sin. **filologie.**

lingură f. 1. unéltă de bucătărie și de masă cu care se mănâncă; 2. cât conține o lingură: *a bĕut trĕĭ linguri de zémă*; 3. partea găunósă a pieptuluĭ.

lingurar m. cel ce face linguri de lemn, în genere țigan.

linguren f. lingura pieptuluĭ.

linguriță f. plantă din fam. cruciferelor cu frunze în formă de linguriță și cu florĭ albe, întrebuințată ca antiscorbutic.

lingurîță f. lingură mică: *linguriță de dulceță*.

lingușélă f. lingușire momentană.

lingușesc v. 1. a lăuda peste mĕsură spre a seduce: *a linguși pe cei mari*; 2. a se insinua: *s'a lingușit pe lângă el*; 3. *fig.* a scusa: *a linguși palma cuiva*.

lingușire f. laudă falsă saŭ exagerată cu scop de a plăcea.

lingușitor a. și n. care lingușesce.

liniament n. 1. linie delicată: *liniamentele mâineĭ*; 2. *fig.* prima schiță a uneĭ opere; 3. pl. trăsurile feței.

liniar a. privitor la linii: *desen liniar*, în care se mărginește numaĭ trăsurile.

linie f. 1. trăsură simplă, fără lungime nicĭ desime; 2. șir de vorbe puse pe acelaș linie: *acéstă pagină are 56 de linii*; 3. unéltă de tras linii; 4. mĕsură de lungime, $^1/_{10}$ dintr' un deget saŭ $^1/_{12}$ dintr'o palmă; 5. rang: *amîndoĭ sunt pe aceĭași linie*; 6. descendență: *născut în linie directă*; 7. positiunea trupelor: *linie de bătaie*; 8. retranșament: *a forța liniile dușmanuluĭ*; **linie telegrafică**, fir de fier ce transmite electric depeșele de la un punct la altul; 9. ecuator: *corabia a trecut linia*; 10. *fig.* direcțiune, regulă: *linie de purtare*. Sin. **rînd.**

liniște f. 1. stare lină, neturburată: *liniștea mărĭi*; 2. *fig.* lipsă de agitațiune, repaos: *liniștea vieții*.

liniștesc v. a (se) face liniște saŭ liniștit.

liniștit a. 1. care nu e turburat de vînturĭ: *mare liniștită*; 2. *fig.* care nu e agitat: *om liniștit*.

linon n. pănză de in fórte fină.

lins a. 1. pieptĕnat, lucitor, neted: *pĕr lins*; 2. *fig.* scos din cutie: *un june lins*.

linte f. 1. plantă leguminósă; 2. pl. linți, lepră la porcĭ.

lințiță f. 1. o varietate de linte; 2. pl. petișóre roșiĭ pe față și pe mâinĭ (la unele persóne).

lințoliu n. giulgiu: *pe un pat alb ca un lințoliu* Em.

linx m. cadruped carnivor din genul pisicei, căruia s'atribue o vedere fórte ageră: *ochĭ de linx*. Sin. **ris.**

Linz n. oraș austriac pe Dunăre: 59,000 loc.

Lion (Golful de) n. golf format de Mediterana, între côstele Franței și Spaniei.

lion m. 1. persónă despre care tótă lumea vorbesce: *lionul dilei*; 2. june elegant.

lioță f. V. **leoță.**

Lvov n. numele slavon și vechiŭ românesc al orașuluĭ Lemberg.

lipa-lipa! onomatopee imitând sgomotul umbletuluĭ în papucĭ.

lipăĭu v. a face un sgomot tirând încălțămintea.

lipan m. 1. specie de pesce; 2. plantă ale cărei foĭ late sunt emoliente; 3. fóie de lipan: *cu un lipan mare la cap înfășurată* Gn. Al.

lipcă adv. alipit: *șezĭ lipcă unde te ducĭ* Cn.

lipcan m. 1. od. Tătar din Lituania; 2. corp de trupe dintr'înșiĭ sub comanda marelui postelnic saŭ a pîrcălabuluĭ de Hotin: *ferentarĭ, aprozĭ și lipcanĭ marĭ* Bol.; 3. curier oficial între Principate și Constantinopole: *doĭ lipcanĭ de olac se trimeseră cu acéstă veste* Ob.; 4. adĭ stafetă (călare saŭ pedestru).

lipcoflĕndură f. ciocoiŭ de rangul cel maĭ de jos.

lipesc v. 1. a prinde, vorbind de ceva unsuros saŭ cleios: *mierea saŭ cocă se lipesce de deget*; 2. a prinde cu cleiŭ saŭ cu ceva analog: *a lipi ferestrele cu cocă, a lipi cu plumb*; 3. a unge saŭ astupa cu lut: *a lipi pereții*; fam. *a lipi o palmă*; 4. *fig.* a apropia, a alătura: *somn de el nu se lipesce* Por.; 5. a se lega strîns prin dragoste, a se alipi.

lipicios a. ce se lipesce de cineva: *bólă lipicióșă*. Sin. **contagios.**

lipiciósă f. un fel de gurófă.

lipiciŭ n. 1. farmec, vino-încóce: *vorba ei cu lipiciŭ*; 2. lipitură: *e téma să nu dobândéscă lipiciŭ* Isp.; 3. *Bot.* cuscută.

lipic f. pâine din cocă fără aluat.

Lipiuți n. localitate aprópe de Nistru unde Ștefan cel Mare bătu pe Tătarĭ (1469).

lipit a. 1. prins cu ceva cleios; 2. uns cu pămînt galben: *prispă lipită*; 3. strîns apropiat: *stă lipit de zid*; **lipit (pământului)**, fórte sĕrac, ajuns la sapă de lemn: *suntem lipiți de țernă și lumea e calică* Al. || n. acțiune de a lipi: *lipitul afișelor*.

lipitóre f. 1. viermе negru de apă care suge sânge din corpurile de carĭ se lipesce: *a pune lipitorĭ*; 2. *fig.* speculant cămătar: *lipitorile satelor* Al.; 3. plantă de vopsit roșu; 4. rîndunică de nópte.

lipitură f. bólă din dragoste.

Lipova f. oraș în Banat, lângă Mureș, locuit numaĭ de Românĭ.

lipovén m. 1. comerciant saŭ birjar rus; 2. pl. locuitorĭ ruși de prin bălțile Dobrogeĭ (**lipovenesc**).

Lippe n. mic principat în Germania cu cap. *Detmold*: 120,000 loc.

Lipsă f. 1. absență de ce s'ar cere sau ar fi necesar; 2. neavere: *trăiesce în mare lipsă*; 3. trebuință, nevoie: *a avea lipsă de...*; 4. absență: *în lipsa lui*; 5. lacună, defect: *are multe lipsuri*. || int. exprimă dispreț sau desgust: *lipsă de așa bogăție!*

Lipsca f. numele slavo-român al orașului Leipzig.

lipscan m. cel ce vinde mărfuri de Lipsca.

lipscănie f. prăvălia lipscanului.

lipsesc v. 1. a fi lipsă: *lipsesce ceva*; 2. a privă: *era lipsit de ajutor*; 3. a fi absent: *a lipsit trei luni*; 4. a peri dinaintea ochilor: *lipsesce d'aci!* 5. a renunța: *mă lipsesc*.

lipsire f. lipsă de timp, absență.

lipsit a. 1. care simte lipsă: *lipsit de mijlóce*; 2. *fig.* lipsit de minte.

liquefiez v. a face licid, a (se) topi: *focul liquefiéză tóte metalele*.

liră f. 1 instrument de musică cu córde, întrebuințat la cei vechi; 2. *fig.* inspirațiune poetică: *sufletul vostru nu tînger, inima vóstră o liră* Es.; 3. pasere ce are penele de la códă recurbate în formă de liră; 4. monetă turcéscă de aur în valóre de 22 fr. și 70 bani; 5. numele italian al francului. V. livră.

liric a. 1. se dice de versurile (ca ode, imnuri) cari se cântaŭ odinióră pe liră; *poesie lirică*, ce póte fi cântată sau pusă în musică; 2. *fig.* plin de entusiasm, de inspirațiune poetică.

lirică f. poesie lirică.

lirism n. 1. caracterul stiluluĭ poetic; 2. entusiasm, vervă lirică.

lisă f. fructe zaharisite.

Lisabona f. cap. Portugaliei la gura Tagului: 243,000 loc. Port militar și comerț fórte activ. Biblioteci, Musee, Universitate. Patria lui Camoens. Ea fu bântuită în 1755 de un cutremur ce pricinui mórte la 75,000 de ómeni.

Lisandru m. general spartan care puse capĕt rĕsboiuluĭ peloponesiac (405 a. Cr.).

lisibil a. citeț.

Lisimach m. unul dintre generalii lui Alexandru, ajunse rege al Traciei, atacă pe Geții și peri în luptă cu Seleucu (361—281 a. Cr.).

lișiță f. pasere négră de apă asemĕnea raței: *lișițele dau în fund* Ar.

listă f. înșirare de mai multe nume: *lista cărților de cumpĕrat*; **listă civilă**, venitur acordate suveranului de constituțiunea unuĭ Stat monarchic.

Ștai adv. aidoma, chiar: *e lișlaĭ dracul în picióre* Cr.

listopirat m. pirat tâlhar.

Liszt (**Franz**) m. celebru pianist ungur (1789—1846).

litanie f. 1. rugăciuni publice către D-dĕu și către toți sfinții, invocându-i unul după altul; 2. *fig.* enumerațiune lungă și plictisitóre.

litargir n. oxid de plumb topit și cristalisat, întrebuințat pentru fabricarea cristalului și a unor verniurĭ.

liteă adv. alipit: *se ține liteă de N*acc.

Litén m. Litfén: *Litén bogat și de lege lepedat* Pop. || (**Vodă**), Domnul Munteniei, se încercă a reuni micile domniate într'un singur Stat (1272—1280).

Liteni pl. sat și stațiune de cale ferată în jud. Sucéva.

literă f. 1. fie-care caracter al alfabetului: *litere majuscule*; 2. sens literal, în opositiune cu sens figurat: *litera ucide, dar spiritul dă viață*; literă *mórtă*, povață ce nu mai are valóre; 3. pl. literatură: *a studia literele, om de litere*.

literal a. 1. care e după literă: *sens literal*; 2. făcut cuvînt cu cuvînt: *traducere literală*. || adv. precis, riguros.

literalitate f. caracterul celor literale.

literar a. 1. ce ține de literatură: *fóie literară*; 2. care cultivă literele: *lume literară*; 3. îngrijit, elegant: *formă literară*; **limbă literară**, cea scrisă în opositiune cu cea vorbită.

literat m. cel ce posedă știință, cultură intelectuală.

literator m. cel ce se ocupă cu literatura (ca profesiune).

literatură f. 1. studiul poesiei, eloquenței, ce se mai chiamă și *belelitere*; 2. cunoscința operelor literare: *curs de literatură*; 3. tot ce s'a scris într'o ramură de știință: *literatură medicală*; 4. totalitatea operelor (poesie, eloquență, istorie, roman și critică) produse de scriitorii cei mari ai unuĭ națiunĭ: *literatura română*; **literatura populară**, totalitatea plăsmuirilor minții omuluĭ din popor; ea póte fi: *orală* sau *nescrisă* (cântece, basme, descântece, ghicitori), de origine colectivă sau anonimă și *scrisă* (cărți poporane), de origine individuală. V. **folklor**.

Litfa f. vechiul nume românesc al Lituanieĭ.

litfă m. 1. neortodox, eretic ca Litfenii: *aleĭ! fiară veninósă, litfă rea necredincióșă* Poe.; 2. aplicat popórelor necredincióse în luptă cu Românii (și ai lor catolice în luptă cu Românii (și ai lor catolice în special Polonilor și Ungurilor): *în special Polonilor și Ungurilor*): *în speciul Polonilor și Ungurilor*): *în special Polonilor și Ungurilor*): *în special Polonilor și Ungurilor*): *în special

descoperirile sale în Africa australă și centrală (1813—1873).

Livonia f. provincie rusească pe golful Riga; 1,140,000 loc. Cap. *Riga*.

Livorno n. oraș în Italia, port militar și comercial pe golful de Genua 97,000 loc.

livră f. 1. veche unitate de greutate în Franța, care varia între 380 și 552 grame: *ghiulele de 56 livre* Bălc.; 2. vechiul nume francez al **francului**; 3. (**sterlingă**), monetă de **aur** engleză în valóre de 25 lei.

livrea f. 1. haină particulară, în genere galonată, ce pórtă servitorii unei case mari; 2. *fig.* semne exteriore și caracteristice: *a purta livrdua miseriei*.

livret n. cărticică, caiet: *livret de identitate*. Sin. **condicuță**.

Lloyd n. nume dat companiilor de navigațiune și de asigurări maritime: *Lloydul austriac*.

lob m. 1. *Anat.* divisiune rotunjită a unui organ: *lobii creerilor*; **lobul urechii**, capĕtul ei de jos; 2. *Bot.* tăieturi largi și rotunjite ale unor frunze.

lobat a. divisat în lobi.

lobodă f. plantă leguminósă ale cărei frunze se mănâncă amestecate cu spanac. Sin. **știr**.

lobul m. subdivisiunea unuĭ lob: *lobulĭ pulmonari*.

loc n. 1. *Fiz.* spațiu ce ocupă un corp; 2. spațiu în genere: *loc întins*; 3. punct anumit, ținut: *locul natal*; **locurĭ sfinte**, mănăstirĭ și bisericĭ (mai ales cele din Palestina); **loc rĕŭ**, răspântie locuită de duhurĭ rele: *a călcat într'un loc rĕŭ*; 4. rang, positiune: *în primul loc*; 5. timp potrivit: *nu e aci locul de a trata acĕstă cestiune*; **din capul locului**, de la început; 6. pasagiu dintr'un scriitor: *Aristotele dice într'un loc*; **locurĭ comune**, ideĭ generale, verităț banale; **pe loc**, imediat; **de loc**, nicĭ de cum.

local a. 1. ce ține de un loc: *autorităț locale*; 2. *Med.* mărginit la un singur organ: *bólă locală*. || n. loc considerat în raport cu dispositiunea și cu starea sa: *un local prea strimt*.

localisez v. 1. a face local, a fixa într'un loc: *a localisa un incendiu, o bólă*; 2. *fig.* a da un caracter local: *a localisa o comedie*.

localitate f. loc anumit, țĕră specială.

localnic a. local: *negustorĭ localnicĭ*. || m. cel din acel loc.

locandă f. ospĕtărie.

locaș n. V. **lăcaș**.

locatar m. cel ce ia cu chirie o casă, o moșie în arendă. Ctr. **proprietar**.

locațiune f. 1. dare sau luare cu chirie: *locațiunea unei case*; 2. pretul chiriei: *a-și plăti locațiunea*.

locativ a. *Jur.* relativ la locațiune: *convenționĭ locative*. || n. *Gram.* cas particular în unele limbĭ, ce exprimă locul.

locator m. *Jur.* cel ce dă cu chirie.

Locke m. celebru filosof englez, autorul unei *Încercărĭ asupra inteligenței umane*, în care pune izvorul cunoscințelor nóstre în experiență, ajutată de sensațiune și reflexiune (1632—1704).

locmă f. 1. un fel de plăcintă orientală: *nu-ți cere inima ceva locmale?* Al.; 2. *fig.* sumă mare de bani.

locomobilă f. mașină de aburĭ purtată pe róte și servind agriculturel sau industriei.

locomoțiune f. putere de a se mișca dintr'un loc într'altul.

locomotivă f. mașină de aburĭ ce pune în mișcare vagónele unuĭ tren pe o cale ferată.

locomotor a. care operézĕ locomoțiunea: *mașinĭ locomotor*.

locotenent m. 1. locțiitor de Domn; 2. ofițer imediat sub un șef pe care îl suplinesce în unele casurĭ; 3. ofițer mai jos de căpitan: *locotenent de artilerie*; **locotenent-colonel**, ofițer superior mai jos de colonel.

locotenență f. 1. funcțiunea locotenentuluĭ și gradul seŭ; 2. în special interimatul după abdicarea lui Cuza (1866): *locotenența domnéscă*.

Locrida f. țĕră în Grecia antică, la N. golfuluĭ de Corint.

locțiitor m. cel ce ține locul altuia. Sin. **suplinitor, substitut**.

locuesc v. a ședea într'un loc, a trăi undeva.

locuință f. loc sau casă de locuit. Sin. **domiciliu**.

locuitor m. cel ce locuesce într'o țĕră, într'un oraș.

locustă f. V. **lăcustă**.

locuțiune f. mod de a vorbi.

lodbă f. scândură ordinară: *un car încărcat cu lodbe de fag* Cn.

lof n. costa corabiei în spre care bate vêntul.

logaritm m. numere carĭ, substituindu-se altora date într'o cestiune, pot înlocui înmulțirea cu o adunare și împărțirea prin o scădere: *table de logaritmĭ*.

loghiotat m. savant grec (ironic despre dascălii fanarioțĭ): *loghiotaților carĭ năucesc pe bieții școlarĭ* Al.

logic a. conform logicei.

logică f. 1. sciința raționamentuluĭ; 2. operă ce tratézĕ despre acĕstă sciință: *logica lui Aristotele*; 3. dispositiune de a raționa just; 4. șir în ideĭ: *carte scrisă cu multă logică*.

logician m. 1. cel ce scie logica; 2. cel ce raționézĕ cu justeță și metodă.

logodesc v. a acorda, a promite în căsătorie.

logodnă f. promisiune de căsătorie.

logoduic m. cel promis în căsătorie.

logofĕt m. 1. od. cancelar al principatuluĭ Moldovei: *Marele logofĕt de Țĕra de sus și de Țĕra de jos*; 2. ministru: *logofĕtul credinței (bisericesce), al dreptățiĭ*; 3. cel ce întocmia documentele și mai marele peste ispravnicĭ; 4. secretar, copist: *logofĕt de taină*; 5. notar într'o comună rurală: *logofĕt de sat*; 6. cel însărcinat cu transmiterea ordinelor în administrațiunea unei moșiĭ. V. **fĕt-logofĕt**.

logofĕțel m. copist inferior.

logofeție f. 1. demnitate de mare logofĕt; 2. cancelaria unuĭ logofĕt: *logofeția dreptățiĭ*.

logograf m. nume dat primilor prosatorĭ greci, în opositiune cu poeții.

logogrif n. 1. un fel de enigmă prin combinarea diferită a literelor unei vorbe: ex. *drac, rac, ac*; 2. limbagiu obscur.

logomachie f. dispută de vorbe.

logos n. (ironic) discurs.

Loire m. (cit. *Luár*) 1. cel mai lung fluviu al Franței, străbate jumĕtatea țĕreĭ și se varsă în Ocean: 1100 km.; 2. numele mai multor departamente francese.

loitră f. una din cele două laturĭ mai lungĭ la un car sau căruță.

loją f. 1. mică încăpere ocupată de portarul unei case mari; 2. mic cabinet într'un teatru; 3. adunarea francmasonilor.

Lom m. fluviu în Bulgaria, afluent al Dunărĭi.

Lombard a. originar din Lombardia. || **Lombardĭ** m. pl. popor germanic care invadă Italia în sec. VI și fundă acolo un regat distrus de Carol Magnu în 774.

Lombardia f. provincie în Italia de N. unde se așezară Lombardiĭ în anul 570 cu cap. *Milano*.

Lom-Palanca f. oraș în Bulgaria, important port comercial, bombardat în 1877 de armata română: 7000 loc.

londonez a. din Londra. || m. locuitor d'acolo.

Londra f. cel mai mare oraș din lume, cap. Angliei și a Imperiuluĭ britanic, pe Tamisa: 4,211,000 loc. Fabrice de corăbiĭ și mașinĭ, comerț imens.

longanimitate f. îndelungă răbdare.

longevitate f. îndelungă viețuire.

Longin m. faimos general al lui Traian, se otrăvi căzând în mâinile Dacilor. || retor grec din sec. III, autorul unuĭ *Tractat despre sublim*.

longitudinal a. întins în lung.

longitudine f. distanța unuĭ loc socotită în grade, între meridianul acelui loc și primul meridian: *țărgimea Românieĭ de la V. la E. e de 0° și 50' longitudine orientală sau de 530 km.* Ctr. **latitudine**.

Longus m. scriitor grec din sec. IV, autorul romanului pastoral *Dafnis și Chloe*.

lopată f. 1. unéltă de curățit zăpadă, gunoiu etc.; 2. unéltă de vêntурat grâne; 3. unéltă de mânat luntrea (Sin. **vislă**).

lopătar m. 1. cel ce face lopeți; 2. cel ce mână luntrea; 3. păsere

mai scundă de cât barza și cu ciocul în formă de lopățică.

lopătare f. vîslire: *grăbind lopătarea cu ale sale brațe vînjóse* Od.

Lopătari pl. sat de munte în jud. Buzĕŭ cu băi de ape minerale.

lopățea f. plantă din fam. cruciferelor.

lopățică f. 1. lopată mică de fier pentru sobe; 2. **lopățica umĕrului**, numele vulgar al omoplatului; 3. o parte a jugului.

Lope de Vega m. celebru poet spaniol, a scris mai bine de 1800 piese de teatru (1562—1635).

lord m. titlu de onóre dat în Anglia nobililor; **lord mayor**, titlul primarului din Londra. Cfr. **lady**.

Lorena f. veche provincie franceză cu cap. *Nancy*. V. Alsația.

lornietă f. ochian mic de teatru.

lornion n. lunetă pentru un ochiŭ ce se pórtă atîrnată de o panglică.

losnișor m. numele vulgar al dulcamarei. Sin. **zîrnă**.

lostopân m. bulgăr de pămînt.

lostriță f. soiŭ de pesce cu aripióre la pîntece.

lot n. 1. porțiune dintr'un tot ce se împarte: *loturi de pămînt*; 2. ceea ce se câștigă într'o loterie.

loteă f. luntre ţuguiată la căpĕtâie: *loteă lipovenéscă*.

loterie f. 1. joc în care loturile sunt trase la sorți; 2. *fig.* afacere de hazard.

Loth m. nepotul lui Avram, părintele Moabiților și Amoniților.

Lothar m. numele a doi regi franci (840—986).

lotiune f. *Med.* 1. fricțiune ușóră cu o batistă saŭ burete îmbibat de un licid; 2. licid întrebuințat pentru acest scop.

loton n. joc de hazard cu nisce ghiulele și cartóne numerotate.

lotus n. plantă aquatică ce cresce în India și în Egipt.

lotru m. hoț: *lotri puișori de zmeŭ* Por.

Lotru n. afluent de-a drépta Oltului: 75 km.

Louis m. (cit. *Lui*), V. Ludovic.

Louvain n. (cit. *Luven*), oraș în Belgia cu o Universitate celebră: 39000 locuitori.

Louvre n. (cit. *Luvr'*), palat lîmens la Paris, construit în diferite epoce, de la sec. XVI încóce. Aĭ formézĕ un vast și bogat muzeŭ de picturĕ, sculpturĕ, anticități etc.

lóvă f. mare belșug: *cu lóva*.

lovește v. 1. a atinge cu putere, cu violență: *a lovi cu parul în cap*; 2. a ataca: *ciuma a lovit în ómeni, dușmanul a lovit armata în coáste*; 3. *fig.* a ofensa, a vătăma: *a lovi în onórea, interesele cuiva*; 4. a se nemeri: *se lovește ca nuca în perete* Pann; 5. a se învoi: *ne lovim cu tîrgu?* Al.

Loviște f. plaiŭ în jud. Argeș.

lovitură f. efectul loviriĭ.

loz n. bilet de loterie.

lózĕ f. 1. vlăstar; 2. *fig.* nerod: *lózĕ îmbătrînită, viță încălțată* Pann.

lozie f. 1. sălcie roșie: *căsuță umbrită de nisce lozii pletóse* Cn.; 2. nuia subțire.

lozinică f. vorbă de recunóscere între soldați. Sin. **parolă**.

lozniță f. cuptor de uscat prune.

luare f. acțiune de a lua; *luare-aminte*, atențiune; *luare de suflet*, adoptiune.

luat a. ridicat, răpit: *luat de vînt, de apă*. || n. luare: *luatul banilor*.

luător m. cel ce ia.

Lubeck n. oraș liber în Germania, port pe Baltica: 51,000 loc.

lubeniță f. 1 varietate de pepene verde; 2. cucurbetă cu scórță buburóasă și mai grósă.

lubie f. capriță extravagant.

Lublin n. gubernic și oraș în Polonia rusĕscă: 40,000 loc.

lubric a. fórte lasciv.

lubricitate f. lasciviate excesivă.

Luca (Sf.) m. unul din cei 4 evangeliști, născut la Antiochia, medic, a scris grecesce *Evanghelia* ce-i pórtă numele și *Faptele Apostolilor*.

Lucan m. poet latin, nepotul lui Seneca, conspiră în contra lui Neron și se sinucise; a scris epopeu *Farsal* despre rĕsboiul civil între Cesar și Pompeiu (39— 65).

Lucania f. veche provincie la S. Italiei, aĭ Calabria.

lucĕfĕr m. 1. numele popular al planetei Venus: *lucĕfĕrul de diuă, lucĕfĕrul de sĕră*; 2. (personificat) fiul Sórelui, identic cu Hiperion: *Lucĕfĕrul, poemă de Eminescu*; 3. aparițiune: *un lucĕfĕr de fetică* Al.; 4. *fig.* representant ilustru: *luceferii poeziei*.

Lucerna f. unul din cantónele Elveției, cap. *Lucerna*, pe lacul cu acelașĭ nume: 18,000 loc.

lucesc v. 1. a lumina (vorbind mai ales de sóre); 2. a străluci.

Lucian m. scriitor grec satiric și moralist: *Dialoguri* (120—200).

lucid a. *fig.* luminós: *spirit lucid*.

luciditate f. claritatea spiritului.

Lucifer m. căpetenia demonilor saŭ a îngerilor rebelĭ.

Lucilĭu m. poet satiric latin (148—105 a. Cr.).

Lucina f. *Mit.* deiță romană care presida la nascerea copiilor.

Lucinul m. serbătóre bătĕscă ce cade pe 18 Oct. și e ținută de țărani ca să fie ferițĭ de lupi.

luciolă f. licuricĭŭ: *roiŭ de flăcărĭ ușurele, lucioli scânteetóre* Al.

lucios a. plin de lucire: *față lucióșă*.

lucire f. lumină (mare saŭ mică): *lucirĭ de lună* Al.

lucitor n. care lucesce.

Luciu m. nume a 3 papi (252, 1144, 1181).

luciu a. 1. lucios: *fier luciu*; fig. *sărăcie lucie*; 2. neted: *apă lucie*. || n. 1. strălucire: *luciul oțelului*; fig. *luciul de pe fruntea cĭ spada mea voiŭ șterge* Al.; 2. lumină; *ese 'n luciu luna* Em.; 3. suprafață netedă a mărĭĭ saŭ a cîmpiei.

lucóre f. lumină, mai ales slabă: *o orbișe lucórea* Isp.; fig. *o mîncinóșă lucóre de pace* Bălc.

lucrare f. acțiune de a lucra și resultatul eĭ: 1. operațiune: *lucrarea mașinelor*; fig. *lucrarea minții*; 2. actiune: *lucrarea medicamentului*; 3. operă: *e o lucrare de valóre*; 4. pl. discuțiuni, deliberațiuni: *lucrările Camerei*; 5. **lucrări de artă**, construcțiuni ce reclamă cunoscințe speciale, că poduri, tuneluri, canaluri etc.; **lucrări publice**, carĭ interesézĕ pe toțĭ locuitorĭĭ unei țĕrĭ și carĭ sunt făcute cu cheltuiala și sub privegherea Statului.

lucrativ a. ce aduce câștig: *profesiune lucrativă*.

lucrător a. și m. care lucrézĕ: *albine lucrătóre, lucrătorĭĭ bineleĭ*.

Lucreția f. femee romană care se sinucise, după ce fusese insultată de Sextu Tarquiniu (510); mórtea eĭ aduse la Roma căderea regalității și stabilirea republicei.

Lucrețiu m. poet latin, autorul poemei *despre Natura*, în care expune sistema lui Epicur (95—51 a. Cr.).

lucru n. 1. ostenélă de a face ceva (Sin. **muncă**): *lucru greŭ, n'are de lucru*; 2. ceva lucrat, produs (Sin. **lucrare**): *lucru mare*; 3. tot ce e neînsuflețit (Sin. **obiect**): *ființe și lucrurĭ*; 4. tot ce posedă cineva (Sin. **avut**): *i s'aŭ vîndut tóte lucrurile*; **lucru judecat**, decisiune ce nu mai póte fi reformată prin nicĭ o cale legală.

Lucullus m. general roman, faimos prin bogățiile sale imense și prin fastul seŭ (m. 57 a. Cr.).

lude m. liude: *birul cătră Stat se făcea în lude*.

Ludovic m. numele mai multor împĕrați și regi. *Împĕrații aĭ Germaniei*: Ludovic I (**Debonarul**), fiul lui Carol Magnu, avu să lupte în contra propriilor sei fiĭ (814—840); Ludovic II (**cel June**), rege al Italiei (855—875); Ludovic III (**cel Orb**), nepotul celui precedent (900—903); Ludovic IV (**Copilul**), ultimul împĕrat carlovingian, la a cărui mórte corónа deveni electivă (908—911); Ludovic V (**Bavarezul**), se luptă în contra rivalilor și papilor (1314—1347). || *Regi aĭ Franței*: Ludovic I (**Debonarul**), V. mai sus; Ludovic II (**Gângavul**), muri pe neașteptate (863—882); Ludovic IV (**Ultramarinul**), se luptă cu Ungurii și cu Normandiĭ (921—954); Ludovic V (**Trândavul**), ultimul rege carlovingian (986—987); Ludovic VI (**cel Gros**), favorisă emancipareu comunelor în Franța (1108—1137); Ludovic VII (**cel June**), luă parte la a doua cruciată (1137—1180); Ludovic IX (**cel Sfînt**), domni întâĭ sub regența mameĭ sale, Blanca de Castilia; întreprinse a șéptea cruciată, când rĕmase prisonier la Arabĭ; întors în Franța, administră țĕra cu înțelepciune 20 de anĭ și muri de ciumă la Tunis (1226—1270); Ludovic XI, dete o lovitură de mórte feudalității (1461—1483); Ludovic XII (**Părintele po-**

porului), duce de Orleans, unicul representant al ramurei Valois-Orleans (1462—1515); Ludovic XIII (cel Just), fiul lui Henric IV, domni sub regența mamei sale Maria de Medicis și având ca ministru pe cardinalul Richelieu (1610—1643); Ludovic XIV (cel Mare), fiul celui precedent și succesorul seu sub regența mamei sale Ana de Austria; domnia sa, ilustrată prin ministerele lui Mazarin și Colbert, fu semnalată prin pacea din Vestfalia (1648), prin turburările Frondei (1652), prin tractatul din Aix-la-Chapelle (1668) și prin pacea din Nimègues (1679); în interior, Ludovic XIV, rege absolut, luă sub protecțiunea sa literele, științele și artele; el comise greșala de a revoca în 1685 edictul din Nantes (1643—1715); Ludovic XV, care avu să susție resboiele de succesiune din Austria și cel de Șépte ani (1710—1774); Ludovic XVI, mort pe eșafod, victima Revoluțiunii (1774—1793); Ludovic XVIII, fratele lui Ludovic XVI, fu alungat de Napoleon în 1814; întors, domni până la mórtea sa (1824); Ludovic-Filip I, domni de la 1830–1848 (m. 1850). || *Regi ai Ungariei*: Ludovic I (cel Mare), rege al Ungariei (1342) și al Poloniei (1370), príncipe resboinic și bun administrator, fu învins de Vladislav Basarab (1369); Ludovic II, rege al Ungariei și al Boemiei (1516—1526). || *Rege al Portugaliei*: Ludovic I, urmă fratelui seu Pedro V (1838—1889) și avu ca succesor pe fiul seu Don Carlos, duce de Bragança, regele de acuma domnitor.

ludovic m. monetă veche francesă în valóre de 24 franci.

lugaciŭ m. *Zool.* botros.

Lugano n. oraș elvețian pe lacul cu același nume; 6000 loc.

Lugoș n. oraș aprópe cu totul românesc în Banat, cap. comitatului Caraș-Severin, lângă rîul Timeș; 15000 loc. Reședința unui episcop român unit (Lugoșén).

lugubru a. care exprimă jale, care însuflă mâhnire adâncă.

Luisiana f. unul din Statele-Unite ale Americei, pe golful Mexic: 1,119,000 loc. Cap. *Noul-Orleans*.

luĵer m. 1. cocén; 2. vlăstar de viță de vie.

lulachiŭ a. și n. indigo.

lulea f. unéltă de fumat, compusă dintr'o țévă (numită și *ciubuc*) și dintr'un vâscior de pământ (*lulélea* propriu-disă). || adv. *fam.* amețit în gradul cel mai înalt (propriu și figurat): *amorezat lulea, bét lulea*.

lumbago f. *Med.* reumatism de rinichi.

lumbar a. ce ține de lumbi: *vertebre lumbare*.

lumbi m. pl. *Anat.* partea abdomenului, la stânga și la drépta buricului. Sin. **șale**.

lume f. 1. tot ce e luminat de sóre, universul întreg, cerul și pământul: *creațiunea lumii*; **lume ideală**, domeniul imaginațiunii; **lume albă, négră**, (în basme) cea locuită de ómeni sau de ființe dușmane omului; 2. globul pământesc: *a face ocolul lumii*; **lumea vechie, lumea nouă**, continentul vechiu și cel nou; 3. planétă presupusă locuită: *lumi s'află în jurul fie-cărei stele*; 4. némul omenesc: *opiniunea e regina lumii*; 5. generațiuni de ómeni, societate umană: *lumea vechie, lumea modernă*; 6. viață seculară, în opositiune cu cea monastică: *om de lume, cântec de lume*; 7. societate înaltă: *se mișcă în lumea mare*; 8. ómeni (luați în parte): *se adunase lume multă*; **a lume**, ceva fórte mult; **ceea lume**, viața de apoi. || 1. lumină: *se turbură cerul, nu mai vede lume* Pann; 2. diamantul unui inel.

lumesc a. ce ține de lumea trecétóre și deșértă: 1. profan; 2. frivol.

lumină f. 1. ceea ce luminézâ și face obiectele visibile: *lumina de la sóre până la pământ ajunge în 8 ', minute*; **lumina ochiului**, pupila; 2. (poetic) ochiŭ: *îngerași cu dulci lumini* Al.; 3. luminare, candelă, lampă aprinsă: *aduceți o lumină*; 4. părțile luminate într'un tablóŭ; 5. gaura prin care se dă fóc: *lumina puștei*; 6. deschidétură prin care intră aer în țéva orgei; 7. *fig.* tot ce luminézâ spiritul: *lumina filosofiei*; 8. pl. cunoscințe: *a recurge la luminile cuiva*; 9. vilég, publicitate: *a eși, a scóte la lumină*. Ctr. **întuneric**.

luminărar m. cel ce face sau vinde luminări.

luminare f. 1. acțiune de a lumina; 2. *fig.* cultivare, instruire: *luminarea spiritului*; 3. luminație: *Luminarea Sa*.

lumînare f. materie ce s'aprinde, arde și luminézâ: *lumînare de seu, la aprinsul lumînărilor*.

lumînărică f. 1. luminare mică; 2. un fel de joc în care un bețișor aprins trece din mână în mână; 3. **lumînărica Domnului**, plantă cu flori galbene: *stau lipite de lumînărele 'n fóre* Al.

lumînărie f. fabrică sau prăvălie de lumînări.

luminat a. 1. iluminat: *casa era luminată*; **sâptămâna luminată**, cea dintre dumineca Paștelor și a Sf-lui Toma; 2. clar: *cu ochii luminați*; 3. *fig.* deșteptat prin învățătură și experiență: *spirit luminat, public luminat*; 4. ilustru (ca titlu dat persónelor suverane): *luminate împerate!* 5. purificat.

luminat n. opaiț.

luminăție f. *pop.* iluminațiune.

luminăție f. titulatură în trecut a Domnilor români și a familiei princiare.

luminător a. și m. care luminézâ: *luminători ca sórele și luna* Em.

luminez v. 1. a răspândi lumină: *sórele luminézâ pământul*; 2. a ține cuiva lumina: *luminézâ-mi pe scară*; 3. *fig.* a deschide mintea, a face să pricépă: *studiul luminézâ spiritul*; 4. a călăuzi: *mă duc unde m'o lumina D-țeu*; 5. a distribui luminile și umbrele, într'un tablóŭ; 6. a se însenina: *se luminézâ vremea*; 7. a se revérsa de diuă.

luminiș n. 1. lumină slabă: *din oglinda luminiș pe trupu-i se revarsă* Em.; 2. poiană mică: *se plimbau prin vre un luminiș din pădure* Isp.

luminița f. 1. lumină mică; 2. **luminița nopții**, un fel de plantă.

luminos a. plin de lumină: *sóre luminos*; fig. *idei luminóse*.

luminósă f. *Bot.* numele vulgar al clematitei.

Luna (Munții) f. lanț de de munți în Africa, pe limitele Zanghebarului.

lună f. 1. mică planetă ce se învîrtesce în jurul pământului și 'și împrumută lumina de la sóre: *luna e de 49 de ori mai mică de cât pământul și la o distanță medie de 96,000 leghe 'și face rotațiunea în 27 de ghile și 8 ore*; în timpul unei rotațiuni lunare complete (adică în 29 ½ ghile), luna trece prin 4 fase diferite: **lună nouă**, când ea stă drept între pământ și sóre; **lună plină**, când pământul stă în linie dréptă între lună și sóre (*fig.* cel cu obrazul plin și rotund); **primul și ultimul pătrar**, când nu vedem de cât un sfert din jumătatea discului luminat; pretinsele influențe asupra moralului atribuite lunei sunt curat imaginare; 3. satelitul unei planete: *Jupiter are patru luni*; 3. una din cele 12 părți ale anului coprinzând 30 sau 31 ghile (afară de Februarie cu 28 sau 29): *luna lui Maiu e cea mai frumósă din tot anul*; **lună de miere**, prima lună a căsătoriei.

lunar a. ce ține de lună: *anul lunar, compus din 12 rotațiuni complete ale lunei, are 354 de ghile*.

lunărică f. plantă din fam. cruciferelor.

lunatic a. și m. 1. supus pretinsele influențe ale lunei, somnambul: *fantasme lunatice rideau pe mânăstire* Bol.; 2. fantastic bizar: *tu ești lunatic, ți-e frică de strigoi* Al. Sin. **zinatic**.

lunațiune f. interval între două lune noue, adică aprópe 29 ½ ghile.

luncă f. 1. câmpie acoperită cu finațe sub póla unui dél; 2. pădurice în apropierea apelor.

Luncavéț m. afluent de-a drépta Oltului, curge prin jud. Vâlcea.

lunch n. (cit. *lónș*), mâncare necesorie între dejun și prânz.

lunec v. 1. a fi luciu: *ghiața lunecă fórte*; 2. a merge fără piedecă: *bucatele lunecă pe gât*; 3. a-și pierde echilibrul, mergând pe ceva luciu: *a lunecat pe ghiață*; fig. *a lunecă în pécat*; 4. a se strécura: *mi-a lunecat printre degete*.

lunecos a. care lunecă sau face să lunece.

lunecuș n. V. **alunecuș**.

lunetă f. 1. instrument de optică format din sticle concave și convexe, dispuse așa în cât să ne arate mai deslușit obiectele depărtate; 2. pl. ochelari.

lung a. 1. de la un capĕt până la altul, în opositiune cu **scurt**: *linie lungă*; fig. *vorbă lungă*; 2. de cea mai mare întindere în suprafață, în opositiune cu **larg** și **lat**: *câmp lung, dar îngust*; 3. despre timp ce durează mult: *zile lungi*; fig. *cuvîntare lungă*. || n. lungime: *doce metri în lung*.

lungan a. prea lung. || m. om deșirat și slab.

lungăreț a. mai lung de cât lat.

lungesc v. 1. a (se) face lung: *a lungi masa*; fig. *a lungi vorba*; 2. a se întinde pe jos.

lungime f. 1. întinderea unui obiect de la o extremitate la alta: *lungimea bĕțului*; fig. *lungimea cărții*; 2. timp îndelungat: *lungimea negotiărilor politice*; 3. *fig.* suprabundanță: *monologul tragediei e de o lungime nesuferită*; 4. extensiunea cea mai mare a unei suprafețe: *măsuri de lungime*.

lungiș adv. în lung: *în lungiș și în curmeziș*. || n. lung: *de-a lungișul munților* An.

lungit a. și adv. întins de-a lungul: *zace lungit pe erbă*.

lungóre f. *pop.* lăngóre (considerată de popor ca o bólă îndelungată).

lunguieț a. cam lung: *pat lunguieț*.

Luni f. a doua di a săptĕmâneĭ.

luntraș m. cel ce mână o luntre.

luntre f. vas mic ce se mână pe apă numaĭ cu lopețĭ: *a se face luntre și punte*, a face imposibilul. Sin. **barcă, caic, dubă, șaică**.

luntrese v. a mâna luntrea cu lopețile.

lup m. 1. cadruped sĕlbatic și carnivor din genul câineluĭ; **lup de mare**, pesce fórte mâncăcios; *fig.* vechiŭ marinar; 2. blană de lup; 3. *fig.* om crud; 4. plantă numită și *creștacocoșului*; 5. **lupul vrăbiilor**, sfrancioc.

lupă f. 1. creșcĕtură lemnósă ce rĕsare pe uniĭ arborĭ; 2. lentilă biconvexă prin care obiectele se vĕd mărindu-se.

lupan a. de colórea pĕruluĭ la lup.

lupanar n. casă de femeĭ pierdute: *lupanare de cinisme și de lene* Em.

lupare f. umflătură rotundă sub piele.

lupercale n. pl. serbărĭ romane în onórea ḑeuluĭ Pan.

lupesc a. de lup: *fóme lupească*. || **lupesce** adv. 1. pe apucate, lacom: *mănâncă lupesce*; 2. pe nesimțite: *lĭpul lungi pasul lupesce* Isp.

lupoiŭ m. lup mare.

lupt v. 1. a se prinde piept în piept cu cineva spre a-l da la pământ: *se luptă băieții*; 2. se ḑice despre orĭ ce combatere: *armatele se luptară vitejesce*; 3 *fig.* a se împotrivi: *s'a luptat mult timp cu suferința*.

luptă f. 1. exercițiu de cercare a puterilor: *luptă dreptă*; 2. bătălie: *pacea puse capĕt luptei sângeróse*; 3. *fig.* discuțiune, cértă: *luptă electorală*.

luptător m. cel ce se luptă.

lupulină f. făină de hemeiŭ.

Lusația f. provincie prusiană între Elba și Oder.

Lusiadele f. pl. epopee de Camoens despre descoperirile Portugesilor în Indiile orientale.

Lusitania f. vechiul nume al Portugaliei.

lustral a. care purifică (în ceremoniile pĕgâne): *apă lustrală*.

lustrațiune f. ceremonia purificărĭ la popórele antice.

lustrină f. stofă cu lustru de căptușit.

lustru n. 1. luciu natural saŭ artificial; 2. *fig.* strălucire ce dă frumusețea, meritul: *acéstă izbândă aduce un nou lustru gloriei sale*. || candelabru cu maĭ multe brațe atîrnat de tavan. || period de 5 anĭ la vechiĭ Romanĭ.

lustruiesc v. a da lustru, a polei.

lut n. 1. argilă: *lutul în mâna olarului*; 2. (poetic) corp: *coborâ în mormîntu nestabilul teŭ lut* Bol.

lutărie f. olărie.

luteran a. conform doctrineĭ luĭ Luther. || m. cel ce profesézĕ acéstă doctrină.

luteranism n. doctrina luĭ Luther, devenită confesiunea luteranilor: *luteranismul se maĭ numesce și protestantism*.

Luteția f. vechiul nume roman al Parisuluĭ.

Luther (Martin) m. călugăr augustin, născut la Eisleben (Germania), profesă la Wittenberg, traducĕtor german al Bibliei și părintele poseiĭ ecclesiastice protestante; excomunicat în privința indulgențelor de Leon X, el ridică în contra Bisericeĭ catolice tótă Germania de N. care adoptă nóua sa doctrină și efectuă astfel *Reforma* din sec. XVI (1483—1546).

lutișor n. ocru.

lutos a. plin de lut: *vĕḑîndu-l așa de soios și de lutos* Por.

lutră f. cadruped carnivor din fam. dihorilor, se hrănesce cu pescĕ și se vînéză pentru blana sa.

Lützen n. oraș în Prusia (Saxonia), celebru prin două marĭ victoriĭ: una a luĭ Gustav Adolf asupra Imperialilor comandați de Wallenstein (1632) și alta a luĭ Napoleon asupra Prusienilor (1813).

lux n. 1. măreție, splendóre în îmbrăcăminte, mâncare, mobile; 2. *fig.* mare abundanță, profusiune: *lux de precauțiuni*; 3. ornament bogat: *carte ĕditată cu lux*.

luxațiune f. în chirurgie: scrintirea unuĭ membru.

Luxemburg n. mare ducat la N.-E. Franței, al cărui suveran e regele Olandeĭ: 213,000 loc. Cap. *Luxemburg*: 18,000 loc.

Luxor n. oraș în Egipt, pe Nil și pe locul ocupat de antica Teba; obeliscul din Luxor împodobesce acum una din piețele Parisuluĭ.

luxos a. care desfășură lux: *casă luxósă*.

luxuriant a. care se produce cu prisosință: *vegetațiune luxuriantă*.

luzernă f. plantă din fam. leguminóselor, nutrețĭ fórte bun.

Lyell m. (cit. *Laiel*), celebru geolog engles (1797—1875).

Lynch n. (cit. *linci*), lege barbară căreia un judecător din Carolina de Sud (America) i-a dat numele; ea constă într'o justițiie sumară săvîrșită la moment de popor asupra culpabiluluĭ, prins asupra faptuluĭ.

Lyon n. al doilea oraș francez, după Paris, pentru comerțul și industria sa: 416,000 loc. Archiepiscopie, Curte de apel, filature de mătăsurĭ. Patria împĕraților romani Claudiu, Caracalla și Germanicu.

M

M m. 1. a trei-spre-ḑecea literă a alfabetuluĭ; 2. cifră romană în valóre de 1000.

mă! int. 1. de chemare către un bărbat (maĭ ales către un inferior saŭ intim); 2. de mirare: *mă!* Cra. fă! || f. abreviațiune din mamă: *măta, mă-sa*.

mac m. plantă din ale cărei florĭ se extrage opiu, iar din grăunțele-i un fel de uleiŭ. || int. exprimând strigătul rațelor: *mac-mac!*

macă f. jocul numit *bacara*.

Macabeĭ m. pl. familie iudee din care maĭ mulțĭ membriĭ s'aŭ ilustrat în sec. II a. Cr.: Iuda Macabeŭ, recuceri Ierusalimul și perĭ în luptă (167—160); Simon Macabeŭ, alungă pe Sirienĭ, făcu alianță cu Romanii și muri asasinat de ginerele seŭ Ptolomeŭ (135). || **(Ceĭ șépte)**, numele a 7 frați martirisați sub Antioch Epifane (168). || nume a două cărțĭ biblice în care se relatézĕ istoria Macabeilor.

macabru (danț) n. horă infernală jucată de morțĭ de orĭ-ce virstă și din tóte stările sociale: ea a fost adesea reprodusă de pictorĭ în sec. XV și XVI; tabloul cel maĭ celebru e cel zugrăvit de Holbein în mănăstirea dominicanilor din Basilea.

macac m. soiu de maimuțe cu capul turtit și cu côda fórte scurtă.

macadam n. pavagiul stradelor cu pietriș îndesat, după sistema ingineruluĭ scoțian *Mac-Adam* (m. 1836).

macadamisez v. a așterne o stradă cu pietriș.

macaraŭ m. cel ce schimbă direcțiunea șinelor, pe o cale ferată.

măcăĭŭ v. 1. a striga, vorbind de rațe; 2. *fam.* a trîncăni din gură.

măcălĕndru m. un fel de pri-

gôre: *stigleți, presuri, macalendri ce prin lufe se alungă* AL.

măcar adv. exprimă 1. o restricțiune (SIN. barem, încaĭ): *dă-mi măcar cinci leĭ*; 2. o ipotesă (SIN. chiar): *măcar să mĕ taie, nu fac așa*; 3. o eventualitate (SIN. orĭ): *măcar cum, măcar cât de mare*; **măcar că**, deși, cu tôte că.

măcară f. instrument de ridicat greutăți mari. SIN. **scripete.**

macaronadă f. piesă de versuri în stil macaronic.

macaróne f. pl. tăițeĭ italieni de formă cilindrică, în care mai intră migdale și zahăr.

macaronic a. se dice de un gen de poesie burlescă în care s'amestecă vorbe luate din diferite limbi.

macat n. acoperemînt de pat.

Macaulay m. (cit. *Macole*), literat și istoric englez: *Istoria Angliei* (1800—1839).

măcaz n. locul unde se schimbă direcțiunea liniilor tramvaiuluĭ saŭ a căĭ ferate.

Macbeth m. rege scoțian, asasină pe vĕru-seŭ Duncan (1040) și fu ucis de fiul acestuia (1057); acestă crimă a inspirat lui Shakespeare una din tragediile luĭ cele maĭ frumóse.

Macedon n. supranumele luĭ Alexandru cel Mare.

Macedonén a. și m. originar din Macedonia.

Macedonia f. 1. (antică), regat în Grecia veche la N. Tesaliei și Epirului; regiĭ seĭ Filip și Alexandru supuseră Grecia întrégă; Romanii o ocupară în 168 a. Cr.; 2. (modernă), numită și **Rumelia apusénă**, regiune coprinsă între Pind, Olimp, Tesalia, și Rodop, provincie a imperiuluĭ otoman, împărțită în vilaieturile Salonic și Monastir, cu cap. *Salonic* și cu o populațiune de 1,800,000 loc., din carĭ două treimĭ Romîni.

Macedo-Romîni m. pl. V. **Armîni.**

măcel n. 1. tăiere de vite; 2. *fig.* ucidere în massă, mare vĕrsare de sînge: *bătălia se sfîrși cu un măcel înfricoșat.*

măcelar m. 1. tăietor de vite; 2. vînzĕtor de carne crudă cântărită; 3. *fig.* om brutal și fără milă.

măcelărésc v. a. ucide ca un măcelar, a ucide în mare numĕr.

măcelărie f. 1. locul unde se taie și se vinde carne de vite; 2. *fig.* omor în massă.

macerațiune f. 1. operațiune chimică prin care se lasă un corp solid într'un lichid rece, așa că părțile-i solubile trec în lichid: *ĭmnrile medicale se prepară prin macerațiune*; 2. *fig.* mortificațiune prin posturĭ și prin alte austerități.

macerez v. 1. a supune la macerațiune; 2. *fig.* a chinui corpul cu asprimĭ marĭ.

măcieș m. specie de trandafir sălbatic care crește maĭ mult pe coline. SIN. **răsur.**

machetă f. model în mic a unei statue saŭ sculpturĭ.

Machiavel m. om-de-Stat și istoric italian, secretarul republicei florentine, autorul cărții *Principele*, în care susține că tôte mijlócele sunt bune spre a guverna (1469—1527).

machiavelic a. 1. conform principiilor politice ale luĭ Machiavel; 2. *fig.* viclén, perfid: *purtare machiavelică.*

machiavelism n. 1. sistema politică a luĭ Machiavel, basată pe rea credință și tiranie; 2. *fig.* viclenie, perfidie.

machiavelist m. cel ce pune în practică maximele luĭ Machiavel.

machinal a. produs prin jocul organelor, fără reflexiune, ca prin o mașină: *mișcare machinală.*

machinațiune f. urzitură ascunsă, plan rĕŭ. SIN. **intrigă.**

machinator m. cel ce urzesce un complot.

machinez v. a face intrigĭ, a plăsmui ceva rĕŭ în contra cuĭva.

macin v. 1. a preface în pulbere saŭ făină; 2. *fig.* a se sfărîma.

Măcin n. orășel în Tulcea, port în fața Brăileĭ: 3000 loc.

măcinat a. redus în pulbere. || n. lucrare de a măcina: *măcinatul grâului.*

măcinîș n. resultatul măcinatuluĭ.

macis n. membrană dĕsă ce înfășură flórea de nucșóră și din care se face un uleiŭ.

măciucă f. 1. bĕț gros cu nod de lemn la un cap; 2. lovitură cu măciuca: *destul e o măciucă la un car de óle*; 3. fig. *a se face pĕrul măciucă*, a se sbîrli cuĭva pĕrul de spaimă; 4. Bot. *măciuca ciobanuluĭ*, scaiete. SIN. **bâtă.**

măciucat a. care la un cap are nod: *bâtă grósă, măciucată* PANN.

măciulie f. capĕt maĭ gros și rotund: *măciulia șelei.* SIN. **gămălie.**

Mackenzie m. fluviu în America de N., izvorăsce din lacul Sclavilor și se varsă în Oceanul Glacial: 1610 km.

Mac-Mahon m. mareșal francez născut la 1800, se distinse în Crimea și în Italia la Magenta, fu rănit și făcut prisonier la Sedan în 1870; Președinte al Republicei franceze de la 1873—1879; mort în 1893.

Macon n. oraș francez cu vinurĭ renumite: 20,000 loc. Patria luĭ Lamartine.

Macpherson m. scriitor scoțian conoscut maĭ ales prin publicarea pretinșilor poeme ale luĭ Ossian (1738—1796).

Macrin m. împĕrat roman, proclamat de armată după asasinarea luĭ Caracalla (218).

măcriș n. plantă nutritivă cu gust acru și de speciĭ diferite: **măcriș de baltă, brâncuță; măcrișul caĭlor, stevie; măcriș de rîurĭ**, draceilă; **măcriș de spin**, berberiță; **măcriș epuresc**, trifoiŭ acru.

macrocosm n. lumea cea mare, totalitatea lucrurilor, în opoziție cu *microcosm*, lumea cea mică, adică omul.

macru a. slab, vorbind de carne și de vite.

maculatură f. 1. fóie de hârtie pătată (în tipografie); 2. fóie de hârtie grósă pentru împachetat.

Madagascar n. mare insulă în Oceanul Indian, la S.-E. Africeĭ, cu cap. *Tananariva*; 4 mil. loc. sub protectoratul Franței. Locuitoriĭ seĭ se numesc *Malgași* și *Hovas.*

madamă f. 1. dădacă străină, guvernantă; 2. (ironic) cocónă: *de vrei să fi madamă de bon-ton* AL.

Madapolam n. oraș în India cu fabrice de țesĕturĭ carĭ îi pórtă numele.

mădărésc v. a se răsfăța.

madepolon n. (esĕtură din bumbac alb și greŭ.

Madera f. 1. insulă portugeză în Oceanul Atlantic, la S.-V. de Portugalia, celebră prin frumusețea climeĭ sale și prin vinul tămâios ce produce: 130,000 loc.; 2. vin de Madera. || rîu în America de S., afluent al Amazonuluĭ, udă Bolivia și Brasilia: 2300 km.

Madianiți m. pl. vechiŭ popor arab la S. de Palestina.

Madona f. 1. Maica Domnuluĭ: *a creat pe pânza gólă pe Madona Dumnedee* EM.; 2. icónă, pictură saŭ statuă a Sfintei Fecióre.

Madras n. oraș și port în India englesă: 400,000 loc. Muselinurĭ, mătăsurĭ.

madrepor n. gen de polipĭ pietroși în Marea Sudului.

Madrid n. cap. Spaniei: 475,000 loc. Universitate, Bibliotecă, Muzeŭ de pictură.

madrigal n. poesie ce conține, în câtevă versurĭ, o cugetare ingenióșă și galantă.

mădular m. membru: *mădularĭ ai sfatuluĭ domnesc* BĂLC.

măduvă f. 1. substanță móle și grasă ce umple cavitatea oaselor: *măduva spinării*; 2. materie spongióșă ce s'află în cotorul unor vegetale; 3. *fig.* ce e maĭ substanțial: *măduva unei cărți.*

maestro m. titlu dat unuĭ compositor de musică cu óre-care renume.

maestru a. și m. V. **maiestru.**

Maffei m. poet și literat italian (1675—1755).

mag m. 1. preot la vechiĭ Perși: *magul, paza rĕsbunării, a citit semnul întors* EM.; 2. pl. cei treĭ înțelepți din Orient saŭ Craiĭ de la rĕsărit carĭ veniră la Betlehem să se închine luĭ Isus.

măgădaŭ m. strengar mare.

măgar m. 1. numele vulgar al asinuluĭ; 2. *fig.* stupid.

măgăresc a. 1. de măgar: *sfat măgăresc*; 2. se dice de o tuse silnică și îndelungată.

măgărie f. *fig.* stupiditate.

Măgarova f. orășel în Macedonia cu 6000 loc. maĭ tôțĭ Romîni.

magazie f. 1. depositŭ de mărfurĭ; 2. magazin.

magazin n. prăvălie mare.

magazinăgiu n. depunerea și timpul cât stă marfa în magazie.

magaziner m. cel ce păzesce magazia.

Magdalena f. 1. (Sfînta Maria), sora lui Lazăr și a Martei, originară din satul Magdala în Galilea; 2. *fig.* femee păcătósă care se pocăiesce.

Magdeburg n. cetate în Prusia, cap. Saxoniei, pe Elba: 102,000 loc.

Magellan m. celebru navigator portughez, descoperi strîmtórea ce-i pórtă numele (1470—1521). || (Strîmtórea), braț de mare între extremitatea sudică a Americei de S. și archipelagul Țărei-de-fóc.

Magenta f. sat în Italia, unde Francesiĭ repurtară în 1859 o victorie asupra Austriacilor.

Maggiore n. lac în Italia septentrională, lung de 60 km., pe frontiera din spre Elveția.

magheran m. plantă aromatică din fam. labiatelor.

magherniță f. căscióră saŭ prăvălióră de scândurĭ.

maghiar a. relativ la Ungurĭ: *limba maghiară*. || m. pl. nume național al Ungurilor: *Maghiarĭ nemeșĭ o mie* Al.

magiar m. od. galben maghiar saŭ austriac: *ea mĭ costă vr'o 3000 de magiarĭ* Bon.

magic a. 1. ce ține de magie; 2. *fig.* care încântă, care amăgesce: *efect magic*.

magie f. 1. pretinsă artă de a comanda forțelor natureĭ; 2. *fig.* putere de a lucra asupra sufletuluĭ: *magia muzicei*. Sin. **farmec, vrajă**.

magistral a. 1. de magistru: *ton magistral*; 2. demn de un atare: *scriere magistrală*.

magistrat m. cel investit cu o autoritate administrativă saŭ judiciară.

magistratură f. 1. demnitatea, sarcina magistratuluĭ; 2. timpul cât un magistrat 'și exercită funcțiunea; 3. corpul magistraților: *se destină magistratureĭ*.

magister m. comandant: *magisterul Prusieĭ* Al.

magistru m. 1. maĭestru; 2. cel versat într'o sciință saŭ artă; 3. căpitan, inspector: *magistrul orașuluĭ* Od.

magiun n. 1. amestec de opiŭ, mac, aloe; 2. prune fierte și formând un tot consistent.

măglă f. movilă de bolovanĭ de sare.

măglaș m. lucrător minier care extrage sarea.

măglisesc v. a amăgi prin lingușirĭ: *eŭ nu te voĭu măglisi cu fățădnicielĭ* Isp.

magnat m. nobil ungur saŭ polon.

Magnesia f. 1. regiune în Grecia antică; 2. nume a două orașe în Asia-Mică.

magnesie f. oxid de magneziŭ, praf alb, insipid, puțin solubil în apă; purgativ.

magnet m. 1. substanță minerală ce are proprietatea de a atrage fierul: magnetul natural e un oxid de fier; cel artificial, o bucată de oțel frecat cu alt metal; 2. *fig.* ceea ce atrage și farmecă.

magnetic a. 1. înzestrat cu proprietățile magnetuluĭ; 2. ce ține de magnetismul animal: *somn magnetic*; 3. *fig.* care exercită o atracțiune puternică și misterióșă.

magnetisat a. cărŭĭ s'a împrumutat proprietățile magnetuluĭ.

magnetisator m. cel ce magnetisézĕ.

magnetisez v. 1. a comunica proprietățile magnetuluĭ: *a magnetisa fierul*; 2. a influența fisicesce prin procedările magnetismuluĭ animal; 3. *fig.* a dobândi o mare influență asupra cuĭva.

magnetism n. 1. proprietatea magnetuluĭ de a atrage fierul; 2. agentul cărŭia magnetul datorésce acéstă proprietate; *magnetism terestru*, fluĭd prin care pământul, considerat ca un magnet imens, lucrézĕ asupra acelui magnetisat; 3. (animal), influență ce magnetisatorii pretind că exercită asupra unei persóne cu ajutorul ochilor saŭ prin insuflarea unuĭ fluĭd magnetic emanat dintr'însiĭ, confundând acea persónă într'un somn artificial.

magnific a. 1. măreț; 2. supranume lui Laurențiu de Medicis și a lui Soliman cel Mare.

magnificență f. 1. caracterul celuĭ magnific; 2. splendóre, bogăție extraordinară. Sin. **fast, sumptuositate**.

magnolie f. arbore frumos din America cu frunze tót-d'a-una verdĭ și cu florĭ admirabile.

Magnu a. mare (ca epitet) *Carol Magnu*.

Magnus m. numele mai multor regĭ aĭ Danemarcheĭ, Suedieĭ și Norvegieĭ (1018—1363).

Magon m. numele mai multor generalĭ cartaginesĭ, dintre carĭ cel mai celebru fu fratele lui Aníbal, învins și ucis de Romanĭ (203 a. Cr.).

magot n. 1. maimuță grósă fără coadă, în Algeria și pe Gibraltar; 2. figură grotescă de porțelan.

magulă f. piele de pe fălcile vulpeĭ saŭ lupuluĭ, servă de blană.

măgulélă f. mijloc amăgitor: *a început a-l lua cu măgulele* Cn.

măgulesc v. a linguși, gădilând amorul propriu.

măgulire f. lingușire interesată.

măgulitor a. care măgulesce.

măgură f. 1. înălțătură de pământ (3—5 m.) în prejma ruinelor saŭ a drumurilor vechĭ, mai adesea morminte saŭ tumulĭ funerarĭ; 2. colină. Sin. **movilă**.

Măgură f. pisc al Carpaților de 1722 m.

Măgurele f. pl. V. **Turnu-Măgurele**.

Mahabharata f. cea mai veche epopee sanscrită de vr'o 200,000 de stanțe, un fel de enciclopedie a mitologieĭ indiene (sec. XV a. Cr.).

mahăcén a. originar din Măhaciŭ; texte **măhăcene**, cărțĭ populare religióse scrise de popa Grigorie din Măhaciŭ pe la 1600.

Măhaciŭ n. numele românesc (în Moldova) al Mohacinului.

mahal m. hamal.

mahală f. cartier, suburbie.

mahalagiŭ m. 1. cel ce locuiesce într'o mahala; 2. *fig.* mitocan.

măhăllt n. transportul și plata mahalulуi.

Mahdiŭ m. nume dat de unele secte musulmane unuĭ soiŭ de Messia precum și unor căpeteniĭ.

Mahmud m. nume a 2 Sultanĭ turcĭ: Mahmud I, domni de la 1730—1754, semnă pacea de la Belgrad cu Rusia și Austria; Mahmud II, în resboiŭ continuŭ cu Rusia și cu Egiptul; sub el fură măcelăriți ienicerii în 1826 și Grecia se declară (1821) independentă (1808—1839).

mahmudeă f. veche monetă turcéscă de aur (bătută de Sultanul Mahmud): *cu dĕsagĭ pline de mahmudele* Por.

Mahmudia f. orășel în jud. Tulcea, aședat pe brațul St.-lui Gheorghe (înființat sub Mahmud II).

mahmur a. 1. amețit (de vin, de somn); 2. trist (după beție): *posomorit cât un pașă mahmur* Al.

mâhnesc v. a (se) întrista fórte.

mâhnicios a. ce însuflă mâhnire: *mâhnicióse cugetărĭ* Od.

mâhnire f. întristare adâncă.

Mahomet m. fundator al islamuluĭ, născut la Meca (570); alungat din orașul seŭ natal în 626 (*hegira* saŭ era Mahometanilor), reveni în triumf și muri la Medina (632). || nume a 4 Sultanĭ turcĭ: Mahomet I, fiul lui Baiazit I (1413—1421); Mahomet II, mare cuceritor, coprinse în 1453 Constantinopole, se luptă în 1462 cu Vlad Țepeș și în 1476 cu Ștefan cel Mare (1451—1481); Mahomet III, puse să sugrume pe toțĭ frațiĭ seĭ, avu lupte cu Mihaiŭ-Vitézul (1595—1603); Mahomet IV, detronat și mort în închisóre (1649—1691).

mahometan a. ce ține de Mahomet. || m. cel ce profesézĕ religiunea lui Mahomet. Sin. **musulman**.

mahometanism n. religiune întemeiată de Mahomet și ale cărei dogme s'află coprinse în *Coran*: unitatea divină, profeția lui Mahomet, poligamia și sclavagiul sunt principiile fundamentale ale mahometanismuluĭ. Sin. **islamism**.

mahon n. lemn numit și *acaju*.

mahorcă f. tutun prost rusesc: *s'a apucat de tras la mahorcă* Cn.

mahramă f. maramă.

mai adv. 1. indică în genere o cantitate saŭ intensitate; 2. servă la formarea comparativuluĭ și superla-

tivului: *mai bun, cel mai bun*; 3. exprimă o continuitate (Sin. încă): *tot mai trăiesce, mai adu lemne*; 4. o aproximaţiune (Sin. aprópe): *mai era să cadă, mai toţi.*

măi! int. V. mă!

maiŭ f. 1. chiag de brânză; 2. ferment de oţet.

măiestră f. 1. fermecătóre, dină: *acolo şede o măiastră* Isp.; 2. pl. alt nume dat Ielelor. V. **măiestru.**

maică f. 1. formă mângâietóre pentru mamă; 2. *Maica Domnului*, Sfînta Fecióră; 3. călugăriţă (ca titlu onorific): *mănăstire de maici.*

maidan n. 1. spaţiu gol, teren inculţ; 2. curtea unei case ţerănesci: *mândra şede pe maidan* Pop.; 3. fig. *a eşi la maidan*, a veni la ivélă, a se descoperi.

Maienţa f. oraş în Germania, la confluenţa Rinului şi Meinului: 66,000 loc. Mare centru industrial şi comercial. Patria lui Guttenberg şi Bopp.

maiestate f. 1. mărire ce inspiră admiraţiune, respect: *maiestatea unui templu*; 2. titlu dat împĕraţilor, regilor şi soţiilor lor.

maiestos a. plin de maiestate.

măiestresc f. a executa cu măiestrie: *lăutarii măiestresc hore înalte* Em.

măiestreţ a. de maiestru: 1. magistral; 2. ingenios.

măiestrie f. 1. abilitate în execuţiune; 2. meşteşug; 3. fig. înşelăciune, vicleniu.

măiestrit a. făcut cu măiestrie: 1. artistic; 2. artificial.

maiestru m. 1. cel ce se distinge în vr'o artă saŭ sciinţă; 2. cel ce instruieşce: *maiestru de muzică, maiestru de conferinţe*; 3. registru mare comercial. Sin. meşter.

măiestru a. 1. abil, ingenios: *să văd măiastra-ţi mână lucrând odóre sfinte* Al.; 2. fermecat: *pasere măiastră*, || m. cel versat în magie. Sin. năsdrăvan. V. **măiastră.**

maillechort n. (cit. *maieşort*), aliagiu de aramă, zinc şi nickel, imitând argintul: *bijuterii de maillechort.*

mai-mare m. şef: *mai-marele lor.*

Maimonide (Rabi Moise ben Maimon, abreviat în Rambam) m. filosof talmudist, medic şi rabin, născut la Cordova şi considerat ca Platon al Judaismului (1135—1204).

maimuţă f. 1. animal cadruman, fórte mlădios şi sprinten, care sémănă mult cu omul; 2. om fórte urît; 3. fig. cel ce imitézâ gesturile, faptele saŭ apucăturile cuiva.

maimuţăresc v. a căuta să imite (cum fac maimuţele).

maimuţărie f. fig. imitaţiune stângace saŭ ridiculă.

Maina f. ţinut în Grecia, sterp dar bogat în fier, ai cărei locuitori, Mainoţii, se distinseră prin vitejia lor în resboiul pentru independenţa Greciei.

mâine adv. 1. ţina ce urmézâ celei în care ne aflăm; 2. fig. în curînd: *ca mâine.*

maionesă f. sos rece din gălbuş de oŭ, unt-de-lemn şi lămâe.

maior m. ofiţer superior însărcinat cu administraţiunea şi contabilitatea unui regiment. V. **Stat.**

Maior (Petru) m. călugăr şi învĕţat român din Ardél, autorul *Istoriei pentru începutul Românilor în Dacia* (1812) şi al *Lexiconului* în patru limbi (1825), tipărit la Buda (1753—1821).

Maiorescu (Ión) m. erudit profesor român, originar din Ardél, a visitat cel dintâiŭ (1857) pe Românii din Istria (1811—1864). Fiul seŭ Titu Maiorescu (născut în 1840), eminent orator şi critic literar, profesézâ filosofia la Universitatea din Bucuresci.

Maiŭ m. a cincea lună a anului, numită de popor *Florar.*

maiŭ n. unéltă de bătut pari, pânză etc. || alt nume dat ficatului.

măiŭ v. 1. a trage în gazdă; 2. a rĕmânea peste nópte: *a mas în pădure.*

maiă f. cântar (o sută oca).

măjărit n. od. dare pentru carele de pesce sărat.

majolică f. veche faianţă italiană: *lampă de majolică.*

major a. 1. irezistibil, independent de voinţă: *forţă majoră*; 2. Mus. compus din două tonuri: *mod major*; 3. Jur. cel ce a ajuns în vîrsta majorităţii.

majorat n. starea celui ce are vîrsta cerută de lege spre a exercita drepturile civile şi politice.

majoritate f. 1. cel mai mare număr, cea mai mare parte: *majoritatea ómenilor*; 2. pluralitate de voturi: *a obţinut majoritatea*; majoritate de voturi, număr compus din mijlocia voturilor plus unul.

Majorca f. cea mai mare dintre insulele Baleare: 230,000 loc. Cap. *Palma.*

majordom m. mai-marele Curţii, la Roma şi în Spania.

majusculă f. literă mare. Sin. capitală. Cfr. minusculă.

makamă f. gen de compoziţiune arabă în prosă rimată cu poesii intercalate: *Makamele lui Hariri.*

maki m. cadruman analog maimuţei.

mal n. ţirm stâncos: *pe malul mării, riului, lacului.* Sin. ripă.

mâl n. nomol, tină.

Malabar n. provincie pe cósta S.-V. a Industanului.

malac m. viţel de bivol. Sin. turmac.

Malaca f. mare peninsulă la S. de Indo-China.

Malachia m. unul din cei 12 profeţi ebrei (sec. V a. Cr.).

malachită f. pétră de un verde frumos ce s'află în minele Siberiei.

malacov n. crinolină (în forma turnului Malakov).

Malacsia f. una din divisiunile Oceaniei coprinzând insulele Sondei, Filipine, Celebes, Moluce etc.

Malaga f. 1. oraş în Spania şi port pe Mediterana: 110,000 loc. Vinuri, struguri uscaţi; 2. vin de Malaga.

mălăiaţ a. móle, făinos: *pere mălăiaţe.*

mălaiŭ n. 1. o varietate de meiŭ: *vrăbia mălaiŭ viséză*; 2. făină de meiŭ saŭ de porumb; 3. pâine dintr'însa.

Malakov (Turnul) m. fort ce apĕra Sevastopolul, în Crimea, luat cu asalt de Francesi (1855).

malarie f. 1. emanaţiunea mlaştinelor, în Italia; 2. friguri causate de aceste emanaţiuni.

mâlc adv. în expresiunea *a tăcea mâlc*, a nu rosti nici o vorbă.

mâlcesc v. a rĕmânea mut de uimire: *ei o mâlciră vĕzênd o aşa de frumósă* Isp.

maldăc n. stog de fin.

măldăr m. grămadă: *căsu(ele) lucesc sub a lor maldări de trestii aurite* Al.; maldăr verde, érbă cosită cu nutreţ pentru vite.

maleabil a. 1. ce se póte întinde cu ciocanul în foi subţiri; 2. fig. mlădios, docil: *un caracter maleabil.*

maleabilitate f. caracterul celor maleabile.

maledicţiune f. blestem. Cfr. benedicţiune.

mâlesc v. a umplea cu mâl, a se înmoli.

Malherbe m. reformatorul poesiei francese (1555—1628).

malic a. se dice de un acid aflat în mere, cócâze, etc.

mălin m. *Bot.* 1. (negru), lemn câinesc; 2. (roşiu), liliac.

mâlit a. acoperit cu mâl: *o fântână mâlită şi părăsită* Cn.

maliţie f. 1. inclinaţiune de a face rĕŭ; 2. simplă dispoziţiune la veselie şi glumă.

malitios a. plin de malitie.

malitiositate f. caracterul celui malitios.

Malmeson n. numele unei cazarme în Bucuresci.

malorusian a. ce ţine de Rusia mică. Sin. rutén.

mâlos a. plin de mâl.

malotcă f. 1. manta femeiască scump îmblănită; 2. scurteica ţĕranilor.

Maloviste f. oraş în Macedonia spre apus de Bitolia, locuit în mare parte de Români: 5000 loc.

malţ n. orz încolţit artificial, uscat şi despuiat de muguri, gata de a fi întrebuinţat la fabricarea berii.

Malta f. insulă engleză în Mediterana, între Sicilia şi Africa: 175,000 loc. (Maltezi). || (Ordinul din), cel mai célebru şi mai vechiŭ dintre ordinele religióse şi militare, al cărui membri se numiaŭ *Cavalerii de la Malta* (1330—1798).

maltef n. mătase maltesă: *rochie de maltef.*

Malthus m. celebru economist engles, autorul unei *Încercări asupra principiului populaţiunii*, în care sus-

ține, că populațiunea cresce într'o progresiune geometrică, iar mijlócele de traiu într'o serie aritmetică (1766—1833).

maltratez v. a trata rĕŭ pe cineva, cu vorba saŭ cu fapta.

mălură f. 1. bólă de grâne ce le preface substanța făinósă într'o pulbere négră; 2. *Bot.* anison dulce. Sin. **cărbune, tăciune.**

mălurós a. plin de mălură: *grâu mălurós.*

malvacee n. pl. familie de plante având ca tip *nalba.*

Malvasia f. orășel în Grecia pe cósta S.-E. a Laconiei, renumit pentru vinurile sale.

malversațiune f. mâncătorie de bani publici.

mamă f. 1. femee ce a născut un copil; 2. *fig.* țĕră de origine, causă primă: *lenea e mama tuturor viliilor;* 3. femee bĕtrână și termin de gingășie către un copilaș.

mămăligă f. fiertură îngroșată din mălaiŭ cu apă și sare, pe care țĕranii o tale în felii cu o sfóră și o mănâncă în loc de pâine.

mămăligar m. 1. care se hrănesce numai cu mămăligă; 2. *fig.* hădăran, nătărău.

mama-pădurii f. 1. ființă rea de pădure, care s'aține la marginea codrului și momesce pe cei rătăciți să-i pérdă; 2. ființă monstruósă, urită și spăimântătóre: *lua-l'ar mama-pădurii;* 3. numele unei plante de pădure.

mamélă f. terminul științific pentru țiță.

mamelon n. în nomenclatura militară: deal, muscel.

mameluc m. soldat din cavalerie egiptéană: mamelucii, instituiți la 1254, fără exterminați în 1811 din ordinul lui Mehemet-Ali.

Mamertini m. pl. mercenari așezați în Sicilia, chemați într'ajutor pe Romanii când cu primul rĕsboiŭ punic.

mamifer a. care are mamele. || n. pl. clasă de animale cu mamele.

Mamon m. 1. ḑeul bogățiilor la vechii Sirieni; 2. *fig.* avuție pământéscă adunată cu lăcomie și jaf.

Mamornița f. 1. târg în Dorohoiŭ la hotarul despre Bucovina; 2. trecĕtóre în Bucovina mai jos de intrarea Prutului în țĕră.

mămos m. medic care ajută femeile când țin durerile facerii.

mănunchiŭ m. mic negustor umbulant care desface pe la țĕră articole de prima necesitate.

manut n. un fel de mare elefant fosil, descoperit în ghiețurile Siberiei.

Man n. insulă englesă în Marea Irlandei: 58,000 loc.

mân v. 1. a face să mérgă înainte, vorbind mai ales de animale: *mână boii la apă, mână calul înte;* 2. *fig.* a îmboldi: *ce-i mâna pe ei în luptă?* Ex.

mană f. 1. nutriment miraculos (căḑut din cer) al Ebreilor în deșerturile Arabiei; 2. suc ce curge din unele vegetale și care formézĕ un purgativ ușor; 3. *fig.* spor, belșug: *póte aŭ luat strigóicele mana de la vaci* Cn.; 4. câștig, folos: *cler îngrășat cu mana averilor mănăstirești* Al.; 5. rouă de vară ce strică ródele; 6. *Bot.* mana jidovului, rug de munte saŭ smeur.

mână f. 1. partea corpului omenesc ce termină brațul: *omul are două mâini, maimuța patru;* 2. *fig.* putere: *il am la mână, l'a dat pe mâna poliției;* 3. abilitate de execuțiune la un artist: *mână bună, mână de maestru;* 4. căsătorie: *a cere mâna cuiva;* 5. cât se póte ține într'o mână: *o mână de sare, de fin;* 6. cétă mică de ómeni (mai ales înarmați): *trimise o altă mână de soldați spre paza podului* Băc.; 7. calitate: *de mâna întâia, de tótă mâna;* a pune la mână, a înșela pe cineva, a fura; a dă mâna, *fig.* a putea, a cuteza, a conveni; pe sub mână, pe ascuns; peste mână, incomod.

mâna-anului f. termin calendaristic: ciclu anual.

mână-curentă f. registru de comerț numit și *strată.*

Manafi m. pl. divisiune a oștirii turcescĕ.

mână-mórtă f. 1. starea vasalilor alipiți pământului și lipsiți de puterea de a dispune de bunurile lor; 2. se ḑice de bunurile cari nu mai revin moștenitorilor, ca averea lăsată comunităților, spitalelor.

Manasse m. 1. fiul cel mai mare al lui Iosif; 2. rege din Iuda (694—639 a. Cr.).

mânat a. strident de mană: *holde mânate de plóie.* || n. acțiune de a mâna: *mânatul oilor.*

mânătarcă f. burete comestibil.

mânător m. cel ce mână cai, oĭ etc.

mânânc v. 1. a mesteca și înghiți alimente; 2. a prânzi: *el mănâncă acasă;* 3. *fig.* a consuma, a risipi nebunesce propria sa avere: *și-a mâncat tótă starea;* fam. *și-a mâncat credința;* a mânca fript, a mânca dilele, a prăpădi pe cineva; 4. a risipi banii publici încredințați cuiva; 5. în blesteme: *mânca-i-ar inima câinii!* Ex.; 6. a suporta: *a mânca palme, înjurături;* 7. a simți mâncărime: *îl mănâncă urechea;* 8. a róde: *apele mănâncă ripele rîurilor;* (fuge) mâncând pământul, fórte iute, vorbind mai ales de cal.

mânăstire f. local unde trăiesc călugării; mănăstire închinată, care recunóscea supremația unei lavre (mai ales din muntele Athos) și pe care o ajuta cu daruri, în opoziție cu mănăstire neatârnată: *mănăstirile închinate aŭ fost secularisate sub Cuza-Vodă.*

mănăstiresc a. ce ține de o mănăstire: *bunuri mănăstirești.*

mancă f. doică (în Moldova).

mâncăcios a. și m. cui place să mănânce într'una: *om mâncăcios.* Sin. lacom.

mâncare f. 1. acțiune de a mânca: *mâncare prea multă e vătămătóre;* 2. masă, dejun, prânz: *mâncare de sără;* 3. ceea ce se ḑă de mâncare, bucate: *mâncări delicióse.*

mâncărică f. *fam.* dejun.

mâncărime f. 1. iritațiune în piele ce face să ne scărpinăm: *urzicele fac mai multă usturime de cât mâncărime;* 2. *fig.* dorință fórte mare: *mâncărime de a scrie, de a vorbi.*

mâncat n. ros: *mâncat de putregaiŭ* Od.

mâncător a. și m. care mănâncă.

mâncătorie f. abus, risipă de bani publici. Sin. **concusiune, exacțiune, malversațiune.**

mâncătură f. efect al mâncării saŭ róderii: gaură, înfundătură.

mâncĕŭ m. mare mâncăcios.

Manche (La) f. (cit. *Manș*), partea Oceanului Atlantic, braț de mare între Franța și Anglia.

Manchester n. (cit. *Mancester*), oraș în Anglia: 506,000 loc. Centru manufacturier, mai ales pentru industria bumbacului.

mandament n. 1. ordonanța unui superior; 2. scrisórea unui episcop catolic către enoriașii sĕi.

Mandana f. fiica lui Astiage, regele Mediilor, soția lui Cambise și mama lui Ciru.

mândănac n. *Bot.* alunele, barlaboiŭ: *frunză verde mândănac* Pĕr.

mandanĕŭ f. bandă în jurul biliardului.

mandant m. cel ce printr'un mandat dă puterea altuia de a lucra în numele sĕu. Cra. **mandatar.**

mandarin m. nume ce se ḑă funcționarilor și învățaților chinesi.

mandarină f. micĕ portocală fórte mirositóre.

mandat n. 1. act prin care cineva dă altuia puterea de a vorbi saŭ de a lucra în numele sĕu: *mandat de deputat;* 2. bilet având ordinul de a plăti cuiva o sumă anumită: *mandat poștal;* 3. *mandat de aducere,* ordin de a face să compare înaintea unui tribunal; *mandat de depunere,* ordonanță în virtutea căreia un prevenit, în contra căruia s'a lansat un mandat de aducere, e reținut în casa de arest.

mandatar m. cel însărcinat cu un mandat. Cra. **mandant.**

mandez v. a ḑa ordin de a veni.

mandibul n. 1. falca de jos; 2. cele doŭă părți cari formézĕ ciocul paserilor; 3. părți rĕsărite din gura insectelor.

mandolină f. instrument de muzică cu córde, ce se bat cu pană.

mândră f. 1. fată frumósă, iubită: *cântă-ți, mândro, cântecul;* 2. mândra nopții, frumósă flóre de nópte.

mândresc v. a fi mândru.

mândrețe f. 1. frumusețe: *și oglindea mândrețea în lucrul apei;* 2. splendóre, magnificență: *ce mândrețe!*

mândrie f. 1. în sens bun: sentiment nobil și înalt ce provine dintr'o încredere legitimă în propriul

seŭ merit și care îmboldesce la fapte mari; 2. în sens rĕŭ: sentiment exagerat ce imitézĕ mândria legitimă și care face să ne credem mai presus de semenii noștri.

mandril m. un fel de maimuță mare din Noua-Guinea.

mândru a. 1. care are un sentiment de nobilă încredere în meritul seŭ: *mândru de numele ce pórtă*; 2. căruĭ îĭ place să disprețuiască pe semenii sĕĭ: *e fórte mândru*; 3. fórte frumos, splendid, superb (aplicat la ființe și la lucrurĭ): *m'am înșurat c'o mândră crăiasă* Pop. *dulci și mândre primăveri* Em. || m. cel ce e mândru. Sin. **fudul, îngâmfat, trufaș.**

Mane n. pl. *Mit.* sufletele divinisate ale morților: *Ființele Manĭ.*

mâne adv. V. **mâine.**

manea f. cântec turcesc ce exprimă melancolie și amor: *încep să cânt vre o manea* Negr.

mânec v. a porni înainte de a rĕsări sórele.

mânecă f. 1. partea hainei ce înfășură brațul: *a băga pe mânecă*, a o sfecli; 2. cétă de omeni înarmați: *două mâneci de mușchetarĭ* Bălc.

mânecar n. manșon.

mânecare f. plecare de diminéță: *scoală-te de la mânecare* Pop.

mânecate (pe) adv. tare de diminéță.

mânecătóre f. nóptea de 22 Aprilie când babele vrăjitóre umblă de iau laptele de la vacĭ și sporul ródelor de pe câmp.

manechin m. 1. figură de lemn seŭ de cĕră imitând formele omuluĭ și servind pictorilor, croitorilor; 2. *fig.* om fără voință și din care faci ce vrei.

manegiu n. 1. arta și exercițiul pentru dresatul cailor; 2. locul unde se dreséză caĭi, unde se învață călăria; 3. aparat mișcat de cal și menit a pune în mișcare o mașină; 4. *fig.* mijlóce, tertipurĭ de a ajunge la ceva.

mâner n. partea unuĭ vas seŭ instrument de care apucăm cu mâna.

Mănesci pl. sat în jud. Prahova: 1000 loc. Bătălie între Mircea Vodă și Radu Ilias (1554).

Manethon m. preot egiptén, scriitor din sec. III: *Sf. Augustin fusese mai-chéă.*

manie f. 1. nebunie în care imaginațiunea e mereŭ obsedată de o idee fixă: *mania persecuțiunilor*; 2. deprindere bizară, gust excesiv: *mania jocului, a colecțiunilor.*

mânie f. iritațiune violentă asupra cuiva, furie subită și scurtă.

manieră f. 1. mód de a fi seŭ de a lucra; 2. mód particular unuĭ scriitor seŭ artist; 3. apucăturĭ obicinuite: *codul bunelor maniere.*

manierat a. afectat: *stil manierat.*

maniez v. 1. a se servi cu mâna: *a mania o armă*; 2. *fig.* se dice de modul de a usa instrumentele cugetărĭĭ: *a mania o limbă*; 3. a dirige, a conduce, a administra: *a mania afaceri, banĭ.*

manifest n. învederat, notoriu: *eróre manifestă.* || n. declarațiune publică făcută de un príncipe, de un general, de un guvern.

manifestațiune f. 1. acțiune prin care se manifestă ceva; 2. expresiune publică a unuĭ sentiment, a unei opiniunĭ: *o manifestațiune pacifică, patriotică.*

manifestez v. 1. a face cunoscut: *a-și manifesta cugetarea*; 2. a da pe față: *a-și manifesta bucuria.*

Manila f. oraș în Oceania, cap. insulelor Filipine: 18,000 loc. Țigărĭ, pălărĭĭ.

maniră f. namilă: *aș vrea s'o véd cu două manire (fețe) ca alemele* Az.

manioc m. arbust din America; fecula din rădăcina sa servă la facerea tapiocĕĭ.

mânios a. 1. plin de mânie; 2. care se mânie lesne.

manipul n. a decea parte a unei cohorte romane.

manipulator m. cel ce manipulézĕ. || n. aparat pentru transmiterea telegramelor.

manipulez v. 1. a opera cu mâna asupra substanțelor chimice; 2. a administra: *a manipula banĭ publicĭ.*

manișcă f. ornament de dantelă ce termină mâneca cămășeĭ.

manită f. un fel de stofă: *anteriŭ de manită.*

mâniu v. a (se) supĕra fórte.

manivelă f. bucată de fĕr seŭ de lemn ce servă a face să se învârtéscă o osie.

mânjesc v. 1. a păta murdărind: *cărbunele mânjesce*; 2. *fig.* a păngări, a întina.

mânjitor n. care mânjesce.

Manlius m. nume a 2 Romanĭ celebrĭ: 1. **(Capitolinus)**, mântuĭ capitoliul atacat de Galĭ și, acusat că aspiră la dictatură, fu dat pierzărĭĭ (384 a. Cr.); 2. **(Torquatus)**, tribun militar, puse să decapiteze pe fiul seŭ, fiindcă se luptase în contra ordinelor sale (361 a. Cr.).

Manole (Meșterul) m. architect legendar al mănăstirĭĭ Curțiĭ de Argeș.

Manolescu (Grigorie) m. actor meritos român (m. 1892).

manometru n. instrument de fisică servind a mĕsura tensiunea gazelor seŭ a aburilor.

manoperă f. mijloc întrebuințat spre a ajunge la un scop: *manopere neleale.*

mănos a. 1. care dă lapte mult: *vacă mănósă*; 2. fertil.

mansardă f. cameră sub acoperișul unei case.

manșetă f. 1. manișcă; 3. margine elegant cusută a mânecelor cămășeĭ.

mansiune f. stațiune militară la Romanĭ.

manșon n. blană în formă de sac deschis de ambele căpĕtâie și în care se bagă mâinile la frig.

mansuetudine f. blândețe statornică.

Manta (Banul) m. faimos general al lui Mihaiŭ-Vitézul.

mantă f. 1. haină largă și lungă ce se pune d'asupra celor-lalte; 2. poetic: *a nopții négră mantă peste dĕlurĭ se lățesce* Bol.; 3. *fig.* pricină de cĕrtă: *vĕ veĭ găsi mantaua cu mine* Cr.

mantecă f. unt din brânză de óie.

mantie f. 1. vestmînt archieresc pus peste tóte celе-lalte; 2. vestmînt de suveran: *sub mantia regală vădĕ numaĭ goliciune* Az.; 3. (poetic) acoperemînt: *luna revarsă pe copilă o mantie argintósă* Az.

mantilă f. mântăluță elegantă de damă.

Mantinea f. oraș în Grecia, celebru prin victoria lui Epaminonda asupra Spartanilor în 362 a. Cr.

Mantua f. cetate tare în Italia de N.; 28,000 loc. Patria lui Virgiliu.

mântuială f. scăpare: *școla era numai de mântuială.* Cn.

mântuesc v. 1. a scăpa din vr'o primejdie: *a mântuit țĕra de dușmani*; 2. a dărui mântuirea eternă: *mântuiește, Dómne, norodul teŭ!*

mântuință f. mijloc de mântuire.

mântuire f. 1. scăpare; 2. răscumpărarea păcatelor; 3. isprăvire.

mântuitor a. care mântuie: *facerĭ crucĭ mântuitóre* Al. || m. cel ce mântuie, în special Salvatorul lumiĭ.

mântuiŭ v. 1. a se scăpa de ceva neplăcut: *voiŭ să mĕ mântuiŭ cu totul de dînșiĭ* Od.; 2. a isprăvi: *a mântuit lucrul.*

Manu m. nume dat în India mai multor personagiĭ mitice și unuia dintr'înșiĭ s'atribue *Codicele Manu*, în care s'află expusă doctrina brahmanismului.

manual a. făcut cu mâna: *lucru manual.* || n. carte ce conține în prescurtare substanța unuĭ lung tractat.

Manuel m. nume a doĭ împărațĭ bizantinĭ: 1. (**Comnenul**), contemporan cu a doua cruciată (1143—1180); 2. (**Paleologul**), fu așezat de Sultanul Baiazit (1391—1425).

manufactură f. 1. fabricațiune în mare a unor produse ale industrieĭ: *manufactură de postavurĭ*; 2. clădire în care ele se fabrică: *a construi o manufactură.*

manufacturier a. ce ține de manufactură: *industrie manufacturieră.* || m. proprietarul unei manufacturi.

mânulesc v. V. maniez.

manumisiune f. *Jur.* liberarea unuĭ sclav.

mânunchiŭ n. 1. legătură de mai multe lucrurĭ: *mânunchiŭ de florĭ*; 2. mâner: *mânunchiul sabieĭ.*

mânușă f. 1. vestmânt ce acoperе mâna: *mânușĭ de mătase*; 2. mâner, tórtă: *mânușa urciorului.*

mânușar m. fabricant sau vânzĕtor de mânușĭ.

mânușărie f. fabrică orĭ prăvălie de mânușĭ.

manuscript n. operă scrisă cu mâna: *un manuscript rar.*

manuscris a. scris cu mâna; *lucrare manuscrisă.* Ctr. **imprimat.**

manutanță f. stabiliment unde se fabrică pâine pentru armată.

Manuțiu m. V. Aldu.

mânz m. cal tinĕr.

mânzalĭ f. amestec de tărițe cu ouă pentru udarea firelor de pe rĕsboiŭ, ca să nu se rupă.

mânzălesc v. a mânjĭ: *o mânzălirĕ pe obraz cu cenușe și cărbunĭ.*

mânzare f. óie cu lapte.

mânzat m. vițel de doĭ anĭ.

mânzoc m. mânz de un an. Sm. **noaten.**

Manzoni (Alex.) m. poet și romancier italian: *Logodniciĭ* (1784—1873).

mapă f. portofoliu de cărțĭ sau desenurĭ: *mapă de carton.*

mapamund n. hartă geografică ce reprezintă pământul divisat în două emisfere.

măr m. și n. V. mĕr.

marabut m. pasere din India ale cărei pene frumóse servă a orna pălăriile femeești.

mărăcinar m. un fel de pasere.

mărăcine m. 1 specie de plantă și de arbust cu ramurĭ spinóse: *bóbele mărăcinilor se dic porumbele*; 2. plantă cu spinĭ. Sm. **gheorghin.**

mărăcinis n. loc unde aŭ crescut mulțĭ mărăcinĭ.

mărăcinos a. plin de mărăcinĭ.

marafet n. 1. măiestrie, mijloc vicleán; 2 pl. fasóne, nazurĭ: *lasă marafeturile, deschideți ușa* Negr.

maramă f. 1. broboadă de borangic alb sau galben: *marămĭ cusute cu fir și cu mătase*; 2. vĕl de mireasă: *a-și pune maramа*; 3. (poetic) vĕl: *ea ridică somnoróasă lunga genelor maramă* Es.; 4. ștergar în genere.

Maramureș n. (numit de Ungurĭ **Marmaros**) 1. vechiŭ ducat în Transilvania, de unde purcesĕră în sec. XIII și XIV ambiĭ descălecătorĭ aĭ țĕrilor române: Radu-Negru și Dragoș; 2. provincie austro-ungară așezată la N. de Transilvania cu o populațiune de 600,000 loc. (Românĭ, Rutenĭ și Ungurĭ); 3. comitat în Maramureș cu cap. *Sigeț*: 15,000 loc.

Maranĭ m. pl. numele Evreilor din peninsula pirineică și ai Mauriloř carĭ se creștinară cu de-a sila, rĕmânênd în inima lor credincioși religieniĭ strămușe.

maranata f. afurisenia bisericéscă cea mai gravă.

mărar m. plantă din fam. umbeliferelor cu mirosul aromatic.

Mărășești pl. stațiune de cale ferată în jud. Putna.

marasm n. *Med.* slăbiciune extremă, lânceĕlă.

Marat m. demagog feroce din timpul revoluțiuniĭ francese, asasinat de Charlotte Corday (1744—1793).

Maraton n. sat în Grecia, victoria lui Miltiade asupra Perșilor (490 a. Cr.).

maravedi n. mică monetă spaniolă în valóre de o centimă și un sfert.

maraz n. pl. fasóne, nazurĭ: *mulța face marazurĭ* Cn.

marcă f. 1. semn pus pe un obiect spre a-l recunósce: *marcă de hârtie, de fabrică*; 2. emblemă, semn distinctiv: *marca Românieĭ e o aquilă* (simbolisând Muntenia), *un zimbru* (Moldova), *un leŭ* (Oltenia) *și doĭ delfinĭ* (Dobrogea); 3 timbru poștal; 4 armărĭ, blazon: *banĭ cu mărcile Banatului Barbu Basarab* Od.; 5. jeton sau fiș la joc; 6. monetă germană în valóre de 1 fr. 25.

marcant a. cu autoritate, cu influență: *personagiŭ marcant.*

marcasită f. sulfură de fier de colóre gălbue.

marcat a. 1. ce pórtă o marcă sau un semn de recunóscere: *rufe marcate*; 2. fixat dinainte, predestinat.

mârced a. 1. veșted: *florĭ mârcede*; 2. putred; 3. *fig.* moleșit, stors de puterĭ.

marcher m. cel ce marchézĕ la joc.

marcheterie f. 1. lemnărie de diferite colorĭ ce formézĕ desenurĭ variate; 2. *fig.* operă compusă din fragmente despereche.

marchez v. 1. a pune o marcă pe: *a marca rufe*; 2. a pune un semn de recunóscere: *a marca un loc într'o carte*; 3. *fig.* a semnala.

marchis m. titlu de nobleță mai jos de duce și mai sus de conte.

marchisă f. 1. soția marchisului; 2. un fel de strĕșină spre a apĕra de ploĭe, vênt, sóre.

marchisat n. domeniul și titlul unuĭ marchis.

Marchise (**Insule**) f. pl. archipelag francez în Polinesia.

marchitan m. negustor de mărfurĭ mărunte.

marchitănie f. prăvălie marchitanului.

Marcian m. împĕrat roman din Orient, respinse pe Atila (391—457).

Marcomanĭ m. pl. vechiŭ popor germanic de pe malurile Elbeĭ, făcură mai multe incursiuni în Italia și se așezară în cele din urmă în Boemia; eĭ ocupară Dacia între aniĭ 225—375.

Marco-Polo m. călĕtor venețian, visită China și India (1252—1324).

Marcu m. unul din cei patru evangeliștĭ, discipolul St-luĭ Petru, martirisat în 68; serbat la 27 Aprilie. Patronul Veneției ce are în marca eĭ un leŭ, simbolul evangelistului.

Marcu-Antoniu m. V. Antoniu.

Marcu-Aureliu (**Filosoful**) m. împĕrat roman, vitéz și înțelept, a lăsat o carte de morală pură intitulată *Cugetărĭ* (161—180).

Mărcuța f. mănăstire în jud. Ilfov, zidită în 1587 de marele logofĕt Dan, transformată acĭ într'un ospiciu de invalidĭ și alienațĭ.

mardă f. lucru netrebnic, lepădătură.

Mardoheŭ m. personagiu biblic, unchiul Esterei (sec. VI a. Cr.).

mare a. 1. care trece peste măsură mijlocie: *om mare, casă mare*; 2. considerabil: *avere mare, plăcere mare*; 3. remarcabil: *caracter mare, fapte marĭ*; **mare și tare**, a tot-puternic, fórte influent; 4. ilustru prin geniul sau eroismul seŭ: *marele Shakespeare, Ștefan cel Mare*; 5. titlul unor demnitarĭ: *mare logofĕt, mare cancelar.* || adv. 1. mândru: *se ține mare*; 2. fórte: *mare cald e, mare bună o fost* Al. || f. 1. întindere imensă de apă sărată ce acopere cea mai mare parte a suprafeței pământului (Sm. **ocean**); 2. porțiune din această massă de apă: *Marea-Nĕgră*; 3. *fig.* cantitate întinsă pe o suprafață

mare: *mare de grâu, mare de sânge;* 4. *pop.* mulțime mare: *a cărmuit atâta mare de ani* Isp. *de mari de vecuri se luptase* Od.

mâre! int. de chemare sau de provocare: ia ascultă!

Marea Albă f. V. Albă.

Marea-Neagră f. numită în vechime Pontus Euxinus, mare între Rusia, România, Bulgaria și Turcia (numită astfel din causa deselor ei furtuni).

Marea-Roșie f. sau Golful Arabic, între Arabia și Egipt, comunică cu Marea Mediterană prin canalul de Suez.

mare-cruce f. 1. rangul cel mai înalt al unei decorațiuni; 2. cel investit cu acéstă demnitate.

mărece f. fluxul și refluxul mării.

mareșal m. 1. gradul cel mai înalt în armată (Sin. generalisim): *mareșal de Franța;* 2. administrator al Curții și al caseĭ princiare.

mărese v. 1. a (se) face mare; 2. *fig.* a glorifica: *monumente în care să se mărească D-deul războielor* Negr.

măreț a. 1. care are ceva mare în sine: *oraș măreț;* 2. *fig.* fórte frumos: *priveliște măreță!* 3. care se crede mare. Sin. magnific.

măreție f. caracterul și starea celor mărețe: *tot a apei, a pustiei și a nopții măreție* Em.

marfă f. ceea ce se vinde și se cumpără (afară de imobile).

marfagiŭ m. negustor ambulant.

margă f. marnă.

Margareta de Valdemar (Semiramida Nordului) f. guvernă cu regentă Suedia, Norvegia și Danemarca (1353—1412).

margaric a. se dice de un acid extras din materiile grase și care intră în fabricațiunea luminărilor de stearină.

margarină f. 1. substanță ce s'află în corpurile grase (seu, grăsime, unt, uleiŭ); 2. unt falsificat cu acéstă substanță.

mărgărint n. (poetic) mărgăritar: *ca un strat de mărgărint* Al.

Mărgărit n. carte bisericéscă ce conține cuvintările St.-luĭ Ion Zlatoust.

mărgăritâ f. 1. mărgăritar: *crescuse și 'nflorise o mică mărgăritâ* Al.; 2. pl. gen de plante din fam. compuselor cu cotor înalt și cu florĭ late.

mărgăritar n. 1. globul de un alb argintiŭ, produs de unele scoicĭ de mare și întrebuințat cu pétră scumpă; 2. *fig.* ce e mai bun în felul seŭ: *poesia acésta e un mărgăritar;* 3. de colórea albă a mărgăritarului: *dinți de mărgăritar;* 4. colecțiunea cuvintărilor St-luĭ Ion Gură-de-aur.

mărgăritărel n. *Bot.* alt nume dat lăcrimiórei.

mărgea f. bóbă de mărgean, mărgăritar de sticlă servind ca podóbă la gât: *salbă de mărgele.*

mărgean n. 1. coral: *brățară de mărgean;* 2. fig. *buze de mărgean.*

marghilol a. șiret. || m. seducétor de inimi: *marghilolul cel din sat* Pop.

Marghiólu f. 1. nume popular în loc de Mărióră; 2. *fig.* femeie vicléană.

marghiolese v. 1. a se fuduli; 2. a se preface: *aĭ murit ori vĕ marghiolițĭ?* Pop.

marghiolie f. vicleniе: *marghiolițile vĕdanei* Pop.

marginal a. scris sau tipărit pe de margini: *note marginale.*

mărginaș a. limitrof.

margine f. 1. parte cu care se termină o suprafață: *marginea pustiului, pădurĭ;* 2. țărm: *marginea mărĭi;* 3 frontieră; 4. *fig.* limită.

mărginén a. de la marginea țărĭi.

Mărgineni m. pl. 1. locuitorĭi români din partea meridională a Ardélului, carĭ se ocupă cu creșterea vitelor; 2. mănăstire în jud. Prahova cu un penitenciar.

mărginesc v. 1. a pune margine, a despărți; 2. *fig.* a se opri, a se înfrâna: *mărginește-te!*

mărginit a. 1. limitat; 2. *fig.* de puțină agerime: *om mărginit.*

margrav m. titlu dat od. unor micĭ principĭ germanĭ.

margraviat n. demnitate de margrav.

mări! int. mare: *că venia, mări venia* Pop.

Maria (Sfînta) f. 1. Maica Domnului, fiica sfîntului Ioachim și a sfintei Ana, soția lui Iosif; 2. nume a două sărbătorĭ: **Sfînta Maria mare,** Adormirea Maicei Domnului; **Sfînta Maria mică,** Nașterea Preacuratei Fecióre (8 Sept.). || numele mai multor femeĭ celebre. *Regine din Franța:* Maria de Medicis, a doua soție a lui Henric IV, mama lui Ludovic XIII, regentă de la 1610 până la 1614, muri în exil (1574—1642); Maria-Antoaneta, fiica împărătesei Maria-Teresia, se căsători în 1770 cu Ludovic XVI și muri pe eșafod (1755—1793). || *Regine din Anglia și Scoția:* Maria Tudor, persecută pe protestanțĭ (1515—1558); Maria Stuart, mai întâĭ soția lui Francisc II și regina Franței până la 1560; întórsă apoi în Scoția și silită să fugă de revolta supușilor seĭ, se duse în Anglia și ceru asilu verișóreĭ sale Elisabeta, care după ce o ținu 19 ani în închisóre, puse s'o decapiteze în 1587. || *Împărătese din Austria:* Maria de Austria, regina Ungarieĭ, sora lui Carol Quintu (1503—1558); Maria-Teresia, fiica împăratului Carol VI, căruia îi urmă pe tron în 1740; sub dînsa se făcu résboiul de șépte anĭ și prima desmembrare a Poloniei, ca fu mama împăratului Iosif II și a Mariei-Antoaneta (1717—1780).

Maria (Prințesă de Edimburg) f. născută 29 Oct. 1875 și devenită în 1893 soția lui Ferdinand de Hohenzolern (V. acest nume).

Mariana f. principesă ebree, soția lui Irod cel Mare, osândită la mórte de bărbatul eĭ (28 a. Cr.).

Mariane (Insule) f. pl. arhipelag spaniol în Polinesia.

mariaș m. monetă ungurésca de 17 crăițarĭ || n. V. mărieș.

mărícel a. cam mare.

mărie f. 1. mărire; 2. titlu dat od. Domnilor românĭ și fiilor lor: *Măria Ta.*

Marienburg n. 1. cetate lângă Marea Baltica, Victoria Românilor asupra cavalerilor teutonĭ (1422); 2. numele săsesc al Feldiórei.

mărieș n. un joc de cărțĭ: *om face o partidă de mărieș* Al.

mărime f. 1. întindere, mai ales în înălțime și grosime: *frații sunt de aceeași mărime;* 2. se dice despre lucrurĭ carĭ trec peste mésura obicinuită: *mărimea pedepsei să corespundă la mărimea crimeĭ;* 3. în matematice, tot ce se póte mări sau micșora; 4. *fig.* importanță considerabilă: *mărimea unei întreprinderi.*

marin a. 1. de mare: *plantă marină;* 2. ce servă la navigațiune: *hartă marină.*

Marina (Sfînta) f. serbătóre bărbéscă ce cade în mijlocul Circovilor de vară (17 Iulie), ḑi rea pentru bóle: *la Marina țĕranii împart pelin și puicĭ.*

marină f. 1. arta navigațiunii pe mare; 2. serviciul marinarilor: *ofițer de marină;* 3. putere navală a unei națiunĭ (constând din cuirasate, torpilorĭ, încrucișetóre, canoniere etc.): *marina militară a Angliei e cea mai puternică din lume;* 4. tablou reprezentând vr'o vedere pe mare.

marinar m. cel ce trăiesce pe mare. Sin. corăbier, matelot.

marinat a. gătit așa cu să se pótă conserva: *pesce marinat.*

marinată f. 1. saramură de păstrat cărnurĭ; 2. carne marinată, pesce marinat.

mărinimie f. virtutea și fapta celui mărinimos.

mărinimos a. care are sentimente înalte, generóse.

Marinion m. V. Amazon.

marionetă f. 1. mică figură de lemn sau de carton ce se mișcă cu nisce firișóre, pe un teatru mic; 2. *fig.* persónă fără caracter.

Marlotte m. fisic francez, autorul legiĭ ce-i pórtă numele (1620—1684).

mărire f. 1. acțiune de a (se) mări: *mărirea averiĭ;* 2. mijloc de a (se) mări; 3. demnitățĭ, onoruri: *împins de pofta măririĭ* Al.; 4. *fig.* mândrie: *apoi cu mărire astfel le vorbesce* Bol.; 5. glorie: *mărire ție, Dómne!*

mărit a. 1. glorios: *Domnul nostru ar vrea să vadă pe măritul împĕrat* Em.; 2. titlu dat od. Domnilor țĕreĭ: *mărite Dómne!* || v. a dă, a lua de bărbat (vorbind de femeĭ). Ctn. însor.

Marița f. fluviu în Turcia, afluent al Mării Egee: 450 km.

maritâl a. ce ține de bărbat: *drepturĭ maritale.*

mărîtiș n. faptа de a se mărita.

maritim a. 1. situat aprópe de mare: *oraș maritim*; 2. relativ la marină: *legi maritime*.

Marius m. celebru general roman, învingętorul lui Iugurta și al Cimbrilor și Teutonilor, fu de șépte ori consul și rivalul lui Sylla (153—86 a. Cr.).

mărîuță f. nume vulgar al coccinelei.

Marlborough (Duce de) m. celebru general anglez, învinse pe Francesi în diferite rînduri; muri disgrațiat (1650—1722).

Marmara (Marea de) f. porțiunea Mediteranei între strîmtórea Dardanelelor și Bosforul.

marmaziŭ a. purpuriŭ: *vin marmaziŭ*.

marmeladă f. dulcéță de póme fierte mult. Sin. **peltea**.

marmoreŭ a. ce sémănă cu marmura: *marmoreele brațe* Em.

marmorez v. a da hîrtiei colorí variate.

marmură f. 1. pétră calcară fórte virtósă și care se póte netezí: *marmură de Carara*; 2. bloc de marmurĭ: *s'o admiri ca pe o marmură de Paros* Em.

mărmurit a. (poetic) înmărmurit: *lîng'o cruce mărmurită* Em.

mărmurĭŭ a. cu vine ca marmura: *cu pulpa mărmurie* Al.

Marna f. 1. rîŭ în Franța, afluent al Senei: 494 km.; 2. nume a doŭe departamente francese.

marnă f. pămînt calcar amestecat cu argilă și care servă la îngrășatul țérinelor.

marò a. de colórea cafenie.

Maroc n. Stat în Africa de N. spre apus de Algeria, cu cap. *Fez* și cu o populațiune de 8 mil. loc.: Maurĭ, Berberĭ, Arabĭ, Evreĭ (**Marocan**).

marochin n. piele de țap saŭ de capră preparată într'un mod particular.

Maroniți m. pl. micĭ populațiune catolică din Liban, din totd'a-una vrăjmașă cu Drușiĭ.

Maroș n. nume maghiar al Mureșului.

marotă f. 1. sceptru cu clopoțeĭ, emblema nebunieĭ; 2. *fig.* ceva iubit prostesce.

marș n. 1. mersul saŭ mișcarea soldaților: *marș forțat*; 2. distanță percursă: *a face un marș lung*; 3. cortegiŭ, succesiune de persóne carĭ merg în ceremonie: *marș triumfal*; 4. arie de musică menită a regula pașiĭ soldaților: *fanfara a cântat un marș*; 5. poesie corespunzętóre: *marșul anului 1848*. || int. exprimă comanda de purcedere: *înainte, marș!*

marșandă f. modistă.

Marsias m. *Mit.* păstor jupuit de viŭ de Apollon, fiindcă se luase la întrecere cu dînsul pe flaut.

Marsilia f. primul port al Franței pe Mediterana, al cincilea port al lumiĭ după Londra, Liverpool, New-York și Hamburg: 404,000 loc. Comerț însemnat, fabrici de uleiŭ și de săpun. Orașul a fost întemeiat la 600 a. Cr. de o colonie foceană (**Marsilies**).

marsilieză f. imn patriotic și resboinic compus la 1792 și devenit apoĭ cîntecul național al Franței.

marșrută f. itinerar.

marsuin m. cetaceŭ din genul delfinilor, numit și *porcel de mare*.

marsupiale n. pl. mamiferе carĭ aŭ sub pîntece un buzunar în care își țin puiĭ, ex. *cangurul*.

mart a. bătut cu desăvîrșire (în joc): *a face mart*, fig. a covîrși, a da de rușine pe cineva.

Marta (Sfînta) f. sora lui Lazăr și a Mariei, una din femeile Evangheliеĭ.

martac n. 1. par gros; 2. pl. căpriorĭ la învelișul unuĭ bordeiŭ.

martafoiŭ m. netrebnic: *îl deteră afară ca pe un martafoiŭ și un beciașiŭc* Isp.

Marte m. 1. *Mit.* deul resboiuluĭ la Romanĭ; 2. una din marile planete de colóre roșie.

marțelină f. taftă fórte fină.

Marți f. a treia zi a săptămînеĭ.

Marțial m. poet latin, autor de *Epigrame* (43—104).

marțial a. resboinic: *înfățișare marțială*; curte marțială, tribunal militar în timp de resboiŭ; lege marțială, care autorisézā în unele casurĭ întrebuințarea fortеĭ armate.

Marțian (Dumitru) m. economist și întemeietorul statisticeĭ în Romînia (1829—1865).

Martie m. a treia lună a anuluĭ.

Martin m. nume a 5 papĭ, dintre carĭ cel din urmă presidă conciliul din Constanța (1417—1431). || (**Moș**), numele popular al ursuluĭ: *ședĕ bine, Moș Martine!*

Mărtinești pl. sat în Rîmnicu-Sărat, unde Ștefan cel Mare învinse pe Radu cel Frumos și unde armatele austro-ruse repurtară o victorie asupra Turcilor (1789).

martingală f. mod de a juca constând a ponta la fie-care dată dublu de cea ce s'a pierdut înainte.

Martinica f. insulă francesă în Antile: 176,000 loc. Cafea, cacao, rom.

Martinii m. pl. sfinți serbați de țărani ca preservativ în contra lupilor (1 Febr. și 12 Nov.).

martir m. 1. cel ce a suferit mórte spre a mărturisi adevĕrul religiunii; 2. cel ce a suferit pentru o doctrină óre-care; 3. *fig.* cel ce sufer mult.

martirisez v. 1. a face să sufere martiriul; 2. *fig.* a face să sufere mult.

martiriu n. 1. mórte saŭ chinurĭ suferite pentru credință; 2. *fig.* suferință mare, fisică saŭ morală.

martirologiu n. 1. catalogul martirilor și al sfinților în genere; 2. *fig.* enumerațiune lungă de suferințe îndurate.

— mărțișor m. 1. *pop.* luna lui Martie; 2. lat împletit din fir alb și roșu ce se pune la gât în prima ḑi a lunеĭ Martie; 3. pl. ramurĭ de salcie acoperite cu florĭ: *eată o gingașă mlădiță cu șirag de mărțișori* Al.

marțolă f. ființă rĕu-făcętóre, pedepsescĕ pe femeile carĭ torc Marția, strîmbându-le gura.

martur m. 1. cel ce a vĕḑut orĭ audit ceva și spune în conștiință ce scie: *a confrunta marturiĭ*; 2. persónă chemată să asiste la îndeplinirea unor acte: *martur de cununie*; 3. *fig.* semn indicator: *Coloseul din Roma e și astăḑĭ martur al măririi romane*.

mărturie f. 1. declarațiunea saŭ depositiunea unuĭ martur; 2. dovadă, nĕsloc de adeverire; 3. medalie comemorativă de botezul unuĭ prunc; 4. confesiune: *mărturia credinței*.

mărturisesc v. 1. a depune pentru saŭ contra cuiva; 2. a spune tot ce a făcut saŭ tot ce scie: *criminalii aŭ mărturisit faptele lor cumplite*; 3. a-și spune pĕcatele unuĭ duhovnic. Sin. **spovedesc**.

mărturisire f. 1. acțiune de a (se) mărturisi; 2. confesiune: *mărturisirea e una din cele șépte taine*.

mărturisitor m. martir: *Cuviosul proroc Vasile Mărturisitorul*.

marulă f. lăptucă cu rădăcină lungĭață și cu frunze eliptice saŭ ovale.

mărunt a. 1. mic ca dimensiune saŭ volum: *meiŭ mărunt, banĭ mărunțĭ*; 2. scurt de talie: *om mărunt*; 3. *fig.* neînsemnat: *lume mărunță*. || adv. 1. în părțĭ micĭ: *a tăia mărunt*; 2. scurt: *tuns mărunt*; 3. în picăturĭ micĭ: *plouă mărunt*. || n. lucru mărunt: *multe și mărunte*.

mărunțaie n. pl. 1. părțĭ mărunte (mațe, ficat, splină) coprinse în pîntecele omuluĭ saŭ animalelor; 2. *fig.* adîncime: *mărunțaiele pămîntului*.

mărunțel a. tare mărunt.

mărunțesc v. a face mărunt: 1. a micșora, a scurta; 2. a tăia în micĭ bucățĭ, a sfărîma, a pisa.

mărunțica-craiului f. un fel de horă și melodia după care se jócă.

mărunțiș n. lucru mărunt: 1. marfă de puțină valóre; 2. monetă mărunță; 3. *fig.* secăturĭ, nimicurĭ.

mărunțișar m. cel ce vinde mărunțișurĭ. Sin. **detaillist**. Cfr. **toptangiŭ**.

Marx (Karl) m. socialist german, autorul cărții despre *Capital* și fundatorul *Internaționalei* (1814—1883).

mas n. rĕmînere peste nópte: *are să fie masul în pădure* Cr.

masă f. 1. mobilă de lemn saŭ de marmură aședată pe unul saŭ maĭ multe picióre; 2. în special masa ce servă la mâncare: *a aduce la masă*; 3. mâncărĭ ce se pun pe masă: *poftim la masă*; 4. ospĕț: *a dat o masă mare*; 5. prînz: *dórme după masă*; 6. biuroŭ: *cap de masă*. V. **massă**.

Masageți m. pl. popor scit care locuia la E. de Marea Caspică.

masâgiu n. acțiune de a masa prin fricțiune.

masală f. torță.

maşalá! int. ce o vrea D-deŭ! (exclamare de admirațiune la Turcĭ): *arnăuții strigară maşala!* Negr.

masalagiŭ m. purtător de masalale.

masat n. 1. tocila cismarilor și a măcelarilor; *dete cuțitul pe masat* Isp.; 2. *fig.* violenție; *masatul muierii.*

mască f. 1. față falsă cu care s'acopere figura: *mască de carton*; 2. persónă mascată: *mască în domino*; 3. *fig.* aparență înșelătóre.

mascară f. pățanie: *slugă veche mascara bătrână* Pann.

mascaradă f. 1. trupă de ómeni mascați; 2. străvestirea celuĭ ce se maschézĕ.

măscărésc v. a ocări, a sudui.

măscăriciŭ m. caraghios.

măscărie f. faptă urîtă, vorbă ruşinósă.

mascat a. *bal mascat*, în care dansatorii pórtă o mască și o deghisare.

măşcat a. cu flori mari, cu bóbe groase: *orz măşcat.*

masculîn a. 1. ce ține de bărbați: *sex masculin*; 2. *Gram.* bărbătesc saŭ considerat ca atare: *gen masculin.*

mascur m. porc scopit și îngrășat.

măsea f. 1. dinte molar: *durere de măsele*; a trage la măsea, a bea vîrtos; 2. dinte de rótă.

măselar m. numele popular al lunceĭ lui August.

măselăriță f. plantă ce se crede bună pentru durerea de măsele. Sin. nebunariță.

masez v. a frămînta cu mâinile diferitele părți ale corpuluĭ uneĭ persóne spre a le mlădia și a înlesni circulațiunea sângelui.

măsgă f. 1. peliță subțire și albiciósă între cója și lemnul copacilor; 2. sevă; 3. noroiŭ lipicios: *a ploat și s'a făcut o măsgă* Cn.

măsgălesc v. a mânji, mai ales hârtia.

măsgălitură f. efectul măsgălirii.

maşînă f. 1. aparat ce servă a pune în mișcare, a ridica, a trage, a arunca ceva, saŭ prin care se pune în activitate un agent natural, precum focul, aerul, apa; 2. orĭ-ce instrument saŭ unéltă de care se folosesce industria; **maşină infernală**, aparat menit a produce o explosiune ucigașă; **maşină animală**, totalitatea organelor omuluĭ; **maşina Statuluĭ**, guvernul uneĭ țĕrĭ; 3. mecanism; *s'a întors maşina lumiĭ* Em.; 4. *fig.* om fără voință saŭ energie: *e o maşină.*

maşinărie f. mecanism.

Maşinissa m. regele Numidieĭ, aliatul Romanilor în contra luĭ Aníbal (m. 149 a. Cr.).

maşinist m. 1. cel ce construiesce saŭ dirige o maşină; 2. cel ce dispune decorurile pe scenă.

masiv a. 1. care e saŭ pare îndesat și greŭ: *ornamente masive*; 2. care e plin: *brățară de aur masiv*; 3. *fig.* grosolan, greoiŭ: *spirit masiv.* || n. 1. lucrare de zidărie plină și solidă: *masivul unuĭ perón*; 2. buchet de arborĭ într'un pârc; 3. totalitate de munți formând o massă: *masivul Carpaților.*

maslă f. colórea cărților de joc: *masla caralelor, piceloŕ, cupeloŕ.*

maslénc㎆ f. ólă cu care se tórnă smântâna.

măslin m. pom tot-d'a-una verde ce face măsline, cresce în țĕrile meridionale ale Europeĭ și din rodul seŭ se scóte **unt-de-lemn**: *măslinul era la cei vechĭ simbolul păceĭ.* || **Muntele Măslinilor**, localitate aprópe de Ierusalim, unde Isus se rugă în ajunul morții sale.

măslină f. rod cu simbure din care s'extrage unt-de-lemn: *măsline de Tesalia.*

măsliniŭ a. de colórea măslineĭ: verde bătând în negru.

maslu n. ungerea mortuluĭ cu sfîntul mir.

măsluiesc v. 1. a pregăti cărțile de joc spre a înșela; 2. *fig.* a falsifica: *să măsluiască alegerea deputaților* Al.

măsluitor m. cel ce pregătesce dinainte cărțile de jucat.

masonic a. francmasonic.

masor m. cel ce masézĕ.

Masora f. cercetare critică a textuluĭ St. Scripturĭ, făcută de doctorĭ ebreĭ.

masoret m. doctor ebreŭ care a făcut lucrări asupra Masoreĭ.

massă f. 1. grămadă de lucrurĭ ce formézĕ un corp: *massă de pietre*; 2. corp solid și compact: *massă de plumb*; 3. totalitate: *massa cunoscințelor omenesc*; 4. public, glótă: *a ridica massele*; **în massă**, cu toții împreună; 5. capĕtul cel gros al unuĭ adhiŭ.

maştihă f. mamă vitregă: *am să-ĭ fiŭ maştihă?* Al.

mastic n. 1. rășină scursă din terebintul lentisculuĭ; 2. compoziție din cerusă și uleiŭ, întrebuințată de geamgiĭ.

mastică f. rachiŭ aromatisat cu rășina masticuluĭ saŭ sacâzuluĭ: *mastică de Chio orĭ de Corint.*

masticațiune f. mestecarea alimentelor.

mastodont m. 1. mare pachiderm antediluvian, analog elefantuluĭ; 2. *fig.* om îndesat la corp și la cap.

mastoid a. *Anat.* ce are forma unuĭ sfîrc de țîță: *apofisă mastoidă.*

măsură f. V. măsură.

mat a. ce n'are lustru: *aur mat.* || în jocul de șah, dătătura ce a făcut să câștige.

mat n. 1. partea tubuluĭ digestiv lungă și împleticită, ce vine după stomach: *mat de boŭ*; 2. conduct lung și puțin larg, adaptat la o maşină idraulică; 3. pl. intestine; fig. *pestrit la mate*, rĕŭ la culme.

mătăciune f. *Bot.* melisă.

matador m. 1. cel ce în luptele cu taurĭ trebue să omóre animalul; 2. *fig.* om însemnat.

mătăhăiesc v. a bănănăi: *vede un ostaș mătăhăind pe drum* Cn.

matahală f. colos: *era o matahală cât muntele Ceahlău* Al. Sin. namilă.

matale pr. *fam.* d-ta.

mătanie f. V. mătanie.

Matapan n. cap situat la extremitatea meridională a Greciei.

mătăsar m. fabricant saŭ lucrător de mătasă.

mătăsărie f. 1. materie saŭ haină de mătase; 2. fabrică saŭ magazin de mătăsuri.

mătase f. 1. fir subțire ce se trage din viermele de mătase și țesătura din asemenea fire: *rochie de mătase*; 2. învelișul știuletelui de porumb; 3. *fig.* se dice de părul subțire și móle; 4. *Bot.* **mătasea broscelor**, confervă.

mătăsică f. stofă de mătase subțire și maĭ ordinară.

mătăsos a. móle și neted ca mătasea.

mătăuz m. stropitor cu aiasmă. Sin. sfeștoc.

matcă f. 1. împărătésa albinelor; 2. stup bătrân ce servă la propagarea altora; 3. albia uneĭ ape și partea cea maĭ adâncă a cursuluĭ eĭ: *rîul a eșit din matcă*; 4. *fig.* izvor, început; 5. matrice; 6. parte ce remâne din foile tăiate ale unuĭ registru.

mătcă f. lemn cu care se bate putineiul de unt.

mătcăleŭ n. saŭ **Lunia morților**, serbătóre ce cade tot-d'a-una după Duminec㎆ Tomeĭ: *la mătcăleŭ se fac rugăciuni și pomană pentru sufletele răposaților.*

Mateiŭ (St.) m. unul din cei 12 apostoli și unul din cei 4 evangeliști.

Mateiŭ-Basarab m. cel maĭ însemnat Domn al Munteniceĭ din sec. XVII; înțelept și viteaz, se învrăjbi însă cu Vasile Lupu, pe care îl bătu în maĭ multe rînduri (ultima óră la Finta în 1653); răscóla seimenilor îĭ amără ultimiĭ anĭ aĭ vieței. El introduse limba română în biserică și la Curte în locul celeĭ slavone și înființă tipografia la Govora (1634), Snagov etc. unde tipări cărți bisericescĭ și un codice (1652) sub titlul de *Îndreptarea legiĭ* (1632—1654).

matelot m. om întrebuințat la manevrarea uneĭ corăbiĭ.

matematic a. 1. relativ la matematice; 2. *fig.* riguros, exact. || m. cel ce scie saŭ profesézĕ matematicele.

matematice f. pl. sciință ce are de obiect mărimile măsurabile.

mater dolorosa f. representarea St. Fecióre lăcrămând la piciórele crucii.

material n. 1. format din materie: *suflețul nu e material*; 2. ce ține de materie și de viața materială: *forțe, interese materiale*; 3. *fig.* grosolan, greoiu; 4. *Gram.* se dice de substantive la cari fie-care parte pórtă numele întregului, ca *lapte, aur.* || n. 1. obiecte de ori-ce natură întrebuințate la o exploatare particulară saŭ la o întreprindere publică: *material de cale ferată*; 2. pl. materii ce intră într'o clădire; 3. *fig.* tot ce servă la compunerea unei opere.

materialisez v. a considera ca material.

materialism n. sistema celor ce susțin că totul e materie și négă existența sufletului. Crn. **spiritualism.**

materialist m. partisan al materialismului. || a. ce ține de materialism: *filosofie materialistă.*

materialitate f. caracterul celor materiale.

materie f. 1. tot ce are formă și corp, în opositiune cu *spirit*; 2. substanță din care e făcut un lucru; **materie primă**, ce n'a fost încă lucrată; **materie animală, vegetală, minerală**, substanță aparținênd unuia din aceste regnuri; 3. *fig.* subiect despre care se vorbesce saŭ se scrie: *a intra în materie*; 4. excremente: *materie fecală*; 5. *Med.* puroiŭ; 6. stofă.

matern a. propriu saŭ natural unei mame: *gingășie maternă*; **limbă maternă**, limba țĕrei în care s'a născut cineva.

maternitate f. 1. stare, calitate de mamă; 2. moșit.

Matias m. 1. rege al Ungariei și Boemiei, împĕrat al Germaniei de la 1612—1619; 2. V. **Corvin.**

mățleș m. *Zool.* gaiță.

matinal a. 1. de diminéță: *ochiu auroreĭ matinal* Ex.; 2. care se scólă de diminéță.

matineŭ n. 1. representațiune dramatică, concert dat în timpul zileĭ; 2. haină femeiască de casă.

matiță f. plasă mică în fundul năvodului.

matolesc v. 1. a se vesteji; 2. *fig.* a se moleși.

mator a. în vîrstă (Bălc.).

Matoreț n. culme a munților Mehedinți.

matosit a. amețit de beuturi.

matostat n. jasp verde cu pete roșiĭ: *paftale de aur și de matostat* Cn.

matracucă f. 1. *pop.* mitropolit; 2. *fam.* femee neroadă.

mătrăgună f. plantă narcotică din fam. solaneelor, cu miros neplăcut și cu care babele de la țără fac fermece; numită vulgar: *cireșa lupului, Dómna mare, érba codrului, împĕrătésa buruienilor.*

matrapazlîc n. trafic: *să mănânce banii cu matrapazlîcuri.*

mătrășesc v. *fam.* a expedia: *de mult era tu mătrășit din lumea asta* Cn.

mătrétă f. 1. necurățenie făinoasă ce se face în cap; 2. *Bot.* mătrĕță de apă, conferva.

matrice f. 1. *Anat.* unul din organele interne ale corpului; 2. tipar în care se tórnă metale pentru litere tipografice, monete, medalii; 3. registru original după care s'aŭ stabilit rolurile contribuțiunilor.

mătrice f. 1. colioĭ mai ales la prunci; 2. plantă din fam. compuselor ce cresce lipită de pereți.

matriculă f. 1. registru conținênd numele școlarilor, societarilor etc.; 2. număr de ordine al fie-cărui soldat într'un regiment.

matrimonial a. ce ține de căsătorie.

matroană f. 1. femee romană; 2. *fig.* femee înaintată în vîrstă.

matuĭ n. ursuz: *era un matuĭ răposatul* Al.

matur a. 1. copt de vîrstă, care nu mai e tînĕr: *om matur*; 2. *fig.* deplin cugetat: *proiect matur.* || adv. cu chibzuință: *cugetă matur.*

mătur v. 1. a curăța saŭ șterge cu mătura; 2. a goni, a alunga pe cineva; 3. a curăța, a deșerta: *artileria mătura tot locul* Bălc.

mătură f. unéltă din pĕr de porc, din paie saŭ din nuiele, ce servă a curăța de gunoiŭ, a șterge de praf.

maturațiune f. 1. înaintarea fructelor spre maturitate; 2. *Med.* formațiunea puroiului în tumori.

măturător m. cel ce mătură: *măturător de stradă, măturător de coșuri.*

măturătóre f. unéltă de măturat pe strade.

măturătură f. resultatul măturării.

măturică f. *Bot.* albăstriță.

maturitate f. 1. starea fructelor, grăunțelor, legumelor când sunt cópte; 2. *Med.* starea puroiului gata de a se sparge; 3. *fig.* stare matură, deplină desvoltare: *maturitatea vîrstei, maturitatea rațiunii.*

mătușă f. 1. sora mamei saŭ a tatălui; 2. femee în vîrstă: *mătușa prezidează.*

Matusalem m. patriarch ebreŭ, strămoșul lui Noe, trăi 969 de ani.

maur a. ce ține de Mauri: *sus în frunte-i turnul maur* Em.

mauresc a. ce ține de obiceiurile, de gustul Maurilor: *arhitectură maurească.*

Mauri m. pl. 1. locuitori din Mauritania saŭ din N. Africei; 2. cuceritorii arabi ai Spaniei în evul-mediu.

Mauriciu m. 1. împĕrat roman din Orient (582), asasinat de Foca (602). || **(de Nassaŭ)**, fiul lui Guilelm Taciturnul, stathuder al Olandei, luptă vitejesce în contra Spaniolilor (1567—1625). || **(Insula)**, insulă engleză în Marea Indiilor: 360,000 loc.

Mauritania f. vechĕ țără în Africa, adi *Marocul.*

Mausol m. rege al Cariei, mort în 353 a. Cr. Soția sa Artemisa îi ridică un monument mărețŭ.

mausoleŭ n. mare și bogat monument funerar (ca al regelui Mausol): fig. *o dormi în pace, în mausoleŭ-ți măndru, al cerurilor arc (luna)* Em.

Mavrocordat m. familie fanariotă care a dat Turciei un dragoman în persóna lui Alexandru Mavrocordat Exaporitul, saŭ Sfetnicul de taină al Sultanului, și 3 Domni Țĕrilor Române: **(Nicolaie)**, fiul lui Alexandru, primul Domn fanariot în Moldova (1711) și în Muntenia, unde domni în două rînduri între 1716—1730; **(Constantin)**, fiul lui Nicolaie, domni în 5 rînduri între 1730—1769; el publică *Reforma* (1748) prin care se desființa *rumânia*, se instituiră judecători și se scutiră preoții de bir; **(Ion)**, fratele lui Constantin, Domnul Moldovei (1744—1747).

Mavrodin n. sat în jud. Teleorman cu bîlciŭ anual.

mavroforĭ m. pl. numele tinerilor greci, purtând uniforma négră, cari formaŭ batalionul sacru în armata lui Ipsilante (1821).

Mavroghene (Nicolaie) m. Domnul Munteniei, bizar și extravagant, servi cu credință pe Turci, cari îl decapitară (1786—1789).

Mavromichalis (Petru Bey) m. capul Mainoților în rĕsboiul pentru independența Greciei (1775—1848).

Maxențiu m. proclamat împĕrat la Roma, dar învins de cumnatul seŭ Constantin, se înecă în Tibru (312).

maxilar n. ce ține de măsele. || n. osul maxilar.

maxim n. 1. cel mai înalt grad ce-l póte atinge un lucru: *maximul de intensitate*; 2. cantitatea, suma cea mai mare posibilă: *a aplica maximul pedepsei*; 3. taxă peste care e oprit a vinde o marfă: *maximul decimilor județene, legea maximului.* Crn. **minim.**

Maxim m. nume a 3 împĕrați romani cari muriră toți asasinați (237—455); sub domnia celui d'al treilea, Genseric, regele Vandalilor, coprinse și jăfui Roma (455). || **(Ion)**, eminent latinist român, originar din Macedonia, redactă, împreună cu Laurian, primul proiect de Dicționar academic al limbeĭ române (mort 1877).

maximă f. propositiune generală ce servă de principiu, de normă. Sin. **sentență, aforism, dicțiune.**

Maximian m. împĕrat roman, socrul lui Constantin, asociat la imperiu de Dioclețian, abdică odată cu dînsul (305).

Maximilian m. numele mai multor suverani: Maximilian I, împĕrat al Germaniei, luă parte la rĕsboiele în contra Franței (1459—1519); Maximilian **(Ferdinand Iosef)**, fratele actualului împĕrat al Austriei, acceptă în 1864 titlul de împĕrat al Mexicului ce-i oferi guvernul francez; învins de republicani, fu osândit la mórte și împușcat în 1867.

Maximin m. împĕrat roman, urmașul lui Alex. Sever, muri asasinat (238).

maximum adv. cel mai mult.

Măxineni pl. mănăstire în jud. Rîmnicu-Sărat.

Mazarin (Cardinalul) m. ministrul lui Ludovic XIII și Ludovic XIV, terminâ rĕsboiul de 30 de anĭ prin tractatul din Vestfalia (1648), se luptâ în contra Frondeĭ și semnâ tractatul din Pirineĭ cu Spaniolîĭ (1659).

mazdeĭsn n. religiunea dualistă a Persiei.

mazdrac m. suliță: *Turcit mâna pe mazdrace pumnea* Pop.

măzdresc v. a pungăși: *aŭ măzdrit un milionaș de gălbiorĭ* Al.

Mazeppa m. hatman al Cazacilor din Ucrania; învins cu Carol XII la Pultava, fugi la Bender unde muri în 1709.

mazĕre f. 1. plantă leguminósă alimentară ce produce bóbe într'o téacă; 2. bóbele plantei. Sin. **bob**.

măzĕriță f. 1. *Bot.* bobușor; 2. grindină mărunță.

mazetă f. om fără energie.

mazil a. și m. 1. Domn destituit; 2. boier scos din slujbă și supus la dări: *glóta boierilor mazilĭ și a boerinașilor* Op.; 3. clasă de contribuabilĭ carĭ se trăgeaŭ din boieriĭ aflațĭ în neactivitate de serviciu: *l'aŭ pus la bir ca pe un mazil* Por.; 4. corp de călărime alcătuit de toțĭ boieriĭ eșițĭ din slujbă sub comanda *Serdarului de mazilĭ*. Cra. **halea**.

mazilesc v. a destitui, a depune: *Turcii mazilirâ pe Brâncovénu*.

mazilie f. destituire, revocare din domnie: *carte de mazilie* Og.

Mazovia f. ținut al Poloniei, udat de Vistula, cu orașul Varșovia, și locuit de Mazurĭ.

mazŭ n. ceea ce s'adaogă la misa jocului: *cinci leĭ maz*.

mazurcă f. dans național polon și arie veselă după care se joacă: *am jucat mazurca cu Rușiĭ* Al.

Mazurĭ m. pl. locuitorĭĭ polonĭ din Mazovia.

mazurist m. cel ce scie a dansa mazurca: *cel dintâiŭ mazurist* Negr.

mĕ pron. pe mine. || Int. V. **mă**.

meă pron. f. de la meŭ. || f. parte femeiască a mieluluĭ.

mealŭ f. arșie de miel.

Meandru n. 1. riŭ în Asia-Mică ce se varsă în Archipelag, celebru prin sinuositățile sale; 2. sinuositate, înconjur, ocol.

Mecа f. oraș în Arabia și cetate sfîntă a musulmanilor: 50,000 loc. Patria lui Mahomet.

mecanic a. 1. privitor la mecanica; 2. pus în lucrare cu ajutorul mașinelor: *arte mecanice*; 3. *fig.* se dice de o lucrare la care nu se cere saŭ unde lipsesce inteligența. || m. 1. cel ce s'ocupă cu mecanica; 2. constructor de mașinĭ; 3. cel ce conduce o mașină.

mecanică f. 1. partea matematicelor ce studiază legile mișcării și ale equilibruluĭ precum și acțiunea mașinelor; 2. operă ce tratează despre acéstă sciință; 3. *fig.* dispositiune naturală saŭ artificială a corpurilor.

mecanism n. 1. combinarea pieselor destinate a funcționa împreună: *mecanismul unuĭ ceasornic*; 2. totalitatea organelor unuĭ corp viŭ: *mecanismul corpuluĭ omenesc*; 3. *fig.* combinarea mijlócelor destinate a produce un efect: *mecanismul uneĭ limbĭ, al unuĭ guvern*.

Mecena m. 1. personagiu român, favoritul lui August, amicul lui Horațiu și Virgiliu (m. 8 a. Cr.); 2 *fig.* om bogat saŭ puternic care protege sciințele și artele.

meceț n. 1. moschee mică; 2. numele vechiuluĭ cimitir turcesc din București.

Mecklemburg n. țéră în Germania de N. pe Baltica, împărțită în două mari ducate: **Mecklemburg-Schwerin** cu cap. *Schwerin*: 575,000 loc. și **Mecklemburg-Strelitz** cu cap. *Strelitz*: 98,000 loc.

medaliat a. care a primit o medalie: *soldat medaliat*.

medalie f. 1. bucată de metal bătută în onórea uneĭ persóne ilustre saŭ în amintirea unuĭ eveniment important; *medalia Virtutea militară*; 2. recompensă dată într'un concurs, după o expositiune; **reversul** medalieĭ, partea cea nefavorabilă a persónelor saŭ a lucrurilor.

medalion n. 1. medalie mare; 2. bijuterie ovală în care se închide un portret, pĕr etc.; 3. basso relief de formă rotundă.

Medea f. *Mit.* faimósă vrăjitóre, se mărită după Iason, căpetenia Argonauților, și-l ajută să răpéscă lâna de aur; părăsită de dînsul, ea 'și resbună omorînd pe cele două ale sale fiice.

medelniceră m. 1. od. cel ce turna (la serbători saŭ solemnități) Domnuluĭ apă pentru spĕlatul mâinilor; 2. rang de boierie.

medĕn n. piață, târg: *ese în medĕn să cumpere lemne* Cr.

Medĭ m. pl. locuitorĭ din Media, reuniți cu Perșiĭ de către Ciru cel Mare (sec. VI a. Cr.).

Media f. veche țéră în Asia cu cap. *Ecbatana*.

medial a. *Gram.* ce ocupă mijlocul uneĭ vorbe: *literă medială*.

median a. *Anat.* așeḑat la mijloc: *vine mediane*.

Mediaș n. numit de Ungurĭ Megyes, oraș în Ardél, pe malul stâng al Târnavei-marĭ: 9000 loc. Vinurĭ bune. Aci se ținea od. Dieta Domnilor Transilvanieĭ.

mediat a. prin mijlocire: *causă mediată a unuĭ eveniment*. Cra. **imediat**.

mediatisez v. în vechea constituțiune germană: a face ca un principe saŭ o țéră să nu mai depindă mediat de Imperiu.

mediațiune f. intervenirea unuĭ mediator.

mediator m. cel ce se pune la mijloc spre a face o împăciuire între persóne, partide, State. Sin. **mijlocitor**.

medic m. 1. cel ce practică medicina; 2. *fig.* ceea ce aduce lĕc: *timpul e un mare medic*. Sin. **doctor**. || a. relativ la Media saŭ la Medĭ: *rĕsboĭele medice*, între Greci și Perșiĭ (504—449 a. Cr.).

medical a. ce ține de medicină: *cestiune medicală*.

medicament n. substanță proprie a vindeca o bólă. Sin. **lĕc**, **remediu**.

medicamentez v. a prescrie, a administra medicamente.

medicină f. arta de a căuta pe cei bolnavĭ.

medicinal a. întrebuințat în medicină: *plante medicinale*.

Medicis m. ilustră familie florentină care a guvernat Florența (1314—1743) și a cărei membrĭĭ cei mai celebri sunt: Cosmo de Medicis, posesorul uneĭ averĭ marĭ câștigată prin comerț, capul republicei, protector al sciințelor și al artelor (1389—1464); Laurențiu Magnificul, lăsă 3 fiĭ, dintre carĭ ultimul ajunse papa Leone X (1448—1492); Francisc, protector luminat al belelor-arte, tatăl Mariei de Medicis (1574—1589). Familia Medicis s'a stins pe la 1750. || nume a două regine din Franța: V. **Caterina** și **Maria**.

medico-veterinar a. relativ la medicina veterinară: *Institut medico-veterinar*.

medie f. număr mijlociu, cantitate mijlocie.

medieval a. ce ține de evul-mediu, adică de timpul scurs între anĭ 476—1453.

medievist m. istoric care s'ocupă în special cu evul-mediu.

medimn m. măsură grécă de capacitate prețuind aprópe 52 litri.

Medina f. oraș în Arabia cu 20,000 loc. Mormîntul lui Mahomet.

mediocru a. 1. care e între mare și mic, între bun și rĕŭ; 2. *fig.* de puțină inteligență, talent: *om mediocru*. || n. ceea ce e mediocru. Sin. **mijlociŭ**. Cra. **considerabil**.

mediocritate f. 1. starea, calitatea celuĭ mediocru; 2. stare mijlocie de avere; 3. *fig.* insuficiență de spirit, de merit: *om de o mare mediocritate*.

meditațiune f. 1. operațiunea spiritului când vrea s'aprofundeze un subiect; 2. scriere asupra unuĭ subiect religios, moral saŭ filosofic: *Meditațiunile lui Descartes*; 3. varietate a elegieĭ, contemplarea poetică asupra ruinelor trecutuluĭ: *meditațiunile lui Gr. Alexandrescu*; 4. repetirea lecțiunilor cu un meditator.

meditativ a. 1. aplecat la meditațiune; 2. dedat mereŭ la meditațiune: *viață meditativă*.

meditator m. repetitor de studiĭ.

Mediterana f. mare situată între Europa, Asia și Africa; ea comunică cu Oceanul Atlantic prin strîmtórea de Gibraltar, cu Marea Négră prin Dardanele și Bosfor, cu Marea

Roșie și Oceanul Indian prin canalul de Suez. Mediterana presintă mai multe golfuri ce pórtă asemenea numele de mare: Marea Tireniană, Adriatica, Marmara, Marea Négră și Marea de Azov.

mediteraneán a. ce ține de Mediterana: *clima mediteraneană e cea mai frumósă dintre tóte.*

meditéz v. 1. a examina cu maturitate în spiritul seŭ: *a medita o cugetare;* 2. a reflecta cu profunditate: *a medita asupra mórții;* 3. a prepara cu un elev lecțiunile sale.

mediu a. mijlociu. || n. 1. sunetul vocii între grav și acut; 2. *Fiz.* spațiu în care e pus un corp: *aerul e mediul în care trăim;* 3. *fig.* totalitatea persónelor printre cari trăiesce cineva, apucăturile și ideile lor: *a trăi într'un mediu intelectual;* 4. la spiritiști: cel ce servă de intermediar între ómeni și spirite.

medular a. ce ține de mĕduva spinării saŭ e de natura ei: *substanță medulară a creerului.*

Medusa f. 1. *Mit.* una din cele trei Gorgone, al cărei pĕr era împleticit cu șerpi și a cărei privire împietrea; ea fu rĕpusă de Perseŭ; 2. zoofit marin care sémĕnă unéĭ masse gelatinóse.

méeting n. (cit. *miting*), întrunire publică spre a discuta despre cestiuni politice, sociale, religióse.

Mefistofele m. numele demonului în legenda germană a lui *Faust.*

mefitic a. cu miros urît și nesănătos: *aer mefitic.*

megalitic a. se dice de unele monumente preistorice formate din bolovani mari, ca *menhiri, dolmeni.*

Megalopole f. oraș în Grecia antică, patria istoricului Polibiu.

megalosaur m. mare șopîrlă fosilă.

Megara f. oraș în Grecia antică, pe golful Egina, aprópe de Atena.

megaterĭu m. fosil mare din familia nedinților.

Megera f. 1. *Mit.* una din cele trei Furii; 2. *fig.* femeie rea și furióșă.

Megidia f. orășel în jud. Constanța, fundat într'un loc nesănătos la 1856 de Tătarii veniți din Crimea.

megidiè f. decorațiune turcéscă înființată în 1851 de Sultanul Abdul-Megid.

megieș a. și m. vecin: *un megieș al nostru* Cn.

megieșie f. vecinătate: *tóta megiesia se vaietă* Isv.

Meglen n. district în Macedonia, numit de Turci *Karagiova*, în vilaietul Salonic (Meglenit).

Mehadia f. 1. afluent al riului Cerna, izvorăsce din pólele muntelui Semenic; 2. orășel așezat la margine între Banat și Oltenia, cu o posițiune admirabilă, pe rîul cu acelaș nume, renumit pentru băile sale minerale *(Herkulesbad)*: 3000 loc.

Mehedinți pl. 1. (Munții), porțiune a Carpaților în jud. cu acelaș nume; 2. cel mai apusén județ al Munteniei, a cărei parte nordică e formată de masivul Carpaților: 230,000 loc. Cap. *Turnu-Severin* (Mehedințén).

Mehemet m. 1. calif omiad din Cordova (852—886); 2. nume a 7 regi mauri din Grenada (sec. XIII—XV), dintre cari cel dintâiŭ zidi Alhambra (1232).

Mehemet-Ali m. Kediv al Egiptului (1806), exterminâ pe mameluci (1811), se revoltă în contra Sultanului fără însă a reuși să se facă independent (1769—1849).

Mehemet-Beiŭ m. 1. boier muntén din némul Basarabescilor, turcit veru să prefacă Muntenia în pașalic, dar fu respins de Radu de la Afumați (1522); 2. numele lui Mihnea Turcitul, după ce se făcuse mahometan.

mehenghiŭ n. pétră de cercat aurul. || a. isteț, șiret: *te véd că eșĭ bun mehenghiŭ* Cn.

mehterhaneá f. musică turcéscă ce cântă od. la paradele domnești: *mehterhanéua juca în ograda boierului* Ncun.

Mein m. riŭ ce izvorăsce din Bavaria, udă Bayreuth și Francfurt, și se varsă în Rin în fața Maienței: 500 km.

meiŭ n. 1. plantă din fam. graminéelor cu bobițe gălbuie: *din meiŭ se fabrică bragă;* 2. bobițele acestei plante ce servă de nutreț mai ales paserilor; 3. **meiŭ păsĕresc**, mohor.

meĭdină f. termin de hotărnicie: linie ce desparte hotarele.

Mela (Pomponiu) m. autorul primului tractat asupra geografieĭ (sec. I d. Cr.).

Melanchton m. învĕțat umanist și unul din capiĭ principali ai luteranismului, redactă Confesiunea din Augsburg (1497—1560).

melancolic a. 1. în care domină melancolia: trist, mâhnit; 2. care inspiră melancolie.

melancolie f. 1. flere négră și dispoziție tristă atribuită eĭ; 2. atragere spre singurătate și reverie.

Melanesia f. mare divisiune a Oceaniei, al cărei indigeni sunt negri: 600,000 loc.

melasă f. sirop ce rĕmâne după fabricarea zahărului.

Melbourne n. oraș în Australia, cap. provinciei engleseVictoria: 323000 loc. Port fórte important, mine de aur.

melc m. 1. molusc tîritor ce locuiesce într'o scoică; 2. parte osóșă a labirintului urechii ce are forma unei scoici de melc; 3. pl. glob: *melcii ochilor.* Sin. **bourel, culbec.**

Melchisedec m. rege și preot cananean, contemporan cu Avram. || **(Episcopul)**, erudit teolog și scriitor român: *Cronica Hușului* și *Cronica Romanului* (1823—1892).

meleag n. împrejurime, coprins: *om vestit prin meleagurile astea* Cn.

Melcagru m. *Mit.* rege grec și unul dintre Argonauți, ucise pe mistrețul din Calidon.

melesteŭ n. 1. morișcă; 2. făcălet.

Meletiu m. rîu și munte în jud. Iași.

melian a. strengar: *nu m'a prins melianul și haraminul de Trăsnea* Cn.

melic n. inflamațiunea glandelor gâtlejului la cal.

melifer a. ce produce miere saŭ un suc dulce: *plante, insecte melifere.*

melinită f. substanță explosibilă de o forță extraordinară cu care artileriștii francesi umplu obuzurile.

melisă f. 1. plantă aromatică din fam. labiatelor, numită vulgar *mătăcină* saŭ *érba stupilor*, din care se face o poțiune calmantă; 2. apă de melisă, alcoolat preparat din frunzele de melisă.

melit v. 1. a sfărâma inul saŭ cânepa cu melița; 2. *fam.* a bate strașnic.

melită f. 1. scaun de bătut cotorele de cânepă, ca să cadă tótă cója de pe fire; 2. fig. *îĭ merge gura ca o melită.*

melodic a. *Mus.* 1. ce ține de melodie; 2. (poetic) melodios: *melodica șoptire a riului ce geme* Em.

melodie f. 1. șir de sunete armonióse; 2. șir de frase musicale; 3. *fig.* șir de vorbe saŭ propoziții plăcute la aud.

melodios a. plin de melodie.

melodramă f. un fel de tragedie populară a cărei acțiune e în genere teribilă și care altă dată era amestecată cu musică.

melodramatic a. ce ține de melodramă.

meloman m. cel ce iubesce cu pasiune musica.

melomanie f. iubire excesivă a musicei.

melopee f. 1. arta de a declama versurile la cei vechi; 2. arta de a pune cuvinte în musică.

Melpomena f. *Mit.* musa tragediei.

Melusina (Framósa) f. zînă faimósă în legendele medievale franceze.

membrană f. țesetură subțire ce înfășură un organ. || pergament: *hrisóve de membrană* On.

membranos a. de natura membranelor.

membru n. și m. 1. partea corpului ce ține de trunchiul animal: brațele și gambele; 2. *fig.* fie-care din persónele cari compun o societate saŭ o familie: *membru al Academiei;* 3. fie-care parte a unui period saŭ a unei frase; 4. fie-care din cele două părți ale unei equațiuni separate prin semnul egalității.

memento n. 1. semn destinat a aduce aminte ceva; 2. **memento-mori**, adu-ți aminte de mórte! *fig.* avertisment suprem: *ca un memento-mori pe al istoriei plan* Em.

Memfis n. oraș în Egiptul antic, pe Nil, aprópe de Cairo. Aci s'a des-

coperit Serapeul cu aleea sa de 600 de sfinxi.

Memnon m. rege egiptén a cărui statuă la Teba scotea (dice-se) sunete armonióse, cum era atinsă de primele rade ale sórelui.

memorabil a. demn de memorie: *eveniment memorabil.*

memorand n. notă diplomatică expunênd sumar starea unei cestiuni.

memorial n. operă în care s'a-flă conservate amintirile cuiva.

memorie f. 1. facultate de a-și aduce aminte un ce trecut; 2. amintire: *a păstra memoria unui eveniment*; 3. reputațiune ce se lasă după mórte: *de gloriósă memorie.* Sin. aducere-aminte.

memoriu n. 1. scriere în care se expune sumar o cestiune: *a redacta un memoriu*; 2. statul sumelor datorite pentru lucrări sau furnituri; 3. expunerea faptelor relative la un proces; 4. relațiunea evenimentelor în cari a luat parte cineva sau a fost martur: *literatura franceză e fórte bogată în memorii*; 5. disertațiune asupra unui obiect de sciință, de erudițiune, de literatură; 6. culegerea deliberațiunilor sau a lucrărilor unei societăți: *Memoriile Academiei de medicină.*

menadă f. bacantă furiósă.

menaj n. 1. administrațiunea cheltuielilor și întreținerea unei case: *femeile au grijă de menaj*; 2. tóte persónele cari compun o familie; *sunt cinci menajuri în acéstă casă.*

menajeră f. femee care pórtă grijă de menaj, stăpâna casei. Sin. gospodină, iconómă.

menajerie f. locul unde s'adună animale străine și rare.

menajez v. 1. a cheltui cu economie: *a-și menaja starea*; 2. a nu obosi în zadar: *a-și menaja puterile*; 3. a pregăti cu dibăcie: *a menaja o întrevedere*; 4. a trata cu atențiune: *a menaja pe cineva*; 5. a-și căuta de sănătate: *trebue să te menajezi.*

Menandru m. poet comic grec, discipolul lui Teofrast, creatorul comediei de caracter (342—290 a. Cr.).

Menșikof m. 1. general și om de Stat rus (1789—1869); 2. un fel de manta cu cordon la spate.

Mendelssohn m. 1. (Moise), filosof german și reformatorul modern al Evreilor (1729—1786); 2. (Bartholdy), strănepotul celui precedent, celebru compositor german, principalul representant al direcțiunii romantice în domeniul musicei: *Oratorie, Simfonii* (1809—1847).

mendre f. pl. pofte capricióse: *a-și face mendrele.*

Menechmu m. 1. nume a doi frați într'o comedie latină de Plaut; 2. *fig.* cel ce sémănă aidoma cu altul.

Menelau m. *Mit.* regele Spartei, fratele lui Agamemnon și sotul Elenei, a cărei răpire causă résboiul Troiei.

Menenîu-Agripa m. consul roman, împăciui pe plebeii revoltați, spunêndu-le povestea: *Membrele și Stomachul* (503 a. Cr.).

menesc v. 1. a prevesti viitorul (bun sau rĕu): *în ceasul nascerii ursitórele menesc copilului sórta vieței sale*; 2. a (pre)destina: *așa-fel l'a menit sórta și cerul așa a vrut* Negr.; 3. a ura: *o mie! dice unul, menind cu veselie* Al.

menestrel m. poet și musicant ambulant, în evul-mediu.

mene-thekel-fares n. («cântărit, numĕrat, împărțit»), amenințare profetică ce o mână nevĕdută scrise pe pereții salei, în care Baltazar serba ultima-i orgie și pe când Ciru pătrundea în Babilon.

menghină f. mașină de strins a fierarilor.

menhir n. monument celtic constând într'un bloc de pétră ridicat pe pământ.

meninge f. membrană ce înfășură creerul; sunt trei meninge: dura-mater, piu-mater și arachnoidea.

meningită f. inflamațiunea meningelor.

menință v. (poetic) a amenința: *menințând barbare glasuri* Al.

Menip m. poet satiric și filosof grec din secta cinicilor (sec. IV a. Cr.).

Menipee (Satira) f. celebru pamflet politic francez, în versuri și în prosă, compus în 1593 contra Ligei.

menire f. 1. sórtă predestinată; 2. misiune, vocațiune: *mórtea respectézĕ pe omul cu menire* Al.

menit a. 1. predestinat: *sufletele menite*; 2. destinat: *menit pentru domnie* Al.

meniu n. listă de bucate.

mensual a. care se face în tóte lunile: *buletin mensual.*

mentă f. numele sciințific al izmei.

mental a. care se face în minte: *calcul mental*; **alienațiune mentală**, nebunie.

mențin v. 1. a ținea ferm și fix; 2. a conserva în aceeași stare: *a menține un regulament*; 3. a afirma, a susține: *mențin ce am dis.*

menționez v. a face mențiune.

mențiune f. mărturie făcută prin graiu sau prin scris: *a face mențiune unui fapt*; **mențiune onorabilă**, distincțiune acordată într'un concurs după premiul și accesitul.

Mentor m. 1. *Mit.* înțelept grec căruia Ulisse încredință educațiunea lui Telemac; 2. *fig.* sfetnic sau conducĕtor luminat.

menuet n. 1. dant grav ce se juca în Franța în secolul trecut; 2. aria sa.

mĕr m. (pl. meri) pom ale cărui róde sunt bune de mâncare; *de florile mĕrului*, zadarnic, fără folos. || n. (pl. **mere**) pómă rotundă și plină de simburi a mĕrului: *merele creșesci și domnesci sunt fórte gustóse*; **mĕrul lupului**, omiag. || adv. ca un mĕr: *a fost bătut mĕr.*

mercantil a. 1. relativ la comerț; 2. care se preocupă numai de câștig: *spirit mercantil.*

mercantilism n. spiritul comerțului, dispositiune de a trata din punctul de vedere al profitului.

Mercator m. celebru geograf olandes, a dat numele seu unei sisteme de projecțiune (1512—1594).

mercenar a. 1. care lucrézĕ pentru bani: *lucrător mercenar*; 2. care se face numai pentru câștig: *lucru mercenar*; 3. *fig.* care se lasă ușor a fi corupt prin interes: *suflet mercenar.* || m. 1. cel ce lucrézĕ pentru bani; 2. soldat care se vinde pentru bani; 3. *fig.* om interesat și lesne de corupt cu bani. Sin. venal.

mercerie f. negoț de mărunțișuri pentru îmbrăcat și gătit (ață, ace, panglici, nasturi): *obiecte de mercerie.*

merchez n. 1. rost: *nu-i scie calului merchezul* Pann; 2. dibăcie (în jocul de cărți); 3. îndemână: *așa 'mi mai vine la merchez* Al.

Mercurea f. numit și Sas-Sebeș, oraș săsesc în Ardél: 6000 loc.

Mercuri f. V. Miercuri.

mercurial a. ce conține merciuriu.

mercurială f. 1. dojană lungă; 2. *Bot.* brie. || prețul de piață al grânelor: *prestațiunile în fructe, al căror preț este regulat prin mercuriale, se compensă cu sumele licide și exigibile.*

Mercuriu m. 1. *Mit.* deul comerțului, al eloquenței și al hoților: e representat cu caduceul în mână, cu aripi pe umeri și la călcâie; 2. planeta cea mai învecinată cu sórele.

mercurîu n. metal licid la temperatura ordinară, numit obicinuit *argint-viu*: el servă la construcțiunea barometrelor, termometrelor și se aduce din Spania și Italia.

meremet n. reparațiune.

meremetisesc v. a repara o clădire.

mereu a. continuu: *în codri mereu pustii* Al. || adv. într'una, fără încetare: *ploiă mereu.*

merg v. 1. a se mișca dintr'un loc la altul: *mergi iute*; 2. a se duce într'un loc anumit: *copiii merg la școlă*; 3. a se afla, a fi: *cum mergi cu sănătatea? îi merge bine*; 4. a se putea: *nu merge*; 5. a veni bine, a conveni: *așta nu-mi merge la socotélă.* Sin. păsesc, umblu.

meridian n. cerc imaginar al sferei terestre ce trece prin polii și zenitul observatorului; ca punct de plecare se ia un prim meridian de la care se socotesc tóte cele-lalte, spre rĕsărit și spre apus.

meridional a. care e din spre miédă-di: *popóre meridionale.*

merinde f. pl. provisiuni de drum.

merinos n. 1. óie de rasă spaniólă cu lâna subțire și crétă; 2. lâna oii și stofa făcută dintr'însa: *cu șalvari de merinos* Al.

merișor m. *Bot.* 1. cununiță: *din merișor se fac cróne pentru școlarii premiați*; 2. cimșir; 3. **merișor de munte**, cocâzar.

merișóră f. rujă de munte saŭ smeură.

-merit n. 1. ceea ce face demn de stimă, de recompensă saŭ de pedéps㠖 2. ceea ce un lucru are bun în sine: *operă de merit.* || v. 1. a fi demn de: *a merita o recompensă*; 2. a-și atrage: *a merita o pedéps㠖 a bine merita de, a fi adus saŭ a aduce încă serviciĭ mari.*

-meritoriu a. care merită, demn de stimă, de laudă saŭ de recompensă.

-meritos a. care are merite.

Meropa f. *Mit.* soția unuĭ rege al Messenieĭ; ea era să se mărite după ucigașul soțuluĭ eĭ și al copiilor seĭ, dar fiul eĭ Egist ucise pe asasin și scăpă astfel pe mama sa.

Merovecŭ m. căpetenie francă, dete numele seŭ primeĭ dinastiĭ a regilor Franțeĭ, **Merovingienii**, carĭ domniră de la 418—752.

mers n. 1. mod de a merge: *mersul calulŭi*; 2. mișcarea celuĭ ce merge: *a-și grăbi mersul*; fig. *mersul ceasorniculuĭ*; 3. înaintare, desvoltare: *mersul unei bóle, unei afaceri*; fig. *mersul ideilor.*

merță f. măsură veche moldovenéscă de capacitate, prețuind 10 baniță.

mertepeă adv. de-a rîndul: *de om lua tréba de la mertepea* Al.

mertic n. 1. baniță mică de douăzeci de oca; 2. măsură de orz ce se dă cailor; 3. taĭn, porțiune: *un covrig dintr'un mertic* Por.

mesager m. 1. cel însărcinat cu un mesagiu; 2. cel ce pórtă mesagiĭ dintr'un oraș într'altul.

mesagerie f. 1. stabiliment de trăsurĭ pentru transportul călătorilor saŭ a mărfurilor; 2. trăsurile întrebuințate la acest serviciu.

mesăgiu n. 1. comisiun de a spune saŭ de a duce ceva; 2. pachet, depeș㠖 3. comunicațiune oficială între puterea executivă și corpurile legiuitóre: *mesagiul Tronului.*

mesalianță f. căsătorie nepotrivită.

meschin a. 1. sgârcit, calic: *om meschin*; 2. de înfățișare sărăcăciósă: *casă meschină.*

meschinerie f. 1. economie prea mare; 2. carneterul celuĭ meschin; 3. lucrurĭ meschine.

mesclóră f. masă mică.

mesén m. cel ce stă la masă, óspete.

mesenter n. *Anat.* membrană ce susține intestinele.

meseriaș m. cel ce are o meserie, lucrător. Sin. **meșteșugar, profesionist.**

meserie f. 1. exercițiul uneĭ arte manuale: *meseria de croitor*; 2. orĭ ce profesiune: *meseria de advocat.*

meși m. pl. 1. un fel de ghetre turcescĭ de marochin, încălțațĭ înaintea papucilor: *cu meși și cu papuci de saftian galben*; 2. *fig.* a da meșiĭ cuĭva, a-l da mâna, a cuteza: *pe unde îl scie, nu-i dă meșit să mai vie* Pann.

Mesiu f. regiune întinsă în Europa antică, partea septentrională a vechieĭ Tracia, adĭ Bulgaria și Serbia. Ea fu prefăcută la 29 a. Cr. în provincie romană și împărțită (de la 69 d. Cr.) în *Mesia inferiór㠔* la E. și *Mesia superiór㠔* la V.

meșină f. 1. piele de óie lucrată; 2. pl. năd㠜 de blăniță cu meșină. Sin. **saftian.**

mesit m. trimis, emisar: *sosirea altuĭ nou mesit al vizirului* Bălc.

mesor v. 1. a lua măsura: *cum mésori, (i se mésóră*; 2. a străbate: *a măsura cu pașĭ repedĭ casa*; 3. a examina, a cerceta: *a măsura pe cineva cu ochiĭ*; 4. *fig.* a evalua, a aprecia: *a măsura întinderea unuĭ pericol*; 5. a regula, a modera: *a-și măsura cheltuielile, vorbele*; 6. a se lua la luptă, a se bate cu cineva: *a se măsura cu dușmanul.*

Mesmer m. medic german, autorul teorieĭ magnetismuluĭ animal (1733—1815).

mesmerism n. 1. doctrina luĭ Mesmer; 2. magnetism animal.

Mesopotamia f. regiune a Asieĭ antice, între Tigru și Eufrat.

Messalina f. împărătésă romană, soția luĭ Claudiu și mama luĭ Britanicu, faimósă prin crimele și desfrînările sale (m. 48).

Messenia f. veche provincie a Grecieĭ: Messenienii fură învinșĭ și robițĭ de Lacedemonienĭ (sec. VII a. Cr.).

Messia m. 1. unsul Domnuluĭ, mântuitorul promis lumiĭ în profețiile Vechiuluĭ-Testament; 2. *fig.* om providențial dorit și așteptat cu nerăbdare.

Messiada f. titlul epopeiĭ luĭ Klopstock despre răscumpărarea păcatuluĭ strămoșesc.

messianic a. ce ține de Messia: *eră messianică.*

Messina f. 1. strimtóre între Sicilia și Italia; 2. oraș și port în Sicilia, pe strimtórea cu acelașĭ nume: 78,000 loc.

Mesta f. fluviu în Macedonia, se varsă în Archipelag.

mestec v. a sfărâma cu dințiĭ: *a mesteca pâine.* V. amestec.

mestecăn m. arbore din clasa amentaceelor, crește în pădurile nóstre și e însemnat prin albéța cójeĭ sale.

mestecător m. cel ce mestecă: *mestecător de opiu.*

meșter a. și m. 1. cel ce a învățat o meserie și o póte învăța și pe alțiĭ: *meșter zidar*; 2. lucrător dibaciu; 3. *fig.* abil, excelent: *meșter în răsbóie.* Sin. maiestru.

meșteresc v. 1. a lucra cu dibăcie: *eaŭ vedĭ cum mi le-aĭ meșterit* Al.; 2. a executa: *'mĭ vine să-ĭ meșteresc un șaĭer* Al.

meșterie f. măiestrie: *de aveĭ meșterie să-mĭ faceĭ allă mănăstire* Por.

meșteru-stricăt m. lucrător prost

meșteșug n. 1. meserie: *meșteșugul e brățară de aur*; 2. artă: *e făcut cu meșteșug*; 3. șiretenie. Sin. măiestrie.

meșteșugar m. cel ce practică un meșteșug: meseriaș, profesionist.

meșteșugesc v. 1. a lucra cu meșteșug; 2. *fig.* a urzi intrigĭ.

meșteșugit a. 1. făcut cu artă: *lucrare meșteșugită în marmură a cĭ'unuĭ meștor dibaciŭ*; 2. artificial.

meșteșugos a. plin de șiretenii, viclén la culme: *babă meșteșugósă.*

mești pl. meșĭ: *asvîrlea papucilor de rămânea numaĭ în meștiĭ* Al.

măsură f. 1. unitate convențională ce servă a determina o cantitate; o întindere, o forță; 2. dimensiune evaluată: *a lua măsura uneĭ haine*; 3. ceea ce servă a măsura: metru, litru; 4. câț conține un vas cu care se măsóră: *dațĭ cu măsură dréptă*; 5. *Mus.* tact: *a bate măsura*; 6. cantitatea silabelor cerute de ritm în versurĭ: *măsura dactililor*; 7. pl. *fig.* precauțiunĭ necesare: *a lua măsurĭ pentru siguranța publică*; 8. moderațiune; *a vorbi cu măsură*; a-și da măsura, a arăta de ce e capabil.

metacarp n. *Anat.* partea mâineĭ între degete și pumn.

metafisic a. 1. ce ține de metafisică; 2. *fig.* prea abstract. || m. cel ce studiază metafisica.

metafisică f. 1. partea filosofieĭ ce tratéză despre primele principiĭ ale cunoscințelor nóstre și despre ideile universale; 2. *fig.* abus de abstracțiunĭ; 3. analisă prea subtilă a sentimentelor; 4. părțile cele maĭ înalte ale uneĭ științe saŭ arte.

metaforă f. figură de retorică prin care se transportă o vorbă de la sensul propriu la cel figurat: ex. *leŭ* pentru *vitez*, în *flórea* vieței.

metaforic a. 1. ce ține de metaforă; 2. care abundă în metafore.

metahirisesc v. a obicinui, a pofti (vorbă eșită din us): *metahirisesc sărătuțĭ* Al.

metal n. corp simplu, lucitor, bun conducător de căldură și de electricitate.

metalic a. de metal: *în sunetul metalic de vesele fanfare* Al.; fig. *metalica, vibrânda clopotelor jale* Em.

metalifer a. se dice de un teren ce conține metale.

metalografie f. descrierea metalelor.

metaloid n. corp simplu, obicinuit fără lustru metalic și rĕŭ conducător de căldură și de electricitate, ca *sulful, fosforul, chlorul.*

metalurgic a. ce ține de metalurgie.

metalurgie f. arta de a extrage metalele din pământ și a le purifica.

metalurgist m. cel ce s'ocupă cu metalurgia.

metamorfic a. se dice de rocele saŭ terenurile geologice carĭ aŭ fost

profund modificate prin acțiunea focului suteran.

metamorfism n. totalitatea modificărilor suferite de roce sub acțiunea focului suteran.

metamorfosă f. 1. *Mit.* schimbarea unei forme într'alta, operată de zei: *schimbarea Dafnei în dafin*; 2. schimbare de formă ce încércă unele animale și în special insectele: *metamorfosa amăgei în fluture*; 3. *fig.* schimbare completă: *era avar, e risipitor, ce metamorfosă!* 4. pl. titlul unei poeme mitologice de Ovidiu.

metamorfosez v. 1. a (se) schimba printr'o metamorfosă; 2. *fig.* a transforma complet: *nenorocirile l'au metamorfosat.*

mĕtănĭălesc v. a face metănii, a bănănăi: *capetele îngreunate de somn începură să mĕtănĭăiască pe piept* Por.

mĕtanie f. 1. închinăciune, genuflexiune: *a făcut o sută de mĕtănii*; 2. pl. șir de globulețe cu cari călugării își numără închinăciunile: *nóptea spunea crędul pe șirul de mĕtănii*; 3. ca obiect de lux: *înșirĭea pe degete nișce mĕtănii de chihlĭmbar*; 4. se dice de călugării ce se închină la o anumită mănăstire: *mi-am închinat mĕtănia la Sfîntul Munte.*

metaplasm n. schimbare în forma unei vorbe prin omiterea, adăogarea sau modificarea unei silabe ori litere.

metastasă f. *Med.* trecerea unei bóle dintr'o parte a corpului într'alta.

Metastasiu m. poet, creatorul nouei melodrame italiene (1698–1782).

metatarș n. partea piciorului între tars și degete.

metatesă f. transpunerea unei litere într'o vorbă: ex. *integrŭ-întregu.*

metatetic a. format prin metatesă.

Metaur m. riu în Italia, afluent al Adriaticei, celebru prin înfrângerea lui Asdrubal în 207 a. Cr.

meteci m. pl. numele străinilor așezați ca ospeți în vechea Atena și cari se bucurau numai de drepturi civile.

metĕhnă f. defect fisic: *trupul teŭ supus la metehne* Isp. Sin. cusur.

Metellus m. familie romană căreia aparținea: Metellus Macedonicul, învingătorul Macedonenilor la Pidna (147 a. Cr.) și Metellus Numidicul, învingătorul lui Iugurta (109 a. Cr.).

metempsihosă f. trecerea sufletului dintr'un corp într'altul: *Pitagora credea în metempsihosă.*

meteor m. 1. ori-ce fenomen ce se produce în atmosferă (vênt, plóie, trăsnet, curcubeŭ); *cerul scuturând din a lui pólă lungĭ și rĕpedĭ meteorĭ* Ar.; 2. *fig.* persónă cu un renume strălucit dar trecător.

meteoric a. relativ la meteorĭ.

meteorologic a. relativ la variațiunile atmosferei: *observațiunĭ meteorologice.*

meteorologie f. partea fisicei ce tratézâ despre meteorĭ și despre variațiunile atmosferei.

meteorologist m. cel ce s'ocupă cu meteorologia.

meterez n. întărire militară. Sin. bastion, retrânșament.

meticulos a. 1. care are scrupule exagerate; 2. migălos la culme.

meticulositate f. 1. caracterul celui meticulos; 2. minuție scrupulósă.

metilic a. *alcool metilic*, spirt din lemn, ce servă ca combustibil și la fabricarea verniurilor.

uctis a. și m. 1. născut dintr'un om alb și dintr'o indigenă americană sau vice-versa; 2. provenit din doĭ indivizĭ de specii diferite, vorbind de animale sau plante.

metoch n (pl. *metóse*), sucursală de mănăstire pusă sub protecțiunea alteia mai cu vadă, pământénă sau străină.

metodă f. 1. mod de a spune, de a face, de a instrui ceva după principiĭ anumite și cu óre-care ordine: *operă făcută cu metodă*; 2. titlul unor cărți elementare: *metodă de limba englesă*; 3. apucături particulare: *fie-care urmézâ după metoda sa.*

metodic a. 1. care are regulă și metodă: *instrucțiune metodică*; 2. prea regulat, minuțios: *un om metodic.*

metodică f. metodologie.

metodist m. care ține de o sectă protestantă (fundată la Oxford în 1720 de frații Wesley) ale cărei doctrine sunt de o severitate extremă.

metodism n. doctrina metodiștilor.

Metodiu m. V. Ciril.

metodologie f. partea sciinței ce se ocupă cu metóda.

metonimie f. figură de retorică prin care se ia causa pentru efect (*Marte = rĕsboiŭ*), conținătorul pentru conținut (*a bĕut două pahare = a bĕut vinul din pahare*).

metonomasie f. schimbarea unuĭ nume propriŭ, traducêndu-l într'altă limbă: *Samuil Kleĭn mai pórtă și numele de Micaĭl.*

metopă f. interval pătrat situat între triglifele frisei dorice.

metric a. relativ la metru sau la sistema de greutățĭ, de mĕsurĭ și de monete cari aŭ ca basă metrul.

metrică f. cunóscerea cantităților și a diferitelor specii de versurĭ greco-latine.

metrologie f. 1. cunóscerea greutăților și mĕsurilor; 2. tractat despre acéstă sciință.

metroman m. cel ce are mania de a face versurĭ.

metromanie f. manie de a versifica.

metronom n. un fel de pendulă ce servesce a marca mĕsura în musică.

metropolă f. 1. oraș cu residență archiepiscopală; 2. capitala unuĭ Stat; 3. Statul însuși în raport cu colonițile sale.

metropolitan a. 1. ce are caracterul unei metropole: *oraș metropolitan*; 2. archiepiscopal: *bisĕrică metropolitană.*

metru m. 1. unitatea mĕsurilor de lungime, egală cu a decea miliónă parte din sfertul meridianului terestru; 2. piciorul unuĭ vers greco-latin.

Metternich (Principe de) m. celebru diplomat și om de Stat austriac, fu 39 de anĭ ministrul de externe al Austrieĭ (1773—1859).

Metz n. cetate tare pe Mosela, aparține de la 1870 Germaniei: 55,000 locuitorĭ.

meŭ pron. exprimă o posesiune: *lucrul meŭ.*

Meusa f. 1. fluviu în Franța, trece prin Belgia și Olanda și se varsă în Mărea Nordului prin mai multe guri: 925 km.; 2. numele unuĭ departament francez cu 292,000 loc.

Mexic n. 1. republică în America de N., de 4 orĭ mai mare de cât Franța și de 4 orĭ mai puțin populată (11 mil. loc.) cu cap. *Mexic*; 2. oraș frumos, cap. Mexicului: 330,000 loc.; 3. golf format de Oceanul Atlantic, între Statele-Unite, Antile și Mexic (Mexican).

mexică f. stofă de bumbac.

Meyerbeer m. celebru compositor german, născut la Berlin și mort la Paris: *Hughenoții, Profetul, Africana* (1794—1864).

mezat n. vîndare publică a averii cuĭva: *a pune la mezat.*

mezelic n. tot ce se mănâncă înainte de bucate sau după mistuirea lor. Sin. delicatese.

mezin m. ultimul dintre copiĭ născuțĭ: *noĭ ca mezinĭ să rĕmânem în casa bĕtrânéscă* Cn. Sin. prisle, zăpîrste. || a. cel mai tînĕr: *sara morții cea mezină* Ar.

mezuină f. brazdă între două ogóre.

mezzanin n. *Arch.* mic etaj practicat între două marĭ.

Mezzofanti m. cardinal italian din Bolonia, celebru poliglot (1774—1849).

mezzo-soprano n. voce femeiască între soprano și contralto.

Mezzovo n. orășel în Macedonia, pe frontiera Greciei, înalt de 1200 m și populat în majoritate de Români: 6000 loc.

mi n. *Mus.* a treia notă a gameĭ și semnul ce o representă. || pron. mie: *mi-a dat.*

Miadă-dĭ f. Sud: *din Miadă-dĭ fierbinte în rĕcca Miadă-nópte* Ar.

Miadă-nópte f. 1. Nord; 2. *pop.* duh necurat, năluca care de la apusul sórelui până la mĭedul nopții umblă prin rĕspântiĭ și apoĭ dispare: *aŭ gândit că's Miadă-nópte s'am venit ca să-l omor* Pann; 3. *Bot.* carpenă.

miambal n. sucul lemnului dulce, candel negru pentru tuse.

miartă f. ceva mare cât o mértă: *o miartă de copil* Isp.

miasmă f. 1. emanațiune contagiósă; 2. exalațiune de putrezimĭ.

miasmatic a. 1. ce conține saŭ produce miasme; 2. produs de miasme: *bóle miasmatice.*

miaŭ! int. cu care se imită vocea pisicilor.

Miaulis m. vitéz amiral grec (1772—1835).

miaun v. a striga ca pisica: *în pod miaună motanii* Es.

mic a. 1. care are puțină întindere saŭ volum: *Pământul e prea mic comparat cu Sórele*; 2. de o talie mai prejos de cea mijlocie: *om mic*; 3. care o în vîrsta fragedă: *copil mic*; 4. *fig.* puțin important, puțin considerabil: *oraș mic, avere mică.* Ctm. *mare.*

mica f. pétră compusă din foițe subțiri, elastice, flexibile și cu lustru metalic.

mică f. minută: *pe mică, pe ceas.*

micaceŭ a. care e de natura saŭ care sémănă cu mica.

Micale n. munte și cap în Asia-Mică, față în față cu Samos: victoria flotei grece asupra celei persane (479 a. Cr.).

micaschist n. rocă compusă din mica și quarț.

micaton n. percalină.

Micena f. vechiŭ oraș în Grecia. Ruine de monumente ciclopice și morminte descoperite în 1876 de către Schliemann.

Michel-Angelo (Bounarotti) m. ilustru sculptor, pictor și architect italian, unul din cei mai mari artiști aĭ tuturor timpurilor, autorul frescei *Judecata de apoĭ* din capela Sixtină, al statuei lui *Moise* și al cupolei din biserica St. Petru din Roma (1474—1563).

Michelet m. (cit. *Miș'le*), ilustru istoric francez: *Istoria Franței* (1798—1874).

michiduță m. nume popular al necuratului.

miclme f. 1. puțină întindere saŭ volum: *micimea unei camere*; 2. *fig.* slăbiciune, înjosire: *micimea sufletéscă.*

Miclpsa m. regele Numidiei, fiul lui Masinissa și unchiul lui Iugurta (m. 118 a. Cr.).

Mickiewicz m. (cit. *Miskievicz*), originar din Lituania, creatorul nouei poesiĭ naționale polone (1798—1855).

Miclea (Veronica) f. poetă română, născută la Iași (1853—1889).

microb m. organism microscopic present în aer, apă etc. ce se desvoltă cu o mare repediciune și care se consideră ca germenul unui mare număr de bóle.

microcosm n. lume în miniatură: *omul a fost numit un microcosm.*

micrograf m. cel ce s'ocupă cu micrografia.

micrografie f. descrierea obiectelor microscopice.

micrometru n. instrument de măsurat distanțe cerești fórte mici.

Micronesin f. partea Oceaniei în care insulele sunt fórte mici.

microscop n. instrument de optică care mărește la vedere micile obiecte.

microscopic a. 1. ce nu póte fi văzut de cât cu microscopul; 2. *fig.* extrem de mic: *microscopice popóre* Es.; 3. care se face cu ajutorul microscopului: *observațiuni microscopice.*

micșorez v. a (se) face mai mic.

micșorime f. micime extremă.

micșunea f. 1. (în Moldova) garófă; 2. pl. (în Muntenia) viorele; 3. *micșunéua apei*, belșiță. Sin. *toporaș, tămâióre.*

micșuniŭ a. de colórea viorelelor, violet.

Micu (Samuil) m. V. Klein.

Micuiescu (Grigorie) m. mitropolit al Munteniei: scrieri religióse (1765—1834).

Midas m. *Mit.* rege al Frigiei, primise puterea de a preface în aur tot ce atingea și, fiindcă preferase flautul lui Pan lirei lui Apollon, el se pomeni cu urechile-i schimbate în urechi de asin.

Midia f. cap în Dobrogea, spre N. de Kiustenge.

midie f. soiu de scoică de mare bune de mâncat.

mie num. 1. de dece orĭ o sută; 2. *fig.* număr fórte mare: *am o mie de ocupațiuni.* || pron. personal: *mie te dă cu totul mie* Es.

Mie și una de nopți (O) f. faimósă colecțiune de povești orientale scrise arăbesce în sec. XV: ea e cunoscută la noi sub numele de *Halima.*

mied n. idromel.

miez n. 1. mijloc: *miezul nopții*; 2. parte interióră a pómelor (Ctm. *cóji*); 3. miez de pâine; 4. *fig.* fond, substanță: *scrie puțin, dar cu miez.*

miezi-părești pl. mijlocul părésimilor: *am dus'o noĭ așa până la mijlocul părésit* Cn.

miezos a. 1. cu miez; 2. *fig.* substanțial.

miel m. 1. puiŭ de óie; 2. carne de miel; 3. *fig.* ființă bună și blajină.

mielar m. păstor de mieĭ.

mieliréa f. arbust cu frunze digitate și cu florĭ violete.

mieliréță f. păduche de oĭ.

mier v. V. *mir.*

miercăiŭ v. a striga, vorbind de vite.

miercană f. *pop.* vacă: *mugeau miercanele.*

Miercurĭ f. 1. a patra di a săptămânei; 2. în basme: nume de sfîntă, personificarea dilei corespundătóre.

mierc f. 1. suc zaharos ce albinele trag din florĭ: *mierea ursului*, plantă din fam. borragineelor; 2. *fig.* dulcéță. Ctm. *fiere.*

Mierla f. V. *Câmpul-Mierlei.*

mierlă f. pasere négră cu ciocul galben din ordinul picioróngelor.

mierloitor n. mieros: *s'o linguséscă cu vorbe mierloitóre* Isp.

mierloiŭ m. partea bărbătéscă a mierlei.

mieros a. dulce ca mierea: *vorbele ei mieróse* Isp.

migăiesc v. a dereteca: *nora migăia prin casă* Cn.

migală f. minuțiositate extremă.

migălesc v. a lucra încet și fără spor, a pune prea mult timp pentru nimicurĭ.

migălitură f. efectul migăliriĭ: 1. zăbavă; 2. broderie mărunță: *scórță alésă în fel de fel de migălituri.*

migălos a. 1. care se ocupă cu mărunțișurĭ; 2. se dice de lucrurĭ mărunte dar carĭ cer timp și stăruință: *alésul de orz e migălos.*

migdal m. arbore originar din Asia, din fam. rosaceelor, face migdale: lemnu-i e întrebuințat de ebeniștĭ și de strungarĭ.

migdală f. fructul migdalului.

migrațiune f. părăsirea țerĭ în massă spre a se aședa aiurea: *migrațiunea rîndunelelor.*

migrenă f. durere numaĭ într'o parte a capului.

Mihaĭl m. (St.) unul din cei doĭ arhanghelĭ: ziua sfinților Mihaĭl și Gavril cade la 8 Noembre. || nume a 8 împărați bizantinĭ carĭ muriră parte asasinați, parte închiși în mănăstiri, afară de Mihaĭl VII Paleolog, care recuceri Constantinopole de la cruciați (1261—1282).

Mihăileni pl. 1. orășel în Dorohoiu, fosta cap. a județului: 6000 loc. Târg săptămânal; 2. trecătóre în Bucovina, mai sus de intrarea Siretului în țéră.

Mihaiŭ m. numele mai multor Domni români: Mihaiŭ I, V. Movilă; Mihaiŭ II, V. Racoviță.

Mihaiŭ-Vitézul m. cel mai strălucit Domn al Munteniei, fiul lui Petrașcu cel Bun: în cei opt ani de domnie (1593—1601) el învinse pe Turcĭ la Călugăreni (1594) și coprinse Ardélul (1599) și Moldova (1600); învins în același an la Mirislău și în curînd din nou victorios asupra Ungurilor la Goroslău, Mihaiŭ fu ucis de ómenii lui Basta (1601) și apoĭ înmormîntat în mănăstirea Délului. El făcu în 1596 aședământul *(legătura lui Mihaiŭ)* ce sancționa *rumânia* saŭ șerbirea țéranului.

Mihaiŭ-Vodă n. mănăstire în jud. Ilfov zidită la 1592 de Mihaiŭ-Vitézul.

Mihalcea (Banul) m. vestit general al lui Mihaiŭ-Vitézul, torturat și sugrumat în închisóre după mórtea crouluĭ (1601).

mihalț m. un fel de pesce mic. Sin. *molaș.*

Mihnea m. nume a 4 Domnĭ aĭ Munteniei: 1. **(cel Réŭ)**, fratele lui Radu cel Mare, fórte cumplit cu boierĭi, fu résturnat de o résculă și ucis la Sibiĭ (1508—1512); 2. Mihnea II **(Turcitul)**, cunoscut și sub numele-i mahometan de *Mehemet-Beĭ*, omorâ mulțĭ boierĭ și împovărâ țéra cu birurĭ; el domni în două rînduri (1577—1583 și 1585—1591); 3. **(Radu)**, fiul celui precedent, persecutor al boierilor și protector al Grecilor; mazilit

din prima-i domnie (1611—1616), fu mutat în Moldova (1616) și reveni pe tronul Munteniei (1620—1623); 4. Mihnea III, Domnul Munteniei (1658—1659).

mi-ho-ho! int. exprimă nechezarea cailor. || m. numele mânzului.

mihoncsc v. a striga ca mânjii.

mijă f. sclipélă din ochi; **de-a mija**, jocul numit de-a ascunselea: *parcă de mija umbla jucând* Pann.

mijesc v. 1. a închide ochii pe jumétate: *mijesce să nu vadă* Pann; 2. a începe să se ivéscă: *abia îi mijia mustața*; fig. *mijesce șópta unor taine darurĭ*; 3. a se revérsa de ziorĭ: *când va mijĭ de diuă* Negr.

mijloc n. 1. partea unuĭ loc egal depărtată de extremitățile sale: *mijlocul caseĭ*; fig. *mijlocul dilei, mijlocul discursuluĭ*; **de mijloc**, mediocru; **la mijloc**, de atunci: *sunt anĭ la mijloc* Em.; 2. mijlocul corpuluĭ, talie: *mĕ tĭiă de mijloc*; 3. *fig.* ceea ce servă spre a ajunge la un scop: *nu e alt mijloc de scăpare*; 4. putere de a face ceva; 5. mijlocire: *prin mijlocul darurilor*; 6. pl. avere, stare: *om cu mijloce*.

mijlocaș n. de mijloc. || m. țĕran cu óre-care stare, între fruntaș și codaș: *fecior de mijlocaș*.

mijlocesc v. a interveni.

mijlocire f. intervențiune.

mijlocitor m. intermediar: *mijlocitorĭ de banĭ și de mărfurĭ*.

mijlocĭŭ a. 1. de mijloc; 2. mediu; 3. mediocru.

mijórcă f. de-a ascunselea: *când na jucam de-a mijórca* Cn.

mijos a, și adv. chiorîș: *se uită mijos* Pann.

Mikado m. titlul împĕratuluĭ Japoniei.

Miklosich (Franz) m. ilustru slavist care a binemeritat de filologia română (1813—1891).

mil n. măsură itinerară ce variază după țĕrĭ: *milul francez e de 1852 m., cel englez de 1609 m.*

milă f. 1. sentiment de compătimire pentru durerile altuia și pornire de a le ușura: *ți era milă de dinsul*; 2. caritate: *trăiesce din mila ómenilor*; 3. grație: *din mila lui D-dĕŭ*; 4. milostenie: *a cere milă, casa milelor*. Sin. **îndurare, misericordie.**

Milan I (Obrenovici) m. născut în 1854, Domn și apoĭ rege al Sĕrbieĭ (1868—1882), abdică în 1889.

Milano n. oraș comercial în Italia, centrul maĭ multor căĭ ferate; 320,000 loc. Catedrală mărețĭă din sec. XIV. Bibliotecă ambrosiană. Patria lui Beccaria, Manzoni, Piu IV și Grecorie XIV (Milanes).

Milcov n. afluent al Siretuluĭ, formă odinióră hotarul între Muntenia și Moldova.

milcuiesc v. a implora milă: *mĭ'am milcuit, mĭ'am rugat de sărac și de bogat* Por.

milenar a. 1. ce conține o mie de anĭ: *perĭódă milenară*; 2. ce există de o mie de anĭ: *obiceĭŭ milenar*.

milenĭu n. interval de o mie de anĭ.

milepor m. soĭŭ de polipĭ pietroșĭ a căror suprafață e străpunsă cu o mulțime de porĭ.

Milescu (Spatar) m. ilustru diplomat, poliglot și erudit român din sec. XVII, născut la Vasluiŭ, traduse Biblia tipărită (1688) sub numele lui Șerban Vodă (1625—1714).

Milet n. oraș important în Asia Mică, pe costa occidentală a Cariei. Centrul filosofieĭ ionice și patria lui Thales, Anaximandru, Anaximene, Aspasieĭ, Escline, Aristide (Milesian).

miliar a. ce sémănă bóbelor de meiŭ: *glande miliare*; **frigurĭ miliare**, cu eșire de bășicĭ pe corp. || n. și n. ce servă a măsura miile sau chilometriĭ: *pétră miliară, treĭ miliare*.

miliard n. o mie de milióne. Sin. **bilion.**

miligram n. a mica parte dintr'un gram.

milimetru n. a mica parte dintr'un metru.

milino n. muselină.

milion n. 1. o mie de miĭ; 2. (absolut), un milion de leĭ: *are treĭ milióne*.

milionar a. și m. 1. care posedă unul sau maĭ multe milióne de leĭ; 2. fórte bogat.

militant a. care luptă: *politică militantă*.

militar a. 1. relativ la résboiŭ: *artă militară*; 2. ce ține de armată: *costum militar*. || m. cel ce face parte din armată. Sin. **oștén, soldat.**

militărésc a. militar, ostășesc.

militărĕscă f. hora ostașilor.

militărie f. viață, meseria de militar.

militarism n. sistemă militară: *excesul militarismuluĭ*.

militez v. a fi sau nu în favórea: *acestă doctrină militézĕ în contra vóstră*.

militian m. soldat din miliție, din armata de reservă.

miliție f. 1. corp de trupe înarmate; 2. reserva armateĭ permanente.

Mill (Stuart) m. economist și filosof positivist englez: *Logica* (1773—1836).

Milo n. insulă în Grecia, una din Ciclade; 5500 loc. Aci s'a găsit la 1820 faimósa *Venus de Milo* care s'a află acum în Muséul Luvrului.

milog m. 1. cerșetor; 2. (ironic) suplicant.

milogélă f. 1. cerere de milă; 2. implorare ipocrită.

milogesc v. 1. a cere de milă; 2. *fig.* a implora cu fățărnicie: *veni milogindu-se la numa coinicului* Isp.

Milon (din Crotona) m. atlet grec de o vigóre remarcabilă.

Milone m. tribun al poporuluĭ, asasinul lui Clodiu, fu condamnat cu tótă cuvîntarea faimósă a lui Cicerone; muri în exil la Marsilia (48 a. Cr.).

milos a. plin de milă, fórte îndurător.

milostenie f. dare de milă, ofrandă caritabilă. Sin. **pomană.**

milostiv a. aplecat la milă: bun, blând, iertător. Sin. **misericordios.**

milostivă f. 1. plantă de bălțĭ numită și *mila Domnuluĭ*; 2. pl. nume eufemistic dat lelelor.

milostivesc v. 1. a compătimi fórte, a se îndura; 2. *fam.* a condescinde.

Miltiade m. general atenian, învingătorul Perșilor la Maraton (490 a. Cr.).

Milton m. ilustru poet englez, autorul epopeiĭ *Paradisul pierdut*, a murit orb (1608—1674).

miluiesc v. 1. a avea milă: *Dómne miluiesce!* 2. a da milostenĭ: *a miluĭ pe un sărac*; 3. *fig.* a dărui din milă: *te-am miluit cu viață*.

mim m. 1. comedie cu gesturĭ la Romanĭ; 2. actor care juca în aceste piese; 3. cel ce imitézĕ apucăturile altuia.

mimic a. 1. relativ la mimĭ: *scenă mimică*; 2. care imitézĕ prin gesturĭ: *acțiune mimică*.

mimică f. arta de a imita prin gesturĭ.

mimosu *Bot.* numele sensitiveĭ.

mĭn v. V. **mân.**

mină f. aparență exterióră, aerul feței: *mină bună, tristă*. || 1. loc sub pământ de unde se extrag minerale combustibile: *o mină de aur, de cărbunĭ*; 2. *fig.* izvor abundant: *o mină de observațiunĭ*; 3. cavitate subterană ce se umple cu o substanță explosibilă. || măsură de greutate și monetă grécă antică în valóre de 100 drachme.

minarecă f. turnul geamiteĭ din vîrful căruia hogea chiamă la rugăciune: *celălți cu mĭĭ de minarele* Od.

minavet n. flașnetă de învățat paserĭ: *un minavet de canar* Al.

mincinos a. 1. plin de minciunĭ: *laude mincinóse*; 2. cuĭ îĭ place a mințĭ: *om mincinos*; 3. fals: *nartur mincinos*! 4. *fig.* amăgitor: *o, lume mincinósă!* || m. cel ce spune minciunĭ: *e un mincinos*.

minciună f. 1. spusă neadevărată cu intențiunea de a înșela; 2 deprindere de a mințĭ: *mincinna e un vițiu*; 3. ficțiune poetică; 4. ilusiune, amăgire: *mincinile vieței*.

mindir n. așternut de pat umplut cu lână, călțĭ sau pĕr de cal. Sin. **saltea.**

mineiŭ n. carte bisericéscă conținênd slujbele sfinților din tóte ziĭele anuluĭ: sunt 12 minee, unul pe fie-care lună.

miner m. 1. lucrător în mine; 2 soldat ce lucrézĕ la mine în asediŭ.

mineraiŭ n. compus metalic așa cum s'a află în mine.

mineral n. corp neorganisat ce s'a află în interiorul pământuluĭ sau pe suprafața sa, ca pietrele și metalele. || a. ce ține de minerale: *regnul animal, vegetal și mineral*; **apă minerală**, ce conține în disoluțiune substanțe minerale și care are proprietățĭ terapeutice.

mineralisez v. a transforma în metal în mineraiŭ.

mineralogic a. relativ la mineralogie.

mineralogie f. partea istoriei naturale care tratează despre minerale.

mineralogist m. cel ce cunósce mineralogia.

Minerva f. numită de Greci *Palas Atena*, fiica lui Jupiter, deiţa înţelepciunii, a artelor frumóse şi a eloquenţei.

minez v. 1. a săpa o mină; 2. a găuri cu încetul: *marea mănâncă ţărmurile*; 3. *fig.* a consuma, a distruge puţin câte puţin: *supĕrările mănâncă pe om*.

minge f. ghem de lastic cu care se jócă copiii.

Minho n. fluviu în Portugalia, ce o desparte de Spania.

miniatură f. 1. un fel de pictură fórte fină ce se face cu colori muiate în apă gumată; 2. mic obiect de artă lucrat cu delicateţă: *acéstă cutie e o adevĕrată miniatură*; 3. *fig.* persónă mică şi delicată.

miniaturist m. pictor de miniaturi.

minier a. relativ la mine: *industrie minieră*.

minieră f. carieră saŭ mină sub cerul liber.

minifer a. se dice de munţii avuţi în metale.

minim a. fórte mic: *sumă minimă*. || n. 1. cea mai mică dintre cantităţile de aceeaşi natură; 2. cel mai mic posibil: *a aplica minimul pedepsei*. Cpr. **maxim**.

minimum adv. cel mai puţin.

ministeriu n. 1. funcţiune ce s'exercită: *ministeriu celesiastic*; 2. funcţiune de ministru şi timpul cât o exercită; 3. departamentul unuĭ ministru: *ministerul de justiţie*; 4. biurourile unuĭ ministru: *a se duce la ministeriu*; 5. totalitatea miniştrilor unuĭ guvérn: *schimbare de ministeriu*. In România sunt opt ministere: ministerul de Interne, de Instrucţiune publică şi de Culte, de Justiţie, de Lucrări publice, de Externe, de Domenii, de Résboiu şi de Finanţe.

ministerial a. 1. ce ţine de ministeriu: *bancă ministerială*; 2. de cea mai bună calitate: *hârtie ministerială*.

ministru m. 1. înalt funcţionar însărcinat cu unul din departamentele de administraţiune superióră ale unuĭ Stat: *ministru de finanţe*; **ministru plenipotenţiar**, cel ce are puteri depline spre a trata o afacere importantă; 2. la protestanţi: cel ce presidă cultulŭi.

minologhion n. calendar al bisericeĭ ortodoxe. Sin. **sinaxar**.

miniŭm n. 1. oxid de plumb de un roş frumos: *fierul vopsit cu miniŭm nu rugineşce*; 2. colóre de uleiŭ făcută cu miniŭm.

minnesänger m. («cântăreţ de amor»), numele trubadurilor germani în evul-mediu.

minor a. *Mus.* compus dintr'un ton şi semiton. || m. care nu are încă etatea de 21 de anĭ împliniţi. Cpr. **major**.

minorat n. *Jur.* stare de minor.

minoritate f. 1. număr mic, în opoziţiune cu majoritate; 2. partea cea mai puţin numerósă într'un corp legiuitor; 3. minorat.

Minorca f. una din insulele Baleare: 35,000 loc.

minotaur m. *Mit.* monstru, jumĕtate om şi jumĕtate taur, care locuia în labirintul Creteĭ; répus de Teseŭ.

mint v. a nu spune adevĕrul.

mintă f. *Bot.* numele moldovenesc al izmeĭ.

minte f. 1. facultate de a cugeta, înţelege, concepe şi judeca: *om ager la minte*; 2. drépta judecată, înţelepciune: *om cu minte*; **a pierde (lua) mintile**, a înebuni; **a scóte din minţi**, *fig.* a amăgi, a momi; **a învăţa minte**, a mustra aspru pe cineva, a-l bate; **a se învăţa minte**, a se înţelepţi singur din păţite; 3. atenţiune: *a-şi încorda mintea*; 4. memórie: *a aduce cuiva aminte*; 5. pl. cunoscinţă saŭ simţire de sine: *a-şi eşi din minţi, a-şi veni în minţi*. Sin. **inteligenţă, raţiune, spirit**.

mintén n. pieptar ţărănesc din aba albă saŭ négră: *mintene în flori cusute* Az.

mîntenaş adv. îndată (provincialism ardelenesc).

mînteuţă f. o flóre de primă vară.

mîntos a. 1. cu minte: *copil mîntos*; 2. plin de inteligenţă (mai adesea ironic).

minunat a. 1. care inspiră o vie mirare; *om minunat*; 2. care face minuni: *pasere minunată*; 3. surprinzător, admirabil: *tablou minunat*; 4. lovit de uimire. || adv. de minune.

minunăţie f. lucru minunat.

minune f. 1. act al puterii divine în afară de legile naturei: *minunile Maicei Domnului*; 2. lucru extraordinar: *un om cu două capete e o minune*; 3. lucru ce causéză mirare: *cele şépte minuni ale lumii antice*; 4. persónă demnă de admiraţiune: *e o minune de frumuseţe*; **de minune**, fórte, prea bine: *frumósă de minune, scrie de minune*. Sin. **miracol, prodigiu**.

minunez v. 1. a fi plin de mirare: *ne minunăm de tot ce e extraordinar*; 2. *fig.* a fi nedumerit (într'o împrejurare grea): *stau şi mă minunez ce să fac*.

Minuni ale Lumii (Cele şépte) f. pl. opérele cele mai remarcabile ale anticităţii, carĭ aŭ excitat admiraţiune mai mult de cât cele-lalte, şi anume: Piramidele Egiptuluĭ, Grădinile suspendate din Babilon, Farul din Alexandria, Jupiter Olimpianul de Fidias, Colosul de la Rodos, Mormîntul lui Mausol şi Templul Dianeĭ din Efes.

minuscul a. 1. fórte mic; 2. se dice de literele cele micĭ, în opoziţiune cu *majuscule*.

minută f. 1. a şaĭ-decea parte dintr'o oră; 2. interval de timp fórte scurt: *aştéptă o minută*; 3. a şaĭ-decea parte din fie-care grad al circumferenţeĭ; 4. textul original al unuĭ act păstrat la notar saŭ la grefă şi de pe care se eliberéză cópiĭ.

minutar n. ac de ceasornic care indică minutele.

minutez v. a face la un notar minuta unuĭ act.

minuţie f. lucru de puţină importanţă, bagatelă.

minuţios a. care dă prea multă importanţă amănuntelor saŭ mărunţişurilor: *om minuţios, cercetare minuţióşă*.

miocen n. şi n. se dice de un teren geologic suprapus eocenuluĭ şi conţinênd mai puţine scoicĭ recente de cât pliocenul.

Mioiŭ (St.) m. saŭ **Mihaĭl**, sărbătóre ce cade în Septembre.

miologie f. partea anatomieĭ ce tratéză despre muşchĭ.

miop a. şi m. care are vederea scurtă. Cpr. **presbit**.

miopie f. 1. vedere scurtă; 2. *fig.* mărginire intelectuală.

mîŏră f. mieluşea de un an.

miorlăiŭ v. 1. a miauna; 2. (ironic) a geme.

miorlăitor a. care miorlăie: *glasurĭ miorlăitóre*.

miorlăitură f. 1. efectul miorlăirii; 2. *fam.* cântec: *m'a asurdit cu miorlăiturile sale nemţeşci* Az.

miosotis n. numele ştiinţific al plantei *nu-mă-uita*.

mir n. 1. uleiŭ sfinţit cu care se ung copiiĭ la botez şi ómenii la mórte; 2. locul unde se unge, fruntea: *Va lovit drept la mir* Por. || n. lume profană, în opoziţiune cu cea bisericéscă: *preot de mir*, care nu e călugăr. || v. 1. a fi surprins de ceva neaşteptat, extraordinar: *el se miră de tot ce vede*; 2. a nu şti, a nu fi sigur: *te mirĭ ce-i s'a întîmplat, te mirĭ de va veni*.

mîr! int. imită vocea câineluĭ când nu latră.

mîră f. 1. nasture la căpĕtâiul puşceĭ şi care servă a ochi: *punct de mîră*; 2. jalon gradat şi întrebuinţat în operaţiunile de nivelare. || un fel de gumă mirositóre produsă de un arbore din Arabia.

Mirabeau m. (cit. *Mirabó*), cel mai mare orator al Revoluţiuniĭ francese în Adunarea constituantă (1749—1791).

miracol n. minune.

miraculos a. minunat.

mirăglu n. 1. fenomen optic datorit refracţiuniĭ atmosférice şi care face s'apară, ca într'un lac, imaginea rĕsturnată a obiectelor situate d'asupra orizontuluĭ; 2. *fig.* ilusiune amăgitóre.

mîrăiŭ v. 1. a scóte un sgomot surd, vorbind de câinĭ (înainte de începerea lătrei): *câinele ce mîrăie, muşcă*; 2. *fam.* a mormăi, a plânge încet (despre copiĭ).

Mirandola (Pico de) m. învĕțat italian, celebru prin precocitatea și memoria-i prodigioasă, învĕță tŏte limbile și se oferi a susține o tesă *despre tŏt ce se pŏte sci* (1463—1494).

mirare f. 1. surprindere causată de ceva neașteptat saŭ extraordinar; 2. admirațiune: *noĭ venim mirarea nóstră pe mormîntu-ți a depune* Gr. Al.

mirat n. surprins de ceva neașteptat.

miraz n. moștenire: *tŏtă a mea bogățiĕ de la moșĭ strămoșĭ miraz* Pann.

mirază f. (poetic) oglindă: *Bosforul din a cărui undă și-a făcut mirază bolta azurată* Bol.

mîrcă adv. în expresiunea *a tăcea mîrcă*, a nu scóte glas, a nu rosti o vorbă.

Mircea m. nume a 3 Domnĭ din Muntenia: 1. (**cel Bătrân** saŭ **cel Mare**), luă parte la bătălia de pe Câmpia Mierlei (1389), bătu pe Turcĭ sub Baiazit la Rovine (1394) și pe Ungurĭ sub Sigismund la Pasărea (1395) și încheiă un tractat de pace cu Mahomet (1411); el a zidit mănăstirea Cozia, unde a fost înmormîntat (1386—1418); 2. Mircea II (Mihail) fiŭ natural al celuĭ precedent, ucis de Dan II (1419—1420); 3. (**Ciobanul**), fiul lui Milinea cel Rĕŭ, mare dușman al boierilor; mazilit în prima-i domnie (1546—1554), el reveni a doua ŏră pe tron (1558—1560).

Mircești pl. sat și stațiune de cale ferată în jud. Roman, locul natal al lui Alexandri.

mire m. numele tinĕrului ce se însoră de la logodnă până la nuntă.

mirén a. 1. de mir: *clerul mirén*. || m. laic, profan. Sin. **lumesc**. Cfr. **bisericesc**.

mirenesc a. de mirén: *parte mirenéscă și ceă bisericéscă*.

mirésă f. numele feteĭ logodite până la cununie.

mirésmă f. 1. unsóre frumos mirositóre: *cel treĭ crаĭ de la rĕsărit aduseră aur și scumpe mireasme*; 2. (poetic) parfum: *albinele umplu aerul vĕratic de mirésmă și recóre* Em.

mirez v. (poetic) a se oglindi: *ea se mirézĕ în splendid sóre* Al.

mirîadă f. cantitate indefinită și nenumĕrată: *miriade focurĭ Ungurii aŭ aprins* Bol.

miriametru n. mĕsură itinerară de dece chilometri.

miriapod n. insectă cu un număr fórte mare de labe.

mirific a. (ironic) minunat.

Mirislău n. sat pe Mureș, în depărte de Alba-Iulia, unde Basta repurtă o victorie asupra lui Mihaiŭ Vitézul (1600).

mirișce f. locul unde s'aŭ culeș grăunțele: *roua dimineței pe miriști ri-sipită* Bol.

Mirmidon m. 1. *Mit.* numele unuĭ popor fórte pitic, al cărora rege era Achile; 2. *fig.* om de puțin merit și cu pretențiuni exagerate saŭ ridicule.

mirnăiŭ v. a mormăi: *începu a mîrnăi prinsŭ gard* Cn.

mirobolan m. fruct uscat, din America și India, întrebuințat în farmacie.

mirodenie f. 1. aromă; 2. *Bot.* specie de viorea.

mirodot m. preot care mirueșce.

Miron m. V. Barnovschi.

mironosiță f. 1. martiră: *Dumineca mironosițelor*; 2. un fel de flóre.

miros n. 1. simțire ce produce asupra nasuluĭ emanațiunile corpurilor (Sin. **odóre**); 2. unul din cele cinci simțurĭ ce percepe mirosurile (Sin. **odorat**); 3. ceea ce place saŭ nu place nasuluĭ (Sin. **parfum, putóre**): *mirosul florilor, miros de mortăciune*; 4. ceva mirositor (Sin. **aromă**): *a pune miróse în bucate*; 5 mirosul particular al câinilor după vînat. || v. 1. a da saŭ a rĕspândi miros: *unele flori miros bine, altele rĕŭ*; 2. a simți miros: *cu plăcere mirosim viorelele*; 3. a luă urma: *câinele miróse cadavrul stăpânuluĭ seŭ*; 4. *fig.* a simți într'un mod vag: *mirosise a om de pe altă lume* Isv.

mirositor a. care dă miros bun: *florĭ mirositóre*.

mirosnă f. mirésmă: *florile implu vĕzduhul de mirosnă* Cn.

mîrșav a. 1. murdar: *supus orbirĭ unuĭ mîrșav interes*; 2. pĕcătos și mișel; 3. fricos, laș: *mórtea nu 'nspăimîntă de cât pe mîrșavĭ* Bol.

mîrșăvie f. stare și faptă de mîrșav.

mîrt m. arbust tot-d'a-una verde, cu frunze mărunte ce pórtă nisce floricele albe cu miros plăcut: *mîrtul cerde de martir* Em.

mîrtacee n. pl. familie de plante dicotiledóne având ca tip mîrtul.

mîrtan m. motan: *atunci mi se pune pe spĕlat mîrtanul* Isv.

mîrțógă f. cal prost, slab, stricat.

mîruiesc v. 1. a unge cu sfîntul mir; 2. *fam.* a lovi drept în frunte: *l'am mîruit cu ghióga* Por.

mîruță f. plantă numită și *limbabourului*.

Mirza m. («fecior de Domn») titlu adăogat la numele familiilor nobile, la Tătarii din Crimea.

mîrzac m. căpetenie tătăréscă: *un mîrzac a sosit de la Bugeac* Por.

mîrzăcesc a. de mîrzac: *cu capile mîrzăcesci și cu róbe tătăresci* Por.

mîrzăciță f. soție de mîrzac: *tată mîrzăcițele și cu tătărițele* Por.

misă f. ceea ce se pune în joc.

misadă f. jumĕtate de blană.

misantrop m. 1. cel ce urăsce pe ómenĭ; 2. om ursuz. Cfr. filantrop.

misantropic a. ce ține de misantropĭ: *blăstămul misantropic cu cinĕla lui ghiară* Em.

misantropie f. caracterul misantropuluĭ.

mișc v. 1. a scóte din locul ce ocupă, a porni din loc: *a mișca scaunul mai încolo*; 2. a pune în mișcare, a agita: *a mișca mînile și piciórele*; 3. *fig.* a turbura, a atinge sufletesce: *nu-l poți mișca pe acest om în nici-un chip*; 4. a merge unde-va: *mișcă-te odată*; 5. a se turbura, a fi în fierbere: *tŏtă lumea s'a mișcat*.

mișcare f. 1. starea unuĭ corp ce-și schimbă positiunea în spațiu; 2. acțiune de a mișca corpul, o parte dintr'însul saŭ organele: *mișcarea inimeĭ*; **mișcare perpetuă**, mașină ideală ce nu s'ar mai opri, pusă odată în mișcare; 3. exercițiu: *a face mișcare*; 4. dusul și întorsul mulțimiĭ și al trăsurilor: *e mișcare multă în acéstă stradă*; 5. mers real saŭ aparent: *mișcarea stelelor*; 6. pl. mersul unei armate: *a urmări mișcările dușmanuluĭ*; 7. agitațiunea spiritelor: *tŏt poporul e în mișcare*; 8. pornire sufletéscă: *mișcare de compătimire*; 9. ceea ce însufletesce stilul: *discurs plin de mișcare*; 10. grad de încetime saŭ de iuțélă dată mĕsureĭ unei bucăți musicale.

mișcat a. 1. agitat; 2. *fig.* turburat, atins la inimă.

mișcător a. 1. care (se) mișcă: *marea mișcătóre* Al.; 2. care se pŏte mișca: *avere mișcătóre*; 3. *fig.* care turbură sufletesce: *povestire mișcătóre*.

mischet n. varietate de struguri tămâioși.

mișcălă f. *Bot.* moșmónă.

mișel a. și m. 1. miserabil, ticălos; 2. laș, fricos: *cel ce fuge dinaintea dușmanuluĭ este mișel* Bălc.

mișelesc a. de mișel: *fapte mișelescĭ*. || **mișelesce** adv. într'un chip mișelesc, prin trădare: *fu omorît mișelesce*.

mișelie f. 1. caracterul saŭ starea mișelului; 2. faptă de mișel.

mișelit a. devenit miser: *trecutul glorios prezentului mișelit* Al.

mișelnic a. și adv. miserabil: *viață mișelnică câștigată* Al.

mișenă f. catart dinainte al corăbieĭ.

miser a. nenorocit: *sclav al vanităței, miser muritor* Bol.

miserabil a. 1. demn de plâns: *stare miserabilă*; 2. care nu merită nici o stimă: *interese miserabile de bani*. || m. om necinstit: *e un miserabil*. Sin. **ticălos**.

miserere n. (la Catolicĭ) unul din cei șépte psalmĭ de pocăință și musică compusă asupra-i.

misericordie f. îndurare, milă.

misericordios a. îndurător, milostiv.

mizerie f. 1. mare sărăcie: *aŭ murit de mizerie*; 2. stare demnă de plâns: *mizeriile vieței*; 3. contrarietate: *'mi face multe mizerii*; 4. lucru fără valóre, bagatelă: *'mi datorésce o mizerie*.

Misia f. veche țéră în Asia-Mică, la N. de Lidia.

mișină f. furnicar; fig. *mișină de cinovnicĭ* Al.

misionar m. preot trimis în misiuni.

Misir n. 1. numele turcesc al Egiptului: *înft armăsari de la Misir* Al.; 2. cal egiptén.

misit m. samsar (la Bursă).

misiune f. 1. însărcinare, putere dată cuiva spre a face ceva: *misiune diplomatică, științifică*; 2. predicarea Evangheliei: *misiunea apostolilor*; 3. preoți trimiși în depărtare spre a converti pe infidelí.

misivă f. scrisóre oficială.

Misivri n. oraș în Rumelia orientală cu monumente bizantine.

Mislea f. mănăstire în jud. Prahova: penitenciar pentru minorí.

misogin m. cel ce urăsce femeile.

miss f. nume ce se dă domnișórelor englese.

Mississipi n. 1. fluviu în America de N., se varsă în golful Mexic: 4600 km.; 2. unul din Statele-Unite ale Americei de N.: 1,132,000 loc.

Missolonghi n. oraș în Grecia la intrarea golfului Patras, celebru în résboiul pentru independență: aci muri Lord Byron în 1824.

Missuri n. 1. afluent de-a drépta Mississipului; 2. unul din Statele-Unite americane: 2,168,000 loc.

mister n. 1. cult secret în religiunea politeistă: *misterele Eleusine*; 2. în religiunea creștină: adevăr mai presus de rațiune; 3. *fig.* ceea ce e secret, ascuns: *aĭ vădut în repegiune ale Africei misterurĭ* Al.; 4. în evul-mediu: piesă de teatru asupra unuĭ subiect biblic. Sin. taină.

misteric a. misterios: *o flacără misterică dă palidă lumină* Bol.

misterios a. 1. ce conține vr'un mister, vr'un înțeles ascuns: *vorbe, semne misterióse*; 2. care s'ascunde de alțiĭ fără cuvînt.

mistic a. 1. alegoric: *sensul mistic al Sfinteĭ Scripturĭ*; 2. care rafinézá asupra materiilor religiunii: *scriitor mistic*; 3. plin de mister: *a misticeĭ religiĭ întunecóse cele* Em. || m. cel cufundat în misticitate.

misticism n. doctrină, dispoziție de a admite comunicațiuni extraordinare între om și divinitate.

misticitate f. devoțiune rafinată: *pietatea solidă evită misticitatea*.

mistific v. a abusa de credulitatea cuiva spre a-l amăgi.

mistificator m. cel ce mistifică.

mistral n. vênt tare ce suflă în Provența.

mistreț a. 1. sălbatec: *porc mistreț*; 2. pădureț: *mere mistrețe*. || m. porc sălbatic.

mistrie f. unéltă de zidar spre a întrebuința cimentul.

mistuesc v. 1. a digera: *a mistuĭ bine, rĕŭ*; fig. *nu-l puteá mistui* Cn.; 2. a consuma: *focul a mistuit cetatea*; fig. *chinurile l'aŭ mistuit*; 3. a căuta un refugiu, a se ascunde: *umplu dĕlurile, câmpiĭ, unde pot se mistuiesc* Negr.; 4. a dispare: *ca o stea care lucesce și 'n văzdih se mistuiesce* Al.

mistuitor a. care mistuiesce.

mișuiŭ v. a furnica. Sin. foiesc.

mișună f. mișină.

mișunel m. *Zool.* hîrciog.

mit n. 1. povestire fabuloasă: *vremile aurite ce mitele albastre ni le șoptesc ades* Em.; 2. *fig.* lucru fictiv, ființă imaginară.

mită f. bani dați spre a corupe mai ales pe un judecător: *a da, a luа mită*.

Mița f. nume mângâietor pentru Maria.

miță f. pisică; **mița-popeĭ**, scolopendră.

mitarnic a. care ia mită.

mi-te adv. mai ales: *dar mi-te noĭ*.

mițesc a. de miță: *mițescul nĕm, mițésca fantasie* Em.

mițe f. lână scurtă de mieĭ ce se tunde a doua óră.

mîtenă f. mănușă de damă, ce acoperă numaĭ jumătatea mâineĭ.

Mithra m. ḑeul sórelui la Perșiĭ cei vechi.

mitic a. 1. relativ la mituri: *poveștirĭ mitice*; 2. din epoca miturilor, străvechiŭ: *chiamă pĕtra să 'nvie ca și miticul poet* Em.

Mitilena f. insulă turcéscă în Marea Egee, anticul *Lesbos*.

mițișor m. rămurică verde. Sin. stilpare.

mititel a. fórte mic. || m. 1. *fam.* copilaș: *câțĭ mititeĭ aĭ?* 2. necuratul: *să nu vĕ împingă mititelul* Cn.; 3. pl. cărnaț.

mitoc n. metoc: *s'ajungĭ ḑilnĭ la vr'un mitoc* Cn.

mitocan m. 1. om de rînd cu apucături de mahalagiŭ; 2. mojic, hădăran.

mitocănesc a. ce ține de mitocan.

mitocănie f. mojicie.

mitocănime f. glóta mitocanilor.

mitolog m. cel ce explică mitologia.

mitologic a. ce ține de mitologie.

mitologie f. 1. istorie fabuloasă a divinităților anticității păgâne; 2. cunóscerea păgânismului și a misterelor sale. Principalele divinități greco-romane: Zevs (Jupiter), Hera (Junona), Atena (Minerva), Febus (Apolon), Artemis (Diana), Hermes (Mercuriu), Hefestos (Vulcan), Hestia (Vesta), Ares (Marte), Afrodita (Venus), Poseidon (Neptun), Cronos (Saturn), Demetra (Ceres), Persefona (Proserpina), Hades (Pluton), Dionysos (Bachus), Eros (Cupidon).

—mițos a. cu perĭ lungĭ: *cojoc mare mițos* Por. Sin. flocos.

mitră f. 1. legătură de cap ce purtaŭ Perșiĭ; 2. acoperemînt de cap ce pórtă mitropolitul și episcopiĭ. || *Anat.* matrice.

mitralieză f. tun compus din mai multe tunurĭ micĭ și dintr'o cutiă unică.

mitralii f. pl. ghiulele și bucățĭ de fier cu care se încarcă une-orĭ tunurile.

mitrat a. care pórtă mitră.

mitrică f. condică bisericéscă de botezurĭ.

Mitridate m. numele maĭ multor regĭ aĭ Parților și aĭ Pontului în anticitate: cel mai cunoscut e Mitridate IV, dis și **cel Mare**, regele Pontului, celebru prin lupta-ĭ înverșunată în contra Romanilor; el vorbia 22 de limbĭ (123—63 a. Cr.).

mitropolie f. 1. biserică catedrală în care oficiază de regulă mitropolitul: *Mitropolia din Bucurescĭ a fost zidită la 1650 de Șerban Basarab*; 2. palatul mitropolitului; 3. dicasterie: *Duminecă cununiĭ și Luni la mitropolie* Pann; a urca **dĕlul mitropolieĭ**, a cere despărțenie.

mitropolit m. 1. nume purtat de cei doĭ dintâĭ arhiereĭ aĭ țĕrĭl: mitropolitul din Bucurescĭ (numit *Primat*) și cel din Iașĭ; 2. în graiul vinătoresc: dropioiŭ.

mituiesc v. a da mită, a cumpĕra cu banĭ: *a mituĭ pe judecătorĭ*.

mixandră f. *Bot.* micșunea galbenă.

mixt a. 1. compus din lucrurĭ diferite: *corp mixt*; 2. care participă la caractere diferite: *gen mixt*.

mixtiliniu a. se ḑice de o figură geometrică al cărei contur e compus din linĭĭ drepte și curbe.

mixtură f. 1. amestecare de diferite medicamente lícide; 2. orĭ-ce fel de amestec.

Mizil n. orășel în jud. Buzĕŭ: 5000 loc. Bileiŭ la Drăgaica.

mlacă f. mlaștină: *sui mlaca Cernatului până în vîrful muntelui* On.

mlăciŭ n. unéltă cu care se bat spicele spre a se alege grăunțele.

mladă f. 1. pădure tinără; 2. mlădiță.

mlădiere f. calitatea celor mlădióse, flexibilitate.

mlădiez v. 1. a (se) îndoĭ: *trestia din baltă ce 'n aer se mlădie* Al.; 2. a se face mlădios, a se fasona: *artistul sub a cărui daltă s'a mlădiat statua Dianeĭ* Od.

mlădios a. 1. care se îndóie lesne; 2. *fig.* supus, împăciucios. Sin. flexibil. Crn. țĕpĕn.

mlădiță f. ramură tinără. Sin. vlăstar.

mlădiu a. mlădios: *mlădiul trup*.

mlajă f. ramură de salcie (de legat viță).

mlaștină f. grămadă de apă stătătóre. Sin. mocirlă, smîrc.

mlaștinos a. de natura mlaștineĭ.

mnemonic a. 1. relativ la mnemonică: *lucrare mnemonică*; 2. care ajută memoria: *procedărĭ mnemonice*.

mnemonică f. arta de a ajuta și ușura memoria.

Mnemosina f. *Mit.* ḑeița memorieĭ, mama celor nouĕ Muse.

mnemotechnică f. arta de a întări memoria.

Moab m. fiul luĭ Lot, părintele Moabiților.

Moabiți m. pl. popor arab la S.-E. de Palestina.

moăr n. stofă cu aparenţe undulate.

moarat a. cu lustrul schimbăcios, cu aparenţa undulată.

mobil a. 1. care se mişcă saŭ se póte mişca; **bunurĭ mobile**, carĭ se pot uşor transporta; 2. *fig.* schimbător: *caracter mobil.* || n. 1. forţă motrice; 2. causă determinantă: *interesul e singurul mobil al avarului.* Cfr. **imobil.**

mobilă f. ceea ce servă a garnisi o casă, o cameră.

mobilat a. provĕdut cu mobile.

mobilez v. a garnisi cu mobile.

mibiliŭr n. 1. care constă în lucrurĭ mobile: *avere mobiliară*; 2. privitor la bunurile mobile: *impozit mobiliar.*

mobilier n. mobilele unei case.

mobilisez v. 1. a pune în campanie un corp sedentar de trupe; 2. a pune o armată pe picior de rĕsboiŭ, ca să pótă intra în campanie; 3. a asimila cu bunurile mobile: *a mobilisa un imobil.*

mobilitate f. 1. înlesnire de a se mişca: *mobilitatea rótelor*; 2. *fig.* uşurinţă de a se schimba: *mobilitatea caracterului.*

mocan m. 1. ciobanu de la pólele Bucegilor, păstor din Carpaţi; 2. *fig.* mojic, necioplit.

mocăneţă f. hora muntenilor.

mocănesc a. ce ţine de mocan: *care moceănesc.*

mocârţan m. 1. muntén; 2. *fig.* bădăran.

móchle f. tóntă: *ean veĕ̆ĭ móchlia, că s'o fudiŭĭ* Al.

mocirlă f. baltă noroiósă.

mocirlos a. de felul mocirlei.

mocnesc v. 1. a şedea lângă foc; 2. a rĕmânea într'un loc: *destul am mocnit la ţĕră* Al.; 3. a arde încet: *pe cetate negură de fum mocnesce.*

mocnit n. şi adv. 1. încet şi înfundat: *focul arde mocnit* Cn.; 2. *fig.* tăcut: *nóptea cea mocnită şi pustie* Esm.

mocoşan m. mocârţan: *mocoşanul de ciobani* Isv.

mocoşesc v. a zăbovi, a pierde vremea cu nimicurĭ: *cât am mocoşit prin teiŭ să prindŭ pupĕza* Cn.

mod n. 1. formă particulară: *mod de acţiune*; 2. *Filos.* chip de a fi: *modurile substanţeĭ*; 3. *Gram.* forme verbale spre a exprima diferite circumstanţe: *modul indicativ*; 4. *Mus.* dispoziţiune particulară a tonurilor: *mod major, minor.*

modă f. 1. mod de a se îmbrăca particular unuĭ timp anumit: *se îmbracă după ultima modă*; 2. us trecĕtor ce depinde de gust, de capriţiu: *pălărie la modă*; 3. pl. lucrurĭ de toaletă: *magazin de mode.*

modal a. relativ la mod saŭ modalitate.

modalitate f. 1. *Filos.* mod de a fi: *albĕţa e o modalitate a zăpedeĭ*; 2. *Mus.* mod în care trebue cântat.

model n. 1. obiect destinat a fi imitat saŭ reprodus prin imitaţiune; 2. persónă după care artiştiĭ piotézĕ saŭ sculptézĕ; 3. representare în mic a unuĭ obiect de executat în mare; 4. *fig.* ceea ce póte saŭ trebue să fie imitat: *model de pietate filială.*

modelez v. 1. a forma din argilă saŭ cĕră modelul unuĭ obiect de executat în marmură saŭ bronz: *a modela o statuă*; 2. în pictură: a reda exact, prin mijlocul clar-obscurului, relieful figurilor; 3. *fig.* a regula, a conforma: *a modĕla conduita sa după a altuia.*

Modena f. oraş în Italia, între Parma şi Bolonia: 31,000 loc.

moderantism n. opiniunea şi partidul moderaţilor în timpul Revoluţiunii francese.

moderat a. 1. care evită excesul, moderaţiunea: *caracter moderat*; 2. care nu e exagerat: *preţ moderat.* || m. cel ce are opiniunĭ mijlocii: *partidul moderaţilor.* Sin. **cumpĕtat.**

moderaţiune f. 1. virtute ce constă a păzi o mĕsură înţeléptă în tóte; 2. caracterul lucrului depărtat de orĭ-ce exces: *rĕspuns plin de moderaţiune.* Sin. **reservă.**

moderato adv. *Mus.* ce ţine mijlocul între *lento* şi *presto.*

moderator m. cel ce caută a modera saŭ calma pasiunile. || n. aparat destinat a regula mersul maşinelor: *lampă cu moderator.*

moderez v. 1. a ţinea mĕsură dréptă, a înfrîna: *a modera ardórea cuiva*; 2. a scădea, a micşora: *a modera cheltuielile sale.*

modern a. care e din timpul din urmă: *sculptură modernă*; **istoria modernă**, epoca de la 1453 până la 1815. || m. se dice de scriitorĭ, eruditĭ şi artiştiĭ carĭ aŭ apărut de la Renascerea: *anticiĭ şi modernii.* || n. ceea ce e modern: *a prefera modernului anticul.* Sin. recent. Cfr. **antic.**

modernisez v. a da un caracter modern: *a modernisa stilul.*

modernitate f. caracterul celor moderne.

modest a. 1. regulat în purtarea şi viaţa sa, reservat: *un june modest*; 2. nepretenţios, cuĭ nu-ĭ place a vorbi de sine: *scriitor modest*; 3. mediocru, simplu: *o cameră modestă.*

modestie f. 1. reservă în modul de a se purta, de a cugeta şi vorbi de sine; 2. moderaţiune; 3. pudóre, decenţă.

modic a. puţin însemnat: *veniturĭ modice.*

modicitate f. mică cantitate: *modicitatea unuĭ venit.*

modific v. a schimba modul de a fi al unuĭ lucru, al unei substanţe, în tot saŭ în parte.

modificaţiune f. schimbare operată în modul de a fi al unuĭ lucru.

modificator a. propriu a modifica.

modîrlan m. mocârţan.

modistă f. vindĕtóre de mode.

modru n. mod (provincialism ardelenesc şi bucovinén): *nu-ĭ modru de scăpare.*

modulă f. 1. *Arch.* mĕsură servind a regula proporţiunile unuĭ edificiu; 2. diametrul unei medaliĭ.

modulaţiune f. *Mus.* trecerea de la un ton saŭ mod la altul: *modulaţiunile voceĭ.*

modulez v. 1. a face să trécă cântecul saŭ armonia prin diferite tonurĭ saŭ modurĭ; 2. a cadenţa: *a modula frasele sale.*

moftă f. exalţaţiune nesănătósă (maĭ ales în mine).

mofluz m. bancrot, falit.

mofluzesc v. 1. a da faliment; 2. *fig.* a se pierde: *cine-ĭ prost, lesne în lume mofluzesce* Al.

moft n. 1. lucru fără valóre; 2. minciună, flĕc: *umblă cu mofturĭ*; 3. pl. nazurĭ: *face mofturĭ.*

moftanglŭ m. cel ce umblă cu mofturĭ.

mofturos a. care face mofturĭ.

mogândéţă f. 1. movilă; 2. ceva munstruos ce s'arată pe întuneric.

moglan a. şi m. modîrlan (Cr.).

mogorogesc v. a îngâna: *ce, şi tu mĕ mogorogeşcĭ?* Cn.

Mohaciŭ n. cetate în Ungaria cu 13,000 loc. pe Dunăre. Aci Soliman Magnificul sfărîmă armata lui Ludovic II, regele Ungarieĭ (1526); victoria ducelui Carol de Lorena asupra Turcilor (1687).

mohair n. 1. pĕr de capră din Angora; 2. materie ţesută de călugăriţe: *rasă de mohair.*

Mohamet m. nume arab al lui Mahomet.

Mohilev n. 1. oraş în Rusia pe Nipru: 42,000 loc.; 2. oraş în Podolia: 18,000 loc.

Mohicanĭ m. pl. mic popor indian din America de N., aşi dispărut.

mohor n. specie de meiŭ negru ce bate în roş. Sin. **bursócă, costreiŭ.**

mohorît a. 1. de colórea rĕşie închisă a mohorului: *sânge mohorît*; 2. *fig.* întunecat: *tablou depins cu colorĭ cam mohorîte* Al.

moină f. 1. ţérînă muiată de ape: *boiŭ ară ţelină şi moină* Necn.; 2. timp ploios.

Moinescĭ pl. 1. culme în jud. Némţu, desparte apa Trotuşului de a Tazlăului; 2. târg în jud. Bacău cu bogate puţurĭ de păcură.

moinez v. a se face moină.

moişcă f. soiŭ de pesce mic.

Moise m. capul şi legislatorul Ebreilor, care îĭ scóse din Egipt în Palestina; mort 1585 a. Cr. pe muntele Nebo, înainte de a fi putut intra în Pământul făgăduinţeĭ. || (Vodă) Domnul Munteniei fu rĕsturnat de boierii persecutaţi şi tăiat de Vlad Vodă (1529—1530). || (Cilibi), scriitor popular, supranumit *Vestitul din Ţĕra rumânească*, a lăsat numerose *Apropourĭ* fórte spirituale (1815-1866).

moiŭ v. 1. a face móle: *a muia plumbul prin foc*; 2. *fam.* a bate: *a muia spinarea cuiva*; 3. a băga în apă saŭ în alt licid: *a muia pânea în unt*; 4. a începe să spele: *a muia cămăşile*; 5. a pierde din tărie, a se

potoli: *furtuna s'a mai muiat*; 6. *fig.* a mai lăsa din pretenţiuni: *se muiase de tot.*

moĭdrén n. specie de ştejar.

moĭic a. fórte grosolan. || m. om brutal şi obraznic.

moĭicesc a. ce ţine de moĭic.

moĭicie f. faptă moĭicéscă.

moĭicime f. glóta moĭicilor.

Moka f. oraş în Arabia, pe costa resăriténă a Mării-Roşie: 5000 loc. Cafea.

molă m. judecătór mahometan (în cetăţile principale).

molár a. şi m. se dice de dinţii cei groşi ce servă a fărâma alimentele.

molaş m. *Zool.* mihalţ.

molátic a. 1. cam móle, vorbind de mersul şi de lucrul cuiva: *om molatic*; 2. *fig.* lipsit de energie: *era lent şi molatic* Isp.

molcom a. lin, dulce: *vênt molcom*; fig. *căntări molcome respiră (lira)* Em. || adv. încet: *a tăcea molcom.*

molcomésc v. a alina, a potoli.

Molda m. riŭ în Boemia, străbate Praga şi se varsă în Elba: 430 km.

Moldova f. 1. afluent d'a drépta Siretului, ese din Bucovina, udă Sucéva ce o despărte de Botoşani şi se varsă în Siret: 200 km.; 2. şes pe malul drept al rîuluĭ; 3. plasă în jud. Roman. || principat întemeiat în 1355 de Bogdan-Vodă, având de capitală mai întâiŭ *Sucéva*, apoĭ *Iaşiĭ*, şi numărând printre Domniĭ seĭ cei mai ilustri pe Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare şi Vasile Lupu: Moldova subsistă ca ţără autonomă până la 1859, când se uni cu Muntenia într'un singur Stat sub numele de România; ea pierdu succesiv Bucovina luată de Austria (1777) şi Basarabia luată de Rusia (1812). Seria cronologică a Domnilor Moldoveĭ (cifrele indicând anul urcărĭĭ pe tron): Bogdan 1349; Laţcu 1365; Iuga Coriatovici 1374; Petru Muşat 1375; Roman Muşat 1391; Ştef. Muşat 1394; Roman II 1399; Iuga II 1400; Alex. cel Bun 1401; Ilie I 1433; Ştefan III 1433; Roman III 1447; Petru III 1448; Bogdan II 1449; Alexandru II 1451; Ştefan cel Mare 1457; Bogdan III 1504; Ştefăniţă 1517; Petru Rareş 1527; Ştef. Lăcustă 1538; Al. Cornea 1540; Iliaş 1546; Ştef. Rareş 1551; Al. Lăpuşnénu 1552; Despot-Vodă 1561; Bogdan IV 1568; Ion cel Cumplit 1572; Petru Şchiopul 1574; Iancu Sasul 1579; Aron Vodă 1591; Ştef. Răsvan 1595; Ieremia Movilă 1596; Simeon Movilă 1606; Const. Movilă 1608; Ştef. Tomşa 1611; Al. Movilă 1615; Radu-Mihnea 1616; Gaspar Graţiani 1619; Al. Iliaş 1620; Miron Barnovschi 1626; Al. Coconul 1629; Moise Movilă 1630; Vasile Lupu 1634; Gh. Ştefan 1653; Gh. Ghica 1658; Ştefăniţă 1659; Eustratie Dabija 1661; Gh. Duca 1666; Iliaş 1667; Ştef. Petriceicu 1672; D. Cantacuzino 1674; Ant. Ruset 1675; Const. Cantemir 1685; Const. Duca 1693; Antioh Cantemir 1696; Mih Racoviţă 1704; Nic. Mavrocordat 1709; Dim. Cantemir 1711; Gr. Ghica 1727; C. Mavrocordat 1733; I. Mavrocordat 1744; C. Racoviţă 1749; Mateiŭ Ghica 1759; Scarlat Ghica 1757; I. Calimah 1758; Gr. Calimah 1761; Gr. Al. Ghica 1764; Const. Moruzi 1777; Al. Mavrocordat 1782; Al. Mavrocordat II 1785; Al. Ipsilante 1786; Al. Moruzi 1792; Mih. Suţu 1793; Al. Calimah 1795; Const. Ipsilante 1799; Al. Suţu 1802; Scarlat Calimah 1812; Mih. Suţu 1819; I. Sturdza 1822; Mih. Sturdza 1834; Gr. Ghica 1849; Căimăcămie 1856—1859. || partea N.-V. a regatuluĭ României, despărţită prin Prut de Rusia; cuprinde 13 districte cu cap. *Iaşi* şi e împărţită în: **Moldova muntóşă**, ce se întinde de la Carpaţi până la Siret; şi **Moldova şésă**, de la Siret până la Prut.

moldovenésc a. ce ţine de Moldova.

Moldo-Valachia f. vechiul nume al Principatelor-Unite, adĭ regatul României.

Moldoviş n. culme în jud. Gorjiu, desparte basinul Jiuluĭ de al Gilortuluĭ.

móle a. 1. care cedézĭ uşor la atingere: *cérĭ móle, pat móle*; 2. care nu e tare: *oŭ, pĕr móle*; 3. *fig.* lipsit de vigóre, de energie: *om móle.* || n. 1. parte móle: *'şĭ afunda capul în mólele pernei*; 2. partea anterióră a capuluĭ.

moleculă f. *Fiz.* partea cea maĭ mică în care se póte descompune un corp.

molecular a. relativ la molecule: *atracţiune moleculară.*

molenă f. gen de plante dintre carĭ o specie e întrebuinţată în medicină ca pectoral.

molesesc v. 1. a (se) face móle; 2. *fig.* a efemina, a ramoli.

moleşit a. lipsit de vigóre, de energie.

molfăĭesc v. a mesteca încet ca persónele carĭ n'aŭ dinţĭ: *molfăind la pere uscate* Cr.

moliciune f. 1. calitatea celuĭ móle; 2. lipsă de putere: *moliciune de caracter*; 3. calitatea celuĭ délicat şi graţios: *moliciunea penelului, stilului*; 4. viaţă efeminată, indolenţă: *a trăĭ în moliciune.*

molie f. mică insectă ce nasce în lână, blănurĭ etc.

Molière m. cel maĭ mare dintre autorĭĭ comiceĭ francesĭ, a scris în prosă şi în versurĭ multe comedĭĭ carĭ înaĭ tóte sunt capo-d'opere: *Don Juan, Misantropul, Tartuful, Avarul, Bădăranul boĭerit, Femeile învĕţate* (1622—1673).

molift m. brad roşu.

molîtă f. V. molitfă.

molimă f. bólă contagióşă, epidemie.

molipsesc v. 1. a comunica o bólă prin atingere: *o óie molipsesce tótă turma*; 2. *fig.* a infecta.

molipsire f. contagiune.

molipsitor a. contagiós.

molitfă f. rugăciune bisericéscă.

molitfelnic n. carte de rugăciunĭ.

Molna f. afluent al Siretuluĭ, formézĭ hotarul Bucovineĭ, despre Dorohoiŭ.

Moloch m. divinitate a Fenicienilor şi a Cartaginesilor, căreia se oferea victime umane.

molotru m. soiŭ de plantă nutritivă. Sin. **sulcină.**

moloz n. pietrĭş, dărâmăturĭ de la case.

Moltke (Conte de) m. feldmareşal prusian, născut în Danemarca; strategist abil, conduse campania din 1866 contra Austrieĭ şi rĕsboiul din 1870 contra Franţeĭ (1800—1891).

Moluce (Insule) f. pl. mare archipelag olandes în Oceania: 567,000 loc. Arome, tutun.

moluse m. animal fără vertebre şi fără articulaţiunĭ: *melcul, stridia.*

momâe f. 1. om de paie ce se pune în grădină saŭ în ţerinĭ spre a speria pasarile: *ca momâĭ de-a câmpului* Por.; 2. sperietóre de copiĭ; 3. prăjină de hotărnicie: *hotărînd moşiile şĭ aşedând momâile* Por.

momélă f. 1. mijloc de a atrage şi prinde animale (Sin. **potmet**): *unditĭ fără momélă nimic nu dobândesce*; 2. *fig.* ceea ce atrage prin înşelăciune: *umblă cu şasele şi cu momele.*

moment n. timp fórte scurt: *aşteptă un moment.* Sin. **clipă.**

momentan a. care duréză numaĭ un moment. || adv. pentru moment, de o cam dată.

momesc v. 1. a atrage prin momele: *cum momim şi noĭ pe prunci* Pann; 2. a înşela cu amăgirĭ: *'şĭ momi fómea.*

momiţă f. 1. momélă: *cu chichiţe şi momiţe*; 2. ghindură de miel. || (în Moldova) maimuţă.

momiţărie f. maimuţărie: *o momiţărie de tot ce se petrece aĭurea* Al.

Momulénu (Barbu Paris) m. poet elegiac şi satiric: *Caracterurĭ* (1794—1837).

Momus m. *Mit.* deul satireĭ şi al batjocureĭ.

monach m. călugăr: *monachiĭ, cunoscătorĭĭ vieţiĭ pământene* Em.

monachal a. călugăresc.

monachism n. se dice cu o intenţiune rĕŭ voitóre despre viaţa călugăréscă.

Monaco n. mic principat independent, pe marginea Mediteraneĭ: 12,200 loc. Cap. *Monaco*: 3400 loc.

monadă f. 1. *Filos.* unitate perfectă, substanţă simplă care e elementul a tot ce există; 2. *Zool.* specie de infusoriŭ.

monarch m. 1. capul unei monarchiĭ; 2. *fig.* Domn: *al nopţilor monarch (luna)* Em.

monarchic a. ce ţine de o monarchie.

monarchie f. 1. guvernul unuĭ Stat condus de un singur cap; 2.

Stat guvernat de un monarch; **monarchie constituțională**, în care puterea e împărțită între suveran și corpurile legiuitóre, ca în România; **monarchie absolută**, în care suveranul e stăpân fără control, ca în Rusia.

monarchist m. partisan al monarchiei.

monastic a. relativ la călugări: *viață monastică*. SIN. **monachal**.

Monastir n. 1. vilaiet în Macedonia ce coprinde partea-i medie și meridională; 2. numele turcesc al Bitoliei.

Moncastron n. numele vechiu grecesc al Akkermanului.

mondir n. uniformă militărésca.

monéră f. organism de microb.

monétă f. bucată de metal bătută din autoritate suverană și servind comerțului.

monetar a. relativ la monete: *sistemă monetară*.

monetărie f. locul unde se fabrică monetele; *Monetăria Statului*. SIN. **bănărie, tarapana**.

Mongol a. din Mongolia; **Imperiu mongol**, fundat de Gengischan (1206—1227) și reconstituit de Tamerlan (1370—1405), fu distrus în 1740.

Mongoli m. pl. ném asiatic din trunchiul altaic, locuind în Mongolia.

Mongolia f. vastă regiune în Asiia centrală dependentă de Imperiul chinez: 3 mil. loc.

monițiune f. avertisment ce precede excomunicarea (în biserica catolică).

monitor m. elev mai înaintat decât cei-lalți și care instruiesce pe camarazii sei. || n. 1. titlu de diar: *Monitorul oficial*; 2. bastiment de rĕsboiu (SIN. **aviso**).

monitorial a. în formă de monitoriu: scrisóre monitorială.

monitoriu n. citațiune juridică făcută de autoritatea eclesiastică.

monoclu n. ochén pentru un singur ochiu.

monocord n. instrument de musică cu o singură córdă.

monocotiledon a. se dice de plante ale căror seminție au un singur lob sau cotiledon, ca *grâul, ovăzul*.

monografie f. scriere asupra unui punct special de istorie, de biografie etc.

monogramă f. reunire de mai multe litere formând un singur caracter.

monolit n. bucată formată dintr'un singur bolovan: *obeliscii sunt monoliți*.

monolog n. scenă în care un personagiu vorbesce lui însuși. CRN. **dialog**.

monom n. expresiune algebrică conținând un singur termin.

monoman a. atins de monomanie.

monomanie f. nebunie caracterisată prin o preocupațiune unică.

monopetal a. cu o singură petală.

monopol n. 1. drept de a vinde singur o marfă, de a exercita singur o industrie: *în România statul are monopolul tutunurilor și al spirtóselor*; 2. *fig.* drept ce-și arogă cineva, loc ocupat exclusiv de un mic număr.

monopolisez v. a face un monopol.

monopter a. 1. *Arch.* care are un singur rînd de colóne: *rotondă monoptеră*; 2. *Zool.* pescĭ cu o singură aripióră. CRN. **dipter**.

monorim a. cu o singură rimă.

monosilabă f. vorbă de o singură silabă: *eu, tu, el*.

monosilabic a. compus din monosilabe.

monoteism n. adorațiunea unui singur D-deŭ. CRN. **idolatrie, păgânism, politeism**.

monoteist m. adoratorul unui singur D-deŭ. || a. relativ la monoteism.

monoton a. 1. care e mai totd'a-una pe același ton: *arie monotonă*; 2. *fig.* prea uniform: *orator monoton*.

monotonie f. caracterul celui monoton, prea uniform: *monotonia unui cântec, monotonia conversațiunii*; fig. *monotonia vieței*.

monsenior m. titlu onorific ce se dă în Franța înalților demnitari eclesiastici sau laici: *monsenior episcopul, monsenior cancelarul*.

monstru m. 1. ființă a cărei conformațiune e contrară naturei; 2. *fig.* om grozav de urît; 3. ființă crudă și denaturată: *monstru de ingratitudine*.

monstruos a. 1. care are conformațiunea unui monstru: *copil monstruos*; 2. *fig.* demn de un monstru: *cruzime monstruósă*; 3. extraordinar.

monstruositate f. 1. caracterul celui monstruos; 2. lucru monstruos.

mont n. oscior la mână, la picior.

Montaigne m. (cit. *Montanie*), celebru scriitor, moralist și filosof sceptic francez: *Încercări* (1533—1592).

montaniiardi m. pl. deputații Convențiunii francese cu opiniuni revoluționare înaintate.

montanistic a. relativ la industria minelor: *dreptul montanistic*.

montat a. 1. îngrijit cu de tóte: *magazin bine montat*; 2. *fig.* excitat în contra cuiva.

montator m. lucrător care montézĕ mașini, bijuterii.

Montebello n. sat în Italia (Piemont), celebru prin două victorii ale Francesilor asupra Austriacilor, în 1800 și 1859.

Monte-Carlo n. sat în principatul Monaco, cu vile și cu o faimósă casă de joc.

Montecuculi m. celebru general și scriitor militar austriac, născut la Modena, adversarul lui Turenne (1608—1681).

Monteoru n. sat în jud. Buzĕu, bogat în păcurĭ.

Montesquieu m. (cit. *Montesk'ió*), ilustru filosof și magistrat francez: *Spiritul legilor* (1689—1755).

Montevideo n. oraș în America meridională, cap. republicei Uruguay, pe Ocean: 175,000 loc.

montez v. 1. a potrivi diferitele piese ale unui obiect: *a monta o mașină*; 2. a întórce un ceasornic; 3. a procura ceea ce e necesar: *a monta un magazin*; 4. a prepara: *a monta o intrigă*; 5. *fig.* a excita în contra cuiva: *l'a montat réu*.

Montezuma m. ultimul rege indigen din Mexic, rĕsturnat de Fernan Cortez, muri voluntar de fóme (1520).

Montfaucon (Don Bernard de) m. învĕțat benedictin francez; scrieri importante asupra patrologiei și paleografiei (1655—1741).

Montfort (Simon de) m. căpetenia cruciatei în contra Albigensilor, în care s'arătă crud dar curagios, ucis la împresurarea Tulusei (1150—1218).

Montgolfier (Frații) m. papetieri francesi, inventară în 1783 *aerostatele*.

Montgolfieră f. nume dat primelor aerostate inventate de frații Montgolfier.

Montpellier n. oraș în Franța: 70,000 loc. Școlă de medicină celebră din evul-mediu. Patria filosofului Auguste Compte.

Montréal n. oraș comercial în Canada: 205,000 loc. Universitate francesă.

montură f. ceea ce servă a suporta: *montură de luneta*; 2. lucrarea montatorului.

monument n. 1. lucrare de architectură sau de sculptură făcută în memoria unui om mare sau a unui eveniment important; 2. edificiu de mare întindere; 3. *fig.* operă considerabilă destinată să dureze: *monumentele spiritului omenesc*.

monumental a. care are proporțiunile unui monument: *biserică monumentală*.

Moore (Tomas) m. (cit. *Mur*), celebru poet și istoric englez: *Melodii irlandese, Lalla Rookh* (1780—1853).

mops m. câine cârn, rĕŭ și artăgos.

mor v. 1. a înceta din viață: *a murit*; **a muri de fóme**, a nu avea mijlóce de trai; 2 *fig.* a înceta de a exista: *fapta bună nu móre*; 3. a se stinge: *ochii muchiașului clipiră ca o candelă ce móre* OD.; 4. a se consuma: *a muri de frică, de urît*; 5. a se prăpădi de dragoste: *móre după ea*.

móră f. mașină de măcinat grâu: *móră de apă, de vént, móră cu aburi*.

moral a. 1. privitor la moravuri: *teologia morală*; 2. care are purtări bune: *om fórte moral*; 3. ce conține o bună morală: *carte morală*; 4. care se rapórtă la inteligența, în opositiune cu fisic: *facultățile morale*; **simț moral**, cunoscința binelui și rĕului || n.

totalitatea facultăților morale: *a ridica moralul unui bolnav.* Cîn. fisic.

morală f. 1. sciință ce învață a face binele și a evita rĕul; 2. tractat de morală: *morala lui Aristotele;* 3. mustrare: *i-a făcut o bună morală;* 4. lecțiune dedusă dintr'o povestire saŭ fabulă.

moralisator n. propriu a moralisa. || m. cel ce face morală.

moralisez v. 1. a face reflexiuni morale; 2. a perfecționa sub raportul moral: *a moralisa un popor.*

moralist m. cel ce scrie despre moravuri, despre cestiuni de morală.

moralitate f. 1. calitatea celui moral; 2. caracterul moral al unei persone: *a se informa despre moralitatea cuiva;* 3. înțelesul moral al unei povestiri: *moralitatea fabulei;* 4. compoziție dramatică în evul-mediu.

morar m. cel ce are o mŏră.

morav n. (întrebuințat mai ales la plural) 1. deprinderi, naturale saŭ dobândite, bune saŭ rele; 2. chip de traiŭ, obiceiurĭ particulare: *a studia moravurile unui popor.*

Morava f. riŭ în Austria, afluent al Dunărĭi: 400 klm.

Moravi (Fraților) m. pl. sectă religiósă derivând din secta Husiților și numită astfel după Moravia, locul unde s'aŭ așezat în sec. XVII.

Moravia f. provincie austro-ungară la N. de Viena: 2,153,000 loc. Cap. *Brünn.*

morbid a. bolnăvicios: *stare morbidă.*

morbideță f. 1. în pictură: moliciunea și delicatețea cărneĭ; 2. mlădiere de atitudinĭ: *liniĭ undulóse și pline de morbideță* Od.

morcov m. 1. plantă din fam. umbeliferelor; a cărei rădăcină se întrebuințéză ca aliment; 2. (porcesc), soiŭ de napĭ buniĭ de mâncare și cu care se îngrașă vițele.

mordacitate f. 1. calitate corosivă a unuĭ acid; 2. *fig.* dispositiune de a mușca, de a lua în rîs.

Morea f. peninsulă la S. de Grecia, vechiul Pelopones.

morenă f. în geologie: materiale de stâncĭ cărate de ghețare.

Morfeŭ m. *Mit.* ḑeul somnuluĭ și al viselor.

morfil n. fildeș nelucrat încă.

morfină f. alcool vegetal extras din opiŭ: *morfina e o violentă otravă.*

morfinoman m. cel ce abusézĕ de morfină.

morfolesc v. 1. a molfăi; 2. a mototoli; 3. *fig.* a strica: *a morfoli arta.*

morfologie f. 1. *Gram.* studiul părților de cuvînt; 2. *Anat.* studiul structureĭ intime a organelor și țesuturilor și a legilor desvoltărĭi lor.

morgă f. locul unde s'expun cadavrele persónelor aflate mórte afară din domiciliul lor, ca să póată fi recunoscute. || (galicism) atitudine serióasă și mândră: *cu o morgă magistrală.*

Morgana f. zînă faimósă în legendele medievale. V. **Fata.**

morganatic a. se ḑice de o căsătorie între persóne de condițiuni diferite, soțul nedând femeiĭ nicĭ numele nicĭ rangul seŭ.

morișcă f. móră mică de mâcinat mai ales cafea.

Morlaci m. pl. numele Românilor slavisați din Istria și Dalmația.

mormâiŭ v. 1. a scóte un glas înfundat: *ursul mormâie;* 2. *fig.* a-și arăta nemulțumirea prin murmure.

mormăitor a. și m. care mormâie.

morman n. grămadă mare: *mormane de morți.* || adv. gramadă: *căḑu morman de pe cal* Isp.

mormînt n. 1. monument ridicat în onórea unuĭ mort chiar în locul unde a fost înmormîntat; **Sfîntul mormînt,** locul unde Isus a fost înmormîntat; 2. *fig.* mórte: *a rĕmânea credincios până la mormînt;* 3. loc întunecat și trist.

mormîntal a. de mormînt: *lăcere mormîntală.*

mormoloc m. puiŭ de bróscă ce ese din oŭ în formă de pesce.

Mormoni m. pl. sectă religiósă fundată la 1827 în Statele-Unite de Iosef Smith: Mormonii profesézĕ teocrația și poligamia.

mornălt adv. mormăind: *rĕspundea iute și mornălt* Cn.

morocănesc v. a mustra mormăind: *hoima mĕ morocănește* Cn.

morocănos a. care bombănesce mereŭ, om rĕutăcios din fire: *groși și ceafă și morocănoș* Al. Sin. posac, ursuz.

Moroieni m. pl. locuitorĭi de la pólele Bucegilor.

moroiŭ m. strigoiŭ mic (din copil mort nebotezat) ce vine de cere țîță la mama sa.

moros a. ursuz.

Morosini n. doge de Veneția, apĕră vitejesce Candia în contra Turcilor (1666—1669).

morositate f. ursuzie.

mors m. mamifer amfibiu din mările glaciale, sémĕnă cu foca și se mai numesce *cal de mare.*

mort a. 1. care a încetat din viață; 2. *fig.* care a pierdut activitatea, animațiunea sa: *industrie mórtă;* limbă **mórtă,** care nu se mai vorbesce, ca latina. || m. cel ce a încetat din viață: *a îngropa pe un mort.* Sin. rĕposat.

mortăciune f. corp de animal mort. Sin. hoit, stîrv.

mortal a. 1. care causézĕ mórte: *lovitură mortală;* 2. de mórte: *pĕcat, inimic mortal;* 3. muritor.

mortalitate f. 1. starea ființelor viĭ supuse morții; 2. mórtea unuĭ număr mare de ómenĭ saŭ de animale răpiți în scurt timp de aceeași bólă; 3. cantitate de indivizĭ carĭ mor într'un timp dat: *mortalitatea e mai mare érna de cât vara.*

mortasipie f. od. în Moldova decimială de la cântărirea mărfurilor și taxă de la vînḑarea vitelor: *Duca Vodă a scornit mortasipia în țéră.*

mórte f. 1. încetare din viață; mórte civilă, privațiune absolută de drepturile cetățénuluĭ; 2. pedépsă capitală: *osândit la mórte;* 3. *fig.* mâhnire adâncă: *cu mórtea în suflet;* 4. mórtea personificată, închipuită ca o babă sfrijită cu o cósă în mână: *a vĕḑut mórtea cu ochiĭ;* 5. causă de distrucțiune, ruină: *revoluțiunea e mórtea comerțuluĭ.* Sin. deces. Cîn. viață.

mortieră f. tun mic: *mortierele se numiaŭ pive* Băl.c.

mortific v. 1. a slăbi corpul prin posturĭ, prin austerități; 2. *fig.* a umilĭ cu mustrărĭ aspre.

mortificațiune f. 1. *Med.* starea corpuluĭ saŭ a uneĭ părți a corpuluĭ ce se cangrenézĕ; 2. *Teol.* înfrînarea corpuluĭ și a pasiunilor; 3. *fig.* umilire fórte mare.

morțiș adv. în ruptul capuluĭ, pe viață și pe mórte: *a se ține morțiș de cineva.*

mortuar a. care privesce pe morțĭ: *cameră mortuară.*

morun m. nisetru mare saŭ batog, pesce aflat în Țéra-Nouă și pe cóstele Irlandeĭ.

Morus (Thomas) m. mare cancelar al Angliei, dat mórții de Henric VIII, fiindcă refusase de a-l recunósce ca șef al bisericeĭ anglicane; autorul *Utopieĭ,* operă modelată după *Republica* luĭ Platon (1480—1535).

Moruzi m. nume a doĭ Domnĭ fanarioți: 1. (**Constantin**), fost dragoman al Porții, Domnul Moldoveĭ (1777—1782); 2. fratele celuĭ precedent, Domnul Munteniei (1793—1796) și al Moldoveĭ (1802—1806).

moș m. 1. bĕtrân; 2. titlu dat orĭ căruĭ om în vîrstă (la țĕrani): *moș Radu;* 3. bunic: *din moșĭ strămoșĭ;* 4. unchiŭ (în Moldova); 5. od. fâșie de pământ stăpânită de un moșnéan.

Moș-Ajun m. V. **ajun.**

móșă f. 1. babă, bunică; 2. femeie care stă într'ajutor femeilor ce nasc.

mosaic a. ce vine de la Moise: *legea mosaică.* || n. 1. lucrare compusă din pietricele saŭ smalțurĭ de diferite colorĭ și dispuse așa în cât să formeze figurĭ, arabescurĭ; 2. *fig.* operă compusă din bucățĭ separate, din prosă și versurĭ.

mosaism n. religiune mosaică.

mosaist m. artist în mosaicurĭ.

Mosc n. vechiul nume românesc al Moscoveĭ: *scumpe blănĭ de Mosc* Od.

mosc n. cadruped rumegător care pórtă sub pântece un buzunar plin de o materie mirositóre, numită asemenea *mosc.*

moscat a. tămâios.

moschee f. templu mahometan. Sin. geamie.

moschicesc a. muscălesc: *îl trage un fremș de ceĭ moschicescĭ* Cn.

Moschus m. poet bucolic grec din Siracusa (sec. III a. Cr.).

Moscopole f. oraș în Macedonia, lângă hotarul despre Albania:

5000 loc. Odiniórĭ oraș fórte însemnat, adĭ decădut.

moșcotesc v. a pipăi, a dibui.

Moșcova f. 1. rĭŭ în Rusia, se varsă în Oka: 491 km.; 2. oraș rusesc pe rĭul cu acelașĭ nume, principalul centru al comerțuluĭ și al industrieĭ rusescĭ: 753,000 loc. Ocupată de Napoleon în 1812 și incendiată de locuitorĭ. Kremlin, Universitate (**Moscovit**).

moscovită f. specie de mica în care domină potasu; pentru elasticitatea și transparența ei este întrebuințată de geamgiĭ.

moscușor m. *Bot.* mușcățel.

moșcesc v. a ajuta pe o femee să nască.

Moșĭ m. pl. 1. Sâmbăta morților când se fac pomenĭ: *Moșiĭ de ĭarnă, de Rusalĭ și de tomnă*; 2. mare bilciŭ anual în luna luĭ Maiŭ (începe de la 15), ținut în Bucureștĭ la obor: *am fost la Moșĭ*. SIN. **Sânțĭ**.

moșie f. 1. țĕră strămoșéscă, patrie: *să scăpăm biata moșie de păgânĭ și de zvobie* AL.; 2. proprietate, teren cultivat la țĕră: *are două moșiĭ*.

moșier m. cel ce are una saŭ maĭ multe moșiĭ.

moșit n. acțiune de a moși: *școlă de moșit*.

moșmolesc v. a migăi.

moșmon m. arbore mijlociŭ din fam. rosaceelor.

moșmónă f. fructul moșmonuluĭ, bun de mâncare.

moșnég m. moș tare bătrân: *un moșnég și o babă*.

moșnén m. moșier mic. SIN. răzeș. CTM. clăcaș.

mosoc m. câine mare ciobănesc.

mosor n. bobină.

moșorolesc v. a grămădi pământ în jurul unei plante. SIN. cuibăresc.

moșoroitor n. rariță cu două cormene pentru prășilă.

moșoroiŭ n. grămădire de pământ făcută de furnicĭ saŭ de agricultorĭ.

Mostar n. oraș în Austro-Ungaria, cap. Herzegovineĭ: 13,000 loc.

móște f. pl. reliquiĭ: *móștele Sf-luĭ Dumitru*.

moștén a. și m. moștenitor: *s'a îndurat a le da un moștén al împărățieĭ* ISP.

moștenesc v. a căpĕta prin succesiune: *a moștenit tótă averea*. || a. ereditar: *dușmanul moștenesc al legiĭ* BĂLC.

moștenire f. 1. succesiune în averea provenită de la alțiĭ; 3. lucru moștenit. SIN. **ereditate, patrimoniu**.

moștenit a. rămas prin moștenire.

moștenitor m. cel ce moștenesc. SIN. **elironom, erede**.

Mostiștea f. 1. lac spre V. de Bărăgan; 2. plasă, vale și lac în jud. Ilfov.

mostră f. probă, model (de stofă).

Mosul n. oraș în Mesopotamia, pe Tigru: 57,000 loc. Muselinurĭ.

moșunoiŭ n. moșoroiŭ: *moșunóie de furnicĭ* EM.

moț n. 1. mănunchiŭ de pĕr pe frunte saŭ pe creștet; 2. tufă de pene pe cap la paserĭ; 3. *fig.* îndrăznélă, pretențiune: *el e maĭ cu moț*. || adv. exagerat: *spune-le niște maĭ cu moț* ISP.

moțăĭálă m. cel ce moțăie.

moțăĭŭ v. a clătina încet capul de somn.

motan m. cotoiŭ: *un motan ghemuit după sobă* CR.

moțat a. 1. cu moț în frunte: *pasĕre moțată*; 2. *fig.* îndrăzneț, pretențios: *vreĭ să te arăți maĭ moțat?*

motet n. psalm pus în muzică spre a fi cântat în biserica catolică și care nu face parte din serviciul divin.

Moți m. pl. locuitorĭ din munțiĭ Abrudului, ceĭ maĭ viteji dintre muntenĭ: numele lor provine de la moțul ce-l pórtă pe frunte. Moțiĭ s'aŭ luptat crâncen cu Ungurĭi la 1785 și la 1848.

motiune f. propunere făcută într'o adunare deliberantă.

motiv n. 1. causă determinantă: ceea ce împinge a lucra; 2. în belle-arte: subiect de compositiune; 3. frasă muzicală ce se reproduce în cursul unei bucățĭ.

motivez v. 1. a da motivele: *a motiva un refus*; 2. a servi de motiv: *temerĭ aŭ motivat acéstă mĕsură*.

motoc n. moț mare: *cu un motoc d'asupra capului*. || adv. vălvoiŭ: *i-a făcut pĕrul motoc*.

motor m. 1. ceea ce dă mișcare: *aburul e un motor puternic*; 2. mușchiĭ ce fac să misce un membru; 3. *fig.* ceea ce inspiră, face să lucreze: *interesul fiu motorul acestei întreprinderĭ*. || a. care dă mișcare: *forță motrice*.

motoșcă f. ghem.

mototol n. 1. ghem; 2. ceva strâns tare, deformat; 3. *fig.* indolent: *e mototol și ădormit* ISP. || adv. grămadă: *căduse mototol sub masă* ISP.

mototolesc v. a (se) face mototol.

moțpan m. berbant: *lasă, moțpane, că t'oĭm arăta eŭ fudulie* AL.

Motru m. 1. afluent de-a drépta Jiuluĭ, udă Mehedinți și o parte a Doljuluĭ: 100 km.; 2. vale în jud. Mehedinți; 3. mănăstire în jud. Doljiu.

movilă f. ridicătură de pământ conică și maĭ proeminentă de cât măgura. SIN. **gorgan**.

Movilă m. numele maĭ multor Domnĭ aĭ Moldoveĭ: 1. (**Ieremia**), fu rĕsturnat de Mihaiŭ-Vitézul, dar 'și recăpĕtă domnia; soția și ceĭ doĭ fiĭ aĭ seĭ se turcirĕ la Constantinopole, ca să scape cu viața; el însuși muri de apoplexie (1595—1606); 2. (**Simeon**), fratele celuĭ precedent otrăvit de boierĭ (1606—1607); 3. (**Constantin**), fiul luĭ Ieremia, mazilit de Turcĭ (1608—1611); 4. (**Alexandru**), al doilea fecior al luĭ Ieremia, care se turcĭ la urmă împreună cu frate-seŭ maĭ mic Bogdan (1615—1616); 5. (**Gavrilă**), fiul luĭ Simeon (1618—1620); 6. (**Moise**), fiid cel maĭ mic al luĭ Simeon, Domn în două rînduri, cumpĕră tronul cu baniĭ (1630—1631 și 1633—1634). || (**Petru**), mitropolit al Kievuluĭ, a lucrat la rĕspândirea culturei în Rusia și a publicat în rusesce diferite scrierĭ, între carĭ *Mărturisirea ortodoxă* (1596—1644).

Movilău n. oraș vechiŭ în Basarabia, pe malul Nistruluĭ.

Movilești m. pl. familie domnitóre română care a dat Moldoveĭ 6 Domnĭ și un mitropolit Rusieĭ.

movilit a. strâns grămadă: *pământ movilit*.

movilóiŭ n. morman: *un movilóiŭ de leșurĭ musulmane* AL.

moxa f. substanță ușor combustibilă ce s'arde pe piele spre a o hărăxi: *a aplica moxe*.

Moxa (Mihaĭl) m. călugăr muntén din prima jumĕtate a sec. XVII, a compilat maĭ ales din cărțĭ slavone o *Cronică*, ce merge până la 1489.

Mozambic n. 1. regiune portugesă în Africa orientală, în fața Madagascaruluĭ: 350,000 loc.; 2. (**Canalul**), braț de mare între Africa și Madagascar.

Mozart m. ilustru compositor german, născut la Salzburg și mort la Viena; autor de sonate, simfoniĭ și opere: *Don Juan, Nunta luĭ Figaro, Flautul fermecat* (1756—1791).

mozolesc v. a ronțăĭ, vorbind de urs.

mrĕjă f. țesetură cu ochiurĭ marĭ de pescuit. SIN. **ciorpac, etere, lătunóie, năvod, plasă, rețea, voloc**.

mreĭuiesc v. *fig.* a urzi: *aŭ mreĭuit feluriĭ de intrigĭ* NEGR.

mrénă f. *Zool.* barbun.

muc m. (pl. **mucĭ**) 1. unsóre cleiósă ce ese din nas: *a-și șterge mucĭt*; 2. pl. bólă la caĭ: răpciugă. || n. (pl. **mucurĭ**), 1. partea feștilei ce arde: *muc de luminare*; 2. bucățică rĕmasă dintr'o luminare arsă.

mucalit a. și m. caraghios: *tare eștĭ mucalit!* AL.

mucalitlîc n. caraghioslîc (BĂLC.).

mucaner n. firman de învoire a domnieĭ (după al treilea an) și birul scos cu acea ocasiune.

mucărĭ f. pl. unéltă cu care se curăță mucul luminărieĭ.

mucărit n. ruperea bobocilor la tutun.

mucavá f. 1. carton; 2. broderie pe carton.

muced a. 1. acoperit pe suprafață cu un fel de mușchiŭ, când un corp începe a putrezi: *pâine mucedă, vin muced*; 2. îngălbenit de timp: *pe mucedele paginĭ staŭ domnițile românе* EM.

mucedélă f. mucegaiŭ.

mucedesc v. a se face muced.

mucegăit a. acoperit cu mucegaiŭ.

mucegaiŭ n. 1. un fel de vegetațiune ce rĕsare pe substanțele animale saŭ vegetale sub influența căldureĭ și a umidităților; 2. *fig.* putre-

giune, căldură: *mucegaiul de babă* Cn.; 3. specie de plantă.

mucenic m. martir: *marele mucenic Dimitrie* Cn.; **Cei 40 de mucenici**, serbătórea celor 40 de martiri din Sevastia, ce cade pe 9 Martie, și colăcii ce se duc la biserică în acea zi.

mucenicie f. martiriu.

mucheleț a. elegant, la modă: *toți junii mucheleți.*

muchie f. 1. marginea saŭ dunga cuțitului; 2. creștet saŭ culme de dél.

mucos a. 1. plin de mucí: *copil mucos;* 2. cu mucul mare: *mucósa luminare* En.; 3. *fig.* tînér pretențios. || *Med.* ce are saŭ produce mucositate; **membrane mucóse**, carí tapitézā unele cavități ale corpului.

mucosă f. membrană mucósă: *mucosa stomachului.*

mucositate f. licid cleios produs de glandele bucale.

muetă f. pasere de mare cu aripí lungí, din ordinul palmipedelor.

muezin m. strigător care din virful minarelei vestesce mahometanilor ora rugăciunii.

muftiŭ m. cel ce decide cestiuní juridico-religióse la Mahometani: *Marele muftiŭ* saŭ *Șeik-ul-Islam* e capul suprem al religiúnii și residă la Constantinopole.

mugesc v. 1. a striga, vorbind de boí, vací, taurí; 2. *fig.* a urla: *vêntul mugesce, valurile mugesc.*

muget n. 1. strigătul boului saŭ al taurului; 2. fig. *mugetul viscolului.*

mugít n. acțiune de a mugi.

mugitor a. care mugesce.

mugur m. prima desvoltare a plantelor spre a scóte florí, frunze: *pomii sunt plini de mugurí.*

Mühlenbach n. numele săsesc al Sebeșului ardelenesc.

muhurdar m. od. păstrătorul sigiliului domnesc, secretarul Curții: *muhurdarul puse pecetea* Negr.

muiare f. acțiune de a (se) muia. V. moiŭ.

mulcă f. maică, în locuțiunea exclamativă: *muică, Dómne!*

muieratic a. 1. de femee: *glas muieratic;* 2. *fig.* efeminat: *om muieratic.*

muierce m. 1. cel ce umblă după femei; 2. *fig.* mișel, fricos.

muiere f. femee măritată (cu o nuanță optimistă în Muntenia, cu una peiorativă în Moldova): *te însóră și-ți ia muiere* Pann. Cre. bărbat.

muierese a. relativ la muiere.

muieret n. (ironic) totalitatea femeilor.

muierușcă f. (ironic) femee.

mujdeĭ f. noutate.

mujdeiŭ n. mâncare de post la țéră din usturoiŭ cu oțet: *niște buclughine cu mujdeiŭ și cu mămăligă* Cn. Sm. scordolea.

mulatru m. născut dintr'o negresă și un bărbat alb saŭ vice-versa.

mulg v. a trage laptele din țîțe.

mulge-capre m. *Zool.* caprimulg. Sm. păpăludă.

muls n. lucrare de a mulge.

mulsóre f. muls: *albă ca spuma laptelui la mulsóre* On.

mult a. în mare număr: *multă lume, multă vreme, multe feluri.* || adv. 1. în mare cantitate: *mai mult saŭ mai puțin;* 2. fórte: *mult mă mir;* 3. timp îndelungat: *asta s'a întîmplat de mult.*

multicolor a. care presentă un mare număr de colorí.

multiflor a. cu multe florí.

multiform a. cu multe forme.

mulțime f. 1. număr mare: *mulțime de óameni, mulțime de idei;* 2. partea cea mai comună a poporului: glótă, prostime.

multiplic v. a înmulți.

multiplicabil a. ce póte fi multiplicat.

multiplicand m. număr de înmulțit cu altul.

multiplicator m. număr cu care se înmulțesce.

multiplicațiune f. înmulțire.

multiplicitate f. număr considerabil și indefinit.

multiplu a. care nu e simplu: *cestiune multiplă.* || m. număr ce conține pe altul de un număr óre-care de orí: *12 e multiplul lui 3.*

multivalv a. cu multe valvule: *scoici multivalve.*

mulțumesc v. 1. a aduce mulțumirí, a-și arăta recunoscința (pentru o binefacere, un serviciu saŭ dar): *vĕ mulțumesc;* 2. a refusa cu politeță: *mulțumesc, n'am nevoe;* 3. a răsplăti: *am să te mulțumesc;* 4. a satisface: *școlarul să mulțuméscă pe profesor;* 5. a fi mulțumit: *se mulțumesce cu puțin.*

mulțumire f. 1. manifestare de recunoscință și vorbele cu carí s'exprimă: *i-am adus mulțumirí;* 2. plăcere, bucurie: *am avut o mare mulțumire;* 3. starea persónei mulțumite.

mulțumit a. 1. care are de ajuns, care nu cere mai mult: *s'a arătat mulțumit;* 2. care simte plăcere, bucurie: *mulțumit cu sórta sa.*

mulțumită f. mulțumire.

mulțumitor a. care mulțumesce.

mumă f. V. mamă.

mumie f. 1. cadavru îmbălsămat la vechiĭ Egiptení; 2. ființă uscată și négră; 3. *fig.* om fără energie.

mumific v. 1. a reduce în stare de mumie; 2. *fig.* a deveni inert, a se atrofia intelectualicesce.

Mumiu m. consul roman, cuceri Corintul și distruse liga acheiană (146 a. Cr.).

muncă f. 1. pl. chinurí vecinice pentru pedépsa păcătoșilor: *muncile iadului, o biată păsĕrică de muncĭ le izbăvesce* As.; 2. anevoință, necaz: *destulă muncă am avut;* 3. greutate de a face ceva: *muncă grea;* 4. lucrare penibilă: *munca câmpului, uneltele de muncă;* **muncă silnică**, pedépsă aflictivă și infamantă la care se osândesc criminalii în ocne. Sm. clacă, lucru, robotă.

Muncaciu n. oraș în Maramureș, cetate tare servind de închisóre publică; 11,000 loc.

muncel n. colină: *luna aŭ apus după muncel* Em.

Muncel n. pisc de munte în jud. Sucéva.

muncesc v. 1. a chinui: *o presimțire durerósă 'mi muncesce sufletul* As.; 2. a lucra din greŭ, a lucra din resputeri. Sm. agonisesc, lucrez.

München n. oraș în Germania, cap. Bavariei: 262,000 loc. Monumente numeróse, Observatoriu, Universitate, Bibliotecă bogată, Museŭ (Pinacotecă). Bere renumită.

muncit a. 1. chinuit: *muncit de gânduri;* 2. câștigat cu anevoință: *bani muncițĭ.*

muncitor n. și m. care muncesce. Sm. laborios, lucrător.

Munda f. vechiŭ oraș în Spania: victoria lui Cesar asupra fiilor lui Pompeiŭ (45 a. Cr.).

municipal a. 1. ce ține de municipalitate: *administrațiune municipală;* 2. se dice de magistrații, de funcționarí carí administréză o comună, un oraș: *consiliu municipal.*

municipalitate f. 1. totalitatea magistraților municipalí dintr'o comună; 2. comuna însăși; 3. locul unde acești magistrați țin ședințele și aŭ biurourile lor.

municipiu n. nume dat de Romanĭ orașelor din Italia supuse dominațiunii lor, dar autorisate a-și conserva legile lor particulare.

munificență f. virtute ce îndémnă a face liberalități marí.

muniționar m. cel însărcinat a procura trupelor muniținile.

muniținne f. provisiune de résboiŭ (obuse, bombe, praf de pușcă).

Münster n. oraș în Prusia, cap. Vestfaliei: 45,000 loc. Catedrală, Universitate.

munte m. 1. ridicătură mare de pămînt saŭ de pétră: *cel mai înalt munte al globului e Everest;* 2. *fig.* grămadă mare: *munte de zăpadă, de ghiață.* Cre. vale.

Munte (St.) m. numele popular al muntelui Athos.

munte-de-pietate m. așezământ sub controlul Statului, unde se împrumută cu dobândă pe amanete: *muntĭ-de-pietate aŭ început să funcționeze la 1777 în Franța.*

muntén a. de la munte. || m. 1. locuitor din munți; 2. locuitor din Muntenia.

Muntenegru n. saŭ **Cernagora**, mic principat independent, muntos, pe lângă Adriatica, cu cap. *Cetinie* și o populațiune de 236,000 loc. (Muntenegrén).

muntenesc a. din Muntenia.

Muntenia f. 1. saŭ **România-Mare** (numită în vechime **Țéra Românéscă**, de străini **Valachia** și de Românii ardelenĭ **Țéra**), partea României cu munți mai înalți și cu ramificațiuni mai numeróse, coprinsă între Olt, Milcov, Dunăre și Carpați:

Muntenia coprinde 17 districte (cu cele 5 din Oltenia) și a avut succesiv de capitală orașele *Câmpu-Lung, Curtea-de-Argeș, Târgoviște* și *București*. Ea a fost întemeiată în sec. XIII (1290) de Tugomir Basarab dis și Radu-Negru, originar din Țéra Făgărașului, care avu de urmași printre cei mai iluștri pe Mircea cel Bătrân, Mihaiu-Vitézul, Mateiu Basarab. La 1859 Muntenia fu unită cu Moldova într'un singur Stat numit România. Séria cronologică a Domnilor Munteniĭ (cifrele indicând anul urcăriĭ pe tron): Litén Vodă 1272; Radu Negru 1290; Al. Basarab 1320; Vladislav Basarab 1360; Radu II 1372; Dan I 1385; Mircea 1386; Mihail 1418; Dan II 1420; Radu III 1425; Vlad II 1430; Dan III 1439; Vladislav III 1452; Vlad Țepeș 1456; Radu IV 1462; Laiot 1471; Vlad Călugăru 1483; Radu V 1496; Mihnea 1507; Vlad VII 1511; Négoe 1512; Radu Călugăru 1521; Radu de la Afumați 1522; Vlăduțu 1524; Moise 1529; Vlad IX 1530; Vintilă 1532; Radu Paisie 1534; Petru din Argeș 1535; Mircea II 1546; Pătrașcu 1554; Petru Șchiopu 1560; Alexandru II 1567; Mihnea II 1577; Petru Cercel 1583; Ștef. Bogdan 1591; Alexandru III 1592; Mih. Vitézul 1593; Simeon Movilă 1601; Radu Șerban 1602; Radu Mihnea 1611; Al. Iliaș 1616; Gavril Movilă 1618; Al. Coconul 1623; Leon Tomșa 1629; Mateiu Basarab 1633; Const. Șerban 1654; Mihnea III 1658; Gh. Ghica 1659; Gr. Ghica 1660; Radu Leon 1664; Anton din Pitești 1669; Gh. Duca 1674; Șerb. Cantacuzino 1679; C. Brâncovénu 1688; Ștef. Cantacuzino 1714; Nic. Mavrocordat 1716; Mih. Racoviță 1730; C. Mavrocordat 1731; Gr. Ghica 1733; Mat. Ghica 1752; Const. Racoviță 1753; Scarlat Ghica 1758; Ștef. Racoviță 1764; Al. Ghica 1766; Gr. Al. Ghica 1768; Al. Ipsilante 1774; Nic. Caragea 1782; Mih. Suțu 1783; Nic. Mavrogheni 1786; Al. Moruzi 1793; C. Hangerli 1797; C. Ipsilante 1802; I. Caragea 1812; Al. Suțu 1818; Gr. Ghica 1822; Al. Ghica 1834; Gh. Bibescu 1842; Barbu Știrbei 1849; Căimăcămie 1856—1859. || **(Episcopia)**, subdivisiune eclesiastică, eparchiă Mitropolitului-Primat cu reședința în București.

muntos a. plin de munți: *țéra muntósă*. Cth. ges.

mur m. 1. arbust cu trunchiŭ spinos și cu fructe negre; 2. dud. || zid: *sub învechitul mur* Em.

mură f. 1. rodul murului; 2. dudă: *ochi negri ca murele*; 3. pl. *murele gâtului*, amigdale. || zémă de varză.

Murad m. V. Amurat.

murahaz m. plenipotențiar turc, ambasador otoman.

mural a. privitor la zid; hartă *murală*, hartă mare de lipit pe un perete.

murat a. 1. pus în oțet saŭ salamură spre a se conserva: *varză murată, mere murate*; 2. *fig.* udat: *murat până la piele* Cr.

murătóre f. salamură.

Muratori m. învățat istoric italian (1672—1750).

murătură f. legume murate.

Murcia f. oraș în Spania, cap. provinciéi cu acelașĭ nume: 94,000 locuitori.

murdar a. 1. necurat; 2. obscen: *vorbe murdare*; 3. *fig.* sgârcit.

murdărésc v. a (se) face murdar.

murdărie f. 1. starea celui murdar; 2. lucrurĭ murdare; 3. *fig.* vorbe necuviincióse.

Mureș m. afluent al Tiseĭ, riŭ mare ce străbate mai tot Ardélul: 790 km.

Mureșanu m. 1. **(Andreiŭ)** poet ardelén, autorul imnuluĭ național *Deșteptă-te Române* (1816—1863); 2. **(Iacob)**, fratele celui precedent, publicist ardelén (m. 1887).

Mureș-Oșorheiŭ n. oraș în Ardél, numit de Sașĭ Neumarkt: 13,000 locuitorĭ.

Mureș-Turda n. comitat în Ardél cu 175,000 loc. și cu cap. *Oșorheiŭ*.

murez v. a pune legume în oțet saŭ salamură.

murg a. ócheș. Cth. **bălan.** || m. cal cu perul castaniŭ. || n. amurg: *sbórétul vitelor în murgul serei* Bălc.

murgană f. vacă murgă: *a înțărcat murgana* Pann.

Murgeni pl. orășel în Tutova cu 2000 loc.

murgesc v. 1. a amurgi; 2. a apare din depărtare: *alții la hotar murgesa* Bod.

Murgilă m. personificarea crepuscululuĭ în basme: *strigoiŭ, stafie, murgilă* Pann. Cth. **zorilă.**

muriat n. sare formată prin combinarea acidului muriatic cu o bază.

muriatic a. *acid muriatic*, vechiul nume al acidului chloridric.

murlbund m. care trage să móră.

Murillo m. celebru pictor spaniol (1618—1682).

murin a. se dice de unele vase fórte renumite la Romani.

murire f. acțiune de a muri. V. mor.

muritor a. supus morții: *toți ómenii sunt muritori.* || m. om, femee: *ce muritor fericit!*

murmuitor a. care scóte un murmur: *a popórelor de musce serbătorĭ murmuitóre* Em.

murmur n. 1. sgomot surd și confus al mai multor persóne carĭ vorbesc dintr'odată: *un murmur de aprobare*; 2. plângerĭ causate de nemulțumire; 3. sbârnăit de albine; 4. sgomotul apeĭ ce curge, al vêntuluĭ ce mișcă frunzele. || v. 1. a scóte un murmur: *izvorul murmură*; 2. a face să s'audă murmure: *poporul murmura în contra tiranilor.*

mursă f. blastur, taftă négră ce femeile 'șĭ puncaŭ pe obraz, ca pelița s'arate mai albă. Sin. **benghiŭ.** || miere fértă cu apă înainte de frământare.

mursec v. a mușca, vorbind de fére selbatice: *cinu e mursecat de șerpe, se păzesce și de șopîrlă* Pann.

muruială f. tencuială.

muruiesc v. a neteți pereții uneĭ case.

muză f. 1. *Mit.* fie-care din cele nouĕ zeițe, fiice ale luĭ Jupiter și ale Mnemosineĭ, care presidaŭ artele liberale: *Clio*, musa istorieĭ; *Euterpe*, a muziceĭ; *Talia*, a comedieĭ; *Melpomena*, a tragedieĭ; *Terpsichora*, a dănțuluĭ; *Erato*, musa elegieĭ; *Polimnia*, a poezieĭ lirice; *Caliope*, a poezieĭ epice; și *Urania*, a astronomieĭ; 2. *fig.* poesie: *a cultiva muzele*; 3. inspirațiune poetică; 4. geniul fie-căruĭ poet, caracterul poezieĭ sale: *muza-i e ușóră și sglobie.*

musacă f. tocană de pătlăgele.

musafir m. óspete; 2. cel poftit la o masă.

musaĭ adv. neapărat, fără dór și póte: *la érnă musaĭ plecăm.*

mușamă f. pânză cerută: *a face mușama*, a acoperi saŭ cocoloși ceva.

Mușat m. nume a 4 Domnĭ aĭ Moldoveĭ: 1. **(Costea Vodă)**, primul Domn din acest ném, domni scurt timp (1375); 2. **(Petru)**, fiul celui precedent, închină țéra regeluĭ polon Vladislav Iagelon, pe a cărui soră o luă de soție (1379—1389); 3. **(Roman)**, frate cu cel precedent, fundatorul orașuluĭ Roman (1391—1394); 4. **(Ștefan)**, frate cu Petru și Roman, se luptă cu regele ungur Sigismund, care îl sili să-i se închine (1394—1399).

mușățel m. *Bot.* camomilă: *ceaiu de mușățel.* Sin. **romonită.**

Mușătesci m. pl. ném moldovenesc, înrudit cu al Basarabilor din Țéra Românéscă, dete 3 frați tronuluĭ Moldoveĭ (1375—1401).

Mușatini m. pl. Mușătesci: *Basarabĭ și voĭ Mușatinĭ* Em.

mușc v. 1. a apuca și rupe cu dinții: *câinele mușcă, a mușca din pâine*; **a-și mușca degetele** (buzele), a se căi amarnic de ceva; 2. *fig.* a critica, a ataca cu vorba.

muscă f. insectă dipteră cu aripióre transparente.

muscal n. fluer ciobănesc. Sin. naiŭ. || m. 1. moscovit; 2. birjar.

muscalagiŭ m. cel ce cântă din muscal. Sin. **naingiŭ.**

muscălesc a. 1. moscovit; 2. rusesc.

muscar m. pasere ce se nutrésce cu musce.

muscărie f. mulțime de musce.

mușcat n. 1. acțiune de a mușca; 2. **mușcatu-dracului**, frumósă plantă de ornament.

mușcată f. *Bot.* mușcățel.

mușcățel m. flóre de mosc.

mușcător a. 1. care mușcă; 2. *fig.* care batjocorésce, critică cu rĕutate: *spirit mușcător.*

mușcătură f. 1. efect al mușcăriĭ; 2. rană ce se face mușcând; 3. *fig.* efectul bârfiriĭ, calomnieĭ.

muscel n. 1. deal până la 400 de metri; 2. pl. șir de dealuri.

Muscel n. județ așezat la răsărit de Argeș: 120,000 loc. Cap. *Câmpu-Lung* (Muscelén).

mușcheá f. osul cu care cismarii netezesc pielea.

muschetă f. armă de foc, întrebuințată până în sec. XVII, înaintea puștei.

muschetar m. soldat înarmat cu muschetă.

muschetărie f. descărcare dintr'odată a mai multor puști: *cu muschetăria făcu să plóie un rîu de foc* Bălc.

muschiciŭ m. călușel, mânz.

mușchiŭ m. 1. organ fibros ce formézĕ carnea corpului și produce prin contracțiunile sale tóte mișcările animalelor; 2. parte cărnósă d'a lungul șirei spinării la animale: *mușchiŭ de vacă.* || n. plantă criptogamă ce rĕsare pe pietre, pe trunchiĭ copacilor și mai ales la umbra tufișurilor: *pétra ce se rostogolesce nu prinde mușchiŭ.*

muscoiŭ m. muscă mare, ținţar.

muscular a. propriu mușchilor: *forță musculară.*

musculatură f. totalitatea mușchilor corpului omenesc, ai unei statue.

musculos a. cu mușchi bine arătoși.

muselină f. 1. pânză de bumbac fórte străvĕdĕtóre și fină; 2. stofă fórte subțire.

museŭ n. locul unde sunt adunate obiecte de artă, de știință: *museŭ de pictură, de archeologie.*

musică f. 1. arta de a combina sunurile gameĭ într'un mod plăcut auduluĭ: *a studia musica*; 2. studiu, executarea bucăților musicale: *a face musică*; 3. companie de musicanți: *musica regimentului.*

musical a. 1. relativ la musică: *artă musicală*; 2. în care s'execută musică: *seară musicală.*

musicant m. 1. cel ce scie musică; 2. cel ce compune saŭ execută bucăți de musică.

mușir m. pașă cu trei tuiurĭ, generalisim: *o sută halaice tot fete de mușirĭ* Boz.

mușiță f. 1. muscă de pivniță; 2. *Zool.* acar.

mușiŭ m. (ironic) domn.

mușluiesc v. 1. a mirosi, vorbind mai ales de porcĭ: *grohăind și mușluind pe jos* Cn.; 2. *fig.* a adulmeca.

mușmulă f. moșmónă: *cu vremea și cu paie mușmulele se móie* Pann.

muson n. vênt periodic în Marea Indiilor, care bate 6 luni într'o direcțiune și 6 luni într'alta opusă.

Musset (Alfred de) m. talentat poet și autor dramatic francez (1810—1857).

must n. 1. vin dulce care încă n'a început a fierbe; 2. orĭ-ce suc: *must de pere, de mere.*

mustăcios a. cu mustăți mari.

Mustaĭa m. nume a 4 Sultanĭ turcĭ: Mustafa I, depus în două rîndurĭ, muri strangulat în închisóre (1591—1639); Mustafa II, coprinse insula Chio și semnă în 1699 pacea de la Carlowitz (1664—1703); Mustafa III, protector al literaturei, semnă pacea desastrósă de la Kuciuk-Kainargi (1717—1774); Mustafa IV, depus într'o revoltă, muri strangulat (1779—1808).

mușlar n. 1. gen de plante din fam. cruciferelor: *cu făina de mușlar se fac băĭ de picióre*; 2. condiment de un gust fórte tare de semințĕ de mușlar cu must saŭ oțet.

mustărĕță f. suc de arbore.

mustărie f. cantitate de must.

mușlarniță f. vas în care se pune mușlar.

mustață f. 1. pĕrul de pe buza superióră: *i-aŭ eșit mustățile*; 2. pl. fire lungĭ și subțirĭ la plante.

Mustea (Nicolae) m. cronicar moldovén, adversar al Grecilor; cronica ce-i se atribue merge de la 1662—1733.

mustelide f. pl. familie de carnivore, lungĭ, subțirĭ și cu picĭórele scurte: *viezure, dihor.*

mușteriŭ m. client.

mustesc v. a stórce strugurĭi.

mustitor n. mașină cu care se strivesc strugurĭi.

mustopiță f. un fel de cârnat din făină amestecată cu must, piper și nucĭ.

mustos a. plin de must.

mușträ f. exercițiu militar.

mustrare f. imputare aspră: *mustrare de cuget*, remușcare.

mustru v. a certa cu vorbe aspre, a imputa cu severitate.

mușträluiesc v. 1. a mustra des: *îĭ mușträluia și povățuia să fie mai cu răbdare* Isp.; 2. a face mușträ: *am să vĕ mușträluiesc* Cn.

mustuc n. zăbală de călărie.

mustuiesc v. a frămînta strugurĭi cu bĕțul.

musulman a. relativ la mahometanism: *religiune musulmană.* || m. cel ce profesézĕ acéstă religiune: *un musulman.*

mușunoiŭ n. moșoroiŭ: *de când era micĭ ca mușunóie Carpații urieșĭ* Al.

mut a. 1. care nu póte vorbi: *de obiceiŭ cinevа e mut, fiindcă e surd*; 2. care nu vrea să vorbéscă: *orĭ-ce-ĭ-aĭ face, el va rĕmânea mut*; 3. care nu se pronunță: *vocale mute.* || m. cel ce nu póte vorbi. || v. 1. a schimba: *și mută gândul* Pann; 2. a (se) transporta dintr'un loc într'altul: *a muta scaunele, s'a mutat de la noĭ.*

mutabil a. *Jur.* supus la schimbare.

mutabilitate f. caracterul celor mutabile.

mutălău m. 1. om mut; 2. nerod.

mutat n. acțiune de a se muta.

mutațiune f. *Jur.* transmiterea unei proprietăți prin moștenire saŭ altmintrea: *drept de mutațiune.*

mutătóre f. *Bot.* brionie.

mutefĕrlecă m. călăreț ce însoțea pe Sultan în călătorie: *capul mutefericalelor* Bălc.

mutenie f. 1. starea celui mut; 2. *fig.* tăcere: *în mutenia odăilor* Al.

mutilațiune f. acțiune de a mutila: *mutilațiunea unei statue.*

mutilez v. 1. a tăĭa un membru al corpului: *aŭ mutilat pe captiv*; 2. *fig.* a lipsi de o parte necesară: *a mutila o statuă, o operă.*

mutism n. 1. mutenie; 2. *fig.* tăcere îndărătnică.

mutră f. 1. (ironic) obraz: *mutră nerușinată*; 2. *fig.* îndrăznélă: *mai are mutră să-mĭ vorbéscă?* 3. (ironic) personagiu: *tóte mutrele acestea sunt pretinse de Roman* Em.; 4. rang: *nu e pentru mutra ta*; 5. pl. nazurĭ: *a face mutre.*

mutual a. care merge de la unul la altul: *stimă mutuală*; *asigurare mutuală*, societate în care membriĭ plătesc mutual pagubele suferite de unul dintr'înșiĭ; *instrucțiune mutuală*, în care școlariĭ se învață unii pe alții sub direcțiunea institutorului. Sin. **reciproc.**

mutualitate f. starea celor mutuale.

mușunache n. miniatură: *două califurĭ de imamele cu mușunache* Al.

N

N m. 1. a 14 literă a alfabetului; 2. abreviațiune pentru Nord.

na! int. 1. eată: *na! că s'a stins lulĕua* Al.; 2. primesce: *na dece leĭ*; 3. *fam.* bătaie: *na și iar na!* || n. *de cât doĭ îĭ-oiŭ da mai bine un na* Pann.

năbab m. 1. titlul principilor indienĭ; 2. om fórte bogat.

năbădaie f. (întrebuințat mai ales la pl.) epilepsie: *l'aŭ găsit năbădăile*; 2. *fig.* furie.

năbădăios a. 1. epileptic; 2. furios; 3. (fam. și ironic) strașnic: *o chiflă năbădăióse.*

năboiesc v. a înunda: *năboise apa în tóte părțile* Cn.

năboiŭ n. massă de ghiață.

Năbuchodonosor m. nume a 2 regĭ ai Asirieĭ: cel d'al doilea ocupă de două orĭ Ierusalimul și duse pe locuitorĭ captivĭ la Babilon (606—562 a. Cr.).

năbușélă f. 1. greutate de a respira; 2. aer năbușitor.

năbușesc v. 1. a se înneca, a pierde sufflarea; 2. a sufoca; 3. a potoli o rĕscólă; 4. a da năvală: *sumeliĭ Unguri în Moldova năbușesc* Negr.; 5. a podidi: *mĕ năbușesc lacrimile de bucurie* Al.

năbușitor a. care năbușesce saŭ sufocă: *căldură năbușitóre.*

nacafá f. 1. venit determinat: *popia are multe nacafale* Cn.; 2. sórtă: *așa ĭ-a fost nacafaua.*

naccalnic m. 1. od. șef de serviciu într'un biurou; 2. superiorul într'o mănăstire.

nacelă f. coşul de sub balon în care s'aşădă aeronautul.

năclăiesc v. a se umplea cu ceva cleios.

năclăios a. lipicios, murdar: *o mateă de lut năclăios* Od.

năcresc v. V. înăcresc.

năcru n. sidef: *pagoda cea de năcru* Negr.

nadă f. 1. ceea ce se pune într'o cursă, mréjă de undiţă spre a momi; 2. mijloc de momit: *aiu am întins nadă* Al.; 3. *fig.* atracţiune: *are mii de nade a scumpelor plăceri* Al.; 4. parte adaosă.

nădăjduiesc v. a spera.

nădejde f. speranţă: *a trage nădejde*, a spera.

nădicénci f. un fel de trăsură.

nadir n. *Astr.* punctul cerului care este direct sub picióarele nóstre. Cra. zenit.

nadolénci f. găină din Anadol: *puicele cele nadolence* Cr.

nădragi m. pl. pantaloni, mai ales ţărăneşci: bernevecĭ, caravani, ciórecĭ, iţarĭ, poturĭ, şalvarĭ, tirlicĭ.

năduf n. 1. sofocare, asfixie din aer veninos; 2. astm: *tuse cu năduf*; 3. căldură excesivă; 4. (la caĭ) tecnefes.

năduşélă f. sudóre: *a-l trece năduşélile*, a munci din greu.

năduşesc v. 1. a asuda; 2. a năbuşi. Sin. transpir.

năduşit a. 1. plin de năduşélă; 2. afundat: *glasuri năduşite* Al.; 3. acoperit: *bucate năduşite*.

naĭeu f. blană de la pântecele vulpiĭ: *nafea tătărésca* Pop.

năframă f. 1. broboadă: *năframă de mătase*; 2. basma: *un sol de pace c'o năframă 'n vîrf de bĕţ* Em.; 3. pânză fină: *o năsuţă cu năframă acoperită* Al.

naft n. V. neft.

naftalină f. substanţă solidă ce se găseşce în gudronul de huilă şi servă la prepararea colorilor anilinei.

năfură f. anafură.

nagară f. V. negară.

nagăţ m. *Zool.* ciovlică.

năgodă f. pl. 1. neplăcere mare, nenorocire: *nevoĭ, năgode şi greutăţĭ*; 2. duh pocit: *năgodele urîte ca nu nuistreţ la cap* Bod.; 3. minunăţie: *fel de fel de florĭ, de paserĭ şi câte năgode tóte* Isp.; 4. nimicurĭ, secăturĭ: *năgodele lui te făceaŭ să morĭ de ris* Pop.

Nagy-Bánya n. numele maghiar al oraşului Baia-Mare.

Nagy-Várad n. numele maghiar al Oradiei-Mari.

naht adv. în numĕrătóre: *n'aĭ primit în naht nicĭ pe jumĕtate* Al. Sin. peşin.

năladă f. *Mit.* nimfă de ape şi de izvóre.

naibă f. drac: *du-te la naibă!*

naie f. corabie.

năier m. corăbier: *cu drag de năier ascultând* Coşbuc.

năimesc v. a tocmi cu plată (lucrătorĭ, slugĭ etc.).

naingiŭ m. cântăreţ din naiŭ: *un scripcar, un cobzar şi un naingiŭ.*

naintaş a. şi m. înaintaş: *naintaşiĭ trecusĕ apa prin vad* Od.

naiŭ n. 1. fluer de trestie cu şépte găurĭ; 2. instrument compus din maĭ multe fluere împreunate: *doĭ scripcarĭ şi un lăutar cu naiul.* Sin. muscal.

naiv a. 1. care vorbesce cu simplitate: *copilul e naiv*; 2. care spune cam nerodesce ce ar fi maĭ bine să tacă. || n. ceea ce este naiv (în arte şi literatură). Sin. natural.

naivitate f. 1. simplitate naturală şi graţiósă; 2. vorbe spuse din nesciinţă. Sin. candóre, ingenuitate.

naja f. şérpe fórte veninos din India, numit şi *şérpe cu ochelarĭ.*

năjdac n. emeri.

năjit n. inflamaţiunea urechiĭ: *ba i-a făcut de năjit* Cr.

nalbă f. gen de plante coprinzĕnd maĭ bine de 100 specĭi; *nalbă de pădure* e întrebuinţată în medicină: din florile eĭ se face o tisană pectorală, iar din frunzele-ĭ decocţiuni şi cataplasme.

nălbesc v. 1. a înălbi; 2. a albi pânza. Sin. bilesc.

nălbit n. albitul pânzeĭ.

nălbitor m. cel ce nălbesce.

nălbitóre f. vas de nălbit.

nalt a. (poetic) înalt. || n. înălţime: *în naltul cerului* Al.

nălucă f. 1. arătare înşelătóre: *d'o nălucă frigurile îl apucă* Pann; 2. frică năprasnică: *'şĭ făcu năluci o óie şi zări în rîu* Isp.; 3. fantomă: *năluca este omul şi viaţa o clipire* Al.

nălucesc v. 1. a-ĭ părea că vede, a-şi închipui fără temeiŭ: *i se năluceşce o spaimă*; 2. a prinde frică, vorbind de caĭ cu năravŭ.

nălucire f. 1. vedenie: *este ora năluciriĭ* Gn. Al.; 2. *fig.* ilusiune: *un plaiŭ ţingeresc unde înfloresce scumpa nălucire* Al.

năluciturĭ f. efectul năluciriĭ: alucinaţiune.

Nămăiescĭ pl. schit de maicĭ în jud. Muscel.

namaz n. una din cele 5 rugăciunĭ zilnice prescrise mahometanilor: *aĭ făcut namazul astă dimineaţă?* Bod.

namestie f. dependenţă: *o casă cu tóte namestiile eĭ.*

nămet m. V. nemete.

nămiedĭ adv. prânz: *către nămiedĭ.*

namilă f. 1. arătare uriaşă; 2. colos: *o namilă de om* Cr. *namilă de marmură* Od. Sin. matahală.

nămol n. 1. noroiŭ de mlaştină; 2. *fig.* grămadă: *sub un nămol de laurĭ* Al.

nămolesc v. a băga în noroiŭ. V. înămolesc.

Nămolósa f. sat în jud. Putna, pe malul drept al Siretuluĭ.

Nan m. tipul popular al nerodului: *cată Nan épa şi el călare pe ea* Pann.

nană f. titlu de respect saŭ de afecţiune dat surorii saŭ femeiĭ în vîrstă. Sin. dadă, lele, ţaţă.

nănaş m. naş: *Scaraoţchi îi este lui nănaş* Al.

nanchin n. ţesctură gălbue de bumbac, numită popular *anghin(ă).*

Nancy n. oraş industrial în Franţa: 87,000. Şcólă forestieră.

nani! int. dormĭ! (în limba copiilor): *nani, nani, puişor.* || n. cântec de lĕgăn.

Nankin n. oraş în China: 450,000 locuitorĭ.

nansuk n. un fel de muselină frumósă.

Nante n. oraş comercial şi port în Franţa: 123,000 loc. Construcţiunĭ de corăbiĭ şi maşinĭ, rafinerĭĭ, manufacturĭ.

nap m. plantă din fam. crucifelor, a cărei rădăcină e bună de mâncare.

năpădesc v. 1. a da năvală: *tóte stihiile năpădesc pe mine* Al.; 2. a inunda: *l'aŭ năpădit lacrimile.*

Naparis m. vechiul nume dac al Ialomiţeĭ.

năpaste f. 1. od. dare extraordinară scósă de Mihnea-Vodă; 2. acusare falsă: *cu vr'o năpaste să ne pomenim* Pann; 3. nenorocire neaşteptată, belea: *năpaste ce a cădut pe capul meŭ* Isp.

năpăstuiesc v. 1. a asupri, a împila pe nedrept: *unĭ năpăstuiesc omul chiar pe sfînta dreptate* Cr.; 2. a învinui fără temeiu: *ce o năpăstuieştĭ şi tu?* Al.

năpăstuire f. asuprire: *ridicase ură prin năpăstuirile sale* Od.

năpăstuitor m. cel ce năpăstuieşce.

năpîrcă f. viperă.

năpîrlesc v. a-şi schimba perul, a şi lepăda penele primăvara, vorbind de animale şi paserĭ.

năpîrstoc n. degetar.

năplăiesc v. a apăsa greŭ (în somn).

Napoca f. veche cetate în Dacia, adĭ Cluş, fundată de Traian.

Napoleon I (Bonaparte) m. împĕrat al Francezilor, cel maĭ mare resboinic al timpurilor moderne. Născut la Ajaccio în 15 August 1769, ajunse general de brigadă în 1794 şi după strălucitele campaniĭ din Italia (1796), întreprinse expediţiunea Egiptuluĭ (1798); prin lovitura de Stat din 18 Brumar resturnă Directoriul (1799), după care fu proclamat primul consul al Republicei şi apoĭ (în 1804) împĕrat sub numele de Napoleon. Domnia sa în ilustrată de victoriile repurtate asupra Austriacilor, Ruşilor, Prusienilor şi Spaniolilor; în 1812, întreprinse desastrósa campanie în contra Rusieĭ, care coalisă Europa întrĕgă împotriva luĭ: silit să abdice în 1814, fu trimis în insula Elba, de unde reintră în Franţa; dar învins la Waterloo de Anglo-Prusienĭ (1815), se predete Englesilor, carĭ îl exilară în insula Santa-Elena, unde muri în 5 Maiŭ 1821. || Napoleon II, fiul celuĭ prece-

dent, primi la nascere (1811) titlul de *Rege al Romei*; după căderea tatălui seŭ (1814), el se retrase la bunicul seŭ Francisc II, care îĭ dete titlul de *duce de Reichstadt*, și muri în 1832. || Napoleon III, împĕrat al Francezilor, fiiul lui Ludovic Napoleon, regele Olandei; numit Președinte al Republicei Franceze în 1848 și proclamat împĕrat după lovitura de Stat din 2 Dec. 1851, întreprinse (aliat cu Englesii și cu Turcii) campania din Crimea, care se termină cu coprinderea Sevastopolei și cu tractatul din Paris (1855); după resboiul din Italia în contra Austriacilor (1859) și după expedițiunea nenorocită a Mexicului (1862—1867), declară resboiŭ Prusiei (1870): învins și prins la Sedan în urma unor desastre cumplite (2 Sept. 1870), Napoleon fu detronat de Parisieni și se retrase apoĭ în Anglia, unde muri în 9 Ian. 1873. Fiiul seŭ, principe imperial, fu ucis într'o expedițiune contra Zulușilor în Africa (1879).

napoleon m. monetă francesă de aur în valóre de 20 leĭ noĭ.

napoleonian a. ce ține de (sistema politică și militară a lui) Napoleon.

năprasnă (dĕ) adv. pe neașteptate.

năprasnic a. 1. neașteptat: *mórte, fricĕ năprasnică*; 2. cumplit, fioros: *un leŭ năprasnic*; 3. *Bot.* un fel de camomilă.

năprasnică f. *Bot.* clematită.

năpustesc v. 1. a părăsi cu totul: *îl năpustí într'un pom înalt* Isp.; 2. a năvăli: *să năpustéscă în haiducíĭ unguresci* Negr.

nară f. fie-care din cele două cavități ale nasuluĭ.

narcliță f. fâșie de mătase ce preotul pórtă pe braț în timpul slujbeĭ.

năramz m. pom ce face năramze.

năramză f. portocală stacojie și amară.

năramzat a. stacojiu: *cort mare poleit și năramzat* Pop.

năramziŭ a. de colórea năramzeĭ: *flóre năramzie* Pop.

narațiune f. 1. povestire istorică saŭ poetică; 2. partea discursuluĭ ce conține expunerea faptelor.

narativ a. ce ține de narațiune: *gen narativ*.

narator m. cel ce narézĭ. Sin. povestitor.

năravu n. 1. deprindere maĭ ales rea: *năravul din fire n'are leacuire*; 2. apucătură caprițióză: *cal cu năravuri*; 3. pl. obiceiurĭ în genere: *legĭ, năraviurĭ se îndúlcesc* Gn. Al.

nărăvesc v. a căpĕta un năravu, a se obicinui.

năravit a. cu apucăturĭ (maĭ ales rele).

nărăvire f. obicinuință: *réua nărăvire ce o aveți din fire* Gn. Al.

narcis m. plantă bulbósă numită obicinuit *zarnacadea*.

Narcis m. 1. *Mit.* tinĕr care se înecă în fântâna, unde 'și contempla figura cu admirațiune; 2. *fig.* om îndrăgit de sine însuși.

narcotic a. care adórme. || n. substanță soporifică: *opiul e un narcotic*.

narcotină f. substanță alcalină scósă din opiu.

narcotism n. totalitatea efectelor constatate de substanțele narcotice.

nard m. rădăcină mirositóre.

narez v. a povesti, a istorisi.

narghelea f. lulea orientală cu țévă lungă în care fumul trece printr'un vas cu apă parfumată.

nart n. od. preț fixat de vînzare: *nartul grâului*. Sin. **ruptóre.**

narteca f. tinda bisericeĭ în care staŭ femeile. Sin. **advon.**

nărtos a. cu nasul mare: *aștĕaptă acela-ĭ maĭ cuminte, care-l maĭ nărtos* Al.

năruĭu v. a (se) surpa: *pe pămîntul lor li se pare, că se năruie tot cerul* Em.

Narva f. cetate tare în Rusia: 6000 loc. Victoria lui Carol XII asupra Rușilor (1700).

narval m. gen de cetacee, care pórtă la extremitatea fălceĭ superióre un dinte lung în formă de corn.

nas n. 1. parte rĕsăritĕ a feței, care e organul mirosuluĭ; 2. *fig.* libertate prea mare, aroganță: *a da nas, a-și lua nas*; 3. curagiu prea mare, cutezanță: *a nu avea nas, a-ĭ tăĭa nasul*; 4. obraz, persónă: *asta-mi e de nasul teŭ*; **a da peste nas,** a pune la locul seŭ; **a duce de nas,** a păcăli cu vorba, a amăgi într'una.

nas m. 1. cel ce ține locul tatălui la botez (Sin. **cumĕtru**); 2. cel ce asistă la cunună (Sin. **nun**).

nasul a. 1. ce ține de nas: *fosse nasale*; 2. care se pronunță din nas: *cocală, consónă nasală*.

nasală f. literă nasală: *nasalele sunt* m *și* n.

năsălie f. pat saŭ targă pe care s'așĕdă sicriul; *năsălia fu așezată lângă strana dómnească* Od. Sin. **patașcă.**

nasalisez v. a pronunța cu un sunet nasal.

nasalitate f. caracterul sunetelor nasale.

Năsăud n. (ungurește **Naszód**) orășel în Ardél, pe Sameșul Mare, în comitatul Bistrița-Năsăud; 3000 loc.

năsbutie f. nebunie, poznă: *nu te apuca de năsbutiĭ* Cr.

nasc v. 1. a da nascere unei ființe: *a născut o fată*; 2. a veni în lume: *s'a născut în luna lui Maiŭ*; 3. *fig.* a (se) produce: *mânia naște greșelile*. Ctr. **mor.**

născare f. nascere: *din născare.*

nascere f. 1. scótere, venire în lume: *ceasul nașcerĭĭ*; 2. nume de serbătorĭ: *Nașcerea Domnului* (25 Dec.), *Nașcerea Prea-curatei Fecióre* (8 Sept.) și *Nașcerea Sf. Ion Botezătorul* (24 Iunie); 3. *fig.* origine, început.

născĕtor m. 1. cel ce nasce: tată; 2. pl. părinți.

Născĕtóre (Sfînta) f. Maica Domnului.

născocesc v. a inventa: *mintea lui le a născocit* Pann. Sin. **scornesc.**

născocitor a. și m. care născocesce.

născocitură f. efectul născocirĭ: ficțiune, invențiune.

născut a. venit în lume.

năsdrăvan a. înzestrat cu daruri supranaturale și în primul rînd cu știința celor viitóre: 1. profetic: *fecior, cal, lup năsdrăvan* Isp.; 2. magic: *ochiaiul eĭ era năsdrăvan* Isp.; 3. minunat: *ca o stea năsdrăvană* Em. || m. fermecător, vrăjitor. Sin. **măiestru.**

năsdrăvănie f. 1. știința celuĭ năsdrăvan; 3. glumă rĕutăcióză, poznă: *mama era vestită pentru năsdrăvăniile sale* Cn.; 3 pl. *Năsdrăvăniile lui Nastratin-Hogea*, colecțiune de anecdote populare traduse din turcesce de Anton Pann.

nășic f. rudenie între naș.

năsîlnic a. violent: *fără năsîlnică.*

năsos a. cu nasul mare: *elefantul năsos* Gn. Al.

năspresc v. V. **înăspresc.**

Nassaŭ n. V. **Hessa, Gulielm și Mauriciu.**

Năstase m. nume prescurtat din Anastasie.

năstăvesc v. od. a conduce: *năstăvit de Duhul ocrotitor* Negr.

năstrapă f. cană: *lua apa cu năstrape și cu căușe de aur* Isp.

Nastratin-Hogea m. tipul spiritului oriental, numit de Turcĭ **Nasr-Ed-din Hogea**, ale cărui glume și snóve istețe aŭ fost popularisate la noĭ de Anton Pann. V. **năsdrăvănie.**

năstrușnic a. (ironic) strașnic, grozav: *'mĭ vine o idee năstrușnică* Al.

năstrușnicie f. idee năstrușnică: *altĭ dic alte năstrușniciĭ* Cr.

nasture m. bucățele rotunde din materiĭ diferite servind a încheia o haină. Sin. **bumb.**

năsturĕĭ m. pl. *Bot.* bănuțeĭ.

Năsturel m. 1. (**Udriște**), învĕțat boier muntén originar din Heresĕĭ, cumnatul lui Mateiŭ Basarab și Mare Logofĕt al Țĕrĭĭ-Românescĭ; a tradus Viețile sfinților *Varlam și Ioasaf* (c. 1648); 2. (**Const. Herescu**), strănepot al celuĭ precedent, Mare Ban al oștirĭĭ românescĭ, fundatorul *Premiului Năsturel* al Academiei Române: 4000 și 5000 leĭ anual și 12,000 quadrienal (1796—1874).

nat m. fecior (în graiul bănățén): *feciorĭ de crai și nat de rînd* Coșbuc.

nătăfleț a. gogoman, nerod.

natal a. se dice de locul și de epoca nașcerĭĭ: *ținut natală, locul natal.*

natalitate f. raportul nașcerilor cu populațiunea unei țĕrĭ.

Natan m. 1. profet trimis de David spre a-ĭ imputa omorul lui Uria; 2. (**înțeleptul**), titlul unei tragediĭ celebre de Lessing.

nătîng a. stîngaciŭ: *înțelege-mĕ, ființă nătîngă* Al.

nătângle f. defectul celui nătâng.
nătărău m. tare prost. Sin. **netot.**

naţional a. privitor la naţiune: *serbătóre naţională.* || m. pl. 1. totalitatea celor ce compun o naţiune, în opositiune cu *străinii*; 2. concetăţenii cari residă în străinătate: *fiecare Stat protege pe naţionalii sei.* V. **adunare, gardă.**

naţionalisez v. 1. a face naţional, a face să fie adoptat de o naţiune; 2. a primi obiceiurile unei naţiuni.

naţionalism n. caracter propriu unei naţiuni.

naţionalist a. şi m. partisan al unităţii némului românesc.

naţionalitate f. 1. ceea ce constitue caracterul distinctiv al unei naţiuni; 2. originea celui ce face parte dintr'o naţiune.

naţiune f. totalitatea locuitorilor din acelaşi ţêrâ trăind sub acelaşi guvern. Sin. **popor.**

nativ a. 1. din nascere: *calităţi native*; 2. se dice de metalele găsite în pământ în stare pură: *aur nativ.*

natră f. urzéla firelor.

natru n. carbonat de sodă în cristale.

natură f. 1. totalul lucrurilor create: *a contempla natura*; 2. ordine stabilită în univers: *legile naturei*; 3. organisarea fiinţelor însufleţite: *natura omului*; 4. caracter particular: *natura focului*; 5. afecţiune naturală între consângeni: *sentimentele naturei*; 6. dispositiune sufletéscă: *deprinderea e a doua natură*; 7. producţiunile naturei: *arta pretinde a perfecţiona natura*; 8. lucrul însuşi: *hrana se póte primi în natură saŭ în bani.* Sin. **fire.**

natural a. 1. conform cu ordinea naturei: *lege naturală*; 2. adus odată cu nascerea: *calitate naturală*; 3. conform cu raţiunea, cu usul: *e natural să...*; 4. simplu, neafectat: *apucături naturale*; 5. ilegitim: *copil natural.* || n. 1. mod natural de a fi; 2. simplitate, lipsă de afectaţiune. || adv. 1. printr'un principiu natural: *flacăra se stie natural*; 2. printr'un efect natural; 3. într'un mod natural.

naturaleţă f. calitate naturală: *naturaleţa expresiunii, a gesturilor.*

naturalisare f. acţiune de a (se) naturalisa, împlinind anumite formalităţi: *naturalisarea se obţine prin lege şi în mod individual.* Sin. **împământenire, indigenat.**

naturalisánt a. şi m. care a obţinut naturalisarea.

naturalisez v. 1. a acorda unui străin drepturile de cetăţén; 2. a introduce şi aclimatisa animale şi plante din ţêri străine; 3. *fig.* a introduce de aiurea şi a face familiare sciinţe, arte, expresiuni.

naturalism n. 1. sistema celor ce reduc tóte la natură considerată ca principiu prim: *naturalismul lui Schélling*; 2. în arte: studiul naturei aşa cum este.

naturalist m. 1. cel ce s'ocupă în special cu istoria naturală (animale, plante, minerale); 2. artist din şcóla naturalismului.

năne a. şi m. stupid.

năucesc v. a (se) face năuc.

năucie f. stupiditate.

naufragiat a. şi m. care a perit saŭ a scăpat dintr'un naufragiu.

naufragiez v. a face naufragiu.

naufragiu n. 1. sfărâmarea unei corăbii; 2. *fig.* ruină, pagubă mare.

naumachie f. spectacolul unei lupte navale într'un amfiteatru roman.

năuntru adv. V. **înăuntru.**

Nauplia f. 1. (din Romania), oraş şi port fortificat în Grecia, în fundul golfului cu acest nume: 6000 loc.; 2. V. **Malvasia.**

Nausicaa f. *Mit.* fica regelui Alcinoŭ, primi pe naufragiatul Ulise.

năut m. un fel de mazăre.

nautic a. ce ţine de navigaţiune.

nautil m. scoică de mare a cărei cójă e sucită în spiralĕ.

năutiu a. de colórea năutului: galben deschis.

navă f. 1. corabie; 2. partea unei biserici de la uşa împărătéscă până la strană (semănând cu un coş resturnat de corabie).

naval a. privitor la corăbii de résboiŭ: *bătălie navală.*

năval n. (poetic) năvală: *Tătarii ca zăvoiŭ pe dânsul dau năval* Al.

năvală f. 1. atac neaşteptat; 2. invasiune, irupţiune.

năvălesc v. 1. a da năvală, a se arunca de odată asupra cuiva; 2. a face invasiune.

năvălitor a. şi m. care dă năvală.

năvalnic a. şi adv. impetuos: *sare năvalnic.* || m. plantă întrebuinţată în medicină în contra bólelor de piept.

Navara f. 1. provincie spaniolă cu cap. *Pampelúna*: 317000 loc.; 2. (franceză), partea vechiului regat al Navarei la N. de Pirinei (Navarez).

Navarin n. oraş şi port în Grecia pe Marea Ionică, la S. de Morea: 2000 loc. Aci flota anglo-francor-usă distruse flota turco-egipténa (20 Sept. 1827).

navicular a. *Anat.* care are forma unei luntre: *os navicular.*

navigabil a. pe care se póte naviga: *rîu navigabil.*

navigaţiune f. 1. acţiune de a naviga: *navigaţiune maritimă, fluvială*; 2. arta, meseria navigatorului.

navigator a. dedat navigaţiunii: *popor navigator.* || m. cel ce a făcut călătorii lungi pe mare.

navighez v. a călători pe mare saŭ pe rîurile mari: *navigând fără încetare* Al.

năvîrlii f. pl. năbădăi.

năvîrlios a. năbădăios.

năvlu n. chiria unei corăbii de transport.

năvod n. plasă mare ce se trasce.

năvodar m. pescar cu năvodul: *adunând pe toţi năvodarii* Isp.

năvolócă f. ţérină prăşită şi semănată fără cultură anterióră.

Naxos n. insulă în Archipelagul grecesc, cea mai mare dintre Ciclade: 12,000 loc.

naz n. (întrebuinţat la pl.) 1. capriţiu: *îi făcea tóte voile şi nazurile*; 2. moft: *a face nazuri.*

nazâr n. favóre: *ministrul m' are la nazar* Al. || nărav: *cal cu nazar.*

năzăresc v. 1. a vedea confus, a-i părea cuiva: *îi se năzare nu scii ce* Negr.; 2. a prinde frică, vorbind de caĭi cu nărav.

Nazaret n. oraş în Palestina cu 6000 loc. Aci petrecu Isus timp de 30 de anĭ.

Nazarinén m. 1. locuitor din Nazaret; 3. numele Ebreilor cari duceaŭ o viaţă austeră; 3. nume dat de Ebreĭ primilor creştinĭ.

Nazianz n. vechiŭ oraş în Asia-Mică (Capadocia). Patria St.-luĭ Grigorie Teologul.

nazîr m. 1. od. comandantul unuĭ oraş: *Nazirul Brăileĭ*; 2. vătaf de Ţigani domneşcĭ: *biciul plumbuit al nazirului* Al.

năzuiesc v. 1. a tinde la, a aspira: *năzuiesc la domnie*; 2. a recurge, a apela: *unii se dau prinşi la duşman, la mila lui năzuiesc* Negr.

năzuinţă f. aspiraţiune: *năzuinţa omului spre bine.*

năzuit a. mult dorit: *scaunul năzuit al Moldoveĭ* On.

năzuros a. cu nazurĭ, capriţios.

ne particulă negativă, corespunzând luĭ **in** în neologisme: *inaccesibil=necapropiat, inseparabil=nedespărţit.* Ea exprimă în compositiune un sens negativ saŭ contrar vorbeĭ simple.

nea f. zăpadă. || m. abrevaţiune pentru nene: *nea Dumitru.*

neaccentuat a. fără accent.

neacoperit a. lipsit de un acoperiş.

neactivitate f. situaţiunea unuĭ ofiţer saŭ impiegat civil care s'află provisoriu fără funcţiune.

neadevĕr n. ceea ce e contrar adevĕruluĭ. Sin. **minciună.**

neadevĕrat a. care nu e adevĕrat. Sin. **fals.**

neadormire f. veghiere continuă.

neadormit a. 1. care nu dórme; 2. *fig.* neobosit, pururea în mişcare.

Neajlov m. afluent principal d'a dréptа Argeşuluĭ.

neajuns n. 1. novoe, lipsă; 2. încurcătură, neplăcere: *ţi a făcut ev'un neajuns?* Ca.

neam n. V. **ném.**

neant n. 1. ceea ce nu există; 2. *fig.* valóre fórte mică: *neantul gloriei.*

neaoş a. 1. indigen, pământén; *Român neaoş*; 2. *fig.* fără amestec, pe deplin curat: *fire neaoş românéscă*; 3. adevĕrat: *port neaoş ţărănesc*; 4. din nascere (despre calităţi saŭ defecte): *neaoş călăreţ* Al. *neaoş hoţ*

Pann. || m. pământén: *vechĭ neaoș̦ĭ de aĭ Lehiței* Al.

neapĕrat a. 1. lipsit de apĕrare: *o țĕră neapărată va pustĭi prea ușor* Negr.; 2. indispensabil: *trebuinț̦ă neapărată.* || adv. sigur, absolut necesăr.

Neapole f. oraș și port în Italia cu o posițiune admirabilă, pe un golf, aprópe de Vesuviu: 494,000 loc. Universitate, Bibliotecă, Museŭ, comerț însemnat. Patria luĭ Giordano și Vico (Neapolitan).

Nearnle f. pl. Novele.

nearticulat a. 1. care nu e articulat: *strigăt nearticulat*; 2. lipsit de articulațiunĭ: *animale nearticulate*; 3. *Gram.* fără articol: *vorbă nearticulată.*

neascultare f. nesupunere, insubordinațiune.

neascultător a. nesupus.

neașĕdat a. 1. care încă nu s'a așĕdat, nomad; 2. *fig.* neliniștit, turbulent.

neasemĕnare f. lipsă de asemĕnare, deosebire mare.

neasemĕnat a. și adv. fórte diferit, incomparabil.

neasemuit a. și adv. neasemĕnat: *starea lor neasemuită ca a celor-laltĭ* Og.

neașteptat a. la care nu se așteptă: *scire neașteptată.* Sin. **neprevĕdut.** || adv. **pe neașteptate,** de o dată, fără veste.

neastîmpĕr n. neliniște, agitațiune.

neastîmpĕrat a. fără astîmpĕr.

neatins a. 1. din care nu s'a luat nimic: *sumă neatinsă*; 2. *fig.* ce n'a suferit nicĭ o schimbare: *reputațiune neatinsă.* Crn. intact.

neatîrnare f. independență.

neatîrnat a. independent.

neaudit a. 1. despre care nu s'a maĭ auditi; 2. *fig.* neînțeles, afară din cale: *purtare neauditĭ.*

neavenit a. *Jur.* fără valóre: *nul și neavenit.*

neavere f. lipsă de avere. Sin. sărăcie.

nebăgare f. numaĭ în locuțiunile: *nebăgare de sémă,* inatențiune; *nebăgare în sémă,* dispreț.

nebântuit a. care n'a fost atins saŭ vătămat: *rĕmase trĕz și nebântuit de pirotelă* Isp.

nebănuit a. care nu e saŭ nu póte fi bănuit.

nebătut a. 1. care n'a fost bătut; 2. neumblat: *nebătute cărărĭ* Gn. Al.

nebĕut a. care n'a bĕut: *nebĕut și nemâncat.*

nebiruit a. neînvins.

Nebo n. munte în Palestina, la rĕsărit de Iordan, pe care muri Moise.

nebulos a. 1. întunecat de norĭ: *cer nebulos*; 2. *fig.* confus: *filosofie nebuloasă.*

nebulósă f. 1. stea cu o lumină maĭ slabă de cât cele-lalte; 2. norișor albicios format din o grămadă de stele fórte îndepărtate.

nebulositate f. substanță asemenea aburilor.

nebun a. 1. eșit din mințĭ; 2. contrar rațiunĭ: *gândurĭ nebune*; 3. fórte vioiŭ: *veselie nebună*; 4. excesiv, prodigios: *succes nebun*; 5. fórte amorezat: *o nebun după dînsa.* || m. 1. cel ce și-a pierdut mințile; 2. od. caraghios la curtea unuĭ rege. Sin. smintit.

nebunarițĭă f. *Bot.* măselariță.

nebunatic a. sburdalnic, sglobiu.

nebunie f. 1. turburarea mințiĭ causată printr'o vătămare a creeruluĭ: *acces de nebunie*; 2. faptă nebună, extravaganță; 3. purtare ușuratică.

nebunit a. (poetic) înebunit: *Inima nebunită gemênd din rĕsputere* Es.

necăjesc v. a (se) supĕra fórte.

necăjicios a. care se necăjesce.

necălcat a. 1. neumblat: *locurĭ necălcate*; 2. ce n'a fost încă netezit cu mașina: *rufe necălcate.*

necăpĕtuit a. fără căpĕtuială.

necăptușit a. fără căptușélă.

necărturar m. neînvățat.

necaz n. 1. mare supĕrare: *necazurile vieț̦eĭ*; 2. ciudă: *móre de necaz.*

necesar a. 1. de care cineva nu se póte lipsi: *respirațiunea e necesară vieț̦ĭi*; 2 în filosofie, se dice de ceea ce nu póte a nu fi: *căldura e efectul necesar al foculuĭ* || n. 1. ceea ce e indispensabil pentru traiŭ: *ĭ lipsesce necesarul*; 2. cutie saŭ lădiță pentru lucrurĭ necesare: *necesar de piele* Sin. trebuincios.

necesitate f. 1. ceea ce este absolut necesar: *e o necesitate de a dormi*; 2. trebuință neapĕrată; 3. nevoe de banĭ; 4. divinitate antică numită de Grecĭ *Anânghe.*

necesitez v. a face necesar.

nechez v. a striga, vorbind de caĭ. || n. strigătul caluluĭ: *un nechez ce nechezea* Por.

nechibzuit a. lipsit de chibzuință Sin. **nesocotit.**

nechitit a. 1. negătit; 2. *fig.* nesocotit: *nechitit la minte* Cn.

necinste f. desonóre.

necinstesc v. a desonora.

necinstit a. lipsit de cinste. Sin. **neonest.**

necioplit a. 1. nedat la rindea; 2. *fig.* grosolan.

necitet a. ilisibil.

Neckar n. riŭ în Germania, afluent al Rinului: 400 km.

neclintire f. imobilitate: *totul e în neclintire, fără viață, fără glas* Al.

neclintit a. 1. care nu se póte mișca din loc: *stâncile mărețe neclintite în vecĭ rĕmân* Al.; 2. *fig.* care nu se schimbă. Sin. **nestrămutat.**

neclipire f. neîncetare: *țintesc cu neclipire spre dînsul ochĭ sălbaticĭ* Al.

necondițional a. și adv. fără condițiunĭ.

neconformist m. se dice în Anglia de Protestanții separați de religiunea anglicană.

necontenit a. și adv. neîncetat.

nec plus ultra adv. locuțiune latină indicând limita peste care nu se maĭ póte trece.

necredincios a. și m. 1. care nu e credincios; 2. care n'are credință religiósă. Sin. incredul, infidel.

necredință f. 1. incredulitate; 2. infidelitate.

necredut a. ce nu se póte crede.

necrolog n. 1. listă de numele celor morțĭ; 2. notiță în memoria unuĭ mort.

necrologic a. ce ține de necrolog.

necrologie f. revistă de persóne distinse mórte într'un timp anumit: *necrologia anuluĭ.*

necromant m. șarlatan care s'ocupă cu necromanția.

necromanție f. pretinsă artă de a evoca morțiĭ spre a cunósce viitorul.

necropolă f. 1. partea unuĭ oraș antic destinat înmormîntărilor; 2. morminte suterane în Egipt; 3. (poetic) cimitir.

nectar n. 1. *Mit.* bĕutură rezervată deilor; 3. *fig.* bĕutură fórte plăcută.

necucerire f. aroganță: *Turcĭĭ în nepĕsare și necucerirea lor nu bănuian nimic* Bălc.

Neculaĭŭ (St.) m. V. **Nicolaie.**

Neculce (Ion) m. cel maĭ popular dintre cronicariĭ Moldoveĭ, excelent prosator: *Letopisețul Țĕreĭ Moldoveĭ* (1662—1743).

necultivat a. lipsit de cultură naturală saŭ intelectuală: *pământ, om necultivat.*

necum adv. cu atât maĭ puțin.

necumpĕnit a. lipsit de cumpĕnă saŭ măsură.

necumpĕtare f. lipsă de cumpĕtare. Sin. **moderațiune.**

necumpĕtat a. fără cumpĕt.

necunoscință f. lipsă de cunoscință: *în necunoscință de causă.*

necunoscut a. 1. care nu e de loc cunoscut: *țĕră necunoscută*; 2. care nu s'a simțit încă: *sensațiunĭ necunoscute.* || m. ceea ce nu se scie: *a merge de la cunoscut la necunoscut.* || **necunoscută** f. *Mat.* cantitatea căutată în resolvarea unei probleme.

necurat a. 1. care nu e curat, murdar; 2. *fig.* spurcat: *duh necurat.* || m. nume eufemistic dat diavolului.

necurățenie f. lipsă de curățenie, murdărie.

necurmat a. și adv. neîntrerupt.

necuviincios a. contrar bunei cuviințe.

necuviință f. 1. lipsă de bună-cuviință; 2. vorbă saŭ faptă necuviincióșă.

necuvîntător a. 1. care nu póte vorbi: *ființe necuvîntătóre*; 2. lipsit de rațiune: *animale necuvîntătóre.*

Nedeia f. lac în jud. Doljiu, comunică cu Dunărea.

nedeie f. petrecere de vară la sătenii ardeleni.

nedemn a. 1. care nu e demn, care nu merită: *nedemn de iertare*; 2. care desonorézā, care merită blam saŭ dispreț: *purtare nedemnă.* Sin. **nevrednic.**

nedemonstrat a. nedovedit.

nedeprins a. neobicinuit.

nedeslegat a. *fig.* enigmatic: *în zadar caut al vieței înțeles nedeslegat* Em.

nedesluşit a. vag.

nedespărțit a. 1. care nu póte fi despărțit; 2. legat, unit prin sentiment: *prieteni nedespărțiți.* Sin. inseparabil.

nedestoinic a. incapabil.

nedestoinicie f. incapacitate.

nedeterminat a. 1. care nu e fixat: *spațiu nedeterminat;* 2. nehotărît.

nedibăcie f. lipsă de dibăcie.

nedibaciu a. care nu e dibaciu.

nedințat a. fără dinți. || n. pl. nedințate, ordin de mamifere caracterisate prin lipsa incisivilor.

nedospit a. fără aluat: *pâine nedospită.*

nedovedit a. care n'a fost dovedit.

nedrapat a. care nu e drapat: *figură nedrapată.*

nedrept a. care nu e drept: *sentință nedreptă.* || n. ceea ce e nedrept. Sin. injust.

nedreptate f. 1. lipsă de dreptate; 2. faptă contrară justiției. Sin. inichitate.

nedreptățesc v. a face nedreptate.

nedresat a. care nu e dresat: *cal nedresat.*

nedumerire f. nesiguranță.

nedumerit a. nehotărît, nesigur: *nedumerită temere* Od.

Neerlanda f. numele regatului *Țărilor-de-Jos* (**Neerlandes**).

neexplicat a. ce n'a fost încă explicat: *o enigmă neexplicată* Em.

nefast a. 1. se dicea la Romani de dilele interdise de a se pleda; 2. *fig.* nenorocit, funest: *sclavul milióne-lor nefaste* Em.

nefățarnic a. sincer: *o iubire nefățarnică.*

nefavorabil a. defavorabil.

nefer m. poteraș, oștén în genere: *cad neferii la pământ* Por.

nefericire f. 1. stare demnă de compătimire; 2. sórtă, întîmplare rea. Sin. nenorocire.

nefericit a. lipsit de fericire. Sin. nenorocit.

neființă f. 1. ceea ce n'are ființă saŭ existență: *la început pe când ființa nu era nici neființa* Em.; 2. *fig.* neant: *în nóptea neființei totul cade, totul tace* Em.

nefiresc a. care nu e firesc. Sin. nenatural.

nefolositor a. care nu servă la nimic; 2. care n'aduce nici un folos. Sin. inutil.

nefretic a. ce ține de rinichi: *colică nefretică.* || m. cel atins de acéstă colică. || n. remediu pentru bóle de rinichi.

nefrită f. *Med.* inflamațiunea rinichilor.

neft n. specie de bitume licid, transparent, ușor și fórte inflamabil, ce s'obține prin distilarea petrolului: *untul de neft* se întrebuințéză la scótarea petelor și la facerea verniurilor.

neftiu a. verde închis: *postav neftiu.*

nefundat a. neîntemeiat.

neg m. bătătură în carne la degete, măini, picióre. || v. a susține că un lucru nu e așa. Sin. tăgăduesc. Cra. afirm.

négă m. om îndărătnic: *negă, sucete în telegă.*

negândit a. și adv. 1. fără a se gândi; 2. neașteptat: *pe negândite*

negară f. 1. neghină de grâu; 2. plantă al cărei bulb se consideră ca fórte veninos: *pe cel câmp de negară înverzit* Por.

négă-rea f. piază rea, cobe: *mama néga-réua sparse mahalaua* Pann.

negațiune f. 1. acțiune de a nega; 2. *Gram.* vorbă ce servă a nega, ca *nu, nici de cum.* Cra. afirmațiune.

negativ a. 1. care exprimă o negațiune: *adverb negativ;* 2. **electricitate negativă**, cea desvoltată pe corpuri rășinóse; **probă negativă**, reproducere fotografică în care albul e representat prin negru și vice-versa. Cra. afirmativ, positiv.

neghină f. 1. buruiană din familia gramineelor cu semința négră, ce crésce în grâu; 2. *fig.* réu, vițiu: *a alege neghina din grâu;* 3. motiv de vrajbă. Sin. zizanie.

neghinea f. specie de garofă.

neghinos a. plin de neghină: *grâu neghinos.*

neghiob a. și m. fórte prost.

neghiobie f. 1. caracterul celui neghiob; 2. vorbă saŭ faptă neghiobă.

negligent a. care (se) negligézâ.

negligență f. 1. lipsă de îngrijire saŭ de aplicațiune; 2. *fig.* defectul stilului neîngrijit.

negligez v. 1. a nu îngriji, a nu face cum ar trebui: *își negligézâ datorile;* 2. a înceta de a visita: *negligézâ pe amici;* 3. a fi negligent, a nu avea îngrijire de persóna sa: *se negligézâ.*

negociațiune f. 1. acțiune de a negocia afaceri publice; 2. afacere ce se negociază.

negociator m. cel ce negociază o afacere importantă.

negociez v. 1. a face negoț; 2. a trata o afacere cu cineva; 3. a cedа altuia o poliță saŭ efecte comerciale.

Négoe Basarab m. Domnul Munteniei, príncipe artist și filosof, scrise *Învățături* folositóre pentru fiuseŭ Teodosie și puse să se ridice monumentala biserică de la Curtea-de-Argeș (1512—1521).

Negoesci pl. plasă în jud. Ilfov.

Negoiu n. pisc uriaș al munților Făgărașului: 2546 m.

negoț n. comerț, trafic.

Negotin n. oraș în Sérbia, înconjurat de vii: 8000 loc. Vinuri renumite.

negrălt a. și adv. nespus: *sub rada ochiului senin și negrălt de dulce* Em.

negrélă f. 1. negréță; 2. vax: *negrélă de unis ciamele;* 3. cernélă.

Negresci pl. târg în jud. Vasluiu, pe riul Bârlad: 2000 loc.

negreșit adv. fără a greși, sigur.

negréță f. 1. calitatea lucrurilor negre: *negréța pérului;* 2. pată négră; 3. *Med.* numele popular al amaurosei.

Negri (Const.) m. patriot și om de Stat român, a lucrat mult pentru unirea Principatelor (1812—1876). || (**Munții**), numiți și *Carpații centrali*, vin din Galiția și Bucovina, despărțind basinul Siretului de al Prutului.

negricios a. care bate în negru.

Negro (Rio) m. 1. mare fluviu al Americei de S. se varsă în Amazon: 1300 km.; 2. alt fluviu al Americei de S., se varsă în Atlantic: 1000 km.

Negroponte n. V. Eubea.

negru a. 1. de colórea cea mai întunecată asemenea nopții adânci: *stofă négră;* 2. *fig.* trist, melancolic, nefericit: *dile negre;* 3. odios, insuportabil: *inimă négră, îi se făcea viața négră* Cra.; 4. ce ține de Négri: *rasa négră.* V. Marea-Négră. || m. 1. om de colórea négră; 2. pl. locuitori din Africa și Oceania cu pielea négră. || n. 1. colóre négră: *a picta în negru;* 2. vin negru: *un negru virtos de Orevița;* 3. *fig.* causă de întristare, de melancolie: *el vede tóte în negru;* 4. doliu: *se pórtă în negru.* || adv. *fig.* odios: *omul ăsta mi-e negru înaintea ochilor.* Cra. alb.

Negru (**Principele**) m. V. Eduard.

negruşcă f. chimion negru.

Negru-Vodă m. 1. V. Radu-Vodă Basarab; 2. (Cetatea), ruine vechi în jud. Argeș.

Negruzzi (**Costache**) m. însemnat prosator moldovén, autorul nuvelei *Alexandru Lăpușneanu* și al poemei *Aprodul Purice* (1809—1869).

negură f. 1. ceață grósă; 2. *fig.* întuneric: *din negură de vremi* Em.

negurat a. înegurat: *viața-mi negurată tu poți s'o faci senină* Negr.

neguros a. 1. plin de negură; 2. *fig.* întunecat: *dușuri negróse* Bol.

negus m. titlul regelui Abisiniei.

negustor m. V. negutător.

negutător m. comerciant.

negutătoresc a. de negutător. || v. a face negoț.

negutătorie f. 1. meseria negutătorului; 2. afacere comercială.

negutătorime f. clasa negutătorilor.

Nehoiaș n. cea mai întinsă comună din jud. Buzeŭ: 3000 loc.

nehotărire f. starea celui nehotărît. Sin. indecisiune.

nehotărît a. 1. care n'are hotar; 2. care se hotărăsce cu greŭ.

neiertat a. 1. care n'a fost iertat; 2. care nu merită iertare: *e de neiertat.*

neîmblândit a. 1. care n'a fost domesticit; 2. *fig.* care nu póte fi potolit.

neîmpăcat a. care nu póte fi împăcat: *dușman neîmpăcat.*

neîmplinit a. irealisabil.

neîncéput a. neatins: *apă neîncepută*, cea luată până nu cântă cocoșii (jócă un rol la descântece).

neîncércat a. 1. care n'a fost încercat; 2. *fig.* lipsit de încercări.

neîncétat a. și adv. fără încetare. Sin. **necontenit.**

neînchípuit a. ce nu se póte închipui: *curagiu neînchipuit.*

neîncrédere f. 1. lipsă de încredere; 2. témă de a fi înșelat.

neîncrédětor a. care nu se încrede.

neîndemânáre f. încurcătură: *când țéra e la neîndemână* Al.

neîndemânáre f. nedibăcie.

neîndemânátic a. lipsit de îndemânare, nedibaciu.

neîndestulare f. starea celui neîndestulat.

neîndestulát a. care nu póte fi îndestulat, nesățios.

neîndoíos a. de care nu se póte îndoi. Sin. **indubitabil.**

neînduplecat a. care nu se lasă a fi înduplecat. Sin. **inflexibil.**

neîndurare f. lipsă de îndurare.

neîndurát a. fără milă.

neînduríător a. nemilostiv.

neînfrînat a. fără frîu.

neîngrijít a. lipsit de îngrijire. Sin. **negligent.**

neînsemnat a. fără însemnătate.

neînspăimîntare f. curagiu neclintit în primejdie: *cu o minunată neînspăimîntare* Bol.

neînspăimîntat a. care nu se teme de pericole: *neînspăimîntatul voievod* Bălc.

neînstrăinare f. caracterul celor neînstrăinate.

neînstrăinat a. inalienabil.

neînstrunat a. neînfrînat: *un avînt neînstrunat* Od.

neînsufléțit a. 1. lipsit de viață; 2. *fig.* fără vioiciune.

neînsurát a. care nu e însurat. || m. celibatar.

neînțelégibil a. și adv. neînțeles.

neînțéles a. care nu póte fi înțeles.

neîntemeiát a. fără temeiu: *acusări neîntemeiate.* Sin. **nefundat.**

neintervențiúne f. principiu politic care constă a nu interveni în afacerea altor popóre.

neîntînát a. nepătat: *neîntinatul vél al nevinovăției* Od.

neîntrebuințát a. care nu se mai întrebuințézá, eșit din us: *cuvinte neîntrebuințate.*

neîntrecut a. 1. ce nu se póte întrece; 2. *fig.* fără sémăn.

neîntrerupt a. fără întrerupere. Sin. **necurmat.**

neînturnát a. de la care nu se mai póte întórce: *s'au dus pe o cale neînturnată* Em.

neînvățát a. 1. lipsă de învățătură; 2. nedeprins: *neînvățat cu nevoia*; 3. nedresat: *cal neînvățat.*

neînvins a. care nu póte fi învins.

neîscusință f. nepricepere.

neîscusít a. fără iscusință.

neîspítire f. inexperiență: *tinerețea și neîspitirea ei.*

neîspítit a. neîncercat: *neumblat și neîspitit.*

neîsprăvit a. 1. care nu s'a terminat încă; 2. care nu se mai isprăvesce: *cântul cel etern neîsprăvit* Em.

neîstovit a. și adv. neîmplinit: *neîstovit nu piere* Od.

neizbândă f. lipsă de succes.

neizbutire f. nereușită.

neizbutíre f. 1. dispreț pentru cele religióse; 2. faptă saŭ vorbă nelegitimă.

nelegiúit a. 1. lipsit de lege saŭ de respect pentru cele sfinte; 2. care ofensézá morala și tot ce-i demn de respect.

nelépcă f. juncă ce a născut de timpuriu.

neliber a. lipsit de libertate: *să te simți neliber* Em.

neliníște f. lipsă de liniște.

neliníștit a. fără liniște.

nelipsít a. care nu lipsesce saŭ nu póte lipsi.

nelocúit a. care nu e locuit.

nelucrare f. inacțiune.

nelucrát a. care n'a fost lucrat saŭ cultivat: *pământ nelucrat.*

neluméa f. nimeni altul: *ca neluméa.* Sin. **neom.**

ném n. 1. gen, specie: *némul omenesc*; 2. rasă, popor: *némul tinda-*

europén; 3. generațiune, famille: *un om de ném prost*; 4. soiŭ: *alege alt ném de pesce* Pann; 5. origine nobilă: *om de ném*; 6. rudenie: *înconjurat de némuri, feciori, nepoți și ginerí* Al.; 7. pl. **némuri,** boieri de ném deveniți în urmă simpli agricultori și constituind o clasă de contribuabili aleși de Const. Mavrocordat dintre mazili; 8. aristocrație: *m'aș însura, pentru ca să intru în némuri* Al. || adv. 1. nimeni: *ném de ném meu n'a mai vĕdut*; 2. nimic: *nu díse ném.*

nemai adv. nu încă: *ne mai audit.*

nemâncat a. care încă n'a mâncat. || adv. **pe nemâncate,** fără a mânca, postind.

nemângâiat a. care nu póte fi mângâiat. Sin. **inconsolabil.**

nemărginire f. infinit: *în acea nemărginire ne învelim* Em.

nemărginit a. fără de margini. || adv. extrem: *nemărginit de bun.* Sin. **infinit.**

Nemea f. vechiŭ oraș în Pelopones unde Hercule rĕpuse un leŭ năprasnic.

Nemeice (jocurĭ) n. pl. jocurĭ instituite în onórea lui Hercule, învingĕtorul leului din Nemea.

nemerese v. 1. a ajunge la timp: *a nemerit în oraș pe înserate*; 2. a afla, a găsi: *aĭ nemerit casa*; 3. a atinge ținta: *a nemeri cu pușca*; 4. *fig.* a ghici: *n'aĭ nemerit*; 5. a se potrivi: *nu se nemerește*; 6. a se întîmpla: *se nemerise tata în casă.* Sin. **brodesc.**

nemerișori m. pl. plantă de grădină cu florĭ frumóse din fam. renunculaceelor.

nemerit a. 1. atins, lovit: *nemerit de glonț*; 2. *fig.* potrivit: *alegere nemerită.*

nemeritat a. ce n'a fost meritat: *pedépsă nemeritată.*

nemernic a. și m. 1. străin: *se găsea nemernic, pribegit din țéra sa* Negr.; fig. *sufletu-i nemernic, gându-i rătăcit* Al.; 2. vagabond; 3. om de nimic. Sin. **ticălos.**

nemernicesc v. a vagabonda: *nemernicind pe la ușile ómenilor* Cn.

nemernicie f. 1. caracterul celui nemernic; 2. faptă nemernică.

nemeș m. nobil ungur: *toți grofiĭ și nemeșiĭ din Sibiiŭ* Od.

Nemesis f. *Mit.* deița rĕsbunărĭi.

nemésurat a. 1. care covîrșesce mĕsura ordinară; 2. *fig.* imens.

nemet n. (ironic) ném: *îl prindem cu tot nemetul* Od.

nemete m. 1. grămadă de zăpadă strînsă de vînt; 2. *fig.* colos: *un nemete de erudițiune* Od.

nemetenie f. matahală: *când vĕdu el o așa nemetenie spurcată* Isp.

nemeteț n. zovon: *pe oglindĭ negre un negruș nemeteț* Em.

nemijlocit a. imediat.

nemilă f. lipsă de milă. Sin. **neîndurare.**

nemilos a. și adv. fără milă.

nemilostiv a. care nu e milostiv.

nemilostivire f. neîndurare.

nemiluit a. care n'a fost miluit. || adv. 1. nemilos: *îl trage nemiluit*; 2. cu ghiotura: *în cap avea pĕr cu nemiluita.*

nemișcare f. starea celor nemișcate.

nemișcat a. 1. care nu se mișcă; 2. *fig.* neclintit. Sin. **imobil.**

nemișcător a. ce nu se póte mișca din loc: *avere nemișcătore.*

nemîstuit a. 1. care n'a fost mistuit; 2. *fig.* nesecat: *comorĭ nemîstuite* Al.

nemlădiet a. nemlădios: *trăsurile nemlădiete ale obrazelor* Od.

nemlădios a. inflexibil.

Németz m. numele popular al Germanului, și în special al Austriacului.

nemțesc a. 1. german: *limba nemțéscă*; 2. european: *haine nemțești.* || **nemțesce** adv. 1. ca Nemții: *a vorbi nemțesce*; 2. în limba germană: *a tradúce nemțesce*; 3. după moda europénă (saŭ austriacă): *nemțesce bine se îmbracă* Gn. Al. || v. (ironic) a se germanisa și în special a adopta portul și cultura austriacă: *pare-mi-se că și Iorgu s'a nemțit* Al.

nemțișor m. plantă ce cresce prin câmpiĭ și semĕnăturĭ. Sin. **taponiș.**

Némțu m. 1. (Muntele), portiune a Carpaților, despărte bazinul Moldovei de al Bistriței; 2. gârliță, afluent al Moldovei; 3. județ așezat în partea de N.-V. a Moldovei: 180,000 loc. Cap. *Pétra*; 4. orășel în județul cu acelaș nume: 10,000 loc. Spital și fabrică de

postav. || (Cetatea), 1. cetate veche fórte tare în jud. Némțu și ale cărei ruine se vĕd pe cósta unuĭ dĕl la V. de orășelul cu acelașĭ nume; odinióră asilul Domnilor Moldoveĭ; 2. mănăstire zidită de Petru Rareș (1530) cu un insitut de infirmĭ și de alienațĭ.

nemulțumire f. lipsă de mulțumire.

nemulțumit a. care nu e mulțumit.

nemulțumitor a. și m. ingrat: *el este nemulțumitor către popor* Isp.

nemurésc v. a se face nemuritor: *prin dalbe lupte să vĕ nemuriți* Bol. Sin. **imortalisez.**

nemurire f. starea celuĭ nemuritor: *tu'mĭ ceĭ chiar nemurirea mea* Em.

nemuritor a. 1. nesupus morțiĭ: *sufletul e nemuritor;* 2. neperitor: *neme nemuritor.* || m. pl. divinitățile păgânismuluĭ. Sin. **etern.**

nenatural a. nefiresc.

nene m. titlul ce se dă unuĭ frate maĭ mare saŭ altuĭ persóne maĭ în vîrstă.

nenĕcă f. mamă: *nenĕca cu bucurie dorința îĭ împlinia* Negr.

Nenișori pl. localitate în jud. Ialomița, însemnată pentru victoria luĭ Mateiŭ Basarab asupra luĭ Vasile Lupu (1639).

nenoroc n. lipsă de noroc.

nenorocesc v. a (se) face nenorocit.

nenorocire f. 1. ursită rea: *nenorocirea mĕ prigonesce;* 2. întîmplare rea: *a suferit tot felul de nenorocirĭ.* Sin. **nefericire.**

nenorocit a. 1. care nu e norocit, care e demn de compătimire; 2. care nu izbutesce: *întreprindere nenorocită;* 3. funest, desastros: *speculațiune nenorocită.* || m. 1. nevoiaș: *ajutați pe nenorociți;* 2. ticălos, netrebnic: *taci, nenorocitule!*

nenorocos a. care n'are noroc.

nenumĕrat a. ce nu se póte numĕra. || adv. fără numĕr.

neobicinuință f. lipsă de deprindere.

neobicinuit a. 1. care nu se obicinuiesce; 2. care nu se întrebuințézĕ. Sin. **neusitat.**

neobosit a. ce nimic nu póte obosi. Sin. **infatigabil.**

neobrăzare f. nerușinare.

neobrăzat a. nerușinat.

neobservat a. care n'a fost încă observat.

neo-catolicism n. doctrină ce tinde a apropia catolicismul de societatea modernă.

neocupat f. 1. fără ocupațiune; 2. care nu-e ocupat: *loc neocupat.*

neodihnă f. 1. lipsă de odihnă; 2. neliniște.

neodihnit a. neobosit: *în veci neodihnit* Al.

neofit m. cel convertit de curînd.

neo-grec a. grec modern: *limba neo-grecă.*

neo-latin a. se ḑice de limbile moderne derivate din latinesce: *româna, italiana, francesa, spaniola, portugesa și reto-romana sunt limbi neo-latine.*

neologic a. ce ține de neologism: *stil neologic.*

neologism n. vorbă nouă. Cre. archaism.

neom m. monstru de cruḑime: *mĕ face din om neom.*

neomenesc a. ce ține de neom: crud, barbar.

neomenic f. 1. lipsă de omenie; 2. faptă neomenóasă.

neomenos a. 1. fără milă; 2. fără omenie.

neonest a. necinstit.

neo-platonism n. doctrină ce se formă în Alexandria și care combină ideile mistice ale Orientuluĭ cu ale luĭ Platon.

neoprit a. și adv. fără a fi oprit: *el intră neoprit* Em.

neorînduială f. desordine.

nepămîntén a. și m. străin.

nepărtinire f. caracterul celuĭ nepărtinitor. Sin. **imparțialitate.**

nepărtinitor a. lipsit de părtinire, imparțial.

nepătat a. fără pată.

nepedepsire f. lipsă de pedépsă.

nepedepsit a. scutit de pedépsă. || adv. fără pedépsă.

nepereche a. se ḑice de numĕrul care nu póte fi divisat exact cu doué.

neperitor a. 1 care nu póte perí: *monumente neperitóre;* 2. de lungă duratĕ.

nepĕsare f. indiferență.

nepĕsătór a. indiferent.

nepĕtruns a. ce nu póte pĕtrunde. Sin. **impenetrabil.**

nepilduit a. fără exemplu.

neplăcere f. mare nemulțumire.

neplăcut a. care nu place.

neplată f. lipsă de plată.

nepocăit a. care nu se pocăiesce. Sin. **impenitent.**

nepoftit a. și m. care n'a fost invitat: *nepoftitul seaun n'are.*

nepoliticos a. care nu e politicos.

nepomenit a. 1. care nu s'a maĭ pomenit; 2. imemorabil: *din timp nepomenit.*

Nepos m. V. Cornelĭu.

nepot m. fiŭ al fratelui saŭ al surorii.

nepotism n. tendență de a favorisa pe membriĭ familieĭ sale, când cineva s'află într'o posițiune înaltă.

nepotrivire f. 1. nesemĕnare: *sórele cu mine era în nepotrivire* Al.; 2. desacord: *în nepotrivire cu legea.*

nepotrivit a. care nu se potrivesce.

nepovestit a. care nu se póte povesti: *mĭ se făcu o grózĕ nepovestită* Por.

nepregetare f. asiduitate.

nepregetat a. asiduŭ. || adv. fără preget.

nepreschimbat a. ce nu póte fi schimbat: *tuvatelile sunt efinte și nepreschimbate.* Sin. **imutabil.**

neprestan adv. necontenit, neîncetat: *stă la ușă neprestan.*

neprețuit a. ce nu póte fi prețuit, inapreciabil.

neprevedere f. lipsă de prevedere, imprudență.

neprevĕḑĕtor a. care nu e prevĕḑĕtor, imprudent.

nepricepere f. incapacitate.

nepriceput a. lipsit de pricepere.

neprieten m. dușman.

neprietenesc a. dușmănos: *aflând de neprietenésca primire* On.

neprihănit a. 1. fără prihană: *fecióră neprihănită;* 2. *fig.* neatins: *rĕmas'a ceva neprihănit în țĕră?* Al.

neprincios a. nefavorabil.

neprimitor a. puțin dispus a primi.

neprocopsit a. neînvĕțat: *copilul nepedepsit rĕmâne neprocopsit* Pann.

Neptun m. 1. *Mit.* deul măriĭ, fiul luĭ Saturn și fratele luĭ Jupiter; 2. planetă descoperită în 1846 de Leverrier. Sin. **Poseidon.**

neptunian a. se ḑice de terenul geologic care datorésce apeĭ originea sa.

nepus a. în expresiunea *cu nepusă (în) masă,* pe neașteptate, într'un mod brusc.

neputincios a. 1 care n'are destulă putere; 2. slab de constituțiune; 3. *fig.* incapabil.

neputință f. 1. lipsă de putere, de mijlóce de a face ceva; 2. infirmitate: *cu neputință,* imposibil.

nerăbdare f. 1. lipsă de răbdare, neliniște morală; 2. iritațiune nervósă.

nerăbdător a. 1. care n'are răbdare, care doresce cu ardóre; 2. care nu póte suporta.

nerecunoscĕtor a. care nu e recunoscĕtor. Sin. **ingrat.**

nerecunoscință f. lipsă de recunoscință. Sin. **ingratitudine.**

neregulă f. 1. neorînduială; 2. *fig.* desordine morală.

neregulat a. care nu e regulat. Sin. **anormal.**

neresolvat a. nedeslegat.

nerĕsuflat adv. fără a resufla, dintr'odată: *a bea, a spune pe nerĕsuflate.*

Nereide f. pl. *Mit.* nimfe de mare.

Nereŭ m. *Mit.* deŭ marin, părintele Nereidelor.

nereușită f. lipsă de reușită. Sin. **neizbutire.**

nerîtă f. scoica rotundă de mare.

nerod a. neînțelept.

nerodie f. 1. starea nerodului; 2. vorbă saŭ faptă neródă.

nerodire f. lipsă de rodire.

neroditor a. care nu e roditor. Sin. **sterp.**

neroli n. uleiŭ din florĭ de portocal.

Nerone m. împărat roman faimos prin crimele sale; el dete pierzărĭi pe soția sa, pe mama sa și pe fratele seŭ Britanicu, incendiă Roma și persecută pe creștinĭ (54—68).

nerprun m. arbust ce cresce pe lângă garduri, cu rodișóre negre, în-

trebuințate în medicină și boiangerie.

nerușinare f. lipsă de rușine.

nerușinat a. care n'are rușine.

nerv m. 1. fire albicióse ce s'întind din creer și din măduva spinării în tóte părțile corpului; 2. *fig.* forță, vigóre: *nervul oștilor e au dinsul* Bălc.; 3. ceea ce dă putere: *banii sunt nervul lucrurilor.*

Nerva m. împărat roman, succesorul lui Domițian, adoptă pe Traian (96—98).

nervos a. 1. ce ține de nervi: *sistemă nervósă;* 2. viguros: *braț nervos;* 3. *fig.* energic: *stil nervos;* 4. usor de iritat: *a nu fi nervos.*

nervositate f. temperament iritabil.

nervură f. 1. ligament, tendon: *nervuri de vită, de mortu;* 2. *Arch.* ciubuc în relief; 3. *Bot.* firișóre résărite pe suprafața frunzelor.

nesăbuit a. nesocotit, nebun: *glume, plăceri nesăbuite.* || m. nebun: *un nesăbuit căruia trebue să-i lipsésca vr'o dógă* Isp.

nesănătos a. care nu e sănătos.

nesărat a. 1. fără sare; 2. *fig.* sérbéd.

nesățios a. 1. plin de nesațiu; 2. *fig.* care nu póte fi mulțumit: *ambițiune nesățiósă.*

nesațiu n. 1. fire nesăturată; 2. *fig.* lăcomie fără margini.

nesăturat a. care nu póte fi săturat. Sin. **insațiabil.**

neschimbat a. 1. care nu s'a schimbat; 2. permanent.

neschimbător a. invariabil.

nesciință f. lipsă de sciință.

nescine pr. cineva.

nescire f. 1. necunoscință; 2. fără scire.

nescint a. necunoscut. || adv. *pe nesciute,* fără să scie. || n. ceea ce nu se cunósce.

nesciutor a. 1. care nu scie, care nu se pricepe; 2. lipsit de sciință saŭ de învățătură. Sin. **ignorant.**

nescris a. care n'a fost scris: *literatura populară nescrisă.* Sin. **oral.**

nesecat a. 1 care nu póte fi secat: *fântână nesecată;* 2. *fig.* care nu se isprăvésce, care dureză mult. Sin. **nesleit.**

nesfeŭ f. vechiu monetă turcéscă de argint în valóre de 4 lei: *icosari și cu nesfele* Por.

nesfîrșit a. și adv. fără sfîrșit. || n. infinit.

nesigur a. 1. care nu e sigur: *scire nesigură;* 2. schimbător, pe care nu ne putem lăsa: *timp nesigur;* 3. *fig.* nehotărît: *ora cea nesigură a morții;* 4. care s'află în nesiguranță. || n. ceea ce nu e sigur. Sin. **îndoios, problematic.** Ctr. **fix, hotărît.**

nesiguranță f. 1. lipsă de siguranță; 2. starea persónei nehotărîte. Sin. **indecisiune.** Ctr. **evidență.**

nesimțire f. lipsă de simțire. Sin. **insensibilitate.**

nesimțit a. și adv. fără a se simți.

nesimțitor a. 1. care nu se simte: *nesimțitor la frig;* 2. *fig.* care n'are sensibilitatea morală: *nesimțitor la nenorociri.*

nesleit a. nesecat.

nesmintit a. (arhaic) nestrămutat: *dorința nesmintită de a se arăta credincios* Băl. || adv. negreșit: *altul nesmintit că ar fi asurdit* Isp.

nesocotesc v. 1. a nu ține sémă de: *nesocotind ranele ce primiau* Negr.; 2. *fig.* a înfrunta: a nesocoti primejdiile.

nesocotință f. nechibzuință.

nesocotit a. nechibzuit.

nespus a. ce nu se póte spune. || adv. fórte: *nespus de mult.*

Nesselrode (Conte de) m. celebru diplomat, născut la Lisabona, dirijă timp de 45 de ani afacerile exterióre ale Rusiei (1780—1862).

Nessus m. *Mit.* centaur ucis de Hercule cu o săgétă înveninată: tunica-i însângerată fu causa morții eroului. V. **Dejanira.**

nestatornic a. 1. care nu e statornic saŭ durabil; 2. supus schimbărilor: *o fire nestatornică.* Sin. **inconstant, instabil.**

nestatornicie f. 1. lipsă de statornicie: *nestatornicia norocului;* 2. ușurință de a-și schimba părerea, purtarea.

nestăvilit a. 1. neoprit; 2. *fig.* irresistibil: *acel nestăvilit farmec* Od.

nestemat a. neprețuit: *nestematele odóre* Od. || n. pl. 1. pietre scumpe: *arme împodobite cu nestemate* Isp.; 2. scumpetări: *nestematele limii.*

neșters a. ce nu se póte șterge. Sin. **indelebil.**

nestins a. ce nu se póte stinge.

neștirbit a. și adv. neatins.

Néstor m. 1. *Mit.* rege din Pylos, trăise trei vîrste de om și se distinse prin înțelepciunea sa la împresurarea Troiei; 2. *fig.* bătrân experimentat și respectabil. || vechiu cronicar rus din sec. XII.

nestorian m. partisan al doctrinei lui Nestoriu.

Nestoriu m. patriarch din Constantinopole, eresiarch care nega cele două naturi în Isus; condamnat la conciliul din Efes (431).

nestrăbătut a. prin care nu se póte străbate.

nestrămutare f. starea celui nestrămutat.

nestrămutat a. nesupus schimbărilor. || adv. ce nu se póte schimba. Sin. **neclintit.**

nestrăvĕdĕtor a. prin care nu se póte străvedea. Sin. **opac.**

nestrujit a. cioplit numai din topor, neras: *ghiógă nestrujită* Por.

nesuferit a. ce nu se póte suferi. Sin. **insuportabil, intolerabil.**

nesupĕrat a. neturburat, neliniștit.

nesupunere f. lipsă de supunere. Sin. **îndocilitate, insubordinațiune.**

nesupus a. 1. care nu e supus; 2. care nu se supune.

net a. și adv. 1. deslușit; 2. cu reducerea făcută: *preț, beneficiu net;* 3. clar și precis: *a refusa net.*

netăgăduit a. ce nu se póte tăgădui.

netam-nesam adv. V. **nitam-nisam.**

neted a. 1. care nu presentă asperități, curat și lucitor: *albi și netezi umeri* Em.; 2. *fig.* clar: *pricina era neteda* Od. Ctr. **aspru.**

netedesc v. 1. a face neted; 2. a trece cu mâna peste, a mângâia cu mâna: *începe a-și netezi calul pe cómă* Cn.

netedis n. întindere, uprafață: *netedișul apelor.*

netemeinic a. fără temeiu.

netemeinicie f. lipsă de temeiu.

netemere f. cutezare: *răspunse cu multă netemere* Bălc.

neterminat a. nesfîrșit.

netirmurit a. nemărginit: *imperății netirmurite.*

netot a. idiot: *mintea mi-i sécă, gândul netot* Em. || m. pl. clasă de țigani ungurî nomadî carî furaŭ și mâncaŭ mortăciuni.

netoție f. idioție.

netrebnic a. și m. care nu e bun de nimic.

netrebnicie f. starea celui netrebnic.

neturburat a. *fig.* imperturbabil.

neuitat a. ce nu se póte uita.

neumblat a. 1. pe unde nu s'a umblat: *drumuri neumblate;* 2. *fig.* inexperimentat: *om neumblat.* Sin. **nebătut, necălcat.**

neunire f. lipsă de unire. Sin. **desunire, vrajbă.**

neunit a. 1 care nu e unit; 2. se dice despre Românii din Ardél remași ortodocși și carî nu s'aŭ unit cu Biserica catolică.

neurmărire f. *Jur.* declarațiunea unui tribunal constatând că nu e motiv de urmărire: *ordonanță de neurmărire.*

neusitat a. neîntrebuințat.

Neustria f. vechiu regat în Galia francă, coprins între Ardeni, Meusa, Loara și Ocean: Neustria luptă cu Austrasia între sec. VI—VIII.

neutral a. care se ține de o parte în timp de resboiu.

neutralisez v. 1. a face neutru o sare printr'o operațiune chimică; 2. a deveni neutru, a se anula.

neutralitate f. starea unei puteri care nu ia parte cu nici una din națiunile beligerante.

neutru a. 1. neutral; 2. în chimie: sare ce nu e nici acid nici alcalin; 3. *Gram.* se dice de verbele carî n'aŭ o complinire directă: *dormire e un verb neutru;* 4. se dice în unele limbi de un gen care nu e nici masculin nici feminin. || n. genul neutru: *neutrul se mai numesce românesce și eterogen.*

Neva f. 1. riu ce udă Banatul, afluent al Dunării; 2. fluviu în Rusia, izvorasce din Ladoga, udă St. Petersburg și se varsă în golful Cronstadt.

Nevada (Sierra) f. 1. lanț de munți în Spania, între Guadalquivir și ma-

rea; 2. lanț de munți în Statele-Unite, paralel cu Pacific. || unul din Statele-Unite americane la E. de California.

nevastă f. femee măritată. Sin. muiere. Ctn. fată.

nevăstuică f. mic mamifer carnivor, mare distrugător de șoreci și de găini.

nevătămat a. și adv. întreg și teafăr.

nevedesc v. a petrece urzéla printre ițele întinse pe resboiŭ: *le împletesce, nevedesc* Al.

nevĕdut a. care nu se póte vedea: *aĭ nevĕzut.* Sin. invisibil.

Nevĕsta f. oraș în Macedonia cu 6000 loc. în majoritate Români.

nevinovat a. 1. care nu e vinovat; 2. scutit de păcate, candid: *sufletul nevinovat*; 3. simplu, prea naiv: *ființă nevinovată.* Sin. inocent.

nevinovăție f. 1. lipsă de vinovăție: *nevinovăția acusatului*; 2. starea celui nevinovat: *a trăi în nevinovăție.*

nevîrstnic a. minor.

Nevlu m. poet latin, autor de tragediĭ în mare parte pierdute (sec. III a. Cr.).

nevoiaș m. 1. cel ce s'află în nevoie, sărac; 2. infirm, neputincios: *omul nevoiaș se trĕcĕ pe uscat* Pann.

nevoie f. 1. necesitate: *nevoia învață*; 2. lipsă mare: *orașul duce nevoie de apă*; 3. încurcătură: *l'am scăpat de nevoie*; 4. suferință: *bĕtrânețile vin cu multe nevoĭ*; 5. anevoie, anevoință: *lucrurile cele bune cu mare nevoie se săvîrșesc*; **nevoie mare**, *fam.* grozav, fórte: *era frumósă, nevoie mare!*

nevoiesc v. a căuta cu anevoie, a se opinti: *se nevoiesc în deșert* Od.

nevolnic a. 1. involuntar; 2. neputincios. || m. invalid, infirm: *până la domnie s'a prefăcut nevolnic* Al.

nevralgie s. ce ține de nevralgie: *durerĭ nevralgice.*

nevralgie f. *Med.* durere de nervi.

nevrednic a. care nu e vrednic. Sin. nedemn.

nevrednicie f. starea celui nevrednic.

nevricale f. pl. atac de nervi.

nevritic a. se dice de un remediu propriu a calma nervii.

nevrologie f. partea anatomiei ce tratézā despre nervi.

nevroptĕre n. pl. ordin de insecte cari aŭ aripele transparente și străbătute de vine ce formézā o rețea: *libelula.*

nevroză f. bólă de nervi: *nevralgia, epilepsia și telanosul sunt nevroze.*

nevrut a. în expresiunea *vrute și nevrute*, tot felul de lucrurĭ.

Newton m. (cit. *Niut'n*), ilustru matematic și astronom englez, stabilitorul teoriei luminei și a gravitațiunii universale (1642—1727).

New-York n. (cit. *Niu-Iork*), 1. unul din Statele-Unite americane cu 6 mil. loc. și cu cap. *Albany*; 2. oraș în Statele-Unite pe Atlantic, al treilea port al lumiĭ după Londra și Liverpool: 1,500,000 loc. Universitate.

ni! int. cu care s'alungă câinii. Sin. marș, odĭr, țîbă.

Niagara f. rîŭ în America de N. cu o măréță cascadă înaltă de 50 metri.

Niagusti n. oraș în Macedonia, așezat între munți, spre N. de Salonic. Fabrici și vinurĭ.

nică f. *pe nică pe ceas*, în fie-care clipă: *poruncile curg pe nică pe ceas* Al.

nicăiri adv. în nicĭ într'o parte. Ctn. pretutindenĭ.

Nicaragua f. republică în America centrală: 313,000 loc. Cap. *Managua*, pe un lac lung de 200 km.

Nicea f. oraș în Asia-Mică, adĭ *Isnik*, unde s'aŭ ținut două concilii ecomenice: unul, în 325, când se condamnă arianismul; al doilea, în 787, când se condamnară iconoclaștiĭ.

Nicefor m. nume a 3 împărați bizantini (802—1081).

nicĭ conj. negativă: *nicĭ alb nicĭ negru*; nicĭ de cum, în nicĭ un chip.

nicĭodată adv. în nicĭ într'un timp. Ctn. tot-d'a-una.

Nicodim (Sf.) m. unul din uceniciĭ lui Isus.

Nicolaie m. 1. (Sf.), episcop din Myra, mort pe la 342: serbat la 6 Dec.; 2. *fam.* biciu; *dŏr ți-l perde vr'o cutie... c'apoĭ Sf. Nicolaie e gata* Al. || nume a 5 papi, dintre cari cel mai însemnat fu Nicolae I cel Mare (858—867). || Nicolae I, împărat al Rusieĭ, născut în 1796, se urcă pe tron în 1825 și muri în 1855, în timpul resboiului Crimeeĭ. || (Nagy Sz.-Miklos), oraș în Banat mai jos de Mureș.

Nicolaievici (Nicolaie) m. arhiduce din Rusia, fiul țarului Nicolae I, comandă armata rusească la Plevna (1831—1891).

Nicolĕnu (Nicolaie) m. poet pesimist român (1833—1871)

Nicopole f. cetate tare în Bulgaria, față în față cu Turnu-Măgurele: 6000 loc. Victoria lui Baiazit I asupra cruciaților (1396).

Nicŏră (Sân) m. numele popular al St. Nicolae și a serbătoriĭ sale.

Nicorești m. pl. 1. sat în jud. Tecuci cu o podgorie renumită: 1600 loc.; 2. mănăstire lângă satul cu același nume.

nicoțiană f. nume dat înainte tutunului, introdus în Franța de medicul Nicot pe la 1590.

nicotină f. alcaloid veninos ce s'află în tutun.

nicovală f. 1. massă de fier pe care se bat metalele; *între ciocan și nicovală*, expus a fi victimă între două partide contrare; 2. *fig.* victimă: *cât ești nicovală suferă, cât ești ciocan lovesce* Pann. Sin. ilău.

Nicbelungen n. epopee germană din sec. XIII, în care se vorbesce de lupta Burgunzilor cu Atila.

Nicbuhr m. celebru istoric și filolog german, născut la Copenhaga, principalul fundator al criticeĭ istorice (1776—1831).

Niemen m. fluviu în Rusia, se varsă în Marea Baltică: 704 km.

Nifon m. patriarch din Constantinopole, adus în țară de Radu cel Mare (1496—1508), deveni părintele sufletesc al lui Négoe Basarab (1512—1522), care îĭ aduse móștele de la St. Athos. || n. mănăstire și izvor de ape minerale în jud. Buzĕŭ.

Niger m. mare fluviu al Africeĭ occidentale, se varsă în golful Guinea.

Nigriția f. V. Sudan.

nihilism n. 1. *Filos.* negațiunea orĭ-căreĭ credințe; 2. doctrina nihiliștilor.

nihilist m. 1. cel ce négă tóte; 2. pl. numele unor revoluționari numeroși în Rusia.

Nijni-Novgorod n. V. Novgorod.

Nijopole f. oraș în Macedonia, spre S.-V. de Bitolia, cu o populațiune de 4000 Români.

nikel n. metal alb ca argintul ce s'află în Noua-Caledonia, nu se alterézā la aer și se topesce tot așa de greŭ ca și fierul; dintr'însul se fac instrumente de matematică și de chirurgie și s'acoper metale mai puțin dure și lucióse.

nikelez v. a acoperi un metal cu un strat de nikel prin galvanoplastie.

Nil m. fluviu în Africa, al doilea al pămîntului după Mississipi, izvorăsce din lacul Victoria-Nyanza, străbate Nubia și Egiptul, și formând o deltă se varsă în Mediterana după un percurs de 6500 km.

nimb n. 1. cerc luminos cu care pictoriĭ înconiórā capul sfinților; 2. *fig.* aureolă: *rela-ni al nemuririĭ nimb* Em.

nime pr. nimeni: *după el nime nu-plângea* Al.

nimeni pr. nicĭ un om: *n'a venit nimeni.* Ctn. cineva.

nimeresc v. V. nemeresc.

Nimes n. (cit. *Nim*), oraș în Franța cu ruine de monumente romane: 72,000 loc. Vinurĭ, mătăsurĭ.

nimfă f. 1. *Mit.* divinitate care locuia în păduri, izvóre, munți; 2. fată frumósă; 3. insectă în stare intermediară între larvă și insectă perfectă. Sin. dînă.

nimic n. 1. nicĭ un lucru: *nimic nouă*; 2. lucru de fórte puțină valóre: *mai nimic*; de nimic, mișel, păcătos: *om de nimic*; 3. pl. flécurĭ: *se gândesce la nimicurĭ.* || adv. *nu scie nimic.* Sin. neant. Ctn. ceva.

nimica adv. nimic: *nimica tótă.*

nimicesc v. a preface în nimic.

nimicitor a. care nimicesce.

nimicnicesc v. a nimici: *orĭ-ce mărire nimicniciță piere* Gr. Al.

nimicnicie f. nulitate, neant.

nimicnicire f. prăpădenie: *nimicnicirea dușmanilor* Bălc.

Nimrod m. 1 strănepot al lui Cham, pe care St. Scriptură îl numesce un vînător puternic înaintea Domnului; 2. *fig.* vînător îndrăznet.

ningâŭ m. luna ninsorilor, nume popular al lui Decembre.

ninge v. cade zăpadă.

Ninive f. oraș în Asia antică, cap. regatului Asiriei, pe Tigru. De la 1844 se fac în ruinele ei săpături interesante.

ninsóre f. zăpadă: *bătrânul munte albit de ninsori* Bon.

ninsorîŭ a. alb ca ninsórea: *șoimul teŭ pórtă o zale ninsorie* Al.

Ninus m. rege legendar al Asiriei, fundătorul Ninivei.

Niobe f. *Mit.* fiica lui Tantal și soția lui Amfion; mama a 7 fii și a 7 fiice, ea insultă în trufia-i pe Apollon și pe Diana, cari îi săgetară pe toți copiii și dînsa încremeni de durere într'o stîncă a muntelui Sipylon.

Nipon n. cea mai mare din insulele Japoniei, în care s'află *Tókio*, cap. țării: 28 mil. loc.

nipralĕ f. plantă leguminósă.

Nipru m. fluviu în Rusia, anticul *Boristene*, se varsă în Marea-Négră, la E. de Odessa: 1900 km.

nirvana f. V. budhism.

Niș n. oraș în Sărbia: 16,000 loc. Patria lui Constantin cel Mare.

nisam-nitam adv. cu totul fără temeiŭ: *să vie așa nisam-nitam.*

niscaĭ pr. nisce: *niscaĭ zmeĭ* Isp.

nisce pr. óre-cari: *nisce óameni, nisce vorbe.*

Nișcov m. afluent al Dunării în jud. Buzĕŭ.

nisetru m. pesce mai mic de cât morunul.

nisip n. 1. pietriș mărunt ce provine din desfacerea stâncilor; 2. *fig.* basă puțin solidă: *a zidi pe nisip.*

nisiperniță f. vas mic de nisip.

nisipiș n. loc nisipos: *deșertul nisipișul și-l adapă* Em.

nisipos a. plin de nisip: *țĕră nisipósă.*

nișișteá f. flóre de făină.

Nistru m. fluviu care ese din Galiția, anticul *Tyras*, desparte Basarabia de Rusia și se varsă în Marea-Négră: 1200 km.

nît n. cuiŭ cu vîrful turtit.

Nițâ m. prescurtare familiară din Ioniță.

nitam-nisam adv. nisam-nitam: *catargele nitam-nisam le trântesc în grópă* Al.

nițel adv. puțin.

nitrat n. sare formată prin combinarea acidului nitric cu un acid.

nitric a. se dice de un acid compus din azot și oxigen, numit și *acid azotic* sau *apă-tare.*

nitrieră f. loc de unde se scóte nitru.

nitrificațiune f. transformare în nitru.

nitro-glicerină f. uleiŭ gălbicios, compus din glicerină și acid nitric, înzestrat cu o prodigióșă forță explosivă; amestecată cu nisip, nitroglicerina constitue dinamita.

nitros a. ce conține nitru.

nitru n. nitrat de potasă, numit obicinuit *sitîră.*

nituiesc v. a turti vîrful unui cuiŭ pe cea-laltă parte a obiectului în care se bate.

nivel n. 1. instrument ce servă a fixa o linie saŭ un plan într'o direcțiune orizontală; 2. stare orizontală: *tóte licidele caută nivelul lor*; 3. *fig.* grad: *nivelul inteligenței.*

nivelare f. 1. acțiune de a nivela, de a face orizontal; 2. *fig.* egalisare: *socialismul tinde la nivelarea averilor.*

nivelator m. cel ce nivelézĕ.

nivelez v. 1. a mĕsura cu nivelul diferențele de înălțime între două saŭ mai multe puncte; 2. a face o suprafață orizontală: *a nivela un terenŭ*; 3. *fig.* a face egal: *nu se pot nivela inteligențele.*

Nizam n. regat în India englesă cu 10 mil. loc. Cap. *Haiderabad.*

nizam m. armată regulată în Turcia.

niznaĭ adv. nesciind nimic: *încă le facĭ niznaĭ?* Cn.

Nizza f. oraș maritim în Franța meridională, port pe Mediterana: 83,000 loc. Climă fórte dulce în timp de érnă. Patria lui Garibaldi.

noaten m. miel saŭ mânz de un an.

nobil a. 1. care face parte din clasa cea mai înaltă a societății; 2. *fig.* care are sentimente alese: *o inimă nobilă.* || m. cel ce se trage dintr'o familie nobilă.

nobiliar a. ce ține de nobleță: *titlu nobiliar.* || n. catalogul familiilor nobile ale unei țĕrĭ.

nobilime f. toți nobilii unuĭ Stat.

nobleță f. 1. calitate prin care cineva e nobil; 2. nobilime; 3. înălțime morală: *nobleța de inimă, de sentimente.*

nocturn a. 1. ce se întîmplă nópteа: *preumblare nocturnă*; 2. se dice de păsĕrile răpitóre carĭ vinézĕ nópteа și de florile ce se deschid la întuneric. Cm. **diurn.**

nocturnă f. romanță cu două voĭ de un caracter duios.

nod n. 1. legătură rotundă din lucrurĭ ce se pot înfășura: *ață cu nod, funie cu noduri*; 2. proeminență a încheeturilor: *nodurile degetelor, genuchilor*; 3. proeminență dură pe trunchiul unuĭ arbore: *trestie plină de noduri*; 4. ceea ce înécă saŭ împiedecă: *i s'a pus un nod în gât*; 5. pl. ceva greŭ de suferit saŭ ceva fórte dorit: *a înghiți noduri*; 6. *fig.* punct esențial, dificultate: *nodul gordian*; 7. obstacol ce formézĕ intriga într'o piesă dramatică; 8. în marină: lungime d'aprópe 15 metri; 9. *Anat.* nodul gâtuluĭ, mĕrul lui Adam.

nódă f. osul ședuluĭ.

Noden m. numele necuratuluĭ: *Nadea și Codea.*

nodulă f. concrețiune sferoidă în cója pământuluĭ, ca bolovanii din nisipuri.

noduros a. 1. plin de noduri; 2. *fig.* grosolan: *vorbe noduróse* Pann.

noduróșă f. un fel de viorea.

Noe m. patriarch biblic, scăpat din potop cu tótă familia sa.

Noemvrie m. a un-spre-decea lună a anuluĭ. Sin. **Brumar.**

Nogaĭ m. pl. Tătarĭ așeḑațĭ sub Iliaș-Vodă (1666—1669) în Basarabia, de unde făceaŭ dese incursiuni în Moldova. V. **Bugeac.**

noĭ pr. pl. de întâia persónă.

noian n. 1. mare vastă, ocean: *fu noian întins de ape?* Em.; 2. *fig.* abis: *din noianul veciniciei eștĭ tu sol de mângâĭere?* Al.

nolmă f. înțeles, sen precis: *ce nimă aveaŭ cuvintele sale* Isp.

noiță f. semn alb pe unghie.

noițĭță f. cureluș̆ă de opincă.

noli me tangere n. («nu m'atinge!») numele unor plante, ale căror semințe es la ivélă la cea mai mică atingere, ca *balsamina.*

nom n. provincie în Egiptul antic.

nomad a. și m. care n'are o locuință statornică: *trib nomad.*

nomenclator m. cel ce se ocupă cu nomenclatura sciințifică.

nomenclatură f. colecțiune de vorbe întrebuințate spre a desemna diferitele obiecte ale unei sciințe saŭ arte: *nomenclatură chimică*, vocabularul terminilor întrebuințați în chimie.

nominal a. relativ la nume: *eróre nominală*; **apel nominal**, chemare după nume a membrilor unei adunări; **valóre nominală**, cea exprimată pe o hârtie-monetă și care obicinuit e superióră valorii reale.

nominalism n. doctrină filosofică după care terminiĭ carĭ exprimă ideile generale, sunt pure numirĭ ce nu corespund nicĭ unei realități. Cm. **realism.**

nominalist m. partisan al nominalismuluĭ.

nominațiune f. numire la un post, la o demnitate.

nominativ a. ce conține numele: *statul nominativ al funcționarilor.* || n. *Gram.* casul ce exprimă subiectul.

nomocanon n. colecțiune de legĭ împerătesc̆ĭ bizantine și de canóne ale sinódelor.

nomol n. V. **nămol.**

nonagenar a. și m. cel în vîrstă de 90 de anĭ.

none f. pl. a opta zi înainte de ide, în calendarul roman.

non-eŭ m. *Filos.* tot ce ne este exterior, în opoziție cu eul metafisic.

non-pareille n. fórte micĭ caractere tipografice.

non-sens n. 1. lipsă de sens; 2. *fig.* absurditate.

non-valóre f. se dice de o casă saŭ moșie ce n'aduce nicĭ un venit.

nopal n. plantă grasă, un fel de cactus american pe care s'află coșenila.

noptatic a. nocturn: *un susur noptatic* On.

nópte f. 1. timpul ce trece de la un apus de sóre până la un resărit

imediat; 2. *fig.* întuneric: *revarsă liniște de veci pe nópțea mea de patimi* Em.; 3. întunecime morală, neputință de a vedea saŭ afla; *nópțea timpurilor*, epoca cea mai depărtată de la care n'a rămas nici o tradițiune. Crn. diuă.

nopticiósă f. viorea de nópte.

noptiță f. *Bot.* jalap.

noptoc n. *fig.* întunecos: *drum noptos* Pann, *aripi noptóse* Bol.

nor m. 1. massă de aburi suspendați în atmosferă; *cerul e plin de nori*; 2. ceea ce sémănă unuĭ nor: *nori de fum, de praf*; 3. *fig.* întuneric, întristare: *un nor îĭ acoperă fața*.

noră f. soția fiúlui. Crn. ginere.

norcă f. *Zool.* lutră.

Nord n. 1. punctul orizontuluĭ din spre partea stelei polare; 2. țéra septentrională: *om de la Nord*. || (Capul), promontoriu la N. Norvegieĭ. || (Canalul), strimtóre între Irlanda și Scoția. || (Marea), partea Oceanuluĭ Atlantic coprinsă între Norvegia, Danemarca, Germania, Olanda, Belgia, Franța și Anglia. || numele unuĭ departament francez cu cap. *Lille*. Crn. Sud.

nordic a. de la Nord. Sin. septentrional.

Nord-Est n. punct situat la egală distanță între N. și E.

Nord-Vest n. punct între N. și V.

Norie n. veche provincie romană pe Dunărea superióră; **Alpiĭ Norici**, lanț al Alpilor între Italia și Austria.

normă f. mod de acțiune, regulă.

normal a. care servă de regulă: *sănătatea e starea normală a omuluĭ*; **școlă normală**, menită a forma institutori saŭ profesori. Crn. **anormal**.

normalist m. elev al uneĭ școle normale.

Normand a. din Normandia. || m. pl. piraț venițĭ de la N. în sec. IX—X, când ocupară o parte a Angliei și a Normandieĭ.

Normandia f. veche provincie francesă cu cap. *Rouen*.

noroc n. 1. sórtă: *fie-care cu norocul seŭ*; 2. șansă: *n'am noroc*; 3. fericire: *noroc să dea D-dĕŭ!*

norocire f. fericire.

norocit a. cu noroc, fericit.

norocos a. cel favorisat de sórtă.

norod n. popor (vorbă învechită).

norolos a. plin de noroiŭ.

noroiŭ n. 1. amestec de pământ saŭ nisip cu ploĭe formând o materie mai mult saŭ mai puțin consistentă; 2. *fig.* stare josnică, banalitate: *în noroiul greŭ al proseĭ* Em. Sin. **glod, nămol, tină**.

noros a. plin de norĭ: *ții norósă*.

Norvegia f. unul din Statele scandinave, formă înainte de 1814 un Stat separat; 2 mil. loc. Cap. *Cristiania* (**Norvegian**)

nosologie f. studiul bólelor.

nostalgie f. dor de patrie și lângedélă causată de acest dor.

nostim a. 1. frumușel, drăguț; 2. (ironic) caraghios.

nostimadă f. lucru nostim.

Nostradamus m. faimos astrolog francez, medicul lui Carol IX, autorul unor profețiĭ în versurĭ.

nostru pr. ce ține de noĭ: *omul nostru*, despre care e vorbă; *aĭ noștri*, rude, partisanĭ.

notă f. 1. semn pe o hârtie saŭ carte: *notă cu creion*; 2. explicațiune sumară a unuĭ pasagiu: *citiț textul și notele acestei cărțĭ*; 3. sumarul uneĭ scrieri, al unuĭ discurs: *trebue să scit a lua note*; 4. memoriul unuĭ comerciant: *am achitat nota trimisă*; 5. însemnarea gradului de merit al școlarilor: *a obținut note bune*; 6. comunicațiune scrisă de caracter oficial: *notă diplomatică*; 7. pl. muzică.

nota-bene n. («observă bine!») observațiune spre a atrage atențiunea cititoruluĭ; se scrie obicinuit prescurtat N. B.

notabil a. ce merită a fi notat, considerabil: *diferență notabilă*. || m. cetățén fruntaș, dintr'o țéră saŭ dintr'un oraș.

notabilitate f. 1. caracterul celor notabile; 2. persónă notabilă.

notar m. funcționar public care primesce și redactéză acte de vîndare, contracte, testamente etc.

notarial a. relativ la notarĭ saŭ la notariat.

notariat a. făcut de un notar: *act notariat*. || n. funcțiune de notar.

notațiune f. representare prin semne convenite: *notațiune muzicală, algebrică*.

notătóre f. *Bot.* broscărița.

notez v. 1. a face o notă: *notézĕ acest pasagiŭ*; 2. a observa: *notați bine acésta*; 3. a însemna într'un mod nefavorabil: *l'am notat*.

notific v. a face cunoscut în mod oficial saŭ legal.

notificațiune f. 1. acțiune de a notifica; 2. actul prin care se notifică.

notită f. 1. descriere scurtă; 2. extras rațional.

noțiune f. 1. cunoscință dobândită despre un lucru: *noțiunea binelui*; 2. pl. titlu de cărțĭ elementare și didactice: *noțiunĭ de chimie*; 3. idee despre ceva.

notorietate f. caracterul celor notorie.

notoriu a. care este saŭ póte fi cunoscut de toțĭ. || adv. învederat. Sin. **public**.

nouĭ n. 1. care este de un timp scurt: *vin nouĭ, haine noue*; 2. care a apărut de curînd: *carte nouă*; 3. care nu era cunoscut saŭ admis: *idee nouă*; 4. lipsit de experiență: *lucrător nou*. || adv. de curînd: *nou-născut*; **din nouĭ**, încă odată. Crn. vechiŭ.

Noua-Caledonia f. V. Caledonia.

Noua-Grenada f. V. Grenada.

Noua-Olanda f. V. Australia.

Noua-Scoție f. V. Scoția.

Nouĭ-Orleans n. oraș în Statele-Unite, pe Mississipi: 220,000 loc.

nouĕ num. număr nepereche ce vine imediat după opt; **nouĕ-deci**, de nouĕ orĭ dece. || pr. de la **noĭ**: *ne a spus nouĕ*.

nour m. nor: *nourĭ vineț s'adună* Al.; fig. *nour de scântei* Al. *nourĭ de ere* Em.

nourat a. înorat: *cu fața nourată* Al.

nourez v. a înora: *săgețile ușóre nourézĕ mândrul sóre* Al.

noutate f. 1. ceea ce e nouĭ, lucru nouĭ; 2. schimbare în ideĭ, în principiĭ; 3. ceea ce e nouĭ în materie de cărțĭ, obiecte de artă, piese de teatru; 4. stofă nouă și mai la modă: *magazin de noutățĭ*.

novac m. uriaș: *novacul avea darul de a culca la pământ o óste întrégă* Isc.

Novac m. 1. V. Baba; 2. **Brazda lui Novac**, șanț de 1 ½ stinjeni în jud. Romanațĭ. || n. plaiu și sat în jud. Gorjiu.

novațiune f. *Jur.* schimbarea uneĭ obligațiunĭ, a uneĭ datorĭ într'alta: *novațiunea nu se operă de cât între persóne capabile de a contracta*.

novator m. cel ce inovézĕ.

Nova-Zemlia f. grup de insule rusescĭ în Oceanul Înghețat.

novelă f. 1. V. nuvelă; 2. pl. legile împăratuluĭ Justinian, carĭ formézĕ ultima parte a dreptuluĭ roman, și numite la noĭ în vechime *Nearale*.

Novgorod n. nume a 2 orașe rusescĭ: **Novgorod cel mare** (*Velikĭ*): 24,000 loc. și **Novgorod cel Mic** (*Nĭjnĭ*) cu un bilciŭ vestit: 57,000 loc.

Novibazar n. district și oraș în Serbia: 12,000 loc.

novice m. 1. cel ce a intrat de curînd într'o mănăstire; 2. ucenic de matelot. || a. care e puțin exersat: *orator novice*.

noviciat n. 1. starea noviceluĭ și timpul cât durézĕ; 2. partea mănăstirĭ resérvată novicilor; 3. ucenicie.

Noviodunum n. numele roman al Isaccheĭ.

novitate f. pl. noutățĭ, scrierĭ próspete: *ce maĭ novitate spun gazetele?* Al.

nu adv. particulă negativă, contrară lui *da*. || n. *a réspunde cu un nu*.

nuanță f. 1. grad de intensitate a uneĭ colorĭ; 2. diferență forte ușóră; 3. *fig.* delicatețe a limbeĭ.

nuanțez v. 1. a dispune colorile după nuanțe; 2. *fig.* a stabili gradațiunile, micile diferențe.

Nubia f. țéră în Africa, la S de Egipt, cu un milion loc. (**Nubian**).

nubil a. care e în vîrstă de a fi căsătorit.

nubilitate f. starea uneĭ persóne nubile.

nuc m. pom ce face nucĭ: din lemnul seŭ se fabrică mobile de lux.

nucă f. 1. rodul nucului constând într'o migdală închisă într'o cójă tare; din nucă s'extrage un ulei bun de mâncare (*unt de nucă*); 2. excrescență lemnósă pe unĭ arborĭ: *nucĭ de stejar*; 3. nuca genunchiuluĭ, rotulă.

nucet n. pădure de nuci.

Nucet n. mănăstire și sat în jud. Dîmbovița, unde s'află o herghelie a Statului.

nucșóră f. 1. rod ce sémănă cu nuca și care se face în climele calde; 2. *Zool.* pieptenuș.

Nucșóra f. plaiu și potecă în jud. Muscel.

nud a. 1. gol, despoiat; 2. se dice în pictură de figurile nedrapate.

nuditate f. 1. starea persónei nude; 2. figură nudă.

nufĕr m. plantă aquatică cu frunze late și flori albe sau galbene.

nuia f. 1. cracă lungă și subțire (mai ales de salcie): *gard sau împletitură de nuiele*; 2. vargă.

nul a. 1. fără valóre: *om nul*; 2. fără efect: *resultat nul*.

nulă f. 1. zero; 2. *fig.* nulitate: *drapănău-și nula* Ear.

nulitate f. 1. vițiu ce face un act nul; 2. *fig.* lipsă absolută de merit; 3. persónă nulă.

numai adv. nu mai mult: *era numai o apă*; 2. exclusiv: *numai dînsul*; **numai de cât**, îndată.

Numanția f. oraș în vechea Spania, coprins de Scipion Emilian în 133 a. Cr. (**Numantin**).

Numa Pompiliu m. al doilea rege al Romei, legislătorul Romanilor.

nume n. 1. vorbă ce servă a desemna o persónă sau un lucru; 2. *Gram.* cuvînt ce exprimă noțiunea de ființe sau de calități: *numele póte fi substantiv sau adjectiv*; 3. nume propriu: *nume de botez, de familie*; 4. *fig.* reputațiune: *i-a scos un nume bun, rĕŭ*; **cu numele**, în aparență: *era rege numai cu numele*; 5. persónă însăși, lucrul însuși: *în numele regelui, în numele legii*.

numĕr n. 1. unitate, colecțiune de unități și parte din unitate: *numĕrul două*; 2. cantitate nedeterminată: *un mare numĕr de amici*; 3. *Gram.* formă particulară a cuvintelor după cum e vorba de unul sau de mai multe obiecte: *numĕr singular, plural*; 4. numĕr servind a recunósce: *numĕr de ordine*; 5. exemplar de jurnal sau revistă: *urmarea în numĕrul viitor*. || v. 1. a înșira numere: *numĕră până la dece*; 2. a pune în numĕr cu alții: *numĕrați-mĕ printre amicii voștri*.

numeral a. ce desémnă un numĕr. || n. *Gram.* vorbă ce exprimă numĕrul.

numerar n. bani numerați: *a plăti în numerar*.

numerațiune f. 1. arta de a numĕra; 2. partea aritmeticeĭ ce învață a numi și a scrie numerale.

numĕrător m. numĕr ce indică câte părți ale unității se coprind într'o fracțiune. Crn. **numitor**.

numĕrătóre f. 1. calcul amănunțit; 2. numerar.

numeric a. 1. ce ține de numere: *operațiune numerică*; 2. ce constă în numĕr: *forță numerică*.

numeros a. care e în mare numĕr.

numerotez v. a. deosebi cu numere.

numesc v. 1. a da un nume, a deosebi cu un nume: *a numit pe fiuseă Petru*; 2. a pune într'o funcțiune, într'o demnitate: *l'a numit judecător*; 3. a avea un nume: *se numesce Nicolaie*. Sin. **chem**.

nu-mĕ-uita n. numele popular al flórei *miosotis*.

Numidia f. vechiul nume al Africeĭ de N. între Maroc și Tunis, adĭ Algeria.

numire f. acțiune de a numi și resultatul eĭ. Sin. **apelațiune**.

numismat m. cel versat în numismatică.

numismatic a. relativ la monetele antice.

numismatică f. sciința monetelor și a medaliilor.

numitor m. terminul aritmetic ce arată în câte părți e divisată unitatea. Crn. **numĕrător**.

Numitor m. *Mit.* rege din Alba, strănepotul lui Romul și Remul.

numularie f. scoică mică rotundă.

numulitic a. în formă de linte: *calcar numulitic*.

nun m. martur de cununie. Sin. **naș**.

nunciatură f. demnitatea nunciului.

nunciu m. representantul papeĭ pe lângă un guvern.

nunéscă f. jocul nunilor după cununie.

nuntă f. căsătorie și în special serbarea-i solemnă, cum și petrecerile cu acea ocasiune.

nuntaș m. cel chemat la o nuntă.

nuntesc v. 1. a serba nunta; 2. a se căsători.

nuntit n. acțiune de a nunti și resultatul eĭ: *în ajunul dilei de nuntit*.

nuntitor a. de nuntă: *în nóptea nuntitóre* Al.

nuptial a. privitor la nuntă sau la ceremonia eĭ: *usuri nuptiale*.

nurcă f. norcă: *o blană nurcă* Al.

Nüremberg n. oraș în Bavaria: 143,000 loc. Jucării, Museŭ germanic.

nuri m. pl. grațiĭ: *femee cu nuri*.

O

O m. a 15 literă a alfabetuluĭ; cu accentul acut, înlocuiesce diftongul *oa*: óre, óse, óste.

o! int. arată o surprindere, mirare, bucurie, întristare, rugăminte: *o, Dómne!* || num. feminin de la unu: *o femee*. || pr. în loc de **pe ea**: *am vĕdut'o*. || v. *pop.* în loc de **va**: *o fi*.

Oancea f. târg în jud. Covurluiu cu 2000 loc.

oasis f. 1. insulă de verdĕță în mijlocul pustiuluĭ; 2. *fig.* moment de mulțumire, idee mângâietóre.

obadă f. 1. arc din cercul róteĭ; 2. pl. obezĭ, fiare, lanțurĭ.

Obedenar (Mihaĭl) m. medic și om-de-Stat român, a publicat diferite scrieri medicale și asupra graiuluĭ macedo-român (1839—1885).

Obedĕnu m. riŭ în Doljiu, afluent d'a drépta Jiuluĭ.

obelisc n. piramidă lungă și îngustă, obicinuit dintr'un singur bloc: *obeliscul de la Luxor*.

obesitate f. grăsime excesivă.

obială f. 1. petec de pânză ce ține loc de ciorap; 2. oghial.

obiceiŭ n. 1. deprindere: *obiceiŭ stricăcĭos*; 2. (mai ales la pl.) deprinderi contractate în apucături, în viață: *obiceiuri copilărescĭ*; 3. legĭ tradiționale sau nescrise, drept stabilit de us și având puterea de lege: *obiceiul pământului*. Sin. **datină, morav**.

obicinuesc v. 1. a avea obiceiŭ: *nu prea obicinuesc*; 2. a contracta un obiceiŭ: *se obicinuesce rĕŭ*; 3. a se deprinde: *să te obicinuiesci a asculta*; 4. a fi în us: *vorba nu se obicinuesce*.

obicinuință f. obiceiŭ anumit, deprindere căpĕtată.

obicinuit a. 1. deprins: *obicinuit cu vorbe bune*; 2. ordinar: *lucru obicinuit*; 3. care e în us: *vorbă obicinuită*.

obidă f. întristare adâncă: *coprins de mâhnire și de obidă* Isp.

obidit a. tare întristat: *cu haine negre și cu fețe obidite* Op.

obiect n. 1. ceea ce s'oferă simțurilor și mai ales vederiĭ: *obiecte plăcute*; 2. *fig.* tot ce se presintă spiritului: *obiectul cercetărilor nóstre*; 3. *Filos.* tot ce e în afară de suflet, în opositiune cu *subiect*; 4. lucru nedeterminat: *obiect de puțină valóre*; 5. tot ce servă de materie uneĭ sciințe sau arte orĭ conversațiunĭ; 6. causa unuĭ sentiment, a uneĭ acțiunĭ: *obiect de compătimire, obiectul invidiei sale*; 7. scop propus: *a avea de obiect*; 8. *Gram.* ființa asupra căreia se face acțiunea. Crn. **subiect**.

obiectez v. 1. a opune ca obiecțiune: *a obiecta motive bune;* 2. a imputa: *a obiecta cuiva nișelia sa.*

obiecțiune f. dificultate ce s'o-pune unei propuneri saŭ cereri.

obiectiv a. ce are raport cu o-biectul: *realitate obiectivă.* Ctn. *subiectiv.* || adv. într'un mod obiectiv: *a judeca obiectiv.* || n. 1. tot ce e în afară de subiectul cugetător și obser-vator; 2. lentila convexă la o lunetă, care e îndreptată asupra obiectului de văzut, în opoziție cu *ocularul;* 3. punct spre care se îndreptă atacul.

obiectivez v. 1. a considera ca obiectiv; 2. a realisa o idee.

obiectivitate f. 1. calitatea ce-lor obiective; 2. existența obiectelor în afară de noi.

obijduiesc v. a impila, a asu-pri țare: *mi-i place să obijduiască pe săraci* Al.

obîrșie f. 1. izvorul unei ape în munți saŭ dêluri: *obîrșia rîului;* 2. șes ce se'nalță dintr'o vale pe nesim-țite: *obîrșia munților;* 3. *fig.* origine, nascere: *unde ți-e dovada de 'naltă obîrșie?* Al.

objurgațiune f. imputare vio-lentă.

oblăduiesc v. a stăpâni o țéră, a o guverna.

oblăduire f. administrațiune, stă-pânire: *toți boierii dușmani obláduiri mele* Al.

obláduitor m. cel ce obláduiesce.

oblânc n. arc al șeleĭ: *aninâ ar-mele la oblânc* Cn.

oblégă f. țérină lăsată în pără-sire.

oblesc v. a face oblu, a aplana.

oblic a. care e înclinat: *linie o-blică.* Sin. *piezișu.* Ctn. *direct.*

oblicesc v. a afla în taină: *obli-cind despre sosirea boierilor* Od.

oblicitate f. poziție oblică: *oblicitatea eclipticeĭ.*

oblig v. a îndatora.

obligă f. poliță: *eacă o obligă din partea mea* Al.

obligat a. 1. îndatorat; 2. recu-noscător: *rămîiu obligatul d-tale.*

obligatar m. posesor de titluri saŭ obligațiuni. Ctn. *acționar.*

obligațiune f. 1. ceea ce obli-gă; 2. motiv de recunoscință; 3. ne-cesitate impusă cuiva; 4. orĭ-ce în-datorire de plată; 5. titlu de rentă emis de o societate și plătibil la ter-men.

obligativitate f. caracter obli-gatoriu.

obligatoriu a. 1. ce are puterea de a obliga: *clausă obligatorie;* 2. la care e obligat: *instrucțiune obligato-rie.* Ctn. *facultativ.*

obliterez v. 1. a șterge cu încet-ul: *manuscrisele se obliterézâ cu timpul;* 2. *Med.* a astupa: *inflamațiunea tinde a obliterа vasele;* 3. a anula un timbru; 4. *fig.* a face să dispară cu încetul: *ambițiunea i-a obliterat sim-țul moral.*

obloțélă f. compresă, cataplasm.

oblojesc v. 1. a înfășura o rană, a pune cataplasme; 2. *fam.* a înfă-șura cu blănuri.

oblon n. 1. tablă ce se apĕrat o fe-réstră de vênt; 2. ușă ce se ridică; 3. portieră, la o trăsură.

oblonesc v. a închide o feréstră cu oblonul.

oblu a. și adv. 1. drept înainte: *a merge oblu;* 2. șes: *cămpie óblă;* 3. binișor: *încet, oblu... că mi-i prăvăli* Al.

oblung a. mai mult lung de cât larg.

oboe n. V. *hoboe.*

obol m. 1. veche monetă grécă în valóre de vr'o 15 centime; 2. *fig.* sumă mică.

obor n. 1. târg de vite: *și măga-rul se vinde în oborul armăsarilor* Pann; 2. locul într'un oraș unde se vînd boĭ, vacĭ, caĭ. || v. a doborî: *cu a lui grăznică năvală caĭ, călăreț oborînd* Negr.

oborît a. doborît: *oborît sub apĕ-sarea sórteĭ* Negr.

oboroc n. obroc: *fusele în oboroc sub pat* Cn.

oborócă f. 1. obroc: *trei oboróce de grâu* Pann; 2. *fig.* ceva mare cât o oborócă: *oboróca asta de șlic* Al.

oboséală f. ostenélă covîrșitóre.

obosesc v. 1. a osteni fórte.

obosit a. 1. ostenit peste măsu-ră; 2. *fig.* fórte desgustat: *obosit de viață.*

obositor a. care obosesce.

obraț n. coprins împrejmuit, li-vede: *o vie cu obrațe.*

obraz m. (pl. obrajĭ) 1. fața ome-néscă: *cu ce obraz te vei arăta?* 2. *fig.* rușine: *n'are obraz, e fără obraz;* 3. pl. bucile obrazuluĭ: *cu obrajii ro-șiĭ.* || n. (pl. obraze) 1. persónă: *o-braze bisericesci;* 2. personagiu: *obraz subțire;* 3. rang: *oamenii Domnului fură trataț după obrazul fie-căruia* Bălc.

obrază f. bucățică de piele ce se pune pe ochiĭ caluluĭ spre a nu ve-dea alăturĭ.

obrăzar n. mască: *un obrăzar de cără părea că pórtă el* Em.

obraznic a. și m. care n'are obraz saŭ rușine. Sin. *insolent.*

obrăznicesc v. a deveni obrăz-nic.

obrăznicie f. 1. caracterul celuĭ obrăznic; 2. vorbă saŭ faptă obrăz-nică. Sin. *insolență.*

obréjă f. câmp înalt și sterp.

Obrenovici (Miloș) m. liberato-rul Sêrbilor de sub jugul turcesc, de-veni în 1817 Domn al Sêrbieĭ (1780 —1860). V. *Milan.*

obricăriță f. porțiune de măn-care, tain pentru caĭ: *s'a găsit cine să-i taie din obricărită* Pann.

obrințélă f. înflamațiunea uneĭ rănĭ.

obrintesc v. a se înflăma, vor-bind de rănĭ.

obroc n. baniță: *obroc de ovĕs;* fig. *a pune lumina sub obroc,* a as-cunde ómenilor adevĕrul.

obrocesc v. a fermeca: *cine te a obrocit, în cât să visezĭ deștept?*

obrocire f. prevestirea ḑilelor bune saŭ rele.

obscen a. contrar buneĭ cuviințe: *vorbe obscene.*

obscenitate f. vorbă saŭ faptă obscenă.

obscur a. 1. întunecos: *coridor obscur;* 2. *fig.* greŭ de înțeles: *cugetare obscură;* 3. puțin cunoscut: *om obscur.*

obscurantism n. sistema obscu-rantiștilor de a cufunda némul ome-nesc în nesciință și superstiție.

obscurantist m. adversar decla-rat al sciinței și al filosofieĭ.

obscuritate f. 1. întunecime; 2. starea uneĭ persóne obscure: *a trăi în obscuritate.*

obsecrațiune f. figură de reto-rică prin care autorul imploră aju-torul divin saŭ al uneĭ persóne.

obsedez v. 1. a fi mereŭ în ju-rul cuiva spre a se face stăpân pe spi-ritul seŭ: *a obseda pe un bolnav;* 2. a importuna prin asiduitățile sale; 3. a turmenta cu stăruință, vorbind de anumite ideĭ.

observ v. 1. a cerceta cu îngrijire lucrurĭ fisice saŭ morale: *a obser-va astrele;* 2. a se conforma cu pre-scripțiunea uneĭ legĭ saŭ regule; 3. a băga de sémă.

observabil a. ce póte fi observat.

observațiune f. 1. acțiune de a observa: *observațiunea uneĭ legĭ;* 2. cercetare atentivă: *astronomia recla-mă observațiuni constante;* 3. resulta-tul observațiunii: *a scrie observați-unile sale;* 4. reflexiune: *permite-mi a observațiune;* 5. replică: *nicĭ o observațiune!*

observator m. 1. cel ce observă vr'o legĕ saŭ regulă: *observator de regulamente;* 2. cel ce s'aplică a ob-serva natura, lumea, ómenii: *e un observator profund.* || a. care observă: *spirit observator.*

observatoriu n. edificiu desti-nat observațiunilor astronomice saŭ meteorologice.

obsesiune f. acțiune de a obseda și starea celui obsedat.

obstacol n. 1. ce stă în cale, piedecă; 2. *fig.* greutate.

obște f. 1. mulțime: *tótă obștea cuviósă asultă cântările* On.; 2. po-por: *eraŭ necontenite jalobele obștiĭ* Negr.; *înde obște,* în genere.

obștesc a. 1. public: *obștésca obi-cinuită adunare;* 2. comun: *obștescul sfîrșit.* || v. a divulga, a face cunos-cut: *el obștĭ, că armia va ḑoda 15 ḑile* Bălc.

obstetrică f. sciința moșitului.

obstetrical a. *Med.* ce ține de obstetrică.

obstinațiune f. îndărătnicie.

obstrucționism n. procedeŭ a-busiv al deputaților irlandesĭ de a vorbi într'una și a face propuneri noue spre a împiedeca funcționarea regulată a Camereĭ.

obstrucțiune f. 1. *Med.* stag-narea umorilor causată prin astuparea vaselor; 2. *fig.* opoziție, piedecă.

obtenţiune f. obţinere.

obţin v. 1. a căpĕta ceea ce doresce; 2. a ajunge la un resultat: *această specie de rosă s'obţine prin cultură.* Sin. **dobândesc.**

obtus a. 1. tocit; 2. *fig.* lipsit de delicateţă: *odorat obtus*; 3. puţin pĕtrundĕtor: *spirit obtus*; 4. *Geom.* se dice de un unghiŭ mai mare de cât cel drept.

obuz n. projectil găunos şi explosibil, de formă cilindrică.

obuzier m. bucată de artilerie pentru aruncarea bombelor şi a obuzelor.

ocă f. 1. veche mĕsură de capacitate (1 l,520 saŭ 1 l,288) şi de greutate (1 ks,272 saŭ 1 ks,291): *ocaua era împărţită în 400 de dramuri*; 2. **ocă mică**, cumpĕnă falsă; *fig.* înşelătorie: *a prinde cu ocaua mică*, a surprinde asupra faptului, a da de gol.

ocăcŭlesc v. a striga ca bróscele.

ocăcŭit n. strigătul bróscelor.

ocară f. ruşine mare, necinste.

ocăresc v. a (se) face de ocară.

ocarină f. instrument de argilă cu şépte clape.

ocărîtor a. care ocărésce.

ocărmuesc v. a cârmui o ţĕră.

ocărmuire f. od. guvern: *fac împotrivire ocărmuirii* Az.

ocârmuit a. cârmuit: *norŏde ocârmuite de pravili* Gn. Az.

ocârmuitor m. od. ispravnic.

ocasional a. care ocasionézĕ, care servă dĕ ocasiune: *causă ocasională.*

ocasionez v. a da ocasiunea, a fi causa: *o imprudenţă póte ocasiona o mare nenorocire.* Sin. **causez.**

ocasiune f. 1. imprejurare favorabilă: *profitaţi de ocasiune*; 2. imprejurare óre-care: *a arătat curagiu în suite de ocasiuni*; 3. causă: *ocasiune de cértă*; la **ocasiune**, când se presentă momentul favorabil; **de ocasiune**, care nu mai e nou şi se vinde mai eftin. Sin. **prilej.**

occident n. apus (ca punct cardinal). Cr. **orient.**

occidental a. apusén. Cr. **oriental.**

occipital a. ce ţine de occiput: *muşchi occipitali.*

occiput n. partea posterióră şi inferióră a capului.

ocean n. 1. vastă întindere de apă sărată ce acopere trei sferturĭ din suprafaţa globului: *Oceanul se divide în Atlantic, Înghiţat, Pacific*; 2. *fig.* mare cantitate saŭ întindere: *oceane de stele* Em. *ocean de nimóre* Az. *ocean de némuri* Bălc.

Oceania f. a cincea parte a lumii coprinzĕnd Australia, Noua-Guinea, Noua-Zelanda şi o mulţime de archipelagurĭ divisate în trei regiuni: Malaesia, Micronesia şi Polinesia. Populaţiunea-i totală se ridică la 40 mil. şi cea mai mare parte a ţĕrii este supusă puterilor europene (**Oceanian**).

oceanic a. ce ţine de ocean.

oceanidă f. *Mit.* numele nimfelor mărĭi, fiicele lui Okeanos.

ochelarĭ m. pl. 1. parte a hamurilor ce acopere ochiĭ cailor; 2. pl. sticle de ochĭ.

oches a. 1. care bate bine în negru, vorbind de colórea pĕrului, feţeĭ, ochilor; 2. cu sprincenele negre.

ochesc v. 1. a pune ochiĭ pe cineva: *se vede că el o ochise* Isp.; 2. a lua la ochiŭ, a ţinti.

ochesele f. pl. *Bot.* văzdógă.

ochiadă f. ochire pe furiş.

ochian n. lunetă, telescop.

ochiană f. ochian: *cu ochiana prin zebrea pe voinicu l urmărĭa* Pĕr. || pesce lat alb cu înotătórele roşiĭ.

ochincle f. pl. *Bot.* genţiană.

ochios a. cu ochiĭ marĭ: *un băiat ochios, sprincenat* Cn.

ochire f. 1. aruncătură de ochiŭ, privire: *ţi-am urmărit ochirea* Az.; 2. ochiadă: *ochirile-ţi murdare* Em.

ochiŭ m. (pl. **ochĭ**) 1. organ al vederiĭ; 2. vedere, privire: *a-şĭ arunca ochiĭ asupra cuiva*; **a mânca** (sorbi) **cu ochiĭ**, a privi cu nesaţiu; **a da ochĭ**, a întâlni pe cineva; **a lua ochiĭ**, a atrage privirile, a orbi de strălucire; **a scóte ochiĭ**, *fig.* a face aspre mustrărĭ; **de ochiĭ lumiĭ**, pentru fală; vĕzând **cu ochiĭ**, învederat; 3. **ochiŭ de găină**, bătătură între degetele picĭórelor; 4. punct colorat pe cărţile de joc: *dece ochĭ de pică.* || n. (pl. **ochiurĭ**), 1. geam de feréstră; 2. încrucişarea firelor într'o ţesătură de bumbac, într'o plasă; 3. verigă de

lanţ, lat de funie; 4. găurele ce se formézĕ în pâine, brânză; 5. rotocóle de grăsime pe suprafaţa supeĭ; 6. ouĕ prăjite în unt; 7. chilióră de stup; 8. luminiş de crâng, rariştе; 9. virtej de apă; 10. boboc de flóre, mugur; 11. *Bot.* nume de plante: **ochiu-boului**, flóre ce sémănă cu un ochiŭ de boŭ, numită obicinuit *mărgărită*; **ochiu-şérpelui**, miosotis; **ochiu-sórelui**, cliotrop; 12. *Zool.* **ochiu-boului**, păsĕrică mică cât un ochiŭ de boŭ, numită în genere *sfredelueş*; **ochiu-păunului**, fluture cu ochĭ sclipitorĭ pe aripĭ.

ochlocraţie f. guvern în care puterea s'află pe mâna glótelor.

ocină f. o parte din moşie.

Ocna f. 1. saŭ **Ocnele-marĭ**, orăşel în jud. Vâlcea cu bogate saline: 3000 loc. Penitenciar şi stabiliment balnear; 2. orăşel în jud. Bacăŭ cu cele mai marĭ saline din ţĕră: 8000 loc. Mare penitenciar pentru cei osândiţi pe viaţă; 3. numit de Ungurĭ Vizaknа şi de Saşĭ **Salzburg**, localitate la N.-V. de Sibiŭ cu băĭ şi mine bogate de sare.

ocnă f. 1. mină, mai ales de sare; *salinele cele mai cunoscute sunt Ocna, Slănic, Telega*; 2. loc unde se închid făcĕtorii de rele; **ocnă părăsită**, lăsată în nelucrare, servea de închisóre tâlharilor celor mai cumpliţi.

ocnaş m. 1. lucrător în ocnă; 2. criminal osândit a scóte sare din ocnă.

ocniţă f. 1. fúrdă la sobele ţĕrănescĭ: *căsease gura cât oçniţa* Pann.

ocol n. 1. îngrădire: *ocol de vite, de care*; 2. plasă de judeţ (în Moldova); 3. circumscripţiune: *judecător de ocol*; 4. înconjur: *a da ocol casei.*

ocolaş m. 1. locuitor de plasă; 2. od. sub-prefect (în Moldova).

ocolesc v. 1. a face ocol: *ocoli de vr'o trei orĭ palatul* Isp.; 2. a înconjura din tóte părţile: *un brîu de munte ocolesce tótă acéstă ţĕră* Bălc.; 3. a evita: *ei se ocolesc unii pe alţii*; 4. a eluda: *a ocoli legea.*

ocoliş n. ocol mare, înconjur.

ocrotesc v. a protege.

ocrotire f. protecţiune.

ocrotitor a. şi m. protector.

ocru n. argilă coloratĕ şi întrebuinţată în pictura cu uleiŭ: *au ocru se vopsesc scândurile dușumelei.*

octaedru n. *Geom.* corp solid cu 8 feţe.

octavă f. 1. stanţă de 8 versurĭ: *epopea lui Tasso e scrisă în octave*; 2. *Mus.* interval de 8 grade.

Octavia f. numele surorii lui August şi al soţiei lui Nerone.

Octaviu m. numele lui August, înainte de a fi împĕrat.

octofor a. şi m. purtător de litieră: *Sirienĭ octofori pe dêlul palatin* Az.

octogenar a. de 80 de anĭ. || m. om de acéstă vîrstă.

octogon n. *Geom.* poligon cu 8 laturĭ. || a. cu opt feţe: *o sală octogonă formézĕ acest local* Bot.

octoih n. colecţiunea cântărilor bisericeşcĭ pe cele 8 glasurĭ: *cântă din octoih glasul al optulea* Az. Sin. **osmoglasnic.**

Octomvrie m. a dĕcea lună a anului, numită de popor *Brumărel.*

ocular a. ce ţine de ochiŭ: *nerv ocular*; **martur ocular**, cel ce însuşĭ a vĕzut faptele ce povestesce. || n. sticlă pe care s'aplică ochiul, în opoziţiune cu *obiectivul.*

oculist m. doctor de ochĭ.

ocult a. ascuns, ce se produce în tr'un mod misterios: *putere ocultă*; sciinţe **ocultе**, pretinse sciinţe carĭ rĕmâneaŭ ascunse mulţimiĭ, ca: astrologia, magia, alchimia.

ocultaţiune f. *Astr.* trecerea unuĭ astru dinaintea altuia, pe care îl ascunde cu totul.

ocup v. 1. a se face stăpân pe: *a ocupa o cetate inimică*; 2. a ţinea, a umplea un loc: *gazele tind a ocupa cât mai mare spaţiu*; 3. a locui: *a ocupa o casă întrégă*; 4. a da de lucru: *această uzină ocupă o sută de lucrătorĭ*; 5. *fig.* a ţinea ocupat: *ea ocupă mintea mea* Al.; 6. a posedă: *a ocupa un post*; 7. a întrebuinţa timpul seŭ, a lucra: *se ocupă într'una.*

ocupant a. care ocupă, care s'află în posesiune: *primul ocupant.*

ocupat m. care are mult de lucru.

ocupaţiune f. 1. trébă, lucrul cu care s'ocupă: *ocupaţiuni obositóre*; 2. acţiune de a lua militărésce în

posesiune o țéră. Ruşii ocupară Principatele în patru rînduri: 1769—1774, 1788—1791, 1806—1812; *ultima ocupațiune rusésca de la 1828—1834*, când guvernul provisoriu fu încredințat generalului Kisselef, sub a cărui influență s'a redactat Regulamentul organic. Sin. îndeletnicire.

ocurență f. întâlnire întîmplătore.

ocurg v. a supraveni din întîmplare.

odă f. 1. la cei antici, poemă destinată a fi cântată; 2. adî, mică poemă împărțită în strofe egale.

odagaciŭ n. 1. lemn de aloe: *mătănii de odagaciŭ*; 2. săpunel: *perniță de odagaciŭ*.

odagiŭ m. slugă la ciobani.

odăjaș m. servitor de tribunal, de primărie etc.

odaie f. 1. încăpere: *odaie de culcare*; 2. adăpost de vite pe câmp saŭ într'o pădure. Sin. cameră.

odăjdii f. pl. vestminte cu cari slujesc preoții.

odaliscă f. femee în haremul Sultanului.

odată adv. într'un timp: *a fost odată*; de odată, pe neașteptate; câte odată, une-ori.

Oder m. fluviu în N.-E. Germaniei, se varsă în Marea Baltică: 864 km.

Odessa f. oraș în Rusia, port mare pe Marea-Négră: 240,000 loc.

odgon n. funie grósă și lungă, mai ales de corabie. Sin. cablu.

odicolon n. *pop.* apă de Colonia.

odihnă f. 1. încetare de lucru, de mișcare: *odihna e trebuinciósă omului*; 2. somn: *se deteră odihnei*; 3. *fig.* liniște. Sin. **răpaos.**

odihnesc v. 1. a găsi odihnă: *odihnéscă în pace*; 2. a fi depus undeva: *rămășițele-i odihnesc în pământ străin*; 3. a înceta cu lucrul: *se odihnesce*; 4. a dormi.

Odin m. ḑeul cel mai puternic în mitologia scandinavă.

odinióră adv. altădată, în timpul trecut.

odios a. 1. scârbos: *sgârcenia e un vițiu odios*; 2. *fig.* fórte neplăcut. || n. ceea ce e odios.

odîr! int. de alungat câinii: *făcui tăcut la dînsul un ni-i-i și un odîr!* Pann.

Odisee f. 1. epopee homerică în 24 cântece, ce conține istoria întîmplărilor lui Ulise; 2. *fig.* povestire plină de aventuri.

Odoacru m. rege al Herulilor, coprinse Roma și distruse imperiul din Occident (476), fu ucis în 493.

odobélă f. închisóre: *îl bágă la odobélă* Isp.

Odobescĭ pl. 1. orășel în jud. Putna, înconjurat cu dêluri, unde se produce vin renumit: 4000 loc.; 2. vin de Odobescĭ.

Odobescu (Alex.) m. eminent scriitor și archeolog, representant de frunte al prosei române: *Novele istorice, Istoria Archeologiei* (1834—1895).

odoacliŭ m. odogaciŭ: *vițeă de odogaciŭ* Az.

odolén m. numele popular al valerianeĭ.

odometru n. instrument spre a măsura distanțele percurse.

odor n. 1. lucru scump, sculă: *odóre sfinte bisericesc*; fig. *flori, odóre a primăverii* Az.; 2. giuvaĭer: *acum pricep ce odor de femee am dobândit* Isp.; 3. ființă iubită: *o vin, odorul meŭ nespus!* Em.; 4. copil: *tot omul și-a sărutat odorul* Az.

odorant a. frumos mirositor.

odorat n. unul din cele 5 simțuri care percepe odorile.

odóre f. miros.

Odorhelŭ n. saŭ **Pretoriul Săcuilor**, numit de Ungurĭ **Udvárhély**, comitat și oraș pe țîrmul drept al Tîrnavei Mari: 5000 loc. în majoritate Săcuĭ.

odos m. specie de ovăs sălbatic.

odoviță f. pesce asemenea crapului.

odraslă f. 1. germen, mlădiță; 2. fig. urmaș: *se dice că-i odraslă de ném prea strălucit* Az.; 3. progenitură.

odrăslesc v. 1. a da mugurĭ, a rodi: *copacul voiesce să tot odrăslescă* Pann; 2. *fig.* a încolți: *inimĭ în carĭ odrăslesce duhul vrajbei* Negr.

Odriu n. V. Udriu.

Oersted m. celebru fisic danes, imortalisat prin descoperirea electromagnetéismului (1774—1851).

of! int. exprimă o durere mai ales sufletéscă.

Ofenbaia f. numit de Ungurĭ **Ofenbánya**, orășel de munte în Ardél: 1000 loc. Mine de aur și de argint.

ofensă f. insultă cu vorba saŭ cu fapta.

ofensat a. și m. care a primit o ofensă.

ofensator a. și m. care ofensézĕ.

ofensez v. 1. a face o ofensă; 2. *fig.* a atinge; 3. a se supĕra: *se ofensézĕ pentru nimica*.

ofensiv a. care atacă, care servă a ataca: *arme ofensive*; alianță ofensivă și defensivă, unire între popóre carĭ 'și promit ajutor mutual în cas de rĕsboiŭ, fie pentru atac fie pentru apĕrare.

ofensivă f. acțiune de a ataca: *a lua ofensiva*. Ctn. defensivă.

ofer v. 1. a da din bunăvoință saŭ din recunoscință: *a oferi un dar*; 2. a arăta vederĭ, a înfățișa minții: *acest peisagiu oferă un tablou încântător*; 3. a pune la dispozițiune: *a oferi o cameră*; 4. a se propune, a se presenta: *m'ofer a vĕ servi*. Sin. present. Ctn. **refus.**

ofertă f. ceea ce s'ofere.

Offenbach m. compositor de musică, creatorul operetei (1819—1880).

oficial a. 1. declarat în virtutea unei comisiuni exprese, de o autoritate recunoscută: *scriere oficială, rĕspuns oficial*; 2. care emană de la guvern: *act oficial*. Ctn. **oficios.** || m. judecător eclesiastic numit de episcop, la Catolicĭ.

oficialitate f. tribunalul oficialului.

oficiant m. 1. cel ce oficiază la biserică; 2. funcționar: *oficianții publicĭ ai averilor Statului*; 3. amploiat la poștă: *oficiant de clasa I.*

oficiez v. a celebra oficiul divin.

oficină f. 1. laboratoriu de farmacist; 2. *fig.* locul unde se prepară ceva misterios.

oficinal a. 1. care intră în preparațiunile farmaceutice: *plantă oficinală*; 2. se dice de medicamentele ce s'află de-a gata în farmacie. Ctn. magistral.

oficios a. 1. gata de a face servicĭ; 2. care emană dintr'un izvor autorisat, dar n'are caracterul unuĭ act public: *comunicațiune oficiósă*. Ctn. oficial.

oficiu n. 1. post, funcțiune: *a face oficiul de secretar*; 2. biuroŭ: *oficiu telegrafo-poștal*; 3. serviciu: *a recurge la bunele sale oficiĭ*; din oficiu, din propria sa voință, fără a fi cerut; *jurămînt dat din oficiu*; advocat din oficiu, numit de tribunal spre a apĕra pe un acusat; 4. rugăciuni, ceremoniĭ bisericescĭ: *oficiul divin*; 5. Sfîntul oficiu, tribunalul Inquisițiuniĭ.

oficleid n. instrument de musică, din aramă, cu chei.

ofidieni m. pl. ordin de reptile cărora aparțin șerpiĭ.

ofilesc v. 1. a (se) îngălbeni, a lîngedi: *de rĕmînă ce era se ofilise* Isp.; 2. a se trece, a se veșteji.

ofilit a. veșted, lînged.

Ofir n. țéră bogată în aur, de care vorbesce Biblia, în Arabia saŭ India.

ofis n. od. decret domnesc: *un ofis rĕdîjat bine* Gn. Az.

ofită f. un fel de marmură verdúie cu pete albe.

ofiter m. 1. militar care are o comandă: *ofițerĭ superiorĭ*, șef de batalion, locotenent-colonel și colonel; 2. titlu de demnitarĭ: *ofițer al Coróneĭ Românieĭ*.

ofițeresc a. de ofițer.

ofrandă f. 1. dar făcut luĭ D-ḑeŭ; 2. ceea ce s'ofere săracilor.

oftalmie f. *Med.* inflamațiunea ochiuluĭ.

oftalmoscop n. instrument ce servă a examina interiorul ochiuluĭ.

oftat n. resultatul oftărĭĭ: gĕmĕt, suspin.

oftez v. a suspina, a geme.

oftică f. numele popular al ftisieĭ. Sin. atac.

ofticez v. 1. a face ofticos; 2. a căpĕta oftică; 3. *fig.* a amărî fórte.

ofticos a. și m. cel atins de oftică. Sin. atacat, ftisic.

ofusc v. a întuneca vederea saŭ lumina.

ogar m. câine înalt și subțire, fuge iute și prinde lesne epurĭ.

ogăresce adv. cu un ogar, fórte iute: *alérgă ogăresce*.

ogârjit n. sfrijit: *slăbi și ogârjilt* Cn.

ogarnic a. ce ține de ogar: *un cal de soiu ogarnic deprins a vîna ciute* Al.

oghiul n. plapomă (în Moldova).

ogiac n. 1. od. corp militar: *ogiacul neferilor*; 2. coș de sobă: *s'a prinsese ogiacul de la bucătărie* Al.

ogivă f. arcadă formată din două arcuri ce se încrucișézā, formînd la vîrf un unghiŭ ascuțit: *ogiva caracterizā arhitectura de la sec. XII—XVI.*

ogival a. de forma ogivei: *edificiu ogival.* Sin. *gotic.*

oglindă f. 1. sticlă poleită și cositorită de o parte ce resfrînge imaginile obiectelor; **oglinda măgarului**, sarea pisicei; 2. *fig.* tot ce representă un lucru: *fața e oglinda sufletului.*

oglindesc v. 1. a se uita într'o oglindă; 2. a resfrînge lumina saŭ colórea: *a cerului lumine se prevěd, se oglindézā* Al.; 3. a-și vedea imaginea; fig. *sufletul se oglindesce în ochi.*

ogod n. comoditate, odihnă: *pasérile erau mai în ogodul lor* Por.

ogoiesc v. a (se) liniști: *ia ogoiesce-te o léoā* Cn.

ogor n. cîmp de lucrat. Sin. *țerină.*

ogoresc v. a brăzda ogorul.

ogradă f. 1. îngrădire; 2. curte (în Moldova): *ograda înconjusă cu zidŭri* On.

ogrinji pl. fin saŭ nutreț lepědat: *ogrinjiĭ din căruță* Cn.

ogru m. monstru antropofag în basmele francese.

ogur n. piază bună, noroc: *poftim și să-ți fie cu ogur!* Al.

ogurliŭ a. de piază bună: *să vě fie Sf. Vasile ogurliŭ!* Al.

oh! int. exprimînd durere. V. *of!*

ohavnic a. perpetnŭ, inalienabil: *moșie ohavnică.*

Ohio m. 1. riŭ în Statele Unite, afluent de-a stînga Mississipiului: 1600 km.; 2. unul din Statele-Unite americane cu cap. *Columbus*: 3,673,000 loc.

oho! int. ce servă: 1. a chema saŭ striga; 2. a asigura pe cineva.

Ohrida f. oraș în Macedonia, așezat pe locul cu același nume și înconjurat cu vii: 8000 loc. în majoritate Români. Aci scaunul unuĭ episcop și odiniórā reședința patriarchuluĭ bulgar.

ôie f. 1. partea femeiască a berbecelui; *ôia mortilor*, becațină; 2. *fig.* simbolul blîndeții; 3. pl. în graiul bisericesc, omenĭ: *oĭ cuvîntătóre.*

oiem n. taxă de măcinat.

oier m. păstor de oĭ.

oierit n. dare pe oĭ: de la 4—25 parale de fie-care.

oiește f. un fel de urzică.

ôie-séacă f. od. bir scos de Alexandru Vodă (1568).

oiște f. prăjină de care se înjugă vitele saŭ se înhamă caiĭ. Sin. *tînjélă.*

olță f. 1. oie tînără; 2. nouraș aducător de ploĭe; 3. *Bot.* specie de anemonă; 4. *Zool.* scatiŭ.

Oituz n. 1. pârîŭ în jud. Bacaŭ, afluent de-a drépta Trotoșuluĭ; 2. vamă și trecătóre în Ardél pe la intrarea Oituzuluĭ în țără; 3. munte în Moldova de la vama Oituzuluĭ pînă la a Ghimeșuluĭ.

Okeanos m. *Mit.* divinitatea mărilor imense: *Okeanos se plînge pe canalurĭ* Em.

ólă f. 1. vas de pămînt, mai ales pentru fiertul bucatelor; 2. urcior mare: *o ólă de vin*; 3. conținutul uneĭ óle: *a bĕut óla întrégă.*

olac n. (diligență de) poștă: *cat de olac.* || m. olăcar: *sosiră olacŭ de la împĕratul* Bălc.

olăcar m. staletă: *porni îndată un olăcar la Bathory* Bălc.

olăcesce adv. în grabă, ca un olac: *olăcesce se ducea* Por.

olan n. 1. canal, urloiŭ de cișmea; 2. țiglă de învelit case, sobe.

Olanda f. 1. numele regatuluĭ *Țĕrilor de-jos*; 2. provincie din acest regat, regiune șésă și mlăștinósă așezată pe Marea Nordului, cu cap. *Haga* (Olandes).

olandă f. pînză fină și fórte compactă.

Olănesci pl. 1. culme în jud. Vîlcea; 2. V. **Călimănesci.**

olar m. fabricant de óle.

olărie f. fabrică de óle.

olastiséla f. lingușire: *cu fel de fel de olastiseli* Por.

Olbia f. cetate grécă în Sarmația, dărîmată de Carpi (235).

Oldenburg n. mare ducat în Germania, pe Marea Nordului: 355,000 loc. Cap. *Oldenburg*: 23,000 loc.

oleaginos a. ce conține oleiŭ: *grăunțe oleaginos.*

oleandru m. V. **leandru.**

oleic a. se ție de un acid scos din uleiŭ.

oleină f. substanță ce compune uleiurile grase și grăsimile.

oleiŭ n. V. **uleiŭ.**

oleoleo! int. de durere (cu o nuanță comică): *mai oleoleo*, mai grozav (ironic). || n. *fuge de la aoleŭ și dă peste oleoleo* Pann.

olfactiv a. ce ține de odorat: *nerv olfactiv.*

oliban n. gumă rĕșină de prima calitate.

olicălesc v. a se văieta: *nu te mai olicăi atâta!* Cn.

oligarchic a. ce ține de oligarchie.

oligarchie f. guvern în care autoritatea suverană depinde de un mic număr de persóne: *republica Veneției era o oligarchie.*

oligist n. oxid de fer mineral ce se găsesce în crĕpătura rocelor în formă de vine, întrebuințat la extragerea fieruluĭ.

Olimp n. 1. munte în Tesalia de 2973 m privit ca locașul deilor în mitologie; 2. nume a 3 localități curat românesci în acest munte, populate cu vr'o 15,000 Macedo-Români și cu orașul principal *Vlacho-Livadia.*

Olimpia f. oraș în Pelopones (Grecia) unde se celebrau jocurile olimpice.

Olimpiada f. soția luĭ Filip din Macedonia și mama luĭ Alexandru cel Mare.

olimpiadă f. la Grecii antici, spațiu de 4 anĭ, de la o serbare la alta a jocurilor olimpice. Prima olimpiadă începe la 776 a. Cr.

olimpian a. 1. care este din Olimp: *divinităților olimpiene*; 2. unul din supranumele luĭ Jupiter; 3. *fig.* maiestos: *frunte olimpiană.*

olimpic a. se ție de jocurile serbate la fie-care patru anĭ, la Olimpia, în onórea luĭ Jupiter Olimpianul.

Olint n. oraș în Grecia antică, cucerit de Filip din Macedonia (348 a. Cr.).

olintian a. din Olint. || **olintiene** f. pl. discursurĭ rostite de către Demostene spre a îndupleca pe Atenienĭ s'ajute Olintul înconjurat de Filip, regele Macedoniei.

oliv m. numele științific al măslinuluĭ.

olla-podrida f. («ólă putredă»), 1. mâncare spaniolă din mai multe cărnurĭ fierte laolaltă într'o ólă; 2. *fig.* amestec confus. Sin. *potpurĭ.*

Olmütz n. cetate tare în Moravia: 16,000 loc.

olocaust n. 1. sacrificiu în care victima era întrégă mistuită de foc; 2. victimă astfel sacrificată; 3. sacrificiu în genere.

olog a. 1. lipsit de un picior; 2. *Bot.* mic de volum: *fasole ológă.* Sin. *șchiop.* Crn. **ciung.**

ologesc v. a face olog.

olograf a. și n. se ție de un testament scris pe d'a întregul de mâna testatorului.

oloisă f. plantă ce crește pe locurĭ nisipóse și petróse.

oloiŭ n. uleiŭ: *un portret zugrăvit în oloiŭ* Em.

ololio! int. oleoleo: *ololio! ciocoiŭ bogat* Al.

Olt m. 1. fluviu aurifer în Muntenia, ese din Ardél cu mare furie și se varsă în Dunăre după un percurs de 350 km.: el formézā hotarul între Oltenia și Muntenia; 2. vale prin Oltenia și Românin Mare; 3. județ așezat de-a lungul Oltuluĭ, cam în mijlocul țĕreĭ, între Argeș și Teleorman: 110,000 loc. Cap. *Slatina.* || (Țĕra), ses pitoresc la pólele Munților Făgărașuluĭ, pe malul stâng al Oltuluĭ.

oltar n. forma bisericéscă și populară pentru altar; fig. *să mai vĕrs o lacrimă p'al inimii-ți oltar* Gn. At.

Oltén a. și m. 1. din Oltenia; 2. precupeț; 3. pl. **Olteni**, locuitorĭ din Oltenia saŭ din șesul Făgărașuluĭ.

oltenesc a. ce ține de Oltenia: *portul oltenesc.*

oltenéscă f. hora Olteniloř.

Oltenia f. partea României de-a drépta Oltuluĭ, între Dunăre și Carpațĭ, numită și **România mică**: ea cuprinde acum 5 județe și formă odiniórā un banat cu cap. *Craiova.*

Oltenița f. orășel în jud. Ilfov:

4000 loc. Port pe Dunăre în dreptul Turtucaiei.

Oltet m. 1. cel mai mare afluent pe drépta Oltului: 150 km.; 2. vale prin județele Gorjiu, Vâlcea și Romanați; 3. plasă în jud. Vâlcea.

oltolesc v. V. altoiesc.

olum n. adăpost de vite în Baragan: *câteva saiele și olumuri* Od.

om m. 1. ființă organisată, înzestrată cu rațiune și grăiu; 2. specie umană: *omul nasce spre a muri*; 3. individ de sex bărbătesc: *ce vrea acest om?* 4. (absolut) om de inimă, de caracter: *e un om*; 5. partea cocoșată a arșiculuĭ în opositiune cu *gaura* sau partea-ĭ găunosă.

omăgiu n. 1. îndatorirea vasaluluĭ către suzeranul seŭ; 2. *fig.* supunere, respect: *a presenta omagiile sale*; 3. dar respectuos, ofrandă: *omagiu de recunoscință*.

Oman n. 1. regiune la S.-E. Arabieĭ; 2. (**Marea**), partea Oceanuluĭ Indian între Arabia și Industan.

oman n. plantă medicinală numită și *erbă mare*.

Omar m. calif arab, cuceri Egiptul în sec. VII, incendiă biblioteca din Alexandria.

ombru n. un fel de joc în cărți.

omega f. ultima literă a alfabetuluĭ grec. V. alfa.

omenesc a. 1. ce ține de om: *putere omenească*; 2. *fig.* inteligibil: *limbă omenească*. || v. a primi cu omenie: *il ospětă și-l omeni ca pe un călětor* Isp.

omenie f. calitate de om și în special de om bine crescut: afabilitate, bună cuviință, politeță.

omenire f. némul omenesc.

omenos a. plin de omenie: afabil, blând, bun.

omeopat m. medic ce practică omeopatia.

omeopatic a. ce ține de omeopatie.

omeopatie f. sistemă medicală ce întrebuințéză medicamente în dose fórte mici spre a produce simptome analoge bólei de vindecat: *vaccinul ce preservă de pojar aparține la adică vorbind omeopatiei*. Cfr. alopatie.

Omer m. V. Homer.

omĕt n. zăpadă: *érba pare de omĕt* Eh. Sin. nea.

Omiadi m. pl. dinastie arabă care domni la Damasc de la 660—750; unul dintr'înșiĭ, Abd-el-Rahman, fundă în Spania (756) califatul de Cordova, care dură până la 1031.

omiag n. numele popular al aconituluĭ.

omidă f. 1. larvă de fluture; 2. specie de insectă ce róde foile arborilor; 3. *fig.* parasit: *omidă nesățiósă* An.

omiliar n. colecțiune de omiliĭ: *Omiliarul luĭ Coresi*. Sin. cazanie.

omilie f. cuvîntare bisericéscă despre coprinsul Sfintei Scripturi.

omisiune f. acțiune de a omite și lucrul omis.

omit v. a lăsa afară, a trece cu vederea: *a omite vorbe, rînduri*.

Omlaș n. V. Amlaș.

omletă f. jumări.

omnibus n. trăsură publică ce străbate un oraș în direcțiuni anumite.

omnicolor a. ce înfățișéză tóte colorile.

omnilateral a. de o multiplă varietate: *activitate omnilaterală*.

omnipotent a. atot-puternic.

omnipotență f. 1. atot-puternicie; 2. facultate de a decide într'un mod suveran în unele materiĭ: *omnipotență parlamentară*.

omniscient a. atóte-sciutor.

omniscientă f. sciința infinită a luĭ D-deŭ.

omnivor a. care se hrănesce cu carne și cu vegetale, ca omul, câinele etc.

omofor n. vestmînt archieresc de mătase purtat pe umĕr: *mitropolitul puindu-ĭ omoforul pe cap* Od.

omogen a. 1. care e de aceeași natură; 2. care e format din părțĭ asemenea: *un tot omogen*. Cfr. eterogen.

omogeneĭtate f. calitatea lucrurilor omogene.

omolog a. *Geom.* se dice de laturĭ carĭ se corespund și coprind între ele unghiurĭ egale.

omologez v. a confirma prin autoritatea justițieĭ un act făcut între particularĭ.

omonim a. se dice de vorbe ce se rostesc în același mod fără de a avea aceeași formă saŭ același sens, ex. *cer* (bolta ceréscă), *cer* (lemnul) și *cer* (pretind). Cfr. sinonim. || n. vorbă omonimă. || m. cel ce pórtă același nume fără a fi rude (Sin. tiz).

omonimie f. caracterul celor omonime.

omoplat n. os lat ce formézā partea superióră a umĕruluĭ și de care s'articulézā osul brațuluĭ.

omor v. 1. a lua viața într'un mod violent: *a omorî un om*; 2. a-și face sóma, a se sinucide: *s'a omorît*. Sin. ucid. || n. mórte violentă.

omorîtor a. și m. care omóră.

Omu m. cel mai înalt pisc al Bucegilor cu chip de om: 2650 m.

omucid m. cel ce ucide pe un om. Sin. asasin. || a. care ucide: *mînă omucidă*. || n. mórte de om.

omușor m. partea cărnósă și rĕsărită în mijlocul ceraluĭ-gureĭ, la intrarea gâtlejuluĭ.

onagru m. asin sĕlbatic.

onanie f. arătare minunată, pocitură: *a dracului onanie de om e și aceasta* Cn.

ondoiŭ v. a undula: *negrele-ĭ bucle ondóie 'n zefire* Es.

Onega f. numele unuĭ riŭ și al unuĭ lac în Rusia.

oneros a. în sarcina cuiva, îngreunător: *contract oneros*; cu titlu *oneros*, cu plată, în opositiune cu *titlu gratuit*.

onest a. 1. conform legilor onorii, probității: *viață onestă*; 2. prob, virtuos: *om onest*. Sin. cinstit. || n. ceea ce e onest: *a prefera utilului onestul*.

onestitate f. caracterul celuĭ onest: practica virtuții și a probității.

oniromanție f. ghicire după vise.

onix n. specie de ogat fin ce presentă straturĭ de diferite colorĭ.

onomastic a. 1. de nume personal: *di onomastică*; 2. de nume propriĭ: *vocabular onomastic*.

onomatologie f. studiul numelor propriĭ.

onomatopee f. formarea uneĭ vorbe după sunetul imitativ al lucrului representat, ca: *bubuie, dîrdâie, sfo-răie* etc.

onomatopeic a. relativ la, compus din onomatopee.

onorabil a. 1. care face onóre: *retragere onorabilă*; 2. care meritā de a fi onorat: *familie onorabilă*; 3. în limbagiul parlamentar: *onorabilul preopinent*.

onorabilitate f. caracterul uneĭ persóne onorabile.

onorar a. 1. care conservă titlul și prerogativele onorifice ale uneĭ funcțiuni, ce a încetat a o exercita: *profesor onorar*; 2. care pórtă un titlu onorific fără funcțiune: *membru onorar al uneĭ societăți*. || n. retribuțiunea profesiunilor liberale: *onorarul unuĭ medic, advocat, profesor*.

onorat a. stimat.

onorător a. care onorézā.

onóre f. 1. considerațiune, glorie acordată virtuții, meritului: *a dobîndi o mare onóre*; 2. reputațiune câștigată: *a-și apĕra onórea*; 3. sentiment al demnității personale ce împinge la fapte curagióse, ieale: *mergi unde te chĕmă onórea*; 4. demonstrațiune de respect: *onóre bĕtrânețelor!* 5. pl. **onoruri**, funcțiuni onorabile, demnități: *a aspira la onoruri*; **onoruri funebre**, ceremonii de înmormîntare. Sin. cinste. Cfr. desonóre, rușine.

onorez v. 1. a da onóre și respect: *onorați pe părinții voștri*; 2. a avea multă stimă: *a onora meritul, virtutea*; 3. a face onórea: *el onorézā patria sa*; 4. a acorda ceea ce se consideră ca o favóre: *încredérea vóstră m'onorézā*; 5. a se făli: *el se onorézā a fi amicul vostru*. Sin. cinstesc. Cfr. desonorez.

onorific a. ce procură onoruri: *titlu onorific*.

ontologic a. relativ la ontologie.

ontologie f. partea metafisicei ce tratézā despre ființa în genere.

oolit n. pétră compusă din scoici mici petrificate asemenea icrelor de pesce.

oolitic a. ce conține oolit.

op n. operă literară saŭ sciințifică.

opac a. prin care nu póte pătrunde lumina. Cfr. diafan, transparent.

opacitate f. însușirea celor opace.

opăcesc v. a ținea în loc, a împiedica.

opalt n. ciob cu seŭ și feștilă ce servă de lampă la țeră: *colibă în care ardea un opalt* Isp.

opaltel m. specie de plantă cu flórea roșie ca a foculuĭ.

opal n. pétră scumpă de colorĭ vĭĭ și variate.

opărese v. 1. a turna apă fierbinte, a fierbe; 2. a se frige cu apă fierbinte.

opărit n. 1. fiert, înfierbîntat; 2. *fig.* confus: *baba a rămas opărită* Cn.

opciună f. termin de botărnicie, gĕtóre: *opciuna între Prut și Bĕrlad*, tere, de un agent: *operele natureĭ; lui Alexandri*; 3. tragedie în versurĭ pusă în musică; 4. teatru în care se representă opere.

operațiune f. 1. acțiunea uneĭ puterĭ, a uneĭ facultățĭ ce produce un efect: *operațiunea simțurilor*; 2. totalitatea mijlócelor întrebuințate în *naniciară*, *electorală*; 3. mijlóce întrebuințate spre a cunósce natura corpurilor și proprietățile lor: *operațiuni chimice, fizice*; 4. lucrare normală a chirurgulurĭ; 5. mișcarea uneĭ armate în campanie; 6. șir de calcule: *divisiunea este o operațiune.*

operator m. cel ce face operațiunĭ de chirurgie, fisică, chimie.

operatorĭu n. relativ la operațiunile chirurgicale: *medicină operatorie.*

operetă f. micĭ operă comică.

operez v. 1. a produce un efect: *remediul operează*; 2. a face o operațiune de chirurgie, chimie, aritmetică; 3. a suferĭ o operațiune chirurgicală.

opiaceŭ a. ce conține opiu.

opiat n. preparațiune farmaceutică de o consistență cam móle și în compunerea căreia intră și opiu.

opiucă f. 1. încălțăminte țĕrănéscă din piele ce se légă de picior cu curele sau nojițe; 2. *fig.* opincar: *de la vlădică până la opincă.*

opincar m. 1. fabricant de opinci; 2. purtător de opinci, țĕran.

opincărie f. negoț de opinci.

opinez v. a-și da opiniunea într'o adunare.

opiniune f. 1. părerea despre ceva pusă în desbatere; 2. sentiment particular despre lucrurĭ: *opiniuni politice, religióse*; **opiniune publică**, ceea ce publicul cugetă despre cineva saŭ despre ceva.

opintélă f. fapta de a se opinti: *la vale cu proptele și la deal cu opintele* Cn.

opintesc v. 1. a pune tótă puterea: *boiĭ trag, se opintesc în jugurĭ* Al.; 2. *fig.* a face tot ce se póte spre a ajunge la un scop, a căuta din resputerĭ.

opintici m. pl. un felĭ de ciupercă comestibilă.

opintire f. încordarea puterilor fisice saŭ morale. Sin. **sforțare.**

opiu n. suc de mac cu proprietățĭ narcotice.

oplén n. lemn ce unesce tălpile de sanie.

oplit m. pedestru greŭ înarmat la Grecĭi cei vechĭ.

oploșesc v. 1. a adăposti: *orĭ-ce venetic este oploșit în țĕra asta* Cn.; 2. a căuta un adăpost, a se refugia: *sărăcia nu se oploșise încă la uș̦a lor* Isp.

oponent a. și m. 1. *Jur.* care s'opune uneĭ sentințe, care face opositiune; 2. care s'opune uneĭ măsurĭ, care combate o opiniune.

oportun a. care o la timpul și la locul seŭ.

oportunism n. conduită politică ce se conformézĕ cu împrejurările.

oportunist m. partisan al oportunismuluĭ.

oportunitate f. ocasiune favorabilă.

oposant a. și m. oponent, maĭ ales în materie de politică.

opozit a. opus: *elemente opozite și vrăjmașe* Bălc.

opositiune f. 1. piedecă, greutate ce se pune: *a face opositiune uneĭ căsătorii*; 2. *Jur.* piedecă legală ce se pune la execuțiunea unuĭ act, uneĭ procedurĭ: *a face opositiune la o vîndare, la plata uneĭ sume*; 3. deosebire însemnată în modul de a fi, de a cugeta, de a lucra între două persóne: *opositiune de caractere*; 4. partidul celor ce combat politica guvernuluĭ; 5. figură de retorică prin care se unesc două ideĭ ce par contradictorĭĭ: *o nebună înțelepciune*; 6. în pictură: contrast de umbre și de colorĭ; 7. *Astr.* positiunea unuĭ astru când pământul s'află între el și între sóre: *luna plină e în opositiune.*

Oppeln n. principat și oraș în Silesia.

opreg n. șort de țĕrancă.

oprélă f. arest.

opresc v. 1. a împiedeca din mers, din curs: *a opri o pendulă, un riŭ*; 2. a reține: *i-a oprit léfa*; 3. a nu lăsa: *l'a oprit de a pleca*; 4. a interdice: *legea oprește acésta*; 5. a intercepta: *a oprit scrisorile*; 6. a înceta de umblat, de vorbit saŭ de lucrat: *oprește-te*; 7. a sta locului, a zăbovi: *s'a oprit trei dile în oraș.*

opresiune f. acțiune de a opri și starea celuĭ oprimat: *opresiunea poporuluĭ.*

opresiv a. ce tinde, ce servă a oprima: *sistemă opresivă.*

opresor m. cel ce oprimă.

oprim v. a apăsa prin violență, prin abus de autoritate.

oprire f. acțiune de a opri: reținere, zăbavă, interdicere.

oprit a. impiedecat: *fata era oprită de la tóte aceste* Cn.

opritóre f. funie ce ține jugul călușului.

opritură f. 1. efectul opririĭ; 2. pădure oprită de a se maĭ tăia.

Ops f. *Mit.* alt nume dat Cibelei.

opsas n. pingea: *colțul adunat pe opsasul încălțării* Cn.

opsigă f. secară în formă de ovĕs.

opt num. de două orĭ patru.

optativ a. și n. *Gram.* mod ce exprimă o dorință: *aș pleca, de ar da D-deŭ!*

optez v. a alege din maĭ multe lucrurĭ pe cel ce se crede maĭ bun: *trebue optat între aceste două funcțiuni.*

optic a. relativ la vedere: *nervu optic.*

optică f. 1. partea fisicei ce tratézĕ despre lumină și despre legile vĕdulуĭ; 2. perspectivă, aspectul obiectelor vĕdute la distanță; 3. *fig.* percepțiune intelectuală a lucrurilor: *le vede tóte sub o optică falsă.*

optician m. cel ce face saŭ vinde instrumente de optică.

optime f. a opta parte.

optimism n. 1. sistema celor ce cred că tot ce există e cât se póte de bine; 2. dispositiune de a vedea tóte sub o lumină favorabilă. Ctr. **pesimism.**

optimist a. ce ține de optimism: *teorii optimiste.* || m. cel ce în tóte de bune. Ctr. **pesimist.**

optiune f. acțiune, facultate de a opta.

opt-spre-dece num. dece plus opt.

optulea num. ordinal din opt.

opulent a. fórte avut saŭ puternic.

opulență f. bogăție mare. Ctr. **penurie.**

opun v. 1. a pune față în față: *a opune două tablouri*; 2. a pune în calle spre a face piedecă: *a opune forfeĭ forța*; 3. a pune în paralel: *a opune pe Alexandri lui Eminescu*; 4. a fi contrar, a face obstacol: *a se opune unuĭ proiect.* Sin. **împotrivesc.** Ctr. **consimt.**

opus a. 1. pus față în față: *case opuse*; 2. de ceea parte: *malul opus al riuluĭ*; 3. contrar: *albul și negrul sunt colorĭ opuse*; fig. *interese opuse.* || n. ceea ce este opus: *economia este opusul risipeĭ.* Ctr. **analog.**

opuscul n. operă micĭ de sciință saŭ de literatură.

oră f. ceas.

óră f. dată, ca termin quantitativ saŭ repetitor: *întâia óră, de două orĭ.*

orăcăiesc v. 1. a striga, vorbind de paserĭ: *găinĭ, rațe, gâsce orăcăiesc în tóte părțile* Gn. Al.; 2. a ocăcăi: *mult de bróscе în lung orăcăiesc* Al.; 3. a se văieta (de copiĭ).

orăcăit n. acțiunea și efectul orăcăiriĭ, strigăt înădușit: *auzĭ un orăcăit de copil* Isp.

oracol n. 1. răspuns ce păgânii își închipuiaŭ că primesc de la deiĭ lor: *oracolul lui Apollon*; 2. divinitatea însăși care dă oracole: *a consulta oracolul*; 3. decisiune sentențiósă; 4. *fig.* persóna ale cărei decisiunĭ fac autoritate: *e oracolul științeĭ.*

Oradia-Mare f. numită de Ungurĭ **Nagy-Várad** și de Sașĭ **Gross-Wardein**, oraș mare și frumos așezat pe Crișul-Repede: 30,000 loc. Acade-

mie juridică și Seminar catolic. Catedrală.

oral a. 1. care trece din gură în gură, nescris: *tradițiune orală*; 2. dis sau făcut din viul graiu: *învățământ oral*; **examen oral**, care consistă numai în întrebări, în opositiune cu examenul *scris*.

Oran n. departament francez în Algeria cu 752,000 loc. Cap. *Oran*: 88,000 loc. Cetate tare pe Mediterana.

Orange n. (cit. *Oranj*) 1. oraș în Franța cu ruine romane: 10000 loc.; 2. fluviu în Africa meridională, se varsă în Atlantic: 1900 km.; 3. republică în S. Africei, veche colonie olandeză, recunoscută în 1852 ca independentă, cu cap. *Bloemfontein*: 207,000 loc. Mine de diamante; 4. (Principe de), V. Guilelm.

orangutan m. soiu de maimuță mare fără cădă, locuiesce în codrii din Borneo și Sumatra.

oranist n. uranisc: *paturile cu un fel de oranist d'asupra* Isp.

orar a. relativ la orele dilei. || n. plan stabilit după ore. || n. 1. fâșie lungă și lată pusă de diacon în serviciul divin; 2. ceaslov.

oraș n. 1. adunarea unui mare număr de case rînduite pe uliți; 2. locuitorii orașului: *tot orașul e în fierbere*. Sin. **cetate**. Cfr. **sat**.

orășel n. oraș mic, comună urbană.

orășén m. locuitor de oraș.

orășenesc a. de oraș: *port orășenesc*. Sin. **urban**.

orăstieñ f. plantă din fam. leguminoselor, asemenea mazerei.

oratie f. cântec popular de nuntă. Sin. **epitalam**.

oratiune f. 1. discurs solemn: *oratiune funebră*; 2. oratiune dominicală, rugăciunea numită Tatăl-nostru.

orator m. cel ce vorbesce în public. Sin. **retor**.

oratorie a. ce ține de eloquență: *genul oratoric*.

oratoriu n. 1. mică capelă particulară; 2. *Mus.* specie de dramă lirică cu coprinsul religios. || a. oratoric.

Oravița f. oraș în Banat, spre V. de Mehadia, cu mine de fier și cărbuni de pământ: 5000 loc.

orb a. 1. lipsit de vedere: *bătrânul orb*; 2. lipsit de lumină: *nópte órbă, fiorâsă* Al.; 3. *fig.* lipsit de lumina rațiunii, pasionat, nebun: *iubire órbă*; 4. care se face fără discuțiune: *supunere órbă*. || m. cel ce nu vede. || n. **orbul găinilor**, bólă de ochi la găini; *fig.* orbire trecătóre.

órba f. fugă nebună: *la órba, la órba!* Al.

orbăcăiesc v. a umbla pipăind: *orbăcăi prin pădure* Isp.

orbalț n. numele popular al erisipelului: *descântec de orbalț*. Sin. **brâncă**.

órbec v. a orbăcăi.

orbesc v. 1. a face orb; 2. a lua ochii: *o lumină ce te orbesce*; 3. *fig.* a scóte din minți: *să nu te orbească laudele*; 4. a pierde vederea, a deveni orb.

orbesce adv. 1. ca orbul; 2. *fig.* nesocotit: *se înerede orbesce*.

orbeț a. cam orb. || m. *Zool.* cârtiță. Sin. **sobol**.

orbie f. 1. starea celui orb; 2. *fig.* rătăcire.

orbire f. 1. acțiune de a orbi și starea celui orb; 2. *fig.* întunecarea minții; 3. nesocotință: *nebun cine se 'nerede în tine cu orbire* Al.

orbiș adv. orbesce.

orbit a. 1. devenit orb; 2. *fig.* rătăcit.

orbită f. 1. drum ce descrie o planetă în jurul sórelui; 2. cavitate în care e aședat ochiul.

Orcan m. al doilea Sultan al Turcilor, urmă (1326) tatălui seu Osman I; el 'și întinse domnia până la porțile Constantinopolei și muri în 1360.

orcan n. uragan; fig. *ale patimelor orcane* Em.

orcanetă f. plantă din familia boragineelor, a cărei rădăcină dă o tinctură roșie.

orchestră f. 1. partea teatrului grec ce servea la evoluțiunile corului; 2. locul unde stau musicanții într'un teatru saŭ concert; 3. partea unui teatru destinat spectatorilor și aședat între musicanți și parter; 4. totalitatea musicanților cari cântă într'un concert.

orchestral a. ce ține de orchestră.

orchestrațiune f. modul cum sunt combinate părțile unei orchestre.

orchestrez v. a dispune pentru orchestră o compositiune musicală.

orchidee f. pl. familie de plante monocotiledóne cu rădăcini tuberculóse.

orcic n. răsucrucea trăsurei de care sunt prinse șleaurile hamului.

orcu n. nume ce poeții romani dedeau infernului.

ordă f. hordă: *cine'n orda păgânéscă nu scie să vitejéscă* Poe.

ordalie f. probă judiciară întrebuințată în evul-mediu sub numele de *judecată dumnedeiască*.

Ordessos m. vechiul nume dac al Argeșului.

ordie f. (archaic) tabără: *atât în divan cât și la ordie* Od.

ordin n. 1. poruncă către un inferior: *a da ordine*; **ordin de zi**, proclamațiune făcută trupelor de o căpetenie; 2. clasa socială: *ordinul patricienilor, plebeilor*; 3. societate religiosă a cărei membri trăiesc după anumite regule: *ordinul St.-lui Benedict*; 4. chirotonirea preoților (la Catolici): *ordine eclesiastice*; 5. semn distinctiv al unui ordin de cavalerie: *ordinul Coróna României*; 6. *Zool.* diviziunea claselor, reunire de familii; 7. dispositiune particulară a capitelelor și intabulamentelor cari disting diferitele moduri architectonice: *ordinul doric, ionic, corintian, toscan și compositu*. V. **bilet**.

ordinal a. privitor la ordinea în care sunt rînduite lucrurile: *întâiu, al doilea sunt adjective numerale*.

ordinar a. 1. care este, se întîmplă de obiceiŭ: *viață ordinară*; 2. care nu trece peste nivelul comun: *inteligență ordinară*. Sin. **comun, vulgar**.

ordine f. 1. dispositiunea lucrurilor după rangul saŭ locul cuvenit: *a aședa cărțile după ordinea materiilor*; 2. funcționare regulată a unui Stat, a unei administrațiuni: *a menține ordinea*; 3. lege, regulă stabilită de natură, de autoritate: *ordinea socială*; 4. rang ce ocupă între ele spiritele, talentele: *orator de prima ordine*; 5. dispositiunea unei trupe: *ordine de bătaie*; 6. regularitate, exactitate, economie: *a trăi cu ordine*; **ordinea dilei**, lucrarea cu care o adunare trebue să s'ocupe în ședința presentă; *a trece la ordinea dilei*, a depărta o propunere spre a relua cursul lucrărilor; **chemarea la ordine**, blamul ce președintele unei adunări inflige unui membru, care se depărtează de la regulament. Cfr. **anarchie, confusiune, desordine**.

ordon v. 1. a dispune, a pune în ordine: *a ordona o serbare*; 2. a da un ordin: *'ți ordon de a pleca*; 3. a prescrie un remediu: *medicul ordonă dieta*; 4. a conferi ordinele eclesiastice (la Catolici). Sin **comand, poruncesc**.

ordonanță f. 1. dispositiune, rînduială: *ordonanța serbărilor*; 2. totalitatea părților din cari se compune un edificiu și dispositiunea lor; 3. *fig.* compositiunea unui discurs, a unei opere de artă: *ordonanța unei poeme, a unui tablou*; 4. regulament, ordin emanat de la o autoritate; 5. decisiunea unui judecător; 6. prescripțiunea medicului; 7. militar atașat la un general spre a-i transmite ordinele; 8. soldat pus la dispositiunea unui ofițer; 9. ordin dat tesaurului spre a plăti o sumă determinată.

ordonanțez v. a ordona efectuarea unei plăți.

ordonator m. cel ce ordonă saŭ dispune.

óre f. pl. paseri de curte: *aveai óre în bătătura*. || adv. 1. exprimă o întrebare îndoelnică: *va veni óre?* 2. intră în compositiunea unor adverbe și pronume, dându-le un sens indefinit: *óre-când*, odinióră; *óre-care*, ceva; *óre-cine*, cineva; *óre-cum*, într'o câtva. V. **ori**.

oreadă f. *Mit.* nimfă de munți.

Oregon n. V. **Columbia**.

Orenoc m. fluviu în America de S. se varsă în Oceanul Atlantic 2500 km.

Oreste m. *Mit.* V. **Electra**.

Orăștia f. numit de Ungurĭ **Szászváros** și de Sașĭ **Broos**, oraș săsesc în valea Mureșului: 5000 loc.

Oreviță f. dél în jud. Mehedinți unde se face un vin negru fórte căutat.

Orez n. V. **Horez**.

orez n. 1. plantă cereală culti-

vată în solul umed al țărilor calde; 2. grăunte făinos al acestei plante.

orfan a. și m. copil rămas fără părinți sau și numai fără unul dintr'înșii.

orfăvrar m. argintar.

orfăvrărie f. arta argintarului și sculele făcute de dînsul.

orfelinat n. așezământ caritabil pentru creșterea orfanilor.

Orfeŭ m. cântăreț grec din epoca mitică, fermeca cu viersul seŭ ființele cele mai sălbatice, arborii și pietrele; se coborî în infern, de unde readuse pe soția sa Euridice, dar o pierdu pentru tot-d'a-una, căci, contrar jurăminței făcute, el se întorsese în cale spre a o privi.

orfic a. se dice de misterele și de principiĭ de morală atribuite de către Greci lui Orfeŭ.

orgă f. 1. mare instrument de musică cu cheĭ și țeve de vînt; 2. loc ridicat unde e așezată orga în biserica catolică.

organ n. 1. partea corpuluĭ destinată a împlini anumite funcțiuni: *ochiŭl e organul vederiĭ*; 2. voce: *acest cântăreț are un organ frumos*; 3. orgă: *organele 's sfărmate și maĭestrul e nebun* Em.; 4. diferite părțĭ ale uneĭ mașinĭ: *organele uneĭ locomotive*; 5. persónă prin mijlocul căreĭa se declară voința orĭ se face ceva: *judecătorul e organul legiĭ*; 6. mijloc de manifestare saŭ de acțiune: *acest jurnal e organul guvernului*.

organic a. 1. provĕdut cu organe: *vegetalele și animalele sunt ființe organice*; 2. care ațacă organele: *bólă organică*; 3. privitor la organisațiune: *Regulament organic, legĭ organice*; 4. *Gram.* normal: *organicul față pentru analogicul* făcut; 5. extras din ființele organice: *substanțe organice*; chimie organică, cea care s'ocupă cu substanțele organice.

organisat a. 1. înzestrat cu organe: *ființe organisate*; 2. *fig.* care a primit o dispositiune naturală: *cap bine organisat*.

organisațiune f. 1. mod cum un corp e organisat, starea unuĭ corp organisat și totalitatea părților ce-l constituesc; 2. mod de a fi al unuĭ individ, sub raportul fisic și moral: *organisațiune delicată*; 3. constituirea unuĭ Stat, unuĭ așezĕmînt public saŭ particular.

organisator a. și m. care se pricepe a organisa.

organisez v. 1. a dispune organele pentru regulata lor funcționare; 2. *fig.* a da unuĭ așezĕmînt o formă regulată: *a organisa o fabrică*; 3. a dispune cu metodă, a aranja: *a organisa un bal, o seară*.

organism n. 1. dispositiune generală a organelor și totalitatea funcțiunilor ce execută; 2. *fig.* constituirea unuĭ lucru organisat.

organist m. cel ce cântă din orgă.

organtin n. pînză de bumbac fórte rară.

orgie f. desfrînare în genere și în special la mâncări și bĕuturĭ: *în orgiile obscene* Em.

orgolios a. trufaș.

orgoliu n. trufie.

Orheiŭ n. 1. oraș în Basarabia, lângă apa Rĕutuluĭ: 10,000 loc. Exportă var; 2. lac lângă orașul cu acelașĭ nume (**Orheian**).

orĭ conj. 1. saŭ: *orĭ aicĭ, orĭ acolo*; 2. (în compunere cu adverbe saŭ pronume) exprimă un sens cu totul general și nedeterminat: *orĭcând, orĭ-care, orĭ-ce, orĭ-unde*. V. óre.

oribil a. și adv. grôznic.

orient n. 1. resărit; 2. țĕră în Asia resăritenă: *a călători în orient*; extremul **Orient**, China, Japonia etc.; cestiunea **Orientuluĭ**, luptă ce durézĕ de aprópe un secol între diferitele State europene relativ la posesiunea Dardanelelor, adĭ în puterea Turcilor. V. **Imperiu**. Sin. **est, levant**. Cnt. **accident**.

oriental a. care e în spre orient, ce ține de orient. || m. pl. **orientalĭ**, popórele din Asia cele mai învecinate cu noĭ: Turcĭ, Persianĭ, Arabĭ.

orientalism n. totalitatea cunoscințelor relative la datinele, istoria și limbile orientale.

orientalist m. cel ce scie limbile orientale.

orientare f. 1. acțiune de a (se) orienta; 2. dispositiunea unuĭ edificiu în raport cu punctele cardinale.

orientez v. 1. a determina punctele cardinale: *a orienta o hartă*; 2. a dispune după direcțiunea punctelor cardinale: *bisericile se orientaŭ cu îngrĭjire*; 3. a recunósce positiunea punctelor cardinale: *în acest oraș se póte lesne orienta*; 4. *fig.* a cerceta ceva cu de amăruntul spre a scĭ cum s'apuce lucrul.

orificiu n. deschidĕtură: *orificiul unuĭ vas*.

Origene m. vestit părinte al Bisericeĭ, născut în Alexandria Egiptuluĭ (185—283).

original a. 1. care are un caracter de origine, primitiv: *izvórele originale ale istorieĭ*; 2. care provine de la origine: *inocența originală*; 3. particular cuĭva, marcat cu un caracter propriu: *ideĭ originale*; 4. ciudat, bizar: *om original*. || m. om bizar: *e un original*. || n. 1. manuscript primitiv: *originalul unuĭ text*; 2. se dice de o scriere literară, în opositiune cu traducerea eĭ: *acéstă traducere reprodúce fidel originalul*; 3. operă de artă ce nu e o imitațiune; 4. persónă căreia se face portretul, model după care se dezenézĕ. Cnt. **copie**.

originalitate f. 1. caracterul lucrurilor originale; 2. bizarerie de caracter.

originar a. 1. care 'și trage originea din: *tutunul e originar din America*; 2. dobândit de la origine: *viția originară*. || adv. primitiv.

origine f. 1. principiu, începutul unuĭ lucru: *originea lumiĭ*; 2. causă primă: *originea uneĭ bóle*; 3. nascere: *de origine nobilă*.

orîndă f. sórtă, noroc: *așa i-a fost orîndă* Pann. || cârciumă într'un sat: *a ținut tatăl d-tale orîndă* Cn.

orîndar m. cârciumar de sat: *jupân Moise, orîndarul satuluĭ* Al.

orînduială f. ordine, dispositiune.

orînduiesc v. 1. a numi într'o demnitate saŭ funcțiune: *Domnul se orînduiesce pentru tótă viața*; 2. a ordona, a dispune: *după ce orîndui cele de cuviință* Cn.; 3. *fig.* a destina: *tóte le a orînduit pronia cerésc*ă Pop.

orînduire f. acțiune de a orîndui: *pentru orînduirea dăjdiilor* Bălc.

Orion m. 1. *Mit.* uriaș și vînător iubit de Aurora și ucis de Diana; 2. una din cele mai strălucitóre constelațiuni pe cer, visibilă în serile de érnă.

orizon n. (poetic) orizont: *păsînd peste orizonurĭ, sburând peste câmpiĭ* Ar.

orizont n. 1. linie circulară cu care se termină vederea nóstră: *orizontul pe mare e mărginit*; 2. partea ceruluĭ unde pare că atinge pământul: *luna apare la orizont*; 3. locul de pe tabloŭ unde cerul urmézĕ pământuluĭ; 4. *fig.* întinderea uneĭ acțiuni, perspectiva viitoruluĭ: *orizontul politic s'a întunecat*.

orizontal a. paralel cu orizontul: *linie orizontală*. Cnt. **vertical**.

Orleans n. 1. oraș în Franța pe Loara: 64,000 loc. Așezat de Englesĭ în 1428, orașul fu scăpat de Jana d'Arc; 2. V. **Nouă-Orleans**.

orleans n. stofă ușóră de lână și de bumbac.

Ormuz n. strimtóre și insulă la intrarea golfuluĭ Persic.

Ormuzd m. geniul binelui, în religiunea vechilor Persanĭ. Cnt. **Ahriman**.

ornament n. 1. tot ce servă a orna; 2. forme de stil ce servă a înfrumuseța vorbirea. Sin. **podóbă**.

ornamental a. ce póte servi de ornament.

ornamentațiune f. mod de a dispune ornamentele.

ornamentez v. a împodobi cu ornamente.

oruez v. a înfrumuseța cu gătelĭ. Sin. **împodobesc**.

orniĭc n. ceasornic: *unice amic și orniĭc* Em.

ornitologie f. partea istorieĭ naturale relativă la paserĭ.

ornitorinc m. mic mamifer din Australia, al cărui bot are forma unuĭ cioc de rață.

orografic a. ce ține de orografie.

orografie f. descrierea munților.

Orole m. rege get, se încercă zădarnic a libera poporul seŭ de sub jugul Bastarnilor (285 a. Cr.).

orologerie f. industria orologiilor.

orologiu n. ceasornic.

oropsesc v. a alunga cu mânie: *împĕratul oropsi pe fiică-sa* Isp.

oróre f. 1. grózā; 2. grozăvie: *o babă ce orórele uscaseră 'n lume* Bol.

oroscop n. prediceré făcută de un astrolog, la nascerea unuĭ copil, după întocmirea stelelor.

orpiment n. sulf galben de arsenic, întrebuințat în pictură.

Orșova f. orășel în Banat, port pe Dunăre la gura rîuluĭ Cerna: 4000 locuitorĭ.

ort m. a patra parte dintr'un leŭ vechiŭ, adică ₰ece parale; *a da ortul popeĭ*, a muri.

ortă f. 1. regiment de ieniceriĭ; 2. ceată: *două ortale de slujitorĭ*.

ortac m. tovarăș: *să-și plîngă pe ortacul lor* Coșbuc

orticultor m. cel ce se ocupă cu cultura grădinilor.

orticultură f. arta de a cultiva grădinile.

ortodox a. 1. conform cu credința oficială, cu învățătura Bisericeĭ; 2. se ₰ice în special de Biserica resăriteană în opoziție cu cea catolică: credința ortodoxă nu recunósce autoritatea papeĭ și permite preoților mai jos de episcopĭ să se însóre o singură dată; schisma între ele două Biserici datéză de la 1054 și în 1700 o parte din ortodocșĭ fură aduși sub ascultarea papeĭ (așa-numiții Uniți); 3. *fig.* conform cu adevěratele principiĭ, în morală, în literatură etc. || m. cel ce profesézā ortodoxismul, drept credincios. Sin. **praveslavnic.** Ctr. **eretic.**

ortodoxie f. calitatea celuĭ ortodox. Ctr. **eterodoxie.**

ortodoxism n. religiunea cea ortodoxă a Bisericeĭ resărituluĭ. Ctr. **catolicism.**

ortoepie f. pronunțare corectă.

ortografic a. ce ține de ortografie: *regulĭ ortografice*.

ortografie f. 1. arta și modul de a scrie corect vorbele uneĭ limbĭ; 2. ridicarea unuĭ edificiu pe hârtie.

ortografiez v. a scrie după regulele ortografice.

ortolan m. vrăbete grăsun, îndopat cu fructe, dă o mâncare fórte gustósă.

ortoman a. fruntaș, puternic (în cântecele populare): *oă-l maĭ ortoman și are oĭ maĭ multe* Pop.

ortopedic a. ce ține de ortopedie: *bandagiŭ ortopedic*.

ortopedie f. arta de a corige sau de a preveni la copiĭ diformitățile corpuluĭ.

ortopter a. se ₰ice de insecte provědute cu patru aripĭ, din carĭ cele două inferióre sunt îndoite în lungime: *greere, lăcuste*.

ortosă f. silicat de aluminiŭ și de potasiu, abundă în cója pămîntuluĭ făcînd parte din grupul feldspaților.

orz n. 1. gen de cereale din fam. gramineelor; 2. grăunte din acéstă plantă, servă de nutreț animalelor și la fabricarea berei.

orzar m. negustor de orz. || n. hambar pentru orz.

órzĕu a. timpuriŭ: *pere órzĕne*.

orzóică f. spěcie nouă de orz.

os n. 1 bucată dură și solidă ce constitue scheletul; 2. os de animal lucrat: *pieptene de os*; 3. *Bot.* osul epureluĭ, dirmotin.

osană f. 1. aclamațiune religiósă la Ebreĭ; 2. strigăt de bucurie: *a fost primit cu osanale*.

osândă f. resultatul osândiriĭ, pedépsă: *și-a primit osânda*.

osândesc v. a condamna. Ctm. achit, iert.

osândire f. condamnațiune.

osândit a. și m. condamnat.

osânză f. grăsime de porc.

osatură f. 1. totalitatea óselor unuĭ om sau animal; 2. *fig.* schele, podiș: *osatură în fier*.

Oscar I m. rege al Suediei și Norvegieĭ, fiul luĭ Bernadotte (1844—1859). || Oscar II, născut în 1829, urmă fratelui seŭ Carol XV (1872).

Oscĭ m. pl. vechiŭ popor italic care locuia pe malurile Tibruluĭ.

oscilațiune f. 1. mișcare alternativă încóce și încolo: *oscilațiunea pendulei*; 2. *fig.* fluctuațiune.

oscilatoriu a. 1. care e de natura oscilațiunilor: *mișcare oscilatorie*; 2. *fig.* care se mișcă alternativ în sens invers.

oscilez v. a se mișca alternativ în două sensurĭ contrare.

osebi adv. V. **deosebi.**

oseminte n. pl. 1. óse de mort; 2. *fig.* rěmășițe muritóre.

osie f. 1. axă; 2. bucată de lemn sau fier de capetele căreia se învîrtesc rótele căruțeĭ.

osific v. a (se) transforma în óse.

osîrdie f. ardóre, zel.

Osiris m. ₰eŭ binefăcětor în religiunea egiptónă, soț cu Isis.

Osman m. numele mai multor Sultanĭ turcĭ: Osman I (**Victoriosul**), fundă dinastia și adî domnitóre în Constantinopole (1259—1326). || Osman II, ucis de ieniceriĭ (1604—1622); Osman III, Domn incapabil, slab și crud (1696—1757). || nume dat Turcilor în genere (după primul lor Sultan): *tremure Osmanul sub palosul dreptății* Al. || a. *trei-₰eci de vislași osmanĭ* Al.

osmanîe f. ordin imperial turcesc, înființat în 1861 de Sultanul Abdul Aziz.

Osmanlîĭ m. pl. Osmanĭ: *ședea cu picióre încrucișate ca Osmanlîĭ* Al.

Osman-Pașa (**Gaziul**) m. comandantul oștiriĭ turcescĭ în rěsboiul ruso-turc din 1877, eroul de la Plevna (născut în 1837).

osmiu n. metal descoperit în 1803 în mineraiurile de platină.

osmoglasnic n. prescurtare din octoih pentru cântărețĭ.

Oșorheiŭ n. sau **Tîrgul Mureșuluĭ**, numit de Ungurĭ Vásárhely, comitat și oraș pe malul stâng al Mureșuluĭ: 15,000 loc. Oraș principal al Secuilor și cel mai important punct strategic al Ardéluluĭ. Bibliotecă, Curte de justiție supremă.

osos a. 1. de natura óselor: *substanță osósă*; 2. cu óse marĭ: *față osósă*.

ospĕț n. masă mare: *petrece în ospeț*. Sin. **banchet.**

óspe(te) m. 1. cel primit cu bună-voința în casa cuĭva; 2. cel ce primesce bucuros pe un străin; 3. *fig.* străin, trecětor: *rîndunelele sunt óspeți de primăvară*; 4. cel invitat la masă (Sin. **mosafir**).

ospětar m. cel ce ține o ospětărie, birtaș.

ospětărie f. birt: *ospětărie populară*.

ospětător m. cel ce dă un ospeț.

ospětez v. 1. a primi în casă ca óspete: *ospětați pe cei străinĭ*; 2. a da să mănânce: *l'a ospětat bine*; 3. a mânca: *ospěta cu lăcomie* Isv.

ospeție f. ospitalitate: *unde dulcea ospeție îĭ întîmpină zîmbind* Al.

ospětos a. ospitalier: *firea lor maĭ ospětósă* On.

ospiciu n. 1. casă de caritate în care se nutresc săracĭ, bětrânĭ și infirmĭ; 2. casă în care călugării dau ospitalitate drumeților.

ospitalier a. 1. care bucuros primesce și tratézā pe óspeți: *nem ospitalier*; 2. locul unde se ofere ospitalitate: *locuință ospitalieră*. || m. pl membriĭ unor congregațiunĭ religióse carĭ luau și îngrijiau pe săracĭ drumeți.

ospitalitate f. buna-voință de a primi și ospěta pe cineva gratuit.

Ossa f. munte în Grecia antică, aprópe de Olimp.

Ossian m. bard legendar scoțian din sec. III, fiul luĭ Fingal, rege din Morven. Macpherson a publicat (1762), sub numele luĭ Ossian, nisce poesiĭ apocrife de un grandios sombru și nebulos.

osslanic a. care are caracterul poesiilor luĭ Ossian.

ostaică f. congediu din armată: *în slujba împěrătéscă a fost și'a luat ostafcă* Pann.

ostaș m. soldat. Sin. **oștén.**

ostășesc a. militar. || v. a servi ca ostaș, a se lupta: *un popor ce ostășise atâtea vécurĭ* Bălc.

ostășie f. meserie de ostaș.

ostatic m. om dat ca garanție pentru execuțiunea unuĭ tractat: *părțile beligerante 'și dau ostatecĭ*. Sin. **amanet, zălog.**

óste f. armată.

osteicz v. a înceta, a se liniști: *lumea nu maĭ osteia de a veni*.

osteină f. substanța țesăturilor osóse.

osteită f. *Med.* inflamațiunea țesătureĭ óselor.

oștén m. ostaș.

Ostenda f. oraș în Belgia pe Marea Nordului: 23,000 loc.

ostenéală f. 1. slăbire ce urmézā după o muncă grea sau după o trébă anevoiósă; 2. lucrare penibilă. Sin. **obosélă.** Ctr. **odihnă.**

ostenesc v. 1. a causa ostenélă: *cine se grăbesce, curînd ostenesce*;

2. a fi ostenit; 3. a-şĭ pune tóte puterile, a lucra cu inimă.

ostenicios a. care ostenesce lesne: *osteniciósă trĕbă* Cn.

ostenit a. care simte ostenélă.

ostenitor a. care ostenesce: *călĕtorie ostenitóre.*

ostensibil a. 1. ce se póte arăta; 2. ce orĭ-cine póte vedea, învederat.

ostentaţiune f. afectaţiune de a face paradă cu spiritul, meritul, averea sa.

osteologie f. partea anatomiei ce tratéză despre óse.

oştesc v. a se lupta.

oştie f. pâine nedospită ce preotul catolic sfinţesce la leturghie. || furcă de prins pescĭ.

ostil a. dușmănesc.

ostilitate f. 1. dușmănie; 2. faptă dușmănéscă: *a suspenda ostilităţile.*

oştire f. armată. Sin. óste.

ostracism n. 1. judecată prin care Atenienĭi exilaŭ pentru dece anĭ pe cetăţenĭi, al căror renume şi popularitate puteaŭ deveni un pericol pentru libertate: voturile se scrieaŭ pe o scoică saŭ *ostrakon* (de unde şi numele); 2. *fig.* lege, sentiment de exclusiune.

ostracită f. scoică de stridie petrificată.

ostreţe n. pl. 1. îngrădire din zăbrele saŭ nuiele: *balconu e fără ostreţe* Al.; 2. lădiţă de nuiele în apă pentru păstrarea pescelui prins.

Ostrogoţi m. pl. Goţi orientalĭ, carĭ pĕtrunserĕ în Italia, unde ajunseră puternicĭ sub regele lor Teodoric (493—526); dar după el puterea lor decliná şi sucombă (553) sub atăcurile lui Justinian.

ostropĕţ n. pacheă de epure: *avusesem pofta să mănânc un ostropĕţ* Al.

ostrov n. insulă.

Ostrov n. 1. numele unor insule locuite (**Ostrovul Corbuluĭ, Ostrovul Mare**) în jud. Mehedinţi; 2. oraşel în jud. Constanţa, port pe Dunăre: 1700 loc. Punct strategic.

otac n. îngrădire pentru vite.

otânjesc v. a lovi, a vătăma: *acuşĭ le oiŭ otânji cu ceva* Cn.

otaştină f. dare pe vin şi termenul percepĕriĭ.

otavă f. érbă crescută după a doua cosítură: *unde astădĭ e numaĭ câmp, otavă* Al.

otcup n. 1. od. antrepriså vămilor, ocnelor: *să cumpere otcupul oanelor pe cinci anĭ* Al.; 2. antrepriså în genere: *cărţĭ ce s'a dat vinĭărea lor în otcup* Al.; 3. *fig.* monopol: *aŭ luat patriotismul în otcup* Al.

otcupcie m. cel ce lua în otcup, antreprenor: *otcupciulŭ ghipcanilor* Al.

otcĭnie n. colecţiune de vieţile sf. părinţi saŭ silnicĭ. Sin. **pateric.**

otel n. V. hotel.

oţel n. 1. fier combinat cu carbon, servă la fabricarea armelor, tunurilor, cuţitelor, bricelor şi instrumentelor chirurgicale; 2. pl. cocoşul cu cremenea şi amnarul la o puşcă; 3. arma însăşĭ: *pune mâna pe oţele* Al.; 4. *fig.* tărie: *o inimă de aur şi braţul de oţel* Al.

oţelărie f. usină de oţel.

oţelesc v. 1. a muia oţelul saŭ fierul roş în apă spre a se face maĭ tare; 2. *fig.* a întări; 3. *fam.* a se îmbăta.

oţelit a. 1. ascuţit prin adăogarea oţeluluĭ; 2. *fig.* tare ca oţelul: *sunetul oţelit al glasuluĭ, inimă oţelită* On.; 3. *fam.* bĕt.

oţĕresc v. 1. a se irita fórte, a se indigna: *se oţĕrî de supĕrare* Isp.; 2. a se înflora: *bĕtrânul aşteptă mórtea fărŭ'a se oţĕrî* Negu.

oţĕrime f. oţĕrire: *începură a se plânge cu oţĕrime* Bălc.

oţĕrire f. 1. indignaţiune: *am rĕmas mut de oţĕrire şi de ruşine* Negu.; 2. înflorare, spaimă: *pe margiuĭ de prăpăstiĭ călcând fără oţĕrire* Al.

oţerit a. floros: *cumplita vijelie care suflă oţerit* Al.

oţet n. 1. vin acrit prin dospire; 2. licid din acid acetic amestecat cu apă.

oţetar m. 1. fabricant saŭ vinzĕtor de oţet; 2. *Bot.* scumpie.

oţetărie f. fabrică de oţet.

oţeţesc v. 1. a se face acru; 2. *fig.* a se irita.

otle n. sapă de curăţat fierul plugului: *o da el şi plug şi otle* Cn.

otilnesc v. a sufla cu greŭ: *zmeul începu să otilnéscă şi să céră apă* Pov.

otîrnie f. utrenie: *când loca de otîrnie la schit* On.

otnoşenie f. od. raport oficial: *aşterne o otnoşenie pe hârtie* Al.

otoman a. se dice de Turcĭ şi de tot ce se referă la acest popor: *Pórta otomană, Imperiul otoman.*

otomană f. un fel de pat turcesc numit şi *divan.*

Oton m. al şéptelea împĕrat roman, se sinucise aflând de înfrângerea trupelor sale de generalĭĭ luĭ Vitelĭu (69). || nume a 4 împĕraţĭ aĭ Germaniei: Oton I **(cel Mare)**, proclamat împĕrat de Occident (912—973); Oton II, fiul celui precedent, învinse pe Saracenĭ (955—983); Oton III, *Minunea lumiĭ*, făcu papa pe maiestrul seŭ Gerbert (980—1002(; Oton IV, învins de Filip II August (1174—1208) || Oton I, al doilea fiŭ al regeluĭ Ludovic I de Bavaria, rege al Greciei (1832—1862).

oţopină f. mirţógă: *porni şi el tot pe oţopina luĭ* Isp.

otova a. şi adv. 1. neted: *câmpie otova*; 2. drept înainte: *a merge otova*; 3. tot una: *dihania era făcută otova cu cap cu trup cu tot* Isp.; 4. *fig.* monoton: *muncă grea şi otova* Pov.

otpust n. sfîrşitul leturghieĭ.

Otranto (Canalul) n. strîmtóre ce împreună Marea Ionică cu cea Adriatică.

otravă f. 1. substanţă ce póte altĕra organismul şi chiar a-l distruge; 2. *fig.* amărăciune. Sin. venin.

otrăvesc v. 1. a da saŭ a lua otravă; 2. *fig.* a amărî.

otrăvitor a. şi m. care otrăvesce.

otrĕpă f. 1. cârpă de şters; 2. *fig.* netrebnic: *o otrĕpă de om.*

otrocol n. ocol însoţit de jaf: *are să-ĭ facă un otrocol prin găsce* Cn.

oŭ n. 1. substanţă gelatinósă în mijlocul căreia s'află germenul animaluluĭ viitor şi licidele destinate a-l nutri câtva timp; 2. (absolut) oŭ de găină; 3. *oul genuchiului*, rotulă.

oŭă v. **(unipersonal)** a cloci oŭe.

oŭat n. acţiune de a oua.

oŭă f. *Archit.* ornament tăiat în formă de oŭ.

oval a. ce are formă de oŭ.

ovală f. figură rotundă şi lungărĕţă, analogă elipseĭ.

ovariu n. 1. organ în care se formézză ouele în corpul animalelor; 2. *Bot.* parte inferióră a pistiluluĭ.

ovaţiune f. 1. micul triumf, la Romanĭ; 2. onorurĭ date cuiva într'o adunare: *i s'a făcut o ovaţiune.*

ovĕs n. plantă din fam. gramineelor, al căreĭ grăunte servă de nutreţ cailor.

Ovidiu m. poet latin, amicul luĭ Virgiliu şi Horaţiu, mort în exil la Tomi, în Dobrogea: *Metamorfose, Triste* (18 d. Cr.).

Oviedo n. oraş în Spania, cap. Asturiilor: 35,000 loc.

ovipar a. se dice de animalele carĭ se reproduc prin oŭe: *paserĭ, reptile, peşcĭ sunt ovipariĭ.* Cfr. **vivipar.**

ovoid a. care e în formă de oŭ.

Ovreiŭ m. V. Evreŭ.

ovulă f. *Bot.* rudiment de grăunte.

ovular a. ce ţine de ovulă.

oxalat n. combinarea aciduluĭ oxalic cu o basă: *oxalat de potasă.*

oxalic a. se dice de un acid extras din măcrişĭ.

Oxford n. oraş în Anglia cu o Universitate celebră: 48,000 loc.

oxford n. un fel de pânză saŭ ţesetură de bumbac.

oxid n. combinarea oxigenuluĭ cu un metal.

oxidabil a. ce se póte oxida.

oxidaţiune f. acţiune de a oxida şi starea lucruluĭ oxidat.

oxidez v. a (se) schimba în oxid: *aerul oxidézză fierul.*

oxigen n. gaz simplu, incolor şi inodor, care intră în compoziţiunea aerului şi apeĭ, şi întreţine combustiunea.

oxigenez v. a (se) combina cu oxigen.

ozonă f. oxigen condensat prin electricitate; are un miros particular, ce se simte după căderea fulgerului.

ozocheritâ f. cĕră de pământ: mineral móle cu aspect ceros, se întrebuinţézză la fabricarea luminărilor de parafină şi se găsesce la Câmpina, în Prahova.

P

P m. a 16 literă a alfabetului.

Păcală m. 1. personagiu bufon din basme, representantul vicleniciĭ și imbecilităţii legendare; el 'șĭ bate joc de tótă lumea și face tóte pe dos din reutate conscientă: *Păcală și Tândală*; 2. *fig.* om glumeț și batjocoritor. Sin. **Pepelea.**

păcălesc v. 1. a juca un renghiŭ cuiva, a-șĭ bate joc de el; 2. a fi amăgit cu malițiositate.

păcălicĭŭ m. cel ce păcălesce.

păcălit a. amăgit cu reutate.

păcălitor a. care păcălesce.

păcălitură f. efect și mod de păcălire.

păcat n. V. **păcat.**

pace f. 1. stare de liniște, într'o țeră: *în timp de pace*; 2. tractat de pace: *a încheia pace*; 3. lipsă de ceartă, de turburare: *a trăi în pace*; 4. *fig.* liniște, repaos: *pacea sufletului*; 5. împăcare: *a făcut pace.* || int. spre a exprima că ceva s'a sfîrșit într' un mod óre-care: *fata a dat glóbă pentru mine și pace bună* Cr.

pacea f. 1. od. blană din picióre de samur; 2. aĭĭ mâncare din picióre de vacă, drésă cu sos de ouĕ.

paceaură f. 1. cârpă de șters; 2. *fig.* om murdar.

pacfon n. aliagiu din aramă, nikel și zinc, ce imită argintul.

pachebot n. vapor accelerat ce transportă depeși, pasagerĭ și mărfurĭ.

pachești f. pl. bretele.

pachet n. strînsură de mai multe lucruri legate saŭ înfășurate.

pachiderm a. și m. se dice de mamiferele cu pielea fórte désă, ca elefantul, calul, porcul.

pacient a. răbdător. || m. om bolnav, și în special cel ce are să sufere o operațiune chirurgicală.

pacientă f. răbdare.

pacific v. a restabili pacea. || a. paciuic.

Pacific (Oceanul) n. mare vastă între Asia și America, descoperită în 1513 de Balboa, dobândi acest nume de la Magelan, care a pétruns acolo în 1520.

pacificare f. restabilirea păcii într'un Stat saŭ între popóre beligerante.

pacificator m. cel ce pacifică.

Pacinați m. pl. Pecenegĭ: *templul Pacinaților ce cade 'n ruine* Bor.

pacinic a. 1. cui place pacea: *om pacinic*; 2. favorabil păcii: *așezămintе pacinice*; 3. scutit de turburărĭ, liniștit: *dămnie pacinică.*

păcișă f. ceea ce rămâne din cânepa periată și din care se fac șervete gróse.

paciulie f. plantă din Indiile orientale ce conține un uleiŭ eteric (esență de paciulie).

păclă f. 1. căldură năbușitóre; 2. negură: *se risipise păcla dimineții* Od.; 3. *fig.* întunecime: *păcla trecutelor secoli.*

păclisit a. înfernal: *un om păclisit și vĕdăcios la culme* Cr.

păclos a. plin de păclă.

păcorniță f. butoiaș de păcură pentru unsul rótelor.

pacoste f. belea, nevoie: *să nu mai dăm peste vr'o pacoste* Cr.

pact n. învoială între două persóne. Sin. **convențiune.**

pactisez v. 1. a face un pact; 2. *fig.* a ceda pe nedrept, a transige: *a pactisa cu rebelii.*

Pactol m. 1. riŭ aurifer în Asia Mică; 2. *fig.* izvor de marĭ bogățiĭ.

păcură f. licid negru oleios din care se scóte petroleŭ și se exploatézā mai ales în Prahova: *cu păcura se ung trăsurile.* Sin. **catran.**

păcurar m. cel ce scóte saŭ vinde păcură: *cu păcurarul când trăiesci, trebue să te mânjesci* Pann. || m. păstor (în Ardeal). Sin. **cioban.**

Păcureți pl. sat spre N.-E. de Ploiești cu bogate puțurĭ de păcură.

Padina f. sat în jud. Buzĕu, însemnat pentru vînaturile sale: 2400 locuitorĭ.

padină f. termin de hotărnicie: vale închisă pe câmp fără loc de scurgere.

Padișah m. titlu ce pórtă Sultanul otoman: *Padișahul vostru va să facă țéra un pământ turcesc* Bor.

Padu m. fluviu în Italia de N., se varsă în Adriatica: 670 km.

Padua f. oraș în Italia: 80,000 loc. Universitate (Paduan).

păducel m. *Bot.* gheorghin. || umflătură pe piele ce causézā mâncărime.

păduche m. 1. insectă parasită ce se încuibézā în pĕr: *alifie de păduchi*; 2. **păduche de lemn,** insectă lătăréță și urît mirositóre, care infectézā casele și mobilele de lemn, numită încă *ploșniță* și *steluță*; 3. *Bot.* păduchele elefantului (calicului), păduchernițā.

păducher m. érbă de păduchi.

păduchernițā f. plantă ce cresce prin locurĭ sterpe.

păduchios a. și m. 1. plin de păduchi; 2. *fig.* ticălos.

pădurar m. păzitor de pădure.

pădurатie a. 1. de pădure: *umbre păduratice* Bol.; 2. acoperit cu arborĭ: *pe un munte păduratic* Al.

pădure f. 1. întindere mare de pământ plantată cu arborĭ; 2. totalitatea arborilor ce acopĕr o pădure; 3. *fig.* reunire numerósă de obiecte în formă verticală: *se mișcau îngroziтóre ca păduri de lănci și săbii* Em. Sin. **braniște, bunget, codru, dumbravă, silhă.**

Pădure f. numele regiunii păduróse la S. de Mureș. Cr. **Câmpie.**

Pădurea-Négră (Munții) f. saŭ Schwarzwald, lanț de munțĭ, lung de 200 km., în marele ducat de Baden și în Würtemberg.

pădurén a. și m. care locuiesce într'o pădure.

pădureț a. 1. de pădure; 2. sălbatic, acru: *mere, pere pădurețe*, fructe cu spini și mai micĭ de cât cele comestibile.

pădurice f. pădure cu arborĭ micĭ. Sin. **boschet.**

păduros a. plin de pădurĭ: *munți păduroși* Bălc.

paf! int. ce imită plesnetul palmei.

Paflagonia f. regiune în Asia Mică, pe Marea Négră, cu orașul principal Sinopa.

Pafos n. oraș în Ciprul antic, celebru pentru cultul Afroditei.

paftă f. 1. copcă: *paftale de pétră nestemată* Al.; 2. pl. briŭ lat preoțesc cu câte o placă de aur de ambele căpĕtâie.

pag a. bălțat, bréz: *cal pag.*

păgân a. 1. relativ la cultul idolilor: *religiune păgână*; 2. adorator de deĭ falșĭ: *popóre păgâne.* || m. 1. cel ce adoră mai multĭ deĭ; 2. om crud și nelegiuit: *inimĭ rele de păgânĭ* Al.

păgânătate f. ném păgânesc: *păgânătatea e ca pleva vênturată* Em.

păgânesc a. 1. de pagân: *obiceiurĭ păgânești*; 2. *fig.* crud, barbar.

păgânime f. mulțime de păgânĭ.

Paganini m. celebru violonist italian (1784—1840).

paganisez v. a face păgân, a da un caracter păgân.

paganism n. religiunea păgânilor. Sin. **idolatrie, politeism.**

pagină f. 1. una din fețele uneĭ foĭ de hârtie; 2. scrisórea saŭ tiparul de pe acea pagină; 3. *fig.* conținutul uneĭ pagini considerată sub raportul literar: *o pagină admirabilă.*

paginațiune f. șir de numere ale paginilor uneĭ cărțĭ.

paginator m. cel ce așédā paginile în tipografie.

paginez v. a numerota paginile uneĭ cărțĭ.

păgiu m. tînĕr nobil în serviciul unuĭ rege saŭ Domn.

pagodă f. 1. templul unor popóre asiatice (Chinesĭ, Indienĭ, Siamesĭ); 2. idol adorat într'însele; 3. micā figură de porțelan cu capul mobil.

pagubă f. 1. pierdere: *pagubа nu e mare*; 2. stricăciune causată: *în paguba lui.* Sin. **daună, detriment.** Cr. **câștig.**

păgubaș m. cel ce suferă o pagubă.

păgubesc v. 1. a da de pagubă; *scumpul mai mult păgubesce*; 2. a face să păgubéscă.

păgubitor a. care aduce pagubă.

pahar n. 1. vas de bĕut de sticlă; 2. ceea ce conține: *a bĕut trei pahare.* Sin. **cupă, pocal.**

păhăraș n. 1. pahar mic; 2. flóre în formă de potir.

paharnic m. cel ce turna de bĕut Domnului la ție mari. Sin. **cupar.**

păhărniceĭ m. pl. slugĭ sub co-

manda paharniculuĭ: *paharniceiĭ dresură pe la toți prin pahare* Od.

Pahomie (Sf.) m. pustnic din Tebaida, întemeietorul vieței monastice (sec. IV).

pahonț m. 1. căruțaș muscal; 2. *fig.* mojic, bădăran: *ce aĭ pățit, mă pahonțule?* Cr.

paiŭ adv. se dice de boierii carĭ aveaŭ numaĭ rangul fără funcțiune. Cr. Ialea.

păianjen m. insectă fără aripĭ, cu picĭóre multe, care își țese o pânză subțire spre locuință și se nutrește cu insecte maĭ micĭ, ce le prinde prin pânza lucrată de dînsa.

palantă f. stîlpĭ de lemn pușĭ printre zid, ca să-l ție.

paiață f. 1. comediant de bilciŭ; 2. *fig.* om fără caracter.

paic m. od. 1. curier: *vătășia de paicĭ;* 2. copil de casă, pagiŭ: *paicĭĭ slujiaŭ lângă Domn și eraŭ încinși cu brîne de argint* Băl.

paie n. pl. 1. cantitate de fire ale uneĭ plante graminee ce servă la nutreț și la alte usurĭ: *vitele mănâncă fin amestecat cu paie;* 2. *fig.* foc de paie, entusiasm de scurtă durată; *a-și aprinde paie în cap,* a întărita pe cineva asupra sa.

paleric n. în paleografia slavo-română: semn în formă de apostrof ce ține locul vocaleĭ obscure (*ŭ* saŭ *ĭ*) după consónă, ex. *mul't.*

păinar m. vînzĕtor de păine. Sin. **brutar, pitar.**

păine f. 1. aliment din făină dospită cóptă în cuptor: *păine de grâu, de secară;* 2. traiŭ dilnic: *a-și câștiga păinea;* 3. funcțiune, post: *voiŭ să te puĭ în păine* Gn. At.; 4. bucate, grâne: *păinea pe câmp póte să putrédscă* At. Sin. **brut, pită.**

pălngăn m. păianjen: *prins de acest paingăn în desele-i rețele* At.

păinjinel m. *Bot.* liliuță.

păinjinesc v. 1. a acoperi cu păianjenĭ: *pereții păinjiniĭ;* 2. *fig.* a se acoperĭ cu o ceață: *ochiĭ i se păinjinesc* Cr. Sm. **pupăzez.**

păinjiniș n. pânză de păianjen: *în odaie prin unghiere s'a țesut păinjiniș* Em.

păióră f. vĕl țĕrănesc.

pair m. 1. se dicea od. de marĭi vasalĭ aĭ regeluĭ (în occident); 2. membru al Camereĭ înalte în Franța și în Anglia: *Camera pairilor.*

pairie f. demnitate de pair.

păiș n. 1. paie rămase pe câmp după scerișĭ; 2. specie de ovĕs.

pai-spre-dece num. V. **patru-spre-dece.**

paiŭ n. 1. firul uneĭ plante graminee: *paiŭ de grâu;* 2. pl. V. **paie.**

păiuș n. 1. paiŭ de grâu: *nu tremură, nicĭ fuge de cât păiuș în vênt* At.; 2. *Bot.* pănușiță.

Păluș n. trecĕtóre formată de Jiu, comunică cu Craiova.

paj m. pagiu: *cu crengi il apĕrpaĭit de muscuțe și zăduf* Em.

pajere f. pajură: *un minten cu pajerĭ pe genuchi* Od.

Pajerea (Pasul) f. V. **Bran.**

pajiște f. loc acoperit cu érbă deasă și scurtă, livede pentru pășunatul vițelor.

pajură f. 1. specie cea maĭ mare de aquilă; 2. pasere măiastră de pe tărîmul celă-lalt, în basme: *eată pajurĭ născdrăvane care vin din négra lume* At.; 3. armărilĭ, marca uneĭ țĕrĭ: *lecherele cu pajure împĕrătescĭ* At.; 4. parten moneteĭ austriace pe care s'a-flă un vultur: *pajură saŭ numĕr?* Sin. aceră, **sgripțoróică.**

pal a. (poetic) palid: *fața ta pală de o bolnavă beție* Em.

pală f. 1. sabie largă și scurtă cu două tăișurĭ: *pala ridica și capetele sbura* Por.; 2. furcă de fin; 3. cât se cosesce dintr'odată cu pala: *fînul cădea pale-pale;* 4. tónă: *un arțag, o pală, de cam cert din gură* Pann.

paladin m. cavaler rătăcitor.

paladiu n. 1. statua deiteĭ Pallas pe care Troieniĭ o considerau ca ocrotirea cetățiĭ lor; 2. *fig.* protecțiune, garanție. || metal alb, fórte ductil și fórte dur, descoperit în 1803 de Wolaston.

palafit n. nume dat locuințelor palustre din epoca preistorică.

pălălaie f. flacără mare: *a ta frumusețe a aprins o pălălaie* Al.

pălălăiesc v. 1. a pâlpăĭ; 2. a fălfăĭ: *îi pălălăiaŭ pletele* Cn.

pălămar m. paraclisier: *ca un pălămar cu isonu* Al.

pălămărie f. serviciu de pălămar: *m'am lăsat de pălămărie* Al.

Palamede m. *Mit.* una din căpeteniile grecescĭ la împresurarea Troieĭ.

pălămidă f. specie de plantă spinósă ce cresce în țérine.

palancă f. întăritură cu parĭ înfipțĭ în pământ. || adv. grămadă: *dăm cânepa tótă palancă la pământ* Por.

palanchin n. 1. un felĭ de litieră obicinuită în India; 2. scaun portativ.

palandru n. corabie de bombardat.

palanță f. *pop.* balanță.

pălărie f. acoperemînt de cap (pentru bărbat saŭ femeĭ).

pălărier m. cel ce face saŭ vinde pălărĭĭ.

palat n. 1. casă mare și luxósă, locuită de un suveran saŭ de un personagiu însemnat; 2. suveranĭĭ și omenĭĭ palatuluĭ: *revoluțiune de palat;* 3. *fig.* casă mărĕță; 4. edificiu unde residă tribunalele, corpurile legiuitóre. || n. *Anat.* numele sciințiĭc al cerului gureĭ.

palatal a. se dice de consónele rostite lovind cerul gureĭ cu limba: *palatalele sunt d t p l n r.*

palatin a. 1. ce ține de un palatin: *în casa palatină* Al.; 2. ce ține de Palatinat: *trupe palatine;* 3. *Anat.* ce ține de cerul gureĭ: *artere palatine.* || m. 1. vice-rege în Ungaria; 2. guvernator de provincie în Polonia: *o curte împĕrătéscă de neaoș palatini* At.

Palatin (Muntele) m. una din cele 7 coline ale Romeĭ antice, la S. de Forul.

palatină f. blană ce femeile pórtă érna pe gât și pe umerĭ.

Palatinat n. numit de Germanĭ **Pfalz,** nume a două State din vechiul imperiu germanic: *Palatinatul de Sus* și *Palatinatul de Jos,* pe ambele malurĭ ale Rinuluĭ.

pălătuș n. cerul gureĭ.

palavatic a. nebunatic: *sfetnicul cel palavatic* Isp.

palavră f. 1. vorbe secĭ, minciunĭ: *palavre franțuzescĭ, chir Manole* At.; 2. vorbe lăudăróse: *a tăia la palavre.*

palavragiŭ m. flecar, fulău.

pâle n. 1. regiment: *pâlcurĭ de oștenĭ* At.; 2. stol de paserĭ: *cad Arabiĭ ca și pâlcurĭ risipite pe câmpie* Em.; 3. cĕtă în genere: *veniaŭ pâlcurĭ-pâlcurĭ.* V. polc.

palce f. pl. vergĭ de bătut: *să-mĭ aducă nișce palce* Cn.

pâlcianâ f. *Bot.* paranginâ.

pâle f. pl. tóne: *mĭ-o veni și mie palele nebune* Pann.

paleograf m. cel ce s'ocupă cu paleografia.

paleografic a. relativ la paleografie.

paleografie f. sciința diferitelor modurĭ de a scrie și arta de a le descifra.

Paleolog m. familie bizantină care dete 8 împĕrațĭ Constantinopoleĭ (1260—1453).

paleontologie f. sciința fosilelor, cunóscerea vechilor soiurĭ de animale și vegetale prin rĕmășițele aflate în păturile pământuluĭ.

paleo-slav a. ce ține de vechea slavona.

paleoteriu n. soiu de tapir fosil.

Palermo n. oraș și port în Sicilia: 245,000 loc. Universitate (Palermitan).

Pales f. *Mit.* deița turmelor.

pălesc v. 1. a arde, vorbind de arșița sóreluĭ: *purceiĭ se păleaŭ la sóre* Cr.; 2. a se usca saŭ vesteji: *florile aŭ pălit* Bol. || v. 1. a deveni palid; 2. se dice de lumina când slăbesce, se micșorézĕ: *sórele pălesce;* fig. *steua sa începu a păli.* || v. 1. a lovi tare: *mĭ păleam la cap de vr'o bîrnă* Cr.; 2. *fig.* a veni de odată: *a păli pe cineva dragostea, rîsul.*

Palestina f. țără în Asia (Siria), udată de Iordan; locuită de Filisteni, apoĭ de Ebreĭ, Idumeĭ și Amaleciți, ea fu cuceritĕ de Romanĭ (70 a. Cr.): Palestina se maĭ numia *Țĕra lui Canaan, Pământul făgăduinței, Iudea.*

palestră f. 1. loc reservat exercițiilor corpuluĭ, la ceĭ vechĭ; 2. exercițiile înșișĭ.

Palestrina m. compositor italian de musică religióșă, autorul lui *Stabat Mater* (1524—1594).

paletă f. scăndurică pe care pictorĭĭ 'și așĕdă colorile.

Palia f. 1. cea maĭ veche traducere a Pentateuchuluĭ, tipărită la O-

rĕștin în 1682; 2. Biblie ilustrată cu legende apocrife.

paliativ a. care paliază: *remediu paliativ.* || n. 1. medicament ce alină pentru moment; 2. *fig.* remediu insuficient, măsură incompletă.

palicar m. 1. voluntar grec în rĕsboiul pentru independența patriei; 2. vitéz, voinic.

palid a. 1. decolorat: *față palidă;* 2. care lucesce puțin: *lumină palidă;* fig. *palidă înțelepciune* Em.; 3. fără lustru: *stil palid.*

Pălie m. supranumele Sf. Ilie, cel care pălesce holdele. || **Păliile** f. pl. surori ale St-luĭ Ilie, carĭ aduc foc, arșiță și bóle arzătóre: serbate de popor la 19 Iulie.

palidez v. 1. a ascunde sub aparențe false: *a palia o vină;* 2. *fig.* a alina momentan.

pălimar n. 1. funie grósă de ancoră; 2. balustradă: *se urcă în pălimarul unuĭ turn* Isp.

palimpsest n. manuscris vechiŭ de pe al cărui pergament s'a șters scrisórea primitivă spre a scrie alt ceva.

palingenesie f. regenerațiune, renascere; fig. *palingenesie socială.*

palinodie f. retractarea celor díse.

pălire f. acțiune de a păli.

palisadă f. loc întărit cu parĭ grosĭ, scânduri saŭ arbuștĭ. Sin. palancă.

pălisandru m. arbore din Guiana, al cărui lemn violet și frumos mirositor se întrebuințézĕ pentru fabricarea mobilelor.

pălit a. uscat de arșiță saŭ de brumă: *grâne, póme pălite.* || a. lovit: *pălit la cap.*

pălită f. prăjină.

pălitură f. efectul pălirĭĭ.

Pallas f. supranumele Atenei saŭ Minervei, considerată ca deița rĕsboiuluĭ.

palm m. palmier: *palmit risipiți în crângurĭ aurifĭ de a lunei rază* Em.

Palma f. cap. insuleĭ Maĭorca și a întregului archipelag al Balearelor: 60,000 loc. Uleiurĭ.

palmă f. 1. partea dinăuntru a mâineĭ: *a bătut din palme;* ca în palmă, cu deamăruntul; 2. vechĭ măsură de lungime, cât un lat de mână, echivalând $^1/_8$ dintr'un stânjen; 3. *fig.* mică întindere de pământ: *o palmă de loc;* 4. lovitură cu palma: *a da palme.* || f. 1. ramură de palmier; 2. *fig.* triumf: *palma martiriului.*

palmac n. vechĭ măsură echivalând cu $^1/_8$ dintr'o palmă. Sin. polican, șchiópă.

pălmaș a. se díce de țéranul lipsit de boĭ. Sin. codaș. Ctn. frantaș.

palmat a. 1. *Bot.* asemenea unei palme: *frunze palmate;* 2. *Zool.* se díce de picĭórele păsĕrilor, la carĭ degetele sunt împreunate prin o membrană: *gâscele aŭ picĭórele palmate.*

palmier m. *Bot.* curmal.

palmiped a. și n. se díce de păsĕrile înotătóre, ca rața, carĭ aŭ picĭórele palmate.

Palmira f. vechiŭ oraș mare în Siria, fundat de Solomon și distrus de Aurelian (272). Ruine grandióse.

pălmuiesc v. 1. a da, a trage palme; 2. *fig.* a lovi: *pălmuiți de un crivĕț plin de ghiață* Al.

pâlnie f. vas conic de turnat un licid într'alt vas: *cu pâlnia se bagă vin în buți.*

palóre f. colóre palidă: *palórea e semn de bólă.*

paloș n. sabie ascuțită: *capul plecat paloșul nu-l taie* Bot.

palpă f. antenă mică la insecte și crustacee.

palpabil a. 1. ce se póte pipăi; 2. *fig.* prea învederat: *probă palpabilă.*

pălpălŭ v. a arde cu flacără: *focul pălpăie în sobă* Em.

palpez v. *Med.* a pipăi.

palpit v. 1. a se mișca involuntar, a avea palpitațiune: *îi palpita inima;* 2. *fig.* a fi fórte mișcat: *a palpita de bucurie.*

palpitant a. 1. care palpită; 2. *fig.* care excită fórte mult interesul.

palpitațiune f. 1. agitare convulsivă a unei părți a corpuluĭ; 2. bătaie violentă și neregulată a inimeĭ.

paltin m. arțar.

păltiniș n. pădure de paltinĭ.

păltior m. *Bot.* agriș.

palton n. haină bărbătéscă de érnă ce se pune peste tóte cele-lalte.

paludean a. ce ține de bălți: *frigurĭ paludeene.*

palustru a. care trăiesce, cresce în bălți: *locuințe, plante palustre.*

pământzalcă f. cocă din mălaiŭ în care țérancele udă firele înainte de a le țese: *fusul suge caierul de sub pământzalcă.*

pământuĭ n. 1. perie de spoit; 2. cârpă de șters; 3. stropitóre.

pambrĭĭ n. stofă de merinos: *giubea de pambrĭĭ albastru* Negr.

Pamfilia f. vechĭ țéră în Asia Mică, la V. de Cilicia.

pamflet n. broșură satirică și defăimătóre.

pamfletar m. autorul unuĭ pamflet.

pământ n. 1. planeta ce locuim: *pământul se învirtesce împrejurul sórelui;* 2. materia ce compune suprafața solidă a globuluĭ și care produce vegetalele: *pământul se'mbracă primăvara cu verdĕță;* 3. specie de pământ: *pământ galben, negru, roșu;* 4. *fig.* locuitorii de pe pământ: *cât e lumea și pământul;* 5. lume: *n'am pe nimeni pe pământ;* 6. sol, terén: *pământ de arătură.*

pământén a. și m. născut în acea țéră, indigen: *pământenii și străinii;* 2. care locuiesce pe pământ: *ești tu viță de om pământén?* Isp.; 3. pământesc: *cunoscătorii vieței pământene* Em.

pământesc a. ce ține de pământul nostru, de lumea: *viață pământéscă.* Sin. terestru. Ctn. ceresc.

Pamir n. platoŭ în Asia centrală, înalt de 4000 ^{m}, în mare parte pustiŭ.

Pampas n. regiunea stepelor în Argentina.

Pampeluna f. oraș în Spania cu 26,000 loc.

Pan m. *Mit.* deul păstorilor și al țérinelor: e representat cu córne pe cap și cu picĭóre de țap. || m. Domn, la Polonĭ: *Pane, sosiĭ'aŭ cu putere un sol de la Moldova* Al.

pană f. 1. țévă garnisită cu firișóre și puf, ce acopere corpul paserilor și cu carĭ ele se servesc spre a sbura; 2. pană preparată spre a servi de ornament: *pene la o pălărie;* 3. pană de gâscă preparată saŭ bucată de metal țuguiată în vîrf, ce servă la scris; 4. *fig.* stil, mod de a scrie al unuĭ autor: *are o pană uşóră.* || f. unéltă de fier, subțiată la un căpĕtâiŭ servind a despica lemne. Sin. ic.

până prep. 1. arată terminul final al loculuĭ, timpuluĭ și operațiuneĭ: *până la oraș, până la nópte, bate fierul până e cald.*

panaceŭ n. remediu universal.

panachidă f. serviciu funebru la 40 de díle după înmormîntare.

panaghiar n. icóna Maiceĭ Domnuluĭ.

panaghie f. invocarea Sfinteĭ Fecióre: *câte parastase și panaghiĭ tóte i le-a ridicat* Cn.

panaghion n. engolpion.

Panaghiurişte f. oraș în Rumelia orientală cu 9000 loc.

Panama f. 1. oraș și port în Columbia, pe Oceanul Pacific: 50,000 loc.; 2. istm ce unesce America de S. cu cea de N. între Marea Antilelor și Oceanul Pacific.

panaris n. *Med.* inflamațiune acută a unei părți a degetuluĭ.

panaș n. mănunchiŭ de pene flotante cu care se ornézĕ un coif saŭ o pălărie; fig. *ca panașul de flácări pe un munte* Al.

Panatenee f. pl. serbări celebrate în Atena în onórea Minervei.

pancartă f. placard afișat spre a înștiința publicul despre ceva.

Panciova f. oraș în Banat, port pe Dunăre la gura Temeșuluĭ: 18,000 locuitorĭ.

Panciu n. orășel în jud. Putna, înconjurat de viĭ: 2500 loc. Vinurĭ.

pancreațiu n. luptă gimnastică cu brațele și cu pumnul, la cei vechĭ.

pancreas n. glandă între ficat și splină: *pancreasul secretézĕ un suc menit a înlesni digestiunea.*

pancreatic a. ce ține de pancreas: *suc pancreatic.*

pândă f. ascundere spre a surprinde.

pandalĭĭ f. pl. furiĭ, tóne: *i-a venit, l'aŭ apucat pandaliile.*

pândar m. 1. cel ce pândesce; 2. paznic de pădure.

pândărit n. paza vieĭ.

pandecte f. pl. culegere de decisiunĭ ale vechilor jurisconsulțĭ romanĭ, ce Justinian le adună sub numele de *Digeste.*

pandemoniu n. 1. loc închipuit

unde se crede că s'adunaŭ demonii; 2. *fig.* reunire de omeni adunați spre a face rĕŭ; 3. adunare sgomotosă: *învĕțații pandemoniului nostru literar* Negr.

pândese v. a sta la pândă, a aștepta în ascuns spre a prinde saŭ face rĕŭ.

pandișpan n. turtă dulce.

pânditor a. care pândesce: *o umbră pânditóre* Ar.

pandocrator m. icóna de pe tavanul bisericei ce representă pe Mântuitor ca D-dĕŭ și Impĕrat.

Pandora f. *Mit.* 1. numele femeiĭ plăsmuită de Vulcan și însuflețită de Iupiter, care îi dărui o cutie, de unde eșiră tóte relele, rĕmânênd pe fund numaĭ speranța; 2. *fig.* cutia Pandorei, izvor de multe rele.

pandur m. 1. od. pedestru saŭ dorobanț ungur: *panduri Bănesci*; 2. pl. oștire națională formată peste Olt de Tudor Vladimirescu; 3. hoț de codru: *tot voinici aleși panduri, tâlhari neaoși de păduri* Pann.

pandurime f. óste de panduri.

pâne f. V. pâine.

panegiric n. 1. discurs public făcut în lauda cuiva; 2. elogiu excesiv.

panegirist m. 1. cel ce face un panegiric; 2. cel ce face elogiul cuiva.

paner n. coș: *așĕdă plantele într'un paner* Ar.

pângar a. urît (vorbind maĭ ales de țigani): *pângara de cióră începu a se ciorovăi* Isc.

Pângărați pl. mânăstire la V. de Pétra, transformată în penitenciar.

pângărire f. sacrilegiu: *vĕduĭ făr'de-lege, vĕduĭ pângărire* Negr.

pângăritor m. cel ce pângărește.

pangermanism n. sistemă politică după care tóte populațiunile de rasă germană ar trebui să formeze un singur Stat.

panglică f. 1. țesetură îngustă și subțire de mătase, fir, lână; 2. bandă de încins fruntea și capul; 3. decorațiune; 4. vierme solitar, tenia.

panglicar m. 1. cel ce țese saŭ vinde panglici; 2. scamator ce scotea panglici din nas; 3. *fam.* șarlatan: *panglicarii care jóacă ca pe funiĭ* Esc.

panglicărie f. 1. fabrică saŭ prăvălie de panglici; 2. grămadă de panglici; 3. *fam.* șarlatanie.

pangolin m. mamifer din India din fam. nedințatelor.

panică f. fricĕ neașteptată și fără temeiŭ: *o panică copriuse armata*.

paniculă f. *Bot.* dispositiunea florilor saŭ a fructelor în buchete: *castanul are florile în paniculă*.

panificațiune f. transformarea materiilor făinóse în pâine.

Panini m. cel maĭ vestit dintre gramaticiĭ Indiei (350 a. Cr.).

Panu (Anton) m. scriitor popular, părintele folkloriului român: *Poveștea Vorbeĭ* (1797—1854).

Panonia f. veche țĕră în Europa centrală, ocupată astădi de Austria, Croația și Stiria (Panonic).

panoplie f. 1. armătură completă; 2. trofeŭ de arme atîrnat de un perete ca ornament.

panoptic n. edificiu construit așa în cât se potŭ vedea tóte părțile interióre.

panoramă f. 1. mare tablóŭ circular dispus astfel în cât spectatorul, așezat în centru, vede obiectele representate ca și când, dintr'o înălțime, ar coprinde tot orizontul cu vederea sa; 2. vastă întindere de pământ ce se vede dintr'un loc înalt; 3. *fig.* tablóŭ complex și variat: *panoramă socială*.

pansament n. acțiune de a pansa o rană.

pansă f. *Bot.* catifeluțe.

pansez v. 1. a aplica pe o rană medicamente, bandagiĭ; 2. a perĭa și curăța un cal.

panslavism n. sistemă politică a Rusieĭ ce tinde a împreuna cu imperiul eĭ pe tóte popórele slave.

pantă f. bandă de fier la ușĭ și ferestre. || f. clina unuĭ munte. Sin. povârnis.

pantahuză f. carte de îndurare către milueitorĭ din partea patriarchului; *a umbla cu pantahuza*, a se duce din casă în casă; *fig.* a colporta scirĭ defăimătóre.

pantalon m. 1. haină bărbătéscă ce merge de la brîŭ până la picióre; 2. personagiu bufon din teatrul italian, care se presentă îmbrăcat în nădragi largi.

pantalonadă f. bufonerie ridiculă.

pantalonar m. nume ironic dat de boierimea de la 1848 tinerilor întruițĭ în Occident. Sin. bonjurist.

pantalonic n. materie de pantaloni.

panțarolă f. joc de cărțĭ între 3 persóne.

pantasii f. pl. pandaliĭ: *aŭ gătat pantasiile*.

pântece m. 1. cea maĭ mare din cavitățile corpuluĭ, ce conține stomachul și intestinele; *fig. te aĭ robit pântecelui* Cr.; 2. profunditate: *în pântecele acestor munți*. Sin. burtă, tóle.

pântecos a. 1. cu pântecele mare; 2. prin analogie: *garafă pântecosă* Em.

panteism n. sistema celor ce n'admit alt D-dĕŭ de cât o substanță infinită, de la care tóte ființele sunt nisce moduri. Cfr. deism, teism.

panteist m. partisan al panteismuluĭ. || a. *doctrină panteistă*.

Pantelimie f. pl. serbătóre bisericéscă în onórea St. Pantelimon, care ar fĕri de arsurĭ și de bóle inflamatorii: ea cade 7 dile înainte și 7 după St. Ilie (13 și 27 Iulie).

Pantelimon (St.) m. 1. martir serbat la 27 Iulie; 2. mânăstire în jud. Ilfov, zidită de Gr. Ghica în 1750: spital și școlă de surdo-mutĭ.

panteon n. 1. templu consacrat tuturor dĕilor; 2. totalitatea dĕilor unuĭ popor păgân: *panteonul roman conține vr'o 10,000 de deĭ*; 3. monument la Paris consacrat memorieĭ ómenilor marĭ aĭ Franței.

panteră f. fĕră sĕlbatică din genul pisicilor, are forma tigruluĭ dar maĭ mică, trăiesce în Asia și Africa: blana eĭ pestrițată cu negru e fórte căutată.

pantin n. 1. figură de carton, ale cărei membre se pun în mișcare cu ajutorul unuĭ fir; 2. *fig.* om care gesticulézĕ fără motiv și într'un mod ridicul; 3. om lipsit de seriositate în faptele și părerile sale.

panțir m. od. 1. soldat cuirasat: *cinci panțirĭ s'alegea* Pop.; 2. pl. corp de călărime în Moldova: *panțirĭi și lefegiĭ toțĭ cu sale îmbrăcați* Negr.

pantof m. încălțăminte ce nu acoperă tot piciorul și se întrebuințézĕ maĭ mult în casă.

pantofar m. cel ce face saŭ vinde pantofĭ. Sin. cismar.

pantofărie f. 1. meseria pantofaruluĭ; 2. prăvălie de încălțăminte.

pantograf n. instrument de copiat mecanicesce desenurĭ, gravurĭ etc. mărindu-le saŭ micșorându-le.

pantometru n. instrument de mĕsurat orĭ-ce fel de unghiurĭ.

pantomim m. actor care jócă pantomime.

pantomimă f. 1. arta de a exprima sentimentele prin gesturĭ și atitudinĭ fără a rosti o vorbă; 2. piesă în care actorĭĭ suplinesc cuvîntul prin gesturĭ.

Panu (Anastasie) m. orator și jurisconsult, a luat parte la revoluțiunea din 1848 și fu unul din cei 3 caimacamĭ; partisan al unirĭi Principatelor, Panu funcționă ca ministru sub Cuza Vodă (1810—1867).

pănură f. postav ordinar. Sin. aba, dimie.

pănușă f. pl. frunze ce înfășură spicul porumbuluĭ.

pănușiță f. plantă numită și *stuf-de-câmp*.

pânză f. 1. țesetură din fire de in, cânepă saŭ bumbac; 2. prin analogie: *pânză de păianjen*; 3. pânză ce acopere fața mortuluĭ, giulgiu; *gătben la față parcă-i luase pânza de pe obraz* Cr.; pl. pânzele albe, mórtea: *o să mĕ judec până în pânzele albe*; 4. *fig.* fâșie lungă: *sub o pânză de lumină lunca pare adormită* Ar.; 5. pânză preparată pe care se pictézĕ; 6. tablóul unuĭ pictor: *o pânză de Correggio* Em.; 7. bucată de pânză legată de vergurile saŭ de antenele catartelor și care, umflată de vênt, face să înainteze corabia; 8. (archaĭc) cétă armată: *șépte pânze de ostĭ* Băc.; 9. lama uneĭ săbiĭ, unuĭ cuțit. || adv. compact: *ploĭa curgea pânză*; ține-te pânză (să nu te rupĭ)! fă-ți curagiu și te pregătesce de luptă.

pânzar m. fabricant saŭ negustor de pânzeturĭ.

pânzărie f. 1. negoț cu pânzeturĭ; 2. atelier unde se fabrică; 3. prăvălie unde se vinde; 4. cantitate mare de pânză.

pânzătură f. bucată de pânză.
pânzeturi n. pl. 1. soiuri de pânză; 2. rufe de pânză.
pânzuiesc v. a înfășura în pânza mortuară: *trupul să-l pânzuiesc* Por.
paos n. colac, vin dus la biserică în memoria unuĭ mort.
pap n. cleiŭ pentru pantofarĭ. || v. 1. (în limba prunciloř) a mânca: *a păpa ceva*; 2. a înghiți: *un lup păndia vremea să pape eĭŭ* Cn.; 3. *fig.* și *fig.* a risipi: *mi-a păpat toți banii.*
papa m. capul Bisericeĭ catolice: *papa de la Roma.*
papă f. colărez pentru pruncĭ.
păpădie f. plantă amară din fam. compuselor ce crește primăvara și se mănâncă ca salată.
papagal m. 1. pasere verde din America, cu ciocul gros și încovoiat, ce imită ușor glasul și vorbele omuluĭ; papagal țigănesc, ciără; 2. *fig.* cel ce vorbește fără a ști ce spune.
papagalicesce adv. ca un papagal care repetă prostește cele audite.
papainóge n. pl. părĭ subțirĭ: *măcar d'ar sta (bordeiul) în papainóge* Isp.
papal a. ce ține de papa: *demnitate papală.*
papă-lapte m. *fam.* om copilăros.
papalitate f. demnitatea papeĭ și timpul cât ocupă scaunul papal.
papalúdă f. *Zool.* caprimulg.
papalugă f. 1. paparudă: *pe când poporul primblă prin sate o papalugă* At.; 2. *fam.* pocitanie: *ei lasă, măĭ papalugă!*
papanași m. pl. trifoiŭ de câmp.
păpară f. 1. mâncare din pâine și brânză opărită cu apă fiartă; 2. *fam.* bătaie, trântélă: *a mâncat o păpară bună*; 3. *fig.* cursă: *mirosi cam ce păpară i se gătesce* Isp.
paparóne f. pl. mac sălbatic.
paparudă f. numele țigănceĭ încununată cu bozii, cu pangliceĭ roșiĭ și salbe de fierĭ, care (a treia zi după Paște și peste vară când e secetă) merge jucând din casă în casă; cu acea ocasiune, ele recitézĕ o invocațiune de ploie, numită *cântecul paparudelor.*
papeterie f. 1. artă de a fabrica hârtia; 2. comerț cu hârtia.
papetier m. fabricant saŭ vinzĕtor de hârtie.
papilă f. *Anat.* punct resărit pe suprafața unuĭ corp: *papilele limbeĭ.*
papilar a. ce are papile: *membrane papilare.*
papiliótă f. bucată de hârtie pentru înfășurat părul buclat.
papină f. femeĭe desfrinată.
papirus m. 1. un fel de trestie din Egipt cu cotorul triangular; 2. foĭe de scris din cotorul acesteĭ plante; 3. cărțĭ scrise pe papirus.
papism n. numĕ ce protestanțiĭ dau în batjocură catolicismuluĭ.
papist(aș) m. catolic, cu o nuanță de dispreț.
papistășesc a. ce ține de papiștași: *mulțĭ aŭ venit la credința papistășéscă* Bălc.
papistășie f. religiune catolică: *din pricina papistășieĭ* Cn.
Papiu-Ilarian m. V. **Ilarian.**
paporniță f. 1. coș de papură; 2. sticlă îmbrăcată cu papură: *paporniță cu anason.*
paprică f. 1. ardeiŭ măcinat; 2. papricaș: *am mâncat papric*ă *ungurésc*ă At. Sm. **boia.**
papricaș n. tocană cu paprică.
Papuasia f. V. **Guinea.**
papuc m. 1. încălțăminte ușoră și comodă de purtat în casă; *a o lua la papuc*, fam. a o șterge; 2. *Bot.* papucu Dómneĭ, călțunu Dómneĭ.
papuglĭ m. 1. fabricant de papucĭ; 2. *fam.* șarlatan, șiret: *eacă nisce papuglĭ.*
papură f. 1. plantă vivace, numită și **rogoz**, ce crește prin locurĭ umede, de unde se cosesc cu și fînul și servesce la facerea păturilor; 2. plută de dopurĭ.
Papură-Vodă m. poreclă dată luĭ Ștefănițĕ-Vodă, Domnul Moldoveĭ, sub care lumea (din causa fómeteĭ) mânca pâine din papură măcinată; ajuns personagiu legendar ca și Ciubĕr-Vodă: *aĭ noroc, că eștĭ de când cu Papură-Vodă* At.
păpușă f. 1. mică figură de om făcută din lemn, céră, carton etc. cu care se jócă copiiĭ: *gătită ca o păpușă*; 2. **jocul păpușilor**, teatru popular din ajunul St.-luĭ Vasile, în care păpușile representă tipurĭ sociale și biciuiesc

cusurile epoceĭ; 3. mănunchiŭ, ghem: *păpușă de tutun, de sfóră.*
Păpușa f. pisc de munte în județul Muscel, înalt de 2000 m.
păpușar m. 1. fabricant de păpușĭ; 2. *fig.* șarlatan.
păpușărie f. 1. jocul păpușilor: *ne am sătur*at *de păpușării* At.; 2. *fam.* înșelătorie, șarlatanie.
păpușoiŭ n. numele moldovenesc al porumbuluĭ, al cărui spic cam aduce cu o păpușă îndesată.
par m. lemn ascuțit la un căpĕtâiŭ și înfipt în pământ. || v. a avea înfățișarea, aparența: *a părea îmbătrânit.* V. **pare.**
păr... V. **pĕr** și **pîr.**
pară f. 1. mică monetă turcéscă, a 40-a dintr'un leŭ vechiŭ; 2. ban: *n'am nicĭ o pară*; 3. pl. banĭ: *are parale*; *a lua la treĭ parale*, a-și bate joc de cineva.
păra adv. exprimă o idee de intensitate: *leŭ paraleŭ, trăsnet și paratrăsnete.*
pără f. flacără: *foc și pără.* || rodul părului: *pără tămăióșă.*
parabasă f. locul într'o comedie grecă unde autorul s'adresa spectatorilor.
parabolă f. alegorie ce conține un adevĕr important: *parabola fiuluĭ risipitor.* Sin. **pildă.** || *Geom.* 1. linie curbă ce resultă din secțiunea unuĭ con prin un plan paralel cu una din laturile sale: *parabola geometrică sémănă cu o jumĕtate elipsă infinit de mare*; 2. curbă descrisă în aer de un proiectil.
parabolic a. 1. ce ține de parabola alegorică; 2. curbat în forma parabolei geometrice.
Paracels m. medic și chimist elvețian, substitui anticităților studiul naturei (1493—1541).
paraclis n. 1. capelă ortodoxă; 2. rugăciune spre a invoca ajutorul divin într'o casă: *paraclisul sf. mucenic Haralambie.*
paraclisier m. servitor și cântăreț la biserică. Sin. **pălămar, țircovnic.**
paradă f. 1. reunire de trupe ce aŭ să fie trecute în revistă; 2. afectațiune de a arăta, de a face s'admire: *face paradă cu averea sa.*
paradais n. pătlăgea roșie.
paradigmă f. exemplu gramatical.
paradis n. 1. grădină deliciósă în care s'aflaŭ Adam și Eva; 2. locașul fericiților; 3. *fig.* loc încântător; 4. ultimele galerii într'un teatru. Sin. **eden, raiŭ.** Crn. **iad.**
paradisiac a. de paradis: *plăceri paradisiace.*
paradosesc v. a preda (vorbă eșită din us): *pentru a-ți paradosi limba românéscă* Negn.
paradox n. părere contrară opiniunii generale.
paradoxal a. 1. ce ține de paradox: *părere paradoxală*; 2. căruia îĭ plăce paradoxele: *spirit paradoxal.*
părăduială f. risipă mare: *se făcea a părăduială neauditĕ.*
părăduiesc v. a risipi: *să părăduiască în câțĭ-va anĭ moștenirea.*
părăduitor a. și m. risipitor.
parafă f. trăsură adăosă la o semnătură spre a o deosebi de altele.
parafat a. provĕțut cu o parafă: *registrele vor fi parafate.*
parafernă f. se ĭice de averea femeiĭ în afară de zestre și de care ea 'și reservă administrațiunea și folosința.
parafez v. a pune o parafă: *judecătorul va parafa cererea.*
paralină f. substanță solidă și albă, extrasă din schisturile bituminóse și din gudron, servă la fabricarea luminărilor.
parafrasă f. 1. explicare desvoltată a unuĭ text; 2. expresiune difusă.
parafrasez v. 1. a face parafrase; 2. a desvolta pe larg.
părăgină f. loc sterp unde a fost vie.
părăginesc v. a lăsa în paragină, în părăsire.
părăginit a. 1. necultivat: *grădină părăginită*; 2. lăsat în părăsire: *vii părăginite.*
paragraf n. mică secțiune a unuĭ capitol, representat cu semnul §.
paragrafez f. *Jur.* prescripțiune.
Paraguay n. 1. fluviu în America de S.: 2500 km.; 2. republică în America de S., veche colonie fundată de iesuiți: 460,000 loc. Cap. *Assumption*: 24,000 loc.

paralactic a. ce ține de paralaxă.

paralaxă f. *Astr.* schimbare în poziționea aparentă a unuĭ astru pe cer, când, în loc de a-l observa din centrul pământuluĭ, îl observăm dintr'un punct al suprafeței sale.

paralel a. se dice de două drepte saŭ de două suprafețe plane egal depărtate una de alta în tôtă întinderea lor. || n. 1. *Geogr.* cerc paralel cu equatorul; 2. *fig.* comparațiune între două lucrurĭ saŭ a două ființe între ele: *a face un paralel între Mihaiu Vitézul și Ștefan cel Mare.*

paralelă f. 1. dréptă paralelă cu alta; 2. șanț paralel cu fortificațiunile inimiculuĭ.

paralelipiped n. corp solid terminat cu șése paralelograme, ale căror laturĭ opuse sunt egale între ele și paralele.

paralelism n. starea a două lucrurĭ paralele.

paralelogram n. cadrilater plan ale cărui laturĭ opuse sunt paralele.

paralel a. și adv. maĭ vitéz și maĭ înverșunat de cât un leŭ: *se luptă ca un leŭ-paralel, se face leŭ-paralel.* || m. lionul dilel.

paralipomene f. pl. titlul celor două cărțĭ biblice carĭ complinesc cărțile Regilor.

paralisez v. 1. a lovi cu paralisie; 2. *fig.* a împiedeca acțiunea uneĭ cause fisice saŭ morale, a neutralisa: *nenorocirea a paralisat tôtă activitatea sa.*

paralisie f. 1. lipsă totală saŭ parțială a simțirii și a mișcăriĭ voluntare; 2. *fig.* imposibilitate de a lucra.

paralitic a. și m. lovit de paralisie.

paralogism n. raționament fals însă fără intențione de a înșela. SIN. sofism.

Parana f. fluviu în America de S., separă Brasilia de Paraguay: 4000 km.

parangă f. par de vie.

paranglină f. érbă ce cresce prin paragini. SIN. vițelar.

paranimfă f. conducătórea tinerilor căsătoriți; fig. *a lumii paranimfă, mórtea* EM.

parapánghelos! int. vecinică pomenire (cu o nuanță comică): *de acum, parapanghelos! am réposat* AL. SIN. aliluia.

parapet n. 1. partea de sus a uneĭ redute; 2. mică zidărie de un stat de om spre a opri să nu cadă de pe un pod, cheĭ, turn.

parăpon n. 1. mâlnire, plânset: *mé apucă un parapon mare și sfâșietor* POP.; 2. (ironic) nemulțumire de a fi fost trecut cu vederea la împărțéla slujbelor: *are un parapon.*

paraponisesc v. *fam.* a avea un parapon.

paraponisit a. nemulțumit, care se plânge de neluare în sémă: *sunt paraponisit, eácĭ mĕ véd părăsit* AL.

Paraschiva (Sfînta) f. cuvioasă martiră a căreĭ serbătóre cade pe Vinerea mare (14 Oct.) și ale căreĭ móște, aduse de Vasile Lupu din Constantinopole, se păstréză la Tri-Sfetitele în Iași.

parascovenie f. lucru plăsmuit, credință mincinósă: *nu maĭ credem tóte parascoveniile* ISP.

părăsesc v. 1. a lăsa cu totul: *a-și părăsi casa, copiĭ, studiile;* 2. a se despărți de cineva saŭ de ceva.

părăsire f. 1. acțiune de a părăsi: *părăsirea studiilor;* 2. starea celui părăsit: *rĕmâĭ în părăsire cu aĭ tei străinĭ* AL.

parasit m. cel ce mănâncă obicinuit la masa altuia. SIN. lingáŭ. || a. 1. care trăiesce pe spinarea altuia; plante parasite, carĭ vegetéză pe altele (ederă, ciuperci etc.); insecte parasite, carĭ trăiesc pe alte animale (purici, păduchĭ etc.); 2. care se desvoltă în paguba substanței unuĭ corp viŭ: *excrescență parasită;* 3. *fig.* suprabundant, superfluu: *ornamente parasite.*

părăsit a. lăsat în uitare. || părăsita-găinilor f. *Bot.* păpădie.

parasitism n. traiul parasituluĭ.

parastas n. slujbă pentru odihna sufletuluĭ: sorócele morților se fac la 3 saŭ 9 ĭle după mórte, la 3 săptămânĭ, la 3, 6 orĭ 9 lunĭ și după un an împlinit.

parastuiesc v. a se representa la teatru (vorbă eșită din us): *ce se parastuiesce în astă sĕră?* AL.

paratoner n. aparat destinat a

preserva casele de trăsnet: *paratonerul a fost inventat de Franklin.*

paravan n. perete mobil spre a feri mobilele de efectul căldureĭ: *paravan de cămine.*

paraxín adv. bizar, curios: *să nu-ți fie paraxín* ISP. || n. ciudă: *așa mĭ-a venit un paraxín* AL.

parc n. grădină mare cu pajiștĭ, alée, boschete.

parcă adv. pare că, s'ar dice că: *parcă dórme.*

parcan n. 1. od. palancă; 2. margine de coș, de perete.

Parce f. pl. *Mit.* divinitățĭ infernale carĭ presidaŭ la nascerea omuluĭ și-i torceaŭ firul vieței: *Clothio* ținea furca, *Lachesis* învîrtia fusul și *Atropos* tăia firul.

parcelă f. parte mică de teren.

parcelar a. făcut prin parcele: *plan parcelar.*

parcelare f. divisiune în parcele: *parcelarea pămînturilor.*

parcelez v. a divide în parcele.

parchet n. 1. pardosélă uneĭ camere cu bucățĭ netede de lemn; 2. porțiune dintr'o pădure împărțită în secțiunĭ; 3. spațiu într'un tribunal unde s'află scaunele judecătorilor și baroul advocaților; 4. locul unde representanții ministeruluĭ public 'și țin ședințele: *procurorul general e la parchet;* 5. magistrații însiș carĭ representă ministerul public: *parchetul ca decide.*

parcheteríe f. arta de a face parchete.

parchetez v. a pune un parchet: *a parchetá o cameră.*

parcimonie f. economie minuțiosă.

parcimonios a. fórte econom.

pardesiŭ n. haină bărbătéscă pusă peste cele-lalte.

pardon n. 1. iertare: *s'am pardon;* 2. formulă de politeță rostită când deranjăm saŭ întrerupem pe cineva: *pardon!*

pardos m. 1. leopard: *pardoși, tigri, șerpi giganticĭ* AL.; 2. *fig.* vitéz: *pardoși de la Lîpnea* AL.

pardosélă f. 1. dușumea; 2. pavagiu.

pardosesc v. 1. a căptușì o cameră cu scânduri; 2. a așterne cu pétră saŭ lespedĭ un drum, o stradă, o curte.

pardositor m. cel ce pardosesce.

pare v. (impersonal) 1. a avea aparența (maĭ adesea falsă): *pare destul de înalt;* 2. a vedea în vis saŭ în imaginațiune: *'mĭ părea că sbor;* 3. a se arăta, a fi probabil: *nu-mĭ pare vinovat;* îmĭ pare (mi se pare), presupun că așa e; 4. a fi impresionat într'un mod plăcut saŭ neplăcut: *'mĭ pare bine, 'mĭ pare rĕŭ.*

păreche f. V. pereche.

părechenițĭ f. *Bot.* grâul potîrnichiĭ.

părelnic a. imaginar: *presupușurile luĭ eraŭ părelnice* NEGR.

parenetic a. care îndémnă la virtute, moralisator: *scrierĭ parenetice.*

parentesă f. 1. propositiune ce formézâ un sens distinct și separat de al frasei în care se inseră; 2. semn întrebuințat spre a indica o parentesă (....); 3. *fig.* digresiune: *face parentese perpetue.*

părere f. 1. mod de a fi, aparițiune, ilusiune: *piere ca un vis, ca o părere* POP.; 2. mod de a vedea, opiniune: *după părerea mea;* 3. impresiune satisfăcătóre saŭ regretabilă: *părere de bine, părere de rĕŭ.*

Păresimĭ f. pl. 1. postul Paștelor: *prima Duminecă a Păresimilor;* 2. Miercurĭa din mijlocul ajunuluĭ Păscelor.

părĕțcă f. cârpă, sdrénță.

părete m. V. perete.

părĕtis n. demisiunea unuĭ archiereŭ: *paretis de la episcopie.*

parez v. a ocoli, a se da în lături: *a para o lovitură.*

parfum n. 1. miros plăcut; 2. ceea ce exală un miros plăcut. SIN. aromă, mirázmă.

parfumerie f. 1. arta parfumorului; 2. fabrică saŭ prăvălie de parfumurĭ.

parfumez v. 1. a răspândi un miros plăcut: *florile parfumézâ atmosfera;* 2. a impregna cu parfum: *a-și parfuma părul.*

parfumor m. cel ce face saŭ vinde parfumurĭ.

parĭ(al) adv. în comerț, egal cu prețul nominal.

parla m. 1. om din ultima castă la Indieni: *casta partilor se considera ca cea mai josnică din tóte*; 2. *fig.* om despreţuit de tótă lumea.

paricid m. ucigaş de tată saŭ de părinţi. || n. crima paricidului. || a. *mână paricidă*.

parietal a. 1. *Anat.* se dice de cele doŭe óse situate pe părţile laterale şi superióre ale bolţii craniene; 2. *Bot.* ce creşce pe ziduri.

parlez v. a face un rĕmăşag, a pune prinsóre.

pariglină f. un fel de sobă de fier cu focul continuŭ.

parigorie f. consolaţiune.

parimiar n. carte ce conţine fragmente din Proverbele lui Solomon.

parimie f. proverb: *aĭ vorbe cu parimii* Az.

parimiologie f. studiu comparativ asupra proverbelor.

parinc m. specie de meiŭ cu spicul negru.

Paringu m. pisc al Carpaţilor în jud. Gorjiu, cel mai înalt munte din Oltenia: 2587 m.

părinte m. 1. tată (cu o nuanţă de solemnitate): *a fost un adevĕrat părinte pentru mine*; 2. titlu de onóre dat preoţilor şi călugărilor: *lasă grija sfinţilor în sama părinţilor* Em.; 3. cel ce a făcut mult pentru binele public: *părintele poporului*; 4. creator, fundator: *Herodot e părintele istoriei*; 5. pl. tata şi mama: *părinţii noştri*; **părinţii conscripţi**, senatorii în Roma antică; **sfinţii Părinţi**, cei mai iluştri învĕţaţi aĭ Bisericeĭ creştine, ale căror scrieri aŭ un caracter dogmatic.

părintesc a. 1. din partea tatălui: *binecuvîntare părintéscă*; 2. ce vine de la tată: *moştenire părintéscă*. Sin. **patern**.

parip m. pohodnic: *avea un parip în armăsar*.

Paris n. cap. Franţeĭ şi a departamentului Senei, cel mai frumos oraş din lume şi, după Londra, cel mai important din Europa prin populaţiunea, industria şi bogăţiile sale; Parisul e tot-de-odată unul din cele mai influente focare literare, sciinţifice şi politice: 2,500,000 loc. Patria lui Molière şi Voltaire. Archive, Bibliotecĭ, Musee, Universitate (Sorbona de la 1253), Institutul Franţeĭ. Aci se încheiă la 1858 Convenţiunea pentru organisarea Principatelor, iar la 1870 Parisul fu asediat şi ocupat de Prusienĭ (Parisian).

Páris m. *Mit.* fiul lui Priam şi al Hecubeĭ, dete Venereĭ premiul frumuseţiĭ disputat Junonеĭ şi Minervеĭ; răpi pe Elena, soţia lui Menelaŭ, ceea ce causă resboiul Troieĭ, în care fu ucis.

parisillabic a. se dice de vorbele carĭ conservă acelaşĭ numĕr de silabe la tóte casurile.

paritate f. egalitate, asemĕnare între obiecte de aceeaşĭ natură.

parlă n. prinsóre, rĕmăşag

parlagiŭ m. cel ce taie otosvârtele la zalhana: *plin de sânge ca un parlagiŭ* Isp.

parlament n. numele adunărilor carĭ representă naţiunea şi în special a celor doŭe Corpurĭ legiuitóre.

parlamentar a. 1. ce ţine de parlament: *regim parlamentar*; 2. *fig.* conform usurilor parlamentare, convenabil: *acest limbagiŭ nu e parlamentar*. || m. cel ce în timp de resboiŭ se presentă inimiculuĭ cu condiţiunĭ de pace.

parlamentarism n. sistema guvernului parlamentar.

parlamentez v. 1. a face şi a asculta propunerĭ pentru încetarea ostilităţilor; 2. *fig.* a fi pe cale de înţelegere.

parmac n. stîlpuşor.

parmaclîc n. balustradă.

parmesan n. un fel de brânză făcută în Lombardia.

Parnas n. 1. munte în Grecia (Focida), consacrat lui Apollon şi Muselor; 2. *fig.* colecţiune de poesiĭ: *Parnasul român*.

parnasian m. nume dat unеĭ şcóle recente de poeţĭ francesĭ.

parock m. preot primar al unеĭ bisericĭ. Sin. **protopop**.

parochial a. ce ţine de o parochie: *biserică parochială*.

parochie f. 1. enorie; 2. biserica parochieĭ: *a merge la parochie*.

parodie f. imitaţiune burlescă a unеĭ opere serióse.

parodiez v. 1. a face o parodie; 2. *fig.* a imita gesturile, apucăturile cuiva.

parolă n. stup nou cu albine din cel vechiŭ.

parol! int. parola mea de onóre.

parolă f. 1. promisiune verbală, cuvînt: *a da parola sa*; **parolă de onóre**, se dice, în vorbire, spre a afirma ceva cu tărie; 2. lozincă.

paroli n. dublul miseĭ în joc.

parolist m. cel ce se ţine de cuvîntul dat.

paronim n. vorbă ce s'asĕmĕnă cu alta după formă saŭ origine şi nu după sens: *abstrag* şi *distrag*, *confusiune* şi *confuziune*.

paronomasă f. întrebuinţare în aceeaşĭ propoziţiune de vorbe analoge după formă şi diferite după sens.

Paros n. 1. una din Ciclade, celebră în anticitate prin carierele sale de marmură; 2. marmură din acéstă insulă.

parotidă f. 1. *Anat.* glandă salivară situată aprópe de ureche; 2. *Med.* inflamaţiunea acesteĭ glande.

paroxism n. 1. acces de bólă: *paroxismul friguriloŕ*; 2. *fig.* momentul cel mai intens al unеĭ sensaţiunĭ orĭ pasiunĭ.

parpalec m. 1. plăcintar grec: *nuĭ de parpalecĭ şi de papugiĭ* Az.; 2. (ironic) Grec: *a leşinat parpalecu* Az.

Parsi m. sectator al religiunii lui Zoroastru. || n. limbă vorbită în Persia în timpul Sasanidilor.

parşiv a. şi m. răŭos: *cu parşiva ceea de ţărancă* Az.

partăgiu n. *Jur.* act ce conţine divisiunea unеĭ succesiunĭ: *partagiul se face pe tulpină*.

părtaş m. 1. care ia parte: *părtaş la veselia nóstră*; 2. partisan.

parte f. 1. porţiune dintr'un lucru divisat între maĭ multe persóne: *a făcut patru părţi*; 2. porţiune dintr'un tot: *cele cinci părţi ale lumiĭ*; 3. participare: *a avea parte la beneficiile unеĭ întreprinderĭ*; 4. noroc: *cum ţi o fi partea* Pann, *să n'am parte de...*; 5. loc, latură, direcţiune: *în tóte părţile, la o parte*; 6. *fig.* privinţă: *despre partea închinării însă, Dómne, să ne ierţi* Em.; 7. partidă: *când aş da peste o parte bună* Cr.; 8. *Gram.* **parte de cuvînt**, diferite categoriĭ de vorbe, ca nume, articol, verb etc.; 9. gen (gramatical saŭ real): *partea bărbătéscă, femeiască*; 10. *Mus.* fie-care din melodiile a căror reunire formézĕ armonia: *bucată de patru părţi*; 11. *Jur.* cel ce pledézĕ în contra cuiva: *părţile sunt în presenţă*.

Partenon n. templul Minervеĭ la Atena, ridicat de Pericle şi decorat de Fidias cu concursul architecţilor Ictinus şi Calicrate (către 438 a. Cr.).

parter n. 1. partea unеĭ case ce este la nivelul solului; 2. partea unеĭ grădinĭ garnisită cu florĭ; 3. partea unеĭ săli de teatru în josul sceneĭ şi îndărătul orchestreĭ; 4. spectatoriĭ din parter: *parterul aplaudă*.

Parţi m. pl. vechiŭ popor în Asia, care s'aşeză la S.-E. de Marea Căspică, unde formă un regat puternic (250 a. Cr.), supplantat în urmă de Sasanidĭ. Călăreţi plinĭ de cutezare şi bunĭ arcaşĭ, Parţiĭ luptară cu Romanĭĭ în timp de doŭe secole.

parţial a. 1. care face parte dintr'un tot: *sumă parţială*; 2. care se face numaĭ în parte: *eclipsă parţială*. Crn. **total**. || a. părtinitor.

parţialitate f. părtinire.

particip v. 1. a lua parte: *a participa la o întreprindere*; 2. a ţinea de natura cuiva: *caĭrul participă de la cal şi de la măgar*.

participare f. acţiune de a participa şi partea luată într'o afacere.

participiu n. *Gram.* vorbă ce ţine de natura verbului şi de a adjectivului.

particulă f. 1. parte mică: *particulele unuĭ corp*; 2. *Gram.* vorbă invariabilă, în genere monosilabică, ce intră în compoziţiunea altora, dar n'are existenţă proprie: *des-*fac, *rés-*torn; 3. prepoziţiune ce însoţesce numele unеĭ familiĭ nobile (la Francesĭ redată cu **de**): *Alfred* de *Musset*.

particular a. 1. ce aparţine în propriu: *fie-care ţeră are datinile eĭ particulare*; 2. separat, deosebit: *locuinţă particulară*; 3. reservat, secret: *nu-a spus lucrurĭ particulare*. || m. 1. persónă privată: *e un simplu particular*; 2. *fam.* un individ óre-care. || n. ceea ce e particular. Crn. **general**.

particularisez v. a face particular. Cîrn. **generalisez.**

particularism n. în Germania, partidul care reclamă o independență particulară pentru fie-care din Statele diferite ale imperiului.

particularist m. partisan al particularismului.

particularitate f. circumstanță particulară. Cîrn. **generalitate.**

partid n. unirea mai multor persóne în contra altora: *partidele politice la noi sunt conservatorii și liberalii.* Sin. **facțiune.**

partidă f. 1. persónă de căsătorit: *e o partidă forte bună*; 2. proiect de preumblare, de petrecere între mai multe persóne: *am făcut împreună o partidă frumósă*; 3. totalitatea operațiunilor unuĭ joc: *o partidă de domino*; 4. parte de socotélă, cont particular: *scrie la partida mea acéstă sumă*; 5. mód de a ținea registrele: *partidă simplă, dublă.*

părtinesc v. a fi părtinitor.

părtinire f. preferență injustă: *părtinirea sórtei.* Od. Sin. **parțialitate.**

părtinitor a. și m. care ține partea cuiva în paguba altuia: *un judecător nu trebue să fie nici odată părtinitor.* Sin. **parțial.**

părtinos a. părtinitor: *sórtea ta fu părtinósă.* Bod.

partisan m. cel ce ține de o persónă, de un partid, de o doctrină: *partisan al monarchiei.* Cîrn. **antagonist.**

partițiune f. reunirea tuturor părților unei compositiunĭ musicale.

partitiv a. *Gram.* care desémnă o parte dintr'un tot.

partner m. asociat la joc.

parucle m. od. sub-locotenent.

parvenit m. om de rînd care a făcut stare: *insolența parvenitului.*

parvin v. 1. a ajunge la scop, la destinațiune: *scrisórea ta mi-a parvenit*; 2. (absolut) a ajunge la onorurĭ, la avere: *nu e greŭ a parveni.*

pas m. 1. mișcare ce se face când punem un picior înaintea altuia spre a umbla: *a face trei pași*; 2. diferite moduri de a umbla ce aŭ fost regulate pentru trupe: *pas accelerat, pas forțat*; 3. mers natural al calului: *a lăsa calul să mérgă la pas*; 4. urmă lăsată de picior când mergem: *la tot pasul*; 5. *fig.* îngăduință, ocasiune: *nu-ți dă pas de vorbă* Pann, *dete pas Turcilor a se amesteca* Băic.; 6. mésură de distanță: *120 pași fac 100 metri*; 7. pl. demersurĭ pentru reușita unuĭ lucru: *a face pașiĭ cuveniți.* || n. trecătóre îngustă la o mare saŭ la un lanț de munți: *Pasul de Calais, Pasul Turnului Roș.* || v. (întrebuințat numaĭ la imperativ) 1. a păși: *pasă cu D-deŭ, fiica mea!* Isp.; 2. a căuta: *pasă de te du acolo* Cn.

păs n. V. pês.

pasă v. 1. (impersonal) a avea pês de ceva: *nu-i pasă de nimic*; 2. a se îngriji, a se teme: *puțin 'mi pasă.*

pașă m. pașă: *pașalele de la Dunăre.*

pașă m. guvernatorul uneĭ provincii, la Turcĭ: titlu oficial al vizirilor și al unor înalți funcționarĭ, carĭ primiaŭ ca distincțiune 2—3 coțĭ de cal saŭ *tuiurĭ.*

pasager m. cel ce plécă dintr'un loc într'altul. Sin. **călétor.**

pasăgiu n. 1. în orașele marĭ, galerie acoperită și ocolită cu magazine, reservată numaĭ pedeștrilor: *pasagiul român*; 2. loc într'un autor, într'o operă ce se citézĕ: *a copia un pasagiu din Bălcescu.*

pașalîc n. provincie guvernată de un pașă.

pasă-mi-te adv. se vede, pare că: *pasă-mi-te ea pierduse un ostor* Isp.

pașaport n. permisiune dată de o autoritate pentru libera circulațiune a persónei ce o posedă; fam. *a da cuiva pașaport*, a-l congedia.

păsat n. meiŭ pisat cu lapte.

pasc v. 1. a mânca érbă, vorbind de animale: *calul să pască unde va voi*; 2. a duce la pășune: *óia ce mi-aĭ dat'o s'o pasc*; a **pasce vênt**, a pierde vreme în zadar: *mulți nerodi pasc vêntul* Pann; 3. *fig.* a pândi: *de când îl pasc eŭ, că dór i-oiŭ prinde* Al.; 4. a aștepta: *nu scit ce păcat te pasce* Cn.; 5. a amenința: *mórtea te pasce* Al.

pască f. 1. turtă de Pasce: *face pască cu smîntână și cu ouĕ* Cn.; 2. anafură ce se dă în ziua de Pasce; 3. azimă ce mănâncă Evreiĭ la Pasce.

pascal a. ce ține de Pasce: *mielul pascal.*

Pascal m. nume a 2 papĭ (817—1099) și al unuĭ antipapa (1164). || (Blaise) celebru scriitor și matematic francez, autorul calcululuĭ probabilităților, inventatorul preseĭ idraulice și autorul *Scrisorilor provinciale* și al *Cugetărilor* postume (1623—1662).

Pascali (Mihaĭl) m. eminent actor și mediocru autor dramatic (1830—1882).

păscălie f. 1. calendar perpetuŭ cu indicațiunĭ astrologice; 2. carte de ghicit norocul fie-căruia; 3. fig. *a-și pierde păscălia*, a face erorĭ de calcul.

Paşcani pl. tîrgușor în jud. Sucéva pe ripa dréptă a Siretului; 2000 loc. Importantă stațiune de cale ferată între Rusia, Austria și România.

Pasce f. pl. 1. serbătóre solemnă ținută de Evreĭ în fie-care an spre aducere aminte de trecerea Mărĭ Roșie; 2. serbătóre solemnă ținută anual de creștinĭ în memoria învierĭ Domnuluĭ: *la Pasce se mănâncă ouĕ roșiĭ*; 3. *fig.* serbătóre în genere: *nu-ĭ în tóte dilele Pasce.*

pasce-vênt m. pierde-vară.

paschinadă f. bătaie de joc caraghióșă.

păscut n. 1. pășune: *vitele când se întorc de la păscut* Isp.; 2. acțiune de a pasce: *nici de păscut gâscele nu eștĭ bun* Cn.

păscăr m. 1. cel ce prinde saŭ vinde păserĭ; 2. *Zool.* erete.

pasere f. animal ovipar cu două picióre, având pene și aripĭ; **pasere domnéscă**, botros; **pasere măiastră**, înzestrată cu graiŭ omenesc: *eată o pasere măiastră prinsă 'n luptă c'un balaur* Al.; **pasere muscă**, păsărică din America cu colorĭ sclipitóre; **pasera paradisuluĭ**, pasere din India însemnată prin penișul și micimea eĭ; **pasere tătăréscă**, nagâț; **pasere țigănéscă**, codobatură. Sin. **sburătóre.**

Pasărea f. 1. munte în jud. Mehedinți unde Mircea învinse pe Sigismund, regele Ungarieĭ (1395); 2. baltă și mănăstire de maĭcĭ în jud. Ilfov.

păsărésc a. ce ține de păserĭ: *nêmul păsăresc*; **limbă păsăréscă**: 1. graiul paserilor măiestre; 2. un fel de graiŭ școlăresc ce constă în sufixarea unuĭa saŭ a maĭ multor sonurĭ la fie-care silabă a vorbeĭ: ex. *mĕpă dupue lapa ş̦copóțăpă.* || **păsăresce** adv. 1. ca o pasere: *fuge păsăresce*; 2. în limba păsăréscă, neînțeligibil: *a vorbi păsăresce.*

păsesc v. a înainta pas cu pas: *copilul pășia în urma luĭ.* Sin. **merg, umblu.**

pastans n. un fel de joc în cărțĭ.

pasibil a. expus la: *pasibil de amendă*

Pasifae f. *Mit.* soția luĭ Minos.

pasiflóră f. plantă cățărătóre din tropice (Asia și America).

pasigrafie f. scrisóre universală.

pășin a. blajin: *o vedĭ cât e de pășină* Cn.

pasional a. ce ține de pasiunĭ: *stările pasionale ale sufletuluĭ.*

pasionant a. care pasionéză: *lectură pasionantă.*

pasionat a. 1. plin de pasiune: *limbagiu pasionat*; 2. plin de prevențiune, de parțialitate: *judecător pasionat.*

pasionez v. 1. a interesa fórte, a excita: *un orator mare scie să pasioneze auditorul seŭ*; 2. a prinde pasiune: *a se pasiona pentru joc.*

pasiune f. 1. mișcare sufletéscă: *pasiunea binelui, a rĕului*; 2. afecțiune fórte vie pentru ceva: *pasiunea colecțiunilor*; 3. obiectul acesteĭ pasiunĭ: *pictura e pasiunea luĭ*; 4. prevențiune, parțialitate: *a judeca cu pasiune*; 5. *Filos.* impresiune primită de un subiect, în opositiune cu *acțiunea.* || f. 1. suferințele Mântuitoruluĭ; 2. narațiune evangélică a Pășiunĭ; 3. *fig.* supliciu, martiriu. Sin. **patimă.**

pasiv a. 1. care primesce acțiunea saŭ impresiunea: *verb pasiv*; 2. care nu lucréză: *resistență pasivă.* || n. 1. forma de conjugare a verbelor pasive; 2. totalitatea datoriilor: *pasivul acestuĭ comerciant covîrșesce activul seŭ.* Cîrn. **activ.**

pasivitate f. starea celuĭ pasiv. Cîrn. **activitate.**

păslă f. 1. materie din lână saŭ pĕr, nețesută dar călcată: *cojoc de păslă*; 2. lână fórte móle și delicată: *pălărie de păslă.*

pașlesc v. *fam.* a o șterge: *nu te vedeam când a-ĭ pașlit'o* Cn.

păslit a. de păslă: *sub un cort mare păslit* Por.

pâslos a. des ca pâsla: *pĕr pâslos.*

pasmant n. ceapraz.

pasmanterie f. ceaprazărie.

pasmantier m. ceaprazar.

paşol! int. de alungat câinii. Sin. marş.

paspoal n. şiret, galon: *paspoaluri pentru soldaţi.*

Passarowitz n. oraş în Sĕrbia unde se încheiă în 1718 tractatul între Turcia şi Austria, ceea din urmă căpĕtând într'altele banatul Olteniei.

passim adv. ici şi colea, în diferite locuri.

pastă f. 1. aluat de făină cu forme diferite: *paste făinóse de Italia;* 2. orĭ ce substanţă măcinată şi frământată: *pastă de hârtie, de porţelan;* 3. nume dat unor preparaţiuni medico-alimentare: *pastă de jujubă.*

păstaie f. técă lungăréţă în care s'află închis fructul unor plante: *păstaie de fasole, de ardeiŭ.*

pastel n. 1. plantă din fam. cruciferelor, a cărei flóre produce o colóre albastră; 2. creion făcut din colorĭ pulberisate; 3. tablóŭ făcut cu pastel; 4. gen de poesie lirică descriptivă: *pasteluri de Alexandri.*

pastelist m. pictor de pasteluri.

pastet n. un fel de prăjitură ce conţine carne saŭ pesce: *pastet de ficaţi.*

Pasteur (Louis) m. ilustru chimist şi bacteriolog francez, autor de faimóse cercetări asupra fermentaţiunilor, descoperi în 1885 metóda inoculaţiunilor antirabice (1822—1895).

pastilă f. turtişóră rotundă făcută cu zahăr, arome, suc de plante şi zémă de fructe.

pastiş n. 1. tablóŭ în care un pictor imită pe un altul; 2. operă în care s'a imitat stilul unuĭ scriitor celebru.

păştită f. plantă ce cresce prin păduri şi tufişurĭ.

păstor m. titlul preoţilor protestanţi.

păstor m. 1. păzitor de oĭ; 2. *fig.* episcop: *păstor sufletesc.* Sin. **cioban, păcurar.**

pastoral a. 1. ce ţine de păstorĭ: *viaţă pastorală;* 2. care descrie traiul câmpenesc: *ipoemă pastorală;* 3. ce ţine de episcop: *cărţĭ pastorale.*

pastorală f. piesă de teatru saŭ roman în care personagiile sunt păstorĭ.

păstoresc a. pastoral. || v. *fig.* a fi păstor sufletesc: *Biserica Moldovei s'a păstorit de mitropoliţi* Negr.

păstorie f. stare de păstor.

păstorit n. îndeletnicirea păstorului.

pastramă f. carne sărată şi afumată.

pastramagiŭ m. 1. cel ce face saŭ vinde pastramă; 2. *fig.* mojic: *scapămă de pastramagiul!*

păstrare f. acţiune de a păstra: *a da cuiva în păstrare.* Sin. **conservaţiune.**

păstrător a. şi m. 1. care păstréză; 2. care economiseşte.

păstrăv m. 1. pesce de riurĭ fórte delicat; 2. un fel de ciupercă.

păstrez v. 1. a ţinea în bună stare: *a păstra sănătatea;* 2. a pune de o parte: *a păstra banĭ;* 3. a feri de stricăciune: *carnea se păstréză în vase bine astupate.* Sin. **conserv.**

păstru n. economie: *scie a trăi cu păstru* Pann.

păstrugă f. varietate de păstrăv.

păstură f. fagure de miere, céră brută.

păsulală f. răbdare, aminare de plată.

păsuiesc v. a da pas, a îngădui la achitarea unei sume: *mai păsuiesce câte-va luni* Negr.

păşunat n. acţiune de a paşce.

păşune f. câmp de păscut.

păşunez v. a duce la păşune.

pasvangiŭ m. 1. soldat din ósta lui Pasvantoglu; 2. *fig.* jăfuitor.

Pasvanţi m. pl. pasvangiĭ: *câteva sute de Pasvanţi* Bălc.

Pasvantoglu (Osman Paşa) m. 1. Turc din Vidin, care se răsculă în contra Porţeĭ şi cu cetele sale de pasvangiĭ pustiĭ ambele malurĭ ale Dunărĭi (1797—1802); 2. *fig.* rebel, tiran: *eaca ascult, Pasvantoglu ce eşti!* Al.

pat n. 1. mobilă ce servă de culcare saŭ de odihnă: *un pat de fier;* 2. prin analogie: *pat de verdeţă;* 3. suportul unei arme de foc: *patul puşcei, tunului;* 4. hambar de porumb. || v. pătesc: *unul face şi altul pate.*

pată f. 1. semn ce murdăreşce: *haină plină de pete;* 2. semne naturale pe pielea animalelor saŭ pe penele păsărilor; 3. părţĭ mai întunecóse în sóre; 4. *fig.* defecte într'o operă atmintirea bună: *caută pete în sóre;* 5. tot ce atinge onórea, reputaţiunea: *viaţă fără pată.*

paţachină f. arbust cu bobiţe negre, întrebuinţate în medicină şi în boiangerie.

Patagonia f. mare ţéră la extremitatea Americeĭ meridionale.

păţanie f. întîmplare mai adesea neplăcută.

pătaramă f. păţanie: *ţinea încă minte pătarama de ierĭ* Por.

pataranie f. pătarămă: *scia de pătarania celeĭ dintâĭ fete* Isp.

pataşcă f. pat de mort: *pataşca e dricul pentru ceĭ avuţi, năsălia pentru ceĭ sirmanĭ.* Sin. **năsălie.**

pătat a. cu pete. || **pătaţi** m. pl. *Bot.* specie de anemonă.

păţélă f. ceea ce păţesce cineva.

patent a. învederat: *un adevĕr patent.*

patentă f. 1. diplomă acordată de suverani, corporaţiunĭ, universităţi etc.; 2. contribuţiune anuală ce plătesc comercianţiĭ şi industrialiĭ: *mediciĭ, advocaţiĭ, notariĭ plătesc patentă.*

patentar m. cel înscris între ceĭ cu patentă.

patentat a. care plătesce patentă.

patentez v. 1. a supune la patentă; 2. a da o patentă cuiva.

pateră f. 1. cupă de bronz saŭ de argilă întrebuinţată de ceĭ vechĭ în sacrificiĭ: *purtând în mâini patere şi vasele de taină* Naum; 2. ornament ce servă a sprijini perdele saŭ a suspenda diferite obiecte.

pateric n. colecţiune de vieţile cuviosilor pustnicĭ. Sin. **otecinic.**

pateriţă f. toiag archieresc de aur, argint saŭ fildeş. Sin. **cârjă.**

patern a. părintesc.

paternitate f. 1. stare, calitate de tată; 2. *fig.* calitate de autor: *a revendica paternitatea unei cărţĭ.*

păţesc v. 1. a suferi (într'un mod nemeritat): *de ar sci omul ce ar păţi, dinainte s'ar păzi* Cn.; 2. a cunósce şi învĕţa din propria sa experienţă: *cine a păţit multe, scie multe;* 3. a se întîmpla (în bine saŭ în rĕŭ): *ce aĭ păţit să le scoli aşa de dimineaţă?* 4. a suferi ceva rĕŭ: *cine o mai face cu mine, ca mine să păţă* Isp.

patetic a. care mişcă sufletul: *discurs patetic.* || n. ceea ce mişcă sufletul.

pateŭ n. pastet.

pătez v. a face o pată.

patimă f. 1. suferinţă, în special cele îndurate de Isus: *săptĕmâna patimelor,* cea dinaintea Pascelor; 2. pasiune, mai ales de un caracter violent şi desordonat: *patima joculuĭ, patima beţieĭ;* 3. părtinire: *vorbesce cu patimă;* 4. bólă: *patimă de ficat.*

pătimaş a. şi m. 1. suferind: *fratele mai mare e cam pătimaş* Isp.; 2. pasionat: *iar Domnul pătimaş* Bol.

pătimesc v. 1. a suferi de o bólă: *pătimesce de friguri;* 2. a suferi martiriu: *aŭ pătimit pentru dragostea lui Christos* Cn.; 3. a îndura necazurĭ: *multe am pătimit;* 4. a suferi în genere: *când ţéra pătimesce* Al.

patină f. încălţăminte garnisită de desubt cu o lamă de oţel spre a se da pe ghiaţă.

patinez v. a se da pe ghiaţă cu patine.

patinor m. cel ce patinézĕ.

păţire f. 1. suferinţă îndurată; 2. *fig.* experienţă.

Pătrlagele pl. sat în jud. Buzĕŭ, renumit pentru ţuica sa.

patiserie f. arta şi comerţul cofetarului.

păţit m. cel ce a suferit şi învĕţat multe în viaţa sa: *tot păţitul e priceput* Cn. V. Stan.

păţitanie f. păţanie: *să-ĭ spuie păţitania.*

pătlăgea f. plantă culinară din fam. solaneelor: 1. **pătlăgea vinĕtă,** originară din India, cu bóbe lunguiéţe vinete; 2. **pătlăgea roşie,** originară din America meridională, cu bóbe roşiĭ, numită şi *paradais.*

patlagénă f. *Bot.* rodie.

patlăginĕ f. plantă cu ale cărei grăunţe se nutresc păsĕrelele.

pătlăginiŭ a. de colóre vinĕtă: *încins cu un şal pătlăginiŭ.*

Patmos n. insulă în Marea Egee, la S. de Samos, unde St. Ión 'şi scrise *Apocalipsul.*

patogen a. care produce bólă.

patognomícă f. cunóscerea simptomelor particulare ale unéĭ bóle.

patologíc a. ce ține de patologie.

patologíe f. partea medicinéĭ ce tratéză despre natura, causele și simptomele bólelor.

pátos n. 1. întrebuințare de mijlóce patetice; 2. emfasă afectată în vorbire.

patrafír n. V. **epitrachíl**.

pătrár n. 1. a patra parte: *un pătrar de secól*; 2. aspectul lunéĭ când apare ca un semi-cerc luminos.

Pátras n. oraș în Grecia la intrarea golfuluĭ de Corint: 25,000 loc.

pătrát n. 1. cadrilater cu laturĭ egale și unghiurĭ drepte; *pătratul unuĭ număr*, produsul acelui număr prin el însuș; 2. careŭ. || a. ce are forma unuĭ pătrat: *odaie pătrată*.

patriárch m. 1. nume dat maĭ multor personagiĭ sfinte din Vechiul-Testament; 2. titlul capuluĭ Bisericeĭ ortodoxe, care residă la Constantinopole; 3. *fig.* bătrân respectabil care trăiesce în mijlocul uneĭ familiĭ numeróse.

patriarchál a. 1. ce ține de vechiĭ patriarchĭ, care e simplu cum era viața lor: *casă patriarchală*; 2. ce ține de demnitatea patriarchuluĭ: *scaun patriarchal*.

patriárchie f. 1. demnitate de patriarch; 2. țéră supusă jurisdicțiuniĭ sale; 3. palatul unde residă patriarchul.

patrician a. se dicea la Roma de ordinul cetățenilor carĭ ocupaŭ primul rang în Stat. || m. 1. cel ce era de condițiune patriciană saŭ nobilă; 2. nobil, maĭ ales în Veneția. Cfr. plebeiŭ.

patriciát n. ordinul patricienilor în Roma antică.

patríe f. 1. țéra unde ne am născut: *patria e o a doua mamă*; 2. *fig.* se dice de țările în carĭ s'află cu prisosință unele lucrurĭ: *Atena era odinióră patria artelor frumóse*.

pătríme f. a patra parte dintr'un tot.

patrimoniál a. ce ține de un patrimoniu: *avere patrimonială*.

patrimóniu n. 1. avere provenită de la părinți: *separațiune de patrimoniu*; 2. *fig.* ceea ce aparține natural cuĭva: *devotamentul e patrimoniul sufletelor alese*.

patríot m. cel ce iubesce patria sa și caută să-i fie folositor.

patriótic a. 1. ce ține de patriot; 2. făcut din patriotism.

patriotísm n. iubire de patrie.

patrístică f. partea teologieĭ ce tratéză despre scrierile sfinților Părinți aĭ Bisericeĭ.

Patróclu m. eroŭ grec, amicul luĭ Achile, fu ucis de Hector la împresurarea Troieĭ.

patrología f. colecțiune de operele sfinților Părinți aĭ Bisericeĭ.

patrón m. 1. cel ce servă de protector; 2. sfînt al cărui nume se portă; 3. sfînt căruia e închinată o biserică și pe care o țéră, un oraș, o corporațiune îl recunósce de protector; 4. stăpânul unuĭ atelier. || n. cartușă: *patróne de dinamită*.

patronáju n. 1. protecțiune acordată de un om bogat saŭ puternic; 2. *fig.* protecțiune în genere.

patronál a. ce ține de patron, de sfîntul unuĭ loc: *sărbătóre patronală*.

patronésă f. se dice de o damă care presidă la o operă de binefacere.

patronéz v. a lua sub protecțiunea sa.

patronímic a. și n. nume de familie, în opoziție cu pronumele și supranumele: *numele patronimice românești se termină în* escu *saŭ* ianu, *ca Popescu, Jianu*.

patrontáș n. gibernă.

pátru num. de două orĭ două.

pátru-dĕci num. de pătru orĭ dece.

Patru-Cantóne (Lacul celor) n. numele laculuĭ de Lucerna.

patrúlă f. 1. raită de nópte ce soldații fac într'un oraș; 2. detașament care face patrula.

patrúlea num. ordinal din pătru.

patrúman a. și n. V. **cadrúman**.

pătrúnd v. (activ) 1. a trece de la un capĕt la altul: *ulciul pătrunde hârtia*; 2. a intra adânc, a se strecura: *frigul pătrunde ósele*; 3. *fig.* a se respândi departe: *instrucțiunea pătrunde în tóte clasele societății*; 4. a ajunge să cunóscă, a înțelege: *a pătrunde un secret*; 5. a mișca profund: *nenorocirea luĭ mi-a pătruns inima*. || (reciproc) 1. a intra unul într'altul: *a se pătrunde*; 2. *fig.* a-și umplea mintea, sufletul: *a se pătrunde de datoriile sale*. Sin. **răzbesc**.

pătrúndere f. 1. acțiune de a pătrunde; 2. ușurința spiritului de a pătrunde în cunoscința lucrurilor. Sin. **perspicacitate, sagacitate**.

pătrunzĕtór a. 1. care pătrunde: *frig pătrunzĕtór*; 2. *fig.* care aprofundéză lucrurile grele: *spirit pătrunzĕtór*.

pătrunjél m. plantă leguminósă din fam. umbeliferelor întrebuințată în bucătărie ca condiment.

pătruns a. 1. trecut prin: *pătruns de glónțe*; 2. *fig.* adânc mișcat: *pătruns de durerea luĭ*; 3. îmbibat: *pătruns de datoriile sale*.

patruped a. și n. V. **cadruped**.

pătru-spre-dece num. pătru și dece.

pătucén n. pat mic.

pătul n. 1. pat pe care s'așédă stupiĭ, legume saŭ póme; 2. coșar (de vite saŭ de porumb): *pătulele gemeaŭ de pline ce eraŭ*.

pătulésc v. a stringe grânele în pătule.

pătură f. 1. învelitóre de lână gros (țesută: *cât ți-e pătura, atât te întinde* Pann); 2. acoperemîntul calului; 3. strat din o materie óre-care: *tăblițe acoperite cu o pătură de céră*.

paucă f. țimbal; *începură a suna din pauce, din trîmbițe și din surle* OD.

Paul m. 1. V. **Pavel**; 2. nume a 5 papi (757—1621).

Paul-Emíliu m. consul roman, învins și ucis în bătălia de la Cane (216 a. Cr.).

Pauliciáni m. pl. sectă eretică în Armenia din sec. IX. care avea o mare veneratiune pentru apostolul Pavel, aĭ cărui urmași se considerau. Sin. **Manicheĭ**.

paulicianísm n. eresia Paulicianilor.

Paulo Veronése m. celebru pictor italian din Verona (1528—1578).

paulównia f. arbore din Japonia cu florĭ marĭ violete, aclimatat în Europa.

păun m. 1. gen de pasere din ordinul galinaceelor, împodobită cu pene frumos colorate; 2. ochiŭ-păunuluĭ.

păunaș m. puiŭ de păun; 2. *fig.* tînĕr mândru și frumos: *păunașul codrilor, voinicul voinicilor* Poe.

păunéz v. a fi mândru ca păunul.

pauperísm n. 1. starea celor săracĭ; 2. toțĭ săracii dintr'o țéră.

paupertáte f. 1. sărăcie: *certificat de paupertate*; 2. *fig.* lipsă de minte: *paupertate intelectuală*.

pausă f. 1. întrerupere momentană a uneĭ acțiuni: *a face o pausă*; 2. *Mus.* interval de timp, de durata uneĭ mesurĭ; 3. în tipografie: trăsură de unire.

Pausánia m. 1. general spartan, învingătorul Perșilor la Platea (479 a. Cr.); 2. geograf grec din sec. II d. Cr.: *Itinerar în Grecia*, principalul izvor pentru istoria antică și pentru topografia Greciei.

pavă f. clin de cămașă.

pavágiu n. 1. acțiune de a pava; 2. lucru făcut cu pietrișŭ; 3. mod de pavare: *pavagiu cu mosaic*.

pavánă f. vechiŭ danț francez cu cadența gravă.

pávca f. pavagiu: *pavele de pétră saŭ de brad*.

pavcerníță f. slujbă după cina cea mică.

Pável (Sf.) m. apostolul păgânilor, maĭ întâiŭ persecutor al creștinilor sub numele de *Saul*, convertit în cale spre Damasc, predică Evanghelia în Asia-Mică și în Grecia, fu decapitat sub Nerone (66); serbat la 29 Iunie: *Epistole*. || Pável I, împĕratul Rusieĭ, fiul Caterineĭ, căreia îi urmă pe tron și muri asasinat (1754—1801).

pavelúiesc v. a pava.

pávez v. a pardosi.

pavézĕ f. scut mare ce acopere tot corpul unuĭ pedestru.

Pávia f. oraș în Italia, pe Tessin: 34,000 loc.

pavián m. *Zool.* babuin.

pavílion n. 1. un fel de cort la militarĭ; 2. căsciórĕ de obiceiŭ pă-

trată la extremitatea unuĭ edificiu; 3. căsuță într'o grădină; 4. parte exterioră a urechiĭ; 5. stindard arborat pe cutartul dinapoĭ al uneĭ corăbiĭ spre a indica naționalitatea sa.

pavonesc v. 1. a garnisi o corabie cu pavéze și paviliône; 2. a orna cu drapele.

pavogadisiac a. 1. relativ la psaltichie; 2. *fig.* și *fam.* trăgănător: *accent pavogadisiac.*

pavogadu n. note orientale de psaltichie (pa-vu-ga-de-ni-ghe-pa).

pază f. 1. acțiune de a păzi, veghiere: *rămase de pază*; 2. *fig.* îngrijire, băgare de sémă: *paza bună trece primejdia rea.*

pazarghidén m. cel ce tîrguia în piață: *nu voiu ca pazarghidénu meŭ să pórte ceacșiri și işlic.*

pazarlîc n. tîrguială, negustorie: *nu-l ajunge capul să facă asemenea pazarlîcuri* Al.

păzesc v. 1. a priveghia pentru apărare: *a păzi cetatea*; 2. a băga de sémă să nu fugă: *a păzi un captiv*; 3. a avea grijă: *a păzi un bolnav*; 4. a observa cu scumpătate: *a păzi credința, cuvîntul*; 5. a feri: *frica păzesce pepenĭ*; 6. a lua aminte, a fi cu băgare de sémă: *păzesce-te!*

păzit a. care se păzesce.

păzitor m. cel ce păzesce.

paznic m. păzitor, maĭ ales de nópte. Sin. *gardian.*

pe prep. servă a exprima: 1. locul asupra căruia stă ceva orĭ cineva: *a ședea pe scaun*; 2. locul asupra căruia se mișcă cineva: *a încăleca pe cal*; 3. parte asupra căruia se face ceva: *se spală pe mâinĭ*; 4. un spațiu de timp: *pe un an*; 5. o modalitate: *pe față, pe voie*; 6. acusativul la ființe (ca un mijloc de diferențiare cu nominativul omonim): *leul învinge pe urs.*

peán n. imn în onórea lui Apollon.

pecarĭ m. un fel de porc din America meridională.

păcat n. 1. călcare voluntară a legiĭ divine: *ce e drept, nu e păcat*; 2. vină mare: *a-și plânge păcatele*; 3. nenorocire: *nu scit ce păcat te pasce* Cn.; 4. pagubă: *ce păcat! păcat de el!*

păcătos a. și m. 1. plin, încărcat de păcate; 2. ticălos, mișel: *ce păcătos!* 3. (despre lucrurĭ) nětrebnic, stricat: *o păcătósă de luptă.*

păcătoșie f. stare păcătósă.

păcătuiesc v. 1. a face păcate, a cădea în păcat; 2. a greși în contra uneĭ regule: *a păcătui în contra usului.*

Pecenéga f. pîrâŭ în Dobrogea, se varsă în Dunăre.

Pecenegĭ m. pl. popor de viță turco-tătară, trecu Dunărea pe la mijlocul sec. IX, ocupă între anii 894—1122 Basarabia, Moldova și o parte a Munteniei.

pecetar m. gravor de peceți.

pecete f. 1. placă de metal în care sunt săpate embleme, ce se reproduc apoĭ în céră roșie spre a da un caracter de autenticitate scrisorilor, diplomelor, actelor publice: *pecetea Statului*; 2. urma peceții; 3. *fig.* semn caracteristic, caracter distinctiv: *pecetea geniului, pecetea uneĭ epoce.* Sin. *sigiliu.*

pecetluesc v. 1. a pune pecetea pe un act; 2. a pune pecețile din autoritatea justiției; 3. *fig.* a cimenta, a întări: *a pecetlui o unire.*

pecetluit a. provĕțut cu o pecete. || n. acțiune de a pecetlui.

pecetluitură f. bilet cu pecetea domnéscă: *Dumitrașcu Cantacuzino scóse în 1875 dăjdiĭ noue cu pecetluiturĭ.*

Pecheá f. tîrg în jud. Covurluiŭ.

peclé f. carne de pântece: *pecea vaceĭ alege* Pann.

pecinginé f. erupțiune de bășicuțe ce se prefac în cojĭ: *se întinde ca pecinginea.*

peciŭ n. carte dicasterială ce ordona celebrarea căsătorieĭ: *mergĭ de'ĭ scóte peciul, te oțĭ cununa chiar eŭ* Al.

pectoral a. 1. privitor la piept: *mușchĭ pectoralĭ*; 2. bun de piept: *tisană pectorală.* || n. ornament ce marele preot la Ebreĭ purta pe piept.

pecuniar a. 1. ce stă în bană: *interese pecuniare*; 2. privitor la bană: *lipsă pecuniară.*

pedagog m. 1. cel ce învață pe copiĭ și pórtă grijă de educațiunea lor; 2. cel ce s'ocupă cu pedagogia.

pedagogie a. relativ la pedagogie: *sisteme pedagogice.*

pedagogie f. 1. educațiunea copiilor; 2. arta de a instrui.

pedală f. 1. țévă grósă de orgă ce se pune în mișcare cu piciorul; 2. pîrghie cu care se face maĭ tare saŭ maĭ slab sunetul unuĭ piano.

pedant m. cel ce face paradă cu știința sa. || a. *un aer pedant.*

pedanterie f. maniere, erudițiune de pedant.

pedantesc a. ce ține de pedant.

pedantism n. ton, caracter, apucăturĭ de pedant.

pedel m. servitor la o Universitate.

pedépsă f. 1. aplicațiune de mijlóce ce produc durere spre a corige pe un culpabil: *și-a luat pedépsa*; 2. *fig.* mare nenorocire: *pedépsa lui D-déŭ.*

pedepsesc v. 1. a înflige pedepse; 2. a se chinui.

pedepsie f. *pop.* epilepsie (considerată de popor ca o pedépsă divină): *la unii le umblau buzele, parcă erau coprinșĭ de pedepsie* Cn.

pedepsitor a. care pedepsesce: *potop trimis din ceruri cu foc pedepsitor* Al.

pedestraș m. pedestru: *patru miĭ pedestrașĭ cu pușcĭ* Băl.

pedestrime f. militarĭ pedeștri. Sin. *infanterie.* Cpn. *călărime.*

pedestru m. 1. care merge pe jos: *de cât cu așa cal maĭ bine pedestru* Cn.; 2. infanterist. || a. *un drumaș pedestru* Pann.

pedichiur m. cel ce taie bătăturĭ.

Pedro (Don) m. fiul luĭ Ión VI, rege al Portugaliei; împărat al Braziliei (1822), abdică în 1831 în favóra fiuluĭ seŭ, mort în 1834. || Pedro II. fiul și succesorul celuĭ precedent, născut în 1825, desființă sclavia (1850); detronat în 1890, mort la Paris în 1891.

pedunculă n. códă de flóre saŭ de fruct.

Pegas m. *Mit.* cal înaripat care dintr'o lovitură de picior făcu să țîșnéscă pe muntele Helicon fântâna Hipocrena, cea consacrată Muselor: *a încăleca pe Pegas.* a face versurĭ.

pegmatită f. pétră granitică în care s'află caolin și servă la fabricarea porțelaneĭ: *pegmatita se găsesce în munții Mehedinților.*

pehlivan m. 1. saltimbanc: *pehlivaniĭ făcură feluri de năsdrăvănĭ și de jocurĭ* Od.; 2. *fig.* șarlatan: *afară, pehlivanule!* Al.

pehlivănie f. 1. scamatorie: *făcênd pehlivăniĭ ca să rîdă boieriĭ* Al.; 2. *fig.* purtare, faptă de pehlivan: *aĭsă-mĭ daĭ samă de pehlivăniile tale* Al.

pehlvi n. limbă vorbită în Persia sub dinastia Sasanidilor.

peiorativ a. care adnogă o idee nefavorabilă: *sufixe peiorative* (ex. critic-*astru*, poet-*astru*).

peire f. 1. acțiune de a peri; 2. mórte, ruină: *merg la peire.*

peisagist m. pictor de peisagiĭ.

peisăgiu n. 1. întindere de țéră ce se îmbrățișézĭ dintr'o privire; 2. tablóŭ ce representă siturĭ câmpenescĭ.

Pekin n. cap. Chineĭ: 1,600,000 loc. Porțelanurĭ, mătăsurĭ.

pelagianism n. erezia călugărului Pelagiu (sec. V), care nega păcatul original, fu combătut de St. Augustin.

pelagră f. bólă fórte gravă ce se manifestă prin simptome pe picle.

pelargonie f. plantă frumósă și aromatică analogă geraniului.

Pelasgĭ m. pl. popor primitiv din Grecia și Italia (pelasgic).

Pelendava f. cetate veche în Dacia, maĭ sus de Craiova.

pelerin m. 1. cel ce călătorésce din pietate la un loc de închinăciune; 2. călător în genere.

pelerină f. haină femeiască în formă de guler mare lăsat pe umere.

pelerinăgiu n. 1. călătoria ce face un pelerin; 2. locul unde se duce.

Peleș n. afluent al Prahoveĭ ce străbate Sinaia; 2. munte în orășelul Predeal, într'o posițiune încântătóre a Carpaților: aci s'află reședința de vară a regelui, (*Castelul Peleșului*), o clădire în stilul Renașterii.

Peleŭ m. *Mit.* tatăl luĭ Achile.

pelican m. pasere aquatică din ordinul palmipedelor, cu ciocul larg și cu esofagul dilatat în formă de pungă pentru păstrarea alimentelor. Sin. *babiță.*

peliculă f. pieliță.

pelin m. 1. *Bot.* absint; 2. vin în care s'aŭ macerat frunze de pelin: *pelin de Drăgășani.*

pelincă f. fașă (de prunci): *copilandru abia scos din pelinci* Al.

pelință f. plantă vivace aromatică din fam. compuselor.

Pelion n. munte în Grecia (Tesalia), împreunat la N. cu Ossa.

Pella f. oraș în Macedonia, patria lui Alexandru cel Mare.

Pellico (Silvio) m. poet italian întemnițat 9 ani la Spielberg, în Austria, unde scrise *Închisorile mele* (1789—1854).

Pelopida m. general tebaN, scăpă Teba de sub jugul Spartanilor (379 a. Cr.).

Peloponeș n. peninsulă legată de Grecia prin istmul de Corint: numele ei de *Morea* vine de la asemănarea-i cu o frunză de mur (Peloponesiac).

Pelops m. *Mit.* rege din Elida, fiul lui Tantal, tatăl lui Atreŭ și Tieste.

pelteă f. beltea: *peltele de gutui și de mere.*

peltic a. și m. care nu póte rosti unele litere.

pelungóșă f. *Bot.* rotunjióră.

pembe adv. trandafiriŭ: *fermeneaua de croaziea pembe.*

penal a. care supune la o pedépsă: *lege penală.*

penalitate f. sistemă de pedepse stabilite de lege.

penați m. pl. 1. ței domestici la ceĭ vechĭ; 2. *fig.* locuință: *a se reîntórce la penații sei.* Sez. Iarĭ.

pendant n. se dice de două obiecte menite a figura împreună spre a se corespunde prin simetrie.

pendentiv n. *Archit.* porțiunea boltiĭ între marile arcurĭ ce o susțină.

pendulă f. 1. greutate așt-fel suspendată în cât, pusă în mișcare, să facă oscilațiunĭ regulate; 2. orologiu a cărui mișcare e regulată de o pendulă.

penel n. 1. unéltă dintr'un smoc de fire de pĕr legate de un mâner, cu care ne servim spre a întinde colorĭ, cleiŭ etc.; 2. *fig.* mod de a picta: *un penel delicat.*

Penelopa f. 1. soția lui Ulise și mama lui Telemach, respinse 20 de anĭ pe toțĭ peținoriĭ în lipsa bărbatului eĭ; 2. *fig.* tipul fidelității conjugale.

Peneŭ m. pîrâŭ în Tesalia între Olimp și Ossa, în valea Tempeĭ.

Penglab n. țéră în Industanul engles cu cap. *Lahora*: 19 mil. loc.

penibil a. 1. care causézâ durere: *sensațiune penibilă*; 2. *fig.* greoiŭ: *stil penibil.*

peninsulă f. țéră înconjurată de mare, afară de o parte unde se împreună cu continentul: *peninsula ibérică, pirineică, balcanică.*

peninsular a. ce ține de o peninsulă saŭ de locuitorii eĭ.

penioăr n. 1. manta din pânză ușóră pusă pe umere la eșire din baie; 2. haină femeiască de casă.

peniș n. 1. tóte penele uneĭ pasĕrĭ; 2. panaș.

penită f. 1. pană de scris; 2. *Bot.* scaiŭ de papură.

penitenciar n. casă de detențiune cu scopul de a reforma educațiunea morală a deținuților: *penitenciarul de la Ocna, Telega, Văcărești.*

penitent a. 1. care se căiesce; 2. care face penitență.

penitență f. 1. căință; 2 pedépsă impusă de preot penitentului.

penitențiar a. se dice de mijlócele întrebuințate pentru îmbunătățirea morală a condamnaților: *regim penitențiar.*

Pensilvania f. unul din Statele Unite americane: 4,500,000 loc.

pension n. pensionat.

pensionar m. 1. cel ce plătesce spre a fi găzduit și ospétat; 2 elevul unuĭ pensionat; 3. cel ce primesce o pensie de la Stat; 4. (**Marele**) titlu dat od. în Olanda magistratului care împărțea cu stathuderul direcțiunea republicei Provinciilor-Unite.

pensionat n. școlă ce primesce internĭ, institut de educațiune pentru băieți saŭ fete.

pensi(un)e f. 1. sumă de banĭ ce se dă pentru locuință, hrană; 2. locul unde cineva e găzduit și ospétat, pe un preț determinat; 3. sumă anuală plătită de Stat saŭ de un particular vechilor funcționarĭ eșițĭ cu onóre din serviciu.

pensulă f. penel.

pentacord n. liră antică cu 5 córde.

pentagon n. poligon cu 5 laturĭ.

pentagonal a. ce are forma pentagonului: *figură pentagonală.*

pentagramă f. figură compusă din două triunghiurĭ equilaterale și întrecrucișate.

pentametru n. vers greco-latin de 5 picióre.

Pentateuch n. partea Bibliei coprinzând cele 5 cărțĭ ale lui Moise: Genesa, Exodul, Leviticul, Numerĭ, Deuteronomul.

Penteleŭ n. munte în jud. Buzeŭ, pisc al Carpaților: *cașcaval de Penteleŭ.*

Pentelic n. munte în Atica, celebru prin marmura sa.

Penticostă f. sărbătórea Rusaliilor, la Evreĭ și la Catolicĭ.

penticostar n. carte bisericéscă ce conține slujba pe 50 de dile, de la Pasce până la Rusalĭ.

pentru prep. 1. arată scopul saŭ destinațiunea: *a muri pentru patrie*; 2. considerațiune saŭ preferență: *fă, te rog, pentru mine*; 3. o favóre: *opiniunea publică e pentru el*; 4. o relațiune: *e prea mare pentru virsta lui*; 5. în privința: *am audit pentru tine că ești om prea iscusit* Pann; 6. causa: *l'am pedepsit pentru lenea lui*; 7. ca interogativ, spre a cunósce causa saŭ motivul: *pentru ce?* 8. ca răspuns, cu arătarea causeĭ: *pentru că...*

penultim a. înainte de cel din urmă. ||**penultimă** f. silaba penultimă a uneĭ vorbe saŭ a unuĭ vers.

penumbră f. 1. *Fiz.* umbră ce înconjóră umbra propriu-disă proiectată de un corp; 2. în pictură: trecére de la clar la obscur; 3. starea unuĭ corp slab luminat.

penurie f. lipsă extremă de banĭ. Cfr. **opulență**.

Pepelen m. 1. Păcală, considerat mai ales sub raportul inepției și nevinovățieĭ; 2. representantul popular al spiritului glumeț și maliție totdeodată: *șagalnicul Pepelea* Es.

pepene m. 1. plantă din fam. cucurbitaceelor cu cotorul cățărător și având două varietățĭ: **pepene galben** saŭ *zémos* și **pepene verde**, numit încă *harbuz* și *lubenită*; 2. rodul acestei plante cu gust plăcut; 3. castravete (în Moldova); 4. fig. *a scóte din pepeni*, a face pe cineva să-și pérdă cumpĕtul.

pepenos a. rotund și plin ca un pepene.

Pepin (**cel Scurt**) m. rege al Franței, fiul lui Carol Martel, cuceri Aquitania și învinse pe Lombardĭ (752—768).

pepinieră f. 1. vlăstar de arbuștĭ ce se transplantézâ; 2. terenul unde se cultivă; 3. *fig.* reunire de tinerĭ carĭ se prepară pentru o carieră óre-care.

pepită f. bucată de aur nativ saŭ de alt metal prețios.

peplum n. manta femeiască brodată la Grecii antici: *cu pavéza și lancea în peplum învélită* Naum.

pepsină f. principiu activ al fermentului ce s'află în sucul gastric.

pept n. V. piept.

peptene m. V. pieptene.

per v. V. pier.

pĕr m. 1. pom din fam. rosaceelor, ce face pere; 2. lemnul acestui arbore. || 1. fir subțire ce cresce pe pielea capului la om; 2. (colectiv) toțĭ perĭ din capul omului: *a-și tunde pĕrul*; în pĕr, în număr complet; 3. fire de pĕr pe pielea animalelor în diferite părțĭ ale corpului: *pĕr de cal, de capră*; 4. colórea pĕrului: *cu ochiĭ în doĭ perĭ* Al.; în doĭ perĭ, *fig.* echivoc, *fam.* bĕt; 5. parte pĕroasă la unele stofe; 6. filamentele unor plante: **pĕrul cânelui**, salbă móle; **pĕrul sf. Marii**, cuscută.

Pera f. suburbie în Constantinopole, locuită de Europenĭ.

percal n. țesătură de bumbac fórte fină și compactă.

percalină f. pânză de bumbac, ușóră și lustruită, pentru căptușelĭ.

percep v. 1. a primi impresiunea obiectelor, sensațiunea ce ele causézâ: *urechea percepe sunetele*; 2. a ridica și strînge impositele.

perceptibil a. ce póte fi zărit de simțurĭ saŭ de minte: *ironie a-bia perceptibilă.*

perceptibilitate f. caracterul celor perceptibile.

percepțiune f. 1. facultate de

a percepe; 2. act prin care cunóscem și simțim impresiunea obiectelor prin mijlocul simțurilor; 3. stringerea impositelor; 4. (percepție) funcțiunea și biuroul perceptorului.

perceptor m. cel ce stringe impositele.

perchisiționez v. a face perchisițiune.

perchisițiune f. cercetare minuțiósă.

perchlorură f. compus chimic din chlor și fier în care intră cea mai mare cantitate posibilă de chlor: *perchlorura de fier se întrebuințézĕ în medicină pentru combaterea emoragiilor.*

percica-fetei f. plantă din fam. feregelor, din care se face un sirop pectoral.

perciunat a. și m. 1. care are perciuni; 2. *fam.* (ironic) Evreŭ ortodox.

perciune m. (mai ales la pl.) bucle de pĕr, și în special cele ce pórtă Evreii ortodocși d'alungul obrajilor.

percurg v. 1. a străbate; 2. *fig.* a examina în trécăt: *a percurge o carte.*

percurs n. drumul ce face o trăsură, un fluviu: *percursul tramurilor.*

percusiune f. întreciocnire.

perd v. V. pierd.

perdaf n. 1. lustru ce se dă a doua óră unei materii; 2. răsătură în rĕspĕr: *a da cu perdaf*; 3. *fam.* săpunélă: *a da un perdaf cuiva.*

perdea f. 1. pânză ce se atîrnă spre a acoperi saŭ ascunde ceva: *a lăsa perdelele*; 2. țarc de vite: *la perdéua cu câini rĕi* Por.; 3. albéță în ochi; 4. *fig.* reservă, bună-cuviință: *cum să jucăm păpușile, cu perdea ori fără perdea?* Sin. cortină.

pereche f. 1. două ființe saŭ două lucruri de acelaș fel luate împreună: *o pereche de boi, o pereche de case*; 2. bărbatul și femeia: *e o pereche potrivită*; 3 asemĕnare: *leneș fără pereche* Ca.

peregrin m. călĕtor care vizitéză locurile sfinte.

peremptțiune f. *Jur.* anularea unei procedurĭ ce n'a fost continuată în terminiĭ fixați de lege.

peremptoriu a. care decide definitiv, fără obiecțiune posibilă: *răspuns peremptoriu.*

perete m. 1 zidărie ce închide o casă saŭ îngrădesce o curte; 2. scórța unei cărți; 3. laturi interióre ale unuĭ vas saŭ tub; 4. părți ce formézĕ îngrădirea suprafeței interne a cavităților corpului: *peretii pieptului, pereții stomachului.*

perfect a. 1. care întrunesce tóte calitățile: *nimeni nu e perfect*; 2. care nu lasă nimic de dorit: *sănătate perfectă.* || n. *Gram.* timp ce exprimă trecutul. || adv. în perfecțiune. Sin. desăvîrșit. Ctn. defectuos.

perfectibil a. ce póte fi perfecționat.

perfectibilitate f. caracterul celor perfectibile.

perfecționez v. a (se) face mai perfect.

perfecțiune f. 1. caracterul celui ce e perfect în felul seŭ; 2. calitate excelentă fisică saŭ morală: *a fi înzestrat cu tóte perfecțiunile*; 3. *Jur.* îndeplinire: *obligațiunea e condițională, când perfecțiunea ei depinde de un eveniment viitor.*

perfid a. și m. care calcă cuvîntul dat, care nu păzesce credința. Sin. infidel, neleal.

perfidie f. lipsă de credință, trădare. Sin. violenție. Ctn. lealitate.

perforațiune f. *Med.* ruptură accidentală într'un organ: *perforațiunea intestinului.*

Pergam n. vechiŭ oraș în Asia Mică, unde se fabrica pergamentul.

pergament n. piele de óie saŭ de berbece preparată ca să se pótă scrie pe dînsa.

pergamute f. pl. V. bergamotă.

perghel n. 1. compas de mĕsurat grosimea; 2. zidărie în arcadă saŭ în semi-cerc: *bolți în perghel*; 3. un fel de joc circular.

peri f. dînă în basmele persiene.

periant n. *Bot.* învelișul exterior al flórei.

pericard n. *Anat.* sac membranos în care e așecțată inima.

pericardită f. *Med.* inflamațiunea pericardului.

pericarp n. *Bot.* învelișul grăunțelor unei plante.

periciune f. 1. peire: *o fiĭ al periciunii!* Bor.; 2. stricăciune: *materiile supuse periciunii.*

Pericle m. general, orator și om de Stat atenian; protector al artelor și al literaturei, el dete numele seŭ secolului celuĭ mai strălucit al Greciei (494—429 a. Cr.).

periclitez v. a fi în pericol.

pericol n. ceea ce expune la un accident saŭ la o nenorocire. Sin. primejdie, risc. Ctn. garanție, siguranță.

periculos a. 1. care pune în pericol: *bólă periculósă*; 2. căruia nu te poți încrede: *om periculos*; 3. funest: *doctrină periculósă.* Sin. primejdios.

perie f. 1. unéltă din fire de pĕr fixate la o placă și servind la curățatul hainelor, ghetelor etc.; 2. pensulă din pĕr de porc a vopsitorilor și spoitorilor de case.

periheliu n. *Astr.* punctul orbitei planetare cel mai învecinat cu sórele. Ctn. afeliu.

perier m. fabricant de periĭ.

perietură f. resultatul perieriĭ.

periez v. a curăța cu peria.

periferie f. conturul unei figurĭ curbilinie.

perifrasă f. figură de stil prin care s'exprimă în mai multe vorbe ceea ce s'ar putea spune cu una singură: *regele animalelor* în loc de *leŭ.*

periheŭ n. *Astr.* punctul orbitei lunare saŭ solare când astrul e cel mai apropiat de pămînt. Ctn. apogeŭ.

periman n. haină de lînă négră ce călugării o pórtă d'asupra.

perimetru n. contur: *perimetrul unuĭ câmp.*

perimez v. *Jur.* a se pierde un proces din lipsă de urmărire la timp.

perină f. V. pernă.

perindez v. a se urma în rînd, a se succede: *tot mai des se perindéză și din tineri în mai tineri* Em.

perinoc n. bucată grósă de lemn în care sunt vîrîte capetele dricurilor caruluĭ.

period n. 1. timpul rotațiunii unuĭ astru: *pământul își face periodul în 365 de dile și un sfert*; 2. timp scurs între două epoce: *period de o mie de anĭ*; 3. spațiu de timp nedeterminat: *un period lung*; 4. timp de formațiune a pământuluĭ: *perióde geologice*; 5. fasa unei bóle; 6. reunire de frase formând un sens complet și un tot armonios: *perióde oratorice.*

periódă f. interval de timp.

periodic a. 1. care revine la timpurĭ anumite: *vénturi periodice*; 2. care apare la o dată fixă: *fóie periodică*; 3. se dice de o fracțiune decimală ale cărei cifre se reproduc înfinit în aceeași ordine.

periodicitate f. caracterul celor periodice: *periodicitatea unei bóle.*

periost n. membrană fibróșă și albă ce acopere osul.

peripatetic a. care urmézĕ după doctrina lui Aristotele: acest filosof instruia, preumblându-se, în grădina numită *Liceu.*

peripatetism n. filosofie peripatetică.

peripeție f. 1. schimbarea situațiunii, a desnodămîntuluĭ, într'o operă dramatică; 2. întîmplare neprevĕdută ce schimbă totul.

peripiscă f. causă de proces (vorbă eșită din us): *peripisca d-tale atîrnă de raiul administrativ* At.

peripneumonie f. *Med.* inflamațiunea plămînuluĭ.

perire f. acțiune de a periĭ.

Periș n. stațiune de cale ferată între București și Ploiești.

Perișani pl. sat în jud. Argeș; 1000 loc. Victoria Austriacilor asupra Turcilor (1739).

perișor m. 1. pĕr scurt; 2. *Bot.* plantă numită și *verdéța-ernei.*

perișóră f. 1. parà mică; 2. un fel de sarmale fără foĭ: *ciorbă de perișóre.*

peristil n. 1. colonadă ce formézĕ galerie în jurul unuĭ edificiu; 2. tóte colónele ce împodobesc fațada unuĭ monument.

perit a. 1. dispărut, mort; 2. (la față) palid: *cât e de perită!*

peritoneŭ n. membrană ce tapițézĕ interiorul abdomenuluĭ.

peritonită f. *Med.* inflamațiunea peritoneuluĭ.

peritor a. care piere: *peritor de fóme.*

periță f. perie mică, în special de dinți.

pĕrulesc v. 1. a trage de pĕr, a smulge pĕrul; 2. a se lua de pĕr, a se încăiera.

Perusa f. oraș în Italia, pe lângă Tibru: 52,000 loc.

peruzeă f. pétră scumpă de colóre albastră și nestrăvedie: *pardoséla de peruzele* POP. SIN. turcóză.

pervaz n. cadră, cercevea.

pervers a. fórte reutăcios, pornit la rele. || m. om pervers. SIN. depravát.

perversitate f. caracterul celuĭ pervers, depravățiune.

perversiune f. 1. schimbare din bine în réŭ; 2. *Med.* turburare.

pervertesc v. 1. a schimba din bine în réŭ: *luxul pervertesce datinile*; 2. *fig.* a denatura cu totul: *a perverti sensul unei propositiuni.*

perviucă f. *Bot.* brebenoc.

peș n. laturе, cóstă: *ședе rezemat într'un peș.*

pĕș n. greutate ce apasă inima, necaz însoțit de neliniște: *fie-care 'și scie pĕsul seŭ.* SIN. grijă.

pĕsare f. grijă, témă: *tu să n'ai nici o pĕsare* POP.

pescar m. cel ce pescuiesce saŭ vinde pesci.

pescărel m. pasere albă care sboră pe lângă suprafața apelor, ca să prindă pescișori, cu carĭ se nutresce. SIN. prundăr.

pescărie f. 1. meseria pescaruluĭ; 2. tîrg de pesce; 3. locul unde se pescuiesce.

pescărit n. 1. acțiune de a pescui; 2. ocupațiune cu pescuitul.

pescărus m. rîndunică de mare.

pesce m. 1. animal aquatic, cu sânge roș și rece, având aripióre de înotat și respirând prin branchiĭ; 2. pl. ultimul din cele 12 semne ale zodiacului.

peșcheș n. 1. dar către Pórta (V. haraciŭ); 2. dar în genere: *să ducă capul pe tipsie peșcheș la Impĕrăție* POP.; 3. plocon: *era s'aducă peșcheș 40 căpețănĭ de zahăr* AL.; 4. (ironic) present: *polițaiul dase revoltanților peșcheș procurorului* AL.

peșchir n. pânză de șters mâinile, fața. SIN. prosop, ștergar.

pescuesc v. 1. a prinde pesci saŭ alte animale aquatice: *a pescui în apă turbure*, a se folosi de nenorocirile altuia; 2. a scóte din mare: *a pescui mărgean.*

pescuină f. heleșteŭ.

pescuit n. pescărit.

pesemne adv. pasă-mi-te.

pesimism n. opiniunea pesimiștilor. CTN. optimism.

pesimist m. cel ce crede că tóte merg réŭ, care vede totul în negru.

peșin adv. în numĕrătóre: *voiu plăti cu banĭ peșin.*

peșingeă adv. cu banĭ peșin: *mai bine peșingea pe ipângea de cât cu toptanul și banĭ la anul* PANN.

peșmă f. *Bot.* sglăvoc.

pesmet n. 1. pâine întărită printr'o dublă cócere ce servă de provisiune pe drum, mai ales pentru militarĭ; 2. un fel de prăjitură uscată pentru ceaiŭ saŭ vin.

pesmetărie f. fabrică de pesmețĭ.

pestă f. numele sciințific al cinei.

Pesta f. V. Buda-Pesta.

Pestalozzi m. institutor elvețian, puse în practică pentru educațiunea copiilor o nouă metodă, ce avea de basă exercițiul gradat al facultăților copiluluĭ după ordinea indicată de natură (1746—1827).

peste prep. 1. arată ceva pus d'asupra: *cerul lucesce peste capetele nóstre*; 2. o suprafață: *un pod peste Dunăre*; 3. dincolo: *peste munțĭ, peste drum*; 4. mai mult: *peste o mie de galbenĭ*; 5. *fig.* ceva covîrșitor: *peste măsură, peste putință*; 6. după: *peste două dile*; 7. în timpul: *peste nópte.*

pesteleă f. șorț. SIN. fotă.

Pesteră f. orășel în Rumelia orientală, într'o vale a muntelui Rodope, unde se face mare comerț cu cherestele.

peșteră f. cavitate. SIN. văgăună.

pestifer m. care comunică ciuma: *miasme pestifere.*

pestilent a. ce ține de pestă: *fĕbră pestilentă.*

pestilență f. 1. pestă respânditâ într'o țéră; 2. *fig.* învĕțătură pernicióșă.

pestilențial a. contagios: *bólă pestilențială.*

peștiman n. șorț mare țerănesc: *în loc de rochie va avea un peștiman mare* NEGR.

pestrel n. preludiu, uvertură (în musica turcéscă): *cu manele și cu pestrefurĭ.*

pestrĭț a. cu pete saŭ fețe multe: *pestrĭț la mațe*, pizmătaret, rĕutăcios.

pestrue f. alunițĭ.

petac n. monetă de aramă în valóre de 3 centime: *nu-țĭ daŭ nicĭ un petac.*

petală f. *Bot.* fie-care din părțile ce compun corola uneĭ flori.

petardă f. capsulă pocnitóre.

petec n. 1. bucată ruptă saŭ tăiată dintr'o stofă: *croitorul bun nicĭ un petec nu lépădă*; 2. petec învechit și lepădat: *petece pentru fabricarea hârtiei*; 3. fâșie lunguiață de pământ: *un petec de moșie*; a-și da în petec, a se da de gol. || m. pl. peteceĭ, frigurĭ cu petișóre roșiatice pe piele.

petecar m. cel ce strînge petece.

Petersburg (San) n. cap. Rusieĭ pe Néva: 930,000 loc. Oraș fundat de Petru cel Mare (1703).

Peterwardein n. cetate tare în Austro-Ungaria, pe Dunăre: 5000 loc. Victoria Principeluĭ Eugeniu în contra Turcilor (1716).

petese v. a cere în căsătorie.

petimbrósă f. *Bot.* cruciuliță.

petiolă f. *Bot.* códă de frunză.

petit n. caractere micĭ tipografice.

petit n. acțiune de a peți: *a merge în petit.*

petiță f. capsulă fulminantă de îmbinat sprîncenele.

petiționar m. cel ce face, presentă o petițiune.

petiționez v. a adresa o petițiune.

petițiune f. 1. cerere în scris adresată uneĭ autorități; 2. petițiune de principiu, raționament fals prin care se dă ca probă ceea ce trebue probat.

petitor m. 1. cel ce petesce pentru sine; 2. mijlocitor de căsătorie.

petitorie f. 1. meseria petitoruluĭ: *mĭ am isprăvit petitoria* AL.

Petőfi (Alex.) m. cel mai genial poet liric al Ungarieĭ (1823—1849).

Pétra f. 1. pisc al Carpaților în jud. Prahova: 2225 m.; 2. Pétra luĭ Craiu, alt pisc în jud. Muscel: 2180 m.; 3. Pétra Craiuluĭ, pisc în muntele Făgăraș; 4. Pétra Roșie, pisc al Carpaților în jud. Sucéva: 2000 m. || f. oraș în Moldova între munțĭ, cap. jud. Némțu: 21,000 loc. Comerț cu cherestele.

pétră f. 1. corp dur și solid ce servă la clădire; 2. cremene saŭ alt corp solid de aceeași natură: *a arunca pietre*; 3. grindină: *bate pétra*; 4. *fig.* și *fam.* pétră în casă, fată de mărităt; 5. grămadă de nisip, de pietrișĭ, ce se formézĭ în bĕsica uduluĭ; 6. nume de minerale: pétră acră, alaun; pétra iadulaĭ, nitrat de argint cu care se servă în chirurgie spre a arde carnea; pétră scumpă, mineral de un preț mare, ca diamantul, rubinul etc.; pétră vinétă, sulfat de cupru.

Petrarca m. poet italian, încoronat în Capitoliu, celebru prin *Canzonele* și *Sonetele* sale în onórea Laureĭ (1304—1374).

Pétrașcu-Vodă (cel Bun) m. Domnul Munteniei, fiul luĭ Radu Vodă Călugărul, părintele luĭ Petru Cercel și al luĭ Mihaiŭ-Vitézul; om blând și iubitor de dreptate, muri otrăvit de Vornicul Socol (1554—1557).

petrec v. 1 a face să trécă prin: *a petrece ața prin gaura acului*; 2. a însoți: *îl petrecu cu mare cinste* ISP.; 3. a întrebuința timpul, a ședea undeva: *petrece tot anul la țéră*; 4. a se distrage, a se desfăta: *am petrecut de minune*; 5. a se întîmpla: *scriu tot ce s'a petrecut.* || n. joc de întrecere la fugă.

petrecanie f. 1. petrecere, distracțiune; 2. petrecerea unuĭ mort: *a face cuiva de petrecanie*, a-l répune, a da pierdării; *fam.* a da cuiva pașaportul, a-l expedia.

petrecere f. 1. distracțiune; 2. însoțire: *petrecerea mortuluĭ.*

petrecător m. cel ce petrece pe un mort.

Petricani pl. tîrgușor în jud. Némțu cu o fabrică de postav.

Petricicu (Ștefan) m. Domnul Moldoveĭ (1662—1674), trecu cu boieriĭ în lagărul polon și, revenind pe tron (1684), fu alungat de Turcĭ.

petrific v. a (se) împietri: *se petrifică unul în sclav, altu împĕrat* EM.

petrificațiune f. 1. schimbarea unui animal sau vegetal în pétră; 2. lucru petrificat.

Petrino (Dimitrie) m. unicul poet bucovinén (1838—1878).

petrografie f. descrierea masselor minerale din care e formată cója globului.

petrol n. uleiŭ mineral procurat de izvóre naturale și care servă la luminat; **petrol rafinat**, gaz fabricat din pécură.

petrolist m. incendiar.

Petroniu m. scriitor latin, conspiră în contra lui Nerone: el zugrăvi în al seŭ *Satyricon* societatea coruptă a Romei (m. 66).

Petrósa f. sat în jud. Buzĕŭ, în cóstele munteluĭ Istrița, unde se găsi în 1837 *Tesaurul* cunoscut sub numele popular de «Cloșca cu puĭ».

Petroșeni pl. orășel în comitatul Hunedóra, pe Jiul ardelén, cu mine de cărbuni.

Petroșița f. potecă în jud. Dimbovița despre Ardeal.

Petrovicĭ n. orășel în Macedonia, spre E. de Strumița, însemnat pentru cultivarea tutunului.

Petru m. (Sân) primul dintre apostolĭ și dintre papĭ, răstignit la Roma în 65 d. Cr.: sărbătóre 29 Iunie. || (**Eremitul**), călugăr francez, predică întâia cruciată și însoți pe cruciațĭ (1050—1115). || numele mai multor regĭ aĭ Spaniel și Portugaliel: Petru (**cel Crud**), rege al Castilieĭ, se făcu ódios prin cruzimile sale (1350—1369); Petru (**Justițiarul**), rege al Portugaliel, micșoră impositele (1357—1367). || numele mai multor Țarĭ aĭ Rusieĭ: Petru I (**cel Mare**), născut la Moscova în 1672, călĕtori în Europa pentru instrucțiunea sa, nimici pe streliți (1698), fundă Petersburg (1705), învinse pe Carol XII la Poltava (1709), civilisă poporul seŭ, pregăti mărirea Rusieĭ, dete pierdărĭi pe fiul seŭ Alexe, adversar al reformelor sale (1718) și muri la Petersburg în 1725, lăsând tronul soțieĭ sale Caterina; Petru II, nepotul celuĭ precedent, domni după Caterina (1727—1730); Petru III, strangulat prin instigațiunea soțieĭ sale Caterina II (1762).

Petru m. numele mai multor Domnĭ românĭ: Petru I, V. **Mușat**; Petru II, fiul luĭ Ștefan I Mușat, în luptă continuă pentru tronul Moldoveĭ cu fratele seŭ Ștefan II, până ce ambiĭ frațĭ dușmanĭ fură înlăturațĭ de Roman II (1395—1399); Petru III, fiul luĭ Alexandru cel Bun, domni în treĭ rînduri împrennă cu altiĭ (1444—1457); Petru IV (**Rareș**), Domnul Moldoveĭ în două rînduri, fiŭ natural al luĭ Ștefan cel Mare, întră de dece orĭ în Ardél cu gândul să-l coprindă (1527—1538); părăsit de boierĭ, se retrase în Ardél și apoĭ la Constantinopole, de unde se reîntórse pe tron (1541—1546); Petru V (**Schiopul**), Domn al Munteniel (1560—1568), mazilit și întemnițat de Turcĭ, fu scăpat de mamă-sa Dómna Chiajna și ajunse în două rînduri pe tronul Moldoveĭ (1574—1579 și 1582—1591). || Petru I (**din Argeș**), Domn al Munteniel, pus de Turcĭ dar răsturnat în curînd de Radu Paisie (1534—1536); Petru II, V. **Pětrașcu**; Petru III, V. **Petru V**; Petru IV, V. **Cercel**.

pětrund v. V. **pătrund**.

Pfalz n. numele german al Palatinatuluĭ.

Phaeton m. V. **Faeton**.

Phidias m. V. **Fidias**.

Philon m. V. **Filone**.

Phoebus m. V. **Febus**.

Physiologus n. istorie fabulósă a animalelor.

pianină f. piano mic.

pianissimo adv. *Mus.* fórte încet.

pianist m. cel ce scie să cânte din piano.

piano adv. *Mus.* încet. || n. mare instrument de musică, în care se produc sonurile lovind córdele metalice cu clapele claviaturel.

Piasti m. pl. dinastie polonă care domni de la 842—1370.

piastru m. 1. leŭ vechiŭ; 2. monetă de argint în diferite țĕrĭ: *piastrul spaniól prețuiesce 5 fr. 40*.

piață f. 1. loc public descoperit și înconjurat de clădirĭ: *piața centrală*; 2. loc de târg: *mĕ duc în piață*; 3. corpul negustorilor și bancherilor unuĭ oraș: *piața Bucureșcilor*.

piățetă f. pință mică.

piatră f. V. **pétră**.

piază f. prevestire, bună saŭ rea. Sin. **presagiu**.

pic v. 1. a picura: *dacă nu curge, pică*; 2. a cădea: *a pica de obosélă, de somn*; 3. a veni pe neașteptate: *a picat tocmaĭ acum*. || n. 1. picătură: *în picuri cade cĕra* Em.; 2. fórte mică cantitate: *un pic de apă*. || adv. puțin: *să ne jucăm un pic*.

pică f. 1. ură mare și ascunsă: *are pică pe tine*; 2. una din cele patru colorĭ în jocul de cărțĭ: *damă de pică*.

picador m. călărețul care, în lupta de taurĭ, atacă cu lancea.

picant a. 1. *fig.* înțepător: *vorbă picantă*; 2. fin, spiritual: *trăsură picantă*. || n. ceea ce e interesant: *picantul afacerii e că...*

picard a. ce ține de Picardia.

Picardia f. veche provincie franceză cu cap. *Amiens*.

picățele n. pl. puncte colorate pe o stofă: *stambă albă cu picățele roșiĭ*.

picătóre f. vas de copt, de friptă.

picătură f. 1. globulet de licid: *picătură de roură*; 2. mică cantitate: *o picătură de apă*; **printre picăturĭ**, din când în când.

Piccolomini m. familie nobilă italiană, care a dat pe papiĭ Piu II și Piu III și pe generalul Octavius Piccolomini, comandantul Imperialilor în timpul resboiuluĭ de 30 de anĭ, mort la Viena în 1656.

picher m. cel ce supraveghiază lucrărĭ de construcțiune: *picher la drumuĭ de fier și la podurĭ*.

pichet n. 1. mic detașament de soldațĭ; 2. joc cu 32 de cărțĭ; 3. un fel de materie de pânză.

pichire f. *Zool.* bibilică.

pichirisesc v. a se simți atins, a se formalisa: *barăgladină, te aĭ picliirisit?* Ar.

piciócă f. cartof.

picior n. 1. membru ce servă omuluĭ și altor animale la mers; *a o lua la picior*, a fugi grabnic; *a lua peste picior*, a-și bate joc de cineva; 2. partea inferióră a unuĭ obiect, arbore, munte: *picior de masă, pe un picior de plaiŭ* Por.; 3. veche măsură de lungime în valóre de 324 milimetre; 4. parte din vers: *exametrul are șese picióre*; 5. *Bot.* numele de plante: **piciorul cocoșuluĭ**, acriș ce cresce în locurĭ umede; **piciorul viteluluĭ**, arumă.

piciórcă f. *Bot.* gulie.

piciorónge n. pl. picióre de lemn. Sin. **cătălige, galenți**.

piciŭ m. băiat mic, mai ales sburdalnic. Sin. **puștiŭ**.

picnesc v. a lovi drept la țintă, a nimeri.

picnic n. masă unde fie-care 'și plătesce partea sa: *la oraș sunt baluri, cluburĭ, e teatru, e picnic* Pann.

Pico de Mirandola m. V. Mirandola.

picotez v. a pica de somn.

picrat n. sare produsă prin combinarea acidului picric cu o basă: *picratul de potasă e un explosiv periculos*.

picric a. se dice de un acid extras din fenol și întrebuințat în tinctura mătasel.

pictez v. a representa un obiect prin linĭi și prin colorĭ: *a picta un peisagiu, un om*.

Picți m. pl. popor antic din Scoția (carĭ 'și pictaŭ corpul).

pictor m. 1. cel ce pictézĕ; 2. *fig.* cel ce representă prin scris saŭ prin viul graiŭ sentimentele sufletuluĭ: *poețiĭ cei marĭ sunt pictorĭ marĭ*. Sin. **zugrav**.

pictură f. 1. arta de a picta; 2. operă de pictură: 3. *fig.* descriere vie și naturală.

pictural a. ce ține de pictură.

piculină f. hoboe.

picur v. 1. a curge picătură cu picătură: *cerul picură saŭ varsă șiróie de ploĭe* Od.; 2. a cădea de obosélă: *de somn să picurĭ* Em.; 3. *fig.* a vibra: *peste farmecul natureĭ dulce-i picură ghitara* Em.

picuș n. 1. *fam.* bĕutură: *ĭi plăcea biet picuțul* Isv.; 2. pl. căștig ce pică pe neașteptate.

Pidalion n. colecțiune de canóne eclesiastice, Pravilă bisericéscă.

Pidna f. vechiŭ oraș în Macedonia unde Paul-Emiliu învinse și prinse pe Perseŭ.

pidosnic a. ciudat: *am vĕdut'o că este pidosnică* Cr. || n. *Bot.* somnorósă.

piedecă f. 1. lanț ce se pune la car; 2. legătură saŭ laț la picióre la caĭ; 3. *fig.* tot ce împiedecă, ce opresce în drum: *piedecĭ neprevĕdute*; 4. punerea piciorului între piciórele altuia spre a-l face să cadă: *i-a pus o piedecă*; 5. bucățică de oțel cu care se descarcă o armă de foc: *piedeca puștcĕĭ*.

piedestal n. basa uneĭ statue saŭ colóne.

Pĭci-roșiĭ m. pl. numele Indienilor din America de N. așa-fel numiți, fiind-că 'și vopsesc corpul cu pămînt roșu.

pielar m. 1. meșter care lucrézā pĭelea; 2. negustor de pĭeĭ.

pielărie f. 1. negoț cu pĭeĭ; 2. prăvălie de pĭeĭ.

piele f. 1. membrană ce înfășură corpul omuluĭ și al animalelor; 2. piele de animal jupuită și preparată: *pĭeĭ de boŭ*. SIN. cójă.

pielea-dracului f. 1. percalină și halatul făcut dintr'însa: *iată-l îmbrăcat în pielea dracului* AL.; 2. (ironic) spinare: *a început a-mĭ scutura pielea dracului cu ciomegile* AL.

pielĭță f. piele fórte subțire și delicată.

piemn n. făină de porumb, gros măcinată: *când puĭ piemn mai mult, se face mămăliga mai mare* PANN.

Piemont n. țĕră în N.-V. Italiеĭ cu cap. *Turin* (Piemontes).

piept n. pl. (piepturĭ) 1. parte superióră a corpuluĭ și cavitatea în care s'află plămînii și inima; 2. perete osos al acestеĭ cavități în opoziție cu *spatele*; 3. prin analogie: *piept de munte, piept de pămînt* ISP. || m. (pl. piepți) 1. partea anterióră a uneĭ cămăși bărbătescĭ; 2. carne de la piept: *piepți de paseri*.

pieptar n. 1. haină fără mânecĭ ce acopere pieptul și spatele; 2. platoșă: *pieptare de fier*; 3. parte de la piept din hamutul calului.

piepten v. 1. a descurca și netedĭ pĕrul cu pieptenele; 2. a scărmăna în, cânepă, lână etc.; 3. *fig.* a îngriji de aprópe: *a-și piepteana stilul*.

pieptenătură f. resultat al pieptenărіĭ și mod de pieptenat.

pieptene m. 1. unéltă dințată ce servă a alege și curăța pĕrul, inul, cânepa; 2. pieptene de legat și împodobit pĕrul femeilor.

pieptenuș m. pasere cu códa roșie.

pieptiș adv. piept la piept: *dă pieptiș* AL.

pieptos a. cu pieptul larg: *bivol pieptos* GR. AL.

pier v. 1. a înceta de a fi: *totul piere*; 2. a avea un sfîrșit timpuriŭ saŭ violent: *a perĭ într'un naufragiŭ*; 3. *fig.* a cădea în ruină, în decadență, vorbind de lucrurĭ: *Imperiul roman peri în anul 476*; 4. a muri, vorbind de animale: *toți boiĭ aŭ perit*; 5. a dispare: *ca perĭ ca o mădiastră de lângă dinsul* ISP.

pierd v. (activ) 1. a nu mai avea, a înceta de a mai avea: *a pierde averea*; 2. a fi despărțit prin mórte saŭ altmintrea de o persónă scumpă: *a pierde pe un frate*; 3. a rătăci: *a-și pierde punga*; 4. a suferi un neajuns: *a pierdut procesul*; 5. *fig.* a nu întrebuința cu folos: *a-și pierde timpul*; 6. a causa peirea, ruina: *ambițiunea l'a pierdut*. || (neutru) 1. a nu mai sci unde s'află: *simțind că se pierde cu firea* ISP.; 2. a dispare: *a se pierde în mulțimea*; 3. a se ruina, a se compromite; 4. a muri: *a se pierde de dragoste* ISP. CRN. găsesc, câștig.

pierdare f. 1. pierdere: *nu-ĭ vreme de pierdare*; 2. mórte: *fata să se dea pierdărіĭ* ISP.; 3. execuțiune capitală, supliciu: *s'aŭ dus la locul de pierdare* PANN; 4. *fig.* damnațiune: *pentru aceasta m'am dat în pierdare* BOL.

pierdere f. acțiune de a pierde și resultatul eĭ: 1. privațiune de un lucru posedat: *pierderea averiĭ*; 2. neizbândă: *pierderea uneĭ bătălіĭ*; 3. pagubă în joc: *o pierdere însemnată*; 4. *fig.* întrebuințare rea: *pierdere de timp*. CRN. câștig, folos.

pierdător m. cel ce pierde.

pierde-vară m. cel ce 'și pierde timpul cu nimicurĭ.

pierdut a. 1. ce nu se mai posedă: *bani pierdurĭ*; 2. rĕŭ întrebuințat: *timp pierdut*; 3. *fig.* discreditat: *un tînĕr pierdut*; 4. confundat: *pierdut în visurĭ*.

Pieride f. pl. nume dat Muselor, după muntele Pierus consacrat lor.

piersec m. pom din fam. rosaceelor, adus din Persia, se cultivă și în grădinile nóstre. || v. *fam.* a bate strașnic.

piersică f. fruct gros cu sâmburele pietros.

piesă f. 1. monetă: *piesă de cinci leĭ*; 2. operă de teatru: *piesă dramatică*; 3. notă, document: *piese justificative*; 4. materiale explosibile: *piese pentru artificiĭ*.

pietate f. 1. afecțiune respectuósă pentru ale religiunіĭ; 2. iubire pentru părinții seĭ: *pietate filială*.

pietism n. doctrina pietiștilor.

pietist m. membrul uneĭ secte protestante ce ține rigurós la litera Evangheliеĭ.

pieton m. cel ce umblă pe jos. SIN. pedestru.

pietos a. pios: *cu cea mai pietósă îngrijire* OD.

pietrar m. cel ce pardosesce cu pétră.

pietriș n. 1. grămădire de pietricele pe albiile rîurilor saŭ pe cóstele délurilor; 2. nisip amestecat cu pietricele, ce servă la construcțiunі.

pietroiŭ n. bolovan.

pietros a. 1. plin de pietre: *teren pietros*; 2. ce conține grăuncióre tari: *cireșe pietróse*; 3. **Arabia pietrósă**, partea Arabieĭ acoperită cu stânci, adĭ *Hegias*.

pietrișel m. 1. pesce mărunt ce servă de prăsilă; 2. un fel de pasere de colórea cânepeĭ.

pieziș adv. 1. oblic; 2. *fig.* pe de lături.

pîttie f. rĕcitură din picióre de viteĭ: *móle ca pîftia*.

Pigmalion m. regele Tiruluĭ și fratele Didonеĭ, asasină pe cumnatu seŭ Sicheŭ. || *Mit.* sculptor grec, făcu din Galatea o statuă, pe care deĭ o însuflețiră și i-o deteră de soție.

pigment n. materie colorantă a pielіĭ.

pigmeŭ m. 1. *Mit.* ómenĭ mărunțі cât un pumn de inalțі; 2. pitic; 3. *fig.* (în dispreț) om fără merit. CRN. colos.

pikpoket m. numele engles al pungașuluĭ.

pilă f. unéltă de oțel crestată spre a frecа și lustrui metale saŭ lemn. || 1. grămadă de maĭ multe corpurĭ suprapuse: *o pilă de napoleonі*; 2. *Fis.* instrument destinat a produce curente electrice.

Pilade m. amic credincios a luĭ Oreste.

pilaĭ n. mâncare turcéscă din orez fiert cu unt, la care s'adaogă une-orĭ miel saŭ berbece.

pilaĭgiŭ m. cel ce mănâncă pilaĭ: *pilafgiĭ turcescĭ* POP.

pilastru n. stîlp pătrat întrat într'o clădire.

Pilat (Ponțiu) m. procurator roman în Iudea sub Tiberiu, osândi la mórte pe Christ, cu tóte că recunoscuse nevinovăția luĭ.

pilcă f. pilă saŭ sul cu care se ung cu cernélă literele de tipar.

pildă f. 1. parabolă: *a vorbi în pilde*; 2. exemplu: *de pildă*.

pildușesc v. a da de pildă, a lua pildă.

pilez v. 1. a frecа cu pila; 2. *fig.* a lustrui, a îndrepta cu îngrijire.

Pilipi m. pl. serbătóre bâbéscă ce cade la 10 Noembre; eĭ sunt în numĕr de șépte (3 înainte de lăsatul seculuĭ și 4 în post) și poporul îĭ crede rĕĭ de jigănіĭ: *Pilipiĭ toți i-am ținut* PANN.

pilitură f. praf ce cade din pilă.

pilon n. *Archit.* mare portal de templu egiptén: *mărĭ de peristile, gigantice pilône* NAUM.

pilor n. *Anat.* orificiu interior al stomachuluĭ pe unde alimentele trec în intestine.

pilot m. cârmaciŭ.

pilotă f. plapomă de fulgĭ.

pilug n. pisălog: *cu pilugele se bat grăunele în piuă*.

pilulă f. hap.

pimniță f. V. pivniță.

pimpinea f. érbă aromatică din fam. rosaceelor întrebuințată cu condiment.

pin m. specie de brad.

pinacotecă f. muzeŭ de pictură, galerie de tablourĭ.

Pindar m. cel maĭ celebru dintre poeții liricĭ greci: *Ode* (520—440 a. Cr.).

pindarĭc a. în genul luĭ Pindar, plin de entusiasm: *odă pindarică*.

Pindu m. 1. *Mit.* munte în Tesa-

lia, consacrat lui Apollon și Muselor; 2. lanț de munți carî străbat peninsula balcanică în partea-i apusénă, trimițénd ramurĭ până în Adriatica și în Archipelag.

pineal a. *Anat.* se dice de o glandă a creerului.

pingen f. jumătate talpă.

pingelulesc v. 1. a pune pingele; 2. *fam.* a înșela.

pint n. *Zool* țîncu-pămîntului: *pintele cu labe scurticele la piept* Od.

pinten m. 1. semi-cerc de metal adaptat la călcâiul cismei și garnisit cu o rótă dințată, cu care se împing caiĭ să mérgă mai iute; 2. unghie posterióră a cocoșului.

pintenaș m. *Bot.* toporaș.

pintenat a. provĕdut cu pintenĭ.

pintenog a. se dice de un cal negru saŭ murg cu pete albe la glesne.

Pion n. alt nume dat Ceahlăului.

pion m. 1. cea maĭ mică piesă în jocul de șah; 2. fie-care din piesele unuĭ joc în table.

pionier m. 1. lucrător întrebuințat într'o armată spre a aplana drumurĭ, a săpa șanțurĭ etc.; 2. *fig.* cel ce deschide saŭ prepară calea spre cultură, muncitor asiduŭ.

pios a. 1. care observă riguros datoriile religióse; 2. inspirat de pietate: *faptă pioșă.* Sin. **evlavios.** Ctr. **impiu.**

pipă f. lulea: *cu pipa în gură* Pann.

pipăit n. simțul care ne face cunoscut prin atingere forma și starea exterióră a corpurilor: *cu pipăitul deosebim ce e aspru saŭ neted, cald saŭ rece, solid saŭ lichid.*

pipălitură f. 1. resultatul pipăirĭ; 2. *fig.* cercetare nesigură.

pipălŭ v. 1. a atinge ușor cu mâna: *a pipăi pulsul;* 2. *fig.* a încerca de a cunósce părerile cuiva: *a pipăi terenul,* a lucra cu precauțiune; 3. a căuta dibuind prin întunerec; 4. *fig.* a proceda cu nesiguranță.

Pipelcuța f. alt nume dat în basmele Cenușeresc.

piper m. arbust din India ce produce piperul. || n. 1. bóbele aromatice și caustice ale piperuluĭ, întrebuințate ca condiment: *piper roș,* ardeiŭ; **piperul lupuluĭ,** tulichină; 2. *fig.* vorbă svăpăiată cu strigăte sălbatice și gesturĭ desfrînate: *un piper ca la ușa cortului.*

pipĕrat a. 1. dres cu piper; 2. *fig.* înțepător: *vorbe pipĕrate;* 3. *fam.* prea scump: *e cam pipĕrat.*

piperment n. specie de licher preparat cu chimion.

pipernicesc v. 1. a se strînge, vorbind de plante; 2. a lîncedi, vorbind de viețuitóre: *un bĕtrân slab și pipernicit* Isp.

pipĕrniță f. mic vas de piper.

pipĕruș n. piper roș. || adv. ca un pipĕruș: *i se făcuse nasu pipĕruș* Ar.

Pipĕruș m. copil cât un bob de piper dar de o putere afară din cale (în poveștile populare).

pipiĭoĭ pl. *Bot.* pupăză: *fruncă verde pipiĭoĭ* Pop.

pipiriig n. un fel de trestie ce sémănă cu papura, dar e maĭ mică. Sin. **spetéză.**

pipiriguță f. érba bălții.

pipită f. stofă pestriță.

pipotă f. 1. al treilea stomach al paserilor; 2. *fam.* burtă: *'și umple pipota.*

pir n. plantă din fam. gramineelor, flagelul țérinelor, se întinde mult pe pământ.

pîră f. acusațiune: *pira cere dovadă* Pann.

pîrăit n. acțiune de a pîrâi.

pîrâitóre f. sbîrnâitóre.

pîrâltură f. pîrâit repețit saŭ prelung: *pîrâiturile puilor.*

pîrâŭ v. a face un sgomot surd și des, vorbind de foc, zăpadă, lucrurĭ tarĭ: *îĭ pîrâie oasele* Isp.

Piram m. tînĕr grec, se sinucise credênd că logodnica sa Tisbe a fost devorată de un leŭ, iar ea, aflând de mórtea luĭ, 'și făcu și dînsa séma.

piramidă f. 1. *Geom.* solid ce are de basă un poligon și ale cărui fețe triangulare se împreună în acelașĭ punct; 2. nume dat monumentelor egiptene în formă de piramidă; 3. fig. *p'alo stejarilor vîrfurĭ piramide de verdéță* Gn. Al.

piramidal a. 1. care e în formă de piramidă; 2. *fig.* care uimesce prin mărimea saŭ importanța sa: *succes piramidal.*

pîrat m. cel ce colindă mările spre a fura și jăfui. Sin. **corsar.**

pîraterie f. 1. meseria piratuluĭ; 2. faptă de pirat; 3. *fig.* stórcere de banĭ.

pîrâŭ n. riŭ mic. || adv. ca un torent: *lacrimile îĭ curgeaŭ pîrâŭ.*

Pîrâul-Alb m. V. Valea-Albă.

pîrcălab m. 1. maĭ marele peste un județ, căpitanul și judecătorul seŭ: *pîrcălabul era cu ai sei călărețĭ* Negr.; 2. primar de sat: *nu-l primise în sat și el întreba de casa pîrcălabuluĭ* Pann; 3. temnicer (în Ardeal): *pîrcălabe, tu din lanțurĭ mĕ eloboade* Pop.

pîrcălăbesc a. ce ține de un pîrcălab: *peste puțin se zăresce și stégul pîrcălăbesc* Negr.

pîrcălăbie f. demnitatea și jurisdicțiunea unuĭ pîrcălab.

pîrciŭ m. țap, maĭ ales bătrân.

pîrdalnic a. blestemat, afurisit: *pîrdalnicele bătrânețe mi-aŭ secat tóta virtutea* Isp. || m. necuratul: *bat'o pîrdalniceul!*

Pireŭ n. unul din cele treĭ porturĭ ale vechieĭ Atena, singurul care există astăzĭ: 21,000 loc.

pîresc v. 1. a acusa; 2. a denunța.

pîrg n. cócere timpurie a fructelor: *un smochin cu rŏdele în pîrg* Isp. || n. turn: *în pîrgul mănăstirĭ.*

pîrgă f. 1. cele dintâĭ fructe ale pământuluĭ: *pîrga rŏdelor;* 2. prinos.

pîrgar m. od. consilier comunal; pl. bătrâniĭ orașuluĭ: *șoltuzul și pîrgarĭ.*

pîrghie f. 1. drug țepĕn de mișcat, sprijinit, ridicat o greutate; 2. brat de balanță; 3. *fig.* orĭ-ce forță morală: *voința e o pîrghie puternică.*

pîrgulală f. pîrg: *spre sĕră rŏdele dau în pîrgulială* Isp.

pîrguiesc v. a da în cócere, vorbind de fructe.

pîrguit a. aprópe copt: *garofițe pîrguite 'n foc de sóre* Al.

Pîrinei m. pl. 1. lanț de munțĭ care desparte Franța de Spania; 2. numele maĭ multor departamente francese.

pîrîpisesc v. a rĕsfăța: *nu scia ce să maĭ facă, ca s'o pîrîpiséscă* Pop.

pîrîre f. acțiune de a pîrî.

pîrîș m. pîrîtor.

pîrît m. cel acusat.

pîrîtă f. sulfură de fier găsită în pământ.

pîrîtor m. 1. acusator; 2. denunțător.

Piritous m. *Mit.* rege al Lapiților, peri în infern, unde se coborîse cu Teseŭ.

pîrjol n. 1. foc mare, incendiŭ: *începŭ a plânge cu foc și cu pîrjol;* 2. *fig.* desastru, jaf cumplit: *staŭ privind în vale cum fac pîrjol Tătarîĭ* Ar. || adv. nevoie mare: *e rea pîrjol!*

pîrjŏlă f. carne friptă pe cărbunĭ. Sin. **pîrpălac.**

pîrjolesc v. 1. a arde tare; 2. *fig.* a jăfui cumplit; 3. *fam.* a înșela: *aĭ pîrjolit la cărțĭ pe sĕrdarul* Al.

pîrlaclŭ m. hoțoman.

pîrlea m. 1. cel pîrlit; 2. prăpădenie, naibă: *du-te pîrlit;* să te ții, pîrleo! a fugi din resputerĭ.

Pîrlea-Vodă m porecla luĭ Alexandru Mavrocordat, sub domnia căruĭa, în 1783, un pîrjol mistuĭ o parte a Iașilor.

pîrlélă f. *fam.* înșelătorie.

pîrlesc v. 1. a arde puținteĭ: *sórele a pîrlit érba;* 2. a da prin foc: *când tăĭa porcul și-l pîrlea* Cr.; 3. a porni iute: *noĭ atunci am pîrlit'o la fugă* Cr.; 4. *fam.* a înșela: *m'a pîrlit;* 5. *fam.* a fura.

pîrléz n. gaură printr'un gard viŭ. Sin. **zaplaz.**

Pîrliile f. pl. V. Păliile.

pîrlit a. ars de foc, de sóre. || m. prăpădit, ticălos: *pîrlitu ăla!*

pîrlitură f. arsură: *sub pîrlitura sórelui* Od.

pîrlógă n. pământ rĕmas nearat un an saŭ doĭ.

pîrnaie f. ólă de închiegat lapte.

pîrofor n. preparațiune chimică ce se înflăcărézĭ în contact cu aerul.

pîrogă f. luntre ușóră dintr'o scorbură de arbore, la sălbatici.

pîrometru n. instrument de măsurat temperaturele cele înalte.

pîron n. cuiŭ gros.

pîronesc v. 1. a înfige cu pirón; 2. a întepeni: *a pironi ochiĭ în pămînt;* 3. *fig.* a fixa: *într'însul 'și pironiseră tóte sperările* Bălc.

pîroșcă f. plăcintiță în colțurĭ.

pîrostrii f. pl. 1. triped de fier pe

care s'așédă cazanul de fiert; 2. *fam.* cununa nupțială (ce are asemenea o formă cam triangulară): *a-și pune pirostriile în cap*, a se căsători.

Pirot n. orășel sîrbesc la granița bulgărească, cedat Sîrbiei prin tractatul din Berlin. Comerț cu chibrituri.

piroteclnic a. ce ține de pirotechnie.

piroteclnie f. arta de a prepara materiile inflamabile și explosibile.

pirotélă f. somnolență.

pirotesc v. 1. a cădea în nesimțire (din slăbiciune saŭ bólă); 2. *fig.* a amorți.

piroxen n. mineral fórte dur ce s'află în produsele vulcanice.

pîrpălac n. pîrjólă.

pîrpălesc v. a frige pe jumătate, a arde pe d'asupra: *un om se pîrpălia pe lângă un foc* Cn.

pîrpăvă f. 1. ploíe cu bășicĭ; 2. dîrdora: *dăduse și el în pîrpăva insuratului* Cn.

pîrpăviță f. 1. căpătâiŭ de lemn pe care se învîrtesce fierul la o rótă de móră; 2. titirez.

pîrplan n. specie de plantă ce sémănă cu talpa-pisicei.

pîrpirîŭ a. slăbănog: *un băiat slab și pîrpirîŭ* Cn.; **pîrpiri-cosac**, uşurel, sărăcuț: *când se vĕdŭ el pîrpiri-cosac, goldnel și gonit* Isv. V. saxana.

Pîrscov n. 1. munte și rîŭ în jud. Buzĕŭ; 2. sat în acelaș județ, produce țuică: 2400 loc.

pîrțag n. furie, mânie cu tóne: *arțagul 'și găsesce pîrțagul* Pann.

pîrtie f. 1. cărare făcută în zăpadă; 2. cărare în genere: *o luară apoĭ pe o pîrtie* Isv.; 3. *fig.* gol: *lehămea cruntă făcea pîrtii grozave în cetele române* Al.

pîrucțĭă f. sfîrlézĭ.

pîruĭŭ v. a face rulade: *pîruie naiul.*

pîrvac n. paroiŭ.

pîs! int. cu care se chémă pisica: *pîs! pîs!* || n. nicĭ un glas: *nu mai dic nicĭ pîs* Isv.

pîș! int. imitând sgomotul umbletul în vîrful degetelor.

Pisa f. oraș în Italia, pe Arno: 54,000 loc. Turn aplecat înalt de 54 m.

pișăgélă f. *fam.* bătaie strașnică.

pișăgesc v. 1. a pisa bine; 2. *fam.* a muia ósele cuiva.

pișălog n. unéltă de pisat ceva într'o piuliță.

pisanic f. 1. inscripțiune pe o lespede de biserică; 2. (ironic) scrisóre: *să tórne pe hârtie pisanițile sale* On.

pisar m. 1. od. scriitor de cancelarie; 2. adĭ ironic (în Moldova) copist. Sin. logofĕt.

pisat n. lucrare de a pisa: *pisatul grâului.*

pisc n. vîrf de munte: *vulturiĭ ce pe piscurĭ sboră* Bon.

pișc v. 1. a apuca și strînge cu vîrful degetelor: *nu mĕ pișca că mĕ dóre*; 2. a mușca vorbind de insecte: *m'a pișcat un purice*; 3. a împunge ușor: *vinul cam pișcă*; 4. *fig.* a înțepa, a fi caustic: *el pișcă și mușcă*; 5. *fam.* a fura: *ea cam pișcă.*

pișcă'n-flóre m. *Zool.* grangur.

pișcar m. pesce de apă dulce.

pișcat a. *fam.* cam bét: *pișcat la limbă.* || n. acțiunea și resultatul pișcării.

pișcător a. care pișcă saŭ înțépă.

pișcătură f. 1. mușcătură: *pișcătură de purice*; 2. *fig.* înțepătură.

piscicultură f. arta de înmulți pescii în rîurĭ, heleșteie.

piscină f. 1. heleșteŭ de pescĭ; 2. basin cu apă pentru înotat.

piscóie f. canal mic pe unde curge făina la móră.

piscoiŭ n. hoboc.

pișcot n. V. biscot.

pișcuiesc v. a striga, vorbind de puișorii de paserĭ.

pișcz v. a bate și sfărîma în piuliță: *a pisa sare, zahăr.*

pișicĭă f. animal domestic din ordinul carnivorelor, care prinde șoreci. Sin. mîță.

pișicĭăresc v. a linguși viclenesce: *se pișicĭăria pe lângă el.*

pișicher a. și m. șiret: *daleĭ, puțiŭ de pișicher!* Por.

pișicherlîc n. șiretlic: *trag lumea pe sfóră cu pișicherlîcurĭ.*

Pisistrat m. tiran din Atena, guvernă cu moderațiune (sec. VI a. Cr.).

pișlic m. *fam.* copil mic.

pișmă f. V. pizmă.

pișoiŭ m. 1. parte bărbătéscă a pisicei; 2. puiŭ de pisică. Sin. cotoiŭ, motan.

pișolit n. concrețiune minerală cu sémănă unor bóbe de mazere.

pișteliță f. baltă mică.

pișteșc v. a picura: *vinul pișteșce între dóge.*

pistil n. unul din organele de fructificare la vegetale: *pistilul se compune din ovariu, stil și stigmat.* || n. magiun de prune, de gutuĭ.

Pistoia f. oraș în Italia centrală: 12,000 loc.

pistol n. monetă de aur în valóre de 20 franci, în Argentina și Mexic. || n. micĭ armă de foc ce se descarcă cu o singură mână.

piston n. bucată mobilă ce se mișcă într'un cilindru, într'un corp de pompă: *pistonul e bucata cea mai importantă a unei mașini cu aburi.*

pistosesc v. 1. a strivi, a pisa; 2. *fam.* a bate strașnic.

Pisudere n. orășel în Macedonia: 4000 loc. mai toțĭ Români.

Pit (împĕrătuș) m. numele ardelenesc al sfredeleșului.

pită f. pâine: *eŭ i-aș sălta curtea cu o pită* Isv.; **pita vacei**, mănătarcă.

pitac n. 1. od. ordin princiar: *feliurile pitace domnescĭ* On.; 2. diplomă de nobleță: *pitac de boierie*; 3. *fig.* privilegiu: *inimile n'aŭ pitace, n'aŭ rangurĭ* Al.

Pitagora m. filosof și matematic grec, născut la Samos (sec. VI a. Cr.); s'aședă în Italia, unde fundă școla italică și profesă metempsichosa. || **tabla lui Pitagora**, tablă de înmulțire a primelor 9 numere (pitagorie).

pitar m. od. 1. mai marele brutar al Curții domnescĭ; 2. mai târziŭ, un rang de boierie: *Marele Pitar.*

pițărel m. pl. colindători până séra în ajunul Crăciunului.

pițărie f. 1. od. brutărie domnéscă: *cuptórele pițăriei* On.; 2. rangul de Pitar.

pitesc v. a se ascunde ghemuindu-se.

Pitescĭ pl. cap. jud. Argeș, în dreptul rîului Argeș: 12,000 loc. (Pitescén).

Pitia f. preotésa oracolului din Delfi, în Grecia antică.

pitian a. 1. ce ține de Pitia: *oracolul pitian*; 2. supranumele lui Apollon, învingătorul șérpelui Piton.

pitic a. și m. 1. care e de o statură fórte mică; 2. puțin înalt: *tavanul e atât de pitic* Isv. || *Zool.* chitic.

Pitice (jocuri) n. pl. se dice de jocurile ce se celebrau tuspatru anĭ la Delfi în onórea lui Apollon Pitianul.

pițigălat a. 1. ascuțit; 2. subțire, vorbind de voce.

pițigoiŭ m. 1. păsĕrică de pădure din fam. vrăbiilor; 2. *fam.* om deșirat. Sin. **cintez.**

pitiș adv. pe furiș.

Piton m. 1. *Mit.* șérpe monstruos cu o sută de capete, répus de Apollon; 2. *Zool.* un fel de boa.

pitonisă f. Pitia din Delfi; 2. *fig.* ghicitóre, vrăjitóre: *Pitonisa din Endor.*

pitoresc a. 1. care produce un mare efect într'un tablóŭ: *grup pitoresc*; 2. propriu a fi pictat, ce póte procura un subiect de tablóŭ: *peisagiŭ pitoresc*; 3. *fig.* care depinge spiritualŭ: *stil pitoresc.* || n. *pitorescul unuĭ stil.*

pitpalac m. *Zool.* prepeliță.

pitpediche f. pitpalac.

Pitt m. om de Stat englez, orator eminent, adversar declarat al Franței și al independenței coloniilor americane (1708—1778).

pitultă f. umóre secretată de unele organe (bronchiĭ, fosse nasale).

pitulesc v. a (se) piti: *se pitulă la un colț* Isv.

pitulice f. păsĕrică căreia îĭ place să se ascundă în érbă.

pitulicică f. ajumit.

pituliș adv. pe furiș.

pitușcă f. franzelă.

Piu m. numc a 9 papi între carĭ citim: **Piu II** (**Enea Sylvius Piccolomini**), celebru prin erudițiunea sa, confederă pe mai mulți principi în contra Turcilor (1459—1464); **Piu V**, înarmă în contra Turcilor flota victoriósă de la Lepante (1566—1572); **Piu VII**, sacră pe Napoleon I împĕrat (1800—1823); **Piu IX**, vĕdu Vaticanul despuiat de puterea-i temporală și Roma

devenind capitala regatului Italiei (1846—1878).

piuă f. 1. vas ce servă la pisat: *a se pune piuă*, a se sui unul pe altul; 2. mașină de călcat postavul.

Piua-Petri f. sat în județul Ialomița cu un mic port pe Dunăre: 1000 loc.

piuar m. cel ce calcă cu piua.

piuiesc v. 1. a striga, vorbind de puii de păsări; 2. a da un sunet ascuțit.

piuitor a. pițigăiat: *glas piuitor*.

piuitură f. efectul piuirii: 1. ciripit; 2. șuerat: *piuitura glonțelor*.

piuliță f. piuă mică de pisat.

pivă f. 1. piuă de călcat: *pivă de bronz, marmură saŭ petră*; 2. odiniòră tun mic: *mortierele se numiaŭ pive* Bălc.

pivnicer m. chelar: *Milunea porunci pivnicerilor să îsă* Od.

pivniță f. loc sub pământ unde se ține vin și alte provisiuni.

pivotant a. *Bot.* care se înfundă vertical în pământ: *rădăcină pivotantă*.

Pizar m. aventurier spaniol, cuceri Peru (1533), fundă Lima (1535) și muri asasinat (1475—1541).

pizmă f. 1. durere de inimă pentru binele altuia; 2. ciudă: *ce te aĭ pus în pizmă?* Pann. Sin. invidie.

pizmaș a. și m. invidios.

pizmătareț a. și m. 1. pizmaș; 2. încăpățânat.

pizmuiesc v. a avea pizmă, a vedea cu ochi reĭ binele altuia. Sin. invidiez.

plac n. ceea ce place voinței și modul de a plăcea: *bunul plac, placul cuiva*. || v. a fi plăcut: *ce ție nu-ți place, altuia nu face*.

placă f. tablă, foĭe de metal saŭ și de pétră.

placăgiu n. 1. lucru de timplărie făcut cu foĭ subțiĭ dintr'un lemn scump ce se aplică pe un lemn comun: *placagiu de mahon*; 2. *fig.* operă de bucățĭ isolate.

placard n. 1. dulap înfundat într'un zid; 2. foĭe scrisă saŭ tipărită ce s'afișéză într'un loc public; 3. în tipografie: colónă, spalt.

placardez v. a afișa pe zid un imprimat.

placat n. metal acoperit cu o foĭe subțire de metal scump.

plăcere f. 1. mulțumire sufletéscă: *acéstă scire 'mi face plăcere*; 2. distracțiune, petrecere: *plăcerea vinatului*; 3. pl. desfătările vieței: *a renunța plăcerilor*.

plachetă f. mic volum legat saŭ broșat.

plachez v. 1. a aplica un lucru plat peste altul: *a placa palisandru pe brad*; 2. a acoperi cu aur saŭ cu argint laminat.

plachie f. bucate, mai ales de pesce, gătite cu uleĭu, cépă și vin: *plachie cu costițe de porc* Cn.

placid a. blajin.

placiditate f. blândețe firéscă, caracter blajin.

plăcintă f. 1. bucată subțire de aluat cu mere, brânză saŭ tocană; 2. *fam.* cursă: *vĕțĭ ce plăcintă i se pregătesce*.

plăcintar m. cel ce face și vinde plăcinte.

plăcut a. care face plăcere, ce convine gustului.

plafon n. tavan.

plagă f. 1. rană; 2. pedépsă divină, calamitate: *plăgile Egiptului*; 3. *fig.* lucru vătămător: *ignoranța e o plagă socială*.

plaghie f. crengĭ aduse grămadă de o apă curgĕtóre: *Oltule, aduci plaghiĭ și butuĭ* Por.

plagiat n. fapta plagiatorului, furt literar.

plagiator m. cel ce fură din operele altuia și le pubică ca ale sale.

plagiez v. a comite un plagiat.

plăieș m. 1. grănicer; 2. muntén.

plaiŭ n. 1. munte înalt: *pe un picior de plaiŭ* Por.; 2. latura de munte: *județele de la munțĭ se împart în plaiurĭ*; 3. (poetic) ținut în genere: *pe plaiul nemuririĭ se 'nalță c'un lung sbor* Al.

plămadă f. 1. păstură; 2 aluat.

plămădesc v. 1. a frământa aluatul; 2. *fig.* a urzi.

plămîn m. organ principal al respirațiunii.

plămînare f. *Bot.* érbă de plămîni.

plan a. 1. întins în tóte direcțiunile, fără inegalități: *suprafață plană*; 2. lat, nu gros saŭ rotund: *fruncte plane*. || n. 1. suprafață plană: *plan înclinat*; 2. desen în mic al unuĭ obiect, oraș, edificiu, casă: *a ridica planul unuĭ fortărețe*; 3. depărtare mai mare saŭ mai mică a obiectelor într'un tablou: *în primul plan*; 4. *fig.* dispositiune generală a unei opere: *planul unei drame*; 5. proiect: *plan de campanie*.

planetă f. astru ce se învîrtesce în jurul sórelui, de la care primesce și resfrânge lumina: *pământul e o planetă*.

planetar a. ce privesce planetele: *sistemă planetară*.

planez v. 1. a sta în aer cu aripile întinse fără a se mișca: *șoimul planézâ căutându-și prada*; 2. *fig.* a pluti d'asupra: *peste viața-i inocentă viața lui cea sfîntă planâ* En.; 3. a considera cu mintea lucrurile în totalitatea lor.

plâng v. 1. a vĕrsa lacrimi de durere: *copilul plânge*; 2. a regreta mult: *l'a plâns mult timp*; 3. a avea compătimire: *plângem pe cei nenorociți*; 4. a exprima durerea saŭ nemulțumirea sa: *de ce te plângi?* Sin. lăcrimez.

plângăclos a. pornit a plânge.

plângător a. care plânge: *un glas plângător*.

plângere f. 1. acțiune de a plânge; 2. lamentațiune: *plângerile lui Ieremia*; 3. reclamațiune în contra unei nedreptățĭ: *a depune o plângere*. Sin. jalbă.

planimetrie f. arta de a măsura suprafețele plane.

planisesc v. a seduce: *ar fi planisti și însuși pietrele* Isv.

planisferă f. hartă ce representă pe o suprafață plană cele două emisfere ale globuluĭ terestru saŭ ceresc.

plâns n. plângere: *plânsul copiilor*.

planșă f. 1. suprafață plană din lemn saŭ metal pe care s'a gravat o figură, un desen; 2. stampă scósă pe acéstă planșă: *operă ornată cu planșe*.

plânset n. vîrsare de lacrimi.

planșetă f. instrument de ridicat planul unuĭ teren.

plânsóre f. 1. expresiunea durerii; 2. mod de plângere; 3. reclamațiune: *plânsorile nóstre rĕmaserâ deșerte*.

plantă f. nume general sub care se înțeleg tóte vegetalele.

Plantageneți m. pl. dinastie de regi aĭ Angliei, de origine francesă, de la Henric II până la Ricard III (1154—1485).

plantațiune f. 1. acțiune de a planta; 2. cantitate de arborĭ plantați în același teren; 3. locul unde s'a plantat; 4. stabiliment agricol în colonii: *plantațiuni de tutun*.

plantator m. 1. cel ce plantézâ; 2. proprietarul unei plantațiuni în colonii.

plantez v. a pune o plantă în pământ să créscă. Sin. sădesc.

plantigrad a. care umblă pe talpa piciórelor. || n. pl. divisiune de mamifere carnivore carĭ, când umblă, rézémă tótă talpa pe pământ: *ursul e plantigrad*. Ctn. digitigrad.

planton m. soldat de serviciu pe lângă un ofițer superior.

plănuiesc v. a face planurĭ. Sin. proiectez.

plapămă f. învelitóre de pat din stofă colorată și cu vată. Sin. oghial, pătură.

plăpămar m. cel ce face plapăme.

plăpînd a. delicat și slab: *o ființă gingașă și plăpîndă* Isp.

plasă f. împletitură din funișóre spre a prinde pescĭ și paserĭ. Sin. rețea. || f. subdivisiunea unuĭ județ la șes: *România are 111 plășĭ, administrate de câte un subprefect*. Sin. ocol. Ctn. plaiŭ.

plasare f. acțiune de a plasa.

plașcă f. 1. plasă, rețea; 2. *Bot.* cretișóre; *plașca ciobanului*, tășculiță.

plăsea f. mâner de cuțit.

plasez v. 1. a procura un post: *a plasa un servitor*; 2. a vinde: *a plasa mărfurĭ*; 3. a da cu dobândă: *a plasa banĭ*.

plasmă f. parte lichidă a sângeluĭ în care înótă globulele.

plăsmuiesc v. 1. a crea: *închipuirea își plăsmuiesce vedenĭ cobitóre* Od.; 2. a inventa (cu o nuanță de fals). Sin. născocesc.

plăsmuire f. 1. creațiune: *o plăsmuire în pétra de Paros* Al.; 2. invențiune (mai adesea falsă).

plăsmuitor m. cel ce plăsmuiesce.

plastic a. 1. privitor la imitațiunea formelor: *sculptura e prima artă plastică*; 2. sculptural: *stil plastic*.

plastică f. arta de a modela figuri.

plasticitate f. caracterul celor ce pot primi forme diferite.

plastograf m. cel ce falsifică semnătura.

plastografie f. fals în acte publice.

plastron n. 1. partea de dinainte la o platoșă; 2. bucată de piele căptușită cu care s'acopere pieptul la scrimă.

plastru n. bleastru.

plat a. 1. neted; 2. *fig.* vulgar, fără merit: *poesii plate*.

Plata f. 1. fluviu în America de S. se varsă în Oceanul Atlantic: 300 km.; 2. V. **Argentina**.

plată f. 1. acțiune de a plăti: *zi de plată*; 2. ceea ce se dă spre achitarea unei datorii: *cu plată, fără plată*; 3. *fig.* răsplată: *a lăsa în plata lui D-deu*. Sin. lefă, **simbrie**.

plantaginĕ f. V. **patlagină**.

platan m. arbore mare și frumos, cu frunze largi, ce împodobesce parcurile și preumblările.

Plătănești pl. culme în jud. Gorjiu, trece apoi în Ardél.

Plătărești pl. mănăstire în jud. Ilfov cu o închisóre pentru femei.

plat-bandă f. 1. fâșie de pământ ce mărginesce laturile unei grădini și care de obiceiu e garnisită cu florĭ, arbuștĭ etc.; 2. *Archit.* ciubuc lat și neted.

platcă f. 1. pieptĭi unei cămăși femeiesci; 2. plată în jocul de cărți: a *pune platcă*, a rămânea pe cine-va: *l'am pus platcă pe unul* Al.

Platea f. vechiu oraș în Grecia (Beoția). Victoria lui Pausania și Aristide asupra Perșilor (479 a. Cr.).

plătesc v. 1. a desface o datorie; *a plăti o sută de leĭ*; 2. a da bani pentru ceva: *a plăti serviciile cuiva*; 3. a prețui: *un ceas al dimineței plătesce cât trei după prânz* Pann; 4. *fig.* a expia: *a plătit scump faptele sale*. Sin. **achit, răfuiesc**.

plat-formă f. 1. acoperișul unei clădirĭ ce n'are culme: *plat-forma vagónelor*; 2. ridicătură de pământ pe care s'așéză tunurĭ în baterie.

plătică f. pesce lat și fórte alb, bun de mâncare.

platină f. metal prețios de un alb cenușiu, întrebuințat la fabricarea vaselor de laboratorie.

plătit a. achitat. || n. acțiune de a plăti.

plătitor m. cel ce plătesce.

platitudine f. caracterul celor plate în sentimente, în producțiune, în conversațiune, în purtare.

platnic m. cel ce are de plătit: *bun, rĕŭ platnic*.

Platon m. cel mai ilustru dintre filosofiĭ anticităței, născut la Atena; discipolul lui Socrate și maiestrul lui Aristotele; el fundă școla numită *Academia* și expuse doctrina sa în dialogurĭ, dintre carĭ cele mai importante sunt *Fedru*, *Fedon* și *Republica* (429—347 a. Cr.).

platonic a. 1. ce ține de filosofia lui Platon; 2. *fig.* ideal, pur: *amor platonic*.

platonician m. partisan al doctrinei lui Platon.

platonism n. 1. sistema filosofică a lui Platon; 2. caracterul amorului platonic.

plătoșă f. cămașă de zale, pieptar de fier: *ostași cu zale și cu platoșe de fier* Al. Sin. **zălar**.

platoŭ n. șes pe vîrful unui munte.

plausibil a. care merită de a fi aprobat până la proba contrariului: *prefect plausibil*.

Plaut m. cel mai însemnat poet comic roman, născut în Umbria: *Amfitrion*, *Avarul*, *Menechmiĭ* (227—184 a. Cr.).

plăvan a. bălan: *boĭ plăvanĭ* Al.

plăvit a. cam plăvan: *mioriță cu lâna plăvită* Poe.

plăvîiŭ a. blondin: *sora cea plăvie* Bon.

plaz n. talpa pluguluĭ ce se îmbucă cu brăzdarul.

plebe f. poporul de jos.

plebeŭ a. și m. 1. care era din rîndurile poporuluĭ, la Romanĭ; 2. în țĕrile moderne, cel ce nu face parte din nobleță. Cm. **patrician, nobil**.

plebiscit n. 1. decret emanat de la poporul roman convocat prin tribur; 2. vot ce face cunoscut voința întregeĭ națiunĭ.

plec v. 1. a păși de la un loc, a înainta în cale: *cine plecă de diminață, departe ajunge*; 2. se dice despre animale și chiar despre lucrurĭ: *scrisórea mea plecă adĭ*; 3. a-și trage originea, a-și lua începutul: *arterele plecă de la inimă*. Sin. **pornesc**. Cm. **stau**. || v. 1. a îndoi spre pământ: *arborele 'și plecă ramurele*; 2. a lăsa în jos: *a pleca capul, ochiĭ*; 3. a se înclina: *a se pleca într'o parte*; 4. a ceda: *se plecară numĕrului covîrșitor* Bălc. Sin. **încovoiŭ**.

plecăciune f. acțiune de a se pleca și efectul eĭ: 1. salutare adâncă, reverență: *veniaŭ cu multă plecăciune* Gn. Al.; 2. formulă de salutare: *plecăciune!* Sin. **închinăciune**.

plecat a. 1. care se plécă, se încovóie: *capul plecat sabia nu-l taie*; 2. înclinat: *trunchiul plecat al sălcieĭ pletóse* Em.

plecate f. pl. V. **aplecate**.

plecătóre f. óie ce 'și alăptézĕ puiĭ.

pled n. 1. manta scoțiană; 2. acoperemînt de călătorie.

pledez v. a apĕra o causă: *a pleda un proces*.

pledoarie f. discursul advocatului care pledéză pentru clientul seŭ.

Pleiade f. pl. 1. grup de stele ce par fórte aprópe unele de altele, numite de popor *oloșca cu puĭ*; 2. *fig.* reunire de poețĭ, de ómenĭ învățaț.

plĕn n. od. pradă: *mult plĕn de robĭ*.

plenar a. complet: *ședință plenară*.

plenipotențiar m. diplomat însărcinat cu puterĭ depline. || a. *ministru plenipotențiar*.

plenison a. care sună deplin: *vocale plenisone și semisone*.

plenitudine f. 1. abundanță excesivă: *plenitudine de umorĭ*; 2. totalitate: *a conserva plenitudinea facultăților sale*.

plenuiesc v. a face plén, a prăda (vorbă eșită din us): *arseră orașul și plenuiră țĕra împrejur* Bălc.

pleonasm n. 1. întrebuințare de vorbe superflue, adesea nefolositóre: ex. *mĕ închin cu plecăciune*; 2. prisos de vorbe.

pleonastic a. ce ține de pleonasm.

pleópĕ f. 1. membrană mobilă ce acopere globul ochiului și pe care o ținem închisă în timpul somnului; 2. capac: *pleópa cocoșatului*.

pleosc! int. imită sgomotul unui lucru când se sparge saŭ se rupe.

pleoscăiesc v. 1. a face un sgomot ascuțit cu limba, degetele, mâinile etc.; 2. a se întreciocni: *valurile apeĭ încet ploscăiaŭ*.

pleoscăit n. sgomotul valurilor ușor agitate.

pleoștesc v. 1. a încovóia de greutate: *acoperișul caseĭ se pleoștĭ*; 2. a se turti: *cu urechea pleoștită* Gn. Al.

pleș a. pleșuv: *cu capul pleș* Gn. *munțiĭ pleș* Al.

plĕșcă f. pradă luată de la vrăjmaș. || m. (ironic) om chel.

pleșcan m. jăfuitor.

plescaviță f. spuzélă pe picióre ce ustură.

pleșcuiesc v. a face plóșcă: *numaĭ după pleșcuit umblă* Cn.

pleșcuitor m. soldat ce fură prin împrejurimile taberei.

plĕsnă f. 1. sgomot din lovitura biciuluĭ; 2. sfîrc de biciŭ.

plesnesc v. 1. a se sparge în bucățĭ: *butoiul a plesnit*; 2. a produce un sgomot violent și subit: *a plesni din palme, din biciŭ*; 3. a izbucni: *a plesni de mânie, de necaz*; 4 *fig.* a trece fără veste prin minte: *nu scĭiŭ ce i-a plesnit prin cap*. Sin. crĕp.

plesnet n. sgomot subit: *ca plesnetul de plóie* Em.

plesnitóre f. 1. plésna biciuluĭ; 2. petardă; 3. disc la osia carului.

plesnitură f. plesnet repetat.

pleșuv a. chel. || m. *Zool.* vultur alb.

pleșuvesc v. a deveni pleșuv.

pleșuvie f. chelie.

plĕtă f. 1. pĕr împletit: *plete frumóse*; 2. pl. pĕr lung ce cade pe umere: *cu pletele în vânt*.

pletoră f. prea mare abundanță de sânge și de umorĭ; fig. *pletoră de bani.* Cfr. anemie.

pletoric a. care are mult sânge.

pletos a. 1. cu plete mariĭ: *mulți capete pletóse* Em.; 2. cu crăcile aținătóre: *saloie pletóșă.*

pleurezie f. inflamațiunea pleurei.

pleuropneumonie f. inflamațiune simultană a plevreĭ și a plămânilor.

plévă f. 1. pieliță de grâne când se treeră și s'aleg grăunțele; 2. *fig.* lepădătura: *pleva societățiĭ.*

plevaltă f. *Bot.* siminoc.

plevilă f. unéltă cu care se plivesce.

plevră f. membrană ce tapițézăinteriorul pieptuluĭ și înfășură plămânii.

Plevna f. oraș în Bulgaria cu o positiune strategică de prima ordine; 15000 loc. Celebră prin victoria repurtată în 1877 de armata ruso-română asupra oștiriĭ turcescĭ, comandată de Osman Pașa.

plex n. *Anat.* împletitură de nervĭ sau și de alte vase organice: *plexul cardiac.*

plic n. hârtie îndoită ce servă de învelișŭ: *pune scrisórea în plic.*

plicĭ! int. exprimă sgomotul loviriĭ subite: *plicĭ! o palmă.*

plicticos a. plin de plictiséla.

plictiséla f. obosélă causată de neocupațiune, gol sufletesc. Sin. urît.

plictisesc v. 1. a causa plictiséla; 2. a fi nesuferit, a displace.

plictisitor a. care plictisesce.

plicuiesc v. a pune într'un plic.

plic f. îndoitura cărților de joc.

plimb v. 1. a duce de la un loc la altul: *l'aŭ plimbat prin oraș*; 2. a umbla de plăcere: *a se plimba călare.*

plimbare f. 1. acțiune de a se plimba; 2. loc de preumblare.

plin a. 1. care conține tot ce póte conține: *un pahar plin cu apă*; 2. umplut cu: *diar plin de informațiuni*; 3. gras: *figură plină*; 4. *fig.* pětruns: *plin de devotament.* || n. vas plin: *a eși cu plin.* Cfr. gol, vid.

plinesc v. (poetic) a împlini: *al doilea an plinesce* Pann; fig. *după ce-și plinesc ursita solie* Negr.

Pliniu m. 1. (cel Bătrân) învățat naturalist roman, peri vrând să vadă d'aprópe erupțiunea Vesuviuluĭ: *Istoria naturală în 37 de cărțĭ* (23—79); 2. (cel Tinĕr) nepotul celuĭ precedent, pretor și consul: *Scrisorĭ* (62—115).

plintă f. ornament de architectură în formă de tablă pătratĕ.

pliocen n. al treilea teren geologic mai vechiŭ.

pliosc! int. V. pleosc.

plirorisesc v. a luă informațiunĭ, a se desluși (vorbă eșită din us): *plaroforisesce-te, boierule* Al.

plisă f. un fel de catifea cu pĕrul mai lung. Sin. pluș.

plisc n. 1. cioc; 2. *Bot.* pliscul cucóreĭ, geraniu; **plisc păsĕresc,** găiniță; 3. *fam.* gură: *nu-l mai lăcea pliscul* Al.

pliscz v. a aședa o stofă în cute.

plită f. cuptor de bucătărie.

plivesc v. a smulge bălăriile dintr'un câmp sau grădină.

plivitor m. cel ce plivesce.

plivitură f. efectul plivirii.

plixis n. *fam.* plictiséla.

ploă v. 1. se dice de apa ce cade din norĭ; 2. *fig.* a cădea în abundanță: *glonțele dușmanilor ploaŭ asupra capetelor nóstre.*

ploat a. 1. muiat de ploĭe; 2. *fig.* descurajat: *găină ploată.*

plocat n. cearșaf din lână sau pĕr de cal.

plocon n. 1. dar făcut unuĭ superior de către un inferior: *după vechiul obiceiŭ, Măriei Sale plocon îi duce* Gn. Al.; 2. od. dare numită obicinuit *bairamlic.*

ploconélă f. închinăciune (ca semn de politeță).

ploconesc v. a face ploconeli: *la pământ se ploconia* Por.

plod m. 1. germen: *oŭ cu plod*; 2. prun: *cu plodul în brațe*; 3. (ironic) copil mic: *mi am așezat plodu în școlă* Al.

plodesc v. a nasce pui: *v'ați plodit ca locustele* Al. Sm. prăsesc.

ploĭe f. 1. apă ce cade din norĭ; 2. *fig.* ceea ce cade, vine în mare cantitate: *o ploĭe de săgețĭ* Al. *sub ploĭa glonțelor* Od.

Ploiesci pl. oraș comercial, înconjurat cu dealurĭ și acoperit cu viĭ, cap. județuluĭ Prahova; 38,000 loc. (Ploiestĭ).

ploios a. 1. abundant în ploĭ: *vreme ploiósă*; 2. ce aduce ploĭe: *vênt ploios.*

plop m. arbore înalt ce cresce în locurĭ umede.

Plopana f. sat în jud. Tutova.

ploscă f. vas de bĕut făcut de lemn: *o ploscă plină de apă*; fig. *ploșca cu mâncărĭ* Pann.

ploscaș m. mare flecar.

ploscónă f. căpiță de fin.

plosniță f. păduche de lemn.

Plotin m. unul din fundatoriĭ filosofieĭ neo-platonice (205—270).

plug n. 1. mașină de arat trasă de boĭ; 2. plugușor: *la St. Vasile ne ducem cu plugul* Cn.

plugar m. agricultor.

plugăresc v. a ara: *tótă ziua plugărésc* Por.

plugărie f. meseria plugaruluĭ. Sin. agricultură.

plugărit n. ocupațiune cu plugăria.

plugniță f. plug mic, rariță.

plugușor n. plug mic împodobit cu hârtiĭ colorate și florĭ, cu un clopoțel în córne, cu care se umblă spre a ura de St. Vasile.

plumb n. 1. metal de colóre albăstrue, fórte móle și greoiŭ, servind la facerea glonțelor și a tuburilor pentru apă; 2. mică pecete de plumb ce se pune la vamă pachetelor și lăzilor de mărfurĭ ce aŭ fost visitate; 3. glonț: *ați praf și plumb mai avem?* Al.; 4. *fig.* fórte greŭ: *un somn de plumb.*

plumbagină f. un fel de carbon natural, numit și *grafită*, din care se fac creióne.

plumbar m. lucrător în plumb.

plumbărie f. 1. arta de a topi și a lucra plumbul; 2. meseria plumbaruluĭ și locul unde se lucrézăplumbul.

plumbătóre f. unéltă de plumbuit.

plumbiță f. capsulă de plumb pentru sticle.

plumbos a. ce conține plumb, de natura plumbuluĭ.

plumbuiesc v. 1. a garnisi cu plumb; 2. a însemna cu o pecete de plumb: *a plumbui o ladă*; 3. a umplea un dinte cu plumb în foĭ sau cu mastic spre a-l conserva.

plumbuit a. garnisit cu plumb: *ladă plumbuită, dințĭ plumbuițĭ.* || n. acțiune de a plumbui.

plumbuitor m. cel ce plumbuiesce mărfurile la vamă.

plumburiŭ a. de colórea plumbuluĭ: *un cerc plumburiŭ* Od.

plumetită f. un fel de broderie cu desenurĭ în relief.

plural n. *Gram.* care arată o pluralitate. || n. numĕr plural. Cfr. singular.

pluralitate f. cel mai mare numĕr.

plus n. 1. cantitate adaosă, opus lui *minus*; 2. semnul adunăriĭ (+): 5+3.

pluș n. plisă.

plus-quum-perfect n. *Gram.* timp ce arată o acțiune trecută, însoțită de o alta asemenea trecută.

plută f. 1. plop sau stejar cu cója mai móle; 2. substanță elastică dintr'însul, din care se face tăbliță, dopurĭ și un cărbune întrebuințat în pictură; 3. grinzĭ legate laolaltă ce înótă în apă: *pod de plute.*

plutaș m. cel ce mână o plută.

Plutarch m. 1. biograf și moralist grec născut la Cheronea, unde fu archonte: *Opere morale, Vițiile bărbaților ilustri aĭ Greciei și Romei* (50—120); 2. titlu de colecțiuni biografice.

plutesc v. 1. a fi purtat pe un licid, a înota pe apă: *pluta plutesce pe apă*; 2. a plana: *o pasere plutesce cu aripi ostenite* Em.; fig. *o tainică armonie plutesce printre valurĭ* Al.

plutet a. pe care se póte pluti: *rîŭ plutet.*

plutitor a. bun de plutit. || m. cel ce plutesce.

plutitóre f. érbă dulce.

plutocrație f. domnia celor avuțĭ.

pluton n. subdivisiunea unuĭ batalion în manevre.

Pluton m. *Mit.* deul infernuluĭ.

plutonic a. se dice de terenurile geologice carĭ aŭ fost produse prin acțiunea foculuĭ suteran.

pluviometru n. instrument de măsurat cantitatea de ploiŭ ce cade într'un loc óre-care.

pneumatic a. relativ la aer: *mașină pneumatică*, cu care se scóte aerul dintr'un recipient.

pneumatică f. sciință ce tratézá despre proprietățile fisice ale aerului și ale altor gaze.

pneumatologie f. tractat despre spirite.

pneumonie f. inflamațiunea plămînilor.

Pnyx n. loc public în Atena unde se ținea adunarea generală a poporului.

pobîrcesc v. a culege spicele lăsate în urmă.

poc! int. exprimă sgomotul ce face un corp când lovesce pe altul saŭ când crapă: *poc! cu măciuca*.

pocăiesc v. a se căi cu totul: *pocăiți-vĕ*.

pocăință f. penitență: *după căință vine pocăința*.

pocăit a. și m. penitent.

pocal n. pahar: *fiarbă vinu 'n cupe, spumege pocalul* Em.

pocăltire f. epilepsia cailor.

pocăltit a. slăbit, leșinat: *pocăltit de fóme* Isp.

pocâuzeĭ m. pl. prietiniĭ și rudeniile ginereluĭ. Sin. **conocarĭ**. Ctn. **terfarĭ**.

pocesc v. 1. a face diform, a strica; 2. a deochia, a se îmbolnăvi de odată.

pocinog n. 1. saftea: *să fac eŭ pocinogu închisorii din pricina unuĭ proclet!* Al.; 2. bocluc: *a da de pocinog*.

pocire f. 1. acțiune de a poci; 2. defect: *avea mai multe pocirĭ* Pann.

pocit a. și m. 1. diform: *pocit din fire*; 2. *fig.* ciudat: *om pocit*; 3. nenorocos: *ce ți pocită!* Cn.; 4. blestemat: *fugi de acele căĭ pocile* Al.

pocitanie f. 1. ființă pocită: *pocitania pămîntului* Isp.; 2. *fig.* ceva bizar, monstruos: *spuse împăratului pocitania de vis* Isp.

pocitură f. efectul pocirii: 1. lucru pocit; 2. paralisie subită, bólă ca din senin: *descălțec de pocitură*.

pociumb m. par scurt.

poclad m. straiŭ sub șea: *o pereche de poclădĭ* Cn.

poclit n. poclad: *un poclit de rogojini* Cn.

poclon n. plocon: *aŭ venit săteniĭ cu poclóne de ținu d-tale* Al.

pocnesc v. 1. a resuna cu sgomot, a face explosiune; 2. a lovi pe neașteptate.

pocnet n. sgomot neașteptat și violent: detunătură, explosiune.

pocnitură f. pocnet prelungit.

Pocuția f. țără între Nistru și Prut, odiniórĭ mult disputată Poloniei de Domniĭ Moldoveĭ.

pod n. 1. construcțiune în lemn, pétră orĭ fier peste o vale saŭ un riŭ, care servesce de trecătóre: *pod mișcător, stătător, umblător*; fig. **podul palmeĭ**, partea-i cărnósă și adâncită; 2. partea casei de sub acoperiș: *s'a suit în pod*; 3. coperta uneĭ corăbiĭ; 4. loc într'o biserică unde cântă corul (Sin. **cafas**); 5. pl. pânzele întinse în calea mortului: *să te bucure, podurile să-ți gătesc* Pop.; 6. pardosélă cu grinzĭ de lemn; 7. uliță astfel pardosită: *era multă lume pe pod*; a bate **podurile**, a umbla haimana; **podurĭ și șosele**, corp de inginerĭ însărcinați a construi saŭ întreține podurĭ, drumurĭ, canalurĭ, porturĭ. Sin. **punte**.

podagră f. gută de picióre.

podagros a. și m. atins de podagră.

podar m. 1. păzitor de pod; 2. cel ce trece cu pluta; 3. pontonier.

podărit n. taxa podarului.

podbeal n. *Bot.* cenușósă: *podbeal de apă*, limba bróscei; *podbeal de munte*, arnică.

podélă f. 1. pardosélă; 2. dușumea.

podesc v. a așterne cu grinzĭ de lemn.

podeț n. pod mic.

podghiaz n. pléșcă, prădăciune: *umblând tótă ținua în podghiazurĭ* Cn.

podgorén m. posesorul uneĭ podgorii.

podgorie f. vie pe un deal.

Podgorița f. oraș în Rumelia, la N. de Scutarĭ: 4000 loc.

podgorĭă a. acoperit cu podgoriĭ: *Cotnarul înbit și podgoriĭ* Al.

podhornițĭă f. partea jugulului de sub bărbia boilor.

podidesc v. 1. a înunda, a copleși: *multe rele îĭ podidiaŭ*; 2. a izbucni: *îl podidi plânsul, sângele*.

podină f. 1. podélă; 2. grindă, scândură grósă de stejar: *mușchiŭ de o podină de gros* Cn.

podiș n. 1. schele: *fac podișurĭ late cu trupurĭ sângeróse* Al.; 2. șes pe un deal.

podișcă f. pod umblător.

podit a. așternut cu scândurĭ: *ulițele eraŭ înainte podite cu grinzĭ de lemn*. || v. acțiune de a podi.

podmet n. momélă.

podóbă f. ceea ce împodobesce. Sin. **ornament**.

podobie f. imn bisericesc: *glasul întâiŭ pe podobie*.

podobnic n. cântare de laudă: *podobnicele pogrebaniei*.

Podoleni pl. plasă în jud. Fălciŭ.

Podolia f. provincie în Rusia apusénă (Ucrania polonesă), alipită de Rusia în 1772 la prima desmembrare a Poloniei: 2,365,000 loc. Cap. *Kamenet-Podolski*.

podorojnă f. od. ordin de a obține căĭ de poștă: *ciinovnicul vine cu podorojna în căruță de poștă* Al.

Podu-Ilóeĭ n. târg spre apus de Iași: 3000 loc. Stațiune de cale ferată.

Podu-Înalt n. localitate în jud. Vasluiŭ, unde Ștefan cel Mare repurtă o victorie asupra Turcilor (1475).

podug m. pesce asemenea crapului de o frumósă colóre roșie saŭ aurie.

Podu-Turculuĭ n. târg în jud. Tecuciŭ: 1500 loc.

podval n. lemne din pivniță pe care s'așédă butile.

podvódă f. transport gratuit: *birul greŭ, podvóda greă!* Pop. Sin. **angărie**.

Poĕ (Edgar) m. poet și romancier american, a tratat subiecte sumbre și bizare: *Povești fantastice* (1811—1849).

poemă f. operă în versurĭ: *poemă epică, dramatică, lirică*.

poesie f. 1. arta de a compune poeme; 2. gen de poemă: *poesie lirică*; 3. calitatea versurilor bune: *e multă poesie în psalmĭ*; 4. se dice de o operă în prosă plină de cutezare și de înălțime poetică: *e multă poesie în Cântarea României de Bălcescu*; 5. ceea ce este înalt, duios într'o operă de artă, într'o producțiune a naturiĭ: *poesia uneĭ furtunĭ*; 6. totalitatea operelor în versurĭ compuse într'o limbă: *istoria poesieĭ române*; 7. pl. opere în versurĭ: *poesiĭ de Eminescu*. Ctn. **prosă**.

poet m. cel ce se consacră poesieĭ, cel care face versurĭ.

poetastru m. poet prost.

poetic a. care privesce poesia, care e propriu poesieĭ: *stil poetic*. Ctn. **prosaic**.

poetică f. tratat despre arta poesieĭ.

poetisez v. 1. a face versurĭ; 2. a da un caracter poetic: *a poetisa miseria*.

pofidă f. 1. sémă: *vorbele aruncate în pofida luĭ* Isp.; 2. ciudă: *în pofida căpșunelor mănâncă frunzele* Pann.

pofil n. curea lungă ce se trece pe sub côda calului.

poftă f. 1. dorință sub raportul material și fisic: *poftă de mâncare, pofte trupescĭ*; 2. dorință necumpătată, lăcomie: *poftă de bani*; fig. *împins de pofta măririĭ* Al. Sin. **dorință**.

poftesc v. 1. a avea poftă: *ce poftescĭ?* fam. *a-și pune pofta în cuiŭ*, a se șterge pe bot, a renunța vrênd nevrênd; 2. a ura: *a pofti ținua bună cuiva*; 3. *fig.* a se lăcomi: *să nu poftescĭ la bogățiĭ* Od.; 4. a invita: *poftim!* (servind și ca strigăt de provocare orĭ de protestare).

poftícios a. lacom.

poftitor a. și m. care poftesce.

poftorésc v. a repeta: *nu trebue a poftorí omuluĭ înțelept cuvinte înțelepte*.

poftorire f. repetire: *rugat cu poftorire să mi s'atingă de ținutul* Isp.

pogaciŭ n. turtă coptă în cenușe.

pógan a. și adv. urît: *se vede că vorbim pogan și rĕŭ de tot* Cn.

poghiaz n. V. **podghiaz**.

poghibală f. secătură, lichea: *poghibale spurcate ce sunteți!* Cn.

pogĭ m. pl. pofil

pogon n. 1. od. măsură de supra-

față de 1296 st. sau 5012,08^{mp}; 2. pogon plantat cu viță de vie.

pogonar m. lucrător la o vie.

pogonărit n. dare de la pogonul de vie a nepămîntenilor, introdusă de Nic. Mavrocordat.

Pogónele n. pl. cel mai mare sat din jud. Buzău.

pogoniciŭ m. cel ce mînă plugul.

pogor v. V. **cobor.**

pogorîre f. 1. coborîre; 2. **Pogorîrea SHntului Duh**, serbătóre ce cade 50 de dile după Pasce.

pogorîș n. coborîș.

pogrebanie f. slujba înmormîntării: *în diua pogrebaniei Domnului* Od.

pohace f. pogaciŭ: *pohaci, plăcinte* Al.

pohod n. 1. marș, călătorie: *surugii duceaŭ caii în pohod* Neam.; 2. convoiŭ: *pohodul la Sibir* Al.

pohodnic m. cal ales de călărie. Sin. parip.

pohoiŭ n. povoiŭ: *pohoiŭ fără obîrșie* Al.

poiană f. loc în pădure fără copaci pe unde crește érbă și flori.

poias n. vestmînt de mătase, cusut cu fir, pe care preotul îl pune pe spate în timpul serviciuluĭ divin.

poiată f. coteț (s'aude în Moldova): *poiata cu paserĭ.*

Poienarĭ pl. cetate fundată de Tepeș în 1470 pe un pisc lîngă apa Argeșului, ață în ruine.

Poienaru (Petre) m. elev al luĭ Lazăr, secretarul luĭ Tudor Vladimirescu, organisatorul școlelor române după cele din Occident: *Gheorghe Lazăr și Școla română* (1799—1875).

poimâine adv. diua după mâine.

pojar n. 1. incendiŭ: *din scânteia mică mare pojar s'aține*; 2. *fig.* focul inimeĭ, mâhnire mare: *pojarul meŭ de dor și jalea mea adâncă* Al.; 3. vĕrsat cu pete roșiĭ.

pojarnic m. od. pompier: *trebue să fie vr'un pojarnic* Al.

pojarnicie f. povarnă: *nefiind pe vremea aceea pojarniciĭ* Cn.

pojarniță f. *Bot.* sunătóre.

Pojarovița f. V. **Passarovitz.**

polghiță f. pieliță ce înfășóră unele legume: *pojghiță de cépă.*

pojiție f. 1. gospodărie: *casa bătrânéscă cu tótă pojitia ei* Cn.; 2. *fig.* rang: *nu mĕ iartă pojitia să m'lusor de cât cu o fată de boier* Al.

poker n. un fel de joc în cărți.

pol m. 1. fie-care din cele două extremități ale unei sfere saŭ ale axeĭ globuluĭ: *pol arctic saŭ boreal și pol antarctic saŭ austral*; 2. fie care din căpĕtâiele unuĭ magnet, ale unei pile saŭ corp electrisat, pe care s'a cumulézĕ magnetismul și electricitatea: *pol positiv, pol negativ.* || m. (imperial) monetă ruséscă de aur în valóre de 20 leĭ și 60 banĭ.

pólă f. 1. spațiu dintre pântece și genunchĭ când șede omul: *ține copilul în pólă*; 2. parte inferióră a unei haine: *pólele mantaleĭ, rochiĭ*; 3. pânză de mătase brodată pe care se pun icónele: *póle pentru sfînta masă*; **póla Maichiĭ Preciste**, mătrice; 4. partea de jos a unuĭ munte: *pólele Carpaților.* Sin. **pulpană.**

polar a. invecinat cu polii: *stea polară.*

polarisațiune f. *Fiz.* proprietățĭ diferite de intensitate și de colóre, ce presentă pe diferitele sale laturi o fășie luminósă, reflectată saŭ refractată.

polarisez v. a produce polarisațiunea.

polaritate f. *Fiz.* proprietatea aculuĭ magnetisat de a se dirige către un punct fix al orizontuluĭ.

pole n. regiment: *un pole de călărețĭ.*

poleĭ f. danț de origină polonă și arie după care se jócă: *polca mazurca.*

polcovnic m. od. colonel.

polcovnicese a. de sub comanda unuĭ polcovnic: *călărețĭ polcovnicescĭ.*

polcovnicie f. grad de polcovnic: *polcovnicie de poteră.*

Poléc m. Polones.

poleială f. 1. daurire: *strălucind de poleiélĕ*; 2. *fig.* lustru, spoială: *poleiala lumiĭ.*

polelese a. 1. a sclivisi; 2. a sufla cu un metal: *s'o poleiască cu aur*; 3. *fig.* a împodobi, a lustrui.

poleit a. daurit: *leĭ poleiĭ*, aidoma. || n. lucrare de a poleĭ.

poleitor m. cel ce poleiesce.

poleitură f. efectul poleirii.

poleiŭ n. 1. plóie înghițată ce cade pe plante; 2. specie de plantă cu miros plăcut, numită și *busuiocul cerbilor.*

polemicĕ f. cértă de condeiŭ.

polemisez v. a face polemică.

polemist m. cel ce polemisézĕ.

polen n. pulbere fecundătóre a florilor.

polenta f. mămăligă, fórte răspândită în Italia de N.

Polinda f. *Mit.* supranumele Minervei: *Poliada din mândrul Parteon* Naum.

Polibiu m. istoric grec care trăi la Roma, autorul unei *Istorii generale*, din care s'aŭ păstrat numaĭ 5 cărți (206—128 a. Cr.).

policandru n. candelabru.

policar m. 1. cel mai gros și mai scurt dintre degetele mâiniĭ; 2. măsură de lățime: *piciorul se împarte în 12 policarĭ.* Sin. **țol.**

polichrom a. care e de mai multe colorĭ: *gravură, statuă polichromă.*

policióră f. 1. poliță mică; 2. parte de jos a jugului.

Policrate m. tiran din Samos: se povestesce despre dînsul că, favorisat de sórte în timp de 40 de anĭ, se îngriji la urmă de un noroc atât de statornic și, ca să înlăture urgia divină, aruncă în mare un inel de mare preț; dar Fortuna nu primi acest sacrificiu voluntar și inelul fu regăsit în pântecele unuĭ pesce; în curînd Samos fu coprins de vrăjmași și tiranul fu crucificat (535—524 a. Cr.)

poliedru n. solid cu mai multe fețe plane.

policleŭ n. psalm cântat de dimineță, când s'aprind tóte luminile în biserică.

Polifem m. *Mit.* ciclop din Sicilia, căruia Ulise îi scóse ochiul.

poligam m. cel însurat cu mai multe femeĭ, ca la Mahometanĭ. || a. se dice de plante ale căror florĭ aŭ în același timp stamine și pistilurĭ.

poligamie f. 1. stare de poligam; 2. clasă de plante poligame, în sistema luĭ Linneu.

poliglot a. scris în mai multe limbĭ: *Biblia poliglotă.* || m. cel ce vorbesce saŭ scrie în mai multe limbĭ: *Cantemir Vodă a fost cel mai mare poliglot român.*

poliglotie f. cunoscința (practică și literară) multor limbĭ.

polignesc v. a se culca, vorbind de plante: *iuul se polignesce.*

poligon n. 1. figură cu mai multe laturĭ carĭ se întretaie; 2. loc destinat exercițiilor artileriei

poligonal a. care are forma unuĭ poligon.

poligraf m. autor care a scris despre mai multe materiĭ.

poligrafie f. partea unei bibliotecĭ ce conține opere de poligrafĭ.

polimorf a. ce póte lua forme diferite.

polimorfism n. proprietate ce posed unele corpurĭ de a cristalisa în sisteme diferite.

Polimnia f. *Mit.* Musa poesieĭ lirice.

Polinesia f. una din marile diviziunĭ ale Oceaniei, care conține mai multe insule.

polinom n. expresiune algebrică compusă din mai mulțĭ terminĭ împreunațĭ prin semnele + saŭ —.

polip m. 1. clasă de zoofite, coprinzând animale aquatice carĭ n'aŭ organe speciale de locomoțiune, ca *coralul, hidra* etc.; 2. în chirurgie: excrescență cărnósă ce se formézĕ mai ales pe mucosele nasuluĭ, urechiĭ, larinxuluĭ.

polipetal a. *Bot.* cu mai multe petale.

polipier n. massă calcară formată prin conviețuirea a miĭ de polipĭ.

polisilabic a. cu mai multe silabe.

polișinel m. 1. personagiu din farsele neapolitane; 2. cel deghisat în polișinel; 3. *fig.* bufon ridicul.

poliță f. 1. scândură de așezat ceva pe dînsa; 2. etageră, raft de bibliotecă. || f. 1. bilet prin care se obligă cineva a plăti o sumă la terminul prescris; 2. contract prin care o societate de asigurare se îndatorésce a îndemnisa de o pagubă eventuală. Sin. **accept, cambie, obligă, trată.**

politaiŭ m. șef de politie.

politechnic a. care îmbrățișézĕ

mai multe arte saŭ sciinţe: *Şcóla politechnică*, menită a da specialiştĭ pentru diferite servicĭi publice: artilerie, geniu, mine, podurĭ şi şosele.

politechnician m. elev al şcólei politechnice.

politeism n. religiune ce admite mai mulţĭ deĭ. Sin. **păgânism.** Cfr. **monoteism.**

politeist m. cel ce profesézĭ politeismul.

politeţă f. mod de a vorbi saŭ de a se pórta conform cu obiceiurile persónelor bine crescute. Sin. **urbanitate.**

politic a. 1. relativ la guvernul unuĭ Stat; 2. care s'ocupă cu afacerĭ publice: *om politic*; 3. *fig.* care recurge la ocolurĭ saŭ prefăcătorie. || m. 1. cel ce cunósce afacerile publice şi guvernul unuĭ Stat: *un politic profund*; 2. *fig.* om fin, dibaciŭ, prefăcut.

politică f. 1. arta de a guverna afacerile unuĭ Stat; 2. cunóscerea drepturilor public şi internaţional; 3. se dice de afacerile publice, de evenimentele politice: *politica absorbia atenţiunea generală*; 4. sistemă generală ce adoptă un guvern; 5. *fam.* abilitate, fineţă în purtare.

politicale f. pl. *fam.* noutăţĭ politice.

politicez v. a vorbi despre afacerile publice.

politician m. cel ce vorbesce şi scrie asupra politiceĭ din ambiţiune personală.

politicos a. bine crescut, cu maniere frumóse. Cfr. **arogant.**

politie f. oraş (archaism): *ţéra a fost împărţită în politiĭ.*

poliţie f. 1. ordin, regulament ce asigură buna stare şi liniştea publică; 2. administraţiune ce exercită poliţia; 3. localul eĭ.

poliţienesc a. ce ţine de poliţie: *spion poliţienesc.*

poliţist m. agent de poliţie.

Polizu (Doctor G. A.) m. anatomist şi lexicograf român (m. 1886).

Pollux m. *Mit.* fratele luĭ Castor, cu care împărtăşi nemurirea.

Polo m. V. Marco-Polo.

poloboc n. boloboc: *de nu mi-ar peşterta polobócele* An.

polog n. uranisc: *pat cu polog.* || n. érbă cosită şi lăsată jos: *din polog snop, din snop claie făcea* Por.

pologesc v. a aşterne jos: *vênturile pologesc holdele.*

pologhie f. vorbă lungă: *hârtia cuprinde multă pologhie* Cn.

Polon(es) a. şi m. 1. locuitor din Polonia; 2. ce ţine de acéstă ţéră saŭ de locuitoriĭ sc. Sin. **Léh.**

polonesă f. 1. danţ fórte însufleţit, originar din Polonia; 2. talie prelungită d'asupra rochiiĭ; 3. pl. ghete înalte de damă.

Polonia f. veche ţéră în Europa orientală cu cap. *Varşovia*, desmembrată şi în 3 rînduri (1772—1793—1795) împărţită între Rusia, Austria şi Prusia.

polonic n. lingură de spumă.

poltron a. şi m. laş. Cfr. **brav.**

poltronerie f. laşitate.

Polovraci pl. 1. culme în jud. Gorjiu, ce trimete o altă ramură prin Vâlcea; 2. mănăstire în jud. Gorjiu, lângă Olteţul, are o peşteră mare cu stalactite şi stalagmite.

polunoşniţă f. slujbă după mieḑul nopţiĭ.

pom m. arbore roditor. Sin. **copaciŭ.**

pómă f. 1. fruct: *póma nu cade departe de tulpina eĭ*; 2. **pómă acră**, agurídă: *frunză verde pómă acră*; **póma vulpiĭ**, plantă din locurĭ umede cu proprietăţĭ purgative saŭ vomitive; 3. *fig.* şi *fam.* om, nu glumă (Sin. **sculă**): *e o pómă bună*; 4. strugure (în Moldova).

pomadă f. substanţă móle şi unsurósă, compusă din céră saŭ din grăsime de animale, în care s'aŭ amestecat diferite ingrediente; întrebuinţată în farmacie şi parfumerie.

pomadez v. a unge cu pomadă.

pomană f. 1. milostenie făcută în amintirea mortuluĭ (douĕ colive, doĭ colacĭ, lămâĭ, mere, smochine şi stafide): *alérgă ca la pomană*; 2. milostenie în genere: *a cere de pomană*; 3. milă: *fă-ţi pomană şi nu mĕ arăta* Isp. || adv. de **pomană**, gratuit, zadarnic: *a munci, a vorbi de pomană.* Sin. **comând, praznic.**

pomanaglĭu m. (ironic) cel ce cere saŭ trăiesce din pomană.

pomelnic n. 1. registru mortuar; 2. listă de numele persónelor ce preotul calĭ să-ĭ pomenéscă în rugăciunile sale; 3. *fam.* listă lungă.

pomenélă f. pomenire trecătóre: *nici pomenélă*, nici vorbă.

pomenesc v. 1. a face pomenire: *a pomeni pe un mort*; 2. a-şĭ aduce aminte: *l'a pomenit în testament*; 3. a ţinea minte: *o bătaie care s'o pomenéscă*; 4. a vorbi în trécăt: *te am pomenit des*; 5. a apuca cu viaţa: *aşa l'am pomenit*; 6. a se afla pe neaşteptate, a veni fără scire: *se pomeni în mijlocul mării.* Sin. **menţionez.**

pomenire f. 1. amintire făcută de preot în onórea unuĭ mort: *ferícitul întru pomenire*; 2. aducere aminte: *pomenirea numelui*; 3. pomană: *făcênd multe pomeniri cât a fost în viaţă* Cn.

Pomerania f. provincie în Prusia pe Marea Baltică, cu cap. *Stettin.*

pomet n. 1. felurĭ de póme; 2. grădină de póme.

pometă f. parte rĕsărită a fălcilor sub ochĭ: *pometele obrajilor.*

pòmînă f. amintire, veste: *o mănăstire de care să se ducă pomina* Isp. || adv. nevoe mare: *era urît pomină!* Por.

Pomîrla f. comună în jud. Dorohoiu cu un liceŭ de băieţĭ.

pomiţă f. 1. fragă; 2. mură.

pomojnic m. od. ajutorul unuĭ şef de birou.

pomologie f. sciinţa fructelor.

Pomona f. 1. *Mit.* deiţa fructelor şi a grădinilor; 2. *fig.* toţĭ pomiĭ dintr'o ţéră.

pomoştină f. fundul de scândurĭ de la coşul caruluĭ: *dă de o secure pe pomoştina căruţeĭ* Cn.

pompă f. 1. preparative mărete, luxóse: *pompa unei ceremonii*; 2. *fig.* nobleţă, măreţie: *pompa stilului*; 3. pl. vanităţĭ, plăcerĭ: *a renunţa pompelor lumeşĭ*; **pompe funebre**, administraţiune ce se însărcinézĭ cu înmormântările în oraşele cele marĭ. Sin. **splendóre.** || 1. maşină de ridicut apa, pusă în mişcare cu braţul saŭ cu aburĭ; 2. (de incendiŭ) aparat ce servă de a arunca apă asupra unuĭ edificiu incendiat. Sin. **tulumbă.**

Pompadour (Marchisa de) f. favorita luĭ Ludovic XIV, fu atot puternică în timp de douĕ-deci de ani (1722—1764).

Pompeĭ m. pl. vechiŭ oraş roman la S.-E. de Neapole, la pólele Vesuviului; înghiţit cu Herculanum sub cenuşă în erupţiunea acestuĭ vulcan din anul 79. Săpăturĭ începute în 1748 şi continuate de atunciaŭ scos la lumină aprópe jumătate a oraşului.

Pompeiŭ m. celebru general roman, care repurtă victoriĭ numerósĕ; rivalul luĭ Cesar, fu învins de acesta la Farsal (48) şi fugi în Egipt, unde peri asasinat (106—48 a. Cr.).

pompez v. a manevra o pompă.

pompier m. soldat care apurtine unuĭ corp special însărcinat cu stingerea incendiilor.

pompon n. 1. nod de panglică; 2. moţ de lână ce soldaţiĭ pórtă la chipiŭ.

pompos a. plin de pompă, solemn: *înmormântare pompósă*; fig. *dicţiune pompósă.*

pomuşóră f. *Bot.* burbónă.

ponce f. pétră vulcanică uscată, porósă şi uşóră.

poncis adv. piezişŭ: *a se uita poncis.*

poncĭŭ n. licher compus din rom saŭ rachiŭ, ceaiŭ, zémă de lămâie şi zahăr.

ponderabil a. ce póte fi cântărit.

ponderaţiune f. equilibru produs în politică prin diferitele atribuţiunĭ ale puterilor publice.

ponégresc v. *fig.* a defăima.

ponevos a. miop: *face pe frumos, că-ĭ ponevos* Pann.

poney m. căluş cu pĕrul lung, originar din insulele de la N. Europeĭ.

pongo m. un mare urangutan.

ponor n. loc prăpăstios (unde férele 'şi fac culcuşul): *se primblă prin ponóre, prin police fără sóre* Por.

ponorâtură f. surpătură, ruină.

ponos n. 1. nume rĕŭ: *ce e frumos, pórtă ponos* Pann; 2. poreclă: *numele teŭ va rĕmânea păngărit cu ponosul de tâlhar* Isp.

ponosesc v. 1. a ponoslui: *să po-*

nosésc̆ă pe Dómna sa Isp.; 2. a usa: *ai hainele ți-ai ponosit?* Pop.

ponosit a. usat: *hainele sunt vechi și ponosite* Cn.

ponosluiesc v. 1. a scóte un ponos, a porecli: *maică-ta m'a ponosluit* Pop.; 2. a defăima: *nemernicul ce ponosluiesce ómenii cu vadă* Isp.

Pont n. vechiŭ regat în Asia Mică pe Pont-Euxin.

pont n. 1. moment oportun: *tocmai la pont*; 2. înlesnire favorabilă: *i-a făcut pontul*; 3. condițiune de tractat: *ponturi de pace*; 4. raport, privință: *în acest pont*; 5. apropoŭ: *câte ponturi și ponosuri mu da dintr'însul* Cn.

pontator m. cel ce pontézĕ.

Pont-Euxin n. numele antic al Mării Negre.

pontez v. a juca în contra bancherului, în jocurĭ de hazard.

pontific v. *fam.* a lua o atitudine de pontifice.

pontifical a. ce ține de un pontifice saŭ de demnitatea sa: *vestminte pontificale, autoritate pontificală.*

pontificat n. 1. demnitate de mare pontifice, de papă; 2. timpul cât 'și exercită autoritatea.

pontifice m. preot mare, papa.

Pontiu m. V. Pilat.

ponton n. 1. pod compus din două luntre împreunate; 2. luntre mare de îmbarcat pe o corabie ce nu abordă cheiul.

pontonier m. soldat de artilerie însărcinat cu facerea podurilor.

pop m. 1. proptea, stîlp: *a sprijini cu popi*; 2. snop conic de in, lână: *clădesce în popi mănunchiŭ de in.*

popă m. 1. preot creștin și în special ortodox; 2. (în jocul de cărți) fante; 3. *fig.* meșter: *las' pe mine că eŭ îl sunt popa de acum* Al.; **popa-belea**, nenorocirea împelițată: *bre! aista-i Néga, popa belea!* Al.

pópă f. soiŭ de pesce, numit și *zlăvócă.*

popâc! int. tronc: *de unde aĭ eșit de o dată popâc!* Al.

popândăŭ m. 1. momâe: *căpițele de fin s'arătaŭ ca niște popândăi* Isp.; 2. șórece de câmp.

Popânzălești pl. mănăstire în jud. Romanați.

popărît n. dare impusă popilor.

popas n. 1. etapă; 2. stațiune ce fac călĕtoriĭ: *pe drum stătură să facă popas* Isp.; 3. loc fixat pentru popas. Sin. **conac.**

Pope (Alex.) m. poet engles: *Încercare asupra omului* (1688—1744).

popesc a. 1. ce ține de popă; 2. (ironic) sfătuitor: *trage un somn popesc* Cn. || v. a consacra pe un popă. Sin. **hirotonesc.** Crn. **rĕspopesc.** || adv. **popesce**, ca popiĭ: *calcă popesce*, 'și dă ifos.

Popescu (Radu) m. Vornic, cronicar muntén, continuatorul lui Greceénu până la 1729.

popic n. bucată conică de lemn spre a juca. Sin. **cheglă.**

popicar m. cel ce joacă în popice.

popie f. demnitate de popă.

popime f. mulțime de popi.

popîrțac n. 1. bucată de lemn în picióre; 2. *fam.* schiópă de om.

popivnic m. plantă din fam. renunculăceelor, ce crește în locurĭ umede și umbróse.

poponeț n. 1. opaiț: *dă masalaua pe un poponeț*; 2. *Bot.* volbură.

popor n. 1. mulțime de ómeni din aceeași țéră carĭ trăiesc sub aceleași legĭ: *poporul român*; 2. *fig.* mulțime în genere: *popóre de muște, popóre de lunete* Em.; 3. parte din populațiunea unei țérĭ, a unuĭ oraș, care e mai puțin instărită și care trăiesce din munca mâinilor: *un om din popor*; 4. parochie. Sin. **norod, națiune.**

poporan a. ce aparține poporuluĭ: *cărți poporane.* || m. enoriaș: *biserica era plină de poporeni.*

poposesc v. a face popas: *poposesc lângă o fântână* Cn.

popotă f. masă mare dată între militarĭ.

poprese v. oprese: *un rĭu ce nu se póte popri din curgerea lui.*

Popricani pl. sat în jud. Iași.

popul n. popor (formă désă la Bolintinénu).

popular a. 1. ce privesce poporul: *credință populară*; 2. iubit de popor: *om popular.*

populariséz v. a face popular: *a populariséa sciința.*

popularitate f. favóre publică.

populațiune f. 1. număr de locuitorĭ dintr'o țéră; 2. reunire de ómenĭ din aceeași țéră, din același grup, de aceeași condițiune.

populez v. 1. a umplea o țéră cu locuitorĭ: *a popula sate*; 2. *fig.* a umplea: *a-și popula memoria cu sentințe frumóse.*

popușoiŭ n. V. **păpușoiŭ.**

por m. 1. interstițiŭ ce separă moleculele corpurilor; 2. deschidĕturĭ micĭ în piele pe unde se transpiră. || m. *Bot.* praz.

póră f. certă: *nu te pune în póra cu împĕratul* Cn.

poranic m. plantă bulbósă din fam. orchideelor, din bulbiĭ căreia se prepară *salepul.*

porc m. 1. animal pachiderm din fam. mistreților, ce se îngrașă pentru mâncare; 2. carnea acestuĭ animal; 3. *fam.* om murdar și grosolan; **porc de câine**, secătură, lichea. Sin. **rimător.** || **porc ghimpos**, cadruped din ordinul roditórelor, al căror corp e înarmat cu țepĭ.

pórca (de-a) f. un joc de copiĭ cu mâncea, în care jucătorul se face prin sorțĭ porcar.

porcan n. porcoiŭ de fin.

porcar m. păzitor de porcĭ.

porcăraș m. *Zool.* fluerar.

porcărie f. vorbă saŭ faptă porcéscă.

porcaș m. *Zool.* un fel de carucudă.

porcesc a. 1. ce ține de porcĭ: *albie porcéscă*; 2. *fig.* murdar, obscen. || v. a se face porc, a se obrăznici.

porcină f. érbă grasă.

porcoiŭ n. 1. stog de fin; *mai multe porcóie alcătuiesc o căpiță*; 2. grămadă mare: *un porcoiŭ de galbeni.*

porcos a. ca un porc, murdar.

porcușor m. pescișor numit și *pietrosel.*

porcelă f. 1. supranume dat mai ales în bătaie de joc: *noi am schimbat porcela în renume* Al.; 2. supranume în genere: *o falnică porcelă, un titlu de strămoș* Al.

porcelcse v. a da o porcelă.

porfir n. 1. stâncă roșie, pestriță; 2. pétră basaltică fórte dură, roșie saŭ négră: *în havuzul de porfir* Bol.

porfiră f. 1. purpură: *îmbrăcați în porfiră împĕrătéscă* Cn.; 2. de colórea porfireĭ: *chipu-i e ca un porfiră* Gn. Al.

porfirin a. de porfir: *colóne porfirine.*

porfirisez v. a reduce în pulbere fórte fină o substanță farmaceutică.

Porfiriu m. filosof neo-platonic, discipolul lui Plotin, scrise în contra creștinismuluĭ (233—304).

Porfirogenet m. nume ce se da copiilor împĕraților bizantinĭ, când se născeaŭ în timpul domnieĭ tatălui lor. V. **Constantin.**

Por-Împĕrat m. rege al Indieĭ învins de Alexandru Macedon: *fie măcar de la Por Împĕrat* Al.

pornélă f. plecare: *o luă în pornélă* Cn.

pornesc v. 1. a pune în mișcare: *a porni móra*; 2. a expedia: *l'a pornit*; 3. a pleca: *trenul a pornit*; 4. a începe ceva: *când porneșe toți să vorbéscă* Pann; 5. a da năvală, a se repeți: *s'a pornit*; 6. a intenta un proces: *femeia nu póte porni judecată fără autorisațiunea bărbatului eĭ.* Sin. **plec, purced.**

pornire f. 1. acțiune de a porni; 2. plecare, expediție: *la pornirea trenului, bagagiilor*; 2. aplecare firéscă: *porniri rele*; 3. furie, patimă: *prinse a-l îmbrățișa și mai cu pornire.*

pornit a. 1. aplecat: *pornit spre mânie*; 2. *fig.* supĕrat: *eștĭ pornit pe mine.*

pornograf m. cel ce descrie lucrurĭ obscene.

pornografic a. obscen.

pornografie f. literatură obscenă.

poroganie f. snóvă (în Bucovina).

Porolissum n. antica cap. a Daciei apusene, cu un amfiteatru frumos.

poros a. plin de porĭ.

porositate f. starea celor poróse.

Porsena m. rege din Etruria, se încercă a restabili pe Tarquinii la Roma (509 a. Cr.).

port v. 1. a susține ceva greu: *a purta o povară*; 2. a transporta dintr'un loc într'altul: *a purta un pachet la poștă*; 3. a pune pe sine: *a purta un palton*; 4. a avea asupră-și: *a purta arme*; fig. *a purta grijă*; 5. a duce: *l'a pórtă în tóle părțile*; fig. *îl pórtă cu vorba*; 6. a în-

demna: *inima mè pórtă să stau în vecì cu tine* Al.; 7. a întreprinde: *a purtat multe resbóie*; 8. a fi de purtat: *acéstă haină nu se mai pórtă*; 9. a avea purtare bună saŭ rea: *se pórtă aspru cu toți.* || n. ceea ce se pórtă: 1. costum: *port țerănesc*; 2. *fig.* mod de purtare, atitudine: *simplu la vorbă și la port* Ex.; 3. plata unei scrisorĭ. || n. 1. locul unde corăbiile s'adăpostesc de furtună: *a intra în port*; 2. locul unde se încarcă și se descarcă luntrele; 3. oraș zidit pe lângă un port: *port pe Marea-Negră*; 4. *fig.* loc de adăpost, de liniște: *a ajunge în port.* Sin. **liman.**

pórtă f. 1. deschidĕtură spre a intra și eși; 2. ceea ce închide acéstă deschidĕtură: *a bate la pórtă*; 3. frontispiciul unei cărți.

Pórta (Înalta saŭ Sublima) f. împĕrăția turcéscă: *salt trimis de Pórta vin la Adunare* Bol.

portal n. fața unei biserici unde e pórta principală: *în două laturĭ templul deschide a lui portale* Ex.

portar m. 1. cel ce păzesce pórta; 2. od. Marele ușier, înaltă funcțiune în Țĕrile române și în Turcia.

portărel m. funcționar public însărcinat cu notificarea actelor de justiție și cu executarea sentințelor.

portativ a. ușor de purtat.

port-chibrituri n. cutióră de pus chibrituri: *port-chibrituri de tinichea.* Sin. **chibritelniță.**

portelan n. 1. olărie albă fórte fină, compusă mai ales din kaolin; 2. vas de portelan; 3. un fel de scoică univalvă fórte lucitóre.

port-epeŭ n. chingă de sabie.

porter n. un fel de bere tare în Anglia.

Porți-de-fier f. pl. platoŭ de stânci granitice formând o trecĕtóre îngustă a Dunărĭi între munții Carpați și munții Sĕrbiei, aprópe de Orșova; loc periculos pentru navigațiune. Sin. **Gherdapurĭ.**

portic n. galerie deschisă sprijinită de colóne și de arcade. || **Porticul**, școla filosofului stoic Zenon care instruia sub un portic din Atena.

Portici n. oraș în Italia, la pólele Vesuviului, pe locul ocupat de Herculanum: 10,000 loc.

portiéră f. 1. ușă de trăsură; 2. perdea înaintea unei ușĭ.

porțiune f. 1. parte dintr'un tot; 2. cantitate determinată de nutriment. Cfr. **totalitate.**

Portland n. insulă pe cósta sudică a Angliei: 7000 loc. Ciment renumit.

port-moneŭ n. un fel de pungă în formă de portofoliŭ cu despărțiturĭ.

porto n. portul unei scrisorĭ.

Porto n. 1. cetate tare în Portugalia, pe Duro: 16,000 loc.; 2. vin din acéstă țĕră: *bĕu Porto.*

Porto-Rico n. insulă spaniolă în marile Antile: 700,000 loc.

Port-Royal n. veche mănăstire francesă a benedictinilor, fundată în 1204, transferată în 1626 la Paris, unde deveni locul de retragere al câtorva învețați solitari ca Arnaud, Pascal etc. Ea fu distrusă de Ludovic XIV în 1709 ca focar al jansenismului.

portocal m. arbore verde ce face portocale: din florile sale se fac infusiuni și flórea-i distilată dă o apă excelentă spre a calma nervii.

portocală f. fruct rotund cu simburĭ, de colóre galbenă aurie, cu miros plăcut și cu multă zĕmă.

portocaliŭ a. de colórea portocalei: galben bătând în roșu.

portofoliu n. 1. carton îndoit în două în care se pune hârtii, desenurĭ etc.; 2. funcțiune de ministru: *portofoliul resboiului.*

portret n. 1. imaginea unei persóne reprodusă prin pictură, desen saŭ fotografie; 2. *fig.* asemĕnare perfectă: *acest copil e portretul tatălui seŭ*; 3. *fig.* descrierea exteriorului saŭ a caracterului unei persóne. Sin. **figură, imagine.**

portretez v. a face portretul unei persóne.

portretist m. pictor de portrete.

port-țigar n. cutie de închis țigărĭ: *scóte un port-țigar din buzunar* Al. Sin. **tabachere.**

Portugalia f. regat în Europa merid. spre V. de Spania: 4,500,000 loc. Cap. *Lisabona* (Portuges).

porumb m. 1. *Zool.* porumbel; 2. *Bot.* gen de graminee cu cotorul înalt

și spicele marĭ (sĕmĕnă la vedere cu pasĕrea omonimă): grăunțele-i procură un nutriment și cu frunzele-i uscate se umplu saltele. Sin. **cucuruz, mălaiŭ, popușoiŭ.** || a. de colórea pestriță a porumbuluĭ: *cal porumb.*

porumbă f. rodul porumbarului: *ride dracu de porumbe negre.* Sin. **scorómbă.**

porumbac a. negru vĕrgat cu alb: *cocoș porumbac.* || m. *fam.* țigan.

porumbar m. 1. cel ce cresce saŭ vinde porumbeĭ; 2. *Bot.* un fel de prun ghimpos ce cresce pe lângă garduri, cu pomișóre de colórea négră-cenușie și cu gust acricios; 3. *Zool.* șoim de munte. || n. 1. cotec de porumbeĭ; 2. coșar de porumb.

porumbărie f. 1. mulțĭ porumbeĭ la un loc; 3. porumbar: *porumbiĭ din porumbărie.*

porumbel m. 1. pasere domestică ce locuiesce în porumbar; 2. pl. **porumbeĭi (de-a)**, numele unuĭ joc de copiĭ; 3. pl. *Bot.* cépa ciorilĭ. Sin. **hulub.**

porumbiște f. ogor sĕmĕnat cu porumb.

porumbiță f. femeiușca porumbelului.

porumbrel m. *Bot.* porumbar: *vede-un epure în nisce porumbreĭ* Cr.

poruncă f. 1. ordin: *poruncă împĕrătéscă*; 2. lege, precept: *cele dece porunci.*

poruncĕlă f. comandă: *lucru de poruncĕlă.*

poruncesc v. a da o poruncă. Sin. **ordon, comand.**

poruncitor a. care poruncesce. Sin. **imperativ.**

posŭ f. 1. (pozŭ) atitudine: *într'o posă răpitóre*; 2. afectațiune, dorință de a produce efect; 3. *pop.* fotografie.

posac a. și m. supĕrăcios, pururea îmbufnat. Sin. **ursuz.**

posăcie f. caracterul posacului.

posad n. od. dare pentru subsistența garnizónelor de prin cetăți: *să nu plătéscă bir, nici posad, nici podvadă.*

poșadă f. desen executat în grabă.

posar m. (pozar) *pop.* cel ce scóte pose, fotograf.

posed v. 1. a avea în mâinile sale, în puterea sa: *a poseda o moșie*; 2. a cunósce perfect ceva: *a poseda muzica*; 3. a fi stăpân pe: *furia îl posedă.* Sin. **stăpânesc.**

posedat a. în prada unuĭ demon. Sin. **demoniac.**

Poseidon m. numele grec al lui Neptun.

Posen (Marele Ducat) n. provincie în Prusia, ce aparține od. Poloniei: 1,127,000 loc. Cap. *Posen*: 70,000 loc.

posĕsie f. arendă: *a luat în posesie chiar moșia asta* Al.

posesiune f. 1. acțiune de a poseda și lucrul posedat; 2. pl. pământurĭ posedate de o națiune: *posesiunile englese în Asia.* Sin. **proprietate.**

posesiv a. care exprimă o idee de posesiune: *pronume posesiv.*

posesor m. 1. cel ce posedă; 2. (posĕsor) cel ce ține în posesie o moșie, arendaș: *posesorul moșiei Haramul* Al.

posez v. (pozez) 1. a lua o atitudine spre a-i se face portretul: *a posa la un pictor*; 2. *fig.* a afecta o atitudine, gesturi spre a produce efect.

posibil a. ce póte fi, ce se póte face. || n. tot ce se póte: *a face posibilul.*

posibilitate f. caracterul celor posibile.

poșidic n. 1. spuză de copiĭ mici: *atâta poșidic*; 2. se dice de ceva mic și mult: *poșidicul de vinat ce-l tot eșia înainte* Isp.

poșircă f. rachiŭ prost.

poziție f. 1. locul unde un lucru e pus și modul cum e pus: *poziția unei case*; 2. teren ales de aședat trupe: *a ocupa o poziție avantagiósă*; 3. *fig.* rang, situațiune în care s'află cineva: *poziție critică.*

positiv a. 1. a cărui siguranță e stabilită: *fapt positiv*; 2. care se sprijină pe fapte, pe experiență: *știință positivă*; 3. care consideră mai ales partea materială a lucrurilor și folosul tras dintr'însele: *om, spirit positiv*; 4. scris, în opoziție cu natural: *drept positiv*; **cantități positive**, în algebră, cele precese de semnul +. Sin. **evident.** Cfr. **ideal, nesigur.**

positivism n. sistemă filosofică fundată de August Compte și care n'admite de cât ceea ce este științificesce constatat. Cfr. **idealism.**

positivist m. partisan al pozitivismului.

poslujesc v. a fi servitor: *puse*

ca să-l poslujéscă feciorul de împărat Pann.

posluĭnic m. 1. od. servitor boieresc saŭ mănăstiresc scutit de dări; 2. servitor în genere: *poslujnicii împĕrătesci* Isp.

posmag m. pesmet: *un hambar plin cu posmagi* Cr.

posmăgesc v. a se usca: *ce mi te ai posmăgit așa?* Isp.

posmăgit a. 1. pipernicit; 2. *fig.* mâhnit: *posmăgit ca cum i-ar fi luat boii* Pop.

posomoresc v. 1. a se întuneca la față: *cerul se posomorește*; 2. *fig.* a fi posomorît.

posomorît a. sim. 1. întunecat la față: *vreme posomorită*; 2. *fig.* posac: *de omul posomorit și norocul fuge.*

pospăiálă f. tencuială din nou; 2. *fig.* lustru, superficialitate.

pospălesc v. 1. a tencui prost; 2. a spoi d'asupra (și *fig.*): *lume pospăită și deșartă* An.

pospaĭŭ n. pulbere de făină: *pospaĭŭ de plăcinte.*

pospolită f. od. nobleța polonă reunită în corp de armată.

post n. 1. ajunare: *ți de post*; 2. timp de ajunat: *postul Crăciunului.* || n. 1. locul unde soldatul a fost pus de șeful seŭ: *a deserta postul seŭ*; 2. corp de gardă și soldații ce-l formézĕ: *un mic post ca de 130 soldați turci* Od.; 3. *fig.* funcțiune óre-care: *post bine plătit.*

poștă f. 1. deposit de cai cu schimbul și stațiunea unde s'află; 2. mod de a călători cu cai de poștă; 3. distanță între două stațiuni de poștă (10,000 st.=19 km,66 saŭ 22 km,30): *am făcut trei poște*; 4. administrațiune publică pentru transportul și distribuirea scrisorilor; 5. biurol unde se depun; 6. curierul care le duce: *poșta plecă de mai multe ori pe zi.*

poștal a. relativ la poștă: *servicĭu poștal.*

poștalion m. cel ce mină caĭi de poștă. || n. cărucióră de poștă.

postament n. piedestal.

poștaș m. curier de poștă.

postată f. 1. parte cât taie cosașul dintr'o dătătură; 2. *fig.* distanță mică: *nici o postată de pământ nu fu ridicată* Isp.

postav n. stofă de lână.

postavă f. 1. albie mai mică; 2. copaie de móră în care cade făina: *(scumpul) caută să ia din coș grăunțe și din postavă mălaiŭ* Pann.

postăvar m. fabricant saŭ negustor de postavuri.

postăvărie f. fabrică ori prăvălie de postav.

postdată f. dată falsă și posterióră dătei adevĕrate.

postdatez v. a data cu un timp posterior. Cr. **antidatez.**

postelnic m. 1. od. mareșalul Curții însărcinat cu paza camerei de dormit a Domnului; 2. ministru de externe; 3. rang de boierie.

postelnicei m. pl. ostași de sub comanda postelnicului.

postelnicie f. 1. demnitate de postelnic; 2. ministerul de externe.

posterior a. 1. ce vine mai târdiŭ: *eveniment posterior*; 2. ce o îndărăt: *partea posterióră a capului.* Cr. **anterior, precedent.**

posteriori adv. V. **a posteriori.**

posteriorítate f. starea unuĭ lucru posterior altuia. Cr. **anterioritate.**

posteritate f. 1. șir de urmași: *posteritatea lui Iafet*; 2. generațiunile viitóre: *posteritatea va judeca.*

postesc v. a ține post. Sin. **a-junez.**

postecuă f. bucată ce sprijină osia caruluĭ la ungere: *de inima căruțel atîrnă păcornița și postenca* Cr.

postez v. 1. a pune într'un post: *a posta o sentinelă*; 2. a se pune spre a observa: *s'a postat la drépta mea.*

postfață f. însciințare la sfîrșitul uneĭ cărți. Cr. **prefață.**

postis a. 1. adaos după aceea: *ornament postiș*; 2. substituit artificial unuĭ lucru natural: *barbă postișă.*

postitor m. cel ce postesce.

post-meridian a. de după amiadi. Cr. **ante-meridian.**

postpositiv a. *Gram.* care se pune la urma vorbelor: *articolul românesc e postpositiv.* Cr. **prepositiv.**

post-restant n. formulă scrisă pe adresa uneĭ scrisorĭ spre a însciința că trebue să rĕmâie la biuroul poștal, unde destinatarul va veni s'o reclame.

post-scriptum n. ceea ce s'adaogă la o scrisóre după semnătura.

postulant m. cel ce cere un post.

postulat n. ceea ce se consideră ca fapt recunoscut și care n'are nevoe de a fi discutat și probat.

postum a. 1. născut după mórtea tatălui: *copil postum*; 2. publicat după mórtea autorului: *operă postumă.*

postură f. situațiunea corpuluĭ. Sin. **atitudine.**

pot v. 1. a avea puterea de a lucra saŭ de a face ceva, a fi în stare: *putem merge*; 2. a avea influență: *el póte mult pe lângă dînsul*; 3. (absolut și negativ) a nu mai putea suporta: *nu mai pot de căldură*; 4. (ironic) a nu se teme: *nu mai pot de tine*; 5. a fi cu putință: *se póte.*

potabil a. bun de bĕut: *apă potabilă.*

potager a. cultivat într'o grădină de legume: *plante potagere.*

potaie f. 1. cățel: *are potaia vr'un dar?* Gn. An.; 2. haită: *o potaie de lupi*; 3. *fam.* om nesuferit.

Potaissa f. cetate veche în Dacia, adî Turda, reședința legiunii V Macedonică.

potâng n. funie de teiŭ la car.

potasă f. oxid de potasiu, materie solidă, albă și fórte caustică: *potasa din comerț e carbonat de potasă.*

potasiu n. metal descoperit în 1807 de Davy, descompunênd potasa cu pila electrică.

potcă f. 1. belea, bocluc: *toți de o potcă o să dăm* Pann; 2. bólă din deochiŭ saŭ din chiar senin: *descântec de potcă.*

potcap n. 1. pălărie négră și înaltă a popilor; 2. *Bot.* **potcapu-călugărului**, păpădie. Sin. **culion.**

potcapler m. fabricant de potcapuri.

potcaș n. boclucaș: *un potcaș de logofĕt* Isp.

potcóvă f. semicerc de fier lat cu care se garnisesc pe de desubt copitele caĭlor.

Potcóvă m. supranumele luĭ Ión Șerbega, Domnul Moldovei, care era atât de țépĕn, în cât putea frânge potcóve. V. Ión.

potcovar m. cel ce potcovesce.

potcovesc v. 1. a pune potcóve la caĭ; 2. *fam.* a înșela: *l'am potcovit bine.*

póte adv. exprimă o posibilitate: *coĭu merge póte.*

Poteca (Eufrosin) m. unul din primiĭ profesorĭ de filosofie la liceul St. Sava (1786—1859).

potecă f. cărare îngustă prin păduri și pe un deal.

potecuși m. pl. ostași întocmiți în 1834 spre a străjui potecile.

Potel n. lac lângă Dunăre și comună mare în jud. Romanați.

Potemkin m. om de Stat rus, ministrul și favoritul Caterinei II, cuceritorul Crimeii (1736—1791).

potentat m. suveran a tot-puternic al unuĭ Stat. Sin. **monarch.**

potențial a. care există în putere, în causa sa și nu în fapt. || n. mod verbal care exprimă posibilitatea.

poteră f. cétă de arnăuți pentru urmărirea hoților.

poteraș m. sbir, mai ales arnăut.

poticălesc v. 1. a da de potcă: *când vĕdură cum i-a poticălit ciobănașul* Isp.; 2. a înfige, a încârca: *m'a poticălit D-ței cu bătrânețile* Isp.

poticnesc v. 1. a face un pas greșit: *calul de e cu patru picióre și tot se poticnesce*; 2. *fig.* a luneca.

potir n. 1. calicele florilor: *sorbilimpedea rouă din a florilor potire* An.; 2. vas de sfințit vinul la leturghie.

potîrniche f. pasere galinacee de mărimea unuĭ porumb, vînat excelent.

potiune f. medicament licid ce se ia în dose mici.

potlog n. bucată de piele pentru dresul încălțămintelor: *ori ți-oiŭ pune vr'un potlog* Pann.

potlogar m. 1. cârpaciŭ; 2. pungaș ordinar.

potlogăresc v. a fura lucruri mărunte.

potlogărie f. pungășie, hoție.

potlogărit n. meserie de potlogar.

Potlogi pl. tîrgușor în jud. Dîmbovița: 600 loc.

potmol n. nomol.

potmolesc v. a se nomoli: *drumurile s'au potmolit.*

potolesc v. a astîmpĕra, a (se) liniști: *a potoli fómea, plânsul, mânia.*

potop n. 1. inundațiune fórte mare; 2. inundațiune universală care (după legenda biblică) făcu să pĕră tot nĕmul omenesc afară de Noe și de familia sa; 3. *fig.* mare abundanță: *prin potopul de zăpadă* Al. *un potop de rele.* Sin. **diluviu.**

potopenie f. exterminare.

potopesc v. 1. a inunda, a strica cu totul: *secetа și lăcustele potopiseră semănăturile* Negr.; 2. a prăpădi: *veniaŭ să ne potopéscă* Por.

potpuri n. 1. mâncare compusă din diferite feluri de cărnuri și legume; 2. bucată de muzică compusă din diferite arii cunoscute, producțiune literară făcută din fragmente desperechiate; 3. *fig.* amestecătură: *un potpuri de videnii* Negr.

potricală f. unéltă de găurit curéua cizmaruluĭ.

potrivă f. 1. sémĕn: *unde să-l găsesc potrivă?* **de o potrivă,** egal; 2. contră: *în potrivă, din potrivă;* 3. față: *către țîrnul din potrivă se întind, se prelungesc* Gr. Al.

potrivélă f. stare de potrivire.

potrivesc v. (activ) 1. a face de o potrivă, a asĕmĕna: *a potrivi un lucru cu altul;* 2. a ajusta: *a potrivi o chee, o haină;* 3. a aranja: *a-și potrivi pĕrul, rochea;* 4. *fig.* a nemeri: *a potrivi o minciună.* || (reciproc) 1. a se compara: *nu te potrivi cu mine;* 2. a fi asemenea, a corespunde: *socotéla d'a casă nu se potrivesce cu cea din țîrg;* **ce se potrivesce!** de loc! (ironic) d'apoĭ cum nu! 4. a se aplica: *aĭci se potrivesce dicătórea poporului;* 5. a face pe voie: *când n'aș potrivi eu babeĭ la tóte cele* Cr. Sin. **nimeresc.**

potrivire f. acțiune de a (se) potrivi: asemĕnare, adaptare.

potrivit n. 1. asemenea: *amîndoĭ sunt fórte potriviți;* 2. mijlociu, moderat: *am potrivit;* 3. convenabil: *baie potrivită de caldă* Isp. || adv. 1. cuviincios: *răspunde potrivit;* 2. cumpĕtat: *să beĭ potrivit.*

potroc n. potróacă: *nu plătiț nici de un potroc* Al.

potróacă f. 1. plantă numită și *fierea-pămîntului;* 2. pl. bucățele de pasere cu care se gătesce o ciorbă acră.

potronic m. monetă veche în valóre de dece banĭ. Sin. **costandă.**

Potsdam n. oraș în Prusia, lângă Berlin: 48,000 loc.

poturi m. pl. un fel de nădragi largi ce le purtaŭ od. mai ales arnăuții: *panduri cu ghebe și cu poturi* Por.

Pouqueville m. (cit. *Pucvil*) călător francez în Grecia, a dat importante relațiuni despre Românii din Macedonia (1770—1838).

Poussin m. (cit. *Pusen*) celebru pictor francez, supranumit *filosoful picturei*, a lăsat numeróse cap-d'opere, între carĭ *Păstorii din Arcadia* (1594—1665).

povară f. 1. ceea ce póte transporta o căruță, o corabie; 2. ceea ce póte duce un om, un animal; 3. *fig.* ceea ce apasă moralicesce: *povara anilor;* 4. od. o sumă de 1000 galbenĭ: *dece pavóre de aur* Bălc. Sin. **greutate, sarcină.**

povarnă f. fabrică de făcut spirt. Sin. **velniță.**

povarnagiŭ m. cel ce are, cel ce lucrézĕ la o povarnă.

povață f. 1. conducere: *sub povața celuĭ mai vestit din voevoții lor* Bălc.; 2. consiliu: *a da povețe.*

povățuiesc v. 1. a conduce: *orb pe orb povățuind cad amîndoĭ în grópă* Pann; 2. a da povețe, a consilia.

povățuitor m. cel ce povățuiesce.

povestaș m. cel se spune povești. Sin. **băsnaș.**

poveste f. 1. narațiune mai ales mincinósă, basm: *de când tot ce e în lume era numaĭ poveste* Al.; 2. fabulă: *am ajuns de poveste în țĕră* Pann; **povestea vorbeĭ, povestea ăluia,** proverb. Sin. **basm.**

povestesc v. a spune cu deamăruntul întîmplări adevĕrate saŭ false. Sin. **istorisesc, narez.**

povestic n. fabulos: *tóte acele fiare povestice* Al.

povestire f. expunere istorică saŭ poetică. Sin. **narațiune.**

povestitor m. cel ce povestesce.

povidlă f. magiun de prune: *dămi o bucată de pâine cu povidlă* Al.

povîrnesc v. a se pleca în jos.

povîrniș n. drum înclinat și lunecos.

povîrnit a. aplecat, pieziș.

povodnic m. V. **pohodnic.**

povoială f. scurgere continuă din ochĭ.

povoiŭ n. 1. torent; 2. ploĭe torențială. Sin. **șuvoiŭ.**

povóră f. V. **povară.**

poznă f. 1 faptă rĕutăcióasă: *eacă pozna că se prăbușesce* Al.; 2. glumă prostă: festă, renghiŭ. Sin. **bazaconie, năsdrăvănie.**

poznaș a. și m. 1. păcălitor, caraghios: *poznașa asta de lume* Al.; 2. care joacă feste altuia.

prăbușesc v. 1. a sucomba: *greŭ se prăbușesce c'un gemet de pe cal* Al.; 2. a se surpa, a cădea în ruine: *ori-care înălțime sub cer se prăbușesce* Al.

practic v. 1. a pune în practică: *a practica virtutea;* 2. a exersa o profesiune: *a practica medicina;* 3. a executa: *a practica o operațiune;* 4. a face: *a practica o deschidĕtură în zid;* 5. a ține strict datinile cultului. || a. 1. care duce la acțiune, la aplicațiune: *știință practică;* 2. care urmărésce realitatea lucrurilor: *om, spirit practic.* Ctr. **teoretic.**

practică f. 1. aplicarea, întrebuințarea regulelor și principiilor unei arte saŭ științe, în opoziție cu *teoria;* 2. exercițiu: *practica bineluĭ;* 3. experiență căpĕtată prin exercițiu: *are multă practică;* 4. datină particulară: *a cunósce practicele unei țĕri;* 5. acte exteriore relative la cult.

practicabil a. 1. ce póte fi întrebuințat: *mijlóce practicabile;* 2. pe unde se póte trece: *cărare practicabilă.*

practicant a. și m. 1. cel ce observă cu exactitate practicele religiunii; 2. cel ce practică o meserie saŭ o carieră: *medic practicant.*

practician m. 1. medic experimentat; 2. cel ce cunósce procedura în justiție.

prad v. a face pradă, a lua cu violență ce este al altuia. Sin. **despoiŭ, jăfuiesc.**

pradă f. 1. ceea ce fĕrele răpesc pentru hrana lor: *pasere de pradă;* 2. *fig.* ori-ce se ia cu de-a sila: *a făcut multă pradă;* 3. cel ce are mult de suferit: *fu prada lăcomiei sale;* 4. se dice despre lucruri carĭ s'aŭ prăpădit: *în prada focului.* Sin. **jaf, plĕșcă.**

prădăciune f. jaf însoțit de stricăciuni.

prădalnic a. răpitor: *corbul negru și prădalnic* Al.

prădător m. cel ce pradă. Sin. **jăfuitor.**

Praetoria Augusta f. cetate în Dacia, pe lângă Pasul Câinenĭ.

praf n. 1. (ĕrână fărîmată în fórte micĭ părticele: *haină plină de praf;* 2. ori-ce substanță pisată și făcută praf: *praf de zahăr;* 3. medicament ca praf: *prafuri de chinină;* 4. *fig.* nimicire, ruină totală: *a face praf, nu s'a ales nici praf de averea sa;* 5. nisip de amăgire: *arunc praf în ochĭ;* 6. amestec de silitră, pucioasă și cărbune, care se înflăcărézĕ lesne și servă la încărcarea armelor de foc: *praf de pușcă.* Sin. **colb, pulbere.**

prăfărie f. mare grămadă de praf.

prăfos a. plin de praf.

praftoriță f. stropitóre de udat fierul ars în foc: *cu praftorița udă mai adesea să-l lovescĭ* Pann.

prăfuiesc v. 1. a scutura de praf; 2. a se umplea cu praf.

prăfuit a. acoperit cu praf.

prag n. 1. bucată de lemn saŭ de pĕtră în josul și de-a curmezișul ușeĭ; 2. *fig.* început: *la pragul vieții, la pragul secolului.*

Praga f. cap. Boemieĭ, pe riul Moldaŭ: 250,000 loc. Universitate.

pragmatic a. relativ la afacerile civile și sociale; istorie pragmatică, care presentă evenimentele așa, în cât să se pótă trage din ele conclusiuni practice pentru afacerĭ; **sanctiune pragmatică,** regulament în materie eclesiastică, în special actul prin care Carol VI de Austria asigură (1713) fiicei sale Maria Teresia succesiunea tronului.

Prahova f. 1. cel mai mare afluent al Ialomiței, ese din Predeal și trece pe la Sinaia și Câmpina; 2. județ udat de Prahova: 220,000 loc. cap. *Ploiești.*

prăjesc v. 1. a frige pe grătar;

2. a fierbe în unt; 3. a arde frigênd: *a prăji cafea.*

prăjină f. 1. lungă bucată de lemn de grosime mijlocie; 2. veche măsură agrară în valóre de 3 stânjeni; 3. *fig.* persónă înaltă și subțire: *o prăjină de om.*

prăjit a. friptă pe grătar: *pâine prăjită*; fig. *răbdări prăjite.*

prăjitură f. 1. ceva prăjit: *prăjitură de ouă*; 2. un fel de cozonaci mici.

Pralea (Ión) m. scriitor basarabian, traducĕtor bizar al psalmilor (mort 1847).

pralină f. migdală zaharisită.

pramatie f. *fig.* pómă, seulă: *astea sunt pramatiile ce a născut* Pop.

prânz n. 1. mâncare de amiadi (saŭ către sĕra): *a dat un prânz mare*; 2. timpul când se prânzesce la amiadi: *după prânz.*

prânzare f. mâncare la prânz: *o mióră să-ți fie de prânzare* Pop.

prânzesc v. a mânca la prânz.

prânzișor n. gustare cu 2—3 ore înainte de prânz.

prăpăd n. prăpădenie: *cum să scape de prăpăd pe cei 12 copii* Isp.

prăpădenie f. exterminare: *prăpădenia pământului.*

prăpădesc v. 1. a extermina: *vine ca să te prăpădéscă* Isp.; 2. a leșina: *a se prăpădi de rîs, de plâns.*

prăpădit a. 1. ruinat; 2. cu totul stricat: *haine prăpădite.* || adv. fórte: *prăpădit de slab.* || m. ticălos: *un prăpădit de argat.*

prăpăditor m. cel ce prăpădesce.

prăpădómnă f. prea sfinta: *cuvióasa prăpădómnia Paraschiva.*

prăpastie f. 1. grópă fórte adâncă; 2. pl. lucruri nemai auzite: *n'auzi ce prăpăstii spun frații tăi?* Isp. Sin. **abis.**

prăpăstios a. 1. plin de prăpăstii: *stânci prăpăstióse*; 2. *fig.* năprasnic: *în acea fugă prăpăstióșă* Bălc.

prăpăstuiesc v. a (se) arunca în prăpastie.

praporcic m. od. locotenent.

prăpur n. 1. stég militar: *ostășescul prapur a păzi erau datorĭ* Necn.; 2. stég bisericesc: *toți preoții cu prapurĭ și cu icóne eș* Al.; 3. pl. membrana stomachului la boĭ.

prăsca f. chingă de sabie.

prăsesc v. 1. a face puĭ; 2. a se reproduce.

prășesc v. 1. a săpa țĕrîna a doua óră curățind'o de burueni.

prăsilă f. progenitură, rasă (vorbind mai ales de animale).

prășilă f. a doua săpare: *prașila porumbului.*

prășitóre f. sapă cu care se prășesce.

prășitură f. acțiunea și resultatul prășirii.

prăsle m. cel din urmă copil născut. Sin. **zăpîrste.**

Prăslea m. în basme, feciorul cel mai mic dar cel mai voinic.

prăștiaș m. cel ce dă cu prașția.

praștie f. unéltă făcută din sfóre împletite de aruncat pietre.

prat n. livede: *lintea pratului*, un fel de mazere. V. **Traian.**

Prătar m. numele popular al lunei Maiŭ. Sin. **Florar.**

prăval n. 1. repedișu, cóstă de munte; 2. cascadă mică: *prăvalul apei.*

prăvălac n. clină prăpăstióșă.

prăvălatic a. repedicios: *când cobóră 'n rapot dulce din tăpșanul prăvălatic* Em.

prăvălesc v. 1. a rostogoli, a răsturna: *mi-a buturugă carul mare mi-l prăvale* Al.; 2. a cădea iute dintr'o înălțime: *stânca stă să se prăvale* Em.

prăvălaș m. cel ce are o prăvălie.

prăvălie f. 1. locul unde un negustor 'și întinde și vinde marfa sa; 2. mărfurile dintr'o prăvălie.

prăvăliș n. prăvălac: *prăpastia îl aștéptă cu adâncu-i prăvăliș* Al.

pravăț n. călăuză: *drept pravăț îi slujesc* Necn.

pravilă f. 1. lege: *unde sunt multe pravile acolo și multă nedreptate*; 3. regulă: *a pune pravilă* Cn.; 3. codice: *Pravila cea mare*, numită și *Indreptarea Legii*, s'a tipărit la Tîrgoviște în 1652. V. **codice.**

pravilnic a. legal: *dobândă pravilnică.*

pravoslavnic a. și m. ortodox.

praxis f. (archaic și popular) practică: *om cu praxis.*

Praxitel m. celebru sculptor grec, născut la Atena (361—280).

Praxiu n. carte bisericéscă conținênd Faptele Apostolilor.

praz n. plantă leguminósă din genul cepelor.

prăzuliu a. verde ca prazul.

prazuic n. 1. sĕrbătóre mare bisericéscă; 2. masă mare: *pe érba rĕsărită fac prazuic la un loc* Al.; 3. ospĕț funebru, comândare.

prăznuiesc v. 1. a serba: *am prăznuit tóte dilele sfinte*; 2. *fam.* a petrece benchetuind: *am cheltuit, dar barim am prăznuit* Isp.

pre prep. V. **pe.**

prea adv. exprimă 1. superlativul absolut (mai puternic de cât fórte): *a prea frumósă*; 2. ceva peste măsură, afară din cale: *e prea mare, prea de tot*; **prea prea,** excesiv. Sin. **fórte.**

Preacurata f. imaculata Fecióră. Sin. **Precista.**

preacurvie f. adulteriu.

prealabil a. care trebue dis, făcut, examinat înainte de a trece mai departe: *cestiune prealabilă.* || adv. înainte de tóte.

preamăresc v. a glorifica.

preambul n. 1. discurs preliminar; 2. considerațiuni ce preced un proiect de lege.

Prea-Sfînta f. Maica Domnului: *la piciórele Prea-Sfintei.*

prebendă f. venitul unui canonic.

precădere f. preferență.

precar a. care depinde de voința altuia, ce n'are durată sigură: *existență precară.*

precauțiune f. 1. ceea ce se face din prevedere; 2. circumspecțiune.

preced v. 1. a merge înainte; 2. a fi imediat înainte: *capitolul ce precede.* Ctn. **urmez.**

precedent a. care precede sub raportul timpului saŭ al ordinii. || n. fapt saŭ exemplu anterior invocat ca autoritate: *a crea precedente.* Sin. **antecedent, anterior.**

precept n. regulă de purtare, învĕțămînt.

preceptor m. cel însărcinat cu instrucțiunea particulară a unui tinĕr.

precipit v. 1. a arunca de sus într'o adâncime; 2. a grăbi, a iuți: *a-și precipita pașii*; 3. *fig.* a face să cadă într'o mare nenorocire saŭ primejdie; 4. a opera o precipitațiune chimică; 5. a se repedi, a da năvală: *a se precipita asupra inimicilor.* Sin. **prăvălesc.**

precipitant m. agent chimic care operézĕ precipitațiunea.

precipitat n. materie ce cade în fundul vasului, când o separăm de disolvantul eĭ.

precipitațiune f. 1. iuțélă extremă, grabă mare; 2. acțiune chimică prin care un corp disolvat într'un licid se depune în fundul vasului sub acțiunea unui alt corp.

precipițiu n. 1. prăpastie; 2. *fig.* nenorocire mare, pericol mare.

precis a. 1. cu totul determinat: *moment precis*; 2. riguros exact: *informațiuni precise*; 3. liber de orĭ-ce prisosință: *stil precis.* Sin. **concis.** Ctn. **echivoc.**

precisez v. a determina întocmai.

precisiune f. mare exactitate, mai ales în vorbire.

Precista f. Preacurata Fecióră.

precoce a. 1. copt înainte de timp: *fruct precoce*; 2. *fig.* desvoltat înaintea vîrstei, sub raportul fisic saŭ moral: *un copil precoce.* Sin. **prematur.**

precocitate f. caracterul celor precocĭ.

preconcepút a. ce s'adoptă fără cercetare: *idee preconcepută.*

preconisez v. 1. a proclama alegerea unui episcop saŭ cardinal; 2. *fig.* a lăuda fórte.

precugetare f. cugetare înainte de a lucra, deplină conștiință în facerea unui lucru. Sin. **premeditațiune.**

precum adv. așa cum: *precum vedĭ.*

precumpănesc v. a prepondera.

precumpănire f. preponderanță.

precumpănitor a. preponderant.

precupeț m. vindĕtor de legume. Sin. **oltén, zarzavagiŭ.**

precupețesc v. 1. a acapara; 2. a trafica: *posturile se precupețesc* Al.; fig. *care precupețesa dreptul văduvei* Bălc.

precupețîe f. acaparare.

precurm v. a întrerupe: *speranța mea din lume de mórte se precurmă* GR. AL.

precurmat a. întrerupt: *glas precurmat de suspinuri* NEGR.

precursór m. premergător.

precuvîntare f. introducere în fruntea unei cărți. SIN. **prefață**.

predaŭ v. 1. a da în mână, a pune în posesiunea cuiva: *a preda serisóri, mărfuri*; 2. a da în puterea: *a preda justiției pe un vinovat*; 3. a părăsi (mai ales prin trădare), a închina: *soldații au predat inimicului cetatea*; 4. a se încrede cuiva: *s'a predat lui*. || v. a da lecțiuni, a instrui: *a preda limba franceză*.

predecesór m. 1. cel ce a precés pe cineva într'un post; 2. pl. cei ce au trăit înaintea noastră în aceeași țéră. CRN. **succesor**.

Predéal n. 1. pas format de Prahova, cea mai însemnată trecătóre în Ardél, în direcțiunea București-Brașov; 2. sat în jud. Prahova cu un schit de călugări; 3. vamă la hotarul țérei despre Austro-Ungaria.

predestinat a. destinat dinainte: *predestinat la nenorociri*.

predestinațiune f. 1. înlănțuire de evenimente ce nimic nu póte înlătura; 2. în teologia catolică: decret divin care regulézá de-a pururea mântuirea saŭ damnațiunea ómenilor.

predestinez v. 1. a destina de-a pururea la fericirea celor aleși; 2. a reserva pentru ceva inevitabil. SIN. **menesc, preursesc**.

predeterminațiune f. în teologie: acțiune prin care D-dĕu determină voința nóstră fără însă a ne distruge libertatea.

predic v. 1. a anunța cuvîntul lui D-dĕu, a instrui poporul prin cuvîntări religióse și morale: *a predica Evanghelia*; 2. *fig.* a îndemna, a recomanda: *a predica ompĕtarea*. SIN. **propovĕduiesc**.

predic v. a anunța dinainte: *eclipsele se pot predice cu siguranță*.

predică f. 1. cuvîntare bisericéscă rostită din amvon; 2. *fam.* mustrare lungă.

predicat n. în logică și gramatică: ceea ce s'afirmă saŭ se négă despre subiectul unei propositiuni.

predicațiune f. 1. acțiune de a predica; 2. învĕțătură religióșă, cuvînt bisericesc.

predicator m. cel ce predică.

predicere f. 1. acțiune de a prédice; 2. lucru prezis.

predicțiune f. predicere.

predilect a. prea iubit.

predilecțiune f. preferență de iubire.

predispozițiune f. 1. dispoziție naturală de a face unele lucruri; 2. *Med.* dispoziție de a contracta o bólă.

predispun v. 1. a dispune dinainte, a înclina la: *nesocotința sa îl predispunea la tóte extravaganțele*; 2. *Med.* a dispune treptat la venirea unei bóle.

prediuă f. ajun: *în prediua bătăliei*.

predmet n. privință, obiect (vorba eșită din us): *ei aŭ venit în predmetul socotélii*.

predomin v. a se ridica mai presus, a avea rolul principal: *interesul predomină în afaceri*.

predominant a. care predomină.

predominanță f. acțiunea și caracterul celor ce predomină.

predomnesc v. V. **predomin**.

predoslovie f. precuvîntare la scrierile vechi românești.

preeminent a. superior în rang, în merit.

preeminență f. superioritate.

preexist v. a exista dinainte: *cugetarea preexistă vorbirii*.

preexistent a. care există înainte de altul.

preexistență f. existență anterióră.

prefac v. 1. a (se) transforma: *s'a prefăcut în păsĕrică*; 2. a afecta un sentiment ce nu-l are cineva: *nu te mai prefăce*.

prefacere f. 1. acțiune de a (se) prefăce; 2. afectare de sentimente contrare.

prefăcătorie f. însușire de a se prefăce. SIN. **ipocrisie**.

prefăcut a. *fig.* fățarnic.

prefaiŭ n. *pop.* meremet: *dară un prefaiŭ bun lucrului ce mai rămăsese* ISP.

prefață f. cuvîntare în fruntea unei cărți.

prefect m. magistrat însărcinat cu administrațiunea unui județ; **prefect de poliție**, șeful poliției din București.

prefectoral a. ce ține de un prefect, de o prefectură.

prefectură f. 1. numele mai multor funcțiuni în Roma antică; 2. numele marilor divisiuni ale imperiului roman; 3. azi funcțiune de prefect: *a obține o prefectură*; 4. întindere teritorială administrată de un prefect; 5. palatul, biroul prefectului.

prefer v. a se hotărî pentru cineva saŭ ceva mai mult de cât pentru alții.

preferabil a. demn de a fi preferat.

preferaus n. joc în cărți între 3 saŭ 4 persóne.

preferență f. 1. act prin care se preferă o persónă saŭ un lucru altuia; 2. pl. semne particulare de afecțiune saŭ de onóre.

prefir v. 1. a trece prin mâini: *prefiră fóie cu fóie* PANN; 2. a defila: *se prefiraŭ feciorii de împĕrați ca frunza și ca érba* POP.; 3. *fig.* a se strécura: *am sciut a ne prefira prin mii de primejdii* OD.

prefix n. particulă pusă înaintea unor vorbe spre a le modifica sensul: ex. *pre*-dic, *stră*-lucesc.

pregătesc v. a (se) prepara.

pregătire f. preparațiune.

pregătitor a. provisoriu: *hotărire pregătitóre*.

preget n. zăbavă: *fără preget*. || v. a întârdia: *Turcii nu pregetă a răspunde* OD.

prehensiune f. *Anat.* apucare cu mâna: *prehensiunea alimentelor*.

preîntîmpin v. a preveni: *căută a prehintîmpina relele* BĂLC.

preistoric a. care a precés epoca istorică: *timpuri preistorice*.

preistorie f. istoria omenirii din timpurile despre cari n'aŭ rĕmas scrieri istorice directe: ea se divide în vîrsta de pétră și vîrsta de metal (bronz și fier).

prejmă f. împrejur(ime): *în prejma satului*.

prejmet n. loc de prin prejur: *se cutremurară tóte prejmetele* ISP.

prejos adv. 1. pe jos; 2. *fig.* inferior: *e mai prejos de tine*. CRN. **presus**.

prejudec v. 1. a decide o cestiune înainte de a o fi aprofundat; 2. a prevedea prin conjectură; 3. *Jur.* a fi prejudiciabil.

prejudecată f. prejudiciu.

prejudiciabil a. păgubitor, vătămător.

prejudicial a. *Jur.* care trebue să fie judecat în primul rînd: *acțiune prejudicială*.

prejudiciez v. a causa prejudiciĭ.

prejudiciu n. 1. părere adoptată cu ușurință, fără cercetare; 2. *Jur.* pagubă: *în prejudiciul cuiva*.

prejur adv. împrejur: *prin prejur*.

prelarg n. spațiu larg: *în prelargul câmpiei* OD. || a. și adv. *fig.* desvoltat: *a vorbi mai prelarg*.

prelat m. înalt demnitar bisericesc.

prelatură f. demnitatea prelatului.

prelegere f. lecțiune făcută de un profesor la Universitate.

prelevez v. a lua dinainte o parte din suma totală.

preliminar a. care precede obiectul principal: *observațiuni preliminare*. || n. ceea ce precede obiectul principal: *preliminarii de pace*. CRN. **conclusiune**.

preling v. a curge de-a lungul vasului, vorbind de licide.

prelucrare f. acțiune de a prelucra: elaborațiune, remaniare.

prelucrez v. 1. a lucra din nou; 2. a schimba prelucrând.

preludez v. 1. *Mus.* a încerca vocea, un instrument; 2. a improvisa: *cântărița începe prelude* AL.; 3. *fig.* a se prepara la un lucru făcênd alt ceva.

preludiu n. 1. ceea ce se cântă saŭ se execută ca pregătire; 2. improvisațiune muzicală; 3. *fig.* ceea ce precede saŭ prepară ceva: *fulgerele sunt preludiul furtunei*.

prelung a. 1. lungăreț; 2. *fig.* care continuă, care durézá mult: *sunet prelung*.

prelungesc v. 1. a face mai lung în întindere: *a prelungi o grădină*; 2. *fig.* a face să dureze mai mult timp: *a prelungi un concediu*.

prelungire f. 1. continuarea unei porțiuni de întindere; 2. timpul ce s'adaogă la durata unuĭ lucru: *prelungirea termenuluĭ*.

prematur a. 1. *fig.* care vine înainte de timp: *mórte prematură*; 2. anunțat prea de vreme: *scire prematură*; 3. prea precoce: *înțelepciune prematură*.

premeditațiune f. 1. acțiune de a premedita; 2. *Jur.* plan chibzuit ce a precesc execuțiunea unei crime: *premeditațiunea este o circumstanță agravantă*.

premeditez v. a medita un lucru înainte de a-l executa.

premergĕtor m. 1. cel ce vine înainte de altul; 2. om celebru care a precesc pe altul. || a. *fig.* ceea ce anunță dinainte: *semne premergĕtóre de furtună*. SIN. precursor.

premiant m. cel ce a obținut un premiu. SIN. laureat.

premiat a. ce a căpĕtat un premiu: *carte premiată de Academie*.

premieră f. prima representațiune a unei piese de teatru.

premiez v. a acorda un premiu.

premise f. pl. cele două prime propoșițiuni ale unuĭ silogism. CTN. conclusiune.

premiu n. ceea ce se dă ca recompensă pentru sîrguință, capacitate, merit.

prenoiesc v. a preface din nou, a restaura.

prenume n. 1. nume care, la Romani, preceda numele de familie: *Cesar purta prenumele de Caius*; 2. adĭ, nume de botez.

prenumĕr v. 1. a pune în numĕrul; 2. a abona.

prenumerant m. abonat.

preocup v. 1. a absorbi cu totul mintea: *acéstă idee mĭ preocupă*; 2. a preveni în favórea sau în defavórea cuiva; 3. a se ocupa exclusiv.

preocupațiune f. 1. starea unuĭ spirit absorbit de un singur obĭect cu excluderea celor-lalte; 2. îngrijire causată de ceea ce absórbe mintea; 3. idee preconcepută: *a examina fără preocupațiune*.

preopinent m. cel ce opinéză înaintea altuia.

preosfințiĕ f. titlu dat episcopilor.

preot m. 1. cel ce presidă ceremoniile cultuluĭ; 2. în Biserica creștină, cel consacrat serviciuluĭ divin; 3. *fig.* profet: *preoț deșteptării nóstre*. ENC. SIN. părinte, popă.

preoteásă f. 1. femee în serviciul unei divinități păgâne; 2. soția preotuluĭ.

preoțesc a. ce ține de preot: *vestminte preoțescĭ*. || v. a fi preot: *cei ce voiŭ să se preoțéscă*.

preoție f. 1. caracter, stare de preot; 2. darul preoțesc: *preoția se dă numaĭ celor ce se consacră cultuluĭ*. SIN. sacerdoțiu.

preoțime f. toțĭ preoțiĭ.

prepar v. 1. a aranja dinainte: *a prepara o masă*; 2. a dispune: *a prepara spiritele*; 3. a studia, a medita: *a prepara un discurs*.

preparandie f. școlă normală de învĕțători (în Ardél).

preparandist m. elevul unei preparandiĭ.

preparațiune f. 1. acțiune de a (se) prepara; 2. mod de a prepara și lucrul preparat: *preparațiune anatomică*.

preparative f. pl. pregătirĭ: *preparative de drum*.

preparator m. 1. cel ce prepară ceva; 2. persónă care prepară unuĭ profesor de fisică sau de chimie cele necesare experiențelor cursuluĭ seŭ.

preparatoriu a. care servă a prepara: *școlă preparatorie*.

prepelég n. scară de prăjinĭ: *pentru un loc de prepelég*. POP.

prepelicar m. câine de vînat prepelițe.

prepeliciŭ n. stog de fin.

prepelițĭă f. păsĕrică trecĕtóre din ordinul ganilaceelor, cu carnea delicată; vine din Africa în Aprilie și se întórce în Octomvrie; fam. *a prinde prepelița de códă*, a se îmbĕta. SIN. pitpalac, pitpediche.

preponderant a. care are maĭ multă importanță, credit, autoritate.

preponderanță f. superioritate de credit, de considerațiune.

preponderez v. a fi preponderant. SIN. precumpănesc.

prepozit m. 1. căpetenie, maĭ marele: *prepozitul Ardéluluĭ*. BĂLC.; 2. cel pus înfruntea unei biserici catolice.

prepoșițiune f. *Gram.* vorbă invariabilă care exprimă raportul între doĭ terminĭ.

prepositiv a. 1. de natura prepoșițiunilor: *a din amiros e o particulă prepositivă*; 2. protetic: *articolul românesc e prepositiv înaintea numelor propriĭ masculine*. CTN. postpositiv.

prepuielnic a. bănuitor: *calâul prepuielnic hrănesce un cuget réŭ*. AL.

prepuitor a. care prepune.

prepun v. a intra în bănuielĭ.

prepus n. bănuială.

prerogativă f. 1. privilegiu exclusiv unor funcțiunĭ saŭ demnităților; 2. facultate particulară: *cuvîntul e prerogativa omuluĭ*.

prerump v. a întrerupe: *prerumpĕnd cuvîntul díse cu mirare*. PANN.

preș n. 1. țesătură din pĕr de capră pentru haine și saci; 2. covor gros dintr'însa; 3. șort de lână: *fără preș și fără pólă*. PANN.

presă f. 1. mașină ce servă a presa: *presă idraulică*; 2. mașină de imprimat: *presa tipografică, litografică*; 3. tipar în genere, opere tipărite și maĭ ales diare: *presa e a patra putere într'un Stat*; 4. diariștiĭ: *țĭă presa era representată*. SIN. tésc.

presăgiu n. semn după care se ghicesce viitorul. SIN. prevestire.

presar v. 1. a pune d'asupra sare și prin extensiune orĭ-ce substanță analogă, făină, nisip; 2. a semĕna ici și colea.

presărat a. 1. semĕnat pe alocurea: *semințe presărate*; 2. *fig.* semĕnat în genere: *boltă presărată cu stele*.

presat a. apĕsat cu presa: *drojdiĭ presate*.

presbit a. și m. care vede maĭ bine de departe. CTN. miop.

presbiterian m. membrul unei secte de protestanți englesi carĭ n'admit episcopiĭ.

presbiterianism n. secta, doctrina presbiterienilor.

presbiteriu n. casa preotuluĭ parochiel.

presbitism n. starea presbituluĭ.

Presburg n. cetate în Ungaria, pe Dunăre: 50,000 loc. De la 1693 orașul de încoronare al regilor Ungarieĭ.

preschimb v. 1. a (se) schimba radical; 2. a schimba alternativ: *cerul și pămîntul preschimbă sărutărĭ*. AL.

presciență f. cunóscerea celor viitóre, unul din atributele divinității.

prescriptibil a. care póte fi prescris: *drepturĭ prescriptibile*.

prescripțiune f. 1. ordonanță, obligațiune impusă: *a urma prescripțiunile medicului*; 2. *Jur.* mĭloc de a câștiga un drept, de a se libera de o obligațiune după trecerea unuĭ timp și în condițiunĭ determinate de lege.

prescriŭ v. 1. a ordona: *a prescrie un medicament*; 2. a dobândi prin prescripțiune: *a prescrie o moștenire*; 3. a-și face o obligațiune; 4. a se pierde prin prescripțiune.

prescură f. pâine sfințită, obicinuit pătrată figurând crucea, ce servă la leturghie.

prescurtare f. 1. acțiune de a prescurta și lucrul prescurtat; 2. abreviațiune.

prescurtez v. 1. a (se) face maĭ scurt; 2. *fig.* a face să parĭ maĭ scurt. CTN. prelungesc.

președinte m. V. president.

prezență f. curea de sub pieptul calului.

present a. 1. care s'află în locul despre care se vorbesce; 2. care există acum: *moment present*. || 1. n. timpul actual: *presentul și viitorul*; 2. *Gram.* timp ce arată că acțiunea se face acum. CTN. trecut. || n. lucru dăruit. || v. 1. a oferi: *a presenta un buchet*; 2. a introduce: *a presenta într'un cerc*; 3. a întórce către: *a presenta pieptul seŭ inimicului*; *a presenta armele*, a ținea pușca drept înainte, în semn de onóre; 4. a arăta: *a presenta un aspect frumos*; 5. *fig.* a expune: *a presenta faptele în ordine*; 6. a apare înaintea cuiva: *mĭ s'a presentat ierĭ*; 7. a se oferi: *s'aŭ presentat mulțĭ*. SIN. înfățișez.

prezență f. existența cuiva într'un loc indicat; *în prezență, fig.* în fața cuiva; *prezență de spirit*, vioiciunea mințiĭ ce ne face să lucrăm saŭ să spunem pe dată ce e maĭ oportun; *jeton de prezență*, sumă atribuită membrilor unor societăți când asistă la ședințe. CTN. absență.

prezentabil a. care se póte presenta.

prezentațiune f. 1. acțiune de a (se) presenta; 2. introducerea cuiva într'o societate. SIN. înfățișare.

presentiment n. simțire vagă, prevedere instinctivă de ceea ce trebue să se întimple.

preserv v. a feri de un rĕŭ fisic saŭ moral: *a preserva de contagiune.*

preservațiune f. acțiune și mijloc de a preserva.

preservativ a. care are puterea de a preserva. || n. remediŭ ce preservă: *citirea e un preservativ în contra urîtului.*

presez v. a apĕsa saŭ stringe cu putere.

presid v. 1. a ocupa primul loc într'o adunare; 2. a avea direcțiunea saŭ supravegherea: *a presida la preparativele de plecare;* 3. *fig.* a inspira, a conduce: *religiunea presida odinioră tuturor actelor vieții.*

president m. 1. cel ce presidă o adunare; 2. capul puterii executive într'o republică.

presidențial a. privitor la un president de republică.

presidenție f. 1. funcțiune de president și durata eĭ; 2. locul unde residă.

presimt v. a prevedea confus printr'o simțire vagă și instinctivă.

presimțire f. presentiment.

presiune f. 1. acțiune de a presa și efectul eĭ: *presiune atmosferică;* 2. *fig.* constrîngere morală: *presiunea opiniunii publice.*

Preslav n. oraș în Bulgaria, lîngă Șumla, de importanță strategică.

prestabilit a. stabilit dinainte; *armonie prestabilită,* sistemă imaginată de Leibnitz spre a explica acordul între fisicul și moralul omuluĭ.

prestanță f. ținută impunĕtóre.

prestațiune f. 1. depunere de jurămînt; 2. impozit ce constă în dile de lucru pentru repararea căilor județene și comunale: *prestațiunile în natură pot fi înlocuite cu bani.*

preste prep. V. peste.

prestidigitațiune f. arta prestidigitatorului.

prestidigitator m. scamator.

prestigios a. care face prestigiĭ, seducĕtor, magic.

prestigiu n. 1. ilusiune operată de o vrajă; 2. farmec exercitat asupra minții de producțiunile literare și artistice: *prestigiul eloquenței;* 3. autoritate morală: *prestigiul numelui.*

presto adv. *Mus.* iute.

prestol n. sfîntă masă pe care preotul sfințesce pîinea și vinul: *Milnea sărută prestolul și icona* OD. SIN. tron.

presum v. a judeca după unele probabilități, a presupune.

presumabil a. ce se póte presuma.

presumpt a. *Jur.* presupus.

presumptĭos a. plin de presumptiune: *proiecte presumptĭóse.* CRN. modest.

presumptiune f. 1. judecată întemeiată pe aparențe: *tóte presumptiunile sunt în favórea lui;* 2. *Jur.* ceea ce se presupune ca adevĕrat, pînă la proba contrariului; 3. opiniune prea bună de sine-insuși. CRN. modestie.

presumptiv a. se dice de principele destinat a domni în ordinea nașcerii: *moștenitor presumptiv al tronului.*

presupun v. 1. a pune ca sigur, ca admis: *să nu presupunem lucruri imposibile;* 2. a admite fără probe: *a presupune cuĭva merite;* 3. a fi consecuența necesară: *ori-ce efect presupune o causă.*

presupunere f. acțiune de a presupune și ceea ce se presupune. SIN. supositiune.

presur v. a presăra: *cu grîu de aur el o presóră* AL.

presură f. pasere mare cît o vrabie.

presurat a. 1. împresurat: *presurați de dușmani* BĂLC.; 2. presărat: *la capu-i presurați 'n trandafiri* EM.

presus adv. 1. pe sus; 2. *fig.* superior: *e mai presus de tine.* CRN. prejos.

presustvie f. od. pretoriu: *în presustvia judecătoriei* AL.

preț n. 1. valórea unuĭ lucru: *prețul unuĭ pălării;* 2. merit, importanță; *învață prețul timpului;* 3. *fig.* tot ce costă spre a obține un folos: *a cumpĕra victoria cu prețul sîngelui seŭ;* 4. *pop.* interval: *după preț de patru ore.*

pretcar n. sfredel.

pretendent m. 1. cel ce pretinde la o demnitate, la o funcțiune; 2. principe care pretinde că are drepturĭ la un tron ocupat de altul; 3. cel ce aspiră la mîna uneĭ femeĭ.

pretențios a. plin de pretențiune.

pretențiune f. 1. dreptul ce-'l are cineva, saŭ crede că-'l are, de a pretinde la ceva: *are pretențiuni mari;* 2. idee exagerată despre talentul saŭ meritul seŭ.

preterit n. *Gram.* una din formele verbale ale trecutului.

preterițiune f. figură de retorică prin care se enunță un fapt ce în aparență e trecut cu vederea.

pretext n. causă presupusă, motiv aparent ce servă a ascunde pe cel adevĕrat.

pretextă f. haină albă brodată cu purpură ce purta în Roma tinerii patricienĭ.

pretextez v. a lua de pretext: *a pretexta o indispositiune.*

pretind v. 1. a reclama ca un drept: *a pretinde o parte la moștenire;* 2. a susține afirmativ: *pretind că acésta e fals;* 3. a vrea, a cere: *ce pretindeți?* 4. a aspira: *a pretinde la un post.*

pretius a. dat ca adevĕrat, deși fals: *astrologia, acéstă pretinsă știință.*

prețios a. 1. de mare preț: *calitate prețióșă;* 2. *fig.* scump: *amicia vóstră ne e prețióșă;* 3. (galicism) afectat: *stil prețios.*

prețiósă f. femee afectată în manierele și în limba eĭ: *astădi rîdi de o pedantă, mîine de o prețiósă* GN. AL.

prețiositate f. stil prețios.

pretorian a. ce ține de un pretor: *demnitate pretoriană;* **gardă pretoriană,** soldații carĭ formaŭ garda împĕraților romani. || n. originar din Pretoriul Sĕcuilor: *la centru era pedestrimea, atât cea pretoriană cât și a Sĕcuilor* BĂLC. || m. 1. soldat din garda pretoriană; 2. pl. *fig.* soldați demoralisați carĭ ajung să domineze.

pretoriu n. 1. la Romani, locul unde pretorul și alți magistrați făceaŭ justiție; 2. cortul generalului în tabără; 3. incinta tribunalului și tribunalul însuși.

Pretoriul Sĕcuilor n. V. Odorheiŭ.

prețuiesc v. 1. a pune prețul; 2. a avea preț; 3. *fig.* a stima: *a prețui pe un scriitor.*

prețuitor m. cel ce prețuiesce.

prețutindeni adv. în tot locul. CRN. nicăieri.

preumblu v. 1. a (se) plimba: *nóptea deĭi se preumblă 'n veștmintele lor dalbe* EM.; 2. *fig.* a îndrepta, a arunca ici și colea: *a preumbla privirile sale asupra diferitelor obiecte.*

preurm(ez) v. a urma de aprópe după cineva: *cel ce 'l preurmă se apresc pe maluri* BOL.

preursesc v. a predestina.

prevalez v. 1. a avea mai multă valóre: *opiniunea sa a prevalat;* 2. a trage folos din: *a se prevala din averea sa.*

prevaricațiune f. călcarea datoriilor uneĭ funcțiuni.

prevaricator a. și m. care nu îndeplinesce datoriile funcțiuniĭ sale.

prevĕd v. 1. a vedea dinainte ce trebue să se întimple; 2. a lua precauțiunile necesare: *am prevĕdut tóte;* 3. a se vedea prin, a se oglindi: *când cerul se prevede 'n valea înfloritĕ* BOL.

prevedere f. 1. acțiune de a prevedea; 2. cunóscerea celor viitóre; 3. precauțiune.

prevĕdĕtor a. care prevede cele viitóre și ia mĕsurĭ dinainte.

prevenință f. mod amabil de a întîmpina dorințele cuiva.

prevenit a. care are prevențiuni. || m. cel acusat de un delict saŭ de o crimă și deținut ca atare. SIN. inculpat.

prevenitor a. 1. îndatoritor: *amice prevenitor;* 2. care dispune în favórea sa: *maniere prevenitóre.*

prevențiune f. 1. opiniune formată fără cercetare seriósă: *evitați prevențiunile;* 2. starea unuĭ acusat închis înaintea judecății: *a fi în prevențiune.*

preventiv a. care caută a opri: *legi preventive;* **arest preventiv,** întemnițare ce precede judecata.

prevestesc v. 1. a anunța cele viitóre; 2. a predice viitorul.

prevestire f. presagiu.

prevestitor m. cel ce prevestesce.

previn v. 1. a merge, a veni

înainte; *a preveni momentul plecării*; 2. a o lua înainte; *a preveni nevoile cuiva*; 3. a înlătura: *a preveni o nenorocire*; 4. a dispune favorabil: *figura acestui copil previne în favórea sa*; 5. a informa dinainte: *a preveni de sosirea cuiva*.

Priam m. ultimul rege al Troiei, părintele lui Hector și al lui Paris.

priăn a. pestriț, vorbind de vite: *boŭ la pér priăn*.

Priap m. *Mit.* ḑeul grădinilor și al viilor.

priăpce f. statua lui Priap: *priapcele cernite plâng prin trunchiurile róse* Naum.

prîbég a. rătăcitor. || m. cel ce rătăcesce prin străinătăți.

pribegesc v. 1. a rătăci: *vitele ce pribegiaŭ pe malurile gârlei*; 2. a se expatria: *boierii s'aŭ pribegit* Od.

pribegie f. exil: *amintíri din pribegie*.

prîbegît a. 1. rătăcitor: *când păsert pribegite se întorc voios în țéră* Al.; 2. expatriat: *boierii pribegiți în Ardél* Od.

priboiŭ n. unéltă de găurit a dulgherilor și fierarilor.

pricăjesc v. a se schimba în rĕŭ: *i s'a pricăjit norocul* Al.

price f. cértă: *ce 'mi caĭt price?*

pricep v. 1. a înțelege ascultând cu luare aminte: *cine n'ascultă, nu pricepe*; 2. a avea cunoscință, a scì: *mĕ pricep ce am să fac* Cn.

pricepere f. facultate de a pricepe, înțeligență.

priceput a. care are pricepere, înteligent.

pricesc v. a căuta price.

pricestanie f. sfîntă împărtășire. Sin. **grijanie**.

prichicĭŭ n. marginea unei sobe: *sprijinit cu picĭórele de prichicĭŭ* Cn.

prichindel m. copil micișisglobiŭ.

pricină f. 1. causă: *din pricina lui*; 2. pretext: *să-i dea pricină de vorbă*; 3. cértă: *a căuta pricină cu lumînarea*; 4. proces: *om de pricină*; 5. vină: *cel cu pricina*.

pricinaș m. cel ce caută pricină.

pricinuesc v. a fi pricina, a causa.

pricinuitor a. și m. care pricinuiesce.

pricitor m. cel ce caută price.

pricolicĭŭ m. mort prefăcut în țéră, mai ales în lup. Sin. **vircolac**.

pricopsesc v. a se procopsi (mai ales sub raportul material): *ómenĭ procopsiți și mai ales pricopsiți* Al.

prĭdidesc v. 1. a da zor: *a prĭdidi cu cererĭ*; 2. a copleși: *mĕ prĭdidi somnul*; 3. a da de căpĕtâiŭ, a ajunge: *d'abia am prĭdidit să citesc*.

prĭdvor n. 1. galerie exterióră formând un balcon; 2. tindă: *la biserică în prĭdvor* Pop.

prĭelnic a. prĭincios: *buruĭeni prĭelnice albinelor*.

Prier m. numele popular al lunei Aprilie.

priesc v. a fi favorabil, a conveni.

Priestley m. chimist engles, descoperi oxigenul și alte gaze (1733—1804).

prieten m. amic.

prietenesc a. amical.

prietenie f. amicie.

prietenos a. afabil.

prieteșug n. amiciție.

prigónă f. cértă: *gónă și prigónă pe capul meŭ* Cn.

prigonesc v. 1. a persecuta; 2. a se judeca.

prigonire f. 1. persecuțiune; 2. neințelegere, diferend: *era între dînșiĭ o veche prigonire* Gn. Al.; 3. pricină de judecată: *doĭ țĕrănĭ venirĕ cu o prigonire la curte* Isp.

prigonitor m. 1. persecutor; 2. cel ce are proces.

prigórc f. pasere ce se hrănesce cu albine. Sin. **viespar**.

prigoresc v. 1. a frige; 2. *fig.* a arde: *de acéstă pară de care mĕ prigoresc* Pann.

prigorît a. înfierbîntat: *pustiile prigorite ale Africeĭ* Od.

prihană f. pată; *fig.* fără prihană, curat la inimă, cast, prob.

prihănesc v. a păta, a mânji.

prihănie f. *fig.* prihană: *trăiaĭ fără mustrare și fără prihănie* Al.

prihoriŭ m. pasere cu gâtul roșu.

prĭincios a. favorabil: *vreme prĭincióșă*.

prĭință f. favóre: *cerul le a fost cu prĭință*.

prilej n. ocasiune: *nu avusese prilej a se întâlni*.

prilejesc v. 1. a ocasiona: *întârdierea prilejí mântuirea* Bălc.; 2. a se întîmpla: *acolo m'am prilejit și eŭ*; 3. a afla prilej: *Bătorĭ nu se prilejĭ a respunde cererĭ* Bălc.

prilejire f. împrejurare: *într'adéstă grea prilejire* Od.

Prilep n. orășel în Macedonia, spre N. de Bitolia, locuit de Români.

prilostesc v. 1. a turbura mințile: *cum nu simțĭ tu rĕŭl, care te prilostesce?* Pann; 2. a fermeca, a amăgi: *prilostit de dragoste* Isp.

prilostire f. 1. vrajă: *prilostirea în care căduse* Isp.; 2. *fig.* ademenire: *banii sunt la toțĭ prilostire*.

prim a. și m. întâiul.

primă f. 1. sumă plătită pe fiecare an unei societăți de asigurare; 2. sumă acordată ca încurăgiare; 3. dar făcut clienților sau abonaților.

primadonă f. cântăréță ce joacă rolul principal într'o operă.

primar a. 1. care este de primul grad, începĕtor: *școlă primară*; 2. de gradul cel mai înalt: *medic primar*; 3. se dice de copiiĭ născuți dintr'un frate sau dintr'o soră: *vĕr primar*; **cale primară**, prima visită ce mirésa face după nuntă rudelor bărbatului eĭ. || m. capul unei comune: *primarul orașuluĭ*.

primărie f. clădirea unde s'află administrațiunea municipală.

Primat a. și m. 1. primul archiereŭ într'o țéră; 2. în special, titlul Mitropolitului din Bucuresci: *Mitropolitul Primat al Românieĭ*.

primăvară f. 1. primul din cele patru anotimpurĭ ale anuluĭ, care începe cu equinoxiul de la 20 Martie; 2. (poetic) an: *numĕră 20 de primăverĭ*; 3. *fig.* vîrsta tinerețelor: *în primăvara vieței; viața-ĭ fu o primăvară* Em.

primăvăratic a. de primăvară: *zefĭr primăvăratic* Od.

primăvărel a. (poetic) primăvăratic: *pe un vént primăvărel* Al.

primăvărîță f. *Bot.* ghiocel.

primăvăros a. (poetic) primăvăratic: *ca stelele de aur în serĭ primăvăróse* Bol.

primblu v. a plimba: *să-l primblĭ aicĭ pe culmĭ* Isp.

primejdie f. pericol.

primejdios a. periculos.

primejduesc v. a periclita, a risca.

primenélă f. albiturĭ saŭ vestminte din noŭ spĕlate: *haine de primenélă*.

primenesc v. 1. a schimba, a renoi: *curățĭ și primeni apa din fântână* Isp.; 2. *fig.* a improspĕta: *Dacia și-a primenit adesea locuitorĭ*; 3. a îmbrăca rufe orĭ haine noue: *s'a primenit*.

primesc v. 1. a lua ce se oferă, ce se dă, ce se trimite; 2. a obține ce se datoresce: *a primi lĕfa*; 3. a primi bine saŭ rĕŭ: *a primi o visită, a primi óspeț*; 4. (absolut) a primi visite: *ministrul primesce Marțĭa*; 5. a căpĕta: *a primi ajutor*; 6. se dice de binele saŭ de rĕŭl ce vine: *am primit o veste bună*; 7. a consimți: *nu primesc*. Sin. **accept, admit**.

primez v. a covîrși: *acéstă consideratiune primézĕ pe cele-lalte*.

primire f. acțiune de a primi și resultatul eĭ: acceptare, recepțiune.

primit a. admis.

primiții f. pl. 1. primele róde; 2. *fig.* prima producțiune intelectuală.

primitiv a. 1. ce există de la origine, ce ține de prima stare a lucrurilor: *obiceiurĭ primitive*; 2. străvechiŭ: *terenurĭ primitive*. || adv. la origine, Crn. derivat.

primitor a. și m. care primesce.

primo adv. în primul rînd, întâiŭ.

primogenitură f. întâiĭstate de născere: *dreptul de primogenitură*.

primordial a. cel mai vechiŭ, cel dintâiŭ în ordine.

primulacce n. pl. familie de plante fanerogame având ca tip *ciubotĭca cucului*.

prin prep. exprimă 1. o mișcare de-a curmezișul: *a călători prin Europa*; fig. *a trece prin multe nevoĭ*; 2. un mijloc saŭ instrument: *prin tine am ajuns acolo*; fig. *prin unire țéra vrea sc*.

princeps a. (invariabil) se dice de prima ediție a unuĭ autor vechiŭ: *ediție princeps a lui Virgiliu*.

princiar a. 1. ce ține de un principe saŭ de o principesă: *familie princiară*; 2. demn de un principe, măreț, splendid: *lux princiar*.

principal a. cel dintâiŭ, cel mai însemnat. || n. ceea ce e mai important: *uită principalul.* Crn. **accesoriu.**

principat n. țără guvernată de un principe.

Principatele-Unite n. pl. numele ce luară Muntenia și Moldova după Convenționeaua din Paris (1858), când cele două țări fură puse sub suzeranitatea Porței și garanția colectivă a Puterilor europene. Această stare de lucruri dură până în 1862, când țările-surori se întruniră în *Principatul Românieĭ* cu cap. Bucurescĭ.

principe m. 1. cel ce posedă o suveranitate saŭ face parte dintr'o casă suveranŭ: *principe moștenitor;* 2. *fig.* primul în ordinea meritului, talentului: *principele poeților.*

principiu m. 1. inceput, causă primă: *D-deŭ e principiul tuturor lucrurilor;* 2. ceea ce constitue, compune lucrurile: *atomiĭ sunt principiile tuturor corpurilor;* 3. noțiuni fundamentale: *principiĭ de chimie;* **primele principiĭ,** veritățĭ saŭ axiome primitive; 4. *Fiz.* lege: *principiul lui Arhimede;* 5. regulă de purtare: *a rămânea fidel principiilor de onóre;* 6. (absolut) se dice de bunele principiĭ de morală: *e un om fără principiĭ.*

prind v. (activ) 1. a apuca cu mâna: *a prinde o pasere;* 2. a apuca cu un instrument: *a prinde pescĭ;* 3. a apuca cu ghiarele (despre animale răpitóre): *pisica prinde șorecĭ;* 4. a pune mâna pe un vinovat: *a prins hoțiĭ;* 5. a lua captiv: *a prins mulțĭ dușmanĭ;* 6. a apuca asupra faptului, a surprinde: *l'a prins furând;* 7. a amăgi, a înșela: *nu mĕ prindĭ a doua óră;* 8. a percepe (intern saŭ extern): *n'am prins nicĭ o vorbă;* fig. *a prinde (de) veste;* 9. a dobândi, a lua: *cu banĭ ce oĭ prinde pe boĭ;* 10. a fi apucat de o bólă: *ĭl prind frigurile;* 11. *fig.* a contracta: *a prinde pică, pizmă, ură;* 12. a incepe a simți; *a prinde dor, dragoste, mirare;* 13. a cuprinde: *câmpiile se întindeaŭ mai mult de cât póte prinde ochiul* Bălc.; 14. a lua în sine: *pământul a prins sĕmințа, a prinde rădăcină;* 15. a lua, a căpĕta în genere: *a prinde putere, inimă;* 16. a se pune pe ceva, a incepe: *prinse a fugi;* 17. a agăța, a lega, a cóse: *a prinde haina de cuiŭ, viță de par, a prinde cămașa unde s'a rupt;* 18. a consolida prin frig, a se închiega: *laptele a prins.* || **(neutru)** 1. a ședea bine, frumos: *albul nu te prinde;* 2. a prii: *nu-ĭ prind bucatele.* || **(reciproc)** 1. a se agăța: *ea se prinde de grumazu-ĭ* Em.; 2. a se lega: *a se prinde frațĭ de cruce;* 3. a se îndatora: *nu mĕ prind să fac lucrul așa repede;* 4. a ocupa: *locurile aŭ fost prinse;* 5. a se trece, a se putea: *vĕdênd că-ĭ s'aŭ prins mincinoșiĭ* Cr.; 6. a intra: *a se prinde în horă;* 7. a se pune contra: *nu te prinde de cĕrtă;* 8. a prinde rădăcină, a reuși: *dacă va fi să nu se prindă* Al.; 9. *fig.* a conveni, a se potrivi: *se prinde ca nuca în perete;* 10. a pune prinsóre: *mĕ prind pe orĭ-ce.* Sin. **apuc.**

prinde-musce m. cască-gură.

prindere f. acțiune de a prinde.

prindĕtor a. și m. care prinde.

prindĕtóre f. unéltă de prins: cursă.

prinos n. 1. ofrandă: *prinóse aduse dumnedeirĭ;* 2. *fig.* omagiu: *le a dat prinosul cuvenit de admirare* Al.

prins a. 1. apucat: *fugar prins;* 2. agățat: *cadre prinse de perețĭ;* 3. închegat: *din lapte prins se face lapte bătut.* || m. captiv: *prinșiĭ în rĕsboiŭ.*

prinsóre f. 1. închisóre (sens învechit); 2. îndatorire mutuală între persóne, carĭ susțin lucrurĭ contrare, de a plăti o sumă anumită celuĭ ce va avea dreptate: *a pune o prinsóre.* Sin. **rămășag.**

print m. principe.

printre prep. 1. în mijlocul: *printre cărușe;* fig. *printre miĭ de pericole;* 2. între, în numĕrul: *printre amiciĭ seĭ;* 3. prin (înaintea vorbelor începĕtóre cu vocale): *printr'insul.*

prior m. superiorul unei mănăstirĭ catolice.

priori adv. V. **a priori.**

prioritate f. întâietate.

pripă f. grabă mare: *în pripă.*

pripas n. locuință fixă: *vită de pripas,* rătăcită și rămasă fără stăpân; *băiat de pripas,* bastard: *băiat din flori și de pripas* Em.

pripășit a. 1. de pripas: *vite pripășite;* 2. *fig.* isolat, rătăcit: *rămășițe pripășite ale cultureĭ omenescĭ* Od.

pripășesc v. a veni de aiurea și a se aședa undeva: *s'a pripășit în satul nostru.*

pripesc v. a se grăbi (cu o nuanță de precipitațiune): *cine se pripesce, adesea se poticnesce.* Sin. **zoresc.** || v. a se cóce de timpuriŭ: *holdele încep a pripi.*

pripon n. funie legată de un par cu care s'ópresce calul de a pasce într'un loc anumit: *pasce murgul la pripon* Pop.

priponesc v. a lega calul de pripon.

pripor n. loc pieziș, clină repede: *a cobori priporul* Cr. Sin. **povârniș, prăvălac.**

prisă f. dosă mică: *o prisă de tabac.*

prisacă f. 1. pădure tăiată, locul unde se țin stupiĭ vara; 2. mai multe ștubeĭ la un loc. Sin. **stupărie, stupină.**

Prisăcanĭ pl. saŭ **Tulghеș** trecătóre în Ardél prin jud. Némțu.

prisăcar m. păzitor de albine.

prismă f. 1. solid cu două base egale și paralele împreunate prin paralelograme; 2. *Fiz.* prismă triangulară de cristal ce servă a descompune lumina: 3. *fig.* tot ce amăgesce mintea și o face să vadă lucrurile sub alte colorĭ de cât cele adevĕrate: *prisma imaginațiunii.*

prismatic a. ce are forma unei prisme; **colorĭ prismatice,** cele șépte colorĭ ce presentă lumina sórelui trecênd printr'o prismă de sticlă: violet, indigo, albastru, verde, galben, portocaliŭ și roșu.

prisnel n. 1. rotiță de la capĕtul de jos al fusuluĭ: *bĕtrânul iute ca un prisnel* Cr.; 2. plantă numită și *mătura-bălții.*

prisonier m. cel ce a fost prins în rĕsboiŭ. Sin. **captiv, prins.**

prisos n. 1. ceea ce e mai mult de cât trebue: *dațĭ săracilor din prisosul vostru;* 2. abundanță: *dată prisos de bucate;* **de prisos,** superfluu, nefolositor: *cheltuelĭ, vorbe de prisos.* Sin. **excedent.**

prisosesc v. a avea, a fi cu prisos: *banĭ ce-ĭ prisosiaŭ.* Sin. **abund.**

prisosință f. stare prisositóre. Sin. **profusiune.**

prisositor a. care prisosesce.

prispă f. bancă de pământ pe dinaintea pereteluĭ unei case țărănescĭ.

pristandă f. horă țărănéscă ce se jócă ca și brâul.

pristav m. strigător public: *împĕratul puse să strige pristavul în tótă împĕrăția* Isp. Sin. **crainic.**

pristăvesc v. a muri: *s'a pristăvit fericitul Domn* Od.

pristăvire f. mórte: *după pristăvirea împĕrătesei* Isp.

pristen n. prisnel.

pristenior m. *Bot.* rotunjóră.

pristol n. prestol: *din pristolul de la Roma să daŭ calulŭi ovĕs* Em.

pristolénсă f. un fel de horă țărănéscă.

pristornic n. pecete cu forma crucilĭ, cu care se însémnă sfințita pâine.

pritan m. la Atena, ile-care din cei 50 de senatorĭ carĭ aveaŭ alternativ presidența în senat.

pritaneŭ n. locuința pritanilor.

pritoc n. transvasare: *vinurile trase la pritoc.*

pritocesc v. a turna dintr'un vas într'altul: *a pritoci vinul.*

priu n. prian: *priul de șerpe* Pop.

privașcă f. pléșcă (în Moldova): *ce privașcă am să fac în rĕzășime.*

privat a. 1. fără funcțiuni publice: *om privat;* 2. ce n'are un caracter public: *viață privată, afacerĭ private.* Crn. **public.**

privată f. loc pentru satisfacerea trebuințelor personale.

privațiune f. 1. lipsire de un bine saŭ de lucrurĭ necesare: *marĭ privațiunĭ;* 2. abținere voluntară de la ceva; *a-și impune privațiunĭ.*

privativ a. care indică o privațiune saŭ lipsă: **ne** *saŭ* **in** *e o particulă privativă.*

privaz n. pervaz: *în privazul negru al vieții-mi e icónă de lumină* Em.

priveghiar n. carte bisericéscă ce conține orînduiala priveghierĭ.

priveghiere f. 1. acțiune de a priveghea și resultatul eĭ; 2. a doua slujbă a nopții: *călugării sunt datorĭ a lua parte la priveghierile de nópte.*

priveghietor m. 1. cel ce priveghiază; 2. od. în Moldova, sub-

prefect: *nu vĕ temeţi, că dór nu-s priveghietor* An.

priveghietóre f. 1. păsĕrică cu penişul cenuşiŭ şi cu cântecul fórte plăcut (ca priveghiază, după legendă,) mai tótă nópteа; 2. făclie de priveghiŭ.

priveghiez v. 1. a vĕghia nópteа: *am priveghiat trei nopţi la capul seŭ*; 2. a observa de aprópe, a păzi; *pedagogii priveghiază pe şcolari.*

priveghiŭ n. 1. veghiereа mai multora spre a lucra stând de vorbă: *sĕra se adunа fĕcăiţi şi fetele la priveghiŭ*; 2. priveghiere bisericéscă şi rugăciunile ce se fac cu acea ocasiune: *priveghiul Născătórei de Dumneu*; 3. veghiere funebră: *din priveghiere ţi-oiŭ face un priveghiŭ* An.

priveliştе f. spectacol: *ce priveliştе de jale!*

privesc v. 1. a căuta să vadă, a-şi arunca ochiĭ asupra: *a privi la cineva*; 2. *fig.* a avea raport, a ţinea de: *aşta nu te priveşte.*

privez v. a lua cuiva ce are, a-l lipsi de un folos.

privilegiat a. 1. care se bucură de un privilegiu: *clase privilegiate*; 2. *fig.* care e înzestrat cu vr'un dar natural. || m. cel ce se bucură de un privilegiu.

privilegiez v. a acorda un privilegiu.

privilegiu n. 1. drept saŭ folos particular acordat cuiva: *Revoluţiuneа cea mare francesă a distrus vechile privilegiĭ*; 2. act ce conţine concesiuneа unuĭ privilegiu: *tipografiĭ aveaŭ înainte privilegiĭ pentru cărţile lor*; 3. facultate particulară, dar natural: *raţiuneа e privilegiul omuluĭ.*

privinţă f. consideraţiune, raport: *în tóte privinţele.*

privire f. 1. acţiune de a privi şi resultatul eĭ, aruncătură de ochĭ: *o privire crîntă*; 2. ochĭ: *o sórbe cu privireа*; 3. privinţă: *sub tóte privirile.*

privit n. privire: *chipurĭ mândre la privit* An.

privitor a. şi m. care privesce. || adv. relativ la: *privitor la muzică.*

prizărit a. 1. mărunt: *eram un băĭat prizărit, roşinos şi fricos* Cn.; 2. *fig.* neînsemnat: *în vr'o notă prizărită sub o pagină neródă* Es.

pro prep. pentru, în favórea: *pro şi contra.*

prob a. integru: *om prob.*

probă f. 1. ceea ce stabilesce adevĕrul: *am probe despre ce afirm*; 2. mărturie, semn sigur: *probe de capacitate*; 3. încercare: *calul se urcă, făcu probă* Isp.; 4. verificareа uneĭ operaţiuni de calcul: *proba diviziuniĭ.* Sin. dovadă.

probabil a. 1. care pare adevĕrat: *argumente probabile*; 2. care se póte produce: *eveniment probabil.* Sin. plausibil, verosimil. Cnt. îndoielnic.

probabilitate f. 1. caracterul celór probabile; 2. pl. calculul probabilităţilor, regule după carĭ se pot calcula şansele unuĭ eveniment viitor.

probant a. care probézъ: *raţiune probantă.*

probatoriu n. *Jur.* propriu a constata: *act probatoriu.*

probez v. 1. a stabili adevĕrul prin un raţionament, prin o mărturie; 2. a arăta, a pune în evidenţă: *aceasta probézъ un caracter statornic*; 3. a pune la cercare. Sin. dovedesc.

probitate f. regularitate exactă întru împlinireа datoriilor sociale.

problemă f. 1. cestiune de resolvat după regulele ştiinţeĭ: *problemă de algebră*; 2. propoziţiune ale căreĭ pro şi contra se pot de o potrivă susţine: *problemă de metafisică*; 3. *fig.* tot ce e greŭ de conceput, de deslegat: *acéstă afacere e o problemă.*

problematic a. 1. ce are caracterul uneĭ probleme, care nu e demonstrat: *fapt problematic*; 2. echivoc şi suspect: *conduită problematică.*

probodesc v. a înbrobodi (fig.); *ca p'o nuiere să-l probodéscă* Pann.

proboscidă f. trompa elefantuluĭ.

proboscidiene n. pl. ordin de mamifere cu nasul prelungit în trompă, ca *elefantul.*

Probota f. mănăstire în jud. Sucéva, zidită de Petru Rareş la 1530.

probozesc v. a mustra, a înfrunta: *mă probozia bărbatul* Cn.

Probus m. împĕrat roman, asasinat de soldaţi (276—282).

Procu m. rege din Alba, părintele luĭ Amuliu şi Numitor.

proced v. 1. a proveni, a-şi trage originea: *consiliile mele proced din amiciе*; 2. a face acte judiciare: *a procedа la deschiderea unuĭ testament*; 3. a lucra, a opera într'un mod órecare: *a procedat cu mine ca un om de onóre.*

procedare f. 1. acţiune de a procedа; 2. mod de a lucra.

procedere f. procedare.

procedeŭ n. metódъ de urmat spre a face o operaţiune.

procedură f. 1. mod de a procedа în justiţie; 2. instrucţiune judiciară a unuĭ proces; 3. act făcut într'o instanţă.

procent n. dobândă la sută.

proces n. 1. instanţă înaintea unuĭ tribunal pentru regulareа unuĭ diferend: *a pierdut procesul*; 2. tóte piesele părţilor în litigiu; 3. *fig.* cestiune de aplanat.

procesiune f. 1. ceremonie religiósă condusă de preoţi carĭ merg în ordine, făcênd rugăciuni saŭ cântând imnurĭ de laudă: 2. lung şir de persóne carĭ păşesc în rînd una după alta.

procesiv a. care caută a întinde procese.

proces-verbal n. 1. act prin care un comisar constată un fapt, un delict; 2. dare de sémă a uneĭ şedinţe.

prochimen m. obiectul în cestiune: *să venim la prochimen* Pann.

procitanie f. repetiţiune: *Sâmbăta era procitanie* Cn.

procitesc v. 1. a citi de mai multe orĭ: *preotul mai procitiа glasurile* Isp.; 2. a repetа: *să procitesc în mintea-mĭ mĭĭ de spămîntĕ cu folos* Pann.

proclam v. 1. a publica cu glasul tare şi cu solemnitate: *a proclama o lege*; 2. *fig.* a declara sus şi tare: *a proclama libertatea.*

proclamaţiune f. 1. acţiune de a proclama, publicaţiune solemnă; 2. scriere ce conţine proclamaţiuneа: *proclamaţiune de rĕsbоiŭ.*

proclet a. nelegiuit: *când audirĕ faptele cele proclete ale fraţilor* Isp. || m. 1. scelerat: *să péră orĭ-ce proclet* An.; 2. se dice în batjocură de ţigani.

Proclu m. filosof neo-platonic, adversar al creştinismuluĭ (412—485).

Procne f. *Mit.* fiica luĭ Pandion, fu schimbată în rîndunică.

proconsul m. magistrat roman care guverna unele provinciĭ marĭ cu autoritateа de consul.

proconsular a. ce aparţine proconsululuĭ.

proconsulat n. demnitateа de proconsul şi durata funcţiuniĭ sale.

Procopiu m. istoric grec, secretar al luĭ Belisar şi autorul uneĭ *Istorii* a rĕsbоaielor luĭ Justinian (mort 565).

procopsélă f. 1. ştiinţă: *învelе tóte meseriile şi procopsela cărturarilor* Isp.; 2. învĕţătură: *l'a dat la meşteşug spre procopsélă*; 3. (ironic) erudiţiune: *mare procopsélă!* 4. folos, trébă: *ce mai procopsélă!*

procopsesc v. 1. a învĕţa: *s'a procopsit la şcóală*; 2. a căpĕtui: *vrea să-şi procopséscă pe toţi veneticiĭ luĭ* Isp.; 3. (ironic) a glorifica: *l'a lăudat de l'a procopsit* Pann; 4. a se alege cu ceva, a se folosi: *dacă e aşa, apoĭ ne am procopsit!*

procopsit a. erudit, instruit: *procopsit în tóte învĕţăturile.*

procov n. 1. hobot de mirésă; 2. preş, scórţă.

procovĕţ n. 1. ţol, pătură de cal; 2. pânză ce acopere potirul.

procreaţiune f. acţiune de a procreа. Sin. generaţiune.

procreator m. cel ce procreézъ.

procrez v. a naşte.

procur v. 1. a face să capete: *a procurа un post*; 2. a fi causa, a produce: *nacul procură somnul*; 3. a obţine cu óre-carĭ greutăţi: *a-şi procura o carte rară.*

procură f. 1. putere dată altuia de a lucra în numele seŭ; 2. act prin care se dă acéstă putere.

procuraţiune f. procură: *procuraţiune specială şi autentică.*

procurator m. 1. magistrat roman, locţiitorul împĕratuluĭ în provinciĭ: *Pilat era procuratorul Iudeeĭ*; 2. magistrat în unele republicĭ italiene din evul-mediu (Veneţiа, Genova); 3. *Jur.* cel ce are puterea de a lucra pentru altul: *părţile interesate vor puteа fi representate de un procurator.*

procurist m. cel împuternicit a subscrie în locul șefului unei case de comerț.

procuror m. 1. magistrat însărcinat de ministerul public pe lângă Curți și tribunale: *prim-procuror, procuror general.*

Procuste m. 1. *Mit.* faimos tâlhar grec care întindea ospeții sei pe un pat și le ciuntia piciórele dacă erau prea lungi, saŭ le lungia cu scripeți dacă erau prea scurte; el fu ucis de Teseŭ; 2. *fig.* patul lui **Procuste**, regulă îngustă, jignitóre, tiranică.

prodigalitate f. cheltuială excesivă, risipă mare. Ctr. **economie.**

prodigios a. ce ține de prodigiu, extraordinar: *memorie prodigioasă.*

prodigiu n. 1. minune; 2. *fig.* persónă extraordinară prin sciința, prin meritul ei.

prodrom n. 1. un fel de introducere: *prodromul Florei române;* 2. *Med.* stare de indispoziție premergétóre unei bóle.

produce v. 1. a da nascere: *pământul produce tóte plantele;* 2. a causa: *resbaiul produce rele mari;* 3. a face: *acésta a produs un efect réu;* 4. a raporta, a da: *acéstă întreprindere a produs beneficii mari;* 5. a presenta, a procura: *a produce titlurile sale de proprietate.*

producĕtor n. care produce. || m. cel ce creéză, prin munca sa, produsele agricole saŭ industriale, în opoziție cu *consumator.*

product n. 1. produs; 2. pl. cereale.

producțiune f. 1. acțiune de a produce; 2. ceea ce se produce prin munca omului saŭ de natură: *producțiunile solului.* Ctr. **consumațiune.**

productiv a. care produce: *muncă productivă.* Ctr. **steril.**

produ n. gaură în ghiață.

produs n. 1. ceea ce produce un post, o moșie, o casă; 2. producțiunea agriculturei și a industriei, a sciințelor și a artei; 3. ceea ce resultă dintr'un fapt, dintr'o împrejurare; 4. resultatul multiplicațiunii aritmetice saŭ algebrice.

proeminent a. care e mai în relief de cât cele-lalte.

proeminență f. 1. starea celor proeminente; 2. parte proeminentă.

proceres n. bună-voință (vorbă eșită din us): *mai adaog de bun proresul meŭ* Al.

profan a. 1. ce nu ține de ale religiunii: *istorie profană;* 2. contrar respectului pentru cele sfinte: *vorbe profane.* || m. 1. cel ce nu face parte dintr'o asociațiune religiósă; 2. *fig.* care nu e inițiat în misterele vr'unei sciințe saŭ arte. || n. lucru profan: *a amesteca profanul cu sacrul.*

profanațiune f. 1. acțiune de a profana cele sfinte; 2. abus ce se face cu lucrurile rare și scumpe. Sin. **sacrilegiu.**

profanator m. cel ce profanézĕ.

profanez v. 1. a nu trata cu respect cele sfinte saŭ a le întrebuința la scopuri profane; 2. *fig.* a face un us nedemn: *a profana amiciția.* Sin. **pângăresc.**

profer v. a rosti: *a profera amenințări.*

profesez v. 1. a declara în public: *a profesa o religiune, a profesa opiniuni;* 2. a exersa, a practica: *el profesézĕ medicina;* 3. a instrui: *a profesa filosofia.*

profesional a. 1. relativ la o profesiune; 2. unde se învață diferite profesiuni: *școlă profesională.*

profesiune f. 1. declarațiune publică: *profesiune de credință;* 2. stare, ocupațiune: *profesiunea de librar.* Sin. **meserie.**

profesor m. cel ce instruiesce literatura, sciința, arta.

profesoral a. ce ține de un profesor: *carieră profesorală.*

profesorat n. stare, funcțiune de profesor.

professo adv. V. **ex-professo.**

profet m. 1. cel ce predice viitorul prin inspirațiune divină saŭ descopere vr'un adevĕr ascuns ómenilor; 2. titlu dat de musulmanĭ lui Mahomet; 3. *fig.* cel ce anunță un evenĭment viitor: *semnelor vremii profet* Em. Sin. **proroc.**

profetic a. 1. ce ține de profet; 2. care anunță viitorul.

profeție f. 1. producerea celor viitóre prin inspirațiune divină; *profețiile lui Ezechiel;* 2. predicere în genere.

profetisez v. 1. a prédice viitorul printr'o inspirațiune divină; 2. *fig.* a prevedea și a ghice dinainte ce are să se întimple.

profil n. 1. trăsurile feței vĕdută dintr'o parte; 2. aspectul unuĭ oraș vĕdut numaĭ dintr'o latură; 3. representarea unuĭ edificiu în tótă înălțimea sa ca tăiat de un plan vertical; 4. *fig.* contur literar. Ctr. **față.**

profilactic a. ce servă a preserva: *regim profilactic.*

profilaxie f. totalitatea precauțiunilor menite a preserva de o bólă.

profilez v. 1. a representa în profil; 2. a-și arăta conturul: *crestele munților se profilézĕ pe bolta cerului.*

profir n. 1. porfir: *stană de profir* Bol.; 2. vin roș ca purpura: *butoiaș cu profir vechiŭ.* || a. *peliuri profire* Or. || n. bordură: *profiruri de samur.*

profit n. folos. Ctr. **pierdere.** || v. 1. a trage profit: *a profita de ocasiune;* 2. a fi de folos; 3. *fig.* a face progrese, a înainta într'o sciință.

profitabil a. de care se póte profita.

profitologhion n. carte bisericéscă ce conține profețiile biblice.

profum n. parfum (Bol.).

profund a. adânc.

profunditate f. adâncime.

profundime f. profunditate.

profusiune f. risipă. Sin. **prodigalitate.** Ctr. **economie.**

progadie f. cimitir: *floricică înflorită în progadie răsăritĕ* Por.

progenitură f. 1. copiii ómenilor, urmașĭ: *progenitură de origine romană* Em.; 2. puiĭ animalelor. Sin. **prăsilă.**

prognat a. cu fălcile prelungite.

prognatism n. dispoziție prelungită și proeminentă a fălcilor.

prognostic n. conjectură, părere despre cele viitóre

prognosticez v. a face un prognostic: *a prognostica un evenĭment.*

programă f. 1. scriere afișată saŭ distribuită spre a anunța ceva: *programă de concert;* 2. expunere de principiĭ saŭ de ideĭ: *programă politică.*

progres n. 1. mișcare, mers înainte: *progresul unuĭ flagel;* 2. *fig.* creștere, augmentare în bine saŭ în rĕŭ: *progresele sciinței;* 3. (absolut) mișcare progresivă a civilisațiunii. Ctr. **decadență.**

progresez v. a face progrese.

progresist m. partisan al progresului, care crede în progresul politic și social.

progresiune f. 1. mers înainte: *cele mai multe animale sunt înzestrate cu o mișcare de progresiune;* 2. *fig.* mers, șir neîntrerupt: *progresiunea ideilor;* 3. șir de numere ce derivă succesiv unele din altele după aceeași lege: *progresiune aritmetică, progresiune geometrică.*

progresiv a. 1. care se face înaintând: *mișcare progresivă;* 2. *fig.* care face progrese: *mers progresiv al ideilor.*

prohab m. turiĭ nădragilor.

prohibez v. a opri, a interdice. Ctr. **autorisez.**

prohibit a. oprit de lege: *arme prohibite.*

prohibiționist m. partisan al prohibițiunior în materie de comerț.

prohibițiune f. 1. interdicere legală; 2. oprire, în unele casurĭ, a mărfurilor străine de a intra într'o țéră. Ctr. **autorisațiune, permisiune.**

prohibitiv a. 1. care interdice, care restrînge: *legi prohibitive;* 2. care admite prohibițiunea în materie de comerț: *sistemă prohibitivă.* Ctr. **protecționist.**

prohod n. 1. slujba îngropăciunii, rugăciunea morților: *fără popă nici prohod* Por.; 2. prohodul Domnului Isus Christos, ce se cântă Vinerea mare la priveghiere: *să cânte prohodul în Sf. Vineri* Negr.

prohodesc v. a cânta prohodul: *ca pe un mort în viață voiŭ te prohodim* Al.

proiect n. 1. plan formal, lucru ce-și propune de a face cineva: *proiecte mari;* 2. prima idee, prima redacțiune: *proiect de lege.*

proiectez v. 1. a face un proiect; 2. a arunca, a trimite înainte: *ori-ce corp luminat de sóre proiectézĕ umbră;* 3. a representa un corp pe un plan după anumite regule geometrice.

proiecțiune f. acțiune de a representa obiecte după regule geome-

trice: *mapamundul e proiecțiunea a două jumătăți ale sferei terestre pe un plan.*

proistos m. preot mai mare: *un proistos de fie-care județ.*

proiectil n. orĭ-ce corp aruncat de o forță óre-care: bombă, obuz etc.

prolegomene f. pl. introducere fórte desvoltată: *prolegomene la Homer.*

prolepsă f. figură de retorică prin care se preîntîmpină obiecțiunile adversarului.

proleptic a. *Med.* se dice de frigurĭ în carĭ fie-ce acces anticipézĕ asupra celui precedent.

proletar m. 1. cetățén sărac din ultima clasă la Romanĭ; 2. ațĭ, ceĭ ce n'aŭ avere niciĭ vr'o profesiune îndestul de lucrativă. || a. *copiĭ sărac și sceptic al plebei proletare* Em.

proletariat n. clasa proletarilor.

proliferă a. *Bot.* se dice de flórea în mijlocul căreia se ridică o axă ce pórtă o a doua flóre.

prolific a. ce are însușirea de a nasce, de a se reproduce.

prolix a. prea lung: *discurs prolix*, Sin. difus. Cfr. **concis, laconic.**

prolixitate f. caracterul celor prolixe.

prolog n. micĭ piesă ce precede o operă dramatică. Cfr. **epilog.**

promenadă f. (ironic) primblare: *aŭ eșit la promenadă* Em.

Prometeŭ m. 1. *Mit.* fiul lui Iapet, răpi focul din cer spre a însufleți o statuă de argilă ce plăsmuise; Jupiter iritat îl pironi de muntele Caucas, unde un vultur îĭ devora ficatul mereŭ renăscênd, până ce Hercule îl scăpă de acest chin; 2. *fig.* mare binefăcĕtor al umanității.

promis n. făgăduit: *sumă promisă.*

promiscuitate f. amestec confus și desordonat.

promisiune f. 1. acțiune de a promite; 2. îndatorire de a face ceva. Sin. **făgăduială.**

promit v. 1. a se îndatora de a dice, a face saŭ a da ceva; 2. a asigura cŭ va fi ceva: *îți promit cŭ va reveni*; 3. a da speranțe: *acest copil promite mult.* Sin. **făgăduiesc.**

promontoriu n. limbă de pămînt ridicată ce înaintézĕ în mare. Sin. **cap.**

promoróacă f. brumă pe póme: *au 'n vĕl alb de promoróacă* Az.

promoțiune f. 1. acțiune de a promova; 2. ridicare la un grad superior, la o demnitate óre-care: *promoțiune de generali.*

promotor m. 1. cel ce pórtă maĭ ales grijă unei afacerĭ; 2. *fig.* cel ce dă prima impulsiune la ceva: *promotorul unuĭ conflict.*

promovez v. a ridica la o demnitate óre-care.

prompt a. care se face repede: *execuțiune promptă.*

promptitudine f. repedĭciune în execuțiune.

promulg v. a publica o lege cu formele cerute.

promulgațiune f. publicațiune oficială: *legile nu pot fi executate de cât după promulgațiunea lor.*

pronie f. *pop.* providență: *pronia cerésă.*

pronomie f. (archaic) privilegiu.

pronominal a. ce ține de pronume.

pronume n. 1. *Gram.* vorbă ce ține locul unuĭ substantiv: *pronume personal, posesiv, demonstrativ*; 2. nume de familie.

pronunciamento n. 1. revoluțiune militară în Spania; 2. manifest ce precede acest act.

pronunț v. 1. a emite prin graiŭ, a articula: *a pronunța vorbe*; 2. a rosti: *a pronunța un discurs*; 3. a declara cu autoritate: *a pronunța o sentință*; 4. a-și da părerea: *nu mă pronunț.*

pronunțabil a. ce póte fi pronunțat.

pronunțare f. 1. acțiune de a pronunța: *pronunțarea vorbelor*; 2. mod de a pronunța; 3. declarațiunea decisiuniĭ unuĭ tribunal: *pronunțarea unei sentințe.*

pronunțat a. și adv. 1. fórte marcat: *trăsurĭ pronunțate*; 2. *fig.* ferm și decis: *caracter pronunțat*; 3. limpede exprimat: *intențiune bine pronunțată.*

propag v. 1. a înmulți prin reproducere: *a propaga o specie într'o țĕră*; 2. *fig.* a respândi în jurul seŭ: *a propaga instrucțiunea.*

propagandă f. 1. tot ce se face spre a respândi o opiniune, o doctrină óre-care; 2. **Colegiu de propaganda fide**, congregațiune fundată la Roma în 1662 de Gregoriu XV pentru respândirea credinței catolice.

propangadist m. cel ce face propagandă.

propagațiune f. 1. înmulțire: *propagațiunea némuluĭ omenesc*; 2. *fig.* extensiune, progres; 3. *Fiz.* modul cum se respândesce lumina, sunetul, căldura, electricitatea.

propagator m. cel ce propagă.

propășesc v. a progresa.

propășitor a. progresiv: *mers propășitor* Od.

propea f. 1. proptea: *ba nu-s propele* Az.; 2. *fam.* pumn: *'ți tórnă nisce propele la falcĭ* Az.

propedeutică f. studiu introductiv.

propensiune f. 1. tendență naturală a unuĭ corp către altul: *propensiunea corpurilor de a descinde*; 2. *fig.* dispozițiune, pornire: *propensiune la mânie.*

Propertiu m. poet elegiac roman, amicul lui Virgiliu (51—15 a. Cr.).

propice a. fórte favorabil, vorbind de timp, de ocasiune.

propilee n. pl. 1. vestibul, ornat de colóne, ce forma intrarea principală într'o cetățue saŭ templu; 2. în special, portic saŭ vestibul în vechea Atena, construit sub Pericle.

propițiave f. acțiune de a face propice: *sacrificiŭ de propițiare.*

propolis n. păstură.

proponiment n. prelegere.

Propontida f. anticul nume al Mărĭ de Marmara.

proporțional a. 1. relativ la o proporțiune; 2. *fig.* care e în proporțiune.

proporționalitate f. starea celor proporționale.

proporționat a. ale căruĭ părțĭ aŭ între ele un raport cuvenit: *corp bine proporționat.*

proporționez v. a observa proporțiunea cuvenită, a stabili un raport just între două lucrurĭ.

proporțiune f. 1. raportul părților între ele și cu totalul: *nu e proporțiune în acest desen*; 2. pl. mĕsurĭ bine luate: *talia sa nu trece peste proporțiunile obicinuite*; 3. convenință de relațiune între lucrurĭ diferite: *pedépsa trebue să fie în proporțiune cu greșala*; 4. *Mat.* egalitate între două raporturĭ: *2 se are către 3, precum 8 către 12.*

propositiune f. 1. acțiune de a propune și lucrul propus spre a fi discutat; 3. *Gram.* exprimarea uneĭ judecățĭ; 3. *Mat.* enunțarea uneĭ teoreme.

propovedanie f. oratiune maĭ ales funebră.

propovĕduiesc v. a predica.

propovĕduitor m. cel ce propovĕduiesce.

propretor m. la Romanĭ, cel ce comanda în provinciĭ cu autoritatea unuĭ pretor.

proprietar m. cel ce are o proprietate.

proprietate f. 1. dreptul prin care ceva aparține exclusiv cuiva; 2. ceea ce se posedă exclusiv: *a-și visita proprietățile*; 3. *fig.* calitate esențială: *proprietățile plantelor*; 4. sensul propriu al uneĭ vorbe: *proprietatea terminilor.*

propriu a. 1. ce aparține exclusiv cuiva: *e propriul seŭ fiŭ*; 2. care póte servi la: *teren propriu la zidit*; **nume propriu**, personal saŭ individual, în opositiune cu nume *comun*; **sens propriu**, literal saŭ real, în opositiune cu *figurat.*

proptea f. 1. ceea ce sprijină ceva și lucrul pe care se sprijină; 2. *fig.* sprijin, protecțiune.

proptélă f. 1. ceea ce servă a propti: *puneți proptele la car*; 2. *fig.* ajutor: *are nevoe de multe proptelĭ.*

proptesc v. 1. a pune proptea; 2. a se sprijini de.

proptiș n. proptélă.

propulsiune f. mișcare ce împinge înainte: *forță de propulsiune.*

propun v. 1. a pune ceva înainte spre a fi cercetat, discutat: *a propune o cestiune*; 2. a oferi, a presenta: *a propune pacea*; 3. a lua o hotărîre: *omul propune și D-dĕu dispune*; 4. a avea de gând: *și propune a veni*; 5. a se oferi: *s'a propus pentru acel post.*

propunere f. 1. acțiune de a (se) propune; 2. propoziție.

proră f. partea dinainte a corăbiei. Cpn. **pupă**.

proroc m. profet: *Daniil proorocul.* || a. profetic: *cum la vorbă mîl de valuri stau stelele proróce* Em.

prorocesc v. a profetisa.

prorocie f. profeție.

prorog v. *Jur.* a amâna.

prorogațiune f. amânare.

proză f. 1. vorbire liberă de legile rimei și ale ritmului; 2. *fig.* ceva banal: *dar miseria aceasta, proza asta e amară* Em. Cpn. **poesie**.

prosaic a. 1. ce ține de proză; 2. *fig.* vulgar, comun: *prosaice umilințe nu pot să le înfrunt* Gn. Al.

prosaiscz v. *fig.* a face prosaic.

prosaism n. 1. lipsă de ideĭ înalte; 2. *fig.* banalitate: *prosaismul vieții.*

prosator m. scriitor în proză.

próșcă f. tulumbă; *a (da) face próșcă*, a împrăștia: *próșcă prin dușmani făceam* Por.

proscéniu n. partea teatrului antic unde s'așezaŭ actoriĭ spre a juca piesa.

proschinitar n. 1. mic paraclis; 2. carte de închinăciuni.

proscomidie f. locul unde s'aduc darurile saŭ prinósele și unde sunt pregătite cele trebuincióse pentru săvîrșirea sfintei cine.

proscripțiune f. 1. osândire la mórte fără forme judiciare: *proscripțiunile lui Sylla;* 2. măsurĭ violente în contra persónelor în timp de turburări civile; 3. *fig.* desființare: *proscripțiunea unuĭ obiceiŭ.*

proscriptor m. cel ce proscrie.

proscris m. 1. cel lovit de proscripțiune; 2. cel exilat.

proscrĭŭ v. 1. a condamna la mórte fără judecată și afișând simplu numele celor condamnați: *Cicerone fu proscris de Antoniu;* 2. a alunga, a exila; 3. *fig.* a desființa: *a proscrie un abus.*

prosector m. cel ce prepară disecțiunile pentru un curs de anatomie.

proselit m. 1. cel de curînd convertit; 2. *fig.* partisan noŭ al opiniunilor unuĭ partid.

proselitism n. zel de a face proseliți.

Proserpina f. *Mit.* fiica luĭ Jupiter și a Cereresĭ, soția luĭ Pluton și stăpâna infernuluĭ. Sin. **Persefona**.

prosie f. țérînă lucrată tómna spre a fi semănată primăvara: *ovesul se face fórte roditor și într'o prosie.*

proslăvesc v. 1. a glorifica: *cântare în care se proslăvesc sfîntul patron al viteților* Bălc.; 2. *fam.* a se lăfăi: *se proslăvia pe cuptor* Cn.

prosodic a. ce ține de prosodie.

prosodie f. 1. pronunțare regulată a vorbelor, conform accentuluĭ și cantităților; 2. totalitatea regulelor relative la compoziția versurilor greco-latine; 3. carte ce conține expunerea acestor reguli.

prosomie f. cântare bisericéscă; *prosomia Sf.-luĭ Gheorghe.*

prosop n. peșchir (în Moldova).

prosopopee f. figură de retorică prin care oratorul face să vorbéscă în locu-ĭ o persónă absentă saŭ chiar un lucru personificat.

prospect n. programă ce dă planul, ideea unei opere, a unuĭ stabiliment.

prosper a. favorisat de sórtă. || v. a fi prosper.

prosperitate f. stare prosperă.

próspĕt a. și adv. 1. de un rece potrivit și plăcut: *apă próspĕtă;* 2. de curînd făcut: *pâine próspĕtă;* 3. *fig.* recent: *o carte próspĕtă.*

prost a. 1. simplu, ordinar: *soldat prost, haine próste;* 2. din trépta de jos: *la femeĭ de ném și la cele próste* Isp.; 3. de rînd: *glumă próstă;* 4. *fig.* comun: *bucuriile lor n'a fost próstă* Cn.; 5. fără minte saŭ judecată: *prost de dă în gropĭ.* || m. om prost: *e un prost.* Sin. **găgăuț, gogoman, nătăfleț, nătărău, năuc, nogbiob, nerod, tont.**

prostan a. și m. fórte prost.

prostănac a. și m. tare prost.

prostatic a. cam prost: *prostaticele nărĭ* Em.

prostélă f. cerșetorie: *bătrâna plécă în prostélă* Isp.

prostern v. a se închina până la pământ în semn de rugăminte saŭ de adorațiune.

prostesc a. ce arată prostie: *vorbă prostéscă.* || v. a face, a deveni prost: *s'a prostit de tot.*

prostie f. 1. lipsă de minte, de bun simț; 2. vorbă saŭ faptă próstă.

prostime f. glótă: *prostimea așa e învĕțată* Gn. Al.

prostire f. cearșaf (în Moldova).

prostituez v. a desonora: *a-și prostitua condeiul.*

prostituțiune f. întrebuințare josnică și criminală a unuĭ lucru.

prostrațiune f. *Med.* slăbire extremă.

prot m. cel ce dirigéză lucrările într'o tipografie.

protagonist m. personagiu principal al unei piese de teatru la cei vechĭ.

Protagora m. sofist grec (487—420 a. Cr.).

protap n. 1. un fel de furcă; 2. prăjină lungă: *cu falba în protap;* 3. oiște de înhămat boĭ; 4. căluș.

protăpesc v. 1. a înțepeni: *cumpăna parcă era protăpită colea sus* Isp.; 2. a pune cuiva un căluș: *a protăpi gura.*

protăpit a. și adv. *fig.* țepĕn.

protasă f. partea unei poeme dramatice grecescĭ ce conținea expunerea subiectului.

protecționism n. sistemă de economie politică ce consistă a pune taxe marĭ pe produsele străine, a căror introducere ar puteà păgubi industriĭ naționale.

protecționist m. partisan al protecționismuluĭ. Cpn. **liber-schimbist.**

protecțiune f. 1. acțiune de a protege, de a apăra pe cineva, de a îngriji de interesele cuiva, de a favorisa progresul; 2. drept de a fi protegiat de o națiune: *a se bucura de o protecțiune străină.* Sin. **ocrotire.**

protector m. 1. cel ce protege; 2. titlu purtat de Cromwell și de fiul seŭ de la 1653—1658. || a. care protege: *un aer protector.*

protectorat n. 1. demnitate de protector: *protectoratul luĭ Cromwell;* 2. drept de protecțiune, sprijin ce un Stat mare dă altuĭa maĭ mic în virtutea unei convențiunĭ: *protectoratul Rusieĭ asupra Principatelor.*

proteg v. 1. a lua sub protecțiunea sa, a da ajutor și sprijin: *a protege artele și științele;* 2. a se interesa, a se contribuĭ la prosperitatea: *a protege pe un începĕtor;* 3. a pune la adăpost: *zăgazul protege țérinele.* Sin. **ocrotesc.**

protegiat m. cel ce primesce protecțiunea, sprijinul cuiva.

protesă f. 1. *Gram.* adăogarea unei litere inițiale fără a schimba sensul: *alămâie, amiros;* 2. operațiune chirurgicală prin care un organ absent e înlocuit cu altul: *protesă dentară.*

protest n. 1. act legal ce constată refusul de primire saŭ de plată al unuĭ efect comercial; 2. protestațiune. || v. 1. a declara solemn: *a protesta de inocența sa;* 2. a face o protestațiune: *a protesta în contra unei sentințe;* 3. a face un protest comercial: *a protesta o poliță.*

protestant a. și m. nume dat maĭ întâĭ luteranilor, apoĭ calviniștilor și anglicanilor.

protestantism n. 1. religiunea bisericilor protestante; 2. totalitatea națiunilor protestante. Protestantismul avu treĭ centrurĭ: Germania prin Luther (1520), Franța și Elveția prin Calvin (1530) și Anglia cu Henric VIII (1552); aderenții seĭ négă autoritatea papeĭ și recunosc ca unica normă de credință Biblia și conștiința lor: asupra celor-lalte puncte nu sunt de acord. Secte principale: anglicanĭ, calviniștĭ, luteranĭ, pietiștĭ, presbiterienĭ, puritanĭ, quakerĭ etc (*vedĭ aceste nume*). Protestantismul preponderéză în Anglia, Germania, Olanda, Danemarca, Elveția, Suedia și în Statele Unite din America de N., unde sectele se înmulțesc pe dĭ ce merge. V. **calvinism.**

protestatar m. cel ce protestă.

protestațiune f. 1. declarațiune formală a voinței sale; 2. asigurare positivă: *protestațiuni de devotament;* 3. act prin care se protestă în contra unei măsurĭ.

protetic a. prepositiv.

Protcŭ m. 1. *Mit.* deŭ marin care puteà lua orĭ-ce formă; 2. *fig.* om care își schimbă mereŭ părerile; 3. *Zool.* soiŭ de amfibiŭ cu corpul subțire și prelung.

protimie f. *pop.* preferență.

protimisesc v. (învechit) a da protimia a prefera.

protipenda(dă) f. 1. boierimea țerii compusă din 5 clase și din carî se recrutaŭ marii funcționarî ai Statului; 2. în special, boerîi din prima clasă, carî singurî aveaŭ dreptul de a purta barbă și ocupaŭ cele mai înalte demnități ale Divanului domnesc: *să cate a lua o slujbă de boier din protipenda... să iee un minister* Al. V. boier.

protipendist m. boier de clasa întâia: *noĭ protipendiștiĭ suntem lăsați la o parte* Al.

protist m. microbĭ ce formézĕ puntea de trecere între regnul animal și cel vegetal.

protivă f. V. potrivă.

protivnic m. adversar.

protocarbonat n. corp combinat cu o mai mare cantitate de carbon: *idrogen protocarbonat.*

protocarbură f. combinarea unuĭ corp simplu cu cea mai mică cantitate de carbon.

protoclorură f. combinarea unuĭ corp simplu cu cea mai mică cantitate de clor.

protococ m. un fel de alge ce vopsesc roșu apele și zăpada.

protocol n. 1. formular pentru redactarea actelor publice; 2. procesverbal al deliberațiunilor unuĭ congres, al uneĭ conferențe diplomatice.

protoiereŭ m. protopop.

protopop m. primul preot al uneĭ eparhiĭ.

Protopopescu (Pache) m. jurist și om politic, mort (1893) ca primar al Bucurescilor.

protopresbiter m. protoiereŭ.

protopsalt m. primul cântăreț într'o biserică.

protos m. cel dintâiŭ care dă în cărți.

protosinghel m. vicar de episcop, grad monachal mai mic de cât archimandrit.

protosulfură f. combinarea unuĭ corp simplu cu cea mai mică cantitate de sulf.

prototip n. primul tip saŭ model: *femeia-i prototipul îngerilor din senin* Em.

protoxid n. oxidul cel mai puțin oxigenat dintre tóte.

protozoare n. pl. animale microscopice de cea mai simplă organisațiune, trăind în ape și în licidele corpurilor viĭ: *infusoriĭ, microbĭ* etc.

protuberanță f. parte rĕsăritĕ: *protuberanțele craniuluĭ.*

provĕd v. a îngriji cu cele necesare.

proveditore m. în republica Veneției, comandant de flotă saŭ de provincie.

proveniență f. 1. ceea ce se transportă dintr'o țĕră într'alta: *marfă de proveniență străină*; 2. origine: *provenința uneĭ datinĭ.*

Provența f. vechĭ provincie franceză cu cap. *Aix* (Provențal).

proverb n. 1. ziczĕtóre devenită populară și coprinsă în câte-va vorbe; 2. mică comedie ce desvoltă un proverb; 3. pl. una din cărțile Vechiuluĭ Testament.

proverbial a. 1. ce ține de proverb; 2. care a ajuns proverb.

providență f. 1. înțelepciune supremă prin care D-ḑeŭ conduce tóte; 2. D-ḑeŭ însuș, considerat în providența sa; 3. *fig.* sprijin, ajutor: *providența săracilor.*

providențial a. care este un efect al Providenței: *eveniment providențial, om providențial.*

provin v. a se trage, a resulta din: *cartofiĭ provine din America.*

provincial a. și m. care e din provincie.

provincialism n. locuțiune particulară uneĭ provinciĭ; ex. moldovenisme (*colb, dughiană*), ardelenisme (*borĕsă*), oltenisme (*lubeni(ă)* etc.

provincie f. 1. nume ce Romanii dedeaŭ țĕrilor cucerite afară din Italia: *provinciile Greciei și Hispaniei*; 2. întindere de țĕră ce face parte dintr'un Stat: *România coprindea în vechime mai multe provinciĭ: Oltenia, Țĕra Românĕscă, Moldova, Basarabia și Bucovina*; 3. ceea ce este afară din capitală: *Bucurescii și provincia.*

provisiune f. 1. grămadă de lucrurĭ necesare saŭ folositóre: *provisiune de lemne, de arme*; 2. sumă ce trebue să serve la plata uneĭ poliță și care s'află în mâna plătitorului.

provisor m. director de internat la un liceŭ.

provisoriu a. 1. dat prealabil: *sentință provisorie*; 2. ce se face în așteptare de alt ceva: *instalațiune provisorie*; 3. temporar: *guvern provisoriu*; 4. se dice de un profesor înainte de a fi căpĕtat numirea-i definitivă.

provoc v. 1. a împinge ațițând: *a provoca la revoltă*; 2. a causa: *a provoca vĕrsăturĭ*; 3. a desfide: *a provoca la duel.*

provocațiune f. 1. acțiune de a provoca; 2. ceea ce provócă: *acĕstă vorbă e o provocațiune.*

provocator a. care provocă: *gesturĭ provocatóre.* || m. cel ce provocă.

proximitate f. fórte mare apropiere: *proximitatea rudeniei se stabilesce prin numĕrul generațiunilor.*

prudent a. prevĕdĕtor: *om prudent.* Sin. circumspect. Cnt. temerar.

probă f. *pop.* probă, încercare.

probuiesc v. *pop.* a proba.

prudență f. calitate ce face să prevedem și să evităm pericolele.

Prudențiu m. poet roman creștin, născut în Spania: *Imnurĭ* (348—405).

prujesc v. a spune lucrurĭ de rîs: *fătcăiĭ glumesc, prujesc și chiuie.*

prujitură f. vorbă glumĕță, mincinósă: *cu prujiturĭ de-a tale ia acuș se duce nóptea* Cn.

prun m. pom ce face prune.

prună f. rodul prunuluĭ din care se face țuică.

prunc m. copil de țiță (până la 3 anĭ).

pruncie f. prima vîrstă a omuluĭ, înaintea copilărieĭ.

prunecidere f. infanticid.

prund n. loc nisipos pe malul apelor: *izvorul care tremură pe prund* Es.

prundar m. pasere de țirm fórte bună de mâncare. Sin. fluerar.

prundiș n. nisipul rîurilor.

prunduiesc v. a pune pietriș: *să prunduiască șoselele cele nouĭ* Al.

prunet n. loc sădit cu pruni.

prurit n. mâncărime vie.

Prusia f. regat în Europa centrală, face adĭ parte din imperiul Germaniei, cu o populațiune de 27 mil. loc. și cu cap. *Berlin.* || **Prusia Renană**, provincie occidentală a Prusieĭ pe Rin, cu cap. *Coblenz* și cu 4,350,000 loc. (Prusian).

prusic a. *acid prusic* saŭ cianidric, compus din idrogen, azot și carbon, e cel mai violent din tóte otrăvurile cunoscute.

Prut m. 1. fluviu ce izvorăsce din Carpații Galițieĭ, desparte Moldova de Basarabia și se varsă în Dunăre: 820 km. Aci se încheiă pace între Petru cel Mare și Turcii (1711); 2. șes pe malul drept al fluviuluĭ până la Dunăre; 3. plasă în județele Covurluiŭ și Fălciŭ. || **slut la Prut!** ducă-se pe pustiĭ! (exclamațiune preservativă): *m'a cunoscut!... slut la Prut!* Al.

psalm m. cântec sacru compus de David.

psalmist m. 1. autor de psalmĭ; 2. nume dat în special luĭ David.

psalmodie f. 1. mod de a cânta psalmiĭ; 2. *fig.* chip monoton de a recita.

psalmodiez v. 1. a cânta psalmĭ în biserică; 2. a recita monoton.

psalt m. cântăreț de strană: *psaltiĭ mitropoliei.*

psalteriu n. un fel de harpă.

psaltichie f. musică vocală bisericéscă: *acu învĕț psaltichia, ca să mĕ fac psalt la biserică* Al.

psaltire f. colecțiunea psalmilor.

Psametich m. rege egiptén (656—617 a. Cr.).

pseudonim a. care 'șĭ publică operele sub un nume plăsmuit. || n. nume fals.

Psiche f. *Mit.* fecióră luată de soție și înțeită de Amor.

psiche f. 1. sufletul ca principiu al vieții umane: *psichea poporuluĭ*; 2. mare oglindă mobilă; 3. gen de fluturĭ de nópte.

psichiatrie f. partea sciinței medicale care studiază bólele mentale.

psichiatru m. medic de alienațĭ.

psichic a. privitor la suflet, la facultățile intelectuale și morale: *fenomene psichice.*

psichofisică f. doctrina raporturilor între faptele psichice și fisica.

psiholog m. cel ce s'ocupă cu psichologia.

psichologic a. ce ține de psichologie.

psichologie f. partea filosofiei care studiază sufletul și fenomenele inteligenței și ale voinței.

psora f. *Med.* nume a diferite bóle de piele carî sémănă cu rîia.

P. S. S. abreviațiune pentru *Prea-Sfinția Sa*, titulatura unuĭ episcop.

pst! int. spre a face tăcere. Sin. știst!

pterodactil n. mare reptil fosil, un fel de pasere cu dinți și cu o códă lungă ca a șopîrlei.

ptiŭ! int. 1. imită sgomotul când se scuipă; 2. exclamațiune preservativă: *ptiŭ drace!*

Ptolemaida f. V. **Acra** (St. Ión de).

Ptolemeŭ m. nume a 14 regi aĭ Egiptului (306—30 a. Cr.): Ptolomeŭ I (**Soter** saŭ **Lagus**), unul din generaliĭ luĭ Alexandru, fundatorul dinastieĭ Lagizilor și al bibliotecei din Alexandria (306—285); Ptolomeŭ II (**Filadelfu**), fiul celuĭ precedent, puse să traducă grecesce Biblia, așa numita *Septuaginta* (285—247); Ptolomeŭ III (**Evergetul** saŭ **Binefăcătorul**), fiul și succesorul celuĭ precedent, cuceri Persia (247—222); Ptolomeŭ IV (**Filopator**), fu maĭ întâĭ învins de Antioch cel Mare (222—205); Ptolomeŭ V (**Epifane** saŭ **Ilustrul**), fu scăpat de Antioch prin intervenirea Romanilor (205—181); Ptolomeŭ X, protegiat de Sylla, făcu prin testament pe poporul roman moștenitorul seŭ (81—80); Ptolomeŭ XIV, fiul luĭ Cesar și al Cleopatreĭ, peri din ordinul luĭ August (42—30). || (**Claudiu**), astronom și geograf grec, trăĭ la Alexandria, autorul uneĭ *Geografiĭ* și al *Almagestei*, în care așéză pământul în centrul universului, iar cele-lalte corpurĭ învîrtindu-se în jurul luĭ (sec. II d. Cr.).

ptialină f. ferment propriu al salivei.

ptialism n. *Med.* scuipare désă și aprópe continuă.

pubertate f. starea persónelor în vîrsta de a se căsători.

public a. 1. care privésce pe un popor întreg: *interes public*; 2. în folosul tuturora: *grădină publică*; 3. cunoscut de tótă lumea: *svon public*; 4. care se face de față cu toțiĭ: *vîndare publică*. || n. 1. poporul în genere: *a linguși gustul publicului*; 2. număr mare de persóne reunite: *un public ales*; **în public**, înaintea tuturora. || v. 1. a face public și notoriu; 2. a spune în public, a divulga; 3. a tipări și pune în vîndare: *a publica o carte, un diar*.

publicațiune f. 1. acțiune de a publica: *publicațiunea unuĭ decret*; 2. ordonanță publică; 3. tipărire și punere în vîndare: *publicațiunea unei opere*; 4. opera însăși: *publicațiuni ilustrate*; 5. strigare: *ofițerul stării civile va face două publicațiuni*.

publicist m. cel ce publică opere, articole de diare saŭ de reviste.

publicitate f. 1. notorietate publică; 2. starea celor cunoscute de toțiĭ; 3. anunciu prin diare, afișe, prospecte.

pucinos a. urduros.

puchițeĭ pl. picățele: *pantaloni cenușiĭ cu puchițeĭ negriĭ*.

puclósă f. corp simplu nemetalic, de colóre galbenă, fără savóre, uscat, friabil, ce arde cu o flacără albastră și exală ardând un miros tare și pătrunzător: se întrebuințéză la fabricarea chibriturilor, a prafului de pușcă și a vitriolului, iar în medicină în contra parasiților. Sin. sulf.

Puclósa f. izvor cu ape sulfuróse în jud. Dîmbovița.

puclocnă f. *Bot.* coriandru.

pudel m. câine cu perul creț.

pudibund a. care simte și arată pudóre.

pudic a. cast și modest în apucături, în fapte și în vorbe.

pudicitate f. caracterul celuĭ pudic.

pudóre f. 1. rușine onestă causată de téma rĕului moral; 2. un fel de discrețiune, reservă saŭ modestie ce opresce de a auzi, a spune, orĭ a face unele lucrurĭ.

pudră f. praf de orez.

pudrez v. a da cu pudră.

pudrieră f. cutie de pudră.

pudruit a. acoperit, presărat: *grădină pudruită de o pulbere argintie* Ar.

puerĭl a. copilăros: *motive puerile*.

puerilitate f. caracterul celor puerile.

puerperal a. *Med.* relativ la o lăuză: *febră puerperală*.

puf! int. ce exprimă sgomotul surd ce face un corp căzând. || n. 1. fulgĭ ușorĭ de gâscă cu care se umple perne; 2. primiĭ fulgĭ aĭ păsărelelor.

pufaĭă n. 1. ceva umflat; 2. un fel de ciupercă.

pufăĭ v. a face puf din buze, a sufla fumul bând tutun.

pufnesc v. 1. a sufla greŭ: *vedi-l cum pufnesce* Ar.; 2. a rîde cu hohot.

pugilat n. luptă cu pumniĭ, la cei vechĭ.

puhă f. 1. biciŭ de surugiŭ: *din puha lungă mereu pocnind* Ar.; 2. de-a puha, un fel de joc copilăresc cu o basmă înodată la un căpătăiŭ.

puhav a. buhav: *o stîncă puhavă și scobită* Em.

puhoĭer m. *Zool.* gaie.

puhoiŭ n. pohoiŭ: *curg dușmaniĭ în puhoiŭ* Em.

pula-gaia f. joc de copiĭ în care s'aleg doĭ băieți maĭ voinicĭ și aceștia se fac: unul cloșcă și altul gaie, având un număr de puiĭ.

puică f. 1. găină mică; 2. termin de gingășie: *puică dragă*.

Puicești pl. sat în jud. Tutova cu vĭi numeróse: 1500 loc.

puiez(esc) v. a face puĭ; 2. *fam.* a se întinde, a se lățiĭ: *Rușiĭ s'aŭ puiezit ca și holera* Cn.

puĭ-puĭ! int. care imită strigătul cu care se chiamă paserile de curte.

pulșor m. cusătură pe cămășile țărănesc.

pulă m. 1. animal de curînd născut: *puĭ de găină*; 2. se dice în dragoste și unuĭ copilaș: *puiul mameĭ*; 3. de un tînĕr viguros: *puiŭ de Român*; 4. (ironic) fórte, în bine saŭ în rĕŭ: *puiŭ de bețiv, puiŭ de drac*; 5. se aplică și lucrurilor neinsuflețite exprimând o nuanță de micime asociată cu intensitate: *era un puiŭ de ger de crĕpaŭ lemnele* Cn. *a tras un puiŭ de somn* Isp. || v. V. **pun**.

pulbere f. praf: *pulbere de aur*; fig. *pulbere de rațe* Ar.

pulberic a. (poetic) prăfos: *prin nori pulberici* Bol.

pulmonar a. relativ la plămînĭ: *ftisie pulmonară*.

pulpă f. 1. carne móle fără óse și fără grăsime: *pulpa piciórelor*; 2. parte cărnósă de la piciorul omuluĭ.

pulpană f. parte de jos a uneĭ haine. Sin. pólă.

pulpos a. cu pulpe gróse.

puls n. bătaia arterelor produsă prin mișcarea sângeluĭ: *a pipăi pulsul cuiva*.

pulsațiune f. bătaia pulsuluĭ.

pulsativ a. care produce pulsațiunĭ.

pulsez v. a avea pulsațiunĭ.

Pultava f. oraș în Rusia de S.: 40,000 loc. Victoria luĭ Petru cel Mare asupra luĭ Carol XII, regele Suedieĭ (1709).

pulverisator n. instrument de redus în pulbere unele substanțe.

pulverisez v. a reduce în pulbere.

pulverulent a. încărcat de pulbere.

pumice f. pétră porósă și ușóră.

pumn m. 1. mâna închisă; 2. cât se póte apuca cu pumnul: *un pumn de bani*; 3. *fig.* număr mic: *un pumn de soldați*; 4. termin de hotărnicie: o divisiune a stînjenuluĭ, cam "a dintr'o palmă.

pumnal n. armă scurtă, ascuțită și tăióșă, compusă dintr'o lamă și un mâner. Sin. junghiŭ.

pumnulesc v. a da pumnĭ.

Pumnul (Aron) m. învățat profesor bucovinén, autorul uneĭ reforme teoretice a limbeĭ naționale (1818—1866).

pun v. (activ) 1. a aședa într'un loc anumit: *a pune o carte pe masă*; 2. a îmbrăca: *a-și pune pălăria*; 3. a pregăti: *a pune masa*; 4. a aplica, a întrebuința: *a-și pune tóte puterile*; 5. a propune: *a pune o întrebare*; 6. a semăna: *a pune grâu, porumb*; 7. a plasa: *a pune bani la dobândă*; 8. a garanta: *a-și pune capul*. || (reciproc) 1. a se aședa: *pune-te acolo*; 2. a începe: *a se pune la vorbă*; 3. a se certa: *s'a pus cu dinsul*.

punct n. 1. *Geom.* porțiune de spațiu considerată cu cele maĭ micĭ dimensiunĭ ce se póte imagina: *linia*

se compune din puncte; 2. loc determinat: *punct de plecare*; 3. forte mică întindere: *pământul e un punct în univers*; 4. semn de punctuațiune; 5. semn ce se pune pe *i*; 6. cestiune de hotărît: *să lămurim acest punct*; 7. parte importantă: *eată punctul capital*; 8. moment precis: *în punctul de a pleca*; **puncte cardinale**, cele ce divid orizontul în patru părți egale și anume: N. S. E. și V.; 9. obiect, totalitate de obiecte ce se pot vedea bine: *sunt frumóse puncte de vedere în acest pară*; 10. *fig.* mod de a considera lucrurile: *punctul vostru de vedere e fals*.

punctiune f. operațiune chirurgicală prin care se deschide o cavitate naturală saŭ accidentală pentru evacuarea unuĭ licid.

punctual a. care face exact, la punctul anumit.

punctualitate f. exactitate, regularitate minuțiósă.

punctuațiune f. 1. arta și modul de a punctua; 2. semne ce servesc a marca punctuațiunea.

punctuez v. a pune puncte, virgule și alte semne de punctuațiune.

punere f. acțiune de a (se) pune și resultatul eĭ; **punere sub acusare**, decisiune prin care un prevenit e pus în acusare.

pungă f. 1. săculeț în care se pun banĭ; 2. banĭ, avere: *recurg la punga ta*; 3. od. sumă de 500 leĭ saŭ galbenĭ: *un poalon de dece pungi* Por.; 4. *Bot.* **punga-popiĭ**, traista ciobanuluĭ (și o mâncare din pântece de porc umplut cu sânge).

pungaș m. cel ce fură banĭ.

pungărésc v. a fura maĭ ales banĭ.

pungășie f. meserie și faptă de pungaș.

pungesc v. a pungăși în joc: *pungind pe cel maĭ marĭ boieriĭ* Negr.

Pungești pl. 1. târgușor în jud. Vasluiŭ; 1600 loc.; 2. ape minerale lângă târgușorul cu acelașĭ nume, cuprinzând puciósă și sărurĭ.

Punic a. relativ la Cartaginesĭ; **Résbóie punice**, nume a treĭ résbóie între Roma și Cartagina: *primul*, după care Romaniĭ cuceriră Sicilia (264—241 a. Cr.); *al doilea*, început glorios de Anibal, care fu în cele din urmă învins la Zama (219—201); *ultimul*, care se terminâ cu coprinderea și dărâmarea Cartagineĭ (149—146).

punt n. V. **punct**.

punte f. pod peste o apă.

puntez v. a îndrepta spre un punct: *puntară tunurile spre cetate* Bălc.

pup v. 1. *fam.* a săruta pe față, pe frunte: *unchiașul și baba puparâ pe fét-frumos și pe o parte și pe alta, iar el le sărută mâinile* Isp.; 2. a câștiga gratuit: *tu de la vizirul tot nu pupaĭ banĭ* Pann.

pupă f. partea de dinapoĭ a corabieĭ. Cîn. **proră**.

pupat n. acțiune de a (se) pupa.

pupăză f. 1. pasere de mărimea unuĭ mierle cu un stufușor de pene pe cap; 2. cozonac (asemenea cuibuluĭ pupăzeĭ) cu care se împodobesce pomul dat de sufletul mortuluĭ (V. **colac**): *fă doĭ colaci din patru saci și o pupăză dintr'o mierță* Por.; 3. *Bot.* orăstică.

pupăzez v. a se păinjeni: *cât p'aci să-l se pupăzeze vêdul* Por.

pupil m. băiat minor și orfan sub un tutor.

pupilă f. 1. lumina ochiuluĭ; 2. fată minoră și orfană sub conducerea unuĭ tutor.

pupitru n. mobilă de pus cărțĭ, caiete, note de musică.

pupulcă f. drăguță, nostimă: *pune straiele cele de anul noŭ și te fă pupulcă* Az.

pur a. 1. curat: *aur pur*; fig. *bucurie pură*; 2. corect, exact: *stil pur*, || m. *Bot.* aiul șerpeluĭ saŭ usturoiŭ sălbatic.

puradeŭ m. copil de țigan.

purcea f. partea femeinscă a porcului; *a luă purcéua de códă*, fam. a se îmbăta.

purced v. 1. a porni, a pleca: *la luptă purcedea* Al.; 2. a deveni: *din momentul acela ea purcese îngreunată* Es.; 3. *fig.* a proveni, a izvorî.

purces n. acțiune de a purcede.

purec v. 1. a căuta purecĭ; 2. *fig.* și *fam.* a căuta cu de amăruntul.

purece m. mică insectă ce se nutrește din sângele ómenilor și al unor animale.

Purece m. V. **Aprodul Purece**.

purgațiune f. deșertarea pântecelui printr'un purgativ.

purgativ a. care póte purga. || n. medicament ce scóte afară.

purgatoriu n. după Biserica catolică, locul unde sufletele celor drepțĭ expiază păcatele, de carĭ nu s'aŭ căit îndeajuns în lumea acéstă.

purgez v. a deșerta pântecele cu ajutorul medicamentelor.

purific v. a (se) face pur: *a purifica aerul*; fig. *a purifica moravurile*.

purificațiune f. 1. acțiune de a (se) purifica; 2. datină religiósă prin care se purifica în anumite împrejurărĭ.

purificator a. care purifică.

purism n. defectul puriștilor.

purist m. cel ce urmărésce cu exagerațiune puritatea limbeĭ saŭ a stiluluĭ.

puritan m. 1. nume dat presbiterienilor rigidĭ aĭ Angliei, carĭ pretindeaŭ că urmézâ după religiunea cea maĭ pură; 2. *fig.* cel ce afectézâ principiĭ sévere.

puritanism n. 1. doctrina puritanilor; 2. *fig.* rigorism exagerat în purtare.

puritate f. 1. caracterul celor pure: *puritatea apeĭ, puritatea aeruluĭ*; 2. *fig.* castitate, integritate: *puritatea moravurilor*; 3. exactitate, corecțiune: *puritatea stiluluĭ*; 4. delicatețâ: *puritate de gust*.

puroiŭ n. materie désă ce se formézâ în abcese saŭ rănĭ.

purpură f. 1. tinctură de un roșu închis ce se face aĭ cu cosenilă; 2. stofă vopsită cu purpura; 3. *fig.* demnitatea suveranilor, cardinalilor: *pe purpura romană credința aședară* Gn. Al.

purpurină f. bronz lichefiat ce s'aplică pe uleiŭ saŭ verniurĭ.

purpuriŭ a. de colórea purpureĭ, roșu închis ce bate în violet: *buze purpurii*.

purpuros a. purpuriŭ: *mantila-i purpurósă* Bot.

purtare f. acțiune de a (se) purta și resultatul eĭ: conduită.

purtăreț a. portativ.

purtat a. 1. ce a fost purtat: *haine purtate*; 2. dus, transportat: *o biată frunză de vênt în veci purtată* Al.; 3. *fig.* umblat, pățit; *eștĭ om purtat* Cn. || n. mod de a se îmbrăca, port: *nu e deosebire între dinsele nici la stat nici la purtat* Cn.

purtător a. și m. care pórtă: *ochiĭ purtătorĭ de pace* Es.

pururea adv. mereŭ, pe vecĭ.

pus n. acțiune de a pune: *pusul mesei*.

pușcă f. 1. od. tun: *tunurĭ ce Moldovenii numiaŭ pușcĭ* Bălc.; 2. armă portativă de foc lungă de un metru până la un metru și jumătate. Sin. **flintă**. || adv. 1. gol ca o pușcă; 2. repede înainte: *mé duceam pușcă la móră*.

pușcărésc v. a bate cu artileria: *tunurile pușcăriră cetatea* Bălc.

pușcăriaș m. cel osândit la pușcărie.

pușcărie f. închisóre de criminalĭ păzită de pușcașĭ.

pușcărire f. bătaie cu tunurile: *desele pușcăriri ale artilerieĭ* Bălc.

pușcaș m. 1. od. corp de 500 soldațĭ, sub comanda marelui Armaș, carĭ păziaŭ la temnițe; 2. od. tunar: *pușcașiĭ sub căpitanul darabanilor*; 3. soldat înarmat cu pușca; 4. cel ce dă cu pușca la vînat.

pușcătură f. bătaie de pușcă: *cale de treĭ pușcături*.

pușchie f. bășicuță pe piele: *puschie pe limbă-ți!* exclamațiune preservativă la pomenirea unuĭ nenorocirĭ.

pușchiu m. băiat rĕutăcios, strengar: *audĭ pușchiul!* Al. Sin. **piciu**.

pușcociŭ n. prôșcă: *țîșnesce apa ca dintr'un pușcociŭ*.

pușculiță f. 1. pușcă mică; 2. cutióră de păstrat banĭ.

pusderie f. 1. ceea ce rămâne din melițâ, întrebuințată de țĕranĭ la foc; 2. plévă; 3. *fig.* mulțime: *pusderie de vise*. || adv. mărunt și mult: *zăpada cade pusderie*.

Pușkin m. celebru poet rus: *Prisonierul din Caucas*, *Boris Godunov* (1799—1837).

pușlamă m. secătură, strengar.

puspun m. numele ardelenesc al cimșirului.

pustie f. 1. pustietate: *ducă-se pe pustiĭ*; 2. naiba: *bată-l pustia! mânca-i-ar casa pustia!* Es.

pustiesc v. a face pustiŭ. Sin. desolez, devastez.

pustiit a. 1. devastat: *locuri pustiite*; 2. *fig.* desolat: *un vis ce se strecŏră într'un suflet pustiit* Gn. Al.

pustiitor a. și m. care pustiesce.

pustnic m. cel ce trăiesce în pustiŭ. Sin. anacoret, eremit, schimnic, sihastru.

pustnicesc v. a se face pustnic (Cn.).

pustnicie f. viață de pustnic: *sălaș de pustnicie* Od.

pustiŭ a. 1. gol, deșert: *casă pustie*; 2. *fig.* afurisit: *pustia de dragoste, un pustiŭ de somn.* || n. pustietate: *glasul celui ce strigă în pustiŭ.* || adv. ca o cobe: *latră a pustiŭ.*

pustulă f. mică umflătură pe piele din care curge puroiŭ.

pustulos a. de natura pustulei.

Puszta f. numele câmpiilor numeróse (vr'o 3900) răspândite în Ungaria, formând cătune și târgușóre.

put v. 1. a scóte un miros neplăcut; 2 a mirosi urît: *pute a usturoiŭ.*

puț n. 1. grópă săpată în pământ spre a scóte apă; 2. orĭ-ce grópă: *puțuri de păcură.*

puțar m. cel ce sapă puțuri de păcură.

putere f. 1. tărie fisică: *nu mai am putere*; 2. *fig.* eficacitate, intensitate, punct culminant: *în tótă puterea cuvîntului, în puterea nopții*; 3. facultate a sufletului: *puterea de a înțelege și judeca*; 4. mijloc de a lucra: *n'am nici o putere de a te ajuta*; 5. drept de a lucra pentru altul și actul ce dă acest drept: *ars puteri depline*; 6. drept de a ordona, de a puteà impune voința sa: *putere paternă, putere suverană*; 7. dominațiune: *puterea Romei era îngrozitóre*; 8. stăpânire: *acum e în puterea mea*; 9. autoritate ce guvernă Statul: tóte puterile Statului emană de la națiune: *puterea legislativă* s'exercită colectiv de către rege și representațiunea națională; *puterea executivă* e încredințată regelui, iar *puterea judecătorescă* s'exercită de Curțĭ și de tribunale; 10. guvern: *a ajunge la putere*; 11. Stat suveran: *Țările Române fură puse în 1856 sub garanția marilor Puteri ale Europei* (Franța, Anglia, Prusia, Austria, Italia, Rusia și Turcia); 12. *fig.* autoritate, influență: *n'are nici o putere asupră-ĭ*; 13. forță mecanică: *puterea aburilor*; 14. *Mat.* produsul a doĭ factorĭ egalĭ cu un număr dat: *9 e a doua putere a lui 3.* Sin. forță, vigóre.

puterință f. (ironic) putere.

puternic a. și m. 1. robust, viguros; 2. care are multă putere, care póte impune voința sa: *puternicii lumiĭ*; 3. *fig.* capabil de a produce un efect mare: *o eloquență puternică.* Crn. slab.

Putifar m. general egiptén de la Curtea lui Faraon, care cumpĕră pe Iosif.

puțin a. și adv. în mică cantitate: *puțină apă, bea puțin*; cel puțin, măcar. || n. număr mic. Crn. mult.

putină f. 1. vas mai ales de lemn în care se ține lapte, apă, varză; 2. vas de scăldat; *a spăla putina*, a o lua la sănătósa (idiotism moldovenesc).

puțînătate f. puțin lucru.

putincios a. posibil.

putinelŭ n. putină mică în care se bate laptele, ca să se facă unt.

Putineiŭ n. sat în jud. Teleorman: 1500 loc. Victoria lui Mihaiŭ asupra Turcilor (1595).

putință f. posibilitate: *e peste putința omenéscă.*

Putna f. 1. afluent de-a drépta Siretului; 2. mănăstire în apropiere de Sucéva Bucovinei, zidită de Ștefan cel Mare (1466), unde se și înmormîntă (1504); 3. județ pe rîul cu acelașĭ nume, aședat în partea de S.-V. a Moldovei: 170,000 loc. Cap. *Focșani* (Putnén).

putóre f. 1. miros urît; 2. *fam.* femeĭ leneșă și murdară.

putoiŭ m. *fam.* băiat mic.

putred a. care e în putregiune, în putrefacțiune: *lemn putred, corp putred.*

putredesc v. 1. a cădea în putregiune; 2. *fig.* a se strica.

putrefacțiune f. 1. descompunerea corpurilor organisate după încetarea vieței; 2. starea corpului în putrefacțiune.

putregĭós a. ce cade în putregiune: *lemne putregĭóse* Cn.

putregaiŭ n. lemn putred.

putregiune f. starea unuĭ corp în descompunere.

puturos a. 1. plin de putóre: *gunoiŭ puturos*; 2. *fam.* trândav.

puturósă f. *Bot.* puciocnă.

puzzolană f. pământ vulcanic roșiatic ce se amestecă cu var spre a face un ciment învirtoșat în apă.

Puzzoli n. oraș și port în Italia: 18,000 loc. Ruine interesante.

Pyrrha f. *Mit.* soția lui Deucalion.

Pyrrhon m. filosof grec, fundatorul școleĭ sceptice (sec. IV a. Cr.).

Pyrrhus m. 1. *Mit.* saŭ **Neoptolem**, fiul lui Achile, ucise pe Priam la coprinderea Troieĭ, luă pe Andromacha ca sclavă și fundă regatul Epirului; 2. rege din Epir, cuceri Macedonia, invadă Italia, învinse pe Romanĭ la Heraclea, dar învins la Benevent, se întórse în Epir și fu ucis la împresurarea cetățiĭ Argos (295—272 a. Cr.).

Pyteas m. astronom și geograf grec, născut la Marsilia, explorâ Oceanul Atlantic de-alungul Galieĭ (sec. IV a. Cr.).

Pythias m. amicul lui Damon.

Q

Q m. a 17 literă a alfabetului, figurézâ numaĭ în vorbe străine.

Quadi m. pl. popor germanic care năvăli în Dacia pe la 167 a. Cr.

quadragesimă f. Dumineca părésimilor la Catolicĭ.

quadrangular a. cu patru unghiurĭ: *figură quadrangulară.*

quadrat n. pătrat.

quadratură f. V. cadratură.

quadrienal a. ce revine odată în patru anĭ: *premiu quadrienal.*

quadrigă f. car tras de patru caĭ.

quadrilater n. V. cadrilater.

quadrivium n. în evul-mediu: partea instrucțiunilĭ ce coprindea aritmetica, musica, geometria și astronomia, cele patru așa-numite arte matematice. Crn. trivium.

quadruman a. și n. V. cadruman.

quadruped a. și n. V. cadruped.

quaker m. membru al uneĭ secte religióse, fundată pe la 1645 de cizmarul George Fox, adĭ răspândită în Anglia și în Statele-Unite.

quantum n. cantitate, sumă determinată: *a fixa quantumul cheltuielilor.*

quart n. V. cart.

quarț n. silice cristalisat, numit și *cristal de stâncă.*

quartă f. 1. *Mus.* interval de două tonurĭ și jumĕtate; 2. mod de a da saŭ de a para o lovitură, la scrimă.

quartenon m. cel născut dintr'un alb și o mulatră saŭ vice-versa.

quarto adv. în al patrulea rînd. V. in-quarto.

quarțos a. de natura quarțului.

quasi adv. aprópe, mai mai.

quassia f. scórță amără și tonică de la un arbore ce crește în Guyana și în Antile.

quaternar a. se dice de un teren geologic de o formațiune mai recentă de cât cel calcar.

quatrin n. stanță de patru versurĭ.

quințuor n. 1. bucată musicală din patru părțĭ; 2. totalitatea instrumentelor cu córde ale uneĭ orchestre.

quercitron n. stejar verde din America, a cărui scórță pisată dă un frumos galben închis.

questor m. V. cestor.

quidam m. persónă necunoscută saŭ pe care nu voim a o cunósce.

quietism n. doctrină mistică a celor ce prédicaŭ o lăsare absolută în voia lui D-deŭ și negligeaŭ cu totul practicele exteriore.

quietist m. cel ce profesézâ quietismul.

quindecemviri m. pl. magistrațĭ romanĭ, în număr de 15, însărcinațĭ cu paza cărților sibiline.

Quinet (Edgar) m. om politic și scriitor francez, ginerele lui Asache (1803—1875).

quintă f. *Mus.* interval de cinci note consecutive.

quintesență f. ceea ce este mai delicat și mai prețios în ceva; (ironic): *quintesență de miserii din creștet până în talpă* Em.

quintet n. bucată muzicală compusă din cinci părți.

Quintilian m. retor roman, autorul operei *Institutiunii oratorie*, tractat de retorică și plan de studii pentru orator (42—120).

Quintu-Curțiu m. autor roman al unei *Istorii a lui Alexandru cel Mare*, care este mai mult un roman istoric (sec. III a. Cr.).

quiproquo n. eróre de a lua un lucru pentru altul.

Quirinal (Muntele) n. una din cele 7 coline ale Romei antice, pe care s'afla astădi palatul regelui Italiei.

quollbet n. glumă prostă.

quoțient n. resultatul împărțirii, numit obicinuit *cât*.

quotitate f. sumă fixă la care se ridică partea fie-căruia; *quotitate disponibilă*, porțiune de avere de care legea permite a dispune prin donațiune sau prin testament.

R

R m. a 18 literă a alfabetului.

Raab n. oraș în Ungaria pe rîul cu acelaș nume; 25,000 loc. Tîrg de cereale.

Rabâie f. mare movilă în jud. Fălciu.

rabat n. scăderea prețului sau a valorii. Sin. **remisă**.

rabd v. a avea răbdare, a suferi cu tărie. Sin. **îndur, sufăr**.

răbdare f. 1. virtute ce ne face să suportăm restriștile cu bărbăție și fără a cârti; 2. liniște cu care s'așteaptă ceva ce întârdie a veni; 3. stăruință, statornicie: *cu răbdarea tóte se fac*; 4. fam. *răbdări prăjite*, așteptare zadarnică.

răbdător a. și m. care rabdă.

Rabelais m. (cit. *Rablé*), scriitor francez, autorul romanului satiric și alegoric *Gargantua și Pantagruel* (1495—1553).

rabic a. ce ține de turbare: *virusă rabică*.

rabin m. 1. învățătorul legii la Evrei; 2. capul spiritual și predicatorul unei comunități israelite.

rabinat n. demnitate de rabin.

rabinic a. particular rabinilor.

rablă f. mîrțogă: *înhamă rabla lui de cal* Isp.

răblărit a. usat: *haine răblărite*.

răboj n. lemn pe care se însemnézá numere prin crestături și care servă apoi ca semn de recunóscere în daraverile țărănesci: fig. *a lor nume trecătóre le însemnă pe răboj* Em.

răbuiesc v. a frecа cu o unsóre: *răbuind ciobótele cu dohot* Cn.

răbuș n. 1. răboj; 2. *fig.* cumpăt: *să nu mă faci să-mi ies din răbuș afară* Cn.

rac m. 1. crustaceŭ decapod, trăiesce în ape dulci sub pietre sau rădăcini: *roș ca racul*; rac de mare, stacoj; 2. unul din cele 12 semne ale zodiaculuĭ, numit și *cancer*. || n. 1. surup de fier sau de oțel pentru scos dopurĭ; 2. unéltă pentru vergele de pușcă cu care se scóte încărcătura armeĭ; 3. furcă cu care se oprește căruța pe un suiș; 4. pl. ancora: *să ridice racurile și să umfle pânzele* Por.

răcălŭ v. 1. a săpa (ĕrâna cu unghiile, cu labele: *găina la gunoiŭ răcălă*; 2. *fig.* a róde: *îl tot răcăie la inimă* Pann. Sin. **scormonesc, scurm**.

răcan m. în graiul militărésc: soldat nou și prost. Crn. **deșcă**.

racateț m. brotac: *mișcă gușa ca un racateț*.

Rachela f. soția lui Iacob, mama lui Iosif și a lui Beniamin.

rachetă f. 1. țévă umplută cu pulbere nitrată și care produce la înălțare efecte speciale de luminĭ; 2. unéltă în jocul de-a mingea.

rachidian a. ce ține de șira spinăriĭ: *nerv rachidian*.

rachier m. fabricant de rachiŭ.

rachierle f. fabrică de rachiŭ.

răchită f. un fél de salcie, bună pentru împletiturĭ.

rachitic a. atacat de rachitism.

răchițică f. plantă din care se fac gălbinele.

răchitiș n. loc plantat cu răchite.

rachitism n. bólă la copiĭ ce le încovóie șira spinăriĭ.

Răchitósa f. od. mănăstire în jud. Tecucĭ, adĭ penitenciar.

rachiŭ n. licher extras prin distilarea vinuluĭ saŭ din alte substanțe: alcool combinat cu apă; *rachiŭ de prune*, țuică. Sin. **holercă**.

racilă f. rană incurabilă.

Racine m. (cit. *Rasin*), celebru poet francez, maiestrul tragedieĭ clasice: *Andromacha, Ifigenia, Fedra, Atalia* (1630—1699).

raclă f. 1. lădiță de păstrat móște; 2. coșciug: *pĕrul-i de aur curge din raclă la pământ* Em.

răcnesc v. 1. a striga tare, vorbind de leĭ și de boĭ; 2. *fam.* a striga turbat, a urla ca férele.

răcnet n. 1. strigătul leuluĭ; 2. *fam.* țipĕt furios.

răcoînă f. *Bot.* minteață.

Racoți m. V. Rákóczy.

Racova f. 1. afluent al Bîrladuluĭ, în jud. Vasluiŭ; 2. vale în jud. Vasluiŭ, numită și *Podu-Înalt*.

Racoviță m. nume a 3 Domnĭ fanarioțĭ: 1. (**Mihaiu**), supranumit **Cehan**, Domn fanariot, urcă de 5 orĭ treptele tronuluĭ, de 3 orĭ în Moldova între anii 1704—1727 și de 2 orĭ în Muntenia între 1730—1744; 2. (**Constantin**), Domn în 4 rînduri în Moldova și în Muntenia între anii 1749—1757 și 1763—1764; (**Ștefan**), Domnul Munteniei (1764—1765).

Racovițescĭ m. pl. nobilă familie română din care 3 membri aŭ ocupat tronul Moldoveĭ și Munteniei în epoca fanariotă (1704—1765).

rad v. 1. a rădui; 2. a tunde până la piele: *a-și rade barba*; 3. a șterge pe d'asupra: *a rade o vorbă*; 4. *fam.* a face cuiva rĕŭ: *l'am ras*; 5. (galicism) a dărâma la pământ: *cetățile aŭ fost rase din temelie* Bălc.

rad n. rădĕtóre.

radă f. țîrm ce servă de adăpost corăbiilor.

rază f. 1. linie isolată de luminĭ: *razele sórelui*; 2. *fig.* licărire: *la cine pot s'aflu o rază de îndurare?* Al. *când în viața pustiită râde o rază de noroc* Em.; 3. splendóre: *palórei tale raza inocenței eŭ i-am dat* Em.; 4. frumusețe: *ea e în lume cea dintâiu rază* Pann; 5. *Geom.* semi-diametru, linie dréptă trasă din centru la circumferența unuĭ cerc; 6. prin extensiune, distanță determinată, ocolul unuĭ oraș; 7. spiță de róță.

rădăcină f. partea arboreluĭ ramificată și ascunsă în pământ; *a prinde rădăcină*, fig. a se aședa bine, într'un loc; 2. partea plantei din pământ ce e bună de mâncare: *rădăcină de cépă, de usturoiŭ*; 3. numĕ de plante: **rădăcină dulce**, glicirizā; **rădăcina ciumeĭ**, năprasnic; **rădăcina șérpeluĭ**, cărligată; 4. partea prin care unele organe se țin de corp: *rădăcina pĕrului, dinților*; 5. *fig.* origine, causă primă: *a tăia réul în rădăcina sa*; 6. *Gram.* vorbă primitivă din care derivă altele; 7. în aritmetică, numĕr care, înmulțit prin el însuș, reproduce pe cel dintâiŭ: *rădăcină pătrată, rădăcină cubică*.

rădăciniŭ a. de colórea gălbuie a rădăcinei: *cernélă rădăciniе*.

Radamante m. *Mit.* unul din judecătorii în infern.

rădașcă f. insectă sburătóre cu córne ca ale cerbuluĭ.

Rădășeni pl. sat în jud. Sucéva; 2390 loc. Livedi de púme.

Rădăuți pl. 1. trecătóre în Basarabia, în jud. Dorohoiŭ; 2. oraș în Bucovina cu o posițiune frumósă la pólele munților; 13,000 loc. Vechĕ episcopie zidită în 1402 de Alexandru cel Bun.

rădĕtóre f. unéltă de tinichea de ras hrén.

rădĕtură f. 1. efectul răduirii; 2. bucată de piele pe care se radĕ.

radial a. *Anat.* ce ține de radius: *arteră radială*.

radiare f. 1. acțiune de a radia: *radiarea unuĭ nume dintr'o listă*; 2. emisiune de rațe luminóse: *radiare solară*; 3. *fig.* bucurie fórte vie.

radiat a. dispus în formă de rațe. || **radiate** n. pl. animale nevertebrate ale căror organe sunt dispuse în rade împrejurul unuĭ centru: *polipi, spongiĭ*.

radical a. 1. ce ține de rădăcină; 2. *fig.* ce ține de esența unuĭ lucru: *viță radical al unuĭ sistem*; 3. întreg,

complet: *vindecare radicală*. || adv. 1. cu desăvîrșire; 2. *pop.* în terminî tehnicî în stil neologic: *a vorbi radical*. || m. partisan al radicalismului. || n. *Gram.* parte invariabilă a unei vorbe în opoziție cu *desinențele*.

radicalism n. sistemă politică care tinde la o reformă completă a instituțiunilor unei țerî.

radiez v. 1. a șterge, a suprima: *a radia un nume*; 2. a emite rade luminóse; 3. *fig.* a exprima o bucurie fórte vie.

radios a. 1. care strălucesce: *stea radiósă; raiul îmi deschide pórta-i radiósă* Al.; 2. *fig.* care exprimă o vie mulțumire: *față radiósă*.

radius n. *Anat.* cel mai mic din cele două óse ale antebrațului.

Radna f. oraș în Crișiana, la E. de Arad, pe malul drept al Mureșului, cu o mănăstire frumósă.

Radomir n. oraș în Macedonia, pe Struma, aprópe de hotarul despre Serbia.

Radovan n. 1. numele văiî Argeșului de sus, în jud. Argeș; 2. localitate în jud. Ilfov cu vechî ruine.

Radu m. numele mai multor Domnî aî Munteniei: Radu I (**Negru-Vodă**), principe originar din Făgăraș, întemeietorul legendar al Munteniei, cunoscut în istorie sub numele de *Tugomir Basarab* (1290—1320); Radu II (**Basarab**), supra numit *Negru-Vodă*, ctitorul mai multor mănăstirî între carî și Tismana (1372—1386); Radu III, fratele lui Dan II, Domnul Munteniei (1425—1427); Radu IV (**cel Frumos**), fratele lui Vlad Țepeș, se rĕsboi cu Ștefan cel Mare și mută capitala la Bucurescî (1462—1474); Radu V (**cel Mare**), fiul lui Vlad Vodă Călugărul, domni cu înțelepciune și pace (1496—1508); Radu VI (**Călugărul**), domni scurt timp după Négoe Basarab și fu ucis de Mehemet-Bey (1521); Radu VII (**de la Afumați**), ginerele lui Négoe Basarab, repurtă numeróse victoriî asupra Turcilor și fu ucis de boierî (1521—1529); Radu VIII (**Paisie**), domni în două rînduri și muri în exil (1534—1546); Radu IX, **V. Șerban**; Radu X, **V. Mihnea**.

rădulesc v. 1. a lua părțî din ceva cu un instrument tăios; 2. a șterge, a neteți.

răduitóre f. unéltă de răduit pieî, pereți, scărî, aleele unei grădinî etc.

Rădulescu m. V. Eliad.

Radu-Vodă n. mănăstire din jos de Bucurescî, începută de Alexandru Vodă și terminată de Radu Mihnea.

răduș n. 1. sapă mică de lemn; 2. daltă.

rădvan n. un felu de caretă pe arcurî. Sin. **calescă**.

Radzivil m. celebră familie polonesă, amestecată timp de 4 secole (XIV—XVIII) în evenimentele Poloniei: unul din membriî acesteî familiî, duce al Lituanieî, luă de soție pe o fiică a lui Vasile Lupu, Domnul Moldoveî.

Rafael (Sanzio) m. cel mai ilustru dintre pictoriî moderni, născut la Urbino, a lăsat un mare număr de capo-d'opere. El începu a se face cunoscut prin tabloul *Căsătoria Fecióreî*, decoră sacristia din Siena, pictă un mare număr de Madone, ornă cu fresce sălile Vaticanului *(Camerele)* cum și curtea *Lojelor* și muri înainte de a-și fi terminat tabloul seu principal *Transfigurațiunea* (1483—1520).

rafală f. izbitură bruscă de vînt: *sub crâncena rafală* Al.

rafinare f. 1. acțiune de a rafina (zahăr, metale); 2. *fig.* finețĕ exagerată.

rafinat a. 1. purificat; 2. *fig.* subtil, delicat până la exces.

rafinărie f. 1. loc de rafinat zahăr; 2. *fig.* rafinare: *rafinăriile vieței*.

rafinez v. 1. a face mai fin saŭ mai curat: *a rafina zahăr*; 2. *fig.* a exagera finețea, a subtilisa.

rafinor m. cel ce rafinézĕ.

raft n. 1. tacăm de cal: *frâne cu fluturî orî scumpele rafturî* Por.; 2. poliță pentru mărfurî.

răfuială f. 1. achitarea unei datorii; 2. *fig.* revanșă.

răfuiesc v. 1. a regula o socotélă, a plăti o datorie; 2. a se justifica: *amar îți-vei da sémă, fórte greŭ te-ĭ răfui* Negr.; 3. a se revanșa.

rag v. a sbiera ca vitele: *boiĭ rag, caiĭ rîhéză* Al.

răgăială f. acțiune de a răgăi.

răgăiŭ v. a scóte vînturî pe gât, pe gură. Sin. **ghiorțăiŭ**.

răgălie f. *Bot.* pir.

Ragatz n. sat în Elveția, înalt de 511 m, cu băî termale; 2000 loc.

răgaz n. 1. timp disponibil, repaos; 2. amânare, păsuială.

rageal m. regeal: *ragealiĭ înbesc banii* Negr.

raget n. strigătul boilor.

ragilă f. pieptene mare cu dinți de fer pentru dărăcit cânepa.

Ragusa f. cetate tare în Dalmația, pe Adriatica; 9000 loc.

răgușélă f. starea celui răgușit.

răgușesc v. a pierde vocea, a nu putea vorbi bine.

răgușit a. cu glasul aspru.

rahagiŭ m. vînzĕtor de rahat.

rahat(locum) n. pastă din zahăr, făină și zómă de póme: *rahat de Bellavista, de Syra*.

Rahova f. oraș comercial în Bulgaria, pe Dunăre, în fața Bechetului: 5000 loc. Victoria armateî române asupra Turcilor în 1877.

rahtivan m. od. cămărașul de rafturî al cailor domnescî: *comișiĭ, rahtivaniĭ și postelniceiĭ călărî*.

raiă f. 1. cetate ocupată de Turcî: *raiaua Brăilei și a Giurgiului*; 2. creștin supus Porțeî: *cererile creștinelor raiale* Od.

râie f. bólă contagiósă a pielii, caracterisată prin o mare spuzélă și mâncărime mai ales între degete.

raiele f. pl. scânduri de gard.

raion n. rada unuî oraș.

râios a. 1. plin de râie; 2. *fig.* murdar, respingĕtor; 3. (ironic) fudul, care face pe grozavul.

raită f. 1. ocol: *hotărî să dea o raită prin orașele olteneștî* Od.; 2. chemarea gardianilor, cine e acolo? *faanagiĭ strigaŭ regulat raita* Negr.

raiŭ n. 1. paradis; 2. *pop.* pomană. Ctm. iad.

Rákóczy m. familie domnéscă din Ardél: 1. (**Sigismund**), proclamat Domn al Transilvaneî în 1607, abdică și muri în 1608; 2. (**George**), fiul celui precedent, se luptă cu Domniî Țĕrilor române și cu Casimir, regele Poloneî (1648—1660); 3. (**Francisc**), fiul celui precedent, capul insurecțiunii ungare din 1703, deveni Domn al Ardélului în 1707, fu silit să fugă în Turcia în 1711 și muri în 1733.

raliez v. 1. a aduna iar la loc; 2. *fig.* a adera la un partid, la o părere.

raliu n. fâșie de fier pe care umblă vagónele căilor ferate. Sin. **șină**.

ram n. 1. ramură: *teiul vechiŭ un ram luĭmi'a* Em.; 2. *fig.* divisiune, parte integrantă: *ramuri administrative*.

Rama f. divinitate indiană, una din încarnațiunile lui Vișnu.

ramă f. cadră, cercevea.

ramadan n. postul mahometanilor ce cade în a noua lună a anului arab.

Ramayana f. epopee indiană în care se celebrézĕ isprăvile lui Rama.

rambleŭ n. pământ adus spre a ridica un teren saŭ a astupa o cavitate. Ctm. **debleŭ**.

ramburs n. acțiune de a rambursa.

rambursez v. a înapoia banii cheltuiți pentru cineva.

ramific v. a se divide în ramurî (arborî, nervî; *fig.* sciințe).

ramificațiune f. 1. dispoziținea ramurilor pe o cracă; 2. diviziunile și subdiviziunile unuî obiect: *ramificațiunile vinelor*.

ramolisment n. starea celui ramolit.

ramolit a. și m. cel cu inteligența slăbită de o paralisie a creerului.

rampă f. 1. balustradă de-a lungul unei scărî: *rampă de vinurî la gară*; 2. în teatru, rînd de lumînî la marginea sceneî.

ram-pataplam! int. V. rantaplan.

Ramses m. numele mai multor Faraonî aî Egiptului, între carî Ramses III, contemporan cu Moise; Ramses II (**cel Mare**), V. **Sesostre**.

ramtata! int. ce imită sunetul tobelor.

ramură f. 1. lemn eșit din trunchiul arborelui; 2. partea unuî lanț de munțî saŭ a unuî curs de apă: *Carpații aŭ mai multe ramurî*; 3. pl. córnele cerbilor; 4. *fig.* divisiune, parte: *diferitele ramurî ale matematicelor*; 5. subdiviziunea unei familiî. Sin. **cracă, creângă**.

rămurat a. acoperit cu ramurĭ: *o sălciŏă rămurată* Poe.

rămuros a. cu ramurĭ numeróse: *cerbĭ cu córne rămuróse* Em.

Ramzin n. lac mare în Dobrogea, pe lângă ţărmurile Mărĭĭ-Negre.

rană f. 1. ruptură în părţile moĭ ale corpuluĭ; 2. *fig.* suferinţă, durere: *rănile inimeĭ.* Sin. plagă.

rânced a. cu gust acru şi miros unĭt, vorbind de grăsimĭ: *unt rânced.*

rânced<u>e</u>sc v. a se face rânced.

rând n. V. rînd.

răn<u>e</u>sc v. 1. a face o rană; 2. a sfâşia: *lumine de torţe răneşte întunecimea ca pete de jeratic* Em.; 3. *fig.* a vătăma: *se rănĭră cu toţiĭ de dragóstea eĭ* Poe. || a curăţa: *faţa răneşte fântâna şi o îngrĭjeşte bine* Cn.

rang n. 1. loc ce ocupă cineva în stima ómenilor: *scrĭitor de prĭmul rang*; 2. clasă socială: *a ocupa un rang dístins*; 3. grad de tărie, de importanţă a uneĭ corăbiĭ de războiŭ.

rănit a. 1. care a căpătat o rană; 2. *fig.* sfâşiat: *gândurĭ mângâĭóse pentrŭ o ínimă rănită* Neea.

rănţă f. sac de soldat.

rânjesc v. 1. a-şĭ arăta dinţiĭ, vorbind de câinĭ; 2. *fig.* a rîde cu reutate.

Ranke (Leopold) m. unul din ceĭ maĭ marĭ istoricĭ aĭ timpurilor moderne: *Istorie universală* (1795—1886).

rantaplan! int. imită marşul soldaţilor.

răntaş n. făină arsă în unt.

rânză f. 1. pipotă: *rânză de dropie* Ar.; 2. flóre de alun.

rânzişóră f. piper lung.

răpăĭŭ v. a bate din picióre. Sin. tropăĭŭ.

răpace a. răpitor.

răpăcĭtate f. 1. lăcomia animaluluĭ ce se repede asupra pradeĭ; 2. *fig.* lăcomie de câştig.

răpăn n. râia câinilor, cailor.

rapanghéle pl. în locuţiunea populară *a lua (da) la rapanghéle*, a trage o bătaie (ţépănă): *ĭl luară dín noŭ la rapanghéle* Isp.

răpănos a. plin de rapăn: *cal răpănós* Cn.

răpciugă f. bólă lipiciósă la caĭ, numită şi *bubă mânzuluĭ*: *o răpciugă de căl* Cn.

răpciugos a. atins de răpciugă.

Răpciune m. numele popular al luneĭ Septembre.

răpesc v. 1. a apuca cu forţă; 2. a lua înainte de tímp: *mórtea răpéşte pe ceĭ tíneri*; 3. a transporta de bucurie, de admiraţiune: *cum o vede, se răpéşte de mândreţea eĭ* Bol.

răpire f. 1. ridicare cu violenţă; 2. transport, extas: *tótă adunarea vede cu răpíre* Bol.

răpit a. 1. luat cu forţa; 2. *fig.* transportat de bucurie, de extas.

răpliă f. plantă din ale cărei semínţe se face un uleĭŭ de uns şi de ars.

răpitor a. 1. care răpeşte, lacom de pradă: *lup răpítor*; 2. *fig.* pornit: *om răpítor*; 3. fermecător: *cu o voce răpitóre.* || m. cel ce răpeşte. || n. pl. răpitórele, păseri de pradă.

raport n. 1. dare de semă despre o misiune saŭ lucrare: *raportul unuĭ ínginer, médic*; 2. analogie, convenínţă: *aceste două edificiĭ aŭ raport laolaltă*; 3. relaţiuni (naturale saŭ logice) între lucrurĭ: *raport de causă la efect*; 4. relaţiuni între ómenĭ: *raporturĭ de amície*; 5. *Gram.* relaţiunea vorbelor între ele: *raportul adjectivuluĭ cu substantivul seŭ*; 6. relaţiune între două mărimĭ saŭ cantităţĭ matematice.

raportez v. 1. a face un raport; 2. a povesti din auzite: *călătorĭĭ raportéză adesea lucrurĭ false*; 3. a atribuĭ: *a raporta un efect la causa sa*; 4. a fi în conformitate cu: *a se raporta laolaltă.*

raportor m. cel însărcinat cu facerea unuĭ raport. || n. instrument geometric, semi-cerc de măsurat unghiurĭ.

rapsod m. 1. cântăreţ ambulant la Greciĭ anticeĭ; 2. *fig.* poet primitiv: *cronicarĭĭ şi rapsoдiĭ* Em.

rapsodie f. fragment de epopee, cântec isolat recitat de rapsod.

răpstesc v. a se răsti.

răpt n. răpirea uneĭ femeĭ prin violenţă saŭ amăgire.

rar a. 1. care nu e des saŭ compact: *aérul e maĭ rar de cât apa*; 2. ce se face la tímpurĭ depărtate şi puţine: *rare sunt momentele de fericíre*; 3. care nu e comun saŭ obicinuit: *o frumuseţe rară*; 4. *fig.* excepţional, de mare merit: *e un om rar.* || adv. nu adesea. Ctn. des.

rara adv. cu paşiĭ mărunţi: *pornĭă rara pe ădĭurĭ.*

Rarău n. piscul Carpaţilor Moldoveĭ, în jud. Sucéva: 2008 m. Pe vîrful Rarăuluĭ s'află două stâncĭ uriaşe numite *Pietrele-Dómneĭ.*

rarefacţiune f. acţiune de a rărĭ şi starea lucruluĭ rărit. Ctn. condensaţiune.

rare-orĭ adv. nu adesea.

Rareş m. V. Petru.

rărésc v. 1. a (se) face rar; 2. a venĭ rar: *o cam răriam de pe a casă* Cn.; 3. a merge rar: *a o rărí de la scóală.*

răriş n. rarişte: *tace cucul la răriş* Por.

rarişim adv. fórte rar.

rarişte f. locul pădurĭĭ unde copacĭĭ sunt maĭ rărĭ: *rarişte de bradĭ* Em.

rarĭtă f. 1. plug fără rotile cu două cormene; 2. constelaţiunea luĭ Sirius: *rarĭtele sunt spre asfinţit* Cn. Sin. plugniţă.

raritate f. 1. caracterul celor rare, mică cantitate; 2. ceea ce se întîmplă rar; 3. lucru rar.

ras a. 1. tuns până la piele; 2. cosit: *câmpul ras rémâne verde ca o apă luminósă* Ar. || n. acţiune de a rade: *rasul barbeĭ.*

rasă f. 1. toţi ceĭ ce se trag din aceeaşĭ familie; 2. varietate a speciei umane: *rasa albă*; 3. varietate a speciei animale: *cal de rasă bună.* || V. rassă.

răsătură f. efectul raderiĭ.

rascolnicĭ m. pl. schismaticĭ ruşĭ împărţiţĭ în două grupurĭ (cu şi fără preoţĭ), în total vr'un mil. şi 400,000 de sectatorĭ.

rascote f. pl. crăcĭ uscate; *ghizdavia era înconjurată de buştenĭ şi de rascote* Isp.

răşluiesc v. 1. a tăĭa pe margine; 2. *fig.* a cotropĭ: *mĭ-a răşluit bucăţica mea de răzeşie* Ar.

răşnesc v. a măcina (piper, cafea).

răşniţă f. morişcă, maĭ ales de cafea.

rasol n. 1. carne saŭ pesce fiert; 2. spoială: *a da rasol unuĭ zid.*

rasolesc v. 1. a tencui gros; 2. *fig.* a lucra prost, a face ceva cu zor.

Raşova f. sat şi schele în jud. Constanţa.

rassă f. vestmînt de postav fără pĕr ce pórtă călugărĭĭ.

rast n. bólă de splină: *pătímesc de rast* Al.

răstav n. 1. bucăţĭ de lemn cu carĭ se înţepenesc litere în tésc; 2. unéltă la rĕsboĭul de ţesut; 3. *fig.* cadru.

răsteliŭ n. lemn ce închide gâtul boilor în jug.

răstesc v. a vorbi cu asprime.

răstignesc v. a crucifica.

răstit adv. cu tonul aspru.

răstóc<u>ă</u> f. canal mic de scurs apă: *peste prundul dín răstóce* Em.

răsur m. trandafir sălbatic ce creşte pe câmp: *nu e răsur fără cusur* Pann. Sin. rug.

răsură f. flórea răsuruluĭ, rosă sălbatică. || od. dare suplimentară pentru leflle boierilor: *cassă răsurilor.*

Răsvan (Ştefan) m. Domnul Moldoveĭ, ţigan deném, domnĭ numaĭ un an, aflat momentan al luĭ Mihaiŭ Vitézul, ucis de Ieremia Movilă (1594).

rată f. termen convenit de plată.

raţă f. 1. partea femeiască a rădoiuluĭ; 2. de-a raţa, joc de copiĭ care imită mişcările greóie ale raţeĭ.

rătăcanĭe f. înfundătură: *prin rătăcaníile de pe ulíţele Iaşilor* Cn.

rătăcesc v. 1. a pierde drumul drept, a umbla încóce şi încolo; 2. a pierde în genere: *şi-a rătăcit cărţile*; 3. *fig.* a înşela, a turbura: *acéstă nenorócire i-aŭ rătăcit mínţile.*

rătăcire f. acţiune de a (se) rătăcĭ şi resultatul eĭ: 1. colindă fără căpătâiŭ; 2. turburarea minţiĭ; 3. părere falsă, eróre; 4. pl. apucăturĭ destrăbălate.

rătăcit a. 1. care a pierdut drumul mare; 2. înşelat în părerile sale; 3. turburat: *ochĭ rătăcĭţĭ.*

rătăcitor a. care rătăcesce: *cavaler rătăcítor.* V. Jidov.

rătan a. şi m. mojic.

Rătescĭ pl. mânăstire în jud. Buzĕŭ.

rătez n. bucată de lemn ce ţine loc de lacăt: *închide uşa cu rătezul.* || v. V. retez.

ratific v. a confirma ceea ce s'a făcut saŭ promis.

ratificațiune f. acțiune de a ratifica și actul ce ratifică.

rătine f. pl. vrĕscuri dintr'o pădure tinĕră.

raționabil a. 1. inzestrat cu rațiune: *omul e o ființă rațională*; 2. conform rațiunii: *pretențiune rațională*; 3. sufficient, convenabil: *preț rațional*.

rațional a. 1. ce nu se póte concepe de cât prin rațiune; 2. fundat pe rațiónament: *metodă rațională*.

rațiónalism n. sistemă filosofică ce nu recunósce, în materie de religiune, de cât ceea ce rațiunea însăși póte descoperi.

rațiónalist a. ce ține de rațiónalism: *școală rațională*. || m. partisan al rațiónalismului.

rațiónament n. 1. facultate de a rațióna; 2. șir de argumente.

rațiónat a. 1. conform regulelor rațiónamentului; 2. care este resultatul unui rațiónament: *alegere rațională*; 3. se dice de orĭ-ce metodă ce dă sémă de regule: *gramatică rațională*.

rațiónez v. a se servi de rațiune spre a cunósce și judeca ceva.

Ratisbona f. oraș în Bavaria, numit de Germani **Regensburg**, pe Dunăre: 33,000 loc.

rățișóră f. 1. rață mică; 2. *Bot.* stinjenel.

rațiune f. 1. facultate de a cunósce și judeca: *rațiunea deosebesce pe om de animal*; 2. dréptă judecată, bun simț: *copil fără rațiune*; 3. probă sprijinită de un argument: *rațiuni bune, rațiuni rele*; 4. motiv, interes: *rațiune de Stat*. V. **reson.**

rățoiesc v. a se îngâmfa, a se fuduli: *cum te rățoiești la sóre fudul cu a mele pene?* Al.

rățoiŭ m. pasere de apă.

rățoș n. han la drumul mare (în Moldova): *de la rățoș mai la vale* Pop.

rătund a. V. **rotund.**

Rĕut m. afluent al Nistrului, curge într'o vale frumósă prin mijlocul Basarabiei. Bătălie între Aron-Vodă și rĕsculații (1592).

ravac n. 1. miere curățită din nóŭ și îngroșată prin cócere; 2. vin din mustul tras din căți.

răvar n. 1. scurtătură de lemn crestat cu care se frécă brânza; 2. străcurătóre de mazĕre fértă.

răvaș n. bilet; *răvaș de drum*, pașaport. Sin. **tedulă.**

răvășélă f. mare desordine prin casă.

răvășesc v. a scotoci, a răsturna căutând ceva.

răvășit a. rĭsipit în desordine: *lumea răvășită se înlocuiesce iarăși* Bălc.

Ravena f. oraș în Italia, nu departe de Adriatica: 63,000 loc. Fosta capitală a imperiului de occident sub Honoriu, apoĭ a Exarchatului.

răvnă f. V. **rîvnă.**

razachie f. varietate de struguri cu bóbe mari ovale, albe saŭ roșiĭ, și cu cója grósă.

răzbesc v. 1. a pătrunde de ceea parte: *cum ai putut răzbi până aci?* 2. *fig.* a învinge: *l'a răzbit frigul, fómea?* 3. *fam.* a omorî în bătaĭ.

răzbĭtor a. care răzbesce: *fă-te fulger răzbitor* Al.

răzeș m. mic proprietar de pământ. Sin. **moșnén.**

răzeșesc a. ce ține de răzeș: *sat vechiŭ răzeșesc* Cn.

răzeșie f. moșie mică.

Razgrad n. oraș în Bulgaria, nu departe de Rusciuc, într'o posițiune favorabilă: 12,000 loc.

răzmeriță f. revoluțiune, în special cea de la 1821: *de când cu răzmerița voinicilor* Al.

răzna adv. încóce și încolo: *tot umblă răzna pe drumuri de geaba* Pann. || f. desghĭnare: *răzna oilor.*

răznesc v. 1. a se desghina; 2. a se înstrăina de la aĭ sĕĭ: *se răzni în alte orașe* Pann.

răznet a. înstrăinat: *aoleo, frate răznețĭ!* Pop.

răzor n. 1. dungă mai ridicată de pământ ca hotar între semănăturĭ; 2. pătul: *răzor de cépă*. V. **rezor.**

razzia f. năvală în țără vrăjmașă spre a răpi turme, grâne etc.

re, particulă ce exprimă în compositiune o idee de repetițiune saŭ de întórcere la starea primitivă.

reabilitațiune f. restabilire în tóte drepturile pierdute.

reabilitez v. 1. a restabili pe cineva în tóte drepturile și prerogativele ce le pierduse: *a reabilita memoria unui condamnat*; 2. a recăpĕta stima publică: *s'a reabilitat.*

reacționar a. și m. care tinde la o reacțiune politică.

reacțiune f. 1. *Fis.* acțiunea unuĭ corp asupra altuia; 2. *Chim.* manifestarea caracterelor distinctive ale unuĭ corp provocată prin acțiunea altuĭ corp; 3. *fig.* mișcare de opiniune în sens contrar celeĭ precedente; 4. acțiunea unuĭ partid politic care cantă a reveni la starea anterióră a lucrurilor.

reactiv a. care produce o reacțiune. || n. substanță ce permite analisel chimice de a recunósce natura unuĭ corp.

readorm v. a adormi din nóŭ.

readuc v. a aduce la locul, la starea dinainte.

real a. 1. care există într'adevĕr; 2. cu aplicațiune practică: *gimnasiu real* în opositiune cu *clasic*; 3. opus lui *ideal*. Crn. fictiv. || m. mică monetă spaniolă de argint în valóre de 25 centime.

realeg v. a alege din nóŭ.

realgar n. sulf roșu de arsenic, întrebuințat în pictură.

realisabil a. ce se póte realisa.

realisez v. 1. a da realitate saŭ ființă: *omul realisează abstracțiunile minții*; 2. a face: *a realisa beneficiĭ mari*; 3. a deveni real, a se împlini: *visul seŭ s'a realisat.*

realism n. 1. doctrina filosofică a realiștilor; 2. sistema acelor artiști și literați carĭ imitézā natura cu excluderea orĭ-căruĭ ideal.

realist a. și m. 1. nume dat unor filosofĭ medievalĭ carĭ considerau ideile abstracte (genul, specia) și ideile absolute (adevĕrul, binele, frumosul) ca nisce ființe reale; 2. partisan al realismului în artă saŭ literatură: *școală realistă.*

realitate f. existență efectivă, lucru real; *în realitate*, într'adevĕr.

realț v. a înălța iar: *a realța o natie slăbită* Bălc.

reamintesc v. a-și aduce iar aminte.

reapar v. a apare din nóŭ.

reaparițiune f. acțiune de a reapare.

Reaumur m. (cit. *Reomür*), fisician și naturalist francez, inventatorul termometrului divisat în 80 grade (1683—1757).

rea-voință f. voință rea.

rebarbativ a. aspru și respingĕtor (la înfățișare).

Rebeca f. soția lui Isac, mama lui Esaŭ și a lui Iacob.

rebedenie f. *fam.* rudenie: *rebedenie la rebedenie trage ca acul la magnet* Isp.

rebegesc v. a înțepeni de frig, a amorți: *barza de frig rebegită* Isp.

rebel a. 1. care nu se supune autorității legitime; 2. care se revoltă: *gândiri, limi rebele* Em.; 3. care resistă: *frigurĭ rebele*; 4. *fig.* anevoie de tratat, de mânuit: *materie rebelă poesiei.* || m. cel ce se revoltă. Sin. **resvrătitor.**

rebelez v. a se rĕscula: *voiesce a se rebela împotriva Cesarului* Bălc.

rebeliune f. împotrivire fățișă la ordinele autorității legitime. Sin. **rĕscólă, resvrătire, revoltă.**

rĕbuĭnesc v. 1. a trânti cu putere; 2. *fig.* a se răsti la cineva.

rebus n. enigmă exprimată prin figurĭ de obiecte.

recad v. a cădea la loc: *porțile recad* Em.

reculcitrant a. care resistă cu încăpĕțânare.

recapĕt v. a căpĕta din nóŭ.

recapitulez v. a resuma pe scurt.

recapitulațiune f. repetițiune sumară de ceea ce s'a dis saŭ scris.

recâștig v. a câștiga ceea ce pierduse.

rece a. 1. care nu e cald: *vreme rece*; 2. prósped: *apă, pâine rece*; 3. înghețat: *vânt rece*; 4. *fig.* flegmatic, indiferent: *o privire rece.* Sin. **friguros.** Crn. **cald.**

rĕcéală f. 1. caracterul celor recĭ; 2. bólă causată de un frig neașteptat: *a murit din rĕcéală*; 3. *fig.* indiferență: *l'a primit cu rĕcéală.*

recensemînt n. numĕrătóre oficială a locuitorilor unuĭ ținut.

recensent m. autorul unuĭ recensiuni. Sin. **critic.**

recensez v. a face o recensiune.

recensiune f. 1. compararea ediţiunii unuĭ scriitor vechiŭ cu manuscriptele; 2. critica uneĭ opere.

recensor m. cel însărcinat cu facerea recensemîntului.

recent a. făcut saŭ venit de curînd: *scrisóre recentă.*

recepisă f. adeverinţă de primire a uneĭ scrisorĭ, telegrame etc.

receptacul n. *Bot.* fundul potirului uneĭ florĭ.

recepţiune f. 1. primire şi modul de a primi pe cineva; 2. ceremonie prin care se face o primire solemnă.

răcesc v. 1. a (se) face rece; 2. a prinde răcélă: *răcesce uşor*; 3. *fig.* a deveni indiferent, a se înstrăina.

recetă f. încasare din imposite: *recete şi cheltuelĭ.* V. reţetă.

rechem v. 1. a chema din noŭ; 2. a face să revie un ambasador.

rechemare f. acţiune prin care se rechémă un ambasador: *scrisorĭ de rechemare.*

rechin m. pesce gros de mare fórte mîncăcios.

rechisiţi(un)e f. ordin dat de o autoritate spre a-l se pune la dispoziţiune ómenĭ saŭ lucrurĭ: *caĭ de rechisiţiune.*

rechisitoriu n. 1. acusare făcută de ministerul public într'un tribunal; 2. *fig.* imputărĭ violente.

Reclea f. sat în jud. Romanaţi cu urme de zidirĭ antice.

recidivă f. 1. recădere în acelaşĭ delict, în aceeaşĭ crimă: *recidiva atrage o agravaţiune a pedépsei*; 2. *Med.* revenirea uneĭ bóle.

recidivist m. cel ce comite a doua óră un delict, o crimă.

recif n. şir de stîncĭ la nivelul apeĭ.

recipiendar m. cel primit solemn într'o societate.

recipient n. 1. vas chimic de primit un licid saŭ gaz; 2. clopot de sticlă aşedat pe platina maşineĭ pneumatice.

reciproc a. care se face de o parte şi de alta: *amiciĭ reciproce.* Sin. mutual.

reciprocitate f. starea celor reciproce.

răcît a. care a prins răcélă. || n. fapta de a (se) răcĭ.

recitativ n. cîntec ce nu e supus măsurei.

recitator m. cel ce recitézĭ.

recitesc v. a citi din noŭ.

recitez v. a spune cu glasul tare ceva învĕţat pe din afară.

răcitóre f. vas de răcit.

răcîturĭ f. pl. mîncărĭ reci.

reclam v. 1. a cere cu stăruinţă ca ceva cuvenit: *a reclama preţul munceĭ*; 2. a avea trebuinţă de: *sănătatea reclamă cruţare*; 3. a protesta: *a reclama în contra uneĭ nedreptăţĭ.*

reclamă f. articolaş într'un diar spre a lăuda şi recomanda o carte, un obiect de comerţ etc.

reclamant m. cel ce face o reclamaţiune.

reclamaţiune f. acţiune de a reclama.

reclusionar m. cel condămnat la reclusiune.

reclusiune f. pedépsă aflictivă şi infamantă impusă celor închişĭ într'un penitenciar: *durata reclusiunii e minimum de cinciĭ şi maximum de dece anĭ.*

recogultiv a. *Jur.* ce servă a recunósce o obligaţiune: *acte recognitive.*

recoltă f. 1. culesul bucatelor cîmpuluĭ; 2. fructele culese: *recoltă de grîu*; 3. *fig.* colecţiune. Sin. seceriş.

recoltez v. a face recoltă.

recomand v. 1. a sprijini pe lîngă cineva, ca să-i fie favorabil: *a recomanda pe un funcţionar superiorităţiĭ sĕĭ*; 2. a face demn de stimă: *meritele sale îl recomandă în destul*; 3. a sfătui energic: *recomandă-i să fie prudent*; 4. a asigura o scrisóre plătind o taxă suplimentară.

recomandabil a. care merită a fi recomandat.

recomandat a. se dice de o scrisóre asigurată prin plata uneĭ taxe speciale.

recomandaţiune f. 1. acţiune de a recomanda; 2. ceea ce recomandă: *meritul sĕŭ e o recomandaţiune*; 3. ordin stăruitor: *ascultaţĭ recomandaţiunile sale.*

recompensă f. răsplată. Sin. remuneraţiune.

recompensez v. a da o recompensă.

reconciliaţiune f. împăcare.

reconciliez v. a (se) împăca.

reconduc v. a însoţi pe cineva, maĭ ales din politeţă.

reconfortez v. 1. a da vigóre; 2. a-şi recăpĕta puterile. Cfr. debilitez.

reconstituiesc v. a constitui din noŭ.

reconstruiesc v. a construi pentru a doua óră.

recopiez v. a transcrie din noŭ.

răcóre f. 1. vreme rece: *nóptea pe răcóre*; 2. bóre frigurósă: *armăsarul suflă răcóre* Isp.; 3. pl. florĭ: *nisce răcorĭ o apucară*; 4. *fam.* închisóre: *l'a pus la răcóre.*

răcoresc v. 1. a da răcóre; 2. *fig.* a uşura: *i s'a răcorit inima.*

răcoritor a. care răcoresce.

răcoros a. plin de răcóre, prospĕt: *un vînt răcoros.*

recreaţiune f. 1. exerciţiu ce odihnesce de o muncă: *copiiĭ trebue să ia recreaţiunĭ scurte şi dese*; 2. timp acordat acestuĭ repaos.

recreativ a. care recreézĭ.

recreez v. a se odihni de la muncă, a se distrage.

recriminez v. a răspunde unor acusărĭ saŭ injuriĭ prin alte acusărĭ orĭ injuriĭ.

recrudescenţă f. *Med.* întórcerea şi augmentarea simptomelor uneĭ bóle după o ameliorăţiune simţitóre.

recrut m. soldat noŭ.

recrutare f. acţiune de a recruta: *recrutarea se face prin tragere la sorţi.*

recrutez v. 1. a face recruţĭ; 2. *fig.* a atrage într'o asociaţiune; 3. a primi recruţĭ: *Academia se recrutézĭ printre scriitorĭ.*

recrutor m. cel ce recrutézĭ.

rectangul a. se dice de un triangul ce are un unghiŭ drept. || n. paralelogram cu unghiurĭ drepte.

rectangular a. ce are forma unuĭ rectangul.

rectific v. a îndrepta un lucru, a-l repune în starea în care trebue să fie.

recto n. prima pagină a uneĭ foĭ scrise. Cfr. verso.

rector m. cel ce dirige o Universitate.

rectorat n. demnitate, funcţiune de rector.

rectum n. *Anat.* ultima porţiune a intestinuluĭ gros.

reculeg v. a-şi concentra atenţiunea sa asupra unuĭ obiect: *a se recilege.*

recunosc v. 1. a-şi readuce aminte despre o persónă saŭ un lucru ce cunóscem: *l'am recunoscut îndată*; 2. a distinge după vr'un semn: *scriitorul mare se recunósce după stilul seŭ*; 3. a descoperi adevĕrul despre ceva: *s'a recunoscut inocenţa luĭ*; 4. a observa de aprópe: *a recunósce poziţiunile inimicului*; 5. a admite ca just, a mărturisi ca adevĕrat: *a-şi recunósce greşelile, a recunósce o datorie*; 6. a se declara tatăl saŭ mama unuĭ copiĭ; 7. a avea recunoscinţă pentru: *recunosc acest serviciu*; 8. a regăsi părerile, sentimentele sale într'un altul.

recunóscere f. 1. acţiune de a recunósce: *recunóscerea identităţiĭ unuĭ prevenit*; 2. cercetare atentivă a poziţiunilor inimicului; 3. act prin care se recunósce primirea uneĭ sume, a unuĭ deposit; 4. acordarea drepturilor politice, prin'tr'un vot al Corpurilor legiuitóre, Românilor din alte State, carĭ s'aŭ lepădat de protecţiunea străină.

recunoscĕtor a. însufleţit de recunoscinţă.

recunoscinţă f. aducere aminte de binefacerile primite.

recuperez v. a recăpĕta.

recurbez v. a încovoia la margine.

recurent a. *Anat.* care revine la punctul de plecare: *nervi recurenţi.* || m. *Jur.* cel ce face recurs.

recurg v. 1. a cere ajutorul, a se adresa la: *a recurge la un vecin*; 2. a avea recurs la.

recurs n. 1. cerere de ajutor: *a avea recurs la o autoritate*; 2. drept de a intenta o acţiune în daune-interese; 3. *Jur.* recurgere la un tribunal superior în contra decisiunii unuĭ alt tribunal: *a făcut recurs în Casaţie.*

recursoriu a. *Jur.* care deschide un recurs: *acțiune recursorie pentru daune-interese.*

recus v. 1. a refusa de a primi hotărîrea unuĭ judecător, depunerea unuĭ martur, spusele unuĭ expert; 2. a se declara incompetent.

recusabil a. 1. ce póte fi recusat; 2. care merită puțină încredere: *mărturie recusabilă.*

recusațiune f. acțiune de a recusa: *recusațiunea judecătorilor de ocóle.*

redactez v. V. redijez.

redacțiune f. 1. acțiune de a redija; 2. lucru redijat: *prima redacțiune;* 3. toțĭ redactorii unuĭ ziar; 4. biuroul redactorilor: *a merge la redacțiune.*

redactor m. cel ce redijézĕ un ziar.

rĕdan n. lucrare colțurată de fortificațiune: *Șoimu 'n rĕdan cade răpinid* An.

redaŭ v. 1. a da iar; 2. a reproduce: *acéstă copie redă bine originalul;* 3. a traduce: *a reda o cugetare într'un mod literal.*

redeschid v. a deschide din noŭ o casă de comerț, un institut.

redeviu v. a reîncepe a fi ceea ce era înainte.

redibițiune f. *Jur.* anularea unei vînzări cînd lucrul cumpĕrat e defectuos.

redibitoriu a. care póte anula o vîndare: *vițiĭ redibitoriĭ.*

redic v. a dice din noŭ.

redijez v. a așterne în scris sub o formă precisă: *a redija un proiect de lege.*

redingotă f. haină bărbătéscă cu pulpăne lungĭ.

rediŭ n. pădurice: *adio! rĕdiurĭ, codriĭ umbroșĭ* Negr.

redobândesc v. a recăpĕta.

reduc v. 1. a micșora, a scădea: *a reduce cheltuelile;* 2. a reproduce saŭ copia în mic: *a reduce un desen, o statuă;* 3. a transforma: *a reduce grâul în făină;* 4. a schimba o cantitate într'alta echivalentă: *a reduce o fracțiune la cea maĭ simplă expresiune;* 5. a supune: *vru țĕra să-ĭ reducă* An.

reductibil a. ce póte fi redus.

reductibilitate f. caracterul celor reductibile.

reducțiune f. acțiune de a reduce și resultatul eĭ.

reductor n. și m. care reduce.

redundant a. superfluŭ într'o cuvîntare: *epitete redundante.*

redundanță f. prisosință de vorbe.

reduplic v. a repeta silaba inițială a verbuluĭ la unele timpurĭ, în grecesce și latinesce.

reduplicațiune f. *Gram.* repețirea unei silabe saŭ litere: *mur-murŭ.*

reduplicativ a. care exprimă repețirea unuĭ act: *re e o particulă reduplicativă.*

redus a. scăzut: *preț redus.*

redută f. fort mic.

reeditez v. a face o nouă edițiune a unei opere.

reeligibil a. care póte fi reales.

rees v. a resulta: *rece de aĭcĭ.*

refac v. a face din noŭ și maĭ bine, a înbunătăți.

refec n. 1. cusătură pe marginea unei stofe: *fără refec se destramă ștergarele;* 2. *fig.* mustrare aspră: *a lua pe cineva la refec.*

refectoriu n. sală unde se mănîncă împreună, într'un colegiu.

refer v. a (se) raporta la.

referință f. cotisațiune.

referat n. 1. *Jur.* recurs la un judecător care statuézĕ provisoriu asupra casurilor urgente; 2. raport depus.

referendar m. magistrat la Curtea de compturĭ care verifică contabilitatea Statuluĭ.

referență f. pl. informațiunĭ asupra calităților celuĭ ce solicită un post.

referitor a. care se refere la, relativ la.

reflect(ez) v. 1. a resfrînge lumina saŭ colórea; 2. a cugeta matur asupra unuĭ lucru; 3. a se oglindi: *sufletul se reflectă în ochi.* || n. reflexiunea luminiĭ saŭ a colorilor: *candela cu reflectul eĭ roș-alb* Em.

reflector a. care reflectézĕ. || n. aparat ce servă a reflecta lumina.

reflex a. 1. *Fiz.* care se face prin reflexiune; 2. care se face fără conștiință: *acțiune reflexă.* || n. reflect.

reflexiune f. 1. fenomen ușor când un corp repercutézĕ lumina, sunetul etc.; 2. acțiunea spiritului care examinézĕ propriile sale ideĭ; 3. cugetare ce resultă din acest examen. Sin. atențiune.

reflexiv a. 1. făcut saŭ dis cu reflexiune; 2. meditativ: *spirit reflexiv;* 3. *Gram.* se dice de un verb care exprimă o acțiune a obiectuluĭ asupra luĭ însuș.

reflux n. 1. mișcare regulată a mărilor care se retrage după flux; 2. *fig.* întórcere în sens contrar.

reformă f. 1. schimbare pentru ameliorare: *reforma calendarului;* 2. suprimare de abusurĭ; 3. licențiare parțială a trupelor; 4. depărtare din armată a unuĭ ofițer recunoscut impropriu serviciuluĭ; 5. înlocuirea cailor ce nu maĭ sunt în stare de a servi.

Reforma f. 1. nume dat revoluțiunii religióse din sec. XVI, începută de Luther și Calvin (V. **protestantism**); 2. în special, sistemă de ameliorărĭ în administrațiune și justiție, aplicată de Const. Mavrocordat (1748).

reformat a. 1. se dice de un ofițer căruia s'a luat gradul pentru infirmități fisice saŭ morale; 2. care ține de *religiunea reformată* saŭ de protestantismul. || m. pl. protestanții și în special calviniștiĭ.

reformator a. și m. care aduce reforme: *o an, mărețĭ, reformatorĭ!* Gn. An.

reformațiune f. 1. acțiune de a reforma; 2. Reforma.

reformez v. 1. a da o formă maĭ bună: *a reforma calendarul;* 2. *fig.* a îndrepta și ameliora: *a reforma moravurile;* 3. a modifica: *a reforma o sentință;* 4. a elimina din armată, a declara impropriu serviciuluĭ: *a reforma un ofițer;* 5. a retrage caiĭ ce nu maĭ sunt buni de serviciu.

refractar a. 1. care nu vrea să se supună, rebel; 2. în chimie, care resistă acțiuniĭ foculuĭ, acidelor.

refractez v. a produce refracțiunea.

refracțiune f. schimbare de direcțiune ce încércă o rază de lumină trecênd dintr'un mediu într'altul.

refrangibil a. susceptibil de refracțiune.

refren n. 1. vers ce revine la sfîrșitul fie-căreĭ strofe; 2. *fig.* vorbă ce se repetă mereŭ.

refrigerant a. 1. *Chim.* care servă a produce un frig intensiv: *amestec refrigerant;* 2. *Med.* care răcorește: *poțiune refrigerantă.* || n. reservoriu plin de apă rece în care înótă serpentinul alambicului.

refringent a. care are proprietatea de a schimba direcțiunea razelor luminóse: *mediu refringent.*

refugiat a. și m. 1. care a căutat un refugiu într'o țéră străină: *refugiațĭ politicĭ;* 2. se dice în special de protestanții alungațĭ din Franța în 1685 prin revocarea edictuluĭ din Nante.

refugiez v. 1. a se retrage undeva spre a fi în siguranță; 2. *fig.* a recurge la.

refugiu n. 1. loc de scăpare: *acest proscris caută un refugiu;* 2. *fig.* persónă la care se recurge.

refus v. 1. a nu primi ceea ce se ofere: *a refusa un dar;* 2. a respinge o cerere, un ordin: *a refusa o grație.* || n. *fam.* acțiune de a refusa: *a trata cu refus.* Ctm. **accept, acord.**

refutațiune f. 1. acțiune de a refuta; 2. partea unuĭ discurs în care se respunde obiecțiunilor adversaruluĭ.

refutez v. a combate victorios argumentele cuiva: *a refuta o acusare.*

regal a. regesc: *palidă înțelepciune cu zîmbirea eĭ regală* Em.

regalez v. *fig.* a desfăta: *ne a regalat cu un concert.*

regalism n. partidul regalității saŭ al monarchieĭ.

regalist m. partisan al regalității.

regalitate f. demnitate de rege.

regăsesc v. 1. a găsi din noŭ; 2. a găsi ceea ce se pierduse; 3. a afla iar pe cineva: *unde te voiŭ regăsi?* 4. a se afla în aceeași stare ca și înainte.

regat n. Stat guvernat de un rege.

rege m. 1. suveranul unuĭ regat; 2. *fig.* cel dintâiŭ, cel maĭ bun în felul seŭ: *acel rege al poeziei* Em.;

3. se dice de unele animale considerate ca cele mai nobile dintre tóte: *leul e regele animalelor*; 4. piesa principală în jocul de șah; 5. pl. nume a 4 cărți din vechiul Testament, ce conțin istoria Ebreilor de la profetul Samuel până la captivitatea babilonică. Sin. crailŭ.

regeă f. rugăminte: *fina d-tale vrea să-ți facă o regea*. Ar.

regeal m. mare demnitar al Porții: *Padișalul și regealele*.

regealtc n. protecțiune înaltă: *prin regealtcul domniței*.

regenerațiune f. 1. *Med.* reproducerea celor distruse: *regenerațiunea epidermiei*; 2. *fig.* schimbare în bine, reînoire: *regenerațiune socială*.

regenerez v. a da o viață nouă.

Regensburg n. V. Ratisbona.

regent m. 1. cel ce guvernă Statul în timpul minorității sau în absența suveranului; 2. (termin calendaristic) planetă dominantă: *regentul anului*.

regență f. 1. demnitatea regentului și timpul cât durează; 2. nume dat în istoria Franței periodei minorității lui Ludovic XV (1715—1723); 3. State musulmane pe cósta Africei: *regențele de Tunis și de Tripole*.

regesc v. 1. ce ține de un rege: *putere regéscă*; 2. *fig.* superior.

Reggio n. oraș în Italia pe strîmtórea de Messina: 24,000 loc.

Reghin (Regen) n. orășel industrial pe drépta Mureșului, mai sus de Oșorheiŭ.

regicid m. ucigașul unuĭ rege. || n. asasinarea unuĭ rege.

regie f. 1. administrațiunea bunurilor supusă controlului; 2. administrațiunea contribuțiunilor indirecte: *regia monopolului tutunurilor*; 3. birourile acestei administrațiuni; *lucrări în regie*, cele ce Statul le face pe socotéla sa și sub privegherea agenților seĭ.

Regil n. lac (adî secat) în Italia antică. Victoria Romanilor asupra Latinilor (496 a. Cr.).

regim n. 1. mod de a guverna: *regim representativ*; 2. mod regulat de a trăi, de a se nutri: *a urma un regim*; 3. regule după carî se contractézā o căsătorie în ceea ce privesce proprietatea, folosința și administrațiunea averiĭ: *regim dotal*; 4. *Gram.* vorbă ce completézā pe alta: *regim direct, regim indirect*.

regiment n. 1. corp de soldați compus din treĭ batalióne (infanterie) saŭ din treĭ escadróne (cavalerie); 2. *fig.* număr mare, mulțime.

regină f. 1. soția regelui saŭ principesă suverană a unuĭ Stat; 2. *fig.* prima, cea mai frumósă: *rosa e regina florilor, regina balului*; 3. se dice de ceea ce exercită o domnie comparată cu a regilor: *opiniunea e regina lumii*; 4. a doua piesă în jocul de șah. Sin. crăiasă. || a. suveran: *voi urmați cu repegiune cugetările regine*. Em.

regional a. ce se întinde la o regiune teritorială: *concursuri regionale*.

regisor m. cel ce administrézā o trupă de teatru.

registrator m. cel ce înregistrézā.

registratură f. biuroŭ de înregistrare.

registru n. carte în care se înscriŭ acte saŭ afacerî dilnice.

regiu a. (poetic) regal: *umbra gândurilor regie*. Em.

regiune f. 1. mare întindere de țérā; 2. spațiu mare în cer: *regiunea polilor*; 3. partea corpuluĭ: *regiunea inimeĭ*; 4. vorbind de filosofie, de sciințe etc. grad, punct la care se ridică: *înaltele regiuni ale filosofieĭ*. Sin. ținut.

reglement n. regulament.

reglementar a. privitor la un reglement: *legi reglementare*; **Domniile reglementare**, cele ce aŭ fost dirijate de Regulamentul organic (1831—1859).

reglementez v. 1. a supune unor reglemente; 2. a face reglemente.

regnu n. reunire de tipurî, marî divisiunî ce îmbrățișézā tóte corpurile natureĭ: *regnul animal, regnul vegetal și regnul mineral*.

regres n. mergere înapoĭ. Cra. progres.

regresez v. a păși îndărăt.

regret n. părere de rĕŭ. || v. a-ĭ părea rĕŭ de o pierdere saŭ de o greșală.

regretabil a. ce merită a fi regretat.

regulă f. 1. ceea ce servă a conduce: *regulă de purtare*; 2. bună ordine: *a pune o regulă în cheltueli*; 3. prescripțiunî de bună cuviință: *regulele politeței*; 4. exemplu de urmat; 5. principiĭ și metode ce servă la practica saŭ învățarea artelor, sciințelor etc.; 6. se dice de principalele operațiunî aritmetice (adunare, scădere, înmulțire și împărțire).

regulament n. 1. totalitatea regulelor, ordonanțelor, statutelor: *regulament de poliție, de școlă*; **Regulament organic**, legile pentru reorganisarea Principatelor în timpul ocupațiunii rusesci (1828—1834), în carele se menținea clacа, șerbia și privilegiile; cel pentru Țéra românéscă a fost pus în aplicațiune la 1 Iunie 1831, iar cel pentru Moldova la 1 Ianuarie 1832. Regulamentul organic a fost Charta nóstră constituțională de la 1831—1857, când fŭ înlocuită cu Convențiunea din Paris.

regularisesc v. *fam.* a pune la cale, a învĕța minte pe cineva.

regularitate f. 1. caracterul celor regulate: proporțiune, armonie; 2. conformitate cu regule anumite.

regulat a. 1. conform reguleĭ, supus regulelor: *societate, viață regulată*; 2. cu proporțiunî armonióse: *frumusețe regulată*; 3. fórte exact, punctual: *funcționar regulat*; 4. *Gram.* se dice de verbele carî urmézā în conjugarea lor după regula generală. Cra. anomal, iregular.

regulator a. care regulézā. || n. aparat ce servă a regula mersul uneĭ mașinî.

regulez v. 1. a supune unor regule: *a-și regula viața*; 2. a pune în ordine: *a-și regula hârtiile*; 3. a hotărî dinainte: *a regula ordinea uneĭ ceremonii*; 4. a pune capĕt: *a regula abusurî, un diferend*; 5. a face să umble regulat: *a regula o mașină, o pendulă*; 6. a plăti un cont; 7. *fig. fam.* a pune la locul seŭ, a-ĭ da pedépsa meritată: *îl voiŭ regula eŭ*.

Regulus m. general roman, celebru prin eroismul seŭ, ucis se dice în torturî de Cartaginesî (250 a. Cr.).

relaŭ v. 1. a lua din noŭ, a lua înapoĭ; 2. a continua ceva întrerupt: *a relua convorbirea*.

Reichsrath n. («Consiliul imperiuluĭ»), numele Senatuluĭ în Austria și în Prusia.

Reichstag n. Parlamentul german.

Reid (Thomas) m. filosof scoțian, unul din creatoriĭ psichologieĭ (1710—1796).

reîmprim v. a retipări.

reîmprospĕtez v. 1. a împrospĕta din noŭ; 2. *fig.* a aduce iar aminte.

Reims n. oraș în Franța: 104,000 loc. Catedrală mărĕță în carele se ungeaŭ odinióră regiĭ Franței. Patria luĭ Colbert.

reîncep v. a începe din noŭ.

reînființez v. a înființa a doua órā.

reînolesc v. 1. a înoi iar: *a-și reînoi mobilierul*; 2. a face din noŭ: *a reînoi un contract*; 3. a da o nouă vigóre, a publica din noŭ: *a reînoi un edict*; 4. *fig.* a da o nouă viață, a reînsufleți: *tiparul a reînoit fața lumiĭ moderne*.

reînsuflețesc v. a însufleți din noŭ.

reînstalez v. a instala din noŭ.

reîntegrez v. a restabili în posesiunea unuĭ lucru de care fusese despoiat.

reîntineresc v. a întineri iar.

reîntorc v. 1. a întórce ce a luat; 2. a duce înapoĭ.

reîntrupez v. a întrupa din noŭ (Băc.).

reînverdesc v. a înverdi din noŭ.

reînviez v. a învia a doua órā.

reiz-efendi m. ministru de externe, în Turcia.

relaș n. întreruperea representațiunilor unuĭ teatru.

relatez v. a povesti pe larg, a face mențiune despre.

relațiune f. 1. raport între douĕ lucrurî: *o relațiune necesară între virtute și recompensă*; 2. legătură de interes saŭ de prietenie: *relațiunile nóstre cu străinătatea*; 3. povestire amănunțită a unuĭ fapt saŭ a unuĭ eveniment: *relațiune de călătorie*.

relativ a. 1. care are o relațiune saŭ un raport cu: *fraude relative la băuturî*; 2. se dice de numele a cărorа idee atrage o alta: *causă și efect*

sunt terminii relativi; 3. contingent, accidental, variabil, în opoziţiune cu *absolut*: *om e un termin absolut, tată e un termin relativ*; 4. *Gram.* care se raportă la un nume precedent: *pronume relativ.* || n. în filosofie, ceea ce este opus absolutului. || adv. cu privire la. Sin. **privitor.**

relativitate f. însuşirea celor relative: *relativitatea cunoscinţelor nóstre.*

relege f. religiune: *sili pe catolici a-şi lepăda relegea* Negr.

relevez v. a scóte în relief: *a releva frumuseţile unei opere.*

relief n. 1. parte rĕsărită a unui obiect; 2. sculptură lucrată mai mult sau mai puţin în afară: *alto-relief, basso-relief*; 3. *fig.* lustru, consideraţiune: *relieful stilului.*

religios a. 1. ce ţine de religiune: *datini religióse*; 2. evlavios: *om religios*; 3. *fig.* exact, scrupulos: *observator religios al legilor.*

religiositate f. sentiment religios.

religiune f. 1. totalitatea învĕţăturelor şi practicelor ce constituiesc raporturile omului cu D-deŭ: *religiunile cele mai rĕspândite sunt: Budhismul* (500 mil. în India şi China), *Catolicismul* (300 mil. în Europa şi America de S.), *Fetişismul* (250 mil. la popórele sĕlbatice), *Brahmanismul* (140 mil. în India şi China), *Protestantismul* (120 mil. în Europa şi America de N.), *Mahometanismul* (120 mil. în Turcia, Asia de E. şi Africa de N.) şi *Judaismul* (8 mil. în tóte ţĕrile lumiĭ); 2. doctrină religiósă: *religiune naturală*, principiĭ de morală independente de orĭ-ce cult particular; 3. credinţă, evlavie: *om fără religiune*; 4. sentiment de respect asemenea celui religios: *religiunea morţii.*

reliquat n. rĕmăşiţa unei datorii.

rellquie f. móşte.

relocaţiune f. *Jur.* act prin care se închiriază din noŭ: *locatarul nu póte opune relocaţiunea tăcută.*

reluare f. 1. acţiune de a relua; 2. representaţiune nouă a unei piese ce nu se mai juca.

rĕmân v. 1. a sta locului, în opoziţiune cu *plec*: *a rĕmânea la noĭ*; 2. a fi mai mult, a subsista: *ce ne mai rĕmâne? a rĕmas singur din tótă familia*; 3. a ajunge într'o stare: *a rĕmas sdrao.* || v. 1. a întrece pe cineva, a-l învinge: *Hercule it rĕmase pe toţi Isr.*; 2. a câştiga un rĕmăşag.

remaniare f. acţiune de a remania şi efectul ei.

remaniez v. a face schimbări, îndreptări unei opere.

remarc v. 1. a observa ceva; 2. a distinge între mai mulţi: *a fost fórte remarcat.*

remarcabil a. demn de a fi remarcat.

rĕmas n. 1. acţiune de a rĕmânea: *rĕmas bun*, adiŏ! 2. resultatul ei: rĕmăşiţă.

rĕmăşag n. prinsóre: *a câştigat rĕmăşagul.*

rĕmăşesc v. a pune rĕmăşag: *eu mĕ rĕmăsesc* Pann.

rĕmăşiţă f. 1. ceea ce rĕmâne dintr'un tót; 2. pl. rĕmăsurĭ de la un ospĕţ; 3. pl. ceea ce rĕmâne de la un mort, oseminte: *rĕmăşiţe pământesci.* Sin. **rest.**

Rembrandt m. celebru pictor şi gravor olandes, maiestrul clar-obscurului, al cărui capo-d'operă e *Strejă de nópte* (1608—1669).

remediez v. a aduce un remediu. Sin. **lecuiesc, vindec.**

remediu n. léc. Sin. **medicament.**

rememorez v. a aduce iar aminte.

remf n. plantă numită şi *cucurbeţică.*

reminiscenţă f. amintire vagă.

remisă f. 1. rabat asupra preţului; 2. reducerea unei datorii: *trate şi remise.*

remisiune f. 1. iertarea pĕcatelor la Catolicĭ; 2. predare: *remisiunea anuităţilor.*

remit v. 1. a preda: *a remite o scrisóre*; 2. a amâna: *a remite o afacere.*

remontă f. caĭ furnisaţi pentru cavalerie: *un transport de remontă.*

remontoar n. mecanism de întors un ceasornic fără cheie.

remorc v. se dice de o corabie ce trage pe o alta în urma ei.

remorcă f. otgon cu care se remorcă o corabie.

remorcor n. corabie ce remorcă pe alta.

Remu m. fratele lui Romul.

remuneraţiune f. rĕsplată.

remunerator a. care remunerézĕ.

remunerez v. a rĕsplăti.

remuşcare f. mustrare de cuget.

ren m. cadruped analog cerbului care trăiesce în ţĕrile Nordului.

renan a. aşedat pe malurile Rinului: *Prusia renană.*

Renan (Ernest) m. ilustru scriitor şi orientalist francez: *Viaţa lui Isus. Istoria originilor Creştinismului* (1823—1892).

renasc v. 1. a nasce din noŭ; 2. a reapare: *frunzele renasc.*

renascere f. a doua nascere.

Renascere f. 1. epocă ce se întinde de la coprinderea Constantinopolei de Turcĭ (1453) până la sfirşitul sec. XVI, când, după decadenţa medievală, se produse în arte şi în sciinţe o transformare inspirată de anticitate; 2. stil de architectură în sec. XV şi XVI, caracterisat printr'o întórcere la formele antice.

renditŭ f. *Jur.* rentă: *rendite şi dobânqĭ datorite.*

reneg v. 1. a se face că nu cunósce: *Sân-Petru renegă pe Mântuitor*; 2. a abjura: *a renega o credinţă, a renega un partid.*

renegat m. 1. cel ce a abjurat religiunea spre a îmbrăţişa alta; 2. *fig.* cel ce renunţă din interes la opiniunile sale politice. Sin. **apostat.**

renghiŭ n. festă: *i-a jucat un renghiŭ.*

Reni pl. orăşel în Basarabia, port pe Dunăre spre rĕsărit de Galaţi: 4000 loc.

Rennes n. (cit. *Ren*), oraş în Franţa: 70,000 loc. Academie, Şcólă de artilerie şi de pirotechnie.

renovaţiune f. schimbare în mai bine.

renovator m. cel ce renovézĕ.

renovez v. a reînoi spre a îndrepta.

rentă f. 1. venit anual: *trăiesce din rentele sale*; 2. dobândă anuală a unui capital plasat: *rentele pot fi viagere* (cari se sting cu titularul) şi *perpetue* (cari se transmit prin moştenire).

rentez v. a da o rentă.

rentier m. cel ce trăiesce din rentele sale.

renume m. nume bun, reputaţiune, celebritate.

renumesc v. a deveni renumit: *se renumiră* Bălc.

renumit a. cu renume, ilustru. Sin. **faimos.**

rĕnunchióră f. specie de ederă.

rĕnunchiŭ m. 1. rĕrunchiŭ; 2. *Bot.* piciorul cocoşului.

renunculacee n. pl. familie de plante dicotiledóne al căror tip e *rĕnunchiul.*

renunţ v. 1. a se lăsa de ceva, a părăsi: *a renunţa plăcerilor*; 2. a se lepăda: *a renunţa la o succesiune.*

renunţare f. acţiune de a renunţa şi actul prin care se renunţă: *întunecósa renunţare, umbra dulcilor dorinţi* Em.

reocup v. a ocupa din noŭ.

reorganisez v. a organisa din noŭ.

repaos n. odihnă.

repar v. 1. a drege: *a repara o casă*; 2. *fig.* a face să se uite, a şterge (în sens moral): *a repara o greşală.*

reparaţiune f. 1. acţiune de a repara şi lucrul reparat; 2. *fig.* satisfacţiune pentru o ofensă: *reparaţiune de onóre.*

repartisez v. a distribui: *a repartisa bunurile Statului.*

repartiţiune f. împărţélă dréptă: *repartiţiunea impositelor.*

repatriez v. a întórce în patrie.

repausez v. a se odihni.

rĕped v. 1. a arunca cu putere: *a repedi o săgĕtă*; 2. a împinge tare: *el calul 'şi rĕpede*; 3. a trimite în grabă: *a repedi o stafetă*; 4. a merge repede: *mĕ rĕped până acasă*; 5. a da năvală: *leul se repedi asupra-i.*

rĕped n. avêntul caluluĭ: *un rĕped volnic îl da* Pop.

repede a. 1. se dice de o mişcare impetuósă şi violentă: *apă repede*; 2. alunecos: *loc repede la vale*; 3. impetuos: *ţuvoiŭ repede* || adv. fórte iute, de o dată.

Repedea f. deal la S. de Iaşi, între Bahluiŭ şi Jijia.

repedĭcios a. cu mare repedĭciune.

repediciune f. iuțélă extremă.

repediș n. loc ce merge repede la vale.

repegiune f. repediciune: *aŭ vĕdut în repegiune ale Africeĭ misterurĭ* Al.

repercusiune f. *Fiz.* resfrângerea sunetului de pe o suprafață solidă saŭ lichidă.

repercut v. 1. a retrimite sunetul, lumina; 2. *Med.* a face să intre umorĭ ce erau în mișcare de a eși.

repertoriu n. 1. tablă, colecțiune menită a înlesni cercetările: *repertoriu alfabetic*; 2. listă de piese dramatice ce se joacă din când în când: *acéstă comedie face parte din repertoriu*; 3. *fig.* cel ce scie multe și e tot-d'a-una gata a instrui pe cel-lalți.

repet v. 1. a dice din noŭ ceea ce s'a mai dis; 2. a spune după alțiĭ: *nu repeta calomnia*; 3. a dice în particular, ca exercițiu, ceea ce va trebui apoĭ dis în public: *a repeta un rol*; 4. a reîncepe: *a repeta o experiență*; 5. a spune mereŭ aceleași lucrurĭ: *se repetă într'una*.

repetent m. cel ce repetă o clasă.

repetire f. repetițiune.

repetițiune f. 1. spunere saŭ întrebuințare din noŭ a unei vorbe, a unei idei; 2. lecțiune particulară dată unuĭ școlar; 3. acțiune de a repeta un rol, o piesă; 4. *Jur.* acțiune de a cere înapoĭ: *ceea ce s'a plătit fără să fiĭ debit este supus repetițiunii*.

repetitor m. cel ce repetă, explică școlarilor lecțiunea profesorului.

repetitoriu n. ceea ce servă a repeta: *repetitoriu cronologic*.

replic v. a face o replică.

replică f. ultimă vorbă ce dice un actor într'un dialog înainte ca întrevorbitorul seŭ să în cuvîntul: *a da replica*.

report n. 1. transportarea unei sume la pagina următóre, într'o contabilitate; 2. operațiune de Bursă, ce consistă a continua o operațiune pentru o dată mai târdie; 3. *Jur.* acțiune de a raporta la moștenire ceea ce s'a primit înainte: *reportul nu se póte face de cât numaĭ la succesiunea donatorului*. || v. a pune într'alt loc: *a reporta o sumă la pagina următóre*; 2. a se transporta cu mintea: *să mĕ report ferice la patria-mĭ cu sóre* Al.; 3. a câștiga: *a reportă o victorie*.

reportăgiu n. informațiunea reporterului.

reporter m. diarist care culege sciri de ale ĭlelei.

rĕposat a. și m. mort: *rĕposatul întru fericire*. Sin. decedat, defunct.

rĕposez v. a muri.

Rĕpotini m. pl. 1. serbătóre țĕrănéscă ce cade a treia Marți după Pasce: *rĕpotinit i-am ținut cât am putut* Pann; 2. turte făcute cu acea ocasiune: *facerea rĕpotinilor după Pasce*.

repovestesc v. a povesti din noŭ: *viața-mĭ ĭnsuĭ repovestită de o străină gură* Em.

reprehensibil a. care meritá a fi blamat.

represalii n. pl. stricăciuni făcute inimicului ca rĕsbunare pentru pagube causate de dînsul.

represent v. 1. a figura prin penel, daltă, cuvîntare: *a representa o scenă de familie*; 2. a imita prin acțiune, prin vorbă: *a representa o tragedie*; 3. a fi mandatar, delegat: *fiecare județ e representat în Cameră prin maĭ mulțĭ deputați*; 4. a-și pune în minte: *a-și representa pe un amic absent*.

representant m. 1. cel ce representă pe altul, care are puterea de a lucra în numele seŭ; 2. cel ce face afaceri pentru o casă de comerț; 3. membrul unei adunărĭ legislative.

representațiune f. 1. acțiune de a pune înaintea ochilor; 2. imagine ce representă: *representațiunea unei bătălii*; 3. acțiune de a juca o piesă de teatru; 4. stare de lux la care o persónă distinsă e obligată prin posițiunea sa: *cheltuĭelĭ de representațiune*; 5. observațiune, mustrare cumpĕtată: *a face cuĭva representațiunĭ*; 6. *Jur.* ficțiune a legiĭ care pune pe representanți în locul, în gradul și în drepturile representatului; 7. Representațiunea națională, adunarea representanților unei națiunĭ: *Representațiunea națională se împarte în două adunărĭ, Senatul și Camera*.

representativ a. care representă saŭ are misiunea de a representa; *guvern representativ*, în care o adunare de deputați representă poporul.

represiune f. acțiune de a reprima: *represiunea unuĭ delict*.

represiv a. care reprimă: *măsură represivă*.

reprim v. 1. a opri acțiunea, efectul unuĭ lucru: *a-și reprima pasiunile*; 2. a împiedeca rĕul prin amenințare orĭ pedépsă.

reprimandă f. mustrare făcută magistratuluĭ care a compromis demnitatea funcțiunii sale.

reprisă f. 1. reluarea unei piese teatrale; 2. *Mus.* partea unei arĭĭ ce trebue executată de două orĭ: *reprisă de fluer* Al.

reprob v. a respinge ceea ce se desaprobă, a condamna.

reprobațiune f. blam fórte energic.

reprobator a. și m. care exprimă reprobațiune.

reproduc v. 1. a produce din noŭ; 2. a imita fidel; 3. a produce ființe de aceiași speciĕ: *plantele, animalele se reproduc*.

reproducĕtor a. care reproduce.

reproductibil a. ce póte fi reprodus.

reproducțiune f. 1. acțiune prin care ființele vii reproduc speciile lor; 2. producțiune nouă; 3. *fig.* imitațiune fidelă: *reproducțiunea unuĭ tablou după originalul seŭ*.

reproductiv a. care póte da o nouă producțiune.

repros n. imputare.

reprosez v. a face reproșurĭ. Sin. imput.

reptil n. 1. animal care se tîrăsce pe pântece; 2. pl. clasă de animale vertebrate cu sânge rece: *țestóse, șopîrle, șerpĭ, bróscе*; 3. *fig.* ființă josnică și tîrătóre.

republică f. Stat în care autoritatea suverană s'exercită în numele tuturora prin representanți aleși; fig. *republica literelor*. Ctr. monarchie.

republican a. ce ține de o republică: *guvern republican*. || m. cel ce preferă republica orĭ-cărui alt guvern.

republicanism n. 1. afectațiune de opiniuni republicane; 2. caracterul, sentimentul republicanuluĭ.

repudiare f. acțiune de a repudia. Ctr. acceptare.

repudiez v. 1. a se despărți de soția sa după formele legale; 2. *fig.* a părăsi: *acest popor repudiase anticele sale virtuțĭ*; 3. *Jur.* a renunța: *a repudia o succesiune*.

repugnant a. 1. care insuflă desgust: *medicament repugnant*; 2. *fig.* contrar: *lucrurĭ repugnante rațiunĭĭ*.

repugnanță f. desgust pentru ceva. Sin. aversiune.

repugn(ez) v. 1. a fi contrar: *acéstă repugnă caracterului meŭ*; 2. a simți repugnanță: *ea repugnă acestor ocăzătorĭ*; 3. a inspira desgust: *intrigile 'mĭ repugnă*.

rĕpuitor m. cel ce rĕpune.

repulsiune f. 1. *Fiz.* forță în virtutea căreia moleculele corpurilor saŭ corpurile însesi se resping mutual; 2. *fig.* mare repugnanță, aversiune extremă.

repulsiv a. care respinge.

rĕpun v. 1. a omorî, a prăpădi: *lupul a rĕpus boiŭ*; 2. a muri: *Radu Vodă se rĕpusese de o cumplită bólă* On.; 3. a pierde; *moșia să-și rĕpuie* Pann; 4. *fig.* a dispare: *a cărui origĭne în secolĭ s'a rĕpus* Gn. Al.

rĕpus a. omorît, prăpădit.

reputat a. *Jur.* considerat: *reparațiunĭ reputate locative*.

reputațiune f. opiniune ce publicul are despre o persónă: *bună reputațiune*. Sin. celebritate, renume.

requiem n. rugăciune pentru morțĭ.

requisite n. pl. cele necesare pentru o cancelarie, pentru un biurou.

rĕrunchiŭ m. 1. rinichiŭ; 2. *fig.* sediul sensibilității morale: *plecă cu rĕrunchiĭ sdrobiți de mâhnire* Isp.

rĕsad n. 1. arbust próspĕt plantat; 2. *fig.* semințĕ: *săgeți ce prind rĕsad de mórte în pepturĭ omenescĭ* Al.

rĕsădesc v. a transplanta: *să semene florĭ și să le rĕsădéscă* Isp.

rĕsadniță f. pepinieră.

rĕsalt v. a sălta înapoĭ (vorbind de ceva elastic).

rĕsar v. 1. a sări de o dată: *țipă rĕsărind din somn*; 2. a eși din pământ (vorbind de plante): *érba abia rĕsărise*; 3. *fig.* a eși pe neașteptate: *de unde aĭ rĕsărit?* 4. a se arăta la orizont (vorbind de astre): *până a nu rĕsări sórele*; 5. *fig.* a apare: *vĕd rĕsărind din umbra trecutuluĭ*; 6. *fam.*

a cresce mare (vorbind de copiĭ): *cât a rĕsărit!*

rĕsărit a. 1. eșit din pământ: *flori rĕsărite*; 2. înalt de stat: *doi din cei mai rĕsăriți* Isr.; 3. în relief: *chipuri rĕsărite* Od. || n. 1. momentul când un astru apare la orizont: *de la rĕsărit până la asfințit*; 2. partea cerului unde sórele se ridică d'asupra orizontului (ca punct cardinal): *rĕsăritul și apusul*. Sin. est, levant, orient.

rĕsărîtén a. și m. 1. oriental; 2. ce ține de biserica grécă.

rĕsăritură f. tresărire: *o rĕsăritură a inimei* Od.

rĕsbat v. 1. a trece saŭ pătrunde prin: *rațele sórelui rĕsbăteau printre copaci*; 2. a cutreera: *a rĕsbate munții*.

Rĕsboieni pl. 1. saŭ Valea Albă, localitate în jud. Némțu, celebră prin victoria lui Ștefan cel Mare asupra Turcilor (1476); 2. mănăstire zidită după repurtarea acestei victorii.

rĕsboiesc v. a purta rĕsboiŭ, a se lupta: *ca nisce uriași s'aŭ rĕsboit Românii din ambele țĕri* Bălc.

rĕsboinic a. 1. ce ține de rĕsboiŭ: *se plécă pe rĕsboinicul seŭ arc* Al.; 2. propriu rĕsboiŭlui: *popor rĕsboinic*. || m. oștén care se luptă.

rĕsboinicesc a. rĕsboinic: *pământul îl clătésce rĕsboinicescul tunet* Gn. Al.

rĕsboiŭ n. 1. luptă cu armele între două națiuni: *rĕsboiele defensive sunt singurele drepte*; 2. artă militară: *Napoleon avea geniul rĕsboiului*; 3. se dice despre animale carĭ atacă pe altele; 4. *fig.* luptă în genere: *a face rĕsboiŭ viților*. Rĕsboiele cele mai vestite aŭ fost: în antichitate, **Rĕsboiele Medice** și **Punice**, *(vedĭ aceste vorbe)*; în evul-mediu, **Rĕsboiele religióse**, V. **Cruciatele**; **Rĕsboiul de o sută de anĭ**, între Franța și Anglia (1336—1453); în timpurile moderne, **Rĕsboiele de religiune**, între protestanții și catolicii francezĭ (1562—1598); **Rĕsboiul de treĭ-deci de anĭ**, lupta protestanților în contra împĕratului catolic, terminat prin tractatul din Westfalia (1618—1648); **Rĕsboiul succesiunii Spaniei**, susținut de Franța și Spania în contra celor-lalte puterĭ europene (1701—1713); **Rĕsboiul succesiunii Austriei**, susținut de Maria Teresia, sprijinită de Franța în contra lui Frideric II (1741—1748); **Rĕsboiul de șépte anĭ**, între Franța și Austria în contra Angliei și Prusiei (1756—1763); în epoca contemporană, **Rĕsboiul Crimeei**, în care Rusia susținu lupta în contra puterilor reunite ale Turciei, Franței, Angliei și Piemontului și care se terminâ cu Congresul din Paris (1854—1856); **Rĕsboiul franco-german**, care se încheiâ cu cedarea Alsaziei—Lorena și cu plata din partea Franței a 5 miliarde de leĭ (1870); **Rĕsboiul ruso-româno-turc**, saŭ luptă pentru independența României, terminat cu Congresul din Berlin (1877—1878). Sin. conflict. Ctr. pace. V. revoluțiune. || n. mașină de țesut. Sin. stative.

rĕsbucuros a. fórte bucuros: *era bucuróșă și rĕsbucuróșă în sufletul eĭ* Cn.

rĕsbun v. 1. a înfrige însuși pedépsa; 2. a face rĕŭ pentru rĕŭ: *s'a rĕsbunat*; 3. a se înseninа: *ciun se rĕsbun' un vifor sburând din nor în nor* Em. || m. răgaz: *fómea nu-i dedea rĕsbun*.

rĕsbunare f. 1. acțiune prin care cineva se rĕsbună; 2. dorință pasionată de a se rĕsbuna.

rĕsbunător a. și m. care (se) rĕsbună.

rĕscacăr v. a întinde și depărta piciórele.

rĕscântător a. care repetă cântecul: *(filomela) povestia cu întristare la Écho rĕsunătóre* Gn. Al.

rĕschir v. 1. a rĕsfira; 2. a depăna.

rĕschitor n. mosor de depănat tortul.

rescisiune f. *Jur.* anularea unuĭ act: *act de rescisiune pentru dol saŭ violență*.

rescisoriu a. care produce rescisiune.

rĕscitesc v. a citi din nou.

rĕscoc v. a cóce prea mult.

rĕscol v. a (se) revolta.

rĕscólă f. revoltă.

rĕscóle n. pl. lemnișóre ce închid partea dinainte și dinapoĭ la coșul carului.

rĕscolesc v. a căuta rĕsturnând tóte: *a rĕscolit tótă casa*.

rĕscopt a. 1. prea copt; 2. tare: *oŭ rĕscopt*.

rescript n. 1. rĕspunsul unuĭ împĕrat roman la cestiunile administrative ce-i le adresaŭ guvernatorii de provincie; 2. decisiunea papeĭ ca rĕspuns la o cestiune teologică.

rĕscruce f. locul unde se încrucișézâ două saŭ mai multe căĭ: *a-junge în rĕscrucile drumului* Cn. Sin. rĕspântie.

rĕsculare f. rebeliune.

rĕsculat a. și m. rebel.

rĕscumpĕr v. 1. a cumpĕra un lucru vîndut; 2. a libera cu ajutorul banilor: *a rĕscumpĕra captivi, robi*; 3. a scăpa: *Isus a rĕscumpĕrat pe creștini de mórtea eternă*; 4. a compensa: *a rĕscumpĕra defectele prin calităĭ*.

rĕscumpĕrare f. 1. acțiune de a rĕscumpĕra; 2. prețul de rĕscumpĕrare a unuĭ captiv; 3. scăpare de pĕcate.

rĕsdaŭ v. a da din nou: *să le dai și să le rĕsdaĭ* Cn.

resecțiune f. tăieturâ chirurgicală: *resecțiune nervósă, ósósă*.

resedă f. plantă a cărei flóre exală un miros plăcut.

reședință f. residență.

resentiment n. amintire despre o nedreptate cu dorința de a se rĕsbuna.

reserv v. 1. a reține o parte dintr'un tot; 2. a păstra pentru alt timp saŭ pentru altă întrebuințare: *'mi rĕserv banĭ pentru o călătorie*; 3. a destina: *a rĕserva o pedépsă culpabililor*; 4. a remite pentru altă dată.

rezervă f. 1. acțiune de a reserva și lucrul reservat; 2. *fig.* descrețiune, cumpĕtare: *a bea cu rezervă*; 3. restricțiune: *a face rezervele sale*; 4. partea armatei compusă din omenĭ carĭ și-aŭ făcut timpul de serviciu și carĭ sunt rechemați în cas de rĕsboiŭ; 5. corp de trupe ținute în ziua bătăliei la distanța acțiunii spre a le dirige la nevoe asupra punctelor slabe.

rezervat a. cu rezervă: discret, circumspect.

rezervatar a. *Jur.* care face rezervele sale: *erediĭ rezervatarĭ*.

rezervist m. om care face parte din armata de reservă.

rezervoriu n. basin de apă.

rĕslŭț v. 1. a atinge ușor cu mâna: *a rĕsfăța calul pe cóma*; 2. *fig.* a trata cu prea multă blândețe: *a-și rĕsfăța copiĭ*; 3. a face pe capriciosul: *ce mi-le rĕsfeți?* 4. a se desfăta: *albinele se rĕsfață printre florĭ*. Sin. **desmierd, rĕsgâiŭ**.

resfir v. 1. a desfășura: *paserile 'și rĕsfiră aripile*; 2. a se împrăștia: *armata se sdrobesce și se rĕsfiră* Bălc.

rĕsfirat a. 1. risipit: *oștĭ rĕsfirate*; 2. desfășurat: *cu pĕrul rĕsfirat pe umerĭ*.

rĕsfoiesc v. 1. a întórce foile uneĭ cărțĭ; 2. a consulta opere.

rĕsfrâng v. 1. a se ridica și îndoi: *a-și rĕsfrânge rochia*; 2. a se reflecta: *se rĕsfrânge ca în oglindă a copilei umbră* Em.

rĕsfrângere f. acțiune de a se resfrânge și resultatul eĭ: reflex(iune).

rĕsfug n. 1. bólă de oĭ când se învîrtesc în loc până ce cad jos; 2. *Bot.* specie de salată.

rĕsgâiŭ v. a rĕsfăța peste mĕsură.

rĕsgândesc v. 1. a se gândi din nou; 2. a-și schimba părerea: *s'a rĕsgândit*.

resid v. 1. a sta cu locuința undeva; 2. *fig.* a fi, a consta: *în asta rezidă cestiunea*.

resident a. care residă. || m. cel trimis de un guvern pe lângă altul cu un grad inferior celuĭ de ambasador.

rezidență f. 1. locuință obicinuită; 2. centru unde residă capul Statuluĭ.

reziduu n. ceea ce rĕmâne dintr'o substanță supusă uneĭ acțiunĭ chimice.

resignat a. care se supune fără cârtire evenimentelor, care se lasă în voia Domnuluĭ.

resignațiune f. 1. acțiune de a (se) resigna; 2. supunere în voia luĭ D-dĕu.

resignez v. 1. a renunța de bună voe, a se desdice în favórea altuia: *a resigna o funcțiune*; 2. a se supune împrejurărilor fără a cârti.

resil n. (rezil) rețea mică ce înfășură pĕrul: *resiluri de dame*.

resiliare f. anularea unuĭ act.
resiliez v. a anula un contract.
resîmt v. 1. a simți cu vioiciune; 2. a simți urmările, mai ales rele: *rĕsbóiele se resimt mult timp.*
resîmțire f. resentiment.
rĕșinĭ f. materie inflamabilă ce curge de la unĭ arborĭ (pin, brad).
Reșinar n. frumos orășel românesc în comitatul Sibiiuluĭ.
rĕșinos a. ce produce rĕșinĭ: *arbore rĕșinos.*
rĕsîntĕleg v. a înțelege fórte bine: *aĭ înțeles și rĕsînțeles* Cn.
resist v. 1. a nu ceda la izbirea cu un alt corp: *acéstă pétră resistă daltéĭ;* 2. a opune forță la forță; 3. *fig.* a suporta: *el resistă necazurilor.*
resistent a. care resistă.
resistență f. 1. calitatea unuĭ corp ce resistă la acțiunea altuia: *o stofă bună trĕbue s'aibă resistență;* 2. apĕrare îndărătnică la un atac; 3. opositiune la voința altuia.
rĕsleț a. care se depărtézĕ (óia din turmă); 2. *fig.* singuratic: *frumós-să ca un gând rĕslet* Coșbuc.
rĕslog m. bĕț cioplit din două părți pentru garduri: *coclóbă îngrădită cu rĕslogĭ de brad* Cn.
resolut a. hotărît și îndrăzneț: *om resolut.*
resoluțiune f. 1. hotărîre: *mi-am schimbat resoluțiunea;* 2. fermitate de caracter, curagiu.
resolutoriu a. *Jur.* care face să se anuleze: *condițiune resolutorie.*
resolv v. 1. a descompune chimicesce elementele unuĭ corp: *a resolva un corp în pulbere;* 2. a tranforma în: *vêntul resolvă norĭĭ în ploĭe;* 3. *Méd.* a scădea treptat și a face să dispară: *a resolva o tumóre;* 4. *Jur.* a anula: *a resolva un contract;* 5. *fig.* a decide: *a resolva o dificultate;* 6. a găsi o soluțiune: *a resolva o problemă;* 7. a se schimba în: *ceața se resolvă în ploĭe.*
resolvare f. 1. reducerea unei substanțe în părțile-ĭ constitutive: *resolvarea gliĭeĭ în apă;* 2. *fig.* decisiunea unei dificultățĭ, a unei probleme.
reson n. 1. dreptate: *aĭ reson;* 2. motiv: *asta n'ar fi un reson* Al.
resonabil a. raționabil.
resonanță f. prelungirea duratei sunetuluĭ.
resort n. 1. lamă de metal dispusă astfel că-și recapétă starea dintâĭ, când încetézĕ a fi comprimată: *resort de trăsură, de ceasornic;* 2. *fig.* ceea ce împinge la lucru, forță, energie: *speranța e marele resort al sufletuluĭ;* 3. mijloc de succes: *a pune în mișcare tóte resorturile.* || n. 1. întindere de jurisdicțiune: *resortul unuĭ tribunal;* 2. *fig.* competență, specialitate: *asta nu e de resortul meu.*
respândesc v. 1. a purta departe, a arunca în tóte părțile: *a respândi un mirós;* 2. a băga în minte: *a respândi spaimă;* 3. a propaga: *a respândi un svon;* 4. a vĕrsa: *a respândi sânge.* Sin. împrăștiu, risipesc. Ctr. string.
răspântie f. drum încrucișat. Sin. răscruce.
răspuns n. răgaz: *nu-ĭ dete răspas să se mai gândéscă* Isr.
respect n. 1. considerațiune pentru cineva; 2. pl. omagiĭ de politeță: *respectele mele.* Sin. veneratiune. || v. 1. a avea respect: *respectaĭ pe părinții voștri;* 2. a avea considerațiune pentru; *a respecta durerea cuĭva;* 3. a cruța: *mórtea nu respectă pe nimeni.*
respectabil a. demn de respect.
respectiv a. privitor la fie-care în particular: *eĭ discută interesele lor respective.*
respectuos a. plin de respect.
rĕspĕr m. pescisor cu spinĭ pe spinare. || adv. în rĕspĕr, în direcțiune opusă pĕruluĭ, contrar; *a lua în rĕspĕr,* a trata aspru pe cineva.
răspicat a. și adv. deslușit: *a vorbi răspicat.*
resping v. 1. a împinge înapoĭ; 2. a depărta fugărind: *a respinge pe dușmanĭ;* 3. a combate cu putere: *a respinge o calomnie;* 4. a nu voĭ să priméscă: *a respinge o cerere;* 5. *fig.* a însufla desgust: *figura sa te respinge.* Ctr. atrag.
respingĕtor a. care respinge, care inspiră aversiune: *om respingĕtor.*

respir v. 1. a atrage aerul în plămînĭ și a-l împinge afară; 2. a se odihni un moment: *lasă-mĕ să respir;* 3. *fig.* a anunța: *aĭcĭ totul respiră bucurie;* 4. a dori cu ardóre: *eĭ respiră rĕsbunare.* Sin. rĕsuflu.
respirabil a. ce se póte respira.
respirațiune f. funcțiunea organismuluĭ prin care se absórbe oxigenul aerului și se elimínézĕ acidul carbonic.
respiratoriu a. care servă la respirațiune: *aparat respiratoriu.*
răsplată f. ceea ce se dă cuĭva pentru o faptă bună saŭ pentru un servicĭu. Sin. recompensă.
răsplătesc v. 1. a da o răsplată; 2. a pedepsi, a rĕsbuna: *D-dĕu nu răsplătesce ca dușmanuĭ* Pann.
răsplătire f. rĕsbunare: *n'o să aibă răsplătire de la dreptul D-dĕu?* Negr.
responsabil a. 1. care răspunde de faptele sale saŭ de ale altora; 2. care garantézĕ ceva.
responsabilitate f. 1. starea celuĭ responsabil; 2. obligațiune de a repara, prin o indemnitate pecuniară, prejudiciul causat prin propria sa vinĭ orĭ prin a celor ce s'află sub privegherea sa.
răspopesc v. a scóte din popie, a luă darul preoției.
răspund v. 1. a da un răspuns: *a răspunde da saŭ ba;* 2. a trece un examen: *candidatul a răspuns bine;* 3. a scrie cuiva de la care s'a primit o scrisóre: *nu t-am răspuns încă;* 4. a plăti: *am răspuns toți banĭ;* 5. a da garanție: *răspund pentru eĭ;* 6. a întîmpina: *a răspunde unuĭ pamflet;* 7. a corespunde: *acestă camere răspund cu cele din față;* 8. a avea un capĕt, a eși: *căile mieĭ răspund în alte maĭ marĭ;* 9. a străbate: *a răspunde până dincolo.* Ctr. întreb.
răspundere f. acțiune de a răspunde și resultatul eĭ: 1. garanție: *sub răspunderea mea;* 2. responsabilitate: *primesc tótă răspunderea.*
răspunzĕtor a. 1. garant; 2. responsabil.
răspuns n. 1. ceea ce se spune celuĭ ce face o întrebare; 2. scrisóre trimisă ca rĕspuns; 3. întîmpinare verbală saŭ scrisă.
răsputere f. în locuțiunea *din răsputerĭ,* din tóte puterile.
rest n. 1. ceea ce rĕmâne dintr'un tot: *restul capitaluluĭ;* 2. în aritmetică: resultatul unei scăderĭ; 3. ceea ce rĕmâne de dis saŭ de făcut. Sin. rĕmășiță.
restabilesc v. 1. a pune iar într'o stare bună, în prima stare; 2. a întrema: *acest medicament l'a restabilit;* 3. a face să renască: *a restabili disciplina în armată;* 4. a revenĭ la prima stare: *creditul seŭ se restabilĭ;* 5. a-și recăpĕta sănătatea: *s'a restabilit pe deplin.*
restabilire f. 1. acțiune de a (se) restabilĭ; 2. starea persónei saŭ a lucruluĭ restabilit; 3. întremare.
rĕstălmăcesc v. 1. a tălmăcĭ din nou; 2. a schimba sensul.
restatornicesc v. a restabilĭ.
restaurant n. birt maĭ bun.
restaurare f. 1 reparațiune: *restaurarea unei mănăstirĭ;* 2. *fig.* restabilire: *restaurarea disciplineĭ;* 3. restabilirea unei vechĭ dinastiĭ pe tron: *restaurarea Stuarților.*
Restaurațiune f. periódă din istoria Franței de la restabilirea Burbonilor și până la căderea lor (1814—1830).
restaurator m. 1. cel ce restaurézĕ: *restaurator de monumente;* 2. cel ce ține un restaurant.
restaurez v. 1. a pune iar în bună stare, în vigóre; 2. *fig.* a face să renască, vorbind de litere saŭ arte: *a restaura studiile;* 3. a-și repara puterile: *s'a restaurat.*
resteĭ n. răsteiŭ: *când a face plopul pere și resteuĭ nugurele* Al.
rĕstimp n. interval: *în rĕstimp de dece anĭ.*
restituiŭ v. 1. a înapoia ce luase; 2. a restabilĭ în stare primitivă: *a restitui un text.*
restituțiune f. 1. acțiune de a restitui; 2. lucru restituit.
rĕstorc v. a întórce altuia: *am vrut să-mĭ rĕstorc cele treĭ lovituri* Cn.
răstorn v. 1. a arunca la pământ: *vêntul răstórnă copacĭ;* 2. *fig.* a dobori, a distruge: *a răsturna de pe tron, a răsturna o doctrină;* 3. a strica ordinea, a deranja: *aĭ răsturnat tótă casa;* 4. a se da peste cap: *s'a răsturnat în trăsură.*

restricțiune f. condițiune ce restrînge; **restricțiune mentală**, reservă făcută într'un mod tacit despre o parte ce se cugetă spre a înșela persóna cu care se vorbesce.

restrîng v. a mărgini, a micșora.

rĕstrîște f. sórte nenorocită.

rĕsturnare f. 1. acțiune de a (se) rĕsturna; 2. starea celuĭ rĕsturnat; 3. *fig.* turburare, desordine.

rĕsturnătór a. care rĕstórnă: *de Domni dibaciŭ rĕsturnătór* An.

rĕsturnîș n. loc pieziș unde se rĕstórnă carul.

rĕsucesc v. 1. a suci de maĭ multe orĭ: *a rĕsuci un pănŭ*; 2. a întórce cu violență: *i-a rĕsucit brațul*; 3. a întórce mereŭ: *a-și rĕsuci mușchiĭ*; 4. a se învîrti: *mĕ rĕsucesc într'un picior* Cn.

rĕsuflare f. 1. suflarea respirațiunii, aer atras și respins de plămîni: *dintr'o rĕsuflare*; 2. exalațiune: *rĕsuflarea unei peșteri*; 3. bóre.

rĕsuflat a. 1. care s'a evaporat: *vin rĕsuflat*; 2. *fig.* transpirat: *taină rĕsuflată*; 3. trăit și sătul de viață: *om rĕsuflat*.

rĕsuflătóre f. ferestruĭ pe unde intră aer.

rĕsuflătură f. 1. rĕsuflare prelungită: *scóse o rĕsuflătură* Pann; 2. spuzélă pe corp.

rĕsuflet n. (poetic) rĕsuflare: *când sorb al teŭ rĕsuflet în suflarea vieței mele* Em.

rĕsuflu v. 1. a respira: *a rĕsufla cu plămîniĭ*; 2. *fig.* a da repaos, a se odihni: *lasă-mĕ să rĕsuflu*; 3. a-și vérsa focul, mînia: *s'a maĭ rĕsuflat*; 4. a se manifesta din noŭ, a ĕși cu furie (vorbind de bube); 5. a-și face loc, a izbucni: *un vas prea îndesat rĕsuflă pe undeva*; 6. *fig.* a transpira: *taina a rĕsuflat*; 7. a-și ușura amarul: *s'a rĕsuflat către prieteniĭ sĕĭ* Cn. || n. (poetic) rĕsuflare: *tainul încă umed de rĕsuflul aurorei* An.

result v. a fi consequența, concluziunea: *de aĭcĭ rezultă*. Sin. urmez.

resultantă f. 1. în mecanică: forță ce rezultă din compunerea maĭ multor forțe aplicate la un punct dat; 2. *fig.* resultat final.

resultat n. ceea ce rezultă. Sin. efect. Ctr. causă.

resum v. 1. a reda în puține vorbe: *a resuma o discuțiune*; 2. a relua pe scurt cele dise și a conchide.

resumat n. 1. analisă sumară: *resumatul unuĭ discurs*; 2. prescurtare: *resumat de istorie*.

rĕsun v. 1. a suna tare, a reda sunetul cu intensitate: *casa rĕsuna de strigătele sale*; 2. a produce un sunet: *vióra rĕsună sub degetele sale*.

rĕsunător a. care resună.

rĕsunet n. sunet prelungit. Sin. ecoŭ.

resurecțiune f. sculare din morți, înviere.

resursă f. 1. mijloc de a ĕși dintr'o încurcătură; 2. pl. mijlóce pecuniare, bani: *n'are resurse*; 3. forțele unuĭ Stat, credit, armată: *resursele bogate ale țĕriĭ*.

resuscit v. 1. a învia; 2. *fig.* a face să renască, a repune în vigóre.

rĕsvrăt n. rĕsvrătire: *rĕsvrătul e în aer ca fulgerul în nori* An.

rĕsvrătesc v. a (se) revolta.

rĕsvrătire f. revoltă.

rĕsvrătit a. și m. rebel.

rĕsvrătitor m. cel ce împinge la rĕsvrătire. Sin. agitator.

rețea f. 1. plasă de prins pescĭ saŭ paserĭ; 2. țesetură cu ochiurĭ din fire de mătase saŭ altele; 3. împletitură de vase sanguine, de nervĭ; 4. totalitate de căĭ ferate ce acoper o țĕră.

rețetă f. 1. compositiunea unuĭ medicament; 2. formula unuĭ procedeŭ industrial.

reteveiŭ n. bătaĭ scurtă și grósă.

retez v. 1. a scurta prin tăiare: *îĭ retează capul*; 2. a scóte mierea și céra din stup; 3. *fig.* a transa. || n. parte rasă: *la retezul pĕrului pe din dosul fesului* Pop. V. rătez.

Retezat n. piscul celŭ maĭ înalt al munților Hațeguluĭ în Ardél.

Rețiia f. veche țĕră a Galieĭ cis alpine, coprindea Grisoniĭ, Tirolul și Nordul Lombardieĭ (**retic**).

Reticĭ (Alpiĭ) m. pl. numele munților Engadinuluĭ.

reticență f. 1. omitere voită a unuĭ lucru ce ar trebui să se spuie; 2. ceea ce nu s'a dis.

reticular a. în formă de rețea.

rețin v. 1. a ține la sine ceea ce e a altuia: *a reține averea cuiva*; 2. a pune în reservă, a scădea: *'mĭ reține atâta la sută*; 3. a invita dinainte: *a reține la prânz*; 4. a-și asigura din precauțiune: *a reține un loc la teatru*; 5. a nu lăsa să mérgă: *nu mĕ rețineți, sunt grăbit*; 6. a înfrîna, a modera: *a-și reține mânia*; 7. a se ține să nu cadă. Sin. opresc.

retină f. membrană ce tapițéză fundul ochiuluĭ, formată prin expansiunea nervuluĭ optic.

retipăresc v. a tipări din noŭ.

retiradă f. privată.

retirat a. (ironic) retras: *(șorecele) petreceà retirat într'un vechiŭ parmezan* Gn. An.

retor m. 1. cel ce predă retorica; 2. cel ce vorbesce cu emfasă, care se ocupă numaĭ de forma în paguba fondului.

retoric a. ce ține de retor saŭ de retorică.

retorică f. 1. arta de a vorbi frumos; 2. afectațiune de eloquență.

reto-roman a. ce ține de Engadin: *graiul reto-roman*.

retractez v. a retrage părerea anterióră, cele dise saŭ scrise.

retrag v. 1. a trage la sine: *a retrage mâna*; 2. a face să ésă: *a retrage un copil de la școlă*; 3. a se desdice: *a-și retrage vorba*; 4. a se duce, a pleca: *s'a retras din serviciu*; 5. a se trage la o parte: *a se retrage în viața privată*.

retragere f. 1. acțiune de a (se) retrage; 2. mișcare de înapoiere a uneĭ armate înaintea dușmanuluĭ; 3. semnal de intrare a soldaților la ore anumite: *a suna retragerea*; 4. starea uneĭ persóne retrasă din afacerĭ, din lume: *a trăi în retragere*; 5. locul unde se retrage cineva.

retranșament n. lucrare de fortificațiune spre a se apĕra de atacurile inimiculuĭ.

retrec v. a trece din noŭ.

retribuĭ v. a da o résplată.

retribuțiune f. plată pentru un serviciu, pentru o lucrare.

retroactiv a. care lucrézā asupra trecutuluĭ: *legea n'are putere retroactivă*.

retroactivitate f. caracterul celor retroactive.

retrocedez v. *Jur.* a reda cuiva un drept ce a fost cedat.

retrocesiune f. act prin care se retrocedézā.

retrograd a. 1. care păsesce îndărăt: *mers retrograd*; 2. *fig.* care caută a restabili lucrurĭ învechite: *spirit retrograd*.

retrogradez v. a merge înapoĭ.

retrospectiv a. care privesce înapoĭ, care se rapórtă la lucrurĭ trecute.

rĕŭ a. care nu e bun: *om rĕŭ*. || adv. cum nu se cuvine: *se pórtă rĕŭ*. || n. 1. ceea ce e contrar binelui: *a discerne binele de rĕŭ*; 2. ceea ce e contrar virtuțiĭ, probităților, onórei: *a face rele*; 3. calamitate: *rĕsbóiele produc multe rele*. Ctr. bun.

Reuchlin m. celebru umanist german, precursor al Reformeĭ (1455—1522).

reumatism n. durerĭ în mușchĭ și în articulațiuni.

reumatismal a. ce ține de reumatism.

reunesc v. a strînge la un loc. Sin. adun.

reunire f. 1. adunare; 2. adunătură.

reurc v. a urca din noŭ: *a reurca tronul*.

reușesc v. a avea un sfîrșit bun. Sin. izbutesc.

reușită f. sfîrșit bun. Sin. izbândă.

Reuss n. nume a doŭĕ micĭ principate în Germania: 153,000 loc.

rĕutăcios a. 1. pornit a face rĕŭ: *om rĕutăcios*; 2. plin de rĕutate: *ce rĕutăcios eștĭ!* Sin. malițios.

rĕutate f. 1. caracterul celuĭ rĕutăcios; 2. vorbă saŭ faptă rĕutăcioasă: *capul tuturor rĕutăților*; 3. malițiositate. Ctr. bunătate.

rĕŭ-voitor a. care voiesce rĕŭ.

revanșă f. 1. rĕsbunare; 2. a doŭa partidă între doĭ jucători, ce pierdĕtorul jócă spre a recâștiga; 3. fig. *a-și lua revanșă*.

revanșez v. a plăti rĕŭl cu rĕŭ.

revĕd v. 1. a vedea iarăși; 2. a supune uneĭ revisiuni: *a revedea o operă*.

revedere f. acțiune de a (se) revedea; *la revedere!* formulă de politeță în plecare.

revelațiune f. 1. acțiune de a revela; 2. inspirațiune prin care D-deŭ face cunoscut voința sa; 3. lucru revelat.

revelator a. care revelézĕ: *indericiu revelator.* || m. cel ce face o revelațiune.

revelez v. 1. a face cunoscut ceea ce era ascuns; 2. se dice în special de inspirațiunea prin care D-deŭ face cunoscut ceva; 3. a eși la lumină: *crudimea lui Nerone se revelă de timpuriŭ.*

revelion n. petrecere în nópteа din ajunul Anului-Noŭ: *oiŭ juca și eŭ la revelion* Al.

revendic v. a reclama ceva ce ne aparține și care s'află în mâinile altuia: *a revendica posesiunea unuĭ câmp.*

revendicațiune f. *Jur.* acțiune de a revendica.

revenélă f. umedélă.

revent m. plantă a cărei rădăcină e întrebuințată în medicină ca purgativ.

rever v. a respecta profund.

reverber n. oglindă-reflector ce se pune la o lampă.

reverend a. titlu dat persónelor religióse (la protestanți).

reverendă f. vestmînt preoțesc sub cabană.

reverență f. 1. veneratiune adâncă; 2. mișcarea corpului când se salută.

reverențiar a. în locuțiunea juridică *temere reverențiară*, sentiment amestecat din temere și respect.

reverențios a. prea ceremonios.

reverie f. 1. starea spiritului preocupat de ideĭ vage; 2. cugetări vesele saŭ triste în voia cărora se lasă imaginațiunea; 3. idee extravagantă și chimerică asemenea unuĭ vis.

revers n. 1. partea uneĭ monete opusă efigieĭ: *reversul medalieĭ*; 2. *fig.* parte rea a uneĭ persóne saŭ a unuĭ lucru.

revĕrs v. 1. a vĕrsa cu prisosință: *albă lună revarsă un val de aur*; 2. *fig.* a răspândi: *multă fericire a revĕrsat în mine* Al.; 3. a deborda: *rîul s'a revĕrsat*; 4. a se lumina de di.

revĕrsat n. acțiune de a se revĕrsa și efectul eĭ, vorbind mai ales de astri: *revĕrsatul zorilor.*

reversibil a. se dice de bunurile ce trebue întórse proprietaruluĭ saŭ moștenitorilor.

reversibilitate f. calitatea celor reversibile.

reversiune f. drept în virtutea căruia bunurile, de carĭ cineva a dispus în favórea altuia, îi pot reveni când acela móre fără copiĭ.

revin v. 1. a veni iar, a se întórce: *primăvara revine în toți anii*; 2. *fig.* a relua un subiect întrerupt: *să revenim la cestiune.*

revirĭment n. 1. schimbare completă: *un revirĭment în opiniunea publică*; 2. revirĭment de fonduri, mod de achitare prin transportul uneĭ creanțe equivalentă cu suma datorită.

revisionist a. și m. partisan al revisuirii uneĭ Constituțiunĭ.

revisiune f. revisuire: *revisiunea unuĭ text*; **Consiliu de revisiune**, însărcinat a examina pe tinerii chemați pentru contingentul anual al armateĭ și a decide casurile de scutire.

revisor m. 1. cel ce revisuiește; 2. inspector al școlelor primare.

revisuesc v. a cerceta din nou: *a revisuĭ conturile.*

revisuire f. 1. acțiune prin care se revisuiește: *revisuirea Constituțiunĭ*; 2. se dice de conturile publice supuse la cercetarea uneĭ autorități; 3. acțiune de a supune o judecată la o nouă autoritate. V. **revisiune.**

revistă f. 1. inspecțiunea trupelor în defilare; 2. titlul unor foĭ periodice; 3. piesă de teatru în care se reproduce ceea ce s'a petrecut mai însemnat în cursul anuluĭ.

revoc v. 1. a rechema în imaginațiune: *el revŏcă 'n dulcĭ icône a istoriĕĭ minune* Em.; 2. a rechema dintr'un post, a destitui; 3. a declara nul: *a revoca o lege, a revoca un ordin.*

revocabil a. care póte fi revocat.

revocațiune f. acțiune de a revoca și actul prin care se revocă. Sin. destituire.

revolt v. 1. a împinge la revoltă; 2. *fig.* a provoca indignare: *perfidia ne revoltă.*

revoltă f. ridicarea supușilor în contra suveranuluĭ, a inferiorilor în contra unuĭ superior. Sin. **insurecțiune, rebeliune, rĕscóală, rĕsvrătire.**

revoltant m. care e în revoltă.

revoltător a. care revoltă, care indignézĕ: *abuz revoltător.*

revoluționar a. ce ține de revoluțiunile politice. || m. partisan al revoluțiunilor.

revoluționez v. 1. a agita o revoluțiune; 2. *fig.* a turbura profund, a transforma.

revoluțiune f. 1. mișcare circulară completă: *Pământul 'și face revoluțiunea sa în jurul sórelui în 365 de dile și 6 ore*; 2. se dice de schimbările geologice ale globuluĭ; 3. schimbare bruscă în arte, în opiniuni, în afacerile lumiĭ; 4. se dice în special de o schimbare violentă în guvernul saŭ în aședămintele unuĭ Stat. Revoluțiunile cele mai cunoscute: **Revoluțiunea engleză**, începută în 1642, marcată prin execuțiunea lui Carol I (1649) și care aduse alungarea definitivă a Stuarților (1688); **Revoluțiunea ardelénă din 1783**, sub Horia și Cloșca, pentru desființarea iobăgieĭ: după ce fu înecată în sânge, șerbirea se desființă în principiu de Iosif II în 1785; **Revoluțiunea francesă din 1789**, transformare completă a instituțiunilor Franței: monarchia absolută fu înlocuită cu un regim representativ, privilegiile fură desființate, egalitatea civilă și politică stabilită în principiu; **Revoluțiunea din 1821**, V. **Zavera**; **Revoluțiunea din 1848** (în Muntenia), condusă de Eliad, Golescu și Tell, proclamă o nouă Constituțiune la Islaz, semnată de Vodă Bibescu, dar revoluțiunea fu înăbușită de baionetele rusescĭ; **Revoluțiunea din 1848** (în Ardél), cu ocasiunea unirii Transilvaniei cu Ungaria: Avram Iancu se puse în fruntea Moților, carĭ, rĕsculați și îndirjiți de grozăviile Ungurilor și Sĕcuilor, făcură din Ardél un foc și un lac de sânge.

revolver n. pistol obicinuit cu șése culate.

rĕzĕm n. 1. proptea, sprijin; 2. *fig.* protecțiune: *bizuindu-se pe rĕzĕmul lor ostășesc* Od. || v. a (se) sprijini: *a rĕzĕma scara de zid.*

rezemătóre f. ceea ce servă de rĕzĕm.

rezor n. arc, resort: *calĕsca mai are nevoie de un rezor* Al.

rîbar m. rîndunică de mare.

rîbiță f. pesce alb.

rîcă f. cărtă: *s'aŭ pus la rîcă amîndoĭ.*

Richard m. nume a 3 regĭ aĭ Angliei; Richard I (**Inimă-de-Leŭ**), conduse a treia cruciată și la întórcere fu reținut captiv în Germania (1189—1199); Richard II, urmă pe tron moșului seŭ Eduard III (1377—1399); Richard III, cu care se termină rĕsboiul celor două Rose (1483—1485).

Richelieu (Cardinalul) m. (cit. *Rișliŭ*), om de Stat francez, ministru al lui Ludovic XIII timp de 20 de anĭ: înăuntru el se sili a supune pe protestanți și pe nobilĭ, iar în afară urmări slăbirea Caseĭ de Austria; el e tot-de-odată fundatorul Academieĭ francese (1585—1642).

Richter m. V. **Jean-Paul.**

rĭcin n. plantă ale cărei grăunțe daŭ un uleĭŭ purgativ.

rĭcoșez v. a sări înapoĭ, vorbind de projectile când ating pământul saŭ daŭ de un obstacol.

rictus n. deschidere largă a gurei.

rîd v. 1. a-și arăta bucuria prin contracțiunea mușchilor feței: *dobitócele nu rid*; 2. *fig.* a avea un aspect grațios: *totul ride în natură*; 3. a glumi: *vreĭ să rîdĭ?* 4. a-și bate joc: *o sórtă schimbătóre, ce rîde de omenire!* Al. Cm. **plâng.**

ridic v. 1. a înălța: *a ridica mâinile*; 2. a pune drept ce era culcat saŭ plecat: *a ridica capul*; 3. a lua și transporta: *a ridica masa, gunoiŭl*; 4. a răpi: *a ridica dilele cuiva, un drept óre-care*; 5. a face să înceteze: *a ridica sedința*; 6. a înrola, a chema sub arme: *a ridica trupe*; 7. a desena: *a ridica un plan*; 8. a zidi din temelie: *a ridica biserică*; 9. a înălța: *a ridica o statuă*; 10. a cresce mare: *începusem și eŭ a mĕ ridica băiețaș* Cn.

ridicată f. ghiotură: *cu ridicata*, în opoziție cu *de amăruntul.*

ridicătură f. ceva ridicat.

ridiche f. 1. plantă din fam.

crucíferelor cu o rădăcină rotunjită ce se mănâncă crudă; 2. *fam.* spinare: *a frecа cuiva ridichea.*

ridícul a. vrednic de rîs: *om ridicul.* || n. 1. ceea ce e ridicul; 2. batjocură: *a se expune ridiculului;* 3. (ridicúl) săculeț ce damele pórtă la mână.

ridiculisez v. a face ridicul.

Rienzi m. tribun din Roma medievală, fiu de birtaș, vru să fundeze o republică italiană după modelul român; peri asasinat într'o răscólă (1313—1354).

Riga f. 1. cetate tare și port în Rusia: 171,000 loc.; 2. golf format de Marea Baltică.

rígă m. 1. od. rege: *cu trufie riga ungur către țeră înaintézа* Gn. Ac.; 2. carte ce figurézа un rege: *rigă de cupă.*

Righi n. munte în Elveția cu un drum de fier până în vîrf: 1850 m.

rígid a. 1. țépen: *drug rigid;* 2. *fig.* fórte sever: *morală rigidă.*

rigiditate f. 1. calitatea celor rigide; 2. *fig.* mare severitate.

riglă f. instrument drept și lat de tras linii drepte.

rigóre f. 1. severitate extremă; 2. asprime, strășnicie: *rigórile erneĭ;* 3. formă rigurósă: *rigórea unei demonstrațiuni;* la **rigóre**, la adică vorbind.

rigorism n. morală prea severă.

rigorist m. cel ce împinge prea departe severitatea principiilor saŭ a moraleĭ.

riguros a. 1. fórte sever în maximele sale și în purtarea sa: *om riguros;* 2. aspru, greŭ de suportat: *frig riguros;* 3. *fig.* de o exactitate perfectă: *demonstrațiune rigurósă.* Sin. strașnic.

rîjnică f. *Bot.* cardama.

Rîm n. numele vechiŭ românesc al Romeĭ: *papa de Rîm.*

rîm v. 1. a scurma sub pământ ca porcii; 2. *fig.* a róde: *mĭ rimă la inimă să sciŭ* Isp.

rîmă f. potrivire de sunet în terminațiunea vorbelor.

rîmă f. vierme lung și subțire ce s'află în pământ: *rîmele umblă a ploĭe.*

rîmător m. porc.

rîmez v. 1. a avea același sunet final; 2. a face saŭ a pune în versurĭ.

Rimini n. oraș în Italia și port pe Adriatica: 38,000 loc.

rîmlén a. (archaic) roman: *dă un căpitan, căpitan rîmlén* Por. || m. Roman.

rîmnesc v. V. rîvnesc.

Rîmnic m. 1. afluent pe drépta Oltului, curge prin jud. Vâlcea; 2. afluent de-a drépta Siretului, curge prin Rîmnicu-Sărat. || n. nume a 2 districte în Muntenia: **Rîmnicu-Vâlcei,** cap. jud. Vâlcea, oraș așezat între Olt și Rîmnic: 6000 loc. Seaunul episcopiei Noului-Severin; **Rîmnicu-Sărat,** județ așezat la resărit de Buzĕŭ: 95,000 loc. cu cap. *Rîmnicu-Sărat,* oraș situat pe ripa stângă a rîuluĭ Rîmnic: 7000 loc. (**Rîmnicéan**).

Rîn m. mare fluviu în Europa, izvorăsce din Muntele St. Gothard, străbate Lacul Constanța, udă orașele Basel, Maiența, Coblenz, Colonia și se varsă în Marea Nordului prin patru brațe: 1300 km.

rînă f. vină de boŭ: *culcat pe o rînă* Pann.

rînchez v. a necheza: *calul trist aŭ rînchezat* Al.

rînchezare f. nechezare: *chiote de birŭință și a cailor rînchezărĭ* Negr.

rînd n. 1. ordin, rang succesiv: *fie-care la rîndul seŭ;* pe rînd, unul după altul; 2. ordine de serviciu: *i-a venit rîndul;* 3. șir: *un rînd de cărămiḑĭ, de case;* **rînd de haine,** costum complet; 4. ordine de timp, dată: *de rîndul acesta, în mai multe rînḑurĭ;* 5. linie: *cîtesce printre rînḑurĭ;* 6. ordine socială, clasă de indivizĭ; de **rînd,** ordinar, comun: *om de rînd, haine de rînd.* || adv. **pe rînd,** de-a **rîndul,** succesiv, consecutiv.

rîndaș m. slugă la cal.

rîndea f. unéltă de tîmplar spre a neteḑi lemnul: *a da la rîndea.*

rîndulală f. ordine determinată.

rînduiesc v. 1. a orîndui: *să mĭ rînduiască secretar la vr'un minister* Al.; 2. a fixa: *se rînduĭ ḑiua, locul* Pann.

rîndunel adv. ca o rîndunică: *calul rîndunel sbura* Por.

rîndunică f. 1. pasere ce rămâne în țĕrile nóstre primăvara și tómna, și érna o petrece în țĕrile calde; **rîndunica Domnului,** codobatură; 2. *Bot.* iarba-rîndunelei.

rînjesc v. V. rânjesc.

rînichiŭ m. 1. una din cele douĕ glande așezate de ambele părțĭ ale colónei vertebrale și secretând urina: *bólă de rînichĭ;* 2. la bucătărie: *rînichĭ de vacă.* Sin. rĕrunchiŭ.

rînocer m. mare mamifer pachiderm cu unul saŭ douĕ córne pe nas.

rinoplastie f. operațiune chirurgicală prin care se face nasul iar la loc.

Rio-de-Janeiro n. oraș în America de S., cap. Brasilieĭ, port pe Atlantic: 380,000 loc. Universitate.

rîpă f. dél prăpăstios, cóstă saŭ vale repede: *prin rîpĭ adînc săpate de sóre s'ascunde* Al.; a da de rîpă, a prăpădi pe cineva.

rîpide f. pl. douĕ plăcĭ rotunde pentru procesiunĭ religióse: *rîpide de argint cu aur.*

rîpos a. plin de rîpe: alunecos, repede la vale.

ripostă f. 1. răspuns vioiŭ și repede la o batjocură saŭ la un atac; 2. cu floreta, când se parézа.

ripostez v. a da ripostă.

rîps n. stofă de mătase saŭ de lînă cu dungĭ.

rîs n. 1. acțiune de a rîde; 2. bătaie de joc: *a lua în rîs, a face de rîs.* || m. animal carnivor cu ochĭ fórte agerĭ. Sin. linx.

risc n. pericol posibil. || v. 1. a pune în pericol, a expune primejdiei: *a-și risca viața;* 2. a înfrunta: *a risca norocul.* Sin. hasardez.

Rîșca f. rîu și mănăstire în jud. Sucéva, zidită de Petru Rareș.

rîșcă f. joc de băieții pe bani: s'aruncă un gologan de dece bani și partea pe care cade trage după sine câștig saŭ pagubă.

rîscov m. un fel de ciupercă.

rîset n. rîs în gura mare.

risibil a. 1. ce face să rîdem; 2. damn a fi luat în rîs.

risic n. și v. risc.

rîsipă f. 1. cheltuială nesocotită; 2. risipire: *pentru a lui rîsipă a-ți răsboit cu mine* Al.; 3. pl. ruine ici și colea: *urme din rîsipirile cetățiĭ* Negr.

rîsipesc v. 1. a împrăștia: *ciobanul și-a rîsipit oile;* 2. a cheltui nebunesce: *și-a rîsipit averea;* 3. *fig.* a dispare: *când adevĕrul se ivesce, minciuna se rîsipesce.*

rîsipit a. 1. împrăștiat: *norĭ rîsipiți pe cer;* 2. dărâmat, în ruine: *casă rîsipită;* 3. *fig.* cheltuit fără cumpĕt: *avere rîsipită.*

rîsipitor m. cel ce rîsipesce.

ristic n. antimoniu pentru înegrit sprîncenele: *gogóșă de ristic.*

rit n. ordinea ceremoniilor unuĭ cult religios: *rituri sacre.*

rît n. botul porculuĭ.

ritm n. măsură, cadență: *când inima ta bate ritmul sfînt al unei ode* Em.

ritmic a. ce ține de ritm.

ritor m. retor: *într'un an ți-l fac ritor* Pann.

ritornelă f. 1. *Mus.* un fel de preludiu, simfonie ce precede saŭ urméză după o arie; 2. poesiórĭ de 3 versurĭ din carĭ primul riméză cu al treilea.

ritos n. categoric, hotărît: *ritos lucru* Al. || adv. *ți-l spun ritos.*

ritual a. privitor la riturĭ. || n. carte ce conține rugăciunile și ceremoniile de observat în exercițiul unuĭ cult religios.

rîŭ n. 1. curs de apă ce se varsă într'un fluviu saŭ într'alt rîu; 2. *fig.* torent: *rîurĭ de odihnă* Em. *un rîŭ falnic de lumină se revarsă pe munte* Al.; 2. pl. florĭ cusute pe iile țĕrancélor.

Rîul-Dómneĭ m. 1. afluent de-a stânga Argeșului, udă județul Muscel; 2. plasă în jud. Muscel.

Rîul-Vadului m. 1. afluent de a drépta Oltului, pe la hotar; 2. trecătóre numită obicinuit *Câinenĭ.*

rîurén m. riveran.

Rîurenĭ pl. sat în jud. Vâlcea unde se face mai mare bilciŭ din tótă Muntenia (8 Sept.).

rîuresc v. 1. a curge ca un rîŭ: *rîură oștirea ca trîmbe pe luncă* Bol.; 2. a undula: *pĕru-i blând pe umerĭ cade rîurînd* Bol.

rival a. și m. care aspiră la ceva odată cu altul: *popóre rivale.* Sin. competitor, concurent.

rivalisez v. a se întrece în talent saŭ merit cu cineva.

rivalitate f. starea celor rivali. Sin. **concurență**.

riveran m. cel ce locuiesce de-a lungul unui riu. || a. *proprietar riveran, sat riveran.*

Riviera f. cósta Liguriei, faimósă pentru dulcéța climei și frumusețea naturei.

rivieră f. colieț de diamante.

rîvnă f. dorință înfocată. Sin. **ardóre, zel.**

rîvnesc v. a dori ceva cu înfocare: *Despot rîvnesce a mea putere* Al. Sin. **năzuiesc.**

rîvnire f. aspirațiune: *o prostatică rîvnire la mărire* Od.

rîvnitor a. și m. care rîvnesce: *rîvnitor la domnie* Od.

rizilic n. despreț: *fata să sufere rizilicul celor-lalte surori* Pop.

rizopode n. pl. clasă de protozoare cari trăiesc în mare și formézā apoi roce calcare.

rob m. 1. captiv; 2. sclav.

robă f. haina lungă a magistraților.

róbă f. sclavă. || f. cărucióră cu o rótă ce se împinge înaintea sa.

robaciŭ a. muncitor: *fată robace și supusă* Cn.

rober n. în jocul whist, reunire a trei părți: *după opt robere* Negr.

Robert m. numele mai multor principi: Robert I, regele Franței (922); Robert II (Piosul), fiul și succesorul lui Hugo Capet (996—1031); Robert Diavolul, duce de Normandia, părintele lui Gulielm Cuceritorul (1035); Robert Guiscard, celebru prin expedițiunile sale în Italia (1085). || nume a 3 regi ai Scoției, din cari ultimii doi aparțin familiei Stuart (1370—1406).

robesc a. 1. a face rob (captiv sau sclav); 2. a subjuga, a supune; 3. *fig.* a captiva: *robesce tóte inimile.*

Robespierre (Maximilian) m. revoluționar francez, despotul Conventiunii din 1793: el dirijă procesul lui Ludovic XVI, stabili regimul Terorii (1793—1794) și peri însuși pe eșafod, pe care îl făcu să urce mii de nevinovați, între cari Maria-Antoaneta, Lavoisier și Andreiŭ Chénier (1759—1794).

robie f. 1. captivitate; 2. servitute, sclavagiu.

robinet n. țévă ce regulézā scurgerea unui licid saŭ gaz.

Roboam m. fiul și succesorul lui Solomon (962—946 a. Cr.).

robotă f. clacă (în Ardél).

robotaș m. clăcaș.

robotesc v. a munci din greŭ: *gazda robotind ziua și nópte* Cn.

robust a. 1. plin de vigóre; 2. *fig.* ferm, neclintit: *o credință robustă.*

rocă f. bolovan de pétră fórte dură în massă saŭ isolat. Sin. **stîncă.**

rochie f. vestmînt femeesc de regulă lung până la călcîie.

rochiță f. 1. rochie scurtă; 2. *Bot.* **rochița rîndunelei**, volbură.

rociu n. plasă de pescar.

rococo n. 1. stil de architectură saŭ de mobilare caracterisat prin profusiunea ornamentelor, a scoicelor încrustate, a ghirlandelor împletite în mod afectat; 2. *fig.* se dice de ceea ce pare învechit și de réŭ gust: *subiect rococo.*

rocodele f. pl. lucrurĭ făcute de mână.

rocoțel n. *Bot.* răcoină.

ród v. 1. a rupe saŭ sfărma cu dinții, a mînca ceva tare: *a róde un os*; 2. a strica, a vătăma: *rugina róde fierul*; 3. *fig.* a consuma: *necazul róde inima*; 4. a turmenta: *mă róde la inimă de fóme*; 5. *fig.* a ciopli: *dór ne am mai róde puținel și noi* Al. || n. 1. fruct: *ródele pomului, rodul pîntecelui*; 2. *Bot.* **rodu-pămîntului**, arumă.

ródă f. rod; fig. *umana ródă* Em.

rodan n. rotap: *rodane și maldăre de lână.*

rodesc v. a da rod, a produce.

rodětor a. care róde. || n. pl. rodătórele, cadrupede provĕdute cu incisivi spre a róde: *chițcan, castor.*

rodětură f. 1. efectul róderii; 2. ceva ros.

rodie f. fructul rodiului.

rodine f. pl. daruri (ouĕ, găini etc.) aduse lăuzei de prietenele ei.

roditor a. care rodesce: *pom, pămînt roditor.* Sin. **fructifer, fertil.**

rodiu m. arbore originar din Africa saŭ din India. || n. metal argintiŭ ce se găsesce aliat cu platina.

Rodna f. 1. lanț de munți aprópe perpendicular pe Munții Negri, se întind între Tisa și Sameș; 2. oraș în valea Sameșului-Mare, în comitatul Bistrița-Năsăud, cu băi și mine de argint.

rodnic a. roditor. Sin. **fecund.**

rodnicesc v. a face rodnic, a fertilisa.

rodnicie f. calitatea celor rodnice: fecunditate.

rododafin m. óleandru.

rododendru m. gen de arbuști cultivați pentru florile lor frumóse.

Rodope f. lanț de munți în Tracia, adi *Despoto-Dagh.*

Rodos n. insulă în Turcia, la S.-E. de Asia Mică: 30,000 loc. Cap. *Rodos:* 7000 loc. V. **cavaler, colos.**

rodozahăr n. dulcéță de trandafir.

rog v. 1. a cere cu respect, cu umilință: *te rog să mă ierți*; 2. a implora divinitatea; 3. a face rugăciuni: *Domnului să ne rugăm.*

rogatoriu a. *comisiune rogatoria*, cea adresată de un judecător altuia spre a-l învita să facă la fața locului vr'un act de procedură saŭ de instrucțiune.

rogojină f. pătură de rogoz; *cu rogojina aprinsă în cap și cu jalba în protap*, datină veche spre a atrage atențiunea Domnului asupra unei nedreptăți strigătóre.

rogojinar m. cel ce face rogojini.

rogoz n. érbă mai mică ca trestia, cresce pe cîmpii umede, de unde se cosesce ca și finul.

rohatcă f. barieră de oraș: *când intrăm pe rohatcă* Cn.

rohii m. pl. bube dulci.

roib a. care bate în roș. || m. cal cu pĕrul roșatic.

rolbă f. plantă a cărei rădăcină dă o vopsea roșie. Sin. **rumenele.**

roiesc v. 1. a se aduna în roiuri, vorbind de albinele cari es din stup; 2. a sbura sbîrnăind, a se revérsa: *călăreții umplu cîmpul și roiesc după un semn* Em.

roinic a. care roiesce: *domnind sumeț și tinĕr pe roinicele stoluri* Em.

roiniță f. 1. mic stup purtăreț în care se prinde noul roiu; 2. *Bot.* melisă.

roire f. eșirea albinelor din stup.

roiște f. érba stupului.

roiu n. 1. sborul albinelor tinere când se despart de cele bătrâne; 2. stup vechiu cu albine; 3. *fig.* mulțime ce s'agită: *un roiu de tineri, mii roiuri vorbitóre curgênd spre vechea Roma* Em.

roldanic n. 1. prevestirea viitorului fie-cărui om după zodia sub care s'a născut; 2. carte ce conține asemenea prevestiri.

rol n. 1. listă: *rol de contribuțiuni*; 2. ceea ce trebue să recitéze un actor într'o piesă de teatru; 3. personagiu representat de actor: *rolul lui Despod-Vodă*; 4. parte ce se ia într'o afacere: *a juca un rol important*; 5. atribuțiune specială: *rolul unui părinte de familie.*

rolină f. ruletă, numită de popor *la o para cinci.*

rom n. rachiŭ obținut prin distilarea melasei.

Roma f. oraș în Italia pe Tibru, cap. regatului Italiei și residența papei: 400,000 loc. Orașul cel mai bogat în amintiri istorice, în monumente antice, în edificii religióse, în capo-d'opere artistice. Roma se mai numesce și *Cetatea eternă*, căci după ce pierdu dominațiunea politică, urmă a fi capitala întregei lumi catolice.

romaic a. ce ține de Grecii moderni. || **romaică** f. limba grécă de astădi.

roman a. 1. ce ține de Roma antică: *geniul roman*; 2. ce ține de Roma modernă, centru al catolicismului: *Biserica romană*; 3. se dice de stilul medieval ce a precedat pe cel gotic, caracterisat prin bolți pe deplin arcate. || m. locuitor din Roma: *Romanii stăpâniau lumea întrégă.* || n. 1. narațiune închipuită în care interesul e excitat prin pictura moravurilor, prin jocul pasiunilor saŭ prin bizareria aventurelor: *roman istoric*; 2. *fig.* povestire lipsită de probabilitate: *asta e un roman.* || n. (român) *Bot.* romoniță mare.

Ròman n. 1. județ aședat aprópe în centrul Moldovei: 140,000 loc.; 2. cap. județului cu același nume: 15,000 loc. Oraș fundat de Roman-Vodă cu o posițiune frumósă. Scaunul episco-

picĭ (Romașcan). || m. numele mai multor Domnĭ ai Moldovei: Roman I, V. Mușat; Roman II, fiul lui Petru Mușat (1399—1400); Roman III, fiul lui Iliaș (1444—1447).

român m. 1. locuitor saŭ originar din România; 2. om (ca individualitate etnică): *se tacmia bietul român* Isp.; 3. pl. **Românĭ**, națiune formată prin contopirea Dacilor cu coloniștiĭ adușĭ de Traian (107 d. Cr.) din diferite părțĭ ale imperiului roman și din carĭ o parte trecu în Mesia (274); de la 255 până la sec. XIII, Româniĭ trăirĭ adăpostițĭ în munțĭ (de aci tăcerea istoricilor în cursul unuĭ mileniŭ), după care reapar ca State organisate: Muntenia în 1290 și Moldova în 1355. Adĭ Româniĭ sunt în număr de 9 mil. dintre carĭ 5 mil. în România și 3 mil. în Ardél și Ungaria; restul mai ales în Basarabia, Bucovina și Macedonia (*Armânĭ*), iar o rămășiță însemnată în Istria (*Rumerĭ*). Sub raportul religios, Româniĭ aparțin Bisericeĭ ortodoxe și numaĭ o parte (așa-numițiĭ *Uniț*) celeĭ catolice. Româniĭ aŭ fost numițĭ de popórele străine *Valachĭ* (rusesce *Voloch*, maghiar *Oláh*, turcesce *Iflak*), epitet aplicat de Grecii moderni în special Românilor din Macedonia. V. **rumân**. || a. românesc: *poporul român*. || **româna** f. limba română, idiomă neo-latină, fórte asemenea italianeĭ, înavuțită cu diferite elemente străine (slave, maghiare, turce, neogrece). Ea conține treĭ dialecte: *daco-româna*, *macedo-româna* și *istriana-româna*, dintre carĭ numaĭ ceĭ dintâĭa a devenit organul uneĭ evoluțiunĭ literare.

românaș m. formă mângâĭétore pentru român: *un brad de românaș* Isp.

Românațĭ pl. județ așezat în partea de S.-E. a Olteneĭ: 170,000 loc. Cap. *Caracal*.

românĭcă f. femee de român.

romancero n. colecțiune de micĭ poeme spaniole cu subiectul eroic saŭ duios.

romancier m. autor de romane.

românesc a. 1. ce ține de român: *aventurĭ românescĭ*; 2. *fig.* care are ideile, pasiunile unuĭ eroŭ de român: *spirit românesc*.

românesc a. 1. originar din România; 2. ce ține de România saŭ de locuitoriĭ eĭ: *obiceĭŭ, port românesc*. || adv. **românește**, în limba română. || v. a (se) face român: *familia lui era cu totul românită* Od.

România f. 1. numele imperiuluĭ roman sub Justinian; 2. maĭ târdiŭ, o parte a acestuĭ imperiu, Tracia, numită apoĭ de Turcĭ *Rumelia*; 3. veche provincie a Italieĭ, cu cap. *Ravena*; 4. în evul mediu, Tesalia și o parte din Grecia de N.

România f. numele comun (de la 1859) al Principatelor-Unite Muntenia și Moldova, sub domnia maĭ întâĭ a luĭ Cuza și apoĭ a luĭ Carol I de Hohenzollern, puse sub suzeranitatea Turcieĭ până la 1877, când țéra deveni cu totul independentă. De la 1881 Principatul României fu ridicat la rangul de Regat și formézĕ adĭ un Stat în Europa résăriténă, compus din Muntenia, Moldova și Dobrogea (*vezĭ aceste nume*) și împărțit în 32 de județe. Monarchie constituțională și ereditară în linie bărbătéscă a dinastieĭ Hohenzollern cu cap. *București* și cu o populațiune de 5,380,000 loc. Producțiunĭ: cereale, tutun, animale domestice, sare și petrol.

România-Mare f. V. Muntenia.

România-Mică f. V. Oltenia.

romanic a. se dice de idiomele moderne derivate din latina. Sin. neo-latin.

românică f. *Bot.* mătrice.

românime f. toțĭ Româniĭ, națiunea română.

românisez v. a (se) face roman: *Dacia se românisă repede*.

românisez v. 1. a da o formă românéscă uneĭ vorbe străine; 2. a deprinde pe cineva cu obiceĭurile românescĭ.

românism n. 1. poporul român considerat după natura-i particulară; 2. spiritul român: *românismul datézĕ de la restabilirea domniilor pământene* (1821); 3. particularitate a limbeĭ române.

românist m. specialist în studiul limbilor romanice.

românitate f. 1. calitate de Roman: *românitatea limbeĭ*; 2. (colectiv) lumea română.

româno-bulgar a. V. imperiu.

Romanov m. dinastie rusă care domni de la 1613 până la 1762, căreia aparțineaŭ Petru cel Mare și țarina Elisabeta.

romanov n. un felĭ de bòa lat.

romanț n. roman popular.

romanță f. 1. istorióră fantastică în versurĭ și destinată a fi cântată; 2. cântec tânguios orĭ sentimental; 3. bucată de musică scurtă, simplă și grațiósă.

romantic a. 1. se dice de scriitoriĭ din prima jumĕtate a sec. XIX, carĭ pretindeaŭ a se emancipa de regulele literatureĭ dișă *clasică*; 2. se dice de locurile plăcute și singurătice carĭ amintesc descripțiunile din romane: *un sit romantic*; 3. romanesc: *e cam romantică și-ĭ plac serenadele* Ar.

romantios a. *pop.* romanesc.

romantism n. sistema școleĭ romantice în literatură și în artă: tendența către miraculos, extravagant, fantastic, propriu natureĭ mistice a evuluĭ-mediu creștin și contrar formelor anticităților păgâne ca și positivismuluĭ și scepticismuluĭ epoceĭ moderne.

Românul m. V. Zilot.

românșcan a. și m. 1. originar din jud. Roman; 2. locuitor d'acolo.

romb n. cădrilater cu 4 laturĭ egale dar fără unghiurĭ drepte.

romboedru n. paralelipiped ale cărui 6 fețe sunt nisce romburĭ egale.

romboid n. figură geometrică asemenea rombuluĭ.

romboidal a. care are figura de romboedru.

romnie f. horă țărănéscă împrumutată de la țigani.

romoniță f. muștel; *romonită mare*, crisantemă.

Romul m. rege și fundator legendar al Romeĭ.

Romula f. numele antic al Celeiuluĭ.

Ron m. 1. mare fluviŭ al Europeĭ, izvorăsce din St. Gothard, străbate lacul de Geneva, udă orașele Geneva, Lyon, Avignon și se varsă în Mediterana după un curs de 860 km.; 2. numele unuĭ departament francez.

Rona f. târgușor în Maramureș, aprópe de Tisa, cu bogate ocne de sare.

rond n. 1. figură circulară, cerc: *staŭ în rond sub vêntul rece* Ar.; 2. mișcarea picioruluĭ la dans descriind un semi-cerc; 3. piață circulară în care converg maĭ multe strade saŭ alee; 4. visită de nópte la diferitele posturĭ spre a vedea dacă tóte sunt în ordine: *a fi de rond nóptea*.

rondă f. 1. dant în rond; 2. notă de musică ce prețuiesce două albe; 3. un felĭ de scrisóre ale cărei trăsăturĭ sunt aprópe perpendiculare.

rondel n. micĭ poesie cu repetițiunĭ obligatorie.

Ronsard m. poet francez, autor de *Ode* (1524—1585).

ronț! int. imită sunetul dinților când mestecă ceva uscat și tare, vorbind maĭ ales de șoreci.

ronțăit n. acțiunea de a ronțăi.

rontăitură f. efectul ronțăituluĭ.

ronțăiŭ v. a róde mâncând încet.

roos a. acoperit cu rouă: *s'ascundé în cóma verde a câmpuluĭ roos* Bol.

ropot n. 1. mersul caluluĭ între la pas și la galop; 2. sgomotul unuĭ asemenea mers: *un ropot de cal*; 3. fugă: *purcelul dă un ropot pe sub lăițĭ* Cr.; 4. *fig.* mers repede: *ale rîurilor ape ce sclipesc fugind în ropot* Em.

ropotesc v. a resuna: *pământul ropotesce sub tropot de copite* Ar.

ros a. usat: *haină rósă în cóte*. || a. (roz) de colórea roseĭ, trandafiriŭ: *un bilet ros*. Negr. *o stofă rosă* Em.

roș a. 1. de colórea sângeluĭ: *vin roș*; 2. roș bătând puțin în galben: *pĕr roș*; 3. roșit în foc: *fier roș*; 4. de aramă: *ban roș*. || m. 1. membru al partiduluĭ liberal (Ctr. alb); 2. pl. Roșiĭ de țéră, od. corp de 5000 călărețĭ, învestmințați în roș, sub comanda Marcheĭ Palavrino: *în urdia turcă Roșiĭ năvălesc* Bol. || n. 1. colóre roșie: *roșul îț stă bine*; 2. sulimán roș: *dă cu roșu*; 3. cupă în cărțile de joc.

Roșa f. munte în Elveția înalt de 4636 m. || m. (**Salvator**) m. pictór și poet satiric italian (1615—1673).

roșă f. 1. flóre mirositóre ce crește pe un arbore ghimpos: *între rosele de Șiraz și lianele albastre* Em.; 2. se

dice de obiecte ce sémănă roseĭ: *o rosă în diamante*; 3. *fig.* plăcere, desfătare: *drum de rose semĕnat* Em.; 4. **rosa vênturilor**, figură pe care sunt marcate cele 32 direcțiuni diferite ale vêntuluĭ; 5. **Résboiul celor două Rose**, résboiŭ civil în Anglia între casa de York, care avea de emblemă o rosă albă, și între cea de Lancaster, simbolisată prin o rosă roșie (1450—1483). Sin. rujă, trandafir.

rosace f. ornament architectonic cu desenuri variate în formă de rosă saŭ stea.

rosacee n. pl. familie de plante al căror tip e *rosa*.

rosalb a. roșiatic, trandafiriŭ: *rosalbŭ aurora cu bucle de aur* Em.

roșățea f. *Bot.* belșițĭ.

rosatic a. cam ros: *lumina rosatică din zori* Al. || adv. *rosatic se colorâ* Al.

rosbif n. bucată friptă din carne de boŭ.

roșcat a. cu părul saŭ fața roșie.

roșcov m. arbore din clasa leguminóselor, al cărui lemn tare și roșu se întrebuințézĭ în tîmplărie.

roșcovă f. fructul roșcovuluĭ, lung, lătăreț și dulce, numit și *córnă de mare*.

roșcovan a. cu obrajiĭ roșiĭ.

roșcesc v. 1. a (se) face roșu; 2. *fig.* a roși tare la față printr'o emoțiune vie.

rosetă f. 1. nod de panglică în formă de rosă; 2. ornament de feréstră în formă de rosă: *rosete de alamă saŭ bronz*; 3. *Bot.* reseda.

roșcțtă f. 1. colóre roșie; 2. colorațiune fugitivă a feței sub efectul unei emoțiunĭ; 3. pete roșiĭ pe față saŭ piele.

Rosetta f. oraș în Egipt, pe brațul oriental al Nilului: 16,000 loc.

Rosetti (Costache) m. om de Stat român, luă parte la revoluțiunea din 1848 și, arestat în lagărul lui Fuad-Pașa, fu scăpat prin eroismul soției sale; întors în țéră, contribuĭ fórte mult la propagarea ideilor democratice și liberale (1816—1885).

Roșia f. orășel ardelenesc, numit de Ungurĭ **Verespatak**, în vecinătatea Abruduluĭ, cu bogate mine de aur. Aci se descoperirâ în secolul trecut nisce table cerate romane (140—160 d. Cr.).

roșiatic a. roș bătênd în alb.

roșior n. cam roș. || m. 1. soldat călăreț îmbrăcat în haine roșiĭ: *sunt patru regimenta de roșiorĭ*; 2. od. corp de călărețĭ numițĭ și Roșiĭ: *roșiorĭ de țéră, vînătorĭ semețĭ* Bol.

roșióră f. 1. *Bot.* calce; 2. *Zool.* pesce alb cu aripióre roșiĭ.

Roșiorĭ pl. V. **Ruși-de-Vede**.

roșit n. acțiune de a roși: *roșitul ouĕlor de Paște*.

roșiu a. (roziŭ) trandafiriŭ: *(aurora) dulce veselă, rosie* Al.

rosmarin m. arbust aromatic.

Rossinanta f. 1. numele calului lui Don Quijote; 2. *fig.* și *fam.* mirțógă.

Rossini (Giacomo) m. celebru compositor italian, autor al *Bărbieruluĭ din Sevila*, a lui *Wilhelm Tell* etc. (1792—1868).

Rössler (Robert) m. istoric austriac, Sas de origine, representantul modern al teorieĭ istorice (impropriu numită *Teoria lui Rössler*) despre desșertarea Daciei și remigrațiunea posterióră (sec. XIII) a elementuluĭ românesc din Balcanĭ (mort 1872).

rost n. 1. gură: *pe de rost*, oral; 2. vorbă, vorbire: *rostul ĕĭ cel blajin* Isp. *sfînt să fie rostul tătână-meŭ* Cr.; 3. ordine, regulă: *om cu rost, fără rost*; 4. dispositiune, preparative: *a face rost de călătorie*; 5. noimă, rațiune: *vorbă fără rost, tóte 'șĭ aŭ rostul lor*; 6. folos, spor: *a avea rost, fără rost*; 7. fir de urzitură: *rostul pânzeĭ*; 8. *fig.* cale, mod, plan: *a da de rost, a scĭ rostul*.

rostesc v. a pronunța: *a rosti o sentință, a rosti un discurs*.

rostire f. pronunțare.

Rostock n. oraș în Germania cu 40,000 loc.

rostogol n. 1. dare peste cap; 2. cădere repede și de-a rótul: *trecătul de sdraveni bolovanĭ în rostogol* Al.; 3. *Bot.* măcinca ciobanuluĭ. || adv. **(de-a)**, de-a dura, peste cap.

rostogolesc v. a (se) da de a rostogolul.

rostopască f. *Bot.* negelariță.

rostral a. se dice (la Romanĭ) de corónă dată învingătoruluĭ într'o luptă navală.

rótă f. 1. cerc solid ce se învirtesce în jurul uneĭ osiĭ și servă a pune ceva în mișcare: *rótele uneĭ trăsurĭ*; a face **rótă**, a destinde ca o apărătóre penele códeĭ (vorbind de păun); **rótа norocului**, schimbările neașteptate ale ursitei omenescĭ; 2. supliciu ce constă a rupe membrele unuĭ criminal întins pe o rótă; 3. *fig.* cerc: *fĭăcăĭ vulturiĭ șed rótă pe lîngă un foc mare* Al.; 4. ocol: *a da o rótă prin vecinĭ*; 5. od. companie de soldațĭ: *treĭ róte de călărețĭ*; 6. **rótа de foc**, V. **alimori**. || adv. de jur împrejur: *a arunca rótă ochiĭ*; **de-a rótа**, rostogolindu-se.

rotacism n. trecerea uneĭ consóne în r, în special a uneĭ n intervocalic: rotacismul e caracteristica graiuluĭ istriano-român *(Rumeri)* și a Moților *(bură dimirĕță)*.

rotap n. rĕschitor.

rotar m. căruțaș.

rotărie f. meseria rotaruluĭ.

rotaș a. de rótă, de lîngă oiște: *cal rotaș*.

rotat a. 1. rotund: *carĭ rotat, bobițe rotate*; 2. se dice de un cal sur cu pete roșiĭ închise.

rotațiune f. 1. mișcare circulară a unuĭ corp în jurul axeĭ sale: *rotațiunea pământuluĭ*; 2. în agricultură: asolement; 3. sistemă de întreschimbare a institutorilor.

rotativ a. care lucrézĭ învîrtindu-se: *mașină rotativă*.

rotator a. care face să învirtéscă. || n. pl. clasă de viermĭ aquaticĭ.

rotatoriu a. în formă de rotațiune: *mișcare rotatorie*.

rotesc v. 1. a învirti în cerc: *'șĭ rotesce fulgerând armele prin tótă Bulgaria* Balc.; 2. a face rótă: *păunul se rotesce*; 3. *fig.* a se fuduli: *ca cocoșul se rotesce* Pann.

Rothschild m. bancher evreŭ, născut la Francfort pe Mein, fundatorul uneĭ marĭ case de bancă; el lăsă cinci fiĭ, carĭ se stabilirâ în marile capitale ale Europeĭ (1743—1812).

rotilă f. 1. rotiță; 2. pl. cotiugă.

rotilat a. în formă de rótă: *palosul rotilat* Pop.

rotire f. rotațiune.

rotiță f. rótă mică, mai ales la un ceasornic.

rotiș adv. de-a róta: *cerul ce se tótĕ rotiș de asupra lor* Al.

rotocol n. cerc, disc circular.

rotondă f. edificiu de formă rotundă și terminat în cupolă.

rotopitor a. cotropitor: *polop rotopitor* Al.

rototel n. *Bot.* achilee.

Rotterdam n. oraș și port în Olanda, pe Meusa: 200,000 loc.

rotulă f. oscior aședat în partea anterióră a genuchiuluĭ.

rotund a. 1. de formă circulară saŭ sferică: *pământul e rotund*; 2. fără fracțiunĭ saŭ subdivisiunĭ: *sumă rotundă*. Ctm. **pătrat**.

rotunjélă f. însușirea lucrurilor rotunde.

rotunjesc v. 1. a (se) face rotund; 2. *fig.* a întinde: *a-și rotunji mușchiĭ*; 3. a da armonie: *a rotunji o frasă*.

rotunjime f. 1. rotunjélă; 2. *fig.* armonie: *rotunjimea frasei*.

rotunjiór f. plantă cu frunze lucióse și cu florĭ albastre. Sin. **bobornic**.

rouă f. 1. aburĭ ce se depun nóptea în formă de picăturĭ micĭ pe corpurile expuse la aer: *cade rouă*; rouă dulce, miere nelucrată încă de albine și sucul dulce al florilor; **rouа** ceruluĭ, érbă dulce; 2. licid ce picură și ușurézĭ: *rouа lacrimilor*; 3. *fig.* ce piere saŭ se trece curînd: *ca rouа trec tinerețele*.

Rouen n. (cit. *Ruan*), oraș în Franța: 112,000 loc. Patria lui Corneille. Aci Jana d'Arc fu arsă de vie în 1431.

rourat a. 1. acoperit cu rouă: *cămpiа rouratâ* Al.; 2. *fig.* umed: *pământul ce era încă de al seŭ sânge rourat* Negr.

rourez v. 1. a cădea rouă; 2. *fig.* a pica, a uda cu picăturĭ: *din ochiĭ eĭ rourézâ lacrimĭ*.

Rousseau (Jean Jacques) m. (cit. *Jan Jak Ruso*), filosof și scriitor francez, născut la Geneva, celebru prin misantropia și bizareria caracteruluĭ seŭ, autorul romanuluĭ pedagogic *Emil*, al romanuluĭ *Noua-Heloïsa* și al *Contractuluĭ social*, izvorul tutulor ideilor democratice carĭ domină societatea modernă (1712—1778).

rovină f. mocirlă adîncă.

Rovine f. pl. câmpie mlăştinósă pe Ialomiţa, unde Mircea repurtă o victorie asupra lui Baiazit I (1398).

Roxolani m. pl. ném sarmatic care, împreună cu Dacii, prădă Mesia în 70 d. Cr.

rubedenie f. *fam.* rudenie.

Ruben m. fiiu mai mare al lui Iacob, căpetenia uneia din cele 12 triburi.

Rubens m. celebru pictor flamand eminent colorist şi compositor plin de imaginaţiune, al cărui capo-d'operă e *Coborîrea de pe cruce* (1577—1640).

rublă f. od. monetă de aur turcéscă în valóre de 6 lei: *cu rubiele arăpesci* Por.

rubiacee n. pl. familie de plante al căror tip e *roiba*.

Rubicon m. 1. riuşor în Italia, afluent al Adriaticei, formă la N.-E. limita între Italia şi Galia Cisalpină; Cesar, trecênd Rubiconul în contra legiĭ cu armata sa în 49 a. Cr., se declară pe faţă rebel împotriva patriei sale; 2. *fig.* a trece Rubiconul, a lua o hotărîre îndrăzneaţă şi irevocabilă.

rubin n. pétră scumpă de colóre roşie.

rubinez v. a lumina roşu: *sórele munţele rubinézĕ*.

rubinos a. roşu ca rubinul: *luna, glob rubinos* Gn. Az.

Rublustein (Anton) m. celebru pianist şi compositor, născut în Basarabia şi mort la Petersburg (1830—1895).

rublă f. monetă ruséscă în valóre de 4 lei. Sin. carbóvă.

rubrică f. 1. un fel de cretă roşie întrebuinţată de dulgheri; 2. titlu scris roşu în vechile cărţi juridice; 3. în ziare, titlu ce indică originea unei sciri: *sub rubrica de...*

Rucăr n. sat în jud. Muscel cu aer fórte curat: 3200 loc.

rucavîţe f. pl. benţi de fir ce 'şi pune preotul la leturghie.

rudă f. 1. familie: *de rudă mare împărătéscă*; 2. care este din aceeaşi familie: *cu rudele daraveri să n'ai*; **pe rudă pe semînţă,** ou totul, pe de-a 'ntregul: *ţi-le papă pe rudă pe semînţă* Cn. || f. 1. oiste: *cal de rudă*; 2. bucată mare şi lungă de săpun.

rudar m. 1. ţigan ce lucrézā scule gróse de lemn (albiĭ, lingurĭ, fuse); 2. rotar.

rudărese a. 1. făcut de un rudar; 2. *fig.* grosolan: *lucru rudărese* Pann.

rudărie f. scule de rudar.

rudenie f. 1. rudă: *o rudenie de ale nóstre*; 2. legătura ce unesce pe rude; 3. tóte rudele cuiva.

rudesc v. a se înrudi: *se rudia cu maică-mi réposata* Az.

rudiment n. 1. primele noţiuni ale unei sciinţe: *rudimentele limbei latine* Negr.; 2. în istoria naturală, organ redus la cele mai mici dimensiuni: *un rudiment de códă*.

rudimentar a. ce are caracterul unuĭ rudiment, unuĭ embrion: *civilisaţiune rudimentară*.

Rudolf m. nume a 2 împăraţi al Germaniei: Rudolf I (de Habsburg), ales împărat în 1273, pacifică téra şi fu întemeietorul monarchiei austriace (1218—1291); Rudolf II, rege al Ungariei (1572), al Boemiei şi al Germaniei (1575), împăratul Austriei (1576), contemporan cu Mihaiŭ Vitézul, pe care îl ajută în contra Turcilor (1552—1612).

rufărie f. fabrică de rufe.

rufe f. pl. albiturĭ.

rufet n. od. bréslă.

rufetaş m. breslaş: *interesele rufetaşilor* Negr.

rufos a. sdrenţeros: *eşti cam rufos* Az.

rug n. grămadă de lemne pe care s'ardea cei osândiţi la mórte. || m. 1. arbust spinos al cărui fruct se ţice *mură*; 2. măceş.

rugă f. rugăciune: *să'nalţe la cer o sfîntă rugă* Az.

rugăciune f. 1. cerere făcută cu umilinţă; 2. implorarea graţiei divine.

rugăminte f. rugăciune stăruitóre.

rugător a. care se rógă: *o voce rugătóre*.

ruginā f. 1. oxid ce se formézā pe fierul saŭ oţelul expus la umeţélă; 2. puşcă saŭ custură veche: *trei rugini el îi trăgea* Por.; 3. bólă de putregiune a grâului; 4. *fig.* causă de distrucţiune morală, vechime mare: *rugina secolelor*; 5. *fam.* tombaterā; 6. *Bot.* érba mlaştinei.

ruginesc v. 1. a face să prindă ruginā: *umeţéla ruginesce fierul*; 2. *fig.* a se altera din lipsă de exerciţiŭ: *vechile instituţiĭ se ştérg, s'aŭ ruginit* Gn. Az.

ruginit a. 1. ros de ruginā; 2. invechit: *voce ruginită* Em.; 3. *fig.* care nu mai funcţionézā bine; 4. *fam.* retrograd: *bonjurii ne numesc pe noi ruginiţi* Az.

rugum v. a rumega (vorba s'aude în Moldova).

ruiu m. *Bot.* muşcatu-draculuĭ.

ruină f. 1. dărâmarea unei zidiri; 2. ori-ce fel de distrucţiune: *ruina imperiului roman*; 3. pierderea averii, a puterii: *ruina unui comerciant*; 4. rămăşiţele unuĭ oraş saŭ ale unuĭ edificiu distrus: *ruinele Ninivei*.

ruinat a. 1. care e în ruine; 2. *fig.* care şi-a pierdut averea, puterile.

ruinător a. care póte causa ruina: *întreprindere ruinătóre*.

ruinez v. 1. a schimba în ruine, a dărâma; 2. a causa ruina averii, a sănătăţii: *jocul ruinézā*; 3. a cădea în ruine; 4. a-şi pierde averea, sănătatea.

rujă f. flórea roşie a rugului: *obrajii ca rujele*; **rujă de tómnă,** aster.

rulă f. maşină mică de bucătărie în formă de cuptor (în Moldova).

ruladă f. ornament de cântare ce constă a pune mai multe note pe una şi aceeaşi silabă.

rulant a. ce se transportă: *material rulant*.

ruletă f. joc de noroc cu nisce bilé micĭ.

rumân m. 1. formă archaică şi populară pentru *român*; 2. supus la clacă, şerb: moşnenii saŭ micii proprietarĭ liberĭ, apăsaţi de birurĭ şi sarcini, începură a se vinde (de la sec. XVI) la Domni, mănăstiri saŭ boieri şi deveniaŭ astfel *rumâni*; ei nu se mai puteaŭ muta de pe moşia unde s'aflaŭ şi deveniaŭ clăcaşiĭ de baştină al proprietarului («fie-ce rumân să rémâie vecinic în acéstă stare», decretézā legătura lui Mihaiŭ-Vitézul). Sin. vecin. V. clacă.

rumânie f. şerbia ţéranului român instituită în sec. XVI şi consacrată prin *legătura* lui Mihaiŭ-Vitézul din 1596; rumânia fu desfiinţată prin *Reforma* lui Mavrocordat din 1748. Sin. vecinătate.

rumeg v. 1. a mesteca din noŭ vorbind de rumegătóre; 2. *fig.* a cugeta mereŭ la un lucru.

rumegător a. care rumegă. || n. pl. **rumegătórele,** mamifere ca boul, cerbul, cămila, al căror stomach e compus din mai multe buzunare: alimentele se reîntorc din primul buzunar în gură spre a fi mestecate din noŭ şi a fi astfel preparate la o digestiune completă.

Rumelia f. divisiunea Turciei europene cu cap. *Filipopole*: 975,000 loc. Balcanii separă Rumelia de Bulgaria şi de Macedonia. Sub numele de *Rumelia orientală*, ea fu anexată în 1885 Bulgariei (Rumeliot).

rumen a. 1. roşiu închis: *obrajii rumenĭ ca doĭ bujorĭ*; 2. bine copt: *bucate rumene*.

rumenéla f. 1. colórea roşie a obrajilor; 2. suliman roşu; 3. pl. *Bot.* roibă.

rumenesc v. 1. a face rumen: *(luna) rumenind străvechii codri şi castelul singuratic* Em.; 2. *fig.* a roşi (de emoţiune); 3. a da cu rumenél.

Rumerĭ m. pl. numele naţional al Românilor din Istria.

rump v. a rupe: *rumpe córde de aramă cu a mână amorţită* Em.

runc n. imaş de pădure arsă (în Bucovina): *despre runc nou ese brânză multă*.

Runc n. culme a muntelui Buliga în jud. Gorjiu.

rune f. pl. scrisóre naţională a vechilor Germani.

runic a. ce ţine de rune: *alfabet runic*.

ruolz n. metal argintat saŭ poleit prin procedeul chimistului francez Ruolz.

rup v. 1. a face în bucăţi: *a rupe o hârtie*; 2. a sfâşia: *a rupe cu dinţiĭ*; fig. *mi se rupe inima* Isp.; 3. a anula: *a rupe un contract*; 4. a vorbi puţin şi stricat: *rupe franţuzesce*; 5. a porni repede: *o rupse d'a fuga*; 6. a se sfărâma: *podul s'a rupt*. || m. măsură de lungime, 1/8 dintr'un cot.

rupie f. monetă indiană în valóre de 2 lei şi 35 centime.

rupt a. 1. făcut în bucăţi: *haine rupte*; 2. sfărâmat: *lanţuri rupte*;

fig. *rupt de osteneală*; 3. fixat în total: *preț rupt.* || n. 1. ruptóre: *cu ruptul*; 2. rupere: *în ruptul capului*, cu nici un preț.

ruptă f. imposit fix: *ruptele vistieriei*

ruptaș m. 1. lucrător cu ruptul; 2. pl. clasă de contribuabili străini carî plătiaŭ dările cu ruptul.

ruptóre f. 1. învoială: *ruptórea era făcută* Op.; 2. preț fixat prin învoială: *ruptórea vinului.*

ruptură f. 1. starea lucrului rupt; 2. *fig.* stricare, nimicire: *ruptura amiciției, ruptura păcii.*

rural a. ce ține de un sat: *școală rurală.* Ctr. **urban.**

Rurik m. căpetenia Waregilor scandinavi, fundă monarchia rusă și dinastia sa ocupă tronul Rusieĭ până la sfîrșitul sec. XVI.

Rus m. locuitor, din Rusia. || a. rusesc: *limba rusă.*

Rusalii f. pl. 1. pogorîrea Sfîntuluĭ Duh, a cincĭ-decea zi după Paște, serbate aprópe o săptămînă: *Sâmbăta Rusaliilor se împart pentru morți vase pline cu vin și mâncări îmbunătate cu flori*; 2. ține de apă și mal ales de aer carî deslănțuiesc furtuni și răpesc une-orî copiĭ: *Vaĭ umflat Rusalile*; 3. *fig.* și *fam.* femeĭ reă: *du-te, rusalie, pe ceea lume!* Az.

Rusănești pl. localitate în jud. Romanațĭ, pe Olt, cu ruine vechĭ.

Rușava f. V. **Orșova.**

Rușciuc n. oraș în Bulgaria pe Dunăre, la gura Lomuluĭ 26,000 loc., zidit pe colinĕ în fața orașuluĭ Giurgiŭ, de unde fu bombardat de Ruși în 1877.

rusesc a. ce ține de Rusia și de locuitorii eĭ.

Ruset (Antonie) m. grec din Țarigrad, Domnul Moldoveĭ (1676—1678).

rușfet n. dar de mituire: *aĭ luat rușfet.*

rușfetărie f. luare de rușfeturĭ: *rușfetărie și potlogărie* Az.

Rusia f. cel maĭ vast imperiu al globuluĭ, se întinde în Europa și Asia, cu o populațiune de 109 mil. loc. și cu cap. *St. Petersburg.* Rusia produce cereale, posedă mine de fier, aramă și e guvernată de un suveran absolut, numit *Țar*, autocratul tuturor Rusiilor.

rusifĭc v. a face rus.

Rușiĭ-de-Vede pl. saŭ **Roșiorĭ**, orășel în jud. Teleorman, pe malul drept al Vedieĭ, fosta cap. a județuluĭ: 4000 loc.

rușine f. 1. sentiment penibil excitat în suflet prin ideia saŭ temerea de necinste; 2. desonóre: *ne face mare rușine*; 3. pudóre: *n'are nici o rușine*; 4. *Bot.* rușinea fetei, floricică violetă la flórea morcovuluĭ sălbatic.

rușinez v. 1. a da de rușine; 2. a avea rușine.

rușinos a. 1. care face rușine: *fapte rușinóse*; 2. plin de rușine, sfîios: *rușinos ca o fată mare.*

Rusitori f. pl. serbătóre ce cade 7 dile după Rusalii și se încheie cu ele (22 Maiŭ).

Rusnéc m. Rutén.

Ruso (Alecu) m. june moldovén, entusiast admirator al spiritului popular scrise franțuzesce *Cântarea României*, cea tradusă de Bălcescu (mort 1859).

rustic a. 1. țărănesc; *locuință rustică*; 2. inult: *obiceiurĭ rustice*; 3. grosolan.

Rut f. personagiu biblic, eroina cărții cu același nume.

rută f. plantă medicinală.

ruten f. termin de joc în cărțĭ: *să pontarisesc și să găsesc rutena norocului* Az.

Rutén m. 1. locuitor din Rusia de S.; 2. pl. popor slav în Galiția și Bucovina.

rutină f. 1. capacitate dobândită prin o deprindere îndelungată; 2. deprindere órbă de-a face ceva tot-d'a-una în acelaș chip: *rutina e valămătóre progresului.*

rutinar a. care lucrézā cu rutină.

rutinez v. a învĕța prin rutină.

Ruxandra f. nume a două domnițe române: una, fica luĭ Petru Rareș; a doua, fica luĭ Vasile Lupu.

Ruysdaël m. celebru pictor olandes, excelă în peisagiu (1630—1682).

Ruyswick n. sat în Olanda, lângă Haga. Aci se încheiă tractatul ce puse capĕt rĕsboiuluĭ Ligeĭ din Augsburg (1697).

Ruyter m. (cit. *Raiter*) ilustru amiral olandes (1607—1676).

S

S m. a 19 literă a alfabetuluĭ. In neologisme, între două vocale, *s* sună ca **z**: *fizică*; însoțit de o sedilă, devine sibilant: *șed, și.* || n. abreviațiune pentru Sud.

sa pr. feminin de la seŭ: *cartea sa.*

șa f. V. **șea.**

să conj. 1. exprimă o condițiune, o presupunere: *să am, ți aș da*; 2. servă a forma conjunctivul: *nu știu ce să fac*; 3. indică un ordin, un scop (subințeles ca): *spune-i să plece, ochi aveĭ să vedeĭ*; 4. înlocuiesce infinitivul (dispărut în graiul popular): *nu scie să scrie.*

Saac n. od. numele uneĭ părțĭ din județele Prahova și Buzĕŭ.

Saadi m. cel maĭ mare poet persian, originar din Șiraz: *Gulistan* saŭ *Grădina roselor* (1184—1291).

Saardam n. oraș în Olanda, nu departe de Amsterdam: 14,000 loc. Șantiere de construcțiunĭ navale. Aci Petru cel Mare lucră ca dulgher.

Saba f. oraș în Arabia antică, a cărei regină se duse să visiteze pe Solomon împĕrat.

șabană f. od. un fel de haină scumpă: *copiiĭ din casă eraŭ îmbrăcați cu șabanale și cu cabanițe* Bălc.

Șabar m. afluent de a stânga Argeșuluĭ, udă județele Dîmbovița și Ilfov.

șabat n. 1. ultima ți a săptĕmâneĭ la Ebreĭ, cea consacrată repausuluĭ; 2. pretinsă adunare nocturnă a vrăjitórelor: *unde infernul șabatul adună* Bol.; 3. *fig.* gălăgie mare, desordine nespusă.

Șabat n. cel maĭ frumos oraș al Sĕrbieĭ, pe Sava, cu un castel întărit: 10,000 loc.

șabatic a. ce ține de șabat; *an șabatic*, cel de al șaptelea, când ogórele eraŭ lăsate în odihnă.

Șabazius m. numele trac al luĭ Dionysos.

șabeism n. adorațiunea foculuĭ și a astrelor, în Arabia meridională.

șabie f. 1. armă ce se pórtă atîrnată în partea stângă; 2. *fig.* dușman: *a intrat șabia în țără! aŭ năvălit Tătariĭ!* Az.; 3. atac: *le dă o șabie și-i împrăștie* Bălc. Sin. pală, paloș, spadă, spa(n)gă.

șabie-baionetă f. șabie scurtă ce póte fi îmbucată la capĕtul puștceĭ.

săbier m. fabricant de săbiĭ.

Sabin n. regiunea Italieĭ antice la N. de Roma.

Sabinĭ m. pl. popor din Lațiu, care locuia în țéra Sabinuluĭ și care se contopi la urmă cu Romanii.

șăbluță f. 1. șabie scurtă; 2. plantă din fam. irideelor cu florĭ frumóse și cu frunze lungĭ tuguiate.

șablon n. model, tipar de lucru: *a lucra după un șablon*, într'un mod mecanic, fără a ține sémă de esența proprie lucrurilor.

Sabolcĭ n. comitat în Crișiana, cu cap. *Nyiregyhyasa.*

săbor n. 1. suc de aloe; 2. *fig.* alinare: *împărăția începuse să-și mai facă sabor inimeĭ* Pop.

șabrack f. cioltar.

șabură f. nisip de încărcat corăbiĭ spre a le ține în equilibru.

sac m. 1. pungă maĭ mare de pânză, piele etc.; 2. ceea ce conține un sac: *zece saci de grâu.*

sacă f. butie de cărat apă.

sacadă f. mișcare bruscă și neregulată; fig. *sacade oratorice.*

sacadat a. 1. neregulat: *mers sacadat*; 2. fig. *stil sacadat*, compus din frase scurte și neplăcute la aud.

sacagiŭ m. cel ce cară și vinde apă cu sacaua.

șacal m. un fel de câine sălbatic din Orient, care nóptea urlă trist și nesuferit.

săcăluș n. od. tun de calibru maĭ mic.

săcară f. V. **secară.**

sacat a. vătămat: *boul fiind sacat, la un picior rămîĭ* Gn. Az.

Sacâz n. numele turcesc al insuleĭ Chio: *un împĕrat de prin țéra Sacâzului.*

sacâz n. 1. mastică: *sacâz de Chio*; 2. colofoniu: *sacâz de vióră.*

săcel v. a țesela (în Moldova): *nu v'am săcelat astădĭ* Cn.

Săcele pl. numire a șépte sate în comitatul Brașovuluĭ, numite de

Ungurĭ Hétfálu, populate de Românĭ și de Sĕcuĭ carĭ se ocupă cu crescerea vitelor.

sacerdotal a. ce ține de sacerdoțiu: *demnitate sacerdotală.*

sacerdoțiu n. 1. darul preoției; 2. corp eclesiastic: *rĕsboĭele medievale între Sacerdoțiul și Imperiul sunt celebre*; 3. *fig.* ce are un caracter venerabil: *paternitatea e un sacerdoțiu.*

sachar n. zahăr.

sacharin a. 1. ce conține zahăr: *sfecla e o plantă sacharină*; 2. privitor la zahăr: *industrie sacharină.*

sachelar m. preotul însărcinat cu administrarea averiĭ bisericesc.

Sachs (Hans) m. cismar din Nürnberg, cel mai fecund poet german din sec. XVI, autor de poeme alegorice, narațiunĭ serioase și comice, drame etc. (1494—1576).

sacnásiŭ n. anticameră: *sacnasiul cu geamlic* Od.

sacò n. gheroc fără despărțiturĭ în spate.

sácos n. vestmînt archieresc de mătase.

sacrament n. taină bisericéscă și în special sfînta grijanie.

sacramental a. ce ține de un sacrament: *cuvinte sacramentale.*

sacrez v. a consacra printr'o ceremonie religiósă: *a sacra un rege.*

sacrific v. a (se) jertfi.

sacrificator m. cel ce sacrifică.

sacrificiu n. jertfă.

sacrileg a. ce ține de un sacrilegiu: *faptă sacrilegă.* || m. cel ce comite un sacrilegiu.

sacrilegiu n. 1. pîngărirea celor sfinte; 2. huliréa unuĭ preot saŭ a unei persóne demnă de veneraținne. Sin. **profanațiune.**

sacristic f. locul unde se string vasele sacre, podóbele bisericesc, odăjdiile.

sacro-sauct a. fórte sfînt.

sacru a. 1. care a primit consacra(ținea religiósă; 2. consacrat cultuluĭ: *vase sacre*; 3. fig. *foc sacru*, entusiasm, geniu; 4. care insuflă un respect óre-cum religios: *persóna unuĭ cetățén roman era sacră*; 5. se dice de lucrurile ce nu trebue divulgate saŭ atinse: *depozit sacru.* || n. ceea ce e sacru: *sacrul și profanul.* Cfr. **profan.**

Sacru (Muntele) m. munte la N.-E. de Roma, unde plebeiĭ se retraseră spre a scăpa de tirania decemvirilor (sec. V. a. Cr.).

sacrum n. *Anat.* os situat la partea inferióră a colóneĭ vertebrale.

săculțéță f. pungă de bani: *o săculțéță gura mi-ai astupat* At.

sad n. tot ce se plantézá.

Sadagura f. orășel în Bucovina, spre N. de Cernăuțĭ: 5000 loc. Tîrg de boĭ.

sadea a. 1. simplu, fără podóbă: *o materie sadea*; 2. curat, nemestecat: *cafea sadea*, fără zahăr. || adv. pur și simplu: *câine sadea 'mi ține* Gn. At.

sădesc v. 1. a planta: *după cum a fost sădit, astfel a și răsărit* Pann; 2. *fig.* a semăna: *a sădi în inimile copiilor sentimente nobile.*

Sadova f. oraș în Boemia unde Prusienii învinseră pe Austriacĭ (1866). || sat în județul Doljiu și mănăstire fundată de Matheiu Basarab în 1632. Victoria Austriacilor asupra Turcilor (1784).

Saducheĭ a. și m. membru al uneĭ secte indaice care nega nemurirea sufletului și învierea corpului.

șafer a. și m. șiret: *șafer bătrân ce eșĭ* At.

safic a. și n. vers greco-latin, compus din 11 silabe, ce se crede inventat de Sapho.

safir n. pétră scumpă de colóre albastră, numită de popor *zanfir.*

safirlnă f. varietate de agată de o colóre albástrue.

safru n. oxid de cobalt ce intră în preparațiunea azurului.

Saftu f. presecurtare familiară din Elisaveta.

saftică f. 1. întâĭa vîndare: *n'a făcut încă saftea*; 2. început bun; 3. ironic: *să mi-l fac saftea pe spinare.*

saftian n. 1. marochin: *cisme de saftian roșu*; 2. (ironic) piele la om: *i s'a sbircit saftianul.*

saga f. poeme mitico-istorice ale popórelor scandinave.

șagă f. glumă: *nu-ĭ lucru de șagă* Cr.

sagace a. ager la minte.

sagacitate f. agerimea minții. Sin. **perspicacitate.**

sagalnic a. glumeț: *Cupidon, un paj sagalnic* Em.

săgétă f. vargă înarmată cu un fier ascuțit ce s'asvîrle cu arcul: *iute ca săgéta*; **săgéta apeĭ**, plantă cu florĭ albe ale cărei frunze sémănă cu fierul uneĭ săgeți.

săgetar m. săgetător: *de arc bun săgetar* Por.

săgetător m. 1. arcaș; 2. al nouălea semn al zodiacului, representat sub forma unuĭ centaur care trage cu arcul.

săgetătură f. 1. dătătură de săgétă; 2 junghiŭ violent și trecător: *descîntec de săgetătură.*

săgețea f. *Bot.* săbiuță.

săgetez v. 1. a trage cu arcul; 2. a ucide cu o săgétă; 3. *fig.* a lovi pe neașteptate: *i-a săgetat inima.*

sagnă f. rană la vite produsă prin frecare.

sagu n. feculă extrasă din trunchiul unor palmieri.

Șaguna (Andreiŭ) m. Mitropolit al Românilor greco-orientalĭ din Ardél și Ungaria, născut din părinți originarĭ din Macedonia, contribui mult pentru respândirea culturel în Ardél; a scris și tipărit multe opere eclesiastice (1809—1873).

Sagunt n. oraș în Hispania, coprins și dărâmat de Anibal.

șah m. 1. titlul regelui Persiei; 2. Sultan: *voĭ prin carĭ Șahul astădĭ mĕ cinstesce* Bol.; 3. joc complicat între două persóne pe un damier cu 64 de divisiunĭ, cu 8 piese (rege, regină, doĭ spionĭ, doĭ caĭ, două turnurĭ) și 8 pioni pentru fie-care jucător (Sin. **șatrange**); 4. termin al acestui joc spre a indica că o piesă importantă (rege saŭ regină) e atăcată și în pericol de a fi luată; **șah (și) mat**, dătătură hotărîtóre prin care se ia regele.

șahan n. castron: *șahan de argint* Od.

Sahara f. vast deșert în Africa de N., întretăiat de oasis și locuit de Mauri, Tuaregi etc. Suprafața-i egalézá aprópe pe a Europeĭ.

șahmarĭ f. od. stofă orientală suflată cu aur saŭ cu argint: *un tâmbar de șahmara verde.*

șală f. staul: *șalele cu vite* Od. || f. serjă și rochie făcută dintr'însa: *cu șaĭana înfiptă 'n brîă* Por.

șalac n. postav fabricat din lâna țigăilor roșiĭ și care se pórtă mai mult de călugărĭ.

șalcă f. șalupă turcéscă pe Dunăre și Marea-Négră: *înaltele catarturĭ ale șalcelor* Od.

șaldăcar m. cel ce face hamurĭ, șelar (s'aude în Moldova).

șaldeci num. de șése orĭ dece.

Sainte-Beuve m. celebru literat și criticu francez: *Istoria lui Port-Royal, Portrete literare* (1804—1869).

Saint-Jean d'Acre n. V. **Acra.**

Saint-Simon m. 1. (**Duce** de), celebru scriitor francez, autor de *Memorii* importante despre domniile lui Ludovic XIV și Ludovic XV (1675—1755); 2. (**Conte** de), economist francez care pretinse a reorganisa familia și societatea pe base nouĕ prin sciință și industrie: sistema-i socialistă pórtă numele de *saint-simonism*, iar discipolii seĭ (printre carĭ Auguste Comte) pe acela de *saint-simoniĕ* (1760—1825).

Saĭs n. vechiŭ oraș în Egiptul de jos cu un templu al deiței Isis.

saisprédece num. șése plus dece.

Șaĭtan m. *pop.* Satana.

saĭtoc adv. sărind repede: *șoimul saĭtoc saĭtoc cu oráceanele lui* Por.

salĭ v. V. **sar.**

șakò n. șapcă soldătéscă.

Șakuntala f. dramă sanscrită de Kalidasa, remarcabilă prin gingășia sentimentelor.

șal n. 1. stofă de lână fină: *subț un verde cort de șal* Por.; 2. boccea: *încins peste mĭloc cu un șal de Țarigrad.*

șală f. 1. cameră încăpătóre: *șală de mâncare, șală de așteptare*; 2. loc de întrunire: *șală de teatru.*

Saladin m. Sultan al Egiptului și al Siriei, eroul musulman din a treia Cruciată, care repurtă victorii asupra Creștinilor și coprinse în 1187 Ierusalimul (1174—1193).

șalafiŭ n. talisman: *acest cornișor de aur e șalafiul meŭ* Por.

șalahor m. 1. od. sătenĭ scutiți de dărĭ și carĭ eraŭ însărcinați cu reparațiunea locurilor întărite; 2. aĭ,

muncitor cu ziua, mai ales la clădiri.

salahorésc v. a munci ca un salahor.

salahórie f. muncă de salahor.

salam m. cărnat mare fórte gustos: *salamĭ de Sibiĭ şi de Verona.*

salamaléc! int. pace cu voĭ! formulă de salutare a Orientalilor.

Salamanca f. oraş în Spania cu o Universitate celebră; 18,000 loc.

salamándră f. un fel de reptil amfibiŭ, asemenea şopîrlelor şi broscelor, căruia s'atribuia în vechime însuşirea de a nu arde în foc.

sălămâzdră f. salamandră: *sălămâzdra trăieşte în foc* Ar.

Salamina f. insulă grecéscă în golful Eginei, lîngă care Temistocle bătu flota lui Xerxe (480 a. Cr).

salangánă f. rîndunică de mare al cărei cuib îl mănîncă Chinesiĭ în supă.

salariát a. şi m. care primesce un salariu.

salarízez v. a da un salariu.

salárĭu n. plată pentru un lucru saŭ pentru un serviciu.

sălaş n. 1. loc de adăpost, gazdă: *te rog să-mĭ daĭ sălaş* Pann; 2. dece saŭ cinci-spre-dece familiĭ de ţigani: *s'adăogĭ încă două sălaşe în fóia de zestre* Ar.

sălăşitóre f. *Bot.* sudórea caluluĭ.

sălăş(l)uésc v. 1. a avea sălaşul, a locui undeva; 2. a primi în sălaş, în gazdă.

sălăşluínţă f. sălaş obicinuit: *era sălăşluinţa unuĭ smeŭ* Isp.

sălăşluire f. adăpost provisoriu: *să-mĭ daĭ sălăşluire* Cn.

salátă f. 1. mîncare din legume dresse cu sare, piper, oţet, unt-de-lemn; 2. erburĭ din carĭ se face salată: *salata mielului*, fetică.

sălătea f. *Bot.* grăuşor.

salatiéră f. vas pentru salată.

sălĭú n. un leŭ saŭ ban prost din timpul lui Dabija-Vodă. || m. pesce bun de mîncare.

sălbă f. 1. colier de monete: *o sălbă de galbenĭ, de mărgăritare*; fam. *sălba dracului*, nepot; 2. *Bot.* salbămóle, lemn cîinesc, lemnul cîineluĭ.

sălcâm m. *Bot.* acacia. || adv. dulceág: *a vorbi mai sălcâm.*

sălce f. sos, zémă.

sălcie f. arbore ce cresce în locurĭ umede; *sălcie pletóşă*, ale cărei ramurĭ, lungĭ şi mlădióse, atîrnă pînă la pămînt.

sălcĭú a. acru şi amar.

săldo n. încheierea socotelilor, restul uneĭ socotelĭ.

sălc f. pl. 1. partea dosuluĭ la cal pe care se pune şéua: *calul o deşélat, când şi-a vătămat şalele*; 2. la om, lumbĭi: *mĭ dor şalele.*

sălep n. 1. feculă alimentară extrasă din tuberculele unor orchidee; 2. băutură sănătósă şi uşóră preparată dintr'însa.

sălepgĭú m. vînzător de sălep.

Sălérna f. oraş în Italia cu o şcólă de medicină celebră în evulmediu; 32,000 loc.

şalgáŭ m. băiaş, ocnaş.

sălic a. ce ţine de un trib al Francilor numiţi *Sali*; lege *salică*, prin care femeile eraŭ excluse de la succesiune pe tronul Franţeĭ.

salicílic a. se dice de un acid extras din salicină, întrebuinţat ca antiseptic.

salicínă f. substanţă extrasă din scórţa salciеĭ.

Sălĭ m. pl. preoţiĭ lui Marte, la Romanĭ: *cântecul Sălilor.*

sălín a. ce conţine sare.

salínă f. 1. loc de unde se scóte sare; 2. ocnă de sare gemă.

Salínac f. pl. numele roman al oraşuluĭ ardelenesc *Vîntul de sus.*

salivă f. umóre apósă şi puţin oleiósă ce curge din gură: *saliva înlesneşte şi prepară digestiunea.*

salivár a. care secretézĭ saliva: *glande salivare.*

salivaţiúne f. *Med.* curgere din gură a saliveĭ.

Salmanasár m. rege al Asiriеĭ, coprinse Samaria şi distruse regatul lui Israel (721 a. Cr.).

salmíac n. ţiperig.

Salóma f. fiica Irodiadeĭ, ceru şi obţinu capul St.-luĭ Ión Botezătorul.

salón n. 1. sală în care se primesce ospeţiĭ; 2. societate bună: *e primit în tóte salónele*; 3. expoziţiune anuală de pictură şi sculptură (la Paris).

şalón n. postav de lînă: *ghete de şalón.*

Salónic n. oraş în Turcia, în fundul unuĭ golf la N.-E. de Archipelag, cap. Macedonieĭ: 100,000 loc. Al doilea port comercial al Turcieĭ europene.

salpétru n. numele sciinţific al silitreĭ.

salsaparílă f. plantă din America, a cărei rădăcină e întrebuinţată ca depurativ.

salt n. 1. a sări cu putere şi de multe orĭ: *a sălta pe cal*; 2. a se juca cu corpul, a sări după măsură: *cei vechĭ cântaŭ şi săltaŭ la tóte ceremoniile religióse*; 3. *fig.* a cresce: *îĭ saltă inima de bucurie*; 4. a se ridica, a se face mai mare: *când s'aŭ mai săltat* Isp. || n. 1. acţiune de a sălta: *bróscele umblă în salturĭ*; 2. cădere: *salt mortal.*

sălţă f. 1. sos: *sălţă din vin cu usturóiu şi cu sare*; 2. mic vulcan noroios, ca la Policiorĭ, în judeţul Buzĕu.

saltanát n. 1. suită domnéscă: *porni cu tot saltanatul de slugĭ* Por.; 2. pompă: *nunta se petrecu cu mult saltanat şi mare paradă* Por.

săltar n. sertar.

săltăréţ a. 1. care saltă într'una: *capra săltăréţă* Od.; 2. *fig.* care saltă în ritm: *melodiĭ vesele şi săltăréţe.*

săltat n. acţiune de a sălta.

săltătúră f. săritură désă.

salteá f. mindir de lînă.

saltimbánc m. 1. scamator; 2. *fig.* şarlatan: *saltimbancĭ şi irodiĭ* Em.

salubritáte f. însuşirea celor salubre; *salubritate publică*, partea igieneĭ care studiază tot ce interesézĭ sănătatea uneĭ naţiuni.

salúbru a. ce contribue la sănătate: *aer salubru.*

sálup n. manta femeéscă îmblănită şi fără mînecĭ.

şalupă f. mic bastiment fără pod pentru serviciul corăbiilor.

Sálustiu m. istoric latin, concis şi precis: *Conjuraţiunea lui Catilina, Războiul lui Iugurta* (86—34 a. Cr.).

salut v. 1. a da un semn exterior de politeţă saŭ de respect: *a saluta pe un bătrân*; 2. a complimenta prin scris: *salută din parte-mĭ pe.....*; 3. a proclama: *îl salutară ca împărat.* || n. salutare: *salut militáresc.*

salutár a. folositor pentru viaţă, onóre, sănătate.

salutáre f. acţiune de a saluta: *a înapoia salutarea.* || int. exclamaţiune de respect şi de onóre saŭ de admiraţiune: *salutare!*

salvă f. descărcare de tunurĭ în semn de onóre saŭ de bucurie; fig. *o salvă de aplause.*

salvadént n. remediu pentru durere de dinţĭ.

şalvaragiŭ m. 1. cel ce face şi vinde şalvarĭ; 2. cel ce-ĭ pórtă; 3. (ironic) Turc.

salváre f. mîntuire.

şalvarĭ pl. pantalonĭ largĭ cum pórtă Turciĭ: *cu şalvarĭ de merinos* Ar.

salvátor a. şi m. mîntuitor.

Salvátor n. mică republică în America centrală: 660,000 loc. Cap. *San-Salvator*: 15,000 loc.

salv-conduct n. 1. un fel de paşaport de a merge undeva şi de a se întórce liber; 2. permisiune dată de un general în timp de rĕsboiŭ unuĭ inimic de a trece liber şi în siguranţă pe terenul ocupat de armată.

salvez v. a mîntui, a scăpa.

salvgardă f. protecţiune dată de o autoritate.

salvgardez v. a protege.

salvie f. *Bot.* jaleş.

Salzburg n. 1. oraş în Austria: 25,000 loc. Universitate. Patria lui Mozart; 2. numele săsesc al Ocneĭ ardelenesc.

Salzkammergut n. ţéră muntósă în Austria de sus şi Stiria, numită *Elveţia austriacă*, bogată în lacurĭ şi saline. Localităţĭ balneare: Aussee, Gmunden, Ischl.

Sam n. numele persian al Damascului: *sub iasmac adus din Şam* Bol.

samă f. 1. sémă: *a da samă*; 2. pl. od. conturĭ: *sămile Visteriеĭ.*

sămăchĭşă f. 1. caş próspĕt; 2. *Bot.* pervincă.

sămădáŭ m. în Ardél: porcar cu stare care plătesce grăsunii pierduţĭ saŭ furaţĭ.

Samakov n. oraş în Bulgaria, înalt de 931 m: 10,000 loc. Fierării.

şamalagéă f. stofă de mătase din Damasc: *anteriŭ de şamalagea.*

şamanism n. religiunea populaţiunilor mongole în Siberia: natura

e populată de demonĭ, de carĭ ómenii pot scăpa prin descântece și vrăjĭ ale fermecătorilor saŭ *șamanilor*.

șamaniŭ a. de colóre galbenă închisă.

șamar n. 1. șea pentru vitele de jug; 2. sarcină dusă în spinare: *vite de șamar*.

Samaria f. oraș în Palestina, fundat 912 a. Cr., cap. regatuluĭ luĭ Israel (Samaritén).

Samarkanda f. cap. Turkestanuluĭ rusesc: 35,000 loc. Comerț mare. Fosta capitală a luĭ Tamerlan.

șamavolnicie f. arbitrar: *în care domnesc interesul și șamavolnicia* Al.

Sâmbătu f. 1. a șéptea ḑi a săptămâneĭ: *Sâmbăta morților*, fig. picĭ, rĕsbunare: *sințise că frații seĭ îĭ purta Sâmbetele* Isp.; 2. *fam.* ceva esențial: *îĭ lipsește o Sâmbătă* Al.; 3. *apa Sâmbetei*, care curge în iad (în opozițiune cu *apa Dumineceĭ*, care curge în raiŭ): *du-te pe apa Sâmbetei* Cn.

șambelan m. nobil atașat la serviciul camereĭ princiare.

Sâmbetele pl. oraș în Ungaria, numit de Ungurĭ *Szombathély*: 16,000 loc.

Samcă f. 1. alt nume dat Avestiteĭ; 2. o bólă de copiĭ: *deșcântec de samcă*; 3. amuletă purtată ca remediu în contra acesteĭ bóle.

Sâmedru m. contracțiune populară din sfîntu Dumitru.

Sameș m. afluent al Tiseĭ, format din două brațe, Sameșul Mare și Sameșul Mic: 260 km.

șameș m. 1. casier: *când ajunge lupul șameș la oĭ* Pann; 2. od. director de prefectură.

șămeșie f. casierie: *am găsit lada șămeșieĭ deschisă* Al.

Samiot m. locuitor din Samos.

Samniți m. pl. popor din Samniu.

Samniu n. țéră în Italia antică, pe Adriatica, la N. de Neapole.

șamoă a. de colóre galbenă deschisă.

Samodiva f. ḑină rea și răpitóre de copiĭ: *Sila Samodiva*.

Samoiedi m. pl. popor de rasă finesă care locuiește în partea de N. a Rusieĭ.

Samos n. 1. insulă în Archipelag, aprópe de cóstele Asieĭ Micĭ. Patria luĭ Pitagora; 2. principat de la 1832 tributar Turcieĭ: 45,000 loc.

Samotrace f. insulă turcéscă în Archipelag, pe cóstele Tracieĭ: 3000 loc. Celebră în anticitate prin misterele celebrate acolo.

samovar n. ȝas de fiert ceaiŭ.

samovolnic(ie) a. și f. arbitrar.

șampanie f. vin de Champagne.

samsar m. mijlocitor la vînḑări și cumpĕrăturĭ. Sin. **curtier**.

samsarlîc n. 1. meseria samsaruluĭ; 2. beneficiu dat samsaruluĭ.

Samson m. judecătór în Israel timp de 20 de anĭ, vestit prin puterea-ĭ extraordinară, bătu adesea pe Filistenĭ; trădat de iubita sa Dalila, care îĭ tăĭă pĕrul pe când dormia, el căḑu în mâinile dușmanilor seĭ.

Samuel m. ultimul judecătór al luĭ Israel, sacră de rege pe Saul, apoĭ pe David (sec. XI a. Cr.).

samur m. 1. *Zool.* specie de jder din Siberia cu pĕrul fórte fin; 2. blană négră și luciósă: *juna se mlădie ușóră în boana de samur* Bol.

șan n. unéltă de tras cismele: *între șanurĭ, calupurĭ* Cn.

șanal n. trecĕtóre îngustă la intrarea unuĭ port: *șanalele Dunărĭ*.

sănătate f. 1. starea celuĭ sănătos; 2. stare generală, complexiune: *e de o sănătate delicată*; 3. salutare: *la toți sănătate!* 4. toast: *a bea în sănătatea cuĭva*; 5. pace bună: *dacă nu vreĭ, sănătate!*

sanatoriu n. casă de bolnavĭ și de convalescenți.

sănătos a. 1. care se ține bine, care e de o bună constituțiune: *o minte sănătósă într'un corp sănătos*; 2. care nu e corupt: *cărțĭ sănătóse*; 3. bun pentru sănătate: *hrană sănătósă*; 4. *fig.* conform rațiunĭ, justițieĭ: *judecată, învățătură sănătósă*; 5. folositor: *fuga e rușinósă dar sănătósă*; *a o lua la sănătósă*, a fugi din rĕsputerĭ. || adv. cu bine: *mergĭ, rĕmâĭ sănătós*. Crn. bolnav.

san-benito n. pălărie galbenă ce îmbrăcaŭ victimele Inquisițiuneĭ, când mergeaŭ la suplicĭu.

San-Bernard m. V. Bernard.

Sanche m. (cit. *Sance*), nume a 4 regĭ aĭ Castilieĭ (sec. XI și XIII) și a 7 regĭ aĭ Navareĭ (sec. X și XIII).

sanche adv. cum s'ar ḑice: *nisce patrioți se încercară a face sanche o revoluție* Al.

sanchiŭ a. posac.

sanctific v. a (se) face sfînt.

sanctionez v. a da sancțiune, a confirma.

sanctitate f. sfințenie.

sancțiune f. 1. actul autorității care dă unei legĭ puterea executorie; 2. aprobațiune dată: *acéstă vorbă n'a primit sancțiunea usuluĭ*; 3. pedépsă saŭ recompensă ce conține o lege spre a asigura execuțiunea eĭ.

sanctuar n. 1. locul cel maĭ sfînt al templuluĭ; 2. templu, edificiu consacrat ceremoniilor uneĭ religiunĭ; 3. *fig.* asil venerat.

Sand (Georges) f. scriitóre francesă, autóre de romane celebre: *Povestirĭ sătesci* (180f—1876).

sandal n. 1. lemn de santal: *vîsle de sandal* Al.; 2. un fel de luntre orientală: *sandalul ce are vêlul de atlaz* Bol. || n. stofă de mătase: *săbiuĭ de sandal de Veneția cu fețe* Od.

sandală f. opincă.

sandalar m. opincar.

sandaracă f. rĕșină mirositóre ce curge dintr'o specie de tuia.

San-Domingo n. V. Haiti.

sandomircă f. soiŭ de grâŭ moldovenesc importat din Sandomier, oraș polon pe Vistula.

șandramă f. 1. strĕșină; 2. șopron; 3. baracă, casă ruinată; 4. *fig.* căḑătură de om.

Sandru (Muntele) m. pisc al Carpaților în jud. Bacăŭ.

sandwich n. (cit. *sanvici*) felie de șuncă între două felĭi de pâine unse cu unt.

sănețĭă f. sinețĭă: *vînătorit purtaŭ sănețe* Od.

San-Francisco n. 1. afluent în Brasilia, se varsă în Atlantic: 2600 km.; 2. oraș în Statele-Unite, mare port pe Pacific: 300,000 loc.

San-Gall n. canton și oraș în Elveția: 27,000 loc. Muselinurĭ, broderiĭ.

sânge n. 1. licid roș ce circulă în vinele și arterele omuluĭ și ale animalelor vertebrate; **sânge rece**, liniște sufletéscă, presență de spirit; **sânge rĕŭ**, necaz: *a(-și) face sânge rĕŭ*; **sângele Domnuluĭ**, *fam.* vin: *m'oĭŭ încălḑi o lécă bĕnd sângele Domnuluĭ* Cn.; 2. *fig.* viață: *a-și da sângele pentru patrie*; 3. familie: *principe de sânge regal*; **sângele voiniculuĭ** (sânge de 9 frați), V. godie; *Sânge-roș*, geniu dușman omuluĭ (Al.); 5 pl. (poetic) cruḑime, măcel: *omul sângiurilor*, tiran, călăŭ.

sângeapă f. măsură de douăḑeci și cinci dramurĭ: *m'aștéptă o sângeapă de pelin* Al.

sânger m. *Bot.* 1. corn sanguin; 2. salbă mólle. || v. 1. a curge sânge din: *îĭ sângeră nasul*; 2. *fig.* a simți o durere asemenea uneĭ rănĭ sângeróse: *ne sângeră inima*; 3. a umplea de sânge.

sângerarîță f. *Bot.* hîrniaiŭ.

sângerat a. 1. pătat de sânge: *ochĭ sângeraț*; 2. roș ca sângele: *spuma lor e sângerată* Bîrc.; 3. din care curge sânge: *buzele ei păreaŭ că-s sângerate* Em.; 4. *fig.* îndurerat: *era cu inima sângerată*.

sângeratic a. sângeros: *gând sângeratic* Negr.

sângerică f. specie de plantă.

sângeriŭ a. de colórea sângeluĭ: *lespeḑĭ de marmură sângerie* Od.

sângeros a. 1. unde s'a vĕrsat mult sânge: *luptă sângerósă*; 2. care are mult sânge; 3. *fig.* fórte crud saŭ ofensător: *insultă sângerósă*.

sangiac n. 1. stég verde cu semi-luna ce Sultanul trimitea noului Domn: *copiiĭ din casă purtaŭ sangiacul și două tuiurĭ date de la Împĕrăție* Od. || m. guvernator maĭ mic de cât beiŭ: *sangiacul când audia, cinci sute de Turcĭ pornia* Por.

sangiacat n. districtul uneĭ provinciĭ turcescĭ administrat de un caimacam.

Sân-Giorgiu m. 1 forma populară pentru St. Gheorghe; 2. numele orașuluĭ ardelenesc Sepsi-St.-Giorgiu.

San-Gothard n. V. Gothard.

sanguin a. 1. ce ține de sânge: *vase sanguine*; 2. în care predomină sângele: *temperament sanguin*; 3. de colórea sângeluĭ: *jasp sanguin*.

sanguină f. 1. mineral roș de fier ce servă a polei unele metale;

2. creion făcut din sanguină; *portret cu sanguină*; 3. crochiu executat cu acest creion; 4. litografie ce imitează desenul cu sanguina.

sangulie f. gevrea cusută cu fir: *fes legat cu o sangulie albă.*

sanhedrin n. tribunal suprem la Ebreĭ.

sănicióră f. plantă medicinală din fam. umbeliferelor.

sanidină f. varietate de ortosă.

sanie f. trăsură fără róte ce se tîrăsce pe zăpadă saŭ pe ghiață.

sanitar a. relativ la sănătate. || m. soldat dintr'o companie atașată la un regiment. V. serviciŭ.

sănius n. lunecuș pe ghiață: *érna la sănius* Cn.

San-Marc m. V. Marcu: *San-Marc sinistru mieḑul nopții bate* Em.

San-Marina f. oraș în Macedonia locuit de Români: 15,000 loc.

Sân-Medru m. sfîntu Dumitru: *pleca de la Sân-Petru și ajungea pe la Sân-Medru* Por.

Sân-Nicóră m. sfîntu Nicolae.

San-Petersburg n. V. Petersburg.

Sân-Petru m. sfîntu Petru: *de la Sân-Petru la Sân-Medru.*

șansă f. noroc.

sanscrit a. se ḑice de vechea limbă a Indienilor ce a rămas sfîntă în Industan. || **sanscritĭ** f. limba sanscrită.

sanscritist m. cel versat în limba sanscrită.

șansonetă f. cançonetă.

San-Stefano n. sat și mică schelă în Turcia, aprópe de Constantinopole, unde fură semnate în 1878 preliminariile de pace între Ruși și Turcĭ și carĭ, modificate de Puterĭ, formară tractatul din Berlin (1878).

sânt a. sfînt: *sânta Maria.*

șanț n. grópă făcută în pămînt pentru închiderea unuĭ teren, pentru scursul apeĭ saŭ pe dinaintea uneĭ întăriturĭ.

Santa Elena f. insulă englesă în Oceanul Atlantic, unde Englesiĭ transportară în 1815 pe Napoleon I după bătălia de la Waterloo și unde muri în 1821.

șantagist m. cel ce recurge la șantagiu.

șantágiu n. stóroere de banĭ prin mijlóce defăimătóre.

santal n. arbore din India cu lemnul mirositor.

Sântă-Maria f. V. Maria.

șantau n. cafe-șantan.

Sânți m. pl. serbătóre catolică a tuturor sfinților, cade tot-d'a-una pe 1 Noembre.

Santiago n. 1. oraș în Spania, în centrul Galicieĭ: 24,000 loc. Pelerinagiu; 2. cap. republiceĭ Chili, la pólele Anḑilor: 200,000 loc. Mare întreposit comercial.

șantier n. locul unde se construiesc corăbiĭ.

Sân-Tódor m. V. Tudor: *Sân-Tóderiĭ cad tot-d'a-una în prima Marți din păresimi și țin șépte ḑile.*

șănțuiesc v. 1. a săpa un șanț; 2. a se înconjura cu șanțurĭ: *Miliaun se șanțuĭ bine* Bălc.

Sân-Vasliĭ m. sfîntu Vasile.

Sân-Zâne m. numele popular al sfîntuluĭ Ión.

sânzâene f. pl. 1. sărbătórea nașcerii sfîntuluĭ Ión (24 Iunie), cu câteva ḑile înainte și în urmă; 2. ḑilele acestea, epoca florilor; 3. florĭ galbene ce cresc pe câmp și înfloresc către sfîrșitul luĭ Iunie (Sin. drăgaică): ele se împart la biserică în ḑina de sânziene.

Saona f. 1. riŭ în Franța, izvorăsce din Vosgi și se varsă în Ron: 440 km.; 2. numele unuĭ departament francez.

sap v. 1. a lucra cu sapa: *a săpa pământul*; 2. a săpa spre a căuta ceva; 3. a face o gaură în pămînt: *a săpa un puț, o grópă*; 4. a grava: *a săpa în pétră*; 5. *fig.* a căuta să distrugă: *boierii sapă tronul luĭ Mircea* Ar.

sapă f. 1. unéltă de fier cu mânerul de lemn pentru tăiat, sfărâmat și scos pămîntul; **sapă de lemn**, *fig.* sărăcie extremă: *a ajunge la sapă de lemn*; **sapă și lopată**, lipsă de orĭ ce speranță; 2. săpătură: *a da o sapă porumbuluĭ.* || f. șoldul caluluĭ: *pe sapă mi-l netedșesc* Por.

săpălugă f. sapă lunguiață.

săpat n. acțiune de a săpa.

săpător m. 1. cel ce sapă pămîntul, o grópă 2. cel ce sapă în pétră saŭ lemn, gravor; 3. oștaș întrebuințat la lucrarea șanțurilor, soldat de geniu.

săpătură f. 1. acțiune și efectul lucrării cu sapa: *săpătura vieĭ, porumbuluĭ*; 2. excavațiune, șanț; 3. scormonire în pămînt spre a căuta ceva; 4. gravură, sculptură: *săpăturile de pe templu.*

șapcă f. un fel de căciulă.

Sapho f. poetă grécă din Mitilena (sec. VI a. Cr.).

săpoiŭ n. sapă cu doĭ colțĭ, tîrnăcop.

Sapor m. nume a 3 regĭ sasanidĭ aĭ Persieĭ (240—390).

săpun n. compoziție din uleiŭ saŭ altă materie grasă și un alcalĭ, servind la spălatul rufelor și la scosul petelor.

săpunar m. fabricant saŭ vînḑétor de săpun.

săpunel n. plantă ale cărei frunze frecate în apă spumegă ca săpunul. Sin. odagaciŭ.

săpunesc v. 1. a curăța cu săpun rufe; 2. a unge barba cu săpun înainte de a o rade.

sar v. 1. a face o mișcare impetuósă obicinuit în sus: *bróscele sar, nu umblă*; 2. a se repeḑi dintr'un loc într'altul: *a sări din munte în munte*; 3. a face explosiune: *prăfăria a sărit în aer*; 4. a se repeḑi și a apuca cu vioiciune: *a sări la gâtul cuĭva*; 5. *fig.* a trece brusc: *a sări de la o idee la alta*; a sări în ochĭ, a fi evident; 6. a trece dincolo sărind: *a sări un șanț*; 7. a trece cu vederea, a omite: *a sări un rînd, o fóie*; 8. a tresări: *îĭ sări inima de fricâ*; 9. a răsări: *nu se scie de unde sare epurele*; 10. a alerga într'ajutor: *săriĭ, că ne omóră!*

Sara f. soția luĭ Avram și mama luĭ Isac.

sară f. V. séră.

sarabandă f. danț de origine spaniolă cu o melodie gravă.

sărac a. 1. care n'are cele trebuincióse: *ómenĭ săracĭ*; 2. care produce puțin: *o țéră săracă*; 3. prost în felul seŭ: *hrană săracă*; 4. vrednic de compătimire: *săracul!* 5. orfan: *copil sărac de părinți.* || m. cel ce s'a-flă în lipsă, cerșetor. Sin. biet, sîrman.

sărăcăcios a. cu înfățișare săracă: *haină, casă sărăcăcióasă.*

sărăcan a. fórte sărac; *săracan de mine!* strigăt de mare nenorocire.

sărăceĭ m. pl. od. corp de călărețĭ în număr de 500 carĭ, împreună cu scutelniciĭ, formaŭ călărimea Bucureștilor sub căpitanul spătărieĭ: *sărăceĭ, scutelniciĭ, agerț călărețĭ* Bor.

Saraceni n. pl. nume dat în evul-mediŭ Arabilor carĭ invadară Europa și Africa.

sărăcesc v. 1. a aduce la sărăcie: *țéra a sărăcit*; 2. a ajunge sărac: *tóta familia a sărăcit*; 3. a ajunge orfan: *copiiĭ se sărăcesc* Por.

sărăcie f. starea celuĭ sărac.

sărăcime f. toțĭ săracĭĭ.

sărăcustă f. sărîndar (în Ardeal).

sărăcuț a. și m. sărăcăcios.

șaradă f. enigmă silabică: vorba de ghicit se compune din silabe, având fie-care sensul uneĭ vorbe.

sărăduiesc v. a cârpi: *la cusut și sărăduit sunĭ bun* Cn.

Saragossa f. oraș în Spania, pe Ebru, od. cap. Aragonuluĭ: 92,000 loc. Universitate.

saraillie f. plăcintă turcéscă cu fidea, mière și zarzăr.

saraiŭ n. 1. palatul Sultanuluĭ: *s'afundă în umbra mărețuluĭ saraiŭ* Ar.; 2. palat în genere: *eŭ nu am saraiŭ pe mare* Bor.

șarampoĭ n. pâr mare ce se bate în apă.

saramură f. apă sărată.

sărărie f. locul unde se vînḑe sare.

Saraslĭ m. pl. V. Saraceni.

sărat a. 1. stropit cu sare: *carne sărată*; 2. ce conține sare: *apă sărată*; 3. *fam.* scump: *e cam sărat*; 4. *fig.* plăcut, fin: *vorbe sărate.* || n. acțiune de a săra: *săratul pescilor.*

Sărata f. izvor de ape minerale aprópe de Bacău.

sărătură f. carne saŭ pesce sărat.

sarbacană f. țévă lungă de aruncat proiectile prin suflare.

sarbĕd a. sórbĕd: *sarbĕd la față* Cn.

sarcasm n. batjocură amară și insultătóre.

sarcastic a. ce ține de sarcasm: *ton sarcastic.*

sarce f. *Bot.* salsaparilă. || f. *Zool.* găină de apă, lișiță.

sarcină f. 1. legătură ce se pórtă în spinare: *o sarcină de lemne, de grâu;* 2. starea unei femei însărcinate: *o sarcină grea;* 3. greutate mare: *tóta familia e în sarcina lui;* 4. contribuțiune către Stat: *proprietate fără nici o sarcină;* 5. funcțiune: *sarcină onorifică;* 6. *fig.* misiune: *o sarcină delicată.* Sin. povară.

sarcofag n. 1. mormînt în care cei vechi puneau cadavrele ce nu se ardeau; 2. representarea unuĭ cosciug la mari ceremonii funebre; 3. mormînt de un caracter monumental.

sarcomă f. *Med.* umflătură ce are tăria cărneĭ.

sard a. ce ține de Sardinia saŭ de locuitorii eĭ: *grâul sard.*

Sardanapal m. 1. numele maĭ multor regi aĭ Asirieĭ, dintre carĭ unul, ultimul suveran al primuluĭ imperiu asirian, a ajuns vestit prin moliciunea și destrăbălarea luĭ; 2. *fig.* om moleșit în desfrînărĭ.

Sarde pl. vechiŭ oraș al Lidieĭ, pe Pactol, în Asia Mică, vestit prin opulența sa.

sardea f. pescișor ce se sărézĕ.

Sardica f. numele roman al orașuluĭ Sofia. Aĭ se strînse în 344 un Conciliu pentru a pune capĕt schismeĭ arieneĭ.

Sardinia f. mare insulă a Italieĭ în Mediterana, la S. de Corsica: 724,000 loc. Cap. *Cagliari.*

sardonic a. se dice de un rîs convulsiv, ironic și rĕutăcios.

sare f. 1. substanță dură și friabilă, solubilă în apă și de un gust înțepător, servind de condiment: *sarea de bucate e o clorură de sodiŭ;* **sare amară,** sulfat de magnesie; **sare gemă,** cea cristalisată și scósă din mine; **sare de lămâe,** acid citric; **sarea piscieĭ,** antimoniu; 2. substanță formată prin combinarea unuĭ acid cu o bază: *sărurĭ chimice;* 3. *fig.* finețĭ și delicatețĭ: *sare atică.*

sare-garduri m. seducĕtor de inimĭ: *nu ți-e rușine să te porți ca un sare-garduri?* Al.

sărez v. a. pune sare, a drege bucatele cu sare.

șarg a. gălbuiŭ: *pe un cal șarg încălecat* Al.

șargas n. un fel de varech care formézĕ insule flotante.

șarică f. manta lățósă a mocanilor.

șarig m. cadruped din ordinul marsupialelor.

sărindar n. 1. rugăciunĭ ce se dic timp de 40 de dile pentru oditna celor rĕposațĭ; 2. rugăciune în genere și ceea ce se dă preotuluĭ s'o facă: *multe sărindare dase, ca să scape de draci* Cn.

sărit a. și m. eșit din mințĭ, nebun: *e cam sărit.* Sin. țicnit.

săritură f. 1. săriturĕ; 2. joc numit și *de-a încălecata;* 3. *fig.* cumpĕt: *și-a pierdut sărita, îl scóte din sărite.*

săriturĕ f. acțiune și efectul de a sări: *săriturile calului.*

șarivari n. 1. gălăgie mare din causă de nemulțumire; 2. *fig.* musică discordantă; 3. *fam.* certă cu țipete.

șarjă f. 1. încărcătura unei arme cu pulbere; 2. atac viguros al unei trupe: *șarjă de artilerie;* 3. semnal de șarjă: *a suna șarja.*

șarjez v. 1. a încărca o armă de foc; 2. a ataca cu impetuositate.

șarlă f. 1. câine slab care latră într'una; 2. *fig.* și *fam.* om supĕrător.

șarlatan m. 1. cel ce exploatézĕ credulitatea publiculuĭ; 2. *fig.* cel ce caută a impune: *șarlatan politic.*

șarlatanie f. apucături de șarlatan.

șarlotă f. cremă bătută și înconjurată cu bișcoțĭ micĭ.

șarmă f. cocoloș de carne tocată și de orez învelit în foĭ de viță saŭ de varză.

șarmant a. (ironic) încântător: *șarmantă damicelă.*

Sarmați m. pl. vechĭ locuitorĭ aĭ Sarmațieĭ: nomadĭ și crescĕtorĭ de caĭ, cĭ fură subjugațĭ de Goțĭ în sec. III și se contopirĕ apoĭ cu Slaviĭ.

Sarmația f. veche țéră în Europa, la N. de Pont-Euxin, în Rusia meridională.

Sarmizegetusa f. cap. Dacieĭ, numită și *Ulpia Traiana*; ruinele eĭ la Grădiștea, în valea Hațegului, sunt înconjurate de munțĭ uriașĭ.

Sarpedon m. *Mit.* rege al Licieĭ, ucis la împresurarea Troieĭ.

Sarsailă m. 1. dracu: *stăĭ, Sarsailă!* Cn.; 2. *fam.* om ciudat.

șart n. *pop.* rînduială: *aĭcĭ tóte sunt cu șartul lor* Isp.

șartă f. V. chartă.

șartresă f. un fel de licher.

Șaru-Dornei n. trecătóre în Bucovina, pe la intrarea Bistriței în țéră. V. **Dorna.**

sărut v. a pune buzele pe un obiect venerat (cruce, icónă), pe fața saŭ pe mâinile cuĭva. || n. sărutare: *de sărutu-l fermecat* Em.

sărutat n. acțiune de a săruta.

Sas m. 1. V. **Sașĭ**; 2. (Vodă) fiul luĭ Dragoș-Vodă și predecesorul luĭ Bogdan I; 3. V. **Iancu.**

sasafras m. mare arbore din Africa de S., asemenea dafinuluĭ.

săsăitură f. 1. greșală de rostire a celuĭ ce săsăie; 2. șuerat de șérpe.

săsăiŭ v. 1. a înlocuĭ sunetul *ș* cu *s;* 2. a șuera, vorbind de șerpĭ.

Sasanidĭ m. pl. dinastie de regĭ persanĭ, fundată de Artaxerxe, fiul luĭ Sasan; ea dură de la 226 până la 652, când fu distrusă de Arabĭ.

saschiŭ m. *Bot.* pervincă.

Sascut n. sat în jud. Putna cu o fabrică de zahăr.

săsesc a. ce ține de Sașĭ.

Sașĭ m. pl. colonișt germanĭ din Saxonia, aduși de regiĭ ungurĭ (1141—1235) în ținutul Sibiuluĭ și în țéra Bârseĭ, acordându-le diferite privilegiĭ.

șașiŭ n. chiorîș.

Șas-Sebeș n. numele vechiŭ românesc al orașuluĭ Sebeș.

șastisesc v. a-și pierde cumpĕtul, a se ului: *nu mĕ șastisesc nicĭ de cum* Al.

șat n. 1. od. moșie; 2. comună rurală; 3. locuitorĭĭ din sat: *tot șatul alergă;* 4. *fig.* ședere stătornică: *n'am să fac șat cu el.* V. **Cremene.**

șaț n. șațiu: *ca două palmĭ fără șaț și pline de înțuneric* Em.

Satana m. nume ce St. Scriptură dă duhuluĭ ispititor: *piei, Satana!*

satanesc a. satanic: *iazmă cu sóre satanesc* Gn. Al.

satanic a. diabolic.

satară f. 1. od. execuțiune judiciară; 2. *fig.* belea: *s'o scape de satara de bătaĭ* Pop.; 3. sarcină: *cade satara în spinarea omuluĭ* Isp.

Șat-el-Arab m. fluviu asiatic, format prin confluența Tigruluĭ și Eufratelui, se varsă în Golful Persic: 145 km.

satelit m. 1. om armat în solda altuĭa (se ia în sens rĕŭ): *sateliții tiranului* Nscn.; 2. astru ce gravitézĕ în jurul uneĭ planete: *luna e satelitul pământului;* 3. *fig.* mână de ajutor la rĕŭ.

sătén m. locuitor de sat.

sătesc a. ce ține de sat și de locuitorii seĭ: *școlă sătéscă.*

sațietate f. 1. îndopare cu mâncărĭ; 2. *fig.* desgust produs printr'un us necumpĕtat.

satin n. atlaz fără lustru.

satinetă f. mătăsică fórte subțire ce imitézĕ satinul.

satinez v. a da hârtieĭ lustrul satinului.

satintur n. varietate de satin: *rochiĭ de satintur* Al.

sățios a. care satură.

satir m. 1. *Mit.* semi-deŭ care locuia în pădurĭ și avea copite și cornițe de țap; 2. *fam.* om fórte desfrînat.

satîr n. 1. secure: *satîrul gealatului;* 2. cuțit mare de tocat: *satîre de Gabrova.*

satiră f. 1. poemă în care se critică și se ridiculiséză viții saŭ apucăturĭ ciudate: *satire de Eminescu;* 2. orĭ-ce scriere saŭ discurs mușcător; 3. specie de dramă grécă în care satirii eraŭ personagiile de căpetenie.

satîraș m. satirgiŭ: *arnăuți și satirași.*

satirez v. a satirisa: *pe noĭ ne a satirat* Gn. Al.

satirgiĭ m. pl. od. cétă de oștenĭ înarmațĭ cu securĭ.

satiric a. 1. ce ține de satiră: *stil satiric;* 2. pornit la batjocură: *spirit satiric.* || m. autor de satire.

satirisez v. a-și bate joc într'un mod picant și satiric.

satisfac v. 1. a mulțumi, a îndestula: *a satisface pe creditorii sei;* 2. a plăcea: *acéstă muzică satisface urechea;* 3. a repara o ofensă; 4. a da satisfacțiune.

satisfacțiune f. 1. sentiment plăcut de mulțumire: *a simți satisfacțiune;* 2. reparațiunea uneĭ ofense: *a cere satisfacțiune.*

satîn n. îndestulare: *fără satîu.*

șatră f. 1. cort: *în fața șetrei domnești;* 2. cort țigănesc: *țigan de șatră,* nomad; 3. *fam.* locuință prostă și murdară.

șatrange n. pl. 1. șah: *table pentru jocul de șatrange;* 2. figură de romboid: *omofor semănat cu matostaturi în șatrange* Od.

satrap m. 1. titlul guvernatorilor de provincie, la vechii Perși; 2. *fig.* om despotic și arogant.

satrapie f. țară guvernată de un satrap.

șătrar m. 1. od. *Marele Șătrar,* înalt demnitar care purta grijă de corturile Domnului, iar în campanie mai era inspectorul artileriei și cartier-maistru; 2. mai târdiu, rang de boierinaș; 3. inspector de țigani.

șătrărei m. pl. ostași sub comanda marelui șătrar.

satrazam m. marele vizir: *eată omul! dice satrazamul mare* Bor.

sătul a. care a mâncat destul: *cel sătul nu crede celui flămînd;* 2. săturat: *sătul de traiu.*

Satu-Mare n. sau **Száthmár,** oraș în țéra Crișului, pe Someș: 20,000 loc. Reședința episcopului român unit.

satur v. 1. a îndestula cu mâncare sau bĕutură: *nu se satură așa curînd;* 2. *fig.* a fi îndestulat: *de vorba lui nu te saturi* Pann; 3. a avea de ajuns, a se desgusta: *m'am săturat de ei* Cn.

saturat a. se dice în chimie de licidul în care s'a pus tot ce póte dissolva o substanță.

săturat a. 1. care a mâncat sau bĕut în de ajuns; 2. *fig.* desgustat.

saturațiune f. starea licidului saturat.

saturez v. 1. a dissolva într'un licid cea mai mare cantitate posibilă de materie: *sarea nu se póte dissolva în apa de mare, care e saturată de sare;* 2. *fig.* a sătura pe deplin: *a satura cu necazuri.*

Saturn m. 1. *Mit.* fiul Ceruluĭ și al Terrei, părintele lui Jupiter, Neptun și Pluton; 2. una din marile planete ale sistemei solare înconjurată cu un inel luminos. Sin. **Cronos.**

saturnale n. pl. 1. serbări la Romani în onórea lui Saturn, când domnia o mare destrăbălare: *poet de saturnale* Al.; 2. *fig.* timp de desfrînare: *saturnalele carnavalului;* 3. excese, desordine grave.

sau conj. 1. o alternativă: *viu sau mort;* 2. alminterea, în altĭ terminĭ: *doi napoleoni sau 40 franci.* Sin. **ori.**

șaucă f. șapa calului.

Saul m. primul rege al lui Israel, uns de Samuel; învins de Filistenĭ, el 'șĭ făcu sĕma (1080—1040 a. Cr.).

saurieni m. pl. ordin de reptile coprinzĕnd șopîrle, crocodilĭ etc.

Sava m. 1. (St.) martir creștin la Goții din Mesia, ucis din ordinul lui Atanaric (după 355); 2. unul din ucenicĭi apostolilor Ciril și Metodiu, episcop al Bulgarilor. || (**Căminarul**), V. **Bimbașa.** || (**Colegiul**), 1. școlă domnéscă înființată în București de Șerban Cantacuzen și consacrată exclusiv studiilor grecescĭ; 2. primul gimnasiu național din București, înființat în 1831. || m. rîu ce ese din Ilirĭa, curge între Slavonia și Bosnia, se varsă în Dunăre la Belgrad: 900 km.

savană f. livedĭ întinse acoperite cu erburĭ, în America: *pe cea savană întinsă și cu sĕlbatic nume* Al.

savant a. 1. care scie multe (istorie, limbĭ, sciințe); 2. în care e sciință sau eruditĭune: *operă savantă, savante adunări* Es. || m. cel versat în sciință. Sin. **doct, erudit.** Cre. **ignorant.**

Savaot m. supranumele lui Iehova, în St. Scriptură.

Săveni pl. târg în jud. Dorohoiu.

șavirez v. a se resturna, vorbind de o luntre.

săvîrșesc v. 1. a sfîrși: *nicĭ un lucru nu săvîrșesce;* 2. a comite: *a săvîrși o crimă;* 3. a se sfîrși, a muri: *s'a săvîrșit tinĕr.*

Savoia f. 1. veche provincie a Statelor sarde; **Casa de Savoia,** ilustră familie italiană care posedă mult timp Savoia cu titlul de comitat sau ducat și care domnesce astădĭ în Italia; 2. nume a două departamente francese, constituite (1860) din vechiul ducat sard (**Savoiard**).

Savonarola m. predicator și dominican italian; adversar politic al Mediceilor, la Florența, fu condamnat ca eretic și ars de viu (1452—1498).

savóre f. 1. impresiune produsă de unele substanțe asupra organuluĭ gustuluĭ; 2. gust plăcut.

Saxa f. numele mai multor ducate germane: **Saxa-Altenburg** cu cap. *Altenburg,* **Saxa Coburg-Gotha** cu cap. *Gotha,* **Saxa-Meiningen** cu cap. *Meiningen* și **Saxa-Weimar** cu cap. *Weimar.* V. **Mauriciu.**

saxană f. sarcină, povară: *se duce acasă cu saxanaua în spinare* Isp.

saxatil a. se dice de plantele ce cresc prin stîncĭ.

saxhorn n. instrument de musică de aramă cu gură și cu piston.

saxie f. ghiveciŭ de florĭ.

saxifragă f. gen de plante grase ce nasc în crĕpăturile stîncilor.

saxofon n. instrument de musică de aramă și cu chei.

saxon a. și m. originar din Saxonia, ce ține de acéstă țéră.

Saxonia f. regat în imperiul Germaniei cu 3,500,000 loc. Cap. *Dresda.*

saynetă f. mică comedie spaniolă.

sbanghiŭ a. flușturatic, sprinten: *sbanghiile de fete.*

sbant n. bantă de fier la róte: *calĕsca are nevoe de câteva sbanțuri* Al.

sbănțuiesc v. 1. a lega cu sbanțurĭ; 2. *fig.* a face strengărĭe: *nu s'a săturat de sbănțuit* Al.

sbănțuit m. strengar: *de sbănțuitul ăsta nimica nu scapă* Cr.

sbănțuitură f. 1. garnitură de fier; 2. *fig.* desfrînare: *numaĭ la sbănțuiturĭ ți-e gândul* Al.

sbat v. 1. a se mișca mereŭ și cu vioiciune; 2. a se svîrcoli, a se frămînta: *cum se sbate pescele pe uscat.*

sbeg n. petrecere de copiĭ.

sbeguiesc v. a se juca vorbind de copiĭ.

sbenghiŭ n. 1. benghiŭ; 2. o varietate a jocului în arșicĭ.

sbicesc v. a usca la sóre: *a sbici rufe.* Sin. **svêntez.**

sbier v. 1. a striga tare și neplăcut, vorbind de măgar și de vacĭ; 2. *fam.* a striga în gura mare (de mânie, de durere): *sbiară ca un îndrăcit.*

sbieret n. strigăt violent și disgrațios: *sbieretul oilor;* fam. *sbieretele băieților.*

sbîr m. agent polițienesc.

sbîr! int. imită sborul paserilor: *pupĕza sbîr pe o dughiană!* Cn.

sbîrcesc v. a face sbîrcĭturĭ.

sbîrciog m. ciupercă uscată: *e bătut de brumă ca un sbîrciog* Al. Sin. **ciuciulete.**

sbîrcĭtură f. 1. îndoitura pielĭĭ pe față și pe mâinĭ; 2. prin analogie: *sbîrcĭturile unei pânze.*

sbîrlesc v. 1. a (se) ridica pĕrul în sus (de spaimă sau de mânie): *leul sbîrlesce cóma, i se sbîrlĭ pĕrul;* 2. *fig.* a se indigna, a se speria: *ce te sbîrlești așa?* Sin. **sborșesc.**

sbîrlit a. cu pĕrul în desordine.

sbîrn! int. ce imită sborul albinelor sau al săgeților.

sbîrnăit n. acțiune de a sbîrnăi.

sbîrnăitor a. care sbîrnăie.

sbîrnăitóre f. sfîrlézĕ ce sbîrnăie.

sbîrnăitură f. 1. sgomot ce fac insectele shurând; 2. *fig.* murmur surd; 3. sgomot continuŭ în urechĭ.

sbîrnăiŭ v. 1. a face un sgomot surd, vorbind de albine; 2. a sbura, vorbind de săgețĭ: *sbîrnăie córda din arcu-i* Al.

sbor v. 1. a se susține și mișca în aer cu ajutorul aripilor: *pasĕrea a sburat;* 2. a-și lua vênt: *sbóră săgețile;* 3. a merge cu mare iuțélă: *sbor în ajutorul lui;* 4. a trece repede: *timpul sbóră;* 5. a circula: *numele-i sbóră din gură în gură;* 6. a lua cu repedĭciune, a tăia repede: *îi sbură un cap cu o săgétă* Isp.; 7. a face să sbóre: *și-a sburat creerii.* || n. 1. fapta de a sbura: *sborul paserilor, sborul săgeții;* 2. *fig.* avênt: *geniu cu sborul îndrăzneț.* || n. bilciu: *sborul de la Sânta Maria.*

sbornic n. 1. carte bisericéscă ce conține o alegere din viețile și învĕțăturile sfinților; 2. manuscript mixt conținĕnd diferite genurĭ de literatură populară.

sborșesc v. 1. a se sbîrli: *s'a sborșit (apul* Al.; 2. *fig.* și *fam.* a se indigna; 3. a se răsti.

sborșit a. și adv. răstit, indignat: *dise cam sborșit* Cn.

sbucium n. 1. a se sbate; 2. a (se) mișca cu violență. || n. 1. agi-

taţiune: *ce mai frémĕt, ce mai sbuciumŭ!* Em.; 2. *fig.* turburare sufletéscă: *al inimeĭ sbucium* Em.

sbuciumător a. care sbuciumă saŭ agită.

sbucnesc v. a izbucni: *scânteia înflăcărării din ele să sbucnéscă* Al.

sbughiesc v. a apuca repede fuga: *voĭ s'o sbughiască* Isp.

sbughío! int. indică o fugă precipitată: *sbughío înapoĭ lângă sobă!* Isp.

sburat a. *brânză sburată*, muiată cu smântână.

sburătăcesc v. a face să-şĭ ia sborul: *trebue să căutăm a-l sburătăcĭ* Cn.

sburător a. care sboră. Sin. **înaripat.** || m. geniu care, după închipuirea poporuluĭ, pândesce fetele în lunci şi le sărută pe furiş: *Sburătorŭ cu negre plete* Em.

sburătóre f. 1. animal ce sboră: *sburătorĭ cu mândre pene* Al.

sburătuiesc v. 1. a arunca săgeţĭ, a lovi cu pietre: *câţĭ trec îl sburătuiesc* Pop.; 2. a-şĭ lua sborul: *graurĭ se sburătuiaŭ prin stuh.*

sburătură f. bucată de lemn, de pétră, de plumb: *îl pocnĭ cu o sburătură.*

sburd v. 1. a face mişcărĭ repedĕ: *caĭĭ sburdă prin ceaĭrurĭ* Al.; 2. a fi neastîmpĕrat: *copiiĭ sburdă împrejurul seŭ*; 3. a se da petreceríloř: *la bătrâneţe îĭ maĭ sburdă* Al. || a. *fig.* efemer: *dincolo desburd'acéstă lume* Od.

sburdăciune f. desfătare, petrecere.

sburdalnic a. 1. neastîmpĕrat, nebunatic; 2. uşurel la minte.

sburdălnície f. starea celuĭ sburdalnic.

sburdare f. *fig.* avênt: *sburdările fantasieĭ* Al.

sburdător a. care sburdă: *caĭ sburdătorĭ* Al. –

sburdatíc a. neastîmpĕrat: *a-lergară sburdatícĭ prin câmpiĭ* Isp.

scabiosă f. plantă frumósă de ornament.

scabros a. anevoe de dis saŭ de tratat într'un mod cuviincios: *subiect scabros.*

scad v. 1. a se micşora (sub raportul extensiunĭ, volumuluĭ), a descresce: *apele, ţilele scad*; 2. a reduce: *a scădea preţul*; 3. a scóte saŭ tăia: *i-a scăzut din léfă*; 4. a face o scădere: *nu scie să scadă.* Crn. **cresc, adaog.**

scădĕmînt n. efectul scăderiĭ: rabat, reducţiune.

scadenţă f. termen de plată.

scădere f. acţiune de a scădea: 1. descrescere: *scăderea apelor*; 2. micşorare: *scăderea preţuluĭ*; 3. substracţiune: *a face o scădere*; 4. *fig.* lipsă, défect: *multe sunt scăderile omuluĭ.*

scădĕtor n. numĕr ce se scade din altul.

scadron n. escadron: *sfarmă scadróne, tunurĭ, corturĭ* Al.

scăzut a. se dice de bucatele tare fierte şi rĕmase fără zémă.

scală f. 1. năstrapă; 2. taler de cumpĕnă; 3. luntrişóră.

scafandru n. aparat cu ajutorul căruia cufundătorul póte sta şi lucra sub apă.

scăfîrlie f. craniu: *buza de d'asupra se resfrângea peste scăfîrlia capuluĭ* Ca.

scalete m. scaiŭ mic.

scaiŭ m. plantă din fam. compuselor cu frunze ghimpóse şi cu maĭ multe specii: *scaiul draculuĭ, scaiul mărunt, scaiul voinicesc.* || adv. nedesliplt: *se ţine scaiŭ de el.*

scal m. gen de pescĭ de carĭ ţine şi rechinul.

scală f. *Mus.* gamă: *scală chromatică.* || f. bólă de picior, la vite.

scălciat a. *fig.* pocit.

scălciez v. 1. a strâmba tocul încălţămintelor; 2. *fig.* a desfigura, a denatura: *a scălcia cuvinte.*

scald v. 1. a (se) îmbăia; 2. *fig.* a muia, a uda: *faţă scăldată de lacrimĭ*; 3. se dice de mărĭ saŭ rîurĭ în raport cu locurile ce străbat. || m. vechiŭ poet scandinav: *racle ce ţucap în ele epopea unuĭ scald* Em.

scaldă f. baie: *într'o scaldă de aur* Em.

scăldătóre f. loc saŭ cadă de scăldat: *ea îĭ puse o scăldătóre cu apă neîncepută* Al.

scalen a. se dice de un triangul ce are treĭ laturĭ inegale.

Scaliger m. 1. (Cesar), celebru erudit şi medic italian (1444—1558); 2. (Iosef), fiul celuĭ precedent, filolog şi istoric, profesă la Leyda, unul din marĭĭ învĕţaţĭ aĭ secoluluĭ seŭ (1540—1609).

scălîmb m. om sucit. || v. a (se) strîmba.

scălîmbat a. sucit, bizar: *miniaturĭ scălîmbate* Od.

scălîmbătură f. grimasă.

Scălóian m. 1. chip de om mititel făcut din lut, pus într'un cosciug şi dăt pe gârlă (datină de invocat ploĭa); 2. femee cu apucăturĭ bărbătescĭ; 3. omuleţ sprinten: *tartorul trimese un scaloian de drăcuşor* Isp.

scalpel n. cuţit de disecat.

scalpez v. a smulge pielea craniuluĭ unuĭ vrăjmaş învins (cum fac sălbaticiĭ).

scălŭş n. căluş la gură.

scamă f. fire smulse din pânză şi întrebuinţate la pansarea rănilor. Sin. **destrămătură.**

Scamandru m. rîu în antica Troada.

scamator m. 1. cel ce scamotézĕ; 2. *fig.* pungaş.

scamatorie f. apucătură de scamator.

scamonee f. gumă-rĕşină purgativă.

scămos a. fibros.

scamotez v. 1. a face să dispară ceva fără ca spectatorĭĭ s'o bage de sémă; 2. *fig.* a fura cu dibăcie.

scâncesc v. 1. a lătra, vorbind de căţeĭ; 2. *fam.* a plânge înăduşit (vorbind de copiĭ): *băiatul începe să scâncéscă de fóme* Isp.

scandal n. 1. ocasiune de a cădea într'o erore saŭ greşală, causată de vr'o faptă rea orĭ de o cuvintare corupétóre; 2. svon ce face o faptă rea.

scandală f. scandal: *pétra scandalelĭ*, piedecă neprevĕzută, prilej de a greşi.

scandalagiŭ m. cel ce caută a face scandal.

scandalisez v. 1. a fi causa unuĭ scandal; 2. *fig.* a (se) indigna, a se ofensa.

scandalos a. care causézĕ scandal.

Scanderberg m. eroŭ albanes, numit şi Georgie Castriotul, celebru prin victoriile sale asupra Turcilor (1444—1467).

scandez v. 1. a împărţi un vers greco-latin în picióre; 2. a însemna cantitatea saŭ mĕsura versurilor.

scandinav a. ce ţine de Scandinavia; **State scandinave**, numĕ dat Suedieĭ, Norvegieĭ şi Danemarcei.

Scandinavia f. mare peninsulă a Europeĭ septentrionale, ce coprinde Suedia şi Norvegia.

scândură f. 1. tablă de lemn maĭ lungă de cât largă; 2. pl. podélă: *a frecа scândurile.* Sin. **blană, dulap, tavan, tinichea.**

scântce f. 1. micâ părticică de foc; 2. scântee ce ese din corpurĭ electrisate; 3. *fig.* fragment de lumină, urmă de flacără: *scânteile geniuluĭ.*

scânteetor a. 1. care scânteézĕ; 2. *fig.* umenintător.

scânteez v. 1. a da scântei, a arunca o lumină vie: *stelele scânteézĕ*; 2. *fig.* a străluci de mânie: *îĭ scânteézĕ ochiĭ.*

scânteios a. fórte luminos: *luciri scânteióse* Negr.

scânteuţă f. micâ plantă cu florĭ albe ce servă de nutreţ paserilor.

scap v. (activ) 1. a trage din nevoe, a libera: *n'am putut scăpa nimic, l'am scăpat de mórte*: 2. a lăsa să cadă, să trécă: *a scăpa un lucru din mână*; fig. *a scăpa vorba*; 3. a pierde: *a scăpa trenul.* || (neutru) 1. a eşi din pericol, a fi preservat: *de ce se teme omul nu scapă*; 2. a se desface: *a scăpa de datorii*; 3. a fugi: *hoţiĭ aŭ scăpat*; 4. a eşi din memorie: *acéstă vorbă 'mĭ scapă*; 5. a evita: *a scăpa de mórte.* Sin. **mântuiesc.**

scăpare f. 1. acţiune de a scăpa: *alergă spre a luĭ scăpare*; 2. *fig.* mijloc de scăpare, ajutor: *nădejde de scăpare.*

scapĕr v. 1. a scóte scântei lovind cremenea cu amnarul; 2. *fig.* a fi plin de foc, a arde de mânie: *ochiĭ leuluĭ scapĕră.*

scăpĕrătorĭ f. pl. unéltă de scăpĕrat: *amnarul, cremenea şi éscа fac scăpĕrătorile.*

scapĕt v. 1. a apune (vorbind de astre): *sórele scapĕtă*; 2. a decade; 3. *fig.* a ajunge în lipsă, a sărăci.

scăpătare f. 1. apunerea sórelui; 2. *fig.* decadență, declin.

scăpătat a. căḍut în miserie: *sărac ești de fel ori scăpătat?* Pann. || n. asfințit: *la scăpătatul sórelui* Bălc.

scară f. 1. două prăjini saŭ funiĭ cu trepte transversale: *scara mai póte fi de marmură saŭ pétră*; 2. șir de trepte de urcat și de coborît: *trăsura a tras la scară*; 3. pl. inel de cele două căpătâie ale șeleĭ pe care se rézémă piciorul la încălecare; 4. trépta de suit în trăsură; **scara mițeĭ**, scară de funie: *m'am săturat de scara mițeĭ și de alergări călare* Al.; 5. tablă de materie: *scara cărții*; 6. *Mus.* scală; 7. linie gradată ce servă a măsura distanțele pe un plan saŭ pe o hartă; 8. *fig.* termin de comparațiune, serie continuă: *omul ocupă primul loc în scara ființelor.*

—**scărăbeŭ** m. insectă ale cărei aripi sunt acoperite cu un fel de tócă cornósă, ca gândacii.

Scaraoțchi m. 1. Iscarioténul, porecla lui Iuda vînḍétorul; 2. epitetul moldovenesc al Satanaĭ, mai marele peste draci: *să jur că te a întărcat Scaraoțchi* Al.

Scărariu (ión) m. unul din Părinții Bisericeĭ ortodoxe, născut în Palestina, autorul cărții ascetice *Scara Paradisului* (525—605): serbat 30 Martie.

scârbă f. 1. mâhnire sufletéscă: *de scârbă, de mare foc staŭ în codru și gândesc* Pop.; 2. desgust: *mi-e scârbă de el.*

scârbesc v. 1. a-ĭ fi cuiva scârbă: *se scârbesce de tóte*; 2. a se mâhni: *auḍind acestea împĕratul se scârbi fórte* Pop.

scârbit a. *fig.* amărît, mâhnit.

scârbos a. ce insuflă scârbă, desgustător.

scarific v. a face o scarificațiune: *a scarifica ventuse.* Sim. hărăxesc.

scarificațiune f. operațiune chirurgicală prin care se fac pielii mai multe incisiuni cu o lanțétă saŭ cu un scarificator.

scarificator n. instrument de scarificat.

scărigă f. rezemătóre de căruță.

Scărișóra f. culme în Ardél, o ramură a Carpaților centralĭ.

scarlatină f. bólă contagiósă caracterisată prin pete roșiĭ pe piele.

scarmăn v. 1. a descurca lâna saŭ inul smulgênd firele; 2. a smulge de pĕr: *vedĭ să nu te scarmăn*; 3. a goli: *i-a scărmănat punga.*

scărmănătóre f. unéltă de scărmănat.

scărmănătură f. 1. acțiune de a scărmăna și efectul eĭ; 2. *fig.* trântélă: *să-ĭ daĭ o scărmănătură bună* Cn.

scârnă f. balegă: *mușcĕle la scârnă s'adună.*

scârnav a. 1. murdar: *jivine scârnave*; 2. *fig.* urît, rușinos: *fapte scârnave.*

scârnăvie f. murdărie.

scarpă f. pantof femeesc: *mergĕ tot pe vîrful scarpilor* Al.

scarpin v. 1. a frece cu unghiile părțĭ la carĭ se simte mâncărime; 2. *fam.* a bate réŭ: *vedĭ să nu te scarpin.*

scârșnesc v. V. **scrîșnesc.**

scârț! int. imită sunetul corpurilor ce se frécă tare: *ușa, carul face scârț.* || m. scărțâitóre: *scârțĭ uĭtase să puie la cinĭóle* Cn.

scârța-scârța m. *fam* măsgălitor de hârtie.

scârțâit n. acțiune de a scârțâi.

scârțâitor m. 1. cel ce scârțâie; 2. *fam.* lăutar prost.

scârțâitóre f. 1. piele ce scârțâie: *ghete cu scârțâitorĭ*; 2. *Bot.* troscățel.

scârțâitură f. scârțâit prelungit.

scârțâiŭ v. 1. a scóte un sunet ascuțit: *ușa neunsă scârțâie*; 2. *fam.* a cânta prost din viórĭ.

scatiŭ m. pasere cu pene aurii, care cântă imitând canarul.

scatolcă f. 1. lădiță de pus clondire: *scatolcă de rachiŭ*; 2. *fam.* bărborniță; 3. *fam.* calcavură: *i-a tras câteva scatólce.*

scaun n. 1. mobilă pe care ședem; 2. tron: *să așede pentru vecie nemul lor pe scaunul domnesc* Od.; 3. residență: *scaunul unuĭ mitropolit*; 4. jurisdicțiune, ocol: *scaunele săcuiesc saŭ săcuiesci în Ardeal*; 5. bancă de măcelar saŭ de tîmplar; 6. rezemătóre: *scaun de viórĭ*; 7. scăpătare: *sórele e în scaun*; 8. *fig.* centru.

scăunaș n. scaun mic, mai ales de viórĭ. || m. od. 1. negustor de vite; 2. resident.

Scavinski (Daniil) m. spițer poet, originar din Bucovina, scriitor mediocru și caracter bizar (c. 1795—1827).

scelerat a. 1. culpabil saŭ capabil de crime marĭ; 2. criminal, perfid. || m. om scelerat.

scelerateță f. faptă de scelerat.

scenă f. 1. partea teatrului unde jócă actoriĭ; 2. decorațiunea teatrului: *scena representă un castel*; 3. acțiunea însăși ce se representă: *scena se petrece la Roma*; 4. artă dramatică: *a ilustra scena*; 5. fie-care parte a unuĭ act, determinat prin intrare saŭ eșire de persóne: *actul III, scena IV*; 6. tóte obiectele ce se oferă vederiĭ: *scenele natureĭ*; 7. *fig.* ceea ce se compară cu scena unuĭ teatru: *mórtea sa va schimba scena politică*; 8. ori-ce acțiune ce ofere ceva interesant saŭ mișcător: *o scenă lugubră*; 9. faptă scandalósă, imputări violente: *a face cuiva o scenă.*

scenariu n. 1. livret ce indică planul unei piese de teatru, punerea-l în scenă, numele actorilor; 2. punere în scenă.

scenetă f. piesă scurtă într'un act.

scenic a. ce ține de scenă, de teatru: *artă scenică.*

sceptic a. și m. care se îndoiesce de tóte.

scepticism n. doctrină filosofică a celor ce admiteaŭ în principiu că nimica nu e sigur.

sceptru n. 1. baston de comandă, semn al puterii supreme; 2. *fig.* autoritate suverană, regalitate: *a ambiționa un sceptru*; 3. superioritate: *Englesiĭ posed sceptrul mărilor.*

Scevola (Mucius) m. june Roman care, vrênd s'omóre pe Porsena în lagăr, ucise pe secretarul seŭ și ca să-și arate statornicia, băgă și ținu mâna-l în foc.

Schaffarik m. eminent slavist, fundatorul filologieĭ slave (1795—1861).

Scheffer m. unul din inventatoriĭ tiparuluĭ, asociatul lui Fust și Guttenberg (1425—1502).

Scheia f. sat în județul Roman, pe malul stâng al Siretuluĭ. Victoria lui Ștefan cel Mare asupra lui Hrotot (1486).

schelă f. 1. port mic pe lângă un fluviu: *Schela Calafatuluĭ*; Schelele Levantuluĭ, porturĭ comerciale ale Mediteraneĭ orientale, supuse dominațiuniĭ turce; 2. podiș de lemne pe care lucrézá zidariĭ: *a căḍut de pe schelă*; fig. *a norilor schele* Em.

schelălăiesc v. a chelălăi: *câinii schelălăiesc sĕlbatic, rod ósele de o parte* Al.

schelet n. 1. totalitatea óselor înșirate, la om și la animalele vertebrate, în situațiunea lor naturală; 2. *fig.* om fórte slab, numaĭ piele și óse; (poetic) *pe undele înecte 'și mișcă corăbiĭ scheletele de lemn* Em.; 3. primele liniamente saŭ ideĭ: *scheletul unei opere.*

Scheletti m. 1. (Nicolaie), poet și traducĕtor (1836—1872); 2. (Gheorghe), compositor de merit: *romanțe, valsuri* (1837—1887).

Schelling m. (cit. *Șeling*) filosof german care profesa un panteism idealist (1775—1854).

schemă f. figură redusă la nisce liniĭ ce representă nu forma adevărată a obiectelor, ci raporturile și funcționarea lor.

schematic a. care representă planul, nu însă și forma adevărată: *figură schematică.*

schematism n. formă schematică.

scherzo n. bucată de musică, veselă și ușóră.

scheun v. a schelălăi: *câinele a scheunat.*

schevofilax m. preot însărcinat cu îngrijirea odórelor bisericescĭ.

Schiai m. pl. numele vechiŭ românesc al Bulgarilor.

schijă f. 1. tuciŭ: *o schijă de obuz trăsnind* Al.; 2. *fig.* călit, oțelit: *în brațele-ĭ de schijă rîḍénd, grozav îl strînge* Al.

Schiller m. (cit. *Șiler*) celebru poet dramatic și istoric german: *Hoții, Wallenstein, Wilhelm Tell*; *Istoria Resbuiului de trel-deci de aniĭ și Căderea Țĕrilor-de-Jos* (1759—1805).

schilod a. mutilat.

schilodente f. pocitură: *o schilodenie de om.*

schilodesc v. a face schilod.

schimă f. 1. gest, grimasă: *aplaudă frenetic schime, cântece și jocurĭ* Em.;

3. tagmă: *îmbrăţişă schima monachală.*

schimb v. 1. a modifica în parte saŭ în tot (în bine saŭ în rĕŭ): *în lume totul se schimbă*; fig. *a-şi schimba părerea, vorba*; a **schimba vorbe**, a se înţelege cu cineva; 2. a (se) transforma: *se schimbă într'o stană de pĕtră* Isp.; 3. a face schimb, a da şi lua ca echivalent: *a schimba bani*; 4. a pune alt-ceva în loc: *a schimba cămaşile, feţele de pernă.* || n. 1. schimbare: *schimbul anilor*; în **schimb**, una pentru alta; *soldat cu schimbul*, care servesce în armată câte 7 ani pe lună; 2. comerţ cu bani: *agent de schimb*; 3. pl. rufe de primenélă: *şi la merinde şi schimburi în desagĭ* Cn.; 4. liberul schimb.

schimbăcios a. supus la schimbare, nestatornic: *schimbăcios ca vremea.* Sin. **variabil.**

schimbare f. acţiune de a (se) schimba şi resultatul eĭ: 1. modificaţiune, transformaţiune, variaţiune; 2. *Schimbare la faţă, a Domnului*, arătarea Mântuitoruluĭ la treĭ din apostolĭ pe muntele Tabor şi serbătórea ţinută cu acea ocasiune (6 August).

schimbător a. care se schimbă uşor: *vreme schimbătóre.*

schimnic a. şi m. pustnic: *maĭca schimnică suspină* Bod.

schimonosesc v. 1. a (se) face diform, a desfigura; 2. a face nazurĭ.

schimonosit n. pocit.

schimonosítură f. pocitură.

schimosesc v. a schimonosi: *ce aĭ pătit de te aĭ schimosit aşa?* An.

schindul m. *Bot.* cimbru.

schingiŭ n. tortură: *ĭl amorţi în schingiurĭ.* Sin. **chin.**

schingiuesc v. a tortura.

schingiuitor m. cel ce schingiuesce.

schiop 1. a. şi m. care n'are de cât un picior, care merge rĕŭ; 2. *fig.* defectuos: *versurĭ şchiópe.*

şchiópă f. mĕsură de lungime de la capĕtul policarului până la al degetuluĭ arătător: *şchiópa e mai mică de cât palma.*

schiópĕt v. 1. a umbla ca un şchiop; 2. *fig.* a fi defectuos: *acest raţionament şchiópĕtă.*

schiptru n. sceptru (formă arhaică): *cu schiptru în mână* En.

schir n. vestmînt de lână ce călugării pórtă pe dedesubt.

schiros n. cancer tare şi fără durere ce se formézĕ într'o parte a corpuluĭ.

schismă f. 1. separaţiune de Biserica mamă fără însă a se lepĕda şi de dogmele eĭ: *Biserica catolică şi Biserica ortodoxă sunt desbinate prin schisma din 858 a lui Fotiŭ*; 2. *fig.* neînţelegere în materie de politică, de literatură.

schismatic a. şi m. care s'află în schismă.

schist n. 1. stâncă în păturĭ subţirĭ ca şi ardesia; 2. uleiŭ mineral extras din schisturile bituminóse şi care servă la iluminat.

schistos a. de natura schistuluĭ: *teren schistos.*

schit n. mănăstire mică şi isolată.

schiţă f. 1. primele liniĭ ale unuĭ desen; 2. primul model al unuĭ opere de sculptură; 3. *fig.* prima idee a unuĭ opere. || f. spiţă: *cu o schiţă din portiţă* Pop.

schiţez v. a face o schiţă.

schivernisélă f. 1. chivernisélă: *numaĭ de nu s'ar pune în schivernisélă* Al.; 2. folosinţă, câştig: *pentru schivernisélă... ca s'aibă lăptiçor de drum* Cn.

schivernisesc v. a se înstări (făcênd economiĭ): *fiind în slujbă şi eŭ n'am schivernisit* Al.

Schlegel m. nume a doĭ fraţĭ, născuţĭ la Bonn şi renumiţĭ ca criticĭ şi poeţĭ, capiĭ şcoleĭ romantice germane: Wilhelm Schlegel (1767—1845) şi Friedrich Schlegel (1772—1829).

Schleswig (Ducatul) n. provincie răpită Danemarceĭ de Prusia în 1866: 414,000 loc. Cap. *Schleswig.*

Schliemann m. (cit. *Şliman*) archeolog german, celebru prin săpăturile întreprinse în locul anticeĭ Troiĭ (1822—1890).

Schoppenhauer (Arthur) m. filosof german, representantul doctrinar al pesimismuluĭ: *Lumea ca voinţă şi ca representare, Aforisme* (1778—1860).

Schubert (Franz) m. compositor austriac, născut la Viena, autor de

Melodiĭ devenite celebre (1797—1828).

Schumann (Robert) m. compositor german, născut în Saxonia: *Manfred, Logodnica din Messina* (1810—1856).

Schwarz m. (cit. *Şvarţ*) călugăr german (mort 1354), căruia s'atribue invenţiunea prafuluĭ de puşcă.

Schwarzburg n. nume a douĕ principate din imperiul Germanieĭ: unul cu cap. *Rudolfstadt* şi celă-lalt cu cap. *Sondershausen.*

Schwarzwald n. V. **Pădurea-Négră.**

Schwitz n. unul din cele 22 cantóne ale Elveţieĭ: 50,000 loc. Cap. *Schwitz* cu 7000 loc., nu departe de lacul celor Patru-Cantóne.

sciatic a. *Anat.* ce ţine de şold: *nerv sciatic.*

sciinţă f. 1. cunoscinţă despre ceva: *sciinţa binelui şi rĕuluĭ*; 2. totalitate de cunoscinţe într'o materie: *sciinţe politice (de Stat)*, cele ce privesc Statul şi anume: istoria politică, statistica, dreptul gînţilor, economia politică, finanţele şi administraţiunea publică; 3. eruditiune dobândită prin citire, meditaţiune: *are multă sciinţă*; 4. scire: *n'am nici o sciinţă despre acésta.* Crn. **ignoranţă.**

sciinţific a. relativ la sciinţe: *a trata cestiuni sciinţifice.*

scindez v. a divide: *a scinda o cestiune.*

Scipione m. familie patriciană din Roma, al cărei membri principalĭ fură: Scipione Africanul, puse capĕt résboiuluĭ II Punic prin învingerea luĭ Anibal la Zama (202 a. Cr.); Scipione Asiaticul, învingĕtorul luĭ Antioch la Magnesia (189); Scipione Emilianul, distruse Cartagina (146 a. Cr.).

scire f. 1. acţiunea de a scĭ; 2. ceea ce se scie, ce s'află, informaţiune, veste: *a da de scire cuiva.*

scisiune f. desbinare într'o adunare politică, într'un partid.

Sciţi m. pl. 1. numele vechilor popóre nomade în N.-E. Europeĭ şi N.-V. Asieĭ; 2. saŭ **Scloţi**, populaţiune nomadă, emigrată din Asia, în parte de origine eranică, care locuia în Dobrogea şi în regiunea de la Siret până dincolo de Don. Dariu întreprinse o expediţiune în contra Sciţilor în 513 a. Cr. De la dînşiĭ s'aŭ păstrat numele fluviilor Siret şi Prut, precum şi movile uriaşe ce acopĕr câmpiile Rusieĭ şi Românieĭ.

Sciţia f. (éra Sciţilor; **Sciţia Mică**, nume antic al Dobrogeĭ (Scitia).

sciŭ v. 1. a cunósce cu deplină cunosciinţă: *scie geografia*; 2. a coprinde şi ţinea minte: *scie lecţiunea*; 3. a se pricepe: *nu scie să lucreze*; 4. a fi informat: *sciŭ că a plecat.*

sciut a. 1. cunoscut: *e lucru sciut*; 2. ce se scie; *lecţiune sciută.*

sciutor m. cel ce scie, învĕţat: *sciutor de limbi.*

sclav m. om care s'află sub puterea absolută a unuĭ stăpân; **Cósta sclavilor**, o parte din cósta golfuluĭ Guinea; **Lacul sclavilor**, în Canada, formézĕ fluviul Mackenzie. Sin. **rob.**

sclavagist m. partisan al sclavieĭ.

sclavăgiu n. sclavie.

sclavie f. 1. stare de sclav; 2. *fig.* starea celuĭ robit de o pasiune.

Sclavinĭ m. pl. popor slav aşedat în partea résăriténă a Bulgarieĭ de astădĭ. V. Antĭ.

Slavonia f. V. Slavonia.

sclepţ m. *Zool.* un fel de streche.

scleróşă f. *Med.* întărirea ţesuturilor corpuluĭ.

sclerotică f. membrană fibróşă şi dură ce înfăşură ochiŭl.

scliféle f. pl. fasóne, nazurĭ: *scliféle femeeşcĭ.*

scliféesc v. 1. a se preface că plânge; 2. a face nazurĭ: *se codesce şi se scliféesce* Cn.

sclimpuş n. copcă de lemn cu care se înfig rufele pe fringhie.

sclintesc v. n scrinti: *mâna dréptă să-ĭ sclintéscă* Pop.

sclipélă f. lucire momentană, lustru trecĕtor.

sclipesc v. 1. a luci pentru o clipă; 2. a clipi din ochĭ.

sclipeţ m. plantă din fam. rosaceelor: érbă de léc.

sclipicios a. care sclipesce.

sclipitor a. sclipicios.

sclipuesc v. a aduna, a strînge: *şi-a sclipuit puţine parale* Cn.

sclivisesc v. 1. a lustrui prin frecare metale saŭ alte materiĭ; 2. *fam.* a se găti cu afectaţiune.

scĕlivísit a. 1. lucitor: *pĕrul scĕlivísit*; 2. *fam.* scos din cutie: *june scĕlivísit*.

scóbă f. 1. pila dulgherului și a dogarului; 2. daltă; 3. cârlig de prins ceva: *luntrea crĕpată se lĕgă cu scóbe*; 4. cuțit cu care se taie fagurii.

scobar m. pesce alb fórte gustos, se prinde în Jiu.

scobésc v. 1. a găuri cu scóba: *a scobi în lemn saŭ pĕtră*; 2. a găuri în genere; 3. a-și curăța dinții; 4. a tăia în formă de arc: *a scobi linguri*.

scobítor m. 1. cel ce scobesce; 2. gravor.

scobitóre f. 1. daltă; 2. mic instrument de curățit dinții.

scobitură f. efectul scobirii: 1. excavațiune; 2. lucrare în relief; 3. loc scobit: *într'o scobitură în pĕrete ardea o candelă* On.

scobor v. V. cobor.

scoc n. canal de scurs apa morii.

scochin n. văgăună.

scociorésc v. 1. a scorni furtuni; 2. scotoci.

scofálă f. folos, procopsélă: *er'o scofală mare mi era de dinșit* Cn.

scofălcit a. afundat: *obrăjĭ scofălcițĭ*.

scofălcitură f. adâncătură: *scofălcĭturile muntelui*.

scoícă f. mic animal ce locuiesce într'un înveliș dur și calcar: *scoică de mare*, stridie.

scóle f. albie în care curge făina morii.

scol v. 1. a deștepta din somn: *mĕ scúla cu nóptea în cap* Cn.; 2. a se ridica în picióre: *scólă tu să șed eŭ*; 3. a se trezi: *scólă-te*; a se scula din morți, a învia.

școlă f. 1. aședământ unde copiiĭ învață a citi, scrie și socoti: *fie-care cătun să-și aibă școla sa*; 2. școlă înaltă unde se învață litere, sciințe, arte: *Școlă de finanțe*; 3. localul școleĭ: *școla trebue să fie bine aerisită*; 4. toți elevii unei școle: *școla întrĕgă îl iubesce*; 5. complexul sistemeĭ de învățământ al unei țĕrĭ: *școla și biserica*; 6. doctrină particulară unuĭ filosof: *școla lui Pitagora*; 7. clasă de artiști carĭ lucrézĭ după acelașĭ principiĭ: *școla romantică*; 8. *fig.* ceea ce dă experiență: *s'a format la școla nenorocirĭ*.

În România sunt școle *primare*, *secundare* (gimnasiĭ, licee, seminariĭ) și școle *superióre* saŭ *speciale*. Aceste din urmă sunt numeróse, ĕtă pe cele principale:

Ministerul de domenĭ: *Școla agronomică* din București; *Școala de agricultură și silvicultură* de la Feresträŭ și *Școala practică de agricultură* de la Strîmbareț și Roman; *Școala superióră de comerț* din București și Iași; *Școala de Arte și Meserĭ* din București, formézĭ lucrătorĭ pentru industria fierulŭĭ și a lemnuluĭ; *Școala technică de instrumente agricole* din Iași; *Școala superióră medico-veterinară* din București.

Ministerul de lucrărĭ publice: *Școala de podurĭ, șosele și mine* din București pentru formarea de ingineriĭ; *Școla specială de mișcare* a Căilor ferate și *Școala de telegrafie* din București.

Ministerul de resboĭŭ: *Școala de administrațiune* de la Cotrocenĭ, destinată a forma ofițerĭ de administrațiune; *Școala de aplicațiune de artilerie și genĭŭ* din București; *Școala de cavalerie* din Tîrgoviște; *Școala de cadre* de la Bistrița și Focșanĭ, având de scop a forma, din caporalĭ subofițerĭ; *Școala elevilor-guardĭ (de artilerie și genĭŭ)* din București; *Școala de equitațiune* din București; *Școala fiilor de militarĭ* din Iași și Craiova, prepară pe fiiĭ de militarĭ de orĭ-ce grad, ca să pótă fi admișĭ într'o școlă specială militară; *Școala de marină* din Galați (desființată); *Școala de ofițerĭ* din București, destinată a forma ofițerĭ pentru infanterie și cavalerie; *Școala de pirotechnie (artificierĭ)* din București, formézĭ practicianĭ pentru confecționarea artificiilor de resboĭŭ; *Școala pregătitóre pentru sub-ofițerĭ* din Bistrița, care prepară pe sub-ofițerĭ din tóte armele, ca să pótă urma cursurile unei școle militare; *Școla superióră de resboĭŭ*, are de scop a forma ofițerĭ de Stat-major; *Institutul medico-militar* din București, formézĭ medicĭ pentru armată.

Ministerul de instrucțiune: *Școala normală de institutorĭ* din București, Iași, Bîrlad, Galațĭ și *Școle normale primare* din București, Iași, Craiova etc. pentru formarea institutorilor și a învățătorilor ruralĭ; *Școla Normală Superióră*, alăturată pe lângă Universitățile din București și Iași, pentru formarea profesorilor de licee și gimnasiĭ; *Școla de bele-arte* din București și Iași pentru învățământul pictureĭ, sculptureĭ și architectureĭ; *Conservatoriul de musică și declamațiune* din București și Iași; *Școla de farmacie* din București; *Școla de moșit* din București și Iași; *Școla centrală de fete* din București, Iași, Craiova; *Școla liberă de sciințe politice* din București, pentru tinerii carĭ vor să intre în administrațiunile publice; *Școla de finanțe* din București.

școlar m. cel ce merge la școlă.

școlăresc a. ce ține de școlarĭ. || v. a învĕța împreună la școlă.

școlărime f. tinerime din școle.

scolastic a. 1. ce ține de școlă: *an scolastic*; 2. relativ la scolastică: *filosofia scolastică*.

scolastică f. filosofia școlelor din evul mediu.

scoliast m. autor de scoliĭ.

scolie f. 1. notă ce servă la înțelegerea textuluĭ unuĭ autor clasic; 2. în geometrie, observațiune la o propositiune precedentă.

scolopendră f. 1. insectă din fam. miriapodelor; 2. specie de feregă ce cresce în locurĭ umede.

Scoloți m. pl. V. Scițĭ.

scont n. scădĕmînt dat debitoruluĭ care face o plată înainte de scadență.

scontez v. a plăti înainte de scadență cu ajutorul scontuluĭ.

scop n. 1. ceea ce are cineva în vedere, țintă; 2. *fig.* intențiune, ceea ce ș'și propune cineva.

Scopia f. saŭ **Uskiub**, oraș în Macedonia, pe Vardar, între munțĭ: 30,000 loc.

scopiți m. pl. ereticĭ ruși, privațĭ de organele sexuale, carĭ caută mântuirea sufletéscă în abținerea de la orĭ-ce plăcerĭ sensuale și de la beuturĭ spirtóse.

scopos n. (ironic) scop.

scopt a. rĕscopt: *piele scópte* Cn. || n. lapte din zer și brânză de vacă.

scorboróșit a. adâncit, afundat: *piept scorboróșit, tuse scorboróșită*.

scorbură f. gaură în trunchiul unuĭ arbore.

scorburos a. 1. plin de scorbure, găurit; 2. găunos, plin de văgăune: *munțĭ scorburoșĭ*.

scorbut n. bólă ce strică massa sângeluĭ și care se manifestă prin umflătura și sângerarea gingiilor.

scorbutic a. ce ține de scorbut. || m. cel atins de scorbut.

scordolca f. mujdeiŭ.

scorîe f. sgură.

scormonesc v. 1. a rĕscoli cenușa, focul; 2. a căuta rĕscolind; 3. a răcăi.

scornesc v. 1. a sgorni: *a scornĭ vinătul*; 2. a provoca: *a scornĭ o furtună*; 3. *fig.* a născocĭ, a plăsmuĭ: *a scornĭ o minciună*. Sin. stîrnesc.

scornitură f. lucru scornit; plăsmuire, născocitură.

scorojesc v. a róde cu totul.

scorómbă f. porumbă.

scorombar m. *Bot.* porumbar.

scorpie f. insectă veninósă din clasa arachnidelor, care omóră omul dintr'o înțepătură; 2. reptil mare și veninos, un fel de balaur (în poveștile populare); 3. unul din semnele zodiaculuĭ; 4. *fig.* femeĭ fórte rea: *scorpia de mumă vitregă* Por.

scórță f. 1. învelișul unuĭ arbore saŭ al uneĭ plante lemnóse; 2. învelișde carte: *a cĭti din scórță în scórță*; 3. velință: *scórță de pat*; 4. covor subțire de lână țĕrănéscă: *scórțe frumos lucrate și înflorate*. || adv. tare ca o scórță: *pânza s'a făcut scórță*.

scorțar m. *Zool.* cățărătóre.

scorțișor m. arbore cultivat maĭ ales în Ceylan.

scorțișóră f. scórța mirositóre a scorțișoruluĭ.

scorțos a. 1. cu scórța tare și grósă: *pepene scorțos*; 2. *fig.* tare, țepĕn: *mână scorțósă*.

scorus m. *Bot.* sorb.

scorușă f. sórbă.

scorzonéră f. plantă cu rădăcina négră și comestibilă.

scos a. retras, eliminat. || n. lucrare de a scóte.

scosătură f. ceva scos afară.

scot v. 1. a face să ésă (cu saŭ

fără violență), a trage afară: *a scóte un dinte, a scóte apă, a scóte pete*; a scóte ochii, a orbi pe cineva, *fig.* a-i face imputări amare; a scóte sufletul, a necăji fórte; a scóte din fire, a face să-și pérdă răbdarea; 2. *fig.* a scăpa: *a scóte din nevoie, din robie*; 3. a da afară, a produce: *gămile scot pui, a scóte strigăte*; 4. a alunga: *ne scóte din sat ca pe niște lăieși* Cn.; 5. a destitui: *a scóte din slujbă*; 6. a lua din: *a scóte sabia din teacă*; 7. a scădea: *scoțând din șépte patru, rămân trei*; 8. a-și descărca: *a-și scóte furia*; 9. a da la lumină: *a scóte un diar*; 10. a expune: *a scóte marfa*; 11. a respândi în public: *a scóte vorbe, minciuni*; 12. a inventa: *a scóte dări noue*; 13. a câștiga: *abia 'și póte scóte mămăliga* Cn.; a-și scóte din capete, a se despăgubi, *fig.* a-și răsbuna; 14. a dovedi: *a scóte de mincinos*; 15. a dĕduce: *din acestea se pot scóte diferite învățăminte.* Crn. bag.

Scoți m. pl. vechii locuitori ai Scoției.

Scoția f. partea nordică a Britaniei-Mari separată de Anglia prin munții Cevioți. Țéră muntósă, acoperită de rîuri și lacuri: 4 mil. loc. Cap. *Edinburg* (Scoțian).

scotocesc v. a căuta peste tot. Sin. răscolesc.

Scott (Walter) m. romancier englez, născut la Edimburg, fundatorul romanului istoric: *Ivanhoe, Quentin Durward, Antiquarul* (1771—1832).

scovárdă f. clătită, uscățea.

scrab m. *Bot.* grâul prepeliței.

screm v. a se opinti: *brôsca se scrème, se umflă tare.*

scrib m. 1. cărturar (la Ebrei); 2. copist, scriitor (cu o nuanță peiorativă).

Scriban (Arhimandritul Neofit) m. teológ și clenisi, directorul seminarului din Socola (1803—1884).

scriere f. 1. arta de a representa cuvîntul prin semne convenite; 2. acțiune de a scrie; 3. operă literară sau sciințifică.

scriitor m. 1. cel ce scrie, copist; 2. cel ce scrie opere, autor. || n. masă de scris, biurou.

scrijea f. felie (în Moldova): *nisce scrijele de curechiŭ.*

scrijilesc v. a sgâria ușor, a cresta cu cuțitul sau cu alt ceva.

scrijiltură f. sgârietură ușóră.

scrimă f. arta de a se bate cu armele.

scrimor m. cel ce scie scrima.

scrin n. comodă.

scrînciob n. dulap de Pasce: *în scrinciobul din culme se dau fĭăcăi și fete* Ar.

scrinte f. pl. *Bot.* liliac.

scrintélă f. 1. eșirea unuĭ os din cavitatea sa; 2. *fig.* greșală.

scrintesc v. 1. a face un os să éșă din locul seŭ natural; 2. *fig.* a greși în vorbă sau în faptă: *a-l scrintí'o.*

scrintitóre f. buruiană de cinci degete.

scripcă f. vióră (în Moldova): *venĭ-l cel cu scripcele* Ar.

scripcar m. lăutar.

scripete m. 1. rotilă de ridicat greutăți: *cu scripeți se ridică bolovani sau bîrne grése*; 2. rotițe la stative spre ridicarea și lăsarea în jos a fi. țelor; 3. *fig.* pirghie: *al minții scripet* Em.

scriptură f. 1. scriere: *dilele de aur a scripturelor române* Em.; 2. Sc. Scriptură, Vechiul și Noul Testament.

scripturístic a. se dice de compoșițiunile scrise date școlarilor.

scris n. 1. fapta de a scrie: *cititul și scrisul*; 2. ceva scris: *voĭ credeați în scrisul vostru* Em.; 3. convenție scrisă: *scrisurĭ funciare, urbane.*

scrisă f. *pop.* ursită: *ce-i scrisa omului trebue s'o pătiméscă* Pann.

scrîșnesc v. a strînge dinții așa că s'aude un scărțăit.

scrisóre f. 1. caractere scrise, lucru scris; 2. ceea ce se comunică în scris: *am primit o scrisóre.* Sin. carte, epistolă.

scrîu v. 1. a face litere: *încată a scrie*; 2. *fig.* a fi predestinat: *ce este scris omului, cată să pață*; 3. a compune: *a scrie o carte*; 4. a corespunde prin scris: *ne scrim fórte des.*

scrob n. jumări.

scrobélă f. materie de scrobit rufele: *scrobélă albă, scrobélă albastră.* Sin. amidon.

scrobesc v. a întări rufele cu scrobélă: *a scrobi cămășĭ.*

scrófiă f. partea femeiască a porcului.

scrofule f. pl. umflături la gât.

scrofulos a. și m. plin de scrofule.

scrombăiesc v. a scălcia: *aĭ scrombăit ciobótele pe la jocurĭ* Cn.

scrum n. materie négră ce rămâne dintr'un lucru ars: *casa și tot se făcuse scrum* Cn.

scrumbie f. pescișor de mare.

scruntar m. pământ grunzuros.

scrupul n. 1. neliniștea consciinței care privesce ca o greșală gravă una fórte ușóră; 2. mare exactitate în împlinirea datoriilor sale; 3. *fig.* urmă de dificultate ce rămâne în spirit după împedĭcarea unei cestiunĭ sau afacerĭ: *are încă óre-carĭ scrupule.*

scrupulos a. 1. care are încă scrupule din causa unei consciințe prea delicate; 2. exact, conform regulei, minuțios: *atențiune scrupulósă.*

scrupulositate f. exactitate minuțiósă.

scrutator n. care cercetéză cu de amăruntul: *privirĭ scrutatóre.* || m. 1. cel ce scrutéză; 2. cel însărcinat cu verificarea scrutinului.

scrutez v. a cercetа cu de amăruntul, a căuta să cunóscă bine.

scrutin n. 1. votare sau alegere prin mijlocul bilelor depuse într'o urnă: *scrutin secret*; 2. totalul voturilor emise: *a despuia scrutinul.*

scundă f. fracțiunea unei companii de soldați sub ordinele unuĭ caporal sau brigadier: *șef de scuade.*

scud m. veche monetă de argint în valóre de 5 leĭ: *o sută de mii scudĭ* Băl.

scufă f. căciuliță de nópte.

scufie f. scufă de copil.

scufund v. a se cufunda de tot: *cine se scufundă, se înécă.*

scufundătură f. efectul scufundării.

sculp v. 1. a da afară orĭ-ce materie din gură, gâtlej, plămâni: *a scuipa sânge*; 2. a vărsa: *a scuipa foc.*

sculpat n. salivă.

sculpătóre f. vas în care se scuipă.

scul n. jurubiță de fire tórse: *sculuri de mătase.*

sculă f. 1. unéltă: *scule pentru meseriași*; 2. podóbă de pietre scumpe: *scule și bani*; 3. *fam.* persónă distinsă, în bine sau în rĕŭ: *o sculă de om.*

sculare f. 1. acțiune de a (se) scula: *sculare din morți*, înviere; 2. timpul când cineva se scólă: *la sculare.*

sculățel n. săltăreț: *horĭ și alte cântece sculățele* Cn.

Sculeni pl. tîrgușor în jud. Iași, trecătóre în Basarabia: 1500 loc. Înfrângerea eteriștilor de către Turcĭ (1821).

sculptez v. a săpa cu dalta așa ca să reproducă o figură, un ornament (în pétră, lemn, metal); *a sculpta un bust.*

sculptor m. cel ce sculptézâ.

sculptură f. 1. artă de a sculpta; 2. lucrare sculptată.

sculptural a. ce are caracterul sculpturei, plastic: *forme sculpturale.*

scump a. 1. sgârcit: *scump la tărîțe și eftin la făină*; 2. *fig.* rar: *scump la vedere*; 3. care costă mult: *stofe scumpe*; 4. prețios: *pietre scumpe*; 5. *fig.* fórte iubit: *scumpi părinți.* || adv. cu preț mare: *a vinde scump.* Crn. eftin.

scumpătate f. 1. calitatea celor scumpe; 2. *fig.* scrupulositate: *a păstra cu scumpătate datinile strămóșe.*

scumpesc v. a face mai scump.

scumpete f. 1. sgârcenie cumplită: *scumpetea pe scump ca o bólă îl nimicesce*; 2. preț mare: *scumpetea traiului*; 3. pl. scumpeturi, lucrurĭ scumpe, scule de preț. Crn. eftinătate.

scumpie f. arbust cu florĭ mirositóre și cu care boiangiĭ vopsesc în negru. Sin. oțetar.

scund a. 1. mic de stat: *om scund*; 2 plecat în jos: *casă scundă.*

Scupcina f. Adunarea națională, în Sérbia.

scurg v. 1. a curge afară tot licidul: *apa s'a scurs*; 2. a seca: *nu-ți mai scurge ochiĭ tinerĭ* Em.; 3. a dori fórte: *îĭ se scurg ochiĭ după dînsul*; 4. *fig.* a trece repede: *viața-i s'a scurs așa de iute!*

scurm v. 1. a săpa cu unghiile orĭ cu botul, vorbind de găină sau de porc; 2. *fig.* a róde: *ceva îl scurmă la inimă*; 3. a scruta: *'mi scurmă fundul gândurilor.*

scurmătură f. acțiune de a scurma și efectul ei: *scurmătură de găină* Cn.

scurs a. 1. curs afară, pe deplin secat: *cu ochii scurși*; 2. *fig.* lipsit cu totul: *scurs de bani.*

scursóre f. 1. acțiune de a se scurge: *scursórea apei*; 2. jghiab de scurs; 3. materie ce s'a scurs.

scurt a. 1. de puțină lungime: *rochiță scurtă*; 2. la mică distanță: *vedere scurtă*; 3. care nu ține mult: *viață scurtă*; 4. puțin: *vorbă scurtă*; 5. *Gram.* care se rostesce iute: *vocale scurte.* || adv. într'o vorbă; *a apuca (tinea) de scurt*, a observa de aprópe. || n. scurtime: *n'avem în scurtul vieței nici timpul de sperat* Al. Crn. lung.

scurtătură f. bătă scurtă.

scurteică f. haină blănită femeiască cu mânecele până la genuchi.

Scurtescu (Nicolae) m. poet și autor dramatic mediocru (1844—1879).

scurtez v. a (se) face mai scurt: *a scurta haina*; fig. *a scurta vorba.* Crn. lungesc.

scurtime f. 1. însușirea celor scurte: *scurtimea hainei*; 2. *fig.* durată scurtă: *scurtimea vieței.*

scus v. 1. a admite scuse, a ierta: *a scusa o greșală*; 2. a servi de scusă.

scusă f. 1. cuvînt de disculpare; 2. motiv de a nu face ceva obligatoriu; 3. *fig.* mărturie de regret: *a face scuse cuiva.*

scusabil a. care póte fi scusat. Crn. condamnabil.

scut n. 1. veche armă defensivă purtată la brațul stâng; 2. câmpul în care se desenéză armele unei familii nobile; 3. *fig.* protecțiune: *sub scutul legii.* Sin. pavéză.

scut n. sloiu de ghiață: *scuturele semn de frig.*

scutar m. 1. baciul care ține socotelile stânei: *cârligu-i de scutar* Por. || m. V. scutier.

Scutari n. 1. sau **Skodra**, oraș în Albania, pe lacul cu același nume: 36,000 loc.; 2. sau **Iskiudar**, oraș în Turcia pe Bosfor, față în față cu Constantinopole: 50,000 loc. Situațiune admirabilă, mosclei frumóse, grădini superbe.

scutec n. bucată de pânză de înfășat pruncii.

scutélă f. 1. adăpost; 2. *fig.* dispensă: *scutélă de bir.*

scutelnic m. 1. od. cel scutit de tóte dările către stăpânire: *scutelnicii munciau în folosul Domnului, al boierilor sau al mănăstirilor în apropierea cărora locuiau*; 2. pl. corp de călărime în număr de 500: *semnul și scutelnicii pedestri* Op. V. sărăcei.

scutesc v. 1. a apéra, a scăpa: *Dómne, scutesce-mă de dile rele!* 2. a apéra de sarcini sau dări: *a scuti de armată*; 3. a dispensa: *scutesce-mă, te rog*; 4. a cruța: *mórtea nu scutesce pe nimeni.*

scutier m. tinér nobil care purta scutul sau armele Domnului seu: *trage cu săgéta scutierul mare* Bor.

scutire f. dispensă, imunitate.

scutit a. liber: *scutit de armată.*

scutitor m. *fig.* apărător: *Ardélul fu scutitorul ființei române* Bălc.

scutur v. 1. a mișca cu putere, a agita de repețite ori: *a scutura un pom*; 2. a scóte praful: *a scutura mobile*; a scutura jugul, a scăpa de sub o stăpânire străină; 3. a se despuia de frunze: *se scutură saleâmii de tómnă și vênt*; 4. *fig.* a se lepéda de ceva: *ce te scuturi?* 5. *fam.* a stâlci în bătăi: *a scutura cojocul cuiva.* || n. 1. bătaia vêntului: *florile 'și pierd roua l'al zefirului scutur* Al.; 2. tremurătiu: *așa scutur l'a găsit.*

scuturător n. unéltă de scuturat.

scuturătură f. efectul scuturării; comoțiune, tremurătură.

Scylla f. V. Charybda.

sdelcă f. contract (vorbă eșită din us): *hai să facem sdelcă mai întâi* Al.

sdrang! int. ce imită sunetul armelor.

sdrăngănel m. pl. clopoțel: *cu sdrăngănei la opinci* Coșbuc.

sdrăngănesc v. a zăngheni.

sdrăngănit m. zăngherit.

sdraniță f. draniță: *sdranițe de lemn.*

sdravěn a. 1. robust; 2. *fig.* considerabil: *o sumă sdravenă*; 3. *fam.* cu mintea întrégă: *nu ești sdravěn?* || adv. fórte: *horăia sdravěn* Cn.

sdrăvenesc v. a se face sdravěn.

sdrelesc v. 1. a sgâria ușor prin lovire sau ciocnire; 2. a atinge în trécăt.

sdrelitură f. efectul sdrelirii.

sdrență f. 1. bucată ruptă de haină; 2. haină ruptă și învechită.

sdrențeros a. îmbrăcat în sdrențe.

sdrob n. bucată sfărâmată.

sdrobesc v. 1. a sfărâma prin pisare sau călcare; 2. a nimici: *a sdrobit puterea lor*; 3. *fig.* a mâhni fórte, a causa o durere vie și profundă: *a sdrobi inima, a sdrobi rărunchii.*

sdrobire f. *fig.* căință sinceră: *cu sdrobire de rărunchi.*

sdrobitor a. care sdrobesce: *puteri sdrobitóre*; fig. *dovedi sdrobitóre.*

sdruhălă v. a sgudui.

sdramic v. 1. a face praf: *așa urs oștirea întrégă e în stare s'o sdrumice* Cn.; 2. *fig.* a se nimici: *libertatea și legea popórelor se sdrumică* Bălc.

sdrumicare f. *fig.* nimicire: *robirea și sdrumicarea ființei* Bălc.

sdrumicat a. 1. stricat, sdrobit: *vedi izvóre sdrumicate peste pietre licurind* Em.; 2. *fig.* prăpădit: *a întrupa o patrie atât de drumicată* Bălc.

sdruncin v. 1. a scutura tare, vorbind de o trăsură ce merge pe un loc gloduros; 2. a sgudui: *s'a sdruncinat casa*; 3. *fig.* a turbura fórte: *și a sdruncinat mințile, sănătatea.* || n. 1. săltat des: *sdruncinul calului*; 2. *fig.* turburare, agitațiune: *m'am săturat de atâta sdruncin și cheltuială.*

sdruncinător a. care sdruncină.

sdruncinătură f. mișcare violentă a trăsurilor.

sdup! int. indică o precipitare: *ea, sdup! în curte* Isr.

se pr. 1. reflexiv: *se laudă*; 2. impersonal: *se dice.*

șea f. 1. (pl. *șele*) un fel de scaun ce se pune în spinarea calului pentru înlesnirea călărețului: *încălecai p'o șea și vě spuseĭ așa! e sfîrșitul stereotip al basmelor*; 2. pl. V. șale.

seanță f. ședință: *seanța s'a deschisă* Al.

Sebeș n. 1. (**Muntele**), ramură nordică a munților Sibiului, între Mureș, Olt și Sebeș; 2. afluent de a stânga Mureșului; 3. oraș pe același nume, numit de Ungurĭ **Szász-Szobes** și de Sașĭ **Mühlbach**, cu vinurĭ bune: 4000 loc.

sec a. 1. lipsit de apă; 2. gol: *nucă sécă*; 3. *fig.* deșert: *cap sec, vorbe seci*; 4. neîncărcat: *cu pușca sécă la vînătóre să nu pleci* Pann; 5. *fig.* lipsit de: *sec de minte, sec de noroc.* Crn. **umed, plin.** || m. om sec de minte: *secule!* || n. 1. gol, vid: *a da, a călca, a sări în sec*; 2. post (Crn. dulce): *lăsatul de sec*; 3. doniță sécă: *i-a ieșit cu sec.* || v. 1. a scóte apa, umeḑéla: *a seca un izvor*; 2. *fig.* a consuma, a slăbi: *pierderea fiiului i-a secat inima*; 3. a pierde umeḑéla: *apele au secat.* Sin. sleiesc.

secăciune f. uscăciune: *ósele albite de secăciune* Em.

secară f. plantă ce crește printre grâu: se întrebuințézā la fabricarea rachiului și la facerea unei pâini fórte nutritivă dar mai négră ca cea de grâu.

Secarâmb n. orășel în comitatul Huniedóra, numit de Ungurĭ Nagyág cu mine de aur și de argint.

secare f. acțiune de a seca: *secarea bălților.*

secărea f. *Bot.* 1. ovsigă; 2. nasturel dulce.

secat a. 1. din care s'a scos apa: *rîu secat*; 2. *fig.* slăbit: *secat de puteri.*

secătuit a. sleit de puteri.

secătură f. 1. lucru fără valóre; 2. om sec, netrebnic; 3. pl. vorbe fără rost, flécurĭ.

secâu n. neplăcut la gust, care sgârie gâtul: *pară secâe.*

secer v. 1. a tăia cu secerea, a culege grânele: *cum vei semăna, așa vei secera*; 2. *fig.* a răpi: *mórtea secerâ pe toți.*

secerat n. acțiune de a secera.

secerător m. cel ce secerâ.

secerătóre f. mașină de secerat.

secerătură f. mod și timp de secerat: *secerătura orzului.*

secere f. unéltă agricolă de tăiat érba, grânele.

secereă f. *Bot.* săbiuță.

secerîș n. 1. ceea ce se secerâ, culesul grânelor; 2. vremea secerătului.

secesiune f. 1. separațiune de la un Stat cu care se confederase; **résboiul de secesiune**, între Statele Unite de la N. Americeĭ și între cele de la S. în privința aboliționiĭ sclu-

viéĭ (1860—1865); 2. separaţiune în genere, constituire în parte.

secetă f. 1. lipsă mare de ploĭe trebuinciósă bucatelor câmpuluĭ: *de secetă aŭ secat şi fântânele*; 2. *fig.* lipsă de simţire, de producţiune: *secetă de idei*.

secetos a. plin de secetă: *an secetos*.

sechin m. veche monetă de aur în Italia, de valórea galbenuluĭ: *prinţul plătia 15,000 sechini* Băc.

seciŭ n. loc înverdit pe unde s'a tăĭat pădurea şi aŭ rămas butucĭ necărăţi.

secol n. 1. rĕstimp de o sută de anĭ; 2. mare spaţiu de timp: *nu v'am văzut de un secol*; 3. epocă celebră: *secolul luĭ Periclu, luĭ August, luĭ Leon X, luĭ Ludovic XIV*; 4. timpul în care trăim: *descoperirile secolului*; 5. se dice în raport cu gradul de civilisaţiune, cu calităţile bune saŭ rele ale contemporanilor: *a fi maĭ presus de secolul sĕŭ*; 6. în teologie: lumea, viaţa luméscă în opositiune cu cea religiósă. Sin. **véc.**

secret a. 1. cunoscut numaĭ de unuĭ saŭ de fórte puţinĭ ómenĭ: *procedeŭ secret*; 2. ce se ţine ascuns: *plan secret*. Sin. **ascuns.** || n. 1. ceea ce trebue să se ţie ascuns: *ĭ-a spus un secret*; 2. tăcere despre ceva spus: *ţine secretul*; 3. procedeŭ cunoscut de o singură persónă saŭ naţiune: *Chineziĭ aŭ secretul de a face lacul*; 4. mijloc particular spre a reuşi: *are secretul de a plăcea*; 5. partea cea maĭ grea şi maĭ esenţială a unéĭ sciinţe, arte: *secretele artei de a domni*; 6. celulă într'o închisóre unde se isolézĕ deţinutul de orĭ-ce comunicaţiune: *a pune un condamnat la secret*; **în secret**, în particular, fără marturĭ.

secretar m. 1. cel însărcinat cu facerea corespondenţeĭ unéĭ persóne de care depinde; 2. cel ce redactézĕ procesele-verbale ale unéĭ adunărĭ; **Secretar de Stat**, ministru însărcinat cu o administraţiune specială (finanţe, rĕsboiŭ etc.); **Secretar de ambasadă**, cel ce scrie depeşele ambasadeĭ. || n. biuroŭ de păstrat hârtiĭ.

secretariat n. 1. funcţiune de secretar; 2. biuroul secretarului.

secretez v. a opera secreţiunea: *ficatul secretézĕ bila*.

secreţiune f. 1. proprietate ce aŭ unele ţesĕturĭ organice de a produce licide particulare: *secreţiunea bilei*; 2. materiĭ ce es din corp.

secretorĭu a. unde se operă secreţiunea: *organe secretorĭi*.

sectă f. 1. societate de maĭ multe persóne carĭ urmézĕ după aceleaşĭ opiniunĭ, carĭ profesézĕ aceleaşĭ doctrină; 2. cel ce împărtăşesc o opiniune privită ca eretică saŭ eronată: *Protestantismul posedă un mare număr de secte*.

sectar m. 1. membrul unéĭ secte religióse; 2. partisan aprig al unéĭ doctrine saŭ sisteme.

sectator m. cel ce profesézĕ opiniunile unuĭ filosof, ale unuĭ cap de sectă.

secţionez v. a divide în secţiunĭ.

secţiune f. 1. divisiunea saŭ subdivisiunea unéĭ cărţĭ, opere, clasificărĭ, a unuĭ pluton de soldaţĭ, a unuĭ oraş, consiliu etc.; 2. tăĭetură şi locul unde se taie; 3. *Geom.* partea spaţiuluĭ unde linĭi, planurĭ orĭ suprafeţe curbe se taie reciproc.

sector n. 1. *Geom.* porţiunea cercului coprinsă între două rade şi un arc; 2. instrument de astronomie; 3. porţiunea unéĭ fortificaţiunĭ de sub ordinele unuĭ comandant particular.

Secu n. mănăstire de călugărĭ în jud. Némţu, zidită la 1560 sub Al. Lăpuşnénu; ocolită de munţĭ, ea are înfăţişarea unéĭ cetăţuĭ. Lupta între eteriştĭ şi Turcĭ (1821).

Sĕcuĭ pl. saŭ **Székely**,ném de Ungurĭ carĭ locuiesc în părţile rĕsăritene ale Ardéluluĭ, pe lângă Trotoş, Siret şi Prut. Regele Ladislaŭ cel Sfînt îĭ aşedă pe la 1080 ca grăniceri pentru paza Transilvanieĭ. V. **Pretoriul Sĕcuilor şi Tîrgul Sĕcuilor.**

Sĕcuime f. némul Sĕcuilor.

secular a. 1. care se face în fiecare secol: *serbare seculară*; 2. ce are vîrsta de un secol: *stejar secular*; 3. laic, temporal: *jurisdicţiunea seculară*; **braţul secular**, justiţia ordinară în opositiune cu tribunalele eclesiastice.

secularisare f. acţiune de a secularisa: *secularisarea averilor mănăstirescĭ* sub Cuza-Vodă (1863), când s'aŭ luat din mâinile călugărilor grecĭ un fórte mare număr de moşiĭ, ale căror veniturĭ (de la un capital de vr'o 800 milióne) trecură în stăpânirea Statuluĭ.

secularisez v. a face secular saŭ laic.

secundă f. 1. a şaĭdecea parte dintr'o minută, dintr'un grad; 2. fig. timp fórte scurt: *aşteptă-mĕ o secundă*; 3. *Mus.* interval între două note carĭ se succed în ordine naturală.

secundant m. cel ce servesce de martur într'un duel; 2. cel ce ajută pe un altul: *eată secundantul meŭ*.

secundar a. 1. care vine în al doilea rînd, accesoriu; 2. se dice de învĕţământul intermediar între cel primar şi cel superior; 3. instituţiunile unde se capĕtă acest învĕţământ: *şcólele secundare se maĭ numesc gimnasiĭ, licee, seminarĭi, externate*.

secundez v. a ajuta, a favorisa, a servi pe cineva.

secure f. 1 unéltă de tăĭat lemne, arborĭ; 2. instrument de execuţiune a criminalilor: *a lovi cu securea*. Sin. **topor.**

şed v. 1. a fi jos, a se pune jos: *şedeţĭ la masă*; 2. a rĕmânea loculuĭ, a se astîmpĕra: *şedĭ bine!* 3. a avea locuinţa: *şéde departe*; 4. a rĕmânea saŭ petrece undeva: *a şedut mult la ţeră, la Paris*; 5. a fi leneş: *şéde şi nu face nimic*; 6. a se potrivi: *pălăria îĭ şéde bine*; 7. *fig.* a se cuveni: *şéde rĕŭ să-l gonescĭ*. Crn. staŭ.

Sedan n. oraş în Franţa, pe Meusa: 20,000 loc. Patria luĭ Turenne. Înfrângerea Francesilor de armata germană şi capitulaţiunea luĭ Napoleon III în fruntea unéĭ armate de 100,000 de ómenĭ (1870).

sedativ a. care alină durerea: *apă sedativă*. || n. *un sedativ*.

sedentar a. 1. care şéde în casă, care ese puţin: *viaţă, profesiune sedentară*; 2. fixat într'un loc: *trupe sedentare*.

şedere f. 1. acţiune de a şedea şi resultatul eĭ; 2. locuinţă, stare provisorie: *şederea luĭ Mihnea în Sibiiŭ* Od.

şedĕtóre f. adunare la ţeră, în nopţile de érnă, când se petrece lucrând şi spunênd la poveştĭ şi la ghicitorĭ. Sin. **claca.**

sedilă f. săculeţ de făcut brânză. || f. mic semn, pus sub **s** şi **t**, spre a le da un sunet şuerător: *faşe, ţeră*; pus sub **d**, înlocuesce pe **z** în formele derivate: *dic, deă*.

sediment n. 1. deposit format pe fundul unuĭ licid; 2. straturĭ formate de materiĭ ce mările aŭ lăsat în retragerea lor din anumite părţĭ ale globuluĭ.

sedimentar a. ce are caracterul unuĭ sediment: *terenurĭ sedimentare*.

şedinţă f. 1. ocuparea loculuĭ seŭ într'o adunare; 2. totalul persónelor carĭ iaŭ parte la o adunare; 3. timp ce trece la o deliberaţiune: *şedinţele Camerei, şedinţele Senatuluĭ*.

sediţios a. 1. care ia parte la o sediţiune; 2. care împinge la sediţiune: *strigăte sediţióse*.

sediţiune f. rĕscólă populară, revoltă în contra puterĭ stabilite.

sediŭ n. locul unde residă un tribunal, un guvern, o administraţiune.

Sedlitz n. sat în Boemia cu ape minerale purgative; **apă de Sedlitz**, băutură purgativă care e o disolvare de sulfat de magnesie în apă.

seduc v. 1. a induce în eróre, a amăgi: *a seduce marturiĭ*; 2. *fig.* a câştiga printr'o atracţiune irezistibilă: *a seduce prin eloquenţa sa*.

seducĕtor a. care seduce, farmecă: *maniere seducĕtóre*. || m. cel ce seduce, care induce în eróre.

seducţiune f. 1. acţiune de a seduce; 2. *fig.* atracţiune irezistibilă: *seducţiunea eloquenţeĭ*.

sedut n. partea de dinapoĭ a corpuluĭ pe care se şéde.

Seelanda f. cea maĭ mare dintre insulele danese în Baltica: 720,000 loc. Cap. *Copenhaga*.

şef m. cel ce e în frunte, cel ce dirige saŭ comandă (Sin. **cap**): *şeful armateĭ, şef de biuroŭ, de orchestră*.

şefertas n. serviciu pentru transportul bucatelor: *şefertas de table de fier*.

şefie f. direcţiune: *şefia partidului*.

şeftea f. saftea: *s'aŭ dus fără a-mĭ face şeftea* Al.

şefterea f. *Bot.* fumăricĕ.

Seghedin n. oraș în Ungaria, la confluența Mureșului cu Tisa: 85,000 loc. Aprópe distrus în 1879 de o inundațiune a Tiseĭ.

Seghișóra f. oraș în Ardél, așezat pe malul stâng al Tîrnavei-Mari, numit de Unguri Segesvár și de Sași Schässburg, cu o posițiune frumósă: 9000 loc.

segment n. *Geom.* porțiune de cerc cuprinsă într'un arc și córda sa.

segnétă f. scântee: *focul dă segnete.*

seguidílă f. cântec și danț spaniol.

seĭd m. sectar fanatic, devotat orbesce șefuluĭ seŭ politic saŭ religios.

seĭk m. căpetenie de trib la Arabĭ; **seĭk-ul Islam,** capul religiuniĭ musulmane.

seimeni m. pl. 1. corp de armată întocmit de Mateiŭ Basarab și compus din 2000 de lefegiĭ străinĭ (sêrbĭ, bulgarĭ și albanesĭ), sub comanda unuĭ polcovnic; 2. corp analog, instituit în Moldova: *seimenii cei înțĭ cu arce și cu măciuce în fețiĭ* Negr.

seĭn n. vinét-închis: *lână seĭnă.*

seiz m. îngrijitor de caĭ: *opt seizĭ duceaŭ de frîu opt cai împodobiți* Bălc.

Sejan m. ministrul și favoritul luĭ Tiberiu, care îl dete pierdărĭĭ, fiindcă conspirase în contra-i (31).

Sekely (Moise) m. vestit general ungur în serviciul luĭ Mihaiŭ Vitézul, ajunse Domn al Ardélului cu ajutorul Turcilor, ucis în 1603.

Sĕlagiu n. comitat și oraș în Transilvania, lângă riul Crasna, cu cap. *Zalău.*

selam n. la orientalĭ, buchet de florĭ a căror dispositiune exprimă o cugetare intențională.

selamlîc n. salamalec: *babeĭ selamlîc ĭi dă* Pop.

șelar m. cel ce face și vinde șele.

șelărie f. 1. comerțul șelaruluĭ; 2. șele și hamurĭ de caĭ.

sĕlbă f. pădure: *visul selbelor bătrâne de pe umerĭĭ de deal* Em.

sĕlbatic a. 1. care trăiesce în pădurĭ, în locurĭ pustiĭ; 2. care nu e domesticit: *rață sĕlbatică*; 3. care nu e civilisat: *popóre sĕlbatice*; 4. care rĕsare firesce: *smochin sĕlbatic*; 5. incult și nelocuit: *țéră sĕlbatică*; 6. *fig.* grosolan, necioplit: *apucăturĭ sĕlbatice.* || m. 1. cel ce trăiesce în pădurĭ, fără legĭ: *sĕlbaticiĭ din Africa*; 2. *fam.* cel ce evită societatea.

sĕlbătícesc v. a deveni sĕlbatic. || a. sĕlbatic.

sĕlbătície f. 1. stare sĕlbatică, caracterul sĕlbaticuluĭ; 2. pustietate.

sĕlcĭŭ n. chingă lată de curea țintuită: *mâna în selcĭŭ bâgă* Pop.

selcum-cenuș m. od. aprod de siguranță.

selecțiune f. alegere rațională de prăsitorĭ având de scop ameliorarea speciilor; **selecțiune naturală,** predominarea uneĭ specĭĭ în raport complet cu mediul eĭ asupra altor specĭĭ maĭ puțin bine adaptate cu acest mediu.

selemle f. stofă de mătase din Orient: *aŭtériŭ de selemle* Bol.

Selene f. *Mit.* numele grecesc al Lunei: *când pe bolta brună tremură Selene* Em.

selenită f. sulfat de calce.

seleniu n. metaloid ce s'apropie de sulf, descoperit de Berzeliu.

Seleuc m. nume a 6 regĭ aĭ Sirieĭ, dintre carĭ cel maĭ celebru e Seleuc I Nicator, locțiitorul și unul din generaliĭ luĭ Alexandru cel Mare.

Seleucizi m. pl. dinastie fundată în Siria de Seleuc Nicator și care dură de la 312 până la 64 a. Cr.

Selgiucizi m. pl. dinastie turcă care cuceri Asia occidentală în sec. XI și fundă maĭ multe principate în Siria; ea dispăru dinaintea Turcilor otomanĭ.

Selim m. nume a 3 Sultanĭ aĭ Turcieĭ: Selim I (Ferocele), cuceri Siria și Egiptul (1512—1520); Selim II (Bețivul), pierdu bătălia de la Lepante și reluă Spaniolilor Tunisul (1566—1574); Selim III, se alĭă cu Napoleon I în contra Englesilor și muri strangulat (1789—1808).

Sĕlimberg n. localitate aprópe de Sibiu, numită de Sași Schellenberg, celebră prin bătălia decisivă între Mihaiŭ Vitézul și Andreiŭ Bathory (1599).

sĕlimet n. aliman: *a eși la sĕlimet.*

sĕlînă f. plantă din fam. umbeliferelor.

Seltz n. sat în Prusia, în ducatul de Nassau, cu ape minerale gazóse; **apă de Seltz,** apă gazósă fabricată artificial și încărcată cu acid carbonic.

Sem m. fiul cel maĭ mare al luĭ Noe, părintele popórelor asiatice.

sémă f. 1. socotélă: *a da (ținea) sémă, pe sêma mea*; **a da în sémă,** a preda; **a lua pe sémă,** a garanta; **a sci séma,** a se pricepe la ceva; **a-și face séma,** a se sinucide; 2. numĕr: *o sémă de ómeni*; 3. specie, fel: *ce sémă de om? toțĭ suntem de o sémă*; 4. *fig.* atențiune, considerațiune, reflexiune: *a lua (bâga) de sémă,* a observa cu atențiune; *a-și lua séma,* a se resgândi; *a lua (bâga) în sémă,* a observa de aprópe, a nu scăpa din vedere, a stima; 5. în locuțiuni adverbiale: *de bună sémă,* negreșit; *fără sémă,* excesiv; *maĭ cu sémă,* în special.

semafor n. un fel de telegraf aerian, așezat pe cóste pentru usul navigatorilor.

sémĕn m. 1. care este asemenea sieși, aprópele: *iubițĭ pe semenĭĭ voștrĭ*; 2. se dice de lucrurĭ saŭ de ființe asemenea: *n'are sémĕn pe lume* At. || v. a fi asemenea: *sémănă cu tatăseŭ.* || v. 1. a pune semința în pământ ca să rĕsară și să producă fruct: *sémănă grâu*; 2. *fig.* a respândi, a întinde: *a sémăna calea cu rose, a sémăna vrajbă.*

semĕnat n. 1. acțiune de a semăna; 2. semĕnătură; 3. timpul când se sémănă.

semĕnător m. cel ce sémănă. || n. mașină de semănat.

semĕnătură f. 1. plantă semănată; 2. câmp semănat.

semantic a. ce ține de semasiologie.

semasiologie f. partea dicționaruluĭ care urmărește evoluțiunea istorică a sensuluĭ cuvintelor.

semeiotică f. partea medicineĭ ce tratézâ despre semnele indicatóre ale bólelor.

Semele f. *Mit.* mama luĭ Bachus.

Semendria f. veche cap. a Sêrbieĭ, la confluența Moraveĭ cu Dunărea: 12,000 loc. Export de porcĭ.

semestrial a. 1. ce se face în fie-care semestru; 2. care duréză un semestru: *concediŭ semestrial.*

semestru n. 1. rĕstimp de șése luni consecutive; 2. rentă saŭ pensiune la fie-care șése luni.

semeț a. arogant. Sm. dîrz.

semețesc v. a deveni semeț.

semețíe f. aroganță.

semĭ adv. se pune înaintea unor substantive cu sensul de jumĕtate: *semi-deĭ.*

semi-cerc n. jumĕtatea unuĭ cerc.

semi-deŭ m. cel născut dintr'un deŭ și dintr'o muritóre saŭ invers.

semĭ-lună f. 1. jumĕtatea disculuĭ luminat al luneĭ; 2. insigniile saŭ stema imperiuluĭ otoman pe stégurĭ; 3. *fig.* Turcia: *Semi-luna fu învinsă de Cruceа.*

seminar n. 1. școlă secundară pentru formarea tinerilor preoțĭ; 2. elevĭĭ unuĭ seminar.

seminarist m. elevul unuĭ seminar.

semincer n. copac rĕmas după tăierea pădurĭĭ.

semințĭ f. 1. tot ce se sémănă și din care se nasc plante și animale: *semințe de in, de gândacĭ*; 2. prăsilă: *gânsac cumpĕrat de semințĭ* Cr.; 3. ném, viță: *prăsilă de semințĭ împĕrătéscă* Al.; 4. *fig.* pricină: *caută semințĭ de vorbă*; 5. ceea ce trebue să producă un efect óre-care: *semința discordieĭ*; 6. element de sciință, de moralitate: *semințele aruncate în inimile tinere vor prinde rădăcini adâncĭ.*

semințe f. trib: *semințiile luĭ Israel.*

Semiramída f. 1. regina Asirieĭ, împodobi și întări Babilonul (sec. XII a. Cr.); 2. supranumele Catarineĭ II, împĕrătésa Rusieĭ.

semișétă f. cămășuță de podóbă a femeilor: *semișétă cusută la cĭtr.*

semi-son a. *Gram.* se dice despre vocalele ce nu se rostesc întregĭ: *i și u pot fi semi-sone.* Cr. plenison.

Semiți m. pl. 1. nume dat unor popóre asiatice, considerate ca descendenții luĭ Sem: Ebreĭ, Arabĭ, Asirienĭ; 2. nume aplicat în special Evreilor.

semitic a. ce ține de Semiți: *limbĭ semitice.*

semitism n. rasa semită.

semitist m. cunoscător al limbilor și literaturelor semitice.

semi-ton n. valórea unuĭ jumĕtate ton musical.

semi-vocală f. *Gram.* se dice de consónele numite obicinuit *lichide*.

Semlin n. oraș în Austro-Ungaria, pe malul drept al Dunărĭi, în fața Belgradului: 10,000 loc.

semn n. 1. ceea ce servă a face cunoscut, ce dă să înțelégă ceva: *semn din cap, a-și face semne, semn de ploĭe;* 2. ceea ce servă a representa ceva: *semne algebrice;* fig. *vorbele sunt semnele cugetărĭi;* **semn onorific (de serviciu)**, medalie creată în 1872 și dată ofițerilor după 18 saŭ 25 anĭ de serviciu fără pată; 3. urmă, pată: *semne de vĕrsat;* 4. țintă de dat cu pușca: *a trage la semn;* 5. fie-care din cele doué-spre-dece figurĭ ale zodiacului; 6. *fig.* indiciu, presagiu: *semn rĕŭ;* **pe semne**, probabil.

semnal n. 1. semn convenit ce servă de înștiințare: *a da semnalul;* 2. *fig.* ceea ce anunță și provócă ceva: *mórtea lui Cesar fu semnalul unuĭ nou rĕsboiŭ civil.*

semnalament n. descriere exterióră a unei persóne, ce servă la recunóscerea eĭ.

semnalez v. 1. a da semnalamentele unei persóne; 2. a înștiința prin semnale: *a semnala sosirea unei corăbiĭ;* 3. a atrage atențiunea: *a semnala un rĕŭ;* 4. a face învederat: *serbărĭ frumóse semnalară bucuria publică;* 5. *fig.* a se distinge: *a se semnala într'un rĕsboiŭ.*

semnătură f. numele cuĭva scris cu mâna în josul unei scrisorĭ, în josul unuĭ act. Sin. **iscălitură**.

semnez v. 1. a-și pune semnătura; 2. a închein: *a semna un tractat.*

semnific v. 1. a fi semn despre; 2. a notifica pe calea justiției: *a semnifica o sentință.*

semnificațiune f. ceea ce însemnézĭ un lucru. Sin. **însemnare, noimă, sens.**

semnificativ a. 1. care are o semnificațiune precisă: *vorbe semnificative;* 2. expresiv: *gesturĭ semnificative.*

semuiesc v. a aseměna: *l'am semuit cu frate-sĕu.* || v. a-și da séma, a judeca, a reflecta.

Sena f. 1. fluviu în Franța, udă orașele Rouen, Paris și se varsă în La Manche: 800 km.; 2. numele maĭ multor departamente francese.

senă f. siminechie: *foĭ de senă.*

Senaar n. vast șes în Asia, între Tigru și Eufrate.

Senacherib m. rege al Asirieĭ, asediă Ierusalimul, dar armata-i fu decimată de ciumă și la întórcere fu asasinat de fiiĭ seĭ (704—680 a Cr.).

senat n. 1. adunarea patricienilor în Roma antică; 2. unul din cele doué corpurĭ legiuitóre carĭ formézĭ representațiunea națională în Statele parlamentare; 3. locul unde se reunésce senatul. Senatul român se compune din 121 membrĭ, aleșĭ de colegiile electorale ale fie-cărui județ; alegerea se face pe 8 anĭ și se reînoiésce pe jumĕtate prin tragere la sorțĭ la fie-care 4 anĭ.

senator m. membru al senatului.

senatorial a. ce ține de senator.

senatus-consult n. decret al senatului roman.

Seneca m. filosof roman, preceptorul și ministrul lui Nerone, care îl dete pierdărĭi; autor de tractate de morală (65 d. Cr.).

Senegal n. 1. fluviu în Africa occidentală, se varsă în Atlantic: 1700 km.; 2. colonie franceză în Senegambia cu cap. *Saint-Louis:* 200,000 locuitorĭ.

Senegambia f. țéră în Africa occidentală, udată de Senegal și de Gambia.

senesal m. în Occident, ofițer al coróneĭ, care făcea justiție în numele regelui.

senil a. ce ține de bĕtrânețe. Cra. *juvenil.*

senilitate f. slăbirea corpuluĭ și a spiritului produsă la bĕtrânețe.

senin a. 1. limpede, dulce și lin: *cer senin, vreme senină;* 2. *fig.* neturburat: *suflet senin;* 3. pacinic și fericit: *zile senine.* Cra. **turbure** || n. 1. seninătate: *seninul (cerurĭlor insuflă sfială și mirare* Gn. Ar; 2. *fig.* fericire: *nu e senin fără norĭ;* **din chiar senin**, fără nicĭ un cuvînt, cu totul pe neașteptate.

seninătate f. 1. starea vremiĭ senine saŭ a cerului senin; 2. *fig.* liniște: *seninătate sufletéscă.*

senior m. 1. proprietar feudal, în evul mediŭ; 2. om de mare nobleță.

seniorial a. ce ține de un senior: *drepturĭ seniorĭale.*

seniorie f. 1. dreptul, autoritatea unuĭ senior; 2. titlu de onóre: *Seniória vóstră.*

sens n. 1. însemnare, înțeles: *sens propriŭ, sens figurat;* 2. fie-care din laturile unuĭ lucru: *în tóte sensurile.*

senșațiune f. 1. impresiune transmisă prin simțurĭ: *senșațiunea frigului;* 2. *fig.* impresiune morală: *acéstă scire a produs o mare senșațiune.*

sensibil a. 1. ce cade sub simțurĭ: *lume sensibilă;* 2. ușor impresionabil: *sensibil la muzică;* 3. care póte simți impresiunĭ morale: *inimă sensibilă;* 4. care face impresiune asupra simțurilor: *un frig sensibil;* 5. ușor de remarcat: *un progres sensibil;* 6. care indică cele maĭ micĭ diferențe: *termometru sensibil.*

sensibilisez v. a face sensibil.

sensibilitate f. 1. facultate de a simți, de a primi impresiunile obiectelor; 2. impresionabilitate morală: *are prea multă sensibilitate;* 3. sentiment de compătimire, de duioșie.

sensitiv a. care are facultatea de a simți: *tóte animalele sunt sensitive.*

sensitivă f. plantă din familia leguminóselor, ale cărei foĭ se string la atingere.

sensorial a. ce ține de sensoriu.

sensoriu n. partea creerului ce se presupune a fi centrul comun al tuturor senșațiunilor.

sensual a. 1. dedat la plăcerile simțurilor; 2. care măgulesce simțurile: *plăcerĭ sensuale.*

sensualism n. 1. sistemă filosofică care raportă la simțurĭ originea tuturor ideilor nóstre; 2. purtarea celor ce se daŭ la plăcerile simțurilor. Cra. **idealist.**

sensualist a. ce ține de sensualism. || m. partisan al sensualismului.

sensualitate f. inclinațiune la plăcerile simțurilor.

sentență f. 1. vorbă memorabilă, maximă ce conține o noimă saŭ moralitate: *sentențele filosofilor;* 2. hotărîrea unuĭ tribunal: *sentența de mórte.* Sin. **carte de judecată, decisiune.**

sentențios a. 1. ce conține sentențe: *limbagiu sentențios;* 2. ce are forma saŭ caracterul uneĭ sentențe: *frasă sentențiósă;* 3. care s'exprimă obicinuit prin sentențe: *orator sentențios.*

sentiment n. 1. resultatul acțiunii de a simți: *sentiment plăcut;* 2. facultate de a înțelege, de a aprecia prinlr'un fel de instinct natural: *are mai mult sentiment de cât rațiunamént;* 3. conștiință intimă: *sentimentul datorieĭ;* 4. mișcare sufletéscă, afecțiune, pasiune: *sentimente generóse.*

sentimental a. 1. în care e sentiment: *poesie sentimentală;* 2. (ironic) care afectézĭ sentimentul fără să-l aibă: *june sentimental.*

sentimentalism n. 1. starea celui sentimental; 2. afectațiune de sentiment.

sentinelă f. soldat care stă de păzesce un loc, un câmp, un palat. Sin. **stréjă.**

sentință f. V. **sentență.**

șeoaș m. cal de șea: *m'arunc pe șeoaș dintr'o săritură* Ar.

sepală f. *Bot.* frunzișóra călicelui uneĭ florĭ.

separ v. a despărți. Cra. **(re)unesc.**

separabil a. ce póte fi separat.

separat a. despărțit, deosebit.

separatism n. tendență separatistă.

separatist m. cel ce vrea să producă o separațiune politică saŭ religiósă.

separațiune f. despărțire.

separativ a. care operă o separațiune.

sepie f. 1. molusc al cărui os secretézĭ o colóre négră, cu care se face sepia; 2. materie negriciósă de desenat; 3. desen făcut cu acéstă materie.

Sepsi-St. Giorgio n. V. **Georgio (St.).**

șépte num. numĕr ce vine imediat după șése.

șépte-dĕci num. de șépte orĭ

ḑece. || m. pl. **Cei șépte-ḑeci**, V. Septuaginta.

séptĕmână f. rĕstimp de șépte ḑile, de Luni diminéța până Dumineca sĕra; *séptĕmâna albă (brânzei)*, cea dinainte de postul Pascelor, când se cade a mâncа dulce; *séptĕmâna luminată*, aceea a Pascelor; *séptĕmâna mare*, cea dinainte de Pasce.

séptĕmânal a. ebdomadar.

Septembre m. a noua lună a anului (a șéptea în calendarul roman): *Septembre se numesce de popor Răpciune.*

—septenal a. ce revine la fie-care șépte ani.

septenat n. guvern în timp de șépte ani (a presidentului Republicei francese).

septentrional a. care este din spre N. Cra. *meridional.*

Șépte-Turnuri n. pl. numele închisorii turcescĭ *Edicule.*

septimă f. *Mus.* interval disonant de șépte grade.

șeptime f. a șéptea parte dintr'un tot.

Septimiu-Sever m. împĕrat roman, părintele lui Caracalla, bătu pe Parți, coprinse Babilonul, Seleucia etc. (193—211).

septuagenar a. și m. în vîrsta de 70 de ani.

Septuaginta f. nume dat celor 70 de tâlmaci carĭ traduseră Biblia din ebraica în gréca din ordinul lui Ptolomeŭ, regele Egiptului (sec. III a. Cr.).

sepulcral a. 1. ce ține de mormînt; 2. *fig.* întunecat, surd: *figură, voce sepulcrală.*

Sequana f. numele roman al Senei.

sequestrațiune f. 1. acțiune de a sequestra; 2. starea celui sequestrat.

sequestrez v. 1. a pune în sequestru; 2. a închide ilegal pe cineva; 3. a pune de o parte: *a sequestra o parte a unei moșteniri*; 4. a se depărta de lume, a fugi de societatea ómenilor.

sequestru n. 1. starea unuĭ lucru prădat din ordinul justițieĭ la o a treia persónă, până ce se va judeca cui aparține; 2. lucru sequestrat.

seră f. loc închis și acoperit unde, în timp de érnă, se conservă plante din clime calde și cele ce voim a le păzi de frig: *sinul meŭ albesce ca un crin în sere* Bon.

sĕră f. 1. ultima parte a ḑileĭ; 2. timpul după apusul sórelui până ce se întunecă bine: *bună sĕra!* Cra. *diminéța.*

serafic a. ce ține de serafimĭ: *visiune serafică.*

serafim m. înger de prima ordine în ierarchia ceréscă: *un serafim visat de Rafael* Ar.

serafiŭ a. seráfic: *o armonie serafie* Ar.

Seraievo n. V. Bosna-Serai.

seraiŭ n. saraiŭ: *la seraiŭ purcede* Bon.

seralie f. saraiile: *iaurt, seraliĭ, baclavale* Negr.

șeran m. *Zool.* crap.

serapeum n. templul lui Serapis în Egipt.

Serapis m. ḑeŭ în mitologia egipténă.

seraschier m. 1. generalisimul oștirii turcescĭ; 2. ministru de rĕsboiŭ, în Turcia.

serasir n. od. brocat de aur: *dulamă, rochie de serasir.*

serată f. adunare de persóne spre a petrece sĕra convorbind, jucând, făcênd musică.

Sĕrb m. locuitor din Sĕrbia. || a. sĕrbesc: *limba sĕrbă.*

șerb m. 1. cel ce nu se bucură de libertatea personală; 2. în evulmediŭ (la noi până de unĭ-ḑi), cel alipit pământului și care nu putea dispune nicĭ de persóna nicĭ de munca sa: *șerbiĭ se numiaŭ în Muntenia rumânĭ, în Moldova vecinĭ și în Ardeal iobagĭ.*

sĕrba f. horă țĕrănéscă, importată din Sĕrbia.

Șerban m. nume a 3 Domnĭ aĭ Munteniei din familia Basarabilor: 1. (Radu), a cărui domnie (1601—1611) fu turburată de lupte cu Polonĭ, Tătarĭ și Turcĭ; părăsit de oștenĭ, se retrase la Viena unde muri (1620); 2. (Constantin), fiŭ natural al celui precedent, se făcu tributar lui Rákoczy și fu mazilit (1654—1658); 3. V. **Cantacuzino.**

Șerbănescĭ pl. sat în jud. Dîmbovița, cu băĭ minerale.

serbare f. acțiune de a serba și serbătórea însăși.

serbătóre f. 1. ḑi consacrată ceremoniilor civile saŭ religióse: *serbătóre națională, serbătórea Pascelor;* **serbători împĕrătescĭ**, cele în onórea Mântuitorului și a Sfintei Fecióre: ele sunt în numĕr de 12 și anume: Nașterea Născătórei de D-ḑeŭ, Înălțarea sfintei Crucĭ, Intrarea în biserică, Nașterea Mântuitorului, Botezul Domnului, Întîmpinarea Domnului, Buna-vestire, Schimbarea la față, Adormirea Maicei Domnului, Intrarea Domnului în Ierusalim, Înălțarea Domnului, Pogorîrea Duhului Sfînt și Sfînta Treime; **serbători mobile**, carĭ nu revin anual la aceeași dată, ca: Pasce, Rusaliĭ, Crăciun etc.; **serbători naționale**, cele ținute în amintirea unor însemnate evenimente istorice: Aniversarea nașterii M. S. Regelui Carol (8 Aprilie), Onomastica M. S. Reginei Elisabeta (24 Aprilie), Proclamarea Independenței și a Regatului (10 Maiŭ); **serbători școlare**, când școlele aŭ vacanță: 30 Ianuarie, 25 Martie, vacanțele Pascilor, 8, 23 și 24 Aprilie, 10 și 21 Maiŭ, Rusaliĭ, vacanțele marĭ din Iulie și August, 8 și 14 Septembre, 14 și 26 Octombre, 8 și 21 Noembre, 6 Decembre și vacanța Crăciunului; **serbători superstițióse**, cele rĕmase din timpurile de idolatrie și ținute de popor, mai ales la țĕră: Rusaliĭ, Foca, Ilie, Pălie, Pantelĭ, Ropotinĭ, Drăgaica, Paparuda, Circovĭĭ, Pilipiĭ, Ciurica etc.; 2. petreceri publice saŭ private: *serbătóre patronală, serbătóre de familie.* Sin. **praznic.**

sĕrbătoresc v. 1. a ține o ḑi de serbătóre; 2. *fig.* a primi cu simpatie. || a. de serbătóre: *haine serbătorescĭ.* Sin. **serbez.**

sĕrbĕd a. 1. palid: *a sĕrbĕd și suflet nu mai are* Ar.; 2. acru: *vin, lapte sĕrbĕd*; 3. *fig.* anost, plicticos: *o ḑi lungă și sĕrbĕdă.*

serbedesc v. a se face sĕrbĕd, a se acri puțin.

Șerbegu m. numit și Ion Porcovi saŭ Ion Cartu, Domnul Moldoveĭ, fratele lui Ion Vodă, nu stete în domnie de cât o lună (1578).

sĕrbesc a. ce ține de Sĕrbĭ saŭ de Sĕrbia. || **sĕrbesce** adv. 1. ca Sĕrbiĭ; 2. în limba sĕrbă: *a vorbi sĕrbesce.*

șerbesc v. a (se) face șerb.

șerbet n. 1. băutură răcoritóre din apă de trandafĭr, zahăr și miros de odaiaciŭ: *îĭ cinsti cu cafea și cu șerbet*; 2. dulcéță îngroșată ca o aliție: *șerbeturĭ de trandafĭr și de visine.*

serbez v. a serbători: *cânlă și serbézĭ bunurile vieței* Ar.

Sĕrbi m. pl. popor ce face parte din ramura Slavilor meridionalĭ, formézĭ cu Croațiĭ una și aceeași națiune, deosebită numaĭ sub raportul cultului (ortodox și catolic) și al alfabetului (cirilic și latin).

Sĕrbia f. provincie la rĕsăritul Bulgarieĭ și României, desfăcută de Turcia în 1878 și constituită într'un regat independent în 1882, cu cap. *Belgrad*: 2,140,000 loc.

șerbie f. stare de șerb: *șerbia țĕranului.*

serbire f. acțiune de a șerbi.

șerbit a. ajuns în stare de șerb.

sĕrbușcă f. un fel de mâncare cu zer și cu brânză de vacă: *m'am îndulcit de sĕrbușcă* Ar.

serdar m. od. 1. comandant al cavalerieĭ, rang inferior hatmanului; 2. maĭ târḑiŭ, rang de boierie.

serenadă f. concert dat în stradă sĕra saŭ nóptea sub ferestrele cuiva.

serenisim a. titlu dat unor principĭ (în Occident).

Seres n. oraș comercial și industrial în Macedonia, înconjurat de munțĭ, produce vinurĭ, bumbac și tutun.

sergent m. sub-ofițer de infanterie; **sergent-major**, primul sub-ofițer al uneĭ companiĭ de infanterie, însărcinat cu contabilitatea; **sergent-furier**, ajutorul sergentului-major și care pórtă grija provisiunilor; 2. agent de poliție numit și **gardian**: *chemă pe un sergent.*

serhat n. od. fortărĕță la graniță: *oștenĭ de la serhaturĭ.*

serĭ(cl)cultură f. cultura mătăseĭ.

serie f. 1. succesiune naturală saŭ logică; 2. divisiunea uneĭ clasificațiunĭ: *împărțiĭ în serĭ*; 3. dispositiu-

nea științelor în ordinea naturală a afinităților: *serie animală*; 4. șir de termini matematici crescênd saŭ descrescênd după o lege determinată. Sin. șir.

șerif m. guvernătorul unuĭ comitat în Anglia.

seringă f. 1. micĭ pompă portativă ce servă a atrage și respinge aerul și licidele; 2. oliștir.

serios a. 1. grav, în opoziție cu ușuratic: *om serios*; 2. ale căreĭ consecințe pot fi grave: *afacere, bólă serióză*; 3. fórte important: *a face cercetări serióse*; 4. sincer, adevĕrat: *o afecțiune serióză*. || n. seriositate: *a lua în serios*.

seriositate f. 1. nĕr serios, gravitate: *a păstra seriositatea*; 2. parte gravă saŭ importantă: *seriositatea unuĭ afaceri*.

șerjă f. stofă de lână vărgată.

șerlaiŭ m. *Bot.* jaleș.

sermaiŭ f. capital: *pungă turcéscă și în ea sarmaua nemțéscă* Pann.

seros a. apos: *partea serósă a sângelui*. || a. de sĕră: *colo se 'nalță luna prin umbrele seróse* Bol.

serozitate f. 1. partea apósă a umorilor animale; 2. partea constitutivă a sângelui, a laptelui.

șerpar n. cingătóre țĕrănéscă de piele, brăŭ: *șerpar cu galbeni înșiraț*.

șerparliță f. specie de plantă grasă.

șérpe m. 1. reptil lunguieț, cilindric și fără picióre, ca *vipera, năpirca* etc.; **șérpe sunător**, **șérpe venínos**, așt-fel numit din causa sgomotuluĭ produs de inelele mobile ce termină códa-i; 2. ceva încolăcit ca un șérpe: *șerpi de foc*; 3. *fig.* om rĕŭ și nerecunoscĕtor: *șérpe ce ești!* 4. *fig.* demon: *șérpele ambițieĭ îl mușcă de inimă* Al.

șerpengeă f. *pop.* antrax.

serpentin n. țéva alambicului în spirală și băgată în apă rece spre a condensa produsul distilațiunii.

serpentină f. 1. rocă verde saŭ pătată cu colorĭ; 2. pétră fină și pestrițată ca pielea șérpeluĭ: *cĕșcă de serpentină*.

șerpesc a. de șérpe: *ochiĭ șerpeștĭ*, ageriĭ și pĕtrunzătorĭ.

Șerpi m. pl. **Insula Șerpilor**, însulă stâncósă în Marea-Négră, în dreptul brațuluĭ Kilia. De la 1878 în posesiunea Românieĭ.

șerpliŭ a. șerpesc: *ochiĭ cei șerpiĭ și cruntĭ* Al.

șerpuiesc v. a avea un curs întortochiat, a curge în zigzag (cum umblă șérpele): *rîul șerpuiește*.

șerpuit a. sinuos: *liniile șerpuite ale drumurilor* Od.

șerpuitor a. care curge șerpuind.

sĕrpun(el) m. *Bot.* cimbru(șor).

serta-ferta adv. de colo până colo: *gângăniĭ serta-ferta 'mĭ sbiruiaŭ la sóre* Isp. || n. dus și întors continuŭ: *acele serta-ferta pe dinaintea caseĭ* Isp.

sertar n. cutióră de dulap saŭ de masă, ce se trage afară cu un buton saŭ chee.

Sertoriu m. general roman, învingĕtorul luĭ Metellus și a luĭ Pompeiŭ, asasinat în Spania (73 a. Cr.).

serum n. partea apósă ce separă sângele coagulat saŭ laptele închegat.

serv m. 1. șerb; 2. termin de politeță: *al vostru umilit serv*. Sin. rob, sclav. || v. V. servesc.

servantă f. soiŭ de bufet mic într'o sofragerie.

servesc v. (activ) 1. a fi în serviciul unuĭ stăpân ca servitor; 2. a se consacra serviciuluĭ: *a servi patria sa*; 3. a împlini anumite funcțiunĭ: *a servi Statul*; 4. a îndatora, a face serviciĭ: *a servi pe amiciĭ seĭ*; 5. a furnisa: *croitorul mĕ servesce bine*; 6. a pune pe masă: *a servi prânzul*; 7. a face serviciul divin: *a servi pe D-deŭ*. || (neutru) 1. a fi servitor; 2. a fi soldat; 3. a fi bun la, a fi destinat pentru: *acest aparat servesce la*; 4. a fi de folos: *acest instrument nu mai póte servi*; 5. a ține loc de: *a servi de tată*. || (reciproc) 1. a face uz de: *a se servi cu un dicționar*; 2. a trage folos din: *a se servi de relațiunile altuia*; 3. a fi servit la masă: *supa se servesce la începutul prânzuluĭ*. Sin. slujesc.

servet n. ștergar de masă.

Servet (Michaĭl) m. medic spaniol și antitrinitar; acusat de Calvin, fu ars de viŭ la Geneva (1511—1553).

serviabil a. gata de a face serviciĭ, de a îndatora pe cineva.

serviciu n. 1. acțiunea și starea celuĭ ce servesce: *a intra în serviciu*; 2. cele ce sunt de făcut într'o casă; 3. mod de a servi: *serviciu prost*; 4. post, funcțiunea celuĭ ce servesce Statul: *serviciĭ civile, administrative, militare*; 5. stare de militar: *serviciul armateĭ este obligatoriu pentru fie-care cetățén de la 21 anĭ până la 30 anĭ*; **serviciu sanitar**, numĕr necesar de medicĭ, farmaciștĭ și veterinarĭ destinat pentru serviciul spitalelor militare și al ambulanțelor; 6. **Serviciu credincios**, medalie instituită în 1878 spre a recompensa serviciĭ militare îndelungate, coprinde două clase; 7. organisarea lucrărilor uneĭ administrațiunĭ: *serviciul poștelor*; 8. ajutor, sprijin: *a oferi cuĭva serviciile sale*; 9. vasele și pânza de masă: *serviciu de porcelan*; 10. numĕr de mâncărĭ servite în acelașĭ timp: *primul serviciu*; 11. cult celebrat la biserică: *serviciu divin*. Sin. slujbă.

servietă f. mare portofoliu de piele saŭ de pânză lustruită: *servietă de advocat*.

servil a. 1. ce ține de starea servuluĭ: *condițiune servilă*; 2. *fig.* tirător, înjositor: *lingușire servilă*; 3. care ține prea mult la imitațiunea unuĭ model saŭ la litera unuĭ text original: *traducere servilă*. Sin. josnic, slugarnic.

servilism n. spirit de supunere josnică, degradare sufletéscă.

servire f. acțiune de a (se) servi.

servitor m. 1. cel ce este în serviciul altuia; 2. om plătit pentru serviciul caseĭ. Sin. slugă.

servitudine f. servitute juridică.

servitute f. 1. starea de serv; 2. dependență, supunere: *viața e o servitute perpetuă*; 3. *Jur.* obligațiunĭ impuse proprietaruluĭ unuĭ imobil, câmp saŭ casă, ca scurgerea apeĭ, dreptul de trecere etc.

Serviu-Tuliu m. al șeselea rege al Romeĭ (578—554 a. Cr.).

servus m. slugă (ca formulă de politeță): *servus și plecăciune* Al.

șes a. neted, fără înălțimĭ, vorbind de suprafețe: *teren șes*. || n. 1. suprafață netedă; 2. mare întindere de pământ într'o țără: *șesul Bărăganuluĭ*. Sin. câmpie.

șése num. de două orĭ treĭ.

sesiune f. timp cât e reunită o adunare deliberantă: *sesiunea parlamentară durează treĭ lunĭ*.

seson n. (sezon) 1. anotimp (sub raportul comercial); 2. epocă când apar anumite fructe, când se fac lucrărĭ anumite: *sezon de băĭ*.

Sesostris m. rege al Egiptuluĭ, celebru prin cuceririle și monumentele sale, identic cu *Ramses II* (sec. XVII a. Cr.).

sesterțiu n. monetă romană în valóre cam de 20 de centime.

Sestos n. vechiŭ oraș în Tracia, pe Helespont, în fața luĭ Abydos.

Set m. al treilea fiŭ al luĭ Adam.

șeț a. șes: *câmpia șeță* Od.

sete f. 1. trebuință de a bea: *mĭ-e sete*; 2. *fig.* poftă necumpĕtată: *setea de aur*; 3. ardóre, putere: *a da cu sete*.

Setilă m. om tot-d'a-una însetat (în poveștile populare).

Setlanda f. archipelag în Oceanul Atlantic, la N. Scoțieĭ: 36,000 locuitorĭ.

setlevă f. martingală: *setleva în whist*.

setos a. și m. 1. cuĭ e sete; 2. *fig.* lacom: *setos de banĭ*.

seŭ n. 1. grăsimea rumegătórelor, în special a vaceĭ: *luminare de seŭ*; 2. *fig.* avere: *samenĭ a avea seŭ la rărunchĭ* Cr. || pr. posesiv: *fratele seŭ*.

Sĕulescu (Gheorghe) m. profesor la școla Treĭ-Ierarchi din Iași, studiă la Universitatea din Kiev; autorul apocrifeĭ *Cronice a luĭ Hurul* (1798—1837).

sevă f. 1. suc nutritiv al plantelor; 2. *fig.* vigóre, energie: *seva junețiĭ*.

sevaiŭ n. stofă albă de mătase: *anteriŭ de sevaiŭ subțire* Od.

sevalet n. suport de lemn pe care pictoriĭ 'și așédă tablourile.

sevas n. evlavie, veneraținne (vorbă eșită din us): *om pacinic și cu sevas către maĭ marĭ seĭ* Al.

Sevastopol n. oraș și port în Crimea: 34,000 loc. Luat cu asalt de armata anglo-francesă după un an de asediŭ (1855).

sever a. 1. care cere o extremă regularitate, puțin dispus la indul-

genţă; *legislator sever, lege severă*; 2. fără ornamente: *architectură severă*; 3. *fig.* care denotă rigóre: *o privire severă*. || n. ceea ce este sever. Sin. **strașnic.**

Sever m. V. Septimiu și Alexandru.

Severin n. 1. oraș vechiŭ, fósta cap. a Olteniei, adĭ *Turnu-Severin*; 2. (Țéra), numele Olteniei în sec. XIII; 3. (Noul), episcopie cu reședința în Rîmnicul Vălcii și a cărei autoritate se întinde peste tótă Oltenia.

severitate f. caracterul celor severe. Cfr. **clemenţă.**

Sevigné (Marchisa de) f. celebră scriitóre francesă, ale cărei *Scrisori* către fiică-sa se consideră ca nisce capo-d'opere de stil și de fină observaţiune (1626—1696).

Sevila f. oraș în Spania, fosta cap. a Andalusiei; 143,000 loc. Patria lui Cervantes. Monumente superbe.

seviot n. V. cheviot.

Sèvres n. (cit. *Sevr'*) 1. oraș în Franța, pe Sena: 76,000 loc. Celebră manufactură de porțelan; 2. porțelan fabricat la Sèvres.

șevră n. piele de căprióră: *ghete, mănuși de șevro.*

sex n. 1. diferenţă fisică între bărbat și femee; 2. bărbaţii saŭ femeile: *sexul tare, sexul frumos.*

sexagenar a. și m. în vîrsta de șasĭ-decĭ de anĭ.

sextă f. *Mus.* interval coprins între șése note.

sextant n. instrument întrebuinţat de marinari spre a măsura înălţimea unuĭ astru.

sexual a. ce caracterisă sexul, ce ţine de sex.

Sf. abreviaţiune pentru **sfînt**: *Sf. Constantin, Dumitru, Gheorghe, Grigorie, Ilie, Ión, Mihaĭl, Nicolae, Pavel, Petru, Vasile* (vedĭ aceste nume).

sfadă f. cértă: *o gură deschisă pentru sfadă* Em.

sfădesc v. a se certa: *de cât sădĭ daŭ și să ne sfădim* Pann.

sfădit a. certat: *era sfădit cu mine* Cn.

sfagnu m. gen de plante criptogame ce cresc în locurĭ umede.

sfanț m. veche monetă de argint în valóre de doue-decĭ creiţarĭ saŭ 80 centime: *umplusĕ de sfanţĭ chimiraşul* Pann.

sfănțoică f. jumătate sfanț.

sfănțulală f. acţiune de a sfănţui.

sfănțuiesc v. *fam.* a mitui pe cine-va.

sfară f. 1. fum de pe altar: *se înălţa sfara drept la cer*; 2. *fig.* veste, svon: *împăratul dase sfară în ţéră* Isp.

șfară f. sfóră: *o șfară de mătase*; fig. *tot m'a tras pe șfară* Cn.

sfărâm v. 1. a sparge în fărâme: *a sfărâma lanţurile*; 2. a nimici: *a sfărâma fermece.* Sin. **sdrobesc, sparg.**

sfărâmătură f. lucru sfărâmat.

sfarm v. (poetic) a sfărâma.

Sfarmă-pétră m. uriaș năsdrăvan care macină stâncile ca să turbure pîraiele: *Sfarmă-pétră cu largi pasurĭ calcă munte după munte* Al.

sfarogit a. 1. prăjit; 2. *fig.* uscat, sfrijit: *un biciŭ și o șea colbăite, sfarogite* Cn.

sfâșiere f. 1. rupere în bucăţi; 2. *fig.* durere fisică saŭ morală fórte vie; 3. pl. turburărĭ, lupte intestine.

sfâșietor a. care sfâșie sufletul, care mișcă fórte: *privelișle sfâșietóre.*

sfâșiu v. 1. a rupe în bucăţi: *fĕra era gata să te sfâșie*; 2. *fig.* a amărî fórte: *a sfâșia inima*; 3. a defăima cu rĕutate: *a sfâșia pe semenii sĕĭ*; 4. a turbura prin dușmăniĭ: *a sfâșia o ţéră.*

sfat n. 1. consiliu: *ascultă sfatul meŭ*; 2. adunare: *trimese s'adune băeriĭ la sfat* Od.; 3. vorbă multă, conversaţiune: *stă la sfat*; 4. od. casa primărieĭ, palat municipal.

sfătos a. 1. plin de sfaturĭ, vorbăreţ; *ţĕran sfătos*; 2. *fig.* inteligent, spiritual.

sfătuiesc v. a da, a primi un sfat. Sin. **consiliez.**

sfătuitor m. cel ce sfătuiesce.

sfeclă f. plantă de colóre roșie cu rădăcina grósă și cărnósă, ce servă de nutreţ vitelor și din care se scóte zahăr.

sfeclesc v. 1. a se roși ca sfecla; 2. *fig.* și *fam.* a-și pierde cumpătul: *îĭ veni inima la loc, căci o cam sfebătuĭaluĭ olise* Isp.

sfenoid a. se dice de un os ce formézĕ o parte din basa craniuluĭ.

sferă f. 1. corp solid ale cărei tóte punctele sunt egal depărtate de un punct interior numit *centru*; 2. representarea globuluĭ terestru; 3. partea spaţiuluĭ în care o planetă 'șĭ face cursul; 4. *fig.* întindere de putere, de activitate, talent: *sfera cunoscinţelor omenescĭ*; 5. (poetic) regiune cerésca: *dîn sfere luminóse* Gn. Al. *prin sferele înstelate* Al. *a sferelor cântare* Em.

sferic a. 1. rotund ca o sferă; 2. ce ţine de o sferă.

sfericitate f. starea celor sferice: *sfericitatea pămîntuluĭ.*

sferoid n. solid geometric a cărui figură sémĕnă cu a sferei.

sferoidal a. ce are forma unuĭ sferoid.

sferometru n. instrument de măsurat curbele suprafeţelor sferice.

sfert n. 1. a patra parte dintr'un tot: *un sfert de ceas*; 2. od. dare plătită la inceput trimestrial și ajunsă apoĭ ilimitată (până la 12 sferturĭ pe an); 3. fâșie mare de pământ.

sfeșnic n. unéltă de pus lumînărĭ într'însa.

sfeștanie f. sfinţirea apeĭ la ocasiunĭ solemne.

sfeștoc n. mătăuz: *un sfeștoc de buciuoc próspĕt* Negr.

Sfeta-Gora f. V. Agura.

sfetorisesc v. a fura banĭ publicĭ.

sfetosc v. 1. a da o taină pe faţă: *îĭ s'a părut că s'a sfetit viitorul*; 2. a descoperi înșelătoria (în jocul de cărţĭ).

sfetnic m. consilier: *sfetnicĭĭ Domnuluĭ.*

sfială f. lipsă de încredere în sine. Sin. **timiditate.**

sfichiŭ n. vîrful biciuluĭ: *le strănesc cu sfichiŭ de foc* Al.

sfichiuiesc v. 1. a trage un sfichiŭ; 2. *fig.* a biciui, a mustra aspru.

sfidez v. a desfide.

sflesc v. 1. a se teme: *s'a sfiit să mérgă în pădure*; 2. a fi sflos: *nu te sfiĭ să vorbescĭ.*

sfleț a. sfiicios: *o sfiĕță și ouviósă tăgrijare* Od.

sfilcios a. care nu e îndrăznеț, care se teme. Sin. **timid.**

sfilciune f. sfială: *de sficiune îmĭ ese sângele în obraz* Em.

sfincter n. *Anat.* muschĭ ce închid saŭ deschid un orificiu.

sfînt a. 1. ce ţine de religiune, consacrat divinităţiĭ: *sfintele altare*; 2. care trăiesce după legea divină: *un om sfînt*; 3. conform legiĭ divine: *o viaţă sfîntă*; 4. se dice de ființele cele maĭ perfecte: *Sfînta Fecióră, sfinţiĭ martirĭ*; 5. demn de mare respect: *sfînta dreptate*; 6. epitet aplicat sóreluĭ, considerat ca sfînt: *când răsare sfîntul sóre* Pop; 7. *fam.* sdravĕn, strașnic, grozav: *o sfîntă de frică, o sfîntă de bătaie.* || adv. ca un sfînt, liniștit: *vinĭ sĕra să-l găsescĭ sfînt* Pann. || m. 1. cel canonisat de Biserica: *sfinţiĭ Părinţĭ*; 2. (absolut) D-dĕu: *ferit-a Sfîntul!* a fura Sfîntul, a adormi.

sfînta-sfîntelor f. partea cea maĭ interióră și maĭ sacră în templul lui Solomon. Sin. **sanctuar.**

sfinţenie f. însușirea celor sfinte.

sfinţesc v. 1. a consacra: *a sfinţi o bisĕrică*; 2. a se face sfînt: *sfinţescă-să numele tĕu*; 3. a asfinţi: *până ce sfinţia sórele* Cn.; 4. *fam.* a face după voia saŭ gândul cuĭva: *dă-l, nu'l lăsa să se sfinţéscă* Pann.

sfinţie f. titlu de onóre dat preoţilor: *sfinţia sa.*

sfinţit n. asfinţit: *sórele acum era spre sfinţit* Bălc. || a. consacrat: *sfinţita pâine.*

Sfîntu-Aștéptă m. sfînt închipuit de popor spre a exprima o ḑi ce nu maĭ sosesce: nicĭ odată.

sfinx m. 1. *Mit.* monstru fabulos cu cap de femee, corp de leŭ și aripĭ de vultur: el punea enigme drumeţilor și ucidea pe cĕĭ ce nu le puteaŭ ghicĭ; Edip însă ghicĭ enigma și rĕpuse monstrul; 2. figură de sfinx: *sfinxiĭ sunt fórte numerosĭ printre monumentele egiptene*; 3. *fig.* ființă misteriósă, lucru ascuns: *sfinxe pătruns de 'nţeles* Em.; 4. *Zool.* specie de fluturĭ.

sflos a. plin de sfială: *sflos ca o fată mare.*

sflr! int. imită sgomotul repeḑirĭĭ saŭ sburărĭĭ.

sflrălă v. 1. a face un sgomot ascuţit (vorbind maĭ ales de licide când încep a fierbe): *carnea sfîrdie pe*

cărbuni; 2. *fig.* și *fam.* a se aprinde: *a început a le sfîrîi inimile unul după altul* Cn.

sfîrc n. 1. capĕt, virf: *sfîrc de biciu, sfîrc de țîță*; 2. lobul urechii.

sfîrlă f. bobîrnac.

sfîrlac n. roiŭ mic.

sfîrlează f. bucată de lemn saŭ metal, străbătut de un bețișor, ce face să se învîrtéscă în loc.

sfîrlógă f. încălțăminte udă: *putînduși sfîrlógele pe calup* Cn.

sfîrnar m. negustor de mărunțișuri: *sfîrnari fórte avuți* Bîlc.

sfîrșéală f. 1. sfîrșit; 2. leșin, slăbiciune: *îi vine o sfîrșeală*.

sfîrșesc v. 1. a (se) termina; 2. a muri: *a se sfîrși de dragoste*.

sfîrșit n. 1. capĕt, punct saŭ moment final: *sfîrșitul dîlei*; 2. mórte: *sfîrșitu-i s'apropie*; 3. sfîrșéală: *nisce sfîrșituri 'mi vin* Pann. || a. 1. terminat: *lucru sfîrșit*; 2. stors: *sfîrșit de puteri*; 3. stins: *cu un glas sfîrșit*.

sfîrticat a. 1. rupt în bucăți: *buzduganul sfîrticat* Pop.; 2. *fig.* întrerupt: *o nópte sfîrticată* Em.

sfîtă f. vestmînt preoțesc la leturghie. Sin. felon.

sfoleget a. mucedit: *dulcețuri sfoiegite*.

sfóră f. 1. funișóră din fire de cînepă; fig. *a trage pe sfóră*, a păcăli pe cineva; 2. ața saŭ șnurul dulgherului; 3. ceea ce s'atîrnă de o sfóră: *o sfóră de cépă, de usturoiŭ*; 4. fășie mică și ingustă de pămînt: *o sfóră de moșie*. || f. sfară: *dădu sfóră în țéră* Pop.

sforăit n. acțiune de a sforăi.

sforăitor a. care sforăie.

sforăiŭ v. 1. a produce în somn un sgomot particular din gîtlej saŭ din nas; 2. se dice de sgomotul ce face calul din nări.

sforțare f. opintire.

Sforza m. celebră familie italiană care stăpîni Milanul de la 1450 pînă la 1535.

sfragistică f. sciința peceților.

sfrancloc m. un fel de coțofană numită și *lupul vrăbiilor*.

sfredel n. 1. unéltă de lemn terminată cu un fel de șurup spre a face găuri în lemn; 2. *fig.* vioiŭ și sprinten: *e ca un sfredel*; 3. *fam.* **sfredelul dracului**, babă vrăjitóre.

sfredelesc v. 1. a găuri cu sfredelul; 2. a se înfunda: *apele se sfredelesc în adînci virtejuri* Od.

sfredelușe m. păsărică cîntărĕță numită încă *bourel, cioclejel, gîtejel, împĕrățel* și *șofrac*.

sfriljit a. slab și pipernicit.

sfruntare f. neobrăzare.

sfruntat a. obrăznic, nerușinat.

sgăbîrdă f. urdóre ce se strînge la ochi.

sgaibă f. cójă ce se formézĕ pe o bubă. || f. crac: *cu sgaibele în sus*.

sgâiesc v. a deschide tare ochiĭ (de mirare).

sgâlțâiŭ v. a scutura pe cineva: *rĕu m'a sgâlțâit* An.

sgândărésc v. 1. a aținta: *nu sgândări focul*; 2. a irita: *a sgândări o rană*; 3. *fig.* a atinge în trécĕt: *a sgândări o cestiune*.

sgârcenie f. avariție.

sgârcesc v. 1. a se stringe (în urma uneĭ contracțiunĭ a tendónelor): *i se sgârcirĕ mâinile*; 2. a fi sgârcit: *se sgârcesce pentru nimica tótă*.

sgârcit a. și m. avar. Sin. cumplit.

sgârciŭ n. cartilagiu, tendon. || int. *fam.* să n'ai parte!

sgardă f. cerc la gîtul cáinilor.

sgârie-brânză m. om sgîrcit la culme: *un puiŭ de sgârie-brânză* Cn.

sgârietură f. rană ușóră din sgîriere și urma ce lasă.

sgârlos a. ce sgârie: *sgârlos ca un forestrău* Pann.

sgârlu v. 1. a face o tăietură ușóră pe piele cu ceva ascuțit în virf (unghie, ghiară, ac): *pisica m'a sgâriat*; 2. a róde d'asupra: *gulerul îl sgârie*; 3. a scrie rĕŭ: *a sgâria hârtia*.

sgârță f. babă sfrijită: *acea sgârță urîtă* Pop.

sgâtie f. puiŭ de șérpe: *a dracului sgâtie de fată* Cn.

sghiab n. V. jghiab.

sghihulalâ f. *pop.* epilepsie.

sghihuiŭ v. a sguduĭ tare: *tremura de parcă l'sghihuia dracul* Cn.

sglăvoc m. soiŭ de pesce cu aripióre scurte și cu capul mare.

sglăvóacă f. *Bot.* corăbățică.

sglobiŭ a. 1. sprinten: *armăsdraș arăbesc ager și sglobiŭ* Od.; 2. nebunatic, sburdalnic.

sgomot n. 1. sunet confus, strigăt tare; 2. scire ce circulă în public; 3. *fig.* sensațiune: *opera făcu mare sgomot*. Cnr. tăcere.

sgomotos a. plin de sgomot: *liry sgomotos*.

sgornesc v. a alunga vînatul, a-l goni din culcuș: *sgornesce căinii din turmă*.

sgrăbunță f. bubuliță, spuzélă.

sgribulesc v. a se ghemui de frig: *ședea sgribulită cu brațele încrucișate*.

sgriptor m. 1. pajură: *să mănânce nisce pui de sgriptor* Isp.; 2. om rĕŭ și hrăpitor; 3. (poetic) vultur: *sgriptorii din Vrancea* An.; 4. od. monetă de argint în valóre de 12 lei vechi și 20 parale.

sgriptorâică f. 1. partea femeiască a sgriptorului; 2. *fig.* femee bătrînă și rĕutăcióasă: *sgriptorâica de mumă a omului* Isp.

sguduitură f. efectul sguduirii.

sgudui v. 1. a scutura tare: *lanțurile le sguduiŭ cu mânie* Gn. Az.; 2. *fig.* a agita cu violență: *acésta veste l'a sguduit*.

sgură f. 1. spuma metalelor în fusiune; 2. *fig.* murdărie.

Shakespeare (William) m. (cit. *Șekspir*), cel mai mare poet dramatic engles, născut la Stratford-pe-Avon, fu actor, apoi proprietar de teatru; el a scris 36 piese (tragedii și comedii) considerate mai tóte ca nisce capo-d'opere și dintre cari cele mai celebre sunt: *Romeo și Julieta, Hamlet, Regele Lear, Othello, Negustătorul din Veneția* și *Macbeth* (1564—1616).

shakespearian a. (cit. *șekspirian*) propriu lui Shakespeare, ce aduce cu stilul, modul, geniul seŭ.

Shang-Hai n. portul cel mai important al Chineĭ: 355,000 loc. Numeróse factoreriĭ europene.

Shelley m. (cit. *Șelei*), celebru poet engles (1792—1822).

shoking a. (cit. *șoking*) ce ofensézĕ bunacuviința, ce repugnă.

si n. *Mus.* 1. a șeptea notă a gameĭ; 2. semn ce o representă.

și conj. 1. légă între ele părțile cuvîntului: *eŭ și tu*; 2. în corelațiune cu **cum**: *cum e sacul și petecul*; 3. asemenea: *și noi ne ducem*; 4. deja: *s'a și dus*.

'și pr. sic: *'și aduce aminte*.

Șiam n. 1. golf format de Marea Chineĭ, între regatele Siam și Anam; 2. regat în Indo-China, cu cap. *Bankok*: 9 mil. loc. (Siames).

șibarît m. 1. locuitor din Sybaris; 2. *fig.* om moleșit și voluptos.

Șiberia f. țéră întinsă în Asia septentrională: 4,300,000 loc. Aparține Rusieĭ. Cap. *Tobolsc*. Mine de aur, blănuri (Siberian).

Șibian m. locuitor din Sibiiŭ.

șibilă f. femee căreia ceĭ vechiĭ îi atribuiaŭ cunóscerea viitoruluĭ și darul prevestirii: *cu glas adânc, cu graiul de șibile* Em.

șibilantă f. *Gram.* consónă ce produce un șuerat: *j s ș sunt șibilante*.

șibilin a. ce ține de șibila antică: *oracole șibiline*; **cărți șibiline**, culegere de oracole relative la destinele Romeĭ.

Șibiu n. 1. (Munții), lanț de munți ardeleni la E. de aĭ Păringului; 2. comitat și oraș în Ardél, numit de Ungurĭ **Szebény** și de Sașĭ **Hermannstadt**, reședința mitropolitului român neunit: 30,000 loc. Academie juridică, Bibliotecă și colecțiune de anticităț (Museul Bruckenthal).

șibolă m. *Bot.* micșunea.

șibolet n. 1. parolă, cuvînt de ordine; 2. *fig.* semn distinctiv.

șic n. *fam.* eleganță: *îmbrăcat cu șic*. || n. fluturaș de metal.

șic! int. bine ți-a făcut: *șic! așa 'ți trebue*; a da cu **șic**, a necăji pe cineva repetînd vorba șic.

șicăiŭ v. 1. a turbura în zadar, a necăji mereŭ: *nu mă mai șicăi atîta*; 2. a se agita: *se tot șicăia pe scaun de neastîmpĕr* Isp.

Șicambri m. pl. popor germanic care intră în confederațiunea Francilor la sfîrșitul sec. III d. Cr.

șicană f. 1. întortochiarea legiĭ, abus cu formalitățile procedurei; 2. *fig.* cértă fără cuvînt, contestare nefundată.

șicanator a. și m. care șicanézĕ, cuĭ place a șicana.

șicanez v. 1. a întrebuința șicane saŭ subtilităț; 2. a intenta cuĭva un proces fără cuvînt; 3. *fig.* a necăji pentru nimicurĭ.

sicar m. asasin plătit.

sicativ a. care usucă repede colorile: *uleiŭ sicativ*.

Sicilia f. insulă mare în Mediterana, la S. Italiei, de care e despărțită prin strimtórea de Messina: 3,285,000 loc. Cap. *Palermo*. Face parte din regatul Italiei (Sicilian).

sicliŭ n. partea arșiculuĭ ce stă pe pămînt. Crn. beliĭ.

siclu m. greutate și monetă la Ebreĭ, în valóre de 10 gr. saŭ 1 fr. 50.

sicofant m. 1. nume ce se da denunțătoruluĭ, la Atena; 2. *fig.* denunțător, pungaș.

sicomor m un fel de smochin originar din Egipt.

sicriŭ n. 1. ladă, cutie de lemn: *bibliotecа uitată în sicriŭl eĭ* Negr.; *Sicriul legiĭ*, arca alianțeĭ; 2. cosciug: *ne pune în încăperea aceluiașĭ sicriŭ* Em.

sidef n. materie albă, tare și lucitóre, ce s'află în unele scoicĭ: sideful servă la facerea nasturilor, mânerelor de cuțite, evantaliilor etc.

sideral a. relativ la astre; an sideral, timp ce pune centrul pământuluĭ a efectua o revoluțiune de 360° în jurul sóreluĭ; **ḑi sideralĕ**, timp coprins între douĕ trecerĭ consecutive ale uneĭ stele la meridian.

siderosă f. carbonat de fier întrebuințat pentru extragerea acestuĭ metal.

sidicar m. cusĕtor de fir pe stofe, catifea.

Sidon n. oraș antic în Fenicia, la N. de Tir.

sie pr. luĭ: *sie și-a făcut rĕŭ*.

siclă f. sfiélă; *intră cu sidlă pe ușă* Ar.

Siena f. 1. oraș în Italia cu 26,000 loc. Catedrală frumósă; 2. antică cetate în Egipt, în a cărei vecinătate s'află o specie excelentă de granit.

sienit n. granit din Siena.

Sierra f. lanț de munțĭ (în Spania): *Sierra Morena*.

siesc v. a se sfĭi: *de ce vĕ siițĭ de noĭ?* Ar.

siestă f. somn după amiadĭ, în țĕrile calde.

sift n. galion, în tipografie.

sifłaută f. *Gram.* sibilantă.

sifon n. 1. tub recurbat cu douĕ brațe inegale, spre a transvasa licidele; 2. vas cu apă gazósă ce ese prin mijlocul unuĭ tub central închis cu supapă.

șifon n. pânză albă numită și *muĭdepolon*.

șifonez v. a mototoli.

șifonieră f. scrin.

sigă f. gresie.

Sigebert m. nume a 2 regĭ aĭ Austrasieĭ, din carĭ Sigebert I, fiul luĭ Clothar și soțul Brunehildeĭ, fu asasinat din ordinul Fredegundeĭ (561—575).

Siget n. oraș în Maramureș, pe malul stâng al Tiseĭ: 9000 loc.

sigil n. pecete.

sigilez v. a pecetlui.

Sigĭni m. pl. populațiune primitivă a Banatuluĭ și a câmpiilor din S. Ardéluluĭ, carĭ fură mai târdiŭ suplantațĭ de Dacĭ.

Sigismund m. rege al Ungarieĭ (1387), învins de Mircea la Paserea (1395), bătu pe Turcĭ la Nicopole (1396), împĕrat al Germanieĭ (1411), avu să lupte în contra husiților (1362—1437). V. Bathory. || nume a 3 regĭ aĭ Polonieĭ: Sigismund I (cel Mare), respinse pe Rușĭ până la Moscova, mare maĭestru al ordinuluĭ teutonic, încurajă sciințele și artele (1506—1548); Sigismund II, ultimul dintre Ingeloniĭ, reuni Lituania cu Polonia (1548—1572); Sigismund III, fiul regeluĭ Suedieĭ, fu ales rege al Polonieĭ în 1587, pierdu tronul Suedieĭ prin intrigile unchiuluĭ seŭ Carol IX; mort în 1637.

sigiu n. literă întrebuințată ca abreviațiune pe monumente, medaliĭ și vechile manuscripte: *Io e sigiul vechilor noștri Domnĭ*.

Sigmaringen n. oraș în regatul Prusieĭ, pe Dunăre: 4000 loc. Capitala vechiuluĭ principat Hohenzollern-Sigmaringen. Locul natal al luĭ Carol de Hohenzollern, regele Romănieĭ.

sigmoid a. *Anat.* ce are forma litereĭ grecescĭ sigma (Σ).

signal n. 1 semnal; 2. fluer de dat signale: *signal de gardist*.

signalez v. V. semnalez.

signific v. a semnilica: *somațiune significată creditorului*.

sigur a. 1. de care nu se póte îndoi: *faptul e sigur*; 2. în care ne putem încrede: *prieten sigur*; 3. care produce tot-d'a-una efect: *remediu sigur*; 4. care trebue să se întimple negreșit: *victorie sigură*; 5. unde te aflĭ în siguranță: *drum sigur*.

siguranță f. 1. caracterul celor sigure; 2. lipsă de orĭ-ce pericol.

sihăstrie f. 1. starea de sihastru; 2. locuință de sihastru: *o sihăstrie din Ceahlău* Negr.

sihastru m. pustnic: *după o cină de sihastru* Od. || a. *fig.* singuratic: *dragoste sihastră* Coșbuc.

Sihléanu (Alexandru) m. poet mort în flórea vieței (1834—1857).

Șiiți m. pl. musulmanĭ sectatorĭ aĭ luĭ Ali, inimicĭ aĭ *Sunniților* saŭ ortodoxilor, numerośĭ în Persia.

silă f. 1. putere armată: *porni la rĕsboiŭ cu o silă mare* Isp.; 2. forță, violență: *unde nu încape voia, încape sila*; **cu de-a sila**, cu forța; 3. desgust, gréță: *mi-e silă de dinsul*.

silabă f. una saŭ mai multe litere ce se rostesc dintr'odată.

silabar n. abecedar.

silabic a. ce constă din silabe.

silabisesc v. a împreuna literele în silabe.

silabus n. listă de erorĭ condamnate de papa.

șild n. verigă de atîrnat cheĭ: *șilduri de aramă pentru cheĭ*.

silemet n. ruină totală: *el să mĕ scoată silemet* Ar. V. selimet.

Silen m. semi-ḑeŭ, pântecos și lăbărțat, fiul luĭ Pan și tovarășul luĭ Bachus.

silepsă f. figură gramaticală prin care o vorbă concordă mai mult cu ideea de cât cu forma alteia: *am vorbit cu sfinția sa, el mi-a ḑis...*

silesc v. 1. a forța: *silesce-l să plece*; 2. a căuta din rĕsputerĭ: *s'a silit s'ajungă acolo*; 3. a fi silitor: *școlarilor, siliți-vĕ* Sin. constring.

Silesia f. 1. provincie în Austria cu cap. *Troppau*: 606,000 loc.; 2. provincie în Prusia cu cap. *Breslau*: 4,224,000 loc. (Silesian).

silex n. cremene.

silf m. geniu aerian: *silful ce n'adórme 'n pace* Em.

silfidă f. 1. spirit femeiesc de aer; 2. *fig.* femeĭ tînără, grațiósă și svelță.

silhă f. 1. pădure désă cu arbuștĭ drepțĭ și subțirĭ: *te ascunde într'o silhă verde* Por.; 2. specie de brad alb.

silhuiŭ a. păduros: *prin munțĭ silhuĭ* Coșbuc.

silicat n. sare ce resultă din combinarea acidului silicic cu o basă.

silice f. substanță ce formézĕ basa silexuluĭ: oxid de siliciu.

silicic a. se ḑice de un acid extras din siliciu.

silicios a. 1. de natura silexuluĭ: *teren silicios*; 2. ce conține siliciu.

siliciu n. metal de colóre închisă care, combinat cu oxigen, formézĕ silicea.

șiling m. monetă englesă de argint în valóre de 1 fr. 25: *douĕ-ḑeci șilingĭ fac o livră sterlingă*.

silință f. 1. întrebuințare peste obiceiŭ a puterilor fisice și morale; 2. ocupațiune continuă.

siliște f. od. vatra satuluĭ.

Siliște f. orășel ardelenesc între Sibiiŭ și Sebeș.

Silistra f. 1. cetate tare în Bulgaria, la confluența Dristreĭ și a Dunărĭi, în fața orașuluĭ Călărași: 10,000 loc., susținu mai multe asediĭ din partea Rușilor; Silistra se numia la noĭ în vechime *Dristor*; 2. (Nouă), plasă în jud. Constanța.

silit a. forțat.

silitor a. ocupat fără încetare.

silitră f. sare formată din potasă și din acid nitric, azotat saŭ nitrat de potasă.

Silla m. V. Sylla.

silnic a. violent.

silnică f. *Bot.* rotunjiórĕ.

silnicie f. violență: *năpraznica silnicie ne-a ținut alungați pe la străini* Od.

silnicit a. violentat: *alungați, prigoniți, silniciți* Od.

silogism n. argument compus din treĭ propoșițiunĭ (majora, minora și consecuența saŭ conclusiunea): Ex. *toți ómenii sunt muritorĭ* (majora), *dar Petru e om* (minora), *deci Petru e muritor* (conclusiunea).

silogistic a. ce ține de silogism: *formă silogistică*.

siluetă f. desen negru ce representă o figură prin umbra eĭ: *apar pe zarea roșie în negre siluete* Ar.

siluiesc v. a viola, a violenta.

silur m. *Bot.* buruiență.

siluric a. se dice de un teren aședat sub vechea gresie roșie: *Prutul siluric.*

silvă f. pădure: *stănica pare de silve înconjurată* Bol. V. selbă.

Silvan m. *Mit.* deul pădurilor.

Silvestru m. nume a doĭ papĭ din carĭ Silvestru II (Gerbert) trece drept unul din marĭi învețațĭ aĭ evuluĭ-mediu (999—1003).

silvic a. forestier: *inspector silvic.*

silvicultor m. cel ce s'ocupă cu cultura pădurilor.

silvicultură f. cultura pădurilor.

simandicos a. (ironic) distins: *un rĕvaș de la un negustor simandicos* Al.

simbol n. figură saŭ semn destinat a representa o idee morală: *ómenĭĭ din tóte cele fac icónă saŭ símbol* Em.; simbolul credinței, credul în Sfînta Treime. Sin. emblemă.

simbolic a. ce servă de simbol: *scrisóre simbolică.*

simbolisez v. a exprima printr'un simbol: *laurul simbolisézĕ pacea, iar cumpĕna dreptatea.*

simbolism n. 1. totalitatea simbólelor propriĭ uneĭ religiunĭ; 2. sciință care expune și explică aceste simbóle.

simbolist m. numele unor poețĭ francesĭ contemporanĭ cu ideĭ vagĭ și mistice.

simbriaș m. om cu simbrie. Sin. lefegiŭ.

simbrie f. 1. léfă: *o adunătură de ómenĭ cu simbrié* Od.; 2. plată: *simbria argaților.*

sîmbur(e) m. 1. inveliș tare și cărnos la unele póme, ca: piersica, nuca, pruna, ce conține o migdală; 2. *fig.* originea, începutul uneĭ societățĭ: *magiĭ aŭ aflat sîmburĭĭ lumiĭ* Em. Sin. miez.

sîmcea f. tăiș, ascuțiș: *sîmcéua fusului.*

simetric a. care are simetrie.

simetrie f. 1. dispositiune regulată a părților asemenea ale unuĭ corp saŭ edificiu: *ochiĭ, brațele, urechile sunt dispuse cu simetrie;* 2. *fig.* armonie, frumusețe ce resultă dintr'o dispositiune regulată: *a dispune frasele cu simetrie.*

simfisă f. *Anat.* legătură naturală a óselor.

simfonie f. 1. împreunare de sunete musicale; 2. concert de instrumente de musică; 3. composițiune de musică destinată a fi executată cu instrumente într'un concert; 4. instrumentele cu córde într'o orchestră, în opositiune cu instrumentele de vînt ce produc armonie.

simian a. ce ține, ce sémănă cu o maimuță.

simigerie f. prăvălia simigiuluĭ.

simigiŭ m. cel ce face saŭ vinde simiți, covrigĭ etc.

similar a. de aceeași natură. Ctra. diferit.

similor n. aliagiu de aramă și de zinc ce are aspectul aurului.

similitudine f. asemănare. Sin. analogie. Ctra. diferență.

siminechie f. 1. arbust din Orient ale cărui foĭ sunt purgative; 2. foile însesĭ luate ca purgativ.

siminoc m. *Bot.* numele popular al imortalei.

Simion m. 1. unul din ceĭ 12 fiĭ aĭ luĭ Iacob; 2. (Stilitul saŭ **Stâlpnicul**), cuvios pustnic, născut în Cilicia, stete 26 aní pe vîrful unuĭ stîlp, de unde supranumele de *Stîlpnicul* (390—460): serbat 1 Septembre.

simiotică f. soiŭ de rachiŭ.

simit m. pezmet móle, covrig.

Simleg n. comitat și oraș în Ardél, numit de Ungurĭ **Somlyó**.

Simon m. unul din ceĭ 12 apostolĭ aĭ luĭ Isus.

simoniac a. culpabil de simonie.

simonie f. trafic cu cele sfinte (după numele luĭ **Simion Magul**, pretins făcĕtor de minunĭ).

Simonide m. poet liric grec, rivalul luĭ Pindar (566—467 a. Cr.).

simpanzeŭ m. maimuță mare din Africa, sémănă fórte mult cu omul și trăiesce în pădurile din cóstele Guineeĭ.

simpatic a. 1. care inspiră simpatie: *persónă simpatică.* || n. *Anat.* marele simpatic, partea sistemeĭ nervóse ce prelungesce șira spinăriĭ: el presidă fenomenele vieței, ce se fac fără acțiunea voinței nóstre.

simpatie f. 1. potrivire de inclinațiunĭ, pornire instinctivă ce atrage două persóne una către alta; 2. facultate de a participa la durerile și plăcerile altora. Ctra. antipatie.

simpatisez v. a avea simpatie unul cu altul.

simplific v. a (sc) face maĭ simplu. Ctra. complic.

simplificațiune f. acțiune de a simplifica și resultatul acesteĭ acțiunĭ.

simplitate f. 1. însușirea lucrurilor simple: *simplitatea moravurilor;* 2. caracterul uneĭ persóne simple; 3. prea mare credulitate. Sin. candóre, ingenuitate.

simplu a. 1. care nu e compus: *corpurĭ simple,* ce nu s'aŭ putut încă descompune; 2. singur, unic: *îmbrăcat cu o simplă tunică;* 3. care nu e complicat: *maşină simplă, mijlóc simplu;* 4. fără podóbă saŭ afectațiune: *îmbrăcăminte simplă;* 5. fără prefacere saŭ rĕutate: *om simplu;* 6. fără titlu saŭ rang: *simplu soldat, simplu cetățén;* 7. puțin instruit: *ómenĭ simplĭ;* 8. care se lasă a fi ușor amăgit: *prea e simplu, dacă a crédut'o.* || m. om simplu. || n. ceea ce nu e compus. Sin. naiv. Ctra. dúblu, complex, complicat.

simptomă f. 1. semn ce arată natura uneĭ bóle: *simptome îngrijitóre;* 2. *fig.* indiciu, prevestire: *simtome de decadență într'o societate.*

simptomatic a. *Med.* ce servă de simptomă.

simt v. 1. a primi o impresiune cu ajutorul simțurilor: *a simți căldura, frigul;* 2. a gusta, a încerca: *a simți o mare bucurie;* 3. a aprecia: *a simți frumusețile uneĭ opere;* 4. a prinde de veste: *plecă fără să simtă cineva;* 5. a pricepe: *el simți că trĕba stă rĕu;* 6. a fi perceput de simțurile saŭ de mintea: *s'a simțit un cutremur;* 7. a avea conscințiă de starea în care s'află: *se simte vinovat.*

simț n. 1. facultate prin care ființele însuflețite primesc impresiunea obiectelor exterióre: *omul are cinci simțurĭ: vĕdul, auduł, mirosul, gustul și pipăitul;* **simț intern**, conscințiă psichologică; **simț moral**, conscințiă binelui și rĕuluĭ; 2. facultate de a simți, vorbind de lucrurĭ morale: *simțul frumosuluĭ;* 3. facultate de a înțelege, de a judeca: *simțul pictureĭ; bun simț,* dréptă judecată, minte sănătósă; 4. plăcere josnică, poftă nefrînată: *bĕția simțurilor.*

simțicíune f. sensibilitate.

simțimînt n. sentiment.

simțire f. 1. facultate de a simți, de a primi impresiunĭ fisice saŭ morale: *simțirea vieței;* 2. sensibilitate fisică: *a-și pierde simțirile.*

simțitor a. 1. care simte cu multă vioiciune: susceptibil, impresionabil; 2. ce se simte: sensibil; 3. *fig.* important: *pierdere simțitóre.*

simulacru n. 1. imagine, fantomă; 2. imitațiune: *simulacru de bătălie;* 3. aparență deșértă: *simulacru de bunătate.*

simulare f. prefăcătorie.

simulez v. a face s'apară ca real ceea ce nu este: *a simula o bólă.* Sin. fățărnicesc.

simultan a. se dice de două saŭ maĭ multe acțiunĭ carĭ se fac în acelașĭ timp.

simultaneitate f. caracterul celor simultane.

simun n. vînt fierbinte și aprig ce suflă în Sahara și în șesurile Arabieĭ: *simunul din pustie cu bórea sa fierbinte* Naum.

simzar m. samsar: *vr'un posesoraș saŭ vr'un simzar* Al.

Simzlană f. 1. V. **Consînzénă**; 2. pl. ființe fantastice: *drăgaicele, simzienele, strigele* Al.; 3. *Bot.* sânziene.

sîn m. *pop.* fiŭ (înlocuiesce numele familieĭ la țĕrani): *Ión sîn Ghéorghe, Ilie sîn Mîtru.* || m. pesce asemenea morunuluĭ, dar maĭ mic și cu pielea maĭ vînĕtă.

sîn n. 1. partea anteriórĕ a pieptuluĭ: *a sedea cu mînile în sîn;* 2. piept de femeĭ; 3. centru, parte interiórĕ: *în sînul pămîntuluĭ;* fig. *într'al nopții negru sîn* Al.; 4. golf.

sînă f. 1. bandă saŭ cerc de fier; 2. în special, raliu de cale ferată.

sinagogă f. biserică evreéscă.

sinagogal a. ce ține de sinagógă: *poesie sinagogală.*

Sinaĭ n. munte în Arabia la N. Mărĭĭ Roșie, celebru în istoria Evreilor.

Sinaia f. 1. orășel frumos în plaiul Prahova, reședința de vară a regelui; 2. mănăstire la pólele muntelui Caraiman, zidită în 1698 de spătarul Mihail Cantacuzino: aci s'află palatul regal *(Castelul Peleșului)*.

sinalagmatic a. *Jur.* se dice de un contract care impune o obligațiune reciprocă.

sinaleifă f. reunirea a două vorbe într'una: *nici-unul*.

Sinan-Pașa m. mare vizir și faimos general turc sub Mahomet III, învins de Mihaiu-Vitézul la Călugăreni (1595).

sinapism n. medicament din făină de muștar și apă, ce s'aplică pe piele spre a produce o iritațiune generală sau spre a atrage sângele.

sinaxar n. colecțiune prescurtată din viețile sfinților: *Sinaxarul St.-lui Ion Botezătorul*.

Șinca (Mare) f. târg ardelenesc, în dreptul Făgărașului.

Șincai (Gheorghe) m. învățat călugăr ardelén, autorul *Hronicului Românilor* ce merge de la anul 86 până la 1741 (1753—1816).

sincer a. 1. care nu caută a minți sau înșela; 2. liber de orí-ce prefacere: *convingere sinceră*.

sinceritate f. calitatea celuĭ sincer. Ctr. falsitate, prefacere.

sinchisesc v. a-ĭ pésa: *nu mă sinchisesc de gura lumii*.

sinciput n. *Anat.* crestetul capului. Ctr. occiput.

sincopă f. 1. *Gram.* eliminarea unei litere sau silabe din mijlocul unei vorbe; 2. *Med.* leșin; 3. *Mus.* notă de la sfîrșitul unuĭ timp și de la începutul altuia.

sincopat a. *Gram.* eliminat la mijloc: *forme sincopate*.

sincopez v. 1. *Gram.* a face o sincopă; 2. *Mus.* a produce o sincopă.

sincretism n. sistemă filosofică ce consistă a concilia diferite secte, diferite opiniuni.

sincron a. se dice de mișcările ce se fac în acelaș timp. Ctr. isocron.

sincronic a. se dice de evenimentele ce se petrec în acelaș timp: *tablou sincronic*.

sincronism n. raport între două lucruri cari se fac în acelaș timp.

sindic m. 1. cel numit spre a îngriji de interesele unuĭ corp din care face parte: *sindic de notari*; 2. cel ales spre a îngriji de interesele creditorilor: *sindic de faliment*.

sindical a. ce ține de sindic: *funcțiune sindicală*.

sindicat n. 1. sarcină de sindic și durata eĭ; 2. societate de persóne interesate în aceeaș întreprindere și cari s'adună în vederea unuĭ scop comun.

șindrilă f. scândurică de lemn ce servă la învelit case.

sindrofie f. (ironic) societate.

sine pr. servind de complinire: 1. el însuș: *se gândi în sine*; 2. ființă, fire: *a-și veni în sine*.

sinec v. a mâneca (în descântece).

sinecdochă f. figură de retorică ce consistă a lua partea pentru tot, particularul pentru general, materia pentru obiectul fabricat și reciproc: *fugarul* pentru *cal*, *sabia* pentru *dușman*, *pânza* pentru *tablou*.

sinecură f. post retribuit ce nu obligă la nicĭ o muncă.

sinedriu n. sanhedrin.

sinélă f. scrobélă albastră: *hârtie de sinélă*.

sinelesc v. a scrobi albastru.

sine-qua-non adv. fără care nimic nu se póte face, indispensabil: *condițiune sine-qua-non*.

sineresă f. contracțiune a două vocale într'un diftong. Ctr. dieresă.

Sinesiu m. episcop din Ptolemaida și scriitor grec (360—415).

sinet n. chitanță, poliță: *sineturile trebue achitate fără nicĭ o scădere* At.

sinétă f. flintă: *înarmați cu lănci și săbii, cu arce și sinéți* Negr.

singép n. blană de jder.

singeplĭ a. de colóre cenușie.

singhel m. vicar al patriarchuluĭ din Constantinopole.

singular a. 1. *Jur.* individual: *legate singulare*; 2. bizar, extraordinar: *e un fapt singular*. || n. *Gram.* număr ce exprimă o singură ființă sau un singur lucru. Ctr. plural.

singularitate f. mod curios de a lucra, vorbi, cugeta.

singur a. și adv. 1. care nu e cu altiĭ: *a rămas singur*; singur singurel, singur de tot; 2. fără ajutorul cuĭva: *a făcut trĕba singur*; 3. însuș, în persónă: *s'a dus singur la fața locului*; 4. unic: *față singură la părinți*.

singurătate f. 1. starea celuĭ ce trăiesce singur: *a iubi singurătatea*; 2. loc retras.

singuratic a. care e singur, cuĭ îĭ place a fi singur.

sinie f. tavă pentru plăcinte.

sinistru a. 1. care causézĕ sau face să ne temem de pericol; 2. îngrozitor la vedere: *fisionomie sinistră*; 3. primejdios: *proiecte sinistre*. || n. 1. întîmplare ce aduce mari pagube; 2. pierderi causate de incendiu, uragan, naufragiu.

Sinod n. autoritate superióră eclesiastică, compusă din mitropoliți, episcopi și archierei, cari s'adună de două orí pe an spre a se ocupa de administrațiunea Bisericeĭ: *sfîntul Sinod*.

sinodal a. ce ține de sinod: *regulament sinodal*.

sinodicesc a. sinodal: *o sinodicéscă carte* Negr.

sinolog m. cel ce scie limba chineză, obiceiurile și istoria Chineĭ.

sinonim a. și n. se dice de vorba ce are aprópe aceeaș însemnare cu alta: ex. *inel* și *verigă*; *adorm*, *aromesc* și *aținesc*. Ctr. antonim.

sinonimică f. sciința sinonimelor.

sinonimie f. calitatea vorbelor sinonime.

Sinopa f. oraș și port în Turcia, pe Marea Négră; 10,000 loc. Exploatare de céră și de cherestea.

sinoptic a. care permite a cuprinde dintr'o privire diferitele părți ale unuĭ tot: *tablou sinoptic*.

sinorisesc v. a se sinchisi: *el nu se sinorisi de loc* Pop.

sintactic a. ce ține de sintaxă.

sintaxă f. partea gramaticeĭ care expune regulele de construcțiune ale vorbelor și propositiunilor.

sintesă f. 1. metódă de raționament care descinde de la cause la efecte, de la principiĭ la consequențe; 2. generalisare, resultanta faptelor și a ideilor; 3. recompunerea unuĭ corp chimic cu elementele separate: *combinând oxigenul cu idrogenul se face sintesa apeĭ*. Ctr. analisă.

sintetic a. 1. ce ține de sintesă: *metódă sintetică*; 2. care operă prin sintesă: *spirit sintetic*.

sintetisez v. 1. a reuni prin sintesă: *a sintetisa fapte*; 2. a face sintesă.

sintron n. scaunul dinaintea altaruluĭ unde stă archiereul sau episcopul.

sinucid v. a-și face séma, a-și lua viața.

sinucidere f. acțiunea celuĭ ce se sinucide.

sinuiesc v. a lega cu șine.

sinuos a. care face multe ocolurĭ: *rîu cu cursul sinuos*.

sinuositate f. inconjur ce face un drum sinuos: *sinuositățile unuĭ fluviu*.

sinus n. *Geom.* perpendiculară dusă de la extremitatea unuĭ arc pe rada ce trece prin cea-laltă extremitate.

șioiŭ n. șuvoiŭ: *șioiŭ care pórtă cadavre pe a lór valurĭ* At.

Sion n. 1. munte pe care era zidit Ierusalimul; 2. (poetic) Ierusalim. || m. (Gheorghe), poet și fabulist român (1822—1892).

șip n. flacon: *tainic șipul dsta să-l versĭ în al seŭ vin* At.

Șipca (Pasul) trecătóre în Balcanii centralĭ, celebră prin lupta Rușilor și Turcilor din 1877.

șipcă f. scândură subțire de rame.

șipet n. ladă cu acoperemînt boltit: *un cherван plin cu șipeturĭ* On. Sin. cufĕr.

șipică f. *Bot.* 1. scabiosă; 2. răsură: *frunză verde de șipică* Pop.

șipot n. izvor ce curge murmurând.

șir n. 1. serie de ființe sau lucrurĭ aședate în linie: *un șir de case*, *un șir de soldați*; 2. serie, succesiune: *un șir de nenorocirĭ*; 3. rang, rînd: *îl primesc în șirurile lor*; 4. ordine, legătură logică: *vorbire fără șir*; 5. înfirare: *șir de mărgăritare*.

șiră f. 1. șir lung: *cal cu o șiră de stele roșcate pe spinare* On.; 2. grămadă lunguiață: *șire de fin și de grâu*; 3. șira spinărĭ, colóna vertebrală.

Siracusa f. oraș în Sicilia, la S. de Etna: 23,000 loc. (Siracusan).

Șiraz n. oraș în Persia: 30,000 loc. Giuvaieruri. Patria luĭ Saadi.

sire m. titlu dat regilor și împăraților.

șirég n. 1. od. rang, ordine: *boieriĭ rînduiĭ în îndoit șirég* Od.; 2. ordine de bătaie: *'și stricaŭ șiregul*; 3. șir lung mai ales de oșteni: *risipite se'mprăștie a dușmanilor șiréguri* Ex.; 4. mănunchiŭ: *ĕată o gingașă mlădiță cu șireg de mărțișori* Al.; 5. salbă: *șiréguri și paftale.*

sirenă f. 1. *Mit.* ființă fabuloasă, jumătate femee și jumătate pesce, care ademenia pe corăbieri prin dulcĕța viersuluĭ el și-l prăpădia de stâncile mării; 2. *fig.* femee fórte seducĕtóre; 3. *Zool.* soiŭ de batracieni cu corpul lunguieț.

sirép n. aprig, sĕlbatic: *caĭ sirepi ce fug ca vêntul* Al.

Siret n. 1. cel mai însemnat din basinurile României, ese din Bucovina, taie Moldova aprópe pe la mijloc și se varsă în Dunăre după un curs de 535 km.; 2. șes pe ambele maluri ale fluviuluĭ; 3. oraș vechiŭ în Bucovina, aședat pe malul drept al riuluĭ cu același nume: 8000 loc.

șiret a. fin și isteț. Sin. viclén. || m. om șiret: *șiret cu șiret anevoie se tușélă* || n. panglică lățurĕță, găitan.

șiretenie f. fire șirétă: *șiretenia vulpeĭ* || f. șir de întîmplări: *șiretenia poveștei* Isp.

șiretlic n. mijloc fin de a înșela. Sin. vicleșug.

șirg n. grabă (vorbă eșită din us): *veseli de șirg pornirĕ* Negr.

șirguiésc v. a-și da mare ostenélă, a se aplica cu zel și fără preget la ceva. Sin. sileso.

șirguință f. silință continuă. Sin. asiduitate.

șirguitor a. care se șirguiesce.

Siria f. țĕră în Turcia de Asia, pe Mediterana, mărginită de Eufrat și de Arabia: 2 mil. loc. Cap. *Damasc* (Sirian).

șiringă f. sfóră de moșie.

șiriman a. și m. orfan: *nu asupria pe vĕduvă nicĭ pe șirimanĭ* Isp.

Sirius m. stea din constelațiunea Câinelui, cea mai strălucită dintre tóte.

șirițĕ f. grăŭ de semință, jumătate grăŭ și jumătate secară.

șirmă f. 1. fir de aur saŭ de argint: *împodobiță cu haine de șirmă*; 2. filigran: *felegene de smalț cu zarfurĭ de șirmă* Od.; 3. aĕi, fir de fier.

șirmaclu n. biciŭ de șirmă.

șirman a. 1. sărac: *un om șirman*; 2. orfan: *un flăcăiandru șirman de părinți* Isp. || int. de compătimire: *șirmanul!*

șirmar m. cel ce face șirme.

șiroco n. vênt de S.-E. pe Mediterana, ce aduce o căldură năbușitóre: *pentru noĭ șiroco tace pe a luĭ Lido verde mal* Al.

șiroiesc v. a curge în șróie: *sângele cum șiroia* Negr.

șiroiŭ n. torent: *șróie de lacrămĭ, șróie de sânge.*

șirop n. licher din apă zaharisită în care s'adaogă zémă de plante saŭ de fructe.

Sirte f. pl. 1. nisipurĭ mișcătóre: *în mare să m'arunce prin Sirtele africane* Naum; 2. nume antic a douĕ golfurĭ pe cóstele Tunisieĭ și Tripolitaneĭ.

șiruiŭ v. V. șiroiesc.

șiș n. baston cu stilet.

șișcă f. paie tocate. || f. în Ardél, vrăjitóre bĕtrână.

șișiac n. coș de grâne (în Moldova): *șișiac pentru popușoiĭ* Cr.

Sisif m. 1. *Mit.* rege din Corint, condamnat pentru crimele sale a rostogoli în infern o stâncă enormă de pe vîrful unuĭ munte, de unde recădea mereŭ; 2. *fig.* stânca luĭ Sisif, sarcină grea ce reclamă opintirĭ continue.

Șișman m. țar bulgăresc din Tîrnova, întrû în Oltenia la 1367, dar fu respins de Vladislav peste Dunăre.

Sisoe (cel Mare) m. cuvios părinte al Bisericeĭ ortodoxe, serbat la 6 Iulie.

sistemă f. 1. compositiune din părțĭ coordinate între ele: *sistemă nervósă, sistemă planetară*; 2. adunare de principiĭ legate înlăuntru așa ca să formeze un tot, o doctrină: *sistema luĭ Epicur*; 3. distribuțiune metodică și artificială a ființelor spre a înlesni studiul lor: *sistema luĭ Linneŭ*; 4. totalitatea procedărilor spre a ajunge la un resultat: *sistemă de educațiune*; **sistemă metrică**, tóte mĕsurile ce aŭ ca bază metrul.

sistematic a. 1. ce ține de o sistemă: *ordine sistematică*; 2. care face tóte după regule saŭ principiĭ fără a ține sémă de exigențele împrejurărilor: *om sistematic.*

sistematisez v. a reuni faptele saŭ opiniunile într'o singură sistemă.

sistolă f. mișcare de contracțiune a inimeĭ. Cr. diastolă.

șiștóre f. 1. betelie, marginea tivitureĭ; 2. pl. măsele de móră.

Șiștov n. oraș comercial în Bulgaria pe malul drept al Dunărĭi, față în față cu Zimnicea: 18,000 loc. Aci se încheiă pacea din 1791 între Rusia și Turcia.

sit n. parteа unuĭ peisagiu considerat după aspectul seŭ: *sit încântător.*

sită f. unéltă de străcurat licide saŭ de cernut materiĭ pulverisate. Sin. ciur, dirmon.

șiță f. un fel de șindrilă: *acoperiș de șițe.*

sitar m. *Zool.* becaț mare.

sitav a. răgușit: *glas sitav.*

sitișcă f. 1. sită mică; 2. străcurătóre de lapte.

situat a. aședat într'un loc: *casă bine situată.*

situațiune f. 1. mod de a fi situat; 2. stare de avere, condițiune: *situațiune strălucită*; 3. dispozițiune sufletéscă: *situațiune liniștită*; 4. împrejurări în mijlocul cărora s'află cineva: *situațiune grea*; 5. starea în care s'află o cassă, o aprovisionare: *a verifica situațiunea financiară*; 6. moment de acțiune ce excită interes, într'o dramă saŭ roman.

siv a. cenușiŭ: *pată sivă la vite.*

Siva f. una din țeĭățile trinității indiene.

șivoiŭ n. torent: *cade ploĭe și curg șivóie* Al. V. suvoiŭ.

Sixt m. nume a 5 papĭ dintre carĭ cel mai célebru fu Sixtu-Quintu, porcar în copilăriĕ, înfrumusețĕ Roma, reformă administrațiunea și luă parte la tóte afacerile Europeĭ (1585—1590).

Skager-Rack n. strimtóre între Norvegia și Islanda.

Skipetari m. pl. nume național al Albanesilor.

Skit m. riŭ în Bulgaria, afluent al Dunărĭi.

slab a. 1. care e puțin saŭ nu e de loc gros: *slab ca un fir*; 2. fără putere saŭ trăinicie: *slab de constituțiune*; 3. *fig.* lipsit de talent: *scriitor slab*; 4. fără caracter: *slab la fire, slab de înger*; 5. puțin întins, mediocru: *cunoscințe slabe, lumină slabă.* Cr. **gras.**

slăbănog a. cam slab. || m. 1. infirm; 2. *Bot.* gura-leului.

slăbănogesc v. a deveni infirm: *brațul sĕŭ slăbănogit* Isp.

slăbătură f. căĭțură: *cacă slăbătura de cal* Cr.

slăbesc v. 1. a deveni slab: *a slăbit mult*; 2. a destinde: *a slăbi funia*; 3. a lăsa din mână: *sabia să n'o slăbescĭ din mână* Cr.; 4. *fig.* a lăsa în pace pe cine-va: *slăbesce-mĕ*; 5. a pierde din vedere: *nu-l slăbi din ochĭ.*

slăbiciune f. 1. starea celuĭ slab; 2. lipsă de putere; 3. *fig.* lipsă de statornicie: *slăbiciunĭ omenescĭ*; 4. pornire, preferență: *are o slăbiciune pentru copiĭ.*

slad n. malț: *60 mierțe slad.*

Slam-Rîmnic n. vechiul nume al Rîmnicului-Sărat.

Slănic n. 1. plaiŭ în jud. Buzĕŭ, o ramură a munteluĭ Oituz; 2. orășel în jud. Prahova cu mine de sare: 2,500 loc. Penitenciar; 3. sat în jud. Bacĕŭ, aprópe de hotarul despre Ardél, cu ape minerale (conținênd fier) și cu un stabiliment de băĭ.

slănină f. osânză de rîmător.

Slatina f. 1. mănăstire în jud. Sucéva, unde eteriștiĭ se ciocnirĕ cu Turciĭ (1821); 2. oraș înconjurat de déluri, cap. județuluĭ Olt: 6000 loc. Patria luĭ Momulénu (Slătinén).

slav a. și m. se dice de una din marile rase europene ce coprinde pe Rușĭ, Polonĭ, Cehĭ, Sêrbĭ, Bulgarĭ.

slavă f. 1. glorie: *slava Domnuluĭ*; 2. înălțime: *rădicam casa în slavă* Cr.; slava cerului, empireŭ, eter: *faptul dilei în slavă se repede* Em.

Slăveni pl. sat în jud. Romanațĭ cu ruine vechĭ.

slăvesc v. 1. a lăuda, a glorifica: *fiŭ al astor ruine, țĕrâna lor o slăvesc* Gn. Al.; 2. a adora: *preoțiĭ egiptenț în templurĭ îl slăvesc* Gn. Al.

Slavi m. pl. popor indo-europén care numĕră vr'o 100 mil. suflete și

e împărțit în: *Slavi occidentali*: Vendi, Cehi, Slovaci, Poloni, Ruteni; *Slavi orientali*: Ruși; *Slavi meridionali*: Sloveni, Croați, Sârbi și Bulgari. In special ramura Slavilor meridionali cari în sec. VI aŭ ocupat Muntenia, Moldova și Basarabia.

slavic a. ce ține de Slavi; *limbi slavice*, rusa, polona, boema, bulgara și sârba.

slavisez v. a face slav.

slavism n. 1. tendență politică de a grupa pe Slavi într'o națiune unică; 2. influență slavă: *slavismul dură în Țările Române de la întemeierea lor până la Mateiŭ Basarab și Vasile Lupu* (1290—1633); 3. vorbă saŭ construcțiune particulară limbei slavone: *slavismele formează contingentul cel mai însemnat din elementele străine ale limbei române.*

slavist m. cunoscutor al limbilor și literaturelor slavice.

slăvit a. 1. glorios: *slăvite împărate!* 2. vestit: *împărat slăvit e ordrul* Ex.

slăvitor m. adorator (Negr.).

slavoman a. și m. imitator exagerat al spiritului slav.

slavomanie f. tendență excesivă de a reduce tóte la Slavi.

slavon a. ce ține de Slavonia orĭ de slavona. || slavonă f. veche limbă bisericéscă a Slavilor meridionali din sec. IX, în care Ciril și Metodiu traduseră Biblia.

slavonesc a. scris în slavona: *cărți slavonești.*

Slavonia f. V. Croația.

șleah n. șleaŭ: *cum eșim în șleah* Cr.

șleaŭ n. 1. curea de care calul trage trăsura; 2. drumul mare: *carul din șleaŭ când ese, îndată se sfărâmă*; pe șleaŭ, pe drumul bătut, *fig.* de a dreptul, fără ocoluri: *i-am dis pe șleaŭ.*

șledun m. *Bot.* specie de stejar. Sin. gorun.

sleeping-car n. (cit. *slipin-car*), vagon mare pe calea ferată cu paturi, restaurante etc.

șleht a. 1. od. nobleța polonă: *în dilele lui Albrecht Craiul șlehta a perit*; 2. adĭ, elică, céta; 3. (ironic) partid: *șlehta ciocoiască.*

șlehticiŭ m. nobil polon: *șlehticĭ orĭ mojici* Negr.

slelesc v. 1. a scóte tótă apa: *a slei un puț*; 2. a închiega, vorbind de unt, seŭ, céră; 3. *fig.* a seca de puteri.

slelt a. 1. secat; 2. închiegat: *bucatele arse și sleite* Cr.; 3. *fig.* stors de puteri.

șlep n. corabie mică cu un singur catart.

șlépcă f. tricorn: *șlépca ceă nouă* Al.

slibovița f. țuică în butóie: *slibovița de Banat.*

șlic n. ișlic: *șlicul de samur* Negr.

șlifuiesc v. a cisela.

slimuiesc v. od. a sfătui, a proiecta: *(planul) ce asupra țerii sale Ungurii aŭ slimuit* Negr.

Slivna f. oraș în Rumelia orientală, aședat la pólele Balcanilor: 20,000 loc. Vin negru renumit.

Slivnița f. localitate în Bulgaria unde armata bulgară, sub conducerea lui Battenberg repurtă în 1885 o victorie asupra Sârbilor.

slobod a. 1. liber: *ești slobod?* 2. slab legat: *funie slobodă.*

slobodenie f. od. libertate.

slobodesc v. 1. a libera: *l'a slobodit din pușcărie*; 2. a da drumul: *a slobodi pasérea*; 3. a da foc: *a slobodi un tun.*

slobodie f. od. colonie de străini cu scutiri saŭ slobodenii.

Slobodie f. sat în jud. Ialomița; 1700 loc. Mănăstire, trei târguri pe an.

slog n. hotar între două moșii (termin de hotărnicie).

slolŭ n. 1. massă închiegată de céră, seŭ etc.; 2. bucată mare de ghiață; 3. ghiața însăși: *vé topiți de al ernei sloŭ.*

slomnesc v. 1. a silabisi; 2. *fig.* a citi: *un șuriș îi slomni în ochi.*

slon n. 1. tinda bisericei; 2. bariera orașuluĭ.

sloop n. mică corabie cu un singur catart pentru explorațiuni.

slótă f. plóie amestecată cu zăpadă.

slovă f. 1. literă (în alfabetul cirilic): *carte scrisă cu slove*; 2. scriere: *slovă ciocoiască, slovă popéscă.*

Slovaci m. pl. Slavii din Ungaria de N. în număr aprópe de 2 mil.

slovén a. și m. slavon.

slovenesc v. a slomni: *e de mirare cum póte sloveni* Negr.

Slovenii m. pl. Slavii din Stiria, Carintia, Carniolia, Friul și litoralul Adriaticei: 1,225,000 loc.

slugă m. servitor: *cum e sluga și stăpânul* Pann.

slugăresc a. de slugă. || v. a fi slugă: *nu scie a slugări* Al.

slugăvie f. servitute.

slugărnic a. servil.

slugărnicie f. servilism.

sluger m. 1. (Mărele) căpetenie însărcinată cu aprovisionarea armatei cu carne și luminări; 2. mai târdiŭ, rang de boierinaș.

slugoiŭ m. *fig.* om slugarnic.

sluj n. în expresiunea *a face sluj*, a sta în două picióre, vorbind de câini.

slujbă f. 1. funcțiune: *l'a pus în slujbă*; 2. serviciu: *slujba armatei*; 3. serviciu divin, leturghie: *când se sfîrși dumnedeiasca slujbă* Od.

slujbaș m. funcționar.

slujesc v. 1. a servi: *a slujit țéreĭ mulți ani*; 3. a oficia: *preotul a slujit leturghia.*

slujitor m. 1. servitor; 2. od. ostaș, dorobanț: *o céță de slujitorĭ.*

slujnică f. servitóre.

slut a. 1. schilod; 2. urît: *ăst pîtic slut și șchiop* Od.; **slut la Prut!** exclamațiune imprecativă la o soire rea: *n'a cunoscut... slut la Prut!* Al.

slutenie f. urîciune.

slutesc v. 1. a ciunti: *începu să slutéscă pădurea cea bătrână* Gn. Al.; 2. a schilodi: *să nu ne slutéscă* Cr.

slutit a. ciuntit: *câte oĭ slutite de fîrele cumplite* Gn. Al.

smăcin v. 1. a sgudui; 2. *fig.* a agita.

smăcinat a. *fig.* agitat: *sufletu-i smăcinat* Od.

Smalcalda f. oraș în Prusia, unde protestanții încheiară (1530) o ligă în contra lui Carol Quintu: 7000 loc.

smalț n. 1. materie sticlósă diferit colorată ce s'aplică pe unele lucrurĭ: *smalț de ólă*; 2. lucru smălțuit; 3. substanța albă și lucitóre ce acopere dinții; 4. *fig.* varietate de colorĭ.

smăltez v. *fig.* a. împodobi cu diferite colorĭ: *florile smăltézĭ livedea.*

smăltuiesc v. 1. a înfrumuseța cu smalț; 2. a lustrui dinții; 3. *fig.* a smălța: *(stelele) ce smăltuiau senin-nul cerescilor câmpiĭ* Gn. Al.

smăltuitor m. cel ce smălțuiesce.

smă(u)cesc v. a smuci: *inima îl se smăncĭ din loc* Negr.

smângălesc v. a măsgăli.

smântână f. 1. flórea laptelui; 2. *fig.* ceea ce-i mai bun.

smaragd n. pétră scumpă și străveție de colóre verde.

smaraid n. (poetic) smaragd: *splendide orașe și lacurĭ de smaraid* Al.

smarand n. numele popular al smaragdului: *pasere cu ochiĭ de smarand* Isp.

șmecher a. și m. fórte șiret: *mai șmecher de cât cărturarii cei vechiĭ* Isp.

șmecherie f. șiretlic: *fata umblă cu șmecherie* Isp.

smectită f. varietate de argilă, absórbe grăsimile, întrebuințată la curățitul stofelor și la spălatul rufelor.

smédă a. ars saŭ negrit de sóre.

Smerdi m. fiul lui Ciru, ucis de fratele seŭ Cambise; un mag, care îi semăna, uzurpă tronul și fu asemenea ucis (522 a. Cr.).

smerenie f. umilință.

smeresc v. a (se) umili.

smerin a. (poetic) smerit: *pe capul celui smerin, pe fruntea celui mare* Al.

smerit a. umil.

Smerodava f. cetate veche în jud. Roman, pe malul rĕsăritén al Siretului.

smeŭ m. V. zmeŭ.

smeur m. pom ce cresce prin munți și pe la marginea poienilor.

smeură f. rodul gustos și mirositor al smeurului, din care se face dulcétă.

smeuriș n. loc semĕnat cu smeurĭ: *l'am întâlnit prin smeuriș* Cr.

smicea f. 1. vlăstar: *din rădăcina rea odrăslesce smicea rea* Pann; 2. vergea fórte subțire.

smicesc v. a smuci: *ușile se smicesc* Bol.

smidă f. pădure de bradĭ arși în care saŭ crescut tufe nouĕ.

Smil n. numele vechiu moldovenesc al Ismailului.

smintĕlă f. 1. desordine, turburare: *orengile făceaŭ smintélă vecinului*; 2. eróre: *să se vadă dacă e vr'o smintélă*; 3. *fig.* nebunie.

smintesc v. 1. a mișca din loc: *să nu smintéscă vr'o pétră* Cn.; 2. a turbura: *scolarii îl smintiaŭ de la învĕțătură* Cn.; 3. a turbura mintea, a scóte din minți: *a smintí.*

smintit a. 1. mutat, dislocat: *felinare smintite din locul lor*; 2. stricat: *acest drum avea folosul a nu fi călcat și smintit de dușman* Bălc.; 3. *fig.* eșit din minți: *un om smintit.*

smîre n. baltă mocirlósă: *în smîrcurile mărilor* Isp.

Smîrda f. insulă mai la vale de Giurgiŭ.

Smîrdan n. sat lângă Vidin, ocupat de oștenii români în 1878.

smirdar m. *Bot.* cocâzar.

smirghel n. emeri: *smirghel în praf.*

Smirna f. oraș și port în Turcia de Asia, în fundul unuĭ golf, pe marea Egee: 190,000 loc. Bazaruri, covóre. Întreposit general al comerțului între Levant și Europa.

smîrna adv. drept ca lumînarea: *a sta smîrna înaintea cuiva.*

smirnă f. soiŭ de gumă mirositóre produsă de un arbore din Arabia.

Smith (Adam) m. economist și filosof scoțian, ale cărui *Cercetări despre natura și causa bogăției națiunilor*, aŭ pus basele științeĭ economice (1723—1790).

smoc n. 1. mănunchiŭ: *un smoc de mătase*; fig. *un smoc de rade*; 2. buchet: *smoc de mac și de busuioc* Al.; 3. viță de pĕr: *smocuri de pĕr smulse din cap* Cn.; 4. téne: *un smoc de terfelóge* Negr. || m. *Bot.* corabațică.

smochin m. pom ce face smochine.

smochină f. fructul smochinuluĭ: *smochine de Santorin.*

smoking n. un fel de frac scurt.

smólă f. păcură de uns osia carelor.

smolesc v. a unge cu smólă.

smolit a. ócheș: *pe fața lui cea smolită* Negr.

smolniță f. grópă cu noroiŭ.

smomesc v. a amăgi cu făgăduelĭ: *să-ți smoméscă pe nevasta* Cn. Sin. ademenesc.

smorcăiŭ v. a trage sufiarea cu nasul, vorbind de caĭ.

smotresc v. 1. a trece în revistă: *las că-i smotrim noĭ pe toți*; 2. a mustrului: *smotriam mițele dinaintea lui* Cn. Sin. mustru.

smreduiesc v. a molipsi: *o parte de norod smreduită de eresuri* Negr.

smulg v. 1. a trage cu putere: *a smulge buruiénă*; 2. a rupe cu violență: *i-a smuls pĕrul.*

smu(n)cesc v. a smulge deodată: *clopotul din turn smuncesce* Al.

Snagov n. 1. afluent de a dréapta lalomiței; 2. lac în jud. Ilfov; 3. plasă în jud. Ilfov cu o mănăstire zidită de Vlad Țepeș în 1470. Penitenciar.

snep m. *Zool.* sitar.

șnit n. pahar mic de bere, o jumĕtate halbă.

șnițel n. carne tocată și prăjită: *să ne céră șnițel și supă* Al.

snob m. cel ce face pe nobilul fără a avea talentul și mijlócele.

snobism n. afectațiune prostéscă, dandism exagerat.

snop m. mănunchiŭ de fin saŭ de grâne tăiate: *mai multe legături fac un snop.* || adv. țĕpĕn: *a lega snop.*

snopar m. cel ce légă snopiĭ.

snopĕlă f. *fam.* trântélă.

snopesc v. 1. a face snopi; 2. a bate rĕŭ: *snopi și adrobi oștile* Bălc.

snóvă f. anecdotă populară, istorióră picantă.

snovos a. isteț, plin de glume. || m. glumeț: *a fost odată un snovos* Isp. Sin. șătos.

șnur n. gâitan.

șnuruiesc v. a lega cu șnur: *registrele vor fi șnuruite și parafate.*

soareă f. serată: *la oraș sunt soarele* Pann.

sobă f. cuptor ce servă a încălzi o cameră.

sobar m. fabricant de sobe.

sobărie f. fabrică de sobe.

Sobieski (Ión) m. rege al Poloniei, unul dintre eroiĭ acesteĭ țĕrĭ. El învinse pe Turcĭ, scăpă Viena așezată de Kara Mustafa în 1683 și coprinse în anul următor cetatea Némțuluĭ, după o eroică resistență a celor 9 plăieși pușĭ acolo de pază (1674—1696).

sobol m. *Zool.* cărțiță.

șobolan m. chițcan.

sobor n. 1. sinod: *dat în judecată dinaintea soborului* Ob.; 2. adunarea fruntașilor: *Soborul a tótă țéra*; 3. adunare: *soborul arhanghelului Gavril.*

sobornicesc a. sinodal.

Sobranie f. Adunarea națională bulgară.

sobrietate f. cumpĕtare.

sobru a. cumpĕtat.

soc m. arbust din regiunile nóstre coprinzând mai multe speciĭ: flórea de soc se întrebuințéză ca infusiune spre a provoca sudóre; **soc mic**, *boz.* || m. încălțăminte scurtă de care se serviaŭ actoriĭ anticiĭ în comedii, spre deosebire de *coturnul*, încălțămintea tragedieĭ.

șocârlat n. materie stacojie: *șalvari de șocârlat.*

șócâță f. 1. șobolan; 2. *fam.* Némț: *s'aŭ adunat vr'o trei șócâțe* Al.

Socĭ pl. sat în jud. Sucéva, pe Siret: 1700 loc. Victoria lui Ștefan cel Mare asupra lui Radu cel Frumos (1476).

sociabil a. 1. născut spre a trăi în societate; 2. cu care e ușor de a trăi: *om sociabil.* Crn. sĕlbatic.

sociabilitate f. 1. aptitudine de a trăi în societate; 2. calitatea persónei sociabile.

social a. 1. privitor la societate: *viață socială*; 2. relativ la o societate comercială: *capital social.*

socialism n. sistemă politică ce tinde a schimba starea actuală a societățiĭ și a o reforma pe un plan cu totul nou.

socialist a. relativ la socialism. || m. partisan al socialismuluĭ.

societar m. cel ce face parte dintr'o societate literară, științifică saŭ artistică.

societate f. 1. reunire de ómenĭ având aceeași origine saŭ legĭ comune: *omul e născut pentru societate*; 2. reunire de animale carĭ trăiesc împreună: *albinele trăiesc în societate*; 3. legăturile ómenilor între dînșiĭ: *societate înaltă*; 4. unire de persóne în vederea uneĭ afacerĭ: *societate financiară*; 5. asociațiune de literațĭ, de învețațĭ, de artiștĭ; 6. întrunirĭ în saloane: *a frequenta societatea.*

Socin m. eresiarch italian din sec. XVI, care nega cele maĭ multe dogme ale creștinismuluĭ.

socinian m. partisan al doctrineĭ luĭ Socin: *socinianiĭ sunt respândiți maĭ ales în Ardél.* Sin. antitrinitar.

socinianism n. doctrina unitară saŭ antitrinitară a luĭ Socin.

sociologie f. 1. studiul fenomenelor tipice și ale legilor de evoluțiune ale umanităților în complexul eĭ, s'apropie de filosofia istorieĭ; 2. știința cestiunilor politice și sociale.

soclu n. piedestal de vas, bust, statuă: *soclu de marmură.* Crn. capitel.

Școla f. tîrgușor cu 1000 loc. în jud. Iași cu o mănăstire întemeiată în 1572 de domnița Sultana, fiica luĭ Lăpușnénu. Aci s'află și cel maĭ vechiŭ seminar din țéră (de la 1804).

socot v. V. **socotesc**: *într'un calcul fără capĕt tot socóte și socóte* Em.

socotélă f. 1. calcul: *socotéla de a casă nu se potrivesce cu cea din târg*; 2. *fig.* socotință. Sin. sémă.

socotesc v. 1. a face socotélă: *ne am socotit*; 2. a chibzui: *vedĭ, socotesce și judecă*; 3. a crede, a presupune: *socotesc că ar fi cu cale.* Sin. calculez, reflectez.

socotință f. chibzuință, părere.

sócră f. mama soțieĭ saŭ a bărbatuluĭ. Crn. soră.

Socrate m. celebru filosof grec, născut la Atena, maiestrul luĭ Platon; el profesa morala cea maĭ pură și totuși, acusat ca inimic al religiuniĭ naționale și de corupĕtor al tinerimiĭ, Socrate fu condămnat la mórte bĕând cucută (470—400 a. Cr.).

socratic a. ce ține de Socrate: *filosofia socratică.*

socru m. tatăl soțieĭ orĭ a bărbatuluĭ. Crn. ginere.

sodă f. 1. plantă ce crește pe marginile mărĭĭ; 2. sare alcalină extrasă din cenușa acesteĭ plante; 3. apă gazósă de Seltz.

sodiu n. metal alb, móle ca céra, fórte oxidabil, având lustrul și colórea argintuluĭ: descoperit în 1807 de chimistul engles Davy.

șodolan n. gaibarac: *nisce șodalane de picióre* Pop.

sodom n. *pop.* mare nenorocire: *urgie și greŭ sodom.*

Sodoma f. oraș fórte vechiŭ în Palestina, distrus împreună cu Gomora, în timpul lui Avram.

sofá f. divan de odihnit.

Sofia f. cap. Bulgariei: 47,000 loc. Vechea Sardica, bulgăresce **Sredeț**, cu numeróse ruine romane. || f. (Sfînta) cuviósă martiră la Roma sub Adrian, căreia era consacrată măréța biserică cu acest nume la Constantinopole, transformată apoĭ în moschee.

sofism n. raționament fals dar având aparența adevĕrului. Sin. paralogism.

sofist m. 1. nume dat la Grecĭ retorilor și învețaților pretinși universalĭ: *Socrate combătu pe sofiștĭ;* 2. cel ce face sofisme.

sofistic a. 1. de natura sofismuluĭ: *raționament sofistic;* 2. care face ús de sofisme: *scriitor sofistic.*

sofisticărie f. subtilitate excesivă în discursurĭ saŭ raționamente.

sofisticez v. a subtilisa la exces.

sofit n. tavan ornamentat.

Sofocle m. celebru poet tragic grec, de la care s'aŭ păstrat șépte tragediĭ admirabile, între carĭ *Antigona* și *Edip Regele* (496—405 a. Cr.).

solóra f. plantă leguminósă cu frunze purgative.

sofrá f. masă: *cine păzesce sofraua mănâncă ciorbaua* Pann.

șofrac m. *Zool.* sfredelus.

sofragerie f. sală de mâncare.

sofragiŭ m. slugă la masă.

șofran n. plantă bulbósă din fam. irideelor, ale căreĭ florĭ uscate și pulverisate daŭ o colóre galbenă deschisă.

șofrănțiŭ a. galben ca șofranul.

șoftă f. student la o Universitate musulmană.

Soghdiana f. od. provincie din vechiul imperiu persan, aĭ parte din Turkestanul rusesc.

sóie f. murdărie din grăsime: *trénța et ceea cu sóie* Pann.

șoim m. 1. pasere răpitóre de mărimea uneĭ găinĭ: șoimiĭ se dresaŭ în evul-mediu pentru vînatul paserilor și ajunserà astfel la preț: în tractatul lui Bogdan cu Selim din 1511 se stipulézà, afară de suma de banĭ, 20 șoimĭ; *șoim de munte*, porumbar; *fig.* cal vitéz: *eu al meŭ șoim albit de spume* Al. Sin. ulin.

șoimăn m. 1. șoim mare; 2. *fig.* vitéz: *dragiĭ meĭ șoimanĭ de munte* Al.; 3. aprig ca șoimul: *un șoiman de armăsar* Al. || **Șoimanele** f. pl. epitet dat lelelor: *Șoimanele ce umblă ca vijeliĭ turbate* Bol.

șoimar m. cel ce cresce șoimĭ.

șoimulén a. care sbórà ca șoimul: *cal șoimulén.* || m. cal aprig: *eată un șoimulén aripat* Isp.

șoimuleț n. ca la șoim: *armăsarĭ șoimuleț* Al. || m. cal bun.

solos a. murdar: *sdrențe soióse.*

soltar m. od. bufon.

soiŭ n. 1. rasă: *de ți-e calul de bun soiŭ* Al.; 2. *fig.* calitate: *e soiŭ réŭ, nebun de soiŭ* Al.; 3. specie: *soiŭ de grâŭ;* 4. varietate: *acel soiŭ cîndat de bardĭ* Em.

sol n. 1. teren considerat în raport cu natura și calitățile sale productive: *sol bălțos;* 2. suprafață de teren pe care se zidesce, se umblă: *sol puțin solid.* || m. trimis, ambasador: *capul solului nu se taie.* || n. *Mus.* a cincea notă a gameĭ și semnul ce o representă.

solanec n. pl. familie de plante căreĭa aparține cartoful, tutunul etc.

solar a. ce ține de sóre: *căldura solară;* **sistemă solară**, totalitatea și dispositiunea corpurilor cerescĭ carĭ se învirtesc în jurul sóreluĭ.

solărit n. od. dare pe sare.

sólbă f. arșic alb de țap.

șold n. partea corpuluĭ omenesc în care o îmbucată cópsa.

soldă f. plata oștenilor. Sin. léfă.

șóldă f. înșelăciune (în jocul cu arșice): *a umbla cu șólda.*

șoldan m. 1. epure tînĕr: *mânz ce fuge ca șoldanul* Pop.; 2. *fig.* (ironic) tînerel: *să mĕ îndirjesc de un șoldan ca dînsul* Al.

șoldănesc v. *fam.* a pune pe fugă: *le-oiŭ șoldăni dintr'o chitală* Al.

soldat m. oștén în solda Statuluĭ.

soldătesc a. de soldat.

soldățime f. cétă de soldațĭ, maĭ ales nedisciplinațĭ.

șóldie f. veche monetă italiană: *pusese o dajdie de o șoldie de aur pe lună* Bălc.

soldez v. a da soldă trupelor.

șoldină f. 1. rĕcélă la șolduri; 3. *Bot.* serpariță.

șoldiș adv. șchiopĕtând: *să mérgă șoldiș* Od.

șoldiŭ n. betég de un picior, spetit: *épă șoldie de piciorul drept.*

solecism n. eróre de sintaxă.

solemn a. 1. însoțit de ceremoniĭ publice: *serbare solemnă;* 2. *fig.* grav, maiestos; 3. pompos: *intrare solemnă;* 4. autentic: *act solemn;* 5. emfatic: *ton solemn.*

solemnisez v. a celebra cu ceremonie.

solemnitate f. 1. ceremonie publică ce face un lucru solemn: *solemnitatea uneĭ serbărĭ;* 2. formalitățĭ ce fac un act autentic: *solemnitatea unuĭ jurămînt.*

solesc v. a trimite scire printr'un sol: *Mateiaș solesce Marelui Ștefan* Bot.

solfatară f. mină de sulf.

solfegiu n. lecțiune de musică vocală.

Solferino n. sat în Italia, unde Francesiĭ repurtarà în 1859 o victorie asupra Austriacilor.

solicit v. 1. a cere cu stăruință: *a solicita un ajutor;* 2. a face demersurĭ pentru obținerea unuĭ post, uneĭ favorĭ.

solicitator m. cel ce solicită.

solicitudine f. îngrijire afectuósă, preocupațiune.

solid a. 1. ce are consistență, ale cărui părțĭ aderă cu tărie laolaltă (Ctr. fluid): *tóte corpurile sunt solide, lichide saŭ gazóse;* 2. ce póte să resiste (Ctr. fragil): *clădire, stofă solidă;* 3. *fig.* durabil: *amicie solidă.* || n. 1. corp solid: *metalele sunt niște solide;* 2. *Geom.* corp limitat de suprafețe: *un cub e un solid cu șése fețe.*

solidar a. 1. care obligă a plăti pentru altul, în lipsa-i: *cauțiune solidară;* 2. care rĕspunde unul pentru altul. || adv. toțĭ împreună și fiecare pentru toțĭ.

solidaritate f. responsabilitate mutuală.

solidific v. a face solid ceea ce era licid saŭ fluid.

soliditate f. calitatea celor solide; *mĕsurĭ de soliditate*, carĭ servesc a mĕsura solidele.

solie f. 1. ambasadă: *respectaĭ solia, căpitaniĭ meĭ* Bot.; 2. însărcinarea solului: *și-a dat solia;* 3. *fig.* misiune: *cel ce aŭ solia de a deșrobi popórele* Od.

Soliman m. nume a 3 Sultanĭ aĭ Turcieĭ: Soliman I, fiul lui Baiazit, peri strangulat de soldațiĭ fratelui seŭ Musa (1405—1410); Soliman II (cel Mare saŭ Magnificul), fiul lui Selim I, cel maĭ celébru dintre Sultanĭ, ocupă Belgradul (1521), Rodosul (1522), învinse pe Ungurĭ la Mohacĭ (1526), coprinse Buda (1529) și asedià zadarnic Viena (1496—1566); Soliman III, fratele și succesorul lui Mahomet IV (1687—1691).

solipéd a. și n. se dice de animalele carĭ n'aŭ de cât o copită la fie-care picior, ca asinul, calul etc.

solist m. cel ce execută un solo.

solitar a. singuratic: *zidiri, ruine pe câmpul solitar* Em.

solitudine f. singurătate.

solniță f. vas mic de pus sare pe masă.

Solnoc n. comitat în Ardél cu 194,000 loc. și cu cap. *Deș.*

solo n. bucată de musică pentru o singură voce saŭ pentru un singur instrument.

Solomon m. fiul și urmașul lui David, al treilea rege al Ebreilor, vestit pentru înțelepciunea și dreptatea sa, întinse regatul de la Egipt până la Eufrate și zidi templul din Ierusalim: autorul presupus al *Proverbelor* și al *Eclesiastului* (1033—975 a. Cr.). In Orient Solomon trece drept stăpânitor peste lumea spiritelor.

șolomonar m. vrăjitor care caută stelele pe cer și póte opri saŭ stîrni ploie, grindină.

solomonesc v. a fermeca, a vrăji: *cerbul acela este solomonit și nicĭ un fel de arme nu-l prinde* Cr.

solomonie f. 1. carte de fermece atribuită lui Solomon; 2. vrajă: *eŭ sciŭ solomonii și nu mĕ prea tem nicĭ de balaurĭ* Cr.

Solon m. 1. legislator atenian, unul din ceĭ șépte înțelepțĭ aĭ Greciei (640—559); 2. *fig.* legislator înțelept.

solstițial a. ce ține de solstițiu: *puncte solstițiale.*

solstițiu n. moment al anului când sórele, ajuns la cea mai mare distanță de equator, pare a se opri spre a reveni apoi îndărăt: *solstițiul de vară* cade la 21 Iunie și *solstițiul de érnă* la 22 Decembre.

șoltuz m. od. capul unei comune urbane (în Moldova): *șoltuzul și pârgarii formaŭ municipalitatea.* Sin. județ.

solubil a. 1. ce se póte resolva: *acéstă problemă nu e solubilă;* 2. ce se póte disolva într'un licid: *zahărul e solubil în apă.*

solubilitate f. calitatea celor solubile.

soluțiune f. 1. desnodămîntul unei dificultăți, răspuns la o problemă; 2. ceea ce terminâ o afacere; 3. separațiunea părților: *soluțiune de continuitate;* 4. topirea unui licid: *sare în soluțiune;* 5. licidul ce resultă din acéstă soluțiune: *o soluțiune de alaun.*

solvabil a. bun de plată.

solvabilitate f. calitatea celui solvabil.

solvent m. elev cu plată.

solz m. oscióre lătărețe, lucióse și tari, ce acopér pielea pescilor.

solzos a. acoperit cu solzi.

șomaj n. suspendarea lucrărilor.

somațiune f. 1. acțiune de a soma: *somațiune verbală;* 2. act ce conține o somațiune.

somatologie f. *Med.* tractat despre părțile solide ale corpului omenesc; ea coprinde *osteologia* și *miologia.*

sombru a. întunecat: *zimbrul sombru și regal* Em.

somez v. a declara cuiva, în formele stabilite de lege, că are de făcut ceva: *a soma pe cineva de a plăti.*

somieră f. saltea elastică din pěr de cal: *somiere de lemn cu resorturi.*

somitate f. se dice de persónele cele mai eminente într'o ramură a sciinței.

somn n. 1. suspensiune naturală a simțurilor cu pierderea cunoscinței; 2. poftă mare de a dormi: *nu mai pot de somn;* **somnul vecinic,** mórtea; 3. *fig.* stare de inerție: *érna e somnul naturei.* Crn. veghiere. || m. pesce cu gura mare și latâ ce se găsesce în Dunăre, în afluenții Mării-Negre, în apele Rusiei și în lacurile Elveției.

somnambul a. și m. care se scólă încă adormit și umblă, lucrézâ, vorbesce fără a se deștepta.

somnambulism n. 1. starea celui somnambul; 2. stare nervósă în care cad unele persóne ipnotisate.

somnifer a. și n. ce provócă somn: *opiul e un somnifer puternic.*

somnișor n. 1. somn scurt: *a trage un somnișor;* 2. *Bot.* mac.

somnolență f. 1. stare mijlocie între somn și veghiere; 2. dispositiune obicinuită de a dormi.

somnoros a. 1. dispus a dormi într'una; 2. *fig.* lipsit de energie: *om somnoros.*

somnorósă f. *Bot.* pidosnic: *culege o pólă de somnorósă* Cn.

somnorosie f. somnolență.

șomoiag n. mănunchiŭ de flori mirositóre.

somon m. somn (pesce): *somon afumat.*

son n. sunet: *somurile limbei, somurile muzicei.*

sonată f. bucată de musică instrumentală compusă obicinuit din 3 saŭ 4 bucăți diferite.

Sonda f. archipelag în Oceania.

sondă f. 1. instrument spre a determina adâncimea apei, natura terenului etc.; 2. instrument de chirurgie spre a recunósce natura unei plăgi.

sondagiu n. acțiune de a sonda, vorbind de terenuri.

sondez v. 1. a recunósce, a verifica prin mijlocul sondei: *a sonda fundul mării, a sonda o plagă;* 2. *fig.* a căuta să cunóscă intențiunile cuiva.

sonerie f. clopoțel electric.

sonet n. poesie compusă din 14 versuri grupate în 2 quatrine și 2 tertete: *sonetele lui Petrarca.*

Șongher m. *fam.* Ungur.

sonor a. 1. care dă sunet, cu sunete frumóse: *voce sonoră;* 2. care repercutézâ bine sunetele: *sală sonoră.*

sonoritate f. 1. însușirea lucrurilor sonore; 2. proprietate ce aŭ unele corpuri de a întări sunetele repercutându-le.

șonț a. și m. *fam.* șchiop; 2. (ironic) Némț: *o necăjesc fel de fel de Șonți* Al.

șontâc! int. ce imită mersul șchiopului: *șontâc-șontâc venia și el* Por.

șontâcăiesc v. a umbla șchiopătând.

șonțișor m. șonț: *șonțișoru era numai în mundiraș* Al.

șontorog a. și m. olog și șchiop.

șopă f. bâtă scurtă și grósă, garnisită la cap cu fier: *ce te aș mĕsura cu șopa!* Al.

șopăiŭ v. a șopti.

șopîrlă f. soiŭ de reptil din ordinul saurienilor.

șopîrlaiță f. 1. guștер; 2. *Bot.* busuioc roșu.

șopîrlar m. *Zool.* șorecar.

șoporific a. ce are însușirea de a adormi.

șopot n. șóptă: *riul cu blând șopot.*

șopotesc v. a șopti: *pîraiele umflate curg iute șopotind* Al.

sopraŭo n. vocea cea mai acută. || m. cântăreț cu acéstă voce. Crn. bas.

Șopron n. comitat și oraș în Ungaria: 23,000 loc.

șopron n. adăpost (cu saŭ fără pereți) pentru care, vite.

șopru n. șopron: *hambarele și șoprele* Od.

șóptă f. 1. acțiune de a șopti: *dice în șóptă;* 2. susur: *șópta frunzelor* Od.

șoptesc v. 1. a vorbi încet la ureche: *'mi șopti câteva cuvinte;* 2. se dice de sunetul lin cu care s'agită frunzele.

șoptit n. acțiune de a șopti: *a copilei rugăciune tainic un șoptit murmură* Em.

șoptitor a. și m. care șoptesce.

șor f. *pop.* sorâ: *căzu într'o amorțélă șor cu mórtea* Isp.

sorĭ f. 1. fiică născută din aceiași părinți saŭ numai din unul dintr'înșii; 2. titlu dat unor călugărițe: *sorĭ de caritate;* 3. *fig.* se dice de lucrurile cari aŭ multe raporturi între ele: *poesia și musica sunt surori.* Crn. frate.

sora-sórelui f. flóre cu frunze largi galbene, adusă din Peru, se cultivă ca plantă de ornament și cu fructele ei se îngrașă paserile.

sorb m. 1. a înghiți cu încetul un licid trăgându-l cu sgomot în gură: *a sorbi cafeua;* 2. a înghiți dintr'o dată: *a sorbi un oŭ;* a **sorbi cu ochiĭ,** a plăcea fórte; 3. *fig.* a răpi: *'mi vine să-i sorb dilele* Por. || m. 1. virtej de apă ce formézâ o adâncătură în mijloc; 2. *Bot.* arbust din fam. rosaceelor, ce aduce mult cu pĕrul.

sórbă f. póma sorbului cât o cirésă, roșiatică și acrișóră.

sorbet n. bĕuturâ răcoritóre din apă, lămâe și zahăr.

sórbe-zĕmă m. *fig.* și *pop.* om bleg.

sorbitură f. 1. resultatul sorbirii; 2. ceea ce se sórbe, bĕuturâ: *bucate și sorbituri gustóse;* 3. dușcă: *dinlr'o sorbitură.*

Sorbona f. celebră școlă de teologie fundată la Paris în mijlocul sec. XIII de către Robert de Sorbon, confesorul lui Ludovic cel Sfînt; adi sediul facultăților de litere, de sciințe și de teologie.

sorcovă f. rămuricâ împrăcată cu flori de hârtie diferit colorate cu care umblă în diua de Anul-nou copiii de la 6—10 ani, rostind o scurtă felicitare.

sorcovesc v. a ura cuiva de Anul nou, lovind ușor cu sorcova.

sov-cu-frate f. *Bot.* carpenă.

sóre m. 1. astru ce dă planetelor lumină și căldură: *sórele, așezat la o depărtare de 37 mil. leghe, este de 1½ mil. de ori mai voluminos de cât pământul;* **rupt din sóre,** de o frumusețe ideală: *chipul teŭ e rupt din sóre* Bon.; 2. lumina, căldura sórelui: *a sta la sóre;* 3. *fig.* splendóre: *sórele fericirii se va arăta vesel pe orizon senin* Gn. Al.

sóre-apune n. apus: *a cutreera țĕra de la sóre-răsare la sóre-apune.*

șorecar m. specie de uliu care se hrănesce cu șorecĭ.

șórece m. mic cadruped rodĕtor și fórte stricător unde se încuibă.

sorĕn m. soiŭ de pesce strălucitor.

sóre-răsare n. răsărit.

soresc a. de sóre: *părea că este o ființă sorească* Pann. || v. a lumina, vorbind de sóre: *sont ce ca sórele soria* Por.

sóre-scapĕtă n. sóre-apune: *a-puoând spre sóre-scapĕtă* Isp.

sór-scc n. insolațiune: *descântec de sóre-sec.*

sorgho n. plantă din fam. gramineelor, al cărei cotor servă la facerea măturelor, iar grăunțele ei se dau ca nutreț paserilor.

sorginte f. izvor.

șoricel m. 1. puiŭ de șórece; 2. *Bot.* sperince. V. **códa.**

șoricesc a. de șórece: *nĕmul șoricesc.*

șoricióică f. *pétra șórecelui* saŭ arsenic, servă la stîrpirea șórecilor.

șoriciŭ n. piele de porc pîrlit: *șoriciŭ de slănină.*

sorîtă f. raționament compus din mai multe propositiuni ce se înlănțuiesc.

sorliță f. *Zool.* cilihoiŭ.

soroc n. 1. termen; 2. sfîrșit: *drumul soroc n'are* Pann; 3. pl. rugăciuni la dile cuvenite pentru sufletul răposatului.

Soroca f. oraș în Basarabia, lîngă Nistru: 15,000 loc. Cetate veche și renumită în istoria Moldovei (Soroców).

soróță f. pausă în psaltichie.

sorocesc v. 1. a chema în judecată: *tribunalul va soroci pârtile pentru audiența publică;* 2. a fixa un termen; 3. *fig.* a fi ursit: *mora le e sorocit să n'aibă parte în lume.*

sorocovĕț m. od. numele moldovenesc al sfanțului.

Sorogari pl. deal pe care e aședat o parte a orașului Iași.

șorț n. fîșie de pînză saŭ de piele ce femeile și lucrătorii 'și pun pe dinainte spre a-și păstra hainele la lucru.

sórtă f. 1. destin, considerat drept causa diferitelor evenimente ale vieții: *a-și plînge sórta;* 2. efectul destinului, stare bună saŭ rea: *a-și îmbunătăți sórta;* 3. hazard care decide ceva: *a trage la sorți;* 4. pl. parte: *de om avea sorți cu noroc* Al. Sin. destin, noroc, ursită.

sorțar m. cel ce a tras la sorț, în armată.

sorțesc v. a trage la sorți,

sortit a. destinat: *așa mi-a fost sortit* Ca.

sos n. zémă de carne drésă cu arome: *sosuri de masă.*

șosea f. 1. parte centrală a unei căi saŭ strade, în opositiune cu *trotoarele;* 2. ridicătură de pămînt la marginea unei ape: *poduri și șosele;* 3. pl. *fam.* înșelăciune: *cu șoselе și momele.*

șoselúesc v. a așterne o șosea.

sosesc v. a ajunge, a veni undeva: *bine ai sosit!*

sosiérà f. vas pentru sos.

sosire f. acțiune de a sosi și momentul cînd sosesce. Ctr. **plecare.**

șoșoni m. pl. încălțăminte de érnă ce se încalță peste ghete.

soț m. 1. tovarăș: *soț de drum;* 2. pereche: *cu soț ori fără de?* 3. aliat, asociat; 4. bărbat, în opositiune cu *soție.*

sóță f. soție.

șotîc f. poznă: *cine mi-a făcut șotia?* Ca.

soție f. femee căsătorită cu un bărbat; fig. *soția lui e gróza și nóptea a lui complice* At.

șotiș n. dans național scoțian.

șotnie f. regiment rusesc: *o șotnie de Cazaci* Ca.

șotron n. joc între doi băieți pe un rectangul împărțit în 9 divisiuni.

șovăielnic a. 1. șovăitor: 2. *fig.* nedumerit: *om șovăielnic.*

șovăiesc v. 1. a se clătina pe picióre: *intră șovăind;* 2. *fig.* a nu fi sigur, a sta în cumpănă. Sin. esit.

șovăire f. nesiguranță, esitațiune.

șovăitor a. care șovăiesce.

șovîlc! int. indică un mers șovăitor: *un ciocârlan șchiop șovîlc, șovîlc! se înfățișézà înaintea sfintei* Ca.

șovîlcăiŭ v. a merge șovăind: *ciocârlia porni șovîlcăind* Ca.

șovar n. un fel de trestie subțire cu care se fac învelișuri de casă la țéră.

Sovcja f. 1. munte în jud. Putna; 2. sat și mănăstire în jud. Putna, zidită de Mateiŭ în 1645.

șovinism n. sentiment exaltat de patriotism.

șovinist m. om de un patriotism orb și exagerat.

șovîrv n. plantă din fam. labiatelor.

șovolt a. întortochiat: *pe șovoita uliță* Negr.

Spa n. oraș în Belgia la S.-E. de Liège: 8000 loc. Ape minerale renumite.

spadă f. 1. sabie lată și cu două tăișuri: *luciul de pe fruntea-i cu spada mea voiŭ sterge* Al.; 2. *fig.* luptă: *spada va decide.*

spadasin m. 1. (în sens bun) luptător: *năprasnicĕ șefi de bandă, eroicĕ spadasini* Al.; 2. (în sens mai adesea rĕŭ) bătăuș: *jumĕtate erou, jumĕtate spadasin* Al.

spagă f. 1. spangă: *să-l străpungi cu spaga* Al.; 2. spatie.

spahíi m. pl. corp de călărași turci, în opositiune cu ienicerii: *spahiilor, nu dați vênt săbiilor* Pop.

spaimă f. frică mare și neașteptată.

spăimînt v. a băga spaimă. Sin. sparia.

spăimîntător a. care spăimîntă.

spăl v. V. spĕl.

spală-varză m. *fam.* palavragiŭ.

spalet n. epolet: *ofițeri cu spalete* Negr.

spalier n. 1. șirég de soldați; 2. alee: *spalieri de portocali.*

Spallanzaui m. celebru naturalist italian (1729—1799).

spalt n. corectură în colóne.

spân a. și m. imberb.

spanac m. 1. plantă leguminósă ale cărei foĭ, tocate și fierte în unt, sunt o mâncare răcoritóre; 2. *fig.* lucru banal și fără valóre, secătură.

spânatic a. și m. cam spân.

spanchiŭ a. destrăbălat: *tu, spanchie, cum de te hlizesci cu țiganii?* Al.

spangă f. sabie-baionetă: *scóse spanga și dete în el* Isp.

Spania f. regat în Europa meridională cu o populațiune de 18 mil. și cu cap. *Madrid* (Spaniol).

spaniolesc a. ce ține de Spania saŭ de Spaniolĭ.

spânt m. *Bot.* elebor.

sparanghel m. plantă din fam. liliaccelor, bună de mâncat când e tînără.

sparcetă f. gen de graminee din cari se fac coșurĭ, rogojinĭ etc. Sin. capu-cocoșului.

sparg v. (activ) 1. a împrăștia o adunare, o armată: *când era să se spargă nunta* Isp. *un sóre splendid ce sparge deșii norĭ* Al.; 2. a face bucățĭ: *a sparge ghiața, a sparge nucĭ;* 3. *fig.* a risipi, a ruina: *Dumnedeŭ nu sparge două case* Pann. || (neutru) a cóce și a se deschide: *buboiul a spart.* || (reciproc) 1. a se risipi: *noriĭ se sparserà;* 2. a se sfîrși: *s'a spart târgul, nunta;* 3. a se rupe în bucățĭ: *geamul s'a spart.* Sin. sdrobesc, sfărâm.

spărgăcios a. ce se sparge lesne.

spargere f. 1. acțiune de a (se) sparge; 2. resultatul eĭ, efracțiune: *furt prin spargere.*

spărgĕtor m. cel ce sparge.

spărgĕtóre f. unéltă de spart nucĭ, alune.

spart a. 1. împrăștiat: *oștire spartă și risipită* Băsc.; 2. sfărâmat: *un geam spart;* 3. risipitor: *mână spartă.* || n. sfîrșit: *a ajuns și el la spartul târgului.*

Sparta f. saŭ Lacedemona, oraș în Grecia antică, pe Eurota, celebru prin luptele sale cu Atena.

spartă f. plantă din care se fac împletiturĭ: *pălărie de spartă.*

Spartac m. gladiator trac, se puse în fruntea sclavilor revoltați la Roma; bătu mai multe armate romane, dar fu învins și ucis de Crassu (71 a. Cr.).

Spartan a. ce ține de Sparta. || m. 1. locuitor saŭ cetățén din Sparta; 2. *fig.* om cu moravurĭ fórte austere.

spărtură f. 1. efect al spargerii; 2. locul unde s'a spart, gaură.

spășenie f. căință, smerenie: *de unde atâta spășenie?* At.

spășesc v. 1. a ispăși: *vei spăși greșala mumeĭ* Em.; 2. a se căi amarnic.

spășire f. *fig.* umilință: *cum trece cu spășire și cum smerit îngenunchiază* At.

spășit m. penitent: *luna multe vede, multe scie și tot spășită se pare* Al.

spasm n. contracțiune involuntară și convulsivă a mușchilor și a nervilor.

spasmodic a. ce ține de spasm: *spasmodic lung delir* Em.

spat n. substanță pietrósă: *spat de Islanda,* carbonat de calce crista-

lisat, întrebuințat la fabricarea instrumentelor optice.

spată f. 1. unul din cele două ose late în josul umĕrului: *mĕ dóre spata* Pann; 2. spată: *spată de boĭ, de viței;* 3. partea rĕsboiului de țesut cu care se bate urzéla pănzeĭ; 4. spadă: *ĭi dete în mână spata și buzduganul domnesc* Od.; 5. spătar: *rezemat în jeț cu spata* Em.; 6. *Bot.* spata dracului, ferigă.

spătar m. od. 1. (Marele), căpetenia oștirii muntene, general al cavaleriei; 2. demnitar ce ținea spata Domnului; 3. mai târdiu, rang de boierie. || n. spate de scaun.

spătărel m. pl. ostași de sub comanda Mareluĭ Spătar.

spătăresc a. ce ține de Spătar: *scutelnic spătăresc.*

spătărie f. 1. demnitatea de Spătar; 2. cancelaria sa; 3. arsenal: *sala spătărieĭ unde era scaunul lui Vodă* Od.

spate f. pl. 1. dosul întreg cu sălele: *a întórce cuiva spatele,* din lipsă de atențiune saŭ din dispreț; 2. parte dindărăt: *a apuca pe dușman de la spate;* 3. dosul unuĭ lucru: *spatele unuĭ scaun, spatele muntelui.* V. spete.

spatie f. una din cele două colorĭ negre ale cărților de joc.

spațios a. de mare întindere. Sin. încăpĕtor, larg.

spațiu n. 1. întindere nemărginită; 2. întindere de loc saŭ de timp.

spătos a. cu spete late și țepene.

special a. ce ține exclusiv de un lucru: *studiĭ speciale.* Sin. particular. Cfr. general.

specializez v. a indica într'un mod special. Cfr. generalisez.

specialist a. și m. care s'ocupă în special cu lucrul cutare saŭ cutare: *specialist în bóle de ochi.*

specialitate f. 1. caracterul celor speciale; 2. ramură specială de studiŭ, de comerț.

specie f. 1. *Zool.* divisiunea genuluĭ: *leul e o specie a genuluĭ pisica;* specie umană, némul omenesc; 2. categorie, clasă: *o specie de óameni;* 3 mod de a fi, calitate, fel: *de diferite specii;* 4. *Jur.* cas particular asupra căruia cată a se pronunța; 5. substanță farmaceutică, mai ales érbă aromatică.

specific a. propriu unuĭ lucru în particular: *remedĭu specific.* Cfr. generic. || n. medicament ce vindecă negreșit o bólă anumită: *medicina cunósce puține specifice* (chinina în frigurile intermitente și iodul pentru gușă). || v. a exprima în particular, în detaliu: *legea n'a specificat acest cas.*

specimen n. model, mostră.

specios a. ce are o aparență de adevĕr: *motive specióse.*

spectacol n. 1. tot ce atrage privirile, atențiunea: *mărețele spectacole ale natureĭ;* 2. representațiune teatrală: *sală de spectacol.*

spectator m. 1. cel ce-ĭ martur ocular al unuĭ eveniment, al unuĭ lucru; 2. cel ce asistă la o representațiune teatrală.

spectral a. *Fiz.* ce ține de spectrul solar: *analisă spectrală.*

spectroscop n. instrument de optică cu care se studiază spectrul format de lumină.

spectru n. 1. figură fantastică, fantomă: *nimenĭ nu mai crede în apariținni de spectre;* 2. *fig.* persónă înaltă, palidă și slabă; 3. *Fiz.* spectru solar, imagine prelungită ce produce o fâșie de rade solare trecênd prin o prismă de cristal: *colorile spectrului solar sunt violet, indigo, albastru, verde, galben, portocaliŭ și roșu.*

specul m. oglindă: *(rațe) ce'n specuri resfrînte lumină îndoios* Bol.

speculă f. combinațiune de finanțe, întreprindere de bancă, de comerț.

speculant m. cel ce face speculă.

speculațiune f. 1. acțiune de a specula, de a medita cu atențiune; 2. cercetare abstractă, teorie: *speculațiunile metafisicei.* Cfr. practică.

speculativ a. care se ține de speculațiune, de teorie, mai mult ca de practică.

speculez v. 1. a medita cu atențiune asupra unei materiĭ; 2. a face proiecte, operațiunĭ de finanțe, de comerț: *a specula asupra vinĭlărit terenurilor;* 3. *fig.* a exploata: *a specula favórea poporuluĭ.*

speculum n. instrument de chirurgie destinat a dilata gura cavităților naturale spre a explora interiorul.

speech n. (cit. *spiĭ*), discurs de ocasiune.

spelă m. *Bot.* lichen.

spĕl v. 1. a curăța cu apă: *a spĕla rufe, vase;* 2. a se face curat: *a se spĕla pe obraz;* fig. a se spĕla pe mâinĭ, a nu lua rĕspunderea, a arunca vina asupra altuia.

spĕlăcanie f. apă de spĕlat gura.

spĕlăcesc v. a eși la spĕlat, a-și pierde colórea.

spĕlăcĭósă f. *Bot.* cruciuliță.

spĕlăcit a. descolorat, palid: *eștĭ spĕlăcit și sarbĕd* Al.

spĕlăcitură f. 1. ceva spĕlăcit saŭ rĕŭ spĕlat; 2. *fig.* vin prost.

spĕlare f. 1. acțiune de a (se) spĕla; 2. *Spĕlarea vaselor,* serbătóre ce cade pe 11 Novembre.

spĕlat a. 1. albit, curățat; 2. *fam.* curat. || n. acțiune de a spĕla.

spĕlător m. cel ce spală. || n. vas de spĕlat mâinile, fața.

spĕlătóre f. cărpă de spĕlat vasele.

spĕlătorie f. locul unde se spală.

spĕlătură f. acțiune și efectul spĕlărit.

speluncă f. peșteră.

Spencer (Herbert) m. filosof englez care caută a îmbrățișa în operele sale tóte doctrinele filosofice: *Psichologie, Educațiune, Sociologie* (născut 1820).

spențer n. haină fără pulpane.

sper v. 1. a aștepta un bine dorit și a căruĭ sosire pare probabilă: *sperăm în viitor;* 2. a avea încredere: *sper în d-ta.* Sin. nădăjduiesc. Cfr. desper.

sperare f. 1. acțiune de a spera; 2. speranță: *sfînta candelă a sperărit* Em.

speranță f. 1. așteptarea unuĭ bine: *speranța pierе cea din urmă în om;* 2. ființă saŭ lucru în care se speră: *e unica mea speranță.* Sin. nădejde.

speribaună f. trestie mirositóre.

sperlet m. cel apucat de spaimă: *un urs grozav care m'a virit în toți sperițiĭ* Cn.

sperletóre f. figură de speriat paserile ce strică grânele.

sperletură f. acțiune de a speria și efectul eĭ.

sperînce f. *Bot.* bĕtrâniș.

sperios a. care se sperie lesne.

sperîu v. a se înspăimînta.

sperjur n. jurământ fals. || m. cel ce a făcut un sperjur.

sperlă f. 1. cenușă de cărbunĭ; 2. *fig.* foc: *cred că nu mĕ veĭ da prin sperlă* Cn.

spĕrlesc v. a fugi repede: *am spĕrlit'o la bălți* Cn.

spermanțet n. alb de balenă: *lumînărĭ de spermanțet.* Sin. stearină.

spese f. pl. cheltuelĭ.

speț m. monetă veche ce circula la noĭ, identică cu *dodecarul.*

speță f. V. specie.

spete f. pl. 1. spate: *a bate la spete;* 2. *fig.* proptea, sprijin: *n'avea spete.*

spetesc v. 1. a-și rupe mijlocul: *calul s'a spetit;* 2. *fig.* a obosi peste mĕsură: *muncesc de te spetesc.*

spetézĕ f. 1. scândură subțire pentru diferite usurĭ: *spetézele ferestreĭ, jugului, zmeuluĭ;* 2. scândură laterală la corpul uneĭ căruțe; 3. *Bot.* frunze de papură.

spetit a. 1. cu spetele rupte: *cal spetit;* 2. *fig.* cocoșat de muncă excesivă: *moșnégul a rĕmas pleșuv și spetit* Cn. Sin. deselat.

spic n. capĕtul superior al paiuluĭ grânelor ce conține grăunțe: *orzul a dat spic;* ca spicul grâuluĭ, bălan: *mustăcĭóra lui spicul grâuluĭ* Por.

spichinat m. *Bot.* levant.

spicuiesc v. 1. a face spic: *grânele aŭ spicuit;* 2. a aduna spice după secerat; 3. *fig.* a culege de ici de colo.

spicultor m. cel ce spicuiește.

spijă f. acióle: *clopotul n'a plânge cu limba lui de spijă* Em.

spilcă f. ac de prins pĕrul.

spilcuiesc v. *fam.* a se găti.

spilcult a. scos din cutie: *gătită și spilcuită cu haine noĭ* Por.

splu m. 1. parte înțepătóre a uneĭ plante: *nu e trandafir fără spiuĭ;* 2. arbust ghimpos ce face porumbe: *óre în țĕră nu cresce de cât spin?* Al.

spin muscălesc, plantă, numită în Moldova *choleră,* introdusă în țĕrile române de caiĭ Cazacilor veniți odată cu rĕsbóiele ruso-turce din 1819

și 1828; 3. *fig.* ceva aspru, dureros: *plină de spin e calea binelui*; a ședea **pe spini**, a fi fórte nerăbdător. Sin. ghimpe.

spinare f. 1. parte resărită a dosului formată din șirul de vertebre ce se întinde în mijlocul spatelor; 2. spatele de la gât până la șale: *îl sare în spinare*.

spinel n. rubin de o colóre roșie bătênd în galben.

spinetă f. instrument de musică cu claviatură și córde.

spiniș n. tufiș de spini.

spinos a. 1. plin de spini; 2. *fig.* plin de greutăți: *carieră spinósă*.

Spinoza (Baruch) m. filosof olandes, profesă panteismul absolut adică o substanță unică, D-deŭ, din care ființele finite sunt numaĭ nisce modificațiuni: *Etica* (1632—1677).

spinozism n. doctrina lui Spinoza, după care D-deŭ e totdeodată substanța (activă și pasivă) universului.

spinozist m. partisan al spinozismului.

spintec v. 1. a deschide pântecele: *a spinteca un miel*; 2. a despica: *a spinteca un lemn*; 3. *fig.* a străbate: *vulturul spinteca văzduhul în falnicul seŭ sbor* Gn. Ar.

spintecătură f. 1. acțiune de a spinteca și resultatul eĭ; 2. bucată de lemn spintecat.

spînzur v. 1. a atîrna: *de câte ori voiŭ-am să spînzur lira în cuiŭ* Em.; 2. a pune în spînzurătóre: *aŭ spînzurat pe hoț*; 3. *fig.* a depinde: *de la câta spînzura sórta bătăliei* Bălc. Sin. agăț, anin, atîrn.

spînzurat a. suspendat: *pădurile spînzurate pe cóstele tale* Bălc. || m. vrednic de strénge.

spînzurătóre f. trel lemne în formă triangulară ce servă ca instrument de supliciu pentru condamnați. Sin. furcĭ.

spion m. cel ce spionézĕ.

spionăgiu n. 1. acțiune de a spiona; 2. meserie de spion.

spionez v. a pândi faptele saŭ vorbele altuia.

spirală f. curbă ce se învîrtesce depărtându-se din ce în ce maĭ mult de la centrul eĭ.

spirant a. se dice de consónele f (v) s (z) h la a căror rostire se deschide puțin gura.

spîrc m. copilandru: *spîrcĭ cu cașul la gură*.

spîrcaciŭ m. dropie mică cât o găină.

spîrcuiesc v. a sfâșia, vorbind de fóre. Sin. bîrdăhănesc.

Spirea (Délul) f. colină în București unde un vitéz corp de pompierĭ resistă ataculuĭ Turcilor din 3 Septembre 1848.

spiriduș m. 1. drăcușor cu care vrăjitoriĭ se servesc în săvîrșirea farmecelor lor; 2. *fam.* copil fórte deștept.

spirit n. 1. substanță incorporală: *lumea spiritelor*; 2. sufletul, ca principiu cugetător: *spiritul și corpul*; 3. totalitatea facultăților intelectuale: *operă de spirit*; 4. vioiciune de imaginațiune: *om de spirit*; 5. concepțiune, judecată: *spirit just*; 6. opiniune, dispositiune dominantă: *spiritul secolului, spirit național*; 7. tendență particulară: *spirit de șicană*; 8. inteligență aptitudine: *are spiritul afacerilor*; 9. adevĕratul sens: *spiritul legilor*; 10. aparițiune, vedenie: *nimeni nu se maĭ teme de spirite*; 11. mic semn de aspirațiune, în limba grécă: *spirit lin, aspru*. Sin. duh.

spiritism n. doctrina celor ce pretind a comunica cu spiritele morților prin mijlocirea unuĭ așa ḑis *mediu*.

spiritist a. ce ține de spiritism. || m. cel ce crede în spiritism.

spiritual a. 1. care e spirit, de natura spiritului: *sufletul e spiritual*; 2. care are spirit: *om spiritual*; 3. care denotă spirit: *răspuns spiritual*; 4. ce privesce spiritul, sufletul: *părinte spiritual*; 5. ce ține de religiune: *puterea spirituală a Bisericeĭ e fórte diferită de puterea temporală*. || adv. cu spirit: *a vorbi spiritual*. Ctr. **corporal**.

spiritualisez v. 1. a converti sensul literal al unuĭ pasagiŭ într' unul spiritual, alegoric; 2. a da un caracter spiritual, a degaja de materie.

spiritualism n. doctrina celor ce cred că sufletul e imaterial și nemuritor. Ctr. **materialism**.

spiritualist a. și m. partisan al spiritualismului: *filosofie spiritualistă*. Ctr. **materialist**.

spiritualitate f. caracterul celor spirituale: *spiritualitatea sufletului*.

spiritus m. spiriduș: *spiritușul dracului îl dice* Cr.

spirt 1. n. lichor alcoolic, alcool: *spirt de vin*; 2. esență: *spirt de ienupĕr*; 3. *fig.* (ironic) vioiciune: *e numaĭ spirt*.

spirtos a. 1. ce conține spirt; 2. (ironic) spiritual. || **spirtóse** n. pl. bĕuturĭ alcoolice.

șpiț n. dantelă lucrată cu iglițe: *șpițuri și garnituri*.

spiță f. 1. fie-care din bețele uneĭ róte; 2. *fig.* grad de înrudire, arbore genealogic: *i-am vĕdut chiar spița pe pergament lucrată* Ar.

spital n. casă de primit și de îngrijit bolnavĭ lipsițĭ de mijlóce.

spitălatic a. bolnăvicios: *ființă cam spitălatic*.

spițelat a. lung și subțire, înalt și slab.

spițelnic n. sfredel.

spițer m. farmacist.

spițerie f. farmacie.

Spitzberg n. grup de insule în Oceanul Glacial arctic, la N. de Laponia.

splaiŭ n. cheŭ: *splaiul drept al Dîmboviței*.

splen n. (cit *splin*) un fel de ipochondrie ce constă într'o plictiséla fără motiv și în desgustul vieței.

splendid a. strălucitor, măreț.

splendóre f. 1. strălucire: *splendórea sórelui*; 2. *fig.* lustru de onóre și de glorie: *splendórea numelui*; 3. măreție, pompă: *splendórea curții*.

splină f. 1. viscer așezat între stomach și cóstele false; 2. bólă de splină.

splinatic a. și m. bolnav de splină, ipochondru.

spoială f. 1. albirea pereților uneĭ case; 2 *fig.* lustru (superficial); *spoială de învățătură*.

spolesc v. 1. a da cu var; 2. a acoperi vasele de aramă cu o pătură subțire de cositor (spre a le feri de coclélă); 3. a se drege pe obraz: *femeile 'și spoiesc fața cu alb, cu roș*.

spoltor m. cel ce spoiesce vasele de bucătărie.

spoliațiune f. acțiune de a spolia și resultatul eĭ.

spoliator m. cel ce spoliază.

spoliez v. a despoia.

sponcă f. 1. cataramă: *haina s'a desprins din sponci*; 2. pl. **pe sponci**, cu mare economie: *apa e rea și lemnele pe sponci* Cr.

spondaic a. se dice de un vers exametru greco-latin, la care piciorul al cincilea e un spondeŭ.

spondeŭ n. picior compus din două silabe lungi, în prosodia greco-latină.

spongiare n. pl. clasă de zoofite ce coprinde spongiĭ și animale analóge.

spongie f. numele științific al buretelui.

spongios a. poros ca spongia.

spongită f. pétră plină de găurĭ.

spontan a. 1. ce se face de bună voie: *acțiune spontană*; 2. care s'execută de la sine și fără vr'o causă exterióră aparentă: *mișcările inimeĭ sunt spontane*. Ctr. **forțat**.

spontaneitate f. caracterul celor spontane.

spor n. 1. mărire, înmulțire: *e un spor de venituri estimp*; 2. progres, succes: *spor la lucru*; 3. folos: *cu spor, fără spor*; 4. fecunditate: *a lua sporul vacelor*, a le face sterpe; a lua **sporul**, a paralisa cuiva acțiunea, a-l reduce la neputință. || n. corp reproducător al vegetalelor inferióre.

Sporade f. pl. grup de insule în Arcliipelag.

sporadic a. se dice de bólele carĭ atacă ici-colea indivizĭ isolațĭ. Ctr. **epidemic**.

sporesc v. 1. a avea spor, a semări saŭ înmulți: *unde's doi puterea crește și dușmanul nu sporește* 2. a prospera, a progresa: *cine vorbește, lucrul nu-i sporește* Pann; 3. a fecări: *sporesc din gură multe* Pann.

sporire f. crescere în întindere, mărire: *sporirea țĕrii strămoșești* Od.

sporiș m. *Bot.* verbină.

spornic a. fecund, productiv.

sporovălesc v. a toca verdeț și uscate: *nu sporovăi mai mult* Isp.

sport n. orĭ-ce exercițiu saŭ petrecere sub aerul liber: cursele, vînătórea, gimnastica, scrima, tirul etc.

sportiv a. ce ține de sport: *revistă sportivă*.
sportsman m. amator de sport.
spovedanie f. confesiune.
spovedesc v. a-și mărturisi păcatele (la cele patru posturi).
spovedítor m. duhovnic.
sprâncă f. od. cercetare judecătorească, anchetă: *făcêndu-se sprâncă* Al.
spre pr. 1. exprimă o mișcare către un loc: *parnim spre apus, rădicăm ochiĭ spre cer*; 2. despre timp: *spre sêră*; 3. despre scop sau causă: *spre binele tĕu*; 4. peste (în numerele de la 11—19): *două-spre-dece*.
Sprea f. riu în Germania, ce trece prin Berlin: 365 km.
sprijîn n. 1. suport; 2. *fig.* protecțiune, ajutor. Sin. **proptea, rĕzĕm.**
sprijînesc v. 1. a susține: *Atlas sprijînia cerul pe umĕr*; 2. a se servi ca de un sprijin: *se sprijînì în côte*; 3. *fig.* a se ajuta: *se sprijîniaŭ unìĭ pe alțiĭ*.
sprincénă f. 1. pĕr în formă de arc de asupra fie-cărui ochiŭ; 2. parte răsărită de pământ; 3. mușchi, culme: *sprincéna muntelui, délului*; pe sprincénă, ales dintre mulți.
sprincenat a. 1. cu sprincene mari și dese: *un tinĕr sprincenat* Od.; 2. ridicat, răsărit: *culmea sprincenată a munților*; 3. (ironic) expeditiv: *călătorie sprincenată!*
sprintar a. 1. amăgitor: *sprintar și înșelător este gândul omuluĭ* Cr.; 2. țanțoș, cochet: *fata mi e sprintară*.
sprinten a. care se mișcă ușor: *ciute sprintene de munte* Em.
sprintenle f. însușirea celuĭ sprinten.
spulber v. 1. a face praf; 2. *fig.* a prăpădi, a nimici.
spulberătĭe a. ușuratic.
spumă f. 1. efloreșcență albicioasă ce se formézĕ pe un licid agitat sau în fierbere; **spumă de mare**, pétră din care se fac obiecte de lux; 2. balele unor animale: *face spume la gură*; 3. sudóre ce se grămădesce pe corpul unuĭ cal: *fugarul alb de spume* Al.; 4. *fig.* parte coruptă și depravată a unei societăți: *spuma asta înveninată, astă plebe, dșt gunoiŭ* Em.
spumătóre f. lingură de luat spuma.
spumeg v. 1. a face spumă: *spumegă vinul în pahare*; 2. *fig.* a clocoti: *unde spumegă desfrîul în mișcări și în cuvinte* Em.
spumegător a. care spumegă.
spumegos a. spumos: *acolo geme rîul pe patu-l spumegos* Bol.
spumos a. plin de spumă.
spun v. 1. a arăta prin vorbe: *spune-mi părerea ta*; 2. a povesti: *a spune un basm*; 3. a denunța: *m'a spus*; 4. a da pe față, a mărturisi: *spune adevĕrul*. Sin. **dic.**
spurc v. 1. a face necurat, a murdări: *a spurca o ólă*; 2. a viola cele sfinte, a nu ține cele oprite de biserică: *eștĭ lehĭn de spurcĭ Vinerea?* Isp.; 3. *fig.* a mânji, a necinsti: *de când pe acest pământ, trădarea négră spurcă pragul sfînt al ospețiĕĭ?* Al.
spurcăciune f. 1. necurățenie; 2. ceva spurcat: hoit, mortăciune.
spurcat a. 1. necurat; *gânduri spurcate*; 2. *pop.* păgân: *lege spurcată, om spurcat*. || m. necuratul.
spuriu a. fals. Cm. **genuin.**
spusă f. ceva spus, cuvînt: *spusa vóstră era sfîntă și frumósă* Em.
spuză f. 1. cenușă fierbinte: *a cóce un oŭ în spuză*; 2. *fig.* mulțime: *o spuză de copiĭ*.
spuzélă f. bubulițe roșiĭ ce es pe piele.
square n. (cit. *scuar*) grădină îngrădită în mijlocul unei piețe publice.
șrapnele f. pl. cartușe de granată: *ferbea văzduhul ca un iad de bombe, de șrapnele* Al.
St. prescurtare din sfînt. V. **Sf.**
st! int. exprimă tăcere.
stab n. stat-major: *ștabul regimentuluĭ*.
stabat n. cântare bisericéscă la Catolicĭ, ce se rostesce în săptămâna mare.
Stabia f. oraș în Italia, distrus prin erupțiunea Vesuviuluĭ, odată cu Pompeĭ și Herculanum (79 a. Cr.).
stabil a. 1. statornic; 2. *fig.* durabil.
stabilitate f. însușirea celor stabile: *stabilitatea unei clădirĭ*; fig. *stabilitatea unuĭ guvern*. Cm. **schimbare.**
stabilesc v. 1. a fixa într'un loc, a instala: *a stabilì un ospĭaŭ*; 2. a dovedi: *lucrul a fost stabilit*; 3. a se aședa undeva: *s'a stabilit la Paris*.

stabiliment n. ceea ce se înființézĕ pentru utilitate publică, pentru exercițiul sau exploatarea unei industrii: *stabiliment de comerț, de instrucțiune*. Sin. **aședĕmînt.**
stacană f. cană mare: *trage o stacană de bere* Al.
stachetă f. grilagiu: *stachete de fier*.
stacoj m. rac de mare: *un stacoj năprasnic* Isp.
stacojiŭ a. roș deschis.
stadiu n. 1. arenă de alergat; 2. măsură itinerară (vr'o 185m) la Grecii antici; 3. *fig.* grad de intensitate, starea unuĭ lucru.
Staël (Dómna de) f. ilustră scriitóre francesă: *Corina, Despre Germania* (1766—1817).
șaer n. valț stirian: *boiérĭ și cocóne aŭ să joce șaer* Al.
șafetar m. stafetă: *vulturul se va duce ca șafetar* Isp.
stafetă f. curier special.
stafidă f. bóbe de strugure uscate: *stafide de Corint*.
stafie f. 1. geniu păzitor al locurilor și zidirilor părăsite; 2. fantomă, spectru: *umbre, stafiĭ despletite* Al.; 3. *fig.* femeĭe bătrână și urîtă: *să fugim până nu se trezesce stafia* Al.
stafilomă f. umflătura la ochĭ.
staglar a. privitor la stagiu. || m. cel ce 'și face stagiul.
Stagira f. oraș în Macedonia antică, patria lui Aristotele (Stagirit).
stagiu n. 1. timp de cercare cerut pentru admiterea la unele funcțiunĭ; 2. locuință de 10 ani în țéră, după care se póte dobândi împământenirea: *dispensă de stagiu*.
stagiune f. seson teatral.
stagnant a. 1. se dice de apele ce nu curg; 2. *fig.* care nu face nicĭ un progres.
stagnațiune f. starea celor stagnante: *stagnațiunea apelor, afacerilor*.
stal n. scaun separat și numerotat într'un teatru.
Stahl m. celebru medic și chimist german, inventatorul teorieĭ chimice a *flogisticului* și a sistemeĭ medicale a *animismului* (1660—1784).
stalactită f. concrețiune pietróșă ce se formézĕ pe bolta unor peșterĭ prin continua picurare a apelor încărcate cu carbonat de calce.
stalagmită f. concrețiune pietróșă ce se formézĕ în sens invers cu stalactitele peșterilor.
stâlcesc v. 1. a sdrobi, a fărâma: *eram stâlcitĭ și uciși în fundul prăpăstieĭ* Al.; 2. a bate rĕŭ: *să stâlcéscă un biet om de surugiŭ* Al.; 3. *fig.* a vorbi stricat o limbă: *stâlcesce franțuzésca*.
stâlp m. V. **stîlp.**
Stamate m. 1. (Iacov), Mitropolit al Moldoveĭ, care a binemeritat pentru răspândirea cultureĭ în Moldova (1748—1803); 2. (**Cavalerul Costache**), nepotul celuĭ precedent, unicul poet basarabian (mort 1870).
stambă f. 1. materie de bumbac imprimată: *rochie de stambă*; 2. stambă: *era vestită și în stambă dată* Pann.
stămbărie f. prăvălie de stofe.
stambol m. galben de Stambul care circula în țéră în timpul luĭ Al. Ipsilante.
stambólă f. baniță saŭ chilă de Stambul: *încarcă la stamboale* Pop.
Stambul n. numele turcesc al Constantinopolei: *la Stambul în turnul mare* Pop.
stamine m. organul bărbătesc al florilor, ce conține pulberea fecundătóre.
stampă f. 1. tipar: *a da în stampă*; 2. gravură; 3. *fig.* pecete: *stampa geniuluĭ* Od.
stampilă f. 1. pecete destinată a stabili autenticitatea brevetelor; 2. marcă indicând proveniența unuĭ lucru.
stampilez v. a pune stampila.
Stan m. nume bărbătesc fórte răspândit: *Stan saŭ Bran*; **Stan-Pățitul**, om cu experiență îndelungată: *la orĭ-ce trebă de Stan-Pățitul întrebă* Pann.
stan n. partea uneĭ cămășĭ femeiești de la gât până la brîŭ. || n. stană de pétră: *stanurĭ trunchiate despicaŭ negurele* Em. || n. numele științific al cositorulŭi.
stană f. bolovan: *se făcură stane de pétră* Isp.
stână f. locul unde se țin oile vara.
– **Stanca** (Dómna) f. 1. fica luĭ Ianĕ Cantacuzino și soția luĭ Mihaiŭ Vitézul (de la 1583—1601); 2. numele soțieĭ luĭ Brâncovénu.

stancă f. 1. coţofană; 2. *fam.* ţigancă.

stâncă f. massă de pétră fórte dură întepenită în pământ.

stânciŭ a. stâncos: *în stânga e Charybda sălbatică, stâncie* Al.

stâncos a. plin de stânci.

Stânesci pl. localitate în jud. Vlaşca. Victoria Buzescilor asupra Tătarilor (1594).

stâng a. opus la drept: *braţul stâng.* || **stânga** f. 1. mâna stângă, partea stângă: *apucă la stânga;* 2. în adunările politice franceze, partidul opoziţiunii Ctn. **dréptа.**

stângăcíe f. starea stângaciului.

stângăciŭ a. neîndemânatic. Ctn. **dibaciŭ.**

Stănilesci pl. sat în jud. Fălciŭ, unde Ruşii (uniţi cu Cantemir) fură învinşi de Turci în 1711.

staniol n. cositor în foi.

Stanislaŭ m. nume a 2 regi ai Poloniei: Stanislaŭ I (Lecinski), rege al Poloniei (1704—1736), fu detronat şi primi în schimbul corónei sale ducatele Bar şi Lorena (1677—1766); Stanislaŭ II (Poniatovski), ultimul rege al Poloniei (1732—1798).

staniște f. locul unde dorm nóptea vitele pe câmp şi unde se ţin caiĭ de prăsilă.

stânjen m. V. **stinjen.**

stanță f. strofă.

stăpân m. 1. cel ce guvernă, cel ce comandă: *el e stăpân aicĭ;* 2. posesor, proprietar: *stăpânul casei, stăpânul moşiei;* 3. cel ce are servitorĭ, lucrătorĭ: *a da la stăpân, a fi la stăpân;* 4. *fig.* care se póte înfrîna: *stăpân pe faptele sale.*

stăpânesc v. 1. a fi stăpân, a guverna: *să stăpânesc ţéra în pace;* 2. a domina: *patima ce'l stăpâneşte;* 3. *fig.* a înfrîna, a se reţine: *nu scie să se stăpânéscă.*

stăpânire f. 1. dominaţiune: *Negru-Vodă întinzându-şi stăpânirea* Bălc.; 2. guvern: *porunca stăpânirii;* 3. posesiune: *moşia a intrat sub stăpânirea lui.*

stăpânitor a. şi m. care stăpâneşte: proprietar, Domn.

stare f. 1 acţiune de a sta: *o stare în calea progresului* Bălc.; 2. mod de a fi, situaţiunea unei persóne saŭ a unuĭ lucru: *starea afacerilor, în próstă stare;* 3. condiţiune, profesiune: *stare socială;* 4. posiţiune: *a pune în stare, a fi în stare de a...;* 5. avere: *om cu stare.* V. civil.

staret m. egumen.

stăreţie f. egumenie: *ne ducea la stăreţie* Cn.

staroste m. 1. od. pircălab; 2. mai mărele unei bresle; 3. peţitor de căsătorii (în Moldova şi în Ardél).

stărostesc v. a mijloci o căsătorie: *Paltin Craiu a stărostit* Coşuc.

stărostie f. 1. pircălăbie; 2. peţit: *a merge în stărostie.*

stăruesc v. 1. a sta cu răbdare pe un lucru: *stăruind tótă ziua la furcă* Od.; 2. a spune mereŭ şi cu tărie; 3. a rămânea statornic. Sin. **insist, persist.**

stăruinţă f. 1. calitatea celuĭ ce stărueşte; 2. statornicie în hotărîri, în păreri.

stărultor a. care stărueşte.

stat n. 1. fapta de a sta: *nu e de stat aicĭ;* 2. statură: *mie de stat;* 3. listă, inventar: *statul cheltuielilor, a face statele;* **State generale,** adunarea celor treĭ stări sociale în Franţa (nobleţa, clerul şi burgesimea); 4. ţéra şi formă de guvern a unuĭ popor: *Stat monarchic;* **lovitură de Stat,** mĕsură ilegală şi violentă, luată de un guvern spre a schimba constituţiunea ţĕrĭĭ; **om de Stat,** cel ce dirige saŭ este capabil a dirige afacerile publice; 5. guvernul, administraţiunea unei ţĕrĭ: *moşiile Statului;* 6. naţiune ce formézĕ o societate politică distinctă: *Statul român;* 7. ţĕrĭ ce s'a-flă sub aceeaşĭ dominaţiune: *Statele-Unite din America.*

Statele-Unite n. pl. mare republică federativă în America de N., coprinzênd 38 de State şi 10 teritoriĭ, cu o populaţiune de 63 mil. loc. şi cu cap. *Washington.* Basine huilere, mine de petrol, aur, argint, fier aramă, mercuriu; cerealele şi bumbacul sunt bogăţia ţĕrĭĭ.

stat-major n. 1. corp de ofiţerĭ fără trupă, ataşaţĭ la un general; Statul-major al armateĭ se împarte în *Stat-major general,* compus din generalĭ de divisiune şi de brigadă şi *corpul de Stat-major,* compus din ofiţerĭ de la gradul de colonel până la căpitan inclusiv; 2. locul unde s'a-flă biurourile Statuluĭ-major.

stătător a. care rĕmâne în loc: *ape stătătóre.*

stater n. monetă grécă antică: staterul de aur preţuia 20 leĭ, cel d'argint 3 leĭ 70.

stathuder m. şeful vecheĭ republice a Provinciilor-Unite (Olanda).

stathuderat n. demnitate de stathuder.

statică f. partea mecanicĕĭ care are de obiect legile de equilibru ale corpurilor solide.

staţionar a. care rĕmâne în acelaşĭ loc. || n. micĕ corabie de rĕsboiŭ ce supraveghiază întrarea unei rade.

staţionez v. a face o staţiune, a se opri într'un loc.

staţiune f. 1. stare scurtă într'un loc; 2. locul unde staŭ trăsurile publice; 3. locul unde se opresc trenurile spre a depune şi lua pe călĕtorĭ: *staţiune de cale ferată;* 4. localitate de băĭ: *staţiune termală;* 5. întindere de mare ce explorézĕ un încrucişetor.

statist m. figurant la operă.

statistic a. ce ţine de statistică: *biuroŭ statistic.*

statistică f. sciinţă ce face cunoscut întinderea populaţiunĭ, agricultura, industria, comerţul.

statistician m. cel ce s'ocupă cu statistica.

Staţiu m. poet latin din epoca decadenţeĭ: epopea *Tebaida* (61—96 d. Cr.).

statlvă f. 1. rĕsboiŭ de ţesut; 2. pl. scripeţĭ de rĕsboiŭ.

statoresc v. a statornici.

statornic a. 1. care rĕmâne în neeeaşĭ stare; 2. *fig.* care nu se schimbă. Sin. **constant, stabil.**

statornicesc v. a stabili.

statornicie f. însuşirea celor statornice.

statuă f. 1. figură de plin relief ce reprezentă o fiinţă vie pe de-a întregul; 2. *fig.* om lipsit de acţiune şi de mişcare.

statuar a. privitor la statue: *arta statuară.* || m. sculptor care face statue.

statuetă f. statuă micĕ.

statuez v. a ordona, a regula.

Statu-Palmă m. V. Barbă-cot.

statu-quo n. stare în care s'a-flă acuma lucrurile: *a menţine statu-quo.*

statură f. înălţimea taliеĭ unuĭ om, unuĭ animal.

statut n. 1. regulament, şi în special legea fundamentală a ţĕrĭĭ proclamată de Cuza-Vodă în 1864; 2. regulă stabilită pentru organisarea uneĭ societăţĭ.

stătut a. 1. ce stă pe loc şi se strică: *apă stătută;* 2. rânced: *bucate stătute;* 3. dăulat: *cal stătut;* 4. cam bĕtrân: *un flăcău stătut* Cn.; fig. *generaţie stătută* Gr. Al.

staŭ v. 1. a fi în picióre: *cine stă nu şéde;* 2. a rĕmânea pe loc: *steteră la luptă;* 3. a locui (permanent saŭ provisoriu): *unde staţi? am stat la Londra;* 4. a zăbovi: *unde aĭ stat atâta?* 5. a înceta: *vêntul, ploia a stat;* 6. a se opri: *trăsura a stat;* 7. a nu lucra nimic: *ce staţi (cu mâinile în sîn)?* 8. a stărui: *a sta de învĕţătură, a sta de capul cuiva;* 9. a fi aprópe: *stă să cadă;* 10. a fi, a se afla într'un fel: *cum stă trĕba? cum staĭ cu sănătatea?;* 11. a se potrivi: *nu-ţi stă bine pălăria;* 12. *fig.* a se cădea: *nu-ţi stă bine să vorbeşcĭ aşa;* 13. a consta: *fericirea nu stă în avuţie;* 14 a exista: *ne 'ndoim dacĭ aşa ómenĭ într'adevĕr aŭ stat* Gr. Al. Ctn. **şed.**

staul n. îngrădire pentru vite.

stavă f. herghelie (în Ardél): *la stava Ungurului* Pop.

stăvar m. herghelegiŭ: *s'adórmă stăvarii să le fur armăsarii* Pop.

stăvesc v. a se statornici: *górecĭ nu se mai stăviaŭ prin casă* Isr.

stavilă f. 1. barieră, obstacol; 2. lemnărie saŭ zidărie ce opreşte apa să nu se reverse. Sin. **zăgaz.**

stăvilar n. 1. lemn pentru o stavilă de apę; 2. *fig.* obstacol.

stăvilesc v. 1. a pune o stavilă; 2. *fig.* a opri în loc: *să se grăbéscă a stăvili furtuna* Bălc.

Stavnic m. rîu şi plasă în jud. Iaşi.

stavrofor m. preot saŭ archimandrit care pórtă o cruce, cu distincţiune eclesiastică.

stea f. 1. nume dat tuturor astrelor, afară de sórele şi luna: *stelele*

sunt tot atâția sorî carî ne par așa de mici din causa imenseĭ lor depărtărĭ; 2. destin, pretinsă influență a stelelor: *e născut sub o stea fericită, a căuta la stele*; a **cădea stéua**, a muri; 3. *fig.* personagiu eminent prin luminile sale; 4. actor la modă, iubit de public; 5. însemn de decorațiune: *Stéua Românieĭ a fost înființată în 1877 spre a recompensa serviciĭ civile și militare făcute Statuluĭ Român și numĕră 5 clase* (500 cavalerĭ, 300 ofițerĭ, 120 comandanțĭ, 60 marĭ ofițerĭ și 20 marĭ-cruciĭ); 6. pată albă pe fruntea caluluĭ; **cu stea în frunte**, predestinat, favorit al norocului: *împĕrațĭ cu stéua în frunte* Al.; **a vedea stele verdĭ**, a nu vedea înaintea ochilor; 7. asterisc; 8. stea de hârtie în colțurĭ multe, cu care copiiĭ de școlă, în cete de câte treĭ, umblă în sĕrbătorile Crăciunuluĭ din casă în casă, rostind *cântece de stea* saŭ colinde.

stearic a. se dice de un acid extras din stearină.

stearină f. substanță solidă extrasă din grăsimea oilor și care este o combinațiune de acid stearic și de glicerină.

steatită f. pétră móle de colóre verdue.

steblă f. mănunchiŭ: *steble de busuioc* Isp.

steeple-chase n. (cit. *stipleiz*) alergare de-a călarele peste câmp.

Ștefan m. 1. nume a 9 papi (254—1058); 2. numele maĭ multor regĭ aĭ Ungarieĭ dintre carĭ cel maĭ cunoscut e Ștefan I (**cel Sfînt**), care domnì 41 anĭ, converti poporul la creștinism și primì de la papa Silvestru II o corónă *(Coróna Sf.-luĭ Ștefan)*, ce aŭ încă e simbolul unității naționale pentru Ungurĭ (997—1038); **Ordinul Sf.-luĭ Ștefan**, înființat în 1764 de Maria Teresa.

Ștefan m. numele maĭ multor Domnĭ aĭ Moldoveĭ: Ștefan I, V. **Mușat**; Ștefan II, fiul celuĭ precedent, luptă pentru domnia Moldoveĭ cu fratele seŭ Petru II (1390—1399); Ștefan III, domnì când singur și când împreună cu fratele seŭ (1433-1447); Ștefan IV (**cel Mare**), fiul luĭ Bogdan II și nepotul luĭ Alexandru cel Bun, cel maĭ strălucit Domn al Moldoveĭ, repurtă 34 de victoriĭ asupra popórelor înconjurătóre: asupra Ungurilor la Baia (1467), asupra Turcilor la Racova (1474) și Valea-Albă (1476), asupra Polonilor la Dumbrava-Roșie (1497); zidì numeróse mănăstirĭ și făcu întocmirĭ folositóre (1457—1504); Ștefan V (**cel Tînĕr**), V. **Ștefăniță**; Ștefan VI, V. **Lăcustă**; Ștefan VII, fiul luĭ Petru Rareș, ucis de boieriĭ pentru crudimile sale (1551—1552); Ștefan VIII, V. **Răsvan**; Ștefan IX, V. **Tomșa**; Ștefan X (**Gheorghe**), dușmanul luĭ Vasile Lupu și aliatul luĭ Mateiŭ Basarab (1654—1658); Ștefan XI, fiul și urmașul luĭ Vasile Lupu (1654—1658); Ștefan XII, V. **Petriceicu**. || Ștefan Bogdan (**Surdulea**), fiul luĭ Iancu Sasul (1591—1592).

Ștefănești pl. târg în jud. Botoșanĭ: 3500 loc. Victoria luĭ Tomșa asupra luĭ Movilă (1612).

Ștefăniță m. 1. Domnul Moldoveĭ, al doilea fiŭ al luĭ Bogdan, muriì în vîrsta de 21 de anĭ (1517—1527); 2. fiul luĭ Vasile Lupu, sub care se întîmplă o fómete mare, așa că lumea se hrănea cu pâine din papură măcinată, de unde porecla-i de *Papură-Vodă* (1659—1661).

stég n. 1. bucată de stofă legată de un bĕț și servind a rălia pe soldațiĭ unuĭ regiment, a distinge o națiune de alta: *stégul tricolor*; 2. od. escadron: *cu treĭ stégurĭ de oștenĭ slujitorĭ*; banĭĭ stéguluĭ, dare impusă cu ocaziunea uneĭ nouĭ instalațiunĭ în domnie. Sin. **drapel, stindard**.

stegar m. cel ce pórtă stégul.

steiŭ n. stâncă: *cățărându-se din steiŭ în steiŭ* Isp.

steĭar m. 1. arbore ce produce ghindă și póte ajunge la o grosime și înălțime fórte mare; specii de steĭar: cer, gârniță, ghindar, gorun, șledun, tufan; 2. lemn de steĭar: *din steĭar se fac mobile elegante*; 3. *fig.* simbol al tărieĭ și puterii fisice: *Românu verde ca steĭarul*.

steĭăriș n. pădure de steĭarĭ: *s'a-ascunde colo în steĭăriș* Al.

stéĭer n. par în mijlocul arieĭ: *strînge funia la stéĭer*.

stelă f. colónă fără capitel acoperită cu o inscripțiune.

stelagiu n. poliță, etageră.

stelar a. ce ține de stele: *lumină stelară*.

stelesc v. a lumina trecĕtor ca o stea, a sclipi.

stelin a. de stele: *nópteа 'și pune stema feerică, stelină* Al.

stelionat n. *Jur.* crima celuĭ ce vinde un imobil ce nu e al luĭ saŭ vinde ca liber de ipotecă un imobil grevat.

stelișóră f. 1. specie de mărgărită: *stelișóre, blânde nalbe* Al.; 2. teiță în formă de stele.

steliță f. păduche de lemn.

stelos a. înstelat: *cerul cel stelos* Bol.

steluță f. 1. asterisc; 2. bucată de sticlă în formă de stea pentru policandre; 3. pl. stelișóre; 4. *Bot.* érbă mólle; **stelute de munte**, flórea regineĭ.

stemă f. 1. pétră scumpă: *boĭerĭ naltĭ cu steme în frunte* Ex.; 3. diademă: *'ĭ pun pe frunte o stemă și la picióre un tron* Al.; fig. *copilul era stema caseĭ* Por.; 3. armăriĭ, blazon.

Stemnic m. afluent de-a drépta Bîrladuluĭ, în jud. Vasluĭ.

stenahorie f. *fig.* anostélă: *de la o vreme 'mĭ venise stenahoria* Al.

Stendhal (Beyle, dis și) m. critic și romancier frances (1783—1842).

stenograf m. cel ce practică arta stenografieĭ.

stenografic a. ce ține de stenografie.

stenografie f. arta de a scrie cu prescurtărĭ tot așa de repede ca și vorba.

stenografiez v. a scrie prin stenografie: *a stenografia un discurs*.

stenos n. astm.

Stentor m. 1. eroŭ grec de la împresurarea Troieĭ, a cărui voce eră puternică și résunétóre; 2. fig. *o voce de Stentor*.

ștép n. ghimpe: *scóte-mĭ ștépul de mi-a intrat în labă* Isp.

stepă f. câmpie întinsă și stérpă în Ungaria și Rusia.

stepenă f. tréptă (fig.): *pe așa stepenă înaltă* Al.

Stephanus (Henricus) m. celebru tipograf și erudit frances, autorul unuĭ admirabil *Tesaur al limbeĭ grecesc* (1528—1598).

Stephenson m. (cit. *Stifnson*) mecanic și inginer engles, inventatorul locomotiveĭ (1781—1848).

ster n. măsură egală cu un metru cub, de măsurat lemnele de încălzit.

ștere n. gunoiŭ: *el vede ștercul din ochiul altuia și nu vede bîrna din ochiul seŭ*.

stereografie f. *Geom.* arta de a representa solidele pe un plan.

stereometrie f. partea geometrieĭ ce tratézà despre măsurarea solidelor.

stereoscop n. instrument de optică prin mijlocul căruia imaginile plane apar în relief.

stereotip a. 1. tipărit cu planșe ale căror caractere nu sunt mobile și carĭ se conservă pentru tiraguriĭ noue: *edițiune stereotipă*; 2. *fig.* neschimbat.

stereotipez v. a tipări cu planșe ale căror caractere nu sunt mobile. Sin. **clișez**.

stereotipie f. arta de a stereotipa.

stereotomie f. sciința de a tăia solidele (lemne, pietre) pentru usul industrieĭ.

șterg v. 1. a face să dispară figura, colorile, întipărirea unuĭ lucru: *a șterge o pată, a șterge cu buretele*; 2. a scóte apa, praful, prin frecare: *a șterge mânile, a șterge de praf*; 3. a rade ceva scris: *a șterge un articol din lege*; 4. a nimici: *a șterge de pe fața pământuluĭ*; 5. a curăța, a purifica: *a șterge de pe fruntea pata uneĭ infamiĭ*; 6. *fig.* a face să se uite: *nu era om în mintea căruia să se șteargă lesne o înfruntare* Od.; 7. *fam.* a fura: *hoțul mĭ-a șters ceasul*; **a o șterge**, a peri din ochĭ; 8. a da o lovitură pe furiș: *i-a șters o palmă*; 9. a dispare: *vechile-ĭ instituțiĭ se șterg, se nimicesc* Gn. Al.

ștergar n. 1. pânză de șters; 2. broboadă (țărănéscă): *ștergare de borangic*.

ștergătóre f. cârpă de șters.

steril a. sterp. Ctr. fertil.

sterilisez v. a face steril.

sterilitate f. insușirea celor sterile. Ctr. fecunditate.

steriță f. parte în spre care bate vêntul: *în steriță vêntuluĭ* Por.

sterlingă f. V. livră.

Sterne (Lorenz) m. scriitor umorist englez, născut în Irlanda, autorul lui *Tristram Shandy*, roman-satiră a obiceiurilor englese, și a *Călătoriei sentimentale* (1713—1768).

sternum n. *Anat.* osul cel lat din naintea pieptului.

sterp a. 1. care nu produce, care nu dă róde: *pământ sterp*; 2. care nu póte avea copii: *femee sterpă*; 3. se dice de oile cari nu fată.

șterpelesc v. 1. a atinge ușor în trécăt: *acest muncitor numai șterpelesce pământul*; 2. a o șterge: *am șterpelit'o d'a casă* Cn.

șersătură f. ceva șters.

șters n. opaiț.

Stesichor m. poet liric grec din Sicilia (sec. VI a. Cr.).

Stețcu m. numele lui Ștefan II în prima sa domnie (1390—1392).

stetoscop n. instrument medical de ascultat pieptul.

Stettin n. oraș în Germania, cap. Pomeraniei: 116,000 loc.

stevie f. *Bot.* măcrișul cailor. Sin. dragaveiu.

stiblat a. *Med.* ce conține stibiu: *tartru stiblat*.

stibiu n. alt nume dat antimoniului.

sticlă f. 1. substanță dură, străveție și fragilă, ce s'obține prin fusiunea nisipului amestecat cu potasă sau sodă: *din sticlă se fac microscoape și telescoape, oglinți și vase*; 2. vas de băut din sticlă; 3. conținutul unei sticle: *o sticlă cu apă*.

sticlar m. cel ce face sau vinde vase de sticlă.

sticlărie f. 1. fabrică de sticlă; 2. arta de a face sticla; 3. scule de sticlă.

sticlesc v. a luci fix: *ochii sei sticliau*.

sticlete m. 1. frumósă pasere cântătóre din ordinul vrăbiilor, cu capul roșcat și aripile pătate cu galben și negru; 2. *fam.* gardist. Sin. **coconiță, domnișor, turculeț**.

sticlit a. cu privirea fixă: *cu fețele pălite, cu ochiĭ sticliți* Od.

sticlos a. lucios ca sticla.

sticluță f. sticlă mică cu dop.

stifos a. înțepător la gust: *pelinurile stifóse* Od.

știft n. țintă fără cap, la cismari.

stigmat n. 1. semn de infamie, urmă rușinósă și funestă: *în veci să porți stigmatul ce înflară pe mișel* At.; 2. partea superióră a pistilului; 3. pl. organe exterióre de respirațiune la insecte.

stigmatisez v. a înfiera (și *fig.*).

stih n. vers: *stihuri de dragoste*.

stihar n. cămașă lungă cu mâneci largi, ce preotul pune în timpul slujbei.

stihie f. 1. element: *stihiĭ a lumii patru* Er.; 2. spirit elementar: *tóte stihiile năpădesc pe mine* At.

stihuire f. arta versurilor, versificațiune: *prin frumósă stihuire să pătrundă al meŭ nume* Em.

stihuitor m. versificator, poet.

stil n. 1. bold cu care cei vechi scriaŭ pe tăbliță unse cu céră; 2. *fig.* mod de a exprima prin scris cugetările sale; 3. mod de a se exprima propriu unei stări sau profesiuni: *stil advocățesc*; 4. mod de a scrie propriu unui mare scriitor: *stilul e omul*; 5. în frumósele arte, mod de a execuța particular artistului: *stilul lui Rafael*; 6. caracterul compoșițiunii: *această compoșițiune e de un stil arhaic*; 7. mod de a indica timpul (după calendarul Iulian sau Gregorian): *1 Novembre stil vechiŭ corespunde lui 13 Novembre stil noŭ*; 8. *Bot.* partea pistilului între ovariu și stigmat.

stilet n. pumnal cu limba triangulară.

stiletcl n. stil, bold mic: *pe tăbliți de céră scriind cu un stiletel* At.

stilisez v. a redacta într'un stil bun, a exprima cu precisiune.

stilist m. scriitor artist sub raportul stiluluĭ.

stilistică f. teoria regulelor de stil, o parte a retoriceĭ.

stîlp m. 1. tot ce servă a susține o clădire, o pórtă; 2. *fig.* sprijin: *boierii cei mari ca niște stîlpi ai țerei*; 3. fruntaș: *stîlpii partidului*; 4. pl. cele patru evanghelii ce se citesc înainte de înmormîntare: *să cheme pe moș popa să-i citéscă stîlpii* Isp. Sin. colónă.

stîlpar m. piastru spaniol.

stîlpare f. ramură verde: *Dumineca stîlpărilor*, cea dinaintea Paștelor.

stîlpesc v. a pironi ochiĭ.

stîlpit a. și adv. țépĕn ca un stîlp: *împăratul rămase stîlpit de mirare* Isp.

Stîlpnic m. supranumele sfîntului Simion: *Stîlpnicul, după credința poporului, ține cerul și pământul*.

stimă f. 1. considerațiune; 2. opiniune, judecată.

stimabil a. care merită stimă.

stimez v. a prețui, a pune preț pe.

stimpĕr v. V. astimpĕr.

stimul n. *Med.* ceea ce excită organele.

stimulent n. 1. ceea ce stimulézà: *a face uz de stimulente*; 2. *fig.* îmboldire: *un stimulent în contra apatiei*.

stimulez v. 1. a îmboldi, a excita; 2. *Med.* a activa funcțiunile organismului.

stinchesc v. a înceta, a conteni: *tu nu mai stinchescĭ cu brașóve* Cn.

stindard n. 1. stég de rĕsboiŭ; 2. *fig.* semn de rallare.

sting v. 1. a năbuși focul: *a stinge lumînarea*; 2. *fig.* a extermina: *bătu pe dușmani de-i stinse*; 3. a face să înceteze: *a stinge o datorie*; 4. a se pierde cu totul: *atâtea popóre s'aŭ stins*; 5. a potoli: *a-și stinge setea*; 6. a muri cu încetul: *s'a stins în flórea vieții*.

stingher a. 1. desperechiat; 2. *fig.* defectuos, isolat: *vorbe stinghere*.

stingherélă f. turburare: *fără s'aducem nicĭ o stingherélă* Isp.

stingheresc v. a împiedeca, a opri de a face: *de ce vĕ stingheriți din lucru?* Isp.

stinghie f. 1. bucată transversală de lemn saŭ de fier, ce servă a susține: *stinghiĭ de paturĭ*; 2. pl. vîntre: *umflătură la stinghiĭ*.

stînjen m. 1. veche mĕsură de lungime: în Muntenia se întrebuința *stînjenul lui Șerban-Vodă* (1 m, 97) și al lui *Constantin-Vodă* (2 m, 02), împărțit în 8 palme, 80 degete saŭ 800 linii; iar în Moldova stînjenul (2,23) era divisat în 8 palme, 64 palmace saŭ 768 linii; 2. cantitate de lemne de un stînjen.

stînjenel m. plantă din familia liliaceelor, ale cărei foĭ imită latul sabieĭ, iar florile colórea liliacului.

stînjenélă f. piedecă: *să-și găsescă tóte înlesnirile fără stînjenélă* Isp.

stînjenesc v. a pune piedecĭ, a opri de la lucru.

stînjenită f. *Bot.* caprifoiŭ.

stînjeniŭ a. violet: *jalețul stînjeniŭ*.

stins n. fapta de a stinge: *după stinsul luminărilor*. Crn. aprins.

știobile! int. exprimă o cădere afund: *știobile! s'a dus* At.

știólnă f. mocirlă: *știólna unde mĕ scăldam* Cn.

stîlpă f. cotorul lemnos al unor plante (ferege, curmalĭ).

stipendiez v. 1. a ține cu léfă; 2. a da un stipendiu.

stipendist m. bursier.

stipendiu n. bursă.

stipulă f. *Bot.* organ ce însoțesce basa petiolelor.

stipulațiune f. clause, condițiuni enunțate într'un contract.

stipulez v. a enunța positiv, a conveni despre ceva într'un contract.

știr m. *Bot.* 1. nume vulgar al amarantului; 2. lobodă.

știrb a. 1. tocit; 2. fără dinți: *babă știrbă*. || m. om fără dinți.

Știrbeiŭ m. 1. (Barbu), Domnul Munteniei, sub care țéra fu ocupată de Turcĭ, Rușĭ și Austriacĭ (1849—1856); 2. numele oficial al orașului Călărași.

știrbesc v. 1. a rupe colțul: *a știrbi un cuțit, un dinte*; 2. a strica: *s'a știrbit ceva din corabie*; 3. *fig.* a tăia, a împuțina: *ploile de lucru să nu le știrbéscă* Pann.

știrbit a. *fig.* nedreptățit: *rîdênd de strîmbările bieților știrbiți* Od.

știrbitură f. 1. ceva știrbit, gaură de dinte; 2. împuținare: *plătesc întreg și fără nicĭ o știrbitură*; 3. *fig.* om știrb, femee știrbă.

știrc m. *Zool.* cocostîrc.

ștircă f. lemn cu care se strivesc strugurii.

ștircesc v. 1. a ședea în călcâie, pe vine; 2. a se ascunde ghemuindu-se pe pământ: *se știrciseră de se făcuseră covrig de ger* Isp.

Stîrla f. provincie austriacă cu cap. *Gratz* (Stirian).

stîrlici m. pl. tîrlici: *stîrlici, toiag, năsălie* Cn.

stîrnesc v. (activ) 1. a face să ésă vînatul din ascunzătóre: *a stîrni epuri*; 2. a provoca: *viscole stîrnia* Al.; 3. a inventa: *vom stîrni o nesciută vorbă nouĕ* Negr. || (reciproc) 1. a eși din culcuș: *se stîrniaŭ toți câinii mahalalei* Al.; 2. a se lăsa: *s'a stîrnit un viscol.* Sin. scornesc.

stîros a. acricios.

stîrp m. *stîrp negru*, pelin.

stîrpe f. viță,ném.

stîrpesc v. 1. a smulge bălăriile, a desrădăcina: *a stîrpi neghina din grâu*; 2. *fig.* a extermina, a stinge: *a stîrpi lupii, a stîrpi rĕul.*

stîrpicĭune f. starea celor sterpe.

stîrpitură f. 1. copil lepădat; 2. pocitură: *stîrpitură de om.*

stîrv n. cadavru, mai ales de animal: *câinele de stîrvuri nu móre* Pann. Sin. mortăciune.

stiubeciŭ n. cerusă: *alifie de stiubeciŭ.*

stiubelŭ n. scorbură ce servesce de stup: *să strîng un stiubeiŭ plin de galbenĭ* Cn.

știucă f. pesce mâncăcios de apă dulce, cu carnea albă și tare, cu capul lung și dinții ascuțiți.

stivă f. grămadă de lucruri (lemne, scânduri, dóge).

stobor m. 1. par ascuțit; 2. pl. gard din scânduri așezate vertical: *îl chemă la stobori.*

stocit a. umflat: *fĕrbă-vĕ mânia în vinele stocite* Em.

stock n. 1. cantitate de mărfuri aflate în prăvălie saŭ în piața unuĭ oraș comercial; 2. capital de fond al uneĭ societățĭ pe acțiuni.

stockfisch m. batog uscat.

Stockholm n. cap. Suediei, zidită pe un grup de insule, în fața golfuluĭ Finlanda; 250,000 loc. Academie, Musee, Industrie activă.

stodolă f. magazie pentru grâne (vorba s'aude în Moldova).

stofă f. 1. orĭ-ce fel de țesătură: *stofă de lână*; 2. *fig.* calitate, merit: *are stofă de ministru*; 3. dispozițiunĭ fericite: *e stofă în acest tînĕr.*

stog n. claie de grâu saŭ de fân: *adună fînul în căpiță și le clădesce apoĭ în stoguri* Al.

stogoș a. se dice de un soiŭ de lână lățósă și aspră.

stogoșat a. țuguiat: *cu căciule stogoșate* Isp.

stoic a. 1. ce ține de stoicism: *doctrina stoică*; 2. care are nesimțirea și tăria sufletéscă a filosofilor stoicĭ. || m. 1. cel ce practică stoicismul; 2. *fig.* om ferm, sever și neclintit.

stoicism n. 1. doctrină filosofică a luĭ Zenon, care punea fericirea în împlinirea datorieĭ și în practica virtuțiĭ; 2. *fig.* statornicie, austeritate de moravurĭ.

Stoienescĭ pl. sat în jud. Muscel, unde Mihaiŭ-Vitézul se retrase după victoria de la Călugăreni.

stol n. 1. massă în mișcare: *stolul oștirilor turcescĭ* Băls.; 2. mulțime pe cale: *din zare depărtată rĕsare un stol de corbi* Em.; 3. *fig.* grămadă: *stoluri, stoluri trec prin minte dulcĭ ilusiĭ* Em.

stolar m. lucrător care deschide tavanul ocneĭ.

stoler m. tîmplar (în Moldova).

stolisesc v. a se împodobi: *începură să se stoliséscă cu tot ce aveaŭ maĭ bun* Por. Sin. dichisesc, gătesc.

stolnic m. marele bucătar care purta grijă de masa domnéscă.

stolniceĭ m. pl. ostașĭ sub comanda stolniculuĭ.

stomach n. organ interior ce primesce și mistuiesce alimentele.

stomachal a. ce ține de stomach.

stomachicŏn n. remediu întăritor de stomach.

stomat n. mică deschidĕtură situată în mare număr pe epiderma plantelor.

stor n. cortină la ferestre ce se ridică saŭ se lasă cu un resort.

storax n. un fel de balsam, de rĕșină aromatică.

storc v. 1. a face să ésă, a scóte strîngênd saŭ apĕsând cu putere: *a stórce o lămâe*; 2. a apĕsa cu téscul ca să ésă zéma: *a stórce struguri*; 3. *fig.* a seca de puteri, a despoia: *a stórce țéra de ómenĭ și de banĭ.*

stornez v. termin comercial: a face un storno.

storno n. rectificarea unuĭ articol de contabilitate printr'un adaos posterior.

stors a. 1. apĕsat tare; 2. *fig.* secat de puterĭ. || n. acțiune de a stórce: *storsul vinului.*

stos n. jocul în cărțĭ numit și *faraon*, introdus de ofițerĭĭ muscalĭ în 1804.

stosar m. jucător în stos.

stosărie f. jocul în stos.

străbat v. 1. a călca un loc în tóte direcțiunile: *a străbate o țéră*; 2. a trece prin: *a străbate o pădure*, 3. *fig.* a pĕtrunde: *sgomotul străbătu până la noĭ.* Sin. cutreer, percurg.

strabism n. lipsă de paralelism în axa ochilor.

Strabon m. celebru geograf grec, născut în Capadocia, autorul primeĭ *Geografiĭ* sciințifice (mort 24 d. Cr.).

străbun m. pl. 1. părinții părinților noștri; 2. cei ce aŭ trăit înaintea nóstră. || a. moștenit de la străbunĭ: *datinĭ străbune.*

strachină f. vas de pământ.

străcor v. 1. a face să curgă cu picătura: *a străcura lapte*; 2. *fig.* a trece cu încetul și pe nesimțite: *se străcurase de atunci mai bine de un an*; 3. a se duce pe furiș, a intra pe ascuns: *s'a străcurat în casă, se străcurară și fugiră toți*; 4. a trece cu greŭ, a rĕsbate: *cine se póte străcura prin acea mulțime?*

străcurătóre f. unéltă de străcurat.

stradă f. drum mărginit de ziduri saŭ de case, într'un oraș. Sin. uliță.

străda1nic a. străduitor: *moșu era străda1nic* Cn.

străda1ne f. mare ostenélă: *triumfurile ce încununară străda1niile lor* Băls.

străda1nesc v. a se strădui: *câte s'a străda1nuit cu învețătura* Al.

stradelă f. stradă mică.

Stradivarius m. 1. celebru fabricant italian de vióre, născut la Cremona în 1664; 2. vióră fabricată de dînsul.

străduiesc v. a-și da silință mare, a se sîrgui mult.

străduință f. opintire, sârguință.

străduitor a. care se străduiesce.

șraf n. *pop.* amendă.

Straford-pe-Avon n. oraș în Anglia, în comitatul Warwick; 8000 loc. În biserica acestuĭ oraș s'află mormîntul luĭ Shakespeare.

străfig v. a străpunge (provincialism oltenesc).

străfulger v. a arunca fulgere.

străgălie f. rotiță de fier la capĕtul rótelor.

străgănélă f. șicană, piedecă: *să întîmpine tot felul de străgănelĭ* Isp.

străgănesc v. a amâna după plac, a purta cu vorba.

străin a. 1. care e de altă națiune saŭ din altă țéră: *obiceiurĭ străine*; 2. ce nu e al seŭ: *avere străină.* || m. om din altă țéră: *aŭ venit mulțĭ străinĭ.* Sin. venetic.

străinătate f. țéră străină: *a pleca în străinătate.*

străinism n. vorbă saŭ datină străină.

straiță f. traistă: *o straiță de cĕpă.*

străiŭ n. 1 pătură de învelit nóptea; 2. haină, îmbrăcăminte: *straiŭ de purpură și aur peste țéra cea grea* Em.

strajă f. 1. gardă, sentinelă: *o strajă de călărași*; fig. *strejarĭ par o strajă de giganțĭ* Em.; 2. barieră; 3. patrulă.

strălucesc v. 1. a luci fórte tare; 2. *fig.* a se distinge.

strălucit a. *fig.* ilustru.

strălucitor a. care strălucesce. Sin. splendid.

străműtură f. lână vopsită cu care țĕrancele fac scórțe.

strămoș m. străbun: *din moșĭ strămoșĭ.*

strămoșesc a. moștenit de la strămoșĭ: *pĕcatul strămoșesc.*

strămurare f. bold de înțepat vitele.

strămut v. a muta dintr'un loc într'altul. Sin. transport.

strană f. 1. locul unde stă corul în biserică; 2. jeț în biserică: *strana domnéscă.*

strănepot m. 1. fiŭ de nepot saŭ de nepótă; 2. pl. posteritatea cea mai depărtată, urmașĭ îndepărtațĭ: *strănepoțiĭ noștrĭ.*

straŋgulez v. a strînge de gât.

straniu a. ciudat: *o stranie ființĭ* Al. Sin. bizar, curios.

străbut n. opintire subită și convulsivă a mușchilor respiratorii, în urmă căreia nerul e alungat cu violență și cu sgomot prin nas și prin gură. || v. a da un străbut.

străpață f. anevoință, obosélă.

străpontîn n. scaun ce se póte ridica saŭ lăsa, în interiorul unei trăsuri saŭ într'o sală de teatru.

străpung v. 1. a împinge până în partea cea-laltă: *îi străpunge limba cu acul*; 2. *fig.* a causa o vie durere: *i-a străpuns inima*.

stras n. compoziție ce imitézā diamantul.

Strasburg n. cetate tare, cap. Alsației-Lorena, aprópe de Rin: 112,000 loc. Bombardat și ocupat de Germani în 1870. Catedrală măréță. Universitate.

Strașinet n. oraș în Bucovina, așezat în centrul țĕrei, pe rîpa stângă a Siretului.

strașnic a. 1. sever: *oștire supusă la disciplină strașnică* Bălc.; 2. *fam.* grozav: *o bătaie strașnică*.

strășnicesc v. a îngrozi cu amenințări: *strășnici tot palatul nu cumva a-l supĕra* Pann.

strășnicie f. severitate.

Strat (Ión) m. economist și om de Stat român (1836—1884).

strat n. 1. așternutul vitelor în coșar; 2. culcuș de fĕre; 3. pătul de gunoiŭ saŭ de graminee: *strat de legume, strat de florĭ*; 4. pătură de colorĭ saŭ de metale: *strat de argint*; 5. pături suprapuse din carĭ se compune un teren: *un strat de nisip, de zăpadă*; 6. patul puștei: *ridică stratu în aer* Al.

strătaiŭ v. a întreținea.

strată f. mănă-curentă.

stratagemă f. 1. vicleníe de rĕsboiŭ; 2. *fig.* finețā, subtilitate.

strateg m. general.

strategic a. ce ține de strategie.

strategie f. arta de a conduce operațiunile militare.

strategist m. cel ce scie strategia.

stratific v. a dispune în straturĭ.

stratificațiune f. dispoziția unuĭ teren în straturĭ.

stratigrafíe f. partea geologiei ce descrie straturile din carĭ e formată cója globuluĭ.

Stratilat (Teodor) m. sfînt mucenic, serbat la 8 Februarie.

străvechime f. vechime îndepărtată.

străvechiŭ a. fórte vechiŭ: *suflétul vĭsézā tótā istoria străvechie* Em.

străvĕd v. a se vedea prin.

străvĕdĕtor a. străvedĭŭ.

străvedĭŭ a. 1. transparent: *apă străvedie*; 3. diafan; *vĕl străvedĭŭ*.

străvestesc v. 1. a se îmbrăca cu haine străine; 2. *fig.* a denatura, a interpreta rĕŭ.

streche f. 1. muscă mare de a cărei împunsătură vitele aŭ mare spaimă: *vacile turbézā și fug orbesce cînd aud sbîrnăitul strechiĭ*; 2. *fig.* furie mare, fugă nebună, nebunie: *a dat strechea în el*.

strechiez v. a înebuni: *a strechiat la bĕtrînele* Al.

Strehaia f. 1. sat și stațiune de cale ferată în jud. Mehedinți; 2. mănăstire în satul cu același nume, zidită de Mateiŭ-Basarab (1646).

Streiu m. rîŭ în Ardél, afluent de a stânga Mureșuluĭ.

strejă f. strajă.

strejar m. paznic.

strejuesc v. a păzi: *te oiŭ strejui tótă nópteа* Cr.

streliți m. pl. corp de infanterie rusă, organisată de Ivan IV (1545), ce formă garda țarilor, distrusă de Petru cel Mare în 1705.

stremțuros a. sdrențuros: *mĕ vedĭ gărbovă și stremțurósă* Cr.

strĕng n. 1. funie de legat saŭ tras ceva: *rótele legate cu strĕngurĭ* Isp.; 2. funie de spînzurat: *bun de strĕng*.

strengar m. băiat care bate podurile.

strengărésc a. de strengar. || v. a fi strengar.

strengărie f. faptă de strengar.

strepede m. vierme de caș.

strepedesc v. a-și toci dinții (de lucrurĭ acre): *părinții mănîncă agurĭdă și fiilor lĭ se strepedesc dinții* Cr.

strĕșinĭ f. 1. partea dinainte a acoperișuluĭ ce servă la scurgerea ploiĭ: *rîndunelele se adăpostesc sub streșinĭ*; 2. acoperiș în genere: *sub strĕșina-l de cetinĭ* Em.

strîc v. (activ) 1. a rupe: *a strica haĭnele*; fig. *a strica o locmélă*; 2. a prăpădi, a ruina: *să strice țĭra și s'o jefuiască* Os; 3. a ucide; *mulțĭ Tătarĭ tu mi-aĭ stricat?* Por.; 4. a desbina: *a strica o casă*; 5. a face rĕŭ: *de nu póte strica altuia, 'și strică lui-și* Pann; 6. *fig.* a demoralisa: *a strica copiiĭ cu exemple rele*. || (neutru) a fi de vină: *ce strică el?* || (reciproc) 1. a se schimba din bine în rĕŭ: *se strică vremea*; 2. a se putrezi; 3. a se strîmba de rîs. Sin. vatăm.

strîcăcios a. 1. care (se) strică ușor; 2. vătămător: *pămele necópte sunt strîcăcióse stomachuluĭ*.

strîcăcĭune f. lucru stricat, pagubă.

strîcat a. 1. vătămat: *un dinte strîcat*; 2. putred; 3. *fig.* corupt: *om strîcat*. || n. fapta de a strica: *strîcatul este lesne și dresul greŭ* Al.

strîcător a. care strică.

strîcătóre f. fotă.

strîchnină f. alcaloid vegetal fórte venimos, extras din nuca vomică.

strîcnesc v. a bicĭuĭ până la sînge pe caĭ: *te strîcnesc cu sfichiŭ de foc* Al.

strîct a. 1. strîns și riguros: *datorie strîctă*; 2. fórte exact și fórte sever: *om strîct*.

strîcteță f. rigóre extremă.

strîdent a. ce dă un sunet șuerător și răsbitor.

Strîdie (Leon) m. alt nume dat luĭ Leon Tomșa.

strîdie f. molusc de mare cu scoica bivalvă.

strîg v. 1. a scóte strigăte: *a striga ca în gura șĕrpeluĭ*; 2. a vorbi tare: *nu striga așa*; 3. a vesti cu glasul tare: *cranĭcul strigă pe uliță*; 4. a chema tare: *strigă-l pe nume*.

strîgă f. 1. babă vrăjitóre care la nópteа mana vacelor saŭ deóchie copiiĭ; 2. *Zool.* cucuvale.

strîgare f. 1. acțiune de a striga; 2. publicațiune oficială: cele treĭ *strîgărĭ de căsătorie*.

strîgăt n. 1. glas scos cu tărie; 2. glasul obicinuit al animalelor: *strigătul cucuvelei*; 3. aclamațiune.

strîgător a. 1. care strigă; 2. *fig.* care excită a se plînge tare: *nedreptate strîgătóre*.

strîgătură f. chiniturā.

strîghe f. rouă dulce.

strîgóică f. 1. strigă; 2. *fig.* babă urîtă și rea.

strîgoime f. céta strigoilor: *strigoimea se 'ndesesce* Al.

strîgoiŭ m. 1. om mort ce se crede că ese din mormînt în nóptea de St. Andreiŭ și merge să sugă sîngele rudelor celor maĭ apropiate: *vin strîgoiĭ, s'adună părăsind a lor sicriĭ* Al.; 2. *Bot.* odolén (V. măr); 3. *fig.* poreclă vechilor boierĭ, retrograd: *ne chem pe noĭ ruginiĭ, strîgoĭ* Al. Sin. vampir.

Strîgoniu n. comitat și oraș în Ungaria, numit de Ungurĭ **Esztergon**: 9000 loc. Catedrală frumósă.

Strîharet n. mănăstire în jud. Olt cu o școlă practică de agricultură.

strîjnic m. cărlan de un an, căruia s'a tuns cóma.

strîmb a. 1. curb: *linie strîmbă*; 2. întors la o parte: *gură strîmbă*; 3. piezíș: *căutătură strîmbă*; 4. *fig.* nedrept: *judecată strîmbă*. || adv. fals: *a jura strîmb*. Cr. drept. || v. 1. a face strîmb: *a strîmba un lemn*; 2. a face grimase (în batjocură saŭ despreț): *ce te strîmbĭ la el?*

Strîmbă-lemne m. în basme, uriaș năsdrăvan care îndóie copacĭĭ codrilor: *Strîmbă-lemne, uragan de vijelie* Al.

strîmbătate f. *fig.* nedreptate.

strîmbătură f. grimasă.

strîmt a. îngust. Cr. larg.

strîmtez v. a (se) face strîmt.

strîmtóre f. 1. loc strîmt saŭ înfundat între doĭ munțĭ: *strîmtórea Termopilelor*; 2. braț îngust de mare între douĕ uscaturĭ: *strîmtórea de Gibraltar*; 3 *fig.* lipsă mare: *te aflĭ în mare strîmtóre*.

strîmtorare f. *fig.* ananghe.

strîmtorat a. 1. adus la strîmtóre, constrîns; 2. care s'află în nevoie.

strîmtorez v. a aduce la strîmtóre.

strîng v. 1. a apĕsa cu putere: *a strînge mîna, a strînge de gît*; 2. a face maĭ strîmt: *a strînge un nod*;

3. a apropia: *a-și strînge piciórele;* 4. a pune la adăpost, a grămădi: *a strînge bucatele cîmpului;* 5. a aduna, a economisi: *a strînge bani albi pentru dile negre;* 6. a percepe: *a strînge dările;* 7. a se reuni (în masă): *s'a strîns lume multă;* 8. a ridica și pune la loc: *a strînge așternutul, a strînge masa;* 9. a îndoi, a înfășura: *a strînge scrisórea, aripile, pânzele;* 10. a constrînge: *l'a mai strîns să stea acasă;* 11. a vătăma: *fie-care scie unde îl strînge o-pinca; fig.* 12. a causa o durere vie: *mizeria-i ne strînge inima.*

strîngere f. acțiune de a (se) strînge: *o strîngere de mână.*

strîngător a. și m. care strînge.

strîns n. fapta de a strînge: *strînsul bucatelor.*

strînsă f. menaj: *nici cu dînsa nu fac strînsa* Por.

strînsóre f. 1. strîngere: *strînsóre de mână;* 2. recoltă; 3. colică la prunci.

strînsură f. 1. ceea ce s'a strîns cu multă economie; 2. od. soldat voluntar: *mulțime de strînsură aici va alerga* Az.

strivesc v. 1. a turti sub o puternică apăsare, sub o lovitură violentă; 2. *fig.* a prăpădi.

strofă f. 1. în drama grécă: parte ce cântă corul; 2. adi, număr determinat de versuri ce formézĕ un sens complet.

stroh n. strat saŭ culcuș de vite: *de câte orĭ veți fi dormit în stroh* Cn.

Stroici (Luca) m. Mare logofĕt al Moldovei, a publicat la 1573 un *Tatăl Nostru* cu litere latine (c. 1530—1610).

stroiŭ n. vergi pentru soldați: *am să-i bat la stroiŭ* Cn.

Stromboli n. una din insulele Lipari, aprópe de Sicilia, cu un vulcan mereŭ în activitate.

stronțiu n. metal galben, descoperit de Davy.

strop m. 1. picătură mică: *stropi de apă;* 2. (poetic) lacrimă: *asupra ei să cadă a ochilor tei stropi* Em.

stropesc v. a uda aruncând stropi.

stropit a. pătat: *haină albastră stropită cu aur* Em. || n. fapta de a stropi: *stropitul florilor.*

stropitóre f. cană de stropit.

stropitură f. efectul stropirii.

stropolesc v. a pregăti în grabă: *se puse a stropoli de nuntă* Por.

stropșesc v. 1. a sfărîma prin călcare; 2. a ciunti de vr'un membru: *apoĭ să ni-l stropșescĭ?* Az.; 3. a se strîmba: *se stropșesce la ea* Cn.; 4. *fig.* a desfigura: *a stropși cuvinte.*

stropșit a. și m. 1. stricat, epileptic: *mulți omeni stropșiți am vĕdut* Az.; 2. *fig.* pocit: *ba ei drege tu, stropșitule!* Az.

stropșitură f. epilepsie.

structură f. 1. modul cum e zidit un edificiu; 2. dispoziționea părților unuĭ corp organisat: *structura corpului omenesc e admirabilă;* 3. *fig.* ordine, dispoziționea: *structura unuĭ poeme.*

strugure m. 1. rodul viței: *struguri de Malaga;* 2. ciorchină: *struguri de fructe sălbatice roșiĭ* Az. Sin. pómă.

strugurei m. pl. *Bot.* cócăză.

strujan m. cocén: *pĕrul se lasă ca pe strujanul verde un caier de mătase* Az.

strujesc v. 1. a da la strung; 2. a curăța bóbele de strugure: *cînd te-i sătura de strujit pene* Cn.

Struma f. V. Marița.

strună f. 1. córdă (de arc, de instrument musical): *din strune scóte un cântec jalnic;* 2. linie dréptă: *în strună dréptă prin Ștefan ne cobor din Cesar* Az.; 3. zăbală la frîul cailuĭ; 4. *fig.* frîu: *glóta abia o ținea în strună un șireg de dorobanți* Op. || adv. întins: *trĕba merge strună.*

strunesc v. 1. a înstruna; 2. a strînge frîul: *a struni calul* Cn.; 3. *fig.* a înfrîna: *de ce n'a strunit fata?*

strung n. mașină de rotunjit lemnul, fildeșul, metalele.

Strunga f. 1. pisc al Carpaților, în jud. Dîmbovița; 2. pădure în jud. Roman, faimósă od. ca cuib de tâlhar; 3. izvor cu ape minerale (sulf și fier) în jud. Iași, nu departe de Tîrgu Frumos. Victoria luĭ Gh. Ghica asupra luĭ Ștef. Gheorghe (1658).

strungă f. 1. trecătóre îngustă între doĭ munți la capĕtul pădurii: *se prelungesce o strungă* Az.; 2. țarc de închis vitele vara; 3. *fig.* orbită: *es stelele din strungă* Em.

strungar m. 1. lucrător la strung; 2. cioban care mână oile la strungă.

strungărĕță f. gălĕță de muls.

strungărie f. 1. meseria de strungar; 2. atelierul strungaruluĭ.

struț m. cea maĭ mare din tóte paserile, locuiesce în Africa și în o mare parte a Asieĭ.

Stuart m. ilustră familie scoțiană ce datézĕ de la Robert II (1370); fiul Marieĭ Stuart, Iacob VI de Scoția, deveni rege al Angliei sub numele de Iacob I (1603); de atunci până la căderea luĭ Iacob II (1688), Stuarții domniră asupra Angliei.

stuc n. tencuială de ghips ce imitézĕ marmura.

stucatură f. ornament de stuc.

student m. cel ce urmézĕ cursurile unei școle superióre: *student în litere, în medicină.*

studențesc a. ce ține de studenți: *apucături studențescĭ.*

studențime f. studenții din școlele înalte.

studiat a. 1. făcut cu îngrijire: *tablóŭ bine studiat;* 2. *fig.* afectat: *gravitate studiată.*

studiez v. 1. a se deda studiuluĭ; 2. a căuta să scie: *a studia muzica;* 3. *fig.* a observa cu atenționea: *a studia pasiunile omenescĭ;* 4. a învĕța pe din afară: *a-și studia lecțiunea.*

studios a. care iubesce studiul.

studiu n. 1. lucrarea mințiĭ care caută să învețe saŭ să aprofundeze un obiect; 2. orĭ-ce lucrare preparatóre: *a pune un proiect de lege la studiu;* 3. model de desen: *studiu după antica;* 4. compoziționea de muzică pentru studiu; 5. diferite grade de învĕțĕmînt: *și-a terminat studiile.*

stuf n. 1. un fel de trestie: *stuful crește din adânc* Em.; 2. loc des plantat: *se ascunse copilul într'un stuf de florĭ* Isp.

stufăriе f. loc plin de stuf: *stufăriile din Dobrogea.*

stufat n. 1. mod de a fierbe bucatele într'un vas bine astupat; 2. mâncare cu cépă verde saŭ cu usturoiŭ.

stufiș n. pădure de trestiĭ, pădure désă.

stufos a. 1. plin de stuf: *pădurĭ stufóse;* 2. cu crăcĭ multe: *pom stufos;* 3. des, îndesat: *ochiĭ seĭ subgene albe și stufóse* Bor.

stuh n. stuf: *printre stuhul ce se mișcă eată o luntre vînătóre* Az.

stulete m. cocénul cu grăunțe al porumbuluĭ.

stup n. 1. casă de albine: *stupiĭ se fac din lemn, din scórță, din mușchĭ saŭ din papură;* 2. *fig.* putred de bogat: *s'ar face stup de banĭ* Az.

stupar m. cel ce pórtă grija stupuluĭ.

stupărie f. mulțime, loc de stupĭ.

stupărit n. dare de stupĭ.

stupefacțiune f. uimire afară din cale.

stupesc v. a scuipa (s'aude în Moldova): *'și stupiaŭ în sîn* Cn.

stupid a. și m. greoiŭ de minte.

stupiditate f. 1. lipsă de minte și de judecată; 2. vorbă saŭ faptă stupidă.

stupină f. 1. număr anumit de stupĭ; 2. locul unde staŭ stupiĭ. Sin. prisacă.

stupit n. 1. scuipat: *stupitul cuculuĭ,* cardamină.

sturluibat a. și m. nebun: *lumea e plină de sturluibațĭ* Az.

sturluibatic a. nebunatic: *o sturluibatică și o leneșă de fată* Cn.

sturluibez v. a înebuni: *aĭ sturluibat amîndoĭ* Az.

Sturdza m. nume a 2 Domniĭ aĭ Moldovei: 1. (Ion Sandu), căută să ușureze starea mizeră a țĕrii (1822—1828); 2. (Mihail), decretă desrobirea țiganilor domnești și mănăstirescĭ (1844), împodobi Iașii și înființă Academia Mihailénă; muri în 1884 la Paris (1834—1848).

Sturul (Muntele) m. pisc al Carpaților, în jud. Mehedinți.

sturz m. pasere ócheșă din soiul mierleĭ, cu o carne excelentă; **sturz mare,** cocoșar.

Stuttgard n. oraș în Germania, cap. regatuluĭ Würtemberg: 120,000 loc.

Styx n. fluviu ce ocolia de nouĕ orĭ infernul.

Suab a. ce ține de Suabia. || m. locuitor d'acolo.

Suabia f. unul din cele 7 cer-

curĭ ale regatului Bavarieĭ: 560,000 loc. Cap. *Augsburg*. || **Casa de Suabia**, V. Hohenstaufen.

suav a. fórte dulce, fórte plăcut: *viaţa nóstră trece ca suava rouă* Boc.

suavitate f. însuşirea lucrurilor suave: *suavitatea unuĭ parfum, suavitatea unuĭ melodiĭ.*

sub prep. arată 1. starea unuĭ lucru în raport cu altul maĭ înalt: *seăunel sub masă*; 2. timpul: *sub republică*; 3. *fig.* dependenţă, subordinaţiune: *a servi sub un ofiţer.*

şubă f. manta îmblănită.

subaltern a. şi m. care este sub dependenţa altuia. Sin. *inferior, subordonat.*

sub-bibliotecar m. funcţionar subordonat bibliotecaruluĭ.

sub-comisar m. ajutorul comisaruluĭ.

sub-director m. al doilea director.

subdivid v. a divide ceea ce fusese deja divisat.

subdivisiune f. divisiunea uneĭ părţĭ dintr'un tot deja divisat.

subiect n. 1. materie despre care se vorbesce, se scrie: *subiect de conversaţiune*; 2. eul cugetătór, în opoziţiune cu *obiect*; 3. persónă ce magnetiséză; 4. *Gram.* primul termin al uneĭ propoziţiunĭ: *subiectul şi predicatul.* Cfr. *obiect.*

subiectiv v. 1. *Filos.* ce are raport la subiect, la eul cugetătór: *subiectiv e tot ce se petrece în mintea nóstră, în sufletul nostru*; 2. se dice de scriitorii şi de artiştii carĭ se preocupă maĭ mult de impresiunile ce le face un obiect de cât de obiectul însuşĭ. || n. tot ce este în interiorul subiectuluĭ, tot ce e subiectul însuşĭ: *subiectivul e fundamentul psichologieĭ.* Cfr. *obiectiv.*

subiectivism n. pornirea scriitorilor şi artiştilor subiectivĭ.

subiectivitate f. calitatea celor subiective: *subiectivitatea poetuluĭ.*

subîmpart v. a subdivide.

subînchiriez v. a închiria o parte a caseĭ.

subînţeleg v. a nu exprima, în vorbire saŭ scriere, tot ce avem în minte.

subînţeles a. şi n. 1. ceea ce se subînţelege; 2. cugetat, dar nu exprimat.

subit a. ce vine pe neaşteptate. || adv. de o dată.

subjonctiv n. *Gram.* conjunctiv.

subjug v. 1. a pune sub jug, a aduce la supunere prin puterea armelor; 2. *fig.* a domina prin fórţa morală: *eloquenţa subjugă spiritul.*

sublim a. 1. fórte înalt, vorbind de lucrurĭ morale saŭ intelectuale: *spirit, devotament sublim*; 2. vorbind de lucrurĭ: *spectacol sublim.* || n. ceea ce e mare şi nobil în sentimente, în fapte virtuóse, în stil.

sublimat n. orĭ-ce produs al sublimaţiunĭĭ: *sublimat de mercuriu.*

sublimaţiune f. operaţiune chimică ce constă în volatilisarea unuĭ corp prin mijlocul căldurcĭ şi apoĭ în condensarea luĭ prin rĕcire: *flórea de sulf se obţine prin sublimaţiune.*

sublimatoriu n. vas în care se operézĕ sublimaţiunea.

sublimez v. a opera sublimaţiunea.

sublimitate f. calitatea celor sublime.

subliniez v. 1. a trage o linie sub una saŭ maĭ multe vorbe; 2. *fig.* a indica prin o inflexiune a vocĭĭ că se dă importanţă particulară uneĭ vorbe: *discursul fu subliniat prin aplause numeróse.*

sub-locotenent m. ofiţer imediat inferior locotenentuluĭ.

submersiune f. cufundare în apă.

sub-ofiţer m. militar de un grad inferior sub-locotenentuluĭ şi superior caporaluluĭ saŭ brigadieruluĭ.

subordinaţiune f. 1. ordine stabilită între persóne şi care face că unele depind de altele; 2. dependenţa uneĭ persóne saŭ a unuĭ lucru în raport cu altul.

subordinez v. 1. a stabili o ordine de dependenţă de la inferior la superior; 2. a stabili între lucrurĭ o ordine de dependenţă.

subordonat a. 1. supus altuia; 2. care depinde de o causă, de un principiu. Cfr. *independent.*

subpământén a. suteran.

sub-prefect m. funcţionar public însărcinat cu administraţiunea

uneĭ plăşĭ şi care se află sub direcţiunea imediată a prefectuluĭ.

sub-prefectură f. 1. plasă administrată de un sub-prefect; 2. funcţiunea, locuinţa, biurourile sub-prefectuluĭ.

şubred a. fragil.

subrepticiu a. *Jur.* ce se face pe furiş şi ilicit.

subretă f. 1. servitóre de comedie; 2. femee subalternă şi intrigantă.

subrog v. *Jur.* a se substitui: *să nu se subroge în drepturile creditorului.*

subrogaţiune f. substituţiune juridică: *plată prin subrogaţiune.*

subscriitor m. 1. cel ce ia parte la o subscripţiune; 2. cel ce subscrie o poliţă.

subscripţiune f. 1. acţiune de a subscrie un act; 2. acţiune de a subscrie pentru o faptă de binefacere, pentru o publicaţiune etc.; 3. sumă promisă saŭ plătită de cel ce subscrie.

subscris a. şi m. cel ce a subscris în josul unuĭ act.

subscriu v. 1. a-şĭ pune semnătura în josul unuĭ act spre a-l aproba; 2. a se îndatora, a da o sumă determinată pentru o întreprindere, pentru o carte în ajun de a fi publicată: *a subscrie pentru o statuă*; 3. *fig.* a-şĭ da consimţimîntul: *a subscrie la un proiect.*

sub-secretar (de Stat) m. înalt funcţionar pus imediat sub secretarul de Stat saŭ ministru.

subsemnat a. şi m. subscris.

subsemnez v. a. subscrie.

subsidiar a. ce servă a sprijini un lucru principal. || adv. în al doilea loc, în al doilea rînd.

subsidiu n. 1. impozit scos în anumite împrejurărĭ; 2. ajutor în banĭ.

subsist v. 1. a continua de a fi; 2. a rĕmânea în vigóre: *legea subsistă*; 3. a trăĭ şi a se întreţine: *a subsista prin munca sa.*

subsistent a. care subsistă.

subsistenţă f. 1. hrană şi întreţinere: *părinţiĭ îngrĭjesc de subsistenţa copiilor lor*; 2. tot ce e necesar pentru întreţinerea uneĭ armate: *serviciul subsistenţelor.* Sin. *traiŭ.*

subsol n. partea uneĭ case care e sub parter.

substanţă f. 1. ceea ce există prin sine-însuşĭ: *substanţă spirituală*; 2. materie óre-care: *substanţă medicală*; 3. partea cea maĭ bună, maĭ nutritivă: *substanţa pămîntuluĭ trece în vegetale*; 4. *fig.* ceea ce e maĭ esenţial: *substanţa unuĭ discurs*; în substanţă, în resumat, pe scurt.

substanţial a. 1. ce conţine multă substanţă nutritivă: *aliment substanţial*; 2. *fig.* plin de fapte, de ideĭ: *operă substanţială.* || adv. în substanţă.

substantiv n. *Gram.* vorbă ce exprimă o fiinţă, un lucru, o idee.

substituiu v. 1. a pune în loc: *a substitui o vorbă alteia*; 2. *Jur.* a chema pe cineva la moştenire în locul altuia; 3. a se pune în locul altuia.

substitut m. magistrat însărcinat de a înlocui la parchet pe procurorul general.

substituţiune f. punerea uneĭ persóne saŭ a unuĭ lucru în locul altuia.

substracţiune f. operaţiune aritmetică prin care se scade un număr maĭ mic dintr'altul maĭ mare.

substrag v. a scădea dintr'un număr, a face o substracţiune.

substrat 1. n. *Filos.* ceea ce există într'o fiinţă independent de calităţile sale; 2. basă esenţială.

subs(u)óră f. subţiór: *să-l pun plumbul subsóră* Por.

subterfugiu n. mijloc pieziş şi artificios de a eşĭ dintr'o încurcătură.

subţiez v. 1. a face maĭ subţire; 2. *fig.* a se rafina: *acum lumea s'a subţiat.*

subtil a. 1. fórte mărunt: *praf subtil*; 2. fórte fin saŭ delicat: *simţ subtil*; fig. *argumentaţiune subtilă*; 3. care pătrunde, se însinuézĕ uşor: *otravă subtilă*; 4. fórte abil.

subtilisez v. 1. a face subtil; 2. a raţiona cu prea multă subtilitate; 3. *fam.* a fura.

subtilitate f. 1. calitatea celor subtile; 2. fiinţă exagerată.

subţiór f. partea de desubt a umĕruluĭ la încheietura braţuluĭ.

subtiratic a. cam subţire.

subţire a. 1. care nu e gros: *aţă*

subțire; 2. *fig.* fin: *biografia subțire* Em.; 3. delicat: *obraz subțire.*

subțirime f. insușirea lucrurilor subțiri.

suburbie f. mahala.

subvenționat a. și m. care primește o subvențiune.

subvenționez v. a da o subvențiune.

subvențiune f. 1. ajutor în bani; 2. fond ce guvernul acordă spre a susține o întreprindere.

subversiv a. care distruge: *idei subversive.*

suc n. 1. zémă în carne, plante; 2. *fig.* ceea ce e mai bun într'un lucru.

sucada adv. atât de mare (gesticulând cu brațele și depărtându-le paralel): *are nisce ochi șucada! te am logodit cu o avere șucada!* Al.

sucală f. rótă de depânat firele de tort: *are să mérgă cum e sucala* Cn.

sucălesc v. a cicăli: *il tot sucăliam să-mi dea ciurele* Cn.

succed v. a urma: *ne succedem generații și ne credem minunați* Em. Ctn. preced.

succes n. sfîrșit fericit, izbândă.

succesibil a. *Jur.* se dice de un grad de rudenie ce face abil la succesiune.

succesiune f. 1. șir de persóne sau de lucruri cari se succed fără întrerupere sau la scurte intervale; 2. *Jur.* transmiterea unei moșteniri: *succesiunea se déferește sau prin lége sau după voința omului prin testament*; 3. bunuri transmise: *o succesiune bogată.*

succesiv a. 1. care se succede fără întrerupere: *ordinea succesivă a dilelor și a nopților*; 2. relativ la o succesiune: *drepturi succesive.*

succesor m. urmaș. Ctn. predecesor.

succin n. chihlibar.

succinct a. și adv. în puține vorbe. Ctn. prolix.

sucese v. 1. a învârti de mai multe ori: *a suci un fir*; 2. a învârti cu violență: *i-a sucit picioru*; 3. *fig.* a șicana: *mé sucesce cum vrea*; 4. a denatura sensul: *nu-mi suci vorba*; 5. a se întortochia.

Sucévа f. 1. afluent de-a drépta Siretului, ese din Bucovina și trece pe lângă orașul cu același nume; 2. județ așezat în partea de N.-V. a Moldovei: 140,000 loc. Cap. *Fălticeni*; 3. episcopie cu reședința la Iași; 4. oraș în Bucovina, așezat pe malul drept al riului Sucéva, lângă hotarul despre Moldova: 10,000 loc. Fostă cap. a Moldovei și scaunul vechei sale mitropolii.

șuchet a. țicnit, nebun: *parcă ești șuchet.*

sucit a. 1. întortochiat; 2. *fig.* bizar.

sucitóre f. 1. manivelă; 2. *Zool.* cap-întortură.

sucman n. 1. materie grósă de lână; 2. cojoc dintr'însa: *cu sucman, cu opinci* Al.

sucnă f. androc.

sucomb v. 1. a nu putea resista: *a sucomba durerii*; 2. a fi învins, a cădea sub o putere covârșitóre: *a sucomba după ani de luptă.*

suculent a. ce are mult suc, care e fórte nutritiv: *bucate suculente.*

sucursală f. stabiliment ce depinde de altul identic. Sin. filială.

Sud n. punctul orizontului opus Nordului. Sin. Miadă-zi.

sudalmă f. injurătură: *zadarnicele-i sudălmi* Od.

Sudan n. țéră vastă în Africa centrală, numită și *Nigrilia.*

sud-est n. direcțiune situată între S. și E.

Sudeți m. pl. lanț de munți în Germania, ce separă Silesia de Boemia și Moravia.

sudit m. supus străin: *am înecat un sudit* Al.

sudóre f. 1. licid sărat ce ese prin porii pielii; 2. *fig.* muncă, osteneală; 3. sudórea calului, plántă din clasa leguminóselor, formézá tufe spinóse. Sin. nădușélă.

sudorific a. ce provócă sudórea: *boranța, fiórea de soc și salsaparila sunt remedii sudorifice.*

suduc m. pesce numit obicinuit *șalău.*

sudultură f. injurătură.

sudui v. a injura a dojeni: *îi sudui cu aspre cuvinte* Od.

sudum n. sumedenie: *herghelíile erau sudium de mulțe* Por.

sud-vest n. direcțiune situată între S. și V.

Suedez a. ce ține de Suedia. || m. locuitor d'acolo.

Suedia f. regat în N. Europei, partea orientală a Scandinaviei, cu 4,850,000 loc. și cu cap. *Stockholm.*

suer v. 1. a produce un sunet ascuțit cu buzele; 2. se dice de sunetul acut al unor animale: *șérpele șuieră*; 3. se dice de orí-ce sgomot ascuțit, făcut de vênt sau de un corp ce cutreeră repede aerul: *vêntul șuieră*; 4. *fig.* a manifesta desaprobarea șuierând: *a șuiera pe un actor.* || n. șuierat: *al nopții vênt cu șuier viscolesce* Al.

șuierat n. 1. acțiune de a șuiera: *șuieratul șerpilor*; 2. sgomot ascuțit: *șuieratul glónțelor.*

șuierătură f. 1. șuierat prelungit; 2. desaprobare manifestată prin șuierat.

șuet m. sgomot confus: *șuetul rîului.*

șuetură f. șuet îndelungat: *șuetură la ambele urechi.*

Suetoniu m. istoric latin: *Viețile celor 12 Cesari* (65—135).

Suevi m. pl. nume dat de Romani tuturor popórelor Germaniei, cari locuiau dincolo de Elba.

Suez n. istm ce împreună Africa cu Asia, străbătut de un canal maritim, lung de 160 km. și larg de 100: început la 1858, canalul fu deschis în 1869 și a costat 450 mil. lei.

sufer v. 1. a duce ceva anevoios: *a suferi fómea, setea*; 2. a suporta cu răbdare, a tolera: *a suferi contradicerea*; 3. a cerca o durere fisică sau morală: *suferă de stomach*; 4. a simți durere: *a suferi în tăcere*; 5. se dice de lucrurile ce încércă o pagubă, o scădere: *grânele au suferit de secetă.* Sin. îndur, pătesc, rabd.

suferind a. și m. care suferă.

suferință f. 1. starea celui ce suferă; 2. durere, chin: *suferințe fisice, suferințe morale.*

suferire f. suferință: *după suferirt multe inima se împietrésce* Gn. Ar.

sufeți m. pl. magistrați anuali la Cartaginesi, analogi consulilor romani.

suficient a. 1. îndestulător; 2. *fig.* arogant, presumptios.

suficiență f. 1. ceea ce este de ajuns; 2. *fig.* vanitate neródă, presumpțiune.

sufix n. silabă pusă la sfîrșitul vorbelor spre a le modifica sensul: *omen-esc omen-ie.* Ctn. prefix.

suflare f. 1. acțiune de a sufla: *suflarea vêntului*; 2. respirațiune: *mi s'a tăiat suflarea*; 3. viață, suflet: *până la ultima suflare*; 4. ființă vie: *tótă suflarea s'a pus în mișcare* Cn.

suflat a. acoperit cu un strat metalic: *suflat cu argint.*

suflec v. a ridica îndoind: *a-și sufleca mânecile.* Sin. sumet.

suflet n. 1. suflare: *a alerga într'un suflet*; 2. viață: *a prinde la suflet, a-și da sufletul*; 3. principiu de viață și de cugetare, substanță spirituală și nemuritóre: *omul constă din corp și suflet*; 4. totalitatea facultăților morale și intelectuale, caracter: *suflet generos*; 5. cugetare intimă: *ochii sunt oglinda sufletului*; 6. partea morală a sufletului, conștiința, inima: *om fără suflet, are ceva pe suflet*; copil de suflet, adoptiv; 7. ființă: *nu vĕduse suflet de om*; 8. individ, locuitor: *oraș cu 10,000 suflete*; 9. *fig.* motor principal: *el e sufletul acestei întreprinderi*; 10. termin de gingășie: *sufletul meu!*

sufleței n. pl. *Bot.* mărgăritărele.

sufletesc a. 1. ce ține de suflet: *facultăți sufletesci*; 2. moral: *om cu totul sufletesc* Pann.

sufloiță n. unéltă de suflat. Sin. fóle.

suflor m. cel ce suflă actorilor rolul lor pe scenă.

suflu v. 1. a face vênt împingând aerul prin gură; 2. a mișca, vorbind de aerul agitat: *vêntul suflă tare*; 3. a respira, mai ales cu anevoie: *ce sufli așa?* 4. a îndrepta suflarea asupra (spre a aținge sau stinge): *a sufla lumînarea, focul*; 5. a spune în taină: *a sufla la ureche*; 6. a răpi: *i-a suflat punga*; 7. a acoperi cu un strat metalic: *a sufla cu aur, cu argint.* || n. 1. suflare: *suflul crud al lumii ast suflet vestejesce* Bol.; 2. *fig.* putere de inspirațiune: *suflul genitului.*

sufragant m. se dice de un episcop ce depinde de mitropolit.

sufrágiu n. 1. declarațiunea părerii sau voinței sale printr'un vot: *în adunările deliberante se numĕră*

sufragiile; **sufragiu universal**, drept de a vota atribuit tuturor cetățenilor; 2. *fig.* aprobare: *aceasta piesă a obținut sufragiile publicului.*

sufoc v. a năbuși.

sufocant a. năbușitor.

sufocațiune f. pierderea respirațiunii sau greutate mare de a respira.

sug v. 1. a trage un licid în gură aspirând: *a suge zéma pómelor*; 2. a înghiți laptele din țîțe: *copilașul suge bine*; 3. *fig.* a nutri spiritul cu: *a suge patriotismul odată cu laptele*; 4. *fam.* a fi bețiv: *suge ca din ólă*; 5. a stârce, a slei: *a suge țéra.*

sugaciu m. 1. care suge, vorbind de prunci și de puii de animale; 2. *fam.* bețiv.

suge-bute m. bețiv de frunte.

sugér v. a pune în minte, a inspira: *a sugera o idee.*

sugestiune f. îndemn bun sau rău.

sugestiv a. se dice de un lucru care sugere altele în imaginațiune.

sugétor a. 1. care suge încă: *mieĭ sugétor*; 2. ce sórbe: *hârtie sugétore.* || m. prunc: *de la sugétor până la bétrân* Bălc.

sughiț n. mișcare convulsivă a diafragmei, ce se face cu un fel de sunet nearticulat. || v. 1. a scóte sughițuri: *sughite într'una*; 2. *fig.* a duce dorul: *a sughiți după ceva.*

sugilațiune f. *Med.* echimosă prin respândirea sângelui.

suglă n. bubă la unghia degetului. Sin. **panaris.**

sugiuc n. 1. magiun de struguri; 2. nuci înșirate pe o sfóră și acoperite cu must fiert cu făină.

sugrum v. 1. a strînge de gât; 2. *fig.* a năbuși: *a sugruma o réscoală.*

sugrumător a. și m. care sugrumă.

șugubéț a. 1. primejdios: *locurile acestea sunt șugubețe* Cn.; 2. rĕutăcios: *veveriile șugubețe carĭ sar șglobiĭ* Od.

șugubină f. 1. bocluc, pocinog: *a da de șugubină*; 2. glumă prostă (în Moldova). V. deșugubină.

șuguiesc v. a glumi: *șuguiești ori ți-e într'adins?* Cn.

Suhalŭ n. lac lângă Dunăre, aprópe de Zimnicea, în jud. Teleorman.

suharlŭ n. pesmet negru și tare pentru soldați.

suhat n. loc de pășune: *când a fost să ducă vestea la suhat* Cn.

sulcid n. sinucidere.

sui generis adv. special, particular: *un miros sui generis.*

suiș n. 1. loc ce merge urcând: *greutățile suișului* Od.; 2. clină: *nebun cine se urcă pe al munteluĭ suiș* Ar. Sin. **urcuș.**

șuiț n. *Zool.* cățelu-pământului: *șuițele scot capul la amiază din găurĭ, ca să latre la sóre* Od.

sultă f. cel ce însoțesc pe cineva din onóre: *suita regelui.*

sultar m. soitar: *sultarĭ călărĭ cu înalte căciule flocóse* Negr.

suĭŭ v. 1. a merge de jos în sus: *a suĭ scara, munțiĭ*; 2. a se ridica: *se suĭ în trâsură, i se suĭ în cap*; 3. a se ridica la o sumă óre-care.

șuiŭ a. și m. subțire și înalt (vorbind de ómeni și de cal): *cu trupul șuiŭ și elegant* Od. || a. și m. țicnit, nebun: *m'aĭ lăsat de rîsul unuĭ șuiŭ* Cn.

subiect n. subiect: *nu vedĭ nimica altă de cât subiect de rîs* Negr.

sul n. tot ce-i cilindric: *un sul de hârtiĭ.*

sulă f. ac lung și gros de care se servesc cismarii.

sulcinĭ f. sulfină: *miros de sulcină care patimele alină* Ar.

suleget a. delicat (în Ardél): *degetul sulegeț al ținei* Coșbuc.

Suleiman m. V. **Soliman.**

sulemenesc v. a da cu suliman.

șuler m. cel ce înșală în cărțĭ: *șuler viclén* Ar.

șulerie f. înșelătorie în joc: *umblă cu șulerie* Negr.

sulf n. numele științific al pucióseĭ.

sulfat n. sare ce resultă din combinarea acidului sulfuric cu o basă: *sulfat de calce.*

sulfidric a. se dice de un acid format prin combinarea sulfuluĭ cu oxigen.

sulfină f. un fel de plantă leguminósă cu flórea galbenă. Sm. molotru.

sulfit n. sare formată prin combinarea acidului sulfuros cu o basă.

sulfură f. compus chimic din sulf și un metal: *sulfură de plumb.*

sulfurat a. ce conține sulf.

sulfuric a. se dice de un acid format prin combinarea sulfuluĭ cu oxigen: *acidul sulfuric sau vitriolul e o violentă otravă.*

sulfuros a. ce ține de natura sulfuluĭ: *apă sulfuróșă*; acid sulfuros, format prin combustiunea sulfuluĭ în aer.

sulger m. 1. inspector al măcelarilor Curțiĭ, cel ce purta grija cărnurilor de la masa domnéscă; 2. rang de boierie.

sulgiu n. od. dare pe laptele vacilor.

sulhariŭ n. trunchiŭ: *taie un sulhariŭ de brad* Cn.

Suli n. țéră în Epir, aĭ căreĭ viteji locuitori greco-albanesĭ, *Sulioțiĭ*, fură măcelăriță sau împrăștiați de Turcĭ în 1822.

suliman n. dres pentru față: *pétra sulimanului sau pétră bună pentru făcut alifie de obraz* Cn.

Sulina f. 1. cea mai adâncă din cele treĭ gurĭ ale Dunărĭ, singurul eĭ braț navigabil; 2. orășel în Tulcea, aședat la gura brațuluĭ cu acelașĭ nume: 3000 loc. Port cu două farurĭ.

Sulioți m. pl. V. **Suli.**

sulță f. 1. lance; 2. interval de 1½ ore: *când sórele era de două sulțĭ pe cer* Em.; 3. *fig.* vorbă înțepătóre: *ómenĭ ce se luptă cu retoricele sulțĭ* Em.

sultaș m. lăncier.

Sultan m. titlul împăraților Turcieĭ și od. al Hanilor tătărescĭ.

Sultana f. soția Sultanuluĭ; *Sultana Valide*, mama Sultanuluĭ.

sultănică f. horă țărănéscă.

sultanin a. imperial de cea mai bună calitate: *stafide, bame sultanine.* || m. galben turcesc.

Sulzer (Franz Joseph) m. născut în Elveția, căpitan în armata austriacă și mort la Pitescĭ în 1791: *Istoria Daciei transalpine*, apărută la Viena în 1804.

sumă f. 1. total ce resultă dintr'o adunare; 2. cantitate de banĭ: *sumă mare*; 3. totalitate: *suma bunurilor și a relelor*; 4. mulțime: *o sumă de ómenĭ.*

summan n. sucman.

sumar a. scurt: *expunere sumară.* || n. extras: *sumarul unuĭ discurs.*

Sumatra f. cea mai mare din insulele Sondeĭ: 6 mil. loc. Vulcane.

sumbru a. sombru: *când norĭĭ cei negrĭ par sumbre palate* Em.

sumedenie f. număr fórte mare: *atâta sumedenie de vite* Isp.

sumes a. sufiecat: *cu mânecele sumese.*

sumet v. a îndoi ceva prea lung: *a sumete mânecele, pólele.* Sin. **resfrâng, sufiec.**

sumeț a. semeț: *ea vine sumeță în fața cailor* Ar.

sumețesc v. a se semeți: *Tătarĭĭ sumețindu-se în numĕrul lor* Bălc.

sumisionar m. cel ce face o sumisiune pentru o antreprisă, furnitură etc.

sumisiune f. *Jur.* declarațiune scrisă prin care cineva se însărcinéză cu o lucrare în anumite condițiunĭ.

Șumla f. oraș în Bulgaria, cheia Balcanilor: 23,000 loc. Fabrică de pantofĭ și de haine colorate.

sumptuar a. relativ la cheltuielĭ: *legĭ sumptuare.*

sumptuos a. măreț, luxos: *ospĕț sumptuos.*

sumuț v. a asmuți: *nu-ți sumuța câinele* Pann.

sun v. 1. a da un sunet: *sună cordul de stejar* Em.; 2. a scóte un sunet, a cânta: *a suna din trîmbiță*; 3. a anunța prin sunete: *a suna alarma*; 4. a avea un înțeles: *coprinsul scrisorĭĭ sună așa-fel*; 5. a merge vorba, a se lăți vestea: *se sunase prin târg că plecase.*

Suna f. tradițiune religióșă, în afară de Coranul, a Mahometanilor ortodoxĭ.

sunat n. acțiune de a suna.

sunător a. care sună: *banĭ sunătorĭ*, în opositiune cu hârtia-monetă.

sunătóre f. plantă cu florĭ galbene ale căreĭ foĭ par ciuruite de găurele nenumĕrate: *cu unt de sunătóre se vindecă rănĭ, tăieturĭ, împunsăturĭ.* Sin. **pojarniță.**

șuncă f. picior de porc afumat și sărat: *șuncă de Praga și de Westfalia.*

șuncar m. cel ce face negoț cu șuncĭ, cărnațĭ și alte mezelicurĭ.

sunet n. 1. ceea ce lovesce simțul auduluĭ; 2. sgomot musical ce

póte fi notat: *în sunet de fanfare trece óstea lui întrégă* Em.; 3. (arhaic și solemn) résunet: *se stinse cu sunet pomenirea Bathorescilor* Bălc.

Suniți m. pl. numele unei mari secte musulmane. Cr. Șiiți.

sunt v. 1. întrebuințat ca auxiliar pentru formarea verbelor pasive: *sunt lăudat*; 2. a exista: *asta nu este*; 3. a aparține: *cartea este a mea*; 4. a fi originar: *este din Brăila*; 5. a se afla: *Slatina este pe Olt.*

supă f. ciorbă.

supapă f. capac într'o pompă sau mașină, ce lasă să trécă un lichid ori un gaz, dar le împiedecă întórcerea; **supapă de siguranță**, ce se deschide de la sine spre a lăsa să trécă aburul, când presiunea e prea puternică și e pericol de explosiune într'un cazan.

supĕr v. 1. a irita cu vorba sau cu fapta; 2. a lua în nume de rĕu, a se mânia; 3. a importuna; 4. a bântui, a devasta: *nu cumva se temeau ca Polonii să supere Ardélul* Bălc.

supĕrăcios a. care se supĕră lesne.

supĕrare f. neplăcere, necaz.

supĕrat a. ofensat, mâniat.

supĕrător a. care aduce supĕrare. Sin. importun.

superb a. 1. mândru; 2. mărețe: *peisagiu superb.*

superfetațiune f. prea mare abundanță.

superficial a. 1. care e numai la suprafață: *pături superficiale ale pielii*; 2. *fig.* care s'oprește la exterior, ce nu aprofundézĕ: *spirit superficial.* Cr. profund.

superficialitate f. caracter superficial.

superfin a. fin într'un grad superior: *hârtie superfină.*

superfluitate f. ceea ce este superfluŭ.

superfluŭ a. 1. care e prea mult: *cheltuieli superflue*; 2. nefolositor: *regrete superflue.*

superior a. 1. care s'află d'asupra: *etaj superior*; 2. *fig.* care e mai presus de cei-lalți prin talent, merit. Cr. inferior.

superioritate f. înălțime, autoritate mai presus de cei-lalți.

superlativ a. și n. *Gram.* care exprimă o calitate în gradul cel mai înalt.

superpun v. a pune un lucru peste altul.

superstițios a. plin de superstițiune.

superstițiune f. 1. credință falsă într'ale religiunii: *superstițiunea nasce din ignoranță*; 2. practică superstițióșă (Sin. eres): *superstițiuni populare*; 3. prevestire dedusă din unele accidente: *a eși înainte cu sec e semn rĕŭ*; 4. *fig.* orĭ-ce exces de exactitate.

supeŭ n. cină (mai ales după mieḑul nopții).

supez v. a cina târḑiŭ.

supiĕră f. vas în care se servă supa.

supin n. forma verbului echivalentă cu un substantiv verbal.

suplantez v. a face pe cineva să-și pérdă creditul, favórea, autoritatea, posițiunea, și a-l înlocui.

supleant m. locțiitor de judecător.

supleanță f. funcțiunea supleantului.

suplement n. 1. ce se dă spre a suplini, și une-orĭ ce se dă pe d'asupra: *suplement de salariu*; 2. ce s'adaugă la o carte spre a suplini lipsurile: *suplement la un dicționar*; 3. fóie adăosă la un ziar din causa abundanței de materie.

suplementar a. ce servă de suplement: *credit suplementar.*

supletiv a. care completézĕ.

suplic v. a ruga cu supunere, cu stăruință.

suplică f. cerere de grație, de favóre.

suplicant m. cel ce suplică.

supliciu n. 1. pedépsă corporală gravă ordonată de justiție: *popórele civilisate au suprimat supliciile*; ultimul supliciu, pedépsă cu mórte; 2. *fig.* ceea ce causézĕ o mare durere fisică sau morală.

suplinesc v. 1. a adăuga ce lipsesce; 2. a înlocui pe cineva care lipsesce: *a suplini pe un profesor*; 3. a repara lipsa: *vilejia unei arme suplinesce numĕrul.*

suplinință f. 1. funcțiunea suplinitorului; 2. loc de suplinit: *sunt trei suplinințe vacante.*

suplinitor m. cel ce suplinesce o funcțiune în lipsa titularului.

suplu a. mlădios.

suport v. 1. a resista: *nu suport frigul*; 2. a suferi cu răbdare: *a suporta defectele cuiva.* || n. 1. ceea ce susține un lucru și obiectul pe care se rézĕmă; 2. *fig.* rézĕm, protecțiune.

suportabil a. ce póte fi suportat.

suposez v. a presupune.

suposițiune f. presupunere.

supra-abundanță f. prea mare abundanță: *supra-abundanță de provisiuni.*

supra-arbitru m. arbitru numit pe lângă cei-lalți.

suprafață f. 1. întinderea unui corp solid considerat sub raportul lungimii și lărgimii; 2. partea exterióră a unui corp; 3. *fig.* exterior, aparență: *a se opri la suprafața lucrurilor.*

supranatural a. 1. care e mai presus de puterile naturei; 2. ce nu se póte cunósce prin rațiune, ci prin credință: *adevĕr supranatural*; 3. *fig.* extraordinar: *geniu supranatural.* || n. ceea ce este supranatural.

supranume n. nume adaos la cel propriu: *Mihaiŭ* Vitézul.

supranumerar a. care e în afară de numĕrul fixat: *amploiat supranumerar.*

supranumesc v. a da un supranume.

suprapun v. V. superpun.

suprataxă f. taxă adăosă.

supraumán a. mai presus de om, sub raportul fisic și moral: *putere supraumană.*

supraveghietor m. cel ce supraveghiază.

supraveghiez v. a veghia cu atențiune și cu autoritate.

supraviețuiesc v. 1. a rĕmânea în viață după alt cineva; 2. a trăi după o pierdere: *el supraviețuí rușinii.*

supraviețuire f. 1. drept de a succede cuiva după mórte; 2. datină rĕmasă din străvechime.

supraviețuitor a. care supraviețuiesce.

supravin v. a veni pe neașteptate.

suprem a. 1. care e mai presus de tóte: *autoritatea supremă*; ființă supremă, D-ḑeŭ; 2. ultim: *o luptă supremă*; ora supremă, mórtea.

supremație f. superioritate mai presus de toți cei lalți: *a pretinde la supremația în arte.*

supreslune f. acțiune de a suprima.

supresiv a. care tinde a suprima: *mĕsurĭ supresive.*

suprim v. 1. a desființa: *a suprima un imposit, un ziar*; 2. a face să dispară: *a suprima un act*; 3. a trece sub tăcere: *a suprima sfîrșitul discursului.*

supt a. 1. sorbit; 2. *fig.* sleit: *supți de necazuri* Isp. || n. 1. fapta de a suge; 2. (ironic) beție: *împodobit cu darul suptului* Cr.

supun v. 1. a aduce la ascultare, sub puterea cuiva, a învinge: *a supune pe dușmanii săi*; 2. a propune la judecata cuiva: *a supune o cestiune unui amic*; 3. a se preda: *dușmanul s'a supus*; 4. a nu se împotrivi, a se conforma cu: *mĕ voiu supune decisiunii.*

supunere f. 1. acțiune de a se supune; 2. dispositiune de a se supune, demonstrațiune respectuósă; 3. respect: *a vorbi cu supunere.*

supuresc v. a se străcura: *mă supuresc pe unde pot* Cr.

supus a. 1. dispus s'asculte: *copil supus*; 2. respectuos; 3. care e sub dependență: *supus legilor*; 4. expus: *supus bólelor, mórții*; 5. dator a suporta: *supus dărilor.* || m. 1. cel supus autorității unui Domn, rege, împĕrat; 2. supus străin.

sur a. 1. cenușiŭ: *lupi suri ca după pradă* Al.; 2. se ḑice de un cal cu pĕrul amestecat negru cu alb sau argintiŭ; 3. cărunt: *sunt cu capul sur* Al.; 4. *fig.* străvechiu: *vremi apuse, sure* Em.

șură f. loc unde se treeră și se păstrézĕ grâne.

surată f. 1. titlu ce 'și dau fetele și femeile de la țéră; 2. prietenă ținĕră. Cr. fărtat.

surcea f. așchie.

surchidélă 1. f. lăsare pe jos a ultimului arșic; 2. *fam.* bătaie.

surchidesc v. a trage o bătaie: *l'a mustrat și la surchidit.*

surd a. 1. care nu póte audi saŭ aude rĕŭ; 2. *fig.* care nu vrea s'asculte, neînduplecat: *a rĕmas surd la rugămințile mele;* 3. puțin sonor: *sgomot surd.* || m. cel lipsit de auz.

surdă adv. în zadar: *să-ți pierdi surda vremea* Pann.

surdențe f. pierdere saŭ scădere mare a auzului.

surdesc v. a se face surd.

surdime f. starea celuĭ surd.

surdină f. ceea ce se pune la un instrument de musică spre a-ĭ slăbi sunetul: *în surdină,* în taină.

surdo-mut m. cel lipsit de auz și de graiŭ.

surexcit v. a causa o surexcitare.

surexcitare f. 1. augmentare excesivă a energiei vitale într'un organ; 2. iritațiune bolnăvicioasă.

surghiun n. exil: *fu pus în lanțuri și trimis surghiun* Od.

surghiunesc v. 1. a exila; 2. a proscrie: *tema de a fi surghiunit pe la mănăstiri* Al.

surghiunie f. surghiun: *osândită a trăi aici în surghiunie* Por.

surguciŭ n. 1. peniș impodobit cu diamante la o căciulă domnească: *în fruntea-mi să lucească surguciul ca o stea* Al.; 2. *Bot.* pintenaș.

surîd v. 1. a ride fără sgomot, numaĭ printr'o mișcare ușóră a gurei și a ochilor; 2. a presenta un aspect plăcut: *această afacere 'mi surîde;* 3. *fig.* a fi favorabil: *norocul îi surîde.* Sin. zîmbesc.

surîs n. ris tăcut și liniștit.

surlă f. 1. fluer cu sunet ascuțit: *începură a suna din tobe și din surle* Od.; 2. trîmbiță: *surlele să cânte și tunul să detune* Al.

surmenaj n. exagerarea muncii fisice saŭ intelectuale.

surogat n. substanță ce póte fi substituită alteia: *surogat de cafea.* V. cafea.

surp v. 1. a doborî, a răsturna: *copacĭ roși la rădăcină și casele vechi se surpă;* 2. *fig.* a distruge: *a surpa basele societății.*

surpat n. ruinat.

surpătură f. 1. ruină; 2. ernie: *erba surpăturei.*

surprind v. 1. a prinde pe neașteptate: *a surprinde pe hoți;* 2. a sosi fără veste: *viscolul ne-a surprins în cale;* 3. a mira fórte: *acéstă scire l'a surprins;* 4. a înșela, a abusa: *a surprinde buna credință cuiva;* 5. a obține prin violență: *a surprins consimțirea mea.*

surprindere f. 1. acțiune de a surprinde; 2. mirarea celuĭ surprins; 3. dar făcut pe neașteptate.

surprindĕtor a. 1. care causéză surprindere; 2. uimitor.

surprisă f. surprindere: *ce surprisă!* Al.

sursă *f.* izvor.

surtuc n. haină ce se îmbracă d'asupra celor-lalte.

surtucar m. *fam.* burgez.

șurub n. 1. șurup; 2. *fig.* cârcioc: *așa e că mi-a întors șurubu* Al.

șurubuiesc v. 1. a întórce șurubul; 2. *fig.* a meșteșugi: *o șurubuiesc și o întorci, cum îți vine la socotélă* Cn.

șurubiŭ m. cel ce mână caiĭ la o trăsură de poștă.

șurulă v. a curge în șiróie: *îi șuruie sângele.*

Șurul n. piso în județul Argeș, înalt de 2200 m.

șurup n. 1. bucată de lemn saŭ fier, fasonat în spirală și care se bagă într'o gaură de aceeași mărime; 2. *fig.* artificiu: *umblați cu șurupuri.*

șurupar m. *fig.* șiret, subtil. Sin. cârciocar.

șurupelniță f. mașină de tras șurupul.

sus adv. la o mare înălțime: *mai sus;* **Cel de sus,** D-dĕŭ. || int. de îmbărbătare: *sus, inimile!* || n. parte de sus, înălțime: *în susul apei.* Cnt. jos.

Susa f. oraș în Persia antică, reședința de érnă a regilor perși.

sușă f. matca unuĭ registru cu chitanțe.

susaiŭ m. plantă lăptósă ce place vacilor.

susan m. gen de plante oleióse originare din orient: *covrigĭ cu susan.*

șușanecă f. pușcă lungă arnăutéscă: *încărca o șușanea* Por.

susceptibil a. 1. care póte primi modificări: *pasagiu susceptibil de diferite interpretări;* 2. *fig.* care se ofenséză lesne: *persónă susceptibilă.*

susceptibilitate f. 1. dispoziținne de a contracta bóle; 2. *fig.* dispoziținne de a se ofensa prea lesne.

suscit v. 1. a face să nască, s'apară; 2. *fig.* a provoca: *a suscita desordine.*

șușeniță f. 1. bucată îngustă și lungă de pământ; 2. fâșie lungă de piele pentru opincĭ.

Șușița f. afluent de-a drépta Siretuluĭ, curge prin jud. Putna.

suspect a. 1. care e bănuit și care merită să fie; 2. de care trebue să ne ferim.

suspend v. 1. a întrerupe, a remite cu altă ocasiune: *a suspenda ședința pentru cinci minute;* 2. a interdice cuiva exercițiul funcțiunii sale: *a suspenda pe un magistrat.*

suspendat a. 1. afirnat în aer: *grădinĭ suspendate;* 2. întrerupt: *lucrări suspendate;* 3. întrețis din funcțiune.

suspensiune f. 1. acțiune de a suspenda și starea celuĭ suspendat; 2. încetare momentană, întrerupere; 3. interdicere temporară: *o suspensiune de trei luni.*

suspensiv a. *Jur.* ce suspendă, ce oprește efectul: *apel suspensiv.*

suspensor m. *Anat.* se dice de mușchiĭ ce țin un organ suspendat.

suspensoriu n. *Med.* un fel de bandagiu.

suspin n. 1. respirațiune mai puternică și mai lungă de cât cea obicinuită; 2. un fel de gémet. || v. 1. a scóte suspine; 2. *fig.* a dori cu ardóre.

șuștar n. gălétă de muls lapte.

susținător m. cel ce susține.

susțin v. 1. a ține pe dedesubt: *temelia susține clădirea;* 2. a menține cu soliditate: *ósele susțin cărnurile;* 3. a face să subsiste, a nutri: *a susține o familie;* 4. a îmbărbăta: *a susține curagiul cuiva;* 5. a resista energic: *a susține un atac;* 6. a apéra cu argumente: *a susține o causă;* 7. a afirma: *susțin că...;* 8. a se sprijini unul pe altul.

sustrag v. 1. a lua prin dibăcie saŭ înșelăciune: *a sustrage acte;* 2. a preserva de: *a sustrage pe un culpabil de la pedépsă.*

șușugaie f. *Zool.* cilihoiŭ.

șușuiŭ v. a șopti: *frunzele șușuiau.*

susur n. sunet lin și confus: *un susur de apă* Isp.

șușușu n. horă țărănéscă.

sută num. 1. număr ce conține de dece orĭ dece; 2. număr mare: *ți am spus'o de o sută de orĭ.*

sutaș m. maĭ mare peste o sută.

suteran a. 1. care e sub pământ; 2. *fig.* ascuns, tainic: *manopere suterane.*

suterană f. loc boltit sub pământ.

sutime f. a suta parte.

Șuțu m. familie fanariotă ce a dat Munteniei și Moldovei doĭ Domnĭ (Alexandru și Mihail), cu care se încheiă epoca fanariotă în țările române (1818—1821), și Greciei doĭ poeți distinși: Alexandru Șuțu (1802—1863) și Panaiotis Șuțu (1806—1868).

sutură f. *Anat.* încheietura óselor craniuluĭ.

suvaiu n. sevaiu: *anteriu de suvaiu alb* Negr.

suveică f. unélta țesetoruluĭ cu care se vîră bătătura printre firele urzeleĭ.

suvelniță f. suveică.

suvenir n. 1. amintire: *mărețe suveniri din vremi ce aĭ încetat* Gn. Al.; 2. *pop.* dar spre aducere aminte.

suveran n. 1. care e învestit cu autoritatea supremă: *domn suveran;* 2. care judecă în ultimul resort: *Curte suverană;* 3. extrem: *un dispreț suveran.* || m. 1. cel ce posedă autoritatea supremă: monarch, potentat; 2. monetă de aur englesă, numită și *liră sterlingă.*

suveranitate f. 1. autoritate supremă: *în republice suveranitatea aparține națiunii însăși;* 2. întindere de țéră sub dependența unuĭ suveran.

șuviță f. 1. fâșie îngustă și lungă: *șuviță de pământ;* 2. viță de pĕr.

șuvoiu n. torent.

suvulcat a. sufocat, sumes.

Suzana f. femee din Biblie, scăpată prin Daniel de o acusare falsă.

suzeran m. cel ce posedă un feud, de care depindea alte feude. Sin. senior. Cnt. vasal.

suzeranitate f. calitate de suzeran.

șvab m. *Zool.* libarcă.

șvaițer m. cașcaval de Svițera.

șvanțih m. sfanț: *șvanțihi fără bartă și galbeni netăiați* Al.

șvăpălat a. neastîmpărat, nesocotit.

șvelt n. subțire de talie; fig. *palmii 'nalță șveltele lor trunchiuri* Em.

șvêntat n. uscat.

șvêntez v. 1. a usca la vînt: *lanul ce în sóre se șvêntéză fumegând* Al.; 2. a seca: *plânse de li se șvênta lacrimile* Isp.; 3. *fig.* a strica, a prăpădi: *epele asvîrliau din copite de șvêntau unde loviau* Isp.

șvênturat a. și m. aventurier: *o mică óste de șvênturați* Al.

șvênturatîe a. sburdalnic.

șvîc! int. indică o precipitare în apă: *șvic! într'un clondir* Isp.

șvîcnesc v. 1. a palpita: *inima-i șvîcnesce tare* Em.; 2. a se bate, vorbind de tîmplele capului, mușchiĭ; 3. se dice de o pușcă al cărei strat izbesce umĕrul cînd se descarcă.

șvîcnitură f. 1. bătaia inimeĭ; 2. junghiŭ.

șvîr! int. indică iuțéla repedirii.

șvîrcolesc v. a se sucĭ, a se sbate de durere: *se șvîrcolesce ca un șerpe.*

șvîrcolire f. 1. încolăcitură; 2. convulsiune.

șvîrlu v. V. asvîrlu.

șvîrlugă f. plevușcă.

Svițera f. Elveția.

svocotesc v. a svîcni tare (vorbind de inima).

svon n. 1. sunet confus: *a clopotelor svonurĭ* Al. *svon de vorbe omenescĭ* Em.; 2. *fig.* opiniune publică usupra cuiva: *umblă svonul...*

svónă f. svon: *la împĕrăția strășnică svóna s'a făcut* Cn.

svonesc v. a se respândi svonul: *se svonesce că a plecat.*

Swift (Ionatan) m. scriitor satiric englez, autorul *Călătoriilor lui Gulliver* (1667—1745).

Sybaris n. oraș în Italia antică, la S., faimos prin moliciunea și desfrînul locuitorilor seĭ V. sibarit.

Sylla m. general și dictator roman, învingătorul lui Mitridate, capul partiduluĭ aristocratic, adversarul lui Marius, celebru prin cruzimile și proscripțiunile sale (137—78 a. Cr.).

Szabo (Joseph) m. doctor în medicină, originar din Ardél, farmacist la Iași, botanist (1803—1874).

Szekely m. V. Sekely.

Számos-Ujvár n. numele maghiar al Gherleĭ.

Szászváros n. numele maghiar al Orĕștieĭ.

T

T m. a două-dece literă a alfabetuluĭ, cu sedila, capătă un sunet ușor sibilant, analog lui *ts:* (țĕran, țĕrână.

ța pr. f. posesiv de la teŭ: *sora ta.*

ța! int. de îmboldit vitele: *ța! măĭ Prian!* Al.

tabac n. tutun pulverisat de tras pe nas. || m. tăbăcar: *unealta tabacilor.*

tăbăcar m. cel ce tăbăcesce pieĭ sau vinde pieĭ tăbăcite.

tăbăcărĕscă f. un fel de joc în cărțĭ: *tăbăcărésca sau concina* Cn.

tăbăcărie f. 1. meseria tăbăcaruluĭ; 2. locul unde se tăbăcesc pieile: *tăbăcăria de la Bucovĕț.*

tăbăcĕlă f. acțiune de a tăbăcĭ și resultatul acesteĭ acțiunĭ.

tăbăcesc v. 1. a prepara pieile cu acid tanic spre a le face solide și impermeabile; 2. *fam.* a snopi în bătaie. Sin. **argăsesc.**

tabachere f. cutioră de tabac.

tăbăcit a. 1. imbibat cu acid tanic; 2. de o colóre ochieș-gălbuie: *piele tăbăcită.*

taban n. scăndură lungă și subțire din care se fac plute. || n. fier sau oțel de prima calitate: *cu pala de taban plină de sânge* Băl.

tabelă f. tablă.

tabelar a. în formă de tabelă.

taběr v. 1. a aședa tabĕra: *oștirea tabĕră la munte;* 2. a da năvală, a ataca: *un școlar tăberise un băiat* Cn.; 3. a veni cu grămada: *furnicile tăbĕră la stejar;* 4. *fig.* a stărui: *aŭ tăbĕrit cu toții pe dînsul.*

taběră f. 1. lagăr: *a aședa, a ridica tabĕra;* 2. cétă numerósă: *locustele merg în tabere;* 3. stațiune militară: *făcênd 15 tabere din Constantinopole până în câmpiile Dobrogeĭ* Băl.

tăbĕraș m. soldat din tabĕră: *nuntași aleși din tăbĕrași* Pop.

tabernacol n. cort portativ în care s'afla chivotul legiĭ, la Ebreĭ.

tabie f. redută: *făcu oștirĭ tăbiĭ* Băl.

tabiet n. 1. deprindere regulată și comodă; 2. manieră firéscă: *tinerĭ cu tabieturĭ* Al.; a-și face tabietul, a bea cafea și a fuma din ciubuc ședênd turcesce.

tabletlîŭ a. care 'și face tabietul. || m. om cu tabiet.

tabin n. un fel de taftă: *o sucnă de tabin.*

tablă f. 1. masa plăcintarilor și a rahagiilor: *simțiĭ cu tablalele pe cap;* 2. tavă mare pătrată: *pregătiți tablale cu dulcețĭ* Al.

tablă f. 1. placă de metal sau de pétră pe care se póte grava o inscripțiune; 2. tablă de lemn obicinuit négră pe care se scrie cu cretă: *a eși la tablă;* 3. pagină zețuită; 4. arătarea materiilor coprinse într'o carte; 5. fóie, plașă sau tablou, în care se grupézĭ metodic și pe scurt unele lucrurĭ: *table cronologice, astronomice, table de logaritmi;* table cerate, scânduri unse cu cĕră pe carĭ Romanii scrieau cu ajutorul unuĭ stil sau bold: *table cerate s'aŭ găsit la Abrud în Ardél;* Tabla lui Pitagora, ce conține produsele numerelor simple înmulțite prin ele înșeși: *scie bine tabla;* Tablele Legiĭ, lespedile pe carĭ erau săpate legile lui Moise; Cele 12 Table, codice de legĭ publicate la Roma de decemvirĭ și săpate pe 12 table de aramă (450 a. Cr.). || f. (judecătorésca), tribunal în Ardél: *tablă regéscă,* Curte de apel: *Tabla regéscă 'și are reședința la Oșorheiŭ.*

tabla-bașa m. od. calul trimis Domnuluĭ de Sultan: *călare pe tabla-bașa.* || adv. de a gata, întins: *el cu fruntașiĭ s'așezară tabla-bașa în palat* Pop.

Tablă-rotundă f. ordin de cavalerie celebru în poemele medievale din Occident și al cărui membri s'aședaŭ în jurul uneĭ mese rotunde.

table f. pl. trictrac.

tablenet n. joc obicinuit în cărțĭ.

tăblie f. tablă de lemn, împodobită și încadrată, de tîmplărie: *ușă cu tăbliĭ.*

tablier n. podéla unuĭ pod suspendat: *tablier metalic.*

tăblîță f. 1. tablă mică; 2. placă subțire; *tăblițe de cauciuc, de oțel;* 3. pl. table cerate.

tablou n. 1. tablă saŭ fóie pe care materiile sunt inscrise cu metodă: *tablou sinoptic;* 2. lista membrilor unuĭ ordin: *tabloul advocaților;* 3. lucrare de pictură, mai adesea pe pânză: *tablou istoric;* 4. *fig.* totalitate de obiecte ce impresionézĭ vedereа: *acest sit oferă un tablou admirabil;* 5. representațiune însuflețită a unuĭ lucru în acțiune, din viul graiŭ saŭ prin scris: *a face un tablou înduioșetor al uneĭ bătălii;* 6. subdivisiunea uneĭ piese de teatru, marcată prin schimbarea decoruluĭ.

tabolică f. blană de jder lucrată.

Tabor n. munte în Palestina pe vîrful căruia se făcu schimbarea la față a lui Isus.

taboriți m. pl. sectă de husiți în sec. XV (numiți astfel după castelul Tabor în Boemia).

tabŭ n. interdicțiune superstițiósă la popórele fetișiste: vorbă admisă în folklor pentru orĭ-ce interdicțiune.

tăbuieț n. sac cu merinde: *cu tăbuiețul în spate* Cn.

tabula rasa f. scândură pe care nu e nimica vopsit; a face tabula rasa, a se lepĕda de tóte ideile dobândite spre a-și forma altele noue.

taburel n. 1. scăunel fără brațe nicĭ spate; 2. lăviciór de pus sub piciórele celuĭ ce șĕde.

tac! int. indică un sgomot regulat ce se reînoiesce la intervale egale. || n. baston de lovit bilele în jocul de biliard. || v. 1. a nu vorbi; 2. a nu face sgomot.

tac! int. imită sgomotul copitelor caluluĭ.

tăcălŭ v. a bate repede, a pulsa: *îĭ tăcăla inima de frică* Isp.

tăcălic f. *fam.* ciocul bărbieĭ.

tacâm n. 1. cele trebuincióse spre a forma un tot complet: *un tacâm*

de vînătóre; 2. serviciu de masă (cuţit, furculiţă, lingură, şervet, pahar): *să pue numai 12 tacâmuri* Al.; 3. serviciu de cafea, dulcéţă, ciubuc; 4. hamut de cai: *tóte tacâmurile de drum* On.; 5. complex de instrumente muzicale (vióră, cobză, naiŭ): *un tacâm de lăutari*; 6. od. stiiă: *Vodă cu tot tacâmul Curţii*; 7. *fig.* cortegiu: *neaverea cu tot tacâmul de neajunsuri* Isp.; 8. *fig.* om de nimic: *prost tacâm*.

ţăcănélă f. tropot: *poştalionul înaintea pe ţăcănélă* On.

tăcănésc v. a tropăi din copite.

tăcére f. 1. starea celui ce tace; 2. *fig.* liniște, lipsă de orĭ ce sgomot: *tăcerea pădurilor*. Ctn. vorbire. || int. spre a impune tăcere: *tăcere!*

tachigraf m. cel ce practică tachigrafia. Sin. stenograf.

tachigrafíe n. ce ţine de tachigrafie.

tachigrafíe f. arta de a scrie fórte iute cu semne abreviate. Sin. stenografie.

tachinerie f. 1. deprindere de a tachina; 2. fapta celui ce tachinéză.

tachinez v. a contraria pentru lucrurĭ mărunte.

tachismete n. pl. *fam.* fasóne, nazurĭ: *făcu câteva tachismete din ochĭ*.

Tacit m. celebru istoric roman, remarcabil prin gravitatea, energia și concisiunea stiluluĭ seŭ: *Anale, Datinile Germanilor* (55—135). || m. impĕrat roman, domni sése luni și fu asasinat de soldaţi (275).

tacit a. care nu e formal exprimat, dar e subînţeles saŭ se póte subînţelege: *consimţire tacită*. Ctn. formal.

taciturn a. tăcut din fire, care vorbesce puţin saŭ nu-ĭ place să vorbéscă: *om taciturn*. Ctn. loquace.

taciturnitate f. temperament taciturn.

tăciune m. 1. remășiţa unuĭ lemn ars: *tăciune aprins, tăciune stins*; 2. bólă ce preface grânele într'un praf negru.

tăciunez v. a se strica grânele de tăciune: *une-ori porumbul se tăciuna* Isp.

taclale f. pl. palavre: *ne puseam la taclale până se făcea diuă* Că.

taclit n. brobódă din stofă vărgată: *legat la cap cu un taclit*.

Taconĭ m. pl. popor grec care vorbesce un dialect particular; eĭ ocupă în Grecia 7 sate cu vr'o 9000 locuitorĭ.

tacrir n. proces-verbal, raport.

tact n. 1. pipăit; 2. *fig.* judecată fină și sigură: *are tact*. || n. succesiune regulată a variaţiunilor de sunetĭ: *a bate tactul*. || n. taht: *isprăvnicul e grăbit s'ajungă la tact* Al.

tactică f. 1. artă de a rîndui trupele în linie de bătaie și de a face evoluţiunile militare; 2. *fig.* mijlóce întrebuinţate spre a reuși într'o afacere.

tactician m. 1. cel ce scie bine tactica; 2. *fig.* cel ce scie să manevreze în afacerile vieţeĭ, în ale politiceĭ.

tactícos a. și adv. regulat: *mergea încet și tactícos* Por.

tactil a. 1. care este saŭ póte fi obiectul pipăitului: *calităţile tactile ale lucrurilor*; 2. relativ la tact: *sensibilitate tactilă*.

tactilitate f. facultate de a percepe impresiunile pipăitului.

tăcut a. 1. care tace saŭ vorbesce puţin; 2. *fig.* lipsit de sgomot: *casă tăcută*. || adv. pe tăcute, în tăcere.

Tadeŭ m. alt nume al sf. apostol Iuda.

ţafandache m. *fam.* fudulache.

ţăfin f. rachiŭ fabricat cu sirop din sucul trestieĭ de zahăr.

ţaft n. taht: *taftul sub-prefectureĭ*.

ţaftă f. mătase lucitóre și netedă. || adv. cu desăvîrșire: *ne-am trezit vindecaţi taftă* Cn.

ţaftalíc n. lemn întreg necioplit pentru plute.

taftologhíe f. *pop.* tautologie.

ţaftur m. curea de legat săcrile calului.

ţagă f. contestare: *fără ţagă sunt dorită (averea)* Pann.

ţăgădă f. negaţiune.

ţăgădúesc v. a nega.

ţăgăduíre f. acţiune de a tăgădui.

ţagârţă f. traistă de drum: *ţagârţa ruptă te împrumută* Pann.

ţaglă f. ţintă: *cu ochiĭ ţaglă*.

ţagmă f. 1. ordin, clasă: *ţagma călugărésă*; 2. *fam.* clică: *ţagma patrioţilor* Al.

Tagu m. fluviu în Spania, străbate Portugalia și se varsă în Oceanul Atlantic lîngă Lisabona, după un curs de 760 km.

tahîn n. un fel de făină din care se face supă de post.

taht n. reședinţa uneĭ sub-prefecturĭ: *chemă la taht pe toţi ţeranii*.

taică m. formă mângâietóre pentru tată. Crn. maică.

tăiére f. 1. acţiune de a tăia: *tăierea capului Sf. luĭ Ión Botezătorul*, serbătóre ţinută la 29 August; 2. tăierea împrejur, circumcisiune: *Tăierea împrejur*, serbătóre ce cade la 2 Ian.; 3. locul unde se taie vitele.

tăiéţeĭ m. pl. aluat tăiat în fire subţirĭ și lungĭ: *supă cu tăiéţeĭ*.

tăietor m. 1. cel ce taie mai ales lemne; 2. cel ce taie vite saŭ pasĕrĭ, la Evreĭ.

tăietură f. efectul tăierĭi: 1. despărţire făcută cu un obiect tăios; 2. mod de a tăia o stofă: *tăietura haineĭ*; 3. *fig.* suprimare făcută într'o carte saŭ piesă de teatru; 4. pl. junghiurĭ în stomach.

Taifalĭ m. pl. trib gotic care trăia în Muntenia și în Moldova de jos. În 332 eĭ atacară pe Constantin cel Mare.

taifas n. 1. conversaţiune familiară: *după masă se puseră la taifas* Al.; 2. pl. vorbe góle, palavre: *șed la taifasurĭ pe divan* Al.

tăin n. 1. porţiune anumită: *tain de pâine, de carne*; 2. subsidiu de hrană: *două-deci aspri tain pe di* On.; 3. porţiune de orz: *cal ce nu are tain la vreme* Al. Sin. merţic.

taină f. 1. mister: *cele șépte taine ale Bisericeĭ sunt botezul, mirul, cumnecătura, mărturisirea, cununia și ungerea de pe urmă*; 2. secret: *tainele sale îĭ descopere* Isp.; de taină, intim: *boierĭ de taină* On.; în taină, pe ascuns.

Taine (Hippolyte) m. (cit. *Ten'*) istoric, filosof și critic de artă francez: *Istoria literatureĭ englese, Originile Franţeĭ contemporane* (1828—1893).

tainic a. misterios: *cuvinte tainice*. || m. om de taină: *câștigase pe tainiciĭ haremuluĭ* Băl.

tainiţă f. 1. loc ascuns: *prin tainiţă și pe sub negre bolţi* Em.; 2. grópă: *în tainiţă să m'aruncĭ* Al.

tăinuésc v. a ascunde, a ţinea ascuns: *beciul puteă să tăinuéscă o domnită* Cn.

tăinuit a. ascuns, misterios: *în poiana tăinuită unde sbor lucirĭ de lună* Al.

tăios a. care taie.

tăiș n. parte tăiósă: *sabie cu două tăișurĭ*.

Taiti n. archipelag în Peloponesia cu 20,000 loc.

taiŭ v. (activ) 1. a separa cu un instrument tăios: *a tăia lemne, a tăia capul*; a tăia în carne vie, a lua mĕsurĭ energice; 2. a ucide, vorbind de animale: *a tăia un boŭ*; 3. a opri, a suprima: *i-a tăiat léfa*; fig. *a tăia pofta cuiva*; 4. a întrerupe: *să taie calea acelor Turcĭ* Băl.; fig. *a tăia vorba cuiva*; 5. în jocul de cărţi: a fi bancher, a ţinea cărţile; 6. *fam.* a croĭ: *a tăia la palavre*; a tăia capul pe cineva, a se pricepe. || (neutru) a fi tăios: *cuţitul taie bine*. || (reciproc) 1. a-și face o tăietură: *s'a tăiat la mână*; 2. a se întrecrucișa: *drumurile, liniile se taie*; 3. a se strica: *laptele s'a tăiat*; 4. *fig.* a se strînge: *ĭi se taie inima* Isp.

taiŭ-mălaiŭ n. joc de copiĭ, în care jucătorii doĭ câte doĭ (la vorbele unuia: taiŭ mălaiŭ în două și ne dă și nouĕ!) fug în direcţiune opusă, iar cel ce a rostit vorbele caută să prindă pe unul din jucătorĭ.

tăiuș n. tăiș: *ia-ţi tăiușul de plăsele* Al.

Takovo n. ordin sĕrbesc, înființat în 1865, reînoit în 1878.

Talaabașa m. (literal „tobosar") numele calului boierit de Mavroghene.

talan n. dalac.

talangă f. clopoţel la gâtul vitelor.

tălaniţă f. femee neonestă: *ca o tălaniţă fără de ruşine* Por.

talant m. talent (forma arhaică): *a îngropa talantul seŭ*.

talar n. haină lungă până la călcâie: *să-ĭ apară 'n negru talar a lumiĭ paranimfă* Em.

talaș m. pl. paie gróse: *pălării de papură și de talașĭ*.

talaz n. val de mare: *rafele lunei resfrînte în miĭ de talazurĭ* On.

talc n. substanță albicioasă, verdue sau gălbuie, pentru fabricarea creioanelor colorate: *talcul e un silicat de magnesie.*

tâlc n. 1. explicațiune: *Evangheliile cu tâlc;* 2. pildă: *vorbesce numai în tâlcuri* Cn.

talcos a. format din talcuri: *schisturi talcóse.*

tâlcuiesc v. a explica un text vechiu. Sin. tâlmăcesc.

tâlcuitor m. cel ce tâlcuiesce: *tâlcuitor de vise.*

talent n. 1. greutate la Grecii antici, care varia după țări; 2. monetă grecă de argint în valóre de 5560 lei; 3. *fig.* aptitudine distinsă, abilitate naturală sau dobândită: *talentul vorbirii;* 4. om de talent: *un talent de prima ordine.*

talentat a. care are talent.

taler m. 1. veche monetă de argint, în valóre de 52 bani; 2. monetă germană actuală prețuind 3 lei 75 bani. || 1. n. disc lătăreț: *a umbla (cere) cu talerul;* 2. disc de balanță; 3. fărfurie: *taler tutiss, adânc; fig.* taler cu două fețe, ipocrit.

Tales (din Milet) m. filosof grec, fundatorul școlei ionice; unul din cei șépte înțelepți ai Greciei (640—548 a. Cr.).

talger n. taler (formă usitată în Moldova).

tâlhar m. hoț de codru. Sin. bandit.

tâlhărea f. *Bot.* specie de lăptucă.

tâlhăresc a. de tâlhar. || v. a jăfui și ucide.

tâlhărie f. faptă, meserie de tâlhar.

tali n. *fam.* plecăciune: *faceți tali frumos* Al.

Talia f. *Mit.* 1. Musa comediei; 2. una din cele trei Grații.

talică f. trăsură elegantă a damelor în Turcia: *talici de aur și caice* Bot.

talie f. 1. lungimea corpului omenesc; 2. conformațiunea corpului de la umăr până la mijloc: *o talie subțire;* 3. partea unei haine ce înconjóră talia. Sin. stat(ură).

talim n. închinăciune după moda orientală: *făcênd turcesci talimuri cât póte un Bulgar* Al. Sin. temenea.

tălîmb n. tembel: *ursul e tălîmb.*

talion n. numele popular al unui blastru făcut din diferite sucuri de plante.

talisman n. 1. pétră sau bucată de metal căreia superstițiunea îi atribuia o putere extraordinară; 2. *fig.* ceea ce operă un efect subit, miraculos: *de aș avea a mării talisman* Al.

talîm n. metal mai puțin alb de cât argintul.

taliune f. pedépsă prin care vinovatul era tratat în acelaș chip cum dînsul a tratat pe altul: *ochiu pentru ochiu și dinte pentru dinte, așa era legea talionii.*

Talleyrand m. celebru om-de-Stat și diplomat francez (1754—1838).

tâlmăcesc v. 1. a interpreta; 2. a se explica: *să ne tâlmăcim puținel.*

tâlmaciu m. interpret. Sin. dragoman.

talmeș-balmeș n. 1. un fel de prăjitură din smântână, făină, ouĕ, unt și zahăr; 2. *fig.* amestecătură compusă. || adv. într'un mod confus.

Talmud n. culegere de legi și tradițiuni rabinice ce datézá din sec. II d. Cr.

talmudic a. ce ține de Talmud.

talmudist m. cel ce urmézá după tradițiunile Talmudului.

talon n. 1. ceea ce rămâne din cărțile de joc după distribuțiunea făcută jucătorilor: *talon de preferans;* 2. parte remasă din matca unui registru după ce fóia a fost detașată.

talpă f. 1. partea de desubt la piciorul omului, între degete și călâiu: *din creștet până în talpă, a bate la tălpi;* 2. bucată obicinuit de piele ce se pune de desubtul încălțămintelor; 3. grindă mare ce servă de temelie caselor țerănesci: *talpa casei, fig.* țerănimea; talpa iadului *fam.* babă afurisită: *tu și cu talpa iadului sunteți potrivită pereche* Cn.; talpa gâscei, *fam.* măsgăliturĕ, semn făcut de cei ce nu sciu a scrie: *pune-ți talpa gâscei pe sdelcă* Al.; 4. lemnul ce suportă o sanie; 5. *Bot.* nume de plante: talpa gâscei, créșta cocoșului; talpa ursului, acant.

talpași m. pl. corp de pedestrime întocmit de Șerban Cantacuzino în 1688.

tălpășiță f. în locuțiunea familiară: *a-și lua tălpășița,* a pleca repede.

tălpóle f. talpa casei.

tălpoiu n. 1. talpă mare de lemn; 2. *fam.* talpa iadului: *despre ținua tălpoiul a venit posomorită* Cn.

tămăduiesc v. a (se) vindeca.

tămăduire f. vindecare. V. izvor.

tămăduitor a. care tămăduiesce. || m. Mântuitorul.

tămâiat a. 1. afumat cu tămâie: 2. *fam.* bĕt: *de vinul din ploscă tămâiat și amețit* Pann.

tămâie f. 1. rĕșină aromatică ce s'arde la ceremoniile religióse; 2. *fig.* laudă excesivă, lingușire josnică.

tămâietóre f. vas de tămâiat. Sin. cădelniță.

tămâiez v. 1. a afuma cu tămâie; 2. *fig.* a linguși, a onora peste mĕsură; 3. *fam.* a se îmbĕta.

tămâióre f. pl. *Bot.* toporași.

tămâios a. care miróse tare și frumos. Sin. busuioc.

tămâiósă f. 1. soiu de struguri tare mirositori cu bobele rotunde, dese și verdi; 2. vin tămâios: *servii varsă 'n cupe dulcea tămâiósă* Bot.

tămâiță f. plantă ce crește prin finațe și miróse ca tămâia. Sin. vinerița.

taman adv. tocmai.

tamarind m. arbore mare și frumos din țĕrile calde, al cărui fruct se întrebuințézá în farmacie ca laxativ.

tamarisc m. arbust cu frunze forte mici și cu flori roșiatice, a cărui scórță e astringentă.

tamazlîc n. loc de prăsilă și de îngrășat vitele: *tamazlîc de boi.*

țambal n. V. țimbală.

țambalagiu m. cel ce cântă din țambale.

tâmbălău n. gălăgie: *la nunta lui fu un mare tâmbălău* Isp.

tâmbar n. od. manta femeiască: *un tâmbar de șalmarand verde* Od.

Tamblac (Grigorie) m. Român originar din Macedonia, venit din Bulgaria în Moldova la 1401 ca trimis al patriarchului către Alexandru cel Bun, ajunse între 1432—1440 mitropolit al Moldovei (1370—1450).

țambră f. scândură grósă de gard.

tambură f. mandolină cu gâtul lung și cu córde de metal: *sub alba ta mână tambur'a tăcut* Bot.

tamburină f. tambură mai mică.

tambur-major m. mai marele tobosarilor, care merge în fruntea regimentului.

Tamerlan m. sau **Timur-Lenk,** cuceritor tătar, pustii Persia, Arabia, Rusia meridională și Industanul; repurtă asupra lui Baiazit victoria de la Angora (1402) și muri când pregătea asupra Chinei (1336—1405).

Tamisa f. fluviu în Anglia, străbate Londra și se varsă în Marea Nordului: 344 km.

tam-nesam adv. de odată, pe neașteptate.

tampon n. 1. cocoloș de astupat ceva; 2 mototol de scamă spre a opri o emoragie.

tamponez v. a astupa cu un tampon.

tam-tam n. un fel de țimbal oriental ce produce prin lovire un sunet pĕtrunzĕtor: *résunetul metalic al tam-tamului de bronz* Al.

Tanagra f. oraș în Beoția: *figurine din Tanagra.*

Tanais m. anticul nume al fluviului Don.

tananá f. horă țigănéscă executată de băeți și fete de țigani cari jócă înaintea călătorilor cerêndu-le milă: *când el juca tananaua* Al.

tanc n. 1. mĕsură drépță a unui vas: *a lua țanc la o bute;* 2. *fig.* moment decisiv, pont: *a venit la țanc.* || adv. întocmai.

Tancred m. 1. principe sicilian, unul din eroii primei cruciate, muri în 1112; 2. rege al Siciliei și al Neapolei (1189—1194).

Tândală m. 1. personagiu bufon opus lui Păcală; 2. *fig.* om migălos.

tândălesc v. a lucra încet și fără spor. Sin. migăiesc.

tanda-manda adv. tot una. || f. flécuri, mofturi.

tandără f. 1. aschie de lemn; 2. *fig.* pricină de cértă: *din ceva atuncia tandăra 'mi sare* Pann.

tandur n. mangal de încălzit picioarele: *ședè tóă diua pe tandur* Ar.

tangágiu n. termin de marină: balanțare alternativă a corăbiei.

tangentă f. *Geom.* linie dréptă ce atinge o curbă într'un singur punct fără a o tăia.

tangență f. contactul a două linii sau a două planuri.

Tanger n. oraș și port în Maroc, în fața Gibraltarului: 20,000 loc.

tangibil a. ce póte fi atins. Sin. **palpabil.**

tânguiesc v. a jeli: *după ce mai plânse și se tânguí o tónă* Isp.

tânguios a. jalnic.

tânguire f. acțiune de a (se) tângui și resultatul ei.

tânguitor a. care se tânguiesce.

tanic a. se dice de acidul numit și *tanin.*

tanin n. substanță ce s'află în cója stejarului și cu care se argăsesc pieile.

tânjélă f. proțap legat de oiște când se înjugă patru boĭ: *mîn pe tînjélă* Cn. || f. stare celuĭ tânjitor.

tânjesc v. a se topi de-an picióre, a se prăpădi cu încetul: *acolo să tânjéscă 'n lâncedă sclavie* Ar. Sin. lângeđesc.

tânjitor a. galeș, lânged: *ochĭ tânjitorĭ* Negr.

Tantal m. 1. personagiu mitologic care, dând zeilor să ospăteze membrele fiuluĭ seŭ Pelops, fu condamnat să sufere etern în Tartar fómea și setea, în mijlocul apelor ce se depărtaŭ de buzele sale și în fața pómelor ce nu le putea atinge; 2. *fig.* **supliciul luĭ Tantal,** tortura celuĭ ce crede într'una că ajunge la țelul dorințelor sale fără însă de a-l putea atinge.

tantiemă f. 1. parte din încasările ce se cuvine autorilor dramatici și musicalĭ la representațiunea operelor lor; 2. parte din câștig.

tantoĭ adv. întocmaĭ: *om munci mai mult și se face tantoĭ pe tantoĭ* Por.

țanțos a. mândru și arogant.

țap m. 1. partea bărbătéscă a caprei; 3. *fig.* **țapul păcatelor,** om asupra căruia s'aruncă greșelile celorlalțĭ 3. *fam.* bătrân desfrânat: *aurdĭ țapu!* Ar.

Țapa f. veche localitate în Dacia, în valea Temișuluĭ, unde Romanĭĭ repurtară o victorie asupra Dacilor (88 d. Cr.)

țapă f. V. țépă.

țapaĭ n. gălăgie.

țapangele f. pl. *fam.* lovituri: *să ne dea câteva țapangele la spinare* Cn.

țapĕn a. V. țépĕn.

țapet n. hârtie zugrăvită cu care s'acopĕr pereții unei camere.

țapioca f. feculă alimentară extrasă din rădăcina manioculuĭ.

țapir m. cadruped pachiderm al cărui nas este în forma unei scurte trompe.

țapițer m. cel ce lucrézā tot felul de mobile, de țapițerie și de stofe.

țapițerie f. lucru făcut pe o canava cu lână, mătase, aur etc.

țapițez v. 1. a îmbrăca cu tapete; 2. *fig.* a acoperi: *edera țapițéză zidul.*

țaponișĭ m. pl. *Bot.* nemțișorĭ de câmp.

țapoș n. impungĕtor: *boĭ țapoșĭ la córne* Cn.

țăpșan n. loc înalt și șes: *trage brazda pe țăpșan* Por.

Țar m. titlul împĕratuluĭ Rusieĭ.

țară f. dară.

țară f. V. țéră.

țarabă f. 1. masă de lucru saŭ de întins marfa; 2. ușă culcată pe o gură de beciŭ; 3. oblon ce se ridică și se lasă; 4. scaun de măcelar.

țărăboĭŭ n. gălăgie: *s'auđia un țărăboĭŭ grozav* Cn.

tarabulus n. fes tripolitan saŭ barbăresc, legătură orientală de cap.

țărăbóță f. róbă de cărat: *căraŭ cu țărăbóțele* Cn.

țărăbuțe f. pl. catrafuse: *umblă cu țărăbuțele de colo până colo* Isp.

țarac m. par ascuțit de înfipt în pământ.

țarani n. 1. partid: *taraful boierilor rĕsvrătiți;* 2. bandă: *un taraf de lăutarĭ.*

țărăgănesc v. a amîna într'una. V. trăgănesc.

țarantelă f. horă vióie din Tarent și aria după care se jócă.

țarantulă f. un fel de păianjen mare a cărui înțepătură se credea că causézā o poftă extremă de a juca.

țarapană f. od. monetăria Statuluĭ.

țarar n. instrument agricol de vînturat grâŭ și de curățat grăunțele.

țarară f. cântec monoton: *Nĕmțul țararana mi-țĭ cântă* Isp.

țărbacă f. tărbăcélă: *țărbacacătinilor,* spînzurarea și învîrtirea unuĭ câine până ametește (datina tabacilor în primele dile din postul mare; a **lua la țărbacă,** *fam.* a snopi în bătaĭ.

țărbăcélă f. *fam.* bătaie strașnică: *ĭl luară din noŭ al țărbăcélă* Isp.

țărbăcesc v. 1. *fam.* a bate până ametește; 2. *fig.* a ocărî.

țarc n. ocol de vite.

țarcă f. *Zool.* coțofană.

Țarcău (Muntele) n. pisc al Munților Apusenĭ, între Uz și Bicaz, la pólele cărora s'aŭ dat lupte între Românĭ și Ungurĭ (1848 și 1849).

țărcuiesc v. a îngrădi, a ocroti: *țĕra să ne o țărcuim și de iezme s'o ferim* Por.

țardigrade n. pl. familie de mamifere din America, carĭ se mișcă fórte încet.

târdiŭ adv. 1. după timpul obicinuit saŭ potrivit: *se scólă târdiŭ;* 2. către sfîrșitul dilei: *s'a întors târdiŭ.* || a. tardiv: *într'o târdie vreme* Cn. || n. *într'un târdiŭ,* pe înserate. Cn. timpuriŭ.

tardiv a. 1. care vine (prea) târdiŭ: *regrete tardive;* 2. care cresce cu încetul: *fructe tardive;* 3. *fig.* care se formézā târdiŭ: *spirit tardiv.*

tare a. 1. robust, viguros: *e tare și mare;* 2. *fig.* puternic: *dușmanul era mai tare de cât noĭ;* 3. virtos: *tare ca pĕtra;* 4. în stare de a resista atacurilor: *cetate tare;* 5. *fig.* energic: *tare de înger;* 6. solid, trainic: *zidurĭ tarĭ;* 7. violent: *un vênt tare;* 8. versat: *tare în chimie.* Sin. **fórte.** Cn. **slab, móle.** || adv. 1. cu putere: *a vorbi, a lovi tare;* 2. fórte (în Moldova): *tare bĕtrân.*

Tarent n. oraș în S. Italieĭ, port la N. golfuluĭ cu acelașĭ nume: 32,000 loc. (Tarentin).

țarevicĭ m. fiul cel maĭ mare al Țaruluĭ, moștenitorul Corónei în Rusia.

țargă f. 1. róbă cu care se cară paiele saŭ pléva dintr'o arie; 2. pat purtăreț; 3. năsălie.

țarhat n. sarcină de vite: *măgarĭ încărcațĭ cu țarhatul pe eĭ.*

țarhon n. plantă aromatică, originară din Tataria, ce se mănâncă ca salată.

țărie f. 1. forță, vigóre: *țăria dușmanuluĭ;* 2. soliditate: *țăria zidului;* 3. *fig.* energie: *a susține cu țărie;* 4. firmament: *peste unde și 'n țărie întunericul domnesce* Gn. Ar. Sin. putere. Cn. slăbiciune.

tarifă f. tablou ce indică prețul unor lucrurĭ, taxă de intrare, eșire saŭ trecere: *tarifă vamală.*

tarifez v. a fixa prețul, a taxa: *a tarifa mărfurĭ.*

Țarigrad n. numele slavon și vechiŭ românesc al Constantinopolei (Țarigrădén). Sin. **Stambul.**

țărîm n. 1. în basme, lume subpământénă locuită de zmeĭ și de ființe dușmane omuluĭ: *Prislea ajunse pe țărîmul celă-lalt* Isp.; 2. coprins, regiune: *om depe alte țărîmurĭ.* Isp. || n. teren.

țarină f. soția Țaruluĭ, împĕrătésa Rusieĭ.

țărină f. V. țérină.

țăriș n. basamac. || adv. V. tiriș.

țărîțe f. pl. rĕmășițe de făină măcinată și cernută.

țarlă f. câmp însemințat și lucrat: *mirosul ce eșia din țarlalele de florĭ* Por.

țarlatan n. un fel de muselină fórte deschisă.

țarniță f. șea de lemn pentru vite.

taroc n. 1. cărți de joc maĭ lungĭ și cu alte figurĭ de cât cele obicinuite; 2. joc cu aceste cărți.

tarpan m. cal sĕlbatic, rătăcesce în stepele Mongolieĭ.

Tarpeiană (Stânca) f. partea muntelui Capitolin, la Roma, de unde se prăvăliaŭ ceĭ osândițĭ la mórte; fig. *nu e departe de la Capitoliu până la Stânca Tarpeiană;* căderea e vecina triumfuluĭ.

Tarquiniu m. nume a 2 regĭ romanĭ: 1. (**Bĕtrânul**) asasinat de fiiĭ predecesoruluĭ seŭ (615—577 a. Cr.);

2. (**Superbul**), ultimul rege al Romei, se făcu odios prin tirania sa și fu alungat de poporul rĕsculat din îndemnul lui Brutu (534—509).

tars n. *Anat.* partea posterióră a piciórului.

Tartacot m. alt nume dat pitículuĭ infernal Statu-palmă.

tărtăcuță f. cucurbetă tătăréscă, soiu de dovleci micĭ cât pumnul și cu cója globulósă.

tartalac m. *Zool.* auș̦el.

tarțam n. ciucure: *ștergare în vîrfurĭ cu tarțamurĭ subțirĭ.*

tartan n. 1. stofă de lână cu pătrate de diferite colorĭ, din care Scoț̦ienĭĭ ș̦ĭ fac haine; 2. plod din acéstă stofă.

tartană f. luntre lungărĕț̦ă pe Mediterană.

tărtănuț a. îndesat, scurt și gros.

Tartar n. 1. *Mit.* infernul popórelor antice; 2. (poetic) iad: *am dat al meŭ suflet la negrul Tartar* Bol.

tartor n. 1. maĭ marele: *tartorul deilor pre nume Joie* Isp.; 2. căpeteniă demonilor, drac: *dihorul ca un tartor te muș̦că înveninat* Isp.

tartoriță f. 1. drăcóică; 2. *fam.* femeĭe rea.

tartrat n. sare compusă din acid tartric și o basă.

tartric a. se dice de un acid extras din tartrul de vin.

tartru m. 1. depósit ce vinul lasă în buț̦ĭ și în sticle; 2. sediment ce s'alipesce de dinț̦ĭ și le înegresce smalț̦ul.

Tartuf m. tipul ipocritulŭĭ religios, după numele unuĭ personagiu dintr'o comedie a lui Molière.

tartuferie f. caracterul tartufuluĭ, ipocrisie religiósă.

țăruș m. par mic ce se bate în pământ.

tas n. 1. tasă: *un tas de cafea;* 2. taler de cumpănă; 3. disc pentru strîngerea mĭlelor: *a umbla cu tasul;* 4. discul rótelĭ; 5. lighenaș de bărbier; 6. un fel de tobiță de cavalerie.

tasă f. 1. céșcă de băut cafea; 2. ceea ce conț̦ine: *sórbe ceaiul aromatic dintr'o tasă diafană* An.

tașcă f. pungă: *tașcă împistrițată cu bumbĭ.*

tasma f. 1. panglică: *pălăriuța cu tasma* Ca.; 2. *fam.* palmă: *i-a trasnisce tasmale.*

Tasso (**Torquato**) m. celebru poet italian, mort la Roma în ajun de a fi încoronat pe Capitoliu, autorul epopeiĭ *Ierusalimul liberat* (1544—1595).

tastă f. clapele unuĭ piano.

tată m. părinte, în gratul copiilor.

taț̦ă f. termin de gingășie și de respect ce se dă unei surorĭ, mătușĭ saŭ femeĭ maĭ în vîrstă. Cr. **nene.**

tătăiș̦ŭ f. plantă din fam. compuselor cu foile spinóse.

Tatăl-nostru m. rugăciune dilnică, ce începe cu aceste cuvinte.

tătar m. 1. om din némul Tătarilor; 2. od. curier poș̦tal (Tătarĭĭ servind de obiceĭŭ ca călărași); 3. *pop.* uriaș, sinonim cu *jidov;* 4. drac (V. **Han-tătar**): *cum tătarĭĭ să nu scoț̦?* Pov.

Tătărași pl. numele uneĭ suburbiĭ a Iașilor.

Tatar-Bazargik n. V. **Bazargik.**

tătarcă f. 1. femeia tătarului; 2. épă tătărésc: *pe o tătarcă înșălecă* Pov.; 3. cojoc lung: *o tătarcă roș̦ie blănită cu vulpe;* 4. *Bot.* hrișcă (introdusă în Europa orientală de Tătarĭĭ din Crimea).

tătăresc a. 1. ce ț̦ine de Tătarĭ: *oș̦tile tătărescĭ;* 2. *pop.* strașnic: *un gutuiaș, o ochire de cele tătărescĭ* Al.

Tătărescu (**Gheorghe**) m. pictor român, maĭ ales în sfera religiósă (1818—1895).

Tătarĭ m. pl. 1. nume apelativ al triburilor nomade ale Asieĭ, la E. de Europa: Avarĭ, Bulgarĭ Mongolĭ, Turcĭ; 2. (**Nogaĭ**) în special, ném turcesc aședat în Crimea și în Basarabia meridională, de unde făceaŭ incursiunĭ în Moldova și în Țéra Românéscă; **dór nu daŭ Tătarĭĭ!** locuț̦iune proverbială care exprimă o frică năprasnică, o panică neașteptată (din causa năvălirĭlor dese și funeste ale acestuĭ ném); 3. exclamațiune de uimire: *ce tătarĭĭ! te silesce să daĭ așa pe foc?* Pov.

Tataria f. 1. tótă partea Asieĭ ce coprinde Mongolia, Mangiuria, Turkestanul, Afganistanul și Beluciștanul; 2. (**Mică**) regiune a Rusieĭ ce coprinde gubernille Kerson, Taurida și Iecaterinoslav.

tătărime f. némul tătăresc.

Tătaru-Mare m. pisc al Carpaț̦ilor în jud. Prahova.

Tatra f. munte în Carpaț̦ii centralĭ.

tattersall n. stabiliment public în care se vinde la mezat caĭ, trăsurĭ etc.

tatu m. gen de mamifere nedințate din America de S., a căror piele formézĕ un fel de zea solzósă.

tatuágiu n. acț̦iune de a tatua și resultatul acéstei acț̦iunĭ.

tatuez v. a-ș̦ĭ împestrița corpul cu figurĭ diferit colorate: *Negriteniĭ ș̦ĭ tatuézĕ corpul.*

tău n. baltă: *pe dins'a aruncat într'un tău adânc și lat* Pop.

taumaturg m. făcĕtor de minunĭ: *St. Grigorie Taumaturgul.*

tăun m. muscă de cal. Sin. **sclepț̦, strechie.**

Taunus m. lanț̦ de munț̦ĭ în Germania, coprins între Maienț̦a și Coblentz, pe malul drept al Rinuluĭ.

taur m. 1. partea bărbătéscă a vaceĭ; 2. *fig.* om sdrăvĕn; 3. unul din cele 12 semne ale zodiaculuĭ.

Taurie (**Chersonesul**) n. anticul nume al Crimeeĭ.

Taurida f. gubernie în Rusia meridională ce coprinde Crimea: un mil. loc.

Taurus m. lanț̦ de munț̦ĭ în Asia-Mică, de-a lungul Mediteraneĭ.

Tăut (**Logofĕtul**) m. mare cancelar sub Ștefan cel Mare și sub fiul seŭ Bogdan: el încheiă în 1510 un tractat de pace între Sigismund al Polonieĭ și Bogdan, apoĭ în 1513 fu trimis la Constantinopole să închine de bună voĭe Moldova Turcilor.

tautologic a. ce are caracterul uneĭ tautologiĭ.

tautologie f. repetițiune nefolositóre a aceleiașĭ ideĭ cu vorbe diferite.

tavă f. 1. tablă rotundă de pus plăcinte; 2. tablă de lemn saŭ de metal pentru servit cafea, dulcéț̦ă, ceaiŭ; *fam.* **a da tavă pe cineva,** a-l bate rĕŭ.

tăvălélă f. 1. fapta de a (se) tăvăli; 2. întrebuințare dilnică: *haĭnă de tăvălélă;* 3. *fam.* trântélă: *i-a tras o tăvălélă.*

tăvălesc v. 1. a (se) rostogoli întinzându-se: *porcul se tăvălesce în noroĭŭ;* fam. *a se tăvăli de rîs;* 2. *fig.* a se mânji.

tăvălug n. sul de lemn gros saŭ de fier, ce sparge bulgărĭĭ și bătătorește pământul; **de-a tăvălugul,** rostogolindu-se: *jos pe scară m'am dus de a tăvălugul* Negr. Sin. **vălătuc.**

tavan n. 1. suprafață plană saŭ boltită ce formézĕ partea de sus a uneĭ camere: *tavan de grindĭ înegrite;* 2. scânduri de tavan: *butucĭ de brad se prefăceaŭ în tavanurĭ.* Sin. **bagdadie, plafon, sofit.**

tavernă f. cărciumă: *în scunda tavernă mohorîtă* Em.

tăviță f. *Bot.* plevițĭă.

taxă f. 1. preț fixat de autoritatea publică pentru obiecte de consumațiune saŭ pentru mărfurĭ; 2. impositŭ extraordinar: *a plătit taxele.*

taxator m. cel ce taxézĕ.

taxez v. 1. a regula prețul mărfurilor: *a taxa o scrisóre;* 2. a stabilĭ o dare extraordinară; 3. *fig.* a acusa: *l'a taxat de înșelătór.*

taxid n. 1. călĕtorie maĭ ales pe mare; 2. expediț̦iune: *un taxid de mărfurĭ* Pop.

taxidar m. od. stringĕtor de dărĭ: *aprodĭĭ slujiaŭ ca taxidarĭ* Băl.

Tazlăŭ n. 1. culme și vale în jud. Némțu; 2. afluent al Trotoșuluĭ; 3. mănăstire în jud. Bacăŭ, zidită în 1496 de Ștefan cel Mare.

te pr. în loc de **pe tine:** *te aștept.*

teane n. 1. balot de marfă: *sară teancurile să-ș̦ĭ ia postavurile* Pop.; 2. numĕr de 10 topurĭ de hârtie (500 cóle).

teapă f. 1. fire, caracter: *apa trebue să vie la matca eĭ și omul la teapa lui* Pann; 2. stare socială, rang: *ceĭ maĭ mulț̦ĭ de teapa d-tale* Ca.

teară f. urzélă învîrtită pe sul.

teas n. tas: *dar nu-ț teasul plin* Al.

teatin m. membrul uneĭ congregațiunĭ religióse, înființată la 1524 în regatul Neapole.

teatral a. 1. ce ț̦ine de teatru: *artă teatrală;* 2. ce nu se potrivesce de cât la teatru: *gest teatral.*

teatru n. 1. locul unde se daŭ

representaţiuni dramatice: *se duce la teatru*; 2. scenă: *regulele teatrului*; 3. artă, profesiunea de actor: *a se destina teatrului*; 4. literatură dramatică: *teatrul la Greci*; 5. culegere de opere dramatice ale unui autor: *teatrul lui Alexandri*; 6. locul unde se petrec fapte sau evenimente însemnate: *teatrul războiului*.

Teba f. 1. celebru oraş în Egiptul antic, cap. Tebaidei, construit pe ambele maluri ale Nilului, supranumit de cei vechi *Teba cea cu o sută de porţi*; pe ruinele sale s'a-flă astăzi satele Luxor şi Karnac; 2. veche cap. a Beoţiei, la N.-E. golfului de Corint.

Tebaida f. una din cele trei mari provincii ale Egiptului de sus cu cap. *Teba*. La E şi la V. s'aflau pustiurile, unde se retraseră primii sihaştri creştini.

teban a. originar din Teba (egiptéană sau grecéscă); 2. *legiunea tebană*, legiune romană compusă din soldaţi creştini şi martirisată întrégă sub Diocleţian, fiind-că nu voise să se închine idolilor (286).

Téca f. oraş ardelenesc, pe Câmpie, în comitatul Cojocna.

téc㊣ f. 1. tocul sau ţéva unui instrument: *a băga sabia în téc㊣*; 2. *Bot.* păstaie; *teci de fasole*.

techer-mecher adv. cu nepusă masă, în tótă graba: *techer-mecher şi duse turma la adăpost* Isp.

techin m. V. sechin.

technic a. propriu unei arte: *termin technic*.

technică f. totalitatea procedeurilor unei arte sau meserii.

technician m. inginer.

technologic a. ce ţine de arte în general.

technologie f. 1. tractat despre arte în genere; 2. totalitatea terminilor proprii unei arte sau meserii; 3. od. în special, partea gramaticei numită astăzi morfologie: *fie-care invenţia o etimologie şi o technologie proprie* Negr.

tecnetes n. astm la cai.

Tecuci n. 1. judeţ aşedat de-a lungul Siretului: 120,000 loc.; 2. cap. judeţului cu acelaşi nume: 10000 loc.

Te-deum n. cântec bisericesc de mulţumire, recitat la împrejurări solemne.

tedulă f. răvaş.

téfér a. şi adv. întreg şi sănătos (de corp sau de minte). Sin. sdravěn. Ctn. bolnav, nebun.

ţeft n. 1. par în mijlocul arieţi; 2. curéua de la crucea trăsurei; 3. *fig.* centru de acţiune, moment decisiv: *il găsi somnul tocmai la ţeft* Pop.

ţeftic n. lână de capre din Tibet.

tegument n. învelis mai ales de grăunţe.

Teheran n. oraş în Asia, cap. Persiei: 210,000 loc.

tehuiŭ a. şi adv. zăpăcit vorba s'aude în Moldova).

ţelcă f. vas sub coşul morii prin care grăunţele curg sub pétră.

Teleajeni pl. sat la gura Teleajenului. Bătălie între Şerban Basarab şi Simeon Movilă (1602).

teism n. credinţă în existenţa lui D-ţeu. Sin. deism. Ctn. teism.

ţeişor m. *Bot.* aglică.

teist m. cel ce crede în existenţa lui D-ţeu. Ctn. ateist.

ţeiŭ m. 1. arbore mare şi frumos al cărui lemn alb, móle şi uşor, se întrebuinţéză în ebenisterie; 2. flóre de teiŭ din care se fac infusiuni antispasmodice şi sudorifice; 3. scórţă de teiŭ, din care se fac funii: *curmeiŭ de teiŭ*.

ţejghea f. 1. masă din prăvălie pe care se numără bani; 2. scaunul tîmplarului.

ţejghetar m. băiat care stă la ţejghea.

tel n. 1. fir de fier, de oţel: *mi se rupsese la tambura telul* Pann; 2. betélă.

ţel n. 1. ţintă; 2. *fig.* scop: *ea păşesce cu pas mare către un ţel de mult dorit* Al.

telal m. 1. od. strigător public: *acérul résuna de glasul cel tare al telalui*; 2. vinzětor de haine vechi (strigând prin uliţi): *stăpânul vinde şi telalul nu se îndură să-l dea* Pann.

telalîc n. meseria de telal, marfa telaluluĭ.

Telamon m. 1. *Mit.* eroŭ grec, unul dintre Argonauţi, părintele lui Aiax; 2. pl. statuĭ ce suportă cornieş, console.

telciuşcă f. soiŭ de samur adus din Viena.

Telenjen m. 1. vale prin jud. Prahova; 2. afluent al Prahoveĭ. Bătălie între Mihaiŭ-Vitézul şi Turcii (1600).

teleap-teleap adv. indică un mers încet şi trăgănat: *îndată porniseşi et teleap-teleap* Cr.

telefon n. aparat prin mijlocul căruia se transmit sunetele şi se convérsézā la distanţe mari. Telefonul, inventat în 1860 de fisicianul german Reis, fu perfecţionat de Edison.

telefonez v. a transmite prin telefon.

telefonic a. ce ţine de telefonie: *linie telefonică*.

telefonie f. arta de a comunica la distanţe mari prin mijlocul sunetului.

telefonist m. cel însărcinat cu serviciul comunicaţiunilor în biourile telefonice.

Telega f. salină renumită în jud. Prahova. Penitenciar.

telégă f. căruciórā cu două róte.

telegar m. cal de telégă, cal sprinten: *telegarĭ cu cóme marĭ* Pop.

telegraf n. aparat cu care se póte corespunde la distanţe mari şi cu o repedíciune extremă: *telegraful electric, inventat pe la 1811, a înlocuit pretutindenea vechiul telegraf aerian*.

telegrafic a. 1. ce ţine de telegraf: *fir telegrafic*; 2. transmis prin telegraf: *depeşă telegrafică*.

telegrafie f. arta de a construi şi de a întrebuinţa telegrafele.

telegrafiez v. a transmite prin telegraf.

telegrafist m. funcţionar care transmite telegramele.

telegramă f. depeşă telegrafică.

teleleică f. 1. vinzětóre pe uliţi de lucruri vechi; 2. *fam.* femee care bîrfesce de toţi.

teleleŭ a. şi adv. vagabond: *am umblat teleleŭ* Cr.

Telemach m. 1. *Mit.* fiul lui Ulise şi al Penelopei, se duse în căutarea tatălui seŭ, călăuzit de Minerva sub figura lui Mentor; 2. titlul unui roman epic de Fénelon.

teleologic a. care caută a descoperi scopul în tótă ordinea naturel: *sistema teleologică a lui Origen*.

Telcorman n. judeţ aşedat în partea de S.-V. a Munteniei: 160,000 loc. Cap. *Turnu-Măgurele*.

telescop n. instrument de optică care măresce şi apropie obiectele depărtate: *inventiunea telescopului în sec. XVII a operat o adevărată revoluţiune în studiul astronomiei*.

telescopic a. 1. care se face cu telescopul: *observaţiuni telescopice*; 2. ce nu se póte vedea de cât cu telescopul: *planete telescopice*.

teletin n. iúft.

ţelină f. pământ lăsat mult timp nearat. || f. *Bot.* V. selină.

telinos a. nearat: *plugurĭ ară pământul telinos* Al.

teliscă f. érba vrăjitórelor.

Tell (Wilhelm) m. 1. eroŭ legendar al Elveţiei, unul din capiĭ revoluţiunii care liberă patria sa de sub jugul Austriei (1307); 2. titlul unei celebre drame de Schiller.

telurie a. 1. ce ţine de pământ: *miasme telurice*; 2. combinat cu teluriu: *acid teluric*.

teluriu n. metaloid de un alb albăstruiŭ, fórte lucitor şi fragil, descoperit în 1782; se găsesce în minele de aur ale Ardélului.

tem v. 1. a se simţi apĕsat de ideea unui rĕu posibil şi probabil, a-i fi frică de ceva ameninţător: *de ce se teme omul, nu scapă*; 2. a fi gelos: *începu a-şi teme nevasta* Isp.

temă f. 1. subiect de tractat, materie de desvoltat: *o temă interesantă*; 2. ceea ce se dă şcolarilor să traducă din limba lor într'alta ce vor s'o înveţe (Ctn. versiune): *temă grecéscă*; 3. *Gram.* radicalul unei vorbe; 4. *Mus.* arie pe care se compun variaţiuni.

témă f. fapta de a se teme, sentiment de neliniste: *să nu-ţi fie témă*.

tematic a. *Gram.* ce face parte din tema unei vorbe.

tembel a. şi m. trândav.

tembelîc n. trândăvie.

temeinic a. ce are temeiŭ, solid.

temeinicie f. soliditate.

temeiŭ n. 1. basă (la figurat): *nu pune temeiŭ pe dinsul*; 2. raţiune, cuvînt: *cu temeiŭ, fără temeiŭ*; 3. moment principal: *tocmai pe când era temeiul mesei* Cr.

temelie f. 1. basă, fundament: *temelia casei*; 2. (termin calendaristic) *temelia lunei*, epactă.

temenea f. închinăciune după maniera turcéscă adică cu corpul plecat, drépta lăsată puțin în jos, dusă apoi repede la buze și în urmă la cap: *la Sultan se 'nchina cu adâncă temenea* Por.

temenesc v. a face temenele, a se pleconi: *tenicerii frumos se temenea* Por.

temerar a. îndrăzneț până la nesocotință.

temere f. 1. mișcare penibilă a sufletului care îl face să evite ceea ce-i pare periculos, amenințător; 2. sentiment de neliniște, de témă respectuósă. Sin. **frică**.

temeritate f. cutezanță nesocotită și presumptiósă. Ctn. **prudență**.

Temeșvar n. numele maghiar al Temișórei.

temător a. 1. care se teme; 2. gelos: *peste fire era temător* Pann.

Temis f. 1. *Mit.* deița justiției; 2. *fig.* justiția.

Temiș m. 1. afluent de-a stânga Dunării, udă Caransebeș și Lugoș; 440 km; 2. comitat ardelenesc cu cap. *Temișóra*: 437,000 loc.; 3. (Pasul) trecătóre între Ardél și România, având cale ferată.

Temișiana f. Banatul Temișórei.

Temișóra f. oraș comercial așezat aprópe de Temiș, numit de Ungurĭ *Temesvar*: 45,000 loc. Cetate tare.

Temistocle m. general atenian, bătu pe Xerxe la Salamina (480) și fu exilat (475) cu tóte serviciile sale (535—470 a. Cr.).

temnic n. locul unde se țin stupii órna.

temnicer m. păzitor de temniță.

temniță f. închisóre adâncă și întunecósă. Sin. **pușcărie**.

Tempe f. vale în Tesalia între Olimp și Ossa, celebră prin frumusețea situriloŕ ei, cântate de poeți.

temperament n. 1. constituțiune fisică a corpului: *temperament limfatic, temperament sanguin*; 2. *fig.* dispoziție morală, caracter: *un temperament violent*.

temperant a. moderat, cumpătat.

temperanță f. 1. virtute care depărtéză de la orĭ-ce exces, care regulézză pasiunile; 2. cumpătare în mâncare și bĕutură.

temperat a. 1. nici prea cald nici prea rece: *climă temperată*; 2. *fig.* așezat, moderat; 3. se dice de un stil intermediar între cel simplu și cel sublim.

temperatură f. 1. starea atmosferei din punctul de vedere al organelor nóstre: *temperatură caldă, temperatură rece*; 2. grad de căldură: *temperatura băilor*.

temperez v. 1. a micșora prisosul unei calități: *a tempera forța vinului cu apă*; 2. *Med.* a alina, a ușura; 3. *fig.* a pune o măsură dréptă: *a tempera blândețea și severitatea*. Sin. **moderez**.

tempestă f. viscol, uragan.

templier m. numele unuĭ ordin de cavalerie, religios și militar, înființat la Paris în sec. XII spre a apéra contra necredincioșilor pe pereginiĭ, carĭ se duceaŭ să visiteze locașurile sfinte; ordinul templierilor fu desființat în 1312 de către papa Clement V.

templu n. 1. edificiu consacrat divinității, unei divinități óre-care; 2. monument religios ridicat la Ierusalim de Solomon, distrus de Nabuchodonosor, rezidit de Zorobabel, refăcut de Herod cel Mare și distrus de Titu (70 d. Cr.); 3. se dice în special de bisericile protestante și israelite. Sin. **bărăție, biserică, capiște, geamie, havră**.

tempo n. *Mus.* măsura timpului: ritm.

temporal a. 1. care trece cu timpul, peritor în opoziție cu **etern**: *bunuri temporale*; 2. privitor la interesele pământesci, în opoziție cu **spiritual**: putere temporală; 3. secular, în opoziție cu **eclesiastic**: *jurisdicțiune temporală*. || a. *Anat.* ce ține de tîmple: *óse temporale*.

temporar a. care e numaĭ pentru un timp: *putere temporară*. Sin. **provisoriu**. Ctn. **definitiv**.

temporisator a. și m. care temporiséză.

temporisez v. a întârdia o acțiune în așteptarea unei ocasiuni favorabile.

temut a. de care se teme. || n. gelosie.

tenace a. 1. tare alipit, anevoe de smuls: *cleiŭ tenace*; 2. *fig.* care ține cu îndărătnicie la ideile sale; 3. anevoe de stîrpit: *prejudicii tenace*.

tenacitate f. 1. caracterul celor tenaci; 2. *fig.* aderare neclintită la o idee, la un proiect; 3. persistență, calitatea celor ce dureză.

Tenar n. cap la Sudul Greciei antice, azĭ *Malapan*, a cărei peșteră se considera ca una din gurile infernului.

tenchiŭ m. od. a patra parte dintr'un dram.

tencuială f. 1. lucrare de a tencui; 2. amestec din var și nisip.

tencuiesc v. 1. a da cu tencuială un perete; 2. a așterne cu ghips.

tencușă f. răboj; de-a **tencușa**, un joc de copiĭ.

tendență f. 1. mișcare către ceva: *tendența către centru pământului*; 2. *fig.* direcțiune spre un scop: *tendența către virtute*.

tendențios a. care are o tendență anumită, ascunsă: *scriere tendențiósă*.

tender n. vagon pus îndărătul locomotivei și conținând provisiunile necesare de apă și de cărbune.

tendon n. *Anat.* fășie fibrósă ce légă mușchiĭ de óse.

tenebre f. pl. (poetic) întuneric: *a codrului tenebre poetic labirint* Em.

tenebros a. întunecos.

Tenedos n. insulă în Archipelag, aprópe de intrarea Dardanelelor: 7000 loc.

tenia f. vierme intestinal ce póte ajunge până la o lungime de 20 metri. Sin. **panglică**.

Teniers (David) m. pictor flamand, și-a ilustrat numele prin kermesuri, interioruri de tavernă și scene sătesci (1610—1685).

Tennyson (Lord) m. celebru poet liric engles (1809—1892).

tenor n. vocea omului, cea mai înaltă dintre tóte. || m. cântăreț cu acéstă voce.

tensiune f. încordare: *tensiunea mușchilor*; fig. *tensiunea spiritului*.

tentacul n. apendice mobil la unele animale și care le servă de organ tactil.

tentațiune f. ispită.

tentativă f. încercare de a face să reușéscă ceva.

tentator a. și m. ispititor.

tentez v. a ispiti.

teocrat m. partisan al teocrației.

teocratic a. ce are caracterul teocrației: *Stat teocratic*.

teocrație f. formă de guvern în care capiĭ Statului comandă în numele divinității: *guvernul judecătorilor, la Ebreĭ, era o teocrație*.

Teocrit m. poet bucolic grec, născut la Siracusa: *Idile* (sec. III a. Cr.).

teodicee f. partea filosofiei ce tratézză despre existența și atributele divinității: *teodicea lui Leibnitz*.

teodolit n. instrument geodesic pentru măsurarea unghiurilor la un plan orizontal.

Teodor m. nume a 2 papi (542—649 și 898).

Teodora f. soția lui Justinian, fu asociată la imperiu de soțul ei (527).

Teodoric (cel Mare) m. rege al Ostrogoților (474), născut în Panonia; învinse și ucise pe Odoacru, regele Herulilor și se proclamă rege al Italiei: el reconstitui administrațiunea romană și promovă civilisațiunea în Italia (493—526). || Teodoric I, regele Visigoților, se uni cu Aețiu în contra lui Atila (419—451).

teodosian a. ce ține de Teodosiu: **Codice teodosian**, redactat din ordinul lui Teodosiu II și pus în vigóre la Constantinopole și la Roma în anul 439.

Teodosie m. fiul lui Négoe Vodă, minor la mórtea părintelui seŭ (1521), fu înlocuit în domnie de Radu Vodă Călugărul.

Teodosiu I (cel Mare) m. împărat roman, opri invasiunea barbarilor, ocroti creștinismul și la mórte împărți imperiul între cei doĭ fiĭ ai seĭ, Honoriu și Arcadiu (379—395); Teodosiu II, împărat din Orient, fiul lui Arcadiu: autorul *Codicelui teodosian* (408—450); Teodosiu III, împărat din Orient, abdică în favórea lui Leon Isaurieul (716—717).

Teofrast m. filosof grec, autor de *Caractere* (371—269).

Teognis m. poet grec din sec. V. a. Cr., autor de *Sentențe*.

teogonic a. ce ţine de teogonie.

teogonie f. genealogia ḑeilor păgâni: *teogonia lui Hesiod.*

teolog m. cel ce scie teologia, cel ce scrie asupra-i.

teologal a. ce ţine de teologie; **virtuţi teologale**, carĭ aŭ de obiect mai ales pe D-ḑeŭ: credinţa, speranţa şi caritatea.

teologic a. relativ la teologie.

teologie f. 1. sciinţa dogmelor religióse; 2. curs de studiĭ teologice: *studiază teologia*; 3. operă teologică.

teorb n. un fel de lăută.

teoremă f. propoşiţiune matematică de demonstrat.

teoretic a. ce ţine de teorie. Cnr. practic.

teoretician m. cel ce cunósce principiile unei arte saŭ sciinţe fără însă a o practica.

teorie f. 1. cunoscinţa principiilor, in afară de practică; 2. totalitate sciinţifică ce resultă dintr'o serie de legĭ, la carĭ s'adaogă fapte de observaţiune: *teoria magnetismului*; 3. tóte principiile propriĭ unei arte; 4. opiniuni sistematisate: *teorii politice*; 5. principiile manevreĭ militare. || f. deputaţiune solemnă ce Atenienĭi trimiteaŭ pe tot anul la Delfi spre a oferi sacrificiĭ.

Teos n. oraş in Asia Mică, aprópe de Smirna. Patria lui Anacreon.

teosof m. cel ce invaţă saŭ practică teosofia.

teosofie f. doctrina unor misticĭ carĭ pretind a fi in comunicaţiune cu D-ḑeŭ şi a primi de la el luminĭ speciale.

ţep m. 1. perĭi inţepătorĭ aĭ unei plante; 2. perĭi de pe pielea ariciului.

ţepă f. 1. par bine ascuţit la căpătâiul de sus, pe care se străpungea corpul vinovatului: *tragerea in ţepă, un supliciu practicat in Orient, exista odată şi la noĭ*; 2. parte ascuţită a unuĭ par cu care se impunge; 3. unéltă de vinat saŭ de apucat snopĭ de grâŭ.

Ţepeluş m. supranumele lui Basarab cel Tinĕr, Domnul Munteniei.

ţépĕn a. şi adv. 1. care nu se incovóie: *stă ţépĕn şi árept*; 2. lipsit de mişcare, de vinţă: *trupu-i era ţépĕn*; 3. solid, resistent: *inalte şi ţepene ziduri* On.; 4. sdravĕn: *trase un somn ţépĕn.*

Ţepeş m. poreclă dată lui Vlad IV, Domnul Munteniei, care trase in ţépă vr'o 20,000 de ómenĭ.

ţépĭrlue f. 1. ţepuşă; 2. fir din barba spiculuĭ.

ţepoiŭ n. furcă mare.

ţepos a. plin de ţepĭ: *grâŭ ţepos.*

ţeposică f. *Bot.* érbă aspră.

ţepuşă f. 1. ţépă mică; 2. parte ascuţită a paruluĭ.

ţĕră f. 1. mare intindere de pământ: *in Africa sunt incă multe ţĕrĭ neexplorate*; 2. teritoriu: *Ţĕra Românéscă*; 3. locuitorĭĭ unei ţĕrĭ: *cum o ţara şi obiceiul* Pann; 4. patrie, loc de nascere: *a-şĭ părăsi ţĕra*; 5. intindere de pământ şes şi descoperit, in opoziţiune cu oraşul: *petrece vara la ţĕră.*

Ţĕra f. numele ardelenesc al Munteniei; *m'aşĭ duce la badea in ţĕră* Pop.; **Ţĕra Muntenéscă**, nume topografic al Munteniei; **Ţĕra Românéscă** nume etnic intern al Munteniei

teracotă f. pământ ars: *sobă de teracotă.*

Ţĕra-de-Foc f. archipelag la extremitatea Americeĭ de S. Regiune sterilă şi frigurósă, cu vulcanĭ in activitate.

Ţĕra-de-Jos f. od. numele părţiĭ septentrionale a Moldoveĭ, coprinḑênd ţinuturile Hotin, Dorohoiŭ, Hârlăŭ, Cernăuţi, Sucéva, Némţu, Bacăŭ. || **Ţĕra-de-Sus**, divisiune inferióră a Moldoveĭ antice, coprinḑênd ţinuturile Iaşi, Cârligătura, Roman, Vasluiŭ Tutova, Tecucĭ, Putna, Covurluiŭ, Fălciĭ, Lăpuşna, Orheiŭ, Soroca.

Ţĕra-Nouă f. insulă englesă in faţa golfuluĭ St. Laurenţiu, cu cap. *St. John*; 196,000 loc.

ţĕran m. 1. om de la ţĕră; 2. *fig.* om grosolan. Sin. sătén.

ţĕrănă f. 1. pământ fărămat: *s'a făcut praf şi ţĕrănă*; 2. pământ ce acopere pe un mort: *fie-i ţĕrâna uşóră!*

ţĕrancă f. femee de ţĕran.

ţĕrănesc a. ce ţine de ţĕranĭ saŭ de la ţĕră: *casă ţĕrănéscă.*

ţĕrănie f. poveste ţĕrănéscă: *a-surḑescĭ lumea cu ţĕrăniile tale* Cn.

ţĕrănime f. ceĭ de la ţĕră, clasa ţĕrănéscă: *ţĕrănimea e talpa ţĕriĭ.*

ţĕrănoiŭ m. *fam.* mojic.

terapentică f. partea medicineĭ care se ocupă cu tratamentul bólelor.

terasament n. grămădire de pământ intr'un loc.

terasă f. 1. inălţătură de pământ sprijinită in genere de o zidărie; 2. acoperiş plan la o casă: *terasele sunt fórte comune in ţĕrile calde*; 3. lucrare de zidărie in formă de galerie descoperită. V. danubian.

teratologie f. partea sciinţelor naturale care tratéză despre monstruositătile organice.

terebentină f. rĕşină scursă din terebint; esenţă de terebentină, uleiŭ uşor obţinut prin distilarea terebentineĭ cu apă şi e intrebuinţat in fabricarea verniurilor.

terebint m. arbore rĕşinos totd'a-una verde, un fel de fistic ce produce terebentina.

terchea-berchea f. cova de puţină valóre: *incărdăiŭ cu terchea-berchea trei leĭ perechea* Pann.

terciŭ n. mălaiŭ fiert cu apă: *cine are piper mult, bagă şi in terciŭ* Pann.

tĕren n. 1. spaţiu de pământ: *a ocupa un tĕren vast*; 2. pământ considerat sub raportul calităţilor sale productive: *tĕren bun, prost*; 3. sol considerat in raport cu caracterele sale geologice: *tĕren jurasic*; 4. *fig.* situaţiunea spiritelor, starea impregiurărilor: *a studia terenul.*

Terenţiu m. poet comic roman născut la Cartagine, autor de comediĭ numeróse: *Andriana, Adelfiĭ* (193—159 a. Cr.)

tererem n. 1. ifos: *gogoşart ce aŭ tererem de patrioţi marĭ* Al.; 2. *fig.* aparenţă: *terenmul deşertăciunilor lumeşti* Ar.

Teresa (Sfinta) f. călugăriţă spaniolă, celebră prin visiunile şi prin misticismul eĭ (1515—1582).

terestru a. pământesc.

terezie f. cumpănă.

terfelaĭ m. pl. rudeniĭ şi invitaţiĭ din partea mireseĭ Cnr. **pocânzeĭ.**

terfelesc v. 1. a usa, a mânji: *a-şĭ terfeli hainele*; 2. *fig.* a insulta: *am să-l terfelesc in fóia mea* Al.

terfelog n. 1. registru provisoriu; 2. pl. acte, cărţi vechĭ.

tergiversez v. a face ocoluri, a fi nedumerit.

terlac n. medicament complicat ce se intrebuinţa in contra otrăvilor.

terlbil a. grozav: *braţul teribilei nevoĭ* Em.

Ţĕrile-de-ḑos f. pl. 1. vechiul nume al regatelor actuale Belgia şi Olanda; 2. adĭ numele regatuluĭ Olandeĭ.

terină f. 1. strachină; 2. lucru servit intr'o terină: *terine de fasan.*

ţĕrină f. cămp lucrat. Sin. arătură, holdă, ogor.

teritorial a. ce coprinde teritoriul; **armată teritorială**, compusă din toţi aceia ce şi-aŭ făcut timpul de serviciu in armata activă şi in reservă, şi destinată la apĕrarea interióră a teritoriului.

teritoriu n. intindere de ţĕră ce depinde de un Stat, provincie, oraş, jurisdicţiune: *teritoriul Românieĭ e impărţit in judeţe.*

termal a. se ḑice de apele minerale calde: *staţiune termală.*

terme f. pl. băĭ calde, la ceĭ vechĭ.

termen n. 1. limită, sfirşit: *termenul vieţiĭ*; 2 timp fixat pentru plată: *chiria se plăteşte obicinuit in doue termene*; 3. sumă de plătit la capătul unuĭ termen: *e datoriă trei termene.* Sin. căştiu, soroc, vadea. || m. 1. mod de a vorbi, expresiune: *termen impropriu*; 2. fie-care din elementele propoşiţiuniĭ, comparaţiuniĭ, silogismuluĭ; 3. fie-care din cantităţile unei expresiuni algebrice separată prin semnele + saŭ —; 4. *fig.* relaţiuni, situaţiune reciprocă: *suntem in termeni buni cu dinsul.*

termidor m. a un-spre-ḑecea lună in calendarul republican francés din 1793; **Ḑiua de 9 termidor**, celebră prin căderea lui Robespierre, sfirşitul regimuluĭ Teroriĭ in Franţa (27 Iulie 1794).

termin m. V. termen. || v. 1. a duce la capĕt: *a termina o lucrare*; 2. a fi la capĕt: *flórea termină planta*; 3. a ajunge la termin: *s'a terminat*; 4. *Gram.* a avea o desinenţă órecare. Sin. finesc, isprăvesc, sfirşesc.

terminare f. acţiune de a termina: *terminarea unei afaceri.*

terminaţiune f. ultima parte a unei vorbe. Sin. desinenţă.

terminologie f. totalitatea terminilor technici ai unei sciinţe saŭ arte.

Terminus m. *Mit.* divinitate câmpenéscă ce presida hotarele.

termit m. insectă roditóre numită şi *furnică albă*.

termo-electricitate f. 1. electricitate desvoltată prin căldură; 2. partea fisicei ce tratéză despre acest fel de electricitate.

termometru n. instrument ce indiecă variaţiunile temperaturei prin dilatarea saŭ condensarea mercuriului orĭ alcoolului închis într'un tub capilar de sticlă: *termometru centigrad, termometrul lui Reaumur şi al lui Fahrenheit.*

Termopile f. pl. strîmtóre în Grecia antică, faimósă prin devotamentul lui Leonida, care, cu 300 de Spartani şi v'o 1000 de Plateeni, ţinu în loc armata lui Xerxe (480 a. Cr.).

ţernă f. (poetic) ţărînă: *un pumn de ţernă pe o scândură de brad* Al.

ternar a. compus din trei unităţi.

teróre f. grózā: *buciumele sună, răspândesc teróre* Bol.

Teróre f. perióda Revoluţiunĭ francese sub regimul lui Robespierre (1793—1794), în timpul căreia mĭi de victime periră pe eşafod.

teroríseză v. a ţinea sub un regim de teróre.

terorism n. regim de teróre politică.

terorist m. partisan, agent al Terorĭi.

Terpsichora f. *Mit.* Musa danţului şi a cânteculuĭ.

Terra f. *Mit.* soţia lui Uranus, mama lui Saturn, a Oceanului, a Giganţilor şi Ciclopilor.

Tersite m. personagiu din Iliada, devenit tipul mişelului insolent.

terţă f. 1. *Mus.* interval de treĭ note; 2. în scrimă, poziţiune orizontală a pumnului întors spre înăuntru: *a para în terţă*; 3. a 60 parte a unei secunde.

tertel n. jenilie: *broderie cu fir şi cu tertel* Negr.

tertelég n. titirezul morĭi.

terţet n. musică pentru 3 voci.

terţia f. specie de caractere tipografice.

terţiar a. 1. care ocupă al treilea rang; 2. se dice de o epocă geologică în timpul căreia existaŭ mamifere erbivore astădĭ dispărute, dar despre carĭ se găsesc urme în stratele terenurilor terţiare.

terţină f. stanţă de 3 versurĭ: *Divina Comedia a lui Dante e scrisă în terţine.*

tertíp n. 1. mijloc, mal adesea neonest: *spuse fetei cu ce tertipuri umblă să-l încerce bărbăţia* Isp.; 2. pl. chichiţe, cleneiurĭ.

Tertullian m. unul din părinţiĭ Bisericeĭ catolice, născut la Cartagine, autor de numeróse scrierĭ în contra păgânismului şi în favórea religiunĭ creştine, într'altele *Apologeticul* (160—240).

ţes v. 1. a împleti fire şi a face pânză: *se ţes pânze de cânepă, stofe de bumbac şi de mătase, pănure de lână*; 2. *fig.* a urzi: *a ţese intrigĭ.*

tesă f. 1. propoziţiune enunţată cu intenţiunea de a o susţine; 2. subiect de discuţiune publică într'o Facultate: *tesă de licenţă, de doctorat*; 3. broşură în care e tipărită.

tesac n. sabie-baionetă.

ţesăl v. 1. a curăţa cu ţesalu; 2. *fam.* a bate tare.

ţesalŭ f. perie de fier de curăţat caiĭ.

Tesalia f. provincie septentrională a Greciei, cu oraşele Larisa, Farsal etc.: 260,000 loc. (Tesalian).

Tesalonic n. od. oraş şi port în Macedonia, pe golful cu acelaşĭ nume, adĭ *Salonic.*

tesaur n. 1. comóră; 2. (public), cassa Statului; 3. titlul unor opere de erudiţiune lexicală: *Tesaurul limbei grecesc de Henricus Stephanus.*

tesaurar m. cel ce primesce şi distribue banĭ (mal ales la militarĭ).

tésc n. 1. maşină de tipărit (Sin. presă); 2. maşină mare de călcat strugurĭ, măsline spre a face vin, uleiŭ.

teşchereă f. 1. inscris, certificat: *teşcherele din vremea Turcilor* Al.; 2. fóie de drum.

tescovină f. remăşiţă din strugurĭ de sub tésc, rachiŭ de fructe.

tescuiesc v. a stórce cu téscul.

ţesesc v. a tăia în formă de con.

ţesetor m. cel ce ţese.

ţesetorie f. meseria ţesetoruluĭ.

ţesătură f. 1. stofă ţesută: *ţesătură de lână*; 2. ceva ţesut: *ţesătură de aur, de argint*; 3. mod de a fi ţesut: *ţesătură bătută, rară*; 4. *fig.* înlănţuire, reunire: *ţesătură de intrigĭ*; 5. *Anat.* împletire de fibre formând o parte solidă: *ţesătură nervósă.*

Teseŭ m. *Mit.* eroŭ grec, liberă patriă sa de tălharĭ, răpuse Minotaurul, se făcu rege al Ateneĭ şi fu unul dintre Argonauţĭ.

teşilă f. 1. pungă de piele; 2. *fig.* banĭ: *cu gândul cam pe teşilă* Por.

teşitură f. 1. parte teşită: *ajunge róta de o teşitură şi se rupe capătul* Cr.; 2. bucată teşită de lemn: *pun mâna pe o teşitură.*

teslă f. un fel de secure a dulgherilor: *tesle de fier şi de oţel.*

teslar m. dulgher.

teslărie f. atelierul teslaruluĭ.

teşmecherie f. şarlatanie: *desbrăcaserĭ lumea cu teşmecheriile lor* Al.

teşmenesc v. a se ului: *teşmenitul de Joie* Isp.

tesmoforiĭ f. pl. serbătóre ce femeile din Atena celebrau în onórea deiteĭ Ceres.

Tespis m. poet grec, creatorul tragedieĭ (sec. VI a. Cr.).

Tessin m. 1. riŭ în Elveţia, se varsă în Padu: 260 km. Anibal bătu pe Scipione lângă malul riuluĭ; 2. unul din cantónele Elveţieĭ, cu cap. *Bellinzona*: 131,000 loc.

ţest n. 1. carapace: *ţesturĭ de brósce*; 2. captor portativ la ţără: *îl puiŭ în cap ţestul şi rabdă în tăcere* Pann.

ţéstă f. 1. bolta craniuluĭ; 2. ţest de broscă.

testaceŭ a. acoperit cu un ţest. || n. animal cu ţest: *stridie, bróscă.*

testament n. act autentic prin care cineva declară ultima sa voinţă şi dispune de averea-ĭ după mórtea sa; Vechiul-Testament, colecţiunea cărţilor biblice; Noul-Testament, Evangheliile, Faptele Apostolilor, Epistolele şi Apocalipsul. Sin. diată.

testamentar a. privitor la testament: *clause testamentare*; **executor testamentar**, cel însărcinat de testator a aduce la îndeplinire testamentul.

testator m. cel ce face un testament.

testeă f. număr de 24 cóle: *o testea de hârtie.*

testemel n. brobódă ordinară: *câte-va jupânese cu testemelurĭ* Al.

testez v. a lăsa prin testament.

testimonial a. care dă mărturie: *probă testimonială*, dovadă cu martorĭ.

testimoniu n. certificat: *testimoniu de pauperlate.*

ţestos a. îmbrăcat cu un ţest: *brósă ţestósă.*

testósă f. V. **brósă.**

ţesut n. lucrul de a ţese.

tetanos n. bólă caracterisată prin contracţiunea permanentă şi rigurósă a muşchilor.

Teţcani pl. sat în jud. Bacăŭ cu puţurĭ de păcură.

Tetis f. *Mit.* 1. deiţa mărĭi, 2. una dintre Nereide, mama lui Achile; 3. (poetic) marea.

tetracord n. liră antică cu 4 córde.

tetradă f. caiet de 4 cóle: *treĭ tetrade (din Biblie) a scos de mărturiĭ* Negr.

tetraedru n. solid terminat cu 4 feţe plane.

tetragon n. figură cu 4 unghiurĭ.

tetragonicesce adv. cadrilateral: *jalbă în care dovedia tetragonicesce* Negr.

tetrapod n. pupitru cu 4 picióre pentru cântăreţul în biserică.

tetravanghel n. carte ce conţine cele 4 Evangheliĭ.

tetreă f. un fel de şerbet de chiţră.

tĕŭ pr. ce-'ţi aparţine.

teŭ n. riglă în forma unuĭ T.

teuton a. german: *ţĕrĭ teutone, române şi maghiare* Al.

Teutonĭ m. pl. numele vechilor popóre germane de pe malurile Balticeĭ. Etinvadară Galia, odată cu Cimbriĭ, şi fură învinşi de Marius.

teutonic a. ce ţine de Teutonĭ; **Ordin teutonic**, ordin religios şi militar fundat în 1128, la Ierusalim, de Germanĭ spre a îngriji de cruciaţiĭ

lor bolnavĭ şi rănitĭ; după cruciate, cavalerii teutonĭ se stabilirā în Europa, cuceriră Prusia în 1228 şi fură învinşi (1422) de călăreţii moldovenĭ trimişi de Alexandru cel Bun în ajutorul Polonilor. Ei fură suprimaţi de Napoleon în 1809.

ţévă f. 1. cilindru găunos de metal, lemn etc.; 2. ţéva unei arme: *puşcă cu două ţevĭ*; 3. mosorul rĕsboiului de ţesut. Sin. tub.

tevatură f. tapaj: *de ce să mai facem p'acolo tevatură?* Isp.

tevie f. ţévă: *o ţevie de puşcă* Al.

Texas n. unul din Statele-Unite americane, pe golful Mexic: 1,600,000 loc. Cap. *Austin.*

text n. 1. cuvinte propriĭ ale unuĭ autor, considerat în raport cu notele saŭ comentarele făcute asupră-ĭ; 2. vorbe scrise de autor şi în limba sa proprie, în opoziţiune cu traducerile; 3. pasagiu din Sfînta Scriptură ce un predicator ia ca subiect al cuvîntărĭi sale; 4. *fig.* materie de discurs, subiect de convorbire; 5 caiet cartonat: *text de desen*; 6. caractere tipografice.

textil a. 1. ce póte fi ţesut: *plante textile*; 2. privitor la ţesetorie: *industria textilă.*

textual a. şi adv. conform textuluĭ, întocmaĭ cu cele dise saŭ scrise.

textură f. 1. ţesetură; 2. *fig.* dispoziţiune specială a părţilor.

Thackeray (William) m. celebru romancier şi umorist englez: *Bîlciul deşertăciunilor, Cartea Snobilor* (1811—1863).

Thierri m. numele a 4 regĭ francĭ aĭ Austrasiei şi Neustriei (511—737).

Thierry (Augustin) m. istoric francez, autor de scrierĭ interesante asupra epocei medievale (1795—1856).

Thiers (Adolphe) m. om-de-Stat şi istoric francez; se opuse declaraţiunii rĕsboiuluĭ din 1870, negoci㠹 pacea cu Germania, fu primul Preşedinte (1871—1873) al Republicei franceze şi se ilustră ca scriitor prin opera-i: *Istoria Consulatului şi a Imperiului* (1797—1877).

Thomson m. poet scoţian, autorul poemeĭ *Anotimpurile* şi al imnuluĭ naţional englez (1700—1748).

Thorn n. cetate în Prusia: 27,000 loc. Patria lui Copernic.

Thorwaldsen m. celebru sculptor danez (1770—1844).

Thule f. în geografia antică: numele uneĭ insule la extremul N., probabil Şetlanda, consideratā ca marginea lumiĭ.

ţi pr. în loc de ţie: *ţi-am spus.*

tiară f. 1. diadema regilor Persiei; 2. tripla corónă a papilor; 3. *fig.* demnitate papală.

tibă! int. de alungat căinĭ: *ţibă, colarlă!* Al.

Tiberiada f. 1. oraş în Palestina pe lacul cu acelaşĭ nume; 2. (Lacul), V. Genesaret.

Tiberiu m. împĕrat roman a cărui viaţă fu o ţesetură de grozăvĭi şi de crudimĭ (14—37 d. Cr.).

Tibet n. ţară în Asia centrală, tributară Chinei: 6 mil. loc. cap. *Lassa* (Tibetan).

tibet n. blană de óie din Tibet, cu lână lungă şi creţă.

tibia f. cel mai gros din ósele gambeĭ, numit obicinuit *fluerul piciorului.*

Tibiscum n. veche cetate dacă în Banat, aşĭ *Caransebeş.*

tibişir n. cretă.

Ţibleş n. munte la hotarul de N. al Ardéluluĭ.

Tibru m. fluviu în Italia, udă Roma: 370 km.

Tibul m. poet roman, autor de *Elegiĭ* carĭ respiră o dulce melancolie şi o sensibilitate aleasă (54—19 a. Cr.).

Tibur n. vechiŭ oraş în Italia, numit aşĭ *Tivoli*, ale cărui siturĭ delicióse au fost cântate de Horaţiu.

tic n. 1. mişcarea convulsivă contractată din deprindere; 2. *fig.* apucătură ridiculă: *are un tic.*

ţică m. *fam.* piciŭ, băiat: *de unde eştĭ, măĭ ţică?* Cn.

ticăit a. miser, nenorocit: *ticăitul Donn* Bălc. *această ticăită de lume* Isp. || n. fapta de a ticăi: *ticăitul inimeĭ.*

ticăiŭ v. a face tic-tac, a palpita: *inima începu să-ĭ ticăie.*

ticălos a. şi m. 1. nenorocit; 2. miserabil: *om ticălos.* Sin. **miser, mişel.**

ticăloşesc v. a cădea în miserie: *sărac ticăloşit* Pann.

ticăloşie f. 1. miserie: *îl rugă*

s'aibă milă de ticăloşia luĭ Isp.; 2. stare ticălósă, păcătoşie: *ticăloşia omenilor* Negr.

Ticeŭ n. V. **Ciceŭ.**

tichie f. scufie: *ce-ĭ lipseşte cheluluĭ? tichie de mărgăritar.*

Ţichindeal m. V. **Cichindeal.**

tichiuţă f. nume ironic dat necuratuluĭ.

ticket n. bilet de intrare, de loterie, de cale ferată.

ticlău n. pisc de munte.

ticluesc v. 1. a potrivi: *minciună bine ticluită* Pann; 2. a se aranja: *se ticluĭ o nuntă frumósă* Por.

ticnă f. linişte: *trăiam în ticnă* Al.

ticneă f. vas de tăbăcit pieĭ.

ticnesc v. a prĭi: *de i-a ticni ţina de aĭă* Cn.

ticnesc v. a muri, vorbind de paseri.

ticnit a. odihnit, neturburat: *o vială ticnită.*

ţicnit a. *fam.* cuĭ îĭ lipseşte o doagă: *e cam ţicnit.*

ticsesc v. a umplea până în virf, a îndesa mult.

ticsit a. bine îndesat: *cu chimirele ticsite* Por.

tic-tac n. sgomot regulat şi monoton: *tic-tacul ceasornicului.*

tidvă f. 1. dovléc cu gâtul lung; 2. cucurbetă uscată şi golită de păstrat apă; 3. *fam.* cap: *furtuna e în tidva-ţĭ, Ciubĕr!* Al.

Tierna f. veche cetate dacă în Banat lângă riuleţul Cerna, colonie romană de la Traian.

tiflă f. 1. (ironic) noroc orb: *să cadă o asemenea tiflă peste mine* Isp.; 2. *fam.* gest de dispreţ cu palma: *de geaba 'mĭ dai tifla* Al.

Tiflis n. cetate tare în Rusia de Asia: 100,000 loc. Mare centru comercial.

tifnă f. 1. cobe la găinĭ; 2. *fam.* arţag, tónă.

tifnos a. 1. cu ţifna pe limbă (de paseri): *cu glas ţifnos* Por.; 2. *fig.* arţăgos: *faţa babei era leneşă şi ţifnósă* Cn.

tifoid a. ce are caracterul tifosuluĭ: *friguri tifoide.*

tifon n. materie ţesută fórte rar. || n. vênt iute ce suflă din diferite puncte şi răpesce totul în furia sa.

tifos n. frigurĭ pornicióse şi contagióse. Sin. **lungóre.**

tifră f. V. **cifră.**

tigaie f. 1. vas de prăjit; 2. lighenaş la vechile puscĭ, în care se punea praful.

ţigaie f. soiŭ de lână subţire cu părul creţ şi móle.

ţigan m. cel ce face parte din némul ţiganilor. Sin. **cenghenea, faraon, gaşper.**

ţigancă f. femeia ţiganuluĭ.

ţigănesc v. ce ţine de ţiganĭ: *limba ţigănească.* V. **papagal.** || a lv. ţigănesce, ca ţiganiĭ: *injură ţigănesce.* || v. a se tocmi într'una: *aĭ mĭ-am ţigănit cu ei* Al.

ţigănească f. 1. un felĭ de horă ţerănească luată de la ţiganĭ; 2. varietate a jocului în arşicĭ.

Ţigăneşcĭ pl. numele unuĭ lac, sat şi mănăstirĭ în jud. Ilfov.

Ţigaŭ m. pl. popor indo-european, originar din India, aşĭ răspândit în Africa, Asia şi Europa în numĕr de 400,000, numeroşĭ maĭ alĕs în regiunea danubiană. Numiţĭ astfel după secta ereticā bizantină a *Atinganilor*. Ţiganiĭ aŭ emigrat din Grecia în Romănia pe la 1370 sub Vladislav Basarab şi deveniră imediat robĭ (într'un document din 1387 eĭ sunt deja menţionaţi ca robĭ aĭ mănăstirii Tismana). Ei eraŭ împărţiţi în *Ţigani de laie* (lăieşĭ), nomadĭ dar cu şatre saŭ corturĭ şi practicând meseriile de zlătarĭ, rudarĭ, ursarĭ etc. şi în *Ţigani de vatră* (vătrăşĭ), robĭ aĭ Domnilor, boierilor şi mănăstirilor. Ţiganiĭ fură emancipaţi în Muntenia sub Alex. Ghica (1842), iar în Moldova sub Mih. Sturdza (1844).

ţigănie f. 1. cartierul ţiganilor; 2. firea ţiganilor; 3. *fig.* sgârcenie cumplită.

ţigănime f. némul ţigănesc.

ţigănos a. fórte sgârcit: *era aşa de ţigănos de-şĭ mânca de sub unghiĭ* Isp.

ţigară f. mic sul de foĭ de tutun.

ţigaretă f. ţevişóră de chihlibar la capĕtul cărcieĭ se îmbucă ţigara.

ţigărit a. plăpând: *sunteţi ţigăriţĭ şi gingaşĭ* Negr.

Ţigheciŭ n. 1. numele unuĭ pîrâŭ şi sat în jud. Cahul; 2. od. codru

dincolo de Prut, la marginea Basarabiei, locuit de peste 12,000 loc., **Tighiceni**, cari erau ostaşii cei mai viteji în tôtă Moldova.

tighel n. 1. cusătură pe marginile unei materii în locul unde este tivéla: *a da tighel*; 2. *fam.* dojană: *a trage cuiva un tighel.*

Tighina f. V. Bender.

tiglă f. cărămidă de pământ ars pentru învelit case.

tiglén m. *Zool.* pitigoiu.

Tiglina f. veche localitate în jud. Covurluiu.

tigóre f. 1. dihanie; 2. *fig.* om ticălos: *o tigóre de băiat* Cr.; 3. *fam.* femee rea.

Tigrane m. nume a 7 regi ai Armeniei, din cari cel mai celebru, Tigrane II (cel Mare), sprijini pe socru-seu Mitridate şi fu deposedat de Statele sale de Pompeiu (69—36 a. Cr.)

Tigru m. fluviu în Turcia de Asia, curge paralel cu Eufratul, cu care se împreună spre a forma Şat-el-Arab, şi se varsă în golful Persic: 1200 km.

tigru m. 1. fără din genul pisicei cu pielea pestriţă; 2. *fig.* om crud.

tigvă f. V. tivgă.

tihărie f. drum săpat, rovină: *deal înalt şi plin de tihării* Cn.

tihnă f. tiină: *puteaŭ umbla în tihnă prin pădure* Isp.

tiitóre f. femee întreţinută.

tiitură f. horă ţărănéscă: *mai, bălaure, cântă ţiitura* Al.

tij adv. asemenea: *strop ilori tij de argint* Al.

tilbury n. cabrioletă fórte uşóră.

tillacee n. pl. familie de plante cari aŭ cu tip *teiul.*

tilincă f. fluer ciobănesc din scórţă de salcie.

Tilly m. general german, căpetenia catolicilor în timpul résboiului de trei-deci de ani, învins la Lipsca în 1631 de Gustav-Adolf (1559—1632).

Tilsitt n. oraş în Prusia, pe Niemen: 24,000 loc. Aci se încheiă în 1807 între Franţa, Rusia şi Prusia celebrul tractat prin care se lua Prusiei jumétate din teritoriul ei.

timar n. concesiune de pământ făcută soldatului turc pentru întreţinerea sa.

timariot m. soldat turc ce are un timar.

Timarova f. numele turcesc al oraşelului Reni.

timbală f. tobă mică în formă de emisferă, întrebuinţată de lăutari pentru acompaniament. Sin. **paucă, timpină.**

timbrat a. 1. marcat cu un timbru: *hârtie timbrată*; 2. sonor: *organ timbrat.*

timbrez v. a lipi un timbru pe.

timbru n. 1. sunetul vocii saŭ al unuĭ instrument; 2. semn imprimat pe unele hârtiĭ, în virtutea legiĭ; timbru postal, marcă de francat scrisori saŭ pachete; 3. semn particular ce fie-care biuroŭ de poştă imprimă pe scrisori.

timid a. sfios.

timiditate f. sfiélă.

Timoc m. afluent al Dunării, servă de hotar între Bulgaria şi Serbia.

Timon m. filosof atenian, supranumit *Misantropul*, tipul ursuzului.

timp n. 1. durată ce póte fi măsurată: *timpul trece*; 2. epocă determinată, durată limitată: *timpuri fabulóse, a albit înainte de timp*; 3. ocasiune potrivită: *nu e timp de a....*; 4. răgaz: *a cere timp*; 5. starea atmosferei: *timp urît*; 6. *Mus.* fie-care divisiune a măsurei; 7. *Gram.* formă ce la verbul spre a indica epoca: *timpurile principale sunt presentul, trecutul şi viitorul.* Sin. **vreme.**

Timpa f. localitate la S. de Braşov cu o priveliste frumósă pe vîrful ei.

timpan n. 1. *Anat.* cavitatea urechiĭ în fundul căreia e o membrană ce o lovesc sunetele; 2. *Archit.* spaţiu încadrat de cele treĭ cornişe ale frontonului: *cu timpane şi medalióne sculptate* On.

timpanită f. umflătura abdomenului.

timpenie f. idioţie.

timpesc v. 1. a toci: *să începem a mai timpi condeiul* Negr.; 2. *fig.* a idiotisa: *l'a timpit cu atâta bătaie*; 3. *fig.* a slăbi: *patimele se timpesc* Negr.

timpină f. ţimbală.

timplt a. 1. tocit; 2. *fig.* idiot(isat).

tîmplă f. parte laterală a capului, între ochiul şi urechea. || f. partea bisericeĭ ce desparte altarul de public, împodobită cu icónele şi chipurile sfinţilor. Sin. **iconostas.**

tîmplar m. meşter ce face lucrărĭ de lemn pentru interiorul caselor: uşi, mese, mobile.

tîmplărie f. meseria tîmplarului, atelier de tîmplărie.

timpuriŭ a. ce vine înainte de timp. Cr. târdiŭ.

Timur-Lenk m. V. Tamerlan.

Timuş m. Hatmanul Cazacilor, ginerele lui Vasile Lupu. V. Hmielniţki.

ţîn v. (activ) 1. a avea în mână, la îndemână: *a ţinea un baston*; 2. a posedă: *a ţinea o moşie în arendă*; 3. a păzi cu îngrijire: *a ţinea un secret*; 4. a observa cu credinţă: *a ţinea sărbătorile*; 5. a păzi cu forţă: *a ţinea în închisóre*; 6. a conserva: *D-deŭ să-l ţie sănătos!* fig. *a ţinea minte*; 7. a menţine: *a ţinea în bună stare*; 8. a întreţine, a avea de soţie: *ţine pe fata cutăruia*; 9. a executa întocmaĭ: *a-şĭ ţinea cuvîntul*; 10. a considera: *te ţine de om drept*; 11. a costa: *mĭ ţine multe parale*; 12. a reuni: *a ţinea o adunare*; 13. a zăbovi: *mĭ ţine cu vorba*; 14. a opri: *a ţinea în loc*; 15. *fig.* a înfrîna: *ţine-ţi gura.* || (neutru) 1. a începea: *vasul ţine zece litri*; fig. *n'o mai ţinea pământul de bucurie* Isp.; 2. a dura: *ploia nu a ţinea mult*; 3. a întreţine: *a ţinea de urît*; 4. a dori cu ardóre: *a ţinea la viaţa*; 5. *fig.* a fi alipit de: *a ţinea la cineva*; a ţinea cu cineva, a fi în partea sa. || (reciproc) 1. a se reţine: *a se ţinea bine de scări*; 2. a nu se lăsa de ceva: *se ţine de bétie şi de mîncătură*; 3. a persista: *se ţine de ale sale*; 4. a se menţine: *se ţine bine la vîrsta lui*; 5. a se face: *bîlciul se ţine odată pe lună*; fig. *se ţinu veselie mare o săptămână* Isp.; 6. a împlini, a executa: *a se ţinea de vorbă*; 7. a se crede: *a se ţinea mai cu cap, a se ţinea mare*; 8. a se lua după, a urmări: *a se ţinea după cineva*; 9. a se opri: *nu s'a putut ţinea de a ride.*

ţină f. noroiu.

ţînc m. 1. puiu de animal; ţîncul pământului, şuiţ; 2. *fam.* prunc: *un ţînc să te ţuşele* Al.

ţîncar m. *fam.* băieţandru: *să te mărite cu ţîncarul ei* Al.

tinctorial a. ce servă a vopsi: *plante tinctoriale.*

tinctură f. 1. licóre colorantă preparată pentru a vopsi; 2. colóre de care un obiect e impregnat: *tinctură solidă*; 3. soluţiune chimică: *tinctură de iod, tincturi medicinale*; 4. *fig.* cunoscinţă superficială, spoială.

ţîncuşă f. V. ţencuşă.

tînd v. a păşi la un scop, a se îndrepta către: *a tinde la perfecţiune.*

tîndă f. anticamera unei case ţărănescĭ.

tîne pr. de la tu: *la tine.*

tînăr a. 1. puţin înaintat în vîrstă: *băiat tînăr.* || m. cel ce nu e înaintat în vîrstă. Sin. **june.** Cr. **bătrân.**

ţinere f. 1. acţiune de a ţinea: *ţinerea condeiului*; 2. mod de a ţinea: *ţinerea registrelor*; ţinere de minte, amintire.

tinerét n. toţi tinerii: *tineretul şcólelor.* Sin. **tinerime.**

tinereţe f. pl. 1. perióda vieţeĭ omenescĭ între copilăria şi bărbăţia; 2. *fig.* calităţile şi defectele celor tinerĭ: *ceiĭ cum sunt tinereţele.* Sin. **junéţe.** Cr. **bătrâneţe.**

tinerime f. toţi tinerii: *tinerimea studióasă.*

tingâŭ m. 1. băieţandru; 2. *fig.* tînăr fără experienţă.

tingire f. vas de fiert bucate: *şi a găsit tingirea capacul* (proverb).

tinichea f. 1. tablă de fier spoită cu cositor: *acoperiş de tinichea*; 2. urcior de tinichea: *o tinichea cu apă*; 3. scândurică de brad: *canaturĭ căptuşite cu tinichele* On.

tinichigerie f. prăvălia tinichigiului.

tinichigiŭ m. meşter care lucrézá cu tinichea.

tîntă f. 1. cuiŭ mic; 2. scândură aşupra căreia se trage cu o armă de foc: *a trage la ţîntă*; 3. mică pată albă în frunte la cal, boĭ; 4. *fig.* urmă: *ţîntă mică de lumină*; 5. *fig.* scop: *ţinta sa fu măreaţă.* || adv. fix: *totul tace, ochiul ţîntă, stă poporul neclintit* Al. Sin. **ţel.**

tîntar n. joc între doĭ băiecţi constând din permutaţiuni de şése numere.

ţinţar m. muscă mare a cărei înţepătură şi bîzăit sunt fórte supĕrătóre; fig. *a face din ţinţar armăsar*, a exagera lucrurile.

Ţinţari m. pl. nume dat Românilor din Macedonia din causa rostirii sibilante a sunetelor palatale: *cinci* s'aude la el ca *ţinţi*.

ţintat a. provĕdut cu o ţintă în frunte: *prinde-mi pe murgul cel ţintat* Ar.

ţinteş a. fix, îndreptat cătră o ţintă: *arcaş cu ochiul ţinteş* Ar.

ţintesc v. 1. a fixa: *ţintesc ochii veseliĭ pe a vecinicieĭ porţi* Ar.; 2. *fig.* a avea drept ţintă saŭ scop.

ţintirim n. cimitir: *ţintirimul singur cu strîmbe cruci veghiază* Es.

ţintizoiŭ m. *Zool.* scatiŭ.

Tintoretto m. celebru pictor italian, autorul *Nunţiĭ de la Cana* (1512—1594).

ţintuesc v. 1. a bate cu ţinte: *a ţintui un tablou*; 2. a înţepeni în genere.

ţiutult a. garnisit cu ţinte: *ghiogă ţiutuită* Pop.

ţiut n. judeţ (în Moldova).

ţiută f. mod de a fi îmbrăcat: *în mare ţiută*.

ţiutal a. judeţén: *autoritate ţiutală* Ar.

ţinutaş a. şi m. provincial.

ţio! int. cu care s'alungă un animal: *ţio, haĭtă!* Ar.

ţip n. 1. model, figură originală: *ţip de frumuseţe*; 2. figură simbolică întipărită pe o medalie; 3. caracter tipografic: *ţipuri mobile pentru imprimate*; 4. totalitatea caracterelor distinctive ale unei rase: *ţipul caucasian ţipul mongol*.

ţip v. a striga în gura mare.

ţipar n. 1. obiect găunos în care se introduce materie licidă saŭ moale spre a le da o formă determinată: *ţipar de turnat glonţe*; 2. model de hărtie pentru croitori; 3. formă în care se topesc caracterele tipografice; 4. arta de a tipări şi producţiunea acestei arte: *invenţiunea ţiparului*; 5. impresiune: *greşeli de ţipar*; 6. presă: *libertatea ţiparului*.

ţipar m. *Zool.* pesce fără solzi ce sĕmĕnă cu şérpele. Sin. aghilă, fusar, virlan.

ţipărésc v. 1. a aplica pe hârtie saŭ pe stofe, cu ajutorul presiunii, litere, desenuri negre orĭ colorate; 2. a publica prin mijlocul tiparului: *a ţipări cărţi*. Sin. imprim.

ţipărtură f. resultatul tipăririi, carte ţipărită.

ţipenie f. fiinţă: *ţipenie de om nu cutézĭ să mai trécĭ* Cn.

ţiperig n. numele popular al amonacului.

ţipĕt n. strigăt tare şi ascuţit.

ţipic a. 1. ce caracterisă un tip: *fie-care rasă are o fisionomie ţipică*; 2. ce servă de tip: *caractere ţipice*; 3. alegoric, simbolic.

ţipic n. 1. carte ce coprinde regulele şi ordinea serviciului divin; 2. formular fix: *după ţipic*.

ţipicar m. cel ce se ţine după ţipic, formalist, pedant.

ţiplă f. 1. peliţă din bĕşica boului; 2. bĕşică de boŭ ce servă ţĕranilor în loc de geam.

ţipograf m. cel ce practică arta tipografică. || a. *lucrător ţipograf*.

ţipografic a. ce ţine de tipograf saŭ de tipografie.

ţipografie f. 1. arta imprimerieĭ; 2. stabiliment, atelier de imprimat.

ţipsic f. 1 vas de copt pe jeratic; 2 tavă, taler mare: *ţipsiile pe cari aduceaŭ bucatele* Negr.

ţiptil adv. 1. strĕvestit: *un Sultan care des ţiptil umbla* Pann; 2. incognito: *e trimis ţiptil să cerceteze starea isprăvnicilor* Ar.; 3. *pop.* pe furiş.

Tir n. oraş în Fenicia, port pe Mediterana, celebru prin comerţul, industria şi marina sa, distrus de Alexandru cel mare (322 a. Cr.); aşĭ *Sur* (Tirian).

tir n. 1. arta de a trage la ţintă; 2. locul unde se exersézĭ. || adv. tot una: *tir mi-e Rada baba, tir mi-e baba Rada*.

ţîr m. scrumbie sărată şi uscată: *slab ca un ţîr*. || int. ce imită sgomotul picurării încete şi cântecul monoton al greerilor.

ţîră f. 1. picătură; 2. *fig.* mică cantitate, puţin de tot: *o ţîră de pâine*.

ţîradă f. banalitate debitată cu solemnitate.

ţîrâgiu n. tragerea unei cărţi, a unuĭ ţiar cu ajutorul preseĭ şi resultatul acesteĭ acţiunĭ: *tiragiu în 5000 de exemplare*.

ţîrâle-brâă m. cel ce caută cărţă cu luminarea, om arţăgos.

ţîrâiesc v. a picura. || v. a bîzăi ca greerii; fig. *amintiri ţîrâiesc încet ca greerĭ* Es.

ţîrâit adv. cu ţîrâita, puţin câte puţin: *a plăti cu ţîrâita*. || n. sbîrnăitul greerilor.

ţîrâiŭ v. V. tiresc.

ţiralior m. soldat trimis înainte cu ordinul de a hărţui pe duşmanĭ.

ţiran m. 1. se dicea la Grecii antici de cel ce usurpa puterea suverană într'un Stat republican: *cei trei-deci de tirani*; 2. principe care guvernă cu crudime, cu nedreptate: *Neron fu un tiran cumplit*; 3. *fig.* cel ce abusézĭ de autoritatea sa în contra dreptuluĭ şi a raţiunii.

ţiranic a. 1. ce ţine de tiranie; 2. care tiranisesce.

ţiranie f. 1. domnie usurpată şi ilegală; 2. guvern legitim, dar injust şi crud; 3. opresiune, violenţă: *e o tiranie!* 4. purtare imperiósă şi violentă în raporturile de familie saŭ de societate; 5. *fig.* putere ce unele lucrurĭ aŭ asupra ómenilor: *tirania modei, tirania pasiunilor*.

ţiranisesc v. 1. a trata tiranic; 2. *fig.* a exercita o influenţă irresistibilă: *pasiunea jocului îl tiranisesce*.

ţîrbacă f. V. tîrbacă.

ţîrcălam n. cércăn, mai ales cel dimprejurul luneĭ.

ţîrcat a. cu dungĭ pestriţe: *cal ţîrcat*.

ţîrcol n. ocol: *dete câteva ţîrcóle curţiĭ împĕrătesc* Isp.

ţîrcovnic m. paraclisier.

ţîreghie f. pétra îadului.

Tirenian a. ce ţinea de Etruria (Toscana); **Marea Tireniană**, partea Mediteraneĭ coprinsă între Italia, Corsica, Sardinia şi Sicilia.

ţîrĕsc v. 1. a trage pe pământ, pe jos: *a ţîrî în robie*; 2. a trage, a mişca cu anevoe: *a-şĭ ţîrî piciórele*; fig. *a-şĭ ţîrî ţilele*, a duce o existenţă penibilă; 3. a păşi cu greŭ: *abia se ţîrăsce*; 4. a se trage pe pântece ca şerpiĭ; 5. *fig.* a se înjosi peste mĕsură înaintea celor marĭ.

Tireslas m. ghicitor în Teba antică (Grecia).

ţîrg n. 1. od. oraş: *sate şi ţîrgurĭ*; 2. aşĭ, orăşel, loc de ţîrg: *a se duce la ţîrg*; 3. loc public într'un oraş unde se vind cele trebuincióse pentru nevoile vieţiĭ: *a se duce în ţîrg*; 4. reunire în ţîrg: *ţi de ţîrg*; 5. epoca când se ţine ţîrgul: *ţîrgul Moşilor*; 6. învoială de preţ, cumpĕrătóre: *a se ajunge cu ţîrgul*. Sin. bîlciŭ, iarmaroc, sbor.

ţîrgoveţ m. locuitorul unuĭ ţîrg, orăşén. Sin. burges. Cnr. ţĕran.

Ţîrgovişte f. oraş aşedat pe malul drept al Ialomiţeĭ, cap. judeţuluĭ Dîmboviţa: 7000 loc. Fosta reşidenţă de vară a Domnilor Munteniei, Patria luĭ Mihaiŭ-Vitézul (1557) şi a poeţilor Cărlova, Eliad şi Gr. Alexandrescu (Tîrgovişténi).

Ţîrgu-Frumos n. orăşel în jud. Iaşi: 6000 loc. Pepenĭ marĭ (harbuzĭ), comerţ cu peşcĭ. Bileiŭ în Iulie.

ţîrgulaĭă f. 1. fapta de a ţîrgui; 2. pl. tot ce se cumpĕră în ţîrg.

ţîrguesc v. a cumpĕra din ţîrg.

ţîrguitor m. cel ce ţîrguesce.

Ţîrgu-Jiu n. oraş aşedat pe partea stângă a Jiuluĭ, cap. judeţuluĭ Gorjiu: 5000 loc. Loc de ţîrg de douĕ orĭ pe an.

Ţîrgu-Mureşuluĭ n. V. Oşorheiŭ.

Ţîrgu-Ocna n. V. Ocna.

Ţîrgu-Sĕculor n. oraş în Ardeal, în comitatul Trei-Scaune, numit de Ungurĭ Kezdi-Vásárhely: 5000 loc.

ţîrlac n. teriac: *aneţesc simţirea cu un ţîrlac* Pann.

ţîriachiŭ a. şi adv. cu chef, ameţit de vin: *la dînsele mĕ ţilam ţîriachiŭ în cap* Pann.

Ţîrian a. originar din Tir. || m. locuitor din acest oraş.

ţîriplic n. bumbăcel: *cearşaf cu împletiturĭ de ţîriplic* Od.

ţîrîre f. 1. acţiune de a se ţîrî; 2. *fig.* înjosire mare dinaintea celor puternicĭ.

ţîrîş adv. ţîrîndu-se; **ţîrîş-grăpiş**, cu mare greutate.

ţîrîtor a. 1. care se ţîrăsce; 2. *fig.* care se înjosesce prea mult înaintea celor puternicĭ.

ţîrîtóre f. animal ţîrîtor, reptil.

ţîrîtură f. fiinţă ţîrîtóre, femee josnică.

tîrlă f. staul de oĭ pe o cânpie.

tîrlăesc v. a vibra uniform: *cŏrde false care tîrlăiaŭ nervos* Em.

tîrlăitură f. cântec monoton: *țîrlăĭturĭ ligănescĭ* Al.

tîrlici pl. pantofĭ din postav gros pentru apĕrare de praf: *cu tîrlicĭ și ĭmĭnețĭ roșĭĭ în picĭóre.*

tîrm n. 1. margĭnea unuĭ mărĭ, fluvĭu, rĭu, lac; 2. *fig.* limită: *pe țîrmul scurtel vieț* Al.

țîrmoáie f. *pop.* ceremonie: *nu eră țîrmoáie la curte unde să nu fie și el chemat* Isp.

țîrmuitor a. mărginaș: *mările țîrmuitóre și cetățĭ lângă limanurĭ* Em.

țîrmurĕn a. și m. care locuĭesce pe lângă un țîrm.

țîrmurĕsc v. a mărgini, a limita: *aripa țîrmurită de munțĭ* Băc.

țîrn n. mătură din nuĭele de mestecăn: *țîrnurĭ de lemn.*

țîrnă f. un fel de coș pentru ducerea bucatelor.

țîrnăcop n. sapă de fier ce servă la dărâmarea zidurilor, la săparea temelĭilor etc.

țîrnaț n. prispă, balcon.

Țîrnave f. pl. nume a doĭ afluenți, **Țîrnava mare** și **Țîrnava mică**, pe stânga Mureșuluĭ, ce curg până la Blaj, unde se confundă.

țîrnomĕțĭ f. paĭe bătute: *de câte orĭ eĭ fi dormit pe țîrnomĕțĭ* Cr.

țîrnosesc v. 1. a sfinți o biserică; 2. *fam.* a se îmbăta.

Țîrnova f. oraș așezat în centrul Bulgarieĭ, pe rĭul Ĭantra: 12,000 loc. Vechea capitală a Ĭmperiuluĭ româno-bulgar.

țîruiálă f. pĕruială.

țîruiesc v. a pĕrui pe cineva, a trage de urechĭ.

Tirol n. provinciu a ĭmperiuluĭ austro-ungar cu cap. *Ĭnsbruck*: 860,000 loc. (Tirolian).

tîrs n. 1. *Mit.* sulițĭ ĭmprejmuită cu viță și ederă, cu care bacantele eraŭ înarmate; 2. *Bot.* dispositiunea florilor în formă de piramidă, ca la *liliac.*

țîrș n. 1. tufar de brad cu crengĭ multe; 2. pl. vrĕscurĭ, vițe uscate: *să strîngem nișce țîrșurĭ și să facem fóc* Cr.

țîrșăĭŭ v. a țîrî încet: *cu papucuĭ țîrșăĭaĭ* Pann.

țîrsână f. 1. un fel de pânză grósă; 2. sfóră cu care țĕraniĭ 'și lĕgă opincile.

țîrsânar m. *pop.* țĕran.

țîrsóagă f. *Bot.* pipirigușă: *cu nișce țîrsóge de barbe* Cr.

Țîrșor n. sat pe lângă Ploieștĭ cu o mănăstire zidită în 1672 de Antonie Vodă. Penitenciar militar.

țîrtan m. nume ironic dat evreilor din țără: *țîrtanĭ draculuĭ* Al.

țîrța-pîrța f. *pop.* bagatelă: *țîrța-pîrța maĭ nimica* Pann.

Țîrteŭ m. poĕt atenian, celebru prin cântecele sale rĕsboinice (sec. VII a. Cr.)

țîrtîță f. partea cărnósă d'asupra códerĭ la paserĭ.

Tisa f. celĭ maĭ mare afluent al Dunărĭĭ, ese din Maramureș, despărte Crișiana și Temișiana de Ungaria: 930 km.

tisă f. arbore tot-d'a-una verde din fam. conifelor.

tisană f. bĕutură din apă în care se fierbe o substanță farmaceutică (plantă, rădăcină, frunze, florĭ).

Tisbe f. V. Piram.

tiscov m. pesce în forma țiparuluĭ dar cu solzĭ.

Tismana f. 1. afluent de-a drépta Jiuluĭ, udă jud. Gorjiu; 2. sat și mănăstire frumósă prin positiunea-ĭ pitorescă și architectura eĭ zidită de Mircea Vodă în 1392 lângă pîrâul cu acelașĭ nume.

țișnesc v. a eșĭ cu putere și iuțélă, vorbind de lichide, luminĭ, foc.

țișnitor a. care țișnesce.

țișnitură f. efectul țișnirĭĭ.

țîst m. ofițer de dorobanțĭ.

țîst! int. spre a face să tacă: *țîst! că mă bagĭ în ipochondrie* Al.

țîști! int. exprimă o izbucnire: *țîștĭ! sărĭ din el tótă apa.*

țîstuiesc v. a face tăcere.

țîță f. 1. organ cărnos și glanduls în care se formézĕ laptele la femeile mamiferelor: *a da țîță, a suge țîță*; 2. *fig.* vîrstă de alăptat: *copil de țîță*; 3. *Bot.* **țîța caprei**, varietate de strugurĭ; **țîța oĭĭ**, primăvăriță; **țîța vacheĭ**, varietate de strugurĭ roșiĭ deschișĭ în forma unuĭ țîțe de vacă.

țîțăĭŭ v. a sălta, a se legăna.

țîțâun f. bucată cilindrică de fier în jurul căreĭa se învîrtesce ușa; fig. *a scóte din țîțâunĭ*, a face să-și pérdă cumpĕtul.

Titanĭ m. pl. 1. *Mit.* numele zeilor preolimpicĭ, fiiĭ luĭ Uran și aĭ Terreĭ, carĭ voiră să asalteze cerul și să detroneze pe Jupiter; 2. *fig.* spirite cutezătóre carĭ sucombă sub povara unor întreprinderĭ colosale.

titanic a. gigantic.

titanism n. spirit de revoltă.

țîțeică f. légăn făcut din crăcĭ plecate și înodate la capete spre a se dăĭna.

țîțeiŭ n. 1. zer ce se bea de rĕcorélă; 2. petrol brut.

titeră f. chitară.

Titian m. ilustru pictor italian, primul dintre coloriștĭ și capul școleĭ venețiene (1477—1576).

titirez n. 1 scândurică, prinsă de coșul morĭĭ, ce se bate cu sgomot d'asupra pietreĭ; 2. jucărie de copiĭ, sfirléză: *mĕ sucesce ca pe un titirez* Al.

titlu n. 1. inscripțiune în fruntea unuĭ cărțĭ saŭ capitol, indicând materia despre care se tratézĕ; 2. subdivisiunea unuĭ codice, a unuĭ colecțiunĭ: *cartea II, titlul 3*; 3. nume de demnitate: *titlu de príncipe*; 4. calificațiune onorifică: *titlu de Alteță*; 5. calificațiune óre-care: *titlu de amic*; 6. drept de a practica o sarcină, o profesiune: *titlu de notar, de medic*; 7. act ce stabilesce un drept: *titlu de nobleță, de proprietate*; 8. drept de a cere, de a face ceva: *a posedà o proprietate cu titlul de usufructuar*; 9. ceea ce dă dreptul la ceva: *are un titlu la decorațiune*; 10. grad de finețĕ a aurului saŭ a argintuluĭ: *titlul indică cantitatea de metal pur conținut într'un aliagiu.*

titrat a. care posedă un titlu.

Titu m. împĕrat roman, fiul luĭ Vespasian, coprinse Ierusalimul (70), urmă tatălui seŭ (79) și domnì doĭ anĭ, căutând cu sinceritate a ușura suferințele poporuluĭ seŭ (41—81 a. Cr.). || n. sat și stațiune de cale ferată în jud. Dîmbovița: 1500 loc.

titular a. care posedă titlul și dreptul unuĭ demnităț. Ctr. **onorar.**

titulatură f. mod de a intitula.

Titu-Liviu m. istoric roman, născut la Padua, a lăsat o *Istorie romană*, maĭ remarcabilă prin stil de cât prin autencitatea faptelor (59 a. Cr. —17 d. Cr.).

țiŭ v. V. țin.

țiuiesc v. 1. a șuera: *prin ușĭ țiuie vêntul* Em.; 2. a suna ascuțit: *le țiuiaŭ urechile* Cr.

țiuitură f. sunet ascuțit și prelungit.

țiutiun n. tutun (s'aude în Moldova): *ĭar teĭ să tragĭ țiutiun?* Al.

tiv n. fășie cu care se terminâ pólele unuĭ rochĭ.

tiva adv. drept: *și tiva la mama acasă* Cr.

tivesc v. a cóse pe margine, a pune chenar.

tivgă f. 1. tidvă; 2. urcior dintr'o tivgă golită: *tivga nu merge de multe orĭ la apă*; 3. *fam.* căpĕțână: *deș eștĭ dĭavol, dar țĭ-e tivga gólă* Pann.

tivilechie f. pieptar lung al țĕrancelor: *să'mbrace și tivilichie* Pann.

tivilichiŭ a. vesel: *om tivilichiŭ.*

tivitură f. efectul tivirĭĭ și lucrul tivit.

tivlesc v. a momi paserĭ cu fluerăturĭ.

tivlitóre f. fluer de ademenit paserĭ.

Tivoli n. oraș în Italia, anticul Tibur: 10,000 loc. Cascade frumóse, ruine vechĭ.

tiz m. cel ce pórtă același nume de botez cu altul.

tizic n. băligar.

toaletă f. 1. mobilă pe care s'așédă cele necesare curățenieĭ saŭ gătelĭ; 2. acțiune de a se spăla, găti, îmbrăca: *a-și face toaletă*; 3. tóte cele privitóre la îmbrăcăminte, gătélă: *a purta o toaletă simplă.*

toast n. 1. propunere de a bea în sănătatea cuĭva; 2. discurs rostit la acea ocasiune: *glasul seŭ puternic acest toast închină* Al.

toastez v. a purta un toast.

tobă f. 1. ladă cilindrică ale cărei fundurĭ sunt formate de două pieĭ întinse și una din ele se bate cu două bețe: *a bate toba*; 2. *fam.* burduf: *tobă de carne*; 3. care: *fante de tobă.* Sin. **dobă.**

Tobie m. numele a doĭ Ebreĭ, ta-

tăl și fiul, celebri prin pietatea lor și a căror istorie formează una din cărțile Bibliei.

tobosar m. cel ce bate toba.

toc int. imită sgomotul loviriĭ a două corpuri: *toc! toc!* || v. 1. a tăia în mici bucăți: *a toca carne*; 2. *fig.* a ruina, a risipi: *Va tocat, și-a tocat starea*; 3. se dice de strigătul berzei; 4. *fam.* a spune vrute și nevrute: *a toca câte în lună și în soare.* || v. 1. a anunța serviciul divin bătând tăcă: *acum tăcă de leturghie*; 2. a trage clopotele: *tăcă la biserică*; 3. a lovi tare: *îl tăcă în cap*; 4. *fam.* a vorbi într'una: *îl tăcă gura.* || n. 1. cutie lungăréță de păstrat ceva; 2. cutiță de carton sau lemn de mărimea lucrului păstrat; 3. tăcă de piele, atîrnată de oblâncul șeleĭ, pentru ținut pistóle; 4. suport de ușă sau de feréstră: *uși cu tocuri de pétră* Od.; 5. călcâiŭ de încălțăminte, partea mai grósă și mai ridicată a încălțămintelor sub călcâie: *ghete cu tocul înalt*; 6. mic instrument la capétul căruia se fixéză penițele de scris.

toc! int. imită sgomotul sărutatului repede.

tocă f. pălărie fără bordurĭ a judecătorilor, magistraților: *tocă de catifea negră.*

tócă f. 1. scândură de lemn sau semi-cerc de fier atîrnat de mijlocul unuĭ funiĭ, ce se bate cu unul sau două ciocănașe, când se trag și clopotele; **tócă în cer**, după care cântă cocoșul (cum crede poporul); 2. timpul când se tócă, pe la orele 4 după amiadi: *începe a se îmbrăca pe la tócă* Al.; 3. fapta de a toca: *tóca vorbelor góle.*

tócă-gura m. *fam.* flecar.

țocăiŭ v. *fam.* a pupa repede și cu sgomot.

tocană f. mâncare din bucăți de carne cu cépă și grăsime.

tocănesc v. a toca mărunt. || v. a toca într'una din gură.

tocător n. 1. cuțit mare de tocat carnea; 2. scândură pe care se tócă.

tocătură f. carne tocată.

tocesc v. 1. a strica tăișul unuĭ instrument ascuțit; 2. *fig.* a usa, a amorți: *a toci simțurile.*

tocilă f. pétra în formă de róță pentru ascuțit unelte tăióse (cuțite, brice, fórfeci): *a da la tocilă.*

tocilar m. cel ce ascute la tocilă.

tocit a. 1. care nu e ascuțit; 2. *fig.* slăbit, usat.

tocitóre f. cadă mare pentru strugurii sdrobiți sau pentru acrirea verzeĭ: *tocitorĭ de metal.*

tocmaĭ adv. exact, precis.

tocmélă f. 1. întocmire, organisațiune: *bună țéră, rea tocmélă*; 2. condițiune: *cu tocmela ca...*; 3. învoială: *a primit tocmela*; 4. pl. **tocmelĭ agricole**, angajament pentru munca pământuluĭ, transportarea productelor, pentru curățirea tufărișurilor și închirierea imașurilor.

tocmesc v. 1. a lua în serviciu: *a tocmi o slugă*; 2. a desbate prețul unuĭ lucru: *se tocmesc prea mult*; 3. a face o tocmélă.

tocsin n. clopot de alarmă: *să sune tocsinul* Bălc.

Tóder m. *pop.* Tudor; pl. **Sân-Tóderiĭ**, serbătóre ce începe în prima Marți din păresimi (9 Februarie) și ține 7 dile: *la Sân-Tóderiĭ ómenii se prind frați de cruce.*

Todoruse f. pl. serbătóre bășcă ce cade 24 de dile înainte de Rusalii: *la Todorusele Rusaliile se întâlnesc și petrec cu Sân-Tóderiĭ.*

Teoplitz n. oraș în Boemia cu ape termale sulfuróse: 5000 loc. Tractat între Rusia, Austria și Prusia în 1813.

togă f. haină lungă ce Romanii puneau peste tunica: *toga era vestimîntul național al Romanilor.*

togat a. 1. îmbrăcat cu toga; 2. *fig.* roman: *togata semințiе 'n vecĭ a adormit* Naum.

Tohanĭ pl. sat în jud. Buzĕu. Vinurĭ.

tohu-bohu n. desordine, chaos.

tolag n. 1. bĕț lung: *cu toiagul în mână*; 2. baston de ceremonie: *toiagul lui Moise*; 3. însemnul unuĭ demnitățĭ: *toiagul de Hatman*; 4. *fig.* sprijin: *toiagul bătrâneților*; 5. făclie ce s'aprinde la un mort, numită și *priveghitóre.*

tólc f. *Bot.* omiag.

toiŭ n. 1. mijloc: *tocmaĭ în toiul rugăciunii* Isp.; 2. *fig.* temeiŭ, punct culminant: *veselia era în toiul eĭ.*

țoiŭ m. *Zool.* scorțar. || n. pahar: *un țoiŭ de rachiŭ.*

Tokay n. oraș în Ungaria cu vinurĭ renumite: 8000 loc.

Tököly (Emeric) m. magnat ungur, se încercă în 1676 să-și smulgă patria de sub stăpânirea Austrieĭ, fu numit în 1690 de către Mahomet IX Domn al Ardéluluĭ (1658—1705).

țol n. pânză grósă de învelit mai ales trăsurĭ: *țoluri de pĕr.* || n. măsură de 12 liniĭ.

țólă f. haine: *sub țólele cele voinicesc* Isp.

tolănesc v. a se întinde comod: *tolăniță pe nisce rogojinĭ* Isp.

tolbă f. 1. săculeț de săgeți; 2. sac de piele în care se aruncă vânatul ucis: *vânătorul o svârli sângerată în tolba sa* Od.; 3. bocceaua colportoruluĭ: *cu tolba în spinare.*

tolbaș m. cel ce pórtă marfă în tolbă. Sin. **bocceagiŭ.**

Toledo n. oraș în Spania, pe Tagu: 20,000 loc. Ruine impunĕtóre. Vechea cap. a Visigoților și a Spaniei până la 1560. Catedrală splendidă. Arme albe renumite.

tolerabil a. ce se póte tolera.

tolerant a. 1. care tolerézĕ, mai ales în materie de religiune; 2. îndulgent în daraverile vieței.

toleranță f. 1. îndulgență pentru ceea ce nu se póte împiedeca sau nu trebue să fie împiedecat; 2. permisiune ce un guvern acordă a se practica alte culturĭ în afară de cel recunoscut de Stat; 3. principiu de a nu persecuta din causa religiuniĭ; 4. dispositiunea celor ce suportă cu răbdare opiniuni opuse la ale lor.

tolerez v. 1. a avea îndulgență pentru lucrurĭ ce nu se aprobă sau n'ar trebui să se permită: *a tolera abusurĭ*; 2. a suporta cu îndulgență.

tolină f. *fig.* femee desfrînată: *țolină ce 'mĭ eștĭ* Cn.

tolócă f. câmpie sau finaț de pîrlog.

tolocănesc v. a mormăi: *hojma tolocănesce pentru nimica* Cn.

tologesc v. a se tolăni: *se tologia numaĭ pe covóre* Cn.

Tolosa f. oraș în Spania: 9000 locuitorĭ.

toloșcan m. om trândav.

tom n. volum ce face parte dintr'o operă tipărită sau manuscrisă.

Toma (Sf.) m. unul din cei 12 apostolĭ, a căruĭ necredință trecătóre în învierea lui Isus ajunse proverbială: serbătóre 3 Martie. || (d'Aquin) m. unul din marĭ teologĭ și filosofĭ aĭ evuluĭ-mediŭ, supranumit *Doctorul angelic*, autorul *Sumeĭ teologice* (1225—1274).

tombac n. aramă galbenă.

tombateră f. 1. alt nume dat ișliculuĭ: *lepĕdase libadeaua și tombatera și se îmbrăcase nemțesce*; 2. *fig.* și *fam.* bătrân cu ideĭ retrograde: *e tombateră, ruginit* Al.

tombolă f. un fel de loterie de societate.

Tomĭ n. vechiŭ oraș pe cósta N.-V. a Mărĭĭ-Negre, adĭ *Constanța*, unde muriĭ exilat poetul Ovidiu.

tomism n. doctrina sfîntuluĭ Toma d'Aquin.

tomist m. partisan al tomismuluĭ.

tómnă f. 1. unul din cele patru anotimpurĭ, de la 22 Septembre până la 22 Decembre; 2. *fig.* vîrstă ce precede bătrânețile.

tomnatic a. 1. de tómnă: *pere tomnatice*; 2. răscopt; *fig.* bătrân: *flăcău tomnatic.*

Tomșa (Ștefan) m. Domnul Moldoveĭ, asasinul boieriloru, tăiat de Lăpușnénu (1611—1615). || Leon Tomșa, numit și **Stridie**, fiul celui precedent. Domnul Muntenieĭ, cumpĕră tronul cu bani, puse dări grele și fu mazilit (1629—1632).

ton n. 1. *Mus.* grad de înălțare sau de scăpĕtare a sunetuluĭ; 2. *fig.* mod de a vorbi, expresiunea vocĭ: *ton imperios*; 3. mod de a-și exprima cugetarea: *ton nobil*; a **da tonul**, a exercita o influență, o direcțiune asupra obiceiurilor, manierelor, modeĭ; 4. interval între două note consecutive ale gameĭ; 5. mod în care e compusă o bucată de musică: *ton major*; 6. *Med.* stare de elasticitate sau de tărie naturală a organelor; 7. în pictură, lustru mai mult sau mai puțin viŭ al nuanțelor; 8. colóre ce domină într'un tablou.

tonă f. greutate de 1000 kgr.

tónă f. 1. clipă: *îl mustră o tónă*; 2. capriț̦iu: *e cu tóne.*

tonalitate f. *Mus.* 1. proprietate caracteristică a unui ton; 2. calitatea unei bucăți scrise într'un ton bine determinat.

Tónce f. pl. cataracte periculóse pe Bistrița.

tonic a. ce indică tonul: *accent tonic.* || n. *Med.* medicament ce dă activitate organelor.

tonică f. *Mus.* notă fundamentală a unui ton.

Tonkin n. vastă regiune a Indo-Chinei, colonie franceză de la 1885: 10 mil. loc. Cap. *Hanói.*

tonsură f. 1. ceremonie prin care un episcop taie unui cleric catolic părul din creștetul capului; 2. urmă lăsată pe cap la locul unde s'a tăiat părul.

tont a. și m. neghiob.

tontăláŭ (tontolete) m. tare tont.

tontoroiŭ n. joc într'un picior: *săria și el tontoroiul de colo până colo* Isp.

țontoróiŭ a. *fam.* (ațnțoș): *sunt țontoroiŭ orĭ ba?* Al.

țop n. două-zecĭ testele de hârtie (480 cóle).

țop! int. indică o săritură repede saŭ o sosire neașteptată: *țop cu norocul!* || m. cădă de pĕr, înodată cu o panglică, la fetele țărance: *tóte le avea numaĭ țopĭ il lipsiă* Pann.

țopăĭŭ v. a sări într'un picior: *ța privesce cum țopăiesce* Al.

topaz n. pétră scumpă străvĕție de o frumósă colóre galbenă.

topciŭ m. tunar: *s'arță fitilul, țopciĭ la foc!* Bol.

topenie f. 1. prăpădire: *topenia pământiului;* 2. *fig.* mare nenorocire (se dice și ironic).

topesc v. 1. a prefăce într'un lichid sub acțiunea căldurei: *a topi unit;* 2. *fig.* a consuma: *suferințele topesc pe om;* 3. a trece în stare lichidă: *ghiața s'a topit;* 4. *fig.* a se prăpădi: *a se topi de-an picĭórele, ne am topit!*

topic a. relativ la locurĭ: *nume topice.* || n. 1. medicament exterior; 2. pl. locurĭ comune saŭ izvóre generale din carĭ oratorul își trage argumentele: *topicele lui Aristotele.*

topîrcă m. țopîrlan: *nu cum-va s'a boerit țopîrca?* Al.

topîrlan m. mojic: *stăĭ smirna, țopîrlane!* Al.

topitor m. cel ce topesce.

topitóre f. 1. vas de topit: *aurul în topitóre se lămurește;* 2. bătócă de topit cânepa, inul.

topograf m. cel ce s'ocupă cu topografia. || a. *inginer topograf.*

topografic a. relativ la topografie: *hartă topografică.*

topografie f. 1. descriere amăruntită a unuĭ loc particular; 2. arta de a representa pe hârtie conformațiunea unuĭ teren cu tóte accidențele ce oferă suprafața sa.

Topolnița f. 1. riŭ în Mehedinți, curge paralel cu Balma și se varsă în Dunăre la E. de Turnu-Severin; 2. sat și mănăstire în jud. Mehedinți.

Topolog n. 1. vale prin jud. Argeș; 2. afluent principal de-a stânga Oltului.

toponimie f. nomenclatură topică.

topor n. unéltă de spart lemne: *cădă de topor;* din topor, grosolan: *lucru din topor;* topor de ós, măgar, *fig.* ființă expusă la tot felul de sarcinĭ: *numaĭ eŭ sunt topor de ós* Pann.

toporaș m. 1. topor mic; 2. *Bot.* viorea.

toporășiŭ a. violet: *catifea toporășie a hainelor* Negr.

toporíște f. cădă de topor.

toptan adv. cu toptanul, cu ridicata, în opositiune cu *de-amăruntul.*

toptangerie f. 1. negoțul cu ridicata; 2. prăvălia toptangiuluĭ.

toptangiŭ m. cel ce vinde marfă cu toptanul. Sin. angrosist.

topuz n. 1. măciucă scurtă în capĕt cu un nod; 2. *fig.* sceptru: *Padișahul i-a dat sabie și topuz;* 3. bătaie la tălpi mai înfricoșată de cât falanga (ambele obicinuite în vremea fanarioților): *bătut la falangă saŭ sdrobit cu topuzul;* 4. numele pietreĭ mai rĕsărite într'un joc de copiĭ. Sin. buzdugan.

Toroc n. serbătóre bătrânéscă ce cade în timpul Todoruselor: *Toracul mare și Toracul mic.*

torace m. *Anat.* pieptul, sub raportul capacităței sale.

toracic a. ce ține de piept.

torbă f. sac de drum.

torc v. 1. a suci din caĭer inul, cânepa etc., spre a face fire pentru pânză; 2. *fig.* a înfira: *se tórce în gându-mĭ firul dulcelor poveștĭ* Em.; 3. a sforăi încet, vorbind de pisicĕ.

trecĕtor m. cel ce tórce lână saŭ bumbac.

torcĕtóre f. femee ce tórce pânză.

torcador m. cel ce se luptă cu taurii, în cursele publice.

torent n. 1. curent de apă impetuos și trecĕtor; 2. *fig.* abundanță mare: *torent de lăcrimĭ;* 3. forță irezistibilă: *torentul pasiunilor.*

torențial a. ce cade în torente: *ploĭe torențială.*

toreutică f. artă de a cisela, de a grava pe metale.

toríd a. fierbinte; zonă toridă, porțiunea suprafeței pământului cuprinsă între cele două tropice.

torn v. 1. a vĕrsa: *a turna vin;* 2. a ploua tare: *tórnă cu găleța;* 3. a topi vĕrsând într'un tipar: *a turna plumb, a turna tunurĭ;* 4. *fig.* a fabrica: *'și tórnă palate.* || v. (poetic) a întorna: *turnând a eĭ căutare spre bolțile cerescĭ* Bol.

toroípan n. măciucă nodorósă, ciomag mare: *cu toroipanul în spinare* Isp.

toroípănesc v. a toropi: *toroipănĭ pe cei mai mulțĭ* Isp.

Torontal n. comitat în Banat: 590,000 loc. cap. *Beșkerecĭŭ.*

torópă f. *fig.* și *fam.* boeluc: *scăpărăm de astă torópă* Pop.

toropală f. toroipan: *să mĭ-l teĭ cu toropala* Al.

toropéllă f. amețélă: *toropéla beției.*

toropesc v. 1. a prăpădi, a rĕpune: *cât pe ce să ne toropéscă bradul aprins* Cn.; 2. *fam.* a ameți în bătaĭ.

toropoc! int. dintr'o dată: *am rĕsărit așa toropoc din pământ* Pop.

torosesc v. a flecări: *torosind la urechĭ verdĭ și uscate* Isp.

torpilă f. 1. soiŭ de pesce care prin o comoțiune electrică amorțesce pe cel ce-'l atinge; 2 mașină de rĕsboiŭ ce face să sară corăbiile prin mijlocul unei explosiuni sub-marine.

torpilor n. luntre de aruncat saŭ de aședat torpile.

Torquemada m. mare inquisitor al Spaniei, faimos prin cruĭmile sale (1420—1498).

Torricelli m. fisician italian, inventatorul *barometrului cu mercurĭŭ* (1608—1647).

tors n. lucrare de a tórce: *torsul cânepeĭ, torsul pisicelĭ.*

torsadă f. ciucure sucit ca ornament: *cortină cu torsade de aur.*

torso n. 1. partea unuĭ corp fără cap și fără braț, separată de membrele inferióre; 2. bust de ființă vie, statuă trunchiată.

torșon n. un fel de dantelă.

tort n. cantitate de fire tórse.

tortă f. prăjitură în formă de turtă: *tortă de migdale saŭ de ciocolată.*

tórtă f. 1. cercel: *tórte de aur;* 2. verigă de metal; fig. *tórta pământului* Pop. *tórtele cerului* Cn.; 3. măner recurbat: *urcior cu două tórte.* || adv. la tórtă, 1. intim: *prieten la tórtă;* 2. inversunat: *se certaŭ la tórtă.*

torță f. 1. făclie grósă făcută dintr'o funie unsă cu rĕșină saŭ cu cără: *brațiĭ se aprind ca 'natle torțe* Al.; 2. *fig.* causă: *aprinse torța vechilor urĭ naționale* Bălc.

torționar a. 1. *Jur.* injust și violent: *întemnițare torționară;* 2. *fig.* ce servă a tortura: *instrument torționar.*

tortură f. 1. chinurĭ la carĭ justiția supunea înainte pe criminal saŭ pe simplul acusat spre a-l sili să spuie adevĕrul; 2. *fig.* mare suferință fisică saŭ morală. Sin. cazną.

torturez v. 1. a supune tortureĭ; 2. *fig.* a face să sufere cumplit; 3. a denatura sensul: *a tórtura un text, a tórtura o lege.*

tory m. nume dat în Anglia membrilor partidului conservator. Cfr. whig.

Törzburg n. V. Bran.

tos n. zahăr pisat.

toșcă f. adv. doldora: *o pungă toșcă de banĭ* Cn.

toscan a. și m. originar din Toscana; ordin toscan, cel mai simplu din cele cinci ordine de architectură.

Toscana f. vechea Etruria, regiunea Italiei centrale, care se întin-

de de-alungul mării: 2,247,000 loc. Formă, înainte de anexarea-i la regatul Italiei (1859), un mare ducat cu cap. *Florența*.

tot a. 1. care nu lasă nimic afară: *tótă țéra*; 2. fie-care: *tot omul, de tótă mâna*; 3. întreg: *de ți-ai da viața tótă* Em. || n. 1. totalitate: *luați tot*; 2. obiect considerat în întregimea sa: *totul e mai mare de cât partea*; 3. ori-ce lucru: *cinstit în tóte*; tóte ca tótele, ori-cum ar fi; 4. esențialul: *totul e de a reuși*. || adv. de tot, cu totul, pe de-a întregul; **tot una**, egal, același lucru. Crn. nimic.

total a. care coprinde tot, pe deplin: *ruină totală*. Sin. **complet, întreg**. Ctr. **parțial**. || n. totul ce resultă din reunirea părților: *totalul unei adițiuni*.

totalitate f. total.

tot-d'a-una adv. fără întrerupere saŭ sfîrșit, în ori-ce timp. Sin. **mereŭ**. Ctr. **nici-odată**.

totemism n. credința triburilor din N. Americeĭ într'un geniu protector *(totem)*, care dă numele seŭ tribuluĭ.

totime f. totalitate.

totuși adv. cu tóte acestea.

Toulon n. (cit. *Tulon*) oraș în Franța, pe Mediterana: 78,000 loc. Mare port militar.

Toulouse n. (cit. *Tuluz*) oraș în Franța, pe Garona: 150,000 loc. Curte de Apel, Universitate, Manufactură de tutun.

Tournefort m. (cit. *Turnefort*) celebru botanist francez, precursorul luĭ Linneŭ (1656—1708).

Tours n. (cit. *Tur*) oraș în Franța, pe Loara: 60,000 loc. Mătăsurĭ, tipografiĭ, vitraliĭ pictate. Patria luĭ Balzac.

toval n. piele de boŭ saŭ de vacă întrégă: *papuci de toval*.

tovarăș m. 1. asociat; 2. camarad. Sin. **soț**.

tovărășie f. asociațiune.

toxic a. otrăvitor: *substanțe toxice*. || n. otravă, venin.

toxicologie f. știința otrăvurilor.

trabant m. dorobanț: *companiĭ de trabanțĭ* Băl.

trabee f. haină albă de ceremonie, ornată cu fășiĭ de purpură, ce purtaŭ la Roma personagiile înalte.

trabuco n. țigară scurtă de Havana.

trac a. originar din Tracia. || Tracii m. pl. popor antic însemnat și puternic, împărțit în triburĭ numeróse, între carĭ s'aflaŭ Geții și Dacii.

trachee f. vase micĭ carĭ constituesc organele de respirațiune la plante și insecte.

trachee-arteră f. canal ce pórtă aerul în plămînĭ, la om și la animale.

tracheotomie f. operațiune ce consistă a deschide trachea-arteră spre a face să respire artificial.

trachit n. rocă cristalină porfirică.

Tracia f. vastă regiune antică la N. Greciei, devenită provincie romană la 46 d. Cr.; formézĭ astădĭ Bulgaria și Rumelia.

Tracie a. V. **Bosfor** și **Chersones**.

tractat n. 1. operă în care se tractézĭ despre vr'o știință saŭ artă: *tractat de geografie*; 2. convențiune între doue saŭ maĭ multe State, între principiĭ carĭ iaŭ asupră-și îndatorirĭ reciproce: *tractat de pace*. Tractatele cele maĭ importante pentru istoria Românilor aŭ fost: Tractatul luĭ Mircea cu Mahomet I (1411): Muntenia 'și conserva autonomia, Turcilor nu le era permis a se aședa în țéră și primiaŭ în schimb plata unuĭ *peșcheș* de 3000 leĭ turcescĭ; Tractatul luĭ Bogdan cu Selim I (1511): condițiunĭ identice, dar peșcheșul era de 4000 galbenĭ turcescĭ, 20 șoimĭ și 40 epe de prăsilă; Tractatul din Carlowitz, între Austria și Turcia (1699): Austria căpéta tótă Ungaria, Banatul și Ardélul; Tractatul de la Prut, între Rusia și Turcia (1711): Rusia perdea maĭ multe teritorĭi; Tractatul din Passarowitz, între Austria și Turcia (1718): Austria căpéta Banatul, Oltenia și o parte a Serbieĭ; Tractatul din Belgrad, între Austria și Turcia (1739): Oltenia se înapoia Valachieĭ; Tractatul din Kuciuk-Kainargi, între Rusia și Turcia (1774): el puse capĕt dominațiuneĭ ruse asupra Principatelor; Tractatul din Sistov, între Austria și Turcia (1791): statu-quo ante; Tractatul din Iași, între Rusia și Turcia (1792): Nistrul formând hotarul între cele douĕ imperiĭ; Tractatul din București, între Rusia și Turcia (1812): Rusia căpéta Basarabia; Tractatul din Adrianopole, între Rusia și Turcia (1829): Principatele recădeaŭ sub dependența Rusieĭ; Tractatul din Paris, între Rusia, Anglia, Franța, Turcia și Sardinia (1856): se înapoia României Sudul Basarabieĭ și Rusia renunța la protectoratul asupra Principatelor rămase exclusiv sub suzeranitatea Porțiĭ; Tractatul din Berlin, între Rusia și Turcia (1878): recunóscerea independenței noului regat al României și reluarea Sudului Basarabieĭ de către Rușĭ în schimbul Dobrogeĭ. V. **Convențiune**.

tractație f. tratative (Băl.).

tractez v. V. **tratez**.

tractir n. ospătărie: *ourlea unuĭ tractir* Negr.

tracțiune f. 1. acțiunea uneĭ forțe ce trage un corp mobil: *tracțiunea unei locomobile*; 2. în căile ferate, tot ce privesce serviciul de mișcare al vagónelor: *șef de tracțiune*.

trad v. V. **trădez**: *boieriĭ la Pasa il tradă* Boz.

trădare f. 1. acțiune de a trăda; înaltă trădare, se dice de crimele carĭ interesézĭ în primul rînd siguranța Statuluĭ; 2. *Jur.* acțiune de a preda: *trădarea lucrului în starea în care se găsia*.

trădător m. cel ce comite o trădare.

trădez v. 1. a înșela credința cuĭva, a comite o perfidie: *a trăda pe un amic*; 2. a descoperi un secret; 3. a nu secunda, a amăgi: *forțele sale l'aŭ trădat*; 4. a descoperi din imprudență ceea ce trebuia să rămâie ascuns: *s'a trădat*.

tradidan n. stofă din care se fac maĭ ales macaturĭ.

tradițional a. fundat pe tradițiune: *legi, opiniuni tradiționale*.

tradiționalism n. aderare la tradițiunĭ, la vechile usurĭ.

tradițiune f. 1. *Jur.* predarea unuĭ lucru dat saŭ vîndut: *tradițiunea lucrurilor incorporale se face prin remiterea titlurilor*; 2. transmisiune prin viul graiŭ a faptelor istorice, a dogmelor religióse; 3. faptele astfel transmise; 4. părerĭ, credințe, datinĭ transmise din generațiune în generațiune: *tradițiuni populare*.

traduce v. 1. a face să trécă o operă dintr'o limbă într'alta: *a traduce un autor grec în românesce*; 2. *fig.* a explica, a interpreta: *nu traduci bine cugetarea mea*; 3. a chema în judecată: *a traduce în justiție*.

traducĕtor m. cel ce traduce.

traductibil a. ce póte fi tradus.

traducțiune f. 1. acțiune de a traduce; 2. operă tradusă.

Trafalgar n. cap în Spania, la S. E. de Cadix, unde flota franco-spaniolă fu învinsă de Nelson, ucis în acea luptă (1805).

trafic n. 1. negoț cu mărfurĭ; 2. *fig.* comerț ilicit, profit rușinos. || v. 1. a face trafic; 2. *fig.* a trage un folos necinstit: *a trafica influența sa*; 3. a negocia: *a trafica o poliță*.

traficant m. cel ce face trafic.

trag v. (activ) 1. a mișca spre sine saŭ după sine: *a trage masa maĭ încóce, boiĭ trag plugul*; 2. a trage prin aspirațiune: *a trage vin din bute*; a trage tutun, a fuma; a trage cu urechea, a asculta cu luare aminte; a trage la măsea, a bea; 3. a respira greŭ: *a-și trage sufletul*; a trage de mórte, a fi în agonie; 4. a face să ésă, a scóte: *a trage sabia din téacă, a trage cismele*; fig. *a trage folos*; 5. a lungi, a întinde tare: *a trage o funie, a trage de urechi*; 6. a desena: *a trage o linie*; 7. a tipări: *a trage o carte în mii de exemplare*; 8. a lua într'o dóră: *a trage la sorți*; a trage o poliță, a adresa cuĭva plata eĭ; 9. a arunca săgeți, a descărca o armă de foc: *a trage cu arcul saŭ cu pușca, a trage tunurile*; 10. a da repede: *a trage o înjurătură, o palmă*; 11. a face: *a trage un somn, un chef*; 12. a suporta, a suferi urmările (obicinuit rele): *capul face, capul trage*; fig. *a trage nădejde, necaz*; 13. a îndemna; *nu-l trage inima la nimica*; 13. a chema înaintea justiției: *a trage în judecată*; 14. a face să sune trăgênd: *a trage clopotele*; 15. a scóte sunete: *a trage din vióră*; 16. a face masagiu: *l'a tras pe tot corpul*. || (neutru) 1. a sufla tare (de vênt); 2. a fi un

curent de aer: *casa asta trage*; fig. *a trage a sărăcie*; 3. se dice de soba când arde bine; 4. a fi greŭ, a cântări: *a trage la cumpănă*; 5. a se opri în trécĕt: *a trage în gazdă*. || (reciproc) 1. a se retrage: *s'a tras la casa lui* Ca.; 2. a avea originea, a se coborî: *se trag din ném mare* Gn. Al.; 3. *fig.* a proveni: *nu voiŭ să ți se tragă mórtea de la mine* Cn.

trăgaciŭ m. cel ce trage bine cu arcul. || n. limbulița ce descarcă o armă de foc.

trăgăn n. bólă de grumaz la vite.

trăgănat a. 1. amînat, zăbovit; 2. *fig.* prelung: *vers trăgănat*.

trăgănez v. 1. a face să dureze prea mult, a zăbovi cu aminări: *l'am tot trăgănat cu promisiuni*; 2. a merge încet: *procesul s'a trăgănat mult timp*; 3. a se tîrî cu anevoie: *se trăgănéză încet pe jos o jăluică grămadă* Al.

tragedian m. actor tragic.

tragedie f. 1. operă dramatică menită a excita terórea saŭ pietatea și care se termină obicinuit cu un eveniment funest; 2. genul tragic; 3. *fig.* eveniment funest. Cfr. comedie.

tragere f. acțiune de a trage și resultatul eĭ: *tragere de inimă*, ardóre: *tragere de mórte*, agonie; *tragere pe sfóră*, păcălélă.

trăgĕtor m. 1. cel ce trage cu o armă; 2. boŭ învĕțat la jug, cal învĕțat la ham: *car tras de un trăgător*.

trăgĕtóre f. tot ce servă a trage: 1. curea ce reține scările trăsurei; 2. pl. parte din hamurĭ cu carĭ trag caiĭ; 3. pl. mat de boŭ: *a bate cu trăgĕtórile*; 4. mic instrument de oțel de tras linĭĭ; 5. măsură de capacitate de o jumĕtate baniță.

tragic a. 1. ce ține de tragedie: *situațiune tragică*; 2. care scrie tragediĭ: *poet tragic*; 3. *fig.* funest: *mórte tragică*. || m. 1. autor de tragediĭ: *tragicii greci*; 2. genul tragic.

tragi-comedie f. 1. tragedie amestecată cu incidente comice și al cărei desnodămînt nu este funest; 2. *fig.* amestec de lucrarĭ serióse și comice.

tragi-comic a. ce ține în acelaș timp de tragicul și de comicul.

tragodie f. (învechit) cântare: *jalnică tragodie*.

trahană f. cocă frămîntată cu ouĕ și rasă pe răzătóre, din care se face supă.

Traian m. cel maĭ bun împĕrat roman (98), născut în Spania, adoptat de Nerva; mare rĕsboinic și bun administrator, învinse pe Dacĭ și pe Parțĭ și săvîrșĭ marĭ lucrărĭ în Roma (53—117). Cu numele împĕratului Traian s'aŭ identificat apoĭ tóte marile construcțiunĭ făcute în Dacia: **Brazda lui Traian**, drum înălțat în jud. Teleorman; **Calea lui Traian**, vechiŭ drum roman care trecea în Oltenia prin pasul Turnului-Roșu; **Columna lui Traian**, V. **Columna**; **Masa lui Traian**, numele uneĭ marĭ tăieturĭ de munte în județul Argeș; **Podul lui Traian**, V. Apollodor; **Pórta lui Traian**, strîmtóre în Carpațĭ, pe unde intră Oltul în țĕră, numită și Turnu-Roș; **Pratul lui Traian**, Câmpia Turdei, numită de Ungurĭ *Keresztes-Mező*; **Valul lui Traian**, șanț imens ale cărui urme se vĕd de la Covurluiŭ spre Bolgrad și în Dobrogea de la Cernavoda până la Constanța. V. **Troian**.

Tralanopole f. oraș în Rumelia: 14,000 loc.

trălesc v. 1. (sens învechit) a dura, a subsista: *mere și pere carĭ trăiesc până pe după Pasce* Cn.; 2. a viețui: *a trăi o sută de anĭ*.

trainic a. durabil, solid.

trăinicie f. soliditate.

trăistă f. 1. sac de drum; 2. *Bot.* traista ciobanuluĭ, gen de plante din fam. cruciferelor, întrebuințate în medicină.

trăitor a. și m. care trăiesce: *trăitor la țĕră* Gn. Al.

trală n. existență, mod de viață: *mijlóce de trală*.

trajectorie f. linie dréptă saŭ curbă ce urmézĕ unuĭ corp aruncat în spațiu.

tră-la-la! int. imită cântarea din gură.

tramă f. 1. bătătura pânzeĭ; 2. *fig.* complot: *în trame sângeróse gândirea-ĭ e pierdută* Al.

trâmbă f. 1. bucată de pânză strînsă în formă de sul: *trâmbe de borangic nețesute* Obr.; 2. cétă numerósă: *cocoriĭ umblă înșiruițĭ trâmbă* Isp.

trâmbiț v. 1. a suna din trâmbiță; 2. a anunța cu glas de trâmbiță; 3. *fig.* a spune în tot locul, a divulga.

trâmbiță f. instrument de vînt, compus dintr'o țĕvă de aramă, cu glasul rĕsunător.

trâmbițaș m. cel ce sună din trâmbiță.

trambulină f. scândură înaltă de pe care se sare la înotat.

tramcar n. trăsură mare de transportat, dar care nu umblă pe șine.

trâmit v. V. trimit.

trampă f. schimb: *să facem trampă, dă-mi carul și na-ți boiĭ* Cn.

tramway n. 1. cale ferată cu șine la nivelul solului și pe care trecțiunea se face prin caĭ saŭ prin electricitate, fără însă de a împiedeca circulațiunea; 2. trăsură ce circulă pe aceste șine.

trane! int. imită slobodirea săgeții saŭ a pușceĭ.

tranca-flénca f. flécurĭ: *tranca-flénca mere acre*.

trancanâ f. vorbă sécă, flécurĭ: *la aste vorbe de ale tale, gogoșele, trancanale* Pann.

trăncănesc v. 1. a face sgomot cu ceva; 2. *fam.* a vorbi într'una; 3. *fig.* a bîrfi.

trandafir m. 1. arbust ce face rose; 2. rodul trandafirului, rosă: *apă de trandafir*; 3. *fam.* cărnat cu usturoiŭ.

trandafiriŭ a. roșu ca trandafirul.

trândav a. care zace fără a fi bolnav || m. om fórte leneș.

trândăvie f. lene statornică.

trândăvesc v. a fi trândav.

trânji m. pl. emoroide.

transacțiune f. 1. act prin care se transige asupra unuĭ diferend; 2. act, convențiune óre-care.

transalpin a. 1. care s'află dincolo de Alpĭ: *popóre transalpine*; 2. situat dincolo de munțiĭ Carpațĭ: *Dacia transalpină*. Cfr. **cisalpin**.

tranșant a. decis, peremptoriu: *ton tranșant*.

transatlantic a. care s'află dincolo de Oceanul Atlantic. || n. pachebot ce merge din Europa în America și invers.

transbordez v. a transporta dintr'o corabie într'alta.

transcarpatin a. care s'află dincolo de Carpațĭ: *țĕrĭ transcarpatine*, Transilvania, Banatul, Crișiana.

Transcaucasia f. partea imperiuluĭ rus ce coprinde tótă regiunea din gubernia Caucasuluĭ, situată la S. de Caucas: 4,700,000 loc. Cap. *Tiflis*.

transcendent a. *Filos.* care trece peste limitele experienței: *ideĭ transcendente*, carĭ derivă imediat din rațiunea pură; **Geometrie transcendentă**, care întrebuințéză infinitul în calculele eĭ.

transcendental a. care s'ocupă cu lucrurĭ transcendente: *filosofie transcendentală*.

transcripțiune f. 1. acțiune de a transcrie; 2. lucru transcris; 3. reportarea uneĭ bucățĭ muzicale de la un instrument la altul; 4. *Jur.* copie literală a unuĭ act saŭ a uneĭ sentințe în registrele biuroului de ipotece: *transcripțiunea e obligatorie pentru tóte actele relative la imobile*.

transcriŭ v. 1. a copia ceva scris; 2. a face o transcripțiune muzicală.

transdanubian a. situat dincolo de Dunăre: *țĕrĭ transdanubiane*, Dobrogea, Bulgaria, Sĕrbia.

transept n. *Arhit.* partea uneĭ bisericĭ ce desparte nava de cor.

tranșeâ f. șanț săpat spre a se adăposti de focul dușmanuluĭ și prin care se îndrumézĕ către cetatea asediată: *pământul împrejuru-mĭ săpat în lungĭ tranșele* Al.

tranșez v. *fig.* a resolva dintr'odată: *a tranșa o dificultate*.

transfer v. 1. a face să trécă dintr'un loc într'altul; 2. *fig.* a ceda altuia: *a transfera un drept cuiva*.

transferare f. 1. acțiune de a transfera; 2. act prin care se transmite proprietatea uneĭ rente, acțiunĭ și a orĭ-cărei valorĭ cotată la Bursă.

transfigurațiune f. 1. acțiune de a se transfigura; 2. Schimbarea la față (la Catolicĭ).

transfigurez v. a se schimba la față, a lua o altă figură.

transform v. 1. a da o formă nouă; 2. *fig.* a schimba natura, caracterul, modul de a fi; 3. a-și schimba forma, caracterul.

transformațiune f. 1. trecere de la o formă la alta: *transformațiunea omidei în fluture*; 2. *fig.* schimbare completă de caracter. Sin. **metamorfosă.**

transformism n. ipotesă biologică, emisă de Darwin, după care speciile vii derivă unele din altele prin transformațiuni succesive.

transformist m. partisan al transformismului.

transfug m. 1. soldat care trece la dușman, în timp de resboiŭ; 2. *fig.* cel ce părăsesce un partid spre a intra în altul.

transfusiune f. acțiune de a transfusa: *transfusiunea sângelui*, operațiune prin care se introduce sânge luat de la un om sănătos în vinele unuĭ bolnav.

transfusez v. 1. a face să trécă un lichid dintr'un recipient într'altul; 2. a opera transfusiunea sângelui.

transgresez v. a. înfrânge un ordin, a călca o lege. Sin. **contravin.**

transgresiune f. acțiune de a transgresa. Sin. **infracțiune.**

transgresor m. cel ce comite o transgresiune.

transig v. 1. a face concesiuni reciproce spre a împăca un diferend, un proces; 2. a face concesiuni ce n'ar trebui: *nu transigeĭ cu onórea.*

Transilvănén a. originar din Transilvania. || m. locuitor d'acolo.

Transilvania f. provincie austro-ungară, țéră muntósă și acoperită de păduri, numită și **Ardél** (de Ungurĭ *Erdély* și de Sașĭ *Siebenbürgen*), așezată la N.-V. Românieĭ, de care se desparte prin lanțul Carpaților: ea se împarte în 16 comitate cu cap. *Cluș* și cu o populațiune de 2 ½ mil. loc. în majoritate Românĭ.

transit n. facultate de a trece mărfurĭ prin o țéră saŭ prin un oraș fără a plăti vamă.

transițiune f. 1. mod de a trece de la o idee la alta, de a lega laolaltă diferitele părțĭ ale unuĭ discurs, ale uneĭ opere; 2. trecere de la un regim politic la altul, de la o stare de lucrurĭ la alta; 3. *Mus.* trecere de la un ton la altul, prin mijlocul modulațiunĭ; 4. în geologie: trecere de la un teren primitiv la altul secundar.

transitiv a. *Gram.* se dice de verbele a căror acțiune trece asupra obiectuluĭ. Sin. activ. Ctn. neutru.

transitorlu a. trecător: *lege transitorie.* Ctn. **durabil.**

translațiune f. *Jur.* transferarea uneĭ proprietățĭ.

translator m. traducetor oficial, atașat pe lângă ministerul de externe.

Transleitania f. numele Austrieĭ situată dincolo de Leitha. Ctn. **Cisleitania.**

translucid a. care lasă să trécă lumina fără însă a se puteà vedea obiectele: *sticla lucrată e translucidă.* Ctn. **opac.**

transmigrațiune f. 1. părăsirea uneĭ țérĭ în cete spre a se duce în altă țéră; 2. **transmigrațiunea sufletelor,** trecerea lor în alte corpurĭ, ca expiațiune temporară după filosofiĭ pitagoriciențĭ.

transmigrez v. a-și părăsi țéra spre a merge să locuiască aiurea.

transmisibil a. ce póte fi transmis.

transmisiune f. 1. acțiune de a transmite și resultatul acesteĭ acțiunĭ; 2. circulațiune saŭ negociațiune de titlurĭ; 3. comunicațiune de mișcare de la un organ la altul.

transmit v. 1. a face să trécă, s'ajungă undeva: *a transmite un ordin*; 2. a ceda: *a transmite un drept*; 3. a se propaga: *sunetul se transmite în linie dréptă.*

transmițétor n. aparat ce transmite semnalele telegrafice saŭ sunetele telefonice.

transmutațiune f. schimbarea unuĭ lucru într'altul: *transmutațiunea metalelor era visul alchimiștilor.*

transpadan a. situat dincolo de Padu (în raport cu Romanii): *Galia transpadană.* Ctn. **cispadan.**

transparent a. 1. care lasă să trécă lumina și prin care se póte distinge lămurit obiectele: *sticla e transparentă*; 2. *fig.* ușor de pătruns, de cugetare: *o alegorie transparentă.* Sin. **străvedĭu.** || n. 1. hârtie trasă cu liniĭ negre și pusă sub o fóie spre a scrie drept; 2. jaluzea de ferestre.

transparență f. calitatea celor transparente.

transpir v. 1. a eși din corp prin porĭ; 2. se dice de corpul însuși: *transpiră mult*; 3. *fig.* a începe a fi cunoscut: *scirea transpirase deja.* Sin. **năduș**ésc.

transpirațiune f. exalațiune ce se operă pe suprafața pielieĭ. Sin. **năduș**éla.

transplantez v. 1. a scóte o plantă, un arbore din locul în care s'află și a-l replanta aiurea; 2. *fig.* a face să trécă dintr'o țéră într'alta.

transport n. 1. acțiune de a (se) transporta; 2. cesiunea uneĭ proprietățĭ, a unuĭ drept: *a face transportul uneĭ rente*; 3. *fig.* mișcare violentă de pasiune: *transport de bucurie*; 4. delir causat de o bólă. || v. 1. a purta dintr'un loc într'altul; 2. a transmite printr'un act o proprietate, un drept; 3. se dice de lucrările literare ce se introduc: *a transporta o dramă francesă pe scena română*; 4. *fig.* a excita admirațiune, a mișca puternic: *frumosul ne transportă*; 5. a se duce undeva: *a se transporta la fața locului.*

transportabil a. ce se póte transporta.

transportat a. entusiasmat, răpit: *transportat de bucurie.* || m. cel condamnat la transportațiune.

transportațiune f. transportarea unuĭ condamnat la munca silnică într'un loc penitențiar din coloniile francese.

transpositĭune f. 1. acțiune de a transpune; 2. resturnarea ordiniĭ obicinuite a vorbelor.

transpositĭv a. ce are facultatea de a transpune; **limbĭ transpositive,** în carĭ raporturile vorbelor ĭntre ele sunt indicate prin terminațiunile lor, ca gréca și latina.

transpun v. 1. a schimba locul unuĭ lucru; 2. a schimba tonul uneĭ bucățĭ musicale.

transrenan a. care s'află dincolo de Rin: *țérile transrenane.* Ctn. **cisrenan.**

transsubstanțiare f. schimbare miraculósă a substanțeĭ pâiniĭ și a vinuluĭ în substanța corpuluĭ și a sângeluĭ luĭ Isus (în euharistie).

transvasez v. a turna dintr'un vas într'altul.

transversal a. care trece, care taie de-a curmezișul: *linie transversală.*

Transwaal n. republică sud africană: 375,000 loc. Cap. *Pretoria.* Mine de diamante.

trântă f. exercițiu gimnastic: luptă piept la piept.

trântélă f. 1. acțiune de a trânti; 2. *fam.* bătaie: *a mâncà o trântélă, a da o trântélă.*

trântesc v. 1. a resturna cu violență la pământ: *l'a trântit calul*; 2. *fam.* a da cu putere: *a trânti o palmă*; 3. a improvisa: *a trânti o minciună*; 3. a se lupta piept la piept.

trântor m. 1. albină mare saŭ bărbătéscă care nu lucrézà, ci mănâncă numaĭ; 2. *fig.* leneș.

trântorlt n. exterminarea trântorilor dintr'un stup.

trânzele f. pl. lanțurĭ de sub botul caluluĭ.

trap n. mersul caluluĭ între pas și galop: *calul pléacă în trap mare.* || v. a porni în trap: *caĭ ce saltă 'n loc și trapă* Ar.

trapă f. tarabă: *închide trapa* Ar.

trapăt n. mersul în trap.

trapéd n. V. trépéd.

trapez n. 1. cadrilater plan din care douĕ laturĭ sunt paralele și inegale; 2. aparat de gimnastică dintr'o bară de lemn suspendată între douĕ frînghiĭ.

trapeză f. sfînta masă.

trapezărie f. sală de mâncare într'o mănăstire.

trapezoid n. figură în forma trapezuluĭ.

Trapezunt n. V. Trebizonda.

trapist m. călugăr dintr'un ordin francez, fundat în 1140.

tras a. 1. tirĭt: *tras de pĕr*; 2. vopsit: *cu sprîncenele trase*; 3. delicat, svelt: *tras printr'un inel*; 4. (la față) slăbit. || n. masagiu.

trăsătură f. 1. linie trasă: *trăsătură de condeiŭ*; 2. linie ce arată conturele unuĭ desen.

Trascáŭ (Toroszkó) n. oraș în comitatul Turda la S.-V. cu mine de fier.

trasĕu n. representare prin liniĭ a conturelor unuĭ desen, unuĭ plan.

Trasimene m. lac în Italia, adĭ *lacul de Perusa*, pe malurile căruia Aníbal bătu pe Romanĭ (217 a. Cr.).

trăsnesc v. 1. a fi lovit de trăsnetul norilor: *trăsni-l-ar!* 2. *fig.* a trece cuiva repede prin minte: *nu știu ce i-a trăsnit.* V. **trosnesc.**

trăsnet n. 1. sgomot mare produs de norii furtunoși: *cerul lămpede trăsnete ne aduce* Pann; 2. însuși fulgerul ce cade pe pământ cu o detunătură ce omoră sau sparge: *trăsnetul căduse asupra casei;* 3. *fig.* lovitură de trăsnet, întîmplare neașteptată și fatală.

trăsnit n. 1. și adv. lovit de trăsnet; 2. *fig.* înmărmurit: *rămase trăsnit;* 3. *fam.* tare băt.

trăsură f. ceea ce servă la transportarea persónelor: *trăsură de piață.* || f. 1. liniamentele feței: *trăsuri fine;* 2. *Gram.* trăsură de unire, liniuță pusă între vorbele unui cuvînt compus: *fără-de-lege.*

trată f. poliță comercială.

trătaș f. pl. carte religióasă elementară: *de la trătaș la ceaslov* Cr.

tratament n. 1. mod de a se purta cu cineva; 2. mod de a căuta pe un bolnav.

tratat n. V. tractat.

tratație f. cinstire cu băuturi.

tratativă f. fapta de a trata: *tratative de pace.*

tratez v. 1. a desvolta, a expune verbal sau prin scris: *a trata o cestiune de istorie;* 2. a se purta cu cineva într'un mod óre-care: *l'a tratat bine;* a trata de, a califica; 3. a căuta pe un bolnav; 4. a supune o substanță la acțiunea unui agent chimic: *a trata fierul cu un acid;* 5. a negocia pentru încheerea unei afaceri sau învoieli: *a trata despre pace;* 6. *pop.* a cinsti mai ales cu băuturi: *i-a tratat cu înghițată.*

traversă f. bucată de lemn pusă de a curmezișu: *traverse pentru căile ferate.*

traversez v. 1. a trece de parte cea-laltă: *a traversa o stradă;* 2. a întretăia: *alee traversează grădina.*

travestesc v. 1. a străvesti; 2. *fig.* a traduce liber pe un autor spre a-l da un sens ridicul.

trébă f. 1. afacere: *trebile împărăției;* 2. ocupațiune: *cată-ți de trébă;* 3. lucru: *are trébă;* 4. *fig.* de trébă, cum se cuvine, onest: *mulți bărbați de trébă și de temeiu* Od.; se vede trébă, pare că...

trebăluiesc v. a face o trébă: *n'a putea ceva trebălui p'acolo* Cr.

Trebia f. riu în Italia, afluent al Padului. Victoria lui Anibal asupra Romanilor (218 a. Cr.).

Trebizonda f. oraș în Turcia de Asia, pe cósta S.-E a Mării-Negre, anticul *Trapezunt*: 35,000 loc. Alexe Comnenul fundă aci un imperiu în 1204 desființat de Mahomet II în 1461.

trebnic a. capabil: *dacă nu ești trebnic la o trébă, nu-ți băga capul de geaba* Pann. || n. ritual.

trebue v. (impersonal) 1. a fi necesar, obligatoriu: *trebue să plec;* 2. a avea nevoie de: *îi trebue bani;* 3. *fig.* a se cuveni, a merita: *așa îi trebue!*

trebuincios a. necesar.

trebuință f. necesitate, nevoie.

trec (neutru) v. 1. a merge de la un loc la altul: *a trece din România în Ardeal, a trece la vrăjmaș;* 2. a trece prin, a străbate: *Dîmbovița trece prin București; fig.* a îndura: *a trecut prin multe nevoi;* a veni din întîmplare: *a trece prin minte;* 3. a se transmite: *a trece din tată în fiu;* 4. a ajunge în urma unei schimbări: *a trece de la o idee la alta;* 5. a fi adoptat (vorbind de o lege); 6. a dura puțin: *frumusețea trece;* 7. a se scurge: *apa trece, pietrele rămân;* fig. *tóte trec;* 8. a dispare, a peri: *vremea trece, a trecut viscolul;* fig. *i-a trecut pofta;* 9. a covîrși: *trecuse de 30 de ani;* 10. a trece de, a fi considerat: *trece de învățat.* || (activ) 1. a traversa: *a trece o apă, un pod;* 2. a transporta: *a trece mărfuri, l'a trecut dincolo;* 3. a coprinde: *l'au trecut sudori de mórte;* 4. a fi supus la: *a trece un examen;* 5 a îngădui: *trécă de la mine;* 6. a omite: *a trece un rînd;* a trece cu vederea, a nu ține sémă; a trece sub tăcere, a nu vorbi de. || (reciproc) 1. a se permite: *multe îi se trec;* 2. a-și pierde frumusețea, frăgezimea: *florile s'au trecut;* fig. *flăcăul începe și el a se trece* Cr.

trécă (mérgă)! int. fie permis.

trécăt n. trecere; în trécăt, din întîmplare: *fie din în trécăt.*

trecere f. 1. acțiune de a trece: *trecerea Dunării;* Trecerea Dunării, medalie militară creată cu ocasiunea trecerii Dunării de armata română în rĕsboiul din 1877; 2. transițiune; 3. expirare: *trecerea termenului;* 4. *fig.* influență: *are mare trecere.*

trecător a. 1. care trece pe undeva: *óspeți trecători;* 2. *fig.* de scurtă durată: *bunuri trecătóre.* || m. cel ce trece pe drum.

trecătóre f. 1. loc de trecut, în special loc îngust într'o țéră muntósă; 2. cărare strîmtă între doi munți.

trecut a. 1. scurs: *anul trecut;* 2. *fig.* care și-a pierdut tinerețele: *trecut înainte de vreme.* || n. 1. timp trecut: *să uite trecutul;* 2. *Gram.* formă verbală ce exprimă acest timp.

treer v. a bate sau călca grânele (cu boi, cai, mașină) spre a le desface grăunțele.

treerat n. acțiune de a treera.

treerător m. cel ce treeră.

treerătóre f. mașină de treerat.

treeriș n. vremea treeratului.

treflă f. 1. *Bot.* trifoiu; 2. spatie: *rigă de treflă* Al.; 3. ornament de architectură ce imită trifoiul.

trei num. 1. număr nepereche ce conține două plus una; 2. *Bot.* trei frați pătați, barba împăratului; trei colăcei (de-a) un joc de copii, analog cu baba-gaia. || n. cifra trei.

trei-deci num. de trei ori dece; trei-deci și una, un fel de joc în cărți; trei-deci de ani, V. rĕsboiu; Trei-deci de tirani, nume dat magistraților carî stăpâniră Atena după coprinderea orașului de Peloponesieni în 404 a. Cr.

treilă a. interdis ca impur, după ritualul ebraic. Cr. cușĕr.

Trei-Ierarhi (Sfinții) m. pl. 1. V. Ierarhi; 2. mănăstire monumentală în Iași, zidită de Vasile Lupu, unde se și înmormîntă (1661). Sin. Trisfetitele.

treilea num. ordinal de la trei.

treime f. 1. a treia parte; 2. trinitate: *Sfînta-Treime;* 3. serbătóre ce cade la 22 Maiu; 4. triadă: *a lunii puternică treime, regi, filosofi și papa* Al.

Trei-Scaune n. pl. comitat în Transilvania cu cap. *Sepsi-Sz. Georgio.*

trei-spre-dece num. dece plus trei.

tremă f. punct dublu pus asupra vocalelor *e, i* și *u*, spre a indica că trebue rostite separat de vocala precedentă (în ortografia latină și franceză): *poëma, naïf, Saül.*

tremolită f. amfibol alb.

tremolo n. 1. *Mus.* mișcare repede și continuă pe o notă; 2. tremurătură dată vocii.

tremur v. 1. a fi agitat de mici mișcări întrerupte sau de sguduituri dese: *frigurile îl făceau să tremure;* 2. se dice de vocea care nu e fermă; 3. *fig.* a-i fi frică: *tremur să nu mă vadă.* || n. fapta de a tremura: *apele încrețesc în tremur străvedițile lor fețe* Em.

tremurat n. acțiune de a tremura: *un tremurat de gene* Em.

tremurător a. și m. care tremură.

tremurătóre f. *Bot.* parasin.

tremurătură f. tremur prelungit.

tremuriciu n. *fam.* fior: *l'a găsit un tremuriciu.*

tren n. 1. șir de vagóne trase de o locomotivă: *tren de mărfuri;* 2. corp de trupe însărcinat cu transportul bagajelor: *tren de echipaje;* 3. tóte cele trebuincióse pentru serviciul tunurilor: *tren de artilerie;* 4. numele unui joc de copii.

treună f. códă lungă de rochie.

trénță f. sdrénță: *trenșe pentru fabricarea hârtiei.*

trențurez n. (poetic) a rupe în bucăți: *acéstă hirsă ce vêntu a trențurat* Bol.

trepan n. 1. instrument de chirurgie în formă de sfredel cu care se găuresc ósele craniului; 2. operațiunea deschiderii craniului.

trepce f. pl. țepușe de lemn prin carî se susțin fagurii.

trépĕd n. 1. trapăt: *trépĕd mic, mare;* 2. mers fortat, alergătură: *trei dile trépĕdul și un ceas praznicul* Cr. || v. a umbla după ceva, a alerga într'una: *preoții noștri n'aŭ mai trepĕdat pe la Școala* Cr.

trepĕdător m. cel ce trépĕdă.

trepĕdătóre f. *Bot.* brĕiu.

trepĕdătură f. alergare désă.

trepetnic n. 1. prediceri după clătirea membrelor corpului (cum bă-

taia ochilor, a buzelor etc.); 2. carte populară ce conține tâlmăcirea acestor mișcări.

trepiciŭ n. triped pe care plăcintarii își așeză tabla.

tréptă f. 1. partea scării pe care se pune piciorul când urcăm și coborâm: *din tréptă în tréptă*; 2. *fig.* poziție, rang: *pe o tréptă înaltă*.

treptat a. și adv. 1. din tréptă în tréptă; 2. *fig.* gradat.

tresă f. galon.

tresalt v. 1. a tresări des; 2. (de lucruri) a simți o sguduire sau vibrație.

tresar v. a simți o mișcare subită și involuntară: *a tresări în somn, a tresări de frică, de bucurie.*

tresărire f. mișcare subită și involuntară.

trestie f. 1. plantă aquatică cu cotorul găunos, luciu și drept; trestie de zahăr, plantă din fam. gramineelor, din al cărei cotor eso un suc din care s'extrage zahărul; 2. *fig.* ceea ce este slab: *stejarul și trestia.*

trotin m. cărlan de trei ani: *dă de fin oâte un trotin* Pop.

tréz a. 1. deștept(at), viŭ: *tréz și nedormit*; 2. care nu e bĕt: *tréz și nemâncat.* || m. cel tréz: *ce e în inima trézului este în gura bĕtutului* Pann.

trezesc v. 1. a deștepta: *a trezi din somn*; 2. *fig.* a face să nască: *începură prin tipar a trezi opinia publică* Bălc.; 3. a se desmeți, a-și veni în fire: *a se trezi din beție*; 4. a se pomeni: *se trezesc îmbrăcatĭ în porfiră împărătéscă* Cr.

trezie f. 1. (moment de) deșteptare: *când era iar pe trezie* Al.; 2. starea celui tréz: *ce face la beție, se cătesce la trezie* Pann.

triadă f. 1. reunire de trei unități; 2. unitate compusă din trei persóne.

triangul n. 1. figură geometrică cu 3 unghiuri; 2. *Mus.* instrument de oțel în formă de triangul, ce se lovesce cu altul analog spre a acompania unele arii.

triangular a. ce are forma triangulului: *figură triangulară.*

triangulațiune f. operațiune trigonometrică prin care se ridică planul unuĭ teren, divisându-l în triangule.

trias n. strat geologic inferior terenurilor secundare.

triasic a. ce ține de trias: *teren triasic.*

trib n. 1. una din divisiunile poporuluĭ la vechiĭ Ebreĭ, Greci; 2. urmașiĭ fie-căruia din fiiĭ luĭ Iacob: *tribul luĭ Levi*; 3 popor mic în raport cu o națiune mare din care face parte: *triburile arabe*; 4. număr mare de inși din aceeași familie. Sin. semințe.

Tribalĭ m. pl. popor din Tracia antică, care locuia în apropiere de Dacĭ.

Tribonian m. învĕțat jurisconsult roman sub a cărui direcțiune s'au făcut lucrările de legislațiune săvârșite sub Justinian (475—545).

tribord n. partea dréptă a uneĭ corăbiĭ. Cra. babord.

tribulațiune f. mâhnire adâncă.

tribun m. 1. *tribunĭ aĭ poporuluĭ*, magistrați în Roma antică, instituiți la 493 a. Cr. spre a apĕra poporul în contra patricienilor; 2. *tribunĭ militarĭ*, magistrați romani având aceleași atribuțiuni ca și consuliĭ și carĭ puteaŭ fi aleși printre plebeĭ (444—366 a. Cr.); 3. *fig.* orator care se erige în apĕrător al drepturilor poporuluĭ; 4. ambițios care caută a excita poporul fățărnicindu-i zel pentru binele public.

tribună f. 1. loc înalt de unde vorbesc oratoriĭ; 2. loc ridicat în interiorul uneĭ biserici, al uneĭ sălĭ publice.

tribunal n. 1. jurisdicțiunea unuĭ magistrat sau a mai multora carĭ judecă împreună: *tribunal civil, comercial, corecțional*; 2 insiș acești magistrați: *tribunalul va decide*; 3. locul unde residă: *s'a dus la tribunal*; 4. *fig.* jurisdicțiunea lucrurilor morale: *tribunalul opiniunĭ, conștiinței.*

tribunat n. 1. funcțiune de tribun și durata eĭ; 2. numele corpuluĭ legislativ în Franța, de la 1800 până la 1807.

tribunițian a. ce ține de tribunat: *putere tribunițiană.*

tribut n. 1. ceea ce o țĕră plătesce altei în semn de dependență;

2. ceea ce se dă: *fluviile aduc tributul lor mărit*; 3. *fig.* ceea ce e dator a face, a îndura: *a plăti tribut morții.* Sin. haraciŭ.

tributar a. 1. care plătesce tribut: *țĕră tributară*; 2. *fig.* dependent, supus: *suntem cu toții tributarĭ morții*; 3. se dice de un curs de apă în raport cu acela în care se varsă.

triceps n. *Anat.* se dice de mușchiĭ carĭ aŭ la extremitățile lor 3 fașiĭ fibróse.

trichilă f. sfeșnic bisericesc cu 3 luminări.

trichină f. vierme intestinal, fórte subțire și mărunt, care se desvoltă în mușchiĭ porculuĭ și care, transportat în corpul omuluĭ, causézĕ o bólă une-orĭ mortală.

trichinoză f. bólă produsă de trichină.

triciclu n. trăsură cu treĭ róte.

triclinĭu n. sală de mâncare cu 3 divanurĭ (în Roma antică): *alăturea în triclinĭu ne așteptă un festin* Al.

tricoliciŭ m. pricoliciŭ: *e or'o tabără de care sau un rond de tricolicĭ?* Al.

tricolor a. de treĭ colorĭ. || n. colorile naționale române: roș, galben și albastru.

tricorn n. pălărie cu 3 virfurĭ.

tricotez v. a împletĭ la ciorapĭ.

tricoŭ n. 1. țesătură în formă de ochiurĭ; 2. nume de mătăsurĭ.

trictrac n. 1. joc pe un damier cu două compartimente, cu doĭ zarĭ și treĭ-deci dame; 2. tablă pe care se jócă.

trident n. 1. furcă cu 3 dinți; 2. sceptrul luĭ Neptun.

tridentin a. din Trient: *Conciliul tridentin.*

triedru n. solid geometric cu 3 fețe.

trienal a. 1. care ține 3 ani; 2. ales, numit pe 3 ani.

trienat n. 1. spațiu de 3 ani; 2. exercițiul uneĭ funcțiuni în timp de 3 ani.

Trient n. oraș în Tirol, pe Adige: 18,500 loc. Conciliu ecumenic (1545—1563).

Trlest n. oraș în Austria, port important pe Marea Adriatică: 156,000 locuitorĭ.

trifoiște f. câmp semĕnat cu trifoiŭ.

trifoiŭ n. plantă erbacee din fam. leguminóselor întrebuințată ca nutreț și ale cărei frunze se compun din 3 foliole: *vitele se îngrașă de trifoiŭ.*

Trifon m. sfânt serbat de popor ca preservator de locuste.

triftong n. silabă compusă din 3 sonurĭ rostite dintr'o dată: *beaŭ.*

triglifă f. ornament al friseĭ dórice.

trigonocefal a. *Zool.* cu capul triangular: *mai tóte viperele sunt trigonocefale.* || n. pl. gen de șerpĭ fórte veninoși.

trigonometric a. ce ține de trigonometrie: *calcul trigonometric.*

trigonometrie f. partea geometrieĭ care are de scop resolvarea triangulelor rectilinii.

tril n. *Mus.* repețire repede și alternativă a două note consecutive.

trilingŭ a. scris în treĭ limbĭ: *inscripțiune trilingŭă.*

trilion n. o mie de bilióne.

trilobat a. 1. *Bot.* împărțit în 3 lobĭ; 2. *Archit.* dispus în formă de trifoiŭ: *arc trilobat.*

trilobit m. un fel de rocă fosilă.

trilogie f. 1. serie de 3 opere dramatice asupra unuĭ subiect analog: *Orestia luĭ Eschil cuprindea tragediile Agamemnon, Caeforiĭ și Eumenidele*; 2. operă divisată în 3 părțĭ distincte dar formând o serie: *Divina Comedia, trilogie de Dante.*

trîmbiță f. V. trâmbiță.

trimestrial a. ce durézĕ 3 luni, ce revine odată la 3 luni. || adv. pe trimestru.

trimestru n. 1. interval de 3 luni; 2. ceea ce se plătesce saŭ se primesce pe fie-care trimestru.

trimetru n. vers iambic greco-roman compus din 3 mĕsurĭ de câte două picióre.

trimis m. 1. del ce are o misiune; 2. representant diplomatic de a doua ordine. Sin. mesager.

trimit v. 1. a ordona cuiva să mĕrgă undeva: *a trimite copiiĭ la școală*; 2. a dispune ca un lucru să fie transportat undeva: *a trimite o scrisóre.*

trînchet n. lemn de brad pentru facerea cătărtelor și plutelor.

trinitar a. ce ține de trinitate.

trinitate f. un singur D-deŭ în 3 persóne: Tatăl, Fiul și sfîntul Duh. Sin. treime, troiță.

Trinitate (Insula) f. cea mai mare din micile Antile englese: 120,000 locuitori.

trinom m. cantitate algebrică compusă din 3 terminí.

trio n. 1. bucată de musică pentru 3 voci saŭ pentru 3 instrumente; 2. reunire de trei persóne.

triolet n. 1. poesiórĭ de opt versurí din carí cel dintâiŭ se repetă după al treilea și primele două după al șeselea; 2. *Mus.* grup de 3 note carí valorézĭ două.

triod n. 1. carte ce conține cântările din Postul mare saŭ Păresimí; 2. postul mare: *Duminecea triodului.*

trior n. vênturătóre agricolă.

tripartit a. divisat în trei părțí.

triped n. 1. scaun cu 3 picióre; 2. în special, scaunul pe care s'aședa preotésa din Delfí spre a da oracole.

triplez v. a întrei.

triplu a. întreit.

Tripoli n. 1. oraș în Africa, port pe Mediterana, cap. Regenței Tripoli: 350,000 loc.; 2. oraș în Siria, aprópe de mare: 25,000 loc. || (Regența) saŭ **Tripolitana**, țéra în Africa de N., între Egipt și Tunis, dependentă de Turcia: 1,200,000 loc. Cap. *Tripoli.*

tripoli n. substanță minerală, galbenă saŭ roșie, ce servă la poleit.

Tripolița f. oraș în Morea: 8000 locuitorĭ.

tripotágiu n. intrigĭ josnice, bîrfirĭ nedemne.

tripoŭ n. casă de joc.

Triptolem m. *Mit.* rege din Eleusis, află de la Ceres arta de a lucra pămîntul.

triremă f. galeră antică cu 3 rînduri de lopețĭ.

trișcă f. fluer de trestie cu șése găurĭ: *trișca de la tîrlă.*

Trisfetitele f. pl. numele slavon al sfinților Trei-Ierarchĭ și al bisericeĭ consacrată lor în Iași: *stațĭ locului ca turnul Trisfetitelor* Al.

Trismegist m. supranumele ce Grecíĭ dedeaŭ lui Hermes egiptén.

trisíllabă f. vorbă formată din 3 silabe.

trisílabic a. compus din 3 silabe.

trist a. 1. turburat de durere internă: *suflet trist*; 2. melancolic: *gânduri triste*; 3. care însuflă întristare: *ceremonie tristă*; 4. nenorocit, funest: *a avea un sfîrșit trist*; 5. penibil, pliĭticos: *viață tristă*; 6. întunecat și ploios: *vreme tristă.* Sin. mâhnit. Cnt. vesel.

Tristan m. eroul Tablei-rotunde din legenda bretonă, iubitul Isoldeĭ, celebrat de poeții francesĭ în sec. XII, subiectul unei opere de Wagner.

tristé f. sórtă: *îl găsia văietându-și tristea* On.

tristețĭ f. 1. starea celuĭ trist; 2. melancolie de temperament; 3. *fig.* ceea ce inspiră tristețe: *tristețea tómneĭ.* Sin. mâhnire. Cnt. veselie.

Triton m. 1. *Mit.* deŭ marin jumĕtate pesce; 2. *Zool.* animal amfibiŭ, numit și *șopîrlă de apă.*

triumf n. 1. onóre dată la Romanĭ generalilor victoriosĭ și carе consta a le face o intrare pompósă și solemnă în Roma (V. arc); *a duce în triumf*, a purta pe brațe spre a-ĭ face onóre; 2. victorie mare, izbîndă strălucită: *triumfurile lui Alexandru*; 3. succes splendid: *pledoaria sa fu un triumf*; 4. *fig.* efect mare obținut (vorbind de lucrurĭ): *triumful caríĭății.* || v. 1. a obține onorurile triumfului; 2. a învinge în rĕsboiŭ; 3. a izbîndi: *a triumfa asupra dușmanilor sĕĭ*; 4. *fig.* a învinge: *a triumfa de o dificultate*; 5. a fi fórte mulțumit, a se mîndrí cu o izbîndă.

triumfal a. 1. ce ține de triumf: *car triumfal*; 2. *fig.* carе se face cu pompă, carе excită entusiasm: *intrare triumfală.* || adv. în triumf.

triumfător a. 1. care triumfă; 2. fericit și mîndru de un succes obținut; 3. victorios, care a învins. || m. 1. general roman care intra în triumf, după o victorie mare; 2. *fig.* cel ce a repurtat o victorie.

triumvir m. 1. magistrat roman însărcinat cu o funcțiune odată cu alțĭ doĭ; 2. nume dat lui Pompeiu, Cesar și Crassu precum și lui Octaviu, Antoniu și Lepid, când, asociațĭ tustreĭ, usurpară autoritatea suverană la Roma.

triumvíral a. ce ține de triumvirĭ.

triumvirat n. 1. funcțiunea triumvirilor; 2. asociațiune ilegală a treĭ cetățenĭ puternicĭ, în Roma antică, spre a pune mâna pe autoritatea suverană: *întâiul triumvirat* a fost format de Pompeiŭ, Cesar și Crassu (60 a. Cr.), iar cel d'al doilea de Antoniu, Octaviu și Lepid (43 a. Cr.).

triunghiŭ n. triangul.

trivial a. 1. fórte comun, prea cunoscut: *adevĕruri triviale*; 2. josnic, ordinar: *expresiuni triviale.* || n. ceea ce este trivial: *a evita trivialul.*

trivialitate f. 1. caracterul celor triviale; 2. vorbe, fapte triviale: *a spune trivialități.*

trivium n. partea învĕțămîntului medieval ce coprindea gramatica, retorica și dialectica. Cnt. quadrivium.

trivogă f. alarmă: *și trivoga în ei să bat* Al.

Troada f. mică țéră în vechea Asia-Mică cu cap. *Troia.*

trócă f. albie în care se dă de mâncare porcilor.

trochaic a. compus din trochee.

trocheŭ n. picior de vers grecolatin compus din o silabă lungă și una scurtă.

Troesmis n. urmă de cetate romană în jud. Tulcea, azĭ *Iglița.*

trofeŭ n. 1. despoierea inimicului învins și ucis; 2. colecțiune de arme ridicate și aședate cu artă spre a conserva amintirea unei biruințe; 3. orĭ ce monument comemorativ al unei victoriĭ; 4. ornament ce representă atribuțiunile unei arte, sciințe; 5. *fig.* victorie, izbîndă.

troglodit m. 1. un fel de maimuță; 2. pasere din ordinul vrăbiilor.

Troglodițĭ m. pl. 1. numele unuĭ vechiŭ popor african care trăia în peșterĭ de-a lungul Mărieĭ-Roșie; 2. se dice de popórele sălbatice carí trăiaŭ în peșterĭ.

trólhă f. guturaiŭ.

Troia f. oraș în vechea Asia Mică, cap. Troadeĭ, celebru prin asedĭul ce-l susținu timp de 10 anĭ în contra Grecilor, eveniment celebrat în *Iliada* lui Homer (sec. XII a. Cr.). Sin. Ilion.

Troian a. și m. 1. ce ține de Troia: *rĕsboiul Troian*; 2. locuitor din Troia. || m. 1. V. **Traian**; 2. valul lui Traian: *brazda vladnică a Troianului* Od.; 3. **Calea lui Troian**, brăŭ de stele pe bolta cerească, numit și *drumul robilor.* || n. trecĕtóre în Balcanií centralĭ.

troian n. 1. val de pămînt, dîmb: *Valul lui Traian*; 2. grămadă de pietre saŭ de nisip pe șes: *Pratul lui Traian*; 3. grămadă de zăpadă ridicată de vifor: *rĕsbăteam niște troiene de ninsorĭ* Al.; 4. *fig.* grămadă, morman: *troiene albe de a dușmanilor óse* Al.; 5. *fig.* massă, mulțime: *ce s'aŭ făcut acele troiene de popóre?* Bălc.

troienesc v. 1. a (se) acoperĭ cu zăpadă: *s'a troienit drumul de fier* Al. *troienind cărările* Em.; 2. *fig.* a albi: *necazurile ce troienesc și îmbătrînesc fără de vreme*; 3. a acoperĭ în genere: *troieni-va teiul fĭórea-i peste noĭ* Al.

troienit a. acoperit cu zăpadă: *pe câmpul alb și troienit* Al.

troiță f. 1. sfînta Treime; 2. icónă cu două oblóne lăturașe zugrăvite cu sfinți: *o candelă lumina o veche troiță de lemn* Od.; 3. *fam.* numĕr de treĭ persóne: *troiță nedespărțită de surorĭ* Cn.

trombă f. massă de aburĭ în formă de cilindru saŭ de con rĕsturnat, mișcat în virtej de vênt și carе póte dărăma case, desrădăcina arborĭ etc. || f. 1. trompă: *tromba cu glasul ei lugubru* Em.; 2. proboscidă: *elefanțĭ cu lungĭ trombe înarmațĭ* Gn. Al.

trombon n. un fel de trâmbiță mare, compusă din 4 brațe îmbucate unele într'altele, ce se lungesc saŭ se scurtézĭ după voie spre a produce sunete diferite. || m. musicant care cântă din trombon.

tromf n. atŭ (în jocul de cărțĭ). Sin. coz.

trompă f. 1. țévă recurbată de aramă ce servă de sunat la vînătóre; 2. trâmbiță: *trompa de mórte purtătóre* Em.; 3. botul prelungit al elefantului; 4. *Arhit.* porțiune rĕsărită a bolții și care susține un turnuleț; 5. *Anat.* **trompa lui Eustațiu**, conduct ce pune în comunicațiune timpanul urechiĭ cu cavitatea posterióră a fosselor nasale.

trompetă f. trâmbiță.

tron n. 1. scaun înalt pe care șede un suveran în ziilele de ceremonie; 2. *fig.* putere suverană: *a aspira la tron.* || n. 1. ladă lungă: *legătura cu hainele puse într'un tron* Isr.; 2. cosciug (în Oltenia și în Ardél).

tronc! int. 1. imită sgomotul căderii subite; 2. exprimă ceva de tot nepotrivit cu cele dise înainte: *tronc, Maricoi!* a cădea (cu) tronc la inimă, a plăcea la prima vedere.

troncănesc v. V. trâncănesc.

troncăt n. cădere sgomotósă: *troncătul de bătovani* Al.

trop m. expresiune întrebuințată în sens figurat: *o sută de pânze* în loc de *o sută de corăbii.* || int. tropai.

tropai! int. imită sgomotul piciórelor când lovesc pământul.

tropăiu v. 1. a merge în trap; 2. a face sgomot cu piciórele: *țăranul când merge tropăiesce* Cr.

tropar n. cântare bisericéscă în prosă.

tropic n. 1. fie-care din cele două cercuri paralele cu equatorul, corespunzând cu cele două linii, cu sórele pare a descrie în solstițiul de vară: *(tropicul Cancerului)* și în solstițiul de érnă *(tropicul Capricornului).*

tropical a. ce ține de tropice: *căldură tropicală,* fórte mare.

tropos n. 1. manieră: *ruşinat de acest tropos* Al.; 2. stil: *troposul obicinuit prin cancelarii;* 3. *fig.* mod de a se exprima: *să-l facem a înțelege cu tropos subțire* Al.

tropot n. sgomot ce face calul în trapăt: *un tropot de copite pe ghiața rapolind* Al.

tropotesc v. a merge cu pași mărunți și iuți.

trosc! int. imită sgomotul ce fac corpurile uscate și solide când crapă: *grinda face trosc.*

troscăiu v. a face trosc.

troscot n. érbă ce cresce pe drumuri părăsite și a cărei rădăcină place porcilor: *pe cel câmp cu troscot coperit* Por. Sin. porcin.

trosnesc v. 1. a face sgomot: *a trosni cu biciul;* 2. se dice de sgomotul ce fac corpurile tari întinzându-se: *ósele îi trosniau.*

trotoar n. spațiu reservat pedestrilor de-a lungul stradelor saŭ drumurilor.

Trotoș n. 1. vale prin județele Putna și Bacăŭ; 2. afluent de-a dréptа Siretului, curge repede ca și Bistrița: 185 km.; 3. tîrg lângă riul cu acelaș nume, însemnat pentru salinele sale.

trubadur m. nume dat poeților din S. Franței (sec. XI—XIII).

truc n. 1. mecanism spre a face schimbări de decoruri la un teatru; 2. *fig.* dibăcie, mijloc abil și subtil: *a cunósce trucul.*

truchinară f. furcă lungă de clădit stoguri de fin.

trudă f. ostenélă mare, muncă obositóre.

trudesc v. 1. a obosi mult; 2. a-și încorda puterile; 3. *fig.* a se chinui.

trudnic a. care trudesce, ostenitor: *viață trudnică.*

trufă f. un fel de ciupercă comestibilă fórte gustósă fără cotor nici rădăcină, ce se găsesce sub pământ: *fasani umpluți cu trufe și stridii de Lucrin* Al.

trufandă f. pirga ródelor: *le m'incă cu multă poftă ca pe nisce trufandale* Isr.

trufaș a. 1. superb: *împodobită în haine trufașe* Od.; 2. presumțios, plin de trufie: *om trufaș.* Sin. fudul, mândru.

trufesc v. a se mândri fórte: *Bathory se trufi și se înălță cu mintea* Bălc.

trufie f. mândrie deșértă.

truism n. veritate banală.

trunchiat a. 1. din care s'a tăiat partea superióră, partea principală: *con trunchiat;* 2. *fig.* incomplet în urma suprimării: *discurs trunchiat.*

trunchiez v. 1. a tăia o parte din ceva: *a trunchia o statuă;* 2. *fig.* a elimina ceva esențial: *a trunchia un pasagiu dintr'o carte.*

trunchiŭ n. 1. corpul unuĭ arbore fără crăci, tulpină neramificată; 2. scaunul măcelarului; 3. bustul corpului omenesc fără cap, brațe și picióre; 4. *fig.* linie directă a unei familii din care plécă ramuri colaterale.

trup n. 1. corp; *trup și suflet,* fórte intim; 2. sfóră de moșie.

trupă f. 1. reunire de ómeni saŭ de animale; 2. număr de actori asociați spre a juca comedia; 3. corp de soldați; 4. pl. corp de oșteni ce compun o armată. Sin. bandă, companie.

trupeș a. corpulent.

trupesc a. 1. corporal: *pedepse trupesci;* 2. *fig.* sensual: *porniri trupesci.*

trupește f. corpulență: *minte de prinse într'atâta trupește* Od.

trusoŭ n. hainele și rufele ce se dă unei fete la măritiș.

tu pr. personal de persóna a doua

Tuaregi m. pl. popóre prădătóre dintr'o vastă regiune a Africeĭ coprinsă între Sahara algeriană și Niger.

tub n. (évă de plumb, fier, sticlă, pe unde aerul și alte fluide pot trece și aven eșire liberă; *tubul digestiv,* organele ce concură la digestiune.

tuberculă f. 1. *Bot.* excrescență în formă de cocóșă pe unele părți ale plantei (frunze, rădăcină): *cartofiul e o tuberculă;* 2. *Anat.* proeminența unor părți ale organismului; 3. *Med.* producțiune morbidă de un alb gălbuiŭ ce se desvoltă mai ales în plămâni.

tuberculos a. 1. care e de natura tuberculelor; 2. ce conține tubercula.

tuberculosă f. dispositiune pentru formațiunea tuberculelor.

tuberos a. care oferă tuberositătĭ: *rădăcină tuberósă.*

tuberositate f. 1. *Anat.* proeminență osósă acoperită cu asperitătĭ pe care se inseră mușchiĭ saŭ ligamentele; 2. *Bot.* excrescență cărnósă.

Tübingen n. oraș în Würtemberg, pe Neckar: 10,000 loc. Universitate celebră fundată în 1477.

tubular a. 1. ce are forma unuĭ tub; 2. compus din un șir de tuburi metalice: *punte tubulară.*

tubulhană f. musică militară turcéscă: *dicea mereŭ tubulhanaua de fuga norodul* Od.

tucal n. vas de nópte.

tucără f. soiŭ de fasole dulce.

Tucidide m. istoric grec și general atenian, a scris *Istoria rĕsboiului Peloponesiac,* model de concisiune, claritate și adevĕr (471—402 a. Cr.).

tuciŭ n. fier combinat cu carbon. Sin. fontă.

tucsuiesc v. *fam.* a trage la măsea, a bea mult.

Tudela f. oraș în Spania, pe Ebru: 10,000 loc.

Tudor m. dinastie englesă care numĕră 5 suverani: Henric VII, Henric VIII, Eduard VI, Maria și Elisabeta. || m. V. Vladimirescu.

tueș a. țicnit: *te socoț cam tueș?* Al.

tuf n. substanță calcară și porósă depusă în straturi prin apĕ: *tufuri poróse ale catacombelor* Od.

tufă f. 1. arbust (mai ales spinos) cu multe ramuri; 2. oracă verde de stejar: *cu tufele îi mulțumesc* Gn. Al.; 3. tufă de Veneția, cevа ce nu există; 4. *fig.* lipsă completă: *copiii tufă* Cr. || adv. fără bani: *tufă în buzunar.*

tufan m. stejar tînĕr.

tufar m. arbust: *păduri de tufari* Al.

tufăriș n. loc de tufarĭ.

tufec n. saltea de paie.

tufecclŭ m. od. armurier: *tufecciul din Măcin* Por.

tufiș n. pădurice désă de tufe.

tuflesc v. a și indesa căciula: *tuflesce cușma pe cap* Cr.

tufos a. 1. acoperit cu tufe: *munte tufos;* 2. cu ramuri dese, des și mare la pĕr: *sprincene tufóse* Cr.

Tugomir Basarab m. întemeietorul principatului Țĕrii Românesci sub numele de **Radu-Negru,** curățit (éra de Tătari și de Cumani (1290—1320).

țugulat a. terminat cu un vîrf.

țugulŭ n. vîrf.

țuhălesc v. a maltrata: *îl țuhălesc mai rĕŭ de cât pe vite* Cr.

țuică f. rachiŭ de prune.

Tuilerii f. pl. palat faimos la Paris, veche residență a suveranilor Franței.

tuiŭ n. 1. stég făcut din 2 saŭ 3 codĭ de cal împletite cu măiestrie (Vizirul avea trei tuiurĭ, Sultanul șépte): *tuiurile óstei de óste risipite* Al.; 2. unul din atributele domniei (în Țĕrile române vasale Porții): *tuiuri de paradă cu trei codĭ lungi de cal* Al.

tul n. țesetură în formă de rețea fórte subțire și ușóră: *tulurĭ și dantele.*

tulbent n. hobotul mireseĭ (în Ardél).

tulbur v. V. **turbur.**

Tulcea f. 1 județ maritim în Dobrogea, aședat de-a lungul Mărĭĭ-Negre: 100,000 loc.; 2. cap. județuluĭ Tulcea, oraș zidit în formă de amfiteatru, pe malul drept al Dunărĭĭ: 20,000 loc. Prima piață comercială a Dobrogeĭ.

tuleĭŭ n. 1. puf saŭ primele pene de pasere; 3. pér ce rĕsare: *tuleĭe de bărbă*; 3. spicul porumbuluĭ.

tulesc v. a o lua la fugă: *cum dete florile, o tulĭ d'a fuga* Isp. Sin. **șughiez.**

Tulgheș n. V. **Prisăcanĭ.**

tulimén m. o divisiune a armateĭ turcescĭ: *câteva miĭ de tulimenĭ* Necn.

tulipan n. *Bot.* lalea.

tulipinŭ f. *Bot.* lemn câinesc.

tulpan n. 1. muselină: *perne de tulpan*; 2. brobódă dintr'însa: *cu tulpanul pe sprîncene* Poe.

tulpină f. 1. partea arboreluĭ care ese din pământ și fáce ramurĭ; 2. *fig.* trunchiŭ genealogic: *tulpina Basarabilor.*

tult m. veche monetă turcéscă în valóre de 15 parale: *un ort, un zlot, un tult și o ólă cu unt*, locuțiune proverbială pentru plata unuĭ preț cam pipĕrat.

tuluc n. chică: *mi-llua de tuluc* Ca.

Tulu-Hostiliu m. al treilea rege roman (672—640).

tulumbă f. pompă de incendiu.

tulumbagiŭ m. 1. pompier; 2. fabricant de tulumbe și stropitorĭ.

tulumbiță f. clistir.

tumbă f. dare peste cap; **de-a tumba**, rostogolindu-se: *se duce de-a tumba peste nouĕ mărĭ* Al.

tumbac n. tombac: *mătănĭĭ de tumbac* Poe.

tomóre f. *Met.* umflătură.

tumular a. relativ la morminte: *pétră tumulară.*

tumult n. 1. mișcare mare însoțită de sgomot și de desordine; 2. *fig.* turburare interióră: *tumultul pasiunilor.* Cța. **calm.**

tumulus m. grămadă de pământ saŭ clădire de pétră, în formă de con, pe care popórele vechĭ o ridicaŭ de asupra mormintelor: *sunt trĕĭ speciĭ de tumulĭ după dimensiunea lor: măgure, movile și gorgane.*

tumurluc n. *pop.* închisóre: *ĭl duse la tumurluc* Isp.

tumurug m. par gros: *copac bun de tumurugĭ* Cn.

tun n. bucată de artilerie ce servă la aruncarea ghiulelelor: *a trage tunurile.* || adv. 1. tare ca tunul: *sănătos tun!* 2. tare bét: *era tun.* || v. 1. se díce de bubuitul tunetuluĭ: *tună și fulgerá*; 2. se díce de orĭ-ce sgomot asurzitor: *a tuna cu tunurile*; 3. a bate cu tunurĭ o rédută: *ambele părțĭ începură a tuna una asupra alteia* Bălc.; 4. *fig.* a vorbi contra cu multă violență: *a tuna împotriva abusurilor.*

tunar m. artilerist.

tunărire f. canonadă: *cu tunărirea înfricoșătóre de bombe* Bălc.

tunător a. care tună și fulgeră: *Jupiter Tunătorul*; **voce tunătóre**, tare și rĕsunătóre.

tund v. 1. a tăia lâna: *a tunde un miel*; 2. a tăia pĕrul; 3. a tăia érba; 4. *fam.* a o lua la fugă: *pune mâna pe épa și tunde-o!* Ca.; 5. a-și tăia pĕrul capuluĭ: *s'a dus să se tundă.*

țundră f. ghebă: *pe d'asupra cu țundra* Isp.

tunel n. drum suteran săpat de-alungul uneĭ punțĭ saŭ unuĭ deal.

tunet n. urlet prelungit ce s'aude îndată după fulger.

Tungla f. 1. lanț de munțĭ la S. Rumelieĭ, paralel cu Balcaniĭ; 2. cel maĭ însemnat afluent al Mariței cu care s'împreună la Adrianopole.

tunică f. 1. haină de desubt ce purtaŭ cei vechĭ; 2. orĭ-ce haină simplă de acoperit; 3. vestmînt de uniforme pentru soldațĭ și liceanĭ; 4. *Anat.* membrană, învelĭș: *tunica ficatuluĭ.*

Tunis n. oraș în Africa de N., cap. Tunisieĭ, port pe Mediterana: 135,000 loc.

Tunisia f. saŭ **Regența Tunisuluĭ**, Stat în Africa de N., pus sub protectoratul Franțeĭ: 1,500,000 loc. Cap. *Tunis* (**Tunisian**).

tuns a. căruia s'a tăiat lâna, pĕrul, érba. || n. acțiune de a tunde.

tunsóre f. tunsul oilor și timpul când se face.

Tunsu m. faimos haiduc de la începutul secoluluĭ.

țup! int. imită sgomotul sărirĭĭ: *țup! în vapor* Al.

țupăĭŭ v. a juca sărind.

țupeŭ n. *fig.* îndrăznélă, nerușinare.

tupilez v. a se pitula.

tupilus n. ascundétóre: *tupilurĭ prin năgărușĭ* Al.

tur n. 1. mișcare circulară: *un tur de vals* Al.; 2. preumblare mică: *a face un tur prin oraș.* || m. fundul năzdrăgilor: *cine caută gurĭĭ, ĭĭ se desgolesc turiĭ* Pann.

tură f. 1. monograma Sultanuluĭ pe monetele turcescĭ ce circulaŭ în țéră, representând o mână deschisă cu cele cinci degete: *de când n'am vĕdut paraua, i-am uĭtat cum e turaua* Pann; 2. od. iscălitura Padișahuluĭ pe vechile firmane cu cernélă de diferite colorĭ saŭ în aur: *aŭ pecetluit sandalul verde cu turaua*; 3. *fam.* iscălitură: *pune-țĭ turaua*; 4. fața monetelor turcescĭ și un joc cu moneta: *a juca tura.*

turaliŭ a. provĕdut cu turaua: *galben turaliŭ.*

Turan n. alt nume dat Turkestanuluĭ (**Turanian**).

turanic a. se díce de limbile carĭ nu sunt nicĭ indo-europene nicĭ semitice.

tura-vura adv. încóce și încolo: *tura-vura se făcu învoiala.*

turbă f. 1. turbare la om; 2. amețélă la caĭ; 3. *fig.* furie: *aceste gândurĭ negre în mine turba implântă* Al. || f. un felĭ de cărbune ce se găsesce maĭ la suprafața pământuluĭ și e format de resturile vegetale acoperite cu nămolul apelor: *turba servă de combustibil acolo unde lipsesc lemnele.*

turbărie f. strat de turbă.

turban n. brobódă din tulpan alb cu care Turciĭ și alte popóre orientale 'șĭ înfășură capul. Sin. **cealma.**

turbare f. 1 bólă caracterisată prin accese de delir, însoțită de grózĭ pentru licide și de o pornire violentă de a mușca: *turbarea, comunicată prin mușcătura unuĭ câine turbat, se vindecă astădĭ prin metoda inoculațiunilor antriabice a lui Pasteur*; 2. *fig.* transport violent de mânie; 3. pasiune excesivă: *turbarea joculuĭ*; 4. *Bot.* laur. Sin. **idrofobie.**

turbat a. 1. atins de turbare: *câine turbat*; 2. *fig.* pasionat, nebun: *turbat de gelosie.* || m. om impetuos, violent. || adv. ca un turbat.

turbez v. 1. a fi atins de turbare; 2. *fig.* a simți o ciudă mare; 3. *fam.* a se înfuria peste mĕsură.

turbillon n. vîrtej: *(diavolĭ) treceaŭ ca turbilióne de flăcărĭ infernale* Boc.

turbină f. rótă idraulică ce se învîrtesce orizontal în apă împrejurul uneĭ axe verticale.

turbincă f. torbă mică.

turbulent a. care e pornit a face sgomot.

turbur v. (activ) 1. a face turbure: *a turbura apa*; 2. a causa o agitațiune violentă: *viscolul turbură aerul*; 3. a causa turburare, desordine: *a turbura pacea publică*; 4. a semăna vrajbă: *a turbura o familie*; 5. a suspenda, a distruge facultățile sufletuluĭ: *asta ĭ-a turburat mintea, judecata*; 6. a întrerupe: *a turbura o convorbire.* || (reciproc) 1. a deveni turbure: *cerul s'a turburat*; 2. *fig.* a simți o turburare a mințiĭ, a-și pierde cumpătul: *oratorul s'a turburat.*

turburare f. 1. acțiune de a (se) turbura: *turburarea apeĭ*; 2. confusiune, agitațiune desordonată: *a causa turburare*; 3. neliniște sufletéscă: *e plin de turburare*; 4. pl. rĕscóle populare, rĕsbóie civile: *a atîța turburărĭ.*

turburător a. și m. care turbură.

turbure a. 1. care nu e limpede: *apă turbure*; 2. *fig.* întunecat: *în turburea împărăție a umbrelor* Em. || adv. nedeslușit: *a vedea turbure.* || m. *Bot.* asmaciuc.

turburos a. fórte turbure: *plóia spumegă în turburóse unde* Boc.

Turc a. ce ține de Turcia saŭ de locuitorĭĭ eĭ: *limba turcă.* || m. 1. locuitor din Turcia; **flórea turculuĭ**, lă-

crimióre; 2. pl. **Turcĭ**, ramura cea mai civilisată din grupul etnic al Turcomanilor, se aşedară în Asia pe ruinele Statului Abasiḑilor, pătrunseră în sec. XIV în Europa, unde fundară în sec. XV un Stat puternic pe ruinele imperiului bizantin. Stat care ajunse la apogeul seŭ sub Soliman I.

turcă f. mască cioplită de lemn tocmai ca un cap de cerb, cu panglici, mărgele şi clopoţeĭ, cu care umblă copiiĭ de Crăciun. Sin. **cerbuţ**.

turcă f. căciulă mare şi lăţósă a muntenilor: *cu a lor lungi şi negre plete se cobóră o negră ţurcă* Al. || f. beţişor ascuţit de ambele căpătâie; *de a ţurca*, joc de copiiĭ cari bagă beţişorul numit *ţurca* într'o gaură săpată în pământ şi alţi jucători îi opresc să se apropie.

turcan a. se dice de o calitate de lână mai ordinară, cu firul scurt şi mai aspru.

ţurcănesc a. făcut din lână ţurcană: *căciulă ţurcănéscă* Por.

turcesc a. 1. ce provine de la turcĭ: *bani turcescĭ*; 2. mahometan: *lege turcéscă*. || v. a se face turc, a primi religiunea mahometană: *mulţi creştinĭ s'aŭ turcit*. || **turcesce** adv. 1. ca Turcii, expeditiv, absolut: *a judeca, a domni turcesce*; 2. în limba turcă: *a vorbi turcesce*.

Turcia f. saŭ **Imperiul Otoman**, Stat vast ce se întinde în Europa, Asia şi Africa, coprinḑênd: Turcia de Europa, Turcia de Asia, Arabia, Tripoli; apoĭ ţările tributare (Bulgaria şi Rumelia orientală, Samos şi Egiptul). Populaţiune de 34 mil. loc. şi cap. *Constantinopole*. Monarchie ereditară al cărei suveran *(Sultan* saŭ *Padişah)* e totdeodată şi căpetenia eclesiastică a mahometanilor. Imperiul e divisat în vilaeturi saŭ paşalicuri, subdivisate în sangiacuri. || **Turcia de Europa**, partea imperiului otoman ce coprinḑe: Bulgaria, Rumelia orientală, Tesalia, Albania; **Turcia de Asia**, partea imperiului otoman ce coprinḑe: Anatolia saŭ Asia-Mică, Armenia, Kurdistan, Mesopotamia, Siria, Arabia, Egiptul şi Tripoli *(vedĭ aceste nume)*.

turcime f. némul turcesc.

turcism n. 1. naţionalitate turcă; 2. vorbă turcéscă intrată în limba română.

turcóică f. femeia turculuĭ.

Turcomanĭ m. pl. nume generic sub care se coprinḑe diferitele popóre nomade din Persia, Transcaucasia şi Asia-Mică.

turcomerit a. (ironic) admirator al Turcilor: *eştĭ prea turcomerit* Al.

turcózĭ f. perozea.

turculeţ m. *Zool.* sticlete (în Ardél).

Turda f. 1. numit de Maghiarĭ **Torda** şi de Saşi **Thorenburg**, numele a 2 comitate ardelene: **Turda-Arieş** cu cap. *Turda* şi **Turda-Mureş** cu cap. *Oşorheiu*; 2. oraş ardelenesc, cap. comitatului Turda-Arieş: 12,000 loc.; 3. (**Câmpia**) ses pe malul stâng al Arieşului unde fu omorît Mihaiŭ-Vitézul (1601); 4. (**Cheia**) spre apus de Turda, în Munţiĭ Apuseni, tăietură curmezişă a uneĭ cóste de deal cu o priveliştе minunată.

Turdaş n. comună nu departe de Orĕştia, unde s'aŭ aflat obiecte de pétră, os şi lut din epoca preistorică.

Turenne m. unul din cei mai mariĭ generalĭ francesĭ sub Ludovic XIV, se ilustră prin campaniile sale în Ţările-de-jos contra Imperialilor şi prin apĕrarea Alsaţieĭ (1611—1675).

turf n. locul unde se fac alergările de caĭ.

Turgheniev (Ivan) m. celebru romancier şi poet rus, mort la Păris (1718—1884).

Turgot m. om de Stat şi economist francez (1727—1781).

turiac n. carîmbul cismeĭ.

turiaţă f. 1. turiac; 2. *fig.* tombateră: *ţa mai şi porecleso turiaţă* Al.

Turin n. oraş în Piemont, pe malul stâng al Paḑuluĭ: 320,000 loc. Universitate, Musee, Biblioteci.

Turingia f. 1. ţéră în Germania ce coprinḑe micele ducate de Saxa; 2. (**Pădurea**) lanţ de munţi în aceleaşi ducate (**Turingian**).

turist m. cel ce călătoreşte de plăcere saŭ pentru instrucţiune.

turiştе f. fîn ce se lépḑă şi servă de nutreţ vitelor. Sin. **ogrinjĭ**.

turlţă f. plantă cu florĭ galbene. Sin. **cornăţel**.

Turkestan n. ţéră vastă în Asia centrală *(Turkestanul ruseso)* şi în cea occidentală *(Turkestanul chines)*.

turlă f. turn mic: *turlele bisericeĭ*.

turlac a. *fam.* ameţit de vin.

turlăcesc v. a se îmbăta.

tur(llu)lŭ adv. fain, frumos: *turlŭ turlŭ*, scos din cutie.

turloiŭ n. 1. fluerul picioruluĭ; 2. jghiab.

turlu-burlu adv. sbîrlit: *perĭ capuluĭ steteaŭ ţurlu-burlu* Isp.

turmă f. 1. mulţime de animale domestice de acelaşi soiŭ, crescute şi hrănite în acelaşi loc: *o turmă de boĭ*; 2. *fig.* (în limba bisericéscă) popor: *o turmă şi un păstor*.

turmac m. viţel de un an.

turmalină f. pétră care, frecată saŭ încălḑită, devine electrică.

turment n. tortură (fisică saŭ morală). || v. 1. a chinui: *bóla îl turmenta*; 2. a importuna: *creditorĭi îl turmentă*.

turmentat a. *fam.* bét: *cetăţén turmentat*.

turn n. 1. clădire înaltă de formă rotundă saŭ poligonală; 2. piesă în jocul de şah.

turnantă f. mică bibliotecă mobilă.

turnare f. acţiune de a turna.

turnător m. cel ce tórnă metale: *turnător de clopote, de litere*.

turnătorie f. 1. artă de a turna metale; 2. usină unde se tórnă metale şi se fabrică unele obiecte cu metalul topit.

turnel n. turnură de rochie.

turnesol n. materie colorantă extrasă din diverse lichenurĭ şi a cărei colóre albastră devine roşie la contactul acidelor.

turneu n. călătorie în diferite locurĭ.

turnichet n. 1. aparat mecanic spre a lăsa să trécă numaĭ câte unul, ca să se pótă numĕra persónele ce intră într'un local public; 2. instrument de chirurgie spre a comprima arterele, a opri emoragiile.

turnir n. serbare militară în evul mediu, în care cavalerii simulaŭ lupte între dînşiĭ.

Turnu-Măgurele n. oraş aşedat pe Dunăre, la stânga Oltuluĭ, întemeiat pe la 1836, cap. judeţuluĭ Teleorman: 6000 loc.

turnură f. 1. mod de a întórce, de a presenta un lucru: *a da o turnură originală ideilor sale*; 2. mod cum se presentă lucrurile: *acéstă afacere ia o turnură rea*; 3. mod de a fi, aparenţă exterióră: *turnură de diplomat* Al.; 4. perniţă de pus sub jupa uneĭ rochiĭ: *turnure din pĕr de cal*. Sin. **întorsătură**.

Turnu-Roşu (Pasul) n. V. **Căinenĭ**.

Turnu-Severin n. 1. oraş de construcţiune modernă, port pe Dunăre şi punct strategic, cap. judeţuluĭ Mehedinţi: 14,000 loc. V. **Severin**.

turpitudine f. 1. desonóre din vr'o faptă ruşinósă; 2. faptă ruşinósă.

turtă f. 1. pâine lată şi rotundă din aluat nedospit: *a trage spuza pe turta sa*; **turtă dulce**, făcută din făină fină cu miere; 2. prin analogie: *turtă de céră*; 3. pască. || adv. 1. ca turta: *a face turtă*; 2. *fam.* tare bét.

turteă f. 1. rotiţă de fus; 2. *Bot.* tătănişă.

turtesc v. 1. a face turtă, a lăţi prin apĕsare; 2. *fam.* a se îmbăta rĕu. Sin. **strivesc**.

turtit a. comprimat, lăţit, strivit.

Turtucaia f. oraş în Bulgaria pe malul Dunării, în faţa Olteniţeĭ.

turtur a. acricios: *mere turture* Ga.

turţur m. soiŭ de ghiaţă: *crengĭ de turţurĭ încărcate* Al.

turturică f. soiŭ de porumbiţă dar mai mică, bună de mâncat.

turuiŭ v. *pop.* a flecări: *turuindu-l gura*.

tus pr. în loc de toţi (înaintea numeralelor de la treĭ în sus): *tus-treĭ, tus-patru*.

tuş n. cernélă de China.

tuşă f. prescurtare familiară din mătuşă.

tuşcă f. (de-a) un fel de joc între flăcăi şi fete la priveghiŭ cu un ştergar împletit vîrtos. || adv. bét: *din duşcă în duşcă să mĕ fac tuşcă* Al.

tuse f. expiraţiune convulsivă şi sgomotósă a aerului conţinut în plămîni.

tuşesc v. 1. a avea un acces de tuse; 2. a imita sgomotul tuseĭ.

Tuşnad n. localitate cu băi renumite, pe Olt, în comitatul Ciculuĭ.

tuştiŭ! int. imită sgomotul săriturei subite: *fac tuştiŭ din baltă.*

Tutana f. plaiŭ şi mănăstire în jud. Argeş.

tuten f. oxid de zinc.

tutélă f. 1. autoritate dată conform legiĭ spre a purta grijă de persóna şi de averea unuĭ minor saŭ a unuĭ interdis; 2. *fig.* protecţiune. Sin. **epitropie.**

tutélar a. care protege: *înger tutelar.*

tutor m. 1. persónă căreia s'a încredinţat tutela; 2. *fig.* protector. Sin. **epitrop.**

Tutova f. 1. afluent al Bërladuluĭ, 2. judeţ aşedat în partea de E. a Moldoveĭ: 130,000 loc.

tutti-frutti m. pl. 1. mâncare italienéscă din tot felul de fructe; 2. *fig.* potpuri.

tutti-quanti m. pl. toţĭ căţĭ sunt, toţĭ aceĭ óameni.

Tuţulan m. cioban din Ardél.

tutuiesc v. a dice cuiva *tu* în vorbire.

U

U m. a 21 literă a alfabetuluĭ.

Ubicini (A) m. publicist francez, a scris asupra istorieĭ Românilor, Sërbilor şi Imperiuluĭ otoman (1818—1884).

ubiquitate f. starea celuĭ ce s'a-flă pretutindenea: *are darul ubiquităţiĭ.*

ucaz n. decret al Ţaruluĭ.

ucenic m. 1. od. apostol: *ucenicii lui Isus;* 2. discipol (sens archaic); 3. aḑĭ, maĭ ales cel ce învaţă o meserie: *ucenicul s'a făcut calfă.*

ucenicie f. 1. starea, ocupaţiunea uceniculuĭ; 2. timpul cât se învaţă o meserie; 3. *fig.* primele încercărĭ: *anii de ucenicie.*

ucid v. 1. a lua viaţa: *a ucide în luptă;* fig. *litera ucide;* 3. a-şĭ face séma. Sin. **omor.**

ucidere f. acţiune de a (se) ucide.

ucigă'l-crucea (tămâia, tóca) m. nume eufemistice date necuratuluĭ: *gândind că-l ucigă'l-crucea, s'a speriat* Ca.

tutun n. 1. plantă din fam. solaneelor, originară din insula americană Tabago, conţine o violentă otravă (nicotina): *fabricarea şi vînḑarea tutunuluĭ e un monopol al Statului;* 2. foile acesteĭ plante uscate, apoĭ sucite saŭ pulverisate: *tutunul se fumézá, se trage saŭ se mestecá.* Sin. **tabac, bacon(iţă).**

tutunărit n. od. dare pe tutun.

tutungerie f. locul unde se vinde tutun.

tutungiŭ m. vînḑător de tutun.

tuya f. arbore verde, asemenea chiparosuluĭ, al căruĭ lemn se întrebuinţézá în ebenisterie.

Tuzla f. cap în Dobrogea, între Mangalia şi Constanţa.

tuzluci m. pl. ciorapĭ de aba ce pórtá olteniĭ.

Tycho-Brahe m. astronom danes, făcu importante descoperirĭ scienţifice (1546—1601).

Tyra f. 1. numele antic al Nistruluĭ; 2. cetate grécă antică lângă Puntul Euxin, aḑĭ *Akkerman.*

udvarhely n. V. **Odorheiŭ.**

uf! int. ce exprimă neplăcere saŭ desgust.

ug m. od. galben ungurésc în valóre de 200 banĭ vechĭ: *se opria din tribut 5000 ughĭ* Bălc. Sin. **magiar.**

uger n. ţîţa uneĭ vacĭ.

ugílit a. şi adv. jalnic: *începu a mîrnăi ugilit printre gard* Cn.

Ugolino m. tiran din Pisa, fu aruncat cu copiiĭ seĭ într'un turn, unde muriră cu toţĭ de fóme (1288): episod din *Infernul* luĭ Dante.

ugulĭ v. a gongoni (vorbind de porumbeĭ).

Uhland m. poet german, autor de romanţe şi de balade fórte populare (1787—1862).

uideo! int. V. **huideo.**

ule f. *Zool.* uliul rîndunelelor.

uiet n. huet: *un uiet depărtat* Gn. Al.

Uilac (Hujlak) n. oraş comercial în Maramureş, pe ţîrmul drept al Tisseĭ: 6000 loc.

uimă f. abces.

ulmăcesc v. a se uimi cu totul.

uimesc v. a (se) confunda de mirare, a se pierde cu firea. Sin. **uluiesc.**

uimire f. mirare adâncă.

uimit a. fórte mirat.

uimitor a. care uimesce: *frumuseţe uimitóre.*

Uiórá (Uyvár) n. oraş în Ardél, cu mine bogate de sare.

uit v. 1. a nu-şĭ maĭ aduce aminte: *a uita cele învéţate;* 2. a lăsa din nebăgare de séma: *a uita punga;* 3. a nu se gândi la ceva: *am uitat să vĕ însciinţez;* 4. a nu voi să ţie minte: *a uita binefaceri, ofense;* 5. a eşi din minte: *ce s'a amînat, nu s'a uitat.* || v. a arunca ochiĭ asupra: *uite! se uita pe ferdstră.* Sin. **privesc.**

uitácie f. starea uituculuĭ: *trezindu-se din uitácie* Isp.

uitare f. 1. acţiune de a uita: *uitare de sine;* 2. lipsă de memorie: *uitarea binefacerilor.* || f. acţiune de a se uita: *o uitare lungă.*

uitătură f. aruncătură de ochĭ. Sin. **privire.**

uituc a. care uită lesne.

ulum n. V. **oiem.**

ujînă f. mâncare după amiaḑĭ: *pe la ujină,* pe la tócă.

ujujit a. uscat: *lemne ujujite.*

ulan m. lăncier german.

ulancă f. tunică de ulan: *ulancă de postav civil la sergenţi.*

ulcelușele (de-a) f. pl. joc de copiĭ aşeḑaţĭ în cerc şi în care revine întrebarea: cum daĭ ulcica?

ulcer n. rană cu scursóre de puroiŭ.

ulcerat a. 1. atins de ulceraţiune; 2. *fig.* în prada uneĭ marĭ suferinţe morale: *inimă ulcerată.*

ulceraţiune f. *Med.* formaţiunea unuĭ ulcer şi ulcerul însuşĭ.

ulcerez v. 1. a produce un ulcer; 2. *fig.* a causa un resentiment profund şi durabil.

ulceros a. plin de ulcere.

ulcică f. ólă mică: *a face cuiva cu ulcica,* a-ĭ descânta de dragoste.

ulcior n. V. **urcior.**

uleios a. care este de natura uleiuluĭ: gras, unsuros.

uleiŭ n. 1. licóre grasă extrasă din diferite substanţe (din grăunţe de in, cânepă, rapiţă; din nucĭ, măsline; din balenă, morun etc.): *uleiurile se întrebuinţézá ca condiment, pentru luminat şi pentru unsul maşinelor;* 2. compoziţiune obţinută prin macerаţiune de florĭ în uleiŭ fin: *a zugrăvi cu uleiŭ.* || n. stup scobit într'un trunchiŭ de lemn pe care îl înfundă la un capĕt: *fumul din uleiŭ pe albină scóte.*

ulemă f. teolog şi legist musulman (imam, muftiŭ, cadiŭ): *voĭ ulemale, rugaţi pentru Şahul şi oştile sale!* Bol.

Ulfila m. episcop al Goţilor arienĭ din Mesia, traduse Biblia în gotica şi fragmentele coservate ale acesteĭ traducerĭ sunt monumentul cel maĭ vechiŭ al idiomelor germanice (311—381).

ulicióră f. uliţă mică şi strîmtă.

ulier m. fabricant saŭ vînḑător de uleiŭ.

uligaie f. *Zool.* uliu.

Ulise m. *Mit.* rege din Itaca, bărbatul Penelopeĭ şi părintele luĭ Telemach, una din principalele căpeteniĭ greceşcĭ la împresurarea Troieĭ, unde se făcu faimos prin isteţimea şi vicleniа sa. Homer a povestit în *Odisea* aventurile întórcerĭĭ sale în Itaca.

ulița f. drum mărginit cu case de amîndouĕ laturile, într'un oraș saŭ tîrg. Sin. stradă.

uliu m. 1. *Zool.* specie de șoim; 2. fig. vitéz: *uliĭ din Soroca* Al.; 3. (de-a) un joc de copiĭ. Sin. erete.

ulm m. arbore mare cu lemnul dur și solid ce se plantézĕ pe marginea drumurilor. || v. a adulmeca: *îl ulmară copoiĭ* Od.

Ulm n. oraș în Würtemberg, pe malul stîng al Dunărĭĭ: 33,000 loc. Capitulațiunea armatei austriace în 1805.

Ulpia Traiana f. numele roman al Sarmisegetusei.

Ulpian m. jurisconsult roman, consilierul împĕratului Alexandru Sever, mort în 228.

ulterior a. 1. care s'află dincolo, în opositiune cu *citerior*; 2. care se face saŭ vine după, în opositiune cu *anterior*: *informațiuni ulterióre*.

ultim a. cel din urmă. Cra. prim.

ultimatum n. 1. ultimele condițiuni puse la un tractat; 2. resolutiune definitivă și irevocabilă, cuvîntul cel din urmă.

ultra prep. latină ce însemnézĕ dincolo și la *fig.* exagerat: *ultra-demagog, ultra-liberal*.

ultragiez v. a ofensa grav pe cineva.

ultraglu n. insultă gravă, mai ales în contra agenților forței publice.

ultramarin n. colóre azurie extrasă din lapisul pulverisat.

ultramontan a. situat dincolo de Alpĭ. || m. partisan al infailibilității papilor și al omnipotenței lor.

ultramontanism n. doctrină religióasă a ultramontanilor.

ulubă f. V. hulubă.

uluc n. canal de scurgere la o casă.

ulucĕ f. 1. scîndură grósă cu care se închide un loc; 2. pl. gard de uluci.

ululală f. mare confusiune.

ululesc v. a se zăpăci. Sin. uimesc.

ulult a. și adv. fórte confus.

uman a. 1. relativ la om: *istoria umană 'n veci le desfășóră* Em.; 2. care simte îndurare, binefăcĕtor: *bun și uman*. || adv. omenesce.

umaniore n. pl. studiile clasice considerate ca basa culturei umane: *clase de umaniore*.

umanisez v. 1. a face bun, uman, a civilisa; 2. *fig.* a face mai sociabil, a imblînzi.

umanism n. direcțiunea științifică a Renașterĭĭ, care vedea în viața și literatura popórelor clasice modelul perfecțiunĭĭ umane și cu studiul entusiast căuta să pĕtrundă într'însa.

umanist m. 1. cel ce învață umaniorele; 2. representant al studiilor clasice, în epoca Renașterĭĭ.

umanitar a. 1. ce interesézĕ umanitatea saŭ cultura umană: *studiĭ umanitare*; 2. care s'ocupă de interesele omenirĭĭ: *filosof umanitar*.

umanitate f. 1. genul uman: *umanitatea ar trebui să formeze o singură familie*; 2. îndurare pentru suferințelele altuia: *principe plin de umanitate*.

umbelă f. *Bot.* reunire de rămurele ce plécă dintr'un cotor și se resfiră ca radĕle unei umbrele, ex. *pătrunjelul*.

umbelifere n. pl. familie de plante caracterisate prin florile dispuse în umbele.

umblat a. 1. care a călĕtorit: *om umblat*; 2. frequentat: *drum umblat*.

umblător a. mobil: *pod umblător*. || m. od. ștafetar: *umblătorii de Hotin și de Soroca*.

umblătóre f. privată.

umblet n. 1. mers, alergătură; 2. mod de a umbla: *umbletul calului*.

umblu v. 1. a se transporta, vorbind de ómeni: *a umbla călare*; 2. a păși, vorbind de caĭ: *a umbla în buiestru*; 3. *fig.* a avea intențiunea, a căuta: *hoțiĭ umblaŭ să-l omóre*; 4. a circula: *paraua umblă din mână în mână*; 5. a alerga: *umblă după potcóve de caĭ morțiĭ*; fig. *îĭ umblă gura ca melițoiul* Cr. Sin. merg.

umbră f. 1. întunecime produsă prin interpunerea unui corp opac: *eclipsele de lună sunt causate de umbra pămîntului*; 2. împiedecarea rădelor sórelui: *arborii daŭ umbră*; 3. umbră dată de arbori: *intîns la umbră dórme*; 4. imagine produsă de umbra unui corp pe o suprafață: *se resfrînge ca'n oglindă a copilei umbră* Em.; 5. *fam.* închisóre, gros: *îl bágă la umbră* Pann; 6. într'un tablóŭ, colóre obscură: *a menaja umbrele*; 7. *fig.* aparență ușóră: *o umbră de adevĕr*; 8. obscuritate morală, uitare: *a lăsa în urmbră o mulțime de fapte*; 9. pl. sufletele morților pe carĭ Greciĭ anticĭ le considerau ca un fel de fantome: *infernul era locașul umbrelor*; (poetic) *umbre de noróde* Gn. Al.; 10. *Bot.* nume de plante: **umbra epurelui**, sparanghel; **umbra nopții**, zîrnă. Cra. lumină.

umbrar n. adăpost de frunze.

umbrelă f. mic cort portativ din stofă ușóră ce se póte închide după plac spre a se apĕra de ploĭe și sóre. Sin. cortel.

umbrelar m. cel ce face saŭ vinde umbrele.

umbresc v. 1. a face, a da umbră; 2. a pune umbre la un desen saŭ tablóŭ; 3. *fig.* a protege: *întinde mâna la și umbrește aceste locurĭ* Al.

Umbria f. țéră în Italia antică, la N. de Roma, adĭ provincia Perusa.

umbros a. 1. care face umbră: *pădurĭ umbróse*; 2. acoperit de umbră: *vale umbróasă*.

umed a. 1. care ține de natura apeĭ; 2. îmbibat, încărcat cu aburĭ de apă: *loc umed, aer umed*.

umedĕlă f. însușirea celor umede.

umedesc v. a (se) face umed.

umĕr m. 1. partea corpului prin care brațele la om (saŭ gambele anterióre la cadrupede) se légă de trunchiŭ; *a da din umerĭ*, a indica prin acéstă mișcare nedumerirea saŭ dispretul seŭ; 2. prin analogie: *umerii de deal* Em.

umflat a. 1. devenit prea gros: *umflat ca un burduf*; 2. *fig.* bombastic: *stil umflat*.

umflătură f. 1. ceva umflat; 2. *fig.* defectul stiluluĭ umflat.

umflu v. 1. a întinde, a mări volumul: *a umfla un balon*; 2. *fam.* a apuca pe neașteptate: *l'a umflat pe sus*; 3. *fam.* a bate rĕŭ: *am să-ți-l umflu*; 4. *fig.* a face pe mîndru: *se umflă în pene*.

umiditate f. umedĕlă: *umiditatea e causa ordinară a reumatismului*.

umil a. 1. plin de umilință; *umil înaintea lui D-dĕŭ*; 2. respectuos, plecat: *umil înaintea celor marĭ*; 3. modest: *stare umilă*. Sin. smerit.

umilesc v. 1. a face umil, a înjosi; 2. a se pleca. Sin. smeresc.

umilință f. virtute care ne dă sentimentul slăbiciunii nóstre, care reprimă în noĭ orĭ-ce pornire de mîndrie. Sin. smerenie.

umilit a. înjosit, plecat.

umilitor a. care umilesce.

umor n. calitatea imaginațiunii care dă ideilor o turnură comică saŭ originală.

umóre f. orĭ-ce substanță licidă aflată într'un corp organisat.

umorist a. care atribue umorilor diversele fenomene ale vieții: *medic umorist*. || m. scriitor care tratézĕ subiectele cu umor: *literatura engleză posedă mulțĭ umoriștĭ*.

umoristic a. scris cu umor: *fóie umoristică*.

umplu v. 1. a face plin: *a umplea un sac*; 2. a scrie pe un loc alb: *a umplea o cólă*. Cra. golesc.

umplut a. care e plin cu ceva.

umplutură f. 1. efectul umplerii; 2. *fig.* ceea ce este străin saŭ nefolositor unuĭ subiect.

un n. 1. cel dintâiŭ dintre tóte numerele; 2. cifră ce arată pe unu: 1. || a. 1. simplu, care nu admite pluralitate; 2. singur, care nu e nicĭ-odată contrar sieșĭ: *adevĕrul este totd'a-una unul*; **unul și unul**, ales dintre mulțĭ, eminent; **unul și jumĕtate**, *fig.* șiret, viclén || pr. indeterminat: *un om*.

una f. 1. o ființă: *era una la părințĭ* Em.; 2. un lucru: *una dice și alta face*; 3. o palmă: *i-a tras una*. || adv. 1. într'un fel: *o (ține una*; 2. de acord: *s'a făcut una cu dînsul*; **nicĭ una, nicĭ două**, fără alte formalități; **într'una**, mereŭ; **tot una**, acelașĭ lucru.

unanim a. 1. care are acelașĭ sentiment; 2. care e de comun acord: *decisiune unanimă*.

unanimitate f. conformitate de sentimente, acord de părerĭ.

unchiaș m. moș: *un unchiaș și o babă*.

unchiŭ m. fratele tatei saŭ al mameĭ.

unclal a. se dice de literele ma-

juscule întrebuințate în vechime pentru inscripțiuni.

uncle f. 1. mică greutate farmaceutică; 2. *fig.* fórte mică cantitate.

uncrop n. 1. încrop: *cazane pline cu uncrop* Cn.; 2. a doua zi după cununie (când se dă mireseĭ o supă caldă).

unctĭune f. 1. ungere; 2. *fig.* eloquență ce mișcă inima și o îndémnă la pietate: *discurs plin de unctĭune.*

undă f. 1. ridicătură de apă agitată; 2. *fig.* ceea ce séměnă undele: *a desmierda pe unda pĕrului* Ar.; 3. (poetic) ceea ce abundă: *unde de popŏre* Em. Sin. talaz, val.

unde adv. 1. în ce loc? *de unde până unde?* cum așa? în ce chip? 2. exprimă un moment anumit: *și unde încep a fugi* Cn.

undelemn n. V. unt-de-lemn.

undelemnŭ a. de colórea undelemnului: *tulpan undelemnŭ* Cn.

undesc v. 1. a pescui cu undiță: *cu năvodul pescuiĭ și cu undița undiĭ* Ar.; 2. *fig.* a sonda: *undi'aĭ cu a ta minte în cugetu-ĭ ascuns?* Ar.

undeva adv. într'un loc óre-care. Ctr. nicăĭerĭ.

undez v. a undula: *pĕrul care undézĕ.*

undină f. ființă de ape.

undiță f. cârlig cu momélă de prins pești.

undoiare f. mișcare de undulațiune; fig. *undoiarea unei inimĭ* Em.

undos a. undulos: *mâna el atinge cŏmele undóse* Bol.

undrea f. V. Andrea.

unduiesc v. a se ridica ca undele mării: *frunțea de bucle unduiŭ* Em.

undulos a. 1. care unduiesc: *unduiŏsa apă sunĕ* Em.; 2. *fig.* mobil, schimbător.

undulat a. a cărui suprafață presentă (saŭ pare a presenta) undulațiuni.

undulațiune f. 1. mișcarea undelor când se ridică și se lasă alternativ; 2. mișcare ce imită pe a undelor; 3. pl. inegalitățile unei suprafețe ca la marea acoperită cu unde.

undulator a. care undulézĕ.

undulatorĭu a. care se produce prin undulațiune: *mișcare undulatorie.*

undulez v. a avea o mișcare de undulațiune lentă dar sensibilă: *grânele undulézĕ la suflarea vêntului.*

undulos a. care presentă undulațiuni, cute rotunjite, sinuosități.

unéltă f. 1. orĭ-ce instrument de muncă; 2. se ține de instrumentele propriĭ unor arte. Sin. sculă.

uneltesc v. a urzi ceva rĕŭ, a intriga.

uneltire f. machinațiune.

uneltitor m. instigator: *uneltitorĭ de rele* Od.

une-orĭ adv. câte odată, din când în când.

unesc v. a împreuna.

ung v. 1. a frece cu uleiŭ saŭ cu o materie grasă; 2. a frece cu uleiŭ sfințit; 3. *fam.* a mitui pe cineva.

ungur a. ce ține de Ungurĭ saŭ de Ungaria: *limba ungară, țĕrile ungare.*

Ungaria f. partea imperiului austro-ungar, cuprinzênd Ungaria propriu-disă, Croația, Slavonia, Transilvania și Banatul: 17,500,000 loc. dintre carĭ 7 mil. Maghiarĭ și 3 mil. Românĭ. Cap. *Buda-Pesta.*

ungere f. 1. acțiune de a unge; 2. maslu; 3. *fam.* mituire.

Ungheni pl. 1. sat în jud. Argeș: 1500 loc.; 2. fruntarie între Moldova și Rusia.

unghie f. parte cornósă la capĕtul degetelor omuluĭ și maimuțeĭ; *a fi unghie și carne cu cineva,* trup și suflet, fórte intim; 2. *Bot.* nume de plante: unghia găiețeĭ, plantă ce are forma uneĭ unghiĭ marĭ de vultur; unghia paserĭĭ, un fel de viorea. Sin. ghiară.

unghier n. colț (mai ales de casă).

unghișóră f. 1. unghie mică; fam. *a tăia cuiva de unghișóră,* a-l învĕța minte; 2. *Med.* umflătură sub limbă.

unghiŭ n. 1. figură geometrică formată prin întretăiere a două liniĭ drepte; 2. colț.

Ungro-Vlachia f. od. nume intern administrativ, civil și eclesiastic al Munteniei (dela sec. XIII—1700); figurézĕ adĭ numaĭ în titulatura Mitropolitului Primat.

unguent n. *Med.* unsóre, alifie.

Ungur m. 1. locuitor din Ungaria; 2. pl. **Ungurĭ,** nĕm de rasă finesă, venirĭ în Panonia sub ducele lor Arpad (890—898) și fură creștinațĭ sub Ștefan cel Sfînt. Printre urmașiĭ acestuia regele cel maĭ ilustru fu Mateiŭ-Corvin de Huniade, eroicul luptător în contra Turcilor, carĭ (după bătălia de la Mohacĭ) se făcură stăpânĭ pe o parte a Ungarieĭ (1526), până fură alungațĭ de Casa de Habsburg. Independența politică a Ungurilor datézĕ de la 1866.

unguraș m. *Bot.* voronic.

Ungurĕu m. 1. maghiar; 2. numele Românilor din Ardél și în special al celor din țĕra Crișuluĭ.

ungurĕncă f. 1. româncă din Ardél; 2. *Bot.* arumă.

Ungureni pl. sat în jud. Romanațĭ. Bătălie între Mateiŭ Basarab și Leon Vodă (1631).

ungurenit a. maghiarisat: *român ungurenit* Negr.

ungurésc a. ce ține de Ungurĭ; fam. *flăcău ungurésc,* holteiŭ bĕtrân, june tomnatic. || ungurește adv. 1. ca Ungurĭĭ; 2. în limba ungară.

unguréscă f. horă țĕrănéscă împrumutată de la Ungurĭ.

ungurime f. némul unguresc.

Uniad m. V. Huniade.

unic a. 1. singur; *fiŭ unic;* 2. *fig.* incomparabil: *om unic, lucrŭ unic.*

unicel m. copil unic.

unicorn m. rinocer cu un corn.

unific v. a face un tot din maĭ multe părțĭ.

uniform a. 1. care are aceeași formă, care nu oferă nicĭ o varietate: *aspect, stil uniform;* 2. care nu se schimbă, care e tot-d'a-una aceeași: *viață uniformă.* Ctr. variat.

uniformă f. vestmânt croit după un model prescris: *soldații aŭ uniforme.*

uniformisez v. a face uniform.

uniformitate f. 1. asemĕnarea părților unuĭ lucru saŭ a maĭ multora între ele; 2. șir în ideĭ.

unilateral a. 1. *Bot.* situat numaĭ pe o parte: *florĭ unilaterale;* 2. *Jur.* **contract unilateral,** care nu angajézĕ de cât pe una din părțile contractante; 3. *fig.* mărginit în un singur cerc de ideĭ: *om unilateral.*

unilateralitate f. *fig.* caracterul celor unilaterale.

unime f. unitate. Ctr. mulțime.

unionist a. relativ la uniune: *idee unionistă.* || m. partisan al unirĭĭ Principatelor.

unipersonal a. *Gram.* se ține de verbele întrebuințate numaĭ la persóna III singular, ca *trebue.* Sin. impersonal.

unire f. 1. acțiune de a (se) uni; 2. în special, contopire administrativă a Principatelor Române într'un singur Stat, pus sub suzeranitatea Porțiĭ și sub garanția colectivă a Puterilor europene (conform Convențiunĭĭ din Paris de la 1858).

unison n. 1. acord de vocĭ saŭ de instrumente carĭ scot acelașĭ ton; 2. *fig.* acțiune simultană, acord intelectual saŭ moral: *a se pune la unison cu cineva.*

unit a. și m. 1. împreunat; 2. se ține în special de Românĭĭ greco-catolicĭ din Transilvania, trecuțĭ în 1700 la catolicism, dar conservând unele particularități ale cultuluĭ grec (adĭ în număr de peste 1 milion). Ca și Catolicĭĭ, *Unițiĭ* recunosc pe papa și admit purgatoriul, dar serviciul divin se face în limba română (nu în cea latină) și formele-ĭ exteriore sunt conforme ritului ortodox.

unitar a. care ține la unitate, la centralisare în politică. || m. pl. sectă în Ardél care nu crede în sfînta Treime. Sin. antitrinitar, socinian.

unitate f. 1. principiul numerelor; 2. cantitate luată arbitrar spre a servi de comparațiune unor cantități de aceeași specie: *gramul e unitatea de greutate;* 3. calitatea celuĭ ce este unul, în opositĭune cu pluritate: *unitatea lui Dumnedeŭ;* 4. acord, armonie în totalitatea părților uneĭ opere; 5. **cele treĭ unități** (unitatea de acțiune, de timp și de loc), regule ce presidă la compunerea uneĭ opere dramatice și carĭ s'aŭ observat cu rigóre absolută în tragedia clasică francesă.

uniune f. 1. alianță maĭ multor State; **Uniunea postală universală,** fundată prin tractatul din Berna (1874) coprinde astă-dĭ maĭ tóte țĕrile civilisate din lume; 2. (absolut) căsătorie.

univers n. 1. lumea întrégă, visibilă saŭ invisibilă; 2. sórele şi planetele ce se învîrtesc în jurŭ-i; 3. pămîntul întreg; 4. locuitorii pămîntuluĭ; 5. *fig.* un tot complét şi armonios: *omul este un univers în miniatură.*

universal a. 1. care se întinde la tot şi pretutindenea: *legile universale ale naturei*; 2. care îmbrăţişézĕ, cuprinde tot: *Goethe era un spirit universal*; 3. care e fapta tuturor, ce provine de la toţi: *admiraţiune universală.* || n. 1. ceea ce este comun la indivizii din acelaşĭ gen saŭ din aceeaşĭ specie; 2. pl. se dicea, în filosofia scolastică, de unele idei generale, considerate ca atribute comune tuturor fiinţelor: *genul, specia, diferenţa, propriul şi accidentul.* SIN. general. CTR. particular, special.

universalisez v. a face universal, a respândi pretutindenea.

universalitate f. 1. ceea ce cuprinde diferitele specii: *universalitatea fiinţelor*; 2. totalitate: *universalitatea bunurilor*; 3. caracterul celor universale: *universalitatea unuĭ principiu.*

universitar a. şi m. care ţine de, care face parte din Universitate.

universitate f. corp de profesorĭ numiţi de Stat spre a preda limbile, literaturele, filosofia, sciinţele: *Universitatea din Bucuresci*, inaugurată în 1869, se compune din Facultăţile de Litere, de Sciinţe, de Drept, de Medicină şi de Teologie.

uns m. cel ce a primit sfînta ungere, care a fost consacrat: *unsul Domnului.*

unsóre f. 1. materie de uns, alifie; 2. materie grasă.

un-spre-dece num. dece plus unu.

unsuros a. 1. gras şi oleios: *corp unsuros*; 2. care produce la pipăit impresiunea unuĭ corp gras.

unt n. 1. substanţă grasă ce se scóte din smîntâna bătută a laptelui: 2. uleiŭ: *unt de migdale, unt de neft.*

unt-de-lemn n. uleiŭ scos din măsline.

unter-ofiţer m. od. sub-ofiţer: *de când era Mitropolitul unter-ofiţer*, proverb ce exprimă o epocă imaginară ce n'a existat nicĭ-odată.

Unterwalden n. unul din cele 3 cantóne elveţiene carĭ fură légănul libertăţiĭ în Elveţia: 27,000 loc.

untişor n. *Bot.* grăuşor.

untură f. 1. grăsime: *untură de găscă, untură de pesce*; 2. în special, grăsime de porc.

Upsala f. oraş în Suedia: 22,000 loc. Universitate fundată în 1476.

ura! int. hura!

ură f. acţiune de a urî, pasiune ce face a urî. SIN. pică, urgie.

urăciune f. V. urîciune.

uragan n. 1. furtună mare; fig. *să dea piept cu uraganul ridicat de Semi-luna* EM.; 2. agitaţiune confusă: *un uragan de glasurĭ ce clocotia prin lume* AL.

Ural n. 1. lanţ de munţĭ carĭ separă Europa de Asia de la S. la N. cu mine de aur şi de argint; 2. fluviu în Rusia orientală, se varsă în Marea Caspică: 1700 km.

Uranla f. *Mit.* Musa astronomiceĭ.

uranisc n. baldachin.

uraniu n. corp simplu metalic.

uranografie f. descrierea cerului.

Uranus m. 1. *Mit.* deul cerului; 2. *Astr.* una din marile planete descoperită în 1781 de Herschel.

urare f. 1. acţiune de a ura; 2. felicitare, gratulaţiune.

urat n. fapta de a ura: *a umbla cu uratul.*

Urban m. nume a 8 papĭ dintre carĭ URBAN II, predică prima cruciată la conciliul din Clermont (1088—1099) şi URBAN VI, sub care se începu marea schismă din Occident (1378—1389).

urban a. ce ţine de oraş, din oraş: *comună urbană, credit urban.* CTR. rural.

urbanitate f. politeţă ce dă ussul lumiĭ. CTR. rusticitate.

urbariu n. lege feudală care regula raporturile între proprietar şi colon.

urbe f. oraş (ca termin administrativ): *urbea Ploieşcĭ*

Urbea-Mare f. alt nume dat oraşuluĭ Oradea-Mare.

urc v. 1. a se duce într'un loc maĭ înalt: *a urca muntele, a se urca pe un zid*; 2. a mări valórea; *a urca preţul grâuluĭ*; 3. a forma un total de: *cheltuiala se urcă la o mie de leĭ.* SIN. suiŭ. CTR. **cobor.** || n. crîlă.

urcat n. acţiune de a (se) urca.

urcior n. 1. vas de pămînt cu gâtul strîmt; 2. umflătură inflamatorie pe marginea pleópelor în forma unuĭ fir de orz.

urcuş n urcare pe un munte. SIN. suiş.

urdă f. brânză albă şi móle (ce se strînge din zerul fiert).

urdie f. lagăr, tabără: *eşi din câmp afar'cu mica urdia sa* NEGR.

urdin v. a avea urdinare.

urdinare f. diaree.

urdinîş n. găurică în stup pe unde es şi intră albinele.

urdóre f. curgerea ochilor.

urdu-belea adv. pe neaşteptate: *cade urdu-belea pe spinarea omuluĭ* ISP.

urduc v. hurduc: *cortul se urducă* AL.

urduros a. care are urdóre la ochĭ.

Urechia m. numele celor doĭ maĭ vechĭ cronicarĭ aĭ Moldoveĭ, NESTOR şi GRIGORIE, ambĭ de origine nobilă (c. 1550—1650): *Domnii Ţerĭi Moldoveĭ până la 1594.*

urechiat a. cu urechile lungĭ. || m. *fam.* măgar.

urechie f. 1. organul auduluĭ, aşezat de fie-care latură a capuluĭ; *într'o urechie*, cam ţienit; 2. auzul: *are urechia delicată*; 3. prin analogie: *urechia aculuĭ, urechia cismeĭ*; 4. mâner, tórtă de vas.

urechiellniţă f. 1. *Zool.* insectă al cărei abdomen se termină cu două cârlige în formă de cleşte (din eróre se crede că intră în urechĭ); 2. *Bot.* plantă umbeliferă.

urêsc v. 1. a voi cuiva rĕul: *a urî pe duşmanii sei*; 2. a avea antipatie pentru: *a urî muzicuna*; 3. a simţi urîtul, a se plictisi: *îl se urêsce singur.* CTR. iubesc.

urez v. a dori noroc: *a ura de Anu-naŭ.* SIN. felicit. || n. V. orez.

urgelnic a. urgisit: *hoţ, calâu urgelnic* AL.

urgent a. care nu suferă întârdiere: *afacere urgentă.* SIN. grabnic.

urgenţă f. caracterul celor urgente.

urgie f. 1. mânie mare, blestem: *urgia lui Dumnedeŭ*; 2. ură mare: *urgia poporului*; 3. *fig.* plagă: *urgia de balaur*; 4. exil (sens archaic): *l'a trimis în urgie.*

urgisesc v. 1. a urî tare, a detesta; 2. a lăsa în părăsire: *a urgisit copilul într'o pădure*; 3. *pop.* a exila: *l'a urgisit departe în lume.*

uriaş m. gigant. || a. gigantic: *munţi uriaşi.*

uric n. document vechiŭ: *uric de moşie.*

uricar m. scriitor de urice. V. Axinte. SIN. dinc, logofăt.

uricariu n. colecţiune de urice.

uricios a. odios, nesuferit.

urîciune f. 1. însuşirea celor urîţĭ, celor urîte; 2. fiinţă urîtă.

urină f. licid ce se formézĕ în bĕsica omuluĭ şi a animalelor.

urinez v. a scóte urina.

urît a. 1. rĕŭ conformat, neplăcut la vedere: *om urît*; 2. neplăcut: *vreme urîtă*; 3. contrar bunei-cuviinţe: *fapte urîte*; 4. *fig.* odios: *tiranul era urît poporului*; 5. insuportabil: *mi-e urît.* || n. 1. fapta de a urî: *a face cuiva de urît*; 2. ceea ce este urît; 3. *fig.* plictisélă: *îl mănâncă urîtul* CR. CTR. frumos.

urîţesc v. a se face urît.

urlat n. fapta de a urla.

Urlaţi pl. orăşel în jud. Prahova: 3000 loc.

urlător a. care urlă. || m. *Zool.* un fel de maimuţă din pădurile Americeĭ cu urletul spăimîntător.

urlet n. 1. strigăt prelung al lupuluĭ şi al câinelui; 2. *fig.* ţipĕt ascuţit şi prelungit (de durere saŭ de mânie).

urloiŭ n. olan.

urlu v. 1. a scóte urlete; 2. *fam.* a vorbi cu mânie, cu furie.

urlulală f. făină próstă pentru hrana porcilor.

urlulesc v. a măcina gros.

urmă f. 1. loc călcat cu piciorul (de om saŭ de animale); *urmă de vînat*; a da de urmă, a descoperi; **a călca pe urmele cuiva**, a urma exemplul seŭ; 2. semn în pămînt ce lasă carul: *urme de róte*; 3. *fig.* impresiune ce obiectele fac minţiĭ saŭ memorieĭ; 4. pl. rĕmăşiţe de monumente:

urmele unei vechi civilisaţiuni; 5. *fig.* resultat, sfîrşit: *urma alege, a rămas la urmă*; **la urma urmei**, în cele din urmă; **pe urmă**, după aceea; **cel din urmă**, ultim; 6. consecuenţă, causă finală: *a murit în urma unei bôle*; **în urmă**, înapoi: *a rămas în urmă*.

urmare f. 1. acţiune de a urma şi resultatul ei; 2. continuare, succesiune; 3. consecuenţă; *prin urmare*, aşa dară (conclusiune finală).

urmărésc v. 1. a alerga după cineva cu intenţiunea de a-l ajunge: *a urmări pe hoţi*; 2. *fig.* a obseda, a persecuta: *nenorocirea îl urmăreşte*; 3. a observa de aprópe: *a urmări mişcările inimicului*; 4. *fig.* a asculta cu atenţiune spre a înţelege: *a urmări un raţionament*; 5. a căuta s'obţie: *a urmări un post*; 6. *Jur.* a proceda în contra cuiva pe cale judeciară: *nimeni nu póte fi urmărit de cât în casurile prevédute de lege*. Sin. **prigonesc**.

urmărire f. 1. acţiune de a urmări; 2. *Jur.* demersurĭ judiciare, procedură spre a obţine plata unei creanţe etc.: *cheltuieli de urmărire*.

urmaş m. cel ce urmézá cuiva: 1. succesor; 2. descendent.

următor a. care vine după.

urmez v. (activ) 1. a merge saŭ a veni după (în spaţiu): *urmează-l*; 2. a merge de-a lungul: *a-şi urma drumul*; 3. a se deda la, a practica: *a urma cariera armelor*; 4. *fig.* a fi de părerea cuiva: *a urma pe Aristotele*; 5. a frequenta: *a urma un curs de literatură*; 6. a se conforma cu: *a urma datinile unei ţĕri*; 7. a continua ceva început: *a-şi urma lectura*: 8. (absolut) a continua să vorbéscă: *urmează!* || (neutru) 1. a veni după (în timp), a succeda: *fiul seŭ îi urmă pe tron*; 2. a resulta: *de unde urmézá...*

urnă f. 1. vas mare de scos apă, la popórele antice; 2. vas în care cel vechĭ închideaŭ cenuşa morţilor: *trepte osebite le aŭ eşit din urna morţii* Em.; 3. adĭ, vas saŭ cutie în care se depun buletinele de vot, numerele unuĭ tiragiŭ etc.

urnesc v. a mişca din loc: *braţul meŭ nu póte o petră să urnéscă* Ar.

urs m. 1. mare cadruped carnivor fórte pĕros, cu labe late şi provĕdute cu ghiare încovoiate: cel maĭ mare e ursul alb din ghieţurile mărilor polare; 2. *fig.* om puţin sociabil.

ursă f. 1. ursóică; 2. nume a douĕ constelaţiunĭ situate aprópe de polul boreal, *Ursa mare* şi *Ursa mică*, a căreĭ ultimă stea e cea polară.

ursar m. ţigan care cresce urşĭ tinerĭ pe carĭ îĭ învaţă să jóce.

ursesc v. a rosti ursita.

ursin m. *Zool.* ariciŭ de mare.

urşinic n. catifea (archaism).

ursit a. (pre)destinat: *era ursit s'ajungă mare*. || m. logodnic: *ursiţii cu ochi de foc* Ar.

ursită f. 1. sórte, destin: *cartea ursitei*; 2. logodnică: *tu eşti a mea ursită* Por.; 3. pl. ursitóre: *ursitele le dăruise cu patima jocului* Isp.

ursitóre f. cele 3 dine ale destinuluĭ, carĭ (după credinţa poporuluĭ) a treia zi după nascere, vin în casă şi menesc copiluluĭ sórtea-ĭ viitóre, bună saŭ rea, fericită saŭ nefericită.

ursóică f. partea femeiască a ursuluĭ.

Ursula (Sfînta) f. martiră creştină din sec. IV.

ursulină f. călugăriţă din congregaţiunea sfinteĭ Ursula, fundată în 1537.

ursuz a. posomorît.

ursuzluc n. piază rea: *ţi am întrat în casă cu ursuzluc* Por.

urticaţiune f. *Med.* biciuire cu urzicĭ próspete spre a provoca o iritaţiune locală a pielii.

urticee n. pl. familie de plante al căror tip e *urzica*.

Uruguay m. 1. fluviu în America de S., se varsă în Parana: 1322 km.; 2. republică în America de S., pe Oceanul Atlantic, la S. de Brasilia: 580,000 loc. Cap. *Montevideo*.

urui v. V. huruĭ.

urzéală f. bătătura pânzeĭ.

urzesc v. 1. a întinde firele spre a face pânză; 2. *fig.* a prepara în secret: *a urzi o conspiraţiune*; 3. a începe de a face ceva: *când D-ḑeŭ a urzit pământul*; 4. a decide sórtea: *cum cântă ursitorile când urzesc binele ómenilor* Em.

urzic v. 1. a înţepa cu urzicĭ; 2. *fig.* a înţepa cu vorba.

urzică f. plantă sălbatică şi fórte comună al căreĭ cotor şi frunze sunt înţepătóre. Speciĭ: urzică mare, mică, mórtă; *urzică négră*, buberic.

Urzicenĭ pl. oraşel în Ialomiţa cu 2000 loc. Fosta cap. a judeţuluĭ până la 1832. Tîrg sĕptĕmânal.

urzitor m. cel ce urzesce.

us n. 1. acţiunea şi dreptul de a usa; 2. întrebuinţare ordinară a vorbelor, aşa cum se practică de majoritatea naţiuniĭ: *usul e norma vorbirii, vorbă eşită din us*; 3. datină în genere adoptată; *usuri nupţiale*; 4. experienţa societăţiĭ, deprinderea bunelor maniere: *îi lipseşce usul*.

uşă f. 1. pórtă mică; *uşi împărătesci*, cele din mijlocul bisericeĭ pe carĭ e zugrăvită Buna-vestire; 2. cortină brodată ce acopere uşa bisericeĭ: *a dărui douĕ pôle pentru sfînta masă, douĕ uşi*; 3. *fig.* mijloc de intrare: *adevĕrul e uşa raiuluĭ*.

usat a. 1. stricat de multă întrebuinţare: *haină usată*; 2. slăbit de vîrstă, de bólă; 3. *fig.* comun, banal: *mijloc usat*.

uscăclos a. care se usucă curînd.

uscăciune f. secetă.

uscat a. 1. lipsit de umeḑélă: *flóre uscată*; 2. *fig.* fórte slab: *om uscat*; verdĭ şi uscate, flécurĭ, minciunĭ. || n. 1. fapta de a usca: *cânepa se pune la uscat*; 2. pământ uscat, continent în opoşiţiune cu marea: *se bâte ca pescele pe uscat*.

uscătiv a. cam uscat, înalt şi jigărit: *uscătiv aşa cum este* Em.

uscătură f. 1. arbust uscat: *nu e pădure fără uscătură*; 2. pl. surcele de aprins focul.

usclor m. margine masivă ce îmbracă pereţiĭ şi în care sunt înfipte ţiţînele uşeĭ: *cu sgomot sare pórta din vechiŭ ei usciorĭ* Em.

uşernic a. şi m. care umblă cerşind din casă în casă. || f. femee desfrînată: *nu-prea fusese uşernică* Cn.

usez v. 1. a se servi, a face us de; 2. a consuma prin întrebuinţare: *lampa usează mult gaz*; 3. a strica prin multă usare: *usează repede încălţămintele*; 4. *fig.* a slăbi, a distruge: *necazurile l'aŭ usat*.

uşier m. 1. cel ce stă în anticamera suveranilor, miniştrilor etc. spre a introduce persónele ce primesc; 2. cel însărcinat a face serviciul ședinţelor în unele adunărĭ.

uşină f. stabiliment industrial care întrebuinţézá maşinĭ puternice.

usitat a. care e în us, care se practică obicinuit.

usitez v. a usa des, a întrebuinţa de obiceiŭ.

Uskŭb n. V. Scopia.

uşor a. şi adv. 1. care nu trage mult în cumpănă, care nu apasă tare: *sarcină uşóră*; 2. puţin sensibil: *o bóre uşóră, haine uşóre*; 3. sprinten: *pas uşor, cavalerie uşóră*; 4. lesne de mistuit: *mâncări uşóre*; 5. superficial: *idee uşóră*; poesiĭ uşóre, poesiĭ scurte despre un subiect puţin important; 6. *fig.* nestatornic, frivol: *uşor la minte*; 7. care se póte face fără greutate: *lucrare uşóră*; 8. care nu trudézá vr'o sforţare: *stil curgĕtor şi uşor*. Sin. **lesne**. Ctn. **greŭ**.

ustéz v. V. osteiez.

ustur v. a simţi durere în urma arderiĭ, urzicăriĭ saŭ tăieriĭ.

usturime f. durere ce ustură.

usturoiŭ n. plantă din fam. liliaceelor, al căreĭ bulb, compus dintr'o căpĕţână cu maĭ multe fire numite *căţeĭ*, dă un miros iute şi causézá gurei o usturime fórte tare: *usturoiul se întrebuinţézá ca condiment*. Sin. **aiŭ**.

usual a. de care cineva se servă obicinuit: *termini usuali*.

usuc v. 1. a (se) face uscat; 2. *fig.* a lâncedi: *a se usca de dor*. || n. virfurĭ murdare ale lânei ce adesea se lépădă.

usucapiune f. *Jur.* mod de a dobândi prin posesiune, prin us.

usufruct n. *Jur.* dreptul de a se folosi de venitul unei moşteniri saŭ de dobândile unuĭ capital, a căror proprietate aparţine altuia.

usufructuar a. care dă numaĭ folosinţa nu şi proprietatea. || m. cel ce are un usufruct.

usură f. camătă.

usurar a. cu usură: *împrumut usurar*. || m. cămătar.

uşurare f. acţiune de a (se) uşura.

uşurătate f. uşurinţă (Negr.).

uşuratic a. uşurel: *mintea sa atât de uşuratică* Bălc.

uşure a. şi adv. uşor.

uşurel a. şi adv. 1. cam uşor; 2. *fig.* care nu e serios.

uşurez v. 1. a scăpa în parte de o povară; 2. a scădea munca, a alina rĕul: *a uşura miseria*; 3. *fig.* a-şi descărca inima de ceea ce o apasă; 4. a da nascere unuĭ copil. Crn. îngreunez.

uşurinţă f. 1. însuşirea celor uşóre; 2. sprintenie, iuţélă; 3. *fig.* nestatorniciе, nesocotinţă; 4. greşală făcută din uşurinţă a minţiĭ. Crn. greutate.

usurp v. 1. a pune mâna, cu de-a sila saŭ viclenésce, pe averea, pe un titlu ce aparţine altuia; 2. *fig.* a obţine prin fraudă, fără drept: *a usurpa numele de învĕţat*.

usurpaţiune f. 1. acţiúne de a usurpa; 2. resultatul acestéĭ acţiúnĭ; 3. lucru usurpat.

usurpator m. cel ce usurpă.

uterîn a. se díce de fraţiĭ şi de surorile din aceeaşĭ mamă, dar neavênd acelaşĭ tată.

Utica f. vechiŭ oraş în Africa, pe mare, la N. de Tunis, aşĭ ruinat.

util a. care servă la ceva. || n. ceea ce este util: *a împreuna utilul cu plăcutul*. Sin. folositor.

utilisabil a. care póte fi utilisat.

utilisez v. a trage folos din ceva.

utilitar a. şi m. care tinde la utilitate, care nu recunósce ca principiŭ al binelui de cât utilitatea.

utilitarism n. doctrina utilitarilor.

utilitate f. folos.

utopic a. ce ţine de utopie.

utopie f. 1. titlul opereĭ lui Thomas Morus despre un guvern imaginar în care totul ar fi perfect; 2. *fig.* proiect imaginar.

utopist m. cel ce creazĭ utopiĭ, cel ce crede în ele.

Utrecht n. oraş în Olanda, pe Rin: 82,000 loc. Tractat încheiat de o parte între Franţa şi Spania iar de alta între Anglia, Portugalia, Savoia, Prusia şi Olanda, care puse capĕt Rĕsboiuluĭ de succesiune în Spania.

utrenie f. slujbă de diminéţă înainte de începutul leturghieĭ. Crn. vecernie.

utriculă f. buzunar mic, celulă mică (în istoria naturală).

uvertură f. *Mus.* simfonie cu care se începe o operă.

uvrăglu n. operă literară.

uvrier m. lucrător.

Uz m. afluent de-a drépta Trotoşuluĭ, udă judeţul Bacăŭ.

Uzĭ m. alt nume dat Cumanilor.

V

V m. a 22 literă a alfabetuluĭ.

va v. 1. în loc de vrea: *va să díc*ă, adică; *mai va*, nu s'a sfîrşit; 2. auxiliar al viitoruluĭ: *va face*; 3. particulă ce indică o stare nedeterminată: *cine-va, ce-va, când-va*.

vac n. véc; *trăĭră vac de om nesupĕrat* Isp.

vacă f. parten femeiască a boulуĭ; *vara Domnuluĭ*, coccinelă.

văcălie f. colacul de lemn în jurul ciuruluĭ: *îl jócă cu vicleníe în ciur fără văcălie* Pann.

vacant a. care nu e ocupat (vorbind maĭ ales de funcţiunĭ): *loc vacant*.

vacanţă f. 1. timpul cât un loc nu e ocupat: *vacanţa unuĭ catedre*; 2. timp când şcólele şi tribunalele nu funcţionézĭ.

văcar m. păzitor de vacĭ.

Văcăreşcĭ pl. 1. mânăstire lângă Bucureşcĭ, zidită de Nic. Mavrocordat (1720), aşĭ închisóre pentru făcătorĭ de rele; 2. ape minerale pe calea ce duce la mânăstirea cu acelaşĭ nume.

Văcărescu m. ilustră familie română care a dat Munteniеĭ o pleiadă de poeţĭ: 1. (Banul Ienăchiţă), fruntaşul învĕţaţilor românĭ din sec. XVIII, autorul primeĭ *Gramatice* române (1787) şi a unеĭ *Istorii a împĕraţilor otomanĭ* (1740—1799); 2. (Clucerul Alecu), fiul celuĭ precedent, exilat din ţéră şi mort în temniţele Turcieĭ către 1795; 3. (Logofĕtul Nicolae), al dóilea fiŭ al luĭ Ienăchiţă (mort 1830); 4. (Logofĕtul Iancu), fiul luĭ Alecu, inauguréză poesia română modernă (1786—1863).

văcărică f. *Bot.* săpunel.

văcărit n. dare pe vitele cornute (din dece boĭ unul): birul cel maĭ greŭ, scornit în 1579 de Iancu Vodă Sasul, Domnul Moldoveĭ.

vacaţiune f. încetarea şedinţeloră unuĭ tribunal.

vaccin n. virus de la ugerul vacilor ce are proprietatea de a feri de vĕrsat: *vaccinul a fost descoperit în 1796 de medicul englez Jenner*. Sin. altoiŭ.

vaccină f. inoculaţiunea vaccinuluĭ la om spre a-l feri de vĕrsat.

vaccinator m. medic care vaccinézĭ.

vaccinez v. a altoi de vĕrsat.

vad n. 1. locul unеĭ ape unde se póte trece pe jos; 2. locul unde se póte clădi o móră saŭ o cârciumă; 3. fig. *a vremurilor vad* Em.

vadă f. 1. vedere; 2. *fig.* autoritate, consideraţiune: *om cu mare vadă*.

vădană f. văduvă: *femeile vădane şi casele pustiĭ* Al.

vadea f. termen de plata unuĭ cârşiŭ: *arendaşul aduce banii la vadea* Al.

vade-mecum n. carte portativă.

vădesc v. 1. a eşi la lumină, a se face cunoscut: *o să se vădéscă nelegiuitul pĕcat* Pann; 2. a denunţa: *să nu mĕ vădéscĭ* Isp. Sin. arăt.

vădit a. şi adv. învederat.

vadră f. 1. găletă puţin adâncă: *puţ cu două vedre*; 2. măsură de capacitate pentru licĭe în valóre de dece ocale (15 saŭ 13 litrĭ): *vadră cu vadră face balercă* Al.

vădrărit n. od. dare pe vedrele de vin.

văduv a. şi m. 1. bărbat rĕmas fără soţie (prin mórte saŭ despărţenie); 2. *fig.* lipsit de: *oraş văduv de locuitorĭ*.

văduvă f. femee rĕmasă fără bărbat (prin mórte saŭ despărţire).

văduvesc v. a rĕmânea văduv.

văduvie f. starea văduvuluĭ saŭ a văduveĭ.

vag a. 1. care n'are marginiĭ fixe şi determinate: *spaţiu vag*; 2 *fig.* lipsit de precisiune, de soliditate: *rĕspuns vag*.

vagabond a. 1. care rătăcesce încóce şi încolo; 2. *fig.* desordonat, neînfrînat: *imaginaţiune vagabondă*. || m. om fără domiciliu, fără mijlóce de traiŭ.

vagabondăgiu n. deprindere de a vagabonda.

vagabondez v. a fi vagabond.

văgăună f. loc înfundat între douĕ déluri pe unde se scurg apele.

vagmistru m. ofiţer însărcinat a conduce echipagiile militare.

vagon n. trăsură de cale ferată.

vagonet n. vagon mic întrebuinţat în antreprise de lucrărĭ.

vaĭ! int. exprimă 1. o durere, o părere de rĕŭ: *vaĭ de cel învinsĕ!* 2. un blestem: *vaĭ şi amar de tine!* 3. o anevoinţă: *cu chiŭ cu vaĭ!* 4. superlativul rĕuluĭ: *ostenit ca vaĭ de el!*

văicăresc v. a se văĭeta: *copacii se văicăraŭ* Cr.

Vaĭ-de-cĭ pl. sat în jud. Gorjiu, unde se fabrică pietre de móră.

vaier n. vaĭet: *un vaier care sufletul pĕtrunde* Al. || v. a se văĭeta; *geme şi se vaieră*.

vaiet n. acţiune de a se văĭeta. || v. a-şi exprima durerea cu glasul jelitor: *plânge şi se vaietă*.

vajnic a. 1. strașnic: *căldurĭ vajnice*; 2. *fig.* important: *nisce trebĭ vajnice a ocărmuirĭĭ* Al.

val n. 1. apă de mare, de rĭŭ saŭ de lac, agitată şi ridicată de furtună: *corabia mare şi valurĭ marĭ o bat*; 2. prin analogie ceea ce séménă valurilor: *pe valul pieptuluĭ* Al. *valurile verdĭ de grâne* Em. *lampele revarsă valurĭ lucitóre* Bol.; 3. *fig.* necaz, pés: *omul e datór să se lupte cu valurile vieţeĭ* Cr.; 4. turburare violentă: *arunoă ţéra în valurĭ noue* Bălc. Sin. talaz. || n. 1. ceea ce se înfăşură şi formézĭ un sul: *val de pânză*; 2. masă cilindrică: *un val de érbă, val de pământ*. || n. 1. întărire militară, meterez: *şĭ întărĭ tabéra cu valurĭ şi şanţurĭ adânci* Bălc.; 2. brazdă mare: *Valul luĭ Traian*.

valabil a. care are valóre: bun, acceptabil.

Valachia f. nume etnic slavo-german, dat Munteniei, trecut și la cele lalte popóre și admis odiniórā în limba nóstră oficială.

vălătuc m. 1. tăvălug; 2. tencuială din pămînt gras și paie tocate: *căsuța mi era de vălătuci* Cr. || adv. **de-a vălătucul**, rostogolindu-se.

vălătucesc v. 1. a da cu vălătucul; 2. a clădi cu vălătuci: *bordee vălătucite și lipite* Isp.

Vălcanu f. ape minerale (iod și brom) în jud. Dîmbovița.

vălceă f. vale mică între două dêluri.

Vălcea f. județ așezat în partea de N. a Olteniei, pe malul drept al Oltului: 170,000 loc. Cap. *Rîmnic* (Vălcéa).

Vălcele f. pl. numele românesc al satului *Elöpatak* din Ardél.

Valdemar m. 1. nume a 4 regi ai Danemarcei (1131—1376); 2. V. Margareta.

Valdensi m. pl. sectari din sec. XII, discipoli ai lui Valdo; persecutați în Franța, ei se refugiră în Elveția și în Piemont, unde subsistă încă și astădi.

vale f. 1. spațiu între doi munți; *la vale*, coborînd muntele în jos, mai departe; 2. *fig.* **valea lacrimilor**, pămîntul în raportul cu cerul.

Valea-Albă f. V. Războieni.

Valea-Racovei f. V. Podu-Înalt.

vălén a. și m. care locuiesce într'o vale.

Văleni pl. mănăstire în jud. Argeș, pe Topolog.

Văleniĭ-de-munte pl. orășel în jud. Prahova cu o posițiune frumósă: 4500 loc. Țuică bună.

Valens m. împărat din Orient, fratele lui Valentinian I, permise Goților să s'așeze în Mesia și în Tracia, fu învins și ucis de dinșii la Adrianopole (364—378).

valenciene f. pl. dantele lucrate de mînă.

Valența f. oraș în Spania: 142,000 loc. Universitate.

Valentinian m. numele a 3 împărați romani din Occident: Valentinian I, născut în Panonia, frate cu Valens (364—375); Valentinian II, fiul celui precedent, muri asasinat (375—392); Valentinian III, sub domnia căruia Atila pustii Italia (424).

valeĭ! int. V. aleĭ!

Valerian m. împărat roman, respinse pe Goți și muri în captivitate la Mezi (253—260).

vaterlană f. gen de plante din cari o specie este întrebuințată în medicină. Sin. odolén.

valet n. fante, în jocul de cărți: *dece galbeni pe valet* Al.

valid a. *Jur.* care împlinesce condițiunile cerute de lege: *contract valid.*

Validă f. nume dat de Turci mamei Sultanului domnitor: *Sultana Validea.*

validez v. a face valid: *a validа o alegere.*

validitate f. starea, calitatea celor valide: *validitatea unui titlu, validitatea unei alegeri.*

valiză f. geantă: *cu valisa în spinare* Al.

valiŭ m. guvernatorul unuĭ vilaiet.

Valladolid n. oraș în Spania: 65,000 loc. Universitate fundată în 1346.

valma f. confusiune: *perîră 'n valma răsvrătitelor talazuri.* || (de-a) 1. în comun; 2. într'un mod confus.

vălmășag n. mare confusiune: *vălmășag în lagăr* Al.

vălmășélă f. vălmășag: *mare vălmășéla* Negr.

valmeș adv. de-a valma: *valmeș se răstórnă cu o furie turbată* Al.

vălnic n. creștință.

Valois m. (cit. *Valuá*), casă regală, dete Franței 13 regi, începînd cu Filip VI și stingîndu-se cu Henric III (1328—1589).

valóre f. 1. cât prețuiesce un lucru, o persónă: *un obiect fără valóre, un om de mare valóre;* 2. efect de comerț, bilet de bancă, poliță, acțiune, obligațiune: *are în portofoliu valori pentru un milion;* 3. însemnare justă a terminilor: *valórea unei vorbe.*

valorez v. 1. a fi de un preț óre-care: *stofa valorézā o sută de lei;* 2. *fig.* a fi de un merit óre-care.

valoros a. curagios, viteaz: *valorosul Domn* Al.

vals n. 1. un fel de danț circular; 2. arie după care se jócă.

Vălsana f. afluent de-a stânga Argeșului, între Curtea de Argeș și Pitești.

valsator m. cel ce valsézā.

valsez v. a juca un vals.

vălțóre f. vultóre.

valtrap n. cioltar de cavalerie ușóră.

vălturez v. a se învîrti: *nobilii vălturaŭ împrejurul lațurilor* Bălc.

vălug n. vălătuc: *dinții vălugului.*

Valul lui Traian m. V. Traian.

vălurez v. a undula: *cóma rumenelor zori vălura pe negrii nori* Bon.

văluros a. undulos: *cosiță vălurósă.*

valută f. raportul valorii nominale a hârtiei-monete cu valórea schimbătóre a cursului ei.

valvă f. se dice de diferitele părți ale unei scoici, de bucățile ce compun pericarpul unui fruct.

vălvătaie f. flacără mare.

val-vîrtej adv. repede ca un vîrtej: *rĕsturnat-aĭ val-vîrtej oștile leîte în zale* Em.

vălvoiŭ a. și adv. vulvoiŭ: *cu pĕrul vălvoiŭ.*

vălvóre f. vulvóre.

valvulă f. *Anat.* membrană care, în vase și în alte conducte ale corpului, dirigézā licidele într'un sens óre-care și le oprésce de a reveni.

vamă f. 1. taxă pusă pe unele mărfuri la intrarea sau eșirea lor dintr'o țără: *drepturi de vamă;* vămile văzduhului, podurile a 24 de ape ce străbate sufletul după mórte, până ajunge purificat în lumea cea-laltă; 2. administrațiune însărcinată a percepe taxa de vamă; 3. biuroul acestei administrațiuni.

vamal a. privitor la vamă: *tarife vamale.*

vameș m. 1. stringĕtor de dări (în Sfînta Scriptură); 2. cel ce percepe vama; fig. *somnul vameș vieței* Em.

vămeșie f. perceperea vămei: *bani de vămeșie* Por.

vampir m. 1. strigoiŭ; 2. *fig.* cel ce se îmbogățesce pe cale ilicită, pe spinarea poporului; 3. *Zool.* liliac mare din America de Sud.

vămuesc v. a percepe taxa de vamă.

van a. deșert, zadarnic. || adv. în van, în zadar (Em.).

Vandalĭ m. pl. 1. vechiŭ popor germanic de la țîrmurile Balticei, s'aședă în Dacia (sec. III), invadă Galia (406), Spania (409), Africa (429), Italia și prădă Roma în mod îngrozitor (455); ei fură exterminați de Belisariu (534); 2. *fig.* cel ce urască civilisațiunea și distruge monumentele artelor.

vandalism n. faptă de vandal: distrugere stupidă a monumentelór artei sau științei.

Van Dyck m. (cit. *Vandaik*) celebru pictor și gravor flamand (1599—1641).

vanghelie f. *pop.* Evanghelie.

vanilie f. 1. fructul vanilierului, tocă lungă și subțire cu miros fórte plăcut; 2. parfum extras din acest fruct.

vanilier m. plantă din America centrală din fam. orchideelor.

vanitate f. 1. caracterul celor vane, fragilitate, neant: *vanitatea vanităților;* 2. mândrie nepotrivită pentru lucruri frivole. Sin. deșertăciune.

vanitos a. plin de vanitate: *om vanitos.* || m. cel ce se crede mai presus de cât merită.

vânjolesc v. a se svîrcoli: *cu cine m'am vînjolit tótă nópтea* Cr.

văpae f. flacără mare: *focul arde cu văpae.*

văpăiere f. flăcărare: *cea din urmă văpăiere a candelei* Od.

văpăiesc v. a scóte văpaie: *un foc de surcele văpăia pe vatră* Od.

văpălță f. opaiț.

vapel n. volan: *rochie cu vapeluri.*

vapor m. 1. abur: *vapori de apă, vapori de iod;* 2. aburi de apă întrebuințați ca putere motrice: *prima mașină propriu-disă cu vapori a fost construită de mecanicul englez James Watt.* || n. corabie pusă în mișcare cu vapori: *a pornit cu vaporul.*

vaporisațiune f. transformare în vapori.

vaporisator n. aparat ce transformă apa în vapori.

vaporisez v. a (se) preface în aburi.

vaporos a. 1. aburos; 2. *fig.* vag, nehotărît: *stil vaporos.*

văpsea f. colóre.

văpsesc v. a acoperi cu colori: *a vopsi uşi, ferestre.* Sin. **zugrăvesc.**

văpsitor m. cel ce vopsesce. Sin. **zugrav.**

var n. protoxid de calciu ce s'extrage din pietrele calcare supuse la o mare căldură: *var stins,* care a absorbit apă; *var nestins,* aşa cum ese din cuptor adică lipsit de apă; *var alb,* apa în care s'a disolvat varul; *var idraulic,* amestecat cu argilă.

vară f. anotimp coprins între primăvara şi tómna, începe la 22 Iunie şi se sfîrşesce la 22 Septembre. || f. verişóră: *vară bună.*

vărar m. cel ce fabrică şi vinde var.

vărărie f. locul unde se vinde var.

văratic a. de vară: *umplu aerul văratic de mireasmă şi nisóre* Em. || n. locul unde vitele pasc vara.

Văratic n. mănăstire de maici în jud. Némţu, zidită în 1598 sub Ieremia Movilă. Posiţiune încântătóre.

vardă f. casă de gardă.

Vardar m. fluviu în Macedonia, se varsă în golful Salonic: 330 km.

vardist m. *pop.* gardist.

varech n. plantă marină din fam. algelor, cresce pe stâncĭ şi marea o aruncă pe cósto: varechiul servă la îngrăşatul pământului, iar uscat se întrebuinţézā pentru impachetat şi pentru facerea saltelelor.

Varegi m. pl. proscrişi scandinavi carĭ, sub Rurik, se statorniciră în Rusia (862).

vargă f. 1. ramură subţire, lungă şi mlădióşă: *tremura ca vargă;* 2. prin analogie: *vergi de fier;* fig. *varga lui D-deŭ;* 3. nuiele de bătut (mai ales pe soldaţi); 4. linie colorată mai îngustă saŭ mai lată: *materie cu vergi.*

vărgat a. cu vergi saŭ dungi: *rochie vărgată.*

Várhély n. numele maghiar al Grădiştei.

variabil a. 1. care se schimbă des: *timp variabil;* 2. se dice de vorbele a căror desinenţă variază după raportul gramatical. || n. timp nesigur indicat de barometru.

variabilitate f. dispositiune de a varia.

variantă f. formă diferită a aceluiaşi text.

variat a. care presentă varietate. Ctn. simplu.

variaţiune f. 1. schimbare; 2. ornamente adaose la un motiv musical.

varice f. *Med.* dilatare permanentă a unei vine.

varicelă f. *Med.* varioláă cu puţină intensitate.

varietate f. 1. starea celor compuse din părţi diferite: *varietatea colorilor;* 2. se dice de diferenţele carĭ, în aceeaşi specie de animale saŭ de plante, disting pe indivizĭ unii de alţiĭ; 3. titlul unor colecţiuni ce conţin fragmente despre subiecte diferite: *varietăţi literare.*

variolă f. bólă contagióşă, caracterisată prin o erupţiune de bubuliţe carĭ causézā mare durere: *vaccinarea previne variola saŭ atenuézā efectele ei.* Sin. vĕrsat.

variu a. felurit: *cunoscinţe variu,*

Varlaam m. Mitropolit al Moldovei (1632—1652), a luptat şi scris în contra propagaţiunii calvinismului printre românii ortodocşi din Ardél (1595—1675).

Varna f. oraş în Bulgaria şi port însemnat pe Marea-Négră: 25,000 loc. Victorie celebră a Turcilor asupra armatelor creştine (1444).

varniţă f. cuptor în care se arde varul.

văros a. calcar: *pământ văros.*

Varron m. scriitor latin, supranumit *cel mai învĕţat dintre Romani,* din ale căruĭ scrieri numeróse s'aŭ păstrat puţine fragmente (114—26 a. Cr.).

vărs v. V. vĕrs.

Varşovia f. oraş în Rusia, cap. vechiului regat al Poloniei, pe malul stâng al Vistulei: 455,000 loc.

Vartolomeiŭ (St.) m. unul din cei 12 apostolĭ, martir serbat la 11 Iunie: *la Vartolomeiŭ e mijlocul verei.*

văruesc v. a spoi cu var.

Varus m. general roman carĭ, surprins de Teutonĭ, peri împreună cu legiunile sale (9 d. Cr.).

varvar a. şi m. barbar: *taci, varvarule!* Al.

Varvara (Sfînta) f. V. **Barbura.**

varvaric a. de haiduc, cu mustăţile lungi şi gróse: *cu mustăţi de varvaric cum stă bine la voinic* Pop.

varvarie f. barbarie: *am pătimit tóte vărvăriile din partea lui* Al.

varză f. plantă potageră din fam. cruciferelor. Sin. **curechiŭ.**

vărzare f. turtă umplută cu varză: *gătiŭ-le-aĭ ceva vărzare?* Cn.

vas n. 1. unéltă spre a conţine licide, fructe, florĭ, parfumurĭ saŭ spre a servi de ornament; 2. butoiŭ: *un vas de vin;* 3. tot ce servă, pentru usul mesei, ca: strachinĭ, farfurĭĭ etc.: *vase de bucătărie;* 4. bastiment de navigat: *cărmaci molatici vasul duc spre stâncă* Bdn.; 5. *Anat.* se dice de canalurile în carĭ circulă diversele fluide ale corpului uman.

Vasa m. familie care a dat 7 regi Suediei şi 3 regi Poloniei.

vasal m. 1. cel ce depindea de un senior, de la care ţinea un feud; 2. *fam.* persónă dependentă de cineva, de ceva. Sin. **feudatar.** Ctn. **suzeran.**

vasalitate f. condiţiune de vasal.

vascular a. privitor la vasele corpului: *ţesutură vasculară.*

Vasiliŭ m. V. **Sân-Vasiliŭ.**

Vasilcă f. cap de porc, împodobit cu panglicĭ, florĭ şi verdeţurĭ, cu care flăcăiĭ colindă la St. Vasile; *fig. împodobită ca o vasilcă,* într'un mod ridiculu.

Vasile (St.) m. 1. (**cel Mare**), archiepiscop din Cesarea Capadociei, unul din ceĭ mai iluştri părinţi aĭ Bisericei ortodoxe, fundatorul monachismului şi aprig luptător în contra arianismului (329—379): *Omeliĭ;* 2. ziua de 1 Ianuarie, Anu-noŭ; 3. unul din sfinţiĭ treĭ ierarchĭ.

Vasile m. nume a 2 împăraţi din Orient: Vasile I (**Macedoniou**), întreprinse reforma legilor (867—886) şi Vasile II (**Bulgaroctonul** saŭ **Omoritorul de Bulgari**), supuse pe Bulgarĭ după un résboiŭ de 20 de anĭ (976—1025). || numele mai multor Domnĭ din Rusia: Vasile IV, fiul şi urmaşul lui Ivan III, purtă cel dintâiŭ titlul de *autocrat* şi cuceri Novgorod (1505—1533); Vasile V, Ţarul Rusieĭ, avu să lupte în contra falşilor Dimitriĭ şi fu învins (1609) de Sigismund, regele Poloniei (1605—1611).

Vasile-Lupu m. Domnul Moldovei, Albanes din Epir, trăi în luptă continuă cu contemporanul seŭ Mateiŭ-Basarab. El fundă şcoli slavone şi o tipografie (1640), introduse limba română în serviciul divin şi tipări codicele *Pravilele împărătesc* (1646). Vasile Lupu muri la Constantinopole (1661), după ce stetese 6 anĭ la închisóre, şi fu înmormîntat la Iaşi, în mănăstirea Treĭ-Ierarchĭ.

vasilian a. ce ţine de Vasile-Lupu: *scóla vasiliană din Iaşi.*

Vasilicale f. pl. V. Basilicale: *Vasilicalele* saŭ *Legile împărătesc* fură la noi în vigóre până la publicarea Codicilor lui Caragea şi a lui Calimach (1817).

vasilisc m. basilisc: *vasiliscul cu ochiĭ fermecătorĭ* Cn.

vâslă f. prăjină cu capĕtul lat spre a mâna o corabie. Sin. **lopată.**

vâslaş m. cel ce vâslesce.

vâslesc v. a mâna corabia cu vâsle.

Vaslueĭ n. 1. afluent al Bérladului, 2. judeţ aşedat la N. Moldovei: 120,000 loc.; 3. capitala judeţului cu acelaşi nume: 10,000 loc.

vast a. 1. care este de o fórte mare întindere: *şesurĭ vaste, bogăţia cea splendidă şi vastă* Em.; fig. *proiecte vaste;* 2. care îmbrăţişézā multe lucrurĭ: *spirit vast.*

vastitate f. caracterul celor vaste.

Vat (Vácz) n. oraş în Ungaria: 15,000 loc.

vată f. bumbac dărăcit şi mătăsos ce servă a căptuşi haine, plapome.

vătaĭ m. (pl. *vătaşĭ*) 1. od. căpitan peste 500 oşteni: *vătaf de aprodĭ;* 2. sub-prefect: *vătaf de plaiŭ;* 3. inspector: *vătaf de ţiganĭ;* 4. îngrijitor de moşie la un boier: *vătaf de curte;* 5. cioban care supraveghiază stâna: *cu nouĕ ciobanĭ şi cu vătaful dece* Por.

vătăjesc v. ce ţine de vătaf: *glume vătăjescĭ* Al.

vatale f. pl. partea stativei com

pusă din bețe paralele între carî se prinde spata rĕsboiuluĭ de țesut.

vătăm v. 1. a rănì cu un instrument tăĭos; 2. *fig.* a face rĕŭ, a aduce pagubă.

vătămaŭ m. ajutor de primar (într'un sat): *vătămaŭl și căță-va mazilĭ* Cn.

vătămare f. acțiune de a vătăma și resultatul eĭ: 1. lesiune; 2. *fig.* prejudiciu.

vătămat a. 1. stricat: *óstea vătămată* Al.; 2. *fig.* lesat: *parte vătămată*; 3. atins de ernie.

vătămător a. 1. care vatămă; 2. *fig.* păgubitor.

vătămătură f. ernie: *órbă vătămăturĕĭ.*

vătaș m. vătaf: *vătaș de plaiŭ, vătaș de țigaĭ.*

vătășel m. 1. gardian de nópte; 2. curier rural.

vătășie f. 1. căpităniе: *vătășie de vînătorĭ* Od. *vătășiа călărașilor de Țarigrad* Blc.; 2. sub-prefectură: *vătășie de plaiŭ.*

Vaticaŭ n. 1. colină din Roma, pe malul drept al Tibrulуĭ; 2. palatul papilor, zidit la pólele colineĭ: Vaticanul, decorat de Michel-Angelo (*capela Sixtină*) și de Rafael (*Lojele*), conține Muzee și Biblioteca Vaticană; 3. *fig.* Curtea din Roma, sfîntul Scaun.

vatră f. 1. locul unuĭ cuptor unde arde focul; 2. *fig.* locuință statornică: *țigan de vatră*; **vatra satuluĭ**, locul pe care stă satul și împrejurimile luĭ (Sin. *siliște*).

Vatra-Dornеĭ f. orășel în Bucovina, aprópe de hotarul Moldoveĭ: 4000 loc. Posițiune renumită și izvóre de ape minerale.

vătraĭŭ n. 1. lopățică de sgîndărit focul; fig. *traiŭ cu vătraiŭ*, viață cu certurĭ continue; 2. cîrlig de fĭer la oișteа uneĭ trăsurĭ.

vătraș m. țigan de vatră, stabil, boieresc saŭ mănăstiresc. Crn. *lăieș.*

vătuiesc v. a căptușì cu vată.

vătuĭŭ m. puiŭ de epure: *vătuiŭl ce sbughia din érbă* Od. Sin. *șoldan.*

vavasor m. vasalul unuĭ vasal.

Vavilon n. formă archaică pentru Babilon: *Turnul Vavilonuluĭ.*

vavilonie f. *fig.* mare confusiune.

vax n. negreală de lustruit încălțăminte.

văxuiesc v. a da cu vax.

văxuitor m. cel ce văxuiește.

văzdógă f. *Bot.* micșunea.

văzduh n. aer: *ciocârlia ceа voióșă 'n văzduh se legăna* Negr.

vĕ pr. formă abreviată pentru vouĕ: *vĕ spuneam;* 2. în loc de pe voĭ: *vĕ vedeam.*

vĕce m. și n. (pl. vecĭ și vécurĭ) 1. eternitate: *de vecĭ, în vecĭĭ vecilor;* 2. secol: *descoperirile vécurilor;* 3. viață de om: *acolo 'șĭ petrece vécuĭ.*

vecernie f. slujbă de sĕră. Crn. *utrenie.*

vechil m. *Jur.* procurist.

vechime f. 1. starea celor vechĭ; 2. prioritate de admitere într'un corp, într'o campanie; 3. vorbind de lucrurĭ ce timpul le a făcut să se strice; 4. vreme veche: *în vechime, din vechime.* Sin. anticitate.

vechitură f. lucru vechiŭ.

vechiŭ a. 1. care există de mult timp: *un vechiŭ prieten, vin vechiŭ, obiceiŭ vechiŭ;* 2. usat: *haine vechĭ.* Sin. *bătrîn.*

vecie f. eternitate: *pentru vecie.*

veciu m. 1. cel ce stă, cel ce locuiește lîngă altul: *are vecinĭ bunĭ;* 2. șerb în Moldova (numit în Muntenia **rumân**): *péră arĭ-ce praclet, țĕran, vecin, stăpân!* Al. *ridica de prin sate toțĭ vecinĭĭ cu glóta* Od. || a. învecinat: *țĕrile vecine.*

vecinătate f. 1. proximitatea uneĭ localităț, a uneĭ persóne, a unuĭ lucru în raport cu altul; 2. vecinĭĭ, locurile vecine; 3. od. în Moldova, rumânie.

vecinic a. etern: *viață vecinică.*

vecinicie f. eternitate: *stea pierdută 'n negra vecinicie* Al.

veculesc v. a trăì un timp îndelungat: *națiile ce veculaŭ în aceeașĭ țĕră* Blc.

vĕd v. (activ) 1. a primì imaginile obiectelor prin organul ochilor: *a vedea limpede;* a **vedea lumina**, a se nasce (un copil), a fì publicat (o carte); *vĕdênd cu ochiĭ*, într'un mod sensibil: *cresce vĕdênd cu ochiĭ;* 2. a asistà, a fì mărtur la: *a vedea o bătăliе;* 3. a visità: *vino de mĕ vedĭ;* 4. a-șĭ da sémа, a înțelege: *vĕd eŭ unde vreĭ s'ajungĭ;* **vedĭ bine**, așa e, negreșit; 5. a judecà, a examinà: *vedĭ dacă e bine;* 6. a băgà de sémă: *vedĭ să nu pățescĭ.* || (neutru) a se ocupà, a îngrijì de: *a vedea de casă, de copiĭ.* || (reciproc) 1. a fì vĕzut: *a se vedea în oglindă;* 2. a se visità: *eĭ se vĕd rar;* 3. a se putea vedeà: *acest far se vede de departe;* se vede că, pare că; 4. a avea aerul, a arătà: *nu e așa prost cum se vede.*

vĕd n. 1. simțul vederiĭ prin care distingem colorile și formele: *sburând cum sbóră vĕdul din ochiĭ omenescĭ* Al.; 2. organul însușì: *i-a luat vĕdul.*

Veda f. cărțile sacre ale Indienilor, scrise în limba sanscrită.

Vedea f. 1. afluent al Dunăriĭ, udă județele Argeș și Olt și se împreună cu Teleorman; 2. șes prin județul Argeș.

vedenie f. visiune.

vedere f. 1. acțiune și facultate de a vedeà; 2. organul vederiĭ: *luminézĭ de 'țĭ fură vederile, a perì din vedere;* 3. privirea însăși: *la vederea inimiculuĭ;* 4. considerațiune: *a avea în vedere, a trece cu vederea;* 5. întindere de loc cât se póte vedeà: *de sus din turn e o vedere mărĕță;* 6. tablou saŭ desen ce representă un oraș, un edificiu etc.; 7. *fig.* scop propus: *are vederĭ ambițióse.*

vĕdesc v. V. vădesc.

vedetă f. sentinelă de cavalerie.

vĕduv m. V. văduv.

vedic a. relativ la Veda: *cărțile vedice.*

vĕdut n. vedere: *ce vĕdutul ce întâlnițĭ?* Al.

Vega m. V. **Lope de Vega.**

vegetabil a. care póte vegetà.

vegetal a. 1. privitor la plante: *regnul vegetal;* 2. care provine, care e tras din plante: *substanțe vegetale;* **pămînt vegetal**, propriu vegetațiunii. || n. plantă, arbore, tot ce cresce prin vegetațiune.

vegetarianu m. cel ce s'abține cu desăvîrșire de a mâncà carnea animalelor.

vegeterianism n. sistemă de alimentațiune în care nu se obicinuiește de cât vegetale.

vegetațiune f. 1. acțiune de a vegetà; 2. desvoltarea vegetalelor; 3. *fig.* starea celuĭ ce duce o viață inertă, obscură; 4. (colectiv) arborĭ, plante: *o vegetațiune puternică.*

vegetativ a. 1. care produce o vegetațiune; 2. fig. *viață vegetativă*, funcțiunĭ comune animalelor și vegetalelor, ca nutriținea.

vegetez v. 1. a se nutrì și cresce (vorbind de vegetale); 2. *fig.* a trăì în inacțiune saŭ într'o stare miseră.

veghiat a. 1. deștept, trĕz: *la ținutea veghiată;* 2. *Jur.* vădit: *nimenĭ nu póte fi arestat afară de casul de vină veghiată;* **faptă veghiată**, flagrant delict.

veghie f. 1. fapta de a veghia: *făcliе de veghie pe umedĭ morminte* Em.; 2. starea celuĭ trĕz; 3. partea nopțiĭ în divisiunea celor antici: *Romaniĭ împărțiaŭ nóptea în patru veghĭ.*

veghiere f. 1. acțiune de a veghia; 2. starea celuĭ ce veghiază; 3. *fig.* mare atențiune; 4. pl. silință mare și îndelungă la studiĭ, la o producțiune a minții.

veghiesă f. lămpiță ce arde nóptea într'o cameră de culcare.

veghietor m. cel ce veghiază.

veghiez v. 1. a nu dormì nóptea (saŭ o parte a nopțiĭ), a rĕmânea trĕz: *a veghia târgŭ;* 2. a fì de pază; 3. *fig.* a lua sémа, a fì cu luare aminte.

vehement a. 1. cu o putere fórte mare, impetuos; 2. *fig.* care are căldură și energie: *orator vehement.* Sin. violent.

vehementă f. mișcare impetuósă, violență.

vehicul n. 1. mijloc de transport, pe uscat saŭ pe apă; 2. ceea ce servă a conduce, a transmite: *aerul e vehiculul sonuluĭ;* 3. *fig.* ceea ce servă a propagà: *tiparul e cel mai bun vehicul al ugetărĭĭ.*

Veiĭ m. pl. vechiŭ oraș în Etruria, cucerit de Romanĭ după un asediu de dece anĭ (395 a. Cr.).

vel a. od. (invariabil) mare, epitet alăturat pe lângă rangurĭ boieresc: *Vel Armaș, Vel Clucer.*

vĕl n. 1. bucată de pânză saŭ stofă ce servă a acoperì, a ascunde, a protege; 2. bucată de stofă fórte ușóră cu care femeile 'șĭ acopĕr fața,

capul; 3. *fig.* ceea ce ascunde, ce împiedecă a cunósce: *un vĕl des ne ascunde secretele naturei*; 4. aparenţă, pretext: *sub vĕlul amiciei*.

velă f. pânză de corabie: *printre valuri a navei velă* Em.

Velasquez m. cel mai puternic şi mai original dintre pictorii spanioli (1599—1660).

velcnt n. 1. data anului (arhaism); 2. *fig.* termenul vieţei: *ţi-a sosit velcatul* Pop.

veleitate f. voinţă slabă şi fără efect, dorinţă trecătóre.

velín n. piele preparată de vacă, mai subţire şi mai netedă ca pergamentul: *manuscris pe velin*. || a. *hârtie velină*, fórte albă şi lucióşă.

velinţă f. scórţă de lână, covor ţărănesc.

velit a. 1. mare, de primul rang: *erŭ, boier velit, să plătesc capitaţie* Al.; 2. fruntaş: *nisce velitĭ Polonĭ din avangardă* Bălc.

velniş m. *Bot.* ulm alb.

velniţă f. povarnă (în Moldova): *de când s'aŭ înmultit velniţele* Al.

velnitar m. povarnagiŭ.

velociped m. aparat purtat pe róte carĭ se pun în mişcare cu picióarele.

velocipedist m. cel ce s'exersézĕ cu velocipedul.

velodrom n. loc de alergat cu velocipedul.

venă f. şir de şanse favorabile, noroc în joc.

venal a. 1. care se vinde, ce se vinde: *funcţiune venală*; valóre venală, cea comercială; 2. *fig.* care ’şi vinde conscinţa, care lucrézĕ numai din interes.

venalitate f. caracterul celor venale.

vendetta f. ură ce există în Corsica între doue familiĭ şi care produce résbunări.

Venera f. *Mit.* Venus: *Venera, marmură caldă, ochiŭ de pétră ce scântĕe* Em.

venerabil a. demn de veneraţiune: *aer venerabil*. || m. presidentul unei loje masonice.

veneraţiune f. respect religios.

venerez v. a avea veneraţiune pentru cineva saŭ ceva.

Veneţia f. 1. provincie la N.-E. Italiei cu cap. *Veneţia*; 2. oraş construit pe 72 insuleţe, în mijlocul lagunelor întretăiate de 176 canalurĭ şi comunicând cu Marea Adriatică: 147,000 loc. Puternică republică în evul-mediu, distrusă prin tractatul din Campo-Formio (1797) şi cedată Austrieĭ, apoĭ (1866) redată Italieĭ (Veneţian).

venetic a. od. veneţian: *covorul era semĕnat cu galbenĭ veneticĭ* Od. || m. 1. galben de Veneţia: *Voiŭ cumpĕra de treĭ arĭ cu veneticĭ* Pop.; 2. străin (în sens rĕŭ): *un venetic pripăşit în ţéra Moldovei* Al.

Venezuela f. republică în America de S., străbătută de Orenoc: 2,200,000 loc. Cap. *Caracas*.

Vengher m. numele slovacului din Ungaria.

venghercă f. un fel de tunică: *o venghercă de postav negru*.

Venĭamin m. 1. V. **Beniamin**; 2. V. **Costache**.

venin n. 1. fiere: *carsă venin*; 2. otravă conţinută în corpul unor animale: *venin de viperă*; 3. principiu contagios al unor bóle: *veninul turbărit*; 4. *fig.* pică, rĕutate ascunsă: *veninul calomnieĭ*.

veninos a. 1. plin de venin (vorbind de animale): *scorpie veninósă*; 2. *fig.* rĕutăcios: *gură veninósă*.

venire f. acţiune de a veni. V. **vin**.

venit n. 1. fapta de a veni: *bun venit!* 2. ceea ce produce anual o moşie, un capital, un post etc.

vênt n. 1. mişcare mai mult saŭ mai puţin repede a aerului: *vênt uşor, tare*; instrumente de vênt, în carĭ sunetul se produce prin aerul introdus, ca *flautul, cornul* etc.; 2. aer agitat prin un mijloc particular: *a face vênt cu o apărătóre*; a face vênt, a da drumul, a lua fuga; 3. fugă impetuósă: *ţine telegarii să nu iee vênt* Cr.; 4. aer în genere: *cine sĕmĕnă vênt, culege furtună* Isr.; a vorbi în vênt, în deşert; 5. *fig.* suflare: *de al patimilor vênt* Gr. Al. *vêntul cel sĕlbatic al durerĭ* Em.; 6. vênt turbat, uragan şi în special partea cea mai înaltă a atmosferei unde (credĕ poporul) păsările ameţesc recădĕnd pe pământ.

vênteş a. repede ca vêntul: *cal vênteş* Al.

ventilaţiune f. acţiune de a ventila.

ventilator n. 1. aparat ce servă a împrospĕta aerul într'un loc închis (spital, corabie, usină); 2. maşină de rotaţiune menită a produce un curent de aer continuŭ spre a alimenta focul unuĭ cuptor.

ventilez v. a împrospĕta aerul cu ajutorul ventilatorilor. Sin. **aerisesc**.

vêntóică f. volbură, furtună.

vêntos a. repede ca vêntul: *cu aripĭ vêntóse* Em.

vêntósc f. pl. 1. virtej de vênt; 2. alt nume dat lelelor (carĭ se învirtesc repede ca vêntul): *ţi-e frică de strigoĭ, de vêntóse* Al.

vêntrelŭ f. pânză de corabie: *luntrea cu ale eĭ vêntrele* Em.

ventriculă f. *Anat.* cavitate particulară unor organe: *ventriculele inimeĭ, ventriculele creeruluĭ*.

ventriloc m. cel ce vorbesce în aşa chip, că vocea pare a eşi din pântece.

vêntuit a. 1. furtunatic; 2. *fig.* posomorit: *împĕratul era cam vêntuit* Pop.

vêntur v. 1. a curăţi grânele scuturându-le de mai multe orĭ: *a vênturа grâul*; 2. *fig.* a curăţa: *să vênture ca pléva oştirile duşmane* Al.; 3. a străbate repede: *vêntură Europa cu spada vecinic gólă* Al.

vêntură-lume m. aventurier.

vênturat n. lucrare de a vêntura.

vêntură-ţĕrĭ m. aventurier.

vênturatic a. *fig.* fluşturatic.

vênturător m. 1. cel ce vêntură grâul; fig. *vênturător de frase*; 2. aventurier.

vênturătóre f. coş mare şi lat pentru vênturatul grânelor.

vênturel m. *Zool.* vindereŭ.

ventusă f. 1. clopoţel ce s'aplică pe piele şi în care se face vidul spre a ridica epiderma şi a produce o iritaţiune locală; 2. organ particular unor animale, ca lipitórea.

Venus f. 1. *Mit.* deiţa frumuseţiĭ: *Venus de Medici* (în museul din Florenţa) şi *Venus de Milo* (în Luvru) sunt cele mai celebre statue ale deiţeĭ; 2. *fig.* frumuseţe admirabilă: *e o Venus*; 3. *Astr.* cea mai strălucită dintre planete, numită şi *Luceférul de dimineţa*. Sin. **Afrodita**.

vĕr m. copil născut dintr'un frate saŭ dintr'o soră: *vĕr primar*.

veracitate f. ţinere la adevĕr. Ctr. **falsitate**.

verandă f. galerie uşóră pe faţada uneĭ case.

verb n. vorbă gramaticală ce exprimă starea saŭ acţiunea subiectuluĭ şi care se conjugă după moduri, timpurĭ, persóne şi numere: *verb activ, neutru, reciproc*.

verbal a. 1. rostit din gură, iar nu dat în scris: *promisiune verbală*; 2. *Gram.* propriu verbuluĭ, ce provine de la un verb: *adjectiv verbal*. V. proces.

verbiuă f. plantă mirositóre.

Vercingetorix m. eroŭ naţional al Galilor, rĕsculă Galia în contra Romanilor; aşediat şi prins de Cesar, fu executat la Roma (46 a. Cr.).

verdare f. gheonóie cu pene verdĭ.

verde a. 1. care este de colórea erbeĭ şi a frunzelor de arborĭ; 2. se dice de plantele carĭ aŭ încă sevă (Ctr. uscat): *arbore tot-d'a-una verde*; lemn verde, care nu şi-a pierdut încă umedéla de când s'a tăiat; 3. *fig.* care are vigóre: *maşneg încă verde*; 4. se dice de vîrsta tinereţelor comparată cu verdéţa primăverei. || adv. cu francheţă, hotărît: *a rĕspunde verde*. || n. 1. colóre verde: *verdele nu supĕră ochiĭ*; 2. spaţie (în jocul de cărţi): *craiŭ de verde*.

verdéţă f. 1. colóre verde a erbeĭ, a plantelor, a frunzelor: *verdéţa câmpuluĭ*; 2. órba, plantele şi frunzele însăşi: *se culcă pe verdéţă*; 3. pl. verdeţurĭ, plante potagere ale căror frunze se mănâncă, ca *spanacul, aiórea* etc.

Verdi m. celebru compositor italian, născut în 1813: *Traviata, Trovatore, Aida* etc.

verdict n. 1. *Jur.* declaraţiunea juriuluĭ, resultatul deliberaţiuniĭ sale; 2. *fig.* opiniune dată într'o materie óre-care.

verdiş n. verdéţă: *munţiĭ de verdiş se despoia* Al.

verdișorĭ m. pl. corp de armată înființat de Mateiŭ Basarab (învestmîntați în haine verdĭ): *în urma lor veniaŭ Roșiorii și Verdișorii călări* Od.

verdĭŭ n. care bate în verde.

verdúncă f. varietate de strugurĭ.

veresie f. *pop.* credit: *trăiesc pe veresie.*

Verespatak n. numele maghiar al orășelului ardelenesc Roșia.

verg n. prăjină de alungul catartelor unei corăbii spre a susține pânzele.

vergea f. 1. vargă mică; 2. vargă de încărcat o pușcă.

vergel n. vergelat.

vergelat n. ghicirea viitorului prin vergele (orĭ linte, bobĭ, óle) în nóptea spre St. Vasile, spre a afla pe ursitul fetelor.

vergĭn a. virginal: *cu surîsul blând, vergĭn* Em.

vergur a. *fig.* neatins: 1. nelucrat: *pămînt vergur*; 2. netăiat: *pădure vergură.*

vergură f. 1. fecióră: *o cunună de vergură* Bol.; 2. *Bot.* vergură învelită, chimion negru.

vergurál a. fecioresc: *frumusețea-i vergurală* Bol.

verĭ conj. orĭ: *verĭ-ce, verĭ-cum.*

Veria f. oraș în Macedonia, însemnat pentru cultura bumbacului: 8000 loc.

veridic a. 1. care spune obicinuit adevĕrul: *om veridic*; 2. conform adevĕrului: *mărturie veridică.*

verific v. 1. a examina dacă un lucru e așa cum trebue să fie orĭ-cum a fost declarat; 2. a face să se vadă adevĕrul, exactitatea unuĭ lucru.

verificațiune f. acțiune de a verifica.

verificator m. cel însărcinat a verifica lucrărĭ, socotelĭ etc.

verigă f. inel.

verigar m. *Bot.* gladiciŭ.

verigheță f. inel maĭ mic.

verișor m. formă mângâietóre pentru vĕr.

verișóră f. cea născută dintr'un frate sau dintr'o soră.

veritabil a. adevĕrat, real (aplicat la lucrurĭ): *calitate veritabilă.*

veritate f. 1. adevĕrul, lucru adevĕrat; 2. principiu sigur, axiomă: *verităț matematice.* Ctn. eróre.

verme m. V. vierme.

vermellu n. argint poleit. || a. roș închis: *de vermelit florĭ* Bol. || n. colórea însășĭ: *e vermeliul cel dalb* Bol.

vermifug n. remediu propriu a distruge viermiĭ din corpul uman.

vermillion n. 1. substanță minerală de un roș frumos, compus din sulf și mercuriu, numit obicinuit cinabru: *lingură de vermillion* Al.; 2. colóre extrasă din acéstă substanță.

vermină f. 1. nume dat insectelor parasite (puricĭ, păduchĭ etc.); 2. *fig.* ómenĭ ticăloșĭ saŭ periculoșĭ.

vermut n. vin alb în care s'a înfusat plante amare și aromatice.

Vernet (Horace) m. (cit. *Vernĕ*) cel maĭ celebru pictor francez de bătăliĭ (1789—1863).

vernĭŭ n. unsóre din materiĭ rĕșinóse cu care s'acopere suprafața corpurilor spre a le da lustru și a le feri de acțiunea aerului și umidităților.

Verona f. oraș în Italia, pe Adige: 68,000 loc. Academie, Anticităț, Congres (1822), în care suveranĭĭ Sfintei Alianțe decisera intervenirea Francesilor în Spania (Verones),

Veronese m. V. Paulo.

veronică f. plantă cu florĭ albastre.

veros a. *fig.* nedemn de încredere, fórte suspect: *bancher veros, afacere verósă.*

Verres m. pretor roman în Sicilia, faimos prin venalitatea și delapidările sale; atacat de Cicerone în câteva discursurĭ faimóse *(Verrinele)*, el s'exilă de bună voie (119—43).

vers n. șir de vorbe mĕsurate și cadențate după regule fixe și determinate; *versurĭ libere*, de diferite mĕsurĭ; *versurĭ albe*, nerimate.

vĕrs v. (activ) 1. a răsturna și a face să curgă: *a vĕrsat paharul*; 2. a respândi: *tiranul a vĕrsat sânge nevinovat*; 3. a opune o sumă, într'o cassă: *a vĕrsat bani*; 4. (poetic) a revĕrsa: *Domna mărilor și a nopțiĭ varsă liniște și somn* Em. *(a nopțiĭ regină) varsă 'n calea noastră dulcea lumină* Al.; 5. a vomita, a scóte prin gură: *a vĕrsa sânge*; 6. a scóte afară: *Etna varsă flacărĭ*; 7. *fig.* a descărca: *a-și vĕrsa mânia, necazul.* || (reciproc) 1. a curge în, a se precipita, vorbind de cursurĭ de apă: *Oltul se varsă în Dunăre*; 2. (poetic) a năvăli în torente: *mulțĭ se varsă Turcĭĭ pe acest pămînt* Bol. Sin. torn.

Versailles n. (cit. *Versaĭ*) oraș francez în departamentul Senei: 50,000 loc. Palat măreț, clădit de Ludovic XIV, Muzeŭ de picturĭ istorice.

vĕrsare f. 1. acțiune de a (se) vĕrsa: *vĕrsarea laptelui, vĕrsare de sânge*; 2. (poetic) revĕrsare: *cu vĕrsarea serei un străin sosi* Bol.

versat a. experimentat, care posedă cunoscințe în: *versat în literatură.*

vĕrsat n. 1. vomitare: *doftorie de vĕrsat*; 2. numele popular al varioleĭ.

versatil a. schimbăcios, nestatornic: *caracter versatil.*

versatilitate f. defectul celor versatile.

Vĕrsător m. unul din cele 12 semne ale zodiacului, între Capricornul și Peștiĭ.

vĕrsătură f. vĕrsat continuŭ.

verset n. scurt fragment biblic, compus din 2 saŭ 3 rîndurĭ și conținênd un sens complet.

Versęt n. oraș în Banat, între Baziaș și Temeșvar: 23,000 loc. Vinurĭ.

versific v. 1. a face versurĭ; 2. a pune în versurĭ.

versificațiune f. 1. artă de a face versurĭ; 2. întrebuințarea versurilor.

versificator m. 1. cel ce face versurĭ; 2. cel ce posedă maĭ multă înlesnire în facerea versurilor de cât geniu și invențiune poetică.

versiune f. 1. traducere dintr'o limbă într'alta: *versiune grecă, versiune latină*; 2. mod de a povesti un eveniment.

verso n. dosul uneĭ foĭ de hârtie, în opositiune cu *recto.*

verstă f. mĕsură itinerară ruséscă în valóre de 1 km. și 67 metri.

versuiesc v. a grăi: *mâna în șale că puneа și așa că'mĭ versuia* Pop.

vertebră f. fie-care din osciórele ce compun șira spinărĭ.

vertebral a. ce ține de vertebre: *colóna vertebrală*, șira spinărĭ.

vertebrat a. care are vertebre. || n. pl. vertebrate, ramificațiune a regnuluĭ animal coprinzênd animalele dise obicinuit superióre: *pescĭ, reptile, batracienĭ, paserĭ, mamifere.*

vertical a. 1. situat dasupra capuluĭ nostru; 2. perpendicular cu planul orizontuluĭ saŭ cu suprafața apelor liniștite. Ctn. orizontal, oblic.

verticală f. linie verticală.

verticil n. *Bot.* adunare de florĭ și frunze dispuse circular în jurul aceluiașĭ punct.

verticillat a. *Bot.* în formă de verticil.

vertiginos a. amețitor: *înțelă vertiginósă.*

vervă f. căldură de imaginațiune care însuflețesce pe poet, pe orator, pe artist.

Vesal (Andreiŭ) m. medic, născut la Bruxela, creatorul anatomieĭ, profesă la Padua (1514—1564).

veșcă f. 1. tipar în care se strînge cașul; 2. văcălie.

vesel a. bine dispus. Ctn. trist.

veselesc v. a fi vesel. Sin. bucur.

veselie f. dispositiune de a rîde. Sin. bucurie. Ctn. întristare.

vesicătóre f. blastru ce produce bășicĭ pe piele.

Vespasian m. împĕrat roman, părintele luĭ Titu și Domițian, domnĭ cu zel și înțelepciune (69—79).

vespasiană f. un fel de gheretă așezată într'un loc public spre a urina.

vespe f. V. viespe.

Vespere siciliene f. pl. măcelul Francesilor din Sicilia în Luna Pascilor din anul 1282 (semnalul fu dat cu clopotele de vespere saŭ de vecernie).

Vesprim n. comitat și vechiŭ oraș episcopal în Ardél.

Vespucio m. V. Americo.

Vest n. apus, occident (ca punct cardinal).

Vestu f. *Mit.* deița foculuĭ domestic, la Romanĭ.

vestă f. giletcă.

vestală f. 1. preotésa Vestei, însărcinată cu întreținerea foculuĭ sacru;

2. *fig.* femee de o virtute perfectă, fată de o castitate exemplară.

veste f. 1. scire: *veste bună;* a da de veste, a informa; a prinde de veste, a afla; fără veste, pe neașteptate; 2. renume: *mers'au vestea 'n lume* Ar.

vești v. a. 1. care a început să se usuce: *flóre veștedă;* 2. *fig.* pălit: *veștedă de plâns.*

veștejesc v. 1. a face veșted: *sórele veștejesce florile;* 2. *fig.* a altera frăgedimea, puritatea: *necazurile aŭ veștejit tinerețele sale;* 3. a defăima, a necinsti: *a veștezi reputațiunea cuiva.*

veștejit a. care a ajuns veșted: *veștejită fără de vreme* Em.

vestesc v. 1. a da de veste, a înștiința, a anunța: *ciorile érna ne vestesc zăpada* Pann; 2. a se face vestit: *vestindu-se mai presus de toți căpitanii turci* Bălc.

vestiar n. 1. locul unde se string hainele (într'un pensionat, tribunal etc.); 2. locul într'un stabiliment public unde se depun momentan paltónele, bastónele, umbrelele.

vestibul n. cameră de intrare într'un edificiu, într'un apartament. Sin. tindă.

vestigiu n. urmă.

vestire f. acțiune de a vesti și resultatul ei: înștiințare. V. Bunavestire.

vestit a. 1. anunțat: *țĭna pământului vestită* Gn. Ar; 2. *fig.* renumit, celebru: *om vestit.*

vestitor a. și m. care dă de veste.

vestmînt n. 1. haină; fig. *cuvîntul e vestmîntul cugetărit;* 2. pl. odăjdii.

veston n. un fel de vestă.

Vesuviu n. munte și vulcan în Italia, la 3 km. de Neapole, înalt de 1198 m. Prima sa erupțiune distruse Herculanum, Pompei și Stabia (79).

veteran m. 1. soldat care, după terminarea serviciului, obține concediul seŭ; 2. soldat bătrân care a fost mult timp sub drapel; 3. *fig.* cel ce a îmbătrânit într'o profesiune, în vr'o carieră saŭ deprindere: *un veteran al jurnalismului.*

veterinar a. privitor la medicina animalelor: *medic veterinar.* || m. cel ce tratéză bóle de animale.

veterinărie f. medicină veterinară: *Școlă de veterinărie.*

veto n. 1. formulă de opozițiune prin care tribunii poporului, la Romani, anulaŭ o decisiune a senatului; 2. refus din partea suveranului de a sancționa o lege propusă saŭ adoptată de puterea legislativă; 3. *fig.* opozițiune în genere.

vetrice f. plantă numită și *érba raiului.*

veverită f. mic cadruped din fam. roditórelor cu urechile lungi și códa pĕrósă.

vexațiune f. acțiune de a vexa.

vexator a. care vexéză: *mĕsuri vexatóre.* || m. cel ce comite vexațiuni.

vexez v. a maltrata, a turmenta.

vezeteŭ m. vizitiŭ: *vezeteul se dă jos de pe capra trăsurei* Cn.

via f. direcțiune de cale ferată: *via Ițcani.*

viabil a. destul de bine constituit spre a da speranța că va trăi: *copil născut viabil.*

viabilitate f. starea copilului născut viabil.

viaduct n. pod cu arcuri construit peste o vale saŭ un riŭ pentru trecerea căii ferate.

viager a. pe viață, care durézā cât trăiesce cineva: *pensiune viageră, rentă viageră.*

viață f. 1. starea ființelor organisate carĭ cresc saŭ se conservă: *viața plantelor, viața animalelor;* 2. în special, viața omului: *a nu mai da semne de viață;* 3. timp scurt de la nascere până la mórte; 4. mod de a trăi, de a se conduce: *a avea o viață regulată;* 5. ceea ce privesce hrana, substanța: *viața costă scump în acest oraș;* 6. profesiune: *viață religióșă;* 7. biografie: *viețile sfinților;* 8. forță, energie, căldură: *stil plin de viață.* Sin. existență. Cm. mórte.

vibrant a. care vibrézā, pus în vibrațiune: *vibranta lui cântare* Ar.; voce vibrantă, tare și puternică.

vibratil a. susceptibil de a vibra: *gene vibratile.*

vibrațiune f. mișcare repede, continuă și alternativă, un fel de tremurătură: *vibrațiunea unei córde de viórā.*

vibratoriu a. care se compune dintr'o serie de vibrațiuni: *mișcare vibratorie.*

vibrez v. a executa vibrațiuni.

vicar m. eclesiastic adaos la preotul unei parochii saŭ la episcopul unei diocese: *la noi numaĭ mitropoliții și episcopii aŭ vicarĭ;* vicarul lui Isus, papa.

vicariat n. funcțiune de vicar și durata ei.

vice, particulă invariabilă care în compositiune insemnézā: cel ce ține locul, care suplinesce în anumite funcțiuni.

vice-amiral m. ofițer de marină mai jos de amiral și corespunzând în grad generalului de divisiune.

vice-cancelar m. cel ce suplinesce pe cancelar în lipsa-i.

vice-consul m. cel ce înlocuiesce pe consul.

vice-consulat n. funcțiune de vice-consul.

vice-președinte m. cel ce înlocuiesce pe președintul absent.

vice-rege m. guvernatorul unui Stat care are saŭ a avut titlul de regat: *vice-regele Siciliei.*

vice-versa adv. reciproc.

Vichy n. (cit. *Vișĭ*), orășel în Franța cu ape minerale renumite: 10,000 locuitori.

vicinal a. se dice de căile ce servă de comunicațiune între sate învecinate.

vicisitudine f. 1. schimbarea lucrurilor carĭ se succed: *vicisitudinea anotimpurilor;* 2. nestatornicia, schimbarea lucrurilor omenesc: *vicisitudinile sórtei;* 3. variațiune.

vicleim n. 1. teatru religios și popular; 2. *fig.* spectacol ridicol. Sin. irod.

viclén a. și m. 1. trădător, perfid: *cu viclene jurămînte* Od.; 2. șiret, amăgitor: *ca un copil viclén* Em.

vicilenese v. a trăda: *te vinde și te vicilenesce* Negn.

vicilenie f. 1. trădare, perfidie: *le pornesce sufletul la vicilenii și la rĕutăți* Od.; 2. șiretlic.

vicleșug n. vicilenie.

Vico m. filosof italian, autorul operei *Știința Nouă* saŭ principiĭ de filosofia istoriei (1668—1744).

vicol n. viscol (s'aude în Moldova): *țĭna-i vicol, nópteа rece* Al.

viconte m. titlu de nobleță mai jos de conte și mai sus de baron.

victimă f. 1. ființă vie ce se oferia divinității ca sacrificiu, la popórele păgâne; 2. *fig.* cel ce sufer urmările unui accident, ale unei catastrofe; 3. cel ce este sacrificat intereselor altuia, care sufer urmările pasiunilor saŭ chiar ale virtuții sale: *victima datoriei.*

Victor-Emanuel m. rege al Sardiniei (1849), deveni rege al Italiei (1861), ocupă Roma (1870), unde muri (1820—1878). El avu de succesor pe pe fiu-seŭ Humbert.

Victoria f. regina actuală a Angliei, născută la Londra (1819), urmă unchiului seŭ Guilom IV (1837) și se mărită în 1840 cu principele Albert din casa Coburg. || f. provincie engleză în Australia cu un mil. loc. Cap. *Melbourne.*

victoria f. trăsură descoperită cu patru róte.

victorie f. 1. învingerea inimicului; 2. izbândă asupra altora saŭ peste sine-însuși; 3. *Mit.* victoria divinisată; 4. statua Victoriei.

victorios a. 1. care a repurtat o victorie; 2. care a învins definitiv pe inimici; 3. fig. *argument victorios.*

Vid n. riŭ în Bulgaria, afluent al Dunării, udă Plevna.

vid a. gol. || n. spațiu ce nu conține nici aer nici vapori; *a face vidul,* a scóte aerul cu ajutorul mașinei pneumatice saŭ alminterea.

Vidu m. poet latin modern, autorul unei *Arte poetice* (1480—1566).

videz v. a termina complet: *a vida un proces, a vida o cărtă.*

vidi n. (literal «am vĕdut») vorbă ce indică verificarea unui act.

vidimez v. a colaționa copia unui act cu originalul.

Vidin n. oraș în Bulgaria, pe Dunăre: 20,000 loc.

vidmă f. arătare minunată: *ce vidmă de față e aceea?* Cn.

Vidra f. 1. gârliță și sat în jud. Putna, în plaiul Vrancei; 2. sat în jud. Ilfov, stațiune de cale ferată.

vidră f. *Zool.* lutră: *vidre câte cit 20 de capete* Cn.

Vidre f. pl. comună în Munții Apuseni, nume colectiv al satelor între Câmpeni și muntele Găina. Locul natal al lui Avram Iancu.

vie f. loc plantat cu viță: *țéra nóstră e bogată în vii.*

Viena f. oraș frumos, cap. imperiului austriac, pe malul drept al Dunării: 1,350,000 loc. Universitate de la 1365. Aci se semnară mai multe tractate: primul puse capăt războiului de succesiune din Polonia (1738), al doilea fu semnat în urma Congresului ținut la Viena de puterile aliate (1814—1815) și regulă starea Europei după căderea lui Napoleon I (Vienes).

Vienne n. (cît. *Vien*) numele unui riu în Franța, afluent al Loarei, și a 2 departamente francese.

vier m. cel ce cultivă sau păzesce via. || m. pore mistreț.

vierme m. 1. animal cu corpul móle și prelung; **vierme de mătase**, specie de omidă a cărei gogoșă dă mătasea; 2. *fig.* causă de necazuri: *ce vierme te róde la inimă?* Isp.

viermănos a. plin de viermi: *mere viermănóse.*

viermuiesc v. a furnica.

Vieroș n. mănăstire în jud. Muscel.

viers n. (poetic) glas: *graiul ei cel dulce și viersul cu lipiciu* Isp.

viespar n. 1. cuib de viespe; 2. *fig.* adunătură de ómeni reĭ: *să scapi de acest viespar.* || m. *Zool.* prigore.

viespe f. 1. albină sălbatică; 2. *fig.* femeĭe rea.

vietate f. ființă vie: *s'a adunat tóte vietățile* Cn.

vieţuesc v. a trăi.

vieţuitor a. și m. care vieţuiesce.

viez v. a vieţui: *tot ce síntе și viază* Az.

viezure m. *Zool.* bursuc.

vifor n. furtună (amestecată cu zăpadă); fig. *cu ce vifor de urgie năvăli 'n Românie* Az. Sin. **viscol.**

viforatic a. aprig ca un vifor: *un vîrtej viforatic mĕ împinse* Od.

Viforîta f. mănăstire în jud. Dimbovița, zidită în 1530 de Vlad Basarab.

viforos a. turburat de vifor, agitat: *văietarea viforósă a crivățului* Od.

Vigny (Alfred de) m. poet și scriitor francez (1799—1863).

vigóre f. 1. putere de a lucra: *a fi în vigóre*, se dice de legile sau datinile cari 'și conservă întrégă lor autoritate; 2. forță fisică (a unei ființe însuflețite, a unei plante); 3. *fig.* energie: *vigóre de stil.* Ctr. **debilitate.**

vigueros a. plin de vigóre. Sin. **robust.**

Vilşóra f. sat în jud. Olt, unde se dete o bătălie între Moise Vodă și Vlad Vodă.

viitor a. care va veni (vorbind de timp), care va fi: *anul viitor.* || n. 1. timp viitor: *viitorul și trecutul;* 2. *Gram.* timp ce indică o stare sau o acțiune viitóre.

viitorime f. posteritate: *viitorimea, al nostru judecător* Gn. Az.

vîj! int. ce imită sunetul valurilor sau al vêntului în mișcare.

vîjăit n. urletul vêntului.

vîjăitură f. vîjăit îndelungat.

vîjăiŭ v. 1. a urla, vrvbind de vênt; *vîjăind ca vijelia* Em.; 2. a șuera: *mii de bombe vîjăiau* Az.

vîjelie f. 1. uragan; 2. *fig.* prin analogie: *Mircea însuși mină 'n luptă vijelia îngrozitóre* Em.

vîjelios a. aprig ca o vijelie.

vîjoĭŭ n. avalanșă: *năvăli ca vijoiul la munte* Por.

vil a. abject, josnic: *cu ochiu vil și violén* Em.

Vila f. ființă aeriană, în poveștile sérbesci.

vilă f. casă elegantă la țéră sau prin împrejurimile unuĭ oraș.

vilaiet n. numele marilor provincii ale imperiului otoman.

vîlced a. vînăt de lovituri.

vileag n. în vileag, în public: *a da, a scóte în vileag.*

vilegiatură f. ședere la țéră în timpul verei.

vilenie f. faptă josnică, vorbă grosolană.

vîlfă f. vîlvă: *de a mea vîlfă 'n drum m'a dĕsbrăcat* Az.

vilic m. administrator, la Romani: *un vilic neîmpăcat* Az.

Villafranca f. oraș în Italia; 9000 loc. Aci Napoleon III și împăratul Austriei semnară preliminariile de pace (1860).

Vilna f. oraș în Rusia cu 415,000 loc. Universitate (1587—1831).

vîlvă f. 1. sgomot, svon: *mare vîlvă se făcu în împărăția, cînd se auzi de mórtea împăratului* Isp.; 2. *fig.* pompă, deșertăciune: *vîlva trufiilor* Od. *vîlva lumii e rĕă cu 'nalte maluri* Az.; 3. Vîlva băĭ, dina minelor de aur din munții Ardéluluĭ. V. **vilfă.**

vîn v. 1. a se mișca de la un loc spre cel ce vorbesce sau cu care se vorbesce: *aștept să vie;* 2. a sosi, a supraveni: *a venit asĕră, îĭ vine leșin;* 3. a se ridica, a ajunge: *apa vine până aĭcĭ;* 4. a deriva: *acéstă vorbă vine din grecesce;* 5. *fig.* a trece prin minte: *ce-ĭ vine lui, îĭ vine să se ducă;* 6. a fi afectat: *îĭ vin fiorĭ, îĭ vine greă;* 7. a se potrivi: *pălăria îĭ vine bine, nu-ĭ vine la socotélă.* || n. 1. licher alcoolic obținut prin fermentațiunea mustuluĭ din strugurĭ: *vin alb, vin negru;* 2. orĭ-ce preparațiune farmaceutică făcută cu vin și cu alte substanțe: *vin de chinchină;* 3. orĭ-ce licher fermentat și spirtos tras din vegetale: *vin de palmier.*

vină f. 1. abatere de la o datorie, de la o lege; **de vină**, culpabil: *tu eștĭ de vină;* a **băga vină** cuĭva, a-l acusa; 2. *Jur.* delict.

vînă f. 1. canal mic ce reduce la inimă sângele distribuit de artere; 2. nerv de animal: *vînă de bou;* 3. încheieturile genuchilor: *a ședea pe vîne;* 4. pl. dungă lunguiață în lemn sau în marmură; 5. locul unei mine unde s'află metalul sau mineralul; 6. *fig.* **vînă poetică**, dispositiune naturală pentru poesie.

Vinar n. oraș în Maramureș, pe malul drept al Tiseĭ, renumit pentru vinurile sale.

vinăriciŭ n. od. dare pe cărciume: *fie-care stăpân dă din dece vedre una.*

vînars n. rachiŭ (în Ardél).

vînat n. fără ucisă sau prinsă la vînătóre, spre a fi mâncată.

vînaț n. soĭurĭ de vin: *dece felurĭ de vinațe* Az.

vînător m. 1. cel ce vînézâ, cuĭ îĭ place vînătórea; 2. pl. corp de trupe: *armata română numĕră patru batalióne de vînătorĭ.*

vînătóre f. 1. acțiune de a vîna și efectul eĭ: *o vînătóre de lupĭ;* 2. vînat prins sau ucis; 3. ocupațiune cu vînatul: *s'a dus la vînătóre.*

vînătoresc a. ce ține de vînător sau de vînătóre.

Vinci m. V. **Leonardo da Vinci.**

vînd v. 1. a ceda cuĭva proprietatea unuĭ lucru pentru un preț órecare: *a vinde o casă;* 2. *fig.* a trăda din interes: *acel ce-și vinde țéra, 'și pierde némul seu* Az.

vîndare f. 1. fapta de a vinde: *o casă de vîndare;* 2. *fig.* trădare pentru bani: *suflet de vîndare.*

vîndec v. 1. a scăpa de o bólă; 2. a-și recăpĕta sănătatea; 3. *fig.* a mântui de un rĕŭ moral. Sin. **tămăduiesc.**

vîndecător a. care vindecă.

vîndecen f. *Bot.* betonică.

vînderĕŭ m. specie de șoim: *cetatea Némțuluĭ stă strejuită de ceucele și vîndereĭ* Cn.

vînd̆ător m. 1. cel ce vinde; 2. *fig.* trădător: *Iuda vînd̆ătorul.*

vîndicativ a. care caută să-și răsbune, care nu iartă.

Vineri f. 1. a șésea zi a săptămânei; *Vinerea mare*, cea care vine înaintea Paștilor și numele unei sărbători ce cade pe ziua de 14 Octombre; 2. personificare în sfîntă a zilei corespunzătóre; 3. serbătóre superstițiósă, ținută de țărani în onórea Sfintei Vineri, cea rea de trăsnete, grindină și vifore.

vînerîță f. *Bot.* tămâiță.

vînĕt a. albastru închis.

vînĕtaie f. semn vînĕt pe piele (causat de lovituri).

vînețeă f. *Bot.* albăstriță.

vînețel m. regiune azurie: *trecu cele nouĕ mărĭ, cele nouĕ țérĭ și cele nouĕ vînețeĭ* Por.

vînețesc v. V. **învinețesc.**

vînez v. 1. a goni férele sălbatice spre a le prinde sau ucide; 2. *fig.* a urmări cu ardóre: *aĭ vînat țintă nebună* Em.

vingălac n. unéltă tipografică pe care zețarul așéză literele.

vingĕtor m. (poetic) învingĕtor: *primesce mâna astui vingĕtor* Bol.

Vinicer m. numele popular al lunei lui Septembre.

viticol a. ce ține de cultura vi-

eĭ, de producțiunea vinului: *industrie vinicolă*.

vinișoară f. micĭ strampĭ saŭ desen pentru ornamentarea cărților.

vinjos a. musculos, mlădios.

vino-încóce n. atracțiune, farmec: *fața era plină de vino-încóce* Cn.

vînos a. 1. plin de vîne: *lemn vînos*; 2. viguros: *brațe vînóse*; 3. se dice de sângele negru care circulă în vine (în opositiune cu sângele roș saŭ arterial).

vinovat a. și m. culpabil.

vinovățíe f. culpabilitate.

vînt n. V. vênt.

Vintilă m. 1. Domnul Munteniei ucis de boieri la vînătóre (1512—1534); 2. mănăstire în jud. Buzĕŭ, fundată de Vintilă Vodă în 1553. || m. *pop.* om istet și rafinat.

vîntre f. pl. partea corpului între pântece și cópsă: *durere de vîntre*, diaree.

vîntrilícă f. *Bot.* bobornic.

Vîntul-de-sus n. saŭ Alvinț, oraș ardelenesc în comuna Turda, aprópe de Mureș.

violclúne f. 1. însușirea celor vióie; 2. ardóre extremă: *vioiciunea pasiunilor*; 3. lustru fórte viu: *vioiciunea colorilor*; 4. *fig.* promptitudine de a concepe, de a imagina: *vioiciunea minții*; 5. se dice de stil de conversațiune.

violŭ a. 1. plin de viață, de vigóre, de activitate; 2. care se mișcă, lucrézĭ ușor și repede; 3. neastîmpĕrat, sburdalnic; 4. *fig.* care concepe, produce lesne și iute: *minte vióie*.

viol n. *Jur.* acțiune de a viola.

violă f. un fel de viórĭ mare cu 7 córde.

violațiune f. acțiune de a viola o promisiune saŭ o lege, de a călca un drept, de a profana cele sacre.

violator m. cel ce violézĭ legĭ, tractate etc.

violent a. 1. care lucrézĭ cu o mare putere: *vênt violent*; 2. care nu scie să se stăpânéscă: *om violent*; 3. fórte intensiv, ce causézĭ o suferință acută: *friguri violente*; 4. în care se recurge la violență: *mijlóce violente*; *mórte violentă*, causată de un accident saŭ de o crimă. Cn. calm.

violență f. 1. caracterul celor violente; 2. forță de care se usézĭ în contra dreptuluĭ comun, în contra legilor, în contra libertății publice.

violentez v. a face să se lucreze cu forța: a constrînge, a sîlui.

violet n. de o colóre între albastru și roș, cum e vioreaua. || n. colóre violetă.

violez a. 1. a întrebuința violența; 2. a lucra contra, a înfrînge: *a viola o lege*; 3. a călca: *a viola un jurămînt*, *a viola un domiciliu*.

violină f. vióră.

violoncel n. vióră fórte mare, numită și *bas*.

violoncelist m. cel ce cântă din violoncel.

violonist m. cel ce cântă din vióră.

vióră f. instrument de musică, compus dintr'o cutie sonoră pe care sunt întinse 4 córde ce se pun în vibrațiune cu ajutorul unuĭ arcuș. || f. *Bot.* viorea.

vîorea f. floricică de primăvară cu mirosul plăcut și de o colóre amestecată din roș și albastru închis.

vîoriŭ a. violet: *vioriul glob al lampei* Em.

vîperă f. 1. soiŭ de șérpe venínos 2. *fig.* femee rea.

vîpie: f. arșiță: *muncíaŭ pe vîpia de căldură* Por.

vîpiscă f. vipușcă: *căță logofeți cu vîpiscă* Cn.

vîpușcă f. paspoal: *pantaloni cu vîpușcă viținie*.

vîr v. a (se) băga afund.

vîrau n. loc împrejmuit pe care aŭ fost înainte clădirĭ.

Vîrciorova f. 1. trecătóre principală a țĕrii în Banat, deschisă de Dunăre: ca pune în comunicațiune capitala țĕrei cu centrul Europei; 2. sat, vamă și stațiune de cale ferată care légă liniile române cu cele austro-ungare.

vîrcolac m. pl. ómenĭ-lupĭ carĭ, după credința poporuluĭ, înghit sórele și luna în timpul eclipselor: *vîrcolacul se lățesce sus pe lună ca un nor* Al. *vîrcolacii sórele ce chiar din lună pișcă* Bol. Sn. pricoliciŭ.

vîrcolesc v. a se svîrcoli: *se vîrcolia în brațele mele* Negr.

vîrf n. 1. partea de sus, partea cea maĭ ridicată: *vîrf de munte*; 2. extremitate: *vîrful nasuluĭ*, *degetelor*; 3. margine: *plin cu vîrf*. Sn. creștet, culme, pisc.

Vîrfu-cu-dor n. pisc al Bucegilor, în jud. Prahova.

vîrfuiesc v. 1. a mărgini la vîrf: *pe culmea vîrfuită cu o negră buluruga* Al.; 2. a umplea și îndesa cu vîrf: *să-l umplu, să-l vîrfuiesc* Pann.

Vîrgiliu m. cel maĭ mare poet roman, a scris *Bucolicele*, *Georgicele* și *Eneida* (70—19 a. Cr.)

virginĭă f. fecióră: *palidă virginĭă cu lungi gene* Em. Sn. fecióră, vergură.

virginal a. ce ține de virgine: *ființă cu forme virginale* Al.

Virginia f. fecióră romană, ucisă de părintele eĭ în momentul când decemvirul Appiu Claudiu vru s'o răpéscă (448 a. Cr.). || f. unul din Statele-Unite ale Americeĭ de N. cu 1,550,000 loc. Cap. *Richmond*.

virginitate f. stare de virginĭ.

virgulă f. semn de punctuațiune (,) ce servă a indica o pausă ușóră într'o frasă.

viril a. bărbătesc. Cn. efeminat.

virilitate f. 1. virstă virilă; 2. *fig.* energie, vigóre.

vîrlan m. *Zool.* țipar.

vîrlugă f. pescișor alb de ape dulcĭ.

vîrógă f. mocirlă îngustă.

vîrșă f. lésă din nuiele de răchită de prins pescĭ marĭ: *se sbăteaŭ ca pescĭi în vîrșă* Cn.

vîrstă f. 1. durată obicinuită a vieței: *(un nume) să trécă peste vîrste și peste anĭ să sbóre* Gn. Al.; 2. timp scurs de la nascere: *omul e major la virsta de 21 anĭ*; 3. epocă a vieței: *cele patru vîrste ale omuluĭ sunt copilăria* (0 până la 15 anĭ), *junețea* (15 până la 25 anĭ), *maturitatea* (25—55 anĭ) *și bătrînețea*; cele patru vîrste ale lumiĭ (vîrsta de aur, de argint, de aramă și de fier), perióde poetice în rĕstimpul cărora se credea că ómenii aŭ fost din ce în ce maĭ puțin virtuoșĭ și maĭ puțin fericiți; vîrsta de pétră, de bronz, de fier, epoce preistorice caracterisate prin usul instrumentelor de pétră, apoĭ de bronz și în fine de fier. Sn. etate. || f. dungă, vargă.

vîrstat a. vărgat.

vîrstnic a. și m. adult, major.

vîrstnicie f. majorat.

vîrte-cap m. *Zool.* cap-întortură.

vîrtecuș n. învîrtire continuă, V. ineluș.

vîrteĭ n. 1. vênt impetuos care sufla învîrtindu-se; 2. apă ce se mișcă învîrtindu-se; 3. *fig.* agitațiune fórte mare: *vîrtejul afacerilor*. || adv. ca un vîrtej: *caĭ sbor vîrtej răpiți de vênt* Al. || n. 1. cilindru de lemn în jurul căruia se înfășóră o funie și care servă la ridicarea poverelor; 2. bólă de amețélă la oĭ.

vîrtejesc v. a întórce în tóte părțile: *a vîrteji ochiĭ*.

vîrtelnic a. care se învîrtesce: *sucind fusul vîrtelnic* Al.

vîrtelniță f. unéltă de întins firele tórse. Sn. depănătóre.

vîrtop n. loc plin de gropi marĭ.

vîrtos a. și adv. tare, viguros: *pétra e vîrtóșă*, *brațe vîrtóse*; maĭ vîrtos, maĭ cu sémă. Cn. móle.

vîrtoșie f. vigóre: *vîrtoșie trupéscă* Od.

virtual a. care are putere în sine dar fără efect actual: *inteligențe virtuală*. Cn. formal.

virtualitate f. caracterul celor virtuale.

virtuos a. 1. plin de virtute: *femee virtuóșă*; 2. inspirat de virtute: *faptă virtuóșă*. || m. musicant de talent.

virtuositate f. 1. *Mus.* calitatea virtuosuluĭ; 2. *fig.* aptitudine artistică.

virtute f. 1. dispositiune statornică a sufletuluĭ care caută a face bínele și a evita rĕul; 2. iubirea bineluĭ, a onestuluĭ; 3. eficacitate, proprietate particulară: *virtutea unei plante*, *a unuĭ remediu*; în virtutea, în urma: *în virtutea unei sentințe*; 4. persónă virtuóșă: *a recompensa virtutea*; 5. Virtutea militară, decorațiune românéscă, instituită în 1872 și dată militarilor pentru fapte de curagiŭ în luptă. Cn. vițiu.

vîrtute f. tărie fisică.

virulent a. 1. *Med.* care e causat de un virus; 2. *fig.* fórte violent, plin de fiere: *discurs virulent*.

virulență f. caracterul celor virulente.

virus n. substanță deletere care comunică unui individ o bólă contagiósă: *virusul turbării*.

vîrzob m. cerc de lemn împletit la mijloc cu sforicele spre a puteà umbla pe zăpadă.

vis n. 1. asociare involuntară de ideĭ și imagini carĭ se presentă minții în timpul somnului; 2. *fig.* ideĭ chimerice; 3. amintire fugitivă.

visa f. (viza) formulă prin care se atestă că un act a fost verificat: *a pune visa*.

visare f. 1. acțiune de a visa; 2. reverie: *visări dulcĭ și senine* Em.

visător a. 1. care visézĭ; 2. preocupat de reverĭ: *în mintea-ĭ visătóre* An. || m. 1. cel ce visézĭ; 2. om distras.

vis-ă-vis adv. față în față.

Visc n. oraș în Maramureș, în partea stângă a Tiseĭ.

visc n. plantă parasită care crește pe unĭ arborĭ: *visc verde în timp de érnă*.

viscer n. *Anat.* organ înzestrat cu proprietățĭ și funcțiunĭ propriĭ, așezat într'una din celе treĭ marĭ cavități ale corpului (abdomen, torace, craniu): *creerĭ, inima și plămîniĭ sunt viscere*.

visceral a. ce ține de viscere: *cavitatea viscerală*.

viscol n. 1. vênt tare cu ninsóre repede; 2. prin extensiune: *pășesc tot înainte sub viscolul de foc* An. Sin. vifor.

viscolesc v. a sufla un viscol: *nóptea pe când viscolesce* An.

viscolos a. ce ține de viscol: *suflare viscolósă a crivățului* Od.

viscos a. cleios, lipicios.

visect a. bisect: *an visect*.

Visegrád n. numele Albeĭ ardelenescĭ.

visez v. 1. a face vise în somn; 2. a fi în delir; 3. a se umăgi cu ideĭ chimerice; 4. a spune lucrurĭ extravagante.

visibil a. 1. care se póte vedea; 2. *fig.* evident.

visleră f. cozoroc.

Visigoți m. pl. popóre barbare, împinse de Hunĭ spre Dunăre, cantonate în Tracia de Teodosiu; invadară Italia și jefuiră Roma sub conducerea lui Alaric (410), pătrunseră în Galia și în Spania (412). Eĭ se menținură în Spania până la 711, când regatul lor fu distrus de Maurĭ.

vișin m. 1. cireș cu fructe acrișóre; 2. (turcesc), arbust ale cărui frunze, florĭ și bóbe se întrebuințézĭ în parfumerie.

vișină f. fructul acrișor al vișinului.

vișinap n. vișinată: *boieru bea vișinap* An.

vișinată f. rachiŭ de vișine.

vișinică f. varietate de fasole.

vișiniŭ a. roș ca vișina: *rochiĭe vișinie* An.

visionar a. care crede că are visiunĭ, revelațiunĭ: *sfinte firĭ visionare* Em. || m. cel ce are ideĭ extravagante: *ve numim visionarĭ* Em.

visiune f. 1. lucru supranatural ce apare cu permisiunea divină: *visiunile profeților*; 2. *fig.* idee nebună, extravagantă.

visită f. 1. acțiune de a visita; 2. cercetare, inspecțiune minuțiósă; 3. se díce de venirea medicului la un bolnav.

visitator m. cel ce face o visită.

visitez v. 1. a se duce la cineva să-l vadă din politeță, din datorie: *a visita pe un amic, pe un bolnav*; 2. a merge să vadă de curiositate: *a visita un muzeŭ*; 3. a cercetа cu de amăruntul: *a visita o școlă*.

vislă m. copoiŭ buzat.

vîslă f. V. vâslă.

Vișniță f. oraș în Bucovina aprópe de hotarul țĕreĭ despre Galiția.

Vișnu m. divinitate indiană, a doua persónă a trinității brahmanice.

vistavoiŭ m. slugă în armată.

vistierie f. od. tesaurul Statuluĭ: *vistieria țĕrii* An.

vistiernic m. od. marele tesaurar ministru de finanțe; fig. *mórtea e un pistiernic de vieți* Em.

Vistula f. fluviu în Europa, izvorește din Carpații Austrieĭ, curge prin Cracovia și Varșovia, intră apoĭ în Prusia și se varsă în Baltica: 1100 km.

visual a. ce ține de vedere: *rază visuală*.

vită f. 1. animal domestic ca boul, óia, capra; 2. *fig.* și *fam.* ființă stupidă. Sin. **dobitoc**.

viță f. 1. butuc de vie, arbust ce face strugurĭ; 2 *fig.* familie: *alțiĭ mai de viță de cât dînsu* Cn. *de viță de boĭer*. Sin. **carpen**. || f. șuviță de pĕr: *de pe fruntea mea cea tristă tu dai vițele într'o parte* Em.

vital a. 1. ce ține de viață, ce servă la conservarea vieței: *forță vitală*; 2. *fig.* fórte important, care atinge interesele celе mai grave: *e o cestiune vitală*.

vitalism n. doctrina medicilor carĭ explică fenomenele fisiologice și patologice prin influența principiului vital.

vitalitate f. 1. ceea ce constitue viața; 2. putere de viață: *vitalitatea unuĭ popor*. Crn. **mortalitate**.

viță f. vacă tinĕră.

vițește a. de vițéz: *fapte vițești*. || v. a face vițejiĭ. Sin. **eroic**.

vițejie f. faptă de vițéz. Sin. **bravură, eroism**.

vițel m. 1. puiŭ de vacă; 2. carnea sa: *a mânca vițel*; 3. blana sa: *pantofi de vițel*; 4. fig. *vițel de aur*, cultul bogățiloř.

vițelar m. *Bot.* paraginĕ.

Vitelliu m. împĕrat roman, faimos prin desfrînările sale, înlocuit cu Vespasian (69 d. Cr.).

vitesă f. iuțéla locomotivei: *tren cu mare vitesă*.

vițéz a. plin de curagiu. || m. om saŭ soldat curagios. Sin. **brav, eroŭ, voinic**.

vițiabil a. ce póte fi vițiat.

vițiat a. stricat: *aer vițiat*.

viticol a. privitor la cultura vieĭ: *industrie viticolă*.

viticultură f. cultura vieĭ.

vițiez v. 1. a strica: *a vița sângele*; 2. *Jur.* a anula: *ceea mai micĕ omisiune póte vița un act*.

vițios a. 1. care are vr'un vițiu saŭ defect; 2. care e pornit la rele: *om vițios*; 3. privitor la vițiu: *porniri vițióse* V. cerc.

vițiu n. 1. defect grav, imperfecțiune fisică saŭ morală: *vițiu de conformațiune*; 2. dispositiune obicinuită spre rĕŭ: *a combate vițiul*; 3. desfrînare: *a avea oróre de vițiu*; 4. *Jur.* lipsă: *vițiuri de formă*. Crn. **virtute**.

vitraliu n. ferestră cu geamurile ornate cu picturi: *vitraliile unei catedrale*.

vitreg a. 1. se díce de a doua soție a bărbatului în raport cu copiiĭ avuțĭ de la prima nevastă: *mamă vitregă*; 2. se díce de al doilea bărbat al mameĭ în raport cu copiiĭ eĭ: *tată vitreg*.

vitregă f. 1. mamă vitregă; 2. *fig.* mamă denaturată. Sin. **mașteh**ă.

vitrific v. 1. a topi o substanță astfel în cât să se prefacă în sticlă: *focul vitrifică nisipul*; 2. a se face sticlă.

vitrificațiune f. transformare în sticlă: *vitrificațiunea nisipului*.

vitrină f. geam mare înaintea căruia se pun mărfurĭ de vînzare, obiecte de vĕzut.

vitriol n. 1. nume dat od. tuturor sulfaților: *vitriol alb*, sulfat de zinc; *vitriol albastru*, sulfat de aramă; *vitriol verde*, sulfat de fier; 2. în special, uleiŭ de vitriol, acid sulfuric concentrat.

vitros a. care sémĕnă cu sticla.

viŭ a. 1. care e în viață, care trăiesce; 2. *fig.* însuflețit, fidel: *portret viŭ, povestire vie*; **limbă vie**, care se vorbesce încă. || m. cel ce s'află în viață: *viiĭ și morțiĭ*.

vivace a. 1. organisat pentru a trăi mult timp: *animal vivace*; 2. *fig.* anevoe de stîrpit: *prejudiciile sunt vivace*; 3. *Bot.* care ține peste doĭ anĭ și rodesce de mai multe orĭ: *plantă vivace*.

vivacitate f. vioiciune.

vivandieră f. femeie care însoțesce un corp de trupe spre a vinde soldaților de ale hranеĭ și băuturеĭ.

vivat! înt. întrebuințată spre a aplauda. || n. aclamațiune spre a ura cuiva viață lungă și prosperă: *în sunetul vivatelor* An.

vivific v. a însufleți.

vivipar a. și n. se díce de animalele carĭ nasc puĭ cu totul viĭ.

vivisecțiune f. disecarea animalelor viĭ spre a face experiențe științifice.

vîză f. soiŭ de pesce mare.

Vizakna f. V. Ocna.

vizir m. numele înalților demnі-

tarĭ aĭ Curții otomane: *mare vizir*, primul ministru al Sultanului.

vizíresc a. ce ține de marele vizir: *fu învestit cu slujba vizirească* Bălc.

vizírat n. demnitate de vizir.

vizítiŭ m. cel ce mînă caĭĭ la o trăsură.

vízuinĭ f. 1. gaură făcută de viezure; 2. cuiŭș de fĕre.

Vlachĭ m. pl. nume ce Grecii dau Românilor din Macedonia. V. **Cuțo-Vlachĭ**.

Vlacho-Clísura f. V. **Clísura**.

Vlacho-Livadía f. V. **Livadía**.

vlacho-búlgar a. româno-bulgar.

Vlad m. numele maĭ multor Domnĭ carĭ ocupară tronul Munteniei între 1310—1532: Vlad I, V. Vladislav; Vlad II (Dracul), fiul lui Mircea și tatăl lui Țepeș, tiran învins și tăiat de Danciu (1433—1446); Vlad III, fiul lui Dan III, rĕsturnat de Vlad Țepeș (1452—1456); Vlad IV (Țepeș), fiul lui Vlad Dracul, tiran cumplit a cărui pedĕpsă favorită era tragerea în țĕpă, învinse pe Turcĭ (1445—1462); părăsit de aĭ sĕĭ, se duse la Mateiŭ Corvin, care 'l ținu 12 anĭ în închisóre; revenind pe tron, domnì câteva lunĭ, ucis fiind de Laiot Basarab (1476); Vlad V, V. **Laiot**; Vlad VI (**Călugărul**), fiul lui Vladislav, duse o viață evlavióșă și se călugărì în cele din urmă (1483—1496); Vlad VII, V. **Vlăduț**; Vlad VIII (**Vladislav**), numit de Turcĭ, fu alungat din domnie (1520—1526); Vlad IX, fiul celuĭ precedent, domnì scurt timp și muri înecându-se în Dîmbovița (1530—1532). || m. *pop.* om prost: *după ce-l prost, îl chĕmă și Vlad* Pann.

vlădícă m. episcop ortodox, archiereŭ: *de la vlădica până la opincă*, (locuțiune proverbială) de la rangul cel maĭ înalt la cel maĭ de jos din ierarchia socială a trecutului.

Vladímir (cel Mare) m. mare duce din Rusia, se făcu prin cuceririle sale stăpân peste întrĕga Rusia (980—1015). || n. ordin instituit de Caterina II în 1782. || n. gubernie și oraș în Rusia: 25,000 loc.

Vladímirescu (**Tudor**) m. originar din satul Vladimir (Gorjiu), vătav de plaiŭ la Cloșanĭ, organisă în Oltenia cete de Pandurĭ, cu carĭ luptă în contra Grecilor din țĕră, dar fu asasinat din ordinul lui Ipsilante, capul Eteriei (c. 1780—1821).

Vladislav m. 1. (**Basarab**), Domnul Munteniei, bătu pe Turcĭ (1367) și pe Ungurĭ (1369), cu carĭ încheiă pace (1360—1372); 2. V. **Vlad VIII**. || nume a 7 regĭ din Polonia (1081—1516) și a 3 regĭ din Boemia (1109—1197). || m. V. **Ladislaŭ**.

vládnic a. puternic: *brazda vlădnică a Troianului* Od. || n. lac mare: *codrul și valea se făcură vlădnic de sânge închiegat* Por.

Vlăduț m. Domnul Munteniei, fratele lui Radu cel Mare, ucis de Négoe Basarab (1510—1512). || m. *fam.* haplea: *al de nea Vlăduț*.

vlagă f. 1. sevă; 2. putere, energie: *n'are vlagă în el* Al.

vlăguésc v. a obosi fórte, a stórce de puterĭ: *așa l'am vlăguit de-i era lehamete* Cn.

vlăguit n. ,stors de obosélă: *pupeza vlăguită de atâta sbucium* Cn.

vlaĭgan m. om înalt și spătos.

Vlașca f. județ așezat în partea sĕsă a Munteniei, pe lângă Dunăre: 150,000 loc. Cap. *Giurgiu* (Vlăscén).

Vlăsie f. pădure întinsă care, înainte de 1848, se întindea în susul Bucurescilor ca un arc, coprinzênd mănăstirile Cernica, Paserea, Snagov etc. Cuibul haiducilor în vremea fanarioților, în urmă gazdă de tâlharĭ: *parc'ar fi în codrul Vlăsiei*.

vlástar m. 1. primul colț sau germen ce dau semințele plantelor; 2. ramură nouă sau frunză eșită din rădăcina cea veche; 3. ramură tĭnĕră altoită pe altă plantă; 4. *fig.* progenitură.

vlăstărésc v. 1. a da vlăstar, a înfrunzi; 2. *fig.* a se nasce din: *cugetări ce vlăstăresc în traiul vinătorului* Od.

voál n. vĕl: *le încinge subțire voal* Em.

vocabulár n. 1. listă de vorbe obicinuit în ordine alfabetică, cu explicațiunĭ scurte; 2. listă de vorbe speciale unei științe, unei arte. Sin. dicționar, glosar.

vocál a. 1. ce ține de voce: *muzică vocală*, destinată a fi cântată; 2. ce servă la producerea vocii: *organe vocale*.

vocálă f. literă ce are un son prin sine însușĭ: *a e i o u sunt vocale*.

vocalisez v. a face primele exerciții de canto, a cânta fără a numi notele: *a vocalisa prin codri* Od.

vocalism n. totalitatea consónelor și legile transformărĭ lor.

vocațiune f. 1. inclinațiune particulară pentru o artă sau profesiune; 2. dispositiune, talent.

vocatív n. cas ce desémnă persóna sau lucrul la care se vorbesce: *Dumneațeule!*

voce f. 1. sunet ce ese din gura omului și din a unor animale; 2. voce modificată prin cântare: *voce de tenor*; 3. apel, cuvînt, sfat: *ascultați vocea ralunii*; 4. formă verbală după cum acțiunea e făcută sau suferită de subiect: *voce activă, pasivă*. Sin. glas.

vocíferez v. a vorbi cu mânie scoțênd țipete.

Vodă m. 1. titlul Domnilor românĭ din trecut: *Vodă vrea și Hâncu ba*; 2. epitet ce figura imediat după numele principilor Munteniei și Moldovei: *Radu Vodă, Ștefan Vodă*.

Vodastra f. sat între Caracal și Celeiŭ, cu o cetate de pământ de forma unuĭ pentagon. Stațiune preistorică, unde s'aŭ descoperit arme, unelte de pétră și vase de lut.

Vodena f. oraș în Macedonia: 15,000 loc. Cascade frumóse.

vodevíl n. 1. cântec satiric despre o aventură sau întîmplare de a ziĭei; 2. comedie amestecată cu cupleturĭ.

vodevilíst m. autor de vodevilurĭ.

Vodița f. mănăstire lângă Turnu-Severin, zidită în 1370 de Vladislav Basarab.

voĭ pr. pl. de la tu Crn. nol.

voĭaj n. călătorie: *se desgustă de drumurĭ și de voĭaj* Pann.

voĭajez v. a călători.

voĭajor m. călător.

voíe f. 1. voință; 2. *cu voie, fără voie*; 2. dorință, plăcere: *îĭ împlinesce ori-ce voie*; 3. permisiune: *a da voie, a cere voie*; 4. dispositiune: *voie bună, voie rea*.

voíesc v. 1. a avea dorința, intențiunea, voința de: *voiesc să plec*; 2. a dorì: *a voi cuiva binele*; 3. a pretinde, a cere: *ce voiesci pentru asta?* Sin. voiŭ, vréŭ.

voievód m. 1. Domn, od. titlu oficial al principelui domnitor în țĕrile române; fig. *părea un tinĕr voievod cu pĕr de aur moale* Em.; 2. **Sfinții Voievozi**, serbătóre ce cade pe ziua de 8 Noembre; 3. căpetenie peste maĭ multe sălașe de țigani.

voievódat n. principat: *în secolul al XIII-lea ființau voievodate române la drépta și la stânga Oltului*.

voínic a. și m. 1. vitéz; 2. tare, robust.

voinícesc v. a face vitejiĭ: *cât în țĕră aŭ voiniciĭ* Por.

voinície f. 1. bravură; 2. forță, vigóre.

voínță f. 1. puterea sufletuluĭ prin care se voiesce; 2. act al voințeĭ, ordin: *a resista voinței cuiva*; 3. tărie sufletéscă, ardóre în ceea ce întreprinde: *acest om are multă voință*.

volos a. cu voie bună, bine dispus.

voloșie f. dispositiune bună, veselie.

voítor m. cel ce voiesce: *voitor de bine*.

voiŭ v. 1. a vrea: *voiŭ să scriŭ*; 2. auxiliar pentru formarea viitoruluĭ: *voiŭ rĕspunde*.

volan n. 1. garnitură în partea de jos a rochieĭ; 2. un fel de joc, în care o mingișóră garnisită cu paie s'aruncă în aer cu o rachetă: *s'a pus pucă de jucat volanu* Al.

volánt n. *fóie volantă*, fóie isolată de hârtie.

volapük n. limbă comercială internațională, inventată în 1881 de pastorul elvețian Schleyer.

volátil a. care se evaporézâ ușor: *alcali volatil*, amoniac.

volatilísez v. a (se) reduce în gaz sau în vaporĭ.

volatilitáte f. caracterul celor volatile: *volatilitatea eterului*.

volbură f. 1. adâncime de apă învirtitóre, ochiŭ de apă; 2. virteĭ de vênt; 3. *Bot.* plantă cățărătóre cu florile dispuse în pălnie, numită și *rochița rîndunelei*.

volburos a. care se învîrtesce cu furie: *valurile pripile și volburóse* Od.

Volga f. fluviu în Rusia, se varsă în Marea Caspică: 3430 km.

volgamerĭ f. plantă de ornament cu flori fórte mirositóre: *volgamere de nisip* Em.

volintir m. 1. voluntar, în special înrolat în armata grécă a lui Al. Ipsilante din timpul Zaverei: *tocmaĭ din vremea volintirilor* Al.; 2. om crud, barbar: *vaĭ de mine, c'ásta e volintir* Al. Sin. **zavergiŭ**.

volintiric f. oștirea nedisciplinată a volintirilor: *trimite-l la volintirie pe malul Dunării* Al.

volițiune f. actul prin care voința determină pe cineva la ceva.

volnic a. 1. liber: *volnică ca pasérea văzduhului* Bălc.; 2. permis: *să nu fie volnic a lua bani.* || adv. de bună voie: *să priméscă volnic și bucuros acéstă sarcină* Od.

volnicie f. voie liberă.

volo n. joc cu 32 de cărți.

voloc n. năvod.

Volsci m. pl. popor din Italia antică, la S.-E. de Roma, fu supus în 388 a. Cr.

Volta m. fisician italian, celebru prin lucrările sale asupra electricității, inventator (1799) al pilei voltaice (1745—1827).

voltă f. 1 mișcare în cerc a cailor într'un manegiu; 2. în scrimă: mișcare spre a para loviturile; 3. *fig.* schimbare completă și subită: *a face volte politice.*

voltaic a. se ḑice de pila cea inventată de Volta.

Voltaire m. (cit. *Voltèr*) scriitor, poet, istoric și filosof francés, îmbrățișă tóte genurile, exercită o influență européně sub raportul literar, social și religios: *Secolul lui Ludovic XIV, Dicționar filosofic, Corespondența* (1694—1778).

volterian a. ce ține de Voltaire și de incredulitatea-i batjocoritóre: *spirit volterian.* || m. discipol al lui Voltaire, om sceptic și batjocoritor.

volterianism n. spirit volterian.

voltigior m. soldat din infanteria ușóră, întrebuințat ca tiralior.

voltigiu n. arta de a călări ușor și fără scări.

volubil a. 1. care se învîrtesce lesne; 2. *fig.* care vorbesce repede.

volubilitate f. 1. ușurință de a se mișca în cerc: *volubilitatea rótelor unei mașini*; 2. *fig.* deprindere de a vorbi prea iute.

volum n. 1. carte legată saŭ broșată; 2. întinderea saŭ grosimea unuĭ obiect; 3. spațiu ocupat de un corp abstracțiune făcênd de massa sa.

voluminos a. 1. care cuprinde mai multe volume: *operă voluminósă*; 2. care ocupă mult loc: *corp voluminos*; 3. care are mult volum: *pachet voluminos.*

voluntar a. care se face de bună voie: *act voluntar.* || m. cel ce s'a înrolat de bună voie în armată: *batalion de voluntari.*

voluntariat n. 1. serviciu de voluntar; 2. angajament condițional al tinerilor bacalaureați și diplomați de a rămânea un an sub drapel, saŭ 6 luni pentru cei ce trec cu succes examenul special ḑis de voluntariat.

voluptate f. 1. plăcerea simțurilor; 2. *fig.* satisfacțiune dulce, plăcere sufletéscă.

voluptos a. și m. 1. care caută voluptatea; 2. care inspiră voluptate.

volvură f. volbură; fig. *nu ne duce 'n volvuru peirit* Al.

volută f. 1. *Archit.* ornamentul capitelului ionic făcut în spirală; 2. un fel de scoică în formă de con.

vomic a. *nucă vomică*, fructul unuĭ arbore din India, vomitiv energic.

vomitez v. *Med.* a lepăda cu sforțare din gură materiile conținute în stomach. Sin. **vĕrs.**

vomitiv a. și n. remediu care face să vomiteze: *vomitivele cele-mai întrebuințate sunt ipecacuana și emeticul.*

vorace a. care înghite cu lăcomie.

voracitate f. 1. lăcomie la mâncare; 2. *fig.* lăcomie înfocată.

vopsea f. v. văpsea.

vorbă f. 1. una saŭ mai multe silabe reunite care representă o idee: *propoziținea se compune din vorbe*; vorbă cu vorbă, traducere literală; 2. ceea ce se spune orĭ se scrie pe scurt cuiva: *am să-ți spuiu o vorbă*; 3. vorbire: *avusese o lungă vorbire cu Moțoc* Negr.; **vorbă să fie!** orĭ-ce aĭ spune; 4. ḑisă, spusă: *vorba ḑiuia*, proverb; 5. pl. moftur. Sin. **cuvînt.**

vorbareț a. 1. care vorbesce mult; 2. *fig.* eloquent: *numaĭ ochiul e vorbareț, iară limba lui e mută* Em. || m. vorbă lungă, flecar. Sin. **limbut.**

vorbesc v. 1. a articula vorbe: *copilașul începe a vorbi*; 2. se ḑice de paserile carĭ imităă limba omuluĭ: *papagalul vorbesce*; 3. a manifesta ideile prin vorbe saŭ semne; *mulți vorbesc cu degetele*; 4. a se exprima: *vorbesce frumos*; 5. a se întreține: *a vorbi despre literatură*; 6. a se exprima într'o limbă: *a vorbi englesesce*; 7. a se înțelege cu cineva: *ea se vorbi cu fiul să mai facă o încercare* Pann. Sin. **cuvîntez, grăiesc.**

vorbire f. 1. acțiune de a vorbi și resultatul eĭ; 2. cuvînt: *părțile vorbirii*; 3. mod de a se exprima.

vorbitor a. și m. care vorbesce.

vornic m. 1. od. guvernatorul Moldoveĭ inferióre și superióre: *Vornic de Țéra de sus, Vornic de Țéra de jos*; 2. judecător urban, numit și *pîrcălab*; 3. ministru de interne și maĭ târțiŭ rang de boierie: *Mare Vornic*; 4. primar de sat: *să se mărie cu vornicul satului* Al.

vornicel m. pl. ostași de sub comanda marcluĭ Vornic.

vornicel m. (la țéră) cel ce poftesce óspeții la nuntă: *vornicel e un greerel* Em.

Vornicie f. 1. demnitate de Vornic; 2. jurisdicțiunea sa; 3. ministerul de interne; 4. primărie de sat: *de două-deci de ani de când port vornicia în Pipirig* Cn.

Voroneț n. mănăstire în Bucovina, zidită în 1448 de Ștefan cel Mare. Aci se descoperi manuscriptul de la Voroneț *(Faptele Apostolilor)*, cea maĭ veche carte românéscă.

voronic m. plantă aromatică din fam. labiatelor.

voróvă f. vorbă (în Moldova).

vorovesc v. a vorbi: *ce gândescĭ când cu mine vorovescĭ?* Pop.

Voscopole f. V. Moscopole.

Vosgĭ m. pl. 1. lanț de munți la N.-E. Franței, se întind între Rin și Mosela, apoĭ pĕtrund în Bavaria renană; 2. numele unuĭ departament francés.

vostru (aĭ) pr. ce ține de voĭ. || m. pl. aĭ voștri, părinții voștri, compatrioții voștri, amicii voștri.

vot n. sufragiu dat.

votant m. cel ce votéză.

votare f. 1. acțiune de a vota; 2. decisiune luată pe calea votului: *votarea unei legĭ.*

votez v. 1. a-și da votul la o alegere, la o deliberațiune; 2. a decide prin votare: *a vota un proiect de lege.*

votiv a. *tablou votiv*, oferit spre a împlini o promisiune solemnă: *l-aĭ isolat aicea ca un tablou votiv* Al.

vozglas n. antifon.

vrabie f. 1. păsărică cu penele cenușiĭ care strică grânele: *vrabia ciripesce*; 2. pl. de-a **vrabia**, joc de copiĭ în care jucătorii, aședați ici colea, 'și întreschimbă locurile.

vraciu m. *pop.* doctor: *s'aducem pe toți vracii să-ți dea leacurĭ* Isp.

vraĭ n. grămadă confusă: *un vraĭ de hârtiĭ.*

vraiște adv. deschis peste tot: *casele erau derăpănate, ușĭ, ferestre vraiște* Isp.

vrajă f. farmec, descântec: *vrajă de ursită.*

vrajbă f. desbinare: *vrajba dintre noĭ să pără* Cn.

vrăjesc v. 1. a face vrăjĭ; 2. *fig.* a evoca: *în present vrăjesce umbre dintr'al secolelor plan* Em. Sin. **fermec.**

vrăjit a. fermecat. Sin. **magic.**

vrăjitor m. fermecător.

vrăjitóre f. 1. babă ce superstițiunea o credea în legătură cu necuratul spre a face rĕu ómenilor: *vrăjitórele ar avea puterea a închiega apele, a lega ploile, a ghici viitorul și a vindeca de bóle*; 2. *Bot.* vrotilică.

vrăjmaș a. și m. dușman. Sin. **inimic, ostil.** Cnt. **prieten.**

vrăjmășesc a. dușmănesc. || v. a atenta: *soțul care a vrăjmășit viața celui-lalt.*

vrăjmășie f. dușmănie.

vraniță f. 1. gaură rotundă făcută la un butoiŭ spre a turna licidul; 2. urdiniș.

Vrancea f. 1. porțiune a Carpaților Moldoveĭ între Putna și Milcov;

2. plaiŭ cu 12 sate în jud. Putna, al cărui locuitorĭ păstrézĕ portul şi datinile din vechime. Punct de contact între Muntenia, Moldova şi Ardélul (Vrâncén).

Vrața f. oraş comercial în Bulgaria, pe riul Skit: 12,000 loc. Vinurĭ şi pieĭ.

vrăvuiesc v. a face vraf: *a vrăvui bani.*

vre, particulă exprimă ceva nedeterminat saŭ o aproximaţiune numerică orĭ temporală: *vr'odată, vr'o sută.*

vrednic a. 1. demn: *vrednic de laudă;* 2. capabil: *nu e vrednic să plătéscă;* 3. harnic: *albină vrednică.*

vrednicie f. însuşirea celor vrednicĭ: demnitate, merit, capacitate.

vreĭ n. cotor de plantă: *vreĭ de dovléc.*

vreme f. 1. timp: *tóte sunt la vremea lor;* 2. anotimp: *vreme de ernă;* 3. starea atmosferei: *vreme frumósă, urîtă;* de vreme, de diminuĕţă, de timpurĭŭ; de vreme ce, de óre-ce.

vremelnic a. temporar.

vremuiesc v. a se strica vremea: *vremea vremuiesce, flórea se pîrlésce* Al.

vrere f. 1. voinţă: *cu vrerea lui D-deŭ* Isp.; 2. dorinţă: *în plin să-ţĭ mérgă vrerile talo!* Al.

vrésc n. pl. crăcĭ uscate: *vréscurĭ de aprins focul.*

vreŭ v. V. voiesc.

vrístă f. 1. vîrstă; 2. dungă, fâşie: *o vrístă de norĭ.*

vrotilică f. plantă de léc, bună pentru durere de inimă.

vrut a. voit. || n. pl. *vrute şi nevrute,* vorbe seci.

Vucaşin m. ţarul Sêrbiei, ginerele lui Alexandru Basarab (1367—1371).

vuiesc v. a face vuiet, a resuna surd: *valea, muntele vuiesc* Al.

vuiet n. sgomot surd: *în vuietul de vînturĭ auzîl'am al lui mers* Em.

Vulcan m. *Mit.* deul focului şi al artelor metalurgice. || m. (Samuil) episcop din Oradea-Mare, bărbat meritos pentru cultura Românilor ardeleni (1758—1830). || m. 1. plaiŭ în jud. Gorjiu; 2. trecătóre numită şi *Laiciŭ.*

vulcan n. 1. munte cu o deschidĕtură *(crater)* în vîrf, pe unde es gazurĭ, cenuşă, pietre şi materiĭ în fusiune *(lavă): Vesuviŭl şi Etna sunt vulcanĭ;* 2. *fig.* imaginaţiune vie, ardĕtóre, impetuósă; 3. pericol ameninţător dar ascuns.

vulcanic a. 1. ce ţine de vulcanĭ: *terenŭ vulcanic;* 2. *fig.* fórte ardent: *imaginaţiune vulcanică;* 3. se dice de ipotesa geologică ce atribue foculuĭ principalele revoluţiunĭ carĭ aŭ modificat structura pămîntuluĭ.

vulcanisez v. a combina cauciucul cu sulf spre a-l face nesimţitor la acţiunea frigului saŭ a căldurei.

vulg n. poporul de jos. Sin. glótă, plebe.

vulgar a. 1. comun, primit în genere; 2. trivial, josnic: *om vulgar;* 3. ce ţine de vulg: *vorba-i trezia furia vulgară* Em. Sin. banal. Cnt. nobil, elegant.

vulgarisator m. cel ce are talent de a vulgarisa.

vulgarisez v. 1. a pune la nivelul tuturor inteligenţelor: *a vulgarisa scinţa;* 2. a respândi usul: *a vulgarisa instrucţiunea.*

vulgaritate f. defectul celor vulgare.

Vulgata f. traducere latină a Sînteĭ Scripturĭ, revĕdută de St. Ieronim (384), singura recunoscută de Biserica catolică.

vulnerabil a. care póte fi rănit.

vulnerar a. se dice de remediile proprii a vindeca rănile.

vulpe f. 1. fără din genul căineluĭ cu códa lungă şi tufósă; 2. blana animaluluĭ: *conleş de vulpe* Al.; 3. *fig.* fiinţă vicléană.

vulpe(uc)sc a. 1. ce ţine de vulpe; 2. *fig.* perfid: *ochiĭ vulpescĭ.*

vulpoiŭ m. vulpe bĕtrână.

vultan m. 1. (poetic) vultur: *vultanĭ cu mîndre pene* Al.; 2. *fig.* eroŭ: *vultaniĭ din Rĕsboieni* Az.

vultóre f. 1. locul unde se învirtesce apa: *şioiul îl dă 'n vultóre* Isp.; 2. locul unde curge apa morilor: *s'a oprit la o vultóre la marginea unuĭ sat* Pann.

vultur m. 1. cea maĭ mare şi maĭ puternică dintre paserile răpitóre; *ochĭ de vultur,* agerĭ şi pĕtrundĕtorĭ; 2. nume de decoraţiune: alb (rus şi sêrb), negru şi roş (prusian); 3. *fig.* om viteaz: *un vultur de a Lehiel* Al. Sin. aceră, aguilă.

vulturesc a. de vultur: *aripĭ vulturescĭ* Al. || **vulturesce** adv. repede ca vulturul: *ochiĭ vulturesce îĭ alerga.*

vulturică f. *Bot.* érba creteĭ.

vulvoĭat a. sbîrlit: *cu periĭ vulvoiaţĭ* Bot.

vulvoiŭ adv. drept în sus: *códa îl sta vulvoiŭ* Bot.

vulvóre f. 1. flacără agitată: *o babă tot rĕscolia vulvórele* Bot.; 2. *fig.* lucire: *luna mai dând o vulvóre s'a-scunde într'un nor* Bot.

vurtă f. hurtă: *cu dramul cu vurtă* Al.

vutcă f. rachiŭ zaharisit rusesc.

vuvuiŭ v. a resuna surd: *vêntul, bolta vuvuie.*

W

W m. literă ce figurézĕ în nume proprii şi în vorbe de origine germanică.

Wagner (Richard) m. ilustru compositor german, născut în Lipsca şi mort în Veneţia, representantul muzicei viitoruluĭ: *Tanhäuser, Lohengrin, Tristan şi Isolde, Parsival* etc.

Wagram n. sat aprópe de Viena, unde Napoleon I repurtă o victorie asupra Austriacilor (1809).

Waldek (Principatul de) m. Stat în imperiul Germanieĭ, cu cap. *Arolsen:* 56,000 loc.

Wales n. (cit. *Ueils*) provincie la V. de Britania Mare. Moştenitorul corónei pórtă, în Anglia, titlul de *principe de Wales.*

Walhalla f. în mitologia scandinavă: palatul lui Odin, în care rĕsboiniciĭ morţi pe câmpul de bătaie 'şi petrec timpul în ospeţe, sorbind miedul ce le tórnă Walkiriile: *un cânt de Walhalla* Em.

Walkirie f. deiţă din panteonul nordic, care transportă în Walhalla pe rĕsboiniciĭ viteji morţi în bătălii.

Wallenstein m. 1 general austriac, născut în Boemia, se distinse în Rĕsboiul de 30 de anĭ şi muri asasinat (1583—1634); 2. titlul uneĭ trilogiĭ dramatice de Schiller.

walon a. originar din provinciile meridionale ale Belgieĭ. || m. locuitor din acea ţără.

Walter-Scott m. V. Scott.

warrant n. recipisă dată celuĭ ce depune mărfurĭ într'un dock saŭ în magazine publice: *warrantul se póte negoţia prin andosare.*

Warwick n. comitat în centrul Angliei || m. (Conte de), general şi om-de-Stat engles, supranumit *Făcătorul de regĭ,* jucă un rol însemnat în Rĕsboiul celor doue Rose (1420—1471).

Washington m. om-de-Stat şi general american, comandă armata naţională, luptă în contra Englesilor când cu rĕsboiul Independenţeĭ şi fu primul president al Republiceĭ Statelor-Unite (1732—1799) || n. capitala Statelor Unite: 230,000 loc.

water-closet n. V. closet.

Waterloo n. sat în Belgia, unde Napoleon I fu învins de armata anglo-prusiană (1815).

water-proof n. (cit. *uater-pruf*) manta impermeabilă.

Watt (James) m. inginer scoţian, inventă maşina cu vaporĭ (1736—1819).

Watteau m. (cit. *Vató*) pictor francez, cultivă genul grațios (1684—1721).

Weber m. compositor german, autorul lui *Freischütz, Oberon* etc. (1786—1826).

Weimar n. oraş şi capitala mareluĭ ducat de Saxa-Weimar: 25,000 loc. deveni, sub Carol-August şi ducesa Amalia, centrul intelectual al Germanieĭ la începutul sec. XIX.

Wellington (Lord) m. general engles, comandantul armateĭ anglo-spaniole în contra Franţeĭ (1810—1814), învinse (1815) pe Napoleon la Waterloo (1769—1852).

Wenceslaŭ m. numele maĭ multor ducĭ şi regĭ aĭ Boemieĭ, dintre carĭ Wenceslaŭ IV, rege al Boemieĭ

(1272), fu ales în 1300 rege al Poloniei și peste un an rege al Ungariei; el muri în 1306.

Weser m. fluviu al Germaniei, se varsă în Marea Nordului: 445 km.

West n. V. Vest.

Westfalia f. provincie a Prusiei renane, între Rin și Weser: 1,122,000 loc. Cap. *Münster*. Aci fură semnate în 1648 tractatele cari puseră capăt Războiului de 30 de ani.

Westminster n. vechiu oraș în Anglia, pe malul stâng al Tamisei, înglobat Londrei. Celebră abație, zidită sub Henric IV, care conține mormintele regilor și oamenilor ilustri ai Angliei.

whig m. partisan al regimului liberal, în Anglia. Cfr. **tory**.

whisky n. rachiu de orz.

whist n. joc englesesc în cărți între 4 persone.

Wickenhauser (**Franz Adolf**) m. consilier financiar în Bucovina, autor de numeróse lucrări privitóre la istoria mănăstirilor moldovenesci (1809—1891).

Wiclef m. cresiarch engles, unul din precursorii protestantismului (1324—1387).

Wieland m. poet și scriitor german: *Oberon* (1733—1813).

Wieliczka f. oraș în Austro-Ungaria cu vaste mine de sare gemă, exploatate de 600 de ani: 6000 loc.

Wiesbaden n. oraș în Prusia, cu ape termale celebre: 54,000 loc.

Wilhelm m. nume a 3 suverani ai Prusiei și Germaniei: Wilhelm I (de Hohenzollern), urmă în 1861 fratelui seu Fridéric-Wilhelm IV, învinse Austria (1866), Franța (1870) și fu proclamat (1871) împărat al Germaniei (1797—1888); Wilhelm II, nepotul celui precedent, născut în 1859, urmă pe tron în 1888 tatălui seu Frideric III, care nu domni de cât trei luni. V. **Gulielm**.

Winckelmann m. anticar german, creatorul archeologiei sciințifice: *Istoria artei în anticitate* (1717—1768).

Windsor n. oraș în Anglia, pe malul drept al Tamisei: 13,000 loc. Castel regal în chip de cetățue, reședința obicinuită a suveranilor englesi.

wiski n. cabrioletă ușóră și fórte înaltă.

Witikind m. croü saxon, apără mult timp patria sa în contra lui Carol Magnu (mort în 807).

Witt (Ion de) m. om-de-Stat olandes, adversarul casei de Orange, ucis într'o rescólă odată cu fratele seu Camil (1623—1672).

Wittenberg n. oraș în Saxonia, pe Elba: 14,000 loc. Mormîntul lui Luther.

Wolf (**Frideric-August**) m. ilustru filolog și erudit german: *Prolegomene la Homer*, manifestul scepticismului homeric, în care susține că *Iliada* și *Odisea* nu sunt opera unui singur poet (1759—1824).

Wollaston m. fisician și chimist engles, făcu mai multe descoperiri industriale (1766—1828).

Woolich n. (cit. *Ulici*) oraș în Anglia, la E. de Londra: 42,000 loc. Arsenal principal al marinei englese.

Worcester n. comitat și oraș în Anglia cu 54,000 loc.

Worms n. oraș în Germania, pe malul drept al Rinului: 25,000 loc. Aci se țin Dieta din 1521 (Luther înaintea lui Carol V) și se încheiă tractatul între Anglia, Sardinia și Ungaria (1743).

Würtemberg n. regat în imperiul Germaniei, între Baden și Bavaria: 2 mil. loc. Cap. *Stuttgard*.

Würzburg n. oraș în Bavaria, pe Mein: 52,000 loc. Universitate (dela 1582).

X

X m. 1. a 23 literă a alfabetului, figurézâ inițial numai în câteva vorbe și nume propriĭ străine; 2. cifră romană în valóre de 10; 3. semn algebric pentru cantitatea necunoscută.

Xantipa f. 1. soția lui Socrate; 2. *fig.* și *fam.* femee cicălitóre.

Xenofane m. filosof grec, fundatorul școlei din Elea, născut în Asia-Mică (620—520 a. Cr.).

Xenofon m. filosof, istoric și general atenian, dirijă retragerea celor Dece-mii, povestită în *Anabasis*; a mai scris *Ciropedia*, *Amintiri despre Socrate* etc. (445—355 a. Cr.).

xenoman a. și m. care iubesce prea mult pe străini și lucrurile străine.

xenomanie f. pasiune pentru cele străine: *bicluind xenomania* Negr.

Xeres n. 1. oraș în Spania, cu vinuri albe renumite: 58,000 loc.; 2. vin d'acolo: *a bea xeres*.

Xerxe m. rege al Persiei, fiul și succesorul lui Dariu, invadă Grecia cu o armată nenumĕrată; învins la Salamina (480) și la Platea (479), el fugi și muri asasinat (485—472 a. Cr.).

xilograf m. gravor în lemn.

xilografic a. ce ține de xilografie.

xilografie f. artă de a săpa în lemn.

Ximene m. cardinal și om-de-Stat spaniol, consilierul Isabelei și autorul unei *Biblii poliglote* (1436—1517).

xist n. 1. la Grecii antici, galerie acoperită unde s'exersaŭ atleții; 2. la Romani, loc descoperit pentru preumblare.

Y

Y m. a 24 literă a alfabetului, figurézâ numai în câteva nume proprii englese.

Yankee m. (cit. *iankí*) nume ironic ce Englesii dau Americanilor din Statele-Unite (rostire stricată a vorbei *English*).

York n. comitat în Anglia cu 2,436,000 loc. Cap. *York*: 52,000 loc. Casa de **York**, ramură a familiei regale a Plantageneților, dispută tronul familiei Lancaster și dete Angliei 3 regi: pe Eduard IV, Eduard V și Richard III.

Young (**Eduard**) m. poet engles, sombru și melancolic, autorul unei poeme *Nopțile* (1681—1765).

Ypsilante m. V. Ipsilante.

Z

Z m. a 25 și ultima literă a alfabetului. După ortografia Academiei, *z* derivat din *d*, se scrie **d**: *deu, di, dic.*

za f. 1. ochiu de lanț; 2. pl. zale, platoșă din inelușe de fier.

zăbală f. partea frâului ce se pune în gura calului.

zăbăluță f. lănțișor la frâiu prins sub fălcile calului.

zăbavă f. 1. întârziere: *a plecat fără zăbavă*; 2. amusare: *te-ai deprins a socoti amorul o zăbavă* Negr. Cfr. grabă.

zăbavnic a. care lucrézâ încet, greoiŭ: *alții mai zăbavnici în agerimea duhului* On.

zăbet n. od. stăpânire: *i-a dat pe mâna zabetului*.

zăblău n. 1. țol de cânepă de vânturat grâne: *întinde zăblăiele și bate-le cu maiele* Pop.; 2. cergă de cal: *un zăblău vărgat* On.

zăbovesc v. a. rămâne undeva, a întârdiu: *care tot mereŭ vorbesce, el trĕba și-o zăbovesce* Pann. Cfr. grăbesc.

zăbovitor a. care zăbovesce.

zabrac n. *fam.* săpunélă: *va întimpina un zabrac bun* Isp.

zăbranic n. crep: *o maramă de zăbranic negru* On.

Zăbrăuți m. pl. culme a Carpaților în jud. Bacaŭ, separă Șușița de Trotoș.

zăbren f. 1. drug de grilă; 2. pl. grilagiu.

zăbun n. 1. od. haină din stofă dauriță: *un zăbun de sandal din Veneția* On.; 2. aĝi mintén (bărbătesc saŭ femeesc): *cu zăbune dalbe de bumbac* Pop.

zac v. 1. a sta cu corpul întins (în pat saŭ pe pământ): *aici zace*, formulă cu care se încep epitafele; 2. a fi bolnav: *zace de friguri, turma zace de rea gălbează* Gn. Al.

zăcare f. bólă: *căděnd în zăcare* Cn.

zăcaș a. și m. vindicativ: *era pizmătaref și zăcaș la inimă* Isp.

zăcășélă f. zăcășie: *nu mi-a mai rămas la inimă nici o zăcășélă* Isp.

zăcășie f. animositate, ură: *se hrănesce cu o adâncă zăcășie* Od.

zăcere f. acțiune de a zăcea și resultatul ei; bólă.

zăcětor a. care zace: *flóre zăcětóre.*

zăcětóre f. 1. cadă mare; 2. pétra zăcětóre a morii. Sin. **tocitóre.**

zacherlínă f. 1. praf pentru stirpirea insectelor; 2. *fig.* satiră nimicitóre.

Zacint n. V. Zante.

zacusca f. dejun: *ai păpat zacusca astădi?* Al. Sin. gustare.

zăcut n. fapta de a zăcea.

zădă f. brad roș ale cărui țandări servă vînătorilor în pădurĭ ca luminări.

zadar (în) adv. fără folos: *tóte sunt în zadar.* || a. *fig.* deșert: *cercarea le-i zadarnică* Al.

zădărésc v. 1. a intărîta, a atița: *animalul zădărit de haita* Od; 2. a tachina: *te învĕț eŭ a zădări fetele* Al.

zadarnic a. și adv. în zadar.

zădărnícesc v. a face ilusoriu, a dejuca.

zădărnície f. deșertăciune.

zadie f. fotă.

zăduf n. 1. căldură năbușitóre: *e mare zăduf*; 2. *fig.* greutate, necaz.

zăgan m. vultur bărbos. Sin. sorliță.

zăgaz n. 1. clădire pentru a opri apele în loc; 2. *fig.* stavilă.

Zagreb n. V. Agram.

zăhăit a. rătăcit: *lucrurĭ zăhăite prin cele politĭ* Cn.

zahăr n substanță albă, friabilă, dulce la gust, ce se scóte din trestia de zahăr și din sfecle.

Zaharia m. 1. unul din cei 12 profețĭ micĭ; 2. tatăl St.-lui Ión Botezătorul; 3. rege din Israel (767 a. Cr.).

zaharicá f. cofetură, bombon.

zaharimétru n. instrument spre a determina porțiunea de zahăr conținută într'un licid.

zaharínă f. materie extrasă din zahăr.

zaharisésc v. a pune zahăr în.

zaharnițĭă f. vas în care se pune zahăr.

zahereá f. od. provisiune, provîant: *ființa cu tótă zahereua* Od.

zaif a. indispus: *te-a căuta când el fi zaif* Al.

zaifét n. ziafet: *la nunțĭ ce de mai zaifeturĭ!* Al.

zaiflíc n. indispoziție: *sunt ferit de zaiflíc* Al.

zaim m. soldat turc, superior timariotului: *zaimul cel june* Bol.

Zair n. V. Congo.

Zaizon n. localitate spre E. de Brașov cu băi renumite de fier.

zale f. pl. V. za: *ostașĭ cu zale și cu plaștse de fier* Al.; fig. *cu o zale arginție se îmbracă mândra țéră* Al.

zalhanà f. abatoriu: *zalhanaua curții domnesci* Od.

zălog n. 1. amanet: *a pune zălog*; 2. ostatic; 3. *fig* gagiu: *zălog de încântătóre nădejdĭ* Od.

zălogésc v a. pune zălog. Sin. amanetez.

zălud a. și m. nerod (vorba s'aude în Moldova)

Zama f. oraș în Africa antică, la S.-V. de Cartagine. Victoria lui Scipione Africanul asupra lui Anibal (202 a. Cr.).

zămă f. V. zémă.

Zambez m. fluviu în Africa australă, se varsă în canalul Mozambic: 2500 km.

zambilă f. 1. plantă din fam. liliaceelor; 2. flórea ei. Sin. hiacint.

zambol n. zimbil: *descarcă la zambóle* Pop.

zambul n. *Bot.* viorea.

zamfir n. *pop.* safir: *palat de zamfir* Isp.

Zamfirescu (Mihail) m. poet melancolic (1839—1878).

zămislésc v. 1. a concepe: *vei zămisli în pântece și vei nasce fiŭ*; 2. *fig.* a nasce: *vremea închisă zămislésce visurĭ spăimîntătóre* Isp.

zămislíre f. 1. acțiune de a zămisli; 2. *Zămislirea S.-tului Ión*, serbătóre ce cade pe ziua de 23 Septembre.

Zamoisky m. cancelar polon, se aliase în 1600 cu Ieremia Movilă, Domnul Moldovei (1541—1605).

Zamolxe m. profet dac care întemeiă cultul deuluĭ Gabeleizis, cu care se confundă mai tărdiŭ.

zămoresc v. a se chinui: *se zămoria și ea sîrmana cum putea* Cn.

zămos a. zemos. || m. pepene galben (în Moldova).

zămoșiță f. *Bot.* specie de nalbă.

zamparaglŭ m. strengar: *o adunătură de zamparagiĭ din tótă lumea* Cn.

zamparalíc n. desfrînare: *perĭ din pricina zamparalicurilor și a ticăloșilor* Pop.

zămurcă f. zémă próstă.

zănatic a. lunatic: *umblă ca o zănatică.*

zănățícesc v. a zăpăci, a ului.

zang! int. imită sunetul metaluluĭ.

zăngănesc v. a scóte un sunet metalic, a face sgomot ciocnindu-se.

zăngănit n. sgomot ce fac armele și alte corpurĭ sonore întrecîocnindu-se.

zăngănitură f. zăngănit prelung.

Zanghebar n. țéră întinsă în Africa orientală, de-a lungul Mării Indiilor.

Zănógă f. culme a Paringuluĭ, separă basinul Jiuluĭ de al Oltuluĭ.

Zante n. insulă în Grecia pe cóstele Moreei: 44,000 loc. Cap. *Zante.* Fructe și vii renumite.

Zanzibar n. insulă în Africa orientală, pe cósta Zanghebaruluĭ: 200,000 loc. Cap. *Zanzibar*: 80,000 loc.

zăpăcélă f. confusiune.

zăpăcesc v. 1. a încurca rĕŭ; 2. a pierde capul.

zăpăcit a. și m. turburat, fórte nedumerit.

zăpadă f. apă înghețată ce cade din norĭ ca nisce fulgĭ albĭ și ușorĭ. Sin. **nea, omĕt.**

zăpăuc a. și m. zăpăcit: *se uită în tóte părțile ca un zăpăuc* Isp.

zăpcesc v. od. a executa pe cale administrativă, a asupri cu dărĭ: *să nu ne mai zăpcéscă* Negr.

zapcie f. od. sub-prefectură.

zapcílic n. 1. funcțiunea de zapciŭ; 2. execuțiune administrativă.

zapciŭ m. 1. od. sub-prefect: *la ispravnic și zapciŭ geaba merg și geaba viŭ* Pop.; 2. agent executiv.

zăpîrste m. copilul cel din urmă născut. Sin. **prisle.**

zăpis n. act între particularĭ, contract: *zapis de vîndare.*

zaplan a. și m. lungan. Sin. **hojmaliŭ, vlajgan.**

zaplaz n. gard, uiuel (în Moldova): *aceiași pomĭ crengĭ întind peste zaplaz* Esm.

zăpodie f. platoŭ pe un deal (termin de hotărnicie).

zăprélă f. oprirea uduluĭ (la caĭ).

Zapolya m. nobilă familie ungurescă, din care Ión Zápolya, Domnul Transilvaniei, se luptă cu Petru Rareș (1540—1570).

Zaporojeni m. pl. Cazacĭ din Ucraina sub Mazeppa, furĭ transplantați de Catarina II în ostrovele Niprului și pe cóstele mării de Azov.

zăpsesc v. a surprinde: *mĭ zăpsise în grădina lui* Cn.

zapt n. confiscare: *s'o fac zapt* Od.

zăpuc n. zăduf.

zăpușélă f. căldură năbușitóre.

zăpușésc v. a năbuși de căldură.

zar m. cub de joc. || n. broscă la ușă.

Zara f. oraș în Austria, cap. Dalmației, pe Adriatica: 10,000 loc.

zară f. lapte acru ce s'alege din laptele bătut. || f. zare: *o zară de foc* Isp.

zaraf m. cel ce face schimb cu banĭ.

zărăfie f. localul zarafuluĭ.

zarafíe n. agio.

zare f. 1. lumină slabă: *o zare de foc*; 2. orizont: *cât e zare de zărit între Nord și Resărit* Al.

zăresc v. 1. a începe a vedea: *îl zăresc*; 2. a se vedea slab: *abia se zăresce.*

zarf n. suport de filigran la o céscă: *felegene de cafea cu zarfurĭ de argint.*

zarnacadea f. flóre din narcis: *îmbăbocită ca o zarnacadea* Al.

zarpá f. brocat și haină de brocat: *se îmbrăca numaĭ cu zarpale și haine scumpe* Pop.

zarpalatíc a. și m. zăpăcit.

zarvă f. larmă, tumult.

zărvulésc v. a face zarvă.

zarzăr m. cais cu mieduł amar.

zarzără f. póma zărzărului.

zarzavagiŭ m. precupeț.

zarzavat n. pl. legume.

Zarzavela m. *fam.* necuratul: *afurisi-te-ar Zarzavela!* Al.

zasc n. lemn pe care s'așéḑă butiile cu vin.

zăstimp n. răstimp.

zat n. compositiune tipografică. || n. drojdie de ulei.

zateă f. opritóre la stative.

zăticnélă f. deranj(ament).

zăticnesc v. a (se) deranja: *nu vĕ zăticniți din gustare* Od.

zăvadă f. od. adăpost de érnă pentru vite.

zavaz n. haină femeéscă: *zavaz de taftă cu fețe* Od.

Zavera f. 1 revoluțiunea grecéscă din Principate, sub conducerea lui Al. Ipsilante, izbucnită la 1821 cu scopul de a libera Grecia de sub jugul otoman; 2. *fig.* revoluțiune în genere: *strigă și prin somn că a venit zavera* Al. V. eterie.

zavergisesc v. a se revolta: *nu vru să dică că m'am zavergisit* Al.

zavergiŭ m. 1. ostaș din armata lui Ipsilante; 2. rebel; 3 *fig.* catacértă, gălcevitor.

zăvĕzdă f. 1. cortină: *stau atîrnate zăvezde ori perdele* Od.; 2. stea pe sfîntul potir: *un potir de argint cu zăvĕzdă.*

zavistie f. invidie: *boierii umblau cu zavistii* Od.

zavistios a. invidios: *insuflă zaviștiosu-i necaz* Od.

zavistuesc v. a invidia.

zăvod m. câine de măcelar: *s'au aruncat pe mine ca doi zăvodi* Al.

zăvoiŭ n. 1. pădure pe marginea unei ape: *da-ți oile la negrul zăvoiŭ*; 2. pl. zăvóie, insule pe Olt, acoperite cu păduri de sălcii, plopi, anini și răchită.

zăvon n. V. zovon.

zăvor n. drug de fier cu care se închide o pórtă saŭ ușă.

zăvoresc v. a trage zăvorul, a închide cu zăvorul.

zavrac n. V. zabrac.

zavragiŭ m. V. zavergiŭ.

zăzălŭ v. 1. a șuera: *lighioanele începură a zăzăi* Isp.; 2. a rosti pe *z* în locul altor litere.

zea f. V. za.

zebreă f. zăbrea: *îi zăria de la zebrea* Por.

zebru m. soiŭ de cal sălbatic din S. Africeĭ, de forma catîrului, a cărui piele albă saŭ gălbuie e vărgată cu dungi negre.

Zefir m. 1. *Mit.* deul vînturilor.

zefir m. 1. vînt de apus; 2. orice vînt dulce și plăcut: *zefirii ce a-die cânturi dulci ca un fior* Em. || n. un fel de aţică.

zeflemea f. bătaie de joc: *toți îl lua în zeflemea* Isp.

zeflemisesc v. a lua în zeflemea, a lua peste picior.

zeflemist m. moftangiŭ.

zefliŭ a. vesel.

zeghe f. manta țărănéscă de drum. Sin. ghebe, suman.

zel n. sîrguință pentru succesul unuĭ lucru. Sin. rîvnă.

Zelanda f. 1. provincie a Olandeĭ, între Meusa și Escaut: 200,000 loc. Cap. *Middelburg*; 2. (Noua), colonie englesă în Oceania: 600,000 loc. (Zelandes).

zelar n. zele: *cu zelar, cu buzdugan* Por.

zelator m. cel ce lucréză cu zel pentru o causă.

zelos a. plin de zel.

zĕmă f. 1. licóre scósă prin stórcere, prin cócere: *zĕmă de lămâe, zămă de carne*; 2. preparațiune culinară licidă în care se pune sare și condimente: *zĕmă grasă.* Sin. sos, suc.

zemnic n. pivniță de érnă pentru păstrat zarzavaturi.

zemos a. plin cu zĕmă. V. zămos.

zend n. limbă în care sunt scrise cărțile sacre ale Parsilor.

Zend-Avesta f. colecțiune de cărți sfinte ale sectatorilor lui Zoroastru.

zenit n. 1. *Anat.* punctul cerului situat tocmaĭ de asupra observatoruluĭ; 2. *fig.* punctul cel maĭ înalt la care se póte ajunge: *zenitul gloriei, ca vulturul voiŭ'am zenitul să-l pĕtrund* Al.

Zenobia f. regină din Palmira, învinsă de Aurelia (266—273),

Zenon m. 1. (din Elea) filosof grec, creatorul dialecticeĭ (sec. V a. Cr.); 2. filosof grec, instruĭ la Atena în *Portic* și fundă școla stoică (mort 260 a. Cr.); 3. (Isaurieul), împĕrat din Orient, avu să lupte în contra familieĭ sale spre a se menține pe tron, fu ajutat de Goții din Italia (474—491).

Zenta f. oraș în Ungaria, pe Tisa: 22,000 loc. Victoria principeluĭ Eugeniu asupra Turcilor (1697).

zer n. laptele ce rĕmâne după ce se stringe casul.

Zernesci pl. sat în jud. Buzĕŭ, lângă Pasul Bran. Bătălie între Brâncovénu și Austriacĭ (1690).

zero n. 1. semn aritmetic (0) care prin sine-însuși n'are nicĭ o valóre dar multiplică cu 10 cifra din stânga sa; 2. *fig.* om fără nicĭ un merit, cu totul nul; 3. grad de temperatură ce corespunde la temperatura ghieței topite și este indicată cu un 0 pe termometru.

zestre f. avere ce o femee aduce în căsătorie.

zețar m. cel ce zețuiesce.

zețuiesc v. a împreuna caracterele tipografice, a compune.

zețuit n. compositiune tipografică.

Zeuxis m. pictor grec celebru (sec. V a. Cr.).

Zevs m. *Mit.* numele grec al lui Jupiter.

zevzec a. și m. neghiob.

ziafet n. petrecere cu ospețe: *după nuntă alte ziafeturi* Por.

zibelină f. jder din Siberia cu blana fórte frumósă și maĭ scumpă ca a jderuluĭ.

zibetă f. 1. mic animal carnivor din Africa, care produce un licid cu miros de mosc; 2. licid produs de acest animal.

zid n. 1. lucrare de zidărie alcătuind o casă saŭ servind de îngrădire: *zidul curții*; 2. fortificațiunea unuĭ oraș: *zidurile cetății*; 3. de-a zidul, joc de copiĭ carĭ formézĕ un lanț: ceĭ de la margine pornesc și trec sub brațele fie-cărui jucător.

zidar m. cel ce lucréză la clădiri unde se întrebuințéză pétră, cărămidă, ciment.

zidărie f. lucrarea zidaruluĭ, lucrare din zid.

zidesc v. 1. a închide în zid: *a fost zidită de vie*; 2. a construi: *a zidi o casă*; 3. *fig.* a crea: *D-ĕeŭ a zidit lumea.*

zidire f. acțiune de a zidi și resultatul eĭ: 1. construcțiune; 2. creațiune: *se desfășură în ochi-mi minunile zidirii* Gn. Ar.; 3. creatură: *tóte zidirile lumiĭ.*

zidit a. *fig.* conformat, constituit: *om bine zidit.*

zidítor m. 1. constructor; 2. creator: *zidítorul lumiĭ* Al.

zigomă f. *Anat.* osul fălcilor.

zigomatic a. ce ține de zigomă.

zigzag n. 1. șir de liniĭ formând între ele unghiuri alternativ eșite și intrate; 2. *fig.* schimbări dese și alternative de purtare.

Zilot Românul m. pseudonimul scriitoruluĭ-patriót care a scris ultima cronică (în prosă și versuri) din epoca fanariotă de la 1796 până la 1821 (c. 1780—1850).

zimberec n. resort de censornic.

zimbesc v. a surîde.

zimbil n. coșniță de băcan: *cafe martinică în zimbiluri* Al.

zimbire f. acțiune de a zîmbi.

zimbitor a. care zîmbesce.

zimbre f. pl. bubulițe în gura caluluĭ; fig. *a face zimbre*, a dori cu ardóre.

zimbru m. 1. *Zool.* bour: *un cap de zimbru era vechea stemă a Munteniei*; 2. (poetic) Muntenia: *peste munți într'a zimbrului domnie* Al.

Zimisce (Ióan) m. împĕrat din Orient, născut în Armenia (925—970).

Zimnicea f. orășel în jud. Teleorman, în fața Șistovuluĭ: 4000 loc. Port secundar. Tîrg la St. Petru. Lupte între Turcĭ și Ruși (1792 și 1828)

zimologie f. partea chimieĭ care tratézĕ despre fermentațiune.

zimțat a. cu zimți.

zimți m. pl. 1. margine crestată a zidurilor; 2. chenar crestat la momonete: *galbeni cu zimți*; 3. *fig.* margine: *(demonul) atinge încet arama cu zimții aripeĭ sale* Em.

zinc n. metal de un alb albăstruiŭ, se aliază cu arama (*alama*) și cu alte metale și se întrebuințéză la fabricarea obiectelor de artă, la acoperirea caselor, la galvanisarea fieruluĭ.

zincografie f. arta de a scrie și tipări pe table de zinc.

zînghet n. zângănit: *un zînghet metalic* Al.

zîrnă f. *Bot.* dulcamară.

zîrnesc v. a se pipernici, vorbind de plante.

zîrnólcă f. vrăjitóre: *unde s'a-dun zîrnóicele și s'adap leóicele* Por.

Ziska (Ión) m. aventurier ceh, căpetenia husiților după mórtea lui Huss; devastă Ungaria (1386—1424).

zizanie f. 1. *Bot.* neghină; 2. *fig.* desbinare.

zlătar m. țigan aurar.

Zlatna f. orășel ardelenesc pe riul Ampoiu, cu mine de aur și de argint: 6000 loc.

Zlatoust m. 1. Gură-de-aur; 2. colecțiune din cuvintele St-lui Ión Chrisostom.

zlot m. 1. od. florin de aur: *zlot ungurese, zlot venețiĭ*; 2. monetă veche de argint în valóre de 30 parale: *adă-mi vin de un zlot* Por.

zmelesc v. *fam.* a prăpădi: *acuma te zmelesc!*

zmeĭos a. aprig ca zmeul: *o herghelie de armăsarĭ zmeioșĭ* Al.

zmeóică f. nevasta zmeului.

zmeŭ m. 1. uriaș cu códa solzósă care umblă călare pe un cal năsdrăvăn cu mai multe inimĭ: *zmeĭ cu solzĭĭ de oțele* Em.; 2. zmeŭ de hârtie făcut să sbóre și cu care se jócă copiiĭ: *a înălța un zmeŭ*; 3. *fig.* cal aprig: *nu l'am vĕzut călare pe zmeŭ arăpesc* Al.

zob n. și adv. fărâmă: *a face zob.*

zobesc v. 1. fărâma; 2. *fig.* a agita: *'și zobia mintea.*

zobit a. fărâmat: *olane zobite.*

zobon n. zăbun: *zobon de stofă aurită* Negr.

zodiac n. 1. zona sferei cerescĭ în care s'află cele 12 constelațiunĭ, prin care trece calea anuală aparentă a sórelui; aceste 12 constelațiunĭ, carĭ corespund celor 12 lunĭ ale anuluĭ, pórtă numele de: *Berbecele, Taurul, Gemiiĭ, Racul, Leul, Fecióra, Cumpĕna, Scorpia, Săgetătorul, Capricornul, Vărsătorul și Peștiĭ*; 2. representarea zodiaculuĭ prin semne saŭ figurĭ.

zodiacal a. ce ține de zodiac.

zodiaș m. cel ce scie să ghicéscă din zodiĭ.

zodie f. 1. semn al zodiaculuĭ, constelațiune zodiacală: *o ființă coborîtă din zodia cerĕscă* Al.; 2. stea sub care s'a născut cineva: *ațîtorii din zodiĭ* Em.; 3. prevestirea sórteĭ după luna nașcerĭĭ; 4. *fig.* sórtă: *așa i-a fost zodia!*

zodier m. ghicitor din zodiĭ: *toțĭ zodierii și cărturărescle* Cn.

zof n. materie vărgată din lână saŭ mătase: *fermenea de zof albastru.*

Zoĭl m. 1. gramatic grec din sec. IV a. Cr., detractor injust al lui Homer; 2. *fig.* critic ignorant și gelos. Crn. Aristarch.

zólă f. muncă: *zólă cu slugile.*

zolesc v. a spăla rufele cu săpun.

zonă f. 1. fie-care din cele 5 diviziunĭ marĭ ale pământuluĭ, coprinse între polĭ, cercurile polare și tropice, adică *zona toridă*, două *zone temperate* și două *zone glaciale*; 2. spațiu de teren lung și îngust; 3. *Geom.* porțiunea suprafeței sferice coprinsă între două cercurĭ paralele.

zónă f. plévă de grâŭ saŭ ovăs vânturat.

zooĭt n. 1. animal ce sémănă cu planta, ca *coralul, spongia* etc.; 2. pl. ramură a regnuluĭ animal.

zoografíe f. descrierea animalelor.

zoolatrie f. adorațiunea animalelor.

zoolit n. rĕmășițe petrificate de animale.

zoolog m. cel ce s'ocupă cu zoologia.

zoologic a. relativ la zoologie.

zoologie f. partea istorieĭ naturale ce are de obiect animalele și clasificațiunea lor.

zoomorfic a. în chip de animale: *caracteristică zoomorfică a popórelor.*

zop adv. zob: *vĕzînd grădina zop* Por.

zopăĭ v. a zobăi: *zopăĭ tot din grădină* Por.

Zopir m. nobil pers, celebru prin devotamentul seŭ bizar pentru Dariu: tăindu-și nasul și urechile, el se presentă Babilonienilor, dușmanĭ a lui Dariu, ca victima crudimiĭ regale; și primit de aceștia, el îĭ dete pe mâna lui Dariu (520 a. Cr.).

zor n. 1. năsalt: *să dăm zorul din*

urmă, cumplitul nostru zor Al.; 2. grabă mare: *are zor*; **zor nevoie**, cu orĭ-ce preț.

zoralie f. un fel de horă țĕrănéscă, numită și *ca la ușa cortului.*

zorĭcle f. pl. *Bot.* volbură.

zorén m. *Zool.* plătică.

zoresc v. 1. a da zor; 2. a se grăbi fórte, a se sili din rĕsputerĭ.

zorĭ f. pl. revĕrsatul lumineĭ, faptul zileĭ: *zorile cu amurgul nu pot avea întâlnire* Al. Sin. auroră.

Zorilă m. personificarea zorilor (în husme), lucĕfĕrul de diminéță: *îĭ sperie cu Miadă-nópte saŭ Zorilă* Pann.

zorĭt a. fórte grăbit. || n. (poetic) rĕsărit: *din Zorĭt și din Apus* Coșbuc.

zornăit n. acțiune de a zornăi.

zornăitură f. zornăit prelung.

zornăĭ v. a scóte un sunet metalic, a suna cu sgomot: *zornăie tamburu.*

zornet n. zornăit: *zornet de pinteni* Em.

Zoroastru m. fundatorul religiuniĭ magilor, la Persĭ și la Medĭ (sec. VI a. Cr.). Învĕțătura-ĭ, păstrată în Zenda-Avesta, e profesată încă pe țĭrmurile Caspiceĭ și ale Indieĭ de către Ghebrĭ.

Zorobabel m. principe din familia lui David, scóse pe Ebreĭ din captivitatea babilonică și rezidi templul din Ierusalim (536 a. Cr.).

zorzónă f. 1. podóbă de cele două laturĭ ale friuluĭ; 2. *fig.* pl. gătelĭ femeieschĭ.

zovon n. 1. hobot: *zovon de filiĭ* Od.; 2. giulgiu.

zuav m. soldat francez din infanteria ușóră: *zuavĭĭ sunt obicinuĭ cantonațĭ în Algeria.*

zugrav m. pictor, în special de edificiĭ.

zugrăvélă f. pictură.

zugrăvesc v. 1. a picta, a orna cu picturĭ; 2. *fig.* a depinge.

zugrăvíe f. pictură (Negr.).

zullar a. și m. gelos: *e zullară de norocu meŭ* Al.

zulie f. gelosie: *l'a pișcat zulia de inimă* Al.

zulipsesc v. a fi gelos.

zuluf m. buclă de pĕr: *'și drege sprîncenele și zulufiĭ* Al.

Zuluș m. pl. popor negritén din S. Africeĭ, supus Englesilor.

zup! int. indică o fugă precipitată: *zup! în nisce oănepă* Cn.

zupăĭ v. a sări iute: *zupăiaŭ din picióre* Em.

zurlăĭ v. a zornăi.

zurba f. revoltă: *pentru ce aĭ venit așa cu zurba?* Negr.

zurbagiŭ m. 1. revoltat; 2. catacértă: *cu chiefuĭ de zurbagiĭ* Por.

zurgalăŭ n. clopoțel la gâtul vitelor.

Zurich n. canton în Elveția cu 400,000 loc. Cap. *Zurich*: 102,000 loc. Universitate. Patria lui Gessner și a lui Lavater.

zuzăĭ v. a freme.

zuzet n. frémĕt, susur: *linul zuzet ce din apa se ridică* Negr.

Zwingli m. reformator elvețian, propagă protestantismul în Elveția (1484—1531).

CONCRET CONSULT

www.concretconsult.ro

SERIA CCN F Nr. 178766

Furnizor:

SC CONCRET CONSULT SRL

Nr.ord.Reg.Com./an: J40/9923/2001
C.I.F.: RO14319027
Sediu: Sector 2 Str.Bd Ferdinand Nr.115
Judetul: Bucuresti
Banca: BANCA TRANSILVANIA
Cont: RO70BTRL04101202N82175XX
Capital social: 611650 RON
Punct de lucru: Bd Ferdinand nr.117b
TEL:021-2532936;2532937;2530753
FAX:021-2094785

Cota TVA 24% %

Certificat Nr.3124 ISO 9001

Cumparator:

ERICOM COPY SRL

Nr.ord.Reg.Com./an: J40/11634/2004
C.U.I.: RO16611582
Sediu: Barbat Voievod 37 2
Judetul: B
Localitatea:Bucuresti
Contul: RO63RZBR0000060005120859
Banca: Raiffeisen Ag. Sebas

FACTURA FISCALA

Nr. factura: 178766
Data: 02-Aug-12
Nr.aviz:

Nr.Crt	Denumirea Produselor sau a serviciilor	U.M.	Cant	Pret unitar	Valoare	Valoare TVA
1.	020P Original Toner Minolta BIZHUB C 500 CY OEM- A0YM451	Buc	1.00	273.43	273.43	65.62
2.	020M Original Toner Minolta BIZHUB C 500 Y OEM-A0YM251	Buc	1.00	273.43	273.43	65.62
3.	020N Original Toner Minolta BIZHUB C 500 MG OEM- A0YM351	Buc	2.00	273.43	546.86	131.25
4.	5051 DivFur Coperta plastic transparent 0.15	top	5.00	14.69	73.45	17.63

Data scadenta: 16-Sep-12

Intocmit de: Grigore Vali , CNP: 2860615394458

Semnatura si stampila furnizorului

Delegat: FILIP ALEXANDRU
Buletin/C.I.: RT 337822
CNP:
Emis de:
Mijlocul de transport:

Valoare: 1,167.17 RON Val.TVA: 280.12 RON

Semnatura de primire

Total de plata: 1,447.29 RON